

A MAGYAR QUISLING – KORMÁNY

Sztójay Döme és társai
a népbíróóság előtt

1956-OS KHT.

*p*ÁRHUZAMOS *a*RGHÍVUM

A MAGYAR
QUISLING – KORMÁNY

Sztójay Döme és társai a
népbírótság előtt

*p*ÁRHUZAMOS *a*ARCHÍVUM

Sorozatszerkesztő

VARGA LÁSZLÓ

A MAGYAR QUISLING – KORMÁNY

Sztójay Döme és társai a
népbírótság előtt

1956-OS KHT.

Budapest, 2004

Szerkesztette, a bevezető tanulmányt írta,
sajtó alá rendezte, és a mutatókat készítette
KARSAI LÁSZLÓ - MOLNÁR JUDIT

Szakmailag ellenőrizte
DEÁK ISTVÁN
SIPOS PÉTER

Szerkesztette
SIMÁNDI IRÉN

A technikai előkészítésben közreműködött
Bánkuti Attiláné, Michna Ágnes, Nácsa Klára

A kötetet a Nemzeti Kulturális Alapprogram Levéltári Kollégiuma,
a Pro Cultura Urbis Közalapítvány,
a Budapest Bank Budapestért Alapítvány
és a J. and O. Winter Foundation
támogatta.

© Karsai László - Molnár Judit
© Kiadó, 1956-os KHT.

Felelős kiadó: Lux Zoltán
A borítót tervezte: Környei Anikó
Tördelte és nyomtatta: Open Art Nyomda
Felelős vezető: Barcza András

ISBN 963 217 22 6
ISSN 1585-2741

Tartalom

I. FEJEZET

BEVEZETÉS

1. Köszönetnyilvánítás	11
2. A magyar Quisling-kormány. Sztójay Döme és társai a népbíróság előtt	13
3. A szövegközlés szempontjai	96

II. FEJEZET

A PER IRATAI

1. Jegyzőkönyv Imrédy Béla tanúkihallgatásáról a politikai rendőrségen, 1945. október 5.	99
2. Jegyzőkönyv Bárcziházi Bárczy István tanúkihallgatásáról Sztójay Döme ügyében a politikai rendőrségen, 1945. november 1.	102
3. Jegyzőkönyv Altorjay Sándor tanúkihallgatásáról Sztójay Döme ügyében a Budapesti Népművelésügyi Bizottságon, 1945. július 12.	104
4. Jegyzőkönyv Imrédy Béla tanúkihallgatásáról Sztójay Döme ügyében a Budapesti Népművelésügyi Bizottságon, 1945. november 27.	107
5. Jegyzőkönyv Bárdossy László tanúkihallgatásáról Sztójay Döme ügyében a Budapesti Népművelésügyi Bizottságon, 1945. december 5.	109
6. A Budapesti Népművelésügyi Bizottság vádirata, 1946. február 11.	113
7. Fő tárgyalás a Budapesti Népbíróság előtt, 1946. március 4.-március 22.	153
<i>A tárgyalás első napja, 1946. március 4.</i>	153
A vádirat felolvasása	154
Sztójay Döme kihallgatása	157
<i>A tárgyalás második napja, 1946. március 5.</i>	186
Sztójay Döme kihallgatása	186
Rátz Jenő kihallgatása	235

<i>A tárgyalás harmadik napja, 1946. március 7.</i>	241
Rátz Jenő kihallgatása	241
Reményi-Schneller Lajos kihallgatása	265
<i>A tárgyalás negyedik napja, 1946. március 8.</i>	298
Szász Lajos kihallgatása	298
Kunder Antal kihallgatása	334
<i>A tárgyalás ötödik napja, 1946. március 11.</i>	354
Kunder Antal kihallgatása	354
Lakatos Géza vallomása	368
Jungerth-Arnóthy Mihály vallomása	378
Jaross Andor vallomása	397
<i>A tárgyalás hatodik napja, 1946. március 12.</i>	407
Ambrózy Gyula vallomása	408
<i>A tárgyalás hetedik napja, 1946. március 13.</i>	424
Ambrózy Gyula vallomása	424
Edmund Veessenmayer vallomása	438
Lakatos Géza vallomása	462
<i>A tárgyalás nyolcadik napja, 1946. március 14.</i>	469
Wilhelm Károly vallomása	469
Pető Ernő vallomása	470
Antal István vallomása	473
Baky László vallomása	480
Ruszkay Jenő vallomása	484
Back Imre vallomása	485
Ruszkay Jenő vallomása	487
Bíróság iratismertetései	487
Kutassy-Szeglethy István vallomása	496
Mojzer Ignác vallomása	503
<i>A tárgyalás kilencedik napja, 1946. március 18.</i>	506
Ghyczy Jenő vallomása	506
Bárányos Károly vallomása	513
Ghyczy Jenő vallomása	516
Vladár Gábor vallomása	518
Baranyai Lipót vallomása	524
Schlick István vallomása	528
Nánássy János vallomása	535
Rostássy István vallomása	538
Fluck István vallomása	541

<i>A tárgyalás tizedik napja, 1946. március 19.</i>	559
Edmund Veessenmayer vallomása	560
Bíróság iratismertetései	564
Óhidy Lajos népügyész vádbeszéde	570
Marosán György politikai ügyész vádbeszéde	586
<i>A tárgyalás tizenegyedik napja, 1946. március 20.</i>	598
Fekete Zoltán védőbeszéde	598
Varga László védőbeszéde	612
Káldi István védőbeszéde	623
Bárdoly Sándor védőbeszéde	637
<i>A tárgyalás tizenkettedik napja, 1946. március 21.</i>	649
Kahán Elemér védőbeszéde	649
Sztójay Döme beszéde az utolsó szó jogán	653
Rátz Jenő beszéde az utolsó szó jogán	661
Reményi-Schneller Lajos beszéde az utolsó szó jogán	666
Szász Lajos beszéde az utolsó szó jogán	672
Kunder Antal beszéde az utolsó szó jogán	675
<i>A tárgyalás tizenharmadik napja, 1946. március 22.</i>	681
Ítélet	681
8. A Népbírószágok Országos Tanácsának ítélete, 1946. július 1.	694
9. A Magyar Köztársaság Elnökének döntése a vádlottak kegyelme ügyében, 1946. augusztus 22.	711
10. A Népbírószágok Országos Tanácsának végzése a halálraítéltek újrafelvételi indítványainak ügyében, 1946. november 7.	713
11. A Népbírószágok Országos Tanácsának végzése a halálraítéltek és kivégzettek ügyében, 1949. március 10.	715

III. FEJEZET

DOKUMENTUMOK

1. Sztójay Döme berlini követ jelentése Bárdossy László miniszterelnökhöz, 1941. június 17.	723
2. Sztójay Döme berlini követ számjeltávirata Bárdossy László miniszterelnökhöz, 1941. június 29.	726
3. Sztójay Döme berlini követ számjeltávirata Bárdossy László miniszterelnökhöz, 1941. június 30.	728
4. Sztójay Döme berlini követ jelentése Bárdossy László miniszterelnökhöz, 1941. július 2.	729

5. Reményi-Schneller Lajos lemondó levele Kállay Miklós miniszterelnökhöz, 1942. október 22.	732
6. Kormánynyilatkozat, <i>Magyarság</i> 1944. április 2.	734
7. Sztójay Döme bemutatkozó beszéde a képviselőházban, 1944. május 24.	736
8. Szász Lajos nyíregyházi beszéde, <i>Új Magyarság</i> 1944. május 24.	744
9. Minisztertanácsi jegyzőkönyv I., 1944. június 21.	748
10. Minisztertanácsi jegyzőkönyv II., 1944. június 21.	753
11. Minisztertanácsi jegyzőkönyv, 1944. június 24.	757
12. A Nemzeti Szövetség ülésének jegyzőkönyve, 1945. január 2. (Részlet)	764
13. Tudósítás Magyarország második világháború alatti segélypolitikájáról, <i>Új Magyarország</i> , 1945. augusztus 14.	767
14. Dr. Jungerth-Arnóthy Mihály feljegyzése a „zsidókérdésről”, 1945. augusztus	768
15. Otto Winkelmann feljegyzései dr. Pál őrnagynak, 1945. november 8-14.	789
16. Magyarország kivitele a Német Birodalomba 1943. és 1944. április – július hónapjaiban.	824
17. Magyarország behozatala a Német Birodalomból 1943. és 1944. április – július hónapjaiban.	828
18. Magyarország külkereskedelmi forgalma a Német Birodalommal a fontosabb áruk, illetőleg árucsoportok szerint az 1944. év július havában és január-július időszakában, szembeállítva az 1943. év január-július havi adataival. Behozatal.	834
19. Magyarország külkereskedelmi forgalma a Német Birodalommal a fontosabb áruk, illetőleg árucsoportok szerint az 1944. év március havában és január-március időszakában, szembeállítva az 1943. év január-március havi adataival. Kivitel.	842

IV. FEJEZET

FÜGGELÉK

Az 1945. VII. tc. szövege	853
Rövidítések jegyzéke	877
Kronológia	881
Annotált névmutató	895
Földrajzi mutató	951
Képek jegyzéke	956

I. fejezet.

BEVEZETÉS

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Nagyon sok embernek tartozunk őszinte hálával és köszönettel. Elsősorban lektorainknak, Deák István és Sipos Péter professzoroknak, akik értékes tanácsaikkal, bírálatukkal sokat segítettek. Ha a bevezető tanulmányban, a lábjegyzetekben vagy az annotált névmutatóban esetleg maradtak volna hibák, ezekért semmiképpen sem őket, csakis minket terhel a felelősség. Sipos Péternek külön köszönjük a névmutató annotálásához nyújtott komoly segítségét. A bevezető tanulmány egy korai változatát lektorainkon kívül több kollégánknak, barátunknak, ismerősünknek is megmutattuk. Észrevételeikkel ők is sokat segítettek. Különösen hálásak vagyunk Dobos Gábornak, Kádár Gábornak, Karsai Dánielnek, Kelemen Évának, Kenedi Jánosnak, Koncz Imrének, Nagy Katának, Schulmann Juditnak és Vági Zoltánnak. Szakály Sándor és Anderléné Sajti Enikő időt és energiát nem kímélve segített az annotált névmutató végső változatát elkészíteni. Harsányi Iván, Kádár Gábor és Végső István is sokat segített a névmutató elkészítésében. M. Molnár Katalinnak a Sztójay-per tárgyalási jegyzőkönyveinek, Vassné Prágai Máriának nagyon sokszor nagyon nehezen olvasható kézírásos jegyzeteink, javításaink végtele türelmű legépeléséért ezúton is szeretnénk köszönetünket kifejezni.

Randolph L. Braham professzor, úgy is mint a New York-i székhelyű J. and O. Winter Foundation kuratóriumának elnöke, minden tőle telhetőt megtett, hogy e kötet kiadásához anyagi fedezetet teremtsen. A Foundation bőkezű támogatását ezúton is szeretnénk megköszönni. A Széchenyi Professzori Ösztöndíj, majd a Széchenyi István Ösztöndíj kuratóriumának ezúton köszönjük, hogy évekig támogatták munkánkat. Ez a kötet nem jelenhetett volna meg a Budapest Bank és a Nemzeti Kulturális Alapprogram (NKA) anyagi támogatása nélkül. Harsányi László elnök úr (NKA) végtelen türelemmel támogatott minket még akkor is, amikor a legutolsó határidőket is többször túlléptük. Rainer M. János, az 56-os Intézet főigazgatója, Lux Zoltán, az intézet munkatársa, a korrektoraink sokat vártak, sokat dolgoztak azért, hogy ez a kötet megjelenhessen, nekik is köszönjük.

Az elmúlt években lehetőségünk volt több hazai és külföldi levéltárban, kutatóintézetben dolgozni. Az Egyesült Államok Holocaust Memorial Museum (Washington, D. C.) vezetői és munkatársai minden tőlük telhető segítséget megadtak munkánkhoz, különösen hálásak vagyunk Paul Shapironak, Radu Ioanidnak, Katona Ferencnek és Wendy Lowernek. A jeruzsálemi Yad Vashem Archives és az International Center for Holocaust Studies vezetői és ottani kollégáink baráti segítségére is őszinte hálával emlékezünk. Külön szeretnénk köszönetet mondani Yehuda Bauer professzornak, David Bankiernak, Yaacov Lozowicknak, Robert Rozettnek, Nomi Halpernek, Tikva Fatalnak, Szalai An-

nának és Reuveni Sárinak. Nostalgiaival, honvágygal és hálával gondolunk a Római Magyar Akadémiára, ahol felejthetetlen napokat, heteket tölthettünk. Szabó Győző és Csorba László igazgató urak és munkatársaik barátaink maradnak. Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára munkatársai és régi barátunk, Gyarmati György lelkiismeretes és nagyon gyors munkájukkal segítették e kézirat megszületését. A Magyar Országos Levéltárban Laki Katalinnak, Iványi Domicián Péternek és Szemkeő Csabának ezúton is köszönjük végtelen türelmüket és szakértő segítségüket. Budapest Főváros Levéltárának sok munkatársa szinte alkotótársunkká vált az elmúlt hosszú évek során. Különösen hálásak vagyunk Palics Katalinnak, a népbíróági anyagok avatott kezelőjének. Várallyay Andrea az Országgyűlési Könyvtárban néha a lehetetlennél is lehetetlenebb kéréseinket is teljesíteni tudta. Külön köszönetünket fejezzük ki, a Magyar Nemzeti Múzeumnak és a Magyar Távirati Irodának a képek rendelkezésünkre bocsátásáért. Nagy István Zoltán informatikai tudása és baráti segítőkézsége nélkül e kötet mutatói sokkal nehezebben készültek volna el.

Budapest–Szeged, 2004. december 10.

Karsai László – Molnár Judit

A MAGYAR QUISLING-KORMÁNY. SZTÓJAY DÖME ÉS TÁRSAI A NÉPBÍRÓSÁG ELŐTT

1945. október 29-én délután a mátyásföldi repülőtéren Péter Gábor rendőr vezérőrnagy, a Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitánysága Politikai Rendészeti Osztályának (PRO) vezetője,¹ már mint régi ismerőst üdvözölte George Granville amerikai hadnagyot, aki Salzburgból ismét magyar háborús bűnösöket kísért Budapestre.² Köztük Sztójay Dömét, aki 1944. március 22-től augusztus 29-ig volt Magyarország miniszterelnöke és külügyminisztere.³ Jövendő vádlott-társait már hetekkel korábban Budapestre szállították. Reményi-Schneller Lajost, pénzügyminiszterét és Kunder Antalt, aki kormányában a Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztériumot vezette, már október 3-án, többek között Szálasi Ferenc, Bárdossy László és Imrédy Béla társaságában az elsők között adták a magyar hatóságok kezére.⁴ Rátz Jenőt, helyettesét, és Szász Lajost, iparügyi miniszterét október 9-én hozták Budapestre, többek között Budinszky László volt nyilas igazságügy-, és Beregfy Károly ugyancsak nyilas honvédelmi miniszter társaságában.⁵

Sztójay Döme neve már az 1945. február 16-án Dálnoki Miklós Béla miniszterelnök által aláírt, összesen 106 nevet tartalmazó „Kimutatás”-ban szerepelt, amelybe a legfőbb háborús bűnösök nevét tüntették föl.⁶ Lehetséges, hogy Sztójayt, akit a korabeli újságtudósítások szerint úgy kellett kitámogatni a repülőgépből, és akit azonnal kórházba vitték,

¹ E szervezetből alakult meg az Államvédelmi Osztály (ÁVO), melynek jogutódja lett az Államvédelmi Hatóság (ÁVH).

² Martin Himler, George Granville és a CIC magyar ügyekkel foglalkozó részlegének legtöbb tisztje magyar zsidó származású volt. Sokan tudták ezt akkor Magyarországon, bár erről a korabeli sajtó nem adott hírt. A magyar sajtóban akkoriban csak arról lehetett olvasni, hogy az amerikai tisztek között több magyar származású is akad. Lásd még Himler Márton: *Így néztek ki a magyar nemzet sirásói. A magyar háborús bűnösök amerikaiak előtt tett vallomásának hiteles szövege*. New York 1958, St. Marks Printing Corp.

³ *Magyar Nemzet*, 1945. október 30. 3.

⁴ *Szabad Nép*, 1945. október 4. 1. Október 6-án a PRO fogdaórságának parancsnoka, Csete József jelentette, hogy az „[r]endű] háborús bűnösök részéről” több kérelem is fölmerült. Az Andrássy út 60. 27-es cellájából Reményi-Schneller többek között rövid harisnyát, fésűt, fogkefét, törülközőt, papucsot, plédet kért. Kunder, a 29-es cella foglya C-vitamint, sátorlapot, zoknit, kenyert kért, és azt is, hogy szennyes ruháit mosás ki. Budapest Főváros Levéltára (BFL) Népbírósi (Nb.) i. 293/1946. Szálasi-per, 3154.

⁵ *Szabad Nép*, 1945. október 10. 2.

⁶ Belügyminisztérium Központi Irattár BM Közrendvédelmi Főosztály i. 5. doboz. 1945/108. A magyar háborús főbűnösök kiadatásával és Budapestre szállításával kapcsolatban részletesen lásd Tilkowszky Loránt: Vád, védelem, valóság. Basch Ferenc a népbíróág előtt. *Századok*, 130. évf. 1996. 6. sz. 1393–1450.

egészségi állapota miatt szállították csak október végén Budapestre. Az eredeti tervek szerint Szálasi Ferenc és bűntársai, vagyis kormányának tagjai, legközelebbi munkatársai perét 1945. szeptember 3-án kezdték volna el a Markó u. 27. II. emelet 27-es számú tárgyalójában. Az erről szóló végzés, a vádlottak névsorával már augusztus 14-től olvasható volt a Központi Városházán, egészen szeptember 1-ig. Ebben a névsorban szerepelt Reményi-Schneller Lajos és Szász Lajos is, mint akik a Szálasi-kormányban a pénzügyminiszteri, illetve kereskedelem- és közlekedésügyi posztot töltötték be.⁷ Sztójay Dömét és öt⁸ vádlott-társát a magyar háborús főbűnösök politikai pereinek sorában utolsóként, 1946. március 4-én állították a Budapesti Népbíróság IV. számú, dr. Pálosi Béla vezette tanácsa elé. Az iratokból nem deríthető ki, hogy pontosan mikor és miért döntöttek úgy a népbíróságon, hogy Sztójay Döme és társai ügyét közösen tárgyalják. A *Népbírósági Közlöny* 1945. november 8-i száma arról tudósított, hogy Szász Lajos, Kunder Antal és Szakváry Emil bűnperét Óhidy Lajos népügyész készíti elő. Reményi-Schneller Lajos ügyében Fontány Ferenc népügyész képviselte a vádat, és a politikai ügyész Sulyok Dezső lett volna. Rátz Jenő ügyében is folyamatban volt már az ügyészségi eljárás. Sztójay Döme ügyében azonban ekkor még csak rendőrségi kihallgatásokra került sor.⁹ Még 1946 januárjában is külön kezelték a vádlottak ügyeit.¹⁰ Dátum és aláírás nélküli az a közös vádiratot előkészítő irat, amely arról informálja az illetékeseket, hogy az igazságügy-miniszter rendelkezése folytán 48 óra alatt elkészítendő az „egyesítés után”-i vádirat 9. kiadmánya.¹¹ 1946. február 18-án dr. Pálosi Béla, a főtárgyalás elnöke arról tájékoztatta a vádlottakat, hogy a „Sztójay Döme és 5 tsa ellen indított bűnügyben” a főtárgyalás 1946. március 4-én 9 órakor kezdődik.¹²

---

⁷ Dr. Major Ákos: *Népbíráskodás – forradalmi törvényesség. Egy népbíró visszaemlékezései*. Budapest 1988, Minerva, 190. Ugyanakkor augusztus 24-én Major arról értesítette a népügyészséget, hogy a szeptember 3-ára kitűzött tárgyalást elhalasztja, új tárgyalási napot pedig hivatalból fog kitűzni. BFL Nb. 293/1946. Szálasi-per, 3150. További kutatásokkal lehet csak tisztázni, hogy az illetékesek végül miért tettek le arról, hogy a Szálasi-kormány tagjait egy perben állítsák népbíróság elé. Dr. Ries István igazságügyminiszter a *Szabadság* című napilapnak 1945. december 12-én azt nyilatkozta, hogy a háborús főbűnösök pere azért lett különválasztva, mert ő nem akart „tömegtárgyalást”. „Helyesebbnek tartottam – mint mondta Ries –, ha a népbíróság előtt részletesen kitergetik a magyarországi fasiszmus és nyilas világ minden gyalázatosságát...”

⁸ Szakváry Emil lett volna a Sztójay-perben a VI. r. vádlott, de miután ügyvédje felhívta a népbíróság figyelmét arra, hogy védecmének semmi köze sem volt a Sztójay-kormányhoz, Óhidy Lajos népügyész pedig nem tudta megindokolni, hogy miért akarta Szakváryt a Sztójay-kormány tagjaival együtt bíróság elé állítani, ügyét elkülönítették.

⁹ *Népbírósági Közlöny*, 1945. november 8. 11.

¹⁰ A népügyészségen a gyanúsítottakat továbbra is külön, csak saját ügyükre vonatkozóan hallgatták ki. Még 1946. február 8-án Rátz Jenőt mint egyedüli gyanúsítottat hallgatják ki a népügyészségen. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁSZTL-V-141.631. Lesznik Sándor és társai i. – Nü. 12.574/1.) Ugyanakkor 1946. január 5-én „hivatalos jelentés” született arról, hogy Rátz és Reményi-Schneller ügyiratait egyesítették Sztójayéval. BFL Nb. 628/1946. 352–357., 334–341., 358–370., 2009.

¹¹ Uo. 371.

¹² Uo. 1976., 1978., 1979.

Amikor a per tárgyalását elkezdték, már lezajlott a Bárdossy-, az Imrédy- és a Szálasi-per, már halálra ítélték a Sztójay-kormány belügyminiszterét, Jaross Andort és két államtitkárát, Endre Lászlót és Bakó Lászlót is.¹³ Amikor a Sztójay-per tárgyalása zajlott, azokban a napokban tárgyalták a Markó utca 27-ben Hóman Bálint, Hain Péter, Rátz Erzsébet (Rátz Jenő lánya), Kolosváry-Borcsa Mihály, Görgey Vince, Bágyoni Váró Andor és más háborús és népellenes bűnökkel vádoltak pereit.¹⁴

A Sztójay-per hatodik tárgyalási napján, március 12-én akasztották fel Szálasi Ferencet, belügyminiszterét, Vajna Gábort, valamint honvédelmi miniszterét, Beregfy Károlyt és Gera József nyilas pártszervezés-vezetőt. Március 19-én, amikor a Sztójay-per politikai ügyésze, Marosán György vádbeszédét tartotta, akasztották föl Szálasi helyettesét, Szöllősi Jenőt, külügyminiszterét, Kemény Gábort és Csia Sándort, a nyilas „kormányzótanács” tagját. Marosán a „történelem tragikomédiájá”-nak nevezte, hogy a magyar demokrácia népbíróságának politikai ügyésze „a legsötétebb magyar történelmi esemény” ti. Magyarország német megszállása második évfordulóján mondhatja el vádbeszédét.¹⁵

A magyarországi népbíráskodás nemzetközi összehasonlításban

A Sztójay-per történelmi, politikai per volt. Nem koncepció per, ha „kirakatper” alatt olyan pereket értünk, ahol már a tárgyalás előtt kész az ítélet, a vádlottakat fizikai és/vagy pszichikai terrorral veszik rá arra, hogy koholt és valóságos bűneiket bevallják, ahol nem biztosítják a vádlottak számára a védekezés lehetőségét, ahol a bírák, az ügyészek, a vádlottak és a védők is együttműködnek a halálos ítéletek kimondása érdekében. De politikai pernek kell tekintenünk a Sztójay-pert abban az értelemben, ahogyan annak idején Saint-Just, a francia jakobinusok egyik vezére XVI. Lajos halálra ítéltése érdekében érvelt: „Egy király ellen nem kormányzásának bűneiért kell pert indítani, hanem azért, mert király volt, hiszen ezt a bitorlást semmi a világon nem törvényesítheti... Nem lehet uralkodni ártatlanul... Minden király rebellis, minden király bitorló... Lajos harcolt a nép ellen és vereséget szenvedett! Egy barbár ő, egy idegen hadifogoly.”¹⁶

Varga László, Rátz Jenő védője, a maga részéről védőbeszédében megpróbálta meghatározni, mi a politikai bűncselekmény, ha már, mint joggal említette, a népbíróság ennek definiálását elmulasztotta. Varga szerint egy adott korban politikai bűncselekménynek azok a tettek minősíthetők, „amelyek elkövetésekor a magyar nemzet többségének a lelkében

---

¹³ Bárdossy László a népbíróság előtt. Sajtó alá rendezte, bev. tan., jegyzetek: Pritz Pál. Budapest, 1991, Maecenas; Imrédy Béla a vádlottak padján. Szerk. bev. tan.: Sipos Péter. Budapest, 1999, Osiris; A Szálasi per. Szerk.: Karsai Elek, Karsai László, Budapest, 1988, Reform; Az Endre-Bakó-Jaross per. Szerk., jegyzetek: Karsai László, Molnár Judit, Budapest, 1994, Cserépfalvi. Bárdossyt még kihallgatták a PRO-n Sztójay ügyében, és Imrédyt sem a PRO-n Reményi-Schneller és Kunder ügyében, valamint a népügyészségen Sztójay ügyében. A jegyzőkönyvek szövegét lásd II. fejezetben.

¹⁴ Az egyes említett személyeket lásd az annotált névmutatóban.

¹⁵ 586.

¹⁶ Saint-Just beszéde a konventben 1792. november 3. In Soboul, Albert szerk.: Saint-Just: Beszédék és beszámolók. Ford.: Remsey Flóra. Budapest, 1969, Gondolat. 70, 73.

megvetést vagy megdöbbenést keltettek, és a cselekmények vagy a tettek következményeképpen a magyar nép többségére és az országra nézve mérhetetlen kár és szenvedés hárult.[...] A nemzet jövőendő létét is szándékosan veszélyeztették.”¹⁷ A védő definíciója alapján a Sztójay-per vádlottait nem lehetett volna elítélni. Pálosi Béla a népbíróság ítéletének indoklásakor utalt arra, hogy a történelmi perekben, mint a Sztójay-per, sokszor csak hajszás választja el a hazafit a hazaárulótól, azt a bizonyos hajszálat pedig az éppen „uralkodó eszmevilág” rakja oda. Pálosi sietett hozzáfűzni: ebben a perben azt a bizonyos hajszálat „nem a történelem teszi oda.[...] Nyugodtan odatettnek tekinthetjük.”¹⁸

A magyarországi népbíráskodás történetének ma már viszonylag gazdag a szakirodalma.¹⁹ Tudjuk, hogy Marosán Györgynek csak részben volt igaza, amikor fentebb már idézett vádbeszédében arra utalt, hogy akkor, amikor Magyarország „...leülteti a vádlottak padjára a 25 éves rendszer furcsa figuráit, ugyanakkor ugyanezt csinálják Németországban, Romániában, Bulgáriában, Finnországban és másutt is.”²⁰ A náci uralom alól felszabadított európai országokban valóban már 1944–45-ben megkezdődött a háborús és népellenes bűnökkel vádoltak felelősségre vonása. A bíróságok és főleg a baloldali pártok és sajtójuk mindenütt azt ígérték, hogy a perekkel jelentős társadalmi változásokat fognak előmozdítani, ennek része volt a háborús bűnösök felelősségre vonása, a nációkkal kollaborálók és a világháború előtti társadalmi-politikai rendszerek megbélyegzése.

¹⁷ 613.

¹⁸ 691.

¹⁹ A Bárdossy-, az Imrédy-, a Szálasi- és az Endre-Baky-Jaross-perről lásd a 13. sz. jegyzetet. A magyarországi népbíráskodás szakirodalmának tömör összefoglalásáról lásd Sipos Péter bev. tan. In *Imrédy Béla a vádlottak padján*, 63–72. A népbíráskodás és a háború utáni megtorlás történetével az elsők között foglalkozott Zinner Tibor: *Háborús bűnösök perei. Internálások, kitelepítések és igazoló eljárások 1945–1949.* In *Történelmi Szemle*, XXVIII. évf. 1985. 1. sz. 118–140. A második világháború utáni magyarországi nagy politikai perekről lásd még: Karsai László: *The People's Courts and Revolutionary Justice in Hungary, 1945–46.* In Deák István – Gross, Jan T. – Judt, Tony eds.: *The Politics of Retribution in Europe. World War II. and its Aftermath.*, New Jersey, 2000, Princeton University Press. 233–252. A Basch-per elemzésével Tilkovszky Loránt végzett módszertani szempontból is úttörő munkát Lásd Tilkovszky Loránt: *Vád, védelem, valóság.* In *Századok*, 130. évf. 1996. 6. sz. 1393–1450. Munkácsi Krisztina a Központi Zsidó Tanács egyik tagjának, Berend Béla volt szigetvári főrabbinak a perét mutatta be kiválóan. Lásd Munkácsi Krisztina: *Berend Béla főrabbi népbírósi pere.* In *Századok*, uo. 1525–1552. Gáspár Ferenc az 1944. október 11-i kiskunhalasi vérengzésért állítólag felelősök népbírósi perét tárgyalta igen alaposan. Lásd Gáspár Ferenc: *A kiskunhalasi tragédia 1944. október 11.* In *Századok*, uo. 1473–1504. Érdekes adatokat közöl Hóman Bálint kultuszminiszter népbírósi perével kapcsolatban is Horváth László Béla: *Hóman Bálint utolsó évei (1945–1951)* In *Sic itur ad astra*, 1993, 2–4. sz. 120–229. A Bárdossy-per mint „kirakatper” tárgyalja, kevéssé meggyőző érveléssel Schmidt Mária: *Az első kirakatper.* In Schmidt Mária: *Diktatúrák ördögszekerén*, Budapest, 1998, Magvető. 217–230. Az újabb szakirodalomból említhető még: Varga László: „Forradalmi törvényesség”: *Jogszolgáltatás 1945 után Magyarországon. Beszélő*, 1999. november. 57–73.; *Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945–1958. Tanulmányok a fegyveres testületek tagjai elleni megtorlásokról a hidegháború kezdeti időszakában.* Szerk.: Okváth Imre. Budapest, 2001, Történeti Hivatal. Szerencsés Károly: „Az ítélet: halál.” *Magyar miniszterelnökök a bíróság előtt.* Batthyány Lajos, Bárdossy László, Imrédy Béla, Szálasi Ferenc, Sztójay Döme, Nagy Imre. Budapest, 2002, Kairos.

²⁰ 589.

A konzervatív erők befolyása csak lassan érvényesült a nemkommunista utat választó országokban. De hogy az egyes országokban „ugyanazt” csinálták volna, mint Magyarországon, az már nem igaz.

Magyarországon, ellentétben Franciaországgal és Olaszországgal, nem voltak lincselések, partizánbíróságok sem működtek a felszabadulás idején. Magyarországon nem létezett erőteljes baloldali tömegmozgalom, és egyáltalán nem volt jelentős a kommunista párt. A nyilasokat ugyan a lakosság többsége megvetette, de nem kevés okkal-joggal féltek a felszabadító-megszálló szovjet–román–bolgár csapatoktól is. Magyarországon a társadalom kettéosztottsága legfeljebb annyiból állt, hogy voltak, akik a szovjetektől jobban féltek, mint amennyire a nácikat és a nyilasokat gyűlölték. De a jobboldali, szovjetellenes, németbarát és/vagy nyilasszimpatizánsok jóval többen voltak, mint az üldözött zsidók, a baloldali értelmiségiek, a tudatos szociáldemokrata munkások. Magyarországon nem voltak partizánok és ezért nem volt polgárháborús helyzet, mint Itáliában és Franciaországban. E két utóbb említett országban egyenként kb. 10–15 ezerre becsülhetjük a háború utolsó évében különféle módon – valóságos vagy vélt bűneikért – meggyilkoltak számát. Egy 1952-es hivatalos franciaországi vizsgálat adatai szerint 10 882 embert gyilkoltak meg a partizánok, 75%-ukat még a normandiai partraszállás, tehát 1944. június 6. előtt.²¹ Itáliában egy partizánegység tagjai végezték ki Mussolinit, szeretőjét és tizenhat elfogott fasisztát 1945. április 28-án, mindenféle kihallgatás nélkül. A baloldali erők legalább 10–15 ezer embert végeztek ki a háború utolsó hónapjaiban Itáliában.²²

Magyarországon körülbelül 40 ezer főre becsülhetjük azok számát, akiket 1945–49 között internáltak.²³ Ebbe a kategóriába tartoztak mindazok is, akiket nem háborús és népellenes bűnök vádjával, hanem az 1946. évi VII. tc. alapján tartóztattak le.²⁴ A népbíróságok összesen 26 997 emberre róttak ki hosszabb vagy rövidebb börtönbüntetést, 14 727 vádlottat felmentettek, 477 főt ítélték halálra és közülük 189 embert végeztek ki. A kivégzettek között négy volt miniszterelnököt találunk, Bárdossy Lászlót, Imrédy Bélát, Sztójay Dömét és Szálasi Ferencet. A háború utáni megtorlás áldozatai közé kell számítanunk a körülbelül 170 ezer „népi” németet (*Volksdeutschen*), akik közül 120 ezer embert Németország amerikai megszállási övezetébe, 50 ezret pedig a szovjet megszállási területre telepítettek ki.²⁵ Körülbelül 30–35 ezer németajkú magyar állampolgárt még 1945-ben a Vörös Hadsereg egységei hurcoltak kényszermunkára a Szovjetunióba, és közülük csak viszonylag kevesen tértek haza.²⁶ Itt lehet említeni az úgynevezett „B-listákra” kerülteket is.

²¹ Novick, Peter: *L'épuration française 1944–1949*. Traduit de l'américain par Héléne Ternois, Préface: Rioux, Jean-Pierre. Paris, 1985, Ed. Balland, 12.

²² Ormos Mária: *Mussolini*. Budapest, 2001, Pannonica. 176–177.

²³ Zimmer Tibor: *Háborús bűnösök*, 125.

²⁴ 1946. évi VII. tc. a demokratikus államrend és köztársaság büntetőjogi védelméről. E törvénycikk alapján elsősorban a-rémhírtérjesztőket, a Szovjetuniót, a megszálló csapatokat, a kommunistákat szidalmazókat, vagy az egyszerű „zsidózókat” ítélték el.

²⁵ Tilkovszky Loránt: *Nemzetiségi politika Magyarországon a 20. században*. Debrecen, 1998, Csonkonai. 141.

²⁶ Uo. 125.

1946. május 1-jétől 1947. augusztus 30-ig működtek a „B”-lista-bizottságok, amelyek indoklás nélkül hozhattak olyan határozatokat, mint: „feddés”, „elbocsátás”, „végelbánás”, így lehetőséget teremtettek a „politikailag nem kívánatos” személyek eltávolítására. A honvédségtől összesen 15 014 főt távolítottak el.²⁷

Összehasonlításképpen Hollandia (9,3 millió lakosa volt 1945-ben) és Belgium (8,3 millió lakosa volt 1945-ben) példáját idézhetnénk: 1945 után körülbelül 120–150 ezer embert tartóztattak le Hollandiában, közülük 50 ezret állítottak bíróság elé és ítélték el. 152 embert halálra ítélték, negyvenet (köztük öt németet) végeztek ki. Belgiumban, amely Hollandiához hasonlóan 1940 tavaszától német megszállás alatt volt, a felszabadulás után 405 067 embert tartóztattak le, 57 254-et elítéltek, 2940-et halálra, és közülük 242-t kivégeztek.²⁸

A hazánknál lélekszámban kb. négyszer nagyobb Franciaországban (42 millió lakosa volt 1945-ben) a 350 ezer letartóztatott közül 50 095 főt állítottak bíróság elé. Közülük 8603-at felmentettek. 4397 embert távollétében ítélték halálra, 2640 főt pedig elfogásuk után. De Gaulle tábornok végül is 791 ember kivégzéséhez járult hozzá. Mint emlékirataiban feltárta, életfogytiglani fegyházra változtatta valamennyi halálra ítélt nő, majdnem minden bányász, és mindazok halálos ítéletét, akik határozott parancsra cselekedtek és életük került volna veszélybe, ha megtagadják a parancs végrehajtását. Végeredményben 2 777 embert ítélték életfogytiglani kényszermunkára, 10 434-et meghatározott időtartamú kényszermunkára és 23 816 főt börtönbüntetésre. Pétain marsallt, a vichyi francia állam vezetőjét csak de Gaulle tábornok kegyelme mentette meg a kivégzéstől, de például Laval kollaboráns miniszterelnököt a Szálasi-perhez hasonló bírósági eljárás során ítélték halálra és végezték ki. Ha az egyes országokban 1000 főre vetítve vizsgáljuk az internáltak számát, akkor kiderül, hogy Nyugat-Európán belül Franciaországban az arányszám 0,94%, Dániában 3,74%, Hollandiában 4,19%, Belgiumban 5,96%, Norvégiában pedig 6,33 %.²⁹ Magyarországon ez az arányszám a 0,4%-ot sem érte el.

1945 után Olaszországban a bíróságok 36 embert ítélték halálra és két embert végeztek ki mint háborús és népellenes bűnösöket. Túl sokáig volt Itáliában uralmon a fasiszmus, túl sokan kompromittálódtak ahhoz, hogy háborús vagy népellenes bűncselekményeket elkövetőket ennél nagyobb számban vonjanak felelősségre. Marosán jogtalanul említette Finnország példáját is: a szovjet illetékesek követelésére ugyan néhány vezető politikust bíróság elé állítottak, de ügyükben rendkívül enyhe ítéleteket hoztak. Ha az összehasonlítás alapja az, hogy milyen kemény ítéletek születtek az egyes országokban a háborús bűnösök ügyében, akkor elmondhatjuk, hogy a finnországi bűnösök közül senkit sem végeztek ki, és az elítéltek zöme is

---

²⁷ Magyarország a második világháborúban. Lexikon A-Zs. Szerk.: Sipos Péter, Ravasz István. Budapest, 1997, Petit Real. 32. (Gellért Tibor)

²⁸ A második világháború utáni felelősségre vonásokról 1995 novemberében Bécsben, az Institut für die Wissenschaften vom Menschen-ben rendeztek nemzetközi konferenciát. Az adatok a konferencián elhangzott előadásokon, illetve a vitákban szerepeltek. A konferencia anyagából bő válogatást közzöl: *The Politics of Retribution in Europe*, 2000, Olaszországról: uo. 302.

²⁹ Novick, *L'épuration française*, 12, 330–331.; Gaulle, de Charles: *Háborús emlékiratok*. Ford.: Losonczi János, Dániel Anna, Terényi István. Budapest, 1973, Gondolat. 563–564. De Gaulle összesen 2071 halálos ítéletről tud, és úgy emlékezett, hogy 1303 esetben gyakorolt kegyelmet.

néhány éven belül szabadlábra került.³⁰ Bulgáriában ezzel szemben már 1944–1945 folyamán monstre perekben 2138 embert ítéltek el és végeztek ki, lefejezve ezzel szinte a teljes nem kommunista politikai elitet. Ebben az államban a „vad tisztogatások” áldozatainak számát 30–40 ezer főre becsülik a szakértők.³¹ Sajnos viszonylag kevés adattal rendelkezünk a második világháború utáni romániai megtorlásokról, felelősségre vonásokról. A háborús bűnösök felelősségre vonásáról szóló törvényt 1945. január 21-én írta alá Lucretiu Patrascanu kommunista párti igazságügyminiszter és Mihály király. Ion Antonescu marsallt, Románia „Conducatorát” és külügyminiszterét, Mihai Antonescut, valamint Constantin Z. Vasiliut és Gheorghe Alexianut e törvény alapján végezték ki. Több tucat halálra ítélt magas rangú háborús bűnös esetében később ítéletüket megváltoztatták. 1945. június 1-jén Patrascanu elérte, hogy a király 29 halálra ítélt háborús főbűnös ítéletét megváltoztassa. Több száz katona- és csendőrtisztet, magas rangú hivatalnokot ítéltek életfogytiglani vagy igen hosszú időtartamú börtönbüntetésre, illetve kényszermunkára. Mindazokat, akik nem haltak meg a börtönben, 1958–1962 között szabadon bocsátották.³²

Jugoszláviában a háború után kivégzett magyar nemzetiségűek számával kapcsolatban csak becslések állnak rendelkezésünkre. Legvalószínűbbnek az tűnik, hogy körülbelül 10–20 ezer magyart öltek meg. Vladimir Dedijer mintegy 150 ezerre teszi a háború utáni megtorlások áldozatainak számát, de természetesen ez is csak becslés. Azt például bizonyosan tudjuk, hogy Bleiburgnál és a maribori út mentén 35 ezer, az angolok által átadott domobrant, az usztasákhoz besorozott horvát nemzetiségű katonát mészároltak le, Kocsevszki Rognál pedig 12–16 ezer, zömmel szlovén nemzetiségűt öltek meg.³³

Németországban a legfontosabb, még életben lévő náci vezetőket nem német, hanem az antifasiszta koalíció képviselőiből álló nemzetközi törvényszék elé állították. A nürnbergi bíróság papíron nem a győztes hatalmak, hanem a Egyesült Nemzetek megbízásából ült össze, de a széles közvélemény, és főleg maguk a németek mégis úgy vélték, hogy itt a győztesek ítélkeznek a vesztesek felett. Csak a másodvonalbeli náci háborús bűnösöket vonhatták a (nyugat)német bíróságok felelősségre, míg Kelet-Németországban maguk a szovjet megszállók bíróságai ítélkeztek. A német közvélemény jelentős része a főbb háborús bűnösök felelősségre vonását általában támogatta, sokan vélték úgy, hogy a nürnbergi ítéletek egyben az átlagnémetek felmentését is szolgálják.³⁴

³⁰ 1946 elején a Paasikivi-kormány bíróság elé állította a háborús kormány legismertebb nyolc tagját. A legsúlyosabb ítélet 10 évi börtön volt. Dolmányos István: *Finnország története*. Budapest, 1972, Gondolat. 390–391.

³¹ Bulgáriáról részletesen lásd Bartosek, Karel: Közép- és Délkelet-Európa. In *A kommunizmus feketé könyve. Bűntény, terror, megtorlás*. Szerk. Courtois, Stéphane, Werth, Nicolas stb. Ford. Benyhe János. Budapest, 2000, Nagyvilág. 402. Zinner Tibor szerint Bulgáriában a népbíráskodás során 2200 főt végeztek ki. (Uo.)

³² Ioanid, Radu: *The Holocaust in Romania. The Destruction of Jews and Gypsies Under the Antonescu Regime, 1940–1944*. Chichago, 2000, Ivan R. Dee.

³³ Az adatokat A. Sajti Enikő történész, egyetemi tanár bocsátotta rendelkezésünkre, melyért ezúton mondunk köszönetet. Részletesen lásd A. Sajti Enikő: *Impériumváltások, revízió és kisebbség: magyarok a Délvidéken 1918–1947*. Szeged, 2001. Akadémiai doktori értekezés, kézirat.

³⁴ A nürnbergi perről lásd Herf, Jeffrey: *The Nazi Past in the Two Germanys*. Boston, 1998, Harvard University Press.

Magyarországon biztosan nem ennyire egyértelmű a kép. Sokkal több magyar háborús bűnöst, minisztert, főhivatalnokot, nyilast, volt Volksbund-tagot állítottak bíróság elé és/vagy internáltak ahhoz, hogy milliók ne érezhették volna úgy, hogy itt egy új, nagy felelősségre vonás történik. A korabeli sajtó a Bárdossy, az Imrédy, a Szálasi perről, sőt még az Endre-Baky-Jaross perről is részletesen, helyszíni tudósításokban számolt be, a rádió „élőben” közvetítette a fontosabb tárgyalásokat. Ehhez képest a Sztójay-perről a korabeli sajtóban alig egy-két rövid, tárgyyszerű beszámoló jelent meg. A polgári liberálisok lapja, a *Haladás* például figyelemre sem méltatta ezt a pert, pedig egyik fő munkatársa, Zsolt Béla, mint a híres ún. Kasztner-vonat egyik utasa a Sztójay-kormány zsidópolitikájának túlélője volt.³⁵

A Sztójay-pernek, legalábbis a politikai ügyész szerint világos, ha ma már naívnak tűnő politikai célja volt: „Sztójayék eljátszották az ország becsületét” – jelentette ki Marosán György – „és mi ezt a becsületet szeretnők a világ szemében visszaszerezni annak bebizonyításával, hogy mi nem tehetünk arról, amit az urak csináltak.”³⁶

Érdekes módon Reményi-Schneller Lajos is hasonlóképpen érvelt, de természetesen magát is az ártatlanok közé sorolva. A népbíróság előtt azt állította, hogy amikor körülbelül 1944 július végén-augusztus elején, a betegeskedő Sztójay helyetteseként tárgyalta Angelo Rotta pápai nunciussal és Carl Ivan Danielsson budapesti svéd követtel, nekik megmondta, hogy 1944. március 19. után már a magyarok semmiért sem felelősek. „Sem a magyar nemzetet, sem a magyar népet, sem a magyar kormányt mindazért, ami itt történik, felelőssé tenni nem lehet” – mondta állítólag Reményi-Schneller Angelo Rotta pápai nunciushoz.³⁷ Marosán György vádbeszédében Horthy-fasizmust emlegetett, szerinte „Horthy gyermekei ülnek” a vádlottak padján, a per pedig „fasiszták elleni per”. Marosán historizáló érvelése szerint a német megszállás a 25 éves horthysta politika következménye volt.³⁸ A per célja pedig „kigyomláni, kiirtani a nép testéből azokat, akik a nép és az ország ellen bármit is elkövettek, vagy hajlandók később elkövetni.”³⁹

---

³⁵ Emlékeit lásd Zsolt Béla: *Kilenc koffer*. Budapest, 1980, Magvető. A budapesti cionista Mentőbizottság, elsősorban Kasztner Rezső Eichmann-nal, majd Kurt Becherrel, Himmler magyarországi gazdasági megbízottjával 1944-ben a megszállás után több alkalommal is tárgyalta a magyar zsidók megmentése érdekében. E tárgyalások eredményeként indult el június 30-án a fővárosból az ún. Kasztner-vonat. Az 1684 utas – a vallási és világi zsidó élet prominensei, ezek családtagjai, lengyel és szlovák menekültek, árva gyermekek és a fizető utasok családjukkal – két részletben jutott, rövidebb-hosszabb bergen-belseni tartózkodás után Svájcba.

³⁶ 264. Óhidypályás is azért kért halált a vádlottakra, mert: „... beszenyezték az országot, a nemzet becsületét.” 570.

³⁷ 671. Angelo Rotta 1944-es, publikált jelentéseiben, illetve a jelentésekhez fűzött szerkesztőségi jegyzetekben ilyen tartalmú, Reményi-Schnellertől, vagy más kormánytagtól származó megjegyzésnek nincs nyoma. *Actes et documents du Saint Siège relatifs à la seconde guerre mondiale*. Ed.: Blet, Pierre – Graham, Robert A. – Martini, Angelo – Schneider, Burkhard: Vol. 10. Le Saint Siège et les victimes de la guerre, janvier 1944 – juillet 1945. Libreria Editrice Vaticana, 1980.

³⁸ 586., 587–589.

³⁹ 587. A még el sem követett bűnökért is felelősségre vonást sürgető Marosán bizonyára még csak nem is sejtette, hogy néhány év múlva egy koncepció per áldozataként hosszú évekre börtönbe kerül.

Kahán védő abban egyetértett Marosánnal, hogy ez a per történelmi per, de szerinte az 1944. március 19-én bekövetkezett megszállást nemcsak a 25 éves horthysta uralom idézte elő. Kahán évszázadokat hátrált vissza az időben, a török hódoltság után szerinte hazánkban mindig is az osztrák és német szellem érvényesült.⁴⁰

A magyarországi népbíráskodás törvényi háttere

A népbíráskodásról szóló 1945. évi VII. törvénnyel (1945. szeptember 16.) törvényerőre emelt kormányrendeletek,⁴¹ az általános európai gyakorlattal összhangban, tudatosan hagyták figyelmen kívül a *nullum crimen sine lege*, valamint a *nulla poena sine lege* alapelveket. Már a népbírószági törvény első paragrafusa leszögezi, hogy a háborús bűnösöket akkor is felelősségre lehet vonni, ha tettük elkövetésekor cselekedetük nem minősült büntettnek. Ezen eljárás jogfilozófiai indoklását 1946-ban Gustav Radbruch német jogtudós fogalmazta meg a „Törvényes jogtalanság és törvény feletti jog” című cikkében.⁴² Radbruch a jogállamiság két alappillérenek, a jogbiztonságnak és az igazságtalanságnak a konfliktusát vizsgálva jutott arra a következtetésre, hogy az igazságtalan és célszerűtlen jog általában elsőbbséget élvez, kivéve, ha az igazságossággal való ellentéte elviselhetetlenül nagy. Radbruch is elismeri, hogy létezik törvényes jogtalanság, de elérhető egy olyan helyzet, amikor már sem a jogalkotók, sem a végrehajtó hatalom birtokosai még csak nem is törekednek az igazságosságra. Ilyen esetekben a pozitív jog már nem tekinthető jognak, hiszen minden jog alapvető célja kell hogy legyen a rend és az igazságosság megvalósítása.

A korábban lezajlott nagy magyar politikai perekben a vádlottaknak az 1848. évi III. tc. 32–35. §-aira való hivatkozását a népbírószágok következetesen elutasították. Ennek értelmében a minisztereket csak az országgyűlési képviselők vonhatták volna felelősségre.⁴³ A Sztójay-perben sem a vádlottak, sem védőik nem próbáltak arra hivatkozni, hogy ügyükben csak a parlament tagjaiból választott bíróság ítélkezhetne.

⁴⁰ 649.

⁴¹ 81/1945. M. E. (1945. január 25.), valamint 1440/1945. M. E. sz. (1945. április 27.) rendelet a népbíráskodásról. A népbírószági törvény teljes szövegét lásd a Függelékben. A népbírószági alaprendeletet módosításig sokan bírálták. Dr. Sebestyén Ernő büntetőjogász az alaprendelet szövegezési pongyolaságai („törvénytelen kivégzés” helyett, mondta, egyszerűbb lett volna gyilkosságot írni) mellett kifogásolta, hogy a fasiszta hivatalnokokat csak akkor büntették, ha a számára előírt ténykedést túlhaladva fejtette ki tevékenységét. Dr. Sebestyén szerint megdöbbentően alacsonyok voltak a fellebbezési tételek és túlságosan széles körben volt lehetőség fellebbezni. *Kis Újság*, 1945. április 12. 3. A 81/1945. M. E. sz. rendelet szerint, ha a népbírószág három évnél rövidebb időtartamú börtönbüntetést szabott ki, akkor csak a népügyésznek volt joga fellebbezni. Az 1440/1945. M. E. sz. rendelet az időhatárt öt évre emelte.

⁴² Radbruch, Gustav: Gesetzliches und übergesetzliches Recht. In Radbruch, Gustav: *Gesamtausgabe. Rechtsphilosophie*. Vol. III. Heidelberg, 1990, Juristischer Verlag. 83–93.

⁴³ Az 1848. évi III. tc., mint hivatkozási alap először a Bárdossy-perben merült fel, de a népbírószág mind a vádlott, mind védője érvelését elutasította. (Erről lásd *Bárdossy László a népbírószág előtt*, 2.). Hasonlóképpen járt el a népbírószág Imrédy Béla esetében is. *Imrédy Béla a vádlottak padján*, 70.

Marosán szerint előtte, a vádlottak padján „tragikomikus figurák” ültek, akiknek fejére halálbüntetést kért.⁴⁴ Kik voltak ezek a, politikai ügyész szerint, „tragikomikus figurák”? A legidősebb közöttük Rácz Jenő volt vezérkari főnök, majd honvédelmi miniszter, aki 1946-ban 64 éves volt. Nála egy évvel volt fiatalabb az egészségi állapotára, pontosabban súlyos betegségére a per idején is sokat hivatkozó Sztójay Döme. Szász 58, Reményi-Schneller 54 éves volt, hozzájuk képest szinte a vádlottak „Benjáminjának” tarthatjuk Kunder Antalt a maga 46 évével. Sztójay Dömét a korabeli újságok, éppen úgy, mint első kihallgatásakor a tanácsvezető bíró is, hangsúlyozottan, többször is eredeti, szerb, tehát nem magyar származására utalva „Sztajakovics”-nak nevezték.⁴⁵ A baloldali sajtó a világháború alatti szélsőjobboldali, antiszemita sajtótermékek becsmérő, gúnyolódó, gyűlölködő és a politikai ellenfél tetteit azok származásával magyarázó hangvételét vette át Magyarországon.

Ahhoz, hogy Sztójay Döme magát jó magyarnak, hazafinak tartotta, kétség sem férhet. Sztójay büszke volt ugyanakkor arra is, hogy anyanyelvi szinten beszél németül. Talán nemcsak a népbíróági tárgyalás feszült légköre okozhatta, hogy magyarul viszont olykor szinte az érthetlenségig bonyolult, germanizmusokkal (túl)terhelt mondatokban tudta magát kifejezni.⁴⁶

Sztójay Döme az Osztrák–Magyar Monarchia közös hadseregében futott be nem látványos, de határozott karriert. Az első világháború idején balkáni hírszerző-főnök volt a vezérkarnál, majd az 1918-as polgári demokratikus forradalom, sőt az 1919-es Tanácsköztársaság alatt is tovább szolgált. A népbíróság előtt nagy hangsúllyal említette, hogy Böhm Vilmos, a neves szociáldemokrata vezető honvédelmi minisztersége alatt is szolgált. Talán túl szerény volt népbírói előtt: elmondhatta volna, hogy 1918 novemberében a balkáni referatúráról került át a HM 5. osztályának élére, majd a Tanácsköztársaság idején a Vörös Hadsereg Főparancsnokságának II. (hírszerző és kémelhárító) csoportját irányította. Nemi túlzással azt is lehetne mondani, hogy Kun Béla egyik főkémeje volt, bár valódi érdemeivel az ellenforradalmi rendszer illetékesei tisztában lehettek, hiszen igazolták és 1920-tól már Horthy Miklós úgynevezett Nemzeti Hadserege Fővezérségének II., illetve nyilvántartó irodáját (hírszerző, kémelhárítás) vezette.

---

⁴⁴ 586.

⁴⁵ 153–154. „Sztójay Sztajakovics ügyében a kihallgatások már lezárultak” – adta hírül a *Kis Újság* (1945. július 18. 2.). „I. számú Quisling-kormány”-nak minősítette ugyanez a lap a „Sztójay-Sztajakovics-kormány”-t. (1946. március 5. 2.) Szent-Iványi Domokos emlékirataiban, az egykorú közfelfogást tükrözve a nácibarát politika hűséges támogatóiról írva Sztajakovics Dimitrit, László (Lauschek) Dezső és Ruszkay (Ranzenberger) Jenő vezérőrnagyok, Littay (Lichtenecker) András, Feketehalmy-Czeydner Ferenc, Beregfő (Berger) Károly és Bajor (Bayer) Ferenc altábornagyok idegen, nem magyar származását mint nácibarátságuk kvázi genetikai okát emelte ki. Magyar Országos Levéltár (MOL) K 63. Külügyminisztérium Politikai Osztálya iratai; Szent-Iványi Domokos emlékiratai, V. k. 137.

⁴⁶ „...az egyéb destrukciós irányban való esetleges tevékenységétől való elzárás” csak egy a Sztójay-féle „példamondatok” bőséges tárházából. 214.

Perében semmit nem mondott arról, hogy 1925-ben ki(k)nek a javaslatára lett Berlinben katonai attasé.⁴⁷ Itt 1933 májusáig dolgozott. Főnökei meg lehetnek vele elégedve, mert 1929. november 1-től tábornokká léptették elő. 1933-tól 1935. november 30-ig a HM Elnökség vezetője volt, 1935. november 1-jétől már altábornagy. 1935. december 31-vel katonaként nyugállományba helyezték. 1935. december 10-én berlini követé nevezték ki, rendkívüli követ és meghatalmazott miniszteri rangban. Berlinben volt egészen 1944. március 18-ig, tehát még katonai attaséként láthatta a weimari köztársaság felemelkedését és bukását. Szemtanúja lehetett Hitler hatalomra kerülésének, majd követként a Führer első külpolitikai sikereit éppen úgy figyelemmel kísérhette, mint a második világháborús diadalokat és vereségeket is.

Sztójay az utolsó szó jogán mondott beszédében büszkén hivatkozott a magyar diplomáciai karban (is) szinte példa nélkül hosszú, egy állomáshelyen töltött szolgálatára. Sztójay szerint ő mindig a kormány politikáját hajtotta végre, míg más követeket, ha hibáztak, vagy a kapott utasításokat nem hajtották végre, leváltották.⁴⁸ Sztójaynak ebben volt némi igaza, de az is biztosra vehető, hogy ha Berlinben nem lettek volna megelégedve vele, akkor távoznia kellett volna posztjáról. A berlini követség 1933 után a magyar külpolitika szempontjából a legfontosabb külképviselő volt. De Sztójay a német megszállásig ennél magasabb pozícióhoz nem jutott. Diplomata kollégái közül ketten is nagyobb karriert futottak be, mint ő. Bárdossy László bukaresti követből lett előbb külügyminiszter, majd miniszterelnök. Ghyczy Jenő Berlinben Sztójay beosztottja volt, majd visszarendelték Budapestre, a Külügyminisztérium politikai osztályának vezetője, később külügyminiszter-helyettes, majd külügyminiszter lett.

Ambrózy Gyula, Horthy Miklós kabinetirodájának főnöke a népbíróság előtt felidézte, hogy Sztójayról Pesten az a „bon mot” járta, hogy még Hitlernél is jobban bízott a németek győzelmében.⁴⁹

Ez igaz lehetett, de csak a nagy német katonai diadalok után, tehát körülbelül 1940 tavaszától. 1939 márciusában, a Cseh-Morva Protektorátus megszervezése és Szlovákia „függetlenségének” kikiáltásakor Sztójay még óvatosan fogalmazott: „... a jövő fogja majd eldönteni, hogy mindaz, ami ebben a tíz napban [ti. 1939. március 13-tól 23-ig] történt, egy geniális [sic!] államférfiúnak vér nélküli hódítása-e, amely a német népnek az európai kontinensen való egyeduralmát hivatott biztosítani, avagy a mindent letaposó és kíméletet nem ismerő német akarata az erőszakossága, amely a világ többi részének a félelmeit és a félelemből fakadó gyűlöletét fogja feltámasztani.”⁵⁰ A német hadi sikerek tetőpontján, 1941. augusztus 22-én, a német hadvezetéstől nyert bizalmas értesüléseire

⁴⁷ A Politikai Rendészeti Osztályon (PRO) 1945. november 7-én kihallgatásakor azt mondta, hogy Kánya Kálmán, frissen kinevezett berlini magyar követ kívánságára: „... mint katonai attasét azzal a külön megbízással [küldték ki], hogy a német hadsereggel minél szorosabb kapcsolatot építsek ki. 1925. november közepe táján el is foglaltam berlini helyemet. „ BFL Nb. 628/1946. 270.

⁴⁸ 653.

⁴⁹ 418.

⁵⁰ MOL K 63 KÜM pol. Csehszlovákia 1939–1942. Sztójay 1939. március 28-i, 41/pol. sz. jelentése Csáky István külügyminiszternek.

hivatkozva körülbelül egy hónapra becsülte azt az időt, ami alatt az utolsó egyharmadát is megsemmisítik a Vörös Hadseregnek.⁵¹ Egyébként a népbíróság előtt Sztójay sem tagadta, hogy „Berlin szemüvegén” keresztül látta a hadi helyzetet.⁵²

Sztójay védője, Fekete Zoltán szerint „több mint hiba volt[...] majdnem két évtizedig” egy diplomatát egy állomáshelyen hagyni.⁵³ Hogy pontosan hány évet töltött Sztójay Berlinben, az a fentebb ismertetett adatok alapján kiszámolható: 15 évet és kilenc hónapot. De nemcsak Fekete védőügyvéd „számolta el” magát. Hazánk náci megszállása után a frissen kinevezett miniszterelnököt a szélsőjobboldali *Magyarság* újságírója többek között azért ünnepelte, mert szerinte Sztójay „... kereken 18 évet töltött Európa új szabadságharca letéteményesének és kezesének, a nemzetiszocialista Német Birodalomnak fővárosában. Láthatta tehát, hogy a hit, a fanatizmus és a nemzet halhatatlan erőibe vetett bizakodás hegyeket mozdít el helyéről.”⁵⁴

Sztójayról egyébként egykori közvetlen főnöke, Kánya Kálmán, aki berlini követként, majd külügyminiszterként is jól ismerte őt, és Szent-Iványi szerint azt mondta, amikor szóba került, hogy a német illetékesek követelésére Masirevich Szilárd berlini követet vissza kell rendelni, hogy akkor majd küld helyette „... követet, cifrát. Tulajdonképpen nem is lesz követ, mert azt a nívót el sem éri. De nagyon jó postás lesz és a jegyzékeket szorgalmasan ki fogja kézbesíteni.”⁵⁵ Hogy Kánya mennyiben és miben tévedett Sztójay megítélésében, arra még a vádirat elemzésekor visszatérünk, előljáróban csak annyit: Sztójay nem elégedett meg a „postás” szerepkörével. Óhidy Lajos vádbeszédében „németimádattal telített, szolgálalkú, szűk látókörű, gerinctelen egyéniség”-ként jellemezte Sztójayt.⁵⁶ Ambrózy Gyula szerint Horthynak az volt a véleménye Sztójayról, hogy „jelentéktelen és szintelen egyéniség”, ellentétben a „szuggesztív” Imrédyvel.⁵⁷

Sztójay általános politikai meggyőződéséről, nyilván nem szándékosan, maga is sokat elárult a népbíróság előtt. Berlini követként első és legfontosabb feladata – mondta a népbíróság előtt első kihallgatása alkalmával – a Németország és Magyarország közötti „félreértések” eloszlatása volt. Ezek a „félreértések” pedig Sztójay szerint abból adódtak, hogy „... a [*magyar*] parlamentben a belpolitikába avatkozó megnyilatkozások voltak”.⁵⁸ Azt természetesen Sztójay akkor, tehát 1936-ban is pontosan tudta, hogy a nácik nem azt „értették félre”, hogy a képviselőházban az ellenzéki képviselők időnként bírálják,

⁵¹ MOL K 63 KÜM pol. Németország 1941. Sztójay 1941. augusztus 22-i, 120/pol. sz. jelentése Bárdossy Lászlónak.

⁵² 656.

⁵³ 604.

⁵⁴ Sz. n.: „A nagy fordulat”. *Magyarság*, 1944. március 24. 1. Sztójay az utolsó szó jogán azt mondta, hogy összesen 15 évet töltött Berlinben. 653.

⁵⁵ MOL K 63 KÜM pol. Szent-Iványi Domokos jelentései, I. k. 145.

⁵⁶ 572. A kommunista *Szabad Nép* szerint Sztójay első vallomásaiból, amelyeket még a PRO-n tett, kitűnik, hogy: „... a volt miniszterelnök természetes ostobaságánál csak rosszindulata és karriervágya volt nagyobb.” *Szabad Nép*, 1945. november 14. 3.

⁵⁷ 411. Horthy Miklós emlékirataiban Sztójayt nem jellemezte. Horthy Miklós: *Emlékirataim*. Budapest, 1990, Európa–História. 241., 288–290., 292–294., 354.

⁵⁸ 164.

interpellációik során kellemetlen kérdésekkel „zaklatják” a kormányt. A náci Harmadik Birodalom vezetőinek – többek között – az nem tetszett, hogy Magyarországon egyáltalán létezik, és úgy-ahogy, működik a parlament. Igazán élesen, és ahogy telt az idő egyre élesebben és Sztójay előtt is, a magyarországi elavult társadalmi szerkezetet, a nagybirtokrendszert és a „zsidókérdés rendezetlenségét” bíralták Berlinben.⁵⁹

Sztójay rendkívül jól tájékozott, nagyszerű német kapcsolatokkal rendelkező követként írta le magát a népbíróság előtt. Magáról Sztójay nyíltan mint „bennfentesről” beszélt már az első tárgyalási napon.⁶⁰ Hangsúlyosan említette meg, hogy Göring még 1936-ban „egy magántársaságban” közölte vele, hogy Németország Csehszlovákia ellen fordul, és ezt megüzenni Gömbös Gyula miniszterelnöknek.⁶¹ Nem az állítólagos közlés tartalma az érdekes – ha ilyesmit akart volna Göring „üzenni” Budapestre, akkor azt legkorábban 1937 végén, 1938 elején teszi –, hanem a szinte önkéntelen dicsekvés: Sztójayval a (nagy) Göring még (közös) magántársaságukban is a nagypolitikáról, bizalmasan beszélget. Az biztos, hogy Sztójay rendszeresen találkozott a legfelső német vezetőkkel. Neurath, majd Ribbentrop külügyminiszter fogadta többször is.⁶² Göringgel az Anschluss első napján találkozott.⁶³

1939. február 16-án jelentette, hogy előző napon Himmler SS-Reichsführerrel és a Führer kabinetfőnökével, Bouhlerrel a jugoszláviai bel- és külpolitikai helyzetéről folytatott beszélgetést, és igyekezett „őket nem német, hanem más szemszögből nézve ezen állam összetételéről stb. stb. behatóan tájékoztatni”.⁶⁴ Sztójay – ez még szóhasználatából is kiderül – magát jóval inkább tekintette a német kívánságok, parancsok hűséges berlini tolmácsolójának, mint Budapest követének. Ő fönt, a „központban” dolgozott, ezért írhatta egyik jelentésében, hogy mivel a berlini illetékesek ellenzik, hogy állandó magyar sajtótudósító legyen Bécsben, majd „Simonffy Aladár és más alkalmas itteni tudósító időnként *leutaznék* Bécsbe [*saját kiemelésünk*] az ottani szerkesztőkkel való személyes érintkezés céljából”.⁶⁵ Ezért mondta a népbíróság előtt azt, hogy őt Kállay Miklós Berlinből egy ízben Budapestre „*lerendelte*”.⁶⁶ Végső hazarendelésének történetére és miniszterelnöki tevékenységére a későbbiekben térünk ki.

⁵⁹ Erről részletesen lásd Karsai László: *Holokauszt*. Budapest, 2001, Pannonica. 214–236.

⁶⁰ 179.

⁶¹ 165–166.

⁶² Sztójay 71/pol-1937. sz. jelentése Neurathtal május 5-én folytatott megbeszéléséről. *Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához*. I. k. *A Berlin–Róma tengely kialakulása és Ausztria annexiója 1936–1938*. Összeáll., és sajtó alá rend.: Kerekes Lajos. Budapest, 1962, Akadémiai. 408–410. Sztójay 37/pol.-1938. sz. jelentése Ribbentroppal 1938. március 4-én folytatott megbeszéléséről. Uo., 620–622. Sztójay 5096 sz. számjeltávirata Neurathtal 1938. január 22-én folytatott megbeszéléséről in: *Diplomáciai iratok*, II. k. *A müncheni egyezmény létrejötte és Magyarország külpolitikája 1936–1938*. Összeáll., és sajtó alá rend.: Ádám Magda. Budapest, 1965, Akadémiai. 269–270. Lásd 5397. sz. számjeltáviratát, valamint Hitlerrel folytatott megbeszéléséről lásd 150. Pol. sz. jelentését.

⁶³ Sztójay 5281-1938. (március 12.) sz. számjeltávirata. *Diplomáciai iratok*, I., 639.

⁶⁴ MOL K 63 KÜM. pol. Jugoszlávia. Sztójay 1939. február 16-i, 18/pol. sz. jelentése a KÜM-nek.

⁶⁵ MOL K 63 KÜM. pol. Németország. Sztójay 1942. június 26-i, 103/pol. sz. jelentése Kállay Miklósnak.

⁶⁶ 188.

Sztójayhoz hasonlóan a másodrendű vádlott, Rátz Jenő is hivatásos katona volt, az első világháború idején különböző vezérkari beosztásokban szolgált, majd a forradalmak után a vezérkari akadémia tanára lett. Amikor Marosán György vádbeszédében Rátz külsejének pocskondiázása után gúnyosan föltette a költői kérdést, hogy egy ilyen ember mi-féle tanára lehetett a hadiakadémiának, Rátz – tagadhatatlanul némi eleganciával – azzal vágott vissza, hogy olyan túl rossz tanár nem lehetett, ha Vörös János volt vezérkari főnök és Lakatos Géza vezérezredes volt miniszterelnök is tanítványa volt.⁶⁷

Rátz 1924–30 között a vezérkarnál szolgált, a személyi ügyek és a vezérkari tábornoiki továbbképzés tartozott az osztályához. A népbíróság előtt nem említette, hogy ezekben az években ebben a beosztásában módjában állott személyesen is megismernie a vezérkar egyik legígéretesebb tehetségének tartott fiatal tisztjét, Szálasi Ferencet. Rátz arról is csak mellékesen tett említést, hogy neki az volt a „híre”, hogy a szélsőjobboldaliakkal szimpatizál. A fiatal tisztekre mint 1930–36 között a Hadiakadémia parancsnoka, majd 1936–38 között vezérkari főnök, és rövid ideig (1938 májusától 1938 novemberéig) honvédelmi miniszter, minden bizonnyal nagy hatással volt. Rátzról egyébként aznap, amikor megalakult az Imrédy-kormány, a budapesti olasz nagykövet, Luigi Vinci azt jelentette, hogy: „Mindig kimutatta jellegzetesen nacionalista, antiszemita nézeteit és a szélsőjobb iránti szimpátiáját.”⁶⁸ Rátz a népbíróság előtt – viszonylag őszintén – kifejtette általános politikai meggyőződését. Mint oly sokan akkoriban Magyarországon (és a vezérkarban) ő is életképtelennek vélte Csonka-Magyarországot. Ő is fel akarta számolni a „nagykapitalizmust” és a feudalizmust.⁶⁹ Ha még azt is hozzátette volna, hogy „természetesen” ő is őszintén antiszemita és antikommunista volt, akkor a népbíróság is rájöhetett volna arra, hogy alapvető nézetkülönbség Szálasi és Rátz között nemigen létezhetett. Rátzról egyébként Edmund Veessenmayer, aki 1944. március 19. után a Német Birodalom teljhatalmú megbízottja volt Magyarországon, nem volt egyértelműen jó véleménnyel. Úgy gondolta, hogy „igen egykedvű és lusta, de nagyvonalú, és ezért könnyen irányítható”.⁷⁰

A Sztójay-per harmadrendű vádlottja, Reményi-Schneller Lajos egy szempontból bizvást tekinthető „rekordernek”. 1938-tól 1945-ig meg tudta őrizni a pénzügyminiszteri tárcát a Darányi-, az Imrédy-, a Teleki-, a Bárdossy-, a Kállay-, a Sztójay-, a Lakatos- és végül a Szálasi-kormányban is. Összesen nyolc miniszterelnök alatt szolgált, ha a Teleki- és a Kállay-kormány átszervezését is számoljuk, akkor tíz kormányban töltötte be a pénzügyminiszteri posztot. Magát a népbíróság előtt mint politikával soha nem foglalkozó, szolid pénzügyi szakembert próbálta beállítani. Szakmai karrierje eleinte látszólag alá is támasztotta állítását: 27 év alatt a Leszámítoló és Pénzváltó Bank gyakornokából

⁶⁷ 594. Pálosi tanácsvezető bíró rendre is utasította Marosánt. Rátz válaszát lásd 664.

⁶⁸ Ministero degli Affari Esteri-Archivio Storico Diplomatico-Affari Politici-Ungheria-Busta - (MAE-ASD-AP-B.) -23- Vinci 1938. május 15-i, N. 2468/813. jelentése az olasz királyi külügyminisztériumnak.

⁶⁹ 259–261.

⁷⁰ Veessenmayer 1944. május 13-i jelentése Ribbentropnak. *A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról 1933–1944.* Összeáll., és sajtó alá rend., bev. tan.: Ránki György, Pamlényi Ervin, Tilkovszky Loránt, Juhász Gyula. Budapest, 1968, Kossuth. 846–847.

pénzügyminiszter lett. Első munkahelyén gyakornokból 12 év alatt emelkedett az igazgatói posztig, majd az 1920-as, 1930-as években különböző állami bankokban töltött be vezérigazgatói állást. Önmagáról a képviselőházban egy ízben azt a jellemzést adta, hogy „...még soha életemben nem voltam önmagammal megelégedve[...]/ én utólag mindig kritizáltam magamat[...]/ lelkiismeretesen, magánéletem teljes feláldozásával dolgozom és igyekszem mindent elvégezni.”⁷¹ Politikai hovatartozásáról pedig őszintén és önérzetesen kijelentette: „...mindig a jobboldalon voltam, nem tegnap fedeztem fel a pártállásomat.”⁷²

A per során többen is fölvetették, hogy ő a németek bizalmi embere (Marosán szerint egyenesen kéme) volt, ezért tudott ilyen sokáig pénzügyminiszter maradni.⁷³ A németek bizonyosan meg voltak elégedve vele, de csak Berlin akaratából és bizalmából nem maradhatott volna pénzügyminiszter. 1944. március 19. előtt Horthynak és egymást váltó miniszterelnökeinek még volt annyi hatalmuk, hogy ha nagyon akarták, akkor bármelyik minisztert meneszthették. Reményi-Schneller a pénzügyminiszteri tárca mellett 1940 decemberétől gazdasági csúcsmíniszter is lett, 1944. január 11-ig.

A vádlottak közül egyedül Reményi-Schneller nem volt katona. Magáról azt állította, hogy olyan fejlett volt szociális érzékenysége, hogy a fegyverkezésre fordított hatalmas pénzüsszegeket ő a nagyobb jövedelmek megadóztatásából, az örökösödési illetékek emeléséből stb. akarta fedezni. Törekvéseinek – állította a népbíróság előtt – a felsőházban komoly ellenzéke volt, ellenfelei az alsóbb néprétegeket sújtó fogyasztási és forgalmi adók emelésére kényszerítették.⁷⁴ A valóságban a felsőházban, bár komoly bírálatban részesítették törvényjavaslatát, végül is eredeti formájában megszavazták előterjesztését. Ebben szó sem volt a nagyobb jövedelmek megadóztatásáról, illetve az örökösödési illetékek emeléséről.⁷⁵

Szász Lajos negyedrendű vádlott jött a „legmélyebbről”. Korán, már 18 éves korában árvaságra jutott, munka mellett végezte el a jogi egyetemet. Nyilván kiemelkedő képességekkel és szorgalommal rendelkezhetett, mert a Pénzügyminisztériumban 1931-ben, 43 évesen már a költségvetési főosztály vezetője lett. Államtitkári kinevezése előtt már habil. egyetemi magántanár, majd nyilvános egyetemi tanár lett. Egyetemi karrierjét nem építhette, mert 1939 májusában Kecskeméten képviselői mandátumhoz jutott. 1942 októberétől közellátásügyi tárca nélküli miniszter. Képviselőként egyetlenegyszer sem szólalt föl, miniszterként is csak kétszer, az 1943-as és az 1944-es költségvetési vitában.⁷⁶

⁷¹ Képviselőházi Napló (KN) 1939–1944. IX. k. 476. (1941. február 20.)

⁷² KN 1939–1944. V. k. 518. (1940. május 6.)

⁷³ Himler Márton szerint Reményi-Schneller amerikai kihallgatói előtt bevallotta, hogy rendszeresen készített helyzetjelentéseket, tanulmányokat a német kormány számára, és ezekért 22 hónapig jelentős összegű „honoráriumot” kapott. Himler Márton: *Így néztek ki a magyar nemzet sirásói*, 163., 166.

⁷⁴ 268.

⁷⁵ Felsőházi Napló (FN) 1935–1940. III. k. 234–238., 246–248., 260–265., 437–442. (1938. május 11, 12, június 27.)

⁷⁶ KN 1939–1944. XVI. k. 127–134. (1942. november 23.); XVIII. k. 255–262. (1943. november 25.)

Az V. r. vádlott, Kunder Antal túl fiatal volt ahhoz, hogy az első világháború idején harcolhasson, de büszkén említette, hogy a Ludovika Akadémián évfolyamelsőként végzett. 1924-ben gépészmérnöki diplomát szerzett, majd Gömbös Gyula honvédelmi miniszter műszaki szárnysegédje lett. Amikor főnöke miniszterelnök lett, magával vitte új hivatalába, és a Külkereskedelmi Hivatal, illetve a Miniszterelnöki Hivatal között lett összekötő tiszt. 1935-től a Külkereskedelmi Hivatal kormánybiztosa, majd 1936-tól elnöke, 1938–39 között az Imrédy-kormányban kereskedelem- és közlekedésügyi, valamint iparügyi miniszter is volt. 1939 májusától az esztergomi egyéni választókerület ellenzéki (Magyar Megújulás Pártja) parlamenti képviselője volt.

Képviselőként elsősorban a költségvetési vitákban szólalt fel, következetesen síkra szállt a kereskedelem „keresztényesítése” érdekében.⁷⁷ 1942 novemberében élesen támadta az „Aladárokat”, a zsidók üzleteiben, vállalkozásaiban pénzért állást vállaló, nevüket adó „strómanokat”. Gúnyosan idézte azoknak a kárpátaljai szatócsüzemeknek a példáját, amelyekre kiírták, hogy: „Kovács István – és szombaton véletlenül be volt zárva az üzlet”.⁷⁸ 1943 novemberében büszkén említette, hogy az Imrédy-kormány idején, még a zsidótörvények előtt, a Külkereskedelmi Hivatal apparátusát felhasználva, csendben, de igen hatékonyan hozzáláttak a zsidók kiszorításához a magkereskedelem területéről. Keresztények kezébe adták az exportkvótákat, egy szervezetbe tömörítették a keresztény nagykereskedőket, állandó érintkezést tartottak fenn velük. Kunder külön kifogásolta, hogy amikor a zsidókat kiszorították a textil-nagykereskedelemből, kivonták tőkéjüket. Most pedig összeköttetéseiket kihasználva, a textilgyáraktól és a nagykereskedőktől a zsidó kiskereskedők pontosan olyan mennyiséget kaphatnak, amely matematikai összefüggést mutat a német védelmi vonal eltolódásával Voronyesztől Zsitomirig.⁷⁹ A Népügyészség munkatársai kizárólag Reményi-Schneller vádiratának összeállításakor vették elő a Képviselőházi és a Felsőházi Naplót, pedig, mint a fentebb ismertetett felszólalásokból is kiderül, Kunder vádiratát is gazdagíthatták volna néhány antiszemita felszólalása szövegével.

A vádirat

A vádirat⁸⁰ szerint Sztójay Döme berlini katonai attaséként, majd követként a német–magyar kapcsolatok elmélyítésére törekedett, Magyarország háborúba való belépését vezető állásban kifejtett tevékenységével elősegítette. Sztójay közreműködésének tudta be a vádirat, hogy 1939 tavaszán Kárpátalját a magyar csapatok „megszállták”. Amikor 1940 őszén⁸¹ Sztójay megtudta, hogy a románok és a szlovákok csatlakozni akarnak a háromhatalmi egyezményhez, erről

⁷⁷ KN 1939-1944. VII. k. 417-422 (1940. november 14.); XI. k. 354-358. (1941. november 19.)

⁷⁸ KN 1939-1944. XV. k. 350-355. (1942. november 13.)

⁷⁹ KN 1939-1944. XVII. k. 465-470. (1943. november 19.)

⁸⁰ A vádirat teljes szövegét lásd a II. fejezetben.

⁸¹ Óhidy Lajos még arra sem vette magának a fáradságot, hogy a vádiratban legalább azokat a dátumokat kijavítsa, amelyekről már a tárgyalás során kiderült, hogy hibásan szerepelnek. Vádbeszédében is megismételte, hogy Magyarország 1941 második felében csatlakozott az antikomintern paktumhoz. 118., illetve 573.

azonnal tájékoztatta kormányát és javasolta, hogy előzzük meg Bukarestet és Pozsonyt. 1941 júniusában sürgette, hogy Magyarország csatlakozzon a Szovjetunió megtámadására készülő hadseregekhez. Tette ezt annak ellenére, hogy a német politikai és katonai vezetés ekkor még nem óhajtotta, hogy Magyarország részt vegyen a Szovjetunió elleni hadjáratban. A vádirat Sztójay 1941. június 26-a, tehát Magyarország hadba lépése utáni, de még mindig a Szovjetunió elleni hadüzenetet sürgető táviratait úgy idézi, mintha ezek hatására lépett volna be hazánk a háborúba.⁸²

Sztójay 1942 januárjában elkísérte Budapestre Ribbentrop német külügyminisztert, a német illetékesekkel folytatott tárgyalásokról jelentéseket továbbított. A vádak között szerepelt Kállay Miklós miniszterelnök németországi látogatásának előkészítése is, és az is, hogy miniszterelnökként többször fogadta Vajna Gábort és Szálasi Ferencet, ezzel a nyilas mozgalomnak segítséget nyújtott a hatalom megszerzésére irányuló lázadáshoz. Miniszterelnökként nagy nyilvánosság előtt háborúpárti beszédeket tartott. Sztójayt a népügyész megvádolta azzal is, hogy a román és egyéb nemzetiségű, valamint zsidó munkaszolgálatosok Németországba hurcolását nem akadályozta meg. A vádirat szerint Sztójay miniszterelnöksége idején a zsidókat megfosztották vagyonuktól, kizárták őket a gazdasági és szellemi életből. Sztójay segítséget nyújtott a Gestapónak és magyar karhatalmi szerveknek, katonai alakulatoknak személyek és vagyontárgyak ellen elkövetett erőszakos cselekményeikhez.⁸³ Óhidy vádbeszédében ehhez még hozzátette, hogy a zsidók vagyontárgyait, rádióit, a lezárt zsidó üzletek árukészletét a németek kiszállították Németországba.⁸⁴ Annak ellenére, hogy a per során a román, zsidó stb. munkaszolgálatosok állítólagos kivitelével, vagy a zsidók ingóságainak Németországba szállításával kapcsolatban sem tárgyi bizonyítékokat, dokumentumokat nem mutattak be, sem e vádak megerősítő tanúvallomások nem hangzottak el, Óhidy ezeket az egyébként alaptalan vádak is elmondta vádbeszédében. Érdemes már itt felhívni a figyelmet arra, hogy 437 ezer magyar zsidó deportálását a vádirat külön vádpontként nem is említette.

Rátz Jenő, mint a honvéd vezérkar főnöke, a vádirat szerint előre látta, hogy Magyarország 1940 tájékán a kitörő háborúba Németország és Olaszország oldalán fog fegyveresen belépni. Mint vezérkari főnök, majd honvédelmi miniszter, fejlesztette a honvédséget. A vádirat szerint Rátznak volt köszönhető Darányi Kálmán 1938. márciusi győri beszéde, illetve az abban meghirdetett fegyverkezési program. 1944-ben, mint a németbarát, háborúpárti képviselőket tömörítő Nemzeti Szövetség tagja, a háborúból való kiugrást megakadályozni igyekezett. Szálasi a felsőház tagjává, majd elnökévé nevezte ki, ezzel életét fenyegető kényszerű szükség nélkül a nyilas kormányzatban vezető állást vállalt. Ezenkívül, sorolta a vádirat, Rátz háborúpárti és antiszemita cikkeket írt, illetve ilyen tartalmú beszédeket tartott.⁸⁵

Reményi-Schneller Lajost azzal vádolta a népügyészség, hogy pénzügyminiszterként támogatta a háborúra való felkészülést, szakértelmével elősegítette a német–magyar árucserét,

---

⁸² 117.

⁸³ 118, 120–122.

⁸⁴ 584.

⁸⁵ 124–127.

még akkor is, amikor már jelentős mennyiséget ért el a német adósság. A Szovjetunió el-
leni hadüzenetet megszavazta, 1944. szeptember 7-én pedig, a koronatanácson a különbé-
ke ellen szólalt fel, és másnap a minisztertanácson is megismételte ellenvetéseit. A
Sztójay-kormány pénzügyminisztereként több, a zsidók vagyoni helyzetét súlyosan érintő
rendeletet adott ki. Végezetül, a vádirat szerint, ő volt a felelős azért, hogy a Magyar Nem-
zeti Bank aranykészletét, valamint a pénzverde gépeit nyugatra szállították.⁸⁶

Szász Lajos a Nemzeti Szövetség elnökeként megpróbálta megakadályozni, hogy ha-
zánk kiugorjon a háborúból, a Szálasi-kormány kereskedelem- és közlekedésügyi mi-
nisztereként nyugatra települt és kényszerítette minisztériuma munkatársait is a kitelepü-
lésre. Háborúpárti és antiszemita beszédeket tartott. Ez utóbbiakat a vádirat hosszasan is-
mertette, így Szász vádirata viszonylag hosszabb, ha nem is tartalmasabb lett.⁸⁷

Kunder Antal, mint a Sztójay-kormány kereskedelem- és közlekedésügyi minisztere, ami-
kor hivatalát elfoglalta, a minisztérium tisztviselői előtt háborúpárti beszédet tartott. Horváth
Zoltán esztergomi postafelügyelőt 1000 pengő jutalomban részesítette, mert Serédi Jusztinián
pásztorlevelét, melyben a hercegprímás a zsidók deportálása ellen tiltakozott, visszatartotta.
Kunder vádiratában is szerepelt, hogy miniszterként több, a zsidók anyagi helyzetét súlyosan
érintő rendeletet adott ki 1944-ben.⁸⁸ Mint azt dr. Pálosi rosszállóan megjegyezte, Kunder
vádiratában nincs különválasztva az indokolás és a rendelkező rész, így nem világos, hogy az
a tény, miszerint a Külkereskedelmi Hivatal elnöke volt, vád, vagy csak „ténymegállapítás” a
vádiratban.⁸⁹ Kunder részletes, tízoldalas beadványban próbálta cáfolni a vádirat egyes pont-
jait. Külkereskedelmi szakemberként az egyoldalú német orientációt gyengítő tevékenységet
fejtett ki. Nem folytatott háborús propagandát, csak miniszteri beiktatásakor mondott rövid
üdvözlő beszédében tért ki a háború kérdésére. Kunder tagadni próbálta, hogy 1944-ben a zsi-
dók hivatalos, szervezett, rendeleti úton történő kifosztásában neki bármilyen szerepe lett volna,
az alaprendeleteket nem is ő, hanem a Sztójay-kormány adta ki.⁹⁰

A vádirat összesen 32 – mondjuk így – „zsidórendeletet” sorolt fel. A vádlottak sem a
kormány, tehát minisztertanácsi, sem a saját miniszterségük alatt kiadott rendeletek kiadá-
sát nem tagadták. De az már a népgyűzség munkatársainak figyelmetlenségére vall, hogy
az inkriminált rendeletek között H.M. (Csatay Lajos), B.M. (Jaross Andor) és V.K.M. (An-
tal István) rendeleteit is felsoroltak.⁹¹

A vádirat a Sztójay-kormány idején tartott minisztertanácsok jegyzőkönyvei közül csak
hármat, a június 1-jeit, 10-it és 21-it idézi, azokat is hibásan. A június 10-i jegyzőkönyvben
például az olvasható, hogy a belügyminiszter úr [Jaross Andor] bejelenti: „a mai napon
400 000 zsidó lett kiszállítva” – helyesen (bár nem a történelmi tényeknek megfelelően)
az eredeti jegyzőkönyvben az szerepelt, hogy a „mai napig” [saját kiemeléseink].

---

⁸⁶ 127–133.

⁸⁷ 134–139.

⁸⁸ 139–142.

⁸⁹ 335.

⁹⁰ BFL Nb. 628/1946. 439–449. (Dátum nélküli irat.)

⁹¹ 147–148.

Reményi-Schneller, Szász (és természetesen Szakvály Emil) bűnlajstromán szerepelt még az is, hogy tudták, a nyilas rezsim idején Budapesten több ezer zsidót agyonlőttek, megkínóztak, sokan pedig a pesti gettóban éhen haltak stb., de az atrocitások megakadályozására, bár módjukban, hatalmukban állott volna, semmit sem tettek.⁹²

Óhidy Lajos népügyész és Marosán György politikai ügyész

Az ügyészek – saját bevallásuk szerint – abban reménykedtek, hogy a párizsi békekonferencián talán majd figyelembe veszik, hogy Magyarországon milyen következetes eréllyel számolnak le az 1945-ig uralmon lévő rendszer vezetőivel. És ha a párizsi illetékesek belátják, hogy a magyar nép ártatlan, csak egyes politikai vezetői voltak bűnösök, akkor ennek megfelelő döntést hoznak majd a béketárgyaláson. Ezt az egyébként is elérhetetlen célt viszont a Sztójay-per több szempontból sem szolgálhatta megfelelően. Óhidy Lajos népügyész és munkatársai világos koncepció nélkül állították össze a vádlottak névsorát és felületesen, sok tárgyi tévedéssel terhelve fogalmazták meg a vádiratot is. Ennek egyik bizonyítéka, hogy eredetileg Szakvály Emilt is Sztójayékkal együtt akarták felelősségre vonni.⁹³

Ha aktuálpolitikai okokból már két miniszterelnököt, Bárdossyt és Imrédyt egyedül állították népbíróság elé, következetesebb lett volna „egyszemélyes” Sztójay pert rendezni, vagy a Sztójay-kormány valamennyi, még életben lévő tagját együtt perbe fogni.⁹⁴ Antal Istvánt, a Sztójay-kabinet kultuszminiszterét csak tanúként hallgatták ki, Jaross Andor belügyminiszterrel együtt.⁹⁵ A védelem helyzetét nyilvánvalóan nem könnyítették meg azzal, hogy március 11-ig, a tárgyalás ötödik napjáig a vádiratban eredetileg feltüntetett 45 tanú közül csak négynek a nevét hozták nyilvánosságra.⁹⁶ Óhidy népügyész ezen a tárgyalási napon „dobta be”, a vádiratban egyébként eredetileg nem szereplő, újabb két tanú-ötletét, a Magyar Nemzeti Bank volt elnöke, Baranyai Lipót és a végül ki sem hallgatott, teljesen ismeretlen Pap Imre nevét.⁹⁷ Az egész tárgyalás talán egyik legbotrányosabb tanúkihallgatása is a népügyésznek „köszönhető”. Tanúja, Back Imre azt állította, hogy látta Sztójayt és testvérét 1944. március 19-én a Hungária szállóban mulatozni, tábornoki egyenruhában. Sztójaynak elég volt annyit közölni, hogy nincs testvére és tábornoki egyenruhát is csak később csináltatott magának, dr. Pálosi a „szemtanút” rövid úton elbocsátotta.⁹⁸

⁹² 146.

⁹³ Lásd a 8. sz. jegyzet.

⁹⁴ Csataj Lajos honvédelmi miniszter német-nyilas fogságban 1944. november 18-án öngyilkos lett, Jurcsák Béla földművelésügyi miniszter a háború végén, menekülés közben lett öngyilkos.

⁹⁵ Antal Istvánt a népbíróság 1946. április 5-én, a NOT augusztus 31-én különperben ítélte halálra. BFL Nb. 1004/1946.

⁹⁶ 356. Reményi-Schnellert Rátz Jenő, Szász Lajos és Kunder Antal ügyében is tanúként tervezték kihallgatni.

⁹⁷ 393.

⁹⁸ 486–487. Óhidy Lajos, amikor meg kellett volna indokolnia, hogy tulajdonképpen miért akarta Back Imrét kihallgatni, csak annyit tudott mondani, hogy vele szerette volna bizonyítani, hogy a Kállay-kormány már előre tudott a német megszállásról. Ami egyébként igaz, de ehhez a Sztójay-kormány népbíróság elé állított tagjainak vajmi kevés közül volt.

A Sztójay-per népbírósága (is) következetesen elutasította a védők tanú-javaslatait. Dr. Pálosi még olyan tanúkat sem engedett beidézni, akik a vád bizonyos pontjait akarták cáfolni, mondván, hogy a bizonyítás a vád dolga.⁹⁹ Egy-egy „ténykörülményre” egynél több tanút akkor sem voltak hajlandók beidézni, ha több vádlott és/vagy a védőügyvédek is kérték.¹⁰⁰ Fekete Zoltán a népbíróság ítélete elleni fellebbezésében nem mellékesen jegyezte meg, hogy ebben a „gyorsított eljárásban” „csak a vád tanúi lettek kihallgatva”, és ezért megismételte a per folyamán már hangoztatott kérelmét, hogy a védelem tanúit is hallgassák ki.¹⁰¹

A tizenhárom tárgyalási napon összesen huszonegy tanút hallgattak ki, közülük kettőt (Baky Lászlót és Jaross Andort) röviddel a Sztójay-per tárgyalása után kivégeztek.¹⁰² Ugyanerre a sorsra jutott, mint már említettük, Vajna Gábor is, de érdekes, hogy az ő kivégzése előtt egy nappal, március 11-én még Pálosi azt jelezte, hogy a népbíróság másnap ki fogja hallgatni. Vajna Gábor kihallgatására végül is nem került sor.

A tanúk névsora is meglehetősen ötletszerűnek tűnik. Wilhelm Károlyt, a Központi Zsidó Tanács volt tagját például csak egyetlen, érdektelen epizódról, nagyon röviden hallgatták ki.¹⁰³ A népbíróság és a tanúk között a nyilvános tárgyalások idején kívül is volt kapcsolat. Ambrózy Gyula, Horthy kormányzó kabinetirodájának főnöke tanúkihallgatását még március 12-én kezdték el. Másnap, amikor folytatták meghallgatását, az elnök jelezte, hogy időközben megtudta, Ambrózynak eszébe jutott, hogy rendelkezik még információkkal Reményi-Schneller és Jurcsák Béla német kapcsolatairól.¹⁰⁴ De Lakatos Géza is elérte a népbíróságnál, hogy ismételtén kihallgassák.¹⁰⁵ A második világháború utáni magyarországi nagy politikai perekben talán a leggyakrabban Horthy Miklós nevét említették, idézték. A Sztójay-per tárgyalási jegyzőkönyvéből úgy tűnik, hogy csak Marosán György politikai ügyésznek hiányzott a volt kormányzó a vádlottak, Fekete védőügyvédnek pedig a tanúk padjáról.¹⁰⁶

A per kezdetén a vádiratban is idézett iratok, dokumentumok, például az 1944-es minisztertanácsi jegyzőkönyvek nem álltak eredetiben a bíróság rendelkezésére. Dr. Pálosi a tanúkihallgatások utolsó napján megjegyezte, immáron sokadszor csalódva a vádiratban,

⁹⁹ 396.

¹⁰⁰ 407.

¹⁰¹ BFL Nb. 628/1946. 1757, 1762.

¹⁰² Baky Lászlót 1946. március 29-én, Jaross Andort 1946. április 11-én végezték ki.

¹⁰³ 469–470.

¹⁰⁴ 426.

¹⁰⁵ 462–468. Lakatos Gézát első alkalommal március 11-én hallgatták ki.

¹⁰⁶ 588, 593, 607. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. február 16-án készült el a háborús bűnökről készített listájával, melyet a fegyverszüneti egyezmény 14. §-ához készítettek. Horthy Miklós kormányzó neve nem szerepelt a listán. (Belügyminisztérium Központi Irattára, BM Közrendvédelmi Főosztályának iratai, 5. doboz. 1945/108.). Ugyanakkor érdekes, hogy dr. Fontány Ferenc néppügyész 1946. januárjában, a Sztójay-per előtt két hónappal a *Népbírósági Közönyben* azt írta, hogy „A felelős államférfiak élén természetesen Horthy Miklós halad, aki köztudomás szerint, mint a szövetségesek foglya, jelenleg Nürnbergben van, ahol tanúként fogják kihallgatni. További sorsa ismeretlen, bár Magyarországon kívül Jugoszlávia is felelősségre akarja vonni.” *Népbírósági Közöny*, 1946. január 5. 9.

hogy a Felsőházi Napló nem áll a bíróság rendelkezésére, ezért tehát nem lehet biztos abban, hogy Rácz egyik beszédében valóban azt mondta-e, amit a vádirat állít.¹⁰⁷ Az eredeti okmányok hiánya tette lehetővé Reményi-Schneller Lajos számára is, hogy egyszerűen kétségbe vonja a vádirat egyik állítását. Szerinte, ha igaz az, hogy 1944. szeptember 7-én Horthy elnökletével koronatanácsot tartottak, akkor semmi értelme nem lett volna másnap minisztertanácsot is tartani.¹⁰⁸ Amikor pedig dr. Pálosi végre kezébe kaphatta az 1944. június 1-jei minisztertanácsi jegyzőkönyv eredeti példányát, rögtön észrevette, hogy a vádiratban tévesen 7-es sorszámmal szereplő napirendi pont a valóságban a 3. volt.¹⁰⁹ Az eredeti német és magyar okmányok, dokumentumok, iratok hiánya, amelyekkel az egyes vádlottak 1945 előtti tevékenységét pontosan be lehetett volna mutatni, az egész népbírói eljárás egyik legfőbb problémája volt. Mint arra még részletesen kitérünk, például a vidéki zsidók deportálásával kapcsolatban nemcsak az eredeti, 1944-es minisztertanácsi jegyzőkönyvek döntő többsége nem állt a népbírói rendelkezésére. Óhidy népbíró és munkatársai még arra sem vették maguknak a fáradságot, hogy a hetekkel korábban lezajlott Endre-Baky-Jaross-perben bőszesen idézett dokumentumokból néhányat a vádiratban idézzenek. A népbírói eljárás is próbált egy ízben Pálosi segíteni, amikor a tárgyalás hetedik napján megkérte titkárát, hogy a Rajniss-ügy aktái közül hozza át a következő napra az egyik fontos kimutatást.¹¹⁰ Mint majd látni fogjuk, a vádlottak egyes parlamenti fel- sőt közbeszólásait is vád tárgyává tették. De arról már a népbíró nem gondoskodott, hogy az eredeti Képviselőházi és Felsőházi Naplók (nyomtatott forrásokról van szó) is a népbírói rendelkezésére álljanak.¹¹¹

Pálosi tanácsvezető bíró nyilvánvalóan felháborítónak tartotta, hogy egy ilyen fontos perre a népbírói eljárás ennyire felületesen készült. Amikor Óhidy Lajos a tanúktól próbált olyasmit megtudni, amiről a vádiratban is szó volt, Pálosi egyszerűen félbeszakította, azzal intve a népbíróságot hallgatásra, hogy: „Nyomozást nem engedek folytatni!”¹¹² Dr. Pálosi, következetesen tartva magát az általános büntető eljárási elvekhez, olyan kérdések

¹⁰⁷ BFL Nb. 628/1946. 1323.

¹⁰⁸ 280. Az eredeti minisztertanácsi jegyzőkönyvek tanúbizonysága szerint 1944. szeptember 8-án volt minisztertanácsi ülés, melyen Csátay Lajos honvédelmi miniszter és Vörös János a honvéd vezérkar főnöke tartott tájékoztatót a katonai helyzetről. (MOL K 27.) Lakatos Géza emlékiratai szerint is az 1944. szeptember 7-i koronatanácsot követően másnap délelőttre minisztertanácsot hívott egybe. Lakatos Géza: *Ahogyan én láttam*. Budapest, 1992, Európa-História. 134. Furcsa, hogy bár Reményi-Schneller naplója a népbírói eljárás rendelkezésére állt, ezt mégsem használták föl a perben. Major Róbert, a népbírói eljárás sajtóreferense 1946. január 28-án kelt jelentésében még azzal bírálta Reményi-Schneller naplóját, hogy talán arra számítva írta benne, hogy a „zsidókérdésben nem tehet semmiről”, hogy majd esetleg illetéktelen kezekbe kerül. BFL Nb. 628/1946. A Sztójay-per i. 1861.

¹⁰⁹ 567. Pálosi két alkalommal (március 11., március 18.) is kérte a miniszterelnökségtől az 1941. június 25-i, 1944. június 1-jei, 10-i, 21-i minisztertanácsi jegyzőkönyvek, és a szeptember 7-i koronatanácsi, illetve szeptember 8-i minisztertanácsi jegyzőkönyvek szövegét rövid betekintésre. A hivatalos válasz szerint egyik sem állt rendelkezésre. BFL Nb. 628/1946. 1938, 1969. Pálosi március 19-én, a tizedik tárgyalási napon mégis ismertetni tudott részleteket a június 1-jei, 10-i és 21-i jegyzőkönyvekből.

¹¹⁰ 272.

¹¹¹ 290.

¹¹² 552.

kapcsán, amelyekről a vádiratban nem esett szó, nem engedett kérdést intézni sem a vádlottakhoz, sem a tanúkhöz. Amikor például fölmerült a tárgyaláson, hogy Szász Lajos mit tett, vagy nem tett a budapesti hidak felrobbantásának megakadályozása érdekében, Pálosi azzal vágott közbe, hogy: „... meg vagyok győződve róla, hogy a vád megmozdult volna, vagy legalábbis valamit tett volna” – ha ebben az ügyben Szászt felelősségre lehetett volna vonni.¹¹³ A Népbíróságok Országos Tanácsa (NOT) tagjai több ponton is élesen (felül)bírálták a dr. Pálosi által megfogalmazott ítéletet, és többek között rámutattak arra, hogy a Nbr. 11. § 1. pontja értelmében „... egészen letompul az általános perjogi elv, hogy a bíróság nem tehet ítélete tárgyává oly tettet, mely miatt a vádló vádat nem emelt – feltéve, hogy a cselekmény a bizonyítás anyagában a váddal összefüggően szerepel.”¹¹⁴

A vádlottakat – nem utolsósorban azért, mert a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEB) képviselői rendszeresen ellenőrizték a nagyobb börtönöket, és több népbíróági tárgyaláson a hallgatóság körében foglaltak helyet – nem kínozták. De, mint azt például Rátz megemlítette, a (politikai) rendőrségen nem engedték meg neki, hogy vallomása jegyzőkönyvét elolvassa, még pápaszemét sem adták vissza, de kényszerítették, hogy minden egyes oldalt saját kezűleg írjon alá.¹¹⁵ A vádlottak nem kapták meg a népbíróági törvény szövegét, és csak a saját személyükkel kapcsolatos vádirat-részlet állt rendelkezésükre.¹¹⁶

A tárgyalás során többször fölmerült, hogy az egyes vádlottak, illetve tanúk rendőrségen tett vallomása jelentősen eltér attól, amit a népbíróság előtt mondtak. Dr. Schlick István például a rendőrségen súlyosan terhelő vallomást tett volt főnökére, Kunder Antalra, a népbíróság előtt viszont határozottan védelmébe vette. Mint a népbíróság előtt előadta, ő kérte is a rendőrségen vallomása szövegének „helyesbítését”, de hát, ma már, mint Schlick megjegyezte, „nem nagyon lehetett vitázni a kihallgató rendőrtisztekkel”.¹¹⁷ Sajnos csak Sztójay Döme és Reményi-Schneller Lajos rendőrségi vallomása áll rendelkezésünkre, így a rendőrségi és népbíróági gyanúsítottai vallomások közötti eltéréseket csak az ő esetükben tudjuk rekonstruálni. Óhidy Lajos népügyész talán maga is érezte, hogy nem készült föl a Sztójay-perre. Ezzel magyarázható, hogy feltűnően passzívan viselkedett a tárgyalás folyamán. A vádlottak közül Rátzhoz és Szászhoz még kérdést sem intézett, Reményi-Schnellertől is csak annyit kérdezett meg, hogy 1943 nyarán hol járt. De nem kérdezett semmit olyan fontos tanúktól, mint Lakatos Géza, Ambrózy Gyula vagy Jaross Andor. Edmund Veessenmayernak is csak két, teljesen lényegtelen kérdést tett föl. Közömbös, passzív magatartása már 1945 nyarán feltűnő volt. A *Szabad Nép* 1945 júliusában azt írta, hogy: „Óhidy Lajos ügyész maga a megtestesült közömbösség. [A] Tárgyalások alatt egy szót sem szól. Megtörtént, hogy a tárgyaláson a vallomás során az elnök hívta fel őt a módosítására.”¹¹⁸

¹¹³ 537.

¹¹⁴ A NOT-ítélet teljes szövegét lásd a II. fejezetben.

¹¹⁵ 258.

¹¹⁶ 290, 299.

¹¹⁷ 531.

¹¹⁸ Gyöngyösi Andor: Amikor a bíró is elősegíti a bűnös védekezését. *Szabad Nép*, 1945. július 8. 5.

Ilyen módon a vád képviselője teljes mértékben a fiatal, dinamikus, önbizalomtól duzzadó politikai ügyészre, Marosán Györgyre hárult. Emlékirataiban mindössze néhány oldalt szentel a Sztójay-pernek. Bár sorsa „ajándékának” nevezi, hogy részt vehetett a háborús főbűnösök „megbélyegzésében”, arra már nem fordított energiát, hogy emlékeit összevesse az eredeti tárgyalási jegyzőkönyvekkel, vagy legalább a korabeli sajtót átnézz. Ellentétben azzal, ami Marosán emlékirataiban olvasható, 1946. március 11-én nem lehetett Pécsett, hogy a helyi szociáldemokrata pártszervezetet megtisztítsa az antikommunista elemektől, mert ezen a napon a fővárosban a Sztójay-per tárgyalásán volt. Másnap, amelyről azt hiszi, hogy 1946 nyarán volt, végezték ki Szálasi Ferencet, Vajna Gábort, Beregfy Károlyt és Gera Józsefet. A Sztójay-per tárgyalási jegyzőkönyvei egyértelműen cáfolják Marosán azon állítását is, hogy ugyanezen a napon Sztójay percekig zokogott volna.¹¹⁹

Csak zárójelben jegyezzük meg, hogy Óhidy Lajoshoz hasonlóan pl. Szabó László népbíró a tárgyalás idején szinte meg sem szólalt, így általános tájékozottságáról, vagy ismeretei esetleges hiányosságairól sem tudunk képet alkotni. A „hallgató” népügyésszel és népbíróval ellentétben Hieronymi, Faludi és Heves népbírák a legtöbb vádlotthoz és tanúhoz intéztek kérdéseket.

Marosán György politikai ügyész önbizalmát tárgyi tudásának – általa egyébként nyilvánvalóan nem ismert – hiányosságai nem tudták megrendíteni. Sztójajt például avval próbálta sarokba szorítani, hogy megkérdezte tőle: olvasta-e a *Mein Kampf*-nak azt a részét, ahol Hitler arról ír, hogy Németország területi terjeszkedési tervei Magyarországra is vonatkoznak. A népbíróság előtt nem akadt senki, aki figyelmeztette volna a politikai ügyészt, hogy ilyesmit Hitler a *Harcomban* nem írt.¹²⁰ Marosánt Kunderrel kapcsolatban is megcsalta emlékezete. Hiába tiltakozott a vádlott, a politikai ügyész váltig állította, hogy a *Nemzetőr* című folyóiratban több Kunder-cikket is olvasott. Tévedett, ebbe az újságba Kunder Antal nem írt cikket.¹²¹

Marosán azzal támadt Reményi-Schnellerre, hogy: „Jó volt maga Gömbösnek, jó volt Imrédynek, Darányinak, jó volt Teleki Pálnak”.¹²² Talán dr. Pálosi figyelmeztethette volna a politikai ügyészt, hogy Reményi-Schneller csak Gömbös Gyula halála (1936) után másfél évvel lett a Darányi-kormányban pénzügyminiszter. De az is meglehetősen furcsa, hogy Marosán az egyik tanútól próbálta megtudni a Lakatos-kormány tagjainak névsorát, pedig ha legalább egy korabeli napilapot átnézett volna, kérdésére könnyen választ kaphatott volna.¹²³ Marosán a Horthy-korszak történetét majdan megíró történészek tollát kívánta vezetni, vádbeszédével is. E tiszteletre méltó cél érdekében annak is utánanézhetett volna, hogy Mussolini nem 1924-ben, hanem már 1922-ben hatalomra került.¹²⁴

¹¹⁹ Marosán György: *Az úton végig kell menni*. Budapest, 1972, Magvető. 203–212.

¹²⁰ 232–233.

¹²¹ 515.

¹²² 293.

¹²³ 427.

¹²⁴ 587.

Marosán György a második világháború általános kérdéseiben sem mutatott valami nagyfokú tájékozottságot. A nácik által megszállott országok között említette például Ausztriát (bár az osztrákok döntő többsége az Anschluss idején, 1938. március 12-13-án boldogan, virágesővel fogadta a német katonákat),¹²⁵ Romániát és Bulgáriát, amely országok területén a második világháború idején nem tartózkodtak német megszálló csapatok. Más kérdés, hogy Romániában 1940-től, Bulgáriában pedig 1941-től igen nagy létszámú német egységek tartózkodtak. Hivatalosan nem mint megszállók (Romániában különösen ügyeltek a formaságokra és „tancsapatokról” – *Lehrtruppen* beszéltek), hiszen Németország szövetségeseiről volt szó. De mint arra még visszatérünk, hivatalosan Magyarországot sem szállták meg a német csapatok 1944. március 19-én...

Marosán „Csehszlovákiát” emlegetett, pedig ez az ország már 1939 márciusában megszűnt, amikor Hitler létrehozta a „független” Szlovákiát és a Cseh-Morva Protektorátust.¹²⁶ Marosán Ambrózytól és Lakatostól is megkérdezte, hogy 1944. március 19-én az ország vezető rétege miért nem követte a dán és a szerb példát?¹²⁷ A politikai ügyész kérdésére a helyes válasz az lett volna, hogy hiszen éppenséggel Dánia példáját követték Magyarország vezetői. Dániában a király nem mondott le, a kormány tagjai sem menekültek külföldre, a parlament is tovább működött, ameddig a nácik ezt hagyták. Marosán valószínűleg Hollandiával tévesztette össze Dániát. Egyébként Ambrózy sem értette Marosán kérdését, és visszakérdezett, hogy vajon arra gondol-e a politikai ügyész, hogy le kellett volna mondania Horthynak (ahogyan – ismételjük – X. Keresztély dán király nem mondott le)?¹²⁸

Pálosi Béla tanácsvezető bíró

Pálosi Béla az egyik legrutinosabb tanácsvezető bíró volt. A Budapesti Nemzeti Bizottság 1945 kora tavaszán öt népbírói tanács felállításáról határozott, ezek egyikét vezette dr. Pálosi Rövidesen belépett a szociáldemokrata pártba.¹²⁹ Több fontos per tanácsvezető bírja volt. Ő hirdette ki Burkus Ferencnek, a nyilas párt egyik vezetőjének halálos ítéletét. Ugyancsak az általa vezetett tanács ítélte halálra Dely Piroska nyilas tömeggyilkost, Kravalik Mária nyilas besúgót, Dövényi Nagy Lajos újságíró. Ő volt a Rajniss-per tanácsvezető bírja is. Közvetlenül a Sztójay-per után pedig rábízták Radó Endre, Balassa Bálint, Orendy Norbert, Holczinger Kornél, a nyilas Nemzeti Számonkérő Szervezet vezetői perének vezetését.¹³⁰

¹²⁵ Marosánnak pro forma igaza volt: az Egyesült Államok, Nagy-Britannia, a Szovjetunió és Kína külügyminisztereinek 1943. november 1-jei moszkvai nyilatkozata Ausztriát a náci agresszió első áldozatának nevezte, és kilátásba helyezte az osztrák köztársaság újjáalakítását, vagyis az Anschluss felszámolását.

¹²⁶ 364.

¹²⁷ 429, 466.

¹²⁸ 429.

¹²⁹ Major Ákos: *Népbíráskodás – forradalmi törvényesség*, 131., 157.

¹³⁰ Burkus Ferenc BFL Nb. 57/1945. (a perről és az ítéletről beszámolt: *Szabad Nép*, 1945. április 26. 2.), Dely Piroska BFL Nb. 5/1945. (*Szabad Nép*, május 20. 7.), Kravalik Mária BFL Nb. 270/1945. (*Szabad Nép*, 1945. szeptember 19. 3.), Dövényi Nagy Lajos BFL Nb. 3039/1945. (*Szabad Nép*, 1945. október 14. 4.), Rajniss Ferenc ÁSZTL V-99231., Nb. 4162/1945 (*Szabad Nép*, 1945. december 8., 1.)

Most, a Sztójay-per során meglehetősen felkészületlennek tűnt. Alapvető történelmi kérdések, dátumok esetében rendkívül sokat tévedett, bizonytalankodott. 1933 márciusát jelölte meg például, mint Hitler hatalomra jutásának időpontját, pedig ő már felnőtt fej-jel érte meg azokat az éveket, amikor a nácik minden év január 30-án fényes külsőségek között ünnepelték meg annak évfordulóját, amikor Paul von Hindenburg köztársasági elnök kancellárrá nevezte ki vezérüket.¹³¹

Tájékozatlanságára vall az is, hogy Constantin von Neurath német külügyminisztert, aki egészen leváltásáig (1938. február 5.) buzgón, bár a Führer szerint karrierje vége felé talán túlzottan óvatoskodva, szolgálta Hitler területi revíziós politikáját, „meggyanúsította” azzal, hogy esetleg nem is lett volna általában a versailles-i békerendszer ellensége és ezen belül a magyar revíziós törekvések támogatója.¹³²

A tanácsvezető bíró a második világháború történetének nagyon fontos kérdéseiben is meglehetősen tájékozatlan volt. Sztójaytól szeretne tudni, hogy 1942 januárjában, a Moszkva alatt elszenvedett vereség, a villámháborús tervek nyilvánvaló kudarca után, vajon Németország miért is kérhette Magyarország fokozottabb háborús részvételét. Talán ezen bátorodott föl Sztójay, és nem kizárt, hogy „tesztelni” próbálta Pálosi hadtörténeti ismereteit akkor, amikor a Sztálingrád elleni német támadás megindulását jó fél évvel előbbre hozva, 1942 januárjáról tett említést, és a bíró ekkor sem javította ki.¹³³ Mindezek alapján szinte gúnyolódásnak hat Varga László védő megjegyzése, aki „hatalmas felkészültségű” népbírákról, ügyészekről beszélt, bár lehetséges, hogy csak a bíróság jóindulatát szeretne volna védeni, Rátz Jenő számára biztosítani...¹³⁴

Pálosi tárgyalásvezetési stílusa, ellentétben pl. a Szálasi-per tanácsvezető bírójával, dr. Janó Péterrel, kifejezetten tárgyyszerű, a vádlottakkal, az ügyészekkel, a védőkkel és tárgyaláson jelen lévő hallgatósággal szemben a tárgyalás során végig határozott, de udvarias volt. Pedig olykor a tanácsvezető bíró rendkívül fáradtnak, dekoncentrálnak tűnt. Miután az első két tárgyalási napon részletesen megtárgyalták, hogy mikor (március 22-én), és hogyan alakult meg a Sztójay-kormány, alig egy héttel később az egyik tanútól megkérdezte: „Március 27-én már a Sztójay-kormány funkcionált?”¹³⁵ Az egyik legtöbbet idézett minisztertanácsi jegyzőkönyvben, az 1944. június 1-jeiben szó szerint az szerepel, hogy június 6-án a miskolci és székesfehérvári hadtest területén kezdődnek el a deportálások. Dr. Pálosi a tárgyalás folyamán többször is úgy idézte, olvasta föl a vádiratból ezt a mondatot, mintha „a” magyarországi zsidók deportálása kezdődött volna el június 6-án, pedig az már május 15-e óta zajlott.¹³⁶

¹³¹ 162.

¹³² 164.

¹³³ 187-188.

¹³⁴ 612. Szintén gúnyolódásnak hat, pedig nyilvánvalóan védeni érdekében próbált csak hízlelni dr. Bárdoly is, amikor Marosánt „nagy felkészültségű”-nek nevezte, kijelentve, hogy csak örülni lehet annak, hogy a „fiatal demokráciának ebben az új megbízatásában egy ilyen lelkiismeretes, ilyen nagy tudású fiatal magyar tehetség állott a rendelkezésére”. 640.

¹³⁵ 381.

¹³⁶ 216, 284. Még a tárgyalás 4. napján is azt mondta dr. Pálosi, hogy a magyar zsidók deportálása 1944. június 6-án kezdődött. 317.

Az már Heves népbírónak is feltűnt, hogy Pálosi összetévesztette az úgynevezett második zsidótörvényt (1939. IV. tc.) a zsidók mezőgazdasági ingatlanainak és erdőinek kisajátításáról rendelkező 1942. XV. törvénycikkével.¹³⁷ Ilyen módon ezen a ponton legalább az eredeti tárgyalási jegyzőkönyvbe bekerült a helyes adat.

Még feltűnőbb, hogy Pálosi akkor sem próbálta helyreigazítani, vagy még inkább cáfolni Sztójajt, amikor a volt miniszterelnök azt állította, hogy nem az ő kormánya idején oszlatták föl a pártokat.¹³⁸ Az igaz, hogy valamennyi párt működését a Lakatos-kormány idején függesztették föl, de még a Sztójay-kormány működésének kezdetén oszlatták föl a szociáldemokrata, a független kisgazdapártot és a Polgári Pártot. Dr. Pálosi Ernst Kaltenbrunnert, a Birodalmi Biztonsági Főhivatal (Reichssicherheitshauptamt – RSHA) vezetőjét a Gestapo főnökének hitte, és Sztójay nem javította ki a tanácsvezető ezen tévedését sem.¹³⁹ Ehhez képest szinte szóra sem érdemes, hogy vitéz Ferenczy László csendőr alezredest, aki 1944-ben a német és magyar deportáló szervek közötti összekötő tisztként 437 ezer vidéki zsidó deportálását irányította, Pálosi csak „valami csendőr alezredes”-ként emlegette. Ha csak az Endre–Baky–Jaross-perről szóló újságcikkeket elolvasta volna, akkor pontosan tudta volna, hogy ez a csendőr alezredes milyen fontos szerepet játszott a magyar holokausztban.¹⁴⁰ Mivel Ferenczy Lászlót csak a Sztójay-per után állították népbíróság elé, így az ügyészek és a tanácsvezető bíró még a sajtóból sem tájékozódhatott a csendőr alezredes valódi szerepéről.¹⁴¹

Dr. Pálosi már a népbírósági tárgyalás első perceiben figyelmeztette a közönséget, hogy „minden tetszés vagy nem tetszés nyilvánításától tartózkodjék”, majd az első gúnyosan közbekiabálót azonnal kiküldte a teremből.¹⁴² Pálosi általában semmiféle zajt, tetszésnyilvánítást stb. nem tűrt, kivéve, amikor ő humorizált azon, hogy Rácz Jenő milyen gyenge érvekkel próbálta megindokolni, miért bízott még 1944-ben is a tengelyhatalmak győzelmében. Rácz kénytelen volt beismerni, hogy az antifasiszta koalíció javára szolgált, hogy: „Amerika gátlás nélkül dolgozhatott gyáraiban.” – „Csak úgy melleleg” – jegyezte meg dr. Pálosi, derűtséget váltva ki a közönségből, de most a tanácsvezető bíró nem intette csendre a nevetőket.¹⁴³

Csak ritkán vesztette el türelmét, például akkor, amikor Sztójay valóban meglehetősen átlátszó módon próbálta volt belügyminiszterét, Jaross Andort meghazudtolni, és azt állította, hogy ő, a miniszterelnök hosszú ideig semmit sem tudott arról, hogy deportálják

¹³⁷ 283.

¹³⁸ 209.

¹³⁹ 199.

¹⁴⁰ 569.

¹⁴¹ ÁSZTL V-79. 348 Ferenczy László népbírósági tárgyalásának első napja 1946. április 1. volt. Kivégzésére 1946. május 31-én került sor. PRO és népügyészégi kihallgatására viszont már 1945 novemberében került sor. Ha a népügyészégen belül jobban működött volna az információk kicserélése, akkor bizonyára Ferenczyt is kihallgatták volna a Sztójay-perben.

¹⁴² 153.

¹⁴³ 254.

a magyar zsidókat. Ekkor förmedt először (és utoljára) Pálosi Sztójayra azzal, hogy: „Ne halandzsázzunk!”¹⁴⁴ Amikor Varga László, egyébként tévesen idézve a vádiratot, vitatkozni próbált a tanácsvezető bíróval, csak hosszas vitatkozás után torkolta le azzal Rátz Jenő ügyvédjét, hogy: „E tekintetben több kitanítást nem adok és tovább a vitát nem folytatom. Be van fejezve, kérem!”¹⁴⁵ De nem kímélte a politikai ügyészt sem, és keményen rendreutasította, amikor Marosán rászólt a magából kikelve tiltakozó Sztójayra. Pálosi, több mint valószínű, hogy emelt hangon figyelmeztette a magáról megfélemedezett politikai ügyészt, hogy a tárgyalás vezetése nem rá, hanem a tanácsvezető bíróra tartozik.¹⁴⁶

Amikor Rátz Jenő védője különbséget tett a magyar nép érdekeit egyetemesen, és „csak” a zsidó vallású magyarok érdekeit sértő rendeletek között, a közönség pedig hangos nemtetszésének adott hangot, Pálosi felszólította a rendőröket, hogy azokat, „akik egyénenként óhajtanak véleményt nyilvánítani, emeljék ki a hallgatóság közül és vigyék ki őket”.¹⁴⁷

Marosán védőbeszéde végén kijelentette: „Gyalázatos, csúnya per ez, figurái nem emberek, nem mártírok és nem hősök.” A kitörő tapsvihart dr. Pálosi azzal fojtotta el, hogy bejelentette: a közönség helyett is szégyelli magát.¹⁴⁸ Mindezek alapján nem is tűnik olyan meglepőnek, hogy Sztójay Döme védője védőbeszédében megköszönte a (szerinte) „európai stílusú” tárgyalásvezetést, de rögtön hozzáfűzte, amely ebben a „forradalmi elégtételt kereső, gyorsított eljárásban” érvényesült.¹⁴⁹

A vádlottak és védők érvelése

A védőügyvédek dolga sem volt könnyű. Amikor dr. Káldi István, (aki egyébként már Imrédy Béla védőjeként is ismert volt a szélesebb közvélemény előtt), Reményi-Schneller Lajos védője a harmadik tárgyalási napon engedélyt kért arra, hogy beszélhessen védencével, Pálosi ezt azzal tagadta meg, hogy a tárgyalás megkezdése előtt egy hetet biztosított erre a célra a védőknek. Rátz Jenő védőügyvédje, dr. Varga László ekkor jegyezte meg, hogy ő csak két napja, tehát már az első tárgyalási nap *után* kapta meg hivatalos védői kirendelését. Pálosi az észrevételt azzal hárította el, hogy ez az ügyvédi kamara hibája volt.¹⁵⁰ Szász Lajosnak még a tárgyalás első napján sem volt védője, Káldi ezért hajlandó volt az ő védelmét is elvállalni.¹⁵¹ A tárgyalás folyamán többször előfordult, hogy a védők, köztük Káldi is, más elfoglaltságuk miatt, vagyis

---

¹⁴⁴ 398.

¹⁴⁵ 468.

¹⁴⁶ 432.

¹⁴⁷ 620.

¹⁴⁸ 597.

¹⁴⁹ 598.

¹⁵⁰ 297.

¹⁵¹ 155.

azért, mert más tárgyaláson is védőügyvédként szerepeltek, nem voltak benn a teremben.¹⁵² Rácz Jenő ügyvédje például Ambrózy Gyula kihallgatásakor nem volt jelen, helyettesítését megint egyszer dr. Káldi vállalta magára.¹⁵³ Kunder például március 19-én jelezte, hogy védője, dr. Kahán nincs a teremben.¹⁵⁴

A védőügyvédek általában, legalábbis kérdéseik, illetve védőbeszédek alapján felkészültnek tűntek. Csak egyikük, éppen Fekete Zoltán, Sztójay Döme védője tett föl olyan kérdést, amely vagy nagyfokú tájékozatlanságra, vagy a vádirat nem kellő alaposágú ismeretére vall. A tárgyalás kilencedik napján, március 18-án azt a kérdést tette föl Ghyczy Jenőnek, hogy Sztójaynak mi volt a szerepe a müncheni egyezményben. Ghyczy erre tömören csak annyit válaszolt, hogy „Semmi sem.”¹⁵⁵ A volt külügyminiszter nem részletezte, hogy 1938 szeptemberében Hitler–Mussolini–Daladier és Chamberlain döntött Münchenben arról, hogy a Szudéta-vidéket elszakítják Csehszlovákiától. Ilyen horderejű kérdést nem követi szinten szoktak megtárgyalni, és főleg nem egy kicsiny, idegen ország követével. A müncheni konferenciára még a csehszlovák miniszterelnököt sem hívták meg.

Az egyébként hevenyészve összeállított vádirat talán egyik – eredeti dokumentumokkal is – legjobban alátámasztott része volt az a vád, hogy Sztójay Döme aktív, kezdeményező szerepet játszott a magyar külpolitika formálásában. E vádpontot alátámasztva Sztójay is elismerte, hogy a Magyar Királyi Külügyminisztérium utasítása nélkül is eljárt a német Külügyminisztériumban, és megpróbált küzdeni azért, hogy Pozsonyligetfalut csatolják Magyarországhoz.¹⁵⁶ Szinte dicsekedve említette meg azt is, hogy teljesen saját kezdeményezésére megpróbálta megakadályozni (a berlini olasz követtel, Bernardo Attolicoval összefogva) a második világháború kirobbanását. Budapesti főnökei tudta nélkül javasolta a berlini lengyel követnek, Josef Lipskinek, hogy küldjenek Berlinbe egy megbízottat tárgyalni.¹⁵⁷ Sztójay aktív, kezdeményező, ötletadó szerepet játszott abban, hogy Magyarország a kelet-európai országok között elsőként csatlakozott a háromhatalmi egyezményhez. A néppügyészség Sztójay korabeli távirataival, jelentéseivel tudta bizonyítani azt is, hogy Sztójay elkötelezett híve volt a Jugoszlávia és a Szovjetunió elleni támadásnak is. De az már nem igaz, hogy Sztójay lett volna a felelős azért, hogy Kárpátalját 1939 tavaszán a magyar csapatok megszállták. Ő legfeljebb informálta a budapesti döntéshozókat arról, hogy a tervezett akciót a németek nem ellenzik.¹⁵⁸

Ha a néppügyészség rendelkezésére állt volna a Magyar Királyi Külügyminisztérium 1945 előtti iratanyaga (amelyben például a magyar Békeelőkészítő Osztály munkatársai 1945–46-ban sokat kutattak), akkor még több bizonyítékot tudtak volna találni arról,

¹⁵² 484.

¹⁵³ 430.

¹⁵⁴ 566.

¹⁵⁵ 508–509.

¹⁵⁶ 169.

¹⁵⁷ 171–172.

¹⁵⁸ Erről lásd a népbíróság ítéletének indoklását: 683.

hogy Sztójay milyen aktív, szorgalmas, önállóan kezdeményező követ volt.¹⁵⁹ A müncheni négyhatalmi konferencia megnyitása küszöbén olyan fontosnak érezte ötletét, hogy nem táviratozott, vagy futárpostával jelentett, hanem telefonált Csáky István külügyminiszternek, és sürgette, hogy vegye rá a kormányzót arra, hogy Horthy személyesen interveniáljon annak érdekében Hitlerrel, Göringnél és esetleg Mussolininál is, hogy a konferencián a „magyar kérdés is szóba kerüljön”.¹⁶⁰

A második világháború kitörésekor szinte kétségbeesett hangú táviratokban javasolta Sztójay a magyar sajtóban olvasható németellenes hangok „teljes letörését”. Néhány nappal később pedig az az ötlete támadt, hogy ajánlja föl Magyarország „spontán”, a két ország közötti kereskedelmi szerződésben megállapított kvótán felüli élelmiszer- szállításokat, hiszen, jegyezte meg Sztójay, „talán előbb-utóbb úgyis fogják kérni”.¹⁶¹ Németország ilyen módon történő „lekenyerezése” valóságos vesszőparipájává vált Sztójaynak 1939 szeptemberében. Horthynál azt szerette volna elérni, ha „személyes gesztusként” magyar agrártermékeket ajánlana föl Németországnak. Másik ötlete magyar részvények német kézre juttatása volt, „különben Magyarország Lengyelország sorsára jut” – riadozott a berlini követ.¹⁶² Aki bizonyára őszinte aggodalommal értesült arról, hogy Teleki Pál kormánya nemhogy ilyesféle gesztusokra nem volt hajlandó, de még Lengyelország megtámadására felvonuló német csapatokat sem engedett át az ország területén.

1940–43 között Sztójay talán a legtöbbször a magyarországi zsidókérdés megoldását kérte, javasolta, sürgette Berlinből. 1940 novemberében például, hosszasan sorolva, hogy a német illetékeseknek mi minden nem tetszik a magyar kül- és belpolitikában, jelentése végén, mintegy összefoglalásként megállapította: „... teljesen tudatában kell lennünk annak is, hogy a reformok terén és a zsidókérdésben radikális lépések feltétlenül szükségesek, ha megértést vagy bensőséges viszony kialakulását úgy Berlinben, mint Rómában el akarnánk érni.”¹⁶³ E megállapításban nemcsak az az érdekes, hogy az eredeti, összesen 14 oldalas jelentésben, amelyben összefoglalta, hogy Hitlerrel és Joachim von Ribbentrop német külügyminiszterrel milyen témákról beszéltek, egyetlen

---

¹⁵⁹ A Békeelőkészítő Osztályhoz (BO) csak február 28-án fordult a népbíróság dr. Pálosi vezette tanácsa Sztójay Döme követi tevékenységével kapcsolatos iratokért. Nyilvánvalóan a vádirat szövegéhez kapcsolódva összesen hét darab, 1940–41-es, Sztójay által írt számjeltávirat, illetve levél eredeti példányát kérte a Külügyminisztériumtól. BFL Nb. 628/1946. Sztójay-per i. 1947. Mint március 2-án kelt válaszból kiderül, a BO munkatársai már „hetekkel” korábban a Budapesti Népiügyszétség rendelkezésére bocsátották lemásolás céljára mindazokat az aktákat, amelyek Sztójayval kapcsolatban a rendelkezésükre álltak. Úgy tűnik, hogy ezeket az aktákat, vagyis a Sztójay eredeti követi jelentéseit tartalmazó külügyi iratsomókat visszakapták a népiügyszésgtől, mert most már csak betekintésre voltak hajlandók a népbíróság rendelkezésére bocsátani. Uo. 1941.

¹⁶⁰ *Diplomáciai iratok* II., 415. Sztójay 1938. szeptember 28-i jelentése.

¹⁶¹ MOL K63 KÜM pol. Szent-Iványi Domokos jelentései, I. k. 286.

¹⁶² Uo. 297.

¹⁶³ Sztójay 241/pol. főn. –1940.(november 2.) jelentése a külügyminiszternek. *Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához*. V. k. *Magyarország külpolitikája a nyugati hadjáratról a Szovjetunió megtámadásáig*. Összeáll., és sajtó alá rend. Juhász Gyula, Fejes Judit. Budapest, 1982, Akadémiai. 710.

szó sem szerepel a zsidókérdésről. Furcsább a Rómára tett célzása: azt bizonyosan tudjuk, hogy a második világháború idején sem Mussolini, sem Ciano, vagy más olasz politikai, vagy katonai vezetők nem sürgették, nem követelték, hogy Magyarország radikalizálja zsidópolitikáját.¹⁶⁴

De ha Sztójay valamennyi jelentését a népügyészség munkatársai ismerték volna már 1946-ban, akkor teljesen jogosan vádolhatták volna meg többek között azzal, hogy befolyását megpróbálta latba vetni a magyarországi zsidópolitika radikalizálása érdekében.¹⁶⁵ Ezt bizonyítja többek között az is, hogy Vömlé János külügyminiszter-helyettes Sztójay sürgetésére 1940 novemberében közölte a berlini követtel, hogy: „A magyarországi zsidókérdést nem lehet azonnal megoldani, hiszen a németországi zsidókérdés megoldása is több etapon keresztül folyt; a harmadik zsidótörvény előkészületei folynak, a magyarországi zsidóság létszáma 650–700 ezer, ma tehát [a] kitelepítés lehetetlen.”¹⁶⁶ Mindezek alapján egyértelműen cáfolható védőjének állítása, hogy Sztójay pusztán olyan volt a Külügyminisztériumban, mint egy munkás egy hadianyaggyárban.¹⁶⁷

A vádirat állítását cáfolva, Sztójay teljes joggal mutatott rá arra, hogy katonai attaséként, majd követként a hivatalos magyar külpolitikai vezetés utasításainak engedelmeskedve készítette elő katonai vezetők, miniszterek és miniszterelnökök németországi látogatását. A Németországgal való szoros, baráti kapcsolatok kiépítését Gömbös Gyulától Bárdossy Lászlóig minden egyes miniszterelnöke fontosnak tartotta.¹⁶⁸ A fő cél, melynek érdekében Sztójay – ezt egy percig sem tagadta – lelkesen dolgozott, a trianoni békediktátum következményeinek felszámolása, a területi revízió volt.

Sztójay, mint arra még később részletesen visszatérünk, azt vallotta a népbíróság előtt, hogy csak Horthy kifejezett kérésének, parancsának engedett akkor, amikor ő, a súlyos beteg¹⁶⁹ elvállalta a német megszállás után a miniszterelnöki posztot. Joggal mutatott rá arra, hogy perének egyik legfontosabb tanúja, Lakatos Géza azt állította, hogy nem vállalta

¹⁶⁴ Sztójay 206/pol. főn. – 1940. (szeptember 10.) jelentése a külügyminiszternek. Uo. 572.

¹⁶⁵ Ezzel kapcsolatban lásd Sztójay 243/pol. főn.–1940. (november 8.) sz. jelentését Vömlé Jánosnak: „Magam részéről a múltban már számtalanszor mutattam rá..., hogy a magyarországi zsidókérdés végleges és kielégítő megoldása egyik legfontosabb előfeltétele a magyar–német viszony kedvező alakulásának...” [Kiemelés az eredetiben] Uo. 719.

¹⁶⁶ MOL K63 KÜM pol. Szent-Iványi Domokos jelentései II. k. 508.

¹⁶⁷ 600.

¹⁶⁸ 165.

¹⁶⁹ Ellentétben azzal, amit Sztójay saját egészségi állapotáról a népbíróság előtt állított, betegsége nem akadályozta meg abban, hogy ne nagy munkakedvvel, igen aktívan lásson hozzá miniszterelnöki teendői ellátásához. Részt vett a heti minisztertanácsi üléseken, március 25-én két napra Bécsbe utazott (Zánkay Péterné, Sztójay személyi titkárnője írásbeli vallomása, 1945. június. In *Imrédy Béla a vádlottak padján*, 89.). Zánkayné szerint április 8-án három napra Sztójay ismét Bécsbe utazott. (*Imrédy Béla a vádlottak padján*, 89.) Sztójay, titkárnője szerint, csak parlamenti bemutatkozó beszéde előtt dőlt két napra ágyának, akkor is csak „gyomoridegességgel”. (Uo. 91.) Lásd még MOL K63 KÜm. pol. Külügyi alkalmazottak bizalmas levelezése, Draskovich Ödön levelei, 48., 56., 59., 101., 113., 149.

volna 1944. március 19-e után a miniszterelnöki posztot (igaz – tehetnénk hozzá –, ekkor még senki föl sem ajánlotta neki), viszont amikor április közepén kinevezték vezérkari főnöknek, azt szó nélkül hajlandó lett volna vállalni.¹⁷⁰

Sztójay nem látott semmi kivetnivalót abban, hogy rendeleti úton kormányzott, hiszen, állította, az előző kormányok is így tettek.¹⁷¹ A valóságban 1939–44 között működött Magyarországon a képviselő- és a felsőház, törvényeket is hoztak. De az is igaz, hogy az 1939. évi II. törvénycikkre, az úgynevezett honvédelmi törvényre hivatkozva, ha akarták volna, megtehették volna, hogy rendeleti úton kormányoznak. Valószínűleg a népbíróság általános tájékoztatatlanságában bízva merte Sztójay megkockáztatni azt a kijelentést is, hogy a parlamentben az általa vezetett kormány ellen „egy hang sem szólalt fel”.¹⁷² Ennek az egyszerű oka az volt, hogy miniszterelnöksége idején csak négyszer, május 24-én, 25-én, 26-án, valamint június 2-án hívták össze a képviselőház ülését. A május 24-i ülésnek egyetlen napirendi pontja volt: a Gestapo által le nem tartóztatott, szabadlábban lévő képviselők meghallgathatták az új miniszterelnök bemutatkozó beszédét. Május 25-én a képviselők, az egyetlen Rajniss tiltakozó közbekiabálása ellenére egyhangúlag tárgyalásra érdemesnek minősítve elfogadták a kormány törvényjavaslatát az országgyűlés mandátumának meghosszabbításáról. Másnap pedig megszavazták, hogy 1945. június 9-ig joguk van még ülésezni. Az ugyancsak pár perces június 2-i ülésen pedig tudomásul vették a Kárpátaljai Ruszinok Autonóm Népi Egység Pártja és a Német Nemzeti Szocialista Törvényhozók Blokkja megalakulásának bejelentését, az 1942. évről szóló zárszámadás betérjesztését és átvették az 1943. október 15. és 1944. április 25. között kiadott, de eddig be nem jelentett kormányrendeletek sokszorosított szövegét.¹⁷³ Mint látható, a képviselőknek nem adtak lehetőséget interpellációkra, tehát arra, hogy a Sztójay-kormány kül- vagy belpolitikáját bírálják.

Sztójay, saját bevallása szerint, még 1944-ben is hitt a német győzelemben, a csodafegyverekben, az atombombában.¹⁷⁴ Nem kizárt, hogy ő, aki a legfelső német körökbe is bejáratos volt, valóban hallott valamit a német atombomba-kísérletekről. 1944-es magatartásának egyik motívuma ez lehet: megpróbált görcsösen, vakon hinni a német győzelemben, mert tudta, hogy ha a tengelyhatalmak veszítenek, neki vége. 1944. július 6-án Veessenmayerrel tárgyalt, és többek között tájékoztatta arról, hogy őt név szerint megemlézték a berni angol (Clifford John Norton) és amerikai követ (Leland Harrison) távirataiban, mint a magyar zsidók haláltáborba deportálásáért felelős miniszterelnököt. „Sztójay kijelentette, e fenyegetések őt személy szerint hidegen hagyják, mert

---

¹⁷⁰ 656, és 463. Lakatos a népbíróság előtt büszkén említette, hogy a németek akadályozták meg, hogy vezérkari főnök lehessen.

¹⁷¹ 231–232.

¹⁷² 231.

¹⁷³ KN 1939–1944. XIX. k. 241–256. A képviselőház ülését 1944. március 22-én napolták el „bizonytalan időre”. Uo. 239.

¹⁷⁴ 230.

győzelmünk esetén ez az ügy [ti. több százezer magyar zsidó deportálása és meggyilkolása] úgyis érdektelenné válik, ellenkező esetben pedig élete mindenképp véget ér” – jelentette Veesenmayer.¹⁷⁵

Pálosi maga is úgy vélte, pusztán az a tény, hogy Sztójay miniszterelnökként hajlandó volt fogadni Szálasit, Vajná, valamint – tegyük hozzá, bár ezt a vádirat nem említi – Szöllősi Jenőt és Kemény Gábort is, még közvetett formában sem segítette elő, hogy 1944 októberében a nyilasok hatalomra kerüljenek.¹⁷⁶ Pálosi még a tárgyalási jegyzőkönyv számára sem kérdezte meg, hogy tulajdonképpen miről is tárgyalt Sztójay a nyilas vezetőkkel. Amit egyébként a vád képviselői könnyedén kideríthettek volna, ha dr. Jankó Pétertől kölcsön kéri a *Hungarista Naplót*, amelyből a Szálasi-perben bőségesen idéztek.

Rátz Jenő jogosan érvelt azzal, hogy a honvéd vezérkar főnökeként, majd honvédelmi miniszterként munkaköri kötelessége volt a honvédség fejlesztése. A népügyész eredetileg azzal vádolta Rátz Jenőt, hogy már 1937-ben előre látta, hogy hazánk 1940 tájékán Németország és Olaszország oldalán fog a háborúba belépni. A tárgyalás folyamán Rátz ezt maga is így vallotta.¹⁷⁷ Varga Lászlót, védőjét egyébként annyira elragadta a hév, hogy védőbeszédében azért fohászkodott, hogy bárcsak olyan kormánya lett volna 1939-ben Magyarországnak, amely Németország megtámadását tűzi ki célul.¹⁷⁸

Rátz azzal próbált védekezni, hogy ő csak katona volt, politikával nem foglalkozott. Ehhez képest Imrédy Béla jó barátja, párttársa volt, akiben a németek (is) annyira bíztak, hogy 1943–44-ben a lehetséges miniszterelnök-jelöltek, illetve honvédelmi miniszter-jelöltek között tartották számon.¹⁷⁹ Meggyőzőnek tűnt Rátz érvelése viszont akkor, amikor előadta, hogy miért mondott le miniszteri állásáról. Ezért elsősorban a hadsereg ügyeibe túlzottan és nem is mindig megfelelően beavatkozó kormányzót tette felelőssé, aki kétszer egymás után olyan vezérkari főnököt (Keresztes-Fischer Lajost, majd Werth Henriket) ültetett a nyakára, akikkel ő nem tudott együttműködni.¹⁸⁰ Rátz 1946-os vallomását Luigi Vinci budapesti olasz követ egyik 1938 novemberi jelentése is alátámasztja. Vincinek Rátz ekkor lemondása okát majdnem pontosan szó szerint ugyanúgy magyarázta, mint nyolc évvel később a népbíróság előtt. Rátz Vincinek arra panaszkodott, hogy a kormányzó mindig is hallatni akarta szavát a hadsereg ügyeiben, ezért váltják olyan gyakran egymást a vezérkari főnökök és a honvédelmi miniszterek. Keresztes-Fischer Lajos tábornok lemondása után Horthy úgy nevezte ki Werth Henriket, hogy meg sem kérdezte Rátzot. Ennek hatására döntött úgy Rátz, hogy lemond – jelentette Rómába Vinci követ.¹⁸¹

---

¹⁷⁵ Veesenmayer jelentése Ribbentrop külügyminiszternek, 1944. július 6. In *A Wilhelmstrasse*, 874.

¹⁷⁶ 205.

¹⁷⁷ 241., illetve. 237–238. Rátz az utolsó szó jogán, nyilván védője tanácsára, már nem dicsekedett azzal, hogy Cassandrárt megszegyenítő módon előre látta az európai (katona)politikai helyzet alakulását.

¹⁷⁸ 617.

¹⁷⁹ 661–662.

¹⁸⁰ 240.

¹⁸¹ MAE-ASD-AP-Ungheria-B-23-Vinci jelentése a Külügyminisztériumnak, 1938. november 19., N. 6287/1985.

Egyébként Rátz Jenő a népbíróság előtt sem tagadta véleményét: szerinte Magyarország számára, már csak földrajzi helyzete miatt is, egyszerűen nem volt más út, mint amelyet a világháború idején választottak vezetői. Ha 1940–41-ben – érvelt Rátz – Magyarország visszautasította volna a német kérést, hogy Romániába területén keresztül vonuljanak a Wehrmacht egységei, akkor – állította Rátz – Németország megszállta volna hazánkat. Ha viszont nem az ellenállás, hanem az együttműködés politikáját választottuk, akkor – fejtegette Rátz – ezt következetesen, teljes mértékben vállalni kellett volna. „A tengellyel való együttmenést azonban nem úgy kellett volna csinálnunk, ahogy tényleg megcsináltuk, hogy csöppenként bocsátottuk rendelkezésre haderőnket, hanem teljes gőzzel az első pillanatban, mert akkor három hadsereg még tényező lett volna, ami a csöppenkénti bevetés folytán teljes sikertelenséggel végződött” – mondta Rátz az utolsó szó jogán.¹⁸²

Ennél őszintébb nem is lehetett volna. Rátz még 1946 tavaszán, a bitófa árnyékában is úgy vélte, hogy meg lehetett volna nyerni a Szovjetunió elleni háborút. Ehhez „csak” annyi kellett volna, hogy már 1941-ben mind a három magyar hadsereget – hogy milyen felszereléssel, arra nem tért ki –, be kellett volna vetni a Vörös Hadsereg ellen. Filippo Anfuso olasz követ, Luigi Vinci utóda nem sokkal a 2. magyar hadsereg katasztrofális voronyezsi veresége után jelentette Rómának, hogy az Imrédy Béla körül tömörülő politikusok egy csoportja, valamint a hozzájuk közel álló tábornokok készek lennének újabb hadsereget küldeni a keleti frontra. Ezek a politikusok és katonák, írta Anfuso nagykövet, semmiféle áldozatot sem tartanak túl nagynak, ha bármilyen áron, de el lehet érni, hogy a németekkel együtt megsemmisítő vereséget mérjenek a bolsevikokra.¹⁸³

Rátz azzal védekezett, hogy ő, a hivatásos katona még 1944-ben is hitt a németek győzelmében. Rátznak talán még Sztójaynál is nagyobb erőfeszítésébe kerülhetett magával is elhitetni, hogy a németek megnyerhetik a háborút. Rátz azzal próbált érvelni, hogy „az erkölcsi erő” a németek oldalán volt, mert a német katona a legjobb volt a világon, a nyersanyag-termelésben szerinte „csak” 45:55%-ban állt jobban az antifasiszta koalíció, és 1944-ben egyre komolyabb hírek terjedtek el a német csodafegyverekről.¹⁸⁴ Rátz esetében is nyilvánvalónak tűnik, hogy azzal a valósággal, amellyel nem állt érdekében szembenézni, nem is volt hajlandó szembesülni.

Rátz védője a népbíróság előtt azzal érvelt, hogy a háborús propaganda vádja nem áll meg, hiszen a vád öt év alatt mindössze 10 olyan cikket tudott találni, amelyet Rátz Jenő írt. Vitathatóbbnak tűnik viszont Varga László érvelése a másik vádpont, jelesül Rátz nyilas felsőházi tagsága, majd elnöksége kérdésében. Varga szerint a főrendiház elnöki posztja nem kormányzati poszt, nem olyan jellegű, vagy jelentőségű, mint egy

---

¹⁸² 663.

¹⁸³ MAE-ASD-Ufficio di Coordinamento del Gabinetto (UC)-B-59 – Anfuso jelentése Bastianininek, 1943. február 28.

¹⁸⁴ 254.

miniszteri vagy főispáni állás.¹⁸⁵ Rátz azzal, hogy elfogadta Szálasitól kinevezését a felsőházba, majd annak elnöki tisztjébe, egy akkor már tényleges hatalommal ugyan nem rendelkező, de mégis valaha tekintélyes szervezet élén a nyilas uralmat próbálta szélsőjobb körökben élvezett tekintélyével legitimálni.

Reményi-Schneller védekezésének is egyik fontos eleme volt állítólagos apolitikus szakember voltának hangsúlyozása. Magát szinte az egyébként nem részletezett körülmények áldozatának próbálta beállítani, és azt mondta, számára „könnyebb lett volna jól dotált magángazdasági pozícióba visszavonulni... mint kötelességteljesítésből a helyemen maradni”.¹⁸⁶ Csak „kötelességteljesítésből” bizonyára nem maradt volna hét éven keresztül pénzügyminiszter Reményi-Schneller. Ha nem szorult volna bele némi ambíció, hatalomvágy, ha nem lett volna meggyőződve arról, hogy ő jó, sőt kiváló szakember, tehát jó, sőt a lehető legjobb pénzügyminiszter, bizonyára hallgatott volna a magángazdaság szirénhangjaira, és előbb vagy utóbb nemcsak beadta volna a lemondását (amit egyébként többször meg is tett), hanem valóban le is mondott volna. Reményi-Schneller azt állította, hogy a kormányzó bizalmából, sőt akaratából maradt a helyén hét hosszú éven keresztül, a kormányzó kifejezett kérésére őrizte meg csak tárcáját a Sztójay-kormányban is.

Reményi-Schneller azt mondta, hogy a Szálasikormányban azért vállalta el a pénzügyminiszteri posztot, mert úgy vélte/hitte, hogy a kormányzó lemondó levelének a nemzeti egység kormányáról szóló mondata¹⁸⁷ „burkolt utalás” arra, hogy maradjon a helyén.

Marosán György mindenáron azt szerette volna bebizonyítani, vagy ha ez nem volt lehetséges, valamelyik vádlottal, avagy tanúval kimondatni, hogy Reményi-Schneller a németek kéme volt. Reményi-Schneller ezt természetesen végig tagadta, sőt azt állította, hogy ő még a németek bizalmi embere sem volt. Azt viszont joggal emelte ki, hogy ő személy szerint nem volt nyilas, őt 1944. október 15-én, amikor még a németek „védőőrzetében” volt, személyesen Veessenmayer kérte föl, hogy vállalja el a pénzügyminiszteri tárcát. Azt is jól látta Reményi-Schneller, hogy a németek, ahogy ő fogalmazott, „nem szívesen” adták át a hatalmat a nyilasoknak, őt, a régi szakembert éppen ezért kérték meg, hogy vállaljon tárcát az új kormányban.¹⁸⁸ Talán észre sem vette, de két állítása közül csak az egyik lehet igaz. Ha nem bíztak volna benne a németek, Veessenmayer bizonyára nem ragaszkodott volna ahhoz, hogy a Sztójay-, majd a Szálasikormányban is helyet foglaljon.

---

¹⁸⁵ 618.

¹⁸⁶ 672.

¹⁸⁷ Horthy 1944. október 15-i proklamációjában nics szó a nemzeti egység kormányáról. A proklamáció teljes szövegét lásd HorthyMiklós: *Emlékirataim*, 353–355. Lemondó nyilatkozatának állítólagos szövege már a nyilas hatalomátvétel után, 1944. október 18-án jelent meg a *Pesti Hírlap*ban. Ebben többek között a következők olvashatók: „A nemzet belső egysége és összefogása érdekében kormányzói tisztemről és a kormányzói hatalommal kapcsolatos minden törvényes jogomról lemondok.” Lakatos Géza: *Ahogy én láttam*, 189. Horthy október 16-án kiadott közleményében szintén nincs szó nemzeti egységkormányról, csak a háború folytatásának szükségességéről. Idézi: Teleki Éva: *Nyilas uralom Magyarországon 1944. október 16–1945. április 4.* Budapest, 1974, Kossuth. 45.

¹⁸⁸ 630–631.

Reményi-Schneller a népbíróság előtt büszkén sorolta minisztersége eredményeit: az ország külföldi államadósságát, amely 1200 millió (valódi) aranypengőt tett ki 1938-ban, sikerült mindössze 130 millió aranypengő ráfordítással 700 millióval csökkenteni. A külpolitikai mozgáster, állította Reményi-Schneller, hazánk földrajzi helyzete miatt determinált volt, annál többet tenni, mint amit az egymást váltó kormányok tettek, nem lehetett.¹⁸⁹

Védője a Szovjetunió elleni – állítólagos – hadüzenet megszavazásával kapcsolatban kifejtette, hogy a Bárdossy-perben már kiderült, védenca szavazata már nem számított, a kérdés már előbb eldőlt, a háború már megindult, a kormány tagjai csak ezek után szavaztak.¹⁹⁰ Mint azt mára már a szakirodalom tisztázta, a magyar csapatok 1941. június 26-án valóban formális hadüzenet nélkül indultak meg a Szovjetunió ellen. A kassai bombatámadás után a honvédség főparancsnoka, Horthy Miklós kormányzó „megállapította”, hogy a hadiállapot a két ország között beállott, e döntésére némi vita után bólintott rá a kormány, majd hosszú hetekkel később, minden vita nélkül a képviselőház is.¹⁹¹

Reményi-Schneller védője is, – kihasználva, hogy a népügyészség meg sem próbálta kideríteni, hogy a Képviselőházban az „örökös” pénzügyminiszter milyen tartalmú beszédeket tartott –, azt hangsúlyozta, hogy a vádirat hét év alatt tartott három beszéd és egy antiszemita parlamenti közbeszólás alapján próbálta védencét vádolni.¹⁹²

A Képviselőházi Naplóból világosan kiderül, hogy Reményi-Schneller magabiztos, jó debatter, és nem utolsósorban meggyőződéses antiszemita miniszter volt. 1941. június 24-én mondott beszédében Imrédy Bélával tökéletes egyetértésben fejtegette, hogy a kulcspozícióban lévő zsidók eltávolítása „tervszerűen megy előre”. Büszkén említette, hogy a pénzintézeteknél és a biztosítóknál e téren már nagy eredményeket értek el. Bárdossy László miniszterelnököt idézve hangsúlyozta, hogy a zsidókérdés európai kérdés, „csupán egy általános és egységes európai rendezés keretében oldható meg gyökeresen és véglegesen”. Azoknak pedig, akik a kormány zsidópolitikáját (szélső)jobbról bírálták, azzal vágott vissza, hogy mondják meg, a zsidókat „...melyik határon és hol lehet... kiküldeni?” A kormány zsidópolitikáját ismertetve Reményi-Schneller azt is elárulta, hogy abban az esetben, amikor a „... földkérdés találkozik az ipari tőke kérdésével, s ugyanakkor jelentkezik a zsidó tőke felszámolásának kérdése is. Ez lesz a legérdekesebb probléma és bejelenthetem a t. Háznak, hogy erre nekem egy teljesen kidolgozott tervem van és amint annak az ideje elérkezik, akkor ezzel a t. Háznak módjában lesz foglalkozni.”¹⁹³

Reményi-Schneller ezek szerint már 1941-ben felkészült arra, hogy a zsidó nagytőkét is „árjásítja”, de tervének megvalósítására 1944-ig várnia kellett. Saját hatáskörében viszont már 1938–41 között is mindent megtett a zsidók „törvényes” jogfosztása, elszegé-

¹⁸⁹ 666.

¹⁹⁰ 628.

¹⁹¹ Erről részletesen lásd Bárdossy László *a népbíróság előtt*, 8–13.

¹⁹² 631–632.

¹⁹³ KN 1939–1944. X. k. 181. (1941. június 24.)

nyitése érdekében. A képviselőházban 1941 őszén büszkén említette, hogy az italmérési engedélyeket felülvizsgálhatta. 31 700 italmérési engedéllyel rendelkező közül 5362 volt zsidó, közülük 4800-tól az engedélyt megvonták, 220 zsidónak pedig a „törvényben biztosított mentességek alapján” meghagyták az engedélyét. Ugyanezt az eljárást lefolytatták – jelezte a pénzügyminiszter – az ecet-, élesztő- és más árusítási engedélyek esetében is.¹⁹⁴ Meggyőződéses antiszemita voltát igazoló módon 1942 őszén olyan külön hadkötelezettségi adótörvény-tervezetet terjesztett a Képviselőház elé, amely a zsidók kiegészítő honvédelmi (munka)szolgálatát nem tekintette a fegyveres katonai szolgálattal egyenrangú, a külön adó megfizetése alól mentesítő szolgálathoz.¹⁹⁵

Reményi-Schneller az 1944. szeptember 7-i koronatanácsai felszólalásával kapcsolatban valószínűleg igazat mondott. Bár nyilvánvaló volt, hogy e koronatanácsai ülés eredeti jegyzőkönyve sem áll a népbíróóság rendelkezésére, ő elmondta, hogy akkor mivel érvelt a fegyverszünet ellen. Az esetleges hátrányokat nagyobbak tartotta az előnyöknél. Attól félt, hogy polgárháború tör ki, a nyilasok pedig a németek oldalán fognak harcolni. Hivatkozott az ország „becsületére”, ami alatt azt értette, hogy a náci szövetségessel szembefordulni – szerinte – árulás lenne. Végezetül állítólag annak a reményének adott hangot, hogy ha kitartunk, akkor a németek segítenek, és a háború még kedvező fordulatot is vehet.¹⁹⁶

Az MNB aranykészletének Nyugatra szállításával kapcsolatban Reményi-Schneller azt állította, hogy ő, a nyilasok pénzügyminisztere, tulajdonképpen a nyilasok elől vitte a Német Birodalom területére az aranyvonatot.¹⁹⁷ Halálos ítélete ellen fellebbezve azt írta, hogy ő „őriztette” az MNB aranykészletét, és Svájcban egy új kormány megalakítása céljaira helyezett el jelentős mennyiségű aranyat.¹⁹⁸ Ez utóbbi állítása igaz volt, de ezt a cselekedetét nehéz érdemének betudni, mert ebben az esetben Horthy és Kállay utasítására, jóváhagyásukkal cselekedett.

Védője szerint jogtalanul vádolta a népügyész Reményi-Schnellert a nyilas kormány idején elkövetett atrocitásokért, mert dr. Káldi szerint ezekről kizárólag Vajna Gábor, Kovarcz Emil és Gera József tehetek. A népügyész egyébként a tárgyalás során tanúkkal, vagy írásos bizonyítékokkal nem próbálta igazolni, hogy jogosan vádolta Reményi-Schnellert azzal, hogy bár tudott a nyilasok által elkövetett rablásokról, gyilkosságokról, amelyeket módjában lett volna megakadályozni, mégsem tett semmit. Még kevesebb joggal vádolták védecént – mondta Káldi – azzal, hogy az 1945. február 23-i koronatanácson

---

¹⁹⁴ KN 1939-1944. XII. k. 143. (1941. november 27.) Reményi-Schneller a fennmaradó 342 zsidó italmérési engedélyéről nem szólt.

¹⁹⁵ KN 1939-1944. XVI. k. 592. (1942. december 11.)

¹⁹⁶ 518. Ennek a koronatanácsnak a jegyzőkönyve eddig nem került elő. Lakatos Géza emlékirataiban megemlíti, hogy ennek a koronatanácsnak az egyetlen napirendi pontja a fegyverszünet bevezetésének mérlegelése volt. A háborúból való kilépést a koronatanácson Lakatos szerint hevesen elleanezte Jurcsák Béla és Reményi-Schneller Lajos. Lakatos Géza: *Ahogy én láttam*, 132.

¹⁹⁷ 281-282. Állítását dr. Káldi is megismételte védőbeszédében. 632.

¹⁹⁸ Reményi kérvényét idézi a NOT 1949. március 10-én kelt állásfoglalása. MOL Jelenkortörténeti Különgyűjtemény NOT 3846/1946.

háborús propagandát fejtett ki. Csak a nyilvánosság, tehát gyülekezet, tömeg előtt elmondott beszédekkel, vagy újságcikkekkel lehet háborús, vagy antiszemita propagandát ki-fejteni, egyetlenegy, szűk létszámú testület előtt elmondott beszéddel nem.¹⁹⁹

Szász Lajost a népugyész a Sztójay-per olyan, szinte mellékes szereplőjének tekintet-te, hogy meg sem próbálta kideríteni, hogy 1939–44 között a képviselőházban mit csinált,²⁰⁰ vagy közellátásügyi miniszterként milyen tartalmú rendeleteket adott ki. Ezt jól érzékelve védője is azt hangsúlyozta, hogy védence jelentéktelen figura volt, a magyaror-szági politika irányítói mint egy sakkfigurával, úgy játszottak vele, tehát tulajdonképpen meg sem érdemli, hogy halálra ítéljék. Szász Lajos korántsem volt olyan jelentéktelen, szürke minisztere a Kállay-kormánynak, mint azt védője a népbírákkal elhitetni igyekezett. 1942 októberétől az év végéig 19, 1943-ban pedig összesen 379 rendeletet adott ki. A kormány gazdaságpolitikájával teljes összhangban rendeletei részben a központosított hadigazdálkodás fő céljait szolgálták: a minél szélesebb körű nyilvántartást, a centra-lizálást, a beszolgáltatás és az elosztás bürokratikus megszervezését. De Szász, termé-szetesen Reményi-Schneller Lajossal is harmonikusan együttműködve, az első pillan-tásra ártalmatlannak tűnő rendeleteinek egy részével hatékonyan szolgált – az első zsidótörvény címét idézve – „a társadalmi és gazdasági élet egyensúlyának hatályo-sabb” biztosítását, magyarán, a zsidók kizorítását a kereskedelmi életből. Még nem telt el egy hónap sem miniszteri kinevezése óta, amikor már megjelent a baromfi for-galmát szabályozó rendelete, amely többek között kimondta, hogy baromfi-kereske-déssel csak kijelölt kereskedők foglalkozhatnak.²⁰¹ Ilyen kereskedői engedélyt, barom-fikereskedői fényképes iparjogosítványt viszont csak azok kaphattak, akik igazolták, hogy nem tartoznak az 1939. évi IV. tc., a második zsidótörvény hatálya alá. A követ-kező hónapokban Szász összesen tíz olyan rendeletet adott ki, amelyekkel gyakorlati-lag valamennyi mezőgazdasági termék, illetve élőállat kereskedésétől, feldolgozásá-tól eltiltotta a zsidókat. Még felsorolni is hosszú lenne, hogy ezen rendeletek hányfé-le terményre, illetve állatra stb. vonatkoztak, a hüvelyes terményektől²⁰² az olajos magvakon²⁰³ át a szalastakarmányokig²⁰⁴ és a fűszerpaprikáig.²⁰⁵ Minden bizonnyal (antiszemita szempontból) leghatékonyabb rendelete az áruforgalmi központok meg-

¹⁹⁹ 631-632.

²⁰⁰ Lásd a 76. sz. jegyzet.

²⁰¹ 112.300/1942. sz. K. M. rendelet, a baromfi forgalmának és felhasználásának (feldolgozásának) szabályozásáról. *Magyarországi Rendeletek Tára*, (MRT). 1942, 3471–3477.

²⁰² 113.600/1942. sz. K. M. rendelet, a hüvelyestermények, valamint a hajdina, mák, keserűcsil-lagfűrtmag, lóbab és cirokmag forgalmának szabályozásáról. Uo. 3500–3507.

²⁰³ 111.070/1943. sz. K. M. rendelet, az Olajosmagforgalmi Központ szervezéséről, valamint az ola-jos magvak forgalmának szabályozásáról. Uo. 1943. 2669–2675.

²⁰⁴ 112.160/1943. sz. K. M. rendelet, a Szalastakarmány- és Szalmaforgalmi Központ szervezéséről, valamint az 1943. évi termésű szántóföldi széna, takarmány-, rizs és alomszalma beszolgáltatásának és felhasználásának szabályozásáról. Uo. 2709–2712.

²⁰⁵ 112.409/1943. sz. K. M. rendelet, az 1943. évi termésű fűszerpaprika beszolgáltatásának és for-galmának szabályozásáról. Uo. 2722–2726.

szervezéséről szóló volt. E rendelet állította föl a Gabonaforgalmi, a Hüvelyesforgalmi, a Vetőmagforgalmi, az Állatforgalmi, a Baromfi- és Tojásforgalmi, valamint a Tej- és Tejtermékforgalmi Központokat, kimondva, hogy csak e központok adhatnak ki a fennhatóságuk alá tartozó termékek feldolgozására, illetve ezekkel való kereskedelemre jogosító engedélyeket. Természetesen az ilyen engedélyért folyamodónak igazolnia kellett, hogy nem tartozik a II. zsidótörvény hatálya alá.²⁰⁶

Sztójay Döme és Reményi-Schneller Lajos is azt állította, hogy kifejezetten Horthy kérésére, parancsára, utasítására vállalták el a miniszterelnöki, illetve miniszteri posztot. Szász mentségére azt hozta föl, hogy őt a szó szoros értelmében „beszorították” a politikába. Reményi-Schnellerhez hasonlóan ezt áldozatnak, saját kifejezése szerint „Magyarország közérdeke” érdekében vállalt feladatnak tartotta, és neki is teljesen háttérbe kellett szorítani „önérdekét”.²⁰⁷

Szász azt állította, hogy nem is tudta, milyen célból szervezte a háttérből Veessenmayer a Nemzeti Szövetséget, sőt még azt sem tudta ő, a Nemzeti Szövetség elnöke, hogy milyen tartalmú memorandummal mennek vezetésével október elején Lakatos miniszterelnökhöz.²⁰⁸ Ha ez igaz, és a különbéke-kísérlet ellen tiltakozó memorandum tartalmával nem értett egyet, akkor talán le is mondhatott volna a Nemzeti Szövetség elnöki posztjáról.

Mivel a népbíróági törvény a nyilas rezsim idején csak azokat minősítette bűnösnek, akik az „életet fenyegető kényszerű szükség” nélkül vállaltak vezető kormányzati állást, Szász is, védője is azt állította, hogy fegyveres SS-katonák között volt, ameddig Szálasi fel nem kérte, hogy legyen miniszter a kormányában. Bárdoly védőbeszédében azt mondta, hogy Veessenmayer szerint Szászra a németeknek is azért volt szükségük, hogy egy nem nyilas szakemberrel több legyen a kormányban.²⁰⁹ A valóságban a népbíróság előtt Veessenmayer ilyesmit nem mondott, Szásszal kapcsolatban csak annyit jegyzett meg, hogy nem is ismerte, neki „magyar részről tálalták”.²¹⁰ Szász érzékletes hasonlattal magát mint a kocsis nélkül robogó szekér küllőibe kapaszkodó, a nyilasok tevékenységét kétségbeesetten fékezni, gátolni próbáló miniszterként írta le.²¹¹

Szászt kifejezetten jóhiszemű, a nyilasokkal, németekkel bátran szembeszálló miniszternek nevezte dr. Bárdoly.²¹² Szász egyébként érdekes példákat hozott annak bizonyítására, hogy miben is állt az ő, illetve a vezetése alatt álló Nemzeti Szövetség „fékező” politikája. Szerinte ők akadályozták meg, hogy Szálasi teljhatalmat kapjon,

---

²⁰⁶ 107. 500/1943. sz. K. M. rendelet, az áruforgalmi központok szervezéséről, valamint az országos és körzeti kereskedők feljogosításáról. Uo. 1181–1185.

²⁰⁷ 298.

²⁰⁸ 641.

²⁰⁹ 642.

²¹⁰ 442.

²¹¹ 330. Bárdoly kis képzavarral azt állította Szászról, hogy miután belépett a nyilas kormányba, tehát „bent volt az oroszlántekretben, együtt kellett üvölni a farkasokkal”. III-20-84. [*Saját kiemelésünk.*]

²¹² 639.

hogy a képviselők mind lépjenek be a Nyilaskeresztes Pártba, vagy hogy átszervezzék a gazdasági életet.²¹³ Szász maga a tárgyalás során határozottan tagadta, hogy kényszerítette volna minisztériuma tagjait a kitelepülésre. A népügyész Kutassy-Szeglethy István, miniszteri titkár rendőrségen tett tanúvallomása alapján vádolta meg ezzel Szászt.²¹⁴ Kutassy-Szeglethy egyébként a per során megismételte állítását. A vádlott és tanú szembesítése eredménytelen volt.²¹⁵

Sajnos senki sem kérdezte meg Bárányos Károly tanútól, hogy mit értett azon, hogy volt főnöke, Kunder Antal „abszolút apolitikus ember volt, a politikához soha életében nem értett, *már modoránál fogva sem érthetett*” [saját kiemelésünk].²¹⁶ Érdekes lett volna megtudni, hogy szerinte a Horthy-rendszerben milyen modor kellett ahhoz, hogy valaki politikus lehessen. A vádirat szinte egyetlen érdemi mondatot sem szentelt Kunder 1939 utáni tevékenységének, ezért dr. Pálosi azzal kapcsolatban, hogy a vádlott 1939–44 között mit csinált, gyakorlatilag egyetlen kérdést sem tett föl. Kunder – Reményi-Schneller és Szász nyomdokain haladva – magát szintén szakembernek, a magyar külkereskedelmi érdekeket még a németekkel szemben is védő gazdaságpolitikusnak írta le. Ő is a történelmi körülmények áldozatának látta magát, aki Imrédy pártjába is csak a volt miniszterelnök iránt érzett „személyes barátságból” lépett be. Hogy egy olyan náci-barát, antiszemita, szélsőjobboldali politikus, mint Imrédy, hogyan lehetett az ő személyes barátja, ennek taglalásába, mivel ezzel kapcsolatos kérdést a népbíróság előtt nem tettek föl neki, Kunder természetesen nem bocsátkozott.

Kunder Antal, kihasználva azt, hogy 1944. augusztusi lemondásának valóságos okait a népbíróság nem ismerte, ezért merte azt állítani, hogy az SS magyarországi politikája elleni tiltakozásul nyújtotta be lemondását. A népbíróság előtt sorolta is lemondásának állítólagos további okait: a svábok besorozása [*a Waffen-SS-be*], a zsidók deportálása, és egyes földbirtokok és nagyüzemek kisajátítása ellen kívánt ily módon is tiltakozni.²¹⁷ A valóságban Imrédy Béla, Jaross Andor és Kunder 1944. augusztus 7-én azért mondtak le a Sztójay-kormányban viselt miniszteri tárcájukról, mert a miniszterelnök nem volt hajlandó Imrédyt megvédeni a nyilasok és a németek támadásától. Mivel Imrédy határozottan ellenezte a Weiss Manfréd-vagyon német kézre juttatását, a németek számára hirtelen fontossá vált, hogy Imrédy ősei között zsidók is voltak. A Sztójayhoz eljuttatott iratok szerint Imrédyben 12,5%-nyi zsidó vér volt, a nyilasok röpiratai már 25%-ot írtak.²¹⁸

Védője, dr. Kahán Elemér kollégáihoz hasonlóan a vádpontok közül a legkönnyebben a háborús propagandával kapcsolatos „bizonyítékokat” tudta cáfolni. Kahán jogosan mutatott rá arra, hogy Kunder, amikor minisztériuma tisztviselői előtt bemutatkozó

²¹³ 304.

²¹⁴ 312-315. és BFL Nb. 628/1946. 151-153.

²¹⁵ 496-497.

²¹⁶ 514.

²¹⁷ 676-679.

²¹⁸ Imrédy Béla a vádlottak padján, 62.

beszédét megtartotta, nem gyülekezett előtt beszélt. Kahán azt is állította, hogy Kunder inkriminált beszédében a „háború” szó elő sem fordult.²¹⁹ A vádirat szerint Kunder többek között azt mondta: „Nekünk ebben a háborúban győznünk kell”.²²⁰

A Sztójay-per történeti forrásértéke

A Sztójay-per népbíróági tárgyalása során a vádlottak és tanúk vallomásai alapján több nagyon fontos és néhány kisebb jelentőségű történeti kérdésben új, vagy eddig nem teljes mértékben ismert tények kerültek napvilágra. Arról már tudott a szakirodalom, hogy a rapallói szerződés után a német és a szovjet vezérkar között szoros kapcsolat alakult ki.²²¹ Sztójay, rámutatva arra, hogy nemcsak ő keresett kapcsolatot a német katonai vezetőkkel, megemlítette: „Számos orosz tiszt járt a német hadseregnél. A német hadiiskolában magyar tiszt nem vett részt, de orosz tisztok voltak ott.”²²²

Rácz Jenő a maga részéről metsző gúnnyal beszélt a kormányzóról, aki nem értett a szárazföldi hadsereghez, nem is érdekelték még a hadgyakorlatok sem, de még azt sem akarta megérteni, hogy miért kell a vezérkart fiatalítani. Mint Rácz elmondta, az Itáliában, Németországban járt tisztok látták, hogy ezekben az országokban a hadsereget dédelgetik, a véderő ott a kormányzat kedvence.²²³ Arról viszont már Rácz nem beszélt, hogy a tisztikar zöme milyen elszántan, lelkesen volt a náci Németország híve. Edmund Veessenmayer 1943. decemberében magyarországi tapasztalatairól beszámoló terjedelmes jelentésében megemlítette: „Ha éjszakánként magyar tisztekkel mulatunk, feledésbe merül az ‘éljen Hungária’, ‘éljen Horthy’ és győz a ‘Heil Hitler’.”²²⁴

A népbírószék vádirata nagy hangsúllyal emelte ki, hogy Reményi-Schneller Lajos, Kunder Antal és Szász Lajos is a nácik érdekeinek megfelelően irányították a német–magyar kereskedelmi kapcsolatokat. A vádlottak közül Kunder Antal, még a politikai ügyészt is impresszionáló módon, eredeti okmányokkal, saját memorandumaival tudta bizonyítani, hogy a Külkereskedelmi Hivatal már 1936 elejétől tiltakozott és figyelmeztetett az egyoldalú német kereskedelmi orientáció veszélyeire.²²⁵ Sajnálatos módon a népbíróági iratok között ezek az okmányok ma már nem találhatók, így kénytelenek vagyunk a tárgyalási jegyzőkönyvre hagyatkozni. Kunder Antal nemcsak az 1936–38 közötti német–magyar áruforgalomról rajzolt a népbíróági tárgyaláson igen érdekes, informatív képet. Kunder elmondta, hogy ha a németek nem voltak megelégedve a szállított áruk mennyiségével, vagy nem azt kapták, amit óhajtottak,

²¹⁹ 650-651.

²²⁰ 141.

²²¹ Fraser, David: *Rommel*. Ford.: Fazekas István. 1999, H. n. Szukits. 89–91.

²²² 654.

²²³ 259.

²²⁴ Veessenmayer 1943. december 10-i jelentése Magyarország politikai helyzetéről. In *A Wilhelmstrasse*, 744.

²²⁵ 336.

„visszacsapásul” nem vettek át, nem vásároltak olyan árucikkeket Magyarországtól, például a kistermelők százezreit érzékenyen érintő gyümölcsfélét, amelyek exportja kizárólagos magyar érdek volt.²²⁶

Dr. Bárányos Károly, aki Baranyai Lipót mellett talán az egyik legszakzszerűbb tanúvallomást tette a Sztójay-per során, elmondta, hogy a Külkereskedelmi Hivatalnak nemcsak a német illetékesekkel kellett szembeszállnia. 1935–38 táján dr. Bárányos Károly szerint már „...mindenki Németországba akart szállítani, mert a németek magasabb árat fizettek, mint bármely más ország.”²²⁷ Ez természetesen csak árnyalja azt a képet, amelyet a magyar szakirodalom a második világháború alatti német gazdaságpolitikáról rajzolt. Berlin egyértelműen törekedett arra, hogy a magyar mezőgazdasági szerkezetet számára kedvezően alakítsa át, megpróbált jól működő magyar iparágakat közvetlen német irányítás alá helyezni, illetve a németektől független iparágakat elsorvasztani.²²⁸ Maga Reményi-Schneller még 1940 őszén a képviselőházban elmondta: „Gazdasági kapcsolatainkat a tengelyhatalmakkal az elmúlt esztendőben még jobban elmélyítettük. Törekedtünk a két nagy baráti nemzetet mezőgazdasági cikkel ellátni és tőlük nyersanyagok, ipari cikkek beszerzése terén kaptunk segítséget.” Reményi-Schneller arról is tájékoztatta a képviselőket, hogy még a Szovjetunióval is kereskedelmi szerződést kötött Magyarország, és ez a szerződés a „nyersanyagellátás szempontjából fontos.”²²⁹

A náci „Grossraum” gazdaságpolitikai céljairól érdekes, és igen tanulságos képet rajzolt még 1941 júliusában az olasz külügyminisztérium egyik szakértője. Németországi tanulmányútja tapasztalatait összefoglalva Pasquale Jannelli megállapította, hogy Berlin tudatosan törekszik a Reichsmark árfolyamát a lehető legmagasabban megállapítani, hogy Németország a lehető legtöbbet tudja importálni, viszont a német árukból minél kevesebb áramoljon ki az országból. 1941 júliusában már Franciaországtól a lengyel határig, ahogy Jannelli fogalmazott, a Schneider-Creusot cégóriástól a Skodáig Németország kezében óriási (hadi)ipari potenciál halmozódott fel. A németeknek dolgozik – írta Jannelli – Európa egyetlen rézbányája, a jugoszláviai Borban. A németek általános törekvése, jelentette Jannelli, hogy az egyes megszállt, szövetséges vagy csatlós államokban egész iparágakat szerezzenek meg maguknak, koncessziókkal, vagy alapvető nyersanyagok szállításának megtagadásával, vagy egyszerűen felvásárlásokkal, esetleg a konkurens cégekkel történt különmegállapodásokkal. Az eredmény – foglalta össze Jannelli – egy nagy európai átalakulás. A Németországon kívüli ipar – természetesen azon iparágak kivételével, amelyek a német

²²⁶ 337.

²²⁷ 513.

²²⁸ Minderről részletesen lásd Berend T. Iván, Ránki György: A magyar gazdasági élet a német hadigazdaság szolgálatában a II. világháború idején. In Berend T. Iván, Ránki György: *Gazdaság és társadalom. Tanulmányok hazánk és Kelet-Európa XIX–XX. századi történetéből*. Budapest, 1974, Magvető. 243–292.

²²⁹ KN 1939-1944. VII. k. 140. (1940. október 22.)

hadsereg számára termelnek – fokozatosan visszaszorul, legfeljebb a helyi szükségletekre termel. Ezzel szemben az egyes országok mezőgazdasági és nyersanyagtermelése maximálisan fejlődik.²³⁰

1941-ben, hangsúlyozta Reményi-Schneller, még Magyarország volt adósa Németországnak, akkor a németek pengőben szerették volna, ha adósságunkat törlesztjük, mert a pénzen magyar vállalatok részvényeit akarták felvásárolni. Ezt pedig az akkori gazdaságpolitika, állította Reményi-Schneller, minden áron igyekezett megakadályozni.²³¹ Baranyai Lipót is tulajdonképpen Reményi-Schneller mentőtanújaként szerepelt a perben, bár eredetileg, mint már említettük Óhidy néppügyész javasolta kihallgatását.²³² Háború volt, fejtette ki az MNB volt elnöke, más piacoktól el voltunk zárva, mezőgazdasági termékeinket nem tudtuk volna másutt eladni. Az ipari termelés folytonossága szempontjából is rá voltunk szorulva Németországra. Szenet, kokszot, vegyipari nyersanyagokat csak Németországtól kaphattunk, ilyen körülmények között a magyar gazdaságpolitika mozgásterére rendkívül szűk volt.²³³

Évtizedekkel azelőtt, hogy a magyar történészek feltárták volna, hogyan, milyen körülmények között lépett Magyarország hadba Jugoszlávia ellen, Sztójay Döme a népbíróság előtt világosan kifejtette: Horthynak, Telekinek, Bárdossynak és Barthának nem elvi kifogásai voltak. Pusztán az alig öt hónappal korábban megkötött örökbarátsági szerződést nem szerették volna nyíltan, durván, a náci csatlósaként megszegni. Ürügyre, alkalomra vártak, hogy Jugoszlávia, például Horvátország „függetlenségének” kiáltásával papíron megszűnjön létezni. Amikor ez bekövetkezett, akkor indulhattak meg a magyar csapatok, ahogy a korabeli propaganda állította, a fenyegetett délvidéki magyarok segítségére.²³⁴ A Sztójay-perben nem került szóba, de ma már pontosan tudjuk, hogy a magyar politikai vezetés abban reménykedett, hogy a nyugati hatalmak hasonló magatartást fognak tanúsítani, mint 1939 márciusában. Akkor, amikor Szlovákia „függetlenné” vált, London és Párizs hadüzenet nélkül „lenyelte” a Cseh-Morva Protektorátus megalakítását is.

A Sztójay-perben idézett eredeti diplomáciai iratokból már kiderült, hogy 1941. június 22-e előtt a német politikai és katonai vezetők nem számoltak Magyarország háborús részvételével a Szovjetunió elleni hadjáratban. Sztójay világosan fogalmazott, egykorú jelentéseiben és a népbíróság előtt is: a náci vezetők nem akartak alkalmat adni a magyaroknak arra, hogy esetleges antibolsevista katonai hőstetteikért cserébe újabb területi követelésekkel léphessenek föl.²³⁵ A német katonai vezetők pedig a gyengén fölszerelt magyar hadsereg részvételét fölöslegesnek tartották a keleti „Blitzkrieg”-ben. A Sztójay-per tárgyalási jegyzőkönyvének ezen oldalait olvasva nem nehéz belátni, sokkal bölcsebb dolog

---

²³⁰ MAE-ASD-AP-Germania-B-73-Pasquale Jannelli 1941. július 30-i jelentése a Külügyminisztériumnak, 20-22.

²³¹ 271.

²³² Lásd a 97. sz. jegyzet.

²³³ 525-527.

²³⁴ 174-177.

²³⁵ 181.

lett volna vagy Bulgária példáját követve egyáltalán nem résztvenni az „antibolsevista keresztes hadjáratban”, vagy legalább csak a nyilvánvaló német kényszernek engedve megtámadni a Szovjetuniót.

Reményi-Schneller Lajos, már az 1942–43-as évekről szólva elismerte, hogy a németek egyre kevesebb árut szállítottak, de a magyar politikai vezetés is elfogadta azon érvelésüket, hogy a közös ügy érdekében harcolunk, tehát Magyarországnak áldozatokat kell hoznia. Mivel a Pénzügyminisztérium iratanyaga (is) 1956-ban elégett, eredeti iratokkal nem tudjuk igazolni, de nagyon valószínűnek tűnik, hogy Reményi-Schneller igazat mondott akkor, amikor azt állította, hogy Kállaynak az volt a véleménye és (gazdaság)politikája, hogy inkább áldozunk pénzt és árut, mint a magyar katonák életét.²³⁶ Kunder – a per folyamán adatokkal, okmányokkal vagy tanúkkal nem cáfolt – állítása szerint 1943. április 1-től július 31-ig, az ásványolajat nem számolva, a németországi magyar kivitel 200 millió pengőt tett ki. Kunder szerint csak a közellátásügyi miniszter engedélyével, csak a közellátás szempontjából nélkülözhető javakat lehetett Németországba exportálni.²³⁷

A magyar gazdaságpolitikát egyébként Edmund Veesenmayer is élesen bírálta. Már idézett, 1943. december 10-i jelentésében kifejtette, hogy Magyarországon: „Senki sem hisz a kliring szentségében. A Nemzeti Bankon keresztül a kliring a rendszer-kormányzat kezében tisztára politikum. Védelmi eszköz, amellyel harcolnak, vagy helyesebben mondva, szabotálnak.”²³⁸

Érvek, ellenérvek a megszállásról

a) 1944. március 19. A megszállás előzményei, okai

A Sztójay-perben az egyik legfontosabb kérdés az volt, hogy a vádlottak miért vállaltak a német megszállás után vezető politikai szerepet, és hogy mit tettek 1944-ben.

Csaknem 60 év távolából, 1956 (Magyarország), 1968 (Csehszlovákia), 1980 (Afganisztán) után meglehetősen furcsa érzés újraolvasni a Sztójay-per jegyzőkönyveinek azon passzusait, ahol Szász Lajos azt fejtegeti, hogy hazánkat nem *ellenségként*, hanem *szövetségesként* szállta meg Németország 1944. március 19-én.²³⁹ A szakirodalomban csaknem két évtizede élénk vita bontakozott ki azzal kapcsolatban, hogy milyen okok vezettek hazánk német megszállásához. A vita annak kapcsán robbant ki, hogy Deák István Randolph L. Braham magyar holokauszt-történeti monográfiájáról írott recenziójának már a címében, kapcsolódva Braham egyik gondolatához fölvetette: „Túlélhették volna a magyar zsidók?”²⁴⁰ A cseppet sem költői kérdésre természetesen nem lehet megnyugtató

²³⁶ 270–271.

²³⁷ 342–343.

²³⁸ Veesenmayer jelentése. In *A Wilhelmstrasse*, 745.

²³⁹ 325.

²⁴⁰ A Braham-vita tömör összefoglalását lásd Molnár Judit: *Zsidósors 1944-ben az V. (szegedi) csendőrkörületben*. Budapest, 1995, Cserépfalvi. 15–16.

választ adni, hiszen ennek legfontosabb előfeltétele az lett volna, ha el lehetett volna kerülni hazánk náci megszállását. Ha viszont a kérdést úgy tesszük föl, hogy miért szállták meg a németek 1944. március 19-én Magyarországot, akkor erre már lehet szakszerű választ adni. A legfontosabb ok az volt, hogy Olaszország kiugrása után és a nyugat-európai második front helyszínével kapcsolatos bizonytalanság légkörében a vezéri főhadiszálláson egyre erősödött azoknak a befolyása, akik Magyarország nagyon óvatos különbéke-tapogatózási kísérleteiben, végül is nem jogtalanul, az újabb „árulás” előkészületeit látták. Hitler már az 1943. áprilisi klessheimi találkozójukon szemrehányások özönével árasztotta el Horthyt. Nemcsak a valóban nagyon ügyetlen különbéke-próbálkozásokat hányta szemére, hanem éles hangon követelte a magyarországi zsidókérdés rendezését is.²⁴¹

A németeknek minden okuk megvolt a bizalmatlanságra, gyanakvásra. A magyar sajtóban, mint arra a Sztójay-perben is történt utalás, időnként egyértelműen békepárti cikkek jelentek meg.²⁴² Olaszország kiugrása után csak igen határozott német nyomásra és csak „de facto” ismerte el Magyarország a salói Olasz Szociális Köztársaságot, Mussolini bábállamát. Viszont a királypárti olasz diplomatákkal továbbra is úgy bántak, mintha a Kállay-kormány és az antifasiszta koalícióval fegyverszünetet kötött Badoglio-kormány között szabályos, hivatalos diplomáciai kapcsolatok léteznének.²⁴³

Sztójay a népbíróság előtt a jó politikának azt tartotta volna, ha a Kállay-kormány tagjai: „Inkább a bizalmat igyekeztek volna fenntartani, a németekkel látszólag jó viszonyt színlelni”. Ha sikerült volna becsapni a németeket, akkor – érvelt Sztójay – kivárhatták volna, míg a Vörös Hadsereg és/vagy az angol hadsereg közel jut a határokhoz és akkor megpróbálhattak volna átállni. De ehelyett, bírált Sztójay, „tűlfeszítették a húrt, provokáltak egy megszállást” [sic!].²⁴⁴

Sztójay arról – persze jó okkal – óvakodott beszélni a népbíróság előtt, hogy a németek „bizalmatlanságának” egyik legfőbb oka éppen a magyarországi zsidókérdés „rendezetlensége” volt. Sztójay, bár pontosan tudta, hogy mi a németországi „zsidópolitika” lényege és célja, vagyis valamennyi európai zsidó meggyilkolása, 1942–43-ban egyre határozottabb hangon sürgette, hogy Magyarország járuljon hozzá zsidó vallású és zsidó származású állampolgárainak deportálásához.²⁴⁵

Edmund Veessenmayer fentebb már idézett, 1943. december 10-i jelentésében 1,1 millió magyar zsidóról²⁴⁶ írva leszögezte: minden egyes magyarországi zsidó szabotőr és

²⁴¹ A találkozó jegyzőkönyvét lásd *Hitler hatvannyolc tárgyalása. 1939–1944. Hitler Adolf tárgyalásai kelet-európai államférfiakkal*. Vál. bev. tan.: Ránki György. Budapest, 1983, Magvető. II. k. 67–113.

²⁴² Erről lásd a II. fejezet 391.sz. jegyzet.

²⁴³ MAE-ASD-AP-Ungheria-1943–45-B-37. Az iratcsomóban részletes beszámolók olvashatók a „királyi” és a „köztársasági” olasz diplomaták 1943–1945 közötti magyarországi tevékenységéről, a Badoglio-párti diplomaták 1944. március 19-e utáni letartóztatásáról és internálásáról stb.

²⁴⁴ 230. Fekete védő szerint is Kállay nem volt elég óvatos, ezzel lett okozója a megszállásnak. 603–604.

²⁴⁵ Ezzel kapcsolatban lásd Karsai László: *Holokauszt*, 234–235.

²⁴⁶ A valóságban a magyarországi zsidóság lélekszáma ebben az időben kb. 800 000 főre volt becsülhető, az áttértekkel (konvertitákkal) együtt.

kém, őket pedig legalább ugyanannyi, ha nem kétszer annyi magyar csatlósuk támogatja.²⁴⁷ Veessenmayer jól látta azt is, hogy a magyarok véleménye szerint Anglia győzelme lényegesen kisebb baj, mint a németek győzelme. Most óvatosan viselkednek, írta Veessenmayer, mert „...még idejekorán felismerték, hogy az olasz árulás balsikerrel járt, az összes ilyen irányú törekvéseiket leállították... Óvatosabbak lettek, és titkon azt remélik, hogy a birodalom mindezt nem vette észre. Amellett, önfenntartó ösztönből, éppen a zsidók hatnak ma fékként, mert feltétlenül el akarják kerülni, hogy a birodalom esetleges előretekinthető biztonsági rendszabályai vagyonukat és életüket veszélybe döntsék.”²⁴⁸

Nem tudjuk, hogy Veessenmayer milyen információk birtokában fogalmazta meg jelentésének ez utóbbi részét, de ha igaza volt, akkor ez újabb bizonyíték arra, hogy a magyar zsidóknak legalábbis egy része tudta, hogy életük és vagyonuk addig van (viszonylagos, zsidótörvényekkel és rendeletek sorával korlátozott módon) biztonságban, ameddig Németország meg nem szállja Magyarországot. Erre pedig az előkészületeket a német hadvezetés 1943 második felében elkezdte. 1943. szeptember 30-án készen volt a *Wehrmachtführungsstab* terve Magyarország megszállására. Ekkor még azzal számoltak, hogy a magyar hadsereget lefegyverzik, és a megszállási tervekbe román és szlovák csapatok részvételét is beépítették. Amikor 1944 februárjában a Führer a román Conducator tájékoztatva terveiről, Ion Antonescu nem is próbálta örömét leplezni, de Hitler bosszúságára azonnal benyújtotta a számlát: visszakövetelte Romániának Észak-Erdélyt.²⁴⁹ Magyarország német megszállásának okai között érdemes megemlíteni, hogy a szövetségesek Bodyguard [*testőr*] fedőnévvel megtevesztő akciósorozatot szerveztek. Ennek célja az volt, hogy a Normandiába tervezett partraszállás helyszínéről és időpontjáról eltereljék a német hírszerzők figyelmét. Olyan látszatot próbáltak kelteni, hogy a második frontot valahol a Balkánon, Délkelet-Európában kívánják megnyitni.²⁵⁰

Sztójay, nem bizonyítható, de hihetőnek tűnő állítása szerint őt szabadságáról 1944 elején azzal küldte vissza Kállay Berlinbe, hogy mindenáron próbálja megakadályozni Magyarország német megszállását. Kállay állítólag azt mondta Sztójaynak, hogy hajlandó 100 ezer „beszívárgott” zsidót kitelepíteni az országból.²⁵¹ Az 1941-es Kamenyec-Podolszkij-i deportálások²⁵² eme nagyságrenddel nagyobb megismétlésének terve lehetséges, hogy felmerült

²⁴⁷ Veessenmayer 1943. december 10-i jelentése. In *A Wilhelmstrasse*, 745.

²⁴⁸ Uo. 746.

²⁴⁹ Ránki György: *Emlékiratok és valóság Magyarország második világháborús szerepéről. Horthyista politika a második világháborúban*. Budapest, 1964, Kossuth. 250., 252. Az 1944. február 26-28-i Hitler–Antonescu találkozó jegyzőkönyvét lásd *Hitler hatvannyolc tárgyalása*, II. k. 202–224.

²⁵⁰ Erről részletesen lásd Brown, Anthony Cave: *Bodyguard of Lies*. (Toronto–New York–London, 1976, Bantam Boole. 434–437.)

²⁵¹ 194.

²⁵² 1941 júliusában és augusztusában az „állampolgárságukat igazolni nem tudó” zsidókat, összesen mintegy 18 ezer embert deportáltak főként Kárpátaljáról a kőrösmezei gyűjtőtáboron keresztül Kolomeába, majd innen tovább, Kamenyec-Podolszkijba. Az Einsatzgruppe-C jelentése szerint 1941. augusztus 27–28-án 23 600 zsidót lőttek agyon Kamenyec-Podolszkij térségében. A megöltek egy része a helyi zsidó közösségek tagjai közül került ki, nagyobb részt azonban a Magyarországról deportáltak voltak. Bővebben lásd Majsai Tamás: A kőrösmezei zsidódeportálás 1941-ben. *Ráday Gyűjtemény Évkönyve* IV–V. Budapest, 1986. 59–86, 195–237.

Kállayban. Sztójay ilyen tartalmú jegyzéke nem maradt fenn a német külügyminisztérium iratai között, és ilyen tervnek nincs nyoma az Országos Levéltárban sem. Ha létezett ilyen terv, nem zárható ki a feltevés, hogy Kállay ennek fölvetésével időt akart nyerni, hátha közben döntő fordulat következik be a háborúban. Azt viszont Sztójay talán még Kállaynál is jobban tudta, hogy 100 ezer magyarországi zsidóval ekkor már a németek nem elégedtek volna meg, ők mindenképpen szerették volna Magyarországot „zsidótlantani”.

Veesenmayer 1943. decemberi jelentésében részletes forgatókönyvet készített Magyarország megszállására. Ekkor még korainak tartotta volna az akció elkezdését, amellyel szeretne volna, ha a döntéshozók megvárják, amíg a Vörös Hadsereg közelebb ér a magyar határokhoz, így tovább erősödik a magyarokban az 1919-es (zsidók vezette) Tanácsköztársaság emléke által is táplált félelem a bolsevikoktól. Veesenmayer mindenképpen Horthyval képzelte el a magyarországi helyzet politikai megoldását. Azt javasolta, hogy Horthyt ki kell hívni Hitlerhez (ha nem lenne hajlandó kiutazni, akkor Göring és Himmler ideutazását proponálta) és az agg kormányzóval szemben a „mézeskalács és korbács” politikáját alkalmazzák. Horthyt fenyegetésekkel rá kell bírni egy új kormány kinevezésére, cserébe meg kell neki „óvatos formában” ígérni, hogy elfogadják dinasztikus terveit, kapnak a magyarok egy szabadkikötőt Fiumében és az „ügynevezett udvari zsidók”-at megkímélik.²⁵³

Veesenmayer a Kállay helyére lépő új miniszterelnök személyére a legalkalmasabbnak Imrédy Bélát tartotta, megjegyezve, hogy „sajnos nincs kéznél alkalmasabb személy”. Veesenmayer előre látta, hogy Imrédy személye, ahogy fogalmazott, „a kormányzó számára elfogadhatatlan”. Erre az esetre készülve második számú jelöltjét, Ruskay Jenőt azért nem tartotta alkalmasnak miniszterelnöknek, mert „ő csak katona, nem politikus”. Veesenmayer szerint „célszerűségből és az átmenet okából” a jelenlegi kormánypárt tagjai is bevonhatók az új kabinet munkájába.²⁵⁴ A jelentéséhez fűzött 2. sz. melléklet szövegéből egyértelműen kiderül a Marosán Györgyöt a per során végig rendkívül érdeklő kérdésre adható válasz: ki volt 1944-ben a Sztójay-kormányban a németek kéme. Jurcsek Béla hajlandó volt „bizalmas tárgyalásra” is Veesenmayerrel, akit a magyar vezetőkkel négy szemközt folytatott megbeszéléseinek részleteiről is tájékoztatott.²⁵⁵

Marosán György azt firtatta, hogy vajon a magyar hadsereg, a magyar tömegek miért nem álltak ellen 1944. március 19-én.²⁵⁶ Sztójay erre azt felelte, hogy ha ellenállunk, Varsó, Belgrád sorsára jutottunk volna, Magyarország elpusztul, a nyilasok „megfelelő szerephez” jutottak volna, hazánk területét pedig felosztották volna a szomszéd országok között.²⁵⁷

---

²⁵³ Veesenmayer jelentése. In *A Wilhelmstrasse*, 754.

²⁵⁴ Uo. 749.

²⁵⁵ Uo. 753.

²⁵⁶ 378. Egy korabeli vicc szerint a németek úgy számoltak, hogy ha ellenállnak a magyarok, akkor 12 óra alatt tudják megszállni az országot, ha nem állnak ellen, akkor 24 óra alatt, mert akkor végig kell hallgatniuk az üdvözlő beszédeket. A viccet idézi: Fülöp Mihály, Sipos Péter: *Magyarország külpolitikája a XX. században*. Budapest, 1998, Aula. 265.

²⁵⁷ 655.

A népbíróági tárgyalás során többször fölmerült, hogy mi történt volna akkor, ha Horthy nem hajlandó új kormányt kinevezni, hanem, mint Kállay emlékirataiban állítja, hallgat az ő javaslatára, és lemond.²⁵⁸ Ambrózy szerint ebben az esetben a németek Imrédy Bélát állították volna az ország élére, az pedig rosszabb lett volna.²⁵⁹ Az ötlet érdekes, valószínű, hogy Horthy kabinetfőnökének igaza volt. Imrédy minden bizonnyal Sztójayhoz hasonló kül- és belpolitikát folytatott volna, viszont esze ágában sem lett volna fegyverszüneti küldöttséget küldeni Moszkvába. Ha 1944-ben ismét ő lett volna Magyarország miniszterelnöke, akkor a budapesti zsidókat is deportálták volna az országból, igaz, Szálasit és elvártaikat nem engedte volna a hatalom közelébe.

Varga László védő Horthy lemondása esetére Szálasi azonnali hatalomra jutását vízionálta, megelőlegezve Horthy emlékiratainak egyik állítását. Az agg kormányzó ugyanis azt írta emlékirataiban, hogy ha lemondott volna a német megszállás után, a náci „százszázalékosan náci-nyilaskeresztes irányú kormányt” ültettek volna nyeregbe. „Amíg én a helyemen vagyok – próbálta átírni saját múltját is Horthy –, a nyilaskeresztesek hatalomra segítését is aligha kockáztathatják... ami 800 000 magyar zsidó és sok tízezer menekült pusztulását is jelentené.”²⁶⁰

Arra, hogy a Sztójay-kormány idején a 800 ezer magyar zsidó élete semmivel sem forgott kisebb veszélyben, mint a nyilasok uralomra jutása után, még visszatérünk. De ma már jól tudjuk, hogy a németeknek eszük ágában sem volt, még Horthy esetleges lemondása esetén sem – amellyel például maga Veessenmayer mint valószínűleg bekövetkező eshetőséggel komolyan nem is foglalkozott – Szálasit hatalomra segíteni. Veessenmayer, fentebb már többször idézett 1943. decemberi jelentésében Szálasiról csak annyit jegyzett meg, hogy: „...a nyilaskeresztes mozgalom, az egyetlen amely harckészséget mutatott és különb volt félig örömmény, félig szlovák származású vezetőjénél, Szálasinál, aki éppen ezért tönkre is tette őket.”²⁶¹

Az eredeti, még Veessenmayer által kidolgozott forgatókönyvnek megfelelően Horthy, némi habozás után, 1944. március 18-án mégiscsak kiutazott a Führerhez. A Salzburg melletti klessheimi kastélyban már várta a tárgyalások eredményét rögzítő közös jegyzőkönyv tervezete, ebben új magyar miniszterelnökként Imrédy Béla, honvédelmi miniszterként pedig Rátz Jenő szerepelt.²⁶² Horthy, amikor most már Hitlertől hivatalosan megtudta, hogy másnap hajnalban Magyarországot megszállják a németek, először lemondással fenyegetőzött. Hitler erre megígérte, hogy román csapatok nem vesznek részt az ország megszállásában.²⁶³

---

²⁵⁸ Kállay Gyula: *Magyarország miniszterelnöke voltam 1942-1944*. Budapest, 1991, Európa-Historia. 190.

²⁵⁹ 429.

²⁶⁰ 622. Horthy Miklós: *Emlékirataim*, 284. A magyar zsidókat féltette Szálasitól Horthy lemondása esetére Fekete védő is. 604. Nyilvánvalóan Fekete Zoltán és Varga László hatására, de Ambrózyt tévesen idézve Káldi védő Horthy lemondása esetén szintén Szálasi, vagy Albrecht herceg hatalomra jutását vélte lehetségesnek. 625.

²⁶¹ Veessenmayer jelentése. In *A Wilhelmstrasse*, 747. Szálasinál megvetőbb hangon csak Albrecht hercegről írt e jelentésében Veessenmayer. Uo. 748.

²⁶² Ránki György: *Emlékiratok és valóság*, 261–262.

²⁶³ Uo. 265–266.

b) Német megszállás, a Sztójay-kormány megalakítása

Mivel az 1944. március 19-22. közötti különféle kormányalakítási tárgyalásokról semmiféle eredeti jegyzőkönyv sem maradt fenn, (ilyenek egyébként azokban a viharos napokban bizonyára nem is készültek), kénytelenek vagyunk az egymásnak néhány ponton jelentősen ellentmondó népbírósi vallomások alapján megpróbálni fényt deríteni arra, hogyan alakult meg végül a Sztójay-kormány. A vádirat szerint a megszállás után „Sztójay Dömét, mint a németek bizalmi emberét” nevezte ki a kormányzó március 22-én miniszterelnökké.²⁶⁴ A szakirodalom eddig nem fordított figyelmet arra, hogyan került egyáltalán szóba az, hogy Kállay Miklós utódaként Sztójay Döme legyen a miniszterelnök. Sztójay a népbírósi tárgyalás elején még szentül meg volt arról győződve, hogy őt Kállay Miklós javasolta Horthynak.²⁶⁵ Kállay ezt emlékirataiban határozottan tagadja, sőt azt írja, hogy amikor a Kelenföldi pályaudvaron Sztójay leszállt a kormányzó különvonatáról, vele még kezét fogni sem volt hajlandó.²⁶⁶ Sztójay, mint a tárgyalási jegyzőkönyvből is kitűnik, őszinte megdöbbenéssel hallgatta Ambrózy tanúvallomását, aki elmondta, hogy már a hazafelé tartó vonaton szóba került kinevezése azért, hogy ezzel is jelezzék – nyilvánvalóan a hazai és a külföldi közvéleménynek –, hogy itt német nyomásra megalakult kormányról van szó.²⁶⁷ Ambrózy ötletadóként Ghyczy Jenőt jelölte meg,²⁶⁸ de a volt külügyminiszter saját tanúkihallgatásakor csak annyit mondott ezzel kapcsolatban, hogy ő „nem emlékszik”, kinek az ötlete volt Sztójay miniszterelnöki kinevezése.²⁶⁹ Sajnos a két legfontosabb tanú e kérdés eldöntésére Horthy Miklós és Kállay Miklós lett volna, de őket, mint már említettük, nem idézték meg ennek a pernek a tárgyalására sem.

A Sztójay-perből világosan kiderül, hogy a németek nem kész kormánylistával érkeztek Budapestre. Rátz Jenő, mivel az egész kérdést nyilvánvalóan nem ítélte túl fontosnak, valószínűleg igazat mondott, amikor a népbíróság előtt beszámolt arról, hogy március 19-én déltájban Veessenmayernél gyűltek össze az Imrédy-párt vezetői, és más mérvadó szélsőjobboldali politikusok. A nyilasokkal, mint már említettük, a németek ekkor még nem számoltak, őket nem is hívták meg a megszállás napján

²⁶⁴ 118.

²⁶⁵ 199. Antal István tanúvallomásában megerősítette Sztójayt ebben a hitében, azt állítva, hogy a március 19-i minisztertanácsi ülésen – emlékezete szerint – Kállay azt mondta, hogy „leghelyesebbnek tartanám, ha Sztójay alakítana kormányt.” 479.

²⁶⁶ Kállay Miklós: *Magyarország miniszterelnöke voltam*, 185.

²⁶⁷ 410. Edmund Veessenmayer a PRO-n 1945. november 7-én tett vallomásában úgy emlékezett, hogy a Klessheimből Budapestre tartó vonaton már felvetette Horthynak, hogy Imrédy Bélát kellené miniszterelnöknek kinevezni. Horthy erre állítólag indulatosan azt kérdezte: „Imrédyt, azt a zsidót?” Válaszában Veessenmayer tájékoztatta a kormányzót arról, hogy Imrédyben olyan kevés a zsidóvér, hogy a nürnbergi törvények szerint, ha német állampolgár volna, ott közhivatalt is viselhetne. *ÁSZTL* 293/1946. 8025.

²⁶⁸ 431. Ambrózy szerint Ghyczy neki vetette föl az ötletet a vonaton, és ő adta Horthy tudtára.

²⁶⁹ 512.

a német követségre.²⁷⁰ Otto Winkelmann, a magyarországi német SS és rendőri erők főparancsnoka szerint a német követ előszobájában olyan forgalom volt, mint egy galambdúcban. Információi szerint Veessenmayer felhívta a követségre Bárdossy Lászlót is, a volt miniszterelnök azonban azzal utasította el a meghívást, hogy: „Úgy látszik, Veessenmayer úr összetévesztett engem a fodrászával”.²⁷¹

Rátz a résztvevők közül Bakyrá, Ruszkayra, Mecsérre, Jurcsekre, Rajnissra és Imrédyre biztosan emlékezett. Veessenmayernek érdekes ötlete támadt: a jelenlévőket megkérte, hogy mindenki írja le három-három jelölt nevét mindegyik miniszteri posztra.²⁷² A náci megbízott kérését csak hosszas tárgyalások után tudták teljesíteni a jelenlévők. Miután elkészültek, Veessenmayer átnézte a kész listát, és úgy döntött, hogy Imrédyt fogja miniszterelnöknek javasolni. Rátznak, régi terve értelmében, vígaszul felajánlották a honvédelmi miniszteri tárcát, Ruszkay pedig ezek után „önként” lemondott arról, hogy a nácik (és az imrédisták) miniszterelnök-jelöltje legyen.²⁷³ Horthy erejét, befolyását, és azt, hogy a németeknek mennyire szükségük volt rá mint a megszállást legitimáló legfőbb közjogi méltóságra, mutatja, hogy ezekből a tervekben nem sok valósult meg. Sztójay szerint Veessenmayer Imrédyt, Rátzot és Ruszkayt ebben a, mondjuk így „miniszterelnöki erősorrendben” terjesztette Horthy elé. A kormányzó mind a három javaslatot elutasította.²⁷⁴ Horthy döntése értelmében Csatay Lajos maradt a honvédelmi miniszter, Rátzból miniszterelnök-helyettes lett, Ruszkay Jenő pedig be sem került a Sztójay-kormányba. Rajniss Ferenc naplójában őszinte elismeréssel írta, hogy az „öreg remekül megszabotálta a régi garnitúra lecserélését, körömszakadtáig megellenzett minden új embert, kiűzent Svájcba, hogy ő tulajdonképpen fogoly, s közben kedélyesen beszélgetett Ferenc József idejéből való adomákkal fűszerezetten Veessenmayer német birodalmi megbízottal, akitől még azt sem kérdezte meg, hogy hová lett leghűségesebb embere, Keresztes-Fischer belügyminiszter”.²⁷⁵

Rátz, megcáfolva Sztójay vallomását, azt állítja, hogy az első kormányalakítási kísérlet kudarca után Sztójay vette át a kormányalakítás körüli megbeszéléseket.²⁷⁶ Ha Sztójay népbíróság előtt tett tanúvallomását olvassuk, szinte csodának kell tartanunk, hogy erre egyáltalán fizikailag hogyan volt képes. Sztójay, mint fuldokló a szalmaszálba,

²⁷⁰ Szálasi már hetekkel korábban értesült arról, hogy a németek meg akarják szállni Magyarországot. A *Hungarista Napló* egykorú bejegyzései alapján világos, hogy csak azt nem tudta, hogy az illetékes német hatalmi képviselők a megszállás előtt, vagy utána akarják vele fölvenni a kapcsolatot. A harmadik, végül bekövetkező lehetőséggel, vagyis azzal, hogy sem előtte, sem utána nem állnak vele szóba a nácik, nem számolt. Erről részletesen lásd Karsai László: Szálasi és Hitler 1944 nyarán. *Történelmi Szemle*, 1994. 1–2. sz. 167–170.

²⁷¹ Otto Winkelmann feljegyzése dr. Pál őrnagy számára, 1945. november 8–12. Szövegét lásd a III. fejezet, 15. sz. dokumentum.

²⁷² 242. Baký úgy emlékezett, hogy már ezen a tárgyaláson jelen volt Ernst Kaltenbrunner, Wilhelm Höttl és Kunder Antal is. *Az Endre–Baký–Jaross per*, 84–85. Winkelmann szintén úgy emlékezett, hogy március 19-én délután együtt érkezett a német követségre Kaltenbrunnerrel. A német követségre csak később, a délután folyamán Imrédy hívására megérkező Jaross úgy emlékezett, hogy Veessenmayer két-három jelöltet kért a miniszteri posztokra. Uo., 125–127.

²⁷³ 242–243.

²⁷⁴ 199.

²⁷⁵ Rajniss Ferenc: *Szálasi minisztere voltam*, 80.

²⁷⁶ 244.

úgy kapaszkodott állítólagos súlyos betegségeibe. Ő már 1944 januárjától „súlyos vastagbélbántalom és szívbaj” miatt a Semmeringen egy szanatóriumban kezelte magát.²⁷⁷ Ő március 19-én már a Salzburgból Bécsen át Budapest felé tartó vonatról Bécsben le akart szállni, hogy visszamenjen a Semmeringre. De főnöke, Ghyczy megparancsolta neki, hogy mint a Hitler–Horthy tárgyalás tanúja, jöjjön Pestre, és számoljon be a koronatanácson.²⁷⁸ Ő betegségei miatt „erélyben és akaraterőben legyöngülve lépett a kormányelnöki tisztségbe”.²⁷⁹ Sztójay elismerte, hogy részt vett március 19-én délelőtt a koronatanácson, de utána, állította a népbíróság előtt, a Hungária szállóban egész nap, sőt másnap estig a szobájában betegnek feküdt.²⁸⁰

Veesenmayer korabeli jelentései szerint március 19-én a kora délutáni órákban találkozott először a kormányzóval, akivel alapvetően „pozitív” hangnemű tárgyalást folytatott.²⁸¹ Másnap, március 20-án délelőtt fogadta Horthy Imrédyt, aki ezek után kereste föl Veessenmayert és tájékoztatta arról, hogy a kormányzó álláspontja szerint először szakemberekből álló kormányt kellene alakítani, ennek élére kerülne „esetleg” Sztójay. Imrédy azt állította, hogy Horthy két-három hét múlva, a Sztójay-féle átmeneti, „ideiglenes” kormányt hajlandó lett volna meneszteni, és őt kinevezni miniszterelnöknek. Veessenmayernek még aznap Horthy már másként adta elő a Sztójay, vagy – vetette föl a kormányzó – Csataj Lajos vezetésével alakuló kormány kérdéskörét. Horthy a német megbízottnak már azt mondta, hogy nem kívánja megszabni, hogy a Sztójay vagy Csataj vezette hivatalnok-kormány meddig maradjon hivatalában.²⁸²

²⁷⁷ 159.

²⁷⁸ 197–198.

²⁷⁹ 612. Rajniss naplójában gúnyosan jegyezte meg: „A derék öreg Smólen Tóni, a volt görögkeleti vallású grancsár: *Sztójay Döme* lett a miniszterelnök. Halszemű, bávatag nézésű, megtört öregúr volt, magyarul nem tudott rendesen, mindenkinek igazat adott négy szemközt, s nem tudta, mit kezdjen magával... Sztójaynál nagyobb és tehetetlenebb lebzselő még soha nem ült a miniszterelnöki székben. Igaz, hogy már ülni sem igen tudott – nagyobbára feküdt, s csak időnként vakkantott egy-egyét a magyar politikába.” Rajniss Ferenc: *Szálasi minisztere voltam*, 79–80.

²⁸⁰ Sztójaynak ezekben a napokban még nem volt Budapesten saját, vagy szolgálati lakása. Csak néhány héttel később jutott, egyébként előzőleg zsidó tulajdonban volt villához. Budapest székesfőváros XVII. (lakásügyi) osztálya 1944. április 18-án kelt, véghatározata a XII. Ráth György u. 36. sz. alatti ötszobás családi házat, amelyet eredetileg Zalán Ervin repülőhadnagy utaltak ki, Sztójay Döme miniszterelnöknek is kiutalta. Április 20-án a BM különrendelettel a „Zsidó Központi Tanács” feladatává tette egy hatszobás villa rendelkezésre bocsátását. A Zsidó Tanács azonnal több villát is felajánlott a miniszterelnök számára. Endre László a rendelet végrehajtását felfüggesztette. A 7. tárgyalási napon Sztójay egyik megjegyzéséből úgy tűnik, hogy a miniszterelnök végül a Sándor-palotában, a miniszterelnökségen lakott 1944-ben. 198.

²⁸¹ Veessenmayer jelentése a Külügyminisztériumnak, 1944. március 19. N. 488. In *A Wilhelmstrasse*, 786.

²⁸² Veessenmayer jelentései Ribbentropnak, 1944. március 20. Uo., 786., 787. Imrédy saját perében felidézte, hogy Horthy március 20-án délelőtt fél 11-re rendelte magához, és arról tájékoztatta, hogy a miniszterelnöki posztot egy nála, ti. Imrédynél szintelenebb egyéniséggel, Sztójayval, vagy Csatajval akarja betölteni. Végül Sztójay személyében állapodtak meg, és Horthy felkérte, hogy ezt a döntést közölje Veessenmayerrel. *Imrédy Béla a vádlottak padján*, 116–118.

Veesenmayer igazat mondhatott, amikor a népbíróság előtt úgy vallott, hogy ők, mármint a németek Sztójajnál erősebb embert kívántak volna a kormány élére.²⁸³ Németbarátabbat nehezen találtak volna Magyarországon, de az biztos, hogy Imrédy Sztójajnál nagyobb formátumú politikus, jó vezető, és ami bizonyosan nem mellékes szempont, a berlini követnél egészségesebb is volt. Nehezebben hihető, de eredeti okmányokkal nem cáfolható Veessenmayer állítása, mely szerint ő a megszállítás előtt nem is ismerte Sztójajt.²⁸⁴ Sztójay az Imrédy-perben maga is azt mondta, hogy csak hírből ismerte Veessenmayert, tudta róla, hogy Ribbentrop bizalmas embere, akinek Szlovákiában és Horvátországban volt valami szerepe.²⁸⁵

Veesenmayer eredetileg azt szerette volna, ha Sztójay elvállalja a külügyminiszteri tárcát (a megszállítás után ennek a posztjának különösebb súlya már amúgy sem volt). Abban az esetben, ha Sztójay betegsége miatt ezt nem tudja vállalni, Veessenmayer második számú külügyminiszter-jelöltje Bárdossy László volt. Rátz helyett elfogadta volna Ruskay Jenőt is, mint az új honvédelmi minisztert, és Endre Lászlót munkaügyi miniszternek szerette volna megtenni.²⁸⁶ Az iparügyi miniszteri posztra katonát, Hellebronth Vilmost javasolta, szintén eredmény nélkül.²⁸⁷ Kunder az Imrédy-perben azt állította, hogy március 20-án reggel járt Veessenmayernél, ekkor még visszautasította az ipari tárcát. Csak másnap este, Sztójay rábeszélésének engedve vállalta el mégis a felkínált ipari miniszteri tárcát.²⁸⁸

Sztójay, saját emlékezete szerint, március 20-án este csak azért ment be a Külügyminisztériumba, hogy elbúcsúzzon, vissza akart utazni a Semmeringre, gyógykezeltetni magát. Itt, a Külügyminisztériumban kapta az üzenetet, hogy menjen át a német követségre.²⁸⁹ A PRO-n még 1945. november 7-én tett vallomásában Sztójay megemlítette, hogy 20-án délelőtt is járt a Külügyminisztériumban.²⁹⁰

Március 20-án este Veessenmayertől személyesen hallhatta, hogy Horthy őt javasolta miniszterelnöknek²⁹¹ és személye ellen Berlinnek sincs kifogása. Nem teljesen világos a vallomásai alapján, hogy végül is mikor beszélt először Horthyval arról, hogy ő lesz a miniszterelnök. Bizonyára igazat mondott akkor, amikor azt állította, hogy először súlyos betegségére, öreg korára (61 éves volt 1944-ben) hivatkozva a megbízást el akarta hárítani. Sztójay a népbírósági tárgyaláson a szó szoros értelmében

---

²⁸³ 439.

²⁸⁴ 444.

²⁸⁵ *Imrédy Béla a vádlottak padján*, 255. Veessenmayer már a PRO-on 1945. november 6-án tett vallomásában is azt állította, hogy csak 1944. március 19-én, a Budapestre tartó kormányzói különvonaton ismerkedett meg személyesen Sztójajval. BFL Nb. 628/1946. 199.

²⁸⁶ A németek 1944 őszéig *pro forma* a magyarországi zsidókérdést mint *munkaerő-problémát* kezelték. Ha Endrét munkaügyi miniszterre nevezik ki és minisztériumát megfelelő hatáskörrel látják el, a németek gyakorlatilag szabad kezet kaptak volna a magyar zsidók elhurcolásához. Erről részletesen lásd Vági Zoltán: *Endre László politikai pályája 1919–1945. Szélsőjobboldali elit, közigazgatási apparátus, zsidókérdés*. PhD-dolgozat, 2003, 168–170., 384–393., 446–447.

²⁸⁷ 371.

²⁸⁸ *Imrédy Béla a vádlottak padján*, 261.

²⁸⁹ 198.

²⁹⁰ BFL Nb. 628/1946. 285.

²⁹¹ Uo.

elzokogta magát, annyira meg volt hatva attól, hogy földézte, a kormányzó szinte fizikai erőszakkal, kardbojtjánál fogva, majd két karját megragadva kérlelte, hogy fogadja el a miniszterelnöki posztot. Ő pedig, mint öreg katona, végül is legfőbb parancsnoka utasítását nem tagadhatta meg.²⁹² Egyébként nemcsak Sztójay volt – állítólag – megrendülve. Kunder szerint Horthy, miután megalakult az új kormány „megindultan” mondott neki köszönetet.²⁹³

Hogy Horthy pontosan mikor ragadta meg Sztójay kardbojtját, illetve a két karját gyözködés közben, nem tudjuk. A PRO-on tett vallomása szerint Horthy csak március 21-én délelőtt fogadta, és tájékoztatta arról, hogy a németek három miniszterelnök-jelöltjét nem fogadta el, és megpróbálta rábeszélni, hogy vállalja el a miniszterelnöki posztot.²⁹⁴ Miután igent mondott, és emlékezete szerint kb. fél 3-kor távozott a kormányzótól,²⁹⁵ a nap további részét intenzív kormányalakítási tárgyalásokkal kellett töltenie. Szombathelyi Ferenc lakásán kezdte el a kormányalakítási tárgyalásokat, már negyedórával később. A miniszterelnök-jelöltnek nem sok személyi javaslata volt. Szerette volna, ha Radocsay László lesz az igazságügy-miniszter, de ezt az ötletét sem tudta megvalósítani. Reményi-Schnellert, Szászt, Jurcseket, Hómant, Radocsayt kérte magához. Hóman egészségi állapotára hivatkozva elhárította a felkérést. Tárgyalásai késő délután fejeződtek be Szombathelyi lakásán, majd a miniszterelnökségre hívatta jövődő kormányának lehetséges tagjait. Amikor a Sándor-palotában Rátz meglátta Radocsayt, bement Sztójay szobájába, és negyedórával később a volt igazságügyminiszter, arcán kényszeredett mosollyal, távozott.²⁹⁶

Sztójay úgy emlékezett, hogy március 21-én este, amikor a Sándor-palotában éppen Jaross-sal, Kunderrel és Rátzcal tárgyalt, telefonált Veesenmayer, hogy ájtjönne a tárgyalásokra.²⁹⁷ Nyilván ő is, mint a protezséit elkísérő Imrédy, csak segíteni akart a saját bevallása szerint is a magyarországi belpolitikai erőviszonyokban tájékozatlan Sztójaynak. Veesenmayer kénytelen volt beletörődni abba, hogy nem Imrédy lesz a miniszterelnök. Rátz sem kapta meg a honvédelmi miniszteri tárcát, pedig Csataj Lajos menesztése fontos célja volt a német megszállóknak. De két miniszter, Jurcsek Béla és Reményi-Schneller Lajos esetében Veesenmayer nem engedett, és el is érte, hogy ők bekerüljenek a Sztójay-kormányba.²⁹⁸ Reményi-Schneller azt állította a népbíróság előtt, hogy őt március 21-én este kérte magához Sztójay, és a kormányzó a Sándor-palotában hívta fel azzal, hogy „ha [a] jó napokban velem voltál, akkor [a] rossz napokban nem hagyhat sz el.”²⁹⁹

---

²⁹² 200. A PRO-on még arra is emlékezett, hogy Horthy a főváros legszebb terén ígért neki szobrot, ha elvállalja a miniszterelnökséget. BFL Nb. 628/1946. 285.

²⁹³ 437.

²⁹⁴ BFL Nb. 628/1946. 285. Sztójay úgy emlékezett, hogy ő ezen a napon, vagyis március 21-én már meg is vette a Bécsbe 1 óra 30-kor induló vonatra a jegyét. *Az Endre-Baky-Jaross per*, 327.

²⁹⁵ *Uo.*

²⁹⁶ Zánkay Péterné, 1937 áprilisától 1944 októberéig a miniszterelnökök személyi titkárnője írásbeli vallomása a népfőügyészség számára, 1945. június 16. *Imrédy Béla a vádlottak padján*, 87.

²⁹⁷ 202.

²⁹⁸ 371-372.

²⁹⁹ 275.

A kormányalakítási tárgyalások végül kb. március 22-én hajnali 4 óra körül értek véget úgy, hogy még nem tudtak megegyezni az igazságügy- és a kultuszminiszter személyében.³⁰⁰ Azzal kapcsolatban nincs egyértelmű bizonyíték, hogy e posztok későbbi betöltőjének, Antal Istvánnak a neve mikor merült fel először.³⁰¹

Mint arról Veessenmayer a népbíróság előtt beszámolt, végül kompromisszum született. Miután kiderült, hogy Imrédyt a kormányzó nem hajlandó miniszterelnöknek kinevezni, egy ideig úgy volt, hogy pártja, a Magyar Megújulás Pártja nem fog részt venni az új kormányban. Végül az MMP politikusai három miniszteri tárcát kaptak, így lett belügyminiszter Jaross Andor (és az ő egyik államtitkára lett Endre László). Az első ötletek között szerepelt még az ipari és a kereskedelmi tárca is, és végül megszerezték a tárca nélküli (közgazdasági) miniszteri posztot, amelyet május 23-tól Imrédy Béla töltött be.³⁰² Kunder Antal jogosan mutatott rá arra, hogy a Sztójay-kormány valamennyi tagja (a miniszterelnök kivételével) az előző kormányokban már viselt tisztséget. Ők, – próbálta egy hasonlattal bemutatni, milyen nehéz feladatra vállalkoztak, – tulajdonképpen „tűzoltók” voltak. Magyarország szuverenitásának épülete lángokban állott, nekik ezért kellett elvállalni a rájuk bízott miniszteri állásokat.³⁰³

Ráadásul Veessenmayer keményen meg is fenyegette őket, hogy ha nem fejezik be március 22-ig a kormányalakítási tárgyalásokat, akkor eltávozik Budapestről és Magyarországot román, szlovák és horvát csapatok fogják megszállni. Érdekes, hogy ilyesfajta fenyegetésről, bár érdekükben állott volna, Sztójay, Reményi-Schneller és Rátz a népbíróság előtt nem tettek említést, csak Kunder állította ezt.³⁰⁴ Mint arra fentebb már utaltunk, még 1943 őszén a német katonai vezetés valóban úgy tervezte, hogy román és szlovák csapatok is részt vesznek, természetesen a németek oldalán, Magyarország megszállásában.³⁰⁵ Veessenmayer a maga részéről az Imrédy-perben is határozottan tagadta, hogy ilyesmivel fenyegetőzött volna.³⁰⁶

³⁰⁰ Sztójay vallomása a PRO-n, 1945. november 14. BFL Nb. 628/1946. 286.

³⁰¹ Antal István népgyűlésen tett tanúvallomásában azt állította, hogy „1944. március 22-én déli 13 h-kor Sztójay felkért engem, hogy vállaljam az alakítandó kormányban az igazságügy-miniszteri tárcát, és akkor közölte velem azt is, hogy a németektől ultimátumot kapott, hogy amennyiben du. 4 óráig nem alakítja meg a kormányt, Veessenmayer repülőgépen visszatér Németországba és Magyarországnak viselnie kell ennek következményeit.” BFL Nb. 628/1946 325. 1945. november 28.

³⁰² 244. Veessenmayer kezdettől fogva rendkívül fontosnak tartotta a gazdasági tárcákat, de hamarosan szembesülnie kellett a kormányon belüli személyes és hatásköri feszültségekkel, amelyek a zsidó vagyongyűjtés és kezelése során is erőteljesen jelentkeztek. Ezért Veessenmayer támogatta, hogy Imrédyből gazdasági csúcsminiszter legyen. Imrédy gazdasági csúcsminiszteri kinevezéséről lásd Veessenmayer jelentését Ribbentropnak, 1944. május 2., és május 23. In *A Wilhelmstrasse*, 839., 851.

³⁰³ 675.

³⁰⁴ 340. Budapest-szerte elterjedt rémhírről lehetett szó, legalább is erről tanúskodik Angelo Rotta egykorú jelentése, melyben azt írja, hogy a németek azzal fenyegetőztek, hogy az országot román, horvát, szlovák csapatok szállják meg. Lásd Angelo Rotta jelentése Maglione kardinálisnak, 1944. március 30. In *Actes et documents du Saint Siège*, Vol. 10., 196–197. Rátz az Imrédy-perben viszont megemlítette ugyanezt a fenyegetést. *Imrédy Béla a vádlottak padján*, 268.

³⁰⁵ Erről lásd a 263. sz. jegyzet.

³⁰⁶ *Imrédy Béla a vádlottak padján*, 317. Sztójay védője. Fekete Zoltán a népbíróság ítélete elleni fellebbezésében Ambrózy Gyula tanúvallomását idézte, mely szerint Hitler a kormányzót fenyegette meg Salzburgban azzal, hogy ha nem alakul megfelelő kormány Magyarországon, „ránk ereszti” a szlovákokat, horvátokat és románokat. BFL Nb. 628/1946. 1756.

Valószínűbbnek tűnik, hogy Veesenmayer csak azzal fenyegetőzött, amire Sztójay is emlékezett: ha március 22-én délután hatig nincs meg az új kormány, úgy járnak el, mint Olaszországban a kiugrás után.³⁰⁷ Veesenmayer arra célzott, hogy 1943 szeptemberében, miután a Badoglio-kormány bejelentette, hogy fegyverszünetet kötött az antifasiszta koalíció képviselőivel, a németek lefegyvereztek, majd internáltak a keleti fronttól Görögországon keresztül Franciaországig több százezer olasz katonát. A hadifogolyként kezelt olasz katonák közül 236 ezer főt Magyarország területén keresztül szállítottak Németországba.³⁰⁸ Kunder talán valami másra emlékezhetett: mint arról 1944. március 25-én Veesenmayer a jelentésében beszámolt, aznap az egész kormány jelenlétében Sztójay ebédet adott a tiszteletére. Ebéd közben egy titkos jelentést hoztak be Sztójaynak, aki arról tájékoztatta Veesenmayert, hogy a horvát kormány titokban arról tájékoztatta követségeit, hogy rövidesen számítani lehet horvát csapatoknak a Muraközre történő bevonulására, ezzel egyidejűleg a szlovákok a Felvidéket, a románok Észak-Erdélyt kapják vissza.³⁰⁹

A Sztójay-kormány tagjait végül március 22-én délután ötkor rendelte magához Horthy eskütételre.³¹⁰ Hogy a Sztójay-kormány mennyire csak korlátozottan volt szuverén, azzal kapcsolatban sokat elárult a népbíróság előtt Veesenmayer, aki csak úgy mellékesen jegyezte meg, hogy a megszállás után kiadott magyar kormánynyilatkozat szövegét a német követség sajtóattaséja a magyar sajtófőnökkel egyeztette, majd „meggyőződése szerint” a hitleri főhadiszállás azt megjelenés előtt még engedélyezte.³¹¹

Magyarország kirablása a megszállás után

Kunder Antal vádiratának elején szerepel az az állítás, hogy 1944. március 19-én „a megszállás legnagyobbbrészt azért is következett be, mert a németeknek nagyobb mértékben volt szüksége az ország gazdasági és egyéb javaira”.³¹² Kunder, egyébként a tárgyalás során meg nem cáfolt állítása szerint 1944. április 1-től július 31-ig, – az előző év azonos időszakával összehasonlítva – a Németországba irányuló magyar kivitel 200 millió pengőről csak 240 millióra nőtt.³¹³ Ez igaz lehet, ha a hivatalos, még a megszállás előtt hónapokkal aláírt kormányközi megállapodásokban rögzített mennyiségről beszélt Kunder Antal. De joggal reménykedhetett abban, hogy a népbíróság nem ismeri a német

³⁰⁷ 202.

³⁰⁸ A Salói Köztársaságról részletesen lásd Ormos Mária: *Mussolini*, 398–433. A németek 1943 őszén összesen 650 ezer olasz hadifoglyot deportáltak Németországba, ahol legtöbbször szörnyű körülmények között sínylődtek a lágerekben. Erről lásd Dean, I. C. B. ed.: *The Oxford Companion to World War II*. Oxford, 1995, 588–589. Az olasz hadifoglyok magyarországi szállításáról lásd a Hadtörténelmi Levéltár–Központi Szállításvezetőség naplójának 1943. október–novemberi bejegyzéseit.

³⁰⁹ Veesenmayer jelentése Ribbentropnak, 1944. március 25. In *A Wilhelmstrasse*, 798.

³¹⁰ BFL Nb. 628/1946. 287.

³¹¹ 450.

³¹² Vádirat 36, 341.

³¹³ 342.

megszállás előtt közvetlenül befejeződött német–magyar kereskedelmi tárgyalásokról szóló dokumentumokat. Carl von Clodius, a náci külügyminisztérium gazdaságpolitikai osztályának helyettes vezetője március 20-án jelentette Ribbentropnak, hogy az új megállapodás értelmében Magyarország júniustól kezdve duplájára növeli a nyersmangánérc szállítását, a bauxitkivittelt 950 ezer tonnáról 1,3 millió tonnára növeli, terven felül még szállít 178 ezer tonna gabonát és kenyérgabonát, 17 ezer tonna növényi olajat. A népbíróági per során sokat emlegetett kliring-egyezmény is más megvilágításba került volna, ha Óhidy népügyész tudta volna, hogy Clodius jelentése létezik, és abban már az szerepel, hogy az új kliring-megállapodás céljaira a Pénzügyminisztérium 350 millió birodalmi márka fizetést teljesít.³¹⁴

Ezért a megállapodásért természetesen legfeljebb Reményi-Schnellert lehetett volna felelősségre vonni, de ez esetben nyilvánvalóan ismét azzal védekezett volna, hogy csak Kállay (és Horthy) utasítását hajtotta végre. Ez a megállapodás, amelyet, ismételten fel kell hívnunk rá a figyelmet, még a német megszállás előtt kötött Németország Magyarországgal, még beilleszthető az „adjunk inkább árut, mint [a] magyar katonák életét” – Kállay féle külpolitikai koncepcióba. A megszállás után Veessenmayer személyes ügyének tekintette, hogy Magyarországot minél jobban kiszigereljék. A négy, gazdasági ügyekben illetékes minisztert személyesen is többször „megdolgozta”. Mint például március 31-i jelentéséből kitűnik, Jurcseket, Reményi-Schnellert, Szászt és Kundert aznap nagyköveti rezidenciájára vacsorára hívta vendégségbe, „az ügy legerélyesebb előmozdítása érdekében”.³¹⁵ Az első eredményt már április 7-én jelenthette is Veessenmayer: eszerint megállapodott a magyar kormánnyal, hogy „a közös hadigazdálkodás pótlólagos programjához havi 200 millió pengőt bocsát rendelkezésre. Gyakorlatilag ez az összeg a haditerhek hozzájárulásaként tekinthető.” Veessenmayer azt is jelentette, hogy erről a megállapodásról rajta kívül kik tudhatnak még Magyarországon: Sztójay, Reményi-Schneller és Benzler követ. Sztójay és Reményi-Schneller külön kérte, hogy Németországban csak Ribbentrop és Hitler kapjon erről tájékoztatást.³¹⁶

Szász Lajossal, sajnos, nem tudjuk pontosan, hogy miért nem volt annyira megelégedve, mint Reményi-Schnellerrel. Ribbentropnak május 2-án küldött jelentésében Szász esetleges kiválását a kormányból – mint fogalmazott – „személyi és objektív okokból” szívesen vette volna, de – mint jelezte külügyminiszterének: „tartani fogom Reményi-Schnellert, mert ránk nézve hasznos, és eddig készségesen dolgozott mellettünk”.³¹⁷ Mint azt a végül 1944. június 2-án aláírt magyar–német pénzügyi megállapodás is mutatja, Veessenmayernek nem is kellett csalódnia védencében. A szerződés értelmében a német megszállás költségeit a magyar államnak kellett fizetni, május–június és július hónapokra

³¹⁴ Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes 1944. március 20-i távirata Ribbentropnak. In *A Wilhelmstrasse*, 790. A német–magyar árucsereforgalom 1943–1944. április–július közötti adatait. Lásd a III. fejezet. 16–19. sz. dokumentum.

³¹⁵ Veessenmayer 1944. március 31-i jelentése Ribbentropnak. Uo. 807.

³¹⁶ Veessenmayer 1944. április 7-i jelentése Ribbentropnak. Uo. 815–816.

³¹⁷ Veessenmayer 1944. május 2-i jelentése Ribbentropnak. Uo. 839.

havonta 200 millió pengőt. A további hónapokra már meg sem határozták, hogy milyen összeget fog fizetni a magyar állam azért, hogy területén szövetséges megszálló csapatok tartózkodjanak. A szerződésben ezzel kapcsolatban csak annyi állt, hogy a további részleteket a „felek közösen fogják megállapítani”. A magyar költségvetés terhére új hadialapot létesítettek, amelyből repülőter-építéseket, út- és hídépítési programokat finanszíroztak.³¹⁸ Magyarország megszállásában nyolc német hadosztály, kb. 100 ezer fő vett részt. Május 1-jén már csak 57 ezer fős megszálló erő tartózkodott az ország területén, ebből 40 ezer a kelet-magyarországi német hadművelési területen. A jelentős létszámcsökkenés ellenére a megszállásért fizetett magyar hozzájárulás összege nem csökkent.³¹⁹

Bár a fentebb idézett német–magyar gazdasági szerződés szövege nem került elő a per során, Reményi-Schneller azt állította, hogy mindaz, amit a németek Magyarországon kaptak, tulajdonképpen az addig a keleti fronton a magyar katonák által elfogyasztott élelem ellenértéke volt.³²⁰ Csak Lakatos Géza tanúvallomásaiban került ismét szóba a német megszállás költsége, ő megemlítette, hogy ez 200 millió pengő volt, de a tárgyalás során nem derült ki, hogy ezt az összeget havonta kellett Magyarországnak kifizetni.³²¹

A Sztójay-perben szinte csak mellékesen került szóba a csepeli Weiss Manfréd gyár-óriás német kézre kerülésének története.³²² Veessenmayer ezért az akcióért nem volt felelős, azt a legnagyobb titokban az SS egyik helyi képviselője, Kurt Becher intézte. Veessenmayert, bár egykorú jelentéseiben igyekezett óvatosan fogalmazni, rendkívüli mértékben felháborította ez a lépés. Egész addigi „építőmunkáját” szerinte „súlyosan befolyásoló, kellemetlen visszahatások”-tól tartva Veessenmayer május 26-án engedélyt kért arra, hogy Sztójay miniszterelnököt tájékoztathassa a Weiss Manfréd-ügyről.³²³

Sztójay védekezésének egyik központi eleme volt annak hangsúlyozása, hogy ő lakadatlanul küzdött a letartóztatott magyar politikusok, katonatisztek szabadon bocsátása

³¹⁸ A szerződés szövegét lásd In *A Wilhelmstrasse* 860–862.

³¹⁹ *Magyarország a második világháborúban. Lexikon A-Zs.*, 303., valamint: *Magyarország hadtörténete*, II. k. Szerk.: Tóth Sándor. Budapest, 1985, Zrínyi. 377–379. Valószínűleg 1944 végén a Pénzügyminisztériumban készülhetett az 1/P.M./H/res. 1944. sz. „Kimutatás” a „német véderő Magyarországon tartózkodó alakulatainak és egyéb német hivatalos szervek pénzügyi szükségletéről”. Eszerint 1944-ben összesen 1 700 000 pengőt fizetett Magyarország. ÁSZTL V-103.654, 214.

³²⁰ 343. Reményi-Schneller állításának valóságtartalmát csak további kutatómunkával lehetne ellenőrizni.

³²¹ 372. A németek más országokkal is megfizették a megszállás költségeit. A német–francia fegyverszüneti egyezmény 18. §-a értelmében Franciaországnak napi 400 millió frankot kellett fizetnie, ezt az összeget csak 1942 májusában szállították le napi 300 millió frankra. 1942. április 15-ig a franciák összesen 228 milliárd frankot voltak kénytelenek fizetni a németeknek. 1943 márciusában a német megszállók napi 500 millió frankra emelték megszállásuk „árát”, olasz diplomáciai jelentés szerint addig összesen 375,8 milliárd frankot fizettek a franciák a németeknek. - MAE-ASD-AP-Francia-B-56-a párizsi olasz ügyvivő 1942. május 16-i, 1161/634 sz. jelentése az olasz külügyminisztériumnak és a párizsi olasz ügyvivő 1943. március 2-i, 905/356 sz. jelentése, uo. B-70.

³²² Erről részletesen lásd Karsai Elek, Szinai Miklós: A Weiss Manfréd-vagyon német kézbe kerülésének története. In *Századok*, 1961. 4–5. sz. 680–719. Az újabb szakirodalomból lásd Kádár Gábor, Vági Zoltán: *Aranyvonat*. Budapest, 2001, Osiris. 155–168.

³²³ Veessenmayer 1944. május 26-i jelentése Ribbentropnak. In *A Wilhelmstrasse*, 856.

érdekében, mint állította, nem is eredménytelenül.³²⁴ A népbíróság előtt Sztójay azt már jó okkal óvakodott megemlíteni, hogy milyen csalódottan, leverten tért vissza 1944 júniusában a vezéri főhadiszállásról. Elkeseredésének fő oka az volt, hogy gyakorlatilag egyetlen, számára akkor fontos kérdésben sem tudta elérni, hogy a németek engedjenek. A kémkedés, az ellenséggel való összejátszás gyanújába keveredett tisztek, Kádár Gyula, Szombathelyi Ferenc és Ujszászy István szabadon bocsátását sem tudta elérni, éppen úgy nem, mint a Weiss Manfréd konszern visszaszerzését.³²⁵ Veesenmayer a népbíróság előtt egyébként érdekes, ha elég nehezen hihető csereüzletet is megemlített. Szerinte Himmler a magyar politikusok szabadon bocsátásáért cserébe azt kérte, hogy a magyar kormány járuljon hozzá a Weiss Manfréd konszern német kézre kerüléséhez.³²⁶ A volt német magyarországi teljhatalmú megbízott szerint Sztójay valóban sokat harcolt a letartóztatott politikusok szabadon bocsátása érdekében, Reményi-Schneller pedig eleinte a Weiss Manfréd konszern ügyében helyezkedett „százszázalékosan elutasító” álláspontra. Veesenmayer ehhez hozzáfűzte, hogy később, „nyilván” a Sztójay és Hitler közötti megbeszélés eredményeként „bizonyos megegyezést a maga részéről is elfogadhatónak talált”.³²⁷

Mint fentebb már említettük, Sztójay üres kézzel volt kénytelen a vezéri főhadiszállásról visszatérni, tehát ha Reményi-Schneller végül engedett, annak más oka kellett hogy legyen. A részvények többségét Becher Chorinéktól zsarolta ki, a vállalatkonszern tulajdonosai ugyanis a vagyon 51%-át már előzőleg a család „árja” tagjainak nevére iratták át. A vállalatbirodalom részvényeinek 49%-a viszont az 1600/1944. M. E. sz. rendelet értelmében állami zárlat alatt volt, ehhez a (zsidó) tulajdonosok egyszerűen nem férhettek hozzá, tehát át sem tudták adni az SS-nek. Végül a Weiss Manfréd konszern úgy került német kézre, hogy az illetékes szakminisztereket (Reményi-Schnellert és Szászt) egy

³²⁴ 227.

³²⁵ Sztójay 1944. június 6-án járt Hitlernél, éppen azon a napon, amikor a szövetségesek partra szálltak Normandiában. Erről lásd Ritter követ feljegyzését Keitel vezértábornagy és Sztójay megbeszéléséről. In *A Wilhelmstrasse*, 1968, 864–865. Hitlernek ez a napja meglehetősen zsúfoltnak mondható, talán nem csodálkozhatunk azon, ha Sztójay nem talált megfelelő alkalmat arra, hogy a magyar politikai foglyok érdekében szót emeljen a Führernél. Haefler István (a miniszterelnökség sajtóosztályának akkori vezetője) PRO-n tett tanúvallomása szerint Sztójay Hitlerrel való hazaérkezését követően az első minisztertanácson arról számolt be, hogy – szándéka ellenére – „a beszélgetés során nem volt alkalma a Führer előtt ezt a kérdést [ti. a magyar politikusok hazahozatalát] szóba hozni”. BFL Nb. 628/1946. 212. 1945. november 10. Winkelmann 1945 novemberében úgy emlékezett, hogy Sztójay még aznap, június 6-án a Ribbentrop által adott vacsorán érte el, hogy Himmler és a német külügyminiszter hozzájáruljon a három főtiszt szabadon bocsátásához. Lásd a III. fejezet, 15. sz. dokumentum. Kádár Gyula emlékirataiban azt írta, hogy június végén adták át őket a németek a magyar hatóságoknak, és végül július végén helyezték őket szabadlábra. Kádár Gyula: *A Ludovikától Sopronkőhidáig*. Budapest, 1978, Magvető. II. k. 691–695. Lásd még a II. fejezetben Altorjay Sándor népgyógyászán tett tanúvallomását. Hitlernek erről a napjáról lásd David Irving: *Hitler's war*. London–Sidney, 1977, Hodder and Stoghton, 634–642., Cornelius Ryan: *A leghosszabb nap. 1944. június 6.* Ford.: Révfy Tivadar. Budapest, 1985, Európa.

³²⁶ 455.

³²⁷ 456.

kormányrendelettel³²⁸ július 8-án felhatalmazták arra, hogy a zsidó vállalatok közgyűlési jogait engedélyezzék. A két miniszter ezt a Weiss Manfréd konszern ügyében megtegte, augusztus 17-én az engedélyt mind a ketten kiadták. A konszern közgyűlési jogai így kerültek Becher fedővállalata kezébe, ezzel az SS-Obersturmbannführer ellenőrzést gyakorolhatott a vállalat minoritása fölött.³²⁹ A népbíróság előtt egyik érintett szakminiszternek sem volt oka ezért az ügyért aggódni. Mivel a népbíróság rendelkezésére a Weiss Manfréd konszern német kézre kerülésével kapcsolatos eredeti német és magyar iratok nem álltak, így a vád sem tudott a kérdéssel mit kezdeni. Itt pusztán figyelmetlenségről van szó: Imrédy Béla a június 1-jei és a 10-i minisztertanácson is felszólalt ebben az ügyben, élesen tiltakozva a vállalatbirodalom német kézre adása ellen. Ennek a két kormányülésnek a jegyzőkönyve a népbíróság rendelkezésére állt, mégsem használták fel.³³⁰

A magyar holokauszt a Sztójay-perben

Pálosi Ambrózy Gyulát, Horthy kabinetirodájának főnökét a Sztójay-per „talán egyik legfontosabb ténytanú”-jának nevezte.³³¹ Megállapítása erőteljesen vitatható. A Sztójay-kormány tagjainak megítélésekor elengedhetetlen lett volna a magyar zsidók kifosztásában és deportálásában játszott szerepüket alaposabban megvizsgálni. Erről viszont Ambrózyt nem faggatták. Az ügyészek és a vádirat is rengeteg energiát pocskolt el a Sztójay-kormány tevékenységéhez csak nagyon áttételesen kapcsolódó, végül is lényegtelen és súlytalan Törvényhozók Nemzeti Szövetségére, miközben tizedannyi figyelmet sem fordítottak 437 ezer magyar zsidó deportálására, vagy az ország gazdasági kirablására. Pálosi lankadatlan türelemmel próbálta például azt kideríteni, hogy Horthy 1944. október 15-i lemondó levelén rajta volt-e Lakatos Géza miniszterelnök ellenjegyzése. Ehhez képest úgy tűnik, szinte átsiklottak a magyar holokauszt legfontosabb eseményein.³³²

Dr. Pálosi, látszólag hitelt adva Szász Lajos védekezésének, mely szerint a IV. rendű vádlott tulajdonképpen ellenezte a zsidók deportálását, azt vetette szemére, hogy Szálasi kormányában is tárcát vállalt, pedig akkor kerültek ki a „fenevadak az utcára”.³³³ Pálosi a széles közvélemény, és nem utolsósorban például a népbírósági rendeletek megalkotóinak véleményét osztotta. Már az első népbírósági rendelet megalkotói, mint arra már utaltunk, az igazi „nemzetvesztőknek”, a legfőbb háborús bűnösöknek a Szálasi-kormány tagjait tartották. A Pálosihoz hasonló polgárok joggal érezhették úgy, hogy a nyilas csőcselék

³²⁸ 2460/1944. M. E. sz. rendelet. Erről részletesen lásd Kádár Gábor, Vági Zoltán: *Aranyvonat*, 166–167.

³²⁹ *Vádirat a náciizmus ellen. Dokumentumok a magyarországi zsidóüldözés történetéhez*. 2. k. 1944. május 15–1944. június 30. A budapesti zsidóság összeköltöztetése. Szerk.: Benoschofsky Ilona, Karsai Elek. Budapest, 1960, MIOK. 143–144.

³³⁰ MOL K27. Min. tan. jkv. Az Imrédy-perben Reményi-Schneller azt állította, hogy a vádlott miniszteri tevékenységének a legnagyobb részét 1944-ben a Weiss Manfréd-ügy töltötte ki. *Imrédy Béla a vádlottak padján*, 331.

³³¹ 408.

³³² 276.

³³³ 320.

rémuralma már az ő vagyonukat, életüket is fenyegetheti. 1944 tavaszán-nyarán, amikor az „úriemberek” kormánya, a Sztójay-kormány hatásági szervezték a deportálásokat, ha egy magyar polgár, vagy paraszt vagy munkás nem akart, nem kellett tudomást vennie arról, hogy mi történik (zsidó) szomszédjával. A zsidók megbélyegzése, kifosztása, gettóba zárása és deportálása rendben, szervezeten zajlott. A nyilasok viszont a fővárosban és vidéken is megfélemlíthetetlennek tűntek.³³⁴ A NOT egyik ítéletében, Budinszky László nyilas igazságügyminiszter perében világosan megfogalmazta: „A vádlott annak a nyilas kormánynak volt a tagja, mely kormánynál nagyobb merényletet népe ellen történelme során soha nem követtek el.”³³⁵ A Budinszky-per NOT bírái és dr. Pálosi sem látta, értette, hogy a magyar néphez tartozó magyar zsidókkal nem Szálasi, hanem Sztójay miniszterelnöksége alatt történtek a legszörnyesebb dolgok. Szálasi „csak” vonakodva deportált, Sztójay lelkesen küldött százazreket Auschwitzba. Szálasi egy idő múlva leállította a deportálásokat, és utasítást adott a „védett”, más néven „nemzetközi”, valamint a „nagy” gettó megszervezésére.

A deportált vidéki zsidók közül viszonylag csak kevesen éltek túl a holokausztot. A legtöbb túlélő fővárosi zsidó, valamint munkaszolgálatos volt, nekik a nyilasok rémuralmáról a per idején nagyon élénken élő emlékeik voltak. Talán nem tévedünk túl nagyot, ha azt állítjuk, hogy már az első népbíróági rendelet megfogalmazóira ezek az eltérő tapasztalatok, illetve a túlélők óhatatlanul torzító emlékezete is hatottak.

A volt berlini magyar követ jól ismerte a nácik zsidópolitikáját, tudta, hogy Hitler számára 1941 őszétől kezdve az egyik, ha nem a legfontosabb háborús cél valamilyeni európai zsidó meggyilkolása volt.³³⁶ A Sztójay-per is újabb adalékokat szolgáltat azok számára, akik úgy vélik, hogy Magyarország német megszállásának egyik fő oka az itteni zsidókérdés német szempontból ügymond rendezetlensége volt. Hitler 1944 tavaszán valóban úgy hitte, hogy a kb. 5 000 finn zsidó aknamunkájának köszönhető, hogy Finnország letette a fegyvert. Hogyne látta volna még veszélyesebbnek a magyar különbeke-próbálkozásokat, amikor úgy tudta, hogy ebben az országban legalább egymillió zsidó él még.³³⁷

Horthy és Sztójay fő célja 1944 márciusában, a kormányalakítás lázas napjaiban, majd a következő hetekben is a németek bizalmának helyreállítása volt. Úgy hitték, hogy ha „rendezik” a magyarországi zsidókérdést, akkor Magyarország visszanyeri szuverenitását. Ha a fő cél a „függetlenség” helyreállítása, ami persze a második világháború adott időszakában a náci Németország egyik utolsó szövetségese esetében nagyon is viszonylagos lehetett, akkor ezért nem tűnt túl nagy árnak az ország „zsidótlanítása”. Sztójay

---

³³⁴ A Szálasi-rezsim zsidópolitikájáról részletesen lásd Karsai László: A magyar holocaust utolsó szakasza – a Szálasi rendszer és a zsidók. In *Partes Populorum Minores Alienigenae*, Szombathely, 1994. 1. sz. 5–29.

³³⁵ BFL Nb. 4349/1945. Budinszky László NOT 149/1946. (február 25.).

³³⁶ Erről részletesen lásd Karsai László: *Holokauszt*, 234–236.

³³⁷ 196.

most, a népbíróóság előtt valósággal triumfált. Joggal hivatkozott arra, hogy ő már az ország német megszállása előtt évekkel, de bizonyosan hosszú-hosszú hónapokkal már sürgette a magyar politikai vezetést, hogy „oldják meg” a magyarországi zsidókérdést, kövesse Magyarország ezen a téren is a német példát.³³⁸ Sztójayn kívül Szász is azt állította, hogy a németek egyenesen a zsidókérdés megoldásától tették függővé, hogy mikor lesz vége a megszállásnak, sőt még azt is megígérték, hogy a Gestapo is elmegy Magyarországról.³³⁹

Pálosi nem ismerte, nem is nagyon ismerhette azokat a dokumentumokat, amelyek alapján például meg tudta volna cáfolni Veesenmayer állítását, mely szerint a teljhatalmú német megbízottnak a magyarországi zsidókérdés rendezésében nem volt szerepe.³⁴⁰ Veesenmayer joggal bízott abban, hogy a magyar népbíróóságok, így a Sztójay-per népbírái sem ismerik azokat a dokumentumokat, amelyekből egyértelműen kiderül, hogy milyen szerepet játszott valójában 1944-ben Magyarországon a zsidókérdés „rendezésében”. Hitler 1944. március 19-én személyesen írta alá azt a megbízást, amellyel a nagynémet birodalom magyarországi teljhatalmú megbízottjává és követévé nevezte ki dr. Edmund Veesenmayer párttagot. A megbízás 4. pontjában szó szerint a következő áll: „Az SS és a rendőrség német erővel végrehajtandó magyarországi feladatainak ellátására – elsősorban a zsidókérdés rendőrségi vonatkozásaiban – a birodalom teljhatalmú megbízottjának törzséhez nyer beosztást egy magasabb SS- és rendőrségi vezető, aki a megbízott politikai utasításai szerint jár el.”³⁴¹

Ma már tudjuk, hogy ez a magasabb SS-és rendőrségi vezető Otto Winkelmann volt. A magyarországi zsidókérdés „végső megoldását” pedig Adolf Eichmann SS Obersturmbannführer irányította. Eichmann, saját emlékezete szerint március 19-én, születésnapján érkezett Budapestre.³⁴² Sztójay pedig azt említette meg, hogy Eichmann egyik főnöke, Ernst Kaltenbrunner, az RSHA vezetője is március 20-án már a magyar fővárosban volt, és a német követségen a kijelölt miniszterelnökkel, vagyis vele, Sztójay Dömével a zsidókérdés „megoldásáról” tárgyalt.³⁴³

Nem is eredménytelenül. Bár a Sztójay-kormány első, március 22-i üléséről készült (ha készült...) jegyzőkönyv eddig nem került elő, de a Sztójay-per során több vádlott is egybehangzóan vallotta, hogy már ezen az első kormányülésen közölte Sztójay, hogy mit

---

³³⁸ 201.

³³⁹ 317.

³⁴⁰ 460.

³⁴¹ Veesenmayer birodalmi megbízott kinevezési okmánya. In *A Wilhelmstrasse*, 789. Fekete védő a népbíróóság ítélete elleni fellebbezésében joggal állapította meg, hogy „Veesenmayer kihallgatása alkalmával elzárkózott azelől, hogy a zsidó ügyekben bármiről is tudomása lett volna. Ez természetes, mert fél a következményektől.” BFL Nb. 628/1946. 1760.

³⁴² Erről lásd Vági Zoltán: *Endre László politikai pályája*, 147–148.

³⁴³ 199. Kaltenbrunner valószínűleg a Ritzben szállt meg, ugyanis – Winkelmann emlékezete szerint – március 22-én vagy 23-án az RSHA vezetője itt látta vendégül reggelire szűk körben Ruzskey Jenőt. BFL Nb. 464/1946. Ruzskey Jenő, Winkelmann PRO-n tett tanúvallomása 1945. november 6-án.

követelnek a németek a zsidókérdésben.³⁴⁴ Rátz egészen határozottan úgy emlékezett, hogy már az első minisztertanácson Sztójay a kormány munkarendjét meghatározva „a munka élére a zsidókérdés megoldását tette”.³⁴⁵ Valószínűleg így történhetett, mert egy héttel később, a március 29-i minisztertanácson a kormány már sorozatban tárgyalta és fogadta el a zsidók és zsidónak minősített magyar állampolgárok totális jogfosztását és kirablását célzó rendeleteket. Kunder Antal még arra is emlékezett, hogy: „A németek sürgettek bennünket a rendeletek kiadására. A zsidó csillag viselésének még a kezdő napját is előírták.”³⁴⁶ A ránk maradt, igen hiányos, stilizált minisztertanácsi jegyzőkönyvekből, így a március 29-iből sem derül ki, hogy a németek pontosan hogyan, mikor, ki(k)nek a közvetítésével gyakoroltak nyomást a magyar kormány tagjaira. Ma már tudjuk, hogy Pest vármegye hírhedetten antiszemita alispánja, a BM-államtitkárnak hivatalosan még ki sem nevezett Endre László március végén már kész zsidórendelet-tervezetekkel érkezett jövődó munkahelyére. Bizonyos, hogy a zsidók megkülönböztető jelzése szerepelt a listáján, hiszen ennek bevezetését – egyébként eredménytelenül – a németek már 1942-ben követelték a Kállay-kormánytól.³⁴⁷

A Sztójay-kormány idején kiadott „zsidótárgyú” rendeletek tartalmi elemzésébe a népbíráóság nem bocsátkozott, mivel a vádlottak – természetesen – nem tagadták, hogy e rendeleteket az ő miniszterségük alatt adták ki.³⁴⁸ Pedig e rendeletekből is kiderülhetett volna, hogy egyfajta anarchikus „munkamegosztás” volt a Jaross Andor vezette Belügyminisztérium és a kormány gazdasági szakminiszterei között. Reményi-Schneller Lajos, Szász Lajos és Kunder Antal a zsidók kirablását, a gettókba, majd gyűjtőtáborokba terelt, végül deportált zsidók vagyonának állami kisajátítását próbálták megszervezni. Minden érintett minisztérium a saját kompetenciájába akarta vonni a zsidó vagyonok ügyeit. A náci tömeggyilkosok

---

³⁴⁴ 213., 361. Az *Esti Újság* MTI-híre szerint az eskütétel után a Sztójay-kormány azonnal megtartotta első minisztertanácsát, amely három órán át tartott, és „a legsürgősebb időszzerű kérdéseket beszélték meg”. *Esti Újság*, 1944. március 22. 2.

³⁴⁵ 245. Ugyanezt mondta Jaross Andor is saját perében. *Az Endre-Baky-Jaross per*, 136–137. Ugyanő 1945. október 6-án kelt, saját kezű feljegyzésében március 23-ra teszi a Sztójay-kormány megalakulását, illetve szerinte ezen a napon tették le az esküt a kormányzó kezébe. Rögtön utána minisztertanácsot tartottak, melyen Sztójay többek között a következőket mondta: „A német követ előtte is hangsúlyozta, mint azt a kormányzó tudomására is adta, hogy a német megszálló csapatok fokozatosan kivonulnak az országból, mihelyt látják, hogy a kormány tényleg megoldja a zsidókérdést, vagyis teljes mértékben szeparálja a zsidókat a magyar életből.” ÁSZTL – V-104.061 Jaross Andor 52.

³⁴⁶ 350.

³⁴⁷ Martin Luther, a német külügyminisztérium államtitkár-helyettese 1942. augusztus 11-én, majd október 5-én tárgyalt Sztójayval. Többek között kijelentette: „A következő rendelkezéseket tartjuk kívánatosnak: haladó szellemű törvények, azzal a céllal, hogy a kulturális és gazdasági életből minden zsidót kizárjanak; a zsidók megkülönböztető megjelölése, velünk együttműködésben a zsidók keletre történő kitelepítése azzal a végső céllal, hogy a zsidókérdés Magyarországon végleges megoldást nyerjen.” Luther 1942. október 6-i feljegyzése Sztójayval folytatott megbeszéléséről. In *A Wilhelmstrasse*, 696.

³⁴⁸ A vádiratban, mint már említettük, összesen 32 rendeletet soroltak föl az 1944-ben kiadott több mint 100 zsidótárgyú rendelet közül.

közvetlen bűnsegédi bűnrészesei a deportálást szervező, irányító csendőrök, rendőrök, hivatalnokok voltak, akik a kormány utasításainak, rendeleteinek engedelmeskedtek, a Sztójay-kormány gazdasági szakminiszterei pedig a rablott holmi orgazdái voltak.

Reményi-Schneller védője, dr. Káldi jobb ügyszóhoz méltó buzgalommal azzal próbálta védencét mentetni, hogy a volt pénzügyminiszter tulajdonképpen a németektől a magyar állam számára mentette meg a „zsidóvagyon”.³⁴⁹ Talán nem vette észre, hogy ebben az esetben rablók perpatvaráról volt szó. A magyar rablók azt szerették volna elérni, hogy az ő segítségükkel deportált magyar zsidók ingóságai az államkasszába, vagy legalább a magyar állampolgárokat gazdagítsák. Pető Ernőt, a Központi Zsidó Tanács tagját sajnálatosan rövid ideig faggatták csak a Sztójay-per során. Tanúvallomásában arra azért volt módja, hogy megemlítsen, valamikor 1944 májusában, a tömeges deportálások megindulása idején járt régi ismerősénél, Reményi-Schneller Lajosnál. Elmondta neki, hogy Észak-Erdélyben a deportálás előtt kifosztják a zsidókat, ez pedig alkalmat ad arra a németeknek, hogy a zsidók értéktárgyait „magukhoz vegyék és elvigyék”. Reményi-Schneller erre – Pető szerint – azt válaszolta (egyébként a volt pénzügyminiszter meg sem próbálta cáfolni Petőt): „én már intézkedtem... elhappolom a németek elől és a Postatakarék[pénztár] safe-jébe hozatom le az ott [ti. Máramaroszigeten, Munkácson, Ungváron] összegyűjtött dolgokat.”³⁵⁰

Kunder Antal is érdemének szerette volna betudatni, hogy a zsidók kirablásában ugyan részt vett, de igyekezett megakadályozni, hogy ez a vagyon a németek kezére jusson. Ő is jól tudta, hogy akkor, amikor engedélyezte, hogy a lezárt zsidó üzletekben a volt tulajdonosok leltározhassanak, csak napok, hetek kérdése volt, mikor deportálják az utolsó magyar zsidókat is Auschwitzba.³⁵¹

Azt Ambrózy Gyula is megemlítette, hogy a „zsidórendeleteket” Horthy kormányzónak előzetesen nem mutatták be. Azt is elismerte, hogy erre maga a kormányzó sem tartott igényt, de volt főnökét azzal próbálta mentetni, hogy azért nem óhajtott a zsidó ügyekkel foglalkozni, mert „úgysem tud semmit sem tenni”.³⁵² Horthy Miklós azzal, hogy lemondott – az alkotmányban vagy törvényben egyébként nem rögzített, de 1944-ig érvényben lévő – hatalmi jogköréről, hogy a rendeleteket kiadásuk előtt neki jóváhagyásra bemutassák, tulajdonképpen csak a felelősséget próbálta magáról elhárítani. Ő tehetetlen, ő nem tehet semmiről, legfőképpen nem tehet arról, hogy közel 800 ezer magyar állampolgárt megbélyegeznek, kirabolnak és 437 ezer embert közülük deportálnak.

A felelősség elhárításának vagy áthárításának másik módjával a Sztójay-kormány tagjai is megpróbálkoztak. Több vádlott is állította, hogy 1944 júniusában szerették volna,

³⁴⁹ 632.

³⁵⁰ 472.

³⁵¹ 501. Az 50.500/1944. K. K. M. sz. rendelet (április 21.) szövegét lásd *Vádirat* 1, 204–206.

³⁵² 412., 420. Min. tan. jkv. 1944. március 29. Sztójay ezen a minisztertanácscon kijelentette, hogy: „A Kormányzó Úr Öfőméltósága az összes zsidórendeletekre vonatkozólag szabad kezet adott az Ő vezette alatt álló kormánynak és ezek tekintetében nem akar befolyást gyakorolni.”

ha a képviselőház törvényt fogad el a zsidókérdésről. Sztójay szerint ez az ötlet azért vetődött fel, hogy majd a törvényjavaslat parlamenti tárgyalása során felmerülő ellenzésekre, ellenvetésekre hivatkozva el lehet érni a zsidópolitika módosítását.³⁵³ Az 1939-ben megválasztott, zömmel meggyőződéses antiszemitákból álló törvényhozóktól 1944 júniusában senki sem várhatta, hogy tiltakozni fognak a magyar zsidók deportálása ellen. Ezzel Sztójay 1944-ben és 1946-ban is tisztában volt. Tiltakozni a németellenes képviselők (Bajcsy-Zsilinszky Endre és társai) tiltakozhattak volna, ha nem lettek volna letartóztatva és/vagy deportálva.

Rátz Jenő védője, dr. Varga László azt állította, hogy védence valamennyi zsidóellenes rendeletet törvénybe akarta iktattni, és miután erre a kormányzó nem volt hajlandó, lemondott.³⁵⁴ Rátz Jenőt ezek szerint június 2-ig, lemondásáig az átfogó „zsidótörvény” hiánya nem zavarta. Egyébként lemondásának nem ez volt a legfőbb oka. Rátz azért adta be lemondását, mert belátta, hogy nem lesz belőle honvédelmi miniszter. Rátz maga azt állította a népbíróság előtt, hogy többek között azért is mondott le, mert a németek nem helyezték szabadlábra a letartóztatott magyar politikusokat, sőt május végén, június elején újabbakat is lefoglaltak. Rátznak állítólag kifogásai voltak az SS magyarországi toborzásai ellen is.³⁵⁵ De Rátz Jenő a zsidók deportálása ellen nem tiltakozott. Csak azt kifogásolta, hogy több százezer magyar állampolgárt úgy rabolnak ki és úgy deportálnak az országból, hogy erről a magyar képviselőház nem hozott törvényt. Rátz részéről ez csak a felelősség el-, illetve áthárításának módja lett volna, hiszen mint fentebb láttuk, a magyar zsidók deportálását a Sztójay-kormány rendeleti úton intézte.

A holokauszt egyik legfontosabb, és nagyon nehezen megválaszolható kérdése, hogy ki, mikor, mit tudott a zsidókérdés „végső megoldásáról”, a németek végső céljáról. Pétő Ernő a népbíróság előtt tett és senki által nem cáfolt tanúvallomása szerint ő már 1944 áprilisában tájékoztatta Reményi-Schnellert arról, hogy Auschwitzban elgázosítják a zsidókat.³⁵⁶ Talán dr. Pálosi megkérdezhetette volna a volt pénzügyminisztert, hogy ha ez igaz, akkor e létfontosságú információt miért nem osztotta meg a Sztójay-kormány tagjaival. Erre Reményi-Schneller őszintén csak azt válaszolhatta volna, hogy ez teljesen fölösleges lett volna, ők ezt pontosan olyan jól tudták, mint a Zsidó Tanács vezetői. 1944. június 21-én a minisztertanács előtt megjelent Endre László és Baky László. Szász Lajos tulajdonképpen elszólta magát, amikor azt állította, a két BM-államtitkár határozottan tagadta, hogy a magyar zsidók *elpusztításában* a magyar hatóságok részt vennének. Szász ezek szerint tudta, hogy a zsidókat azért deportálják az országból, hogy megöljék őket.³⁵⁷

---

³⁵³ 420.

³⁵⁴ 621. Dr. Varga eredetileg a „zsidó vallású emberekkel szemben” hozott rendeletekről tett említést, talán elfelejtve, hogy az 1944-ben, a Sztójay-kormány idején kiadott „zsidórendeletek” fajvédelmi alapon a kikeresztelkedett, de két zsidó vallásúként született nagyszülővel rendelkező zsidókat is sújtották.

³⁵⁵ 247.

³⁵⁶ 472-473.

³⁵⁷ 319.

Endre és Baky, valamint – tegyük hozzá – Faragho Gábor altábornagy, a csendőrség felügyelője az inkriminált minisztertanácson főleg arról beszéltek, hogy milyen humanusan, emberségesen deportálnak a csendőrök, rendőrök, magyar hivatalnokok. Baky azt is megemlítette, hogy ő közölte Eichmann-nal, hogy a magyar kormány hozzájárult a zsidók deportálásához.³⁵⁸

Mint arra már a vádirat ismertetésekor utaltunk, a népügyészség többek között azzal is vádolta – egyébként alaptalanul – Sztójajt, hogy nem akadályozta meg a román, zsidó és más nemzetiségű munkaszolgálatosok kivitelét Németországba.³⁵⁹ Sajnos nem állnak rendelkezésünkre olyan eredeti okmányok, amelyek segítségével pontosan meg tudnánk mondani, hogy hány zsidót vonultattak be 1944-ben munkaszolgálatra, illetve összesen hány zsidó teljesített munkaszolgálatot ebben az évben. Lehetséges, hogy Kunder jól emlékszik, és legalább megközelítően pontos számot mondott, amikor a népbíróság előtt azt állította, hogy összesen kb. 70 ezer zsidó munkaszolgálatos menekült meg, legalábbis időlegesen a deportálástól 1944-ben, a Sztójay-kormány időszaka alatt.³⁶⁰ Magyarország német megszállása után nem azért hívták be tömegesen munkaszolgálatra a zsidó férfiakat, hogy ezzel megmentse őket a deportálástól. A honvédség vezetői a hadsereg munkaerő-szükségletét akarták ezzel is biztosítani. A zsidó férfiak tömeges behívásáról a Todt Szervezet, az SD és a Wehrmacht magyarországi képviselői, a HM illetékeseivel 1944. május 1-jén tartott közös értekezleten állapodtak meg.³⁶¹

A Sztójay-per vádlottai a magyar zsidó holokausztban játszott szerepüket tagadni próbálták. Sztójay azt állította, hogy a kormány nem engedélyezte, nem szervezte a zsidók gettóba zárását, deportálását. Mindent a belügyi hatóságok csináltak, a kormány ezt csak tudomásul vette, „olyan előfeltételek mellett, hogy a németek hajtják végre”. Sztójay még azt is állította, hogy őt Veessenmayer úgy tájékoztatta, hogy a deportálást a német hadsereg hajtja végre. Vagyis a magyar kormány tulajdonképpen csak tehetetlen, passzív szemlélője volt 437 ezer magyar zsidó deportálásának.³⁶² Kunder Antal még egy lépéssel tovább ment. Ő egyenesen „katonai deportálást” említett a népbíróság előtt, és arra hivatkozott, hogy az ismertetett minisztertanácsi jegyzőkönyvekből is kiderül, hogy a deportálásra hadtestek szerint kerül sor, a deportálás tehát német katonai művelet volt.³⁶³ Vádlott-társai talán elismerően nézhetek rá. Nekik eddig eszükbe sem jutott,

³⁵⁸ Az 1944. június 21-i minisztertanács jegyzőkönyvének teljes szövegét lásd a III. fejezet, 9-10. sz. dokumentumok. Az eredeti kézzel írott és a gépelt tisztázott szövegét is közöljük, mivel egyes fel-szólalásokat az előbbi, míg másokat az utóbbi ír le részletesebben. Endre László jelentésének teljes szövegét lásd *Az Endre-Baky-Jaross per*, 492–496.

³⁵⁹ Lásd a 83. sz. jegyzet.

³⁶⁰ 357-358. Hennyey Gusztáv altábornagy az 1944. június 24-i minisztertanácson azt jelentette, hogy „Jelenleg még 80 000 munkaszolgálatos van és ebből az ország területén 40 000 munkaszol-gálatos zsidó tartózkodik.” MOL K 27. Min. tan. jkv. 1944. június 24.

³⁶¹ Veessenmayer jelentése a német külügyminisztériumnak, 1944. május 18. Nuremberg Govern-ment – NG (Dokumentumok a náci minisztériumokról) 2059.

³⁶² 214-216.

³⁶³ 356-357.

hogy a népbíróóság esetleg ne lenne tisztában azzal, hogy a hadtestek és a csendőrkerületek területe azonos volt, a tíz csendőrkerület területe pontosan megegyezett a tíz honvéd hadtest területével. Kunder a deportálásokkal kapcsolatban pusztán „tudomásulvételt” említett vallomásaiban, azt is állítva, hogy ezeket a kormány megkérdezése és hozzájárulása nélkül hajtották végre. Ők, a kormány tagjai nem is tudtak arról, hogy deportálják a zsidókat. Csak arról tudtak, hogy a németek, mármint a német katonák, a hadsereg a front mögöttes területeiről elviszik a zsidókat. De hogy nem munkára viszik a zsidókat, az föl sem merült bennük.³⁶⁴ Sőt, ő és a kormány többi tagja nem is tudta, hogy nem a németek deportálják a magyar zsidókat.³⁶⁵

Sztójayt – legalábbis ha hihetnénk vallomásának – nemcsak Veessenmayer, hanem saját belügyminisztere, Jaross Andor is megtévesztette. Sztójay ugyanis megtiltotta a belügyminiszternek, hogy magyar hatóságok részt vegyenek a zsidók deportálásában.³⁶⁶ Sztójay talán észre sem vette, hogy ellentmondásba keveredett. Dr. Pálosi, vagy az ügyészek és a népbírák pedig nem kérdezték meg, hogy mi szükség volt erre az állítólagos tilalomra akkor, amikor mindent a német hadsereg művelt. Sztójayt Veessenmayer nem cáfolhatta meg, mert ha bármi lényegeset elmond arról, hogy milyen harmonikusan együtt tudott működni a volt miniszterelnökkel a zsidók deportálásának megszervezésében 1944-ben, saját fejét dugja a hurokba. De 1944 tavaszán még nagyon is meg volt elégedve az új miniszterelnökkel. Ribbentrop külügyminiszternek május 7-én szó szerint a következőket jelentette Sztójayról: „A belpolitika kérdéseiben bölcs emberként értékelhető, ezért egyre inkább az a véleményem, hogy az erők játékában Sztójay mint miniszterelnök nagyon értékes bábfigura számunkra. Sikerült őt eddig minden lényeges kérdésben megnyernem és meggyőznöm, és kitűnő viszonyban vagyunk annak ellenére, hogy állandóan újabb követeléseket vagyok kénytelen támasztani.”³⁶⁷

Pálosi csak egyetlen ponton szállt vitába Sztójayval. Egyszerűen hihetetlennek, teljesen valószínűtlennek tartotta, hogy: „...amikor mindenki, aki ebben az országban élt és lélegzett, tudta, hogy magyar csendőrök hajtják végre elsősorban a deportálásokat, csak a kormány feje ne tudjon erről?”³⁶⁸ Az, hogy „mindenki” tudott arról, hogy a magyar csendőrök deportálják a magyar zsidókat, igaz. De Sztójay talán abban bízott, hogy a népbíróóság birtokában nincsenek azok az eredeti okmányok, dokumentumok, amelyek védekezését romba dönthették volna. Megnyugodva láthatta, hogy a tanúk padjáról éppen a legfontosabb szereplők közül többen is: Endre László, Ferenczy László, Faragho Gábor és társaik hiányoznak. Jarost és Bakyt, akikről tudhatta, hogy már halálra ítélték, megpróbálta meghazudtolni, azt állítva, hogy a BM volt államtitkára maga is azt mondta ebben a perben, hogy nem volt kormányhatározat a zsidók deportálásáról.³⁶⁹

³⁶⁴ 364. Kunder egyébként úgy emlékezett, hogy „május vége felé” indultak meg a deportálások.

³⁶⁵ 347.

³⁶⁶ 222.

³⁶⁷ Veessenmayer jelentése Ribbentropnak, 1944. május 7. In *A Wilhelmstrasse*, 844.

³⁶⁸ 219.

³⁶⁹ 657-658.

Ez csak részben igaz, valóban nem született formális kormánydöntés, a Sztójay-kormány nem adott ki olyan tartalmú rendeletet, amely a szó szoros értelmében előírta volna a zsidónak minősített és a zsidó vallású magyar állampolgárok deportálását. De a Sztójay-perben Baký tanúként azt mondta, hogy a belügyi hatóságok a kormány tudtával, jóváhagyásával, a HM és a BM utasítására cselekedtek.³⁷⁰ Bakýt a Sztójay-perben csak az 1944. június 21-i minisztertanácsról faggatták, de anélkül, hogy pontosan tudták volna, mit is terjesztett akkor a kormány elé.

Amikor Jaross Andor egyértelműen megcáfolta védekezését, Sztójay akkor is, továbbra is mindent tagadni próbált.³⁷¹ Magatartása érthető, minden áron megpróbálta legalább az életét megmenteni. De azzal ő is tisztában volt, hogy nem mond igazat, hiányzott belőle az a hősies, önfeláldozó póz, amit például Szálasi öltött magára a népbíróság előtt. Jaross egyébként a népbíróság előtt, immáron halálraítéltként, de talán még reménykedve a köztársasági elnök kegyelmében, maga is megpróbált kódósítani. Ő is azt állította, hogy a deportálásokat „tényleg a németek csinálták”, csak egyes csendőrkerületekben történtek „túlkapások”, ott, ahol az egyes csendőrkerületi parancsnokok a „csendőrséget más célra is használták”.³⁷² Ezek szerint tehát a helyi, fegyelmezetlen csendőrkerületi parancsnokok tehetnek mindenről.

Sztójay egyébként jól emlékezett a deportálások „menetrendjére”. Amikor Pálosi nem először, az 1944. június 1-jei minisztertanácsi jegyzőkönyvet úgy idézte, hogy abban június 6-a „a” deportálások megkezdésének dátuma lenne, a volt miniszterelnök azt mondta: „Tudtommal a deportálások akkor már folyamatban voltak.”³⁷³ Súlyos elszólás, később Sztójay már csak arra akart emlékezni, hogy ő csak 1944. június közepén tudott meg valamit arról, hogy a németek állítólag egyes zsidókat deportálnak.³⁷⁴

Jungerth-Arnóthy Mihály, Sztójay volt külügyminiszter-helyettese tanúként arról számolt be a népbíróság előtt, hogy külföldről hírek érkeztek atrocitásokról, deportálásokról és kegyetlenkedésekről, mindez pedig ártott a magyar nemzetnek, mert a békeszerződéseknel és még azután is igen nehéz helyzetbe kerülünk.³⁷⁵ A fő „probléma” tehát, állítja Jungerth-Arnóthy, az volt a 437 ezer magyar zsidó deportálásával, hogy ennek híre ártott Magyarországnak. Kunder Antal legalább egyszer őszintén válaszolt. A kormány célja – mondta – csak az atrocitások elkerülése volt, ők a „fölszemes brutalitások” ellen léptek föl.³⁷⁶ Céljuk tehát az volt, hogy a zsidókat humánusan, emberségesen, magyar (úri)emberhez méltó módon, minden *fölszemes* brutalitás nélkül deportálják Auschwitzba. Egyébként Antal István is elszólta magát. Elmondta, hogy az 1944. június 26-i koronatanácsra Horthy (is) csak a deportálásokról

---

³⁷⁰ 480-481.

³⁷¹ 398.

³⁷² 399.

³⁷³ 216. A magyar zsidók tömeges deportálása 1944. május 15-én kezdődött.

³⁷⁴ 219-220.

³⁷⁵ 378-379.

³⁷⁶ 348.

módja ellen tiltakozott.³⁷⁷ Ez azért érdekes, mert a per folyamán addig már többen is azt állították, hogy Horthy ezen az ominózus koronatanácson parancsot adott a deportálások leállítására.³⁷⁸

Az antiszemita Sztójay-kormány tagjai sokáig, talán egészen a normandiai partraszállásig bíztak a német győzelemben, a csodafegyverekben, vagy úgy vélték, ha a háborút nem is nyerik meg, legalább a magyarországi zsidókérdés rendezésével még egy utolsó nagy történelmi tettet hajtanak végre. Jungerth-Arnóthynek, aki saját bevallása szerint csak néhány minisztertanácson vett részt, az volt a „benyomása”, hogy a zsidók deportálása „eleinte” a magyar központi hatóságok, legalábbis a kormány tagjai legnagyobb részének tudtán kívül indult meg.³⁷⁹

A deportálásokról őszintén csak Rátz Jenő beszélt. Szerinte a német hadvezetőség sürgette az egyes területek „megtisztítását” [*ti. a zsidóktól*], ebbe pedig a kormány belement, mert jobbnak találta, ha „mi csináljuk, mint ha a németekre bízunk teljesen”.³⁸⁰ Sajnos Pálosi „Ebben is lehet valami” – megjegyzéssel napirendre tért e megjegyzés fölött, pedig a magyar holokauszt egyik döntő kérdéséről volt szó. A németek egyedül, a helyi hatóságok lelkes, és/vagy fegyelmezett együttműködése nélkül, mint az például Franciaországban is kiderült, nem voltak képesek a zsidók összegyűjtését és deportálását megszervezni.³⁸¹ Magyarországon pedig nem a német hadsereg, hanem az SS, a Gestapo és a náci külügyminisztérium (Veesenmayer!) illetékesei sürgették a zsidók deportálását.

Dr. Káldi Jungerth-Arnóthy kijelentését védőbeszédében már úgy idézte, mintha a volt külügyminiszter-helyettes azt mondta volna, hogy a deportálások a kormány tudta nélkül zajlottak. Káldi óvakodott Jaross Andor mindezt határozottan cáfoló kijelentését idézni.³⁸² A kormány tagjainak mentegetésében egyébként is dr. Káldi járt az élen. Szerinte mindent Endre László és Baky László intézett, még a kormányzó is tehetetlen volt velük szemben. Ráadásul Káldi mindezt Jungerth-Arnóthy tanúvallomására hivatkozva jelentette ki, pedig a volt külügyminiszter-helyettes tanúvallomásában nem említette a volt BM-államtitkárokat, a csendőrség részvételéről a deportálásokban viszont részletesen szólt.³⁸³ Fekete Zoltán, Sztójay Döme védője egyenesen azt állította, hogy a deportálásokhoz a kormány nem járult hozzá, tulajdonképpen mindent a csendőrség, kvázi „illegálisan”, „feketén” csinált.³⁸⁴ Fekete arról a csendőrségről beszélt, amelynek tagjai helyi szinten a közigazgatási apparátus vezetőitől (főszolgabíró, alispán), illetve a legfelső szinten a belügyminisztertől, a belügyminisztériumi államtitkároktól kapott utasítások alapján cselekedhetett csak, s akiket legfelső szinten a Hadügyminisztérium kötelékébe tartozó Faragho Gábor felügyelt.

³⁷⁷ 478.

³⁷⁸ Kunder Antal, 351-352., 356., Jungerth-Arnóthy, uo. 62–63.

³⁷⁹ 381.

³⁸⁰ 249.

³⁸¹ A francia zsidók közel 75%-a túlélte a holokausztot, míg például 140 ezer holland zsidó közül több mint 100 ezer elpusztult a náci haláltáborokban. Erről lásd Karsai László: *Holokauszt*, 136–154.

³⁸² 634.

³⁸³ 633.

³⁸⁴ 610.

Jungerth-Arnóthy egyébként tett még egy érdekes megjegyzést tanúvallomásában. Úgy emlékezett, hogy az egyik minisztertanácson Imrédy követelte, hogy kössék össze a magyarországi zsidók sorsát a bombázással, ha nem bombázzák Magyarországot, akkor másként bánunk a zsidókkal.³⁸⁵ Ha ilyen tartalmú megjegyzést tett Imrédy, akkor nagyon naivnak kell őt tartanunk. Miből gondolta volna a volt miniszterelnök, hogy a németek vagy az angolszászok egy ilyen alkuba belementek volna? Mindenesetre az egykorú minisztertanácsi jegyzőkönyvekben nincs nyoma annak, hogy Imrédy ilyesmit javasolt volna. Káldi egyébként arra is hivatkozott, hogy a Sztójay-kormány minden egyes tagját nem lehet felelősségre vonni a zsidók deportálásáért, például Imrédyt sem vádolták ezzel,³⁸⁶ sőt Budinszky Lászlót sem.³⁸⁷ A Szálasi-kormány igazságügy-miniszterét az 1944. tavaszi–nyári deportálásokért nehezen is lehetett volna felelősségre vonni. A nyilasokat a Sztójay-kormány hatóságai még a közelébe sem engedték a zsidó ügyek intézésének.

Sztójay többször is nagy hangsúllyal említette, hogy ő, a kormányzóval párhuzamosan, „de tőle teljesen függetlenül” tiltotta meg a budapesti zsidók deportálását. Azért akadályozta meg a fővárosi zsidók deportálását, mert értesült az auschwitzi hírekről, „rémseégekről”.³⁸⁸ Az utolsó szó jogán már egyenesen azzal dicsekedett, hogy: „a [Sztójay-] kormány volt az első, aki [sic!] a zsidók deportálását megállította”.³⁸⁹ Szögezzük le ismételten: Sztójay talán a legelsőik között volt, akik már 1942 tavaszán, a holokauszt gépezetének megindulásakor, ráadásul első kézből, a legilletékesebb német vezetőktől értesülhetett arról, hogy mit művelnek, mire készülnek a náciak. 1944. július 6-án pedig nem Sztójay vagy a kormánya, hanem Horthy Miklós kormányzó állította le a további deportálásokat.³⁹⁰ Egyébként talán Sztójay jobban tette volna, ha nem dicsekszik azzal, hogy állítólag volt hatalma leállítani a deportálásokat. Ezek szerint a német – szerinte is deportáló – hadseregnek is tudott ő parancsolni, a magyarok engedélye – és részvétele – nélkül a Wehrmacht és a SS is tehetetlen volt.

Sztójay védője azt is hangsúlyozta, hogy a volt miniszterelnök esetleges lemondása sem segített volna, mint azt más országok példája is bizonyítja.³⁹¹ Hatalmon lévő vezetők viszont sok mindent tudtak, ha akartak tenni saját országuk zsidó állampolgárai érdekében. Pétain marsall vonakodása, III. Borisz bolgár cár és Ion Antonescu Conducator döntései sok százezer zsidó életét mentették meg a második világháború idején.³⁹²

---

³⁸⁵ 380.

³⁸⁶ Imrédyt vádiratában a IV. pont népellenes bűnnel vádolta azon az alapon, hogy részt vett az I. zsidótörvény előkészítésében, a II. zsidótörvényt betervezte, és a Sztójay-kormány tagjaként részt vett azoknak a rendeleteknek a meghozatalában, amelyek következtében sok százezer magyar zsidót zártak gettókba, majd deportáltak az országból. *Imrédy Béla a vádlottak padján*, 130., 133., 216–219.

³⁸⁷ 635.

³⁸⁸ 480., 222.

³⁸⁹ 658.

³⁹⁰ Sztójay 1944. július 6-án közölte Veessenmayerrel, hogy a kormányzó, a kormány egyetértésével leállította a zsidók deportálását. Július 7-én felajánlotta a német megbízottnak, hogy megpróbálja a kormányzót a budapesti zsidóakció végrehajtására rábírni. *A Wilhelmstrasse*, 873., 878.

³⁹¹ 611.

³⁹² A bolgár holokausztról lásd Karsai László: *Holokauszt*, 158–166., Pétain zsidópolitikájáról uo. 136–147., Ion Antonescu zsidópolitikájáról uo. 176–190.

Sztójay, majd tőle függetlenül Jungerth-Arnóthy is azt állította, hogy készséggel hozzájárult a zsidók kiviteléhez Palesztinába, Svédországba, Svájcba, csak sajnos ezekbe az országokba kizárólag németek megszállta területeken keresztül vezetett út, a németek pedig nem adták meg az átutazási engedélyt.³⁹³ Ha a Sztójay-kormány nagyon szeretett volna nagyon sok zsidót kijuttatni az országból, ezt Észak-Erdélyen át, a németek által hivatalosan meg nem szállt Románián keresztül megtehetette volna. Más kérdés, hogy ha nem néhány száz, hanem sok tízezer zsidó Dél-Erdélybe meneküléséről, menekítéséről lett volna szó, mit szólnak volna ehhez a román, a német hatóságok, vagy akár a „célországokban”, például a palesztinai mandátumterületet a zsidó menekülők előtt már 1939-ben gyakorlatilag lezáró Anglia.

Kunder Antal vádiratában szerepelt, hogy amikor Serédi Jusztinián hercegprímás híres pásztorlevelének másolatait az esztergomi postán visszatartották, az illetékes postai tisztviselőt jelentős jutalomban részesítette. Kunder a népbíróság előtt azzal védekezett, hogy a pásztorlevél visszatartásáról július 5-én értesült. Akkor már tudta, hogy a németekkel folytatott tárgyalások, melyek eredményeképpen a megkeresztelt zsidókat mentesítették a deportálástól, már befejeződtek.³⁹⁴ Sztójay, Antal, Imrédy és Kunder július 7-én látogatták meg Gerecsén, nyaralójában a hercegprímást, és megnyugtatták, ha a budapesti zsidókat deportálnák, akkor a konvertiták, tehát a keresztény vallásra tért zsidók ez alól mentesülnek.³⁹⁵ A kormány valószínűleg komolyan készült arra, hogy a budapesti zsidók deportálását folytatja. Veessenmayer július 29-én jelentette, hogy Sztójay három nappal korábban arról tájékoztatta: néhány napon belül befejeződik az 1941. január 1-jei határnappal kikeresztelkedett zsidók kiválogatása. Sztójay megígérte Veessenmayernak, hogy újból kérni fogja a kormányzót, „járuljon hozzá a zsidóakció újrafelvételéhez”.³⁹⁶ Kunder talán erre a keresztény zsidók kiválogatásával kapcsolatos, lehetséges, hogy csak tervezett, de soha meg nem valósított akcióra emlékezhetett akkor, amikor a népbíróság előtt azzal védekezett, hogy ők (mármint a Sztójay-kormány) már június végén azért állították le a deportálásokat, hogy legyen idő előbb a budapesti zsidók közül kiválogatni a konvertitákat.³⁹⁷

Sztójay az utolsó szó jogán, több vádlott-társához hasonlóan azzal (is) próbált védekezni, hogy minden egyes esetben enyhítőleg lépett fel egyes zsidók mentesítése érdekében.³⁹⁸ Ez talán igaz is volt, csak miközben egyes zsidókat mentesítettek, százezreket

³⁹³ 224, 388.

³⁹⁴ III-11-11. R. L. Braham szerint a pásztorlevél szétküldését Antal István akadályozta meg, és tárgyalta a kormány nevében július 6-án a hercegprímással. Randolph L. Braham: *A népiirtás politikája. A Holocaust Magyarországon*. Budapest, 1997, Belvárosi. 1133.

³⁹⁵ 356. és Braham i.m. 1134–1135.

³⁹⁶ Veessenmayer jelentése Ribbentropnak, 1944. július 29. In *A Wilhelmstrasse*, 894–895.

³⁹⁷ 352.

³⁹⁸ 658. Sztójay Rolf, Sztójay Döme adoptált fia kétszer is közbenjárt zsidók mentesítése ügyében, mindkét esetben sikerrel. BFL Nb. 895/1946. 15. Ugyanakkor Makkai Jánosné hiába fordult több alkalommal is Sztójayhoz férje érdekében, akit a Gestapo tartóztatott le április elején több más országgyűlési képviselővel együtt. A kérelemre azt válaszolta, hogy „Egyénileg sajnálja, hogy engem [ti. Makkai Jánost] a németek letartóztattak, de kiszabadításom érdekében semmit sem tehet”.

deportáltak. Sztójay arra is hivatkozott, hogy nem az ő kormánya oszlatta föl a szociáldemokrata pártot.³⁹⁹ Ha nagyon jóindulatúak próbálunk lenni, akkor talán elhihetjük, hogy ebben a végül is nem túlságosan fontos kérdésben a volt miniszterelnök egyszerűen rosszul emlékezett. A valóságban az ő kormánya oszlatta föl a szociáldemokrata pártot is.

Szász Lajos, miközben megpróbálta magát menteni, egyszer elszólta magát. Mivel szinte halálosan biztos volt abban, hogy a népbíróság rendelkezésére nem áll több, mint három, a tárgyaláson is idézett 1944-es minisztertanácsi jegyzőkönyv, azt találta mondani, hogy ő több minisztertanácson is felszólalt a deportálások ellen.⁴⁰⁰ Ha esetleg a tárgyalás folyamán mégis előkerült volna még néhány minisztertanácsi jegyzőkönyv, valószínűleg nyugodtan azt mondta volna, hogy ilyen tartalmú felszólalásait nem vették jegyzőkönyvbe. De ha ő valóban több minisztertanácson is felszólalt, akkor ezek szerint ez a téma többször is szerepelt a kormány ülésein. Ami igaz, de ezt a népbíróság nem tudta bizonyítani.

Szász Lajos több apróbb zsidópárti, zsidóbarát intézkedését is megpróbálta mentségre fölhozni. Kecskeméten, volt választókerületében közbenjárt, egyébként törvénytelenül letartóztatott árja-párjak, vagyis zsidókkal vegyes házasságban élő nem zsidók érdekében. Azt állította, hogy nem záratta be a zsidók ipari üzemeit, sőt azt is megengedte, hogy a zsidók tovább folytassák ipari tevékenységüket, nem járult hozzá a zsidók iparigazolványainak elvételéhez. Kiss Dezsőt, a *Pester Lloyd* című napilap volt közgazdasági szerkesztőjét kiemelte az internálótáborból.⁴⁰¹

Védője, Bárdoly Sándor még ennél is tovább ment akkor, amikor Szász, sajnos a tárgyalás során csak igen kivonatossan ismertetett beszédét, melyben a „szeretettől áthatott fajvédelmet” említette a IV. rendű vádlott, bátor, börtönbüntetést is kockáztató beszédnek nevezte.⁴⁰² A beszéd teljes szövegéből⁴⁰³ világosan kiderül, hogy Szász nem a zsidókat, hanem saját „fajtáját” szerette, nem a deportálások ellen, hanem azok mellett érvelt. Ráadásul ő is pontosan tudta, hogy naponta 8–12 ezer zsidót deportálnak az ő kormányának hatóságai Auschwitzba. Némi ironiával azt is mondhatnánk, hogy akinek ilyen védője van, mint Szásznak, annak már nem is kell ügyész. Bárdoly szerint aznap, amikor Szász elmondta fajvédő beszédét (1944. május 23.), nyugaton már megtörtént a deportálás, és már itthon is előrevetítette árnyékát.⁴⁰⁴ Bárdoly nem idézte Szász beszédéből azokat a passzusokat, ahol a volt miniszter arról beszélt, hogy saját fajtánk szeretete megköveteli, hogy megmentjük magunkat a zsidók káros befolyásától. Május 23-án pedig már nyolcadik napja folyt a magyar zsidók deportálása. Nem „árnyékról”, hanem Magyarországon is a szó szoros értelmében véres valóságról volt szó.

Kunder Antal már a Külkereskedelmi Hivatalban tanúbizonyságot tett zsidóbarátságáról. Név szerint egy tucat zsidót sorolt fel, akik mind felelős beosztásban dolgozhattak

³⁹⁹ 660.

⁴⁰⁰ 318.

⁴⁰¹ 331.

⁴⁰² 646.

⁴⁰³ A beszéd szövegét lásd a III. fejezet, 8. sz. dokumentum.

⁴⁰⁴ 646.

1934–39 között, amíg ő volt ott a vezető.⁴⁰⁵ Védője szerint Kunder azzal, hogy a június 1-jei és 10-i minisztertanácsi jegyzőkönyvet nem írta alá, de mégsem tagadta le, hogy ezeken a minisztertanácsokon részt vett, még a zsidók deportálásának tudomásulvételében sem bűnös.⁴⁰⁶ Ismételten szögezzük le: a Sztójay-kormány tagjai lelkesen szervezték, rendeleteik sorával irányították kb. 800 ezer magyar zsidó kirablását, gettókba, majd gyűjtőtáborokba zárását, végül haláltáborokba deportálását. Kunder Antal tagja volt a Sztójay-kormánynak, az, hogy egyes minisztertanácsi jegyzőkönyveket aláírt vagy sem, általános és konkrét felelőssége szempontjából nem számít.

A fentebb már említett mentesítési ügyekre több vádlott is kitért. Reményi-Schneller elmondta, hogy „végeredményben” formális minisztertanácsi határozat nélkül adták ki a mentesítési rendeletet, telefonon szerezték be az egyes miniszterektől a hozzájárulásukat.⁴⁰⁷ A magyar holokausztnak is egyik jellemző vonása volt, hogy az illetékes hatóságok, a kormánytól a szolgabírókig, a csendőrség vezetőitől a helyi rendőrkapitányokig sok esetben önállóan, kezdeményezőkézségről tanúbizonyságot téve cselekedtek. Most, ebben az esetben a Sztójay-kormány tagjai gondolhatták úgy, ha már Horthynak 1944 júliusában hirtelen ennyire fontos lett, hogy néhány tucat prominens zsidót mentesítsenek, gyorsan, akár telefonon egyeztetve, de megalkotják a mentesítési rendeletet. Miután már 437 ezer zsidót deportáltak. Köztük sok száz olyan zsidót is, akikre a későn, túlságosan későn meghozott rendelet esetleg vonatkozhatott volna.

Ellentétben a vádlottak állításával, nem volt könnyű mentesítést kapni. Egy zsidót többek között azzal ajánlottak mentesítésre, hogy fia munkaszolgálatosként halt meg, őt magát 1919-ben a vörösök elfogták, bántalmazták, majd halálra ítélték. Másról azt írták, hogy a szegedi Antibolsevista Comité tagja volt. Ismét mást azzal ajánlottak, hogy 1932-ben kormányfőtanácsosi rangot ért el. Gyakran szerepel az ajánlásokban, hogy az illető felesége/férje „őskeresztény”. Gyakori hivatkozási alapot jelentett az elcsatolt területeken, tehát a Felvidéken, Erdélyben tanúsított „nemzethű magatartás” is. Egy esetben a filoszemitizmusáról nem éppen közismert Országos Vitézi Szék igazolását is mellékeltek az ajánláshoz, amelyben a felvidéki területeken a nemzeti mozgalmakban való részvételt igazolták. Volt, akiről megírták, hogy édesapja százszázslékos hadirokkant, ő maga meg tagja volt az olimpiai tornászválogatottnak. Az ajánlottak között szerepelt egy férfi, aki negyvenévi állami szolgálat után ment nyugdíjba, és szülei már katolikusként születtek.⁴⁰⁸

Dr. Pálosi Sztójay rendőrségi vallomását idézve felhívta a népbíróság figyelmét arra, hogy a zsidó orvosok és mérnökök mentesítését éppen a kormány illetékes szakminiszterei nem javasolták, arra hivatkozva, hogy elegendő keresztény szakemberrel

⁴⁰⁵ 346. Különösen érdekes, hogy egyiküket, Darányi Istvánt mint a Külkereskedelmi Hivatal hamburgi megbízottját említette.

⁴⁰⁶ 652.

⁴⁰⁷ 480.

⁴⁰⁸ MOL K 466 1944. A mentesítésre ajánlók között szerepel Reményi-Schneller III. o. ny[ugalma-zott]. pénzügyi főtanácsos is.

rendelkezőnk.⁴⁰⁹ Jaross Andor és Kunder Antal pedig külön törvényben akarta a kormányzói mentesítési jogkört is szabályozni.⁴¹⁰ Törvény elfogadásához össze kellett volna hívni a képviselőházat. Ha pedig törvény szabályozza Horthy mentesítési jogkörét, akkor az bizonyosra vehető, hogy szűkítette volna a kormányzó amúgy sem túl tág mozgásterét. A mentesítések ügyében egyet érthetünk Marosán György politikai ügyésszel, aki rámutatott: „[A] vádlottak igyekeztek a felelősség alól kibújni és mindegyiknek volt valami jó pontja... megmentették ennek az országnak egy csirkéjét, közben azonban az egész állatállományt elhajtották. Ha nagyon goromba akarnék lenni, azt mondanám, minden nyilasnak volt egy zsidója, akit megvédett.”⁴¹¹

A 2040/1944 M.E. sz. rendelet alapján mentesíthetőkről a kormány elé terjesztett listákról egyébként a Sztójay-kormány idején legalább egy tucat esetben bizonyítható, hogy a javasolt személy nevét törölték. A Pénzügyminisztérium hét, a Kultuszminisztérium öt jelöltjét utasították el. A mentesítési ügyek természetesen csak az 1944-ben Magyarországon élő zsidók elenyésző töredékét, alig néhány ezer embert érintették. De mint a fentebbi példákban is látható, még azok esetében is, akiket némi jóindulattal mentesíteni lehetett volna, a Sztójay, majd a Lakatos-kormány intézkedései a szokásos bürokratikus rutinnal, kínosan ügyelve a törvényesség látszatára, jártak el.

A népbíróság ítélete és a fellebbezések

Mivel a vádirat és az egyes fontosabb vádpontok ismertetésekor már részletesen szóltunk arról, hogyan érvelt a népügyész és a politikai ügyész, és hogyan érveltek a védőügyvédek, ezért a per utolsó előtti tárgyalási napján elmondott beszédek részletes ismertetésétől most eltekintünk. Mind a népügyész, mind a politikai ügyész vádbeszéde végén halált kért valamennyi vádlottra. Az ítélethirdetést megelőző zárt tárgyaláson Óhidy Lajos népügyész és Marosán György politikai ügyész egyaránt kijelentette, hogy a vádlottak közül egyiket sem tartja méltónak a kegyelemre.

A népbíróság Sztójay Dömét, Rátz Jenőt, Reményi-Schneller Lajost és dr. Szász Lajos I–IV. rendű vádlottakat 1946. március 22-én golyó általi halálra, Kunder Antal V. rendű vádlottat pedig életfogytiglani kényszermunkára ítélte. A népbíróság ítélete szótöbbséggel született. Sztójayt Szabó László eredetileg 15 év fegyházra ítélte volna.

---

⁴⁰⁹ Azt, hogy ez mennyire nem volt igaz, bizonyítja, hogy a vidéki közigazgatási vezetőktől sorozatban érkeztek a jelentések, melyekben arra panaszkodtak, hogy „a közegészségügy zavartalan menetét” veszélyeztetve látják, illetve a járványos betegségek terjedésétől lehet tartani a zsidó orvosok gettóba zárása és deportálása miatt. Bővebben lásd Molnár Judit, *Zsidósors 1944-ben*, 169–170., „Fegyvertelen álltak az aknamezőkön...” *Dokumentumok a munkaszolgálat történetéhez Magyarországon*. Szerk., bev. tan.: Karsai Elek. Budapest, 1962, MIOK. II. k. 509–510., 513–514., 516–517., 519–530.; Csósz László: *Örségváltás? Az 1944-es deportálások közvetlen gazdasági-társadalmi hatásai*. In *Küzdelem az igazságért. Tanulmányok Randolph L. Braham 80. születésnapjára*. Szerk.: Karsai László, Molnár Judit. Budapest, 2002, MAZSIHISZ. 75–98.

⁴¹⁰ 350.

⁴¹¹ 587.

Ítéletnekemként hárman golyó általi, hárman kötél általi végrehajtást javasoltak. Pálosi szava döntött a kötél mellett. Rátznak Szabó László 5 év, Hieronymi Pál 15 év fegyházát javasolt, a többiek halált. Reményinek Szabó szintén 15 évet adott volna, a többiek halálos ítéletet szavaztak. Szász esetében ugyanez volt a helyzet. Kundernek Hieronymi adott volna 15 évet, Heves István, Szabó László és Faludi Mihály életfogytig tartó kényszerszolgálatát javasoltak, Hegedűs Pál és Kiss István pedig kötél általi halált indítványozott. Dr. Pálosi az életfogytiglani kényszerszolgálatával értett egyet.⁴¹² A négy halálra ítéltet kegyelemre méltónak nem találta Hegedűs Pál, Faludi Mihály és Kiss István népbíró. A népbírák közül Hieronymi Pál Sztójay Dömét, Rátz Jenőt és Szász Lajost, Szabó László pedig mind a négy vádlottat kegyelemre méltónak találta. Dr. Pálosi Hieronymi Pál álláspontját osztotta, így végeredményben Sztójay Dömét, Rátz Jenőt és Szász Lajost ajánlották a NOT-nak kegyelemre, Reményi-Schneller esetében viszont ugyancsak többséggel fogadták el a halálos ítéletet.⁴¹³

A golyó általi halálos ítéletek nyilvános indoklásakor Pálosi megjegyezte, hogy a vádlottakat nem bűnözési hajlam, nem aljas bűncselekményre irányuló szándék vezette, ezért mondták ki a tisztán politikai bűnösökre vagy katonákra megállapított büntetési nemet. Sztójay esetében a háborúba való „belesodródás”, és a nyilas mozgalomnak a hatalom megszerzésére irányuló lázadásához nyújtott (egyébként a perben nem bizonyított) segítségnyújtás alapján mondták ki a halálos ítéletet. Ugyanakkor az ítéletben hivatkozott népbírói törvény 13. § 2. pontja azokat nevezte háborús bűnösöknek, akik „valamilyen katonai jellegű alakulatnak személy vagy vagyontárgy ellen elkövetett erőszakos cselekményéhez segítséget” nyújtottak. Ez alól a vádpont alól Sztójayt fölmentették, pedig több százezer zsidó gettókba, gyűjtőtáborokba kényszerítése, majd deportálása a nagyon is „katonai jellegű” Magyar Királyi Csendőrség tagjai által, a Gestapo és az SD „zsidótlanítási” szakértőinek segítségével a Sztójay-kormány idején történt. Ugyanezen vádpont alól felmentették Sztójay mellett Reményi-Schnellert, Szászt és Kundert is. Szászt és Kundert ennél sokkal alaposabb és elfogadható érveléssel mentették föl a 11. § 1. pontja alól, mivel nekik valóban nem sok szerepük volt abban, hogy Magyarország a második világháborúba belépett.

Pálosi a népbírói ítéletének indoklásában külön is kiemelte, hogy a területi revízió óhaja a közvéleményben, az „irányadó közvéleményben” már azelőtt élt, hogy ez hivatalos kormánypolitika lett volna.⁴¹⁴ Itt érdemes utalni arra, hogy Fekete Zoltán védő, évtizedekkel megelőzve korát, az erőszakos területi revíziós politika alternatívájaként említette meg, hogy a megoldás a határok spiritualizálása lehetett volna...⁴¹⁵

A vádiratot és különösen Marosánt bírálva dr. Pálosi kifejtette, az ügyészeknek nem sikerült bizonyítaniuk, hogy a vádlottak már 1939 előtt a háborúra készültek volna.

⁴¹² BFL Nb. 628/1946. 1833-1834.

⁴¹³ BFL Nb. 628/1946. Kegyelmi tanácskozási jegyzőkönyve. 1946. március 22. 994.

⁴¹⁴ 682.

⁴¹⁵ 599.

Mindazzal, amit Sztójay követként, vagy Rátz vezérkari főnökként, illetve honvédelmi miniszterként 1939 előtt tett, mondta ki a népbíróság ítélete, „mint bűncselekménnyel foglalkozni nem lehet”. Pálosi hangsúlyosan emelte ki, hogy az általa vezetett népbírósági tanács politikai bíróság, feladata politikai jellegű bűncselekmények vizsgálata volt. Ezzel némiképpen ellentmondásba kerülve az ítélet indoklása szerint nem volt a népbíróság feladata annak vizsgálata, hogy a területi revízió hangos követelése „hibás, ártalmas, szükséges, vagy célirányos” volt-e. Mint arra Pálosi rámutatott, és egyébként a vádirat sem állította, a revízió érdekében való dolgozás „bármiféle bűncselekmény tényálladáki elemét kimerítené, vagy akár érintené is”.⁴¹⁶

Pálosi nagy hangsúllyal emelte ki a népbírósági ítélet indoklásában, hogy az ország geopolitikai helyzete, ez a „földrajzi determináltság”, valamint a nevelés és az erkölcs korabeli állapota, a német győzelemben való hit, és a németekkel kötött szövetség determinálta a vádlottak cselekvéseit is. Az ítéletben megfogalmazott szemléletes példázat szerint Németország volt a hajó, amelyhez a „csatlós államok” uszályként kötéllel voltak hozzáfűzve. Az „uszályok” szállították a hajónak az olajat, szenet, gabonát stb. Amikor a német „hajó” léket kapott, akkor kezdett ez a „kötél”-szövetség foszladozni.⁴¹⁷ A példa szemléletes, csak egy dolgot felejtett el dr. Pálosi megemlíteni: a németeknek nemcsak nyersanyagokra, gabonára volt szükségük. Kelltek nekik a magyar katona és 1944-ben a magyar „uszályról”, a Sztójay-kormány hatóságainak aktív részvételével 437 ezer zsidót is elhurcoltak.

Nehezen magyarázható, hogy a vádiratot egyébként jól ismerő tanácsvezető bíró miért állította, hogy a vádirat csak egy vagy két vádlott esetében vetette fel bűnként, hogy egyáltalán megalakították a Sztójay-kormányt.⁴¹⁸ A vádiratban kifejezett bűncselekményként egyetlen vádlottal szemben sem vetik fel a Sztójay-kormány megalakítását, illetve az abban való részvételt. Annak megítélése, hogy a zsidók deportálásában a vádlottak milyen szerepet játszottak, a népbírósági ítélet indoklása szerint „első pillantásra eléggé nehéznek tűnik”.⁴¹⁹ Lehetséges, hogy ez Pálosi tanácsvezető bírónak, vagy egy-két népbírónak akkor, 1946 tavaszán nehéznek tűnt, de csak akkor, ha figyelmen kívül hagyták mindazt, amit Baky és Jaross mondott a népbíróság előtt. Természetesen könnyebb lett volna a Sztójay-kormány tagjainak a zsidók kifosztásában, majd deportálásában játszott szerepét megítélni, ha Endre Lászlót és Ferenczy Lászlót is kihallgatták volna, de a dr. Pálosi vezette népbíróságnak így is elegendő tanúvallomás állt rendelkezésére ahhoz, hogy e kérdésben világosabban, egyértelműbben állást foglaljon.

Figyelemre méltó az is, hogy a népbírósági ítélet indoklása szerint nem tekinthető bűncselekménynek az, hogy a vádlottak a németek által letartóztatott, elhurcolt baloldali és más politikusok kiszabadítása érdekében nem léptek föl. Ezzel összhangban Rátz esetében az a tény, hogy a Szálasi-rezsim idején elfogadta a felsőház elnöki posztjára szóló

---

⁴¹⁶ 683.

⁴¹⁷ 690.

⁴¹⁸ 684.

⁴¹⁹ 685.

kinevezését, szintén nem minősült büntetendő cselekménynek – legalábbis a népbíróság szerint.⁴²⁰ Ehhez képest legalábbis naivnak kell a népbíróságot tartanunk akkor, amikor Reményi-Schneller rovására azt írta, hogy megszavazta a háborúba való belépésünket, mert ha akkor a képviselőházban legalább egyetlen „Nem!” elhangzott volna, ez „rendkívül sokat jelentett volna az ország jövője szempontjából...”⁴²¹ Mint ismeretes, Bárdossy június 27-én csak bejelentette a képviselőházban, hogy a hadiállapot Magyarország és a Szovjetunió között beállt, és kérte, hogy a képviselőház járuljon hozzá a hadsereg határainkon kívüli alkalmazásához.⁴²² 1945–46-ban pedig a győztes nagyhatalmak és revansra éhes kelet-európai szövetségeseik egy-két 1941-es pacifista szavazattal sem sokat törődtek volna.

A népbíróság Reményi-Schneller Lajost a Magyar Nemzeti Bank aranykészletének nyugatra szállításával kapcsolatos vád alól is fölmentette, azon az alapon, hogy e vádat az ügyészek nem tudták bizonyítani.⁴²³ Ehhez képest még furcsábbnak lehet tartani azt, hogy az egyébként teljesen súlytalan, tényleges hatalommal, befolyással nem bíró nemzeti szövetségbeli tagság a halálos ítéletek indoklásában központi szerepet kapott.⁴²⁴ Az egyetlen életfogytiglani kényszermunka-ítélet indoklásakor dr. Pálosi utalt arra, hogy van már egy NOT-határozat, mely szerint a Szálasi-kormány tagja csak halálos ítéletet kaphat.⁴²⁵ Kunder Antal tagja volt a Szálasi-kormánynak, mégis, a népbíróság ezt a NOT „irányadó határozatot” nem fogadta el. A Szálasi-kormány népbíróság elé került tagjai közül még Hellebronth Vilmost sem végezték ki, Tildy Zoltán köztársasági elnök az ő halálos ítéletét is életfogytiglani fegyházra változtatta.⁴²⁶

A népbíróság ítélete ellen Sztójay Döme nevében védője, dr. Fekete Zoltán nyújtott be 15 oldalas, géppel írott fellebbezést. Ebben lényegében megismételte a tárgyalás során, illetve védőbeszédében előadott fő érveket. Sztójay a hivatalos kormánypolitika végrehajtója volt, „nem volt egy önálló egyéniség, aki a saját egyéni akarátát a kormányra át tudta volna vinni” – hangsúlyozta dr. Fekete. A per során részletesen tárgyalt Sztójay-származékvíratok jelentőségét csökkenteni, Sztójay parancs-, illetve utasításokat pusztán végrehajtó szerepét kiemelni igyekezett védője. Azt, hogy Sztójay végül is elvállalta a német megszállás után a miniszterelnöki tiszte, védője a „még tragikusabb fordulat” egyetlen lehetséges elkerülésének nevezte. Ha Sztójay másként dönt, akkor jött volna Imrédy, aki százszázalékosan kiszolgálja a németeket (mint egyébként tette Sztójay is, tehetnénk hozzá), vagy „jött volna rögtön Szálasi” – vizionált dr. Fekete. Ez utóbbi politikai félelem alaptalanságára már a német megszállás előzményei kapcsán utaltunk.⁴²⁷

⁴²⁰ 685-686.

⁴²¹ 686.

⁴²² A képviselők egyébként annyira lényegtelennek ítélték az egész kérdést, hogy csak október 23-án adták meg a hozzájárulásukat a hadjáratához. Erről részletesen lásd Bárdossy László a népbíróság előtt, 11.

⁴²³ 687.

⁴²⁴ 688.

⁴²⁵ BFL NOT 149/1946. Budinszky László.

⁴²⁶ BFL Nb 131/1946 Hellebronth Vilmos.

⁴²⁷ Lásd a 260. sz. jegyzet.

Fekete Sztójay feltétlen kormányzói hűségét, valamint súlyos betegségét és idős korát említette még a mentőkörülmények között. A zsidók deportálásával kapcsolatban dr. Fekete azt állította, hogy ezt a németek, a Gestapo intézte, erre Sztójay soha engedélyt nem adott.⁴²⁸

Reményi-Schneller Lajos hétoldalas népbíróági ítélet elleni fellebbezésében, amelyet a NOT-hoz intézett, magát a mindenkori magyar kormányok utasításainak csak engedelmeskedő, a körülményeknek kiszolgáltatót szakminiszterként írta le. A Szálasi-kormányban ugyan tárcát vállalt, de csak kényszerűségből, és csak azért, hogy a hatalom ne kerüljön teljes mértékben Szálasiék kezébe. Stern Samuval, a Központi Zsidó Tanács volt elnökével és Bárczy Istvánnal, volt miniszterelnökségi államtitkárral kívánta volna bizonyítani, hogy 1944-ben a zsidó ügyek intézése kizárólag a németek kezében volt, „és ha Endre és Baky csendőrséget adtak a deportálások keresztülvételére, akkor ez nem rontja le azt a védekezésemet, hogy akkor is a németek eszközölték a deportálásokat” – írta Reményi-Schneller.⁴²⁹

Szász Lajos és védője hatoldalas kegyelmi kérvényében életfogytiglani szabadságvesztést kért. Az 1946. március 25-én megírt kérvényt egyenesen a köztársasági elnökhöz címezték, még mielőtt a NOT-döntés megszületett volna. Többek között arra hivatkoztak, hogy Szász tetteit csak a közért követte el, alacsony sorból származott, és mindig a nyilasok ellensége volt. A Sztójay-kormányban csak a kormányzó kérésére, „kényszer és félelem következtében” vállalt miniszteri tárcát. A nyilas kormányban pedig csak életét fenyegető „kényszerű szükség mellett” vállalt tárcát. Szász mentségére hozta föl azt is, hogy több munkatársa előtt 1944-ben a németeket keményen bíráló kijelentéseket tett. A zsidókérdésben tanúsított „lovagias felfogása” bizonyítékaként említette a „szeretettől áthatott fajvédelem”-ről szóló eszmefuttatást is magában foglaló beszédét. Személyes, családi okként említette súlyosan beteg feleségét és három fiát, akik közül kettőről csak annyit tud, hogy eltűntek a fronton. Az ország pusztulásáért bocsánatot kérve a nemzet-től, és imádkozva az ország újjászületéséért, kért végül kegyelmet Szász Lajos.⁴³⁰

Fenti kegyelmi kérvény mellett Szász Lajos nevében és helyett 11 oldalas fellebbezést nyújtott be védője, dr. Bárdoly Sándor. A Nemzeti Szövetség céljaival kapcsolatos állítólagos tájékozatlanságát hangsúlyozta. A nyilasokkal mindig is élesen szemben állónak, tevékenységüket akadályozónak ábrázolta védencét. A Szálasi-kormányban csak életveszélyes fenyegetés hatására volt kénytelen miniszteri tárcát vállalni, Szász, „a politikában teljesen járatlan és eltévedt, szürke köztisztviselő”, ahogyan őt védője jellemezte. A zsidók deportálásával kapcsolatban védője már a tárgyalás idején is hangoztatott humánus, „szeretettől áthatott fajvédelem” híveként ábrázolta Szászt, ismét elmulasztva azt kiemelni, hogy Szász a zsidókat gyűlölte, saját „fajtáját”, a magyarokat viszont szerette. Védője, dr. Bárdoly Sándor végül csak azt kérte, hogy védelemmel életét kíméljék meg.⁴³¹

⁴²⁸ BFL.Nb. 628/1946. 1748-1763. A dátum nélkül érkezett fellebbezést a népbíróság 1946. március 30-án iktatta.

⁴²⁹ Uo. 1728-1735. A fellebbezés 1946. május 26-án kelt.

⁴³⁰ Uo. 1786-1792.

⁴³¹ Uo. 1736-1947. 1946. március 29.

Kunder Antal három, sűrűn gépelt oldalon terjesztette elő fellebbezési indokait.⁴³² Először állította, hogy az 1944. június 1-jei és 10-i minisztertanácsi jegyzőkönyveket alá sem írta, tehát nem is felelős a zsidók deportálásáért. Háborús propagandát sem fejtett ki, mert nem gyülekezett előtt, és nem sokszor mondott háborúpárti beszédeket. Tagadta, hogy bármilyen jelentősége lett volna annak, hogy a Serédi Jusztinián hercegprímás pástori levelét az esztergomi postán visszatartó postai tisztviselőnek jutalmat adott. Ez utóbbi kérdésben egyébként, úgy véljük, teljes mértékben igaza volt.

Rátz népbíróshoz intézett fellebbezése, amelyet bizonyosan beterjesztett, nem található az iratok között.

A Népbíróshoz Országos Tanácsa ítélete

Óhidy Lajos néppügyész fellebbezésében valamennyi vádlottra ismételten halálbüntetést kért. A Népbíróshoz Országos Tanácsa 1946. július 1-jén valamennyi vádlottat halálra ítélte, szótöbbséggel. Dr. Sömjén Pál előadó (MKP) és dr. Sacher Róbert (PDP) szavazó golyó általi halált szavazott, dr. Berend György (FKP) és dr. Szabó Mihály (NPP) szavazó életfogytiglani fegyházat indítványozott Sztójay, Rátz és Szász esetében, Reményinek és Kundernek pedig életfogytig tartó kényszermunkát javasolt. Bojta Béla (SZDP) tanácsvezető szava döntött a golyó általi halál mellett.⁴³³ A népbíróshoz ítéletét és annak indoklását szokatlanul élesen bírálva a NOT kifejtette, hogy a Sztójay-per „történelmi per”, a népbíróságot delegáló pártok pedig egyetértéssel abban, hogy az előző uralmi rendszer volt az oka az ország katasztrófájának. A NOT kioktatta a dr. Pálosi vezette népbíróságot: „A népbíróságnak nem az a feladatuk, hogy a korábbi fasiszta rendszer bűneit elkendőzzék, vagy elhallgassák, hanem hogy azt teljes terjedelmükben elleplezzék [sic!] és megtorolják.”⁴³⁴

A vádlottakat nemcsak a területi revízióra való törekvés vezérelte, ezt az ellenforradalmi rendszer – legalábbis a NOT szerint – csak azért helyezte előtérbe, hogy „a dolgozó tömegek elégedetlenségét a közügyekkel szemben holtvágányra terelje”. A NOT bírái a Horthy-korszak külpolitikájáról élesen elítélő véleményt nyilvánítva kifejtették, hogy a fő hiba az volt, hogy Magyarország nem a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Nagy-Britannia mellé állt a második világháború idején. A megoldást is megfogalmazták: legkésőbb Kállay Miklós kormányának „az igazi belső reformokat akaró erőkhöz kellett volna fordulni”. Hogy a jelentéktelenül gyenge kommunista pártra, a nyilasok közel egymillió szavazótáborához képest elenyésző tömegbefolyással rendelkező szociáldemokratákra vagy kisgazdákra gondolt-e a NOT, az ennek az ítéletnek az indoklásából nem derül ki.

A NOT világosan állást foglalt 1944. március 19-ével kapcsolatban is. A NOT bírái szerint vállalni kellett volna az ellenállást, a totális megszállást és a polgárháborút is, ez sem járt volna nagyobb áldozatokkal, „mint az, hogy faluról falura hadszíntérre tették az országot”.

⁴³² Uo. 1724-1727. A Budapesti Népbíróshoz 1946. március 30-án iktatta a fellebbezést.

⁴³³ Uo. 1837. 1946. július 1.

⁴³⁴ A NOT-ítélet teljes szövegét lásd a II. fejezetben.

A NOT érvelése egy történelmietlen, de bizonyos értelemben mai napig élő fikcióra épül: az ártatlan, elnyomott, antifasiszta magyar nép csak arra várt, hogy valahogyan fegyverhez jusson, de földbirtokait, gyárait féltő uralkodó osztálya elárulta.

A zsidók deportálásával kapcsolatban a NOT megelégedett néhány tény, valamint álláspontja rögzítésével, a bizonyítással nem sokat törődve. Joggal szögezték le, némileg eltúlozva ugyan a számadatot, hogy a Sztójay-kormány deportált kb. „600 000 állampolgárt közegeinek közreműködésével”. E „vandál eljárás” fő célja, állította a NOT, hogy „a magyar tömegek végső elkeseredését és változás utáni vágyát a prédaként kiszolgáltatott üldözött réteggel szemben... mellékvágányra terelje”. A NOT osztályharcos retorikája a magyar holokauszt egyik fontos aspektusára céloz, de úgy, hogy közben a lényegét óvakodik megemlíteni: a zsidók kifosztását, gettókba, gyűjtőtáborokba zárását, majd deportálását a magyar társadalom jelentős része legjobb esetben is közömbösen, nem kis részben viszont kifejezett örömmel, haszonleső mohósággal figyelte. A népbírással szemben a NOT bírái alaposabban olvasták újra a Sztójay-per tárgyalási jegyzőkönyveit. A zsidók deportálásáról, szögezte le a NOT, „mindenki tudott, aki ekkor itt élt”, Jaross a népbíráóság előtt be is vallotta, hogy május közepén már tájékoztatta a kormányt arról, hogy megindult a zsidók kiszállítása. Rátz pedig bevallotta, hogy ő is azon a véleményen volt, „hogyan jobb, ha mi csináljuk a deportálásokat, mint a németek”.

Igen figyelemre méltó, hogy a NOT azt is állította, hogy a zsidókat azért deportálták, mert egyetlen bűnük az volt, hogy szemb enállnak a náci Németország háborújával. Minden bizonnyal a NOT bírái nem vették észre, hogy pontosan ezt hangoztatták a náci propagandisták is: minden egyes zsidó a náci Németország aktív ellensége, háborúban pedig az ellenséggel szimpatizálókat semlegesíteni kell.

Kegyelmi kérvények és ítéletvégrehajtások

Sztójay a NOT halálos ítélete ellen benyújtott három és fél oldalas, géppel írott fellebbezésében perújrafelvételt kért, és lényegében megismételte már a tárgyaláson előadott védekezését: ő pusztán a magyar kormányok külpolitikáját képviselte, nem volt németbarátabb, vagy a területi revízió gondolatának elszántabb híve, mint sok, ma is a közéletben szereplő politikus, pártvezető. Nagy hangsúllyal állította megint egyszer – mit sem törődve a történelmi tényekkel –, hogy ő akadályozta meg a zsidó munkaszolgálatosok Németországba hurcolását, sőt parancsot adott Jarosznak, hogy „a budapesti zsidókhoz hozzányúlni ne merészeljen, és a németeknek ilyen irányú szándékát még fegyverrel is akadályozzák meg”.⁴³⁵ Dr. Fekete Zoltán, Sztójay Döme védője rövid, alig másfél oldalas, a köztársasági elnökhöz intézett kegyelmi kérvényében védence idős korára, 42 évi állami szolgálatára és arra a törekvésére hivatkozott, hogy – úgymond – Sztójay miniszterelnökként „a német erőszakot fékezni igyekezett”, kért kegyelmet. Külön is hangsúlyozta,

⁴³⁵ BFL Nb. 628/1946. 1924-1928. A dátum nélküli iratot 1946. augusztus 23-án iktatták a Budapesti Népügyészségben.

hogy Sztójay mindenkin, aki hozzá fordult, segíteni igyekezett, de „naivságával úgy a németek, mint a hazai belügyi kormányzat visszaélt”. Fekete kegyelmi kérvényének végén a következőket írta Sztójayról: „Egy megtört, koldusszegény idős ember, akinek még csak legfeljebb pár éve van hátra, a demokrácia és a megtorlás szempontjából nem tekinthető olyanoknak, akin a halálbüntetést végre kellene hajtani.”⁴³⁶

Landgraf Jozefa, Sztójay Döme felesége, Tildy Zoltánhoz intézett kegyelmi kérvényében, mint a halálra ítéltet „mindenki másnál jobban” ismerő kérte szerinte súlyos beteg férje életének megkímélését. Férjét mint „egyéni ambíció nélküli”, engedelmes hivatalnokot festette le, aki csak kötelességét teljesítette. Horthynak azért kellett Sztójay, állapította meg Landgraf Jozefa, „mert kellett valaki, aki a németek felé fedezi Horthy más irányú próbálkozásait”.⁴³⁷

A köztársasági elnökhöz intézet rövid, alig több mint egyoldalas, saját kezűleg aláírt kérvényében Reményi-Schneller magát kizárólag „szakminiszternek” nevezte, aki a zsidók kivételezéséről szóló rendelet⁴³⁸ aláírója, ebből pedig Reményi-Schneller szerint az következik, hogy „minden távolabb állott” tőle, mint a zsidók deportálása. Az inkriminált mentesítési rendeletet augusztus 22-én írta alá, másfél hónappal azután, hogy Horthy Miklós kormányzó, 437 ezer zsidó deportálása után a deportálásokat leállította. Reményi-Schneller még azt is állította, hogy amikor a Szálasi-kormányban elvállalta a miniszteri tárcát, védőőrizetben volt. Megismételte már a tárgyaláson előadott védekezését, mely szerint ő, a nyilasok „szakminisztere”, tulajdonképpen meg akarta menteni az aranykészletet, majd mindezek után kegyelmet kért.⁴³⁹ Dr. Káldi külön egyoldalas kérvényben hivatkozott Reményi-Schneller szakminiszter voltára, és kért kegyelmet védecének.⁴⁴⁰

Egy újabb, ezúttal kétoldalas kegyelmi kérvényében Reményi-Schneller arra hivatkozott, hogy azért ítélték halálra, mert a Szálasi-kormányban miniszteri tárcát vállalt, tehát a kollektív felelősség alapján hozták ítéletét. Reményi-Schnellerhez még a siralomházba is eljutott annak a híre, hogy a Szálasi-kormány egyik tagját, az ő perükben eredetileg VI. rendű vádlottnak jelölt Szakváry Emilt a NOT „csak” életfogytiglani fegyházra ítélte, mert csak „szakminiszter” volt, éppen úgy, mint állította magáról, ő is.⁴⁴¹

Káldi Istvánnak, védőjének július legvégén olyan információ jutott a birtokába,⁴⁴² mely szerint Reményi-Schneller a fogházban megbolondult. Beadványát, melyben

⁴³⁶ Uo. 1793–1795. (Dátum nélküli irat.)

⁴³⁷ Uo. 1796–1797. (Dátum nélküli irat.) Sztójay hosszú jegyesség után, 1944. október 10-én vette feleségül Landgraf Jozefát.

⁴³⁸ 2040/1944. M. E. sz. rendelet egyes személyeknek a zsidókra vonatkozó rendelkezések hatálya alól mentesítése tárgyában (augusztus 22.) Szövegét lásd *Vádirat a náciizmus ellen. Dokumentumok a magyarországi zsidóüldözés történetéhez*. 3.k. Szerk., bev. tan.: Karsai Elek. 1967, Budapest, MIOK, 425.

⁴³⁹ BFL Nb. 628/1946. 1778–1780. (Dátum nélküli irat.)

⁴⁴⁰ Uo. 1781–1782. (Dátum nélküli irat.)

⁴⁴¹ Uo. 1783–1785. Az Igazságügyminisztériumban 1946. július 16-án iktatták Reményi-Schneller kérelmét.

⁴⁴² Dr. Dörner Dezsőné, Reményi-Schneller sógornője július 30-án kelt levelében tájékoztatta Káldi Istvánt arról, hogy meglátogatta sógorát a börtönben, akinek többször is azt mondta, hogy őt „meg akarják mérgezni, nem akarják megvágni, míg a köztársasági elnök dönt az ügyében”. Uo. 1798.

védence elmeorvosi vizsgálatát javasolta,⁴⁴³ dr. Urai tanácsvezető bíró augusztus 5-én azzal utasította el, hogy a vádlott rokonának „állítólagos bejelentése” nem elégséges bizonyíték Reményi-Schneller elmeállapotával kapcsolatban.⁴⁴⁴ Káldi a népügyészséget is kérte, hogy vizsgáltsák meg Reményi-Schneller elmeállapotát.⁴⁴⁵ A Budapesti Népügyészség augusztus 13-án azzal utasította el dr. Káldi kérvényét, hogy a halálra ítéltet még a kivégzés határnapjának kitűzése előtt a „letartóztató intézet” orvosa köteles megvizsgálni.⁴⁴⁶ Az augusztus 23-án, tehát kivégzése előtt egy nappal aláírt elmeorvosi vélemény szerint a Sztójay-per III. rendű vádlottja épelméjű volt.⁴⁴⁷

Szász Lajosné augusztus 21-én kelt kérvényében férjét szintén mint feltétlen kormányzóhű, nyilasellenes, kényszerhelyzetben cselekvő embert írta le. Szászné magát Sztójayt akarta perújrafelvételi kérelmében tanúként kihallgatni azzal kapcsolatban, hogy amikor férje értesült az Endre László és Baky László által elkövetett törvénytelenégekről, akkor ezeket „a legnagyobb megütközéssel fogadta”.⁴⁴⁸

Kunder Antal is első helyen azt hangsúlyozta a köztársasági elnökhöz intézett több mint kétoldalas NOT-ítélet elleni kegyelmi kérvényében, hogy a Sztójay-kormányban mint szakminiszter vett részt, kereskedelemügyi miniszterként pedig „mindig [a] magyar érdekeket tartottam közgazdasági síkon szem előtt” – írta Kunder. Úgy vélte, hogy a népbíróság által ráért életfogytiglani büntetés bűnössége fokával „tökéletesen arányban áll... A Sztójay-kormány egyes minisztertársaimmal, vádlott-társaimmal szemben alanyi bűnösségem foka amazokénak messze mögötte van.” Kunder – és nem lehetetlen, hogy Tildy Zoltán döntését ez is befolyásolhatta – végezetül leszögezte: „Bűnös vagyok... Bűnhődni akarok, de életben szeretnék maradni!”⁴⁴⁹

Rátz Jenő kegyelmi kérvénye nem található az iratok között.

Tildy Zoltán köztársasági elnök augusztus 16-án kelt döntésében⁴⁵⁰ Sztójay Döme, Reményi-Schneller Lajos és Szász Lajos halálos ítéletét hagyta helyben, Rátz Jenő és Kunder Antal büntetését életfogytiglani fegyházra változtatta. A halálra ítéltet, valamint Szász Lajosné perújrafelvételi kérelmét a dr. László Dezső vezette I. sz. Budapesti Népbíróság augusztus 23-án „vizsgálat és tárgyalás nélkül” visszautasította, arra hivatkozva, hogy olyan új tényt vagy bizonyítékot nem hoztak fel, „amely akár az elítéltnak nem bűnösségét, vagy a büntető törvények enyhébb intézkedése alá eső bűncselekményben való bűnösségét teszi valószínűvé”.⁴⁵¹ Ugyanakkor a halálra ítélt vádlottak és védőik

⁴⁴³ Uo. 1764-1765. Káldi kérvényét 1946. július 31-én iktatta a Budapesti Népbíróság.

⁴⁴⁴ Uo. 2065.

⁴⁴⁵ Uo. 1766-1767. A Budapesti Népügyészségen 1946. augusztus 13-án iktatták Káldi kérvényét.

⁴⁴⁶ Uo. 2064.

⁴⁴⁷ Uo. 1910-1911. Egyébként maga Reményi-Schneller az elmeszakértők kérdésére válaszolva, azt mondta, hogy „nem érzi magát elmebetegnek”.

⁴⁴⁸ Uo. 1919. 1946. augusztus 21.

⁴⁴⁹ Uo. 1774-1777.

⁴⁵⁰ Uo. A Magyar Köztársaság elnökének 1946. augusztus 16-i döntése Sztójay Döme és társai kegyelmi kérvénye ügyében.

⁴⁵¹ Uo. 2058.

felfolyamodását a népbíróóság elfogadta, és az összes iratot a NOT-hoz felterjeszteni rendelte azzal, hogy a „felfolyamodásoknak a büntetések végrehajtására halasztó hatálya nincs”.⁴⁵² Ugyanezen a napon a dr. Rácz Endre vezette népbíróóság kihirdette a Magyar Köztársaság elnökének legfelsőbb elhatározását, miszerint Sztójay Dömén, dr. Szász Lajoson és Reményi-Schneller Lajoson az ítélet végrehajtható, melyre 1946. augusztus 24-én délelőtt 8 órakor kerül sor.⁴⁵³

Először 1946. augusztus 24-ének reggelén Szász Lajost végezték ki.⁴⁵⁴ Az egykorú újságtudósítások szerint, amikor Reményi-Schnellert a kivégzőosztag elé kísérték, a Markó utcai fogház udvarán egybegyűlt tömeg „Tolvaj! Hol az arany?” – kiáltásokkal fogadta a volt pénzügyminisztert.⁴⁵⁵ A jelenlévők Sztójay kivégzése alatt is – legalábbis a *Szabad Nép* beszámolója szerint – „elkeseredett, dühös kiáltásokkal tüntettek a hazaárulók ellen”.⁴⁵⁶ Az ítéletvégrehajtási jegyzőkönyv szerint Sztójay Dömével pontosan 8 óra 48-kor végzett a szívlövés.⁴⁵⁷

A dr. Rácz Endre vezette népbíróóság augusztus 28-án hirdette ki Rátz Jenő és Kunder Antal ügyében a köztársasági elnök döntését.⁴⁵⁸

A halálraítéltek felfolyamodásával kapcsolatban 1946. november 7-én a NOT II. számú tanácsa részint helyben hagyta az előző ítéletet, részint megállapította, hogy a kérvények már tárgytalanok, mivel az elítélteket időközben már kivégezték.⁴⁵⁹ A rendelkezésünkre álló dokumentumok szerint a NOT V. számú tanácsa 1949 márciusában a Sztójay-perben halálra ítélték és kivégezték felfolyamodását ismételten elbírált, mert az 1946. november 7-i végzést nem kiadmányozták, és a NOT II. sz. tanácsának ügykönyvében sem szerepelt a végzés. Az újrafelvételi indítványokat az V. tanács azzal utasította el, hogy a korábbi I. fokú és II. fokú ítéletek ténymegállapításai „megdöntve nincsenek”. A dr. Aradi István vezette tanács megállapítása szerint az alapeljárás során egyértelműen bebizonyosodott, hogy a Sztójay-kormány tagjai a németek bizalmából voltak kormányon, nyilatkozatban leszögezték, hogy a végső győzelemig folytatják a háborút, és több százezer magyar állampolgárt deportáltak, „akiknek egyedüli bűne [az volt], hogy szembeálltak a náci Németország háborújával”. A NOT a halálos ítéleteket ismételten megerősítette.⁴⁶⁰

Rátz Jenő 1952. január 21-én halt meg a váci börtönben. Nevét, 117 társával együtt ma emléktábla örökíti meg a váci börtön előtt, a Hóman Bálintról elnevezett út végén kialakított

---

⁴⁵² Uo. 1854.

⁴⁵³ Uo. 1855.

⁴⁵⁴ Uo. 1895–1896. Ítéletvégrehajtási jegyzőkönyv, Szász Lajos 8 óra 23-kor halt meg.

⁴⁵⁵ Uo. 1893–1894. Az ítéletvégrehajtási jegyzőkönyv szerint „szívlövés következtében” Reményi-Schneller 8 óra 38-kor halt meg.

⁴⁵⁶ *Szabad Nép*, 1946. augusztus 25.

⁴⁵⁷ BFL Nb. 628/1946. 1891–1892. Ítéletvégrehajtási jegyzőkönyv. A jegyzőkönyvben Sztójay nevét kézzel kétszer is „Sztolyay”-nak írták.

⁴⁵⁸ Uo. 1856.

⁴⁵⁹ Uo. 109.

⁴⁶⁰ Uo. 110–114. 1949. március 10.

emlékparkban felállított emlékművön. Őt is, és legalább egy tucat háborús és népellenes bűnökért jogosan elítélt társát ezen emlékmű „politikai foglyoknak”, tehát az emlékmű állítói szerint az 1945-től Magyarországon uralkodó kommunista diktatúra ártatlan áldozatainak próbálja beállítani.⁴⁶¹

Kunder Antallal kapcsolatban a márianosztrai börtönben 1956. július 26-án kelt jelentés azt javasolta, hogy ne helyezték szabadlábra, töltsé le büntetését.⁴⁶² Kunder, rabtársaival együtt 1956-ban, a forradalom idején szabadították ki a börtönből, ezek után külföldre távozott, 1968-ban Braziliában halt meg.⁴⁶³

Epilógus

A nagy magyarországi politikai perek sorában a Sztójay-per volt az utolsó. A második világháború társadalmi-politikai kataklizmájának hatásai 1946 márciusában még csaknem olyan erővel érvényesültek, mint akár egy fél évvel korábban, amikor a főbb háborús bűnösöket a rommá lőtt, bombázott Budapestre hozták. Sztójay Döme és kormányának tagjai, mint már e bevezető tanulmány címében is jeleztük, a Magyarországot 1944 márciusában megszálló náciakkal kollaboráló, magyar „Quislingek” voltak. A magyarországi állami szintű kollaboráció megítélése azért bonyolultabb, mint mondjuk a Pétain-, vagy az „igazi” Quisling-kormányé, mert Magyarország a második világháborúban nem legyőzött, ellenséges ország volt, hanem Németország szövetségese. Horthy Miklós kormányzó a német megszállás után helyén maradt, és mint fentebb láttuk, komoly szerepet vállalt a Sztójay-kormány megalakításában (majd leváltásában is). Horthy aláírása ott szerepel az újonnan kinevezett főispánok okmányain. Horthy Miklóst viszont sem tanúként, sem vádlottként nem hallgatták ki a nagy magyarországi politikai perekben, ami legalábbis a halálra ítélt négy miniszterelnök (Bárdossy, Imrédy, Sztójay és Szálasi) perében rendkívül fontos lett volna. A Sztójay-kormány a közvélemény többségének szemében legitim kormány volt, nemcsak azért, mert Horthy nevezte ki tagjait, hanem azért is, mert több minisztere (Reményi-Schneller Lajos, Csatai Lajos, Antal István) már a Kállay-kormányban is helyet foglalt. Horthy egyébként 1944. június 23-án Sztójay Dömét, nyilvánvalóan miniszterelnökként kifejtett munkássága elismeréseként, vitézzé avatta.⁴⁶⁴

A Sztójay-per a népügyész és a politikai ügyész által képviselt legfontosabb (kül-)politikai és didaktikai célt nem érte el. A párizsi „békecsinálók” nem törődtek a magyarországi népbíróági perekkel, a korabeli magyar közvélemény jelentős része pedig Horthy Miklóst őszintén tisztelte, „országgyarapítónak”, 1944-ben pedig előbb a németek, majd a nyilasok áldozatának tartotta. A Sztójay-kormány tevékenységének megítélésekor pedig elengedhetetlen lett volna nemcsak annak pontos tisztázása, hogy

⁴⁶¹ Erről részletesen lásd Karsai László: A váci rabtemető halottai. In *Küzdelem az igazságért*. 2002, 367–380.

⁴⁶² ÁSZTL V-101.501. Sztójay (Sztójakovics) Döme és társai, 20–21.

⁴⁶³ Bölöny József: *Magyarország kormányai, 1848–1987*. Budapest, 1987, Akadémia. 324.

⁴⁶⁴ *Magyarország*, 1944. június 24. 1.

az egyes miniszterek miért vállaltak tárcát ebben a kormányban, hanem azt is fel kellett volna tární, hogy mi volt a konkrét szerepük a magyarországi zsidó holokausztban. Ha az első kérdés tisztázására történt is kísérlet a Sztójay-per során, a második, – és véleményünk szerint lényegesebb – kérdéskört viszont nem sikerült tisztázni e per során. Sem a népügyészség munkatársai, sem a politikai ügyész szemmel láthatóan nem fogta föl, hogy a magyar zsidókat nem a nyilasok (és a németek), hanem a Sztójay-kormány, ennek hivatalnokai, csendőrei, rendőrei (és a németek) deportálták százezerszámmra az országból. A nyilaskeresztes csőcselék fővárosi tombolása idején ezrével haltak meg a zsidók, a Sztójay-kormány uralma idején havonta százezrével. Az ügyészek, a népbírák vagy dr. Pálosi rendelkezésére természetesen nem állt, nem is állhatott annyi dokumentum, mint amennyit az elmúlt hat évtized alatt a történészek, levéltárosok a holokausztról eddig feltártak. De ha csak kicsit is gondosabban, koncepciózusabban járnak el, ha például a Sztójay-perben a kormány valamennyi tagját együtt helyezik vád alá, akkor nem sikkadt volna el Jaross Andor vagy Baky László tanúvallomása.

Mindezzel együtt úgy véljük, hogy az 1946-ban hatályos népbírószági törvény alapján jogosan ítélték halálra és végezték ki Sztójay Dömét, Reményi-Schneller Lajost és Szász Lajost. Nem ismerjük azokat az okokat és érveket, amelyek alapján Tildy Zoltán Rátz Jenő és Kunder Antal halálos ítéletét életfogytiglani kényszermunkára változtatta. Jogi, vagy történeti szempontból, vagy akár a Sztójay-perben felsorakoztatott vádak, tanúvallomások stb. alapján Rátzot is, Kunder is ki lehetett volna végezni. Bibó István kifejezésével: egy gengszterállam gengszterkormányának voltak ők is tagjai. Közvetlenül és közvetve ők is felelősek voltak azért, hogy Magyarország folytatta a háborút a Német Birodalom oldalán. Ők is hozzájárultak az ország és zsidó polgárai kirablásához, jóváhagyták és támogatták több mint 437 ezer magyar zsidó deportálását.

A Sztójay-per iratanyagának fő értékei, mint arra már utaltunk, a kormány megalakulásáról, illetve a német–magyar gazdasági kapcsolatokról, az ország 1944-es kirablásáról szóló tanúvallomások. 1945–46-ban még azt tervezték, hogy az iskolai, egyetemi kötelező tananyag részévé teszik, és ezért teljes terjedelemben publikálják a nagy magyarországi politikai perek jegyzőkönyveit. Csaknem fél évszázaddal később, legalábbis a legnagyobb perek törzsanyagának publikálásával, a terv részben megvalósulni látszik. Ha nem is osztjuk Marosán György talán érthetően elfogult véleményét, mely szerint a Horthy-korszak igazi történetét majd ezekből a perekből meg lehet írni,⁴⁶⁵ de abban bízunk, hogy a korszak iránt érdeklődők haszonnal forgathatják majd e vaskos könyv lapjait is.

A SZÖVEGKÖZLÉS SZEMPONTJAI

A Sztójay-per eredetileg gyorsírással rögzített jegyzőkönyveinek gépelt másolati példányát hosszú évtizedekig a Belügyminisztérium Irattárában, a Szálasi-per iratanyagával összekeverve őrizték. Csak különleges engedély birtokában kaphatott néhány történész engedélyt arra, hogy a V[izsgálati]-19.430 sz. alatt őrzött iratanyagba betekinthessen. A Sztójay-per csak az 1980-as évek végén került, több más népbíróági per anyagával együtt, jelenlegi őrzési helyére, Budapest Főváros Levéltárába, ahol a Népbíróóság (Nb.) IV – 628/1946 sz. alatt található. A Sztójay-per iratanyagát az elmúlt évek során a BFL-ben különválasztották a Szálasi-per anyagától és az oldalakat újrászámozták, összesen 2176 számozott oldalnyi a per anyaga. A Népbíróóságok Országos Tanácsa ítéletének egy példánya megtalálható a BFL-ben, egy másolatát jelenleg a Magyar Országos Levéltár Jelenkortörténeti Különgyűjteményében őrzik NOT 3846/1946 sz. alatt. Feltehetően azért, mert eredetileg külön kívánták tárgyalni a későbbi Sztójay-per vádlottainak ügyeit, a perhez kapcsolódó, a bizonyítási eljárás során keletkezett iratok egy része továbbra is külön dossziékban található az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában: V-101.501 szám alatt két dosszié is található Sztójay (Sztójakovics) Döme és társai címen, V-135.341 számon Reményi-Schneller Lajos és társai ügye szerepel, V-135.341/1 számon Sztójay Döme iratai találhatók, V-102.356 alatt Szász Lajos, V-99.185 alatt Kunder Antal és V-99.186 alatt Reményi-Schneller Lajos ügye található.

A Sztójay-per szövegét a mai helyesírási szabályoknak megfelelően közöljük, a nyilvánvaló elütéseket javítva. A vádiratban téves szám alatt szereplő rendeleteket az adott helyeken lábjegyzetben javítjuk.

A teljes tárgyalási jegyzőkönyv publikálására terjedelmi okokból nem vállalkozhattunk. Az esetleges rövidebb vagy hosszabb kihagyásokat [...] jelöljük. Általában akkor éreztük szükségesnek egy-egy rész kihagyását, amikor a népbírák kérdései vagy érdektelennek tűntek, vagy a vádlottak, a tanúk ezekre a kérdésekre új, érdemi információt tartalmazó választ nem adtak. Hosszabb kihagyások esetében a *szövegben dőlt betűvel szedetten az általunk írott tartalmi összefoglalók olvashatók*. Kiemeléseinket, vagy az értelemzavaró elütések, hibák javítását szögletes zárójelben jelöljük. A lábjegyzetek számát a III. fejezetben közölt dokumentumokkal, az annotált névmutatóval és a kronológiával is csökkenteni kívántuk. Ahol a vádlottak, vagy a per többi szereplője ténybelileg helyes adatot közölt, ott mellőztük a magyarázó lábjegyzeteket.

Budapest–Szeged, 2004. december 10.

Karsai László – Molnár Judit

II. fejezet.

A PER IRATAI

JEGYZŐKÖNYV IMRÉDY BÉLA
TANÚKIHALLGATÁSÁRÓL A MAGYAR ÁLLAMRENDŐRSÉG
BUDAPESTI FŐKAPITÁNYSÁGÁNAK POLITIKAI
ÉS RENDÉSZETI OSZTÁLYÁN,
1945. október 5.

A húszas évek elején ismerkedtem meg Reményi-Schneller Lajossal, aki akkor a Le-számítoló Bank cégvezetője volt. Én magam a Pénzügyminisztérium Hitelosztályán dolgoztam. Reményi-Schnellerrel való ismeretségem részben szolgálati úton keletkezett. Reményi-Schneller politikai karrierje 1938 márciusában indult el, amidőn a második Darányi-kormányban pénzügyminiszterséget vállalt. Határozott politikai színezete nem volt. Politikai vonalvezetését elaszticitás jellemzi. Rugalmas volt. Kétségtelenül német-barát politikai irányt követett, úgy is mondhatnám, hogy a MÉP politikai felfogását követte. Rugalmasságára jellemző, hogy az összes kormányt kiszolgálta, Lakatost, Szálasit is. Bár ez utóbbira vonatkozólag úgy tudom, hogy a kormányzó intenciójának megfelelően maradt a helyén Szálasit alatt. Mint előbb is említettem, nem volt kijegesedett politikai nézete. Nem tudok arról, hogy a németeknek adatokat szolgáltatott volna, illetve, hogy olyan mértékben informálta volna a németeket, mint pl. Jurcsek, aki Mecsérrel volt intim viszonyban. Kettőjük között, mármint Reményi-Schneller és Jurcsek között határozott különbség volt.

Véleményem szerint Reményi-Schneller Magyarország háborúba sodródásának kérdésében nem osztott és nem szorzott. Kiszolgálta Magyarországnak a háborúba való sodródását annyiban, mint pénzügyminiszter.

A zsidótörvényeket illetően csatlakozott a kormány intencióihoz.

— • —

Kunder Antalt Gömbös révén ismertem meg a harmincas évek elején. Gömbös három hadmérnökkari tisztet helyezett be a minisztériumokba. Kunder Antalt a kereskedelmi, Szakvály Emilt az iparügyi, míg Petneházy Antalt magán a miniszterelnökségen, ez utóbbi Gömbös szűkebb környezetéhez tartozott. Gömbös kormányának idején a Külkereskedelmi Hivatalnak lett helyettes elnöke, majd elnöke, miután Winkler követségi tanácsos miniszter lett. Ebben az időben én a Jegybank elnöke voltam és hivatalos összeköttetésben

voltam Kunderrel. Kunder később államtitkár lett a Kereskedelmi Minisztériumban, majd 1938 szeptemberében kereskedelmi miniszter. A Teleki-kormány tagja maradt, egészen 1939. októberig. Ezután az idő után, mint MÉP képviselő szerepelt a politikában. Különösebb szerepe nem volt. Gazdálkodott és az Urikány Zsilvölgyinek volt az adminisztrátor delegéje. 1940 októberében a Magyar Megújulás Pártjának tagja lett. 1944-ben, a Sztójay-kormány alatt lett ismét kereskedelmi miniszter 1944. augusztus 8-ig. Ezután már nem játszott szerepet a politikában.

Kunderre vonatkozólag ki kell jelentenem, hogy nem volt politikai természet. Az én politikai vonalvezetésemet követte, inkább a személyi barátság alapján. Kereskedelmi minisztersége idejére esett a zsidó üzletek lezárása. Kunder lezáratta a zsidó üzleteket, a zsidó vagyont lestoppolta. Ebben az időben a német SS a zsidó üzleteket kirámolta, és ő ezzel az intézkedésével ezt a folyamatot akarta megakadályozni. Tudtommal a zsidók tulajdonjogát nem érintette, ez minisztersége alatt függőben maradt, csupán a rendelkezési jogot vonta meg tőlük. Az én miniszterségem idején, legalábbis tudtommal, további lépéseket nem tett. Én 1944. május 23-tól augusztus 8-ig voltam miniszter.

Kunderre vonatkozólag még azt akarom megjegyezni, hogy legjobb tudomásom szerint ő nem akart tárcát vállalni a Sztójay-kormányban, és a miniszterséget tudtommal csak rábeszélésre vállalta, azért, hogy meg ne hiusuljon a kormánynak a megalakítása, és az ország súlyosabb helyzet elé ne kerüljön.

— • —

Kérdésére előadom, hogy Horthy Miklós szerepe kétségtelenül döntő szerep volt. Horthy államfői jogokat gyakorolt, és ezeket nagyon kiterjesztett mértékben értelmezte. Egy ízben, emlékszem például, vitám volt vele, hogy ki felelős az intézkedésekért. A földreformról volt szó, ha jól emlékszem.¹ Én azt állítottam, hogy a felelős miniszterek, Horthy azonban a felelősséget magának vindikálta. Nézetem szerint csak a történelmi és morális felelősség volt az övé, a közjogi nem. Tovább aztán nem vitatkoztunk.

Politikai iniciatívái voltak, de nemcsak iniciatívái, hanem intézkedései is, amit a miniszterei nem mindig tudtak, helyesebben, csak utólag értesültek róla. Végére egy államfőnek nem lehet megtiltani, hogy környezetet tartson és azok tanácsait megfogadja. Horthy egy feudális légkörben élt. Intézkedéseit főleg a belpolitikában hibáztatom, a reformok elmaradásáért, vagy szűkre szabott voltukért. Mindezt annak a „nemzeti kaszinó” szellemnek tulajdonítom, amelyet képviselt. Írásaim között elfekszik egy sajátkezű feljegyzése, a földreform kérdését illetően. Lehet, hogy ez a feljegyzés 1938 decemberéből, de lehet, hogy 1939 [*egy olvashatatlan szó*] való, Horthyval nézeteltéréseim kaposvári beszédemmel kezdődtek.²

---

¹ Utólag kézzel kihúzva.

² Imrédy Béla miniszterelnök 1938. szeptember 4-én a NEP kaposvári gazdaggyűlésén mondott beszédet. Teljes szövegét lásd Imrédy Béla *a vádlottak padján*, 483–496.

Magyarországnak háborúba sodródásáért kifejezetten felelőssé tenni nem tudom. Magyarország a háborúba való sodrását nem tudom egyes személyek terhére írni, azt inkább az állandó gazdasági és földrajzi tényezők mellett az akkori körülmények hozták magukkal. 1938-ig igyekeztünk balanszírozni a német gazdasági és politikai befolyást. A Felvidék magyarul a sávját diplomáciai úton kaptuk meg, az nem katonai akcióval jutott birtokunkba, mert e tekintetben nem követtük a lengyel példát,³ dacára a belső politikai feszültségnek. Horthy Miklóssal egyetértésben a békés utat választottuk.

A zsidókérdésre vonatkozólag ugyancsak elfekszik irataim között Horthynak egy sajátkezű feljegyzése. Horthy híve volt a kivételezésnek. Azokat a zsidókat, akik kulturális vagy gazdasági téren érdemeket szereztek, azokat a zsidó rendeletek érvénye alól ki akarta venni, úgyszintén ki akart venni bizonyos kategóriákat is, pl. a nemességet szerzett zsidókat. Az egyénenkénti kivételezés jogát magának akarta fenntartani.

Kétségtelenül felelősség terheli Horthyt a bekövetkezett eseményekért, bizonyos mértékben. Hogy milyen mértékben, azt meghatározni nem tudom, mert az utóbbi időkben már nem ismertem annyira a kormányzó cselekedeteinek rugóit.

Egyéb előadnivalóm nincs.

Vallomásom helyesen lett felvéve.

Felvette:
olvashatatlan aláírás
r. fogalmazó
Jegyezte:
Várhegyiné

Dr. Imrédy Béla
tanú

Gépelt tisztázat, Imrédy Béla, kihallgatója és a jegyzőkönyv vezetője saját kezű aláírásával. BFL Nb. 628/1946., 140–143.

---

³ 1938. szeptember 21-én, a müncheni válság kellős közepén a lengyel kormány felszólította a cseh kormányt, hogy tartsanak népszavazást a tešini (Teschen) területen. A mintegy 250 négyzetkilométernyi vitatott területen 228 000 ember lakott, közülük 133 000 cseh volt. 1938. október 1-jén a lengyel kormány ultimátumot intézett a csehszlovák kormányhoz, melyben követelte Tešin átadását. Az ultimátum elutasítása után a lengyel csapatok megszállták, és Lengyelországhoz csatolták a vitatott területet.

JEGYZŐKÖNYV BÁRCZIHÁZI BÁRCZY ISTVÁN
TANÚKIHALLGATÁSÁRÓL A MAGYAR ÁLLAMRENDŐRSÉG
BUDAPESTI FŐKAPITÁNYSÁGÁNAK POLITIKAI
ÉS RENDÉSZETI OSZTÁLYÁN,
1945. november 1.

Tanú előadja a következőket:

Sztójay Döme köztudomásszerűleg, még berlini katonai attasé korából jó kapcsolatokat tartott fenn mind a Wilhelmstrasséval,⁴ mind a Wehrmachttal,⁵ mind pedig a náci párttal is. Ez volt az oka főként, hogy Kánya 1936-ban [*helyesen: 1935-ben*] őt nevezte ki berlini követnek.

Köztudomású volt, hogy annyira a németek hatása alatt állott, hogy mindent majdnem a németek szempontjából látott, rendíthetetlenül bízott a németek győzelmében, törhetetlen erejében, a náci párt erősségében s abban, hogy csak a németek útján tudjuk megvalósítani nemzeti aspirációinkat. Ez a felfogása teljesen megegyezett Bartha és Werth nézeteivel, akikhez egyébként korábbi katonai kapcsolatai révén benső barátság fűzte. Minden jelentését ez az alapfelfogása határozta meg, s állandóan arra hivatkozott, hogy nagy bajokra vezetne, ha nem teljesítenők a németek kívánságát.

Így többek között ő közvetítette mindig a németek velünk szemben támasztott követeléseit, kívánságait és panaszait. Ő forszírozta a háromhatalmi egyezményhez való csatlakozásunkat, előzőleg már az antikomintern paktumhoz való csatlakozásunkat is. Ő hozta Hitler levelét a kormányzóhoz a jugoszláv krízis idején, s vitte el a kormányzó válaszát.

1941. június 7-én sürgős javaslatot intézett a magyar kormányhoz, hogy a most küszöbön álló német–szovjet háború esetén Magyarország nem maradhat semleges, részt kell venni a tengelyhatalmak oldalán, ezért szükségesnek tartja, hogy már most ajánljuk fel a németeknek, hogy véd- és dacsövetséget kívánunk kötni.

Kállayt is több ízben figyelmeztette, hogy a hintapolitikával hagyjon fel, a háborúban fokozottabban vegyünk részt, s arra, hogy a zsidókérdést radikálisan meg kell oldani, valamint arra, hogy Hitlernek szívügye a magyarországi sváboknak az SS-be való besorozása.

⁴ Berlin belvárosában, az elegáns Wilhelmstrassén állt a német külügyminisztérium épülete.

⁵ 1935. május 21-től nevezik Birodalmi Véderő (Reichswehr) helyett Wehrmachtnak, vagyis Véd/Fegyveres Erőnek.

A [1944] március 19-én tartott koronatanácson Sztójay is jelen volt, hozzá is szólt, s felszólalásában hangoztatta, hogy a kormány politikája következtében előrelátható volt a német megszállás bekövetkezése.

A kormányalakításra vonatkozó különféle tervezetek után végül is őt nevezte ki a kormány [*helyesen: kormányzó*] miniszterelnökké, mert mint abszolút németbarátban, valamint Hitler és Ribbentrop bizalmának a letéteményesében, a németek elfogadták.

Primitív és gyenge karakterű ember lévén, s gyenge egészséggel rendelkezvén lényegében mindenben deferált [*meghátrált*] Veessenmayer kívánságai előtt, bár megpróbált bizonyos atrocitások lefékezésére mindent, de eredménytelenül, mert végül minden Veessenmayer utasítására történt.

Június végén, helyzetének némi megerősítésére vagy javítására, megbízta Bárdossyt a jobboldali pártok koalíciójának létrehozására, és annyira ment, hogy két tárcát felajánlott a Szálasi-pártnak, egyet a Pálffy-pártnak. A koalíció megteremtése meghiúsult, részben azon, hogy Szálasiék négy tárcát követeltek, s ettől függetlenül Bakýék összefogtak Winkelmann-nal Imrédy ellen.

Augusztus elején befeküdt a János-szanatóriumba. A román kiugrás után, augusztus 29-én a kormányzó elküldött Sztójayhoz, hogy az előre elkészített lemondó iratot írasam vele alá. Ő, bár kijelentette, hogy szeretett volna még miniszterelnök maradni, aláírta a nyilatkozatot.

Vallomásomat minden kényszer nélkül tettem és az helyesen van felvéve.

Kmft.

olvashatatlan aláírás
Bárczy István
r. fogalmazó

Bárcziházi [*sic!*]
tanú

*Eredeti, géppel írott tisztázat, Bárczy István és kihallgatója saját kezű aláírásával.
BFL Nb. 628/1946., 190–191.*

JEGYZŐKÖNYV ALTORJAY SÁNDOR
TANÚKIHALLGATÁSÁRÓL A BUDAPESTI
NÉPÜGYÉSZSÉGEN,
1945. július 12.

Szóbeli idézésre megjelent dr. Altorjay Sándor 58 éves, Egerben [született], Budapesti (IV., Eskü tér 7.) lakos. ny. rk. jogtanár, ügyvéd.

A törvényes figyelmeztetés után előadja:

Sztójay Sztójakovics Döme kormánya kerülése után, 1944. március hó 24-én fogott el lakásomon a Gestapo három embere. Tiltakoztam elfogatásom ellen és kérdeztem, hogy vajon mit szól ehhez a magyar kormány. A Gestapo-emberek erre gúnyosan legyintettek és azt mondták, hogy a magyar kormány mindezeket tudja és beleegyezett. Ezután autóba ültettek és az Astoriába vittek, ahol akkor már több előkelő közéleti személyt találtam lefogva. Innen éjjel valamenynyiünket a Pestvidéki Törvényszék fogházába vittek, ahol a börtönfelügyelő kérdésekre kijelentette, hogy a magyar kormány jóváhagyásával tartóztattak le minket. Két nap múlva a Bécs melletti Oberlanzendorfba szállítottak, ugyancsak éjjel a Keleti pályaudvarról. Amikor a Keleti pályaudvaron vonatra ültettek bennünket, magyar rendőrök sorfala között vonultunk el, de a rendőrök részéről még legcsekélyebb szándékát se láttuk annak, hogy érdekünkben, közbelépjenek, vagy bármit is tegyenek. Benyomásunk az volt, hogy a kormány utasította a rendőrséget a Gestapo intézkedéseinek feltétlen tiszteletben tartására, legyen az jogos, vagy jogtalan. Oberlanzendorfban közös terembe helyeztek el bennünket, és mivel mintegy hét-nyolc napig újabb szállítmány nem érkezett, ebből azt következtettük, hogy a magyar kormány talán közbelépett érdekünkben és újabb szállítmány nem érkezik, sőt talán bennünket is hazaszállítanak. Sürgősen megérkezett azonban az újabb szállítmány, akiktől és különösen Rassay Károlytól, aki ebben az újabb szállítmányban érkezett, megtudtuk azt, hogy a magyar kormány a legcsekélyebb közbenjárást sem teszi folyamatba érdekünkben, sőt ellenkezőleg.

Ígaz ugyan, hogy közülünk azok, akik a törvényhozásnak tagjai voltak, valahogyan mégis azt remélték, hogy törvényhozói minőségüket mégis tiszteletbe[n] fogja tartani a magyar kormány, legalább annyira, hogy a parlament megnyíló ülőszakára mégiscsak hazaszállíttatja legalább a törvényhozókat. Sajnos azonban ez nem következett be. Fogságunk alatt nem vertek bennünket, egyéb módon azonban tetemes kínzásokat

szenvedtünk, nevezetesen nagymértékben éheztek bennünket, az adott étel is sokszor romlott volt (elrohadt répák, penészes kenyerek, megromlott margarinnal főtt ételek stb.) a bánásmód igen rideg volt, többször goromba is, többször célzásokat is hallottunk, hogy majd kivégeznek bennünket stb. Egyszóval a testi-lelki kínoknak nagy tömegét kellett elviselnünk. Megjegyzem, hogy tudomásom szerint az a tény, hogy bennünket nem ütlegettek az angol kormány erélyes fellépésének tulajdonítható, amely hallomásom szerint elfogatásunk után rádión kijelentette, hogy az ütlegetésekért a Gestapo embereit egyénileg fogja felelőssé tenni. Ezt az egyik SS katona jelezte is nekünk. Oberlanzendorfból 1944. május 5-én a Linz melletti Mauthausenbe szállítottak bennünket, amely úgynevezett Vernichtungslager [*megsemmisítőtábor*] volt.⁶ Itt még sokkal kegyetlenebb sorsunk lett, úgyhogy az oberlanzendorfi időre mint valami üdülésre gondoltunk vissza. Mauthausenben pl. egyáltalában nem lehetett vizet innunk, mert a víz állítólag tifuszos volt, így nem engedték inni, másról pedig nem gondoskodtak. Ruháinkat, pénzünket, értéktárgyainkat elszedték, fegyenruhába öltöztettek bennünket, alvóhelyünkön millió fereg volt, és természetesen a kegyetlen koplaltatás itt is tartott. Itt értesültünk arról, hogy a magyar kormány, nemcsak hogy nem tesz érdekünkben semmit, de ellenkezőleg úgy kezel bennünket, mint akiket „az ajtó elé kitétek”. Igaz ugyan, hogy három-négy hónapi fogság után egypárunkat Mauthausenből elengedtek a németek, ez azonban kizárólagosan annak a következménye volt, hogy hozzátartozóink szüntelenül ostromolták a budapesti Gestapo-parancsnokságot kérelmekkel, a magyar kormányzathoz azonban hiába fordultak. Így csak visszautasításban volt részük. Tudomásom szerint tehát ezekben a kiszabadulásokban a magyar kormányhatóságoknak semmi részük nem volt, ezek kizárólagosan a Gestapo intézkedései voltak. Mikor azután én 1944 júliusában hazakerültem, megpróbáltam mindent elkövetni ottmaradt társaim érdekében, némi megértéssel azonban csak a Lakatos-kormány alatt találkoztam, amelynek igazságügy-minisztere, Vladár Gábor dr. minden tőle telhetőt törekedett megtenni az elhurcolt magyar állampolgárok kiszabadítása érdekében, amint ez különben köztudomású.

Megjegyzem még, hogy amikor Oberlanzendorfban voltunk, azt reméltük, hogy a magyar kormány legalább annyit meg fog tenni érdekünkben, hogy bécsi főkonzulát kiküldi hozzánk Oberlanzendorba, hogy elhelyezésünkről és sorsunkról valamilyen értesülést szerezzen, és kegyetlen éheztetésünket valamennyire enyhítse. Ez lett volna ugyanis felfogásunk szerint a legkevesebb, amit a magyar kormány, ha csak parányi jóindulattal viseltetett volna is irányunkban, és ha a törvényeket csak nagyon kevésbé is tisztelte volna, megtehetett volna. Ez sem következett azonban be. Teljesen magunkra hagyatva kellett végigélnünk és végigszenvednünk a Gestapo-fogság szörnyű hónapjait.

---

⁶ Mauthausen kegyetlen náci koncentrációs tábor volt, de nem volt megsemmisítőtábor.

Egyéb előadnivalóm a kormány magatartásával kapcsolatban nincs.
Vallomásom jól van felvéve.

Kmft.

népügyész
[dr. Gálffy Gábor]

jegyzőkönyvvezető
[Siklós Endréné]

Eredeti, géppel írott tisztázat, aláírások nélkül. BFL Nb. 628/1946., 312–314.

JEGYZŐKÖNYV IMRÉDY BÉLA TANÚKIHALLGATÁSÁRÓL A BUDAPESTI NÉPÜGYÉSZSÉGEN, 1945. november 27.

Imrédy Béla (szül. 1891. dec. 29-én Budapesten, anyja neve: Vajkay Karolin, nő, 3 gyermeke van, volt miniszterelnök, jelenleg a Népgyűlés Markó utcai fogházában van letartóztatásban) a törvényes figyelmeztetés után a következőket adja elő:

Sztójay Döme volt miniszterelnököt a Gömbös-kormány ideje alatt ismertem meg, mikor ő először katonai attasé, később pedig magyar követ lett Berlinben. Miniszterelnökségem ideje alatt több ízben beszéltem Sztójay Dömével, illetőleg a külügyminiszterem⁷ útján értesültem egyes táviratairól és jelentéseiről. A személyes érintkezésből és a nekem bemutatott jelentéseiből Sztójayt mint németbarátot és a német orientáció hívét ismertem meg.

Mikor a kormányzót a kielői látogatására⁸ elkísértem, Sztójayval is találkoztam, azonban ezen látogatás alkalmával Sztójay szerepe tisztán csak előkészítő és adminisztrációs volt.

Sztójay kormányalakításáig Sztójay működéséről, illetőleg szerepéről – leszámítva azon közismert tényt, hogy kifejezetten németbarát és német orientációjú volt – nem tudok.

1944. márc. 19-én a németek kívánsága az volt, mint az velem Veessenmayer közölte, hogy én alakítsak kormányt. Én márc. 20-án felkerestem a kormányzót és a megbeszélésünk során, mikor tárgyalanná vált az én miniszterelnökségem, a kormányzó közölte velem, hogy Sztójayra gondol a kormány megalakításával kapcsolatban. Én magam is helyesltem Sztójay kormányalakítását, amihez a németek is hozzájárultak.

Azt, hogy a Sztójay-kormány tagjait kinek az ajánlására hívta meg a kabinetjébe Sztójay, pontosan nem tudom, de a kormány tagjainak kiválasztása a kormányzó és a német hivatalos körök véleményének összhangba hozásának eredménye volt.

⁷ Imrédy Béla miniszterelnöksége idején 1938. november 28-ig Kánya Kálmán, majd Kánya lemondása/lemondatása után Csáky István volt a magyar királyi külügyminiszter.

⁸ 1938. augusztus 22–25. között tárgyalt Németországban Horthy kormányzó, Imrédy miniszterelnök és Kánya külügyminiszter Hitlerrel, Ribbentropp-pal és a német hadsereg főparancsnokaival. Tiszteletükre augusztus 24-én Kielben flottaparádét rendeztek, melyen a német haditengerészet 130 legmodernebb egysége vonult fel.

Én 1944. május végén lettem a Sztójay-kormány tagja, mint gazdasági miniszter. Arról közvetett tudomásom van csak, hogy a miniszterségem ideje előtt a németek milyen kérésekkel, illetőleg utasításokkal léptek fel a Sztójay-kormányánál. Így ezek között szerepeltek a zsidórendeletek végrehajtása, azután a magyar lovashadosztálynak a lengyelországi harcokba való igénybevétele. [*Sic!*] Arról tudomásom van, hogy a lovashadosztályt be is vetették Lengyelországban, és hogy a német[ek] kívánság[á]ra a zsidók elleni rendelkezéseket is folyamatba tette a kormány.

A Sztójay-kormányban betöltött miniszterségem alatt az úgynevezett Weiss Manfréd-ügyön és kisebb jelentőségű gazdasági kívánságokon kívül nem tapasztaltam azt, hogy a németek részéről bármiféle erősebb nyomás vagy preszszió érvényesült volna a kormánnyal szemben azokon kívül, amelyek már korábban folyamatban voltak.

Sztójay Döme, mint németbarát beállítottságú egyén, a német–magyar együttműködés híve volt, de amit ezen a kereten belül a magyar érdekekre sérelmesnek tartott, azok ellen megpróbált a magyar érdekek védelmében kiállni, ha nem is mindig eredménnyel.

A Sztójay, mint németbarát beállítottságú egyén, a németek oldalán való kitartás politikáját képviselte miniszterelnöksége ideje alatt, éppen ezért a német hivatalos körök bizalmát élvezte.

Azt tudom, hogy július vége felé betegeskedni kezdett, és éppen betegsége miatt részt vett ugyan a kormányzásban, de nem olyan intenzíven mint azelőtt.

A miniszterelnöksége lemondása utáni politikai vagy egyéb működéséről nincsen tudomásom.

Egyebet előadni nem kívánok, vallomásom jól van felvéve, azt helybenhagyólag elolvasás után aláírtam.

Kmft.

Dr. Fenesy [*Ferenc*]
népügyész

Dr. Imrédy Béla
tanú

[*Jancsó Margit*]
jegyzőkönyvvezető

Eredeti, géppel írott tisztázata, Imrédy Béla és Fenesy népügyész saját kezű aláírásával. BFL NB. 628/1946., 319–320.

JEGYZŐKÖNYV BÁRDOSSY LÁSZLÓ
TANÚKIHALLGATÁSÁRÓL A BUDAPESTI NÉPÜGYÉSZSÉGEN,
1945. december 5.

Dr. Bárdossy László (szül. 1890. dec. 10. nős, volt miniszterelnök, jelenleg a Budapesti Népgyűlésben van letartóztatva) tanú a törvényes figyelmeztetés után, a következőket adja elő:

Sztójay Döme volt miniszterelnököt az 1920-as évek elején ismertem meg, amikor ő a Honvédelmi Minisztériumban teljesített szolgálatot. Ismeretségünk felületes volt, és az is maradt akkor is, amikor Sztójay Döme, mint katonai attasé Berlinbe került⁹. Ugyancsak nem ismerkedtünk közelebbről meg akkor sem, amikor Berlinbe magyar követévé nevezték ki.

Külgügyminiszteri kinevezésem előtti időben gyakran láttam Sztójay Döme jelentéseit, ha nem is mindet, és ezekből Sztójayt úgy ismertem meg, mint aki a hosszú berlini szolgálata alatt erősen a német rendszer befolyása alá került.

Külgügyminiszterré történt kinevezésem után (1941. márc. 26. után) Sztójay Berlinből Budapestre érkezett, hogy átadja a kormányzónak Hitler üzenetét. Ekkor Sztójay kijelentette nekem és Teleki Pál miniszterelnöknek, hogy az üzenetet négy szemközt fogja átadni a Kormányzónak, ami úgy is történt. A kormányzói kihallgatása után gróf Teleki Pállal és velem is közölte Hitler üzenetét, és ehhez azt fűzte hozzá, hogy meggyőződése és értesülése szerint a német hadsereg olyan erősen fog Jugoszláviával szemben fellépni, amely feltétlenné teszi a biztos és gyors eredményt.

Sztójay Döme maga is ajánlotta, hogy Magyarország vegyen részt a Németország által Jugoszlávia ellen megindítandó katonai akcióban.

Mint miniszterelnök, elhatároztam, hogy Sztójay Dömét leváltom a Berlinben betöltött állásából. Leváltásának indokai azok lettek volna, hogy hosszú ideje teljesít már szolgálatot ugyanazon a helyen: indokolt tehát helyébe egy új erőt állítani; a fiatalabb diplomata generáció haladását nem szabad megakadályozni, hogy túl sokáig hagyjunk¹⁰ egy követet a helyén, aki így esetleg nagyobb mértékben kerül szolgálati helyén a környezet

⁹ A „került” szót utólag, kézzel írták be a mondat végére.

¹⁰ Itt eredetileg „hagyjanak” szerepelt, ezt utólag, kézzel javították „hagyjunk”-ra, az utolsó négy betű áthúzása után.

befolyása alá. Levélben értesítettem Sztójajt, aki ezért Budapestre utazott és kifejtette előttem, hogy bár ő egyénileg nem ragaszkodik az állásához, de köteles engemet arra figyelmeztetni, hogy a Berlinből való visszahívása az ottani hivatalos körökben rendkívül rossz benyomást és bizalmatlanságot keltene, amit nehéz helyzetünkben jó volna kerülnünk. Ezért ő arra kér, gondoljam meg és tartsam tovább a szolgálati helyén. A kérdést a kormányzó elé terjesztettem, aki úgy döntött, hogy maradjon továbbra [is] Sztójay Berlinben követ.

A Sztójay által Berlinből küldött táviratok és jelentések azt a szellemet juttatták kifejezésre, amely szerint a magyarság érdeke, hogy ne maradjon el a német politikai támogatás kieszközlésében a románokkal, a szlovákokkal és a horvátokkal szemben. Távirataiban és jelentéseiben azt is hangsúlyozta, hogy e fenti szempontok elhagyása kifejezett hátrányokkal járna.

Sztójay jelentéseiben és távirataiban javasolta, hogy a magyar kormány a németek oldalán folytatott harcban határozottabb magatartást tanúsítson, és a kormány által [a] németeknek nyújtott mérsékelt támogatást a lehetőség szerint fokozza.

Meggyőződésem szerint Sztójay, a Berlinben nyert benyomása alapján, őszintén hitt a németek győzelmében és féltette Magyarországot attól, hogy a német győzelem esetén a kormány által tanúsított mérsékelt támogatás politikája hátrányára válhat az országnak.

Sztójay az orosz hadüzenet előtt egy táviratában és levelében amellet foglalt állást, hogy Magyarország a németek által Oroszország ellen indítandó háborúhoz csatlakozzék.

A német–amerikai háború kitörése után, ill. a magyar szolidaritási deklaráció előtt Sztójay egy táviratában jelentette, hogy a német külügyminiszter helyettese, dr. Weizsäcker közölte vele, hogy a német kormány a hármashatalmi [helyesen: háromhatalmi] egyezmény alapján kívánja, hogy Magyarország hadat üzenjen.

Miniszterelnökségemről való lemondásom után mindaddig nem találkoztam Sztójay-val, amíg 1944. márciusban meg nem alakította a Sztójay-kabinetet.

Miniszterelnökségének ideje alatt Sztójay néhányszor magához kéretett, egy esetben a külügyminisztériumi személyzetre vonatkozólag kért tőlem véleményt, illetve tanácsot, más esetben a belpolitikai helyzetről beszélt velem.

Benyomásom szerint Sztójay miniszterelnökségének ideje alatt is abban a meggyőződésben élt, hogy a háborút a németek fogják megnyerni, és ebből a meggyőződéséből folyt az, hogy a németek mellett való kitartás politikáját szolgálta. Ez magyarázza meg, hogy benne az esetleg kötendő fegyverszüneti egyezmény gondolata még csak fel sem merült, mert mint már fentebb mondtam, a németek melletti harc folytatását tartotta szükségesnek. Azt tudom, hogy a Sztójay-kormány ideje alatt a németek részéről, már a megszállás tényéből következőleg is, erős nyomás volt a kormányra, de hogy ez a nyomás részletekben miben nyilvánult meg, arról¹¹ nem bírok tudomással.

---

¹¹ E szót utólag, kézzel írták a sor alá.

Arról közvetlen tudomásom van, hogy Sztójay Veesenmayer német követtel szívélyes, jó viszonyt tartott fenn. Sztójay egy ízben elmondotta nekem, hogy a németek által letartóztatott képviselők és felsőházi tagok kiadása érdekében hivatalos írásbeli lépést tett a német követségen.

Arról nincsen tudomásom, hogy a németek által előterjesztett kérelmek teljesítésének megtagadásának tárgyában tett-e Sztójay a németeknél lépéseket, és ha igen, milyeneket.

Annak a kísérletnek a kudarca után, amellyel én próbálkoztam, nevezetesen, hogy négy politikai pártot egy szorosabb egységbe hozzak össze, Sztójay vette át ennek a tervnek a megvalósítását éspedig szélesebb keretek között, mert ő már a Nyilaskeresztes Pártot is be kívánta vonni ebbe az egységbe. Úgy tudom, hogy ő vezette fel Szálasit egy¹² ízben a kormányzóhoz audienciára.

Sztójay a helyzetnek a nehézsége fölött, már mint hogy a német megszállás milyen nyomással jár az országra, panaszkodott nekem, de soha konkrétan nem mondotta, hogy ez a nyomás milyen formában érvényesül.

Egyebet előadni nem kívánok, vallomásom jól van felvéve, azt elolvasás után helybenhagyólag aláírtam.

Kmft.

Dr. Fenesy [*Ferenc*]
népügyész

Bárdossy László
tanú

Jancsó Margit
jegyzőkönyvvezető

---

¹² Itt eredetileg „két” szerepelt, ezt utólag, kézzel áthúzták és a sor alá írták: „egy”.

Pótlólag előadom még a következőket: 1945. dec. 7. napján.

Ami a fenti vallomás 6. bekezdésében érintett azt a szándékot illeti, hogy Sztójay Döme berlini követi állása alól felmentessék, erre vonatkozóan kiegészítésként még a következőket tartom szükségesnek előadni:

A kormányzóval együtt kívánatosnak tartottuk, hogy a magyarországi viszonyokban jártas Erdmannsdorf – aki akkor Budapesten német követ volt – itt ebben a szolgálatban továbbra is megmaradjon. A német kormány azonban nem méltányolta ezt a magyar résztől kifejezett kívánságot és Erdmannsdorfot visszahívta Budapestről, amire a kormányzó Sztójay visszahívásával kívánt válaszolni.

Egyebet előadni nem kívánok, vallomásom jól van felvéve, azt elolvasás után helybenhagyólag aláírtam.

Kmft.

Dr. Fenesy [*Ferenc*]
népügyész

Bárdossy László
tanú

[*Jancsó Margit*]
jegyzőkönyvvezető

Eredeti, géppel írott tisztázat, Bárdossy László, Fenesy népügyész és Jancsó jegyzőkönyvvezető saját kezű aláírásaival. BFL Nb. 628/1946., 328–330.

A BUDAPESTI NÉPÜGYÉSZSÉG VÁDIRATA
1946. február 11.

A Budapesti Népgyűjlesztés

Nü. 3760/1 szám.

Rendőrségi számok: 20178. 19235. 19074. 19232. 19075. 19233/1945. pr.

A Budapesti Népbíróságnak

B u d a p e s t.

A nyomozás iratait idezárva a következő

V á d í r a t

benyújtásával küldöm át:

Az 1945. november hó 20. napjától előzetes letartóztatásban levő

I. S z t ó j a y / S z t o j a k o v i c s / D ö m e

született: Versecen, 1883. január 5. vallása: rk., anyja neve: Küstel Ludmilla, foglalkozása: v[olt]. miniszterelnök, v[olt] budapesti¹³ lakost az

VII. tc. által törvényerőre emelt

1./Nbr. 11.§-ának 1. pontja és 1. 2. bekezdésébe 4. pont letételébe
[sic!] és 6. pontjába.

2./Nbr. 13.§-ának 2. pontjába ütköző háborús bűntettek.

Az 1945. október hó 25. napjától előzetes letartóztatásban levő:

II. R á t z J e n ő

született: Nagybecskerekén, 1882. szeptember 20. vallása: rk., anyja neve: Novák Cecília, foglalkozása: h[íva]t[ásos]. katonatiszt, vezérezredes, volt miniszter, budapesti /I. Váralja u. 2./ lakost

3./Nbr.11.§.1. pontjának 1. és 2. bekezdésébe, 3. pontjába, 4. pont 2. tételébe és 6. pontjába ütköző háborús bűntettek.

4./Nbr. 15.§-ának 4. pontjába ütköző néppellenes bűntett.

Az 1945. október 11. napjától előzetes letartóztatásban levő:

¹³ Sztójay budapesti lakcímével kapcsolatban lásd Előszó, 280. sz. jegyzet.

III. dr. Reményi-Schneller Lajos

született: Budapesten, 1892. március 15. vallása: ág. ev., anyja neve: Daruvári Reményi Gizella, foglalkozása: v[olt]. miniszter, budapesti /I. Nyúl u. 11./ alatti lakost

5./Nbr. 11.§.1. pontjának 1. és 2. bekezdésébe és 3. pontjába,

6./Nbr. 13.§-ának 1. és 2. pontjaiba ütköző háborús bűntettek,

7./Nbr. 15.§-ának 4. pontjába ütköző népellenes bűntette.

Az 1945. október hó 15. napjától előzetes letartóztatásban levő:

IV. dr. Szász Lajos

született: Szatmárnémetin, 1888. február 26. vallása: ref., anyja neve: Keszler Teréz, foglalkozása: v[olt]. miniszter, budapesti /XII. Nagysalló u. 13./ lakost

8./Nbr. 11.§.4. pontjának 1. tételébe és 6. pontjába,

9./Nbr. 13.§.2. pontjába ütköző háborús bűntettek,

10./Nbr. 15.§.4. pontjába ütköző népellenes bűntett.

Az 1945. október hó 12. napjától előzetes letartóztatásban levő:

V. Kunder Antal

született: Nagykárolyban, 1900. január 17., vallása: rk., anyja neve: Serly Jozefa, foglalkozása: v[olt]. miniszter, budapesti /XI. Mányoki u. 14./ lakost

11./Nbr. 11.§.1. pontjának 1. és 2. bekezdésébe,

12./Nbr. 13.§.1. pontjába, és 2. pontjába ütköző háborús bűntettek,

13./Nbr. 17.§.6. pontjába ütköző népellenes bűntett.

Az 1945. október hó 15. napjától előzetes letartóztatásban levő:

VI. Szakváry Emil

született: Pécsen, 1886. november 4., vallása: rk., anyja neve: Dulányszky Terézia, foglalkozása: a Szálasi-kormány v[olt]. iparügyi minisztere, budapesti, /II. Szalag u. 4./ alatti lakost

14./Nbr. 11.§.1. pontjának 1. és 2. bekezdésébe,

15./Nbr. 13.§.2. és 3. pont 1. bekezdésébe ütköző háborús bűntett.

Mint a Btk. 70. §-a szerinti tettestársakat:

VII. dr. Reményi-Schneller Lajost, dr. Szász Lajost és Szakváry Emilt

16./Nbr. 11.§.4. pont 2. tételébe ütköző háborús bűntett.

VIII. Sztójay /Sztójakovics/ Dömét és kormánya tagjait:

a/ Rátz Jenőt, dr. Reményi-Schneller Lajost, Kunder Antalt és dr. Szász Lajost

b/ dr. Reményi-Schneller Lajost, dr. Szász Lajost és Szakváry Emilt,

mint a Szálasi-féle kormány tagjait

17./Nbr. 11.§.5. pont 3. tételébe ütköző háborús bűntett.

IX. Sztójay /Sztajakovics/ Dömét, valamint kormánya tagjait:

Rácz Jenőt, dr. Reményi-Schneller Lajost, Kunder Antalt és dr. Szász Lajost

18./Nbr. 15.§.ának 1. pontjába ütköző népellenes bűntett miatt

azzal vádolom, hogy

I.

1./ Sztójay /Sztajakovics/ Döme, mint 1925. november havától 1933. május haváig Magyarország berlini katonai attaséja, a magyar–német katonai együttműködés előmozdítása céljából a magyar és német vezérkarok között, szívós és hosszas munkával kapcsolatot épített ki, és ezen nexust igyekezett szorosabbá és szívélyesebbé tenni. Létrehozta a vezérkarok között a kölcsönös megbeszéléseket, és a személyes látogatásokat. Az 1930-as évek elején magas rangú német katonatisztek keresték fel az országot, és viszont. Jelentést tett Horthy Miklós kormányzónak, hogy katonai vonalon sikeresen oldotta meg a feladatot, ezzel szemben a politikai síkon a kapcsolatok szorosabb kiépítésére irányuló törekvés nem járt kellő eredménnyel.

Terhelt 1935. december havában Masirevich Szilárd utódjaként Magyarország berlini követének neveztetett ki, mely diplomáciai állását 1944. március 22-ig töltötte be. Ezen tisztében arra törekedett, hogy a magyar–német barátságot megalapozza, és a két ország között megrendült politikai kapcsolatokat helyreállítsa. Ezen célból személyes kapcsolatokat teremt a vezető német körökkel, és ellensúlyozni törekszik a szomszédos államok /kisantant/ propagandáját, melyet különösen az utódállamok német népcsoportjai erőteljesen támogattak. Tette ezt azért is, mert a magyar revíziós igényeket – szerzett tapasztalatai alapján – csak Német- és Olaszország oldalán látta megvalósíthatónak.

Követi állásában [a] mindenkori magyar államférfiakat a német vezető politikusokkal igyekszik összehozni. A német fővárost sorra keresi fel Kozma Miklós v[o]lt] belügyminiszter, Bethlen István, Fabinyi Tihamér, Darányi Kálmán, Kánya Kálmán, Bárdossy László, Imrédy Béla, gr. Csáky István és mások. Horthy Miklós kormányzó több ízben is vendége volt Hitler Adolfnak.

A két ország közötti politikai harmónia hol javult, hol rosszabbodott. Sztójay Döme a magy[ar]–német kapcsolatokon esett legkisebb csorbát is kiköszörülte és maradéktalanul törekedett az[oka]t elmélyíteni.

Az 1938. évben a hitleri Németország leszámolni készül Csehszlovákiában [sic!]. Fontos értesítéseket küld [a] terhelt a készülődő német akció egyes fázisairól.¹⁴ A müncheni megállapodás után heteken át folytatódó eljárása eredményezte a döntőbíróság megalakulását és az első bécsi döntést, amely az ismert területsávot juttatta vissza az országnak. Közreműködésének tudható be, hogy Kárpátalját a magyar csapattestek megszállhatták, mellyel kapcsolatos kérdések felvetését a németek kezdetben nem engedték meg, majd a későbbiek folyamán hozzájárultak annak visszacsatolásához.

¹⁴ Sztójajnak a csehszlovák kérdéssel kapcsolatos jelentéseit lásd *Diplomáciai iratok*, II., 421, 484–486, 513–516, 593, 597, 605–607, 609, 619, 635, 644, 658–659, 661, 663, 667–668, 670–671.

1940. év tavaszán [*helyesen: nyarán*], amikor az orosz csapatok megszállták Beszarábiát és [*Észak-*]Bukovinát, az előtérbe kerülő erdélyi aspirációk honorálása érdekében heteken át fáradhatatlanul munkálkodik, és a második bécsi döntés után, amely Észak-Erdély visszacsatolását eredményezte, lecsapolni törekszik a románoknak ezen terület visszaszerzésére irányuló igényeit.

1940. év őszén jött létre Németország, Olaszország és Japán között a háromhatalmi egyezmény. Terhelt tudomást szerzett arról, hogy a románok és a szlovákok bejelenteni szándékoznak a paktumhoz való csatlakozásukat, miről azonnal tájékoztatta a magyar kormányt, és arra hívta fel figyelmét, hogy tegye megfontolás tárgyává, nem lenne-e helyes az említett országokat megelőzni a csatlakozás tekintetében.¹⁵ Ennek folytán Magyarország elsőnek csatlakozott a háromhatalmi egyezményhez, s csak azután csatlakoztak ahhoz a románok, szlovákok és bolgárok.

1941. év tavaszán robbant ki a német–jugoszláv viszály, közvetlenül azután, hogy a jugoszlávok is csatlakozni kényszerültek a háromhatalmi egyezményhez. 1941. március 29-i kelttel számjeltáviratot intéz Sztójay Döme Bárdossy László külügyminiszterhez, és ebben bejelenti Hitlernek büntető háborúját Jugoszlávia ellen,¹⁶ 1941. április 6-i keletű titkos levelében részletesen ismerteti a kérdés körüli politikai helyzetet, melynek végén a következőket írja:¹⁷

„Magyarországnak tehát üdvözölni kellene azt, hogy a hatalmas Német Birodalom, mely eddig a balkáni béke és termelés érdekében tartott[a] Jugoszláviát, most keserűen csalódva és kijózanodva szét fogja darabolni ezen versailles-i alkotást. A magam részéről egyetértettem fenti érveléssel.”

1941. április 11-i számjeltáviratában beszámol Ribbentroppal folytatott tárgyalásáról.¹⁸ Idézetek:

---

¹⁵ A háromhatalmi egyezményhez való csatlakozást sürgető Sztójay jelentés, illetve távirat eddig nem került elő. Ilyen jellegű követi véleménynyilvánításra 1940. szeptember 27. után nem is volt szükség. Teleki Pál miniszterelnök a parlamentben külön nyilatkozatban üdvözölte a háromhatalmi egyezmény létrejöttét, és jelezte, hogy Magyarország kész csatlakozni az egyezményhez. Csáky István külügyminiszter 1940. november 13-án jelentette be Magyarország csatlakozását a háromhatalmi egyezményhez.

¹⁶ Sztójay 1941. március 29-i számjeltáviratában jelentette, hogy Hitler „Megemlítette a belgrádi kilengéseket. Megjegyezte, hogy ki kell pusztítani ezen pánszláv darázsfészket, mert szerinte [*az*] orosz–jugoszláv pánszláv törekvések egyaránt veszélyeztetik Németország és Magyarország jövőjét, és ennél fogva, talán szükségképpen is úgy alakul a helyzet, hogy Jugoszláviát szét kell darabolni. Beszélgetésünk folyamán azon határozott impressziót szereztem, hogy [*a*] jugoszláviai konfliktusnak békés úton való megoldására alig van remény. *Diplomáciai iratok*, V., 970.

¹⁷ Sztójay 1941. április 6-án nem „titkos levelet”, hanem jelentést küldött Bárdossy László külügyminiszternek (42/pol.-1941). Teljes szövegét lásd *Diplomáciai iratok*, V., 1012–1017.

¹⁸ A vádiratban az április 11-i számjeltávirat szövegét hiányosan idézik. Többek között kimaradt: „Egyetértettünk Jugoszlávia teljes szétadarolásának szükségét illetőleg, hogy a pánszlávok konspirációi megszűnjenek. Közölte, hogy Macseket elejtették, mert jugoszlávokkal paktált. Pavelics kellő időben helyszínen lesz és Kvaternikkel együttműködik. Úgy látom, hogy e tekintetben minden elő van készítve és megbeszélve olaszokkal.

Hosszasán megemlékezett Teleki gróf haláláról, amit fájdalom. Tények és bombázások hatása alatt aggályai eloszlottak volna; Jugoszlávia elleni fellépés morális volta kétséget kizárólag igazolt. Általános helyesléssel is találkozok. Oly előnyös, hogy minden aggály alopattan.” Teljes szövegét lásd *Diplomáciai iratok*, V., 1033–1034.

„Ribbentrop üdvözlőné, ha Jugoszláviával [a] diplomáciai érintkezést mielőbb megszakitánánk. Utaltam Nagyméltóságod eddigi nyilatkozataira, és hogy talán leplezés céljából utolsó percre van fenntartva. Ezt megértéssel fogadta, de megismételte javaslatát... Kétségtelen, hogy ha Anglia győzött volna Balkánon, kíméletlen lett volna Magyarországgal...” Ezt követően vonultak be a magyar csapatok a németek által kijelölt jugoszláviai területekre.

1941. május havában Sztójay Döme a magyar kormánynak a németekkel és az olaszokkal véd- és dacszövetség megkötését ajánlotta, ezzel kívánta az országnak a fennmaradását biztosítani és szuverenitását fenntartani.¹⁹

1941. június havában indult meg az orosz–német háború. Az országnak a háborúba való részvételét megelőzően Sztójay Döme erőteljes és intenzív működést fejtett ki.

1941. június 17-iki, „sürgősnek” jelzett, Bárdossy László akkori külügyminiszterhez intézett levelében a következőket mondotta többek között:

„...Kifejtettem azon nézetemet, hogy Magyarországnak fel kellene ajánlani a birodalmi kancellárnak egy esetleges szovjetellenes katonai akciójánál való aktív részvételét...²⁰ Kétség nem fér ahhoz, hogy a birodalmi kancellár hálát érez Magyarországnak, illetőleg a Kormányzó Úr Őfőméltósága iránt a mostani háború kezdete óta tanúsított baráti és támogató magatartásáért.[...] Bizonyos továbbá az is, hogy azóta a Jugoszlávia elleni katonai akcióban való aktív részvételünk által a birodalmi kancellárnál fenti érzelmek további kimélyítést nyerhetnek és nyertek is.[...] Minden túlzás nélkül tehát megállapítható, hogy a magyar–német baráti viszonyban bizonyos tőkét gyűjtöttünk, mely kamato[ka]t is fog hozni [...] gondoskodnunk kell²¹ együtthaladásunknak és érdekközösségünknek további dokumentálásáról, illetőleg törekednünk kell a Német Birodalom háláját még jobban és ismételten, úgyszólván kikényszeríteni, és a németek morális kötelezettségét minél konkrétan leszögezni...”

1941. június 27-iki számjelsürgönyében azt táviratozta:²² „...Előnyösnek látszanék, ha távolabbi jövőnk biztosítása céljából... olyan helyzet alakulna ki, hogy a németekkel együtt menetelnénk a bolsevizmus ellen, legalább a honvédség egyes részeivel...”

1941. június 29-én számjeltáviratában az alábbiakról értesít:²³

„...mi ezek után a magyar kormány végleges állásfoglalása a háborúban való részvétel kérdésében, akár a honvédség, akár ennek [egy] része, avagy önkéntes alakulatok tekintetében: [a] katonai attasétól [Homlok Sándor] ugyanis úgy értesülök, hogy a honvédalakulatok

¹⁹ Sztójaynak ilyen tartalmú jelentése eddig nem került elő.

²⁰ Az idézett dokumentumban ez a szöveg nem szerepel. Eredeti szövegét lásd *Diplomáciai iratok*, V., 1187–1189.

²¹ A „gondoskodnunk kell” szavak nem szerepelnek az eredeti szövegben.

²² A dokumentum teljes szövegét lásd *Diplomáciai iratok*, V., 1232.

²³ Sztójay 1941. június 29-i számjeltávirata nem található meg sem a berlini követség, sem a Külügyminisztérium iratai között. A per irataihoz csatolva csak töredékes változata áll rendelkezésünkre. Lásd a III. fejezet, 2. sz. dokumentum.

máris átlépték a határt [...] itt általánosan az a nézet tapasztalható, hogy 'háborús állapot' beállta után úgyszólván magától értetődő, hogy Magyarország is részt vesz a 'keresztes hadjáratban' mint régi antibolsevista állam.[...]'' „[...]nemzeti kötelességünk teljesítésének tekintjük, hogy az orosz támadásra megtorló intézkedéssel válaszoljunk, és ennek természetes következményének levonásaként háborús állapotba kerülünk[...]. Ezért újból megfontolandónak tartanám, hogy mielőbb lépéseket tegyünk, lehetőleg magánál a birodalmi kancellárnál, és felajánljuk a háborúban bővebb formában való aktív részvételünket...”

Ugyancsak a német–orosz háborúban való részvétel iránt intéz kérdést a magyar külügyminiszterhez [Bárdossy László] 1941. június 30-i titkos sürgönyében.²⁴

1941. július 2-án kelt, Bárdossy László külügyminiszterhez intézett levelében ezen háborús erőfeszítéseket latolgatja, majd így nyilatkozik:²⁵

„...megnyugtatónak tartottam volna, ha a mi a többiekhez hasonló részvételünket félreérthetetlen formában, és pedig személyesen a Führer előtt felajánlottuk volna [...]. Őszinte megnyugvással értesültem arról, hogy csapataink átlépték a magyar–szovjet határt...”

1941. év második felében Magyarország csatlakozik az antikomintern egyezményhez.²⁶

1942. január havában Ribbentrop vadászatra érkezik az országba, vadászat közben és utána tárgyalások folynak Magyarországnak a háborúban való fokozottabb részvételéről. Sztójay elkíséri Ribbentropot és a német külügyminiszter felkérésére továbbítja ezt az üzenetet, és sürgeti, hogy Bárdossy még Ribbentrop elutazása előtt adjon vonatkozólag választ.

Kállay Miklósnak miniszterelnöki kinevezését a németek tartózkodással fogadták. Terhelt igyekszik ezt a bizalmatlan légkört eloszlatni, és előkészíti Kállaynak németországi utazását. Sztójaynak ezen törekvése csak részben sikerül, mert a kormány ingadozó politikája miatt a németek több ízben kifakadnak. Sztójay intervenciójára történik meg Mussolini kormányalakításának formális tudomásulvétele Magyarország részéről.

A hitleri kormány az országgal szemben mind követelőbben lép fel. Szorgalmazza a zsidók rádiójának elvételét, a külföldi rádióadások eltiltását. Sztójay a német követelésekről írásban referál. A német kívánságok előli elzárkózás következménye lett az ország németek általi erőszakos megszállása.²⁷

Sztójay Dömét, mint a németek bizalmi emberét 1944. március 22-én miniszterelnökké nevezte ki a kormányzó és egyben megbízta a Külügyminisztérium vezetésével is.

²⁴ A sürgöny szövegét a per irataihoz csatolták, de a Vádiratban nem idézték. Szövegét lásd a III. fejezet, 3. sz. dokumentum.

²⁵ A per iratai között csak töredékes formában található meg Sztójay 1941. július 2-i jelentése. Teljes szövegét lásd a III. fejezet, 4. sz. dokumentum.

²⁶ Magyarország 1939. február 24-én csatlakozott az antikomintern paktumhoz.

²⁷ A magyarországi zsidók rádióinak elvételével kapcsolatos német követelésekről szóló Sztójay-jelentés eddig nem került elő. Magyarország megszállásának csak egyik oka volt a Kállay-kormány zsidóvédő politikája. 1942 októberében a német kormány hivatalos jegyzékben követelte a magyarországi zsidók kizárását a gazdasági és kulturális életből, sárga csillaggal való megjelölésüket, és deportálásuk előkészítését. 1942. december 2-án Kállay Miklós e követelések teljesítését visszautasította. Erről részletesen lásd *A Wilhelmstrasse*, 699–704. Lásd még a 186. sz. jegyzet.

Kormányát a németek által kijelölt jobboldali politikát folytató némethű politikusokból állította össze. Terhelt célul tűzte ki a háború folytatását és a termelésnek a hadviselés érdekében való fokozását. Kieszközölte német követelésre, hogy a kormányzó oly kommuniké közzétételéhez járuljon hozzá, miszerint a német csapatok Magyarország megsegítésére a bolsevista veszély ellen érkeztek az országba.²⁸

A háború folytatása érdekében repülőtereket építtetett, tárgyalásokat folytat és megállapodást létesít a németekkel, hogy a lebombázott Steyer és brünni telepek új fajta vadászrepülőgépek gyártásának fokozása céljából a Dreher sörgyárak kőbányai pincéiben mint bombabiztos helyen – helyeztessenek el.²⁹ A terveket helyesnek és szükségesnek találta, és a terv végrehajtásának biztosítására elvállalta az építkezés védnökségét. A gyártelep felépült, s június havában már folyamatban volt repülőgépgyártást maga is megtekintette.

Új alapokra fekteti a Magyar[ország] és Németország között[i] árucsereforgalmat, és pedig az ún. háborús teher-hozzájárulás alakjában. A magyar szállítások a vonatkozó megállapodás keltétől függetlenül történtek a klíring³⁰ állásától, a szükséges összegeket a Magyar Nemzeti Bank előlegezte addig, amíg Németországnak [a] későbbiek során módjában állott volna az ellenszállításokat lebonyolítani.

Miniszterelnöksége alatt a német kormánnyal kiegészítő megállapodást létesített, hogy az SS biztonsági alakulatokba Magyarországon minél nagyobb számban toboroztassanak német népcsoporthoz tartozó magyar állampolgárok, akik a besorozás dacára magyar állampolgárságukat továbbra is megtartották.³¹

Külpolitikai vonatkozásban Sztójay Döme az abszolút szövetségi hűség alapjára helyezkedett. Ily értelemben teszi meg intézkedéseit, a sajtót ennek szolgálatába állítja, Veessenmayer Edmund parancsait vakon teljesíti. 1944. augusztus 29-én a kormányzó terheltet lemondatta, előre elkészített lemondó nyilatkozatot írtattak vele alá. Öt hónapi miniszterelnöksége alatt az országot teljesen kiszolgáltatta a németeknek.

---

²⁸ Az MTI egykorú jelentése a következőket tartalmazta: „Abból a célból, hogy Magyarország a háromhatalmi egyezményben szövetkezett európai nemzeteknek a közös ellenség ellen közösen viselt háborújában, különösen pedig a bolsevizmus hatásos leküzdésében minden erő mozgósításával, és átfogó biztosítékok megteremtésével támogatást kapjon, kölcsönös megegyezés alapján német csapatok érkeztek Magyarországra.” *Magyarország*, 1944. március 23. 1. A kormánynyilatkozat teljes szövegét lásd a III. fejezet, 6. sz. dokumentum.

²⁹ A német és a magyar kormány 1944. június 2-án két egyezményt írt alá. Ezek egyike, melyet Veessenmayer és Reményi-Schneller látott el kézjeggyével, többek között intézkedett repülőterépítésekről, légiveszélynek kitett üzemek áttelepítéséről. A közös német–magyar repülőgépgyártási program 1941-ben kezdődött, de csak 1943-ban kapott nagyobb lendületet. A három legnagyobb magyar gépgyár, a Weiss Manfréd Művek, a Dunai Repülőgépgyár, valamint a Győri Vagongyár vállalkozott többek között Messerschmidt 109-es és 210-es gépek gyártására. A bombatámadások hatására a termelést a Kőbányai Sörgyárak hatalmas sziklapincéibe akarták telepíteni. Az óriási beruházás csak 1945 tavaszára készült volna el.

³⁰ Két vagy több fél között a követeléseknek és tartozásoknak bankátutalás útján, készpénzfizetés nélkül történő elszámolása.

³¹ 1944. április 14-én írták alá az SS magyarországi hadkiegészítő akciójára vonatkozó egyezményt.

Sztójay Döme az 1939. évi háborúnak Magyarországra való kiterjedését és Magyarországnak a háborúba való fokozottabb mértékben történt belesodródását vezető állásban kifejtett ezen tevékenységével és magatartásával elősegítette, s azt megakadályozni nem törekedett, bár erre vezető hivatali állásánál, politikai-közületi szerepénél fogva módjában lett volna.

Sztójay Döme miniszterelnökké történt kinevezése után, 1944. április 6[-án] és 15-én³² fogadja Vajna Gábor nyilaskeresztes párti képviselőt, aki tájékoztatja őt az általános politikai helyzetről. Utóbb nevezett arra kéri terhelést, hogy egyengesse Szálasi Ferenc útját a kormányzó felé és eszközölje ki, miszerint Horthy Szálasi kihallgatáson fogadja.

1944. május 2-án Sztójay Döme újból fogadja Vajna Gábort és közli vele, hogy sikerült neki Szálasi részére a kormányzói kihallgatás kieszközlése, a kormányzó kihallgatáson is fogadja Szálasi.³³

1944. május 4-én Sztójay Döme Szálasi Ferencsel és Vajna Gáborral folytatott politikai megbeszélést.³⁴

1944. május 9-én terheltnél újból megjelenik Vajna, akinek egy szociális államtitkárságot ajánl fel.³⁵

1944. május 12-én terhelt megbeszélést folytat Vajnával.³⁶

1944. június 5[-én]³⁷ és 16-án³⁸ Szálasi Ferenc és Vajna Gábor jelennek meg Sztójay Döménél a politikai helyzet megbeszélése végett. Nevezettek a párt részére felajánlott néhány miniszteri tárcát elutasítják és kijelentik, hogy a párt a hatalmat teljességében követeli.

Szálasi és Vajna a hatalom átvétele iránti tárgyalás céljából 1944. július 21 [-én] és 24 [-én] és 26-án jelennek meg terheltnél, aki nevezettekkel megbeszélést folytatott ez irányban.³⁹

Sztójay Döme fentiekben tanúsított vezető jellegű cselekményével a nyilas mozgalomnak segítséget nyújtott a hatalom megszerzésére irányuló lázadáshoz.

Sztójay Döme 1944. április 2-án kormánynyilatkozatot adott ki, melyben utalt a termelés fokozására, a háborúnak a remélhető győzelméig való folytatására, a pártoskodás megszüntetésére és a belső békének helyreállítására.⁴⁰ Majd így folytatja:

---

³² Sztójay április 12-én fogadta másodszor Vajna Gábort. Április 15-én nem Sztójay, hanem Rátz Jenő kérte magához Vajna Gábort, és átnyújtott neki egy tervezetet a jobboldali pártok összefogásáról. Lásd még a 251. sz. jegyzet.

³³ Sztójay április 27-én fogadta Vajna Gábort. Horthy Miklós május 3-án fogadta Szálasi Ferencet.

³⁴ Május 4-én Sztójaynál csak Szálasi járt, aki tájékoztatta őt a Horthyval folytatott megbeszéléséről.

³⁵ Ilyen tartalmú Sztójay-ajánlatnak nincs nyoma a *Hungarista Napló*ban.

³⁶ Szálasi május 11-án járt Sztójaynál. Május 13-án Szálasi és Vajna kereste föl Sztójayt. Május 17-én is találkozott Szálasi és Sztójay, de erről a tárgyalásról a vádirat nem tesz említést.

³⁷ Sem Szálasi, sem Vajna nem fogadta Sztójay június 5-én.

³⁸ Szálasi erre a találkozóra nem vitte magával Vajna Gábort, egyedül jelent meg a miniszterelnöknél.

³⁹ Sztójay 1944. július 20-án és 26-án Szálasival, július 24-én Vajnával tárgyalt. Július 20-án a jobboldali pártok összefogásáról, mely ötletet Szálasi ismételten elvetett. 24-én Sztójay tudatta Vajnával, hogy a kormányzónak elvben nincs kifogása az ellen, hogy a Nyilaskeresztes Párt képviselői miniszteri posztokhoz jussanak. Ezt alaposan félreértve, Szálasi „koalíciós” nyilas kormánylistát terjesztett 26-án Sztójay elé. Ebben az összes kulcspozíciót a nyilasoknak biztosította volna.

⁴⁰ A kormánynyilatkozat teljes szövegét lásd a III. fejezet, 6. sz. dokumentum. A vádiratban több stílárius jellegű pontatlansággal idézik.

„.... A magyar nemzet létérdeke, hogy ez a küzdelem a bolsevizmus legyőzésével végződjék, mert különben nemzeti létünk jut halálos veszedelembé. A bolsevizmust leküzdeni és ezzel Európa és a mi fejünk felől a végpusztulást elhárítani csakis a Nagy Német Birodalom vezére, Hitler Adolf, a mi hatalmas szövetségesünk tudja [...]. Országunk a Nagy Német Birodalommal hű szövetséges és hagyományos viszonyban áll. A Magyarországot és a Nagy Német Birodalmat összekötő sorsközösség szellemében fogant megállapodás alapján német csapatok vesznek részt az ország védelmében, amint ez Finnországban és más országokban is történt, hogy a közös érdeknek megfelelően együtt oltalmazzuk határainkat, Európát és a kultúremberiséget.”

1944. május 24-i bemutató beszédében a következőket mondja:⁴¹ /Napló 241. lap./

„A honvédség már esztendő óta harcban áll a mai kultúremberiség legnagyobb ellenségének, az orosz bolsevizmusnak harci gépezetével. És ebben a harcban az első világháború hősi hagyományához méltóan nemcsak eredménnyel állta meg helyét, hanem igen súlyos körülmények között újabb babérokat is szerzett és tűz ma is napról napra a magyar katonák nemes homlokára.”

Továbbiakban hangsúlyozta, hogy mindent megad a hadseregnek, [a]mire a harcban csak szüksége van, azután így folytatja:

„....a bolsevizmus elleni küzdelem minden erővel való folytatása ma számunkra az egyetlen lehetséges reálpolitika, mert különben elpusztulunk [...]. Hazánkat a közös érdekek szálai, a bolsevizmus leküzdésének érdeke fűzi az antikomintern paktumból kifolyólag reánk háruló összes kötelezettségeket, elsősorban a bolsevizmus elleni küzdelemnek teljes erejével vállalja és teljesíti.

Hiszen az európai hivatástudat, mely Magyarországot áthatja a veszély súlyos óráiban, a velünk szomszédos államokban is egyre világosabbá teszi az évszázadokon keresztül közös erőfeszítéssel védett európai ideálok tudatát.

Az út, amely az új Magyarországhoz vezet, a keresztény erkölcs alapján álló jobboldali és fajvédő politika útja. Azé a politikáé, mely Németországban a nemzetiszocializmus, Olaszországban a fasiszmus eszmevilágában helyezte új alapokra az állam és a nemzet erkölcsi és társadalmi, gazdasági és szociális rendjét.

Az eddigi légitámadásokat férfias nyugalommal viselte el a nemzet. Meggyőződésem, hogy ebben a férfias kiállásban a jövőben sem lesz hiány...”

1944. év május hó elején a főispánok értekezletén terhelte beszédet intézett a megjelentekhez, felhívta őket a rend és fegyelem fenntartásán kívül arra is, hogy gondjuk legyen a termelés biztosítására, hogy a katonák a harctéren nyugodtan harcolhassanak, és azok ne aggodalmaskodjanak a honi állapotok tekintetében.⁴²

⁴¹ Sztójay 1944. május 24-i képviselőházi bemutató beszéde a KN 1939–1944. XIX. kötet 243–247. lapjain található. Mivel a vádiratban csak töredékesen és hibásan idézik, teljes szövegét lásd a III. fejezet, 7. sz. dokumentum.

⁴² A napisajtó híradása szerint 1944. május 4-ére hívta össze Jaross belügyminiszter a főispánok értekezletét, ahol Sztójay is megjelent. A Budapesti Népgyűlés, 1946. január 25-i kihallgatásán hangzottak el a fenti mondatok. BFL Nb. 628/1946. 367.

1944. évi június közepén bemutatkozó látogatást tett Balatonfüreden,⁴³ mint a választókerület leendő képviselője, ahol beszédet tartott, melyben örömének adott kifejezést az egyhangú mandátum elnyeréséért, mely erőt ad ahhoz, hogy a mai nehéz időkben végrehajtsa mindent, amit az ország és a nemzet érdeke megkíván, egyrészt a hadviselés szempontjából, hogy megnyerjük ezt a háborút, másrészt azért, hogy a hátszágban rend és nyugalom legyen, mert ez az előfeltétele a háború győzelmes befejezésének. Ez teszi lehetővé a termelés fokozását, honvédeink eredményes küzdelmét. Itthon pedig a hozzátartozók nyugodt családi életét. Hangsúlyozta, hogy a nemzetnek ki kell harcolnia jövőjét, még ha akadályok mutatkoznak is, mert az akadályok az életben csak a gyenge embereket és a gyenge nemzeteket tudják megállítani.

Ugyanily tartalmú beszédet intézett a választókhoz Tapolcán is a terhelt.⁴⁴ Sztójay Döme a fentiek szerint [a] gyülekezet előtt elmondott beszédekben huzamosabb időn át olyan tevékenységet fejtett ki, mely alkalmas volt arra, hogy a háború fokozottabb mértékben való folytatása érdekében a közfelfogást jelentős mértékben befolyásolja, és az országra káros irányban terhelje. [Sic!]

2./ Sztójay Döme hivatalba lépése után hozzájárult és megakadályozni nem törekedett a német Gestapónak a magyar baloldali politikusok ellen irányuló letartóztatásait és azoknak Németországba való elhurcolását. Nem gátolta meg, hogy a megszálló németek az országból fontos ipari, gazdasági és egyéb javakat ki ne szállítsanak. Nem akadályozta meg, hogy román, egyéb nemzetiségű és zsidó származású, magyar állampolgárságú munkaszolgálatosokat Németországba ki ne vitessenek.

Terhelt lehetővé tette, hogy zsidók vagyonuktól, jövedelmüktől, keresetüktől megfosztassanak, kizárassanak a gazdasági és szellemi életből.

Sztójay Döme a német Gestapónak és magyar karhatalmi szerveknek, mint katonai jellegű alakulatoknak segítséget nyújtott személyek és vagyontárgyak ellen elkövetett erőszakos cselekményekhez.

II.

3./ Rátz Jenő, mint 1936. szeptember 4-től a honvédvezérkar főnöke előre látva, hogy Magyarország [az] 1940. év körül bekövetkező európai háborúba Olasz[ország] és Németország oldalán fog belesodródni, kidolgoztatta a hadseregfejlesztési és korszerűsítési tervzetét, annak indokolását nagy részben saját maga készítvén el emlékiratban, azokat átnyújtotta 1937. május elején Röder Vilmos akkori honvédelmi miniszternek. Az emlékiratban bírálta [sic!] a belpolitikai helyzetet a honvédség szempontjából, és kifejtette a reformok szükségességét. A fenyegető háború közelségére való tekintettel sürgeti szervezetének [helyesen: tervzetének] megvalósítását, mert ellenkező eset-

⁴³ Sztójay 1944. május 30-án, kedden délelőtt mondta el képviselőjelölti programbeszédét Balatonfüreden, a református kultúrház nagytermében. Részletes ismertetését lásd *Magyarság*, 1944. június 1. 5–6.

⁴⁴ Sztójay 1944. május 30-án délután Tapolcán, a Katolikus Kör nagytermében mondta el programbeszédét.

ben sem anyagot nem lehet beszerezni, sem szakmunkásaink nem lesznek. Miután ugyanazon év június végéig a minisztertanács állásfoglalására hiába várakozott, új emlékiratot szerkesztett e tárgyban, s azt Horthy Miklós kormányzónak adta elő. Minthogy tervezeteire választ egyik részről sem kapott, a távozás gondolatával is foglalkozott.

Az előbbieken ismertetett lépéseinek következménye volt Darányi Kálmán, akkori miniszterelnöknek Győrben tartott beszédében kitűzött program⁴⁵ katonai része, amelynek az egyharmada valósult meg 600 millió [pengő] összegű honvédségi beruházások alapján a tervezett 1700 millió investálандó összegből.

[Az] 1938. május havában megalakult Imrédy Béla kormányában a honvédelmi miniszteri tárcát vállalta el terhelt. Minisztersége alatt 480 milliónyi megrendelést adott át a hadiiparnak, és 40 millió pengő beruházást eszközölt a honvédség javára, amikor annak egy részét mozgósítani kellett [a] csehszlovák krízis miatt.

[Az] 1944. március 22-én megalakult Sztójay-kormányban, mint a németek előtt megbízható politikus, elvállalta a tárca nélküli miniszterelnök-helyettesi tiszte.

Rátz Jenő az 1939. évi háborúnak Magyarországra való kiterjedését, a háborúba való mind fokozottabb mértékben való belesodródását, annak ellenére, hogy előre látta, miszerint Magyarország a tengely oldalán fog a háborúba lépni, azt [az] előbbieken kifejtett tevékenységével és magatartásával elősegítette, s azt megakadályozni nem törekedett, bár erre vezető közhivatali állásánál fogva módjában lett volna.

Rátz Jenő tagja volt a Lakatos-kormány alatt életre hívott s különböző pártállású képviselőkből összetevődött Nemzeti Szövetségnek,⁴⁶ mely alakulatnak célja az volt, hogy a hadviselésben döntő változás ne történhessen, a németekkel megkötött szerződés alapján azok mellett is kitartás a végsőig biztosíthatóság.

Terhelt, mint a Nemzeti Szövetség egyik aktív tagja, 1944. október elején felkereste Veessenmayer Edmund német követet és kifejezésre juttatta, hogy sem ő, sem pedig a Nemzeti Szövetség tagjai nem tartják helyesnek, miszerint Horthyék el akarják árulni német szövetségeseiket. A magyar nemzet és a honvédség becsülete miatt feltétlenül meg kell akadályozni azt, hogy Magyarország a háborúból kiugorjék.

Rátz Jenő ezen magatartásával a fegyverszünet megkötését erőszakkal és befolyásának kihasználásával megakadályozni igyekezett.

⁴⁵ A Nemzeti Egység Pártja 1938. március 5-én tartott politikai gyűlést Győrben. Ezen Darányi Kálmán miniszterelnök bejelentette az egymilliárdos fegyverkezési programot. A program szerint öt esztendő alatt 1 milliárd pengőt, azaz az egyévi átlagos költségvetés 110–120%-át kívánták részint fegyverkezésre, részben az infrastruktúra fejlesztésére fordítani. A valóságban 1,6 milliárd pengőt költöttek ilyen célokra, és a programot két év alatt, 1940 őszére végrehajtották. A ráfordítások tetemes részét, összesen 600 millió adópengőt azoktól az adófizetőktől szedték be, akik, illetve amelyek 1938 februárjában 50 000 pengőnél nagyobb tiszta vagyonnal rendelkeztek.

⁴⁶ A Törvényhozók Nemzeti Szövetségét (TNSZ) jobb- és szélsőjobboldali parlamenti képviselők 1944. október 9-én szervezték meg. Elnöke Szász Lajos, társelnöke Jaross Andor, alelnöke Szöllősi Jenő, ügyvezető alelnöke Rajniss Ferenc volt. A TNSZ célja a háború folytatása volt. Október 12-én programjukat kifejtették Lakatos Géza miniszterelnöknek is.

Szálasi Ferenc 1944. november havában Rátz Jenőt a Felsőház tagjává nevezte ki, minek folytán a hatalom megszerzése után kapott kinevezése alapján a nyilas kormányzatban életét fenyegető kényszerű szükség nélkül vezető állást vállalt.

Terhelt felsőházi taggá történt kinevezése után, a Felsőház őt ugyanezen hónapban elnöknek választotta meg.

Rátz Jenő 1941. május 26-án cikket írt a *Nemzetőr* című lapban, „Kréta az Achilles-sarok” címen, melyben azt fejtegette, hogy a Földközi-tenger keleti medencéje a benne működő angol flotta részére egérfogóvá válik és Kréta elfoglalása fordulópontot [jelent] a háború történetében.⁴⁷

Ugyanezen lapban 1943. június 18-án „A jobboldal postaládája” című rovat alatt a következő vád tárgyát képező választ adta az egyik olvasó érdeklődésére:⁴⁸

„Nincs értelmes német és olasz, aki hinne az ellenséges propaganda hamis szólama-inak, mi sem hiszünk a mostani Károlyi Mihályoknak. A búvárhajók és a légifegyvernem hullámvölgye ideiglenes jelenség. Biztosra vehetjük, hogy a zseniális német technika hamarosan változtat ezen a helyzeten. Csak egy kis türelmet kérünk.”

Az *Egyedül Vagyunk* 1943. szeptember 24-i számában azt bizonyítgatja terhelt, hogy Németország ezt a háborút semmi körülmények között sem vesztheti el, mert a német hadvezetőség behozhatatlan területi előnyt szerzett.⁴⁹

---

⁴⁷ *Nemzetőr*, 1941. május 26. 1–2.

⁴⁸ Rátz Jenő – nem a *Nemzetőr*-ben, hanem az *Egyedül Vagyunk*-ban – összesen öt olvasói levélre választott. Ezek közül a vádirat kettőt összeolvasztott, és pontatlanul idézett. Rátz Bakos Lászlónak a következőt választotta: „Bakos László (Budapest). A búvárhajók és a légifegyvernem teljesítményeinek hullámozó eredményei iránt érdeklődik. Csak egyet mondhatunk biztosan: a hullámvölgy ideiglenes jelenség és a technika mai rohamos fejlődésében leli magyarázatát. A támadó és védő fegyverek között mindig megvolt a versengés, hol az egyik, hol a másik volt fölényben. De régen a háborúk nem tartottak olyan hosszú ideig és a technika sem volt még oly fejlett, hogy rövid idő alatt meg tudta volna találni az éppen fölényben lévő fegyver ellenszerét. Rendesen csak a következő háborúban derült ki, hogy az utolsó háborúban döntő szerepet játszott fegyver mennyit veszített jelentőségéből. Most is csak ilyesmiről lehet szó és semmi esetre sem a tengelyhatalmak támadó kedvében vagy tengeralattjáróik és repülőgépeik megkevesbedett számában van a pillanatnyi csekélyebb eredmény forrása. Biztosra vehetjük, hogy a zseniális német technika hamarosan változtat ezen a helyzeten. Csak egy kis türelmet kérünk!” *Egyedül Vagyunk*, 1943. június 18. 3.

⁴⁹ Az *Egyedül Vagyunk*-ban Lőrincz István készített interjút Rátz Jenővel „Örök hadászati elvek tükrében” címmel. Az alapvetően optimista hangvételű interjúban Rátz többek között a következőket mondta: „A háborús technikát a támadó és védőfegyverek állandó vad versenye jellemzi. A németek, mikor a háború elején felleptek, támadó fegyvereik hatóképessége nagy meglepetéssel szolgáltak és túlszárnyalták az ellenfél védőfegyvereinek hatóképességét. Ezzel a német hadvezetőség behozhatatlan területi előnyöket szerzett (vonatkozik ez Japánra is). Az ellenfél levonta ennek a fölényes kezdetnek az összes tanulságait. Hosszú erőfeszítéssel kiegyensúlyozta a támadó fegyverek fölényét. Legmarkánsabban jelentkezett ez a tengeralattjárónál. Viszont most, hogy az ellenség lett a támadó fél, a németek a védőfegyverek, az elhárító eszközök terén igyekeznek technikai fölényre”. *Egyedül Vagyunk*, 1943. szeptember 24. 3–4.

Hason tartalmú cikke jelent meg a *Magyarság* 1944. február 24-i számában.⁵⁰ A miskolci *Magyar Élet* című lap 1944. április 9-i számában a terhelt következő inkriminált nyilatkozatát közli:⁵¹

„Elősegíteni akarjuk a végső győzelmet. Törhetetlen és szilárd hittel valljuk: minden reményiségünk megvan arra, hogy a súlyos katonai harcot győzelmesen és sikeresen fejezhetjük be. A magyarság híven szövetségesi szavához, minden rendelkezésre álló katonai és gazdasági erejét összeszedve elősegíteni kívánja a gyors és végső győzelmet.”

Inkriminálom a *Das schaffende Ungarn* című kölni német propagandalap 1944. május havi számában lehozott „A katona szava” című vezércikkben foglalt, s Rátz Jenő h. miniszterelnöktől eredő beszédét egész terjedelmében.⁵² Kiemelkedőbb részek:

„...Mi, magyarok meg fogjuk állni helyünket a legnehezebb küzdelemben. 1918-nak nem szabad megisméltódnie. Helyzetünket eddig az nehezítette, hogy az új európai világnézet, a szociális nacionalizmus elleni küzdelem egyértékű volt egy mulasztással. Ma minden erő egyesült az egyetlen kívánságba: megállani helyünket a nehéz mérkőzésben. Kitartunk!”

Vád tárgyává teszem terheltnek Hódmezővásárhelyen 1944. május 2-án tartott beszédének a következő kitételeit:⁵³

„Vagy helytállunk, vagy elveszünk. A belső tisztogatás megindult.” Kritizálja [a] továbbiakban, hogy 1942-ben fegyver és ruha nélkül mentek csapataink a harcba és ez okozta a vereséget, s ez a múlt urainak bűne. Kifogásolta a régi vezető embereket, hogy nem eléggé készültek fel a háborúra, Lillafüredet építették. „Angol mágásokat igyekeztü[n]k a revíziós céljainknak megnyernünk. Szabad teret engedtünk a nemzetköziségnek és a zsidóságnak, megtűrtük a marxizmust Magyarországon.” A háború folytatását [t] szükségesnek tartotta. „A legnehezebb harcok most jönnek. Új korszakot csak új, fedhetetlen életű és jellemű emberek hozhatnak.”

Veszprémben 1944. május 10-én oly nyilatkozatot tesz,⁵⁴ hogy a hit, engedelmesség és áldozatvállalás követelendő az ország minden lakosától, hangsúlyozza a győzelemben vetett hitét s hiszi, hogy ezt minden magyar érzi és [s]jégíti őket a háború további, illetve győzelmes befejezésére, minden áldozatra képesen. Hitet, fegyelmet és áldozatvállalást kíván a kormány. Fegyver nélkül egy talpalatnyi földet sem kapunk vissza.

---

⁵⁰ Rátz Jenő „Németország legyőzhetetlen” címmel írt cikket a *Magyarság*ba (1944. február 24.) Ebben többek között hangsúlyozta: „Elősegíteni akarjuk a végső győzelmet. Törhetetlen és szilárd hittel valljuk: minden reményiségünk megvan arra, hogy a súlyos katonai harcot győzelmesen és sikeresen fejezhetjük be.”

⁵¹ Rátz nyilatkozatának teljes szövegét lásd *Magyar Élet*, 1944. április 9. 2.

⁵² A nyilatkozat teljes szövegét lásd *Das schaffende Ungarn*, 1944. máj. 1.

⁵³ Rátz Jenő 1944. április 29-én, szombaton a Turul Szövetség szabadegyetemének keretében „Háború és béke katona szemmel” címmel tartott előadást Hódmezővásárhelyen. *Új Magyarság*, 1944. május 2. 3.

⁵⁴ Rátz Jenő 1944. május 9-én kedden mondott beszédet Veszprémben dr. Buda István, a vármegye újonnan kinevezett főispánja beiktatási ünnepségén. *Új Magyarság*, 1944. május 10. 3.

A tokaj-hegyaljai kerületben mint képviselőjelölt többek között kijelenti,⁵⁵ hogy ma minden magyar erő összefogására van szükség a győzelemért. „Másfél évet veszítettünk a fegyverkezés megindításával, de ma megvannak a megfelelő fegyvereink. Szegedről indult el világnézetünk. Minden a harc győzelmes befejezéséért. Honvéd el nem vesztethi becsületét.”

1944. május 25-én Zomborban tartott beszédéből a következőket inkri-minálom:⁵⁶ „A nemzetet és annak minden energiáját a háború szolgálatába kell állítanunk. Magyarország minden nemzetiségű emberének üzenem, hogy aki itt élni akar, annak mindent megadunk. De aki nem akar itt a hazáért meghalni és áldozatot hozni, az menjen innen, még nem késő, megengedjük mindenkinek.”

1944. december 22-én, mint a Felsőház elnöke, a következő szavakkal nyitja meg az ülést:⁵⁷ „... a Felsőház azért ült össze, hogy megtépett hazánkat alkotmányos úton keresztül vezesse a mostani mélypontra. Nemsokára eljön az idő, mikor megtisztítjuk hazánkat is az ellenségtől és régi határaink között megkezdhetjük Nagy-Magyarország újjáépítését.”

Rátz Jenő a fentiek szerinti nyomtatványokban és [a] gyülekezet előtt elmondott beszédekben olyan tevékenységet fejtett ki, mely alkalmas volt arra, hogy a háború fokozottabb mértékben való folytatása érdekében a közfelfogást jelentős mértékben befolyásolja és az országra káros irányba terelje.

4./ Rátz Jenő 1939. január 22-én Szegeden zászlóbontó beszédet mondott.⁵⁸ Vád tárgyává teszem a következő beszéd részeit:

„Egy országvesztő, pacifista, marxista, vörös rémuralom után innen indult el a diadalmas ellenforradalom, melynek jelszava a nacionalista gondolat és a fajvédelem volt. Innen indult el a mi kormányzó urunk, vitéz Horthy Miklós, hogy a bűnös Budapestet megleckéztesse. A zsidókérdés megoldása a magyarság szellemi és gazdasági létérdekéért vívott harc. Ennek a harcnak is lesznek áldozatai, de mi a létérdeünkért folyó küzdelemben nem lehetünk szentimentálisak. Minél radikálisabb lesz az operáció, annál gyorsabban fog begyógyulni a seb, annál áldásosabb lesz a hatás...”

Terhelt 1939. január 24-én a zsidótörvények kapcsán cikket írt az *Egyedül vagyunk* című lapban, melyben oly kijelentést tesz, hogy „nincs helye a részvétnek”.⁵⁹

---

⁵⁵ Rátz Jenő 1944. május 19-én mondott beszédet Sárospatakon a Magyar Megújulás Pártja sárospataki és tokaji nagyválasztmánya jelöltje értekezletén, amelyen hivatalosan is őt jelölték a kerület országgyűlési képviselőjének. *Új Magyarország*, 1944. május 20. 3.

⁵⁶ Rátz Jenő 1944. május 24-én Piukovich József, Bács-Bodrog vármegye és Zombor város új főispánja beiktatási ünnepségén Zomborban mondott beszédet. *Új Magyarország*, 1944. május 25. 7.

⁵⁷ Rátz 1944. december 21-i beszédét idézi: *Függetlenség* 1944. december 22. 3.

⁵⁸ Rátz Jenő Szegeden a Magyar Élet Mozgalom (MÉM) zászlóbontó beszédét a városi színházban tartotta. Teljes szövegét lásd *Új Magyarország*, 1939. január 24. 9. A MÉM lobogóját Imrédy Béla 1939. januárjában bontotta ki. A szervezet jelvényéül a csodaszarvast választotta, célja pedig az volt, hogy politikája támogatására a kormánypárton kívüli erőket, a szélsőjobb tömegeit is mozgósítsa.

⁵⁹ A vádirat hivatkozása téves, az *Egyedül vagyunk* havilap volt, melyen a megjelenés napja nem szerepelt. Rátz nem írt cikket az 1939. januári számban. A vádiratban itt idézett gondolat viszont Rátz 1939. január 22-i beszédében megtalálható.

1939. január 31-én a *Magyarság* című napilap a következő vád tárgyát képező beszéde részét közli a terhelteknek:⁶⁰

„... a zsidóság faj, mely nem tud összehasonulni a vendéglátó néppel. Ezen nem segít az sem, hogy felveszi a keresztség szentségét. Nem a kereszténység és a magyarok az okai az antiszemitizmusnak, hanem maguk a zsidók...”

1941. március 31-én Rátz Jenő a *Nemzetőr* című lapnak az alábbi inkriminált nyilatkozatot adja:⁶¹

„... Katonaegység kellene, hogy heroikus életszemlélettel tudná követni a kormányt. Eszembe jut ezzel kapcsolatban a harmadik zsidótörvény ígéretése. Már több mint egy éve ígérte a miniszterelnök úr [*Teleki Pál*], a pénzügyminiszter úr [*Reményi-Schneller Lajos*] is, és ki tudja, hány honatya.⁶² De még mindig csak ígéret. Okosan topognak egy helyben ezekkel az ígéretekkel. Még ma sem tartom elkésztettnek a kibontakozást. Ha a szegedi gondolatot és Gömbös Gyula programját becsületesen megvalósítjuk [...]”

Rátz Jenő a jelzett nyomtatványokban és gyülekezet előtt elmondott beszédeiben huzamosabb időn át olyan állandó jellegű és folyamatos tevékenységet fejtett ki, amely alkalmas volt arra, hogy a fasiszta és a demokrácia-ellenes irányzatok elterjesztése és megerősítése végett, illetve a faji és felekezeti gyűlölet felkeltése és ébren tartása céljára a közfelfogást jelentős mértékben befolyásolja és az országra káros irányba terelje.

III.

5./ Dr. Reményi-Schneller Lajos 1938. március 9-től kezdődően Darányi Kálmán, Imrédy Béla mindkét kormányában, gr. Teleki Pál, Bárdossy László, Kállay Miklós, Sztójay Döme, Lakatos Géza és Szálasi Ferenc által alakított, egymást követő kormányokban töltötte be a pénzügyminiszteri tisztséget.

Darányi Kálmán v[olt]. miniszterelnök által Győrben meghirdetett programjának katonai vonatkozása része, a pénzügyi függetlenséget visszanyert ország honvédségének fel-

---

⁶⁰ Rátz 1939. január 30-án Miskolcon tartott beszédéből a *Magyarság* többek között szó szerint a következőket idézte: „A zsidóság faj. Nem tartott soha és nem tart ma sem szorosabb lelki kapcsolatot azzal a néppel, amelynek körében él. Amennyire külsőségekben hozzásimul a vendéglátó néphez, annyira nem tud összehasonulni vele. Ezen nem segít az sem, ha felveszi a keresztség szentségét, mert a keresztség a fajtát megváltoztatni nem tudja.” *Magyarság*, 1939. január 31. 2.

⁶¹ Rátz nyilatkozata szó szerint így hangzik: „Egység kellene és fegyelem kellene, lelki értelemben ’katonás egység’, mely arra képesítené a nemzetet, hogy heroikus életszemlélettel, azonos vágyakkal és a hitnek teljességével tudná követni a kormányt minden politikai kérdésben... Csak úgy hirtelen jut eszembe evvel kapcsolatban a harmadik zsidótörvény ígéretése! Már több mint egy esztendeje, hogy elhangzott az a miniszterelnöki beszéd, mely megállapította a szükségességét. És azóta ígérte a pénzügyminiszter is, a kormánypárt elnöke, az igazságügyi államtitkár és ki tudja, hány más honatya, akinek beszéde nem kerül az újságba! De még mindig csak ígéret! Okosan topognak egy helyben ezekkel az ígéretekkel! [...] Még ma sem tartom elkésztettnek a dolgot, ha a szegedi gondolatokat és Gömbös Gyula nemzeti és szocialista programját becsületesen, igaz hittel, a jobb jövőbe vetett reménységgel és bátorsággal, önzetlen lélekkel megvalósítjuk.”

⁶² Rátz túloz. Teleki 1940 októberében jelentette be, hogy készül a harmadik zsidótörvény betervezésére.

állítására, annak korszerű felszerelésére vonatkozott. Ezen célokra szükséges pénzügyi fedezet előteremtése terheltnek mint pénzügyminiszternek volt a feladata.

A győri program 5 évre volt tervezve, figyelemmel azonban a külpolitikai viszonyokra és arra, hogy a háborús állapot rohamléptekkel közeledett, minél fogva a hadsereg fokozottabb igényekkel lépett fel, a program keresztülvitele gyorsabb tempót igényelt. Az egymást követő kormányok alatt terhelt pénzügyminiszteri minőségében a honvédségi célokra kezdetben előirányzott 600 millióra, mely további 125 millióval emeltetett fel, a szükséges fedezetet beruházási hozzájárulás után teremtette elő. Teleki kormányzása alatt a fegyverkezési költségek emelkedtek a Felvidék, Kárpátalja, az erdélyi területrészek visszacsatolásával, majd a Délvidék megszállásával előállott mozgósítások által, úgyhogy az инвестиáció [az] 1940. évben 1700 millióra, majd [az] 1941. évben az összeg 2,4 milliárdra emelkedett. A beruházási hozzájáruláson kívül a különböző adónemek állandóan emelkedtek terhelt részéről, és mindez az országtól példátlan erőfeszítést igényelt.⁶³

Dr. Reményi-Schneller Lajos az évenként mindinkább fokozottabb igényekkel előálló honvédségi beruházások teljesítését szükségesnek tartotta, bár az államháztartás egyensúlya az állandóan növekedő Németországba irányuló szállítások által, valamint [mind] az 1942., mind az 1943. évek deficitese költségvetései folytán felborulással fenyegetett. A Legfelsőbb Honvédelmi Tanácsnak 1942. július 14-i ülésén terhelt a honvédség részére 1150 milliós hitel rendelkezésre bocsátását javasolta. E célból indítványozta a gazdasági életnek a teher elviselésére való alkalmassá tételét, minden erőnek egy célra való összpontosítását, mire való tekintettel semmire sem kell figyelemmel lenni. Ajánlja az adók emelését, új adók bevezetését, az iparnak a háborúba való teljes beállítását.

Terhelt minden szaktudásával és igyekezetével előmozdította az országnak a háborúra való felkészülését, bár [az] 1939. év végén, illetve [az] 1940. év elején az Észak-Amerikai Egyesült Államok megtagadták Magyarország részére harci repülőgépeknek rendelkezésre bocsátását, mondván, hogy az ország európai konflagráció [végtromlás] esetén a tengely oldalán lesz kénytelen háborúba lépni, [a]miből dr. Reményi-Schneller tudta, illetve tudnia kellett volna, hogy a háborúra való felkészülés az országnak Német- és Olaszország oldalán való részvételét jelenti.

---

⁶³ A honvédség fejlesztésére szánt egymilliárdos beruházási programot Imrédy Béla és munkatársa, Judik József, a Magyar Nemzeti Bank igazgatója dolgozta ki még 1937 novemberében. A kormány egyszeri vagyonadót vetett ki, ebből 600 millió pengőt közvetlenül a Honvédség fejlesztésére, a többi költsön kibocsátásával a hadiiparra és az azzal kapcsolatos beruházásokra fordították. A „győri program” öt évre szólt, célja egy 107 ezer fős békelétszámú haderő létrehozása volt. A Legfelsőbb Honvédelmi Tanács 1939 februárjában úgy döntött, hogy a haderőfejlesztési programot két év alatt, 1940 augusztusáig be kell fejezni. Eddig az időpontig csak a Honvédség mintegy 1,6 milliárd pengőt kapott fejlesztésre. A kitűzött terveket csak részben tudták megvalósítani, a fejletlen magyar ipari háttér miatt, és részben azért is, mert Németország nem volt hajlandó a kívánt mértékben korszerű harci eszközökkel ellátni Magyarországot.

Dr. Reményi-Schneller Lajos részt vett [az] 1941. június 25-e körül Bárdossy László elnökelete alatt tartott minisztertanácson, melyen a miniszterelnök Kassa bombázása miatt bejelentette az oroszok elleni hadüzenetet, melyet terhelt is megszavazott, mert a bombázás által az országot megtámadottnak vélte, s így a háború megüzenését jogszerűnek tartotta.⁶⁴

Az úgynevezett márkaszaldón⁶⁵ mutatkozott magyar követelések az országot gazdaságilag mind jobban odakapcsolták Németországhoz. 1941. év május haváig a kiv[iteli], ill. behozatali számla Németországgal szemben passzív volt [sic!], vagyis a németek szállítottak több árut Magyarországnak, tehát mi tartoztunk Németországnak. A jelzett időpont után fordított helyzet állott elő, a fokozódó Németországba irányuló áruszállítások folytán a szaldó évről évre magasabb összeget mutatott, több százmillió követelés állott elő Magyarország javára. A magyar exportőrök pengőre átszámított követelésükhöz csakis német ellenszállítások esetén juthattak, s amikor Németország a szállításokat csökkentette, majd teljesen leállítani kényszerült, következett be a márkaszaldó úgynevezett megfinanszírozása, ami abban állott, hogy a márkaszámla terheit részben a Magyar Nemzeti Bank, részben a budapesti pénzintézetek, majd pedig az állam vállalta magára, egy esetleges háború utáni német szállítás reményében. Az ilyképpen pengősitett márkakövetelések fordítottak a magyar hitelezők kielégítésére.

Szaporították a márkaszámlán levő magyar követeléseket, a magyar területen Jugoszlávia, majd Oroszország ellen felvonuló német csapatok vasúti fuvar költségei, és a németekkel való közös repülőgépgyártási program, mely a szaldó emelését azért is növelte, mert a gyártási szabadalom átengedése ellenében az ország tartozott az előállítás minden költségeinek fedezése mellett a kész repülőgépek egy részét a németeknek átadni.⁶⁶

Clodius német követel felévenként terhelt pénzügyi vonatkozású tárgyalásokat folytatott a márkaszaldóval kapcsolatban, mely számla finanszírozása kifejezetten azért szolgált német érdekeket, mert annak növelése a németek részére történt szállításokkal állott szoros összefüggésben, kiknek természetesen érdekükben állott, hogy az ország területéről minél több árut szállítsanak el.⁶⁷

Dr. Reményi-Schneller Lajos az ország gazdasági helyzetét aláásó márkaszaldót mindenképpen fenntartandónak tartotta és kapcsolatba hozta azt a honvédség felszerelésével, valamint az oroszok elleni hadviseléssel.

⁶⁴ A minisztertanács 1941. június 26-án ült össze, amelyen Bárdossy László nem a Szovjetunió elleni hadüzenetet jelentette be, hanem megállapította, hogy Magyarország „hadiállapotba” került a Szovjetunióval Kassa bombázása miatt. Formális hadüzenetre nem került sor.

⁶⁵ Szaldó: egyenleg, a számla lezárásakor a „tartozik”, illetve a „követel” rovat közötti egyenleg.

⁶⁶ Ezzel kapcsolatban lásd a 29. jegyzet.

⁶⁷ Carl von Clodius a német külügyminisztérium gazdaságpolitikai osztályának volt a helyettes vezetője, 1944 előtt csak egyetlen alkalommal, 1941 júliusában járt Budapesten. Tévesen állítja a vádirat, hogy Reményi-Schnellerrel félévente tárgyalt volna. Berlinben viszont több alkalommal tárgyalt Bárdossy Lászlóval, Kállay Miklóssal és más magyar illetékesekkel is.

A 33-as Országos Bizottságnak 1943. évi április havában tartott ülésén terhelte a következőket mondja:⁶⁸

„Azt kell lemérnünk, hogy a hadseregnek mi az előnye, hogy úgy mondjam, mi a legkisebbik baj. Az-e, hogy a hadseregem megkapja azt, amire szüksége van és egy márkaszaldó keletkezik, vagy az, hogy márkaszaldó nem keletkezik, de esetleg a hadseregünk felszerelése olyan lesz, mint egy lyukas fogsor...”

Ugyanitt ezzel kapcsolatban így nyilatkozik:

„... a márkaszaldó [...] politikai kérdés is, mert hiszen valamivel a bolsevizmus elleni közös harcban és önvédelmi háborúban részt kell vennünk, s ezek az áldozatok mindenestre olyan erőfeszítések a mi közgazdasági életünk részéről, amelyeket viselnünk kell a háborúval kapcsolatban...”

Dr. Reményi-Schneller Lajos pénzügyminiszteri minőségében, bár előre látta az 1939. évi háborúnak Magyarországra való kiterjedését és Magyarországnak Németország oldalán a háborúba való mind fokozottabb mértékben való belesodródását, vezető állásában azt részben a hadsereg felszerelésére szükséges pénzügyi fedezet előteremtésével, részben pedig az országnak gazdasági vonalon Németország oldalán való lekötésével, illetve e téren kifejtett tevékenységével és magatartásával elősegítette, azt megakadályozni nem törekedett, bár erre vezető közhivatali állásánál, politikai, közgazdasági és közéleti szerepénél fogva módja lett volna.

1944. szeptember 7. napján Horthy Miklós kormányzó elnöklete alatt a Lakatos-kormány tagjai részvételével tartott koronatanácson,⁶⁹ amelyen a kormányzó bejelentette, hogy a szövetséges hatalmakkal fegyverszünetet kíván kötni, ezen bejelentés ellen a polgári miniszterek közül Jurcsek Bélán kívül csakis dr. Reményi-Schneller Lajos szólalt fel, aki olyképp nyilatkozott, hogy a fegyverszüneti lépésnek beláthatatlan következményei lehetnek a német oldalról.⁷⁰ Hangsúlyozta terhelte, hogy neki bizalmas kapcsolatai vannak a németekkel, így Veessenmayer Edmund német követtel, s ez a lépés súlyos megtorló intézkedéseket vonna maga után.

[Az] 1944. szeptember 8. napján tartott minisztertanácson a fegyverszünettel kapcsolatos kormányzói bejelentéshez dr. Reményi-Schneller Lajos új[ó]lag hozzászólt.⁷¹ A fegy-

⁶⁸ A vádirat téved. A 33-as bizottság az 1924: IV. tc. alapján a szanálás idején már működött. Ennek munkáját újította fel 1931. augusztus 7-én az 1931: XXVI. tc. (A gazdasági és hitelélet rendjének, továbbá az államháztartás egyensúlyának biztosításáról) 7. §-a, amely felállította a 33-as bizottságot. Ennek 22 tagját az országgyűlési képviselők, 11 tagját a felsőházi tagok választották. A bizottság hatáskörébe tartozott a kormány által tervbe vett intézkedések helyességét, célszerűségét megvizsgálni, ezekről véleményt mondhatott, javaslatokat tehetett. A 33-as bizottság megvitatta az ország pénz- és hitelügyeit, az államháztartás helyzetét és a zsidótörvényeket is. Az 1941: XI. tc. 2. §-a a 33-as bizottság létszámát 42-re emelte, 28 országgyűlési képviselő mellé 14 felsőházi tag megválasztását írta elő. A korabeli napisajtó nem adott hírt a bizottság üléséről.

⁶⁹ A koronatanács olyan minisztertanács, amelyen nem a miniszterelnök, hanem az államfő elnökölt.

⁷⁰ Az 1944. szeptember 7-i koronatanács jegyzőkönyve nem maradt fenn, a másnapi minisztertanácson Lakatos Géza miniszterelnök számolt be a koronatanácson elhangzottakról.

⁷¹ Az 1944. szeptember 8-i minisztertanácson Reményi-Schneller mindössze egyszer szólalt meg. A jegyzőkönyv szerint a fegyverszünetről csak annyit mondott: „Úgy látja a helyzetet, hogy itt arról van szó, hogy öngyilkosság, vagy hősi halál. Nézete szerint az oroszok nem respektálnák az angolszász jelképes megszállást.”

verszüneti tárgyalásokat azon szempontból ellenezte, hogy [az] azzal járó előnyök kicsinyek a [zok]/hoz a súlyos következményekhez képest, melyek annak megkötésével járnának. Kitartás esetén remélhető, hogy a németek megadják a sokszor megígért segítséget, mellyel az orosz haderőt ideig-óráig fel lehetne tartóztatni, és ez alatt a háború reánk kedvező fordulatot is vehetne.

Dr. Reményi-Schneller Lajos ezen magatartásával a fegyverszünet megkötését befolyásának kihasználásával megakadályozni igyekezett.

6./ Terhelt [az] 1944. december 23-án tartott felsőházi ülésen a következő vád tárgyává tett beszédet mondotta:⁷²

„...Ha a mai harctéri helyzetet összehasonlítjuk az egy hónap előttivel, máris reménysugarat látunk: az a német hadsereg, amelyről ellenségei már azt állították, hogy a földön hever, a legutóbbi napokban nagy támadásra tudott lendülni Luxemburgban. Ne legyünk kishitűek, mert a német hadsereg Európa más pontjain is erőteljes offenzívát tud majd indítani...”

Inkriminálom terheltnek az 1945. február 23-i koronatanácson tett következő beszéde részeit:⁷³

„A külpolitikai helyzet szempontjából kétségtelen, hogy Magyarország boldogulását csak Németország oldalán találhatja meg. Mindent el kell tehát követnünk, [hogy Németország bennünket] minél jobban megbecsüljön és értékeljen. Ebben az irányban kell dolgozni a követségünknek és a konzulátusainknak, de nem kevésbé a kitelepített lakosoknak is. Olyan magatartást kell kint tanúsítani, mely alkalmas arra egyrészt, hogy a németek érzékeljék határozott elszántságunkat, másrészt, hogy a németek azt a meggyőződést szerezzék, hogy ennek a nemzetnek fiai alkalmasak és képesek is arra, hogy a visszafoglalandó országot felépítsék és kormányozzák. Minden kitelepült magyarnak diplomáciai missziója van, és minden eszközzel oda kell hatni, hogy ezt a hivatást teljesíteni is tudja.”

Majd így folytatja: „...A katonapolitikai helyzet szempontjából örömmel állapítható meg a beérkezett különböző jelentésekből, hogy a régi magyar vitézség kezd feltámadni. Ez örömmel tölt el mindenkit, de szükségesnek tartanám, hogy megfelelő propagandával erről a lakosság szélesebb rétegei is tudomást nyerjenek. S éppen azért, mert a magyar katona immár kiküszöbölte a csorbát, és szellemében is harcképes. Szükségesnek tartanám, hogy mindaz a fegyver, ami az országban rendelkezésre áll, a megfelelő emberek kezében kiküldessék a frontra és használtassék fel az ellenséggel való küzdelemre, viszont az ország gazdasági erejének fenntartásának érdekében azt is szükségesnek tartanám, hogy csak katonailag tényleg felhasználható emberek vonassanak el a termelőmunkától.”

Dr. Reményi-Schneller Lajos gyülekezet előtt elmondott fenti beszédeiben a háború fokozottabb mértékben való folytatására izgatott.

⁷² Reményi-Schneller inkriminált beszédének eredeti szövegét nem sikerült fellelni.

⁷³ Reményi-Schneller felszólalásának teljes szövegét gépelt másolatban csatolták a periratokhoz. BFL Nb. 628/1946. 2104–2105.

Dr. Reményi-Schneller Lajos pénzügyminiszteri minőségében az általa kibocsátott 1077/1944. P. M. sz., a zsidók vagyonának zár alá vételéről és a zsidók minden ingó és ingatlan vagyonának zár alá vételéről *[sic!]* és bejelentéséről szóló rendelete alapján 1944. április 26. napján elrendelte a zsidók minden ingó és ingatlan vagyonának zár alá vételét. Ennek folytán az üldözöttek kénytelenek voltak minden néven nevezendő vagyonuktól megválni, és az ilyképpen zárolt zsidó származású vagyon részben Németországba szállított ki, részben a későbbiek során a nyilasok által vetetett igénybe.

Terhelt bocsájtotta ki 1944. május 16. napján az 1204/1944. P. M. sz. rendeletét a zsidók hasznát hajtó hatósági jogosítványainak megszüntetése tárgyában kiadott rendelet végrehajtásáról, és 1944. május 24-én a 7700/1944. P. M. sz. rendeletét a dohánytermelési engedélyekre, mely jogfosztó jogszabályok ugyancsak közprédává tették a nyilasok és németek számára a rendelet hatálya alá eső személyek vagyonát.

A Magyar Nemzeti Banknak az ostromot megelőzően másfél évvel Veszprémbe vitt kb. 35 000 kg aranykészlete 1945. január havában Fertőbozra szállított, ahol a szerelvénnyel hat hétig vesztegelt, majd terhelt a németekkel oly értelmű szerződést kötött, hogy az aranykészlet feletti tulajdonjog tekintetében változás külföldön nem fog bekövetkezni.⁷⁴ Ezt követően a szerelvénnyel Németországba útnak indított.

Terhelt 1944. október végén elrendelte a pénzverő gépi berendezésének és anyagkészletének nyugatra való áttelepítését, ami meg is történt.

Dr. Reményi-Schneller Lajos fentiekben foglalt intézkedéseivel német és nyilas katonai jellegű alakulatoknak vagyontárgyak ellen elkövetett erőszakos cselekményeihez nyújtott segítséget.

7./ Vád tárgyává teszem dr. Reményi-Schneller Lajosnak 1939. június 23-án a parlamentben tett közbeszólását:

„A zsidó menjen ki, a pénz maradjon benn.”⁷⁵

Baján a MÉP ülésén terhelt 1941. március 11-én a következő inkriminált nyilatkozatot teszi:⁷⁶

„A zsidókérdést meg kell oldani, mert útjában áll a nagyvonalú fejlődésnek [...]. Nincs is messze a megoldás ideje [...]. csak hónapokról van szó [...]. Kikapcsolások már folyamatban vannak...”

A bajai főispán beiktatásakor *[a]* terhelt által *[a]* tartott beszédében a következőképp nyilatkozik 1941. június 9-én:⁷⁷

⁷⁴ Az MNB értékei számára már 1938-tól kezdtek bunkereket építeni Veszprémbe. Ide 1944. november 4-től kezdték szállítani az MNB értékeit. Lásd még a 294. sz. jegyzet.

⁷⁵ A vádirat pontatlanul idézi Reményi-Schneller Lajos 1939. június 23-i közbeszólását. A képviselőházban Meskó Zoltán szól közbe, és azt mondta: „Ha a pénz benn marad, a zsidó kimegy, ez a politika.” Itt szólt közbe a pénzügyminiszter, nevetve azt mondta: „Én benne vagyok, Zoltán bácsi!” KN 1939-1944. I. k. 163.

⁷⁶ A korabeli országos és helyi lapok nem tudósítottak erről a beszédről.

⁷⁷ A vádirat tévesen 1941-re teszi a valóságban 1944. június 9-én, Baján dr. Endrey Béla új főispán beiktatásakor elmondott beszédének dátumát. Reményi-Schneller a főispán székfoglalója után mondta el a beszédét.

„... A nemzetnek mint egésznek joga igénybe vennie a zsidó vagyont és a nemzet céljaira fordítani azt, mert évtizedeken át elnéztük és túrtuk, hogy a zsidók nagyobb részét vegyék ki a nemzeti jövedelemnek, mint amennyi őket megillette volna...”

A képviselőházban dr. Reményi-Schneller a 199. ülésen, 1941. június 24-én beszédet mondott, melyet egész terjedelmében vád tárgyává teszek.⁷⁸

„... A zsidókérdés nem speciálisan magyar kérdés, hanem európai kérdés, és nálunk is csupán egy általános és egységes európai rendezés keretében oldható meg gyökeresen és véglegesen. Amíg azonban ez az általános, egységes európai rendezés bekövetkezik, nekünk addig is megoldást kell találnunk a magunk halaszthatatlan speciális zsidó problémáink tekintetében. Azt hiszem, ez egész világos, hogy ma el kell kezdeni, átmeneti rendezést kell csinálni.”⁷⁹ Az kétségtelen T. Ház, hogy azért, mert a kérdés gyökeresen és véglegesen csak az európai rendezés keretében eszközölhető, ebből nem következhetik, hogy ma ne csináljunk semmit, sőt ellenkezőleg, az következik, hogy a speciális magyar viszonyoknak megfelelő intézkedések már most megtörténjenek és előkészíttessenek akkor[ra], [...] amikor ez az osztály el fog távozni a magyar területről...”

A parlamentben 1941. november 27-én az alábbi vád tárgyává tett kijelentést teszi:⁸⁰

„...zsidó kézből volt 5362 [italmérés], ebből elvontunk 4800 engedélyt. Ugyanezt csináljuk az ecetnél, az élesztőárusítási engedélyeknél végig. Természetesen arra törekszünk, amennyire módomban van, hogy a többi tárcánál ugyanez történjék...”

Funk német miniszternek budapesti látogatásakor, 1942. szeptember 10-én pohárköszöntőjében a következő inkriminált nyilatkozatot teszi terhelte:⁸¹

„Különös öröm számunkra nagyméltóságod személyében a Führer és birodalmi kancellár egyik kiváló munkatársát üdvözölni [...]. A német háborús gazdálkodás páratlan teljesítményeit őszintén csodáljuk [...]. Magyarország katonai és gazdasági téren teljes mértékben hozzájárul a közös ügyhöz...”

Dr. Reményi-Schneller Lajos gyülekezett előtt a fentiek szerint elmondott beszédeiben huzamosabb időn át olyan állandó jellegű és folyamatos tevékenységet fejtett ki, amely alkalmas volt arra, hogy a fasiszta és demokráciaellenes irányzatok elterjesztése és megerősítése végett, valamint a faji és felekezeti gyűlölet felkeltése és ébrentartása céljára a közfelfogást jelentős mértékben befolyásolja és az országra káros irányba terelje.

⁷⁸ A vádirat pontatlanul idéz: Reményi-Schneller nem saját álláspontját fejtette ki a Képviselőházban, hanem Teleki Pált idézte szó szerint. KN 1939-1944, X. k. 180.

⁷⁹ Innen kezdve saját szavaival fejtí ki álláspontját a pénzügyminiszter.

⁸⁰ Az idézet pontosan így hangzik: „Zsidókézből volt 5362, ebből felülvizsgáltunk 5049-et és folyamatban van 313 engedély felülvizsgálata. Elvontunk 4800 engedélyt és a törvényben biztosított mentességek alapján meghagytunk 220-at. Összesen tehát 29 tétel van függőben. (Maróty Károly: Helyes! Követendő példa!) Ugyanezt megcsináltuk az ecetnél, az élesztőárusítási engedélyeknél stb., végig. (Helyeslés.) Természetesen arra törekszem, amennyire módomban van, hogy a többi tárcánál ugyanez történjék, mert törvényünk van, amelynek végrehajtásáról minél előbb gondoskodni kívánunk.” KN 1939-1944. XII. k. 143.

⁸¹ Walter Funk birodalmi gazdasági miniszter 1942. szeptember 7-én érkezett Budapestre. Aznap este Reményi-Schneller estebédet adott tiszteletére a Gellért Szállóban. Pohárköszöntőjét a Magyarország szeptember 9-i száma ismertette részletesen.

IV.

8./ Dr. Szász Lajos, aki a Sztójay-kormány iparügyi minisztere volt, elvállalta [az] 1944 szeptemberében megalakult, [az] országgyűlési képviselők Magyar Nemzeti Szövetségének elnökségét. A Nemzeti Szövetség létrehozásának célja az volt, hogy a Lakatos-kormány által megszüntetett politikai pártok helyett legyen olyan szervezet, mely a pártokhoz hasonlóan előzetesen megtárgyalja az országgyűlés elé kerülő kérdéseket másrészt biztosítja a kormányzás fő tényezői: az államfő, az országgyűlés és a kormány intézkedéseinek egységét és összhangját.⁸² Mivel ennek a szövetségnek a tagjai a nemzetiszocialista és nyilaskeresztes pártok képviselőházi tagjai voltak zárt egységben, és emellett a MÉP jobboldalához tartozó képviselők és felsőházi tagok, természetes, hogy programja a tengelyhatalmak mellett való kitartás volt, a nemzeti erők legteljesebb összefogása a háború tovább folytatására a végső győzelemig. Ennek megfelelően terhelt elnöklet[e] alatt a Nemzeti Szövetség 1944. október 18-án tartott ülésén Szöllősi helyettes miniszterelnök bejelentésére tudomásul vette az október 15. óta történt eseményeket.⁸³ Az egyik, október vége felé ugyancsak terhelt elnökletével tartott ülésen pedig az Országtanácsnak azt a határozatát vette tudomásul, mellyel ez javasolja az országgyűlésnek Szálasi nemzetvezetővé való megválasztását.

A Nemzeti Szövetség e ténykedéseiről dr. Szász Lajos, mint ennek elnöke, 1945. január 2-án Sopronban tartott ülésén a következőképpen nyilatkozott.⁸⁴

„A miniszterelnök – Lakatos – magatartásából arra lehet következtetni, hogy ellenzéki tömörülést lát a Nemzeti Szövetségben, amely megbuktatására és hatalomra törekszik. A Nemzeti Szövetség minden erejét megfeszítve dolgozott [...] azon, hogy lehetővé tegye a kormányprogram megvalósítását a becsület útján, a szövetségi hűségben folytatni a harcot hazánkért, fajtánkért és hitünkért.

Az október 15-én elhangzott [...] kormányzói szózat alkalmas lehetett volna arra, hogy a nemzet életéért folytatott minden becsületes küzdelmet derékba törve, fenntartás nélkül kiszolgáltatassa hazánkat a bolsevizmusnak.

A Nemzeti Szövetség tagjai a legnehezebb órákban életük kockáztatásával kitarotnak álláspontjuk mellett, vállalták és lehetővé tették, hogy a felülről megindított forradalom úrrá ne lehessen az országon, és azt megmentve, a revolúció helyett az evolúció útján haladjon az ország becsületes harccal a boldog jövő felé. Ezzel a magatartásával és állásfoglalásával biztosította a Nemzeti Szövetség, hogy a magyar alkotmányos életbentörés ne következzen be, az ország rendje és a felelősségre vonás lehetősége biztosíttassék, az ország becsülete fenntartassék. De amikor rendíthetetlen hittel és bizalommal tekintünk a jövőbe, ugyanakkor mélységes megvetéssel gondolunk azokra az árulókra, akiket a nemzet kivetett a kebeléből. Akik [...] ma a sülyedőnek vélt hajóról

⁸² Lásd a 46. sz. jegyzet.

⁸³ A Törvényhozók Nemzeti Szövetsége üléseinek jegyzőkönyvei csak 1944. december 1.-1945. március 16. közötti időszakból maradtak fenn.

⁸⁴ A beszéd teljes szövegét lásd a III. fejezet, 12. sz. dokumentum.

patkány módra menekülve a bolsevizmus oldalán törnek hazájuk, fajtájuk és Istenük ellen, és akiknek emléke elrettentő példa lesz a jövődő nemzedék előtt.”

1944. november havától a Vörös Hadsereg előnyomulása mindinkább azzal fenyegette a nyilas kormányzati rendszert, hogy központját, Budapestet bekerítve, és a központot az ország többi, még el nem foglalt részétől is elvágvá, az egész nyilas közigazgatás és uralom összeomlik. Ezért Szálasi kormánya mindent elkövetett, hogy a központi kormányzás szerveit a lehető legérítetlenebbül nyugatra telepítse és uralmát már akkor is biztosítsa, mikor az ország fővárosa is már a felszabadító erők hatalmába került. Dr. Szász Lajos, mint a Szálasi kormány kereskedelmi és közlekedésügyi minisztere, ezt a célkitűzést magáévá tette és a saját minisztériumára vonatkozólag igyekezett is valóra váltani. Célja az volt, hogy Sopronban egy működőképes minisztériumot létesítsen, és ebből a célból erőszakos eszközök alkalmazásától sem riadt vissza, hogy minisztériumának személyzetét a nyugatra való távozásra kényszerítsék. Elrendelte azoknak a hivatali beosztásuk folytán szolgálat alól mentesítetteknek, ill. polgári foglalkozásukban meghagyottaknak összeírását, akik nem szándékoztak nyugatra távozni.⁸⁵ Álláspontja az volt, hogy neki azokra a tisztviselőkre, akik nem távoztak nyugatra, szüksége nincsen, tehát azok vonuljanak be katonának.

Dr. Kutassy-Szeglethy Istvánt, titkárát megfenyegette, ha nem települ ki, egy ebbeli ténykedéséről hírhedt alezredes parancsnoksága alatt álló büntetőszázadba osztja be. Az itt maradt tisztviselőktől megtagadta olyan igazolvány kiadását, mely szerint azok itt maradásra kötelezettek. Kijelentette, hogy azok a tisztviselők, akiknél fontos családi körülmények nem teszik szükségessé a Budapesten maradást, és mégsem települnek nyugatra, kommunista gazemberek.

Dr. Szász Lajos fentiekben foglalt vezető jellegű cselekményével a nyilas mozgalomnak segítséget nyújtott a hatalom megszerzésére irányuló lázadáshoz, a hatalom megtartásához.

Dr. Szász Lajos, mint 1939. év óta Kecskemét MÉP párti képviselője, a választó közönség előtt, mint református, a Pest környéki reformátusok ülésén, mint a 42 tagú Országos Bizottság tagja, annak gyűlésén, mint kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter, minisztériumának tisztviselői előtt, mint a Nemzeti Szövetség elnöke ennek gyűlésein tartott beszédeiben következetesen hirdette a kitartó hűséget a tengelyhatalmak háborúja mellett, mely szerinte a keresztény nemzeti érzés háborúja az Istent, hazát és fajtáját megtagadó nyugati plutokrácia és keleti bolsevizmus ellen. A totális háború eredményes folytatása végett követeli minden téren, különösen a mezőgazdaságban a tervszerűséget, mint a nemzet hadigazdálkodásának nélkülözhetetlen alapfeltételét, sőt követeli – 1943-ban –, hogy termelésünk biztosítsa azokat a szükségleteket is, melyet a külfölddel fennálló szerződéses kötelezettségeink kielégítését szolgálják. Mikor a diadalmas Vörös Hadsereg már

---

⁸⁵ A K.K.M. iratanyaga Budapest ostroma idején elégett, így Szász Lajos 1944. novemberi tevékenységével kapcsolatos eredeti dokumentum nem áll rendelkezésünkre.

Budapestet ostromolta, mikor a Dunántúl jelentős részét már felszabadította, még mindig hirdeti hitét az arcvonala megsebződésében, sőt a német hadsereg győzelmes előrevonulásában.

1941. október 3-án a Pest környéki reformátusok gyűlésén következőket mondja:⁸⁶

„...Németország elhatározta, Isten áldotta fegyvereivel kiirtja a bolsevizmus rémét Európából. A német katonaság oldalán hűen harcolnak a magyar honvédek is, hogy diadalra segítsék Krisztus uralmát a bolsevizmussal szemben. Krisztus és Sztálin, a keresztény nemzeti érzés és a világ felforgatott [*helyesen: felforgató*] kommunizmus áll egymással szemben. Az, aki csak egy pillanatig is habozik a választásnál, hogy mely oldalra kell állnia, ellensége Istennek, hazájának és fajtájának. Ebben a háborúban csodálatosképpen egymásra talált a nyugati plutokrácia és a keleti bolsevizmus.”

1943. január 23-án a kecskeméti néma bál ünnepségén a következőket jelenti ki:⁸⁷

„[...] eljön a leszámolás órája, eljön az az idő, amikor számot kell adni majd mindenkinek arról, hogy vámszedője, vagy áldozatos munkása volt a mai időnek. [...] ha valaha, most van az ideje, hogy egymásra találjunk, kint a frontona magyar honvéd két fegyverrel harcol, az egyik kezében a keresztet tartja, a másikban a puskát szorongatja. Jaj annak, aki visszavonást szit, aki azon munkálkodik, hogy meggyengüljön, megremegjen bármelyik kéz, mert ma Krisztusért és hazánkért folyik a küzdelem...”

1943. március 6-án [a] 42 tagú Országos Bizottság ülésén tartott két és fél órás előadásából való a következő részlet:⁸⁸

„...Áttértünk a szükségletekből kiinduló kivetési rendszerre. Ezzel a mezőgazdaságra is átviszik azt a tervszerűséget, mely a totális háborúban levő nemzet hadigazdálkodásának nélkülözhetetlen alapfeltétele. [...] A kivetési mennyiségnek akkorának kell lennie, hogy a honvédségnek, az ország ellátatlan lakosságának és a külfölddel szemben fennálló szerződéses kötelezettségnek [...] szükségletét biztosítsa.”

1944. június 3-án egy kecskeméti küldöttség előtt mondja:⁸⁹

---

⁸⁶ Szász Lajos beszédét 1941. október 2-án, csütörtökön mondta el. A beszéd teljes szövegét lásd *Új Magyarország*, 1941. október 3. 5.

⁸⁷ A *Kecskeméti Lapok* 1943. január 24-i számában a vádiratban idézett gondolat első része nem szerepel. Ott Szász beszédének első mondata így hangzik: „A mai idők – úgy mond – nem alkalmasak vagyonszerzésre, vagyongyarapításra. A mai idők az áldozatok ideje.”

⁸⁸ A 42-es Bizottság 1943. március 5-én és 9-én ülésezett. Szász Lajos mindkét ülésen felszólalt, de a március 5-i beszédét, lehetséges, hogy még a Néptügyészség munkatársai kiemelték az iratcsomóból, ugyanakkor a per iratai között ma már nem található. MOL – K513 – 42-es Bizottság i. (31. cs.) 1943.

⁸⁹ Szász Lajos Kecskemét város közel 50 fős küldöttségét fogadta az Iparügyi Minisztériumban. A küldöttséget Horváth Ödön főispán és Liszka Béla polgármester vezette. Az ünnepségen Szász többek között a következőket mondta: „A magas színvonalra emelt politikára ma tehát még nagyobb szükség van. *Félre kell tennünk minden személyeskedést, minden egyéni érdeket, minden széthúzást*; mindent ki kell küszöbölnünk, ami elválaszt bennünket egymástól – mindent előtérbe kell állítanunk, ami egybeköt és összekapcsol. *Összefogva, vállvetve, közös erővel és egyetértésben kell szolgálnunk az ország érdekeit*. Nem is tudom, mi az oka annak, hogy a magyarságnak ez a nagy összefogása olyan nehezen valósul meg. Nem látom az indokokat, mert van vezérünk, az ország kormányzója, van programunk, amelyet miniszterelnök a közelmúltban hirdetett. Van célunk: a győzelem. Ismerjük az utakat és eszközöket: a honvédek a német bajtársal együtt kell harcolnia, a polgári lakosságnak pedig minden erejét megfeszítve kell dolgoznia.” *Új Magyarország* 1944. június 4. 5–6.

„Van célunk: a győzelem. A honvédek a német bajtárssal együtt kell harcolni, a polgárságnak pedig megfeszítve kell dolgoznia.”

1944. október hó 19-én a kereskedelemi és közlekedésügyi minisztérium tisztviselői előtt tartott beszédében „Testvéreim” megszólítás után harcot és munkát követelt.⁹⁰ Harcot a honvédség, munkát az itthon levők részéről.

„A harcot, amely az életünkért folyik, végig kell és végig fogjuk küzdeni német szövetségesünkkel a diadalig. Ennek a harcnak meginognia nem szabad, ennek a harcnak más vége nem lehet, csak a győzelem.”

Beszéde további során kemény munkát, becsületet és tisztaságot követel, majd beszédét „Éljen Magyarország! Éljen Szálas!” felkiáltással fejezi be.

1944. december 5-én a Nemzeti Szövetség Sopronban tartott ülésén elnöki minőségében a következő vád tárgyává tett kijelentést teszi:⁹¹

„...Mi nem félünk attól, hogy ott [*Budapestet értette alatta*] ágyúszót hallunk, sőt merem állítani, hogy megnyugvással halljuk, mikor a magyar és német csapatok ágyúznak.”

1944. december 12-én ugyancsak [*a*] terhelt elnöklete alatt tartott ülésen a következőket mondja:⁹²

„A harctéri helyzet átmeneti alakulása, átmenetileg szükségessé teheti, hogy a kormány, [...] hatóságok és hivatalok érintett részei, ugyanígy a politikai tényezők, elsősorban az országgyűlés két házának tagjai, azok családtagjai átmenetileg a Német Birodalom területén nyerjenek elhelyezést [...]. Minden remény megvan arra, hogy rövidesen szilárd arcvonal fog kialakulni...”

[*Az*] 1945. január 9-én tartott ülésen ugyancsak elnökként mondja.⁹³

„A kormánynak és a német hadseregnek változatlanul Budapest felszabadítása a célja, és igazán nem hihető, hogy a német hadvezetőség meghozná azokat az áldozatokat, amelyeket meghoz Budapest felszabadítása érdekében, ha olyan hátsó gondolattól vezéreltetné magát, mely ellenkezne a Führer vonatkozó parancsával és csak arra törekedné, hogy a Budapesten körülvárt katonai erőket kiszabadítsa. Velünk összegyűjtették a megfelelő postát és vasúti, műszaki személyzetet, hogy azonnal megkezdhesék Budapesten a szétrombolt telefon, távírda és vasút helyreállítását.”

Ilyen módon terhelt gyülekezet előtt elmondott beszédeiben huzamosabb időn át olyan állandó jellegű és folyamatos tevékenységet fejtett ki, mely alkalmas volt arra, hogy az ország háborúba lépése, illetőleg a háború fokozottabb mértékben való folytatása érdekében a közfelfogást jelentős mértékben befolyásolja és az országra káros irányba terelje.

9./ A német-nyilas hadvezetésnek legégetőbb problémája a közlekedés és szállítás zavartalan, a hadi események zsúfolódása folytán fokozott ellátása és az ellenfél közlekedési és

⁹⁰ Szász beszédének teljes szövegét lásd *Magyarság*, 1944. október 21. 3.

⁹¹ Szász 1944. december 5-i beszédét nem közlik az ekkor még megjelenő lapok: *Új Magyarság*, *Összetartás*, *Magyarság*, *Függetlenség*, *Friss Újság*.

⁹² Szász Lajos e beszédéről is lásd a 91. jegyzet.

⁹³ A korabeli nyilas sajtóban e beszédnek sincs nyoma.

szállítási lehetőségeinek lehető bénítása volt. Így a legnagyobb súlyt helyezte a magyar tulajdonban levő vasúti kocsik, autók és hajópark, valamint azok fenntartására, javítására szolgáló műhelyek nyugatra telepítésére.

Abból a célból, hogy a közlekedési eszközeink, vasúti gördülő anyagunk, gépkocsik és hajóparkunk nyugatra szállítása a katonai hatóságokkal való minél teljesebb összhangban és minél zökkenőmentesebben történjen, terhelte, mint kereskedelmi és közlekedésügyi miniszter, megszervezte a közlekedésügyi kormánybiztosságot, melynek élére Czlenner Imre vezérőrnagy, a Honvédelmi Minisztérium közlekedésügyi osztályának volt vezetője személyében olyan embert állított, aki önmagában biztosítéka volt a németek kívánságai százszázalékos kielégítésének. Ez a kormánybiztosság erőszakolta különösen a vasúti járműpark kitelepítését, míg az államvasutak budapesti főműhelyeinek nyugatra költöztetése kérdésében a németekkel való végleges megállapodás létrehozását maga a terhelte sürgette a nyomozati iratokhoz csatolt „F” jelzésű utasítás tanúsága szerint.⁹⁴

Így terhelte katonai jellegű alakulatnak vagyontárgyak ellen elkövetett erőszakos cselekményeihez segítségét nyújtott.

10./ Szász Lajos nyilvános beszédeiben a zsidókérdést is napirenden tartotta. Így 1941. május 27-én Kecskeméten a MÉP ülésén mondta a következőket:⁹⁵

„[...] nem megoldás az, hogy néhány zsidótól elveszik a trafikengedélyt. A zsidóknak a gazdasági hatalmat kell átadniuk keresztény kezekbe és ennek rövid időn belül be kell következnie. Szomorú, hogy akadnak olyan emberek, akik mint strómanok a zsidóság érdekeit szolgálják az ország közérdeke helyett. Nemcsak a zsidókérdést kell megoldani, hanem ennek fattyú hajtását, a zsidóbújtató-kérdést is.”

Ugyancsak Kecskeméten az alsókerületi negyvennyolcas körben tartott beszéde során így nyilatkozott:⁹⁶

„...A múlt század eszméje az egyenlőség, testvériség, szabadság. Ez mintha kissé kiropogott volna. Ennek oka, hogy a nagy hármass eszményt kisajátította és kalózlógóként használta fel a zsidóság, hogy a gazdasági liberalizmus útján megvalósuljanak saját céljai [...]. de a tőke és a szakszervezet összefogott [t] és [a] munkás csak akkor jutott munkához, ha a szociáldemokrácia szolgálatába állott, és a szakszervezeten keresztül hűségesen kiszolgált a zsidóságot [...]. Megtalálták céljaik eszközét: az aranyat. Azt hangoztatták, hogy csak arannyal lehet értéket mérni, annak van egyedül értékállandósága, közben a pénz és az arany értékét mesterségesen alakították.”

1944. május 23-án Thuránszky főispán nyíregyházai beiktatásán ezeket mondja:⁹⁷

„Senki sem célozza a zsidók kiirtását, kipusztítását, sanyargatását. A kormány mind-
ezideig egyetlen olyan rendelkezést sem tett, melyből az volna következtethető, hogy

⁹⁴ A jelzett utasítás nem található a per iratai között.

⁹⁵ Szász Lajos május 24-i beszédét ismerteti az *Új Magyarország* 1944. május 27-i száma.

⁹⁶ Nem sikerült kideríteni, hogy a vádirat milyen forrásból idézi Szász e beszédét.

⁹⁷ Szász 1944. május 23-i beszédének teljes szövegét lásd a III. fejezet, 8. sz. dokumentum.

ezek a magyarsághoz nem méltó célok lebegnének szeme előtt. A zsidókérdés megoldásánál nem lehet irányadó a gyűlölettől fűtött antiszemitizmus, hanem egyedül a szeretettől áthatott fajvédelem. Senki sem akarja a zsidóságot a világból kiirtani. Csak fajtánkat szeretnénk megmenteni káros befolyások alól. Boldogok leszünk, ha Ahasvérusnak szerencsétlen népe valahol hazát talál...”

Majd ugyanebben a beszédében más helyütt a következőket mondja:

„A zsidókérdés végleges és gyökeres rendezése a magyar gazdasági életben nem fog zavarokat előidézni.”

A zsidóság iránt táplált valódi érzését jellemzően tükrözi vissza a Nemzeti Szövetség 1945. február 6-án Sopronban tartott ülésén tett pár szavas közbeszólása:

„Helyes lenne, ha [a] főútvonalakon mi lapátolnók a havat, és a zsidókat vinnék el 7–8 kilométerre dolgozni, ne[m] pedig minket.”⁹⁸

Dr. Szász Lajos gyűlekezetek előtt elmondott beszédeiben olyan állandó jellegű és folyamatos tevékenységet fejtett ki, mely alkalmas volt arra, hogy a faji és felekezet elleni gyűlölet felkeltése, illetőleg ébren tartása céljára a közfelfogást jelentős mértékben befolyásolja, és az országra káros irányba terelje.

V.

11./ Kunder Antal előbb mint a Külkereskedelmi Hivatal elnöke, majd [mint] kereskedelmi miniszter gazdasági vonalon szorosan együttműködött a németekkel. Németország [az] 1939. évet megelőzően, készülvén a háborúra, igyekezett az ország termelvényeit felvásárolni, arra törekedett, hogy az európai piacokat, így Magyarországot is a maga részére megszerezze. Terhelt előbbieken ismertetett minőségében 1939. évi [helyesen: 1939-ben] intenzív tárgyalásokat folytatott a német vezető gazdasági szakemberekkel, amelyek az államközi megállapításokban lefektetett kontingensek gyakorlati megvalósítására irányultak. Javaslatokat [tett] a megkötendő kereskedelmi szerződésekkel kapcsolatban.

A németországi kereskedelem egy kézben összpontosult, terhelt megbízásából közegei Németországba utaztak ki, és ott tárgyalásokat folytattak az ottani gazdasági exponeensekkel a szállítás gyakorlati lebonyolítását illetően. Kunder Antal a jelzett időben tárgyalásokat folytatott Daszlet [elírás; helyesen: Dassler, Otto H.] német szakemberrel, aki a gabona monopólium élén állott.⁹⁹ Az általános elveket Clodius követel beszélte meg, utóbb [a] nevezett által előadott sérelmeket a tárgyalásokkal kapcsolatban

⁹⁸ Szász Lajos, Bocsáry Kálmán képviselő felszólalása végén szó szerint a következőket mondta: „Helyes lenne, ha itt a főútvonalakon mi lapátolnók a havat, és a zsidókat vinnék el 7–8 km-re dolgozni, nem pedig bennünket!” Bocsáry eredetileg azt kifogásolta, hogy Sopronban munkaszolgálatosok „vonulgatnak, havat lapátolnak. Nem beszél humánúmról, mert amikor százezerszázmra pusztulnak a magyarok, ezt a szempontot félre kell tenni, de közegészségügyi szempontból és a közhangulat szempontjából nem helyesli, hogy főútvonalakon vonulassák azt a pár száz munkaszolgálatost.”

⁹⁹ Otto Herbert Dassler a Birodalmi Gabonahivatal (Reichsgetreidestelle) elnöke volt, többször tárgyalta magyar illetékesekkel a két ország közötti gabonakereskedelemlről.

igyekezett orvosolni.¹⁰⁰ Tárgyalt gr. Kronével, az egy kézben lévő német magkereskedelem vezetőjével és többekkel, mely tárgyalásainak célja: gabonában, állatokban, állati termékekben, vetőmagvakban, gyümölcsben stb. megállapított kontingenseknek Németország felé irányítása.¹⁰¹

Az államközi megállapodások a két ország közötti kereskedelmi kapcsolatokat 1944. március 18-ig szabályozták. Magyarországnak 1944. március 19-én a németek által történt megszállása legnagyobbbrészt azért is következett be, mert a németeknek nagyobb mértékben volt szükségük az ország gazdasági és egyéb javaira, különös figyelemmel arra, hogy az általuk meghódított orosz területekről visszavonulni kényszerültek, s így a magyar piacot teljes mértékben az érvényben lévő szerződésektől függetlenül igénybe venni kívánták. A megszállás után a német közegek a kiszállítandó magyar javakkal kapcsolatban közvetlenül folytattak tárgyalásokat az egyes miniszteri tárcákkal és magáncégekkel is. Németország akkori szorult helyzetének megfelelően rendezi az árucsereforgalmat. Magyarország csak szállított a németek követelésére, ezzel szemben vizontszállítás nem történt. Csak ígéret a háború befejezése utáni időre. Terheltnek a németekkel folytatott gazdasági természetű tárgyalásai a megállapított kontingenseknek az ő közbenjövételével [*helyesen: közbenjárásával*] Németországba történt irányítása, és döntő javaslatai a kereskedelmi szerződések megkötésére, az országot gazdasági téren közelebb hozták a háborúhoz.

1944. május hó vége felé dr. Schlick István akkori kereskedelmi államtitkár referált terheltnek, mint a Sztójay-kormány kereskedelmi és közlekedésügyi miniszter[é]nek arról, hogy a németek állandóan és mindent kiszállítanak az országból, behozatalt tőlük elérni nem lehet. Kunder Antal ez ellen semmit sem tett és megakadályozni nem törekedett.

1944. április 5-én minisztertanácson terhelt oly nyilatkozatot tett, hogy a németek az országot nemcsak katonailag, de gazdaságilag is megszállták.¹⁰²

Kunder Antal előbb mint a Külkereskedelmi Hivatal elnöke, majd mint kereskedelmi miniszter [*a*] Németországgal kötött gazdasági megállapodások által oly magatartást fejtett ki, hogy ezáltal az 1939. évi háborúnak Magyarországra való kiterjedését ezen vezető állásaiban kifejtett tevékenységével és magatartásával elősegítette, s ezt megakadályozni nem törekedett, bár vezető közhivatali állásánál, politikai, közgazdasági, közéleti szerepénél fogva módja lett volna.

12./ Kunder Antal, amidőn mint a Sztójay-kormány kinevezett kereskedelmi minisztere, hivatalát elfoglalta, a minisztérium tisztviselői előtt a következő beszédet mondotta:¹⁰³

¹⁰⁰ Az eddigi kutatások során Clodius és Kunder tárgyalásairól nem került elő dokumentum.

¹⁰¹ Az eddigi kutatások során Krone és Kunder tárgyalásáról nem került elő dokumentum.

¹⁰² Ha tartottak kormányülést 1944. április 5-én, akkor ennek jegyzőkönyve nem maradt fenn. A jelenleg rendelkezésünkre álló 1944-es minisztertanácsi jegyzőkönyvek Kunder Antal ilyen, vagy ehhez hasonló megjegyzését nem rögzítették.

¹⁰³ A korabeli nyilas lapok nem közölték Kunder e beszédét.

„...Az első, amivel tisztában kell lennünk, hogy a mai idők legnagyobb beszélye az orosz bolsevizmus, s az egyetlen tényező, amire számíthatunk a német haderő [...] nekünk ebben a háborúban győznünk kell. Bízatok a győzelemben, ahogy magam is bízom.[...] Tartsátok szem előtt a győzelemben vetett abszolút hitet. Az orosz veszedelem legyőzésére fennálló egyetlen tényezővel, a német haderővel való együttműködést...”

Terhelt gyülekezet előtt elmondott fenti beszédben a háború fokozottabb mértékben való folytatására izgatott.

Kunder Antal, mint a Sztójay-kormány kereskedelmi minisztere az általa kibocsátott 50. 500/1944. K. K. M. sz. rendelet alapján elrendelte a zsidó kereskedők árukészletének és üzleti berendezésének zár alá vételét.

Ennek folyományaként a zsidó kereskedők üzleteit lezárták, terhelt meggátolta, hogy az üzlettulajdonos saját áruja és berendezése fölött rendelkezhessék. Az üzletéből a kereskedőnek árut kivinni tilos volt, és ennek megakadályozása végett felhívta a rendőri közegeket, hogy az utcán szállító zsidókat igazoltassák le, ami számos alkalommal meg is történt. A kereskedő megélhetésére üzletéből csak ezer pengő készpénzt vehetett fel. Terheltnek a nemzeti vagyonnak deklarált zsidó származású árukészlettel távolabbi célja az volt, hogy keresztény kereskedőknek adják tulajdonul, amint azt az *Esti Újság* 1944. április 8-i számában megjelent következő nyilatkozatban tudtul adja:¹⁰⁴

„A zsidó kereskedelem leállítását nem úgy tervezem, hogy a zsidóbolt későbbi keresztény tulajdonosa halott üzletet, vevőkör nélküli boltot vegyen át. Ezért rendelt el, hogy a zsidóüzletek telefonja egyelőre még bekapcsolva maradjon. A zsidórendelet foganatosításával nem érheti kár, vagy hátrány az új magyar kereskedőt, aki megfelelő raktárral láthat majd munkához.”

Terhelt egyébként évek óta készült a kereskedelem zsidótlanítására. Ezt igazolja a *Nemzetőr* 1941. november 3-i számában következő nyilatkozata:¹⁰⁵

„Különös gondoskodásunk tárgya a magyar kereskedelem előkészítése a zsidómentes Európára.”

Kunder Antal 1944. április 21-én rendelte el az általa kibocsátott 217. 300/1944. K. K. M. sz. rendelettel a zsidók rádiójának beszolgáltatását.

Úgy a zsidó kereskedők árukészlete, mint a beszolgáltatott rádiók nem képezték a nemzeti vagyont, hanem ezeket részben a németek kiszállították Németországba, részben pedig a lezárt zsidó üzleteket a nyilasok fosztották ki.

Terhelt 1944. május 18-án jelentette meg az 58.000/1944. K. K. M. sz. rendeletét a zsidók ipari és kereskedelmi tevékenységének újabb csökkentéséről, mellyel a zsidó iparosok kereskedői tevékenységét szüntette meg.

¹⁰⁴ Kunder Antal nyilatkozatának pontos szövege a következő: „A zsidó kereskedelem leállítását sem úgy tervezem, hogy a zsidóbolt későbbi keresztény tulajdonosa halott üzletmenetet, vevőkör nélküli boltot legyen kénytelen átvenni. Ezért rendelt el, hogy a zsidóüzletek telefonja egyelőre még bekapcsolva maradjon: a zsidórendelet foganatosításával nem érheti kár, vagy hátrány azt az új magyar kereskedőt, aki megfelelő raktárral, kielégítő áruelosztási körülmények között láthat majd munkához...” A nyilatkozat teljes szövegét lásd *Esti Újság*, 1944. április 8. 4.

¹⁰⁵ Kunder beszédének teljes szövegét lásd *Nemzetőr* 1941. november 3. 3.

Kunder Antal fenti magatartásával részben a német, részben a nyilas katonai jelleg[ű] alakulatoknak vagyontárgyak ellen elkövetett erőszakos cselekményeihez segítséget nyújtott.

13./ Kunder Antal volt kereskedelmi miniszter 1944. év folyamán – közelebből meg nem határozható időben – 1000 pengő pénzjutalomban részesítette Horváth Zoltán postafőfelügyelőt, az esztergomi 1. számú postahivatal akkori főnökét, mert néh[ai]. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás által aláírt s 1944. június 29-én kelt azon pásztorlevelét, melyben nevezett főpap a zsidók deportálása ellen tiltakozott, felsőbb rendelkezés nélkül visszatartotta, miáltal terhelt az 1945. VII. tc. által törvényerőre emelet Nbr. 17. §-ának 5. pontjára nézve bűnpártolást követett el.

VI.

14./ Szakvály Emil,¹⁰⁶ mint a Szálasi-kormány iparügyi minisztere, Szálasi elnökle alatt a miniszter[e]k, a Képviselőház és Felsőház elnökeinek, a nemzetvezető Polgári és Katonai Irodája főnökének, a pártirodák vezetőinek stb. részvételével tartott koronatanácsokon tett előterjesztéseiben állandóan követelte, hogy a magyar hadsereget erőteljesebben vessék be a szövetséges nemzetek elleni küzdelembe.

1945. évi január havi koronatanácscon előterjesztett jelentésében a következőket mondja:

„Véget kell vetni annak az állapotnak, hogy honvédségünk zöme [...] alig harcol. Feltétlenül szükséges, hogy minél előbb s minél nagyobb mértékben vegyenek részt magyar erők is az ország védelmében [...] elengedhetetlennek tartom a honvédségi átszervezés ütemének lényeges meggyorsítását, illetve a rendelkezésre álló erők és harcos szellemű, értékes múltú vezetők egyetemes bekapcsolását...”

Február havi jelentés[é]ben kijelenti:

„Katonapolitikai vonatkozásban a helyzet január havi előterjesztésem óta nem változott, ezért az akkor mondottakhoz most nincs hozzátennivalóm.”

Március havi előterjesztésében ezeket mondja:

„Katonapolitikai téren tudnunk kellene, mikorra várhatjuk vissza Németországból az új magyar hadsereget, hogy a döntésbe, amelyhez, úgy látszik, közeledünk, minél nagyobb létszámmal és jó felszereléssel is beleszólhassunk.[...] a várva várt visszacsapás, amibe hungarista hittel valamennyien bízunk [...]. Ha ebből nem vesszük ki teljes mértékben a magunk részét, a győzelem eredményeiből is csak sokkal kevesebb juthat nekünk. A mai államközi helyzetünkben függetlenségünket a szuverenitás paródiájának lehetne nevezni. Úgy érzem, hogy itt is már csak új hadserégünk komoly teljesítményei hozhatnak változást...”

Szakvály Emil katonapolitikai téren elhangzott szavainak a testületében annál súlyosabban kellett latba esniök, mert oly személytől eredtek, ki foglalkozására nézve tényleges

---

¹⁰⁶ Darvai János védő a vádirat ismertetését követően 1946. március 4-én javasolta Szakvály Emil ügyének különválasztását a többi vádlottétól. Mivel a Népbírószág rövid tanácskozás után a javaslatot elfogadta, csak a vádiratot ismertetjük, jegyzetelésétől eltekintünk.

katonatiszt, szolgálaton kívüli ezredes volt, s így az 1939. évi háborúnak Magyarországra való kiterjedését, illetve Magyarországnak a háborúba való mind fokozottabb mértékben történt belesodródását vezető állásában kifejtett tevékenységével s magatartásával elősegítette, s azt megakadályozni nem törekedett, bár erre közhivatali állásánál, politikai, közéleti szerepénél fogva módja lett volna. 15./ Szakváry Emil 1944. május havában miniszteri biztosként, majd október 16. után kormánybiztosként megbízást kapott az ásványolaj-feldolgozó iparunk termelésének, a termékek forgalomba hozatalának irányítására és ellenőrzésére.

Hatáskörébe tartozott a megbízás 6. pontja értelmében az ásványolajtermékek kivitelének előkészítése és rendelkezésre bocsátása. E megbízatása idején a Németországba kivitt ásványolajnak, ennek a háború folytatása szempontjából elsőrendűen fontos üzemanyagnak a mennyisége havonta állandóan növekedett. A havonta kivitelre kerülő mennyiségek megállapítására irányuló s a Kereskedelmi Minisztérium illetékes osztálya által folytatott tárgyalásokon terheltnek, mint szakértő miniszteri biztosnak véleménye volt az irányadó, sőt később[i] kormánybiztosnak, övé volt a döntő szó.

Terhelt folytatta Szálasi-kormány megbízásából a háborús termelés vezetésével megbízott tárca nélküli miniszterrel, Hellebronthal együttműködve, a német birodalmi kormány meghatalmazottaival: Veessenmayer birodalmi követtel és Boden gazdasági meghatalmazottal azokat a tárgyalásokat, amelyek a háború továbbfolytatása szempontjából fontos termelési ágaknak Magyarországról a Német Birodalom, illetve a [Cseh-Morva] Protektorátus területére való áttelepítését elrendelő és szabályozó 1944. november 14-i megállapodásra, s az ezt kiegészítő – az áttelepült ipar[i] üzemek ellenőrzésére hivatott szerveket életre hívó – 1944. november 29-i feljegyzés létrehozására vezettek.

E megállapodás alapján 1945. január 11-én 30 jelentős iparvállalat kapott engedélyt a kitelepítésre, és 40 további számottevő iparvállalat kitelepülése volt tervbe véve.

1945. február 13-án már 50 vállalat kapott kitelepülésre engedélyt, melyek közül 15 gépi berendezése egy részét már útnak is indította.

Márciusban Szakváry Emil azt jelenti, hogy mintegy 40 vállalat át is települt nyugat-magyarországi területre, s a nagyobb berendezéssel ideérkezett vállalatok rendszerint továbbtelepülnek Németországba.

Annak az elsősorban a német hadvezetőség által erőszakolt kitelepítésnek egységes irányítása szempontjából terhelt kibocsátja az 1101/Eln. IX. Csf./1945. sz. rendeletét, mellyel a kiszállított ipari anyagok és gyártmányok felhasználásának, ill. értékesítésének irányítása céljából Bécs székhellyel Magyar Ipari Bizottságot állított fel, melynek feladata egyúttal a kitelepített üzemek termelése újrafelvételének minden eszközzel való előmozdítása, a még kitelepülni szándékozó illetve kitelepülés alatt álló üzemek vezetőinek eligazítása és támogatása. Ugyancsak a kitelepült üzemek termelésének fokozása céljából megalkotja a kitelepülési munkaközösséget ugyanazon gyártási ágazathoz tartozó vállalatok egyesítése útján, pl. a gépkocsigyártási, vagy a fegyver- és lőszer-gyártási munkaközösséget, melyek ezentúl egyedül, részben pedig [a] németországi hasonló üzemekhez kapcsolódva folytatják termelésüket.

A kitelepülést kényszerűvé tette a honvédelmi miniszter utasításán kívül az is, hogy amennyiben a hadifontosságú üzem nem a magyar kormány által megszervezett keretben települt ki, kitette magát a német hadsereg s az SS-alakulatok által előzetes felszólítás, anyagállomány-felvétel s egyéb biztosítékok nyújtása nélkül, önkényesen fogantatott kitelepülésnek.

Terhelt 301.419/O. M. biz. IX./a./1944. sz. rendeletével elrendelte, hogy a hadianyaggyárak készáru-készleteiket és gépjárműveiket a pesti oldalról szállítsák át a budaira.

Ugyancsak a német hatóságokkal folytatott tárgyalások alapján 301.421/ O. M. biz. IX./a./1944. november 3-án kelt bizalmas rendeletével elrendelte, hogy az üzemek béníttassanak. A budapesti üzemek bénítására bizottságot alakítottak, melyeknek tagjai a magyar és német katonai hatóságok megbízottjain kívül a terhelt vezetése alatt álló Iparügyi Minisztériumnak a kiküldöttei is voltak.

A „megállapodás” 6. pontjában Szakváry kötelezettséget vállalt arra is, hogy törekedni fog az üzemekkel együtt kitelepülésre bírní a munkásokat és ezek családtagjait is.

1944. november 2-án kelt, 301.419/O. M. biz. IX./a./1944. sz. rendeletével elrendeli, hogy a város, község feladásakor a hadiüzemi alkalmazottak h.ü.sz.pk. vezetésével kötelesek az elhelyezési kormánybiztos által kijelölt útvonalon a kijelölt felvevő területre vonulni. Az elvonulásra kötelezetteket a honvédelmi miniszter terhelttel egyetértésben a következőkben jelöli meg:

1./ 42 éves korig a nőtlen és önként jelentkező hadkötelezettek.

2./ 42–48 éves korig a nőtlen és önként jelentkező katonai szakképzettséggel rendelkező hadkötelezettek.

3./ Az 1924–26 években született leventék.

A honvédelmi miniszter az I. hadtest – Budapest – kiürítésével kapcsolatos rendelkezéseit túlnyomórészt az iparügyi tárca készítette elő.

A 18 éves ifjabból álló kb. 17 000 fő/[t] számláló munkásszázadoknak, valamint az iparban foglalkoztatott katonai és kis.[egítő] munkásszázadoknak a kitelepülésre vonatkozóan kiadott rendeleteket ugyancsak a terhelt vezetése alatt álló iparügyi tárca készítette elő és hajtotta végre olyképpen, hogy ezeknek a századoknak a tagjai a dunántúli üzemekben és a nyugati határvidék erődítési munkálatainál nyertek további foglalkoztatást.

Terhelt elrendelte és megszervezte a hadiiparunk anyagi és személyi kiürítését, ennek keretében is a legmodernebb gépek „biztonságba helyezését”, kitelepítését tartva a legfontosabbnak, annak dacára, hogy mint az egyik koronatanácsi jelentése tanúsítja, tudatában volt a kivitt értékekre még a német győzelem esetén is várható sorsnak.

A kitelepült magyar iparnál, mondja jelentésében, amely nem összefogottan jelentkezett kint, német részről minden igyekezetünk ellenére a nyomtalan felszívás veszélye állhat fenn. Ugyancsak nem tekinthető biztosítottnak, hogy Németországba kitelepített ipari nyersanyagaink későbbi időpontban hazai üzemeknél való felhasználáshoz rendelkezésre fognak-e állni.

Januári jelentésében is felmerül a kétkedés és bizalmatlanság:

„A kitelepülés folyományaként a magyar nemzeti vagyon ipari része mindjobban kiszorul az ország területéről és mindinkább Németországgal való megállapodások, illetve ezek végrehajthatóságának függvényévé válnak.”

Szakvály Emil ily módon segítséget nyújtott a katonai jellegű alakulatoknak vagyontárgyak és személyek ellen elkövetett erőszakos cselekményekhez.

Szakvály Emil, aki Gömbös Gyulának volt miniszterelnöksége idején személyi titkára és odaadó politikai híve, a Magyar Tudományos Fajvédő Egyesületnek volt tagja, Szálasival, kit éppen Gömbössel való kapcsolatai folytán ismert meg, már [az] 1937. évtől rendszeres érintkezést tartott fenn. Találkozásaik során Szálasi kifejtette az ő nemzetszervező terveit, és [az] 1941. év vége felé terhelt vállalkozott arra, hogy bár nem párttag, részt vesz a Nyilaskeresztes Párt–Hungarista Mozgalom országépítő terveinek kidolgozásában és végrehajtásában. Szálasi megbízta terheltet, hogy az ország ipari, energia-gazdálkodási és bányaugyeinek intézésére, szervezetésére vonatkozó tervet készítse el, és figyelmeztette őt, hogy amikor a Nyilaskeresztes Párt hatalomátvételével e tervek megvalósítására kerül sor, ez terheltnek a feladata lesz. Ennek az ígéretnek volt a beváltása Szakvály Emil miniszteri kinevezése.

A nyilas országépítési tervezet megalkotásának keretében terhelt Gál Csaba nyilas képviselőnek [az] 1942–43-as évek folyamán előadta az Iparügyi Minisztérium ügyrendjének módosítására vonatkozó terveit, és részletes felvilágosításokat adott a minisztérium tisztviselőinek szakképzettségéről, politikai felfogásáról és megbízhatóságáról.

Szakvály Emil fentiekben megjelölt nem vezető jellegű cselekményével a nyilas mozgalomnak segítséget nyújtott a hatalom megszerzéséhez és megtartásához.

VII.

16./ Szálasi Ferenc 1944. október 17-én a 3368/1944. M.E. sz. rendeletével dr. Reményi-Schneller Lajost pénzügyminiszternek, dr. Szász Lajost kereskedelmi és közlekedésügyi miniszternek, Szakvály Emilt iparügyi miniszternek nevezte ki, az esküt Szálasi kezébe 1944. október 18-án letették, miáltal nevezett terhelték együtt és közösen a nyilas kormányzatban, közigazgatásban életüket fenyegető kényszerű szükség nélkül vezető állást vállaltak.

VIII.

17./a. Az 1944. június 1-jén, Sztójay Döme elnöklete alatt tartott minisztertanácsi ülésen, melyen a jegyzőkönyv tanúsága szerint jelen voltak: Rátz Jenő miniszterelnök-helyettes, dr. Reményi-Schneller Lajos pénzügyminiszter, dr. Szász Lajos iparügyi miniszter, Kunder Antal kereskedelemügyi miniszter és mások, Sztójay Döme terhelt a jegyzőkönyv 7. pontja szerint a következő bejelentést teszi:¹⁰⁷

„A miniszterelnök úr bizalmas közlést tesz arról, hogy június 6-án megkezdődik a zsidó[k] deportálása a miskolci és székesfehérvári hadtestek területéről¹⁰⁸. Amidőn ez

¹⁰⁷ Az eredeti minisztertanácsi jegyzőkönyv tartalomjegyzéke szerint június 1-jén Jaross Andor, főszövege szerint Sztójay Döme tájékoztatta a minisztereket a deportálások menetrendjéről.

¹⁰⁸ Fenti tervvel ellentétben a miskolci csendőrkerületből június 11-16 között, a székesfehérvári csendőrkerületből június 14-én deportálták a zsidókat.

befejeződik, kerül sor a zsidók elszállítására Szeged, Debrecen, majd a szombathelyi és pécsi hadtest területéről. Azután kerül sor a budapesti hadtest területére, legutoljára pedig Budapest területéről szállítják ki a zsidókat. Tudomásul vétetik.”

Ugyanezen keletű jegyzőkönyv 27. pont 3. tétele szerint

„A belügyi kormányzat, részben még az 1600/1944. M. E. sz. rendelet /a zsidó vagyonok bejelentése és zár alá vétele/ közzététele előtt, részben már a rendelet megjelenése után az ország egyes részein elrendelte a zsidók gyűjtőtáborba zárását, illetőleg elkülönítését...”

[Az] 1944. június 10-én, ugyancsak Sztójay Döme elnöklete alatt lefolyt minisztertanácsi ülésen, az előbbieken hivatkozottak jelenlétében, a jegyzőkönyv 40. pontja értelmében az alábbi bejelentés tétetik meg:

„A belügyminiszter úr [Jaross Andor] előadja, bizalmas tudomásulvétel céljából, hogy a mai napig 400 000 zsidó lett kiszállítva. Tudomásul vétetik.”

[Az] 1944. június 21-én, Sztójay Döme elnöklete alatt megtartott rendkívüli minisztertanácsi ülésen a jegyzőkönyv tanúsága szerint jelen volt terheltek jelenlétében tárgyalat[tak] a zsidók deportálásánál előfordult panaszok, azon célból, hogy ezekről a minisztertanács felvilágosítást és tájékoztatást kapjon.¹⁰⁹ Meghívott az ülésre Baky László, Endre László államtitkárok, Faragho Gábor altábornagy, a csendőrség főfelügyelője, hogy utóbbi a deportálások körül a csendőrség szerepét megvilágítsa.

Jungert-Arnóthy Mihály előadja, hogy 80 zsidó személyt raknak be egy marhaszállító kocsiba, ahová csak egy vödör vizet tesznek be. A deportáltak közül sokan állva teszik meg a hosszú utat. Hírek vannak, hogy Lengyelországban elgázosítják és elégetik a legyengült szervezetű zsidókat.

Baky László jelenti, hogy előbb gettóban gyűjtötték össze minden hadtest területéről a zsidókat. E célból tárgyalást folytatott Eichmann Adolffal, a zsidó deportálások legfőbb szakértőjével, aki megígérte, hogy kieszközli a német hozzájárulást és megszer/ve/zi a kitelepítést. Közölte vele a magyar kormány hozzájárulását. A meghívottak tagadták az atrocitásokat.

Sztójay Döme, Rátz Jenő, dr. Reményi-Schneller Lajos, dr. Szász Lajos és Kunder Antal terheltek tudtával és hozzájárulásával deportáltak Lengyelországba és Németországba magyar állampolgárságú zsidó személyeket. Tudomással bírtak a csendőrség embertelen és kegyetlen magatartásáról, valamint arról, hogy 80 embert zsúfoltak össze egy teherkocsiba, és étlen-szomjan tétették meg velük a hosszú utat. Tudtak arról is, hogy Endre és Baky belügy[i] államtitkárok rendelkezésére az elszállítás előtt gettóba, gyűjtőtáborokba különítették el a zsidókat, elszállításukkor kíméletlen brutalitást tanúsítottak a csendőrség tagjai és az SS biztonsági szervek, minek következtében igen sokan még a bevagonírozás előtt erőszakos halált haltak. Több ezren – különösen öregek és gyenge szervezetűek – a szállítás ideje alatt pusztultak el, vagy haltak éhhalált. Tudomásuk volt nevezetteknek arról, hogy a megsemmisítőtáborokban a németek a zsidókat elgázosítják és elégetik, miáltal 600000 deportált magyar zsidóból elenyésző-

---

¹⁰⁹ Lásd a III. fejezet, 9. és 10. sz. dokumentum.

en csekély százalék tért vissza Magyarországra. Min[d]ezek dacára nevezett terheltek semmilyen intézkedést nem foganatosítottak ezen tömeges emberirtás megakadályozására, ellenkezőleg azt előmozdítani törekedtek.

Fentiek alapján Sztójay Döme, Rátz Jenő, dr. Reményi-Schneller Lajos, dr. Szász Lajos és Kunder Antal terheltek együtt és közösen részesei voltak emberek törvénytelen kivégzésének és megkínzásának.

17./b. Dr. Reményi-Schneller Lajos, dr. Szász Lajos és Szakváry Emil terheltek a hatalom átvétele után, mint az úgynevezett Szálasi-féle kormány tagjai felelős közjogi állásukban előmozdítani és nem meggátolni igyekeztek 1944. október 16[*-án*] és [*az*] ezt követő napokban a zsidó tömegek összeterelését, kifosztását és azoknak el- és meghurcolását. Tudomással kellett bírniok a nyilas pártszolgálatosok kegyetlenkedéseiről, több ezer zsidó származású egyénnek részben a Duna-parton, részben a nyilas párházakban, nemkülönben a főváros egyéb területein való megkínzásáról és agyonlövetéséről, s bár módjukban állott volna, ennek megakadályozása iránt semmilyen intézkedést nem tettek. Ugyancsak tudomásuk volt terhelteknek a Budapesten maradt zsidóságnak a gettóba való tömörítéséről, hol az üldözöttek tömegei haltak éhen és pusztultak el a nyilasok fegyverétől.

Az előadottak alapján dr. Reményi-Schneller Lajos, dr. Szász Lajos és Szakváry Emil terheltek együtt és közösen részesei voltak emberek törvénytelen kivégzésének és megkínzásának.

IX.

18./ Sztójay Döme miniszterelnök, valamint Rátz Jenő, dr. Reményi-Schneller Lajos, dr. Szász Lajos és Kunder Antal, utóbbiak, mint a Sztójay-kormány tagjai, minisztertanácsi határozat alapján a következő rendeleteket hozták és bocsátották ki.

1140/1944. M. E.: A zsidó távbeszélő-előfizetők adatszolgáltatási kötelezettsége.

1200/1944. M. E.: Zsidók háztartásában nem zsidók alkalmazásának tilalma.

1210/1944. M. E.: A zsidók közszolgálatának és közmegbízatásának, továbbá ügyvédi működésének megszüntetése.

1220/1944. M. E.: A zsidók sajtókamarai, valamint színművészeti és filmművészeti-kamarai tagságának megszüntetése.

1230/1944. M. E.: A zsidók tulajdonában levő közúti gépjárművek bejelentése.

1240/1944. M. E.: A zsidók megkülönböztető jelzése.

1310/1944. M. E.: A külföldi rádióállomások hallgatásának eltiltása.

26.666/1944. H. M.: Zsidónak minősülő katonai egyenruha-viselés jogának megvonása.

1270/1944. M. E.: A zsidók utazásának korlátozása.

1300/1944. M. E.: A zsidó rádióengedélyesek adatszolgáltatási kötelezettsége.

10.600/1944. M. E.: Az időszaki lapok és hírlaptudósító újságok további megjelenésének szabályozása. /lapbetiltások/

1370/1944. M. E.: A zsidók gyógyszertári jogosítványainak rendezése.

- 1349/1944. M. E.: Wodianer Andor magyar állampolgárságtól való megfosztása.¹¹⁰
- 1600/1944. M. E.: A zsidók vagyonának bejelentése és zár alá vétele.
- 396/1944. M. E. [*helyesen BM*]: Budapest Székesfővárosban a zsidók háztartásában foglalkoztatott nem zsidó háztartási alkalmazottak szolgálati viszonyának megszűnése.
- 1990/1944. M. E.: Zsidónak tekintendők rádiókészülékeinek bejelentése.¹¹¹
- 108.500/1944. K. K. M.: Zsidók élelmiszer-ellátásának szabályozása.
- 1540/1944. M. E.: Zsidók értelmiségi munkakörben való alkalmazásának megszüntetése.
- 1610/1944. M. E.: Zsidók lakása és lakóhelyének kijelölése. /gettó/
- 20.500/1944. Ip. M.: Zsidó iparosok adatszolgáltatási kötelezettsége.
- 10.800/1944. M. E.: Magyar szellemi életnek a zsidó szerzők írói műveitől való megóvása.
- 444/1944. B. M.: Zsidóknak a nyilvános fürdők látogatásától való eltiltása.
- 8700/1944. V. K. M.: Zsidó tanulók iskolai egyenruha viselésének megtiltása.¹¹²
- 8960/1944. V. K. M.: Zsidó/*k*/nak iskola, tanfolyam vagy tanulóotthon fenntartására adott engedély megvonása.
- 160.765/1944. M. E.: Zsidó értelmiségi munkavállalók bejelentése.
- 23.200/1944. Ip. M.: Zsidók [*egyes ipari, valamint bánya- és kohász-*] üzemeihez vállalati vezető kirendelése.
- 24.200/1944. Ip. M.: Zsidók szabadalmi ügyvivői jogosítványának visszavonása.
- 510/1944. B. M.: Zsidóknak nyilvános szórakozóhelyek látogatásától való eltiltása.
- 500/1944. B. M.: Zsidóknak a vendéglátó üzemek látogatásában való korlátozása.¹¹³
- 1290/1944. P. M.: Zsidók bevásárlásainak a nap meghatározott szakaszára való korlátozása.¹¹⁴
- 2150/1944. M. E.: Zsidók által lakható épületek kijelölése.¹¹⁵
- 2250/1944. M. E.: Zsidók orvosi gyakorlata [*és orvosi kamarai tagságáról*]
- 102.294/1944. B. M.: Katyni erdőben című mozgófénykép kötelező bemutatása.
- 11.300/1944. M. E.: Zsidó szerzők műveinek kivonása.
- 3081/1944. [*helyesen: 3080/1944.*] M. E.: Politikai pártok feloszlatása.

¹¹⁰ Az 1096/1944. M. E. sz. rendelettel (1944. április 2.) fosztották meg magyar állampolgárságától Ullein-Reviczky Antalt, Ambró Ferencet és Honti Ferencet. Az 1228/1944. M. E. sz. rendelettel (1944. április 16.) fosztották meg magyar állampolgárságától Szabó Györgyöt. Ezeket a rendeleteket, valamint a Vádiratban idézett rendeletet nem tették közzé a *Magyarországi Rendeletek Tárában*, csak a *Belügyi Közlönyben*.

¹¹¹ A rendelet száma és szövege helyesen: 1300/1944. M. E. sz. rendelet a zsidó rádióengedélyesek adatszolgáltatási kötelezettsége tárgyában.

¹¹² A vádiratnak két gépelt változata létezik. A sajtó alá rendezéskor a bővebb változatot használtuk. Ez a rendelet csak a bővebb változatban szerepel.

¹¹³ E ponton a vádirat megismétli az 1990/1944. M. E. sz. rendeletet, de ezúttal a pontos címét megadva.

¹¹⁴ Fenti sz. rendelet címe helyesen: A zsidók bevásárlásainak a nap meghatározott szakára korlátozásáról.

¹¹⁵ Ilyen számú kormányrendelet 1944-ben nem jelent meg. A vádirat bővebb változatában e helyre kézzel, tintával ráírták: „rossz szám”.

[Az] 1944. június 10-i minisztertanácsi ülésen a jegyzőkönyv 38. pontja szerint a következő kérdést terjesztetett elő:

„A kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter úr [Kunder Antal] felveti a kérdést, hogy a mostani július 1-[je]i tisztviselői előléptetések során mi legyen a minisztériumok egyöntetű álláspontja a tekintetben, hogy oly tisztviselők, akik félzsidók, vagy olyan tisztviselők, akik teljesen keresztények, de feleségeik fajra nézve zsidók, előléptetésben részesülhetnek-e?

A minisztertanács akként határoz, hogy ezek a tisztviselők a mostani júliusi előléptetések során nem lépnek elő.”

A fenti rendeletek kibocsátása folytán Sztójay Döme és kormányának tagjai: Rátz Jenő, dr. Reményi-Schneller Lajos, dr. Szász Lajos, Kunder Antal terheltek együtt és közösen a nép érdekeit súlyosan sértő jogszabályok kezdeményezői voltak és annak meghozatalában tudatosan részt vettek.

E vádak tekintetében a tárgyalásra a Nbr. 20. és 23. §-ai szerint a budapesti népbiro-ság bír hatáskörrel és illetékességgel.

Indítványozom terheltek előzetes letartóztatásának a meghozandó érdemi határozati-gal való fenntartását.

A megidézendők részletezését és egyéb bizonyítékok megjelölését vádiratom végén közlöm.

I n d o k o k:

A nyomozás adatai alapján a vádiratom indítványi részében körülírt tényállás állapít-ható meg.

Az ekként elkövetett cselekmény[ek] az ott megjelölt büntettek tényálladáki eleme-it megvalósítják.

Az indítványi részben hivatkozott és rendelkezésre álló sajtótermékek és egyéb ok-irati bizonyítékok tartalmával, [a] terheltek részbeni beismerő és a megidézni indítvá-nyozott tanúk vallomásával a vád tárgyává tett tényállás bizonyítható.

A vádemelés tehát indokolt.

Az előzetes letartóztatást azért kell fenntartani, mert a kiszabandó büntetés előre lát-ható nagyságánál fogva terheltek megszökésétől alaposan tartani kell.

Budapest, 1946. évi február hó 11. napján

Dr. Resofszky Sándor
vezető népügyész h.

Dr. Sámuel Jenő
népügyész

Idézendők:

Terhelteként:

Sztójay /Sztójakovics/ Döme, a kebelbeli fogházból.

Rátz Jenő kebelbeli fogházból

Dr. Reményi-Schneller Lajos kebelbeli fogházból

Szakvárý Emil a kebelbeli fogházból.

Tanúként Sztójay Döme elleni ügyben:

- 17./ Dr. Back Imre.

Okirati bizonyítékok:

Levelek és táviratok beszerzendők a Külügyminisztérium útján.

Napilapok és az országgyűlési [pontosan: az országgyűlés képviselőházának] napló
vonatkozó részei a népbíróság sajtóosztálya útján.

Beszerezendők Nb. X. 4419/1945. sz. Endre László és Társai elleni bűnper okiratait, valamint 239/1946. sz. Szálasi Ferenc és társai elleni bűnügy iratait, itt fekszenek el a hivatkozott minisztertanácsi jegyzőkönyvek és Vajna Gábor jegyzetei.

Tanúként Rátz Jenő elleni ügyben:

- Sajtópéldányok beszerzendők a népbíróság sajtóosztály útján.

¹¹⁶ A vádirat bővebb változatában Szálasi Ferenc sorszáma kézzel kihúzták. A továbbiakban a következő sorszámokat húzták át: 11, 13, 18, 20, 27, 44, 48. A kihúzottakat, így Imrédy Bélát, Vajna Gábort stb. a per során nem hallgatták ki.

Tanúként dr. Reményi-Schneller Lajos elleni ügyben:

- 22./ Pető Ernő, Budapest, V., Bajcsy-Zsilinszky út 15/b.
  - 23./ Veesenmayer Edmund, a politikai rendőrség útján.
  - 24./ Dr. Hoványi Lajos, Budapest, Szabolcska Mihály u. 9. sz.
  - 25./ Dr. Wilhelm Károly, Budapest, Rákóczi út 18. sz.
  - 26./ Lakatos Géza, Budapest, Perczel Mór u. 4. vagy Kiskőrös, Rákóczi út. 11.
  - 27./ Imrédy Béla, kebelbeli fogházból.
  - 28./ Dr. Vladár Gábor, Budapest, Karap u. 8. sz.
- Lappéldányok, képviselőházi napló, beszerzendő a sajtóosztály útján.

Tanúként dr. Szász Lajos elleni ügyben:

- 29./ Dr. Schlick István, Budapest, Podmaniczky u. 18.
- 30./ Kürti István, Budapest, Olaszfasor 43/b.
- 31./ Dr. Fülöp Kálmán, Budapest, Királyhágó tér 3.
- 32./ Hanzely János, Budapest, Tarcali u. 22.
- 33./ Dr. Reményi-Schneller Lajos, a kebelbeli fogházból.
- 34./ Dr. Kutassy-Szeglethy István, Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 35.
- 35./ Dr. Nánássy János, Budapest, Kinizsi u. 22.
- 36./ Dr. Valló Viktor, Budapest, Szabolcska Mihály u. 1. sz.
- 37./ Rostásky István, Budapest, Mérleg u. 12.
- 38./ Vághó Ferenc, Budapest, Veres Pálné u. 28.
- 39./ Széchy Károly, Budapest, Roham u. 3.
- 40./ Dr. Mojzer Ignác, Budapest, Kossuth Lajos u. 20.
- 41./ Csajághy Antal, Budapest, Szerb u. 17.
- 42./ Jablonkay István, Budapest, Horthy Miklós út 10.
- 43./ Karátson Jenő, Budapest, Ulászló u. 25. sz.
- 44./ Budinszky László, a kebelbeli fogházból.

Sajtópéldányok a Nemzeti Szövetség jegyzőkönyvei a népbíróság sajtóosztálya útján szerzendők be.

Tanúként Kunder Antal elleni ügyben:

- 45./ Schlick István, Budapest, Podmaniczky u. 16.
- 46./ Kőszegi Iván, Budapest, Közraktár u. 24. sz.
- 47./ Kutassy-Szeglethy István, Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 35.
- 48./ Imrédy Béla, kebelbeli fogházból.
- 49./ Reményi-Schneller Lajos, kebelbeli fogházból.
- 50./ Kemény Ferenc, Budapest, Alkotmány u. 20.
- 51./ Újházi László, Budapest, Uzsoki u. 36/c.
- 52./ Márffy Mantuano Tamás, Budapest, Horányszky u. 4. sz.¹¹⁷

---

¹¹⁷ A vádirat bővebb változatában e helyen kézzel írva a következő név szerepel: „Bárányos”.

Okiratok, sajtópéldányok a népbíróság sajtóosztálya útján és az 1945. Nü. 95/sz. bűnper iratai az esztergomi népügyészségről.¹¹⁸

Tanúként Szakváry Emil elleni ügyben:

53./ Szálasi Ferenc, a politikai rendőrség útján.

54./ Gál Csaba a kebelbeli fogházból.

Beszédei, jelentései a népbíróság sajtóosztálya útján szerzendők be.

A kiadvány hiteléül:

Lendvay Károly

s[egéd]hiv[atali]. igazgató

---

¹¹⁸ Lásd még a II. fejezet 351. sz. jegyzet.

FŐTÁRGYALÁS A BUDAPESTI NÉPBÍRÓSÁG ELŐTT, 1946. MÁRCIUS 4. – MÁRCIUS 22.

A tárgyalás első napja

1946. március 4.

DR. PÁLOSI BÉLA ELNÖK: A Budapesti Népbíróság tárgyalni fogja Sztójay Döme és társai háborús és népellenes bűnügyét. Felkérem a hallgatóságot, hogy minden tetszés- vagy nemtetszés-nyilvánításától tartózkodjék! Az ajtókat kérem bezárni! Vezessék elő a vádlottakat! (Fogházörök a bírói emelvény elé állítják a hat vádlottat.) A tárgyalást megnyitom. Megállapítom, hogy a vád képviselői és a népbíró urak jelen vannak. Felhívom a vádlottak védőit, hogy jelentkezzenek. (Sztójay védelmében jelentkezik dr. Fekete Zoltán kirendelt védő, Rátz Jenő képviselőjében dr. Varga László kirendelt védő.)

Dr. Káldi István ügyvéd a mai napon előterjesztett egy kérelmet, melyben azt adja elő, hogy Reményi-Schneller Lajos vádlottól kapott meghatalmazása azon ügyvédi kamarai rendelkezés előtt kelt, hogy csak a kamara rendelhet ki védőt a háborús főbűnösök védelmére. (Egy hang a hallgatóság padjairól: Ezt jól kicsinálta!) Ki volt az? (A közbeszóló férfi jelentkezik.) Azonnal hagyja el a termet! (Távozik.) Dr. Káldi ügyvéd úr beadványában lemondott a képviselőtről. Tekintettel azonban arra, hogy a bíróság emiatt nem napolja el a tárgyalást, a népbíróság kirendeli őt dr. Reményi-Schneller Lajos védőjéül, amiről a budapesti ügyvédi kamarát értesíteni rendeli. Most megkérdem, kik jelentek meg a többi vádlottak védelmében? (Szász Lajos képviselőjében jelentkezik dr. Bárdoly Sándor kirendelt védő, Kunder Antalért dr. Kahán Elemér kirendelt védő, Szakváry Emil védelmében dr. Darvai János kirendelt védő.)

Most felveszem a vádlottak személyi adatait.

Sztójay Döme elnöki kérdésekre közli: korábbi családi neve Sztojákovics, 1883. január 5-én Versecen született, budapesti lakos, volt miniszterelnök, nő, felesége neve Landgraf Jozefa, gyermektelen, apja néhai Sztojákovics Döme, anyja Küstel Ludmilla, vagyontalan, iskolai végzettsége a temesvári reáliskola négy osztálya, pécsi hadapródiskola 1898–1902, ennek elvégzése után honvédhadapród-tiszthelyettesé nevezték ki a 28. honvéd gyalogezredhez, majd 1904–1905-ben a budapesti felsőbb tiszti tanfolyamot végezte el, 1907–1910 években pedig a bécsi császári és királyi hadi iskolát. Büntetlen előéletű.

Rátz Jenő, eredeti neve is ugyanaz, 1882. szeptember 20-án Nagybecskerekén született, budapesti lakos, hivatásos tiszt, szolgálaton kívüli vezérezredes, nős, felesége Naményi-Kontz Elza, apja neve néhai Rátz Jakab, anyjáié Novák Cecília, vagyontalan, volt egy 69 1/4 holdas vitézi telke, iskolai végzettsége gimnáziumi érettségi, Ludovika Akadémia, felsőbb tiszt tanfolyam és hadi iskola, büntetlen előéletű.

Dr. Reményi-Schneller Lajos 1892. március 15-én Budapesten született, volt pénzügyminiszter, budapesti lakos, nős, felesége Egler Mária, apja neve Schneller Gusztáv, anyjáié daruvári Reményi Gizella, gyermektelen, iskolai végzettsége gimnáziumi érettségi, jogtudor, „ha még megvan, van valami csekély vagyona”, mely a következő értékpapírokból áll: 100 db. ostendei kötvény, 80 db. Magyar Általános Készénbánya-részvény, 100 db. Salgó-részvény; büntetlen előéletű.

Szász Lajos 1888. február 26-án Szatmárnémetiben született, budapesti lakos, volt miniszter, nős, felesége Huszár Etelka, három gyermeke van, kik 31, 29 és 26 évesek, apja neve Szász Lajos, anyjáié Kessler Teréz, vagyona egy családi ház fele része Budapesten a XII. ker. Nagysalló utca 13. sz. alatt, iskolai végzettsége jog- és államtudományi doktor, egyetemi magántanár, büntetlen előéletű.

Kunder Antal 1900. január 17-én Nagykárolyon született, budapesti lakos, nyugalmazott kereskedelmi miniszter, nős, felesége Gregorics Kamilla, három gyermeke van, 16, 14, 3 évesek, atyja neve Kunder Menyhért, anyjáié Serly Jozefa, iskolai végzettsége reáliskolai érettségi, Ludovika Akadémia, okleveles mérnök, vagyona volt, 134 kat. holdas birtokát elkobozták, büntetlen előéletű.

Szakvály Emil 1896. november 4-én Pécsen született, budapesti lakos, volt iparügyi miniszter, nős, felesége Hansler Vilma, három gyermeke van, 18, 14, 11 éves korban, apja Szakvály Emil, anyja Duránszky Emília, vagyona: 1200 négyszögöles szőlője volt Kulcspusztán és egy 504 négyszögöles házhelye, iskolai végzettsége gépészmérnöki oklevél, büntetlen előéletű.

Most felolvasom a Budapesti Népügyészség 3780/1./1945. N. Ü. sz. vádiratát.
(Olvassa.): A Budapesti Népügyészség vádolja

Sztójay Sztójakovics Döme I. r. vádlottat az 1945. VII. tc. által a törvényerőre emelt Nb. r. 11.§ 1. pontjának 1. és 2. bekezdésébe, a 4. pontjának 1. tételébe és 6. pontjába; a Nb. r. 13.§-ának 2. pontjába ütköző háborús bűntettekkel; továbbá a Nb. r. 15.§-ának 1. pontjába ütköző népellenes bűntett elkövetésével;

vádolja Rátz Jenő II. r. vádlottat a Nb. r. 11.§ 1. pontjának 1. és 2. bekezdésébe, 3. pontjába, 4. pontjának 2. tételébe és 6. pontjába ütköző, továbbá a Nb. r. 15.§ 4. pontjába ütköző, valamint a Nb. r. 11.[§]-ának 5. pont 3. tételébe ütköző és a 15.§ 1. pontjába ütköző háborús és népellenes bűntettek elkövetésével;

Dr. Reményi-Schneller Lajos vádlottat a Nb. r. 11.§ 5. pontjának 1. és 2. bekezdésébe, 3. pontjába; a Nb. r. 13.§-ának 1. és 2. pontjaiba ütköző háborús bűntettek; a Nb. r. 15.§-ának 4. pontjába ütköző népellenes bűntett; a Nb. r. 11.§-ának 4. pontja 2. tételébe ütköző háborús bűntett; a Nb. r. 11§-ának 5. pont 3. tételébe ütköző háborús bűntett; a Nb. r. 15.§-ának 1. pontjába ütköző népellenes bűntett miatt;

Dr. Szász Lajos vádlottat a Nb. r. 11.§ 4. pontjának 1. tételébe és 6. pontjába; a Nb. r.

13.§ 2. pontjába ütköző háborús bűntettek; a Nb. r. 11.§ 4. pontjának 2. tételébe ütköző háborús bűntett; a Nb. r. 15.§-ának 5. pontja 3. tételébe ütköző háborús bűntett; a Nb. r. 15.§-ának 1. pontjába ütköző népellenes bűntett miatt;

Kunder Antal vádlottat a Nb. r. 11.§ 1. pontjának 1. és 2. bekezdésébe; a Nb. r. 13.§ 1. és 2. pontjába ütköző háborús bűntettek miatt; a Nb. r. 17.§ 5. pontjába ütköző népellenes bűntett miatt; a Nb. r. 15.§ 1. pontjába ütköző népellenes bűntett miatt;

Szakovics Emil vádlottat a Nb. r. 11.§ 1. pontjának 1. és 2. bekezdésébe, a Nb. r. 13.§ 2. és 3. pontjának 1. bekezdésébe ütköző háborús bűntettek miatt, mint a Btk. 70.§-a szerinti tettestársakat; a Nb. r. 11.§ 4. pontjának 2. tételébe ütköző háborús bűntett; a Nb. r. 11.§ 5. pontjának 3. tételébe ütköző háborús bűntett miatt, mégpedig a következő tényállás alapján.

Felkérem a jegyző urat, hogy a vádiratot, annak rendelkező részét, folytatólag olvassa fel.

DR.UDRÁNSZKY ALADÁR JEGYZŐ (Olvassa.): [...]

[A vádirat felolvasása után Pálosi tanácsvezető bíró rövid szünetet rendelt el.]

(Szünet után.)

ELNÖK: Kérem a vádlottak elővezetését. (A fogházőrök elővezetik a vádlottakat.) A fogházőrök üljenek le!

A védő urak jelen vannak? (Dr. Fekete Zoltán védő jelentkezik.) Több védő nincs jelen? (Nincs.) A védő úr vállalja addig a többi vádlott védelmét, míg a többi védő úr jelentkezik?

DR. FEKETE VÉDŐ: Nem tudom, hogy nincs-e előterjesztésük. A magam részéről nincs.

ELNÖK: Kérem a teremaltisztet, kiáltsa ki, hogy a védő urak jöjjenek be a terembe. (A teremaltiszt jelenti, hogy a védők nincsenek kint.)

A bíróság addig nem folytathatja a tárgyalást, amíg valamennyi vádlottnak a védője nincs jelen. Csak az esetben van mód a tárgyalás folytatására és az előterjesztések meghallgatására, ha a védő urak valamennyien jelen vannak, vagy ha a megjelent védők ideiglenesen a távol levő védők helyettesítését elvállalják.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Reményi-Schneller védelmét vállalom.

EGY ÜGYVÉD A HALLGATÓSÁG KÖRÉBŐL: Méltóztassék engem kirendelni!

ELNÖK: Majd ha szükség lesz rá.

A bíróság 15–20 percre függesztette fel a tárgyalást. Annyi udvariasságot elvárhat a bíróság, hogy ezt az időt a védő urak is tartsák be. Közben a védők közül többen megérkeztek. Kinek nincs még védője? (Közbeszólások: Mindenkinek van.) Nincs meg, mert ötöt látok.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Szász Lajos védelmét vállalom.

ELNÖK: A népügyész úrnak van előterjesztése?

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Szász Lajos vádlott ellen a 11.§ 1. tételébe ütköző háborús büntett miatti vádat helyesbítem, s a tettazonosság keretén belül a 11.§ 3. pontjába ütköző háborús büntett miatt emelek vádat.

ELNÖK: E tekintetben Szász Lajos részéről a védelemnek van valami észrevétele?

Dr. KÁLDI VÉDŐ: Nincs.

ELNÖK (Szászhoz): Önnek sincs észrevétele?

SZÁSZ: Nem értem ezt.

ELNÖK: A vádat a népügyész úr ugyanazon cselekmény miatt, vagyis a Nemzeti Szövetség elnöksége miatt a 11.§ 4. pontjának 1. tétele helyett a 11.§ 3. pontjára helyesbíti.

SZÁSZ: Nincs észrevételem.

ELNÖK: Van előterjesztés a védelem részéről?

DR. DARVAY VÉDŐ: Mélyen Tisztelt Népbíróság! Szakvály Emil ügyének elkülönítését kérem a következő okokból. Az 1945. VII. tc. törvényerőre emelte a népbíráskodásról kiadott rendeletet. Ennek a rendeletnek 64.§-a világosan kimondja, hogy amennyiben a jelen rendeletről más nem következik, a bűnvádi perrendtartás s az azt kiegészítő törvények, illetve rendelkezések megfelelően alkalmazandók. A bűnvádi perrendtartásnak egyik sarkalatos elve az egyesítés és a különválasztás elve. Az egyesítésnek indoka vagy a tárgyi, vagy a személyi összefüggés. Mindkét vonatkozásban a perrend határozott szabályokat állít fel, mert ki akarja zárni azt, hogy akár a vádlottak száma, akár a vádpontok száma indokolatlanul halmozódjék, s ezáltal a figyelem az ügy lényegéről elterelődjék.

Tisztelettel idézem az igazságügyminiszter úrnak [dr. Ries István] azt a kijelentését, amely a *Népbíróági Közlöny* 1. számában jelent meg, mely szerint a népbíróóság azért nem forradalmi bíróság, mert lefektetett kódex értelmében jár el és ítél.¹¹⁹ Ha pedig ez a hivatalos álláspont, akkor igenis vizsgálni kell, hogy a vádirat értelmében Szakvály Emil ügye személyi vagy tárgyi összefüggésben áll-e a többi vádlott ügyével. Én lelkiismeretesen átnéztem a vádiratot, ismerem a tényállást, hallottuk most a vádiratot; szerintem itt sem a személyi, sem a reális kongruencia [megegyezés] nem forog fenn. Ez az ügy odakíváncozott volna a Szálasi-miniszterek körébe,¹²⁰ vagy az olaj-ügybe¹²¹, amelyről hivatalos tudomásom szerint már vádirat van kiadva, de semmi összefüggésben nincs a Sztójay-kormány ügyével.

¹¹⁹ Ries István erről szó szerint a következőket írta: „Ne feledjük el, hogy a népbíróóság nem forradalmi törvényszék, hiszen szigorúan megállapított eljárási szabályok és anyagi jogi szabályok szerint ítélkezik, de nem is esküdtbíróóság, mert határozottan politikai jellegű és csak a demokratikus Magyarországot képviseli.” Ries István: A népbíróóság védelmében. *Népbíróági Közlöny*, 1945. november 8.

¹²⁰ A Budapesti Népbíróóság dr. Jankó Péter tanácsvezető bíró elnökletével 1946. február 5-től március 1-ig tárgyalta Szálasi Ferenc és bűntársai, Kemény Gábor, Beregfy Károly, Szöllösi Jenő, Csia Sándor, Gera József és Vajna Gábor perét.

¹²¹ Mándi István népügyész 1946 februárjában emelt vádat Nánásy Géza ny. mérnök ezredes, a GYOSZ Ásványolaj Szakosztályának igazgatója, ifj. Farkass Kálmán, a Vacuum Oil vállalat vezérigazgatója és Nyúl Gyula műegyetemi magántanár, az Ásványolaj Iroda igazgatója ellen. Mindhárom vádlottat azzal vádolta, hogy fokozták a magyarországi kőolaj-kitermelést és a Németországba irányuló szállításokat, ezzel pedig háborús bűnt követtek el.

A védelmet abszolúte semmiféle mellékszempont nem vezeti, pusztán a törvény tisztelete, amelynek érvényesülnie kell. Mély tisztelettel kérem, méltóztassék ezt az ügyet elkülöníteni, annál is inkább, mert ha abból indulunk ki, hogy minden háborús bűnös közreműködött Magyarország romlásában, ez az elv helyes, ezt én is aláírom, azonban azon a címen, hogy ez is háborús főbűnös, az is háborús főbűnös, nem játszhatják el a mesebeli lúd szerepét, amelyet valaki a hóna alá kapott, s az a lúd odaragadt a hóna alá; erre valaki menteni akarta, s az is hozzáragadt és így tovább, úgyhogy a végén egész sor vonult el. Ha a Szakvály-ügyet, amely semmi összefüggésben nincs a vádlottak ügyével, ezzel kapcsolatban tárgyaljuk le, akkor itt veszélyes precedens jön létre, amely ahelyett, hogy az ügyek kívánatos gyorsítását fokozná, ellenkezőleg, sürölódásokat és nehézségeket okoz.

ELNÖK: Tessék, népügyész úr!

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Indítványozom az előterjesztés elutasítását.

ELNÖK: Indokolás nincs?

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Nincs.

ELNÖK: A bíróság rövid tanácskozásra visszavonul.

(Tanácskozás után.)

ELNÖK: A bíróság a következőképpen végzett. A bíróság a védelem előterjesztésének helyt ad, és Szakvály Emil ügyét elkülöníti. A bíróság egyúttal ezt az ügyet azonnal bemutatja az elnökségnek, hogy azonnal másik tanácsra szignálható legyen, és hogy ugyanezzel az üggyel egyidejűleg elbírálható legyen.

Rövid indoklás az, hogy a Btk. 18. és 21.§-a kifejezetten intézkedik az egyesítés és elkülönítés esetére. Tárgyi vagy személyi kapcsolatnak kell lenni. A bíróság annyiban látott tárgyi kapcsolatot, hogy ez a vádlott is a Szálasi- kormányban a Sztójay- kormányban egyes minisztereivel együtt működött. Ennek a pernek tárgya azonban a Sztójay-kormány cselekvőségének elbírálása. Minthogy ezzel semmiféle kapcsolatot nem látunk, a bíróság indokolatlannak találta, hogy Szakvály vádlott ügyét ezeknek a vádlottaknak ügyével együtt tárgyalja.

Tudomásul veszik a bíróság végzését?

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ és DR. KÁLDI VÉDŐ: Igen.

ELNÖK: Szakvályt máris el lehet vezetni, s ugyancsak el lehet vezetni a másik négy vádlottat is, minthogy most Sztójay vádlott kihallgatása következik. Ma más vádlott kihallgatására nem is kerül sor. (A fogházőrök a vádlottakat elvezetik.)

SZTÓJAY DÖME KIHALLGATÁSA

ELNÖK: Sztójay! Álljon fel! Megértette, hogy a vádirat szerint mivel van vádolva?

SZTÓJAY: Megértettem.

ELNÖK: Bűnösnek érzi-e magát?

SZTÓJAY: Nem.

ELNÖK: A bíróság már a tárgyalás előtt előterjesztett kérelmére, egészségi állapotára való tekintettel megengedi, hogy a védekezését ülve terjeszthesse elő. Ezt kivételesen megengedem. Most üljön le!

SZTÓJAY: Szabad egy kérést?

ELNÖK: Tessék.

SZTÓJAY: Nem kaphatnék egy asztalkát?

ELNÖK: Már intézkedtem, meglesz. Viszont nekem is van kérésem: hangosan beszéljen. Mielőtt az egyes vádpontokra térnénk át, amelyek sorrendjét én fogom megjelölni, nem a vádirat sorrendje szerint, és mielőtt ezekre nyilatkoznék, egy rövid curriculum vitae adjon, amely tisztán csak a száraz tényeket tartalmazza, minden politikai és egyéb szemponttól függetlenül.

SZTÓJAY: Mint már említettem, 1883. január 5-én születtem Versecen. Négy reáliskolát végeztem Temesváron, 1898-tól 1902-ig a pécsi honvéd hadapródiskolának voltam a növendéke. 1902-ben honvéd hadapród tiszthelyetessé lettem kinevezve a 28. honvéd gyalogezredhez. Itt 1903-ban hadnaggyá léptettek elő. [Az] 1905. és 1906. években a honvéd felsőbb tiszti tanfolyamot végeztem Budapesten, azután 1907-től 1910-ig a császári királyi hadiiskolát Bécsben, amely a vezérkar előképzését jelentette. 1910 és 1911-ben vezérkari beosztású főhadnagy voltam a pécsi honvéd gyalogdandárnál. 1911-től 12-ig beosztott vezérkari tiszt a zágrábi honvédkerületi parancsnokságnál. 1913-14-ben vezérkari százados a nagy vezérkarnál Bécsben. 1914-től 1918-ig arcvo-nalszolgálat. A 18. gyalogdandár vezérkari tisztje a 9. hadosztálynál, vezérkari tiszt Sarkotic tábornoknál, Bosznia, Hercegovina és Dalmácia kormányzójánál, azután a 21. hegyidandár vezérkari főnöke az Alpokban, végül az utolsó évet az AOK-nál, vagyis a hadsereg-főparancsnokságnál Baden bei Wienben. 1918 végén, a háború befejezése után a honvédelmi minisztérium 1. osztályába kerültem mint vezérkari őrnagy, Tombor és Julier vezetése alatt. Ezt a szolgálatot teljesítettem ott szakadatlanul a 1918–19. év folyamán is, tehát az 1919. év folyamán folytatott hadicselekmények alatt is abban az osztályban teljesítettem szolgálatot, éspedig az akkori főparancsnok, Böhm Vilmos parancsnoksága alatt. 1919-től 1925-ig a honvédelmi minisztérium VI. csoport 2. osztályának vezetője voltam, amely a vezérkamak a hírszerző és nyilvántartó osztályát képezte. Ezt állítottam fel és ezt szerveztem meg, tekintettel arra, hogy békében is ilyen előképzettségem volt, ezt a képzettséget nyertem a nagyvezérkarban Bécsben.

A külüggyel ezidőben szoros összefüggést tartottam fenn, különösen Kánya Kálmán-nal és Khuen-Héderváryval. Ők főleg a revízió kérdésében avattak be engem a tevékenységükbe és kívánták az osztályom közreműködését az e téren való tájékoztatások és hírszerzések tekintetében. Csak röviden jegyzem meg itt, hogy ez időben kereste fel Bethlen Istvánt Seeckt német vezérezredes, aki Bethlennel tárgyalt, utána pedig kiküldte Schindler századost, hogy a vezérkarral felvegye az érintkezést Budapesten. Ez időben történt Mussolini első nyilatkozata a revízió tekintetében. Ennek az egész revíziós gondolatmenetnek keretén belül indult 1921-ben Kánya Kálmán Berlinbe Bethlen utasítására, mert olyan benyomása volt, hogy a revíziót ezzel előbbre lehet vinni, annál is inkább, mert Magyarország sehol más irányban semmiféle támogatást nem tudott szerezni.

ELNÖK: Ez már a részletes védekezésre tartozik, ezt tessék majd akkor előterjeszteni. Mondtam, hogy most csak rövid, száraz adatokat szeretnénk hallani.

SZTÓJAY: 1925 novemberében kerültem ki Kánya külügyminiszter kívánságára és Bethlen utasítására Berlinbe, mint katonai attasé, ahol 1925 novemberétől 1933 májusáig teljesítettem szolgálatot, Kányával egyidejűleg. Ő januárban lett felmentve, én májusban. Utána 1933. májustól 1935. decemberig a honvédelmi minisztériumba rendeltettem be akkor már mint tábornok, s az elnökség vezetésével lettem megbízva s egyúttal, minthogy a honvédelmi minisztériumban rangban legidősebb tiszt voltam, a honvédelmi minisztert is helyettesítettem bizonyos vonatkozásokban. Akkor Gömbös Gyula volt a honvédelmi miniszter. 1934-ben, tehát az idő alatt, amíg az elnökség vezetője voltam, különös kiküldetésben jártam Berlinben Blomberg vezérezredesnél Gömbös utasítására bizonyos felszerelési kérdésekben. 1934 augusztusában pedig Kánya Kálmán kíséretében Hindenburg temetéséhez voltam kirendelve a kormány részéről. 1935. december vége felé, úgy emlékszem, 23-án, nyújtottam át Berlinben a megbízóleveletem, miután a kormány engem hozott javaslatba s a német kormány részéről az agreement-et [*beleegyezés, fogadókészség*] megszereztem. Ekkor kezdtem a követi szolgálatomat 1935. december 23-a körül,¹²² amely időponttól kezdve 1944. március 22-ig a berlini követi állást töltöttem be. Az ezen idő alatt bekövetkezett eseményekre itt nem terjeszkedem ki. Pótlólag még azt akarom hozzátenni, hogy a követi kinevezéssel egyidejűleg mint katona nyugdíjazva lettem 1935 decemberében vagyis 33 effektív katonai szolgálati év után mint altábornagy. Talán itt jegyezhetném még meg, hogy követi szolgálatom utolsó idejében, 1944. januárban megbetegedtem súlyos vastagbél- bántalomban, utána pedig szívbajban, mely időponttól kezdve tulajdonképpen a mai napig állandóan mint beteg vagyok kezelve.

Március 22-től kezdve 1944. július végéig teljesítettem aktív szolgálatot, mint miniszterelnök, tehát 33 évi katonai szolgálat és nyolc évi diplomáciai szolgálat után volt a négy havi miniszterelnöki szolgálat. Ugyanis bár a lemondásom augusztus végén következett be, én effektíve június [*helyesen: július*] 2-a felé kapcsolódtam ki, mert akkor a betegségem annyira leszorított, hogy kénytelen voltam ágyba feküdni és úgyszólván halálos megbetegedéssel egy szanatóriumban feküdtem. Tehát effektíve négy havi miniszterelnöki szolgálatom volt.

ELNÖK: Ezzel kapcsolatban nincs más mondanivalója?

SZTÓJAY: Nincs.

ELNÖK: Most rátérünk az első vádpontra, a 11.§ 1. és 2. tételére, amelyet együtt fogunk tárgyalni. Itt elsősorban a követi működése van részben vád tárgyává téve. Ezt részletesen fogom kérni, nemcsak azért, mert a vádirat is elég részletesen foglalkozik ezzel, de azért is, mert az 1944. március 19-i események egy bizonyos politikai háttérének is meg kell születnie a tárgyaláson, s e háttér megértéséhez a mi németországi kapcsolataink fejlődésére szükségünk van, hogy azt minél jobban megvilágítva lássuk.

---

¹²² Sztójay hivatalosan 1935. december 10-től volt berlini követ.

Tehát Ön 1925. november havában lett berlini katonai attaséja Magyarországnak?

SZTÓJAY: Igen.

ELNÖK: És mint katonai attasé 1933 májusáig szolgált?

SZTÓJAY: Igen.

ELNÖK: Erről a részről rövidebben tessék beszélni, mert ennek az akciónak a per szempontjából nincs különösebb jelentősége.

SZTÓJAY: Tehát mint már említettem, a magyar kormány már az 1919 és 20-as évek elejétől kezdve iparkodott minden irányban kapcsolatokat keresni, és megteremteni az előfeltételeket ahhoz, hogy a trianoni békekötésnek az ország megcsonkítására vonatkozó részeit megsemmisítsék. Az ország úgyszólván minden tagjánál, minden állampolgáránál, az összes pártoknál, a kisgazdapartnál, stb., a Nemzeti Szövetségnél, a Revíziós Ligánál, a klérusnál, a katolikus és a zsidó klérusnál mindenütt a „Hiszek egy” és a „Nem! Nem! Soha!” volt a vezényszó. Ismeretes Apponyi Albert működése is Genfben. Ismeretesebb a Rothermere sajtójában közölt dolgok is. Ez Légrády akciója volt, és mindenki, a jelenlevők minden tagja is a revízióban látta a magyar politika célkitűzéseit.¹²³ Ennek a lehetősége pedig meg volt adva a Nemzetek Szövetsége alapokmányának 19.§-ában, ahol ki volt mondva, hogy a revízió lehetséges,¹²⁴ valamint Millerand kísérőlevelében is.¹²⁵ Dacára ezen lehetőségeknek, a kormány különböző kísérletei csődöt mondtak. Mint említettem, Apponyi szereplése mindenütt siket fülekre

---

¹²³ 1927. június 21-én jelent meg a *Daily Mail* című egymillió példányszámú napilapban lord Rothermere „Magyarország helye a nap alatt” című cikke. A konzervatív főúr, a lap tulajdonosa cikkében síkra szállt a trianoni békeszerződés revíziója mellett, és felajánlotta tollát és lapjait az ügy szolgálatára. Két fő érve volt: 1. Angliának érdeke az európai béke megszilárdítása, ennek elengedhetetlen feltétele a magyar területrevízió. 2. Magyarországot a nyugati hatalmaknak azért is támogatniuk kell, mert számíthatnak rá a bolsevizmus megerősödése idején. A hivatalos angol körök elhatárolódtak lord Rothermere-től, a magyar kormánykörök óriási propagandakampányt indítottak, középontjában Rothermere ünneplésével. Bethlen István tudta, hogy Rothermere nem mérvadó politikus, és az általa javasolt területi revíziót (csak a határ menti, zömmel magyarok lakta területek visszaadását) ekkor már kevesellte. Ennek ellenére a kibontakozó propagandakampányt nem állította le.

¹²⁴ A Nemzetek Szövetsége Alapokmányának 19. §-a a következőket tartalmazza: „The Assembly may from time to time advise the reconsideration by Members of the league of treaties which have become inapplicable and the consideration of international conditions whose continuance might endanger the peace of the world.” [A közgyűlés időről időre fölveheti /vagy tanácsolhatja/ a szövetség tagjainak a békeszerződések felülvizsgálatát, amelyek alkalmazhatatlannokká váltak, és azoknak a nemzetközi feltételeknek a figyelembevételét, amelyeknek a fenntartása /fenntartása/ veszélyeztetheti a világbékét.]

Ez a pont volt hivatva ellensúlyozni az Alapokmány 10. §-ában adott garanciát, mely szerint csak is békés eszközökkel lehet változásokat elérni azokon a területeken, ahol a változás szükségesnek látszik. Az Alapokmány szövegét közli: F. P. Walters: *A History of the League of Nations*. London–New York–Toronto, 1952. Oxford University Press, Vol. I. 43–61.

¹²⁵ A magyar békeszerződéshez mellékelte kísérőleveléről van szó, amely csak a szerződés lényegét nem érintő, apróbb kérdéseket tárgyalt. A francia kormány Prágában és Belgrádban a kísérőlevelet úgy állította be, mint amely kizárja, hogy a csehszlovák stb. kormány hozzájárulása nélkül a határon változtatást lehessen végrehajtani, Budapesten viszont Magyarországnak kivívott engedménynek állították be.

talált, míg végre az első felszólaló a magyar kormány és törekvései mellett Mussolini volt, az egyedüli az egész világon. Tehát a magyar kormány úgy látta, hogy máshol is kell támogatást szereznie, egyrészt ezen cél érdekében, másrészt hogy az izoláltságából kikerüljön az ország, mert hiszen körül volt véve ellenséges államokkal.

ELNÖK: Németországban ilyen irányú tapogatózásra kapott Ön utasítást a magyar kormánytól?

SZTÓJAY: Igen.

ELNÖK: Kitől?

SZTÓJAY: Mint említettem, az első lépés Németország irányában Seeckt ide való utazása volt, aki Bethlennel tárgyalt.¹²⁶ Ezekről a tárgyalásokról nem vagyok tájékozva, de miután Emich követ, Kánya elődje oly irányú jelentéseket küldött, amelyekből kivehető volt, hogy ha talán tovább propagáljuk ezt az irányt, sikeres lehet egy Németországhoz való közeledés. Akkor vállalkozott Kánya, hogy kimenjen Berlinbe, és felvegye az érintkezést a németekkel az előbb említett célok érdekében. Kánya a honvédségnél kieszközölte, hogy én legyek melléje kiküldve mint katonai attasé. Az első időben nyilvánosan ez nem volt lehetséges, de ismét oly szolgálatba kerültem, ahol mint a VI/2. vezetője,¹²⁷ a katonapolitikai kérdéseket intéztem. Én tehát 1925-ben azon határozott feladattal lettem kiküldve a vezérkar főnökétől, aki akkor Janky Kocsárd volt, hogy a katonai vonalon próbáljam azt elérni, ami az utasítása volt Kányának, hogy ő politikai vonalon próbálja a német kormányt a revízió támogatására bírni.

ELNÖK: Röviden, mi volt az eredmény 1933-ig?

SZTÓJAY: Az volt, hogy együttműködésünk dacára Kányának ez nem sikerült, miután a német politikai körök akkoriban a békeszerződések teljesítése vonalán álltak, különösen Stresemann irányítása alatt. Kánya csalódottan tért vissza 1933-ban, katonai vonalon azonban bizonyos megértés volt ez irányban, különösen elismerték a magyar katonát a háborús időben, valamint imponált a kis magyar nemzet ellenállása a békeszerződés ellen, a „Nem! Nem! Soha!” stb.

ELNÖK: De facto eredmény nem volt.

SZTÓJAY: Némileg annyiban értem el eredményt, hogy megértés mutatkozott Magyarországgal szemben és szimpátia aziránt, hogy Magyarországnak, a megcsonkított országnak joga volna bizonyos területeket visszaszerezni. Ez volt 1933-ban. Kánya csalódottan tért vissza, nekem némileg abbeli utasítások alapján, amikkel Bethlen István és Kánya részéről...

ELNÖK: Rátérünk arra, hogy 1933-ban Masirevich Szilárdot, a volt berlini követet elteszik a helyéről.¹²⁸ Mi okból? Ön lett az új követ 1935-ben.

¹²⁶ Bethlen 1923 februárjában vette föl a kapcsolatot Hans von Seeckt tábornokkal, a Reichswehr főparancsnokával. Bethlen javasolta, hogy közösen támadják meg Csehszlovákiát.

¹²⁷ A trianoni békeszerződés után Magyarországon külön vezérkar felállítását nem engedélyezték, ezért a HM egyik osztályát, a VI-os, ún. katonai főcsoportot építették ki a vezérkar főnökségévé. A VI/2. osztály hírszerző és kémelhárító központként működött.

¹²⁸ Masirevich Szilárd 1933. május 16. – 1935. december 10. között volt a berlini követség vezetője.

SZTÓJAY: 1933-tól 1935-ig szolgálatot teljesítettem a Honvédelmi Minisztériumban mint tábornok, mint az elnökség vezetője. Ez időben, Kánya távozása után, aki 1933. januárban távozott, 1935 decemberéig Masirevich Szilárd volt a magyar követ.

ELNÖK: 1933 és 1935 között, mindaddig, míg Ön a követséget át nem vette, Németországgal kapcsolatban politikai tekintetben volt Önnek valami tevékenysége? Ez azért lényeges, mert 1933. márciusban [*helyesen: január 30.*] került Hitler uralomra. Volt-e ebben az időben velük kapcsolata?

SZTÓJAY: Nem, semmiféle politikai kapcsolatom nem volt, kivéve azt az egyedüli esetet, amint említettem, hogy a kormány kiküldött katonai vonalon mint tábornokot akkor a német főparancsnoksághoz és a német minisztériumhoz, hogy igyekezzenek a magyar honvédség részére felszerelést és némi katonai támogatást, anyagi téren elérni. Ekkor jártam Blomberg vezérezredesnél, aki ezen neki szólt látogatásom alatt bemutattott az akkori kancellárnak, Hitlernek is, aki engem két és fél órai kihallgatáson fogadott, és bizonyos szemrehányásokat is tett egy irányzatban.

ELNÖK: Éspedig?

SZTÓJAY: Szemrehányta azt, hogy Magyarország túlságosan hangoztatja, éspedig minden irány felé a revízió kérdését, megjegyezvén, hogy ezen kis ország részére ez egy túl nagy vállalkozás. Összpontosítsa inkább egy irányban ezen óhajait és tevékenységét, éspedig nézete szerint Csehszlovákia felé, mert ott nekik is vannak érdekeik; a többiek felé, Jugoszlávia és Románia felé kísérelje meg a magyar kormány modus vivendi állapotát létesíteni. Ezek voltak a külpolitikai megjegyzései. Belpolitikai megjegyzései pedig azok voltak, hogy Magyarországon a magyarországi németiséget a kormány nem úgy kezeli, mint ahogy elvárható volna.

ELNÖK: Ez melyik évben volt?

SZTÓJAY: 1934-ben volt. Közölte, hogy az elszakított területek őt ostromolják az-
zal, hogy olyan döntést ne támogasson, amely azoknak visszacsatolását Magyarországhoz eredményezné, mert sokkal jobb a dolguk ezeken az elszakított területeken, mint Magyarország keretén belül. Volt egynéhány egyéb részletkérdés is, amit szóvá tett. Én különösen az elsőt, ami Magyarország külpolitikáját illeti, tudomásul vettem, a másodikat azonban a leghevesebben és legerősebben megcáfoltam, rámutatván arra, hogy a német népcsoport Magyarországon teljesen egyformán kezeltetik, német proletár nincs is Magyarországon, mindenkinek van földje, mindenki elérheti minden pályán a legmagasabb helyeket, szóval ezt az ő megjegyzését ellenezve konkrét adatokkal megcáfoltam. Ez volt a látogatásnak, ezen beszélgetésünknek fő témája, ez a két pont, amely után kifejezésre juttatták, hogy anyagi támogatást nem adhatnak a felszerelést illetőleg, és ezzel [*az*] elvileg és tárgyilag negatív eredménnyel tértem vissza Magyarországra. A kormánynak erről írásbeli jelentést tettem.¹²⁹ Egészen 1935. decemberig, amíg a követi kiküldetésem megkezdődött, semmiféle más vonatkozásban, különösen politikai

---

¹²⁹ 1934-ből ilyen tartalmú jelentés a Külügyminisztérium, illetve a berlini követség iratai között nem maradt fenn.

vonatkozásban Németországgal nem voltam, a párttal sem, amelynek egyetlen tagját nem ismertem személyesen.

ELNÖK: Tessék tovább elmondani! 1935-ben lett német követ. Mi volt az oka Masirevich eltávozásának?

SZTÓJAY: Az volt, hogy ő dacára azon utasításnak, hogy Kánya szellemében folytassa a feladatát, hogy megnyerje a német kormányt a revízió gondolatának, erre nem volt úgy látszik személyes okokból, és talán privát okokból sem túlságosan ambiciónálva, ő inkább egy csendes magánéletet élt, és ezen felül indiszkréciót követett el ismételten, amennyiben a berlini külügyi hivatalban nyert értesüléseit, talán nem is rosszhiszeműleg, de minden esetre közölte az akkori Németországgal még nem baráti viszonyban állt Olaszország követével, Ceruttival, akinek felesége magyar hölgy [*Paulay Erzsébet*] volt, valamint a francia követtel [*André François-Poncet*] is, akik ezen közléseket természetesen tovább jelentették kormányaiknak, amiről a német kormány bizalmas úton tudomást szerzett. Tehát visszaélt a német kormány bizalmával, holott első követelmény egy követnél, hogy titokban tartsa mindazt, amiről egy külügyi hivatalban tudomást szerez.¹³⁰

ELNÖK: Szóval röviden ez volt az oka. Miért esett Önre a választás?

SZTÓJAY: Azért, mert a kormány, az akkori külügyminiszter, Kánya és Gömbös miniszterelnök és a kormányzó úr is azt gondolták, hogy ezen csorbát ki lehet küszöbölni, amit Masirevich okozott, éspedig megalapozva azokon a katonai vonalú kapcsolatokon, amelyeket katonai attasé időmben szereztem.

ELNÖK: Általában milyen intenciókkal indították útnak ezen új állásába a magyar kormány részéről?

SZTÓJAY: Azok[*kal*] az intenciók[*kal*], amelyek már Kánya kiküldetésekor is érvényben voltak, vagyis Németországgal bizonyos kapcsolatot megteremteni, mert hiszen minden legkisebb és legnagyobb államban a mostani politikai helyzet által követelt és diktált politikát kell teljesíteni, és minden nemzetnek valahova egy kapcsolatot kell keresni, egyedül nem állhat meg még egy nagyhatalom sem. Magyarország akkor, mint említettem, teljesen ellenséges érzelmű országokkal volt körülvéve, és hogy valamilyen irányban nexust, támaszt kapjon, azért volt ez Kányának a feladata, ami reám is ruháztatott, hogy keressek nexust a németekkel, és bizonyos baráti viszonyt építsek ki, amely döntő esetben, ha Magyarország veszélybe kerül, Magyarország részére segítségét is jelenthetne.

---

¹³⁰ Masirevich már 1935 júniusában érzékelte, hogy a németek nem bíznak benne. Úgy hallotta, hogy azzal gyanúsítják, hogy mindent, amit hivatalos formában hall, azonnal közli Ceruttival, a berlini olasz követtel. Szerinte ez pusztán Göring szubjektív gyanúja. Masirevich Göringet „hiú, felfuvalkodott parvenü”-nek nevezte, aki „nemcsak hiszi, hanem még ki is meri mondani, hogy egy általa viselt nagykereszt megtiszteltetést és faveurt [*kegyet*] jelent az illető országra”. Masirevich szilárd meggyőződése volt, hogy a – szerinte – két év óta elhidegülőben lévő német–magyar viszonyért őt akarják bűnbaknak megtenni. MOL K64. KÜM pol. reservált i.1935-21. t. Németország, Masirevich levele Apor Gábornak, 1935. június 7.

ELNÖK: [A]mikor Ön kiérkezett, a német kormány hivatalos álláspontja mi volt Magyarországgal szemben?

SZTÓJAY: Az álláspontja tulajdonképp elvileg talán mondhatnám, tartózkodóbb volt, annyiban, hogy voltak bizonyos félreértések időközben Masirevich idejében és Magyarországon is, ahol a parlamentben a belpolitikába avatkozó megnyilatkozások voltak. Tehát bizonyos keserűség volt Magyarországgal szemben tapasztalható. Elvileg azonban a hajlandóság nem hiányzott teljesen, hogy ezen revízió alapján álló országgal talán valamilyen irányban egy állapotot lehet létesíteni, annál inkább, mert az új német kormány, amely 1933-ban lépett hatalomra, szintén százszázalékosan a revízió álláspontjára helyezkedett. Tehát ezen alapon volt egy bizonyos alapvető megértés a mi politikánkkal szemben.

ELNÖK: Még Neurath idejében, vagy csak Ribbentrop idejében?

SZTÓJAY: Még Neurath idejében. Sőt azt lehet mondani, hogy még őszintébb volt és kevesebb hátsó gondolattal, mert amíg Neurath Magyarországot mint olyat vette tekintetbe, addig később az utána következő irányzat túlságosan befolyásolva volt a magyarországi kisebbségekkel, főleg a magyarországi német népcsoporttal való vonatkozásban, és fokozatosan előtérbe lépett az utána következő időben az az elgondolás is, hogy Magyarországon és a szomszédos országokban levő németiségnek előtérbe kell jutnia, sőt ismételten hallatszott pártkörökben oly elgondolás is, hogy a délmagyarországi területeken a németlakta területekből egy délnémet államot létesítsenek, amely összekötő kapocs volna a volt ausztriai területek és az erdélyi szász területek közt.¹³¹ Tehát ismétlem, Neurath alatt a hajlandóság feltétlenül őszintébb volt, az utána következőben megvolt ugyan, de bizonyos hátsó gondolatokkal, és nem mindig őszinte és önzetlen volt.

ELNÖK: Mindenesetre fokozódó javuló tendencia mutatkozik 1935-től kezdve.

SZTÓJAY: Igen, amely arra is vezethető vissza, hogy a magyar kormánynak, különösen a kormányzóinak a magatartása a revízió kérdésében ott határozottan imponált a vezető köröknek. Később persze az idők folyamán volt számos súrlódási pont.

ELNÖK: Hát csak úgy érintve mondja el, hiszen hullámhegyek és hullámvölgyek váltakoznak. Talán az Anschluss [összekapcsolás] volt a legnagyobb, legkiemelkedőbb dolog, amikor súrlódási felület volt.

SZTÓJAY: Az Anschluss, igen. Bennünket is olyan meglepően érintett, mint magukat az osztrákokat, és ezen alkalommal Mussolini hidalta át az akkori krízist, aki [a] kritikus időben elismerte az Anschlusst. Magyarország részéről kellemetlen érzelmeket váltott ki. Akkoriban ugyanis tárgyalások voltak folyamatban Rómában Kánya részéről

---

¹³¹ Ilyen elgondolásokat például az NSDAP Niederdonau határhivatalának vezetője, Helmut Triska is megfogalmazott. Javasolta például az egész németlakta Nyugat-Magyarország bekebelezését. A Nagynémet Birodalom (Grossdeutsches Reich) politikai határain túlterjedő Népi Birodalom (Volksreich) gondolata, amely Délkelet-Európa országainak német népcsoportjait szoros egységbe igyekezett fűzni, népszerű gondolat volt a berlini pártkörökben és a magyarországi Volksbund vezetésében.

és Gömbös részéről is egy bizonyos olasz–magyar–osztrák egyezmény, vagy közeledés irányában, amiről a németek is tudomást szereztek.¹³²

ELNÖK: Az Anschluss után?

SZTÓJAY: Igen, és szemrehányást tettek nekem személyesen, de a magyarázatot Kánya utasítására oly irányban adtam meg, hogy ehhez a gondolathoz, amely Rómában felvetődött osztrák részről, Magyarország hajlandó volt csatlakozni, azonban azzal a megjegyzéssel, amihez Mussolini is hozzájárult, hogy erről természetesen Németországot is tájékoztatni kellene, nehogy maga ellen irányulónak tekintse, és ez egy aktív, vagy barátságtalan fellépésre, vagy magatartásra bírja Németországot.

ELNÖK: Csak a teljesség kedvéért, hogy eközben a német és magyar vezető államférfiak között találkozások is jöttek létre?

SZTÓJAY: Találkozások jöttek létre, amelyekre vonatkozólag csak azt akarom megjegyezni, hogy maga az a tény, hogy az én ott-tartózkodásom alatt 33 magyar miniszteri látogatás volt lebonyolítva, megjegyezvén, hogy már Kánya idejében Bethlen tett hivatalos látogatást a Német Birodalomban...

ELNÖK: Csak röviden tessék érinteni! Nem mintha nagyon lényeges lenne.

SZTÓJAY: Ezzel csak azt akarom megvilágítani, hogy ez a 33 látogatás is bizonyítja, hogy a magyar–német kapcsolatok kimélyítése nem egyéni momentum volt, hanem kormánypolitika, amely éppen ebben nyert kifejezést. A neveket is fel tudom sorolni: Gömbös, Winckler, Hóman, Fabinyi, Bethlen, Darányi, Kánya, Varga, Imrédy, Kánya, Darányi, Csáky, Teleki, Csáky, Teleki, Baranyay, Csáky, Bárdossy, Varga, Kállay, Ghyczy, Radocsay, Reményi-Schneller, Fáy, Jurcsek, Szinnyi-Merse, aztán államtitkárok: Pataky, Vay...

ELNÖK: Nem lényeges. Látjuk, hogy a kapcsolat mindjobban elmélyült. 1938-ban publikálódik már az elgondolás, amelynek éle Csehszlovákiával szemben mutatkozott meg már 1935-ben és egyúttal nyilvánvalóvá lesz, hogy Jugoszláviával és Romániával szemben baráti hangot kíván megütni Németország. Igen?

SZTÓJAY: Igen.

ELNÖK: Tessék továbbmenni ebben a témakörben!

SZTÓJAY: 1937-ben vagy 1936-ban, még Gömbös halála előtt a német kormány felhívta a figyelmemet, és pedig Göring hívta fel a figyelmemet egy magántársaságban arra, hogy Magyarország, amely ennyi idő óta a revíziót hangoztatja, és arra készül, legyen talán figyelemmel a jövőben arra, hogy évek múlva – az időpontot nem tudja megmondani – de facto talán sorra kerülhet egy revízió kérdése, mert ők tervezik a csehszlovákiai német kérdés megoldását, és minden eshetőségre felkészülnek katonai-

---

¹³² Sztójay valószínűleg összekeveri az 1938. márciusi eseményeket az 1936. március 21–23. közötti római tanácskozással. Ezen vett részt Kánya Kálmán és Gömbös Gyula. Ezt megelőzően 1936. március 13–14-én Budapesten folytak osztrák–magyar tárgyalások. Sztójay említhette volna az 1934 márciusában Rómában folytatott magyar–osztrák–olasz tárgyalásokat is, melyek eredményeként március 17-én a három ország jegyzőkönyvben rögzítette a politikai és gazdasági együttműködésükről szóló egyezményt.

lag, és minden lehetőséget is felhasználnak erre. Tehát hívjam fel Gömbös figyelmét, hogy ő is erre a vonalra álljon át. Ezt egy magánlevélben jelentettem Kánya Kálmánnak.¹³³ Hogy ő milyen formában adta tovább, az tudtomon kívül esik. Ez volt körülbelül 1936-ban, vagy 1935-ben, az időpontot nem tudom pontosan. Időközben a helyzet Németország és Csehszlovákia között mindinkább kiéleződött, fokozódott a feszültség a német kisebbségekkel szemben tanúsított állítólagos cseh magatartás miatt, míg végre 1938-ban a helyzet bizonyos izzópontra hevült. 1938 őszére volt különben meghíva...

ELNÖK: A kormányzó.

SZTÓJAY: ...a német kormány részéről a kormányzó úr is az ismert hajókeresztelésre, amennyiben egyik legújabb csatahajójukat a Prinz Eugen névre óhajtották keresztelni, és miután a kormányzó úr annak idején...

ELNÖK: Ez a találkozó valami barátságtalan légkörben zajlott le.¹³⁴ Mi volt az oka?

SZTÓJAY: Az, hogy a magyar kormány elzárkózott attól, hogy esetleges fegyveres konfliktusban részt vegyen. Az elv az volt, hogy... a cseh kérdést...

ELNÖK: Ez a bledi egyezményrel kapcsolatos.¹³⁵ Csak röviden. Ezek még nem oly lényeges pontok. Csak érinteni kell.

SZTÓJAY: Szóval az akkori helyzet kedvezőtlen kialakulásának oka egyrészt az, hogy a magyar kormány elzárkózott egy Csehország ellen irányult nyomás esetében, amennyiben ez fegyveres összeütközésre vezetne, hogy mint fegyveres társ fellépjen, másrészt az a tény, hogy éppen arra az időre esett véletlenségből egy egyezmény, amelyet a magyar kormány Bledben a kisantanttal kötött. Bled Jugoszlávia területén van, ahol nyáron tartózkodni szokott a jugoszláv kormány és a király is. Ott a kisantant egy tárgyalást folytatott, amelynek keretében a magyar kormánynak bizonyos egyezmény megkötését javasolta. Ismeretes, hogy a magyar kormány már éveken át óhajtotta a magyar kisebbségek létérdekeit a megszállt területen biztosítani, és itt, úgy látszik, nyílt volna erre alkalom. A külügyi hivatalnak elkerülte a figyelmét, hogy ez az egyezmény éppen arra a négy napi időpontra esik, amely négy napot a kormányzó Németországban töltött, és annak dacára, hogy a német kormány nem óhajtotta, legalábbis az volt az óhaja, hogy Magyarország ne tegyen gesztust a kisantant felé, ami a széteső kisantan-

---

¹³³ Sztójay 1936. július 10-én nem magánlevélben, hanem hivatalos jelentésben tájékoztatta Kánya Kálmánt, hogy „a múlt héten” felkereste Göringet, aki többek között kijelentette: „Sorsközösségben vagyunk, egymásra vagyunk utalva, a cseh kérdésben pedig közös célunk van.” Sztójay erre azzal reagált, hogy „ez teljesen megegyezik a már 1919-ben kialakult felfogással.” MOL K 64, KÜM pol. reservált i. 79/pol.1936.

¹³⁴ A Horthy vezette magyar küldöttség 1938. augusztus 22-től töltött egy hetet Németországban. A német–magyar tárgyalások légkörét alapvetően befolyásolta a bledi egyezmény megkötése, ugyanis német részről az egyezményt úgy értékelték, mintha Magyarország lemondott volna a területi revízióról.

¹³⁵ A bledi egyezményben kimondták Magyarország és a kisantant államok közötti fegyverkezési egyenjogúságot, és utóbbiak ígéretet tettek a magyar kisebbségek helyzetének javítására. Magyarország az egyezmény aláírásával formailag lemondott arról, hogy erőszakot alkalmazzon területi revíziós céljainak elérése érdekében.

tot összekovácsolja, mégis létrejött ez az egyezmény. Bár rá kell mutatnom arra, hogy Kánya akkoriban azt remélte, hogy a kisantant nem fogja elfogadni a magyar óhajokat, ebben tévedett, mert a kisantant éppen felhasználta az időpontot, hogy a magyar kormányt kvázi – ahogy mondani szokás – hátulról mellbe lölje, és befolyásolja ezzel a látogatásnak egyébkénti hangulatát. De tényleg az ott-tartózkodás alatt létrejött ez a bledi egyezmény, amelyet a németek súlyos sérelemnek tekintettek, és majdnem úgy minősítettek, hogy célzatos akció volt a magyar–német vonatkozások tekintetbevétele nélkül, hangsúlyozni akarván, hogy a kormányzó Berlinben járt, de egyúttal a kisantanttal is barátkozik. Ilyenmű és ily irányú megjegyzést de facto a német külügyminiszter, Ribbentrop az én jelenlétemben Kánya Kálmánnal szemben is hangsúlyozott.

ELNÖK: Na most, 1938 szeptemberében kirobbant a konfliktus Csehszlovákiával. Erről tessék beszélni!

SZTÓJAY: 1938 szeptemberében a német–cseh krízis tulajdonképpen az évente szokásos pártnap alkalmával robbant ki.¹³⁶ A pártnapok utolsó napján Hitler a legvehemensebb támadást intézte Beneš cseh államfővel szemben, s eközben őt személy szerint is súlyosan megsértette. A pártnap ilyen lázas hangulatban oszlott szét. Németország részéről minden előkészület megtörtént egy Csehország ellen irányuló nyomásra. Ezt látva és tartva attól, hogy ebből Európában háborús konfliktus keletkezik, a Nagyantant, elsősorban Anglia iparkodott elsimítani az ügyet, és lehetővé tenni a békés úton való rendezést. Amint ismeretes, ennek érdekében Chamberlain két látogatást tett Németországban. A második látogatás alkalmával, amely szeptember 16. vagy 20. táján Münchenben történt, létre is jött a megegyezés, amelynek értelmében a csehek átengedik a németlakta Szudéta- és egyéb déli területeket a Német Birodalomnak.¹³⁷ E tekintetben az összes irányelvet pontosan lefektették. Félő volt, hogy a Közép-Európát rendező e tárgyalások során a magyar érdekek kimaradnak a koncepcióból, annál is inkább, mert – amint az előbb is említettem – magyar–német vonatkozásban az előbb említett okoknál fogva erős elhidegülés volt tapasztalható. Igyekeznünk kellett tehát idejekorán valamiképpen szóhoz jutnunk, nehogy Magyarország ügye kimaradjon a cseh-kérdés rendezéséből.

---

¹³⁶ A hagyományos nürnbergi pártünnepséget 1938. szeptember 6-án nyitották meg, Hitler 12-én, hétfőn este, a zárónapon mondta el beszédét. Ebben többek között kitért a – szerinte – tarthatatlan csehszlovákiai helyzetre. Kijelentette: „Az állam lakosságának túlnyomó részét megkérdezése nélkül arra kényszerítették, hogy tagja legyen ennek az államnak, és ebbe bele is törődjék.” Hitler szerint 3,5 millió németet nyomnak el, és alapvető életjogaiktól fosztanak meg. „És ha ezek a megkínzott teremtmények nem tudnak maguk jogot és segítséget találni, tőlünk kapják majd meg mindkettőt” – jelentette ki Hitler. Hitler szerint Benešék hazug hírek terjesztésével véres háborúba akarják dönteni egész Európát. Hitler azt állította, hogy Beneš szerint Németország csapatokat mozgósított, és ezek bevonulni készülnek Csehországba. Hitler végezetül megjegyezte: „Beneš taktikát űz, beszél, tárgyalásokat szervez, egészen genfi mintára [*Hitler a Népszövetségre céloz*] eljárási kérdéseket helyez előtérbe.” *Magyarország*, 1938. szeptember 13. 2.

¹³⁷ 1938. szeptember 29-én Münchenben Mussolini, Daladier és Chamberlain beleegyeztek Hitler követelésébe. A zömmel németek lakta Szudéta- vidéket, mintegy 3 millió lakosával Németországhoz csatolták. Ez alkalommal Chamberlain nem másodszor, hanem már harmadszor járt 1938 folyamán Münchenben.

Ezért én, mint követ, az utolsó pillanatban, mert hiszen Chamberlain utazásáról...

ELNÖK: Csak röviden tessék mondani! Ön azt javasolta, hogy vegyék fel a közvetlen érintkezést.

SZTÓJAY: Javasoltam közvetlenül közeg kiküldését, mire Kánya ki is küldte Münchenbe Csákyt, aki azután Mussolinival és a német külügyi államtitkárral [*Ernst von Weizsäcker*] megismertette a magyar igényeket.¹³⁸

ELNÖK: Eredmény?

SZTÓJAY: Az eredmény nem volt túlságosan fényes. Annyiban volt eredménye, hogy a jegyzőkönyv utolsó pontjában megemlítették, hogy Magyarország Csehszlovákiával külön kössön egyezményt.¹³⁹ Következménye az volt, hogy a németek tényleg megszállták a németlakta vidékeket, Magyarország pedig megkísérelte a cseh kormánnyal a tárgyalásokat, amelyekre a cseh kormány részéről a tótok kaptak megbízást, Tiso vezetésével. A tárgyalások nem vezettek eredményhez. Miután így kiestünk, ezért a berlini és a római magyar követ [*Villani Frigyes*] utasítást kapott a kormánytól, hogy a német, illetve az olasz kormánynál eszközöljék ki a döntőbíráskodást.¹⁴⁰

ELNÖK: Miért csak ennél a kettőnél?

SZTÓJAY: Ehhez nem tudok konkrétan hozzászólni, mert ez már rajtam kívül esett, ebben a vonatkozásban talán a Külügyminisztérium tudna megfelelő magyarázattal szolgálni. Én csak a konkrét utasítás végrehajtásával voltam megbízva. Az oka talán az lehetett, hogy ez a kettő mutatott a revízió irányában némi megértést, míg a többi három...

ELNÖK (közbevág): És ezeknek a döntő[bíráknak a] szavát elegendőnek találták a többi hatalommal szemben?

SZTÓJAY: Úgy látszik, a magyar kormány elegendőnek tartotta.

ELNÖK: Ezzel mintegy eleve kikapcsolták Franciaország és Anglia beleszólását ebbe a kérdésbe?

SZTÓJAY: Kikapcsolták, éspedig tudtommal azért, mert amint ismeretes, éppen ez a két hatalom alakította ki a békeszerződést, és valószínűnek tartották...

¹³⁸ 1938. szeptember 28-án Csáky István két telefonbeszélgetést folytatott Sztójayval. Az első alkalommal Sztójay azt javasolta, hogy Horthy telefonáljon Hitlernek, Göringnek és Mussolininak. A második telefonbeszélgetés alkalmával Sztójay azt javasolta, hogy Csáky menjen Mussolinihez egy térképpel, amelybe a Csehszlovákiával szembeni magyar követelések be vannak rajzolva. Csáky másnap, szeptember 29-én utazott Münchenbe.

¹³⁹ A müncheni egyezményben ilyen tartalmú pont nem szerepel. Az egyezményhez fűzött egyik „kiegészítő nyilatkozat”-ban az aláíró négy hatalom (Olaszország, Nagy-Britannia, Németország és Franciaország) kormányfői kijelentették, hogy amennyiben a következő három hónapon belül a csehszlovákiai lengyel és magyar kisebbségek kérdését az érdekelt kormányok megegyezés útján nem rendezik, a négy kormányfő újabb összefövetelen tárgyalja meg ezt a kérdést.

¹⁴⁰ A magyar–csehszlovák tárgyalások 1938. október 13-án szakadtak meg. Másnap Csáky Rómába repült, ahol Mussolini és Ciano azt javasolta, hogy Magyarország jegyzékben kérje a négy nagyhatalom sürgős összehívását. Villani október 17-én Ciano ötleteként jelenti, hogy Róma és Berlin hajlandó közvetíteni és döntőbíráskodni. Kánya október 20-án utasította Sztójayt, hogy mint „saját eszméjét” vesse fel, hogy Németország esetleg hajlandó volna-e Olaszországgal együtt döntőbíró szerepet vállalni. Ugyanezen a napon hasonló tartalmú számjeltávirat ment Kányától Villaninak. Részletesen lásd *Diplomáciai iratok*, II., 693., 710–712., 716–717., 790., 796–797., 810–811., 819., 829.

ELNÖK (Félbeszakítja.): Na de akkor végeredményben a szudéta–német kérdést is ők alakították ki. Akkor minek ültek le tárgyalni ebben a kérdésben? A németek és az olaszok még abban az időben is szükségesnek tartották Franciaországgal és Angliával a tárgyalást a Szudéta–kérdés elintézésénél, mi pedig nem tartottuk szükségesnek? Vagy erről Ön nem tud felvilágosítást adni?

SZTÓJAY: Erről nyilatkozni én nem tudok, mert hiszen nem voltam döntő helyen és csak egy parancsot kaptam.

ELNÖK: Ön mindenesetre ezt az utasítást kapta.

SZTÓJAY: Csak parancsot teljesítettem, amikor a döntőbíráskodást kértem.

ELNÖK: Ennek lett aztán következménye a döntés, amelynek értelmében visszakerült az a bizonyos területsáv.¹⁴¹ Tessék továbbfolytatni!

SZTÓJAY: Talán megemlítenéd ennek kapcsán az a momentum, hogy a németek egy volt magyar területet is megszálltak. Fontosnak tartom megjegyezni azt...

ELNÖK: Ez Pozsonyligetújfalú? [*helyesen: Pozsonyligetfalu*]

SZTÓJAY: Ligetújfalú. Igen.

ELNÖK: Tessék folytatni!

SZTÓJAY: Annál is inkább fontosnak tartom, mert a németek részéről ismételtlen célzásokat és megjegyzéseket hallottam, mégpedig a legmértvdobbb helyről, hogy a cseh-kérdés rendezésénél a területi integritást német részről el fogják ismerni, vagy eleve elismerik. Mivel azonban a müncheni határozmányok alapján a németek de facto megszállták a németlakta vidékeket és Németújfalut is, ezzel tehát történelmi magyar területet is, saját elhatározásomra, utasítás nélkül a legsúlyosabb szemrehányásokat tettem ezért a német külügyi államtitkárnak [*Ernst von Weizsäcker*], mert maga a külügy-miniszter [*Joachim von Ribbentrop*] nem volt jelen. Hangsúlyoztam, hogy ezt magyar részről sohasem fogják megemészteni és megbocsátani, hogy Hitler ígérete ellenére mégis megszállnak magyar területet, és ezt bizonyos szőszegésnek is minősítettem. Ez az egész hosszabb beszélgetés keretében folyt le, és ennek során a külügyi államtitkár [*Ernst von Weizsäcker*] valósággal izgalomba jött, feje kivörösödött, és egészen kellemetlen lett a hangulat. Megkérdezte, hogy a kormányom utasítására járok-e el, vagy saját kezdeményezésből. Én a kifejtetteket saját álláspontom ismertetésének neveztem meg, mire ő felkért, állapítsam meg, hogy a kormány is fenntartja-e ezt a szemrehányást.

ELNÖK: Erre Ön érintkezésbe lépett a magyar kormánnyal. Mi lett az eredmény?

SZTÓJAY: Az eredmény az volt, hogy a magyar kormány utasítására ezt a szemrehányást magánvéleménynek kellett nyilvánítanom.¹⁴² Meg kell jegyezmem, az államtitkár [*Ernst von Weizsäcker*] a végén azzal indokolta ezt a de facto szőszegést, hogy az integritás elismerését csak olyan előfeltételek mellett gondolták, ha Magyarország

¹⁴¹ Az elnök az 1938. november 2-án aláírt első bécsi döntésre céloz, amellyel a történelmi Felvidék egy részét visszacsatolták Magyarországhoz.

¹⁴² Sztójay 1938. október 6-án jelentette, hogy Engerau (Pozsonyligetfalu) városát német csapatok fogják megszállni. Sztójay utasítást kért, hogy tiltakozhat-e, jelezve: „addig nem teszem szóvá ezt hivatalos helyen”. *Diplomáciai iratok*, II., 726–727.

velük tart. Magyarország pedig vonakodott velük tartani, sőt vonakodott a sajtóban pertraktálni [*alaposan megbeszélni*] a magyar kisebbségekkel szembeni atrocitásokat, és ennek alapján ők sem tartották magukat eredeti ígéretükhöz. Következett ezután a döntőbíráskodás és a Csehszlovákiából visszacsatolt területek megszállása után a kárpátjai kérdés. Nem tudom, óhajtja-e tanácselnök úr ezt is...

ELNÖK (Közbevág.): Nagyon röviden kérem, inkább csak érinteni a kárpátjai kérdést.

SZTÓJAY: A kárpátjai kérdés alakulása a következő volt. November vége felé felkértek a külügyi hivatalba, s ott a külügyminiszter [*Joachim von Ribbentrop*] legnagyobb meglepetésemre tudomásomra adta, hogy értesülései szerint a következő napok egyikén a magyar csapatok be akarnak vonulni Kárpátalja területére. Kérdezte, mit tudok erről. Én ezt az értesülését dementáltam, [*megcáfoltam*] annál is inkább, mert néhány nappal előbb olyan utasítást kaptam a kormánytól, tájékoztassam a német kormányt arról, hogy nem fog eseményeket provokálni Délkelet-Európában előzetes megbeszélés nélkül. Én hazulról rögtön érintkezésbe léptem a kormánnyal, és negatív értesülést kaptam. Másnap újból felkértek, és megjegyezték, Mussolini közölte velük, hogy a tény igaz, és a magyar csapatok igenis tervbe vették a bevonulást, ami tényleg meg is felelt a valóságnak. A németek azonban ezt lefújták, azzal a megjegyzéssel, hogy Magyarország szeptemberben nem óhajtott részt venni az akcióban, most azonban, amikor a helyzet megnyugodott, esetleg egész Délkelet-Európát felgyújtják. Ezt ők nem tartják helyesnek, annál kevésbé, mert tél előtt, és egyébként sem tudnának nekünk segítséget nyújtani, ami tulajdonképpen nem is volt sehol fixírozva és megígérve. A magyar kormány ekkor elállt ettől a szándékától. Ennek volt azután következménye Kánya kilépése a kormányból.¹⁴³ Utódjaként Csáky került a külügyminiszteri székbe, 1938 decemberében, akit azután német részről azonnal meg is hívtak egy látogatásra, hogy ezeket a felmerült ellentéteket elsimítsák.

ELNÖK: Ezt a részt csak egészen röviden tessék érinteni, ahol majd részletesen kell nyilatkoznia, én úgyis szólni fogok.

SZTÓJAY: Csáky januárban megjelent Berlinben, és a helyzet akkor megint kiegyensúlyozódott. Csáky visszautazása után, márciusban magához kéretett Hitler személyes megbeszélés céljából. Ezzel az alkalommal közölte velem, hogy most immár megért az idő a kárpátjai kérdés rendezésére, ha tehát Magyarország igényt tart ennek az elszakított területnek a visszanyerésére, most itt az ideje. A sorok között érezte, hogy ő a csehszlovák-kérdés százszázalékos megoldását tartja aktuálisnak.

ELNÖK: Ez azután meg is történt.

SZTÓJAY: Ami tényleg megtörtént, amennyiben a németek tényleg megszállták Csehszlovákiát.¹⁴⁴

¹⁴³ Kánya Kálmánt a második Imrédy-kormányból főként azért hagyták ki, mert a bledi egyezmény megkötése és a müncheni konferencia idején tanúsított, a németek szerint túl óvatos magatartása miatt Berlinben már fogadni sem voltak hajlandók.

¹⁴⁴ A német csapatok 1939. március 15-én vonultak be Csehszlovákiába. Ugyanezen a napon Pozsonyban kikiáltották a „független” Szlovákiát, a németek pedig létrehozták a Cseh-Morva Protektorátust, a magyar csapatok megkezdték bevonulásukat Kárpátaljára.

ELNÖK: És Szlovákia önállóvá vált.

SZTÓJAY: Igen, Szlovákia önállóvá vált, Magyarország részéről pedig megtörtént Kárpátalja megszállása.

ELNÖK: Mielőtt most rátérnénk az 1939. év nyarán történetekre és a háború kitörésére, két-három perces szünetet rendel el a népbíróság.

(Szünet után.)

ELNÖK: A főtárgyalást újból megnyitom. Folytatjuk Sztójay Döme kihallgatását. Kérem Sztójay, folytassa!

SZTÓJAY: 1939 márciusában történt Kárpátalja megszállása részünkről.

ELNÖK: Most 1939 nyaráról beszéljünk, a háborús konfliktus keletkezéséről. Egészen röviden, csak a leglényegesebb körülményeket kérem. Ami Magyarország szempontjából érdekel minket, azt majd részletesebben beszéljük meg.

SZTÓJAY: Magában véve az a tény, hogy Németország, jobban mondva, Hitler elismerte Szlovákiát, mint védett államot, és annak létezését garantálta, gyanús momentum volt a lengyel bekerítés tekintetében, amint ezt Lipski, akkori lengyel nagykövet is ilyennek minősítette, illetve hangoztatta előttem és velem egyetértőleg. Ebben az irányban akkor jelentést is tettem.¹⁴⁵ Ez volt a háború kezdetének bevezetése. Tulajdonképpen ez volt az első konkrét momentum, amely a láthatáron mutatkozott. Ettől kezdve mindinkább az a nézet alakult ki, hogy a helyzet keleten Lengyelország felé kiéleződik. Háborúra akkor azonban tulajdonképpen még nem gondoltak. Legalábbis a be nem avatottak. Míglen augusztus felé a helyzet annyiban konkretizálódott ebben az irányban, hogy német részről nyíltan felvetették a lengyel kérdést danzigi vonatkozásban, amennyiben a danzigi korridoron¹⁴⁶ át egy német korridor engedélyezéséhez követelték a lengyel kormány hozzájárulását. A lengyel kormány ellenkezése következtében azután ez az ügy háborúval fejeződött be, olyaténképpen, hogy kezdetben arról volt szó, ebben az irányban majd tárgyalásokat fognak folytatni, a lengyelek azonban tartózkodtak a megbízottak Berlinbe való kiküldésétől. Ez már augusztus folyamán volt.

---

¹⁴⁵ Sztójay 1939. március 30-án (46/pol. – 1939) „szigorúan bizalmas” jelentésében beszámolt a berlini lengyel nagykövetségen folytatott tárgyalásairól. Többek között a következőket jelentette: „A lengyel kormány különösen rossz néven veszi a német kormánynak, hogy [a] szlovákiai akcióról, továbbá pedig a Memel-vidék visszacsatolásáról előzetesen nem informálta a lengyel kormányt. Mindkét vidék a lengyel érdekkörbe tartozik, és közelről érinti a lengyel politikát az a körülmény, hogy a német kar Lengyelországtól északra és délre mindjobban kinyúlik kelet felé, ami végeredményben Lengyelország német bekebelezését jelenti. *Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához, IV. k. Magyarország külpolitikája a II. világháború kitörésének időszakában 1939–1940.* Összeáll. és sajtó alá rend.: Juhász Gyula. Budapest, 1962, Akadémia. 128–129.

¹⁴⁶ Az első világháború után Kelet-Poroszország és Németország között széles sávban lengyel fennhatóság alatt lévő területek voltak. Danzig kikötővárost a Népszövetség ellenőrzése alá helyezték, és „szabad állam” státust kapott. 1939 folyamán a németek azt követelték, hogy Németországtól Danzigig, illetve Kelet-Poroszorszáig területenkívüliséget élvező autópálya és vele párhuzamosan futó vasútvonal vezessen. A lengyel kormány ezen követelések teljesítését elutasította.

A helyzet mindinkább aktuálissá és izzóvá vált. Ebben is volt bizonyos szerepem, amelyre önként vállalkoztam, nem pedig központi utasításra, amennyiben iparkodtam olyan irányban befolyást szerezni, hogy a háború kitörése elkerültesse, bár a háború elkerülése már úgyszólván majdnem kilátástalan volt. Az olasz nagykövettel, Attolicoval való egyetértésben titokban felkerestem Lipskit, a lengyel nagykövetet, akivel különben, mint a többi nagykövetekkel is társadalmi érintkezésben voltam, és javasoltam neki a meghívott tárgyaló felek kiküldetését, figyelmeztetvén...¹⁴⁷

ELNÖK: Ez a figyelmeztetés aztán eredményre nem vezetett.

SZTÓJAY: Nem vezetett eredményre. A háború kitörése bekövetkezett, olyképpen, hogy a németek a még utolsó percben közvetítőként jelentkező angolokat nem megfelelő formában vették igénybe, amennyiben a külügyminiszter [*Joachim von Ribbentrop*] az utolsó pillanatban az angol követnek [*Neville Henderson*] közléseket tett, amelyek már nem voltak realizálhatók. A háború tehát a németek és a lengyelek között szeptember elején megindult. A háborúnak ebben az első szakában Magyarországnak szerepe nem is volt, természetesen nem is lehetett, csak annyiban történtek bizonyos tapogatódzások, amennyiben szeptember közepén felkérték Csákyt a főhadiszállásra egy csupán tessék-lássék megbeszélésre, amelynek következménye azután az lett, hogy a németek azzal a konkrét kéréssel álltak elő, hogy a német csapatokat Kárpátján engedjük felvonulni Lengyelország felé.

ELNÖK: Ezt a magyar kormány nem engedte.

SZTÓJAY: Nem engedte. Én sem javasoltam. Felhívtam Csáky figyelmét előre, hogy ilyen kérés esetleg jönni fog, de azt nem lehet teljesíteni. A magyar kormány ehhez tehát nem járult hozzá. 1939-ben befejezést nyert a német–lengyel háború a lengyel hadsereg megsemmisítésével. Ez volt 1939 végén.¹⁴⁸

ELNÖK: 1940-ben aztán a román-kérdés vált aktuálissá, illetve ez ütötte fel a fejét. Erről tessék egészen röviden beszélni.

SZTÓJAY: Igen. A helyzet 1940-ben úgy alakult, hogy Szovjet-Oroszország jogos kívánságainak és jogos követelményeinek alapján visszakövetelte a románoktól a világháború végén a románok által megszállt, és Oroszországtól elszakított besszarábiai területeket. E jogos orosz követelésnek Románia nagyon nehezen, de a kényszer hatása alatt eleget tett.¹⁴⁹ Ezután a magyar kormány részéről is felvetődött a romániai revízió kérdése erdélyi vonatko-

---

¹⁴⁷ A külföldön állomásozó magyar követek közül nem Sztójay Döme, hanem elsősorban Hory András feladata volt a lengyel kormány befolyásolásának megkísérlése. Sztójay Lipskit 1939-es jelentéseiben alig említi. Erről részletesen lásd *Diplomáciai iratok*, IV., 336–337. 388–391.

¹⁴⁸ A német csapatok 1939. szeptember 1-jén indultak meg Lengyelország ellen. A Vörös Hadsereg egységei szeptember 17-én lépték át a lengyel–szovjet határt. Varsó 1939. szeptember 27-én esett el, a német–szovjet–lengyel háború szeptember 30-án ért véget.

¹⁴⁹ Bukovinát a Szövetséges Főhatalmak és Ausztria között 1919. szeptember 10-én aláírt saint-germaini békeszerződés csatolta Romániához. A szovjet kormány 1940. június 26-án jegyzékben követelte Besszarábia, valamint Bukovina északi részének a Szovjetunióhoz való csatolását. Többszöri jegyzékváltás után a szovjet csapatok június 28-án átlépték az addigi határt, és négy nap alatt megszállták az átengedett területeket.

zásban, és a magyar kormány is kívánta a románok részéről jogos igényeinek teljesítését. Kezdetben a románok látszólagosan beelegyeztek, és tárgyalások folytak Turnu-Severinben a Duna-hajón, de eredményre nem vezettek. Mivel egyidejűleg a magyar csapatok is felvonultak Erdély határára, és német részről attól tartottak, hogy egy magyar–román katonai akció van keletkezőben, aminek folytán felborul a délkelet-európai helyzet, és ezzel mi felgyújtjuk a Balkánt is, annál inkább, mert egyidejűleg a bolgárok is felléptek jogos követelményeikkel a Dobrudzsa tekintetében, a németek ennek a kérdésnek békés elintézését óhajtották volna elérni.¹⁵⁰ A magyar és a román kormányt döntőbíráskodásra hívták meg, amelyre ők és az olaszok egyidejűleg vállalkoztak. Így a második bécsi döntés 1940. augusztus havában, többé-kevésbé tulajdonképpen a németek kényszere alatt jött létre. Ennek előkészítését a követség a kormány részéről olyanféleképpen eszközölte, hogy a rendelkezésre bocsátott adatok alapján behatóan, és amennyire ilyen rövid idő alatt lehetséges volt, tájékoztatta a tekintetbe jövő német köröket, illetve faktorokat hivatalos helyeken a magyar igényekről Erdély vonatkozásában. Létrejött a bécsi döntés – amint említettem – 1940 augusztusában.¹⁵¹

ELNÖK: Amely sehol meglegedést nem eredményezett.

SZTÓJAY: Sem itt, sem ott meglegedést nem váltott ki. Ezt a döntőbíráskodást Magyarország legalább kifelé, hallgatólag tudomásul vette, és nem nyilvánított ellenkezést vele szemben, ugyanakkor azonban román részről rögtön, úgyszólván másnap beharangozták ellenkezésüket, és nyíltan hangoztatták, hogy ezzel a megoldással abszolút nem érthetnek egyet, s ők ezt a bécsi döntést nem ismerik el.

ELNÖK: Na most, 1940 őszén létrejön a háromhatalmi paktum. Erről tessék beszélni!

SZTÓJAY: 1940 szeptemberében létrejött a háromhatalmi paktum Németország, Olaszország és Japán között. Ez tulajdonképpen egy védelmi paktum volt, amely arra vonatkozott, hogy az újonnan támadólag fellépőkkel szemben a paktum tagjai együttesen ellenállnak. Volt ennek a paktumnak egy olyan szakasza is, amely a többi államok felé is felhívást tartalmazott a csatlakozásra.

ELNÖK: Magyarország – mondjuk – az Ön közbenjárására, vagy figyelmeztetése nélkül milyen álláspontot foglalt el ezzel a paktummal szemben?

SZTÓJAY: Berlinben ismeretessé vált, hogy a románok, a szlovákok és a bolgárok hajlandók a csatlakozásra, és a követek ilyen irányú javaslatokat terjesztettek elő. Természetesen erre a körülményre kötelességszerűen fel kellett hívnom a kormány figyelmét, és tekintettel arra, hogy a román határokat a németek a második bécsi döntésben garantálták, továbbá ugyancsak garantálták Szlovákiának, mint védett államnak a létét,

---

¹⁵⁰ A Craiovában tartott bolgár–román tárgyalásokon Románia késznek nyilatkozott Dél-Dobrudzsa Bulgáriához való visszacsatolására. Az 1940. szeptember 7-én aláírt craiovai szerződés értelmében szeptember 20. és október 1. között Románia kiűritette, Bulgária pedig megszállta a dél-dobrudzsai területet.

¹⁵¹ Az 1940. augusztus 30-án aláírt második bécsi döntés értelmében Észak-Erdélyt visszacsatolták Magyarországhoz.

Magyarország tekintetében azonban semmiféle garanciát nem vállaltak, és így mi semmilyen irányban nem voltunk biztosítva esetleges támadások tekintetében, amelyek a háború valamely stádiumában elképzelhetők lettek volna Jugoszlávia részéről. Szükségesnek is tartottam erre felhívni a kormány figyelmét azzal a megjegyzéssel, hogy amennyiben a magyar kormány – hiszen eldöntése órá tartozott, nem pedig a követre, de a követnek a politika minden mozzanatáról, akár kedvező, akár kedvezőtlen vonatkozásban, kötelessége jelentést tenni – szükségesnek, kívánatosnak és helyesnek tartaná a csatlakozást, akkor törekedjünk legalább ezen elhatározásban...¹⁵²

ELNÖK (közbevág): Megelőzni a többieket.

SZTÓJAY: Igen, megelőzni a többieket, hogy egy helyzetbeli előnyt nyerjünk a többiekkel szemben, akiknek a határai mind garantálva vannak.

ELNÖK: Tovább!

SZTÓJAY: Így csatlakozott Magyarország, Szlovákia és Románia úgyszólván egy időben, körülbelül egy-két napi spáciumokkal [*távolság*] ehhez a háromhatalmi paktumhoz, amely – mint említettem – kimondottan védelmi, nem pedig támadó paktum volt, és Magyarország határainak megvédésére volt felhasználható, amelynek kötelezettségét a németek, az olaszok és a japánok vállalták volna. Ez volt a háromhatalmi paktumhoz való csatlakozásnak a ténye.

ELNÖK: 1941 tavaszán jön a jugoszláv konfliktus.

SZTÓJAY: Igen, a jugoszláv konfliktus. Amidőn ezen csatlakozások után a jugoszláv kormány is bejelentette csatlakozási óhaját, és a csatlakozás megtörtént, és mikor a csatlakozás után két nappal az ismert jugoszláv puccs¹⁵³ következtében a kormányzat megbukott, Hitler ezt árulásnak minősítette, és Jugoszláviát meg akarta büntetni.

ELNÖK: Ön március 29-i kelettel egy számjeltáviratot intéz Bárdossy László külügyminiszterhez. Ebben Ön bejelentette Hitler büntető háborúját Jugoszláviával szemben.¹⁵⁴ Igen?

SZTÓJAY: Én azt hiszem, hogy ez már egy későbbi távirat, mert a szándékot én szóbelileg jelentettem.

ELNÖK: Volt egy április 6-i levél,¹⁵⁵ és azután volt egy április 11-i számjeltávirat.¹⁵⁶

SZTÓJAY: Azt megelőzőleg volt egy személyes jelentéstételelem, úgy emlékszem, március 27-én. Mikor ez a jugoszláv puccs volt, Hitler még aznap magához kéretett és közölte velem ezt aényt, amelyről én még tájékozva nem voltam. Kifejtette előttem, hogy ennek alapján ő Jugoszláviát meg akarja büntetni, kvázi megsemmisíteni, és Magyar

---

¹⁵² Lásd a 15. sz. jegyzet.

¹⁵³ Belgrádban 1941. március 27-én Simović tábornok vezetésével katonai puccs robbant ki, mely megbuktatta a kormányt, s Pál királyi régenst is lemondásra kényszerítve II. Péter királyt helyezte a trónra. A szerb tiszték vezette puccs minden ellenállás, vérontás nélkül diadalmaskodott, Hitler pedig azonnal úgy döntött, hogy megszállja Jugoszláviát. A német csapatok április 6-án indultak Jugoszlávia ellen, napok alatt szétverték a jugoszláv hadsereget, a fegyverszünetet április 17-én írták alá.

¹⁵⁴ Lásd a 16. sz. jegyzet.

¹⁵⁵ Lásd a 17. sz. jegyzet.

¹⁵⁶ Lásd a 18. sz. jegyzet.

országnak ez alkalommal alkalma volna történelmi határait visszaszerezni, amennyiben a magyar kormány ezt egyáltalán óhajtaná. Felkért, hogy ezt személyesen, szóbelileg referáljam Budapesten.

ELNÖK: Ön ezt személyesen, szóbelileg referálta?

SZTÓJAY: Erről szóbelileg referáltam.

ELNÖK: Hol, kinek?

SZTÓJAY: Budapesten, a külügyminiszternek [*Bárdossy László*].

ELNÖK: Mikor?

SZTÓJAY: Ez március 27-én vagy 28-án volt.

ELNÖK: Mi volt az álláspontja a külügyminiszternek [*Bárdossy László*]?

SZTÓJAY: Álláspontot tulajdonképpen nem foglaltak azonnal el. Teleki volt a miniszterelnök, és Csáky halála után már Bárdossy volt a külügyminiszter. Ők állást nem foglaltak még, hanem hárman, Teleki, Bárdossy és én átmentünk a kormányzó úrhoz, akinek szintén szóbelileg előadtam ezt a német ajánlatot a magyar történelmi határok tekintetében, illetve Hitler részéről a történelmi határok elismerését. Végeredményben aggályok merültek fel ama bizonyos baráti szerződés miatt, amelyet decemberben Csáky kötött a jugoszlávokkal. Senki sem óhajtotta, sem a kormányzó, sem Teleki, sem Bárdossy, sem én természetesen, hogy azt megszegjük és megsemmisítsük.

ELNÖK: Szóval arra az álláspontra jutottak, hogy azt nem szegik meg.

SZTÓJAY: Hogy ilyenformán nem lehetséges.

ELNÖK: Az Ön budapesti tartózkodása alatt történt-e még valami akkor ebben az irányban?

SZTÓJAY: Egy levél megszerkesztése történt Hitler számára, amelyet én kézbesítettem Hitlernek. Ebben az álláspont körülbelül olyasféléképpen volt megszövegezve, hogy köszönettel vesszük azt, hogy a történelmi határokat Hitler elismeri, és ezzel a kérdéssel foglalkozni fogunk. Nem volt azonban ez tulajdonképpen egy konkrét válasz.¹⁵⁷

ELNÖK: Mi volt az oka? Ha erre az álláspontra helyezkedtek, miért nem jött létre konkrét válasz?

SZTÓJAY: Ez megint rajtam kívül esik, hiszen a kormánynak nem voltam tagja.

ELNÖK: Csak kérdezem, hogy tud-e róla.

SZTÓJAY: Én annyit tudok, hogy egyfelől még bizonyos érvelések indultak meg, hogy hogyan, miképpen kellene véglegesen állást foglalni. A helyzet azután úgy alakult, hogy Teleki öngyilkossága után – amelynek körülményeiről nem vagyok tájékozva – Bartha honvédelmi miniszter egy levéllel jött ki Berlinbe, amelyben véglegesen leszögez-

---

¹⁵⁷ Sztójay 1941. március 28-án adta át Horthy levelét Hitlernek. (Erről szóló jelentését lásd *Diplomáciai iratok*, V., 970.) Sztójay állításával ellentétben Horthy egyértelműen kifejezi szándékát, hogy Jugoszlávia ellen Németországgal közösen lép fel. A levelet lásd *Horthy Miklós titkos iratai*. Sajtó alá rendezte: Szinai Miklós, Szűcs László. Budapest, 1962, Kossuth. 289–291.

ték, hogy Magyarország a barátsági szerződést nem óhajtja megszegni.¹⁵⁸ Ha olyan körülmények között tudja a területeket visszaszerezni, amelyek nem jelentik e szerződés megszegését, akkor meg fogja azt tenni, vagyis esetleges jugoszláv provokációra. A levél szövegét nem ismerem, csak általános tartalmát. Tényleg úgy történt, hogy a németek részben leverték a jugoszláv hadsereget, Horvátország kikiáltotta önállóságát – amit magyar oldalról azonnal elismertek –, és ekkor történt a bácskai magyarok és az egyéb lakosság biztonsága érdekében a megszállás.

ELNÖK: Melyik nap volt ez körülbelül?

SZTÓJAY: Emlékezetem szerint április 11-én vagy 12-én lehetett.

ELNÖK: Addig történt még valami. Április 6-án egy titkos levél érkezik, amelyben a következőket írja¹⁵⁹(Olvassa): „Magyarországnak tehát üdvözölnie kellene azt, hogy a hatalmas Német Birodalom, amely eddig a balkáni béke és termelés érdekében tartotta Jugoszláviát, most keserűen csalódva és kijózanodva szét fogja darabolni ezen versailles-i alkotást. A magam részéről egyetértettem fenti érvelésével.”

SZTÓJAY: Ezek fejtegetések voltak, amelyek egy levél részét tartalmazzák.

ELNÖK: Megvan a levél?

SZTÓJAY: Nincs meg. Ahogy én emlékszem, ezek Hitler fejtegetései voltak, amelyeket ő eszközölt, miután én közöltem a magyar álláspontot.

ELNÖK: Rendben van. Ez így nem világos. Világos azonban ez az április 11-i számjeltávirat, amely ezeket mondja¹⁶⁰(Olvassa.): „Ribbentrop üdvözölné, ha Jugoszláviával a diplomáciai érintkezést mielőbb megszakítanánk. Utaltam Nagyméltóságod eddigi nyilatkozataira, és hogy leplezés céljából az utolsó percre van fenntartva. Ezt megértéssel fogadta, de megismételte javaslatát. Kétségtelen, ha Anglia győzött volna a Balkánon, kíméletlen lett volna Magyarországgal.” – Ön ismerve és tudva a kormányzónál volt megbeszélésből kifolyólag a hivatalos magyar álláspontot, amely nem óhajtotta az elmúlt év decemberében kötött megállapodást mintegy felrúgni, miért helyezkedett Ön erre az ellenkező álláspontra, és miért igyekezett a kormányt ilyen irányban befolyásolni, annak ellenére, hogy az előbb említette, hogy Ön is a magyar kormány hivatalos álláspontjával egyező álláspontot foglalt el. Ön április 11-én igyekezett a magyar kormányt egy olyan álláspontra rávenni, hogy szakítsa meg a diplomáciai viszonyt Jugoszláviával, és aláíratotta ezt a kérését, illetve javaslatát azzal, hogy ha

---

¹⁵⁸ Horthy 1941. április 3-án, Teleki halálának napján írt levelet Hitlernek. Bartha honvédelmi miniszter április 4-én adta át a levelet. Sztójay állításával ellentétben Horthy levele végén leszögezte: „Március 28-i levelem értelmében már megtettük a katonai intézkedéseket. De a lelkiismereti konfliktus, amelyben vagyunk, s amelynek mélységére semmi sem jellemzőbb, mint a miniszterelnök öngyilkossága, arra a kérésre kényszerít bennünket, hogy a német hadseregvezetés lehetőleg úgy szabja meg csapataink feladatait, hogy azok mindig összeegyeztethetők maradjanak lelkiismeretünkkel.” A levelet közli: *Horthy Miklós titkos iratai*, 293–294. A levél átadásának körülményeiről lásd még *Diplomáciai iratok*, V., 1012–1017.

¹⁵⁹ Lásd a 17. sz. jegyzet.

¹⁶⁰ Lásd a 18. sz. jegyzet.

Anglia győzne, abban az esetben a Balkánon nekünk nem sok keresnivalónk lenne. Miért revideálta Ön [az] álláspontját március 27-i vagy 28-i budapesti látogatása és április 11-e között?

SZTÓJAY: Ebben az időközben megtörtént Barthának a látogatása.

ELNÖK: Mennyiben játszott ez szerepet?

SZTÓJAY: Annyiban játszott szerepet, hogy ezen látogatás alkalmával ő már konkrétan kijelentette a kormány nevében, hogy Magyarország részt vesz az akcióban, amennyiben ez nem egy flagrális [nyilvánvaló] megsértése ennek a barátsági szerződésnek.

ELNÖK: Ön tehát ezt annak tudatában tette, hogy a kormány is revideálta az álláspontját.

SZTÓJAY: Igen.

ELNÖK: Ha tudta viszont azt, hogy a kormány revideálta álláspontját, akkor miért kellett ezt a külön löketet adni a kormánynak?

SZTÓJAY: Ez tulajdonképpen egy post festum [helyesen: post festa=elkésve] dolog volt.

ELNÖK: Április 11-én?

SZTÓJAY: Igen.

ELNÖK: Na nem egészen.

SZTÓJAY: Emlékezetem szerint április 10-én vagy 11-én történt már Horvátország önállóságának a kinyilatkoztatása.

ELNÖK: Ez egy magyarázata volt annak, hogy mi okunk volt arra, hogy azt a bizonyos elmúlt évi szerződést felrúgjuk. Ez mondjuk annak a magyarázata, mikor abba kapaszkodtunk bele, hogy Jugoszlávia tulajdonképpen részeire bomlott fel, tehát Jugoszlávia mint állam nem létezik többé, tehát Magyarországot nem köti ez a bizonyos megállapodás. Ezt értem, de április 11-én ez még nem történt meg.

SZTÓJAY: Megtörtént annyiban, hogy akkor már Horvátországnak egy nagy részét megszállták, és Dél-Szerbiában már vereséget szenvedtek a jugoszláv csapatok.

ELNÖK: Tudom, hogy de facto ezek a tények megtörténtek, de a magyar kormánynak a hivatalos álláspontja ilyen irányban még nem volt leszögezve.

SZTÓJAY: Le volt szögezve, hogy amennyiben a barátsági szerződést nem érinti, akkor megteszi a lépéseket Jugoszlávia ellen, és mivel késett egy hivatalos magyar nyilatkozat vagy lépés, azért hívott Ribbentrop és kérdést intézett hozzám, hogy miután ez a válasz jött, és íme, Jugoszlávia már többé-kevésbé el van intézve, a magyar kormány miért nem tesz már valamit.

ELNÖK: Hagyjuk ezt a kérdést. Menjünk tovább! 1941. május havában valami védés dacsövetségéről van szó.

SZTÓJAY: Igen. Május havában, jobban mondva – amint már szintén említettem – a román–magyar döntőbíráskodás napjától kezdve a helyzet a mi hátrányunkra alakult, amennyiben a románok a legintenzívebb propagandát fejtettek ki a szlovákokkal egyetemben Magyarország ellen. Egy újabb kisantant látszott keletkezni. Ez tényileg abban nyilvánult, hogy számos román látogatás volt Pozsonyban, ahol igen baráti

megnyilatkozások történtek. Amint említettem, a németek Romániát, Szlovákiát és legutóbb Horvátországot is garantálták, csak Magyarországnak nem volt semmilyen irányban biztosítva a jövője Németország és Olaszország részéről. Ezen kívül – amint már szintén említettem – ismeretes volt Berlinben, hogy pártkörökben propagálták és hangoztatták, hogy a háború után a németlakta területek egy része Németországhoz csatoltassék, és a dél-magyarországi Tolna megye, Baranya megye, Bácska és Bánát egy délnémet állammá alakuljon.

ELNÖK: A szerbek által birtokban tartott Bánát is részt vett volna ebben a délnémet államban?

SZTÓJAY: Igen.

ELNÖK: A rendőrségi vallomásában valami olyasfélét mond, hogy a szerb-Bánát tekintetében a németek arra az álláspontra helyezkedtek, hogy erre elismerik a magyarok igényét, de azért nem engedik ki a kezükből, mert nem akarnak egy esetleges újabb magyar-román konfliktusnak tápot adni, és a románok érzékenységét sérteni.¹⁶¹

SZTÓJAY: Igen.

ELNÖK: De most mást mond Ön.

SZTÓJAY: Itt talán egy félreértés forog fenn. Eredetileg Hitler Jugoszlávia összes régi magyar területeit elismerte Magyarországnak részére. Mikor azok átvételéről lett volna szó, akkor a bánáti részt visszatartotta, azt közölvén, hogy azt majd későbbi időpontban fogja Magyarországnak juttatni, jelenleg nem teheti, mert a románok is aspirálnak ezen nyugati Bánátra, hogy egyesítsék a keleti Bánáttal, amely az ő birtokukban van. És hogy a románok érzékenységét különösen ebben a kritikus időpontban túlságosan ne sértse, Hitler kért, hogy Magyarország részéről viseltessünk türelemmel, majd egy későbbi időpontban át fogja adni ezt a bánáti területet is Magyarországnak. De mint előbb említettem, ami félreértésnek látszik – talán rosszul fejeztem ki magamat –, német pártkörökben hangoztatták azon német szándékot, hogy a háború után, vagy a háború alatt egy alkalmas időpontban az összes németlakta déli területeket, tehát azt is, amelyet Hitler nekünk minden további nélkül átengedett és elismert, mint magyar történelmi határt, tehát a Bácskát is, Baranyát és Bánátot is egy délnémet állammá alakítják. Ez a veszély fenyegette Magyarországot, hogyha a párt kerül előtérbe, egy megfelelő időpontban ez a terv tényleg megvalósul. Ez is a láthatáron mint egy vészjel mutatkozott, azzal együttesen, hogy az összes többi tekintetbe jövő államoknak a határait garantálták, Magyarország határait pedig nem. Magyarország tehát a levegőben lógott tulajdonképpen, csak platonikus ígéretekkel, de semmi leszögezett ténnyt nem biztosítottak. Ezért vettem fel – nem javasoltam, hanem vettem fel a gondolatot egy véd- és dacszövetség megalakítására, amely természetesen Magyarország garantálását lett volna hivatott fixírozni, másrészt pedig védelembe venni Magyarországot egy esetleges ellenünk irányuló támadással szemben.

---

¹⁶¹ Sztójay 1945. november 12-én a PRO-n ezzel kapcsolatban szó szerint a következőket mondta: „Hitler közölte velem, hogy Magyarország történelmi határait ezen a területen is elismeri, de a románok érzékenységére tekintettel a Bánátot csak későbbi időpontban óhajta átadni.” BFL Nb. 628/1946. 279.

ELNÖK: Szóval az Ön agyában fogamzott meg ennek a véd- és dacszövetségnek a gondolata.

SZTÓJAY: Mint gondolat.

ELNÖK: A propozíciót hova tette?

SZTÓJAY: Nem propozíciót tettem, csak a gondolatot, mint olyat továbbítottam a külügyminiszternek.

ELNÖK: A külügyminiszter elfogadta?

SZTÓJAY: Arra nem tértek rá.

ELNÖK: Erre az időre esik az orosz–német háború kitörése.

SZTÓJAY: Közvetlenül ezután volt.

ELNÖK: A véd- és dacszövetségből ebben a formájában lett valami?

SZTÓJAY: Nem lett semmi.

ELNÖK: Közben kitört a német–orosz háború júniusban.

SZTÓJAY: Június 22-én.

ELNÖK: Ön mikor szerzett erről tudomást?

SZTÓJAY: Hogy egy kritikus helyzet van kifejlődőben, ezt érezték a bennfentesek, de hogy milyen irányban alakul, e tekintetben a követek nézetei között százszázalékos eltérések voltak. Német részről defenzív jellegűnek minősítették a katonai előkészületeket.

ELNÖK: Mindenesetre Ön június 17-én már biztosra vette a háború kitörését.

SZTÓJAY: Én nem, hanem a katonai attasé [*Homlok Sándor*] tapasztalatai alapján gondoltam, hogy nincsen kizárva. Hogy a németeknek mennyire sikerült titokban tartani ezt az offenzív szándékukat, ez abból is kiviláglik, hogy a külügyi államtitkár [*Ernst von Weizsäcker*] utólag közölte velem – nem tudom, mennyiben felel meg a tényeknek –, hogy a támadásukat meglepetésszerűleg sikerült végrehajtani. Mindenki meg volt lepette. Dekanaszov szovjet nagykövet a támadás előestjén nála volt tíz vagy tizenegy órákor, és német benyomás szerint még nem tudott arról, hogy másnap megindul a támadás.

ELNÖK: Ez mikor volt, a hadüzenet előtti napon?

SZTÓJAY: Ez a német hadüzenet után volt. Mikor a támadás megindult.

ELNÖK: 22-e után?

SZTÓJAY: 22-e után.

ELNÖK: Ne kalandozzunk el annyira. Maradjunk június 17-nél. Június 17-én Ön egy sürgősnek jelzett levelet küld Bárdossy Lászlónak. Ennek a levélnek a tartalma részben a következő¹⁶² (Olvassa.): „Kifejtettem azon nézetemet, hogy Magyarországnak fel kellene ajánlani a birodalmi kancellárnak egy esetleges szovjetellenes katonai akciójánál való aktív részvételét. Kétség nem fér ahhoz, hogy a birodalmi kancellár hálát érez Magyarország, illetve a kormányzó úr őfőméltósága iránt a mostani háború kez-

---

¹⁶² Sztójay 1941. június 17-i sürgős jelzésű jelentését az elnök hiányosan idézi. Teljes szövegét lásd a III. fejezet, 1. sz. dokumentum.

deté óta tanúsított baráti és támogató magatartásáért. Bizonyos továbbá az is, hogy azóta a Jugoszlávia elleni katonai akcióban való aktív részvételünk által a birodalmi kancellárban a fenti érzelmek további kimélyítést nyerhettek és nyertek is. Minden túlzás nélkül tehát megállapítható, hogy a magyar–német baráti viszonyban bizonyos tőkét gyűjtöttünk, amely kamatokat fog hozni. Gondoskodnunk kell együtthaladásunknak és érdekközösségünknek további dokumentálásáról.” – A többi nem lényeges pillanatnyilag. Ennek is az első mondata volt lényeges. Ezt a levelet Ön írta? Emlékszik erre?

SZTÓJAY (Habozva.): Én...

ELNÖK: Produkálni tudjuk a levelet.

SZTÓJAY: Én nem vonom kétségbe.

ELNÖK: A vádhatóságot is érdekelní fogja, röviden ismertetem a Külügyminisztérium átiratát, amely a mai napon érkezett meg, és most kaptam kézhez. Ebben azt jelzik, hogy az iratokat sajnos teljes egészükben hosszabb időre nem áll módjukban a bíróság rendelkezésére bocsátani, hiszen a másolatok itt vannak nálunk – nem hitelesített másolatok –, azonban ad hoc egy-egy napra, vagy egy-két órára rendelkezésünkre fogják bocsátani. (Sztójayhoz.): Ezt tehát majd az iratismertetések idején, a tárgyalás vége felé Ön elé fogom terjeszteni eredetiben, és akkor fog tudni nyilatkozni. Most csak megkérdezem, hogy emlékszik-e erre?

SZTÓJAY: Ezzel kapcsolatban szabadjon megjegyezmem azt, hogy Magyarország részvétele, vagy részt nem vétele kérdésében a berlini követség és a Külügyminisztérium között egy bizonyos félreértés merült fel. Ez egy kiragadott rész a levelemből, melynek előzménye nem ismeretes és az előző jelentések nincsenek regisztrálva.

ELNÖK: Ezt nem lehet másképp érteni. Ezt a mondatot egyféleképpen lehet csak érteni június 17-én.

SZTÓJAY: Szabadjon rámutatnom arra, hogy miután félreértések voltak, július 2-án írtam egy levelet Bárdossynak.

ELNÖK: Erről is van szó, de még nem tartunk ott. Előzőleg van egy számjeltávirat június 27-éről.¹⁶³ Ebben június 27-én, tehát nyilván már a katonaság megindulta után ezeket írja: „Előnyösnek látszanék, ha távolabbi jövőnk biztosítása céljából olyan helyzet alakulna ki, hogy a németekkel együtt menetelnénk a bolsevizmus ellen legalább a honvédség egyes részeivel.” – Majd június 29-én ugyancsak egy számjeltáviratban ezeket mondja:¹⁶⁴ „... mi ezek után a magyar kormány végleges állásfoglalása a háborúban való részvétel kérdésében akár a honvédség, vagy ennek része, vagy önkéntes alakulatok tekintetében? A katonai attasétól [*Homlok Sándor*] ugyanis úgy értesülök, hogy a honvédség alakulatai máris átlépték a határt. Itt általánosan az a nézet tapasztalható, hogy a háborús állapot beállta után úgyszólván magától értetődő, hogy Magyarország is részt vesz a keresztes hadjáratban, mint régi antibolsevista állam.”

---

¹⁶³ Lásd a 22. sz. jegyzet.

¹⁶⁴ Lásd a 23. sz. jegyzet.

„Nemzeti kötelességünk teljesítésének tekintjük, hogy az orosz támadásra megtorló intézkedéssel válaszoljunk, és ennek természetes következményének levonásaként háborús állapotba kerültünk. Ezért újból megfontolandónak tartanám, hogy mielőbb lépéseket tegyünk lehetőleg magánál a birodalmi kancellárnál, és felajánljuk a háborúban bővebb formában való aktív belépésünket.” Ez egy június 30-i sürgönyben van,¹⁶⁵ és most jött a július 2-i levél.

SZTÓJAY: Igen.

ELNÖK: Mik azok a félreértések?

SZTÓJAY: Kezdetben, mikor a kérdés előtérbe került, nem is a háborúban való részvételről, hanem legfeljebb önkéntes alakulatokról lett volna szó, és arra gondoltam, hogy miként a finn–orosz háborúban is önkéntesek vettek részt, itt is így fog történni. Ghyczy is megjegyzi a tanúvallomásában, hogy Szentmiklóssytól olyan értesítést kapott, és én magam is meg voltam lepve, mikor erről értesültem, hogy magyar csapatok átlépték a határt.¹⁶⁶ Én július 2-án, mikor az egész helyzet kialakult, és megállapítást nyert, írtam egy levelet.

ELNÖK: Ez a július 2-i levél akarja eloszlatni a félreértéseket.

SZTÓJAY: Igen.

ELNÖK (Mutatja): Tessék megnézni ezt a levelet!

SZTÓJAY: Szabadna talán ezt felolvasni.

ELNÖK: Majd én felolvasom, csak tessék megnézni.

SZTÓJAY: Én ismerem, az iratok tanulmányozásánál olvastam.

ELNÖK: Megfelel a valóságnak? Ez az a bizonyos levél?

SZTÓJAY: Ez az, igen.

ELNÖK: Ismertetem a magyar királyi követség Berlinből eredő bizalmasnak jelzett 1941. július 2-i levelét, amelyet elsőrendű vádlott írt alá és Bárdossy László külügyminiszter úrnak van címezve.¹⁶⁷ (Olvassa.): „Kegyelmes Uram! Őszintén sajnálom, ha legutóbbi jelentéseim nyomán félreértés támadt volna – hol annak a meggyőződésemnek adtam volna kifejezést, hogy a németek nem kívánják az orosz háborúban való aktív részvételünket, hol pedig annak, hogy ezt elvárják tőlünk. Erre a kérdésre vonatkozó legfontosabb jelentéseimet áttekintve (elsősorban 75 és 84/pol. főn. – 1941)¹⁶⁸ nem is tudom elképzelni, hogyan támadhatott ily félreértés, mert jelentéseim meglehetősen következetesen mutatnak rá arra a meggyőződésemre, hogy politikailag mértékadó német részről egyenesen elkerülni kívánják, hogy mi a Szovjet elleni háborúban részt vegyünk. Ettől teljesen függetlenül oly megjegyzéseim, amelyek arra a tapasztalatomra utalnak, hogy a legmértékadóbb német helyeknek ez az intenciója nem eléggé ismert a

¹⁶⁵ Fenti idézet az 1941. június 29-i számteltáviratban olvasható. A június 30-i sürgöny szövegét a vádiratban nem idézték, szövegét lásd a III. fejezet, 3. sz. dokumentum.

¹⁶⁶ Erről lásd BFL Nb. 628/1946. 214., 315.

¹⁶⁷ Sztójay 1941. július 2-i bizalmas levelének teljes szövegét lásd a III. fejezet, 4. sz. dokumentum.

¹⁶⁸ Sztójay idézett jelentésére lásd a III. fejezet, 1. sz. dokumentum.

német közvéleményben, de a politikai, katonai stb. szempontból számottevő németek széles körében sem, s így e körökben Magyarország kezdetben tartózkodó magatartása bizonyos félreértésre adhatott okot.

Összes jelentéseimben azonban éppen arra a német szándéokra akartam félreérthetetlenül rámutatni, hogy mi ebben a háborúban ne tanúsítsunk aktív magatartást, továbbá ennek a német szándéknak valószínű politikai céljára, illetőleg várható következményeire. Ezt bátorodom röviden megismételni:

Mértékadó német helyen tisztában vannak azzal, hogy a végleges európai rendezés számukra még sok súlyos problémát fog felvetni. Ők nyilván úgy látják, hogy e rendezés tekintetében a magyar–német számla szaldója jelenleg többé-kevésbé ki van egyenlítve. Ezért nem kívánják a további rendezés problémáit olyan magyar követelésekkel terhelni, amelyeknek kielégítésére igényünk támadhat újabb teljesítmények révén, azaz, ha a magyar–német szaldót a szovjet elleni háborúban való aktív részvételünkkel ismét lényegesen a magunk javára billentjük. Ezzel szemben a románoknak és a szlovákoknak szívesen adnak alkalmat arra, hogy a Németországgal szemben fennálló számlájukon »javítsanak«, talán azért is, hogy ezzel ezeket az államokat erősebben magukhoz kössék, amire – a magyar–német barátság megbízhatóságát tekintve – magyar viszonylatban bizonyára kevésbé is van szükségük.

Ez magában véve nem is volna aggályos számunkra, ha nem járna azzal a veszedelemmel, hogy

1./ a magasabb német politikai intenciókat nem ismerve, a német közvélemény – s mértékadó személyiségek is – félreérthetik és kárunkra magyarázhatják, hogy a szovjet elleni háborúban nem oly formában veszünk részt, mint a finnek, a románok és a szlovákok. Ezt itteni és külföldi ellenségeink bizonyára elő is fogják segíteni.”

Eddig ez úgy fest, hogy mintegy a német hivatalos állásponttal ellentétben voltak az Ön június 17-én, június 27-én, június 29-én és június 30-án elküldött számjeltáviratai, illetve levelei. Ezek mintegy az Ön álláspontját szögezték le?

SZTÓJAY: Nem, hanem talán a szövegezés szempontjából, amennyiben az előző jelentések – úgy látszik – feledésbe mentek, amelyekben hangoztattam, itt arról van szó, hogy a közvélemény és a nem beavatottak nem tudják...

ELNÖK (Közbevág.): És Ön a közvélemény álláspontját tartotta Magyarország szempontjából döntőnek?

SZTÓJAY: Nem. Én a felajánlást annak tudatában [tettem], amint később ebből a levélből kiviláglik...

ELNÖK (Félbeszakítja.): Fel fogom olvasni végig.

SZTÓJAY: Le akartam volna szögeztetni német hivatalos helyen, hogy ők nem akarják, hogy mi részt vegyünk.

ELNÖK: Ezzel szemben az Ön értesítései – úgy mondhatnám – állandóan egy-egy injekciót adnak a kormánynak, amennyiben úgy tüntetik fel, hogy ennek ellenére kívánatos lenne...

SZTÓJAY (Közbevág.): Nem, én csak...

ELNÖK (Félbeszakítja.): Másként nem tudom megérteni a június 17-i, június 27-i, június 29-i és június 30-i sürgönyöket és leveleket.

SZTÓJAY: Az előzmények nélkül ez tényleg nehezen érthető.

ELNÖK: Én módot adok az előzmények ecsetelésére. Tessék.

SZTÓJAY: A kiragadott részekből talán tényleg ez vehető ki.

ELNÖK: Előbb talán befejezem a levél felolvasását, és utána tessék beszélni az előzményekről, amelyek az Ön illetékesen kialakult álláspontjának közvetítését tették szükségessé. Ezt majd később tessék kifejtetni. (Tovább olvassa.):

„2./ Románia és Szlovákia annyira az érdeklődés és rokonszenv előterébe kerülhetnek, hogy velük szemben nem marad meg az a prioritásunk – vagy legalábbis nem az eddigi mértékben –, amely eddig bennünket Közép-Európában, mint Németország első barátját megilletett.

3./ Ismerve a mai német politika módszereit, s különösen visszaemlékezve a félreértéseknek arra a sorozatára, amely magyar–német viszonylatban 1938-ban a német–cseh krízis idejében felmerült, aggódtam, hogy részvételünk mostani formáját német részről később (bármennyire megfelel is ez ma az ő intencióiknak) ellenünk fordíthatják, ha ezt bármely okból opportunusnak tartanák (hogy például bizonyos igényeink kielégítése elől kitérjenek, vagy más okból), hacsak eleve nem szegezzük le minden kétséget kizáróan, hogy a mi jelenlegi magatartásunk oka nem a mi húzódozásunk nagyobb áldozatok vállalása elől, hanem a legmértékadóbb német tényezők kifejezett kívánsága.

Ezek a megfontolások, legfőként azonban a legutóbbi, okozták, hogy a magam részéről megnyugtatónak tartottam volna, ha mi a többiekhez hasonló részvételünket félreérthetetlen formában, éspedig személyesen a Führer előtt felajánlottuk, és ezzel elkerülhetetlenné tettük volna, hogy német részről tiszta vizet öntsének a pohárba, s a legmértékadóbb német tényező részéről hangozzék el az a »nem«, amelyre később minden mesterkedéssel és a pillanatnyi politikai opportunitás parancsolta utólagos gyanúsítással szemben hivatkozhattunk volna.”

SZTÓJAY: Igen, ezt akartam volna elérni, hogy miután tudtam, hivatalos német helyen nem óhajtják részvételünket, ezért mi ajánljuk fel és kapjuk meg tőlük azt a „nem”-et, hogy ezáltal mindig kivédhessük, ha valaki ellenünk konspirál, vagy akciót, vagy propagandát indít, vagy meg akarja kontreminálni [*meghiúsítani*] a magyar jövőt, mondván, persze, a magyarok nem mentek, a magyarok tartózkodtak a részvételtől.

ELNÖK: Biztos ez?

SZTÓJAY: Ez biztos, mert abban a tudatban voltam...

ELNÖK (Félbeszakítja.): Tudniillik ezt nemigen tudom kihámozni. Ezt csak úgy megjegyzem, tekintve, hogy az Ön levele létrejöttének körülményeit Ön adta elő. Ha Ön ezt így látta, akkor miért nem közölte rögtön hivatalos kormányunkkal, hogy Ön ezt ezért tartaná szükségesnek? Miért levelez Ön a külügyminiszterrel [*Bárdossy László*] előbb, miért táviratoz úgy, hogy ez a bizonyos háttér, ez a bizonyos ok abból ki ne jöjjön? Miért csak akkor, amikor nyilvánvalóvá válnak azok az ellentétek, amelyek a német kormány hivatalos álláspontja és az Ön levelében lerögzített álláspont között van? Erre kérek választ.

SZTÓJAY: Arról már eleve tettem jelentést, hogy a németek nem kívánják a mi részvételünket, csak a románok és a szlovákok részvételét. Ha előző jelentéseim kéznél vannak, az azokból ennek kivehetőnek kell lenni.

ELNÖK: Kéznél van mind.

SZTÓJAY: Talán bele lehet tekinteni előző jelentéseimbe, amelyek vád tárgyává téve nincsenek. Ha ennek ellenére a kérdést mint olyat vettem fel, akkor megint csak a revízió kérdése játszott közre olyan értelemben, hogy mi ne maradjunk el egészen. Inkább arról volt szó, amint Ghyczy is említette, hogy esetleg önkéntes alakulatok vegyenek részt. Én ezt is a kormány megfontolására javasoltam, nem pedig konkrét javaslat formájában tettem. Akkortájt igen szorult az idő, egymást kergették a különböző események és a szövegezésből bizonyos félreértések támadtak, amennyiben a külügyminiszter úr [*Bárdossy László*] úgy értelmezte, mintha én javasoltam volna. Ezért tartottam szükségesnek utólagosan rámutatni azokra a tényekre, hogy részvételünket hivatalos helyen tudtommal nem kívánják, és ezért le akartam szögezni, hogy mi tegyünk javaslatot...

ELNÖK (Félbeszakítja.): Mikor indultak meg a magyar csapatok Oroszország ellen?

SZTÓJAY: Tudtommal 29-én vagy 30-án. E tekintetben nem vagyok egészen biztos a részletekről, de tudtommal 26-án, vagy ekörül történt a diplomáciai viszony megszakítása.¹⁶⁹

ELNÖK: Ennek a levélnek ugyanis van még egy pikantériája, mégpedig az, hogy az utolsó előtti bekezdésben Ön azt mondja (Olvassa.): „Őszinte megnyugvással értesültem arról, hogy csapataink átlépték a magyar–szovjet határt...” Ez tehát körülbelül egy utólagos mosakodás, nem pedig megállapítás és kérdés.

SZTÓJAY: Mint elejétől kezdve, mindig hangsúlyoztam, a magyar–német vonatkozásokat mindenkor a revízió szempontjából tekintetem, és abból a szempontból, mi lesz a helyzet a háború végén magyar–román, magyar–szlovák és magyar–jugoszláv vonatkozásban. Ha tehát a kormány mégis arra határozta el magát, hogy ezt a lépést megteszi, akkor a jövőre nézve bizonyos előnyt gondoltam látni ebben a megoldásban. Ez a mondat semmi mást nem jelentett, ha az ember áttanulmányozza és elolvassa az összes előzményeket és előző jelentéseimet is.

ELNÖK: Röviden arról tessék nyilatkozni, milyen hatást váltott ki német hivatalos helyen Magyarországnak Oroszországgal szemben való akciója.

SZTÓJAY: Hatása akkoriban nem volt. Egy bizonyos vonatkozásban a sorsközösség megnyilvánulását látták benne.

ELNÖK: Szóval különösebb jelentőséget nem tulajdonítottak neki? Azért tettem fel ezt a kérdést, mivel az Ön vallomása szerint a németek nem kívánták Magyarország aktív bekapcsolódását a háborúba.

SZTÓJAY: Hivatalosan nem.

ELNÖK: Igen. 1941 második felében Magyarország csatlakozott az antikomintern egyezményhez.¹⁷⁰

¹⁶⁹ Magyarország 1941. június 24-én szakította meg a diplomáciai kapcsolatot a Szovjetunióval, és június 27-én lépték át a magyar csapatok a szovjet határt.

¹⁷⁰ A vádirat téves. Magyarország 1939. február 24-én csatlakozott az antikomintern paktumhoz. 1941. november 25-én Bárdossy László miniszterelnök a paktum öt évvel való meghosszabbítását ki mondó egyezményt írta alá. Lásd a 26. sz. jegyzet.

SZTÓJAY: Igen.

ELNÖK: Volt Önnek ebben szerepe?

SZTÓJAY: Nem.

ELNÖK: Önnek ebben különös szerepe a vádirat szerint sem volt. Most tehát elértük 1942-ig.

Ezzel a mai tárgyalást berekesztem. Holnap délelőtt fél 9-kor folytatjuk a főtárgyalást. Hogy azonban akkor tényleg meg tudjuk kezdeni, ehhez kérem a fogház hozzájárulását is, hogy fél 9-re hozzák el a vádlottakat, nem pedig úgy, mint ma, 9 helyett fél 10-re.

A tárgyalást berekesztem.

(A tárgyalás végződött délután 2 óra 13 perckor.)

A tárgyalás második napja

1946. március 5.

DR. PÁLOSI BÉLA ELNÖK: A Budapesti Népbíróság Sztójay Döme és társai háborús bűnperében folytatja a tegnap félbeszakított főtárgyalást. A vádlottak közül kérem Sztójay Döme elsőrendű vádlott elővezetését.

(Fogházőr a bírói emelvény elé állítja.)

A tárgyalást megnyitom. Megállapítom, hogy a népbíró urak, a vád és a védelem képviselői jelen vannak. Folytatom I. r. vádlott megkezdett kihallgatását. A tegnapi tárgyaláson elérkeztünk egészen az 1941. év végéig, az antikominternhez való csatlakozásig, ezzel végeztünk is. Közben már akkor szó volt a román–magyar viszálynak azon vonatkozásáról, mely a berlini magyar követet hivatalból érdekelte, mert feladata volt a német hivatalos köröket Magyarország irányában hangolni a jövőre való tekintettel is. Az 1941/42. év telén került sor Ribbentrop magyarországi látogatására.¹⁷¹ Most erre vonatkozólag terjessze elő védekezését!

SZTÓJAY: Egy kérést legyen szabad előterjeszteni, tanácselnök úr.

ELNÖK: Tessék.

SZTÓJAY: Arra szeretnék rámutatni, hogy azóta tíz év múlt el [*helyesen: öt év*] és én két súlyos betegségen estem át, így tehát az összes részletre nem tudok pontosan emlékezni, annál is inkább, mert az egész jelentéstételi anyag nem állhat rendelkezése[m]re. Azt szeretném kidomborítani, hogy a gondolatmenet, mely akkoriban engem és a berlini követséget állandóan foglalkoztatta, az a körülmény volt, hogy úgy Románia, mint a szomszédos államok törekvése volt Magyarországot diszkriminálni a németeknél, mert az volt a felfogásuk, hogy a háború végén, Közép-Európa rendezésénél...

ELNÖK (Félbeszakítja.): Ezt tudjuk, mert már tegnap előadta, hogy a számjeltáviratoknak és a leveleknek eltérése a hivatalos német állásponttól ezzel indokolható.

SZTÓJAY: Igen, ezzel indokolható.

ELNÖK: Erre akar megint kitérni?

SZTÓJAY: Igen, csak néhány szóban akarok rámutatni. Egy pár számjeltáviratot alkalmam volt a per iratai közt észrevenni. Azokban is meg van említve az a körülmény, hogy céltudatosan akarta a német kormány Magyarországot kikapcsolni úgy, hogy kvázi nem szabad részt vennie a háborúban azért, hogy előnyt adjon főleg Romániának.

ELNÖK: Ezt igyekezett Ön ellensúlyozni?

SZTÓJAY: Igen.

ELNÖK: És ezt próbálta július 2-i levelében tisztázni.

SZTÓJAY: Igen, mert a jelentésekben bizonyos félreértések támadtak.

---

¹⁷¹ Ribbentrop magyarországi hivatalos látogatására 1942. január 6–9. között került sor.

ELNÖK: Ezt már tudjuk. Onnan tessék elmondani a dolgokat, hogy Ribbentrop eleget tesz a magyar kormány meghívásának.

SZTÓJAY: Igenis. 1941 telén, illetve pontosan 1942. januárban Ribbentrop egy régebbi meghívásnak eleget téve bejelentette, hogy most óhajtana bizonyos vadászatra Magyarországra jönni. Ez 1941 decemberében volt. Érkezése a kormányzó betegsége miatt elhalasztódott január hora. E látogatás első részén, mely Mezőhegyesen folyt le, a miniszterelnök [*Bárdossy László*] nem vett részt, csak a kormányzó. A közöttük folyt beszélgetésről tájékoztatva nem lettem, ez négyszemközt folyt le. A többi tárgyalást Ribbentrop Budapesten folytatta le. Az egész utazás céljáról előzetesen nem tájékoztatott ő sem engem, sem a magyar kormányt; nem mondta, hogy fel akarja vetni Magyarország fokozottabb részvételét a háborúban; erről hivatalosan senki nem volt tájékozva. Hogy milyen értelemben tárgyalt ő akkor itt a miniszterelnökkel [*Bárdossy László*], erről tájékoztatást nem szereztem. Nekem ebben az egész akcióban csak annyiban volt egy kevés szerepem, amennyiben budapesti tartózkodásának második napján, amikor a hősi emlékmű megkoszorúzásáról viszszaajött, autójába kéretett engem Ribbentrop.

ELNÖK: Ez nem lényeges. Csak azt mondja el, mit mondott Önnek Ribbentrop.

SZTÓJAY: Arra kért engem Ribbentrop, keressem fel Bárdossyt és sürgessem a választ, amelyet ígért, hogy meg fog adni az ő kérésére és javaslatára, hogy még aznap óhajtana tudni a konkrét választ, mert este vissza kell utaznia Berlinbe.

ELNÖK: Lényegileg mi volt Ribbentrop óhaja?

SZTÓJAY: Óhaja az volt, hogy én közvetítem, illetve felhívjam a miniszterelnök [*Bárdossy László*] figyelmét arra, hogy még aznap adja tudomására Ribbentropnak a magyar álláspontot, mert még este el akar utazni.

ELNÖK: Milyen álláspontot szeretett volna megtudni Ribbentrop a magyar kormánytól? Milyen kérdésben?

SZTÓJAY: Erről ő nem beszélt, engem csak arra kért, közvetítem ezen kérését. Mikor ezt Bárdossyval közöltem, felkerestem őt kötelességszerűen.

ELNÖK: Várjunk egy kicsit. Először is mondja meg, mit mondott Bárdossy?

SZTÓJAY: Bárdossy említette nekem, hogy Magyarországnak a háborúban való részvételéről van szó, a németek ezt a kérést terjesztették elő.

ELNÖK: Milyen részvételét?

SZTÓJAY: Magyarország fokozottabb mértékben való részvételét kívánja a német kormány, ezt mondta nekem Bárdossy, hogy a német kormány ezt terjesztette elő.

ELNÖK: Mivel magyarázza Ön, hogy 1941 nyarán a német hivatalos álláspont az volt, hogy nem kívánja Magyarország aktív részvételét a háborúban, 1941 telén, illetve 1942 januárjában azonban ideérkezik Ribbentrop, és nemcsak nem kívánja a háborúból való kimaradást, hanem a fokozott mértékben való belesodródásunkat kívánja? Mivel magyarázza ezt?

SZTÓJAY: Ez azzal magyarázható, hogy akkoriban a német arcvonal lényegesen meghosszabbodott, és bizonyos üres terek keletkeztek. Azokat kellett kitölteni.

ELNÖK: Akkor az úgynevezett villámháború javában tartott.

SZTÓJAY: Akkor már Sztálingrád felé közeledtek. Ezt annak lehetett tulajdonítani, hogy több erőre volt szükségük, mert nyugaton is úgy alakult a helyzet, hogy több erőt kellett nyugatra vonni.¹⁷²

ELNÖK: Mi lett az eredménye ennek a Ribbentrop-féle követelésnek?

SZTÓJAY: Az lett az eredménye, hogy a kormány helyt adott ezen kívánságnak, és ahogy az utólag tudomásomra jutott katonai attasénk [*Homlok Sándor*] útján – mert hiszen a katonai tárgyalásokról egyáltalán nem voltam tájékozódva, nem is vettem részt azokban –, amennyiben a németek részéről hadifelszerelés és fegyverzet tekintetében a magyar hadseregnek segédkezet nyújtanak, ez esetben hajlandónak mutatkoztunk néhány hadosztályt kiküldeni. Az előfeltétel mindig az volt, tekintettel arra, hogy a honvédségnek hiányos volt a felszerelése modern és különösen nehézfegyverekben, és a modernül felfegyverzett orosz hadsereggel szemben nem tudott volna helytállni, hogy bizonyos nehézfegyvereket bocsásanak rendelkezésre. Erről a részletről is katonai oldalról szereztem tudomást.

ELNÖK: Ezt követőleg került azután Kállay uralomra. Tessék röviden elmondani, hogy fogadták Németországban Kállayt!

SZTÓJAY: Kállayt tartózkodással fogadták, mert az volt a benyomás, hogy ő más irányzatot képvisel, mint az elődei. Kállay akkor lerendelt engem, mint általában minden miniszterelnök kinevezése után lerendelte azokat a követeket, akik fontosabb államokban voltak, hogy szóbeli utasításokkal lássa el. Kállay magához kéretett, és közölte velem, hogy tudomása van arról, hogy német oldalról bizalmatlanul fogadják őt. Felkért engem, hogy én ezt a bizalmatlanságot oszlassam el. Mutassak rá arra, hogy ő Gömbös kormányában mint Gömbös politikai barátja szerepelt.

ELNÖK: Tehát, hogy ő jobboldali beállítottságú és németbarát.

SZTÓJAY: Igen. Azonban azt szeretném kidomborítani, hogy rámutatott arra, hogy azáltal, hogy ő vállalta a kormány vezetését, kifejezésre juttatta, hogy az eddigi politikával egyetért. Kért, hogy a németeket nyugtassam meg, hogy azon barátait, akik más irányzatúak volnának, azzal, hogy ő a kormányt átveszi, németbarát irányba vezeti, és azokat ebbe a táborba hozza át. Kért, hogy sürgessem az ő látogatását Berlinben.

ELNÖK: Ez sikerült azután?

SZTÓJAY: Ghyczy külügyminiszternek erről jelentést tettem, és ő intett, hogy ne szorgalmazam ezt az utazást, mert úgy látszik, Kállay túlságosan bele akar menni ebbe az atmoszférába.¹⁷³

¹⁷² Sztójay itt több eseményt összekever. 1942 januárjában, Ribbentrop magyarországi látogatása idején a keleti fronton a német csapatok úgynevezett „sündisznóállásokba” vonultak, miután Hitler megtiltotta, hogy visszavonulva kiegyenesítsék az arcvonalat. A német csapatok csak 1942 május–júniusában indították meg újabb nagy támadásukat, és júliusban értek Sztálingrád közelébe. Ez idő tájt a nyugati arcvonalon semmiféle lényeges esemény sem történt, ide nem csoportosítottak át erőket.

¹⁷³ A Magyar Királyi Külügyminisztérium, valamint a berlini magyar követség iratanyagában ilyen tartalmú, Ghyczy Jenőtől származó utasítás nem maradt fenn. Rendelkezésünkre áll Sztójay 1942. március 20-i, Kállay Miklóshoz intézett jelentése, amelyben beszámolt Weizsäcker államtitkárral folytatott tárgyalásáról. Ebből kiderül, hogy a németek nem tudtak arról, hogy Horthy meneszteni akarja Bárdossy Lászlót, Kállay miniszterelnöki kinevezését pedig bizalmatlanul fogadták. A jelentés teljes szövegét lásd: MOL-K83-Berlini magyar követség i. 1942-48/pol.

De facto nem sürgettem a látogatását, úgyhogy az bizonyos késedelemmel csak júniusban – márciusban volt ez az óhaja – jött létre. Ezt követően a hangulat ezután javult az ő személye irányában, annál inkább, mert ő a kivonuló csapatokat bizonyos üdvözlő beszédekkel, és a háború szempontjából buzdító szavakkal búcsúztatta el akkoriban.¹⁷⁴ Engem pedig utasított arra, hogy eredeti utasításaimhoz képest – mint az előző miniszterelnökök is állandóan ismételték – a magyar–német barátságnak a további kimélyítése, és a revízió biztosítása, és a magyar szuverenitás biztosítása érdekében folytassam a tevékenységet. Ezek voltak az ő konkrét utasításai abban az időben.¹⁷⁵

ELNÖK: Ugyanebben az időben van megint egy magyar–román konfliktus.

SZTÓJAY: Erre az időre esik egy újabb magyar–román konfliktus, amennyiben Erdélyben a magyar népcsoportot a románok kifosztották, úgyszólván máról holnapra az egész ottani népcsoportnál harácsolásokat vittek véghez, és a magyar kormány értesülései szerint még a főzőedényeket is elvitték a konyhából és az összes élelmiszereket és a háziállatokat, úgyhogy az egész magyarság kenyér és minden nélkül maradt.

ELNÖK: Ennek az orvoslását igyekezett Ön kieszközölni.

SZTÓJAY: Ennek az orvoslását kieszközöltem, amennyiben sikerült elérnem, hogy egy német–olasz bizottságot kiküldtek a helyszínre a kérdés megvizsgálása céljából.¹⁷⁶

ELNÖK: Az eredmény?

SZTÓJAY: Az eredmény az volt, hogy megállították az esetleges további vegzációkat [*zaklatásokat*], azonban visszaadásra nem került semmi, bár ígéretet kapott a magyar népcsoport, hogy a románok részéről kártérítést kap.

ELNÖK: Kállay uralomra jutásától kezdődőleg 1943 elejéig a magyar–német viszony utcumque [*azzal együtt*] javuló tendenciát mutat. Mi történt azután 1943 elején?

SZTÓJAY: 1943 elején megint egy súlyos krízisen ment át ez a hangulat, amennyiben a kormányzó úr az évente ismétlődő meghívások és látogatások kapcsán a főhadiszálláson Hitlertől átvett egy tekintélyes oldalszámú írásbeli memorandumot, amelyben panaszok voltak, amelyek a magyar kormánypolitikának a megbízhatóságát

---

¹⁷⁴ Kállay Miklós miniszterelnök 1942. április 20-án a Magyar Élet Pártja országos tanácsülésén mondott beszédet. Többek között kijelentette: „Magyarország a saját háborújába megy. Magyar háborúba megy az ország, mert más háborúba, ami nem magyar érdek, senki ebben az országban a magyar fiúkat nem engedheti. Tudatosan, nem sodródva, senki által nem kényszerítve, azért megy háborúba az ország, mert már egyszer látta, hogy róla nélküle határoztak egy asztalnál, amelynél megszületett a trianoni roncsbéke. Még egyszer nem történhet meg, hogy róla nélküle határozzanak, még a harctereken sem. Ha az ország azt akarja, hogy szava legyen a jövő Európa sorsában, akkor nem elég ott lenni a tárgyalóasztalnál, ott kell lenni a küzdelemben, a szenvedésben, harcban, elhatározásban, minden áldozatkészségben. Ezért megy háborúba az ország, ezért viseli ezt a háborút.” A továbbiakban Kállay kilátásba helyezte a zsidók megfosztását földtulajdonuktól, és 800 000 magyar zsidó kitelepítését az országból.

¹⁷⁵ Ilyen tartalmú, Sztójayhoz intézett utasítás a Magyar Királyi Külügyminisztérium, illetve a berlini magyar királyi követség iratanyagában nem maradt fenn.

¹⁷⁶ A második bécsi döntés után, 1940 őszén állították föl a német–olasz vegyes bizottságot. Ennek feladata volt többek között a vitás határszakaszok végleges kijelölése, illetve a dél-erdélyi magyar és az észak-erdélyi román nemzetiségűek panaszainak kivizsgálása.

vonták kétségbe. Felemlítették többek között azt, hogy bizonyos prominens pozíciókban olyan személyek vannak, akiket ők kifogásolnak. Ilyen volt többek között Ullein-Reviczky, kifogást emeltek ezen kívül az ellen, hogy Szent-Györgyi tanár a miniszterelnök [Kállay Miklós] tudtával és utasítására kiment Ankarába, hogy ott az ellenoldal felé tapogatózzon bizonyos irányban; kifogást emeltek Barcza miniszternek svájci tartózkodása ellen, és egyéb más momentumok ellen, amelyekkel bizonyítani óhajtották volna, hogy Kállay politikája ingadozó.¹⁷⁷

ELNÖK: Kifogásolták ebben az időben magának Kállaynak egy beszédét is.

SZTÓJAY: A beszéd később volt.

ELNÖK: Mondjuk, ugyanebbe a hullámvölgybe esik bele.

SZTÓJAY: Kállay első beszédében úgy emlegette a háborút, hogy ez a mi háborúnk, és az Oroszország elleni háborúban való részvételünk a mi küzdelmünk.¹⁷⁸ Egy évvel később azután, úgy emlékszem, május vége felé, egyik beszédében említést tett arról, hogy nem az ő kormánya indította a háborút.¹⁷⁹ Ez volt az első konkrét panasz az ő személyével szemben.

ELNÖK: Ezeket a panaszokat közölték hivatalos formában Önnel?

SZTÓJAY: Velem is.

ELNÖK: Mi volt az Ön tevékenysége ezek után?

SZTÓJAY: Velem tulajdonképpen csak ezt a május 28-i eseményt közölték. Az előbbi panaszokat írásban adták át a kormányzónak.

ELNÖK: Ez nem is érdekel bennünket, csak az Ön tevékenysége.

SZTÓJAY: Én kötelességszerűleg jelentettem azt a rossz benyomást, amelyet ez a beszéd tett, és a magyarázatokat, amelyeket ehhez fűztek.¹⁸⁰

ELNÖK: Mi lett ezen bejelentés következménye?

SZTÓJAY: Tulajdonképpen nem lett semmi.

ELNÖK: Ghyczynek volt egy emlékezetes beszéde utána.¹⁸¹

SZTÓJAY: Ghyczy beszédében bizonyos irányban részben korrigálta ezt a dolgot.

ELNÖK: Az egyensúlyt igyekezett helyrebillenteni?

SZTÓJAY: Igen, azt akarta helyreállítani.

---

¹⁷⁷ Az említett memorandumról nem tud a szakirodalom, de Magyarország politikáját Hitler az 1943. április 16-17-i klessheimi találkozón élesen bírálta. Erről bővebben lásd *Hitler hatvannyalc tárgyalása*, II., 67–113.

¹⁷⁸ KN 1939–1944. XII. k. 90. (1942. március 19.)

¹⁷⁹ Kállay 1943. május 29-én a Magyar Élet Pártja nagyválasztmányának gyűlésén a Nemzeti Sportcsarnokban mondott beszédet. Többek között kijelentette: „Az európai eszmének, a keresztény civilizációnak győznie kell, és győzni is fog ebben a háborúban... Nem az én kormányom alatt döntetett el, hogy részt veszünk az 1942-es orosz hadjáratban. Nem kétkem, hogy így kellett döntenie, és ha elhangzott szövetségesünk hívó szava, azt követni kellett.” Részletesen lásd *Magyar Nemzet*, 1943. május 30. 1–2.

¹⁸⁰ Ilyen tartalmú Sztójay-jelentés a Magyar Királyi Külügyminisztérium, illetve a berlini Magyar Királyi követség iratanyagában nem maradt fenn.

¹⁸¹ Az 1943. júniusi magyar napilapokban (például *Magyar Nemzet*, *Magyarság*) nincs nyoma Ghyczy beszédének.

ELNÖK: Ezután következnek az olaszországi események.

SZTÓJAY: Ezután következnek az olaszországi események, amelyek kapcsán kifogás tárgyává tették, hogy a magyar kormány és sajtó ezeket majdnem elhallgatja, és nem teszi kifogás tárgyává, bár felfogásuk szerint magyar érdekeket is érintett ez a kiugrás.

ELNÖK: Szóval kifogásolták, hogy langyosan fogadják.

SZTÓJAY: Kifogásolták, mert hiszen ez erőkiemlést jelentett, ami végeredményben Magyarországnak is hátrányára volt.

ELNÖK: Az olasz kormány elismerése tárgyában is volt megint valami zavar.

SZTÓJAY: Ezután következett Mussolininak a kiszabadítása.¹⁸² Mussoliniról sem igen emlékezett meg sem a sajtó, sem a rádió. Miután Mussolini megmentése és szabadlábúra helyezése megtörtént, a német kormány az ő vonalán álló összes államtól kérte a Mussolini-kormány elismerését. Ez nem rajtam ment át, hanem közvetlenül az itteni német követ, Jagow útján lett előterjesztve a magyar kormánynak. A magyar kormány jogi formulákra hivatkozva ezt elhárította. Ezután engem kért fel a külügyminisztérium, és közölték velem, hogy a románok, a horvátok, a szlovákok, a bolgárok és a finnek is mind 24 órán belül eleget tettek ezen óhajuknak, csak Magyarország vonakodik. Ők erre nagy súlyt helyeznének, és kérték, hogy én személyesen adjam elő, és húzzam alá azon felfogásukat, hogy ezzel tartozunk éppen Mussolininak, akivel szemben Magyarország bizonyos hálával tartozik, mert ő volt az első, aki a revíziót és a magyar igazságot hangoztatta.

ELNÖK: Mi volt erre a magyar kormány válasza?

SZTÓJAY: Én leutaztam, és a magyar kormány válaszában kimondta a Mussolini-kormány de facto elismerését, de nem a de jure elismerését.

ELNÖK: Szóval tudomásul vette?

SZTÓJAY: Tudomásul vette, amennyiben a szöveg úgy szólt, hogy a magyar kormány tudomásul veszi azt, hogy Mussolini a meg nem szállt területen újból átvette az államfői és vezetői pozíciót.

ELNÖK: Meg voltak elégedve ezzel a nyilatkozattal?

SZTÓJAY: Nem voltak megelégedve, de mégis mintegy 50 százaléknyi megnyugvás volt. Utána következett a svéd sajtótudósítók magyarországi látogatása.¹⁸³ A németeknél – mikor tudomást szereztek [róla] – már maga a meghívás ténye hátrányos benyomást keltett, mert ismerték a svéd sajtó magatartását, amely egészen a háború elejétől kezdve németellenes volt.¹⁸⁴

¹⁸² 1943. szeptember 10-én Otto Skorzeny SS-egysége kiszabadította fogságából Mussolinit. A Duce Észak-Olaszországban úgynevezett Olasz Szociális Köztársaságot szervezett a németek fennhatósága alatt, melyet központjáról a köznyelvben és a szakirodalomban csak *Salói Köztársaságnak* neveztek.

¹⁸³ 1943. szeptember 17. és 29. között két svéd újságíró járt Budapesten. Útjukról a magyar sajtó üdvözlő cikkekben számolt be. Minderről 1943. szeptember 30-án a Magyarország elszakadási törekvéseivel kapcsolatos jelentésében számolt be a német külügyminisztérium jelentése. Részletesen lásd *A Wilhelmstrasse*, 736–739.

¹⁸⁴ A Svédország és Németország közötti gazdasági kapcsolatok kiegyensúlyozottak maradtak egészen 1943 őszéig. A fronton bekövetkezett német vereségek után csak ekkortól figyelhető meg a svéd külpolitikában változás. Ennek egyik jele volt 1943. október elején a deportálások elől menekülő mintegy 6–8 ezer dán zsidó befogadása Svédországba.

Miután ezek a tudósítók visszatértek Svédországba, ott sorozatos cikkek jelentek meg, amelyekben a svéd tudósítók közölték a magyar hangulatot, amely őszerintük teljesen háborúellenes és kiugrásra kész. Szerintük várjuk az időpontot, mikor olasz mintára Magyarország is kiugorhat a háborúból.

ELNÖK: Itt kezdődött megint a magyar és német érdekelleték következtében az a bizonyos újabb hullámvölgy, amelynek következménye közvetlenül [1944.] március 19-e lett. Ezeket az okokat és jelenségeket tessék röviden előadni.

SZTÓJAY: A svéd dolgokat kifogás tárgyává tették. Mikor ezt Budapesten bejelentettem, azt a választ kaptam, nyugtassam meg a németeket, hogy ez nem a hivatalos álláspont.¹⁸⁵ Erre ők azt óhajtották volna, hogy ezt a magyar kormány egy kommunikében juttassa kifejezésre, miután az ellenséges sajtó és rádió ezen momentumokat erősen kihasználja és gyöngíti a helyzetet, és olyan reményeket táplál, hogy a központi hatalmagnál egy szétesés van folyamatban. A kommuniké olyan formában, ahogy óhajtották volna, nem jelent meg, hanem a *Pester Lloyd*-ban jött egy rövid, inkább magánvéleményszerű megjegyzés, amely némileg kétségbe vonta a svéd sajtótudósító állításait. Ezután következett emlékezetem szerint a zsidókérdésben tett harmadik lépésük. Megjegyzem, előzetesen két konkrét lépést tettek az itteni német követ útján. A második lépés az volt, hogy Jagow egy memorandumot nyújtott át, amelyben konkrét kívánságokat juttatott kifejezésre a magyar kormánynak a zsidókérdésben követendő magatartása tekintetében, amelyet a kormány elhárított.¹⁸⁶ A harmadik lépés az volt, hogy tudtommal szintén Jagow útján felkérték a magyar kormányt, hogy tekintettel arra, hogy a helyzet Magyarországon a negatív irányban alakult ki, és a destrukciós hangulat a tetőpontjához közeledik, ami az ő benyomásuk szerint az itteni zsidóság magatartásából ered, a magyar kormány tiltsa meg a rádióhallgatást, és vegye el a zsidóktól a rádiókat.¹⁸⁷ A magyar kormány jogi álláspontra helyezkedett, hogy erre nincsen törvényes alap, és ez még nagyobb feltűnést keltene. Ez azután a tetőpontra emelte az ottani izzó hangulatot, hiszen már nem ez volt az első lépés, mert a zsidókérdésben évek óta tárgyaltak.

ELNÖK: Itt volt azután a Bajcsy-Zsilinszky-féle memorandum.¹⁸⁸

SZTÓJAY: Erről is tudomást szereztem, de erről velem hivatalosan nemigen tárgyaltak. Ezt az itteni német követ [*Dietrich von Jagow*] tette szóvá, hiszen a demarsokat

---

¹⁸⁵ Lásd a 183. sz. jegyzet.

¹⁸⁶ Martin Luther, a német külügyminisztérium államtitkár-helyettese 1942. október 14-én utasította Jagowot, hogy vesse föl Budapesten a magyarországi zsidókérdés rendezését. Luther három követeléssel állt elő: 1. „haladó törvényekkel különbség nélkül minden zsidót ki kell iktatni a kulturális és gazdasági életből”; 2. valamennyi zsidó azonnali megjelölése; 3. előkészíteni a zsidók kitelepítését és keletre szállítását. Teljes szövegét lásd *A Wilhelmstrasse*, 699–700. Sztójay, bár maga melegen pártolta a követelések elfogadását, december 2-án nyújtotta át a Kállay-kormány elutasító válaszát. Teljes szövegét lásd *A Wilhelmstrasse*, 701–704.

¹⁸⁷ Lásd a 27. sz. jegyzet.

¹⁸⁸ 1943. augusztus első napjaiban Bajcsy-Zsilinszky Endre a baloldali pártok véleményét is tükröző memorandumot juttatott el Kállay Miklóshoz, amelyben követelte Magyarország kilépését a háromhatalmi egyezményből, az összes katonai erő visszavonását a keleti frontról és a semlegesség deklarását, továbbá a németbarát elemek eltávolítását a politikai és katonai vezetésből. Az emlékirat hangoztatta, hogy még a megszállás kockázatát is vállalni kell.

egy ország felé mindig az illető országban lévő követ szokta tenni. Én csak ennek az utóhatásait tudtam ottan mint hangulatot megállapítani, ami természetesen szintén hozzájárult az egész kérdéskomplexum kiegészítéséhez a magyar kormány álláspontjának a megítélése szempontjából. Még azt is szükségesnek tartom megemlíteni, hogy ebben az időben tartózkodott Budapesten Veessenmayer, későbbi német meghatalmazott, ki nek az itt-tartózkodása és itteni magatartása ellen a magyar kormány kifogást emelt.¹⁸⁹

ELNÖK: Elsősorban miért?

SZTÓJAY: Elsősorban azért, mert ő csakis szélsőséges elemekkel érintkezett.

ELNÖK: Tehát a hivatalos magyar kormánnyal nem lépett érintkezésbe?

SZTÓJAY: Tudták azt, hogy ő Ribbentrop bizalmasa, aki Szlovákiában fejtett ki tevékenységet a szlovák állam önállósítása előtt, azután Horvátországban is bizonyos tevékenységet fejtett ki, és most Budapestre jött, itt azonban csak szélsőséges politikusokkal érintkezett. A magyar kormánynak az volt a felfogása, hogy ha ilyen személyiség jön Magyarországra, és a hangulatot akarja megismerni, és kvázi verifikálni [*ellenőrizni*], akkor kormánytagokkal is érintkezésbe kellett volna lépnie, amire a lehetőség meglelt volna. Utasítást kaptam, és ebben a kérdésben demarsot intéztem személyesen Erdmannsdorffhoz, [*helyesen: Dietrich von Jagow*] mert a miniszter nem volt ott, aki a kezét mosva arra utalt, hogy ez Ribbentrop utasítása. Ő minden esetre jelentést fog tenni. A további következménye a magyar–német hangulat ilyenén való süllyedésének és kialakulásának az volt, hogy minden alkalommal, bárhol érintkeztem és találkoztam német hivatalos személyiségekkel – bár akkor már a súlyos bombázások következtében alig lehetett embert látni, a mi követségünk is leégett november 23-án, és nagyon ritkán lehetett emberekkel találkozni –, mindenki a leg-súlyosabb szemrehányásokkal illetett engem, és kifogásolták a magyar álláspontot, hogy hová fog ez fejlődni, itten nagy krízis előtt állunk stb. stb. Aggályoskodtak és igyekeztek engem befolyásolni. Volt egypár őszinte barátunk is, természetesen nem mind a párthoz tartozott. Mielőtt én karácsonyi utazásra jöttem Budapestre, közöltem Ribbentroppal, amint azt rendszeren szoktam tenni, tekintettel arra, hogy vele igen ritkán volt csak alkalom az érintkezést felvenni, mert ő állandóan kint tartózkodott a fronton, és mindig az államtitkára [*Ernst von Weizsäcker*] útján érintkezett vele az ember; [*tehát*] közöltem, hogy én december 22-én utazom Berlinből Budapestre, és ha óhajt velem valamit közölni, rendelkezésére állok. Erre ő tényleg magához kéretett, emlékezetem szerint december 20. vagy 22. körül, és körülbelül két és fél óra beszélgetésben a legsúlyosabb szemrehányásokkal halmozott el, ismételvén a Magyarország elleni összes panaszokat, és a magyar politika elleni panaszait.

ELNÖK: Ezeket hallottuk. Ön ekkor megérkezett Budapestre.

---

¹⁸⁹ 1943 őszén már másodszor járt Magyarországon, ezúttal hivatalosan mint a Standard-gyár igazgatója. Nem maradt fenn olyan dokumentum, amely azt bizonyítaná, hogy a magyar kormány akár hivatalosan, akár félhivatalos formában kifogást emelt volna Veessenmayer budapesti politikai tárgyalásaival kapcsolatban. Veessenmayer budapesti útjáról december 10-én készítette el jelentését. Lásd *A Wilhelmstrasse*, 743–751.

SZTÓJAY: Megérkeztem Budapestre, és ezt a beszélgetést írásba foglalva felterjesztettem a kormányzóhoz, a miniszterelnökhöz [*Kállay Miklós*] és a külügyminiszterhez [*Ghyczy Jenő*] azzal, hogy fogadást csak akkor kérek, ha elolvasták az én jelentésem, amelynek az utolsó szakaszában kiemeltem azt az összbenyomásomat, hogy egy krízis felé haladunk, és figyelmeztettem a kormányt, hogy a német kormány részéről a legkíméletlenebb eljárásra kell számítanunk, ha ott az a benyomás véglegesen meggyökerezik, hogy Magyarország Olaszország példáját akarja követni. Ha tehát ezt a kíméletlen német fellépést vagy magatartást a kormány el akarja kerülni, akkor valamit tennie kell. Ez volt a jelentésem utolsó szakasza, amely egy utolsó mementó volt arra nézve, hogy itt tovább játszadozni és hintapolitikát csinálni nem lehet. Ha a katasztrófát el akarjuk kerülni, akkor tiszta helyzetet kell teremtenünk.¹⁹⁰

ELNÖK: Amit Ön itt Budapesten közvetített, az azonos volt azokkal a kívánságokkal, amelyeket a németek Önnel közöltek? A németek ezeket a bizonyos kíméletlen eljárásokat vagy kíméletlen következményeket kilátásba helyezték Ön előtt, vagy Ön csak gondolta ezt, és így adta tovább?

SZTÓJAY: Én gondoltam ezt, és a sorok között az egész mentalitásból, az egész beszédből, annak hangulatából, a tajtékozó Ribbentrop magatartásából, aki két órán át vágta a fejemhez ezeket a kifogásokat, és a többi hivatalos szerveknek az aggályosan tudomásomra hozott véleményéből és szavaiból én azt következtettem, hogy itt egy krízis előtt áll az ország, illetve a magyar–német viszony.

ELNÖK: Mi volt a magyar kormány válasza?

SZTÓJAY: A magyar kormány válasza tulajdonképpen nekem szólt, nem a németek részére, hiszen nem vártak ők egy választ.

ELNÖK: Ön milyen választ kapott?

SZTÓJAY: Azt kaptam, hogy valamit tenni kell. Ezeket a szavakat említette Kállay, valamint a kormányzó úr is. Mikor jelentésemet olvasták, megdöbbenéssel vették észre, hogy a dolog olyan irányban fejlődik, amit talán nem is óhajtottak volna, vagy nem láttak előre. Mindenesetre tenni kell valamit. Kállay akkoriban olyan megjegyzést is tett, tekintettel arra, hogy a panaszok középpontjában éppen a legutóbbi időben szóba hozott zsidókérdés volt, hogy talán lehetne a beszívárgott zsidóság kitelepítéséről szó. Valami 100 000 emberről volt szó összesen. Ezt ő hozta szóba. Én erről nem tettem említést Berlinben, mivel erre nem volt utasításom. Dacára azonban azon megjegyzésnek, hogy valamit tenni kell, és amint a kormányzó is mondotta, hogy meg fogja beszélni a dolgot Kállayval, nem történt semmi. Sem egy gesztus, sem egy megnyilatkozás a sajtóban.

ELNÖK: Ön január vége felé visszaérkezik Berlinbe.

SZTÓJAY: Január végén visszaérkeztem Berlinbe.

ELNÖK: Utána történt különösebb esemény február végéig?

SZTÓJAY: Annyiban, a magam személyére nézve, hogy akkor betegedtem meg.

---

¹⁹⁰ Sztójay, Ghyczy Jenőhöz 1943. december 23-án intézett jelentésének teljes szövegét lásd MOL-K63-1943-21/7- XXII/pol.-Főn. sz.

ELNÖK: Február végén utazott el Ön Berlinből, mikor betegszabadságra ment, és március 18-ig, a kormányzónak Hitlernél tett látogatásáig Ön betegszabadságon volt.

SZTÓJAY: Betegszabadságon voltam és kezelés alatt állottam.

ELNÖK: Ezen időről, a február 20. és március 18. között lezajlott eseményekről van-e közvetlen benyomása?

SZTÓJAY: Nincsen semmi.

ELNÖK: Közvetett tudomása?

SZTÓJAY: Közvetett sincs.

ELNÖK: Március 18-ig tehát kiesik ez az idő.

SZTÓJAY: Teljesen. Körülbelül február közepétől.

ELNÖK: Március 18-án Ön kap egy értesítést a Semmeringre.

SZTÓJAY: Igen. Én említettem, beteg voltam és injekciós kúra alatt állottam.

ELNÖK: Tudjuk, súlyos beteg volt. Kapott egy értesítést.

SZTÓJAY: Kaptam egy értesítést a bécsi főkonzul [*Bothmer Károly*] útján, hogy a kormányzó úr átutazik Bécsen, ki a főhadiszállásra, és utasításai szerint csatlakozzam a kormányzó úrhoz.

ELNÖK: Ön hol csatlakozott hozzá?

SZTÓJAY: Én Bécsben csatlakoztam.

ELNÖK: Beszért a kormányzóval a Hitlerrel való találkozás előtt?

SZTÓJAY: Nem. Éjszaka kettőkor történt a csatlakozásom, és másnap délelőtt kilenc óra felé érkezünk a helyszínre. Akkor csakis egy pár szót váltottunk, de semmi érdemlegeset.

ELNÖK: Éjfél után kettő és kilenc óra között kivel tárgyalt, kivel beszélt Ön?

SZTÓJAY: Nem tárgyaltam senkivel. Mindenki aludt a vonaton, amennyire lehetett. Én más kocsiba szálltam be.

ELNÖK: Senkivel nem érintkezett?

SZTÓJAY: Nem érintkeztem.

ELNÖK: Kilenc órakor érkeztek a helyszínre. A kormányzó mikor került Hitlerhez?

SZTÓJAY: Emlékezetem szerint fél tizenegy, tizenegy óra felé.

ELNÖK: Ezen időközben sem tudott a kormányzóval beszélni?

SZTÓJAY: Csak igen röviden, mert a kormányzó engem kihallgatásra nem rendelt, csak mielőtt érte jöttek az urak, a külügyminiszter [*Ghyczy Jenő*] és a vezérkar főnöke [*Szombathelyi Ferenc*], én az ő szobájában néhány általános szót váltottam vele. Neki halvány sejtelve sem volt, hogy miért kérette Hitler.

ELNÖK: A kormányzónak volt-e valami sejtése, hogy mi az oka a találkozásnak?

SZTÓJAY: Sejtelve sem volt.

ELNÖK: A többieknek sem, akik ott voltak a kormányzó környezetében?

SZTÓJAY: Nem. Legfeljebb arra gondoltak, hogy talán újabb szemrehányásokat fognak közölni. De semmi konkrét elgondolásuk nem volt.

ELNÖK: Menjünk tovább. A kormányzó és Hitler közötti tanácskozás mikor fejeződött be, hány óra felé?

SZTÓJAY: Körülbelül tizenkettő, fél egy felé, délben.

ELNÖK: Ezen idő alatt beszélt Ön német hivatali exponensekkel?

SZTÓJAY: Ezen idő alatt együtt tartózkodtam a külügyminiszterrel [*Ghyczy Jenő*], a vezérkari főnökkel [*Szombathelyi Ferenc*] és a kísérettel a nagy hallban.

ELNÖK: Nem lényeges, hogy hol tartózkodtak. A kormányzó kijön Hitlertől. Erről tessék beszélni!

SZTÓJAY: A kormányzó úr sápadtan és megmerevedett arckifejezéssel, úgyszólván, mintha ágyúból lőtték volna ki, jött ki a teremből, ahol a beszélgetés volt, és azt hiszem, a külügyminiszter [*Ghyczy Jenő*] kísérte fel az első emeleti lakosztályába, ahova mi, akik őt vártuk, a legnagyobb meglepetéssel láttuk a gesztusait, és követtük lakosztályába. Ott ő a legnagyobb megrendültséggel közölte velünk azt, hogy Hitler vele közölte azon elhatározását, hogy ma éjszaka, tehát szombatról vasárnapra virradó éjszaka, illetve vasárnap folyamán Magyarországot katonailag megszállja. Közölte velünk, hogy ő a legerélyesebb formában állást foglalt ez ellen, nem tudta megérteni egyáltalában ezen elhatározás indokait, és hivatkozván arra, hogy Magyarország hűségesen teljesíti kötelességét és kiugrásról... mert azt vetette szemére, hogy Magyarország, úgy látszik, azon az úton van, hogy kiugrik, hogy Magyarországon ennyi meg ennyi megbízhatatlan elem van, és amit utólag egy kihallgatás alkalmával is hallottam, amit akkoriban emlékezetem szerint a kormányzó úr is mondott, ő attól tart, hogy amennyiben Finnországban, ahol csak ötezer zsidó van,¹⁹¹ ezek Finnországot rávittek arra, hogy kiugorjék, ő attól tart, hogy Magyarország, ahol anarchikus viszonyok vannak e tekintetben, szintén kiugrik. A kormányzó ez ellen foglalt állást, és mindenképp el akarta téríteni ezen elhatározásának végrehajtásától, amire azonban Hitler nem volt hajlandó. A kormányzó úr egyebet nemigen közölhetett, rettenetesen fel volt indulva és azonnal el is akart utazni, csak azon elgondolás alapján, hogy talán mégis rá lehet bírni őket elhatározásuk megváltoztatására, és nem fogják hazaereszteni, hanem a vonatot megállítják, és csak a megszállás megtörténte után engedik haza, arra az elhatározásra jutott, hogy a rendes terv szerinti elutazási időt bevárja, amely délutánra volt kitűzve, és addig még ott fog maradni. Utána a hadi helyzetet közölték velünk, délután pedig én kerestem fel Ribbentropot. Ribbentroppal átbeszéltem a helyzetet, és kifejezésre juttattam ezen elhatározás lehetetlen voltát, amire jutottak. Rámutattam, hogy ez Magyarországot, utolsó barátjukat el fogja tántorítani, hogy ennek beláthatatlan következményei lesznek és kértem, hogy beszéljen ő még egyszer Hitlerrel, hogy talán visszakoztatni lehetne ezt a megszállást. Hosszabb eszmecsere volt, de mindig azt válaszolta, hogy Hitler már eldöntötte, és ezen változtatni ő már nem óhajt. Mégis legnyomatékosabban kértem, hogy őt bírja rá ennek az elhatározásnak megváltoztatására megfelelő indokolással.

ELNÖK: Ennek természetesen eredménye nem lett, este nyolc órakor a kormányzó elutazott, Ön is künn van a pályaudvaron, Hitlerrel találkoznak.

SZTÓJAY: Még csak egy momentumot említek, ami nem engem érint, hanem érdeklődésre tarthat számot, hogy követelték, hogy a kormányzó írjon alá egy nyilatkozatot, amely szerint a kormányzó hívta volna a német csapatokat Magyarországra, amit

---

¹⁹¹ A második világháború idején kb. 2000 zsidó élt Finnországban.

a kormányzó persze elhárított.¹⁹² Ribbentrop velem szemben is megismételte a követelést, amit a leghatározottabban elutasítottam. A pályaudvaron még elindulás előtt Hitler úgy velem, valamint a vezérkari főnökkel [*Szombathelyi Ferenc*] szemben megjegyzést tett, és ő arra hívta fel figyelmünket, hogy ezen megszállás alatt egy lövés se dördüljön el Magyarország részéről, mert különben beláthatatlan következményei lennének ezeknek az esetleges lövéseknek, többek közt a sorok közt éreztetvén, hogy akkor fegyveres erővel le fogja hengerelni az országot és küzdelem lesz.

ELNÖK: Tehát a vonat elindult.

SZTÓJAY: A vonat elindult. Másnap reggel érkeztünk Budapestre,¹⁹³ ahol a délelőtti folyamán koronatanács volt. Megjegyzem még azt, éspedig ezt különösen szeretném hangsúlyozni, hogy a vonat elindulása után, miután a kormányzó úr visszavonult, én nála lejelentkeztem, mint beteg, hogy folytassam a súlyos szívbajom következtében szükségessé vált kúrát. A kormányzó úr fogadta lejelentkezésem, és tőlem elbúcsúzott, mert tervbe vettem, hogy Bécsben kiszállok.

ELNÖK: Ez a koronatanács előtt vagy után volt?

SZTÓJAY: Előtte volt, még 18-án este volt. Mikor a többi urak visszavonulóban voltak, Ghyczytől, a külügyminisztertől és Szombathelyitől elbúcsúztam. Akkor Ghyczy azon óhajának adott kifejezést, hogy Budapestig kísérjem el a kormányzót, amit mint tanú, Ghyczy igazolhat, akire hivatkoztam is. Vonakodtam, hivatkozással betegségemre, de kimondott óhajára kénytelen voltam mint előljárom óhajának eleget tenni, azzal a megjegyzéssel, hogy azonnal vissza fogok térni, mert mint beteg nem maradhatok Budapesten.

ELNÖK: Ezt tudjuk kérem.

SZTÓJAY: Reggel, mikor a kormányzó úr megjelent, bizonyos csodálkozással látta, hogy még itt vagyok, holott már lejelentkeztem nála. Azt mondtam, hogy Ghyczy kívánta. A délelőtti koronatanácsra engem is felrendeltek, bár nem tartozom a koronatanács keretébe.¹⁹⁴ Itt a kormányzó az urakkal ismertette Hitlerrel való beszélgetését,

---

¹⁹² 1944. március 18-án reggel került sor a klesssheimi kastélyban az első – igen rövid – Hitler–Horthy-tárgyalásra. Az igen feszült légkörben elfogyasztott közös ebéd után kétórás újabb tárgyalásra került sor, majd este 8-9 óra között zajlott le a harmadik Hitler–Horthy-tárgyalás. E tárgyalások között a délutáni órákban Szombathelyi vezérkari főnök külön tárgyalta Hitlerrel és Ribbentroppal, miközben Hitler már kiadta az indulási parancsot a megszálló csapatoknak. A németek azt követelték, hogy Horthy adjon ki egy nyilatkozatot, amely szerint a német csapatok Magyarországra való bevonulása a Hitler–Horthy-megállapodás értelmében megy végbe. Horthy ezt megtagadta, arra hivatkozva, hogy ilyen nyilatkozatot csak a kormány ellenjegyzésével tehetne.

¹⁹³ 1944. március 18-án este 21:30-kor indult Horthy vonata haza, de csak másnap délelőtti tízkor érkezett Budapestre. A vonaton Jagow kihallgatást kért tőle, és bemutatta az új követet, Edmund Veesenmayert, aki már a vonaton megtette javaslatát: Imrédy Bélát vagy Rátz Jenőt vagy Ruszkay Jenőt jelölje meg, mint a németek számára elfogadható miniszterelnököt.

¹⁹⁴ 1944. március 19-én délelőtti Kállay Miklós elnökletével összeült a minisztertanács, majd a kormány tagjai átvonultak a királyi palotába, ahol Horthy Miklós elnökletével kibővített koronatanácsot tartottak. Ezen a kormány tagjain kívül részt vett Szombathelyi vezérkari főnök, Sztójay és Bárczy István államtitkár, jegyzőkönyvvezető.

aminek során a kormány bejelentette lemondását. Ez volt vasárnap délelőtt. Utána volt még egy minisztertanács, ezen azonban én nem vettem részt, nem is tartoztam hozzá.

ELNÖK: Mikor került Veessenmayerhez?

SZTÓJAY: 20-án este, éspedig olyformán – és erre szeretnék különösen rámutatni Veessenmayernek azzal a céltudatos, vagy nem céltudatos kijelentésével szemben, mint-ha én kerestem volna fel 20-án délelőtt, hivatkozván arra, hogy a kormányzó miniszterelnökké akar kinevezni.

ELNÖK: Ön a miniszterelnöki jelöléséről mikor szerzett tudomást?

SZTÓJAY: Veessenmayertől.

ELNÖK: Ön 19-én nem is tudott arról, hogy kit akarnak miniszterelnöknek német részről?

SZTÓJAY: Nem tárgyaltam senkivel.

ELNÖK: A kormányzóval sem?

SZTÓJAY: Nem, betegen feküdtem a Hungária szállóban.

ELNÖK: Tehát 19-én semmiféle tevékenysége nem volt a koronatanácson kívül?

SZTÓJAY: Nem, úgy estefelé betértem 20-án a Külügyminisztériumba.

ELNÖK: 20-án volt Veessenmayerrel való találkozása. Ez milyen időtájban volt?

SZTÓJAY: Nyolc-kilenc óra felé.

ELNÖK: Hogy került rá a sor és miért?

SZTÓJAY: Este elmentem a külügyi hivatalba, hogy Szentmiklóssytól, aki helyettesítette Ghyczyt, elbúcsúzzam és mint rendszeren szoktam budapesti tartózkodásaim alatt, estefelé felkeressem a vezető embereket, mert ilyenkor van [a] legtöbb idejük. Én Szentmiklóssynál tartózkodtam, amikor telefonüzenet jött, hogy a német követségre jöjjenek át. Ezt Szentmiklóssy közölte velem, ő vette át a telefonüzenetet. Én vonakodtam ettől.

ELNÖK: Miért vonakodott Ön ettől?

SZTÓJAY: Mert Veessenmayert nem ismertem.

ELNÖK: De tudta, hogy Veessenmayernek mi a feladata itt?

SZTÓJAY: Azt tudtam, hogy ő veszi át Jagow szerepét.

ELNÖK: Akkor Magyarország németországi követének talán nem kell vonakodnia, vagy legalább nehezen magyarázható.

SZTÓJAY: Igen, mert a kényes helyzetet mindenki ismerte és tudta. A német megszállás után az érintkezéstől is tartózkodni óhajtottam, mert abszolúte elárulásnak minősítettem ezen eljárást a németek részéről, tehát nem óhajtottam semmiféle különleges érintkezést velük felvenni, míg a helyzet kialakul. Szentmiklóssyt kérdeztem, mit tegyek. Azt mondta, hogy menjek át, talán megtudok valamit, hogy mi van készülődben.

ELNÖK: Szentmiklóssy a kormányalakításra vonatkozólag semmit sem közölt Önnel, hogy az nem sikerült? Milyen követelésekkel álltak elő a németek?

SZTÓJAY: Nem közölt egyáltalában.

ELNÖK: Akkor tessék tovább folytatni.

SZTÓJAY: Átmentem a német követségre. Veessenmayer fogadott és közölte, hogy örömmel hozza tudomásomra, hogy én kvázi mint miniszterelnök vagyok jelölve. Ők ugyanis, a németek, három miniszterelnököt javasoltak a kormányzó úrnak, éspedig Imrédyt, Rátzot és

Ruszkayt, akiket a kormányzó nem volt hajlandó elfogadni, és én kerültem szóba.

ELNÖK: Ki hozta Önt szóba? Mit mondott Veessenmayer?

SZTÓJAY: Mert a kormányzó úr engem hozott szóba.

ELNÖK: Szóval a kormányzó hozta Önt szóba, nem Veessenmayerék hozták szóba.¹⁹⁵

SZTÓJAY: Nem, kimondottan a kormányzó úr, ami később megállapítható volt és megállapítottam, a tanúvallomásokból volt kivethető. A kormányzó közölte velem, amire később fogok rátérni, hogy sajnós, Kállay volt az, aki javasolta megbízatásomat. Szóval ő azt közölte velem, hogy ezt a hármat a kormányzó nem fogadta el, engem hozott szóba, és [hogy] ő [ezt] már Berlinben megérdeklődte és bejelentette, Berlin ezzel egyetértett, és ezt örömmel közli velem. A legnagyobb meglepetéssel vettem ezt tudomásul és közöltem vele, hogy nem vállalhatom a megbízást. Eltekintve attól, hogy legsúlyosabb betegségben vagyok, kúrában is állok, egész beállítottságom politikamentes, belpolitikához nem értek, nem ismerek senkit stb. indokokkal elhárítottam magamtól ezt a megbízást. Különben is, egyáltalában meglep ez a közlése, mert én éppen holnap utazom vissza, már megvannak [az] összes visszautazási jegyeim, és holnap délben elutazom.

ELNÖK: Szóval elhárította magától. Kaltenbrunnerrel beszélt?

SZTÓJAY: Veessenmayer egy percre eltávozott, és behozta Kaltenbrunnert.

ELNÖK: Ez a Gestapo főnöke volt, ugye?¹⁹⁶

SZTÓJAY: Igen, őt Berlinből ismertem futólagosan – a részletek nem tartoznak ide –, ő is folytatott velem kvázi beszélgetést, amelynek succusa [lényege] az volt, hogy német részről követelik a zsidókérdés megoldását egyrésztől, és az avval kapcsolatos kérdéseket, a megbízhatatlan magatartást tanúsítókkal szemben stb. Én elhárítottam mindenféle ilyen irányú tárgyalást vele, megjegyezvén, hogy utasítást, vagy mást csak a kormányzótól vehetek át, és el is távoztam rövidesen a német követség épületéből.

ELNÖK: Aznap volt-e még tanácskozása valakivel?

SZTÓJAY: Viszátértem a külügyi hivatalba, hogy Szentmiklóssyt tájékoztassam, mert az ő érdeklődése alapján mentem át. Sajnos ő már távol volt, körülbelül tíz óra felé jártam nála, nem várta meg visszaérkezésem, hanem hazament. Én akkor viszszaementem a szállodába, nem tárgyaltam senkivel. Másnap délelőtt felmentem a külügyi hivatalba, hogy lejelentkezzem, mert egy órára minden készen volt, és fél kettőkor indult a vonat. Mikor Szentmiklóssyval közöltem ezen beszélgetést Veessenmayerrel, akkor ért a meghívás a kormányzótól kihallgatásra egy órára. A kormányzó úrnál egy órákor jelentem meg, utazási öltözetben. A kormányzó úr bizonyos megilletődéssel, és talán bizonyos gène-ben [zavarban] is közölte velem az eseményeket, éspedig azt,

¹⁹⁵ Sztójay a németek bizalmi embere volt, már 1942 tavaszán javasolták Kállay Miklósnak, hogy nevezze ki külügyminiszterré. Minden bizonnyal Horthy jelöltje volt Imrédy helyett a miniszterelnöki poszton, legalábbis erről tanúskodik Veessenmayer 1944. március 20-i, Ribbentrophoz intézett jelentése, amelyben idézi Horthyt, aki szerint először jobb lenne, ha szakemberekből álló átmeneti kormányt alakítanának, „melynek élére esetleg Sztójay követ kerülhetne”. *A Wilhelmstrasse*, 786–787.

¹⁹⁶ Kaltenbrunner a Birodalmi Biztonsági Főhivatal (RSHA) vezetője volt 1943–1945 között. Az RSHA IV. ügyosztálya volt a Gestapo, ennek élén Heinrich Müller állt.

hogy a német kormány egy más kormányalakítást óhajtott. A német kormány óhaja ez meg ez volt, amit említettem, hogy Imrédy–Rátz–Ruszkay. Ő ehhez nem járult hozzá, és engem hozott szóba.

ELNÖK: Ön mit szolt erre? Részletesen vagyunk kíváncsiak erre a részre, de nem terjengősen.

SZTÓJAY: A kormányzó úrnak legnagyobb nyomatékkal jelentettem, hogy óhajának nem vagyok képes eleget tenni, mert beteg vagyok, amint ő tudja, mert hiszen útközben is tájékoztattam őt erről, tehát nem vagyok abban az állapotban...

ELNÖK: Mit mondott a kormányzó?

SZTÓJAY: ...valamint egyéb álláspontomból sem, mert a mai helyzetben nem volnék képes, mikor a németek így jártak el Magyarországgal szemben, velük szemben képviselni a barátságot. Teljesen politikamentes vagyok, nem ismerem a belpolitikai kuszált helyzetet Magyarországon, tizennyolc éve távol voltam az országtól.

ELNÖK: Tehát hármas ok volt: a betegség, a németek eljárása miatt nem óhajtott vállalni a kormányelnökséget, harmadsorban pedig a belpolitikai helyzettel nem volt tisztában. Mi volt a kormányzó válasza?

SZTÓJAY: A kormányzó majdnem egy–másfél óráig próbált kapacitálni, rábírn mindenféle kérésekkel, két karomnál megfogott, említette, hogy a bizalmat helyre kell állítani e helyzetben, és úgy látja, hogy én volnék alkalmas személyiség, Kállay is ezt javasolta neki, hogy engem bizzon meg, bizonyos megjegyzéseket is tett, hogy ha sikerül helyreállítani a bizalmat, Budapest legszebb terén fog egy szobrot állítani, amit természetesen rögtön a leghevesebben elhárítottam, és elleneztem ilyen emlékszóbor felállítását...

ELNÖK: Szóval mindenképp igyekezett Önt rávenni arra, hogy a kormányelnökséget elvállalja. A németeknek mi volt a kívánsága, mikor kell a kormánynak megalakulnia?

SZTÓJAY: A német kormánynak az volt a kívánsága – ez volt 21-én –, hogy 22-én estig a kormánynak meg kell alakulva lennie.

ELNÖK: Csak a kormánynak kell megalakulva lennie?

SZTÓJAY: Egy nyilatkozatot követeltek.

ELNÖK: Mi kellett, hogy benne legyen?

SZTÓJAY: Azt követelték, amit már künn a kormányzótól is óhajtottak volna, hogy nyilatkozzék a kormány, hogy magyar kívánságra jöttek német csapatok Magyarország területére. Ez volt a Veessenmayer követelése.

ELNÖK: Ön végül is elfogadja a kormányzó ajánlatát, elfogadja a kormányelnökségét, és elkezdi munkáját, amely a kormányalakításnak személyi összeválogatásában merül ki.

SZTÓJAY: Utolsó percig elleneztem. A kardbojtomnál fogott meg, s könnyes szemmel, hogy én vagyok az egyedüli, aki Magyarországot ezen szerencsétlenségből ki tudom vezetni. Negyvenkét évi szolgálatom van, más állami tisztviselő talán nincs, akinek ennyi szolgálata van. Szóval kardbojtomnál fogva... (Tanú elérékenyedése miatt nem tudja folytatni.)

ELNÖK: Ön végül is enged a kormányzó óhajlásának, kérésének, vagy könyörgésének és elvállalja a kormányelnökséget. Most, mint kormányelnöknek, vagy dezinált [megbízott] kormányelnöknek az első feladata a minisztertársak összeválogatása.

SZTÓJAY: Igen.

ELNÖK: Kapott erre vonatkozólag kész listát a kormányzó úrtól vagy pedig a németektől?

SZTÓJAY: A kormányzó úrnál kerültek szóba az esetleges miniszterek, akiket én részben ismertem, de nagyon futólagosan az idők folyamán. Ismeretségi köröm nem volt, nem is tudtam, hogy ki jöhet tekintetbe a kormányban. Ezek alapján, amit a kormányzó úr is velem közölt, hogy ő ezeket részben tisztázta a németekkel, erre nem tudok jelentést tenni, mert hiszen arról volt szó, hogy oly személyek vegyenek részt a kormányban, akik legalábbis nem ellenszenvesek német oldalon. Hiszen a törekvés az volt, és a kormánynak határozott utasítása az volt, részemről tevékenységem is az volt, hogy bizalmukat helyreállítsam, hogy a kormány visszanyerje szuverenitását és cselekvési szabadságát, annál inkább, mert Hitler neki megígérte, amit velem szemben is hangsúlyozott, hogy amennyiben olyan helyzet alakul ki Magyarországon, hogy megint bizhat a vezetőkben és abban, hogy nem történnek az olaszországihoz hasonló események, akkor kivonja a Magyarországra küldött, itteni csapatait és alakulatait. Ez volt a kormányzó úr részéről [a] határozott utasítás, a bizalom helyreállítása azon célból, hogy szuverenitásunkat és szabad cselekvési lehetőségünket visszakapjuk.

ELNÖK: Most már röviden csak tessék megmondani, hogy a kormányban részt vevő miniszterek közül voltak-e olyanok, akiket az Ön intenciója alapján állított be a kormányba?

SZTÓJAY: Az én intencióm alapján, azt hiszem, ahogy emlékszem, nem, mert ez a kormányzói megbeszélés alapján történt, hogy én egyedül Radocsayt kívántam mint igazságügyminisztert, aki el is fogadta volt, aki azonban, miután az Imrédy-párt [*Magyar Megújulás Pártja*] ez ellen tiltakozott, és nem jött volna létre a kormány az ultimátum értelmében 22-ig, visszalépését közölte.

ELNÖK: Mikor tárgyalta Ön először a kormány tagjaival?

SZTÓJAY: Mindjárt a kormányzói kihallgatás után. Ez volt 21-én délután, és pedig ezekkel a miniszterekkel, Reményi-Schnellerrel, Szász Lajossal és Hóman Bálintot is felkértem erre, mint kultuszminisztert, akit ismertem régi idők óta, még Gömbös kormányából, aki azonban nem vállalta egészségi állapotára hivatkozva, és Radocsayval, aki közben vállalta. Ezekkel a miniszterekkel beszéltem a kora délutáni órákban.

ELNÖK: Egy kérdésem lenne közbevetőleg. Ön az előző este Veessenmayernél volt. Ön a találkozáskor, illetve a megbeszéléskor a kormányalakításra vonatkozólag és az esetleges miniszteri tárcák betöltésére vonatkozólag folytatott tárgyalásokat?

SZTÓJAY: Nem folytattam tárgyalást. Veessenmayer közölt velem néhány nevet, mert említette, hogy e három urat ők hozták javaslatba.

ELNÖK: De ezeken kívül? Például Kunder, vagy Jaross személye?

SZTÓJAY: Említett nekem néhány nevet, hogy melyek voltak, konkrétan ma nem tudom. De elhárítottam e tekintetben minden tárgyalást vele, mert rámutattam, hogy nem vagyok hajlandó erre, egyáltalában a kormányzó úr adhat csak nekem utasítást, de miniszterelnök nem lévén, nem is akarok szóba állni.

ELNÖK: Akkor ezt hagyjuk, ha ilyen irányban tárgyalás nem volt. Legfeljebb emlí-

tés történt Veessenmayer részéről. Itt vagyunk 21-én este. Mikor Ön a kormány tagjaival tárgyalt, Veessenmayer megjelenik ott.

SZTÓJAY: Igen, 21-én este a miniszterelnökségen Jaross-sal, Kunderrel és Rátzcal tárgyaltam, amikor Veessenmayer kérte, hogy szeretne átjönni, és valamilyen óhaját közölni velem.

ELNÖK: Mi volt ez az óhaj?

SZTÓJAY: Ez az óhaj az volt, hogy ő közölte velem azt a német kívánságot a kormánynyilatkozat tekintetében, hogy Magyarország hívta be a német csapatokat, és erre vonatkozóan a szöveget is átadta nekem, amelyben ez a leghatározottabban kifejezésre volt juttatva. Azonkívül kvázi mondta, hogy segít nekem a kormányalakítás körül, ha nehézségek vannak. Ezt elhárítottam, de ő egy ideig ott maradt a miniszterelnökségen. Akkor tárgyaltam, mint említettem, az Imrédy-párthoz [*Magyar Megújulás Pártja*] tartozó három úrral. Imrédy elkísérte őket oda fel, és ő is részt vett ezeken a tárgyalásokon, amelyeken Jaross mint belügyminiszter, Kunder mint kereskedelmi miniszter és Rátz mint tárca nélküli miniszter lépett előtérbe.

ELNÖK: Engem a nyilatkozatoknak a szövege érdekel, és aláírásának a körülményei.

SZTÓJAY: Igen, a kommuniké, mint említettem nem volt hosszú, ellenben azt tartalmazta mint succus-t [*lényeg*], hogy a kormány tudomásul adja és hangoztatja, hogy német csapatok érkeztek Magyarország területére, és pedig a magyar kormány, illetve Magyarország felkérésére. Ezt a legmerevebben visszautasítottam, annál inkább, mert tudtam, hogy a kormányzó úr is már eleve ellenezte, és mindnyájunknak a szívünk és meggyőződésünk ellen volt, de nem is felelt meg a tényeknek. Kijelentettem, hogy szó sem lehet egy ilyen kommuniké kiadásáról. Akkor a kommuniké különböző változásokon ment át. A stilizálásnál közreműködött Imrédy is, és végül olyan forma alakult ki, hogy a magyar kormánynak ez a kérése nem lett megemlítve, hanem körülírva az volt, hogy német csapatok érkeztek Magyarország területére, hogy Magyarország védelmében részt vegyenek a keleti háborúban. Én Veessenmayerrel azonnal közöltem, hogy ez sem megfelelő szöveg, de ő ragaszkodott ahhoz, hogy ezt közzé kell tenni, ez a legmesszebbmenő koncesszió, ami a részükről adható volna. Én akkor másnap délelőtt a kormányzó úrnál jelentést tettem az eddigi tárgyalásaim eredményéről, és arról a körülményről, hogy ők egy kommuniké kiadását követelik. A kormányzó úr ezt a legmerevebben elutasította, amit a magam részéről is javasoltam. Átmentem Veessenmayerhez, és közöltem vele, hogy erről nem lehet szó, a kormány ilyen nyilatkozatot nem ad ki. Erre ő a leghevesebb formában kifejezésre juttatta előttem, hogy ha a kormány nem alakul meg délután hat óráig, és egyidejűleg nem jelenik meg ez a kommuniké, akkor egészen új helyzet áll elő, amennyiben ő rögtön elhagyja Magyarországot, az ő utódja már is itt tartózkodik Magyarországon, aki átveszi a további vezetést. Olyan helyzetet vázolt előttem, amely a sorok között azt jelentette, hogy Magyarország Németországgal ellenséges állapotba kerül, ennek összes következményeivel együtt, karöltve a legkíméletlenebb eljárással, legalábbis olyannal, mint amilyent Olaszország azon területén eszközöltek, ahol ők birtokon belül voltak az olasz kiugrás után. Én tovább is ragaszkodtam ahhoz, hogy nem járulok hozzá. Erre nagyon nyomatékosan utalt arra, hogy erről a kor-

mányzót is kell tájékoztatni, és kért, hogy még egyszer kíséreljem meg a kormányzó hozzájárulását megkérni. Az ő hozzájárulása nélkül én természetesen nem voltam hajlandó ennek a kívánságnak eleget tenni. A kormányzó nyomás alatt volt, és attól félt, hogy mi lesz, ha itt valaki mint Gauleiter [körzetvezető] vagy más formában átveszi a hatalmat, 400 000 főnyi hadsereg támaszkodva, olyan időpontban, amikor a magyar hadsereg a Kárpátokon túl van, idehaza egyáltalán nincs ellenálló erő, tehát szabad garázdálkodásnak és mindennek meggy elébe az ország. Említette azt is, hogy ő lemondásra gondol, állandóan foglalkozik a dologgal, de kévét nem akar bontani, legalább egyelőre nem, mert akkor minden szétesik az országban, és teljes anarchia lesz. A belpolitikai helyzet is olyan, hogy akkor a szélsőségek jutnak uralomra. A tanácsadói is ezt mondták, mert hiszen neki voltak régi tanácsadói is, Kállay és Bethlen. Azt mondta, hogy egyelőre megmarad a helyén; ő tudja, hogy valaki aspirál arra a székre, de minden további nélkül mégsem engedheti át 23 évi uralkodása és kötelességteljesítése után. Azt a kötelességet érzi, hogy amennyire lehet, Magyarországot egy katasztrófától megmentse. Ilyen nyomás alatt kvázi egy kézintéssel hozzájárult ahhoz, és utasítást adott nekem, hogy öt óráig, fél hat felé a kormánytagokkal együtt jelenjek meg eskütelre. Erre visszatértem Veessenmayerhez, és közöltem vele, hogy milyen körülmények között történt a kormányzónak ez a hozzájárulása, s hogy többé-kevésbé a nyomásnak, az erőszaknak engedve volt ez a kormánynyilatkozási döntés, és hogy a kormány ekkor meg ekkor eskütelre fog összeállni. Megjegyzem még azt is, hogy ez alkalommal kérdést tettem a magyar szuverenitást illetőleg, hogy mi van a magyar szuverenitással.

Erre ő elhagyta a szobát, és bizonyos idő múlva visszatért, egy gépirásba lekopogtatott közléssel, mely szerint Ribbentroppal beszélt és Ribbentrop azt határozta, illetőleg azt üzenté, hogy közöljem a kormánytagokkal, hogy a szuverenitás érintve nincs. Körülbelül ez volt, a szó szerinti szövegre nem emlékszem.

ELNÖK: Mármost elérkeztünk ahhoz az időponthoz, amikor a kormány az esküt leteszi, s ezzel az Ön miniszterelnöki működése megkezdődik. Idáig tudtunk egy vezérfonal mellett haladni, kronologikus sorrendben. Most azonban egyrészt az Ön tevékenységéről, másrészt a németek tevékenységéről van szó, úgyhogy nem tudjuk a kronologikus sorrendet betartani, hanem egy-egy eseménycsomóval vagy komplexussal kell végeznünk, s akkor újból ugyanerre az időpontra térünk vissza; éspedig itt van a németek politikai jellegű cselekvése, azután vannak követelések, amelyek részben katonai, részben gazdasági irányúak, részben pedig a zsidósággal szemben történtek, s itt van azután a magyar kormánynak, illetve első személyben Önnek mint kormányelnöknek ezzel szemben való magatartása. Most tehát ezeket a cselekvéseket, különös tekintettel természetesen azokra, amelyek vád tárgyává is vannak téve, vesszük sorba, és időrendben az első, második stb. csoporttal fogunk foglalkozni, azután újból visszakerülünk ugyancsak március 23-ra. Most tehát először talán a politikai jellegűekre térjünk át, amelyeket a vád a 11.§ 4. pont (1) bekezdésével jelölt meg. Ez pedig: a szélsőjobb oldali elemekkel való tanácskozásai, azokkal megkísérelt kooperációja, Vajnával és Szálasival való tárgyalásai.

Mikor került érintkezésbe először Vajnával, illetve Szálasival?

SZTÓJAY: Röviden rá kell mutatnom arra, amit már kihangsúlyoztam, hogy én a belpolitikai helyzetről egyáltalában nem voltam tájékozva, a pártokat nem ismertem, egyetlenegy pártnak sem voltam soha tagja – hiszen 18 évig külföldön tartózkodtam. Megállapítottam azonban azonnal azt, hogy Magyarországon egy belpolitikai káosz van, és megállapítottam, hogy a németek bejövetele kapcsán éppen a szélsőséges pártok azt hitték, hogy most az időpont a részükre megérkezett, és hogy az ő politikájuk ezáltal igazolva van. A legvehemensebb propagandát és tevékenységet kezdték kifejteni, kezdtek bizonyos fonalakat tovább szőni, és [a] kapcsolatokat mélyebbre kiépíteni a megszállók felé. Én ekkor, ebben a válságos időszakban, amikor egy egységes állásfoglalásról kellett volna, hogy szó legyen, úgy belpolitikailag, mint a németekkel szemben is egységet teremteni, az volt a szándékom, háborúban is lévén, hiszen a háború kellős közepén, annak kritikus időszakában kellett úgyszólván parancsszóra a kormányzat vezetését átvenni, iparkodtam egységet teremteni, és mindjárt az első napokban magamhoz kérttem a vezető urakat, és felhívtam a figyelmüket arra a szükségességre, hogy egységet teremtsünk. Kidomborítottam még azt is, hogy nézetem szerint egy mohácsi vész előtt állunk, s hogy akkor is az ellentétek következtében veszett el Magyarország. Erre hivatkoztam és a hazafiságra, hogy tartsunk össze, felejsük el a múltat, ne rekrimináljunk [*vádaskodjunk*] se jobbra, se balra.

ELNÖK: Ezzel a különböző pártokat igyekezett összehozni?

SZTÓJAY: Az összeseket.

ELNÖK: Mondjuk ez a gondolat volt annak a bizonyos későbbi Nemzeti Szövetségnek az alap gondolata, vagy mi volt?

SZTÓJAY: Nem. Én nem is tudom, mi volt az a Nemzeti Szövetség.¹⁹⁷ Akkor súlyos betegen feküdtem.

ELNÖK: Tudom, hogy a megalakuláskor Ön kikapcsolódott. Nem erről van szó, csak érdeklődtem.

SZTÓJAY: Arról volt szó, hogy a belső békét biztosítsuk, az egymás elleni testvérharcokat kiküszöböljük, s hazafias alapon álljunk és cselekedjünk.

ELNÖK: Rendben van. Ez volt az indoka annak, hogy Ön kereste Vajnával és Szálasiékkel a kontaktust?

SZTÓJAY: Nem, kérem.

ELNÖK: Hanem?

SZTÓJAY: Amint hangsúlyoztam, egység megteremtésére törekedtem. Ebben az intencióban keresték fel a pártok Bárdossyt, hogy ő kvázi mint neutrális ember beszélje meg a pártokkal az érintkezést, hogy hogyan lehetne közös platformot teremteni. Időközben, mielőtt ez kialakult volna, jelentkezett nálam Vajna Gábor.

ELNÖK: Ez mikor lehetett?

SZTÓJAY: Körülbelül április vége felé lehetett vagy talán a közepén is, nem tudom. De mindenesetre nem a kezdetén volt.

ELNÖK: A vallomása szerint 5-6.-a körül volt.

---

¹⁹⁷ Lásd a 46. sz. jegyzet.

SZTÓJAY: Lehet, a dátumra nem emlékszem.¹⁹⁸

ELNÖK: Tessék tovább, nem mintha különös jelentősége lenne a napoknak.

SZTÓJAY: Vajna annak idején mint fiatal főhadnagy az én alárendeltem volt. Azóta ismertem. Annak idején kitűnő és kötelességteljesítő tiszt volt. Ennek alapján, hogy az én alárendeltem volt, kereste nálam a fogadást. Én fogadtam is. Ez alkalommal ő többek közt azt is kérte, hogy fogadjam Szálasit, akit én egyáltalán nem ismertem, hiszen az ő pártjából senkit sem ismertem, csak egyes személyek neveit, akikre vonatkozólag én a német kormány-nál ismételtelen interвениáltam, akik kimenekültek Németországba. Ez meg is történt, amikor ezeknek Bécsben való tevékenysége ellen foglaltam állást. Vajnána hangszúlyoztam a következőt. Először érdeklődtem, hogy Szálasit tulajdonképpen kicsoda, micsoda és hogy az előbbi kormányzat vezetői fogadták-e. Azt mondta, hogy igenis, fogadták őt Kállay, Bárdossy és a többi miniszterelnök is.¹⁹⁹ Ekkor én is hajlandónak nyilatkoztam Szálasit fogadni, két előfeltétel mellett. Az első előfeltételem az volt, hogy minden fenntartás nélkül legyen hűséges a kormányzó személye iránt, a második pedig, hogy hagyja abba a kormány-ellenes politikát, és menjen le az utcáról. Ha vállalja ezt a két előfeltételemet, akkor fogadni fogom Szálasit. Egy bizonyos idő múlva Vajna azzal a válasszal jött, hogy Szálasit tudomásul vette ezeket az előfeltételeimet, és hajlandó ezeket elfogadni, kéri a kihallgatást nálam. Fogadtam őt.²⁰⁰ Megismételtam e két előfeltételemet, amelyek után kijelentette, hogy csak egy kéréssel jön, és pedig, hogy a kormányzó fogadja őt azon célból, hogy megköszönje a kormányzónak a kegyelmet, amelyet vele szemben gyakorolt, amikor az ő büntetésének nem tudom, hány évét elengedte, és kegyelemből kibocsátották őt a szegedi-Csillag börtönből.²⁰¹ Kezdte még egynéhány politikai gondolatát is kifejteni.

ELNÖK: Ennek nincs nagy jelentősége. Ismerjük az Ön rendőrségi vallomását, ott ezt egészen részletesen kifejtette.²⁰² Sem a vád szempontjából, sem az ügy szempontjából különösebb jelentősége ezeknek a tanácskozásoknak ilyen formában nemigen volt. Ott kezdődik a jelentősége, hogy egy-két ízben beszélgetett vele az ő kezdeményezé-

---

¹⁹⁸ Sztójay 1944. április 6-án fogadta Vajna Gábort.

¹⁹⁹ Szálasit 1935-ben lépett politikai pályára. Aktív pártvezérként 1938-ig, letartóztatásáig és elítéléséig sem Gömbös Gyula, sem Darányi Kálmán, sem Imrédy Béla nem fogadta. Gömbös Gyula még 1932–1933-ban, miniszterelnökként és egyben honvédelmi miniszterként többször tárgyalt Szálasit Ferenc vezérkari őrnaggyal, akinek többek között (kormánypárti) képviselőiséget ajánlott föl. Szálasit 1940 szeptemberében, a Teleki-kormány idején részesült amnesztiában. Teleki Pál 1940. október 5-én fogadta Szálasit. Bárdossy László nem fogadta, Kállay Miklós 1943. január 13-án fogadta Szálasit.

²⁰⁰ Sztójay az alábbi időpontokban fogadta Szálasit: 1944. április 13, május 4., 11., 13., 17., június 17., július 20., 26.

²⁰¹ Szálasit 1938. július 6-án államellenes tevékenység miatt 3 év fegyházra ítélték, és 1940. szeptember 17-én amnesztiával szabadult a szegedi Csillag-börtönből. Az 1944. április 13-i Sztójay–Szálasit tárgyalás 75 percig tartott. Sztójay kérdésére Szálasit részletesen előadta, hogy milyen főbb témákat óhajta a kormányzóval közölni: 1. a nemzetiszocializmusról; 2. a hungarizmus magyarországi hatalomra juttatásáról; 3. ennek az államfő és a magyar nemzet „közös akaratából” való végrehajtásáról akart Horthyval tárgyalni. Szálasit a tárgyalás során élesen bírálta a Sztójay-kormányt.

²⁰² Lásd BFL Nb. 628/1946. 291.

sük folytán, az Ön előadása szerint, amelynek azután az lett a következménye, hogy Ön május első felének a végén felajánlott Vajnának államtitkári állást. Igaz ez, kérem?

SZTÓJAY: Ez nem felel meg a tényeknek, hogy felajánlottam volna egy államtitkárságot, hanem amikor a Bárdossy által vezetett megbeszélések folytak az összesek egyesítése tekintetében, akkor olyan momentumok is merültek fel, hogy azok is, akik csatlakoztak, részt vesznek a kormányzatban. Szálasiék természetesen az ő szempontjukból a teljes kormány átvételét hangsúlyozták mindig, viszont egy Vajna-féle vagy egy Szálasi-féle újabb látogatás kapcsán, ezt nem tudom egészen biztosan, amikor a magyar kormány kiadta a munkáskérdés rendezésére vonatkozó rendeleteket,²⁰³ amelyeket én személyesen forszíroztam, hogy a munkások ügyeit rendezzük, s a jólétük stb. tekintetében is megtörténjék az, ami egyáltalában lehetséges, és amikor Szász Lajos egy munkáskörben mozgott urat nevezett meg államtitkárnak [*Vasvári Lajos*], aki legjobban ismeri a munkások óhajait és álláspontját, s a vele való letárgyalás alapján szövegezte meg azt a rendelettervezetet, illetve rendeletet, amely meg is jelent, ez ellen a rendelet ellen Szálasi kvázi tiltakozott nálam.²⁰⁴

Hangsúlyozta, hogy ő úgy látja, hogy a magyar kormány az ő gondolatait többek között a munkáskérdésben ellopja, mert ő gondolta volna a munkáskérdést rendezni. Ezt némileg kifogás tárgyává tette. Hogy ez alkalommal, vagy a Vajnával folytatott beszélgetés során történt-e, azt nem tudom; szintén arról tett említést, hogy ők sokkal jobban ismerik a munkáskérdést, mint Szász Lajos vagy Vasvári államtitkár, aki a kereskedelemügyi minisztériumban volt, s aki a munkáskérdések rendezéséről szóló rendeletet többé-kevésbé fogalmazta, és tanácsot adott Szász Lajosnak. Akkor került szóba egy esetleges tanácsadó, nem államtitkár, hanem tanácsadó, aki munkáskérdésekben tanácsokat ad, hogy mik a munkásoknak a valódi óhajai és kívánságai.

ELNÖK: Ne ilyen terjengősen! De facto hogy történt Vajnával az államtitkári probléma megbeszélése?

SZTÓJAY: Csak ilyenformán. Semmiféle ajánlás nem volt a részemről, hanem ez a kérdés, miután ők – azt hiszem – előzőleg egy teljes kormányátvételi...

ELNÖK: Nincs nagy jelentősége. Június 5-én, illetve 16-án van azután Szálasisal és Vajnával megint egy beszélgetés, amikor ajánlat történik arra nézve, hogy ilyen koalíciós kormányféle alakuljon meg, ahol egy-két tárcát kapna a Nyilaskeresztes Párt is. Igaz ez, vagy nem?

---

²⁰³ A Sztójay-kormány két munkástárgyú rendeletet adott ki. Az 1.340/1944. M.E. sz. rendelet címe: „Az iparban (kereskedelemben), valamint a bányászatban és a kohászatban alkalmazott munkások gyermeknevelési pótlékáról szóló 1938. XXXVI. tc. egyes rendelkezéseinek módosításáról és kiegészítéséről”, 1944. április 7. MRT 1944, 422–424. Az 1.640/1944. M.E. sz. rendelet címe: „A gazdasági munkavállalók és a gazdatisztek kötelező biztosítására vonatkozó egyes törvényi rendelkezések módosításáról”. 1944. április 26. MRT 1944, 482–488.

²⁰⁴ A *Hungarista Napló*ban nincs nyoma annak, hogy Szálasi Ferenc tiltakozott volna a rendeletek kiadása ellen. Június 16-án viszont, amikor már értesült arról, hogy Szász Lajos üzemi választmányokat akar felállítani, Szálasi közölte Sztójayval: ezzel el akarják lopni a Nyilaskeresztes Pártnak az üzemi tanácsokra vonatkozó rendelkezéseit. Szálasi figyelmeztette Sztójajt: „ilyen átlátszó játékot nem fog megtűrni”.

SZTÓJAY: Ez olyanformán volt, hogy amikor Imrédy, Jaross és Kunder kiléptek a kormányból, s én már beteg voltam, akkor kért Szálasi újból fogadást nálam, és ez alkalommal, kvázi, hogy kormányátalakítás ügyis szükséges és soron van, tehát ő ajánlja fel most már, hogy miután eddig mindig az egész kormányzatot óhajtotta, amit a magam részéről természetesen elutasítottam, ők szintén részt óhajtanának venni a kormányban.²⁰⁵

ELNÖK: Erre az Ön válasza mi volt?

SZTÓJAY: Az én kérdésekre, hogy egyáltalán hogyan gondolja a dolgot, egész listát mutatott, miniszterelnök-helyettest, belügyet, honvédelmet, iparügyet, szóval lényegileg majdnem mindent. Erre azt mondtam: erről természetesen nem lehet szó.

ELNÖK: Mi volt az oka akkor annak, hogy június 21-én, 24-én és 26-án újból tárgyaltak?

SZTÓJAY: Ezekben a kérdésekben?

ELNÖK: Ez május elején volt, akkor elutasította [*Szálasi*] ilyen irányú követeléseit. Illetve korrigálom: június 5-én és 16-án volt, azután júliusban, tehát több mint egy hónappal utána.

SZTÓJAY: Emlékezetem szerint júniusban nem történt [*ilyesmi*], az, amit kifejezésre juttattam, július végén volt. Ez volt a Jaross és Imrédy kilépése után.

ELNÖK: Szóval ez nem júniusban és júliusban, hanem egy időpontban történt?

SZTÓJAY: Júliusban történt, Imrédy, Kunder és Jaross kilépése után.

ELNÖK: Erre vonatkozólag majd Vajnának a jegyzeteit és Szálasi naplóját kell ismertetni.

SZTÓJAY: Lehet, hogy még júniusban volt valami a Bárdossy-féle egyesítési törekvés kapcsán, az időpontra természetesen nem tudok visszaemlékezni, de a Bárdossy-féle egyesítési törekvés kapcsán szó volt arról is, bár nem konkretizálva, hogy azok a pártok, amelyek hajlandók magukat alávetni az egységnek, esetleg kaphatnak helyet a kormányban. Ez stimmelhet, ez volt körülbelül július elején.

ELNÖK: Ezzel az intermezzóval végeztünk is. Most térjünk vissza, és tessék most röviden vázolni azokat a politikai, azután a zsidósággal szembeni gazdasági, és főleg a katonai követeléseket, amelyeket a németek az Ön miniszterelnöksége elején támasztottak a magyar kormánnyal szemben. Tehát először talán a katonáival végezzünk.

SZTÓJAY: Katonai kívánságokat velem közvetlenül nem juttattak kifejezésre.

ELNÖK: Természetes, hogy a gazdasági kérdéseket a gazdasági miniszterrel, a katonai kérdéseket a honvédelmi miniszterrel tárgyalták meg, de Ön volt a kormányelnök, s ezeknek a minisztereknek a feje. Mondjuk, az elrendeléseknél vagy pedig amikor teljesítették a kívánságokat, akkor a minisztertanács előtt mégiscsak szóba kerültek ezek, és mint kormányelnöknek, mégiscsak az Ön szavától függött részben ezek teljesítése. Nem?

SZTÓJAY: A katonaira vonatkozólag azonban azonnal hangsúlyoznom kell azt, hogy a további katonai aktív részvétel kérdése, illetve a további erők rendelkezésre bocsátása a kormányzói jogkörbe tartozott, s a vezérkar főnöke [*Vörös János*] és a kormányzó között bonyolódott le az ilyen kívánság teljesítése. Erről tájékoztatott engem a vezérkar főnöke

---

²⁰⁵ Imrédy, Jaross és Kunder 1944. augusztus 7-én mondtak le. A Szálasi-féle kormányalakítási javaslatok júliusban születtek. Erről lásd a 39. sz. jegyzet.

[Vörös János], általánosságban azonban a további nagyobb részvételtől elállottunk, annál is inkább, mert nem is volt sem anyag, sem fegyver, sem felszerelés, hogy nagyobb mérvben csapatokat küldjünk ki. Hiszen akkor már az egész hadseregben minden erő ki volt merítve, a hadi potenciát emelni úgysem lehetett, hiszen többévi előkészületre lett volna szükség. E tekintetben a kormány negatív álláspontra helyezkedett. Voltak azután egyes konkrét kívánságok is. Ezek között szerepelt akkoriban a repülőgépgyártás kérdése, illetőleg a repülőterek kiépítése, és kiegészítésének kérdése is. Az erős bombázások következtében ugyanis úgy a csepeli repülőgépgyár, mint a németországi Steyr gyár s a brünni gyárak erősen szenvedtek, s a repülőgépgyártás súlyos akadályokba ütközött. Az előző kormánynak, mint akkor tudomást szereztem róla, volt egy régebbi megállapodása a német kormánnyal, amelynek értelmében Magyarország a legmodernebb vadászgépek gyártására kapott kvázi felkérést és anyagot is avval a kikötéssel, hogy az elkészített gépek egy része a honvédség tulajdonába és használatába megy át. Volt egy számítás, évi 600 vagy nem tudom pontosan, hány gépre, amely[ek]nek gyártása kilátásba volt véve, hogy a lebombázások után mégis fenntartható legyen a gyártás a védekezés szempontjából, hiszen ismeretes, hogy...

ELNÖK: Nem kell ezt ilyen borzasztóan széles mederben tárgyalni. Szóval, szóba került az, hogy a Dreher sörgyár kőbányai pincéjében felállíttassék egy repülőgépgyár. Ennek felépítését, illetőleg rendbe hozását magáévá tette...

SZTÓJAY: A kormány vállalta.

ELNÖK: Ön elvállalta ezt, ez megtörtént, a repülőgépgyár megkezdte üzemét, Ön is megtekintette egy alkalommal.²⁰⁶ Van még valami előadnivalója e tekintetben?

SZTÓJAY: Ehhez a kérdéshez más megjegyezni valóm nincs.

ELNÖK: Szóval nincs.

SZTÓJAY: Talán a repülőterek tekintetében azt lehetne megjegyezni, hogy az akkori repülőterek nem feleltek meg a modern repülőgépek fel- és leszállására, ezért a magyarországi légi tér megvédése mindig Bécsből irányított, ott szálltak fel a repülőgépek, amelyek persze mindig elkéstek Budapest felett és egyéb helyen, ezért Magyarország területén óhajtottak modern repülőtereket felállítani.

ELNÖK: Amihez a kormány hozzájárult.

SZTÓJAY: Amihez a kormány hozzájárult.

ELNÖK: Német követelések katonai téren olyan irányban nem kerültek felszínre, hogy nagyobb erővel lépünk bele a háborúba, több katonát adjunk, újabb csapatokat küldjünk ki a frontra?

SZTÓJAY: Voltak még olyan kívánságok is, amelyeket a vezérkar főnöke [Vörös János] tudommal elhárított, azzal, hogy nincs, és csak kiegészítéseket tud adni. (Szó szerinti feljegyzés!)

ELNÖK: Ez nem az Ön vádpontjai közé tartozik, csak mint volt kormányelnöktől kérdezem ezt.

---

²⁰⁶ Lásd a 29. sz. jegyzet.

SZTÓJAY: Részleteket csak annyit tudok, hogy újabb erők csakis mint kiegészítések kerültek a hadszíntérre.

ELNÖK: Gazdasági követelésekkel is felléptek a németek. Ezek a gazdasági követelések csak annyiban érintették, amennyiben minisztertanács elé vitték azokat. Tud ezekre vonatkozóan valamit előadni?

SZTÓJAY: E tekintetben részleteket nem tudok.

ELNÖK: Ez Reményi-Schnellert és Kundert érinti, erről később lesz majd szó.

SZTÓJAY: Majd akkor tudok hozzászólni. Én egyetlenegy esetre emlékszem, a pénzügyi terv perfekcionálására [*végrehajtására*], az ilyen kérdések megvilágítása és tárgyalása mindig gazdasági minisztertanácsokon történt, csak egy pénzügyi tervről tudok, amelyben a németek a pénzügyi hozzájárulást úgy kívánták volna, hogy ellenérték megtérítése nélkül bocsássuk rendelkezésükre a pénzügyi összegeket. Ebben az esetben én magam léptem fel a terv ellen és későbbi elszámolás tárgyává tettem a mi pénzügyi hozzájárulásunkat.

ELNÖK: Most talán beszéljen a németek politikai követeléseiről. Itt egy ténnyel állunk szemben: az Ön kormányának az ideje alatt az összes pártot feloszlatták. Igen?

SZTÓJAY: A pártok feloszlátása nem. A pártok feloszlátása az utánam következő kormány alatt történt.²⁰⁷

ELNÖK: Ön a pártokkal szemben milyen álláspontra helyezkedett?

SZTÓJAY: Tervbe vettem a pártok feloszlátását, ezzel mindig foglalkoztam.

ELNÖK: Engem nem annyira az Ön álláspontja, hanem inkább az érdekel, hogy a németeknek mi volt az álláspontjuk és mit kívántak.

SZTÓJAY: A németek e tekintetben velem szemben kívánságokat nem juttattak kifejezésre.

ELNÖK: Annál is inkább, mert egy konkludens [*eldöntött*] tény elé állították a magyar közvéleményt...

SZTÓJAY: Igen.

ELNÖK: ...egyszerűen összefogdosták a baloldali pártok tagjait, a politikai expozenseket [*kimagasló képviselőket*].²⁰⁸

SZTÓJAY: Politikai tekintetben szükségesnek tartom megemlíteni a következőket. Még a kormány átvétele előtt, március 19–20–21–22-én a németek nagyszámú letartóz-

²⁰⁷ Jaross Andor, a Sztójay-kormány belügyminisztere március 27-én adta ki a 169.611/1944. VII. b. sz. rendeletét, amellyel a Magyar Parasztszövetséget, március 28-án a 169.817/1944. VII. a. sz. rendeletét, amellyel a szociáldemokrata pártot, és ugyanezen a napon a 169.818/1944. VII. a. sz. rendeletét, amellyel a Független Kisgazdapártot oszlatta fel. 1944. április 1-jén adta ki Jaross Andor 170.337/1944. VII. a. sz. rendeletét, amellyel feloszlatta a Független Magyar Szocialista Pártot, a Magyar Polgári Pártot (Kossuth Párt), a Polgári Szabadság Pártot és a Nemzeti Tábor–Magyar Szociális Népmozgalom nevű pártot. 1944. augusztus 23-án Sztójay Döme aláírásával jelent meg a 3080/1944. M. E. sz. rendelet, amellyel az összes, akkor még működő pártot feloszlatta a Sztójay-kormány. MRT 1944. 1637–1638.

²⁰⁸ A letartóztatottak között volt például gróf Sigray Antal, gróf Apponyi György, Gratz Gusztáv, Rassay Károly, Nagy Ferenc, Peyer Károly, Buchinger Manó, Mónus Illés, Parragi György, Szvatkó Pál, Bajcsy-Zsilinszky Endre és Chorin Ferenc is.

tatást eszközöltek Budapesten, valamint vidéken, politikai személyiségeket és képviselőket is letartóztattak. Ezek a letartóztatások később már kisebb mérvben, de némileg mégis folytatódtak. Én ez ellen állást foglaltam Veessenmayernél, aki, mint tanúvallomásából tudom, ezt be is ismeri,²⁰⁹ elismeri, hogy én követeltem tőlük a képviselők szabadon bocsátását, szabadlábra helyezését, ezt a követelést azonban ők nem teljesítették.

ELNÖK: Az előbb kihangsúlyozta, hogy 19–20–21–22-én voltak a letartóztatások. A kormány megalakulása után nem folytatódtak ezek a letartóztatások?

SZTÓJAY: Tudtommal folytatódtak, azonban csak kisebb mérvben.

ELNÖK: A java már össze volt szedve.

SZTÓJAY: A java már össze volt szedve, és le volt tartóztatva részükről.

ELNÖK: Mikor szerzett Ön tudomást arról, hogy ezek a letartóztatások történtek, helyesebben, hogy ezeket a letartóztatottakat a Gestapo nagy részben külföldre szállítja?

SZTÓJAY: Az időpontot most nem tudom emlékezetből rekonstruálni, mindenesetre, amidőn tudomást szereztem erről, magamhoz kérettem Veessenmayert, és tiltakoztam ez ellen, kértem szabadon bocsátásukat. Veessenmayer, mint említettem, elismeri ezt a lépésemet, elismeri, hogy ezt a követelést támasztottam. Írásbeli lépést is tettem, ami a külügyi hivatal irattárában is megtalálható, amit különben másolatban a kormányzói irodának is megküldöttem, amikor különlegesen Keresztes-Fischer Ferencről volt szó és közbeléptem.²¹⁰ Kértem ekkor, hogy a letartóztatásokat szüntessék be, ha valamilyen újabb letartóztatásról lenne szó, ezt közöljék a belügyminiszterrel [*Jaross Andor*], az indokokkal együtt és a belügyminisztérium fogja az illetőt letartóztatni, vagy pedig nem tartóztatja le. Ezt a lépést a belügyminiszterrel [*Jaross Andor*] is közöltem, aki az ő jelentése szerint a németekkel szemben is képviselte ezt az álláspontot. Követeltem ezen kívül a letartóztatottak átadását a Belügyminisztériumnak, ami Jaross jelentése szerint de facto be is következett fokozatosan, de persze nem az összesekre vonatkozóan, hanem sorozatosan, míg végre állítólag már csak nagyon kisszámú ember volt az ő letartóztatásukban. Kieszközöltem ezen kívül a politikai letartóztatottak részére bizonyos könnyebbségeket, levél- és csomagküldést, még Ausztria területére is,²¹¹ ahová egy részüket erőszakosan kivitték. Követeltem továbbá a három katonatiszt átadását is honvédelmi hatáskörbe.

Német részről ugyanis azon az állásponton voltak, hogy egy régebbi megállapodás folytán, amely még az előző kormányok alatt történt, a kémelhárítási kérdésben, a felforgató és destruáló elemek tekintetében együttműködés áll fenn az illetékes magyar körökkel és hatóságokkal. E tárgyban kint is járt, úgy emlékszem, 1932-ben [*helyesen: 1942*] Ujszászy tábornok, [*sic!*] aki akkoriban a Belügyminisztériumban különleges állást

²⁰⁹ Veessenmayer rendelkezésünkre álló tanúvallomásaiban ilyen tartalmú kijelentést nem tett.

²¹⁰ Ilyen tartalmú, Sztójaytól származó irat eddig nem került elő.

²¹¹ Sztójay Ausztriát mond Ostmark tartomány helyett. A letartóztatott politikusok zöme a Linz mellett található mauthauseni koncentrációs táborba került. Ellentétben Sztójay állításával, közülük alig néhányan szabadultak ki miniszterelnöksége idején.

foglalt el, és Kaltenbrunnerrel bizonyos megállapodást létesített az együttműködés tekintetében, mert a Közép-Európában kalandozó ilyen elemek elleni közös védekezésről volt akkor szó.

A három katona szabadon bocsátása tárgyában meg kell említenem a következőket. Közvetlenül a németek bevonulása előtt Magyarország területére érkezett három amerikai tiszt. Ezek valahol a Muraköz vidékén szálltak le repülőgéppel, felhozták őket Budapestre, és itt a németek természetesen azonnal letartóztatták [őket]. Hogy ki árulta el őket, és hogyan jutottak ezek a dolgok a németek tudomására, azt persze nem tudom. Az eset mindenesetre úgy történt, hogy magyar részről a miniszterelnök [Kállay Miklós] és a külügyminiszter [Ghyczy Jenő] intenciójára Bernben Bakach-Besseney akkori magyar követ érintkezést keresett, és érintkezésbe lépett az amerikaiakkal és angolokkal a tekintetben, hogy bizonyos tárgyalásokat, puhatolózásokat végezzenek.²¹² A részletekről nem vagyok tájékozva. Akkor arról volt szó, hogy valaki utazzon Svájcba, hogy tárgyaljon az amerikaiakkal. Az amerikaiak azonban állítólag azt óhajtották, hogy Magyarországon történjenek ezek a megbeszélések, és így történt ennek a három amerikai tisztnak Magyarországon való leszállása.

ELNÖK: Kitől szerzett Ön ezekről tudomást?

SZTÓJAY: A vezérkari főnök [Szombathelyi Ferenc] részéről, aki bejelentette nekem az ügyben szerepet játszó három magyar tiszt: Ujszászy tábornok, Kern őrnagy és egy ezredes [Király Kornél alezredes] letartóztatását.

ELNÖK: Kinek az utasítására járt el ez a három magyar tiszt?

SZTÓJAY: A Külügyminisztérium óhajára.

ELNÖK: És Önnek nem volt erről hivatalos tudomása?

SZTÓJAY: Nem, ez még...

ELNÖK: A Külügyminisztérium kitől kapott utasítást?

SZTÓJAY: ...ez a dolog még március 19. előtt folyt le. A leszállás is körülbelül március 15-16-17-én történt, a pontos dátumot nem tudom. A külügyminiszter [Ghyczy Jenő] intenciójára és utasítására történtek Bernben ezek a tárgyalások, hasonlóképpen ahhoz, mint amikor amerikai tisztek szálltak le Rómában, és tárgyaltak az olaszokkal a kiugrás előtt, Romániában is hasonló esetek történtek, nálunk is ismétlődött ez a bizonyos akció. Ezeknek a tiszteknek leszállása, mint említettem, a miniszterelnök [Kállay Miklós] tudtával, talán utasítására történt, a honvédség tagjainak inkább csak formai szerepük volt, amennyiben a külügyminisztérium, mint a későbbi iratokból megtudtam, felkérte a honvédséget, hogy vegye át ezeket az urakat a leszállás után, és hozza fel Budapestre. Ez megtörtént, a tiszteket felhozták Budapestre, a Hadik-laktanyában helyezték el, és a tárgyalásokat a külügy kérésére

---

²¹² A Kállay-kormány béketapogatódzásai 1942 nyarán Törökországban, Svédországban és Svájcban kezdődtek. 1943. április elején Barcza Györgynek Svájcban sikerült kapcsolatba lépni az angolokkal. Az intenzív tárgyalásokat 1943 júliusától Bakach-Besseney György, új berni nagykövet folytatta. Ezek egyik eredménye volt, hogy 1944. március 16-án F. Duke ezredes két társával Magyarországra érkezett.

– azt hiszem, Szentmiklóssy óhajára, legalábbis az iratokból ezt láttam – Ujszászy vette fel, de alighogy ez megtörtént, bekövetkezett a német megszállás. A németek, mint már említettem, megtudták ezek ittlétét, rájuk csaptak és letartóztatták őket. Az amerikaiak akkoriban azt állították, hogy ők Tisóhoz voltak irányítva.²¹³

ELNÖK: Ezek már nem lényeges körülmények. Van-e még valami előadni valója a magyar politikusok letartóztatásával, illetve azok kiengedésével kapcsolatos eljárásai tekintetében?

SZTÓJAY: Igen, van még megjegyezni valóm, mégpedig az, hogy az előbb említett intervenciók mellett interveniáltam a Budapesten letartóztatottak helyzetének javítása érdekében is. Bizalmas úton ugyanis arról értesültem, hogy különösen Szentmiklóssy és mások igen kellemetlen helyzetben vannak a pestvidéki fogházban. Ekkor az Igazságügy-minisztérium börtönügyi osztályának vezetőjét – úgy emlékszem, Tury volt az – utasítottam, hogy a helyszínen tekintse meg a helyzetet. Előzetesen Veessenmayer vagy Winkelmannt útján lehetővé tettem, hogy Tury velük az érintkezést felvegye. Ezen urak részére tényleg enyhítéseket eszközöltek az én utasításomra. Ez volt egy közbelépés.

Egyébként a szabadon bocsátás érdekében szót emeltem salzburgi látogatásom alkalmával a főhadiszálláson Ribbentropnál és Himmlernél is, amikor a szuverenitásunk tekintetében fennálló körülményeket egy memorandumban foglalva átadtam.²¹⁴ Ebben a memorandumban több momentum volt, amely politikai szempontból érdekes, és amely a szuverenitást a német ígéret ellenére érintette. E panaszokat a Külügyminisztériumban Jungerth-Arnóthy állította össze az én óhajomra. A memorandumban kifogás tárgyává tettett először Veessenmayernek mint olyannak itteni szereplése, megbízatásának formája, hogy nem mint követ, hanem mint különleges meghatalmazott szerepel; kifogás tárgyává tettett a letartóztatások ügye, s kifogás tárgyává tettett sok minden, ami itt történt Magyarországon, és a szuverenitást érinti. Ezt a memorandumot a megbeszélés alkalmával magának Hitlernek akartam átnyújtani, azonban intett, hogy Ribbentropnak adjam át. Ezt meg is tettem, szóbelileg is aláhúzával szuverenitásunk megsértését. Ezt szóvá tettem első tanácsadójával, Altenburg nagykövettel szemben is. A memorandum egy másolatát jelenlétemben nyújtotta át Csopey Dénes külügyi követségi tanácsos. Szóvá tettett ez a memorandum Berlinben az akkori magyar követ, Hoffmann Sándor által is, hogy milyen mérvben, azt nem tudom. Mindenesetre összes politikai panaszunk ebben a memorandumban kvázi le volt szögezve.

Azt szeretném még hangsúlyozni – ez némileg szintén politikai ügy, de részben a gazdasági vonalat is érinti –, hogy a németek nemcsak letartóztatásokat eszközöltek, hanem harácsolásokat és lefoglalásokat is. Harácsoltak Budapest területén és a vidéken különböző anya-

²¹³ Elírás a gyorsírói jegyzőkönyvben, az amerikaiak J. B. Tito marsallt említhették, nem Josef Tiso szlovák náci-kollaboráns politikust.

²¹⁴ Sztójay 1944. június 6-án a Salzburg melletti Klessheim-kastélyban tárgyalta Hitlerrel és Ribbentroppal. A Sztójay által említett memorandumnak nincs nyoma a rendelkezésünkre álló német és magyar külügyi iratokban. A tárgyalás jegyzőkönyve szerint Sztójay Ribbentropnak két jegyzéket adott át, az egyiket a még szállítandó anyagokról, a másikat a magyarok további hadianyag kéréseiről. A tárgyalás során Sztójay Horthy kormányzó és a magyar kormány kérését terjesztette elő a Gestapo magyarországi tevékenységének korlátozásáról. Himmlerrel a Weiss Manfréd-ügyről folytatott hosszabb tárgyalást. A jegyzőkönyv szövegét lásd *Hitler hatvanynolc tárgyalása*, II., 317–329.

gokat, állítólag főleg azt, ami a hadfelszerelést és a csapatok ellátását illeti, érinti és lefoglaltak számos birtokot, nagybirtokot. Amidőn erről tudomást szereztem, utasítottam az illetékes minisztereket, hogy táblázatban foglalják össze ezeket a megállapításokat. Ezeket a táblázatokat, illetőleg az abban foglaltakat minden egyes esetben szóvá tettem Veessenmayernél, és írásban is átnyújtottam. Az erre vonatkozó adatok a külügyben kell, hogy feküdjenek, mert a külügy szövegezte meg az erre vonatkozó leveleket, amelyekben tabellászerűen ki volt mutatva, hogy hány millió értékű anyagot harácsoltak, illetőleg mely birtokokat foglaltak le.²¹⁵

ELNÖK: Ezek a kérdések vonatkoztak a vádiratnak a 13.§ (2) pontjára alapított vádra, most pedig áttérünk a németeknek a zsidókérdésben támasztott követeléseire, amelyek a vádirat különböző pontjaiban, a 11.§ (5) pontjában, a 15.§ (1) pontjában és részben a 13.§ (2) pontjában foglaltak. Talán egységesen tessék az egészet elmondani, röviden kérem, csak a lényeget.

SZTÓJAY: (Iratái között keresgél.)

ELNÖK: Nem kell ehhez jegyzet!

SZTÓJAY: Bevezetésként meg kell azonban említenem, hogy a zsidókérdés mint olyan, hosszabb időre nyúlik vissza. Ez nem akkor merült fel.

ELNÖK: Köztudomású tényekre és más tárgyalási anyagokban már lerögzített és tényállásként megállapított, mindenki által tudott körülményekre ne tessék hivatkozni. Csupán az 1944. március 22. utáni német követelésekre céloztam. Ezekről beszéljen, és utána a kormány tevékenységéről e tekintetben.

SZTÓJAY: Igen.

ELNÖK: Ha kívánja, részletkérdéseket teszek fel.

SZTÓJAY: Csak azt kérem megengedni, hogy röviden, egy-két mondatban utaljak arra, hogy évekre visszamenően követelték a magyar kormánytól, hogy a zsidókérdésben...

ELNÖK: Hogy megoldják a zsidókérdést, aztán a zsidóintézkedésekkel kapcsolatban, amint Ön már elmondotta, jó párszor voltak sűrűlódások a magyar és a német kormány között, ők kértek bizonyos dolgokat, a magyar kormány részben eleget tett ezeknek a kéréseknek, részben megtagadta azokat, ebből újabb sűrűlódások keletkeztek, amely sűrűlódási felületeket próbálta Ön eliminálni, ezekkel mind tisztában vagyunk, mondom, március 22. utánról tessék beszélni.

SZTÓJAY: Amint említettem, német részről, mégpedig Kaltenbrunner részéről hangsúlyozva volt a német követelés a zsidókérdés rendezése és elintézése tekintetében, a kormányzóval folytatott beszélgetés alkalmával Hitler is a zsidókérdést helyezte előtérbe. Az egyik legközelebbi minisztertanácson a magam részéről közöltem a miniszterekkel a német óhajokat.

ELNÖK: Mik voltak ezek a német óhajok, ezt szeretném hallani.

SZTÓJAY: A német óhajok voltak...

ELNÖK: Hangosabban tessék!

SZTÓJAY: ...először is a sárga csillag, mint kimondott óhaj, másodszor az elkülönítés és a kérdéseknek német módra való intézése.

ELNÖK: Mit jelentett ez, tessék közelebbről meghatározni.

---

²¹⁵ Ilyen jellegű iratok a KÜM irattárában nem maradtak fenn. Veessenmayer egykorú jelentései alapján egyértelműnek tűnik, hogy Sztójay Magyarország gazdasági kirablása miatt nem tiltakozott.

SZTÓJAY: A közéletből való kivonás, a politikai befolyás megszüntetése, az egyéb, destrukciós irányban való esetleges tevékenységtől való elzárás, ami az elkülönítés kapcsán jelentkezik, és egyéb kérdések, amelyek pénzügyi, gazdasági és más természetűek voltak. Mint konkrétum volt a sárga csillag és az elkülönítés említve és hangsúlyozva. A deportálásról nem volt szó.

ELNÖK: Mikor nem volt szó, milyen időpontra esik ez?

SZTÓJAY: A deportálást velem szemben [*helyesen: nekem*] mint követelést egyáltalán sohasem említették.

ELNÖK: Tudomást szerzett Ön erről?

SZTÓJAY: És én ehhez soha hozzá nem járultam, sem én, sem a kormány.

ELNÖK: Nem a hozzájárulásról van szó, hanem arról, hogy mikor szerzett Ön tudomást például Auschwitzról?

SZTÓJAY: Korábban, Auschwitz előtt...

ELNÖK: Csak példaként hoztam fel Auschwitzot.

SZTÓJAY: ...Auschwitzről június vége felé szereztem tudomást.

ELNÖK: A deportálásokhoz Ön nem járult hozzá?

SZTÓJAY: Nem.

ELNÖK: Június 6. előtt, június 1-jén volt egy minisztertanács, erről jegyzőkönyvet vettek fel, amelyet Ön, Rácz Jenő, Reményi-Schneller Lajos, Szász Lajos, Kunder Antal és még mások is aláírtak. Ennek szövege a következőképpen hangzik. (Olvassa.): „Miniszterelnök úr bizalmas közlést tesz a minisztertanácsnak arról, hogy június 6-án megkezdődik a zsidók deportálása a miskolci és székesfehérvári hadtestek területéről.²¹⁶ Amidőn ez befejeződik, kerül sor Szeged, Debrecen, majd a szombathelyi és pécsi hadtest területéről. Azután kerül sor a budapesti hadtest területére, legutoljára pedig Budapest területéről szállítják ki a zsidókat.” Utána ez áll: „Tudomásul vétetik.” Mit jelent az, hogy tudomásul vétetik?

SZTÓJAY: Kérem, ezt a szöveget először is szeretném...

ELNÖK: Ez csak egy része volt, utána ismertetem a többit.

SZTÓJAY: Még az előzményekre kell rátérnem, ezzel kapcsolatban azonban konkrétan ki kell jelentenem, hogy ez nem felel meg a tényeknek. Ez nem igaz.

ELNÖK: Micsoda?

SZTÓJAY: Nem igaz, hogy én tettem közlést.

ELNÖK: Aláírta Ön ezt a jegyzőkönyvet, igen vagy nem?

SZTÓJAY: A jegyzőkönyveket az államtitkár [*Bárczy István*] mindig a minisztertanácsok után, valamikor reggel, a nagy forgatag kezdetén nyújtotta be, vagy a minisztertanács alatt köröztette aláírásra.

ELNÖK: Szóval Ön azt állítja, hogy ez a jegyzőkönyv, illetve az abban foglaltak nem felelnek meg a valóságnak.

SZTÓJAY: Legalábbis nem felel meg a valóságnak az, hogy én tettem volna bizalmas közlést.²¹⁷

---

²¹⁶ Lásd a 108. sz. jegyzet.

²¹⁷ Lásd a 107. sz. jegyzet.

ELNÖK: Kapcsoljuk ki ezt a kérdést, majd meglátjuk a bizonyítás folyamán, hogy ki tette ezt a közlést. Arra tessék válaszolni, jelen volt Ön ezen a minisztertanácson?

SZTÓJAY: Emlékezetem szerint igen.

ELNÖK: Ezen a minisztertanácson a zsidók deportálására vonatkozó rész szóba került, igen vagy nem?

SZTÓJAY: Szóba került.

ELNÖK: Ilyen formában került szóba – eltekintve attól, hogy Ön közölte – a többi részében, mint ahogyan én felolvastam, igen vagy nem?

SZTÓJAY: Hát az...

ELNÖK: Erre csak igennel vagy nemmel lehet válaszolni.

SZTÓJAY: Értelemszerűen igen.

ELNÖK: Ez irányban most nincs több kérdésem. Folytatom a jegyzőkönyvek ismertetését. (Olvassa): „A belügyi kormányzat részben még az 1600/1944. sz. rendelet (zsidó vagyionok bejelentése és zár alá vétele) közzététele előtt, részben már a rendelet megjelenése után az ország egyes részein elrendelte a zsidók gyűjtőtáborba zárását, illetve elkülönítését.”²¹⁸ Igaz-e ez vagy sem? Szóba került ez a minisztertanácson, igen vagy nem?

SZTÓJAY: Erre nem... Szabad még egyszer kérem a pontos szöveget?

ELNÖK: Ez csak kiragadott rész, egyébként, mint említettem, a Külügyminisztérium majd rendelkezésre bocsátja az iratokat eredetiben, most csak a másolatok vannak itt, az eredeti iratokat nem tudja hosszabb időre ideadni, így az utolsó tárgyalási napon fogom azokat majd Önök elé tární. (Megismétli az 1600/1944. M.E. sz. rendelettel kapcsolatban felolvasott rész ismertetését.)

Ez tudomásulvétele a gettónak ott, ahol még a deportálás nem kezdődött meg. Ez még nem olyan nagy jelentőségű dolog, sokkal nagyobb fontosságú volt az első. A gettónak kétségtelenül meg kellett lennie akkor, amikor a deportálások megkezdődtek, erről már a minisztertanács beszél. Ehhez szó nem férhet. Igen?

SZTÓJAY: Én a kérdés megvilágítására szükségesnek tartanám ...

ELNÖK: A kérdést utána megvilágíthatja, most először a tényeket akarom hallani.

SZTÓJAY: Csak azt akarom hangsúlyozni, hogy a gettóba való egyesítést, és ezt a belügyi kormányzat eszközölte a saját hatáskörében, a saját szakállára, ezt a kormány sohasem rendelte el, és sohasem intézte. (Szó szerinti feljegyzés!)²¹⁹

ELNÖK: De tudomásul vette, legalábbis tudomásul vette.

SZTÓJAY: Hogy ez megtörtént, de tudomásul vette olyan előfeltételek mellett, hogy a németek hajtják végre.

ELNÖK: Ez más lapra tartozik. De facto tudomásul vette. És még hozzá nem is utó-

²¹⁷ Lásd a 107. sz. jegyzet.

²¹⁸ Az elnök által említett rendelet szövegét lásd *Vádirat a nácizmus ellen. Dokumentumok a magyarországi zsidóüldözés történetéhez. 1944. március 19.–1944. május 15. A német megszállástól a deportálás megkezdéséig.* I. k., Szerk.: Benoschofsky Ilona, Karsai Elek. Budapest, 1958, MIOK. 124–127.

²¹⁹ A valóságban a vádiratban is szereplő gettó-rendeletet (1.610/1944. M.E.) nem a Belügyminisztérium, hanem a kormány adta ki.

lagosan, hanem előzetesen, mert a minisztertanács június 1-jén volt, a felolvasott idézet szerint a deportálás június 6-án vette kezdetét. Tehát a június 1-jei minisztertanácsi jegyzőkönyvben az áll, hogy június 6-án megkezdődik a deportálás. Nincs ennek valami hozzájárulási íze?

SZTÓJAY: Tudtommal a deportálások akkor már folyamatban voltak. Ez csak egy időközben való bejelentés volt a belügyminiszter [*Jaross Andor*] részéről.

ELNÖK: Amit Önök tudomásul vettek vagy sem?

SZTÓJAY: Mi olyan formában vettük tudomásul, hogy ezt a németek...

ELNÖK: Igen vagy nem, majd utána van helye a magyarázatnak, addig ne magyarázzon, igen vagy nem?

SZTÓJAY: Emlékezetem szerint igen.

ELNÖK: Annál is inkább, mert hiszen az aláírása rajta van. Az azután már más lapra tartozik, hogyan került oda, esetleg utólag került oda.

(Olvasva.): Június 10-e, ugyancsak minisztertanácsi jegyzőkönyv, 40. pont. „A belügyminiszter úr [*Jaross Andor*] előadja bizalmas tudomásvétel céljából, hogy a mai napig 400 000 zsidó lett kiszállítva. Tudomásul vétetik.” – Így történt vagy sem? Az eredeti iratot a bíróság majd Önök elé tárja.

SZTÓJAY: Emlékezetem szerint a belügyminiszter [*Jaross Andor*] ezt a kijelentést tette.

ELNÖK: Mi volt a minisztertanács álláspontja e kérdésben?

SZTÓJAY: A minisztertanács meglepetés előtt állt. Nem volt ugyanis tájékozva arról, hogy ez így történt, hogy ilyen...

ELNÖK: Az előbb azt mondotta Ön, hogy a deportálások már június 6-a előtt megkezdődtek. Ezekről tudomásuk volt?

SZTÓJAY: De arról, hogy ilyen számban... Csak arról volt tudomásunk, és erre akartam visszatérni, mint a kérdés megvilágítására szükségesnek látszó legfontosabb körülményre, hogy amikor a deportálások megkezdődtek, emlékezetem szerint márciusban vagy áprilisban,²²⁰ akkor a belügyminiszter [*Jaross Andor*] jelentette, hogy a németek hajtják végre erőszakosan a hadművelleti területen a zsidók kivonását, hogy kvázi a front mögött ne konspiráljanak a túloldallal, és ezt a kivont lakosságot elszállítják. Ekkor magamhoz kérttem Veessenmayert – bár ő kihallgatása alkalmával azt mondotta, hogy soha zsidókérdésről velem nem beszélt,²²¹ ezt én vele szemben a szembesítés alkalmával...

---

²²⁰ Magyarországon a zsidónak minősített magyar állampolgárok tömeges gyűjtőtáborba terelése április 15-én (egyes források szerint 16-án), tömeges deportálásuk pedig május 15-én kezdődött.

²²¹ Edmund Veessenmayer a PRO-n 1945. november 6-án a zsidókérdéssel kapcsolatban a következőket mondta: „A zsidókérdésről köztünk azért nem esett szó, mert hivatalos megbízatásom szerint a zsidókérdés rám nem tartozott, ezen a téren legvalószínűbb módon Eichmann folytatta le a szükséges tárgyalásokat az illetékesekkel.” BFL Nb. 628/1946. 200.

A valóságban Veessenmayer szoros napi kapcsolatot tartott fenn Sztójayval, tárgyalásaikon, megbeszéléseiken rendszeres téma volt a magyarországi zsidókérdés rendezése. Veessenmayer már március 31-én jelentette Ribbentrop külügyminiszternek, hogy előző napon két hosszabb megbeszélést folytatott Sztójayval. Április 14-én már arról számolt be, hogy előző napi tárgyalásaik során Sztójay kötelező ígéretet tett arra, hogy Magyarország április végéig legalább 50 000 munkaképes zsidót bocsát a birodalom rendelkezésére. Április közepétől kezdve Veessenmayer rendszeres, napi jelentésekben számolt be a magyarországi vidéki zsidóság deportálásának menetéről. Erről részletesen lásd *A Wilhelmstrasse*, 806–808. 823. 836–837.

ELNÖK: Majd akkor tessék!

SZTÓJAY: „...x” esetben hatálytalanítani tudom – magamhoz kérettem és tiltakozásomat jelentettem be a legerélyesebb formában először a kivonás, másodszer az eltérés miatt. Ő akkor azt mondotta nekem, hogy ezt a hadsereg csinálja, nem ő, mint ahogyan más hadszíntereken csinálták, Franciaországban, Belgiumban és mindenütt, mert a front mögött nem tűnnek zsidó lakosságot.²²²

ELNÖK: Szóval Ön június 10-én még abban a tudatban volt, éppen a Veesenmayerrel való tanácskozás eredményeként, hogy a deportálást a német hadsereg csinálja?

SZTÓJAY: Teljesen abban a tudatban voltam.

ELNÖK: Volt egy tanácskozás, amely éppen a zsidókérdésnek illetően való megoldásával kapcsolatban felmerült kontroverziák [*ellentétek*] elsimítása végett hívatott össze. Erre a tanácskozásra meghívták Endre Lászlót, Baky Lászlót és Faragho Gábort. Emlékszik-e arra, hogy mikor volt ez a tanácskozás, miért volt erre szükség és mi történt ekkor?

SZTÓJAY: Ez a megbeszélés június vége felé volt. [*június 21.*] Ezzel kapcsolatban a legnyomatékosabban hangsúlyozom, a magam részéről az első pillanattól kezdve mindvégig abban a tudatban voltam, és a belügyi kormányzat mindig úgy tájékoztatott, hogy a németek hajtják végre a deportálást. A belügyminiszternek [*Jaross Andor*] a legszigorúbban megtiltottam – és ezt kifejezésre is juttattam a Zeneakadémián történt szembesítés alkalmával²²³ –, hogy magyar közegek, közigazgatási hatóságok részt vegyenek ebben az elítélendő cselekményben.

ELNÖK: Kivel beszélt Ön erről és kinek tiltotta meg?

SZTÓJAY: Jaross miniszternek.

ELNÖK: Amikor ennek ellenére jöttek hírek, hogy magyar hatóságok, magyar közegek hajtják végre a deportálást, kit küldött ki ennek a kérdésnek a kivizsgálására?

---

²²² A Wehrmacht Európa „zsidótlanításában” csak Szerbiában vett részt tevőlegesen. A keleti fronton logisztikai támogatásban részesítette az Einsatzgruppé-k tömeggyilkosait, egyes területeket lezártak a hadsereg egységei, de a deportálásokban és a tömeggyilkosságokban csak néhány esetben vettek részt. Ez döntően az SS és a (tartalékos) rendőri egységek, illetve a helyi kollaboránsok feladata volt. Nyugat-Európában a helyi (holland, belga, francia) hatóságok együttműködésével szervezte Eichmann és stábjja a zsidók deportálását, nem vették igénybe a megszálló német hadsereget. Sztójay ezzel tökéletesen tisztában volt, valószínűtlen, hogy Veesenmayer ilyesmivel próbálta volna megteveszteni. Veesenmayer ilyesmit két okból nem állíthatott: 1. Jól ismerte a nyugat-európai náci zsidótlanítási gyakorlatot; 2. Sztójayt semmi ehhez hasonló érveléssel nem kellett győzködnie. Franciaországból, Belgiumból és Hollandiából a zsidók deportálása 1942 tavaszán-nyarán kezdődött, tehát akkor, amikor még híre-hamva sem volt az ún. második front megnyitásának, amelyre egyébként 1944. június 6-án került sor.

²²³ Sztójay és Jaross szembesítésére 1945. december 29-én került sor, az Endre-Baky-Jaross-per főtárgyalásán. Sztójay terhelő tanúvallomást tett Jarossra, szembesítésük során azt állította, hogy utasítást adott belügyminiszterének, hogy magyar állami közegek a zsidók „erőszakos” eltávolításában nem vehetnek részt. Jaross ezzel szemben úgy emlékezett, hogy a miniszterelnöknek és a kormány tagjainak is az volt az álláspontjuk, hogy a magyar közigazgatás „lehetőleg” ne vegyen részt a zsidók deportálásában. Erről részletesen lásd *Az Endre-Baky-Jaross per*, 332–333.

SZTÓJAY: Akkor hívtam őket össze a minisztertanács előtt.

ELNÖK: A minisztertanácsi megállapítások után kit küldött ki az atrocitásoknak és az ezzel kapcsolatos kérdéseknek a kivizsgálására?

SZTÓJAY: A minisztertanács után...

ELNÖK: Ne kerteljünk! Ön Endre Lászlót küldte ki!

SZTÓJAY: Nem, ez nem akkor volt ²²⁴

ELNÖK: Felolvasom [a] vallomását!

SZTÓJAY: Mielőtt a tanácselnök úr felolvassa a vallomást, legyen szabad hangsúlyoznom, hogy kezdetben, tehát még e minisztertanács előtt – emlékezetem szerint még áprilisban – jöttek hírek arról, hogy Nyíregyházán és másutt atrocitások vannak az összehozásnál és szállításnál.

ELNÖK: Mikor volt ez dátumszerűen?

SZTÓJAY: Emlékezetem szerint áprilisban.

ELNÖK: Nem erről van szó!

SZTÓJAY: De ezt is kérném...

ELNÖK: Nem erről van szó! Ne kalandozzunk el, maradjunk csak annál, hogy Jarost utasította, hogy magyar közegek a deportálásban ne vegyenek részt.

SZTÓJAY: Igen.

ELNÖK: Ennek az utasításnak az időpontja május utolsó napjaiban, vagy június első napjaiban lehetett.

SZTÓJAY: Ez a parancsom eredetileg mindig fennállott. Ez nem akkor adatott ki részemről, kezdetben adatott ki.

ELNÖK: Szóval Ön már áprilisban tudott a júniusban bekövetkező deportálásokról? Ilyen irányban eddig még nem tett nyilatkozatot.

SZTÓJAY: Tudtommal már korábban vittek ki embereket a hadszínterekről. Ez ellen tiltakoztam Veessenmayernél.

ELNÖK: Itt a zsidók deportálásáról van szó, nem a magyar politikusok elviteléről!

SZTÓJAY: Tudom, de tessék megengedni, hogy ezt jobban kifejtsem.

ELNÖK: Tessék kifejteni!

SZTÓJAY: Hogy jobban kifejtsem ezt a momentumot, hangsúlyoznom kell, márciusban vagy április folyamán kaptam híreket a belügyminiszter [*Jaross Andor*] vagy más részéről arra vonatkozóan, hogy zsidókat kivonnak lakóhelyükről és elvisznek. Ekkor magamhoz hívtam Veessenmayert és tiltakoztam ez ellen.

ELNÖK: Mikor volt ez?

SZTÓJAY: Áprilisban. Minthogy atrocitásokról volt szó, utasítást adtam Jarossnak, küldjön ki valakit a helyszínre, aki megállapítja, milyen atrocitások ezek, igazak-e ezek az atrocitások, amelyekről Budapesten beszélnek. Jaross ekkor küldte ki Endre Lászlót, akit én – megjegyezni kívánom – egyáltalán nem ismertem. Endre a helyszínről küldött néhány táviratot – ez még áprilisban volt, nem júniusban, már akkor vittek ki

---

²²⁴ Endre László 1944. április 24.-május 2. között ellenőrizte a gettókat és gyűjtőtáborokat.

embereket – amelyben az állt, hogy az atrocitások nem felelnek meg a valóságnak, így meg így történt, e kiküldetése alkalmával embertelenséget nem tapasztalt.

Az atrocitások megállapítására vonatkozó utasítasomat áprilisban adtam ki, ezt a leghatározottabban kell állítanom, és kérem erre vonatkozóan Jarost vagy Endrét tanúként kihallgatni. Teljesen el kell utasítanom ugyanis magamtól, hogy nem adtam ki erre vonatkozóan a leghatározottabb utasításokat. Ezen kívül volt mindig egy általános utasításom, hogy magyar közegek sohasem vegyenek részt – ezt Jaross is kénytelen volt beismerni az ő ügyének tárgyalásánál.²²⁵

ELNÖK: Rendben van, Ön így magyarázza a rendőrség előtt tett vallomását. Most mondja meg, mikor szerzett tudomást arról, hogy magyar közegek hajtják végre a deportálást?

SZTÓJAY: A június 21-i Baky és... hiszen azon célból... (Szó szerinti feljegyzés!)

ELNÖK: Tessék ezt a mondatot befejezni!

SZTÓJAY: Dátumszerűen nem tudom, mikor volt, Bakynak és Endrének a minisztertanácson való szerepléséből és jelentéséből tudtam meg.

ELNÖK: Szóval csak ezen a bizonyos értekezleten szerzett erről tudomást?

SZTÓJAY: Éppen azért hívtam meg őket, hogy a minisztertanácson...

ELNÖK (*Félbeszakítja.*): Ez kissé érthetetlen, mindenesetre Ön ezt vallja, ez kerül jegyzőkönyvbe. Lehetséges-e, hogy akkor, amikor mindenki, aki ebben az országban élt és lélegzett, tudta, hogy magyar csendőrök hajtják végre elsősorban a deportálásokat, csak a kormány feje ne tudjon erről?

SZTÓJAY: A belügyminiszter [*Jaross Andor*] állandóan tagadta velem szemben, mindig azt mondta, hogy a németek csinálják, a kormányzó úr is a leghatározottabban ez ellen volt. A belügyminiszter kell, hogy ilyen irányban az én kijelentésemet elismerje. Én e tekintetben – a leghatározottabban kell állítanom – félre voltam vezetve olyan irányban, hogy a deportálást a németek csinálják. Amikor Veessenmayerrel erről már áprilisban beszéltem, ő azt mondta, a hadsereg csinálja az elkülönítést és deportálást. Amikor megkérdeztem, miért és hogyan, azt a magyarázatot adta, hogy megbízhatatlan elemekről van szó. Amikor kifogásoltam és szemrehányást tettem a deportálás miatt, Veessenmayer azt mondta: munkaerőre van szükség. Amikor megkérdeztem, miért visznek ki egész családokat, azt válaszolta, hogy tapasztalatuk szerint a család minden tagja jobban érzi magát, ha együtt vannak.

ELNÖK: Mikor volt ez a tárgyalása Veessenmayerrel?

SZTÓJAY: Áprilisban.

ELNÖK: Ne térjünk vissza! Júniusnál tartunk.

SZTÓJAY: Ezzel csak azt akarom bizonyítani és igazolni, hogy én június végéig abban a határozott tudatban voltam, hogy a magyar közigazgatási közegek a deportálásoknál csak azt a szerepet végzik, amit Jaross nekem mondott, csak annyit tesznek, hogy nem vesznek részt a gyűjtésben és deportálásban, hanem csak vagyoni jogi kérdé-

---

²²⁵ Jaross éppen ellenkezőleg, azt vallotta a népbíróság előtt, hogy ilyen tartalmú utasítást vagy rendeletet nem kapott.

sek biztosítása érdekében működnek közre. (Szó szerinti feljegyzés!) Ez volt a belügy-miniszter [*Jaross Andor*] határozott jelentése elejétől végig.

ELNÖK: Ön júniusban ebben még nem kételkedett?

SZTÓJAY: Nem volt módomban, mert hiszen nem tudom [*sic!*] feltételezni, hogy egy miniszter engem tévútra vezessen.

ELNÖK: Mikor volt az a minisztertanács, amelyre bekérte Endrét, Bakyt és Faraghót?

SZTÓJAY: Június közepén rendeltém be őket, a minisztertanács június 21-én volt.

ELNÖK: Faraghót miért rendelte be?

SZTÓJAY: Azért, mert csendőrfelügyelő volt.

ELNÖK: Mi köze volt az egészhez, ha a németek csinálják?

SZTÓJAY: Azért hívtam be, hogy tőle is halljam, mi a konkrétum, mert a belügy-minisztertől [*Jaross Andor*] olyan jelentést kaptam, hogy magyar közegek nem vesznek részt a deportálásban, más oldalról viszont olyan hírek jöttek, hogy mégis részt vesznek. A belügyminiszter mindig azt mondotta, hogy a magyar közegek nem vesznek aktív részt a deportálásban, hanem csakis a visszamaradt vagyontárgyak biztosítása érdekében, és a rendfenntartás érdekében működnek közre. Tiszta képet akartam tehát kapni a helyzetről, amely előttem zavaros volt.

ELNÖK: A rendfenntartás mire irányult?

SZTÓJAY: Hangsúlyozom, hogy a vagyonjogi kérdések szem előtt tartásával vettek részt. [*Sic!*]

ELNÖK: Jungerth-Arnóthy ezen a tanácskozáson emelt kifogást a zsidóknak olyan vagonírozása ellen, ahogyan valójában történt?

SZTÓJAY: Lehetséges, biztosan nem tudom a dátumokat.²²⁶

ELNÖK: Ez elég lényeges körülmény volt, mikor a kormányelnök egy minisztertanácsot rendezett éppen e bejelentések való voltának megállapítása miatt, és azon a minisztertanácscon olyan bejelentés történik, hogy 80 zsidót raknak be egy marhaszállító kocsiba, és összesen egy vödör vizet adnak nekik, és a deportáltak közül a határt igen sokan nem érik el, mert útközben elpusztulnak, és olyan hírek is vannak, hogy Lengyelországban elgázosítják és elégetik a legyengült szervezetű zsidókat. Ez talán mégis olyan bejelentés volt, amelyre a kormányelnök emlékezhetik.

SZTÓJAY: Én nem is tagadom, hogy Jungerth ezt a jelentést tette, csak nem tudom, hogy ezen, vagy egy másik minisztertanácscon. Ő ugyanis majdnem minden minisztertanácscon részt vett, mert én külügyminiszter is voltam, és ő volt az állandó helyettesem. Ő ismételtén részt vett a minisztertanácsokon. Ezt én nem akarom határozottan tagadni, mert nem tudom bizonyítani, hogy ő nem lett volna ott.

ELNÖK: Mi volt akkor a szakminiszterek álláspontja e bejelentéssel kapcsolatban?

SZTÓJAY: Nem helyeselték, hanem mindenki megbotránkozott ezen.

ELNÖK: Jaross és Baky is?

---

²²⁶ Jungerth-Arnóthy 1944. június 21-én ismerte a minisztertanács előtt a Külügyminisztériumba érkezett jelentéseket a magyarországi zsidók deportálásával kapcsolatos külföldi reakciókról.

SZTÓJAY: Referádájuk alkalmával ők mindent tagadtak, és azt mondták, hogy tudomásuk szerint atrocitás nem fordul elő. Ők az én iniciatívámra lettek kirendelve a minisztertanácsra, hogy meggyőződést szerezzenek, hogyan is történnek a dolgok, vannak-e atrocitások, és mi történik a bevagonírozásoknál. Nem más oktrojálta rám ezt a minisztertanácsot, én hívtam össze, mert meg voltam botránkozva azon, hogy mi van ott. Ezeket a híreket főleg a kormányzó úrtól kaptam, nem pedig a belügyi szervektől, és a kormányzó és az én megbotránkozásomból jött létre ez a bizonyos minisztertanács, hogy tiszta képet kapjak a helyzetről. Ismétlem, én félrevezetve éreztem magamat a belügyminiszteri jelentések által. A kormányzónak külön irodája volt, ahová befutottak az erre vonatkozó hírek. A panaszokkal sajnos nem énhozzám jöttek.

ELNÖK: Van itt még egy furcsa dolog ezen a minisztertanácson. Baky László olyan jelentést tett, hogy előbb gettóba gyűjtötték össze minden hadtest területén a zsidókat, e célból tárgyalásokat folytatott Eichmann Adolffal, a zsidó deportálások legfőbb szakértőjével, aki megígérte, hogy kieszközli a német hozzájárulást, és megszerzi az engedélyt, és közölte vele a magyar kormány hozzájárulását. Mit jelent ez?

SZTÓJAY: Természetesen én is olvastam ezt, és ez egy külön tiltakozásomnak a tárgyát képezi, mert ez egy kimondott hazugság, mert a kormány ehhez soha hozzá nem járult és ilyen utasítást nem adott senkinek. Ha Baky ilyen utasítást kapott, akkor legfeljebb a belügyminiszter [*Jaross Andor*] adhatott neki ilyen utasítást. Mindenesetre az arra való hivatkozás, hogy a kormány utasítására vagy a magyar kormány hozzájárulásával tette ezt, ez kimondottan és kifejezet[ten] valótlanság, amellyel szemben nekem száz százalékgig tiltakoznom kell.

ELNÖK: Egy kérdésem van ebben az irányban. A többit, minthogy ilyen állásponton áll és így vall, a bizonyítás során fogjuk meglátni. Megállapodott Ön a németekkel, Veessenmayerrel vagy mással a deportálások tekintetében? Igen vagy nem?

SZTÓJAY: Nem. Azt azonban szükségesnek tartom hangsúlyozni, mikor az auschwitz-i dolgokról Jungerth jelentést tett, és a kormányzó úr is közvetlenül ilyen híreket kapott, akkor magamhoz kérttem Veessenmayert – amit ő szintén tagad, hogy a zsidókérdésben velem beszélt –, és felelősségre vontam e tekintetben.²²⁷ Ő ezeket a híreket a leghatározottabban tagadásba vette, és úgy adta elő, hogy ez a túloldaldnak a propagandája és nem felel meg a valóságnak. Erre a következő két követelést támasztottam vele szemben: először is, ha tényleg nem felel meg a valóságnak, akkor a német kormány dementálja meg hivatalosan rádió útján ezeket a híreket, másodszer pedig, ő eszközölje ki, hogy egy magyar bizottság kiszálljon a helyszínre, és meggyőződést szerezhessen az ottani körülményekről és a valóságról. Veessenmayer nekem mind a két kérésre igendő választ adott. Tagadta, hogy ilyen dolgok történnek és kilátásba helyezte, hogy Ribbentropnál kieszközli a bizottság kiutazását a helyszínre. Ezzel távozott el, miután a legnagyobb megbotránkozásomnak adtam kifejezést. Ő erre a kérdésre napokon át nem tért vissza, és midőn a későbbiek folyamán megint kételyeink támadtak, hogy miképpen

---

²²⁷ Veessenmayer egykorú jelentései arról tanúskodnak, hogy több ízben tárgyalt Sztójayval a magyarországi zsidókérdésről, de a magyar miniszterelnök egyetlen alkalommal sem tiltakozott az ország „zsidótlantása” ellen.

is történik ez a bizonyos deportálás, és megint hírek jöttek más forrásokból, akkor felvilágosítás céljából újból magamhoz rendeltem – mert nem bízhattam utólagosan már sem Baky sem Endre jelentésében – Ferenczy László csendőr alezredest, aki Jaross jelenlétében jelentést tett. Véletlenül éppen nálam volt és jelen volt a megbeszélésen Hóman volt miniszter is, aki mint régi kultuszminiszter elém terjesztett egy listát a kulturális téren érdemeket szerzett zsidók mentesítése tárgyában. Kérte, hogy járuljak hozzá a listán szereplők mentesítéséhez. Én természetesen azonnal koncedáltam [*megengedtem*] és hozzájárultam és átadtam a belügyminiszternek [*Jaross Andor*], hogy kivételezéseket eszközöljön. Ezen a Ferenczy Lászlóval folytatott megbeszélésen, ahol ő nekem tulajdonképpen végleges, tiszta képet adott a helyzetről, szóba került Auschwitz is, és akkor említette, hogy őneki lehetősége volna Auschwitzba kiutazni. Erre utasítottam, hogy utazzon ki azonnal. Lépjen érintkezésbe Veessenmayerrel, akivel nekem különben is voltak ilyen irányú tárgyalásaim, és erre való hivatkozással utazzon ki a helyszínre és állapítsa meg a tényeket. Ez július elején, 10., 15. felé volt. Erre az utazásra azután, úgy tudom, nem került sor. Én közben július végén megbetegedtem, és úgy hallom, hogy a németek nem engedélyezték a kiutazást.

ELNÖK: Önnek mint kormányelnöknek mi volt a véleménye egy olyan miniszterről, illetve annak a miniszternek a jövőjéről, aki az Ön határozott parancsát és utasítását megszegi?

SZTÓJAY: Tény, hogy a miniszter nem volt a helyére való, erről azonban csak későbbben szereztem tudomást.

ELNÖK: Önnek nem volt módjában ezt a minisztert az útból eltenni? Tudja, mire célzok?

SZTÓJAY: Jaross lemondatására. Ezt a kérdést megfontolás tárgyává is tettem a kormányzó úrnál.

ELNÖK: Tudja, hogy Jaross milyen ténykedésére célzok?

SZTÓJAY: Hogy félrevezetett engem.

ELNÖK: Hogy félrevezetés volt-e vagy nem, nem tudom, de mindenesetre az Ön állítólagos parancsát megszegte, legalábbis az eddigi adatokból az tűnik ki.

SZTÓJAY: Megszegte azt is, hogy én miután az auschwitzi dolgokat...

ELNÖK: Hagyjuk Auschwitzot, nincs is [*a*] vád tárgyává téve.

SZTÓJAY: Kapcsolatban van azzal, hogy én megtiltottam a leghatározottabban a budapesti zsidók kiszállítását.

ELNÖK: Ez talán a kormányzó intenciója volt?

SZTÓJAY: Nem, az én intencióm.²²⁸ Mint megtudtam, a kormányzó úr is párhuzamosan ezt követelte. Én nem akarok itt érdemeket kidomborítani, de mikor én az auschwitzi embertelenségekről tudomást szereztem, akkor elhatároztam,...

ELNÖK: Hagyjuk Auschwitzot. Én Jarossról beszélek és a Pest környéki deportálásról.

SZTÓJAY: Én elhatároztam, hogy egy krízis és egy összeecsapás árán is megállítom a további kiszállítást, és Jarosznak a leghatározottabban megtiltottam, hogy a budapesti zsidósághoz nyúljon. Ennek dacára megtörtént valami, amit *post festum* [*helyesen: post*

---

²²⁸ Sztójay állításával ellentétben az elnöknek van igaza. Veessenmayer 1944. július 7-én azt jelentette a német Külügyminisztériumnak, hogy Sztójay „igyekezni fog, hogy a kormányzót a budapesti zsidóakció végrehajtására rábírja”. *A Wilhelmstrasse*, 878.

festa] megállapítottam. Arról volt szó, hogy a galántai csendőrzászlóalj egy zászlót kapjon. Ezt javasolták nekem. Én örömmel üdvözöltem a dolgot, és a kormányzónak ilyen jelentést tettem, hogy június végén vagy július elején a zászlóalj Budapestre jön, és a zászlószentelést a kormányzó maga végzi. Javaslatom szerint ez alkalommal ki kellett volna vonulnia az összes budapesti közbiztonsági szervnek a honvédséggel együtt, hogy egy erőt demonstráljunk a németekkel szemben, hogy nekünk is van itt erőnk, amellyel valamit el tudunk érni. A zászlóalj feljött, annak ellenére, hogy az utolsó pillanatban tudtomon kívül a kormányzó visszarendelte a zászlóaljat, mert ő olyan értesüléseket kapott bizalmas úton, hogy e zászlószentelés és a csendőralakulatok feljövetele kapcsán Baky egy puccsot tervez a kormány és a kormányzó ellen.²²⁹ A kormányzó visszarendelte az egész dolgot, közvetlenül a belügyminiszternél [*Jaross Andor*], az idő rövideége miatt az én tudtomon kívül.

ELNÖK: A csendőrzászlóalj de facto mégis feljött.

SZTÓJAY: Mégis feljött. Én akkor szereztem tudomást [*arról*], hogy a kormányzó visszarendelte, és Jarost felelősségre vontam, hogy miért jött a zászlóalj mégis ide. Azt mondotta, a kormányzó rendeletét olyan későn kapta, hogy a zászlóalj már többé-kevésbé itt volt. Én nem tartottam indokoltnak, hogy miért maradt mégis idefenn, vissza lehetett volna még aznap, vagy másnap indítani.

ELNÖK: De facto itt maradt. A másik körülmény az volt, hogy Kistarcsáról bejött egy vonat Budapestre. Az Ön határozott tiltakozása ellenére – mikor Ön erről tudomást szerzett – a deportáló vonat itt maradt és kivitte az embereket.²³⁰

SZTÓJAY: Visszaküldték őket Kistarcsára, és pár nap múlva a németek ezt a vonatot mégis kivitték. Ezzel a csendőrzászlóaljjal kapcsolatban Jaross vagy más valaki olyan megjegyzést tett, hogy terv szerint ezt a zászlóaljat arra is felhasználják, hogy a budapesti zsidók kitelepítését végrehajtsák. Jarosznak újból hangsúlyoztam már kiadott parancsomat, hogy ne merészeljen a budapesti zsidókhoz nyúlni.

ELNÖK: Ezt már hallottuk.

SZTÓJAY: Egy elővárosi csoport elküldését tettem szemrehányás tárgyává. Ő azt mondotta, ez nem Budapest, Budapest kültelke, ami nem tartozik Budapesthez, hanem Pestvidékhez. Én a közigazgatási kérdésekben teljesen tájékozatlan voltam és nem is tudtam, hogy Budapest két részre oszlik, Budapestre és Pestvidékre.

---

²²⁹ A magyarországi zsidók deportálását Kárpátalján, majd Észak-Erdélyben kezdték el 1944. május 15-én. Eichmann terve az volt, hogy utoljára hagyják a mintegy 250–300 ezer főre becsült fővárosi zsidóságot. 1944. június végén Baky több ezer főnyi csendőri erőt vont össze a főváros körül. Elterjedt az a hír, mely szerint Baky a kormányzó hatalmának megdöntésére készül. Horthy pár napig maga is elhitte a pletykát, annak ellenére, hogy parancsára a csendőrök elvonultak Budapest környékéről. Miután kiderült, hogy Baky semmiféle puccsot sem készített elő, Horthy az államtitkárt hetekig meghagyta az állásában.

²³⁰ Az elnök téved. A kistarcsai transzport ügyében nem Sztójay, hanem Horthy intézkedett. 1944. július 12-én utasítására Hatvanból irányították vissza a szerelvényt Kistarcsára. Eichmann azonban egy héttel később 1220 embert mégis deportáltatni tudott Kistarcsáról. Sztójay ezekben a napokban betegen a lakásán feküdt.

ELNÖK: Ennyit talán a deportálásokról. Most a zsidókkal szemben hozott különböző rendeletek címeit olvasom fel. Ezeket valamennyi érdekelt vádlott előtt fogom az iratismertetések során részletesen ismertetni. Most a címeket olvasom fel, ha olyat olvasnék, amely nem az Ön miniszterelnöksége alatt történt volna, akkor szóljon. (Olvasza.): „[...] Zsidók lakása és lakhelyének kijelölése. (Gettó.)”

SZTÓJAY: Ezt a gettórendeletet kétségbe vonom. Nem tudom határozottan állítani, de kétségbe vonom, mert nem emlékszem, hogy ez minisztertanács elé került volna. Nekem inkább az az érzésem, hogy ez a belügyminiszter [*Jaross Andor*] hatáskörében történt, mert mikor az újságban megjelent, én a legnagyobb meglepetéssel vettem tudomásul.²³¹

ELNÖK: Ez miniszterelnöki rendelet.

SZTÓJAY: Lehetséges, én nem tudom.

ELNÖK: Furcsa, hogy a miniszterelnöki rendeletről a miniszterelnök újságból nyer értesülést. Majd meglátjuk. Folytatom a rendeletek címeinek felolvasását. (Olvasza.): „[...] a »Katyni erdőben« című mozgófénykép kötelező bemutatása. Zsidó szerzők műveinek kivonása. Politikai pártok feloszlatása.”

SZTÓJAY: A politikai pártok feloszlatása biztosan nem az én időmben történt, hanem egy későbbi időpontban. A „Katyni erdőben” című mozgófénykép kötelező bemutatása szintén nem az én időmben történt, mert nem emlékszem rá.²³²

ELNÖK: Erre vonatkozólag módja lesz védekezését előadni. Most 15 perc szünetet tart a bíróság.

(Szünet után.)

ELNÖK: Folytatjuk a főtárgyalást. Kérem a vádlottak elővezetését. (Megtörténik.) – (Sztójayhoz.): Röviden jelölje meg azokat a rendeleteket, amelyek hozatalában való részvételét nem ismeri el.

SZTÓJAY: Még egy kérésem volna. Szabadjon rámutatnom arra, hogy a semleges követek ama kérésének, hogy a zsidóságot kivigyék az országból, én azonnal száz százalékgig és a legnagyobb készséggel eleget tettem. Tudniillik arról volt szó, hogy a svéd [*Carl Ivan Danielsson*] és a svájci [*Maximilien Jaeger*] – azt hiszem, az USA nevében is – kérte a zsidóknak minél nagyobb számban Palesztinába, vagy Svédországba, vagy Svájcba való kivitelét. Én készséggel ígéretet tettem, hogy ezt ki fogom eszközölni, és a magyar kormány részéről igent mondtam, azonban ahhoz az előfeltételhez kötöttem, hogy a németek az átszállításhoz hozzájáruljanak, mert hiszen az ő általuk megszállt területeken kellett ezen transzportoknak átmenniük, akár Palesztinába, akár Svédországba, akár Svájcba. A lépéseket megtettem Veesenmayer követnél, aki továbbította a német illetékes helyre és,

²³¹ A kormány 1944. április 26-án tárgyalta meg az 1.610/1944. M. E. sz. rendeletet. Sztójay Döme elnökölt a kormány ülésén, és a jegyzőkönyv tanúbizonysága szerint több napirendi ponthoz hozzá is szólt.

²³² 1944. június 24-én, dr. Tomcsányi Kálmánnak, a Belügyminisztérium államtitkárnak aláírásával jelent meg, a *Belügyi Közlönyben*, a 102.294/1944. B.M. sz. rendelet „A katyni erdőben” című mozgófénykép kötelező bemutatásáról.

tudtommal két ízben nemleges választ adott nekem az én forszírozásomra. További követeléseimre végre hozzájárultak a németek a transzportok kiszállításához, és a magyar kormány részéről a Külügyminisztérium meg is tette a lépéseket a listák összeírására és a transzportok összeállítására. Ez tudtommal az én időmben nem került végrehajtásra, mert rövidesen rá súlyosan megbetegedtem, de a későbbi időben ezen az úton számos kitelepítés de facto meg is történt tudomásom szerint. Utólag hallottam, hogy ilyenek voltak.²³³

ELNÖK: Ha itt tartunk, volt a hercegprímásnak [*Serédi Jusztnián*] is egy felirata, amelyben a keresztény vallású zsidóság érdekében tett bizonyos előterjesztést.²³⁴

SZTÓJAY: Lépéseket tett és a kívánságoknak a kormány eleget is tett, amint az a vele folytatott megbeszéléseken megállapítást nyert.

ELNÖK: A deportálások tekintetében nem tettek eleget kívánságainak.

SZTÓJAY: E tekintetben nem, de egyéb más kívánságai is voltak. A deportálást illetőleg a kivitel nem a mi hatáskörünkbe tartozott, hatáskörünkön kívül a német erőszaknak volt tulajdonképpen a következménye.

ELNÖK: Most térjünk vissza a rendeletekhez. Melyek azok, amelyekről azt állítja, hogy azok hozatalában nem volt része?

SZTÓJAY: Mindenesetre azt kell megjegyeznem, hogy legalább[is] nem emlékszem, hogy ezek a minisztertanácson ilyen formában nyertek megbeszélést.

ELNÖK: Akkor maradjunk abban, hogy ezekre vonatkozólag majd akkor fogja a nyilatkozatát megtenni, mikor ezeknek a részletes ismertetéséről lesz szó.

SZTÓJAY: Igen.

ELNÖK: Akkor a vádiratnak még egyetlenegy része van, éspedig a 11. szakasz 6. pontja, amelyet arra alapít a vádhatóság, hogy volt egy bizonyos kormánynyilatkozat, amely kormánynyilatkozatnak bizonyos részeit inkriminálja a vádhatóság. Ezt nem óhajtom újból felolvasni, a vádirat ismertetése alkalmával felolvastuk. Kérem erre vonatkozólag a nyilatkozatát. Megfelel-e a valóságnak, hogy a nyilatkozatban ez a szöveg foglaltatik? Ez a vádirat tizedik oldalán van.

SZTÓJAY: A tizedik oldalon? (Nem találja.)

ELNÖK: Ismertetem. (Olvassa.):²³⁵ [...] Megtörtént ez a kormánynyilatkozat?

SZTÓJAY: Megtörtént. Ennek indoklására meg kell jegyeznem azt, hogy ez nem is lehetett másképp, mert hiszen a megszálló hadsereg itt volt, és a megszállás kezdetén

²³³ 1944. június 19-én a Külügyminisztériumban Jungerth-Arnóthy és Csöpey Dénes részletesen megtárgyalta a palesztinai kivándorlási akció történetét. Ennek keretében 1939 szeptemberétől 1944 márciusáig kb. 3500 zsidó utazott ki Palesztinába. Jungerth-Arnóthy 1944. június 24-én a minisztertanács elé terjesztette a budapesti svájci követség jegyzékét, amelyben összesen kb. 7000 zsidó személy kiutazását kérvényezték. A kormány a javaslatot elfogadta és utasította a Külügyminisztériumot, hogy a kiutazás ügyében vegye fel a kapcsolatot a német illetékesekkel. A következő hónapokban Berlinből többször közölték, hogy a 7000 fő kiutazásához csak abban az esetben járulnak hozzá, ha a magyar kormány folytatja a zsidók deportálását.

²³⁴ Serédi Jusztnián 1944 március–május folyamán több alkalommal személyesen tárgyalt Sztójayval a keresztény hitre tértek (konvertiták), de zsidónak minősülők érdekében. Javaslatait és kéréseit írásban is eljuttatta a miniszterelnökhöz. Erről részletesen lásd *Vádirat a náciizmus ellen*, II., 53–61.

²³⁵ Lásd a III. fejezet, 6.sz. dokumentum.

itt volt valami 400 000 ember,²³⁶ és mivel a kormánynak az volt az alap-utasítása, hogy a bizalmat helyreállítsa a németekkel és visszaszerezze Magyarország cselekvési szabadságát és szuverenitását, nem is mondhatott mást a kormány, mint ami ebben a nyilatkozatban van.

ELNÖK: Szóval ez a kormánynyilatkozat megtörtént.

SZTÓJAY: Nyomás alatt.

ELNÖK: Május 24-i bemutatkozó beszédében a következőket mondja: (Olvassa.):²³⁷ [...] Ez is megtörtént? Tud nyilatkozni erre vonatkozóan?

SZTÓJAY: Ez beletartozik az előbb említett kérdés keretébe, hogy a megszálló hadsereg jelenlétében a bizalom visszaszerzése csak azáltal történhetett meg, hogy a kormány ilyen irányú nyilatkozatot tett.

ELNÖK: De facto megtörtént?

SZTÓJAY: Megtörtént.

ELNÖK: A továbbiakban azt mondja: (Olvassa.): [...] Ez is megfelel a valóságnak? Ez folytatása volt.

SZTÓJAY: Más részek kiemelése persze itt nem történt meg, ahol éppen a szociális viszonyok tekintetében nyilatkozatot tett a kormány; hogy éppen a dolgozó nép, a munkásság érdekében mindent meg óhajt tenni, ami egyáltalán a lehetőségek keretén belül van, hogy ami anyagi és egyéb lehetőség még megmaradt, azt mind erre a célra fogja felhasználni, szóval egy szociális programnak a lehetőségek legmagasabb fokáig való kialakítását és végrehajtását vette tervbe. Ez a rész itt ebben az iratban hiányzik.

ELNÖK: Körülbelül ugyanebben a szellemben van azután a főispánok értekezletén egy beszéde, utána Balatonfüreden van egy ilyen irányú beszéde és végül egy Tapolcán.²³⁸ Megfelel a valóságnak?

SZTÓJAY: Általánosságban igen. Szavakra nem emlékszem.

ELNÖK: Hiszen szavak nincsenek is inkriminálva, hanem általában ez a tendencia szalad végig a beszédeken. Igen?

SZTÓJAY: Körülbelül ez.

ELNÖK: Még egyetlen kérdésem van Önhöz, éspedig az: mi volt az – mert mindig azt hangsúlyozza végig az egész vallomásán –, hogy az adott helyzetben a német megszállás alatt, a német nyomás következtében stb. kénytelen volt ezeket és ezeket csinálni, hát mi volt az Ön álláspontja in sich [önmagában]?

SZTÓJAY: Az álláspontom az volt, hogy egyrészt a kormányzó úr által adott irányelvnek és utasításnak eleget téve a bizalmi viszonyt annyira állítsam helyre, hogy a német csapatokat és a német megszállást az országból kivonjuk, amit én konkrétan azáltal is tudok bizonyítani, hogy a Hitlernél tett látogatásom alkalmával követeltem is, úgy az én

---

²³⁶ A megszállásban részt vevő német erők létszámát kb. 100 000 főre lehet becsülni. Május elsején már csupán 57 000 fős megszálló erő maradt Magyarországon, melyből 40 000 fő a kelet-magyarországi német hadművelleti területen állomásozott.

²³⁷ A május 24-i bemutatkozó beszéd teljes szövegét lásd a III. fejezet, 7. sz. dokumentum.

²³⁸ Lásd a 42. a 43. és a 44. sz. jegyzet.

nevemben, mint a kormány és a kormányzó nevében is a német erők kivonását, amit Hitler – amint a jegyzőkönyvi kihallgatásom alkalmával is kifejezésre juttattam – azzal a leghatározottabb felelettel válaszolt meg, hogy előbb a zsidókérdést kell megoldani. Ez volt június 6-án vagy 7-én. A leghevesebb kifakadással mondta. Tudta azt, hogy szóba kerül ez a kérdés, az a követelésem, hogy kivonják a csapatokat.²³⁹ Akkor minden kérdésben más álláspontra helyezkedhetett volna a magyar kormány, ezt vagy am azt nem teljesítette volna, gondolhatott volna más megoldásokra külpolitikai vonatkozásokban is, míg a fegyveres nyomás alatt tűrnie kellett, ha valami a meggyőződése ellen is volt. Veessenmayer kérdezte is az elutazásom előtt, hogy milyen pontok lesznek a legfontosabbak, amelyeket előadni kívánok. Akkor megmondtam neki: a Gestapo és a hadsereg kivonását és a szuverenitás teljes helyreállítását.²⁴⁰ Erre már készültek, mert nemcsak Hitler, hanem utána Ribbentrop és Himmler is, akik előtt szintén a legnyomatékosabban szóvá tettem ezt a kérdést, hasonló szellemben válaszoltak, és úgy nyilatkoztak, hogy először a zsidókérdést meg kell oldani. Ez volt az ő nyomásuk és álláspontjuk ebben a kérdésben. Az én saját meggyőződésem távolról sem az volt, hogy a német kívánságoknak eleget tegyünk. A vádiratban példának okáért az van, hogy nem akadályoztam meg a politikusok kivitelét, semmit nem tettem, hogy megakadályozzam a zsidók deportálását, semmit nem tettem, hogy visszajöjjenek a politikusok stb. Ezeket meg tudom cáfolni, és részben már meg is cáfoltam eddig is, de a jövőben is meg tudom cáfolni, mert igenis sok kérdésben, éspedig döntő kérdésben ellenkezésbe, elmentésbe kerültem Veessenmayerrel, és követeltem ezt meg am azt, sok kérdésben konkrét eredménnyel is. Birtokok felszabadultak, emberek szabadon bocsáttattak. Politikai foglyok szabadon lettek bocsátva. Amikor tudomásul vettem, hogy Bánffy Dánielt tartóztatták, két óra alatt szabaddá tettem. Szóval, sok kérdésben pozitív eredményt értem el, a többi kérdésben nem tudtam elérni pozitív eredményt.

ELNÖK: Válaszában már továbbment a kérdésemen.

SZTÓJAY: Csak azt akarom ezzel alátámasztani, hogy az én felfogásom más volt, mint ami de facto bekövetkezett, és mint ami katasztrofálisan lebonyolódott, ami a jelen lévő megszálló hadsereg nyomása alatt, és a német fegyveres erővel való fenyegetés mellett ki lett erőszakolva. Nekem más álláspontom volt.

ELNÖK: Még egyet mondjon el egészen röviden: lemondásának a körülményeit. Nem vád tárgya, nem tartozik szorosan az ügyszökhöz, csak éppen azért, hogy kerek egész legyen.

SZTÓJAY: Ami nem nyert kifejezést sem a vádiratban, sem az én jegyzőkönyvi kihallgatásom alkalmával: én először lemondtam június végén az auschwitzi hírek kapcsán, és kértem a kormányzó úrtól lemondásom elfogadását. A kormányzó úr akkor arra kért, hogy maradjak még néhány napig, akkor majd beszélünk még erről. Időközben ő egy katona-kormány létesítésére gondolt, azzal a tervvel foglalkozott, és egy konkrét

---

²³⁹ Sztójay kizárólag a Gestapo, és nem általában a német megszálló erők visszavonásával kapcsolatos Horthy-kérést tolmácsolta Hitlernek.

²⁴⁰ Ilyen tartalmú Sztójay–Veessenmayer tárgyalásról eddig nem került elő dokumentum.

listát is összeállított, amelyet azonban szükségesnek látott a németekkel előzetesen megbeszélni, nehogy egy kritikus helyzet keletkezzék. Ebből látszik, hogy akkor még a kormányzó is úgy ítélte meg a helyzetet, hogy szabadon nem cselekedhetünk, hanem egy katasztrofális krízis elkerülése végett ezt a kérdést a németekkel is tisztázni kell. Ezt ő – azt hiszem, július elején lehetett – tudomására adta a német kormánynak, amely ezt a katonai kormányt ellenezte, és követelte, hogy tovább maradjon a politikai kormány. Ekkor a kormányzó úr felkért engem, hogy maradjak továbbra is a kormány élén. Ismétlem, július eleje felé lehetett. Ez a katonakormány-alakítás azután később megint szóba került, miután a betegségem következtében teljesen kiváltam a vezetésből. Az előbb már említettem súlyos megbetegedésemet, amely napról napra fokozódott, éppen a nyomások következtében, a zsidókérdés következtében, a német megszállás és a német nyomás következtében mindinkább romlott az állapotom, mindez fokozta szívbjajomat és idegbajomat, és betegségemet súlyos stádiumba hozta. Megjegyzem, állandóan kezelt engem Balogh Mihály és Herczog professzor, amit ők bizonyíthatnak. Balogh naponta keresett engem.

ELNÖK: Ez részint köztudomású is.

SZTÓJAY: Ezen, főleg lelki nyomások alatt én összetörtem, és június végén úgyszólván halálosan megbetegedtem a szívemmel és az idegzetemmel, úgyhogy...

ELNÖK: Ettől a perctől kezdve nem vett aktív részt a kormányvezetésben.

SZTÓJAY: Nem vettem aktív részt.

ELNÖK: Az augusztus 29-i kormánylemondó nyilatkozat aláírásának körülményeit tessék röviden vázolni, ez volt eredetileg is a kérdés.

SZTÓJAY: Én szinte teljesen apatikusan, mozdulatlanul feküdtem a szanatórium-ban, minden érintkezés meg volt tiltva a külvilággal, midőn egy napon arról értesítetek engem – azt hiszem, Bárczy volt nálam –, hogy a románok kiugrottak a háborúból és a kormányzó úr most már nem várhat tovább. Amint egészséges leszek, ő egy új kormányt, éspedig katonai kormányt óhajt alakítani, amit én természetesen lemondási intézésnek vettem. Mondom, súlyosan beteg voltam és fel voltam indulva annak következtében, hogy katasztrófa előtt áll Magyarország, a front összeomlik minden oldalon; így történt a lemondásom.

ELNÖK: Nekem nincs több kérdésem. Felkérem a népbíró urakat, először itt a bal oldalon, méltóztassék kérdezni. [...]

[Faludi népbíró először Magyarország Jugoszlávia elleni hadbalépéséről, majd Feketehalmy-Czeidner és társai rehabilitálásáról kérdezte Sztójayt, aki felelősségét mindkét kérdésben tagadta.]

FALUDI NÉPBÍRÓ: Egy szakkérdés: a semleges államokban akkreditált követek sorra lemondtak; miért kellett ezeket a követeket magyar állampolgárságuktól azonnal megfosztani?

SZTÓJAY: Akkor még az volt a helyzet, hogy az országban a tisztviselő karban a fegyelmet minden körülmények között fenn kellett tartani, mert különben szétesik, rö-

tön anarchikus és kaotikus viszonyokba süllyed az ország. A kormányzó helyesnek tartotta, hogyha alakult egy alkotmányos kormány, és ha a követek esküt tettek a kormányra, az alkotmányra, akkor nem lehet jogában a követnek külföldön a kormánya és kormányzója ellen állást foglalni. Ezért történt akkoriban az állampolgárságtól való megfosztás, természetesen azzal a feltétellel, hogy a rendes viszonyok visszatérte után úgymint revízió alá kerül ez a kérdés.²⁴¹

FALUDI NÉPBÍRÓ: Egy utolsó kérdésem van még: küldött Ön jelentéseket a kormánynak arról, hogy külföldi csapatok gyülekeznek Magyarország határán?

SZTÓJAY: Arról nincs tudomásom, hogy a magyar kormánynak tudomása volt-e erről.

FALUDI NÉPBÍRÓ: De Ön küldött-e jelentéseket?

SZTÓJAY: Nem. Erről nem is szereztem tudomást. Én tulajdonképpen már január vége felé, február elején kikapcsolódtam [a] betegségem következtében.

FALUDI NÉPBÍRÓ: Igen, azt tudjuk, kérem.

SZTÓJAY: Csak azt akarom hozzátenni, hogy Burgenland vidékén állandóan voltak német csapatok, retabírozásra [újrafelszerelésre] küldve, tehát maga az, hogy ott német csapatok vannak, nem képezhette feltűnés tárgyát, csak ha azok nagyobb mérvben gyülekeznek. Berlinből ezt a helyzetet áttekinteni nem is lehetett. Ez talán a bécsi főkonzulátusnak lett volna a feladata, de tudtommal a bécsi főkonzulátus ilyen jelentést nem terjesztett elő. Akkor én már beteg voltam. Csak egy kérdést akarok még ennek kapcsán érinteni, ha a tanácselnök úr kegyeskedik hozzájárulni, amely szintén az érdeklődés keretébe tartozik: amikor a németek de facto megszállták [március] 19-én Magyarországot, akkor beigazolódott az, amitől mindig tartottam, hogy adott alkalommal, ha Magyarország nem paríroz, a szomszédos államok által megszálltatják és szétépitik a németek az országot.

ELNÖK: Erről volt szó?

SZTÓJAY: Akkor egy horvát csapat de facto át is lépte a határt, mert akkor még úgy gondolták, hogy ellenállás lesz, tehát harcolni kell, és ők is segédkezet nyújtanak a németeknek. Mondom, egy horvát csapat de facto átlépte a magyar határt, hogy részt vegyen Magyarország megszállásában. Ezt Veesenmayertől tudom, aki velem közölte ezt a dolgot, és aki közölte velem azt is, hogy tekintettel arra, hogy fegyveres ellenállásra nem került sor, ami háborúban végződött volna, ő maga volt az, aki a horvát csapatot az országból kvázi kitessékelte.

FALUDI NÉPBÍRÓ: Köszönöm, nekem nincs több kérdésem. [...]

[Heves népbíró a román kiugrásról, illetve Magyarország német megszállásáról kérdezte Sztójajt.]

---

²⁴¹ 1944. március 19. után a következő követek mondtak le állásukról: Ambró Ferenc (Madrid), Bakach-Bessenyei György (Bern), Szabó György (Helsinki), Ullein-Reviczky Antal (Stockholm), Velics László (Athén), Wodianer Andor (Lisszabon); csak Vörmlé János ankarai követ maradt a helyén. Hertelendy Andor bukaresti nagyköveti állásáról mondott le.

HEVES NÉPBÍRÓ: És mit tett ennek a megakadályozására?

SZTÓJAY: Ennek megakadályozására? Az utóbbi momentumban?

HEVES NÉPBÍRÓ: Igen, Magyarország katasztrófájának megakadályozására, vagy Magyarországnak a háborúból való kilépésére. Nem tartotta Ön ezt előbb szükségesnek?

SZTÓJAY: Nagyon üdvözlöm, hogy a bíró úr felveti ezt a kérdést, Magyarország kilépésének kérdését, mert ezáltal alkalmat ad nekem arra, hogy röviden rámutassak a kilépés lehetőségére. Az inkább akkor lett volna lehetséges, amikor nincsenek német csapatok Magyarország területén, nincs megszállás 400 000 főnyi erővel, amely kétszere-se volt a magyar hadsereg erejének, amely hadsereg kint volt a Kárpátokon túl. Más lett volna, ha az előző kormány nem feszíti túl a húrt, ami végeredményben a német megszállásra vezetett, amikor megfosztottak bennünket jelenlétük által az önálló cselekvési szabadságtól. Inkább a bizalmat igyekeztek volna fenntartani, a németekkel látszólag jó viszonyt színlelni, abban az állapotban akkor bevárhatták volna azt a momentumot, amikor annyira közelébe jut a magyar határoknak akár a szovjetországi hadsereg, akár az angol hadsereg, hogy de facto át lehet lépni a túlsó oldalra. Ellenkezőleg, túlfeszítették a húrt, provokáltak egy megszállást, amely megszállás alatt a kezünk meg volt kötve, és ilyen lépést nem tehattünk senki ellenzése nélkül. [...]

[Heves népbíró Sztójay szemére hányta, hogy nem figyelmeztette a kormányt a német megszállás veszélyére, és megkérdezte, meddig hitt a német fegyverek győzelmében.]

SZTÓJAY: Bizonyos lehetőségekben lehetett hinni addig, amíg az angolszász légi fő-lény százszázalékosan nem érvényesült. Addig még lehetett remélni, hogy döntöek azok a német fegyverek, amelyek de facto megvoltak bizonyos formában, és amelyek bizonyos idő múlva de facto érvényesülhettek volna, mert hiszen ismeretes, legalábbis úgy hallottam – talán ezek is hazugságok –, hogy megvoltak bizonyos fegyverek, atombomba, mégpedig előrehaladott stádiumban voltak. Tényleg ismeretes az, hogy például az amerikaiak Dél-Ba-jorországban valami 900 olyan modern repülőgépre akadtak, amelyeknek órasebessége 1200 kilométer volt, amelyek hivatva lettek volna az összes támadások visszaverésére, de benzin és egyéb hiányában, közlekedési utánszállítás hiányában nem jutottak már bevetés-re, különösen azért, mert az összes közlekedési vonalak az ellenséges bombázások következtében használhatatlanná váltak. Szóval, olyan imponderabiliák *[ténylegesen nem érzékel-hető dolgok]* jutottak kifejezésre és érvényesültek, amelyeket előre nem lehetett látni, hiszen a német hadsereg ereje kétségkívül elég nagy volt, egész Európát kezükben tartották.

HEVES NÉPBÍRÓ: Dátumszerűen meddig hitt Ön a német győzelemben?

SZTÓJAY: A győzelem tekintetében már bizonyos kételyek merültek fel az Oroszország-ban történt visszavonulások alkalmával, de még mindig fennállott egy kompromisszum le-hetősége. Ennek a kompromisszumnak a lehetősége még 1944-ben is meg lett volna és megvolt, ha tényleg létrejönnek és érvényesülni tudnak ezek a különleges németországi fegyverek. A tulajdonképpeni összeomlás legnyomatékosabb jelei csak az invázió bekövetke-zése után mutatkoztak. Éppen az invázió napján voltam kint a főhadiszálláson Hitlernél. [...]

[A továbbiakban Heves népbíró Sztójayt kormányalakításával kapcsolatban, Szálasiról és Endre Lászlóról kérdezte. Szamek népbíró Magyarország német megszállásáról, a kormányalakításról és a német-magyar kapcsolatokról ugyanazokat a kérdéseket tette föl mint az elnök. Hieronymi népbíró a zsidókérdés németországi rendezéséről kérdezte Sztójajt.]

ELNÖK: Van további kérdés? (Népbírók részéről nincs.) Népművelő úr?

ÓHIDY NÉPMŰVELŐ: Ön kormányának működését alkotmányosnak tartotta-e avagy nem?

SZTÓJAY: Alkotmányosnak tartottam, mert hiszen a kormány alkotmányos formalitások között jött létre.

ÓHIDY NÉPMŰVELŐ: Nem a formalitások érdekelnek, hanem a lényeg. Lényegében alkotmányosnak tartotta Ön kormánya működését, igen avagy nem?

SZTÓJAY: Igen.

ÓHIDY NÉPMŰVELŐ: A rendeleti intézkedések és a megszállás ellenére is alkotmányosnak és függetlennek tartotta?

SZTÓJAY: Igen. Én nem vagyok politikus, soha nem foglalkoztam politikával, és egész életemben nem foglalkoztam azzal a kérdéssel, hogy mi az alkotmányos és mi nem, mi a helyzet a rendeletek és a törvények körül, hiszen eredetileg katona vagyok. Már ismételtelen hangsúlyoztam, engem úgy tájékoztattak a társminiszterek, elsősorban az igazságügy- [Antal István] és a honvédelmi miniszter [Csatay Lajos], hogy a honvédelmi törvény nem tudom, hányadik §-a és alszakasza értelmében a kormány rendeleteket adhat ki, ha bizonyos szempontokból...

ELNÖK (Félbeszakítja.): Ismerte Ön az 1939. II. törvénycikket [honvédelmi törvény]?

SZTÓJAY: Igen. Erre utaltak, hivatkozván arra is, hogy az előbbi kormányok is ennek az alapján kormányoztak rendeletekkel, és azok szintén alkotmányos kormányoknak voltak tekintendők, sőt – mint látom – jelenleg is olyanoknak tekintetnek.

ELNÖK: Szóval úgy érezte, hogy a kormánynak, illetve a kormány egyes tagjainak megvan a felhatalmazásuk ilyen irányú rendeletek hozatalára.

SZTÓJAY: Igen. Az előző kormányok is ennek alapján intézkedtek, és innen sem hallottam olyan megjegyzést, hogy az előbbi kormányok nem lettek volna alkotmányosak. Pedig azok is ennek az alapján rendelkeztek, intézkedtek és intézték az ország sorsát.

ÓHIDY NÉPMŰVELŐ: És Önök mégis igyekeztek később ezeket a rendeleteket alkotmányos formában, esetleg törvény útján összefoglalni.

SZTÓJAY: Ez a gondolat nem nálam merült fel. Ez a gondolat tudtommal az igazságügy-minisztériumban vetődött fel, és pedig emlékezetem szerint a következő okokból. Hangsúlyozom, nem vagyok jogász, ezt nekem magyarázták. Azt mondták, tulajdonképpen nem is lett volna szükség erre a törvényre, mert hiszen ezeket a rendeleteket a kormány törvényes alapon bocsátotta ki, de azonkívül a parlamentben egyetlenegy hang sem szólalt fel a kormány ellen, harmadszor pedig a kormányzó is megmaradt a helyén. Így ez a három egység tulajdonképpen közösséget vállalt az alkotmányosság szempontjából e rendeletek tekintetében is. Hogy minden eshetőséggel előre számoljunk és előre gondoljunk, és hogy ez a körülmény mégis minden kétséget kizárólag kifejezésre jusson, ezért

tartották szükségesnek ezeket a rendelkezéseket egy törvényjavaslattal is kvázi legalizálni, vagy elismertetni. Ezenkívül remélni lehetett, hogy ez alkalommal a parlamentben felszólalások fognak elhangzani, amelyeknek alapján azután bizonyos nyomást is lehetett volna gyakorolni a megszálló hadseregekre, illetve a németek által támasztott követelésekkel szemben. Akkor már júniusban vagy júliusban jártunk, és inkább meg lehetett reszkirozni egy esetleges konfliktust is, mert a németek csillaga már letűnőben volt. [...]

[A továbbiakban Marosán politikai ügyész a Felvidék visszacsatolásáról és Sztójay berlini nagyköveti működéséről tett föl kérdéseket.]

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: [...] Hogyan fogadta Maga, mint magyar követ Berlinben az orosz–német meg nem támadási szerződést?²⁴² Mi volt magának az impressziója erről?

SZTÓJAY: Ezt örömmel üdvözöltem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Rendben van. Köszönöm. Most még egy kérdésem van: hitt benne komolyan, hogy ez hosszú időre szól?

SZTÓJAY: Akkoriban még hittem, hogy ez őszinte lépés Németország részéről.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Így kérdezem: hitt benne, mint diplomata, vagy hitt benne, mint katona?

SZTÓJAY: Már mint katona megállapítottam azt, hogy a németek bizonyos nagy megértést tanúsítanak, és egyengetik az útját az orosz katonaságnak, hogy a német katonai vezetésbe, a német katonai iparba, hadiiparba betekintést szerezzen, hogy a német hadiiskolán ültek orosz tisztek és számos orosz ...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Hogyan fogadta akkor ezek után Maga, amikor az orosz–német háború kitört? Ki szegte meg ezt a szerződést Maga szerint, mint diplomata szerint?

SZTÓJAY: Ezt, hiszen a barátsági szerződés létrejötté után keletkezett bizonyos...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Ismerem a létrejöttét, nem lényeges. Ki szegte meg ezt a szerződést a két fél közül, a németek-e, vagy az oroszok?

SZTÓJAY: Ahhoz kétség nem fér, hogy a németek szegték meg.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Köszönöm szépen. Most azonban következik egy nem egészen a kérdéshez tartozó, de lényegesen fontos kérdés. Hitt maga a nemzetiszocializmusban, mint olyanban, világnézetben?

SZTÓJAY: Nem. Nekem az volt...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Köszönöm. Rendben van. Nem kell magyaráznia. Nem hitt.

Most a következő kérdést teszem fel: olvasta-e Maga Hitler *Mein Kampf* című könyvét?

---

²⁴² 1939. augusztus 23-án Moszkvában írta alá Ribbentrop és Molotov a szovjet–német szerződést, az úgynevezett *Molotov–Ribbentrop paktumot*. Ennek értelmében az aláíró felek kötelezték magukat arra, hogy ha bármelyiküket harmadik állam megtámadná, nem avatkoznak a fegyveres konfliktusba. A paktum titkos záradékában a két nagyhatalom felosztotta egymás között Lengyelországot, és elhatárolták érdekszféráikat a Balti-tengertől a Fekete-tengerig.

SZTÓJAY: Végig nem olvastam, mert túlságosan terjengős és unalmassá vált. Az első pár részt tudtam, hiszen nem...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Szóval csak részleteiben olvasta?

SZTÓJAY: Részleteiben.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nem gondolta-e, hogy nagyon furcsa részleteiben olvasni el egy olyan könyvet, amelyet Németország államfője, Hitler maga írt, és amelyből Maga pontosan tudhatta volna, hogy a vezér hogyan gondolkozik és körülbelül mit akar csinálni.

SZTÓJAY: Elégé tájékozódva voltam, hogy mi áll abban a könyvben.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: A könyvnek azt a részét elolvasta, amely szerint a német területi terjeszkedések Magyarországra is vonatkoztak?²⁴³

SZTÓJAY: Ezt említettem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Szóval olvasta, emlékszik erre a fejezetre?

SZTÓJAY: Nekem jelentették, hiszen mindent lehetetlen...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Olvasta vagy nem olvasta? Nem érdekel az, hogy jelentették-e.

SZTÓJAY: Ezt nem olvastam, mert ezt tudtam.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Tudta?

SZTÓJAY: Igen.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Tehát tudta azt, hogy nemcsak Hitler könyvében, de a német náci pártban belül is [*sic!*] van egy törekvés, amely Magyarországgal szemben abban nyilvánul [*meg*], és most meg fogja tudni, hogy ezt miért mondom, a revízióval védekeznek az urak mindig, eddig még mindig mindenki a revízióval védekezett, holott saját vallomása szerint ismerte ezt a törekvést, hogy a németek a háború után a Bácskából, Baranyából, Tolnából és a Bánátból egy nemzetiségi államot fognak csinálni a németek számára. Tessék nekem csak egy szóval megmondani, milyen tökkelütött diplomata, politikus államférfi az, aki a saját országa sorsát egy olyan ország mellé köti, amely arra készít tervet, hogy a háború után területeket vesz el az illető országtól? (Zaj.)

ELNÖK: Csendet kérek!

SZTÓJAY: Erre csak egy egyszerű példával akarok rámutatni, illetve ezt megmagyarázni. Ha gyöngé egy ember, és egy erőssel áll szemben, és sehol sincs segítsége, hogy az erős embert leküzdje ...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: A jugoszlávok is gyöngék voltak!

SZTÓJAY: Magyarország mindenesetre gyöngé volt a hatalmas Németországgal szemben. Ha ez az ember sehol sem talál segítséget, akkor igyekszik az erősebbel olyan viszonyt teremteni, hogy ne kerüljön vele szembe, hanem ellenkezőleg, talán még azt a rossz szándékot is kikapcsolja, ami benne megvan. Magyarország próbált minden irányban barátokat szerezni, minden irányban próbált nexusokat szerezni. [...]

---

²⁴³ Marosán téved. A *Mein Kampf*-ban Magyarországgal kapcsolatos német tervekről nincs szó.

[A továbbiakban Marosán politikai ügyész a magyar külpolitika geopolitikai meghatározottságáról kérdezte Sztójajt.]

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Az utolsó kérdést teszem fel. Ön beszédeiben és megnyilatkozásaiban sokat beszélt a bolsevizmus elleni harcról. Felteszem a következő kérdést: olvasott-e világiéletében egyetlen könyvet Lenintől vagy Marxtól?

SZTÓJAY: Nem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nem tartja furcsának, hogy Maguk verekedtek valami ellen, amit nem is ismertek? Nincs több kérdésem. [...]

[A továbbiakban Marosán Sztójay kormányalakításáról tett föl kérdéseket. Varga védő pedig Rátz Jenőről kérdezte.]

VARGA VÉDŐ: [...] Rátz Jenő miniszterelnök-helyettesi idejében Önt tényleg helyettesítette-e, igen vagy sem?

SZTÓJAY: A helyettesítés akkor jött volna tekintetbe, ha én nem vagyok jelen az ország területén. Abban az időben hosszabb ideig nem voltam távol, legfeljebb betegségem alatt, májusban helyettesített, azt hiszem, két héten át, és amikor kezdetben pár napig eltávoztam Budapestről. Egyébként nem emlékszem, hogy ő egyedül helyettesített, ő a minisztertanácson mindig jelen volt, és őneki döntő szava, illetőleg döntő állásfoglalása annyiban volt, hogy mindig az utolsó volt előttem, az összes miniszterek után őt kértem fel állásfoglalásra, amiben az ő helyettesítési mivolta kidomborodást nyert. [...]

[A továbbiakban Varga védő Sztójajt Rátz Jenő lemondásának körülményeiről kérdezte.]

ELNÖK: Nekem egyetlenegy kérdésem lenne, nem mintha közelebbről a tárgyhoz tartoznék, kuriózumként kérdezem. Az előbb úgy érintette ezt a kérdést, hogy az invázió idején Ön kint tartózkodott a főhadiszálláson. Mi volt a célja akkor a kint tartózkodásának – csak két-három szóval – és mi volt az impressziója akkor a német álláspontot illetőleg az invázióval szemben?

SZTÓJAY: A kiutazásom célja az volt, hogy elérjem a német megszállás megszüntetését, a német csapatok és a Gestapo kivonását Magyarország területéről, hogy visszaáltsam Magyarország szuverenitását és cselekvéseiben...

ELNÖK: Köszönöm, ez a része rendben van. Ugyanilyen röviden kérném a másikat is.

SZTÓJAY: Az invázió tekintetében nekem az egyéni benyomásom az volt...

ELNÖK: Nem az Ön benyomása, a német hivatalos?

SZTÓJAY: A német hivatalos? A legoptimisztikusabban ítélték meg a helyzetet. Meghívtak engem egy katonai megbeszélésre, ahol Keitel tábornagy, aki első ember volt Hitler mellett, a legoptimisztikusabban festette a szituációt: hála Istennek, most végre megtörtént az, amire már hónapok óta várunk, most alkalmunk van ezeket megfogni és visszaverni, mert annyi erőnk van, hogy bármennyien jönnek, vissza fogjuk

tudni verni őket. Maga Hitler is a legoptimisztikusabban nyilatkozott, hogy na hát, végrehalára most nekik fogunk menni, és az összes tábornok, mind...

ELNÖK: Önnek mint katonának mi volt a véleménye erről az optimisztikus hangról?

SZTÓJAY: Én természetesen az erőviszonyokról tájékozva nem voltam, hiszen én nem ismertem a német csapatok erejét, amelyek ott, Franciaországban voltak elhelyezve. Mindenesetre az előttem nem volt minden tekintetben biztos, hogy minden olyan könnyen fog sikerülni, mert magam is részt vettem a világháborúban ilyen erőszakos partraszállásnál, ahol a döntés csak bizonyos idő múlva alakul ki, nem az első napon, mert ha az első napon valami nem sikerül, sikerülhet a következő napokon. Viszont arról sem voltam tájékozódva, hogy az ellenséges repülőerők annyira lebombázták a közlekedési vonalakat, hogy az erőket, amelyek ott voltak...

ELNÖK: Igen, ez már nem a per témájára tartozik. Köszönöm szépen. A magam részéről most legalább egyelőre be van fejezve a kihallgatása. Kérem, üljön oda a fogházor mellé.

Kérem Rátz II.r. vádlott elővezetését.

(Sztójayhoz.) Az iratait vigye magával!

(A fogházorhoz.) A széket legyen szíves tegye el innen.

RÁTZ JENŐ KIHALLGATÁSA

ELNÖK: Megértette, mivel van vádolva? Tegnap ismertettem a vádiratot. Bűnösnek érzi-e magát?

RÁTZ: A vádat megértettem. Bűnösnek nem érzem magam, mert egy adott politikai és háborús helyzetben eskümhöz híven iparkodtam hazámat szolgálni.

ELNÖK: Igen. Kérem, mielőtt az egyes vádpontokra rátérnék, Öntől is egy rövid, pusztán a tényeket tartalmazó és politikai vonatkozásoktól ment curriculum vitae-t [ön-életrajz] kérek. Pusztán, röviden, az adatokat. Legfeljebb öt percig kérem.

RÁTZ: Igen. 1882-ben születtem, tisztviselőcsaládból. Gimnáziumot végeztem, utána...

ELNÖK: Hangosabban kérem!

RÁTZ: ...két szemeszter teológiát hallgattam, azután a Ludovika Akadémiára mentem. 1904-ben lettem hadnagy. Négyévi csapatszolgálat után a felsőtiszti tanfolyamra vezényeltek, onnan a császári és királyi hadiiskolába, Bécsbe. A hadiiskola elvégzése után a vezérkarhoz osztottak be, és Kassára kerültem a 77. dandárhoz, avval mentem ki a világháborúba.

Két és negyed évet töltöttem egyhuzamban az orosz fronton, körülbelül négy vagy öt különféle beosztásban, dandártól egészen hadsereg-parancsnokságig. Akkor hazakerültem a Honvédelmi Minisztériumba, ahol a hadilevéltár és a hadimúzeum alapjait raktam le.²⁴⁴ Utána az olasz hadszíntérre kerültem 1918. januárban, és az összeomlásig kint voltam a fronton.

---

²⁴⁴ A Hadtörténeti Levéltár és Múzeum megalapításához Rátz Jenőnek nem sok köze volt. A Levéltárat Gabányi János, a Múzeumot Aggházy Kornél szervezte meg.

Az összeomlás után Sebenicóból kerültem haza Budapestre, ahol jelentkeztem a Honvédelmi Minisztériumban. Arra utasítottak, hogy menjek el a kiindulási állomásomra, Kassára. Kassán szolgáltam egészen addig, amíg a csehek Kassára bevonultak. Akkor ott maradtam civilben, és az új honvédségbe 1919. szeptember 1-jén léptem megint be Miskolcra. Először Miskolcon a körzetparancsnokságnál teljesítettem szolgálatot, azután a miskolci hadosztály vezérkari főnöke lettem, és 1920-ban vezényeltek fel Budapestre, az akkor felállított magyar vezérkari iskolába, a hadtörténelem, a stratégia és a katonai földrajz tanárává. Négyévi tanárkodás után a központba kerültem. Először a szabályzatszerkesztői osztályt vezettem három-három és fél évig, azután a vezérkar személyi ügyeit, a vezérkari és a tábornoki továbbképzésen dolgoztam 1930-ig.

1930-ban kb. hat hónapig voltam a vezérkar főnökének szármegyedje, utána pedig a vezérkari iskolának, a hadiakadémiának [a] parancsnoka 1935. januárig. 1935. januártól 1936. májusig a vezérkar főnökének helyettese voltam. 1936. májustól 1936. szeptemberig budapesti hadtestparancsnok, 1936. szeptember 2-től 1938. május 15-ig a honvéd vezérkar főnöke, és május 15-től november 15-ig honvédelmi miniszter voltam. Akkor nyugdíjba mentem.

1938 talán júniusában választottak meg képviselővé az abádszalóki kerületben. Ezt a kerületet képviseltem egészen a Teleki-féle választásokig, 1939. júniusig.²⁴⁵

ELNÖK: Kicsit hangosabban, még én sem hallom jól. Tessék!

RÁTZ: 1939. júniustól egészen 1944. március 22-ig magánember voltam és vitézi telkemen éltem. 1944. március 22-én a Sztójay-kormányban lettem tárca nélküli miniszter, a miniszterelnök helyettesítésével megbízva. Június 2-án lemondtam. A lemondásom elhalasztódott, mert a miniszterelnök akkor ment Berlinbe bemutatkozó látogatásra. Véglegesen június 12-én váltam ki a kabinetből, a felmentésem ellenben csak július 20-án kaptam meg, a felmentő kéziratban arra utalással, hogy már júniusban kértem a felmentésemet. Mint tárca nélküli minisztert választottak meg május végén Sárospatak képviselőjévé. Lemondásom után képviselő voltam egészen novemberig. Akkor felsőházi taggá neveztek ki, és novemberben választottak meg azután a felsőház elnökévé. Evvel befejeztem.

ELNÖK: Kérem, akkor most 1936-nál kezdje el a vallomását, amikor Ön 1936. szeptember 4-én a honvéd vezérkar főnöki állását elfoglalja.

RÁTZ: Igen.

ELNÖK: Tessék!

RÁTZ: Amikor a főnöki állást elfoglaltam, először a részletekben tájékoztam mindazokról a munkálatokról, amelyeket elődöm [Somkuthy József] végzett és a részletekben tájékoztam a honvédség felszerelése és nagysága iránt is, ami addig módomban nem állott, és akkor konstatálnom kellett azt, hogy egy olyan honvédség vezetését vettem át, amely honvédség elavult fegyverekkel és igen kis létszámmal nem képes arra, hogy az ország területi integritását biztosíthassa. A vezérkar különféle osztályainak meghagy-

---

²⁴⁵ Rátz Jenőt 1938. július 10-én választották képviselővé Abádszalókon. Ellenfele Meskó Zoltán volt. A Horthy-korszak utolsó országgyűlési választásait 1939. május 28-29-én rendezték meg.

tam, hogy előtanulmányokat folytassanak, hogy Magyarország erejéhez és gazdasági erejéhez mért hadseregszervezésre javaslatot terjeszthessek elő. Ezek a munkálatok folytak, és kb. 1937 áprilisában fejeződtek be, amikor az új hadrendet elkészítettük, és ennek okadatolásához egy memorandumot, egy pro memoriát szerkesztettünk. Május első napjaiban adtam át ezt az egész munkálatot.

ELNÖK: Mi volt ennek a lényege?

RÁTZ: Ennek a lényege az volt, hogy Magyarország állítson fel egy huszonegy gyaloghadosztályból álló hadsereget, négy gyorsan mozgó hadosztályt, egy repülőhadosztályt. Ezeket hét hadtestbe tagoltuk, a hét hadtestet három hadseregbe, úgyhogy minden hadosztályhoz, minden hadtesthez és minden hadsereghez megfelelő ún. közvetlen alakulatokat is beosszunk, és egy fővezérséget szintén közvetlen alakulatokkal, csapatokkal és intézetekkel lássunk el. Ennek a vezérkar számítása szerint az egyszeri felszerelése és tartalék lőszerrel való ellátása 1300 millióba, a Honvédelmi Minisztérium szerint pedig 1700 millióba került volna. Ebből kb. 800 millió volt az egyszeri felszerelés, minden tartalék felszerelés nélkül, és 900 millió volt a tartalék lőszer ára.

A szolgálati utam mint vezérkari főnöknek a honvédelmi miniszteren [*Röder Vilmos*] keresztül vezetett az összkormányhoz, tehát átadtam a honvédelmi miniszternek [*Röder Vilmos*] ezt a tervezetet, és vártam a kormány elhatározását, de még inkább azt, hogy a kormány meghívjon egyszer egy ülésére, hogy előadhassam, miért kell és miért tartom szükségesnek ezt a hadsereg-megnagyobbítást és modernizálást. Eltelt egész május, eltelt egész június, feleletet nem kaptam. Akkor annak az emlékiratnak a lényeges részeit a részletek nélkül újból elkészítettem a kormányzó úr részére, és június végén a kormányzónak egy három és fél órás audienciában előadtam. Az audiencia végén az volt az érzésem, hogy most már biztosítva van a tervezet végrehajtása. Múlt az idő, és november...

ELNÖK: Ön ezt egy esetleg bekövetkezendő és akkor már Ön által látott háborús konfliktus esetére terjesztette elő?

RÁTZ: Egy ilyen emlékirat előterjesztése a vezérkar főnökének kötelessége évenként is.

ELNÖK: Igen, de én csak kérdezem, hozzávetőleg felmerült-e ez a gondolat Önben már ekkor?

RÁTZ: A gondolat felvetődött, mert a vezérkar nyilvántartotta Európa valamennyi államának fegyverkezését, és ebből a fegyverkezési ütemből, hogy így mondjam, következtetni lehetett arra, hogy 1940 körül Európában háború lesz.

ELNÖK: Igen. Mikor jött erre a tudatra Ön, kérem?

RÁTZ: 1936 karácsony táján, amikor az adatokat megkaptam.

ELNÖK: Akkor már Ön tisztán látta ezt a körülményt?

RÁTZ: Akkor már tisztán lehetett látni, hogy Európában 1940 körül háború lesz, mert egyes hatalmak más hatalmakkal szemben kb. kétévi előnyt szereztek a fegyverkezés terén.

ELNÖK: Az egyes hatalmak alatt Németország és Olaszország értendő?

RÁTZ: Igen.

ELNÖK: Tessék!

RÁTZ: Magyarország földrajzi helyzete folytán az volt az érzésem, hogy egy általános európai háborúból, bárhol tör is ki, Magyarország ki nem maradhat.

ELNÖK: Ez volt a felfogása?

RÁTZ: Akár akar, akár nem akar kimaradni.

ELNÖK: Mi volt ennek Ön szerint az indoka?

RÁTZ: Ennek az indoka az, hogy a mai viszonyok között ún. izolált háború lehetetlen. Az egyes hatalmak között az érdekszálak...

ELNÖK: Nem látott eleven cáfolatot erre vonatkozóan a mostani világháború folyamán?

RÁTZ: Csak olyan államok [esetében], amelyek teljesen a periférián fekszenek.

ELNÖK: Nehezen tudom elképzelni, Bulgária mennyiben feküdt egészen periférián?

RÁTZ: Bulgária is benne volt a háborúban, nem ténylegesen az első időben, de benne volt.

ELNÖK: Bárcsak mi is úgy lettünk volna benne!²⁴⁶

RÁTZ: De Magyarország háborús állapotát sem attól az időponttól kell számítani, amikor csapataink ténylegesen kimentek a harctérre.

ELNÖK: Igen. Tessék tovább! Szóval akkor már látta a két évvel előbbre álló német–olasz fegyverkezésből és általában az összes államok fegyverkezési üteméből, hogy 1940-ben már megérik a helyzet a háború kitörésére és éppen fekvésünknel, geopolitikai viszonyainknál fogva abból ki nem maradhatunk. Hogyan látta Ön a helyzetet, hogy Magyarország mely oldalra lesz kénytelen állni? Mint katona, aki ezeket a körülményeket így tudta értékelni már 1936-ban, nyilván ezt is legalább körvonalakban már látta?

RÁTZ: A vezérkar már az 1930-as évek elején megpróbálkozott különféle hatalmaknál a fegyverkezés tekintetében segítséget kérni, hiszen a mi iparunk annyira hátramaradt volt, hogy egyedül egy modest hadsereget nem tudtunk volna felszerelni. Magyarország tényleges segítséget csak Németországtól és Olaszországtól kapott. Franciaország és Anglia még a legcsekélyebb katonai közeledést is visszautasította.

ELNÖK: Hogyan értsem ezt, hogy „katonai közeledés”?

RÁTZ: Ezalatt azt értem, hogy a hatalmak akár szövetségben voltak, akár barátságban, a hírszerzés és a hírcsere tekintetében bizonyos érintkezést vettek fel egymással.

ELNÖK: Nem annak tulajdonította-e Ön ezt a magatartást, hogy az angolszász hatalmak már ebben az időben elkönyvelték Magyarországot a másik oldalnak?

RÁTZ: Akkoriban még nem. Erről csak utólag értesültem, 1939-ben, amikor már nem voltam aktív. Azt hiszem, a Kereskedelmi Minisztérium fordult ekkor Angliához és Amerikához repülőgépekért, és azzal utasították el, hogy Magyarország, ha háború lesz, kénytelen lesz Németország oldalán lenni.

ELNÖK: Szóval 1938-ban ez még nem volt plauzibilis [valószínű]?

RÁTZ: Akkor ezt nem láttam.

---

²⁴⁶ Az elnök itt arra céloz, hogy Bulgária – bár Németország szövetségese volt a második világháború idején – mégsem üzent hadat a Szovjetuniónak, és területén 1944 szeptemberéig nem folytak harcok

ELNÖK: Ön akkor a kormányzónak egy három és fél óras kihallgatás keretében előterjesztést tett. Tessék erről beszélni!

RÁTZ: Az volt az érzésem, hogy a kormányzó úr teljesen megértette és szükségesnek találta tervezetemet, és hogy annak megvalósítása nemsokára meg fog indulni. Ezt azért tartottam szükségesnek, mert valamennyi állam erősen fegyverkezett, megvolt az a veszély, hogy szakmunkásaink szétszélednek az egész világon, mert mindenütt jobb kereseti viszonyokat találnak, mint idehaza. Nem történt azonban semmi egészen november 10-ig. Akkor volt a kormányzónál egy értekezlet, ahol Darányi miniszterelnök előadta a vezérkar követeléseit, a honvédelmi miniszter [*Röder Vilmos*] ugyanezt részleteiben fejtegette. A pénzügyminiszter [*Fabinyi Tihamér*] azt válaszolta, hogy ő csak minden második évben tudna százmilliót a rendes költségvetésen kívül erre a fegyverkezésre biztosítani. Az értekezlet negyedik tagjának, Imrédynek, aki akkor a Nemzeti Bank elnöke volt, az volt a véleménye, hogy amit a pénzügyminiszter [*Fabinyi Tihamér*] csak minden második évben adhat, ő talán évenként is elő tudja majd állítani, pozitíve azonban ezt nem tudja mondani, újból kell tanulmányoznia a helyzetet. Az értekezlet különben döntés nélkül ment széjjel.

Megint vártam. Elmúlt a november, a december, semmi határozat felterjesztésemre nem történt. Erre január 2-án levélben kértem a honvédelmi minisztert [*Röder Vilmos*], hogy eszközölje ki a kormányzónál felmentésemet, azzal az indoklással, hogy a meglévő honvédséggel az ország integritását és védelmét nem tudom garantálni, és ezért a felelősséget nem vállalhatom. Felmentési kérvényemet a kormányzó nem fogadta el. Miután a vezérkar főnökének állása egy tisztán katonai állás, kénytelen voltam helyemen megmaradni.

Eredmény annyiban volt, hogy márciusban – azt hiszem, még az Anschluss előtt – Darányi miniszterelnök meghirdette a győri programot, a milliárdos beruházási tervezetet, amelyből a honvédség részére 600 millió pengőt biztosítottak. Így indult meg azután a honvédség felszerelése. Közben azután Darányi lemondott, Imrédy vette át a kormányt és én lettem a honvédelmi miniszter. Azzal érveltek, hogy én voltam az, aki a terveket csinálta, tehát a végrehajtás is legyen az enyém, és a tisztikar csak abban tud megnyugodni, ha én leszek a honvédelmi miniszter, hogy biztosan menjen a dolog.

Így lettem honvédelmi miniszter és így jutottam tulajdonképpen a politikai életbe. Mint honvédelmi miniszter tényleg hozzákezdtam a hadsereg felszerelésének előállításához és félévi miniszterségem alatt körülbelül 480 millió pengő értékű megrendelést adtam a magyar hadiiparnak.

Közbejött a kormányzó augusztusi németországi útja, amelyre én is elkísértem. Amikor Magyarországról elindultunk, nem tudtam, hogy ők ott különösebb politikai kérdéseket is fognak tárgyalni, azt hittem, hogy egy normális látogatás lesz. Csupán kint tudtam meg, hogy a csehszlovák helyzet kerül szőnyegre. Én csak a katonákkal érintkeztem, csupán Berlinből való elutazásunk előtt volt egy audienciám Hitlernél, a német kancellárnál, amely audiencia alkalmával azt szerettem volna megtudni, hogy Németország mit csinál abban az esetben, ha mi is belekerülünk Csehország felszámolásába. Erre azonban Hitler nem adott választ. A német vezérkar csak tiszta katonai

megbeszélésekre adott engedélyt. Én tehát semmiféle katonai egyezményt nem kötöttem odakint, és tudtommal politikai egyezményt sem kötött senki, mert hiszen olyan gyengék voltunk, hogy háborúba belesodródni tiszta örület lett volna.

ELNÖK: Ebben az időben.

RÁTZ: A honvédség 21 dandárból állt, még [első] világháborús fegyverzettel, tehát teljesen ócskán felszerelve.

ELNÖK: 1941-ben is ez volt a helyzet?

RÁTZ: Részletesen nem tudom, de akkor már az 1938-as megrendelésből biztosan befutott valami.

ELNÖK: Az Imrédy-kormányban viselt honvédelmi miniszteri állásáról miért mondott le?

RÁTZ: Azért, mert kétszer egymás után olyan vezérkari főnököket kaptam munkatársakul – Keresztes-Fischer Lajost és Werth Henriket –, akikkel az én egész katonai felfogásom ellenkezett és tudtam, hogy velük együtt dolgozni nem tudok.

ELNÖK: Mondja el néhány szóval, mi volt a differencia?

RÁTZ: Keresztes-Fischer Lajosból hiányzott a nagyvonalúság. Németül úgy mondják „kleinkrämer” volt, aprólékos ember, aki nagyban és egészben intrikákkal jutott a magas pozícióba, amelyben volt.

Werth Henrikkel pedig a fegyelem és a tiszti felfogás tekintetében nem voltunk egy nézeten. Én szabadabb szellemet követeltem a tisztikartól, ő pedig szigorúan a Szolgálati Szabályzat alapjára helyezkedett.

ELNÖK: Ideológiai síkon azonban nem volt differencia?

RÁTZ: Ideológiailag nem.

ELNÖK: Ön tehát ezekből az okokból lemondott. Tovább nem foglalkozott politikával 1944 márciusáig?

RÁTZ: 1939 közepéig képviselő voltam. Az új választásoknál már nem léptem fel, kimaradtam.

ELNÖK: Egészen 1944 márciusáig, a német megszállásig, amikor Önre esett a választás bizonyos körülményeknél fogva.

Ezzel a résszel ma befejezzük. Március 7-én reggel fél kilenc órakor folytatjuk a fő-tárgyalást.

(A főtárgyalás délután 1 óra 54 perckor fejeződött be.)

A tárgyalás harmadik napja

1946. március 7.

DR. PÁLOSI BÉLA ELNÖK: A népbíróság folytatja Sztójay Döme és társai bűnügyében a legutóbb félbeszakított főtárgyalást. Kérem Sztójay Döme és Rátz Jenő vádlottak elővezetését. (Fogházőrök elővezetik a két vádlottat.)

A tárgyalást megnyitom. Megállapítom, hogy a népbíró urak, a vád és a védelem képviselői jelen vannak. Folytatjuk Rátz Jenő félbeszakított kihallgatását.

Nagyjából eljutottunk 1944. március 19-ig, ameddig előadása szerint kikapcsolódott a politikából, és március 19. után kapcsolódott aktíve újból bele. Tessék idevonatkozó védekezését ettől az időponttól kezdve előadni!

RÁTZ: Legyen szabad előbbi vallomásomhoz valamit hozzáfűzni.

ELNÖK: Tessék.

RÁTZ: Amit mint vezérkari főnök és honvédelmi miniszter cselekedtem, azt a szolgálati utasítások szerint tettem, mint kötelességemet, melyre honvédesküm és a miniszteri esküm kötelezett. Hogy én az 1939. évi háborút előkészítettem volna, ez a vád felfogásom szerint már csak azért sem állja meg helyét, mert egészen más katonai és politikai viszonyok között intéztem dolgaimat vezérkari főnöki minőségemben. Akkor ugyanis még velünk szemben állott Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia úgynevezett kisantant-szövetsége, melynek katonai ereje Magyarország katonai erejénél négyszer, majdnem ötször nagyobb volt, így tehát becsületbeli kötelességem is volt hivatali kötelességemen kívül az, hogy az ország védképességét, amelyért mint vezérkari főnök és mint miniszter felelős voltam, minél magasabbra emeljem. Még azt akarom megjegyezni, hogy Németországban nyilvános szereplésem alatt összesen három ízben jártam, 1937 tavaszán, amikor mint vezérkari főnök a német vezérkar főnökét [*Ludwig von Beck*] látogattam meg, és rajta kívül senkivel nem érintkeztem; másodszor 1939 őszén, amikor a német hadgyakorlatokon jártam, és harmadszor, amikor a kormányzót az utazására elkísértem. Csak az utolsó alkalommal volt audienciám Hitlernél. Erre az időszakra esik – 1939. január végén és február elején – három beszédem, melyeket a Magyar Élet Mozgalom programjának ismertetésére tartottam Szegeden, Miskolcon és Kalocsán.²⁴⁷ Az 1939. júniusi [*helyesen: májusi*] választásoknál nem vállaltam mandátumot, kikapcsolódtam a politikából, az időm legnagyobb részét lent töltöttem a vitézi telkemen, és csak a téli hónapokban voltam Budapesten. 1940-ben, amikor az erdélyi feszültség állott elő, külön feljöttem Budapestre, hogy figyelmeztessem az akkori honvédelmi minisztert, Barthát, hogy igen veszedelmes dolog volna most háborús cselekményt kezdeni Romániával, először azért, mert Románia hadereje sokkal nagyobb, mint a mienk, másodszor pedig azért, mert a német és olasz szövetség nem engedheti meg azt, hogy a háta mögött különháború legyen.

²⁴⁷ Rátz szegedi beszédére lásd az 58. sz. jegyzet. Hasonló tartalmú beszédet mondott Miskolcon 1939. január 29-én és Kalocsán február 12-én. Részletesen lásd *Új Magyarország*, 1939. január 31. 6.; 1939. február 14. 3–4.

ELNÖK: Erre az időre vonatkozólag a bíróság egyelőre nem helyez nagyobb súlyt a vallomásra, úgyhogy ezt részletesebben taglalni nem is szükséges. Ha szükséges lesz, akkor még lesz mód ennek az elmondására, illetőleg ha a bíró urak, az ügyész urak, vagy a védelem szükségesnek fogja látni, akkor majd ilyen irányban kérdést tesznek. Egyelőre azonban én nem kérek erre vonatkozólag további előadást, hanem most tessék az 1944. március 19-i részt elmondani.

RÁTZ: Az Imrédy-féle Magyar Megújulás Pártjának voltam tagja. 1944. március 19-én a Magyar Színházban volt az *Egyedül Vagyunk* és a *Magyar Futár*nak egy matinéja. Ezen vettem részt, azt hallgattam, amikor előadás közben kiszólitottak, hogy a német követségnek egy titkára akar velem beszélni. Akkor tudtam meg, hogy Magyarországot német csapatok szállták meg.

ELNÖK: Ez hány órákor lehetett?

RÁTZ: Délben, fél tizenkettő tájban.

ELNÖK: Mit tudott meg akkor?

RÁTZ: Megtudtam, hogy az új német követ [*Edmund Veessenmayer*] a kormányzó úrral együtt most érkezett Budapestre, s a különböző pártok embereivel beszélni óhajt. A matinéről Rajniss Ferencsel mentünk el a német követségre, ahol a többi pártból is találtunk néhány férfit. Emlékezetem szerint ott volt Baky László, Ruszkay Jenő, Mecsér András, Jurcsék Béla, másnak a neve nem jut eszembe. Veessenmayer német követ bejött, bemutatkozott és a következőket mondta: a német csapatok megszállták Magyarországot, mert a Kállay-kormány politikája olyan volt, hogy abban Németország már nem bízhatott. Neki az a feladata, hogy a kormányzó úrral egyetértésben új kormányt neveztesen ki. Arra kér bennünket, hogy minden miniszteri posztra ajánljunk neki három embert, hogy ő a kormányzó úrral ebben a tekintetben tárgyalásokat folytathasson. Külön megkérdeztük, mit jelent az, hogy ő Németország teljhatalmú megbízottja Magyarország részére. Erre ő azt a választ adta, hogy ez az itt levő összes német csapatok, intézetek, rendőrség és egyebek feletti teljes hatalmat biztosítja neki, és nem vonatkozik a magyar ügyekre. Ezt a listát hosszabb tárgyalás után az ott levők megállapították. Szükséges elmondani, hogy kiket jelöltünk? Emlékezetem szerint a miniszterelnöki helyre Imrédy Béla, Ruszkay Jenő és én voltunk jelölve, belügyminiszter... [...]

[Elnök megismételteti Ráttal a német követségen megjelentek névsorát.]

ELNÖK: Tudná-e annak magyarázatát találni, hogy miért éppen Önök voltak azok, akiket akkor felcítáltak?

RÁTZ: A különféle úgynevezett jobboldali pártok...

ELNÖK: Mondjuk, talán nem is így teszem fel a kérdést, mert hogy miért hívták fel Rajniss Ferencet, Baky Lászlót stb., azt még valahogy rögtön átlátja az ember. De Ön előzőleg évek során át ki volt kapcsolódva a politikából. Mi volt az oka annak, hogy Veessenmayernek, aki az itteni belpolitikai helyzettel nem nagyon volt tisztában abban az időben, éppen Önre esett a választása?

RÁTZ: Másképpen nem tudom magyarázni, mint hogy a Magyar Megújulás Pártjában én voltam Imrédy helyettese.

ELNÖK: Ez is egy magyarázat. Tessék tovább.

RÁTZ: Összeállítottunk három-három emberből álló listát minden miniszteri posztra.

ELNÖK: Önök hatan állították össze ezt a listát?

RÁTZ: Még mások is voltak ott, de már nem tudom, hogy kik voltak azok. Szóval minden pártból két-három ember volt ott.

ELNÖK: Közbevetőleg megkérdezem: milyen volt a viszony Ön és a kormányzó között?

RÁTZ: Nem volt semmi ellentét, vagy ilyesmi. Avval váltunk el, amikor én 1938-ban audiencián voltam nála...

ELNÖK: Na jó, 1938-tól 1944-ig hat év telt el. Közben nem volt semmi?

RÁTZ: Semmi. Volt egy cikkem, amelyet a kormányzóhelyettesi választás előtt írtam, a címe az volt, hogy „A történelem az élet mestere”.²⁴⁸ Arra akartam felhívni a nemzet figyelmét, hogy ilyen zavaros időkben dinasztia-alapítási kísérletek veszedelemmel járnak. Összehasonlítottam a II. Rákóczi György-féle lengyel háborút ezekkel az időkkel. Tudtommal más ellentét nem volt közöttünk.

ELNÖK: Ez mindenesetre ok lehetett egy bizonyos ellentétre.

RÁTZ: Összeállítottuk a listát. A tanácskozáson maga Veessenmayer nem vett részt. Amikor a lista megvolt, úgy emlékszem, hogy Mecsér adta át Veessenmayernek, aki utána bejött, és a következőket állapította meg. A miniszterelnökségre ő Imrédyt fogja a kormányzónak javasolni. Azt hiszi, hogy én önként is lemondok erről a helyről, mert tudja rólam, hogy én szakember vagyok. Ugyanezt feltételezi Ruszkayról is. Engem honvédelmi miniszternek fog javasolni. A többi tárcára már nem emlékszem vissza, mert engem nem érintett. Evvel a délelőtti tanácskozás véget ért, és délután jöttünk újból össze, amikor a mi pártunk képviselőjében már Imrédy Béla és Jaross Andor is ott volt.

ELNÖK: Tud azután arról, hogy a kormányzó...

RÁTZ: Nem fogadta el a listát.

ELNÖK: Mi lehetett az oka annak, hogy sem Imrédy, sem Ön, sem Ruszkay nem konveniólt *[felelt meg]* a kormányzónak?

RÁTZ: Imrédy, amikor délután megtudta, hogy Veessenmayer őt javasolta, azt mondta, hogy addig nem is nyilatkozik, hogy elfogadja-e, vagy nem, míg a kormányzó úrnál audiencián nem volt, és vele megbeszélést nem folytatott. Ezt meg is kapta, és ott Imrédy nem vállalta. Engem arra utasított Veessenmayer szerint...

ELNÖK: Eddig az iratok alapján és Sztójay kihallgatása során nem egészen ez világlik ki, hanem inkább az, hogy a kormányzó elzárkózott Imrédy megbízatásától.

RÁTZ: Én nem voltam az audiencián, én csak abból tudom ezt, amit Imrédy mondott. Engem állítólag avval utasított el a kormányzó, hogy 1938 óta nem voltam aktív a hadseregben, azóta nagy változások, nagy átszervezések következtek be, amelyek menetét zavarná, ha olyan ember jönne, aki nem volt ott az elindításnál.

---

²⁴⁸ Ilyen tartalmú cikket a korabeli sajtóban nem találtunk.

ELNÖK: De az Ön személyétől nem zárkózott el, csak a honvédelmi miniszterségtől?

RÁTZ: A személyemtől nem zárkózott el, legalább[is] Veesenmayer azt mondta, hogy bármely más posztra alkalmasnak talált. Ennek a kísérletnek megghiúsulása után azután Sztójay vette át a kormányalakítás körüli megbeszéléseket, amelyek [március] 19-től a 22-től 23-ra virradó éjjelig húzódtak. Már úgy volt, hogy a Magyar Megújulás Pártja nem fog részt venni. Éjjél után jött egy közbevető javaslat – hogy kitől származott, azt nem tudom –, hogy ha a Magyar Megújulás Pártja három miniszteri posztot kap meg, akkor részt fogunk venni benne. Ezek voltak: a belügyminisztérium, azután vagy az ipar[i], vagy [a] kereskedelmi tárca, és egy harmadik tárcáról is lett volna szó. Minthogy azonban a jelöltek már megvoltak, egy közbeeső megoldást kerestek, s így jutottam én mint tárca nélküli miniszter, s mint a párt képviselője a kormányba. Ezt határozottan csak a pártom kívánságára vállaltam. Azután kaptam a megbízatást, hogy a miniszterelnököt fogom helyettesíteni.

ELNÖK: Talán most röviden világítsa meg azt a célkitűzést, vagy azt a programot, amely Önben volt március 19-én, amikor vállalta ebben a minisztériumban, ebben a kabinetben ezt a miniszteri állást, figyelemmel arra, hogy a rendőrségi vallomásából is kitűnőleg Ön már 1941-ben is jól látta, hogy Németország a háborút nem nyerheti meg.²⁴⁹

RÁTZ: Ez így nem stimmel egészen. Azt szögeztem le...

ELNÖK: Ha nem is egészen ezekkel a szavakkal, de az értelme ez volt.

RÁTZ: Az úgynevezett Blitzkriegről [villámháború] volt akkor szó.

ELNÖK: A *Nemzetőr*ben megjelent egy cikke 1942-ben, amelyben állást foglalt emellett, és mint katona, nyilván jól tudta, hogy mit mond, és igaza is volt száz százalékban, hogy ezt a háborút Németország villámháborúval tudja megnyerni.²⁵⁰ A villámháború már régen megtorpant, Ön már Sztálingrád alkalmával, sőt jóval előtte is mint katona látta a bekövetkezendőket, ha nem is ilyen formában, de mindenesetre látta. Milyen elgondolás vezette, vagy mi volt a cél, az indok, mert valaminek kellett lennie?

RÁTZ: Ha a katonavezető egy-egy visszacsapás alkalmával rögtön feladja a reményt, hogy azt a háborút félig-meddig tisztességesen be lehet fejezni, akkor nem való a helyére. Az utolsó pillanatig bízni kell abban, hogy akár egy politikai fordulat, vagy akár egy non putarem [valami nem sejtett, váratlanul közbejött dolog] a csatatéren bekövetkezik, ami a helyzetet még megjavíthatja. Ez volt az én felfogásom.

ELNÖK: Ezt, mint egy beosztott vezérkari tisztnek a katonai felfogását mindenki koncedálja, mert jól is nézett volna ki az a katonaság, amely ilyen formában, mondjuk, 1942-ben latolgatni kezdte volna a dolgokat. Az Ön beosztása azonban nem ez volt. 1944. március 19-én már nem kellett katonának lenni ahhoz, és nem kellett különösebb széles látókörrrel és megítélőképeséggel bírni ahhoz, hogy az elkövetkezendőket tisztán lássa. Tehát akkor Ön mint katona, mint volt honvédelmi miniszter, Ön, aki 1936-ban előre látta a bekövetkezendőket, jóformán négy, hat, tíz évre előre, elvállal egy miniszterelnök-

²⁴⁹ A per iratai között nem található Rátz rendőrségi vallomása.

²⁵⁰ Ilyen tartalmú cikket Rátz Jenő nem publikált a *Nemzetőr*ben 1942-ben.

helyettesi tárcát abban a kormányban, és olyan körülmények között – ehhez valami magyarázatnak kell lenni, ehhez nem elég talán ennyi!

RÁTZ: Menteni azt, ami még menthető.

ELNÖK: Korántsem akarok vitatkozni. Ha Ön azt mondja, hogy ez volt az egyetlen ok, én ezt elfogadom és a jegyzőkönyvbe kerül. Próbálja azonban megerősíteni az emlékezőtehetségét, talán más indoka is volt?

RÁTZ: Csak az, hogy az adott helyzetben a lehető legjobb kiutat választani.

ELNÖK: Ezt tartotta a legjobb kiútnak?

RÁTZ: Igen, ezt tartottam. Nem láttam lehetőséget arra, hogy más oldalról, az ellenfelek oldaláról segítséget, vagy támogatást kaphassunk.

ELNÖK: Hát akkor tessék tovább. Elvállalta a miniszterelnök-helyettesi stallumot, le-tették az esküt és megkezdődött a minisztérium munkája.

RÁTZ: Igen. Az első minisztertanácson a minisztérium munkarendjét határozta meg Sztójay miniszterelnök, s a munka élére a zsidókérdés megoldását tette. Hogy ő mondta-e vagy más, arra már nem emlékszem: ha ez a kérdés megoldódott, akkor a megszállás körül is minden nehézség meg fog oldódni.

ELNÖK: Ezt Sztójay szájából hallotta?

RÁTZ: Nem tudom pozitíve. Vagy ő, vagy más mondta.

ELNÖK: Pedig jó lenne, ha erre pozitíve emlékeznék!

RÁTZ: Nem tudok visszaemlékezni, hogy ki mondta.

ELNÖK: Szóval erre nem emlékszik határozottan?

RÁTZ: Nem. Így indult meg a minisztérium munkája. Nekem sem a miniszterelnökségen, sem más minisztériummal kapcsolatban nem volt sem ellenőrzési, sem felülvizsgálati jogom, egyáltalán, reszortbeosztásom nem volt. Feladatul kaptam a miniszterelnöktől, hogy próbáljam meg a pártok egyesítését. Erre Imrédyvel együtt ki is dolgoztunk egy platformot, és ezt valamennyi pártnak eljuttattam. A Magyar Élet Pártja, a Magyar Megújulás Pártja el is fogadta ezt a platformot, a Magyar Nemzeti Szocialista Párt egy hosszabb memorandummal felelt erre, a Nyilaskeresztes Párt pedig azt a másfél soros lakonikus választ adta, hogy őt az egész ügy nem érdekli.²⁵¹ A Magyar Nemzeti Szocialista Párttal ezt az ő elleniraturkat megbeszéltem, annak legnagyobb részét magam is elfogadhatatlannak minősítettem, így megakadt a pártegyesítési kísérlet, és evvel tulajdonképpen a hivatalos funkciónak ezen a téren vége is volt. Utánam azután Bárdossy László próbálkozott a miniszterelnök megbízásából ugyan-ezen a téren, de az sem sikerült. Később maga a miniszterelnök vette kezébe az ügyet.

---

²⁵¹ *A Hungarista Napló* szerint Ruszkay Jenő először március 28-án találkozott a Nyilaskeresztes Párt több vezetőjével, Vágó Pállal, Szöllősi Jenővel, Gergely Gyulával és Kassai Ferencsel. A jobboldali pártok egyesítésére tett javaslatát azzal a fenyegetéssel zárta, hogy ha a Ny. P. ezt a javaslatot visszautasítja, akkor a román Vaskaró sorsára juthat. Vágó Pál ezt azzal utasította vissza, hogy a nyilasok nem ijedős emberek, nem ijedtek meg a szegedi Csillag-börtöntől sem, nem félnek Dachautól sem. Április 15-én Rátz Jenő Vajna Gábornak adott át egy tervezetet a jobboldali pártok összefogásáról. Szálasi lakonikus tömörségű válasza erre annyi volt: „A tervezetet a párt nem veszi tudomásul.” Május 13-án délből Sztójay ismét találkozott Szálasival. Röviddel e találkozó után, 13 órára pártközi értekezletet hívott össze a miniszterelnökségre, ezen Szálasi nem vett részt, Vajna pedig a miniszterelnök bevezető szavai után eltávozott.

ELNÖK: Meddig volt Ön miniszter?

RÁTZ: Először június 2-án mondtam le, akkor a lemondásomat tudomásul vette, de megkért, hogy mivel közvetlen a berlini útja előtt áll, halasszam el a döntést addig, míg ő visszajön.

ELNÖK: Mi volt az oka akkor a lemondásának?

RÁTZ: Az, hogy a német kormány az oláh kormány felszólítására, vagy kérelmére az én sárospataki beszédemnek egyes részeit kifogásolta.²⁵² A második ok volt a Weiss Manfréd-ügy.

ELNÖK: Mi volt ez a Weiss Manfréd-ügy?

RÁTZ: Az volt, hogy Himmlerék, tehát a német SD-szolgálat a Weiss Manfréd gyárat, de nemcsak a gyárat, hanem az összes Weiss Manfréd javakat 25 évre bérbe vette, és ezzel szemben az egész Weiss Manfréd rokonságot Svájcba és Portugáliába kiengedte.

ELNÖK: Tessék tovább.

RÁTZ: Sztójay kérésére, hogy halasszuk el a döntést addig, amíg Berlinből visszajön, egyelőre megmaradtam a minisztérium kebelén belül. Úgy emlékszem, 10-e táján jött vissza, utána volt minisztertanács, és 12-én este az ő lakásán a minisztereknek egy külön-megbeszélése. Június 2. és 12. között súlyosbodott a helyzet azáltal, hogy a kormányzó úr jogi véleményt adatott le a kabinetiroda útján a minisztériumnak...²⁵³

ELNÖK: Mikor volt ez?

RÁTZ: Június 2. és 10. között. Annak az volt a tartalma, hogy attól a készülő és elébe terjesztett törvényjavaslatról, amely az addigi zsidórendeleteket egy egységes törvényben az országgyűlés elé akarta terjesztani, az előzetes szankciót megtagadta avval, hogy az 1939. évi II. tc. alapján továbbra is rendeleti úton rendezzük a zsidókérdést. Ezt én vállalni nem akartam; szükségesnek tartottam, hogy ilyen súlyos kérdésben a nemzet képviselete nyilatkozzék meg, és azt törvénybe foglalja.²⁵⁴ Hozzájárult a lemondásomhoz még a következő. Mindjárt a minisztérium hivatalba lépése idején Sztójay miniszterelnök lépéseket tett a kabinet nevében a németeknél, hogy a március 19. körül lefogott politikusokat és egyéb közéleti szereplőket engedjék szabadon. Ezt a németek többször meg is ígérték, egyeseket ki is engedtek, de a zömét nem. Megígérték azt is, hogy a minisztérium tudta és beleegyezése nélkül további letartóztatásokat nem fognak eszközölni. Ezt sem tartották be, és még május végén és június elején is újabb letartóztatásokat eszközöltek.

---

²⁵² Rátz Jenő 1944. május 19-én mondott beszédet Sárospatakon. Többek között kifejtette: „A Kárpát-medence egysége megköveteli, hogy ezen a földön csak egy politikai akarat érvényesüljön. A másik politikai követelmény az, hogy egy ilyen területen bizonyos földrajzi egyensúly is érvényesül, és hibát követ el, aki nem számol az egyensúlyhelyzettel. Amint a magyarság nem mehet túl hatalmi céljaival a Kárpátokon, éppúgy a Kárpátokon átnyúló államiságok sem számíthatnak hosszú életre a Duna medencéjében. Példa rá Csehszlovákia, amely az első hűvösebb történelmi szellő hatása alatt összeomlott.” *Új Magyarország*, 1944. május 20. 3–4. E mondatokat mind a német, mind a román kormány kifogásolhatta.

²⁵³ Ilyen tartalmú, Horthy kabinetirodájából származó jogi szakvélemény nem maradt fenn.

²⁵⁴ I a fennmaradt minisztertanácsai jegyzőkönyvekben nincs nyoma annak, hogy ki javasolta a kormánytagok közül, hogy a zsidókérdést ne rendeletekkel, hanem törvénnyel rendezzék. Erről lásd még a 349. sz. jegyzet.

Ez is oka volt a lemondásomnak. Végül a miniszterelnök a visszatérése utáni beszámolójában említette, hogy a román–magyar viszonyt véglegesen rendezni csak a háború után lehet, a két nép tudja majd egymással rendezni, s ebbe Németország beavatkozni nem fog. Akkor én feleltem a szavamat az ellen, hogy a honvédséget ne dekomponálják [*bomlasszák*] azáltal, hogy német származású és német nevű embereket kivonjanak belőle, és sváb vagy pedig magyar SS-alakulatokba helyezték át őket, mert lehetetlennek tartottam, hogy két államfőre vagy két legfőbb hadúrra tegyenek esküt, és egy magyar–román konfliktusban ezáltal a magyar haderő, amely úgyszólván kisebb volt, mint a román haderő, még gyengébbé váljék. Ezek voltak a lemondásom okai.

ELNÖK: Mikor kapta meg a felmentését?

RÁTZ: Július 20-án.

ELNÖK: Június 2-től július 20-ig azért Ön a teendőket ellátta?

RÁTZ: Nem. Június 12-ig láttam el a teendőket, június 13-tól kezdve már hivatalba nem jártam, sőt Pesten sem voltam.

ELNÖK: Mint említette, lemondásának egyik lényeges oka az, hogy Ön az 1939. II. törvénycikkben levő felhatalmazást az egyes kérdések rendezésére, így főleg a zsidókérdés rendezésére nem találta elegendőnek, hanem ahhoz a törvényhozási utat találta megfelelőnek – igen helyesen. Önben ez érlelte meg az elhatározást, ez volt az egyik oka annak, hogy Ön lemondott. Most mivel magyarázza meg, hogy ha kellett is maradnia és a felmentése nem is érkezett meg, csak június 10. után, mondjuk, július 20-án, de mindenesetre június 10-ig kellett a stallumában maradnia, Ön a június 1-jei, tehát a június 2-i lemondását közvetlenül megelőző napon volt minisztertanács jegyzőkönyvét aláírta, s az abban foglaltakat tudomásul vette? Tudja, miről van szó, melyik jegyzőkönyvről?

RÁTZ: Nem.

ELNÖK: Hát majd ismertetem. Június 1-jén a miniszterelnök úr bizalmas közlést tett a minisztertanácsnak arról, hogy június 6-án megkezdődik a zsidók deportálása a miskolci és székesfehérvári hadtestek területén, s amikor ez befejeződik, kerül sor a zsidók elszállítására a szegedi, debreceni, majd a szombathelyi és pécsi hadtestek területén, azután kerül sor a budapesti hadtest területére, s utoljára Budapest területéről szállítják el a zsidókat. Így szól ez a passzusa a jegyzőkönyvnek, és utána az van, hogy: tudomásul vétetik. A jegyzőkönyvet Ön is aláírta.

RÁTZ: Arra, hogy ezt a miniszterelnök úr jelentette volna be, nem emlékszem.

ELNÖK: Nem az a lényeg, hanem az, hogy ilyen bejelentés történt, és hogy tudomásul vétetett a minisztertanács által.

RÁTZ: Amikor hivatalba léptünk, már akkor is zsidó munkaszolgálatos osztagok mentek a harctérre, és tudtommal mentek Németországba és máshova is, tehát ez már bevett dolog volt az előző minisztériumok által.

ELNÖK: Nem! Ne keverjük össze ezeket. A zsidó munkaszolgálatosoknak a hadműveleti területeken való alkalmazása vagy a hátszágban munkára való alkalmazása, és a deportálások között lényeges differencia van! Ezt Ön is tudja.

RÁTZ: Én úgy voltam informálva, hogy ezeket is munkára viszik ki.

ELNÖK: Na jó, eddig – mondjuk – stimmel, de itt nőkről, aggokról, csecsemőkről és másokról volt szó!

RÁTZ: Ezt avval indokolták, hogy jobban dolgoznak, ha a családjaik is ott vannak. (Derültség a hallgatóság soraiban.)

ELNÖK: Ilyen védekezést láttam már, hogy Veesenmayer ilyen kijelentést tett volna, hogy ezért van szükség a családokkal együtt való kivitelükre. De hogyan gondolja Ön ezt? Törvényhozás nélkül, sőt rendelet nélkül, vagy hogyan?

RÁTZ: A minisztertanácson erről soha nem volt szó.

ELNÖK: Dehogynem! Június 1-jén.

RÁTZ: Csak ez a bejelentés.

ELNÖK: Ha az Ön lemondásának egyik oka ez volt, akkor Önnek legalábbis azt kellett volna mondania: én ezt nem írom alá, jó napot kívánok, veszem a kalapomat és elmegyek.

RÁTZ: Hogy mondtam-e vagy nem, arra nem emlékszem. De facto [június] 2-án mondtam le.

ELNÖK: Igen, de akkor mi szükség volt a jegyzőkönyv aláírására?

RÁTZ: Az én jelenlétemben folyt le, tehát nekem még hitelesítenem kellett.

ELNÖK: A hitelesítés és az aláírás között differencia van. Ha én hitelesíteni tartozom, de nem óhajtom a jegyzőkönyvben levőket tudomásul venni, akkor legalább annyit mondom, hogy tiltakozom ez ellen, vagy nem veszem tudomásul, vagy nem helyeslem, ugye? Együttal aláírom, hogy hiteles az, ami ott történt. Ezt most, azt hiszem, nem kell Önnek magyaráznom?

RÁTZ: (Hallgat.)

ELNÖK: De ez csak az egyik. Ön ezt hitelesítette. Mondjuk, rendben van, s Ön le is mondott utána. Önben tehát ez volt az egyik motiváló valami, ami a lemondását megalokolta, ellenben jön azután június 10-e, amikor Sztójay már visszaérkezett, az elnöklete alatt lefolyt egy minisztertanács, és a jegyzőkönyv 40. pontjában a következő van: „A belügyminiszter úr [Jaross Andor] előadja bizalmas tudomásulvétel céljából, hogy a mai napig négyszázezer zsidó lett kiszállítva. Tudomásul vétetik.” Aláírva.

RÁTZ: Én akkor már lemondásban voltam.

ELNÖK: Akkor miért kellett ezt tudomásul venni?

RÁTZ: Lehet, hogy ezzel hibát követtem el. Erre nem gondoltam.

ELNÖK: Bizony, ha Ön más állásponton van, akkor ez súlyos hiba. De facto nem tagadja, hogy ezen a minisztertanácson jelen volt?

RÁTZ: Június 10-én még ott voltam.

ELNÖK: Június 21-én ugyancsak Sztójay elnöklete alatt volt egy rendkívüli minisztertanács.

RÁTZ: Azon már nem vettem részt.

ELNÖK: Sem akkor, amikor Jungerth-Arnóthy panasszal állt elő és kifogásokat terjesztett elő?

RÁTZ: [Június] 10-e után, 13-tól kezdve semmiben sem vettem részt.

ELNÖK: Ön hogy gondolta a deportálásokkal kapcsolatban? Hogy eszközöltetnek ezek? Milyen felhatalmazás alapján, milyen úton-módon, milyen törvény vagy rendeleti intézkedés folytán?

RÁTZ: Bennem az a hit élt, hogy a Honvédelmi Minisztérium és a német kormány közt a munkaszolgálatosok ügyében kötött megegyezéssel függ össze, és azon alapszik.²⁵⁵

ELNÖK: De kérem, hatvan éven felüliek!

RÁTZ: Erről nem tudtam. Ilyen részletekről nem voltam tájékozva.

ELNÖK: De tudta, hogy teljesen meg lettek egyes területek tisztítva?

RÁTZ: Igen, egyes területek meg lettek tisztítva, de az a német hadvezetőség követelése volt.

ELNÖK: Hagyjuk a deportálásokat, de ott volt a gettó, a sárga csillagra vonatkozó rendelet stb. Ezekről tudott?

RÁTZ: Tudtam.

ELNÖK: Milyen felhatalmazás alapján történtek?

RÁTZ: Az 1939. évi II. tc. alapján.

ELNÖK: Alkalmazhatónak találta az abban lévő felhatalmazást?

RÁTZ: Igen, és a kivételes hatalomról szóló rendelkezést.

ELNÖK: Ezen kivételes rendelkezéseket a magyar alkotmánnyal összeegyeztethetőnek tartotta?

RÁTZ: Azért tartottam szükségesnek, hogy törvényt terjesszünk az országgyűlés elé.

ELNÖK: Akkor hogy lehetett előtte aláírni?

RÁTZ: Sürgősek voltak.

ELNÖK: Kinek?

RÁTZ: A német hadvezetőségnek. És jobbnak találtam, ha mi csináljuk, mint ha a németekre bizzuk teljesen.

ELNÖK: Ebben is lehet valami. Utána van itt egy csomó rendelet, amelyekre már előre tudom a választ, hogy csak azoknak az aláírását vállalja, amelyek [a] június 10. előtti időkből valók. Ezekre vonatkozólag majd egyszerre fognak nyilatkozni valamennyien, mert nem akarom külön-külön ismertetni a rendeleteket minden vádlott előtt. Most csak nagyjában a vádirat felolvasásakor ismertetett rendeletekre vonatkozólag Ön kijelenti, hogy mindazokat, amelyek június 10. előtt keltek, tudomásul vette, azoknak hozatalánál közreműködött, a többit tagadja?

RÁTZ: Igen.

ELNÖK: Akkor a 15.§ 1. pontjával is végeztünk, és a 11.§ 5. pontjával [is]. Most aztán a Sztójay-kormány távozik a helyéről és jön a Lakatos-kormány. A Lakatos-kormány ideje alatt megalakult a Nemzeti Szövetség.²⁵⁶ Mi volt ez, hogy alakult meg, kinek az ötlete volt, milyen célból, miért, mikor stb.?

---

²⁵⁵ A kárpátaljai zsidók koncentrációjával párhuzamosan tárgyalások folytak Veesenmayer és Sztójay, valamint a HM között 100 000 fő zsidó munkaerő kiszállításáról. A miniszterelnök április 13-án ígéretet tett, hogy április végéig legalább 50 000 munkaképes zsidót bocsát a Birodalom rendelkezésére, és május folyamán további 50 000-ret. Az április 26-i minisztertanácsi ülésen arról kaptak tájékoztatást a kormány tagjai, hogy a németek többek között 50 000 zsidó munkaszolgálatost kértek. A kormány ehhez hozzájárult, és engedélyezte a munkaszolgálatosok családtagjainak „kimenetelét” is. Ezzel kapcsolatban lásd *A Wilhelmstrasse*, 823., 825., 828., 836.; *Vádirat* I., 136.

²⁵⁶ Lásd a 46. sz. jegyzet.

RÁTZ: A második Sztójay-kormány, amelyben én már nem vettem részt, a román kiugrás alkalmával a pártokat feloszlatta, működésüket betiltotta. A képviselők között – hogy kinek az ötlete volt, nem tudom – felmerült az a gondolat, hogy teljes zavar állhat be a parlamenti életben, ha nincs egy szerv, amely összefogja a képviselőket, hogy a kormány munkáját alátámassza és a kormány javaslatai felett, még mielőtt azok a képviselőház plénuma elé kerülnek, határozhasson és azokat megvitathassa. Ebből az célból gondolták a Nemzeti Szövetség megalakulását szükségesnek. Hogy kitől ered az eredeti ötlet, nem tudom, de facto folytak a tárgyalások, vajon megalakuljon-e a Nemzeti Szövetség.

ELNÖK: Nem a pártközi értekezletekre gondolok, amelyek előzőleg voltak, hanem magára a Nemzeti Szövetségre.

RÁTZ: Tudom. Az előzetes tárgyalásokat a képviselőház elnöke vezette. Végül a Nemzeti Szövetség megalakult, és Szász Lajost választotta meg elnökévé.

ELNÖK: Milyen célra alakult?

RÁTZ: Hogy parlamenti többséget biztosítson.

ELNÖK: Kivel szemben? Hisz jobboldaliak voltak.

RÁTZ: Senkivel szemben.

ELNÖK: Akkor minek kellett szövetség, ha közös platformon voltak?

RÁTZ: Alakult azzal a céllal, hogy a közös platformon a kormányt támogassuk, és az egyoldalú kiugrást, mint a román király [*Hohenzollern-Sigmaringen (I.) Mihály*] tette, nem tartjuk megengedhetőnek.

ELNÖK: Ez volt a lényeg. Ezt a célt hogy gondolták megvalósítani?

RÁTZ: Ennek megvalósítására nem volt semmiféle terv, annál inkább, mert elhatároztuk, hogy [a] megalakulás után küldöttség fog felmenni Lakatos miniszterelnökhöz.

ELNÖK: Igen, Tasnádi Nagy András vezette.

RÁTZ: És Szász Lajos. Időközben elhangzott a kormány programja a képviselőházban is.²⁵⁷ Ennek a programnak a támogatásáról volt szó, és mivel célzásokat tettek, hogy hírek keringenek az országban arról, hogy Magyarország kiugrásra készül, kért a küldöttség e tekintetben felvilágosítást. Lakatos miniszterelnök megfogta a nyakában lógó német lovagkeresztet, azt rázta, és kikérte magának, hogy amíg ő ezt a kitüntetést hordja, és mint öreg katona a miniszterelnöki székekben ül, ilyenről egyáltalában nem lehet szó. A küldöttség azt kérte, hogy ha szó lenne róla, a képviselőházzal és az országgyűléssel tudassa, mert csak az országgyűlés és a kormányzó együttesen határozhatnak ebben a kérdésben. Evvel ért véget ez a bejelentés. Célunk tehát az volt, hogy egyoldalú kiugrás ne történjék, amelynél az országgyűlést mellőzik.

ELNÖK: Tehát mondjuk az alkotmányos formának a betartása.

RÁTZ: Igen.

---

²⁵⁷ Lakatos Géza első miniszterelnöki felszólalását lásd KN 1939–1944. XIX. k. 259–261. (1944. szeptember 21.)

ELNÖK: Rendben van ez az alkotmányosság, hisz azért fektettem súlyt előbb is annak a kérdésnek a tisztázására, hogy mi volt lemondásának az oka, és amint előadta, az alkotmányos kérdésre és a törvényes rendezésre súlyt fektetett a zsidókérdésnél is, ha gyakorlatilag nem is valósították meg. De ha gyakorlatilag nem valósult meg, akkor miért voltunk itt ilyen kényesek az alkotmányos kérdések betartására, mikor más vonatkozásban, hogy ne beszéljek a háború kitöréséről, a hadüzenetről, ahol az alkotmányos kérdések még csak érintve sem lettek, eszébe sem jutott senkinek sem, hogy szóvá tegye, hogy nem így szoktak hadat üzeni.

RÁTZ: Akkor én nem voltam sem képviselő, sem semmi, tehát nem szólhattam hozzá.

ELNÖK: Akkor mégis hogy érezte, hogy alkotmányellenesen megkezdett háborút csak alkotmányosan lehet befejezni, akkor is, ha ez a nemzetnek öngyilkossága?

RÁTZ: A nemzetnek van becsülete is, és eddig a világtörténelemben ez az első eset, amikor egy nemzet, ha el is bukik a küzdelmében, becsstelenné nyilvánítatik. Ez az én felfogásom, ez az én nézetem.

ELNÖK: Ezzel megmagyarázta egész védekezését, az összes vádpontokra. Akkor ezek után ilyen irányban tovább nem is firtatok semmit. Menjünk tovább. A Nemzeti Szövetségben beszédeket tartott Ön?

RÁTZ: Nem.

ELNÖK: Erre jön Szálasi Ferenc 1944. október 15-én. Mi volt az Ön álláspontja az ő kormányával szemben?

RÁTZ: Tudtommal – olyan emberektől hallottam ezt, akiket eddig mindig szavahihező embereknek ismertem – a kormányzó október 16-án megbízta Szálasi Ferencet a magyar kormány megalakításával.

ELNÖK: Érdekes, hogy ennek a kérdésnek vitatásánál van egy kicsi kör, rendszerint a vádlottak köre, akik ezt elhitték, holott az országnak többi rétegéből senki nem hitte el, tehát akik nem voltak olyan bennfentesek.

RÁTZ: Én nem voltam bennfentes.

ELNÖK: Mégiscsak egy volt miniszter, a miniszterelnök helyettese volt, hát már annyira csak figyelemmel kíséri a politikai vonalvezetést, az ország sorsát, és voltak összeköttetései és nexusai, ahol jobban kiszivárognak minden, mint Kovács Péternek Kiskunfélegyházán. Nem vitás, hogy tudta, hogy a kormányzó annak az embernek, akit másképp, mint „fráter”-nek, nem titulált – ez volt a legszebb kifejezés –, akit nem volt hajlandó fogadni, csak Sztójay határozott kérésére, amikor azzal a trükkel került oda, hogy meg akarja köszönni a kegyelmet, amit vele szemben gyakorolt, akivel nem volt hajlandó szóba állni, hogy annak ő minden nyomás nélkül átadja a hatalmat? Ha ezt mondja valaki, kintől az utcáról, aki most ide bejön, annál is kételkedem, hát még Önnel szemben.

RÁTZ: Abban a pillanatban, amikor a kormányzói szót október 15-én elhangzott, és október 16-án hajnalban maga a kormányzó kérte a német védelmet, minden hitem a kormányzóval szemben megrendült, és mindenre képesnek tartottam.

ELNÖK: Mindenre képesnek tartotta? Ön tett egy kijelentést az előbb a becsstelenséggel kapcsolatban, ami kihat a felelősségre vonás kérdésére is. Kérem, van a büntető törvénykönyvnek egy szakasza, amely az államfővel szemben való viselkedést

szabályozza,²⁵⁸ azonkívül volt Önnek egy esküje, amit a kormányzóra letett. Ezzel szemben hogy áll Ön a becsület és becsstelenség szempontjából?

RÁTZ: Ismétlem még egyszer, hogy amikor ő kiáltványát október 15-én a rádión leadatta és ezzel szemben 16-a hajnalban maga kérte a német védelmet...

ELNÖK: Akkor Ön ezt elhitte és megrendült a bizalma a kormányzóban?

RÁTZ: Igen.

ELNÖK: Akkor nincs itt mit vitatkozni. – Ekkor Szálasi átveszi a hatalmat, és a kormányzó eltűnik. Hogy hová, az nem érdekelte Önt?

RÁTZ: Tudtam, hogy Németországba ment.

ELNÖK: Saját jószántából? Kiment a fia, Lázár altábornagy, Lakatos, ezek mind önszántukból kimentek?²⁵⁹ Ezt elhitte?

RÁTZ: Csak annyit tudtam, hogy kiment Németországba.

ELNÖK: Akkor az esküt elfelejtettük, és ott volt az új vezér, és akkor Szálasitól elfogadja a kinevezést a felsőházba.

RÁTZ: Igen, elfogadtam, mégpedig azért, mert az országos hetes tanács²⁶⁰ javaslatot tett arra, hogy ideiglenes megoldást csináljon az ország, ne válasszon kormányzót. Mert ennek a tanácsnak az lett volna a kötelessége, hogy nyolc napon belül kormányzót válasszon, de ideiglenes megoldást javasolt, amit az országgyűlés mindkét háza még a régi elnökök elnöklése alatt elfogadott.

ELNÖK: Azután Önt megválasztják a felsőház elnökének.

RÁTZ: Igen.

ELNÖK: Ezekben beismerésben van. Politikai szereplése volt még Önnek? Van valami, amit még ezen témakörben előadni kíván? A beszédeit külön fogom ismertetni.

RÁTZ: A Magyar Megújulás Pártjával kapcsolatosan a szerepemet akarnám még fel tárni.

ELNÖK: Tessék.

RÁTZ: A Magyar Megújulás Pártját Imrédy Béla 1940-ben, vagy 1941 elején alapította [1940. október 14]. Minthogy az ő politikai irányához álltam a legközelebb, melynek célja az volt, hogy a létező törvények keretén belül, de gyorsabb tempóban, mint az akkori Teleki-kormány tenni akarta, evolúciós úton az ország szociális helyzetét megjavítsa, ebbe a pártba léptem be. Ezt a célkijelölést a párt véges-végig megtartotta, megtartatta a háború folyamán és Szálasi uralma alatt is. Rajniss Ferenc képviselő volt a Magyar

²⁵⁸ A büntető törvénykönyv (Btk.) második részének I–III. fejezetei, a 126–141. §-ok tárgyalták a fel ségsértéssel és a detronizálással kapcsolatos bűncselekményeket. Az 1920. I. tc. 14. §-a szerint a kormányzó ugyanolyan büntetőjogi védelemben részesül, mint a király. Lásd Angyal Pál, Isaák Gyula: *Büntető törvénykönyv a büntettekről és a vétségekről*. Budapest 1941, Grill. 143–150.

²⁵⁹ Lázár Károlyt és ifj. Horthy Miklóst a mauthauseni koncentrációs táborba hurcolták a németek, Lakatos Gézárt 1945 februárjáig Magyarországon tartották háziőrizetben.

²⁶⁰ Országos hetes tanács = Országtanács. Az 1937. XIX. törvénycikkével életre hívott ad hoc testület az államfői poszt megüresedésének esetére. Tagjai voltak: a miniszterelnök, az országgyűlés két házának elnöke, a hercegprímás, a királyi kúria elnöke, a közigazgatási bizottság elnöke és a honvéd vezérkar főnöke.

Megújulás Pártjának a tagja, és a Szálasi-kormánynak is tagja. Ő informált bennünket mindig, mikor már nyugaton voltunk, és Pestről el kellett mennünk, hogy mik történnek az országban. Mindig arról volt szó, hogy bent maradni, és amennyire lehet, megakadályozni, ami törvénytelen, vagy nem helyes, vagy pedig véglegesen kilépni. A többség úgy határozott, hogy ameddig csak lehet, bent kell maradni. Én magam is mint felsőházi elnök, nemcsak Szőlősi miniszterelnöknek [*helyesen: miniszterelnök-helyettesnek*], hanem magának Szálásinak is, akinél egyszer voltam, december 23-án, mindazt a helytelenséget, törvényteleniséget, részrehajlásokat, amiket a párt emberei elkövettek...

ELNÖK: Nincs vád tárgyává téve Önnel szemben.

RÁTZ: Csak a helyzetem megvilágítására mondom.

ELNÖK: A Szálasi-kormány dolgaiból a 11.§ 4. pontja alapján a felsőházi tagsága, illetve azután elnökké kinevezése van vád tárgyává téve. A 11.§ 5. pontjára alapított vád csak a Sztójay-kormány egyéb viselkedésére vonatkozik.

RÁTZ: Abban, hogy elvállaltam a felsőházi tagságot, szerintem a 11.§ 4. pontja nem vonatkozik reám, mert hiszen a felsőházi tag nem a kormányzat tagja, ez külön testület, sőt a magyar törvények szerint – nem vagyok jogász és nem vagyok annyira jártas...

ELNÖK: Ez jogi döntés tárgyát fogja képezni.

RÁTZ: Sőt aki összekötetésbe kerül a kormánnyal, mint felsőházi tag, inkompatibilissá válik.

ELNÖK: Eszerint más mondanivalója nincs. Most azután itt van Önnek egypár beszéde. Ezeket már a vádirat felolvasása során ismertettem, most nagyjából ismét ismertetem.

A *Nemzetőr* című lapban 1941. május 26-án „Kréta az Achilles-sarok” címen írt cikkben²⁶¹ azt fejtegette, hogy a Földközi-tenger keleti medencéje a benne működő angol flotta részére egérfogóvá válik, és Kréta elfoglalása fordulópontot jelent a háború történetében. Azután ugyanezen lapban 1943. július [*június*] 18-án a „Jobboldal postaládája” rovat alatt azt írja²⁶²: (Olvassa.) [...] Bárki más írta volna, akár Rajniss Ferenc, feltételezni merem esetlegesen a jóhiszeműséget, csak pont Önnél nem. Ön 1943. július [*június*] 18-án a háború kimenetelét már látta, legfeljebb kompromisszumos megoldásban bízott.

RÁTZ: Amit itt írtam, tényleg így van. Nemcsak háborúban, hanem békében is a támadó és védő fegyverek egymással állandóan harcban vannak, csak az a kérdés, hogy melyik van fenn a hullámhegyen.

ELNÖK: Akkor elég régen hullámvölgyben voltunk.

RÁTZ: A bűvárhajókban az angolok voltak előnyben, de német technikusok dolgoztak, hogy ezt az előnyt leküzdjék.

ELNÖK: Menjünk tovább. Az *Egyedül Vagyunk* 1943. szeptember 24-i számában azt bizonyítgatja, hogy Németország ezt a háborút semmi körülmények között sem veszítheti el, mert a német hadvezetőség behozhatatlan területi előnyt szerzett.²⁶³ Ezt Ön hitte? 1943. szeptember 24-én? Ön ennek homlokegyenest ellenkezőjéről volt meggyőződve!

²⁶¹ Lásd a 47. sz. jegyzet.

²⁶² Lásd a 48. sz. jegyzet.

²⁶³ Lásd a 49. sz. jegyzet.

RÁTZ: A katonai helyzet megítélése három tényezőn múlik: az erőtényezőn, az időtényezőn és a tér tényezőjén. Ezt a hármat kell együtt kombinálni, ha egy helyzetet meg akarok bírálni.

ELNÖK: 1943-ban már mindhárom tényező a másik oldalon volt.

RÁTZ: Nézetem szerint nem volt.

ELNÖK: Az erőtényező, azt hiszem, nem vitás, hogy ott volt.

RÁTZ: Anyagi fölény volt, de az erő nem volt bizonyos.

ELNÖK: Attól függ, hogy az erőt minek az eredőjének tekintette.

RÁTZ: A létszámtól és a katonai erkölcsöktől is függött.

ELNÖK: Létszám és erkölcs? A létszám talán nem vitás, sem az anyag. Csak a térképre kellett ránézni. Marad az erkölcsi erő. Honnan tudta megállapítani, hogy az erkölcsi erő mennyivel nagyobb itt, vagy ott?

RÁTZ: Minden katona tudta azt, hogy a német a világ legjobb katonája.

ELNÖK: Hát igen, nem akarok ilyen irányban vitatkozni, hogy ki a legjobb. Ezt Ön sokkal jobban hivatva van elbírálni. Csak azt kérdezem, hogy az erkölcsi tényezőt tartotta-e olyan súlyúnak – még ha valóban nagyobb is lett volna, mint Ön állítja, a német oldalon – olyannak, amely az anyagi és a létszám-differenciát egyensúlyban tudja tartani?

RÁTZ: Először még az anyagi dolgokra szabadjon kitérnem. Amíg Japán is partner volt, addig az anyagi rész nem állt olyan rosszul, mint ahogy általában hiszik. A nyersanyag kérdése kb. 45–55%-os arányban volt.

ELNÖK: Milyen területekre gondolt, mint nyersanyagot szolgáltató területre?

RÁTZ: Az egész világ nyersanyagára.

ELNÖK: A világnak őthatoda az ellenoldalon volt.

RÁTZ: Mindennek dacára a fegyverkészítéshez szükséges nyersanyagban a helyzet 45–55% volt.

ELNÖK: Tessék felsorolni.

RÁTZ: Például a cink, azután az urán stb. Most részletezni nem tudom.

ELNÖK: Tisztán a fegyverekhez szükséges anyagon kívül nem tartotta legalább olyan fontosnak az egyéb anyagokat is, amelyek mondjuk másodrendű fontosságúak? Ne beszéljünk az élelmiszerről, a ruházatról, de a további anyagokat.

RÁTZ: A legfontosabb az volt, hogy a másik oldalon Amerika gátlás nélkül dolgozhatott gyáraiban.

ELNÖK: Csak úgy mellesleg. (Derűtség.)

RÁTZ: Ez volt a nagy előny az antant oldalán [*sic!*].

ELNÖK: Három világrész dolgozhatott nyugodtan.

RÁTZ: Szigorúan véve csak Amerika dolgozhatott nyugodtan. (Zaj.)

ELNÖK: Csendet kérek! Szóval Ön így látta?

RÁTZ: Így láttam.

ELNÖK: Az erőviszonyokat még nem találta tisztázottnak. Most jön 1944. április 9-én a miskolci *Magyar Élet* című lapban a következő²⁶⁴ (Olvassa.): [...]

---

²⁶⁴ Lásd az 51. sz. jegyzet.

Szóval ekkor is még az erőviszonyok így álltak?

RÁTZ: Új fegyverekről volt szó.

ELNÖK: És Ön ezekben hitt?

RÁTZ: Hittem, hogy a német technika az új fegyvereket elő fogja állítani.

ELNÖK: 1944. április 9-én?

RÁTZ: Igen.

ELNÖK: Szóval akkor most már az új fegyverekben való hit következett.

Jön *Das schaffende Ungarn* című kölni német lap 1944. május havi számában lehozott „Katona szava” című vezércikkben Rátz Jenő h. miniszterelnöktől eredő beszédéből vett részlet:²⁶⁵ (Olvassa.) [...]

RÁTZ: Erre a cikkekre egyáltalában nem tudok visszaemlékezni. Azt hiszem, hogy valamelyik beszédemből való fordítás, és ezt így nem is értem meg, mert így zagyvaság.

ELNÖK: Elég zagyva. Nekem is az első kérdésem az lett volna, hogy mi ennek az értelme?

RÁTZ: Nem is értem, talán rossz fordítás.

ELNÖK: Majd meg fogjuk látni. A sajtóiroda be fogja mutatni az iratot. 1944. május 2-án Hódmezővásárhelyen beszédet tartott a következő kitételekkel²⁶⁶ (Olvassa.): „Vagy helytállunk, vagy elveszünk. A belső tisztogatás megindult.” Kritizálja a továbbiakban, hogy 1942-ben fegyver és ruha nélkül mentek csapataink a harcba és ez okozta a vereséget. Ez a múlt urainak a bűne. Kifogásolta a régi vezető embereket, hogy nem eléggé készültek fel a háborúra. Lillafüredet építették, angol mánásokat igyekeztek a revízió céljainak megnyerni. Szabad teret engedünk a nemzetköziségnek és a zsidóságnak. Megtúrtuk a marxizmust Magyarországon, a háború folytatását szükségesnek tartotta. A legnehezebb harcok most jönnek. Új korszakot csak új, feddhetetlen életű és jellegű emberek hozhatnak.

Ezek megtörténtek?

RÁTZ: Igen.

ELNÖK: Ha valami nem így van, tessék szólni. 1944. május 10-én nyilatkozatot tesz Veszprémben²⁶⁷ (Olvassa.): [...]

A tokajhegyaljai kerületben,²⁶⁸ mint képviselőjelölt, többek között kijelenti, hogy ma minden magyar erő összefogására van szükség a győzelemre. Másfél évet veszítettünk a fegyverkezés megindításával, de ma megvannak a megfelelő fegyvereink. Szegedről indult el a világnézetünk. Mindent a harc győzelmes befejezéséért. Honvéd el nem veszítheti becsületét. Szóval ezeket elismeri? A vádirat ezen idézeteit?

RÁTZ: Igen, kivéve a *Das Schaffende Ungarn* címűt.

ELNÖK: Most jön 1944. május 25-én Zomborban tartott beszéde.²⁶⁹ Ebből a következőket olvasom fel (Olvassa.): [...]

---

²⁶⁵ Lásd az 52. sz. jegyzet.

²⁶⁶ Lásd az 53. sz. jegyzet.

²⁶⁷ Lásd az 54. sz. jegyzet.

²⁶⁸ Lásd az 55. sz. jegyzet.

²⁶⁹ Lásd az 56. sz. jegyzet.

Mint a felsőház elnöke, 1944. december 22-én a következő szavakkal nyitja meg az ülést²⁷⁰ (Olvassa.): „A Felsőház [súlyos időkben] azért ült össze, hogy megtépett hazánkat alkotmányos úton keresztülvezesse a mostani mélypontra. Nemsokára eljön az idő, amikor megtisztítjuk hazánkat is az ellenségtől és régi határaink között megkezdhetjük [Nagy]-Magyarország újjáépítését.”

Mindent elhittek? Most, 1944. december 22-én?

RÁTZ: Nem tudom, hogy a dátum egészen helyes-e?

ELNÖK: Legyen 21., akár 19., amikor tartotta, de decemberben volt.

RÁTZ: Úgy voltam tájékozva magyar katonai körök részéről, hogy a Dunántúl[on] hatalmas német erőket vontak össze.

ELNÖK: Most jön megint az a bizonyos erőtenyező. Most azután már nem vitás, hogy anyagról nem lehetett szó. Fegyverzetünk nem volt, Románia nem létezett, azután a töb-biről ne beszéljünk. Németország összebombázva, csodafegyver nincs, legalábbis addig nincs. Azután az országok, egyik a másik után hagyják cserbe[n] a németeket. Most hol volt az erőtöbblet? Ne is beszéljünk már az erkölcsiről sem, mert ott van a Hitler elleni merénylet, amikor már a Wehrmacht rég nincs Hitler mellett, vagy legalábbis jó része? Most már tehát az erkölcsi fölényről sem lehet beszélni. Mi volt, ami mégis idebillentet-te a mérleget?

RÁTZ: Én csak a magyarországi helyzetről szólok.

ELNÖK: A mi szegény országunk?

RÁTZ: Magyarországról még ki lehetett volna verni az oroszokat.

ELNÖK: Ezt Ön mint katona mondja?

RÁTZ: Igen.

ELNÖK: Akkor nincs több kérdésem.

Most áttérünk a 15.§ 4. pontjára. Szegeden 1939. január 22-én Ön zászlóbontó beszé-det mondott, amelyben a következőket mondta²⁷¹ (Olvassa.): [...]

Ezt Ön írta, illetve Ön mondta?

RÁTZ: Én mondtam, igen.

ELNÖK: Ez megfelelt a zsidókérdésben elfoglalt akkori álláspontjának.

RÁTZ: Az én álláspontom az volt, hogy a zsidókat százalékos arányban vissza kell szorítani, és egy általános világrendezésben véglegesen megoldást találni.

ELNÖK: 1939. január 24-én ezt írja az *Egyedül Vagyunkban*: „Nincsen helye részvét-nek.”²⁷² – Január 31-én a *Magyarságban*: „A zsidóság faj, amely nem tud összehasonul-ni a vendéglátó néppel” stb.²⁷³ Azután itt van a megnyilatkozása a március 31-i *Nemzetőr*ből.²⁷⁴

---

²⁷⁰ Lásd az 57. sz. jegyzet.

²⁷¹ Az elnök a vádiratban ismertetett részeket olvasta fel Rátz szegedi beszédéből. Lásd az 58.sz. jegyzet.

²⁷² Lásd az 59. sz. jegyzet.

²⁷³ Lásd a 60. sz. jegyzet.

²⁷⁴ A vádirat szerint 1941. március 31-én adott nyilatkozatot a *Nemzetőr*ben.

RÁTZ: Azt hiszem, hogy ez az utolsó három megnyilatkozás egy beszédemnek a részei különféle lapokban.

ELNÖK: Tehát az 1939. január 24-i *Egyedül vagyunkban* megjelent, január 31-én a *Magyarságban* megjelent és március 31-én a *Nemzetőr* című lapban megjelent inkriminált nyilatkozatok egy beszédnek a részletei. – Nekem nincs több kérdésem.

HIERONYMI NÉPBÍRÓ: Ön tehát március 19-én mint Imrédy helyettese került Veessenmayerhez. Azt mondotta, hogy azért hívták meg, mert Ön volt Imrédy helyettese.

RÁTZ: Igen.

HIERONYMI NÉPBÍRÓ: Ezt megelőzőleg nem volt egyéb kapcsolata Veessenmayerrel?

RÁTZ: Veessenmayerrel egyszer találkoztam 1943 őszén, még mint magánemberrel. Akkor mint a Standard egyik igazgatója járt itt.

HIERONYMI NÉPBÍRÓ: Politikai beszélgetést nem folytattak?

RÁTZ: Akkor volt egy politikai beszélgetés a Szentirmay-féle vacsorán, amelyen Imrédy Béla kifejtette a magyar jobboldal álláspontját.²⁷⁵

HIERONYMI NÉPBÍRÓ: Ön nem tett nyilatkozatot Veessenmayer előtt?

RÁTZ: Tudtommal nem, csak alátámasztottam, amit Imrédy mondott, hogy Magyarországon csak a kormányzó úron keresztül lehet változást előidézni a politikai életben.

HIERONYMI NÉPBÍRÓ: Ön nem mondotta 1943-ban türelmetlenséggel egy vacsorán, hogy nincs megelégedve Kállay politikájával, amely nem száz százalékgig megbízható?

RÁTZ: Erre nem tudok visszaemlékezni.

HIERONYMI NÉPBÍRÓ: De Veessenmayer visszaemlékezik. Ön már akkor azt mondotta neki, hogy nemzetiszocialista támogatás és vezetés mellett úgy emberben, mint anyagban sokkal nagyobb segítséget tudna adni Magyarországnak Németországnak. Emlékszik erre a kijelentésére?

RÁTZ: Meglehet, de nem tudok visszaemlékezni rá. Abban az időben igen sok ilyen vacsora volt. A Magyar–Német Társaság rendezte ezeket. Ott igen sok emberrel kerültem össze, nem tudok rá visszaemlékezni. Meggyőződésem tényleg az volt, hogy a Kállay-kormány úgynevezett kállai kettőst jár. [...]

[A továbbiakban Hieronymi népbíró Rátz Veessenmayerhez fűződő kapcsolatáról, Magyarország német megszállásával kapcsolatos véleményéről, és Horthynak a német megszállásról alkotott véleményéről kérdezte vádlottat. Az elnök közbevetőleg a román tisztikar kiugrással kapcsolatos magatartásáról tett föl kérdést.]

---

²⁷⁵ Erről lásd még Imrédy Béla a vádlottak padján, 219., 267.

HIERONYMI NÉPBÍRÓ: Rendőrségi vallomásában elismeri, hogy Horthy nem tartotta ezt a kormányt teljes jogúnak, mert nem fogadta kihallgatáson a kormány megalakulása után a minisztereket, mint ahogy szokás volt.

RÁTZ: Ez olyan részlet, amelyet ki kellett volna javítanom. Ez nem a rendőrségi vallomásomban van, hanem az adatokban, amelyeket írtam.²⁷⁶ Ezeket meg kellett írnom az Andrássy úton a pincében. Igen gyenge volt a világítás, kértem a pápaszememet, de nem adták ide. Állva írtam, de ezt sem tudtam újból átnézni.

ELNÖK: De hogy adódott ez a gondolat?

RÁTZ: A gondolat úgy adódott, hogy a kormányzó nem fogadta a minisztereket szokás szerint az eskütétel után úgynevezett magánkihallgatáson, hogy őneki személyileg lehetett kifogása valakivel szemben. Ez nem azért történt, mert nem tartotta teljes jogúnak a kormányt, hanem őneki nem konveniólt egészen ez a kormány. [...]

[A továbbiakban Hieronymi népbíró Rátz lemondásának okait firtatta, az elnök pedig Veessenmayer vallomásának idevágó részletét olvasta fel.]

ELNÖK: Egyszer már kérdeztem, mi volt az oka, hogy Horthy elzárkózott Önnel szemben. Ez a bizonyos cikk lett volna?²⁷⁷ Nem az, hogy Ön is egyike volt a tisztikarban lévő azon magas rangú tiszteknek, akik Horthyval szöges ellentétben álltak, és nem voltak a kormányzó hívei?

RÁTZ: Ha a kormányzót meg lehetne hívni tanúságtételre, ő is bizonyítaná, hogy 1938-ban, mikor a honvédelmi miniszteri székből távoztam, ezzel vált el tőlem: Neked az volt a híred, hogy te vagy az úgynevezett szélsőjobboldalnak a patrónusa. A működésed ellenben ennek éppen az ellenkezőjét bizonyította be, és továbbra is jó barátok maradunk.

ELNÖK: Úgy látszik, ennek ellenére mégis megváltoztatta nézetét.

RÁTZ: Azután nem volt a kormányzó úrral érintkezésem másutt, mint a Vitézi Székben.

ELNÖK: Mivel tudja röviden magyarázni – nem mintha szorosabban hozzátartozna a perhez –, hogy a magyar tisztikar nagy többsége nem állt a kormányzó mögött, nemcsak 1944-ben, hanem már 1938-ban sem?

RÁTZ: Már hamarabb sem. A kormányzó úr a honvédséggel – kivéve annak lovas csapatait – jóformán nem törődött semmit. Semmi érzéke nem volt ahhoz, hogy mi a szárazföldi hadsereg, mi annak a lényege, és hogy kell azzal bánni. Mikor én honvédelmi miniszter lettem, és azt a javaslatot terjesztettem elé, hogy mint legfelsőbb hadúrnak minden évben legalább egyszer szembe kell néznie a hadsereggel, bárhogy unja és bármilyen nehezebbre esik a parádé és a nyilvános szereplés, azt mondotta: Ezt nekem eddig senki sem javasolta. Ezentúl meg fogom tenni. Ő nem akarta megérteni, hogy miért kell a vezérkari tiszteket rangban előbbre hozni és fiatalítani a többi tisztekkel szemben. Egyszerűen nem volt érzéke a honvédség iránt és nem is nagyon járt a honvédség körül. 1937-ben

²⁷⁶ Rátz kézzel írott feljegyzése nem található a per iratai között.

²⁷⁷ Lásd a 248. sz. jegyzet.

például, az őszi gyakorlatok éjszaka kezdődtek. Ő a következő nap délután jött le a gyakorlat színhelyére. A gyakorlatokat én vezettem, és az addig lefolyt eseményekről akartam őt tájékoztatni a vasútállomáson, ahová megérkezett. Ez őt nem érdekelte. Azt mondotta: Vezess olyan helyre, ahol engem sokan látnak, és én sok embert látok. Másik oka volt a tisztikar elidegenítésének, hogy a hadseregreform olyan sokáig húzódott. A tisztikar szellemileg igen magas fokon állott katonai kiképzés tekintetében, ellenben a gyakorlati alkalmak egészen 1929-ig nem voltak meg, hogy azt, amit szellemileg és papiroson sokat csinált, a valóságban is bemutassa. Jártak tisztik hivatalos kiküldetésben Olaszországban és Németországban is, ahol azt látták, hogy elsősorban a hadsereg a kormányzat kedvence és dédelgetettje, míg minálunk...

ELNÖK: Azt még elhiszem, hogy a tábornoki karban vagy a felsőbb vezetésnél ez volt az indok. Ezt valahogy koncedálni tudom, de csak nem akarja azt mondani, hogy a hadnagyoknál és a főhadnagyoknál, akiknek ehhez semmi közük nem lehetett, és nem is sokat törődtek nyilván az egészszel, szintén ez lett volna az indok? Nem gondolja, hogy a szélsőjobb oldali nemzetszocialista propaganda volt az egyik fő ok, amely elsősorban megmértelyezte a magyar tisztikart?

RÁTZ: Nem. Voltak egyesek, például én a vezérkarban egészen pontosan tudtam azt a három-négy tisztet, akik tényleg szélsőjobb oldalon áll[*tak*], a Szálasi-párt vonalán. De a zöm nem volt megfertőzve. A zöm politikával nem foglalkozott.

ELNÖK: Nemcsak Szálasi a szélsőjobb oldali.

RÁTZ: A többi párt egyáltalán nem érintkezett a tisztikarral.

ELNÖK: Ön is párttag volt.

RÁTZ: De csak miután kiváltam a szolgálatból. Nyugdíjas tisztnek szabad. [...]

[A továbbiakban Hieronymi népbíró a tisztikar és Szálasi kapcsolatáról, Szamek népbíró a Sztójay-kormány megalakulásáról és politikájának céljairól kérdezte Rátzot és Sztójayt, majd a Szálasi-kormány megalakulásáról tett föl kérdéseket. Faludi népbíró a Nemzeti Szövetség tagsági igazolványáról kérdezte Rátzot.]

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Mielőtt kérdéseimet feltenném Magának, van egy kérdés, amelynek tisztázása után az általam felteendő további kérdésekre adandó válaszai világosabbak lesznek. Van-e Magának, mint magyar embernek, mint magyar katonatisztnek valamilyen politikai meggyőződése?

RÁTZ: Van.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Mondja meg röviden, miben jelentkezett Magánál ez a meggyőződés, mi az a politikai meggyőződés, amelynek Maga a híve volt?

RÁTZ: Erre a kérdésre már kapott volna választ az Ügyész úr, ha az Elnök úr nem figyelmeztet arra, hogy a curriculum vitaemet politikai vonatkozások nélkül mondjam meg. Annak a keretében akartam ugyanis kifejteni, hogy a világháborúban, majd az utána következő forradalmi időszakban szerzett tapasztalataim, különösen pedig az a négy év, amíg a magyar vezérkari tisztképző iskolában tanára voltam...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ (Közbevág.): Ezért tartom ezt fontosnak.

RÁTZ: ...a stratégiának, a történelemnek és a földrajznak, akkor alakult ki egész nézetem a magyar ügyről.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Tehát történelmet és földrajzt tanított a katonai akadémián?

RÁTZ: Igen.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nagyon érdekes.

RÁTZ: Úgy van. Ezeknek a tapasztalatoknak a leszűrődését két részbe tudom beosztani. Egyrészt a társadalompolitikai síkra, másrészt a katonai és – mondjuk – gazdasági síkra. Társadalompolitikai meggyőződésemm úgy alakult ki, hogy az a régi magyar világ, amely a világháborúban megvolt, nem maradhat fenn.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Álljunk meg egy pillanatra! Csak egy kérdést. A régi magyar arisztokrata és hitbizományos világra gondol itt?

RÁTZ: Az egész magyar életre, úgy, ahogyan volt. Az volt a felfogásom, hogy amint odakinn mindenkinek egyformán kell a bőrét a vásárra vinnie, ugyanúgy egyformán kell osztoznia idehaza is a nemzeti jövedelemben.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: És gazdasági vonatkozásban?

RÁTZ: Most jön a katonai, mert a kettő...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ (Közbevág.): A katonait majd utoljára kérdezem.

RÁTZ: De a kettő szorosan összefügg. Tanulmányaim folytán rájöttem arra, hogy a történelem és a földrajz között mély összefüggések vannak. Az egyik a másikat feltételezi. Helyesebben, inkább a földrajz az, amely bizonyos követelményekkel lép fel, és a történelemnek ezeket teljesítenie kell.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Rendben van. Most legyen szíves válaszolni nekem arra, ki az a magyar történetíró, akit Maga a magyar nemzet történelme szempontjából autentikusnak tartott.

RÁTZ: Én valamennyi történetírót elolvastam.

MAROSÁN: De nevezze meg a sok közül azt az egyet, akit Maga elfogadott.

RÁTZ: Minden történelemírásnak az a baja, hogy szubjektív.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nem ez érdekel. Ki az, akit Maga elfogadott?

RÁTZ: Minden kérdésben egyiket sem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Köszönöm szépen, szóval nem fogadja el egyiket sem.

RÁTZ: A magam nézetét szűrtem le a sok között.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Van egy kérdésem még. A magyar nemzet történetéről csak szubjektív írássok jelentek meg?

RÁTZ: Minden történetírónak...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ (Közbevág.): Objektív írás nem jelent meg?

RÁTZ: Olyan nincs.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Hallotta ezt a könyvet: Acsády: *A magyar nemzet története*?

RÁTZ: Olvastam is.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Olvasta is?

RÁTZ: Olvastam.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: És azzal egyetértett?

RÁTZ: Részenként, egyes dolgokban.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nézzük a gazdasági dolgokat.

RÁTZ: Úgy kell kezdenem, tanulmányaim folytán arra jöttem rá, hogy Csonka-Magyarország sem mint katonai, sem mint gazdasági terület nem életképes.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Álljunk meg egy pillanatra! Élesen teszem fel a kérdést: híve volt Maga Magyarországon a nagykapitalizmusnak és a feudalizmusnak?

RÁTZ: Nem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Köszönöm. Akkor ebben foglalom össze az Ön gazdaságpolitikai meggyőződését, világnézeti meggyőződését, amit elmondott társadalmi síkon, katonai síkon és politikai síkon, mert attól tartok, hogy egy olyan revíziós vonalra viszi át a kérdést, amely egyébként nem teljes. Tehát nem volt híve sem a nagykapitalizmusnak, sem a feudalizmusnak?

RÁTZ: Nem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Köszönöm. Ebből én már körülbelül látom, hogy mi volt a Maga politikai meggyőződése. Ennek tudatában teszem fel a kérdéseket. Első kérdésem a következő: Ön vallomásában említette, hogy a magyar vezérkar – nyilván az Ön vezérkari főnöksége alatt – nyilvántartotta Európa különböző országaiban a fegyverkezés ütemét, menetét, minőségét és mennyiségét. Nem határozná meg nekem, miről tudott a magyar vezérkar? Milyen államokról tudta, hogy milyen ütemű azoknak a fegyverkezése?

RÁTZ: Minden államról.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Még egyszer határozottan teszem fel a kérdést. Tudta a vezérkar és így Maga is, hogy milyen az amerikai, az angol, a francia és – ezt most aláhúzottan mondom – az orosz fegyverkezés üteme?

RÁTZ: Igen.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: És minősége?

RÁTZ: Amennyire azt a szakirodalomból...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ (Közbevág.): Ezt én belekalkulálom. Meg tudták tehát állapítani, hogy milyen méretű az orosz fegyverkezés?

RÁTZ: Úgy van.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Rendben van. Köszönöm. Ezen kívül Anglia és Amerika helyzetét is ismerték ebben a tekintetben?

RÁTZ: Azokat is. [...]

[A továbbiakban Marosán politikai ügyész Rátz és Veessenmayer kapcsolatáról, általában a kémkedésről és hazaárulásról tett föl kérdéseket, melyekhez az elnök is csatlakozott.]

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Vegyük sorra a kérdéseket: Híve volt Maga a „csodálatos forradalomnak”?

RÁTZ: Egyáltalán nem voltam híve semmiféle forradalomnak.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Álljunk meg egy pillanatra! Ezt a szót idézőjelben

mondtam, mert ez Imrédytól származik. Kaposvári nagy beszédében és vigadói beszédében is csodálatos forradalomról beszélt Magyarországon.²⁷⁸ Híve volt Maga ennek?

RÁTZ: Én az evolúciónak voltam a híve, de semmiféle forradalomnak nem. Ha annak lettem volna híve, elfogadtam volna 1937-ben...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Magyarazza meg nekem akkor a következőt: értelmes ember vagyok, magas rangú katonatiszt, volt vezérkari főnök, belemegyek egy olyan pártba, ahol csodálatos forradalomról beszélnek?

RÁTZ: Magában a programban semmiféle forradalomról nem volt szó.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Bocsánat, ezt Imrédy saját maga mondta, ez le van írva.

RÁTZ: Én is emlékszem, hogy ő ezeket a szavakat használta.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Osztotta Maga a csodálatos forradalom elméletét?

RÁTZ: Mondtam, hogy nem, mert én a párt programjában...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ (Félbeszakítja.): Szóval maga tagja volt egy pártnak, amelynek a programját nem ismerte?

RÁTZ: A programját ismertem, de abban forradalomról nincs szó.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Akkor nem értjük egymást. Imrédy egész politikai egyénisége, és magatartása az úgynevezett negyvenes évek után abban mutatkozik meg, hogy egy csodálatos forradalmat akar csinálni Magyarországon. Magának, aki Imrédy helyettese volt, ezt feltétlenül tudnia kellett.

RÁTZ: (Hallgat).

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Köszönöm, ezt is elfogadom válasznak. – Fel kell tennem a kérdést Magának is: Imrédy pártját szocialista világnézetűnek tartotta?

RÁTZ: Igen.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Van Magának, mint katonapolitikusnak, stratégának, történésznek valami fogalma arról, hogy mi a szocializmus?

RÁTZ: Azt hiszem, igen.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Igen? Akkor ezek szerint Maga a német nemzetiszocializmust szocializmusnak tartotta?

RÁTZ: Voltak részei, amelyek egész biztosan szociálisak voltak.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Ne keverjük össze a dolgot! Maga is, én is, mindketten tudjuk, hogy a szociális és a szocializmus kettő. Értsük meg egymást, vigyázzunk a szavakra! Szocialistát mondott úgy, ahogyan maguk a németek is írták. Hitleréknél volt a "német nemzetiszocialista munkások szervezete" [*helyesen: Nemzeti Munkafront*]. Ugyanígy volt Magyarországon is a nyilasoknál és a többieknél, így az Imrédy-féle pártnál is. Ott is ezt a szót használták, hogy szocialista. Meg tudná nekem határozni, hogy mennyiben volt szocialista például a német nemzetiszocializmus?

---

²⁷⁸ Imrédy a Nemzeti Egység Pártja kaposvári gazdaggyűlésén 1938. szeptember 4-i beszédében használta a „csodás forradalom” kifejezést. A Magyar Élet Mozgalom zászlóbontó nagygyűlésén, a Vigadóban 1939. január 6-án mondott beszédében ez a kifejezés nem hangzott el. Mindkét beszédet közli: *Imrédy Béla a vádlottak padján*, 483–496., 505–511.

RÁTZ: Mindaz, amit a munkáskérdésben produkált...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ (Félbeszakítja.): Álljunk meg ennél a kérdésnél! De mit produkáltak? Például magasabb volt a német munkás életszínvonala, szabadsága, fejlődése? Képességeinek megfelelően érvényesült Németországban?

RÁTZ: Szerintem igen.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Magyarországon is arra törekedtek az urak, hogy ugyanolyan fejlődés és tökéletesedés álljon be?

RÁTZ: Igen.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Volt a német munkásnak Németországban vélemény- és szervezkedési szabadsága?

RÁTZ: Milyen értelemben?

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Abban az értelemben, hogy például megmondhatta-e valaki az államapparátusnak, hogy amit az állam csinál, az rossz, és helyette jobbat kellene csinálni?

RÁTZ: Azt nem tudom, hogy volt-e.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nem tudja. Magyarországon volt-e a munkásnak szervezkedési joga?

RÁTZ: Ott voltak a szakszervezetek.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Mi volt Magának ezekről a véleménye?

RÁTZ: A szakszervezet a munkások gazdasági tömörülése volt saját élet...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Köszönöm. Miért folytatott harcot Maga ez ellen a szakszervezet ellen?

RÁTZ: Azért, mert a szakszervezet átcúszott a politikai vonalra.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: A politikai vonalra?

RÁTZ: Igen.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nem tartja furcsának azt, hogy a katona átcúszik a politikai vonalra, a politikus átcúszik a gazdasági vonalra, csak a munkásnak nem szabad átcúsznia politikai vonalra? Primitív egyszerűséggel mondom egy értelmes embernek, aki a történelmet tanította a katonai akadémián, hogy az a kérdés, mi a kenyér ára, elválasztható-e a politikától?

RÁTZ: Egészen más az, ha én magamban gondolkodom, és más, ha annak hangot adok. Én mint katona, amíg tisztán katonai vonalon álltam, soha a politikával nem foglalkoztam.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Megmondom, miért tartottam ezt fontosnak. Sztójay is, Imrédy is, Bárdossy is és Maga is arról beszéltek, hogy a magyar munkásnak és a magyar parasztnak magasabb kulturális és gazdasági életszínvonalat akartak teremteni ebben az országban. Egyet nem értünk. Hogyan akarták ezt megteremteni, amikor a kapitalizmus és a feudalizmus tették lehetővé, hogy az urak ezt a politikát végigjátszották, nem 1943-ban és 1940-ben, hanem jóval előbb. Ez is a történelmi felfogás kérdése. Kítől akartak elvenni a magyar munkás számára [a] jobb életlehetőséget?

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Ott van Imrédy kaposvári beszéde...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ (Félbeszakítja.): Igen, arra a kaposvári beszédre célzok. 1944-ig, amíg az urak hatalomra jutottak, a gyárakban verték az embereket, rossz béreket fizettek nekik, mindenkit odakötöttek a géphez, és ha nem pározt, kivitték, a sarkon agyonlőtték, vagy a vezérkar főnöke bírósága elé állították. Ezt magyarázza meg, hogyan akarták Maguk a magyar munkást és parasztot magasabb életszínvonalra és jólétre emelni?

RÁTZ: Háború volt, amikor mindenkinek kötelességét kellett teljesítenie.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: És a háborúban Ön szerint is, és Göring szerint is először jön az ágyú, azután a vaj. Igaz?

RÁTZ: Háborúban...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ (Félbeszakítja.): Ezt a felfogást vallották az urak is?

RÁTZ: A katonának ezt kell vallania.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: A német népnek is, és – sajnos – félig a magyar népnek is tragédiája, hogy az urak így gondolkoztak. – Még egy kérdésem van. A tanácselnök úr feltett kérdéseire azt mondta, hogy a nemzetnek is van becsülete. Én megtoldom ezt azazal, hogy nyilván az egyénnek is van.

RÁTZ: Úgy van!

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Maga, a magas rangú katonatiszt tudja, hogy van egy szolgálati szabályzat, amely lehetővé teszi a katonatiszt számára, hogy ha valamit nem tart a maga egyéniségével, becsületével, hazája érdekeivel összeegyeztethetőnek, nincs az az isteni és emberi törvény, amely őt arra kényszeríthetné, hogy azt végrehajtsa, vagy megcselekedje.

RÁTZ: Úgy van.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Mondja meg egész őszintén, hol volt ez a becsület és ez a tisztesség március 19-én és október 15-én a tisztikar 90%-ánál?

RÁTZ: Március 19-én ezt nem lehetett kétségbe vonni, hiszen a kormányzó helyén maradt, és ő nevezett ki bennünket.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Maga katona?

RÁTZ: Igen.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Furcsának tartom, hogy mint katonát, nem érdekelték közelebbről a március 19-i események. Kiviszik innen a kormányzót Németországba. Azután visszaérkezik, közben már ott közli Sztójayval, hogy mi történt Hitlerrel. Ő még kint van, de a német csapatok már elindultak és megszállják az országot. Aztán a kormányzó hazajön, illetve – mondjuk így – hazaengedik, és megpróbálják a helyzet ilyen átsimítását. Ez Önöket nem érdekelte, de érdekel bennünket. Maguk eljátszották ennek az országnak a becsületét és mi ezt a becsületet szeretnők a világ szemében visszaszerezni annak bizonyításával, hogy mi nem tehetünk arról, amit az urak csináltak. [...]

[A továbbiakban Marosán politikai ügyész a Sztójay-kormány megalakulásáról, politikai céljairól tett föl kérdéseket, Varga védő pedig Sztójayt Rátz lemondásának okairól faggatta.]

ELNÖK: Van még kérdés? (Nincs.)

A bíróság most 15–20 perces szünetet rendel el, és azután Reményi-Schneller kihallgatása következik.

(Szünet után.)

REMÉNYI-SCHNELLER LAJOS KIHALLGATÁSA

ELNÖK: Ön előtt is felolvastuk a vádat. Megértette, mivel van vádolva?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

ELNÖK: Bűnösnek érzi magát?

REMÉNYI-SCHNELLER: Hibát követtem el, amikor hét éven keresztül tíz kormányban megmaradtam pénzügyminiszternek, aminek indokait a későbbiek során leszek bátor előadni. Hibát követtem el akkor is, amikor a pénzügyminiszteri tárca ügyeivel foglalkoztam egyedül, és politikával egyáltalán nem foglalkoztam. Amennyiben ez bűn, akkor bűnösnek érzem magamat.

ELNÖK: Hogy a legvastagabbjánál kezdjem el, bűnösnek érzi-e magát azokban a vádpontokban, amelyek a Szálasi-kormányval való kooperálását teszik vád tárgyává?

REMÉNYI-SCHNELLER: Én abban a kormányzó utasítását követtem.

ELNÖK: Szóval általában másban nem érzi bűnösnek magát, csak abban, amit most mondott. Mielőtt még az egyes vádpontokra áttéménk, Öntől is egy olyan rövid curriculum vitae-et kérek, amely minden politikától mentesen csak pusztán a száraz életrajzi adatokat tartalmazza.

REMÉNYI-SCHNELLER: 1911 végén kezdtem el dolgozni. Akkor léptem be a Magyar Leszámloló és Pénzváltó Bank kötelékébe, mint gyakornok. Ott voltam egészen 1926-ig. Közben 1920-ban cégvezető, 1923-ban igazgató lettem. 1926-ban mentem el a banktól. Az ismeretes Victoria konszern összeomlásakor annak szanálását vettem át az akkori pénzügyi kormány megbízásából. Másfél évig dolgoztam ott. Akkor újabb szanálásra rendelt ki a kormány, mégpedig az Egyesült Fővárosi Takarékpénztár szanálására, amely intézetből azután, megtisztítva azt súlyos kötelezettségeitől, megalapítottuk a Budapest Székesfőváros Községi Takarékpénztárát. Ennek lettem 1928 júliusában vezérigazgatója. Hét évig voltam ott vezérigazgató. 1935-ben ugyancsak a kormány kívánságára átléptem az Altruista Bankhoz, ahol vezérigazgató lettem azzal a megbízatással, hogy másik két, ugyancsak állami jellegű hitelintézetet egyesítsek a bankkal, nevezetesen a kisbirtokosok hitelintézetét és a Magyar Földhitelintézetet. Ezt a munkát végre is hajtottam. 1936 júliusában a fúzió megtörtént.

Ebből a vezérigazgatói állásomból 1938. március 9-én távoztam, amikor a kormányzó miniszterre nevezett ki Darányi Kálmán második kormányában, kifejezetten azzal a feladattal, hogy a Darányi Kálmán által már korábban meghirdetett győri programot, mint szakértő, hajtsam végre. Darányi – mint ismeretes – május folyamán lemondott. Ekkor jött az első Imrédy-kormány, majd a második Imrédy-kormány, azt követte a Teleki-kormány. Mindezekben a kormányokban pénzügyminiszter voltam. Ekkor szerettem volna először elmenni a pénzügyi tárca éléről. Teleki életének utolsó napjaiban mondtam le, a lemondólevél másolata az írások közt meg is van.²⁷⁹ A kormányzó azonban

---

²⁷⁹ A per iratai között csak a Kállay Miklóshoz 1942. október 22-én intézett lemondólevél található. Szövegét lásd a III. fejezet, 5. sz. dokumentum.

nem engedett el. Néhány napra rá Teleki öngyilkos lett. Az ezáltal előidézett tragikus hangulatban alakult meg a Bárdossy-kormány. Itt formális kormányalakításról nem volt szó. A kormányzó magához hívta az egész régi kormányt, és egyszerűen felkérte a minisztereket, hogy maradjanak a helyükön. Így lettem a Bárdossy-kormány tagja.

A Kállay-kormányban is ugyancsak a kormányzó kívánságára maradtam meg. A Kállay-kormányt követte a Sztójay-kormány, azt az első Lakatos-kormány, a második Lakatos-kormány²⁸⁰ és végül a Szálasi-kormány. Végig egyhuzamban a helyemen maradtam.

ELNÖK: A vádirat a győri program²⁸¹ elhangzása után kezdi az Ön cselekvését vád tárgyává tenni. Így a bíróság, függetlenül az Ön esetleges álláspontjától, ettől az időtől kezdve kíváncsi az Ön működésére. Itt egy kicsit részletesebben fogom kérni. A győri program végrehajtásának pénzügyi része Önre tartozott?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

ELNÖK: Egy esetleges jövőbeli háború réme felmerült-e Önben már ebben az időben?

REMÉNYI-SCHNELLER: A háború réme nem, ellenben az európai konflagrációnak [*világégés, végromlás*] feltétlenül fel kellett merülnie.

ELNÖK: Milyen vonatkozásban érdekelte ez Ön szerint Magyarországot?

REMÉNYI-SCHNELLER: Darányi akkor leszegezett a maga részéről egy külpolitikai elgondolást. Eszerint Magyarország maradjon távol egy ilyen beálló európai konflagrációtól. Ismételten hangsúlyozom, akkor még nem gondoltunk arra, hogy háború lesz, hanem arra, hogy feszültség fog beállni. Ez az osztrák Anschluss után volt. Bízunk abban, hogy a feszültséget levezetik, mint ahogy ez néhányszor meg is történt.

ELNÖK: Ez melyik évben volt?

REMÉNYI-SCHNELLER: 1938-ban.

ELNÖK: Ön ismerte Rátz Jenőt?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

ELNÖK: Folytatott vele megbeszéléseket?

REMÉNYI-SCHNELLER: Amikor miniszter lettem, a szokásoknak megfelelően felkerestem őt is, és érdeklődtem aziránt, hogy tulajdonképpen milyen fegyverzettel rendelkezik a honvédség.

ELNÖK: Nem adott Rátz kifejezést abbeli nézetének, hogy a vezérkar megítélése szerint az egyes államok fegyverkezési üteméből megítélhetően 1940-re nem is feszültség, hanem a feszültség kirobbanása esetlegesen várható?

REMÉNYI-SCHNELLER: Rátz akkor nekem azt mondta, hogy az összes állam fegyverkezik. Mi akkor nyertük el pénzügyi függetlenségünket, mert hiszen akkor ment el a népszövetségi főbiztos [*Royall Tyler*] is.²⁸² Rátz erre rámutatva megállapította, hogy feltét-

---

²⁸⁰ Reményi-Schneller arra célozhat, hogy 1944. október 15-én délelőtt a koronatanács ülése után a Lakatos-kormány formálisan lemondott, majd Horthy kérésére változatlan összetételben újraalakult.

²⁸¹ Darányi Kálmán 1938. március 5-i beszédéről lásd Rátz Jenő vallomását a második tárgyalási napon.

²⁸² Magyarországot 1938. január 27-én szabadította fel a Népszövetség pénzügyi ellenőrzése alól.

lenül olyan hadsereget kellene szervezni, amely az ország határainak megvédésére elegendő. Első nap megmondta azonban nekem, hogy ezt hatszázmillióból nem lehet megcsinálni, valami másfél milliárd körüli összeget említett, mint amire feltétlenül szükség van ahhoz, hogy az ország határait meg lehessen védeni, ha azt valaki meg akarná támadni.

ELNÖK: Ennél a kérdésnél talán csak annyit időzöm, hogy Ön rendőrségi vallomásaiban olyan kijelentést tett – azt hiszem, ezt most is fenntartja –, hogy Önnek sohasem volt az a szándéka, hogy a felállítandó hadsereggel a trianoni békeszerződés revízióját kieroszakoljuk. Ezt le kell itt szegezni, mert később esetleg ennek boncolására sor kerül. Fenntartja-e ezt a kijelentését?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen!

ELNÖK: Vallomása szerint az volt az elgondolása, hogy ha Magyarország rendet tud tartani a saját háza táján, akkor a nyugati hatalmak, Anglia, Franciaország, Németország és Olaszország helyt fognak adni a trianoni békeszerződés békés eszközökkel való revíziójának. Így van?

REMÉNYI-SCHNELLER: A revízió gondolata természetesen megvolt a kormányban.

ELNÖK: Le akartam mindezt szegezni, mert erre később szükség lesz.

REMÉNYI-SCHNELLER: A Millerand-féle kísérelévé alapján álltunk.²⁸³

ELNÖK: Az investícióra szükséges 1700 millió előteremtését Ön vállalta?

REMÉNYI-SCHNELLER: Egyelőre csak hatszázmilliót vállaltam.

ELNÖK: Ehhez még azután jött 125 millió, végül is felemelkedett másfél milliárdra. Most már 1940-nél tartunk, amikor itt 1740 millióról van szó.

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

ELNÖK: Bár vád tárgya, a bűnügy elbírálhatása szempontjából bővebben nem vagyok rá kíváncsi, a teljesség kedvéért mégis megkérdem, milyen úton próbálta ezt elérni, illetve hogyan érte el?

REMÉNYI-SCHNELLER: A győri programnak nemcsak katonai, hanem polgári része is volt. Az államvasutak és az utak további kiépítésére például 200 millió volt felvéve, 125 millió egyéb investíciókra, 74 millió a mezőgazdasági hitel megszervezésére. Ezek által a gazdasági élet nagyobb ütemet vett, az adók magukban is lényegesen magasabb összegben folytak be, mint ahogy azt eredetileg kalkuláltuk, szóval a nagyobb foglalkoztatottság gyűrűző hatása erősebb volt, mint ahogy azt előre számításba vettük, külföldi szakértők bevonásával. A híres svéd valutapolitikus, Olin professzor volt itt, Imrédy kívánságára vele is megtárgyaltuk a terveket, különböző adókat is emeltünk. Igaz ugyan, hogy ugyanakkor a szociális kiadások is emelkedtek ezekben az időkben, mert hiszen elég sok szociális jellegű törvény született, amelyek mind anyagi terhet is jelentettek. Tulajdonképpen az első nagy ellentét ott alakult ki köztem és a parlament egy bizonyos szárnya közt, mert én mindent az egyenes adókból,

---

²⁸³ Lásd a 125. sz. jegyzet.

tehát a nagyobb jövedelmek megadóztatásából, az örökösödési illetékből akartam előteremteni, az ellenpárt pedig a fogyasztási és a forgalmi adókat akarta emelni, amit én nem tartottam túlságosan szociálisnak.

ELNÖK: Bár a rendszer tekintetében nem tartozik ide, de a kronologikus sorrend szerint talán ide beleékelhető az a kérdés, hogy Ön 1940-ben látott-e már lehetőséget arra, hogy Magyarország Németország mellett aktívan beavatkozik a háborúba?

REMÉNYI-SCHNELLER: 1940-ben még nem. Teleki idejében még tárgyaltunk az amerikaiakkal.

ELNÖK: És ott kaptunk egy orrbavágást.

REMÉNYI-SCHNELLER: Azt mondták, hogy nem lehet, földrajzi fekvésünk – miután a hadak országútján vagyunk – nem fogja megengedni azt, hogy a háborúból távol maradjunk.²⁸⁴

ELNÖK: És ez Önöket nem készítette arra, hogy gondolkozzanak e felett a kérdés felett?

REMÉNYI-SCHNELLER: Gondolkoztunk rajta. Éppen ezért akartunk erős hadsereget, hogy ha bármilyen oldalról valamely hadsereg Magyarország területén át akar vonulni, vagy az országot meg akarja támadni, azt meg tudjuk védeni.

ELNÖK: Mi volt az oka annak, hogy ez a nézet – amely különben egy előttem fekvő jegyzőkönyvben is szerepel²⁸⁵ – törést szenvedett?

REMÉNYI-SCHNELLER: Ez tisztán német presszió műve volt.

ELNÖK: Előre láthaták volna.

REMÉNYI-SCHNELLER: Reméltük, hogy ellen tudunk állni. Telekinek a leghatározottabb álláspontja volt, hogy ellen fogunk tudni állani.

ELNÖK: Hiszen alig próbálták meg!

REMÉNYI-SCHNELLER: Meg is próbáltuk.

ELNÖK: Menjünk tovább. Önt nem érdekelte különösebben a jugoszláv kérdés elintézése, bár pénzügyi szempontból kétségtelenül többletkiadást jelentett. Ennek különösebb jelentősége legalábbis a vádirat szerint az Ön szempontjából nem volt. Utána következett az oroszországi háború megindulása. Ezzel kapcsolatban csak egy kérdésem van. Részt vett-e Ön azon a bizonyos minisztertanácson, ahol Bárdossy bejelentette, hogy Kassa bombázására ellenakció indul meg? Ön ezt megszavazta. Önnek nem voltak alkotmányjogi aggályai a háború illeténnel való megindítása ellen?

REMÉNYI-SCHNELLER: A minisztertanácsnak tett jelentés szerint a kormányzó előzőleg hozzájárult. A minisztertanács hozzájárulása után a kormányzó újból megkérdezte, hogy rendben van-e, és azután az országgyűlés előtt is jelentés tétetett.

ELNÖK: A sorrend nem jó.

REMÉNYI-SCHNELLER: Én így tudom.

ELNÖK: Amit most mondott, az sorrendileg helytelen volt. Szóval itt nem merült fel különösebb aggály?

---

²⁸⁴ Ilyen tartalmú diplomáciai jelentés sem az eddig publikált külügyi iratokban, sem a washingtoni magyar követség iratai között nem található.

²⁸⁵ A per iratanyagából nem derül ki, hogy milyen jegyzőkönyvre céloz az elnök.

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem is voltam annyira jogász.

ELNÖK: Az 1941- és 1942-es évek deficitesek voltak?

REMÉNYI-SCHNELLER: Egy kis deficit volt, amelyet mindig mesterségesen hoztunk ki.

ELNÖK: Akkor jött újabb 1150 milliós hitel?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen!

ELNÖK: Ki javasolta?

REMÉNYI-SCHNELLER: A vezérkar kívánságára a honvédelmi miniszter.

ELNÖK: Milyen célból?

REMÉNYI-SCHNELLER: A hadsereg további felszerelésére.

ELNÖK: Mi volt az álláspontja?

REMÉNYI-SCHNELLER: Hozzájárultam, csak rámutattam a keletkező gazdasági nehézségekre. Emlékezetem szerint ez már Kállay idejében volt, 1942-ben.

ELNÖK: Most egy kicsit szakítsuk meg vizsgálódásainkat, és térjünk át a magyar–német gazdasági kapcsolatokra. Váolja röviden, hogyan álltunk ebben az időben!

REMÉNYI-SCHNELLER: 1941 tavaszáig változó volt a német márka-szaldó állása. Egyszer mi tartoztunk a németeknek, máskor a németek tartoztak. Ez így hullámozott. 1941 áprilisában vagy májusában megfordult a dolog, és már állandóan a németek tartoztak, nem tudták megfelelő áruval kiegyenlíteni. Hangsúlyozom azonban, hogy ebben nemcsak a kereskedelmi forgalom volt benne, nemcsak a kölcsönös áruszállítások, hanem a nemzetközi fizetési mérleg, a nemzetközi fuvarszámlálás, a tőkeforgalom elszámolása és minden egyéb, például a kint dolgozó magyar munkások hazautalt munkadíja. Akkor kezdtük látni, hogy Németország állandóan tartozik nekünk.

ELNÖK: Hogyan látta Ön, a márka-szaldó alakulására befolyással volt a rögzített árak politikájának feladása?

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem.

ELNÖK: Szóval ennek különösebb jelentősége nem volt?

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem.

ELNÖK: Az az elgondolás nem merült fel Önben, hogy az alacsonyabb árakhoz szokott semleges piacok elzárkóznak majd az emelkedő árakon forgalomba kerülő magyar áruktól?

REMÉNYI-SCHNELLER: Akkor már Európában olyan áruhiány volt, hogy nem számított, ha az ember valamivel magasabb árat kért.

ELNÖK: Egy másik ügyben felmerült ez a probléma, és ott olyasféle momentumok merültek fel, hogy éppen az emelkedő árak politikája hajtotta a mi árunkat a német piacra. A németeknek ugyanis mindegy volt, hogy a márka-szaldó hogyan áll, úgysem fizettek.

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem egészen így volt. A baj inkább a mi exportöreink oldalán volt, akik szívesen exportáltak Németországba. Akkor még nem volt annyira megszorítva és centralizálva a külkereskedelmi forgalom, és az exportőrök szívesen exportáltak Németország felé, még ha várni is kellett az ellenértékre.

ELNÖK: Ezt az ellenértéket ki fizette?

REMÉNYI-SCHNELLER: Ez eredetileg még a klíringszaldó²⁸⁶ állásától függött. Előfordult, hogy 6-8 hónapig kellett várnia egy exportőrnek, míg meg tudta kapni az ellenértéket.

ELNÖK: De facto megkapta?

REMÉNYI-SCHNELLER: Megkapta, amint német ellenszállítás volt.

ELNÖK: Amíg volt.

REMÉNYI-SCHNELLER: Hiszen végig volt.

ELNÖK: Volt-volt, de úgy mérlegre téve...

REMÉNYI-SCHNELLER: A tiszta áruszállításban nem voltak zavarok.

ELNÖK: Akkor mi okozta a márka-szaldónak ezt a hihetetlen pálfordulását?

REMÉNYI-SCHNELLER: Emlékezetem szerint egyrészt a vasúti költségek.

ELNÖK: Valaminek kellett az áruszállításnál is lennie, hiszen Magyarország a semleges piacoktól 1941-től szukcesszive elzáródott. Maradt a német és az olasz piac, legfeljebb még egy-két környező kisebb állam.

REMÉNYI-SCHNELLER: Még Svájc megmaradt.

ELNÖK: Lassan minden kikapcsolódott, Olaszország is, a környező államok jó része is, és Németország maradt csak Áru csak Németországba ment.

REMÉNYI-SCHNELLER: Áru ment ki. A legnagyobb baj az volt, hogy a vasút körös-körül mindenütt a németek kezében volt, csak oda szállíthattunk, ahová a németek megengedték.

ELNÖK: Rendben van. A márka-szaldó mindenesetre formailag a mi javunkra billent, mert márkakövetelésünk volt.

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen!

ELNÖK: A magyarság szempontjából, közgazdasági szempontból jó volt ez Magyarországnak, vagy rossz?

REMÉNYI-SCHNELLER: Természetesen nem volt jó, mert egészségtelen.

ELNÖK: Erre utal Önnek [az] 1943. április 8-án mondott beszéde?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen, a 42-es országos bizottságban mondtam. Ott referáltam.

ELNÖK: Most csak a következőket ismertetem belőle (Olvassa.): „Van azonban egy másik momentum, amely egy kicsit közgazdaságilag is megoldandó feladat, és ez a márka-szaldó kérdése, amely azonban ha közgazdaságilag megoldandó feladat is, természetesen politikai kérdés is, mert hiszen valamivel a bolsevizmus elleni közös harcban, és önvédelmi háborúban részt kell venni, és ezek az áldozatok mindenesetre olyan erőfeszítések, amelyeket közgazdasági életünk részéről viselni kell a háborúval kapcsolatban.” Megfelelt ez a valóságnak?

REMÉNYI-SCHNELLER: Ez Kállay alatt volt, amikor az volt az álláspont, hogy inkább gazdasági engedményeket tegyünk egyrészt, hogy külpolitikai vonalon szabadabban mozoghassunk, másrészt hogy inkább gazdasági áldozatokat hozzunk, mint véráldozatokat.

---

²⁸⁶ Követeléseknek és tartozásoknak bankátutalás útján készpénzfizetés nélkül történő elszámolási egyenlege.

Ez volt 1943-ban Kállay álláspontja, erre céloltam, csak nem akartam másképp exponálni a miniszterelnököt.

ELNÖK: Van azonban itt egy feljegyzés, amelynek címzése: „A kormányzó úr főméltósága kihallgatásán átadtam.”²⁸⁷

REMÉNYI-SCHNELLER: Ez 1941-ben volt.

ELNÖK: Igen, 1941-ben. Itt azt írja Ön: „A mondatokból világos, hogy a két helyzet közül Magyarországra nézve az a veszedelmesebb, ha Magyarország az adós, mert ez a helyzet vezet az idegen tőke térfoglalására.” Így volt?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

ELNÖK: Tessék ezt megmagyarázni, mert a kettő szöges ellentétben áll!

REMÉNYI-SCHNELLER: A helyzet az volt, hogy amikor a németek követeltek tőlünk, és mi nem tudtuk azt áruval kifizetni, illetve márkában transzferálni, azt mondták, rendben van, tessék csak pengőben kifizetni, mi majd azt a pengőt Magyarországon befektetjük.

ELNÖK: Ez volt az a bizonyos pengőösítés?

REMÉNYI-SCHNELLER: Ez lett volna. Mi láttuk, mit akarnak. Magyar vállalatokat akartak megvenni, Magyarországon invesztálni, német iskolákat építeni. Mi ezt még veszedelmesebbnek tartottuk, mint ha valamilyen – természetesen nem ilyen értékű – márkaszaldó keletkezik a javukra, mert ebben német penetrációt láttunk.

ELNÖK: Ezekről itt szó sincs.

REMÉNYI-SCHNELLER: Valahol benne kell lennie.

ELNÖK(Tovább ismerteti.): „A reális helyzet természetesen az lenne, ha a klíring állandóan ki lenne egyenlítő. Minthogy azonban ez nehezen képzelhető el, inkább arra kellene törekedni, hogy exportunkat fokozva Magyarország legyen a két fél közt a hitelező.”

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen, de egy kis összeggel.

ELNÖK: Az nem tűnik ki.

REMÉNYI-SCHNELLER: A végén azután kitűnik.

ELNÖK(Olvassa.): „Ennek természetesen határai vannak, mert ha a hitelezés túlságosan nagy összegre rúg, úgy ismét súlyos bajok keletkezhetnek.”

REMÉNYI-SCHNELLER: A végén pedig azt mondtam, hogy azok a katonai meg egyezések, amelyeket kötnek, arányban álljanak a magyar külkereskedelmi forgalom volumenjével.

ELNÖK: Igen, ez kétségtelenül itt van az utolsó bekezdésben.

REMÉNYI-SCHNELLER: Ez volt a lényege, ezt kértem akkor a kormányzótól.

ELNÖK: És ez megtörtént?

REMÉNYI-SCHNELLER: Sajnos nem történt meg.

ELNÖK: Kinek lehetett feladata ezt szorgalmazni?

REMÉNYI-SCHNELLER: Visszatérek az előbbi kérdésre, hogy miből adódik a márkaszaldó ilyen irányú követelése.

---

²⁸⁷ A per iratai között nem található az a feljegyzés, amelyből az elnök idéz.

ELNÖK: Hozzávetőleg tudjuk.

REMÉNYI-SCHNELLER: Ha jól emlékszem, 1942-43-ról állítottam össze az első ilyen kimutatást, amelyet azután a 42-es bizottságban be is mutattam, és ebben leszegeztem, hogy csak fuvar fejében 450 millió márkát követelnek, tehát az egész követelés egyharmada fuvarból eredt, körülbelül további egyharmada eredhetett a katonai szállítások szaldójából.

ELNÖK (Titkára felé.): Kérem, titkár úr, majd a következő tárgyalási napra szerezze be az idevonatkozó iratokat. A Rajniss-ügy aktái közt van egy hivatalos átirat, amely a márka-szaldó állását évenként és statisztikailag pontosan kimutatja, hogy százalékszerűen és összezszerűen milyen tételekből adódnak.²⁸⁸ Erre a kérdésre tehát visszatérünk.

Most jön tehát az úgynevezett pengőösítés. Mi volt ennek lényege? Közgazdasági szempontból Magyarországnak milyen hátrányai vagy előnyei származtak ebből?

REMÉNYI-SCHNELLER: Amikor az exportőröknek már nagyon sokáig kellett várniuk, hogy megkapják árujuk ellenértékét, s természetesen a sajátjukból ezt fedezni nem tudták, akkor egy óriási finanszírozási akció kezdődött meg, amely a pénzpiacon teljes rendszertelenséget eredményezett. Mindenki szaladgált, hogy megfinanszírozza a német márkát, az egyik finanszírozott, a másik nem, összevissza ment minden és világossá vált, hogy ha a magyar pénzpiacot rendezni óhajtjuk, akkor valamilyen rendszert kell életbe léptetni. A rendszer az lett, hogy a Magyar Nemzeti Bank vett át bizonyos mennyiségű márkát, majd a budapesti bankok adtak össze pengőhitelt a német lebonyolító szervnek, és végül a magyar kincstár is vett át márkát. Ugyanakkor viszont megkezdtem az akciót, hogy ellentételeket szerezzek, tehát ne finanszírozzak, hanem ellentételeket kapjak. Ennek során sikerült egy csomó magyar államadóssági papírt, amely Németországban volt elhelyezve, visszaszerezni. Emlékezetem szerint a külföldi magyar államadósságot, amely akkor 1200 millió körül volt, körülbelül 700 millióra csökkentettem, tehát 500 milliót vásároltam vissza. Ez természetesen az akkori kurzuson 130–140 millió pengőbe került. Ezen kívül repatriáltunk nagyon nagyszámú Magyar Általános Köszénbánya részvényt, Magyar Cukoripar részvényt, Salgó-részvényt. Ezek természetesen nagyon nagy tételek voltak, 10–20.000 darab. Ez a németeknek valutapapírjuk volt. Követeltem, hogy adják át, ha ilyen nagy összeggel tartoznak. Ezt a munkát tehát megkezdtem.

ELNÖK: Ez az akció a Magyarország javára billent márka-szaldót hozzávetőleg hány százalékkal csökkentette?

REMÉNYI-SCHNELLER: Az államadósság belekerült körülbelül... ki kellene számolnom... Százharminc millió az értékpapír, ehhez jött százhatvan millió, körülbelül háromszáz millió lehetett emlékezetem szerint az az összeg, amelyet így ki tudtunk hozni.

ELNÖK: És mi volt a márka-szaldó állása hozzávetőleg?

REMÉNYI-SCHNELLER: Akkor egymilliárd volt.

ELNÖK: Szóval ez az összeg körülbelül egyharmad része?

---

²⁸⁸ A Rajniss-per iratai között, illetve jelen per iratai között nem található az elnök által említett hivatalos átirat.

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen akkoriban, amikor ez az akció még futott.

ELNÖK: És hogyan álltunk a többi részével, a hétszázmillióval?

REMÉNYI-SCHNELLER: Azzal tartozott Németország.

ELNÖK: És milyen lehetőséget látott Ön az adósság kiegyenlítésére? A szállítások majdnem a nullával voltak egyenlők abban az időben.

REMÉNYI-SCHNELLER: Nagyon sok nem volt abban a pillanatban.

ELNÖK: Ebben az időben, vagy ezt követőleg hatott Ön oda, hogy ilyen márka-szal-
dó mellett, és ilyen jövőbeli kilátások mellett Magyarország csökkentse a kivitelét Né-
metország felé?

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem.

ELNÖK: Hol, kinél, mikor?

REMÉNYI-SCHNELLER: A Clodius-féle tárgyalásokon²⁸⁹ azt ígérték, amit a németek
Streunungnak [*szétosztás, szétszórás*] hívtak, tudniillik ők már akkor az egész európai
exportot – különösen Svájca gondolkod, és a török exportra – kontrollálták, tehát én ar-
ra törekedtem, hogy a magyar áru menjen ki Svájcba és Törökországba; ha ők nem
szállítottak, az engem már nem érdekelt. Ők azt hívták Streunungnak, hogy másfelé szór-
juk szét az áruinkat, mint Németország felé. Ez részben sikerült is...

ELNÖK: Milyen részben?

REMÉNYI-SCHNELLER: Kaptunk, azt hiszem, Svájc felé egy körülbelül 50%-os
kontingenst.

ELNÖK: Ez melyik évben volt?

REMÉNYI-SCHNELLER: Ez 1943-ban lehetett.

ELNÖK: Ön a vallomása elején, amikor azt kérdeztem, hogy bűnösnek érzi-e magát,
mindjárt arra tendált – és ez is vonult végig az előadásán –, hogy politikai szemszögeket
nem tartott előtérben, hanem pénzügyi szakember volt, pénzügyi politikus volt, azonban
mint politikus tényleg politikával nem foglalkozott, mondjuk így. Rendben van, fogadjuk
el, nem politizált. Kitér egy háború Magyarország, és egy nagy nemzet, egy nagy ország
között, Magyarország és a mellette lévő Szovjetunió között. Mi volt az Ön álláspontja ez-
zel a háborúval kapcsolatban? Egyáltalán vizsgálódásokba bocsátkozott ennek a háború-
nak esetleges kimenetele tekintetében?

REMÉNYI-SCHNELLER: Úgy volt beállítva, hogy mi meg voltunk támadva.

ELNÖK: Jó, ezt elhiszik a többiek, de Reményi-Schneller Lajos nem ebből a szem-
szögből nézte. Ön ezt más szemszögből, pénzügyi szemszögből nézte, de azért – meg va-
gyok róla győződve – politikai szemszögből is próbálta vizsgálni, legalább önmagában.

REMÉNYI-SCHNELLER: Erre a legjellemzőbb, hogy a Kállay-kormányban már
semmi szín alatt nem akartam részt venni. Ez volt az ítéletem felette.

ELNÖK: Miért nem akart a Kállay-kormányban részt venni?

REMÉNYI-SCHNELLER: Egyrésztől azért, mert a Kállay-féle rezsimtől tartottam...

ELNÖK: Milyen irányban tartott?

---

²⁸⁹ Lásd a 67. sz. jegyzet.

REMÉNYI-SCHNELLER: Azért, hogy nem lehet majd olyan rendszeres gazdasági politikát követni, mert köztudomás szerint Kállay nagyon flexibilis volt, koncessziókat tett erre és arra.

ELNÖK: Ezt ismerjük, igen, de ez még mindig gazdasági szempont, én politikai szempontra vagyok kíváncsi.

REMÉNYI-SCHNELLER: A másik pedig, amit a kormányzónál ki is fejtettem azon az éjszakai kihallgatáson, amikor kapacitált, hogy mégis vegyek részt a Kállay-kormányban, hogy mindazt, amit elgondoltam, szociális adóreformot stb., a háború lehetlenné teszi, tehát hagyjon engem elmenni, mert a programot megvalósítani nem tudom. Ez volt egyben az ítéletem.

ELNÖK: Ez még mindig nem politikai szempont, ez szociális szempont, pénzügyi szempont.

REMÉNYI-SCHNELLER: Pénzügyi szempont.

ELNÖK: Közgazdasági szempont, mindenféle; de én azt kérdezem, hogy olyan politikai szempontok, amelyek a háborúval kapcsolatosak, fel sem merültek?

REMÉNYI-SCHNELLER: Én nem foglalkoztam vele.

ELNÖK: Hát kérem, foglalkozott! Talán ez túlzás.

REMÉNYI-SCHNELLER: Én maradtam a gazdasági kérdéseknél.

ELNÖK: Mondjuk tisztán politikai szempontból nem foglalkozott, ez kétségtelen, vagy legalábbis a vádirat ilyen értelmű adatokat nem tartalmaz, de a gazdasági kérdésekkel kapcsolatban feltétlenül foglalkozott Ön politikai kérdésekkel. Például a 33-as bizottságban [*helyesen: 42-es bizottságban*] 1943 áprilisában mondott beszédében azt mondta, hogy azt kell lemérni, hogy a hadsereg megkapja-e ezt, amire szüksége van. Amikor egy hadsereg szükségletéről beszél, nem merül fel Ön előtt a kérdés, hogy az a hadsereg szükségszerű dolgokat hajt-e végre, szükségszerű-e az ország szempontjából a hadseregnek olyan működése, olyan bevetése, amint bevetik?

REMÉNYI-SCHNELLER: 1943 áprilisában már egészen...

ELNÖK: Én nem 1941-ről akarok beszélni, nem is 1939-ről.

REMÉNYI-SCHNELLER: 1943 a Kállay-kormány második esztendeje. Akkor már egészen világos volt, hogy Kállay ki akarja vezetni az országot a háborúból.

ELNÖK: Ez döntő momentum volt az Ön számára abban a tekintetben, hogy Ön bent marad-e a kormányban?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

ELNÖK: Szóval ez okvetlenül döntő momentum volt?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen. A kormányzó kérése és ez. Hiszen a Kállay-kormány alatt háromszor mondtam le, és mindenkor a kormányzó kívánságára maradtam.

ELNÖK: Szóval ez a kettő volt az a döntő momentum, amely a további bent maradásban Önt vezette?

REMÉNYI-SCHNELLER: Az eredeti elgondolás mindig az volt: távol maradni a háborútól.

ELNÖK: Mielőtt ezt folytatnánk, még egy kérdésem van, azután ezt a komplexust legalább a magam részéről lezártam. Azt hiszem, abban a tekintetben nincs ellenvetése,

és beismeri azt, hogy a háború folytatásához szükséges pénzügyi feltételeket minden erejével igyekezett megteremteni az ország teherbíró képességéhez mérten?

REMÉNYI-SCHNELLER: Ennek tulajdonképpen három szakasza van.

ELNÖK: Na, nem a németek kívánalmairól van szó, hanem a minisztértársainak, az ország vezetőinek kívánalmairól, az ország teherbíró képességének arányában. Így tettem fel a kérdést.

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen, az ország vezetői kívánalmainak eleget tettem.

ELNÖK: Rendben van. E tekintetben nincs is több kérdésem. Ez a rész legalább részemről le van zárva. Most azonban áttérünk arra, hogy megalakul a Sztójay-kormány. Mit is mondott Ön, mi volt az a két szempont: a kormányzó kérése, és mi volt a másik? A háborúból való kivezetés?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

ELNÖK: A Kállay-féle kettős politikának Magyarország szempontjából akkor reálisabb része, vagy egyetlen reális része vezette?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

ELNÖK: A Sztójay-kormánynál ez a kettősség, ez a kettős oszlop mennyire maradt meg?

REMÉNYI-SCHNELLER: Annyiban maradt meg, hogy amikor a németek megszállták az országot, akkor rögtön elhagytam a pénzügyminisztériumot – minthogy azonnali hatállyal felmentett a kormányzó, jogom is volt elhagyni –, és már másnap a Földhitel Intézetnél, ahol szabadságolt vezérigazgató voltam, jelentkeztem szolgálattételre.

ELNÖK: Igen, ez rendben van. Azután?

REMÉNYI-SCHNELLER: Azt hiszem, harmadnap magához kéretett Sztójay, és felkért, hogy vállaljam a pénzügyi tárcát. Én ezt vonakodtam vállalni, de akkor a kormányzónak egy olyan megjegyzése hangzott el, amelynek honorálása elől azután elzárkózni nem tudtam. Ugyanis azt mondta: ha jó napokban velem voltál, akkor rossz napokban nem hagyatsz el.

ELNÖK: Erre mi a bizonyíték? Talán Ön jelölje meg, ne a védelem.

REMÉNYI-SCHNELLER: Bizonyítékul csak egyet tudok felhozni: ez telefonbeszélgetés volt a kormányzóval...

ELNÖK: Szóval nincs bizonyíték?

REMÉNYI-SCHNELLER: ...a miniszteri váltón, emlékezetem szerint Sztójay miniszterelnök úr hallotta.

ELNÖK: Az 1944. március 19-i eseményekről és a Sztójay-féle eseményekről még sokat fogunk beszélni, de mondjuk, ezt is elfogadjuk, azonban ide kapcsolódik megint az a kérdés, hogy hogyan álltunk a Szálasi-üggyel, akkor melyik volt az a két tartóoszlop? Mert itt már az egyik kiesett: kiesett a háborúból való kivezetés lehetősége.

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem esett ki.

ELNÖK: Sztójayra azt igazán nem lehet ráfogni...

REMÉNYI-SCHNELLER (Közbevág.): A németek akkor ígéretet tettek – amint nekem Sztójay mondotta –, hogy bizonyos feltételek teljesítése esetén az ország megint visszanyeri függetlenségét.

ELNÖK: Ezt Sztójay is mondja. Ez még a Sztójay-kormány alatt volt. De én már a Szálasi-kormányra tértem át, és éppen azt szeretném látni, hogy ott ezek az oszlopok hogyan dőltek ki, vagy maradtak meg.

REMÉNYI-SCHNELLER: A Szálasi-kormány idején már csak egy oszlop van, és pedig a kormányzó burkolt utasítása, hogy maradjak a helyemen.

ELNÖK: A kormányzó burkolt utasításáról hogyan szerzett Ön tudomást, és mi volt az?

REMÉNYI-SCHNELLER: A kormányzónak volt egy lemondólevele, amelyben lemondott kormányzói tisztéről, és megbízta Szálasit.

ELNÖK: Hogy ez milyen körülmények között jött létre, azzal Ön tisztában van?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

ELNÖK: Mégis, hogyan gondolja, hogyan történt? Mondja el, hogy mi is tudjuk!

REMÉNYI-SCHNELLER: A kormányzó, amint hallottam – mert magam nem tudhatam semmit, fogságban lévén azon az éjszakán –, akkor lemondott, magát az SS védelme alá helyezte, megbízta Szálasit a kormányalakítással, és ami a legfeltűnőbb volt...

ELNÖK: Ezt a kéziratot látta Ön?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

ELNÖK: A miniszterelnöki ellenjegyzés hol volt azon?

REMÉNYI-SCHNELLER: Úgy nem láttam, hanem Szálasi kezében volt, és felolvasta.

ELNÖK: De arról tud Ön, hogy azon nem volt miniszterelnöki ellenjegyzés?

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem, ellenkezőleg, úgy tudom, hogy rajta volt a Lakatos-féle ellenjegyzés.

ELNÖK: Hát közlöm, hogy ez nem volt rajta, hanem pótlólag került rá, hetek múlva.

REMÉNYI-SCHNELLER: Erről nem tudok. Én úgy tudtam, hogy rajta volt.

ELNÖK: Hogy azután ez a pótlólagos ellenjegyzés milyen körülmények között jött létre, arról majd a bizonyítási eljárás során fogunk egyet-mást hallani.

REMÉNYI-SCHNELLER: Én többet nem tudok, csak annyit, hogy akkor felolvastott egy levél – ha jól emlékszem, október 17-én vagy mikor volt -, amely úgy hangzott – tudomásom szerint Lakatos ellenjegyzése rajta volt, és ezt a levelet a kormányzó írta, hogy a nemzeti összefogás kormányát kell megalakítani.

ELNÖK: Most tekintet nélkül arra, hogy Önnek kötelessége lett volna megnézni, hogy az ellenjegyzés rajta van-e, tekintet nélkül arra, hogy Önnek kötelessége lett volna megnézni, hogy Horthy aláírása rendben van-e, Ön láthatta a következő tényeket: az egész október 15-i proklamáció, előzőleg [a] Nemzeti Szövetség, Tasnádi Nagy András követésbe megy, a Nemzeti Szövetség azért alakul meg, nehogy esetleg kiugrás legyen, mende-mondák vannak, hogy kiugrunk, ide-oda szállongnak az emberek, egyik semleges államból a másikba, közben röpcédulákkal van tele Budapest, 15-én Horthy kormányzó fiával történik az a cirkusz,²⁹⁰ utána a proklamáció, utána Vörös Jánosnak ilyen utasítása, olyan

---

²⁹⁰ 1944. október 15-én délelőtt az SD csapdába csalta ifj. Horthy Miklóst. A *Mickey Maus* fedőnevű akció során Otto Skorzeny kommandója elrabolta, majd a náciak az idős kormányzót egyetlen, még élő fiával zsarolva vették rá arra, hogy átadja a hatalmat Szálasi Ferencnek.

utasítása,²⁹¹ homlokegyenest ellenkező, jobbra, balra táncolás, végül nagy csinnadratta, bum-bum-bum: este megjelenik és elhangzik Szálasi szózata; hát nem látta Ön, hogy itt valami nem klappol?

REMÉNYI-SCHNELLER: Mindennek a legnagyobb részét nem is tudhattam, mert fogságban voltam délután fél öttől másnap délelőttig.

ELNÖK: Rendben van, fogságban volt, másnap délben tudta meg. (Felkiáltások a hallgatóság soraiban: Nem halljuk!) Kérem (A vádlottra mutatva.) itt egy kicsit hangosabban, (A hallgatóság felé.) ott pedig egy kicsit még csendesebben. (Derűtség.) Most tehát arra tessék felelni, hogy mielőtt Ön ebben a kormányban a miniszterséget elvállalta, nem ötlött mégis az eszébe, hogy a kormányzóval valaminek lennie kell, valami bajnak, talán valami agybeli elváltozásnak, mert három vagy négy órás distanciával nem lehet ilyen homlokegyenest ellenkező intézkedéseket tenni? Itt ismét fel kell vetni azt a körülményt, hogy Szálasiról mi volt a véleménye a kormányzónak. Ezt Ön sokkal jobban tudja, mint mi mindannyian együttvéve. Legyen szíves, mondja meg.

REMÉNYI-SCHNELLER: Amikor Sztójay beteg volt...

ELNÖK (Félbeszakítja.): Nem amikor Sztójay beteg volt, hanem általában mi volt a kormányzó véleménye Szálasiról, hogyan beszélt róla?

REMÉNYI-SCHNELLER: Amikor Sztójay beteg volt, akkor beszéltem részletesen a kormányzóval Szálasiról, mert az alkotmányos szokásoknak megfelelően nekem kellett Sztójayt helyettesítenem, mint rangidős miniszternek. Akkor egy nagyon fontos audiencián beszélgettünk, a kormányzó felvetette egy koncentrációs kormány alakításának tervét, mégpedig azzal, hogy az összes pártok vegyenek részt egy ilyen koncentrációs kormányban, mert – amint a kormányzó mondotta – olyan súlyos elhatározások elé kerülhet az ország, amelyekért a felelősséget egy párt nem viselheti. Ezt mondotta nekem. Azután még azt is hozzátette, hogy különösen pedig nem használhatja ki egy párt azt...

ELNÖK: Tudom, mire akar Ön kilyukadni, hogy itt kapcsolódik be Szálasi, mivel minden pártnak képviselve kell lennie.

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

ELNÖK: Na nem!

REMÉNYI-SCHNELLER: De kifejezetten beszélt akkor Szálasiról, kifejezetten azt mondotta, hogy egy párt sem használhatja ki ellenséges propagandára...

ELNÖK: Ha Ön azt terjesztette volna akkor, vagy később, vagy bármikor a kormányzó elé, hogy Szálasi vegye át a hatalmat a kormányzó mellett, mint miniszterelnök, mi lett volna a kormányzónak rövid, egyzavas válasza?

---

²⁹¹ Vörös János vezérezredes 1944. október 15-én délután táviratban erősítette meg Nádas ezredesnek, a hadművelleti osztály vezetőjének utasítását, mely szerint a Horthy-proklamáció nem jelent fegyverletételt, a csapatoknak a további parancsig harcolniuk kell. A továbbiakban Vörös tétlenül szemlélte az események alakulását. Október 16-án hajnalban Vöröst telefonon felhívta Miklós vezérezredes, az 1. hadsereg parancsnoka, akit Vörös arra utasított, hogy folytassa tovább a harcot a németek oldalán.

REMÉNYI-SCHNELLER: Akkor nekem azt mondotta a kormányzó, németül mondta: „Er soll mitrieichen”. [Szó szerint: Szagoljon velünk együtt, átvitt értelemben: Jusson neki is belőle.]

ELNÖK: Nem azt mondta, hogy Szálasi vegye át a hatalmat, vagy hogy neki hajlandó átadni. Ne kerteljünk: tudja Ön is, mi is mindannyian, hogy a legszebb szó, amelyet a kormányzó Szálasisal szemben használt, a fráter volt. Ennél szebbet a kormányzó nem mondott Szálasisra.

REMÉNYI-SCHNELLER: A kormányzó azt mondotta, hogy minden párt vegyen ebben részt, mert az elhatározások súlyosak.

ELNÖK: Hát akkor beszéljünk világosan: Ön el tudta képzelni, hogy a kormányzó átadja Szálasi kezébe a hatalmat?

REMÉNYI-SCHNELLER: Akkor már el tudtam képzelni.

ELNÖK: Annak ellenére, hogy a proklamációt felolvastatta?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

ELNÖK: Rendben van.

REMÉNYI-SCHNELLER: Az után a beszélgetés után, amelyet akkor folytattunk, el tudtam képzelni. (Zaj a hallgatóság soraiban.)

ELNÖK (A hallgatósághoz.): Ha valakinek talán ellenvéleménye van, azt kint mondja el a folyosón. (Vádlatához.) Szóval röviden ez volt az indoka annak, hogy Ön elvállalta a Szálasi-kormányban a miniszterséget?

REMÉNYI-SCHNELLER: Ez volt az egyik pillér, és itt csatlakozik hozzá egy másik pillér, éspedig az, hogy egyáltalán nem voltam akkor a szabad akaratomnak ura, presszió alatt állottam.

ELNÖK: Hát ha Ön presszió alatt állott, nem gondolta, hogy a kormányzó is valami kis presszió alatt áll?

REMÉNYI-SCHNELLER: Hogyne, gondoltam, csak éppen az volt utánabiggyesztve a levélben, hogy a nemzeti összefogás kormányát akarja. Ezt úgy értelmeztem, hogy másképp már nem tudja tudomásunkra juttatni, hogy maradjunk a helyünkön, és próbáljuk menteni, amit lehet...

ELNÖK: Ezt Ön is érzi, hogy ez kissé erőszakos magyarázat.

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem.

ELNÖK: Mondja tovább!

REMÉNYI-SCHNELLER: Én tökéletesen megnyugodtam, amikor az országtanács előtt letettük az esküt. A hercegprímás [Serédi Jusztinián], Perényi Zsigmond és Tasnádi Nagy András kezébe letettük a szokásos, rendes miniszteri esküt.

ELNÖK: Tehát Ön nem politizált, politikával nem foglalkozott, azonban az egyik tartóoszlop az volt, hogy Kállay kifelé akar menni. Sztójay és Szálasi nem akart kifelé menni, ehhez kétség nem fér.

REMÉNYI-SCHNELLER: Mindenesetre a német megszállást ki akarta parírozni Sztójay, az kétségtelen.

ELNÖK: Szálasinál azonban már szó sem volt ilyesmiről.

REMÉNYI-SCHNELLER: Szálasi egypárszor mondta nekem, hogy álljak ellent a német kívánságoknak.

ELNÖK: Pénzügyi tekintetben ez természetes.

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen, csak arról beszéltünk.

ELNÖK: Most még egy kérdésem lenne: ha Ön politikával nem foglalkozott, mi volt az indoka annak, hogy a Lakatos-kormány idején csupán Jurcseket és Önt tartotta az egész kormány megbízhatatlannak?

REMÉNYI-SCHNELLER: Azt én is szeretném tudni, hogy mire van alapítva. Ezt nem tudom.

ELNÖK: Ezt talán nem én fogom közölni, hanem majd közlik azok, akiket ebben a kérdésben esetleg ki fogunk hallgatni.

REMÉNYI-SCHNELLER: Ez teljesen méltánytalan vád, és ha meg méltóztatik engedni, már eleve tiltakozom ellene. Semmiféle kapcsolatom nem volt a német követséggel, és semmiféle német személlyel.

ELNÖK: A Nemzeti Szövetségnek Ön tagja volt?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

ELNÖK: A Nemzeti Szövetség célkitűzéseit tudta?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen: a Lakatos-kormány alátámasztása.

ELNÖK: Na nem.

REMÉNYI-SCHNELLER: Ezen a címen voltam benne mindegyik Lakatos-kormányban. Aki képviselő volt, egyben tagja volt a Nemzeti Szövetségnek is.

ELNÖK: De mégis miért jött létre a Nemzeti Szövetség, mi volt a fő dolga, mi volt az első ülés első teendője?

REMÉNYI-SCHNELLER: Én nem tudom, nem voltam ott. Amikor hozták az ívet, aláírtam.

ELNÖK: De Tasnádi Nagy küldetéséről csak tud?

REMÉNYI-SCHNELLER: Azt Lakatos előadásából tudom.

ELNÖK: Na mit tud?

REMÉNYI-SCHNELLER: Azt, hogy felmentek hozzá és kérdezték, hogy van-e különbéke-szándéka, és azt kérték, hogy ha igen, az alkotmányos utat tartsa be, a képviselőházzal is szavaztassa meg. Ezt mondta Lakatos.

ELNÖK: Nem az volt az egésznek, ha nem is kizárólagos, de egyik fontos, mondhatnám elsődleges célja, hogy Magyarországnak a háborúból való kiugrását megakadályozza?

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem. Erről soha nem volt szó.

ELNÖK: Itt Lakatosnak más véleménye van. Ezt esetleg szintén lesz módjuk meghallani.

REMÉNYI-SCHNELLER: Nekem így mondta el Lakatos annak a deputációnak a történetét, mert véletlenül utána mentem hozzá referálni.

ELNÖK: Tudniillik a Nemzeti Szövetség illetően céljának ismerete, és Önnek a Nemzeti Szövetségben való részvétele már némi magyarázatot nyújthat a Jurcsekkal és Önnel szemben való némi bizalmatlanság megértéséhez, ami a minisztertanácsokon való tanácskozásokon, és a kormányzónál folyó tanácskozásokon kitűnik. Nem?

REMÉNYI-SCHNELLER: Erről nem tudok. Lakatos tudta, hogy belépek a Nemzeti Szövetségbe.

ELNÖK: Ezt már csak perrendszerűen kérdezem meg: a 33-as bizottság [*helyesen 42-es bizottság*] előtti beszéde, amelyet az előbb felolvastam, úgy hangzott-e el, ahogyan a vádiratban bent van, úgyszintén a most általam nem ismertetett, de annak idején ismertett részlet?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

ELNÖK: A Lakatos-kormány alatt Ön milyen nézetten volt, revideálta azt az álláspontját, hogy Magyarországnak politikailag, gazdaságilag és mindenféle szempontból feltétlenül előnyére szolgál a háborúból való kikapcsolódás?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

ELNÖK: Revideálta ezt az álláspontját? Ezt kérdezem.

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem. Bocsánatot kérek, akkor nem értettem a kérdést.

ELNÖK: Azt kérdezem: revideálta Ön azt az álláspontját, amelyet a Kállay-kormány alatt elfoglalt, hogy Magyarország...

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem. Maradtam ugyanazon az állásponton.

ELNÖK: Hát akkor mi az oka annak, hogy amikor 1944. szeptember 7-én a Horthy Miklós kormányzó elnöklete alatt, a Lakatos-kormány tagjainak részvételével tartott koronatanácson, amelyen ezek szerint Ön is jelen volt, a kormányzó bejelentette, hogy a szövetséges hatalmakkal fegyverszünetet kíván kötni, e bejelentés ellen a polgári miniszterek közül Jurcsék Bélán kívül csakis dr. Reményi-Schneller Lajos szólalt fel?²⁹²

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem szólaltam fel ellene.

ELNÖK: Szóval nem szólalt fel ellene?

REMÉNYI-SCHNELLER: Felszólaltam, de nem ellene.

ELNÖK: Hanem mit mondott? Mert akkor ez nóvum.

REMÉNYI-SCHNELLER: Nagyon meglepett akkor bennünket a dolog, mert katonailag teljesen előkészítetlennek láttuk a dolgot, és ezért egypár kérdést tettem fel.

ELNÖK: Éspedig?

REMÉNYI-SCHNELLER: Megkérdeztem azt, hogy katonailag végre tudják-e hajtani.

ELNÖK: Szóval csak ez volt?

REMÉNYI-SCHNELLER: Csak ez.

REMÉNYI-SCHNELLER: Ön nem állította azt, hogy bizalmas kapcsolatainak vannak a németekkel, így Veessenmayerral?

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem. Ezt a vádirat állítja, de ez nem történt meg. Nem tudom, mire alapítják, de nem történt meg. Nem is lehetett, mert nem voltak.

ELNÖK: Igaz-e az, hogy az azt követő napon, szeptember 8-án, amikor ugyanez volt az intenciója a minisztertanácsnak, Ön felszólalt a fegyverszüneti tárgyalás ellen?

REMÉNYI-SCHNELLER: Ezt nem tudom megállapítani, mert nem értem, hogy miért tartottunk volna szeptember 8-án minisztertanácsot, ha szeptember 7-én egy koronatanácson valamit elhatároztunk.²⁹³

---

²⁹² Lásd a 70. sz. jegyzet.

²⁹³ Lásd a 71. sz. jegyzet.

ELNÖK: Ezt nem tudom én sem, én is csak annyit tudok, ami a vádiratban van. Ezt a vádirat nem támasztotta bővebben alá, ezt talán majd az ügyész úr fogja tisztázni a kérdései folyamán, én mindenesetre kötelességszerűen felteszem ezt a kérdést.

REMÉNYI-SCHNELLER: Ha szabad, akkor csak annyit fűzök hozzá, hogy a szeptember 7-i koronatanács határozatot hozott, és szeptember 8-án a minisztertanács kétségtelenül nem hozhatott határozatot ebben a kérdésben.

ELNÖK: Nem is a határozathozatalról van itt szó...

REMÉNYI-SCHNELLER: De nem tudom, miért jöttünk volna össze, ha már volt koronatanács.

ELNÖK: Ezt én sem tudom, én kérdeztem Öntől: összeültek, vagy nem ültek össze?

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem emlékszem rá.

ELNÖK: Akkor tegyük fel úgy a kérdést: akár minisztertanácson, akár nem minisztertanácson, ezt a koronatanácsot követőleg valamikor felszólalt-e Ön a fegyverszüneti egyezmény kötése ellen, igen vagy sem?

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem emlékszem rá. A koronatanács határozatára emlékszem, az az volt, hogy vagy adnak a németek segítséget, vagy kiugrunk. Ez is volt az előterjesztés, és ez is ment határozatba.

ELNÖK: A beszédeit, amelyek itt inkriminálva vannak részben a 13.§ 1. pontja, részben a 15.§ 4. pontja alapján, majd a végén vesszük sorra, ennyiben eltérünk a vádirat sorrendjétől. Most azonban áttérek a 13.§ 2. pontjára alapított vádra, ahol azonban kikapcsolom a vád tárgyává tett három rendeletet, azokat majd a 15.§ 1. pontjával kapcsolatban fogom kérdés tárgyává tenni, és most csupán a második tételével foglalkozom, ez pedig a magyar aranykészlet kiszállítása, és a pénzverő gépi berendezéseinek kiszállítása. Tessék erre vonatkozólag nyilatkozni!

REMÉNYI-SCHNELLER: Hogy a kisebbikkel gyorsan végezzünk: a pénzverőt nem szállítottuk ki, azt csak decentralizáltuk a bombaveszély miatt, egy részét Egerbe helyeztük ki, tehát nem nyugatra, egy részét pedig már nem is tudom, hogy hol, valahol a nyugati részekén. Nem is tudom, hogy azután kivitték-e egyáltalán Magyarországról.

ELNÖK: Hát ez a lényegtelenebb rész.

REMÉNYI-SCHNELLER: Azért gondoltam, hogy ezzel gyorsan végzünk. A Nemzeti Bank aranykészlete pedig Veszprémbe tárolt *[sic!]*. Amint méltóztatnak tudni, Veszprémbe egy külön bunkert építettek már nagyon régen, nem is annyira bomba ellen, mint inkább biztonsági szempontból készítették a legmodernebb technikával kiépítve. Ott tárolták a Nemzeti Bank aranykészletét.²⁹⁴ – Egy pohár vizet kaphatnék? Akkor könnyebben menne; meg vagyok hűlve.

---

²⁹⁴ Számítva az esetleges későbbi légicsapásokra és szárazföldi harcokra, a magyar hatóságok 1938-tól fokozatosan bunkereket építettek ki Veszprémbe (Jókai utca 31. és a Várhegy sziklapincéje) a Nemzeti Bank értékei számára. November 4-től egészen az ostromgyűrű bezáródásáig a fővárosból hullámokban telepítették ide az MNB különféle javait. Erről részletesen lásd Botos János: *A Magyar Nemzeti Bank története II. 1924-1948*. Budapest, 1999, Presscon. A vonatszerelvények védelmét hivatalosan nem német katonák, hanem magyar csendőrök látták el (Deme Lajos csendőr százados vezetésével).

ELNÖK: Hozzanak be vizet! (Megtörténik.)

REMÉNYI-SCHNELLER: A Nemzeti Bank aranykészletét, hogy kinek a rendeletére, azt nem tudtam megállapítani, de hogy kik, azt tudom: német katonák vonatba rakták a Nemzeti Bank 400 főnyi tisztviselőjével, és azok családtagjaival. Fertőbóznál állítottuk meg a vonatot.

ELNÖK: Mennyi volt ez az arany körülbelül?

REMÉNYI-SCHNELLER: Körülbelül 30–35 ezer kilogramm lehetett, szóval a Nemzeti Bank egész készlete.

ELNÖK: Más úton nem ment ki arany előzőleg, vagy utólag?

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem, mert ami még kint volt Svájcban, az rendesen át volt diszponálva, az már eredetileg is Svájcban volt. Körülbelül ötezer kilogramm arany lehetett kint Svájcban, részben szerződéses alapon, a Nemzetközi Fizetések Bankján át...

ELNÖK: Az nincs is vád tárgyává téve.

REMÉNYI-SCHNELLER: A vonatot Fertőbóznál feltartóztatta Torzsai-Biber, a Nemzeti Bank igazgatója, és onnan jelentette, hogy az arany megérkezett, irtózatossággal, bankjegyek, arany, okmány, minden összevissza. Tényleg rendetlenségben érkezett meg a szállítmány Fertőbózra, és akkor kezdtük törni a fejünket, hogyan lehetne feltartóztatni a vonatot. A németek egy külön megbízottat küldtek ki, ha jól emlékszem, Schäffer vagy Scheffler volt a neve, ez minden áron tovább akarta vinni az aranyat. Ezt megakadályoztuk, és hogy húzzuk az időt, elkezdtünk a németekkel egy tárgyalást, amelylyel az arany tulajdonjogát, őrzését és hasonló kérdéseket akartuk tisztázni. Ezen a jogcímen, hogy tárgyalások folynak, nagyon hosszú ideig lehetett visszatartani az aranyvonatot Fertőbózon, ami meglehetősen kockázatos volt, mert hiszen minden percben lebombázhatták volna, ami természetesen nemcsak az aranykészletre, hanem a vele utazó tisztviselőkre, és a velük utazó családtagjaikra is meglehetősen nagy veszéllyel járt. Hosszas tárgyalás után végre létrejött az egyezmény a németekkel, amelynek a lényege az volt, hogy a Magyar Nemzeti Bank aranykészletének tulajdonjogában a külföldre való szállítás esetén sem állhat be semmiféle változás, valamint, hogyha mégis arra kerülne a sor, hogy külföldre kiviszik az aranyat, akkor a magyar csendőrség fogja külföldön is őrizni. Természetesen ezek olyan pontok voltak, amelyekbe a németek nagyon nehezen mentek bele, és elég hosszú ideig el is húzódott a tárgyalás, ami azonban minket egyáltalán nem izgatott, mert hiszen ez a visszatartásnak egyik oka volt, amint egyszer sikerült is egy fegyveres német katonákkal megrakott lokomotívot visszatartani azon a címen, hogy folynak a tárgyalások. Amíg lehetett, húztuk. Végeredményben azután a szerződés létrejött, hogy ha kiszállítják az aranyat, arra az esetre legalább jogilag biztosítva legyen. Úgy tudom, ennek bizonyos kedvező következményei voltak is, amikor az amerikaiak átvették az aranyat. Próbáltuk továbbra is ott tartani az aranyat, de elérkezett az az óra is, amikor a front egészen odaért, a Rábát átlépték az orosz csapatok, azon a részen már teljesen a katonák parancsoltak, és nem lehetett tovább fenntartani a tulajdonjogot. Egyébként – mint később kint hallottam – az amerikaiak elismerték az arany tulajdonjogát, és ilyen értelemben nyugtát is adtak.

ELNÖK: Ez más lapra tartozik.

Röviden rátérünk a zsidókérdésben elfoglalt álláspontjára.

REMÉNYI-SCHNELLER: A zsidókérdésben az volt az álláspontom, hogy mivel felvetődött, kétségtelenül van egy ilyen kérdés, és azt nyugvóponttra kell hozni.

ELNÖK: Teoretice hogyan gondolta?

REMÉNYI-SCHNELLER: Teoretice az volt az elgondolásom, hogy egy helyről indulhasson a zsidó és a keresztény.

ELNÖK: És gyakorlatilag ez hogyan nézett ki?

REMÉNYI-SCHNELLER: A keresztények kétségtelenül hátrányban voltak a gazdasági életben a startolás tekintetében.

ELNÖK: Szóval a számarány egyensúlyba hozatala volt a célja?

REMÉNYI-SCHNELLER: Bár alapelgondolását nem tartottam helyesnek, körülbelül a második zsidótörvény fedte azt az irányt, hogy a keresztények érvényesülését is lehetővé tegyük a gazdasági életben.

ELNÖK: Szóval a második zsidótörvényt, az 1942. XV. törvénycikket tartotta helyesnek?

HEVES NÉPBÍRÓ: A második zsidótörvény az 1939. IV. tc.

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen, az volt a második zsidótörvény.

ELNÖK: Történtek itt olyan dolgok, amelyek a három zsidótörvény intencióit, rendelkezéseit is túlhaladólag oldották meg gyakorlatilag a kérdést. Ön ezekkel azonosította magát?

REMÉNYI-SCHNELLER: Egyesekkel igen, másokkal nem.

ELNÖK: Melyekkel igen és melyekkel nem?

REMÉNYI-SCHNELLER: A zsidó vagyonok zárolásáról szóló rendelettel [1600/1944. M. E. sz. rendelet], igen, abban a formában, ahogy létrejött, mert ez a kincstár érdeke volt.

ELNÖK: Ez a 13. § (2) pontja alatt van inkriminálva. Egyetértett Ön a zsidók hasznát hajtó hatósági jogosítványainak megvonásával [1204/1944. P. M. sz. rendelet] ?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

ELNÖK: Megjelent a 7700-as dohánytermelési rendelet, [7700/1944. P. M. sz. rendelet] amely szintén jogfosztó hatású volt. Ez nem tisztán zsidókra vonatkozott.

REMÉNYI-SCHNELLER: Erre nem emlékezem pontosan.

ELNÖK: Majd ismertetni fogjuk.

A második zsidótörvény végrehajtása tárgyában hozott rendeletekkel azonosítja magát?

REMÉNYI-SCHNELLER: Én adtam ki őket.

ELNÖK: Adott ki Ön máskor is rendeleteket. Az a kérdés, hogy azonosítja-e magát velük. Majd végigmegyünk rajtuk. Itt van a zsidó távbeszélő előfizetők adatszolgáltatási kötelezettségéről szóló rendelet [1140/1944. M. E. sz. rendelet]. Mindenesetre ez nem pénzügyminiszteri rendelet volt, de a minisztertanácson áment.

REMÉNYI-SCHNELLER: Arra most nem tudok visszaemlékezni, hogy mit láttam a minisztertanácson, és mit nem láttam.

ELNÖK: De mindenesetre hozzájárult?

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem tudom, hogy melyikhez járultam hozzá és melyikhez nem.

ELNÖK: Majd ismertetem a rendeleteket, és akkor nyilatkozhat.

REMÉNYI-SCHNELLER: Annyi rendelet volt, hogy nem tudok visszaemlékezni.

ELNÖK: Csak a pénzügyminiszteri rendeleteket ismertetem, majd a többiekről fog nyilatkozni, ha eléjük tárom [*sic!*]. Méltóztassék ezt jegyzőkönyvbe venni.

Itt van mindjárt a zsidók páncélszekrényei tartalmának leltározása.

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem tudom, mikor volt.

ELNÖK: Az utóbbi években nem volt más pénzügyminiszter Magyarországon, mint Ön. Száma 1290/1944. 1944-ben Ön volt a pénzügyminiszter?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen! Ezt nem arra mondtam, hogy nem én adtam ki, hanem arra, hogy hamarjában nem tudok rá visszaemlékezni.

ELNÖK: Nem kötelezem arra, hogy most nyilatkozzék végleg erről a kérdésről, mert lesz még szó róla.

Kérdem, hogyan állunk alkotmányjogilag ezekkel a rendeletekkel? Nem ezzel a három pénzügyminiszteri rendelettel, hanem azokkal a rendeletekkel kapcsolatban, amelyek a minisztertanácson átmentek. Ha nem is mindegyik, de legalábbis némelyik, vagy jó részük az Ön kezén is átmént.

REMÉNYI-SCHNELLER: Az volt a véleményem, hogy ezek alkotmányosan kiadott rendeletek voltak.

ELNÖK: Milyen alapon?

REMÉNYI-SCHNELLER: Részben a honvédelmi törvény [1939. II. tc.], részben a gazdasági és hitelélet rendjének biztosításáról szóló törvény [1938. XV. tc.] alapján adták ki ezeket a rendeleteket.²⁹⁵

ELNÖK: Kis túlzás ezt állítani. Ismeri az 1939. II. tc. felhatalmazási részét?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

ELNÖK: És azt megfelelőnek tartotta ilyen, a magyar alkotmánnyal homlokegyenest ellenkező rendelet kiadására?

REMÉNYI-SCHNELLER: Elfogadtam az Igazságügyminisztérium véleményét, hiszen a pénzügyminiszteri rendeleteket is mindig oda tettük át.

ELNÖK: Azonosította-e magát ezekkel a nem egészen alkotmányosan létrejött és nem is az alkotmány szellemében hozott rendeleteknek nem egészen alkotmányszerűen, sőt merem állítani, törvényellenesen történt végrehajtása során előfordult eseményekkel?

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem!

ELNÖK: Hol tűnik ez ki?

REMÉNYI-SCHNELLER: Amikor először megtudtuk, hogyan hajtják végre ezeket a rendeleteket, akkor a minisztertanácson szóvá tettük. Ez június első felében lehetett.

ELNÖK: Ez ugyan június 21-én történt. Június elsején az történt – mint már ismertettem – az a közlés jutott az Ön füléhez, hogy június 6-án megkezdődik a zsidók deportálása.

REMÉNYI-SCHNELLER: Ez nem történt meg.

ELNÖK: Ez a minisztertanács?

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem!

---

²⁹⁵ Az 1944-ben kiadott zsidótárgyú rendeletekben nem hivatkoztak az 1938. XV. törvénycikkre.

ELNÖK: Ez az első ilyen védekezés, amelyet hallok.

REMÉNYI-SCHNELLER: A deportálásról mi nem a minisztertanácson szereztünk tudomást, hanem jóval később a Zsidó Tanács tagjaitól, illetve ezt megelőzően először a bajai polgármester [*Bernhart Sándor*] közölte velem. Baja volt a választókerületem. A polgármester a deportálások miatt felutazott Budapestre, és megkérdezett, tudok-e róla. Neki is azt mondtam, hogy most hallok először.²⁹⁶

ELNÖK: Hogyan lehetséges ez? Nem volt olyan negyedik évét betöltött gyermek az országban, aki ne tudta volna két nap múlva. Az ország miniszterei sorban azt állítják, hogy nem tudtak róla, csak pótlólag szereztek tudomást. Azt azonban, amit Ön most állít, egyik sem vallotta, mert Rátz Jenő és Sztójay is elismerte. Sztójay is csak annyit tett hozzá, hogy nem ő közölte, tehát nem az ő közléséből szereztek tudomást, hanem valami más közlésből. Azt azonban nem tették vita tárgyává, hogy a közlés megtörtént.

REMÉNYI-SCHNELLER: Június elsején ez a közlés nem történt meg.

ELNÖK (Sztójay felé.): Igaz ez?

SZTÓJAY: Igen! Június elsején ez a közlés nem történhetett meg.

ELNÖK: Produkálni fogom a minisztertanácsi jegyzőkönyvet, amelyet a külügyminisztérium a jövő hét folyamán rendelkezésünkre bocsát. Menjünk tovább. Akkor nyilván az sem való, hogy a belügyi kormányzat a zsidók gyűjtőtáborba való zárását és elkülönítését rendelte el? Szó volt erről?

REMÉNYI-SCHNELLER: Arról szó volt, de abban a formában, hogy a németek a keleti és az északi határsávon gettózzák a zsidókat.

ELNÖK: Arról nem is hallottak, hogy a magyar hatóságok ebbe belefolyanak?

REMÉNYI-SCHNELLER: Ellenkezőleg, az a jelentés hangzott el, hogy ezt a németek csinálják.

ELNÖK: Tehát most jön június 10. Ezen a minisztertanácson Jaross belügyminiszter közli tudomásulvétel céljából, hogy addig a napig négyszázezer zsidót szállítottak ki. Ez nem történt meg?

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem történt meg. A leghatározottabban állítom.

ELNÖK (Sztójay felé.): Arról van szó, hogy Reményi-Schneller Lajos, az Ön pénzügyminisztere azt állítja, hogy nem történt meg ez a június 1-ei és 10-i minisztertanács, vagy legalábbis nem ilyen témákkal foglalkozott.

SZTÓJAY: Emlékezetem szerint a belügyminiszter tett ehhez hasonló megjegyzést. Hogy szó szerint mit mondott, és miképp jegyezte ezt be az államtitkár [*Bárcziházi Bárczy István*] a jegyzőkönyvbe, azt természetesen nem tudom.

ELNÖK: De aláírták azt a jegyzőkönyvet!

---

²⁹⁶ Pető Ernő, a Központi Zsidó Tanács tagja 1945. október 11-én a PRO-n azt vallotta, hogy először 1944. április végén kereste föl azzal a hírrel Reményit, hogy deportálni fogják a vidéki zsidóságot. A deportálások megindulása után ismét fölkereste a pénzügyminisztert, aki azt a választ adta, hogy a bajai polgármestertől is értesült a deportálásokról. BFL Nb. 628/1946. 170. Bajáról az első deportálónál május 27-én indult.

SZTÓJAY: Az aláírás rendesen úgy szokott történni, hogy a minisztertanács alkalmával körözték az ívet, az ember nem is olvasta el, úgyhogy ez formalitásszámba ment.

ELNÖK: Talán nem kívánják, hogy Jarost idehozzuk kihallgatni? Talán mégsem lesz szükség erre? Talán mégis elfogadja az Ön által aláírt jegyzőkönyvet?

REMÉNYI-SCHNELLER: Én a minisztertanácsi jegyzőkönyvekben nem bízom tökéletesen.

ELNÖK: És ha én idehozatom Jaross volt belügyminisztert, és ő fogja megmondani, hogy ami a jegyzőkönyvben van, az megfelel a valóságnak?

REMÉNYI-SCHNELLER: Akkor sem biztos még, hogy én ahhoz hozzájárultam.

ELNÖK: Ez már más lapra tartozik.

REMÉNYI-SCHNELLER: Az embert a minisztertanácsokról számtalanszor ki is hívták.

ELNÖK: De engedelmet kérek, aláírta.

REMÉNYI-SCHNELLER: Azt már megmondta a miniszterelnök úr, hogyan szoktuk aláírni, nem olvastuk el.

ELNÖK: Talán mégsem fognak közokiratot hamisítani abban a jegyzőkönyvben, és odairják, hogy tudomásul vették, ha valaki azt nem veszi tudomásul?

REMÉNYI-SCHNELLER: Tudomásom szerint egy korábbi perben már beigazolást nyert, hogy utólag javítottak a jegyzőkönyveken.

ELNÖK: A Bárdossy-tárgyaláson valóban beigazolást nyert, hogy utólagos beszúrá-sok történtek.²⁹⁷ Ez azonban még 1938-ban történt. Majd meg fogjuk látni, hogy van-e itt beszúrá-s, tehát nem vitatjuk tovább. Szóval Ön ezt nem ismeri el.

SZTÓJAY: Legyen szabad egy bejelentést tennem. Arra kérem a tanácselnök urat, hogy hívja meg Jarost tanúnak.

ELNÖK: Hétfőn reggel kerül sor a bizonyítási indítványok előterjesztésére, addig a védőjével nyilván lesz ideje beszélni, illetve a védő itt is van, és az ezirányú kérelmet elő fogja terjeszteni. A bíróság egyébként hivatalból is intézkedhet.

SZTÓJAY: Ahogyan én tudom, a zsidóknak Magyarországból való elszállítása koráb-ban kezdődött a németek által, nem pedig a magyarok által.

ELNÖK: Az egyik azt mondja, hogy a németek által, Rátz Jenő már úgy szól, hogy a ma-gyarok is valamiképp befolynak a dologba. Legközelebb áll a százszázalékos beismeréshez Rátz Jenő vallomása. Ön arra hivatkozik, hogy a németek csinálták, Reményi-Schneller pe-dig azt mondja, hogy egyáltalán nem tud róla. Hogy melyik igaz, majd meglátjuk.

Még mielőtt erre a június 21-i minisztertanácsra rátérnénk, talán arra méltóztassék vá-laszt adni, hogy Ön, mint privát ember, nem hallott ezekről a dolgokról? Az a bajai kül-döttség mikor jelent meg?

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem tudnám már megmondani, hogy mikor voltak nálam.

ELNÖK: Júniusban?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

---

²⁹⁷ Reményi-Schneller arra céloz, hogy Bárdossy László népbíró-sági perében Bárcziházi Bárczy Ist-ván miniszterelnökségi jegyzőkönyvvezető azt vallotta, hogy a miniszterelnök utólag meghamisíto-tta az 1941. június 26-i minisztertanács jegyzőkönyvét.

ELNÖK: És előbb nem is hallott róla?

REMÉNYI-SCHNELLER: Először csak azt hallottam, hogy a keleti részeken gettóba viszik a zsidókat, hiszen ez volt az alapja a zsidóvagyon-zárolási rendeletnek, de deportálásokról nem volt szó.

ELNÖK: Ezt a szót sem hallotta, hogy deportálás?

REMÉNYI-SCHNELLER: Akkor nem volt róla szó.

ELNÖK: A magyar baloldali, középső és enyhén jobboldali képviselőknek és politikusoknak [a] letartóztatásáról, deportálásáról nem hallott Ön?

REMÉNYI-SCHNELLER: [De]Igen.

ELNÖK: Abban az időben, amikor ez történt?

REMÉNYI-SCHNELLER: Kétségkívül jóval később, hiszen hivatalosan nem foglalkoztunk vele. Amikor a miniszterelnök urat helyettesítettem, akkor a németeknél interveniáltam ebben az irányban.²⁹⁸

ELNÖK: Június 21-én volt egy minisztertanács, ahová behívták Endre Lászlót, Baky Lászlót és Faragho Gábort azért, hogy ezek mondják el, mi igaz azokból a suttogásokból, feljelentésekből és kontroverziákból, amelyek a zsidók deportálásával kapcsolatban felmerültek. Akkor tudott már Ön a deportálásokról?

REMÉNYI-SCHNELLER: A mi kívánságunkra történt ezeknek a behívása.

ELNÖK: Szóval nyilván június 10. és 21. közt történt ez a dolog?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

ELNÖK: Miért ezeket a személyeket hívták be?

REMÉNYI-SCHNELLER: Mert tudtuk, hogy ezek vezették a dolgot.

ELNÖK: Sztójay! Jöjjön ide!

SZTÓJAY: Ezeknek az uraknak a meghívását én forszíroztam és követeltem a belügy-miniszter úrtól [Jaross Andor]. Megkérdeztem a belügyminisztert, ki az, aki ezekről tájékoztatást tudna adni a minisztertanács előtt.

ELNÖK: Reményi-Schneller Lajos igen helyesen azt mondja, hogy azért, mert ők vezették.

REMÉNYI-SCHNELLER: A Belügyminisztériumnak ezekhez az osztályaihoz tartozott a dolog.

ELNÖK: Ne próbálja korrigálni. Olyan egyenes volt a válasz, hogy egyenesebb már nem lehetett.

SZTÓJAY: Ezek voltak azok, akik ebben a tárgyban tájékoztatást adhattak. Jaross hozta javaslatba ennek a két úrnak a meghallgatását.

ELNÖK: Ne köntörfalazzunk! Ön jóformán kizárólag ebben a kérdésben nem volt beismerésben. Legalább az én benyomásom szerint minden más kérdésben a lehetőséghez képest egészen őszinte vallomást tett.

SZTÓJAY: Tanácselnök úr kérem, talán Jaross is igazolni tudja ezt, hiszen a részletekben, hogy ki foglalkozik ezzel, ki az érdekelt, ő tudta. Én a belügyi közigazgatásban tájékozatlan vagyok, és ezért Jarosznak adtam utasítást, hogy valaki adjon tájékoztatást

---

²⁹⁸ Reményi-Schneller állítását alátámasztó, vagy cáfoló dokumentum eddig nem került elő.

ezekről a dolgokról a minisztertanácson. Ezt én iniciáltam, nincs okom, hogy tagadjam.

ELNÖK: Éppen az a furcsa, hogy igen helyesen rátapintott arra a szervre, amely az egészet a kezében tartotta a németek mellett. Egy pillanatig sem állítom, hogy a németek kizárásával. Ezek voltak azok, akik összekapcsolódtak a németekkel. Reményi-Schneller rögtön egyenesen rá is vágta a dolgot. Azért jöttek ezek az emberek a minisztertanácsra, mert ők intézték az egész dolgot, már magyar vonalon. Mi értelme van ezt tagadni?

SZTÓJAY: Éppen ezt akarom hangsúlyozni. Hiszen én a miniszterek tudta nélkül hívtam meg ezeket az urakat. Nem is tudtak erről, én értesültem róla.

ELNÖK: Reményi nem is állította, hogy ő tudott róla, ő csak indokolta, hogy miért éppen ezeket hívták meg a minisztertanácsra.

SZTÓJAY: Az én iniciatívámból történt, hogy éppen a felelősséget megállapítsam, hogy ők igazolják, mi történt az ő részükről, hogy ők a minisztertanács előtt feleljenek. A felelősségre vonás céljából rendeltem őket egy különleges minisztertanács elé.

ELNÖK: Szembesítésre szükség nincs. Köszönöm szépen. (Reményi-Schneller felé) Ezen a bizonyos minisztertanácson ott volt Jungerth-Arnóthy is?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen!

ELNÖK: Valami panaszt tett, kifogásolt dolgokat. Melyek voltak ezek?

REMÉNYI-SCHNELLER: Úgy emlékszem, az, hogy a kiszállításnál összezsúfolják őket egy-egy vagonba. Hiszen ezt a vádirat is megírja.

ELNÖK: Most már megtudta, hogy de facto van deportálás, abban közrejátszunk és nekünk is van szerepünk, megtudta, hogy atrocitások vannak. Ön a második zsidótörvény álláspontján állt. Mit csinált Ön? Otthagyta őket, vagy kivált a kabinetből?

REMÉNYI-SCHNELLER: Endre és Baky azt mondta, hogy [az] atrocitásokról szóló hírek nem felelnek meg a valóságnak, minden rendben van.

ELNÖK: És Önök Endrének és Bakynak hittek?

REMÉNYI-SCHNELLER: Ezenkívül különböző akciók is tárgyalásra kerültek, amelyek a zsidók megmentését célozták. Ilyen volt a pápai, a svéd és az amerikai akció.²⁹⁹ El is határoztuk, hogy ezeket támogatni fogjuk, és a deportálások ellen meg tesszük az intézkedéseket.³⁰⁰

ELNÖK: Itt egy nagy úr van az Ön zsidókérdésben elfoglalt álláspontja, és a kormány égisze alatt végzett deportálások közt. Ezt Ön egyszerűen úgy érezte áthidalhatónak, hogy a semleges külföld által küldött üzeneteknek, vagy kérelmeknek némileg eleget teszünk?

REMÉNYI-SCHNELLER: Ezt követőleg volt egy koronatanács, amely a deportálásokat be is tiltotta. Ez június 26-án volt.³⁰¹

---

²⁹⁹ XII. Pius 1944. június 25-én, Gusztáv svéd király június 30-án intézett tiltakozó táviratot Horthy Miklóshoz a magyarországi zsidók deportálása ügyében. Az amerikai tiltakozást a június 26-i koronatanácsot követő napokban adta át Maximilian Jäger budapesti svájci követ.

³⁰⁰ A magyar kormány 1944 júniusában és júliusában több ízben tárgyalta a zsidók deportálásával kapcsolatos külföldi tiltakozásokról, de semmiféle érdemi döntést sem hoztak a deportálások leállítására érdekében.

³⁰¹ Ezen a koronatanácson a deportálásokat leállító döntés nem született.

ELNÖK: Tudniillik akkor már mindenki kint volt, legalábbis vidékről, a Pest környékieket is beleértve.³⁰² Már csak a budapesti zsidók maradtak. Tudom, hogy ez nem közvetlenül az Ön hatáskörébe tartozott, eszem ágában sincs, hogy az elsődleges felelősséget Önre toljam, csak olyan mértékben, ahogy a vádirat beszél erről. A pesti zsidók deportálását ki akadályozta meg Ön szerint?

REMÉNYI-SCHNELLER: Úgy tudom, hogy akkor valami összeírást kértek, hogy ezzel visszatartsák a lebonyolítást. Homályosan emlékezem erre.

ELNÖK: A kormányzónak nem volt valami különösebb szerepe ebben?

REMÉNYI-SCHNELLER: De igen, ez a kormányzó kívánságára történt.

ELNÖK: Tehát nem a miniszterek kívánságára. A kormányzó nyúlt bele erőlyesen a kérdésbe!

REMÉNYI-SCHNELLER: De ez június 26-án a koronatanácson volt.

ELNÖK: Szóval Önök Endre és Baky magyarázatát úgy nagyjából elfogadták?

REMÉNYI-SCHNELLER: Olyan határozottan állították, hogy nem igaz, hogy a német elgázosító táborok nem igazak. Ezt különben tudomásom szerint Veessenmayer is mondta.

ELNÖK: A hatszázezer ember kiviteléről beszéljünk.³⁰³

REMÉNYI-SCHNELLER: Ők azt állították, hogy ez nem így történik.

ELNÖK: Szóval Önök elhitték Endrének és Bakynak, hogy nincsenek atrocitások?

REMÉNYI-SCHNELLER: Minthogy utána, június 26-án még volt egy koronatanács, amely az egészet megállította, meg voltunk nyugodva, hogy most vége.

ELNÖK: Erre jön 1944. október 15., ezután már nem kellett minisztertanács, ekkor már nem kellett előre elhatározni semmit, és megkezdődött az embervadászat. Erről mikor szerzett tudomást?

REMÉNYI-SCHNELLER: Nagyon későn.

ELNÖK: Hol volt akkor Ön?

REMÉNYI-SCHNELLER: Sopronban.

ELNÖK: Mikor került ki?

REMÉNYI-SCHNELLER: A bombaveszély miatt ki kellett telepíteni a minisztérium néhány, a működéshez leginkább szükséges osztályát november elején.

ELNÖK: November elejéig eltelt húsz nap. Azalatt Ön Budapesten tartózkodott?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

ELNÖK: Ön az itteni – nem találom rá jó jelzőt – törvénytelenésekről nem szerzett tudomást?

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem!

ELNÖK: A Nyilaskeresztes Párt tagjainak, a pártszolgálatosok[*nak a*] működéséről nem szerzett tudomást?

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem! Csak jóval később, Sopronban hallottam.

³⁰² A Pest környéki zsidók deportálására 1944. július 6–8. között került sor.

³⁰³ Az elnök téved. Ferenczy László 1944. július 9-i jelentése szerint mindösszesen 147 vonattal 434 351 „zsidófajú személy hagyta el az országot”.

ELNÖK: A fosztogatásokról sem szerzett tudomást?

REMÉNYI-SCHNELLER: Csak jóval később, Sopronban hallottam.

ELNÖK: De azokról a rendeletekről csak tudomást szerzett, amelyeket 1944 októberében a zsidókkal szemben hoztak, szóban, de a változatosság kedvéért voltak olyanok, amelyeket megpróbáltak írásban is megcsinálni.³⁰⁴

REMÉNYI-SCHNELLER: Egy rendeletre emlékezem, amely a zsidóvagyonokat nemzeti vagyonnak nyilvánította [3840/1944. M. E. sz. rendelet].

ELNÖK: Jó, az pénzügyi vonatkozású volt, de volt ott más is.

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem emlékezem.

ELNÖK: Szóval a többire nem emlékezik?

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem!

ELNÖK: Nekem ezek után nincs több kérdésem ezzel kapcsolatban.

Még annyi, hogy itt vád tárgyává van téve, részben a 13.§ (1) pontjára alapítva, másrészt a 15.§ (4) pontjára, tehát az úgynevezett háborús uszításra vonatkozó szakaszra – a háborús uszítás a 11.§ (6) és a 15.§ (4) pontjára alapítva – néhány intézkedése, és a zsidóság elleni uszítás érdekében mondott beszédei. Emlékezik ezekre?

REMÉNYI-SCHNELLER: Részben.

ELNÖK: Akkor menjünk sorba. Térjünk talán rá a vádirat 22. oldalára.

REMÉNYI-SCHNELLER: Sajnos nekem csak a rám vonatkozó részek vannak lemásolva.

ELNÖK: Itt van az 1944. december 23-i felsőházi ülés.³⁰⁵

REMÉNYI-SCHNELLER: Valószínű, hogy a naplóból van kivéve; akkor valószínűleg mondtam.

ELNÖK: Itt van az 1945. február 23-i koronatanács.³⁰⁶

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen, látom. De ennek háttere volt, hogy ezt miért mondtuk.

ELNÖK: Most átmegyünk a 15.§ (4) pontjára, jön az a három pénzügyminiszteri rendelet, amelyekről már beszélünk. Itt van az aranykészlet és a pénzverőgépek kiszállítása. Itt van egy közbeszólása 1939. július [helyesen: június] 23-án.³⁰⁷ Emlékszik?

REMÉNYI-SCHNELLER: Meg kell nézni a naplóban.

ELNÖK: A naplót be fogjuk hozatni. Itt van ez a kijelentése 1941. március hó 11-ből.³⁰⁸

REMÉNYI-SCHNELLER: 1941. [helyesen: 1943.] március 11-én nem mondhattam azt, hogy hónapokról van szó, ez kétségtelen.

ELNÖK: Majd a sajtóreferenstől [Major Róbert] be fogjuk kérni.

Itt van a bajai főispáni beiktatón mondott beszéde 1941. július 29-én.³⁰⁹

³⁰⁴ 1944 októberében négy zsidótárgyú rendeletet adott ki a Szálasi-kormány. A 3680/1944. (október 19.) a rögtönbíráskodásról; a 3780/1944. (október 25.) a mentesítő okiratokról; a 3790/1944. (október 25.) a 3670/1944. M. E. sz. rendelet hatályon kívül helyezéséről és a 380/1944. (október 25.) a 3780/1944. M. E. sz. rendelet végrehajtásáról.

³⁰⁵ Lásd a 72. sz. jegyzet.

³⁰⁶ Lásd a 73. sz. jegyzet.

³⁰⁷ Lásd a 75. sz. jegyzet.

³⁰⁸ Lásd a 76. sz. jegyzet.

³⁰⁹ Helyesen: 1944. június 9. Lásd a 77. sz. jegyzet.

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem tudok rá nyilatkozni.

ELNÖK: 1941. június 24-én beszédet mondott a képviselőházban.³¹⁰

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen, valószínűleg benne van a naplóban.

ELNÖK: 1941. november 27-én megint.³¹¹

REMÉNYI-SCHNELLER: Az a költségvetés tárgyalásánál volt.

ELNÖK: Végül ott van az 1942. szeptember 10-i pohárköszöntő Funknál.³¹²

REMÉNYI-SCHNELLER: Azt a külügyminisztérium csinálja és az ember kezébe adja, hogy olvassa fel. [...]

[A továbbiakban Faludi népbíró ismételten arról faggatta a vádlottat, hogy miért lépett be Szálasi kormányába, Hegedűs népbíró népnéyzással és az MNB aranykincsének német kézre juttatásával vádolta meg, Szamek népbíró pedig a németek adósságállományáról kérdezte.]

DR. SZAMEK NÉPBÍRÓ: Szóval Ön szerint a magyar gazdasági élet szempontjából csak az volt a döntő, ami klíringen megy keresztül, vagy pedig, ami azután...

REMÉNYI-SCHNELLER (Közbevág): Nem, itt elkezdődött egy evakuálási folyamat, ami nem lett elszámolva. Csak erre célzok.

DR. SZAMEK NÉPBÍRÓ: Szóval a német hadsereg önmagát látta el?

REMÉNYI-SCHNELLER: Kapott bizonyos pengőösszegeket a magyar kormánytól.

DR. SZAMEK NÉPBÍRÓ: A németek mivel fizettek ezekre a pengőösszegekre vonatkozólag?

REMÉNYI-SCHNELLER: Ezzel csak meg lett terhelve a számla.

DR. SZAMEK NÉPBÍRÓ: Tehát ez is a márka-szaldóra ment?

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem. Ez egy pengő-conto volt. Az úgynevezett Kriegsquote-conto *[háborús számla]*.

DR. SZAMEK NÉPBÍRÓ: Ön, akinek a magyar pénz érdekeit kellett megvédenie, milyen garanciát látott arra, hogy ezeket az összegeket, amelyekkel a németek meg vannak terhelve, és amelyek, ha nem is nagy mértékben, de állandóan növekednek, ki fogják fizetni? Mivel fogják kifizetni?

REMÉNYI-SCHNELLER: A Kriegsquote-nál csak arról volt szó, hogy két rossz között kell választani. [...]

[A továbbiakban Szamek népbíró a németek adósságáról, Hieronymi népbíró a kiszállított aranyról és Baranyai Lipóttal folytatott vitájáról kérdezte vádlottat.]

ELNÖK: Van még kérdésük a népbíró uraknak? (Nincs.) A népügyész úrnak?

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Igen. 1943 nyarán Balatonfüreden tartózkodott?

REMÉNYI-SCHNELLER: Lehetséges.

---

³¹⁰ Lásd a 78. sz. jegyzet.

³¹¹ Lásd a 80. sz. jegyzet.

³¹² Lásd a 81. sz. jegyzet.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Azon a nyáron Badacsonyra is ellátogatott? Igen vagy nem?

REMÉNYI-SCHNELLER: Minden nyáron elmentem.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Hómannal és Kultsárral együtt?

REMÉNYI-SCHNELLER: Lehet.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: És kit látogattak meg Badacsonyan? Erdmannsdorffot és Jagowot? Igen, vagy nem?

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Köszönöm, nincs több kérdésem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Vallomásában azt mondta, hogy pénzügyi kérdésekkel foglalkozott és nem politizált. Egészen világosan teszem fel a kérdést: ezt komolyan mondja?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Vallomásának egy másik részében azt mondja, hogy a márka-szaldo ügye politikai kérdés volt Magyarország és Németország között.

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Hogyan egyeztetni össze ezt a kettősséget? Pénzügyi kérdésekkel foglalkozik, de nem politizál, ugyanakkor kezében van egy pénzügyi kérdés, amely politikai kérdés, és vállalkozik ennek megoldására.

REMÉNYI-SCHNELLER: Amint az előbb említettem, a Kállay-kormány alatt Kállaynak az volt az intenciója, hogy inkább gazdasági vonalon tegyünk koncessziókat, hogy ő a politikai vonalon szabadabban mozoghasson. Erre céloztam azzal, hogy ez kvázi politikai kérdés, mert a kormány részéről egyedül én voltam jelen a 42-es országos bizottságban, tehát bizonyos választ kellett erre adnom.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Akkor talán megfordítom a kérdést, a következőképpen. A politika önmagától mozog-e a társadalmi élet mozgásaiban, vagy mozgatja-e valami?

REMÉNYI-SCHNELLER: Természetes, hogy mozgatja valami.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Mi mozgatja azt a politikát, ami egy államéletben a felszínen mozog?

REMÉNYI-SCHNELLER: Néha a gazdasági kérdések – mert valószínűleg erre méltóztatik célozni –, néha más.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: A többi nem érdekes ebben a kérdésben. Magánál, mint pénzügyminiszternél ez érdekes. Ön tehát nem politizált, pénzügyi kérdésekkel foglalkozott és ezeknek a pénzügyi kérdéseknek [az] eredménye jelentkezett a politikai életben. Nem kísérté ezt figyelemmel?

REMÉNYI-SCHNELLER: De igen.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: És mi volt így az impressziója az 1943 őszen lezajlott parlamenti politikai csatáról?

REMÉNYI-SCHNELLER: 1943 őszen?

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Kállay emlékezetes beszédére célzok, amikor a nyilasok felé azt mondta: mit akarnak az urak, Magyarország nem bírja tovább, mit csináljon?

Ebben a kérdésben Magyarország nem lehet döntő fél, ezt a háborút sokkal nagyobb erők döntik el.³¹³ Kállay akkor már célzott arra, hogy Magyarország teljesítőképességének maximumához érkeztünk el. Emlékszik erre?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen, úgy homályosan.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Értsük meg egymást. Maga egész vallomása alatt nem akar emlékezni, nekem viszont meggyőződésem, hogy Maga sokkal többet tud, mint amit mond, vagy mint amit mondani akar.

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem. Én egészen őszintén felelek, de méltóztassék elhinni...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ (Félbeszakítja.): Lehetetlenség, hogy valaki tíz kormány pénzügyminisztere lehetett, és a tíz kormány politikai mozgalmát, vagy politikai irányvonalát nem tudta volna végigfigyelni, vagy nem reagált volna rá valami vonatkozásban.

REMÉNYI-SCHNELLER: Én meg azt állítom...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ (Félbeszakítja.): Egészen érdekes ez az út Gömböstől Szálasiig. Jó volt Maga Gömbösnek, jó volt Imrédynek, Darányinak, jó volt Teleki Pálnak.

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Mindenkinek jó volt. Mivel magyarázza ezt? Olyan zseniális ember volt Maga közgazdasági, pénzügyi vagy politikai kérdésekben, vagy olyan megbízható ember volt?

REMÉNYI-SCHNELLER: Dehogy, kérem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Akkor mégis mivel magyarázza?

REMÉNYI-SCHNELLER: Azzal magyarázom, hogy csak szakértő voltam. Ha nem csak szakértő lettem volna, ha valamiben is politizáltam volna, akkor semmi esetre sem lettem volna tíz kormány...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ (Félbeszakítja.): Szóval Magyarország legjobb pénzügyi szakértője volt Maga, mert mindig...

REMÉNYI-SCHNELLER: Minden kormányalakításnál hangoztatták, hogy tőlem politikai állásfoglalást nem kérnek, csak szakértelmet. Arra pedig hivatkozhatom, hogy Európában is elismert szakértő voltam. Az inflációtól is meg tudtam kímélni az országot.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Szóval Európában elismert pénzügyi szakember volt. Általában minden pénzügyi szakember rendelkezik annyi társadalompolitikai műveltséggel, mint más. Imrédy azért külön kérdés a magyar politikai és háborús bűnösök között, mert ragyogó pénzügyi szakember volt. Felelőssége és bűne azért nagyobb, mert tudta, mit kell érteni azalatt, ha az ember kimondja ezt a szót: USA.

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Tudja, hogy Nagy-Britannia, az angol világbirodalom alatt mit kell érteni és azt is tudnia kell, el kell tudnia képzelnie, milyen erők húzódnak meg gazdaságilag és pénzügyileg a Szovjetunió mögött. Maga, mint szakember, ismerte az amerikai pénzügyi és gazdasági életet? Nyilván ismerte?

---

³¹³ Ha nem is olyan éles formában, mint azt Marosán idézte, hasonló gondolatot Kállay Miklós egyszer megfogalmazott a képviselőházban. Lásd KN 1939–1944. XVII. k. 225–228. (1943. november 12.)

REMÉNYI-SCHNELLER: Hogyne.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Akkor mivel magyarázza azt, hogy Maga – mondjuk – a Kállay-kormány után részt vett egy Sztójay- és egy Szálasi-kormányban, amikor már nyilvánvalóvá vált...

REMÉNYI-SCHNELLER (Közbevág.): A kormányzó kívánságára vettem részt és menteni akartam, ami még megmenthető.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Maga nagyon bizalmas viszonyban volt a kormányzóval?

REMÉNYI-SCHNELLER: Eléggé bírtam a bizalmát.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Eléggé bírta az ő bizalmát?

REMÉNYI-SCHNELLER: Azt hiszem, igen.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: A kormányzót pusztán ez az intenció vezette, hogy bízott Magában, abban az óhajában, hogy Maga minden kormányban maradjon benn?

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem tudom, milyen intenció vezette. Ezt nem kérdeztem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Akkor mást kérdezek. Tudja-e, hogy Budapesten és Magyarországon két embert tartottak a németek kémjének, egyik Jurcsek, a másik Reményi-Schneller? (Úgy van! Úgy van!)

REMÉNYI-SCHNELLER: Ezt a leghatározottabban megcáfolom és védelmet kérek, mert erre semmi bizonyíték nincs.

ELNÖK: A védelmet, vagy a támadást a bíróság ítélete fogja majd szankcionálni, amely a bizonyítékokon fog alapulni.

REMÉNYI-SCHNELLER: Erre semmi bizonyíték nincs, de nyugodtan állíthatom, hogy nem is található.

ELNÖK: Szóval Ön állítja, hogy ez valótlan. A jegyzőkönyvbe ez be fog kerülni, és a bizonyítékok alapján bírói mérlegelés tárgya lesz, hogy ezt a bíróság valónak vagy valótlannak fogja-e találni.

Egyúttal figyelmeztetem most már újból a közönséget, hogy tartózkodjék mindenféle megnyilvánulástól. Nagyon kérem, tartózkodjék a tetszés vagy nem tetszés nyilvánításától, mert bár nekem mindegy, hogy zárt ajtók mellett tárgyalok-e, vagy nyilvánosság előtt, ezt a közérdekű ügyet nem óhajtanám teljesen zárt ajtók mellett letárgyalni. Ez pedig csak a közönségtől függ.

Tessék folytatni.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Jegyzőkönyvi vallomása során tett említést 1300 kiló aranynak Svájcban való elhelyezéséről.

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: A Horthy család számára.

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem a Horthy család számára. Ez sehol nincs a jegyzőkönyvben.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Hát milyen célra ment ki ez az 1300 kiló arany?

REMÉNYI-SCHNELLER: Ha a németek megszállnák az országot, s a kormányzó eltávoznék az országból, és ott kint alakítana kormányt, ennek a kormánynak időleges finanszírozására volt hivatva ez az összeg.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Ez nem volt elég kormányalakításhoz Svájcban.

REMÉNYI-SCHNELLER: Kinn?

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Igen.

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem kell annyi ember egy kormányhoz.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Vallomása közben azt is elmondja, hogy az 1300 kiló arany kivitele nem egészen alkotmányos úton történt.

REMÉNYI-SCHNELLER: Pengő-ellenértéke nem lett megszavazva, mert ez lehetetlenség volt. [...]

[A továbbiakban Marosán a felsőházzal kapcsolatban tett fel kérdéseket, majd bírálta annak összetételét és politikai szerepét. Ismételten arról kérdezte a vádlottat, meddig bízott a németek győzelmében és abban, hogy a háború kompromisszumos békével érhet véget. Majd a németek áruszállításairól érdeklődött.]

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Utolsó kérdésemet teszem fel. Mi volt az ellentét Maga és Baranyai Lipót között?

Baranyai Lipótot régebből ismerjük mint nemzetközi pénzügyi szaktekné, és érdekesnek tartottuk azt, hogy Magyarországon kétféle pénzügyi politikai felfogás érvényesült Magyarországon belül is és kívül is. Az egyik a Maga nevéhez fűződött, a másik Baranyaiéhoz. Miben mutatkozott ez az ellentét?

REMÉNYI-SCHNELLER: Az adóztatás kérdésében.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Csak ebben? Nem a németek kiszolgálásában?

REMÉNYI-SCHNELLER: Abban a tekintetben szerepmegosztás volt.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Hogyan érvényesült ez a szerepmegosztás?

REMÉNYI-SCHNELLER: Neki kellett ellenállást tanúsítania, mint aki politikailag nem felelős.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Szóval a kormányzó úgy politizált Magával és Baranyai-ival, hogy adott is és ellenállt is?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Végig az egész vonalon? Mikor kezdődött el ez a politika?

REMÉNYI-SCHNELLER: Végig nem mehetett, mert azután Baranyai elment.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Mikor ment el Baranyai?

REMÉNYI-SCHNELLER: 1943 februárjában.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: És azután ki vette át az ellenállás szerepét Maga mellett?

REMÉNYI-SCHNELLER: Azután Pósch Gyula lett a Nemzeti Bank elnöke.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Ő azután Magával együtt adta ...

REMÉNYI-SCHNELLER (Közbevág.): Azonnal megbetegedett és akkor Quandt Richárd vezette a dolgokat ugyanígy. [...]

[A továbbiakban Marosán ismételten az aranyvonatról, és Reményinek a Szálasi-kormányba való belépésének okairól tett föl kérdéseket.]

FALUDI NÉPBÍRÓ: Kérem, Ön azt mondotta, hogy január 10-én kilépett a Szálasi-kormányból, vagyis lemondott.

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

FALUDI NÉPBÍRÓ: Azért lépett ki, mert a hatáskörét csökkentették. Mi volt ez a hatásköri csökkentés?

REMÉNYI-SCHNELLER: Az, hogy a Nemzeti Bank nagyobb önállóságra tett szert Szálasi utasítására, és hogy még az a kapcsolat sem volt tökéletesen meg, ami korábban megvolt a Nemzeti Bank és a pénzügyi kormányzat között, holott még az is laza volt.

ELNÖK (A mozgolódó közönséghez.): Csendet kérek! Azt hiszem, még azt az öt percet ki tudják várni csendben. Azért közöltem, hogy nem sok idő van hátra.

REMÉNYI-SCHNELLER: Azután a pénzintézetek evakuálását a Nemzeti Bankra bízták, a zsidóvagyon kezelését kivették a Pénzügyminisztérium kezéből, és áttették a Belügyminisztérium kezébe,³¹⁴ ott volt egy csomó ilyen dolog, ami természetesen...

FALUDI NÉPBÍRÓ: Szóval csak ezért vált ki a kormányból?

REMÉNYI-SCHNELLER: És mert tudomásomra jutottak bizonyos események.

FALUDI NÉPBÍRÓ: Október 15-től január 10-ig nem jutott semmi tudomására?

REMÉNYI-SCHNELLER: Én csak Sopronban tudtam meg bizonyos dolgokat.

FALUDI NÉPBÍRÓ: Sopronban. Köszönöm, nincs kérdésem.

ELNÖK: Védő úr?

KÁLDI VÉDŐ: Azt kérdezte az ügyész úr, hogyan tetszett gondolni, hogy meg is fogják ezt egyszer a németek fizetni? A népbíró úr is feltett ezzel kapcsolatban egy kérdést. Ön úgy kezdte a válaszát, hogy két rossz közül kellett választani, tovább azonban a népbíró úr nem hagyta Önt válaszolni, tehát most tessék végig elmondani ezzel kapcsolatos válaszát.

REMÉNYI-SCHNELLER: Ez a német csapatok pengőellátásának kérdése volt. Ott tényleg két rossz között kellett választani, mert vagy a németek forgalomba hozhattak volna Reichskassenscheineket [*birodalmi pénztárjegy*], avagy pedig nekünk kellett volna megfelelő mennyiségű pengőt rendelkezésre bocsátani.

ELNÖK: Igen, erről a rendőrségi vallomásában beszélt, de minthogy a vádirat alapjául különösebben ez az akciója nem szerepel, én ettől eltekintettem, hiszen van még nagyon sok körülmény, ami a rendőrségi vallomásában szerepel, közgazdasági, politikai téma, csak nem tettem ez irányban kérdést.

KÁLDI VÉDŐ: Meg méltóztatik engedni, hogy erre válaszoljam [*válaszoljon*], mert nem engedték befejezni, amikor az ügyész úr erre kérdést tett. Azért adom fel ezt a kérdést, hogy erre is válaszoljon a tanács előtt.

---

³¹⁴ A Zsidók Anyagi és Vagyoni Kérdéseinek Megoldására Kinevezett Kormánybiztos Hivatala létrehozása Reményi-Schneller ötlete volt. Hivatalosan 1944. június 1-jén az ő javaslatára kapott e hivatal vezetésére megbízást dr. vitéz Turvölgyi Albert, a PM osztályvezetője. Ellentétben Reményi-Schneller állításával, 1944 november végén–december elején a Kormánybiztosságot a BM XI. osztályába olvasztották, élére pedig Toldy Árpádot nevezték ki. Erről részletesen lásd Kádár Gábor: *A magyarországi Vészkorszak gazdasági vetületei 1944–1945*. PhD értekezés, kézirat, 2003, 69–79.

REMÉNYI-SCHNELLER: Ha a németek Reichskassenscheineket hoztak volna forgalomba, amit mint megszálló haderő megtehettek volna, akkor ezek a megszálló haderő által forgalomba hozott Reichskassenscheinek [*birodalmi pénztárjegy*] végeredményben a magyar lakosság kezébe kerültek volna áruért, vagy valamilyen szolgáltatért, és ezeket be kellett volna a kincstár terhére váltani. [...]

[A továbbiakban az elnök a német adósságról, Marosán a németek által hamisított angol pénzről, Varga védő Rátz Jenő lemondásának okairól kérdezte Reményit.]

ELNÖK: Nincs több kérdés? (Nincs.) Akkor befejeztük a kérdezést. A tárgyalást be is rekesztem azzal, hogy a holnapi nap folyamán reggel fél kilenckor sor kerül előbb Szász Lajos, utána Kunder Antal kihallgatására. Amennyiben idő jutna rá a tárgyalás végén, akkor fogom kérni az esetleges újabb indítványokat a bizonyítás tekintetében a vád részéről, és kérem az összes bizonyítási anyagot a védelem részéről.

KÁLDI VEDŐ: Szeretnék eljönni beszélni a védenccel, mert nem tud az ember beszélni!

ELNÖK: Én a tárgyalás előtt egy álló hetet adtam, természetesen nem mindennap, minden vádlottal, de mindenesetre beosztva úgy, hogy két teljes nap álljon a vádlottnak és védőjének rendelkezésre beszéd céljából.

VARGA VEDŐ: Két nap előtt kaptam a kirendelést, tanácselnök úr!

ELNÖK: Arról én nem tehetek. Én az ügyvédi kamarát kellő időben értesítettem. Hogy az ügyvédi kamara későn intézkedett, az az ő hibája. Mindenesetre ettől eltekintve nálam még egyik védő úr [*sem*] jelentkezett, azt hiszem, az ügyész úrnál sem, hogy a beszédidő érdekében intézkedjünk. Ha ezt megtették volna, már rég beszéltek volna védenccel.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Ez tárgyalás?

ELNÖK: Ez különben nem a tárgyalásra tartozik. A tárgyalás után méltóztassék az ügyész úrhoz menni, és vele elintézni.

A tárgyalást berekesztem.

(A tárgyalás 13 óra 55 perckor végződött.)

A tárgyalás negyedik napja

1946. március 8.

DR. PÁLOSI BÉLA ELNÖK: Sztójay Döme és társai háborús bűnügyében a népbíróság folytatja a tegnapi félbeszakított főtárgyalást. Kérem Sztójay, Rátz, Reményi-Schneller és dr. Szász Lajos vádlottak elővezetését. (Megtörténik.)

A tárgyalást megnyitom. Megállapítom, hogy a népbíró urak, a vád és a védelem képviselői jelen vannak. A vádlottak Szász Lajos kivételével leülhetnek. A negyedrendű vádlott kihallgatásával kezdjük a mai tárgyalást.

DR. SZÁSZ LAJOS KIHALLGATÁSA

A vádiratot már az első tárgyalási napon ismertettem. Megértette, mivel van vádolva?

SZÁSZ: Megértettem.

ELNÖK: Bűnösnek érzi magát?

SZÁSZ: Igen, de nem a vádirat értelmében.

ELNÖK: Milyen értelemben?

SZÁSZ: Nem a vádirat értelmében, mert...

ELNÖK: Hangosabban beszéljen, hogy legalább a védők és az ügyész urak hallják. Ez a minimum.

SZÁSZ: ...mert törekvésem soha sem irányult a háború fokozására, kiterjesztésére vagy meghosszabbítására, sem a zsidókat sújtó rendszabályok súlyának fokozására, nem irányult a Nyilaskeresztes Párt uralmának megalapozására és megszilárdítására, amit, azt hiszem, a tárgyalás folyamán bizonyítani is tudok. Hibásnak érzem mégis magamat annyiban, hogy amikor évtizedes hosszú tisztviselői működés után a szó szoros értelmében beszorítottak a politikába, és tévelyegve imbolyogtam egy olyan politikának útvesztőjében, amelyet nem én kezdeményeztem, nem én fejlesztettem, épp azért, hogy valami nagyon súlyos hibát el ne kövessék, nemcsak lehetőleg minél kisebb mértékben vettem részt a politikai életben, de függetleníteni kívántam magamat a különböző oldalról jövő propagandisztikus hírektől is, és ezért minden tettemben az illetékes tényezők hivatalos megállapításait vettem alapul, ezekhez alkalmazkodtam. És itt érzek egy nagy hibát, amennyiben az enyémhez hasonló jóhiszeműséget feltételezve cselekedtem, ezt az álláspontot foglaltam el és súlyosan csalódtam, mert azok a kijelentések, azok a hivatalos megállapítások, amelyeket kaptam, nem mindig bizonyultak valóknak. Hibásnak érzem magam abban is, hogy önérdemet teljesen háttérbe szorítva, sokszor annak rovására – egyenesen ennek rovására – kizárólag Magyarország közérdekét kívántam szolgálni.

ELNÖK: Ebben hibásnak érzi magát?

SZÁSZ: Hibásnak, mert rosszul mértem le saját erőmet, és rosszul mértem le azokat az erőket, amelyekkel küzdenem kellett. Saját erőmet túlbecsültem és az ellentétes erőket nem értékeltem elég nagyra. Ennek következtében természetesen nem tudtam elérni azokat az eredményeket, amelyeket kívántam, amelyeket szerettem volna. Az eredmé-

nyek, amelyeket elértem, a végeredmény, hogy úgy mondjam a szaldó szempontjából csekélyek, de mindenesetre bizonyítják, mutatják azt, hogy nem szolgáltam egyéni érdekeket. De nem szolgáltam soha idegen érdekeket sem, mindig kizárólag Magyarország érdekeit tartottam szem előtt. Talán az is mutatja ezt, hogy soha semmiféle német kitüntetésben nem részesültem, bár sok mindent lehet mondani a németekre, de azt, hogy a kiüntetések osztogatásában szűkkeblűek lettek volna, nem.

ELNÖK: Ez talán nem az általános védekezésre tartozik. Most megindokolta, hogy mi-
ben találja magát bűnösnek, vagy hibásnak, amint Ön említi, és miben nem. Most csak arra akarok röviden reflektálni, hogy azt jelentette ki, hogy a háború továbbvitelében vagy elhú-
zásában vagy fokozásában nem érzi magát bűnösnek. Ez nem is vád tárgya Önnel szemben, ez ellen nem kell védekeznie. Önnel a vád a 11. szakasz 4. pontjával kezdődik.

SZÁSZ: Azért voltam bátor ezt említeni, mert a tárgyalások alatt tájékoztatást kaptam, hogy a vád módosult.

ELNÖK: Eddig nem módosult. Ön kapott egy vádat a 11. szakasz 3. pontja értelmé-
ben a 11. szakasz 4. pontja 1. bekezdése helyett, amely szintén nem azt teszi vád tárgyá-
vá. A lényeg ugyanaz, tehát a vádalapot képező cselekvőség nem változott, hanem a tett-
azonosság keretén belül másik szakaszt jelölt meg az ügyészség. Tehát a 11. szakasz 4.
pont 1. bekezdése helyett ugyanezen cselekvőség miatt a 11. szakasz 3. pont alapján tar-
totta fenn a vádat.

SZÁSZ: Nem állott rendelkezésemre a népbírószági rendelet, és azt hittem, hogy meg-
változott.

ELNÖK: Mielőtt áttérnénk az egyes vádpontokra, miként a többi vádlottaknál is tör-
tént, kérem, hogy adjon egy egész rövid curriculum vitae-t [*életrajzot*], amely minden po-
litikai vonatkozástól mentesen pusztán életrajzi adatokat tartalmaz, semmi egyebet.

SZÁSZ: 1888. február 26-án születtem Szatmárnémetiben, iparoscsaládból. Édes-
anyám korán, ötödik gimnazista koromban halt el. Mikor az érettségit letettem, pár nap-
pal utána meghalt az apám is. Teljesen árván, vagyontalanul állottam, és elmentem a szat-
mári adóhivatalhoz, ahol díjnokként alkalmaztak. Tizennyolcadik életévem betöltése
után kineveztek a beregszászi pénzügyi számvevőséghez gyakornokká. Ott lettem szám-
tízt és onnan egy helyszíni vizsgálatból kifolyólag áthelyeztek a pénzügyminiszteri
számvevőséghez. Ezután nősültem meg. Itten módomban és lehetőségem nyílt arra, hogy be-
iratkozzam az egyetem jogi fakultására, amelyet elvégezve jogi és államtudományi dok-
torrá avatásom után átminősítettek a pénzügyminisztérium fogalmazási szakába. Mint
miniszteri titkár lettem ügyosztályvezető, majd mint címzetes osztálytanácsost az 1931-
es gazdasági válság idején megbíztak a költségvetési főosztály vezetésével. Mint minisz-
teri tanácsost más főosztályok felülvizsgálatával is megbíztak, majd mint címzetes mi-
niszteri osztályfőnököt államtitkárrá nevezték ki. Közben mint miniszteri titkárt a buda-
pesti egyetem jogi és államtudományi karán magántanárrá habilitáltak, majd később
megkaptam az egyetemi nyilvános rendkívüli tanári címet az egyetemi oktatás terén
szerzett érdemeimért. Mint államtitkár kaptam a titkos tanácsosságot, majd 1942 októbe-
rében közellátásügyi miniszter lettem.

ELNÖK: Mikor lett képviselő?

SZÁSZ: Az 1939-es választásokon MÉP-programmal választottak meg.

ELNÖK: Ennek a pártnak tagja volt végig?

SZÁSZ: Ennek a pártnak a tagja voltam végig.

ELNÖK: 1939-ben lett először képviselő?

SZÁSZ: Akkor lettem, akkor léptem be a pártba mint képviselő. Az 1939-es választásnál léptettek fel képviselőnek MÉP-programmal. Akkor léptem be a MÉP-be, amelyben végig megmaradtam. 1942 októberében lettem közellátásügyi miniszter, majd 1944 márciusában iparügyi miniszter. A Lakatos-kormányban nem vettem részt, csak tárgyalások folytak a részvételemről. Október 16-án lettem kereskedelmi miniszter. Pályám vége pedig itt van.

ELNÖK: A kereskedelmi miniszterséget végig megtartotta a Szálasi-kormányban?

SZÁSZ: Végig miniszter voltam. Azután értesültem, hogy Szálasi felmentett, de hivatalos értesítést nem kaptam róla és a biztos időpontot sem tudom.

ELNÖK: Csaknem a vádirat sorrendjében fogunk menni. Áttérünk a 11. szakasz eredetileg 4. pont 1. bekezdése, illetve a módosítás szerint 3. pont szerinti vádra, vagyis a Nemzeti Szövetség létrehozására, annak elnökségére és az ezzel kapcsolatos működésére.³¹⁵ Tessék erről beszélni, hogy fogamzott meg a Nemzeti Szövetség gondolata, mi volt annak a célja, hogy alakult meg, hogy lett Ön annak az elnöke, mi volt a teendője?

SZÁSZ: A különböző pártok egyesítése már régebbi törekvés volt, hiszen a Sztójay-kormányban is a miniszterelnök úrnak ez volt az egyik legsúlyosabb és legfáradtságosabb munkája, hogy ezt próbálta összehozni, hogy az ország tragikus helyzetében ne széthúzó, hanem egybefogó erők jelentkezzenek. A kormányzói kihallgatásom alkalmával két ízben is szóvá tette ezt a kérdést a kormányzó úr, aki a legutolsó kihallgatásom alkalmával a leghatározottabban utasított arra, hogy minden ilyen egyesítési törekvést támogassak a magam részéről, és próbáljam én is egyesíteni a törvényhozást képviselő különböző erőket. Azért mondotta ezt, mert én kijelentettem neki, hogy nem bízom abban, hogy a pártok mint ilyenek egyesíthetők, összefoghatók lennének. Legfeljebb arról lehet szó, hogy a pártoktól függetlenül fogjanak össze valahogyan a törvényhozás tagjai. A politikában nem nagyon vettem részt, és így, hogy fogamzott meg a Nemzeti Szövetség eszméje és kik voltak azok, akik az előzetes tárgyalásokat folytatták és kialakították annak körvonalait, nem tudom határozottsággal és teljességében megmondani. Mikor engem egy alkalommal odahívtak, akkor többen voltak ott a MÉP részéről is, és arról tájékoztattak, hogy egy ilyen gondolat merült fel, hogy a feloszlatott pártokra tekintet nélkül a képviselők személy szerint alakítanának egy új szervet, egy szövetséget, amely pótolná valahogy a pártoknak a törvényhozással kapcsolatos működését, vagyis a különböző javaslatokat előzetesen a parlamenten kívül megbeszelné, másrészt és főképpen a nemzet sorsdöntő óráiban biztosítaná az alkotmányos tényezőknél, az államfőnek, az

---

³¹⁵ Lásd a 46. sz. jegyzet.

országgyűlésnek és a kormánynak a teljes összhangját, hogy ha arra kerül a sor, akkor teljesen egyértelmű, egyhangú, azonos álláspontot foglalhasson el a törvényhozásnak mind a három alkotmányos tényezője.

ELNÖK: Ez a Nemzeti Szövetség nem a megkezdett pártértekezleteknek a folytatása volt? A pártok feloszlátása után volt ugyanis egy pártközi értekezet, amelyet összehívtak, amely mintegy pótolni volt hivatva a parlament működését.

SZÁSZ: Azon én nem vettem részt, azt nem tudom.

ELNÖK: De tudja, hogy ilyen volt.

SZÁSZ: Azt tudom, hogy volt pártközi értekezet, de hogy tulajdonképpen ott mi történt, és mi volt annak a célja és mi volt annak az eredménye, arról nem vagyok tájékozva.

ELNÖK: Eredményesnek nem nagyon volt eredményes, de a célja az volt – és ezt csodálom, hogy nem tudja –, hogy a parlament nem lévén, valamiképpen intencióikat és elgondolásaikat kicserélhessék a képviselők. Erről nem hallott?

SZÁSZ: Hallani hallottam ilyenről, de az ember annyi mindent hall, hogy én arra nem merek – különösen a történetek után – határozottan nyilatkozni, hogy így lett volna.

ELNÖK: Szóval a Nemzeti Szövetség hivatva volt az erőket egyesíteni.

SZÁSZ: Hivatva volt egyesíteni a törvényhozás erőit a kormányzó vezetése alatt.

ELNÖK: És úgy látták, hogy ez sikerült is?

SZÁSZ: Az első meglepetés, ami engem ért, az volt, hogy a kommunikéből a cenzúra kihagyta azt a meghatározást, hogy „a kormányzó vezetése alatt”. Mikor ez irányban kérdést intéztem, megnyugtató választ kaptam.

ELNÖK: Kitől?

SZÁSZ: A Nemzeti Szövetségben, úgy emlékszem, Tasnádi Nagy Andrástól, hogy a miniszterelnökség kívánságára történt ez, azzal az indokolással, hogy mint eddig, úgy ezután se legyen bevonható a kormányzó neve és személye semmiféle politikai alakulásba vagy megmozdulásba.

ELNÖK: Közben annyit szeretnék megkérdezni, nem tűnt fel Önöknek, vagy nem volt vitás előre, hogy ennek sikere lesz-e, az ország hangulatát híven tükrözi-e, hogy nincs-e valami hiány, hiszen csak a szélső–jobboldali és a jobboldali pártok voltak meghíva.

SZÁSZ: Nem azok voltak meghíva, mert bárki beléphetett.

ELNÖK: De szabadságukban korlátozva lévén, egyéb képviselőknek nemigen volt módjukban belépni, még ha lehetőségük lett volna is.

SZÁSZ: Nem volt módjukban belépni, ezt tudtam.

ELNÖK: Hogy gondolták akkor, hogy itt egy egységes valami tud kialakulni?

SZÁSZ: Annyiban, hogy legalább a legszélső szélsőségesek ellensúlyozást nyernek mérsékeltebb elemek által.

ELNÖK: Ez volt az intenciója a Nemzeti Szövetségnek, vagy ez volt az intenciója Önnek?

SZÁSZ: Az enyém feltétlenül ez volt, és akikkel ebben a kérdésben beszéltem, természetesen nem a nyilas párti képviselőkkel beszéltem, azoktól szintén azt az impressziót nyertem, hogy ők is nagy jelentőséget tulajdonítanak annak, hogy lesz egy olyan szervezet, amelyben erős kisebbségben kell éreznie magát a Nyilaskeresztes Pártnak.

ELNÖK: Mondjuk, a bíróság feltételesen elfogadja ezt a magyarázatot, amelyet Ön ad, mely szerint a Nemzeti Szövetség azért alakult meg, ha nem is nyíltan, de mindenesetre hallgatólagosan, hogy a szélsőjobboldalnak a túlkapásaival szemben fékezőleg hasson.

SZÁSZ: Igen.

ELNÖK: Mivel magyarázza Ön, hogy a Nemzeti Szövetségnek a megalakulása után a legelső teendője az volt, hogy Tasnádi Nagy András vezetésével egy küldöttséget ment a kormányzóhoz, és felvilágosítást kér a tekintetben, hogy mi a szándéka a háború kimenetelét illetően, amely kérdésnek a háttere az volt, nehogy e képviselőcsoport háta mögött egy esetleges fegyverszünet megkötessék. Ennek megakadályozása pedig elsősorban a szélsőjobboldalnak volt elsődleges célja.

SZÁSZ: Tudomásom szerint a Nemzeti Szövetség nem küldött küldöttséget a kormányzóhoz.

ELNÖK: Ez az első eset, hogy ezt hallom.

SZÁSZ: Hanem Tasnádi Nagy Andrást, mint a képviselőház elnökét, a képviselők egy része megkérte, menjen fel a kormányzóhoz és tudja meg...

ELNÖK: Ez nem hivatalos kiküldetés volt?

SZÁSZ: Ilyen határozatot a Nemzeti Szövetség – legalábbis mikor én ott voltam – nem hozott.

ELNÖK: De facto kiküldte a Nemzeti Szövetség, igen vagy nem?

SZÁSZ: De facto a Nemzeti Szövetség nem küldte ki, hanem egyes képviselők kérték meg.

ELNÖK: Szóval ez egy egyéni akció volt?

SZÁSZ: Ez egy egyéni akció volt, mondjuk, a képviselőház elnökének az akciója volt.

ELNÖK: E tekintetben Önnek ellentmond minden eddig kihallgatott vádlott és tanú.

SZÁSZ: Én nem hallottam soha a Nemzeti Szövetségnek semmiféle olyan megbeszélését – hogy távollétemben mi volt, azt nem tudom -, amelyen ez szerepelt volna.

ELNÖK: Rendben van, e tekintetben ez az előadása. Tehát nem ebből a célból alakult meg és nem is ez volt az első teendője, hanem az, amit Ön adott elő.

SZÁSZ: Azt szeretném ezzel kapcsolatban megjegyezni, hogy Tasnádi Nagy András a kihallgatás után az én jelenlétemben úgy nyilatkozott, hogy a kormányzót felkérte arra, hogy amennyiben úgy látja a helyzetet, hogy a fegyverszünet kérdésével kell foglalkozni, ne tegye ezt az országgyűlés meghallgatása nélkül. Mindenesetre a kormányzó azt válaszolta neki, hogy ismeri a kötelességét, és alkotmányos kötelességét teljesíteni fogja. Nem szó szerint idézem, de ez volt az értelme.

ELNÖK: Ezt magyarázná meg valaki már egyszer, hogy ugyanannak az országgyűlésnek a tagjai egyáltalán nem voltak kényesek az alkotmányjog szempontjából a háború megindításakor, és rettenetesen finnyások voltak akkor, mikor egy végleg elvesztett háborúnak, egy reménytelen küzdelemnek, fölösleges vérontásnak esetleges alkotmányellenes befejezéséről volt szó. Ez teljesen érthetetlen.

SZÁSZ: Hogy hogy történt a háború megüzenésénél, azt nem tudom, nem vettem részt benne.

ELNÖK: Ez szokott a leggyakoribb válasz lenni.

SZÁSZ: Én nem voltam ott.

ELNÖK: Nem mondom, hogy Ön ott volt.

SZÁSZ: Csak hallomásból tudom.

ELNÖK: Tessék folytatni.

SZÁSZ: A Nemzeti Szövetség megalakulásakor, mivel akkor már sok ilyen szállongó hír volt, amely a fegyverszünet kötéséről szólt...

ELNÖK: Őszintén mondja meg, abban az időben, mikor hallotta ezeket a szállongó híreket, mi volt a véleménye, üdvös volna-e a fegyverszünet a magyarság jövője tekintetében, vagy nem.

SZÁSZ: Nem tudtam eldönteni. Mondottam, ez volt a hibám, hogy jóhiszeműleg támaszkodtam bizonyos hivatalos információkra.

ELNÖK: Itt már hivatalos információ akkor nem nagyon kellett. Világos volt sok minden. Korántsem akarom azt kérdezni, hogy meddig bízott a német győzelemben. Ezt a szokványos kérdést eszem ágában sincs feltenni. Beszéljen tovább. Ön ennek a Nemzeti Szövetségnek elnöke lett. Volt ezen kívül három alelnöke.

SZÁSZ: Kettő.

ELNÖK: Másik ügyben úgy hallottuk, hogy három.

SZÁSZ: Szöllősi és Rajniss, és később választottak egy felsőházi alelnököt. [...]

ELNÖK: Azt tessék megmondani, hogy milyen körülmények között és miért esett Önre a választás a Nemzeti Szövetség elnöksége tekintetében?

SZÁSZ: Bárdossy László jött hozzám egy alkalommal és azt mondotta, hogy engem akarnak megválasztani a Nemzeti Szövetség elnökévé.

ELNÖK: Ezt kérdezem, hogy miért?

SZÁSZ: Én is ezt kérdeztem, hogy miért éppen engem, aki politikailag nem vagyok egyáltalán exponált ember. Miért nem valamelyik pártvezért, vagy őt, aki párton kívül áll. Azt a választ kaptam tőle, éppen azért, mert nem vagyok pártvezető, mert nem vagyok politikailag exponálva, tehát mindenki tudja, hogy nem akarok ebből a szervezetből egy hatalmi tényezőt építeni magam alá, míg a különböző pártvezetőket a többiek féltékenykedéssel néznék, hogy a saját hatalmi törekvéseiket akarnák megalapítani.

ELNÖK: Én most már a Nemzeti Szövetséggel kapcsolatban – mindenesetre a választól függően – egyetlen kérdést szeretnék csak feltenni, éspedig azt, célja volt-e a Nemzeti Szövetségnek a háborúnak fegyverszünet megkötésével való beszüntetésének megakadályozása? Igen vagy nem?

SZÁSZ: Nem.

ELNÖK: Egyáltalán nem volt célja?

SZÁSZ: Nem volt célja. Mikor megalakult a Nemzeti Szövetség, akkor tájékozódást kértem – mivel nagyon sok szó esett a fegyverszünet kérdéséről -, hogy azok, akik a Nemzeti Szövetség összehozását kezdeményezték, vállaltak-e ebben a kérdésben valakivel szemben bármilyen kötelezettséget.

ELNÖK: Én nem azt kérdeztem, hogy elsődleges vagy kizárólagos célja volt-e, hanem hogy egyáltalán célja volt-e?

SZÁSZ: Nem volt célja, mert az álláspont, amit én magamévá tehettem, az volt, hogy igenis, ha arra kerül a sor, a fegyverszünetet meg lehet és meg kell kötni.

ELNÖK: Hol nyilvánította ezt a véleményét?

SZÁSZ: Én nem nyilvánítottam, ez volt az impresszióm, amit szereztem. Vigyázni kell azonban, hogy az politikailag és katonailag elő legyen készítve, nehogy nagyobb bajokat okozzon, mint amilyenek egyébként előállhatnának.

ELNÖK: Tehát e tekintetben nem ismeri el azt, ami vád tárgyává van téve. De van a Nemzeti Szövetségnek még október 15. után is cselekvősége, és pedig az október 15-i eseményeknek a tudomásulvétele és utána az Országtanács határozatának a tudomásulvétele, mely javasolta az országgyűlésnek Szálasinak nemzetvezetővé való megválasztását.

SZÁSZ: Igen.

ELNÖK: Megtörtént ez?

SZÁSZ: Egyebet nem tehetett, mert túl volt az eseményeken, és ha egyebet tesz, az én megítélésem szerint feltétlenül számolni kellett azzal, hogy ebben az esetben az országgyűlés működése megszűnik, és ezzel megszűnik minden korlát, minden fék, amely útját állhatja a túlzó törekvéseknek.

ELNÖK: És most post festa, jelentett valamit ez a fék?

SZÁSZ: Jelentett.

ELNÖK: Például mit?

SZÁSZ: Például Szálasí olyan felhatalmazást kívánt, hogy ő mindent megtehet, amit az ország érdekében szükségesnek ítél. A Nemzeti Szövetségre támaszkodva tudtam megakadályozni egy ilyen törvényjavaslatnak az elkészítését. Ugyancsak a Nemzeti Szövetség útján és által lehetett megakadályozni, megakasztani Szálasinak azt a törekvését, hogy a törvényhozás tagjai a Nyilaskeresztes Pártba belépve támasszák alá az ő hatalmát. Meg lehetett akasztani azt a közigazgatási reformtervezetet, amelyet a belügyminiszter [*Vajna Gábor*] készíttetett. Meg lehetett akadályozni a gazdasági élet átszervezésére készített tervet. Meg lehetett akadályozni éppen a Nemzeti Szövetségre hivatkozással a pengő értékének a márkához idomítására vonatkozó szándékot. A fék tehát érvényesült.³¹⁶

ELNÖK: Most csak annyiban szeretnék ezekhez hozzászólni, hogy Önt – mint nyilván emlékszik – egy másik bűnügyben tanúként már kihallgattuk ugyanerre a körülményre.³¹⁷ Akkor is Ön volt az egyetlen tanú a többiekkel szemben, aki határozottan tagadta a Nemzeti Szövetségnek ilyen beállítottságát és ezt a célt, amelyet az előbb említettem. Ezzel szemben a kihallgatott összes többi tanú – ha nem is kizárólagos célnak – de mindenesetre egyik célnak ezt tekintette. Rajniss a leggyönyörűbben indokolta meg akkor, hogy miért kellett, hogy az egyik cél ez legyen. De utal Ön is, ha nem is közvetlenül, ha nem is expressis verbis, de a sorok között olvasva, ilyesmire az 1945. janu-

³¹⁶ Szász túlértékeli a Nemzeti Szövetség szerepét, melynek a nyilas hatalomátvételt követően az események alakulására már tényleges befolyása nem volt.

³¹⁷ Szász Lajost Rajniss Ferenc perében hallgatták ki, a Nemzeti Szövetség céljaival kapcsolatban. Tanúvallomását lásd ÁSZTL V-99. 231/1. 101–104.

ár 2-án Sopronban, a Nemzeti Szövetség ülésén mondott beszédében. A következőket mondja.³¹⁸ „A miniszterelnök (Lakatosra érti.) magatartásából arra lehetett következtetni, hogy ellenzéki tömörülést lát a Nemzeti Szövetségben, amely megbuktatására és hatalomra törekszik. A Nemzeti Szövetség minden erejét megfeszítve dolgozott (– sajnos a vádirat nem közli a beszéd további részét, ami bizony kissé hiányossá teszi ennek érthetőségét –) [dr. Pálosi elnök megjegyzése] azon, hogy lehetővé tegye a kormányprogram megvalósítását, a becsület útján, a szövetségi hűségben folytatni a harcot hazánkért, fajtánkért és hitünkért. Az október 15-én elhangzott kormányzói szózat alkalmas lehetett volna arra, hogy a nemzet életéért folytatott minden becsületes küzdelmet derékba törve, fenntartás nélkül kiszolgáltatassa hazánkat a bolsevizmusnak.” Ezt Ön a Nemzeti Szövetségben mondta?

SZÁSZ: Alkalmas lehetett volna, mert nem volt előkészítve sem politikailag, sem katonailag.

ELNÖK: De ez nem tűnik ki! Hiszen ha egy árnyalata is lett volna itt ennek a gondolatnak, akkor ilyen irányban több kérdést már fel sem teszek.

SZÁSZ: Ez tény, ezt mindenki látja és tudja, hogy nem volt előkészítve.

ELNÖK: De amit itt elmondott egy csomót, az mind tény volt Önök szerint, mégis elmondta. Akkor miért nem jön ki csak egyetlen alkalommal az, hogy nem a fegyverszünet tényét hibáztatja, nem ezt a lehetőséget, hogy a fegyverszünet megkötésével Magyarország a háborúból – úgys elvesztve mindent, legalább a veszett fejsze nyelét megmentve – valahogy kikerülhessen? Miért mindig csak aényt hozzák fel, miért nem azt mondják: az volt a baj, hogy nem volt előkészítve katonailag és nem volt megérve a helyzet politikailag? Bár nem tudom, mi lett volna ezek után az az időpont, amikor megért a helyzet.

SZÁSZ: Már előbb is elő lehetett volna készíteni.

ELNÖK: De miért nem jön ki ez? Mondjon egy beszédet! Mondjon egy tanút, kihallgatjuk. Ki legyen az a tanú?

SZÁSZ: Rátz Jenő!

ELNÖK: Álljon fel, Rátz Jenő! Hallotta, miről van szó! Ilyen irányban mikor beszélt Szász Lajossal?

RÁTZ: Már a Nemzeti Szövetség megalakulásánál és akkor, amikor bejelentettük Lakatos miniszterelnöknek, és ilyen értelemben kérdést intéztünk hozzá.

ELNÖK: Milyen értelemben?

RÁTZ: Hogy igaz-e, hogy vannak olyan hírek, hogy a kormányzó úr fegyverszünetet akar kötni az országgyűlés tudta nélkül.

ELNÖK: No és?

RÁTZ: Erre Lakatos, mint tegnap is jelentettem, megfogta a német lovagkeresztet ...

ELNÖK (Félbeszakítja): A többit tudom már, szóval megint nem tűnik ki semmi sem. (Szászhoz) Hát úgy gondolták, hogy előbb a parlament előtt kell a teljes kiteregetése a dolognak, egy olyan parlament előtt...

³¹⁸ Szász beszédének szövegét lásd a III. fejezet, 12. sz. dokumentum.

SZÁSZ: (Ideges kézmozdulatot tesz.)

ELNÖK: Én meghallgatom Önt, azonban mindenféle gesztikulációt a legmerevebben visszautasítok, mert azt azután a bíróság nem tűri!

SZÁSZ: Mély tisztelettel kérek bocsánatot.

ELNÖK: Én meghallgatom Önt, de Önnek legalább olyan kötelessége, hogy engem meghallgasson!

SZÁSZ: Mély tisztelettel kérek bocsánatot.

ELNÖK: Erre figyeljen! Ez, amit Rátz Jenő elmondott, megint egy puhatolódzást jelent, de korántsem bizonyíték amellett, hogy Önök is azon voltak, hogy igenis, gyerünk avval a fegyverszünettel, hiszen már minden elveszett, polgárháború van készülőben, azt azonban szintén katonailag készítsük elő. Vagy úgy gondolták az előkészületeket, hogy egy nyilaskeresztesekkel és hasonló társasággal teletűzdelt, egyébként is jobboldali és németbarát beállítottságú parlament előtt nyilvánosan letárgyalatják ezt az ügyet akkor, amikor egy rakás német hadosztály ül a nyakunkon? Ezt komolyan csak nem gondolták?

SZÁSZ: Nem!

ELNÖK: Hanem?

SZÁSZ: Puhatolózásnak méltóztatott nagyon helyesen a dolgot minősíteni. Amikor ott voltunk Lakatos Gézánál, én felajánlottam a Nemzeti Szövetség támogatását, tájékoztatást kérve, hogy mik a céljai, tájékoztasson, rendelkezzen velünk. A végén őrajta állott megválasztani azt az utat és módot, ahogy és amilyen mértékben azt a tájékoztatást nyújtja. Ő akkor a leghatározottabban nyilatkozott a fegyverszünet kérdésében, és pedig olyanformán, hogy amíg ő ott ül, addig arról beszélni sem lehet. Ezzel el volt vágva az útja. Méltóztatik gondolni, hogy nekünk kellett felajánlanunk...

ELNÖK: Hogy mennyire nem volt elvágva és mennyire tudta mindenki – nem azt mondom, hogy Ön, egy pillanatig sem állítom s ezt a vádirat sem állítja –, de hogy mennyire tudták bizonyos körök, hogy Lakatos állítólagos kijelentésének megtörténte ellenére mégis folyik tovább a fegyverszüneti tanácskozás, és evvel szemben mozgolódott a Nyilaskeresztes Párt a hatalom átvétele tekintetében, azt nem kell nekem külön elmesélnem, mert azt Ön épp olyan jól tudja, mint mi!

SZÁSZ: A kezdet kezdetén voltam bátor kijelenteni, hogy hibásnak érzem magamat a jóhiszeműségemért.

ELNÖK: Szóval e tekintetben beismeri?

SZÁSZ: Mert én Lakatosnak is, amikor a vezérezreduci szavára mondta, elhittém, és úgy látom, mások is elhitték.

ELNÖK: Ez még nincs bizonyítva, mert Lakatos ki fogjuk hallgatni, és ezt a körülményt feltétlenül ki fogjuk tisztázni. De feltéve, hogy megtörtént ez a kijelentés – mondom, ez majd a bíróság előtt bizonyítást fog nyerni –, nem hallott még Ön olyant, hogy valaki a saját becsületét hátrább helyezte a nemzete életénél vagy a nemzete fennmaradásának lehetőségénél?

SZÁSZ: Lehet, el tudom képzelni.

ELNÖK: Tudniillik volt egy más kijelentés itt egy másik vádlott szájából. Azt hiszem, a Nemzeti Szövetséggel kapcsolatban ismerjük az Ön álláspontját és előadását. Ön ezt

tartja fenn. Lényegileg ugyanezt vallotta a rendőrségen is, úgyhogy e tekintetben nincs más kérdés. Óhajt még e tekintetben előadni valamit?

SZÁSZ: Politikai irányítást a Nemzeti Szövetségben való elnöklésem nem jelentett...

ELNÖK: Kicsit hangosabban, mert még én sem hallom!

SZÁSZ: Az elnöklésem politikai irányítást nem jelentett, azt nem is vállaltam, hiszen az elnöki széket is úgy foglaltam el, hogy szó nélkül beültem oda és csak azt mondtam, hogy: Tisztelt Nemzeti Szövetség, és semmiféle programot, irányítást nem adtam.

ELNÖK: Maga az a körülmény, hogy Ön a Sztójay-kormánynak tagja volt, külön nem vád tárgya, de ezzel kapcsolatban lenne egy kérdésem, éspedig: a kormány működését külső nyomástól ment/*es*/nek tekintette?

SZÁSZ: Nem.

ELNÖK: A Sztójay-kormány megalakulását Horthy kormányzó – mondjuk – befolyástól mentes akaratából folyónak tekintette? Érti, hogy gondolom?

SZÁSZ: Értem. Nem vagyok tisztában vele. Lehetségesnek tartom, hogy befolyásolták.

ELNÖK: Sztójay személye a kormányzó előtt milyen volt?

SZÁSZ: Azelőtt a kormányzó sohasem nyilatkozott előttem Sztójay személyéről.

ELNÖK: Rátzcal szemben hogyan viselkedett a kormányzó?

SZÁSZ: Ilyen személyi dolgokról sohasem beszéltünk. Nem volt persona grata.

ELNÖK: Annyit talán megmondhat: Rátz lemondásának mi volt az oka?

SZÁSZ: A Sztójay-kormányban való lemondásának oka?

ELNÖK: Igen!

SZÁSZ: Úgy tudom, a sárospataki beszéde miatt voltak nehézségei a németekkel, nehézségei voltak az SS-alakulatokba való sorozással, s a Weiss Manfréd üzemek bérbevétele is nagyon súlyosan ...³¹⁹

ELNÖK: Szóval ezek voltak. Még egyet a Sztójay-kormánnyal kapcsolatosan: Reményi-Schneller Lajos személye hogyan állt a kormányzónál?

SZÁSZ: Tudomásom szerint a lehető legjobban.

ELNÖK: A Lakatos-kormánynál lefolyt dolgokról Ön nem tud különösebbet előadni?

SZÁSZ: Nem.

ELNÖK: Akkor ezek után áttérünk a 14.§ 2. bekezdésére alapított vádra, vagyis: Szálasi uralomra jutása, illetve, ami Önt illeti, a kabinetben való részvétel. Október 15-én Ön hol tartózkodott?

SZÁSZ: Október 15-én a lakásomon voltam.

ELNÖK: Elhívták Önt a német követségre s ha igen, mikor?

SZÁSZ: Nem a német követségre, hanem Marton Béla lakására hívtak.

ELNÖK: Melyik nap?

SZÁSZ: 15-én, nem sokkal a kormányzói szózat elhangzása után, azzal, hogy odajön egy pár képviselő, a törvényhozás egy pár tagja, és beszélgetünk, hogy tulajdonképpen

---

³¹⁹ Rátz sárospataki beszédére lásd a 252. sz. jegyzet, a Weiss Manfréd vagyonról pedig lásd az Előszót.

mi történt, miről van szó itt és mi a teendő. Amikor elmentem Marton Bélához, akinek a lakása a Vár oldalában – úgy emlékszem –, a Lovas úton volt, ott nagy csodálkozásomra őt egyedül találtam, de ő is csodálkozott, hogy még nem érkezett meg senki. Akkor telefonáltak neki a német követségről, hogy többen ott vannak [az] urak, és kéri, hogy mi is menjünk fel oda. Erre én azt mondtam: ide eljöttem, de oda nem megyek. Azt mondták, hogy a követ [Edmund Veessenmayer] is szeretne egy pár szót szólni. Végén a követ [Edmund Veessenmayer], ha akar szólni, elég közel vagyunk, jöjjön ő ide.

ELNÖK: Ezt a nézetét Ön nyilvánította is?

SZÁSZ: Megmondtam Marton Bélának, aki a telefontól jött, hogy ezt kéri. Akkor ő azzal jött vissza, hogy a német követ [Edmund Veessenmayer] most egy percre sem hagyhatja a telefont, mert állandóan vagy ő hív, vagy őt hívják, azt kéri, hogy ne ragaszkodjam ilyen udvariassági dolgokhoz, hanem menjünk fel oda. Így felmentünk oda Marton Bélával együtt.

ELNÖK: Itt volna egy közbevetett kérdésem. Elhangzik ez a kormányzói szózat; hihetetlen, hogy még egyetlenegy politikus sem volt itt előttünk, akár vádlottként, akár tanúként, aki azon a napon, amikor a proklamáció elhangzik, és mondjuk abban a döbbenetes pillanatban a telefont felvette volna, és a kabinetirodát hívta volna fel, vagy az érintkezést a kormányzó felé kereste volna! Ellenben valamennyi, en bloc, ha közvetlenül vagy közvetve is, de mindenki a német követséggel kereste az érintkezést. Miért?

SZÁSZ: Én nem hívtam a kabinetirodát. Erre megvolt a külön okom.

ELNÖK: Én nem kételkedem az Ön szavaiban mindaddig, míg az ellenkezője bizonyítva nincs. Ezt fogadom el.

SZÁSZ: Én a német követséggel egyáltalán nem kerestem a kapcsolatot.

ELNÖK: De hihetetlen, hogy megteremtődött a kapcsolat!

SZÁSZ: A német követség hívta fel Marton lakását.

ELNÖK: Önöknek egyiküknek sem jutott eszébe, hogy ha valamit tudni akarnak a dolog egész menetéről, akkor fogom magamat és mégis a forráshoz megyek el, ahonnan jött az egész, ahhoz a kormányzóhoz, vagy annak a kabinetirodájához, akinek esküt tettem, akinek a minisztere, az alattvalója, vagy hűséges honpolgára vagyok, ahhoz megyek el?!

SZÁSZ: Azért nem tettem, mert amikor a Nemzeti Szövetség megalakult, én azért vettem részt benne, azért nem szóltam egy szót sem, azért vállaltam még az elnökséget is, mert a kormányzó nekem azt az utasítást adta, hogy minden ilyen törekvést a legmesszebbmenően támogassak.

ELNÖK: Rendben van...

SZÁSZ: És amikor megalakult, az első dolgom volt jelentkezni, hogy kihallgatást kérek. A kabinetiroda nem eszközölte a kihallgatást.

ELNÖK: Mikor volt ez?

SZÁSZ: A Nemzeti Szövetség megalakulása után.

ELNÖK: Tehát akkor Önben volt bizonyos fullánk a kormányzóval szemben, vagy a kabinetirodával szemben?

SZÁSZ: Láttam, hogy el vagyok zárva a kormányzó elől. Ez nem az első eset volt.

ELNÖK: Akkor mindjárt érthetőbbé válik az Ön viselkedése.

SZÁSZ: Ezért nem jelentkeztem, nem mentem oda.

ELNÖK: Szóval a kabinetirodának ez az elzárkózottsága...

SZÁSZ: Tudtam, hogy onnét úgysem kapok. Bocsánat, hogy közbeszóltam.

ELNÖK: Ez nagyon fontos volt, amit mondott. Tehát a kabinetirodának ez az elzárkózottsága, ez a rideg magatartása Önt eltávolította?

SZÁSZ: A kormányzótól nem távolított el.

ELNÖK: Nem a kormányzótól, de a közeledés lehetőségétől.

SZÁSZ: Csak azt láttam, hogy nem eresztenek hozzá, hogy beszéljek vele.

ELNÖK: És mi lehetett az oka ennek? Ki volt akkor a kabinetiroda főnöke?

SZÁSZ: Ambrózy Gyula. Nem tudom megérteni, hogy mi lehetett az oka.

ELNÖK: Majd Ambrózy Gyula el fogja mondani, ő lesz az ügynek a koronatanúja. Önök tehát felmentek a német követségre. Mi történt ott? Kivel beszélt?

SZÁSZ: Ott voltak többen, ismerős és ismeretlen emberek. Ott láttam életemben először Szálasit, akivel akkor mutatkoztunk be egymásnak, és ott az eseményekről volt szó. Én többször sürgettem, hogy tulajdonképpen mit akarnak, valami konkrétumot mondjanak, de mindig csak jöttek a különböző hírek, és azok megbeszélésével telt az idő. Egyszer azután felszedtek bennünket, és géppisztolyos SS-katonák autókön átvittek a Werböczy utcába a Waffen SS épületébe.

ELNÖK: Ez így ilyen precízen nem érdekelt engem. Önre nézve nincs ilyen tekintetben vád. Engem csak az érdekelt: milyen tanácskozásokat, tárgyalásokat folytatott le Ön a német követtel [*Edmund Veessenmayer*] és Szálasiékkal? Ez érdekelt röviden.

SZÁSZ: Az elején semmiféle tárgyalás nem volt. Később történt aztán, hogy a német követ [*Edmund Veessenmayer*] – ez már másnap reggel történt, amikor még mindig védőőrizetben tartottak – kért, hogy okvetlenül tegyek eleget Szálasikívánságainak, és feltétlenül vállaljak szerepet a Szálasikormányban. Ő az iparügyi tárcát említette, Szálasikésőbb a kereskedelemügyi tárcát említette.

ELNÖK: Ez melyik nap volt?

SZÁSZ: Velem 16-án beszélt. Délelőtt.

ELNÖK: 15-én nem került szóba a kormányban való részvétel kérdése?

SZÁSZ: 15-én velem nem beszéltek erről.

ELNÖK: 15-én senkivel sem beszélt Ön a tekintetben, hogy a Szálasikormányban részt venne?

SZÁSZ: Nem. 15-e előtt történt, hogy egy alkalommal eljött hozzám Bakó László és azt kérdezte, hogy részt vennék-e egy Szálasikormányban? Azt mondtam neki, hogy nem, és tovább nem is beszéltem a dologról. Azután az egyik nap október elején, nem tudom, melyik nap volt, felkeresett Vajna Gábor.

ELNÖK: Abban az időben, amikor Bakó László felkereste és megtagadta tőle, hogy a Szálasikormányban részt venne, felmerült Önben az a gondolat, hogy ez a Szálasikormány még egyáltalán uralomra juthat?

SZÁSZ: Államfői uralomra?

ELNÖK: Nem. Egyáltalán, miniszterelnöki...

SZÁSZ: Nem gondoltam.

ELNÖK: És államfői?

SZÁSZ: Azt pláne nem! De gondoltam: végre a politikában minden lehetséges.

ELNÖK: Ismerte Ön a kormányzó álláspontját Szálasival szemben?

SZÁSZ: Azt tudom csak, hogy egy alkalommal fogadta. Hogy azután kettőjük közt milyen beszélgetés volt, erről a legellentétesebb vélemények voltak.

ELNÖK: Csak azt tudja, ami Szálasinak javára szolgál, egyébként a kormányzó álláspontját Szálas személyével és cselekvőségével szemben nem ismerte?

SZÁSZ: Én azt tudom...

ELNÖK: Egyszerű nyelven: kibírta a kormányzó Szálasit idegekkel, igen vagy nem?

SZÁSZ: Ezt nem tudom.

ELNÖK: Ezt nem tudja? Az egész ország tudja!

SZÁSZ: A kormányzó nekem erről sohasem nyilatkozott.

ELNÖK: Nem kell, hogy közvetlenül nyilatkozzék. Nekem sem nyilatkozott, s egyik bírónak sem nyilatkozott.

SZÁSZ: Nem volt aggálya a kormányzónak vele szemben, mert amikor Sztójaynak a pártokat egyesítő törekvései voltak, a kormányzó ragaszkodott ahhoz, hogy abban a Nyilaskeresztes Párt is vegyen részt.

ELNÖK: Szóval eljutottunk október 16-ig, amikor Ön tárgyalásokat folytat, hogy az iparügyi miniszterséget elvállalja. Ekkor Ön már tudott arról, hogy Szálas uralomra jutott?

SZÁSZ: Hogyne! Hogy a kormányzó lemondott és átadta a hatalmat Szálasinak.

ELNÖK: Hogy milyen körülmények között, azt Ön firtatta kissé?

SZÁSZ: Hogyne!

ELNÖK: És honnan állapította meg, hogy a kormányzó átadta a hatalmat, nem pedig hogy tőle átvették a hatalmat?

SZÁSZ: Hogy átadta a hatalmat, mert mindenki azt mondta, hogy erőszak nem érvényesült, és ezt később is megerősítették.

ELNÖK: Ha nekem valaki a Rákóczi úton azt mondja, hogy „mindenki mondta”, az rendben van, de hogy Szász Lajos azt mondja a tárgyaláson, hogy mindenki mondta, az elég különös.

SZÁSZ: Henney, a Lakatos-kormány volt külügyminisztere utólag is kijelentette, hogy a kormányzót nem kényszerítették, a kormányzóval szemben kényszert nem gyakoroltak.

ELNÖK: Ki mondta ezt Önnek?

SZÁSZ: Henney Gusztáv, a Lakatos-kormány volt külügyminisztere, vezérezredes. Nem kényszerítették a kormányzót és nem szorították arra, hogy helyezték a németek védelme alá.

ELNÖK: Láta Ön azt az okiratot?

SZÁSZ: Láttam kézben és felolvasták.

ELNÖK: A miniszterelnöki ellenjegyzést is látta rajta?

SZÁSZ: Úgy emlékszem, rajta volt.

ELNÖK: Hát én közlöm, hogy nem volt rajta.

SZÁSZ: Elkerülte volna a figyelmemet abban az idegállapotban?

ELNÖK: Jóval később, hetekkel később egy külön íven volt egy nyilatkozat, amelyet

utólag szignált Lakatos. Hogy milyen körülmények között volt kénytelen szignálni, az más lapra tartozik. Erre nézve különben majd Lakatos nyilatkozik.

SZÁSZ: Én úgy tudom, hogy a Lakatos-kormány csak az írásbeli felmentését írta alá utólag, de nem ezt, mert ezt ő maga vitte át a miniszterelnökségre.

ELNÖK: Majd Lakatos előadja, evvel nem foglalkozunk többet. Szóval Ön abban a tudásban és meggyőződésben volt, hogy a kormányzó minden külső kényszer hatása nélkül adta át a hatalmat, külső kényszerhatás alatt [*sic!*] helyezte magát német védelem alá, és így került Szálasi uralomra. Kérem, milyen magyarázatot talált Ön arra, hogy a kormányzó október 15-én délben egy órakor beolvastat egy proklamációt, amelynek szövegét Ön ismeri, és rá egypár órával minden külső kényszerszertől menten átadja a hatalmat annak a Szálásinak, akit nem kell különösebben jellemezni, és akiről a kormányzónak is megvolt a különbejáratú véleménye?

SZÁSZ: Egy szörnyű csalódás folytán...

ELNÖK: A kormányzóban csalódott Ön?

SZÁSZ: Nem. A kormányzót érte szörnyű csalódás, amikor látta, hogy katonailag nincs előkészítve a dolog, és a katonaság nem áll mellette.

ELNÖK: Ezt elhiszem. Szóval a kormányzót szörnyű csalódás érte akkor, amikor látta, hogy ez katonailag egyrészt nincs előkészítve, másrészt, hogy a katonaság nem áll az ő pártján. Mit gondol, milyen csalódás érte a kormányzót akkor, amikor látta, hogy a polgári egyének sincsenek jórészt az ő pártján, vagy legalábbis egy részük – hangsúlyozom –, a vezető réteg?

SZÁSZ: Mert nem volt előkészítve.

ELNÖK: Csak azért? A tisztikar csak azért?

SZÁSZ: Most a polgáriakra voltam bátor mondani, elsősorban a saját személyemre. Mert nem voltunk tájékoztatva.

ELNÖK: És a tisztikar?

SZÁSZ: Arról nem tudok nyilatkozni.

ELNÖK: Arra vonatkozólag már Rátz Jenő nyilatkozott, aki megmondta, hogy bizony, a tisztikarnak egy jó része már réges-régen nem volt kormányzóhű, legalábbis abban az értelemben, mint ahogy kellett volna lennie. Hát akkor Ön elfoglalta ezt a bizonyos kereskedelmi miniszterséget?

SZÁSZ: Bátor vagyok azonban megjegyezni, hogy olyan körülmények között, hogy a németek védőőrizetében voltam, amikor a német követel [*Edmund Veessenmayer*] beszéltem a kérdésről, és amikor onnét átkerültem a miniszterelnökségre, a miniszterelnökség épülete is tele volt géppisztolyos és kézigránátos nyilasokkal.

ELNÖK: Ezt mind elhiszem, de arra tessék válaszolni: ezek a külső kényszerítő körülmények voltak az okai annak, hogy Ön a miniszterséget elvállalta?

SZÁSZ: Hetvenöt százalékban. Túlbecsültem az erőket.

ELNÖK: Még egy kis visszapillantást vetünk a Sztójay-kormány idejére. Ez a rész nem vád tárgya Önnel szemben. Március 19. után letartóztatnak egy csomó politikust és nem politikust, mindenesetre baloldali beállítottságú, vagy mondjuk úgy, nem szélső-jobboldali beállítottságú politikust, és nem politikust, ezeket a németek elviszik, kihurcolják az országból, fogva tartják. Mi volt Önnek a véleménye, álláspontja e tekintetben?

SZÁSZ: Az, hogy ez a leghatározottabb ellenérzést váltotta ki a németekkel szemben, nemcsak bennem, de mindenkiben, és éppen ezért a kormány sohasem állt ebben a tekintetben a németek pártjára, sőt a miniszterelnök [Sztójay Döme] állandóan napirenden tartotta ezt a kérdést a németekkel szemben, és ennek a kérdésnek valamilyen tisztességes lebonyolítására, megoldására törekedett. Én is, mint iparügyi miniszter, a saját kis hatáskörömben, amikor a szakszervezeti vezetőknek a letartóztatását kívántam [sic!]³²⁰ és erről tudomást szereztem, azonnal interveniáltam a belügyminiszter [Jaross Andor] úrnak, hogy ez meg ne történjék, sőt ellenkezőleg, azokat is, akik esetleg fogva vannak, bocsássák szabadon, és biztosítani kell azok mozgási lehetőségét is. Nekem azután azt jelentette Baky, hogy még ilyen értelmű igazolványt is adtak azoknak, akiknek a letartóztatását kívánták a németek.

ELNÖK: Kérem, ügyész úr, a vádiratnak a Szász Lajos IV. r. vádlottra vonatkozó részének 26. és 27. oldalát méltóztassék nézni, továbbá a 28. oldalt. A vádat módosítani méltóztatott a tárgyalás elején, éspedig a 11.§. 4. pontjának 1. bekezdéséről a 11.§. 3. pontjára. Ez a vád nem egy cselekvőseget inkriminál, nemcsak a memzeti szövetségi elnökséget, és az azon elmondott beszédet, hanem továbbmenőleg inkriminálja a minisztériumnak Sopronba való kitelepítését, ezenkívül pedig a minisztérium tisztviselői karának kényszerítését, továbbá Kutassy-Szeglethy István titkár megfenyegetése, igazolvány kiadásának megtagadása. Ez a cselekvőség nyilván elkerülte az ügyész úr [Óhidy Lajos] figyelmét. Méltóztatik-e ezt a cselekvőseget az eredeti 11.§. 4. pontjának 1. bekezdésére alapítani, ahogy a vádiratban van, vagy pedig esetleg úgy méltóztatik gondolni, hogy a 13.§. 2. pontja szerinti vádba, amely a 31. oldalon van, olvad bele, vagy járul hozzá? Mert a 11.§. 3. pontja így egyáltalában nem áll meg.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: A 13.§ 2. pontjára alapítom a vádat.

ELNÖK: Szóval kettéosztjuk a 11.§. 4. pontjának 1. bekezdésére alapított cselekvőseget és annak egy része a 11.§. 3. pontjába ütközőnek megmarad, ez rendben van, a másik része személyek elleni erőszak címén szintén a 31. oldalon kezdődő vádkomplexumba szalad bele.

Most folytatjuk, és amint megemlítettem, a Sopronba való kitelepülésre vonatkozólag tessék előadni a védekezését.

SZÁSZ: A Sopronba való kitelepülésre senkit nem kényszerítettem. Kutassy-Szeglethy István vallomása előttem teljesen rejtély.

ELNÖK: Majd ő eljön.

SZÁSZ: Amikor a kormányban szóba került a minisztériumok áttelepítésének kérdése, az utolsó percig ellene voltam a minisztériumok kitelepítésének, mondván, hogy annak nincs semmi értelme, mert úgysem lehet ott már adminisztrálni.

ELNÖK: Ez volt az Ön nézete?

SZÁSZ: Ez volt az én nézetem.

---

³²⁰ Elírás a gyorsírói jegyzőkönyvben. Eredetiben valószínűleg Szász azt mondta, hogy a szakszervezeti vezetők letartóztatását a németek kívánták.

ELNÖK: Tudniillik a vádirat homlokegyenest ellenkezőt mond.

SZÁSZ: Mikor el kellett menni, a kereskedelmi minisztérium tisztviselői voltak a legutolsók között, és a miniszterek közül én a legutolsók közt, bizonyos körülmények közepette és egy nagy csalódással gazdagabban, december 23-án éjjel távoztam el Budapestről. A minisztertanács úgy határozott, hogy akik nem települnek ki, de a katonai szolgálat alól fel vannak mentve, azoknak a felmentését vissza kell szívni, és készüljön egy névjegyzék, amelyet minden miniszter juttasson el Kovarcz Emilhez. Ezt a minisztertanácsi határozatot rövid úton, azzal a hozzáadással közöltem az elnöki oszt. vezetőjével [*Gyulay Ákos dr.*], hogy készítsenek egy ilyen jegyzéket, de abba csak olyanokat vehetnek fel, akiknél családi körülmények és effélék nem indokolják az ittmaradást. A jegyzéket el is készítették, de nem fogadhattam el, mondván, hogy abban olyan név is szerepel, aki nem tartozik megítélésem szerint a ker. min. tisztviselői státusába, és ha ilyen címen van felmentve, azt még elfogadom, de hogy ilyen címen behívják, azt nem fogadom el és ezt a jegyzéket soha senkinek át nem adtam. Tehát kijelentettem, hogy senkit nem kényszerítetek, sem a maradásra, sem a távozásra, mert az adott körülmények között senkiért a felelősséget nem tudom vállalni, sem akkor, ha marad, sem akkor, ha elmegy, hogy mi történik vele, tehát mindenki saját elhatározása szerint cselekedjék. A titkárom [*Kutassy-Szeglethy István*], aki itt fő tanú lesz, kérdezte tőlem, hogy mit szólnék hozzá, ha ő nem jönne ki, azt mondtam neki: „fiam, vigyázz, mert tudtommal katona vagy és ha jön egy ostrom, behívnak, s a jó Isten tudja, hová tesznek és mi történik veled, tehát fontold meg jól a dolgot.” Azt mondta, hogy el van intézve, marad az utolsó percig, amíg itt vagyok, azután bevonul egy őrzászlóaljhoz, ahol barátai nagyon jó beosztást készítettek elő, a Horthy Miklós úti iskolában lesz a tanyája, és ez a rész teljesen rendben van. Tovább egy szó ellenvetést nem tettem ellene, tisztán és kizárólag az iránta érzett jóindulat és az általam előadottak vezettek. Hogy mire céloz itt, valami bevonultatásra, ez teljesen rejtély.

ELNÖK: Erre nézve majd a tanút kihallgatjuk, és meglátjuk, mit vall. Most a kitelepítésre vonatkozólag, de nem a személyi részére, hanem közlekedési eszközöknek, szállítási lehetőségeknek az áttelepítésére, és általában az ipari kitelepítés kérdésére tessék nyilatkozni. Talán először a közlekedési, szállítási eszközök, javításra szolgáló műhelyek áttelepítéséről stb.

SZÁSZ: Az áttelepítések egyáltalán nem egyeztek meg az intenciómmal és céljaimmal.

ELNÖK: Akkor miért vállalta értük a felelősséget?

SZÁSZ: Azért, mert tényekkel álltam szemben, amelyeket megakadályozni igyekeztem, próbáltam is megakadályozni.

ELNÖK: És ha nem sikerült, miért nem ment el a helyéről?

SZÁSZ: Itt volt a másik hibám, amelyre voltam bátor rámutatni.

ELNÖK: Nem mintha különösebb jelentőséget tulajdonítana neki a bíróság, csak egy adalék, hogy a németek az intézkedést sürgetik e kitelepítés kérdésében.

SZÁSZ: A németek szorították a MÁV műhelyének leszerelését és kitelepítését. Ellenálltam annyira, hogy a hivatalban is mondták, hogy nem lehet ezt ilyen élesen csinálni.

ELNÖK: Nem fogamzott meg az Ön agyában?

SZÁSZ: Én akasztottam meg, hogy a műhelyeket kivigyék.

ELNÖK: De nem sikerült megakadályozni. Midőn ezeket az Önök intézkedésére kivitték, nem látták, hogy itt egy tervszerű kirablása folyik az országnak? Megfosztása mindattól, amit évszázadok keserves munkájával itt teremtetek, és még csak nem is el-lenség részéről, hanem baráti állam, a szövetséges részéről!

SZÁSZ: Ez ellen állandóan küzdöttem. Korlátoztam, hogy csak Nyugat-Magyaror-szágra engedtem az árukivitelt. Megtörtént, hogy fegyveresen álltak ellent az áruval telt vagonok kivitelének. Oly utasítást adtam, hogy inkább döntsék le a töltésről a vonatokat.

ELNÖK: Ezzel szemben tudja, hogy mik történtek?

SZÁSZ: Tudom, hogy mik történtek.

ELNÖK: Azokat a szerelvényeket, amelyeket nem sikerült elvinni, akár idő hiányában, akár pályatest hiányában, robbantották, hogy azok használhatatlanná váljanak egyenként. Érdekes, hogy erre volt idő. Egyenként, minden egyes szerelvény minden egyes kocsi-jának csapágyát robbantották fel, tehát nem egy szerelvényből egy kocsit, hanem minden kocsiban egy-két csapágyat felrobbantottak, miáltal a kocsit csak daruval lehetett volna leemelni a helyéről, a sínről, tehát magát a pályatestet is hiába javítják ki, a kocsikat egyenként kellett levenni. Tehát mintha tervszerűleg törekedtek volna arra, hogy Buda-pestnek, általában a városoknak jövőbeli kiéheztetése sikerüljön. Én nem azt mondom, hogy erről feltétlenül tudott, vagy talán tudhatott volna, de hogy lássa, hogy mi történt még azokkal a szerelvényekkel is, amelyek itt maradtak, hogy lássa, mi volt az a kabinet, amelynek pribékjei – a Szálasi-kabinetre gondolok – ezt a munkát végezték el. Ezt pont a miniszter nem tudta?

SZÁSZ: Kérem, én külön megszerveztem, hogy ellenőrizték a határállomásokon kimenő vonatokat, a kintlevőket számba vétettem, nyilvántartásba vétettem, külön megállapodást léte-sítettem, hogy azzal, ami a miénk, kizárólag Magyarország rendelkezhet, azokat természetben vissza kell kapnunk. Ezt a megállapodást Veessenmayerrel személyesen garantáltattam.

ELNÖK: Hitt Ön a német ígéretekben? Őszintén válaszoljon!

SZÁSZ: Hittem. Hittem.

ELNÖK: Hitt a német ígéretekben?

SZÁSZ: Kénytelen vagyok elmondani, hogy igaza volt annak a németnek – sajnos, ez életem egyik legnagyobb csalódása –, aki azt mondta az amsbergi internálótáborban: nagy baj, hogy Németország elvesztette az első világháborút, még nagyobb, hogy elvesz-tette a másodikat is, de még nagyobb baj, hogy Németország elvesztette a becsületét is.

ELNÖK: Ebben, főleg az utóbbiban, azt hiszem, igazat ad neki nagyon sok magyar. Akkor most menjünk tovább. Ez a Czlenner Imre vezérőrnagy miféle ember volt?

SZÁSZ: Akkor ismertem meg, amikor felmerült a gondolat, hogy a katonai intézkedé-sek mellett a polgári befolyás is érvényesüljön, tehát kell csinálni egy kormánybiztosságot. Kérdeztem, hogy kit tegyünk az élére? Akkor Fluck István, aki már hosszabb idő óta dol-gozott együtt Czlennerrel, aki a honvédelmi minisztérium vasúti osztályának vezetője volt, hozta szóba Czlenner nevét, hogy ő volna a legalkalmasabb, mert egyrészt szakember, más-részt a katonák felé is tudja érvényesíteni az akaratát, magas rangú katona lévén, és nagyon jó hivatali nexusban volt mindig a ker. minisztériummal is, annak az intencióit is tökélete-sen átérzi. Azt, hogy ő németbarát lett volna, a vádiratból láttam először.

ELNÖK: Ez talán túlzás, nem?

SZÁSZ: Nem kérem, nem olyanok voltak az információim.

ELNÖK: Nem akarok utalni arra, hogy van itt egy pár vallomás Czlenner Imrére vonatkozólag. Majd meglátjuk! Most ezen vádpontokra vonatkozólag van még valami előadnivalója? De facto elismeri, hogy ezek az áttelepülések megtörténtek, a szállítási eszközök kitelepítése megtörtént, habár Ön megakadályozni igyekezett.

SZÁSZ: Igen. A vádiratban szó van az autók katonai bevonultatásáról, de arról természetesen a vádiratban nem lehet szó, hogy amikor a katonák elrendelték a bevonultatást, a minisztertanácsban milyen harcot vívtam emiatt. A honvédelmi miniszter [*Beregfy Károly*] elszaladt a minisztertanácsról azzal, hogy rettenetesen fáj a feje, küldött maga helyett egy vezérkari alezredest és egy másik tisztet, annyira elleneztem.

ELNÖK: Más előadnivalója ezzel kapcsolatban nincs?

SZÁSZ: A műhelyekre vonatkozólag írásbeli dokumentum is van, amely teljes félreértésre ad alkalmat. A legélesebben ellenálltam, elleneztem és nem engedtem meg a műhelyek leszerelését, felszereléseinek és munkásainak kitelepítését, mindenféle kifogásokkal álltam elő, a németeknél mindent megkísérletem, és azt kívántam, hogy addig nem teszek semmiféle intézkedést, míg a munkások küldöttsége nem mehet ki Németországba és meg nem győződik arról, hogy milyen lesz a munkások és családjaik elhelyezése, és ha erre nézve kedvező jelentést tesznek, csak azután tudok tovább tárgyalni.

ELNÖK: Látott Ön fantáziát abban, hogy kitelepítsék akár a személyeket, akár a vagonokat?

SZÁSZ: A magyarok szempontjából nem, a németek szempontjából igen.

ELNÖK: De a háború kimenetele szempontjából? Német szemszögből is nézve, abban az időben?

SZÁSZ: Nem láttam.

ELNÖK: Tudom, hogy ez lesz a válasz rá. Ebben bűnösnek érzi magát, de akkor miért kellett maradnia, ha ilyen jól látta?

SZÁSZ: Mégis ki akarták vinni.

ELNÖK: Kik akarták?

SZÁSZ: A németek. És ha otthagytam volna a helyén és nincs senki, aki ha saját erejét túlértékelve is, mégis próbál szembeszállni, hogy akkor jobb lett volna? Akkor még ez a nyomorult, gyenge fék sem érvényesül, hanem az én helyemet elfoglalja olyan ember, aki szívvel-lélekkel, odaadással azt az érdeket fogja szolgálni.

ELNÖK: Ezt majd a bíróság meg fogja állapítani. Erre a körülményre a bíróság ítéletében feltétlenül ki fog terjeszkedni, kötelessége is. Ebben a témakörben van még valami előadnivalója?

SZÁSZ: Igen. Akkor bejelentettem, mivel már nagyon erős volt az összetűzés, a minisztertanácsnak is, hogy a németek kívánságát nem tudom teljesíteni, mert nem vagyok hajlandó teljesíteni, hogy a MÁV-műhelyeket kitelepítsük. Beszélgetés indult meg a dolog felett. Nehogy valami nagy baj történjék, és ha a németek mégis kenyértörésre vinnék a dolgot, nehogy azt mondhassák, hogy a dolog minden ódiumát reánk hárítják, azt határoztuk, hogy sürgessem meg a németektől a választ a munkásküldöttség

dolgában, hogy akkor azt mond hassuk, hogy ők az okai a késedelemnek, mert tőlük nem kaptam meg idején a választ. Ezt jelenti az a feljegyzés.

ELNÖK: Mondtam, hogy különös értéket a bíróság annak az iratnak nem tulajdonít. Most áttérünk a zsidókérdés témájára. Ismertesse röviden a zsidókérdésben elfoglalt álláspontját.

SZÁSZ: Sohasem törekedtem arra, hogy intézkedéseimmel fokozzam azt a súlyt, amellyel a zsidókat a különböző rendelkezések sújtották, sőt a hatályos rendelkezések végrehajtása tekintetében is mindig kritikával és – merem állítani, ezt bizonyítani is lehet – a legnagyobb mérséklettel jártam el.³²¹

ELNÖK: Általában mi volt a zsidókérdésről a felfogása röviden?

SZÁSZ: Az volt a felfogásom, hogy a gazdasági életben túlzott a szerepük és indokolatlan az, hogy érdekeltségüket meghaladó mértékben vesznek részt a gazdasági élet vezetésében. Ezért érdekeltségük arányának megfelelően több teret kellene engedni a keresztény elemeknek is.

ELNÖK: Ennek a hibának, vagy eltolódásnak helyrebillentése érdekében milyen rendszabályokat talált alkalmasnak?

SZÁSZ: Én nem találtam alkalmasnak, hanem kész jogszabályokat találtam, a zsidótörvényt, amelynek végrehajtása terén mindig nagyon mérsékeltlen jártam el.

ELNÖK: Mondjuk az 1942. évi XV. tc. rendelkezései és ennek végrehajtásával kapcsolatos utasítások és rendeletek Ön szerint megoldották volna a zsidó problémát?

SZÁSZ: Szerintem nem, mert tiszteletteljes véleményem szerint a zsidókérdés nem az a kérdés, amely államhatalmi eszközökkel megoldható.

ELNÖK: Hanem?

SZÁSZ: Az egy társadalmi kérdés, amelynek megoldása...

ELNÖK: Szóval már ez a törvényes rendelkezés, és az ennek végrehajtása tárgyában kiadott rendeleti utasítások tömege, már ezek is túllőttek a célon?

SZÁSZ: Az én megítélésem szerint igen.

ELNÖK: Hát nyilván akkor túlléptek a célon azok a nem rendeletbe foglalt és a rendeletek intencióin messze túlmenő gyakorlati végrehajtások, amelyek a zsidóprobléma megoldása terén nap nap után felmerültek 1944. március 19. óta. Ezekkel szemben mi volt az álláspontja? Tudja, mire célok? Az atrocitásokra, ezek tömegére, a gettóra, a sárga csillagra, a különböző megverésekre, deportálásokra, és [az] ezeken is túlmenő Dunaparra stb. stb.

SZÁSZ: A dolgokat... (Felkiáltások: Hangosabban!)

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Én sem hallom.

ELNÖK: Én már sokszor próbáltam erre felhívni a vádlottat, de hallom, hogy be van rekedve. Egyébként a fontosabb részeket úgyis megismétlem.

---

³²¹ Szász állítását nem lehet alátámasztani korabeli dokumentumokkal. Az 1944-es minisztertanácsi jegyzőkönyvek egyetlen „zsidóvédő” hozzászólását sem rögzítették.

SZÁSZ: Kiadattak bizonyos jogszabályok, rendeletek, mert azokat ki kellett adni, egy nagyon erős nyomás alatt, és ki kellett adni azért, mert a németek azt ígérték, hogy a zsidókérdés rendezése esetén Magyarország megszabadul a német megszállástól és a német Gestapo elmegy innen.

ELNÖK: Én most nem a rendeletek kiadásának rugóit kérdeztem, hanem az Ön álláspontját azon cselekvőségekkel szemben, amelyek a törvények és rendeletek parancsoló szavain messze túlmenően intézték el a legradikálisabban ezeket a kérdéseket, hogy ne mondjam, embertelenül.

SZÁSZ: Akárhányszor tudomásomra jutott ilyesmi, mindig felszólaltam ellene. Az érdekelt minisztert, elsősorban a belügyminisztert [*Jaross Andor*] mindig felkértem, hogy az esetet vizsgálja meg, tegye jóvá és intézkedjék e kérdésben.

ELNÖK: Rendben van. 1944. június 1-jén volt minisztertanács, amelynek jegyzőkönyve, mint Ön is nyilván ismeri, azt mondja (Olvassa.): „A miniszterelnök [*Sztójay Döme*] bizalmas közlést tett a minisztertanácsnak arról, hogy június 6-án megkezdődik a zsidók deportálása.”

SZÁSZ: Kérem, én a Sztójay-kormány minisztertanácsán ott voltam, de ilyen bejelentést nem hallottam.

ELNÖK: Ön a második, aki ezt mondja. A többi hallotta.

SZÁSZ: Ilyen bejelentést én nem hallottam. Éppúgy nem hallottam – hogy egyszerre végezzek velük – azt a másik bejelentést sem, hogy Magyarországról 400 000 zsidót deportáltak.

ELNÖK: Ezt sem hallotta? Ön a második. Az a kérdés: jelen volt -e ezen a napon, június 1-jén ezen a minisztertanácson?

SZÁSZ: Bizonyára jelen voltam, mert nem emlékszem, hogy a Sztójay-kormány valamely minisztertanácsáról hiányoztam volna, legfeljebb arról lehet szó, hogy nem voltam benn a szobában. De ez egészen valószínűtlen.

ELNÖK: Ez egészen valószínűtlen. Ha bármely más intézkedés történik és afelett így elsiklik az ember, mert kiment öt-tíz percre, ez talán elhíhető, de két ilyen rendkívül súlyos és az ország gazdasági vérkeringésében is – tekintet nélkül a zsidóságról való felfogásra – ilyen nagy jelentőségű kérdés felhozatala nem hiszem, hogy elkerülte volna bárkinek a figyelmét.

SZÁSZ: Én sem hiszem. A miniszterelnök úr [*Sztójay Döme*] bizonyára meg tudja mondani, hogy tett-e ilyen bejelentést.

ELNÖK: Azt mondja, hogy saját személyében nem tett, de hogy ilyen bejelentés történt, maga sem tagadja. Itt van a miniszterelnök úr [*Sztójay Döme*] és itt van Rátz, aki ugyancsak ugyanezen véleményen van. Sztójay, tessék!

SZTÓJAY: Bejelentettem azt, hogy én ilyen kijelentést nem tettem. Ha ilyen kijelentés elhangzott, csak a belügyminiszter [*Jaross Andor*] tehetette.

ELNÖK: Várjon. Elővesszük rögtön a gyorsírói jegyzeteket, hogy mit mondott. Tudniillik, Ön egy pillanatig sem vonta kétségbe, hogy ilyen kijelentés elhangzott. Remélem, hogy ma sem vonja kétségbe.

SZTÓJAY: Főleg arra nyilatkoztam, hogy én ilyen kijelentést nem tettem.

ELNÖK: Ezt tudom. Ezt már vallotta. De most arra vonatkozólag tegyen nyilatkozatot Szász Lajos előtt, hogy emlékszik-e ilyen nyilatkozatra, igen vagy nem?

SZTÓJAY: Hogy deportálások történtek, ilyen nyilatkozat volt, de szó szerinti szövegre nem tudok emlékezni.

ELNÖK: A szó szerinti szöveget akkor aláírták.

SZÁSZ: Minden minisztertanácsi jegyzőkönyvet alá kell írni.

ELNÖK: Kérem, hát csak nem akarja azt állítani – ez már nevetséges –, hogy ha Ön mint miniszter, egy minisztertanácsi jegyzőkönyvet aláír, elhiszem, hogy talán más minisztertanácsi jegyzőkönyvet, ha aláír, ahol egyes pontokat nem ismert, de hogy ennek a jegyzőkönyvnek aláírásakor – mert nyilván ezt mondta – a deportáltakról nem tudott?

SZÁSZ: Deportálások hírét hallottam.

ELNÖK: Június elején?

SZÁSZ: A dátumokat nem tudom megmondani.

ELNÖK: Amikor a deportálások folytak, vagy utána?

SZÁSZ: Mikor is volt a nyíregyházi főispáni beiktatás? (Zaj.)³²²

ELNÖK: Csendet kérek! Ha zavarják a tárgyalást, kiűrittem a termet. Akkor nincs probléma a halk beszéddel sem.

SZÁSZ: A nyíregyházi főispáni beiktatáson nyilatkoztam is ebben a kérdésben. Tehát azt megelőzőleg értesültem róla.

ELNÖK: Mikor volt a nyíregyházi beiktatás? Pedig az Ön érdekében fontos ezeknek a dátumoknak a tisztázása.

SZÁSZ: Talán a védőm meg tudja állapítani az újságból, hogy mikor volt.

ELNÖK: Próbáljunk tovább menni. Ha minisztertanácson valamit tudomásul vettek, és oda van írva, hogy „tudomásul véve”, tudott-e arról a miniszter, aki aláírta?

SZÁSZ: Nem biztos.

ELNÖK: El tudja-e képzelni Ön azt, hogy 4-600 000 embernek az országból történő kiszállításáról van szó egy minisztertanácson és azt nem is programszerűen csak úgy megemlíti valaki, s erre vonatkozólag egy passzus belekerül a minisztertanácsi jegyzőkönyvbe? El tudja-e Ön azt képzelni, hogy Ön erről ne szerezzen tudomást?

SZÁSZ: Nem hallottam a minisztertanácsban ilyen bejelentést.

ELNÖK: Amikor ez a minisztertanács volt, tudott-e Ön már a deportálásokról?

SZÁSZ: Arról tudtam és fel is szólaltam ellene több ízben.³²³

ELNÖK: Ezen a minisztertanácson?

SZÁSZ: Hogy ezen-e, vagy másikon, nem tudom, de több minisztertanácson.

ELNÖK: Hogyan írta Ön alá a deportálásokat tudomásul vevő minisztertanácsi jegyzőkönyvet?

---

³²² Az új nyíregyházi főispán, Thuránszky Pál beiktatása 1944. május 23-án volt. Lásd még a III. fejezet, 8. sz. dokumentum.

³²³ Szász egyetlen kormányülésen sem szólalt fel a deportálások ellen.

SZÁSZ: Az úgy történt, hogy a minisztertanácsi jegyzőkönyveket hat-nyolc hét múlva a minisztertanácson tették az ember elé, hogy hamar írja alá.

ELNÖK: Rátz Jenő, emlékszik Ön erre a július [*helyesen: június*] 1-jei minisztertanácsi ülésre?

RÁTZ: Igen.

ELNÖK: Jelen volt Szász Lajos?

RÁTZ: Igen.

ELNÖK: Jelen volt Ön, amikor a deportálásokról volt szó?

RÁTZ: Emlékszem, hogy bejelentés történt.

SZÁSZ: Milyen bejelentés?

RÁTZ: Bejelentették, hogy a hadtestterületek hogyan fognak következni egymás után.

ELNÖK: Jelen volt akkor Szász?

RÁTZ: Igen, jelen volt.

ELNÖK: Mondja a szemébe!

RÁTZ: Igen!

ELNÖK: Köszönöm, tessék leülni.

Menjünk tovább. A következő minisztertanács július [*helyesen: június*] 21-én volt, amikor Sztójay meghívta Baký Lászlót, Endre Lászlót és Faragho Gábort a deportálásokkal kapcsolatos visszaélések, atrocitások tisztázhatása végett. Ön azt mondta, ha nem is a minisztertanácson, de mindenesetre hallott a deportálásokról. Tessék megmondani, mi volt az Ön tudomása, milyen szerepe volt a deportálásokban a magyar közigazgatási gépezetnek. Német ellenőrzés alatt a magyarok csinálták?

SZÁSZ: Inkább a németek csinálták.

ELNÖK: A magyaroknak mi közük volt hozzá?

SZÁSZ: Felszólalásaimmal részem volt abban, hogy a minisztertanács maga elé citálta Baký és Endre államtitkárokat, hogy adjanak tájékoztatást, hogyan történnek a deportálások.

ELNÖK: Mit mondott akkor Baký és Endre?

SZÁSZ: Jelentésükből úgy emlékezem rá, hogy tulajdonképpen a magyar karhatalmi szervekre csak az összegyűjtött zsidók őrzése tartozott, de már bent a táborban sem őriztek, ahol a zsidók össze voltak gyűjtve.

ELNÖK: Mindenesetre az összegyűjtés kire tartozott?

SZÁSZ: Az összegyűjtést sem ők csinálták. Ezt meg is tiltotta emlékezetem szerint a miniszterelnök [*Sztójay Döme*] és a kormányzó is, hogy a magyar karhatalmi szervek részt vegyenek a deportálásokban.

ELNÖK: Hogy megtiltotta-e vagy sem, azt nekem nincs módomban ellenőrizni, de hogy de facto belefolytak, azt mindenki tudta.

SZÁSZ: Igen.

ELNÖK: Nem tudom elképzelni, hogy a miniszterek ne tudták volna.

SZÁSZ: Amikor kérdőre vonta a minisztertanács Bakýt és Endrét, ők erősen lehalványították a dolgokat, legalábbis arra, hogy az ő működésük tisztán és kizárólag az útra összegyűjtött zsidók őrzésére szorítkozik, sem bent a táborban, sem azok összegyűjtésében, sem elpusztításukban részt nem vesznek. Arról pedig, a leghatározottabban

mondom, szó sem volt, hogy ezek deportálása kérdésében Baky egy német emberrel megállapodást létesített volna és azt a kormány jóváhagyta volna.

ELNÖK: Mit kifogásolt Jungerth-Amóthy?

SZÁSZ: Kifogásolta, hogy különböző követtségek védelmét élvező zsidókat is deportálnak. Előadta még, hogy a külföldi semleges hatalmak képviselői részéről kifogásolják a deportálások módját, hogy az embertelen.

ELNÖK: És Önök milyen álláspontra helyezkedtek?

SZÁSZ: A Nyíregyházán mondott és inkriminált beszédemből kiszakított rész világosan mutatja: „Senki sem célozza a zsidók kiirtását, elpusztítását, sanyargatását. A kormány mind ez ideig egyetlenegy olyan rendelkezést nem tett, amelyből az lenne következtethető, hogy ezek a magyarsághoz nem méltó célok lebegnének szem előtt.”

ELNÖK: Elhiszem, hogy ez volt az Ön intenciója 1944. március [*helyesen: május*] 23-án. Még azt is el tudom képzelni, hogy később is ez volt az intenció.

SZÁSZ: Ez!

ELNÖK: De hogy de facto a valóságban nem ez érvényesült, és hogy ezzel ellentétben a valóságban mi történt, azt mindannyian tudjuk, azt nem kell bizonyítani.

SZÁSZ: Akkor méltóztassék talán azt is kegyesen tudomásul venni, hogy viszont amikor én ilyenről tudomást szereztem, mindig ellenakciót kezdtem azért, hogy ilyenek ne történhessenek, és próbáltam [*a történeteket*] enyhíteni.

ELNÖK: Amikor látta, hogy az Ön ellenakciói nem sikerülnek, amikor látta, hogy minden törvény, minden rendelet sutba van dobva, amikor látta, semmi sem megy úgy, amint kellene, amikor Endre és Baky a csillagokat letagadták az égről, és olyanokat hazudtak – elég sajnálatos, hogy ezt a szót kell használni ebben a teremben –, hogy azokról öt perc alatt a nyílt utcán meg lehetett állapítani az ellenkezőjét, amikor Ön mindezt látta, és itt a nyíregyházi beszédben lefektette álláspontját, miért nem mondta, hogy jó napot és vette a kalapját.

SZÁSZ: Mentem a kormányzóhoz és kértem, hogy mentsen fel. Kérésem teljesítését megtagadta mondván, hogy ő is kénytelen a helyén maradni, nekem is vállalnom kell ezt az áldozatot, ellenben elküldi Bakyt és Endrét. El is küldte.

ELNÖK: Akceptálok. Ezzel szemben uralomra jön 1944. október 15-én egy olyan társaság, amely alatt a fenevadak kikerülnek az utcára, és Ön ezután nemhogy lemondott volna, hanem újabb miniszteri stallumot vállalt. Hogyan magyarázza ezt meg?

SZÁSZ: Újabb miniszteri stallumot vállaltam, amikor a fegyveresek voltak mellettem.

ELNÖK: Jó, 16-án és még 20-án is fegyveresek voltak.

SZÁSZ: Azután is őriztek.

ELNÖK: Meddig tartott az őrizet?

SZÁSZ: Sopronban az utolsó napig.

ELNÖK: Nem tudott lemondani? Hogyan lehet, hogy Rajniss is le tudott mondani?³²⁴

---

³²⁴ Rajniss Szálasival több ízben szembekerült. Az 1945. február 23-i koronatanács után lemondott, és március 7-én kapta meg Szálasitól a hivatalos felmentését.

SZÁSZ: Azt nem tudom, az utolsó nap is ott volt a fegyveres nemzetszolgálatnak egy fegyveres főhadnagya.

ELNÖK: Vigyázzunk, ha a hév el is ragadja, ha én beszélek, akkor hallgasson! Utána adok én ügyis időt, tízszer teszem fel a kérdést, hogy van-e valami.

SZÁSZ: Elnézést kérek.

ELNÖK: Szóval a fegyveres hatalom volt az, amely Önt a Szálasi-kormányba való belépésre kényszerítette és a Szálasi-kormányban való részvételre kötelezte. Tisztán a fegyveres hatalom?

SZÁSZ: Azt voltam bátor jelenteni, hogy 75%-ban, mert amikor láttam, hogy milyen a helyzet, akkor számot vetve a körülményekkel, azt mondtam, hogy talán még ebben az állapotban használhatók is az országnak valamit.

ELNÖK: Igen!

SZÁSZ: Tudom, hogy itt volt a második hibám.

ELNÖK: Tudott arról, hogy október 16-án mik történtek Budapesten? Tudott az azt követő embervadászatról? Budapesten tartózkodott Ön?

SZÁSZ: Budapesten tartózkodtam.

ELNÖK: Járt Ön a budapesti utcákon?

SZÁSZ: Nem!

ELNÖK: Csak kimozdult a lakásáról?

SZÁSZ: A lakásomból a hivatalomba és onnan vissza.

ELNÖK: Hol lakott Ön?

SZÁSZ: A Farkasréti temetőnél.

ELNÖK: Az kétségtelen, hogy a Duna-parttól elég messze van. Azt azonban nem tudom elképzelni, hogy közvetve ne szerzett volna tudomást arról, hogy mi történt éjszakánként, hogy teljes anarchia volt, azzal a különbséggel, hogy itt az anarchiát irányító szervek voltak.

SZÁSZ: Hallottam ilyen esetekről és ezeket sohasem hagytam szó nélkül, mindig közöltem vagy külön, vagy a minisztertanácson, de mindig a lehető legelső alkalommal a minisztertanácson azt, hogy mit hallottam. Mindig megígérte az esetek kivizsgálását és az eredményt legtöbbször közölte is velem. Mivel azonban ilyen hírek ismételtén jutottak fülembe, nem elégedtem meg azzal, hogy ilyen esetenkénti közbenjárásra szorítkozzam, hanem követeltem, hogy minden atrocitásra statáriumot hirdessenek, ami meg is történt.

ELNÖK: Amit azután természetesen ebben a formájában nem hajtottak végre.

SZÁSZ: Konkrét esetből tudom, hogy amikor követeltem, hogy statárium elé állítsák azokat, akik egy atrocitást elkövettek, amely tudomásomra jutott, közölték velem, hogy statáriális bíróság elé utalták az ügyet, a bíróság azonban az ötös tanács elé tartozónak ítélte és oda át is tette.

ELNÖK: Akkor talán most ezzel a kérdéssel végeztünk is volna.

Van itt még egy csomó rendelet, amelyek részben minisztertanácsi határozat alapján születtek meg, részben pedig szakminiszteri rendeletek voltak. Hozatalukban részvételét nem tagadja.

SZÁSZ: A honvédelmi törvény [1939. II. tc.] alapján kiadott kormányrendeleteket a minisztertanács letárgyalta. Nem szólaltam fel ellenük, mert tudtam, hogy olyan kényszerintézkedések, amelyeket meg kell tennünk, bizonyos mértékig el kell mennünk abból a célból, hogy az országot felszabadítsuk a megszállás és a Gestapo alól.

ELNÖK: Az 1939. II. törvénycikkben adott felhatalmazást Ön elegendőnek tartotta ezeknek a rendeleteknek meghozatalához?

SZÁSZ: Az Igazságügy-minisztérium szakvéleménye volt ebben a kérdésben a döntő.

ELNÖK: Szóval azt fogadta el. Most végül néhány beszéde van itt inkriminálva a 11. § (6) pontja alapján. Általában inkriminálják az 1939-től mondott beszédeit, amelyekben pálcát tör a németek háborúja és a tengely mellett való kitartó hűség és a totális háború mellett. Különlegesen inkriminálva van az 1941. október 3-án a Pest környéki református gyűlésen tartott beszéde.³²⁵ „Németország elhatározta, hogy Isten áldotta fegyverével kiirtja a bolsevista rémet ...”. Az 1943. január 23-i kecskeméti néma bálon kijelentette:³²⁶ eljön az idő, amikor számot kell adni ... Elismeri?

SZÁSZ: Igen. Általánosságokban szeretnék megjegyzést tenni.

ELNÖK: Egyelőre menjünk rajtuk végig. Csak azt mondja, hogy elismeri-e.

SZÁSZ: Arra vonatkozólag van megjegyzésem, hogy elismerem-e. Ezek nem előre elkészített beszédek voltak, hanem kapásból mondtam, s utólag sem néztem át, hogy az újságok mit közöltek. Nem tudnám azonban bizonyítani, hogy nem felelnek meg.

ELNÖK: Ezt nem Önnek kell bizonyítani, hanem a vádnak, tagadás esetén.

SZÁSZ: Az újságírók írtak valamit, abból az újságok közöltek valamit, és abból azután egy részt a vádirat kivesz.

ELNÖK: Itt van 1943. március 6-án a 42-es országos bizottság előtt tartott beszéde.³²⁷ Ez inkább gazdasági irányú beszéd. 1944. július [helyesen: június] 3.³²⁸ „Van célunk: a győzelem, a honvédnek a német bajtárssal együtt kell harcolnia.” 1944. október 19.:³²⁹ Itt már „testvéreim” megszólítást használja. „A harcot, amely az életünkért folyik végig kell és végig fogjuk küzdeni német szövetségeseinkkel a diadalig, ennek a harcnak meg-inognia nem szabad.” Ezt Ön mondta?

SZÁSZ: Igen!

ELNÖK: December 5.:³³⁰ „Mi nem félünk attól, hogy Budapest alatt ágyúszót hallunk, sőt megnyugvással halljuk, amikor magyar és német csapatok ágyúznak.” Mondta ezt?

SZÁSZ: Erre nem emlékezem és nem tudom megérteni, hogy miért mondtam volna.

ELNÖK: Mégis egy minisztertől rossz néven lehet venni, ha ilyet mond.

SZÁSZ: Nem tudom, miért mondtam volna, mert ha még december 12-vel kapcsolatban mondtam volna, azt megérteném.

³²⁵ Lásd a 86. sz. jegyzet.

³²⁶ Lásd a 87. sz. jegyzet.

³²⁷ Lásd a 88. sz. jegyzet.

³²⁸ Lásd a 89. sz. jegyzet.

³²⁹ Lásd a 90. sz. jegyzet.

³³⁰ Lásd a 91. sz. jegyzet.

ELNÖK: Szóval ebben nem bizonyos. „A harctéri helyzet átmeneti alakulása szükségessé teheti, hogy a kormányhatóságok és a hivatalok érintett részei, ugyanígy a politikai tényezők, elsősorban az országgyűlés két házának tagjai és családjuk átmenetileg a Német Birodalom területén nyerjenek elhelyezést. Minden remény megvan arra, hogy rövidesen szilárd arcvonal fog kialakulni.”³³¹ Ezt Ön mondta? Mi volt az a reménye a szilárd arcvonalban?

SZÁSZ: A Honvédelmi Minisztérium hivatalos tájékoztatása volt. A hadműveleti osztály tájékoztató tisztje mondta, hogy ezt mondhatom.

ELNÖK: 1945. január 9.³³² „A kormánynak és a német hadseregnek változatlanul célja Budapest felszabadítása, és igazán nem hihető, hogy a német hadvezetőség meg ne hozná azokat az áldozatokat ...” Elismeri?

SZÁSZ: Igen. Ekkor volt, hogy kifogásoltam, hogy olyan gyorsan kell összeszedni a vasúti és postai műszaki személyzetet. Azt mondtam, hogy legalább 24 órát adjanak. Ennek ellenére azonnal menni kellett.

ELNÖK: Itt van egypár, a 15.§ (4) pontja alapján inkriminált beszéd, az 1941. május 27-én Kecskeméten mondott beszéde³³³: „Nem megoldás az, ha néhány zsidótól elveszik a trafikengedélyt, a zsidóknak a gazdasági hatalmat kell átadniok keresztény kézbe, és ennek rövid időn belül el kell következnie. Szomorú, hogy akadnak olyan emberek, akik mint strómanok a zsidóság érdekeit szolgálják az ország közérdekei helyett. Nemcsak a zsidókérdést kell megoldani, hanem annak fattyúhajtását, a zsidóbújtatók kérdését is.” Elismeri, hogy ezt mondta? Ön társadalmi úton gondolta ezt a problémát megoldani. Miért tör tehát pálcát nemcsak a zsidókérdés, hanem a zsidóbújtató-kérdés megoldása felett is?

SZÁSZ: Bizonyára egy törvény végrehajtásával kapcsolatban jöhetett ez valahogyan szóba.

ELNÖK: Akkor menjünk tovább.

A kecskeméti alsókerületi 48-as körben azt mondta,³³⁴ hogy a múlt század eszméi, a testvériség, egyenlőség és a szabadság mintha kissé megkoptak volna.

SZÁSZ: A szavakra nem emlékszem.

ELNÖK: De a lényegre?

SZÁSZ: Lehet, hogy megtörtént.

ELNÖK: Thuránszky főispán nyíregyházai beiktatása. Erről már volt szó. Erre Ön maga hivatkozott.

SZÁSZ: Igen!

ELNÖK: Azután van még egy-két kis idézet, ezeknek nincs jelentőségük. Elismeri?

SZÁSZ: Nagyon nagy jelentőséget tulajdonítok például ennek az utolsónak, mert azt mondja a vádirat, hogy a zsidóság iránt táplált valódi érzését jellemzően tükrözi vissza az 1945. február 6-án Sopronban tett pár szavas közbeszólása: „Helyes lenne, ha főútvonalainkon mi lapátolnánk a havat és a zsidókat elvinnék 7–8 kilométernyire dolgozni, nem pedig minket!”

---

³³¹ Lásd a 92. sz. jegyzet.

³³² Lásd a 93. sz. jegyzet.

³³³ Lásd a 95. sz. jegyzet.

³³⁴ Lásd a 96. sz. jegyzet.

ELNÖK: Tudom, mire akar Ön utalni. A bíróság minden idézetet értékel függetlenül a vádirat intenciójától, a bíróság ítékezésénél mérlegre teszi a dolgokat.

SZÁSZ: A tekintetes bíróság ismeri a tényt, amire ez vonatkozik?

ELNÖK: Nem, de maga a szöveg is olyan jelentéktelen a vád szempontjából.

SZÁSZ: A tény a következő. Soprontól 7–8 kilométernyire az egyik községben voltak munkaszolgálatos zsidók. Azokat behozták a városba havat lapátolni, és ugyanakkor a városból a tisztviselőket kivitték abba a községbe, hogy lapátolják ott a havat. Amikor ezt a mindnyájunk által lehetetlennek tartott intézkedést szóvá tették, akkor mondtam, hogy sokkal helyesebb volna, ha a zsidók ott lapátolnának, ahol a táboruk van, ahol laknak és a tisztviselők itt lapátolnának, ahol laknak, akkor nem kellene abban a hóban és hidegben 14–16 kilométernyi utat feleslegesen megtenni. Hogyan lehet ebből azt következtetni, amit a vádirat?

ELNÖK: A vádiratnak joga van bármit állítani, bármit következtetni. Hogy ebből a bíróság mit fogad el valónak, azt majd az ítéletben fogja meghallani.

SZÁSZ: De ha ezt a szerény tájékoztatást nem adom meg, akkor a bíróság nem tudta volna, hogy miről van szó.

ELNÖK: Meghallgattuk!

Most a bíróság 15–20 perc szünetet rendel el, utána módja lesz még előadni, amit ezzel a vádirattal kapcsolatban elmondani óhajt és azután jönnek majd a bíró és az ügyész urak kérdései.

(Szünet után.)

ELNÖK: Kérem a vádlottak elővezetését. (Megtörténik.) Szász Lajos, van még általánosságban valami előadni valója a vádra? Hangsúlyozom, ezek a körülmények és ezek a vádpontok természetesen még vita tárgyai lesznek, különösen azok, amelyekben eltérő a vádirattól az Ön előadása.

SZÁSZ: Ha szabad volna, csak egy pár szóval térek ki arra, ami az előbb kimaradt. Ami azt illeti, hogy az itt maradt tisztviselőktől megtagadtam volna olyan igazolvány kiadását, amely szerint azok ittmaradásra köteleztettek, ilyen igazolványt tőlem nem kért senki, tehát meg sem tagadhattam. Méltóztatott idézni, hogy a totális háború eredményes folytatása végett a tervszerűség elengedhetetlen. Az én tiszteletteljes felfogásom szerint békében is feltétlenül szükség van tervszerű, irányított gazdálkodásra. Inkriminálva van az is, hogy úgy kell megállapítani a belpolitika vonalát, hogy külföldi szerződéses kötelezettségeinknek is eleget tehessünk. Nemcsak Németországgal, hanem a semleges államokkal szemben is álltak fent ilyen kötelezettségeink. Egyébként is tiszteletteljes véleményem szerint a szerződéses kötelezettségeket, amennyiben egyáltalán lehetséges, illik betartani. Az egyik beszédből méltóztatott kiemelni a „Testvéreim” megszólítást, amelyet a vádirat is kiemel. Ez az utóbbi években, de már évek hosszú során át is nagyon szokássá vált a magyar politikai életben. Azt, hogy a kereskedelmi minisztérium tisztviselői előtt beszédemet azzal fejeztem volna be, hogy „Éljen Szálasi!”, a leghatározottabban tagadom. És ha még meg méltóztatik engedni, igazán nem szeretném, ha félre méltóztatnék érteni, amennyiben egy-egy gesztusom, vagy közbeszólásom volt...

ELNÖK: Az el van intézve.

SZÁSZ: Méltóztassék ezt annak tulajdonítani, hogy április 30. óta vagyok fogságban, különben ez távol áll tőlem, bocsánatot kérek.

ELNÖK: El van intézve, befejeztük. Van kérdés a népbíró urak részéről? [...]

[A továbbiakban Heves népbíró Szász kormányzati szerepvállalásának okait firtatta.]

HEVES NÉPBÍRÓ: A március 19-i megszállást Ön barátságos cselekménynek minősítette?

SZÁSZ: Nem, kérem.

HEVES NÉPBÍRÓ: Hanem?

SZÁSZ: Mindenesetre rosszabb lett volna, ha mondjuk nem szövetséges, hanem ellenséges megszállás következett volna be a németek részéről, amivel esetleg számolni kellett volna, Kérem, én azt hiszem, jól értem, hogy a bíró úr hova céloz.

HEVES NÉPBÍRÓ: Az Ön vallomására célzok.

SZÁSZ: Én nem gondoltam azt, hogy a németek leverik az egész világot, és akkor Magyarország paradicsom lesz. Meg vagyok arról győződve, hogy egy ilyen német győzelem esetén Magyarország sorsa nagyon rossz lett volna. Hiszen éppen ezért annyira nem szolgáltam a német érdekeket, hogy ha feltéve, de meg nem engedve, ilyen német győzelem következett volna be, én akkor is itt állnék vádlottként, de én abban a gondolatban éltem, hogy a háború olyan eredménnyel fog végződni, hogy leülnek a tárgyalóasztalhoz, és akkor nem érvényesülhet Magyarországgal szemben a német ridegség, de nem érvényesülhet teljes mértékben az a közöny sem, amelyet az ellenkező oldalról az én észlelteim szerint addig látni lehetett. Így azután kialakul valami olyan helyzet, hogy Magyarország megtalálja létlehetőségeit Európában.

HEVES NÉPBÍRÓ: Arra kérnék magyarázatot, hogy Ön a rendőrségi vallomásában azt vallja, hogy ha nem lehetett volna magyar kormányt alakítani, akkor a németeknek nem szövetséges, hanem ellenséges megszállása még súlyosabb helyzetet teremtett volna. Ön tehát elismeri, hogy ez nem baráti, nem szövetséges, hanem ellenséges megszállás volt? Ön már akkor tudatában volt?

SZÁSZ: Hát éppen különböztettem, mondjuk a kettő között valahogyan disztingválni kívántam, tehát ezzel azt akartam jelezni, hogy nem ellenséges, nem üzent hadat, nem bombázott bennünket és nem tudom, mi mindent nem tett, hanem mint szövetséges jött, és hatalmával gyakorolt reánk pressziót.

HEVES NÉPBÍRÓ: Egy másik témakör: Ön azt mondja, hogy a kormányzó kívánságára mint egy fékező elemet állították Önt a Sztójay-kormányba. Ez a fékezés az Ön gesztói után ítélve nemigen állapítható meg.

SZÁSZ: Azt hiszem, itt egy vessző hiányzik, hogy a kormányzó kívánságára, mert a kormányzónak határozott kívánsága volt, hogy a kormányban részt vegyek.

HEVES NÉPBÍRÓ: A kormányzó kívánságára?

SZÁSZ: Igen.

HEVES NÉPBÍRÓ: Ön a kormányzónak megbízható embere volt, így kérdem: Ön kormányzóhű ember volt?

SZÁSZ: Én úgy érzem és úgy tudom, hogy igen.

HEVES NÉPBÍRÓ: Akkor mivel magyarázható az Ön beszéde október 15-én,³³⁵ amelyben éles kirohanást intéz a kormányzó ellen, akit becstelen árulónak és nem tudom minek nevez?

SZÁSZ: Na nem egészen.

HEVES NÉPBÍRÓ: Mindjárt felolvasom Önnek. (Olvassa.): „A kormányzói szózat alkalmas lehetett volna, hogy a nemzet életéért folytatott minden becsületes küzdelmet derékba törve, fenntartás nélkül kiszolgáltatassa hazánkat a bolsevistáknak.” Ugyanakkor azt mondja: „Mélységes megvetéssel gondolunk azokra az árulókra, akiket a nemzet kivetett a kebeléből.” Hát ezt kétségtelenül a kormányzóra értette, mert hiszen a kormányzót a plakátokon is ilyen irányban bélyegezték meg. Hát ez a kormányzóhűség?

SZÁSZ: Én ma is meg vagyok arról győződve, hogy az a proklamáció nem a kormányzó proklamációja volt. (Derűtség a hallgatóság soraiban.) Azt más csinálta, azok nem a kormányzó szavai voltak. [...]

[A továbbiakban az elnök és Heves népbíró kérdéseikkel megpróbálták meggyőzni Szászt arról, hogy az október 15-i proklamáció Horthytól származott. Heves népbíró és Óhidy népügyész a németek hadviselési módszereiről kérdezte vádlottat.]

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Nincs kérdésem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nekem van. Ön a vallomásában elmondotta itt a bíróság előtt, hogy milyen régi állami tisztviselő és a ranglétrán úgy ment fel, hogy lett magából államtitkár, titkos tanácsos, miniszter. A titkos tanácsosi címet nyilván nem pénzért kapta (Vádlott gúnyosan mosolyog.), hanem valamilyen érdemért, igaz? Tudniillik a titkos tanácsosi címet és sok más címet is szokták pénzért adni és elismerésül is. Miért kapta ezt a titkos tanácsosi címet?

SZÁSZ: Én szegény ember voltam, amikor kezdtem és most is szegény ember vagyok.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Rendben van, ezt elmondta, én figyeltem. De mégis kapta ezt a címet.

SZÁSZ: Kaptam.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Miért kapta ezt a címet?

SZÁSZ: Valószínűleg azért, mert egyszer, amikor még államtitkár voltam, Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter említette nekem, hogy beszéltek a kormányzóval és a miniszterelnökkel [Bárdossy László], arról volt szó, hogy Puky után én leszek a közigazgatási bíróság elnöke.

---

³³⁵ Szász október 15-én állítólag elmondott beszédét a korabeli lapok nem közölték. Október 19-én mondott egy beszédet, de ebben Horthy nevét ki sem ejtette. Lásd *Függetlenség*, 1944. október 21. 3.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Szóval ilyen közjogi pozícióra is elő volt maga irányozva Keresztes-Fischer Ferenc szerint?

SZÁSZ: Hát erről volt szó.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Na rendben van, kérem, most már értem, a felelet kielégít engem. Így kezelem magát. Így teszem fel a kérdéseket is, legfőképpen abban az irányban, hogy Reményi-Schneller mellett maga a második, aki ebben a perben arra hivatkozik, hogy részt vett a Sztójay-kormányban és a Szálasi-kormányban is, mint szakember, de nem politizált. Mivel azonban én magát elég értelmesnek tartom, feltételezem, hogy mint kultúrembernek nyilván voltak valamilyen politikai gondolatai, koncepciói is. Érdekelne engem, hogy ki volt Magyarországon az a politikai ideál, személyben, akit maga elfogadott, vagy melyik volt az a politikai világnézet, amelyhez maga ragaszkodott.

SZÁSZ: Kénytelen vagyok azt mondani, hogy politikai ideálom nem volt, tisztviselő voltam.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Az ország kormányzója sem?

SZÁSZ: Nem, kérem, az ország kormányzóját én nem tekintettem politikai ideálnak...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Szóval magának nem voltak politikai ideáljai?

SZÁSZ: Politikai ideáljaim nem voltak és a politikában sohasem igyekeztem elmerülni, politikai ambícióim sem voltak. [...]

[A továbbiakban Marosán olvasmányairól faggatta vádlottat, majd Marton Bélához fűződő kapcsolatáról kérdezte.]

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Tudja, mi történt Kabók Lajossal?

SZÁSZ: Mi?

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Annak a kormánynak a pribékjei végezték ki decemberben Kabók Lajost.

SZÁSZ: Kabókot?

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Azért kérdeztem, mert maga mégsem olyan ostoba ember, aki nem tudta, hogy mi következik...

SZÁSZ: Kabók Lajost?

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Kabók Lajost és Karácsonyt, akik becsületesen ottmaradtak a munkásság érdekeinek védelmében. És maga részt vett egy olyan kormányban, amelynek pribékjei itt akasztották fel az egyiket a Batthyány téren, a másikat a Duna-parton végezték ki.

SZÁSZ: Kérem, én Kabók Lajost mindig nagyon tisztességes embernek ismertem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: A nevére emlékszik?

SZÁSZ: A személyére is. Én mindig nagyon tisztességes és derék magyar embernek ismertem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Hát ez volt az eredmény.

SZÁSZ: Én most hallom.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nem is hallotta, hogy a Szálasi-kormány alatt Budapesten kiket végezték ki?

SZÁSZ: Nem. Most hallom és nagyon meglep, mert Kabók...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Engem érdekelne még valami. Azt vallotta, hogy fegyveresen őrizték, mint minisztert.

SZÁSZ: Igen.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nagyon komolyan kérdezem magától: mi volt a véleménye magának arról a kormányról és arról a társaságról, amely magát fegyveresen őrzi? Fegyveresen vigyáztak magára, nehogy elszaladjon, vagy vigyáztak az életére? Hogyan értette ezt, hogy fegyveresen őrizték?

SZÁSZ: Nem az én életemre vigyáztak.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Tudniillik Budapesten Szálasi uralomra jutása után minden miniszterre úgy vigyáztak, hogy valahol a sarkon le ne puffantsák. Kétféle őrizet van. Az egyik az, amikor én kérek őrizetet a magam életére, a másik az, amikor valakire vigyáznak, hogy el ne szaladjon például a miniszteri székből. Hogyan értette?

SZÁSZ: Úgy értettem, hogy meg ne szökjem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nehogy elhagyja a helyét?

SZÁSZ: Hogy meg ne szökjem, úgy értettem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Maga jó magyar ember?

SZÁSZ: Bizonyára tudomásuk volt arról, hogy foglalkoztam a gondolatával.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Csak foglalkozott a gondolattal?

SZÁSZ: Bizonyos előkészületi cselekményeket is csináltam.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: És mikor érlelődött meg magában teljesen az a meggyőződés, hogy ez már több, mint katasztrófa? – Maga végig maradt az utolsó pillanatig a Szálasi-kormányban?

SZÁSZ: Végig.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Ennek az volt az oka, hogy puskával vigyáztak magára?

SZÁSZ: Vallomásom elején voltam bátor hibámként beismerni azt, hogy még akkor is menteni akartam, mert azt hittem, hogy még akkor is lehet menteni. [...]

[A továbbiakban Marosán a Németországba kihurcolt magyar szállítóeszközök sorsáról kérdezte Szászt.]

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Vallomásában azt mondta, hogy Magyarország sokkal előbb kiléphetett volna a háborúból. Milyen időpontra célzott akkor?

SZÁSZ: Az elnök úr kérdésére azt mondtam, hogy akkor még lett volna idő az előkészítésre. Azt mondtam, hogy erre lett volna előzőleg is idő.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Mikor?

SZÁSZ: Például a német megszállás idején.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Ön tudja, hogy ez politikai kérdés, mert ha Ön azt mondja, hogy Magyarország kiléphetett volna előbb, vagy utóbb, akkor nyilván Önnek is voltak bizonyos politikai vonatkozású gondolatai ezzel kapcsolatban.

SZÁSZ: Én úgy gondoltam, hogy ki kell lépni, de hogy mikor kell kilépni, azt a katonai helyzet szabja meg. [...]

[A továbbiakban Marosán a háborús hadiszállítókról és a tőkések hasznáról kérdezte Szászt, majd Szöllősihez és Rajnisszhoz fűződő kapcsolatáról tett föl kérdéseket. Végezetül ismételten arról érdeklődött, hogy miért lépett be Szálasi kormányába.]

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: A tanácselnök úr azt mondotta: Érdekes, hogy Maguk a németekhez szaladtak, annak ellenére, hogy szaladhattak volna információért máshova is. Az a meggyőződésem, hogy Maguk félték a felelősségre vonástól. Ettől félhettek egy polgárháború esetén, mert hiszen szörnyű dolgok történtek ebben az országban a maguk vezetése és irányítása mellett. Mi volt Magának a véleménye Szöllősiről és Rajnissről és az olyan figurákról, mint Szálasi, Vajna, Beregfy, Kovarcz? Köztudomású, hiszen minden veréb csiripelte ezt az országban, hogy kik voltak ezek.

SZÁSZ: Ezért követtem el azt a tévedést, hogy odaültem, hogy próbáljam mégis el-
lensúlyozni őket.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Ezt tévedésnek tartja? Csak tévedésnek?

SZÁSZ: Hibának.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Ez több volt, mint hiba, ez bűn volt az egész országgal szemben. Nincs több kérdésem.

DR. BÁRDOLY SÁNDOR VÉDŐ: A főtárgyaláson tisztázódott a Sztójay-kormány megalakulásának kérdése. Tessék megmondani, hogy Ön milyen körülmények között és milyen feltételek között vállalta a miniszterséget Sztójay alatt?

SZÁSZ: Amikor Sztójajt designálták, akkor a tárgyalások folyamán Sztójay arról tájékoztatót, hogy a kormány célja a német megszállás megszüntetése és – amennyiben ez egy kis országgal kapcsolatban az adott háborús viszonyok között lehetséges – Magyarország szuverenitásának visszaszerzése, biztosítása.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Ez már tisztázódott, nem akarok ezekbe a részletekbe bele-
menni. Meddig tartott, míg Ön kötélnek állt?

SZÁSZ: Délután két óra körül kezdődtek a tárgyalások és körülbelül éjfél után három órakor fejeződtek be.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Ön milyen feltételhez kötötte a miniszterségét? Megmondta, hogy csak rövid időre vállalja el és hamarosan le fog mondani?

SZÁSZ: Előre jeleztem, számítson a miniszterelnök [Sztójay Döme] úr arra, hogy én rövidesen ki fogok lépni a kabinetből.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ (A tanácselnökhöz): Méltóztassék megengedni, hogy Sztójaytól megkérdézzem, megfelel-e ez a valóságnak.

ELNÖK: Tessék.

SZTÓJAY : Megfelel.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Azzal a feltétellel, hogy rövidesen nyugalomba fog menni? Megfelel a valóságnak, hogy 1944. június végén, illetőleg június [sic!] elején lemondott? Igaz, hogy június folyamán próbált lemondani, de a kormányzó a lemondást nem fogadta el?

SZTÓJAY: Igen. Lemondott. A kormányzó úr azután kérte, hogy maradjon. Magához kérte és kérte, hogy maradjon és akkor maradt. Azután én lemondottam az egész kormány nevében, és a kormányzó úr engem is kért, hogy maradjunk még egy ideig, míg ő határoz.

Akkor hozta a kormányzó javaslatba a katonai kormányt. Katonai kormányt akart alakítani június elején, amit – úgy hallottam – német részről akkoriban elleneztek. A kormányzó úr kért, hogy maradjunk tovább.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ (Rátz Jenő vádlotthoz.): Ön is mondta, hogy SS-örizetben volt. Önök SS-örizetben voltak 1944. október 15-én délután, illetőleg még éjfélkor is, és 16-án is. Tessék megmondani, Szász szintén jelen volt ott?

RÁTZ: Jelen volt.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Fegyveres, géppisztolyos alakok között?

RÁTZ: Igen.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Szóval, ez megfelel a valóságnak?

RÁTZ: Megfelel.

ELNÖK: Van még kérdés?

DR. BÁRDOLY VÉDŐ (Szász Lajoshoz.): Ön az Elnök úr kérdésére határozottan azt állította, hogy Ön 75%-ban a kényszer és fenyegetés érzésének hatása alatt volt kénytelen mint szakember a Szálasi-kormányban vállalni a miniszteri tárcát. Nyomozati vallo-másában, a rendőrségen és az ügyészségen is azt mondotta, hogy Ön, ettől eltekintve, kerékkötőnek állt oda, és egy hasonlatot is mondott valamilyen szekérről. Tessék talán ezt megismételni.

SZÁSZ: Ne méltóztassék ezt szó szerinti idézetnek venni. Azt mondtam, hogy ha a kocsis kezéből kiesik a gyeplő, akkor a kerekbe is bele kell kapaszkodni, még akkor is, ha az ember ezzel a saját épségét veszélyezteti.

ELNÖK: Rendben van, kérem. Ön kerékkötőnek állt be a Sztójay-kormányba, a Lakatos-kormányban pedig azért nem vett részt, mert ott nem kellett a kerekeket megkötni, de október 15-én igazán volt mit kötni. Miért nem állt akkor arra az oldalra, ahol igazán lehetett volna kötni?

SZÁSZ: Azért, mert a németek őrizetében voltam. Azért, mert erőszak alatt éreztem magamat. Különben nem vállaltam volna.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Ön azután ezt a feladatát teljesítette is úgy, ahogyan vállalta? Valóban kerékkötő, fékező volt? Ezzel kapcsolatban majd lesznek kérdéseim, és bizonyítékokat fogok előterjeszteni. Ezt tessék nekem megmondani, mert mint mondotta, Önt a Számonkérő Szék részéről állandóan figyelték. Érzett Ön saját személyével kapcsolatban félelmet? Ez nem gyávaság...

ELNÖK: Ne méltóztassék magyarázni, csak kérdezni!

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Érzett Ön személyével kapcsolatban, vagy a családjával kapcsolatban félelmet? Ha lemondott volna, akkor valami baj érte volna?

SZÁSZ: Igen.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Szóval félt ettől?

SZÁSZ: Igen. Ha ez nem lett volna, akkor Budapesten maradtam volna, és Sopront sem hagytam volna el. Nagyon sajnálom, de félttem attól, hogy a végén a családomon állnak bosszút.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Az Ön felesége súlyos beteg asszony volt? Azt mondta, ez lebegett a szeme előtt.

SZÁSZ: Igen.

ELNÖK: Ezt a védő úr majd előadhatja.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Ön általánosságban nyilatkozott itt a zsidókérdésről. A tanácselnök úr kérdésére elmondotta, hogy általában milyen intézkedéseket igyekezett tenni, ha azok nem is vezettek sikerre, és azokkal a zsidókérdés ügyét nem is sikerült mérsékelnie, vagy megakadályoznia. Tessék konkrét eseteket mondani arra vonatkozóan, hogy milyen módon igyekezett a zsidók segítségére lenni. Tessék néhány konkrét adatot mondani Kecskemétről.

SZÁSZ: Kecskeméten megtörtént, hogy letartóztattak olyanokat is, akiknek keresztény házastársuk volt, szóval olyanokat, akik nem estek a rendelkezések alá. Én közbenjártam azok érdekében. Amikor becsukatták a zsidó üzleteket, én nem csukattam be egyetlenegy zsidó ipari üzemet sem. Ellenkezőleg: megengedtem, hogy a becsukott üzlethelyiségekben ipari tevékenységet folytassanak, és így azok az üzlethelyiségek ne legyenek igénybe vehetők. Az iparigazolványok elvételéhez nem járultam hozzá.³³⁶

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Emlékszik Ön dr. Kiss Dezsőre, a *Pester Lloyd* közgazdasági szerkesztőjére? Mi lett az ő sorsa? Mert internálták.

SZÁSZ: Igen, Kiss Dezsőt internálták. Én tudomást szereztem arról, hogy a kistarcsai internálótáborban van. Az ország egyik legképzettebb újságírójának ismertem. Csodálatos nyelvtelenség volt. Közbenjártam érdekében, úgyhogy kiemelték őt az internálótáborból és felvitték a Svábhegyre, ahol azután tudomásom szerint fordítói munkákkal foglalkoztatták.

ELNÖK: Semmi akadálya sincs annak, hogy a védő úr majd a bizonyítás-kiegészítési indítványok során ezeket a körülményeket felsorolja, mint állításokat, és ezeknek bizonyítására alkalmas bizonyítékait megjelölje. Nyilvánvaló, hogy a vádlottól szerezte ezeket, mert hiszen ő adta át a védő úrnak, de nem abból a célból, hogy ezeket visszakérdezze tőle, hanem azért, hogy majd előadja.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: A zsidókérdéssel kapcsolatban van még kérdésem. Amikor kiplakátozták, hogy Budapest férfilekosságának el kell távoznia,³³⁷ milyen intézkedést tett Ön, hogy megmentse Budapest férfilekosságát, illetőleg, hogy a kiűritést legalább részben megakadályozza?

SZÁSZ: Igen, tettem ilyen intézkedéseket, de ezekről talán majd a bizonyítás során beszélünk.

ELNÖK: Maga a vádlott is érzi, hogy ennek a bizonyítási eljárás során van helye. Nem akarom gátolni a védő urat, csak figyelmébe ajánlom, hogy azzal még nem lesz bebizonyítva semmi, ha a vádlott ezeket előadja. Ezeket a körülményeket tehát méltóztassék majd felsorolni a bizonyítás-kiegészítési indítvány során.

³³⁶ Szász állításait cáfoló, illetve megerősítő dokumentum eddig nem került elő.

³³⁷ A *Függetlenség* 1944. november 9-én számolt be arról, hogy a honvédelmi miniszter falragaszokon közzétett hirdetményben szólította fel a fegyverfogható férfilekosságot (a 16–50 év közötti korosztályokat), hogy „önként” vonuljanak be, és ha akarják, kisebb málhával családtagjaikat is magukkal hozhatják.

DR. FEKETE VÉDŐ: Március 19-én a Kállay-kormány utolsó minisztertanácsán Ön jelen volt? Tud-e arról, hogy Kállay kijelentette, ő ajánlotta a kormányzónak Sztójajt miniszterelnöknek?

SZÁSZ: Igen, említette.

DR. FEKETE VÉDŐ: Tud-e arról, hogy a németek Imrédyt, Rátzot, illetőleg Ruskayt akarták miniszterelnöknek?

SZÁSZ: A sorrendet igazán nem tudom, de ezekről szó volt.

DR. FEKETE VÉDŐ: Tessék konkrétan megmondani, hogy milyen kifejezéseket használt Kállay ezzel kapcsolatban.

SZÁSZ: Nem emlékszem a szavakra.

DR. FEKETE VÉDŐ: De a tényre csak emlékszik ezekből az izgalmas időkből?

SZÁSZ: Mondta, hogy Sztójajt a kormányzó úr tudomása szerint azért bízta meg kormányalakítással, mert egy missziója volt erre vonatkozóan, hogy a németek kivonulását elérje, és így az ország szuverenitását visszanyerje.

DR. FEKETE VÉDŐ: És törekedett erre Sztójay?

SZÁSZ: Állandóan tárgyalásokat folytatott a németekkel, egyrészt a német igények mérséklése céljából, másrészt azért, hogy ők is „teljesítsenek”, hogy úgy fejezzem ki magamat.

DR. FEKETE VÉDŐ: Tud-e arról, hogy Sztójay a minisztertanácscon figyelmeztette a minisztereket: a németek, főleg Veessenmayer felé abszolút titoktartásra van szükség, és célzott arra, hogy kiszivárog, ami a minisztertanácscon történik. Tett-e célzást arra, hogy Veessenmayertől már aznap, vagy másnap megtud olyan dolgokat, amelyek a minisztertanácscon elhangzottak?

SZÁSZ: Igen. Egyes minisztereknek tett ilyen megjegyzést, hogy legyenek óvatosak.

DR. FEKETE VÉDŐ: Önnek is tett ilyen kijelentést?

SZÁSZ: Nekem azt mondta, hogy legyek óvatos, de őszintén meg kell vallanom, hogy előttem éppen csak, hogy érintette a dolgot.

DR. FEKETE VÉDŐ: Emlékszik-e arra, hogy amikor Sztójay megérkezett a július *[helyesen: június]* 6-i vagy 7-i megbeszélésről, akkor kijelentette, hogy szuverenitásunk visszaszerzése érdekében exponálta magát *[ti. Hitler előtt]* és elmondta, hogy a németek milyen kijelentést tettek?

SZÁSZ: Ígéretet tettek arra, hogy a zsidókérdést nyugvópontra hozzák, a megszállást megszüntetik és a Gestapo elmegy.

DR. FEKETE VÉDŐ: Tud-e arról, hogy az emlékezetes július *[helyesen: június]* 21-i minisztertanácsot milyen célból hívták össze? Ezen a minisztertanácscon Bakyt és Endrét meghallgatták.

ELNÖK: Erről már vallott.

DR. FEKETE VÉDŐ: Tud-e speciel arról, hogy ezen a minisztertanácscon Sztójay Jaross-sal szemben bizonyos mértékig bizalmát veszítve fellépett?

SZÁSZ: Megtiltotta, hogy magyar karhatalmi szervek ezekben a zsidó összeszedésekben részt vegyenek.

ELNÖK: Ezt a kérdést talán helyesebb lenne Jungerth-Arnóthynak feltenni. Ő is jönni fog.

DR. VARGA LÁSZLÓ VÉDŐ: Csak rögzíteni kívánom: tény-e az, hogy Rátz Jenő június 12-én elhagyta hivatalát, és 13-án már nem jelent meg a hivatalában?

SZÁSZ: Igen.

DR. VARGA VÉDŐ: A zsidókérdésben tett-e kezdeményező javaslatot Rátz Jenő?

SZÁSZ: Semmiféle kezdeményező javaslatot nem tett.

DR. VARGA VÉDŐ: Június 12-ig a minisztertanácsnak jutott-e tudomására olyan tény, amely a deportálások mikénti végrehajtására vonatkozott?

SZÁSZ: Nem. Az már akkor történt, amikor Rátz Jenő már nem volt ott.

DR. VARGA VÉDŐ: A Nemzeti Szövetségnek volt-e olyan tevékenysége, amely lehetővé tette volna Magyarország kiugrásának megakadályozását a háborúból?

ELNÖK: Erre vonatkozóan már tett vallomást. De ha a védő úr ragaszkodik hozzá, akkor tessék válaszolni.

SZÁSZ: Nem tett olyat semmit.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Azt tessék megmondani, hogy amikor a minisztertanácson tárgyalták ennek a bizonyos fegyverszünetnek a kérdését, de azt megelőzően is, amikor arról volt szó, hogy a kormányzó fegyverszünetet akar kötni, ki akar ugrani a háborúból, akkor Reményi-Schneller milyen magatartást tanúsított? Szeptember 7-én milyen magatartást tanúsított?

SZÁSZ: Én a szeptember 7-i minisztertanácson [*helyesen: koronatanács*] nem vettem részt, akkor nem voltam tagja a kabinetnek.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Szálasiék alatt Reményi-Schneller általában milyen magatartást tanúsított?

SZÁSZ: A fegyverszünettel kapcsolatban az ő álláspontja is mindig az volt, hogy politikailag és katonailag elő kell készíteni.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Tud-e arról, hogy Reményi-Schneller a Szálasi-kormány idején, január elején lemondott?

SZÁSZ: Tudok róla.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Elfogadták ezt a lemondást?

SZÁSZ: Nem.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Ha akkor kilép a kormányból, annak ellenére, hogy nem fogadták el lemondását, vajon mi történt volna? Internálták volna, vagy más súlyos következmények lettek volna?

SZÁSZ: Valószínűleg.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Nincs más kérdésem.

ELNÖK: Az egyik népbíró úrnak van még kérdése.

DR. SZAMEK NÉPBÍRÓ: Azt tessék megmondani, hogy amikor október 17-én Marton Bélához elmentek, Reményi-Schneller ott volt-e?

SZÁSZ: Vagy ott volt, vagy mindjárt azután jött, de Ő is ott volt. (Gondolkozik.) Ja, Marton Bélánál nem volt ott, a követségen jelen volt. (Szó szerinti feljegyzés! – A gyorsíró megjegyzése.)

DR. SZAMEK NÉPBÍRÓ: Amikor fegyveres őrizet alatt volt, Reményi-Schneller is ott volt?

REMÉNYI-SCHNELLER (Feláll.): Ott voltam, Marton Bélánál nem voltam ott, a követségre más címen hívtak fel.

DR. SZAMEK NÉPBÍRÓ: Minek tulajdonítja, hogy Önt nem vették be a Lakatos-kormányba, Reményi-Schnellert bevették?

SZÁSZ: Nem tudom. Nem érdeklődtem utána, örültem, hogy...

DR. SZAMEK NÉPBÍRÓ (Félbeszakítja.): Tud-e arról, hogy Reményi-Schnellerről és Jurcsekről az a hír terjedt el, ők volnának azok, akik a fegyverszüneti tárgyalásokat esetleg besúgnák a németeknek?

SZÁSZ: Nem.

DR. SZAMEK NÉPBÍRÓ: Szóval, nem tudja minek tulajdonítani azt a körülményt, hogy Önt kihagyták ebből a kormányból és Reményi-Schnellert bevették?

SZÁSZ: Ezt talán Lakatos tudná megmondani.

ELNÖK: Kérem Kunder Antalt elővezetni.

(Fogházőr elővezeti Kundert.)

KUNDER ANTAL KIHALLGATÁSA

ELNÖK: A tárgyalás első napján a vádiratot felolvastam, hallotta, hogy mivel van vádolva. Megértette a vádat? Bűnösnek érzi magát?

KUNDER: Megértettem. Háborús bűnösnek nem érzem magam, én a háború megindításában, vagy annak fokozása érdekében sohasem beszéltem, nem írtam és nem cselekedtem. Népellenes bűnösségem az 1945. VII. tc. értelmében fennáll, amennyiben részt vettem olyan határozatok meghozatalában, mint a kormány tagja, amelyek az emberi jog-egyenlőséget sértik.

ELNÖK: Igen. Mielőtt a vád tárgyát képező különböző cselekményekre rátérnénk, kérem, egészen röviden mondja el élete történetét, de csak nyers adatokat kérek, minden politikai vonatkozástól menten, terminusokat, dátumokat kérek.

KUNDER: 1917-ben érettségiztem a pécsi állami főreál iskolában, onnan a Ludovika Akadémiára mentem és 1920-ban hadnaggyá neveztettem ki; mint évfolyamelső végeztem az Akadémiát. A következő esztendőben a Műegyetemre vezényeltek, ahol 1924-ben gépészmérnöki oklevelet nyertem. Ennek birtokában kerültem a tűzértörzskarhoz szolgálatra, és mint ilyen kerültem 1931-ben Gömbös Gyula mellé mint műszaki szárnysegéd. 1932-ben Gömbös magával vitt a miniszterelnökségre, 1932 őszén a megalakuló külkereskedelmi hivatalhoz kerültem, mint összekötő tiszt; 1934-ben első felelős megbízatásom az ún. római konferencián való részvételem volt.³³⁸ Kitérhetek ezzel kapcsolatban a konferenciával kapcsolatos tárgyalásokra?

---

³³⁸ 1934. március 15-én az olasz kormány kezdeményezésére Ausztria, Magyarország és Olaszország megkötötte az ún. római egyezményt. Ez hivatalosan a három állam gazdasági együttműködését hangsúlyozta, politikai rendeltetése Németország kelet- és délkelet-európai törekvéseinek ellensúlyozása volt. A magyar kormány kezdettől fogva igyekezett tompítani az egyezmény németellenes élet.

ELNÖK: Nem lényeges, csak nyers adatokat kérek.

KUNDER: 1934 nyarán megbízattam az ún. külkereskedelmi kompenzációs iroda vezetésével, 1935-ben a külkereskedelmi hivatal kormánybiztosa lettem, 1936-ban annak elnöke, 1938-ban a Kereskedelemügyi Minisztériumban államtitkár lettem, majd ugyanaz év szeptemberében miniszter, 1939 októberében kiváltam a Teleki-kormányból, és attól kezdve egészen addig, amíg a Sztójay-kormányban miniszterséget be nem töltöttem, az Urikányi Zsilvölgyi Rt.-nek voltam vezetője. A Sztójay-kormányból augusztus 7-én...

ELNÖK (Félbeszakítja): Mikor szűnt meg a minisztersége előzőleg?

KUNDER: 1939 októberében.

ELNÖK: Attól kezdve nem volt miniszter a Sztójay-kormányig?

KUNDER: Nem. Ezen idő alatt az Urikányi Zsilvölgyi köszénbánya részvénytársaság administrator delegué-je [*kiküldött képviselő*] voltam. A Sztójay-kormányból 1944. augusztus 7-én kiváltam, és attól kezdve semmiféle közéleti funkciót nem végeztem.

ELNÖK: A vádiratban nincs különvéve az indokolás és a rendelkező rész, nehezen állapítható meg, hogy tulajdonképpen a vád alapját szolgáló tényként említi-e meg a vádirat az Önre vonatkozó első bekezdést, amely szerint Ön a külkereskedelmi hivatal elnöke volt. Mindenesetre ez megfelel a valóságnak?

KUNDER: Igen.

ELNÖK: Azután kereskedelmi miniszter lett. Mikor lett kereskedelmi miniszter?

KUNDER: 1938. szeptemberben.

ELNÖK: És 1939. októberéig töltötte be ezt a miniszterséget?

KUNDER: Igen.

ELNÖK: Annyit említ még meg a vádirat, hogy a szoros együttműködést kereste Németországgal. Erre vonatkozóan mi a nyilatkozata?

KUNDER: Szabad erre bővebben kitérnem, elnök úr?

ELNÖK: Nagyon bőven nem szükséges, mert a vádirat sem nagyon bőven foglalkozik ezzel, van amivel bőven foglalkozik, de tessék kifejteni, ha úgy gondolja, hogy szükséges.

KUNDER: Bekapcsolódásom az ország kereskedelempolitikai vezetésébe 1934-ben kezdődött és tartott megszakítás nélkül 1939-ig, amikor a Teleki-kormányból mint miniszter kiváltam. A vádirat azt állítja, hogy én ebben az időben szorosabbra fűztem volna a kapcsolatokat Németországgal, és ily módon a háború megindításában, helyesebben annak kiterjesztésében lett volna nekem felelősségem. Vagyok bátor betérjeszteni itt azokat a dokumentumokat, amelyek ebbeli működésemet illusztrálják, és amelyekből világosan megállapítható, hogy működésem pontosan ennek az ellenkezője volt. (Felmutat egy iratot.) Itt kezdődik az első ilyen dokumentum, 1936. február 15-ével, amikor a kormánynak előterjesztést tettem és felhívtam a figyelmét a Németországgal való kapcsolat veszélyére, amely főleg a márka-szaldó emelkedésében mutatott volna káros tendenciákat.³³⁹ Egyébként is az a terv...

---

³³⁹ A Kunder által említett dokumentum nincs a per iratai között. Az 1936. február 14-, 21-, március 18-i minisztertanácsi előterjesztések között nem szerepel Kunder ilyen tartalmú előterjesztése.

ELNÖK (Félbeszakítja.): Ez mikor történt?

KUNDER: 1936. február 15-én. Itt van a kezemben az első memorandum. Az a terv, amely Magyarországot a stresai egyezmény³⁴⁰ alapján a közép-európai államok piacára utalta, tehát Ausztria, Németország és Olaszország piacaira, reánk nézve két nagy veszélyt jelentett, amelyeket én akkoriban munkatársaimmal egyetemben felismertem, nevezetesen azt, hogy Németország felé irányítva kivitelnket, a márka-szaldó veszedelmesen meg fog növekedni, továbbá azt, hogy ezekből az államokból termékeinkért nem kaphatunk mást, mint ezekben az országokban előállított kompenzációs gyáripari termékeket, tehát nem leszünk képesek arra, hogy iparunkat nyersanyaggal, illetőleg az annak vásárlásához szükséges devizával el tudjuk látni. Azok a memorandumok, amelyeket bátor vagyok becsatolni, mind ezt dokumentálják. Az első, amint említettem, 1936. február 15-én kelt, s már rámutat arra a veszélyre, hova fogunk jutni a német kapcsolatok kérdésében, ha a forgalom továbbra is így alakul Németországgal.

A következő memorandum 1937. április 7-éről kelt, amely a Németországgal...³⁴¹

ELNÖK (Félbeszakítja.): A márka-szaldó kedvezőtlen alakulásának tünetei abban az időben még nem mutatkoztak, ilyesmi csak 1940 után következett be.

KUNDER: Éppen azért, mert mint világosan kitűnik, működésem gerincét alkotta az, hogy ezt a kérdést, a német forgalom kérdését mi kellő keretek közé szorítsuk.

1937. április 7-én kelt feljegyzésemben világosan megmondom, hogy a Németországba való kivitel nagyságát a Németországból célszerűen behozható, lebonyolítható behozatal nagysága dönti el, nem pedig a német-magyar barátság politikai helyzete. Javaslatot tettem tehát arra vonatkozóan, hogy a Németországgal való kereskedelmi kapcsolatunk állandó ellenőrzés alá kerüljön, és a kivitel csak meghatározott keretek között nyerjen lebonyolítást.

1937. április 10-én újabb előterjesztést intéztem a kormányhoz, amelyben az általam szem előtt tartott politika eredményeit vázolom az 1936-os esztendőről illetően, és megállapítom azt, hogy ezek a beavatkozások kellő eredménnyel jártak.

1937 szeptemberében, az új termésre vonatkozóan már pontos javaslatot teszek abban a tekintetben, hogy milyen mennyiségeket vigyünk ki termelvényeinkből Németországba. Azt mondom: állapítsunk meg határozott kontingenseket a következő, 1937–38-as esztendőre, minden egyes cikkre, és amiből nem tudunk kontingenst megállapítani, abból vegyük figyelembe az 1936-os kivitel mennyiségét, és ettől ne térjünk el.

1937 novemberében Darányi Kálmán Berlinbe utazott Hitlerhez, elutazása előtt átadtam neki egy tervezetet, memorandumot. Ennek sajnos csak kísérő német szövege van

---

³⁴⁰ Az olaszországi Stresában 1935. április 11–14. között tanácskoztak Olaszország, Franciaország és Anglia kormányfői. Zárónyilatkozatukban tiltakoztak a nemzetközi szerződések egyoldalú felmondása ellen, ezzel reagálva arra, hogy március 16-án Hitler semmisnek nyilvánította a versailles-i békeszerződés katonai rendelkezéseit. A Stresában lezajlott tanácskozás egyetlen eredménye ez a nyilatkozat volt, semmiféle előírást sem tartalmazott Magyarországgal kapcsolatban.

³⁴¹ Mint már Szász esetében említettük (85. sz. jegyzet), a K.K.M. iratanyaga Budapest ostroma idején elégett, így Kunder memorandumaival, javaslataival kapcsolatos eredeti dokumentum sem maradt fenn.

birtokban, de ebből is világosan megállapítható az a tendencia, amelyet a német–magyar kereskedelmi forgalom alakításánál szem előtt tartottam, és látható az a nyílt és tárgyilagos stílus, amelyet a németekkel való tárgyalásaim során mindig magaménak vallottam.

1938 januárban újabb feljegyzést készítettem, amely ismét beszámol a kivitel alakulásáról és megállapítja, hogy az 1937. évi kivitel már néhány százalékkal alatta marad még az előirányzatunknak is. Ebben a feljegyzésben már rátérek arra, hogy a németek velünk szemben milyen magatartást tanúsítanak a márka-szaldó alakulásának kérdésében, nevezetesen, ha mi nem szállítjuk nekik azokat az árukat, amelyeket ők kívántak, az általuk óhajtott mennyiségben, azonnal represszáliákkal élnek, és nem vásárolnak meg tőlünk olyan cikkeket, amelyeknek kivitele a német piacra kizárólag magyar gazdasági érdeket jelent. Ez a jelenség főleg a gyümölcskivitelben mutatkozott, amely a kisemberek százezreit érintette, főleg Kecskemétet és a gyümölcstermelő vidékeket és a németek rögtön ehhez a fegyverhez nyúltak.

1938. január 18-án újabb feljegyzést készítek a fizetési forgalom lebonyolításáról. Március elején ezt egy következő feljegyzéssel egészítem ki, és március 17-én, miután az Anschluss bekövetkezett, a kormányzóhoz egy memorandumot juttattam el, ebben vázoltam az Anschluss következményeit a magyar–német kereskedelmi forgalom várható alakulására, és kértem azonnali tárgyalás tartását. Ez be is következett. Március 23-án erre vonatkozó javaslatom már a kormánynál feküdt, és a tárgyalódelegáció összeült. Április 2-án újabb feljegyzéssel egészítem ki az addigiakat.

Ezek a munkák akkor a külkereskedelmi hivatal személyzetét éjjeli-nappali munkára vették igénybe, hogy mi kellő időben fel tudjunk készülni az általunk már előre látott és várt események kivédésére.

1938 augusztusában a kormányzó és Imrédy akkori miniszterelnök utaztak Németországba. Nekik ugyancsak átadtam egy memorandumot, amelynek tárgyilagos megállapításai talán még hidegebbek, mint az 1937-ben Darányi Kálmánnak adott kísérőjelentések voltak.

1938 augusztusában olyan hírek terjedtek el, hogy a német kormánynak az a szándéka, hogy Magyarországgal vámuniót akar létesíteni. Egy memorandumot készítettem, amely világosan megmondja, hogy ezeket a vámuniós törekvéseket a magyar gazdasági élet önnyilkosságának kell tekinteni.

1938 szeptemberében előterjesztést tettem Imrédy Bélának, s abban javasoltam, hogy a márka-szaldó leépítése érdekében – az akkori alakulás tekintetében még nem voltak olyan nagy veszélyek, mint később, az 1941-es évet követő időkben –, két reális lehetőség áll fenn, valósítsa meg valamelyiket. Az egyiket Reményi-Schneller meg is valósította.

ELNÖK: 1939-ben miért fél a márka-szaldónak a mi javunkra való billenésétől?

KUNDER: Ez legfőképpen a háborúban következett be. Kisebb oka volt az ...

ELNÖK (Félbeszakítja.): Az természetes, hogy 1942-ben és 1943-ban féltek a márka-szaldó alakulásától, de 1939-ben miért volt ez veszélyes?

KUNDER: Ez a tendencia.

ELNÖK: Németország akkor még fizetőképés állapotban volt, egyrészt termelvényekkel, másrészt pénzzel is!

KUNDER: A helyzet a következő volt. Nekünk iparunk foglalkoztatásához nyersanyagokra volt szükségünk, olyan nyersanyagokra, mint például pamut, gumi, réz, amelyek csak devizáért, szóval aranyért voltak vásárolhatók.

ELNÖK: Devizát meg nem kaptunk?!

KUNDER: Nem kaptunk devizát. Németország csak iparilag tudott fizetni, ha tehát mindent kiviszünk Németországba, akkor készáruval levásárolhatjuk az ellenértéket, de ez a magyar ipar termelésének erős csökkenéséhez vezetett volna.

ELNÖK (Reményi-Schnellerhez.): Önnek a márka-szaldó 1938–39-es alakulása idején ugyanazok voltak az aggályai, mint Kundernek?

REMÉNYI-SCHNELLER: Akkor a kérdésnek ezzel a részével kevésbé foglalkoztam, mert az volt még a helyzet, hogy egyszer ők tartoztak, egyszer mi.

ELNÖK: Önnél aggályok csak 1942–43-ban merültek fel?

REMÉNYI-SCHNELLER: 1941-ben. A memorandum 1941-ben kelt.

ELNÖK: Szóval attól az időtől kezdve, hogy a kormányzónak azt a bizonyos memorandumot benyújtották. Előzőleg nem merült fel ez a kérdés?

REMÉNYI-SCHNELLER: Minduntalan kiegyenlítődtől tartozás.

ELNÖK: Ez nemcsak pénzügyi kérdés, kétségtelenül kereskedelmi és iparügyi kérdés is, de a pénzügyet legalább annyira érdekli, mint az iparügyet.

REMÉNYI-SCHNELLER: A tartozás e törekvések folytán mindig kiegyenlítődtől. Egyszer a németek tartoztak, egyszer mi.

ELNÖK: A Kunder-féle törekvésekkel kapcsolatban; de Ön ekkor még nem ébredett tudatára ezeknek a kérdéseknek, és nem tartott szükségesnek semmiféle tevékenységet?

REMÉNYI-SCHNELLER: Ezeket a kérdéseket minisztertanácsokon megbeszéltük, eredmény is lett.

KUNDER: Részemről javaslatok voltak, amelyek minisztertanácsi megbeszélés tárgyát képezték. Én tulajdonképpen referensi minőségben tettem meg javaslataimat a kormánynak. Az eredmény az is volt, hogy 1938-ig a márka-szaldó nem haladott meg többet, mint 20–25 millió márkát, amelynek tartásához a Nemzeti Bank is ragaszkodott akkoriban, 10 millió márka alá nem kívánt menni, mert voltak fluktuációk a forgalom alakulásában, és nem kívánt passzivitásba menni, amely a kurzust veszélyeztette volna. Később, 1939-ben csak 50 millió volt a márka-szaldó, 1940 elején megint leszállt a normális 20–25 millióra. Ismétlem, a Németországba irányuló kereskedelmi forgalom túlzott növekedése nagy veszélyt jelentett volna akkor Magyarország gazdasági függetlensége szempontjából, mert végső fokon oda jutottunk volna, hogy iparunkat le kellett volna állítanunk, nem lett volna nyersanyag, deviza és [a] vásárlásokat Németországból ipari készárunkban kellett volna eszközölnünk.

ELNÖK: Szóval éppen ellenkező tevékenységet folytatott 1939-ig, mint amelyet a vádirat állít?

KUNDER: Igen és ezekkel a dokumentumokkal (Iratokat mutat.) kívánom igazolni.

ELNÖK: Ezeket csak akkor tessék becsatolni, ha a vád fog e tekintetben bizonyítékot produkálni, elég nekem addig az állítás, a bizonyítás a vádat fogja terhelni, ne dagasszuk addig az aktákat. Tessék most az 1939 utáni eseményekről beszámolni. A vádirat elég

röviden és hézagosan beszél e tekintetben; arról van szó, hogy bizonyos tárgyalást javasolt német szakemberekkel...

KUNDER: 1939 után, ahogyan már jeleztem... Mindezek az 1934–39-es időkre vonatkoznak. (Szó szerinti feljegyzés! – A gyorsíró megjegyzése.)

ELNÖK: Akkor az ez utáni időről beszéljünk. 1939 után egy nagy kihagyás jön, amikor Ön nem kapcsolódik be az aktív politikába. Jön 1944. március 19. Miért és milyen körülmények között került be Ön ebbe a kabinetbe?

KUNDER: Az okát csak abban tudom keresni, hogy nekem, amint az előbb már válaszolni bátor voltam, [a] német gazdasági körökkel megvoltak az intenzív kapcsolataim 1934-től kezdve, amikor belekerültem a magyar gazdasági életbe.

ELNÖK: Az kétségtelen, hogy német körökkel megvolt a kapcsolata, de ha memorandumairól, amelyeket a minisztertanácsokon terjesztett elő, – s amelyekben én nem kételkedem mindaddig, amíg ennek ellenkezője nem nyer bizonyítást –, a németek tudomást szereztek, akkor nem tartom valószínűnek, hogy nagyon kellemesen emlékeztek volna Önre, és éppen Önre esett volna a választás.

KUNDER: Azokból a kapcsolatokból, amelyek köztem és kizárólag német gazdasági emberek, – nem politikusok – között fennálltak, azt a tapasztalatot szűrhettem le, hogy ők ezeket a törekvéseimet, amelyekkel a magyar gazdasági függetlenséget védtem, megértették és megbecsülik. Én becsületesen, nyíltan és őszintén jártam el, és ahogyan a memorandumban lefektettem, úgy is tárgyaltam velük.

ELNÖK: Látom, hogy oda tendál, hogy 1944. március 19-én Ön mint szakember került be a kormányba.

KUNDER: Igen, ez így van.

ELNÖK: Valami politikumnak csak kellett lennie! Kétségtelen, hogy Ön szakember, kétségtelen, hogy a második és harmadik is szakember volt, de hihetetlen, hogy amikor ott áll a Kállay-minisztérium szakembere, más, második és harmadik szakember, miért éppen Önre esik a választás. Ebbe a szakemberek között való szelektálásba politikumnak kellett vegyülnie, ez kétségtelen. Ha pedig volt politikum, mi lehetett az?

KUNDER: Legyen szabad azt állítanom, hogy a kereskedelmi minisztériumban elődömmel szemben én voltam a szakember. Én ezen a pályán hosszú éveken át dolgoztam és így módon voltak meg az ismereteim mind tárgyi, mind személyi téren. Hivatali elődöm, Zsindely Ferenc kimondottan politikai egyéniség volt, előtte pedig Varga József egyetemi tanár volt. A német gazdasági emberek – ezt tárgyilagosan meg kell állapítanom, – szívesen tárgyaltak velem, aki a témát teljesen ismerte.

ELNÖK: Akkor német kíváncsi, német szakemberek óhaja érvényesülhetett ebben az ügyben?

KUNDER: Ezt nem tudom, azonban csak ezt feltételezhetem, minthogy politikusokkal semmiféle kapcsolatom nem volt, csak szakemberekkel.

ELNÖK: Ki hozhatta ezt a körülményt és kinek a tudomására?

KUNDER: Ezt nem tudom megmondani, csak arról értesültem, hogy ez a kíváncsi fennáll, s ezért vállaltam el az akkori minisztériumban a kereskedelmi tárcát. A tárca vállalása iránt én nem mutattam túlságosan nagy lelkesedést, jelentettem észrevételeimben

is, hogy visszautasítottam a tárcavállalást, mégpedig úgy Veessenmayer, mint Sztójay megbízását, és csak akkor voltam hajlandó elvállalni, amikor Veessenmayer kifejezetten megfenyegetett azzal, ha a kormány meg nem alakul, akkor számolni kell Magyarország ellenséges megszállásával, horvát, szlovák és román csapatok fogják megszállni az országot; tudomásom van arról, hogy a megszállásra való utalás nemcsak ijesztés volt, hanem egyes horvát csapatok már át is lépték állítólag a határt. Mindaddig azonban, amíg a harmadik nap estéjén Veessenmayer ezt tudomásomra nem hozta, a miniszterség vállalása elől elzárkóztam.

ELNÖK: Ön Imrédy pártjának tagja volt?

KUNDER: Igen.

ELNÖK: Mióta?

KUNDER: Megalakulása óta, 1940 ősze óta.

ELNÖK: Milyen viszony alakult ki Ön és a kormányzó között?

KUNDER: Személyes viszonyom, nem mondom, hogy javult azzal, hogy az Imrédy-pártba beléptem.

ELNÖK: Imrédy nem volt valami persona grata [*kedvelt, vagy kegyelt személy*] a kormányzó előtt?

KUNDER: Egyáltalán nem volt, különösen akkor nem, amikor 1942 januárjában a kormányzó kívánságára tárgyalat kormányzóhelyettesi javaslatral foglalkozott az országgyűlés. Ezzel a javaslatral szemben a párt állást foglalt, és azt hiszem, hogy ez az állásfoglalásunk a kormányzónak Imrédy iránt addig tanúsított bizalmát és barátságát is némileg megingatta.

ELNÖK: Van még valami, amit elő akar adni?

KUNDER: Egyébként legyen szabad hozzáfűznöm...

ELNÖK (Félbeszakítja.): Arra a kérdésre, amit most érintettünk, visszatérünk majd még. A Sztójay-kormányba való bekapcsolódásának volt-e még egyéb rugója mind-*azo/oko/n* kívül, amit felhozott?

KUNDER: Részemről nem. Csak azt akarom még hozzáfűzni, hogy én csak az erkölcsei kényszernek engedtem, mert a magángazdaságban, ahol ötödik évemet szolgáltam, annál a bányavállalatnál megelégedéssel dolgoztam, semmiféle politikai ambíció nem fűtött vagy vezetett. Ez kitűnik abból, hogy az Imrédy-pártnak négy éven át voltam tagja, ez idő alatt soha politikai gyűlésükön részt nem vettem, politikai beszédet nem tartottam és cikket nem írtam, ha megnyilatkoztam is a parlamentben, ahol csak a 42-es bizottság tagja voltam, mással, mint gazdasági kérdésekkel szakszerűen nem foglalkoztam.

ELNÖK: Visszatérve az előbbiekre, a kormányzóval való viszonyával magyarázza azt, hogy amikor a Sztójay-kormányban való részvétele felmerült, a kormányzó nem nagyon örült az Ön nevének?

KUNDER: Csak az enyémnek?

ELNÖK: És Jarosznak.

KUNDER: Csak azzal tudom magyarázni, hogy a kormányzó pártunk iránt attól kezdve...

ELNÖK (Félbeszakítja.): Vagy legalábbis Sztójay vallomása szerint!

KUNDER: A kormányzó Imrédyt el sem fogadta mint minisztert a kormányalakítás-nál, bennünket pedig nem szívesen látott; ezt csak a kormányzónak pártunkkal szemben táplált animozitásával tudom magyarázni, amelynek eredete 1942. januárra nyúlik vissza. A kormányzó ugyanis rendkívül rossz néven vette tőlünk, hogy ebben a fiát és családját érintő kérdésben ilyen határozott, nyílt és ellenzéki álláspontot foglaltunk el. Ehhez talán hozzájárul az is, hogy pártunk bizonyos reformokat tűzött programjára, első helyen a földreformot és egyéb szociális és társadalmi reformokat, amelyekhez a kormányzónak a régi ideológia alapján kevés érzéke volt. Ez a körülmény is hozzájárult ahhoz, hogy a kormányzó pártunk iránt nem viseltetett nagy szeretettel.

ELNÖK: Most a Sztójay-kormányban viselt állása alatti körülményekre térünk át, elsősorban a Németországgal kapcsolatos kereskedelmi viszonyunkra és gazdasági problémákra, utána majd időrendben megint visszamegyünk, és különböző egyéb problémákat fogunk érinteni.

1944. március 19. úgy éri az országot, hogy kereskedelmi kapcsolataink államközi szerződésekben vannak megállapítva, kontingensek vannak megállapítva és egy folyamatos kereskedelmi kapcsolat van, amely természetesen összeszűkült Németország felé, jobban arra mutat, mint legfőbb szövetségesünk felé, a többi állammal való kapcsolat lassan megszűnik, a semleges országokkal egyre nehezebbé válik. Ebben a folyamatban milyen változás állt be 1944. március 19. után?

KUNDER: Érvényben volt és az egész Sztójay-kormány ideje alatt érvényben maradt az a kereskedelmi megállapodás, amelyet a Kállay-kormány 1943 júliusában kötött a németekkel.³⁴² Általában az volt a szokás, hogy amikor a terméskilátások többé-kevésbé már világosan láthatók voltak, július hónapban kötöttek egy megállapodást egy esztendőre, a következő évre, a kormányok megbízottai, s ezt közbeeső tárgyalásokkal rendszeren még egyszer év közben kiegészítették és módosították. Akkor tehát, amikor mi kormányra kerültünk, az 1943 júliusában kötött megállapodás volt érvényben, amelyet éppen néhány nappal előbb, március 15-én Bécsben kiegészítettek.

ELNÖK: Tudom, hogy megvoltak a megállapodások, szerződések, megvolt egy folyamat, ebben törés állt be 1944. március 19-én, legalábbis a vádirat szerint.

KUNDER: Kérem az elnök úrtól ennek a résznek a felolvasását.

ELNÖK: Felolvasom. (Olvasa.): A németek által történt megszállás legnagyobb részét azért is következett be, mert a németeknek nagyobb mértékben volt szükségük az ország gazdasági és egyéb javaira, különös figyelemmel arra, hogy az általuk meghódított területtől visszavonulnak... stb., és a magyar piacot az érvényben levő szerződésektől függetlenül kívánták igénybe venni. A megszállás után azután a német közegek ezzel kapcsolatban közvetlen tárgyalásokba bocsátkoztak az egyes szakminisztériumokkal, és függetlenül az eddig érvényben levő államközi szerződésektől, függetlenül a kontingensektől, sőt függetlenül mindentől, végül függetlenül a szakminiszterektől is, azt vittek ki, amit éppen

---

³⁴² Az 1943. július 13-i, 20-i, 27-i, valamint az augusztus 2-i, 10-i, 17-i, 24-i kormányülések jegyzőkönyvében nem szerepel a német-magyar kereskedelmi megállapodás.

akartak; eleinte hozzájárulással, később hallgatólagos hozzájárulással, harmadszor pedig hozzájárulás nélkül, negyedszer pedig tiltakozás ellenére.

KUNDER: A Sztójay-kormány alatt törés nem állt be. A Sztójay-kormány alatt tudomásom szerint a kivitel irányítása értelemszerűen a közellátási miniszter [*Jurcsek Béla*] kezében volt, mert hiszen a közellátás szempontjából nélkülözhető javak kerülhettek ki Németországba.

ELNÖK: Szóval nem állott be törés, maradt minden, az államközi szerződések, ezen túlmenően nem történt semmi?

KUNDER: Tudomásom szerint nem történt semmi. Nem én adminisztráltam.

ELNÖK: Az 1944. április 5-én tartott minisztertanácson Ön olyan nyilatkozatot tett, hogy a németek Magyarországot nemcsak katonailag, hanem gazdaságilag is megszállták.³⁴³

KUNDER: Ezt a nyilatkozatot azért tettem, mert azt láttam, hogy a németek törekvése oda irányul, hogy azt az egységes frontot, amelyen eddig velünk szemben a tárgyalásokat lefolytatták, megbontsák. Ők erre törekedtek.

ELNÖK: De ezen a megbontáson, illetőleg megbontási kísérleten kívül más történt?

KUNDER: Legfeljebb azt észleltem, hogy egyes katonai alakulatok – SS, Wehrmacht – bizonyos árukat önkényesen birtokukba vesznek.

ELNÖK: Mivel magyarázza dr. Schlick István kereskedelmi államtitkárnak 1944 május hó végén tett azt a kijelentését, hogy a németek állandóan mindent kivisznek az országból, a behozatalt pedig tőlük elérni nem lehet?

KUNDER: Schlick módosította ezt az állítását, ahogyan az iratokba betekintve láttam és azt mondotta, amint erre őt figyelmeztettem, hogy a kivitel alakulása nem a kereskedelemügyi miniszter, hanem a közellátásügyi miniszter [*Jurcsek Béla*] kezébe volt letéve.³⁴⁴

ELNÖK: De ez magából a tényből még mit sem von le!

KUNDER: Én összeállítottam egy statisztikát...

ELNÖK (Félbeszakítja.): Elhiszem, hogy a közellátásügyi minisztert [*Jurcsek Béla*] jobban érdekli, mint a kereskedelem- és iparügyi minisztert vagy akár mást, de biztos, hogy végeredményben Önre is tartozik!

KUNDER: Az természetes, én azonban nem észleltem, hogy a kivitel területén olyan változás állott volna be az elmúlt esztendőben, amely törésre enged következtetni.

ELNÖK: Mondjuk talán, elhajlásra, ha nem törésre.

KUNDER: 1943. április 1-től július 31-ig, vagyis négy hónap alatt 200 millió pengő értékű kivitelünk volt Németországba, ásványolaj nélkül. 1944-nek ugyanebben a periódusában 240 millióra növekedett kivitelünk, amit majdnem kizárólag az árak emelkedése magyaráz meg; ennyivel magasabb árakat fizettek a németek, a kivitel mennyiségi növekedése nem állapítható meg.

³⁴³ Lásd a 102. sz. jegyzet.

³⁴⁴ A per iratai között a Kunder által hivatkozott dokumentum nem található.

ELNÖK: Meg tudná mondani, legalább hozzávetőlegesen, hogy mennyi volt a szálló német haderő létszáma?

KUNDER: Nem tudom.

ELNÖK: Körülbelül!

KUNDER: Néhány hadosztály, talán nyolc-tíz.³⁴⁵

ELNÖK: Az államközi szerződésekben a németeknek biztosított árukontingenst érintette lényegesen a németek által itt elfogyasztott árumennyiség?

KUNDER: Csatay miniszter egyszer beszámolt arról, hogy az itt állomásozó német haderők élelmezése kapcsolatba volt hozva ezzel az élelmiszer mennyiséggel.³⁴⁶

ELNÖK: Nem is lehetett másként!

KUNDER: Amit a magyar honvédség a fronton 1942-től kezdve tőlük kapva fogyasztott...

ELNÖK: Én másképpen tudom, az iratok alapján. Ez a megállapodás éppen csak 1944. március utánra szólt volna. A két értesülés közül melyik az igaz?

KUNDER: A magyar csapatokat a harctéren a németek élelmezték. Feljegyezték, hogy mennyi élelmiszert adtak a magyar csapatoknak. Amikor azután a német csapatok Magyarországra jöttek...

ELNÖK: Szerepel ez máshol a márka-száldón?

KUNDER: Tudomásom szerint nem.

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem szerepel a márka-száldón. Katonai vonalon történt megállapodás a németekkel. Feljegyezték azokat az élelmiszer-mennyiségeket, amelyeket a magyar csapatok odakint a németektől kaptak. Közölték egyszer a katonák, hogy ha a német csapatok létszáma körülbelül július végéig nem változik Magyarországon, akkor hozzávetőlegesen kiegyenlítődik [a] tartozásunk. Amit tehát a magyar csapatok kaptak odakint, azt most itt viszonzottuk a németeknek. Tudniillik a németeknek szállítási nehézségeik voltak.

ELNÖK: A termelés háború alatt bizonyos vonatkozásokban csökken, illetőleg a háború jobban elemészt dolgokat. Függetlenül attól, hogy a németek az itt elfogyasztott mennyiségeket milyen elszámolásba próbálták venni, nem érezte úgy, hogy ez érinteni fogja az államközi szerződésekben szabályozott szállítási kötelezettségeinket?

KUNDER: Feltétlenül éreztem. Ezért én is, minisztertársaim is mindent elkövettünk, ami csak elkövethető volt, hogy a folyamatos szállításnak bizonyos törése be ne következzen. A németek egyszer azzal a javaslattal léptek elénk, hogy a jövőben ne a külügy-minisztériumon keresztül folytassuk a tárgyalásokat, hanem közvetlenül tárgyalhassanak az illetékes miniszterekkel. Mi azt az álláspontot képviseltük, hogy a megállapodásokhoz

---

³⁴⁵ A német haderő nyolc hadosztállyal, kb. 100 000 fővel szállta meg Magyarországot.

³⁴⁶ Az 1944. június 1-jei minisztertanácson nem Csatay Lajos, hanem állandó helyettese, Ruzsiczay-Rüdiger Imre vezérezredes számolt be a hazánkban állomásozó német haderő élelmezéséről. Mint elmondta, a fronton lévő 300 000 magyar katonából csak 60 000-ret élelmezünk mi, a többit a németek. Magyarország területén kevesebb német katona tartózkodik, a különbözetet természetben fizetjük a németeknek.

az összkormány jóváhagyása szükséges. Mi, miniszterek, ezt megbeszéltük egymással. Én magam azt javasoltam, hogy a centrális hely a jövőben ne a Külügyminisztérium legyen, hanem a Kereskedelmi Minisztérium. Ez csak hosszas habozás után fogadtatott el.

ELNÖK: Ön tehát azt állítja, hogy az 1944. április–júliusi kivitelben nagyobb változás, elhajlás nem következett be az előző évi forgalomhoz képest, eltekintve azoktól a javaktól, amelyeket a német csapatok itt használtak el.

KUNDER: Igen, én így tudom.

ELNÖK: Honnan tudja ezt? A statisztikából, vagy máshonnan?

KUNDER: A statisztikai adatokból; azonkívül Jurcsek a kormányon belül semmiféle olyan tényt nem hozott tudomásunkra, amely szerint a megállapodásokban lefektetett kontingenseket a szállításokban túllépték volna.

ELNÖK: Szóval Jurcsektől szerezte ezeket az adatokat?

KUNDER: Igen.

ELNÖK: Jól ismerte Ön Jurcseket?

KUNDER: Igen.

ELNÖK: Tisztában volt Jurcsek egész beállítottságával, egész személyiségével?

KUNDER: Többé-kevésbé.

ELNÖK: Tudta például, hogy a Lakatos-kormány minek és kinek tekintette Jurcseket?

KUNDER: Azt már nem tudom. A Lakatos-kormány alatti működését nem ismerem.

ELNÖK: Tudja, hogy akkor hogyan beszéltek róla?

KUNDER: Nem tudom.

ELNÖK: Úgy beszéltek róla, hogy ő a német érdekek képviselője Magyarországon.

KUNDER: Erről nem tudok. Azt láttam a vele való érintkezés során, hogy a német érdekek tiszteletben tartása mellett talán gyenge volt a magyar érdekek védelmében.

ELNÖK: Mondjuk úgy, hogy inkább a németek érdekében lépett fel, mint a magyarok érdekében.

KUNDER: Körülbelül úgy fogalmazhatnánk meg pontosan [a] magatartását, hogy nem védte elég erősen a magyar érdekeket.

ELNÖK: A második pont tekintetében tehát Ön tagadásban van. Majd meglátjuk a tanúkihallgatásokat.

KUNDER: A behozatalra legyen szabad még röviden kitérnem. A behozatal adminisztrációja a Kereskedelmi Minisztérium kezében volt. A németekkel való érintkezésben én mindent elkövettem, hogy fennakadás ne álljon be, mivel a háború előrehaladt stádiumában a németeknek természetesen mind nagyobb szállítási nehézségeik voltak. Annyit el is értem, hogy a bennünket különösen érdeklő cikkek, tehát a buna³⁴⁷, a szén, a műrost és a cellulóz szállításai fokozódtak abban az időben, amikor én a kormányban voltam; az összbehozatal pedig úgy alakult, hogy az előző évi 203 millió pengővel szemben 227 millió pengő értéket hoztunk be; de tárgyilagosan meg kell állapítanom, hogy valamelyes áremelkedés is volt, ha nem is olyan arányú, mint a kivitelben.

---

³⁴⁷ A „buna” német mozaikszó: butaidén és nátrium=mesterséges (mű=) gumi.

Az emelkedés abszolút számokban kevesebb, mint a kiviteli cikkekben, mivel Németországban szigorúbban meg voltak kötve az árak, mint nálunk.

ELNÖK: Ezt az árpolitikát egyébként helyeselte Ön?

KUNDER: Igen, feltétlenül. A miénket azonban nem. A német rendszert gazdaságilag helyesnek tartottam, amit egyébként az amerikaiak is igazoltak.

ELNÖK: Magyar vonatkozásban is helyesnek tartotta?

KUNDER: Hogy a német árakat szilárdan tartják?

ELNÖK: Nem. A magyar árpolitikát!

KUNDER: A magyar árpolitikát akkor tartottam volna helyesnek, ha a stabilitás alapján áll.

ELNÖK: Óhajt még e problémáról valamit előadni?

KUNDER: Nem, csak akkor, ha a vád újabb adatokkal jön.

ELNÖK: Még valamit: nem gondolt Ön arra, hogy a statisztikai adatokon és Jurcsek adatain túlmenőleg, akár Jurcsek tudtával, akár anélkül, az áruk, az iparcikkek tömege megy ki, anélkül, hogy a kiszállításhoz bárki is hozzájárult volna, anélkül, hogy a kiszállításra szerződés szerinti kötelezettségünk lett volna?

KUNDER: A Sztójay-kormány idejében ez nem fordulhatott elő, mert akkoriban pontosan ugyanúgy adminisztráltatott németországi kivitelünk, mint a megelőző évben.

ELNÖK: Szóval nem tartja lehetségesnek, hogy a Sztójay-kormány idején ilyesmi előfordult volna?

KUNDER: Nem.

ELNÖK: Ön szakminiszter volt, szakminiszterként vett részt a kormányban. Remélem, érezte, hogy a kormányalakulás kényszer hatása alatt jött létre.

KUNDER: Éreztem.

ELNÖK: Mi volt tehát az elgondolása Önnek: hogy szabad ilyen kényszer hatása alatt részt venni a kormányban, és a német érdekek kiszolgálása céljából munkásságát és erejét latba vetni?

KUNDER: Nem törekedtem a kormányba.

ELNÖK: Nem azt mondom, hogy törekedett a kormányba, de elfogadta a miniszterséget!

KUNDER: Elfogadtam, de erkölcsi kényszer hatása alatt.

ELNÖK: Az nem lényeges, hogy hogyan fogadta el. Az a lényeg, hogy benne volt a kormányban!

KUNDER: Benne voltam, de működésem céljának kizárólag azt tekintettem, hogy a magyar érdekeket védjem.

ELNÖK: Ha egy mozdonyon annyi fék lenne, mint ezen a kormányon, akkor a mozdony gyökeret verne! Hihetetlen! Ennek a kormánynak a tagjaitól nem hallottam még mást, mint azt, hogy mindenki a fék szerepét töltötte be. Nem is kételkedem abban, hogy a német követelésekkel szemben mindegyikük fék volt egy kissé, annyira nem kételkedem senkinek a magyarságában, hogy ezt kétségbe vonjam, de munkánkat ne a német követelésekhez mérjük, hanem próbáljuk a magyar érdekekhez mérni!

KUNDER: Azt a munkát, amelyet saját reszortomban végeztem, nyugodtan merem ilyen elbírálás alá bocsátani.

ELNÖK: Ezzel a kérdéssel végeztünk, most menjünk át a zsidókérdés tárgyalására. Mi volt az Ön álláspontja politikailag a zsidókérdésben?

KUNDER: Abban az időben, amelyet vázolni bátor voltam, tehát 1934-től 1939-ig, a Külkereskedelmi Hivatalban igen sok zsidó tisztviselővel dolgoztam együtt, közöttük sokan vezető állásban voltak. Összeállítottam magamnak azoknak a névsorát, akik az én működésem alatt a minisztériumban dolgoztak, és akkor is ottmaradtak, amikor én távoztam. Garai János volt vívóbajnok az ipari osztálynak volt a vezetője, Bródy György ugyanúgy nálam volt beosztva, Kun az államközi osztály tisztviselője volt; Csaplár Andráshoz külföldi tárgyalásokon a megbízottam volt, később Amerikába küldtem; Feuer Pál ugyancsak az államközi osztályon dolgozott; ott volt Hevesi Jenő, a főrabbi fia, akit később Amerikába küldtem; Balassa Rómában volt megbízottam, Freund hasonlóképpen, Darányi István hamburgi megbízott volt, Holcz Jenő londoni, Szilágyi belgrádi; ott volt még Kürti István, Vermes Gyula, Fellner Kálmán.

ELNÖK: Nem ezt kérdeztem, hanem általában az Ön álláspontját, amelyet a zsidókérdésről vallott.

KUNDER: Ezekkel a tisztviselőkkel együtt dolgoztam a hivatalban.

ELNÖK: Ön nem a kérdésekre válaszol! Ne köntörfalazzon! Mi volt az Ön álláspontja: van zsidókérdés, vagy nincs, ha van, hogyan oldandó meg általánosságokban?!

KUNDER: Álláspontom az volt, hogy zsidókérdés van, és feltétlenül humánus eszközökkel, úgy kell megoldani, hogy a zsidók és a keresztények között az egyensúlyi állapot helyreálljon. Ennél tovább menni sohase kívántam.

ELNÖK: És a zsidókérdés megoldására melyik törvényt tartotta alkalmasnak?

KUNDER: A második zsidótörvényt [1939. IV. tc.] tökéletesen elegendőnek és alkalmasnak tartottam. Ehhez tartottam magamat a hivatalban, ahol körülbelül négyszáz tisztviselő közül húszan voltak vezető állásban zsidók.

ELNÖK: Azután elment egy csomó idő, elkövetkezett 1944, Ön újból átvette a minisztériumot, egymás után jelentek meg a különböző rendeletek. Átmentek a minisztertanácson és napvilágot láttak, nyilván az Ön tudtával és beleegyezésével! A vádirat külön megemlíti és inkriminál a 13. szakasz 2. pontja alapján három rendeletet. Térjünk rá ezekre a rendeletekre. Mielőtt azonban ezekkel a rendeletekkel részletesen foglalkoznánk, szíveskedjék megmondani: elismeri-e, hogy e rendeletek meghozatalában részt vett?

KUNDER: Igen. Legyen szabad azonban rögtön hozzáfűznöm, hogy ezek a rendeletek nem az akkori magyar kormány spontán elhatározásából születtek meg, hanem a német megszállók nyomása alatt jöttek létre.

ELNÖK: Szóval az egyes rendelkezésekről különösebb előadnivalója nincsen, azt elismeri, hogy e rendeletek meghozatalához hozzájárult, és a rendeletek napvilágot láttak. Milyen felhatalmazás alapján gondolták ezeket a rendeleteket meghozhatóknak?

KUNDER: Úgy tudom, hogy az 1939. II. tc., a honvédelmi törvény alapján.

ELNÖK: Annak idején elolvasta az 1939. II. [tc.] felhatalmazási részét?

KUNDER: Ezek a kérdések, mint speciálisan jogi kérdések, az igazságügyminiszter [Antal István] ressortjába tartoztak és az ő álláspontja volt mérvadó.

ELNÖK: Nem hiszem, hogy [ha] az igazságügyminiszter [Antal István] más vonatkozásban tartott volna helyesnek alkotmányellenes megoldásokat, nem a zsidókérdésben, akkor is ilyen könnyen belementek volna az alkotmányellenes megoldásba!

KUNDER: Én nem vagyok jogász, mérnöki képesítésem van, nem tudtam jogi kérdésekben állást foglalni, hacsak nem egészen primitív jogi kérdésekről volt szó.

ELNÖK: Magukról a rendeletekről egyelőre nem is kérdezek többet. Akkor lesz még egy-két kérdésem, amikor a rendeleteket ismertetjük. – Ön azt a kijelentést tette, hogy az 1939. IV. [tv.] rendelkezéseit feltétlenül alkalmasnak és elegendőnek tartotta a zsidókérdés megoldására.

KUNDER: Igen.

ELNÖK: Mi volt hát akkor az oka annak, hogy Ön a zsidókérdésnek egy lényegesen súlyosabb, gorombább, mondjuk: kegyetlenebb megoldásába is teljes nyugalommal belement, nem is beszélve a rendeletek tömegéről, amelye[ke]t kiadtak?!

KUNDER: A deportálás?

ELNÖK: Nem, csak a zsidókkal szemben általában alkalmazott intézkedésekről van szó!

KUNDER: A magyar kormánynak az adott helyzetben más lehetősége nem volt. A német megszálló hatalom közölte velünk azokat a kívánalmakat, amelyek a zsidókérdés megoldására vonatkoztak.

ELNÖK: De Ön, mint felelős állásban lévő ember, mint miniszter, tudta, hogy ezekért az intézkedésekért tartania kell a hátát, akár kényszer, akár nem kényszer folytán láttak is napvilágot ezek az intézkedések.

KUNDER: Igen. Abban a helyzetben mertem vállalni a felelősséget azokért a szabályokért, amelyeket meghoztak, és amelyek a német elgondolás szerint akkoriban semmi egyéb célt nem szolgáltak, mint a zsidóknak a keresztényektől való elkülönítését.

ELNÖK: Mi volt az álláspontja a deportálásokkal kapcsolatban?

KUNDER: A minisztertanácson kifejtettem, és több minisztertársamnak azonos volt a fel fogása, hogy a deportálásokhoz semmiféle hozzájárulásunkat nem adtuk, de nem is kérték tőlünk; semmiféle rendelkezést ki nem adtunk. A deportálásokat éppen olyan embertelennek tartottam, mint minden más humánusan érző és európai gondolkodó embertársam.

ELNÖK: Lehetne vitatkozni arról, hogy mi a különbség a hozzájárulás és a tudomásulvétel között. Ha egy minisztertanácson felhozott kérdést vagy javaslatot a minisztertanács tudomásul vesz: Ön hozzájárulásnak tekinti vagy nem?

KUNDER: Nem tekintem hozzájárulásnak.

ELNÖK: Hát minek tekinti? Mít jelent az a szó, hogy tudomásulvétel?

KUNDER: Azt jelentette, hogy tudomásul vettük a németek intézkedését, mint minden egyéb katonai intézkedést. Háborúban voltunk, a deportálás német katonai intézkedés volt, amelyet megkérdezésünk és hozzájárulásunk nélkül hajtottak végre.

ELNÖK: És mi a véleménye a deportálásokról akkor, ha azt mondom, hogy a deportálásokat nem pusztán a németek csinálták?

KUNDER: Erről nem volt tudomásom.

ELNÖK: Június 21-én volt egy minisztertanács, amelyen megjelent Bakó László, Endre László és Faragho is. A vádiratból nyilván legalább olyan jól tudja, mint én, hogy

ezen a minisztertanácson felszólalt Jungerth-Arnóthy Mihály, és különféle dolgokat adott elő. Önök azonban nemcsak ekkor szereztek tudomást a deportálásokról, hanem már megelőzőleg is. Ez gyanítható és logikusan következtethető abból, hogy különben miért hívták volna be a minisztertanácsra referálás végett Faraghót, Bakyt és Endrét? Ha a deportálásokban magyar közigazgatási szervek nem vettek részt, akkor ezeknek az uraknak a behívására semmiféle ok nem volt.

KUNDER: A magyar közigazgatási szervek nem a kormány utasítására jártak el. A kormány a deportálásokra utasítást nem adott. Azokon a területeken, amelyeken katonai igazgatás volt, a német katonai szervek közvetlenül intézkedtek.

ELNÖK: De valami kapcsolatnak mégiscsak kellett lenni! Június 1-jén megjelent egy közlés arról, hogy a deportálások az egyes hadtestek területén milyen sorrendben mennek; legutoljára Budapestről szállítják el a zsidókat. Sajnos, máig se sikerült megállapítani, hogy ezt a közlést ki tette. Sztójay azt állítja, hogy nem ő tette. A közlés de facto mindenesetre megtörtént. Szóval, a deportálások sorrendjét Önök tudomásul vették. Azt mondja Ön, hogy a németek csináltak mindent, és Önök, akik felelős állásban voltak, ezt egyszerűen tudomásul vették. Ez nem hozzájárulás? – Június 10-én újabb minisztertanács volt. Akkorra már kiszállítottak 400 000 zsidót. Önök ezt is egyszerűen tudomásul vették, bár hozzájárulásukat nem kérték. Június 21-én, tehát tíz nap múlva újból összeült a minisztertanács. A megszervezés legalább négy-öt napot igénybe vesz, amíg Endrét és Bakyt felhívják, hogy készítsenek jelentést. Előzőleg nyilván panaszok érkeztek atrocitásokról. Ön június 21-én minderről tudomást szerzett. Milyen álláspontot foglalt el a minisztertanácson e tényekkel szemben?

KUNDER: Az én álláspontom és a minisztertársak álláspontja az volt, hogy minden eszközzel meg kell akadályozni az atrocitásokat, amelyeknek híre hozzánk érkezett.

ELNÖK: Nem erről van szó! Ha a belügyminiszternek [*Jaross Andor*], Bakynak meg Endrének nem volt felhatalmazása a deportálásokban való részvételre, akkor mi lett volna a minisztertanács kötelessége? Bírósnak kellett volna átadnia őket, azért, hogy a legrövidebb időn belül ítélje el őket. Ez lett volna a minisztertanács kötelessége! Igen vagy nem?

KUNDER: Én úgy vagyok tájékozva...

ELNÖK: Vagy ha erre nincs bátorságom azért, mert a németek a nyakamon vannak, akkor veszem a kalapot és továbbállok!

KUNDER: Ezt meg is tettük.

ELNÖK: Mikor?

KUNDER: Először június végén.

ELNÖK: Június 21-én már tudtak a dolgokról. Aláírta a június 21-i minisztertanács jegyzőkönyvét, vagy megtagadta az aláírást?

KUNDER: Nem tagadtam meg, de Endre és Baky beszámolója úgy volt előttem beállítva, hogy ezek az intézkedések: német katonai intézkedések, magyar katonai közegeken keresztül; a kormánynak beleszólási lehetősége nincsen.

ELNÖK: 600 000 vagy 400 000 ember akkor sem lehet közömbös előttem mint kormány előtt, ha ellenszenvvel viseltetem is irántuk! Mégsem lehet közömbös előttem

mint miniszter előtt, ha hallom, hogy a deportálások már 21 napja folynak! Hiszen június 1-jén már tudomást szerzett Ön a deportálásokról. Elhagyta Ön Budapest területét és megnézte, hogy bármely városban mit művelnek, kik végzik a deportálásokat és hogyan végzik? Nem hallott Ön a közigazgatási szervek, a csendőrök ténykedéséről?

KUNDER: Hozzám külön ilyen jelentések nem érkeztek.

ELNÖK: Hozzám sem érkeztek kérem, a harmadikhoz, a negyedikhez se, mégis mindenki tudott ezekről a dolgokról! Nem hiszem el, hogy Ön nem tudott róluk!

KUNDER: A minisztertanácson értesültem ezekről a dolgokról. Sztójay miniszterelnök a legszigorúbban utasította Bakyt és Endrét a panaszokra okot adó esetek feltétlen kiküszöbölésére.

ELNÖK: Június 21-én már nem ilyen utasítások kellettek volna, hiszen akkor már jóformán el volt intézve az egész kérdés!

KUNDER: Legyen szabad jelentenem, hogy ami módunkban állt, mindent megtettünk. Jungerth-Arnóthy Mihály például javasolta, hogy engedjük kimenni a zsidókat Svájcba, Svédországba, Törökországba. Ami rajtunk mint kormányon múltott, minden támogatást megadtunk. Amikor arról volt szó, hogy a megkeresztelkedett zsidókat mentesítsük, mellette voltunk.

ELNÖK: Megint visszatérek június 1-re és 10-re, nem bizonyítottnak véve, csak elfogadva Önnek azt az álláspontját, hogy a németek által követelt funkcióról volt szó, és a minisztériumnak nem volt módjában latolgatni a hozzájárulást vagy a hozzá nem járulást: Ön vállalta a tudomásulvétel ódiumát!

KUNDER: Nem tehettem egyebet.

ELNÖK: Vállalta: igen vagy nem?!

KUNDER: Legyen szabad jelentenem, hogy akkor nem volt szó egyébről, mint arról, hogy a németek...

ELNÖK: Deportálják az embereket!

KUNDER: Arról volt szó, hogy a németek a zsidókat munkára viszik.

ELNÖK: Igen, a hatvanévesnél idősebbeket és a hat hónapos csecsemőket!

KUNDER: Úgy volt beállítva...

ELNÖK: ...hogy ha együtt vannak, akkor jobban tudnak dolgozni! Ezt már mind tudom. Vállalta a tudomásulvétel ódiumát, igen vagy nem? Ne a védőjére nézzen, hanem rám!

KUNDER: Nem vállaltam!

ELNÖK: Miért adta hát aláírását?!

KUNDER: Nem tehettem mást. Ha azt láttam volna, hogy azonnali lemondásom ezt az állapotot megszünteti, lemondottam volna. (Derűtségg.)

ELNÖK: Ön az 1939. IV. tc. alapján állt, minden kegyetlenkedést igyekezett megszüntetni, a legrovidebb úton!

KUNDER: Természetesen.

ELNÖK: Sztójay nem ellensége Önnek?

KUNDER: Tudomásom szerint nem.

ELNÖK: Márpedig Sztójay a rendőrségen a következőket vallotta: a zsidó mérnökök és orvosok mentesítésére a szakminiszterek azt mondták, hogy nincs rá szükség, mert

elegendő keresztény szakemberrel rendelkezünk.³⁴⁸ A kegyelmezési jognak a kormányzó számára való biztosításával teljes mértékben egyetértettem – mármint Sztójay -, de a miniszterek, különösen Jaross és Kunder ennek törvény útján való megadásához ragaszkodtak. – Tudjuk, hogy mit jelentett ez abban az időben. Mire a törvény megszületik, akkor már nincsenek meg azok, akikről a törvény intézkedik.

KUNDER: A minisztertanácson akkor merült fel ez a kérdés, amikor arról volt szó, hogy az egész zsidókérdést törvény útján szabályozzuk. Akkor magam is azt kértem, hogy mindez vétessék bele a törvénybe.³⁴⁹

ELNÖK: Ez fából vaskarika! Akkor már a rendeletek százait hozták. Pont ehhez kellett volna törvény, a többihez elég volt a felhatalmazás, az 1939. II. [tc.]?

KUNDER: A németek sürgettek bennünket a rendeletek kiadására. A zsidó csillag viselésének még a kezdőnapját is előírták. Ezért merült fel a minisztertanácson az az elgondolás, hogy mindezeket a rendeleteket utólag jóvá kell hagyatni törvénnyel.

ELNÖK: Ezért vállalták volna a felelősséget?! De amit nem törvény útján hoztak, azért miért nem vállalták?

KUNDER: Arról volt szó, hogy utólag törvény fogja jóváhagyni a rendeleti intézkedéseket.

ELNÖK: Ezért nem merték vállalni a felelősséget?

KUNDER: Azt kértük, hogy a rendeleti intézkedéseket építsük bele a törvénybe.

ELNÖK: Ami a zsidókra rossz volt, az sürgős volt. Ami a mentesítést szolgálhatta volna, azzal várjuk meg a törvényt! Így gondolták, ugye?

KUNDER: Úgy volt, hogy rövidesen megszavaztatjuk a törvényt. Nem rosszindulat és nem ártani akarás vezetett, hanem az a szempont, hogy ha már törvényt hozunk, akkor a törvényben térjünk ki a módosításra.

ELNÖK: Itt van azután egy-két jelentéktelenebb dolog a 13/§/1 alapján. Amikor kinevezték, beszédet mondott és a beszédet inkriminálja a vádirat.³⁵⁰ Mondotta Ön azt a bizonyos beszédet?

KUNDER: Igen, de legyen szabad jelentenem, hogy nem tudom elfogadni a vádnak azt a megállapítását, hogy ez a beszéd a 13/§/1 alá tartozik.

ELNÖK: A jogi minősítéssel ne tessék egyelőre foglalkozni. És hová tartozik ez a beszéd, ha nem a 13/§/1 alá?

KUNDER: Nem tudom, mennyiben inkriminálható az a beszéd, hiszen nem gyülekezet előtt mondtam a beszédet. Évtizedes szokás volt, hogy a tisztviselők üdvözölték a minisztert, amikor kinevezték. Akkor is összegyűltek üdvözlésemre. De abba a beszédbe,

³⁴⁸ Erről lásd BFL Nb. 628/1946. 299. Sztójay 1945. november 19-i vallomása a PRO-n.

³⁴⁹ A jelenleg rendelkezésünkre álló 1944-es minisztertanácsi jegyzőkönyvekben nincs nyoma annak, hogy Kunder Antal milyen álláspontot foglalt el a zsidókérdés rendezésével kapcsolatban kiadni tervezett törvényjavaslatról. Azt bizonyosan tudjuk, hogy ilyen átfogó törvényjavaslatról tárgyaltak valamelyik minisztertanácson, amelynek jegyzőkönyve nem maradt fenn. Ilyen például a május 10-i minisztertanács is, amelyen tudjuk, hogy a zsidókérdést is megtárgyalták. A tervezett zsidótörvényről részletesen szolt Reményi-Schneller Lajos a minisztertanács július 19-i ülésén.

³⁵⁰ Lásd a 103. sz. jegyzet.

amelyet én mondtam, nem tudom belemagyarázni a háború folytatásának politikáját. A magyar honvédségről nem is beszéltem, csak a német hadseregről. A beszédnek különben is az volt a célzata, hogy figyelmeztettem a tisztviselőket: a magyar érdekek védelmét továbbra is szem előtt kell tartani. Kétszer is kitértem erre. Azt mondtam először, hogy a minisztérium a magyar érdekek képviseletére és védelmére van hivatva, olyan szellemben, amely szem előtt tartja az elkerülhetetlenül szükséges változásokat. Másodszor felhívtam a figyelmet arra, hogy nem szabad a megszállás tényétől félrevezetve a magyar érdekek védelmét szem elől téveszteni. A beszéd azonban nem tartalmaz izgatást a háború fokozottabb folytatása mellett.

ELNÖK: Itt van azután a 17/§/6-ra alapított vád. Serédi hercegprímás pásztorlevelet adott ki a deportálások és a zsidók elleni rendelkezések miatt, 1944. június 29-én. Horváth Zoltán posta-főfelügyelő megakadályozta a pásztorlevél postán való szétküldését, nem továbbították a pásztorlevelet. A pásztorlevelet azért küldték volna szét, hogy a következő vasárnap minden római katolikus templomban nyilvánosan kihirdessék, és a magyarországi egyházfő álláspontját leszegezzék. Horváth Zoltán posta-főfelügyelő azonban megakadályozta a pásztorlevélnek postán való szétküldését, mire Ön – a vád szerint – 1000 pengő jutalomban részesítette Horváthot.³⁵¹

KUNDER: Igen, ez megfelel a valóságnak. Legyen szabad azonban előadnom a következőket: Megállapodásunk volt a hercegprímással [*Serédi Jusztinián*] arra, hogy július 5-én felkeressük nyaralójában: Sztójay, Imrédy, Antal és én, aki Esztergom képviselője is voltam; felkeressük és megtárgyaljuk vele mindazokat a kérdéseket, amelyekben már levélváltás is volt a hercegprímás [*Serédi Jusztinián*] és a kormány között.³⁵² Bizonnyos voltam abban – és ez be is igazolódott –, hogy a hercegprímással [*Serédi Jusztinián*] dűlőre tudunk jutni az általa felállított kívánságokat illetőleg. Megjutalmaztam tehát Horváthot azért, mert félretette a pásztorlevelet és így elejét vette annak, hogy a körlevél szétküldése rossz hangulatot keltsen.

ELNÖK: Kikben keltett volna rossz hangulatot?

KUNDER: A deportálások akkor megállítottak, és érdek volt, hogy csendben és titokban kezeljék.

ELNÖK: Mi kezeljék csendben és titokban: a leállítás vagy a deportálás?

KUNDER: A leállítás.

ELNÖK: Kinek volt ez az érdeke?

KUNDER: Az egész magyar népnek, legfőképpen a zsidóságnak. (Derűtség.) Az volt a kérdés, hogyan járjunk el a németekkel szemben. Abban állapodtunk meg, hogy kivesszük

³⁵¹ Horváth Zoltán posta-főfelügyelőnek, az esztergomi postahivatal vezetőjének, Németh Ferenc felügyelő-főpénztáros jelentette 1944. július 3-án vagy 4-én, hogy a primási körlevelet „tartalmánál fogva” nem találja továbbíthatónak. Horváth ezek után fölívta Halmos Orbán rendőr tanácsnokot, az esztergomi rendőrkapitányság vezetőjét, aki kijött a postára, elolvasta és nem engedélyezte a körlevél továbbítását. Részletesen lásd BFL Nb. 3505/1948.

³⁵² A kormány és Serédi hercegprímás közötti, 1944. júliusi levélváltásról részletesen lásd Lévai Jenő: *Zsidósors Magyarországon*. Budapest, 1948, Magyar Téka. 185–194.

a budapesti zsidóságból a megkeresztelkedett zsidókat, és amíg ez az adminisztratív munka tart, addig a deportálásokat felfüggesztjük. A koronatanácson pedig abban állapodtunk meg, hogy az egész deportálást szüneteltetni fogjuk.

ELNÖK: Tehát a magyar közigazgatásnak Ön szerint semmi köze se volt a deportálásokhoz. Hát akkor hogyan tudták volna Önök szüneteltetni a deportálásokat?

KUNDER: Nem az én reszortom volt ez. Annyit tudok, hogy Sztójay miniszterelnök felvetette ezt a kérdést a németek előtt. A deportálások kérdésében egységes volt a kormány álláspontja: ha módunk van arra, hogy a németekkel való együttműködést megtagadjuk a deportálásokban, akkor feltétlenül megtagadjuk. Ennek lehetősége megadatott a katolikus zsidók kivételezésével. Ezt közöltük is a németekkel.

ELNÖK: Ön akkor rosszul emlékszik. A körlevél nemcsak a keresztény zsidókra vonatkozik.

KUNDER: A körlevél általában a deportálásokat tette szóvá. Ezeknek szóvá tétele abban az időben...

ELNÖK: Ne lavírozzon el, maradjunk csak annál a kérdésnél, amelyet feltettem. Ön kijelentette, hogy jó volt a körlevél szétküldésének megakadályozása, mert nem akartak nagy port felverni azzal, hogy a deportálásokat leállítják. Leállítottuk, vagy leállítjuk: hogyan mondotta Ön? Másodszor kérdezem: mi közük volt Önöknek a leállításhoz, amikor Ön tízszeri kérdésre is azt vallotta, hogy a deportálásokhoz Önöknek semmi közük nem volt, a németek csinálták, Önöktől még hozzájárulást sem kértek?

KUNDER: Júniusban, az invázió sikerültével lényegesen megváltozott a helyzet. Sztójay miniszterelnök nyilván előadta már, hogy június végén kerültünk a németekkel szemben abba a helyzetbe, hogy ebben a kérdésben egyáltalán szót válthattunk velük.

ELNÖK: A németek akkor enyhébbekké váltak?

KUNDER: Lényegesen.

ELNÖK: 1944. október 15-én már igazán sikeres volt az invázió, de azért mégsem mondhatnám, hogy a németek nagyon engedékenyekké váltak volna.

KUNDER: Június végén, július elején én úgy észleltem, hogy az invázió sikerültének konzekvenciáit levonták.

ELNÖK: Ezt állítja Ön. És mi volt a konklúzió?

KUNDER: Hajlandók voltak tárgyalni a magyar kormánnyal arról a kérdésről, amely kérdésben azelőtt nem álltak velünk szóba.

ELNÖK: Ez azonban még mindig nem jelenti azt, hogy mi végezzük tovább a deportálásokat!

KUNDER: Sztójay miniszterelnök energikusan fellépve azt kérte, hogy szüneteljenek a deportálások mindaddig, amíg a megkeresztelkedett zsidók helyzetét tisztázzuk.

ELNÖK: És a szüneteltetésnek ártott volna a hercegprímás [*Serédi Jusztinián*] körlevele?

KUNDER: Elnök úr kérem, legyen szabad jelentenem, hogy a hercegprímás [*Serédi Jusztinián*] saját maga visszavonta a körlevelet, nem olvastatta fel.

ELNÖK: Erre kérek bizonyítékot!

KUNDER: Rádión közölte, ez köztudomású.

ELNÖK: Nem köztudomású, mert én például nem tudtam, azt hiszem, a bíró urak sem. Sőt azt hiszem, hogy a védelem se tudta.

KUNDER: A hercegprímás [*Serédi Jusztinián*] rádión közölte a papsággal, hogy az egyéb úton odajuttatott körlevelet ne olvassák fel, a körlevél csakis a papság személyes tájékoztatására szolgál.

ELNÖK: Erre kérek bizonyítékot.

KUNDER: SZTÓJAY miniszterelnök tudja.

SZTÓJAY: A hercegprímás [*Serédi Jusztinián*] meghívott bennünket Gerencsre.

ELNÖK: Mikor?

SZTÓJAY: Július elején, a napot nem tudom. Meghívott engem, az igazságügyminisztert [*Antal István*]...

ELNÖK: A visszavonás ezután történt?

SZTÓJAY: Igen, aznap, a tanácskozások után.

ELNÖK: Azt elhiszem, hogy a tanácskozás után, de semmi esetre se június 29-én, vagy még előbb. De még ha akkor vonta volna is vissza, ez semmit sem von le Kunder cselekményének jelentőségéből, hogy megjutalmazta Ön azt a postai tisztviselőt [*Horváth Zoltán*], aki a körlevelet visszatartotta.

Az idő egyébként nagyon előrehaladt, szükség van a teremre más ügyben.³⁵³ A bíróság a tárgyalást elnapolja 11-én délelőtt. 9 órára. A bíróság az Ön kihallgatásának folytatásával kezdi a hétfői főtárgyalást. Az ügyész úr által kért tanúk közül pedig megidézte hétfőre Jarosst, Jungerth-Arnóthyt, Vajná, Lakatos volt miniszterelnököt. A többi bizonyítási kérdéssel a bíróság nem foglalkozott. A bizonyítási indítványokra Kunder Antal kihallgatása után azonnal sor kerül, a bíróság akkor foglal majd állást.

A tárgyalást berekesztem.

(A főtárgyalás végződik 14 órakor.)

---

³⁵³ A korabeli sajtótudósítások alapján nem deríthető ki, hogy mely háborús főbűnös tárgyalása miatt kellett a tárgyalótermet ezen napon kiüríteni.

A tárgyalás ötödik napja

1946. március 11.

DR. PÁLOSI BÉLA ELNÖK: Folytatjuk a március 8-án félbeszakított főtárgyalást Sztójay Döme és társai bűnügyében. Kérem a vádlottak elővezetését. (Fogházőrök elővezetik a vádlottakat.)

A tárgyalást megnyitom. Megállapítom, hogy a vád és a védelem képviselői jelen vannak, úgyszintén a népbíró urak is. Kunder Antal kivételével a vádlottak üljenek le. Az utolsó vádpontra vonatkozólag a legutóbbi tárgyaláson a népbíróság még nem fejezte be teljesen Kunder Antal kihallgatását. Mielőtt Kunder Antal nyilatkoznék, felolvasom a Nbr. 17.§ 6. pontjára alapított váddal kapcsolatosan a hercegprímás pásztorlevelét, mely 1944. június 29-én kelt, aláírta Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás, esztergomi érsek. A pásztorlevelet a második oldal második bekezdésétől kezdve ismertetem.³⁵⁴ (Olvassa.) „Hogyha pedig bárkinek veszélytett jogait, amilyenek: jog az élethez, az emberi méltósághoz, a személyes szabadsághoz, a vallás szabad gyakorlathoz, a munkaszabadsághoz, a megélhetéshez, a magántulajdonhoz stb., vagy törvényes úton szerzett jogait akár egyes emberek, akár egyes emberi közületek, akár magának az államnak képviselői igazságtalanul csorbítják, vagy éppen elveszik: a magyar püspökök kötelességszerűen fel-emelik tiltakozó főpásztori szavukat, és rámutatnak, hogy az említett jogokat nem az egyes emberek; nem is egyes emberi közületek, sőt nem is az állam képviselői adták, hanem maga az Isten, hogy tehát ezeket – a törvényes és jogerős bírói ítéletet kivéve – igazságosan senki és semmiféle földi hatalom nem csorbíthatja és el nem veheti, csak az Isten, vagy az, akinek Isten erre törvényhozó kormányzó, bírói és végrehajtói hatalmat adott, mert nincs hatalom, csak az Istentől. Ámde ezt az Istentől nyert hatalmat csak igazságosan, vagyis az Isten erkölcsi törvényeivel összhangban szabad gyakorolni, mert az igazságtalanságra és saját törvényeinek megszegésére Isten senkinek hatalmat nem adott, nem is adhatott.

Mármost, Kedves Híveink, ezekben a sorsdöntő időkben az ártatlanok védelmében mi, a magyar püspöki kar tagjai, kötelességünket teljesítjük, mikor az Isten nevében felemeljük tiltakozó főpásztori szavunkat a hadviselésnek és a bombázásoknak a keresztény erkölcstantól elítélt módja ellen. Minden hadászatilag számba jövő helytől távoli, békés polgárok otthonának szétrombolása, békés nőknek és gyermekeknek alacsonyra szálló repülőkről történő géppuskázása, ártatlan gyermekeknek ledobott robbanó játékszerekkel okozott nyomorékká tétele: mind olyan tények, amelyeket a tisztességre számot tartó hadviselés nem engedhet.

De rámutatunk arra is, hogy amikor ebben a borzalmas világháborúban leginkább rá-szorulnánk az Isten segítségére, amikor magunknak is gondosan kerülnünk kellene minden szót és cselekedetet, amellyel magunkra és nemzetünkre vonhatjuk az Isten haragját:

---

³⁵⁴ Serédi Jusztinián pásztorlevelének teljes szövegét közli Szenes Sándor. *Kritika*, 1983. 5. sz. 21–22.

akkor kimondhatatlan szomorúsággal látjuk, hogy a keresztény Magyarországon is egymás után olyan intézkedések tétettek, amelyek Isten törvényeivel ellenkeznek. Előttetek, Kedves Híveink, nem kell részletesen felsorolnunk azokat a rendelkezéseket, amelyek[et] végrehajtásuk módjával együtt magatok is jól ismertek, és amelyek magyar polgártársaink egy részének, köztük még azoknak is, akik velünk együtt ugyanezt a szent hitet vallják, pusztán származásuk miatt csorbítják, vagy el is veszik velük született jogait. És mindezt anélkül, hogy egyéni bűnösségüket megállapítanák, és ennek alapján bírói ítéletet hoznának. Mindezt csak akkor értenétek meg igazán, ha Veletek is ugyanilyen jogfosztások történnének!

Tőlünk, mint híveinknek Istentől rendelt Főpásztoraitól, eddig is távol állott, most is távol áll és ezután is távol fog állni minden pártpolitika, minden csoportérdek és minden egyéni érdek. Mi nem vonjuk kétségbe, hogy a magyar gazdasági, társadalmi és erkölcsi életre a zsidóság egy része bűnösen bomlasztó befolyást gyakorolt. Az is tény, hogy a többiek e tekintetben hitsorsosaik ellen nem léptek fel. Nem vonjuk kétségbe, hogy a zsidókérdést törvényes és igazságos módon rendezni kell. Tehát azt, hogy az ország gazdasági rendszerében a szükséges intézkedések megtörténjenek, és a jogosan kifogásolható tünetek orvoslást nyerjenek, nemcsak nem kifogásoljuk, hanem kíváncsún tartjuk. Azonban, mivel erkölcsi és főpásztori kötelességünket mulasztanánk el, ha gondosan nem öröködnénk, hogy az igazságosság csorbát ne szenvedjen, magyar polgártársainkon és katolikus híveinken pedig pusztán származásuk miatt sérelem ne essék: azért hónapok óta szóbeli és írásbeli tárgyalások útján iparkodtunk általában az igazságosságot, különösen pedig a közelmúltban kiadott sérelmes rendelkezésektől sújtott polgártársainkat és híveinket védelmünkbe venni; maguknak a sérelmes rendeleteknek pedig módosítását, illetve hatálytalanítását kértük.

Azonban, bár itt-ott némi enyhítést sikerült is elérnünk, amit köszönettel fogadtunk, mégis mély fájdalommal és súlyos aggodalommal tölt el bennünket, hogy tárgyalásaink során éppen azt nem sikerült elérnünk, amit pedig legjobban szerettünk volna, hogy végleg megszűnjenek az igazságtalan jogcsorbítások és jogfosztások, kivált az elhurcolások. Minthogy azonban mi a kormányzat tagjainak kereszténységében, magyarságában és emberiségében bízva az eddigi eredménytelenségek ellenére sem adhatunk fel minden reményt: Előttetek eddig nem nyilatkoztunk, hanem a lehető lépések megtétele mellett magunkat türtőztetve váraкоztunk.

Most azonban, amikor nagy megdöbbenéssel látjuk, hogy eddigi tárgyalásaink minden erőfeszítésünk ellenére éppen a legfontosabb dolgokban szinte eredményteleneknek bizonyultak, azért minden felelősséget ünnepélyesen elhárítunk magunktól. És amikor az isteni törvények védelmében Tielőttetek, Kedves Híveink, közösen felemeljük tiltakozó szavunkat: ebben a formában is kérjük az illetékes hatóságokat, hogy Isten és a történelem előtti felelősségük tudatában a sérelmes rendeleteket minél sürgősebben orvosolják. Ezek a rendeletek ugyanis a nemzet létéért folyó küzdelem idején nemcsak jogbizonytalanságot okoznak, hanem megbontják a nemzet egységét, és ellenünk fordítják a keresztény világ közvéleményét, főképpen pedig ellenünk fordítják az Istent!

Mint mindig, most is elsősorban az Istenbe vethetjük bizodalmunkat, és azért kérünk Benneteket, Kedves Híveink, hogy Velünk együtt Ti is imádkozzatok és dolgozzatok

az igazságosság, a keresztény szeretet diadaláért. Vigyázzatok, hogy a kifogásolt cselekedetek helyeslésével, vagy előmozdításával Magatokra ne vonjátok a szörnyű felelősséget Isten és emberek előtt. Ne feledjétek, hogy igazságtalansággal a haza igazi javát szolgálni nem lehet. Imádkozzatok és dolgozzatok kivétel nélkül összes magyar polgártársainkért, főképpen pedig katolikus testvéreinkért, katolikus Egyházunkért és szeretett magyar hazánkért.”

Ez volt az a bizonyos főpásztori levél, amelynek a postán való továbbítását megakadályozó Horváth nevezetű főtisztviselőt azért, mert megakadályozta a hercegprímási körlevélnek a szétküldését, minden törvényes rendelkezés ellenére vagy nélkül Ön pénzjutalomban részesítette. Erre vonatkozólag a már előadottakon kívül van-e még előadnivalója ezen vádponttal kapcsolatban?

KUNDER: Hangsúlyozni szeretnék egy tényt, nevezetesen azt, hogy ez a pásztorlevél június 29-én kelt. Július 4-én került Esztergomban postára adásra és 5-én jött hozzám a hír, hogy az esztergomi postahivatali főnök visszatartotta. Július 5-én mi, mint kormány, már tudtuk, amit a hercegprímás nem tudott, hogy a németekkel azok a tárgyalások, amelyek szerint a megkeresztelkedett zsidókat visszatartjuk az országban, befejeződtek. Lezajlott az a koronatanács, ahol a kormányzó elhatározta, hogy a további deportálásokat leállítja.³⁵⁵

ELNÖK: Bizonyíték erre?

KUNDER: Meg lesznek hallgatva ennek a pernek a folyamán...

ELNÖK: Ön azt nem tudja, hogy kik lesznek meghallgatva ennek a pernek a során, tekintve, hogy a bíróság ez ideig csak négy tanú nevét hozta nyilvánosságra, akiket már elrendelt kihallgatni. A bizonyítás kérdésében határozatot még nem hozott, még kevésbé hirdetett.

KUNDER: Én azt hiszem, hogy Jarostt ebben az ügyben meg lehet hallgatni.

ELNÖK: De valami más bizonyítékot tud Jarosson kívül?

KUNDER: Gondolkodni fogok.

ELNÖK: Tessék gondolkodni és további előterjesztést tenni.

KUNDER: Igen. A kormány ekkor már eredményről tudott a primásnak beszámolni. Lezajlott az a koronatanács, amelyen a kormányzó legfelsőbb hadúri jogánál fogva beszüntette a katonai deportálásokat. Ez a két körülmény a primás előtt ismeretlen volt, mikor a pásztorlevelet megírta. Esedékes volt két nappal azután, július 7-én egy ebéd kapcsán teendő látogatásunk a primásnál a legbarátiabb hangulatban.

ELNÖK: Valamit mondott az előbb, hogy a kormányzó a katonai deportálásokat beszüntette. Mit ért ez alatt?

KUNDER: Ahogy legutóbb bátor voltam jelenteni, a deportálás német katonai művelet volt, és ahogy a minisztertanács jegyzőkönyvéből is világosan látható, hadtestek szerint nyert lebonyolítást. Ebben tehát a magyar kormánynak, mint politikai testületnek, más, mint tudomásulvételi lehetősége nem volt. A kormányzónak mint legfelsőbb

---

³⁵⁵ Lásd a 301. sz. jegyzet.

hadúrnak megvolt a módja ahhoz, hogy a csendőrséget, amely mint karhatalmi szerv működött közre e katonai akció kapcsán, leállítsa.

ELNÖK: Ezzel a deportálás megszűnt volna?

KUNDER: Ez volt a németeknek adott segítségnyújtás a magyar csendőrség részéről. Ezt a kormányzó velünk közölte.

ELNÖK: De Ön nem azt mondta, hogy a segítségnyújtást állította le.

KUNDER: Szabad mélyebben belemennem ebbe a témába?

ELNÖK: Tessék.

KUNDER: A kormány felfogása nem az volt, hogy mind deportáljuk a zsidókat Magyarországról. Ez távol állt a magyar kormány felfogásától. Még azok a rendelkezések is, amelyeket kiadtunk április első napjaiban, nem a kormány spontán elhatározásából születtek meg, hanem a németek nyomása következtében. De akkor még szó sem volt arról, senki sem gondolt arra, hogy itt a németek ilyen tervvel foglalkoznak és később is, mikor a németek a deportálást meglepetésszerűen kezdték végrehajtani, először Kárpátalja vidékén, majd tovább az ország egyéb részeiben, tisztán katonai szempontok mérlegelése után, német katonai intézkedésként, akkor is csak arról volt szó, hogy ezeket elviszik Németországba munkára. Hogy ezek a szerencsétlen emberek Németországban milyen sorsnak voltak az áldozatai, arról mi csak június első napjaiban hallottunk Jungerth-Arnóthy jelentései alapján, a külföldi rádióhíradások nyomán.

ELNÖK: Talán inkább az atrocitásokról, de magáról a deportálás tényéről nem.

KUNDER: A deportálás tényéről már megelőzőleg értesültünk.

ELNÖK: Azért mondom, mert a június 1-jei és június 10-i minisztertanácsi jegyzőkönyv megvan.

KUNDER: Igen. Mikor Jungerth-Arnóthy beszámolt arról, hogy a külföldi rádiók milyen híreket terjesztenek, Sztójay miniszterelnök azonnal magához kérte Veessenmayer követet és a maga részéről, ami neki hatáskörében volt, mindent elkövetett, hogy ez tovább ne folytatódjék.³⁵⁶ Más hatásköre nem volt, mint hogy kijelentette a követnek, hogy mi megnyugvást kívánunk szerezni, és a követ – ha jól emlékszem – ígéretet tett arra vonatkozólag, hogy egy magyar bizottság kiutazhatik és a saját szemével meggyőződhetik, hogy ezek a külföldi rádiók által híresztelt beállítások csak propaganda[*szólamok*], és semmi reális alapjuk nincs. Ezzel párhuzamosan a kormányzó is értesült ezeknek a külföldi rádióknak a híreiről, összehívott bennünket koronatanácsra, és a maga részéről kijelentette, hogy ő leállítja a magyar karhatalmi szerveknek ebben a katonai akcióban való részvételét.

ELNÖK: Ez a koronatanács július 4-én volt?

KUNDER: Nem, június végén volt. Megelőzőleg mi úgy határoztunk – a mentsük, ami menthető elv alapján –, hogy legalább a honvédelmi munkásszolgálatban szolgálatot

---

³⁵⁶ Lásd a 227. sz. jegyzet.

teljesítő mintegy 70 000 zsidót kivesszük a deportálásból.³⁵⁷ Ezt sikerült a németekkel a tárgyalások folyamán elintéznünk. Amikor Jungerth-Arnóthy arról tájékoztatta a minisztertanácsot, hogy a külföldi követek útján, a svájci [*Maximilien Jaeger*], a svéd [*Karl Ivan Danielsson*] és a török [*S. Fuat Kececi*] követek útján egy akció...

ELNÖK: Erről tudunk, erről volt szó.

KUNDER: Mikor a primás [*Serédi Jusztinián*] és a nuncius [*Angelo Rotta*] a pápának [*XII. Pius*] az intervencióját közölte, hogy kivételes elbánást alkalmazunk a megkeresztelkedett zsidókkal, felvették a tárgyalásokat a németekkel és a németek hajlandók voltak arra, hogy ezeket ugyancsak hazai munkára való felhasználás címén kiveszik a deportálás alól. Tehát világosnak látszik ebből a három állásfoglalásból, hogy a kormány nem volt a deportáció híve, mert minden olyan javaslatot, amely a deportációt bármilyen mértékben alkalmas volt csökkenteni, magáévá tette és a németekkel letárgyalta/a/.

ELNÖK: Erről már volt szó, előzőleg a 11. § 5. pontjánál. Azonban itt van a 17. § 6. pontja...

KUNDER: Most érkezem ide. Tehát a primásnak [*Serédi Jusztinián*] nem volt tudomása arról, hogy ezek a tárgyalások, amelyek a megkeresztelkedett zsidók érdekében folytak az itteni német szervekkel, eredményre vezettek, és hogy a németek nemcsak hogy hozzájárultak, hogy ezeket kivegyük a deportációból, hanem továbbmenőleg, megadták nekünk a lehetőséget arra, hogy ennek a munkálatnak az adminisztrálása címén időt nyerjünk. Külön kellett választani a megkeresztelkedett zsidókat, és az ő számukra külön szervezet kellett kreálni, össze kellett írni őket,³⁵⁸ így tehát lehetőség volt arra – mint legutóbb jelentettem –, hogy időközben az invázió következtében beállott német cselekvőképesség-csökkenés folytán az egész deportálás leállíttassék. Erről a primásnak [*Serédi Jusztinián*] nem volt tudomása, tehát amikor ez a pásztorlevél megérkezett, és amikor mi abban a helyzetben voltunk, hogy két nappal később a primást [*Serédi Jusztinián*] gerencsi nyaralójában ebéd alkalmából felkereshettük és vele bizalmasan és őszintén megbeszéltük a kérdésnek eddig csak levélváltás formájában kialakult nem eredményes helyzetét, akkor kaptam én ezt a hírt július 5-én, hogy az esztergomi hivatalfőnök visszatartotta ezt a levelet. Én ebben az ügyben Antal Istvánhoz fordultam, aki mint igazságügyminiszter a zsidókérdésben a primással az érintkezést fenntartotta, és megkérdeztem, hogy mitévő legyenek.

³⁵⁷ Eberhardt von Thadden követségi tanácsos 1944. május 26-án jelentette a német külügyminisztériumnak, hogy „a magyar kormány hozzájárult, hogy a magyar törvények szerint zsidónak tekintendő minden magyar állampolgárt keletre szállítsunk. Mindössze 80 ezer zsidót tartanak vissza, akik a magyar hadsereg felügyelete mellett a magyar hadüzemekbe kerülnek munkaszolgálatra”. Hennyey Gusztáv altábornagy a június 24-i minisztertanácson kijelentette: „jelenleg még 80 000 munkaszolgálatos van, és ebből az ország területén 40 000 munkaszolgálatos zsidó tartózkodik”.

³⁵⁸ A Magyarországi Keresztény Zsidók Szövetségét hivatalosan 1944. július 14-én hozták létre. Ezt megelőzően, július 11-én Budapest polgármestere, Doroghi Farkas Ákos felhívást bocsátott ki, melyben felszólított minden 16–60 év közötti zsidót, aki 1941. augusztus 1-je előtt kitért, hogy július 12–17. között vétesse magát nyilvántartásba felekezete lakóhelye szerint illetékes lelkeszi hivatalában.

ELNÖK: Mikor volt ez?

KUNDER: Július 5-én. Antal István azt mondotta, tegyük függővé a primás elhatározásától. Feltételeztük, hogy az ismeretek birtokában, amelyekről a primás még nem tudott, később maga a primás sem fogja a pásztorlevelet szükségesnek tartani – ami tényként be is következett –, mert ez megzavarhatta volna azt a nehezen elért nyugalmi állapotot a németeknél. Elhatároztuk tehát, hogy ezt a két napot függőbe[*n*] tartjuk. Szabad hangsúlyoznom, hogy én hat éven át voltam Esztergom képviselője, és ebben a minőségemben a primással [*Serédi Jusztinián*] igen bizalmas baráti viszonyt tartottam fent, tehát ez sem engedte volna meg számomra ezt a primással szemben gyakorlandó, barátságosnak igazán nem mondható lépést. Különben is céltalan lett volna a pásztorlevelek szétküldése, mert a primásnak rádió útján kellett leállítás elhatározását.

ELNÖK: Ezzel oda akar konkludálni, hogy talán maga néhai Serédi hercegprimás is helyeselte ennek a jutalomnak a kiosztását azért, mert sikerült az ő pásztorlevelét visszatartani?

KUNDER: Igen, a hercegprimás helyeselte, hogy a pásztorlevelek nem mentek ki.

ELNÖK: Erre is kérek bizonyítékot.

KUNDER: Antal Istvánt ki lehet hallgatni.

ELNÖK: Ezenkívül még valakit?

KUNDER: Sztójay miniszterelnököt.

ELNÖK: Esetleg a papság köréből, Esztergomból?

KUNDER: A megbeszélésen jelen volt a hercegprimáson kívül Apor Vilmos, aki sajnos – ahogy értesültem – elhalálozott. Ott volt azon kívül Czapik egri érsek és volt még ott valaki a főpapok közül. Czapik egri érseket meg lehet hallgatni.

ELNÖK: Nekem ebben a témakörben nincs több kérdésem. Van még általánosságban védelmével kapcsolatban kérdés nélkül előadnivalója?

KUNDER: Még nem hallgattattam ki a zsidóüzletek bezárására vonatkozólag.

ELNÖK: Arra vonatkozólag rendelet jelent meg. A rendeleteket ismertetni fogjuk és akkor mód lesz erre nyilatkozni. Nem akartam külön-külön mindegyiket ismertetni. Megvan a technikai oka, hogy miért csinálta így a bíróság. Az egyes rendeletekkel kapcsolatban az ismertetés után mindenki elmondhatja indokait. – Van kérdés?

FALUDI NÉPBÍRÓ: Ön, mint magyar ember, helyénvalónak találta, hogy olyan kormányban részt vesz, amely csak a németek parancsára intézkedhetik?

KUNDER: Mint pénteki kihallgatásom alkalmával jelentettem, én ebbe a kormányba nem saját akaratomból léptem be, és mikor a kormányzónál az esküt letettük, a kormányzó valamennyiünk súlyos helyzetét magáévá téve, nekünk majdnem könnyek között mondott meghatottan köszönetet az áldozatért, amelyet mi abban az időben a kormányban való részvétellel vállaltunk. Ne méltóztassék feltételezni, hogy nekem ambícióm volt, hogy a megszállás alatt a kormányban részt vegyek. Tudjuk, hogy megszállás alatt rendkívül kényes a kormány helyzete. Ezt erkölcsi kényszer alatt megtettem.

FALUDI NÉPBÍRÓ: Ez nem volt kötelező Önre nézve. Imrédy sem mondotta, hogy köteles belépni. Szabad kezet kaptak Önök.

KUNDER: Ismétlem, ha engem nem fenyeget meg Veessenmayer, akkor nem vállalom a miniszterséget.

FALUDI NÉPBÍRÓ: Van egy másik kérdésem. Ön a Magyarországi Szociáldemokrata Pártot és a szakszervezetet a magyar munkások szervezetének ismerte el?

KUNDER: Én elismertem és mindig velük is tárgyaltam mint kereskedelmi miniszter.

FALUDI NÉPBÍRÓ: Akkor miért mondotta 1943. december 14-én az országgyűlés ülésén a következőt: „Mind a magam, mind Imrédy Béla képviselőtársam nevében leszögezem, hogy a Magyarországi Szociáldemokrata Pártnak és a szakszervezeteknek elvi okoknál fogva nem válaszolunk, mert ebben a társaságban az Internacionálé képviselőit látjuk és nem a magyar munkások szervezetét.” – Mondotta, igen vagy nem?

KUNDER: El fogom mondani a körülményeit. Mondottam, éspedig a következő körülmények között. Én akkor tartottam – mindenkor csak gazdasági témákról beszéltem – egy gazdasági tárgyú beszédet a képviselőházban. Ezt megelőzőleg egy szociáldemokrata képviselő Imrédy Bélát megtámadta,³⁵⁹ és Imrédy Béla megkért engem, hogy miután én következem szólásra, válaszoljak. Méltóztassék elolvasni a beszéd további részeit, rögtön méltóztatik látni, hogy ennek a kitérésnek semmi összefüggése nincsen a beszéd további részével. Imrédy Béla megkért engem arra, hogy az általa megírt papírról olvassam fel ezt a mondatot, miután technikailag csak így volt lehetséges. Benne is van, hogy Imrédy Béla nevében.

FALUDI NÉPBÍRÓ: Ön a háborúról is mondott valamit ebben a beszédben.

KUNDER: Ezt mind Imrédy Bélának tettem meg, miután technikailag én következtem szólásra. Méltóztassék a beszéd további részét elolvasni, azonnal áttérek a saját témámra.

ELNÖK: Hogy Önnek is eleget tegyek, ismertetem a következő bekezdést: „Nem hiszem, hogy megcáfolnának a szakszervezetek, ha annak a nézetemnek adok kifejezést, hogy a szakszervezetekben aligha világosítják fel a tagokat arról, hogy a most folyó háború a mi háborúnk, hogy ennek nagy szövetségesünk oldalán való megnyerése milyen nagy érdeke az országnak.”

KUNDER: Ez mind ehhez a deklarációhoz tartozott.

ELNÖK: Egyébként ez nem is vád tárgya különösebben. Mi tudomásul vesszük.

FALUDI NÉPBÍRÓ: Március 22-én, a Sztójay-kormány első minisztertanácsán Ön milyen javaslatokat tett?

KUNDER: Március 22-én?

FALUDI NÉPBÍRÓ: Az első minisztertanácson.

KUNDER: Én semmiféle javaslatot nem tettem.

---

³⁵⁹ Elírás a jegyzőkönyvben. Kunder 1943. december 10-én szólalt fel a képviselőházban. Az eredeti képviselőházi jegyzőkönyvben a szociáldemokrata pártot nem „társaságnak”, hanem „kifejezésnek” nevezte, és leszögezte, hogy csak azért adnak az MSZDP-nek most választ, „mert ez a magyar bányamunkást érdekelheti”. A vitát a Magyarországi Bánya- és Kohómunkások Országos Szövetsége elnöke robbantotta ki azzal, hogy Imrédy Bélához 1943. december 4-én levelet intézett, ebben magyarázatot kért tőle november 30-i képviselőházi beszéde azon kitételéről, melyben a termelésben mutatkozó fennakadásokért a szakszervezetet tette felelőssé. A szakszervezet vezetőjének – tehát nem az MSZDP egyik parlamenti képviselőjének – válaszolt Kunder Imrédy nevében. KN 1939–1944. XIX. k. 7–9. (1943. december 10.)

FALUDI NÉPBÍRÓ: Nem javasolta akkor, hogy különböző személyek ne járhassanak személyvonatokon, gyorsvonatokon? Ezt a javaslatot nem tette?

KUNDER: Nem.

FALUDI NÉPBÍRÓ: Ki tette ezt a javaslatot?

KUNDER: A közlekedési korlátozásra vonatkozó javaslat később, a többi zsidórendelettel lett előterjesztve.

FALUDI NÉPBÍRÓ: Mikor?

KUNDER: A minisztertanácson március utolsó napjaiban.

FALUDI NÉPBÍRÓ: Mikor volt az első minisztertanács?

KUNDER: 22-én lehetett egy formai minisztertanács, amikor konkrét ügyekről egyáltalán nem volt szó.

FALUDI NÉPBÍRÓ: De minden miniszter felszólalt azon a minisztertanácson, köztük Ön is. Javaslatokat is tett?

KUNDER: Az első minisztertanácson, Sztójay miniszterelnök jelentette be azt, hogy Kaltenbrunner német SS-tábornokkal való tárgyalásai alapján mik lennének azok a rendelkezések, amelyek a zsidókkal szemben végrehajtandók. Akkor még egyes szakminiszterek javaslatokat nem tettek, mert hiszen először általában kellett tisztázni azokat a szempontokat, amelyeket a németek kívánnak tőlünk, és a mi javaslatunk egy későbbi minisztertanácson került konkrét rendeletek formájában benyújtásra. [...]

[A továbbiakban Hegedűs népbíró az 1944-es, Németországba irányuló export mennyiségéről, Szabó népbíró pedig a Külkereskedelmi Hivatalnál alkalmazott zsidó tisztviselőkről kérdezte Kundert.]

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Önök sorozatos gazdasági minisztertanácsokat tartottak. Kik voltak ezeken a minisztertanácsokon jelen?

KUNDER: A gazdasági miniszterek: a pénzügyminiszter, a földművelésügyi miniszter, a kereskedelmi miniszter és az iparügyi miniszter.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Név szerint?

KUNDER: Név szerint Reményi-Schneller Lajos, Szász Lajos, Jurcsek Béla és saját magam.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Ezeken mik kerültek tárgyalásra?

KUNDER: Folyó gazdasági problémák.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Közelebbről tessék meghatározni, hogy mik voltak azok a gazdasági problémák?

KUNDER: Például az árkérdés.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: A németekkel kapcsolatban gondolom.

KUNDER: A németekkel kapcsolatosan a legkevesebbet tárgyaltunk. [...]

[A továbbiakban Óhidy néppügyész a német–magyar gazdasági kapcsolatokról, Marosán politikai ügyész pedig Gömbös Gyula politikájával kapcsolatos álláspontjáról kérdezte Kundert.]

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Két nagyon érdekes számadatot olvasott fel pénteki tanúvallomásában. Valóban bebizonyítja, hogy maga mindent elkövetett, hogy a magyar gazdasági érdekeket megvédje a németekkel szemben. Valójában így van.

KUNDER: Így is van.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nem is vonom kétségbe. Azt azonban meg akarom állapítani magáról, hogy maga vagy buta ember – értsünk szót –, vagy nem tudta, hogy mit csinál, mert politikailag támogatni egy rendszert és egy kormányt, de gazdaságilag észrevenni azt, hogy akit támogatok, az engem ki akar használni, azt én józan ésszel nem tudom megérteni. Magát hozza Gömbös Gyula, mondjuk, nem a politikába, hanem a magyar társadalmi életbe. Maga közgazdasági szakember és észreveszi, hogy a németek ki akarnak bennünket használni. De az a Gömbös Gyula hozza magát, aki a Berlin–Róma tengelyt köti össze, tehát kovácsmestere volt annak a politikának, amelynek végső következménye a magyar katasztrófa volt, mert akkor kötötték Magyarországot ehhez a politikai vonalvezetéshez. Maga figyelmezteti a kormányokat arra, hogy olyan gazdasági szerződéseket ne kössünk, mert a németek előbb-utóbb – mondjuk így, pestiesen – csőbe húznak bennünket. Most nem tudok megérteni még valamit, az Imrédy-párti tagságát magának, az Imrédy-féle politikai mozgalomban való aktív részvételét. Tudna-e nekem magyarázatot adni, mert most már kíváncsiak vagyunk a vádlottaknál arra, hogy lelkileg hová tartoztak ezek az emberek egyáltalán. Meg akarjuk fejteni ennek a szörnyű tragédiának a titkát. Maga egy értelmesen beszélő, világosan gondolkodó gazdasági szakember. Nagyon jól tudja, hogy a gazdasági életet nem lehet olyan egyszerűen elválasztani a politikai élettől. Hogy futotta meg maga Gömböstől ezt a pályát a Sztójay-kormányban való miniszterségig lelkileg, politikailag?

KUNDER: Én voltam bátor a pénteki tárgyaláson előadni azt, hogy irataim között szerepel az a két bizalmas emlékirat, amelyet személyesen készítettem 1937 novemberében Darányi Kálmánnak és 1938 augusztusában Imrédy Bélának a Hitlerrel tett látogatása alkalmából.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Rendben van, ezzel győzött meg. [...]

[A továbbiakban Marosán politikai ügyész Magyarország német megszállásáról kérdezte Kundert.]

Maga józanul feltételezte, hogy a Sztójay-kormányban maga személy szerint a megszállt Magyarországon tud gazdasági előnyöket szerezni az ország számára, vagy viszsza tudja a németeket tartani attól, hogy ebből az országból kicsavarják azt, ami van?

KUNDER: Szabad ismét számokat idéznem? A behozatal a Sztójay-kormány négy hónapjában április 1-től június *[helyesen: július]* 31-ig a Kállay-kormány ugyanazon

négy hónapjával szemben felemelkedett 227 millió pengőre.³⁶⁰ El lehet képzelni, hogy háborúban, 1944-ben, személyes intervenció, állandó nyomás nélkül a behozatal magától felemelkedik? Én nem vagyok szerénytelen, ha ebben magamnak egy szerény részt vindikálok.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Veesenmayer más háborús bűnösök perében adott tanúvallomásában maga is mondja, hogy az első hetekben és hónapokban nem érték el a szükséges eredményt. De nem gondolja Maga, mint gazdasági szakember és politikus is, hogy a németek megszállása egy nagyobb tervnek az előkészítése volt, amely tervhez Maguk személy szerint hozzájárultak. Nem kellett, hogy Maguk áprilisban vigyene ki ebből az országból valamit, nem kellett májusban vagy júniusban, de nyilván olyan előkészületeket kellett tenni, hogy a háború továbbfolytatására nagyobb gazdasági lehetőségekhez kellett juttatni Németországot. Maga erre nem gondolt?

KUNDER: Az én intencióm, amely engem vezetett, az volt, hogy használjak az országnak, és miután gazdasági vonalon nekem meg voltak a kapcsolataim, ha már belekényszerültem ebbe a kormányba, akkor használni is tudtam valamit az ország javára.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Én most túl krasszul [*durván, nyersen*] fogom a kérdést feltenni. Mi felmegyünk a harmadik emeletre, és én azt mondom: ugorjon ki! Maga kiugrik?

KUNDER: Ha azt mondja, hogy ha nem ugrom ki az ablakon, az ország elpusztul, akkor kiugrom.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Március 19-e után is feltételezte ezt? Kerülhetett az ország rosszabb helyzetbe a németek megszállása következtében?

KUNDER. Kérem, ügyész úr, arról volt szó, hogy egyáltalán egy magyar kormány kifejthet-e működést az ország javainak megmentése érdekében, vagy azt is félretesszük, és teljesen kiszolgáltatjuk az országot a német hatásnak. Erről volt szó akkor, március 19-én. Ha szabad még egy percre visszatérnem a számokra, mert méltóztatott mondanivalót a Gömbös-féle működésemet...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ (Félbeszakítja.): A Gömbös-féle működése csak azért érdekes, mert az itt a kérdés, hogy a vádlottak padján ülő vádlottakat ki hozta a magyar politikába, ahhoz fontos ez, hogy mi megértsük azt, ami ebben az országban történt. Ehhez tudnunk kell, hogy ki honnan jött és hova tartozik. Erről sok mindent pontosan meg tudunk mondani. Az az egyszerű magyar közmondás, hogy madarat a tolláról, embert a politikai barátjáról is meg lehet ítélni, vonatkozik az ön egész társaságára – értjük meg –, tehát magára is. Azért kérdeztem, hogy ki hozta magát a politikába.

ELNÖK: Tessék talán kérdést feltenni, ami a tárgyra tartozik.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Megvallom őszintén, a per politikai háttere az, ami engem, mint politikai ügyészt, érdekel, de nem tudom kihámozni, mert a vádlottak a teljes negáció álláspontjára helyezkednek.

ELNÖK: Talán majd a bizonyítás során sikerül jobban kihozni a politikai hátteret. Tessék talán kérdezni.

---

³⁶⁰ A rendelkezésünkre álló adatok nem támasztják alá Kunder állítását. Magyarország kivitele a megszállás után óriási mértékben növekedett, a behozatal ugyanakkor minden fontosabb termék és termék esetében csökkent. Erről bővebben lásd a III. fejezet, 16–19. sz. dokumentum.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ (Vádlotthoz.): Volna egy kérdésem, éspedig a következő: Maga azt mondta, hogy senki sem tudta azt, hogy a németek milyen szándékokkal és intenciókkal jönnek ide. Ez a célzás a deportálásokra vonatkozik?

KUNDER: Nem, kérem szépen, ezt senki sem tudta közölni. Május vége felé volt, amikor az első deportálásokat megindították.³⁶¹

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Álljunk meg egy pillanatra. Nem az az érdekes, ami azután történt. A magyar kormányban volt 12, 13 vagy 14 miniszter...

KUNDER: Akkor csak kilenc volt.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Volt kilenc miniszter, de a hozzájuk csapott államtitkárokkal együtt senki sem tudta, hogy a németek bejövetele Magyarországra azt jelenti, hogy összeszedik a baloldali elemeket, azután összeszedik a zsidókat; most mindegy, hogy deportálják, vagy elcipelik őket, de ezt senki sem tudta maguk közül?

KUNDER: Hogy a baloldali politikusokat összeszedik, az már bekövetkezett, mielőtt a kormány megalakult volna, arról tehát tudomással bírtunk.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Most nem arról van szó, hogy amikor bekövetkezett, tudtak róla. Amikor bejöttek a németek, Önök nem tudták, hogy ilyen lépések következnek jobbra és balra, zsidók felé és a többiek felé?

KUNDER: Legyen szabad az ügyész úrnak azt hangsúlyoznom, hogy a magyar kormány megalakulása [jó] egynéhány baloldali politikus és képviselőt mentett meg attól, hogy elpusztuljon Németországban. Malasitsot például a magyar kormány intervenciója hozta vissza.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Igen, viszont már mondtam, hogy Kabókot, Karácsonyt és a többieket az a társaság végezte ki, amelyet Szász Lajos kiszolgált: Szálasiék.

KUNDER: Ne méltóztassék a terhemre írni.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nem erről van szó. A kérdést úgy tettem fel, hogy maguk valójában nem tudták elképzelni, hogy a németek bejövetele ezzel jár?

KUNDER: Ügyész úr ...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Igen vagy nem?

KUNDER: Hogy a többiek mit tudtak, azt én nem tudom megmondani, én a magam részéről azt mondhatom, amit én gondoltam. Én azzal számoltam, amit megmondtam az első minisztertanácson, hogy gazdaságilag roppant súlyos helyzet elé fogunk kerülni. Hála Istennek, ez a jegyzőkönyvben benne van, és ez engem teljesen igazol. Engem a politikai rész nem érdekel.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Maga nem ismerte a németek megszállását Szerbiában, Lengyelországban, Csehszlovákiában, Ausztriában, Romániában, Bulgáriában, Franciaországban, Dániában és Norvégiában?³⁶²

---

³⁶¹ A magyarországi zsidók tömeges deportálása 1944. május 15-én kezdődött.

³⁶² Marosán kérdésében több tárgyi tévedés is van. Bulgária és Románia nem került német megszállás alá a második világháború idején, Németország szövetségesei voltak. Ausztria 1938 márciusától a Német Birodalom része volt, a csehszlovák állam megszűnt, 1939 márciusában, helyén szervezték meg a Cseh-Morva Protektorátust és Szlovákiát, Dániában 1940 tavasza után tovább működött a parlament, a norvég és francia kollaboráns kormány viszonylagos önállóságot élvezett.

KUNDER: Kérem, ügyész úr, méltóztassék nekem azt koncedálni, hogy engem a politika nem érdekelt. [...]

[A továbbiakban Marosán Kundert a németek megszállási politikájáról kérdezte.]

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Felteszem a kérdést Magának, aki katona is volt: előfordulhatott-e Magyarországon, hogy egy csendőr őrmester vagy egy csendőr alhadnagy vagy egy katona vagy akárki, egy alantas a saját szakállára akciót kezdeményezzen az ország bármely pontján, mielőtt erre felsőbb helyről utasítást kapott? Előfordult ez Magyarországon?

KUNDER: Itt sem az fordult elő. Világosan megállapítható a minisztertanácsi jegyzőkönyvekből, ahol fel van sorolva Jaross beszámolója, hogy a hadtestenként való deportálás, ez az egész német katonai akció a kerületi katonai szerveken keresztül történt, nem vármegyénként.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Alá volt rendelve a magyar katonai szervezet a német katonai szervezetnek?

KUNDER: Természetesen.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Ki rendelte alá?

KUNDER: Együtt voltunk háborúban, együtt harcoltunk a németekkel...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Hát 1943-ban is együtt harcoltunk, mégsem avatkozhatott be a német hadsereg az ország belső ügyeibe.

KUNDER: Mindenkor német katonai parancsnok alatt volt a magyar hadsereg.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: De 1944-ben már úgy, hogy bármibe, ami az országban van, teljes apparátusukkal beleavatkozhatnak anélkül, hogy a magyar katonai körök vagy politikai körök hozzájárulnának vagy intézkedést *[helyesen: instrukciót]* adnának.

KUNDER: A keleti részeken ekkor a front közeledett a Kárpátokhoz, és a németek természetesen megszállták ezeket a részeket, *[helyesen: elsősorban]* katonai okokból.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Hát reménytelen! Értsük meg: Maguk nem tudnak semmiről, nem vállalnak semmit, egyikük sem, egészen egyszerűen mellébeszélnek a dolognak, hiába teszem fel világosan a kérdést: egy csendőr alhadnagy hozzáfoghat-e a deportáláshoz Magyarországon anélkül, hogy a csendőrség felügyelője utasítást adna neki, amely csendőrség felügyelője a magyar kormánytól kell, hogy utasítást kapjon?

KUNDER: Itt van, kérem, a különbség, ügyész úr...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ (Félbeszakítja.): Tehát a kormány tagjai, a miniszterek nem tudták ezt, nem adtak ki utasítást, mégis csinálták ezt az országban.

KUNDER: Ügyész úr, méltóztassék meghallgatni. Éppen itt van a különbség, hogy a csendőrség mint karhatalmi szervezet vett részt a deportálásban, mint karhatalmi szervezet az utasításait katonai oldalról kapta, a magyar kormány, mint politikai szerv ebben semmiféle utasítást nem adott.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: A csendőrség *[a]* katonák alá volt rendelve, nem a belügyminisztérium alá?

KUNDER: Ebben a vonatkozásban a kerületi katonai parancsnokságoknak volt alárendelve. A katonaság minden karhatalommal rendelkezik.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Rendben van, de akkor melyik magyar katonatiszt felel ezért, ha már Jaross és Maga és a többiek nem felelnek?

KUNDER: Nem tudom.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Maga katonatiszt volt, Maga ismerte a rendfokozatokat és a katonai beosztásokat; ki az a katonatiszt, aki utasítást adott, hogy tessék csinálni, tessék a németeknek rendelkezésre állni?

KUNDER: Én erről a kérdésről annyit tudok, hogy a minisztertanácson ez elhangzott és szóbeszéd tárgyát képezte. Én azt hiszem, ezen a minisztertanácson nem vettem részt. Ne méltóztassék azt mondani, hogy mellébeszélék...

ELNÖK: Ilyen megjegyzésekre ne nyilatkozzék, csak kérdésekre feleljen.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Mi mindig tudtuk, hogy mi történik a németek ittléte alatt, tudtuk, hogy kit visznek el, hová viszik, és a magyar kormány egyetlen tagja sem tudta. Ezt nem értem. Nincs több kérdésem.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Még egy kérdésem van: Veessenmayert mikor ismerte meg?

KUNDER: Úgy emlékszem, 1941-ben ismertem meg Veessenmayert, amikor ő a Standard Villamossági Rt. részéről...

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ (Félbeszakítja.): 1943-ban a Szentirmay-féle megbeszélésen Veessenmayerrel ott volt?

KUNDER: Szentirmaynál jelen voltam, amikor Veessenmayer meg volt híva vacsorára.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Ki volt még ott jelen?

KUNDER: Ott volt Imrédy Béla, Rátz Jenő; ha jól emlékszem, ott volt Ruszkay Jenő, ott volt egy Walton Gusztáv [*helyesen: Walton Ágoston*] nevű ügyvéd...

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Jó. Miről volt szó?

KUNDER: A vacsora alatt általános kérdésekről beszéltünk. A vacsora után egy kör alakult, ahol Veessenmayer arról panaszkodott, hogy az ő megítélése szerint a magyar viszonyok nem úgy alakulnak, mint ahogyan a szövetségi politika megkívánná, és azt a kérdést vetette fel, nem volna-e itt valami szükség arra, hogy különösképpen a zsidók befolyása az országban kikapcsoltatván, a magyar politikai vonal a németekhez alkalmazkodjék. Igen kellemetlen kérdés volt ez, amelyet ő felvetett, és Imrédy Béla válaszolt rá elsőnek.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Ön mit válaszolt erre?

KUNDER: Imrédy Béla azt mondta...³⁶³

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Ön mit válaszolt?

KUNDER: Én nem vettem részt a tárgyaláson.

---

³⁶³ Imrédy Béla ezen a vacsorán elsősorban azt hangsúlyozta, hogy bármiféle politikai irányváltás Magyarországon csak a kormányzó beleegyezésével, sőt aktív részvételével képzelhető el. Imrédy óva intette Veessenmayert bármiféle „kényszerítő lépés” megtételétől. Erről részletesen lásd *Imrédy Béla a vádlottak padján*, 219–220.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: A megbeszélésen sem?

KUNDER: Egy szót nem szóltam.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Köszönöm, nincs több kérdésem. [...]

[A továbbiakban Marosán politikai ügyész a Szentirmay-féle vacsoráról és Veessenmayerrel való kapcsolatáról kérdezte Kunder.]

ELNÖK: Először talán Kunder védője kérdezzen.

KAHÁN VÉDŐ: Nekem nincs kérdésem.

KÁLDI VÉDŐ (Vádlotthoz): Ismeri a Weiss Manfréd-ügyet?

KUNDER: Ismerem.

KÁLDI VÉDŐ: Akkor azt tessék megmondani röviden, hogy mi volt ez a Weiss Manfréd-ügy, azután a második kérdésem ezzel kapcsolatban az, mi volt ebben Reményi-Schneller III. r. vádlottnak a szerepe, hogyan akadályozta ő meg ezt a Weiss Manfréd-ügyet? Ha tetszik tudni, jó, ha nem, akkor ne tessék válaszolni.

KUNDER: Lényegében arról volt szó, hogy a németek a kormány tudta nélkül – mi ezt az utolsó órákban tudtuk meg – megvásárolták a Weiss Manfréd részvénytársaságnak keresztény kézen lévő részvény-érdekeltségét, pontosan 51%-ot. Ha jól emlékszem, a Weiss Manfréd, a Kornfeld, a Chorin és a Mauthner családoknak minden vagyona benne volt ebben a Labor Rt.-ben. Amikor erről értesültünk, akkor a magyar kormányon belül Reményi-Schneller Lajos és Imrédy Béla vette kezébe ennek az ügynek a letárgyalását, és hosszas tárgyalásokon próbálták ezt a dolgot a németek önkénye ellenére a régi állapotába visszaterelni. Ha jól emlékszem, egy megbeszélés volt kilátásba helyezve Imrédy Béla részéről Himmlernél, amennyiben a kérdést a legfelső SS-vezetővel kellett volna tisztázni, ez azután elhúzódott, elodázódott; végül is Reményi-Schneller volt az, aki tovább maradván bent a kormányban, a magyar szempontokat képviselte, de utána magam kiválván a kormányból, nem tudom, milyen eredménnyel.

ELNÖK: Szóval nem tudja, hogy milyen eredménnyel, csak arról tud, hogy ő folytatott tárgyalásokat?

KUNDER: Igen. Mindent elkövetett, hogy a régi állapot legyen.

KÁLDI VÉDŐ: Nincs több kérdésem.

BÁRDOLY VÉDŐ: Egy kérdésem van: a minisztertanácsnak mikor jutottak tudomására a deportálással kapcsolatos atrocitások?

KUNDER: Június közepén volt.

BÁRDOLY VÉDŐ: 1944. július közepén?

KUNDER: Júniusban, mert hiszen körülbelül június közepén volt Baky és Endre ebben az ügyben a minisztertanácsra kihallgatásra rendelve *[helyesen: június 21.]*.

BÁRDOLY VÉDŐ: Nekem a nap is igen fontos volna.

KUNDER: Én ezt nem tudom megmondani. Ez körülbelül két évvel ezelőtt volt; ki tud ma egy napra visszaemlékezni?

BÁRDOLY VÉDŐ: Akkor talán így kérdzem: június 10-én volt egy minisztertanács, ahol Baky és Endre jelen volt?

KUNDER: Ott nem voltam jelen.

BÁRDOLY VÉDŐ: Az atrocitások ekkor jutottak tudomásukra?

KUNDER: Amikor az atrocitások tudomásunkra jutottak, akkor a miniszterelnök Bakyt és Endrét a minisztertanácsra felrendelte.

BÁRDOLY VÉDŐ: Akkor jutott tudomásukra?

KUNDER: Azt megelőzőleg jutott tudomásunkra és akkor rendelte fel.

ELNÖK: Van még kérdés? (Nincs.) – A bíróság eredetileg úgy tervezte, hogy a vádlottak kihallgatása után közvetlenül a bizonyítási indítványok előterjesztésére kerül a sor és utána a határozathozatalra. A bíróság azonban majd Lakatos Géza volt miniszterelnök tanúkénti kihallgatása után fogja engedélyezni a bizonyítási indítványok előterjesztését, tekintettel arra, hogy a tanú bejelentette, hogy betegen jött el, és kérte, hogy ne várokozzék soká. Így tehát kissé módosul a tárgyalási menetrendünk. A bíróság megkezdi a bizonyítás felvételét és első tanúként Lakatos Géza volt miniszterelnököt hallgatja ki. Kérem a tanút beszólítani.

LAKATOS GÉZA TANÚKIHALLGATÁSA

(Lakatos Géza tanú a bírói emelvény elé lép, és törvényes figyelmeztetés után elnöki kérésre előadja, hogy 56 éves, budapesti születésű lakos, nős szolgálaton kívüli vezér ezredes, nyugalmazott miniszterelnök, érdektelen.)

ELNÖK (Tanúhoz.): Két kérdésre vonatkozóan rendelte el a bíróság az Ön kihallgatását. Az egyik a Nemzeti Szövetség problémája, amelyre vonatkozólag egy másik ügyben már méltóztatott vallomást tenni,³⁶⁴ de azt a bíróság hivatalból nem veheti figyelembe, csak ha nem állna rendelkezésére szóbeli vallomás. Tessék röviden megvilágítani a Nemzeti Szövetség létrejöttének körülményeit, azt a gondolatot, amely létrehozta, azt a célt, amellyel működött, vagy pedig ha nem az elsődleges cél volt a köztudatban lévő cél, hogyan lett azzá a Nemzeti Szövetség célja, amivé lett?

LAKATOS: A Nemzeti Szövetség megalakulásáról október 4-én szereztem tudomást, azonban még meglehetősen bizonytalan körvonalakban. Október 4-én az esti órákban felkerestek engem a Magyar Élet Pártja vezető képviselői, és arról tájékoztattak, hogy a nyilas pártnak sikerült volna a MÉP tagjaiból elég szép tömeget áthívni egy külön tömörülésre. Akkor még a Nemzeti Szövetség megjelölés, mint olyan, nem is szerepelt. Én megkérdeztem ezeket az urakat, hogy ez milyen célt szolgál. Ők maguk sem tudták pontosan megjelölni, én azonban gyanítottam, és már akkor szemrehányást tettem nekik, hogy mi célból adhattak ehhez segédkezet, mert feltevésem szerint ez a tömörülés

---

³⁶⁴ Lakatos Gézát Szálasi Ferenc és bűntársai perében 1946. február 19-én hallgatták ki. Tanúvallomásában részletesen szolt a Törvényhozók Nemzeti Szövetségéről. Erről részletesen lásd *A Szálasi per*, 496–503.

a kormányzó és a kormány elleni célra alakult meg. Feltevésemet kiegészítette egy mellékkörülmény. Egy ízben, még a kormánynak a parlamentben történt bemutatkozása előtt, egy klubösszejevetelen, ahol én külön-külön az országgyűlés felsőházának és képviselőházának tagjaival megismerkedtem, arra a kérdésre, hogy [a] súlyos és válságos időben, amikor az ország sorsát érintő kérdések kerülnek eldöntésre, az országgyűlés egybehívatik-e vagy nem, én azt a könnyelmű kijelentést tettem, hogy igen, az országgyűlés ebben a tekintetben meg lesz kérdezve. Nekem tehát az volt a feltevésem, hogy ezek a jobboldali képviselők, főleg a nyilas párttal az élükön, azért akarnak összehozni egy ilyen többséget Nemzeti Szövetség vagy bármilyen más cím alatt, hogy ha az országgyűlés a háború folytatása vagy beszüntetése szempontjából megkérdeztetik, akkor a kormány egy olyan kész többséggel álljon szemben, amely már eleve a háború folytatása mellett dönt. Mondom, ez csak a saját feltevésem volt. Ez volt október 4-én. Nem tudtam, hová fejlődnek a dolgok ennek a tömörülésnek a keretén belül. Másnap délelőtt a MÉP elnökét, gróf Teleki Mihályt magamhoz kérttem és azt a feladatot adtam neki, hogy az ő kötelessége ezt leszerelni, mert ez országos érdekekbe ütközik, és megint csak azt hangoztattam neki, hogy a kormány és a kormányzó elleni éllel való tömörülésről van szó. Azt az utasítást is megadtam neki, hogy ha már aláírásokat gyűjtöttek, az intézőbizottság összeállításában úgy működjék közre, hogy az rajta keresztül az ország érdeke szempontjából irányítható legyen. A benyomásom az, hogy ő elkésett. Aznap vagy másnap felkerestem Tasnádi Nagy András képviselőházi elnököt, akivel azután ebben a tárgykörben egészen szokatlanul éles hangú összetűzésem támadt.

ELNÖK: Ki volt még ott jelen Tasnádi Nagy Andráson kívül?

LAKATOS: Senki. Én egyedül voltam nála.

ELNÖK: Szóval csak ketten voltak?

LAKATOS: Igen, kettesben. Szokatlan éles hangú összetűzés volt, amelyben én nyíltan szemére hánytam, hogy ha a pártok fel is vannak oszlatva és ha az én kormányom úgynevezett apolitikus kormánynak is tekintendő – részben katonakormány, részben hivatalnok-kormány jellegével bír –, akkor is a legkevesebb, amit megtehetett volna a képviselőház elnöke, hogy engem a tömörülésről és annak céljáról értesít. Minekutána ezt nem tette, nyíltan szemére vettem, itt igenis arról van szó, amit az előbb már bátorkodtam megmondani, hogy tudniillik az egész [a] kormány és a kormányzó elleni éllel alakult meg. Összejevelelem Tasnádi Nagy Andrással semmiféle eredménnyel nem végződött. Otthagytam és vártam a fejleményeket. Egy hét múlva, október 12-én beállított hozzám a miniszterelnökségre a már megalakult Nemzeti Szövetség tizenkét tagja.

ELNÖK: Ez 12-én volt?

LAKATOS: 12-én este fél nyolc órakor. A következő urakra tudok visszaemlékezni. Ott volt a Nemzeti Szövetség elnöke, Szász Lajos, aztán Rajniss Ferenc, Jaross Andor, Rátz Jenő, Huszovszky Lajos, Oláh György, Vajna Gábor, Kolosváry-Borcsa Mihály és Szöllősi Jenő. Ez összesen kilenc, tizenketten voltak, de a többi három névre nem emlékszem. Az urakat a minisztertanácsi szobában fogadtam, leültem és megkérdeztem, hogy miről van szó. A Nemzeti Szövetség elnökeként szereplő Szász Lajos vette át a szót, és tájékoztatott arról, hogy a Nemzeti Szövetség megjelölése, címe alatt

tömörülés alakult az országgyűlés képviselőházának tagjaiból, amelynek célja a háború erőteljesebb folytatása, a háborúba még be nem állított erők totális igénybevétele, ami mögött most már egészen világosan azt a célt láttam, amelyre az előbb bátorkodtam célozni. Szász Lajos azután célzott arra, hogy bizonyos kiugrási tervek híre szállingózik a Várból, amire egy kézfeltartással leállítottam, és a következőket mondtam: Szeretném tudni, mi célból kellett ennek a tömörülésnek nemcsak a kormány tudta nélkül, hanem egyenesen a kormány háta mögött megalakulnia, mert az egészből azt látom, hogy ez a kormányzó és a kormány elleni céllal hozatott létre. – Amikor azután a háború folytatásának célját tüzetesebben megjelölték, azt mondtam, nagyon szép lehet a célkitűzés, kérdezem azonban, hadsereg és fegyver nélkül, valamint a német támogatás nélkül, amelyre vonatkozólag csak üres ígéreteket kaptunk, hogyan tudják a háborút tovább folytatni, akármilyen szép szölamokba lefektetett írásbeli elvek alapján is. Azt hiszem, ebből nyíltan kiviláglott a kormány célja, illetve burkolt feladata, hiszen ezt csak a vak nem érthette meg. Erre Szász Lajos elnök átadta a szót Rajniss Ferencnek, aki egy írásba foglalt szöveget olvasott fel. Ez a szöveg még pontosabban körvonalazta ugyanazt, majd Jaross Andor vette át a szót, és ismertette előttem a jobboldali pártok tömörülését és a jobboldali ideológiákat, mint amelyek egyedül alkalmasak arra, hogy a háborút erőteljesen folytassuk és itt éppen erről van szó.

Természetes, hogy a kormány eddigi magatartásához híven, a titoktartás érdekében nem lehetett színt vallanom.³⁶⁵ Hogy ne egyedül álljak szemben ezzel a gyülekezettel, felkértem az éppen nálam volt Hennyey Gusztáv külügyminisztert, hogy legyen jelen az ülésen, s az ülés kezdete előtt áttelefonáltam Csataj Lajos honvédelmi miniszter úrért is. Ilyenformán az egész hosszú, körülbelül este tízig tartó megbeszélésen a kormányból hárman voltunk jelen. Az urak kérdéseket tettek fel nekem, és ennek keretében főleg két témára került sor. Az egyik Faragho altábornagy kiküldetése Moszkvába. Ezt természetesen élesen tagadásba vettem, mondván, hogy nem tudok róla. Más taktika számomra nem lehetett célravezető. A másik téma Bakay altábornagy elhurcolásának problémája volt. Ezzel kapcsolatban Rajniss olyan adatokat tárt fel előttem, hogy Bakay altábornagy, a budapesti hadtestparancsnok, a jobboldali mozgalom általa letartóztatott vezető embereit kínzóeszközökkel kényszeríti vallomásra, nevezetesen, hogy körmük alá kést, tollat meg tűt szúrnak. Én viszont megemlítettem ezzel szemben, hogy bár bizonyítani nem tudom, de értesüléseim [*szerint Bakay Szilárdot a*] német[ek] erőszakkal hurcolták el. Ekörül folyt a vita. A háború folytatása, vagy nem folytatása kérdésében azután igen hatékonyan, támogatólag szólt közbe Csataj Lajos honvédelmi miniszter és legfőképpen Hennyey Gusztáv külügyminiszter. Este tíz óra felé az egész megbeszélés véget ért.

Az egészről az volt a benyomásom, hogy a hozzám jött urak, tehát a Nemzeti Szövetség tagjai, legalábbis a józanabb belátásúak, a kormánynak, illetve a kormány jelen

---

³⁶⁵ Lakatos ellentmondásba keveredik. Vagy titkolta a kormány valódi szándékait, vagy feltárta kártyáit a Nemzeti Szövetség képviselői előtt. A valóságban 1944. október 12-én semmit sem árult el Szász Lajosék előtt a moszkvai fegyverszüneti tárgyalásokról.

volt három tagjának megnyilatkozása által kissé le voltak hűtve, mert hiszen csaknem bebizonyítva látták azt, hogy mi ezt a háborút egyedül megvívni nem tudjuk. Ez volt az egyetlen, amit legalábbis nyíltan hangoztathattam. Így legalább kevésbé felpaprikáztottan távoztak, mint ahogyan hozzám jöttek. [...]

[A továbbiakban a tanácselnök Lakatost a háborúból való kiugrással kapcsolatos álláspontjáról kérdezte.]

ELNÖK: Még két egészen rövid kérdésem lenne. Az Ön kormányának összeállításakor felmerült-e Kunder neve?

LAKATOS: Nem. Egyáltalán nem.

ELNÖK: Mi volt az oka, hogy Kunder kimaradt a kormányból?

LAKATOS: Név szerint Kunderre vonatkoztatva nem tudom megmondani. Pár szóval azonban meg kell világítanom az akkori kormány egész összehozatalát.

ELNÖK: Igen.

LAKATOS: Én a kormányzótól nagyban-egészében kész listát kaptam. Hogy a kormányzót előrehaladott korára és államfői méltóságára tekintettel mentesítsük az alkudozások terheitől, mert ez nem az ő szerepe, azt javasoltam, mutasson be engem Veessenmayer német követnek és én a többit azzal elintézem. Ez így is történt. Ekkor Veessenmayer konkrét javaslattal jött nekem, s ebben mindenáron biztosítani akarta volna a Sztójay-kormány jellegét, annak célkitűzését, végeredményben tehát a német befolyás további érvényesítését.

ELNÖK: Igen.

LAKATOS: Így egy alkudozás kezdődött meg. Nem tudok visszaemlékezni arra, szerepelt-e Kunder neve. Lehetséges azonban, mert hiszen ha felsorolnám a neveket, amelyeket Veessenmayer [a] kormányomba akart beállítani, nagyon kézenfekvőnek tünnék, hogy esetleg az ő neve is szóba került volna.

ELNÖK: Erre határozottan nem emlékszik?

LAKATOS: Határozottan nem tudok visszaemlékezni.

ELNÖK: Milyen körülmények között került be a kormányba Reményi-Schneller, vagy mi volt az indoka annak, hogy oda bekerült?

LAKATOS: A helyzet az volt, hogy Veessenmayer német követ nálam olyan neveket forszírozott, amelyek a kormányzó által megszabott kormánycélkitűzésnél fogva szóba sem jöhettek. Az új kormány teljes irányváltoztatást jelentett a Sztójay-rendszer után. Veessenmayer olyan neveket ajánlott nekem, mint magát Sztójayt külügyminiszternek. Erre azt mondtam, hogy Sztójay súlyos beteg, hiszen éppen ez teszi szükségessé a kormányváltozást. Ez volt ugyanis a kormányzó által beállított nyílt ürügy a kormányváltozásra. Ekkor ajánlotta nekem külügyminiszternek Bárdossyt, Marosi Mengelét, honvédelmi miniszternek Ruskay Jenőt, iparügyi miniszternek Hellebronthot, munkaügyi miniszternek Endre Lászlót. Az ilyen nevek után világos volt, mit akar ő, és mit akarok én. Mikor már nyolcvan százalékban győzött a magyar álláspont, két ponton semmi szín alatt nem engedett. Az egyik volt Jurcsek minisztersége a földművelési és a közellátási

tárca tekintetében, a másik pedig Reményi-Schneller pénzügyminisztersége. Ezt a két urat tehát arra való tekintettel, hogy mégis egy, a kormányzó intencióinak megfelelő és kifejezetten általa kinevezett magyar kormány jöjjön létre, akceptálnom kellett, és pedig a kormányzó hozzájárulásával.

ELNÖK: Szóval Reményi-Schneller Lajosnak a kormányba való beválasztása nem az Ön intenciója volt?

LAKATOS: Nem. Én őt nem ismertem, és talán a magyar kormányalakítások egész történetében szokatlan jelenség, hogy öt perccel az eskütétel előtt mutatkoztunk be egymásnak. A felkérést is kénytelen voltam az utolsó percben telefonon intézni, amikor láttam, hogy másképpen nem megy a dolog.

ELNÖK: Ő ugyanis végig azzal védekezik, hogy valamennyi kormányban való részvétele – a kormányzó kifejezett kívánalmán kívül – szakember voltának köszönhető.

LAKATOS: Ezt tagadhatatlanul magam is alá tudom támasztani, mert amikor láttam Veessenmayernek ezt az egészen görcsös és merev ragaszkodását, azzal nyugtattam meg magam, hogy szakembert kapok a pénzügyi tárca élére, s a többit majd azután elintézzük.

ELNÖK: Milyen volt Reményi-Schneller viselkedése a kormány működésének ideje alatt?

LAKATOS (Gondolkozik.)

ELNÖK: Talán úgy teszem fel a kérdést egyszerűen...

LAKATOS: Kérem szépen.

ELNÖK: ...hogyan ha annak tudatában lett volna akkor, amikor a kormányt megalakította, amit *[később a]* miniszterelnöksége alatt tapasztalt vezérezredes úr, bevette volna-e kabinetjébe Reményi-Schnellert, igen vagy nem?

LAKATOS: Ennek az adatnak birtokában léte nélkül sem vettem volna be, ha ment volna a dolog, hiszen fel volt kérve Csizik Béla államtitkár erre a szerepre, ő azonban kitért. Azt hiszem, ezt a kérdést így röviden megválaszoltam. A kormány működésének ideje alatt semmiféle nagyobb differenciám nem támadt vele. Két elvi kérdés mégis felmerült, és ezeket elő kell adnom. Az egyik az volt, amiről kormányra lépésemkor megdöbbenéssel értesültem, mert nem is tudtam róla. Ez okozta közöttünk az egyetlen differenciát. Ez a kérdés a német megszálló csapatok költségeinek Magyarország által való viselése volt. Az akkor 200 millió pengőt tett ki, ami abban az időben nagy pénzt jelentett. Ebben a tekintetben még az előd-kormány kötötte a megállapodást a németekkel. Én ezt a számot megdöbbenve hallottam tőle, amikor a Boden nevű német gazdasági szakminiszter azt forszirozta Reményi-Schnelleren keresztül, hogy ezt a 200 milliót emeljük fel 300 millió pengőre. Erre a minisztertanácson kereken kijelentettem, hogy amíg én itt ülök, nemcsak hozzájárulásomat nem adom ehhez, hanem erről egyáltalán még tárgyalni sem vagyok hajlandó.³⁶⁶ A másik nehézség a következő volt.

---

³⁶⁶ A fennmaradt minisztertanácsi jegyzőkönyvekben nincs nyoma Lakatos ilyen jellegű tiltakozásának.

Az első héten célkitűzéseim közé iktattam, illetve tárgysorozatra vettem a munkások és kistisztviselők fizetésének feljavítását. Főleg a hadimunkások, tehát a hadiipar munkásai igen alacsony fizetés mellett voltak kénytelenek részben a honvédelmi törvény [1939. II. tc.] alapján munkájukat ellátni, de a kistisztviselők is kezdtek már nyomorogni. Amikor én ezt programba vettem, és az úgy szóba került a minisztertanácson, láttam a pénzügyminiszter [Reményi-Schneller Lajos] részéről a nehézségeket, aki emlékezetem szerint egy havi 120 millió pengős szubvenciót is nehezen akart az iparügyi miniszter [Gyulay Tibor] rendelkezésére bocsátani, hogy némileg könnyítsék a gyárak és vállalatok terheit, de ez mégis keresztülment.³⁶⁷ Nagyobb differenciám azonban vele egyáltalán nem volt. Én a szakembert láttam benne.

ELNÖK: Tud arról esetleg tanú úr, hogy Reményi-Schnellernek német összeköttetései lettek volna?

LAKATOS: Erről nem tudok semmit.

ELNÖK: Nem hivatalos német összeköttetései?

LAKATOS: Erről nem tudok semmit. A másik úrnak, Jurcseknek igen. Reményi-Schnellernél azonban nem tudom.

ELNÖK: Reményi-Schnellerről tehát nem tudja?

LAKATOS: Reményi-Schnellerről semmi pozitívumot nem tudok.

ELNÖK: Szász Lajos!

SZÁSZ (Feláll.)

ELNÖK: Nyilatkozzék arról, amit a Nemzeti Szövetséggel kapcsolatban a tanú úr elmondott.

SZÁSZ: Nem tudom, emlékszik-e tanú úr arra, hogy amikor én a háború folytatása...

ELNÖK (Félbeszakítja.): Egyelőre ne kérdést tegyen, csak arról nyilatkozzék, megfelel-e a valóságnak, igen vagy sem.

SZÁSZ: Általában így van, de ha emlékeztetem tanú urat egy kis részletre, akkor talán fog rá emlékezni...

ELNÖK: Tessék.

SZÁSZ: Amikor a háború folytatásáról szólottam, kifejezésre juttattam azt, hogy a kormánynak a parlamentben meghirdetett programjához képest a háború folytatásáról van szó.

LAKATOS: Hogyne.

SZÁSZ: A másik pedig, amire talán szintén méltóztatik emlékezni, hogy jövetelünk célját abban állapítottam meg, hogy felajánlottam a képviselőház többségét képező Nemzeti Szövetség támogatását a kormány részére, és kértem, méltóztassék tájékoztatni, milyen irányban állhatunk rendelkezésre.

LAKATOS: Igen.

SZÁSZ: Ezután következett az, hogy akiknek német összeköttetései vannak, használják fel azt arra, hogy a németek hadosztályokat adjanak Magyarországnak védelmére.

LAKATOS: Lehetséges. Lehet, hogy így volt. [...]

---

³⁶⁷ A fennmaradt minisztertanácsi jegyzőkönyvekben nincs nyoma ilyen jellegű napirendnek.

[A továbbiakban Szász és Reményi-Schneller a Nemzeti Szövetség programjával kapcsolatos kérdéseket tett föl Lakatosnak.]

ELNÖK: Van kérdés a népbíró urak részéről?

HIERONYMI NÉPBÍRÓ: Azt legyen kedves megmondani, amikor a kormányzó úr megbízta Önt a kormányalakítással, hangoztatott-e valamilyen véleményt a Sztójay-kormányról, és mi volt ez a vélemény.

LAKATOS: Hogyne. Engem a kormányzó összesen három ízben bízott meg kormányalakítással, de az első kettő sikertelenül végződött. Már az első megbízatáskor megemlítette nekem, hogy a németek által ráoktrojált Sztójay-kormánytól mindenképpen szabadulni óhajt. A végleges kormánycélkitűzésben tüzetesen meg volt jelölve az is, hogy milyen célból alakítsak kormányt. Ezt három mondatban tudom összefoglalni. Első volt szuverenitásunk lehető visszaállítása, második a zsidóüldözések azonnali beszüntetése, harmadik pedig a háborúból való kiugrás előkészítése, majd kellő pillanatban való végrehajtása. Én mindhárom feltételt maradéktalanul vállaltam. Ebben a tényben magában élesen kifejezésre jut a Sztójay-kormány célkitűzése is, és az enyém is.

DR. HEVES NÉPBÍRÓ: A Szálasi-ügy folyamán Ön egy nyilatkozatot tett, amely szerint Sztójay bizonyos megegyezést létesített a németekkel a deportálás kérdésében.³⁶⁸

LAKATOS: Hogyne. Ez egy írásbeli megállapodás volt, amely mindjárt kormányra lépésem első napjaiban, talán első hetében kezembe jutott. Ebben arról volt szó, hogy bár a zsidók külföldre való deportálása beszünttetett, a még Budapesten együtt lévő – úgy emlékszem – 220 000 zsidó a fővárosból a vidékre telepítesék ki. Ez megállapodás volt a német birodalmi kormány és az én előd-kormányom között. [...]

[A továbbiakban Marosán politikai ügyész a MÉP képviselőinek politikai álláspontjáról, a Szálasi-kormány megalakulásának körülményeiről kérdezte Lakatos, illetve Szásznak a Nemzeti Szövetség programjával kapcsolatban tett fel kérdéseket.]

FEKETE VÉDŐ (Lakatos felé.): Mikor kapott Ön először megbízást, vagy mikor merült fel először annak lehetősége, hogy kormányt alakít? Méltóztatott mondani, hogy ez háromszor történt.

LAKATOS: Kettő eredménytelen volt, a harmadik a valódi kormányalakítás. Először 1944. március 31-én egy kormányzói kihallgatás alkalmával kaptam azt a figyelmeztetést, hogy vidéki szabadságomról a kormányzó egy szép nap fel fog rendelni és ki fog nevezni miniszterelnökké.³⁶⁹ Ez volt a legelső megnyilatkozás, ez azonban még nem kormányalakításra való megbízás. Így amikor 1944. július 7-én

³⁶⁸ Mind Heves népbíró, mind Lakatos Géza rosszul emlékszik. Ilyen tartalmú kijelentést Lakatos a Szálasi-perben tanúkénti kihallgatása során nem tett.

³⁶⁹ Lakatos a Szálasi-perben tett tanúvallomása során, valamint emlékirataiban egybehangzóan úgy emlékezett, hogy 1944. május 26-ig harctéri szolgálatot teljesített, és csak ezek után fogadta őt Horthy kormányzó. Május 26. után vidéki birtokán tartózkodott.

megkaptam a kabinetirodából távirati felrendelésemet, már sejtettem, hogy miről van szó. Tíz napra rá, július 17-18-án történt a második megbízás.

FEKETE VÉDŐ: Tudja-e Ön, hogy ebben a kormányalakításban és megbízásban szerepet játszott az is, hogy Sztójay súlyosan beteg volt?

LAKATOS: Ez csak a harmadik megbízatásnál merült fel, mert az első kettő alkalomával Sztójay nem is volt tudtommal beteg.

FEKETE VÉDŐ: Látott-e Ön a Sztójay-kormány alatt különösebb erőfeszítést katonai téren a háború folytatása tekintetében, vagy pedig nem látott ilyet az előző kormányokkal szemben?

LAKATOS: Vidéken tartózkodtam szabadságon, egy félreeső gazdaságban. Biztos tudomást szereztem azonban arról, hogy időközben, tehát a május 31-től augusztus végéig eltelt három hónap alatt hány hadosztályt küldtek ki a harctérre. Láttam, hogy tulajdonképpen minden, még rendelkezésre állt és mozgósítható magyar erő ebben az időszakban kikerült a harctérre.

FEKETE VÉDŐ: Hány hadosztály lehetett az, amit Sztójay kiküldött, és milyen időponttól kezdődően?

LAKATOS: Pontosan megmondom. 1944. április 5-én neveztek ki az 1. hadsereg parancsnokává,³⁷⁰ amely a Kárpátok előterében gyülekezett. Ez a hadsereg öt seregtestből állt. Ahogy kikerültem a harctérre a Budapesten kapott parancs alapján, legnagyobb meglepetésemre azt az intézkedést kaptam a németektől, hogy azonnal hozassam ki Magyarországból még a 20., 25. és 27. hadosztályokat. Erre azt válaszoltam, hogy ez nem az én hatáskörömbe tartozik, hanem a vezérkar főnöke [*Vörös János*] dönt, én csak a kint lévők felett rendelkezem, a hátszágban nekem rendelkezési jogom nincs. Még aznap egy repülőfutárral küldött bizalmas jelentést terjesztettem a vezérkar főnökéhez [*Vörös János*], amelynek lényege az volt, hogy azt a három hadosztályt semmi szín alatt ne hozzák ki, mert nekem nincs rá szükségem. Talán köztudomású, hogy minden hadvezérnek az erőgyarapítás a legfőbb érdeke, azonban ebben veszélyt láttam. Arra gondoltam, hogy ha majd akárki ellen a magyar föld megvédéséről lesz szó, akkor majd hiányzani fognak ezek az erők. Jelentésemre a mai napig nem kaptam választ. A három hadosztály kigurult. Május 31-én jöttem haza a harcterről, akkor jelentkeztem kihallgatásra a kormányzónál. Ettől az időponttól augusztus végéig kiment még négy hadosztály, nevezetesen a 6., 8., 10. és 13. gyaloghadosztályok. Ezek három gyalogezredes, [*sic!*] úgynevezett nagy hadosztályok voltak, komplett tüzérséggel, ötödiknek pedig a lovashadosztály ment ki. A kormányzó maga mondta, hogy akarata ellenére történt. A németek könyörögtek, hogy mint utolsó tartalékot vigye ki, engedje ki ezeket a harctérre, és ő ehhez eléggé nem sajnálható módon hozzájárult. Így azután amikor én már kormányra léptem, Magyarországnak semmi számottevő, mozgósítható hadosztályértékű ereje nem állt rendelkezésre. [...]

---

³⁷⁰ Lakatos Géza 1944. április 1-től május 26-ig volt az 1. magyar hadsereg parancsnoka.

*[A továbbiakban Fekete védő Lakatost a budapesti zsidók deportálása
elmaradásának okairól kérdezte.]*

KÁLDI VÉDŐ: Október 15-én volt egy kormánytanács [*helyesen: koronatanács*], amikor bejelentette a kormányzó úr, hogy fegyverszünetet köt? Ezt az ottlévők tudomásul vették?

LAKATOS: Igen.

ELNÖK: Amikor a kormányzó bejelentette fegyverszünet-kötési szándékát, Reményi-Schneller Lajos jelen volt?

LAKATOS: Igen! Az összkormány.

VARGA VÉDŐ: A kormányzó kénytelen volt kiengedni a fent említett csapattesteket a keleti frontra? Kénytelen volt engedni a németeknek?

LAKATOS: Igen.

ELNÖK: Ennek a bűnyügynek, de a másíknak a során is igen sok vallomás hangzott el Szálasi megbízatásának, illetve meg nem bízatásának körülményeiről. Kérdésem az, vajon a lemondó-, illetve megbízólevélen rajta volt-e a miniszterelnöki ellenjegyzés? Ezt állandóan minden ügyben köztudomásúnak kezelik. Mint egyetlen olyan tanúnak, aki erre vonatkozólag komoly és autentikus választ adhat, felteszem azt a kérdést, hogyan zajlott le ez egészen röviden.

LAKATOS: Az ellenjegyzés ténye, vagy a kormányzói okirat aláírása?

ELNÖK: Először a kormányzói aláírás, másodszor az ellenjegyzés. Ennek az ügynek nem október 15. ugyan a tárgya, hanem március 19., tehát csak röviden kérem, túlon túl nem vagyunk rá kíváncsiak, csak legfeljebb annyiból, hogy Reményi-Schnelleknek és Szász Lajosnak később is volt szerepe.

LAKATOS: Október 15-én hajnalban fél hat órakor engem a németek elcipeltek a német követségre, onnan pedig a királyi palotába, azzal az ürüggyel, hogy a kormányzót biztonságos helyre kell vinni. A valóságban mind őt, mind engem akkor letartóztat tak és elvittek a Hatvány-palotába, a Werbőczy utcába. Ott voltunk bezárva, Vattay és Brunswik altábornagy, Tost Gyula alezredes, a kormányzó és én.

Ekkor megindultak a németek tárgyalásai Szálasin keresztül, hogy kieroszakolják a kormányzó hozzájárulását az ő megbízásához és kinevezéséhez. A kormányzó délben tizenkét órakor nekem magamnak mondta, hogy szó sincs róla, én Szálasit kidobtam. Este azután oda fejlődött a dolog, hogy Rahn német nagykövet a szemem láttára a német követségen megfogalmazta – természetesen német nyelven – a kormányzó lemondó okiratát, amelyet azután Veessenmayer a szemem láttára aláíratott. Azzal a fenyegetéssel erőszakolta ki az aláírást, hogy a kormányzónak nem adják vissza a fiát, és családjának olyan bánásmódban lesz része Németországban, amely nem lesz kellemes.

ELNÖK: Német nyelvű volt ez a kiáltvány? A magyar nyelvűt a kormányzó alá sem írta?

LAKATOS: Nem tudom biztosan. A német szöveget lefordította Rajniss Ferenc, ott nagy sürgős-forgásban voltak este nyolc óra tájban.

ELNÖK: Az aláíráskor kik voltak még jelen?

LAKATOS: Az aláírásnál nem volt más jelen, csak Veesenmayer követ és én.

ELNÖK: Azt tetszik-e tudni, hogy a magyar példányt aláírta-e a kormányzó?

LAKATOS: Emlékezetem szerint igen, de nem tudok rá megesküdni.

ELNÖK: És az ellenjegyzés?

LAKATOS: Utólag került rá, 1944. október 30-án.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Tud-e arról, hogy részben a magyar közvéleményben és politikai életben Jurcseket és Reményi-Schnellert úgy könyvelték el, mint a németek kémjét?

LAKATOS: Voltak ilyen hangok, azonban az én benyomásom szerint ez elsősorban és főleg Jurcsekre vonatkozott. Ezt alá tudom támasztani egy minisztertanácsi jelenettel is, amikor Jurcsek hivatkozott egy tárgykörben arra, hogy tegnap volt alkalma a német követtel erről és arról diskurálni.³⁷¹ Amikor ez másodszor felmerült, akkor azt mondtam neki összes minisztertársaim jelenlétében: „Remélem, hogy a földművelésügyi miniszter úr csak a tárcája keretébe tartozó dolgokról informálja a német követet!” Reményi-Schnellerről ilyesmit nem tudok, azonban a közvélemény őt is olyannak állította be, de ezt én semmivel a világon alátámasztani nem tudnám.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Impressziója most, a Szálasi-kormány után milyen Reményi-Schnellerről?

LAKATOS: Nem ismerem azokat a motívumokat, amelyeknél fogva Reményi-Schneller a Szálasi-kormányba belépett.

ELNÖK: Nincs több kérdésem.

SZTÓJAY: Vajon tudja-e tanú úr azt, hogy a kormányzó úr velem szemben mindvégig a legnagyobb bizalommal viseltetett? Ez abban is megnyilvánult, hogy végleges megbetegedésem alkalmával engem a miniszterelnökségen betegágyamnál személyesen meglátogatott, amit egyetlen miniszterelnökkel szemben sem tett meg tudtommal.

LAKATOS: Lehetségesnek tartom és nem is vonom kétségbe.

SZTÓJAY: Vajon tanú úr emlékezik-e arra, hogy Ön, valamint Hennyey miniszter úr is engem szintén meglátogattak a szanatóriumban?

LAKATOS: Hogyne! Kormányra lépésemkor látogatást tettem József főhercegnél, a nunciusnál [Angelo Rotta], a két ház elnökénél³⁷² és a volt miniszterelnök úrnál [Sztójay Döme]. [...]

[A továbbiakban Sztójay a magyar hadseregrészek frontra küldéséről, a kormányzó jogköréről, Rátz a kiugrás előkészítésének parlamenti jóváhagyásáról, Marosán politikai ügyész pedig Rátz megítéléséről kérdezte Lakatost.]

³⁷¹ A fennmaradt minisztertanácsi jegyzőkönyvek nem támasztják alá Lakatos kijelentését. Ugyanakkor az 1944. szeptember 8-i jegyzőkönyv szerint Jurcsek az alábbi kijelentést tette: „Hazánk megvédelése szempontjából mindent megtesz, hogy eddigi német összeköttetései révén Veesenmayert megfelelően befolyásolja.”

³⁷² A képviselőház elnöke Tasnádi Nagy András, a felsőház elnöke Perényi Zsigmond volt.

VARGA VÉDŐ: 1944. március 19-re visszagondolva, szíveskedjék nekem választ adni arra, mint miniszterelnök, mit tartott volna helyesebbnek, ha abban az időben, március 19-én a németek teljes mértékben átveszik a hatalmat, vagy pedig [a] „ment-sük, ami menthető” elv alapján a kormányzó beleegyezésével kormány alakul?

LAKATOS: Kint voltam a harctéren, s az eseményekről csak egy-két nappal később kaphattam benyomásokat, de akikkel én ott az érintkezést fenntartottam, valamennyi-ünknek az volt a felfogásunk, hogy ezt a kormányt kár volt a kormányzónak kinevez-nie. Véleményünk szerint ez volt a legvégzetesebb lépés, hogy kinevezett egy ilyen kormányt.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Most mint katonának teszem fel ezt a kérdést, mert az ügyvéd úr kérdése inkább politikai vonatkozású volt. Sikerülhetett volna-e ezt az or-szágot tönkretenni, ha március 19-én a magyar tömegek és a hadsereg ellenáll? Így nézne ki az ország?

LAKATOS: Nézetem szerint egészen másképp alakult volna ki.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Köszönöm.

ELNÖK: A megesketésre vonatkozólag van-e valamilyen indítvány? (Nincs.) A bí-róság a megesketést elrendeli. Még egyszer figyelmeztetem a hamis eskü következmé-nyeire. Hajlandó az esküt letenni?

LAKATOS: Igen! (Az esküt leteszi.)

ELNÖK: A bíróság a tárgyalást 15 percre félbeszakítja, utána folytatja Jungerth-Arnóthy kihallgatásával.

(Szünet után.)

ELNÖK: Kérem Jungerth-Arnóthy tanút.

JUNGERTH-ARNÓTHY MIHÁLY TANÚKIHALLGATÁSA

(Jungerth-Arnóthy Mihály tanú a bírói emelvény elé lép és a törvényes figyelmeztetés után elnök kérdéseire előadja, hogy 62 éves, bácsordasi születésű budapesti lakos, fog-lalkozása: diplomata, rendkívüli követ, nő, rokonságban, perben, haragban, ellenséges viszonyban a jelen lévő vádlottak egyikével sincs.)

ELNÖK: Egyetlen körülményre rendelte el a bíróság az Ön kihallgatását. 1944. jú-nius 21-én volt egy minisztertanács, illetőleg azt megelőzőleg volt egy minisztertanács, ezt követőleg pedig egy ülés, amelyen a miniszterek is jelen voltak, ahol Ön a depor-tálásokkal kapcsolatban kifogásokat tett.

JUNGERTH-ARNÓTHY: Igen.

ELNÖK: Mi volt ennek a témája? Kik voltak jelen és a jelen lévő vádlottak közül ki milyen nyilatkozatot tett?

JUNGERTH-ARNÓTHY: A zsidókérdéssel én a Külügyminisztériumban nem foglal-koztam, mert nem tartozott hatáskörömbe. Ez a kérdés a Belügyminisztériumhoz, gazda-sági viszonylatban pedig a szakminiszterekhez tartozott. Én azonban, mint a miniszter

helyettese és a Külügyminisztérium adminisztratív vezetője, természetesen figyeltem a külföldet, és minden vonatkozásban figyeltem a külföldi relációkat. Május végén és júniusban mind sűrűbben jöttek hírek a külföldről a magyar zsidókkal való atrocitásokról, deportálásokról és kegyetlenkedésekről. Ez oly fokot ért el, hogy kötelességemnek tartottam a zsidókérdést ebben a vonatkozásban a külügyi hatáskörbe bevonni, mert ez Magyarország becsületét és presztízsét a külföldön annyira lerontotta és annyira ártott a magyar nemzetnek, hogy azt tartottam, hogy ha ez így megy tovább, akkor mi, illetve a kormány évtizedekre olyan szituációt teremtünk a zsidókérdéssel, hogy a békeszerződéseknél és még azután is igen nehéz helyzetbe kerülünk, és ezt a foltot nem fogjuk tudni letörölni magunkról. Erre azután, minthogy naponta kaptam egész csomó sürgönyt, a titkos rádió jelentéseit, és a külföldi megmozdulásokat e kérdésben, elmentem Sztójay akkori miniszterelnökhöz és felhívtam a figyelmét erre, és ugyancsak elmondtam neki azt, hogy kénytelen vagyok e kérdésben a kormány elé lépni és a minisztertanács figyelmét felhívni, hogy ez így tovább nem mehet. Sztójay megadta a hozzájárulását. Ez volt kb. június 29-én [sic!].

ELNÖK: Más nyilatkozatot akkor Sztójay nem tett?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Nem. Azt mondta, hogy a legközelebbi minisztertanácsban tegyek előterjesztést.

ELNÖK: A legközelebbi minisztertanács június 21-én volt.

JUNGERTH-ARNÓTHY: Akkor. Én egy írásbeli referátát csináltam erről, amelyben felhívtam a kormány figyelmét arra, hogy a világ közvéleménye felzúdult a magyar nép ellen a kegyetlenkedésekkel és deportálásokkal kapcsolatban, és figyelmeztettem a kormányt, hogy ennek természetesen nemzetközi vonatkozásban igen súlyos következményei lehetnek, és a kormány nem veheti magára azt a felelősséget, amelyet a nemzetre hozhat, ami évtizedekre megpecsételheti a magyar nemzet sorsát. Én azután természetesen felhoztam egy csomót azok közül a kegyetlenkedések közül, amiket a külföldi sajtó és közvélemény nyilvánosságra hozott, többek között azt, hogy hatvan-nyolcvan embert zsúfolnak egy vagonba, akiknek nem adnak vizet, vagy lezárják őket és a határig egész csomó ember meghal; azután, hogy az aggokat és a gyermekeket is kiviszik, akiknek semmiféle munkaképességük nincs, és e célra nem volnának kivihetők. Azt is közöltem, hogy a külföldről olyan hírek jönnek, és itt a követek, akikkel állandóan érintkeztem, oly közléseket tesznek előttem, hogy a magyar zsidókat kiviszik Auschwitzba, ott elgázosítják és elpusztítják őket. A vége az volt, hogy követeltem, hogy ezt állítsák le, mert ezt a magyar nemzet nem bírja el, tekintettel arra, hogy egyszer béke lesz megint, a népeknek a családjába be kell lépni, és ilyen folttal, ódiummal pedig ezt nem tehetjük meg. Ez volt a referátumom.

ELNÖK: Kik voltak jelen?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Az egész kormány.

ELNÖK: Tehát az itt jelenlévők valamennyien?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Azt nem tudom, hogy Rátz miniszter ott volt-e. De azt hiszem, mind ott volt.

ELNÖK (Rátz vádlotthoz.): Jelen volt?

RÁTZ: Nem voltam jelen.

JUNGERTH-ARNÓTHY: Arra nem emlékszem, hogy ott lett volna.

ELNÖK: Az itt jelenlévők közül tett-e valaki valamilyen nyilatkozatot?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Azt hiszem, valamennyien tettek nyilatkozatot.

ELNÖK: Éspedig milyen értelemben, és mit?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Természetesen azt a referátumot ellenszenvesen fogadták a kormány tagjai, és elsősorban Jaross miniszter válaszolt igen energikusan, tagadásba vette ezeket a kegyetlenkedéseket a táborokban, a részleteket is, amiket itt nem akarok elmondani, és azt mondta, hogy rendszeresen megy a kiküldése a magyar zsidóságnak Németországba. Azután Imrédy Béla nyilatkozott, aki arra az álláspontra helyezkedett, különösen, mivel hivatkoztam a nunciusra [*Angelo Rotta*], a Vatikánra, akire szükségünk lesz a béketárgyalásnál, és az ő morális támogatásukra, ő azt mondta, hogy a Vatikán ugyan bizonyos jelentőséggel bír a háború utáni időben a béketárgyalásnál, de ő azt követelte, hogy kössük össze a zsidók magyarországi sorsát a bombázással, és ha az ellenség nem bombáz, akkor mi is másként bánunk a zsidókkal.³⁷³ Erre úgy reflektáltam, illetve azt mondtam, hogy kérem, én a külföldi követekhez nem jöhetek ezzel, mert míg a bombázás egy harci eszköz, amelyet mindkét fél használ, addig a zsidókkal való kegyetlenkedés egyoldalú atrocitás, amit saját állampolgárainkkal követünk el, tehát nem kérhetünk egy kompenzációt.

ELNÖK: Ez volt Jaross és Imrédy álláspontja. A többieké?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Imrédy állásfoglalását mindegyik miniszter többé-kevésbé variálva ismételte.

ELNÖK: Nem tetszik emlékezni, hogy Sztójay vagy Reményi-Schneller mit mondott?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Sztójay e kérdésben a minisztertanácsban nem szólalt fel, hanem mikor kész voltunk. De mikor kifogásokat tettem, Jurcsek különösen nekem támadt, hogy nem akarom megérteni a németek állásfoglalását, és ő kezdte azzal, hogy öregeket, asszonyokat és gyermekeket, azoknak a zsidóknak a családait, akik munkára mennek, azért viszik ki, mert úgy van értesülve, hogy a zsidók szívesebben dolgoznak, ha a családjuk közelükben van. Erre azt mondtam, hogy először úgy tudom, hogy ezek az asszonyok, gyermekek nem a munkásokkal lesznek együtt, sőt a munkás sohasem tudja, hogy a családjának tagjait hová viszik el, és én a külföldi képviselőket, a követeket ezzel nem tudom megvigasztalni, ezt ők nem fogadják el, mert ez nem argumentum, mert az a zsidó sokkal szívesebben és nyugodtabban dolgoznék, ha tudná, hogy gyermeke, családja otthon, a lakásában van, mintsem Németországban.

ELNÖK: Semmiféle nyilatkozatra nem tetszik emlékezni, amit mondjuk Reményi-Schneller vagy Szász tett?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Ugyanazt mondták, amit Imrédy, hogy össze kell kapcsolni a bombázásokkal, és próbáljam a külföldet azzal meggyőzni, és a külföld foglal-

---

³⁷³ Imrédy megjegyzéséről a június 21-i minisztertanácscon lásd a III. fejezet, 9–10. sz. dokumentum.

kozzék a magyar lebombázott gyermekekkel és családokkal is. Ez volt az állásfoglalásuk. Sztójay a végén, mert ez ellen állást foglaltam – hogy ezt az álláspontot nem tudom a külfölddel megértetni, erre Sztójay, mint határozatot kimondta, hogy Baky László és Endre László a legközelebbi minisztertanácsban referáljanak arról, hogy a zsidók deportálása hogy történik,³⁷⁴ de a másik kérdést meghagyták és mégis azt az utasítást kaptam, hogy a külföldi képviselőkkel ezt a bombázási kapcsolatot próbáljam megértetni. Erre nem tudtam vállalkozni és ez a kérdés azután 26-án a koronatanácsban folytatódott.³⁷⁵

ELNÖK: Ezen a minisztertanácscon, vagy ezt megelőzően, mi volt a benyomása? Hogy vannak tájékozódva az egyes volt miniszterek, tehát Rátz, Reményi, Szász vagy Kunder, vagy bármelyik, Sztójayt nem számítva most ide, vagy akár őt is beleértve, hogy ezek a deportálások tisztán német munkát képeztek-e, amelyet a magyar közigazgatási hatóságok legfeljebb utasítás nélkül támogatnak, vagy pedig hogy meggyőződésük volt az, hogy a német katonaságnak, illetve SS-nek, illetve a Gestapónak és a magyar közigazgatási hatóságoknak összeműködése alapján történik?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Ahogy én informálva voltam, a helyzet az volt – a minisztertanácsban természetesen nem vettem részt, csak bizonyos minisztertanácsokon, ahol külpolitikai kérdések voltak napirenden – de az én benyomásom az volt, hogy a zsidók deportálása eleinte a magyar központi hatóságok, legalábbis a kormány tagjai legnagyobb részének tudtán kívül indult meg, rendelkezés nélkül, éspedig azt hiszem Ruszinszkóban és Felső-Magyarországon, ha jól emlékszem, Zöldi és a németek önkényűen [*önkéntesen*] kezdtek el a katonai hatóságokkal, azután később belekapcsolódtak a belügyi szervek és ezek együtt csinálták.

ELNÖK: Ezen a bizonyos 21-i minisztertanácscon, amikor kifogásait előadta, mi volt az impressziója tanú úrnak, hogy akkor az itt jelen lévő vádlottak, akik jelen voltak, minnek a tudatában voltak, hogy ez tiszta német munka, vagy pedig már magyar?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Akkoriban már nem, mert akkor arról volt szó, hogy már csak a budapesti zsidók voltak, és egynéhány vidéki helyen voltak még zsidók, és akkor már igen erős harc volt itt is, és a külföldön [*is*]. Az angol parlamentben Eden tartott beszédet, az amerikai szenátusban Hull tartott beszédet, a kongresszus nekünk átírt, és akkor már magas fokon volt a deportálás.³⁷⁶

ELNÖK: Ön 1944. március 27-én érkezett meg Szófiából. Akkor már a Sztójay-kormány funkcionált?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Igen, hivatalban volt.

---

³⁷⁴ Baky László és Endre László államtitkárok ugyanezen a napon, tehát június 21-én referáltak a minisztertanács előtt a magyarországi zsidók deportálásáról.

³⁷⁵ A kormány a június 24-i minisztertanácscon visszatért a zsidókérdésre. Erről részletesen lásd a III. fejezet, 11. sz. dokumentum.

³⁷⁶ Eden 1944. július 5-én jelentette be az alsóházban, hogy különböző megbízható források szerint a német és magyar hatóságok már megkezdtek a zsidók deportálását Magyarországról Lengyelországba. Eden több képviselő kérdésére válaszolva leszögezte, hogy „meg fogják büntetni a félelmetes gaztettek kitalálóit és végrehajtóit egyaránt”. Eden beszédéről részletesen lásd *Vádirat a náciizmus ellen*, 3., 32. sz. irat.

ELNÖK: Ön ekkor szerzett tudomást a politikai üldözöttek lefogásáról, kiviteléről. Beszélt Ön ily irányban Sztójayval, vagy az itt lévő vádlottak valamelyikével?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Amikor én már vállaltam a beosztásomat, akkor Sztójay miniszterelnök úrnak mindjárt megmondtam, hogy nekünk a politikai foglyok kiszabadítása miatt fel kell lépünk.

ELNÖK: Mi volt Sztójay válasza?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Nem volt negatív az ő válasza. Ő akkoriban emellett volt, mert később a minisztertanácsba is bevitettem a dolgot az ő engedélyével, ez volt április vége felé.³⁷⁷ Én a minisztertanácsban egy referátát olvastam fel, amelyben pontok szerint felsoroltam, hogy a németek miben sértették meg a magyar állam szuverenitását, és követeltem ezen sérelmek leállítását, követeltem azt, hogy a kormány lépjen fel e tekintetben. Így pl. a birodalmi meghatalmazottnak [Edmund Veessenmayer] kiküldése ellen protestáltam. Azután követeltem, hogy Németországgal csak úgy érintkezzünk, mint bármely más állammal, vagyis diplomáciai úton, a külügyminisztérium útján. Protestáltam a Gestapónak magyar területen való működése ellen egyáltalában, és kértem a visszahívását. Követeltem az összes politikai foglyok visszaadását, illetve átadását a magyar kormánynak. Követeltem a leállítást az önkényes elfogásoknak, amit a németek, a Gestapo és német katonai alakulatok csináltak, és indokoltam azzal, hogy így Magyarország Németországgal nem tud érintkezni. Ezt az én előadásomat azután a kormány némi vitatkozás után el is fogadta, és ekkor megbízta Sztójay miniszterelnököt – minthogy Hitlerhez ment bemutatkozó látogatásra –, hogy ezt a kérdést Hitlernél adja elő.

ELNÖK: Ezt ő nem intézte el.

JUNGERTH-ARNÓTHY: Elvitte magával memorandum formájában, de Hitlerrel nem volt alkalma ezt megbeszélni. Ribbentropnak adta át.

ELNÖK: Az eredményt tudjuk. Nekem nincs több kérdésem. Van kérdés?

DR. HEVES NÉPBÍRÓ: Ezen a minisztertanácson, amelyen e kérdések felmerültek, [a] vádlottak bármelyike részéről méltóztatott-e látni valami megindulást, megakadályozni akarást?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Nem.

DR. HEVES NÉPBÍRÓ: Egyik részéről sem?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Nem konstatáltam.

FALUDI NÉPBÍRÓ: Mi volt az érzése a minisztertanács után: Sikerült-e Önnek valami konkrét eredményt elérni?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Az volt az érzésem, hogy nem. Nekem sok bajom volt a minisztertanáccsal, s akkor kértem is Sztójajt, hogy engedjen el – mert hivatalnok

---

³⁷⁷ Az 1944. április 21-i és április 26-i minisztertanácsi jegyzőkönyvekben nincs szó a politikai foglyok kiszabadításáról. Augusztus 17-én azonban Reményi-Schneller megkérdezte a belügyminisztert, hogy hány magyar állampolgár és hol van német letartóztatásban. Jungerth-Arnóthy válaszolt a kérdésre: „április közepén a németek hajlandók lettek volna átadni a magyar kormánynak a letartóztatottakat, de az akkori kormány ezt nem kérte, és később is úgy találta, hogy jobb, ha ezek a letartóztatottak még Németországban maradnak”.

voltam – azzal, hogy a Külügyminisztériumban folytatott működésem tekintetében a kormánnyal nem tudok megegyezni sem a zsidókérdésben, sem más kérdésben, ezért bocsásson el.

FALUDI NÉPBÍRÓ: Eredmény nem volt?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Csak 26-án.

HEGEDÜS NÉPBÍRÓ: A vádlottak mind arra hivatkoztak, hogy nem tudtak arról, hogy van-e deportálás vagy nincs. Tanú úr állítja, hogy tudniok kellett?

ELNÖK: Ez talán nem a tanú úrral tisztázandó, itt van a Külügyminisztériumból az iratok tömege. Tessék az ügyész uraknak kérdezni.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Egyetlen kérdésem van. Mint diplomatahoz és mint politikushoz teszem fel a kérdést: feltételezhető-e az, hogy mikor az egész külföld beszél arról, hogy mi történt Magyarországon 1944. március végén és április elején, akkor hivatalos helyen, illetve a miniszterek ezekről a hírekről semmiféle vonatkozásban nem tudtak?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Nem tudom egészen elhinni.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Mi volt az impressziója e tekintetben a velük való érintkezésben?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Az akkori kormány tagjaival majdnem egyáltalában nem érintkeztem privátim, kivéve Sztójajt, csak mikor hivatalos dologról volt szó.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Utolsó kérdésem: Ön Szófiából március végén jött haza. Mondjuk április 10-ig, amíg itthon volt, 10–14 nap alatt szerzett-e tudomást arról, hogy Magyarországon a vidéken mi történik a zsidósággal?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Akkoriban nem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Budapesten tartózkodott?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Budapesten voltam. Nálunk is forrongott minden a Külügyminisztériumban. A miniszteri tisztviselők, Szentmiklóssy stb. arra akartak rávenni, hogy vállaljam a posztot.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Tehát Ön sem tudott róla?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Nem tudtam. Csak a külföldi zsidókkal való bánásmódról tudtam.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: A magyar zsidókérdésről?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Nem tartozott hozzám.

ELNÖK: A védő uraknak van kérdésük?

DR. FEKETE VÉDŐ: Miért választotta Önt Sztójay külügyminiszter-helyettesül?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Ez a kérdés onnan indult el, hogy mikor feljöttem, voltam a kormányzónál, azután Sztójaynál is, de arról nem volt szó, hogy helyettese leszek. Akkor az én elődöm az ő helyettese, Szentmiklóssy követ volt. Szentmiklóssy egy szép napon eljött lakásomra és azt mondta, hogy tovább nem maradhatok hivatalomban, mert a németek nem tűnnek meg és Sztójay fel fog áldozni. Kért engem, hogy vállaljam ezt az állást, mert ehhez az álláshoz igen sok nagy érdeke fűződik a nemzetnek. A helyzet ugyanis az volt, hogy Szentmiklóssy, illetve a külügy útján érintkezésben voltunk a túlsó oldallal és az egész semleges külfölddel, és ha egy náci érzelmű ember jön erre a helyre, ez az érintkezés el lesz vágva.

DR. FEKETE VÉDŐ: Sztójay tudott erről?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Nem tudott, ezt most hallja először.

DR. FEKETE VÉDŐ: De szabad kezet engedett-e az ügyek vitelére?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Majdnem teljesen, kivéve, amit Veessenmayerrel maga intézett el, mert én Veessenmayerrel nem tárgyaltam.

DR. FEKETE VÉDŐ: Tapasztalt-e ott támogatást Sztójay részéről abban, hogy a szélsőséges elemeket nem akarták beengedni a külügybe?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Mindenesetre engem támogatott, mert a németek követelték nálam legalább 25 tisztviselőnek az áthelyezését vagy kihelyezését, de egyet sem teljesítettem. Részemről egyszerűen azt mondtam Veessenmayer helyettesének [*Karl Werkmeister*], hogy az a mi gondunk, hogy hova tesszük a hivatalnokainkat.

DR. FEKETE VÉDŐ: Látott-e törekvést, tiltakozást Sztójay részéről a németeknél magyar baloldali politikusok letartóztatása ellen?

ELNÖK: Erre vonatkozólag már vallomást tett. Én tettem fel a kérdést. El is mondta.

DR. FEKETE VÉDŐ: E tekintetben Sztójay részéről történt-e valami?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Mindenesetre kívánta ezeket megakadályozni és a kiszabadításukat [*elősegíteni*].

DR. FEKETE VÉDŐ: E témához kapcsolódik a német harácsolás és a zsidó vagyon lefoglalása. Miket tett Sztójay e tekintetben?

JUNGERTH-ARNÓTHY: A német harácsolás tekintetében én és Sztójay amellelt voltunk, hogy megbüntettessenek és ezért többször át is irtunk. Többször írtunk úgy egyes esetekben, mint általánosságban.

DR. FEKETE VÉDŐ: Igaz-e, hogy Sztójay vegyes bíróságot javasolt birtok-felszabadítások céljából, hogy vegyes bizottságokat létesítsenek, mikor a németek bizonyos birtokokat lefoglaltak, ezeknek felszabadítása érdekében?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Nem emlékszem. Lehetségesnek tartom.

DR. FEKETE VÉDŐ: Tud-e arról, hogy német járőrszaporítást kiforszírozott, amelyek a németek által elkövetett harácsolás esetén hivatva voltak arra, hogy telefonhívásra azonnal kiszálljanak?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Erről tudok. Sztójay mellette volt, én is, mert hallottunk panaszokat, hogy mindenhol megjelennek németek, elvisznek a lakásokból szőnyeget stb., és ezért követeltünk ilyen szervezetet.

DR. FEKETE VÉDŐ: Az újságban közzé lett ez téve?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Arra nem emlékszem, hogy az újságokban közzé lett volna téve.

DR. FEKETE VÉDŐ: Tudja-e tanú úr, hogy Sztójay közbenjárásának eredményeként felszabadult több birtok, és méltóztassék talán ilyen neveket említeni. Biedermann, Hatvany-Deutsch stb.

JUNGERTH-ARNÓTHY: Ez annyira a belpolitikához tartozott, hogy ilyesmire nem emlékszem.

DR. FEKETE VÉDŐ: Mit tud a három amerikai ejtőernyős tiszt leszállásáról?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Ez az az egyik eset, ahol a Külügyminisztérium még a Kállay-kormány alatt érintkezésben volt a külfölddel, így jöttek ide az ejtőernyősök is,

március 16-án. Az volt a célja a magyar kormánynak, a Kállay-kormánynak – ezt Szentmiklóssytól vettem át mint örökséget –, hogy megtudjuk, milyen alapon tudunk a háborúból kilépni. Akkor az amerikaiak felszították, hogy valamilyen katonákat fogadjunk. Úgy volt, hogy egy ember jön és jött a sürgöny 16-án – én akkor nem voltam itt, Szentmiklóssy mesélte el –, és kiküldték a Dunántúlra, egy helyett három jött le, ezeket behozták a hírszerző osztály vezetőjéhez [*Kádár Gyula*] a Hadik-laktanyába. De tárgyalásra nem került velük sor, mert 19-én érkeztek ide a németek.

DR. FEKETE VÉDŐ: Ehhez kapcsolódik ugyebár Ujszászy, Kádár lefogása? Sztójay ezeknek érdekében tett valamit?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Sztójay ezt az ügyet Hitlernél tett látogatásán felvetette, és ha jól tudom, Hitlernél kieszközölte, hogy ezeket szabadon bocsássák.

DR. FEKETE VÉDŐ: Tud-e arról, hogy idegen, lengyel és francia hadifoglyok kiadását megakadályozta Sztójay?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Amennyiben a miniszterem volt. Én akadályoztam meg, mert a tárgyalásokat én vezettem, de az ő tudtával. Azon az állásponton voltam, hogy Magyarország szuverén állam, menedékjogot adhat, tehát a németek nem követelhetik ki tőlünk sem a lengyeleket, sem a franciákat.

DR. FEKETE VÉDŐ: A konklúzióra jutok ki. Sztójaynál látott-e olyan törekvést, amely szuverenitásunk visszaszerzésére irányul a németekkel szemben, és hangsúlyozta-e ezt?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Hogy mennyire hangoztatta a németekkel szemben, azt nem tudom, de mindenesetre az volt a törekvése, és én referáltam a minisztertanácsban, mert ellenkező esetben nem engedett volna a minisztertanácsba, vagyis legalábbis az volt a törekvése, hogy szuverenitásunkat állítsuk vissza és a németek állítsák helyre, sőt mikor Hitlernél volt, tett is neki Hitler olyan kijelentést, hogy nem akarja Magyarország szuverenitását sérteni, bár semmit sem tett az ellen, hogy ne legyen sértve.

DR. FEKETE VÉDŐ: A június 21-i minisztertanácson Sztójay mutatott-e megértést?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Ebben a kérdésben nem tudom, hogyan gondolkodott, de azzal, hogy megengedte, hogy az egész zsidókérdésben – mert hiszen nem egy minisztertanács, hanem tíz minisztertanács volt, ahol nagyobb veszekedések voltak, mint az elsón – valamiképp támadjam úgy a kormányt, mint a németeket...

DR. FEKETE VÉDŐ: Nem volt az az impressziója, hogy az vezeti őt, hogy a kérdésben ellenkező fellépést lehetővé tegyen?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Legfeljebb azt tudom mondani, hogy azon az állásponton lehetett, hogy ha én magam nem tudok és nem merek a németekkel szemben ilyenformán fellépni, ha van valaki, aki ezt meg meri mondani a minisztertanácsban, hát hagyom.

DR. FEKETE VÉDŐ: De azzal, hogy Bakyt és Endrét, mert úgy tudom, hogy ezen a minisztertanácson voltak jelen...

JUNGERTH-ARNÓTHY: Nem, a következő minisztertanácson. Ezen a minisztertanácson kiadta az utasítást, hogy kik jöjjenek a következő minisztertanácsra.

DR. FEKETE VÉDŐ: De ezzel kapcsolatosan tud-e arról, hogy mikor az auschwitz hírek is ki lettek teregetve, még Veessenmayerrel szemben is fellépett, követeli egyrészt

e hír dementálását Veesenmayertől, másrészt egy bizottság kiküldését, hogy engedjék meg a németek, hogy egy bizottság Auschwitzban, a helyszínen állapítsa meg, hogy megfelel-e a valóságnak.

JUNGERTH-ARNÓTHY: Erről nem tudok.

DR. FEKETE VÉDŐ: Nincs több kérdésem.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Igaz-e, hogy Endre és Baky utasítva lettek a koronatanácson, hogy további deportálás leállítandó. Ezt méltóztatott mondani az Imrédy-perben.

JUNGERTH-ARNÓTHY: Így van. Ez így van.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Igaz-e, hogy dacára annak, hogy a koronatanács elhatározta... Illetve nem a koronatanács, hanem Horthy maga kijelentette, hogy elég volt...

JUNGERTH-ARNÓTHY: De koronatanácson történt.

DR. KÁLDI VÉDŐ: ...igaz-e, hogy tovább is történtek deportálások?

JUNGERTH-ARNÓTHY: A koronatanács után a helyzet az volt, hogy a kormány nem volt a hatalom birtokában. Sztójaynak nem volt hatalma, ő nem tudta azt keresztülvinni, hogy Bakyt és Endrét elküldje, nem tudta keresztülvinni, hogy a deportálások megállíttassanak, mert Eichmann és a magyar hatóságoknak az a része, amely velük dolgozott, tovább is támogatta őket, úgyhogy ezután a koronatanács után még Kistarcsáról, Sárvárról és Budapestről vittek ki *[zsidókat]* erőszakkal, dacára a koronatanács határozatának. Veesenmayer a koronatanács után elment Horthyhoz, és kezdett vele direkt tárgyalni, úgyhogy kezdett megint oly bizonytalan korszak jönni...

DR. KÁLDI VÉDŐ: A kérdésem az, hogy volt-e a koronatanács után deportálás?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Nem sok, de az egész vidéken...³⁷⁸

DR. KÁLDI VÉDŐ: Még egy kérdésem van. Tárgyalta-e a Sztójay-kormány a külföldi zsidók akcióját, hogy Svédországba, Svájcba kimenjenek?

JUNGERTH-ARNÓTHY: A június 27-i *[helyesen: június 28-i]* minisztertanácsba vittem öt pontot,³⁷⁹ éspedig az itteni külföldi képviselők kérésére és velük való megbeszélés után, a következőket: 1./ A svájciak kérését, hogy a Palesztinába való kivándorlást engedélyezze a kormány. 2./ Az amerikai menekülthivatalnak *[War Refugee Board – Háborús Menekültügyi Hivatal]* engedje meg, hogy bizonyos segílyt adjon a magyar zsidóknak és kiszállításukat engedélyezze. 3./ A Svéd Vöröskereszt kérését, hogy Magyarországon zsidó és egyéb bombakárosult emberek és gyermekek érdekében akciót fejtsen ki. 4./ A Svédországgal kapcsolatos zsidó családoknak engedje meg a kivándorlást Svédországba. 5./ Volt protestáns főpapok memorandumát a

---

³⁷⁸ Az V. (szegedi) és VI. (debreceni) csendőrkerületek „zsidótlanítására” június 25–28. között, a III. (szombathelyi) és a IV. (pécsi) csendőrkerületekére július 4–6. között, és az I. (budapesti) csendőrkerületére (a főváros kivételével) július 6–8. között került sor. A június 26-i koronatanács után még közel 100 000 embert deportáltak Magyarországról.

³⁷⁹ Nem június 27-én, hanem június 24-én terjesztette Jungerth-Arnóthy a minisztertanács elé a különböző külföldi zsidómentő akciókról szóló, június 19-i dátumot viselő feljegyzését. Nem öt, hanem négy pontba foglalta ezeket: I. a Vatikán álláspontja a magyarországi zsidókérdésről; II. a Svéd Vöröskereszt akciója; III. a zsidók kivándorlása Palesztinába; IV. az amerikai War Refugee Board akciója. A palesztinai akcióról lásd még a 233. sz. jegyzet.

zsidókérdésben.³⁸⁰ Ez igen viharos minisztertanácsra adott okot. Sztójay megengedte, hogy ezeket is bevigyem. Ebből igen viharos minisztertanács lett, úgyhogy az egyik miniszter, Jaross kijelentette, hogy ha Jungerth így beleavatkozik a belügyekbe, akkor ő tovább nem tudja felelősséggel tárcáját viselni. Különösen Jurcseknek és többeknek nem tetszett. Végül is Sztójay arra az álláspontra helyezkedett – mert én azt mondtam, hogy a külföld felé szelepet kell nyitni, hogy lássák, hogy nem a magyar nép csinálja, és a magyar kormánynak kell valamit tennie – ezt az álláspontot Sztójay is támogatta, részben a többi miniszterekkel szemben, és akkor az ment határozattá, hogy a kivándorlást, amennyiben keresztülvihető, a magyar kormány elvben elismeri. Én ezt a svájci [Maximilien Jaeger] és svéd [Carl Ivan Danielsson] követnek rögtön a miniszterelnökségen meg is mondtam.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Következő kérdésem: azt méltóztatott mondani, hogy Jaross el-lene van és a többi miniszter is ellenezte. Ki ellenezte?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Az egész kormány ellenezte többé-kevésbé.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Akkor tessék megmondani, hogy ki szólalt fel!

ELNÖK: Erre vonatkozólag [a] tanú már adott választ, lényegében azt mondta, hogy a kormány többi tagja is úgy nyilatkozott, mint Imrédy, legfeljebb variálták. Azt talán mégsem lehet követelni, hogy 1944 júniusra visszamenőleg szavakra emlékezzenek.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Az Imrédy-tárgyaláson egész mást mondott.

ELNÖK: Tessék bemutatni a jegyzőkönyvet a bíróságnak, módjában áll.

DR. VARGA VÉDŐ: Első ízben mikor hozta a miniszterek tudomására az atrocitásokat?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Június 21-én.

DR. VARGHA VÉDŐ: Ez a vádlott szempontjából lényeges.

ELNÖK: Erről majd a védőbeszéd során tessék beszélni. Van kérdés? (Nincs). A meg-
esketés kérdésében?

DR. FEKETE VÉDŐ: A vádlottaknak is van kérdésük.

ELNÖK (Sztójayhoz.): Tessék!

SZTÓJAY: Ön megjegyzést tett, hogy nem volt tudomásom arról, hogy a kormány a túldoldallal érintkezésben volt. Ezzel szemben megállapítom...

ELNÖK: Ez nem kérdés. Kérdés nincs?

SZTÓJAY: Van. Hogy gondolta?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Szentmiklóssy engem kért fel, hogy vállaljam.

ELNÖK: A kérdés úgy szólt, hogy a védelem részéről elhangzott kérdés a tekintetben, hogy miért volt szükséges, hogy Ön vállalja annak idején a külügyminiszter-helyetteséget. Válaszának lényege az volt, hogy azért, hogy mintegy az utat nyitva tartsák továbbra is...

JUNGERTH-ARNÓTHY: Úgy van!

---

³⁸⁰ Elírás a jegyzőkönyvben: 1944. június elején aktív protestáns püspökök intéztek memorandumot Sztójay miniszterelnökhöz, amelyben kérték a zsidók deportálásának leállítását.

ELNÖK: ...az ellenoldal, illetve a semlegesek felé. Én közbevágtam és megkérdeztem, hogy Sztójaynak volt-e erről tudomása. Ön azt mondta, hogy nem.

JUNGERTH-ARNÓTHY: Sztójay talán emlékszik, hogy én kértem fel, hogy vigyázzon Szentmiklóssyékkel, mert tudtam, hogy milyen beállítottságú[ak].

ELNÖK: Az a kérdés, azt tudja-e, hogy azért javasolták [a] tanú urat, mert Szentmiklóssy vonalvezetését tovább tudja vinni, hogy a semlegesekkel való kapcsolatot tovább fenntartja.

SZTÓJAY: Vajon a tanú úr tudja a kormányzó úrtól, hogy elleneztem miniszterelnöki kinevezésemet?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Úgy van. Ezt Sztójay miniszterelnök mondta, és a kormányzó is. Először nem volt szó [arról], hogy valami funkciót vállalom, csak elhatároztam, hogy nem megyek többé Bulgáriába. Akkor a kormányzónál voltam, aki elmondta egész beszélgetését Hitlerrel 18-án, annak következményeit, s mikor a Sztójay-kormány megalakítására került sor, mondta, hogy Sztójay öregségére és betegségére hivatkozva nem akarta vállalni, ő azonban azon az állásponton volt, hogy a németeknek bizalmuk van hozzá, és vállalnia kell. Kb. ezt mondta Sztójay úr is, hogy ő katona volt, s a kormányzó mondta, hogy vállalja, ezért vállalta.

SZTÓJAY: Vajon a tanú úr azon a nézeten van-e, hogy az amerikai tisztek leszállása és [leszállásunk] körülményei a németek gyanúját emelte-e Magyarországgal, a magyar politikával szemben, vagy nem?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Ha megtudták, természetesen emelte.

SZTÓJAY: Emlékszik-e arra, amit az előbb is vallott, hogy tettem ismételt lépéseket a politikai és egyéb foglyok szabadon bocsátása tekintetében, hogy Keresztes-Fischer Ferenc és Lajos érdekében levelet írtam Veesenmayernek a külügyi hivatal útján?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Nem emlékszem, hogy erre a kettőre. A legtöbbnek az ügyében írtam. Mert a hozzátartozók jöttek hozzánk.

ELNÖK: Erre vonatkozólag általánosságban tett már vallomást.

SZTÓJAY: Vajon én a követ úrral szemben mindig teljes bizalommal viseltetem-e az általa képviselt álláspontok tekintetében?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Amint be is vallottam.

SZTÓJAY: Mikor a zsidókérdést előzetesen velem közölte, én felhatalmaztam, mert én voltam a felelős miniszter, én írtam alá minden levelet, és ha nem értettem volna egyet vele, nem járultam volna hozzá és nem kértem volna fel, hogy a minisztertanácson hozza szóba a zsidókérdést. Még egy utolsó kérdésem volna, éspedig az, vajon a semleges követek által előadott jelentést a zsidóság tekintetében, akik személyesen is felkerestek, miután nála voltak, ehhez a németek azonnal hozzájárultak-e, [mármint] a kiszállításhoz, vagy ismételt demarsokat kellett tenni? Mert emlékezetem szerint Ribbentrop kezdetben elzárkózott az elől, hogy a kiszállítandó zsidóságot saját területükön átengedje, és két-háromszor demarsot kellett intéznem hozzá, csak akkor járult hozzá. Hogy mikor jött ez szóba, nem tudom. Vajon erre a követ úr emlékszik-e?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Előadtam a minisztertanácsban, hogy Palesztinába, Svédországba, Svájcba, Spanyolországba a zsidókat akkor tudjuk kiengedni, és akkor

mernek csak kimenni, ha a németek ehhez hozzájárulnak, mert mindenütt németek által megszállt területen kellett átmenniök. Idegen zsidók is haza akartak menni, de jöttek a követek, hogy nem mernek, mert ha német[ektől] megszállott területen mennek át, leszedik őket a vonatról, és elviszik. Azt mondtam, hogy maradjanak Magyarországon, amíg tudnak. De az igaz, hogy követeltük többszörösen.

SZTÓJAY: Követ úr, emlékszik-e arra, hogy mikor a hozzájárulás beérkezett [Veesenmayertől], hogy átszállíthatók, ennek kihirdetését követeltem a rádióban, és ő ahhoz kötötte a német közlést, hogyha folytatjuk a deportálást Magyarország területéről. Én ehhez nem járultam hozzá, ennek folytán nem is történt meg a rádióon való közlése ennek az egyezménynek, hogy a zsidókat kiszállítsák semleges területre.

JUNGERTH-ARNÓTHY: Ez ilyen formában volt: Veesenmayer, miután beszüntették a budapesti zsidóság deportálását, kezdett tárgyalni. Én kommunikével közölni akartam az egész világgal, hogy nem a magyar nép a deportáló, hanem a német orgánumok. Erre visszaküldte a követségről a kommunikét. Erre gondolt a miniszterelnök úr [Sztójay Döme], mint rádióhirdetésre. Azt mondták, hogy ez a kommuniké csak akkor mehet, ha Horthy hozzájárul, hogy a zsidókat megint kivigyék. Ez a hozzájárulás nem történt meg, a kommunikénk nem ment keresztül, de az itteni Nemzetközi Vöröskereszt vezető[jé]vel [Friedrich Born] közöltem, hogy hozza nyilvánosságra odahaza, hogy a magyar kormány a kiutazást elvileg elismerte.

SZTÓJAY: A Veesenmayerrel történt beszélgetés négy szemközt történt, erről nem tud a követ úr. De a követ úr arról sem tud, hogy az auschwitz hírek kapcsán, amiket a követek útján tudtam meg, azt a két követelést támasztottuk Veesenmayerrel szemben, hogy egyrésztől dementálják a rádióon át, másrésztől bizottság kiutazáshoz járuljon hozzá, amivel egyetértett és hozzájárult, hogy e kérdés Ribbentroppal tisztáztassék. Erről talán nem tud?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Nem tudok.

ELNÖK: Van még kérdés?

KUNDER: Emlékszik-e követ úr arra a vitára, amely lezajlott a minisztertanácson a svéd és svájci akcióval kapcsolatban? Emlékszik-e, hogy milyen álláspontot foglaltam el?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Nem volt különleges.

KUNDER: Emlékszik-e, hogy a Duna-tengerhajózást kívántam bekapcsolni, hogy talán ezzel kevesebb német ellentmondással tudjuk kivinni a zsidókat török területre?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Erre nem emlékszem.

KUNDER: Arra sem, hogy azt mondtam, hogy biztosabbnak mutatkoznak ezek az utak a zsidók számára?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Ilyen határozottan nem emlékszem, pedig ez akkor az én támogatásom lett volna.

KUNDER: Hogy tudta keresztülvinni javaslatát a minisztertanácsban, ha mindenki ellene volt?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Nem voltak teljesen ellene. De nem emlékszem ilyen beszélgetésre.

KUNDER: Hogy állíthatta, hogy követ úr egyedül kívánta, senki más?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Úgy mondtam, hogy előadtam, és nagy vihart okozott.

KUNDER: De a végén elfogadták.

JUNGERTH-ARNÓTHY: Igen, Sztójay volt mellette.

KUNDER: De azt mondta, hogy hosszabb vita volt.

JUNGERTH-ARNÓTHY: Sztójay mellette volt, talán más sem ellenezte.

ELNÖK: Van még kérdés?

DR. KAHÁN VÉDŐ: Mi az álláspontja tanú úrnak, jó volt-e, hogy március 19. után a Sztójay-kormány vállalta a kormányzó megbízatását és kormányt alakított?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Én álláspontomat a kormányzó úrnak megmondtam, és-
pedig mikor elmondta azt az egész Hitlerrel való beszélgetését, hazautazását, a kormány megalakítását, én azt mondtam neki, hogy nem lett volna-e jobb a dán álláspontot elfogadni, azaz ha elfoglaltatok az országot, csináljatok, amit akartok.³⁸¹ Erre ő azt mondta, rávágva a támlásszék két támlájára: kérem, én nem ragaszkodom e székhez, de nem engedem meg, hogy olyan ember, mint Albrecht vagy Szálasi, ezt a helyet elfoglalja, mert ezek jöttek volna.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Méltóztatott hallani Veessenmayer egy bizonyos fenyegetéséről, hogy ha a kormány 21-én este hat óráig meg nem alakul, akkor a horvátok, szlovákok, románok megszállják Magyarországot?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Nem tudtam.

DR. KAHÁN VÉDŐ: És hogy a szuverenitás visszaállítását ígérték, ha a kormány megalakul?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Ezt nem tudom.

ELNÖK: Erre már volt kérdés.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Kunderrel kapcsolatban volna még kérdésem. Mi volt a Külügyminisztériumban a vélemény Kunder kereskedelmi vonalával kapcsolatban, aki egy ideig a külkereskedelmi hivatal élén állt? Milyen politikai beállítottságú embernek tartották a Külügyminisztériumban?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Nekünk Kunder miniszterrel kevés dolgunk volt. Én egyszer a minisztertanács elé mentem Boden birodalmi gazdasági megbízott ügyében. Ez az ember nálam volt és elmondta programját, amiből azt következtettem, hogy Bodent azért küldték, hogy Magyarországot a Cseh-szlovák protektorátus [*helyesen: Cseh-Morva Protektorátus*] nivójára süllyesszék. Azt mondtam, hogy ez lehetetlen. Ő ugyanis azon az állásponton volt, hogy Magyarországnak és Németországnak most mindent, amijük van, a háború előnyös befejezésére kell áldozni, tehát nem lehet ellenőrizni, számlázni, hanem mindenki adja, amije van, és ha megnyertük a háborút, mindenki a számlájához jut. Ez volt Boden álláspontja. Erre elmentem Sztójayhoz, az én miniszteremhez, elmondtam, hogy itt veszély van, miután Bodennek mondtam, hogy

---

³⁸¹ Jungertth-Arnóthy, mint jól tájékozott diplomata, ilyesmit nem mondhatott Horthynak. A dán kormány és hatóságai 1940–1943 között minden téren engedelmesen végrehajtották a német megszállók utasításait. Lásd még a 492. sz. jegyzet.

ebbe nem mehetünk bele, mert nekünk kell bizonyos anyag, amit a külföldi államokkal való tárgyalásnál ki kell adnunk, pl. épp akkor Svájjal álltunk szemben, és nem tudunk gazdasági szerződéseket kötni, ha mindenünket el akarják vinni. Sztójay megengedte, hogy ezt a kérdést is bevigye a minisztertanácsba, még Nicklt, is magammal vittem, mert mondtam Bodennak, hogy van európai hírű gazdasági szakértőnk, tessék hozzá menni, ezt nem akarjuk kikapcsolni.³⁸² Elmentem a minisztertanácsba, de viharos minisztertanács lett, mert én protestáltam. Elvittem Nicklt és azt mondtam, hogy Németországgal szemben arra az álláspontra kell helyezkedni, hogy mindent, amire Magyarországnak a termelés céljából szüksége van, vissza kell tartani. Ez az első. A második csoportja gazdasági produktumainknak az, amire a külföldi államokkal kötendő szerződéseknél szükségünk van, és csak a harmadikra intézkedhet a kormány.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Mivel már találkozott ezzel a kérdéssel, mint a külügyminiszter helyettese, mi volt az impressziója, hogy Kundernek milyen szerepe van?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Azt hiszem, ezen a vonalon neki nem volt szerepe, hanem inkább Imrédynek.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: De hiszen Kunder Imrédy pártjának egyik vezető egyénisége volt.

JUNGERTH-ARNÓTHY: Igen, ez mindenesetre...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nem gondolja tanú úr, hogy a vádlottnak mégis volt valami szerepe?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Imrédy Bodennel valami tervezetet parafált, de Imrédy azt állította, hogy nem. Megítélésem szerint a szöveg szerint ez már megtörtént.³⁸³

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Utolsó kérdésem a következő. Magyarországon a verebek is azt csiripelték, hogy a kormányban bent Jurcsek és Reményi-Schneller a németek kémjei. Mit tud erről?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Nem tudom, hogy Jurcsek és Reményi-Schneller kémek voltak, csak azt tudom, hogy nagyon erősen németbarátok voltak. Amikor a románok augusztus 23-án kiléptek a háborúból, a kormányzó éjjel minisztertanácsot hívott össze. Én akkor a Vöröskeresztben betegen feküdtem. Maga a kormányzó telefonált nekem, fel tudnék-e jönni a koronatanácsra. Mondtam, kicsit lázas vagyok, de ha kicsit küldenek, elmegyek. Küldtek, elmentem. Sztójay akkor már szanatóriumban feküdt, és amikor felérkeztem a Várba, a miniszterek nem voltak ott, a kormányzó fogadott.

---

³⁸² Az említett tiltakozásnak a minisztertanácsai jegyzőkönyvekben nincs nyoma. Az azonban igazolható, hogy a Sztójay-kormány egyes esetekben szembeszegült a németek kívánságaival. Az 1944. július 5-i minisztertanácscon Csataj Lajos honvédelmi miniszter bejelentette, hogy a németek sürgősen kértek 80 000 lovat. Javasolta, hogy a kérést tagadják meg, és ezt a kormány tudomásul vette. Egy héttel később Csataj arról tájékoztatta a kormányt, hogy a németek 50 000 lóapolót kértek, de csak 10 000 főt adtunk át, 20 000 főt légvédelmi szolgálatra kértek, de csak 5000-ret tudunk adni. Sztójay ehhez még hozzáfűzte, hogy összesen 10 000 lovat adtunk át a németeknek.

³⁸³ A magyar gazdaság német érdekek szerinti totális átállításáról szóló megállapodást Sztójay és Veesenmayer 1944. június 2-án írta alá.

Körülbelül háromnegyed órát beszéltünk arról, hogy ki kell lépnünk a háborúból, és nem szabad megtámadnunk Romániát. Ennek a háromnegyed órának letelte után jött az adjutáns [*Gerlóczy Gábor*] és jelentette, hogy itt van a kormány. Mielőtt kimentünk, ezt mondta a kormányzó: „De kérem, erről, amiről itt szó volt köztünk, a koronatanácsban nem beszélhetünk, mert még ez éjjel megtudja Veessenmayer.”

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Határozottabban teszem fel a kérdést. A kormányzónak megvoltak az okai erre a kijelentésre. Nem tudtam ugyanerre a kérdésre Lakatos tanútól választ kapni, megpróbálom Önnél. Kire célzott a kormányzó ezzel a kijelentésével?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Ezt nem tudom.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: A kormányzóval olyan bizalmas viszonyban volt Ön is, Lakatos is, hogy rábízta Önökre a háborúból való kilépés intern tényét. Hát a koronatanácsban, annak tagjaiban nem bízott a kormányzó?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Azt hiszem, a legtöbben nem bízott.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Köszönöm.

ELNÖK: A vádlottaknak van kérdése a tanú úrhoz?

KUNDER: Emlékszik-e tanú úr arra, hogy a minisztertanácson a Boden-féle javaslat tárgyalásra került?

ARNÓTHY: Igen

KUNDER: Mi volt az én javaslatom?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Ezt Ön tudja megmondani.

KUNDER: Alapvető kérdésem tanú úrhoz, vajon az volt-e a javaslatom, hogy ez a tervezet kikapcsoltassék? Igen vagy nem?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Úgy emlékszem, Ön inkább amellett szólott, hogy annak meg kellene maradnia.

SZTÓJAY: Pótlólag volna még egy kérdésem, amelyről megfeledeztem.

ELNÖK: Lehetőleg ne véleményt kérdezzenek a tanútól. A védelmet is kérem erre.

DR. FEKETE VÉDŐ: Nem véleményt kérdeztem.

ELNÖK: A jövőben tényekre vonatkozó kérdéseket méltóztassék feladni a tanúkhöz.

SZTÓJAY: Emlékszik-e tanú úr, hogy amikor Hitlertől visszatértem, mit közöltem: mik voltak Hitler előfeltételei ahhoz, hogy az ország szuverenitását helyreállítsa és a Gestapót és a német katonai erőket kivonja Magyarországból?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Hogyan érti?

SZTÓJAY: Mi volt Hitler előfeltétele, amikor én ezt a kívánságot vele szemben hangoztattam?

JUNGERTH-ARNÓTHY: Nem emlékszem.

SZTÓJAY: Talán ha szó szerint németül idézem őt, akkor a tanú úr emlékezni fog. Hitler azt mondta: „Erst muss die Judenfrage erledigt werden.” [*Először a zsidókérdést kell megoldani.*]

JUNGERTH-ARNÓTHY: Ez lehet, de énelőttem erről nem volt szó.

ELNÖK: Nincs több kérdés a tanú úrhoz? (Nincs.) A megesketésre van indítvány? (Nincs.) A bíróság mellőzi a tanú meghiteltetését. Köszönöm, a tanú úr eltávozhat. (Jungertth-Arnóthy tanú távozik.)

Minthogy több tanú ma nem jelent meg, megkérdezem a védő urakat, van-e újabb bizonyítási indítványuk? Előbb talán a vád képviselője nyilatkozzék.

DR. ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Reményi-Schneller vádlottal kapcsolatban indítványozom Baranyai Lipót, a német megszállás körülményeire pedig dr. Pap Imre (Katona József u. 9.) tanúkenti kihallgatását.

ELNÖK: A politikai ügyész úrnak nincs bizonyítás-kiegészítési indítványa?

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nincs.

ELNÖK: Most [az] elsőrendű vádlott védőjét kérem, ha van indítványa, szíveskedjék röviden megjelölni a tanút és azt a tényt, amelyre nézve bizonyítást óhajt.

DR. FEKETE VÉDŐ: Kérem azoknak a tanúknak kihallgatását, akiket a vádirat jelöl meg.

ELNÖK: Részletesen méltóztassék előterjesztését megtenni.

DR. FEKETE VÉDŐ: Kérem Vajna Gábor kihallgatását a kormányelnöki megbízás – védencem megbízatása – körülményeiről.

ELNÖK: Ez az indítvány már megtétetett.

DR. FEKETE VÉDŐ: Kérem Ghyczy Jenő tanúkenti kihallgatását.

ELNÖK: Ezt már az ügyész úr kérte.

DR. FEKETE VÉDŐ: Kérem gróf Khuen-Héderváry Sándor rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter kihallgatását a diplomáciai megbízás körülményeire és kifejtett ténykedéseire vonatkozólag a mindenkori kormányzattal való összhang tekintetében; kérem dr. Antal István kihallgatását a zsidórendeletek törvényhozás útján való újabb rendezéséről szóló törvényjavaslatra, és a jogi szabályozásra vonatkozólag. Ez olyan szakkérdés, amelyet csak Antal István tud megvilágítani. Kérem Mocsáry Dániel volt földművelési államtitkár tanúkenti kihallgatását a lefoglalt földbirtokok felszabadítása iránt Sztójay vádlott által tett lépések tekintetében; Szombathelyi vezérezredes kihallgatását a március 18-i és 19-i eseményekkel kapcsolatban arra vonatkozólag, hogy védencem a kormányalakítási megbízatás elől kitért; Hellebronth tábornok kihallgatását arra vonatkozólag, hogy a háborús potencia fokozása a védencem részéről nem történt meg, ugyancsak kérem az ő kihallgatását a repülőterekkel kapcsolatos kérdésekre nézve; Nagyöszy tábornok kihallgatását arra, hogy a németek kérték hadianyagunkat és kiképzési anyagunkat az SS-formáció számára, de ehhez Sztójay nem járult hozzá; kérem Vörös János volt miniszter [sic!] kihallgatását a június 7-i [helyesen: június 6.] salzburgi látogatás[a] alkalmával a német csapatok behozatalának megszüntetése érdekében védencem által tett eredményes lépésre vonatkozólag; dr. Balogh Mihály főorvosnak [a kihallgatását] védencem egészségi állapotára vonatkozólag, ugyanezre kérem Herzog professzor kihallgatását is; kérem továbbá Haeffler István akkori sajtófőnök kihallgatását is.

ELNÖK: Ezt már kérte az ellenoldal is.

DR. FEKETE VÉDŐ: Más indítványom egyelőre nincs.

DR. VARGA VÉDŐ: Másodrendű vádlott védőjeként a vádiratban felsorolt tanúk kihallgatásán kívül indítványozom Röder Vilmos vezérezredes kihallgatását arra vonatkozóan, hogy Rátz Jenő vádlott 1937-ben beadott terve csupán az általános európai fegyverkezéssel kapcsolatban készült, hogy ez a terv csupán az ország védőképességének

erősítését tartalmazta és nem volt támadó jellege; Vörös János tanúkénti kihallgatását kérem a következő tényekre: 1. növelhető volt-e a Sztójay-kormány alatt, Vörös János vezérkari főnöksége alatt az ország háborús erőfeszítése; 2. állított-e sorompóba új se-regtesteket a Sztójay-kormány; 3. behívott-e – bár módjában volt később is – fiatalabb évfolyamokat védencem; 4. a Sztójay-kormány elhatározásából kerültek-e a frontra se-regtestek, avagy már az előző kormány határozatának folyománya volt ez; 5. az előző kormányok adtak-e ki a németeknek annyi hadiipari üzemet és gyárat, hogy nem is volt mód már a háborús potencia növelésére; 6. a gyárak felszerelésének a légi támadások folytán bekövetkezett megrongálása miatt egyáltalán mód volt-e Vörös János vezérka-ri főnöksége alatt a termelés terén a háborús potencia növelésére.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Én beadványomban külön terjesztettem elő bizonyítás-kiegészí-tési indítványomat, úgyhogy most egyelőre nem terjesztek elő bizonyítási indítványt.

ELNÖK: Kérem élszóval előterjeszteni, de arra ne tessék indítványt tenni, amire a vád megtette a maga bizonyítási indítványát.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Indítványozom Veesenmayer kihallgatását, arra a tényre, hogy ő volt az, aki akkor, amikor Reményi-Schneller harmadrendű vádlott, mint mi-niszterelnök-helyettes lépett fel, ez ellen tiltakozott, így tehát védencem nem volt a németek kedvence; kérem Csizik Béla államtitkár kihallgatását (Eszter u. 9.) a követ-kező tényekre: 1. 1944. január 24-én elfogadott-e a vádlott egy javaslatot a német cé-gek magyarországi fiókjainak hatályosabb megadóztatására; 2. július 6-án védencem utasítására indult-e vizsgálat a Kreditanstalt: Wienerbankverein részvényvásárlásai ügyében; 3. október 30-án nem teljesítette védencem azt a német kívánságot, hogy két-százmillió kölcsönt nyújtson; 4. a zsidóvagyonokkal kapcsolatban harmadrendű vádlott úgy nyilatkozott, hogy elkobzást nem tart lehetőnek, hanem utasítást adott arra, kísérel-tessék meg a kötvényes megoldás a zsidóbirtokok mintájára. Indítványozom továbbá Torzsai Biber Gyula tanúkénti kihallgatását arra a tényre, hogy III. r. vádlott az aranykészleteket Magyarországon kívánta tartani. Ezenfelül tisztelettel becsatolom ere-detiben Ruszkay (Ranzenberger) Jenő levelének másolatát, amelyet Himmlerhez intézett. A másolat elment, az eredeti van a védelem kezében.

ELNÖK: Ezt majd az iratismertetések során méltóztassék előterjeszteni.

DR. KÁLDI VÉDŐ: A levél német nyelven van írva.

ELNÖK: Majd bekérjük a tolmácsot.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Amennyiben a levél valódisága bármely oknál fogva kétségbe vonatnék, kérem Ruszkay (Ranzenberger) kihallgatását, mert rendkívül lényeges kö-rülmény az, hogy a levél negyedik oldalán világosan benne van, hogy a Himmlernek kéthetenként küldött úgynevezett kémjelentéseket a III. r. vádlott és Csatay vétkes köny-nyelműségnek tartotta. Szakértői bizonyítást indítványozok továbbá arra nézve – dönt-se el a bíróság, kit rendel erre ki –, hogy a Darányi-kormány által megszavazott 600 milliós kölcsönnek az a része, amely a katonaság részére volt kihasítva, kizárólag egy védelmi hadsereg felszerelésére sem volt elég.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: IV. r. vádlott védelmében kérvényben terjesztettem elő bizonyítási indítványomat.

ELNÖK: Tessék röviden megismételni.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Tisztelettel indítványozom, méltóztassék tanúként kihallgatni dr. Fluck István kereskedelmi államtitkárt annak bizonyítására, hogy védecem a Kereskedelmi Minisztériumban, de különösen a MÁV-nál egyetlenegy nyilast sem nevezett ki, egyetlenegy sem engedett végelbánás alá vonni; továbbá arra a körülményre, hogy Szász Lajos IV. r. vádlott szembeszállt a német túlkapasokkal, többször vitt magával hivatalába ruhát, hogy szükség esetén elszökhessen. Ugyancsak Fluck kihallgatását kérem annak igazolására, hogy amikor plakáton bevonultatták a 18–60 éves férfiakat, IV. r. vádlott felhívására éppen Fluck István sürgősen interveniált a plakátok levakarása iránt. Ugyancsak vele óhajtom bizonyítani, hogy amikor a nyilasoknak az az örült ideája támadt, hogy Budapest teljes kiürítését akarták elrendelni, védecem a kiürítési kormánybiztossal [*Kisbarnaki Farkas Ferenc*] oly tervet készíttetett, hogy ez teljesen lehetetlenség volna, ennek folytán a teljes kiürítés el is maradt. Vele kívánja a védelem bizonyítani, hogy védecem a MÁV főműhelyek kitelepítését megakadályozta, utasítást adott, hogy a vasúti kocsikat, mozdonyokat, teherautókat lehetőleg tartsák bent az országban és ha muszáj elvinni a Dunántúlra, akkor a vasúti kocsikat és a mozdonyokat döntsék le a vasúti töltésről, nehogy német kézre kerüljenek; továbbá hogy olyan utasítást adott a dunai uszályokra nézve, hogy süllyesszék el azokat. Ugyancsak Fluck tanúval óhajtja bizonyítani a védelem, hogy Szász Lajos többször lemondott, de lemondását nem fogadták el. Ugyane tanút kérem meghallgatni annak bizonyítására, hogy a nyilas Számonkérő Szék³⁸⁴ megfigyelői védecemet megfigyelés alatt tartották, és élete veszélyben forgott; annak bizonyítására, hogy a szenci vasúti állomásról a vasutasok a szerelvényekkel csak a legutolsó pillanatban mentek át az ország határán, mégpedig erős német nyomásra. Indítványozom továbbá dr. Nagy Imre iparügyi minisztériumi miniszteri tanácsos, az elnöki osztály vezetője kihallgatását annak bizonyítására, hogy Szász Lajos németellenes magatartást tanúsított és számos esetben olyan felterjesztést, mely a zsidók iparendeléyének elvonására vonatkozott, Szász Lajossal együtt visszautasított. Végül kérem dr. Kiss Dezső közgazdasági szerkesztő, az újjáépítési minisztérium miniszteri tanácsosának tanúkénti kihallgatását annak bizonyítására, hogy őt IV. r. vádlott az internálótáborból kihozta és ennek köszönheti életét.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Kunder Antal V. r. vádlott működésének két periódusa tétetett vád tárgyává: 1934–1939. évi működése és 1944. évi márciusi második minisztersége.

ELNÖK: Csak indítványt tessék előterjeszteni a tények és bizonyítékok megjelölésével. Tudom, hogy írásban már megtette, de tessék röviden megismételni.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Indítványozom az 1934–1938-as időszakra vonatkozólag dr. Rátz Jenő miniszterelnökségi miniszteri tanácsos, Bárányos Károly közellátásügyi miniszter – ki védecem minisztersége idején főtitisztviselő volt –, dr. Vargha István újjá-

³⁸⁴ Pontos neve: Nemzeti Számonkérés Szervezete, a Nyilaskeresztes Párt katonai és politikai szervezete. 1944. október 15. után Szálasi Ferenc utasítására alakult meg Örendy Norbert csendőr ezredes vezetésével, létszáma kb. 300 fő volt. Többek között nyomozói számolták föl a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságát és több más ellenállócsoportot.

építési államtitkár – szintén a védencem volt főtisztviselője – tanúkénti kihallgatását. Ezt a három tanút azzal kérem megidézni, hogy majd tanúságtételt tesznek V. r. vádlott azon, plauzibilisnek látszó vallomása mellett, hogy vádlott az exportot nyugat felé, a nemes valutájú államok felé irányította, soha Németország felé, ellenben mindenkor fokozta a német importot. Megnevezett tanúk szakemberek, és így vallomást tudnak tenni olyan szakkérdésekről, mint a devizafelár lefölözése és a márkával létesített junktim. Kérem továbbá kihallgatni Marinovich László miniszteri tanácsost, a külkereskedelmi igazgatóság főtisztviselőjét is ugyanezekre a szakkérdésekre nézve.

ELNÖK: Ilyen irányú indítványát előterjesztheti a védő úr, de olyan tényekre vonatkozóan, melyekkel kapcsolatban a vádlott tagadásban van, kár ellenbizonyítékot felajánlani, mert a bíróság minden valószínűség szerint nem fogja elrendelni a bizonyítást, mégpedig abból az elvi elgondolásból, hogy bizonyítson a vád.

DR. KAHÁN VÉDŐ: A megnevezett Marinovich tanú kihallgatását kérem arra vonatkozólag, hogy Kunder Antal védencem mindenkor a magyar érdekeket tartotta szem előtt, ellenezte a németek követeléseit. Igazolni fogja ez a tanú, hogy V. r. vádlott mindkét minisztersége idején a németek fel akartak Budapesten állítani külön német cégeket, de védencem ezt ellenezte. Indítványozom továbbá dr. Fluck István kihallgatását arra a tényre, hogy vádlott 1938–1939. évi, de főleg 1944. évi minisztersége idején ellenezte azokat a német követeléseket, amelyek a zsidó tisztviselők elbocsátására irányultak. Kunder ennek ellentállott, igyekezett a végletekig kihúzni az elbocsátási időt, olyanokat, akiket lehetett, külföldön helyezett el és mindenki megkapta a nyugdíját; továbbá arra a tényre, hogy 140 olyan MÁV mérnöknek, aki zsidó munkaszolgálatos volt, segítséget nyújtott, és egész magatartásában humánusnak mutatkozott. (Mozgás és zaj a hallgatóság padjain.)

ELNÖK: Az ellenvéleményét mindenki tartsa meg magának, mert máskülönben a nyilvánosság kizárásával folytatjuk a tárgyalást.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Indítványozom a vádiratban említett Kőszegi-Kutassy kihallgatását és végül dr. Wilhelm Károly budapesti ügyvéd kihallgatását, utóbbi a Zsidó Tanácsnak volt annak idején tagja, annak igazolására, hogy a zsidó üzletek rolóinak lehúzásakor Kunder Antal őrséget kért Veessenmayertől, és a Zsidó Tanácshoz egy Bodnár nevű tisztviselőt delegáltatott, akinek feladata volt, hogy amennyiben a németek a Zsidó Tanácsnál zsidó címek után érdeklődnének, azonnal intézkedjék az őrség előkerítésére.

ELNÖK: A bíróság most tanácskozássra visszavonul. Körülbelül tíz perc múlva folytatjuk a tárgyalást. Addig kérem elővezetni Jaross Andor és Vajna Gábor tanúkat a kebelbeli fogházból.

(Szünet után.)

ELNÖK: Kérem a vádlottak elővezetését. (Megtörténik.) Tessék leülni. Kihirdetem a bíróság végzését. A bíróság egyelőre csak a holnapi napra idézendő, illetve megidézett két tanú kihallgatásának elrendelése tárgyában hozott határozatot, és pedig Ambrózynek, a kabinetiroda főnökének és Veessenmayernek kihallgatása tekintetében.

Előreláthatóan a holnapi nap folyamán több tanú kihallgatására nem kerül sor, mert ezen tanúk vallomása hosszadalmas lesz, lévén mindkettő ezen ügynek legfontosabb tanúja. A bíróság a többi bizonyítási indítvány kérdésében határozatát holnap reggel hirdeti ki, minthogy a tanácskozások hosszabb időt igényelnek, és a bíróság a tárgyalására a rendelkezésre álló időt nem akarja ezzel tölteni.

Ezt a részét a végzésnek tudomásul veszik? (Igen.) A védelem oldaláról is? (Igen.) A bíróság egyben az előbb kihirdetett végzést annyiban módosítja, hogy csupán Jarosssnak [a] kihallgatását foganatosítja és Vajna Gábor kihallgatását mellőzi. Tudomásul veszik?

DR. FEKETE VÉDŐ: A Btk. 384.§ 9. pontja alapján semmisségi okot jelentek be.

ELNÖK: Igen. Mielőtt Jaross Andor kihallgatását foganatosítaná a bíróság, a Külügyminisztériumból megküldött iratokat fogja röviden ismertetni, majd ezeket még a mai nap folyamán vissza kell származtatni. Utána kerül Jaross Andor kihallgatására a sor. Sztójay tessék idejönni. [...]

[Mivel a vádiratban egyszer már ismertetett diplomáciai jelentésekről van szó, ezért e rész kihagyása mellett döntöttünk.]

ELNÖK: Kérem Jaross Andor tanút. (Zaj.) Csendet kérek, mert kiürítetem a termet.

JAROSS ANDOR TANÚKIHALLGATÁSA

(Jaross Andor tanút a terembe kísérik, és [a] fogházőr az elnöki emelvény elé állítja. Törvényes figyelmeztetés után tanú az elnök kérdéseire előadja, hogy 1896. május 23. évi, komáromi születésű, budapesti lakos, nő, gazda, nyugalmazott belügyminiszter, rokonságban, perben, haragos viszonyban a vádlottakkal nem áll.)

ELNÖK: Két körülményre rendelte el a bíróság kihallgatását. 1944. június 17-én [június 21-én] volt egy minisztertanács, amelyen Jungerth-Arnóthy kifogásolta a Magyarországáról kiszállított, deportált zsidókkal való bánásmódot. Erre a minisztertanácsra behívták Endrét és Bakyt, azonkívül Faragho Gábort, amikor felelősségre vonták, illetve megkérdezték őket, hogy mi igaz mindezekből. Tud erről a minisztertanácsról?

JAROSS: Igen, tudok.

ELNÖK: Mi volt ott az álláspontja?

JAROSS: Ez a minisztertanácsi tárgyalás legjobb emlékezetem szerint nem egy minisztertanácsnak az eseménye. Folytatólagos minisztertanácsok voltak. Előzőleg nem Jungerth-Arnóthy előterjesztése nyomán, hanem különböző kívülről jött hírek alapján tartotta szükségesnek a miniszterelnök [Sztójay Döme], hogy egy legközelebbi minisztertanácsra Baky és Endre államtitkárok bejöjjenek és tájékoztatást adjanak arról, hogy egyáltalában mi történt a táborok létesítésével kapcsolatban, másrészt a deportálások körül a karhatalmi szerveknek esetleges közreműködése vagy magatartása tekintetében.

ELNÖK: Milyen utasítással jártak el a karhatalmi alakulatok?

JAROSS: Lényegében katonai utasítások alapján. Ez tulajdonképpen úgy fejlődött – azért vagyok bátor néhány mondatnál hosszabban kifejteni –, a helyzet az volt, hogy

Magyarországnak a keleti részein, Kassa, Kolozsvár *[környékén]* és a déli vidékeken katonai közigazgatás volt. Ahol katonai közigazgatás van, ott *[a]* régebbi jogszabály alapján, amelyet néhány év előtt felújítottak, a katonai alakulatoknak vannak alárendelve a karhatalmi alakulatok is. Mikor tehát a zsidóságot gyűjtőtáborokba rendelték összegyűjteni az ottani katonai parancsnokok, a karhatalom felett is a katonai parancsnokság dirigált. Ennek alapján történtek oly irányban utasítások katonai vonalon a karhatalom felé, amelyek bizonyos szükségállapotot jelentettek.

ELNÖK: Mit ért karhatalom alatt?

JAROSS: A csendőrséget és a rendőrséget.

ELNÖK: A csendőrség kinek a hatáskörébe tartozik?

JAROSS: Felhasználás tekintetében a csendőrség közigazgatási vonalon a belügyminiszter, fegyelmi alapon a honvédelmi miniszter alá tartozik.

ELNÖK: Hogy adott ehhez hozzájárulást?

JAROSS: Semmiféle hozzájárulást nem adtam.

ELNÖK: Hát a kormány?

JAROSS: Az sem, mert ahogy előzőleg is hangsúlyoztam, jogában állt a katonai parancsnoknak a csendőrséget mint karhatalmat igénybe venni. Én ezt az állapotot ebben a formában konstataáltam.

ELNÖK: Ezt Ön jelentette a miniszterelnöknek, Sztójaynak?

JAROSS: Ez köztudomású volt.

ELNÖK: Jelentette-e ezt mint belügyminiszter a miniszterelnöknek, igen vagy nem?

JAROSS: Mindenesetre szó volt köztünk e kérdésről.

ELNÖK: Mi volt a miniszterelnök válasza?

JAROSS: Emlékezetem szerint az volt, hogy lehetőleg ne vegyék igénybe a magyar karhatalmat ennél az ügynél.

ELNÖK: Mikor történt ez a közlés?

JAROSS: Körülbelül május közepén.

ELNÖK: Sztójay, tessék nyilatkozni!

SZTÓJAY: Hogy egyáltalában katonai közigazgatási hatóságok részt vesznek ezeken az összegyűjtéseken és deportálásoknál, arról tulajdonképpen csak június folyamán szereztem tudomást, szállongó hírek alapján.

ELNÖK: Most mondja a tanú, hogy május közepén.

SZTÓJAY: Addig az volt, hogy a németek csinálják.

ELNÖK: Valótlan, amit a tanú mond?

SZTÓJAY: Emlékezetem szerint annyiban valótlan, mert a tanú is emlékszik erre, illetve emlékezete szerint azt mondta volna...

ELNÖK: Ne halandzsázzunk! Azt tessék megmondani, hogy májusban, vagy júniusban történt? Tanú azt mondja, hogy május közepén.

JAROSS: Május közepén került a sor arra, hogy a deportációk meginduljanak.

ELNÖK: Ne próbáljon visszatáncolni! Azt mondta, hogy május közepén volt a beszállás, amikor Sztójay kijelentette, hogy a magyar hatóságok a deportáció menetéből kapcsolódjanak ki, hogy magyar vonatkozásban deportálás ne legyen.

Tessék a szemébe mondani!

SZTÓJAY: Hogy május közepe vagy vége felé, nem emlékszem, de határozottan utasítást adtam, hogy ne *[a deportálásokban]* vegyen részt a közigazgatási hatóság, és addig is a belügyminiszter úr úgy tájékoztattott engem – nem tudom, hogy a többi miniszternek mi volt a befolyása és véleménye –, de mindig csak arról volt szó, hogy a németek csinálják beleegyezésünk nélkül, és a közigazgatási hatóságok csak a vagyoni jogi kérdésekben működnek közre.

ELNÖK (Jarosshoz): Így volt?

JAROSS: Nagyjában így volt, mert tényleg a németek csinálták a deportálást. A csendőrség, a karhatalom közreműködése úgy volt beállítva a deportálás tekintetében, hogy egyes csendőrkerületekben történtek túlkapások, ahol egyes kerületi parancsnokok a csendőrséget más célra is használták.

ELNÖK: Most a miniszterelnök utasítására vizsgálat indult meg, igen vagy nem? Jelentéstételre lett felhíva Baky elsősorban.

JAROSS: Mindketten.

ELNÖK: Ki hívta fel?

JAROSS: A miniszterelnök *[Sztójay Döme]*. Engem hívott fel, hogy hívjam meg őket. Az ő jelentésük természetesen szépítette a karhatalom dolgát.

ELNÖK: Ön ezt elfogadta?

JAROSS: Ezt a minisztertanácsnak terjesztették elő. A minisztertanács tudomásul vette és utasítást adott, hogy sehol, semmi tekintetben antihumanitárius viselkedést a csendőrség ne tanúsítson.

SZTÓJAY: Ehhez még azt vagyok bátor hozzáfűzni, hogy mivel állandóan *[arról]* voltam tájékoztatva, hogy közigazgatási hatóságok nem vesznek részt *[a deportálásokban]*, de június közepe felé oly hírek jöttek, hogy mégis részt vesznek és atrocitások történnek, ezért tettem saját iniciatívámból azt az intézkedést, hogy a Belügyminisztérium egy különleges minisztertanács alkalmával tisztázza a kérdést, és azokat az urakat vonja be, akik tájékoztatást tudnak adni. [...]

[A továbbiakban az elnök Jarost a Nemzeti Szövetség céljairól kérdezte.]

ELNÖK: Van-e kérdés a tanúhoz?

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nekem van kérdésem. Legyen szíves, feleljen arra a kérdésre, hogy a katonai parancsnokok, tehát a kassai, ruszinszói, kolozsvári parancsnokok saját hatáskörükben felsőbb utasítás nélkül eljárhattak?

JAROSS: Katonai közigazgatás alatt álló területen eljárhattak.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Anélkül, hogy felsőbb utasítást kaptak volna?

JAROSS: Anélkül.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Milyen felhatalmazást kaptak ezek a katonai parancsnokok?

JAROSS: A katonai közigazgatásról szóló jogszabályokban paralel katonai és polgári közigazgatás volt bevezetve. Az ilyen területeken a katonai parancsnokság a karhatalmat bármikor igénybe vehette.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Olyan messzebbmenő célokra is, mint amilyenekről szó volt?

JAROSS: Ilyen messzebbmenő célokra való igénybevételre nem voltak prejudikálva. A gyűjtőtáborok létesítésekor azonban ezeken a területeken ebben a formában és ezen a jogcímen használták fel a csendőrséget és ezt a felhasználást folytatták azután később. [...]

[A továbbiakban Marosán politikai ügyész is a Nemzeti Szövetséggel kapcsolatos kérdéseket tett föl Jarossnak.]

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Miért esett Szászra a választás, hogy ő legyen a Nemzeti Szövetség elnöke?

JAROSS: Elsősorban higgadt judíciumú, idősebb egyéniséget kerestek, és így választották Szász Lajost. Minthogy a Nemzeti Szövetség tagjainak többsége a Magyar Élet Pártjából került ki, a Magyar Élet Pártjából kellett tehát lehetőleg elnököt választani, olyan embert, aki kellő higgadsággal rendelkezik, hogy a különböző pártokból rekrutálódott Nemzeti Szövetségben az egyensúlyt fenntartsa.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Szász azt mondja, hogy ő nem politizált, mert szakember volt. Tudomásom szerint a Nemzeti Szövetség politikai testület volt, mert hiszen politikusokból állt, miért választották Szászt, aki politikailag senki és semmi volt, inkább egy szakember, az ő előadása szerint?

JAROSS: Szász általában véve, mint szakember is, bizonyos népszerűségre tett szert a parlamentben, becsülték, értékelték.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Csak azért, mert szakember volt?

JAROSS: Megértő volt minden irányban.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Például milyen irányban?

JAROSS: Úgy értem, hogy nem voltak differenciái más politikai pártokkal, megértő volt a politikai pártok törekvései iránt.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Milyen politikai pártok voltak ezen idő alatt a parlamentben?

JAROSS: A legkülönbözőbbek, a baloldaltól egészen a jobboldalig.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Kikből állott a baloldal?

JAROSS: Ha arról van szó, hogy milyen politikai pártok, akkor végig kellene sorolni a szociáldemokrata párttól egészen a nyilaskeresztes pártig.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: A szociáldemokrata pártot feloszlatták!

JAROSS: A parlamentben nem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nem?

JAROSS: A parlamentben nem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: De bejártak képviselőik?

JAROSS: Valószínűleg egy-ketten bejártak. (Mozgás.) Parlamenti pártot nem lehet feloszlítani, csak organizációkat lehet feloszlítani.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: A jelenleg a vádlottak padján ülő volt kormánytagok helyeselték március 19. után a baloldali pártok feloszlítását és sajtójuk elnémitását?

JAROSS: Általában véve tisztában voltunk azzal, hogy...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Helyeselték vagy tiltakoztak ellene?

JAROSS: Teljesen egyetértettek ebben.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Milyen szándék vezette a kormányt, amikor a pártokat feloszlatta, a lapokat elnémitotta, kitől akart megszabadulni?

JAROSS: A kormány ezzel a tetteivel tulajdonképpen német követelést realizált.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: A németek követelték?

JAROSS: Követelték minden olyan organizáció felosztatását, amely a közös német–magyar frontot gyengíti.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: És ehhez maguk mindnyájan hozzájárultak!?

JAROSS: Szükségszerűen hozzájárultunk.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Senkinek sem volt aggálya a kormány tagjai közül?

JAROSS: Közvetlen aggályai nem voltak senkinek sem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Szóval mindez az egész kormány hozzájárulásával történt. Köszönöm.

ELNÖK: A védő uraknak van kérdésük?

DR. FEKETE VÉDŐ: A zsidókérdés miért merült fel, mivel magyarázta Sztójay az első minisztertanácsok alkalmával, hogy a zsidókérdésben intézkedéseket kell tenni?

JAROSS: Ha jól emlékszem, arra hivatkozott, hogy felkereste őt Kaltenbrunner a német kormány megbízásából, s közölte vele, hogy a legsürgősebb teendő Magyarországon a zsidókérdés megoldása, mert amíg ezt el nem intézik, Magyarország nem számíthat arra, hogy szuverenitását helyreállítsák és a csapatokat kivonják.

DR. FEKETE VÉDŐ: Sztójaynak mi volt az álláspontja a deportálásokkal kapcsolatban? Felvetette-e ezt a kérdést valaha minisztertanácson, kijelentette-e, hogy a magyar kormány, vagy pedig ő maga hozzájárul ahhoz, hogy deportálások legyenek?

JAROSS: Ebben a formában egyáltalán nem vetődött fel. A magyar kormány, mint olyan, nem foglalkozott a deportációval, katonai kérdésnek kellett, hogy minősítse.

DR. FEKETE VÉDŐ: Tud-e arról, hogy Sztójay tiltakozott Veessenmayernél az állítólagos atrocitások – azért mondom, hogy állítólagos, mert a vádlottak azt vallják, nem tudták akkor, hogy ilyen atrocitások történtek-e –, valamint az ellen, hogy a zsidókat kiviszik?

JAROSS: Emlékezetem szerint június folyamán Sztójay magához hívatta Veessenmayert, és akkor ezt a lépést megtette.

DR. FEKETE VÉDŐ: 1944. június 1-ről van egy minisztertanács-i jegyzőkönyv. Kérem az elnök urat, méltóztassék ezt ismertetni a tanú úrral.

ELNÖK: Milyen jegyzőkönyv?

DR. FEKETE VÉDŐ: A június 1-jei jegyzőkönyv. Arra vonatkozóan szeretnék ugyanis kérdést intézni a tanúhoz, hogy vajon az abban szereplő kijelentést ő tette-e meg, vagy pedig Sztójay miniszterelnök. A jegyzőkönyv szövegéből az tűnik ki, hogy Sztójay.

ELNÖK: Az 1944. június 1-jén tartott minisztertanácsról felvett jegyzőkönyvben foglaltak állítólag így szólnak. (Olvassa.): Miniszterelnök úr bizalmas közlést tesz a minisztertanácsnak arról, hogy június 6-án megkezdődik a zsidók deportálása a miskolci, székesfehérvári stb. hadtestek területéről. Ezt a közlést Ön tette-e vagy Sztójay?

JAROSS: Semmi esetre sem tette a miniszterelnök, csak én tehettem, de nem volt bizalmas közlés, valószínűleg kérdésre válaszolhattam ezt.³⁸⁵

ELNÖK: És mit szolt ehhez a minisztertanács?

JAROSS: A minisztertanács akkor már általában véve tudomással bírt arról, hogy május közepe óta folytak a deportálások.

ELNÖK: Tudomásul vette?

JAROSS: Egyszerűen napirendre tért felette.

DR. FEKETE VÉDŐ: Tessék megvilágítani, mit jelentett ez a tudomásulvétel!

JAROSS: A minisztertanács tisztában volt azzal, hogy a maga részéről legfeljebb ellenállhatna, és ebben az esetben felvetné az egész német–magyar problémát, tehát a minisztertanács mint katonai akciót vette tudomásul, amellyel szemben neki politikai eszközök nem állnak rendelkezésére.

DR. FEKETE VÉDŐ: A június 10-i minisztertanács [*jegyzőkönyvének*] 40. pontja szerint a „belügyminiszter előadja, hogy 400 000 zsidó lett a mai napon kiszállítva”. Valószínűleg a „mai napig” a helyes, hibás a szöveg, rossz a fogalmazás.

JAROSS: Egészen rossz fogalmazás.

ELNÖK: Lehet, hogy rossz, de így van benne!

DR. FEKETE VÉDŐ: Ha június 6-án kezdték a deportálást, hogyan lehetséges, hogy 10-én már 400 000 volt kinn?

JAROSS: A terminusok egyáltalán nem hihetetlenek, mert, mint említettem, május közepén indították el a deportálást Kárpátaljáról, a további kiszállítás folyamatosan ment.

ELNÖK: Egészen valószínűen hangzik a tanú vallomása minden tekintetben.

DR. FEKETE VÉDŐ: Tud-e arról, hogy Sztójay felháborodott a németek által elkövetett atrocitások miatt, ezeket Veesenmayer előtt szóvá is tette, és a minisztertanácson is hangot adott ennek? Célzok itt a június 1-jei minisztertanács jegyzőkönyvének 36. pontjára, amely szerint a miniszterelnök a zsidók kiszállítása körül felmerült túlkapásokat teszi szóvá, ezeket nem tűri.

JAROSS: Ez többé-kevésbé fedi azt, amit az előbb válaszoltam, hasonló kérdésre.

DR. FEKETE VÉDŐ: Emlékszik-e arra, hogy 1944. július 1-jén Sztójay Ferenczy László csendőr alezredest, a közbiztonsági osztály vezetőjét magához rendelte...

JAROSS: Ferenczy nem volt a közbiztonsági osztály vezetője.

DR. FEKETE VÉDŐ: ...és ezen a megbeszélésen, amikor Ferenczy odajött, jelen volt Hóman Bálint, Imrédy, Ön és esetleg Antal miniszter? Milyen utasítást adott akkor Sztójay Ferenczynek?

JAROSS: Erre nem emlékszem.

DR. FEKETE VÉDŐ: Én megadom a választ, tessék megmondani, így történt-e. Sztójay Ferenczyt utasította, hogy menjen ki Németországba, és vizsgálja felül, hogy az ottani állapotokról ideérkezett hírek megfelelnek-e a valóságnak.

---

³⁸⁵ Lásd a 107. jegyzet.

JAROSS: A tényeknek megfelel, hogy ilyen kiküldetést tervbe vettek, emlékszem rá, a miniszterelnök [*Sztójay Döme*] tervezte és ezt a tervét közölte is a német követtel [*Edmund Veessenmayer*], kérte, hogy kiküldhessen valakit, aki megállapíthatja e hírek valódiságát. Sztójay erre a célra tényleg Ferenczyt választotta ki.

DR. FEKETE VÉDŐ: Általában véve Sztójay a június 21-i minisztertanácson, amikor Endrét és Bakyt meghallgatta, lezártak tekintette ezt az ügyet, vagy pedig nem bízott ezek jelentésében. Mi volt az Ön benyomása?

JAROSS: Határozott utasítással látta el őket. Emlékszem [*a*] szavaira, azt mondotta, nem tűröm, hogy a jövőben atrocitások forduljanak elő, valahogy így fogalmazta meg.

ELNÖK: Kérdés van még?

DR. KÁLDI VÉDŐ: Azon a június 21-i minisztertanácson tiltakozott-e a többi miniszter – például Reményi-Schneller –, amikor tudomást szereztek az atrocitásokról?

JAROSS: Általában véve a minisztertanács mély megdöbbenéssel fogadta ezeket a közléseket, amelyeket a külügyminiszter helyettese tett.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Jungerth-Arnóthy?

JAROSS: Igen.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Szóval addig nem volt tudomásuk ezekről a minisztereknek – nem a miniszterelnöknek?!

JAROSS: Általában egész Európa tele volt propagandával, nem lehetett ellenőrizni, hogy mi a valóság és mi az, ami valójában csak légnemű.

ELNÖK: Ez könnyen ellenőrizhető volt!

DR. KÁLDI VÉDŐ: Volt-e államközi megállapodás a deportálásra vonatkozóan a németekkel?

JAROSS: Semmi néven nevezendő megállapodás nem volt, hacsak a kormányzó akkor, amikor – március 19-ét megelőzően – Hitlerrel tárgyalt, valamilyen formában meg nem állapodott.

ELNÖK: Van még kérdés?

DR. KAHÁN VÉDŐ: Milyen szerepet töltött be Ön Imrédy mellett a Magyar Megújulás Pártjában?

JAROSS: Pártvezető-helyettes voltam.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Emlékszik-e arra, hogy a *Nemzetőr*-ben, a Magyar Megújulás Pártja hivatalos lapjában 1941. november 3-án körkérdés jelent meg a párt képviselőihez, s ebben a cikkben Incze Antal volt képviselő, a lap szerkesztője Kundernek imputálta ezt a kijelentést: különös gondoskodásunk tárgya a magyar kereskedelem előkészítése a zsidómentes Európára – s amikor Kunder erről értesülést szerzett, Önnél panaszt emelt ez irányban és megmondotta, hogy neki ehhez a mondathoz semmi köze sincs?³⁸⁶

JAROSS: Mikor volt ez?

DR. KAHÁN VÉDŐ: 1941. november 3-án.

---

³⁸⁶ Lásd a 105. sz. jegyzet.

JAROSS: Emlékezetem szerint Incze Antal országgyűlési képviselő, aki meg volt bízva a *Nemzetőr* szerkesztőségének felügyeletével, a párt megalakulásának egyéves évfordulója alkalmával körkérdest intézett a párt képviselőihez vagy szakembereihez, és ennek keretében akart volna egy kérdést intézni Kunder Antalhoz is. Minthogy azonban Kunder nem érte el, valószínűleg vidéken volt, Incze nem csinált magának lelkiismereti problémát, egyszerűen szerkesztett egy rövid választ és azt közölte a *Nemzetőr*-ben. Kunder ekkor szólt Inczének, hogy: helyettem adtatók ki egy nyilatkozatot.

DR. KAHÁN VÉDŐ: A hercegprímással [*Serédi Jusztinián*] tárgyaltak a kormány részéről 1944. július végén?

JAROSS: Július elején!

DR. KAHÁN VÉDŐ: Ezen a tárgyaláson Ön is jelen volt, Czapik érsek, Kunder Antal...

JAROSS: Én nem voltam jelen.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Megfelel-e a valóságnak, hogy a zsidók elleni atrocitások meggátolása érdekében Szász Lajos a statárium kihirdetését sürgette, és elrendelték a statáriumot?

JAROSS: Erről nem tudok.

ELNÖK: Van még kérdés?

DR. VARGA VÉDŐ: A Nemzeti Szövetség 1944. október 4-e után milyen üléseket tartott, tartott-e egyáltalában ülést?

JAROSS: A Nemzeti Szövetség megbeszéléseket tartott, a parlamentben összejöttek képviselői, bármikor fesztelen formában beszélhettek, a képviselőház elnöke [*Tasnádi Nagy András*] rendelkezésre bocsátott egy bizottsági termet a képviselőknek, ott tartottak megbeszéléseket.

DR. VARGA VÉDŐ: Volt-e a Nemzeti Szövetségnek október 15-e előtt, október 15-ig olyan ülése, ahol ez volt a tárgy: egyesülnünk kell, hogy megakadályozzuk a háborúból való kiugrást?

JAROSS: Nem volt.

DR. VARGA VÉDŐ: Ilyen terv nem merült fel?

JAROSS: Semmi esetre sem.

DR. VARGA VÉDŐ: Emlékszik-e arra, hogy 1944. július elején másodrendű vádlott, Rátz Jenő egy levél kíséretében lemondott miniszterelnökhelyettesi hivataláról? Ebben a levélben – nem akarom felsorolni, csak akkor, ha nem emlékszik – öt okot jelölt meg.

JAROSS: Igen, emlékszem rá.

DR. VARGA VÉDŐ: Köszönöm, nincs több kérdésem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Akkor, amikor a minisztertanács a deportálást végleges formában vita nélkül elfogadta, és tudomásul vette...

ELNÖK: Napirendre tért felette – ezt mondotta a tanú.

JAROSS: Nem volt végleges szöveg, ahogyan az ügyész úr megfogalmazza, végleges formula nem volt.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Akkor másképpen kérdezem: nem akadt egy miniszter, aki azt mondotta volna: talán mégsem ilyen egyszerű a dolog? Nem akadt egy miniszter kilenc-tíz miniszter közül?

JAROSS: Napirendre tértek felette.

ELNÖK: Egészen világosan megmondotta! Van kérdés vagy észrevétel a vádlottak részéről?

SZTÓJAY: Emlékszik-e a tanú úr, hogy kérdésemre azt válaszolta: a németek minden előre látható hadszíntérről viszik el a zsidókat?

JAROSS: Igen.

SZTÓJAY: Egy jegyzőkönyv szerint Baky állítólag a kormány hozzájárulásával eszközölte ki a zsidók kivételét.

JAROSS: Ilyesmiről szó sem lehetett.

SZTÓJAY: Pedig ez áll a jegyzőkönyvben.

JAROSS: A kormány ehhez soha hozzá nem járult.

SZTÓJAY: Emlékszik-e a tanú úr arra, hogy én, amikor azok a bizonyos hírek érkeztek és a kormány helyzete a németekkel szemben valamelyest javult, úgyhogy többet is kockáztathattam, a leghatározottabban megtiltottam a budapesti zsidók deportálását?

JAROSS: Igen, emlékszem rá. Megfelel a tényeknek.³⁸⁷

SZTÓJAY: És akkor, július közepén, amikor a csendőrszászlóalj Budapestre jött ...

JAROSS: Június végén!

SZTÓJAY: ...és olyan hírek keltek szárnyra, a zászlóalj azért jött, hogy kivigye a zsidókat, akkor megismételtem tiltó rendelkezésemet?

JAROSS: Igen, így volt.

SZTÓJAY: Amikor tiltó rendelkezésem ellenére, amely szerint amennyiben egyáltalán szerepelnek itt meg ott csendőrségi, közigazgatósági hatóságok, minden atrocitás kerülendő és csak humánusan lehet eljárni – olyan híreket kaptam, hogy a csendőrség és a rendőri alakulatok a jelentések ellenére részt vesznek a deportálásoknál, akkor a helyzet végleges tisztázása céljából kértem, hogy Ferenczy jöjjön külön kihallgatásra július elején?

JAROSS: Igen.

SZTÓJAY: *[Tehát]* csak július 7-én nyertem tiszta képet a helyzetről, arról, hogy miképpen alakult a helyzet?

JAROSS: Igen.

SZTÓJAY: Emlékszik-e a tanú úr arra, hogy a kivételezés tárgyában minden javaslatot pártolólág továbbítottam?

JAROSS: Igen. Teljesen megfelel a valóságnak.

SZTÓJAY: Egyéb, más egyéni kérést, amelyet hozzám eljuttattak, mindenkor a leghatározottabb pártolással terjesztettem fel?

JAROSS: Igen.

ELNÖK: Van még kérdése?

SZTÓJAY: Nincs kérdésem.

---

³⁸⁷ Lásd a 228. sz. jegyzet.

SZÁSZ: Emlékszik-e a tanú úr arra, hogy Lakatos miniszterelnöknél jövelelem célját abban jelöltem meg, hogy felajánlottam a Nemzeti Szövetség támogatását a kormány részére?

JAROSS: Igen

SZÁSZ: Köszönöm.

ELNÖK: Lakatos miniszterelnök sem mondotta ennek az ellenkezőjét!

KUNDER: Milyen szerepet játszottam a párt politikájában?

JAROSS: Kunder Antalt a Magyar Megújulás Pártja általában véve nem tekintette politikusnak; a párt agitációs munkájában nem szerepeltette, hanem mint szakembert vette igénybe rendszeren a parlamentben.

ELNÖK: Ön az előbb azt vallotta, hogy Sztójay minden kivételezési és egyéb kérelmet a legkészségesebben továbbított. Itt volt a mérnökök mentesítése. Emlékszik ön erre?

JAROSS: Így konkrétan nem emlékszem.

ELNÖK: Nincs több kérdésem.

KUNDER: Még egy kérdésem van: a pártsajtóban írtam-e cikkeket politikai tárgyban?

JAROSS: Nem emlékszem rá.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Egy kérdésem van Kunderrel kapcsolatban. Lehetséges az, hogy valaki mint gazdasági szakember tagja egy olyan pártnak, amellyel politikailag nem ért egyet?

JAROSS: Politikailag nem ért egyet? Kunder valószínűleg egyetértett vele politikailag.

ELNÖK: Erre talán nem is kell a tanúnak válaszolnia, ez plauzibilis.

DR. VARGA VÉDŐ: Tanácselnök úr, csak egy rövid kérdésem van. 1944. március 19-én Rátz Jenő miniszterelnök-helyettesi hivatalát pártfegyelemből és Imrédy kívánására vállalta el?

JAROSS: Természetesen.

ELNÖK: A megesketés tárgyában kérek indítványt.

(Sem a vád, sem a védelem nem kívánja.) Mellőzve.

A bíróság a mai tárgyalást ezzel berekeszti s annak folytatását holnap reggel fél kilenc órára tűzi ki.

(A tárgyalás végződött 14 óra 40 perckor.)

A tárgyalás hatodik napja

1946. március 12.

DR. PÁLÓSI BÉLA ELNÖK: A népbíróság folytatja Sztójay Döme és társai háborús bűnügyében a tegnapi félbeszakított főtárgyalást. Kérem a vádlottak elővezetését. (Megtörténik.)

A tárgyalást megnyitom. Megállapítom, hogy a népbíró urak, a vád és a védelem képviselői jelen vannak.

A népbíróság meghozta a bizonyítás elrendelése tárgyában a következő végzést:

a bíróság elrendeli a következő bizonyítást: Sztójay Döme I. r. vádlott ügyében Ghyczy Jenő, Bakó László, Antal István, Vörös János, és dr. Back Imre tanúkenti kihallgatását, az utóbbi két tanú kihallgatását Rátz Jenő II. r. vádlott ügyében is;

Reményi-Schneller Lajos, III. r. vádlott ügyében dr. Pethő Ernő, dr. Wilhelm Károly, Vladár Gábor, Baranyai Lipót, Ruszkay (Ranzenberger) Jenő és Schlick István tanúk kihallgatását;

IV. r. vádlott Szász Lajos ügyében Kutassy, Nánássy, Rostássy, dr. Mojzer, Fluck tanúk kihallgatását;

Kunder Antal V. r. vádlott ügyében Kutassy, Schlick és Bárányos tanúk kihallgatását.

A bíróság a többi bizonyítási indítványt elvetette, mert egyfelől olyan körülményre kértek tanú/ki/hallgatást, amelyre nézve a bíróságnak más bizonyítékok állnak rendelkezés/é/re, másfelől pedig azonos körülményekre vonatkoztak, amely körülményekre más tanúk is kihallgatásra kerülnek. A bíróság egy-egy ténykörülményre nem kíván egynél több tanút meghallgatni. Elutasította továbbá a többi bizonyítási indítványt amiatt, mert oly tények bizonyítására szolgáltak volna, amely tényeket a bíróság nem látja vádlottak terhére megállapíthatóknak. Harmadsorban azért utasította el a bíróság bizonyos tanúk kihallgatására vonatkozó indítványokat, mert a vád szempontjából lényegtelen körülményekre vonatkoztak, és ez a bizonyítás-felvétel csupán az idő elhúzását eredményezné.

Kíván nyilatkozni az ügyész úr?

DR. ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: A bíróság végzésében megnyugszom.

DR. FEKETE VÉDŐ: A most kihirdetett végzés ellen a Btk. 384.§ 9. pontja alapján semmisségi panaszt jelentek be.

DR. VARGA VÉDŐ: Tisztelettel semmisségi okot jelölök meg a Btk. 384.§ 9. pontja alapján Róder Vilmos ki nem hallgatása miatt, és tisztelettel kérdem, milyen körülményre hallgatja ki a bíróság Back Imrét?

ELNÖK: A népügyész úr indítványozta a kihallgatását, és megjelölte a bizonyítani kívánt tényt.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Bizonyítási indítványom elutasítását a Btk. 384.§ 9. pontja alapján semmisségi okként jelölöm meg.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: IV. r. vádlott képviseletében a Btk. 384.§ 9. pontja alapján semmisségi panaszt jelentek be dr. Kiss Dezső és dr. Nagy Imre ki nem hallgatása miatt.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Bizonyítási indítványom elutasítása miatt semmisségi panaszt jelentek be a Btk. 384.§ 9. pontja alapján.

ELNÖK: A bejelentett semmisségi panaszokat jegyzőkönyvbe vesszük.

A bíróság most foganatosítani fogja dr. Ambrózy Gyula tanúkihallgatását.

DR. AMBRÓZY GYULA TANÚVALLOMÁSA

(Belép Makkai tanú, és jelentkezik. Elnök közli vele, hogy a kihallgatásától a vád képviselője elállott, mire eltávozik. Belép dr. Ambrózy Gyula tanú, aki elnöki kérdésekre közli személyi adatait: 62 éves, nyíregyházai születésű, budapesti lakos, nő, volt kabinetirodai főnök, érdektelen tanú. A hamis eskü következményeire történt figyelmeztetés után alábbi tanúvallomást teszi.)

ELNÖK: Tekintettel arra, hogy tanú úr ennek az ügynek talán egyik legfontosabb ténytanúja, és figyelemmel arra, hogy ennek a pernek tárgya a vádiratba foglalt vádpontokon kívül – a megérthetőség szempontjából – az 1944. március 19-i események vizsgálata, felkérem, hogy mindenekelőtt a március 19-ét megelőző időktől kezdve lefolyt események lényegét ismertesse a bírósággal, de lehetőleg röviden, és különös tekintettel a vádlottak, elsősorban Sztójay Döme I. r. vádlott szerepére. Ha külön kérdésem lesz, meg fogom szakítani előadását, és fel fogom tenni a kérdést, de egyelőre hagyom Önt beszélni, és a végén fogom speciális kérdéseimet feltenni.

AMBRÓZY: A kormányzó úr már hosszabb ideje fáradozott azon, hogy a fronton lévő magyar csapatokat visszahozhassa a Kárpátokra. Ebben az ügyben kiküldte Hitlerhez [a] vezérkari főnököt, Szombathelyi Ferencet, és honvédelmi miniszterét, Csatay Lajost, akik ígéretekkel tértek haza, de a kormányzó terve nem valósult meg. Erre aztán a kormányzó 1944. március havában maga írt levelet Hitlernek, és újból megismételte kívánságát.³⁸⁸ Erre a levélre a válasz késett. Március 15-én azután Jagow német követ sürgősen audienciát kért. A kormányzó az esti órákban fogadta. A követ közölte, hogy Hitler ezúton is exkuzálja magát amiatt, hogy nem válaszolt a levélre, de közben kétszer beteg volt,³⁸⁹ viszont szeretné a kormányzó kívánságát a magyar csapatok visszahozatala dolgában megbeszélni, az egész helyzetet megtárgyalni, és ezért kéreti a kormányzót, sürgősen keresse fel a főhadiszálláson, mégpedig annyira sürgősen, hogy már lehetőleg 17-én, pénteken érkezzen oda. A kormányzó nem adott azonnal választ. Másnapra magához hívta akkori miniszterelnökét, Kállay Miklóst, külügyminiszterét, Ghyczy Jenőt, Csatay Lajos honvédelmi minisztert és Szombathelyi Ferenc vezérkari

³⁸⁸ Horthy nem márciusban, hanem 1944. február 12-i dátummal írt levelet Hitlerhez, melyben kérte a fronton lévő hadosztályok visszarendelését a Kárpátok vonalára. A levél szövegét lásd *Horthy Miklós titkos iratai*, 408–410.

³⁸⁹ Hitler az 1930-as években még robusztus egészségnek örvendett. Állapota 1941-ben kezdett romlani, de alig töltött néhány napot betegágyban. 1944-ben már súlyos állapotban volt, krónikus gyomor- és bélrendszeri problémáihoz, valamint –, mint azt balkezének és lábának egyre súlyosabb remegése is mutatta – kezdődő Parkinson-kórja járult. 1944 februárjában emésztési zavarai mellett súlyos megfázáson is átesett.

főnököt, hogy velük a kérdést megbeszélje. Amint értesültem, Kállay ellenezte az utazást. A kormányzó eredetileg nem akart kimenni, nem volt kedve hozzá. Kállay ellenzése dacára azonban ezen a tanácskozáson mégis az a vélemény alakult ki – nem tudom, kinek részéről merült ez fel –, hogy abban az esetben, ha a magyar csapatokat nem küldik haza, ez olybá tűnnék fel, mintha ez azért történt volna, mert a kormányzó nem ment ki Hitlerhez. Ez befolyásolta a kormányzót döntően, amikor elhatározta a kimenetelt. Magával vitte Ghyczy Jenő külügyminisztert, Szombathelyi vezérkari főnököt és Gerlóczy szárnysegédet. Az urak szombaton reggel, március 18-án érkeztek Klessheimbe.

ELNÖK: Tanú úr ezeket a tényeket elbeszélésből tudja?

AMBRÓZY: A kormányzó közölte velem ezeket élőszóval, mindjárt az események után, részben pedig egy feljegyzését mutatta meg nekem, mégpedig magyarossági szempontból. Tőle tudom tehát, hogy amikor megérkezett Hitlerhez, utóbbi közölte vele, hogy négyszemközt óhajt tárgyalni. Így is történt. Hitler azzal kezdte, hogy minden bekövetkezett bajnak oka az olasz árulás,³⁹⁰ ilyent még egyszer nem akar megengedni. Közölte a kormányzóval, arra vannak bizonyítékai, hogy Magyarország is erre az útra lépett rá, ennek folytán kénytelen Magyarországgal szemben bizonyos óvintézkedéseket tenni. A kormányzó ez ellen élénken tiltakozott. Kérdezte, mik a bizonyítékai? Hitler nem rukkolt ki velük, csak két dologra tett célzást; az egyik volt Szent-Györgyi professzor ankarai látogatása, mellyel kapcsolatban ő ott külön békétárgyalásokat folytatott Hitler szerint, a másik az volt, hogy a *Magyarországban* megjelent Szvatkó Pálnak egy cikke,³⁹¹ melyben az foglaltatott nagyjából, hogy Magyarországtól fegyverletételt kívánnak, de határain nincs olyan hatalom, melynek letegye a fegyvert. A kormányzó erre azt válaszolta, hogy ez Szvatkó magánvéleménye, nálunk sajtószabadság van, Szent-Györgyiről pedig nem lehet feltenni, hogy ő a kormánynak hivatalos kiküldöttje volt Ankarában. Kállay fogadta ugyan egyszer a professzort, azonban ő azzal ment fel hozzá, hogy tudományos előadás tartására hívták meg, és mivel a török–magyar jó viszonyra súlyt helyeztünk, Kállay azt felelte neki, menjen ki, mert esetleg a törökök rossz néven vennék, ha egy ilyen meghívásnak nem tenne eleget. Hitler ezt meghallgatta, azonban megmaradt amellett az álláspontja mellett, hogy óvintézkedéseket kell foganatosítani. A kormányzó megkérdezte, vajon katonai intézkedésekre gondol-e. Hitler erre ködös kijelentéseket tett, nem mondott konkrétumot. Erre a kormányzó felkelt, otthagya. A szóváltás heves és élénk volt, erőteljes szóváltás volt köztük. Ebédidő elérkezvén, Hitler átüzent a kormányzóhoz,

---

³⁹⁰ 1943. július 25-én Itália de facto átállt az antifasiszta szövetségesek oldalára. Miután előző éjjel a Fasiszta Nagytanács leszavazta Mussolinit, III. Viktor Emmanuel király utasítására letartóztatták a Ducét. Az olasz fegyverszünetet szeptember 8-án jelentették be, ekkor Badoglio marsall, kormányfő és a királyi család is átmenekült az angol–amerikai csapatok fennhatósága alá.

³⁹¹ A *Magyarországban* 1943. december 31-én jelent meg Szvatkó Pál főszerkesztő cikke „A feltétlen megadás elve” címmel. Ebben többek között a következőket írta: „Hogyan adja meg magát például feltétel nélkül a háborút befejezni akaró ország, ha határainál és közelében semmiféle olyan szövetséges haderő nincsen, amellyel szemben a feltétel nélküli megadás gyakorlatilag végrehajtható volna? Mit cselekedjék.”

hogy huszonnégy személy részére van terítve, kíván-e részt venni az ebéden. A kormányzó azt üzenete, igen, ha tovább tárgyalnak. Ebéd után közölte azután Hitler, hogy kénytelen megszállni Magyarországot katonai csapatokkal, és a kormányzó tiltakozása ellenére kijelentette, hogy az idevonatkozó parancsok már kimentek. A kormányzó kérdezte, fogolynak tekintse-e magát, vagy utazhat-e 1/2 6 órákor haza. Közölték vele, hogy vonatját légoltalmi okokból Salzburgba tolták ki, most nem áll rendelkezésre vonat, csak este fél nyolckor vagy nyolc órákor. Este, amikor indulásról volt szó, Ribbentrop jött azzal az üzenettel, hogy Hitler még beszélni óhajt a kormányzóval. Ez a beszélgetés megtörtént. Hitler ezúttal már békésebb hangokat pengetett, és megígérte, hogy ha a kormányzó olyan kormányt nevez ki, mely a németek bizalmát bírja, akkor a csapatokat újra kivonja az országból, és visszaállítja az ország szuverenitását. Ribbentrop viszont követelte a kormányzótól, hogy a magyar sajtóban olyan kommuniké jelenjen meg, amely azt tartalmazza, hogy Hitler és a kormányzó közös megegyezése alapján történt a megszállás. Ezt a kormányzó kereken megtagadta. A vonat az esti órákban elindult ugyan a kormányzóval, de útközben állomásokon feltartóztatták. Ezalatt Budapest nem kapott híreket a kormányzóról, mert a telefont kikapcsolták. Egyedül Szombathelyitől jött egy távirat, hogy nem kell ellenállást tanúsítani. Kállay nem tudta, vajon ez a távirat autentikus-e, vagy sem, ezért az éjszaka folyamán a kormányzó elé küldött engem és Miklós vezérezredest, aki a katonai kabinetiroda főnöke volt, hogy tájékoztassuk őt az itthoni eseményekről, és kikérjük esetleges utasításait. A sínautóbusz, amellyel mennünk kellett, késedelmesen indult. Nem tudtuk, vajon a vasúti vonal nincs-e megszállva. Nem volt megszállva. A reggeli órákban eljutottunk Komáromig, ahol közölte velünk az állomásfőnök, hogy a kormányzó vonata már átjött a határon, eljutott Győrbe. Erre továbbmentünk Győrbe, ahol felszálltunk a vonatra. Ekkor közölte velünk a kormányzó a most elmondottakat, azt is közölte, hogy a határ átlépése után már beszélt telefonon a miniszterelnökkel.

ELNÖK: Egy picikét hangosabban tessék beszélni, mert én még valahogy hallom, de az ügyész urak és a védők nem, a hallgatóságról nem is beszélve.

AMBRÓZY: Már a vonaton arról volt szó, hogy a Kállay-kormány lemond. Ghyczy külügyminiszter említette nekem, legokosabb volna, ha Sztójay vállalná a kormányalakítást, mert hiszen ha a berlini követ alakít kormányt, akkor nyilvánvaló lesz, hogy ez német kényszer hatása alatt történt. A délelőtti folyamán a Kállay-kormánnyal koronatanácsot tartott a kormányzó. A Kállay-kormány beadta lemondását. Meg kell még mondanom, hogy a kormányzó különvonatához csatolva volt egy különkocsi, abban érkezett meg Budapestre Veessenmayer, az új német követ, kinek követi kinevezése már nem a szokásos nemzetközi formák között történt, mert hiszen ha egy külhatalom követet küld egy másik hatalomhoz, akkor előbb hozzájárulást, agrémentet szokás kérni, viszont a kormányzóval, mint kész tényt közölték azt, hogy Veessenmayer az új birodalmi követ, aki ezen a címen felül még a birodalmi meghatalmazott címét is viselte, ami végeredményben egy bűjtatott Gauleiter-félét jelenthetett. Veessenmayer mindjárt a működés terére lépett. Személyesen folytatott kormányalakítási tárgyalásokat, és egy vagy két nap múlva felment a kormányzóhoz, és azzal a követeléssel lépett fel – ezt is a kormányzó

mondta el nekem –, nevezze ki Imrédyt miniszterelnökké, egyben kész kormánylistát hozott, amelyből hiányzott például Csatay honvédelmi miniszter, viszont Ruszkay (Ranzenberger) szerepelt benne honvédelmi vagy belügyminiszterként.

ELNÖK: Az itt jelen levő vádlottak közül ezen az első listán szerepelt valaki?

AMBRÓZY: Ezen gondolkoznom kell. Azt hiszem, úgy emlékszem – nem vagyok biztos benne –, mintha Kunder szerepelt volna. Egyébként nem emlékszem, nem vagyok ebben sem biztos. A kormányzó határozottan megtagadta Imrédy kinevezését Veesenmayernek, mire Veesenmayer azt mondta, hogy a kormányzó úr fogadja Imrédyt. A kormányzó úr erre kész volt. Veesenmayer talán arra gondolt, hogy Imrédy a maga szuggesztív egyéniségével le fogja venni a lábáról a kormányzó urat. Ehelyett az történt, hogy a kormányzó úr határozottan megmondta Imrédynek, hogy nem nevezi ki őt miniszterelnökké, és ha ennek dacára a németek segítségével beülne a miniszterelnöki székbe, senki sem mosná le róla azt, hogy ő eszközölte ki az egész szégyenteljes megszállást azért, hogy hatalomra jusson. Imrédy erre visszalépett. Ekkor került szóba Sztójay Dömének a neve. Hogy ki ajánlotta, nem tudom. A kormányzó úr Sztójayt hajlandó volt kinevezni, mert úgy gondolta, hogy amíg Imrédy egy szuggesztív egyéniség, akinek az akkori harctéri helyzet mellett még lett volna ideje egy totális háborúba beszervezni az országot, és a német vonalon állt, addig Sztójay egy jelentéktelen és színtelen egyéniség, akinél ettől nem kell tartani. Azonkívül a másik szempont az volt, amit annak idején Ghyczy is hangsúlyozott, hogy ha végre a berlini német követ neveztetik ki, ez magán viseli annak bélyegét, hogy német kényszerre történt.

ELNÖK: Ezt az utóbbi körülményt közvetlenül a kormányzótól tudja tanú úr? Hogy ti. mi volt az álláspontja Sztójayval szemben.

AMBRÓZY: Hogy jelentéktelen ember volt, azt mondta.

ELNÖK: Nem az a lényeg, hogy jelentéktelen ember, hanem az, hogy az Imrédy és Sztójay közti latolgatást a kormányzó tette-e.

AMBRÓZY: Igen, a kormányzó úr. Sztójayhoz a hozzájárulást Veesenmayer megszerezte. A kormányzó úr visszautasította Ruszkay kinevezését, és ragaszkodott Csatay kinevezéséhez. Ehhez Veesenmayer hozzájárult, és így született meg a Sztójay-kormány.

Veesenmayer ez alkalommal ismét követelt a kormányzó úrtól egy oly nyilatkozatot, hogy a németek által történt megszállás a közte és Hitler közti megegyezés alapján jött létre. A kormányzó úr ekkor is visszautasította ezt. Azután a Sztójay-kormány adott ki egy ilyen tartalmú nyilatkozatot.³⁹²

Ezután a Sztójay-kormány elkezdte a működését. A kormányzó úr lemondási, illetve visszavonulási gondolatokkal foglalkozott, azonban mégis maradt, mert hiszen ennek a nehézsége lett volna az, hogy így van egy kinevezett kormány, és az alkotmányosság látszatára hivatkozhattak volna a németek a továbbiakban, és nem lett volna ott ő, mint viszsztatartó fék. Sokan fordultak hozzá ilyen irányban, és a kormányzó úr ennek engedett.

---

³⁹² A Sztójay-kormány nyilatkozatát lásd a III. fejezet, 6. sz. dokumentum.

Ezután történt, hogy a németek nem vonták vissza a csapataikat, hanem a Gestapo elkezdte, és folytatta működését. Következett a Gestapónak az a ténykedése, hogy a zsidókérdésnek német mintára való ún. megoldását forszírozta, és a két államtitkáron, Bakyn és Endrén keresztül végrehajtotta. A kormányzó úrhoz nem jöttek fel ezek az ún. zsidórendeletek jóváhagyás végett,³⁹³ de természetesen értesült róluk úgy közvetlenül hozzá jövő emberektől, mint a hozzám jött informátoroktól, amiről kötelességszerűen jelentést tettem. Ismét nagyon lehangolt volt, ezek a dolgok bántották, nagyon becsmérőleg nyilatkozott Bakyról és Endréről, csak mint gazemberekről beszélt róluk, a palota is meg volt szállva német katonasággal díszőrség címén, fogolynak érezte magát, nem is mozdult ki.³⁹⁴

Az első alkalom, amikor valami akció lehetősége kínálkozott, az volt, mikor a semleges külföldön erős visszhang támadt, és közvetlenül a kormányzó úr személyéhez fordult a svéd király [*V. Gusztáv*] és a pápa [*XII. Pius*],³⁹⁵ mindketten táviratilag felhíván az emberiség követelményeinek érvényesítésére. Erre a kormányzó úr táviratilag válaszolt, úgy a svéd királynak, mint a római pápának.³⁹⁶ A választervezeteket én fogalmaztam intenciójához és utasításához képest, s ebben benne volt ez a passzus, hogy amennyire a fennálló körülmények lehetővé teszik, mindent meg fog tenni az emberiség követelményeinek érvényesítésére. Természetesen Sztójay tudott ezekről a táviratokról, és így a választ közölni kellett vele. Én közöltem vele, hogy ez a kormányzó úr választávirata. Ő nehezményezte a fennálló viszonyokra való hivatkozást, mire a kormányzó úr előzetes engedélyével én arra hivatkoztam, és azzal vittem keresztül a sürgöny elküldését, hogy ellenkező esetben a kormányzó úr magánlevelet ír a pápának [*XII. Pius*], s abban azután sokkal többet írhat meg. Ez leszerelte Sztójajt. Igaz, hogy a kormányzó úr azután mégis írt magánlevelet a pápának, de erről már Sztójay nem tudott.³⁹⁷

A kormányzó úr érkezettnek látta ezzel az alkalmat arra, hogy akcióba lépjen, és említette nekem, hogy ő írásban akarja Sztójajt felszólítani arra, hogy az embertelenségeknek vessen véget, és általában az egész helyzetre vonatkozólag bizonyos előttem ismertetett kívánságokat írásban kíván leszögezni. Én erre az ő utasításához képest el-

---

³⁹³ Az 1944. március 29-i minisztertanácsi ülésen Antal István igazságügyi miniszter megjegyezte, hogy a kormányrendeletekhez Horthy előzetes hozzájárulása szükséges. Sztójay megnyugtatta a kormány tagjait: „A Kormányzó Úr Ófölméltósága az összes zsidórendeletekre vonatkozólag szabad kezdet adott az Ő vezetése alatt álló kormánynak, és ezek tekintetében nem akar befolyást gyakorolni.”

³⁹⁴ Horthy nem vonult passzivitásba, nem tekintette magát fogolynak 1944. március 19. után. Aláírása szerepel valamennyi főispáni kinevezési okmányon. Rendszeresen tartott audienciákat, és fülkereste például a bombatámadások helyszíneit stb.

³⁹⁵ Lásd a 299. sz. jegyzet.

³⁹⁶ A svéd királyhoz intézett válaszlevél szövegét lásd *Vádirat a náciizmus ellen*, 3., 59. A pápához intézett válaszlevél szövegét lásd Lévai Jenő: *Szürke könyv a magyar zsidók megmentéséről*, Budapest, Officina, é. n. 21.

³⁹⁷ Horthy e magánlevele eddig nem került elő. Amennyiben valóban írt levelet XII. Pius pápának, ennek a vatikáni Archivio Segreto jelenleg nem kutatható fondjaiban kell lennie.

készítettem egy ún. kormányzói kéziratot, szóval nem magánlevelet, hanem kormányzói kéziratot, „Kedves Sztójay” megszólítással, kéziratpapíron, abban a formában, ahogy az államfői hivatalos kéziratok íratnak.³⁹⁸ Ennek a kézirattervezetnek az volt a tartalma, hogy a kormányzó úr először rámutatott arra, hogy a németek az ő távollétében megszállták az országot, megígérték, hogy a megszálló csapatokat visszavonják, ha oly kormányt nevez ki, amely a németek bizalmát bírja, ezt az ígéretüket nem tartották meg, ellenben idejött a német titkosrendőrség, a Gestapo, és itt előbb törvényhozókat tartóztatott le, azután a zsidókérdés német recept szerint való megoldását vette foganatba. Ennél az eljárásnál a kormány szervei, különösen a csendőrség brutalitásokat, embertelenségeket nagy számban követtek el. Követelte a kormányzó úr ehhez a kéziratban, hogy az emberiség követelményeinek érvényt szerezzenek, követelte, hogy a zsidók részére a normális működés lehetőségét biztosítsák, különösen közgazdasági téren, kiemeltette külön az orvosi és mérnöki pályákat, követelte továbbá, hogy adassék meg részére a kegyelmezési jog, hogy zsidókat a zsidórendelkezők hatálya alól kegyelemből kivételezhessen. Követelte egyébiránt Baky Lászlónak államtitkári állásától való felmentését, és Endre Lászlónak, aki adminisztratív államtitkár volt, a zsidóügyek vitelétől való eltávolítását.

Sztójay erre a kéziratra nem hivatalos előterjesztésekben válaszolt, ami pedig ennek a kéziratnak hivatalos elintézése lett volna, hanem magánlevelet írt válaszképp a kormányzó úrnak, amelyben ígérek voltak ugyan, de ezek az ígérek nem látszottak megvalósíthatóknak.³⁹⁹ Ugyanakkor telefonált nekem Sztójay, hogy a miniszterek nagyon rossz néven vették a kormányzói kéziratnak azt a kitételét, hogy a kormányzó úr oly kormányt nevezett ki, amely a németek bizalmát bírja, holott ők a kormányzó úr bizalmából vélnek ülni a miniszteri székekben, és ilyenvalami írásbeli nyilatkozatot kérnek. Ezt azonban nem kapták meg.

ELNÖK: Ezt a kormányzó nem adta?

AMBRÓZY: Nem, sőt a leghatározottabban ellentmondott.

ELNÖK: Tehát ellentmondott egy ilyen nyilatkozat kiadásának. Miért? Sejtem ugyan, de a tanú úr szájából szeretném hallani.

AMBRÓZY: Mert ő azt tartotta, hogy nem bírják a miniszterek a bizalmát.

ELNÖK: Szóval a megállapítása az, hogy ez a kabinet az ő bizalmát nem bírja, csak a németekét. Tessék tovább folytatni.

AMBRÓZY: A kormányzó úr ezenfelül szóval is letiltotta a zsidók deportálásának folytatását, ekkor éppen a budapesti zsidókra került volna a sor. Ezt már nem a kormányzó úrtól tudom, hanem a környezetből, azt hiszem, ifjú Horthy Miklós említette. Igaz, hogy a németek titokban próbálkoztak elszállításokkal,⁴⁰⁰ de idejekorán jöttek in-

---

³⁹⁸ Ambrózy rosszul emlékszik, a kormányzói leirat július elején keletkezett. Ebben Horthy nem általában a zsidókkal való bánásmód enyhítését követelte, hanem a gazdasági szempontból hasznos zsidók, valamint a mérnökök, az orvosok és a keresztény vallású zsidók mentesítését. A leirat teljes szövegét lásd *Horthy Miklós titkos iratai*, 450–453.

³⁹⁹ Az eddig feltárt iratok között nincs nyoma, hogy Horthy elküldte-e ezt a leiratot Sztójaynak, illetve hogy Sztójay erre válaszolt volna.

⁴⁰⁰ Lásd a 230. sz. jegyzet.

formációk hozzám is, én is jelentettem, és a kormányzó úr mindenkor erélyesen közbelépett, hogy Budapestről deportálások ne történjenek.

Ezután történt – dátum szerint nem tudom megmondani, mert sajnos feljegyzéseket nem készíthettem, nehogy később német kézbe kerüljenek –, hogy Sztójay egy törvényjavaslat-tervezetet készített, amely azt tartalmazta volna, hogy a törvényhozás jóváhagyja a kormánynak a zsidóügyekben tett rendelkezéseit, és további rendelkezésekre felhatalmazást ad.⁴⁰¹

ELNÖK: Ez Sztójaynak az ötlete volt?

AMBRÓZY: Nem tudom, kinek az ötlete volt. Forma szerint a miniszterelnök nyújtotta át a kormányzónak.

ELNÖK: Nem Antal István készítette?

AMBRÓZY: Valószínűnek tartom, de nem tudom határozottan. Ezt a törvényjavaslat-tervezetet Sztójay átnyújtotta a kormányzó úrnak, és nekem is egy példányt küldött. Ez délelőtt volt, aznap este légiriadó volt, és az óvóhelyen 1/2 11 óra körül a kormányzó úr hivatott, és közölte, hogy Sztójay ilyen törvényjavaslattal fordult hozzá. Mindketten kifejezetten egyetértettünk abban, hogy ehhez a kormányzó úr nem adhatja meg az előzetes jóváhagyást, ennek a törvényjavaslatnak a benyújtására, mert hiszen – amint méltóztatik tudni – alkotmányos gyakorlat volt, hogy egy törvényjavaslat benyújtásához az államfő előzetes jóváhagyására van szükség. Tehát nem adhatja meg, és még arra kértem a kormányzó urat, hogy ezt is jó volna írásban lefektetni, amit ő rögtön akceptált. Még aznap éjjel elkészítettem – magam is közjogász voltam – névtelenül egy közjogi véleményt.⁴⁰² Ez a közjogi vélemény kifejtette, hogy idegen hatalom fegyveres ereje szállta meg az országot, tehát normális alkotmányos működés lehetősége nem áll fenn, benne volt továbbá, hogy a törvényhozó testület egyes tagjait idegen hatalom rendőrségi szervei tartóztatták le, tehát a törvényhozók szabad akaratnyilvánításukban akadályozva vannak, az állam szuverenitása és a törvényhozás akaratnyilvánítása ilyképp külső erőszak folytán korlátozva lévén, nincs lehetősége a törvényhozás normális, alkotmányos működésének, és alkotmányos érvennyel a törvényhozó hatalom ilyen felmentéseket nem adhat. Ehhez egy átirat készült, amelyet már én intéztem Sztójayhoz, amelyben közöltem azt, hogy a kormányzó úr a csatolt közjogi véleményben foglaltakra való tekintettel nem méltóztatik előzetes engedélyt adni arra, hogy ez a törvényjavaslat benyújtassék.

Sztójay azután utóbb újból próbálkozott ezzel a törvényjavaslattal, azzal az érveléssel, hogy abba bevennie a kormányzó úr kivételes kegyelmezési jogát is a zsidó vonalon, minthogy ez csak törvényhozási intézkedéssel lehetséges. Ez lett volna – mondjuk – az a csalétek, amelyre való tekintettel majd a kormányzó úr hozzájárul. A kormányzó úr így sem járult hozzá, és én tájékoztattam is arról, hogy ez téves közjogi felfogás, mert nincs szükség a törvényhozási intézkedésre a kormányzó úr kegyelmezési jogának létesítéséhez azért, mert azok a korlátozások, amelyekről szó van, rendeletekben foglaltattak,

---

⁴⁰¹ Lásd a 349. sz. jegyzet.

⁴⁰² Ambrózy közjogi véleménye eddig nem került elő.

tehát rendelet adhat kegyelmezési jogot is a kormányzó úrnak. Ezt közöltem is a kormányzó úr megbízásából Sztójayval, sőt Antal Istvánnal is. Tehát végre feladták álláspontjukat.

Antal elkészített egy rendelettervezetet a kormányzó kegyelmezési jogáról. Ez azonban nem ment ilyen gyorsan, mert sürgetni kellett állandóan a dolgot. Ezt a rendelettervezetet Antal István minisztertanácsba vitte.⁴⁰³ Közben egy ilyen rendelettervezet híre kiszivárgott egyes zsidó körökbe, és hozzánk, a kabinetirodába már érkeztek meglehetősen számban ily kérvények kegyelmezés iránt az esetre, ha a rendelet megjelenik. Ez a továbbiak szempontjából lényeges. Ti. mikor Antal István bevitte a minisztertanácsba ezt a rendelettervezetet, akkor Imrédy Béla, aki akkor tárca nélküli miniszter volt, azt az álláspontot foglalta el a minisztertanácson, és csak úgy volt hajlandó hozzájárulni e rendelettervezet-höz, ha annak alapján a kormányzó úr csak a rendelet meghozatalakor egyszer gyakorolja az addig beérkezettek tekintetében a kegyelmezési jogot.⁴⁰⁴ Ezt a korlátozást a kormányzó úr nem akceptálta. Ezt én közöltem Sztójayval, mire Sztójay azt mondta, hogy Imrédyt elküldi hozzám. Nálam meg is jelent Imrédy, és én megmagyaráztam, hogy mindentől eltekintve ez abszolút igazságtalan, mert azokat, akiknek jó szimatuk volt, előnyben részesíti, és kizárja azokat, akiknél sokkal méltányosabb a helyzet. De Imrédy ragaszkodott álláspontjához, és csak úgy sikerült azután ennek a rendeletnek a minisztertanácsi elfogadása, hogy időközben Imrédy a tárca nélküli miniszterség alól felmentetett, amire később fogok rátérni, hogy milyen módon.

A rendelet megjelenése után bonyolítódott le a zsidómentesítések ügye. A kormányzó úrnak az volt az álláspontja, hogy a lehető legliberálisabban, és minden bürokratikus formáktól mentesen kell kezelni. Én magam intézkedtem közvetlenül a miniszterelnökségen az ottani referenseknél. Először arra gondoltak, hogy megpriorálnak mindent. Ezt határozottan elutasítottam, azzal, hogy a kormányzó úr kijelentette, hogy a kegyelmezéshez nincs szüksége újabb eljárásra. A lehető legegyszerűbb elintézkést hoztuk be, és a kormányzó úrnak az volt az utasítása, hogy nem kell vizsgálni a felhozott érveket, elég, ha valakiről megbízható ember azt mondja, hogy tisztességes, és nem csirkefogó. Ezek voltak a szavai. Természetesen jöttek jobbról és balról ajánlások, papság, nunciatúra, minisztériumok, s ahol az volt, hogy tisztességes ember, minden további vizsgálat nélkül intézkedés történt, hogy kapják meg a mentesítésüket.⁴⁰⁵

---

⁴⁰³ A fennmaradt minisztertanácsi jegyzőkönyvekben nincs nyoma ilyen jellegű igazságügy-miniszteri előterjesztésnek.

⁴⁰⁴ Imrédy álláspontját a zsidókérdésről a június 21-i minisztertanácsi ülésen lásd a III. fejezet, 9–10. sz. dokumentum. Június 28-án a következőket mondta: „A svéd és svájci akciókra adandó válaszunkban fontos az, hogy legalább egy szuverén állam látszatát keltsük.” Július 12-én tiltakozott a nagyobb számú zsidómentesítés ellen. Javasolta, hogy Horthy kapjon mentesítési jogot, és ezt egyszer gyakorolhassa. Javaslatára szerint a névsort a *Budapesti Közlönyben* közzé kell tenni. Imrédy augusztus 17-én, amikor a 2040/1944. M. E. sz. mentesítési rendeletet elfogadták, már nem volt tagja a kormánynak.

⁴⁰⁵ Ambrózy állításával ellentétben a német megszállás után a mentesítési kérelmeket az egyes minisztériumokban, a miniszterelnökségen és a kormányzó hivatalában rendkívül nehézkesen, bürokratikusan bírálták el. A deportálások leállításáig (július 9.) csak elvétve fordult elő, hogy prominens zsidókat mentesítettek. A mentesítési rendelet (2040/1944. M. E. sz.) csak 1944. augusztus 22-én jelent meg.

Közben a közállapotok egyre rosszabbodtak. Vidéken a kinevezett főispánok egy része valósággal lázított, szélsőjobboldali lázítást folytattak német vonalon. A kormányzó úr ekkor arra gondolt, hogy katonai jellegű kormányt fog alakítani, és katonai részről Lakatos Gézárt ajánlották erre a posztra. A kormányzó úr maga tárgyalt Lakatossal, és a kiszemelt nem politikus miniszterekkel. Egyedül Rakovszky Iván volt politikus. Mindezt Sztójay tudta nélkül. Volt is szó már kétszer a dologról, de akkor nem tartották időszűrűnek a német erőviszonyok miatt, viszont a belügyminiszerségben Jaross teljesen tehetetlennek bizonyult Bakyval és Endrével szemben, Baky és Endre felmentése iránt nem jött az előterjesztés, ami kilátásba volt helyezve.⁴⁰⁶

A kormányzó úr tehát most arra helyezte a súlyt, hogy a belügyminiszteri kérdést, amíg a Lakatos-kormány kinevezhető lesz, meg kell valamiképp oldani. Beszért is erről Sztójayval, és ekkor merült fel – nem tudom, Sztójay proponálta-e, de mint német részről elfogadható ember jelölték meg – Bonczos Miklós jelöltsége a belügyminiszteri állásra. Engem is megkérdezett, hogy ismerem-e. Azt a választ adtam, hogy tudom, hogy nem nagy kaliberű, és abszolút konjunktúra-ember, azért jó volna vele előre megbeszélni a Baky és Endre felmentését, amit a kormányzó úr akceptált, és kinevezés előtt erre nézve szóbeli reverzálist [*szándéknyilatkozatot*] kapott Bonczostól.

A Bonczos kinevezése iránti előterjesztés azonban késett. Egy délelőtt rendes referádám akartam megkezdni, de meg sem kezdhettem, mert a kormányzó úr azonnal azt mondta, telefonáljak Sztójaynak, hogy még ma délelőtt várja [a] Jaross felmentése és Bonczos kinevezése iránti előterjesztést, mert nem hajlandó tovább várni. Megtelefonáltam Sztójaynak, aki akkor már gyengélkedett, és ágyban feküdt miniszterelnökségi lakásán, de ágyánál volt a telefon, és azt telefonálta, hogy még aznap el fogja hozni Reményi-Schneller, aki miniszterelnök-helyettes volt, a kormányzó úrhoz az előterjesztéseket. Újból felmentem a kormányzó úrhoz, elkezdtem a referádát, és ekkor bejött a szárnysegéd [*Gerlőczy Gábor*], hogy Sztójay most telefonált, hogy közben akadályok merültek fel, és Reményi-Schneller nem hozhatja ma az előterjesztést. A kormányzó urat ez igen feldühösítette, és azt mondta, hogy azonnal menjek át, és mondjam meg Sztójaynak, hogy ragaszkodik ahhoz, hogy ma várja [a] Jaross felmentése és Bonczos kinevezése iránti előterjesztést. Felmentem, ágyban találtam Sztójayt nagy gondok között. Kiderült, hogy a nagy gondot a következő dolog okozta. Előtte való napon Imrédy Bélával szemben Pálffy Fidél részéről egy támadás hangzott el. Imrédynek ugyanis volt valami német fajvédő hivataltól egy nyilatkozata, hogy őseinek zsidó származására vonatkozólag nincs semmi adat. Most Pálffy egy másik fajvédelmi hivatal iratát produkálta, hogy Imrédynek egyik dédszüllője zsidó származású. Imrédy azonnal elégtételt kért, és miután másképp nem kapta meg, a három Imrédy-párti miniszter, Imrédy, Kunder és Jaross állásukról lemondtak. Ezen volt Sztójay elkeseredve, akinek az volt az elgondolása, hogy széles körű jobboldali alkotmányos kormányt fog alakítani, és ezt kerestezte az Imrédy-párti miniszterek lemondása.

---

⁴⁰⁶ A valóságban Jaross harmonikusan együttműködött államtitkáiraival.

Én tudtam, hogy a kormányzó úr nem ilyen kormány, hanem a Lakatos-kormány kinevezésére gondol, de azt mondtam, hogy a kérdés megoldható. Ha koncentrációs kormányt akar alakítani, ez a pártok tülekedése miatt hosszabb tárgyalást igényel, viszont a kormányzó úr ma akarja a belügyminiszteri kérdést eldönteni. Azonkívül egy koncentrációs kormány iránti tárgyalást könnyebben tud lefolytatni Imrédyékkel, ha birtokon kívül vannak, tehát terjessze elő a három Imrédy-minisztert felmentésre, akkor megürül a belügyminiszteri tárca, és nyomban előterjesztés tehető Bonczos kinevezése iránt.

Sztójaynak megtetszett ez a megoldás, letárgyalta Veesenmayerrel, és még aznap megérkezett a három Imrédy-párti miniszter felmentése és Bonczos kinevezése iránti előterjesztés. Ezután következett rövid idő múlva Baky és Endre felmentése.⁴⁰⁷

Azonban Sztójay itt már gyengélkedni kezdett, betegeskedett, és csakhamar a János-szanatóriumba vonult be gyógykezelésre. A helyzet az volt, hogy gazdátlan volt jóformán a miniszterelnöki szék, és a külügyminiszteri szék – mert külügyminiszter is volt –, és a külügyminiszter-helyettes, Jungerth-Arnóthy ugyancsak szanatóriumban kezelte magát. Ezt használta fel a kormányzó úr arra, hogy a Lakatos-kormány kinevezését nyélbe üsse. Magához hívatta Veesenmayert, és közölte vele, hogy nem nézheti tovább az ország kaotikus állapotát, hogy nincs tulajdonképp miniszterelnök, külügyminiszter, sőt külügyminiszter-helyettes sem. Ezért elhatározta, hogy katonát állít a kormány élére, és azzal alakíttat új, politikától mentes kormányt. Veesenmayer azt válaszolta, hogy ehhez Hitler hozzájárulását kell kikérnie. A kormányzó úr azt az engedmény tette, hogy közölni fogja Hitlerrel, hogy ilyen kormányt nevez ki. Megírt ilyen levelet, és számysegédjével [*Gerlóczy Gábor*] akarta Hitlernek elküldeni.⁴⁰⁸ Kérte Veesenmayert, közölje vele, hogy hol és mikor adhatja át levelét a számysegéd [*Gerlóczy Gábor*] Hitlernek. Veesenmayer húzta-halasztotta a dolgot azzal, hogy Hitler künn van a harctéren, nem lehet megtalálni. A kormányzó úr úgy fogta fel, hogy újabb huzavonát jelent, s újból magához kérte Veesenmayert, közölte vele, hogy tovább nem várhat, és kinevezi a Lakatost.⁴⁰⁹ Veesenmayer egész rövid haladékot kért, és egy-két nap múlva közölte a kormányzó úrral, hogy ő letárgyalta Berlinnel a dolgot, és nincs akadály a Lakatos-kormány kinevezésének.

Amikor ez így elő volt készítve, reggel megbízott a kormányzó úr azzal, hogy most már közöljem Sztójayval felhívását, hogy adja be lemondását. Előzőleg Bárczy Istvának telefonáltam, hogy aktaszerűleg készítse elő az ügyet: a kormány lemondási kérvényét. Azután felkerestem a szanatóriumban Sztójayt, aki arra a kérdésemre, hogy miképpen érzi magát, panaszkodott – mint ahogyan a betegek panaszkodni szoktak –, és

---

⁴⁰⁷ Jaross belügyminiszter Bakyt, valószínűleg a június 26-i koronatanács határozata alapján június 30-án a közbiztonsági osztály és a zsidóügyek intézése alól fölmentette, de továbbra is államtitkár maradt. Baky lemondatását/lemondását augusztus 9-én tárgyalta a minisztertanács, és hivatalosan a *Budapesti Közlöny* szeptember 6-i számában tették közzé. Az újabb kutatások szerint Endrét csak július 20-val mentették föl a zsidóügyek intézése alól.

⁴⁰⁸ Horthy levelének szövegét lásd *Horthy Miklós titkos iratai*, 466–468.

⁴⁰⁹ Veesenmayer július 18-án ultimátumot nyújtott át Horthynak, amelyben Hitler megfenyegette a kormányzót, hogy ha a Sztójay-kormányon változtatni mer, a „legsúlyosabb megtorlásra kell számítani”.

én ebbe belekapcsolódva mindjárt azt mondtam: látod, ez a baj, és éppen ezért kéret a kormányzó úr arra, hogy add be a lemondásodat. Ez a kijelentés igen meglepte Sztójayt, és azt kérdezte, hogy vajon meglesz-e az utód, amire azonnal közöltem vele, hogy a gyors lebonyolítás érdekében Bárczynál intézkedtem a formalitások elintézése iránt. Azt mondtam: mindjárt telefonálok Bárczynak, hogy ő – Sztójay – ne legyen kénytelen fáradni. Néhány perc múlva eltávoztam, és a kapuban találkoztam Bárczyval. Ezután megtörtént a Sztójay-kormány felmentése.

ELNÖK: Sztójaynak a kormányalakítás után eszközölt cselekményeivel kapcsolatban a kormányzónak mi volt az álláspontja, illetve mi volt a feltevése? Német nyomásra, vagy pedig német felkérésre, illetőleg önként csinálta?

AMBRÓZY: Német nyomásra. Igaz ugyan, hogy Sztójaynak az volt a híre, hogy ő maga is abszolúte meg van győződve a németek győzelméről, hiszen az a bon mot [*mondás*] járta róla, hogy még Hitlernél is jobban bízik a német fegyverek győzelmében. A kormányzónak azonban az volt a nézete, hogy német nyomásra történik az intézkedés.

ELNÖK: Szóval német nyomásra. Azt hallotta, hogy bizonyos kérelemre annak a bizonyos nyilatkozatnak a kiadását, amely a kormányzó bizalmát jelentette volna, a kormányzó megtagadta? Ettől függetlenül Sztójayval szemben bizalmatlan volt a kormányzó?

Ambrózy: Sztójayról az volt a kormányzó véleménye, hogy Sztójay alapjában véve becsületes, de szűk látókörű ember. Bizalma nem volt a kaliberéhez, és működéséhez...

ELNÖK (Közbevág.): A kalibere miatt nem volt bizalma, vagy a beállítottsága és működése miatt?

AMBRÓZY: A kalibere és beállítottsága miatt. Mind a kettő miatt, sőt elsősorban a beállítottsága miatt.

ELNÖK: Sztójay azt megelőzően, mielőtt Ön a lemondásra vonatkozó felhívást közölte vele a szanatóriumban, nem óhajtott lemondani?

AMBRÓZY: Erről nem tudok.

ELNÖK: Mi volt az oka annak, hogy Reményi-Schneller a Lakatos-kormányban részt vett?

AMBRÓZY: Ennek az volt az oka, hogy a Lakatos-kormány most már Veessenmayernek kvázi a közreműködésével alakult meg, és – amennyire én értesültem – Veessenmayernek az volt a kívánsága, hogy Reményi-Schneller és Jurcsek benne maradjanak a kormányban.

ELNÖK: Miért éppen ez a kettő?

AMBRÓZY: Ők voltak a közismerten németbarát miniszterek.

ELNÖK: Nem a szakképzettség játszott elsősorban szerepet?

AMBRÓZY: Jurcseknél a szakképzettség is szerepelt...

ELNÖK: És Reményi-Schnellernél?

AMBRÓZY: ...de azért mi mégis úgy tekintettük a dolgot, hogy azért maradnak a kormányban ők ketten, mert németbarátok. A szakképzettség csak annyiban szerepelt, hogy a kormányzó úr elismerte Jurcsek szakképzettségét.

ELNÖK: És Reményi-Schnellerét?

AMBRÓZY: És Reményi-Schnellerét is.

ELNÖK: Ha tudna válaszolni arra a tanú úr, mégis szeretném tudni, mi volt az a döntő momentum a kormányzó előtt, amely Reményi-Schnellernek a Lakatos-kormányban való részvételét is lehetővé tette, illetve indokolta? Vajon az volt-e a döntő momentum, hogy Veessenmayer kívánja, illetőleg Reményi-Schneller szakképzettsége volt-e a döntő szempont? Általában pedig mi volt a fő motiváló szempont: a szakképzettsége-e, vagy a németbarátsága?

AMBRÓZY: Erről konkrét tudomásom nincsen, csupán véleményt tudok formálni ebben a tekintetben. Veessenmayernél mindenesetre az volt az indok, hogy Reményi és Jurcsek németbarát miniszterek, továbbá az, hogy az ő részvételük folytán két németbarát miniszter fog ülni a Lakatos-kormányban. Ismétlem azonban, hogy ez csak az én véleményem.

ELNÖK: Reményi azzal védekezik, hogy a Sztójay-kormányba kifejezetten a kormányzó kívánságára lépett be, nem pedig azért, mintha Veessenmayer kívánta volna, vagy pedig mintha grata persona lett volna a németek szemében.

AMBRÓZY: Ezt nem a kormányzó úrtól hallottam, de én úgy tudom, ...

ELNÖK (Közbevág): Általában mi volt a kormányzó véleménye Reményi-Schnellerről?

AMBRÓZY: Reményit ügyes, és szakvonalon arravaló embernek tartotta.

ELNÖK: És ezen kívül? A német vonalon?

AMBRÓZY: Arról tudott a kormányzó, hogy Reményi erősen németbarát irányzatú, de – mondjuk – nem tartotta őt annyira jellemtelennek, amiről egyébként suttogtak, hogy besúgó lett volna. Egyszóval Reményi-Schnellernek, mint szakembernek, bizonyos méltánylása volt. Ez tagadhatatlan.

ELNÖK: Ez megint inkább vélemény. Ha azonban a véleményét alá is tudná támasztani tényekkel vagy adatokkal, ez mindenesetre nagyobb figyelmet igényelhetne a bíróság részéről. Sztójaynak a működését – leszámítva az állandó német nyomást, ami kétségtelenül megállapítható, hiszen megszállt ország voltunk – a kormányzónak az intenciói, vagy német intenciók dirigálták? Tetszik érteni, hogy hogyan gondolom? Tehát eltekintve attól a bizonyos plusztól, amit a német nyomás jelentett, lehetőleg ettől függetlenül – mondom, hogy ez csak véleménykérés akar lenni – Sztójay a kormányzóhoz állt-e közelebb, vagy a németekhez?

AMBRÓZY: Nekem a benyomásom és véleményem az volt, hogy – sajnos – a németekhez állt közelebb.

ELNÖK: Ezt tudja valamire alapítani, vagy pedig ez tisztán benyomás?

AMBRÓZY: Arra alapítom, hogy amikor valami német vonalbeli ügyről volt szó, Sztójay bizonyos mértékig túlbuzgó volt. Sztójay tudniillik az abszolút német győzelem meggyőződésében élt, és az volt az elve, hogy meg kell nyerni a németek bizalmát. Példaképpen felhozom az úgynevezett udvariassági sürgöny-váltásokat. Például május elseje német nemzeti ünnep volt,⁴¹⁰ vagy pedig Hitler születésnapja,⁴¹¹ akkor hozzám,

⁴¹⁰ Május 1-jét, a munkásosztály nemzetközi ünnepét 1933-ban Goebbels ötletére Németországban a munka ünnepévé emelték.

⁴¹¹ Hitler 1889. április 20-án született. Születésnapját a náci Németországban állami ünnepnek nyilvánították.

mint a kabinetiroda főnökéhez jöttek sürgönytervezetek, amelyeket Sztójaytól, mint külügyminisztertől kaptam, és tőle mindig úgynevezett lendületes, a győzelmi kitartásról szóló, vagy azt magában foglaló távirattervezeteket kaptam, amelyeket természetesen mindjárt félretettem, és helyettük simplex udvariassági távirattervezeteket készítettem, mert tudtam, hogy ez a kormányzó intenciója is. Bemutattam mind a kettőt, de a kormányzó az elsőt visszadobta, és mindig az udvariassági táviratok mentek el. Példaképpen ezzel csak azt akartam illusztrálni, hogy Sztójay kiskaliberű és túlbuzgó ember volt.

ELNÖK: Tetszik emlékezni arra – az előbb vallotta a tanú úr –, hogy a rendeletileg szabályozott zsidóügyeknek a szankcionálása végett azt a bizonyos törvényjavaslatot akarták meghozni. Arra nem tudott válaszolni a tanú úr, hogy ez kinek volt a javaslata? Mindenesetre a miniszterek adták be, és lehetséges, hogy Antal készítette, vagy nem ő – ezt nem tudja. Kinek az intenciójára történt – nem a zsidóügyek rendezése, ellenben a rendeletek szankcionálása iránti törvényjavaslatnak egyáltalában az intenciója, kinek a nyomására történt ez, vagy kicsoda kívánta ezt?

AMBRÓZY: Ezt nem tudom, csak azt tudom, hogy Sztójay nyújtotta át a kormányzónak.

ELNÖK: Lehetséges-e, hogy ezt a németek kérték?

AMBRÓZY: Ezt nem tudom!

ELNÖK: Nem valószínű, mert nem fektettek súlyt arra, hogy törvényhozásilag fedve van-e a kabinetiroda. Arra tudna válaszolni, hogy német kívánságra történt-e a törvényjavaslat benyújtása vagy nem?

AMBRÓZY: Erről nem tudok.

ELNÖK: Sztójay, Ön mit tud erről?

SZTÓJAY: A németek erről nem tudtak.

ELNÖK: És kinek az ötlete volt ez?

SZTÓJAY: Ez a minisztertanácson merült fel, mégpedig abból az okból, mert bár a meglévő formalitások ugyan úgy a kormány, mint a parlament, valamint a kormányzónak a felelősségét fixírozták, amennyiben a parlament nem szólalt fel a bemutatkozás alkalmával, a kormányzóság részéről sem történtek ellenvetések a rendelet ellen...

ELNÖK (Közbeváág): Be lett[ek] mutatva a törvényjavaslatok szövege[i] a kormányzónak?

SZTÓJAY: A kormányzó határozott kívánságára nem lettek bemutatva.

ELNÖK (Ambrózyhoz.): Arról tud Ön, hogy ez a kormányzó saját kívánságára történt?

AMBRÓZY: Azt közöltem, hogy a kormányzó úr nem óhajt a zsidóügyekkel foglalkozni, mert úgysem tud semmit tenni ellenük.

SZTÓJAY: Ez ellen nem történtek sem a parlament, sem a kormányzóság részéről lépések, csak július elején volt az a levél, amelyre később leszek bátor kitérni.

ELNÖK: Ez még nem akart észrevételezés lenni, mert ezt a jogot majd később adom meg Önnek. Csak ezt az egy körülményt akartam tisztázni.

SZTÓJAY: Értem, csak azt akartam ennek kapcsán kifejtetni, hogy a kormány kereken belül támadt az a gondolat, hogy ezen kívül, bár alkotmányyszerűen megvan a hármas felelősség, mégis törvény formájában jelenjék meg, hogy minden kétkedővel szemben az alkotmányosság le legyen fixírozva egyrészt, másrészt, hogy a parlamentben

való tárgyalások folyamán talán felmerül olyan momentum, amely a kormánynak alkalmat ad a németekkel szemben való erélyesebb fellépésre, hivatkozva a parlamenten belül megnyilvánult ellenzésekre és fellépésekre. Ez a két momentum volt az, amely a kormányt arra indította, hogy a törvényjavaslat gondolatával foglalkozzék, és azt benyújtsa, illetve előzetes hozzájárulást kérjen a kormányzó úrtól.

ELNÖK (Kunderhez.): Kérem, Kunder, a tanú úr úgy vallotta a kormányzói kegyelmezési jog tekintetében történeteket, hogy Jurcseken kívül Ön volt az, aki ezt az ügyet törvényhozási útra kívánta terelni.

KUNDER: Ezt tagadom! Ez a minisztertanácson közfelfogásként alakult ki!

ELNÖK (Ambrózyhoz.): Erre vonatkozóan tud valamit a tanú úr?

AMBRÓZY: Nem!

ELNÖK: És Sztójay?

SZTÓJAY: Nem értettem!

ELNÖK: Felmerült a kormányzónak a kegyelmezési jog tekintetében hozandó rendelete, vagy törvényhozási szabályozás szükségessége. Amint hallottuk a tanú úrtól, természetesen a kormányzónak és a kormányzói kabinetiroda főnökének az volt az álláspontja – amit közjogilag alá is támasztott itt is, és nyilván annak idején is –, hogy nem szükséges olyan kegyelmezési jognál, amelyet eredetileg szabályozott egy rendelet alóli kivételezés biztosításával – nem szükséges, hogy az törvény útján adassék meg. Ezzel szemben mi volt a kormány álláspontja?

SZTÓJAY: A kormányon belül, minthogy nem vagyok jogász, ehhez nem tudtam hozzászólni.

ELNÖK: Nem is az Ön véleményére vagyok kíváncsi, hanem Kunderéra!

SZTÓJAY: A kormányon belül kialakult az az álláspont, hogy törvényileg kellene...

ELNÖK (Közbevág.): Ki kívánta ezt?

SZTÓJAY: Névre nem tudok emlékezni!

ELNÖK: A rendőrségi kihallgatása során Ön emlékezett névre. Ott a következő vallomása volt: „A kegyelmezési jognak a kormányzó számára való biztosításával teljes mértékben egyetértettem, de a miniszterek – különösen Jaross és Kunder – ennek törvény útján való megadásához ragaszkodtak, és én, nem lévén jogász...” stb., a többi már nem lényeges. Nem tartom valószínűnek, hogy az Önökkel szemben felvett jegyzőkönyvnél ilyen irányban bármiféle hiba csúszhatott volna be, mert annak, aki felvette, minden valószínűség szerint fogalma sem volt arról, hogy Kunder milyen álláspontot foglalt el. Ez csak az Ön szájából jöhetett ki.

SZTÓJAY: Nem tekintettem semmiféle ellenkezésnek, hanem az egyik, vagy másik miniszternek a jogi felfogása lehetett. Hiszen azt a körülményt, hogy törvényileg kellene szabályozni, indokolta az igazságügy-miniszter [*Antal István*], mert szerinte kegyelmi jogot csak törvényes alapon lehet adni. Ezért indokolta tehát, hogy törvényes alapon adassék majd kegyelem. Amikor ez elől a kormányzó úr elzárkózott, akkor a kormány minden tagja, minden további nélkül, és minden nehézség nélkül, hozzájárult. Megjegyzem – amit hangsúlyozni kívánnék –, hogy még ezen rendelkezés előtt átnyújtott a kormányzó – mégpedig emlékezetem szerint éppen a kabinetiroda [*Ambrózy Gyula*] főnöke útján, néhány kivételezési listát, amit a kormány azonnal elfogadott, és rögtön továbbított Jarossnak.

ELNÖK: Szóval ebben a kérdésben nem tudunk zöldágra vergődni.

AMBRÓZY: Antal Istvánról tudom, hogy ezen az állásponton volt.

ELNÖK: Antal István pillanatnyilag nem érdekel bennünket. Rátzcal kapcsolatban mi volt a kormányzó álláspontja?

AMBRÓZY: Rátzról nem beszélgettünk.

ELNÖK: Mi volt Önnek a benyomása a kormányzóról Rátzcal kapcsolatban?

AMBRÓZY: Rátzra régebbi idő óta haragudott. Az okára nem emlékszem. Igen szélsőségesnek tartotta.

ELNÖK: Semmi más nem volt? Rátznak a viselkedése a kormányzóval szemben milyen volt?

AMBRÓZY: Erről nem tudok. Nekem a kormányzó úr erről azalatt, amíg Rátz miniszter volt, nem tett említést.

ELNÖK: Szásszal kapcsolatban méltóztatna tudni valamit mondani?

AMBRÓZY: Szásszal kapcsolatban sem. Nekünk annyi dolgunk volt a kormányzó úrral, hogy csupán azokat közölte velem, amiket meg akart beszélni.

ELNÖK: Szász, Rátz és Kunder kimaradtak a Lakatos-kormányból. Mi volt ennek az oka? Az, hogy apolitikus kormányt kívánt, vagy pedig nem tartotta alkalmasnak ezeknek az embereknek a kormányba való bevétele, abba a kormányba, amelynek összeállítása az ő intenciói szerint történt, és amelynek célja a háborúból való kilépés volt.

AMBRÓZY: A Lakatos-kormányral kapcsolatban az volt az álláspont, hogy abban politikus egyáltalán ne vegyen részt.

ELNÖK: Reményit, Szászt és Kundert politikus-minisztereknek tartotta a kormányzó?

AMBRÓZY: Igen.

ELNÖK: Tudniillik az itt elhangzott önvallomások szerint tisztán szakminiszterek voltak, akik politikával nem foglalkoztak, de nem is értettek hozzá.

AMBRÓZY: Nem! Ők politikus-miniszter számba mentek.

ELNÖK: Mind a hárman?

AMBRÓZY: Igen, mind a hárman.

ELNÖK: Köszönöm, nincs több kérdésem. A népbíró urak kívánnak kérdéseket feltenni?

HEVES NÉPBÍRÓ: A kormányzó annak idején felszította-e Sztójay miniszterelnökségét? Méltóztatik erről tudni valamit?

AMBRÓZY: Csak azt tudom, hogy a kormányzó úr hajlandó volt Sztójajt kinevezni. Hogy felszította volna, arról nekem nem tett említést.

HEVES NÉPBÍRÓ: Vagy történt-e valami olyan értelemben, hogy a kormányzó egyenesen könyörgött?

AMBRÓZY: Erről sem tett említést!

HEVES NÉPBÍRÓ: Tudniillik Sztójay a kormányzóhoz olyan értelmű kijelentést intézett, hogy abban a szörnyű helyzetben, amelyet a német megszállás teremtett, ő volna az egyetlen ember, aki némi javulást tudna hozni.

ELNÖK: A bíróság a tárgyalást félbeszakítja. Körülbelül 10 perc múlva folytatjuk a tárgyalást.

(Szünet után.)

ELNÖK: A bíróság a tárgyalást a mai napra félbeszakítja. A megkezdett tanúvallomást holnap reggel pontban 9 órakor fogja folytatni. A vádlottakat ma már nem is kell bevezetni. Felkérem a hallgatóságot, hogy azonnal hagyja el a tárgyalótermet, majd ezt követően az épületet is. Az épületben csak az maradhat, akinek erre külön engedélye, illetve jegye van. Felkérem a hallgatóságot, hogy ennek az intézkedésnek haladéktalanul tegyen eleget, nehogy a rendőrség kénytelen legyen az eltávolítás érdekében közbelépni. A tárgyalást berekesztem.⁴¹²

(A tárgyalás 11 óra 50 perckor ért véget.)

---

⁴¹² A Markó utcai fogház udvarán március 12-én 15 órakor Gera Józsefet, 15 óra 06 perckor Beregfy Károlyt, 15 óra 12 perckor Vajna Gábort és 15 óra 24 perckor Szálasi Ferencet akasztották fel. A Sztójay-per tárgyalását ezért szakították félbe.

A tárgyalás hetedik napja

1946. március 13.

DR. PÁLOSI BÉLA ELNÖK: A népbíróság folytatja a tegnapi félbeszakított főtárgyalást. Vezessék be a vádlottakat. (Megtörténik.)

A tárgyalást megnyitom. Megállapítom, hogy a vád és a védelem képviselői jelen vannak, a népbíró urak is. Kérem dr. Ambrózy Gyula tanú urat. (Tanú belép és a bírói emelvény elé áll.) A népbíró urak folytatják kérdéseiket és a végén én fogok még kérdéseket intézni a tanú úrhoz.

HEVES NÉPBÍRÓ: Tegnap arról beszéltünk, hogy a kormányzó nagyon forszírozta-e Sztójay miniszterelnöki kinevezését, vagyis ragaszkodott-e hozzá.

AMBRÓZY: Erre úgy válaszolhatok, hogy a kormányzó úr Imrédyt nem akarta, Sztójajt akceptálta. Hogy forszírozta volna, erről nem tudok.

DR. HEVES NÉPBÍRÓ: Nem tett erről említést a kormányzó Ön előtt?

AMBRÓZY: Arról nem tett említést, hogy ő forszírozta, csak annyit mondott, hogy Sztójajt hajlandó kinevezni.

DR. HEVES NÉPBÍRÓ: Lemondhatott volna-e Sztójay? Lett volna-e ennek valami következménye?

ELNÖK: Mindjárt a dolgok kezdetén. Erre kérünk választ.

AMBRÓZY: Mindenesetre nehezebb helyzetet eredményezett volna, mert nem tudom, ki más lett volna hajlandó a kormányzó kinevezni.

DR. HEVES NÉPBÍRÓ: A németeknek nem volt kifogásuk Lakatos ellen sem?

AMBRÓZY: Akkor már a helyzet más volt. Lakatos kinevezésének az volt elfogadható plauzibilis oka a németek felé, hogy Sztójay miniszterelnök és külügyminiszter beteg, külügyminiszter-helyettese [Jungerth-Arnóthy Mihály] is beteg, ezenfelül pedig a pártok közötti helyzet nagyon rossz, az országban pedig kaotikus a helyzet.

DR. HEVES NÉPBÍRÓ: Tud-e arról tanú úr, hogy a kormányzó az egész Sztójay kormánytól szabadulni akart?

AMBRÓZY: Szabadulni akart.

ELNÖK: Időpontban ez mikor következett be?

AMBRÓZY: Pontosán kalendárium szerint nem tudom megmondani, de a román kiugrás előtt a kormányzó már előkészítette a Lakatos-kormány kinevezését, ő maga tárgyalta azokkal, akiket kinevezett volna. Maga a kormányzó tárgyalta a kiszemelt urakkal, de a fedőlap az volt, hogy ezek az urak hozzám jönnek, kifelé így szerepelt ez. Amikor az illető urak hozzám jöttek, én kísértem fel őket a kormányzóhoz. Előre nem mondhattam meg nekik, miről van szó.

ELNÖK: A kiugrás gondolatának megérlelődése előtt a kormányzónak mi volt az álláspontja a Sztójay-kormánnyal szemben? Helyeselte annak politikai vonalát, vagy pedig tűrte a vonalvezetését?

AMBRÓZY: Nem helyeselte. Nem is tűrte, de kénytelen volt tűrni. (Szó szerint így! – a gyorsíró megjegyzése.)

ELNÖK: Értem. Kénytelen volt tűrni.

HIERONYMI NÉPBÍRÓ: Azt volt szíves vallani, Veesenmayer követelte a kormányzótól, hogy egy kommuniké, vagy deklaráció történjék, amely szerint a németek közös megegyezés alapján jöttek volna be ide, amit azután a Sztójay-kormány ki is adott.

AMBRÓZY: Kormánynyilatkozatban.

HIERONYMI NÉPBÍRÓ: Röviden tessék elmondani, volt-e szerepe a kormányzó-nak ebben a kommunikében vagy csak tudomásul vette?

AMBRÓZY: Nem tudom, hogy a kommunikében szerepe lett volna.

HIERONYMI NÉPBÍRÓ: Szóval ebben a kormányzó úrnak nem volt szerepe?

AMBRÓZY: Magában a kommunikében nem, de volt egy beszéde Sztójaynak, amelyet bemutatott és amelyben – ha jól emlékszem – ez is benne volt. A kormányzó természetesen nem lehetett abban a helyzetben, hogy a kormány ilyen nyilatkozata ellen tiltakozzék. Ő maga nem vállalt ilyen nyilatkozatot.

HIERONYMI NÉPBÍRÓ: Szóval nem vállalta. Köszönöm.

FALUDI NÉPBÍRÓ: Van-e tudása tanú úrnak arról, hogy ki fogalmazta meg a Sztójay-kormány kinevezéséről az első hivatalos jelentést?

AMBRÓZY: Azt nem tudom.

FALUDI NÉPBÍRÓ: Nem tetszik tudni?

AMBRÓZY: Azt nem tudom.

FALUDI NÉPBÍRÓ: Előterjesztették a kormányzó úrnak jóváhagyás végett ezt a hivatalos jelentést?

AMBRÓZY: Azt nem tudom, erre nem emlékszem.

HEGEDŰS NÉPBÍRÓ: Tanú úr úgy vallotta, hogy mindent tudott arról, ami kint a zsidókkal történik.

AMBRÓZY: Nem mindent, de jöttek hozzám jelentések.

HEGEDŰS NÉPBÍRÓ: A Sztójay-kormány tagjai itt mind azt mondják, hogy ők semmit sem tudtak. Elképzelhetőnek tartja tanú úr azt, hogy egyáltalán nem tudhattak semmit?

AMBRÓZY (Megvonja a vállát.): Hozzám jöttek ilyen jelentések.

HEGEDŰS NÉPBÍRÓ: Amint tanú urat értesítették, őket is kellett értesíteni.

AMBRÓZY: Hozzám bizalommal jöttek az emberek és panaszkodtak. Alig képzelhető el, hogy ők ne tudtak volna róla, de ez végre is nem ténytudás.

ELNÖK: Van még kérdés? (Nincs.) Nekem volna még egy kérdésem a zsidókérdéssel kapcsolatosan. Az Ön információi szerint, amelyeket a kormányzótól szerzett, a zsidókérdés megoldásának szálai a németek kezében összpontosultak-e, a magyarok kezében összpontosultak-e, vagy közösen intézték-e?

AMBRÓZY: A kormányzó úr annak tudatában volt, hogy ez német nyomásra, német követelésre történik. Abban a kéziratban azonban, amelyről említést tettem, arról is volt szó, hogy még ezen túlmenően is történtek erőszakosságok és atrocitások a magyar hatóságok, különösen a csendőrség részéről.

ELNÖK: Szóval erről tudott a kormányzó úr?

AMBRÓZY: Ezt be is vették a kéziratba. Éppen ennek megszüntetését követelte.

ELNÖK: Engem azonban most az érdekelné, hogy német utasításra történt-e a

csendőrség bekapcsolódása, vagy a magyar belügyminiszter [*Jaross Andor*] intézkedése folytán, vagy a kormány hallgatólagos vagy kifejezett hozzájárulásával, vagy paranccsára, vagy hogyan.

AMBRÓZY: Ezt nem tudom. Én csak azt tudom, hogy a csendőrség eljárt és atrocitásokat követett el. Nekem azután már nem volt belelátásom ebbe és a kormányzó úr sem nyilatkozott előttem erről a körülményről.

ELNÖK: A tegnapi nap folyamán már tettem fel kérdést ilyen irányban. Reményi-Schneller és Jurcsek szerepéről van szó a Lakatos-kormányban.

AMBRÓZY: Igen.

ELNÖK: Akkor nemleges választ kaptam, de – amint utólag értesültem róla – utólag eszébe jutott tanú úrnak ezzel kapcsolatban a kormányzónak egy nyilatkozata. Ezt tessék pótlólag előadni.

AMBRÓZY: Csak egy szóval kell rátérnem az előzményre. Amikor a kormányzó úr a Lakatos-kormány megalakításával foglalkozott, az volt az elgondolás, hogy ebben politikusok ne legyenek benne, csak katonák és az adminisztratív államtitkárok közül az, aki arravaló. Így is folytatta le a tárgyalásokat. A pénzügyi tárca tekintetében Csizik Bélával tárgyalt, a földművelésügyi tárcával kapcsolatban pedig Bárányossal és – ha jól emlékszem – Batthával, mert ott két államtitkár volt. Amikor azután a Lakatos-kormány már a megvalósítás stádiuma előtt állt, megemlítette nekem a kormányzó úr, hogy benne lesz a kormányban Reményi-Schneller mint pénzügyminiszter, és Jurcsek mint földművelésügyi miniszter. Láttam, hogy csodálkozva nézek rá és erre azt mondta: igen, ez Veessenmayer kívánságára történt, de miután ezek szakminiszterek, tehát jól látják el a dolgokat, én sem teszek ellene észrevételt és akceptálom őket. Ez volt a kormányzó kijelentése.

ELNÖK: Nem tudom, tud-e tanú úr közvetlenül a tényekről bizonytságot tenni, attól félek, ebben a tekintetben kénytelen vagyok itt véleményét kérdezni. Reményi-Schneller ugyanis azzal védekezik, hogy a Szálasi-kormányba azért lépett be és azért vállalta a tárcát, mert a kormányzói iratban, amelyen a kormányzó az uralmat átadja Szálasinak, az utolsó mondatban, vagy az utolsó részben volt egy kitétel, amely a kormányzónak abbéli óhaját fejezte ki, hogy itt alakuljon ki egy nemzeti egységnek a kormánya, s ő – tudniillik Reményi-Schneller – ebben mintegy a kormányzó utasítását látta, hogy ő továbbra is szerepeljen a kabinetben. Egyáltalán, lehetett a kormányzónak október 15-én vagy az ezt követő napon olyan elgondolása, hogy ki legyen vagy ki ne legyen benne abban a kormányban?

AMBRÓZY: Erre csak azt tudom felelni, hogy a kormányzó úr szabad akaratából Szálasit sohasem nevezte volna ki.

ELNÖK: Igen.

AMBRÓZY: Csak utólag értesültem az általa október 16-án adott nyilatkozatról és arról is, hogy ez lelki kényszer hatása alatt történt, mert hiszen Veessenmayer azzal fenyegette őt, hogy ifj. Horthy Miklóst hadbíróság elé állítja, de egyébként az irat létrejöttelének külső körülményeiből is látható volt, hogy ez kényszer alatt történt, mert hiszen a német követség védőőrizete alatt írta alá, amikor fia és egész családja a németek kezében volt.

ELNÖK: Igen.

AMBRÓZY: Reményi-Schneller szerepére azonban legyen szabad egy megjegyzést tennem. Tegnap említettem, hogy ők politikai miniszterek voltak, mert hiszen, ha a szakember vállal miniszterséget, abban a pillanatban, amikor képviselőnek lép fel és szerepet játszik a politikai pártéletben és a politikai életben, már politikai miniszterré válik. Hozzá kell azonban tennem ehhez azt, [hogy] az a körülmény, hogy Reményi-Schneller és Jurcsek mind a szeptember eleji koronatanácson, mind október 15-én vállalták a fegyverszünetet, arra látszik mutatni, hogy ők szakminisztereknek tekintették magukat. Ezt kötelességem az előbbiekhöz hozzátenni.

ELNÖK: Van még kérdés?

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Két kérdésem volna. Az egyik az, el tudná-e mondani tanú úr pontosan a Lakatos-kormány névsorát?

AMBRÓZY: A Lakatos-kormány névsorát? Megpróbálom. Lakatos volt a miniszterelnök, Rakovszky Ivánnal kapcsolatban az eredeti elgondolás az volt, hogy ő lesz kifejezetten, kimondottan a miniszterelnök-helyettes és kvázi politikai tanácsadó. Ő volt ugyanis az egyedüli politikus, akit ezért a kormányba bevettek. Veessenmayer ehhez a megoldáshoz nem járult hozzá és ezért egyszerűen kultuszminiszter lett belőle. Az igazságügy-miniszter Vladár volt, a honvédelmi tárcát megtartotta Csatay, külügy-miniszter pedig Hennyey lett. A belügyi tárcára... (Gondolkozik.) Egy percig gondolkodnom kell. Eredetileg Bakay volt a jelölt, de ő azután kimaradt.⁴¹³ Erre most nem emlékszem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: A Lakatos-kormány névsorát a kormányzó Magával állította össze? Volt ilyen beszélgetés a kormányzó és Maga között, mikor a listát összeállították?

AMBRÓZY: Nem, kérem. A lista összeállításába én természetesen nem folytam be, a listát velem a kormányzó csak közölte.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: De tanácsát kikérte a kormányzó?

AMBRÓZY: Nagy vonalakban beszélgettünk róla. Én is kezdettől fogva helyesnek tartottam a Lakatos-kormány megalakítását, sőt...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Voltak a Lakatos-kormányban olyan miniszterek, akikkel szemben a kormányzónak oka volt a bizalmatlanságra?

AMBRÓZY: Nem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Így direkte nem?

AMBRÓZY: Nem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Emlékszik tanú úr arra, hogy a fegyverletétel előtti tanácskozásoknál volt egy bizonyos szituáció, amikor arról volt szó, hogy Jurcsek és Reményi-Schneller jelenléte nélkül fognak erről a kérdéstről beszélni?

---

⁴¹³ A Lakatos-kormány belügyminisztere október 12-ig Bonczos Miklós, majd ezt követően Schell Péter volt. A kormány további – Ambrózy által nem említett – tagjai: Gyulay Tibor iparügyi, Jurcsek Béla földművelésügyi és közellátási, valamint Markos Olivér kereskedelem- és közlekedésügyi miniszterek voltak.

AMBRÓZY: Igen, erről volt szó.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Mi idézte elő ezt a bizalmatlanságot?

AMBRÓZY: Erről nem a kormányzó úrral, hanem Lakatossal és a környezettel is beszéltem. Azt tudom, volt egy ilyen terv, hogy szűkebb minisztertanácsokat fognak tartani. Ez egy óvatossági rendszabály volt, miután két németbarát miniszter működött a kormányban, tehát óvatosságból volt erre szükség, hiszen lehettek éppen a fegyverszünettel kapcsolatban olyan dolgok, amelyeket az egész minisztertanácsban tárgyalni nem lett volna célszerű.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Részben körülbelül ezt akartam kérdezni, de most már egészen világosan és magyarul teszem fel tanú úrnak a kérdést, amelyet több tanúnak is megpróbáltam feltenni. Az egész országban, a politikai életben, az illegalitásban, s a legális politikai életben is Jurcsek és Reményi-Schneller úgy szerepeltek, mint a németek kémei. Azért határozom meg ezt ilyen krasszul [*durván, nyersen*], hogy egyszer már beszéljünk világosan, nyíltan. Voltak momentumok és jelenségek, amelyekre most tanú úr is utalt és amelyeknek alapján ez a bizalmatlanság megállapítható volt. Most talán ne tekintsük elintézettnak az ügyet azzal, hogy németbarátok voltak, hiszen ez a két figura átmegy a Szálasi-kormányba is. Beszéljünk nyíltan és őszintén. Ez a két miniszter a kormányban a németek teljes kiszolgálója volt. Beszéljünk róla így, mert erről van szó, nem pedig arról, hogy németbarátok voltak. Volt ebben az országban sok németbarát. Ezért kérek határozott feleletet.

AMBRÓZY: Ők a németbarát vonalon álltak, és az volt a hírük – erre természetesen nem volt adatunk –, hogy az ő révükön Veessenmayer mindent megtud. Mihelyt ilyen hír felmerült, természetesen óvatossági rendszabállyal kellett élnünk. Én a magam részéről Reményi-Schnellerről ezt nem tételeztem fel, hogy ő direkt kémé lett volna a németeknek.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Csak Jurcsek?

AMBRÓZY: Jurcseket nem ismertem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: A „kém” szó világos fogalom, én ezt nagyon jól ismerem. Ha egy ipari munkás egy üzemben lefényképezett egy gépet, egy gépalkatrészt, hadbíróság elé került, mint kém. Ha egy miniszter külföldi diplomatákkal tanácskozik, az nem kém. Én érzem ezt a bizonyos differenciát, hogy a kettő között nincs differencia, sőt az egyik, a miniszter felé minőségbelileg sokkal nagyobb a felelősség. Miért kerüljük ebben a tárgyalásban mindig a lényeget? A legtöbb helyen miért nem beszélünk magyarul? Igen, ez a két ember közismerten a németek kiszolgálója volt Magyarországon. Ezt szeretném megállapítani autentikus forrásból. De ne diplomatikusan!

AMBRÓZY: Én nem tudok mást mondani, mint azt, hogy nekünk az volt a kötelességünk, hogy óvatosak legyünk. Konkrét adatom nem volt rá.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Következő kérdésem ezt egészíti ki. Van-e tanú úrnak tudomása arról, hogy a kormányzó egyenesen beküldte a Szálasi-kormányba Reményi-Schnellert és Szász Lajost?

AMBRÓZY: Erről nem tudok. A Szálasi-kormány megalakulásakor én már bujdosásban voltam, mert el kellett bujdosnom. Erről nem tudok, de ezt elképzelhetetlennek tartom.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Szóval fel sem tételezi, hogy a kormányzó ilyen utasítást adhatott volna?

AMBRÓZY: Azt nem tételezem fel.

ELNÖK: Erre én már tettem fel kérdést, sőt ennél sokkal kevesebbet kérdeztem és a tanú úr erre sem tudott felelni.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Utolsó kérdésem politikai jellegű és az egész pörre vonatkozik. Mi a vélemény Önnek, aki a kormányzó kabinetirodájának főnöke volt és általában ismerte a magyar politikai, közjogi és katonai viszonyokat, miért nem határozta el magát az ország vezető rétege, például a katonai, politikai vezető réteg, hogy március 19. után kövessük – mondjuk – a dán és a szerb példát?

AMBRÓZY: Amit erre a kérdésre felelhetek, az már vélemény és nem ténytudomány. Március 19-e után a kiugrás időpontja még nem érkezhett el, mert hiszen a harctéri helyzet akkor még nem tette volna ezt lehetővé. Ami azt illeti – nem tudom, erre céloz-e a politikai ügyész úr –, hogy a dán példát úgy követtük volna, hogy a kormányzó lemond...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ (Közbevág.): Bizonyos vonatkozásban erre is gondoltam. A kormányzó példát mutatott volna.

AMBRÓZY: A kiugrás lehetősége akkor még nem volt meg, mert hiszen a harctéri helyzet nem volt olyan, hogy már közel lettek volna a leendő győztesek csapatai. A másik a lemondás kérdése. Ha az ellenállás már nem történhetett meg, mert hiszen a kormányzót kicsalták és azalatt csinálták meg gyors, rapid tempóban a megszállást, véleményem szerint a lemondás káros lett volna. Sok helyen vitáztunk erről a kérdésről, és tudom, hogy van egy másik vélemény is. Én tisztelen az azt a véleményt, de a magam részéről azt tartom, hogy nem lett volna helyes, mert azt jelentette volna, hogy a németeknek kellő idejük lett volna a totális háborúra megszervezni az országot olyan szuggesztív egyéniség élre állításával, mint amilyen Imrédy volt.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Köszönöm, a felelet kielégít. Még egy utolsó kérdésem van. Vajon jobban tönkrement volna-e az ország, mint amennyire most tönkre van téve, ha március 19-én ellenáll a magyar vezető réteg és az ország, mint amennyire most tönkre van téve, ha március 19-én ellenáll a magyar vezető réteg és az egész ország? Jobban tönkrementünk volna?

AMBRÓZY: Az én nézetem szerint még jobban.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Köszönöm, nincs több kérdésem.

ELNÖK: A védő uraknak van kérdésük?

DR. FEKETE VÉDŐ: Megszületett-e a kormányzóban már 1943 folyamán az a gondolat, hogy kilépjünk a háborúból?

AMBRÓZY: Természetesen, erről már sokszor beszéltünk.

DR. FEKETE VÉDŐ: Igen, erre már méltóztatott felelni, hogy a helyzet még nem volt annyira érett, az orosz hadsereg nem volt még olyan közel az országhoz, hogy ezt megtehették volna.

AMBRÓZY: Egyik hadsereg sem.

DR. FEKETE VÉDŐ: Ehhez kapcsolódik a következő kérdésem. 1943 áprilisában

a kormányzó kint volt Hitlernél. Hitler akkor egy memorandumot adott át neki, amelyben felsorolt bizonyos, neki nem tetsző jelenségeket. Beszéltek erről a kormányzóval?

AMBRÓZY: Nem. Erről nem. A kabinetiroda főnöke akkor tulajdonképpen még nem vett részt a politikában.

DR. FEKETE VÉDŐ: De Ön benső, bizalmas tanácsadója volt a kormányzónak

AMBRÓZY: Igen, de csak azután, amikor a Kállay-kormány bukása után már német megszállás volt. Addig a kormányzó a politikát Kállayval csinálta. Bízott bennem, tehát voltak dolgok, amelyekről említést tett, de a nagypolitikába akkor még nem vont bele.

DR. FEKETE VÉDŐ: Általában beszélt-e arról, hogy a németek bizalma megrendült? Voltak különböző jelenségek, akkor például az, hogy Kállay maga mellé vett több olyan személyiséget, akikkel szemben ők bizalmatlanságot tápláltak, Ullein-Reviczky ügye, azután Barcza svájci utazása, Szent-Györgyi tanár ankarai tárgyalásai, a sajtó és a rádió magatartása, a zsidó-kérdésben tanúsított magatartás, számos koncentrációtáborban [sic!]/volt zsidó személy visszahonosítása, akik már régen elvesztették magyar állampolgárságukat. Az ilyen jelenségek miatt a németek elvesztették bizalmukat. Nem beszéltek-e a kormányzóval arról, hogy ezt a bizalmi viszonyt valamilyenre helyre kellene hozni azért, hogy később megtehessek a magyarság szempontjából hasznos lépéseket?

AMBRÓZY: Nem, erről nem volt szó.

DR. FEKETE VÉDŐ: Mit közölt Önnek a kormányzó a Hitlerrel folytatott heves szóváltásáról, amelyre Salzburgban, a március 18-i kényszerű látogatása alkalmával került sor?

AMBRÓZY: Ezt már elmondtam tanúvallomásom elején.

DR. FEKETE VÉDŐ: Mit helyezett kilátásba Hitler, ha nem alakul meg egy kedvére való kormány?

AMBRÓZY: Igen, ezt az egy pontot nem említettem meg. A kormányzó mondta el nekünk, amikor Miklós Bélával együtt fogadott bennünket, hogy Hitler azzal is fenyegetődzött, hogy ránk ereszti a szlovákokat, horvátokat és a románokat.

DR. FEKETE VÉDŐ: Tudja-e tanú úr azt, hogy március 19-én a horvát csapatok tényleg átlépték már a határt és ezeket Veessenmayer vonta vissza?

AMBRÓZY: Erről nem tudok.

DR. FEKETE VÉDŐ: Azért vonta vissza, mert a békés kifejlődés már kilátásban volt. [...]

[A továbbiakban Fekete védő Sztójay kinevezésének körülményeiről, egészségi állapotáról és a Lakatos-kormány megalakításának ötletéről kérdezte Ambrózyt.]

Nincs több kérdésem.

ELNÖK: Ki képviseli az ügyvéd urak közül Rátz érdekeit, Varga ügyvéd úr helyett?

DR. KÁLDI VÉDŐ: Én képviselem.

ELNÖK: Akkor tessék feltenni a kérdéseket Rátz ügyével kapcsolatban.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Nincs kérdésem.

ELNÖK: Akkor a harmadrendű vádlott védőjét illeti meg a kérdezés joga. (Nincs kérdése.) Akkor a negyedrendű vádlott védőjét kérem.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Méltóztassék valamilyen felvilágosítást adni arra vonatkozóan, milyen nehézségek voltak a Sztójay-kormány megalakulásával kapcsolatban, melyik miniszter milyen körülmények között vállalkozott, hogyan történt ez például Szásszal kapcsolatban?

AMBRÓZY: Erről nem tudok. [...]

[A továbbiakban Bárdoly védő Szász Lajos és Reményi-Schneller pártpolitikai működésével kapcsolatban tett fel kérdéseket, Kahán védő a német megszállásról, Horthynak Imrédy miniszterelnöki kinevezésével kapcsolatos álláspontjáról kérdezte Ambrózyt.]

ELNÖK: A védelem részéről nincs több kérdés. (Nincs.) Tanú úrnak nincs egyéb előadnivalója, vagy óhajtana és tudna-e valamit még ezekről a kérdésekről, amit fontosnak gondol?

AMBRÓZY: Nincs.

ELNÖK: A vádlottak közül Sztójayt illeti meg először a kérdezés joga.

SZTÓJAY (Feláll.): Kérem a tanút mindenekelőtt konkrétan és határozottan kifejezésre juttatni, hogy ki és mikor hozta szóba az én nevemet a miniszterelnöki megbízatással kapcsolatban. Tegnap emlékezetem szerint azt méltóztatott mondani, hogy Kállay hozta szóba. Mai kijelentésében pedig olyasmit mondott, hogy a németek kívántak engem. Súlyt helyeznének erre.

ELNÖK (Ambrózy felé.): Tessék válaszolni.

AMBRÓZY: Tegnap vallomásomban azt mondtam, hogy Ghyczyvel beszélgettünk a vonaton és akkor, mint véleményt, mondta Ghyczy, hogy legjobb volna, ha Sztójay, mint berlini követ vállalná a megbízatást és akkor egymás között megbeszéltük azt is, hogy ez azért is jó lenne, mert ha a berlini követ vállalja, akkor még nyilvánvalóbb, hogy az egész német nyomásra történik. Hogy azután hivatalosan kitől indult ki Sztójay kinevezése, azt nem tudom. Nekem a kormányzó úr csak annyit mondott, hogy „Imrédyt nem nevezem ki, de Sztójayt hajlandó vagyok kinevezni”.

ELNÖK: Erre mondta ma, hogy Imrédyt a kormányzó nem volt hajlandó, de Sztójayt akceptálta? Ő kívánta akceptálni?

AMBRÓZY: Azt nem mondta, hogy kívánta, csak akceptálta.

SZTÓJAY: Ezt akartam volna minden kétséget kizáróan megállapítani, hogy kinek a kezdeményezésére akceptált. Kállay javaslatára, vagy Veesenmayer javaslatára akceptált-e engem?

ELNÖK: Tetszik tudni erre választ adni?

AMBRÓZY: Erre nem tudok.

ELNÖK: Erre nem tud választ adni. Tessék tovább kérdezni.

SZTÓJAY: A tanú tegnap reggel egy megállapítást tett, hogy az ő véleménye szerint én közelebb álltam a németekhez, mint a kormányzó úrhoz, én, aki 40 éve aktíve

szolgálo katona és hivatalnok voltam. Ez azt jelentené, hogy áruló szerepet játszottam volna. Mire alapozza ezt a tényt? Konkrét adatokat mondjon a tanú, ne pedig csak a véleményét!

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Ne tiltakozzon itt!

ELNÖK: Viszont a tárgyalás vezetése énram tartozik! Majd én fogom rendreutasítani. Különben most már meg is kapta a rendreutasítást. (A tanúhoz.) Tessék válaszolni.

AMBRÓZY: Én azt mondtam, hogy a németekhez közelebb állt, mint a kormányzóhoz, mert Sztójay német vonalon állt.

ELNÖK: Ezt a gyorsírási jegyzetekből tudnánk precizírozni. Amint vissza tudok emlékezni én tettem fel olyan kérdést, amelynek értelme az volt, hogy eltekintve a közismert német nyomástól s ettől függetlenül, Sztójay működése és elgondolása közelebb állt-e a német elgondoláshoz, mint a kormányzó elgondolásához, akaratához, vagy óhajához. Körülbelül ez volt a lényege. Erre azt a választ kaptam, hogy közelebb állt a némethez. Eltekintve a közismert német nyomástól, amitől nem tudta magát függetleníteni, hogy úgy mondjam, de azokban a kérdésekben, ahol valamennyire is szabad elhatározása volt, kihez állt ő közelebb? Erre méltóztatott azt a választ adni, hogy közelebb állt a németekhez. A vádlott most lényegében azt kérdezte, hogy ezt mire tetszett alapítani. (Sztójayhoz.) Igaz?

SZTÓJAY: A jegyzeteim szerint tegnap azt állította a tanú, hogy én közelebb álltam a németekhez, mint a kormányzóhoz. Ezt a kérdést sóhajtottam volna tisztázni. Kérem a tanú urat, milyen konkrét adatok alapján gondolja ő, hogy a kormányzó úr bizalmát nem bírtam, mert hiszen hét évig voltam katonai attasé és 8 éven át követ.

ELNÖK: A tanú úr nem azt mondta, hogy ön a kormányzó bizalmát nem bírta az elmúlt időben, sőt azt sem mondta, hogy az első pillanatban, március 19-én, vagy 22-én nem bírta a kormányzó bizalmát, már amennyiben egyáltalán bizalom kérdése volt a kinevezés. Mindenesetre az idők folyamán, különösen akkor, amikor a bizalom kérdése felvetődött és emiatt felterjesztés is jött a kormányzóhoz, aki ennek a teljesítését megtagadta, megváltozhatott a bizalma. Azt hiszem, erre az időre vonatkozathatta a tanú úr?

AMBRÓZY: Igen, én azt említettem, hogy a kormányzó úr, amikor a bizalom kérdése felmerült, Sztójaynak azt a kívánságát, hogy írásban adjon bizalmi nyilatkozatot a kormánynak, miután neki az fáj, hogy a kormányzói nyilatkozatban az volt, hogy a németek bizalmát bírta, nem teljesítette, s a kormányzó úr nekem azt mondta: így is van, én nem adok bizalmi nyilatkozatot.

SZTÓJAY: Tudja-e, hogy a tanú nekem állandóan minden alkalommal hangsúlyozta, hogy én a kormányzó úr bizalmát bírom, s amikor a levelét megkaptam, ezt rögtön szóvá tettem? A kormányzó úr hajlandónak mutatkozott, hogy igenis ad egy bizalmi nyilatkozatot, azonban ehhez először alkalmat óhajtana, ha tehát írásbelileg válaszolok, akkor ő is írásban fog válaszolni, s alá fogja húzni, hogy igenis, az ő bizalmából és a németek bizalmából vagyok ott, tehát a kettős bizalom jut kifejezésre abban a válaszlevélben, amelyet nekem kilátásba helyezett, s amit a miniszter urakkal is közöltem. Minden egyes miniszter úr tanú lehet erre a közlésemre, hiszen ez súlyos vád volt, a

minisztérium rögtön vissza is akart vonulni. Tragikus dolog volt, amikor a levélből az „is” szó kimaradt, s amikor a levél azt mondta, hogy a németek bizalmából nevezte ki a kormányt. Én rögtön kihallgatást kértem a kormányzó úrtól, hogy rehabilitációt, elégtételt kérjünk, s akkor a kormányzó úr kilátásba helyezte, hogy ezt igenis írásbellel is meg fogja adni.

ELNÖK: Megadta azután?

SZTÓJAY: Nem kaptam meg, de kilátásba helyezte.

ELNÖK: Mi a következtetése abból, hogy nem kapta meg?

SZTÓJAY: Én azt hiszem, hogy más befolyásra tehette ezt a kormányzó.

AMBRÓZY: Én csak arról tehetek tanúvallomást, amit nekem mondott a kormányzó úr. Lehetséges, hogy a kormányzó úr az akkori helyzetben udvarias szavakat mondott Sztójaynak, de nem teljesítette. Erről nem tudok.

SZTÓJAY: A tanú arról sem tud, hogy én a kormány nevében lemondottam június végén vagy július elején? Hiszen Lakatos is vallotta, hogy tudott erről.

ELNÖK: Most ne észrevételezést tessenek tenni, hanem kérdéseket kérek. A tanúnak joga van erről nem tudni, a másik tanúnak pedig joga van tudni róla.

SZTÓJAY: Most szeretném kérdezni, vajon szokásos volt-e a kormányzó úr részéről, hogy beteg minisztereket vagy miniszterelnököket a lakásukon meglátogatott?

ELNÖK: Mi lenne a távolabbi célja ennek a kérdésnek?

SZTÓJAY: Távolabbi célja az, hogy a kormányzó úr június végén, tehát amikor a tanú véleménye szerint a bizalmát tőlem megvonta volna, a főméltóságú úr meglátogatott engem a miniszterelnökségen június végén, amikor gyengélkedtem, és biztosított a bizalmáról.

ELNÖK (A tanúhoz.): Tud erről Ön?

AMBRÓZY: Hogy meglátogatta, arról tudok.

ELNÖK: És hogy mi volt a célja a látogatásnak?

AMBRÓZY: A beteg minisztert meglátogatta a kormányzó úr. Előfordult, hogy beteg minisztert, közéleti férfiút meglátogatott.

SZTÓJAY: Én csak egy esetről tudok.

AMBRÓZY: Ez két külön kérdés.

ELNÖK: Miért?

AMBRÓZY: Abból a szempontból külön kérdés, hogy a kormányzó úr bízott-e az ő politikájában, vagy pedig miután kénytelen volt a német megszállás alatt egy kormányt túrni és egyénileg Sztójayt becsületes embernek tartotta, őt a betegségében meglátogatta. Ez két különböző kérdés.

SZTÓJAY: Tudja-e hogy amikor a szanatóriumban feküdtem, a kormányzó úr meg akart látogatni?

ELNÖK: Nem látom ennek az érdekességét a jelen ügy szempontjából.

SZTÓJAY: Én a bizalmat akarom ezzel...

ELNÖK: A bíróság elismeri és akceptálja, hogy Önt a kormányzó több ízben is meglátogatta, azonban nem látom, hogy a bizalom kérdése a politikai vonalvezetés tekintetében is ebből különösen kiviláglik.

SZTÓJAY: Én ebben látom...

ELNÖK: Ezt Ön látja. Tessék újabb kérdést tenni.

SZTÓJAY: Tudja-e a tanú úr, hogy a kormányzó úrnak mindent bemutattam előzetesen, még a parlamenti bemutatkozó beszédemet is?

AMBRÓZY: Ez az, amiről említést tettem. A parlamenti bemutatkozó beszédét bemutatta Sztójay a kormányzó úrnak, és a kormányzó úr törlést is eszközölt azon.

ELNÖK: Tetszik tudni, hogy milyen törléseket eszközölt és milyen irányban?

AMBRÓZY: Nem emlékszem tartalmilag a törlésekre, csak azt tudom, hogy lefokozás és letompítás volt.

ELNÖK: Milyen irányban volt lefokozás?

AMBRÓZY: A németek iránti...

ELNÖK: A németek iránti kiállásból történt lefokozás?

AMBRÓZY: Igen.

SZTÓJAY: Én ezt nem tudom, mert nincs nálam, de azt hiszem, más vonalon volt a lehúzás. Tegnap a tanú azt jelentette, hogy a kormányzó úr állást foglalt az ellen a kommuniké ellen, amelyet a németek követeltek, a kormány pedig kiadta a nyilatkozatot a kormányzó hozzájárulása nélkül. Honnan tudja ezt a tanú úr?

ELNÖK: Mire alapítja ezt a tényt?

AMBRÓZY: Én azt mondtam, és azt mondom most is, hogy a kormányzó megtagadta, hogy ő adjon ki bármiféle nyilatkozatot arról, hogy közös megegyezés alapján történt. Arról, hogy a kormány kiadott ilyen nyilatkozatot, a kormányzó úr tudott, de nem tudott ez ellen semmit tenni az adott helyzetben.

SZTÓJAY: Ezt akartam kidomborítani, hogy kétszer jártam Veessenmayernél és kétszer megtagadtam a már megváltoztatott kommunikét, mert ők úgy óhajtották, vagy követelték, hogy a kommunikének olyan hangja legyen, hogy Magyarország kérte a német bevonulást.

ELNÖK: Az Ön álláspontját tudjuk, azt a vallomásában előadta. A tanúnak azonban ez a tudomása és ezt most közölte s ezek után is fenntartja ilyen módon, ahogy előadta.

AMBRÓZY: Szabad egy nyilatkozatot tennem? A múltkor ezt kifejejtettem, most jut eszembe. A kormányzó úr megbízott engem, hogy rendeljem magamhoz Szentmiklósyt, a külügyminiszter helyettesét, aki akkor még szabadlábon volt, és adjam át a kormányzó úrnak azt az utasítását, hogy az itteni publikálásokkal szemben a valóságról Szentmiklósy tájékoztassa a török [*S. Fuat Kececi*] és a svájci követet [*Maximilian Jaeger*], a két semleges állam követét azzal, hogy ezt jelentsék a hazájukban. Szentmiklósyt magamhoz is hívtam, s átadtam az utasítást; Szentmiklósy azután másnap elhozott hozzám egy pro memóriát,⁴¹⁴ ahol a tényállást vázolta, ezt bemutattam a kormányzó úrnak, azon még bizonyos kiegészítést tettünk, újból elhívtam Szentmiklósyt és ő vállalta a dolgot. Ez meg is történt.

---

⁴¹⁴ Ilyen tartalmú pro memoria eddig nem került elő a Magyar Külügyminisztérium irattárából.

SZTÓJAY: Én csak azt akartam itt dokumentálni, hogy ezt a kommunikét a kormány sem helyeselte, és én Veessenmayernek ezt a tompított...

ELNÖK: Aláírta a kormány ezt a kommunikét, igen vagy nem?

SZTÓJAY: A kormányzó hozzájárulása után lett kiadva.

ELNÖK: Aláírták?

SZTÓJAY: Egyáltalán nem lett aláírva.

ELNÖK: Hozzájárult a kormány?

SZTÓJAY: Miután a kormányzó úr hozzájárult, elfogadtuk. Az ultimátumnak, ahogy bátor voltam említeni, két pontja volt. Először: a kormány alakuljon meg délután 6-ig, másodsor, hogy ez a bizonyos kommuniké jelenjen meg. Ez volt az ultimátum és ha ez nem következik be, akkor kilátásba helyezett bizonyos erőszakos momentumokat.

ELNÖK: Tudunk róla. Ezt már előadta. Újabb kérdést tessék feltenni!

SZTÓJAY: Ennek alapján történt a kormányzó úr részéről a hozzájárulás, amelyben nem volt mondva, hogy behívta, hanem olyan irányban volt letompítva, hogy Magyarország megsegítésére jöttek be német csapatok. Szabad kérdezni még azt, hogy miért javasolta, mint ahogy a tavalyi júliusi jegyzőkönyvi kihallgatásában⁴¹⁵ kifejezésre juttatta a tanú, hogy ő július hó elején, amikor a svéd király [*V. Gusztáv*] és a pápa [*XII. Pius*] részéről sürgönyök érkeztek a kormányzó úrhoz a zsidókkal elkövetett kegyetlenkedések és embertelenségek miatt, akkor szó szerint a következőket fűzte ehhez: ezen táviratok alapján, melyek július elején érkeztek, alkalmasnak látszott, most már közbelépni, mert remélni lehetett, hogy a németek felé ezen az alapon máris lehetett valamennyire fellépni, amivel tulajdonképpen...

ELNÖK: A kérdést tessék konkrétan és röviden feltenni.

SZTÓJAY: Azt a kérdést teszem fel, hogy miért július elején és mit jelent az, hogy máris lehetett? Tulajdonképpen az az értelmezése, hogy ezt megelőzőleg nem lehetett a németek felé...

ELNÖK (Tanúhoz.): Tud erre válaszolni?

AMBRÓZY: Ez a kitételelem azt jelentette, hogy most már lehetett, mert lehetett bázírozni semlegesek közbelépésére, és remélni lehetett, hogy a semlegesek ilyen tiltakozások folytán történő lépésekre a németek nem fognak még brutálisabban válaszolni, éppen a semlegesekre való tekintettel.

SZTÓJAY: A levél formai részére vonatkozólag csak azt szeretném válaszolni, hogy én teljesen járatlan voltam ezekben a központi formákban, tehát nem céltudatosan választottam egy magánlevélben való jelentést a kormányzó úrnak, hanem ezt javasolták nekem a miniszterelnökségen a szakemberek.

ELNÖK: A kérdést tessék feltenni röviden. Nem újabb védekezést kérek. A védekezését már egészen részletesen elmondta.

SZTÓJAY: Emlékszik-e a tanú arra, hogy a kivételezési listákat, melyeket a kormányzóság nekem átnyújtott, azonnal, még mielőtt a rendelet [2040/1944. M. E.] meg-

⁴¹⁵ Ambrózy 1945. júliusi tanúkihallgatási jegyzőkönyve a per iratai között nem található.

jelent volna, minden további nélkül átvettem és kilátásba helyeztem, hogy a kivételezéseket végrehajtja a kormány?

AMBRÓZY: Igen, amikor a rendelet már készülóban volt, akkor listákat tényleg átadtunk. Nem emlékszem, hogy személyesen Sztójaynak-e, de átküldtem a miniszterelnökségre, hogy vegyék előjegyzésbe, hogy amint a rendelet megjön, ezek azonnal megkaphassák [a] kivételezést. Ez igaz.

SZTÓJAY: Tudja-e tanú, hogy a Hitlernél történt látogatásom alkalmával, amidőn a Gestapo és a katonaság kivonását követeltem Magyarországból, úgy a kormányzó nevében, mint a kormány nevében is, Hitlernek mi volt erre a válasza?

AMBRÓZY: Nem tudom.

ELNÖK: Tudjuk, hogy mi volt a válasz.

SZTÓJAY: Tudja-e tanú, hogy én fogsíroztam Szálasi kihallgatását a kormányzó úrnál, illetőleg milyen előfeltételhez kötöttem, hogy a kormányzó úrnál egyáltalában szóba hozzam?

AMBRÓZY: Ezzel kapcsolatban arra emlékszem, hogy Szálasi egy ízben kihallgatást kért. Ezt kötelességszerűleg közöltem a miniszterelnök úrral és ő nem ellenezte. Lehet, hogy feltételhez kötötte, arra én nem emlékszem, de a kormányzó úr nem adott helyet az audienciának.⁴¹⁶

SZTÓJAY: Ez a második látogatási szándéka volt.

ELNÖK: Ne tessék magyarázni. Tudjuk. [...]

[A továbbiakban Sztójay Bonczos belügyminiszteri kinevezéséről, a zsidókérdéssel kapcsolatos törvényjavaslatról, Antal István és Vladár Gábor ezzel kapcsolatos álláspontjáról, valamint a Lakatos-kormány megalakításáról kérdezte Ambrózyt.]

SZTÓJAY: Kérnék engedélyt arra, hogy kiegészítő jelentést tehessek a vallomásomhoz.

ELNÖK: A tanú vallomásával kapcsolatos észrevétele van?

SZTÓJAY: Igen.

ELNÖK: Tessék.

SZTÓJAY: Amikor az a bizonyos elodázás volt Bonczossal, akkor én a kormányzónak jelentést tettem a kormány átalakítása céljából és javasoltam neki Teleki Mihály bevétele. Úgy emlékszem, hogy többek között a külügyminiszteri tárcát is át akartam adni. Teleki Mihályt javasoltam és egy kultuszminisztert is akartam. Ez volt a néhány órai késedelemnek az oka, hogy ezeket Bonczossal együtt akartam. Akkor a kormányzó telefonon azt mondotta: nem, csináljuk először Bonczost [sic!], akkor jöjjön Teleki és jöjjön esetleg Bárdossy, mint külügyminiszter. Ez volt momentán a kormányzó úr intézkedése és ezért késleltetett talán pár órával ez a felterjesztés.

ELNÖK: Van még kérdés, vagy észrevétel?

SZTÓJAY: Igen. (Egy ideig hallgat.)

---

⁴¹⁶ Horthy kormányzó 1944. május 3-án és augusztus 29-én fogadta Szálasi.

ELNÖK: Tessék addig kigondolni, majd módot adok rá, de most ne húzzuk az időt. A többi vádlottaknak van kérdésük, vagy észrevételük?

(Rátz, Reményi-Schneller és Szász vádlottaknak nincs kérdésük és észrevételük.)

KUNDER: Van-e a tanú úrnak tudomása arról, hogy a kormányzó úr amikor benünket eskütétel céljából fogadott, a Sztójay-kormány tagjait, akkor az eskütétel előtt hozzánk jött, és nála addig elő nem fordult megindult hangon mondott köszönetet azért az áldozatért, hogy mi ebben a kormányban szerepet vállaltunk?

AMBRÓZY: Az eskütételnél nem voltam jelen.

KUNDER: Arról sincsen tudomása, hogy az aktuson ez történt?

AMBRÓZY: Nincsen. Az eskütétellel kapcsolatban eszembe jutott egy körülmény: az eskütételnél bizonyos mértékig kifejezésre jutott az, hogy a kormány nem a rendes, alkotmányos úton kinevezett kormány, mégpedig abban jutott kifejezésre, hogy az eskütételnél nem működött közre az úgynevezett zászlós úr, aki eddig minden eskütétel alkalmával közreműködött.

ELNÖK: Kinek a kívánságára történt ez?

AMBRÓZY: Ezt említettem a kormányzó úrnak, és ő helyeslőleg vette tudomásul.

ELNÖK: Szóval ő ezzel akarta külsőleg kifejezni, hogy ez a kormány nem alkotmányos.

AMBRÓZY: Hogy nem alkotmányosan kinevezett kormány.

SZTÓJAY: A tanú úr tudja-e azt, hogy betegségem után, amikor az orvosok azt javasolták, hogy hagyjam el Budapestet, és bár nyugdíjas miniszterelnök voltam, mégis a kormányzó úr hozzájárulását kértem, hogy elhagyhatom-e Budapestet? Bárczy volt a kormányzó úrnál, aki azt mondotta, hogy utazzam el és gyógykezeltessem magam.

AMBRÓZY: Erről tudok. Én közvetítettem ezt a kérést, és a kormányzó úr készséggel hozzájárult ahhoz, hogy ön a Semmeringre menjen gyógykezeltetni magát.

SZTÓJAY: Vajon tudja-e a tanú úr, hogy a kormányzó úr – ez magántermészetű dolog ugyan, de mégis beletartozik a bizalmi kérdésbe, hogy én azt gondoltam, hogy egy közelebbi időben talán katasztrófa következik be nálam, és azért kértem, hogy a feleségem részére a kormányzó úr nyugdíjat engedélyezzen –, tudja-e a tanú úr, hogy ezt hogyan intézte el a kormányzó úr?

AMBRÓZY: Ezt engedélyezte a kormányzó úr.

HEVES NÉPBÍRÓ: Méltóztatik emlékezni arra, tanú úr, hogy a kormányzó az eskütétel után fogadta-e a minisztereket, ahogyan minden esetben tette?

AMBRÓZY: A Sztójay-kormány esetében nem fogadta.

ELNÖK: Van még valakinek kérdése? (Nincs!) Ha nincs, akkor a megeskütés tekintetében van kifogás? (Nincs!) Ha nincs, akkor a bíróság elrendeli a tanú megeskütését. (A bíróság Ambrózy Gyula tanút megesküti.)

ELNÖK: Mielőtt Veessenmayer kihallgatására áttérne a bíróság – minthogy ezt a valamástételt nem akarja később szünettel félbeszakítani –, tíz perc szünetet rendelék el.

A tárgyalást félbeszakítom.

(Szünet után.)

EDMUND VEESENMAYER TANÚKIHALLGATÁSA

(A tanúkihallgatás Dr. Balassa Erik tolmács közreműködésével történik.)

ELNÖK: A tolmács úr hites törvényszéki tolmács?

BALASSA TOLMÁCS: Igen. Esküt tettem, de minden alkalommal meg szoktak esketni.

ELNÖK: Szóval nem állandó törvényszéki tolmács?

BALASSA TOLMÁCS: Nem vagyok állandó tolmács, csak ezeknek a pereknek a tolmácsolását látom el.

ELNÖK: Akkor figyelmeztetem a hamis eskü következményeire és arra, hogy a valamások magyar szövegét híven köteles visszaadni. Erre a tolmács urat a bíróság megesketi.

(Dr. Balassa Erik tolmácsot a bíróság megesketi.)

ELNÖK: Kérem, legyen szíves tolmács úr a tanúval a következő figyelmeztetést közölni: figyelmeztetem, hogy tanúként fogom kihallgatni, kötelessége a legjobb tudomása szerint a tiszta igazat vallani, semmit el nem hallgatni, mert a hamis esküt a törvény szigorúan bünteti.

Balassa tolmács az elnök figyelmeztetéseit közli a tanúval.

(Elnök kérdéseire a tanú bemondja személyi adatait, melyek szerint: neve Veessenmayer Edmund, 41 éves, születési helye Bad Kissingen, nős; foglalkozása diplomata, rokonságban, perben vagy haragos viszonyban a vádlottakkal nincsen.)

ELNÖK: Röviden ismertesse a tanú úr a március 19-ét közvetlenül megelőző események lényeges körülményeit, különös tekintettel arra, hogy elsősorban mi készítette a német kormányzatot arra, hogy Magyarország megszállását elrendelje?

VEESENMAYER: Azok a különböző jelentések, amelyek a főhadiszállásra befutottak, úgy szölk, hogy Magyarországon esetleg olyan csoportok alakulnak, amelyek azzal a tervvel foglalkoznak, hogy Magyarország kiugrik a háborúból.

ELNÖK: Amennyiben van közvetlen tudomása – közvetettre nem vagyunk kíváncsiak – a március 18-i Hitler és Horthy találkozásáról és annak lefolyásáról, illetőleg ezt megelőzően ezekkel a tanácskozásokkal kapcsolatban volt-e a tanúnak közvetlen tanácskozása Hitlerrel?

VEESENMAYER: Nem. Sem azokon a tárgyalásokon nem vettem részt, sem pedig előtte körülbelül három hétig nem volt megbeszélésem Hitlerrel.

ELNÖK: Magyarország megszállásának kérdésében mikor beszélt a tanú először Hitlerrel, vagy Hitler megbízásából bárkivel?

VEESENMAYER: A kérdés először február 8-9-én merült fel Kelet-Poroszországban, a főhadiszálláson. Az ok az volt, hogy Horthy Hitlerhez emlékiratot intézett, amelyet én magam nem láttam, de amelyről azt hallottam, hogy az a követelés volt az emlékiratban, hogy a németek vonják vissza a magyar csapatokat a frontról.⁴¹⁷

---

⁴¹⁷ Lásd a 388. sz. jegyzet.

ELNÖK: Ezt követően, közvetlenül az elrendelt vagy elrendelendő megszállás kérdésében mikor tárgyalt először Hitlerrel?

VEESENMAAYER: Egyszer beszéltem az akkori külügyminiszterrel, Ribbentroppal, aki közölte velem, hogy előre láthatólag én vagyok kiszemelve arra, hogy Magyarországra menjek.

ELNÖK: Mikor volt ez?

VEESENMAAYER: Ez körülbelül március 8-9-én lehetett.

ELNÖK: Hol tartózkodott március 8-án?

VEESENMAAYER: Salzburgban.

ELNÖK: Mikor értesítette Önt Hitler ez alkalommal magyarországi küldetéséről?

VEESENMAAYER: Maga Hitler nem értesített. Az én feladatom csak az volt, hogy rendelkezésre álljak. Egyébként az utolsó pillanatig nem volt elhatározva, hogy én kerülök-e Magyarországra vagy sem.

ELNÖK: Mikor dőlt el véglegesen ez a kérdés?

VEESENMAAYER: Ténylegesen Horthynak Salzburgból való elutazása előtt fél órával dőlt el.

ELNÖK: Kitől és mikor kapta meg a tanú a teendőire vonatkozó parancsot?

VEESENMAAYER: Ezeket Ribbentrop-tól kaptam, ugyanazon a napon, körülbelül délután négy-fél ótkor.

ELNÖK: Nagy vonalakban mi volt ezeknek a lényege?

VEESENMAAYER: A leglényegesebb és tulajdonképpen egyedüli feladatom az volt, hogy részt vegyek olyan magyar kormány megalakításában, amely a legszorosabban működjék együtt a Német Birodalommal.

ELNÖK: És személyekre vonatkozóan kapott direktívákat?

VEESENMAAYER: Nem. A magam részéről, előzetes megbeszélések során azt javasoltam, hogy Imrédy legyen a miniszterelnök. Az általános utasításom úgy szólt, hogy állandóan adjak jelentéseket a helyzetről, a további teendőkre vonatkozóan pedig megkapom az utasításokat.

ELNÖK: Személyekre vonatkozóan kapott utasításokat?

VEESENMAAYER: Bizonyos mértékben igen. Először azt jelentettem, hogy Imrédy személye Horthynál áthidalhatatlan nehézségekbe ütközik.

ELNÖK: Más személyekre vonatkozóan nem kapott direktívákat?

VEESENMAAYER: De igen, a későbbiek során.

ELNÖK: Mikor volt az a később?

VEESENMAAYER: Később azt jelentették – miután Sztójay miniszterelnök jelentkezett nálam Horthy megbízásából – , hogy megjött a beleegyezés a főhadiszállástól, hogy tudomásul veszik, ha ő lesz a miniszterelnök.

ELNÖK: Akkor talán egyenesen tegyük fel a kérdést: Sztójay kormányelnöki kinevezése a kormányzó elgondolása volt, vagy német elgondolás volt?

VEESENMAAYER: Nyilvánvalóan Horthy kívánsága volt, mert Németország részéről – ha őszintén beszélhetek – inkább egy határozottabb, erősebb embert kívántak volna.

ELNÖK: A kabinet többi tagja tekintetében volt-e német elgondolás?

VEESENMAJER: Igen, különösen a honvédelmi miniszter tekintetében.

ELNÖK: Ki volt az?

VEESENMAJER: Csatay. Csatayt már nem akarták német részről. Német részről legszívesebben Rátzot látták volna.

ELNÖK: Miért?

VEESENMAJER: Tőle azt remélték, hogy az ő ténykedése révén a honvédség intenzívebben fog részt venni a háborúban.

ELNÖK: Mire alapították ezt a hiedelmüket, ezt a reményüket?

VEESENMAJER: A legkülönbözőbb jelentésekre és benyomásokra.

ELNÖK: Volt-e Önnek személyes kapcsolata ezt megelőzőleg Rátz Jenővel?

VEESENMAJER: 1943 márciusában és talán novemberében. A Szentirmay lakásán tartott étkezésnél ismerkedtem meg vele.

ELNÖK: Nem így gondoltam. Milyen célból jöttek össze, volt-e valami politikai vagy más célja a találkozásuknak?

VEESENMAJER: Akkor az volt a feladatom, hogy szondáljak, keressek olyan személyiségeket, akik alkalmasak arra, hogy a Németországgal szembeni kötelezettségeknek fokozottabb mértékben tegyenek eleget.

ELNÖK: Mik voltak azok a megbeszélések, azok a témák, amelyekről tárgyalván, vagy azt követően arra a meggyőződésre jutott Ön, hogy Rátz a németek embere?

VEESENMAJER: Összbenyomás volt, amely az idők folyamán a különböző megbeszélésekből kialakult.

ELNÖK: Folytatott ilyen megbeszélést Rátzcal a Sztójay-kormányban való részvétele előtt?

VEESENMAJER: Nem, egzakt megbeszélések nem voltak, mert nem lehetett előre látni, hogy hogyan fognak jönni a dolgok. Arra sem számítottam, hogy valaha követ leszek Magyarországon.

ELNÖK: Nem akkoriban, hanem március 19-ét követőleg, március 19. és 22. között.

VEESENMAJER: Akkor Rátz egyszer vagy kétszer volt nálam, de egyszer biztosan.

ELNÖK: Kinek a hívására?

VEESENMAJER: Az én meghívásomra, illetve kérésemre.

ELNÖK: Akkor az ő honvédelmi minisztersége vagy miniszterelnök-helyettesége jött szóba?

VEESENMAJER: Részemről először csak a honvédelmi miniszterség és csak később, amikor ez lehetetlennek bizonyult, merült fel az a kérdés, hogy miniszterelnök-helyettes legyen.

ELNÖK: A német vonalról származó esetleges katonai követeléseket ismertette Rátzcal ezen megbeszélések alkalmával?

VEESENMAJER: Ezt nem tettem, mert erre nem voltam felhatalmazva, sőt nem is ismertem azokat részleteiben. Csak azt közöltem, hogy a birodalmi kormány kérése, kívánsága, illetve követelése, hogy ebben a komplikált helyzetben Magyarország kiugrása a háborúból semmi esetre se következék be.

ELNÖK: Rázt milyen benyomást tett ezen megbeszélések alkalmával?

VEESENMAAYER: Tartózkodó benyomást keltett, és benyomásom szerint nem volt teljes lelkesedéssel, inkább úgy húzódozott.

ELNÖK: Akkor talán menjünk tovább: Reményi-Schneller neve felmerült-e német vonalon a kormányalakítással kapcsolatban?

VEESENMAAYER: Csak az én részemről, a birodalmi kormány részéről nem. Erre vonatkozóan nem voltak különösebb utasításaim.

ELNÖK: Tud-e arról, hogy a magyar kormányzó részéről mi volt Reményi-Schnellerrel szemben az álláspont?

VEESENMAAYER: A kormányzó beleegyezett. Sőt az volt az érzésem, hogy a kormányzó pozitív módon, határozott módon Reményi-Schneller mellett áll.

ELNÖK: Mikor ismerte meg Reményi-Schnellert?

VEESENMAAYER: Csak később, Sztójay miniszterelnöknél.

ELNÖK: Március 19. előtt nem ismerte?

VEESENMAAYER: Nem.

ELNÖK: Hát akkor honnan volt az az elképzelése, hogy Reményi-Schneller megfelelő ember?

VEESENMAAYER: Egyrészt pozitív értesüléseket kaptam róla, másrészt mivel saját magam is közgazdász vagyok, az volt az elképzelésem, hogy ebben az állásban nem annyira a politikum számít, hanem olyan ember kerüljön oda, aki megfelelő szak-képzettséggel rendelkezik.

ELNÖK: Ezeket az értesüléseket kitől szerezte?

VEESENMAAYER: Részben a külügyminisztérium gazdasági osztályáról származtak, részben Budapesten beszéd közben hallottam. Elsősorban azonban kifejezetten mint szakember volt előttem ismeretes.

ELNÖK: Március 19-ét, a kormány megalakítását követően milyen kontaktus volt Reményi-Schneller és Ön között?

VEESENMAAYER: Lényegében nem volt sok, mert volt egy gazdasági megbízottam.

ELNÖK: Ki volt az?

VEESENMAAYER: Dr. Boden. Előtte Benzler követ, de ő csak négy-öt hétig maradt, azután jött Boden.

ELNÖK: A Sztójay-kormány működése alatt és utána, a Lakatos-kormány működése alatt folytatott-e közvetlen megbeszéléseket Reményi-Schnellerrel?

VEESENMAAYER: Nem. Politikai megbeszélések egyáltalán nem voltak. Néhány gazdasági megállapodás volt.

ELNÖK: Gazdasági problémák megbeszélése szőnyegre került?

VEESENMAAYER: Csak pénzügyi, technikai és gazdasági problémákról tanácskoztunk.

ELNÖK: A német fináncpolitikai vagy egyéb pénzügyi elgondolásoknak eleget tett Reményi-Schneller?

VEESENMAAYER: Nem. A német kívánságok ezen messze túlmentek. Állandóan ilyen kötélhúzás volt.

ELNÖK: A Sztójay-kormány alatt a német követeléseknek gazdasági vonatkozásban nagyobb érvényt tudtak szerezni, mint azt megelőzőleg?

VEESENMAAYER: Bizonyos mértékig igen, bár nem tudom pontosan összehasonlítani, mert előzetesen nem voltam ebben a felelősségteljes állásban, és nem volt ismeretem a részletekről, de az együttműködés legalábbis átmenetileg feltétlenül jobb volt.

ELNÖK: Milyen elképzelései voltak a német kormányzatnak, vagy Önnek, Szász Lajossal kapcsolatban?

VEESENMAAYER: Úgyszólván semmilyen. Szászt nem is ismertem, úgyszólván teljesen ismeretlen fogalom volt részemre. Úgy tudakoltam meg, hogy tulajdonképpen kicsoda; magyar részről találták nekem.

ELNÖK: Azt mondja meg, hogy a Nemzeti Szövetség céljával, megalakulásának körülményeivel tisztában volt-e, tudja-e egyáltalán?

VEESENMAAYER: Igen, mert ebben részben saját magam tevőlegesen részt vettem.

ELNÖK: Német kívánságra történt ez?

VEESENMAAYER: A legerősebben az én kívánságomra.

ELNÖK: Mi volt az oka és a célja ennek?

VEESENMAAYER: A megértéséhez előre kell bocsátanom, hogy a Sztójay-kormány kezdetén Sztójay miniszterelnök igyekezett egy egységes pártot létrehozni. Ezekre a megbeszélésekre még nem volt semmi befolyásom, mert már előre kilátástalannak tartottam.

ELNÖK: Miért?

VEESENMAAYER: Saját megítélésem szerint az egyes csoportok és az egyes személyiségek közötti differenciák és árnyalati különbségek sokkal nagyobbak voltak, semhogy bárki olyan nagy áldozatot hozott volna, hogy egy egységes frontot hozzanak létre. A tények igazoltak is engem, mert Sztójaynak ilyen irányú igyekezete teljesen csődöt mondott. Ebből azt a következtetést vontam le, hogy ha egyáltalán össze lehet hozni egy olyan csoportosulást, amely német szempontból pozitívan ítéltető meg, akkor ez csak német kívánságra, német nyomásra és német segítséggel hozható létre. Ezért saját magam nyúltam a dolgokba, és személyes megbeszéléseken és mindenféle más módon is mindig rámutattam arra, hogy ez mennyire kívánsága a német kormányzatnak.

ELNÖK: Ezekben a kérdésekben kikkel tárgyalt?

VEESENMAAYER: Egyenként már nem tudom megmondani, de tulajdonképpen az összes lényeges személyekkel, akik azután a Nemzeti Szövetségben összejöttek.

ELNÖK: Még egyszer felteszem ezt a kérdést, precízen: magyar vonatkozású elgondolás volt-e ez, magyar személytől eredt-e, vagy német kívánság volt, amelyet tolmácsoltak a magyar vezető egyéniségeknek, akik azután átvették?

VEESENMAAYER: Német kívánság volt.

ELNÖK: Kivel közölte ezt a kívánságot?

VEESENMAAYER: Rajniss-sal, Kunderrel, Rátzcal, Szálasival magával és néhány képviselővel, Pálffyval, Jurcsekkal.

ELNÖK: Szásszal, Reményi-Schnellerrel?

VEESENMAAYER: Nem; ők részemre szakemberek voltak.

ELNÖK: Kundert szakembernek tartotta vagy politikusnak?

VEESENMAIER: Lényegében szintén szakembernek, de már régebben ismertem, és ezért vontam őt is bele.

ELNÖK: Szóval az itt jelenlevők közül Kunderral és Rátzcal közölte?

VEESENMAIER: Igen.

ELNÖK: Ebben az időben már volt tudomása a német kormányzatnak, illetőleg Önnek, mint a német kormány kiküldöttének, az esetleges fegyverszüneti tárgyalásokról?

VEESENMAIER: Az körülbelül összeesik ezzel az időponttal. Német szemmel nézve egy lassú, állandó rosszabbodási folyamata volt a helyzetnek.

ELNÖK: A megalakuláskor célja volt-e vagy utána céljává vált-e a Nemzeti Szövetségnek az esetleges fegyverszüneti tárgyalás megakadályozása, vagy pedig a fegyverszüneti egyezmény megkötésének megakadályozása?

VEESENMAIER: Részemről igen.

ELNÖK: Nem ez volt a fő ok, amiért ezt a Nemzeti Szövetséget erőszakolta?

VEESENMAIER: Az volt a feladatom, hogy olyan új csoportot hozzak létre, amely ellenáll a helyzet állandó rosszabbodása folytán jelentkező azoknak a szándékoknak, amelyek egy esetleges kiugrásra vonatkoztak.

ELNÖK: Ön szerint a Nemzeti Szövetség tagjainak vagy legalábbis vezető tagjainak volt-e tudomásuk, vagy kellett-e tudomásuknak lennie ezekről a német célokról?

VEESENMAIER: Nem gondolom, hogy teljes mértékben felismerték volna.

ELNÖK: Azért tettem fel ezt a kérdést, mert a Nemzeti Szövetségnek megalakulása után jóformán az első teendője az volt, hogy Tasnádi Nagy egy küldöttség vezetőjeként ilyen irányú kérdéssel jelentkezett a kormányzónál, és mintegy színvallásra akarta rábírn.

VEESENMAIER: Igen, ez megint az én kívánságom volt.

ELNÖK: Kivel közölte ezt a kívánságát?

VEESENMAIER: Emlékezetem szerint Rajniss-sal és Jurcsekkal.

ELNÖK: Szóval Szásszal a Nemzeti Szövetség tekintetében sem voltak kapcsolatai?

VEESENMAIER: Teljesen mellékes szerepet játszott.

ELNÖK: Az itt jelenlevők között kik voltak – hogy úgy mondjam – a pillérei, akikre támaszkodott?

VEESENMAIER: A jelenlevők közül a legfontosabbak közé egyik sem tartozott, mert a legfontosabbak voltak Rajniss, Tasnádi Nagy, akit személyesen kétszer dolgoztam meg, azután Szöllősi, mint a Szálasi-csoport megbízottja, Pálffy is személyesen megdolgoztam.

ELNÖK: Kunderral a kapcsolatai mikor kezdődtek?

VEESENMAIER: Ha jól emlékszem, 1943 márciusában.

ELNÖK: Milyen kapcsolatok alakultak ki, és mi okból alakultak ki ezek a kapcsolatok?

VEESENMAIER: Otto Braun közvetítésével jöttek létre.

ELNÖK: Miért?

VEESENMAIER: Otto Braunnak az volt a kívánsága, és ez egyezett az én kívánságommal is, hogy megismerkedjünk olyan magyar személyiségekkel, akik német szempontból pozitív módon voltak beállítva.

ELNÖK: Annyiszor hallom azt, hogy „pozitív”. Mit jelent ez magyarul gyakorlatilag?

VEESENMAAYER: A birodalmi kormány állandó aggodalommal élt, hogy Kállaynak és kormányának a beállítottsága nem megfelelő. Ez ilyen mozaikszerű munka volt, kiválasztani a megfelelő személyeket, hogy ha valami történik, azok rendelkezésre álljanak.

ELNÖK: Mégis mik voltak azok a motívumok, amelyekből ezeket a mozaikokat kiképezték, különös tekintettel arra, hogy Kunder 1939–1944-ig a politikai életben semmiféle szerepet nem vállalt, hanem az Urikány-Zsilvölgyinél volt alkalmazva?

VEESENMAAYER: Ez nem jelenti azt, hogy egy ilyen kérdés szondálásánál ne forduljunk mindenkire, aki ilyen szempontból számításba jött.

ELNÖK: Igen, de hát miből ismerték meg? Abból a tevékenységéből, hogy az Urikány-Zsilvölgyinél volt, semmit nem tudhattak, ha nem voltak egyéb kapcsolataik.

VEESENMAAYER: Ez lényegében Otto Braunnak köszönhető, neki volt egy baráti köre és ebbe került bele Kunder is. Kunder ebbe az Otto Braun-féle baráti körbe tartozott.

ELNÖK: Mégis mik voltak azok a momentumok, amelyek felhívták rá a német kormány figyelmét, úgyannyira, hogy egy esetleges német presszióra alakítandó kormányban az ő személye figyelembe jöhet?

VEESENMAAYER: Ez tisztán az én egyéni iniciatívámra vezethető vissza. Én megismertem és úgy láttam, hogy megfelelő személyiség lesz, bár politikailag nem lehet százszázalékosan véleményt mondani, tehát bizonyos rizikót vállaltam.

ELNÖK: A kormányzó, Budapestre történt visszaérkezete után, mennyiben tett eleget vagy nem tett eleget a német kormányzat követeléseinek, és mik voltak azok, amiknek nem tett eleget?

VEESENMAAYER: Nem tett eleget annak a kívánságnak, hogy Imrédy legyen a miniszterelnök. Sztójay személyével magával sem tett százszázalékosan eleget a német kívánságoknak, mert német oldalról Sztójayt sohasem javasolták, én nem is ismertem, hanem kizárólag Horthy vezette be. Nem akart beleegyezni Csatay honvédelmi miniszteriségének megváltoztatásába, elutasította azt, hogy a Szálasi-csoport képviselőit felvegye a kormányba, amit azonban azok saját maguk is elutasítottak. A többi körülbelül megegyezéssel történt.

ELNÖK: Sztójay viselkedése ebben az időben milyen volt? Hajlandó volt ő a német követeléseknek eleget tenni, vagy pedig inkább a kormányzó elgondolásai mellett állott?

VEESENMAAYER: Százszázalékosan a kormányzó mellett állott, de mint olyan személyiségnek, aki hosszú éveket élt Németországban, aki Hitlerrel személyesen tárgyalt és aki ilyen módon talán a birodalmi kormány dinamikája vagy talán szuggesztiója alá is került, kétségkívül olyan volt a beállítottsága, hogy az egymással szemben álló két felfogás között közvetített Magyarországot javára.

ELNÖK: Mielőtt továbbmennénk, mert most egy kérdéskomplexumot körülbelül lezártunk volna, talán megkérdezem Rátz, Szász és Kunder vádlottakat, hogy mi a véleményük a tanú vallomásával szemben, amelyet a Nemzeti Szövetséggel, mint ilyenrel kapcsolatban tett? Tessék talán Kundernek kezdeni, mint aki legjobban van érintve.

KUNDER: A tanú tévedésben van. Én nála 1944. július utolsó napjaiban jártam Budapesten a követségen, amikor Jaross-sal és Rajniss-sal felkerestük, hogy elbúcsúzzam a Sztójay-kormányból való kiválásom alkalmából. 1944. július végén jártam nála legutoljára, a követségen, amikor közöltük vele a kormányból való távozásomat és tőle elbúcsúztam.

VEESENMAYER: Később még egyszer találkoztunk a vádlottal Héderváron.

ELNÖK: Ha ez így van, tegyük fel a kérdést, hogy a Nemzeti Szövetséggel kapcsolatos elgondolásait mikor közölte?

VEESENMAYER: Ezt valószínűleg a párt vezetője, Rajniss tette meg, saját magam személyesen nem tárgyaltam Kunderrel.

ELNÖK: Az előbb tudniillik határozottan mondta, mert határozottan tettem fel a kérdést, hogy kik voltak azok a jelen lévő vádlottak közül, illetve általában, akikkel a németek ilyen irányú elgondolását közölték?

VEESENMAYER: Igen, ő is beletartozott abba a körbe, de saját maga nem játszott szerepet.

ELNÖK: Tekintettel arra, hogy Ön ellen ilyen irányban vád nincs, további kérdést tekintetben nem is engedek. A Nemzeti Szövetség alakulásának okait, célját most a tanú egész pregnánsan előtárta. Rátz Jenő, mi a véleménye?

RÁTZ: Nem felel meg a tényeknek. Én vele május 31-én vagy június 1-jén...

ELNÖK: A Nemzeti Szövetség céljai sem felelnek meg a valóságnak úgy, ahogy a tanú előadta?

RÁTZ: Nem is tudtam róla, hogy a Nemzeti Szövetséget ő forszírozta.

ELNÖK (A tolmácshoz.): Tessék ezt tolmácsolni a tanúnak. (Megtörténik.) És azt is, hogy ez német kívánságra történik.

DR. BALASSA TOLMÁCS: A tanú szeretne maga is kérdést feltenni.

ELNÖK: Tessék!

VEESENMAYER: Mik lettek volna akkor a céljai a vádlott felfogása szerint? (Rátzhoz.): Akkor Ön szerint mi volt a célja?

RÁTZ: Szerintem a céljai voltak, hogy a Lakatos-kormánynak többséget biztosítsunk. Parlamenti bemutatkozása után a Lakatos-kormány deklarációt adott és annak többséget akartunk biztosítani, továbbá [az] egyoldalú kiugrást a háborúból lehetetlenné tenni.

VEESENMAYER: Ez talán kicsit túl rövid.

ELNÖK: Én is úgy vélem.

VEESENMAYER: A Lakatos-kormány csak egy etap, a Nemzeti Szövetség pedig a Lakatos-érán túlmenőleg is működött.

ELNÖK (Rátzhoz.): Tud Ön németül?

RÁTZ: Tudok.

ELNÖK: A szembesítést elrendelem. Mondja a szemébe először tanú a vádlottnak, hogy a Nemzeti Szövetség céljai tekintetében a valóság az, amit ő mondott és német kívánságra történt. Erre Ön ismételve meg a saját álláspontját németül és azt a tolmács lefordítja.

VEESENMAYER: (Szemébe mondja Rátz vádlottnak német nyelven azt, ami a tolmács fordításában a következőképp hangzott.): Azok az elképzelések, azok a szemre-

hányások és kifogások, amelyeket a Nemzeti Szövetség úgy Lakatossal, mint Horthyval szemben alkalmazott, ezek már mind akkor történtek, amikor Lakatos már bemutatkozott a kormányával. Tehát már kronologikusan is be van bizonyítva, hogy túlmenőleg kellett lenni valaminek. Hangsúlyozom, hogy természetesen mint Németország megbízottjának, talán voltak további céljaim, amelyeket nem közöltem száz százalékgig.

ELNÖK (Rátzhoz.): Most mondja a szemébe németül.

RÁTZ (Szemébe mondja Veessenmayer tanúnak német nyelven azt, ami a tolmács fordításában a következőképp hangzott.): A Nemzeti Szövetség megalakításával az volt a cél, hogy a Lakatos-kormánynak bemutatkozása alkalmával a Házban többséget biztosítson és egyoldalú kiugrást a háborúból megátoljon.

VEESENMYER: Ez így igaz. De ez csak az első etap.

RÁTZ: Többről mi nem tudtunk, és nem is volt a cél.

ELNÖK: Mondja a tanú szemébe.

RÁTZ: (Ugyanezt németül a tanú szemébe mondja.)

VEESENMYER: Újból hangsúlyozom, hogy azok a szemrehányások, amiket a Lakatos-kormánnyal szemben tettek, határozottan ellentétben állnak azzal a bizalommal, amely épp az ő támogatását célozta a Házban.

ELNÖK: Meg tudja-e mondani a tanú, hogy mi volt Rátznak a kabinetből való kiválásának közvetlen vagy közvetett oka?

VEESENMYER: Különböző okok voltak.

ELNÖK: Mégis?

VEESENMYER: Egyik ok, amit saját maga erősen hangsúlyozott, volt az erdélyi kérdésben tartott egy beszéde.⁴¹⁸

ELNÖK: Ez volt az egyik. E tekintetben nincs is miért továbbmenni. Volt más ok is?

VEESENMYER: Feltételezem, hogy Rátz általában el volt keseredve.

ELNÖK: Nem volt egyik oka az, hogy honvédelmi miniszter akart lenni és nem volt megelégedve miniszterelnök-helyettesi pozíciójával?

VEESENMYER: Nem hiszem, mert nem voltak különösebb ambíciói. Inkább az volt a benyomásom, hogy egészen örült, hogy megint kikerül a dologból.

ELNÖK: Mi volt az oka, hogy a Lakatos-kormányban a Sztójay-kormánynak egy jó része nem vett részt, illetve a kormányzóval szemben a Lakatos-kormány megalakulás/a/kor személyileg milyen kívánságokkal állt elő [a] tanú a német kormányzat érdekében?

VEESENMYER: A fő ok Horthy határozott kívánságában volt keresendő. Ő kívánta, hogy a személyiségek egész sorát a Lakatos-kormányában már ne lássa.

ELNÖK: Ragaszkodott-e valakihez a tanú, akár egyikhez, akár másikhöz a tekintetben, hogy a Lakatos-kormányban is részt vegyen?

VEESENMYER: Igen.

---

⁴¹⁸ Lásd a 252. sz. jegyzet.

ELNÖK: Kik voltak?

VEESENMAYER: Jurcsek, Reményi-Schneller, azután a főhadiszállásról az volt az utasítás, hogy lehetőség szerint Jaross maradjon a kormányban, de ez nem sikerült.

ELNÖK: Akkor már nem volt Jaross miniszter.

VEESENMAYER: De hogy megint visszakerüljön.

ELNÖK: Mi volt az oka, hogy ragaszkodott Jurcsekhez és Reményi-Schnellerhez?

VEESENMAYER: Részben a pozitív oldal, az összejátszott együttműködés és a szakszempont. Ha megint újabb miniszterek jönnek, összezavarodik a már kialakult összmunka.

ELNÖK: Rendben van, mondjuk Reményi-Schneller és Jurcsek tekintetében, de akkor miért nem vette a másik két szakminisztert is hozzá, például Kundert?

VEESENMAYER: Kunderről előre tudtam, hogy nem akar.

ELNÖK: Reményi-Schneller hajlandó volt?

VEESENMAYER: Végeredményben hajlandó volt, kormánypárti volt, nem volt annyira exponált, akkor már hat éve benne volt a kormányban és be volt játszva.

ELNÖK: Nem volt az is egy szempont, hogy Reményi-Schneller és Jurcsek a német gazdasági elképzeléseknek mintegy letéteményesei voltak Magyarországon, akik ilyen tekintetben, ily kérdésekben már vitát nem provokáltak.

VEESENMAYER: Jurcseknél kevésbé, de Reményi-Schnellernél voltak határozott ellentétek. Ennek egyik bizonyítéka az is, hogy dr. Boden több ízben jelentette, hogy Reményi-Schneller két ízben lemondását is benyújtotta.

ELNÖK: Nem tekintette Jurcseket és Reményi-Schnellert úgy, mint a német kormány exponenseit a magyar kormányban?

VEESENMAYER: Nem, ez ellentmondott volna az én alap-beállítottságomnak is.

ELNÖK: Mi lehetett az oka, hogy a politikában jártas emberek közt, de majdnem a közvéleményben is benne volt, hogy különösen Jurcsek, de Reményi-Schneller is besúgóí lettek volna gazdasági kérdésekben a németeknek?

VEESENMAYER: A gazdasági együttműködés szorosabb kontaktust igényel, mint bármilyen más együttműködés, és végeredményben pénzről van szó, ami nem kevésbé fontos dolog. Éppen, mert pénzről van szó, és mert rengeteg cég is be van kapcsolva behozatali engedély és ehhez hasonlók révén, azért egy ilyen embernek a működése inkább szem előtt volt, mint egy absztrakt politikailag működő embernek.

ELNÖK: Az itt ülő vádlottak közül ki szerepelt úgy, hogy esetleges háborúból történő kiugrás esetén a kormányzattal szemben is hajlandó egy leendő kormány alakításában akár Szálasi elnöklete alatt, akár bárki más elnöklete alatt részt venni? Kikre számíthatott e tekintetben a német kormányzat?

VEESENMAYER: Mindenre és egyikre se, Sztójay miniszterelnöktől eltekintve, aki beteg volt és egyáltalában nem jött számításba. Rátz szempontjából sem volt bízalom, hogy ismét bele tudna kapcsolódni. Már Kunder sem jött számításba, mert praktikusán már nem is volt mit tenni.

ELNÖK: Akkor Szász és Reményi-Schneller ?

VEESENMAYER: Ezek is alárendelt szakminisztériumok voltak, amelyeknek az akkori helyzet tekintetében már nem volt jelentőségük. De emlékezetbe szeretném idézni, hogy milyen volt a katonai helyzet. Az a maradék Magyarország, amely még magyar, illetve német kézben volt, katonai felügyelet alatt állt. Tanúnak magának is abban az időben már nemigen volt iniciatívája és lehetősége, mert a katonai események mindent elfedtek.

ELNÖK: Tárgyalásokban volt e tekintetben bármelyik jelen levő vádlottal?

VEESENMAYER: Milyen vonatkozásban?

ELNÖK: Az október 15-i eseményekkel kapcsolatban a kormányzónak a helyéről való eltávolításáról.

VEESENMAYER: Nem, ezekkel nem volt.

ELNÖK: Ezen vádlottak közül Reményi-Schneller és Szász Lajos azok, akik részt vettek a Szálasi-kormányban is. Hogy kerültek ezek szóba?

VEESENMAYER: A Nemzeti Szövetség keretén belül, amelyet ebből a szempontból is lényegesnek tartottam, hogy elkerüljek egy egyoldalúan, teljesen Szálasi-ra alapított kibontakozást, az én kívánságom volt, hogy ezek a személyek – hogy úgy mondjam – folytassák, illetve továbbra is bent maradjanak a hivatalukban.

ELNÖK: Igen, ez a tény. De mi volt az indoka?

VEESENMAYER: El akartuk kerülni, hogy Szálasi száz százalékig saját embereit ültesse ide be.

ELNÖK: Nem volt bizalma Szálasihoz ilyen tekintetben?

VEESENMAYER: Nem volt az a bizalom, hogy száz százalékig neki adjam át a felelősséget. A politikai konstelláció szempontjából nem is tartottam okosnak, mert akkor a kormánynak az alapja túl keskeny lett volna.

ELNÖK: Most a zsidókérdést nem érintve, a politikai kérdések tekintetében tessék az esetleg felmerült kérdéseket feltenni. Hangsúlyozom, hogy a zsidókérdés komplexumát, annak rendezését nem érintjük egyelőre, erről csak utána fogom kérdezni. Tehát a politikai vonatkozású kérdéseket tessék feltenni.

DR. HEVES NÉPBÍRÓ: 1943-ban a Hungáriában, vagy a Gellért szállóban megtartott vacsorán Rátz Jenő nem panaszkodott-e tanúnak Kállay ellen?

VEESENMAYER: Részleteiben nem tudom megmondani. Lehet, de nem tudom határozottan.

DR. HEVES NÉPBÍRÓ: Nem tudja-e, hogy álláspontja szerint nemzetiszocialista alapon több embert és anyagot lehetne a háborúba bevetni?

VEESENMAYER: Ez az alap-beállítottsága volt, de nem kifejezetten nemzetiszocialista, hanem azon elgondolásban, ahogy később létre is jött a nemzeti ellenzék.

DR. HEVES NÉPBÍRÓ: További kérdésem: 1944. október első napjaiban, tehát a Szálasi-kormány megalakulása előtt jelentkezett-e tanúnál Rátz, mint a Nemzeti Szövetség egyik tagja, hogy Horthyék ki akarnak ugrani a háborúból?

VEESENMAYER: Ez utóbbit nem hiszem, de egyszer járt nálam, azonban már nem tudom határozottan megmondani, hogy én hívtam-e meg a vádlottat, vagy saját szándékából jött.

DR. HEVES NÉPBÍRÓ: Mi volt a célja, miért találkoztak ekkor?

VEESENMAYER: Én akkor nagyon aktív módon működtem azon, hogy összeválogassam azokat a személyeket, akik alkalmasak lesznek.

Dr. HEVES NÉPBÍRÓ: Ez 1943-ban volt. De 1944-ben?

VEESENMAYER: Igen, akkor.

Dr. HEVES NÉPBÍRÓ: Tudniillik a rendőrségi vallomására hívom fel a figyelmét, amelyben kifejezetten azt mondta, hogy árulkodott nála, közölte vele, hogy a kormányzó ki akar ugrani.⁴¹⁹

VEESENMAYER: Nem tudom, hogy Rácz maga volt-e. Ez mindezeknek a férfiaknak általános aggodalma volt.

DR. HEVES NÉPBÍRÓ: Ezt mondja a rendőrségi vallomása. (A tolmácsnak átadja a tanú rendőrségi vallomásáról felvett jegyzőkönyvet, amelynek tartalmából a tolmács a tanúval németül közli a jegyzőkönyv ezen részét.): „Rácz Jenő ennél a megbeszélésnél közölte velem, hogy Kállay nem folytat százszázalékos német politikát és Magyarország úgy ember, mint anyag kérdésében sokkal nagyobb erővel tudna egy megfelelő nemzeti szocialista vezetésű politika mellett a háborúban Németország oldalán részt venni.”

VEESENMAYER: Ezt így fenntartom, csak a nemzetiszocialista szó ellen van kifogásom, mert ezt talán nem mondtam egészen így.

DR. HEVES NÉPBÍRÓ: Hát akkor talán a német támogatás mellett?

VEESENMAYER: Úgy értettem, hogy nemzetibb. Tudniillik, azért kerültem a nemzetiszocialista szót, mert az itteni nemzetiszocialista pártot szétforgácsolt és jelentéktelen pártnak tartottam. Ezért nem használtam magyar szempontból a nemzeti szocialista szót, hanem a nemzetibb vezetésű politika mellett értettem. (Tolmács német nyelven a tanú elé tárja a rendőrség előtt tett vallomásának következő részét.): „Október elején jelentkezett nálam újból, mint a Nemzeti Szövetség egyik aktív tagja. Kifejezésre juttatta, hogy sem ő, sem társai a Nemzeti Szövetségben nem tartják helyesnek azt, hogy Horthyék el akarják árulni szövetségesüket, és a magyar nemzet becsülete miatt, és a honvédség becsülete miatt feltétlenül meg kell akadályozni azt, hogy Magyarország a háborúból kiugorjék.” Lényegében ez így is van, csak azt nem tudom, hogy én hívtam-e meg Ráczot, vagy saját maga jött.

HIERONYMI NÉPBÍRÓ: Mikor Kunder a tanúnál mint német követnél tisztelgő búcsúlatogatást tett, mivel indokolta a lemondását és általában miről volt ott szó?

VEESENMAYER: Pártfegyelemből és Imrédy iránti szolidaritásból.

HIERONYMI NÉPBÍRÓ: Mire vonatkozott ez a pártfegyelem?

VEESENMAYER: Hogy Imrédy kivált és vele együtt kivált Jaross és Kunder. Nem akartak oly kabinetben maradni, amelyben Imrédy megmaradása lehetetlenné vált.

FALUDI NÉPBÍRÓ: Imrédyeket német szempontból pozitíveknek ismerte?

VEESENMAYER: Igen, mert ellenkezőleg nem javasoltam volna.

---

⁴¹⁹ Veesenmayer ilyen tartalmú rendőrségi vallomása nem található a per iratai között.

FALUDI NÉPBÍRÓ: És az ő pártjának tagjait?

VEESENMAYER: Természetesen szintén, bár árnyalataiban és esetleges eltéréseiben nem ismertem olyan jól.

FALUDI NÉPBÍRÓ: Most még egy kérdésem van: az első hivatalos jelentést az új kormány kinevezéséről bemutatták Önnek annak idején?

VEESENMAYER: Nem, erre nem tudok emlékezni. Milyen hivatalos jelentést?

FALUDI NÉPBÍRÓ: Arról, hogy a Sztójay-kormány megalakult, kiadtak egy hivatalos kommunikét.

VEESENMAYER: Felteszem, hogy igen, de legjobb akaratom mellett sem tudok rá emlékezni. Mindenesetre csak utólagosan láthattam és nem előzetesen.

FALUDI NÉPBÍRÓ: Ön adta közzé ezt a kommunikét?

VEESENMAYER: Nem.

FALUDI NÉPBÍRÓ: És Sztójay nem is volt köteles bemutatni Önnek ezt a kommunikét? Vagy Ön ragaszkodott előzőleg a kommuniké bemutatásához? Volt Önök között ilyen egyesség?

VEESENMAYER: Természetesen ezt előzetesen megbeszéltük, de hogy maga a kommuniké részleteiben hogyan jött létre, azt már nem tudom pontosan megmondani, annyi esemény volt akkor. Meg vagyok arról győződve, hogy összeegyeztette a német követség sajtóattaséja⁴²⁰ és a magyar sajtófőnök [*Haeffler István*]. Én meg vagyok róla győződve, hogy a kommunikét, mint olyant a főhadiszállás részéről előzetesen engedélyezték.

FALUDI NÉPBÍRÓ: Ha március 23-án estére nem alakult volna meg a Sztójay-kormány, akkor tót és horvát csapatok jöttek volna az országba?

VEESENMAYER: Nem. Ez a kérdés már korábbi perekben ismételten felmerült. Én rámutattam a helyzet komolyságára és bizonyos nyomást gyakoroltam...

FALUDI NÉPBÍRÓ: Sztójayra?

VEESENMAYER: ...de a helyzet ismeretében nem mondhatom azt, amit most a szememre hánynak, hogy szlovák vagy horvát csapatok vonultak volna be, mert mind a kettő teljes lehetetlenség...

FALUDI NÉPBÍRÓ: Nem is álltak rendelkezésre?

VEESENMAYER: ...mert először az ilyesmit elő kell készíteni, másodsorban pedig rendelkezésre kell hogy álljanak azok a seregtestek.

ELNÖK: Hát nem felel meg a valóságnak, hogy horvát csapatok már részben át is lépték a határt?

VEESENMAYER: Nem, erről nem tudok semmit.

ELNÖK (Sztójayhoz.): Na tessék!

SZTÓJAY: Ezt ő közölte velem utólag, hogy horvát csapatok átlépték a határt és ő küldte vissza a határon, miután létrejött egy békés kialakulás. (Tolmács német nyelvre fordítja Sztójay szavait.)

---

⁴²⁰ A *Magyarország Tiszti Cím- és Névtár*-a 1944-es kötetében a Német Birodalom budapesti követsége személyzeti beosztásánál sajtóattasé nem szerepel.

VEESENMAAYER: A legjobb akarat mellett is lehetetlen. Lehet, hogy szó volt túlkapásokról. Hivatalosan nem tudok róla. Német csapatok vonultak be Horvátországból.

ELNÖK: Akkor erre vonatkozólag elrendelem a szembesítést. (Sztójayhoz.): Tessék németül a szemébe mondani.

SZTÓJAY: (Német nyelven szemébe mondja Veesenmayernek.): Ön közölte velem, hogy Horvátországból horvát csapatok már átlépték a határt, amelyeket azonban Ön személyesen visszairányított, mivel közben kedvező kialakulás folytán erre már nem volt szükség.

VEESENMAAYER: (Német nyelven szemébe mondja Sztójaynak.): Sajnálom, hogy nem áll rendelkezésre német katonai személyiség, aki meg tudná mondani, hogy a német szolgálati szabályzat szerint ez teljesen lehetetlen is lett volna. Mint követnek semmiféle befolyásom nem volt katonai dolgokra.

ELNÖK (Sztójayhoz.): Fenntartja vallomását?

SZTÓJAY: Igen.

ELNÖK: A szembesítés eredménytelen.

SZTÓJAY (Veesenmayerhez német nyelven.): Sőt, Ön még kvázi érdemének hozta fel, hogy ebben az ügyben intézkedett.

ELNÖK: Köszönöm, további tisztázásra nincs szükség.

SZAMEK NÉPBÍRÓ: Amennyiben nem alakult volna meg a Sztójay-kormány, a német csapatok miként viselkedtek volna Magyarországon, úgy csináltak volna, mint Lengyelországban, Hollandiában?

VEESENMAAYER: Hitler elhatározásainak horderejével nem vagyok tisztában. Személyes benyomásom szerint Hitler nem riadt volna vissza semmilyen eszköztől, hogy itt a dolgokat kézben tartsa. Fel is tételezem, hogy Hitler és Horthy megbeszélése közben ez a szempont teljesen világosan megnyilvánult.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: 1943-ban, a Szentirmay-féle összejöveten szó volt-e Magyarországnak Németország által való megszállásáról, és ha szó volt, ki vetette fel ezt a javaslatot?

VEESENMAAYER: Nem.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: A rendőrségi vallomásában ezt mondja.

DR. BALASSA TOLMÁCS (Átveszi a népügyésztől és felolvassa Veesenmayer rendőrségi vallomásának vonatkozó részletét.): „A megbeszéléseken szó volt a megszállásról is. Rátznak az volt a véleménye, hogy annak inkább csak demonstráció jellege legyen, hogy ezáltal a magyar–német fegyverbarátságon csorba ne essen.”

ELNÖK: Ez 1944-ben volt, akkor ez a kérdés tárgytalan.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Nincs több kérdésem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Mielőtt 1943-ban Magyarországra jött volna, a birodalmi kormány előzőleg hova küldte szolgálattételre, Európa melyik országába?

VEESENMAAYER: 1940-ben az egész Balkánon, 1941-ben Szerbiában és Horvátországban voltam.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Tud-e arról, hogy ebben az időben a külföldi rádiók, nevezetesen az angol, amerikai és orosz rádiók foglalkoztak a nevével és intézkedéseivel?

VEESENMAAYER: A részleteiről nem tudok, de hallottam róla.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: És így érkezett 1943-ban először Magyarországra, mint magánember.

VEESENMAIER: Nem egészen mint magánember, mert hivatalos körökben nagyon jól tudták, hogy nem mint magánember jöttem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Tendenciózusan teszem így fel a kérdést, mert a végén meg akarom mondani, hogy mit akarok az egészből kihozni. Szentirmay lakásán az első találkozón pontosan kik voltak jelen?

VEESENMAIER: Már más perben megmondtam, hogy az összeset már nem tudom felsorolni.⁴²¹

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: És azok közül, akik itt vannak a vádlottak padján?

VEESENMAIER: Tudomásom szerint Kunder és Rátz, más nem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Feltételezhető Rátzról és Kunderről, hogy 1943-ban nem voltak tisztában az Ön küldetésével?

VEESENMAIER: Nem hiszem. Felteszem, hogy kellett tudniok.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Amikor Magyarországon járt és elutazott innen, abban az időben a magyar közvéleményben elterjedt a híre, hogy itt járt és bizonyos fokú pánik volt a politikai életben.

VEESENMAIER: Így pontosan nem tudom, de mindenesetre általában tudták rólam azt, hogy a külügyminisztérium mindig oda küldött, ahol éppen a legnehezebb volt a helyzet.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Most a következő kérdésem van, nem mint tanúhoz, hanem mint némethez: ha a Magyar Külügyminisztérium küldött volna így illegitim úton Németországba egy diplomatát, és ez a diplomata német állampolgároktól és hivatalos személyektől adatokat kér, minek tartaná vagy tartotta volna ezt a tényt?

VEESENMAIER: Azt kell mondanom, hogy fordított esetben Németország nem adott volna okot egy ilyen kiküldetésre. (Derűltség a hallgatóság soraiban.)

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: De tegyük fel, hogy volna ilyen ok.

VEESENMAIER: Végeredményben lét és nemlét kérdéséről volt szó és jogos érdekek megvédéséről.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Mint német ember árulásnak tartaná azt, ha Németország hasonló lépést tennie?

ELNÖK: Mennyiben van annak befolyása a bíróság véleményére, hogy Veessenmayer minek tartja?

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Azért, kérem, mert egyszer már meg kell állapítani, hogy itt kémkedés történt 1943-ban.

ELNÖK: Akkor tessék talán ilyen irányban kérdést feltenni, de én Veessenmayer véleményére, hogy ő minek tekintette, nem vagyok kíváncsi. A bíróság erre nem kíváncsi.

---

⁴²¹ Erről lásd még az ötödik tárgyalási napon Kunder Antal vallomását, valamint a 363. sz. jegyzet.

Hogy a bíróságnak ezzel kapcsolatban mi a véleménye, azt az ítéletében pontosan le fogja fektetni, de Veesenmayer ilyen irányú véleményére nem vagyunk kíváncsiak.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Én elállok a kérdéstől, csak annak megállapítására szorítkozom, hogy ha Veesenmayer nem lett volna Magyarországon az, aki volt, akkor ennek a kérdésnek nem lenne értelme, de minthogy az volt, aki volt, azért tettem fel ezt a kérdést.

ELNÖK: Akkor tessék ezt a kérdést így feltenni. Én nem a kérdést kifogásolom, hanem annak ilyen formában való feltételét. Én értem, mit akar az ügyész úr.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Megkérdezem nyíltan: kémkedésnek tartja azt, ami itt a magyar politikusok és a németek között történt?

ELNÖK: Így ez már kérdés!

VEESENMAAYER: Nem, mert ahogyan ezeket az embereket ismerem, legalábbis a legjobbat akarták hazájukkal kapcsolatban. A kémkedés rendszerint pénzzel függ össze, ezek az emberek azonban meggyőződésből cselekedtek, abból a meggyőződésből indulva ki, hogy Németország megnyeri a háborút.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Meggyőződésből is lehet kémkedni.

VEESENMAAYER: Az biztos, de itt a döntő a motívum.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Tudniillik különben nincs értelme annak, hogy Önt miért küldték Magyarországra, miért nem vette fel a kapcsolatokat mint hivatalos követ, miért jött így Magyarországra.

VEESENMAAYER: Erre vonatkozólag nem szívesen tennék vallomást, mert esetleg az elődöm [*Dietrich von Jagow*] tekintetében kellene olyan dolgokat mondani...

ELNÖK: Amennyiben lényeges, nem tagadhatja meg a vallomást, de ha nem tartja különösebben lényegesnek, akkor nem fontos; aminthogy nem is nagyon lényeges e kérdés eldöntése, inkább az Ön ügyében lenne érdekes.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Kedves tanácselnök úr, én a kémkedés tényét szerettem volna már egyszer tanúval tisztázni.

ELNÖK: Tessék kérem, de tessék úgy feltenni a kérdést, ne vélemény formájában.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nincs további kérdésem.

HEVES NÉPBÍRÓ: Nekem volna még egy kérdésem.

ELNÖK: Tessék.

HEVES NÉPBÍRÓ: Azt mondotta, hogy a hivatalos személyek tudták, hogy miért jött Magyarországra.

VEESENMAAYER: A végső okot nem tudták, de meggyőződésem szerint tudták azt, hogy azért küldött engem ide a birodalmi kormány, mert nem voltak megelégedve az itteni helyzettel.

HEVES NÉPBÍRÓ: Kik voltak azok a hivatalos személyek, akiknek ezt tudniuk kellett?

VEESENMAAYER: Azok a személyek, akikkel itt 1944. március 19. előtt összejöttem. Az egyik jobban, a másik kevésbé.

HEVES NÉPBÍRÓ: Kik voltak ezek?

VEESENMAAYER: A jelenlevők közül Kunder és Rátz, de nem ők kerestek fel, hanem én hívtam őket.

HEVES NÉPBÍRÓ: Miért éppen ezeket? Ezek hivatalos személyek voltak?

VEESENMAYER: Éppen hogy nem voltak hivatalos személyek, hanem amikor a hivatalos személyiségek olyan politikát folytattak, amely a Német Birodalom szempontjából nem látszott kedvezőnek, akkor szondáltam és kerestem olyan személyeket, akik alkalmasak volnának.

FEKETE VÉDŐ: Szívesen fogadta Sztójay a kormányelnöki megbízatást, vagy tett kifogást?

VEESENMAYER: Nem szívesen. Rögtön megmondta, hogy ez részéről a legnagyobb áldozat, és hangsúlyozta úgy az első alkalommal, mint ismételten máskor is, hogy: kevésbé érzem magam miniszterelnöknek, mint katonának, elvégzem kötelességemet, ha akármilyen nehezemre is esik – és bizalmasan, egészen nyíltan megmondta: nem érzem magam itthon a magyar belpolitikában, túl soká voltam távol. – Odáig ment, hogy amikor az igyekezete, hogy összehozzon egy egységes pártot, csődöt mondott, akkor azt mondotta: egészen torkig vagyok. Összegezve azt lehet mondani, hogy mint katona, parancsra cselekedett, saját akarata ellenére.

FEKETE NÉPBÍRÓ: Ki gyakorolt vele szemben parancsot?

VEESENMAYER: Horthy parancsára.

FEKETE NÉPBÍRÓ: Betegségére hivatkozott?

VEESENMAYER: Igen. Ha jól emlékszem, március 19-én éppen egy kúra közepette hívták el. Amióta Sztójayt ismerem, mindig csak beteg volt, állandóan pirulákat szedett.

FEKETE VÉDŐ: Természetes kíváncsi volt az, ugye, hogy a magyar kormány minél előbb megalakuljon? Bizonyos terminushoz volt kötve?

VEESENMAYER: Amilyen gyorsan csak lehet. Nem volt naphoz kötve, hanem olyan gyorsan, amint lehet. [...]

[A továbbiakban Fekete védő a megszállás utáni kormánynyilatkozatról kérdezte Veesenmayert.]

FEKETE VÉDŐ: A Sztójay-kormány állandóan követelte-e, hogy a német csapatok és a Gestapo hagyja el az országot?

VEESENMAYER: A német Wehrmachtról nem volt szó, mert a német csapatok szempontjából már más volt a helyzet, már nem volt megszállás, már hadtápterület volt. Viszont azt, hogy az SS magasabb vezetői és rendészeti közegei hagyják el az országot, ismételten hangoztatta. Még pontosan meg tudom mondani, mit mondott: Winkelmann ellen személyesen nincs kifogása, benyomása szerint rendes ember, de a szervezetnek mint olyannak itteni fenntartása összeegyeztethetetlen a magyar szuverenitással.

FEKETE VÉDŐ: Kérem, tanácselnök úr, a zsidókérdést kikapcsolva, a politikai letartóztatásokkal kapcsolatban tehetek fel kérdéseket?

ELNÖK: Hogyne, tessék.

FEKETE VÉDŐ: Mikor történtek német részről a politikai letartóztatások?

ELNÖK: Ez köztudomású; ezt a kérdést ne méltóztassék feltenni.

FEKETE VÉDŐ: Sztójay követelte-e és mikor követelte ezeknek a megszüntetését?

VEESENMAYER: Az időpontra már nem tudok pontosan emlékezni, de a követelés több ízben, mégpedig elég hamar elhangzott Sztójay részéről. Ezt onnan tudom, mert a külügyminisztérium államtitkára⁴²² írásban is többször megismételte. Úgy tudom elképzelni, hogy talán április végén, május elején.

FEKETE VÉDŐ: Eredményesek voltak-e ezek a közbenjárások?

VEESENMAYER: Csak kissé voltak eredményesek; én ugyanis magamévá tettem ezeket a követeléseket, de ezt az ügyet azután Himmler összekapcsolta a Weiss Manfréd-üggyel; úgyszólván ilyen csereüzletet csináltak.

FEKETE VÉDŐ: Tud Keresztes-Fischerék szabadon bocsátási akciójáról?

VEESENMAYER: Csak annyit tudok, hogy két Keresztes-Fischerről volt szó.

FEKETE VÉDŐ: És Bánffy Dánielről?

VEESENMAYER: Bánffyról igen. Úgy tudom, szabadon lett bocsátva.

FEKETE VÉDŐ: Ujszászyról, Kádárról, Kernről mit tud?

VEESENMAYER: Ezt az ügyet pontosan ismerem, mert ebben az ügyben már igen korán és energikusan történtek intézkedések. Sztójay akkor azt mondta, hogy mint katona, mint tábornok beszél, és kérte, hogy ezeket az embereket állítsák honvéd-törvényszék elé.

DR. FEKETE VÉDŐ: Harácsolásokat és birtokelkobzásokat tett-e szóvá Sztójay?

VEESENMAYER: Volt valami ménesbirtok és egyéb birtokok.

DR. FEKETE VÉDŐ: Emlékszik-e arra, hogy ő maga intézkedett a Biedermann Imre-, a Hatvany-Deutsch- és a Mándy-féle birtokok felszabadítása iránt?

VEESENMAYER: A nevekre már nem emlékszem.

DR. FEKETE VÉDŐ: De több volt ilyen?

VEESENMYER: Igen, mert azután erről beszéltem Jurcsekkel.

DR. FEKETE VÉDŐ: És jelentős birtokok voltak?

VEESENMAYER: Én soha nem láttam őket.

DR. FEKETE VÉDŐ: Ön mondta azt, hogy Sztójaynak voltak bizonyos ellenvetései, például a kormányalakítással kapcsolatban, amikor ragaszkodott Csatayhoz. Emlékszik-e arra, hogy Jungerth-Arnóthy leváltását is kérték a németek?

VEESENMAYER: Mikor?

DR. FEKETE VÉDŐ: Körülbelül 1944 júliusában, vagy júniusban.

VEESENMAYER: Erre már nem tudok visszaemlékezni.

DR. FEKETE VÉDŐ: Más kérdésem nincs.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Amikor 1944-ben Horthy visszajött a vonattal, Ön mint meghatalmazott miniszter, nagykövet, vagy birodalmi megbízott érkezett vele. Mit jelentett ez a „birodalmi megbízott” cím?

---

⁴²² Lehetséges, hogy a tolmács államtitkárnak fordította a külügyminiszter-helyettest, ugyanis a Magyar Királyi Külügyminisztériumban államtitkári poszt nem volt. A külügyminiszter állandó helyettese, akire Veesenmayer célozhatott, Jungerth-Arnóthy Mihály volt.

VEESENMAYER: Ismételten hangoztatnom kell, hogy birodalmi megbízott sohasem voltam, hanem követ és meghatalmazott miniszter.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Milyen minőségben jött Ön Magyarországra 1943 őszén, hiszen akkor csak kereskedelmi kapcsolatai voltak itt az emberekkel?

VEESENMAYER: Én már a háború kezdetétől fogva a német külügyminisztérium részére szolgálatra kötelezett személy voltam.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Ezt tudták kinn a németek, de itt Magyarországon nem úgy szerepelt, hanem mint kereskedelmi megbízott.

VEESENMAYER: Itt nem tudtak róla pontosan.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Akkor ez a Szentirmay-féle vacsora sem lehetett politikai, hanem inkább kereskedelmi, privát vacsora.

VEESENMAYER: Az végeredményben kétségtelenül egy általános politikai megbeszélés volt.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Nincs több kérdésem.

ELNÖK: Szász érdekében ki fogja feltenni a kérdéseket ügyvéd urak közül?

DR. KÁLDI VÉDŐ: Talán megvárjuk, amíg visszaérkezik.

ELNÖK: Akkor addig tessék kérdezni.

DR. KÁLDI VÉDŐ: 1944. március 19. és 22. közötti időre vonatkozólag tanú úr megcáfolta azt, hogy ide horvát és más csapatok jöttek volna be, tehát ilyen kényszerítő eszközökkel...

ELNÖK (Félbeszakítja): Csak kérdést tessék feltenni!

DR. KÁLDI VÉDŐ: Igen. Kérdésem az, igaz-e, amit egy másik ügyben vallott a tanú úr, hogy amennyiben ez a kormány – ezt március 22-én mondta – meg nem alakul a legrövidebb idő alatt, Ön befejezettnek tekinti misszióját és elutazik, s nem tudja, mi fog ezek után következni?⁴²³

VEESENMAYER: Igen.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Második kérdésem a következő. Reményi-Schnellerrel kapcsolatban kérdezem, hogy bármikor, amióta Reményi-Schnellert ismeri, szolgáltatott-e ő akár gazdaságilag, akár politikailag adatokat Magyarország gazdasági erejéről, vagy politikai összetételéről akár Önnek, akár pedig Bodennek?

VEESENMAYER: Nekem közvetlenül nem. Az lehet, hogy a tárgyalások alkalmával kölcsönösen rendelkezésre bocsátottak egymásnak bizonyos statisztikai adatokat.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Milyen álláspontot foglalt el Reményi-Schneller az SS-szel szemben a Weiss Manfréd-ügyben?

VEESENMAYER: Százszázalékosan elutasító álláspontot. Később azután nyilván a Sztójay és Hitler közötti megbeszélés eredményeként bizonyos megegyezést a maga részéről is elfogadhatónak talált.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Politikailag bármilyen kérdésben is exponálta-e magát Reményi-Schneller?

---

⁴²³ Lásd *Imrédy Béla a vádlottak padján*, 319.

VEESENMAYER: Egyáltalán nem. Egyetlenegyszer sem folytattam vele politikai megbeszélést.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Már vallotta ugyan, de még egyszer megkérdezem: igaz-e, hogy kétszer is közölte Önnel Reményi-Schneller, hogy lemond a miniszterségről?

VEESENMAYER: Igen, kétszer vagy háromszor. Csak azért maradt helyén, mert én a legnagyobb mértékben figyelmébe ajánlottam.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Igaz-e az, hogy Ön tiltakozott az ellen, hogy amikor Sztójay miniszterelnök beteg volt, Reményi-Schneller, mint nem politikus, helyettesítse?

VEESENMAYER: Igen, ezt sem politikailag, sem szakszempontból nem tartottam kívánatosnak. Így sem egyik, sem másik funkció valójában nem lett volna ellátható.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Nincs több kérdésem.

DR. VARGA VÉDŐ: Amikor Rátz Jenő 1944 őszén megjelent Önnél, ez október elején, vagy október 15. után volt-e?

VEESENMAYER: Október 15. előtt kellett lennie.

DR. VARGA VÉDŐ: Emlékszik-e arra, hogy akkor Rátz Jenő átbeszélte Önnel a magyarországi front helyzetét is?

VEESENMAYER: Nem tudom biztosan, de valószínűnek tartom, mert a katonai kérdések közel álltak hozzá.

DR. VARGA VÉDŐ: Akkor emlékszik-e tanú úr arra, hogy Ön az ellentámadást a Duna bal partja mentén, [a] Vác-, Hatvan- Désvonalból [sic!] kiindulóan tartotta hatásosnak?

ELNÖK: Ez az időpont tisztázása szempontjából szükséges?

DR. VARGA VÉDŐ: Igen, mert akkor nem vitás, hogy október 15. után mondta. Emlékszik-e tehát tanú úr arra, hogy Ön az ellentámadást a Duna bal partja mentén, a Vác-, Hatvan-, Dész-vonalból kiindulva tartotta hatásosnak?

VEESENMAYER: Általában nem foglalkoztam katonai kérdésekkel. Soha nem voltam a katonaságnál. De lehet, hogy beszéltünk erről.

ELNÖK: Ilyen irányban talán ne tárgyaljunk többet. A tanú azt állítja, hogy október 15-e előtt volt. Ha röviden rá tudná vezetni ügyvéd úr, azt még nem bánnam.

DR. VARGA VÉDŐ: Ezért kérdeztem.

ELNÖK: Veesenmayer elég szabályszerűen szokott vallani.

DR. VARGA VÉDŐ: Emlékszik-e Ön arra, hogy Rátz Jenő megkérte, hogy leányának autója kártalanítási ügyében legyen segítségére?

ELNÖK: Ne tessék folytatni. Nem engedem tovább feltenni a kérdést. Tessék semmisségi okul megjelölni, de nincs tovább.

DR. VARGA VÉDŐ: De október 15-én ment tönkre az autó.

ELNÖK: Mindegy. Nem engedem tovább.

DR. VARGA VÉDŐ: Köszönöm, akkor nincs több kérdésem.

ELNÖK: Tessék semmisségi okul megjelölni.

DR. VARGA VÉDŐ: A 319. §. alapján tisztelettel semmisségi okot jelentek be.

ELNÖK: Tessék a további kérdéseket feltenni.

DR. VARGA VÉDŐ: Nem kérdezek többet. Ezt a tényt akartam tisztázni.

ELNÖK: Nincs más tény tisztázandó?

DR. VARGA VÉDŐ: Ezzel tudtam volna bizonyítani, mert Rátz Jenő leányának autója október 15-én ment tönkre, hogy október 15. után ment fel Rátz Jenő hozzá.

ELNÖK: Ebben az irányban nem engedem meg tovább a kérdést feltenni. Van még kérdés? (Nincs.) Szász érdekében ki fogja a kérdéseket feltenni? Vagy nincs kérdés?

DR. KÁLDI VÉDŐ: Ha nem jön addig vissza...

ELNÖK: Adott valakinek megbízást a képviselőre Szász ügyvédje?

DR. KÁLDI VÉDŐ: Nekem. Ha nem jön meg, majd utólag kérek engedélyt, hogy kérdezhessenek, addig talán tessék folytatni az eljárást.

ELNÖK: A vádlottaknak van kérdésük?

SZTÓJAY (Feláll.): Kérem tanú urat, tessék pontosan visszaemlékezni arra, én kerestem fel Önt saját iniciatívámból március 20-án, vagy pedig Ön hivatott engem magához hétfőn este, amikor is közölte velem, hogy a kormányzó említette Önnek személyemet illetőleg, hogy engem deznál, és Ön időközben Berlinnel megállapodott?

VEESENMAYER: Nem, ez egy kicsit lassabban ment. Mielőtt jelentést küldöttem volna a főhadiszállásra, előbb beszélni akartam egyszer Sztójayval.

SZTÓJAY: Szabad talán szembesítést kérnem?

ELNÖK: Tessék.

SZTÓJAY: Nekem más a vallomásom. 1944. március 20-án, hétfőn este, amikor éppen a külügyminisztériumban tartózkodtam, telefon-értesítést kaptam, hogy várnak a német követségen. Átmentem oda, és ott a tanú úr közölte velem, hogy közben megtudta a kormányzótól, hogy az Imrédy-, Rátz- és Ruskay-féle kombináció nem jön létre, ezzel szemben a kormányzó engem deznál. Elmondta azt is, hogy közben érintkezésbe lépett Berlinnel, és Berlinnek ez ellen nincs kifogása.

VEESENMAYER: Én másképpen emlékszem. Emlékezetem szerint magától Sztójaytól tudtam meg először, hogy a kormányzó őt deználja. Hangsúlyozom azonban, hogy amiatt a nagy forgalom miatt, ami az alatt a három nap alatt volt, esetleg nem emlékszem egészen tisztán. Úgy emlékszem, az első megbeszélésünk talán délután lehetett, amikor még világos volt.

DR. FEKETE VÉDŐ: Nem ez a lényeg.

ELNÖK: Ne tessék közbeszólni, védő úr. A lényeg talán nem ezen van és ennek firtatása teljesen felesleges. A lényeg az, hogy kinek a kívánságára került Sztójay a miniszterelnöki székbe. Hogy milyen körülmények között volt precízen, azt úgy sem tudjuk ellenőrizni és nem is akarjuk.

SZTÓJAY: Szeretném feltenni a kérdést a tanú úrnak, emlékszik-e arra a tiltakozásomra, hogy a német közegek bizonyos dolgokat elvisznek az üzletekből?

ELNÖK: Ez a harácsolás kérdése.

SZTÓJAY: Csak egy kérdést. Ennek megakadályozására javaslatba hoztam motoros járőrök szervezését.

ELNÖK: Talán ebből is elég volt. Az ügyvéd úr már kérdezte, hogy tiltakozott-e Ön különböző – mondjuk személyekkel és dolgokkal szembeni atrocitások ellen és tanú erre határozott választ adott, hogy igen. Ez már több alkalommal szóba került.

SZTÓJAY: Teljesíttem-e én fenntartás nélkül minden német kívánságot?

ELNÖK: Erre vonatkozólag is kaptunk már választ. Tessék továbbkérdezni.

SZTÓJAY: Ebben a tárgykörben nincs akkor több kérdésem. (Leül).

ELNÖK: Tessék Rátz, kérem, tegye fel a kérdéseit.

RÁTZ (Feláll.): Egyetlen kérdésem van. A rendőrség előtt azt vallotta tanú úr, hogy velem Budapest után Sopronban találkozott.

VEESENMAAYER: Sopronban vagy Kőszegen.

RÁTZ: Igen. A kőszegi Honvédelmi Minisztériumban. Nincs több kérdésem. (Leül.)

REMÉNYI-SCHNELLER (Feláll.): Egy kérdésem volna. Tud-e tanú úr, mint közgazdász arról, hogy a semleges Svájcnak is nagy márkaklíring követelése állt fenn?

VEESENMAAYER: Tudok, mert nagyon kellemetlen klíring-csúcsról volt szó, amely mindkét részről majdnem harchoz vezetett és amely a szénre vonatkozott.

REMÉNYI-SCHNELLER: Köszönöm, nincs több kérdésem. (Leül.)

ELNÖK: Szász Lajos!

SZÁSZ: Nincs kérdésem.

KUNDER (Feláll.): Két rövid kérdésem volna. Először is a Szentirmay-féle vacsorára vonatkozólag kérdezem, emlékszik-e arra, tettem-e én ott valami kijelentést és általában részt vettem-e abban a tárgyalásban?

VEESENMAAYER: Részletesen már nem tudnám megmondani, hogy a vádlott saját maga mit mondott és milyen terjedelemben mondta.

ELNÖK: De a tanácskozásban benne volt-e, igen vagy nem?

VEESENMAAYER: Az étkezésnél ott volt.

ELNÖK: Nem az étkezésnél, hanem a megbeszélésekben.

VEESENMAAYER: Ott nem voltak különösebb megbeszélések. Csak arról tudok, hogy több ízben volt ilyen vacsora és ezeken megbeszélések folytak.

KUNDER: Még egy kérdésem volna. A miniszteri tárca vállalását illetően én két ízben folytattam a tanú úrral megbeszélést, és mindkét esetben hangoztattam, hogy nem akarom vállalni?

VEESENMAAYER: Igen, ez így van. Nem akarta vállalni.

KUNDER: Akkor már el is maradhat az a horvát, román és szlovák megszállásra vonatkozó...

ELNÖK: Az nem lényeges rész.

KUNDER: Akkor nincs több kérdésem. (Leül.)

ELNÖK: A zsidókérdéssel kapcsolatban csak egy rövid kérdésem lenne most. A zsidókérdés megoldása kizárólagosan német követelmény volt-e, vagy a magyar kormány követelése volt, vagy közös követelés volt?

VEESENMAAYER: Elsősorban német kívánság volt és meg vagyok győződve róla, hogy ha a magyarok saját maguk csinálták volna, más formában csinálták volna. Valószínűleg csak az első zsidótörvényekhez alkalmazkodó szigorításban álltak volna az intézkedések. Ez a forma kétségtelenül német nyomásra vezethető vissza.

ELNÖK: A magyar közigazgatási szerveknek a zsidókérdés gyakorlati megoldásába való bekapcsolódása német iniciatívából történt-e, vagy pedig önként adódott?

VEESENMAYER: Erre vonatkozólag keveset tudok mondani, mert eredeti megbízatásom szerint ezekhez az ügyekhez nem volt közöm.

ELNÖK: A zsidókérdés megoldása tekintetében tett-e előterjesztéseket a magyar kormánynak, igen vagy sem?

VEESENMAYER: Nem. Csak később tudtam meg, hogy ezeket a kérdéseket Kaltenbrunner képviselte a magyar kormánynál az én bevonásom nélkül.

ELNÖK: A zsidókérdéssel kapcsolatban nincs több kérdésem.

Van kérdés?

SZTÓJAY (Feláll.): Emlékszik-e még tanú úr arra, hogy amikor hírek érkeztek az auschwitzi eseményekről, magamhoz kérttem Önt, és miután Ön ezekről nem tudott, kértem, tisztázza a kérdést a német kormánynál, és amennyiben ezek az auschwitzi hírek nem felelnek meg a tényeknek, dementálják azokat, s tegyék lehetővé, hogy egy magyar bizottság utazzék ki a helyszínre, és meggyőződjék a hírek valótanságáról?

VEESENMAYER: Ebben a formában erre nem emlékszem. Volt egy megbeszélés a *Neue Zürcher Zeitung*-ból kivágott cikkel kapcsolatban, amikor Sztójay azt mondta nekem, kellemetlen úgy az egész história, és legjobb volna ezt kiküszöbölni.

ELNÖK: Hogyan érti ezt a „kiküszöbölést”?

VEESENMAYER: Dementálni kellene, tisztázni kellene a helyzetet, hogy ezzel a propagandával szembeszállhassanak.

ELNÖK: Van még kérdés? Hozzá kell tennem, úgy látom, nemigen tud a zsidókérdésről a tanú, mert nem ő volt az intézője.

SZTÓJAY: Részemről azonban fennállt ez a követelés, hogy egy bizottság utazzék ki a helyszínre.

ELNÖK: A tanú már megmondta, hogy mi volt ez az ügy. Hogy volt-e ebben bizottság, vagy más, az mellékes. Ön tisztázni óhajtotta az ügyet, ezt Veesebmayer is elismeri. Tisztázni óhajtotta az egész auschwitzi esetet és kiküszöbölni olyan értelemben, hogy tisztán álljon a helyzet, nehogy ennek az árnyékában történjenek a dolgok. A tanú valami ilyesmit akart mondani.

SZTÓJAY: A tanú propagandának jelölte meg. De emlékszik-e arra, hogy megakadályoztam a budapesti zsidók kiszállítását, és a semleges követek követelései folytán lépést tettem nála, hogy a zsidók...

ELNÖK (Félbeszakítja.): Ezt a kérdést talán én teszem fel. Tud-e arról a tanú úr, hogy ki akadályozta meg a budapesti zsidóság deportálását?

VEESENMAYER: Tudomásom szerint Horthytól indult ki.

SZTÓJAY: A részletekről és arról, amit utasítás formájában Jaross-sal közöltem, neki természetesen nincs tudomása. A tény, amelyre ki akarok jönni, az, hogy midőn a semleges követek javaslatot tettek, hogy zsidókat kivisznek...

ELNÖK: Itt a lényeg az volt, hogy kinek a tiltakozása folytán nem kerültek deportálásra a zsidók. Határozott válasz volt: Horthyé folytán.

SZTÓJAY: És ami a Belügyminisztérium és én között történt?

ELNÖK: Azt Ön elmondja és külön bizonyítjuk. Ő ezt tudja. Van még kérdés?

SZTÓJAY: Igen. Miután német részről hozzájárultak ahhoz, hogy a semleges

követek kívánságainak eleget téve, átengednek zsidókat, és én kértem ennek a hozzájárulásnak, amely csak ismételt demarsra jött létre, a közlését és kihirdetését rádión, akkor német részről ahhoz az előfeltételhez szabták, hogy előbb folytassuk a zsidók kiküldetését.

VEESENMAAYER: Ezt már nem tudom. Lehetséges.

ELNÖK: Van még lényeges kérdés?

SZTÓJAY: Csak ez lett volna lényeges kérdés.

Elnök: Van még kérdés a zsidóügyekkel kapcsolatban?

RÁTZ: Nincs.

DR. HEVES NÉPBÍRÓ: Általánosságban, ha a kormány – mondjuk – nem a nagyobb jelentőségű, hanem a kevésbé jelentős zsidó-kérdésekben szabotálta volna a német kívánságokat, lett volna-e ennek következménye?

VEESENMAAYER: Ezt nem tudom megmondani, mert nem tartozott a Külügy-minisztérium hatáskörébe.

DR. HEVES NÉPBÍRÓ: Winkelmann [egy] másik ügyben azt mondta, hogy ha a kormány tiltakozott volna, nem tudtak volna tenni semmit.⁴²⁴

ELNÖK: Ezt a kérdést ne tessék feltenni, mert semmi jelentősége nincs. Ezt Winkelmann mondta és ha kíváncsiak vagyunk rá, kihallgatjuk Winkelmann-t.

A megesketés tekintetében van indítvány? (A népügyész és dr. Káldi védő kéri a tanú meghiteltetését. A többiek nem nyilvánítanak észrevételt.)

A népbíroság tanácskozássra vonul vissza.

FEKETE VÉDŐ: Mikor 1944. június 6-án Sztójay kint volt Hitlernél, akkor Hitlernek felvetette azt, hogy a Gestapo, meg ezek az alakulatok hagyják el az országot, hogy a szuverenitást visszanyerjük.

ELNÖK: És Veesebmayer jelen volt azon a tanácskozáson?

FEKETE VÉDŐ: Nem, de tud róla.

ELNÖK: Kérem, hozzák be Veesebmayer-t. (Veesebmayer-t ismét elővezetik.) Még egy kérdés lesz.

FEKETE VÉDŐ: 1944. június 6-án Sztójay kint volt Hitlernél, és Hitlerrel szemben követeléseket támasztott a Gestapónak és a német rendőri alakulatoknak Magyarországról való eltávolítása tárgyában. Erre mit mondott Hitler?

VEESENMAAYER: A tárgyalásokon nem voltam jelen, de ismerem a követelést, hogy Sztójay miniszterelnök ezt már előzőleg úgy szóban, mint írásban előadta.

FEKETE VÉDŐ: Mi volt Hitler válasza?

VEESENMAAYER: Úgy tudom, hogy elutasító volt.

FEKETE VÉDŐ: Mondotta-e azt, hogy előbb a zsidókérdést kell megoldani?

VEESENMAAYER: Nem tudom.

ELNÖK: Előre látható volt, hogy erre nem tud precíz választ adni.

A bíróság a tanú megesketését a perrendtartás 221. paragrafusának 1. pontja alapján

---

⁴²⁴ Lásd *Az Endre-Baky-Jaross per*, 238.

mellőzi, nem mintha a bíróságnak gyanús lenne a tanúnak a vallomása – amely vallomás egyébként is mérlegelés tárgyát képezi, tekintet nélkül arra, hogy a tanú tett-e esküt a vallomására, vagy sem –, és ezt fogja is a bíróság mérlegelni. Azonban a törvénynek a hivatkozott helye kifejezetten és cogensül *[feltétlenül alkalmazandó]* jelöli meg, hogy nem eskethető meg a tanú abban az esetben, ha gyanú forog fenn vele szemben, hogy a bűntényt, amelyre nézve kihallgatták, ő maga követte el, vagy annak valamiképpen részese, vagy bűnpártolója. Ez kétségtelen lévén, a bíróság a perrendtartás kötelező szabályai ellenére a megeskütést nem rendelhette el. Tudomásul veszik? (Igen!) Köszönöm.

A bíróság Lakatos Géza volt miniszterelnök kihallgatását újból foganatosítja, még egy kérdésre vonatkozóan. Ezért intézkedett, hogy a volt miniszterelnök tanúként jelenjék meg. Kihallgatását most foganatosítani fogom.

LAKATOS GÉZA TANÚKIHALLGATÁSA

ELNÖK: A már letett esküre való figyelmeztetéssel, pótlólag még egy kérdést szeretnék feltenni, mégpedig azt, hogy az 1944. március 19-i események katonai hátterére vonatkozóan volna-e valami előadnivalója a tanú úrnak?

LAKATOS: Igen. Készséggel teszek eleget a kérdés megválaszolásának, mert azt hiszem, hogy ezeknek az eseményeknek a katonai hátterét kevesen látták olyan világosan, mint én, aki akkor már több mint egy éve kint voltam a harctéren. Az igen tisztelt Népbíróság valószínűleg és természetesen nem rendelkezik olyan adatokkal, amelyekből ezeket az eseményeket világosan láthatná.

A német megszállást – talán találóbban kifejezve: Magyarország katonai leigázását – én nagy részben német katonai szükségyszerűségnek tudom be, ravaszul kitervezve és brutálisan végrehajtva. Pár szóval jellemezni kell a helyzetet. Arra törekszem, hogy magyarázatom térkép nélkül is érthető legyen.

Február végén és március elején Manstein tábornagnak a hadseregcsoportja egy igen erős orosz offenzíva következtében teljesen megsemmisült. Ez azzal a következménnyel járt, hogy Kelet-Galíciában, Lemberg-től keletre és délkeletre, egy körülbelül kétháromszáz kilométeres rés tátongott, ahova a németek már semmiféle erőt sem tudtak bedobni. Tessék elképzelni a helyzetet: e mögött volt közvetlenül az én magyar megszállóerőmnnek a déli csoportja, nevezetesen a 7. hadtest három hadosztállyal, valamint e mögött, a Kárpátok gerincén az 1. hadsereg öt seregtesttel, kifejezetten a Szent István-i határok védelmére szánva – amiről egyébként tegnapelőtt voltam bátor megemlékezni.

Ezzel a tátongó réssel azután nyitva állott az út részben Magyarország felé, részben pedig, Lembergen és Krakkón keresztül, a Német Birodalom felé. Miután ennek a résznek a betöltésére semmiféle német katonai egység nem állott rendelkezésre, azért ehhez a brutális erőszakhoz kellett folyamodni, amellyel Hitler, egy politikai ürügy révén, magához ragadta a magyar katonai erő felett való parancsnokságot.

Ekkor *[a]* következő történt. Megmondottam Manstein tábornagnak személyesen azt, hogy ha nem erről lenne szó, hanem a Kállay-kormánynak a szövetségi hűség

számlájára bizonyos cselekedeteket és tetteket fedeztek fel, az nem tegnap óta történt, hanem hetek, sőt hónapok óta. Tehát a szövetséggel szemben a félig-meddig korrekt eljárás az lett volna, hogy határidőt adnak, egy-két hónapot, hogy tessék rendet csinálni.

Itt azonban nem ez történt. Sürgős volt Hitlernek a dolog – éppen az előbb említett okoknál fogva. Most kronologikus sorrendben csak tényeket fogok ennek alátámasztására előadni. A németeknek Magyarországra való bevonulása után én, még mindig mint a magyar megszálló erők parancsnoka, március 21-22-én egy rendelkezést kaptam, amely megdöbbenett. Ez úgy szólt, hogy a magyar megszálló erőknek azt a megkötését, hogy orosz reguláris csapatokkal szemben nem vethetők harcba, a mai naptól kezdve felfüggesztik. Ez azt jelentette, hogy az én gyenge, csak golyószórókkal felszerelt, 40-50 százalékbán nemzetiségi összeállítású hadosztályaimat máról-holnapra a vágóhídra lehetett vinni. Ez be is következett.

ELNÖK: Ez a rendelkezés dátumszerűleg mikor történt?

LAKATOS: Mondom, hogy március 21-22-én.

ELNÖK: Kitől eredt?

LAKATOS: A német hadsereg főparancsnokságától, aláírás: Zeitzler vezérezredes. Ezután rögtön táviratoztam a magyar vezérkari főnöknek...

ELNÖK: Ki volt az?

LAKATOS: Szombathelyi Ferenc vezérezredes. Nyilvánvaló volt ugyanis, hogy a magyar erőket fel kell áldozni a német érdekekért. Nekem, mint katonának, duplán fájó érzés volt ez, az előbb említett okoknál fogva. Engem akkor teljesen kikapcsoltak és alárendeltek a németeknek, ezzel a gyenge felfegyverzéssel, holott egy álló esztendeig nekem sikerült ebből a kettős harcból – a németek be akartak rángatni a reguláris vonalba, a magyar hadvezetőség, rajtam keresztül, onnan vissza –, mondom, egy esztendeig sikerült nekem ezt többé-kevésbé elkerülnöm és – bizonyítható adatokkal –, saját felelősségemre is, csapatokat kivonnom. Most az én védőszármayaim gyakorlása ezzel az intézkedéssel megszűnt.

Folytatom időbeli sorrendben. Április 5-én kaptam azt az intézkedést – már mint 1. hadseregparancsnok –, hogy a Kárpátok gerincén lévő öt seregtest megerősítendő az országból kihozandó másik három hadosztállyal. Erre nézve ellenjavaslatot tettem a magyar vezérkar főnökének [*Szombathelyi Ferenc*], hogy ez ne történjék meg, és ha kell, mesterségesen is odázzák el, mert aggályaim vannak, hogy csapataink ott el fognak vérezni. Erre az ellenjavaslatomra nem kaptam választ, azonban – látva a helyzetet – úgy kombinálok az összefüggéseket, hogy a magyar kormányzó is figyelte, és 10 napra rá, vagyis április 15-én kinevezett engem a magyar vezérkar főnökévé. Erről én április 15-én Csataj honvédelmi minisztertől hivatalos értesítést kaptam azzal, hogy a vezérkar főnökévé történt kinevezésemnek legfelsőbb kézírata alá van írva és jöjjen haza mentől előbb.

Minthogy időben kötve voltam, és az ottani teendőimet senkinek sem tudtam átadni, azért elhatároztam, hogy záros határidőn belül elindulok haza – amire váratlan fordulat következett be. Csataj harmadnapon, azaz 17-én telefonon közölte velem, hogy a rendelkezés megváltozott, és nem én lettem a vezérkar főnöke – a legfelsőbb kézirat

tehát semmisnek nyilvánítatik. Ezt bátor vagyok kihangsúlyozni, mert Sztójay volt miniszterelnök úr tegnapelőtt azt kérdezte tőlem, hogy a legfelsőbb hadúr korlátlanul gyakorolta-e a jogát. A legfelsőbb hadúr korlátlan joggyakorlása így nézett ki. Ez volt az első komoly arculcsapása a szuverenitásnak. Engem csak ez a pont érintett, mert én magam, német megszállás alatt, ezt a posztot nem ambicionáltam. A németek amögé bújtatták az én vezérkari főnökségem megváltoztatását, hogy odakint van rám szükség. Veessenmayer pedig keresztülvitte más ember kinevezését, mert neki Lakatos Géza nem kellett.

Hogy mennyire nem volt helytálló az a hivatkozás, hogy rám odakint van szükség, azt bizonyítom azzal, hogy három hétre rá értesítést kaptam Csatay honvédelmi minisztertől, hogy az 1. hadsereg parancsnoksága alól is fel leszek mentve, és engem hazahoznak a harctérről. Ez is megtörtént, úgyhogy a katonai eseményekből ezáltal teljesen kikapcsolódtam.

Tudom ellenben – és itt mutatok rá a német megszállás céltudatos katonai célkitűzésére –, hogy mindazt, amit el akartak érni: ennek a hézagnak a betömését és minden magyar erő kikapcsolását, most már egy nekik beállított apparátussal, sikerült elérniük. Engem aztán a legfelsőbb hadúr kiválasztása egy magas közjogi méltóságba emelt. Ezt azért mondom el, mert azután már nem volt semmiféle olyan magyar erő, amellyel egy katonai akciót a németekkel szemben eredményesen meg lehetett volna oldani. Nevezetesen az 1. hadsereg kint állott a Kárpátok gerincén, az öt hadosztályból állott, ehhez kiharcolták a 20., 25. és 26. hadosztályokat. Ez összesen nyolc hadosztály. Idehaza maradt még négy gyaloghadosztály és egy lovashadosztály. Ez utóbbi képezte az akkor még mozgósítható lovashadosztályt. A négy gyaloghadosztály volt: a 6., 8., 10. és a 13. gyaloghadosztály. Ezek augusztusig kigurultak a harctérre, beleértve a lovashadosztályokat is. Tehát akkor, amikor magyar érdekből leginkább szükség lett volna – mégpedig a kiugrás és a németek megtámadása céljából, mert hiszen a fegyverszüneti feltételeknek ez volt a legnehezebb feltétele –, akkor erre már semmiféle erő nem állott rendelkezésre.

Hazahozatalomnak a megvilágítására meg akarom még említeni, hogy amikor a rendelkezést megkaptam, hogy a harctérről jöjjenek haza, ugyancsak Csatayt kértem fel telefonon, hogy mi ennek a háttere. Csatay erre azt válaszolta, hogy a másik oldal – vagyis a németek – kívánja. Hazaérkeztem Budapestre, amikor is Csatay ezt előttem élőszóval is megerősítette. Akkor elmentem Sztójay Döméhez, az akkori miniszterelnökhöz, aki akkor nekem pontos felvilágosítást adni nem tudott. Azt azonban éreztem, hogy itt német intervencióról van szó.

Összegezve az egészet, merem állítani, hogy az egész megszállás, Magyarország katonai leigázása német katonai szükségszerűségből történt. Lehet, hogy mivel az ukrán gabona kiesett és azt a magyar gabonából kellett pótolni – azonban azért kellett ezt ilyen brutálisan csinálni, mert annak az óriási hézagnak a betöltéséhez magyar erőre volt szükség.

ELNÖK: A Sztójay-kormány idején Magyarországnak a háborúba katonai erővel való intenzívebb belesodrására még volt-e egyáltalában lehetőség, vagy pedig olyan fokban voltunk-e már bent 1944. március 19-én is a háborúban, hogy – figyelembe véve a mi felszerelési és emberállományunkat – további erőteljesebb ütemben való belesodródás már ki volt zárva?

LAKATOS: Nem tudom megítélni, hogy a német nyomás az utánam jött vezérkari főnökre [*Vörös János*] milyen fokú volt, azonban a magyar célkitűzést és a később várható veszedelmet tekintve meg lehetett volna csinálni, hogy nem szolgalelkűen mindent kiirányítani Galíciába – tehát most már bebizonyítottan nekünk idegen országba –, hanem a magyar haza védelmére, ha másképpen nem, egy központi tartalék címén vissza lehetett volna tartani.

ELNÖK: Kitől függött volna ez?

LAKATOS: Nem tudom.

ELNÖK: Mégis!

LAKATOS: A magyar kormánytól és annak katonai szervétől.

ELNÖK: És hogy ez nem történt meg, miben látja ennek okát?

LAKATOS: Nem tudom. Én hazajöttem, szabadságra mentem, úgyhogy ezekkel a dolgokkal nem foglalkoztam többé.

Még egyet volnék bátor megemlíteni: ezeket a Sztójay-kormány kórképének történetű megvilágítására szükségesnek tartottam előadni anélkül, hogy ezt a kérdést és általában a tényeket talán személyi térre óhajtanám átvinni.

ELNÖK: Az ügyész urak kívánnak kérdést intézni?

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Az egyik kérdésem az, hogy Sztójay maga is katona?

LAKATOS: Katona volt.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Évtizedeken keresztül. Neki, mint katonának erről a katonai háttérrel nem volt tudomása?

LAKATOS: Ezt nem tudom megítélni. Egyébként magam is szeretném ezt a kérdést feltenni.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ (Sztójayhoz.): Magának, mint katonának nem volt tudomása arról, amit a tanú úr most előadott?

SZTÓJAY: A harctéri helyzetről nem volt tudomásom. Akkor nem voltam Budapesten, amikor ezek a hírek Budapestre érkeztek. Berlinben ebben a tekintetben csak homályos képet szerezhettek az ember, csak német forrásokra volt utalva. A magyar katonai attasé [*Homlok Sándor*] akkoriban nem is tartózkodott Berlinben, hanem a német főhadiszálláson.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Akkor megfordítom a kérdést: Maguk, a kormány tagjai, csak a német hivatalos álláspontot figyelték? Budapesten beszéltek arról, a külföldi rádiók katonai jelentései alapján, amiről a tanú úr említést tett.

SZTÓJAY: A vezérezredes úr jelentései az én kormányra lépésem előtti helyzetre vonatkoznak, nem pedig arra az időre, amikor már kormányon voltam.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: De azzal tisztában van, hogy mindaz, amire a tanú úr itt-ott rávilágított, súlyosbítja az egész politikai helyzetet és az Önök magatartását?

SZTÓJAY: Mindenkinek az álláspontja volt az ország védelme, és amikor a csapatok kiirányításáról volt szó, amiben a kormány nem foglalt állást, hanem a honvéd vezérkar főnöke közvetlenül intézte a kormányzó úrral – hogy milyen nyomás alapján, azt nem tudom –, de döntésre nem került a kormány elé az a kérdés, hogy még küldendő-e ki csapatok, vagy nem. A csapatok kiküldése teljesen a kormány hozzájárulása nélkül történt.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: A miniszterelnöknek ebbe lényegében nem volt egy fikarcnyi beleszólása sem?

SZTÓJAY: Nem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nem is kérdezték meg?

SZTÓJAY: Tőlem nem kérdezte meg senki sem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: A kormány, a hadügyminiszter [*Csatay Lajos*] és a vezérkar főnöke [*Szombathelyi Ferenc*] nem ismerték pontosan a katonai helyzet hátterét? Ugyanis ez súlyosbítja ebben a perben az egész kormány helyzetét. Amit az urak csináltak, az nyílt hazaárulás volt. Nyílt hazaárulás volt az, amit a politikusok csináltak, mert nem figyeltek azokra a jelentésekre, amiket a katonák a harctérről haza küldtek.

SZTÓJAY: Akkoriban, amikor az én kormányom kormányra lépett, súlyos volt a katonai helyzet, mert a Kárpátoktól 20–30 kilométerre volt az arcvonal. Tehát általában véve akkoriban a Kárpátok védelméről volt szó, nem pedig másról, nagyobb távlatokról. Ismétlem, hogy az a körülmény, hogy ott a helyzet többé-kevésbé megerősítésre szorul, arról a honvédelmi miniszter [*Csatay Lajos*] a minisztertanácsokon jelentést tett,⁴²⁵ de hogy milyen intézkedéseket tett a honvéd vezetőség, a hadúr elhatározásával, illetőleg az ő egyetértésével, arra nézve a kormány nem foglalhatott állást, nem is kérdezték meg.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Ambrózy volt kabinetirodai főnöknek a következő – elvi sikon mozgó – kérdést tettem fel: a magyar közelet férfiai: politikusok, diplomaták és katonák miért nem követték – és itt most már indokolt a kérdés felvetése – a dánok és szerbek példáját akkor, amikor ilyen, a tanú által nagyon lényegesnek és fontosnak meghatározott szituáció állott elő a keleti fronton.

LAKATOS: A kérdést nem tudom pontosan megválaszolni, mert március 19-én, minden súlyos döntésből kikapcsolva, messze voltam a keleti fronton. Amikor a kormányzó – nem tudom, miféle kecsegtető hitleri ígéretek alapján – ideiglenesnek jellemezve elfogadta ezt a megszállást, akkor mindenféle ellenállás lehetősége megszűnt.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Kapcsoljuk ki a kormányzó személyét. A tábornoki karnak, illetőleg ama részének, amely itthon volt – itthon volt a hadügyminiszter [*Csatay Lajos*], a vezérkari főnök [*Szombathelyi Ferenc*] –, valamit tudnia kellett arról, amit a tanú úr elmondott. Mi a magyarázata annak, hogy nem volt ebben az országban tíz megbízható tábornok, aki ennek a katonai szituációnak a lehetőségeit ki tudta volna használni?

LAKATOS: Méltóztassék elképzelni azt, hogy az a tíz tábornok március 19-én felébred egy kész helyzetre. Ellenben a kormányzóval együtt kint volt a külügyminiszter

---

⁴²⁵ A fennmaradt minisztertanácsi jegyzőkönyvekben nincs nyoma, hogy Csatay beszámolt volna a hadihelyzet alakulásáról. Ellenben például Vörös János vezérkari főnök augusztus 25-én és szeptember 8-án tájékoztatta a kormányt, elsősorban az erdélyi katonai helyzetről. Az utóbbi ülésen Csatay is értékelte a helyzetet.

[Ghyczy Jenő], a honvédelmi miniszter [Csatay Lajos] és a vezérkar főnöke [Szombathelyi Ferenc] akkor, amikor odakint Hitler és a kormányzó között a legsúlyosabb tárgyalások folytak. Tudtommal háromszor is megszakította a tárgyalást a kormányzó, kijött és háromszor is megkérdezte a saját embereinek a véleményét.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Lát összefüggést időpontban arra nézve, hogy Horthy kiment Hitlerhez – viszont a tanú úr 22-én táviratot kapott, amelynek értelmében felfüggesztették azt a rendelkezést, hogy a magyar hadsereg felett diszponáljon. Tehát lát-e összefüggést a kiutazás és az események között?

LAKATOS: Nem a kiutazás, hanem a német csapatok bevonulása!

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Közölték a németek a magyar vezérkari főnökkel [Szombathelyi Ferenc], aki a kormányzót az útján elkíserte, ezt a körülményt? Azért kérdelem, mert a tanú úr a történelmi hűség kedvéért elmondott egy csomó dolgot. Mi is szeretnénk egyszer már tisztán látni. Ezért kérdezem: feltételezhető-e az, hogy a vezérkar főnökének [Szombathelyi Ferenc] mégiscsak megmondották, vegye tudomásul, hogy mi fog történni?

LAKATOS: Csupán egyéni feltevés: nem hiszem, hogy megmondották volna, mert hiszen ez nem is illet volna bele abba a ravasz német fondorlatos eljárásba. Amikor a magyar csapatok vezetése is egészen Hitler kezében volt, akkor jöttek vele.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Tanú úr március 19. után vállalta volna Magyarország miniszterelnökségét ennek tudatában?

LAKATOS: Semmi körülmények között!

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Köszönöm!

VARGA VÉDŐ: Olyan egyéniségeknek tartotta a tanú úr a Sztójay-kormányban a hadügyminisztert [Csatay Lajos] és a vezérkari főnököt [Szombathelyi Ferenc], akik a német kívánságoknak a lehetőség határain belül, vagy mondjuk, a saját életük veszélyeztetése árán is ellenálljanak?

LAKATOS: A honvédelmi miniszter, Csatay Lajos kristálytiszt, antigermán vonalon állott és működött velem az utolsó pillanatig. Ezt teljes bizonyossággal meg tudom válaszolni. A vezérkari főnökre nézve azért nem tudok véleményt mondani, mert itt személyi változás történt. Április 15-ig Szombathelyi Ferenc volt a vezérkar főnöke.

VARGA VÉDŐ: Ha tehát a honvédelmi miniszter [Csatay Lajos] antigermán beállítottságú volt, akkor tanú úrnak az-e az álláspontja, hogy néhány katonai seregest kivitele elháríthatatlan volt?

LAKATOS: A katonai seregestek kiirányítása semmiféle módon nem tartozott a honvédelmi miniszter hatáskörébe, akinek ebbe semmiféle ingerenciája nem volt. A honvédelmi miniszter ugyanis adminisztratív szerv, aki anyaggal, pénzzel és általában mindenféle lehetőséggel a hadsereget felszereli, az irányítás a csapatok alkalmazására nézve, a vezérkari főnök hatáskörébe tartozik.

VARGA VÉDŐ: Akkor úgy fogalmazom meg a kérdést, hogy ha a magyar hadügyminiszter [Csatay Lajos] antigermán beállítottságú volt, vajon elképzelhető-e, hogy minden erejét latba vetette, hogy a magyar seregestek ne menjenek ki a frontra.

ELNÖK: Itt a volt honvédelmi miniszter [Csatay Lajos] nem vádlott!

VARGA VÉDŐ: Ezt jól tudom, azonban mivel vád tárgyává van téve, hogy a bele-sodródást Rátz, a másodrendű vádlott elősegítette, miután azonban ő hat évig távol volt, tehát ez csak a hadügyminiszteren keresztül volt lehetséges.

ELNÖK: Tessék elolvasni a vádiratot, hogy az 1944. március 19. előtti időkre vonatkozik-e? Ezt vagy el méltóztatik fogadni, vagy esetleg más jogorvoslatot találni, de itt vita ilyen értelemben tovább nincs.

LAKATOS: Ha szabad, néhány mondatot szeretnék hozzáfűzni az elmondottakhoz. Amikor a harctérről való hazahozatalom alkalmával, valamint miniszterelnökké történt kinevezésemkor a kormányzó engem tájékoztatott, megemlítette azt, hogy az ő egyenes kívánságára történt, hogy Csatay a honvédelmi tárcát a Sztójay-kormányban is tartsa meg.

ELNÖK: Csatay szerepe tisztázottnak látszik; ellenben bennünket ennek a pernek a szempontjából nem érdekel.

VARGA VÉDŐ: Kérem szépen, a tanács nem tudhatja, hogy a védelemnek mi a szándéka és a mozaikot hogyan akarja összeállítani.

ELNÖK: Méltóztassék a szándékot megmondani! Mi lenne az a szándék?

VARGA VÉDŐ: Tisztelettel megmondom. A másodrendű vádlottnál a vádiratnak ez a része elképzelhetetlen. Hat évig távol volt a politikától, akkor csöppent bele. A vádirat avval vádolja meg, hogy ő a háborús erő kifejtés továbbfokozásában részt vett, amikor csak 1944. március 19-től tehetett.

ELNÖK: De kérem, a vádiratot citálom az ügyvéd úrnak, ha már nem nézte meg külön.

VARGA VÉDŐ: Tessék parancsolni!

ELNÖK: 1936-tól egészen 1938-ig beszél a vádirat Rátz Jenő katonai ténykedéséről.

VARGA VÉDŐ: Igen.

ELNÖK: Utána van egy ugrás és azt mondja: az 1944. március 22-én megalakult Sztójay-kormányban, mint a németek előtt megbízható politikus, elvállalta a tárca nélküli miniszterelnök-helyettesi tisztelet. Pont! Egy szó katonai cselekményről nincs, kérem!

VARGA VÉDŐ: Kérem... Olvassam én is kérem?

ELNÖK: Hogyne ez a törvény szövege, amit azután ráhúz, de nem tény. Kérem itt tényeket bizonyítani.

VARGA VÉDŐ: És a vádirat...

ELNÖK: Ne méltóztassék kérem tovább folytatni, mert az a 11. § 1. pontja első és második bekezdésének a szó szerinti szövege és nem a vád alapját képező tárgy. E tekintetben több kitanítást nem adok, és tovább a vitát nem folytatom. Be van fejezve, kérem!

VARGA VÉDŐ: Tisztelettel tudomásul veszem.

ELNÖK: Van még kérdés? (Nincs!) Kérdés nincs tovább. (A tanúhoz.) Köszönöm a megjelenést.

A tárgyalást a mai napra berekesztem, holnap reggel folytatjuk.

(A tárgyalás délután 1 óra 55 perckor végződött.)

A tárgyalás nyolcadik napja

1946. március 14.

DR. PÁLOSI BÉLA ELNÖK: Sztójay Döme és társai ügyében a népbíróság folytatja a tegnapi félbeszakított tárgyalást. Kérem a vádlottak elővezetését. (Megtörténik.)

A tárgyalást megnyitom. A bizonyítás felvétele során a népbíróság kihallgatja dr. Wilhelm Károly tanút.

DR. WILHELM KÁROLY TANÚKIHALLGATÁSA

(Belép dr. Wilhelm Károly tanú, ki elnöki kérdésekre közli személyi adatait: 60 éves, kassai születésű, budapesti lakos, gyakorló ügyvéd, nő, két gyermek atyja, érdektelen. A hamis eskü következményeire történt elnöki figyelmeztetés után vallja.)

ELNÖK: Személyesen ismeri valamelyik vádlottat?

WILHELM: Reményi-Schnellert ismerem.

ELNÖK: Vele kapcsolatban fogom Önt kihallgatni, mégpedig mindössze egy kérdésre vonatkozóan. Ön egyik vezetője volt az úgynevezett Zsidó Tanácsnak?

WILHELM: 1944. március 19-től október 18-ig voltam egyik tagja.⁴²⁶

ELNÖK: Ebben a minőségében milyen alkalomból beszélt Ön Reményi-Schneller vádlottal?

WILHELM: 1944 szeptemberében együtt voltunk nála dr. Pető Ernővel, aki szintén tagja volt a Zsidó Tanácsnak. Azért mentünk fel hozzá, mert tömeges panaszok érkeztek a zsidó ingóságok fokozott elhurcolása miatt. Kértük tőle, szüntesse ezt be. Válasza az volt, hogy nincs a részletekről tájékozva, de aznapra – amelyen nála voltunk – hozzá van rendelve Turvölgyi Albert, a zsidóvagyonok kormánybiztosa, beszélni fog vele és intézkedni fog. Ezt a vádlott megígérte.

ELNÖK: No és aztán?

WILHELM: Hogy intézkedett-e, nem tudom. Tény, hogy e diskurzust követően kevesbedett a panaszok száma.

ELNÖK: Igaz-e az, hogy Ön és dr. Pető Ernő azt a kívánságukat fejezték ki, hogy Reményi-Schneller maradjon a posztján?

WILHELM: Ez nem igaz. Ilyen téma köztünk szóba nem került. Lehet, hogy Pető Ernővel szóba került, mert ő ezen együttes látogatásunkat megelőzően két ízben volt a vádlottnál, én pedig csak egy ízben, amelyről most megemlékeztem.

ELNÖK: Lehetséges az, hogy Pető Ernő tud erről?

WILHELM: Ez lehet. Az én látogatásom alkalmával még egy dolog került szóba. A háborús helyzetről is szó volt, és mi – magától értetődően – kifejeztük azt a nézetünket,

---

⁴²⁶ A Magyar Zsidók Központi Tanácsát német parancsra 1944. március 20-án alakították meg.

hogy miképpen áll a háború ügye, mire a vádlott azt mondta, hogy ő nem szívesen miniszter, hanem a kormányzó parancsára marad miniszter.

ELNÖK: Ez mikor volt?

WILHELM: 1944 szeptemberében, de a napot nem tudom megjelölni. Azt mondta a vádlott, hogy akarata ellenére miniszter, hiszen ő bankszakmai képzettsége és nyelvtudása alapján külföldön is bárhol meg tudna élni. Ezzel a megjegyzésével kapcsolatban – de ez már nem a vádlott jelenlétében történt – azt mondtam Pető Ernőnek: úgy látszik, az útlevelel már a zsebében van. A vádlott allúziójára [*utalására*] mondtam én ezt. Én huszonhat éven át a cukorszindikátus ügyésze voltam, és amikor befejeződött az a téma, amelyről az imént vallottam, a beszélgetés a cukorkérdésre terelődött.

ELNÖK: Ez nem tartozik ide. Van kérdés a tanú úrhoz? (Nincs.)

A vádlottnak van kérdése vagy észrevétele?

REMÉNYI-SCHNELLER: Nekem volna kérdésem.

ELNÖK: Tessék.

REMÉNYI-SCHNELLER: Kérem, én nem azt állítottam, hogy az urak nekem azt mondták volna, hogy maradjak miniszteri pozíciómban, hanem én azt állítottam a rendőrségen, ahol a vallomásomat rosszul vették fel,⁴²⁷ hogy a zsidóvagyonokat zároló rendeletre [*1600/1944. M. E. sz. rendelet*] azt mondták az urak, hogy az a rendelet a zsidók érdekében is való, mert így legalább együtt lesznek a zsidó ingóságok.

WILHELM: Nem állott a zsidók érdekében. Ezt nem mondtam.

ELNÖK (Reményi-Schneller vádlotthoz.): Fenntartja vallomását a tanú úréval szemben is?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

ELNÖK (Wilhelm tanúhoz.): Fenntartja vallomását?

WILHELM: Igen.

ELNÖK: Mondja a vádlott szemébe. (A szembesítés megtörténik.) A szembesítés eredménytelen. Ha nincs más kérdése senkinek a tanú úrhoz, kérdezem, van-e indítvány a megesketésre nézve? (Nincs.) Köszönöm szépen, a tanú úr távozhat. (Dr. Wilhelm Károly távozik.) Tessék megállapítani, hogy Antal Istvánon kívül kik vannak itt tanúk. (Altiszt jelenti, hogy kint várakozik dr. Pető Ernő tanú.) Kérem behívni dr. Pető Ernőt.

DR. PETŐ ERNŐ TANÚKIHALLGATÁSA

(Belép dr. Pető Ernő, elnöki kérdésekre közli: 63 éves, vámosi születésű, budapesti lakos, ügyvéd, nő, érdektelen tanú. A törvényes figyelmeztetés után alábbi vallomást teszi.)

ELNÖK: Kit ismer a vádlottak közül?

PETŐ: Személyesen Reményi-Schnellert.

---

⁴²⁷ Reményi-Schnellert 1945. október 5-én hallgatták ki a PRO-n, ahol többek között azt állította: „... a zsidóvagyon zárolási rendeletéért a Zsidó Tanács nekem köszönetet mondott, és kért, hogy maradjak a helyemen.” BFL 628/1946., 245.

ELNÖK: Mikor beszélt vele, milyen alkalommal?

PETŐ: Három alkalomra emlékszem. Két alkalommal egyedül voltam nála, harmadszor pedig dr. Wilhelm Károllyal együtt. Az első látogatásra – ez áprilisban volt – az impulzust az adta – talán méltóztatik tudni, a Zsidó Tanácsnak egyik tagja voltam, az izraelita hitközség elnökhelyetteseként kerültem oda –, hogy áprilisban igen riasztó hír érkezett hozzánk. Azt a hírt kaptuk Pozsonyból, bizalmas közlés formájában, hogy a Gestapo ott a magyar hatóságokkal együtt értekezletet fog tartani, melynek tárgya az lesz, hogy Szerbiából, Magyarországból és ha jól emlékszem, Csehszlovákiából vonatokat összpontosítanak arra, hogy Magyarországon intradálják *[sic!]* ezeket a vonatokat.⁴²⁸

Ezt mi akkor úgy értelmeztük, hogy ez az esetleges deportációval kapcsolatos, és ennek megállítására gondoltunk. A helyzet az volt, hogy a németek bejövetelekor mi azonnal a magyar hatóságokkal kerestük az érintkezést még március 19-én, vasárnap este. Összejöttünk néhányan, akik az ügyek intézésében már előzőleg a hitközségnél részt vettünk, és elsősorban felhívtuk a Kultuszminisztériumot, amely a hitközség felettes hatósága volt, miután már tudomásunk volt arról, hogy a németek bejövetelének napján, vasárnap délután az elnököt *[Stern Samu]* a lakásán már egy német tiszt kereste. Nem találta ott. A hitközség épületében felfegyverzett német katonák, Gestapo emberek jelentek meg. Csak dr. Bánóczi Lászlót találták, mert vasárnap délután volt. Meghagyták neki, hogy másnap délelőtt a hitközség vezetői okvetlenül jelenjenek meg, és őt teszik ezért felelőssé. Ez adta az impulzust, hogy még este összeverődünk néhányan és elsősorban a kultuszminisztériumhoz fordultunk. A minisztert *[Szinyei Merse Jenő]* kerestük. Nem volt ott. Egy inspekciós miniszteri tisztviselő...

ELNÖK: Kérem, ennyire részletesen nem érdekel engem. Ebben az ügyben miről beszélt Reményi-Schnellerrel?

PETŐ: Kérem alássan, ez adta az impulzust, hogy egy főhatóság nem fogadott bennünket, sem a Belügyminisztérium, sem a miniszterelnökség, amelyhez mindenképpen el akartunk jutni és oltalmat, védelmet kérni a németek magatartása miatt. Nem tudtunk eljutni hozzájuk. Akkor felvettem azt a gondolatot, hogy a miniszterek közül régi kapcsolatom van Reményi-Schneller miniszterrel, mivel én annak idején, amikor ő a Községi Takarékpénztár vezérigazgatója volt, Budapest székesfőváros törvényhatósága megbízásából az intézet igazgatóságában vettem részt, és így hat éven keresztül hétről hétre megvolt a személyes érintkezésünk. Jelentkeztem nála, hogy kihallgatást kérek. Másnapra vagy harmadnapra – mondom, ez április közepén volt – tényleg fogadott. Akkor felmentem hozzá és elmondta neki, hogy mint a Zsidó Tanács tagja jelentkezem és közérdekből, a zsidóság érdekében fordulok hozzá, mert ezt a riasztó hírt hallottuk.

ELNÖK: Mi volt a válasza, kérem?

PETŐ: A válasza az volt, hogy ő nem tud róla, hogy ilyen terv volna. Neki valószínűleg tudnia kellene róla, mert akkor a vonatok igénybevételehez...

---

⁴²⁸ Valójában 1944. május 4–6. között Bécsben tartottak deportálási menetrend-értekezletet az SD, a birodalmi vasút, a szlovák vasút, valamint a magyar csendőrség képviselői.

ELNÖK: Volt valami kérés, amelyet előterjesztettek?

PETŐ: Nekem a kérésem az volt, közölje miniszter társaival, hogy ilyen veszedelem fenyegeti a magyar zsidókat.

ELNÖK: Mi volt a válasz?

PETŐ: Ő azt mondta, hogy ezt nem hiszi, hogy ez így volna. Én beszéltem részletesen Auschwitzról, hogy milyen borzalmak vannak, előzetes ismereteink alapján, amik a szlovák és egyéb, már deportált zsidókkal ott történtek. A krematóriumot és hasonlókat említettem. Azt mondta, hogy ő ezekről nem tud. Azt mondhatnám, csak én beszéltem, ő csak olyan udvarias gesztusokkal felelt, de a lényegre nem mondott semmit. A kérelmem az volt, hogy a belügyminiszternek [*Jaross Andor*], a miniszterelnöknek [*Sztójay Döme*] és miniszter társainak figyelmét hívja fel erre a veszedelemre, mert mi nem tudunk hozzájuk jutni, hiába sürgönyzünk, hiába kérjük...

ELNÖK: Volt ezen kívül más kérés hozzá, nem ezen, hanem esetleg a másik tárgyaláson?

PETŐ: A második tárgyaláson, amely már azt hiszem, májusban volt, amikor a deportáció de facto megindult.

ELNÖK: Mi volt?

PETŐ: Akkor elmentem, és közöltem vele, hogy Máramarosszigetről, Munkácsról, Ungvárról milyen hírek futnak be.

ELNÖK: Mit mondott?

PETŐ: Azt mondta, már hallott ezekről, hogy ezeket összefogják.

ELNÖK: Mi volt az Önök kérése?

PETŐ: Hogy a csendőr-atrocitásoknak vessenek véget. Akkor még csak arról volt szó.

ELNÖK: Mit mondott Reményi-Schneller?

PETŐ: Hát kérem, hogy majd közli az illetékes faktorokkal. Körülbelül ez volt.

ELNÖK: Mikor volt ez a találkozó?

PETŐ: Ez májusban volt, amikor már a zsidók összegyűjtése megindult, és egy momentumra emlékszem...

ELNÖK: Mi volt a harmadik?

PETŐ: Talán egy pillanatra, ha meg méltóztatik engedni ...

ELNÖK: Tessék!

PETŐ: Emlékszem, figyelmeztettem arra is, hogy a nemzeti vagyont is mennyire károsítja ez, hogy ott elszedik a zsidóktól minden értéktárgyukat, pénzüket, az aranyat stb., amit találnak, és alkalmat adnak a németeknek arra, hogy ezt magukhoz vegyék és elvigyék. Erre azt mondta: kérlek, erről én is hallottam, de én már intézkedtem, hogy mi vegyük el, és ezekkel a szavakkal mondta, elhappolom a németek elől és a postatakarékpénztár széfjébe hozatom le az ott összegyűjtött dolgokat. Még azt is mondotta, amikor ezt a panaszt tettem, hogy Baja polgármestere [*Bernhart Sándor*] éppen itt van, és ő is említette nekem ezeket. Így volt a második eset alkalmával. Én ezekről a tanácsban jelentést tettem. Megmondtam azt is, hogy eljárásaimtól nem remélek sokat, mert nem kaptam olyan válaszokat, amelyekből segítséget remélhetnék. Opportunistának ismerem, aki alkalmazkodik a kor akkori törekvéseihez, úgyhogy nem nagyon remélem a segítségét, és mi az orvoslást, a segítséget más utakon próbáltuk elérni.

ELNÖK: Igen. Volt még akkor valami lényeges?

PETŐ: Akkor nem volt lényeges.

ELNÖK: A harmadik találkozás?

PETŐ A harmadik találkozás augusztus végén, vagy szeptemberben volt, már az esemény adja meg az időpontot.

ELNÖK: Akkor már Wilhelmmel ment együtt?

PETŐ: Akkor Wilhelmmel mentünk együtt. Az impulzust az adta, hogy a zsidóvagyonokat Budapest területén összeszedték a pénzügyigazgatóság közegei. Ez ellen panaszt tettünk, különösen a mód miatt, ahogyan történt és hogy rendellenesnek tartjuk...

ELNÖK: Mit mondtok?

PETŐ: Felhívtuk a pénzügyminiszter [*Reményi-Schneller Lajos*] figyelmét, hogy ez Túr völgyi kormánybiztos intézkedése, és kértük, hogy szüntesse meg, mert még a rendelet sem ad erre jogot, módot.

ELNÖK: Mi volt a válasz?

PETŐ: Erre azt mondta, hogy ő nem tud róla, de Túr völgyi aznap hat órakor hozzájön, és majd megbeszéli vele.

ELNÖK: Lett eredménye az ő megbeszélésének?

PETŐ: Tényleg néhány nap múlva ez az akció megszűnt, beszüntették.

ELNÖK: Történt még valami lényeges a három találkozón?

PETŐ: Más, nem tudom...

ELNÖK: Van kérdésük a bíró uraknak? (Nincs!) Van kérdés ott? (Az ügyészek felé mutat. – Nincs!) Ott sincs? (A védelem felé mutat. – Nincs!) Kérdés nincs semmi. A megbeszélés kérdésében nincs indítvány? (Nincs!) Köszönöm szépen. Be van fejezve.

Kérem Antal Istvánt.

ANTAL ISTVÁN TANÚKIHALLGATÁSA

(Antal István tanú törvényes figyelmeztetés után az elnök kérdéseire elmondja, hogy 50 éves, Kenderesen született, budapesti lakos, nős, nyugalmazott igazságügyminiszter, érdektelen.)

ELNÖK: A kalapot fel lehet tenni.

Kérem, tudna-e arra vonatkozóan röviden lényegében vallomást tenni, hogy március 19-én, illetőleg az ezt követő napokban Sztójay neve hogyan került a porondra, és hogyan jött szóba, kinek a kívánsága volt, hogy ő a kormányelnöki tisztséget elvállalja?

ANTAL: Kérem, a március 19. utáni kormányalakítási tárgyalásokban nem vettem részt.

ELNÖK: Csak kérdezem, hogy tud-e róla egyáltalán?

ANTAL: Később azután hallottam a dolog lefolyásáról.

ELNÖK: Szóval közvetlen tudomása nincs. Köszönöm. Akkor ezt a részt nem kérdezem. Kérem, Ön mikor lett igazságügyminiszter?

ANTAL: 19-én volt vasárnap... a szerdai napon, azt hiszem, 22-én, vagy 23-án.

ELNÖK: Szóval rögtön a kormány alakulásakor belépett. Kinek a kívánságára?

ANTAL: Sztójay miniszterelnök úr kívánságára.

ELNÖK: Ön ismerte Sztójay miniszterelnököt előzőleg személyesen?

ANTAL: Előzőleg személyesen ismertem, de nem behatóan. Hivatalos formában találkoztunk.

ELNÖK: Igen. Miért esett Önre a választása? Azt nem tudja?

ANTAL: Azt nem tudom.

ELNÖK: Kérem, a kormány tagjai jogi kérdésekben Önhöz fordultak minden egyes esetben szakvéleményért?

ANTAL: Hogy minden egyes esetben *[hozzám]* fordultak~~[-e]~~, azt nem tudom.

ELNÖK: Vagy legalábbis legtöbbször.

ANTAL: Sokszor fordultak.

ELNÖK: Sokszor fordultak. Két körülményre szeretném ezzel kapcsolatban választát hallani, éspedig az egyik a zsidókérdés rendezése kapcsán kiadott rendeleteknek törvény útján való szankcionálására vonatkozik.

ANTAL: Igen.

ELNÖK: Mikor került ez szóba, és kinek volt ez az ötlete, miért volt erre szükség?

ANTAL: Hogy pontosan mikor került szóba, azt nem tudom.

ELNÖK: Na hát nem napra kérdezem.

ANTAL: Azt hiszem, mindjárt az ún. zsidórendeletek kiadásakor felmerült ez a kérdés, hogy ezek a rendeletek, ezek a jogszabályok milyen forrás alakjában lássanak napvilágot.

ELNÖK: Na *[és]* mi volt az Ön véleménye?

ANTAL Természetesen az álláspontunk az volt, hogy a leghelyesebb lenne ezt a kérdést a törvényhozás útján rendezni.

ELNÖK: Mi volt ennek az akadálya?

ANTAL: Az akadálya pedig az volt, hogy a németek rendkívüli mértékben sürgették ezeknek a rendeleteknek a kibocsátását, és a rendeletek kibocsátásától tették bizonyos mértékig függővé azt, hogy a megszállás megszűnjék az országban.

ELNÖK: Tessék *[folytatni]*.

ANTAL: Ez volt az egyik megfontolás. A másik megfontolás pedig az volt, hogy a törvényhozás összehívása olyan körülmények között, midőn az országot idegen hatalom tartja megszállva, sőt nemcsak katonai megszállás alatt tartja, hanem politikai megszállás alatt is tartja, ami azt jelenti, hogy az ország szuverenitását megbénítja, az alkotmányos szervek működését akadályozza, sőt törvényhozókat letartóztat és elhurcoltat, mondom, ilyen körülmények között az országgyűlés működtetése nemcsak hogy nem kívánatos, de egyenesen káros és veszélyes is volna.

ELNÖK: Igen. Kérem, Önök, vagy már jobban mondva Ön, mint igazságügyminiszter, az 1939. II. törvénycikkben foglalt felhatalmazást ezeknek a rendeleteknek a meghozatalára elegendőnek találta?

ANTAL: Én *[ezt]* a magam részéről ennek a jogszabálynak bizonyos tág értelmű magyarázásával elegendőnek találtam.

ELNÖK: Elegendőnek találta. No mármost kérem, szó volt utóbb a kivitelezések szempontjából a kormányzó kegyelmezési jogáról. Emlékszik erre?

ANTAL: Igen, emlékszem rá.

ELNÖK: Arról volt szó, hogy ez rendeleti úton nyerjen elintézés, vagy pedig törvény útján?

ANTAL: Igen.

ELNÖK: Mi volt az Ön elgondolása, kérem?

ANTAL: Az én álláspontom és a kormány álláspontja is az volt emlékezetem szerint, hogy groteszkül hatna... (Felkiáltások a hallgatóság körében: Hangosabban!)

ELNÖK: Csendet kérek!

ANTAL: ...és bizonyos jogi, és esztétikai szempontból is különösnek látszanék, hogy a minisztérium adjon ilyen jogkört, amely minisztérium a kormányszónak is szerve bizonyos mértékig.

ELNÖK: Kérem, az az elgondolás nem vezette Önt, és nem gondolt arra, hogy ha az alól a jogkör alól, amelyet rendelettel rendeznek, kivételt teszünk, ezt éppen úgy lehet rendelettel rendezni?

ANTAL: Kérem szépen, eleinte az előbb vázolt álláspont volt az, amely domináló volt.

ELNÖK: Igen.

ANTAL: Utóbb azonban behatóan megvizsgáltuk ezt a kérdést, és nem ennek a megfontolásnak alapján, amelyet méltóztatott most mondani, hanem azért, mert találunk egy precedenst erre vonatkozóan a régi magyar jogszabályalkotásokban.

ELNÖK: Mi volt az a precedens?

ANTAL: Nevezetesen hosszú-hosszú studírozás és tanulmány után megállapítottuk, hogy azt hiszem, 1917-ben Károly király, az akkori magyar király hasonló jogkört kapott rendeleti úton.⁴²⁹

ELNÖK: Na és azután? Hát ez sem bírta Önöket arra az álláspontra...

ANTAL: És ez bírt rá bennünket, hogy végre mégis rendeleti úton ezt megalkossuk.

ELNÖK: Igen. Na most, kérem szépen, az itt jelen levő vádlottak közül volt valame-lyik, aki akár az egyik, akár a másik mód mellett lándzsát tört volna, vagy foglalkozott volna a kérdéssel Önön kívül?

ANTAL: Nem.

ELNÖK: Nem. Reményi-Schnellernek volt erre elgondolása, vagy Kundernek?

ANTAL: Nem emlékszem rá

ELNÖK: Kunderral volt szó erről?

ANTAL: Nem emlékszem rá.

ELNÖK: Nem emlékszik rá. Akkor nincs kérdésem ezzel kapcsolatban.

Még egy kérdésem van. Néhai Serédi hercegprimásnak volt egy pásztorlevele.

ANTAL: Igen.

---

⁴²⁹ IV. Károly király megkoronázása alkalmából jelent meg az I.M. 1521/1917 sz. rendelete, amely egyes kisebb bűncselekményeket elkövetőket közkegyelemben részesített. MRT 1917, 993–998. Ehhez kapcsolódóan a H.M. külön rendeletet adott ki 17. 44/1917 sz. alatt a közkegyelemről. U.o. 1917., 1978–1981.

ELNÖK: A pásztorlevelet azután szabálytalan módon a posta nem továbbította. Ugyanebben az időben a zsidókérdéssel kapcsolatban volt egy tanácskozásuk Serédivel.

ANTAL: Igen.

ELNÖK: Mikor volt ez? Mi volt ennek a témája, milyen megállapodásra jutottak és szóval, mi történt ekkor?

ANTAL: Kérem alázatosan, én ezt a pásztorlevelet egy napon, úgy emlékszem, július első napjaiban volt, a titkárom úján megkaptam. Hogy ki küldötte hozzám, ezt nem tudtam. Azt hittem, hogy a királyi ügyészség küldte át hozzám egy korábbi rendelkezés alapján, amely olyképpen szolt – még a régebbi kormányok hozták -, hogy a királyi ügyészségnek joga van visszatartani a nagy mennyiségben azonos borítékban küldött leveleket, és megvizsgálni azokat szétküldésük előtt.

ELNÖK: Igen.

ANTAL: Ezt a rendeletet a korábbi kormányok adták ki a nyilas propagandával szemben, amely akkor túlnyomórészt postai úton folyhatott. Én csak azt hittem, abban a meggyőződésben voltam, hogy a királyi ügyészség adta át nekem. Akkor láttam, hogy a pásztorlevél-tervezet, vagy szöveg. Ezt én elolvastam, és nyomban felvittem Sztójay miniszterelnök úrnak, megmutattam neki, hogy ezt a pásztorlevelet kaptam én. Sztójay miniszterelnök úr is elolvasta, és azt mondta, hogy ez rendkívül fontos és rendkívül kellemetlen dolog, nagyon kér arra, hogy menjek fel a primáshoz [*Serédi Jusztinián*] és kérjem meg őt arra, hogy ettől...

ELNÖK: Kicsit hangosabban kérem, mert még én sem hallom.

ANTAL: ...arra kért, hogy menjek el a hercegprímás úrhoz [*Serédi Jusztinián*], akit én hosszú idő óta igen jól ismertem, és kérjem meg őt arra, hogy ezt a pásztorlevelet egy ideig tartsa vissza, vagy ne adja ki, mert hiszen azok az intézkedések, amelyeket ő a pásztorlevélben diffikultál [*nehezményez*], már folyamatban vannak, helyesebben azoknak az intézkedéseknek a kiigazítása és jóvátetele, vagy helyrehozatala, vagy...

ELNÖK: Annál inkább, mert akkor már a deportálások lassan a befejezéshez közeledtek. Igaz?

ANTAL: Nem tudom, kérem.

ELNÖK: Ezt csak tudnia kellene! Tessék tovább!

ANTAL: És kérjem meg a hercegprímás urat [*Serédi Jusztinián*], arra, hogy adjon találkozót a miniszterelnök [*Sztójay Döme*] úr számára, ahol ezt a kérdést megbeszéljük.

ELNÖK: Igen.

ANTAL: Én kimentem a hercegprímás úrhoz [*Serédi Jusztinián*] és a hercegprímás úr ebbe készséggel beleegyezett, hogy a következő szombaton vagy vasárnap készséggel fogadja a miniszterelnök [*Sztójay Döme*] urat és engemet.

ELNÖK: Hangosabban kérem, nem hallja az ügyész úr, nem hallják a védő urak.

ANTAL: Készséggel fogadja a miniszterelnök urat [*Sztójay Döme*] és engemet. Azt hiszem, szombati vagy vasárnapi napon.

ELNÖK: Igen.

ANTAL: Ezt én bejelentettem a miniszterelnök [*Sztójay Döme*] úrnak, és úgy emlékszem,

egy minisztertanácson is.⁴³⁰ Akkor azt mondta az ott, a minisztertanácson jelen levő Kunder miniszter úr, hogy Esztergom képviselője lévén, ő is szeretne kijönni, és ugyancsak Imrédy miniszter úr is azt mondta volt ott, hogy ő maga is szeretne kijönni a primáshoz. Elhatároztuk azután, hogy a primáshoz [*Serédi Jusztinián*] elmegyünk ezen a bizonyos szombati vagy vasárnapi napon.

ELNÖK: Ki is mentek kérem? Mi történt ott?

ANTAL: Ebéd után a másik két miniszter úr [*Kunder Antal*, *Imrédy Béla*] elment, és a primás, Czapik püspök úr, valamint Apor püspök úr maradt ott, továbbá a miniszterelnök úr [*Sztójay Döme*] és én. A miniszterelnök úr és én összeültünk a primással [*Serédi Jusztinián*] és a püspök urakkal, és a miniszterelnök úr először, a továbbiakban azután én is feltártuk a helyzetet, hogy ennek a pásztorlevélnek a kiadása rendkívül káros visszahatással volna az egyébként is felzaklatott ország közvéleményére, annál is inkább, mert azok a rendelkezések, amelyeket a primás kér, és azok az intézkedések, amelyekre súlyt helyez, túlnyomórészt már folyamatban vannak, és meg is fognak valósulni.

ELNÖK: Igen. Mit mondott a hercegprimás úr [*Serédi Jusztinián*] erre?

ANTAL: A hercegprimás úr a végén... Hosszabb beszélgetés volt, arra kértük a hercegprimás urat, hogy ezt a pásztorlevelet ne olvassák fel a templomokban. A hercegprimás úr [*Serédi Jusztinián*], Czapik, Apor és miközöttünk kb. háromnegye dórás megbeszélés volt, és az volt az eredménye, hogy amennyiben a kormány ezeket a hercegprimás által kért minimális kívánságokat teljesíti, amit a kormány nevében a miniszterelnök [*Sztójay Döme*] úr és én megígértünk, akkor a hercegprimás úr [*Serédi Jusztinián*] eltekint a pásztorlevél kiadásától, és csupán olyképpen tekinti, hogy az a lelkészkedő papság személyes tájékoztatására szolgál.

ELNÖK: Igen. Na és azután ki intézkedett, vagy nem intézkedett? Meg volt elégedve a hercegprimás úr a kormány ezután következő, vagy már folyamatban levő intézkedéseivel?

ANTAL: Azt nem tudom, kérem, a továbbiakban nekem evvel a kérdéssel nem volt dolgom.

ELNÖK: Tovább nem volt semmi?

ANTAL: Nem volt dolgom.

ELNÖK: Igen. Ezzel kapcsolatban nincs több kérdésem.

Kérem, tud Ön arról, hogy a deportálásokkal kapcsolatban a magyar közigazgatási szervek, így nevezetesen a csendőrség közreműködéséről Jaross mikor szerzett tudomást, és ezt a tudomását mikor közölte Sztójayval?

ANTAL: Erről nem tudok, hogy ő mikor közölte Sztójayval. Egy minisztertanácson közölte a kormány tagjaival.

ELNÖK: Mikor lehetett ez a minisztertanács?

ANTAL: A legjobb akarattal sem tudok rá visszaemlékezni.

ELNÖK: Nagyjából! Júniusban, májusban, júliusban?

---

⁴³⁰ Antal 1944. július 12-én tájékoztatta a minisztertanácsot a Serédivel folytatott tárgyalásról.

ANTAL: Azt hiszem, vagy május végén, vagy június elején.

ELNÖK: Május végén, vagy június elején?

ANTAL: Azt hiszem. Nem vagyok benne biztos.

ELNÖK: Azt hiszi. Sztójay szerzett előbb tudomást ezekről a körülményekről, vagy pedig maga a minisztertanács együtt szerzett Sztójayval?

ANTAL: Azt nem tudom, kérem. Én azt tudom, hogy a minisztertanács...

ELNÖK: Tudniillik Ön, a rendőrségen tett vallomásában, a következőket adja elő: tudomásom van arról, hogy Jaross belügyminiszter beszámolt Sztójaynak a zsidók kitelepítésével kapcsolatban német kívánságra teendő intézkedésekről, de hogy ilyen intézkedések már folyamatban vannak, azt a miniszterek csak későbbben tudták meg, az akció folyamán, amikor már az akció folyt, de mindenesetre befejezve még nem volt.

ANTAL: Kérem alássan, én azt valószínűnek tartom, hogy egy szakminiszter, mielőtt ilyen nagy fontosságú kérdésről a minisztertanácson beszámol, tájékoztatja a miniszterelnököt. Ezt én csak valószínűnek tartom.

ELNÖK: Szóval erre konkrét adatot nem tud?

ANTAL: Erre semmi konkrétumot nem tudok, bátorkodom jelenteni.

ELNÖK: A kormányzónak mi volt a felfogása a deportálásokkal kapcsolatban?

ANTAL: A kormányzóval erről a kérdésről sohasem beszéltem.

ELNÖK: Sohasem beszélt?

ANTAL: Csak azt tudom, hogy azon a koronatanácson, amelyet a kormányzó elnöklétével tartottunk, a kormányzó a deportálások módja ellen rendkívüli módon kikelt, és kijelentette, hogy karhatalmat pedig, katonai vagy csendőri erőt erre a célra többet nem engedélyez.

ELNÖK: A Lakatos-kormányban Ön miért nem vett részt?

ANTAL: Azt nem tudom.

ELNÖK: Azt nem tudja.

ANTAL: Valószínűleg azért, mert nem tartottak arra politikailag alkalmasnak.

ELNÖK: Politikailag nem tartották valószínűleg arra alkalmasnak. Nekem nincs több kérdésem.

HIERONYMI NÉPBÍRÓ: Azt legyen szíves megmondani, mik voltak azok a konkrét ígérek, amelyeket a hercegprímás úrnak tettek, minek kellett volna megszűnnie?

ANTAL: Precízen nem emlékszem rá, azonban néhány momentumra emlékszem. Az egyik az volt, hogy a megkeresztelkedett, tehát keresztény vallású zsidók külön elbánásban részesüljenek, azután bizonyos kívánság volt a papokra és a papi családokra vonatkozóan.

HIERONYMI NÉPBÍRÓ: A deportálásokra vonatkozóan?

ANTAL: A deportálásokra vonatkozóan pedig az, hogy ezek szűnjenek meg.

HIERONYMI NÉPBÍRÓ: Önök erre ketten tudtak nyilatkozni az egész kormány nevében, ezt meg tudták ígérni felelősségük tudatában. Tudták ezt garantálni?

ANTAL: Meg tudtuk ígérni, mert nagyrészt ezek a rendelkezések már korábban, a hercegprímástól függetlenül el voltak határozva.

HIERONYMI NÉPBÍRÓ: Hogy a deportálás megszűnik?

ANTAL: Azt nem határozta el a kormány, de tudtuk, hogy a kormányzó ezt leállítja, a karhatalom közreműködését.

ELNÖK: Van kérdés?

HEVES NÉPBÍRÓ: Önnek mi volt az álláspontja a deportálás tekintetében? A minisztertanácson felszólalt Ön?

ANTAL: A minisztertanácson ez a kérdés nem került szóba, sem indítvány, sem határozat formájában.

HEVES NÉPBÍRÓ: Nem került szóba?

ANTAL: Amikor első ízben tájékoztatott erről a belügyminiszter [*Jaross Andor*]...

ELNÖK: Hagyjuk, mert nem az Ön ügyét tárgyaljuk! Szóba került háromszor!

ANTAL: Nem, nekem az volt az álláspontom, hogy ezt a kérdést feltétlenül a törvényhozás elé kell terjeszteni.

HEVES NÉPBÍRÓ: Kérem, az itt jelen levő vádlottak, éppen mert szóba került ez a kérdés háromszor is...

ANTAL: De nem ebben a formában. Én olyképpen értettem a dolgot, hogy nem abban a formában, hogy határozatot hozzunk a deportálásról. Nem, csak tudomásul vétetett a minisztertanácson, hogy a deportálás meg fog indulni, megindult, azután pedig négyszázezer ember deportáltatott.

HEVES NÉPBÍRÓ: A jelen levő vádlottak valamelyike tiltakozott ez ellen, vagy felszólalt?

ANTAL: Felszólalás nem volt. Ez egy német katonai intézkedés volt.

HEVES NÉPBÍRÓ: Jó, köszönöm. Akkor nincs több kérdésem.

ELNÖK: Nincs több kérdés? (A jelentkező védő felé.) Tessék!

FEKETE VÉDŐ: Nekem volna. A második Kállay-kormányban Ön propagandaminiszter volt?

ANTAL: Kérem, csak egy Kállay-kormány volt.

FEKETE VÉDŐ: Hát a Kállay-kormányban Ön propagandaminiszter volt?

ANTAL: Az voltam, igen.

FEKETE VÉDŐ: Ön részt vett az utolsó minisztertanácson március 19-én?

ANTAL: Részt vettem, igen.

FEKETE VÉDŐ: Kállay tett olyan kijelentést, hogy ő ajánlotta Sztójayt a kormányzónak?

ANTAL: Olyan kijelentést nem tett, mert a minisztertanács a kormányzóval folytatott tanácskozás előtt volt.

FEKETE VÉDŐ: Igen, de akkor?

ANTAL: Akkor egy olyanfajta kijelentésére emlékszem, hogy leghelyesebbnek tartanám, ha Sztójay alakítana kormányt.

FEKETE VÉDŐ: Ezt mondotta Kállay?

ANTAL: Ezt mondta: én leghelyesebbnek tartanám.

FEKETE VÉDŐ: Kérem szépen, március 19-én a koronatanácson Ön részt vett?

ANTAL: Részt vettem, igen.

FEKETE VÉDŐ: Mit közölt a kormányzó a Hitlernél tett látogatásáról, a zsidókérdést illetőleg?

ANTAL: Úgy emlékszem, azt mondotta volt, hogy az egyik oka a német megszállásnak az a körülmény, hogy a Kállay-kormány a németek felfogása szerint a zsidókérdésben nem tett semmit, és dezorganizált állapotokat hagyott.

FEKETE VÉDŐ: Igen. Tud-e arról, hogy Sztójay figyelmeztette Kállayt hintapolitikájának a következményeire?

ANTAL: Erről tudok, kérem.

FEKETE VÉDŐ: Mi volt Sztójay álláspontja a szuverenitás tekintetében?

ANTAL: Sztójay az ország szuverenitását és az alkotmányos tényezők zavartalan működését minden áron és minden eszközzel helyre akarta állítani.

FEKETE VÉDŐ: Köszönöm.

ELNÖK: Van még kérdés kérem? (Nincs.) Tessék, a vádlottak részéről van kérdés?

REMÉNYI-SCHNELLER: Emlékszik-e a tanú úr arra, hogy a zsidó kivételezési rendeletet...

ELNÖK: Hangosabban kérem!

REMÉNYI-SCHNELLER: ...végeredményben minisztertanácsi határozat nélkül adtuk ki, és telefonon szerezték be az egyes miniszterektől a hozzájárulást?

ANTAL: Igen, ez így volt.

REMÉNYI-SCHNELLER: Egyenként felhívtak telefonon?

ELNÖK: Ez nem is volt vitás. Csak az előzetes tanácskozásokról, és az egyes emberek véleményéről és elgondolásáról volt szó. Nem arról, hogy végeredményben hogy jött létre. Ez nem vád tárgya. Tessék, van még kérdés? (Nincs.) A megesketés kérdésében indítvány? (Nincs.) Nem kívánják, mellőzve. Köszönöm szépen.

Állapítsuk meg, ki van itt még dr. Back Imrén kívül. Kérem gondoskodni, hogy elővezessék Baký Lászlót.

FOGHÁZŐR: Az őr most hozza, tanácselnök úr.

ELNÖK: Utána meg Ruszkayt, (Ranzenbergert.).

FOGHÁZŐR: Nincs őr az őrszobán.

BAKÝ LÁSZLÓ TANÚKIHALLGATÁSA

(A törvényes figyelmeztetés után.)

(Baký László, 48 éves, budapesti születésű, volt budapesti lakos, nő, nyugalmazott államtitkár, érdektelen.)

ELNÖK: 1944. június 21-én volt egy minisztertanács, amikor Önt Endre Lászlóval együtt beidézték, Önöknek meg kellett jelenniök, s amikor a deportálásokkal kapcsolatos atrocitásokról volt szó. Mi történt ezen a minisztertanácson, s a jelenlevő vádlottak közül ki volt ott?

BAKÝ: Emlékezetem szerint Rátz miniszterelnök-helyettes kivételével a többi vádlott ott volt.

ELNÖK: Miről volt itt szó?

BAKÝ: Körülbelül három-négy nappal előbb Jaross belügyminiszter úrtól rendeletet kaptam arra nézve, hogy a hatáskörömbe, illetve a felügyeletem alá tartozó közbiztonsági

szervek működését a zsidó deportálásoknál írásban jelentsem, mert ezt minisztertanácson fel kell olvasni. Én a csendőri osztály közbejöttével ezt a jelentést elkészítettem, s Endre Lászlóval és Faragho Gáborral, a csendőrség főfelügyelőjével együtt megjelentünk a 21-i minisztertanácson. A minisztertanács megnyitása után mentünk be. Ott néhány szót szolt először Jungerth-Arnóthy külügyminiszter-helyettes, utána Sztójay miniszterelnök felszólított, hogy tájékoztassam a minisztertanácsot a deportálások jelenlegi folyamáról és állásáról. Én felolvastam jelentésemet. Utána felolvasta Endre László a jelentést, azután először Imrédy Béla szolt hozzá és javasolta, hogy jelentéseinket a minisztertanács egyhangúlag vegye tudomásul. Ez meg is történt. Azután a jelenlétünkben még szóba került néhány kivételezésnek és mentesítésnek az ügye.

ELNÖK: Ez már nem érdekes.

BAKY: Azután Sztójay miniszterelnök úr avval bocsátott el bennünket, hogy a legszigorúbban felhívta a figyelmünket arra, hogy minden befolyásunkkal akadályozzuk meg a durvaságokat és bántalmazásokat a deportálások folyamán. Ezzel minket a minisztertanácsról elbocsátottak.

ELNÖK: Sok eredménye ennek a felhívásnak nem nagyon volt. Ellenben azt mondja meg: a magyar közigazgatási szervek, elsősorban a csendőrség, amelyek a deportálásnál segédkeztek, vagy abban részt vettek, vagy ők maguk csinálták, mikor kapcsolódtak be a deportálások lebonyolításába? Rögtön az elején?

BAKY: A csendőrség az első perctől kezdve bekapcsolódott.

ELNÖK: Kinek az utasítására?

BAKY: Tudomásom szerint a honvédelmi miniszter [*Csatay Lajos*] utasítására, miután az egész akció katonai vonalon indult meg, és Faragho Gábor, a csendőrség főfelügyelője...

ELNÖK: Ön milyen államtitkár volt?

BAKY: Belügyi államtitkár voltam.

ELNÖK: A csendőrség hova tartozott?

BAKY: Szolgálatilag a Belügyminisztérium alá, személyileg a Honvédelmi Minisztérium alá.

ELNÖK: Szolgálatilag nem volt érdekes, hogy a belügyi kormányzat tudta nélkül, vagy ha tudtával, de akarata ellenére kapcsolódik be a csendőrség?

BAKY: Nem a tudta nélkül, mert tudomással bírtunk erről.

ELNÖK: Jaross is tudomással bírt erről?

BAKY: Hogyne.

ELNÖK: Jelentették ezt Önök a miniszterelnöknek [*Sztójay Döme*]?

BAKY: Ez nem az én kötelességem volt, hanem a belügyminiszteré [*Jaross Andor*].

ELNÖK: A belügyminiszternek [*Jaross Andor*] lett volna kötelessége. Önök az atrocitásokról nem hallottak semmit, hogy ott voltak ilyen apróságok?

BAKY: Hallottunk. Erre nézve általános rendelkezést adtam ki, és felkértem a csendőrség főfelügyelőjét, Faragho Gábort, akivel ezt személyesen is közöltem. Ő azt mondta, hogy ő is tudomással bír esetekről, és néhány esetben haditörvényszéki eljárást indított meg. Akkor merült fel a Zöldi-ügy is. Ezeknek az ügyét az SS elé vittük és

kértük, hogy adják ki a csendőrségnek.

ELNÖK: Önöket sohasem vonta felelősségre Sztójay a tekintetben, hogy a csendőrség, vagy általában magyar közigazgatási szervek milyen alapon vesznek részt a deportálásokban?

BAKY: Engem nem vont felelősségre, nem is vonhatott, mert az elhatározásában én nem vettem részt.

ELNÖK: Szóval csak a Belügyminiszter [*Jaross Andor*] tehet mindenről?

BAKY: Nem tudom, mire vonatkozóan?

ELNÖK: Miért Önöket küldték ki ezeknek az atrocitásoknak a kivizsgálására?

BAKY: Mert a közbiztonsági szervek, a csendőrségi és rendőrségi szolgálati osztály az én felügyeletem alá tartozott a belügyminisztériumban, tehát a karhatalmi összpontosítások az én hatáskörömbé tartoztak.

ELNÖK: Ha ezek mind az Ön hatáskörébe tartoztak, akkor talán érdemes lett volna, és nem egészen a belügyminiszter [*Jaross Andor*] kötelessége lett volna a csendőrség működésére vigyázni! Nem?

BAKY: A csendőrség működéséért a csendőrség főfelügyelője felelős, mert a csendőrség katonailag szervezett őrtest[ület].

ELNÖK: Önnek semmi köze sem volt hozzá?

BAKY: A Belügyminisztériumnak és az Igazságügy-minisztériumnak semmi köze sincs ahhoz, ha a csendőrök a fennálló szolgálati utasításokat áthágyják. Ők mást nem tehetnek, mint jelentik.

ELNÖK: Nekem nincs több kérdésem.

BAKY: Ez a fennálló törvények alapján van.

ELNÖK: A népbíró uraknak van kérdésük?

HEVES NÉPBÍRÓ: A miniszterek ismerték régen Önt és Endrét is? Ismerték a felfogásukat a zsidókérdésben?

BAKY: (Hallgat.)

HEVES NÉPBÍRÓ: Igen?

BAKY: Igen.

SZAMEK NÉPBÍRÓ: Abban a jelentésben, amelyet beterjesztettek, mi volt? Felterjesztettek Önök atrocitásokat a deportálásokkal kapcsolatban?

BAKY: A tudomásomra jutott visszaéléseket jelentettük.

SZAMEK NÉPBÍRÓ: Félrevezették Önök a minisztertanácsot?

BAKY: Nem. Éppen azért, mert nem mi voltunk illetékesek, a panaszokkal nem hozzánk fordultak.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Az Ön jelentésében szó volt Eichmann Adolfról, a deportáltak német szakértőjéről, és ott a magyar kormány hozzájárulását is közölte Ön. Igen?

BAKY: Lehetséges, hogy ez a jelentésben benne volt. Ezt Bárcziházy vallotta a főtárgyalásunkon. Én ennyire részletesen visszaemlékezni nem tudok. Én felolvastam a jelentést, melyet a belügyminisztériumi osztályok állítottak össze. A jelentés eredetiben a minisztertanácsi jegyzőkönyv mellé csatoltatt; bizonyos, hogy most is ott található.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Ha Ön Eichmann-nal tárgyalásokat folytatott...

BAKY: Én nem folytattam Eichmann-nal tárgyalásokat. Ez beigazolódott az én főtárgyalásomon.

FEKETE VÉDŐ: Ön azt mondja, hogy Eichmann-nal közölte a magyar kormány hozzájárulását.

BAKY: Ki mondta? Én nem mondtam sehol.

FEKETE VÉDŐ: A vádiratban van.

BAKY: Igen, de nem igazolódott be a főtárgyaláson.

FEKETE VÉDŐ: Sztójajt ismerte?

BAKY: Csak a miniszterelnöki megbízatása után.

ELNÖK: A vádlottak részéről van valakinek kérdése, vagy észrevétele?

SZÁSZ: Emlékszik-e a tanú arra, hogy amikor a németek szakszervezeti vezető[k] letartóztatását kívánták, hozzám, mint iparügyi miniszterhez fordultak, és mi volt az én álláspontom?

BAKY: Az, hogy a szakszervezeti vezetőket a végsőig védjük, és ne engedjük letartóztatni őket. Ez meg is történt.

SZÁSZ: És jelentette nekem a tanú, hogy milyen intézkedéseket tett, hogy igazolványokat adott ki a részükre?

BAKY: Igen, közöltem a miniszter úrral, hogy szabad mozgási igazolványokat adtam ki részükre és semmi bántódásuk nem lett.

SZÁSZ: Arra emlékszik-e, hogy egy alkalommal felhívtam, hogy az a hír jutott a fülemhez, hogy Kecskeméten zsidó asszonyokkal történnek atrocitások, és intézkedett-e ebben, s milyen közlést tett azután nekem?

BAKY: Emlékszem rá, bár pontosan nem emlékszem, hogy ez Kecskeméten volt-e, de ilyen eset előfordult, s akkor a csendőrséggel szemben intézkedtem az eset azonnali kivizsgálására.

SZÁSZ: Hát arra emlékszik-e, hogy amikor – úgy emlékszem, ez október elején volt – hozzám jött, a lakáson keresett fel, és azt a kérdést intézte hozzám, hogy ha Szálasi kormányt alakítana, részt vennék-e abban, mi volt a válaszem?

BAKY: Nem.

SZÁSZ: Nem emlékszik rá?

BAKY: Azt mondta, hogy nem vesz részt.

SZTÓJAY: Szabad még egy kérdést? Emlékszik-e a tanú arra, tud-e arról, hogy Jarosznak megtiltottam, hogy a közigazgatósági hatóságok részt vegyenek?

BAKY: Nem tudtam. Nem közölte velem.

ELNÖK: Nincs több kérdés? (Nincs.) A megeskutést nem kívánják? (Nem.) Köszönöm, el lehet vezetni.

Kérem felhozni Ruszkay (Ranzenberger) Jenőt.

(Dr. Back Imre a bíróság elé áll.)

ELNÖK: Können sie ungarisch?

DR. BACK: Nein.

ELNÖK: A bíróság erről nem tudott, csak most szerzett tudomást arról, hogy a tanú csak németül tud beszélni. Így a bíróság nem tudja őt rögtön kihallgatni. (Dr. Back Imre eltávozik.)

(A fogházőr jelenti, hogy Ruszkay beteg, nem tud feljönni a tárgyalásra.)

Azt kellene megállapítani és erre vonatkozólag kérek jelentést, hogy van-e remény arra, hogy Ruszkay hétfőig bezárólag, tehát szombaton vagy hétfőn kihallgatható lesz. Erről kérek most jelentést.

Nincs itt Back őrnagy úr? (Jelentik, hogy dr. Back elment.)

Majd intézkedni fogunk, tekintettel arra, hogy itt van a tolmács.

Addig a bíróság szünetet rendel el. Amennyiben a szünet végéig a tanú nem jelenik meg, a többi megidézett tanú megjelenéséig iratismertetésre kerül a sor.

(Szünet után.)

(A fogházőr elővezeti Ruszkay (Ranzenberger) Jenő tanút.)

RUSZKAY JENŐ TANÚKIHALLGATÁSA

(Törvényes figyelmeztetés után.)

(Ruszkay Jenő, 59 éves, budapesti születésű, volt budapesti lakos, nőtlen, nyugalmazott katonatiszt, érdektelen.)

ELNÖK: Önnek állítólag volt beszélgetése Reményi-Schneller Lajossal 1944. március 19-ét követő időben, amikor szóba került Himmlerhez írt levele. Emlékszik erre?

RUSZKAY: Reményi-Schneller Lajost most ismertem meg, itt a fogházban. Azelőtt egyáltalán semmiféle viszonyban nem voltunk, nem is ismertük egymást. Semmiféle ilyen megbeszélésem vele nem volt.

ELNÖK: Kérem, Reményi-Schneller, óhajt kérdést feltenni?

REMÉNYI-SCHNELLER: Itt ismerkedtünk meg a fogházban.

ELNÖK: Tessék kérdést feltenni!

REMÉNYI-SCHNELLER: A felelős ügyvédem nincs itt, s én nem vagyok képes az ügyvéddel érintkezni, amióta ezt bejelentettem.

ELNÖK: Önnek kellene legjobban tudnia, hogy mire kíváncsi. Az Ön kérésére rendelte el a bíróság Ruszkay kihallgatását.

REMÉNYI-SCHNELLER: Az ügyvéd úr kezében van egy okirat, melyet én nem ismerek, s amelyre nézve én nem tudok kérdést feltenni.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Kérem, méltóztassék addig felfüggeszteni a kihallgatását, hogy pihenjen, amíg dr. Káldi ügyvéd megérkezik. Tizenöt-húsz percen belül itt lesz.

REMÉNYI-SCHNELLER: Másik tárgyalása van.

ELNÖK: Vezessék ki a tanút és várjunk, hátha Káldi doktor úr előkerül. Addig kérem dr. Back Imrét.

(Dr. Back Imre megjelenik a bíróság előtt.)

ELNÖK (A közönség köréből tolmácsnak jelentkezőhöz.): Tekintve, hogy hites

tolmács nincs itt, tessék idefáradni. Vállalja a tolmácsi szerep vitelét?

MAJOR TOLMÁCS: Igen.

ELNÖK: Kötelességem figyelmeztetni, hogy tolmácsi teendőiben a legjobb lelkiismerete, szaktudása és nyelvtudása szerint köteles eljárni. Erre most előzetesen esküt kell tennie.

(Major Róbert tolmács az esküt letette.)

DR. BACK IMRE TANÚKIHALLGATÁSA

ELNÖK (Törvényes figyelmeztetés után; a tolmácshoz.): Tessék a figyelmeztetést is közvetíteni. (A tolmács elmondja német nyelven a törvényes figyelmeztetést.) (Dr. Back Imre, 61 éves, Bécsben született, budapesti lakos, nő, vállalkozó, érdektelen.)

ELNÖK: Ismeri a vádlottakat?

BACK: Nem beszéltem velük.

ELNÖK: Soha nem is találkozott velük?

BACK: Nem.

ELNÖK: Tekintettel arra, hogy legfeljebb a történelmi háttér tekintetében lenne közvetlen tanú, hogy úgy mondjam, ténytanú, azonban a vádlottakkal kapcsolatban e kijelentése után mint ténytanút nem hallgathatjuk ki, mert nincs mire, nem ismeri a vádlottakat, tessék az ügyész úrnak megjelölni, hogy mire vonatkozólag méltóztatik kívánni a kihallgatását.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: A március 19. előtti eseményekre vonatkozólag, hogy tudott-e arról a kormány, hogy Németország meg fogja szállni az országot.

ELNÖK: A Kállay-kormány?

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Igen.

ELNÖK: Engem az érdekelne, hogy az itt levő vádlottak közül tudott-e valakiről vallani. Kérem akkor azt az egy kérdést feltenni: tud-e arról, hogy Sztójay március 19-e előtt tudott a megszállás körülményeiről, vagy tervéről?

BACK: Tudtam, hogy a németek már előre számítottak arra, hogy Sztójajt magukkal hozzák, ha megszállják Magyarországot.

ELNÖK: Kitől tudta ezt?

BACK: Én az angol Secret Service-nek [titkosszolgálat] dolgoztam, és előre tudtam az egész megszállási tervről, és erre vonatkozó jelentéseimet a magyar kormánynak leadtam.

ELNÖK: Mikor és kinek személy szerint?

BACK: Március 17-én vagy 18-án.

ELNÖK: Kinek?

BACK: Először a Belügyminisztériumban, Ferenc József rkp. 24. szám alatt Szobonya rendőrtanácsosnak. Ő az elnökséghez vezetett, és akkor Sombor-Schweinitzer főkapitányhoz⁴³¹ vezettek, és ott jelentettem neki ezt.

---

⁴³¹ Sombor-Schweinitzer József rendőrfőkapitány-helyettes volt.

ELNÖK: Kitől nyert értesülést arról, hogy megszállás esetén Sztójaynak a szerepe tervbe van véve?

BACK: Az itteni német követségről is kaptam értesüléseket, és a bécsi postaigazgatóság részéről fenntartott kurírszolgálatba módom volt betekintést nyerni. 1944. március 16-án jelentést kaptam arról, hogy Bécsben egy kommandó van e célra felállítva, amely mindent előkészített, hogy a kellő időpontban Magyarországot megszállják. Jelentettem nem csupán az időpontot, hanem azt is, hogy milyen csapatok milyen erővel és kinek a parancsnoksága alatt fogják megszállni az országot. Itt a rendőrségen el is hitték, amit jelentettem. Sombor ezt megtelefonálta a vezérkarnak. Úgy véltem, hogy ez volna az utolsó alkalom az ellenállást megszervezni. A városparancsnok [*Csipkés Ernő*] is telefonált ez ügyben, de azután nem láttam őket, és nem is tudom, mi történt. Megmondtam azt is, hogy vasárnap, 19-én lesz a bevonulás. Két nappal később láttam a Hungária szállóban a bankettet, valószínűleg a könnyű győzelem öröme.

ELNÖK: Valaki jelen volt az itteni vádlottak közül?

BACK: Sztójay Döme, s akiket nem ismerek, azokat a szálló portása mutatta meg nekem.

ELNÖK: Mikor volt ez? Már 21-én?

BACK: Igen. Feketehalmy-Czeydnert is megmutatták a Hungáriában, azután Sztójayt tábornoki uniformisban és úgy látszik, hogy ott volt a testvére is.

ELNÖK: Még egy kérdésem lenne. Van-e tudomása arról, hogy [a] március 19-e előtti időben Sztójaynak az ő jelöltségéről tudomással kellett bírnia? Szóval volt-e valami kapcsolat közte és a német tervek közt, s ezekről a tervekről tudott-e?

BACK: Ezt jelentették nekem ugyanakkor.

ELNÖK: Azt kérdezem, hogy Sztójay is tudott ezekről a tervekről?

BACK: Hogy Sztójay személyéről is szó volt-e, ezt nem tudom, de úgy tudom, hogy a német trénnel, az utócsapatokkal maga Sztójay is jött volna.

ELNÖK: Már tisztázva van az a körülmény, hogy Sztójay hogy került az országba. Nekem több kérdésem nincs. A bíró uraknak? (Nincs kérdésük.) Az ügyész úrnak?

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Feketehalmy-Czeydnert személyesen ismerte?

ELNÖK: Azt mondta, hogy megmutatták neki. A vádlottaknak van kérdésük?

SZTÓJAY: Mikor volt az az est, amikor a németekkel együtt voltam?

ELNÖK: A tanú szerint [március] 21-én.

SZTÓJAY: Engem látott a Hungáriában?

BACK: Úgy mutatták nekem. A szálló portása mutatta.

SZTÓJAY: Nincs is testvérem. Uniformisom sincs, csak később készítettem uniformist. Ezt bármikor igazolhatom.

BACK: Lehet, hogy nincs testvére, nem ismerem személyesen, de közölték velem.

ELNÖK: Személyesen megismeri Sztójayt?

BACK: Két év előtt volt, nem memék megesküdni. Nem tudom határozottan.

SZTÓJAY: Kérem, testvérem nincsen, uniformisom nem volt, Czeydnert nem láttam évek óta, és az estélyen 21-én nem vettem részt, mert mint az urak (A vádlottak felé mutat.) tudják, 21-én tárgyalunk a miniszterelnökségen az urakkal estétől reggel négy óráig. Ott volt Rátz, Kunder, Reményi-Schneller, talán kérem erre őket kihallgatni.

ELNÖK: Nem lényeges. Egyébként sincs különösebb jelentősége. Kívánják a tanú megesketését? (Nem.) Köszönöm szépen. Eltávozzhat.

Most Ruzskay vallomását befejezzük. (Ruzskay Jenő tanút a terembe kísérik.)

ELNÖK (Dr. Káldi védőhöz.): Tessék a konkrét kérdést feltenni. Másnak már nincs kérdése.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Tisztelettel beterjesztem a tanú jelentését, ami Himmler birodalmi vezetőhöz lett intézve, és kérem megkérdezni a tanútól, hogy a valóságnak megfelel-e.

ELNÖK: Mi van benne nagyjában?

DR. KÁLDI VÉDŐ: A megjelölt részekben az foglaltatik, hogy jelenti Himmlernek, hogy Csatayt és Reményi-Schnellert ki kell a kabinetből dobni, mert nem megfelelő az összetétele.

ELNÖK (A tanúhoz.): Megfelel a valóságnak, hogy Ön olyan jelentést küldött Himmlernek, hogy Reményi-Schnellert és Csatayt ki kell rúgni a kabinetből, mert nem felelnek meg a követelményeknek?

RUSZKAY: Soha ilyen jelentést nem tettem.

ELNÖK: Ismeri-e ezen jelentéseket, amiket itt most Önnek felmutatok? (Elnök átadja a tanúnak a dr. Káldi védő által becsatolt iratokat. Tanú ezeket az iratokat megtekinti.)

RUSZKAY: Lehet, hogy láttam valahol, de ráismerni erre nem vagyok képes.

ELNÖK: Hát nem Ön tette ezt a jelentést?

RUSZKAY: Nem.

ELNÖK: Azt mondja, hogy nem ő tette. Ez nem eredeti, a védő úrnak visszaadom.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Csatolom.

ELNÖK: Tessék az eredetit csatolni, vagy felmutatni.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Akkor Himmlerhez kellene fordulnom.

ELNÖK: Az eredetiről készült másolat? Akkor legalább szignálni kellene.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Fogok hozni tőle származó leveleket, amelyeket aláírt. A gépirást is össze lehet hasonlítani, és meg lehet állapítani ezekből, hogy a jelentés tőle származik.

ELNÖK: Addig a bíróság az ismertetését nem rendeli el, nem is tanácskozunk e tekintetben. Nincs több kérdés a tanúhoz? (Nincs.) Megesketését nem kívánják? (Nem.) Köszönöm. Elvezethetik. Akkor titkár úr, ez a jelentés a mai alszám mellett csatolva lesz, azzal, hogy az azonosságra vonatkozó bizonyítékait a védelem bejelenti.

Kérem megállapítani, hogy jelent-e meg valaki időközben a mára beidézett tanúk közül? Ha igen, kérem jelenteni.

A bíróság addig is, amíg a minisztériumokból a tanúk előkerülnek, iratismertetésekhez kezd, éspedig a 15.§ 1. pontjának alapját képező vád tárgyává tett rendeleteket fogja ismertetni, mégpedig oly sorrendben, amilyen sorrendben az rendelkezésünkre állt, tehát nem ragaszkodva a vádirat sorrendjéhez. [...]

[Az elnök a továbbiakban ismertette az 1700/1944., 1210/1944., 1220/1944., 1930/1944., 1310/1944., 1270/1944., 1370/1944., 1600/1944., 1490/1944., 1540/1944., 1610/1944. M.E. sz. rendeleteket. A vádlottak minden esetben egybehangzóan igennel feleltek az elnök azon kérdésére, hogy részt vettek-e az inkriminált rendeletek meghozatalában.]

Most jön a hatodik rendelet a vádiratban, az 1240/1944. sz. rendelet a zsidók megkülönböztető jelzéséről. (Az elnöknek egy levelet kézbesítenek.) Én már egy levelet átadtam az ügyész úrnak, amely ezen ügygel kapcsolatban érkezett. Kérek majd arra nézve indítványt, és a levelet az iratokhoz való csatolás végett. Tessék átnézni a most érkezett levelet is, hogy kíván-e e miatt előterjesztést tenni.

(Elnök ismerteti az 1940/1944. M.E. sz. rendelet tartalmát.) A rendelet kelt 1944. március 20-án, Sztójay Döme aláírásával. A hozatalában részt vettek?

KUNDER: Március 20[-án]?

ELNÖK: Valószínűleg március 29. lesz, de a nyomtatott szöveg a Magyarországi Rendeletek Tárának szövege szerint március 20. Elismerik a hozatalát? (Vádlottak igennel felelnek.) Elismerik. [...]

[A hallgatóság egy része megunva a rendeletek ismertetését kezdte elhagyni a tárgyalótermet. Pálosi dr. erre reagálva megjegyezte:]

Tudom, hogy ennél unalmasabb dolog nemigen van, amit most csinálunk, de nekünk ezen át kell mennünk. Ha valaki ezt nagyon unja, akkor most hagyja el a tárgyalótermet, mert ez előreláthatólag elég hosszú időt fog még igénybe venni. Ha esetleg közben tanú jön, kihallgatjuk. Szóval, aki óhajt, most menjen ki, ne minden pillanatban menjenek, mert az rettentő módon zavar. [...]

[Elnök folytatja a rendeletek ismertetését.]

Milyen séma alapján születtek meg ezek a rendeletek? Német séma alapján, vagy volt erre valami? Ki volt ezeknek a fogalmazójuk, az igazságügy-minisztérium törvény-előkészítő osztálya, vagy ki csinálta ezt, az egyes szakminisztériumok törvény-előkészítő osztályai?

KUNDER: A kettő együtt.

ELNÖK: A kettő együtt végezte.

KUNDER: Általában az én reszortomban.

ELNÖK: Na igen, a többi reszortban nem tudja. Ugyancsak? Hát itt nem volt?

REMÉNYI-SCHNELLER: Egy van, az együtt készült.

SZÁSZ: Az enyémben egy sem volt.

ELNÖK: Egy sem volt. Ezeknek a rendeleteknek ki volt a fogalmazójuk, kérem, Sztójay?

SZTÓJAY: A szakminisztériumok.

ELNÖK: Na jó, hát a szakminisztériumok! Hát a miniszterelnöki rendeleteknél?

SZTÓJAY: Nem, a szakminisztériumok ...

ELNÖK: Hát a belügyminiszter? A legtöbb ilyen rendeletet a belügyminiszter [*Jaross Andor*] adta ki.

SZTÓJAY: Minden egyes rendelet a szakminisztériumban lett fogalmazva, és csak úgy tudom, az elvi rendelkezések következtében miniszterelnöki szám alatt ment ki.

ELNÖK: Na most, a szakminisztereknek, vagy a szakminisztériumoknak a rendeletek megfogalmazására vagy előkészítésére vonatkozó utasítást ki adta?

SZTÓJAY: Nem értettem, a...

ELNÖK: A szakminisztereknek, illetve a szakminisztériumoknak az egyes vonatkozó rendeletek megszövegezésére, meghozatalára ki adott parancsot, ki adott utasítást?

SZTÓJAY: Ezeket hozták a minisztériumokból magukból.

ELNÖK: Maguktól, önmaguktól? Hát még előzőleg a minisztertanácson átment, hogy miket fogunk szabályozni! Hát a belügyminiszter [*Jaross Andor*] nem hozta kérem a gettórendeletet [*1610/1944. M.E. sz. rendelet*] egyedül, a saját iniciatívájából, hanem talán előbb a minisztertanács megbeszélte, hogy kérem, a zsidók elkülönítését el fogjuk rendelni, az erre vonatkozó rendelettervezetet készíttesse Ön el? Nem így történt? Így kellett volna, nem?

SZTÓJAY: Ezekre a részletekre nem emlékszem, tanácselnök úr, csak tudom, hogy általános vonatkozásban arról volt szó, hogy minden minisztérium a saját hatáskörében hozza a dolgokat.

ELNÖK: Felteszek egy kérdést. Például a megkülönböztető jelzés viselésére vonatkozó rendeletet [*1240/1944. M.E. sz. rendelet*] Jó, rendben van, akceptálom, német követelésre történt, de előzőleg csak megbeszélték egymás között, hogy most ki fogjuk adni ezt a rendeletet, és milyen körülmények között, és mondták, hogy megbízlak téged ilyen vagy olyan miniszter, hogy a vonatkozó rendelettervezetet készíttesd el. Nem? Nem így történt? Hát hogyan? Az a belügyminiszter lépett Veessenmayerral vagy Himmlerrel, vagy nem tudom, kivel érintkezésbe és attól kapott ukázt? Vagy hogyan, önmagától?

SZTÓJAY: Nem kérem, tudomásom volt róla, hogy német követelés [*volt*].

ELNÖK: Kitől? Kitől szerezte ezt a tudását, ezt szeretném tudni!

SZTÓJAY: Azt bejelentettem kezdetben, hogy Kaltenbrunner közölte velem, azután pedig a továbbiakban a belügyminiszterrel [*Jaross Andor*] közölte, azt hiszem, Eichmann a továbbiakat, a részleteket. Ezt nem tudom pontosan.

ELNÖK: Eichmann inkább csak a deportálásokkal kapcsolatosan közölte, de ezeket tehát Kaltenbrunner közölte Önnel, és Ön közölte a szakminiszterrel.

SZTÓJAY: A minisztériummal, hogy a németeknek...

ELNÖK: Ezt kérdeztem! Végre-valahára kisütöttük!

SZTÓJAY: Hogy a németeknek a követelése ez meg ez.

ELNÖK: Szóval Ön kapott ukázt Kaltenbrunnertől, és Ön továbbította, Ön adta ki azután az utasítást az egyes szakminisztereknek, vagy minisztériumoknak az ilyen vonatkozású vagy témájú rendelettervezetek előkészítésére. Nem?

SZTÓJAY: A részletekről nem volt szó.

ELNÖK: A részletek kidolgozása mindig a szakminisztérium dolga. Azt tudjuk.

SZTÓJAY: Arról sem volt szó, hogy mely kérdések dolgozandók fel, hanem csak arról, hogy a zsidókérdés rendezését a német séma szerint követelik, és ennek kapcsán az illető szakminisztériumok, ami hozzájuk tartozott abban a szakban, azt hozták a minisztertanácsra.

ELNÖK: Nem értem. Hát honnan szerezték akkor a sémát?

SZTÓJAY: Hogy milyen kérdések lettek rendezve, azt mindenki tudta.

ELNÖK: Hát milyen kérdések? És a sémát honnan szerezték, ki adta ezt?

SZTÓJAY: (Hallgat.)

ELNÖK: Na ja, hát ezt azután már kell tudnia a miniszterelnöknek! Ezt pedig kell tudnia.

SZTÓJAY: Én sémát nem adtam.

ELNÖK: De ki adta?

SZTÓJAY: Témákat sem adtam.

ELNÖK: Nem kérdezte, hogy az egyes minisztériumokból az egyes rendelettervezetek mi alapon jönnek? Ha nem tudta pontosan, precízen, hogy mit követel Kaltenbrunner, akkor hogyan tudta azt ellenőrizni, hogy nem mennek-e túl a német követeléseken, vagy nem maradnak azokon belül? A minisztertanácsban ennek feltétlenül tudomással kellett bírnia a tekintetben, hogy mik precízen a német követelések az egyes kérdéseket illetően, mert máskülönben nem tudott volna a rendelettervezetek tekintetében állást foglalni. Nem?

SZTÓJAY: Nekem ilyen részletekben nem lett ez megbeszélve, hogy most ezt a kérdést, azt a kérdést...

ELNÖK: Én nem azt mondtam, hogy a büntetőszankciókat és [azok] szabályait, a 4.§-ra vonatkozó intézkedéseket előzőleg megbeszélték, de a körvonalait, a határvonalakat, ugye, muszáj volt megbeszélni, csak meg kellett beszélni? Hát kérem, azt tudták, hogy jó, gottóba kell tömöríteni a zsidókat, de hogy milyen körülmények között, hogyan és milyen elvek szerint kell ezt megcsinálni, ezt honnan szerezték a szakminiszterek, kitől?

SZTÓJAY: Azt tőlem nem.

ELNÖK: Öntől nem. Hát Ön hogyan bírálta el a minisztertanácsban? Ön írta alá a rendeleteket.

SZTÓJAY: Az illető szakminiszter adta elő a rendelettervezetet. Mindenki hozzászólt és végleg [végül] megszületett. Nem írtam én alá, hiszen automatikusan megy ez.

ELNÖK: Na jó, automatikusan, nagyon jól tudom, de aláírta! Csak aláírta?

SZTÓJAY: Mindenre, ami minisztertanácsi döntés alapján jön ki, rá lesz nyomva a miniszterelnök neve.

ELNÖK: Igen, hát természetesen azzal nyilván egyetért, mert másként nem megy át a minisztertanácsban, vagy pedig Ön lemond, ugye?

SZTÓJAY: Az az automatikus miniszterelnöki aláírás rájön, és a részleteket én nem ismerem. Egyénileg nem akarom kivonni magamat ezáltal a felelősség alól.

ELNÖK: Tudom, hiszen ebből nehéz is lenne, de mégis kíváncsi vagyok erre a

folyamatra, hogyan ment ez.

SZTÓJAY: Nálam egyénileg nem születtek a dolgok, és nem is ismeretes előttem.

ELNÖK: Akkor talán megkérdezem az egyik szakminisztert. Kunder, hogyan ment ez?

KUNDER: Én nem tudok precízen visszaemlékezni.

ELNÖK: Na jó, hát például volt egy kérdés, az Ön szakminisztériumába tartozó kérdés, ahol zsidó vonatkozásban rendeletet kellett hozni. Most hogy ennek mi legyen a terjedelme, mire vonatkozzék és meddig terjedjen, kitől kapott Ön utasítást, vagy hogyan adta ki Ön, milyen instrukciókat adott Ön a rendelet-előkészítő osztálynak?

KUNDER: Az első minisztertanácson, arra visszaemlékszem, szó volt arról, hogy Kaltenbrunner követelésére ezeket a rendeleteket meg kell csinálni.

ELNÖK: De milyeneket? Ott már megkapták a sémát?

KUNDER: Ez nagyjából kialakult a tanácskozás során.

ELNÖK: De hogyan alakult ki? Éppen erre vagyok kíváncsi!

KUNDER: Erre nem tudok visszaemlékezni.

ELNÖK: Az elég hiba. Milyen körvonalakat kaptak Önök Kaltenbrunnertől? Mi volt Kaltenbrunner kívánsága?

KUNDER: Azt talán a miniszterelnök úr tudja megmondani. (Leül.)

ELNÖK (Sztójay felé.): Tessék megmondani!

SZTÓJAY (Feláll.): Azt már említettem vallomásom során, hogy Kaltenbrunner azt a német követelést támasztotta felénk, hogy német mintára kell a kérdést megoldani.

ELNÖK: Ezt én tudom. De honnan vették a mintát, ki adta a sémát?

SZTÓJAY: Általánosan ismeretes volt, hogy ott milyen rendelkezéseket hoztak.

ELNÖK: Én nem hiszem, hogy ez ennyire általánosan ismeretes lett volna.

SZTÓJAY: Részletesen semmi esetre sem került ismertetésre a minisztertanácson.

ELNÖK: Nem kellett részletesen ismertetni, de mégis, a körvonalait...

SZTÓJAY(Közbeváág.): De nem lettek ismertetve.

ELNÖK: Például a gépkocsik bejelentése, vagy a magántisztviselőkre, meg az értelmiségi munkások elbocsátására vonatkozó rendeletek. Hogyan kívánták: mit mondtak a németek, hogy hol van az a séma, amelyet utánozni kell, vagy hogyan képzelik el a megoldást? Vagy Önökre bízta a kérdés elintézését? Hogyan volt ez?

SZTÓJAY: Az egyes szakminisztériumok szakosztályaiban születtek meg azok a rendeletek annak az elvnek az alapján, hogy a zsidókérdést német minta szerint kell megoldani.

ELNÖK: Tehát azok léptek érintkezésbe közvetlenül a németekkel?

SZTÓJAY: Ezt nem tudom, de nem is hiszem.

ELNÖK: Akkor mégis honnan szerezték meg a német sémát?

SZTÓJAY: Azt nem tudom.

ELNÖK: Hát ez csodálatos.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Elnök úr, kérem tisztelettel, szabad egy kérdést feltennem?

ELNÖK: Tessék.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Szeretném megkérdezni Sztójaytól, hogy miután hosszú ideig volt Berlinben magyar követ, ismerte-e a nürnbergi fajvédő törvényeket és elvi rendelkezéseket?⁴³²

SZTÓJAY: Igen.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Maga március 19. után miniszterelnök lett Magyarországon. Vajon egyezőknek találja-e a nürnbergi fajvédő törvényeket, illetve ezek alapelveit azokkal a rendelkezésekkel, amelyeket Maguk hoztak?

SZTÓJAY: Nem. Tudtommal nálunk az előző kormányok által létesített törvények alapján a helyzet más volt.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Ne beszéljünk melléje. Maga Berlinből jött és ismerte a nürnbergi fajvédő törvényeket. Miniszterelnök lett. A minisztertanácsokon nyilván közvetítette a németek ezirányú követeléseit is, tehát Magának kellett elvileg meghatároznia, hogy erről és erről van szó. Például arról, hogy a zsidónak nem lehet rádiója, hogy – mondjuk – a zsidó nem lehet ember és így tovább. Ebben az elvi rész érdekes. Maga adta elő a minisztertanácsban nemcsak azt, hogy mit követelnek a németek, hanem azoknak az elveknek az ismeretében, amelyeket elmondott, és amelyeknek alapján alakult ki nem a minisztertanács...

SZTÓJAY (Közbevág.): Elvekről nem volt szó. Arról volt szó, a németek követelése az, hogy a zsidókérdést meg kell oldani, és pedig azon témákban és azon kérdésekben, amelyekben a németek oldották meg és olyanformán. Az, hogy a fajvédelmi törvény alapján, vagy minek az alapján kell megoldani, az nem volt fixírozva.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Annak alapján, ahogy a németek oldották meg a zsidókérdést?

SZTÓJAY: Azokat a kérdéseket ...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ (Félbeszakítja.): Nem! Az előbb azt mondta, hogy „annak alapján, ahogy a németek oldották meg”. Azt mondta, ez volt a kívánságuk Magyarországgal szemben.

SZTÓJAY: Hiszen szó szerint ...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ (Közbevág.): Ezt mondta az előbb.

---

⁴³² 1935. szeptemberében Nürnbergben Hitler aktív részvételével dolgozták ki, majd szeptember 15-én kihirdették a fajvédelmi törvény paragrafusait. „A német vér és becsület védelméről” szóló törvény megtiltotta a zsidók és nem zsidók között a házasságot, és a szexuális kapcsolatot is fajgyalázásnak minősítették. A cigányokkal, négerekkel és ezek „korcsaival” is tilalmazták a szexuális kapcsolatot. Zsidók nem tűzhatték ki a nemzeti zászlót, megfosztották őket állampolgári jogaiktól, 45 év alatti „árja” cselédet sem foglalkoztathattak háztartásukban. A „fajvédelmi” törvény nem határozta meg, ki tekinthető zsidónak, ezt csak a Birodalmi Állampolgársági Törvény első kiegészítő rendelete tette meg két hónappal később. Ennek értelmében zsidónak minősítették azokat: 1. akiknek legalább három nagyszülőjük zsidó vallású volt (őket nevezték teljes vagy „háromnegyedes” zsidóknak); 2. akiknek két nagyszülőjük volt zsidó (félzsidók); 3. akik 1935. szeptember 15-én (a fajvédelmi törvény megszületésének napján) zsidó vallásúak voltak, vagy e dátum után tértek át a zsidó vallásra; vagy zsidóval kötöttek házasságot, illetve zsidóval e dátum után kötöttek házasságot; 4. „háromnegyedes” vagy „teljes” zsidóval fenntartott, házasságon kívüli kapcsolatból származtak, és 1936. július 31. (vagyis a törvény hatályba lépésétől számított kilenc hónap) után születtek.

SZTÓJAY: [A] szó szerint a szövegre, amit mondtam, nem emlékszem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nem arról van szó, amit Ön mondott. A németek mit mondtak Magának? Az előbb ezt mondta.

SZTÓJAY: A németek azt követelték, hogy oldjuk meg a zsidókérdést.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Annak alapján, ahogyan a németeknél történt.

SZTÓJAY: Nem annak alapján.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Hát ahhoz hasonlóan.

SZTÓJAY: Nem ahhoz hasonlóan, hanem azon keretben és azon kérdésekben. Szavaimra pontosan nem emlékszem, hogy mit mondtam.

ELNÖK: Türelmet kérek egy pillanatra. Nem így történt az egész, ahogyan most el fogom mondani? Ön Kaltenbrunnertől utasítást kapott, hogy „most pedig gyérünk megoldani a zsidókérdést a német séma szerint”. Erre Ön összeült a minisztereivel és azt mondta: „Nekünk német séma szerint a megoldást keresztül kell vinni. Most tehát halljuk a terveket, mit kell csinálni.” Ekkor azután egyik miniszter is felszólalt, másik is. Az egyik azt mondta, hogy talán el kell vennünk az italmérési jogot, a trafikengedélyt, a másik kitalálta, hogy jó lenne, ha a zsidók nem külön laknának, hanem megvalósítanók a gettót, a harmadik azt mondta, hogy a munkaszolgálatosokra vonatkozólag kellene ezt meg ezt a rendelkezést meghozni. A negyedik mezőgazdasági, az ötödik kereskedelmi, a hatodik tisztviselői vonatkozású kérdéseket javasolt és így tovább. Egyik a másik után megtette így a javaslatokat, hogy ezt meg ezt lehetne csinálni, akkor ezután ebben nagy vonalakban megállapodtak, és megállapodtak abban is, hogy ezeket a terveket minden szakminiszter kiadja törvény-előkészítő osztályának, és úgy viszi majd minisztertanácsba. Nem így történt?

SZTÓJAY: Így nem történt.

ELNÖK: Hát akkor hogyan történt?

SZTÓJAY: Úgy történt, hogy az első minisztertanácsok egyikén az előbb említett közlést tettem. A miniszterek gondolkoztak ezen, és akkor momentán nem is kerültek szóba konkrét kérdések.

ELNÖK: Hanem mikor?

SZTÓJAY: Azután az időben következő, vagy azt követő minisztertanácson mindig jött a felszínre egy-egy kérdés.

ELNÖK: Ugye, az egyes szakminiszterek hozták oda a kérdést?

SZTÓJAY: Igen.

ELNÖK: És honnan szerezték ezeket az ideákat az egyes szakminiszterek?

SZTÓJAY: Azt nem tudom.

ELNÖK: Azt nem tudja, hogy a németek adták volna ezeket az ideákat?

SZTÓJAY: Azt nem tudom.

ELNÖK: Közvetlenül szerezték tőlük?

SZTÓJAY: Azt nem tudom, hogy a németek adták-e. (Leül.)

ELNÖK: Kunder sem tudja?

KUNDER (Feláll.): Tessék parancsolni.

ELNÖK: Honnan szerezte például Ön az ideát, amit a minisztertanácsba vitt?

KUNDER: Úgy emlékszem, a miniszterelnök [*Sztójay Döme*] úr az első minisztertanácson tette ezt a bejelentést, és a következő minisztertanácson ez a kérdés megbeszélés tárgyát képezte.

ELNÖK: Körülbelül olyan vonalakban, ahogyan az előbb mondtam?

KUNDER: Nagyjában úgy, ahogy az elnök úr előadni méltóztatott. Akkor én a közlekedés területén adódó korlátozás kérdéseinek előkészítésével megbíztam a törvény-előkészítő osztály vezetőjét [*Dobrovics Károly*]. Felhívtam, nézze meg a fennálló német rendelkezéseket, és azokkal többé-kevésbé összhangban szövegezze meg a rendeletet. (Leül.)

ELNÖK: Így is gondoltam. Nem is lehet másképpen. Csak azt nem értem, miért lehet ezt ilyen nehezen elvállalni? (Rátz felé.) Önnek nincs erre vonatkozólag nyilatkoznivalója? Valószínűleg nincs, hiszen nem volt szakminiszter, csak tárca nélküli miniszter.

RÁTZ: Nincs.

ELNÖK: Reményi-Schnellernek?

REMÉNYI-SCHNELLER (Feláll.): Nálam csak egy volt. A szükségszerűség hozta ezt magával, mikor meghallottam a helyzetet.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Szabad valamit kérdeznem?

ELNÖK: Tessék.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Maga tíz kormányban volt pénzügyminiszter. Ismerte az első és második zsidótörvényt is?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nyilván volt valami fogalma miniszteri reszortjában a törvény-előkészítés munkájáról és mozzanatairól. Az előbb már feltettem ezt a kérdést Sztójaynak, felteszem most Magának is. Ismerte Maga a nürnbergi faji törvények elvi részeit?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Megfeleltek azok a magyar rendelkezéseknek, amelyeket Maguk hoztak?

REMÉNYI-SCHNELLER: Nüanszbeli eltérésekkel.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Köszönöm.

REMÉNYI-SCHNELLER: (Leül.)

ELNÖK (Szász felé.): Önnek sincs nyilatkoznivalója arról, úgy volt, ahogyan Kunder mondta?

SZÁSZ (Feláll.): Nagyjában úgy történt, de én olyan rendelettervezetet nem terjesztettem elő a minisztertanácson.

ELNÖK: Én nem Önöknek a szakminisztériumokban viselt dolgaira voltam kíváncsi, hanem általában az ügy egész menetére.

SZÁSZ: Igen, de hogy nálam hogy ment volna...

ELNÖK (Közbevig.): Az nem is érdekes.

SZÁSZ: (Leül.)

ELNÖK: Folytatjuk az irat-ismertetést. Következik a 444/1944. B.M. sz. rendelet a zsidóknak a nyilvános fürdők látogatásától való eltiltása tárgyában.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Tisztelettel kérem, hogy egy megjegyzést tehessenek. Ennél a rendelkezésnél nyilván külön szerepe volt Endrének is, mert Endre a maga területén már jóval a németek előtt...⁴³³

ELNÖK (Félbeszakítja.): Ezt más ügyekből kifolyólag ismerjük már. (Ismerteti a rendelet lényeges tartalmát.)

Talán Sztójay tudna vallomást tenni ezzel kapcsolatban arról, hogy itt ennél a belügyminiszteri rendeletnél már nem is tartották szükségesnek a hivatkozást a felhatalmazásra. Vagy legalábbis a felhatalmazás megjelölését.

SZTÓJAY (Feláll.): Ez nem volt minisztertanácsi tárgyaláson.

ELNÖK: Tudom. Ez belügyminiszteri rendelet volt. De nem tudott ennek a kiadásáról?

SZTÓJAY: Nem.

ELNÖK: Szóval egyáltalán nem is tudott erről?

SZTÓJAY: Nem.

ELNÖK: A minisztertanácson erről szó sem volt?

SZTÓJAY: Nem emlékszem. (Leül.) [...]

[Az elnök a továbbiakban ismertette a 20.500/1944., 23.200/1944. és 24.200/1944. Ip. M. sz. rendeleteket. Szász mindhárom rendelet megalkotását elismerte.]

ELNÖK: Itt van most két belügyminiszteri rendelet, az 500/1944. B. M. és az 510/1944. B. M. sz. rendelet. Egyik a zsidóknak a vendéglátóipari üzemek látogatásában való korlátozásáról szól, a másik pedig a zsidóknak a nyilvános szórakozóhelyek látogatásától való eltiltásáról. Tárgyaltatott ez minisztertanácson?

KUNDER: A szakminiszteri rendeleteket nem vittük be a minisztertanácsba.

ELNÖK: Ezt nagyon jól tudom, hogy ez így ment, csak tekintettel a kérdés egységes rendezésére, kérdezem, nem került-e szóba a minisztertanácson egyébként szakminiszteri rendelet is?

KUNDER: Azt tudom, hogy ilyen nem szokott odakerülni.

ELNÖK: És nem volt akkor sem?

KUNDER: Nem.

ELNÖK: Ezeknek az ismertetésétől a bíróság eltekint.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Szabad egy kérdést tennem?

ELNÖK: Tessék.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Amikor ezeket a rendeleteket csinálták, nem az a javaslat volt-e a minisztertanácson, hogy ebben és ebben a kérdésben utasítsuk a belügyminisztert, vagy akármelyik minisztert, hogy hozzon rendeletet.

---

⁴³³ Endre László Pest vármegye alispánjaként 1941. május 5-én aláírt rendeletével tiltotta ki a zsidókat a vármegye területén lévő gyógyüdülőkből és fürdőhelyekről. Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter Endre László rendeletét 1941. június 15-én megsemmisítette.

KUNDER: Ismétlem, a rendeletek kereteinek megszabása, megtanácskozása megtörtént.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Az elvi részben?

KUNDER: Nem mondom, hogy részletekbe menően, csak annyiból, hogy ezek a kérdések szabályoztassanak és mely miniszter által. Mindenik miniszter megtárgyalta törvény-előkészítő osztályának vezetőjével, hogy ez a szabályozás saját hatáskörében mehet-e, vagy pedig be kell-e vinni úgynevezett...

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ (Félbeszakítja.): Azért tettem fel ezt a kérdést, mert emlékszem, 1944. május végén és április elején voltak rendeletek, amelyeknél józan észszel nem lehetett megmagyarázni, miért nem hozták előbb, miért hozták később. Szinte az improvizálás jellege volt ezeknek a rendeleteknek. Ész nélkül hozták és dobálták összevissza, összefüggéstelenül.

KUNDER (Közbevág.): Ahogyan Antal István mondta, ezt a németek sürgették. (Leül.)

ELNÖK: Felkérem a titkár urat, hozza le a képviselőházi naplókat. Addig a bíróság ötperces szünetet rendel el.

(Szünet után.)

ELNÖK: A főtárgyalást újból megnyitom. Tekintettel arra, hogy dr. Mojzer Ignác és Kutassy-Szeglethy István megjelentek, a bíróság most ennek a két tanúnak a kihallgatását fogja foganatosítani, a még hátralévő iratismertetésekre pedig a tanúkihallgatások végén fog sor kerülni. Eredetileg is ez volt a terv, ma csak azért kerültek sorra, mert a tanúk nem jelentek meg valamennyien.

Kérem dr. Kutassy-Szeglethy Istvánt.

DR. KUTASSY-SZEGLETHY ISTVÁN TANÚKIHALLGATÁSA

(Dr. Kutassy-Szeglethy István tanú a bírói emelvény elé lép. Az elnök kérdéseire jelenti személyi adatait, amelyek szerint 34 éves, érsekújvári születésű, budapesti lakos, nő, közlekedésügyi minisztériumi miniszteri titkár, érdektelen. A hamis eskü következményeire vonatkozó törvényszerű figyelmeztetés után a következő vallomást teszi.)

ELNÖK: Személyesen melyik vádlottat ismeri?

KUTASSY-SZEGLETHY: Kunder Antalt és Szász Lajost.

ELNÖK: Először Szász Lajossal kapcsolatban szeretném kikérdezni. Mi történt a kitelepítéssel kapcsolatban? Mit tud Szász Lajosról? Mi volt az ő intenciója? Milyen utasítást adott ki? Miről tud Ön közvetlenül?

KUTASSY-SZEGLETHY: A kitelepítés elrendelése a nyilas pártmegbízott [Pohrer Ede] utasításai alapján történt. Ebben a vonatkozásban közvetlenül nem tudok semmiről, csak közvetve, illetve az elnöki osztály főnökén [Nánássy János] keresztül hallottam az utasításokról. Amit hallottam, azt csak közvetve tudom. Egy ízben közvetlenül hallottam, amikor a pártmegbízott [Pohrer Ede] szinte felelősségre vonó

hangon hívta fel Szász Lajos figyelmét arra, hogy a kitelepülésre jelentkezők száma nem elegendő, és hogy akik nem akarnak kitelepülni, azok hazaárulók és gazemberek. Erre Szász Lajos a fülem hallatára azt mondta, legfeljebb azokat lehet ilyeneknek minősíteni, akiknél családi körülményeik ezt nem igazolják, akik tehát családi körülményeik folytán nincsenek Budapesthez kötve.

ELNÖK: Igaz-e az, hogy Szász Lajos Önt megfenyegette?

KUTASSY-SZEGLETHY: Szász Lajos engem kitelepítésre kötelezett. Azt mondta, vagy ki kell települnöm, vagy pedig bajom történhetik, mert esetleg büntetőszázadba fog beosztatni.

ELNÖK: Esetleg?

KUTASSY-SZEGLETHY: Büntetőszázadba fog beosztatni.

ELNÖK: Ezt mondta Önnek személyesen?

KUTASSY-SZEGLETHY: Személyesen.

ELNÖK: Ki volt még akkor jelen?

KUTASSY-SZEGLETHY: Tudomásom szerint senki.

ELNÖK (Szász felé.): Mit szól ehhez?

SZÁSZ (Feláll.): Mikor arról volt szó...

ELNÖK (Félbeszakítja.): Igaz vagy nem igaz?

SZÁSZ: Nem igaz.

ELNÖK: Mondja a szemébe.

SZÁSZ: Nem igaz!

ELNÖK (Kutassy-Szeglethy felé.): Nem! Ön mondja a szemébe!

KUTASSY-SZEGLETHY: Igaz, amit mondtam.

ELNÖK: Szász, ezek után is fenntartja vallomását?

SZÁSZ: Szabad megmondanom, hogy...

ELNÖK: Rögtön. A szembesítés eredménytelen.

SZÁSZ: Emlékszik-e arra, amikor szó volt arról, hogy kitelepül-e vagy sem, én felhívtam a figyelmét, hogy vigyázzon, ha itt marad, mert mint tartalékos katonát esetleg bevonultatják, és akkor kvázi az én megnyugtatómra azt mondta, [a]barátai már elintézték, hogy Ön az őrzászlóaljhoz fog bevonulni, és ott nagyon rendes beosztást kap majd, a Horthy Miklós úti laktanyában lesz elhelyezve. Azt is mondta, az utolsó percig, amíg én ott vagyok, mellettem marad, és ha én elmentem, Ön akkor vonul be.

KUTASSY-SZEGLETHY: Tény az, hogy jelentettem, hogy be fogok vonulni. Egy ellenállási csoport „k” zászlóaljához⁴³⁴ vonultam be, és ezért mondtam, hogy az én bevonulásom már el van intézve.

---

⁴³⁴ A Nemzetőrséget 1944. december 3-án Kisegítő Karhatalommá (KISKA) szervezték át. Budapesten kerületenként egy zászlóaljat állítottak föl, a nemzetőrök átvételével, valamint önkéntesekből. Budapest ostroma idején oktatási intézmények, gyárak stb. is állítottak föl KISKA-, vagy más néven „k”-alakulatokat. A KISKA-ba több antifasiszta ellenálló csoport tagjai is beépültek. A nyilasok számára megbízhatatlanná vált KISKA-t Vajna Ernő 1945. január 6-án feloszlatta, tagjaik egy részét átvették a Hungarista Légióba, több alakulatukat a nyilas erőszakszervek fegyveres erővel verték szét.

ELNÖK: De megtörtént-e az, hogy vádlott megfenyegette Önt, hogy be fogja vonultatni egy büntetőszázadhoz?

KUTASSY-SZEGLETHY: Olyan formában, hogy vádlott nekem azt mondta: ha nem települök ki, akkor büntetőszázadba leszek beosztva.

SZÁSZ: Azt mondtam, hogy vigyázzon, mert esetleg be fogják hívni, mint póttartalékost.

ELNÖK: Azt mondta-e, hogy be fogják hívni, vagy kijelentette-e, hogy be fogja hívni?

KUTASSY-SZEGLETHY: Erre pontosan nem emlékezem. Emlékezetem szerint azt mondta, az lesz a sorsom, hogy bevonultatnak egy büntetőszázadhoz.

ELNÖK: Fenyegető volt-e a magatartása? Presszió volt-e ez?

KUTASSY-SZEGLETHY: Nem volt pressziószerű, mert ténymegállapításként mondta.

ELNÖK: Nincs több kérdésem ebben a tekintetben.

Ön a Szálasi-puccs idején a minisztériumban volt?

KUTASSY-SZEGLETHY: Igen!

ELNÖK: Beszért-e Ön akkor Szásszal, vagy hallotta-e valamely megnyilatkozását?

KUTASSY-SZEGLETHY: Nem! Csak amikor a Szálasi-kormány minisztereként jelent meg, azt követően beszéltem vele, ez október 17-én volt reggel.

ELNÖK: Mit mondott Szász? A Szálasi-kormánnyal kapcsolatban nem volt valami kijelentése? Nem mondta-e azt, hogy ez olyan, mint amikor a gyeplőt a lovak nyaka közé dobják, hogy a szakadék felé rohanunk, és ő a küllőkbe szeretne kapaszkodni, hogy mentse, ami menthető?

KUTASSY-SZEGLETHY: Erre emlékszem.

ELNÖK: Kinek mondta ezt akkor?

KUTASSY-SZEGLETHY: Nekem mondta október 17-én.

ELNÖK: Nem tudom megérteni, hogy miért kell ezt a szájába adni. A rendőrségen ezt vallotta. Nem jutott ez eszébe?

KUTASSY-SZEGLETHY: Nem tudtam, hogy erre méltóztatik célozni.

ELNÖK: Kérdeztem, hogy Szálasi uralomra jutásával kapcsolatban Szásznak volt-e Önnel szemben, vagy egyáltalán másutt olyan kijelentése, amelyet Ön is hallott.

KUTASSY-SZEGLETHY: Ez a kijelentése megtörtént.

ELNÖK: Általában hogyan viselkedett Szász a nyilasokkal szemben?

KUTASSY-SZEGLETHY: Általában nem volt jó viszony a nyilasok és Szász miniszter között.

ELNÖK: Minek tulajdonította Ön azt, hogy nem volt meg ez a jó viszony? Nem teljesítette a nyilasok óhaját?

KUTASSY-SZEGLETHY: Az volt a benyomásom, hogy a nyilasok bizonyos mértékig bizalmatlanok vele szemben.

ELNÖK: Igaz-e az, hogy azokkal a tisztviselőkkel szemben, akik családi állapotukra való hivatkozással nem tettek eleget a kiűritési parancsnak, goromba szavakat használt a vádlott?

KUTASSY-SZEGLETHY: Erről nem tudok.

ELNÖK: Igaz-e az, hogy ezeket kommunista gazembereknek minősítette?

KUTASSY-SZEGLETHY: Ezt a kijelentést a nyilas párt megbízottjának [Pohrer Ede] mondta, a pártmegbízott hallatára [sic!].

ELNÖK: Nekem nincs több kérdésem.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Pohrer, a nyilas párti megbízott és Szász közt mi történt?

KUTASSY-SZEGLETHY: Amikor Pohrer megjelent, egy vita alakult ki. Pohrer úgy lépett fel, mintha az intézkedési jog minden vonatkozásban az övé volna.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Át akarta venni az elnöki osztály vezetését?

KUTASSY-SZEGLETHY: Nekem az volt a benyomásom, hogy ő többet akart, mint az elnöki osztály vezetését. Minden ügybe beleszólni kívánt.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: És Szász milyen magatartást tanúsított?

KUTASSY-SZEGLETHY: Arra az álláspontra helyezkedett, hogy ő a kinevezett miniszter, az intézkedési jog az övé, és abba Pohrernek nincs beleszólása.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Igaz-e, hogy Nánássy miniszteri osztályfőnököt Szász megtartotta pozíciójában Pohrerrel szemben?

KUTASSY-SZEGLETHY: Igen.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Foglalkozott-e Szász a lemondás gondolatával?

KUTASSY-SZEGLETHY: Foglalkozott.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Mikor?

KUTASSY-SZEGLETHY: Dátumszerűen pontosan nem tudom megmondani. Ez lehetett úgy november elején. A dolog úgy jutott tudomásomra, hogy egy ízben egy katonaruhát hozatott be, amelyet hivatali helyiségében helyezett el. Amikor megkérdeztem, hogy ez miért van itt, azt mondta, le akar mondani, és a nyilasok bosszújától másképp nem tud menekülni, mint hogy bevonul katonának.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Még csak azt tessék megmondani, hogy a tisztviselők érdekében Pohrerrel és a nyilasokkal szemben Szász milyen magatartást tanúsított? Ön azt mondta, hogy késhegyig menő harcot folytatott a tisztviselőkért.

KUTASSY-SZEGLETHY: Védelmébe vette a tisztviselőket, amikor a nyilasok olyan követeléssel léptek fel, hogy a tisztviselők nagy részét el akarják távolítani, hogy az ő embereik üljenek be a helyükre.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Amikor Szász hangot adott annak a súlyos kijelentésnek – állítólag –, hogy akik nem vonulnak be, kommunista gazemberek, akkor Önnek mi volt a benyomása, hogy ezt talán csak azért mondta-e Pohrer előtt, akivel ő ellenséges viszonyban állt, hogy a nyilasok felé is tegyen valamit? Megvolt-e Önnek a benyomása, hogy bizonyos kényszert érzett Pohrer jelenlétében?

KUTASSY-SZEGLETHY: Kétségtelen, mert Pohrer bizonyos mértékig Szász ellenőrzése céljából volt jelen a minisztériumban.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Ön ismerte Szászt és látta, hogy milyen élesen fordult szemben a nyilasokkal. Feltételezi-e, ha nincs ott Pohrer, kommunista gazembereknek nevezi-e a tisztviselőket?

KUTASSY-SZEGLETHY: Nem valószínű.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Köszönöm.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Amikor Szász említette Önnek, hogy büntetőszázadba osztatja be, megnevezte akkor a parancsnokot is?

KUTASSY-SZEGLETHY: Nem.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Miért mondta akkor azt a rendőrségen, hogy valami alezredes parancsnoksága alá helyezi, akinek a nevét nem tudta? Nincs több kérdésem.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Méltóztassék erre egészen kifejezett választ adni. Megtörténhetett-e, vagy az Ön félreértése, vagy a rendőrségi jegyzőkönyvezés hibájából ez az eltolódás? Nem fenyegetés formájában mondta-e Szász, hogy bevonultatja, vagy pedig csak arról beszélt, hogy ha nem települ át, akkor be fog vonulni?

ELNÖK: Ezt precízen megkérdeztem három, négy oldalról nézve is. Nem tudom, hogy ez a kérdés eredményre fog-e vezetni.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Bizonyos vonatkozásban változtatást és módosítást látok.

ELNÖK: Ez úgyis jegyzőkönyvbe van véve, és így fogja értékelni a bíróság valamomásának idevonatkozó részét.

Kunder Antal működésére vonatkozóan tudna-e egypár jellemző dolgot mondani, vagy pedig úgy általában jellemezni vádlottat [a] német[ekhez való viszonya] vonatkozás[á]ban?

KUTASSY-SZEGLETHY: Megjegyzéseiből azt vettem ki, hogy a német célkitűzéseket minisztersége kezdetén bizonyos mértékig helyeselte. Ez azonban nem vonatkozik arra, hogy itt éles ellentét volt, mondjuk, felfogásában az általános német politikával és az SS-szel kapcsolatban. Kezdetől fogva Kunder Antaltól az SS-re nézve súlyosan elítélő véleményt hallottam.

ELNÖK: Kereskedelmi téren a németek kiszolgálása tekintetében továbbment-e, mint az elődei, vagy pedig megmaradt ugyanazok közt a vágányok közt?

KUTASSY-SZEGLETHY: Erre nem tudok felelni.

ELNÖK: A rendőrségen többet tudott.

Zsindely Ferenc minisztersége alatt – ezt határozottan megállapította – a minisztérium a lehetőségekhez képest védte a magyar érdekeket. Kunder idejében ez annyiban változott, hogy ő közvetlenül tárgyalt a németekkel, és ennek folytán könnyebben teljesedtek a németek kívánságai.

KUTASSY-SZEGLETHY: Részemről ez közvetlen impresszió volt.

ELNÖK: Én ezt a közvetlen impressziót kérdeztem. Nincs több kérdésem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Tanú, aki a minisztérium tisztviselői garnitúrájához tartozott, megállapított-e valami különbséget a német követelésekre vonatkozóan a Sztójay-kormány alatt? Látott-e valami differenciát?

KUTASSY-SZEGLETHY: A Kállay-kormány alatt a németek nem léptek fel olyan követelésekkel, mint később, a Sztójay-kormány idején. Gondolok itt arra, hogy személyzeti vonatkozásban már odáig mentek, hogy egyes személyeket kifogásoltak.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nem személyekre vonatkozóan kérdeztem, anyagi vonatkozásban teszem fel a kérdést. Teljesített-e a minisztérium többet a németek felé? Nem arról van szó, hogy kit tettek félre és kit nem, hanem a kereskedelmi szállításokra célzok.

KUTASSY-SZEGLETHY: Ebbe betekintésem nem volt, úgyhogy ezt nem tudom.

ELNÖK: Van még kérdés?

DR. KAHÁN VÉDŐ: Emlékszik-e Ön arra, hogy Veesenmayer az IBUSZ ellen vizsgálatot indítványozott, és hogy Kunder ennek ellenállt? Veres Gábor, Borbíró és Lónyai Zsigmond elbocsátását kérte, mert az egyiknek a felesége zsidó volt, a másik szabadműves és a harmadiknak szintén zsidó kapcsolatai voltak. Kunder ezt ellenezte, sőt egy bizottságot rendelt ki, amely megvizsgálta az ügyeket, és ez a bizottság szabotálta ezeknek az embereknek az elbocsátását.

KUTASSY-SZEGLETHY: Tudok erről. Hallottam, hogy ilyen vizsgálat volt, és hogy Kunder több ízben tárgyalt ebben az ügyben Láhner Kornéllal.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Amikor a miniszterelnöki rendelet megjelent az üzletek bezárására, és Kunder, mint kereskedelemügyi miniszter, elrendelte a rolók lehúzását, van-e Önnek tudomása arról, hogy német részről tiltakoztak ez ellen, mert ez az SS-ek fosztogatásait némileg akadályozta.

KUTASSY-SZEGLETHY: Igen, erről tudok. Egy SS-ember járt Kunder Antalnál és utána, amikor elment, hallottam Kunder Antaltól: „Érdekes, hogy a németek ez ellen tiltakoznak!”

DR. KAHÁN VÉDŐ: Van-e tudomása arról, hogy a németek a Hangli egész árukészletének [a] kiszolgáltatását követelték a kereskedelemügyi minisztertől, és a miniszter ezt is megtagadta?

KUTASSY-SZEGLETHY: Ez a követelés is [az] SS részről volt.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Tud-e arról, hogy Álgyait mint helyreállítási kormánybiztost akarták német oldalról kineveztetni, ezt felszírozták a kereskedelemügyi miniszternél. Amikor Kunder arról értesült, hogy német protekció érvényesült Álgyai érdekében, megtagadta a kineveztetését és hangoztatta, hogy nem szereti azokat az embereket, akiket a németek felszíroznak az állásba helyezésnél. Van-e erről tudomása?

KUTASSY-SZEGLETHY: Saját fülemmel hallottam.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Mit hallott?

KUTASSY-SZEGLETHY: Azt mondta: „Csodálom, hogy Álgyai német protekciót vesz igénybe. Nem szeretem az olyan embereket, akik német protekciót vesznek igénybe. Nem támogatom ezt a kinevezést.”

DR. KAHÁN VÉDŐ: Van-e arról tudomása, hogy Kunder alkalmazottaival mindig humánusan bánt, fajra és felekezetre való tekintet nélkül, többek közt fiának tanítványáért, aki zsidó volt, közbenjárta, Ferenczy Izsó kereskedelemügyi államtitkár lakását megmentette, mentesítést adatott részükre, a bevonulás alól mentesítette őket. A vasútnál volt alkalmazva 140 zsidó mérnök, akiknek [a] deportálásáról volt szó. Ezt igyekezett megakadályozni, és meghagyta őket a szolgálatban, legalábbis a lehető legvégsőkig szabotálta ennek az intézkedésnek végrehajtását. Tud-e erről valamit?

KUTASSY-SZEGLETHY: Emlékszem, hogy Ferenczy Izsó lakásügyében több intervenció történt, tudom, hogy személyesen több telefonbeszélgetést folytatott, és sikerült is az ügyet elintézni.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Erről van Ferenczynek egy jegyzőkönyvi vallomása is.

KUTASSY-SZEGLETHY: Azt is tudom, hogy Bak Pál ügyében interveniált a

Külügyminisztériumnál. Tudom, hogy a MÁV-nál alkalmazott zsidó mérnökök ügyében is intézkedett, hogy azokat ne bocsássák el. A számot nem tudom, de tudom, hogy kifejezetten ragaszkodott ahhoz, hogy a MÁV-mérnököket ne bocsássák el, bármilyen kifogás is legyen ellenük.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Ön Szász titkára volt? Ön végezte a levelezést?

KUTASSY-SZEGLETHY: Igen.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Levelezett Szász valaha politikai síkon?

KUTASSY-SZEGLETHY: Nem. Hivatali levelei voltak csak, amelyek nagyrészt protekciós levelek voltak.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Német gazdasági szakembereken kívül megfordultak német politikai emberek Szász hivatali szobájában?

KUTASSY-SZEGLETHY: Nem. Nem láttam.

KUNDER: Egy megjegyzésem és két kérdésem van. Az ügyész úr kérdésére megjegyzem, hogy az egész tisztviselői probléma nem a kereskedelemügyi, hanem a közellátási miniszter hatáskörébe tartozott. Most kérdem, tud-e arról a titkár úr, hogy a behozatali engedélyek birtokában meghagytam a zsidó importőröket?

KUTASSY-SZEGLETHY: Erről tudok. Azt is tudom, hogy volt egy német kifogás, hogy az importőrök közt még mindig vannak zsidók. Erre a külkereskedelmi osztály vezetője [*Kőszeghy Iván*] egy feljegyzést készített, hogy kizárásuk nemzetgazdasági kárt okozna. Ezt a feljegyzést referáltam Kunder Antalnak, akitől utasítást kaptam, hogy a külkereskedelmi osztállyal közöljem, változatlanul adhatnak zsidó importőröknek behozatali engedélyt, amennyiben ezt [*bármely*] nemzetgazdasági érdek indokolja.

KUNDER: Ön mellett volt reggeltől estig. Egy mondatot nem mondhattam, hogy Ön nem lett volna közvetlenül mellett. Kérdem, hogy amikor Ferenczy Izsó, Bak Pál és mások, akikről szó volt, hozzám fordultak segítségért, vajon készséggel csináltam-e, vagy csak ímmel-ámmal.

KUTASSY-SZEGLETHY: Kétségtelenül segítési készséggel. Most egy új név jut eszembe, Eszenyi, akinek ügyében ügyvédje eljár. Emlékszem, hogy Ön a Külügyminisztériumban is interveniált érdekében, és kétségtelenül minden esetben megvolt a segítési készség.

KUNDER: Belevittem-e politikát a minisztérium vezetésébe? Nézttem-e azt, hogy melyik tisztviselő melyik párthoz tartozik, vagy gyakoroltam-e pressziót abban az irányban, hogy valamelyik pártba lépjenek be?

KUTASSY-SZEGLETHY: Nem.

KUNDER: Nincs több kérdésem.

SZÁSZ: Mit tud arról, hogy a nyilasok által eltávolított tisztviselőket én nyugdíjaztam-e, vagy pedig egyszerűen szabadságon levőknek tekintettem őket és kiadtam összes illetményeiket?

KUTASSY-SZEGLETHY: Fluck István esetére emlékszem, akiről pontosan tudom, hogy szabadságon levőnek tekintette.

SZÁSZ: Tud-e arról, hogy azután visszahívtam a nyilasokkal a tisztviselőket?

KUTASSY-SZEGLETHY: Igen, Fluck Istvánt.

SZÁSZ: Meg tudná-e mondani, milyen alkalommal mondtam én azt, hogy aki nem települ ki, az kommunista gazember. Én nem emlékezem erre a kijelentésre. Talán emlékezetembe tudná idézni.

KUTASSY-SZEGLETHY: Ez a kitelepülés kezdetén volt egy reggel, amikor Pohrer bent volt. Akkor hallottam ezt a kijelentést.

SZÁSZ: Szóval nem összefüggő beszélgetést hallott?

KUTASSY-SZEGLETHY: A kitelepülésről volt szó.

ELNÖK: Elismeri, hogy ez megtörtént?

SZÁSZ: Nem.

ELNÖK: A szembesítés eredménytelen. Kívánja-e valaki tanú megesketését?

DR. KAHÁN VÉDŐ: Indítványozom!

ELNÖK: A bíróság törvényes akadály hiányában elrendeli tanú megesketését. Még egyszer figyelmeztetem a hamis eskü következményeire. Így történt minden, ahogy előadta?

KUTASSY-SZEGLETHY: Igen. (Az esküt leteszi.)

MOJZER IGNÁC TANÚKIHALLGATÁSA

ELNÖK: Figyelmeztetem, tanúként fogom kihallgatni. Köteles lesz a tiszta igazat vallani, a hamis vallomást a törvény szigorúan bünteti. Hogyan hívják?

MOJZER: (Elnök kérdéseire előadja, neve Mojzer Ignác, 42 éves, Tapolcán született, budapesti lakos, nőtlen, miniszteri osztálytanácsos. Rokonságban, perben, haragos viszonyban a vádlottakkal nem áll.)

ELNÖK: Kit ismer a vádlottak közül személyesen?

MOJZER: Szász Lajos és Kunder Antal miniszter urakat.

ELNÖK: Arra tessék vallomást tenni, milyen tevékenysége volt Szásznak a kitelepítéssel kapcsolatban?

MOJZER: Amikor megjött a kitelepítésre vonatkozó rendelkezés, arra szólították fel a beosztottakat, hogy aki akar, kitelepülhet, aki pedig akarja, itthon maradhat. Annak, aki itt marad, ebből kifolyólag semmiféle bántódása nem lesz.

ELNÖK: Ezt mondta Szász?

MOJZER: Ezt hirdették ki az osztályokban.

ELNÖK: Hányan jelentkeztek a kitelepítésnél azzal, hogy ki akarnak települni?

MOJZER: Nagyon kevesen. Százalékban nem is tudnám megmondani. A mi osztályunkban – azt hiszem – százhat[an] [sic!].

ELNÖK: Tett Szász olyan kijelentést, hogy akik az ittmaradásra jelentkeztek, azokat nem lehet hazafiaknak tekinteni és sorsukkal tovább nem törődnek?

MOJZER: Az elnöki osztály vezetője [Nánássy János] mondta, hogy tett ilyen kijelentést, én személyesen nem hallottam.

ELNÖK: Ki volt az az osztályvezető?

MOJZER: Nánássy János.

ELNÖK: Tud-e arról, hogy a németek fel akarták robbantani Budapest víz-, gáz- és elektromos műveit?

MOJZER: Igen.

ELNÖK: Mi volt Szász álláspontja a németeknek ezekkel, valamint a hidrobbantásokra vonatkozó kívánságaival kapcsolatban?

MOJZER: Tudomásom szerint Fluck István államtitkár kezdeményezte az ellenállási mozgalom utasítására, hogy a víz-, gáz- és a villanyművek felrobbantását, valamint a hidak felrobbantását hivatalos úton is meg kellene akadályozni. Abban az időben Fluck Istvántól személyesen értesültem róla, hogy emellett Szász Lajos nagyon szépen kiállt.

ELNÖK: Most az a kérdés, hogy Szásznak ez önálló intenciója volt-e, vagy pedig a Flucktól kapott intenció folytán állt-e ki?

MOJZER: Én úgy tudom, hogy először Fluck István referálta neki az ügyet.

ELNÖK: Van még valami, amit elő óhajt adni? A rendőrségen tudniillik szintén ezeket vallotta.

MOJZER: Nincs.

ELNÖK: Van kérdés?

DR. HEVES NÉPBÍRÓ: Fluckot ki bocsátotta el és miért?

MOJZER: Fluckot Szász Lajos bocsátotta el.

DR. HEVES NÉPBÍRÓ: Miért?

MOJZER: Azt hiszem, a pártnak volt kifogása ellene és az követelte, hogy Fluck nem maradhat állásában.

DR. HEVES NÉPBÍRÓ: Milyen felfogásúnak tartották Szászt politikailag?

MOJZER: Politikailag? A minisztériumnak az volt a meggyőződése, hogy nem nyilas. A rendőrségen is vallottam, hogy nagy konsternációt *[megdöbbenés]* keltett, hogy a nyilas kormányban elvállalta a tárcát.

DR. HEVES NÉPBÍRÓ: A rendőrségen azt vallotta, hogy sokan nyilasnak tartották.

MOJZER: Ez később volt. A rendőrségen is azt vallottam, hogy később, amikor a kitelepítéssel kapcsolatban ezt a kijelentést tette, akkor oszlott meg a vélemény ebből a szempontból.

ELNÖK: Nem az a lényeges, hogy minek tartották, hanem hogy mi volt. Ezt pedig majd a bíróság állapítja meg.

DR. HEVES NÉPBÍRÓ: Tud-e Ön arról, hogy Sopronból milyen utasítást adott ő bizonyos gumiabroncsok kiszállítására?

MOJZER: Erről közvetlenül nem tudok. Úgy emlékszem, volt olyan rendelkezés, hogy a gumiabroncsokat ki kell szállítani.

DR. HEVES NÉPBÍRÓ: Nincs más kérdésem.

ELNÖK: Van még kérdés? (A népbíróknak és a vád képviselőinek nincs.)

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Tessék megmondani, hogy Fluckot mindjárt az elején nyilván nyilas nyomásra kellett elbocsátani?

MOJZER: Igen.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Nem Szász hozta mégis vissza?

MOJZER: De igen.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Hogyan történt ez?

MOJZER: Úgy emlékszem, akkor már Czlenner tábornok volt a kormánybiztos. Azt hiszem, ő jelentette ki, hogy Fluck István nélkül nem hajlandó dolgozni.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Ki volt az a Pohrer?

MOJZER: A Nemzeti Szocialista Párt *[sic!]* részéről kiküldött politikai megbízott volt.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Szembeszállt Szász Pohrerrel?

MOJZER: Erről nem tudok.

DR. BÁRDOLY: Nincs más kérdésem.

ELNÖK: Van még kérdés a védelem részéről? (Nincs.) A vádlottaknak van még kérdésük, vagy észrevételük? (Szász feláll.)

SZÁSZ: Csak azt szeretném megkérdezni, azokból, amiket tanú úr vallott, van-e valamiről közvetlen tudomása, vagy mindezt csak közvetve tudja, csak hallotta? Például Nánássy osztályfőnök úr közvetlenül mondta Önnek, hogy milyen intézkedéseket tettem?

MOJZER: Közvetlenül.

SZÁSZ: Közvetlenül Nánássy?

MOJZER: Igen.

SZÁSZ: Nincs több kérdésem. (Leül.)

ELNÖK: Van még kérdés? (Nincs.) A megesketés tekintetében van indítvány? (Nincs.) A népbíróság a tanú meghiteltetését mellőzi. Köszönöm, hogy megjelent, eltávozhatik. (Tanú elhagyja a termet.)

A bíróság ezzel a mai tárgyalást berekeszti. Következő tárgyalását hétfőn reggel kilenc órai kezdettel tartja meg, amikor természetesen újból meg kell idézni a még hátralévő már megidézett tanúkat, akik pedig a mai napra nem jelentek meg, vagy vétívkük nem érkezett vissza, azoknak a népbíróság újabb idézést ad ki. Így újabb idézést ad ki Ghyczynek és Vörös Jánosnak.

A bíróság ezzel hétfőn befejezi a tanúkihallgatásokat, az esetleges további bizonyítás kérdésében az indítványok legkésőbb ezen a napon, hétfőn terjeszthetők elő, mert ha nincs további bizonyítás, a keddi napon a még elmaradt iratismertetésekön kívül már a vádbeszédekre kerül a sor.

A főtárgyalást berekesztem.

(A tárgyalás végződött délután 13 óra 55 perckor.)

A tárgyalás kilencedik napja

1946. március 18.

DR. PÁLOSI BÉLA ELNÖK: Sztójay Döme és társai ügyében folytatjuk a tárgyalást. Kérem a vádlottak elővezetését. (Megtörténik.)

A tárgyalást megnyitom. Folytatjuk a bizonyítás-felvételt. Kérem behívni dr. Ghyczy Jenő tanút.

DR. GHYCZY JENŐ TANÚVALLOMÁSA

(Belép dr. Ghyczy Jenő, ki elnöki kérdésekre közli: 52 éves, kisigmándi születésű, budapesti lakos, nő, ny. külügyminiszter, érdektelen. Törvényes figyelmeztetés után vallja.)

ELNÖK: Ismeri valamennyi vádlottat személyesen?

GHYCZY: Ismerem.

ELNÖK: Sztójayval mikor került Ön kapcsolatba?

GHYCZY: Közelebbi kapcsolatba akkor kerültem vele, mikor a belgrádi követségtől 1936 őszén követségi tanácsosi minőségben áthelyeztek a berlini magyar követségre.

ELNÖK: Mennyi ideig voltak ott együtt?

GHYCZY: 1936 novemberétől 1939 áprilisáig, tehát kereken két és fél évig.

ELNÖK: Onnan milyen beosztásba került Ön?

GHYCZY: Budapestre, a Külügyminisztériumba kerültem, a politikai osztály vezetője voltam, később a miniszter helyettese, majd külügyminiszter. Ezen idő alatt szintén voltak a vádlottal személyes kapcsolataim, mert Sztójay a szabadsága alatt, vagy hivatalos utazásai alkalmával felkeresett, és beszélgetéseket folytattunk politikai kérdésekről.

ELNÖK: Tessék ismertetni általánosan az 1936–1939 közötti időkre vonatkozóan Sztójay politikai beállítottságát!

GHYCZY: Sztójay berlini követ korában is lelkes híve volt a revíziós eszméknek, a magyar revíziós célok megvalósítását csakis a németek oldalán, a németek segítségével, a német fegyveres erő segítségével vélte megvalósíthatni. Épp ezért ő a németek oldalán való kitartást, és a német politika követését javasolta állandóan a magyar kormánynak. Sztójay az angol népeket kivénültnek tartotta hosszabb háború viselésére. Úgy tudom, az orosz haderőről sem tartott különösebb értéket, őt teljesen megigézte a nagyon ügyes nemzetiszocialista propaganda, melynek éveken át elvitathatatlan diplomáciai és katonai téren is bizonyos kezdő sikerei voltak. Sztójay fokozott mértékben kívánta a németek oldalán való kiállást akkor, amikor Románia is belépett a háborúba, és azt vélte, hogy Románia is német segítséggel fogja megvalósíthatni saját politikai céljait, és éppen ezért az ő felfogása szerint a magyar kormánynak az lett volna a feladata, hogy a németeknél bizonyos érdemeket szerezvén érhesse el politikai célkitűzéseit.

ELNÖK: A háromhatalmi egyezményhez való csatlakozás tekintetében mi szerepe volt Sztójaynak?

GHYCZY: A háromhatalmi egyezmény megkötése idején betegszabadságon voltam és csak november elején tértem vissza. Mikor átvettem hivatalomat, találtam egy jelentést, amelyben azt ajánlja, hogy az előbb kifejtett indokok alapján mint első csatlakozunk a háromhatalmi egyezményhez.

ELNÖK: Azután szó volt egy véd- és dacszövetség megkötéséről. Az ő ötlete volt-e?

GHYCZY: Nem tudom biztosan, hogy az ő ötlete volt-e, vagy magyar katonai részről említett dolog. A véd- és dacszövetséget legelőször Werthnek egy átiratában találtam, amelyet a külügyminisztériumhoz intézett.⁴³⁵ Később Sztójaynak május 7-i jelentésében is szerepel ez a kifejezés, mégpedig azon formában, hogy ajánlkozunk fel a németeknek önként az orosz akcióban való részvételre.⁴³⁶

ELNÖK: 1944. március 19. után találkozott Sztójayval?

GHYCZY: Egyszer-kétszer találkoztam, sőt fel is kerestem abban az ügyben, hogy Szentmiklóssy Andor volt helyettesemet, majd Szegedy[-Maszák] Aladárt, a politikai osztály vezetőjét a németek letartóztatásából igyekeztek kiszabadítani.

ELNÖK: A többi vádlottal volt hivatalos kontaktusa?

GHYCZY: Minisztertársam volt Szász és Reményi-Schneller.

ELNÖK: Az ő beállítottságukat egész röviden tessék ismertetni.

GHYCZY: Nem merek nyilatkozni erre vonatkozólag, mert konkrét esetek abban az időben, amikor miniszter voltam, nem merültek fel.

ELNÖK: Mikor volt miniszter?

GHYCZY: 1943. július 24-től 1944. március 19-ig. Ha jól emlékszem, abban az időben nem merült fel konkrét eset. Az, hogy a németek oldalán veszünk-e részt, vagy nem, nem volt kérdés, mert benne voltunk bizonyos irányzatban, és azt kellett követni.

ELNÖK: Reményi-Schnellernek lett volna a németekkel valami kontaktusa?

GHYCZY: Konkrét esetet erre vonatkozólag nem tudok.

ELNÖK: Általában milyennek tartották Reményi-Schneller működését? Erősebb német beállítottságúnak tartották? Jobban ragaszkodott a németekhez, mint az akkori kabinet?

GHYCZY: Az akkori kabinet két irányban oszlott meg: akik inkább a németekhez húzóak, és [azok, akik] inkább fékeztek.

ELNÖK: Reményi-Schneller hová tartozott?

GHYCZY: Az előbbihez tartozott.

ELNÖK: És Szász?

GHYCZY: Ő is.

ELNÖK: Nincs több kérdésem. Van kérdése az ügyész uraknak?

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Tud-e arról, hogy 1943 őszén volt egy tárgyalása Veessenmayerrel, aki akkor félhivatalosan járt Magyarországon. Van-e tudomása, hogy

---

⁴³⁵ Werth Henriknek sem az 1941. május 6-i emlékiratában, sem a június 14-i a külügyminiszterhez intézett átiratában nem szerepel a „véd- és dacszövetség” kifejezés. A dokumentum szövegét lásd a *Diplomáciai iratok*, V., 1097–110; 1176–1179. és 839. sz. irat.

⁴³⁶ Ghyczy téved. Sztójay 1941. június 7-i jelentésében szerepel a „véd- és dacszövetség” kifejezés. A jelentés szövegét közli: *Diplomáciai iratok*, V., 1152–1153.

Veesenmayer Imrédyvel, Rátzcal és egy-két másikkal folytatott tanácskozást?

GHYCZY: Mikor zágrábi követunktől [*Marosy Ferenc*] azt a jelentést kaptam, hogy Veesenmayer Budapestre érkezett, rögtön felkértem Keresztes-Fischer belügyminiszter urat, hogy állandóan figyeltesse.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Mikor történt ez?

GHYCZY: 1943 októberében.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Ön tudta, hogy Veesenmayer kicsoda?

GHYCZY: Tudtam, állandóan figyeltettem, napról napra megvoltak a detektívjelentések, hogy kivel érintkezik Veesenmayer, és kivel jön össze. Felkérésemre figyeltette a belügyminiszter úr [*Keresztes-Fischer Ferenc*] Veesenmayert.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Feltételezhető, hogy a vádlottak, Rátz és Kunder nem voltak tisztában azzal, hogy Veesenmayer kicsoda?

GHYCZY: Lehetséges, mert jártak Budapesten egyéb németek is, nemcsak Veesenmayer. Lehet, hogy ő nem domborította ki szerepét.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: De Veesenmayer akkor már nemzetközileg híres név volt, a politikában nagy szerepet játszott.

GHYCZY: Azt hiszem, hogy Veesenmayer neve a nagy nyilvánosság előtt nem volt ekkor ismeretes.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nem a nagy nyilvánosság előtt, de voltak rádióhírek, mi pontosan tudtuk, hogy kicsoda.

GHYCZY: Nem merném mondani. Én zágrábi követünk [*Marosy Ferenc*] jelentése alapján intézkedtem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nincs több kérdésem.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Nem értettük a kérdést, amelyet az elnök úr fel méltóztatott tenni legutóbb, ezért a választ sem értettük.

ELNÖK: A tanú válasza az volt, hogy kettős volt a kabinet tagjainak irányvonala. Az egyik erősebb németbarátság mellett kötött ki, a másik inkább fékezőleg próbált hatni. Mindkettőre vonatkozólag azt mondta, hogy Reményi és Szász az előbbihez tartozott, tehát a német vonalon működtek.

GHYCZY: Ez volt a meggyőződés és ez volt a közismeret, anélkül, hogy bizonyos konkrétum merült volna fel, melyben a két csoport összeütközött volna.

DR. FEKETE VÉDŐ: Az 1938-as évben hogy alakult a magyar–német viszony a csehországi eseményekkel kapcsolatban?

GHYCZY: Én akkor Berlinben voltam, és csak azt tudom, mint tanú, mondani, amit Berlinben láttam. A német–cseh viszony legelőször a kormányzónak kielí, németországi látogatásával jött elő, amikor úgy tudom, a németek odáig akartak elmenni, hogy konkrét fegyveres beavatkozásunkat is kérték, amit azonban akkor mind a kormányzó, mind Imrédy, mind Kánya kereken megtagadtak. Ezzel kezdődött. Mikor a müncheni döntés után nyilvánvalóvá vált a békés elintézés, hogy háborúra nem kerül a sor, akkor diplomáciai úton igyekeztünk megvalósítani terveinket, ami végeredményben a döntőbíráshoz vezetett.

DR. FEKETE VÉDŐ: Sztójaynak milyen szerepe volt a müncheni egyezményben?

GHYCZY: Semmilyen. A müncheni egyezménynek csak egy pontja volt, amely a magyar kérdésnek távoli időpontban való eldöntéséhez...

DR. FEKETE VÉDŐ: Az első bécsi döntőbíráskodást ki javasolta? Mi volt Sztójaynak a szerepe ezzel kapcsolatban?

GHYCZY: Akkor szerepe nem volt, csak közvetített a két kormány közti érintkezésben.

DR. FEKETE VÉDŐ: És a kárpátjai kérdésben?

GHYCZY: Úgy tudom, hogy Ribbentrop magához kérette, a dátumra pontosan nem emlékszem, néhány nappal a kárpátjai bevonulásunk előtt, [1939.] március 12-én vagy 13-án, és felszólítottak, hogy itt volna az ideje, hogy magyar csapatok sürgősen bevonuljanak a Kárpátjára.⁴³⁷

DR. FEKETE VÉDŐ: Ez szigorúan közvetítő szerep volt?

GHYCZY: Szigorúan közvetítő szerep.

DR. FEKETE VÉDŐ: 1940-ben a második bécsi döntésnél mi volt a szerepe?

GHYCZY: Szintén közvetítő, nem volt iniciatívája.

DR. FEKETE VÉDŐ: Mi volt Románia álláspontja az aláírás után? Belenyugodtak ebbe?

GHYCZY: Akkor a Manoilescu-kormány megbukott, és Antonescu jött. Az első reakció [a] belenyugvás volt, ami a területek kiürítésében is [meg]nyilvánult. Később azonban ők még erősebb német politikát követtek a két Antonescu vezetése alatt.

DR. FEKETE VÉDŐ: A németek garantálták-e Románia és Szerbia határait?

ELNÖK: Köztudomású tényeket ne tessék kérdezni.

DR. FEKETE VÉDŐ: Mit tud Románia azon törekvéséről, hogy Szlovákiával és Horvátországgal összejártsanak Magyarországgal ellen, és kisanthoz hozzon létre.

GHYCZY: Megbeszélések folytak, miniszteri látogatások is történtek, Jugoszlávia már ki volt kapcsolva, de Románia és Szlovákia egymás között érintkeztek, de egyezmény nem jött létre.

DR. FEKETE VÉDŐ: Volt-e törekvés Sztójay részéről, hogy ellensúlyozza a kisanthoz tartozó államokkal szemben Magyarország érdekeit a Németországgal való viszonyban?

GHYCZY: Mindenesetre felhívtuk Sztójay figyelmét a román politika szempontjából, amely arra irányult, hogy a bécsi döntést ne tartsák be, mert ilyen intézkedés Románia részéről sokszor tapasztalható volt. Sztójay figyelmét erre felhívtuk, és Sztójay minden esetben eljárta a német külügyminisztériumban, és felhívta az illetékesek figyelmét.

DR. FEKETE VÉDŐ: Tud-e tanú úr arról, hogy a németországi szláv körök propagálták [egy] délnémet állam létesítését?

GHYCZY: Voltak hírek, de hogy mennyiben voltak autentikusak, nem volt ellenőrizhető. Beszéltek egy Süd-deutscher Donauland-ról [délnémet Dunaföld], amely

---

⁴³⁷ 1939 februárjában és március első hetében Ribbentrop Sztójay útján több ízben is türelemre intette Budapestet. Sztójay végül is 1939. március 12-én repülőgépen Budapestre utazott, ahol átadta Hitler személyes üzenetét Telekinek és Bárdossynak: Csehszlovákia közvetlen széttörése napirenden van, Szlovákia függetlenségét el fogja ismerni, a követ jelentse a kormánynak, hogy „Magyarországnak van 24 órája, amely idő alatt megoldhatja a rutén kérdést.” *Diplomáciai iratok*, III., 551, 68. jegyzet.

magában foglalta volna Tolnát, Baranyát, Bácskát, Torontált, a Bánságot, de a politikai helyzettől tették függővé, hogy mennyire propagálják ezt.

DR. FEKETE VÉDŐ: Tud-e arról, hogy tájékoztató sürgönyt küldött a háromhatalmi szerződésről, különösen *[azt célozva]* megfontolás tárgyává tenni, hogy nem volna-e helyes a bolgárokat, románokat, szerbeket megelőzve, csatlakozni, de hogy ez az értesítése csak abból a szempontból volt részéről proponálva, hogy előzzük meg ezeket az országokat, amelyek úgyis csatlakozni fognak?

GHYCZY: A kérdésre előbb már válaszoltam, amennyiben mondtam, hogy sürgöny létezésére nem emlékezem, mert nem teljesítettem már akkor szolgálatot, hanem beteg-szabadságon voltam. De mikor visszatértem, találtam jelentést szeptember végéről, amely szerint Sztójay azt ajánlja, hogy éppen az érdemszerzés politikája alapján elsőnek csatlakozzunk a háromhatalmi paktumhoz, ezzel is azt a célt tartván szem előtt, hogy a béke-rendezésnél a németek inkább a mi érdekeinket képviseljék, mint másét.

DR. FEKETE VÉDŐ: A német–orosz háborúval kapcsolatban tud-e arról, hogy Sztójay jelentette, hogy Hitler nem óhajtotta Magyarország részvételét, sőt nem is szabad részt vennie a háborúban?

GHYCZY: Ezt Sztójay jelentéséből tudom. Sztójay jelentette, hogy Hitler elgondolása először az volt, hogy Finnország és Románia vegyenek részt az orosz háborúban, de facto azonban a német vezérkar és a magyar vezérkar tárgyalásai nem látszottak ezt száz százalékban bizonyítani, mert ilyen ellentmondást a német politikai faktorok közt máskor is tapasztaltunk.

DR. FEKETE VÉDŐ: Tud-e arról, hogy passzív magatartás esetén a háború kérdésében Sztójay tulajdonképpen önkéntes alakulatokra gondolt csak, hogy mint Finnország, önkéntes alakulatokkal vesz részt.

GHYCZY: Szentmiklóssy jelentette nekem, hogy a magyar kormány a hadiállapotot jelentette ki, és Sztójay csatlakozását fejezte ki, mert első elgondolásuk az volt, hogy önkéntes formációkkal vegyen részt Magyarország a németek oldalán.

DR. FEKETE VÉDŐ: Ismeri-e tanú úr Sztójay jelentését, amelyet többi jelentései helyreigazításként küldött?

GHYCZY: Arra nem emlékszem.

DR. FEKETE VÉDŐ: Ez július 8-án *[helyesen: június 7.]* volt, és ebben írja, hogy azért kellene felvetni Hitlernél a háborúhoz való csatlakozás megajánlását, hogy a legautentikusabb helyről hitelesítve kapjuk meg...⁴³⁸

GHYCZY: Lehetséges, hogy volt, de nem emlékszem.

DR. FEKETE VÉDŐ: Mikor szakította meg Magyarország a diplomáciai viszonyt Oroszországgal?

GHYCZY: 1941. július *[helyesen: június]* 23-án szakította meg.

DR. FEKETE VÉDŐ: Ebben a megszakításban volt-e valami szerepe Sztójaynak?

---

⁴³⁸ Sztójay 1941. június 7-i jelentése. Lásd *Diplomáciai iratok*, V., 1152–1153.

GHYCZY: Nem volt semmi.

DR. FEKETE VÉDŐ: Nem is tudhatott róla?

GHYCZY: Előzőleg nem, de gondolta talán, hogy miután Németország fegyveresen fellépett Oroszország ellen, talán mi is diplomáciai lépést teszünk. De semmi iniciatívája nem volt, sem tudomása nem volt.

DR. FEKETE VÉDŐ: A megtámadásra vonatkozólag már méltóztatott válaszolni, hogy abban sem volt szerepe.

GHYCZY: Nem volt.

DR. FEKETE VÉDŐ: Az antikomintern paktum kérdésében Sztójay azt állította védekezése során, hogy nem volt kezdeményező szerepe. Az Ön tudomása szerint ki tolmácsolta Németország kérését?

GHYCZY: Nem tudom. Erre nem emlékszem. Nem tudok nyilatkozni, hogy német kérésre történt-e, vagy Csáky önálló elhatározása volt-e. Én akkor Berlinben voltam, és nem tudom.

DR. FEKETE VÉDŐ: Tud-e arról, hogy Kállay 1942. márciusban Sztójayt utasította, hogy a vele szemben levő bizalmatlan légkört oszlassa el Németországban, és eszközölje ki mielőbb berlini látogatását? Sztójay teljesítette-e ezt, és a látogatásra vonatkozólag milyen utasítást kapott Ön Kállaytól, és Ön mit válaszolt?

GHYCZY: Tudom, hogy mikor Kállay miniszterelnök és külügyminiszter lett, az addigi gyakorlatnak megfelelően bemutatkozó látogatást akart tenni a német kormánynál, és az időpont megállapítása céljából szándékát Sztójayval közölte.

DR. FEKETE VÉDŐ: Mondta-e, hogy ne siessen a látogatással?

GHYCZY: Én általában ellene voltam, azért, mert nagyon szolgai dolognak tartottam, hogy valahányszor egy új minisztert kineveztek, rögtön Berlinbe ment, valamennyi tárca a megfelelő német kollégánál tett látogatást. Én sohasem tettem, és dacára, hogy külügyminiszter voltam, Ribbentropnál nem tettem látogatást. Nem néztem jó szemmel azt sem, hogy a magyar miniszterelnök siessen ezt a látogatást megtenni. Ha elkerülhetetlen volt az eddigi gyakorlat alapján, hát történjék meg, de siettetni nem láttam jónak.

DR. FEKETE VÉDŐ: Kállay azt mondta, hogy ez a mi háborúnk, mikor ünnepélyesen búcsúztatta a kivonuló csapatokat.⁴³⁹ Később elkövetkezett olyan idő, amikor azt mondták, hogy a háborút nem a mi kormányunk indította meg.⁴⁴⁰ A közbeeső idő alatt a német–magyar viszony romlására vonatkozólag mit méltóztatik tudni?

GHYCZY: A hadi helyzet alakulásával a magyar kormány is mindig óvatosabb lett a háborús politikájával. 1942-ben Kállay átvette Bárdossy kötelezettségeit, amelyeket Ribbentroppal szemben vállalt. Amikor ő miniszter lett, avval a politikával nem állhatott elő rögtön, de háromnegyed év múlva jött a voronyezsi katasztrófa.

---

⁴³⁹ Lásd a 174. sz. jegyzet.

⁴⁴⁰ Lásd a 179. sz. jegyzet.

ELNÖK: Mi kapcsolata van Sztójaynak a bűnügyével ennek a kérdésnek? De ha valami kapcsolatot vélünk is felfedezni, hogy kapcsolódik bele Kállay politikája e komplexumba? Akkor is ez oly köztudomású tény és annyira tisztázott, hogy a tanúval való tisztázása felesleges.

DR. FEKETE VÉDŐ: Azt akarom tisztázni, hogy a német–magyar viszony romlott-e? Sztójaynak a szerepe az volt, hogy helyrehozza?

ELNÖK: Ebben százszázalékos beismerésben volt Sztójay, aki maga adta elő, hogy de facto Kállay alatt romlott a viszony Németország és Magyarország között, és ő ezen hullámvölgyben lévő viszonyoknak újból az egyenesbe való hozását tűzte ki célul, és ennek érdekében közvetített. Ez nem vitás. A vád sem állít mást, a vádlott sem.

DR. FEKETE VÉDŐ: Akkor áttérek a miniszterelnöki kinevezésével kapcsolatos kérdésekre. Mit tudott Sztójay betegségről és betegszabadságáról?

ELNÖK: A bíróság e tekintetben [a] vádlott vallomását száz százalékban elfogadta.

DR. FEKETE VÉDŐ: A kormányzó március 18-i látogatásából való visszatazásakor Sztójay lejelentkezett-e a kormányzónál, Önnél és Szombathelyinél?

GHYCZY: Sztójay közölte, hogy szeretné szabadságát folytatni és Bécsben kiszállni.

ELNÖK: Kinek az utasítására ment mégis tovább?

GHYCZY: Én kértem, hogy jöjjön Budapestre, hogy saját tapasztalatait előadhassa.

ELNÖK: Tervbe volt akkor véve, hogy a miniszterelnökséget vállalja?

GHYCZY: Szó sem volt róla.

ELNÖK: Kinek volt az ötlete?

GHYCZY: Nem tudom, mert a március 19. utáni eseményekről csak hallásból tudok.

DR. FEKETE VÉDŐ: Talán emlékezetébe idézem, hogy Kállay az utolsó minisztertanácson említette-e, hogy Sztójayt fogja ajánlani?

GHYCZY: A koronatanácson ajánlotta, hogy dán mintára alakuljon egy államtitkári kabinet, amely az ügyeket viszi.⁴⁴¹ Sztójay nevének említésére nem emlékszem.

ELNÖK: Ügyvéd úr, sok kérdése van még?

DR. FEKETE VÉDŐ: Nincs már sok.

ELNÖK: Mert jelentkezett dr. Bárányos miniszter úr, akinek elfoglaltsága van. Ha két-három percnél tovább tart a kérdezése, akkor felfüggesztem a tanú kihallgatását.

DR. FEKETE VÉDŐ: Kérmém.

ELNÖK (A tanúhoz.): Méltóztassék kifáradni, és azután folytatjuk Bárányos tanú kihallgatása után. Most kérem dr. Bárányos tanú urat.

---

⁴⁴¹ Ghyczy téved, 1940 tavaszán a dán kormány a királlyal az élén az országban maradt, míg a holland királynő és a kormány a német csapatok elől Londonba menekült. A holland államtitkárok a helyükön maradtak, azt az utasítást kapták, hogy „gyakorolják hivatalukat, amennyiben ez az alkotmány keretein belül marad”.

(Dr. Bárányos Károly tanú a bírói emelvény elé lép. A törvényes figyelmeztetés után elnök kérdéseire előadja, hogy 54 éves, bethleni [Szolnok-Doboka megye] születésű budapesti lakos, nő, jelenleg miniszter, rokonságban, perben, haragos viszonyban a vádlottakkal nem áll.)

ELNÖK: Csupán egy körülményre rendelte el a bíróság az Ön kihallgatását, éspedig arra vonatkozólag, hogy Kunder Antal minisztersége alatt mi volt az ő és ennek kapcsán természetesen az egész minisztériumnak a törekvése a német gazdasági követelésekkel szemben? Hangsúlyozom, csak Kunder minisztersége alatt.

KUNDER: Azért kértem a tanú úr kihallgatását, mert mikor elnök voltam, 1934–39 között, ő alelnök volt. Erre tud választ adni.

ELNÖK: Én ezt kérdeztem először, utána Ön felteheti azt a kérdést.

BÁRÁNYOS: Abban az időben, mikor Kunder miniszter volt, én már nem voltam ott szolgálatban, hanem mint földművelésügyi miniszteri államtitkár szolgáltam 1944 tavaszáig, úgyhogy nekem közvetlen tudomásom az ő miniszterségére vonatkozólag nincs, nem is lehetett.

ELNÖK: Tehát erre nem tud vallomást tenni. Akkor menjünk át az előbbi részre, amit a vádlott említett, hogy ott milyen volt az állásfoglalása Kundernek.

BÁRÁNYOS: 1935-től 1938-ig voltam a Külkereskedelmi Hivatal alelnöke, és ezalatt Kunder volt az elnöke. Először mint kormánybiztos, azután mint elnök. Ez az egész három esztendő tulajdonképp egy küzdelem volt a német szállításokkal kapcsolatosan, mert ekkor már mindenki Németországba akart szállítani, mert a németek magasabb árat fizettek, mint bármely más ország. Viszont ez forgalmunkat kiegyensúlyozatlanná tette volna. Tehát a hivatalnak az volt a törekvése és munkája, hogy ezt elterelje.

ELNÖK: Kunder is ezen az állásponton volt?

BÁRÁNYOS: Nagyon agilis, aktív és szorgalmas ember volt, aki száz százalékgig ezt az álláspontot nyilvánította. Először junktimokat [*összekapcsolásokat*] csináltunk, hogy aki Németországba akar szállítani, kötelezhető, hogy vigyen máshova is. Ez azonban primitív forma volt. Akkor csináltuk a kiviteli egyesüléseket, tömörítettük ezeket a kereskedőket, és valahogy jobban lehetett áttekinteni. Akkor csináltuk a Contener vállalatot, hogy Anglia felé jobban tudjunk szállítani. Akkor indultunk észak felé, mert Csehországgal bizonyos fokig vámháborúban voltunk, tehát kellett, hogy az itt kieső mennyiséget ne Németország felé, hanem máshova vigyük. Azt hiszem, ha megnézzük a számokat, nagy arányemelkedés következett be e tekintetben.

ELNÖK: Van kérdés?

DR. KAHÁN VÉDŐ: Igaz-e, hogy Kunder 1936 óta mindig az export fokozását kívánta, és igyekezett elterelni a német exportot másfelé?

BÁRÁNYOS: Törekedtünk arra, hogy kiegyenlített helyzet legyen, mert másképp tönkre kellett volna menni.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Voltak-e zsidó tisztviselők a Külkereskedelmi Hivatalban, és hogy bánt velük Kunder?

BÁRÁNYOS: Elég szép számban voltak.

ELNÖK: Ez nem vád tárgya. Egyébként is 1939 előtti időről van szó.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Igaz-e, hogy az angol export fokozódott?

ELNÖK: Erre már tett vallomást, hogy fokozták.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Sikerült-e 1938–39-ben a kereskedelmi mérleget egyensúlyban tartani?

BÁRÁNYOS: Feltétlenül.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Megfelel-e a valóságnak, hogy Önöknél, a hivatalban megfordult német gazdasági szakembereknél olyan import-eredményeket értek el és forszíroztak is, hogy például autók behozatalát sürgették?

BÁRÁNYOS: Egy közgazdasági szakember nem is csinálhatott mást, nem lehetett kívánni, hogy szájharmonikát vegyünk át, hanem lehetőleg nyersanyagot. Kunder abszolút gazdasági szakember volt, kellett, hogy ilyen irányban dolgozzon.

KUNDER: Két kérdésem volna. Emlékszik-e tanú úr arra, hogy törekedtek a németek egyeduralmuk érdekében arra, hogy saját maguk alapítsanak cégeket. Támogattam-e ezeket, vagy megakadályoztam?

BÁRÁNYOS: Annyira nem támogatta, hogy egyesült erővel löttük ki azt a német vállalatot, amely Mecsér-féle vállalkozás volt, s amely át akarta venni a Futurát és a Németország felé dolgozó vállalatok munkakörét.

KUNDER: Vittem-e be politikát a hivatalba? Nevezetesen, kérdeztem-e az egyes tisztviselőktől, hogy milyen politikai pártnak a tagjai, igyekeztem-e őket megnyerni politikai ideáim számára?

BÁRÁNYOS: Nem. Az egy tiszta szakhivatal volt, különben Kunder abszolút apolitikus ember volt, a politikához soha életében nem értett, már modoránál fogva sem érthetett.

ELNÖK: Nincs több kérdés? Megesketését nem kívánják? (Nem.) A többi tanúnak nincs észrevétele semmi? (Nincs.) A megesketést a bíróság mellőzi. A tanú kihallgatása be van fejezve, köszönöm szépen a megjelenést.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nekem Kunderhez most lenne egy kérdésem.

ELNÖK: Tessék!

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: A tanú úr azt a megállapítást tette, hogy teljesen apolitikus volt Kunder. Akkor magyarázza meg nekem, mit keresett maga az Imrédy-pártban?

KUNDER: Megmagyarázom. Az én ismeretségem Imrédy Bélával a Gömbös-időszakban kezdődött, 1932-ben, amikor én vezettem ezt a Külkereskedelmi Hivatalt és ő pénzügyminiszter, majd később a Nemzeti Bank elnöke lett. A mi működésünk a legszorosabban össze volt kapcsolva. Én Imrédy Bélát tisztán mint gazdasági embert ismertem. Ezt a gazdasági kapcsolatot később egy személyi barátság egészítette ki, amely szintén a gazdasági kérdések iránti érdeklődésemből folyt. Politikával soha nem foglalkoztam, különben a zárószó jogán majd meg fogom világítani, hogy egész tízéves közéleti múltam alatt egyetlenegy politikai beszédet nem tartottam, csupán egy-két politikai gyűlésen vettem részt Esztergom városában, ahol képviselő voltam. De pártmunkát nem csináltam, és minden politikai párt tagjával csak mint a város képviselője érintkeztem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Ha megválasztanak egy képviselőt, csak azért nem választják meg és nem választanak meg senkit, mert jó pénzügyi szakember, vagy jó közgazdász. Az illető csak mond valamit, nem? Hát ezt nem lehet mondani. – Nekem egyébként más a véleményem, mert aki közgazdasági szakember, az egyben politikus is: amilyen közgazdaságot csinál, olyan politikát is csinál. Csak azt nem értem, hogy magát apolitikus lénynek tartják mint közgazdászt, és maga mégis egy politikai pártnak legexponáltabb alakja volt.

KUNDER: Kérem, ügyész úr...

ELNÖK: Ide tessék válaszolni, mert az ügyész csak kérdez, ellenben válaszolni a bíróságnak kell!

KUNDER: Én politikával nem foglalkoztam, nem is értettem hozzá. Az, hogy egy közgazdasági szakember egy politikai irányba bekapcsolódik, természetes, mert hiszen minden időszakban bizonyos politikai irány hatalmon van, és az a közgazdasági ember együtt úszik az árral. Én azt értem politikus alatt, aki vezető szerepet játszik a politikában is, zászlóvivő és irányító tényező. Én csak csatlakoztam az irányhoz, mert hiszen ellene nem mehettem, ha dolgozni akartam.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Utolsó kérdésem van. Volt az Imrédy-pártnak egy hetenként megjelenő lapja.

KUNDER: Úgy van. Az *Egyedül Vagyunk*.⁴⁴² A *Nemzetőr*.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: A *Nemzetőr*ben állandóan jelentek meg társadalmi, gazdasági és politikai nyilatkozatok. Ha jól emlékszem rá – én, mint aki egy csomó újságot elolvastam –, három személy állandóan szerepelt ebben az újságban: Imrédy, Rátz és Kunder.

KUNDER: Jaross!

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Jaross nem annyira. De mondjuk Jaross is. Ott voltak tehát Maguk négyen ennek a politikai pártnak és ennek a sajtónak a szellemi mozgatóerői. Kétségtelenül.

KUNDER: Az ügyész úr téved: én ebbe a *Nemzetőr*be soha egyetlen cikket nem írtam.⁴⁴³

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nem is nyilatkozott annak idején?

KUNDER: Nem, soha.

ELNÖK: A politikai ügyész úr majd becsatolja a *Nemzetőr*nek azokat a példányait, amelyekben ez benne van.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Vallott erről egy tanú is.

ELNÖK: Ehhez nekem nem kell tanú, amikor itt vannak a lapok. Tessék kiszedni a példányokból és becsatolni. – Kérem dr. Ghyczy volt külügyminiszter urat.

⁴⁴² Az *Egyedül Vagyunk* nem heti-, hanem havilap volt.

⁴⁴³ Kunder igazat mond.

(Dr. Ghyczy Jenő ismét megjelenik a teremben.)

DR. FEKETE VÉDŐ: Tud-e a tanú úr arról, hogy az összes kormány súlyt helyezett a revízióra, és ennek érdekében utasította a berlini követet, hogy a magyar–német viszonyt igyekezzon javítani?

GHYCZY: Úgy tudom, hogy igen.

DR. FEKETE VÉDŐ: Méltóztatik-e ismerni Sztójajt jól?

GHYCZY: Igen, ismerem. Hogyne.

DR. FEKETE VÉDŐ: Mi a meggyőződése: hazafias odaadással képviselte-e a magyar érdekeket, vagy pedig abszolúte a német érdekeket képviselte?

GHYCZY: Nem kérem, ő határozott kötelességtudásból és meggyőződésből képviselte a magyar érdekeket.

DR. FEKETE VÉDŐ: Tehát milyen szempontból kereste a barátságot?

GHYCZY: Magyar szempontból kereste. Mindig meggyőződése volt – mint tanúvallomásom elején mondtam –, hogy csakis a németek oldalán és csakis a németekhez csatlakozva tudjuk céljainkat elérni. Ez volt az ő meggyőződése.

DR. FEKETE VÉDŐ: Kérem, könnyű vagy nehéz volt-e a berlini követ szerepe?

ELNÖK: Ezt a kérdést ne tessék feltenni, hogy milyen volt.

DR. FEKETE VÉDŐ: Nincs több kérdésem.

ELNÖK: Hogy könnyű volt-e vagy sem, azt úgyis sejtjük.

GHYCZY: Nagyon kellemetlen volt.

ELNÖK: Köztudomású.

DR. FEKETE VÉDŐ: Hitler és Ribbentrop a velük való érintkezés kapcsán milyen módonban tárgyalt?

GHYCZY: Változott, kérem. Mindkettő ideges, bolondos volt. Olykor nagyon barátságosak voltak, olykor pedig úgy viselkedtek, mint a bolondok. Ezt saját tapasztalataimból tudom.

DR. FEKETE VÉDŐ: Drasztikus kifejezéseket is használtak?

GHYCZY: Drasztikus kifejezéseket is használtak.

SZAMEK NÉPBÍRÓ: Azt legyen szíves megmondani, hogy amikor a detektívek Veessenmayert megfigyelték, az alatt az idő alatta [a] vádlott érintkezett Veessenmayerral?

GHYCZY: Már nem emlékszem. De Veessenmayer mindenkivel, Bethlen Istvánnal is érintkezett.

SZAMEK NÉPBÍRÓ: És Kunderral több ízben?

GHYCZY: Azt nem tudom.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: A vezető magyar politikusoknak Németországba való kiutazásánál mi szerepe volt a vádlott Sztójajnak?

GHYCZY: Csak közvetítő szerepe volt.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Semmi más kezdeményező szerepe nem volt?

GHYCZY: Nem. Nem volt kezdeményező szerepe.

ELNÖK: Megesketést kívánják?

SZTÓJAY: Szabadjon kérdezni miniszter urat: vajon más kormányok részéről számíthatott-e Magyarország komolyan támogatásra revíziós igényei tekintetében?

GHYCZY: Más államok kormányai részéről...

ELNÖK: Erre talán úgy tessék felelni, hogy: Magyarországnak a német politikai légkörbe való bekapcsolódása előtt! Először talán így.

GHYCZY: Kérem, revíziós törekvéseink mindjárt a trianoni szerződés megkötése után megindultak. Voltak államok, amelyeknek kormányai ezzel a revíziós gondolattal szemben ellenségesen viselkedtek, voltak olyanok, amelyek közömbösen viselkedtek, és voltak olyanok, amelyek bizonyos szimpátiát tanúsítottak.

ELNÖK: Hogy állt például a helyzet 1936–37-ben, tehát még a cseh kérdés kiéleződése előtt?

GHYCZY: A helyzet az volt, hogy a kisantant és a nagyhatalmak, mint Franciaország, ellenségesen álltak szemben. Természetes, hogy Magyarország revíziós törekvései támaszra ott találhattak, amely államnak a kormánya szintén revíziós törekvéseket támasztott, és a békeszerződések megváltoztatását kívánta. [...]

[A továbbiakban Sztójay azzal kapcsolatban tett föl kérdéseket a tanúnak, hogy jelentései, illetve memorandumai milyen szerepet játszottak Magyarország második világháborús külpolitikájának kialakításában. Sztójay önmagát ismétli, az elnökkel folytatott szópárbaja új információt nem tartalmaz, Ghyczy pedig rövid, egy-két mondatos válaszaiban ismételtén megerősíti mindazt, amit már tanúvallomása során az előzőekben elmondott. Szász szintén saját – úgymond németellenes – gazdaság-politikájának igazolásával kapcsolatban tett fel kérdéseket Ghyczynek. Marosán politikai ügyész és Bárdoly védő szintén Szásznak a németekhez fűződő kapcsolatát firtatta.]

SZTÓJAY: Vajon kaptam-e valamikor is utasítást a kormánytól, hogy az irányt változtassam meg, és lazítsak a magyar–német kapcsolatokon?

GHYCZY: Nem!

SZTÓJAY: Mindig érvényes volt az eredeti utasítás. – Egy utolsó kérdésem van még: vajon Magyarországnak a háborúból való kiugrása lehetséges és könnyebb-e akkor, amikor nincs megszállás alatt, vagy amikor a német hadsereg megszállta Magyarországot?

GHYCZY: Hát természetes, hogy könnyebb, ha egy ország teljesen szuverén módon cselekedhetik, minden idegen megszállás nélkül.

ELNÖK: Nincs több kérdés? (Nincs.) Megesketését kéri?

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Kérem.

VÉDŐK: Nem kérjük.

ELNÖK: A bíróság törvényes akadály hiányában elrendeli a tanú megesketését. Még egyszer kötelességem figyelmeztetni tanú urat a hamis eskü következményeire.

Ghyczy Jenő dr. vallomására leteszi az esküt.

(Az igazmondásra történt figyelmeztetés után elnök kérdéseire közli személyi adatait: 65 éves, Bián született, budapesti lakos, nő, foglalkozása nyugalmazott igazságügy miniszter. Rokonságban, perben, haragos viszonyban a vádlottakkal nem áll.)

ELNÖK: A bíróság egy körülményre rendelte el az Ön kihallgatását, amelyre vonatkozólag a politikai rendőrségen méltóztatott vallomást tenni, éspedig a [1944.] szeptember 7-i minisztertanácsra vonatkozólag.⁴⁴⁴ Ennek részleteit tessék elmondani.

VLADÁR: A szeptember 7-i minisztertanácscon merült fel a fegyverszünet kérésének a kérdése. A miniszterelnök úr [*Lakatos Géza*] felhívására sorban mindenki nyilatkozott a miniszterek közül, hogy helyesnek, indokoltnak tartaná-e fegyverszünet kérését. Mindegyik miniszter elmondotta véleményét. Bonczos Miklós volt az első – gondolom –, és sorban a többiek. A vádlottak közül csak Reményi-Schneller Lajos volt tagja a minisztériumnak. Azt hiszem, a bíróságot csak az érdekli, hogy ő milyen álláspontot foglalt el.

ELNÖK: Úgy van.

VLADÁR: Amikor arra került a sor, hogy ő nyilatkozzék, a kérdést már meglehetősen megtárgyalták az előtte felszólalók, úgyhogy ő emlékezetem szerint nagyon röviden nyilatkozott. Nyilatkozatának az értelme az volt, hogy ki kell tartani a német szövetség mellett. Benyomásunk az volt, legalább [*is*] az én benyomásom, hogy álláspontja nem annyira abból a meggyőződésből fakadt, hogy német győzelemmel fog végződni a háború, hanem inkább abból, hogy nekünk már minden mindegy, a mi ügyünk elveszett, hát legalább becsülettel tartsunk ki a szövetség mellett. Nem is túlságosan indokolta véleménynyilvánítását, és olyan letargikusnak, cinikusnak látszott nyilatkozata során. Ezért mondom, hogy rám azt a benyomást tette, hogy hiszen nekünk már minden mindegy, vesztett ügyünk van, legalább a becsületet mentsük meg, és ne forduljunk szövetségünk ellen. Egyébként ismétlem, nagyon rövid volt a nyilatkozata. Utána továbbmentünk, a következő miniszter kifejtette álláspontját. Egyebet nem tudok.

ELNÖK: Lényegileg ugyanezt mondotta tanú úr a rendőrség előtt tett vallomásában, azonban az bővebb volt. Éspedig a kiegészítő vallomásában kifejtette a tanú úr, hogy Reményi-Schneller Lajos abból a szempontból ellenezte a fegyverszüneti lépéseket, hogy az ezzel járó előnyök kicsinyek azokhoz a súlyos következményekhez képest, amelyek a fegyverszünet megkötésével járnának. Oly kijelentést tett, hogy az ország területén polgárháborúk dúlnának, a nyilasok feltétlenül a németekhez csatlakoznának, ezzel szemben a további kitarás esetén mégis remélhető lenne, hogy a németek megadják a sokszor megígért segítséget, amellyel az orosz haderőt ideig-óráig fel lehetne tartóztatni, és ezalatt a háború esetleg reánk kedvező fordulatot vehetne. – Ez elhangzott?

VLADÁR: Igen. Ezt most is fenntartom.

⁴⁴⁴ Lásd a 70. és a 71. sz. jegyzet.

ELNÖK: Akkor nem volt ilyen rövid a hozzászólása. Ezt hogy értette, hogy „az orosz haderőt ideig-óráig fel lehetne tartóztatni, és ezalatt a háború esetleg reánk kedvező fordulatot is vehetne”? Ezt a kijelentést nem tudom megérteni.

VLADÁR: Hogy Reményi-Schneller Lajos hogy értette... (Vállat von.)

ELNÖK: Így hangoztak el az ő szavai?

VLADÁR: Hogy mik voltak pontosan a szavak, arra nem emlékszem, de a lényege ez volt.

ELNÖK: Reményi-Schneller Lajos! Így mondotta Ön ezt?

REMÉNYI-SCHNELLER: Körülbelül így.

ELNÖK: Mi volt ennek az értelme, hogy ideig-óráig fel lehetne tartóztatni az orosz hadsereget, és azalatt ránk nézve kedvező fordulat állhat be? Úgy emlékszem, kihallgatása során már felvettem ezt a kérdést, de nem kaptam kielégítő választ.

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem emlékszem, hogy erről beszéltünk volna. Arról volt szó, hogy ne lerohanás történjék, hanem ideig-óráig fel kellene tartani az oroszokat, és azalatt történhetnek diplomáciai lépések is.

ELNÖK: Diplomáciai lépéstől mégsem remélheti, hogy a háború esetleg reánk kedvező fordulatot vehetne.

REMÉNYI-SCHNELLER: Diplomáciai lépés is lehet egy kedvező fordulat.

ELNÖK: Ez is egy magyarázat. Mindenesetre Ön így gondolta.

REMÉNYI-SCHNELLER: Semmi esetre sem fegyveres fordulatra gondoltam, mert akkor nem mondtam volna, hogy ideig-óráig kellene fenntartani [*helyesen: feltartani*].

ELNÖK (A tanúhoz.): Ön vallomásában a következőt is mondotta az első alkalommal: „Jurcsek és Reményi-Schneller miniszterek, akik kijelentették, hogy a fegyverszüneti lépésnek beláthatatlan következményei lehetnek német oldalról, hangsúlyozták, hogy nekik kapcsolataik vannak a németekkel, Veessenmayer német követtel, tudják azt, hogy ez a lépés súlyos megtorló intézkedéseket vonna maga után.” – Ezt a későbbiekben a következőképpen korrigálja, illetve a következőképpen nyilatkozik: „különösen Jurcsek Béla tett említést arról, hogy óva inti a kormányzót családjára való tekintettel is ezen lépés megtételétől.” – Azt is tetszett mondani: „Tudomásom van arról, hogy Reményi-Schneller Lajosnak és Jurcsek Bélának is a németekkel, különösen Veessenmayerrel bizalmas kapcsolataik voltak.” Ezt fenn tetszik-e tartani?

VLADÁR: Ezt nem a koronatanácsal kapcsolatban mondtam?

ELNÖK: Felolvashatom az elejét is: „Emlékezetem szerint 1944. szeptember hó 7. napján Horthy Miklós elnöklete alatt a Lakatos-kormány tagjai koronatanácsra jöttek össze.” – Erre vonatkozólag tessék nyilatkoznia.

VLADÁR: A koronatanácson valóban az volt a helyzet, hogy mind Jurcsek Béla, mind Reményi-Schneller Lajos részletesen kifejtették azokat a hátrányokat, amelyekkel a fegyverszünet kérése járna. Különösen Jurcsek Béla a kormányzó úr felé fordulva emelt hangon kérte a kormányzó urat, hogy már csak családjára való tekintettel is álljon el ettől a szándékától, mert egészen bizonyos az, hogy a németek mind az ő személye ellen, mind családjá ellen olyan intézkedéseket foganatosítanak, amelyek nagyon sajnálatosak volnának. Ez valóban így is történt. Hogy Reményi-Schneller Lajosnak és Jurcsek Bélának

közelebbi kapcsolatai voltak a németekkel, különösen Veesenmayer követtel, az szinte köztudomású volt, hiszen ők nem annyira a kormányzó bizalmából foglaltak helyet a minisztériumban, mint inkább talán ez volt a megegyezés a németek és a kormányzó úr között, hogy a németeknek is két megbízható emberük – vagy legalább olyan, akikben ők megbíznak – foglaljon helyet ebben az új kormányban.

ELNÖK: Ezen kívül valami konkrétumot nem tetszene tudni mondani?

VLADÁR: Konkrétumot nem tudok mondani, hiszen én ezekkel a miniszterekkel, akiket említettem, a minisztertanácson kívül nem érintkeztem sem a Sztójay-kormány idejében, sem a Lakatos-kormány idejében nem érintkeztem úgyhogy nekem az ő magatartásukról csak a minisztertanácsi tárgyalásokból, tanácskozásokból, beszélgetésekből van tudomásom.

ELNÖK: Reményi-Schneller Lajos! Mit szól ehhez?

RREMÉNYI-SCHNELLER: Nem tudom, mire alapítja a tanú úr azt, hogy nekem német összeköttetéseim lettek volna.

ELNÖK: Ezt ő a köztudomásra alapítja. De mit szól ahhoz, hogy Ön és Kunder nem a kormányzó bizalmából foglaltak helyet a Lakatos-kabinetben, hanem egy megállapodás volt, amelynek értelmében a kormányzó hozzájárult ahhoz, hogy a németeknek két megbízható, bizalmas embere is helyet foglaljon az egyébként őáltala összeállított kabinetben.

REMÉNYI-SCHNELLER: Változatlanul tagadom, hogy bármiféle bizalmi viszony lett volna a németek és közötttem.

ELNÖK (A tanúhoz.): Tessék a szemébe mondani!

VLADÁR: Mást nem mondhatok, mint azt, hogy a kormány tagjaiban az volt a kialakult meggyőződés, hogy a két miniszter...

ELNÖK: Nem a kapcsolatokra vonatkozólag rendelem el a szembesítést, hanem arra vonatkozólag, hogy ő nem a kormányzó bizalmából került a Lakatos-kormányba, hanem ez egy előzetes megállapodás volt a kormányzó és a németek között.

VLADÁR: Én nem állítottam ezt tényként, én csak úgy állítottam, mint a kormány tagjainak a meggyőződését.

ELNÖK: Akkor nincs helye szembesítésnek. Én ezt tényként vettem.

VLADÁR: Én csak azt mondtam, hogy ez volt a kormány tagjaiban a meggyőződés.

ELNÖK: A kormányzó e tekintetben nem nyilatkozott Önök, a kabinet többi tagja előtt?

VLADÁR: De igen. Mikor szóba került először ennek a kormánynak a megalakítása, és a kormányzó úr engem igyekezett rábírní arra, hogy vegyek részt a kormányban, mint igazságügyminiszter, mert én vonakodtam, hiszen én a politikai életben sohasem szerepeltem, és kértem a kormányzó urat, hogy álljon el ettől a szándékától, a kormányzó úr azonban ragaszkodott hozzá, végre is nem tudtam megtagadni kívánságának a teljesítését, de megkértem, hogy két feltételt szabhassak. Az egyik az, hogy tisztázza a helyzetet a németek irányában, mert ha a németek irányában nem tisztázza a helyzetet, akkor megint elő fog állni az, ami a tavasszal előállott, hogy a németek az ő személyét és az ő személyének a szabadságát fogják fenyegetni, és az egész kormányt le fogják

tartóztatni, úgyhogy az egész kísérlet dugába fog dőlni. A másik pedig az, hogy milyen a viszony a katonaság, a honvédség irányában, kézből tartja-e a kormányzó úr a honvédséget. Ami az első feltételt illeti, a kormányzó úr kijelentette, hogy ő tárgyalni fog Hitlerékkal a tekintetben, hogy ne gördítsenek akadályokat egy új kormánynak a megalkotása elé. A kormányzó úr azt is kijelentette, hogy ebből a szempontból ő bizonyos kompromisszumokra is hajlandó. A németek egyes kívánságait, amennyire lehet, teljesíteni fogja, csak hogy egy olyan kormány alakulhasson, amely biztosítsa itt az országban a rend helyreállítását. Ő meg fogja értetni a németekkel, Hitlerrel magával is, hogy a hadműveletek szempontjából is sokkal előnyösebb az, ha az országban rend van. Márpedig az akkori kormány idejében ezt a rendet a teljes felborulás veszélye fenyegette. A pénzügyminiszteri tárcára a kormányzó úrnak más jelöltje volt, az én tudomásom szerint.

ELNÖK: Kicsoda?

VLADÁR: Nem tudom, szükséges-e a nevet megmondani?

ELNÖK: Tudjuk egyébként is.

VLADÁR: Más jelöltje volt, én úgy tudom legalább[is].

ELNÖK: Honnan tetszik tudni?

VLADÁR: Onnan, mert tárgyalt a kormányzó úr.

ELNÖK: Honnan tetszik tudni, hogy tárgyalt a kormányzó úr?

VLADÁR: Hallottam Lakatos Gézától, hogy tárgyalt másokkal is, és akkor egyszerre hirtelen elejtették azt a tervet, és akkor lépett be Reményi-Schneller Lajos miniszter.

ELNÖK: Miért ejtették el a tervet? Erre vonatkozólag tetszik tudni konkrét vallomást tenni? Konkrét vallomást kérünk, mert azt tudjuk, hogy mi volt a köztudatban.

VLADÁR: Nekem Lakatos Géza mondotta, hogy Reményi-Schneller Lajost egyenesen Veesenmayer kívánta, és Jurcseket is Veesenmayer kívánságára kellett a kabinetbe bevenni.

ELNÖK: Nekem nincs több kérdésem.

SZAMEK NÉPBÍRÓ: Reményi-Schneller német beállítottsága köztudomású volt.

VLADÁR: A kormány tagjai között.

SZAMEK NÉPBÍRÓ: Ön tudta azt is, hogy Veesenmayer kívánságára foglalt helyet a kormányban.

VLADÁR: Igen

SZAMEK NÉPBÍRÓ: Akkor hogyan lehetséges, hogy az urak egy ilyen fontos lépést, mint a fegyverszünet, Reményi-Schneller előtt tárgyaltak?

VLADÁR: Éppen azért, mert a kormány tagjai tudták azt, hogy két minisztertársunk felé a németek bizalma különösebben megnyilvánul, elég nehéz volt a helyzet a minisztertanácsokban. Feszélyezve voltak a miniszterek nyilatkozataikban, a tanácskozásokban és előállott az a fonák helyzet, hogy mintegy paralel tanácskozásokat kellett tartanunk. Az egyik tanácskozáson részt vettek az összes miniszterek, Reményi-Schneller Lajos és Jurcsek Béla is, és ha kényesebb ügyeket, különösen a fegyverszünet kérdését akartuk bizalmasabban megbeszélni, akkor Lakatos Géza miniszterelnök úr kénytelen volt a két miniszter kihagyásával tartani tanácskozást.

SZAMEK NÉPBÍRÓ: De szeptember 7-én mégiscsak ott voltak.

VLADÁR: Ezért mondtam, hogy minisztertársainknak az volt a benyomásuk, hogy nem nyilatkozhatnak egészen kötetlenül.

ELNÖK: A népbíró úrnak az a kérdése, hogy miért vették be a minisztertanácsba és miért hívták meg ezen fontos minisztertanácsra Reményi-Schneller Lajost és Jurcsek Bélát.

VLADÁR: Minisztertanácsot nem lehet az összes miniszterek jelenlétének hiányában tartani.

ELNÖK: De az talán inkább egy megbeszélés volt?

VLADÁR: Nem. Az egy minisztertanács volt, mert a kormánynak a kérdés teljes tudatában vállalnia kellett a döntést.

ELNÖK: Nem gondolták, hogy eleve eljártsszák ennek a kiugrási manővernek a sikerét azáltal, ha nekik, akik a németek bizalmasai, letéteményesei, most már hivatalos formában, egy minisztertanácson tudomásukra hozzák ezt? Nem gondolták, hogy az első dolog az lesz, hogy a németeknek jelentést tegyenek?

VLADÁR: Arra gondoltunk, hogy ez a lehetőség fennáll.

ELNÖK: Érdemes volt ezt a kockázatot vállalni?

VLADÁR: Másképp nem lehetett.

ELNÖK: Van kérdés még tanúhoz?

DR. KÁLDI VÉDŐ: Azt tessék megmondani, hogy szeptember 8-án volt a minisztertanács, ahol a fegyverszünet szóba került. Nem szeptember 7-én, mert akkor a koronatanács volt.

VLADÁR: Szeptember 8-án.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Mondotta-e Lakatos miniszterelnök úr, hogy egyetért a felszólalókkal, és megállapította-e az egyhangúságot, vagy volt-e külön szavazás, amikor a fegyverszünetről beszéltek?

VLADÁR: Nem. Az egyhangúságot megállapította.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Október 15-én is volt egy koronatanács.

VLADÁR: Igen.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Felhívta-e a kormányzó a jelenlévőket, hogy aki nem kívánja őt a fegyverszünet útján követni, és nem kíván a második Lakatos-kormányban részt venni – mert akkor úgy volt, hogy megalakul a második Lakatos-kormány –, az büntetlenül eltávozhat a koronatanácsról? Tetszik-e erre emlékezni?

VLADÁR: Igen. Nem büntetlenül távozhat el...

DR. KÁLDI VÉDŐ: Szóval eltávozhat onnan, aki nem helyesli.

VLADÁR: Mondotta a kormányzó, hogy minden tartózkodás nélkül nyilatkozhatik mindenki, és nem kell részt venni a kormány megalakításában.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Ekkor Reményi-Schneller tovább ott maradt?

VLADÁR: Reményi-Schneller és Jurcsek Béla valamennyiönk legnagyobb meglepetésére kijelentették, hogy részt vesznek a további kormányalakításban, és az esküt le is tették.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Szóval az esküt le is tették a második Lakatos-kormányra.

VLADÁR: Igen.

DR. KÁLDI VÉDŐ: A Weiss Manfréd-ügyben Reményi-Schneller folytatott-e a miniszter úrral tanácskozásokat, és ha igen, mi volt az ő kérése? Tetszik-e tudni, hogy mi volt az ő álláspontja a Weiss Manfréd-ügyben?

VLADÁR: Ez jóval korábban történt. Akkor még nem voltam miniszter, az igazságügy-minisztérium törvény-előkészítő osztályának vezetője voltam. Egy alkalommal a gazdasági miniszterek összejöttek a földművelésügyi miniszter úrnál [*Jurcsek Béla*], és azt a kérdést tárgyalták, hogy miképpen lehetne megakadályozni, hogy a Weiss Manfréd vállalat részvényeinek egy része német kézre kerüljön, mert szó volt arról, hogy a Weiss család egyes tagjai átruháznák részvényeiket – gondolom – a német nemzetiszocialista pártra. Ebbe a tanácskozásba engem is bevontak. Nekem az lett volna a feladatom, hogy nyilatkozzam a tekintetben, miféle jogi eszközök állnak rendelkezésre, hogy ezt megakadályozzuk. Legnagyobb sajnálatomra jogi eszközöket nem láttam, és nem is tudtam ajánlani. Politikai és gazdasági eszközök lettek volna azok, amelyek rendelkezésre álltak volna. Akkor Imrédy Béla is részt vett ezen a tanácskozáson, sőt talán ő vitte a szót a tanácskozások során, és megtárgyalták, hogy miféle politikai és gazdasági eszközök állhatnának rendelkezésre, hogy ezt megakadályozzák. Ezekben a tanácskozásokban azután, minthogy nem volt jogi kérdés, én nem vettem részt.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Reményi-Schneller Lajos is ott volt ezen a tanácskozáson?

VLADÁR: Ott volt.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Ő milyen magatartást tanúsított? Meg akarta-e akadályozni, hogy a Weiss Manfréd-gyár a német nemzetiszocialista párt, vagy a Gestapo, vagy az SS kezére jusson, vagy pedig ő ezt akarta?

VLADÁR: A jelen volt miniszterek valamennyien egyértelműleg keresték a megoldást olyan irányban, hogy megakadályozzák ennek a vagyonnak a német kézre jutását.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Általában a rendeleteket, amelyeket a kormány hozott, az igazságügy-minisztérium látta-e előkészítésük során? Bemutatták-e azt? Ez volt-e a gyakorlat?

VLADÁR: A gyakorlat az volt, hogy legalább a fontosabb tárgyú rendeleteket, mielőtt minisztertanácsba vitték, elhozták a törvény előkészítő osztályba és ott is megtárgyalták. Sőt a rendeletek túlnyomó része már a törvény előkészítő osztályunk közreműködésével készült.

ELNÖK: Van kérdés még tanúhoz? (Nincs.) Észrevétel?

REMÉNYI-SCHNELLER: Volt egy koronatanács és volt egy minisztertanács.

VLADÁR: Igen.

REMÉNYI-SCHNELLER: Ha jól emlékszem, szeptember 7-én este volt a koronatanács és nyolcadikán a minisztertanács. Hányadiknak szólalhattam én fel a minisztertanácson?

ELNÖK: Megmondta, hogy a vége felé.

VLADÁR: Úgy emlékszem, először Bonczos, azután Markos Olivér, Jurcsek Béla és utána Reményi-Schneller Lajos szólalt fel.

REMÉNYI-SCHNELLER: Mikor a felszólalások körülmentek és befejeződtek, csak akkor szólt hozzá a miniszterelnök úr, amint méltóztatott mondani. Mondotta-e a minisz-

terelnök úr azt, hogy ő azért nem szólalt fel elsőnek, mert nem akarta befolyásolni a minisztereket, hanem azt akarta, hogy mind szabadon adják elő véleményeket?

VLADÁR: Ez így volt.

REMÉNYI-SCHNELLER: Azután megállapította az egyhangúságot. – Köszönöm szépen.

ELNÖK: Van még kérdés? (Nincs.) Megesketését kívánják? (Nem.) A bíróság mellőzi a tanú megesketését. Köszönjük a megjelenését.

BARANYAI LIPÓT TANÚKIHALLGATÁSA

(Az igazmondás kötelességére történt figyelmeztetés után elnök kérdéseire közli személyi adatait: 52 éves, Bélyén született, budapesti lakos, nő, foglalkozása: a Magyar Nemzeti Bank nyugalmazott elnöke. Rokonságban, perben, haragos viszonyban a vádlottakkal nem áll.)

ELNÖK: Önt csak egy körülményre rendelte el a bíróság eredetileg kihallgatni, éspedig a Magyar Nemzeti Bank éléről történt távozásának okaira és körülményeire. Mikor távozott Ön a Magyar Nemzeti Bank éléről?

BARANYAI: 1943. február elején távoztam.

ELNÖK: Mi volt az oka? Csak röviden tessenék felelni. Csak abban az esetben kérem, hogy válaszoljon, ha az ok Reményi-Schneller Lajossal kapcsolatos, sőt ezen belül, ha az okot oly körülmény képezte, amely a német kívánságoknak magyar részről való teljesítése kérdésében adódhatott.

BARANYAI: Én Reményi-Schneller Lajossal pénzügypolitikánk vitelét illetően kezdettől fogva nem értettem egyet. Kezdetől fogva voltak tárgyi ellentéteink, amelyek az évek folyamán a dolog természeténél fogva kiéleződtek, úgyhogy 1942 augusztusában készítettem egy memorandumot, amelyben a magam álláspontját kifejtettem. Ez a memorandum a minisztertanács elé került és a minisztertanács ezt a memorandumot elvetette.⁴⁴⁵ Ezzel egy olyan helyzet állott elő, hogy én funkcióimat tovább teljesíteni nem tudtam. Ennek folytán én még 1942. szeptember 4-én lemondottam. Ezt követően tárgyalások indultak meg, amelyeknek az volt a célja, hogy én tisztségemben továbbra is megmaradjak. Ezek a tárgyalások eredményre nem vezettek. Egy bizonyos huzavona után, mikor mandátumom lejárt, én annak megújítását nem vállaltam, és így hagytam el posztomat.

ELNÖK: Tehát a memorandumnak a minisztertanácsban történt elvetésére tetszik a lemondást alapítani?

BARANYAI: Igen.

ELNÖK: Mik voltak azok az ellentétek? Politikai jellegű ellentétek voltak, vagy pedig a politikával kapcsolatos pénzügyi vezetésre vonatkoztak?

---

⁴⁴⁵ Baranyai Lipót memorandumát a minisztertanács – a fennmaradt jegyzőkönyvek tanúbizonysága szerint – nem tárgyalta. A kormány szeptember 9-i ülésén Reményi-Schneller előterjesztésében vitatták meg a Magyar Nemzeti Bank elnöke és a pénzügyminiszter közötti ellentétet, és végeredményben Kállay úgy döntött, hogy a két fél személyes tárgyaláson próbálja meg ellentétét tisztázni.

BARANYAI: Az utóbbira vonatkoztak. Én a hivatalos politikával állandóan szemben állottam, de ez nemcsak Reményi-Schneller Lajos személyére vonatkozott, hanem arra a politikára, amelyet a kormány hivatalosan folytatott.

ELNÖK: Ha ez így van, akkor kénytelen vagyok talán kissé konkrétebbül kérni a memorandumban foglaltakra vonatkozó felvilágosítást.

BARANYAI: Ezek pénzpolitikai technikai részletkérdések voltak.

ELNÖK: Azokat talán így nem kívánjuk, de azt, hogy milyen elgondolás vezette, mik voltak az okai ezen technikai kérdések felmerülésének.

BARANYAI: Az, hogy a jegybank az akkor egyre fokozódó, de a mai inflációval össze nem hasonlítható inflációban a pénz feletti uralmát elvesztette. A jegybank abban a helyzetben, amely 1942 derekán alakult ki, voltaképp nem csinált már egyebet, mint hogy a bankóprést járatta, és a pénztári szolgálatot látta el. A szó szoros értelmében vett hitelpolitikát már folytatni nem tudtuk.

ELNÖK: Mi volt az oka?

BARANYAI: Az, hogy a pénzügyminiszter úrral pénzpolitikai kérdésekben nem tudtunk megállapodni.

ELNÖK: Nem kapok határozott választ.

BARANYAI: Akkor nagyon bele kell bocsátkozni a részletekbe.

ELNÖK: Én megelégednék nem ilyen szakkérdéssel foglalkozó vallomással, hanem azzal, hogy mi volt az elgondolása Önnek, és ezzel szemben mi volt Reményi-Schneller elgondolása, de csak oly vonatkozásokban, amennyiben ez a politikával kapcsolatos volt. Ha ez csak pénztechnikai vagy egyéb kérdésekre vonatkozott, és politikai éle vagy jelentősége nincs, akkor nem érdekel bennünket.

BARANYAI: Pénzpolitikai és technikai kérdések voltak a közte és köztem fennforgó ellentétek, amelyek lemondásomra vezettek.

ELNÖK: Szolgálták ezek a németek kiszolgálását?

BARANYAI: Köztudomású, hogy a németeknek igen sok árut szállítottunk. Itt tovább kell mennem a részletekre, mert bizonyos határig a Németországgal való kereskedelmi forgalom abszolút szükségesség volt az országra, különösen mikor más piacoktól elzárattunk, ahogy a háború kiterjedt. Mezőgazdasági terményeinket másutt eladni nem tudtuk volna, ezenfelül ipari termelésünk folytonossága szempontjából rá voltunk utalva teljes mértékben német szállításokra. Utalok a szénre, koksza. Ha megszűnnek szállítani bármelyiket a kettő közül, vasolvasztóink egy napig sem tudtak volna dolgozni. Utalok a vegyipari nyersanyagokra, a papírra, a gépekre, úgyhogy bizonyos keretben ez mellőzhetetlen volt. Volt azután egy bizonyos hadianyag-forgalom a két ország közt, és azt hiszem, hogy ez talán az ugrópontja a kérdésnek, és itt mutatkoztak bizonyos ellentétek. A hadi javak forgalma is indokolt volt bizonyos mértékig. Abban mindenki egyetértett, hogy az országnak hadseregére szüksége van. Hogy ki mit gondol magában a tekintetben, hogy ez a hadsereg adott esetben milyen célra használtassék fel, az politikai meggyőződés kérdése. Azt is tudta mindenki, hogy a mi ipari struktúránk egymagában nem elegendő és nem alkalmas arra, hogy egy hadsereget felszereljen, tehát bizonyos cserékre volt szükség. Mi szállíthattunk bizonyos hadianyagokat, amelyekből többet tudtunk

előállítani, és kaphattunk a németektől oly hadianyagot, amelyet itthon nem tudtunk előállítani. Legtipikusabb dolog volt az optikai felszerelések dolga. Ebben a keretben mindenki indokoltan látta a hadianyag forgalmát. De akkor az történt, hogy a szaldót tekintve Magyarország több hadianyagot szállított, mint amennyit Németországtól kaptunk. Ezzel nem értettem egyet. Lojálisan hozzá kell azonban fűznöm azt, hogy ez a program is úgy volt kitervezve a két ország közt, hogy végeredményben évek múlva – ez több évre volt tervezve – ki kellett volna egyenlítődni. Ennyiben voltak a német forgalomban kapcsolatban ellentétes véleményeink. Ezt a felsőház bizottságában, sőt a plénumban is kifejtettem. De hogy ebben Reményi-Schnellernek mennyi szerepe volt, azt nem tudom megmondani, mert a hadianyag-forgalom kereteinek megállapítása természetesen elsősorban a vezérkarból és a honvédelmi minisztériumból indult ki.

ELNÖK: Más lényegesebb előadnivalója e tekintetben nincs?

BARANYAI: Nincs.

ELNÖK: Van kérdés?

ÓHIDY NÉPÜGYÉS: Az inflációról beszélt. Mi volt az oka annak, hogy megindult az infláció?

BARANYAI: Az, ami minden fegyverkezéssel és háborúval együtt jár, hogy az állam bevételei nem fedezik a kiadásokat.

ÓHIDY NÉPÜGYÉS: De Ön azt mondta, hogy bizonyos fokig, hogy egy bizonyos fokon túl következett be az infláció.

BARANYAI: Ahogy lenni szokott, hogy a kiadások növekszenek, a bevételek nem tudnak lépést tartani és egy bizonyos fokon túl beáll a hiány. Az adókvóta, értve ezalatt azt, hogy a kiadásoknak hányadrészét fedezték az adóbevételek, nálunk Magyarországon elég jelentős volt, ha jól emlékszem, 60–70 százalékot ért el.

ÓHIDY NÉPÜGYÉS: Kapcsolatba hozható ez a fegyverkezéssel?

BARANYAI: Szükségképp ez mind kiadást jelentett a büdzsében. A kiadásokat növelte és nem eléggé nagymérvű bevétel mellett /a/ felgyülemelő deficit okozójává vált, amelyet mi Magyarországon praktikusán, direkte vagy indirekte, a bankóprésből fedeztünk, holott – és itt technikai kérdésekre kellene megint rátérnem – az én nézetem az volt, és ez volt a tárgyi ellentét egy része, hogy lehetett volna fedezni egy részét a deficitnek a bankóprés járata nélkül. De ezek tisztán tárgyi ellentétek, amilyenek két szakember közt szükségképp kell előforduljanak.

ÓHIDY NÉPÜGYÉS: A kormány mindenkori pénzügyi politikájával nem értett egyet?

BARANYAI: Nem.

MAROSÁN POL. ÜGYÉS: Az Ön kiválását annak idején a Nemzeti Banktól a magyar társadalmi, szellemi és politikai élet köreiben mint egy politikai magatartást könyvelték el. Most ennek szemüvegén keresztül nézve úgy teszem fel a kérdésem, hogy mi volt az Ön meggyőződése, hogy akkor, mikor a németek Magyarországot totálisan megszállták, már 1942–43-ban Reményi-Schneller egy oly pénzügyi politikát folytatott-e Magyarországon, amellyel a német érdekeket és kívánságokat akarta teljes mértékben honorálni?

BARANYAI: Így erre a kérdésre nehéz válaszolni. Az akkori helyzetben politikailag kétféle megítélés volt lehetséges. Voltak emberek, akik politikai álláspontjukat arra a

várakozásra építették fel, hogy a németek ezt a háborút meg fogják nyerni. Voltak mások, akik arra építették fel, hogy a németek ezt a háborút nem fogják megnyerni. Én az utóbbiak közé tartoztam. Azt hiszem, hogy Reményi-Schneller az előbbiek közé tartozott, és minthogy ez volt a meggyőződése, ennek konklúzióit le kellett vonnia a maga pénzügyi politikájában is, és e téren is kollaborálnia kellett a németekkel. De az kétségtelen, hogy korlátokat szabott nagyon sok esetben. A kollaborációnak [a] következménye az lett, hogy Németország tartozásba került Magyarországgal szemben. Reményi-Schneller sok mindent elkövetett abból a célból, hogy ezt a tartozást megfelelő eszközök felhasználásával csökkentse. Ezt meg kell állapítani. Voltak is bizonyos sikerei, nem teljes sikerek, én egyénileg keveselltem a sikereket, és ez egy további oka volt köztünk az ellentéteknek.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Ha jól emlékszem, az akkori társadalmi, szellemi élet megnyilvánulásaiban Önt úgy is könyvelték el, mint aki a kormányzó közvetlen környezetéhez tartozik. Ezt úgy értem, hogy a kormányzó az Ön tanácsait is kikérte. Megfelel a valóságnak?

BARANYAI: Politikai kérdésekben a kormányzó az én tanácsaimat nem kérte ki, mert az volt az álláspontja, hogy ahhoz én nem értek. Meg voltak, akiket igénybe vett. Egyébként nagyon kedvelt és kitüntetett azzal, hogy beszélgetett velem sok mindenről.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Ön közt és a kormányzó közt esett szó Reményi-Schnellerről politikai, társadalmi és egyéb vonatkozásban, hogy hova tartozik ez az ember, aki a pénzügyminiszter?

BARANYAI: Ilyen formában nem. A kormányzó nagyon panaszkolt, hogy elmentem, neki ez kellemetlen volt és szerette volna, ha tudtam volna találni egy platformot, amelyen tovább kollaborálhattunk volna, de ezen alkalommal nem esett Reményi-Schnellerről szó, hogy emberileg, vagy politikailag kvalifikálta volna.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Utolsó kérdésem. Ebben a perben nagyon sok tanúnak tettem fel a kérdést és, a legtöbb nagyon finoman és diplomatikusan kikerülte a világos és nyílt választ. Így teszem fel Önnek is a kérdést. 1941-ben, '42-ben, '43-ban és '44-ben, nem beszélve arról az időpontról, mikor a németek Magyarországot már totálisan megszállták, a verebek azt csiripelték az utcán, a társadalmi és szellemi életben az volt a vélemény, hogy Reményi a németek kémje. Erre a kérdésre finom nüánszokkal érzékelítették a választ, ahogy a diplomáciában szokás. Önnek is felteszem, aki 1943-ban a politikai és szellemi életbe beletartozott, hogy beszéljünk egyszer magyarul, politikai meggyőződés ide vagy oda, ezeknek magatartása és munkája ezt és ezt bizonyította. [Tehát] felteszem a kérdést: kém volt-e vagy nem, szolgálta-e Magyarország érdekét, vagy a németek érdekét [szolgált]?

BARANYAI: Ezt a szóbeszédet én is hallottam, és ha voltak Magyarországon kémek, akkor én azoknak áldozata is lettem, mert a Gestapo az első napon letartóztatott és iratok, jellemzések birtokában volt magatartásomat illetőleg. De nekem semmi olyan konkrét támpontom nincs, amelynek alapján nyugodt lélekkel azt mondhatnám, hogy Reményi-Schneller bármiféle ily természetű szolgálatot végzett volna a németeknek.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Akkor van még egy kérdésem. Bennem van, meg kell kérdeznem. Érdekes volt az az idő Magyarországon. Ha egy munkás lefényképezett egy szerszámot vagy gépet a gyárban, a vezérkari bíróság elé került, mert kém volt.

Miniszterek, politikusok, államférfiak nádály, pióca módjára szipolyozták ki az országot és adták el, és ezeknél ezt a formulát nem lehet megkapni.

BARANYAI: Ez nem ténykérdés. Csak a történelemre tudok hivatkozni, hogy természetesen kémek és kémek közt mindig volt különbség.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Köszönöm szépen. Nem akartam többet.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Azt méltóztassék megmondani, hogy 1942–43-ban, mikor Kállay alatt az volt a vélemény, hogy gazdaságilag jobb többet nyújtani a németeknek, mert így esetleg a katonaságot vissza lehet tartani, volt-e egy ilyen elv?

BARANYAI: A Kállay-kormány idejében egész határozottan ez volt az álláspont. Kállaynak magának a politikáját és céljait ismerem. Neki az volt a célja, hogy az időt kihúzni, bevárni egy alkalmas pillanatot, amikor a fordulatot meg tudja csinálni. Ebből folyik, hogy a kormánynak csakugyan az kellett hogy legyen a politikája, hogy ezt az előkészületben levő politikai manőverét kendőzze azzal, hogy a németek rendelkezésére áll. Hogy nem sikerült, az más lapra tartozik.

ELNÖK: A többi vádlottnak van észrevétele? (Nincs.) Megesketését kívánják? Mellőzzük a megesketését. Köszönöm szépen, eltávozhat.

A bíróság most 15–20 percnyi szünetet tart, azután folytatja a tanúhallgatást.

(Szünet után.)

ELNÖK: Kérem dr. Schlick István tanú urat.

DR. SCHLICK ISTVÁN TANÚKIHALLGATÁSA

(Dr. Schlick István tanú a bírói emelvény elé áll. A törvényes figyelmeztetés után elnök kérdéseire előadja, hogy 61 éves, budapesti születésű, budapesti lakos, nő, nyugalmazott államtitkár, rokonságban, perben, haragos viszonyban a vádlottak egyikével sem áll.)

ELNÖK: Személyesen melyik vádlottat ismeri?

SCHLICK: Kunder, Szász, Reményi-Schneller minisztereket, Sztójay miniszterelnököt ismerem.

ELNÖK: Elsősorban talán azokat kérdezem, akikkel hivatali kapcsolata volt?

SCHLICK: Szász Lajossal és Kunder Antallal.

ELNÖK: Mikor került Ön összeköttetésbe hivatalosan Szász Lajossal?

SCHLICK: Mikor még a pénzügyminisztériumban tisztviselő volt.

ELNÖK: Vegyük talán azt az időt, amikor miniszter lett. Mikor volt ez?

SCHLICK: Emlékezetem szerint egy időben ideiglenesen meg volt bízva a kereskedelemügyi minisztérium vezetésével.⁴⁴⁶

ELNÖK: Mikor volt ez?

---

⁴⁴⁶ Szász Lajos 1944. augusztus 7-től 29-ig volt kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter a Sztójay-kormányban.

SCHLICK: Nem bírok az évszámra emlékezni.

ELNÖK: Az 1944. március 19-e utáni idő érdekel. 1944. március 19-e után, tehát a Sztójay-kormány hivatalba lépése után hivatalos kontaktus volt-e Ön és Szász közt?

SCHLICK: Igen, amikor az akkori miniszter távozása és lemondása után átvette ideiglenesen a kereskedelmi minisztérium vezetését.

ELNÖK: Ki volt, aki lemondott?

SCHLICK: Kunder Antal mondott le.

ELNÖK: Mikor történt ez körülbelül?

SCHLICK: A nyár folyamán.

ELNÖK: Akkor talán, hogy időbeli sorrendben maradjunk, Kunder Antalra vonatkozólag tud vallomást tenni, minthogy először vele volt kontaktusban. Először arra tessék felvilágosítást adni, hogy a németek a Sztójay-kormány uralomra jutása után milyen követelményekkel álltak elő, vagy álltak-e elő követelményekkel a minisztérium tekintetében?

SCHLICK: Amit mondani fogok és tudok, csak utólagosan megszerzett értesüléseim, mert a németek bevonulásakor nem voltam Budapesten, beteg voltam és csak több hétre rá jelentkeztem a hivatalban.

ELNÖK: Kitől hallotta a dolgokat és mit hallott?

SCHLICK: A legkülönbözőbb helyen hallottam a következőt. A németek az addigi rendszeren változtatni kívántak és egész más rendszert akartak életre hívni. Csak az én reszortomról beszélek. Az úgynevezett kereskedelmi politika, mint hallottam, sőt egy alkalommal valamelyik német nekem mondta is, oly luxus, amelyet ma nem engednek meg. Ők tehát nem fognak diplomáciai úton érintkezni, mint eddig, hanem közvetlenül fognak érintkezni a különböző hivatali helyekkel, vagyis közvetlen érintkezést vezetnek be. Ez azt eredményezte, hogy szétforgácsolódott a külügyminisztérium által még összefogott erő, és ezt a kis erőt, amit képviselt, megbénították. Ennek az volt az eredménye és e tekintetben Imrédyvel egyeztek meg, hogy őelőtte fognak a magyar érdekeltek a német érdekeltekkel közvetlenül érintkezni és tárgyalni arról, hogy ki mit tud csinálni és kinek mire van szüksége. Ezek a tárgyalások egyszer-kétszer meg is voltak, azonban a minisztériumok túlnyomórészt nem voltak képviselve. A kereskedelmi minisztérium semmiben sem vett részt. Ezt azért vagyok bátor mondani, ha talán nem is a feltett kérdésre vonatkozik, mert eddig kihallgatásaim során kellett jellemeznem a kereskedelmi minisztérium szerepét, amely úgyszólván súlytalanná vált azáltal, hogy a minisztériumon kívül és nélküle történtek ezek az érintkezések.

ELNÖK: Kivel?

SCHLICK: Imrédy Béla előtt voltak ilyen tárgyalások, amelyeken egyes érdekeltek voltak jelen és ha szabad kiegészítésül mondanom, a németeknek a tárgyalásai főképp azon árucikra irányultak, amelyek érdekelték őket, élelmezési cikkek, mezőgazdasági és gépcikkek.

ELNÖK: Ezek a tárgyalások és kíváncsi vagyok, amelyek a németek részéről kifejezésre jutottak, a fennálló államközi szerződésekben lefektetett kontingenseken túlmenőek voltak, avagy azok keretén belül maradtak?

SCHLICK: Nem tudok rá válaszolni, de valószínűnek tartom, hogy azon túlmenőleg történtek. Főleg Jurcsek Bélával folytak ezek a tárgyalások.

ELNÖK: Szóval konkrétan többet nem tud. Ön az adatok szerint tett egy jelentést egyszer Kundernek, hogy napról napra rosszabb a helyzet, a németek állandóan kiszállítanak az országból árut, de behozatali kötelezettségüknek nem tesznek eleget, mi pedig eredményt nem tudunk elérni. Ha elhangzott ez a jelentés, mi volt Kunder válasza?

SCHLICK: Szándéka volt rendet és rendszert bevezetni az eddig szétfolyó tárgyalások közt, amelyeket a németek ott folytattak, ahol épp akarták, túlnyomórészt Jurcsek Bélával. Szándéka az volt, hogy ha a németek valahol egy követeléssel lépnek fel, addig semmiféle magyar hely ne nyilatkozzék, míg az összesség állást nem foglalt a német követeléssel szemben.

ELNÖK: Hát Kunder nem óhajtott ezen német követeléseknek eleget tenni?

SCHLICK: Azt én nem tudom, de minthogy szénre, kemikáliákra, műrostra, cukorra szükségünk volt, s ez mind a németek szállításai révén volt biztosítható, az volt a szándéka, hogy megpróbálja, hogy ha már egyszer innen elszállítanak valamit a németek, a szállítás ellenében valamit követeljünk. Nekem mondta is, hogy érintkezést folytatott Jurcsekkel, aki a legfontosabb cikkek szállítását ígérte be, hogy ne tegyen ígéretet, míg előzetesen a kormány meg nem beszélte.

ELNÖK: Ez volt Kunder álláspontja, vagy az Öné?

SCHLICK: Kunderé. Nekem mondta is egyszer: beszéltem Jurcsekkel és azt mondta, hogy ezen túl ehhez fog igazodni. És igyekezett is a kereskedelemügyi minisztériumba összpontosítani ezeket a megbeszéléseket, azonban, mint utólag megállapítottam és Kunder is megállapította, Jurcsek ígérete dacára túltette magát azon, amit Kundernek ígért.

ELNÖK: A németek nyilván nemcsak Jurcsekhez, hanem Kunderhez is fordultak közvetlenül.

SCHLICK: A Kereskedelmi Minisztérium nem rendelkezett olyan matéria felett, amely a németeket érdekelte.

ELNÖK: De a kereskedelemügyi minisztériumnak a hozzászólása csak szükséges volt az esetleges kiszállításhoz?

SCHLICK: A régebben, a múltban előírt egyetértés az egyes minisztériumok között nem volt meg.

ELNÖK: De Ön tett említést, hogy hozzá kell járulni?

SCHLICK: Nem.

ELNÖK: Akkor nem értem a rendőrségi vallomását, ahol azt mondja, hogy május vége felé egy alkalommal referált és aztmondotta, hogy a helyzet napról napra rosszabbodik. Erre Kunder aztmondotta – a rendőrségi vallomás szerint –, hogy Jurcsek és a többiek hozzájárulnak ehhez, ezért nekünk is hozzá kell járulnunk a dologhoz, „mert mi sem lehetünk rosszabb fiúk náluk a németek szemében”.⁴⁴⁷ Ezzel a kijelentésével azt fejezte ki, hogy hagyni kell a dolgokat a saját medrükben maradni, nem kell tenni semmit.

---

⁴⁴⁷ Schlick István fenti rendőrségi vallomása nem található a per iratai között.

SCHLICK: Ezt a dolgot én nem így mondtam el. Kértem az illető kihallgató közeget, hogy helyesbítsen, de ezt nem tették meg.

ELNÖK: Miért tetszett akkor aláírni?

SCHLICK: Bocsánatot kérek, nem nagyon lehet vitázni, hogy tessék ezt másként fogalmazni. Egy alkalommal, amikor a népügyészségre voltam megidézve, ugyancsak ezen kérdések kapcsán, akkor kértem is, hogy helyesbítsék ez a kijelentés. És az engem kihallgató népügyész úr azután másképp is fogalmazta. Úgy fogalmazta meg, hogy: 1944 májusában egy ügyben referáltam és említettem neki, hogy a németek értesülésem szerint állandóan szállítanak ki árut az országból. Erre azt válaszolta Kunder, hogy ha Jurcsek hozzájárult, ő nem tehet semmit, és a rendőrségi vallomás így a fentiek szerint módosul.⁴⁴⁸

ELNÖK: Rendben van, ez nem módosítás kérdése: „Mi sem lehetünk rosszabb fiúk a németek szemében.” Ezt mondotta a rendőrség előtt?

SCHLICK: Ez így volt mondva. Kunder szavaimra azt felelte, hogy roppant nehéz a helyzet, azok ott mindent megígérnek. Azt mondotta még, hogy „rossz fiúk”, de ezt a kifejezést az engem kihallgató közeg kiemelte, és ezt fektette papírra.

ELNÖK: Ezek Kunder szavai voltak, vagy Kunder szavainak ez az értelme?

SCHLICK: Bevallom őszintén, nem tudnék pontosan válaszolni, minthogy ez lényegtelen dolognak látszott.

ELNÖK: Akkor lehet, hogy lényegtelen volt, de most elég lényegesnek néz ki, nem mintha sorsdöntő, vagy a vád szempontjából egyedülálló fontosságú volna, de jelentősége mindenestre van.

SCHLICK: Kunder emlékezetem szerint a helyzet jellemzésére azt mondotta, hogy: roppant nehéz a helyzet, de túlteszi magát, hogy én vagyok a jó fiú és a rossz fiúk ott vannak. Ezt azért adtam elő a rendőrségen, mert a Kereskedelmi Minisztérium rendkívül megváltozott helyzetét akartam jellemezni.

ELNÖK: Hogy álltunk ugyanezzel a kérdéssel Szász minisztersége idején?

SCHLICK: Akkor legyen szabad megmondanom azt, amire Kunder gondolt, hogy próbáljuk meg – tudniillik ez volt az elgondolás – harmadik államokkal a forgalmat nyugat és Skandinávia felé. Rendkívül fontos volt, hogy a forgalmat biztosítsuk és a németektől kicsiholjuk azt, amit lehet. Nyugattal és északkal ugyanis nem tudtunk másképpen érintkezni, mint a németek által megszállott területeken keresztül. Az volt az elgondolás Szász Lajos minisztersége idején, mint első, szintén átmeneti minisztersége idején, amikor fogadott, azt mondotta: próbáld folytatni azt az igyekezetet, hogy a németektől megszerezni azt, amit lehet. Ez volt az egész instrukció vagy megbízás, amit adott.

ELNÖK: Milyen volt Szász politikai felfogása?

SCHLICK: Egészen őszintén bevallom, hogy Szász minisztersége idején rendkívül zárkózott volt. Soha sem előbb, sem később nem nyilatkozott. Az egyedüli nyilatkozatára annyiban emlékszem, hogy egyszer hivatott, és közölte, hogy bizonyos, őneki meg nem

---

⁴⁴⁸ Schlick István népügyészségi vallomása nem található a per iratai között.

felelő dolgok miatt beadta a lemondását. Ez volt az egyetlen alkalom, amikor nyilatkozott. Még egy, talán nem lényeges dolog volt az, amikor panaszkodtam, hogy a nyilasok betörték hozzám és kényszerítettek, hogy autómmal elvigyem őket Kelenföldre, tehát fuvaroznom kellett őket. Akkor bizonyos keserű szájízzel reagált erre, mondván, hogy ő is mennyire bizonytalannak látja a helyzetet. Ez volt egy alkalom, amikor impressziót kaptam, hangsúlyozom, nem nyilatkozatot, hogy neki sem felelnek meg az akkori dolgok, amelyek azután abban kulmináltak, hogy egy alkalommal közölte lemondását.

ELNÖK: Általános beállítottságáról tudna valamit mondani?

SCHLICK: Nem tudok, mert meglehetősen ritkán érintkeztem vele.

ELNÖK: Itt van egy kitétel, szintén a rendőrségen tett vallomásában, amikor azokat is megemlíti, amiket itt felsorakoztatott, amikor azt mondotta: megdöbbenéssel vette annak idején tudomásul, hogy Szálasi kabinetjében is tárcát vállalt.

SCHLICK: A rendőrségen kérdezték, hogy milyen impresszióm volt. Én azt mondtam, hogy csodálkoztam, nem helyeztem súlyt arra, hogy a „csodálkozás” vagy [a] „megdöbbenés” szók közötti differencia alá legyen húzva. Mindössze az volt válaszom indoka, hogy fogalmam sem volt arról, hogy nexusa lett volna nyilas körökkel. Nekem nem volt semmiféle érintkezésem, és ez a kitétel csak erre vezethető vissza.⁴⁴⁹

ELNÖK: Ez nem volt túl sok, amit Ön, mint államtitkár miniszteréről és működéséről tud mondani. – Szász és a németek között közvetlen tárgyalások folytak a tárcát illető kérdések tekintetében?

SCHLICK: Erre nem tudok egészen precíz választ adni, de legyen szabad még egy megjegyzést tennem. Az elnök úr ugyanis méltóztatott mondani, hogy: nem sok. Egyszerűen azért van ez, mert Szász Lajos minisztersége idején ezekkel a nemzetközi és külkereskedelmi kérdésekkel alig-alig foglalkozott.

ELNÖK: Ezt talán túlzás így állítani. Csak kellett neki foglalkozni minden olyan kérdéssel, amely tárcája körét érintette. Hiszen nyilvánvaló, hogy külkereskedelmi szempontból valamilyen érdekek fűződtek a minisztériumhoz.

SCHLICK: Azzal foglalkozott, amiről jelentést tettünk.

ELNÖK: Arra kérek határozott választ: mik voltak a jelentések alapjai, mik voltak azok a német követelések? Volt-e egyáltalában ilyen? Mi volt erre Szász válasza? Tettek-e ennek érdekében vagy ellene valamit?

SCHLICK: A Kereskedelmi Minisztériumhoz nem jöttek ilyen követelések, Jürcekhez mentek.

ELNÖK: Jürcek nem kért hozzájárulást?

SCHLICK: Nem kért.

ELNÖK: Akkor mire kellett a kereskedelemügyi minisztérium?

SCHLICK: Erre nem tudok röviden válaszolni, de megállapítható, hogy a kereskedelemügyi minisztérium súlytalanná vált azzal a hatalmas szereppel szemben, amelyet öt vagy tíz

---

⁴⁴⁹ Schlick István 1945. október 15-én a PRO-n Szász Lajos ügyében tett tanúvallomásában szó szerint a következőket mondta: „Nagyon meglepődtem azon, hogy miniszteri tárcát vállalt a Szálasi-kormányban.”

évvel azelőtt betöltött. A Kereskedelemügyi Minisztériumhoz főleg közlekedési kérdések kerültek és a minisztérium főleg ezekkel foglalkozott. Egy esetről van tudomásom, amidőn engem is hivatottak, vasúti vonatkozású tárgyalás volt. Meg kell említenem, hogy ekkor, Szász minisztersége idején egyetlenegyszer hallottam őt németül beszélni és nagyon törve beszélt a németet.

ELNÖK: Tessék, népbíró urak!

FALUDI NÉPBÍRÓ: Mennyi ideig volt Ön Szász minisztersége alatt államtitkár?

SCHLICK: A Sztójay-kormányban Kunder Antal lemondásától egészen a Lakatos-kormány hivatalba lépéséig voltam alatta államtitkár. Adminisztratív államtitkár.

FALUDI NÉPBÍRÓ: Ki volt a politikai államtitkár?

SCHLICK: Politikai államtitkár Szász alatt nem volt. [...]

[A továbbiakban a népbírák az elnök által már fölített kérdéseket ismételték meg.]

ELNÖK: Nekünk ezek mind rendelkezésünkre állanak. Tessék, ügyész urak. (Az ügyészek: Nincs kérdés.)

A vádlottak!

SZTÓJAY: A tanú úr tud-e arról nyilatkozni, mi volt az álláspontom arra a német törekvésre, hogy közvetlenül a minisztériumok bonyolítják le a kereskedelmi tárgyalásokat és megállapodásokat?

SCHLICK: Erre azért nem tudok válaszolni, mert annak idején én nem voltam jelen, amikor ezek a tárgyalások kezdődtek, és ezeket a követeléseket a németek keresztülvittek. Arról tudok, hogy később igyekezet volt, hogy ezeket a dolgokat egy helyre centralizálják. De akkor, amikor arról volt szó, hogy a németek ezt a közvetlen érintkezést forszírozták, nem voltam jelen.

SZTÓJAY: Volt köztünk beszélgetés ebben a tárgyban?

SCHLICK: Igen.

SZTÓJAY: Milyen álláspontot foglaltam el?

SCHLICK: Hogy rendet kell teremteni, egy helyre centralizálni a szétforgácsolt erőt. Azt tetszett mondani, hogy a kereskedelmi miniszter vegye kézbe ezeket a dolgokat, ha már bizonyos urak intervenciója vagy hallgatása miatt szétfolynak a dolgok. Ebben tetszett látni azt az eszközt, amellyel a németek irányában talán mégis nagyobb mértékben lehet fellépni.

SZTÓJAY: Emlékszik-e arra, hogy Imrédynek meghagytam, hogy állítsa fel a Nickl-féle csoportot, amelyet mint koncentrált csoportot tartsanak fenn, ahol összefutnak a különböző minisztériumokban előadott kívánságok és ott egyeztessék és egy kézben tartásuk a dolgokat, hogy a németek túlköveteléseinek ellen lehessen állani. Van-e erről tudomása?

SCHLICK: Igen, van tudomásom.

SZÁSZ: Amikor a nyilasok a tanút eltávolították hivatalából, ki hívta vissza?

SCHLICK: Annak idején kaptam a honvédelmi törvény alapján...

SZÁSZ: Ki hívta vissza?

SCHLICK: Szász miniszter úr.

SZÁSZ: És miért? Azért, mert én Önt erősen jobboldali, németbarát embernek ismertem, akire nekem mint ilyenre van szükségem?

ELNÖK: Csak akkor tessék erre válaszolni, ha közvetlen kijelentéssel tud válaszolni rá.

SCHLICK: Emlékszem erre a fogadásra. Azt mondotta akkor a miniszter úr: tudom, hogy te kemény ember vagy és nekem rá kell támaszkodnom ezekben a súlyos dolgokban azokra az emberekre, akik addig ellenálltak és foglalkoztak a dolgokkal.

SZÁSZ: Kényszerítettem Önt Budapest körulzárása előtt áttelepülésre?

SCHLICK: Nem.

SZÁSZ: A kiviteli ügyek decentralizálásával egyetértettem?

SCHLICK: Nem.

SZÁSZ: Készített a tanú úr egy minisztertanácsi pro memóriát, amely szerint ezt az állapotot meg kell szüntetni, centralizálni kell, mégpedig a Kereskedelmi Minisztériumban. Elfogadtattam-e ezt a minisztertanácsban?⁴⁵⁰

SCHLICK: Kaptam egyszer egy feljegyzést, hogy a Kereskedelemügyi Minisztériumban centralizáltassanak a nagyobb erő kifejtés érdekében a szétforgácsolt magyar erők.

SZÁSZ: És akkor mivel indokoltam, hogy éppen a Kereskedelmi Minisztériumban, a tanú kezeiben legyenek a dolgok?

SCHLICK: Azért, mert annak idején közismert voltam az én ellenállásomról, azt hiszem legalább[is].

SZÁSZ: És akkor meg is mondtam, hogy a Külügyminisztériumban olyan emberek vannak, akiket nem ismerek.

KUNDER: Államtitkár úr mindkét ízben mellettem volt, mint kereskedelemügyi államtitkár. Méltóztatott a különbséget az első és a második hatáskört illetőleg észrevenni?

SCHLICK: Volt különbség.

ELNÖK: Erre vonatkozólag már vallomást tett.

KUNDER: Az volt a törekvésem a Sztójay-kormány alatt, hogy a régi hatáskört visszaszerezzük?

SCHLICK: Az, hogy egy helyen centralizáltassanak a dolgok, hogy a magyar erők szét ne forgácsoltassanak.

ELNÖK: Ezt már vallotta a tanú.

KUNDER: Mi célból törekedtem erre? Azért akartam Jurcseket kontrollálni, hogy még többet adjak a németeknek?

SCHLICK: Nekem azt az utasítást tetszett adni: lehetetlen, hogy mindent elvigyenek, anélkül, hogy kapjunk tőlük valamit. Igyekezzék ezektől az emberektől valamit visszaszerezni.

KUNDER: Az volt a törekvésem, hogy harmadik országokkal a forgalmat felvegyük, s ez a német érdekeket szolgálta?

SCHLICK: Evidens magyar érdek volt, mert Svájcból kaptunk vitális jelentőségű dolgokat, azonkívül a svájci valutáért vásárolni tudtunk.

---

⁴⁵⁰ A fennmaradt minisztertanácsi jegyzőkönyvekben nincs nyoma ilyen jellegű pro memoriának.

KUNDER: Egész működésemből, amennyire az instrukciókból kivethető volt, a német érdekek szolgálatára lehetett következtetni?

ELNÖK: Ezt a bíróságra tessék bízni.

KUNDER: Az import fokozását illetőleg egy ízben a parlamentben rámutattam arra, hogy a hazai ipar védelmében mindent el kell követnünk, hogy a márkafizetéssel kapcsolatosan ne járjunk rosszul.⁴⁵¹

SCHLICK: Úgy emlékszem, egy parlamenti felszólalás kapcsán történt ez, amikor a Külkereskedelmi Hivatal kérdését tárgyalta a Ház.

KUNDER: Köszönöm, befejeztem.

ELNÖK: A megesketés kérdésében? (Az ügyészek és a védők tagadólag válaszolnak.)

A bíróság a megesketést mellőzi. (A tanú eltávozik.)

A következő tanú dr. Nánássy János. Kérem a tanút. (A tanú megjelenik.)

DR. NÁNÁSSY JÁNOS TANÚKIHALLGATÁSA

(Elnök kérdéseire dr. Nánássy János előadja, hogy 61 éves, Túrkevén született, budapesti lakos, elvált, nyug. miniszteri osztályfőnök. Rokonságban, perben, haragban a vádlottakkal nem áll.)

ELNÖK: Melyik vádlottat ismeri?

NÁNÁSSY: Kunder miniszter urat, Szász miniszter urat és Reményi miniszter urat.

ELNÖK: Ön miniszteri osztályfőnök volt a Kereskedelmi és Közlekedési Minisztériumban?

NÁNÁSSY: A Sztójay-kormány alatt a vasúti igazgatási osztály vezetője.

ELNÖK: Meddig szolgált mint miniszteri osztályfőnök?

NÁNÁSSY: 1945 július végén mentem nyugdíjba. Azóta nem szolgálok.

ELNÖK: Jellemezze először Kunder szerepét és működését miniszterré történt kinevezésétől, 1944. március 22-től kezdődőleg.

NÁNÁSSY: Erről nem tudok sokat mondani. Egyetlenegy alkalommal beszéltem a miniszter úrral.

ELNÖK: A rendőrségen sem tudott sokat mondani. Akkor talán Szászra vonatkozóan tessék.

NÁNÁSSY: Mire nézve?

ELNÖK: Általában működésére és beállítottságára nézve.

NÁNÁSSY: Annyit tudok mondani, hogy annak idején a minisztérium tisztviselőit védte a párttal szemben, és már első alkalommal...

ELNÖK: Melyik párttal szemben?

NÁNÁSSY: A nyilas párttal szemben.

ELNÖK: Ön a nyilas éra alatt is szolgált?

---

⁴⁵¹ Ezzel kapcsolatban lásd Kunder felszólalását KN 1939-1944. XIX. k. 10-11. (1943. december 10.)

NÁNÁSSY: Igen, a Lakatos-kormány alatt lettem elnöki osztályfőnök.

ELNÖK: Csak annyit tud mondani, hogy a párttal szembehelyezkedett?

NÁNÁSSY: És hogy a minisztérium főbb tisztviselőit adandó alkalommal védte, a kitelepülést nem forszírozta, csak amikor minisztertanácsi döntés volt arról, hogy akik nem mennek el Nyugatra, azoknak a felmentését megszünteti/[k/], a miniszter úr utasítást adott, hogy ezeknek a listáját, akik fel vannak mentve, készítsük elő Sztojanov útján, aki a katonai osztályvezető volt, hogy ezeket a felmentéseket hatálytalanítani fogja.

ELNÖK: Lényegében ezt vallotta a rendőrségen is. Fenntartja a rendőrségen tett vallomását?

NÁNÁSSY: Igen.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Ki az a Phórer?

NÁNÁSSY: Aki átvette az elnöki osztály vezetését. A harmadik napon tudomásomra adta, hogy ő veszi át az elnöki osztály vezetését.

ELNÖK: Ki volt a nyilas megbízott?

NÁNÁSSY: Phórer Ede. Egyébként úgy tudom, hogy Phórer most az amerikaiak által megszállott területen mint a Nemzeti Bank igazgatója működik. Szálasi hatalomátvétele után röviddel történt, hogy Szász Lajos hivatott engem, és én megmondottam neki, hogy én nem vagyok az elnöki osztály vezetője, hanem azt Phórer vette át. Szász Lajos megkérdezte: ki ez a Phórer és hogyan került ide. Én azt mondtam, hogy nem tudom, csak ott van a szobában. Ekkor behívatta magához Phóret és megkérdezte tőle, hogyan kerül ide. Phórer azt mondtotta, Szálasi megbízása folytán. Szász miniszter felhívta telefonon Szálasit, de nem tudott vele beszélni, Szöllőssivel beszélt, nem tudom, mit beszéltek, utána átadta a kagylót Phórernek, beszélt valamit, majd olyasmit mondott, hogy akkor ő eláll attól, hogy az elnöki osztály főnöke legyen. Szász miniszter ekkor azt mondtotta, majd a minisztertanács fog dönteni, és én csináljam addig tovább, amit addig csináltam, vezessem tovább az elnöki osztályt.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Ez a Phórer később erőszakolta, hogy valakit államtitkárrá nevezzenek ki? Ki volt az?

NÁNÁSSY: Zsigmond Albert miniszteri tanácsos. Szász miniszter úr kijelentette: én csak olyan embert nevezhetek ki államtitkárommá, aki bizalmamat bírja, és akit ismerek. Zsigmond Albertet nem ismerem, nem lehet az én államtitkárom. Szász azután keresztül-vitte, hogy Fluck István, akit a nyilasok előzőleg elküldtek, visszajölessen és átvegye az államtitkárságot, addig nem is töltötté/[k/] be ezt az állást.

Ezután felmentették a MÁV elnökét és az igazgatókat, és azt akarták, hogy ezeket távolítsák el, helyüket pedig töltsék be. Szász miniszter azonban azt mondtotta, mint addig, amíg ezek ellen konkrét vádak nem hoznak fel, azokat megfelelő bizottság ki nem vizsgálja, nem engedi ezeket helyéről eltávolítani. Ugyanezt mondtotta a minisztériumból sétálni küldött emberekről – így hívtuk azokat, akiket a nyilasok elküldtek.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Szász igyekezett a hidakat megmenteni?

ELNÖK: Nem tárgya a vádnak, ha valami kis köze lehetett volna a hidak felrobantásának kérdéséhez, meg vagyok győződve róla, hogy a vád megmozdult volna, vagy legalábbis valamit tett volna.

NÁNÁSSY: Sokat tett annak érdekében, hogy ez ne történjék meg.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Tud-e arról, hogy Szász a nyilas uralom alatt több ízben le akart mondani?

NÁNÁSSY: Egy ízben le is mondott, azt hiszem, november végén. Pár napig úgy is volt, hogy elmegy.

ELNÖK: A bíróság ebben a tekintetben elfogadta vádlott vallomását.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Azt tessék megmondani, akkor, amikor a kitelepítésről volt szó, egy minisztertanácsi határozat után helyezkedett Szász kényszerből arra az álláspontra, hogy valamit muszáj tenni? Konkrétan azt mondotta Ön, hogy nem kényszerített senkit.

NÁNÁSSY: Felhívás volt arra vonatkozóan, hogy ki akar menni önként. Erre a felhívásra sokan jelentkeztek, de amikor a végrehajtásra került sor, nagyon kevesen maradtak. A csepeli kikötő vezetője több ízben megjelent nálam, és azt akarta, eszközöljem ki Szász miniszternél, hogy a kikötő embereit kényszerítsük a kitelepítésre. Ezt háromszor referáltam a miniszter úrnak, harmadszor már nagyon dühös volt, ezt mondotta: Megmondtam már neked x-szer, nem veszem a lelkemre, hogy ki megy ki, aki akar, az megy, aki nem akar, marad.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Azt is megakadályozta, hogy a kikötőt kitelepítsék?

NÁNÁSSY: Nem akadályozta meg, de nem tette kötelezővé.

ELNÖK: Észrevétel, kérdés van-e?

SZÁSZ: Emlékszik-e a tanú úr arra, mi történt azzal a névjegyzékkel, amelyet a bevonultakról csinált?

NÁNÁSSY: Sztojanov ezredesnek adtam át.

SZÁSZ: Önnek adtam vissza és azóta sem kértem el. – Emlékszik arra a beszédre, amelyet Szálasi tartott a Kereskedelemügyi Minisztérium tisztviselői előtt?

NÁNÁSSY: Volt egy beszéd, de nem emlékszem rá, hogy mit mondott.

SZÁSZ: Nem emlékszik Szálasinak arra a kifejezésére, amikor azt mondotta, aki pedig a kijelölt poszton nem teljesíti kötelességét – csendes, nyugodt hangon hozzátéve –, az meghal?

NÁNÁSSY: Erre nem emlékszem.

SZÁSZ: Ott volt?

NÁNÁSSY: Nem voltam ott.

ELNÖK: Van még kérdés? (Nincs.) A megesketés tárgyában kérek indítványt. (Sem a vád, sem a védelem nem kívánja.) A bíróság a megesketést mellőzte, eltávozhat.

Rostásky István tanú urat kérem.

ELNÖK: Rostássy István?

ROSTÁSSY: Igen.

ELNÖK: Figyelmeztetem, a bíróság tanúként fogja kihallgatni, kötelessége a tiszta igazat vallani, a hamis vallomást a törvény szigorúan bünteti.

Hány éves?

ROSTÁSSY: Ötvenkettő.

ELNÖK: Hol született?

ROSTÁSSY: Budapesten.

ELNÖK: Nős?

ROSTÁSSY: Különvált.

ELNÖK: Foglalkozása?

ROSTÁSSY: Miniszteri tanácsos.

ELNÖK: Rokonságban, perben, haragos viszonyban áll-e a vádlottakkal?

ROSTÁSSY: Nem.

ELNÖK: Ismeri a vádlottakat?

ROSTÁSSY: Igen.

ELNÖK: Melyiket?

ROSTÁSSY: Kunder és Szász miniszter urat.

ELNÖK: Ön miniszteri tanácsos volt annak idején. Végig szolgált az elmúlt éra alatt?

ROSTÁSSY: Igen.

ELNÖK: Most is szolgál?

ROSTÁSSY: Igen.

ELNÖK: Kérem, jellemezze 1944. március 19-től, tehát a német megszállástól kezdve Kunder szerepét.

ROSTÁSSY: Kunder miniszter úr március 19-e után lett kereskedelemügyi és közlekedésügyi miniszter, azonban a közlekedési vonal intézését teljes egészében átengedte Markos államtitkár kezébe, úgyhogy vele közlekedésügyi kérdésben egyáltalán nem tárgyaltunk.

ELNÖK: Igen, erről nem tudott a rendőrségen tett vallomásában sem. Kérem, Szász Lajosról és a kitelepítésre vonatkozóan tegyen vallomást, erről tudott Ön a rendőrségen is.

ROSTÁSSY: Szász Lajos a Szálasi-kormány hivatalba lépésekor lett közlekedésügyi miniszter. Vele tulajdonképpen a MÁV főműhelyek kitelepítése kapcsán kerültünk érintkezésbe. Az államvasutak három főműhelye, az alagi kocsijavító főműhely, az északi és istvántelki főműhely kitelepítését a katonai hatóságok, az ún. Központi Szállításvezetőség már október végén elrendelte. A Központi Szállításvezetőség a kitelepítés ügyében érintkezésbe lépett a német szállításvetőséggel, amelynek címe: Deutsche Transportkommandatur für Ungarn volt. Az ő közvetítésük révén a német közlekedésügyi minisztérium a három főműhely részére Jéna, Ingolstadt és Linz városokat jelölte ki, mint kitelepítési körzetet. Az államvasutakhoz meg is érkezett a válasz a németek részéről, hogy várják a kitelepítést és a helyet rendelkezésre bocsátják. Az államvasutak igazgatósága részéről az akkori gépészeti osztály vezetője megjelent és írásbeli rendelkezést kért.

Kérésére azt válaszoltuk: írásbeli rendelkezés a kitelepítésre nem lesz. Ezt a közlésünket a német szállításvezetőség valamilyen formában megtudta, mert rá huszonnégy vagy negyvennyolc órával Röder ezredes megjelent Szász miniszter úrnál és követelte a műhelyek kitelepítésének azonnali elrendelését, mondván, ha nem hajtjuk végre a kitelepítést, a műhelyeket szét fogják rombolni. A magam részéről nem vettem részt ezen a tanácskozáson, csak Fluck államtitkár úrtól közvetlenül kapott közlés alapján tudom, hogy a miniszter úr arra az álláspontra helyezkedett akkor, hogy ez az ügy meghaladja az ő hatáskörét, a kormány hatáskörébe tartozik és különben is csak egy államközi szerződés keretén belül lehet az egész kérdést elintézni.

Az államvasutak igazgatósága ekkor rövid úton utasítást kapott arra, hogy a kitelepítésre vonatkozó szerződés tervezetét készítse el. Az igazgatóság a tervezetet elég gyorsan meg is csinálta, pár napon belül be is küldötte a minisztériumba. Mi akkor, hogy időt tudjunk nyerni, azt mondtuk erre a szerződésre, hogy nem jó, tessék azt átdolgozni annak mintájára, ahogyan az Iparügyi Minisztérium az ipartelepek kitelepítésére vonatkozóan egy mintaszerződést már kidolgozott. Ezt a szerződést is elkészítették. Ekkor az volt az álláspontunk, hogy a szerződést csak akkor lehet aláírni és elfogadni, ha a német kormány részéről előzetesen approbálva [*jóváhagyva*] van. A szerződést előzetes approbálás végett az államvasutaknak kellett a németeknek továbbítaniok. Időközben a kitelepítéssel megbízott miniszter, Kovarcz elkezdte firtatni, illetőleg kutatni, hogy miért nem halad előre az államvasutak műhelyének kitelepítési ügye, s a kérdés sürgetés formájában jutott újra felszínre. Ekkor kaptunk a miniszter úrtól egy írásbeli rendelkezést, hogy az approbálást a németeknél meg kell sürgetni. Ezt megelőzőleg azonban az a vád merült fel, hogy szabotálás folyik a kitelepítés körül s elrendelték, hogy minden kitelepítéssel kapcsolatos ügyet huszonnégy óra alatt el kell intézni. Ezt a rendelkezést Fluck államtitkár úr olyan formában módosította, hogy az általa megkapott miniszteri cédulát, amely, azt hiszem, 9-i dátummal volt ellátva, magánál tartotta 15-ig, úgyhogy ezzel kb. hat napot nyertünk a kitelepítésre vonatkozó írásbeli rendelkezés végrehajtásának halasztására. Ezt az időt, a belső adminisztráció útját úgy hosszabbítottuk meg, hogy a szomszéd osztályokkal is véleményt nyilvánítottunk a már általunk egyébként ismert szerződésre, és nem közvetlenül sürgettük meg a szerződés approbálását a rendelkezések szerint, hanem újból leadtuk az államvasutaknak, hogy ők süssessék meg. Ezen a címen további időt kívántunk nyerni.

Ily módon azután a műhelyek kitelepítése technikailag lehetetlenné vált, a három főműhely teljes kiürítése körülbelül négyezer vasúti kocsit igényelt volna abban az időben, a négyezer kocsi előteremtése pedig lehetetlen feladat lett volna.

ELNÖK: A miniszteri tisztviselők kitelepítése tekintetében mi volt a vádlott álláspontja?

ROSTÁSSY: Ebben az ügyben én közvetlenül vele nem tárgyaltam, csak a kormány megbízottjával.

ELNÖK: Ön Nánássytól hallotta, rendőrségi vallomása szerint, hogy Szásznak az volt az álláspontja, neki azokra a tisztviselőkre, akik itt maradnak, szüksége nincs, azok vonuljanak be a honvédséghez. Más közvetlen tudomása nincs?

ROSTÁSSY: Más közvetlen tudomásom nincs.

HIERONYMI NÉPBÍRÓ: Hogyan létesült a közlekedésügyi kormánybiztosság és ki volt annak vezetője?

ROSTÁSSY: A közlekedésügyi kormánybiztosság a Szálasi-kormány intézménye volt, s abból a célból létesült, hogy a németek által amúgy is lassúnak mondott államvasúti szállításokat valamilyen hatóság szorgalmazza, illetőleg igyekezzék az akadályokat elhárítani. Ekkor vetődött fel az a gondolat, hogy ilyen kormánybiztosságot kell alakítani, és a kormánybiztos személyének, Czlennernek kinevezése úgy tudom, Szász miniszter úr választása volt.

HIERONYMI NÉPBÍRÓ: Milyen ember volt ez a Czlenner?

ROSTÁSSY: Czlenner ismertem még mint a vezérkari főnökség 7. k. osztályának főnökét. Egész működése alatt a német katonai szállításoknak minden erővel való forszírozását hajtotta végre.

HIERONYMI NÉPBÍRÓ: Szász tudta ezt?

ROSTÁSSY: Nem tudom.

HIERONYMI NÉPBÍRÓ: Rendőrségi vallomása szerint Ön azt mondta, Szász tudta ezt, éppen ezért esett rá a választása és ezáltal legalábbis közvetve a német háborús potenciál erősítését szolgálta.

ROSTÁSSY: Nem emlékszem pontosan arra a szövegre...⁴⁵²

HIERONYMI NÉPBÍRÓ (Félbeszakítja.): Felolvasom: (Olvassa.) Czlenner szerepének megítélésére előadom, hogy ő teljes egészében a német kívánságok száz százalékos kielégítését szolgálta. Czlenner személyét Szász választotta ki, tehát közvetve maga is előmozdította a német háborús potenciál erősítését. Fenntartja ezt a vallomását?

ROSTÁSSY: Olyan értelemben, hogy Szász Czlennernek ezt a működését ismerte, feltételezem, hogy ismerte, mert korábban is együtt dolgoztak, fenntartom olyan értelemben, hogy Czlenner német beállítottságú volt.

ELNÖK: Van még kérdés?

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Igen. Ön határozottan tudja, hogy Szász ismerte korábban Czlenner? Milyen kapcsolatai voltak vele?

ELNÖK: Most mondta, hogy már előzőleg is együtt dolgoztak.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Ön ezt csak feltételezi, vagy biztosan tudja?

ROSTÁSSY: Czlenner, mint a katonai szállítások legfőbb vezetője az iparügyi miniszterrel és a mindenkori kormány tagjaival szoros nexusban volt.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Azért kérdezem, mert úgy tudom, hogy nem ismerte Czlenner.

ELNÖK: A tanú azt állítja, hogy ismerte.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Arra voltam kíváncsi, hogy következteti-e, vagy állítja.

---

⁴⁵² Rostássy István 1945. október 11-én a PRO-n tett tanúvallomásában szó szerint a következőket mondta Czlenner Imréről: személye „teljes egészében a német kívánságok százszázalékos kielégítésére szolgált. Czlenner személyét Szász választotta ki, tehát közvetve maga is előmozdította a német háborús potencia erősítését.” BFL Nb. 628/1946. 155.

ELNÖK: Nem egészen következteti, hanem állítja.

ROSTÁSSY: Czlennernek olyan szerepe volt, hogy minden miniszternek ismernie kellett.

SZÁSZ: Konkréte tudja-e a tanú úr, hogy mi volt a kormánybiztosság felállításának célja?

ROSTÁSSY: A kormánybiztosság felállításának célja, amint Fluck államtitkár úrral történt megbeszélések alapján tudom...

SZÁSZ: Fluck államtitkár úr mondotta Önnek, hogy mi a célja?

ROSTÁSSY: Igen, Fluck mondotta, kijelentve, hogy a németekkel való gyors szállítás lebonyolítását egyedül Czlenner tudja biztosítani.

SZÁSZ: Konkrét adatot tud-e arra nézve, hogy mikor, hol és miben dolgoztam volna együtt Czlennerrel?

ELNÖK: Ezt nem is állította, csak azt mondotta, hogy együtt dolgozott.

SZÁSZ: Czlenner előzőleg a harctéren volt. Beszélte Ön velem valaha életében?

ROSTÁSSY: Mint közlekedésügyi miniszterrel nem.

SZÁSZ: Mint más miniszterrel? Beszélte Ön velem valaha életében?

ROSTÁSSY: Hogyne, akkor, amikor pénzügyminiszteri tisztviselő tetszett lenni.

SZÁSZ: A kitelepítés ügyében sem beszélt velem?!

ROSTÁSSY: Mondottam, hogy csak írásbeli rendelkezést kaptunk.

SZÁSZ: Köszönöm.

Elnök: A megesketés tárgyában kérek indítványt. (A vád kéri, a védők nem ellenzik a tanú megesketését.) A bíróság Fluck István kihallgatása után fog dönteni ebben a kérdésben, tekintettel arra, hogy éppen Flucktól hallott bizonyos dolgokat a tanú a kormánybiztosság tekintetében. Tessék leülni hátul. Kérem Fluck István tanú urat.

FLUCK ISTVÁN TANÚKIHALLGATÁSA

ELNÖK: Figyelmeztetem, hogy a bíróság tanúként fogja kihallgatni, csak a tiszta igazat vallja, a hamis esküt a törvény szigorúan bünteti. Hogy hívják?

FLUCK: Dr. Fluck István.

ELNÖK: Hány éves?

FLUCK: Negyvenkettő.

ELNÖK: Hol született?

FLUCK: Kiskunfélegyházán.

ELNÖK: Nős?

FLUCK: Igen.

ELNÖK: Foglalkozása?

FLUCK: Osztályfőnök, államtitkári címmel.

ELNÖK: Jelenleg is?

FLUCK: Igen.

ELNÖK: A Kereskedelemügyi Minisztériumban?

FLUCK: A Közlekedésügyi Minisztériumban.

ELNÖK: Rokonságban, perben, haragos viszonyban a vádlottakkal áll-e?

FLUCK: Nem.

ELNÖK: Ismeri-e valamelyiket személyesen?

FLUCK: Mindegyiket ismerem személyesen.

ELNÖK: Szóval mindegyiket személyesen ismeri. Talán közelebbi nexusban Kunderrel és Szásszal volt.

FLUCK: Miniszterségük alatt.

ELNÖK: Kundernek a Sztójay-kormányban kifejtett működésével kapcsolatban tudna néhány jellemző szót mondani?

FLUCK: Azt hiszem, Kunder bemutatkozó beszéde az, amelyre visszaemlékezem, nem a szavakra, hanem a lényegre, ebből a minisztériumban tartott bemutatkozó beszédéből kitűnt, hogy ő hisz a német győzelemben, ugyanakkor azonban azt mondta a tisztviselőknek, hogy mindenkinek kötelessége elsősorban a magyar érdekeket, a magyar szempontokat védeni.

ELNÖK: Cselekvése hasonult ehhez?

FLUCK: Több olyan cselekedetéről tudok, amelyek ezt igazolják. Így például Veesenmayer személyesen többször is követelte Széll Jánosnak, a minisztérium egyik tisztviselőjének eltávolítását. Ekkor én elmentem Kunderhez s megmondtam, hogy ez az ember, akinek németellenes beállítottsága közismert ugyan, de egyébként egyike a minisztérium legképzettebb tisztviselőinek, s kértem, tartsuk meg őt. Erre Kunder Veesenmayerrel – bár az többször is sürgette – közölte, hogy nem talál olyan momentumot, amely miatt az illetőt el kellene bocsátani. Minthogy a nyomás egyre erősebbé vált, az illetőnek betegszabadságot engedélyeztünk, nyugdíjazási kérvényét bevontuk, azonban mindaddig, amíg a Lakatos-kormány nem jött, ezt a nyugdíjazási kérvényt elő nem vettük, és Széll János tisztviselő maradhatott egészen a Sztójay-kormány végéig.

ELNÖK: Más valamit tud még?

FLUCK: A másik eset: az IBUSZ-vizsgálat. Láner Kornél annak idején közölte a miniszterrel, hogy ugyancsak Veesenmayer követeli három ottani németellenes magatartású tisztviselő, Veres Gábor, Borbíró és Lónyai eltávolítását az IBUSZ-tól. Ekkor vizsgálat indult meg, tekintettel arra, hogy a miniszter nem akceptálta ezt az egyszerű felhívást, és azt mondta nekem, ebben a bizottságban én is vegyek részt. A bizottság lefolytatta a vizsgálatot és megállapítottuk, hogy az akkori időknek megfelelő vádak megfelelnek a valóságnak, mindamellet ezek a tisztviselők állásukban maradtak egészen a nyilas kormány megalakulásáig.

ELNÖK: Szásszal kapcsolatban mit tud?

FLUCK: Szásszal kapcsolatban csak annyit említhetek meg, hogy engem a nyilasok azonnal elküldtek. Kényszerlakhelyet jelöltek ki számomra, ahonnan Szász hivatott vissza. Szász ekkor ezt mondta nekem: szükségem van rád ezekkel a csiszlikékkal szemben. Én kissé meglepődtem ezen a kijelentésén, de később láttam, hogy tulajdonképpen talán egy kettéhasadt léleknek lehetett volna őt nevezni, mert formálisan megvetette a nyilasokat és módszereiket. Ebben a vonatkozásban bármikor mentünk hozzá, nemcsak én, hanem tisztviselőtársaim is, részéről támogatást kaptunk a nyilasok elleni küzdelemben.

ELNÖK: Tud Ön a MÁV kitelepítésével kapcsolatban Szász tevékenységéről?

FLUCK: A MÁV kitelepítésével kapcsolatban?

ELNÖK: A MÁV főműhelyek kitelepítéséről?

FLUCK: A MÁV főműhelyek kitelepítését a katonai vonal, főképpen pedig báró Róder, a német katonai szállítási központ vezetője állandóan követelte. Mi – részben az osztály, részben pedig jómagam is – hosszú időn keresztül igyekeztünk meggátolni, főképpen azért, mert ha a kitelepítés megtörténik, ez annyit jelent, hogy az itthon levő kocsiparkot sem lehetne javítani, és a legnagyobb veszélyben forog Budapest és az egész ország közellátása.

ELNÖK: Csak annyit röviden, ellene volt, vagy mellette volt?

FLUCK: Kérem, ő nem követelte a kiszállítást.

ELNÖK: Akkor mi a jelentősége annak az utasításnak, amit Önnek írt? (Átad egy iratot a tanúnak.)⁴⁵³

FLUCK: Erre emlékszem, ezt az írást akkor kaptam, amikor a mi ellenállásunk folytán már hosszú ideje nem történt semmi a műhelyek kitelepítésével kapcsolatban. A legkülönbözőbb trükkökkel próbáltuk húzni-halasztani a kitelepítést, napokért, hetekért folyt a küzdelem. Ekkor Róder interveniált újra, részben a honvédelmi miniszternél, részben pedig a közlekedésügyi kormánybiztosnál s azt hiszem, talán magánál a miniszternél is volt, hogy ezeket a műhelyeket minél előbb telepítsék ki. Ennek megtörténte után jött egy ilyen tervzet, amelyet Szász azzal az érveléssel, hogy ő egyedül nem jogosult annak eldöntésére, bevitte a minisztertanácsba, és a minisztertanács után kaptam én ezt az írást, amelyet csak napokkal később továbbítottam, úgyhogy ennek révén a MÁV-műhelyek kitelepítése teljesen lehetetlenné vált.

ELNÖK: A kiürítéssel kapcsolatban általában mi volt Szász felfogása?

FLUCK: A kiürítéssel kapcsolatban osztotta azt a felfogásomat, amelyet én javaslatként eléje terjesztettem. Eszerint, minthogy innen katonai erőszakkal kivittek árukat, a lehetőséghez képest különböző előjelentő és kirakodó állomásokat létesítettünk a vonalak mentén végig, abból a célból, hogy amit lehetett, az ország területén kiemeljünk, és ha más megoldás nincs, akkor a környék lakossága között osszuk szét az árut. Hozzá kell tennem, hogy ebben az időben közlekedésügyi kormánybiztos volt, aki katonaeMBER volt és maga a miniszter a forgalmi kérdésekbe egyáltalán nem is szólhatott bele, mert teljesen katonai irányítás alatt állott egész forgalmi hálózatunk.

ELNÖK: Czlenner Imrét ismerte?

FLUCK: Igen.

ELNÖK: Milyen embernek ismerte?

FLUCK: A helyzet az volt, hogy éppen a német túlkapások megakadályozása céljából már a Lakatos-kormány általános forgalmi főnökséget óhajtott létesíteni. Először Kéri Kálmán személyére gondoltunk, akit erre a posztra mint szakembert és mint megbízható embert alkalmasnak tartottunk, miután azonban nem vállalta, Czlenner Imrére esett a választás.

ELNÖK: Miféle ember volt ez a Czlenner?

---

⁴⁵³ Nem található a per iratai között.

FLUCK: Czlenner a magam részéről jó magyar embernek ismertem.

ELNÖK: Aki a német követeléseknek lehetőleg nem tett eleget?

FLUCK: Azt hiszem, erre vonatkozólag könnyebben tudna felvilágosítást adni olyan ember, aki az ellenállási mozgalom részéről közvetlenül a közlekedésügyi kormánybiztossághoz volt beosztva, és sokkal inkább hivatott ennek megítélésére.

ELNÖK: Én csak az Ön megítélésére vagyok kíváncsi.

FLUCK: Az én megítélésem szerint reá lehetett számítani ilyen kérdésekben. Így például, amikor felmerült Budapest kiürítése...

ELNÖK: Kérem az előbbi tanút, Rostássyt! (Rostássy az elnöki emelvény elé jön.) Tisztázzák a dolgot Czlenner Imrére vonatkozóan. (Rostássyhoz.) Ön hogyan ismerte Czlenner Imrét?

ROSTÁSSY: Én úgy tudom, hogy a németek részéről nem lehetett olyan katonai kívánság – például vasútátalakítás vagy állomásbővítés –, amelyet ne tett volna azonnal magáévá, s teljes egészében követelte annak végrehajtását.

ELNÖK (Fluckhoz.): Erre vonatkozóan mi az Ön véleménye?

FLUCK: Az a helyzet, hogy a tanú úr tudhatott olyan dolgokról, amelyekről én nem tudok, tekintettel arra, hogy nekem abban az időben felülvizsgálati hatásköröm nem volt.

SZÁSZ: Mi volt a kormánybiztosság felállításának célja?

FLUCK: A kormánybiztosságot anna kidején tulajdonképpen a nyilas kormány állította fel. Előzőleg csupán egy általános forgalmi főnökség felállításáról volt szó, aminek a gondolata már a Lakatos-kormány alatt felmerült. Ennek az volt a célja, hogy éppen a túlzott katonai és német követelésekkel szemben legyen olyan megbízható szerv, amely a katonákkal szemben képviselni tudja a speciális magyar szempontokat.

SZÁSZ: És a kormánybiztosságnak mi volt a célja?

FLUCK: A kormánybiztosság ezzel a céllal, mint a forgalmi főnökség jogutódja született meg.

SZÁSZ: Mikor mi beszéltünk róla – például mikor nekem javaslatot tett, hogy járuljak hozzá a kormánybiztosság felállításához –, milyen célból állítottuk fel?

FLUCK: Ez volt a cél. Azért gondoltunk először Kéri Kálmán személyére.

ELNÖK: Hogyan tetszett válaszolni?

FLUCK: Úgy, hogy a németekkel szemben akartuk felállítani a kormánybiztosságot, illetve a polgári igények kielégítése céljából a polgári főnökséget.

SZÁSZ: Egy előző vallomásra gondolok...

ELNÖK (Közbevág.): Rostássyval kapcsolatban, amire nézve a Rostássy megesketése kérdésében való határozathozatalt egyelőre felfüggesztettük. (Rostássyhoz.) Kérem, legyen szíves a tanú úr idejönni. (Rostássy az elnöki emelvény elé jön.) Tessék megmondani, Ön előbb egy kérdésre válaszolt...

ROSTÁSSY: Azt mondtam, hogy a kormánybiztosságnak az volt a rendeltetése, hogy a német szállításokat akadálytalanná tegyék.

ELNÖK: Kitől hallotta ezt?

ROSTÁSSY: Luck államtitkár úrtól!

ELNÖK (Luck felé.): Megfelel ez a valóságnak?

FLUCK: Nem tudom, hogy mikor hangzott el ez és milyen formában. Nem emlékszem erre a kijelentésre. Mikor történt ez?

ROSTÁSSY: 1944 végén, a karácsonyi ünnepek előtt.

FLUCK: 1944-ben a kormánybiztosság már fennállott.

ROSTÁSSY: Azt hiszem, hogy 1944 novemberében létesült.

FLUCK: 1944 októberében, amikor visszajöttem, az én helyiségemben ült a kormánybiztos [Czlenner Imre]. Amikor Szász kérésére visszaérkeztem, már a helyiségemben ült a kormánybiztos. Tehát a kormánybiztos kinevezésébe nem is volt módom befolyást gyakorolni, mert október 15-e után engem eltávolítottak. Itt valami félreértés lehet.

ELNÖK (Rostássyhoz.): Ön fenntartja vallomását?

ROSTÁSSY: Igen!

ELNÖK (Fluckhoz.): Ön is fenntartja?

FLUCK: Fenntartom!

ELNÖK: Kíván még valaki kérdést intézni?

HIERONYMI NÉPBÍRÓ: Ön a második tanú, aki Kunderrel kapcsolatban érdekesnek tartja Veres Gábort és Lónyai Zsigmondot menteni. Tudja Ön azt, hogy Veres Gábor és Lónyai Zsigmond már 1938-ban igen messzemenő zsidótörvényt hajtottak végre? Tetszik ezt tudni?

FLUCK: Annak idején arról volt szó...

HIERONYMI NÉPBÍRÓ (Közbevág.): Én tíz évig voltam az IBUSZ-nál! Tetszik-e arról tudni, amit mondtam, vagy nem?

FLUCK: Tudok!

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Mit tud Ön a Budapest személyi kiürítésével kapcsolatos plakátokról?

FLUCK: Elrendelték tizennyolctól hatvan évig az egész budapesti férfi lakosság eltávolítását. Mikor ezt nekem jelentették, ennek megakadályozása érdekében mindent elkövettünk, Beregfy részéről azonban nem találtunk semmiféle megértésre. Ekkor elmentem Szásznak a lakására és megkértem, hogy ő interveniáljon ebben az ügyben, mert ha ez a plakát ebben a formában – csupán néhány kivételt említett volna fel – megjelenik, akkor például az egész közlekedés leáll, minthogy Budapest férfi lakosságának legnagyobb részét eltávolították volna, és itt maradtak volna az asszonyok, gyermekek és erőtlen férfiak; másrészt pedig egy csomó embernek illegalitásba kellett volna mennie, bujdosnia kellett volna, ami rendkívüli veszélyt jelentett volna ezeknek az itt maradása tekintetében. Ennélfogva Szászt kértem meg, hogy miután nem tudtam eredményt elérni, tehát ő Szöllősin keresztül kísérelje meg. Meg is kísérelte, és akkor sikerült elérni, hogy ezek a plakátok nem jelentek meg abban a formában, hanem újabb kategóriák felsorolásával. Számításunk szerint 150–160 ezer emberrel több maradhatott Budapesten anélkül, hogy nagyobb üldözésnek lett volna kitéve. Természetesen ez csak a karácsony előtti időszakra vonatkozik.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Tetszik tudni arról, hogy Szász egy ízben látta, hogy a Lánchidon zsidókat visznek, és látta, hogy rossz időben gyalog viszik őket, azonnal hívatta Vajnát és valamilyen intézkedést követelt. Mit tud Ön erről?

FLUCK: Erről szó volt, és arról, hogy hajón vigyék őket, amennyiben erre szükség van. Vajna ebben az ügyben ott is volt a miniszternél.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Akkor Szász rögtön intézkedett?

FLUCK: Rögtön telefonált Vajnának!

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: A hajókról jut eszembe: mi volt Szász felfogása a dunai hajókra vonatkozóan, hogyan mentsék meg azokat, ha muszáj volna azokat a németek parancsára kivinni? Ugyancsak mi volt Szász parancsa a vasúti mozdonyokra és kocsikra vonatkozóan, és milyen intézkedéseket tett ezzel kapcsolatban?

FLUCK: Az erre vonatkozó intézkedések tulajdonképpen a közlekedés[ügy]i kormánybiztos [*Czlenner Imre*] útján történtek, másrészt a német katonai parancsnokság intézkedései voltak. Szász elfogadta azt az álláspontot, hogy inkább önszülyesztést csináljunk, illetőleg a mellékvonalakra állítsuk az egyes szerelvényeket. Ez nagy részben meg is történt és így vált lehetővé egy csomó vasúti szerelvénynek Magyarországon való tartása.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Tud Ön arról, hogy Szászt a Számonkérő Szék tisztjei figyelték és megfigyelés alatt tartották?

FLUCK: Nagycenken volt egy bizonyos Todt-szervezeti munkatábor. Ott jelentették nekem a MÁV-osok, hogy a kiütéses tifusz rendkívüli mértékben pusztít, ezeröttszáz emberből körülbelül hat-hétezer pusztult el. Akkor azon a címen, hogy ott MÁV műhely van, az államvasutaknak egy bizottságát küldtem ki, egy bakteriológussal együtt. A bizottság megállapította, hogy ezen a helyen hetekig hevernek temetetlenül az elpusztult emberek hullái. Jegyzőkönyvet vetettem fel és azt átadtam a miniszternek azzal, hogy a minisztertanácson tegye szóvá az ügyet. Meg is tette, én viszont gazdasági államtitkári értekezleten tettem szóvá a dolgot. Ekkor történt azután, hogy a Nemzeti Számonkérő Széknek egy főhadnagya megjelent a lakásomon és figyelmeztetett, hogy engem és miniszteremet figyelemmel kísérnek. Egyben figyelmeztettek: ne felejtjük el azt, hogy ők fognak itt, Sopronban maradni utoljára. Ezeket rögtön jelentettem Szásznak, aki ezért tudomásom szerint Vajnát is felelősségre vonta.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Annak idején a kőszegi üdülőben kihallgatott egy beszélgetést, amely szerint Szászt a nyilasok el akarták tenni láb alól.

FLUCK: Ezt egy mérnök jelentette, és annak idején fel is íratam vele egy cédulára, hogy pontosan mi volt a szöveg, ma már azonban nem emlékszem rá. Ezt a cédulát annak idején átadtam a miniszternek.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Önnek a működése alatt Szász lemondott?

FLUCK: Szász többször is le akart mondani. Megjegyzem, hogy Szász nagyon félt, hogy a nyilasok vele szemben erőszakosan fognak fellépni. Egy alkalommal, amikor a lemondás szándékával foglalkozott, katonaruhát hozott a minisztériumba és azt mondta, hogy ebben próbál majd megszökni, ha valami kellemetlensége támadna.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Mit tud a tanú úr a miskolci vasutasoknak a szenci állomáson álló szerelvényének megmentéséről?

FLUCK: A németek követelték, hogy a miskolci vasutasokat Szencről telepítsék ki. A miskolci vasutasok egyáltalában nem akartak kitelepülni Németországba. Nyilas részről

azonban követelték ezeknek a vasutasoknak a Németországba való azonnali kiszállítását, másrészt a németek arra hivatkoztak, hogy ez a szerelvény, amely a vonalon áll, akadályozza a forgalmat. Ekkor a miskolci vasutasok vezetői Sopronba jöttek és tőlünk kértek támogatást, amit Szász részéről meg is kaptak úgy, hogy ez a szerelvény az utolsó napokig Szencen maradt.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Nyilvánvaló volt, hogy Szász egy mérsékeltabb irányzathoz tartozott és egyenesen nyilasellenes volt? Ön németellenesnek, vagy milyennek ismerte?

FLUCK: Német vonatkozásban azt tudom mondani, hogy hitt a német győzelemben!

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: De egyébként a németekkel szemben Magyarország érdekeit igyekezett megvédeni?

FLUCK: Azt hiszem, hogy amiket elmondottam, mindazok erre rávilágítanak.

BÁRDOLY VÉDŐ: Ön tudja, hogy mi volt a Nemzeti Szövetség megalakulásának célja? Emlékszik erre? Tudja, hogy ennek a Szövetségnek Szász volt az elnöke?

FLUCK: Ennek a kérdésnek a politikai részét abszolúte nem ismerem és erre nem tudok válaszolni.

BÁRDOLY VÉDŐ: Ha a tanú úr Szászt ismeri, fel lehet-e Szászról tételezni, hogy ha tudta volna, hogy a Nemzeti Szövetség német kívánságra és rejtett német célokból alakult meg, akkor Szász tagja lett volna ennek és elfoglalta volna az elnökséget?

FLUCK: Az elmondottak után nehezen hiszem!

KAHÁN VÉDŐ: Mennyi ideig szolgált a tanú úr Kunder alatt?

FLUCK: A minisztersége idején!

KAHÁN VÉDŐ: A Külkereskedelmi Hivatalban nem?

FLUCK: Nem!

KAHÁN VÉDŐ: Milyen természetű – politikus természetű volt Kunder?

FLUCK: Azt egyáltalában nem lehet mondani!

KAHÁN VÉDŐ: Az Önök hivatalában gazdasági szakembereken kívül politikai egyéniségű emberek is megfordultak?

FLUCK: Erre vonatkozóan inkább a személyi titkár tudna felvilágosítást adni. Én erre nézve nem tudok felvilágosítást adni.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Emlékszik arra, amikor elrendelték az üzletek rolójának lehúzását?⁴⁵⁴

FLUCK: Erről csak onnan tudok, hogy a pártok részéről Kundert támadták az üzletek lezárása miatt, sőt tudomásom szerint német részről is járt valaki – a névre nem emlékszem –, aki tiltakozott az ellen, hogy az üzleteket lezárják – legfőképpen abból a szempontból tiltakozott, hogy egyrészt ez az intézkedés veszélyezteti a közellátást, másrészt az áruk egy része illegális úton eltávolíttatik az üzletekből. Erre Kunder azt mondta: annyi baj legyen, legfeljebb a tulajdonos valamit kivisz az üzletekből.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Ezeket az árukat az üzletek között szétosztották?

FLUCK: Nem!

---

⁴⁵⁴ Kahan védő valószínűleg az 50.500/1944., és az 58.000/1944. K.K.M. sz. rendeletekre gondolt.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Kunder minisztersége alatt mindvégig megmaradtak az áruk érintetlenül?

FLUCK: Mindenki által ismert tény, hogy nem történt meg egyetlen üzlet árujának szétesztása sem.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Mit tud Ön arról, hogy a MÁV-nál szolgálatot teljesített száz-húsz-száznegyven olyan mérnök, akiket Kunder a deportálás alól kivont azáltal, hogy titkolta ezeknek a létezését?

FLUCK: Nem titkolás volt! Annak idején javaslatot tettem, hogy – mivel a kormányrendelet [1540/1944. M.E. sz. rendelet] értelmében mindenkit el kellett bocsátani, aki a zsidótörvény hatálya alá esett – legalább ezeket a zsidó mérnököket tartsuk vissza. Ezen az alapon Kunder ki is adott egy rendeletet, amelynek alapján száz-húsz-száznegyven – nem tudom most pontosan megmondani – zsidó mérnök visszatartása vált lehetővé. Ezt a rendeletet Kunder írta alá.

BÁRDOLY VÉDŐ: Ott volt Ön a Kereskedelmi Minisztériumban akkor, amikor Szálasí a minisztérium tisztviselői előtt beszédet tartott, és azt mondotta, hogy aki nem teljesíti [a]kötelességét a helyén, ahová állították, az meghal.

FLUCK: Nem voltam ott. Már vallomásom...

ELNÖK (Közbevág.): Mondotta, elhiszük.

BÁRDOLY VÉDŐ: Szásznak mi volt az álláspontja? Az-e, hogy ő maga a családjával együtt elmegy, vagy az volt-e az álláspontja, hogy a kormány maradjon Budapesten és osztozzék az ország sorsában?

FLUCK: Ez volt az, amire azelőtt azt mondtam, hogy kettéhasadt lelki embernek láttam Szászt. Ugyanis ő nem akart kimenni, neki nem is volt helye kint Németországban. Azt hiszem, hogy feleségének a bombázások által tönkretett idegzete, és az ennek következtében végbement lelki változás okozta a kimenetelt.

ELNÖK: Ezek nem lényeges dolgok!

SZÁSZ (Fluckhoz.): Beszéltem én tanú úrnak arról, hogy október 15-én délután védőörizetben voltam, és mikor a miniszteri esküt le kellett tenni, 16-án estefelé, akkor a miniszterelnökség tele volt nyilas pártszolgálatossal és fegyveres őrökkel?

FLUCK: Azt hiszem, hogy erről Sopronban tett említést a miniszter úr.

SZÁSZ: Nem említettem többször, hogy a lakásom körül, kint, elhagyott vidéken, a temető mellett nemzeti számonkérés jelzésű csendőrök jártak?

FLUCK: Ez ugyanannak a beszélgetésnek a során zajlott le, amikor közöltem, hogy a Nemzeti Számonkérő Széknek egyik főhadnagya a lakásomon járt.

SZÁSZ: Ön jelentette nekem a szombathelyi nyilas vasutasoknak azt a határozatát, hogy engem el kell tenni láb alól?

FLUCK: Igen, ezt közöltem, sőt cédulára írtam azzal a főmérnökkel, aki ezt a beszélgetést végighallgatta. Felírtam vele, hogy mi volt a beszélgetés tartalma.

SZÁSZ: Tud-e arról, hogy nagycsüörtőkön, mielőtt eltávoztam, a posta udvarán milyen különleges jelzésű csendőr főhadnagy tartózkodott, aki azután este – tudomásom szerint – beszélt is a tanú úrral, egy hamis üzenet ürügyével.

FLUCK: Igen, egy bombázás következett be, úgy, hogy a ház lakói is látták azt a jelenetet, amikor a Nemzeti Számonkérő Szék embere bent volt.

SZÁSZ: Az áruk kiszállításának megakadályozása, illetve – mondjuk – az elrabolt áruk kiszállításának megakadályozása érdekében történtek-e intézkedések, vagy pedig arra nézve, hogy ezeket az árukat valaki számba vegye?

FLUCK: Igen. Ezt is az előbb említettem, hogy kirakó, gyűjtő és ellenőrző állomások szerveztettek ugyanakkor, amikor a kiürítéssel a minisztertanács tulajdonképpen Jurcseket bízta meg, tehát Jurcsek volt a kiürítések legfőbb szerve, viszont ők egyáltalában nem intézkedtek arra vonatkozóan, hogy a kimenő áruk számba vétessenek. Ekkor mi adtunk ki egy rendelkezést, amely az egyes határállomásokon vegyes bizottságokat szervezett, és hogy ma módunkban van megállapítani, hogy milyen áruk mentek ki, azt kizárólag ezeknek a vegyes bizottságoknak a megszervezése tette lehetővé.

SZÁSZ: És annak ellenére, hogy a minisztertanács mást bízott meg, kötöttünk-e megállapodást a németekkel, amit azután Veessenmayer személyesen megerősített?

FLUCK: Igen, ezt a közlekedésügyi kormánybiztos [*Czlenner Imre*] kötötte, és a kormánybiztos megállapodását, azt hiszem, a miniszter úr vitte a minisztertanácsba.

SZÁSZ: Nem hallott arról, amikor a közlekedésügyi kormánybiztosnak [*Czlenner Imre*] olyan utasítást adtam, hogy a vagonokat, mentés céljából – ha másképpen nem megy – le kell dönteni a töltésről.

FLUCK: A vallomásom első részében ki is tértem erre, hogy a szerelvényeket mellékvágányra kell terelni.

SZÁSZ: Amikor eltávoztam, Budapestet autók nélkül akartam hagyni, vagy pedig megállapítottuk, hogy milyen autóknak kell itt maradniok?

FLUCK: Nem, maradtak itt autók!

SZÁSZ: De az volt a tervünk, hogy egy sem maradjon itt és mind el kell vinni Budapestről?

FLUCK: Nem, ilyenfajta utasítás nem volt.

SZÁSZ: A budapesti közművek robbantásával kapcsolatban mi volt az álláspontom?

FLUCK: A budapesti közművek robbantása német részről állandóan fenyegető veszély volt, és akkor, amikor Szász minisztert megkértem, hogy ezt az ügyet vigye be a minisztertanácsba, ő be is vitte. Beregfynek azonban az volt az álláspontja, hogy ez tisztán hadvezetési probléma és ezt nem mi intézzük el, hanem a németek, és akkor az volt a válasz: tessék ezt polgári vonalon megkísérelni. Mi mindent elkövettünk a hadvezetésnél, ahol azt mondták, hogy a vezéri főhadiszállástól kell erre engedélyt kapni. A vezéri főhadiszállástól megjött az engedély, amelynek alapján megígérték, hogy a budapesti közművek felrobbantását mellőzni fogják.

SZÁSZ: Ugyanez volt a hidaknál is!

FLUCK: Itt is két ígéret volt. Az egyik az volt, hogy nem robbantanak, amit, éppen az előbbi álláspont miatt, nem lehetett keresztülvinni, majd a második álláspont, hogy a lehetőséghez képest csak a futófelületet, vagyis a kocsuiút-részt robbantják, ami által elérhető lett volna, hogy a hidakat néhány hónap alatt rendbe lehetett volna hozni. A németek azonban ezt az ígéretet nem tartották meg.

SZÁSZ: Az árukiszállításokkal kapcsolatban nem emlékszik a galántai esetre?

FLUCK: Galántán fegyverhasználat volt. Mi azt az utasítást adtuk a vasutasoknak, hogy az áruk magyar jellegét feltétlenül állapítsák meg, és törekedjenek arra, hogy amit lehet, azt Magyarországon rakják ki. Ha jól emlékszem, egy dohányküldemény magyar jellegének megállapításáról volt szó, amit a németek nem akartak elismerni. A kapott utasítások értelmében az ottani magyar határvédelmi alakulatok fegyvert használtak, és így sikerült a vagonokhoz eljutni, amikor megállapították, hogy a dohány kizárólag magyar eredetű volt.

SZÁSZ: Amikor a készletgazdálkodási kormánybiztos [*Rajk Endre*] – ha jól emlékszem – Pápán beállította az embereket, hogy az árurakodást siettesse, hogy ezzel példát mutasson, milyen gyorsan lehet azt elvégezni, milyen intézkedést tettünk ezzel szemben?

FLUCK: Őszintén szólva, nem emlékszem!

SZÁSZ: Azokat a tisztviselőket, akiket a nyilasok eltávolítottak, én elbocsátottam, nyugdíjaztam, vagy mit csináltam velük?

FLUCK: Egyetlenegy tisztviselő sem lett elbocsátva, csak felmentve a szolgálat alól, és egyetlenegy nyilas sem lett kinevezve, akiket a nyilasok állítottak az élre.

SZÁSZ: És akiket elbocsátottak, azoknak kiadtam az illetményét?

FLUCK: Teljes mértékben.

SZÁSZ: Kívántak Sopronban antropológiai vizsgálatok alapján elbocsátásokat? Teljesítettem-e ezeket egyetlen egy esetben is?

ELNÖK: Ki kívánta ezeket a vizsgálatokat?

SZÁSZ: A [*nyilas*] párt!

FLUCK: Két olyan tisztviselőre emlékszem – két miniszteri tanácsos volt –, akiknél megállapították az antropológiai vizsgálatok alapján, hogy az okmányokkal szemben zsidóknak tekintendők, de továbbra is szolgálatban maradtak.

SZÁSZ: Az autógumik Budapestről való elszállítása tekintetében mit tud Ön?

FLUCK: Az autógumik Budapestről való elszállítását katonai vonalon követelték, ezzel szemben mi azon a címen, hogy a mentőknek, tűzoltóknak és a vízműveknek szükségük van ezekre a gumikra, elrendeltük, hogy a gumikat tartsák itt és helyezték el a minisztérium pincéjében.

ELNÖK: Kérem, most már valamilyen újabb kérdést tessék feltenni!

SZÁSZ: Még egy kérdést: tud-e a tanú úr arról, hogy mikor Szálasit nemzetvezetővé választották, vajon a hivatalban voltam-e én, vagy elmentem a képviselőházba a választásra? Emlékszik erre?

FLUCK: Nem emlékszem rá!

KUNDER: Egy megjegyzésem és három kérdésem volna. Az IBUSZ vezetőségét, illetőleg Lónyai és Veres Gábor beállítottságát azért hoztam elő, hogy igazoljam, hogy a német kívánságnak nem tettem eleget, és ezzel a kérdéssel nem foglalkozom, ha a németek nem interveniálnak. Emlékszik-e államtitkár úr arra, hogy a júliusi előléptetések előtt hozzám méltóztatott jönni, hogy vigyem minisztertanács elé, hogy a minisztérium azon tisztviselői, akik félzsidók, vagy keresztények, de zsidó feleségük volt, lépjenek-e elő vagy nem?

FLUCK: Igen.

KUNDER: Az volt a felfogásom, hogy zárassanak ki az előlépésből?

FLUCK: Nem, sőt volt két tisztviselő, aki ennek folytán ...

KUNDER: Mi lett a minisztertanácson a válasz? Mi lett a döntésem?

FLUCK: Ki lettek nevezve.⁴⁵⁵

KUNDER: Terveztem-e hivatalba lépésem előtt zsidó üzletek bezárását?

FLUCK: Előzőleg megjelent kormányrendelet zár alá vette a zsidók üzleti árukészletét [1600/1944. M.E. sz. rendelet] és erre Komárom, vagy Esztergom környékén kezdtek a főispánok és helyi szervezetek a zsidó üzletek áruit szétosztani. Ennek megakadályozása végett rendelte el.

ELNÖK: A készlet zár alá vételét elhatározó minisztertanácson részt vett?⁴⁵⁶

KUNDER: Igen. De ez a rendelkezés a vádiratban a kereskedelmi miniszter terhére van írva. Utolsó kérdésem: emlékszik-e, hogy kiküldtem Bognár, vagy Bodnár nevű tisztviselőt a Zsidó Tanácshoz?

FLUCK: Azt hiszem, Bodnárnak hívták, akinek az volt a feladata, hogy ha a németek részéről ily zsidó üzleteket megrohannának, akkor rendelkezésre álljon és azonnal jelentést adjon le, mert volt egy Wehrmacht-őrség szervezve, melynek az volt a célja, hogy az erőszakoskodást megakadályozza.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nyilvánvaló volt már a Sztójay-kormány alatt, hogy nem respektálják a németek a magyar szuverenitást. Ez minden vonatkozásban, tehát közlekedési vonatkozásban is érvényes volt, mert előbb szállták meg a magyar vasutakat, mint Sztójayék itt voltak. Feltételezhető Szászról, hogy ő ezzel a kérdéssel nem volt tisztában?

FLUCK: A Sztójay-kormány előtt a magyar vonalhálózat tulajdonképpen nem volt megszállva, csak egy központi szállítási szerv volt, amelynek kívánságai azonban csak a magyar katonai központi szállítás-vezetőségen keresztül érvényesültek.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Milyen beosztása volt Önnek a Sztójay-kormány előtt?

FLUCK: Az elnöki osztály vezetője voltam. Azt megelőzőleg a vasúti osztályon voltam.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Én sokat utaztam Magyarországon, s azt állapítottam meg Budapestről Marosvásárhelyig, hogy az a német vonat, amely beszaladt, minden vonatot megelőzött. Feltételezhető, hogy Szász nem tudta volna?

FLUCK: Az lehet, de gyakorlatilag hozzá kell tenni, hogy a KSZV (Központi Szállítás Vezetőség) intézte.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Az egész állatállományt elvitték és megmentettek egy csirkét!

ELNÖK: Van kérdés? (Nincs.) A megesketést ki kívánja? (Senki.) Mellőztetik a megesketése.

⁴⁵⁵ 1944. június 10-én a 38. napirendi pont szerint Kunder a következő kérdést tette föl a minisztertanácsi ülésen: „Mi legyen a július 1-jei tisztviselői előléptetések során, mi legyen a minisztériumok egyöntetű álláspontja: a félzsidók; avagy teljesen keresztények, de feleségeik fajra nézve zsidók, előléptetésben részesülhetnek-e? A minisztertanács döntése: nem lépnek elő.”

⁴⁵⁶ A fennmaradt minisztertanácsi jegyzőkönyvekben nincs nyoma, hogy tárgyalták-e és mikor az 1600/1944. M.E. sz. rendeletet.

Köszönöm szépen, eltávozhat. (Rostássy tanúhoz.) Ön pedig jöjjön ide. Még egyszer figyelemzettem a hamis eskü következményeire. Most tegye le az esküt. (Tanú az esküt letette.)

A bíróság ismerteti a Magyar Vöröskereszt kórház belgyógyász főorvosa és kórház-igazgatója által aláírt igazolványt, amelynek száma: 1002/1946. (Olvassa.) „Alulírt igazolom, hogy Vörös János vezérezredes urat megvizsgáltam, és nála március 12. óta fennálló súlyos fokú hurutos sárgaságot állapítottam meg. Betegágát nem hagyhatja el.” A bíróság ezen orvosi bizonyítványra tekintettel a nevezett tanú kihallgatását mellőzi. Tudomásul szolgál.

Tekintettel arra, hogy a már eddig indítványozott bizonyítások kérdésében a bíróság határozott és határozatához képest az elrendelt tanúkat ki is hallgatta, felkérem a védő urakat, hogy eddig el nem hangzott esetleges újabb bizonyítási indítványukat tegyék meg.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Méltóztassék megengedni, hogy a vádlotthoz kérdést intézzek.

ELNÖK: Tessék. Sztójay, álljon fel! (Megtörténik.)

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Gazdasági minisztertanácsok voltak, amiket már beismert előbbi vallomásában. Ezen a háborús teher-hozzájárulásról volt szó. Igen?

SZTÓJAY: Igen.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Milyen formában történt ez a megállapodás?

ELNÖK: Nyomozást nem engedek folytatni, mert nyomozásra más idő áll rendelkezésre. A tárgyaláson csak a vád tárgyát érintő kérdéseket lehet szóba hozni.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Nem lett érintve...

ELNÖK: Nyomozást nem engedek folytatni, az nem tartozik ide.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Ezen háborús teher-hozzájárulás kérdése lett szónyegre hozva ezen a gazdasági minisztertanácson.

SZTÓJAY: A gazdasági minisztertanácsokon én nem vettem részt, azon csakis a gazdasági miniszterek vettek részt, és csak azon esetben, ha a döntés az egész minisztertanács hozzájárulásától függött, akkor hozták a kérdéseket a minisztertanács elé, különben maguk döntötték el.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Ezt a háborús teher-hozzájárulást döntésre hozták?

SZTÓJAY: Emlékezetem szerint mint háborús hozzájárulás különleges formában nem nyertek kérdések elintézését, csak általános vonatkozásban.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: A gazdasági szakminiszterek külön tartottak egy minisztertanácsot?

SZTÓJAY: Igen.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Ki elnökölt?

SZTÓJAY: A legidősebb miniszter elnökölt.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: A gazdasági minisztertanácsokon a szakminisztereken kívül, tehát a vádlottakon kívül ki vett még részt?

SZTÓJAY: Ezt a kérdést méltóztassék talán Reményihez intézni.

ELNÖK: Tessék!

REMÉNYI-SCHNELLER: Mindig az elnökölt, akinek helyiségében tartották. Felváltva egyszer a pénzügyben, az iparban, a kereskedelmiben, a földművelésügyiben, a közellátásban.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Akkor tessék nyilatkozni a kérdésben.

REMÉNYI-SCHNELLER: Öt miniszter vett részt. Én voltam a pénzügyminiszter,

a földművelésügyi volt Jurcsék, a közellátási is ő volt, Kunder volt kereskedelmi miniszter és Szász volt az iparügyi miniszter. Ezek vettek részt.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Itt megbeszélték a kérdéseket?

REMÉNYI-SCHNELLER: Azokat a kérdéseket beszéltük meg, amelyeket egyik tárca önmagában nem tudott elintézni.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Milyen megállapodást kötöttek a háborús teher-hozzájárulás kérdésében? Mikor a klíring ki lett kapcsolva.

REMÉNYI-SCHNELLER: A klíring sohasem lett kikapcsolva, a klíring-számla továbbra is érvényben volt.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: De bizonyos szempontból kikapcsolták.

REMÉNYI-SCHNELLER: Erről nem tudok. Teljes lehetetlen a klíringet kikapcsolni.

ELNÖK: Méltóztassék talán megmutatni, ügyész úr, hogy a vádirat melyik részén van ez inkriminálva!

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem tudom, hogy mit jelent a háborús teher-hozzájárulás.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: A vádirat 8. oldalán, az utolsó előtti bekezdésben.

ELNÖK: Azt a részt tetszik gondolni, amelyben Sztójayra vonatkozólag a vádirat azt mondja, hogy új alapokra fektette a Magyarország és Németország közti árucseré-forgalmat, stb.?

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Igen.

ELNÖK: Tessék, kérem.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Milyen megállapodás létesült a németekkel e tekintetben?

REMÉNYI-SCHNELLER: Ezzel kapcsolatban megjegyzem...

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Miért jöttek össze?

REMÉNYI-SCHNELLER: A németek azt kívánták, hogy ne a régi külügyminiszteri úton menjen. Az volt a döntésünk, hogy centralizáljuk a Kereskedelmi Minisztériumban, és ha nem járulnak hozzá a németek, akkor is előbb egymás közt fogjuk megbeszélni.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Mik voltak konkrét követelései a németeknek?

REMÉNYI-SCHNELLER: Több fegyvert, több szállítást kértek.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Olajat, élelmiszert, bauxitot?

REMÉNYI-SCHNELLER: Mondom, hogy több szállítást kértek. Tehát mit kérhettek? Amink még volt, élelmiszert, bauxitot.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Mi volt a konkrét megállapodás?

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem jött létre általános megállapodás, csak mikor konkrét[an] felmerült egy kérdés. Magunk közt, a háttérben megállapodtunk, hogy mit lehet tenni.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Kunder, Ön azt mondta, hogy hozzájárult ehhez.

KUNDER: Méltóztatott kérdezni, hogy miről tárgyaltunk a gazdasági értekezleteken. Ilyen háborús teher-hozzájárulás nem is szerepelt.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Akkor miért mondta, hogy hozzájárult?

KUNDER: Ez nem ebben a formában szerepelt. Ez egészen új fogalom: háborús teher-hozzájárulás. Soha gazdasági értekezleten nem tárgyaltuk. Megvolt a kereskedelmi megállapodás, egy évre volt megkötve, és annak utolsó ideje futott a Sztójay-kor-

mány alatt. Hogy mi menjen ki, abban a közellátási miniszter döntött. Hogy mi jöjjön be, arról a kereskedelmi miniszter.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Szabad egy kérdést feltennem?

ELNÖK: Megjegyzem, hogy nem akarom a tárgyalást előlről kezdeni a vádlottakkal, hanem bizonyítási indítványt kérek. De ha valami érdemleges kérdés van, ami feltétlenül tisztázandó, tessék!

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Azt szeretném megkérdezni, hogy miért jöttek ide a németek? Szerелеmből? Önök miért álltak a helyükön? Hogy kiszolgálják a németeket? Ezt nem szerelemből csinálták Önök, sem a németek. (Kunder szólni kíván.)

ELNÖK (Kunderhez): Ha azt a védekezést akarja előterjeszteni, ami a statisztikára vonatkozik, ezzel kár fáradni, már tisztában van vele a bíróság. Abban a kérdésben, hogy március 19-e után történt-e valami, az volt a válasza, hogy statisztikai adatokat produkált arra, hogy ugyanazon keretek között maradtak, mint a Kállay-kormány alatt. Ha a vádhatóságnak ellenkező adata van, tessék a statisztikai adatokat idehozni.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Kérem Veessenmayer Edmund tanúkénti kihallgatását a háborús teher-hozzájárulásra vonatkozólag.

ELNÖK: Milyen körben, mire, tekintve, hogy őt már részletesen kihallgattuk? Most már pontosan szeretném tudni a tisztázandó kérdéseket. Hogy hozzájárultunk-e a háborús terhekhez, vagy hogy a minisztereknek a tanácskozásain ezt meg ezt csinálták?

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Sorozatos minisztertanácson, négy szakminiszter hozzájárulásával megállapodás jött létre, amely a klíringet egyszerűen kikapcsolta, és helyette bevezette az új fizetési módozatot, a háborús teher-hozzájárulást. Erre kérem kihallgatni.

ELNÖK: Ebben az esetben most már azt szeretném tudni, hogy ezen vád, amely Sztójayval szemben van emelve, Reményivel, Szásszal vagy Kunderrel, vagy mindegyikkel szemben is emelve van-e, mert a vádiratban csak Sztójayval szemben van emelve, akire most nem tetszik hivatkozni.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Sztójayval szemben emelve van a 11. § 1. pontja.

ELNÖK: A többivel szemben is.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Akkor Veessenmayer vallomásától függően...

ELNÖK: Nyomozást nem folytatunk, ügyész úr. Tessék a vádat kiterjeszteni, vagy bizonyítási indítványt tenni, vagy precizírozni, hogy Sztójayval szemben marad-e a vád, vagy a másik hárommal szemben, akik de facto részt vettek benne.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Kunderrel és Reményi-Schnellerrel szemben kiterjesztem, míg Szász Lajossal szemben a népbírósi rendelet 15. §-ának 1. pontjában megállapított háborús bűntett miatt új vádat emelek.

ELNÖK: Ugyanezen tényállás alapján?

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Igen.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Ha a tekintetes népbírósi helyt adna az ügyészi indítványnak, akkor a tárgyalás elnapolását kérem, hogy védeccemmel a vádat megbeszélhessem.

ELNÖK: Mennyi időt kíván?

DR. KAHÁN VÉDŐ: Két hetet.

DR. FEKETE VÉDŐ: Bizonyítási indítványt terjesztek elő. Tisztelettel kérem Incze

Péter miniszteri tanácsos kihallgatását, egyrészt a Szálasi-lázadással kapcsolatos kérdésekben, ugyanerre a kérdésre kérem még Huszovszky Lajos volt államtitkár kihallgatását, azután a zsidókérdéssel kapcsolatos dolgokra ugyancsak Incze Péter kihallgatását kérem, valamint a Szálasi-lázadással kapcsolatos kérdésekre kérem még Jaross Andor kihallgatását, tekintettel arra, hogy e tekintetben az elrendelt Vajna Gábor kihallgatható nem volt.

ELNÖK: De kérem, ezek a tanúk jóformán mind itt voltak. Miért nem kérdezték őket?

DR. FEKETE VÉDŐ: Vajna Gábor nem volt kihallgatva.

ELNÖK: Nem lehetett kihallgatni. Ügyvéd úr jól tudja.⁴⁵⁷ Jaross meg később ki lett hallgatva. Miért nem kérdezte meg? De rendben van, az ügyvéd úr előterjesztette az indítványt.

DR. FEKETE VÉDŐ: A magam részéről is tisztelettel kérem Veessenmayer kihallgatását, mert a zsidókérdésekkel kapcsolatban szeretnék újabb kérdéseket feltenni.

ELNÖK: Milyen tekintetben?

DR. FEKETE VÉDŐ: Például amikor Sztójay kifogásolta, hogy a zsidókat összetere-lik és kiviszik, ezt mivel indokolta Sztójay? Akkor ő megmondta ennek az indokát.

ELNÖK: Közlöm, hogy Veessenmayer [az] általánosan feltett kérdésre azt mondta, hogy a zsidókérdésre vonatkozó cselekmények nem hozzá tartoztak, hanem Kaltenbrunnerhez.

DR. FEKETE VÉDŐ: Gondolom, hogy talán [a] részletekben tudna választ adni. Azonkívül a bizonyítás-kiegészítés kérdésében a június 1-jei minisztertanácsi jegyzőkönyv 36. pontja nem lett kifejtve. Kérem ennek ismertetését.⁴⁵⁸

ELNÖK: Az iratismertetésre vonatkozólag még ne tessék indítványt tenni.

DR. VARGA VÉDŐ: Tisztelettel kérem Veessenmayer kihallgatását arra az egy tényre vonatkozólag, ami a népbíróság előtt nem lett felderítve, hogy másodrendű vádlott [Rátz Jenő] 1944. október elején nála járt volna, holott bizonyítható, hogy másodrendű vádlott leányának [Rátz Erzsébet] tönkrement autójáért kért kárpótlást, és október 15-én hajnalban volt, mikor az autó tönkrement. Ezzel a kihallgatással a vád nagy részét meg kívánom dönteni. Továbbá tisztelettel kérem, hogy bár kimentette távolmaradását, méltóztassék holnap Vörös Jánost is kihallgatni.

ELNÖK: Az orvosi bizonyítvány értelmében nem lesz holnapra megidézhető. Más indítvány nincs? Mikor a mellőzését kihirdettem, akkor kellett volna a 384. § 9. pontja alapján semmisségi okot bejelenteni, vagyis amikor a bíróság mellőzte ezt az indítványt.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Veessenmayer kihallgatását ellenzem, mert módja volt az ügyész úrnak megkérdezni, mikor itt volt, és semmi szükség nincs másodszor is kihallgatni.

---

⁴⁵⁷ Vajna Gábort 1946. március 12-én felakasztották.

⁴⁵⁸ Fekete védő tévesen kéri a június 1-jei minisztertanácsi jegyzőkönyv 36. pontjának kifejtését. Ez a pont a tej értékesítéséről szóló rendelet módosítási javaslata. Helyesen a június 10-i minisztertanácsi ülés 36. pontja rögzítette Sztójay tiltakozását és figyelmeztetését: „A miniszterelnök úr a zsidók kiszállítása körül felmerült túlkapásokat teszi megbeszélés tárgyává. Ezek a túlkapások azonnal megszüntetendők. Ezeket nem tűri. Az ilyen túlkapások az ország lakosságánál egy filozszemita hangulatot fognak teremteni. Felhívja erre a belügyminiszter úr figyelmét.” Imrédy csatlakozott a miniszterelnök felfogásához.

Egyébként semmi bizonyítási indítványom nincs más, mint becsatolom annak a Ruszkay által Himmler birodalmi vezetőhöz intézett jelentésnek a másolatát...⁴⁵⁹

ELNÖK: De olyan irányban kaphatunk-e bizonyítási indítványt, hogy valóban az övé ez a jelentés?

DR. KÁLDI VÉDŐ: Kérem, méltóztassék megkeresni a kebelbeli irodát, hogy a Ruszkay-perre vonatkozó iratoknál fekvő, Himmler birodalmi vezetőhöz címzett iratot bocsássa rendelkezésre. A gépirásból máris eldönthető, hogy azonos.

ELNÖK: Írásszakértő nélkül?

DR. KÁLDI VÉDŐ: Géppel írott, de ha szükséges, kérem írásszakértő meghallgatását. Egyébként ha rá méltóztatnak nézni az ottani iratra és erre, kitűnik, hogy egy gépből erednek. Azért csatolom magyarul, mert fontosnak látom [a] magam részéről ennek az ismertetését. A vád kiterjesztéséről nyilatkoznom nem áll módomban, de nem kérem a tárgyalás elnapolását, mert nem értem, hogy miért terjesztette ki az ügyész úr a vádat védecemre [*Reményi-Schneller Lajos*], csak nem tudok rá nyilatkozni, sem ma, sem holnap, mert nem értem, hogy miért terjesztette ki.

ELNÖK: Akkor megmagyarázom. Azzal terjesztette ki az ügyész úr, hogy a Sztójay-kormány idején a Magyarország és Németország közti árucserforgalmat új alapokra fektették, amelynek lényege a háborús teher-hozzájárulás volt. Ez a lényeg.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Akkor nem kérem a tárgyalás elnapolását. Nem is kívánok nyilatkozni.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Dr. Szász Lajos IV. r. vádlott védelmében a bizonyítás kiegészítését tartalmazó indítványomat külön iratban elkészítettem és leteszem a bíróság asztalára.

ELNÖK: Tessék előadni röviden.

DR. BÁRDOLY VÉDŐ: Kérem Haeffler István miniszteri tanácsos, budapesti lakost, a Magyar Távirati Iroda vezetőjét, volt sajtófőnököt tanúként kihallgatni arra, hogy a minisztertanácsokon dr. Szász ismételten enyhíteni igyekezett a zsidókra vonatkozólag tervezett rendelkezéseket, Tóth László kecskeméti polgármestert és dr. Ravasz [*helyesen: Révész*] László ügyvédet, volt országgyűlési képviselőt, kecskeméti lakost arra, hogy dr. Szász nem volt kerületében sem a zsidók elleni gyűlölködésnek vagy üldözésnek a híve, és hogy a deportálások alkalmával Budapestről is intézkedett a rendeleteken túlmenő, például árja-párjak elleni visszaélések megakadályozása és többek megmentése érdekében. Kérem továbbá tanúként kihallgatni Szebeny József budapesti lakost, volt BSZKRT vezérigazgatót annak igazolására, hogy őt, akit német- és nyilasellenességéért fogságba vetettek, Szász szabadította ki, továbbá Kovács Sándor szombathelyi püspököt arra, hogy Király József volt csallóközi papképviselet és mintegy huszonhat vend papját szintén Szász szabadította ki az üldözésük idején fogságukból. Kérem továbbá Hellebronth Vilmos volt haditermelésügyi miniszter kihallgatását – itt van a Markó utcai fogházban, – a Szálasi-kormány volt miniszterét kihallgatni arra, hogy Szálasi a Kereskedelmi

---

⁴⁵⁹ Ruszkay Jenő saját perében határozottan tagadta, hogy a németek besúgója lett volna. Lásd ÁSZTL V-121. 259.

Minisztérium tisztviselői előtt tartott beszédében azt mondta, hogy aki nem teljesíti kijelölt helyén a kötelességét, az meghal, továbbá arra, hogy éppen ez a tanú volt az, aki Szász vádlottal együtt Budapest körülrzése előtt azt hangoztatta a kormányban, hogy a kormány ne távozzék Budapestről, hanem osztozzon a nemzet sorsában, s hogy Budapestet sem szabad kiüríteni. Vértessy László budapesti lakost, a Weiss Manfréd csepeli művek igazgatóját arra kérem kihallgatni, hogy mikor a bombázásokkal kapcsolatban szó volt arról, hogy kihelyeznek zsidókat az ipartelepekre, Szász vádlott ezt megakadályozta. Kérem továbbá ismertetni az *Új Magyarország* most becsatolt 1945. augusztus 14-i számából [a] „Hogyan segítette Magyarország a háború alatt az éhező francia, belga stb. lakosságot” című cikket,⁴⁶⁰ annak igazolására, hogy Szász Lajos lévén akkor a közellátási miniszter, ez neki is érdeme.

ELNÖK: Van még valakinek bizonyítási indítványa?

DR. VARGHA VÉDŐ: Fenntartom indítványomat Vörös János kihallgatására.

ELNÖK: Akkor újból méltóztassék előterjeszteni.

DR. VARGHA VÉDŐ: Igen, újból előterjesztem.

ELNÖK: A bíróság tanácskozáásra vonul vissza.

(Zárt tanácskozás után.)

ELNÖK: A bíróság a következőképp végzett:

A bíróság az ügyész úr részéről előterjesztett új vádpontot Szász Lajossal szemben, illetve [a] Reményi-Schneller és Kunder vádlottakkal szemben ugyanazon vádpont alapját képező új ténykörménynt mint vádkiegészítést elfogadja. A bíróság ezen új körülményre vonatkozólag, amely Sztójayval szemben már vád alapját képezte, ezeket a vádlottakat meg fogja hallgatni. A bíróság [a] Kunder vádlott részéről előterjesztett tárgyalás-elnapolási kérelemnek helyt nem ad, csupán annyiban, hogy amennyiben a vádlott és a védelem kívánja, válaszát a holnapi nap folyamán adhatja elő ezen újabb vádpont tekintetében, és a bíróság alkalmat nyújt a védőknek arra, hogy a vádlottakkal most, a tárgyalást közvetlenül követő időben beszélhessenek. Oka pedig a bíróság ezen elhatározásának az, hogy ezen ténykörménynt a vádiratban, habár csak az I. rendű vádlottal szemben, de szerepel, és nem képez oly különösebb ténykörménynt, amely a tárgyalásnak ily hosszú, vagy akár rövidebb időre való elnapolását szükségessé tenné.

A bíróság most már a többi összes bizonyítási kérdésben csak Veessenmayernek csupán ezen egy körülményre való kihallgatását rendeli el, hangsúlyozván, hogy minden néven nevezendő más kérdés tekintetében már eleve elzárkózik a bíróság a további bizonyítástól, hanem csupán ezen egy vádpontra tekintettel rendeli el kihallgatását, és ezt holnap reggel kilenc órakor fogja foganatosítani. A többi összes tanúkihallgatást, mint szükségtelent és csupán a tárgyalás elhúzását célzó indítványt, a bíróság elutasítja.

---

⁴⁶⁰ A cikk szövegét lásd a III. fejezet, 13. sz. dokumentum.

Itt csak egyetlenegy tanú kihallgatásának mellőzését indokolja a bíróság röviden, és pedig Vörös Jánosét. Vörös János kihallgatásának mellőzését a bíróság már elutasította. Újabb körülményre nem kérték a kihallgatását, hanem ugyanezen körülményre. A bíróságnak e kérdésben már nem is kellett volna indokolva újabb határozatot hoznia, azonban kifejezetten megindokolja ezúttal is, hogy azért mellőzi – bár másodlagosan fontos körülménynek a tisztázására lett volna kihallgatandó, épp a védelem által felvetett kérdésekre – de a bíróság behatóbb vizsgálat után arra az álláspontra jutott, hogy azok a kérdések, amelyek, mint hangsúlyoztam, másodlagos fontossággal bírtak volna, Rátzcal szemben elsőrendű fontossággal azért nem bírtak, mert nem honvédelmi miniszter, hanem tárca nélküli miniszterelnök-helyettes volt abban az időben. Így tehát az, hogy a háborúba való belesodródás katonai szempontból – hangsúlyozom, katonai szempontból – 1944. március 19. után történt-e, vagy sem, igen érdekes volna e per szempontjából, de ez vádlottnak sem javára, sem terhére nem szolgálhat, mert nem honvédelmi miniszter volt ő ebben a kabinetben. Így a bíróság ezen másodrendű kérdést nem tartotta oly fontosnak, hogy emiatt hosszabb időre a tárgyalást elnapolni szükségesnek látta volna.

Ez a bíróság határozata.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Még egy kérdés van: a Ruszkay-féle irat.

ELNÖK: Ez iratismertetés, e tekintetben majd holnap határozunk. A védő urak semmiségi okot jelentenek be?

DR. KÁLDI VÉDŐ: Valamennyien semmiségi okot jelentünk be a 384. § 9 pontja alapján.

ELNÖK: Tudomásul vétetik. Az ismertetés kérdésében a bíróság nem döntött, megvitatás tárgyává sem tette, erre holnap kerül a sor.

ELNÖK: A vádlottak közül Sztójay, Reményi-Schneller, Szász és Kunder óhajtanak-e a kiterjesztett vád tekintetében ma nyilatkozatot tenni, vagy holnap akarnak-e nyilatkozni?

SZTÓJAY: Holnap.

REMÉNYI-SCHNELLER: Ha lehet, akkor holnap.

KUNDER: Holnap reggel.

SZÁSZ: Holnap.

ELNÖK: Holnap reggel tehát először a vádlottak nyilatkoznak a kiterjesztett vád tekintetében, utána közvetlenül Veessenmayer kihallgatása következik erre a ténykörülmenyre, azután a bíróság a még nem ismertetett okiratokat ismerteti, fel fogja hívni a vádat és védelmet esetleges ismertetési indítványaikra, majd pedig a vádbeszédekre kerül a sor.

A tárgyalást berekesztem.

(A tárgyalás végződött 14 óra 27 perckor.)

A tárgyalás tizedik napja

1946. március 19.

PÁLOSI BÉLA ELNÖK: A népbíróság folytatja Sztójay Döme és társai ügyében a főtárgyalást. Kérem a vádlottak elővezetését. (Megtörténik.)

A tárgyalást megnyitom. Konstatálom, hogy a vád és védelem képviselői, a népbíró urak jelen vannak. Az ügyész úr által emelt új vád, illetve a vádkiterjesztés következtében kihallgatom ez újabb vádpontra vonatkozólag. Rátz Jenő bent maradhat, üljön le, mert reá az új vád nem vonatkozik, azonban Reményi-Schnellert, Szászt és Kundert kérem kivezetni arra az időre, amíg Sztójay I. r. vádlottat kihallgatom. (A három vádlottat fogházőrök kivezetik.)

Sztójay, Önnel szemben a szóban lévő cselekmény miatt a vád már eredetileg megemeltetett, röviden ki is hallgattam Önt, mindössze egy mondattal. Ha a vádkiterjesztés miatt e vádpontra vonatkozólag még valamit előadni óhajt, most megteheti. A vád az, hogy az 1944. március 19-e utáni időben a gazdasági kérdésekkel foglalkozó szakminiszterek megállapodást kötöttek a németekkel, és e megállapodás értelmében a klíring kikapcsolásával Magyarország háborús teher-hozzájárulás címén kötelezettségeket vállalt, hogy szállításokat eszközöl Németországnak. Nyilatkozzék, tud-e erről, igaz-e ez, bűnösnek érzi-e magát ebben, volt-e ezzel kapcsolatban valami tevékenysége?

SZTÓJAY: Nem. Nem tudok erről. Ez a gazdasági miniszter urak hatáskörébe tartozott, én teljesen tájékozatlan voltam mindig gazdasági kérdésekben, nem is foglalkoztam ezzel az üggyel.

ELNÖK: Ön tehát erről a megállapodásról nem is tud?

SZTÓJAY: Nem tudok.

ELNÖK: Tessék leülni. Kérem Reményi-Schnellert előállítani. (Fogházőrök elővezetik és a bírói emelvény elé állítják.) Ismeri a vádat, amely szerint a klíring kikapcsolásával oly megállapodás jött létre Németországgal, hogy Magyarország háborús teher-hozzájárulás címén kötelezettséget vállalt a tekintetben, hogy bizonyos szállításokat eszközöl, illetve egyébként a háborús teherhez hozzájárul? Tud Ön erről?

REMÉNYI-SCHNELLER: Ilyen megállapodás nem jött létre.

ELNÖK: Eszerint bűnösnek sem érzi magát ebben?

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem, mert nem jött létre.

ELNÖK: Foglaljon helyet. Kérem bevezetni Szász Lajost. (Bevezetik, a bírói emelvény elé állítják.) Megértette, mi az új vád Ön ellen?

SZÁSZ: Igen.

ELNÖK: Bűnösnek érzi magát az újabban emelt vádpontban?

SZÁSZ: Nem, mert őszintén szólva, nem tudom, mi az a háborús teher-hozzájárulás.

ELNÖK: Arról van szó, hogy a szakminisztériumok vezetői, tehát a pénzügyminiszter, a kereskedelmi, az iparügyi és a közlekedési miniszter közt egyrészt, másrészt pedig Németország között olyan megállapodás jött volna létre – a Sztójay-kormány idejében –, amely szerint a klíring kikapcsolása mellett Magyarország a háborús terhekhez hozzájárul, éspedig szállításokkal vagy egyéb teljesítésekkel.

SZÁSZ: Ilyen megállapodás nem történt.

ELNÖK: Üljön le. Kérem Kundert. (Fogházőrök elővezetik és a bírói emelvény elé állítják.) A kiterjesztett vádnak tegnap ismertetett részét megértette?

KUNDER: Igen.

ELNÖK: Bűnösnek érzi magát?

KUNDER: Nem. Most hallok először ezt a beállítást, hogy ilyen módon a magyar kormány a németekkel különmegállapodást kötött volna.

ELNÖK: Nincs erről tudomása sem?

KUNDER: Nincs tudomásom.

ELNÖK: Üljön le. Elrendelem a bizonyítást. Kérem Veessenmayer tanút elővezetni. (Fogházőrök elővezetik és a bírói emelvény elé állítják dr. Veessenmayer Edmund tanút.)

EDMUND VEESENMAAYER TANÚKIHALLGATÁSA

ELNÖK: Felkérem dr. Balassa Erik tolmács urat, hogy a tanú kihallgatását tolmácsolni szíveskedjék. A bíróság megállapítja, hogy a tolmács úr ebben az ügyben az esküt már letette, a tanú személyi adatai pedig korábbi kihallgatása következtében jegyzőkönyvben már megvannak. (A tanú kihallgatása a törvényes figyelmeztetés után dr. Balassa tolmácsolásával foganatosítottak.)

Tud-e arról [a] tanú, és igaz-e, hogy [az] 1944. március 19-ét követő időben a magyar kereskedelemügyi, iparügyi, pénzügyi és közellátási miniszterek egyrészlről, másrészlről a Német Birodalom itteni képviselői olyan megállapodást kötöttek volna, melynek alapján a klíring kikapcsolása mellett Magyarország háborús teher-hozzájárulást vállalt?

VEESENMAAYER: Igen. Ez megfelel a tényeknek. Alapítottak egy úgynevezett háborús teher-fondot a háború tartamára úgy, hogy a háború befejezése után történik majd a visszatérítés.

ELNÖK: Ön is belefolyt ezekbe a tárgyalásokba?

VEESENMAAYER: Nem. Az idevonatkozó tárgyalásokat Benzler követ vezette.

ELNÖK: De Ön tudott ezekről a tárgyalásokról?

VEESENMAAYER: Igen, tudtam róluk. Benzler nem fejezhette be a tárgyalásokat, közben eltávozott innen, úgyhogy dr. Boden fejezte be a tárgyalásokat, és az ő munkája eredményeképpen jött létre a megállapodás.

ELNÖK: Milyen keretek között folytak a megbeszélések, és a kész megállapodásoknak mi volt a lényege? A klíring ki lett kapcsolva?

VEESENMAAYER: Talán úgy mondanám, hogy meg lett változtatva a klíring, egy megnagyobbított és lazított formában. Azelőtt ugyanis létezett egy klíring-csúcs, ez azonban odavezetett, hogy megzavarta a kölcsönös kereskedelmet, sőt időnként meg is szakította. Egyébként erről az ügyről a tárgyalások már Bécsben folytak, még mielőtt én budapesti követ lettem volna.

ELNÖK: E megállapodásoknak mi volt az értékhatára? Meg volt állapítva a felső határa?

VEESENMAAYER: Igen, azt hiszem, meg volt állapítva a felső határ, de ez változó volt, mégpedig azért, mert a gyakorlat alapján kívánták elsősorban megtudni, hogy mennyi

a szükséglet, és ennek alapján később állapítani meg azt, hogy mi legyen a határ. Egy felső határ azonban volt, amely viszonylag szűk volt. Az első kiindulási pont 150 millió felső határt állapított meg, azonban ezt nem merném egészen határozottan mondani, mert a számokra nem emlékszem pontosan.

ELNÖK: Az itt jelen lévő volt miniszterek közül melyik vett részt ezeken a tárgyalásokon? E vádlottak közül kik kötötték a megállapodást?

VEESENMAJER: Pontosán már nem emlékszem erre, csak azt tudom, hogy a súlypont a pénzügyminiszteren feküdt.

ELNÖK: A szakminisztereket is bevonták a tárgyalásokba?

VEESENMAJER: Feltételezem, de erre nem emlékszem pontosan. Úgy gondolom, a szakminiszterek egymás között, a kormány keretén belül megtárgyalták ezt a kérdést.

ELNÖK: Sztójay tudott erről?

VEESENMAJER: Igen. Fel kell tételeznem.

ELNÖK: Nos, Reményi-Schneller, mit szól ehhez?

REMÉNYI-SCHNELLER: Úgy látom, két különböző dologról beszélünk.

ELNÖK: Halljuk.

REMÉNYI-SCHNELLER: Ez a klíringet egyáltalán nem érintette.

ELNÖK: A tanú is ezt mondja, de azt is állítja, hogy nagyobbította és lazította.

REMÉNYI-SCHNELLER: A tanú rosszul emlékszik.

ELNÖK: Csakhogy Ön az előbb ezt a kifejezést, hogy háborús teher-hozzájárulás, teljesen idegennek találta. A tanú viszont szó szerint azt mondja, hogy volt egy ilyen háborús teher-hozzájárulás.

REMÉNYI-SCHNELLER: A következőről volt szó. A németek Reichskreditkassenscheinneket [*birodalmi hitel pénztárjegy*] akartak forgalomba hozni, ezekkel akarták az országban a fizetéseket teljesíteni. A megszálló erőkhöz tartozó német katonák ebben a pénzben kapták volna a zsoldot, és ezzel fizettek volna mindazért, amit itt Magyarországon vásároltak volna.

ELNÖK: Látom, Ön a pengősítésre akar kitérni, de most nem erről van szó.

REMÉNYI-SCHNELLER: Nem erre akarok kitérni. Ez egy új pénz lett volna, amelyet a németek Reichskreditkassenschein néven akartak forgalomba hozni. Ekkor felmerült az a dilemma, hogy vagy beleegyezzünk abba, hogy a német csapatok forgalomba hozzák a saját maguk által – hogy úgy mondjam – gyártott pénzt, vagy pedig mi, magyarok magunk rendelkezésükre bocsátunk egy előre meghatározott összeget, amelyből a német katonák magyar pengőben fizetnek. Két rossz között kellett választani. Mi azt ítéltük kisebb rossznak, hogy pengőket adunk oda, hogy pengőt használjanak fizetésre. Tettük ezt azért, mert ezáltal bizonyos korlátot tudtunk szabni a forgalomnak, másrészt pedig azért, mert...

ELNÖK (Félbeszakítja.): Tessék várni. Ha Ön ezt összekapcsolja a most szóban lévő üggyel, akkor előbb kérdésem lesz a tanúhoz. Kérem a tolmács urat, kérdezze meg [a] tanútól, hogy ezen háborús teher-hozzájárulás keretén belül milyen kötelezettségeket vállalt Magyarország magára?

VEESENMAJER: Semmiféle egyoldalú kötelezettséget nem vállalt magára Magyarország, hanem a cél az volt, hogy a fennálló klíringet bizonyos határidőre kibővítsék.

ELNÖK: És ennek keretén belül mik voltak a kötelezettségek, amelyeket Magyarország magára vállalt?

VEESENMAYER: Főleg mezőgazdasági termékek kivitelének bővítése, felemelése volt az ellenérték.

ELNÖK: Nos, mit szól ehhez, Reményi-Schneller?

REMÉNYI-SCHNELLER: Ebben a keretben erről nem volt szó.

ELNÖK: A szembesítést elrendelem. Ön tud németül?

REMÉNYI-SCHNELLER: Igen.

ELNÖK: Mondja a tanúnak németül a szemébe mindazt, amit itt nekünk előadott, a tolmács úr pedig azután fordítsa le az egész szembesítést.

REMÉNYI-SCHNELLER: (Németül elmondja a fentebb előadottakat [a] tanú szemébe, azzal a hozzáadással, hogy a Reichkreditkassenscheinek havonkénti értékét 200 millióban jelöli meg. Tolmács magyarul közli ugyanezt a bírósággal.)

ELNÖK: Ezt már hallottuk. De hogyan állunk a mezőgazdasági termékek kiszállításával? Mert Ön itt a németeknek [a] bevásárlásairól beszél, és arról, hogy a német katonák az országban hogyan teljesítettek volna fizetéseket. Csakhogy nem erről van szó. Azt mondja meg, arra adjon felvilágosítást, hogy mi van a Németországba irányuló szállításokkal?

REMÉNYI-SCHNELLER: Kiszállításokról nem volt szó.

ELNÖK: Mivel a tanú határozottan azt mondja, hogy szállításokról, főleg mezőgazdasági termékek felemelt mennyiségben való kiszállításáról volt szó, mondja a szemébe a vádlottnak, hogy ez nem igaz. De ne magyarázzon, hanem csak ezt mondja a szemébe. Mondja németül, majd a tolmács úr lefordítja a bíróságnak. (Reményi-Schneller vádlott németül szól a tanúhoz.) [...]

[Veesenmayer és Reményi-Schneller szembesítése eredménytelen volt. Szász, Kunder és Sztójay is tagadták, hogy új gazdasági szerződést kötöttek volna a németekkel.]

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Élelmi cikkeken kívül bauxitra és olajra [is] szükségük volt a németeknek?

VEESENMAYER: Igen, ez volt a három fő termék, de a bauxit normálisan folyt, mert a bauxittermelésben részvény szempontból 30-40 százalékig mi is részesek voltunk, sőt még investáltunk, mert kibővítettük a gyárat.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Miért volt szükség akkor különmegállapodásra, ha volt eredeti bauxitszállítás?

VEESENMAYER: Nem tudok arról, hogy bauxit tekintetében különmegállapodás volt.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: De általában véve, miért volt szükség akkor erre a megállapodásra, ha volt egy eredeti megállapodás?

VEESENMAYER: Olajban például fontos volt ez a megállapodás.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Szászhoz van kérdésem.

ELNÖK: Tessék!

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: A lispei olajforrások az iparügyi minisztérium hatáskörébe tartoztak. Mert itt nemcsak élelmiszerről és bauxitról van szó, hanem olajról is.

SZÁSZ: Fogalmam sincs róla, hogy ilyen különmegállapodásban szerepelt volna a magyarországi olaj.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Növekedett a termelés Lispe környékén a németek bejövetele után?

SZÁSZ: Nem, csak azon a szinten mozgott.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nem folyt ott egy rablógazdálkodás?

SZÁSZ: Már azelőtt is nagyon erőltetett olajtermelés volt.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Fokozódott?

SZÁSZ: Nem is lehetett fokozni.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Miért mondja, mikor állandóan hozták oda a munkásokat, fűrészköszöket és állandóan pumpolták [*helyesen: pumpálták*] az olajat?

SZÁSZ: Mint azelőtt.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nem volt termelésfokozás? Nem volt különbség a Kállay-kormány és a Sztójay-kormány olajtermelése közt?

SZÁSZ: Nem volt.⁴⁶¹

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Tehát ez a Sztójay-kormány javára szolgált? Többet adtak a németeknek, mint Kállay?

SZÁSZ: Nem adtunk semmivel sem többet, mint amennyi a megállapodásban erre az időszakra le volt kötve.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: És ez a különmegállapodás, amelyről most a tanú beszél?

SZÁSZ: Erről most hallok először, hogy különmegállapodás volt, és hogy ebbe olajról egyáltalában szó lett volna.

MAROSÁN POL. ÜGYÉSZ: Nincs több kérdésem.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Még egyszer felteszem a kérdést: feltételezi, hogy részt vett a tárgyaláson Reményi-Schneller, vagy pedig határozottan tudja, hogy ott is volt?

VEESENMAIER: Tudom, hogy részt vett, mert Boden beszámolt a tárgyalások nehézségeiről. Azonkívül ki más vezethette volna?

DR. KÁLDI VÉDŐ: Igaz-e, hogy az Imrédy-per tárgyalásán azt a vallomást tette a tanú, hogy Imrédy vezette ezeket a tárgyalásokat?⁴⁶²

VEESENMAIER: Később. Mert Imrédy csak később lett gazdasági csúcsmíniszter, mikor Benzler már rég nem volt itt, míg a háborús szükséglet azonnal beállt.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Választ kérek egyenesen, hogy emelkedett-e bármely kiszállítás ezen megállapodás folytán, igen vagy nem?

VEESENMAIER: Pontosan a számokra nem emlékszem, de a kivitel nem emelkedett erősen, aminek okát megmondtam, hogy elsősorban a szállítási nehézségekben rejlett, sőt később a kivitel még a normális alá is süllyedt.

⁴⁶¹ A Sztójay-kormány idején a Német Birodalomba irányuló nyersásványolaj-kivitel közel ötszörösére, a finomított ásványolaj kivitele másfélszeresére nőtt a Kállay-kormány időszakához képest. Lásd a III. fejezet, 16. sz. dokumentum.

⁴⁶² Erről lásd *Imrédy Béla a vádlottak padján*, 317–318.

DR. KÁLDI VÉDŐ: A bombázások miatt.

VEESENMAJER: Igen, lényegében feltétlenül ezért.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Mikor Magyarország vállalta, hogy pengőt bocsát rendelkezésére a megszálló csapatoknak, tehát hozzájárul a háborús terhek egy részéhez, a tanú szerint ez megállapodás volt. Vajon nem az volt a megállapodás, hogy Magyarország még kiszállít árut, hanem ellenkezőleg, miután Magyarország pengőt előlegezett Németországnak, a háború után ő fog szállítani Magyarországnak, s ez volt az a megállapodás, amiről itt szó van?

VEESENMAJER: A viszonyosság elvét fenntartották, amiért ki is jelentettem, hogy a klíring elvben megmaradt, csak Magyarország, hogy úgy mondjam, előzetes teljesítésbe lépett, és Németországnak kellett volna azután teljesítenie, de nemcsak a háború után, hanem még hamarabb, a háború alatt, amennyiben sikerült volna a német ipart a föld alá helyezni, és a termelést fokozni.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Erről a megállapodásról volt szó?

VEESENMAJER: Egyértelműleg ez volt, mert a magyar hatóság kívánsága az volt, hogy minél hamarabb javakhoz jusson.

DR. VARGA VÉDŐ: Emlékszik-e tanú arra, hogy Rátz Jenő azt kérte, hogy a német lövegek által Buda ostrománál tönkretett autójáért leánya [*Rátz Erzsébet*] kárpótlást kapjon?

ELNÖK: Ne tessék feltenni a kérdést, mert csak erre az egyetlenegy körülményre lett a tanú kihallgatása elrendelve. Nincs más kérdés?

Megesketését nem kívánják?

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Akadályt állapított meg a bíróság.

ELNÖK: Akkor is fel kell tennem a kérdést. A bíróság mellőzi a megesketését.

Mármost tegnap kértünk már bizonyítási indítványokat. Amennyiben az eddig elhangzottakon kívül még volna, méltóztatassék előterjeszteni. Ügyész uraknak nincs újabb indítványa?

DR. FEKETE VÉDŐ: Iratismertetés van.

ELNÖK: Ezt most nem kérdeztem. Ha nincs, a tanúbizonyítást berekesztjük.

Most iratismertetésre kerül a sor. Hogy a közönség ne zavarja a további tárgyalást, előre bejelentem, bár nem kötelességem, hogy legalább másfél óráig iratismertetés lesz. Aki a tárgyalótermet elhagyni óhajtja, most hagyja el. Utána lesz szünet, és azután, körülbelül jó másfél óra múlva kezdődik a vádbeszéd. [...]

[A továbbiakban az elnök a tárgyalás során már részletesen megtárgyalt kormány-, illetve miniszeri rendeletek közül az alábbiakat ismertette: 1140/1944. M.E.; 26.666/1944. H.M.; 1300/1944. M.E.; 10.600/1944. M.E.; 1349/1944. M.E.; 396/1944. B.M.; 108.500/1944. K.K.M.; 10.800/1944. M.E.; 8700/1944. V.K.M.; 160.765/1944. É.M.K. (Értelmiségi Munkanélküliség Ügyei Kormánybiztosa); 510/1944 B.M.; 500/1944. B.M.; 1290/1944. P.M.; 1990/1944. M.E.; 2150/1944. M.E.;⁴⁶³ 2250/1944. M.E.; 102.294/1944. B.M.]

---

⁴⁶³ A vádirat szerint rossz szám. Helyesen: 2510/1944. M.E. sz. rendelet.

11.300/1944. M.E.; 3081/1944. M.E.⁴⁶⁴; 58.000/1944. K.K.M.; 50.500/1944. K.K.M.; 217.300/1944. K.K.M.; 1077/1944. P.M.; 1204/1944. P.M.; 7700/1944. P.M.; 1580/1944. P.M. Ezt követően a vádiratból a következő beszédeket, cikkeket emelte ki dr. Pálosi: Sztójay Döme 1944. május 24-i parlamenti bemutatkozó beszéde; Rátz Jenő szegedi és zombori beszéde, valamint 1944. december 22-i felsőházi beszéde; Reményi-Schneller Lajos 1943. áprilisi 33-as bizottság előtti beszéde,⁴⁶⁵ 1944. december 23-i felsőházi beszéde; 1945. február 23-i koronatanácsai beszéde; 1939. június 23-i parlamenti közbeszólása; 1941. május 11-i és június 9-i bajai beszédei,⁴⁶⁶ 1944. június 24-i képviselőházi beszéde;⁴⁶⁷ 1941. november 27-i képviselőházi beszéde; 1942. szeptember 1-jei pohárköszöntője. Szász Lajos 1945. január 2-i soproni beszéde; [1941.] október 3-i beszéde; 1943. január 23-i kecskeméti beszéde; 1943. március 6-i 42-es bizottság előtti beszéde; 1944. június 3-i kecskeméti küldöttség előtti beszéde; 1944. október 19-i K.K.M. tisztviselői előtt mondott beszéde; 1944. december 5-i és 12-i soproni beszédei; 1945. január 9-i beszéde; 1941. május 27-i kecskeméti beszéde; a 48-as körben Kecskeméten mondott beszéd; 1944. május 23-i nyíregyházi beszéde; 1945. február 6-i soproni beszéde; Kunder Antal Sztójay-kormány tagjaként a K.K.M. tisztviselői előtt elmondott beszéde; Rátz Jenő 1941. május 26-án a **Nemzetőrben** megjelent cikke; 1943. június 18-án az **Egyedül Vagyunkban** megjelent cikke; 1943. szeptember 24-én az **Egyedül Vagyunkban** megjelent cikke; 1944. február 24-én a **Magyarságban** megjelent cikke; 1944. április 9-én a **Miskolci Magyar Életben** megjelent cikke; 1944. májusban a **Das Schaffende Ungarn** című folyóiratban megjelent nyilatkozata; 1944. május 2-án Hódmezővásárhelyen tartott beszéde; 1939. január 31-én a **Magyarságban** megjelent cikke; 1941. május 31-én a **Nemzetőrben** megjelent nyilatkozata; Kunder Antal 1944. április 8-án az **Esti Újságban** megjelent nyilatkozata; 1941. november 3-án a **Nemzetőrben** megjelent nyilatkozata.]

ELNÖK: Ezek után már csak a három minisztertanácsi jegyzőkönyv ismertetése lenne hátra. Ebben az irányban a bíróság már napokkal ezelőtt intézkedett a miniszterelnökségen a megküldés iránt. A miniszterelnökség nem tudta a jegyzőkönyveket megküldeni, mert időközben áttette a Népbíróságok Országos Tanácsához, ahol ezekre mind ez ideig szükség volt, és még rövid időre sem tudták kiadni. Ígéretet kaptunk, hogy a mai délelőttre megküldik, ami minden pillanatban megtörténhetik. Minthogy más teendőnk addig nincsen, felkérem, hogy a bizonyítás és a kiegészülés tekintetében indítványait és javaslatokat ismertetni szíveskedjenek.

⁴⁶⁴ A vádiratban is tévesen szereplő rendeletszám. Helyesen: 3080/1944. M.E. sz. rendelet.

⁴⁶⁵ Elnök téved, 42-es bizottság.

⁴⁶⁶ Elírás, 1944-ben elmondott beszédekről van szó, mint arra Reményi-Schneller is rámutatott.

⁴⁶⁷ Elírás, 1941-ben elmondott beszédéről van szó.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Nekem nincs.

Dr. FEKETE VÉDŐ: Tisztelettel kérem két parlamenti beszéd ismertetését, amelyeket már kértem. A 11.§ 1. pontjára vonatkozólag még az Ambrózy jegyzőkönyvi kihallgatásából azt a részt, amely a Lakatos-kormány megalakításáról számol be. Tisztelettel kérem a két minisztertanácsi jegyzőkönyv ismertetését is.

ELNÖK: Ezt tudjuk, ez el van rendelve.

Dr. FEKETE VÉDŐ: Most tisztelettel kérem még Rátz részéről ezeknek a beszédeknek és cikkeknek részletes ismertetését.

ELNÖK: Megvolt. Rátz elismerte. Nincs szükség további ismertetésére. Ne méltóztassék ezt előterjeszteni. Ha mégis elő méltóztatik terjeszteni, a bíróság foglalkozik a dologgal, de nem sok értelme van.

Dr. FEKETE VÉDŐ: Előterjesztem megbízásból. Reményi-Schneller részéről ismertetni kérem Ruskay beadványát, amelyet Himmlerhez intézett, és kérem Ruskay kihallgatási jegyzőkönyvének beszerzését. Ezek az iratok ugyanazon a gépen íratlak, tehát az összehasonlítás érdekében kellene ezeket ismertetni. A többiek tekintetében nem tudok nyilatkozni.

KUNDER: A miniszteri bemutatkozó beszéd teljes ismertetését kérem.

SZTÓJAY: Nekem volna még egy kérésem. Kérem ismertetni a minisztertanácsi jegyzőkönyvnek azt a pontját, amelyben én a Hitlernél tett látogatásról számoltam be.⁴⁶⁸ Június 6-án vagy 7-én volt a látogatás.

ELNÖK: Miért van ennek jelentősége?

SZTÓJAY: Azért, mert ott is bizonyítékkal szolgál az, hogy amikor a kormány nevében a legnyomatékosabban kértem a Gestapo és a németek kivonását Magyarország területéről, hogy visszanyerjük cselekvési szabadságunkat és szuverenitásunkat, Hitler azzal válaszolt, hogy először a zsidókérdést kell megoldani. Én azt akarom fixírozni, hogy ez az akkori kijelentés minden kétséget kizáróan megtörtént.

SZÁSZ: Tegnap a védőm írásban kérte egy újság közlemény[é]nek, nem tudom, melyik újságból vett közleménynek [az] ismertetését.

Dr. FEKETE VÉDŐ: Be is csatoltam.

KUNDER: Védőm nincs jelen, és én nem értek jogi kérdésekhez. Azért legyen szabad megkérdezni, hogy amennyiben a vád minősítését a 13.§ 2. pontjára nézve fenntartják, kérem a bizonyítás lehetőségét megadni.

ELNÖK: Bár más bizonyítási indítvány elvileg helyet foglalhat, de a bíróság ilyenkor már nem szokott erre módot adni.

KUNDER: Nem vagyok biztos abban, hogy a bíróság bizonyítottanak veszi-e az ügyészség vádját.

ELNÖK: Ez csak az ítéletből tűnik ki, másból nem.

REMÉNYI-SCHNELLER: Tisztelettel kérem annak az iratnak a beszerzését, amelyről

---

⁴⁶⁸ A fennmaradt minisztertanácsi jegyzőkönyvekben nincs nyoma, hogy Sztójay beszámolt volna Hitlernél tett látogatásáról.

a tárgyalás elején szó volt Veesenmayer szembesítésével kapcsolatban, s amelyből kitűnik, hogy mi a helyzet az árukiszállításra vonatkozólag, valamint a zsidók kivételezéséről szóló rendelet ismertetését is kérem.⁴⁶⁹

ELNÖK: A bíróság most félbeszakítja a tárgyalást. Körülbelül húsz-huszonöt-harminc perc szünet lesz, amely után a bíróság kihirdeti végzését a további ismertetések tekintetében. Az a pár ismertetendő dolog, amely még hátralesz, körülbelül egy negyed óra alatt lezajlik, és utána rögtön szünet nélkül kezdődik a vádbeszédek elmondása.

(Szünet után.)

ELNÖK: A tárgyalást újból megnyitom. Kérem a vádlottakat elővezetni. (Megtörténik.)

Ismertetem az 1944. június 1-jei minisztertanácsi jegyzőkönyv 3. pontját. Téves a vádiratnak az a része, amely itt a 7. pontot jelöli meg. A címlapon aláírta ezt a jegyzőkönyvet Reményi-Schneller Lajos, Jurcsek Béla, Szász Lajos, Antal István, Kolosváry-Borcsa Mihály, hátul pedig Sztójay Döme és Rátz Jenő. Azt mondja: a miniszterelnök úr bizalmas közlést tesz a minisztertanácsnak arról, hogy június 6-án megkezdődik a zsidók deportálása a miskolci és székesfehérvári hadtestek területén. Amint ez befejeződik, kerül csak sor a szegedi, debreceni, majd a szombathelyi és pécsi hadtestek területére. Azután jön Budapest, legutoljára Budapest-környék területéről szállítják el a zsidókat. Utána még ez áll: Tudomásul vétetik.

SZTÓJAY: Szabad megjelentenem *[sic!]*, hogy Jaross ismertette kihallgatása alkalmával, hogy ő tette ezt a közlést, nem pedig én.

ELNÖK: Arról tudomással bírnok, hogy ő mit vallott. Rátz! Van megjegyzése?

RÁTZ: Nincs.

ELNÖK: Reményi-Schneller! Van megjegyzése?

REMÉNYI-SCHNELLER: Nincs.

ELNÖK: Szász! Van megjegyeznie?

SZÁSZ: Nincs.

ELNÖK: Kunder, jelen volt Ön ezen a minisztertanácson?

KUNDER: Igen, de nem tudok határozott választ adni.

ELNÖK: Sztójay, emlékezzék arra, Kunder jelen volt ezen a minisztertanácson?

SZTÓJAY: Emlékezetem szerint igen.

ELNÖK: Tudniillik ezt azért kérdezem, mert a minisztertanácsi jegyzőkönyvön az Ön aláírása nem szerepel. A jegyzőkönyv 27. pontja azt mondja, hogy a belügyi kormányzat részben még az 1600/1944. sz. rendelet közzététele előtt, részben már a rendelet megjelenése után az ország egyes részein elrendelte a zsidók gyűjtőtáborba zárását, illetőleg elkülönítését. Ez is a „minisztertanács hozzájárult” címmel szerepelt.

---

⁴⁶⁹ A zsidók mentesítéséről lásd 1210/1944. M.E., 1530/1944. M.E., 1730/1944. M.E., 2040/1944. M.E. sz. rendeleteket.

A június 10-i jegyzőkönyv 40. pontja szerint: a belügyminiszter [*Jaross Andor*] előadja bizalmas tudomásulvétel céljából, hogy a mai napig 400 000 zsidó lett kiszállítva. Tudomásul vétetik. Ezt a jegyzőkönyvet aláírta Reményi-Schneller, Jurcsek, Szász, Antal, Csatay, Kolosváry, hátul pedig Sztójay és a jegyző, Bárczy István. Itt nem szerepel Rátz és Kunder, illetőleg szerepelnek, csak nem írták alá.

Rátz, jelen volt?

RÁTZ: Úgy emlékszem, igen.

KUNDER: Én is úgy emlékszem.

ELNÖK: Van-e valami észrevétel?

REMÉNYI-SCHNELLER: Szabad-e az előbbi jegyzőkönyvet látnom? Ugyanis volt egy bizonyos rendszer a minisztertanácsi jegyzőkönyvek felvételénél. Ha szabadna megnéznem. (Az elnök átadja.) Amint sejtettem: nem tudom, hogyan kerül ez a 3. pont ide, amikor minden miniszter egymás után referál, úgy, ahogy ülnek. Szemmel láthatólag a belügyminiszterrel [*Jaross Andor*] végződött a referáda, ellenben az elejére került a belügyminiszternek [*Jaross Andor*] egyetlen előterjesztése.

ELNÖK: Vitás, hogy ki terjesztette elő, bár Jaross azt mondja, hogy ő terjesztette elő. A vádirat azt mondja, hogy a miniszterelnök közölte. Majd a bíróság megállapítja, mi a helyes tényállás.

REMÉNYI-SCHNELLER: Voltam bátor előterjeszteni, hogy bizonyos aggályaim vannak a jegyzőkönyvek hitelessége tekintetében úgy, ahogy más perben bizonyítást nyert, hogy utólag javítottak.⁴⁷⁰

ELNÖK: De ebben javítást nem látok.

REMÉNYI-SCHNELLER: Nincs lepecsételve.

ELNÖK: A bíróság dönt ebben a kérdésben.

SZTÓJAY: Szabad megismételnem azt a kérést, hogy a június 1-jei jegyzőkönyv 36. pontját kérem ismertetni.

ELNÖK: Tudja, miről van szó ebben?

SZTÓJAY: Arról van szó – nagyjából emlékszem –, hogy mellékelve volt egy kivonat, ahol a két előbb ismertetett jegyzőkönyvi pontok voltak szó szerint citálva. Egy harmadik kivonat szintén ott volt, amely nem szerepel a vádiratban, amely a 36. pont kivonatát vagy szó szerinti szövegét tartalmazza, amely szerint valamely oldalról, talán Jarosshoz értesülések jöttek a rossz bánásmód tekintetében, és amellyel szemben én rögtön állást foglaltam.

ELNÖK: Közlöm, hogy téves ez a szám, mert ez a zsirellátásra vonatkozik, és ez a földművelésügyi miniszter előterjesztése.⁴⁷¹

Dr. FEKETE VÉDŐ: Méltóztassék megengedni, hogy vagy én, vagy a vádlott nézze meg.

ELNÖK: Ezt most tessék megnézni. (Fekete védő megnézi az iratot.)

A következő jegyzőkönyv és egyúttal a most ismertetendők között az utolsó az 1944.

⁴⁷⁰ Lásd a 279. sz. jegyzetet.

⁴⁷¹ Lásd a 458. sz. jegyzetet.

június 21-i, szó szerint nincsen vád tárgyává téve, csak értelmileg van. Jungerth-Arnóthy-nak a felszólalása és kifogása, amikor is Endrét és Bakyt ez alkalommal meghallgatták. Tehát megidéztek Endrét, Bakyt és Faraghót. Ők megtették észrevételeiket, utána itt van az akkori belügyminiszter [*Jaross Andor*] válasza és végül is ezen válasz tudomásulvétele. A bíróság szükségtelennek tartja a szó szerinti ismertetést.

SZTÓJAY: Emlékezetem szerint a vádiratban az volt kidomborítva, hogy Baky kijelentette, hogy a kormány hozzájárulásával tárgyalt a németekkel a deportálások tekintetében, amit Baky itt a leghatározottabban tagadott, amiről a kormánynak nincs tudomása, ami nem is felel meg a tényeknek.

ELNÖK: Akkor mindjárt előszedjük ezt a részt. Ebben az áll: kifejti a miniszterelnök [*Sztójay Döme*], hogy mennyire szükség volt a külföld előtt az ország jó hírnevének megóvására. Magunk is tudjuk – mondotta –, hogy előfordultak kilengések, de ezeknek nem szabad a jövőben előfordulniuk. Feltételezi, hogy ezek a vezető belügyminiszter úr [*Jaross Andor*] és az államtitkár urak [*Endre László, Baky László*] akaratán kívül történtek. – Mit jelent az, hogy vezető belügyminiszter úr, hiszen a magyar közigazgatási hatóságok nem vettek részt az Ön álláspontja szerint? Mit jelent tehát ez a kifejezés, hogy a vezető belügyminiszter és államtitkárok akaratán kívül történtek?

SZTÓJAY: Nem értem...

ELNÖK: Az atrocitásokról van szó a deportálásokkal kapcsolatban.

SZTÓJAY: Annyiban, hogy ők nem vettek részt...

ELNÖK: De mit jelent az, hogy a vezető belügyminiszter úr és államtitkár urak? A „vezető” szón van a hangsúly.

SZTÓJAY: Én nem emlékszem ilyesvalamire.

ELNÖK: Benne van. Az áll itt továbbá, hogy azért kérte őket, adják elő, miként történt és miként lett végrehajtva a zsidók deportálása.

SZTÓJAY: A „vezető belügyminiszter úr” szót nem is tartom valószínűnek, hogy én mondtam volna.

ELNÖK: Tessék leülni. – Jaross azt mondotta a jegyzőkönyv szerint, hogy Baky fogja elmondani, hogyan történt a zsidók kiszállítása. Eszerint pedig [*itt*] az áll, hogy ezután emelkedett szólásra Baky, aki felolvassa azt az írásbeli jelentést, amelyet a pártban, a Belügyminisztériumban állítottak össze részére, valami csendőr alezredes: vitéz Ferenczy László. Eszerint először gettóba gyűjtötték össze minden hadtest területén a zsidókat. Eichmann SS-főcsoportvezetővel, a németországi zsidó deportálások legfőbb szakértőjével tárgyalt és Eichmann megígérte, hogy kieszaközi a németek hozzájárulását és megszervezi a kitelepítést. – Ha tehát német parancsra történt, akkor miért kellett ehhez német hozzájárulás?

SZTÓJAY: Ő maga vallja, hogy a magyar kormány nem járult hozzá, és nem is közölte volna, hiszen őrája nézve tehermentesítés lenne, ha azt vallaná, és megfelelné a tényeknek, ez az ő vállalairól vette volna le a felelősséget és ennek dacára azt vallja, hogy nem felel meg a valóságnak.

ELNÖK: Szóval nem felel meg a valóságnak.

SZTÓJAY: Nem.

ELNÖK: Rátz nem vett részt a minisztertanácson?

RÁTZ: Nem.

ELNÖK: Reményi-Schneller nem volt jelen. Szász, megfelel?

SZÁSZ: Nem felel meg.

ELNÖK: A bíróság minden további előterjesztést, ismertetési indítványt mellőz, mert a bíróság az anyagot döntésre elegendőnek tartja. A már elhangzottakon kívül van bizonyítási indítvány? (Nincs.) A bizonyítási eljárást berekesztem.

Kérem a népügyész urat, vádbeszédét tartsa meg.

DR. ÓHIDY LAJOS NÉPÜGYÉSZ VÁDBESZÉDE

ÓHIDY LAJOS NÉPÜGYÉSZ: T. Népbíróság! Mindenekelőtt köszönet illeti a szövetséges hatalmakat, mert lehetővé tették, hogy azok, akik az ország erkölcsi és anyagi romlásáért elsősorban felelősek, elkövetett tetteikért a magyar bíróság előtt feleljenek.

Valahányszor háborús főbűnös, felelős miniszter kerül ide a népbíróság elé, a vádlottakon bizonyos méltatlankodás vehető észre. Ez a magatartásuk azzal magyarázható, hogy bár megalkották az 1848. III. törvénycikket, amely a felelős magyar minisztérium felállításáról és a miniszterek felelősségre vonásáról szól, de a gyakorlatban nem fordult elő, hogy felelős miniszter ezen minőségében elkövetett tetteiért magyar bíróság előtt felelősségre lett volna vonva. Az általános elv az volt, hogy a bűnös fusson és egészségügyi okokból történt lemondásával az ügy rendszerint befejezést is nyert. Napjainkban történik meg először, hogy a magyar bíróság felelősségre von felelős minisztereket olyan tettekért, amelyeket ebben a minőségükben követtek el. A bíróság elé kerülő ezen főbűnösök felelőssége és bűnössége olyan súlyos, hogy halálbüntetés kiszabása csak azért indokolt, mert ennél súlyosabb büntetési tétel emberileg fel nem állítható, és a gyakorlatban ki nem szabható. Ilyen háborús főbűnösök a vádlottak is, Sztójay Döme és kormányának tagjai. Azok, akik most itt állanak a népbíróság előtt, hogy feleljenek azokért a tettekért, amelyekkel az országot romlásba döntötték, becsületünket beszennyezték, a gyalázatba taszítottak. Az ember legféltettebb kincse a becsület, és ha ezt elveszik, a társadalom kiközösíti, kiveti magából azt, aki becsületét veszti. Ugyanez érvényes a nemzetre is. Amely nemzet eljuttassa becsületét, azt a nemzetek társadalma kiközösíti. Azért bűnösök a vádlottak elsősorban, mert a magyar nemzet becsületét a szabad nemzetek előtt beszennyezték.

Szeretném tudomásukra hozni, hogy a magyar nép nem bűnös és nem oka annak, hogy azok a gyalázatosságok, amelyeket a vádlottak elkövettek, megtörténtek. A magyar nép nem azonosítható a vádlottakkal, akik egy osztálynak, a feudális és nagytőkés osztálynak voltak kizárólagos képviselői a kormányzóval az élén. Sztójay és kormánya az előző kormányokkal együtt nem a magyar népet képviselte, hanem ezen osztály kizárólagos érdekképviselői szerve volt, azé az osztályé, amelynek érdekei sohasem voltak azonosak a nép érdekeivel, azé az osztályé, amely hatalmi helyzetét, befolyását féltette és minden lehető elkövetett a mostani háborúban is, hogy hatalmát a háború után is megtarthassa. Ezen feudális és nagytőkés osztály védői a német fasiszta érdekekkel azonosak voltak és

így csak természetes, hogy minden lehetőit elkövetett a háború elhúzása érdekében, mert tisztában volt azzal, hogy a háború kimenetelétől függ létük, és ha Németország elveszíti a háborút, a háború végén a népi forradalom elsöpri őket. Ezért nem hagytak ki egy lehetőséget sem alkonyodóban levő hatalmi helyzetükben, hogy azt, ha csak pár napra is, meghosszabbítsák. Az elsőrendű vádlott tehát tulajdonképpen az a társadalmi osztály, amely fölött a történelem már ítél.

Ma van két esztendeje annak, hogy megkezdődött Magyarország történetének legsötétebb korszaka, amely Szálasi és bűntársai rémuralmában tetőpontját érte el.

Ez a korszak 1944. március 19-ével kezdődött. Ha nincs március 19-e, akkor nincs október 15-e sem, mert ma már éppen a főrendező Veesenmayer vallomása alapján megállapítható, hogy akkor német szempontból még nem látták érettnek a magyar politikai helyzetet egy esetleges nyilas kormány hatalomra segítésére. Az október 15-ig eltelt hét hónap azonban már elegendő volt arra, hogy a német szempontból nem kívánatos elemeket – az elhurcolt törvényhozókra és a zsidókra gondolok –, amelyek a háború továbbfolytatására befolyással lehettek, részben a Gestapo, részben a magyar kormány segítségével kikapcsolják, és ezzel nagyban hozzájárult a nyilasok uralomra jutásához. Ebben látom a vádlottak bűnösségét másodsor.

A főtárgyalás folyamán vádlottak védekezésük során arra a kérdésre, hogy miért vállalták a miniszteri állást, jóhiszeműségükre hivatkoznak; Sztójay a kormányzó kérésének engedett, Rátz a nemzeti becsületre hivatkozott, Reményi-Schneller szintén a kormányzó kívánságának tett eleget, Szász azért vállalta a tárcát, hogy ellensúlyozza a németek követelését, hogy a fék szerepét töltsse be, Kunder erkölcsi kényszerre hivatkozott. Tisztelt Népbíróság! Vajon el lehet-e hinni? Bűnösnek természetesen egyik sem érzi magát. Vállalták a miniszterséget, mert az politikai meggyőződésüknek megfelelt. Német kényszerre hivatkoznak. Nem nehéz a kényszernek engedni, ha maguk is azonos nézetten vannak. Márpedig nem kétséges, hogy mint németbarát és szélsőjobboldali politikusoknak, meggyőződésüknek megfelelt a háború továbbfolytatása céljából az ország gazdasági erőinek maradéktalan német szolgálatba való állítása, a zsidókérdés német mintára való rendezése.

Teljesen valótlan a vádlottak azon állítása, hogy a német csapatok visszavonását Veesenmayer kívánta volna, mert a hadi helyzet akkor már olyan volt, hogy a német hadvezetőség az országot hadtápterületnek tekintette, és a hadviselés érdekében az országot nem ürítette volna ki. Ezt állítják a vádlottak, amikor nagyon jól tudták, hogy Németország milyen aljas módszerekkel dolgozik, a szószegések sorozatát követte el egész Európával szemben. Ezek után a vádlottak még azt állítják, hogy Magyarországgal kivételt tett volna Németország. Az ilyen védekezés lebecsülése a népbíróságnak, határtalan szemtelenség, amellyel a bíróságot félre akarják vezetni.

Vádlottak a kormány megalakulását és működését alkotmányosnak mondják, annak a kormánynak működését, amelyet a német erőszak és fenyegetés hozott létre. Nagyon jól tudták, hogy alkotmányos működésüknek csak a látszata van meg, ténylegesen azonban az történik, amit Veesenmayer akar. Egészen természetesnek vették, hogy Magyarországon egy német végzi a kormány megalakítására vonatkozó tárgyalásokat. Nyilvánvaló tehát [a] rosszhiszeműség. Ezek után csak természetes, hogy bűnösnek

egyik sem érzi magát. Jellemzi őket a felelősségérzet teljes hiánya, teljes erkölcsi közöny, amelyet még most is mutatnak, a megbánás legcsekélyebb jele nélkül.

Vádolom Sztójay Dömét az 1945. VII. tc. által jogerőre emelt népbírószági rendelet 11. szakasz 1. pontjába ütköző háborús bűntettel. Sztójay németimádattal telített, szolgálalkú, szűk látókörű, gerinctelen egyéniség. A főtárgyalás során elhangzott tanúvallomása szerint vádlott primitív katonai lelkületét teljesen megbűvölte a nemzetiszocializmus hitleri propagandája, az angolszász világot kivénültnek tartotta, amely katonailag különösebb teljesítményekre nem képes, az orosz hadsereget sem tartotta valami nagyra. Lelkes híve volt a revíziós politikának, ezt másképpen megvalósíthatónak, mint a németek katonai segítségével, elképzelni nem tudta. A németek európai hegemoniáját biztosítottak láttá és szükségesnek tartotta, hogy minden más irányba[n] való érdeklődés kikapcsolásával, minden eszközzel igyekezzék a németek jóindulatát, barátságát és segítségét megnyerni, és biztosítani. Berlini katonai attasé korában, majd később, követi minőségében és miniszterelnök korában is minden igyekezete oda irányult, hogy Magyarország érdekeinek figyelmen kívül hagyásával az általa istenített hitleri Németország teljes mértékben ki legyen szolgálva, és minden kívánsága maradéktalanul teljesüljön.

A vádlottnak ez az egyénisége és beállítottsága lélektanilag is megmagyarázza, hogy mint berlieni követ magasabb állásban, nagyobb súllyal és határozottsággal képviselte a hitleri Németország érdekeit saját hazájával szemben, amely érdekek szerint Magyarországnak a háborúban való részvétele és abba fokozottabb mértékben való belesodródása elengedhetetlen volt.

A magyar–német katonai együttműködés előmozdítása céljából Sztójay már mint berlieni katonai attasé a magyar és a német vezérkarok között szívós és hosszas munkával kapcsolatot épített ki, azt igyekezett minden rendelkezésre álló eszközzel mind szorosabbá és mind szívélyesebbé tenni. Létrehozta a vezérkarok között a kölcsönös megbeszéléseket és személyes látogatásokat. Az 1930-as évek elején magas rangú német katonatisztek keresték fel az országot és vizont. Jelentést tett Horthy kormányzónak arról, hogy katonai vonalon sikeresen oldotta meg feladatát, politikai téren azonban a kapcsolatok kimélyítésére irányuló törekvése nem járt kellő eredménnyel. 1935. december havában Magyarország berlieni követévé neveztetett ki. Ezt a diplomáciai állását 1944. március 22-ig töltötte be. Ebben a tisztében arra törekedett, hogy a magyar–német barátságot megalapozza, és a két ország között megrendült politikai kapcsolatokat helyreállítsa. E célból személyes kapcsolatokat teremt a vezető német körökkel és ellensúlyozni törekszik a szomszédos államok propagandáját, amelyet különösen az utódállamok német népcsoportjai erőteljesen támogatnak. Tette ezt azért is, mert a revíziós törekvéseket [a] szerzett tapasztalatok alapján csak Német- és Olaszország oldalán látta megvalósíthatónak. Követi állásában a mindenkori magyar államférfiakat német vezető politikusokkal hozza össze, a német fővárost sorra keresik fel Kozma Miklós, Darányi Kálmán, Bethlen István, Fabinyi Tihamér és mások. Horthy kormányzó több ízben is vendége volt Hitlernek.

A két ország közötti politikai harmónia hol javult, hol rosszabbodott. Vádlott a magyar–német politikai kapcsolatokon esett legkisebb csorbát is kiköszörülte, és maradéktalanul törekedett a kapcsolatok kimélyítésére.

1938-ban a hitleri Németország leszámolni készül Csehszlovákiával. Fontos értesítéseket küld Sztójay a készülő német akció egyes fázisairól. A müncheni megátlapodás után heteken át folytatott tevékenysége eredményezte a döntőbíróság megalakulását és az első bécsi döntést, amely az ismert területsávot juttatta vissza Magyarországnak. Közreműködésének tudható be, hogy Kárpátalját magyar csapatok szállták meg. Az ezzel kapcsolatos kérdések felvetését a németek kezdetben nem engedték meg, majd a későbbiek folyamán hozzájárultak Kárpátalja visszacsatolásához.

1940. év tavaszán, amikor az orosz csapatok megszállták Besszarábiát és Bukovinát, az előtérbe kerülő erdélyi aspiráció megvalósulása érdekében heteken át fáradhatatlanul munkálkodik vádlott, és a második bécsi döntés után, amely Észak-Erdély visszacsatolását eredményezte, letompítani igyekszik a románoknak e terület visszaszerzésére irányuló törekvését.

[Az] 1941. év őszén [helyesen: 1940.] jött létre Németország, Olaszország és Japán között a háromhatalmi egyezmény. Vádlott tudomást szerzett arról, hogy a románok és szlovákok bejelenteni szándékoznak a paktumhoz való csatlakozásukat, és erről azonnal tájékoztatta a magyar kormányt, s arra hívta fel figyelmét, tegye megfontolás tárgyává, nem lenne-e helyes az említett országokat megelőzni a csatlakozás tekintetében.

E közreműködése eredményezte, hogy Magyarország elsőnek csatlakozott a háromhatalmi egyezményhez, és csak azután csatlakoztak a románok, szlovákok és bolgárok.

[Az] 1941. év tavaszán robbant ki a német–jugoszláv viszály, közvetlenül azután, hogy a jugoszlávok is csatlakoztak a háromhatalmi egyezményhez. 1941. március 29-i kelettel vádlott számjeltáviratot intéz Bárdossy külügyminiszterhez, és ebben bejelenti Hitler büntetőháborúját Jugoszlávia ellen. 1941. április 6-i keletű titkos levelében részletesen ismerteti a politikai helyzetet. 1941. április 11-én számjeltáviratában beszámol Ribbentroppal folytatott tárgyalásairól. Ezt követően vonulnak be a magyar csapatok a németek által kijelölt jugoszláviai területre. 1941. május havában Sztójay a magyar kormánynak a németekkel és olaszokkal való véd- és dacszövetség megkötését ajánlja, ezzel kívánja az ország fennmaradását biztosítani és szuverenitását fenntartani. 1941. június havában indul meg az orosz–német háború. Az országnak a háborúban való részvételét megelőzően Sztójay erőteljes működést fejtett ki. 1941. június 17-i sürgősnek jelzett, és Bárdossy akkori külügyminiszterhez intézett levelében annak a véleményének ad kifejezést, hogy Magyarországnak fel kellene ajánlani Hitlernek egy esetleges szovjetellenes háború esetén katonai segítségét. 1941. június 29-i számjeltáviratában megfontolandónak tartja, hogy Magyarország minél előbb lépéseket tegyen Hitlerrel és ajánlja fel a háborúban bővebb formában való aktív részvételünket. Ugyancsak a német–orosz háborúban való részvétel iránt intéz kérdést a magyar külügyminiszterhez 1941. június 30-i titkos sürgönyében. 1941. július 2-án kelt, és Bárdossy külügyminiszterhez intézett levelében e háborús erőfeszítéseket mérlegeli, és megnyugtatótandónak tartaná, ha Magyarország a Szovjetunió elleni háborúban való részvételét félreérthetetlen formában, mégpedig személyesen Hitler előtt ajánlaná fel.

Az 1941. év második felében [helyesen: 1939.] Magyarország csatlakozik az antikomintern egyezményhez. Sztójay távirataiban és leveleiben vezérfonalként húzódik végig az a lankadatlan igyekezete, hogy Magyarországot minél fokozottabban belevonja

a háborúba. 1942. január havában Ribbentrop vadászatra érkezik az országba, vadászat közben és utána tárgyalások folynak Magyarországnak a háborúban való fokozottabb részvételéről. Sztójay elkíséri Ribbentropot, és a német külügyminiszter felkérésére üzenetet továbbít, és sürgeti, hogy Bárdossy még Ribbentrop elutazása előtt adjon erre vonatkozóan választ. Teljesen valószínűtlen, Tisztelt Népbíróság, hogy a tárgyalások céljáról ne lett volna tudomása vádlottnak, annál is inkább, mert e találkozást ő maga készítette elő.

Kállay miniszterelnökké történt kinevezését a németek tartózkodással fogadták. Sztójay igyekszik ezt a bizalmatlan légkört eloszlatni, és előkészíti Kállay németországi utazását. A vádlottnak e törekvése csak részben sikerült, mert a kormány ingadozó politikája miatt a németek több ízben kifakadnak; Sztójay intervenciójára történik meg Mussolini kormányalakításának formális tudomásulvétele Magyarország részéről.

A hitleri kormány az országgal szemben mind követelőbben lép fel. Szorgalmazza a zsidók rádióinak elvételét, a külföldi rádióadások hallgatásának eltiltását. A német kívánságok elől való elzárkózás volt egyik oka Magyarországnak a németek által történt erőszakos megszállásának.

De a legnagyobb mértékben és a legsúlyosabb bűnösséget maga után vonó módon azzal valóította meg a német imperialista háborúnak Magyarországra való kiterjedését, és az országnak a háborúba mind fokozottabb mértékben való belesodródását, hogy akkor, amikor az események teljes valóságukban mutatták meg a Wilhelmstrasse átlátszó cselszövényeit, amelyekkel hazánkat a pusztulásba taszította, Sztójay, folytatva berlini lakájpolitikáját, 1944. március 22-én megalakította bábkormányát, és ezzel a hagyományos náci erőszaknak alkotmányos színezetet adott. Kormányát a németek által kijelölt, jobboldali politikát folytató, némethű politikusokból állította össze. Célul tűzte ki a háború folytatását, és a termelésnek a hadviselés érdekében való fokozását. Német követelésre kieszközölte, hogy a kormányzó olyan kommuniké közvételéhez járuljon hozzá, amely szerint a német csapatok Magyarország megsegítésére, a bolsevista veszély ellen érkeztek az országba.

Vádlott a háború folytatása érdekében repülőtereket építtetett, tárgyalásokat folytat, és megállapodást létesít a németekkel, hogy a lebombázott steyeri és brünni telepek újfajta vadászrepülőgép gyártásának fokozása céljából a Dreher sörgyár kőbányai pincéjében bombabiztos helyen helyeztessenek el. A terveket helyeseknek és szükségeseknek találta, és a végrehajtás biztosítására elvállalta az építkezés védnökségét. A gyártelep felépült, és június havában már üzemben volt, folyt a repülőgépgyártás, maga is megtekintette.⁴⁷²

Miniszterelnöksége alatt a német kománnyal kiegészítő megállapodást létesített, hogy az SS biztonsági alakulatokba Magyarországon minél nagyobb számban toboroztassanak német népcsoporthoz tartozó magyar állampolgárok, akik a besorozás ellenére magyar állampolgárságukat továbbra is megtartották.⁴⁷³

---

⁴⁷² A korabeli napilapokban nincs nyoma annak, hogy Sztójay Döme miniszterelnök látogatást tett volna a Dreher sörgyár pesti telephelyén. Lásd még a 29. sz. jegyzet.

⁴⁷³ Lásd a 31. sz. jegyzet.

Külpolitikai vonatkozásban vádlott az abszolút szövetségi hűség alapjára helyezkedett. Ilyen értelemben teszi meg intézkedéseit, a sajtót is ennek szolgálatába állítja. Veesenmayer parancsait vakon teljesíti.

1944. augusztus 29-én a kormányzó vádlottat lemondatta, előre elkészített lemondó nyilatkozatot íratott vele alá.

Sztójay tehát azzal, hogy kormányt alakított, és ezzel annak alkotmányos színezetet adott, a nemzeti közvéleményt megtévesztette, és így az országnak Németország részéről történő kiaknázását mind gazdasági, mind katonai téren lényegesen megkönnyítette, mégpedig fokozott mértékben, mint leigázott vagy megszállt országban, ahol a hódítók tevékenysége minden vonalon a nép szabotálásába, és az egyetemes nemzeti ellenállásba ütközött. Ezek szerint tehát Sztójay cselekvősege abban állott, hogy a német utasításokat, parancsokat, amelyek kivétel nélkül az ország pusztulására vezettek, megakadályozni nem törekedett, és mint Magyarország miniszterelnöke, alkotmányos mezbe öltöztette, haladéktalanul továbbította és végrehajtotta. Ezzel a tevékenységével és magatartásával véglegesen megfosztotta Magyarországot attól a lehetőségtől, hogy a szabad nemzetek közvéleménye előtt a valóságnak megfelelően, mint a német erőszak áldozata szerepeljen, és nem mint Németország utolsó szövetségese. Hogy a szövetséges nemzetek bennünket Németország mellett végsőig kitartó csatlós államnak tekintenek, az vádlott ezen tevékenységének tudható be.

Mindezek alapján Sztójay az 1939. évi háborúnak Magyarországra való kiterjedését, Magyarországnak a háborúba fokozottabb mértékben történt belesodródását vezető állásban kifejtett ezen tevékenységével és magatartásával elősegítette, és azt megakadályozni nem törekedett, pedig vezető közhivatali állásánál, politikai, közéleti szerepénél fogva módjában állott volna.

De megvalósította vádlott a népbíróági rendelet 11. szakasz 4. pontjának 1. tételébe ütköző háborús büntettet is. Miniszterelnökké történt kinevezése után, 1944. április 6-án és 15-én fogadja Vajna nyilaskeresztes párti képviselőt, aki tájékoztatja őt az általános politikai helyzetről. Utóbb Vajna arra kéri vádlottat, hogy egyengesse Szálasi útját a kormányzó felé, és eszközölje ki, hogy Horthy Szálasi-t kihallgatáson fogadja. 1944. május 2-án Sztójay újból fogadja Vajnáat, és közli vele, hogy sikerült kieszközölni Szálasi kormányzói kihallgatását. A kormányzó kihallgatáson fogadja Szálasi-t. 1944. május 4-én vádlott Szálasi-val és Vajnával folytat politikai megbeszélést. 1944. május 9-én vádlottnál újból megjelenik Vajna, akinek egy szociális államtitkárságot ajánl fel. 1944. május 12-én Sztójay megbeszélést folytat Vajnával. 1944. június 5-én és 16-án Szálasi és Vajna jelennek meg Sztójaynál a politikai helyzet megbeszélése a céljából. Nevezettek a párt részére felajánlott néhány miniszteri tarczát elutasítják, mert a párt a hatalmat teljesen magának követeli. Szálasi és Vajna a hatalom átvétele iránti tárgyalás céljából 1944. július 21–24–26-án jelennek meg vádlottnál, aki nevezettekkel tárgyalást folytat ez irányban. E tevékenységéből nyilvánvaló, hogy az uralomra törő Nyilaskeresztes Párttal a legbizalmasabb viszonyba került, vezetőjével több ízben barátilag érintkezett, azzal pedig, hogy mint Magyarország miniszterelnöke, a nyilas vezetőket fogadta, nagyban növelte önbizalmukat és politikai súlyukat. De a szélsőjobbaldalt erősítette azzal is, hogy a liberális és szabad sajtó még meglevő maradványainak kikapcsolásával egyidejűleg az uszító sajtót a legmesszebbmenő módon támogatta.

A vádlott tehát ezen vezető jellegű cselekményeivel a nyilas mozgalomnak segítséget nyújtott a hatalom megszerzésére irányuló lázadáshoz.

Vádolom továbbá Sztójajt a népbíróági rendelet 11. szakasz 6. pontjába ütköző háborús büntett miatt. 1944. március 2-án [*helyesen: május*] kiadott kormánynyilatkozatában, továbbá 1944. május 24-i bemutatkozó beszédében, május elején a főispánok értekezletén tartott beszédeiben, amelyek a főtárgyaláson részben ismertettek, különböző időkből és különböző helyeken gyülekezett előtt elmondott beszédekkel huzamosabb időn át olyan tevékenységet fejtett ki, amely alkalmas volt arra, hogy a háború fokozottabb mértékben való folytatása érdekében a közfelfogást jelentős mértékben befolyásolja, és az országot káros irányba terelje.

Vádolom Sztójajt a népbíróági rendelet 13. szakaszának 2. pontjába ütköző háborús büntett elkövetésével. Hivatalba lépése után magatartásával hozzájárult a német Gestapónak a magyar baloldali és németellenes politikusok ellen irányuló letartóztatásaihoz, és azoknak Németországba való hurcolásához. Magatartásával elősegítette, hogy a megszálló csapatok az országból fontos ipari, gazdasági és egyéb javakat kiszállítsanak.

Elősegítette román és egyéb nemzetiségű, és zsidó származású magyar állampolgárságú munkaszolgálatosok Németországba való kivitelét. Vádlott lehetővé tette, hogy zsidók vagyonuktól, jövedelmüktől, keresetüktől megfosztassanak, kizárassanak a gazdasági és szellemi életből. Ahelyett tehát, hogy a Gestapo által foganatosított, [*a*] magyar baloldali törvényhozóknak és politikusoknak törvénytelen letartóztatása ellen, továbbá fontos javaknak a németek által minden ellenszolgáltatás nélkül az országból való elszállítása ellen, valamint a munkaszolgálatosok Németországba való kihurcolása ellen mint magyar miniszterelnök, magas hivatala teljes súlyával és tekintélyével tiltakozott és sikertelenség esetén haladéktalanul lemondott volna, ellenkezőleg, ezen erőszakosságokat magatartásával jóváhagyta, azokba beleegyezett. Nem változtat ezen a tényen az, hogy Veessenmayernek említést tesz ezekről. Vádlott nagyon jól tudta, hogy Veessenmayer Németország megbízottja, így módjában lett volna erélyesen fellépni, és az erőszakosságok megszüntetését halasztást nem tűrő módon, a leghatározottabban követelni. Ezt azonban nem tette. Bűnössége ezen vádpont tekintetében fennáll.

Rátz Jenő másodrendű vádlottat a népbíróági rendelet 11. §-a 1. pontjába ütköző háborús büntett elkövetése miatt vádolom. Ezen vádpont tekintetében vádindítványomat fenntartom. 1936. szeptember 4-től mint a honvéd vezérkar főnöke, előre látva, hogy Magyarország az 1940. év körül bekövetkező európai háborúba Olaszország és Németország oldalán fog belesodródni, kidolgozta hadseregfejlesztési és korszerűsítési tervét. Ennek indokolását nagy részben saját maga készítette el egy emlékiratban, és azt 1947. [*sic!*] május elején átnyújtotta Röder Vilmos akkori honvédelmi miniszternek. Az emlékiratban bírálta a belpolitikai helyzetet a honvédség szempontjából, és kifejtette a reformok szükségességét. A fenyegető háború közelségére való tekintettel sürgeti tervezetének megvalósítását, mert ellenkező esetben sem anyagot nem lehet beszerezni, sem szakmunkásaink nem lesznek. Miután ugyanazon év június hó végéig a minisztertanács állásfoglalására hiába várakozott, új emlékiratot szerkesztett e tárgyban, és azt Horthy kormányzónak adta elő. Minthogy tervezeteire választ egyik féltől sem kapott, a távozás gondolatával is foglalkozott.

Az előbbieken ismertetett lépéseinek következménye volt a Darányi Kálmán akkori miniszterelnök Győrben tartott beszédében kitűzött program katonai része, amelynek egyharmada valósult meg a 600 millió összegű honvédségi beruházások alapján tervezett, 1700 millió beruházandó összegből.

Az 1938. május havában megalakult Imrédy-kormányban a honvédelmi tárcát vállalta el Rátz Jenő. Minisztersége alatt 480 milliónyi megrendelést adott át a hadiiparnak, és 40 millió pengő beruházást eszközölt a honvédség javára.

Az 1944. március 22-én megalakult Sztójay-kormányban, mint a németek előtt megbízható politikus, elvállalta a tárca nélküli miniszterelnök-helyettesi tiszte.

Vádolt az 1939. évi háborúnak Magyarországra való kiterjesztését, és a háborúba mind fokozottabb mértékben való belesodródást, annak ellenére, hogy előre látta, miszerint Magyarország a tengely oldalán fog háborúba lépni, az előbbieken kifejtett tevékenységével és magatartásával elősegítette.

Vádolom továbbá a népbírószági rendelet 11. szakasza 3. pontjában meghatározott háborús bűntett elkövetésével. Vádolt tagja volt a Lakatos-kormány alatt életre hívott és különböző pártállású képviselőkkel összetevődött Nemzeti Szövetségnek, amely szövetségnek célja az volt, hogy a hadviselésben döntő változás ne történhessék, és a németekkel megkötött szerződés alapján a mellettük való kitartás a végsőkig biztosíttassék. Vádolt, mint a Nemzeti Szövetség egyik aktív tagja, 1944. október elején felkereste Veessenmayer német követet, és kifejezésre juttatta, hogy sem ő, sem pedig a Nemzeti Szövetség tagjai nem tartják helyesnek, miszerint Horthyék el akarják árulni német szövetségesüket. A magyar nemzet és a honvédség becsülete miatt feltétlenül meg kell akadályozni, hogy Magyarország a háborúból kiugorjék. Vádolt ezen tevékenységével a fegyverszünet megkötését erőszakkal, illetve befolyásának kihasználásával megakadályozni igyekezett.

Vádolom Rátz Jenőt a népbírószági rendelet 11. szakasz 4. pontjának második tételébe ütköző háborús bűntettel. Vádoltat Szálasi Ferenc 1944. november havában a felsőház tagjává nevezte ki. Ezen kinevezése után megválasztották a felsőház elnökévé. Vádolt tehát a hatalom megszerzése után kapott kinevezése alapján a nyilas kormányzatban életét fenyegető kényszerű szükség nélkül vezető állást vállalt.

Vádolom Rátz Jenőt a népbírószági rendelet 11. szakasz 6. pontjában meghatározott háborús bűntett miatt. A főtárgyaláson részben ismertetett és vádolt által 1941. május 26-án, 1943. július 18-án a *Nemzetőr* című időszaki lapban, továbbá az *Egyedül Vagyunk* 1943. szeptember 26-i számában, a *Magyarország* 1944. február 24-i számában, a *Miskolci Magyar Élet* 1944. április 9-i számában írt cikkeiben, valamint 1944. május 2-án Hódmezővásárhelyen, 1944. május 10-én Veszprémben, 1944. május 25-én Zomborban, 1944. december 22-én mint a felsőház elnöke által megtartott beszédeiben huzamosabb időn át olyan állandó jellegű és folyamatos tevékenységet fejtett ki, amely alkalmas volt arra, hogy a háború fokozottabb mértékben való folytatása érdekében a közfelfogást jelentős mértékben befolyásolja, és az országra káros irányba terelje.

Vádolom Rátz Jenőt a népbírószági rendelet 15. szakasza 4. pontjába ütköző népellenes bűntett miatt. 1939. január 22-én Szegeden tartott beszédében, 1939. január 24-én az

Egyedül Vagyunk című lapban írt cikkében, 1939. január 31-én a *Magyarság* című lapban megjelent beszédében, 1941. március 31-én a *Nemzetőr* című lapnak adott nyilatkozatában huzamosabb időn át olyan állandó jellegű és folyamatos tevékenységet fejtett ki, amely alkalmas volt arra, hogy a fasiszta és a demokrataellenes irányzatok elterjesztése és megerősítése végett, illetve a faji és felekezeti gyűlölet felkeltése és ébren tartása céljából a közfelfogást jelentős mértékben befolyásolja, és az országra káros irányba terelje.

Dr. Reményi-Schneller Lajost vádolom a népbíróági rendelet 11. szakaszának 1. pontja 1. és 2. bekezdésébe ütköző háborús bűntett miatt. Vádlott 1938. március 9-től kezdődőleg Darányi Kálmán, Imrédy mindkét kormányában, gróf Teleki, Bárdossy, Kállay, Sztójay, Lakatos és Szálasi kormányában töltötte be a pénzügyminiszteri tisztséget. A Darányi miniszterelnök által Győrben meghirdetett program katonai vonatkozású része a pénzügyi függetlenségét visszanyert ország honvédségének felállítására, annak korszerű felszerelésére vonatkozott. Az ezen célokra szükséges pénzügyi fedezet előteremtése vádlottnak mint pénzügyminiszternek volt a feladata. A győri programot öt évre tervezték, figyelemmel azonban a külpolitikai viszonyokra és arra, hogy a háborús állapot rohamléptekkel közeledett, minél fogva a hadsereg fokozottabb igényekkel lépett fel, a program keresztülvitele gyorsabb tempót igényelt. Az egymást követő kormányok alatt vádlott pénzügyminiszteri minőségében a honvédségi célokra kezdetben előirányzott 600 milliónyi fedezetet, mely további 125 millióval lett felemelve, a beruházási hozzájárulás útján teremtette elő. Teleki kormányzata alatt a fegyverkezési költségek emelkedtek a Felvidék, Kárpátalja, az erdélyi területrészek visszacsatolásával, majd a Délvidék megszállásával előálló mozgósítások következtében úgy, hogy a beruházások összege az 1940. évig 1700 millióra, majd az 1941. évben az összeg 2,4 milliárdra emelkedett. A beruházási hozzájáruláson kívül a különböző adónemeket állandóan emelte vádlott, és mindez az országtól példátlan erőfeszítést igényelt.

Vádlott az évenként mindinkább fokozottabb igényekkel előálló honvédségi beruházások teljesítését szükségesnek tartotta, bár az államháztartás egyensúlya az állandóan növekedő Németországba irányuló szállítások által, valamint az 1942. és 1943. évek deficitese költségvetései folytán felborulással fenyegetett.

A Legfelsőbb Honvédelmi Tanácsnak 1942. június 14-i ülésén a vádlott a honvédség részére egy 150 milliós hitel rendelkezésre bocsátását javasolta. E célból indítványozta a gazdasági életnek e teher elviselésére való alkalmassá tételét, minden erőnek egy célra való összpontosítását, aminek céljából semmire sem kell figyelemmel lenni. Ajánlja az adók emelését, és iparnak a háborúra való teljes beállítását.

Vádlott minden szaktudásával és igyekezetével előmozdította az országnak a háborúra való felkészülését, bár az 1939. év végén és az 1940. év elején az Észak-amerikai Egyesült Államok megtagadták *[sic!]* Magyarország részére harci repülőgépeknek rendelkezésre bocsátását, azzal az indokolással, hogy az ország európai konfliktus esetén a tengely oldalán lép háborúba. Ebből a közlésből vádlott tudhatta, illetve tudnia kellett volna, hogy a háborúra való felkészülés az országnak a háborúban Német- és Olaszország oldalán való részvételét jelenti.

Vádolt részt vett 1941. július [sic!] 25. körül a Bárdossy elnöklete alatt tartott minisztertanácson, amelyen a miniszterelnök Kassa bombázását bejelentette. Az oroszok elleni hadüzenetet vádlott is megszavazta, mert a bombázás által az országot megtámadottnak vélte, és így a háború megüzenését jogszerűnek tartotta.

Az úgynevezett márka-szaldon fennálló magyar követelések az országot gazdaságilag mind jobban odakapcsolták Németországhoz. 1941. május haváig a kiviteli, illetve behozatali számla Németországgal szemben passzív volt, vagyis a németek szállítottak több árut Magyarországnak, tehát mi tartoztunk Németországnak. A jelzett időpont után fordított helyzet állott elő. A fokozódó, Németországba irányuló áruszállítások folytán ez a szaldó évről évre magasabb összeget mutatott, és több százmillió követelés állott elő Magyarország javára. A magyar exportőrök persze átszámított követelésükhöz csakis német ellenszállítások ellenében juthattak, és mikor Németország a szállításokat csökkentette, és majdnem teljesen leállítani kényszerült, akkor következett be a márka-szaldo úgynevezett megfinanszírozása, ami abban állott, hogy a márka-számla terheit részben a Magyar Nemzeti Bank, részben a budapesti pénzintézetek, majd pedig az állam vállalta magára egy esetleges háború utáni német szállítás reményében. Az így pengősített márkakövetelések fordítottak a magyar hitelezők kielégítésére.

Szaporították a márka-számlán lévő magyar követeléseket a magyar területen Jugoszlávia és Oroszország ellen felvonuló német csapatok vasúti fuvar költségei, és a németekkel való közös repülőgépgyártási program. Ez a szaldó emelését azért eredményezte, mert a gyártási szabadság átengedése ellenében az ország tartozott az előállítás minden költségének fedezése mellett a kész repülőgépek egy részét a németeknek átadni.

Clodius német követel vádlott félénként pénzügyi vonatkozású tárgyalásokat folytatott a márka-szalddal kapcsolatosan, mely számla finanszírozása kifejezetten azért szolgált [a] német érdekeket, mert annak növelése a németek részére történt szállításokkal állott szoros összefüggésben, akiknek természetesen érdekükben állt, hogy az ország területéről minél több árut szállítsanak el. Vádolt az ország gazdasági helyzetét aláásó márka-szaldot mindenképpen fenntartandónak tartotta, és kapcsolatba hozta azt a honvédség felszerelésével, valamint az oroszok elleni hadviseléssel.

Vádolt az 1944. év folyamán a Németországgal kötött úgynevezett háborús teher-hozzájárulásnak nevezett gazdasági megállapodáshoz hozzájárult.

Reményi-Schneller pénzügyminiszteri minőségében, bár előre látta az 1939. évi háborúnak Magyarországra való kiterjedését és Magyarországnak Németország oldalán e háborúba való mind fokozottabb mértékű belesodródását, vezető állásban azt részben a hadsereg felszereléséhez szükséges pénzügyi fedezet előteremtésével, részben pedig az országnak gazdasági vonalon Németország oldalán való lekötésével és e téren kifejtett tevékenységével és magatartásával elősegítette, ezt megakadályozni nem törekedett, bár erre vezető hivatalánál fogva, politikai, gazdasági és történeti szerepénél fogva módja lett volna.

Vádolom Reményi-Schneller Lajost a népbíróági rendelet 11. szakasza 3. pontjában meghatározott háborús bűntett elkövetésével. 1944. szeptember 7-én Horthy kormányzó elnöklete alatt a Lakatos-kormány tagjainak részvételével tartott kormányzótanácson, [helyesen: koronatanácson], melyen a kormányzó bejelentette, hogy a szövetséges

hatalmakkal fegyverszünetet kíván kötni, ezen bejelentés ellen a polgári miniszterek közül Jurcsék Bélán kívül csak vádlott szólalt fel, aki hangoztatta, hogy a fegyverszüneti lépések beláthatatlan következményekkel járhatnak német oldalról. Az 1944. szeptember 8-án tartott minisztertanácson a fegyverszünettel kapcsolatos kormányzói bejelentéshez vádlott újólág hozzászólt, és a fegyverszüneti tárgyalásokat azon szempontból ellenezte, hogy az azzal járó előnyök kicsinyek azoknak [azokhoz] a súlyos következményekhez képest, amelyek annak megkötésével járnának. Kitarás esetén remélhető, hogy a németek megadják a sokszor megígért segítséget, mellyel az orosz haderőt ideig-óráig fel lehet tartóztatni, és ezalatt a háború reánk kedvező fordulatot vehetne. Vádlott ezen magatartásával a fegyverszünet megkötését befolyásának kihasználásával megakadályozni igyekezett.

Vádolom Reményi-Schnellert a népbíróági rendelet 11. szakasza 4. pontja 2. tételébe ütköző háborús bűntett elkövetésével. Szálasi Ferenc 1944. október 17-én 3368/1944. M.E. sz. rendeletével vádlottat pénzügyminiszternek nevezte ki. Ő az esküt Szálasi kezébe 1944. október 18-án letette. Ezzel a nyilas kormányzatban életét fenyegető kényszer és szükség nélkül vezető állást vállalt.

Vádolom Reményi-Schneller Lajost a népbíróági rendelet 13. szakasza 1. pontjába ütköző háborús bűntett miatt. Vádlott 1944. december 23-án tartott, valamint az 1945. február 23-i koronatanácson tartott és ismertetett beszédeiben a háború fokozottabb mértékben való folytatására izgatott.

Vádolom Reményi-Schnellert a népbíróági rendelet 13. szakasza 2. pontjába ütköző háborús bűntettel. Vádlott pénzügyminiszteri minőségében az általa kiadott 1077/1944-es, a zsidók vagyonának zár alá vételéről és bejelentéséről szóló rendelet alapján 1944. április 26-án elrendelte a zsidók minden ingó és ingatlan vagyonának zár alá vételét. Ennek folytán az üldözöttek kénytelenek voltak minden néven nevezendő vagyonuktól megválni, és az ilyenképpen zárolt zsidó származású vagyon Németországba került, amely vagyont később részben a nyilasok vették igénybe.

Vádlott kiadta 1944. május 16-án az 1204/1944-es rendeletet a zsidók hasznát hajtó hatósági jogosítványainak megszüntetése tárgyában, és 1944. május 24-én a 7700/1944-es rendeletét a dohánytermelési engedélyek megvonásáról, mely jogfosztó rendelkezés ugyancsak kiszolgáltatotta a rendelet hatálya alá eső személyek vagyonát.

A Magyar Nemzeti Bank az ostromot megelőzően másfél évvel Veszprémbe vitt körülbelül 35 000 kg aranykészlete 1945. január havában Fertőbozba szállíttatott, és a szerelvény addig ott vesztegelt, míg a vádlott a németekkel oly értelmű szerződést nem kötött, hogy az aranykészlet feletti tulajdonjog tekintetében változás a külföldön nem fog bekövetkezni. Ezt követően a szerelvény Németországba útnak indult. Vádlott tehát a német és nyilas katonai jellegű alakulatoknak vagyontárgyak ellen elkövetett erőszakos cselekményeikhez segítséget nyújtott.

Vádolom Reményi-Schneller Lajost a népbíróági rendelet 15. szakasza 4. pontjába ütköző népellenes bűntett miatt. Vádlott 1939. június 23-án a parlamentben, 1941. március 11-én Baján a MÉP ülésén, 1941. június 9-én Baján a főispán beiktatásakor, 1941. július 24-én a parlamentben, 1941. november 27-én ugyancsak a parlamentben elmondott beszédeiben, valamint 1942. szeptember 10-én Funk német miniszter látogatásakor

elmondott pohárköszöntőjében huzamosabb időn át olyan állandó jellegű és folyamatos tevékenységet fejtett ki, amely alkalmas volt arra, hogy a fasiszta és a demokrataellenes irányzatok elterjesztése és megerősítése végett, valamint faji és felekezeti gyűlölet felkeltése és ébren tartása céljából a közfelfogást jelentős mértékben befolyásolja, és az országra káros irányba terelje.

Szász Lajost képmutató magatartás jellemzi. Naiv és rosszhiszemű védekezésével a bíróságot meg akarja téveszteni. Bűnösnek nem érzi magát, és áldozatnak igyekszik magát feltüntetni. Sztójay, majd Szálasi kormányában azért vállalt miniszteri tárcát, mert erre felkérték. A Szálasi-kormányt törvényesnek tartotta, holott tudomással kellett bírnia arról, hogy a kormányzót kényszerítették a lemondásra, és kényszerhelyzetben tette meg intézkedéseit.

1944. május 23-án, Thuránszky nyíregyházi főispán beiktatásán képmutató módon a kormánynak saját állampolgárai ellen hozott és az emberi szabadságjogokat megcsúfoló rendeleteit helyesnek tartja, és hangoztatja beszédében, hogy a kormány mind ez ideig nem tett egyetlenegy olyan intézkedést sem, amelyből arra lehetne következtetni, miszerint a kormány előtt a magyarsághoz nem méltó célok lebegnének.

Ezt mondja a vádlott akkor, amikor már a jogfosztó, a szabadságjogokat korlátozó és súlyosan sértő rendeletek egész tömege hatályban volt.

Vádolom Szász Lajost a Nbr. 11. § 1 pontjának 1. és 2. bekezdésébe ütköző háborús büntett miatt.

Sztójay elnöklete alatt tartott sorozatos minisztertanácsokon négy szakminiszter, Jurcsik, Kunder, Reményi-Schneller és vádlott hozzájárulásával olyan megállapodás jött létre a németekkel, mely a klíringet teljesen kikapcsolta és helyette bevezetett egy új fizetési módozatot, az úgynevezett háborús teher-hozzájárulást. Ennek megtörténte után a magyar szállítások a klíring állásától teljesen függetlenül történtek, és nagyban hozzájárult az ország teljes gazdasági kifosztásához, anélkül, hogy ezért az ország az ellenértéket megkapta volna.

Vádolom Szász Lajost a Nbr. 11. § 3. pontjába ütköző háborús büntett miatt.

Vádolt, aki a Sztójay-kormány iparügyi minisztere volt, elvállalta 1944 szeptemberében országgyűlési képviselőkből megalakult Magyar Nemzeti Szövetség elnökségét. A Nemzeti Szövetség létrehozásának célja az volt, hogy a Lakatos-kormány által megszüntetett politikai pártok helyett legyen olyan szervezet, mely a pártokhoz hasonlóan előzetesen megtárgyalja az országgyűlés elé kerülő egyes kérdéseket, másrészt biztosítsa a kormányzás fő tényezői: az országgyűlés és a kormány intézkedéseinek egységét és összhangját. Mivel ennek a szövetségnek a tagjai a nemzetiszocialista és nyilaskeresztes pártok képviselőházi tagjai voltak zárt egységben, továbbá a MÉP jobboldalához tartozó képviselők és felsőházi tagok, a tulajdonképpeni feladata – amelyről Veessenmayer itt a főtárgyalás során nyilatkozott – a tengelyhatalmak mellett való kitartás volt, a nemzeti erők legteljesebb összefogása a végső győzelemig. Ennek érdekében, amikor tudomást szereztek arról, hogy a kormányzó és a kormány fegyverszünetet akarnak kötni, a szövetség küldöttséget menesztett a kormányhoz, amelynek vezetője [a] vádlott volt, aki kérdőre vonta a kormányt, mi a valóság a fegyverszüneti hírekkel

kapcsolatban. Előadásában leszögezte a szövetség álláspontját. Vádolt elnöklete alatt a Nemzeti Szövetség 1944. október 18-án tartott ülésén Szöllösi helyettes miniszterelnök bejelentésére tudomásul vette az október hó 15. óta történt eseményeket. Az egyik ugyancsak október havában, ugyancsak [a] vádlott elnökletével tartott ülésen pedig az Ország Tanácsnak azt a határozatát vette tudomásul, amellyel az Ország Tanács javasolja az országgyűlésnek Szálasi nemzetvezetővé való megválasztását. A Nemzeti Szövetség tevékenységéről 1945. január 2-án Sopronban tartott ülésén nyilatkozott, és ezen nyilatkozatában visszapillantást tesz a szövetség eddigi működésével kapcsolatban.

Szász Lajos tehát azzal, hogy vállalta a Nemzeti Szövetség elnökségét, és ennek működésében tevékenységet fejtett ki, a fegyverszünet megkötését befolyásának kihasználásával megakadályozni igyekezett.

Vádolom Szász Lajost a Nbr. 11.§ 4. pontja 2. tételébe ütköző háborús bűntett elkövetésével.

Szálasi 1944. október hó 17-én a 3368/1944. M. E. sz. rendeletével vádlottat kereskedelmi és közlekedésügyi miniszternek nevezte ki, az esküt Szálasi kezébe 1944. október hó 18-án letette, tehát a nyilas kormányzatban életét fenyegető kényszerű szükség nélkül vezető állást vállalt.

Vádolom Szász Lajost a Nbr. 11.§ 6. pontjában meghatározott háborús bűntett miatt.

Vádlott, mint 1939. év óta Kecskemét MÉP-párti képviselője, a választóközönség előtt, mint református főgondnok, a Pest környéki reformátusok gyűlésén, mint a 42 tagú országos bizottság tagja, annak ülésein, mint kereskedelem és közlekedésügyi miniszter, minisztériumának tisztviselői előtt, mint a Nemzeti Szövetség elnöke, ennek ülésein tartott beszédeiben következetesen hirdette a kitartó hűséget a tengelyhatalmak háborúja mellett, mely szerinte a keresztény nemzeti érzés háborúja az Istent, hazát és fajtáját megtagadó nyugati plutokrácia és keleti bolsevizmus ellen. A totális háború eredményes folytatathatása érdekében követeli minden téren, különösen a mezőgazdaságban a tervszerűséget, mint a nemzet hadigazdálkodásának nélkülözhetetlen alapfeltételét, sőt követeli – [az] 1943. évben –, hogy termelésünk biztosítsa azokat a szükségleteket is, melyek a külfölddel fennálló szerződéses kötelezettségeink kielégítését szolgálják. Mikor a diadalmas Vörös Hadsereg már Budapestet ostromolja, mikor a Dunántúl jelentős részét már felszabadította, még mindig hirdeti hitét az arcvonal megszilárdulásában, sőt a német hadsereg győzelmes előnyomulásában.

Vádlott 1941. október 3-án a Pest környéki reformátusok gyűlésén, 1943. január 23-án a kecskeméti néma bál ünnepségén, 1943. március 6-án a 42 tagú országos bizottság ülésén, 1944. június 3-án, 1944. október 19-én a Kereskedelem és Közlekedésügyi minisztérium tisztviselői előtt, 1944. december 5-én a Nemzeti Szövetség Sopronban tartott ülésén, 1944. december 12-én, 1945. január 9-én ugyanitt elmondott beszédeiben, amelyek ismertetve lettek, huzamosabb időn át olyan állandó jellegű és folyamatos tevékenységet fejtett ki, amely alkalmas volt arra, hogy az ország háborúba lépése, illetőleg a háború fokozottabb mértékben való folytatása érdekében a közfelfogást jelentős mértékben befolyásolja, és az országra káros irányba terelje.

Vádolom Szász Lajost a Nbr. 13.§ 2. pontjába ütköző háborús bűntett elkövetésével.

A német és nyilas hadvezetésnek legégetőbb problémája a közlekedés és szállítás zavartalan, a hadi események torlódása következtében fokozott ellátása és az ellenfél közlekedési és szállítási lehetőségeinek lehető bénítása volt. Így vádlott a legnagyobb súlyt helyezte a magyar tulajdonban lévő vasúti kocsi-, autó- és hajópark, valamint azok fenntartására, javítására szolgáló műhelyek nyugatra telepítésére.

Abból a célból, hogy közlekedési eszközeink, vasúti gördülőanyagunk, gépkocsi- és hajóparkunk nyugatra szállítása a katonai hatóságokkal való minél teljesebb összhangban és minél zökkenőmentesebben történjék, vádlott mint kereskedelmi és közlekedésügyi miniszter megszervezte a közlekedésügyi kormánybiztosságot, amelynek élére Czlenner Imre vezérőrnagy, a Honvédelmi Minisztérium Közlekedésügyi Osztályának volt vezetője személyében olyan embert állított, aki önmagában biztosítéka volt a német kívánságok maradéktalan teljesítésének. Ez a kormánybiztosság erőszakolta különösen a vasúti járóműpark *[sic!]* kitelepítését, míg az államvasutak budapesti főműhelyeinek nyugatra költöztetése kérdésében a németekkel való végleges megállapodás létrehozását maga *[a]* vádlott sürgette a főtárgyaláson ismertetett és saját kezűleg írt utasítás szerint.

Vádlott tehát katonai jellegű alakulatnak vagyontárgyak ellen elkövetett erőszakos cselekményekhez segítséget nyújtott.

Vádolom Szász Lajost a Nbr. 15.§ 4. pontjába ütköző népellenes büntett elkövetésével.

Vádlott 1941. május 27-én Kecskeméten, a MÉP ülésén, valamint ugyanitt, a 48-as körben, 1944. május 23-án Thuránszky főispán nyíregyházai beiktatásán, a Nemzeti Szövetség 1945. február 6-án Sopronban tartott ülésén elmondott és a főtárgyalás során ismertetett beszédeiben olyan állandó jellegű és folyamatos tevékenységet fejtett ki, mely alkalmas volt arra, hogy a faji és felekezeti gyűlölet felkeltése, illetőleg ébren tartása céljára a közfel-fogást jelentős mértékben befolyásolja, és az országra káros irányba terelje.

Kunder Antalt vádolom a Nbr. 11.§ 1. pontjának 1. és 2. bekezdésébe ütköző háborús büntett miatt.

Vádlott mint a Sztójay-kormány kereskedelmi minisztere a kormány által 1944. év folyamán tartott sorozatos gazdasági minisztertanácsokon részt vett, és hozzájárult a németekkel kötendő olyan gazdasági megállapodáshoz, amely az úgynevezett háborús teher-hozzájárulást vezette be. Ezen megállapodás szerint Magyarország szállított ellenszolgáltatás nélkül, és így Németország háborús szükségletei kielégítését elősegítette, ami végeredményben a háború elhúzását mozdította elő, és ezzel Magyarországnak a háborúba mind fokozottabb mértékben való belevonása történt meg. Vádlott cselekvése tehát abban állott, hogy az előbb említett gazdasági megállapodáshoz való hozzájárulásával Magyarországnak a háborúba mind fokozottabb mértékben történt belesodródását vezető állásban kifejtett tevékenységével és magatartásával elősegítette, azt megakadályozni nem törekedett, bár erre vezető közhivatali állásánál, politikai, közgazdasági szerepénél fogva módja lett volna.

Vádolom Kunder Antalt a Nbr. 13.§ 1. pontjába ütköző háborús büntett miatt. Mint a Sztójay-kormány kinevezett kereskedelmi minisztere, hivatalba lépése alkalmával a minisztérium egybegyűlt tisztviselői kara előtt a főtárgyaláson ismertetett beszédet mondotta.

Vádlott tehát gyülekezett előtt elmondott beszédében a háború fokozottabb mértékben való folytatására izgatott.

Vádolom Kunder Antalt a Nbr. 13.§ 2. pontjába ütköző háborús bűntett elkövetésével.

Vádlott mint a Sztójay-kormány kereskedelmi minisztere az általa kibocsátott 50.500/1944. Km. sz. rendelet alapján elrendelte a zsidó kereskedők árukészletének és üzleti berendezésének zár alá vételét.

Ennek következtében a zsidó kereskedők üzleteit lezártatták, vádlott meggátolta, hogy az üzlettulajdonos saját áruja és berendezése fölött rendelkezzhessen. Az üzletéből a kereskedőnek árut kivinni tilos volt, és ennek megakadályozása céljából felhívta a rendőri közegeket, hogy az utcán szállító zsidókat igazoltassák le. A kereskedő megélhetésére üzletéből csak 100 pengő készpénzt vehetett fel. Vádlottnak a nemzeti vagyonnak deklarált zsidó származású árukészlettel távolabbi célja az volt, hogy keresztény kereskedőknek adja át tulajdonul, amint azt az *Esti Újság[ban]* 1944. április 8-án megjelent nyilatkozatában tudtul adja.

Vádlott 1944. április 21-én rendelte el az általa kibocsátott 217.300/1944. Km. sz. rendelettel a zsidók rádiójának beszolgáltatását.

Úgy a zsidó kereskedők árukészlete, mint a beszolgáltatott rádiók nem képezték a nemzeti vagyont, hanem ezeket részben a németek kiszállították Németországba, részben pedig a lezárt zsidó üzleteket a nyilasok fosztották ki.

Vádlott 1944. május 18-án kelt, 58.000/1944. Km. sz. rendeletével a zsidó iparosok kereskedői tevékenységét szüntette meg.

Vádlott tehát ezen magatartásával részben a német, részben a nyilas katonai jellegű alakulatoknak vagyontárgyak ellen elkövetett erőszakos cselekményekhez segítséget nyújtott.

Vádolom Kunder Antalt a Nbr. 17.§ 6. pontjába ütköző népellenes bűntett elkövetésével.

Vádlott mint kereskedelmi miniszter 1944. év folyamán 1000 pengő pénzjutalomba/n/ részesítette Horváth Zoltán postafelügyelőt, az esztergomi I. számú postahivatal akkori főnökét, mert néhai Serédi Jusztinián bíboros, hercegprímás által aláírt, s 1944. június 29-én kelt azon pásztorlevel[ét], melyben a zsidók deportálása ellen tiltakozott, felsőbb rendelkezés nélkül visszatartotta.

Vádlott ezen cselekményével a Nbr. 17.§ 5. pontjára nézve bűnpártolást követett el.

Mint a Btk. 70.§[-a] szerinti tettestársakat vádolom Sztójay Dömét, Rátz Jenőt, dr. Reményi-Schneller Lajost, dr. Szász Lajost és Kunder Antalt – dr. Reményi-Schneller Lajost és dr. Szász Lajost úgy is, mint a Szálasi-féle kormány tagjait – a Nbr. 11.§ 5. 3. tételébe ütköző háborús bűntett elkövetésével.

1944. június 1-jén [a] Sztójay elnöklete alatt tartott, továbbá [a] 1944. június 10-én és 1944. június 21-én tartott minisztertanácsokon a főtárgyalás során ismertetett minisztertanácsai jegyzőkönyvek szerint vádlottak tudomással bírtak arról az embertelen bánásmódról, amelyben a zsidók részesültek, és magatartásukkal ehhez, valamint a deportálásokhoz hozzájárultak. Tudomással bírtak a csendőrség embertelen és kegyetlen magatartásáról. Tudomással bírtak arról, hogy 80 embert tettek egy teherkocsiba, és étlenszomjan vitték a hosszú útra. Tudomással bírtak arról is, hogy Endre és Baky államtitkárok rendelkezésére az elszállítás előtt gettóba, gyűjtőtáborokba különítették el a zsidókat, elszállításukkor kíméletlen brutalitást tanúsítottak a csendőrség tagjai és az SS biztonsági szervek, amelyeknek következtében igen sokan még az elszállításuk előtt erőszakos

halált haltak. Több ezren – betegek, különösen öregek és gyenge szervezetűek – a szállítás ideje alatt pusztultak el, vagy haltak éhhalált. Tudomásuk volt vádlottaknak arról, hogy a megsemmisítőtáborokban a németek a zsidókat elgázositják és elégetik, aminek következtében 600 000 deportált magyar zsidóból elenyészően kevés tért vissza. Mindezek ellenére vádlottak semmilyen intézkedést nem foganatosítottak ezen tömeges emberirtás megakadályozására, ellenkezőleg ezt magatartásukkal elősegítették. Vádlottak bűnössége és felelőssége ezen vádpont tekintetében is fennáll. Megdöbbentő az a lelkiismeretlenség és közöny, amellyel ez/[t] az országot oly súlyosan érintő kérdést kezelték. Csak akkor tesznek képmutató módon egy-két látszatintézkedést, amikor a semleges államok közbenjárnak, és amikor az egész világ közvéleménye tudomást szerez mindezekről, akkor is a bürokratizmus útvesztőjébe terelik az ügyet.

Dr. Reményi-Schneller Lajos és Szász Lajos mint az úgynevezett Szálasi-kormány tagjai felelős közjogi állásukban előmozdítani igyekeztek 1944. október hó 16-án és azt követő napokban a zsidók tömeges összerelését, kifosztását, elhurcolását. Tudomással kellett bírniok a nyilas pártszolgálatosok kegyetlenkedéseiről, több ezer zsidó származású egyénnek részben a Duna-parton, részben a párházakban és a főváros egyéb területein való megkínzásáról és agyonlövéséről, s bár módjukban állott volna, ennek megakadályozása iránt semmiféle intézkedést nem tettek.

Vádlottak tehát együtt és közösen részesei voltak emberek törvénytelen kivégzésének és megkínzásának.

Vádolom Sztójay Dömét, valamint kormányának tagjait: Rátz Jenőt, dr. Reményi-Schneller Lajost, Kunder Antalt és dr. Szász Lajost a Nbr. 15.§ 1. pontjába ütköző népeleenes büntett elkövetésével.

Vádlottak az emberi szabadságjogokat korlátozó és jogfosztó rendeletek egész tömegét hozták, amelyek a főtárgyalás során ismertetve lettek.

Vádlottak tehát együtt és közösen a nép érdekeit súlyosan sértő jogszabályok kezdeményezői voltak, és azok meghozatalában tudatosan részt vettek.

Enyhítő körülményeket nem látok. Súlyosbító körülményként mérlegelendő, hogy cselekményeikkel az országot úgy anyagilag, mint erkölcsileg a sír szélére vitték.

Kérem a bíró urakat, hogy most, amikor ítélethozatalra vonulnak vissza, gondoljanak arra a sok százezer magyarra, akik vádlottak magatartása és tevékenysége miatt elpusztultak, és akik most itt állnak mellettem és velem együtt vádolnak, gondoljanak romba döntött fővárosunkra, az elpusztított Duna-hidakra, jelenlegi gazdasági nyomorúságunkra, amelyeknek okozói vádlottak voltak igen nagy mértékben, és főként arra, hogy vádlottak szennyezték be a nemzet becsületét az egész világ előtt, és ez csak a vádlottak vérével mosható le. Olyan ítéletet kérek, hogy az elrettentő például és okulásul szolgáljon a késői nemzedékek előtt is. A legsúlyosabb büntetés kiszabását kérem, mert ezt követeli a magyar nép!

ELNÖK: A bíróság három perc szünetet tart. Utána kerül sor a politikai ügyész [Marosán György] úr vádbeszédére.

(Szünet után.)

MAROSÁN GYÖRGY POLITIKAI ÜGYÉSZ VÁDBESZÉDE

ELNÖK: A tárgyalást megnyitom. Felkérem a politikai ügyész urat vádbeszédének elmondására.

MAROSÁN POLITIKAI ÜGYÉSZ: Igen Tisztelt Népbíróság! Három nagyon fontos körülmény előrebocsátásával kell kezdenem. Az egyik az, hogy a történelem tragikomédiája, hogy az új magyar demokrácia népbírósága tanácskozásai során a vád képviselője, a politikai ügyész akkor mondhat vádbeszédet, amikor a legsötétebb magyar történelmi esemény második évfordulójához érkezünk. Ez nem tragikus esemény, mert akkor volt tragikus, amikor az események bekövetkeztek. A vádlottak padján tragikomikus figurák ülnek, azonban ezeknek a tragikomikus figuráknak a cselekményei alapján szinte hajszálon múlt, hogy a magyarság egész élete nem vált katasztrófálissá.

Néhány nap óta kerestem a magyar történelemben hasonló politikai figurákat. Próbáltam magamban összehasonlítani és példákat találni az ezeréves magyar történelemben, és őszintén megvallom, nem sikerült. Hiába nevezem ezt a pört a labancok pörének, mégsem fejezi ki hűségesen azt, amit ebben a perben ki kell fejezni.

De mielőtt erről a kérdésről beszélénk, előbb előre kell bocsátanom valamit. Elvi meggyőződésemm, hogy az emberek általában felejtenek, bűnnek tartom azonban, ha egy nép felejt, mert ha egy nép felejt, akkor arra is hajlamos, hogy megbocsásson.

A magyar népnek sohasem szabad elfelejtenie azt, ami 1944. március 19-én történt. Nem szabad elfelejtenie azért, mert mindazok a politikai figurák, akik az akkori eseményekben cselekvően és támogatóan részt vettek, felelősek ennek az országnak a katasztrófájáért, és a magyar népnek ebből a katasztrófából a tanulságokat le kell vonnia.

Március 19-én a németek nem önmaguktól jöttek ebbe az országba. Ez nem igaz. Március 19-én ide a németeket egy 25 esztendő politikai konzekvenciája hozta. Erről a 25 esztendő politikai múltjáról ezzel a perrel kapcsolatosan el kell mondani egyet és mást. De nekem vissza kell vetítenem az emberek emlékezetébe március 19-t azért, mert nagyon kevés ellenállással találkozott a német hadsereg ebben az országban. De nagyon szervezetterezetten érkeztek ide, mert akiket kerestek, azokat nagy részben meg is találták. Órák alatt tudták, kit kell megkeresni, kit kell elvinni, és napok alatt szedték össze ennek az országnak legértékesebb és legbecsületesebb politikusait, vezető férfait. Nagyon kevés ellenállás volt – ezt le kell szögezni, mert önmagunkkal szemben is tartozunk ennyivel az igazságnak. Ez a kor, amelynek igazi történetét majd ezekből a perekből megírhatja a történetíró, állítom, nagy volt, csak tele volt hitvány, gyalázatos és értéktelen figurákkal. Ezt le kellett szögezni ezzel a perrel kapcsolatban.

Másodszorban meg kell mondanom, én a magyar demokrácia erejét látom abban, hogy a jogban és az igazságszolgáltatásban valami változás történt. Eddig csak rablógyilkosokat ültettek a vádlottak padjára és akasztottak fel. A magyar demokrácia vállalja azt, hogy most már miniszterek és vezető államférfiak is a vádlottak padjára kerüljenek, és ha az igazságszolgáltatás szükségesnek látja, akkor ezeket fel is fogja akasztani. Most már nemcsak csirketolvajok kerülnek a vádlottak padjára, hanem a nemzet árulói is.

A vádlottak alapján véve egy nagy politikai, társadalmi eseménynek rész-befejezői. Ha színdarabot írnék erről, akkor az utolsó előtti felvonás jutna számukra, mert hiszen az utolsó felvonás maga Szálasi. Szálasi a befejező volt. Állítom, politikusokkal és írókkal szemben is, hogy ennek a nemzetnek katasztrófája nem március 19-én kezdődött el. Ennek a nemzetnek katasztrófája nem október 15-hez datálódik, sokkal előbb kezdődött el. Hamis vágányon jár az a történetíró vagy politikus, aki minden kérdést csak 1944. március 19-től az összeomlásig vizsgál meg, és nem nézi azt, hogy ez az időszak az eseményeknek már csak a vége, és valahol elkezdődött. Szükségesnek tartom, hogy ezzel a perrel kapcsolatban kihangsúlyozzam: a bíróságnak nem szabad kíméletesnek lennie, két okból nem szabad kíméletesnek lennie. Először is azért, mert azok, akik a vádlottak padján ülnek, senkivel szemben sem gyakoroltak kíméletet, másodszor pedig azért, mert minden államrendszernek, különösen akkor, ha a magyar nép érdekeit és fejlődését szolgálja, kötelessége kíméletlenül kigyomláni, kiirtani a nép testéből azokat, akik a nép és az ország ellen bármit is elkövettek vagy hajlandók később elkövetni.

Le kell szögezmem, hogy ez a per politikai per is. És nem lehet pusztán a jogi paragrafusokba beásni. Azt vettem észre bizonyos beszédek és tanúvallomások alapján, hogy a vádlottak igyekeztek a felelősség alól kibújni, és mindegyiknek volt valami jó pontja, mire *[hivatkozott]*; én úgy jellemeztem ezt a jó pontot, hogy megmentették ennek az országnak egy csirkéjét, közben azonban az egész állatállományt elhajtották. Ha nagyon goromba akar-nék lenni, azt mondanám, minden nyilasnak van egy zsidója, akit megvédett. Ez egészen fordítottnak úgy nézne ki, hogy minden nyilasnak és csavargónak volt néhány zsidó barátja. Ennek a szellemnek nem szabad ebben a perben egy fikarcnyira sem érvényesülnie, hanem világosan és tisztán meg kell mutatni a magyar népnek, hogy mi történt tulajdonképpen.

Meggyőződésem, ha ebbe a bírósági terembe beleférne az egész Magyarország, a magyar falu szenvedő parasztja, a magyar vidék közel nyolcmillió lakosa itt ülhetett volna, és végighallgathatta volna Sztójaytól Kunderig a tanúvallomásokat, a vádlottak megnyilatko-zásait, akkor nemcsak szégyellte volna magát, hanem a keze is ökölbe szorult volna.

Beszéljünk a politikusok nyelvén. Beszéljünk a későbbi történetíró számára, hogy az világosan megírhasssa azt, ami ebben az időben történt.

Arról beszéltem, hogy az az időszak, amelyre ez a per vonatkozik, egy 25 éves politi-ka lezárulása, utolsó előtti felvonása. Ezek a politikusok nem most vagy akkor léptek a politikai porondra, amikor a történelmi események túl keményekké váltak.

Amint mondtam, ez a kor nem március 19-én, vagy október 15-én, hanem jóval előbb kezdődött. Kénytelen vagyok az objektivitás szempontjából visszamenni legalább 1919. augusztus 2-ig. Azért kell ennyire visszanyúlnom, mert ez a per a fasiszták elleni per is egyúttal, és Magyarország az az ország – ellentétben Olaszországgal és Németországgal, Olaszországban 1924-ben *[helyesen: 1922-ben]*, Németországban 1933-ban jut totálisan hatalomra a fasiszmus –, ahol, állítom, 1919. augusztus 2-től⁴⁷⁴ kezdve tipikusan jelentkezett

---

⁴⁷⁴ 1919. augusztus 1-től 6-ig a Peidl Gyula vezette kormány volt hatalmon Magyarországon. A „magyar fasiszmus” emlegetése történeti szempontból 1919–20 kapcsán anakronizmus.

az a fasizmus, amelynek nem volt programja a dolgozó nép jogai és szabadsága, amely tüzzel-vassal vissza akarta állítani a régi világot, elébefeküdt az emberi társadalmi fejlődésnek, és csak egy kiváltságos réteget volt hajlandó elfogadni. Meg kell mondanom őszintén és nyíltan, hogy amikor Európában még nem vájkáltak könyökig a vérben, Németországban még nem vernek agyon embereket azért, mert más a politikai meggyőződésük,⁴⁷⁵ nem irtanak zsidókat sem Olaszországban, sem Németországban, 1919. augusztus 2. után itt már könyökig vájkálnak a vérben, és irtanak ki nem öt-tíz vagy száz embert, és százezreket zavarják ki az országból emigrációba. Ekkor még csak nagyon kevesen tudják megmondani, hogy ki Mussolini, Hitler még nincs, de Magyarországon már tipikusan jelentkező fasizmus van.

Érdekes, a történelem furcsa játéka, hogy Horthy Miklós nevével együtt kapunk egy másik nevet, Kovarczot, akinek neve nemcsak 1919-ben és 1920-ban név, hanem 1944. október 15-én is. Amikor azt mondom, Horthy és Kovarcz, egy negyedszázad után már kénytelen vagyok azt mondani: Szálasi és Kovarcz. Ezeknek az embereknek nevével kötöm össze a két végletet, hogy mindent könnyen meg lehessen érteni. Az út egyébként egyenes, állítom Horthytól Sztójayn keresztül Szálasiig nincs eltérés, legfeljebb csak annyiban, hogy amikor már a hatalom teljes birtokában voltak ebben az országban, amikor már megvoltak a megfelelő erőszervezetek ahhoz, hogy mindenkit elnémissanak, aki másképpen gondolkodik, vagy mást akar, akkor már egy kissé finomabb módon csinálták, amit csináltak, és a Kovarczokat egy bizonyos időben félreállították. Ezek a Kovarczok azonban visszatértek a magyar politikába, mégpedig akkor, amikor az ellenforradalom legsötétebb korszaka teljeseedik be. Ez a vége a tragédiának. Horthyval jön ez a rendszer, amely vérben, szennyben és piszokban született meg.

Mindezt azért kell megmondanom, mert az az érzésem, impresszióm, hogy ebben a perben egyik-másik 25 esztendő figura megpróbálta magát Horthyt fehérre mosni, pedig a kezdet ő, és az ő gyermekei ülnek itt a vádlottak padján.

Horthy a szegedi gondolattal jön, ennek jegyében csináltak politikát, gazdasági, társadalmi és szellemi életet ebben az országban. Mi jellemezte ezt a szegedi szellemet? Az, hogy magyarnak és kereszténynek tartotta magát, magyarnak úgy, hogy jogtalanságban tartotta a parasztot, a munkást és az értelmiséget, kereszténynek pedig abban a vonatkozásban, hogy jóval előbb elkezdte a zsidókat venni, mint Európa bármely más országában.

Meg kell mondanom, hogy félreértés ne legyen, ez nem zsidóper. A legélesebben tiltakoznunk kell az ellen, ha a Sztójay-kormány peréből valaki gettó-, zsidóperre akar csinálni. Ezek az urak előbb vertek magyar parasztokat, százezreket véresre, mint zsidókat. Csak egyben disztिंगváltak 25 évvel ezelőtt. 25 évvel ezelőtt a kis zsidókat verték fejbe, rá egy negyedszázadra már nem válogatták a zsidókat, hanem verték a gazdagot és szegényt egyaránt fejbe, és hurcolták ki az országból; (Gúnyosan.) ez

---

⁴⁷⁵ 1919. január 11-én nyomultak be az ellenforradalmi csapatok Berlinbe, és egynapos véres harcok után leverték a kommunista felkelőket. Január 15-én fogták el és gyilkolták meg a spartakisták két vezetőjét, Karl Liebknechtet és Rosa Luxemburgot. A német fővárosban 1919 januárjában ezrével tartóztatták le azokat, akiket a felkelésben való részvétellel gyanúsítottak, és nagy számban lőttek agyon embereket.

egyébként hozzátartozik a fejlődéshez, minden rendszernek megvan a maga tökéletessége, minden rendszer ki tudja fejleszteni magából a lehető legszebb módszereket és legtökéletesebb eszközöket.

Horthy nevéhez nemcsak politika, hanem magatartás is fűződik. Ha kor szerint lemérném a vádlottak padján ülőket, megállapíthatnám, hogy többé-kevésbé már 1919-ben is megvoltak, valamilyen társadalmi, gazdasági vagy politikai pozíciót töltöttek be. Mindenesetre komikusan hangzik, de úgy van, hogy Horthy, a kurtanemes, aki kenderesi tanyáját védi, a kenderesi tanya mellett és mögött azonban a magyar arisztokrácia földbirtokát, a magyar gyárosok, az uralkodó osztály kiváltságait védelmezi. Ha nagyon goromba akarnék lenni, talán azt mondanám: itt fogtak kezét az Esterházy hercegek Krausz Simivel, hogy pontosan mindig a legkisebbet üssék fejbe, a kis zsidót, a munkást és a parasztot ebben az országban. Ebben aztán teljesen egyetértettek minden vonatkozásban, és gondoskodtak arról, hogy ebben az országban ne legyen olyan tanár, ügyvéd, mérnök, orvos vagy politikus, aki szemben áll ezzel a rendszerrel. Aki szabadságot, jogot, becsületet, tisztességet mert kérni a magyar népnek, a trianoni Magyarországon belül élő népnek, azt szigorúan elintézték. Ha nem ment szép szóval, akkor ment börtönnel is, de ha a börtön nem volt elég, gondoskodtak arról, hogy az illetőt hidegre tegyék.

A magam részéről büszke vagyok arra, hogy a magyar demokrácia, a magyar népbíróság intézményén keresztül a vádlottaknak mindent megadott ahhoz, hogy védekezzenek. De ki kell jelentenem azt, hogy amikor a magyar nép tagjai ültek a vádlottak padján, a magyar baloldali mozgalom tagjai, a szocialisták, kommunisták és Bajcsy-Zsilinszky Endréék, azoknak egy fikarcnyi joguk sem volt ahhoz, hogy így védekezzenek. A 25 éves ellenforradalom alatt bíróságon nem lehetett úgy és annyit védekezni, mint amennyi védekezésre a magyar demokrácia lehetőséget adott. Én ezt nem a demokrácia gyengeségének, hanem a demokrácia erejének tartom, legfőképpen azért, mert elmúlt egy világ, új világ született meg, és ennek az új világnak nincs oka félnie attól, hogy a régi világ bármilyen vonatkozásban visszatérhetne.

A népbíróságnak figyelembe kell vennie, hogy ez a per nem Magyarország pere; Európa népei egymás után ültetik a vádlottak padjára országuk hazaárulóit, tönkretevőit. Amikor Magyarország leülteti a vádlottak padjára a 25 éves rendszer furcsa figuráit, ugyanakkor ugyanezt csinálják Németországban, Romániában, Bulgáriában, Finnországban és másutt is, mert egyszer már precedenst kell szolgáltatni, ne lehessen büntetlenül még egyszer olyan politikát csinálni, hogy valaki kijelenti: én meggondoltam és megfontoltam mindent, vállalom a felelősséget, s ugyanakkor egy ország tönkremegy, s ne lehessen egy országot a kiirtás veszélyébe dönteni.

Mi jellemezte egyébként a vádlottakat, a háborús bűnösöket? Volt alkalmam beszélgetni Jaross-sal, Bakyval és Endrével, mint ahogyan e vádlottak vallomásait is végighallgattam, de akár katona, akár politikus vagy diplomata került a vádlottak padjára, magára vett egy köpönyeget, amelyet revízióknak hívnak, trianoni Magyarország ellen való védekezésnek, és ebbe mindent bele lehet magyarázni.

Ezek a politikusok, akik a vádlottak padján ülnek, semmilyen vonatkozásban sem jó magyarok és nem jó hazafiak, egyetlen háborús bűnösre sem lehet rámondani, hogy a magyar revízió kérdését becsületesen és tisztességesen gondolta végig.

Ha jól emlékszem, ebben az országban az irredenta mozgalmat gatyás és matyós díszruhába öltözött figurákkal csinálták. Gróf Apponyi Albert egyszer kint járt a Népszövetség ülésén és kérte, hogy a nemzetiségek jogait Csehszlovákiában, Romániában és máshol igyekezzenek az ottani kormányok a legteljesebb mértékben biztosítani. Nem volt nehéz szerepe Beneš akkori külügyminiszternek, nem volt nehéz szerepem nekem sem, aki egyébként Erdélyből jöttem, és pontosan tudtam, milyen szellem van ott. Beneš azt válaszolta ennek az előkelő diplomatának: menjen haza és először adjon választójogot a magyar parasztnak, mert nálunk minden nemzetiségnek van választójoga.

Ez jellemezte ezt az úgynevezett irredentizmust és revizionizmust: jogot követelni a más országban élő magyar nemzetiségűeknek, de itthon kuss a magyar parasztnak, és ha nem kuss neki, akkor csendőr, ha nem némul el, akkor gondoskodtak más formájú elnémitásáról.

Ez az egy példa bizonyítja, hogy mennyire hazug volt ez a politika, és én merem állítani, hogy Európa egyetlen országában sem éltek olyan jól földbirtokosok, grófok és gyárosok, mint a trianoni Magyarországon. Ezért csináltak ebben az országban zsidókérdést, amelyet koncnak dobtak oda a nagy tömegek számára, és ezzel elterelték a figyelmet a földosztásról, a titkos választójogról, a paraszt emberségéről és minden másról.

Ezek az urak kihívták a szellemeket, de aztán nem tudták visszaparancsolni, azután már nem voltak urai annak a szellemnek, amelyet kezdeményeztek és tápláltak. Ezért mondjuk mi, hogy ez a politika végig hazug, és hiába áll ide akárki azt bizonyítani, hogy a magyar politika azért húzódott Németország felé, mert a Németországban és Olaszországban uralkodó politikától várhatta a magyar területi vagy más kérdések rendezését. Beszéljünk őszintén, akkor, amikor a Felvidéket visszacsatolták, minden rendes ember összerosolygott, volt egy szocialista, aki azt mondotta: visszakaptunk egy nadrágszíjat azoktól a németektől, akikkel együtt 1914-ben *[helyesen 1918-ban]* elvesztettük a háborút, és akik visszaszereztek maguknak mindent, sőt több területet, de amikor a régi barátunk vissza kellett volna juttatni egy darabot, abból már politika lett, és nagyon könnyen odaékeltek Magyarország és más országok közé egy kisebb államot.⁴⁷⁶ Mi történt például Erdélyben vagy a Felvidéken?

Nagyon érdekes és jellemző volt ebben a perben, hogy Sztójay maga pontosan tudta, a Német Nemzeti Szocialista Párt a háború megnyerése utánra azt tervezte, hogy Magyarország testéből egy külön német államot fog csinálni. Milyen ostoba politikusnak kell lennie annak, aki olyan barát mellé szegődik, akiről már előre tudja, ha a háborút megnyerte, soron következik a magyarság sorsa és élete.

---

⁴⁷⁶ Marosán itt a „független” Szlovákia 1939. márciusi, illetve Horvátország 1941. áprilisi megalakulására céloz.

De volt ennek a politikának egy másik hazugsága, ezt az Imrédy-párttal kapcsolatban kell elmondanom. Az Imrédy-féle „csodálatos forradalom” azzal jelentkezett a magyar politikában, hogy földet akart adni a magyar parasztnak.⁴⁷⁷ Amikor azonban ez az Imrédy-politika bevonult a Felvidékre, első dolga az volt, hogy a csehek által csinált föld-reform megszüntetésével visszaadták a földeket a régi földesuraknak, és a csendőrök gondoskodtak arról, hogy a Felvidék szabadságról és demokráciáról ne beszélhessen.

Általában azt szokták mondani, hogy nem a szavak, hanem a tettek igazolják azt, hogy egy politikai párt mögött mi áll. E mögött a politikai párt és világnézet mögött végső fokon ez áll. Visszaadták a földet Erdélyben, a Délvidéken Albrecht hercegéknek, és ha morogni mert a visszacsatolt területek lakossága – amelyről Szombathelyi vezérkari főnök egyszer azt mondotta, hogy azért kellett a Délvidéken rendet csinálni, mert a nemzetiségek nem akarták felvenni Szent István palástját –, nem hallgatott el, akkor elindították ebben az országban a mozgatható akasztófát, mindenkit szabályosan kiirtottak, vagy kiüldöztek ebből az országból, aki mást akart.

Ezért mondtam, hogy a vádlottak padján Sztójayékkal együtt egy 25 éves politikai, gazdasági és társadalmi rendszer ül, és azért kell kemény ítéletet mondani, mert a személyeken túl egy rendszer felett is ítéletet mondunk.

Így kezdődött ez a rendszer Horthynál. Horthy nevezi ki Bethlent és a Bethlen-féle politika első útja Rómába vezet. Érdekes, hogy a magyar politika sohasem igazodott másfelé, csak abban az irányban, ahol diktatúra, ahol fasizmus volt. De Horthy nevezi ki Bethlen tanácsára Gömbös Gyulát, azt a Gömbös Gyulát, akitől kezdve a legélesebben végigvezethető Magyarország tragédiája. A magyar politika elmegy Berlinbe. Még nincs szó a Berlin–római tengelyről, és éppen Gömbös Gyula a kovácsmestere annak a Berlin–római tengelynek, amelyhez később Magyarország csatlakozott és csatlósként a pusztulás útjára került. Gömbös Gyula után nemsokára Imrédy jön, Imrédy után kisebb mellékes epizódok következnek, bizonytalanság az uralkodó rétegben, Kállay-kettős, de nincs megállás, mert az elkezdett politika következetesen halad előre. Jön Sztójay. Mi következhetett Sztójay után? Egy kísérlet, melyről mindenki tudta, hogy reménytelen és semmi jót nem fog hozni. Miért nem? Nagyon érdekes e tekintetben Lakatos és Baranyai vallomása. Az egyik katona, a másik közigazdász. A katona jellemzően mondotta itt tanúvallomásában, hogy március 19-én a katonai helyzet azt indokolta, hogy Magyarország kísérletet tegyen meg egy merész kiugrást és egy hősi cselekedettel próbáljon mindent rendbe hozni.

Miért nem lehetett ezt megcsinálni? Felvetettük magunkban a kérdést, miért nem követte Magyarország uralkodó rétege – katonái, diplomatái és politikusai – a dán és a szerb példát. Mindenki azt mondta, hogy féltették az országot. Hogyan? Csak Lakatos látta azt a katonai szituációt, amely március 19. előtt és utána bekövetkezett?

---

⁴⁷⁷ A Magyar Megújulás Pártja (Imrédy-párt) 1940. októberi programját lásd *Magyarországi pártprogramok 1919–1944*. Szerk.: Gergely Jenő, Glatz Ferenc, Pölöskei Ferenc. Budapest, 1991, Kossuth. 506–514. A pártprogram 10. pontja „Földreform, telepítés, mezőgazdaság irányítása” címet viselte. E programpont egyetlen mondata sem utal arra, hogy földet akarnának osztani a magyar parasztnak. Lásd még a 278. sz. jegyzet.

Itt katonák ülnek részben a vádlottak padján. Sztójay maga is katona, Rátz maga is vezérkari főnök volt valamikor. Milyen katonák voltak ezek, akik a front eseményeiből nem tudták kikövetkeztetni, hogy ennek a háborúnak mi lesz a vége? Nem lehet elfogadni azt, hogy megvakultak a német katonai sikerektől. Ez így lehetett 1940-ben és 1941-ben, de 1942-ben már minden józan embernek látnia kellett, aki csak egy kicsit törődött az országával, hogy mi lesz itt a vég. Az az igazság, hogy ennek a rendszernek már nem sikerült megállnia. Annak a rendszernek következetesen végig kellett ezt a játékot játszani, és az utolsó felvonást majd a bakó fogja rendezni ebben a tragédiában.

Nagyon érdekes volt ennek a rendszernek a szelleme, amelyet én megpróbáltam itt a vádlottak és a tanúk alapján kicsiholni. Mindenki arról beszélt, hogy Reményi-Schneller, Jurcsek és mások is tipikusan német kémek. Minden veréb ezt fütyülte ebben az országban. Senki nem mert merész, határozott és világos választ adni erre a kérdésre. Tegnap a választ félig-meddig megkaptam. Tanúként két miniszteri tisztviselő volt beidéztve.⁴⁷⁸ Nem az a lényeges, amit ezek a tisztviselők mondtak, az a lényeges, ahogy ezek itt viselkedtek. Ezeknek a tisztviselőknek a szelleme visszatükrözte, hogy mi uralkodott ebben az országban. Úgy jöttek be ide a vádlottak mellett tanúvallomást tenni, hogy szinte bocsánatot kértek a volt miniszter uraktól, hogy itt vannak. A mozdulatukból, magatartásukból lehetett megítélni, hogy az állami tisztviselőt, a katonatisztet, a rendőrt és mindenkit, akinek vigyáznia kellett ennek a rendszernek az uralmára, úgy nevelték, hogy kinevelték belőle az önállóságot, egyenességet, becsületességet és tisztességet. Szombathelyi úr csodálkozhatik azon, hogy neki egy tábornok hazudik, mint ahogy ezt egy helyen kifejezetten kifejezésre juttatta. Most már pontosan tudja, hogy egy magyar tábornok is tud hazudni. Legalább száz tábornoka volt ennek az országnak. Mit csináltak március 19-én ezek a tábornokok? Sok ezer katonatiszt volt, akit az akadémián tanítottak. Mit csináltak ezek? Nem láttak, nem láthattak, mert nagy részüket valamikor Rátz Jenő tanította az iskolában. Mire taníthatta ezeket a katonákat és katonatiszteket? Arra, ami az ő belső lényege.

A kémkedést nagyon finoman úgy határozták meg itten, hogy németbarátság. Kicsit erősebb németbarát volt. Beszéljünk nyíltan és őszintén, ezek nem németbarátok voltak – sem kevésbé, sem jobban –, ezek tipikusan hazaárulók és kémek voltak.

A kémkedést ők baráti összejöveleteknek nevezték 1943-ban, és érdekes, hogy külföldről figyelmeztetik a magyar kormányt arra, hogy érkezni fog egy személy Budapestre, aki egy vacsoránál véletlenül éppen Rátzcal, Kunderrel és a már elintéztett Imrédyvel folytat tanácskozásokat. Mondottam, kém volt az az ipari munkás, szabotáló volt az az ipari munkás, aki egy gépet le mert fényképezni tisztességes módon, vagy nem tudta azt a munkadarabot arra az időre megcsinálni, mikorára megrendelték tőle. Ezek kémek voltak, ezek vezérkari bíróság elé kerültek hűtlenség miatt, ezek hazaárulók voltak és gyakran halált is szenvedtek. Az urak nem voltak sem kémek, sem hazaárulók, mert hiszen egymás között beszéltek és két ország belső, intern ügyeit pontosan megmérhették, pontosan megvizsgálhatták.

---

⁴⁷⁸ Marosán az alábbi tanúkat faggatta arról, hogy Reményi-Schneller és Jurcsek a németek kéme volt-e: az 5. tárgyalási napon Jungerth-Arnóthy Mihályt és Lakatos Gézát, a 7. tárgyalási napon Ambrózy Gyulát és a 9. tárgyalási napon Baranyai Lipótot.

Ezt a distinkciót [*megkülönböztetést*] kell félretenni. Veessenmayer ide pontosan jött. A magyar közvélemény baloldali rétege külföldi rádiókból tudta, hogy Veessenmayer mit jelent. Azt is tudta, hogy ahol Veessenmayer megjelenik, ott a németeknek az elkövetkezendő hetekben vagy hónapokban feltétlenül terveik vannak. Nem tudta azonban ezt a Kállay-kormány, nem tudta ezt Horthy Miklós kormányzó, nem tudta ezt a kabinetiroda, nem tudták általában ezek a politikusok, hogy ki is ez a figura, milyen rendeltetéssel jön ide. Mi pedig pontosan tudtuk, mert ahogy Veessenmayer elhagyta Budapestet, Budapest politikai berkeiben pontosan beszéltek arról, hogy ki járt ebben a városban, milyen céllal és milyen törekvéssel. Ne beszéljünk tehát mellé, mondjuk meg őszintén és nyíltan, mindegy, hogy feketeaké vagy jó vacsora mellett, az urak szabályosan eladták ezt az országot. Olyan politikát folytattak, amellyel segítették ezt az országot végső fokon tönkretenni.

Ennyit bocsátottam előre általánosságban, nekem azonban külön a vádlottakkal is foglalkoznom kell, annak ellenére, hogy én egészen másképpen képzeltem el a vádbeszédemet. Ebben a sötét korban azonban foglalkozni kell magukkal ezekkel a sötét figurákkal is.

Nézzük Sztójayt. Kerestem magamban ennek a személyiségnek egyéniségét és képességeit. Próbáltam belemélyedni és valamilyen eredményre jutni. Jó katona? Nem. Jó diplomata? Nem. Jó politikus? Nem. Kisül a tárgyalás alatt, hogy Horthy Miklós szimpla, szürke, súlytalan, szűk látókörű embernek tartja. Kérdezem, T. Népbíró, nem bűn-e a magyar történelem egyik legnehezebb idejében ilyen figurát állítani az ország élére? Nem bűnös-e az az államfő, aki a legkritikusabb, legnehezebb időben egy súlytalan, jelentéktelen, szűk látókörű embert tesz az ország élére, akiről nyilván látni lehet előre, hogy hová vezeti az országot. Azért tartom én Sztójayt a háborús bűnösök között a legnagyobb hazaárulónak, mert neki, a berlini diplomatának, a volt valamikori katonai attasénak pontosan tudnia kellett 1944 március/*á*/ban, hogy a németek ezt a háborút nem nyerhetik meg. Ha nem tudta, akkor ezért kell felakasztani, mert képviselte az országot ostobán és bután. Ez az ország nem engedheti meg magának azt a luxust, hogy a legnagyobb európai követséget egy olyan ember vezesse, aki sem katona, sem diplomata, sem politikus nem volt. Hanem? – És itt mondok csődöt. Német kém volt, hazaáruló, aki a németek érdekeit szolgálta.

Ha jól emlékszem, vallomásában elmondotta, hogy katonai attaséként járt kint. Kutattam, hogy Sztójay vajon a weimari demokrácia vagy a weimari köztársaság akkori vezetőivel keresett-e érintkezést. Nem. Ő a porosz junker katonatisztekkel keresett érintkezést, és nyilvánvaló, hogy a magyar követség az itthoni magyar politika vezetése, irányítása és útmutatása alapján nem volt kíváncsi azokra a weimari politikusokra, akik szemben álltak Hitlerékkel. Érdekes volna végigkísérni vallomása alapján, hogy Sztójay berlini követ korábban kikkel, milyen politikusokkal érintkezett Hitler hatalomra jutása előtt és után. Tisztább lenne a kép. Egyetlenegyért azonban szégyellem magam, és ez az ország szégyene is. Ez az ember Magyarország miniszterelnöke lehetett. Ennél mélyebbre Magyarország nem sülyedhetett.

Van azonban még egy bűne, amelyben Papenhez hasonlít. Papen a német politikában Hitler útját készíti elő. Sztójay Szálasinak készíti el az utat, és amellet önérzeteskedett

itten, hogy Sztójay Döme nem hazaáruló. Vegye tudomásul, hogy Sztójay Döme akkor is hazaáruló, ha a kormányzó bizalmából ült volna be a miniszterelnöki székbe, mert ez nem változtat azon a tényen, amit itt Lakatos volt miniszterelnök mondott, hogy március 19-én olyan katonai és politikai szituáció volt, hogy ő maga nem vállalta volna a miniszterelnökséget. Aki vállalta, annak nyilván voltak tervei és politikai célkitűzései.

Jellemezni kell Ráztot magát is, akinek külseje és kinézése nem a legbizalomgerjesztőbb. Megmondom, miért. Valamikor a rendőrségi albumban és fényképek között szerepeltek ilyen képek, mert ha bevitték valakit, akármilyen rendesen nézett is ki azelőtt, szörnyű állapotban került lefényképezésre. Hiába borotválták őt meg.

ELNÖK: Ne méltóztassék ilyen személyeskedéseket előhozni.

MAROSÁN POLITIKAI ÜGYÉSZ: 1944-ben valahol egy internálótáborban egy fényképével találkoztam és mutogattuk egymásnak. Ez Magyarország helyettes miniszterelnöke. Vajon milyen bizalmat szerez ez már csak tekintetével és külsejével is a magyar népnek?

Képességei? Megmondom, az a meggyőződése, hogy ez az ember, a volt vezérkari főnök betegesen hadügyminiszter-önjelölt. Hadügyminiszter akar lenni. Nem jó katona, nem jó politikus. Mondhatnám, dilettáns és ez a dilettantizmus nemcsak a politikában és katonai vonalon jellemzi ezt az országot, hanem a közgazdasági és a szellemi életben is.

Reményi-Schneller. Vele nagyon hamar végzek. A magyar nép egy időben azt mondotta róla, aki tíz kormányt szolgált ki, hogy „reménytelen pénzügyminiszter”. Minden cselekedetéről és minden lépéséről pontosan tudtuk, hogy Németország felé hajlik. Rossz pénzügyi szakember, rossz gazdasági szakember, rossz politikus. Hangsúlyozom azonban, hogy ha még jó pénzügyi szakember, jó politikus lenne is, egyre semmi szín alatt nem jó. Nem jó magyar. Ezt le kell szögezni, mert ha jó magyar lett volna, akkor minden egyes fillér és pengő fájt volna neki, amelyet ebből az országból kivittek.

Szász. Eszembe jut egy pár római tragédia, amelyet láttam, ahol az árulók is olyan bátran és határozottan viselkedtek, mint a hősökhez illik. Itt a vádlottak úgy viselkedtek, hogy az ember elszomorodik. Szász a legtipikusabb vénasszony, nem tud semmit, nem látott semmit, nem csinált semmit, nem hallott semmit, csak eladta az országot. Ez az eredménye a semmit csinálásának. Neki is van egy mentsége, miniszterségi betegségben szenvedett. Az elmúlt 25 esztendő ellenforradalmi Magyarországnak voltak ilyen betegségei. Ha leült valaki a bársonyszékbe, onnan vagy levakarták az illetőt, vagy valami csúnya körülmények között ment el. Ő is ebben a miniszteri betegségben szenvedett, és nem nézte, hogy kit szolgál, miért szolgál. Neki mindegy volt, mert másképp nem tudnám megérteni, hogy eljutott egészen Szálasiig. Egy azonban érdekes az ő személyével kapcsolatban. Ő leszámolásról beszélt Kecskeméten. Hát valójában elérkezett a leszámolás ideje. Saját maga felett mondott ő akkor ítéletet. Nyilván nem gondolt arra, hogy egyszer a leszámolás ideje így érkezik el.

Kunder az utolsó figurája ennek a pernek. Gömbös hozta a magyar politikába, akiről én már egyébként beszéltem. Mondhatnám rossznyelvűen, ez jó ajánlólevél a hazaáruláshoz és az akasztófához. Kunder fél Németország gazdasági térhódításától. Bebizonyítja a bíróság előtt, hogy neki minden törekvése az volt, hogy a német gazdasági

élet Magyarországon ne tudjon kiterjeszkedni. Tessék nekem egyszer józanul megmondani azt, hogy miért kellett akkor a Sztójay-kormányban, egy olyan kormányban miniszteri tárcát vállalnia, amely kormányról mindenki tudta Magyarországon, hogy mik a céljai és törekvései. Önála külön meg kell jegyezni, hogy 1943-ban elvbarátaival együtt Veessenmayer német kémme tárgyal, mert én Veessenmayert nem tudom másnak tartani, csak német kémnek. A rajzolóművészek Kunderről rajzolhatják meg az utókor számára a dzsentrí-típust, amely dzsentrí-típus nem volt sem jó közgazdász, sem jó politikus.

Van azonban egy kérdés, amelyet itt kicsit boncolnom kell. A vádlottak egy része, Szász, Kunder és maga Reményi-Schneller is azzal védekeztek, hogy közgazdászok, gazdasági szakemberek és nem politikusok voltak. Szászt belekényszerítették a politikába, Kundert beleudvarolták a politikába, Reményi-Schnellert pedig nélkülözték a politikában. Feltételezem, hogy valójában nem voltak politikusok. Akkor itt valami baj van, és ez a terhükre fog szolgálni. A politikus tévedhet, a közgazdász nem. Egy értelmes közgazdász ismeri a magyar közgazdasági életet, ismeri az európai közgazdasági életet és az egész világ közgazdasági életét, szerepét és súlyát, és nem vállalkozik ilyen hallatlanul ostoba üzletre, mint amilyenre ezek vállalkoztak. Ha én azt mondom Reményi-Schnellernek, hogy dollár, akkor Reményi-Schnellernek tudnia kell, hogy a dollár mögött mi van: az Amerikai Egyesült Államok nemcsak 120 millió lakosával, hanem egy olyan világhatalommal, amely nyersanyagot és tengert jelent. Ha azt mondom, hogy font sterling, akkor tudnia kell, hogy nem a 48 milliós angol szigetországot értem az alatt, hanem az egyik legnagyobb világbirodalmat Indiával és a többi gyarmatokkal együtt. De ha azt mondom, hogy a Szovjetunió gazdasági élete, akkor neki pontosan tudnia kell azt, hogy nem a Szovjetunió 200 millió lakosát értjük ez alatt, hanem a Földnek egyhatod részét. Tessék akkor nekem megmagyarázni, hogy a közgazdász – vonatkozik ez Szászra és Kunderre – hogy köthette az ország sorsát olyan világhatalom mellé – most nem keresem az igazságot és nem vitatom, hogy az angolszászoknak és a Szovjetunióknak igazuk volt, a németeknek pedig nem –, amelyről előre kellett látnia, hogy ezt a háborút nem fogja megnyerni, mert sem gazdasági, sem katonai ereje nem elegendő ehhez. A lehető legsúlyosabb bünt a közgazdászok, a gazdasági szakemberek követték el, akik nem vették tekintetbe és figyelembe, hogy a világ erőviszonyai hogy helyezkednek el, és Magyarországnak ezen erőviszonyok mérlegelése alapján hol kell helyet foglalnia. Bűnük tehát sokkal súlyosabb, mert ezek az emberek azt a rugóját is ismerték a mindennapi életnek, amelyet a közgazdaság jelent.

De feltételezem, hogy nem voltak jó politikusok, nem voltak jó gazdasági szakemberek. Akkor pedig azért kell felakasztani őket, mert hosszú évekig tudatlanságból vezettek egy országot a katasztrófa felé.

Az ellenforradalom végnapjai zárulnak le ezekben a perekben. Olyan bűnhalmaz került felszínre, amellyel mi nem dicsekszünk boldogan a világ előtt. Ez a bűnlajstrom egyszer okulásul fog szolgálni a magyar nemzet számára, és világosan, őszintén mondjuk meg, hogy ennek a bűnlajstromnak van egy nagyon furcsa érdekessége a katasztrófa előtti utolsó napokban. Azt, amit Horthyval szemben saját társasága csinált, én egy különlegességnek tartom. Nagyon érdekes, hogy Horthy ebben az országban 25 esztendő alatt

katonákat közjogi pozíciókba ültetett, felsőházi tagokká tett, sokakat a közgazdasági életben elhelyezett. Fürödtek ezek az urak tejben és vajban. Mikor azonban megszorult a hurok és a vezér került szerencsétlen helyzetbe, akkor a jól dotált urak ezt a vezért úgy cserbenhagyták, ahogy az angyal földi betyár nem szokta cserbenhagyni a társát, ha a rendőrség üldözi. Nem volt bennük bátorság meghalni azért, akitől a kiváltságokat, a hatalmat és mindent kaptak ebben az országban. Horthynak ez a tragédiája egyet azonban megmutat: azt a jellemtelenséget, amely a vezető réteget végig jellemezte ebben az országban.

Október 15. előtt a Horthy család abban a stádiumban van, hogy már csak a családtagokban lehet bízni, és egy-két katonában. Egyet meg kell mondanom szintén, azért, mert részben egyik véletlen szereplője voltam az október 15. előtti eseményeknek. Egy munkásküldöttségnek kellett felmennie ifjú Horthy Miklóshoz és az öreg Horthyhoz magához is. Mikor ez a küldöttség lejött, akkor a legnagyobb csodálkozással megállapították azt, hogy „nézd, ezek a munkások milyen jó hazafiak”. Ebben a jellemzésben benne van a Horthy család és benne van az a politika, amelyet az urak csináltak. Soha nem tartottak fenn érintkezést a magyar paraszttal, soha nem érintkeztek a magyar munkással, csak mikor a katasztrófa bekövetkezett, akkor látta a Horthy család elérkezettnek az időt arra, hogy kinyúljon olyan politikai vonalak felé, amelyek felé Európa más országai már régen kinyújtották a kezüket.

Még egy jellemző dolgot említek fel és ezzel be is zárom ezt a bűnlajstromot. Az egyik vallomásban olvastam, hogy 1943-ban – számolva mindennel – a Horthy család részére 1300 kg aranyat visznek ki Svájcba, hogy legyen a családnak miből élnie.⁴⁷⁹ Reményi-Schnellert megkérdeztem, ő azt mondta, hogy azt azért vitték ki oda, hogy majd ott kormányt alakítsanak. Ha jól emlékszem, egy tucat diplomata nem volt Svájcban, akikből kormányt lehetett volna alakítani, de ez is jellemzően német minta, mert Göringék, Goebbelsék, Hitlerék csinálták ezt, ők mentettek ki pénzeket, hogy majd a katasztrófa után legyen miből a tejbe aprítani.

Vége van a játéknak, T. Népbíróság. Katonák és politikusok, diplomaták és hivatalnokok végigvonulnak a magyar nép előtt, és mi most látjuk ezeket a figurákat, akik egy negyedszázadon át vezették ezt az országot. Az adóját ennek nekünk kell megfizetnünk. Mi ezt az adót meg fogjuk fizetni, de a megfizetésnek ára van. Olyan jogi, olyan politikai követelményeket támasztunk és fogunk támasztani, melyek lehetetlenné fogják tenni, hogy ebben az országban még egyszer visszatérhessenek a kiskaliberű, jelentéktelen politikusok és figurák, és a magyar életben vezető szerepet játsz hassanak. Mindenesetre szomorú, hogy ezek a figurák, akiknek olyan nagy hangjuk volt ebben az országban, akik élet-halál urai voltak, ma néma, öreg vénasszonyokká váltak, akik nem tudják vállalni a felelősséget azért, amit csináltak.

Még egyet kívánok a népbíróság tagjainak figyelmébe ajánlani. Ennek a pernek ne a kis részleteit nézzék, mert a részletekbe bele lehet fulladni. Ezt a pert általánosan tessék nézni, tessék beleilleszteni a magyar nemzet tragédiájába. Tessék összeilleszteni

---

⁴⁷⁹ Ilyen tartalmú rendőrségi vagy népügyészégi tanúvallomás nem található a per iratai között.

a mozaikdarabokat, és a népbíróság tagjai, felülemelkedvén a kis csirkepörök szempontjain, meg fogják találni azt a formát, azt a tételt, amelyet ebben a perben alkalmazhatnak, hogy a magyar tisztesség és becsület minden vonatkozásában érvényt kapjon.

Meg kell jegyezni még azt is, hogy az ítéletre azért is vigyázni kell, mert az elkövetkezendő generáció figyel bennünket. Figyeli, volt-e elég bátorsága a magyar demokráciának, a magyar demokrácia vezetőségének és bíróságának precedenst szolgáltatni arra vonatkozólag, hogy ebben az országban még egyszer ilyen esetek ne forduljanak elő.

A népbíróság hozzon ítéletet, az ítélet legyen igazságos, az ítéletet az egész magyar nép várja, de az ítéletnek bizonyító erejűnek és tanulságosnak is kell lennie. Megmondom őszintén, a halálos ítélet nem súlyos ítélet ebben a perben. Teljesen egyetértek a jogász ügyész [Óhidy Lajos] úrral, aki arra hivatkozott, hogy sokkal súlyosabb büntetést kellene kiszabni, ha lenne, ennél azonban súlyosabb büntetés nincs. A halálbüntetés ugyanis csak megtorol, de helyre nem hoz semmit. Ők meg fognak halni, a hidak és a gyárak ettől nem fognak felépülni. A föld nem kapja vissza azt az állatállományát, amelyet ezek az urak politikájukkal kivittek ebből az országból. A halálbüntetés azonban figyelmeztetés a politikusok számára, azoknak a politikusoknak számára, akik illik, hogy megtanulják a történelmi eseményeket, a gazdasági élet rugóit, hogy ha az ország vezetéséhez mint felelős miniszterek hozzájutnak, ne csak Budapestet lássák, hanem az országot Európában, és Európát a világ szemével mérjék meg.

Gyalázatos, csúnya per ez, figurái nem emberek, nem mártírok, és nem hősök. Azt mondhatnám, gonosztevők, a nép ellenségei. Most pedig a nép ítéletet kér és ítéletet vár, hogy az ítélet után ezeket az embereket megérdemelt sorsuknak, a bakónak adja át. Be kell teljesedni a végzetnek ezek fölött a bűnösök fölött, mert ezt a magyar nép jogérzete – nem a világ –, a magyar nép igazságérzete követeli meg.

(A közönség élénk tapsba tör ki.)

ELNÖK: Szégyellem magam, hogy ennek a tárgyalásnak a hallgatósága színházat látott a bűnper eddigi anyagában. Nagyon szégyelli magát a bíróság a közönség helyett. Egyúttal közli a bíróság, hogy amennyiben még egyszer egy taps elhangzik ezen per során, módot fog találni ez a tanács, hogy ebből a közönségből egyetlen ember sem ülhesen itt tovább, és az ítéletet is zártan fogja kihirdetni.

A bíróság a tárgyalást berekeszti, és holnap a védőbeszédekre kerül sor.

(A tárgyalás 15 órakor végződött.)

A tárgyalás tizenegyedik napja

1946. március 20.

DR. PÁLOSI BÉLA ELNÖK: A népbíróság folytatja a háborús és népellenes büntettekkel vádolt Sztójay Döme és társai ügyének főtárgyalását. Kérem a vádlottak elővezetését. (Megtörténik.)

A tárgyalást megnyitom. Konstatálom, hogy a vád és a védelem képviselői, valamint a népbíró urak teljes számban jelen vannak.

Felkérem Sztójay Döme elsőrendű vádlott védőjét, hogy tegye meg védői előterjesztését.

DR. FEKETE ZOLTÁN VÉDŐBESZÉDE

DR. FEKETE ZOLTÁN VÉDŐ: Amidőn a közel háromhetes Sztójay-kormány népbírószági tárgyalása végén a védelem asztaláról és szemszögéből igyekszem a tárgyi igazság képét megrajzolni, először is a köszönetet fejezem ki a tárgyalást vezető bíró úrnak azért az európai stílusú tárgyalásvezetésért, amelyben tagadhatatlanul részünk volt ebben a forradalmi elégtételt kereső, gyorsított eljárásban, de köszönetet fejezek ki a bíró uraknak s az egész apparátusnak, beleértve a vádhatóság mindkét képviselőjét, azért a buzgalmukért, mellyel hazánk nagy tragédiájának történelmi, társadalmi, gazdasági és legmélyebb lelki rugóit igyekeztek a drámát filmszerűen felidéző vallomások mögül napfényre felhozni.

Most, hogy elsőrendű vádlott védelmében számot kell adnom védencem vád tárgyává tett és a drámában betöltött szerepéről, röviden meg kell festenem a történelmi kép hátterét is.

A trianoni békekötés után az ország politikai és társadalmi élete úgyszólván teljesen a revízió jegyében állt. Az összes kormány és majdnem valamennyi politikai párt, beleértve a kisczardákat is, teszi prímér célkitűzéséül a revízió gondolatát. Az egész klérus, beleértve a zsidó papságot is, templomi imádságok közé sorolja a Hiszek egyet: a „Nem, nem, soha!” hivatalos és társadalmi program volt.

A revízió gondolatának nemzetközi szerződésben biztosított alapja volt, ennek lehetőségét a Nemzetek Szövetségének alapokmánya 19.§-a mondotta ki,⁴⁸⁰ valamint a Millerand-féle kísérőlevél,⁴⁸¹ amellyel a trianoni békeszerződés javaslatát nekünk elfogadás végett átnyújtották.

A kisantant által körülvelt Magyarország teljesen izolálva volt. Ezért történelmi tény, hogy a háború utáni kormányok az összes diplomáciai és katonai képviselete[k] útján támogatást és segítséget kerestek a különböző országokban.

E per nem hivatott eldönteni, hogy a háború utáni kormányok mily belpolitikai hibákat követtek el, és hogy a bethleni külpolitikai orientációk mennyire voltak hibásak, amidőn az országot ért sérelmekből keresték a kibontakozást ahelyett, hogy a szomszédokkal való

⁴⁸⁰ Lásd a 124. sz. jegyzet.

⁴⁸¹ Lásd a 125. sz. jegyzet.

megbékélést s a határok spiritualizálását igyekeztek volna elérni, s ezzel a nemzetközi békét és az ország távolabbi jövőjét megalapozni.

Tény azonban, hogy ennek a politikának a realizálását külpolitikai téren először Olaszországban találták meg. 1925-ben Bethlen Kánya Kálmánt küldötte ki Berlinbe azzal a feladattal, hogy keressen a németek felé is közeledést a revízió jegyében. Ekkor kezdődik meg elsőrendű vádlott[*nak*] a népbíróági rendelet 11.§ 1. és 2. pontjában vád tárgyává tett szerepe, ugyanis Kánya Kálmán kieszközölte a honvédség részéről, hogy melléje katonai attaséként Sztójayt küldjék ki, és katonai vonatkozásban ugyanazzal a feladattal.

Ezek szerint Sztójay Döme már diplomáciai küldetése első fázisában egy már meghatározott politikai vonalba került be.

E missziója nyolc évig, 1933-ig tartott, az ő attaséi működése alatt a weimari Németország és Magyarország vezető katonai személyiségei kölcsönös látogatásokat tettek. Ezzel szemben a másik vonalon, a követ polgári vonalán Kánya missziója nem járt sikerrel, Stresemann nem kívánt revíziós politikát, hanem „Erfüllung” [*teljesül, valóra válik*], vagyis népszövetségi politikát.

Most elsőrendű vádlott szempontjából kétévi pauza következett, mely idő alatt Masirevich Szilárd volt a berlini magyar követ, akinek a német kormánnyal súrlódásai voltak s az állítólagos indiszkréciója miatt a németek visszahívását követelték.

A l’art pour l’art [*művészet a művészetért; átvitt értelemben: öncélú, csak önmagáért való*] diplomata Kánya Masirevichet az első helynek számító londoni állomáshelyre vezényelte, míg Berlinbe cinikus malíciával, – „hogyan jó lesz nektek katona követ is” – Sztójay követi kinevezését eszközölte ki. Ettől kezdve mindvégig minden magyar kormány Gömbös, Darányi, Imrédy, Teleki, Bárdossy, Kállay [*kormány*] és elsősorban a kormányzó azzal az utasítással látták el Sztójayt, hogy minden erejével egyengesse a magyar–német ellentéteket és mélyítse ki a leghatalmasabb szomszédal a barátságot elsősorban a revízió érdekében.

A hivatalos magyar politika az első világháború fegyverbarátságának érzelmi közösségén felül az ország geográfiai helyzetén kívül, gazdasági szempontokból is a már felemelkedés útjára jutott Németországgal szoros gazdasági összeköttetésbe került. Kivitelünk, főleg mezőgazdasági termékek több mint 50 százaléka Németországba ment. A társadalomtudomány régen kimutatta, hogy a történelmi események alapvető rugói a közgazdasági kérdésekben keresendők. Ennek, valamint a politikai alakulások (revízió, félreértések, feszültségek, háborús helyzet) folytán a kormányok kölcsönös kezdeményezéséből az idők folyamán 32 magyar miniszteri, illetve 16 német miniszteri hivatalos látogatás jött létre. A kormányzó is többször volt Hitler meghívására Németországban (Sztójay és a budapesti német követ e látogatások megvalósulásánál kizárólag csak közvetítő szerepet játszott[*tak*]). Kulturális téren a kapcsolatok szintén kimélyültek: Collegium Hungaricum, cseretanárok, kollégisták. Kiállítások: vadász-, kézműipari, képzőművészeti stb. [*kiállítások*], szindarabok, művészcserekek, sportbeli érintkezések stb. Hiba, a vádirat tévedése ezeknek a kapcsolatoknak a kimélyítését Sztójay Döme érdemének feltüntetni, ellenkezően, ez a fejlődés azt mutatja, hogy a német–magyar kapcsolatok kimélyítése az egymás után következő kormányok következetes politikai irányzata volt, s ami ezeknél Sztójay szerepe volt, az kizárólag és nyilvánvalóan az egymás utáni kormányok utasítására történt.

[Az] 1938. évben a kormányzó kieli látogatása alkalmával kritikus feszültség állott be a két ország politikai viszonyában, mert Magyarország nem volt hajlandó Csehszlovákia Hitler által tervezett felszámolásánál fegyveresen közreműködni. Innen kezdve kezdődik konkretizált formában a vádiratban Sztójay vád tárgyává tett magatartása. Ám szerepét ugyancsak túlzottan és tévesen kívánja megállapítani, mert az értesítései, amelyeket a készülődő német akció egyes fázisairól küldött, bármennyire „fontosak” is voltak, primer kötelességét jelentették a külföldi követnek. A müncheni megállapodás után magyar–csehszlovák tárgyalások nem vezettek eredményre. Nagyon természetes, hogy nem öntevékenyen, hanem a felelős magyar kormány utasítására fejtette ki ezután Sztójay tevékenységét, mellyel párhuzamosan Rómában olaszországi követünk [Villani Frigyes] fejtette ki azt a tevékenységet, ugyancsak a magyar kormány utasítására, amely két tevékenységnek eredménye lett a kéthatalmi döntőbíráóság megalakulása és az első bécsi döntés. A kárpátaljai kérdésben – ha szabad követnem a vádirat szofizmáját [ellentmondásos következtetését] – viszont Sztójaynak egyenesen visszatartó szerepe volt, mert hiszen Kárpátalját a magyar kormány már 1938. november vége felé tervezte megszállni, az időpontot a németek nem találták alkalmasnak, ezért azt ellenezték. Később, 1939. március végén a németek, Hitler hívta fel a magyar kormányt, hogy most, ha óhajtja, szállja meg Kárpátalját, mert most Németország kész [az] estleges cseh ellenállást letörni.⁴⁸² Egyidejűleg a magyar kormány tudta nélkül megállapodott Tisóval egy önálló Szlovákia alakításában. A szofizmat félretéve, kézzelfogható, hogy Sztójaynak, a követnek, a közvetítőnek, a kormány utasítása szerint működőnek ebben büntetőjogilag értékelhető magatartása nem volt és fogalmilag sem lehetett. Éppen úgy, mint a haditermelésben résztvevő ipari munkásoknak sincs.

[Az] 1940. évben, Besszarábia és Bukovina megszállása után, amikor felmerült a magyar és a bolgár revízió kérdése is, az erdélyi magyarság helyzetét ismertette kormánya adatai és utasítása alapján az illetékes németekkel. A döntőbíráskodást maguk a németek ajánlották fel, hogy elkerültessek egy délkeleti fegyveres konfliktáció [világégés, végtromlás] és Románia összeomlása. E felajánlás közvetlen úton, a budapesti német követ [Otto Erdmannsdorff] útján történt. Az 1940. augusztus 30-ai döntőbíráskodás után a hivatalos román körök azonnal és állandóan hangoztatták, hogy ezt el nem fogadják és Erdély visszacsatolását követelték; Sztójay valóban beismeri, hogy ez ellen éveken át intenzív tevékenységet fejtett ki. Azonban e tevékenysége sem tekinthető olyannak, amely a háborúba való belesodródásunkat elősegítette volna, mert egyrészt e tevékenysége a magyar kormánynak csupán eszköze volt, másrészt pedig békepolitika és nem háborús politika volt.

⁴⁸² A valóságban nem a német, hanem az olasz kormány bátorította a magyarok kárpátaljai bevonulását. 1939. március 14-én Villani Frigyes római magyar követ jelentette, hogy Mussolini és Ciano örömmel üdvözölte a magyar csapatok bevonulását Kárpátaljára. Göring csak másnap, március 15-én érdeklődött Sztójaynál a bevonuló csapatok útirányáról, és megnyugvással vette tudomásul, hogy a magyar egységek tiszteletben tartják a „független” Szlovákia határait. Erről részletesen lásd *Diplomáciai iratok*, III., 561., 567–568.

A háromhatalmi paktum védelmi szerződést jelentett (azaz csak egy újonnan fellépő támadó ellen szólt), [az] egyik pont a csatlakozásra invitálja a többi államot.⁴⁸³ Sztójay tudomást szerzett arról, hogy a berlini román, szlovák és bolgár követek ily irányú javaslatot tesznek, kötelességszerűen felhívta kormánya figyelmét arra, hogyha csatlakozni óhajtana, úgy tegye megfontolás tárgyává, nem lenne-e helyes az említett országokat megelőzni.⁴⁸⁴ Sztójaynak ez a tevékenysége szintén nem ment túl a követ kötelességteljesítésén, mert hiszen a követ nem gyámja saját kormányának, a kormány a hivatott és felelős a külpolitikáért. Sztójay különben is ezáltal román és szlovákiai magyarellenes propagandát gondolta némileg ellensúlyozhatónak, másrészt úgy látta, hogy az esetleges csatlakozás Magyarországnak is védelmet biztosított volna Románia vagy a kisantant ellen. Hiszen emlékszünk, hogy Antonescu állandóan hangoztatta, hogy a keleti hadjárat után nyugatra fog fordulni. Kifogás tárgyává csupán akkor lehetne Sztójay – nem eléggé tudom hangsúlyozni – tájékoztató magatartását, ha e tájékoztatása hamis lett volna, holott ismeretes: a románok, szlovákok és bolgárok pár napi különbözettel tényleg egyidejűleg csatlakoztak is a paktumhoz. Sőt később Jugoszlávia és Horvátország is. Minden bizonnyal Sztójay jelentése nélkül, csak más sorrendben csatlakozott volna a magyar kormány az egyezményhez.

A német–jugoszláv viszály kitörésével kapcsolatosan ugyancsak téved a vád képviselője, amidőn Sztójaynak ezzel kapcsolatos tevékenységét olyannak tünteti fel, amellyel a háborúnak országunkra való kiterjedését, avagy a háborúba való belesodródásunkat elősegítette volna, mert hiszen 1941. március 28-án [helyesen: 27-én] Hitler felkérésére röpillt Budapestre, és jelentette a kormányzónak Hitler tervezett büntetőakcióját, és hogy Magyarország ez alkalommal visszaszerezheti történelmi határait. Nem volt ez egyéb, mint közvetítői szerep, amit minden követnek kötelessége lett volna teljesíteni. A vádiratban szereplő április 6-i titkos levélből vett idézet egy hosszabb levél kiszakított része, amelyben a Hitlerrel folytatott beszélgetésről számolt be. Ugyancsak idézet az április 11-i számjelsürgöny tartalma, melyben Sztójay viszont Ribbentrop szavait idézi. A legnagyobb naivitással sem lehet elképzelni egy alkotmányjogilag egyedül felelős kormányt, hogy az alkotmányjogilag nem felelős egy bizonyos helyen, csak azon a helyen látókörrrel bíró követ észleletei, impressziója, vagy akár ideái alapján irányítsa külpolitikáját, holott a mindmegannyi idegszálként a más külsőországokban rendelkezésre álló többi külképviseleti útján előtte a teljes kép kibontakozik, és a cselekvési szabadságra nem az egy bizonyos – jelenleg a berlini – követ által van determinálva.

Az eddigi és az elkövetkezendő eseményekben – most már látjuk – egy hibás külpolitikai orientáció által erősen motiválva ugyan, egy helyzeténél fogva tragikus sorsú nép

---

⁴⁸³ A háromhatalmi egyezmény bevezetője szó szerint a következőket tartalmazza: „Óhaja továbbá a három kormánynak, hogy az együttműködést a világ más részeiben olyan államokra is kiterjesszék, amelyek készek arra, hogy fáradozásaiknak az övékéhez hasonló irányt adjanak, hogy ezáltal a világ-békére mint végső célra irányuló törekvéseik megvalósíthatók legyenek.”

⁴⁸⁴ Lásd a 15. sz. jegyzet.

végzete teljesedett be, s ez események sodrában Sztójay csupán eszköz volt, és semmi esetre sem olyan eszköz, amely önmarcangolás nélkül a 11.§ 1. és 2. pontja értelmében értékelhető volna.

A vádiratban írt véd- és dacszövetség gondolatának közlése bűncselekmény tényálladási elemeit már azért sem foglalja magában, mert e szövetség létre soha nem jött s csupán Sztójay egyéb ténykedéseinek rugóira vethet fényt, viszont az is nyilván egybeesik az akkori kormány vonalvezetésével, és magyarázatul el kell fogadnunk [a] Sztójay által megjelölt indítóokokat, hogy e gondolatot azért vetette fel, mert biztosítani vélte Magyarország fennmaradását és szuverenitását, annál is inkább, mert Románia fokozott mérvben hangsúlyozta Erdély visszacsatolását a Tiszáig, mely propaganda ellen Sztójay ismételt demarsokat tett a német kormánynál. Köztudomású tény – Ghyczy volt külügyminiszter vallomása során megerősítette –, hogy Hitler garantálta Szlovákiát, illetve határait, mint védállam, a magyar–román döntőbíráskodás alkalmával garantálta Románia keleti határait, Horvátország Németország kreációja volt, a náci pártkörökben behatóan propagálták egy délnémet állam kreálását Tolna, Baranya, Bácska, Bánát összevonása által, mely egyúttal összekötöttség lett volna a nyugat-magyarországi németlakta területekkel, az erdélyi szász területtel.

Ismeretes azonkívül, hogy a románok a szlovákoknál és horvátoknál eredményes tevékenységet fejtettek ki egy új kisantant létesítése érdekében, mely Magyarország integritása ellen aktíve irányul, ezek szerint Sztójay csupán nem is már a revízió, hanem az integritásunk érdekében vetett fel egy ideát a kormánynál, mely azt az ideát ez esetben nem tette magáévá.

Ami a német–orosz háborút illeti, a főtárgyaláson Ghyczy volt külügyminiszter félreérthetetlenül kinyilvánította, hogy Sztójay Dömének sem a diplomáciai viszonyunknak Oroszországgal való megszakításában, sem a hadüzenetben semmi néven nevezendő szerepe nem volt. A vádirat táviratokra és jelentésekre hivatkozik. A közölt idézetek a jelentéseknek csak kiragadott részeit tartalmazzák. Sztójay Döme csak a nem hibázható köteletségét teljesítette akkor, amidőn igyekezett megállapítani, vajon várható-e egy német–orosz fegyveres akció kitörése vagy sem. A berlini diplomáciai kar tagjai majdnem egyöntetűen azt az álláspontot vallották, hogy a német csapatok csupán védelmi pozícióba helyezkedtek el. Még az orosz nagykövet [*Vlagyimir Gavrilovics Dekanov*] sem tudott a német támadó szándékról. Sztójay is ilyen értelemben jelentkezett kormányánál. A június 17-i levélben tényleg megfontolás tárgyává teendőnek említette, hogy a német birodalmi kancellárnak [*Adolf Hitler*] egy esetleges szovjetellenes katonai akciónál fel kellene ajánlani aktív részvételünket. Ezt azonban csak védelmi vonatkozásban értette, hiszen a hármass paktum egy védelmi konstrukció volt. Különben is csak önkéntes alakulatok részvételéről tett ebben említést. E levélben aláhúzta, hogy „a németek morális kötelezettségét minél jobban ki kellene kényszeríteni”; ez is bizonyítja, hogy erősen tartott attól, hogy a németek részéről szuverenitásunkat és integritásunkat veszély fenyegeti. A mindig hangsúlyozott revíziókat is gondolta biztosítani, de ezen szempontok figyelembevételén felül ismételten hangsúlyoznom kell, hogy a kormányra tartozott mindezen gondolatok latolgatása és a döntés.

Végeredményben e kérdés tekintetében azonban döntő súllyal esik a latba a külügy-miniszterhez [Bárdossy László] 1941. július 2-án kelt, 194. számú levélben lefektetett, a félreértések tisztázását célzó közlése. Ez félreérthetetlenül tartalmazza Sztójaynak azt az álláspontját, hogy a háborúban való részvételünket azért kellett volna Hitlernek felajánlani, hogy a legilletékesebb helyről kapjuk meg a „nemet”, s így a környező kis államok aspirációival és propagandájával szemben a későbbiekben a németekkel szemben védekezni tudjunk.

Ghyczy vallomásából, de az értesítések dátumaiból is nyilvánvaló, hogy a magyar csapatok nem Sztójay jelentései következtében lépték át a magyar határt, ebben épp annyira nem volt része, mint abban sem, hogy a diplomáciai viszonyt a magyar kormány megszakította.

A vádirat tartalmazza, hogy 1941 második felében Magyarország csatlakozott az anti-komintern paktumhoz. Ghyczy vallomása után el kell fogadnunk – amint hogy a vádirat sem állítja, s kevésbé bizonyítja ellenkezőjét –, hogy ebben Sztójaynak szerepe nem volt.

1942. január havában Ribbentrop és a magyar kormány között Budapesten lefolyt tárgyalásokon Sztójay nem vett részt.

Kállay miniszterelnöki kinevezését 1942 márciusában a németek valóban tartózkodással fogadták, a vádiratban azonban hiányzik annak kidomborítása, hogy Kállay Sztójayt akkor Budapestre rendelte, s hogy az ő utasítására igyekezett a bizalmatlan légkört eloszlatni és németországi útját előkészíteni.

Köztudomású, hogy Kállay első parlamenti beszédében maga mondta, hogy „ez a mi háborúnk”.⁴⁸⁵

Ezutáni időben Kállay ingadozó politikája miatt a német–magyar viszony megint rosszabbodott. Ismerjük az okokat:

1./ Kállay maga mellett tartott több személyiséget, kikkel szemben a legnagyobb bizalmatlanságot táplálták (Ullein-Reviczky).

2./ Barcza és mások svájci utazása.

3./ Szent-Györgyi tanár ankarai tárgyalása.

4./ Sajtó és rádió magatartása.

5./ A zsidókérdésben tanúsított magatartása, s hogy szinte demonstratív vissza-honosították a már koncentrációs táborokban volt zsidókat, akik rég elvesztették magyar állampolgárságukat (mint jellemző momentumot emelem ki, hogy ez utóbbit Sztójay eszközölte ki Berlinben, ami nyilván igazolja, hogy kötelességét szigorúan a kormány utasításainak megfelelően végezte).⁴⁸⁶

Nyilvánvaló, hogy ebben az időben a felelős magyar kormányelnök Kállay Miklós már a helyes külpolitikai útra akart lépni, azonban elvétette a helyes mértéket, nem volt

---

⁴⁸⁵ Lásd a 174. sz. jegyzet.

⁴⁸⁶ Sztójay jelentéseiből és más külügyminisztériumi dokumentumokból is világosan kiderül, hogy a náci megszállás alá került nyugat-európai országokból kizárólag Kállay Miklós utasításainak engedelmeskedve próbált egyes magyar állampolgárságú zsidókat Magyarországra utaztatni. Koncentrációs táborokba deportált zsidókról a németek még csak tárgyalni sem voltak hajlandók.

elég óvatos, szükségtelenül kiprovokálta a németek bizalmatlanságát, aránylag kicsinyes kérdésekben is idő előtt okozója lett a kíméletlen német megszállásunknak.

Téved a vádhatóság, amidőn Sztójay attaséi és követi működését olyan vezető jellegű tevékenységnek állítja be, amely elősegítette volna a háborúnak Magyarországra való kiterjedését, vagy a háborúba való belesodródásunkat, mert hiszen a katonai attasé és követ határozott utasítással meggy rendeltetési helyére, önálló politikát nem folytathat, a katonai attasé a vezérkar, a követ pedig a kormány közege. Sztójaynak mindkét minőségében az volt az utasítása, hogy alakítsa és mélyítse a magyar–német viszonyt, illetve barátságot, és igyekezzen ezáltal állomáshelyén a revízióhoz való előfeltételeket megteremteni, illetve azt szorgalmazni. Sztójay Döme katonaember volt. A katona megszokta a parancsot és a parancsot teljesíteni szokta. Tevékenységében nem is volt hiba, ellenben hiba volt megbízóinak célkitűzéseiben, és ha tevékenységében kifogásolnivalót találtak, úgy le kellett volna ennek következményeit vonni. Mértékadó magyar körök ebben vétették el a helyes utat. Majdnem két évtizedig több mint hiba volt egy diplomatát egy állomáshelyen hagyni s azon nem is lehet csodálkozni, hogy a környezet az emberre hatással volt, viszont a mértékadó magyar köröknek ezzel számot kellett vetni, és a jelek kétségtelenül azt mutatták, hogy ez a számításokban benne is volt. Sztójay jelentéseit mint hű regisztert tudták olvasni, s nem abban volt a hiba, hogy ezeket a jelentéseket félreismerték, vagy e jelentésektől félrevezettettek, vagy akár csak befolyásoltattak volna, hanem maga a vonalvezetés volt végzetesen hibás. Embe végzetes magyar vonalvezetés és külpolitika miatt azonban méltánytalan volna, hogy Sztójay Döme legyen felelősségre vonva.

Tévedett a vádhatóság, amidőn a szomorú emlékü márciusi eseményekkel kapcsolatban úgy tünteti fel a helyzetet, minthogyha Sztójay Dömét, mint a németek bizalmi emberét nevezte volna ki a kormányzó miniszterelnökké, mert hiszen a németeknek más bizalmi emberei voltak, amint [az] Veessenmayer, Ghyczy és Ambrózy vallomásából, de az egész tárgyalás anyagából kivehető. – Sztójayt a kormányzó mint saját bizalmi emberét kérte fel a kormányalakításra, olyan drámai körülmények között, ahogyan vádlott azt a népbíróság előtt elmondotta. Sztójaynak missziója volt, az észhez tért magyar vezetőség vele akarta a németekkel szemben teljesen elromlott bizalmi légkört visszaállítani, nyilván azért, hogy szuverenitásunkat és cselekvő szabadságunkat visszanyerve, adandó alkalommal a már helyes lépést meg tudja tenni. Sztójay kormányalakításának körülményeit a ma szemszögéből már könnyű elmarasztalni, azonban tárgyilagosan átgondolva az eseményeket, abból a szempontból kell visszatekinteni a két év előtti eseményekre, hogy mi történt volna akkor, ha a beteg és magát alkalmasnak nem tartó Sztójay nem vállalta volna a kormányalakítást, s a kormányzó kénytelen lett volna a németek bizalmi emberét, Imrédyt vagy Ruszkayt megbízni. Vagy pedig, ha a kormányzó levonja a végső konzekvenciákat, félreáll és Szálasinak ad módot arra, hogy a hatalmat átvehesse.

Ebben az időben az orosz hadseregnek még Romániát nem sikerült kiugrásra kényszeríteni, s nyilvánvaló, hogy a németeknek idejük és módjuk lett volna teljesen szabadon országunkban védelemre berendezkedni, és feltételezni lehet, hogy országunkat úgy javakban, mint emberéletben még kíméletlenebb módon tönkretették volna, mint ahogy ez sikerült nekik.

Ghyczy, Ambrózy és Veesenmayer vallomásaiból megállapítást nyert egyrészt, hogy Sztójay 1944 januárjától március 18-ig súlyos betegen a Semmeringen gyógykezelte magát, és a kormányzó salzburgi utazása alkalmával csatlakozott a kormányzói vonathoz. A visszafelé jövő úton jelelmentkezett a kormányzónál gyógykezelése folytatása végett, és Ghyczy külügyminiszter kérésére utazott Budapestre.

Veesenmayer határozott vallomást tett a tekintetben, hogy a kormányzó ragaszkodott Sztójay személyéhez. Akinek el kell hinnünk, hogy a kormányzó hosszas rábeszélésére fogadta csak el a megbízást, és a 42 évig aktív[an] szolgáló tiszt és pontos hivatalnok nem tudott ellentmondani annak, akivel kapcsolatos viszonyát Veesenmayer úgy jellemezte, hogy száz százalékgig a kormányzó híve volt. A tanúvallomásokból egyébként megállapítható, hogy e tisztet mindenképpen el akarta magától háritani, betegsége, belpolitikai ügyekben való járatlansága, mind azt bizonyítják, hogy a magas közjogi tisztiségre nem törekedett, sőt azt elhárítani igyekezett. (Ezt Jungerth is igazolta.)

Hazafias indokokból, a kormányzó iránt táplált tiszteletből fogadta el a kormányelnöki megbízatást, és bármennyire aljas is volt a németek lépése, amellyel országunkat, a „szövetségest” lerohanták, hazaárulásnak minősíteni Sztójay e cselekvését erős rabulisztika.

A főtárgyalás anyagából megcáfolást nyert az, hogy kormányát a németek által kijelölt, jobboldali politikát folytató, némethű politikusokból állította össze. A valóság az, hogy ebben a tekintetben maga teljesen tájékozatlan volt, ezeknek meghívása a kormányzóval történt megbeszéléseinek az eredménye. Egyébként a miniszterek az előbbi kormánynak a tagjai voltak.

Veesenmayer vallomásából kitűnik, hogy a németek a megszállás után olyan kommuniké kiadását követelték, amely szerint egyenesen Magyarország hívta volna be a német csapatokat. Ezt követelte a kormánya. Ha Sztójay vak eszköze és kiszolgálója lett volna a németeknek, elfogadta volna ennek a szövegnek a kibocsátását, de a másik kommuniké kiadását is előbb megtagadta, és a kommuniké csak akkor látott napvilágot, amidőn Veesenmayer 22-én ultimátumszerűen követelte a kommuniké még aznap való kibocsátását, ellenkező esetben, valamint ha a kormány délután hat óráig nincs megesküdvé, új helyzet bekövetkezését helyezte kilátásba. Veesenmayer vallotta, hogy e feltételek nem teljesítése esetére határozottan tudomására adta Sztójajnak, hogy ő azonnal elhagyja Magyarországot, helyét már itt lévő személyiség veszi át, s Magyarországot mint ellenséget kezelik, az összes következményekkel. Így járult hozzá a kormányzó a németek zsarolására az enyhébb szövegű kommuniké kiadásához.

Téved a vádhatóság abban is, hogy Sztójay folytatott volna tárgyalásokat új repülőterek építése tárgyában, s hogy a lebombázott Steyr és brünni telepek újfajta vadászgépek gyártásának fokozása céljából a Dreher sörgyárak kőbányai pincéjében helyeztessenek el. E tárgyalások katonai vonalon folytak. Modern repülőterekre azért volt szükség, mert a német hadvezetőség [a] legmodernebb repülőalakulatok Magyarországra való helyezését helyezte kilátásba, s a magyar hadvezetőség az ország megvédelem céljából azt szükségesnek is tartotta. A Steyr és brünni telepekkel Magyarország magas értékű anyagot nyert. Nem jelentett azonban termelésfokozást, mert csak biztosította az előző kormány által megkötött szerződésben megállapított számú repülőgépek védelem céljából való előállítását.

A magyar–német árucsereforgalmat, mely az előző kormány által kötött szerződés alapján folyamatban volt, nem fokozta. Hogy ezzel kapcsolatosan milyen kiegészítések történtek, az büntetőjogilag Sztójajt illetőleg már azért sem értékelhető, mert tényleg megállapíthatóan a forgalom fokozása nem is következett be.

Az SS-be a német *[nép]*csoporthoz tartozó magyar állampolgárok nagyobb számban való toborzása és magyar állampolgárságuk megtartása iránti tárgyalások a Honvédelmi Minisztérium részéről történtek. Az első toborzási egyezményt⁴⁸⁷ még az előző kormány kötötte, s a német népcsoport különleges kezelését a magyar–román bécsi döntőbíróági határozmányok tartalmazták.

Más megvilágításba kerül ez a dolog, ha a szomszédos országokba tekintünk, ahol a németek sokkal nagyobb százalékban toboroztak. A magyar állampolgárság meghagyása a háború végéig volt tervezve – a Kállay-kormány a családtagoknak a szerződés szó szerinti szövegében szintén meghagyta a magyar állampolgárságot a háború végéig – éspedig azért, mert a háborús időkben nehéz volt az állampolgárság megváltoztatásával összefüggő összes személyi, vagyoni és közgazdasági kérdéseket az érdekeltek hátránya nélkül rendezni.

E pontban kénytelen vagyok arra az esetre hivatkozni, hogy mi lett volna, ha a németek e tekintetben teljes szabad kezet kaptak volna, mikor így is azt követelték a németek, hogy akinek két nagyszülője német eredetű, az *[a]* német népcsoporthoz tartozónak tekintessék. Hogy ez nem így történt meg, ez Sztójay érdeme.

Téved a vádhatóság és a politikai ügyész úr *[Marosán György]*, amidőn a huszonöt éves külpolitikáért Sztójajt és kormányát kívánja felelőssé tenni, mert nyilvánvaló, hogy ennek a politikának az utolsó években két végzetes hibája volt. Egyik az, hogy Kállay eljátszotta nyilvánvaló szándékának keresztülvitelét akkor, amidőn még a német csapatok nem szállták meg az országot, a másik pedig az, hogy a Lakatos-kormány nem szervezte meg az ország ellenállását, s a kormányzót nem helyezte biztonságba akkor, amikor az orosz csapatok jelenlétekor a fegyverszünet keresztülvitele már lehetséges volt. A Sztójay-kormánynak nyilvánvaló intermezzo-szerepe volt az első és a második kísérlet között, a bizalmi légkört a németekkel szemben helyreállítani, de emellett a német igényeket mérsékelni.

Tényként kell megállapítanom a tárgyalás anyagából, hogy Sztójay korántsem teljesítette vakon Veessenmayer parancsait. Állandóan hangoztatta minisztertársai előtt a szigorú titoktartást. Nem is ő szolgáltatta ki az országot a németeknek, hiszen a németek március 19-én birtokukba vették az országot, ellenben akadályozó szerepénél fogva igyekezett a német követelések teljesítését enyhíteni. Letagadhatatlan, hogy ez a törekvése nagyon sok pontban sikerrel is járt.

Így kormányra lépése pillanatától tiltakozott Veessenmayernél az önkényes és német közegek által eszközölt letartóztatások ellen. Szóbelileg és írásbelileg is követelte a letartóztatottak kiadását. Bizonyítást nyert, hogy Veessenmayernél a letartóztatott képviselők

---

⁴⁸⁷ A Bárdossy-kormány 1942. február 20-án járult hozzá, hogy 20 000 „népi német” önkéntest toborozzanak az SS-be.

szabadlábba helyezése érdekében interveniált, a szabadlábba helyezést a belügyminiszter [Jaross Andor] útján ismételten felszította és e törekvéseknek nagy részben eredménye is lett. Írásban követelte például Keresztes-Fischerék szabadon bocsátását. Keresztülvitte Ujszászy tábornok, Kádár ezredes és Kern alezredes kiadatását.

Ismételten követelte szóbelileg és írásbelileg a harácsolások beszüntetését. A miniszterektől táblákat [táblázat, kimutatás] kért az elharácsolt cikkekről, illetve lefoglalt telepekről és birtokokról. Ezeket átadta Veessenmayernak, megtérítés[t], illetve a lefoglalás feloldását követelte. További harácsolások megakadályozására, követelésére Veessenmayer egy központi repülőjárőr csoportot szervezett meg, mely telefonfelhívásra motoros járőrt küldött a veszélyeztetett helyre megfelelő és megtorló eljárásra.

A Becher által az SS részére lefoglalt birtokok azonnali felszabadítása érdekében írásbelileg is követelte egy közös bizottság azonnali összeállítását, minek következtében Veessenmayer a lefoglalt birtokok legnagyobb részét felszabadította. Így felszabadultak a Biederman-, a Hatvany-Deutsch-, valamint a Mándy-féle birtokok is.

Tiltakozott a Weiss Manfréd és társai tulajdonának SS kézre való juttatása ellen. Június elején Salzburgban Hitlerrel, Ribbentropnál és Himmlerrel követelte a hatálytalanítást. Később Budapestről írásban ismételten követelte ezt Himmlertől.

Nem járult hozzá háromszáz magasvérű tenyészlónak az SS-nek való eladásához. Sajnos, e tekintetben a bíróság nem rendelte el Mocsáry Dániel tanúkénti kihallgatását, akivel ezt igazolni tudta volna.

Veessenmayer vallotta, hogy ismételten követelte Csatay honvédelmi miniszter felváltását, amit Sztójay nem teljesített.

Salzburgban megszüntette, hogy a németek tetszésük szerint helyezzenek csapatokat Magyarországra.

Salzburgban június elején követelte szuverenitásunk helyreállítását memorandum átadása mellett.

Közismert, hogy a francia és lengyel hadifoglyok kiadását a magyar kormány megakadályozta.

Ezek szerint a főtárgyalás adatai alapján megcáfolást nyert, hogy Sztójay Döme elősegítette volna kormányelnöki minőségében a háborúba való, fokozottabb mértékben való belesodródást. A háborúba fokozottabb mértékben való belesodródás kérdése különben is honvédelmi, illetve hadúri ügykör volt. A fokozott részvételtől ekkor már szó sem lehetett. Az előző kormányok már kimerítették a hadi potenciát.

Lakatos Géza vallomásából megállapítható, hogy nevezett már július elején tárgyalta a kormányzóval, tény az, hogy Sztójay még június végén bejelentette a kormányzónak lemondását. E tekintetben vádlott-társai igazolták állítását. A kormányzó kihallgatása tudta volna ezt a kérdést tisztázni.

Sztójaynak vádlott-társai által igazolt ez állítását alátámasztja egészségi állapota is, amely tekintetben bizonyítást ajánlottam fel, amit a népbíróság nem rendelt el, de tény az, hogy olyan súlyos beteg volt már június 20-a után, hogy szanatóriumba kellett szállítani.

Sztójay Döme működésének megítélésénél nem lehet figyelmen kívül hagyni azt, hogy nem egy életerős ember[ről], hanem egy betegség által elcsigázott idős férfiról van szó,

aki negyvenkét éves közszolgalat után tragikus helyzetben került a kormányelnöki székbe, és hogy e szerep betöltésére nem mindenben volt hivatott, nem az ő terhére tudható be, hanem kiválasztása körülményeinek, főképpen az akkori helyzetnek *[volt a következménye]*, amikor a kormányzó rajta kívül nem talált más megfelelőbb személyt. Midőn a népbíróság cselekményeit és magatartását elbírálja, ezeket a szempontokat nem szabad figyelmen kívül hagynia, annál kevésbé, mert az őt mentő körülmények mérlegelése kétségtelenül országunknak az ő idejére vonatkozó elmarasztalása tekintetében a külföld felé mentő körülményként lesz mérlegelendő és elfogadható.

Ami a 11.§ 4. pontjára alapított vádat illeti, tényként megállapítható, hogy Sztójay Dömének az a cselekménye, hogy Szálasit több ízben fogadta, vele tárgyalásokat folytatott, az október 15-i eseményekkel semmiféle okozati összefüggésben nincs. Az előző kormányok fejei mind fogadták Szálasit.⁴⁸⁸ Sztójay csak azon előfeltétel mellett fogadta Szálasit, hogy a kormányzóhoz hűséges lesz, és nem csinál kormányellenes politikát.

Szálasin ennek tudomásulvétele után kereste fel, kérte Sztójajt, hogy eszközöljön ki egy kormányzói kihallgatást, kizárólag abból a célból, hogy személyesen köszönje meg a kormányzói kegyelmet, mellyel a szegedi börtönből a büntetés letelte előtt kiszabadult. Miután Sztójay felszólítására biztosította, hogy a kormányzó iránt abszolút hűséget táplál s *[a]* kormányellenes propagandát, illetve tevékenységét beszünteti, s az utcáról elvonul, csak ezután jelentette kérését a kormányzónak. Egyúttal erélyesen kifogásolta egy kezéhez jutott, a kormánynak az ifjúság nevelése tárgyában kiadott e rendelet ellen szóló utasítását, azzal a megjegyzéssel, hogy ily eset megismétlése esetében pártját fel fogja oszlatni.

A kormányzó azonos elgondolásoktól vezetve fogadta Szálasit, azon elgondolás alapján, hogy lojális lesz, s hogy a belső politika, béke és nyugalom helyre fog állni. Nem felel meg a valóságnak a vádiratnak az az állítása, hogy Sztójay Vajnának szociális államtitkárságot ajánlott volna fel, ebben a kérdésben a vád bizonyítéka híján el kell fogadni vádlott védekezését, amely e tekintetben elfogadható magyarázatot ad. Nem felel meg a valóságnak az sem, hogy vádlott felajánlott volna Szálasin pártjának néhány miniszteri tárcát.

Ezzel szemben a tények a következők. Sztójay miniszterelnöki kinevezésétől kezdve törekedett a pártpolitikának a kikapcsolására, az egymás elleni és hatalom megszerzése iránti küzdelmek beszüntetésére. A németek bevonulása után a belső feszültségek fellobbantak, szinte belpolitikai forradalom állapotába került az ország.

Sztójay teljesen tájékozatlan volt a belpolitikai vonatkozások tekintetében, és miután mindegyik párt hazafias beállítottságát hangsúlyozta, jóhiszeműen remélte, hogy sikerülni fog a belső békét helyreállítani.

Az összes párt, Szálasit kivéve, megértéssel fogadta az elgondolást, s felkérték Bárdossyt, hogy vezessen ilyen irányú tárgyalást. E tárgyalások kapcsán merült fel, hogy esetleges megegyezés esetében mindegyik pártból kerülhet valaki kormánynak. Tehát korántsem volt spontán felajánlásról szó.

---

⁴⁸⁸ Lásd a 199. sz. jegyzet.

Ugyanígy nem vezetett sikerre Imrédy, Kunder és Jaross kiválása alkalmával Szálasi azon törekvése, hogy Sztójay kormányába őt és párthíveit bevegje.

Elsőrendű vádlott ezen cselekményei nemhogy elősegítették volna a nyilas mozgalomnak a hatalom megszerzésére irányuló lázadását, hanem egyenesen pozitív magatartást jelentettek annak meggátlása tekintetében. Közismert tény, hogy Sztójay megtiltotta a nyilas párt úgynevezett „nagytanácsi” összejöveteleit, és elrendelte országszerte a „jön Szálasi” propagandafelírások törlését.

Ami a 11.§ 6. pontjára vonatkozó vádat illeti, Sztójay beismerte a vád tárgyává tett nyilatkozatokat és beszédeket. Ezek a megnyilatkozások azonban abban az időben, amikor a háború tetőfokán állt, a legminimálisabb kormányelnöki megnyilatkozást jelentették. Ezek egyrészt azt célozták, hogy a németek megrendült bizalmát némiképp helyreállítsák, másrészt azonban nem voltak olyan állandó jellegű és folyamatos cselekmények, amelyek alkalmasak lettek volna arra, hogy a háború fokozottabb folytatása érdekében a közfelfogást jelentős mértékben befolyásolták és az országra káros irányba terelték volna.

A vádiratnak a 13.§ 2. bekezdésére vonatkozó vádpontjával szemben leszögezem, hogy a legtöbb politikust március 19. és 21. között tartóztatták le, tehát fogalmilag sem járulhatott azokhoz Sztójay hozzá és meg sem akadályozhatta. Ellenben a letartóztatások ellen a legerélyesebben tiltakozott Veessenmayernél, aki ezt tanúvallomása alkalmával el is ismerte, egyúttal utasítást adott a belügyminiszternek [*Jaross Andor*], hogy akadályozza meg az ilyen letartóztatásokat.

Követelte az elhurcolt politikusok, illetve képviselők szabadlábra helyezését s az összes letartóztatottak átadását a belügyminiszternek [*Jaross Andor*]. Hogy kiket tartóztattak le, azt csak nagy nehezen sikerült megtudni. A belügyminisztert [*Jaross Andor*] ismételten utasította, szerezze be ezek névjegyzékét. Német részről nem voltak hajlandók erre. Csak ismételt közbenjárásra sikerült ilyen jegyzékeket megszerezni.

Sztójay működésének eredményeképpen a letartóztatott vezető politikusok nagy része tényleg kiszabadult. Így például Bánffy Dániel. Ilyenek voltak Biedermann Imre, Kornis Gyula, Szapáry Antal, Salm Lajos stb.

Azok érdekében, akiknek kiszabadítása nem sikerült, kieszközölte a levelezést és csomagküldést, a letartóztatottakkal való jobb bánásmódot. Kiküldte az igazságügy-miniszter börtönügyi osztályának vezetőjét, Turyt a Pest vidéki fogházba, eredménnyel.

Tény az, hogy a letartóztatott személyek a Lakatos- és a Sztójay-kormány alatt lettek Németországba szállítva.

Ezek szerint nem tartható fenn a vádirat 2. pontjának végkonklúziója, hogy a német Gestapónak és a magyar karhatalmi alakulatoknak, mint katonai jellegű alakulatoknak segítséget nyújtott Sztójay személyek és vagyontárgyak ellen elkövetett cselekményekhez.

Végezetül a 11.§ 5. pontjára és a 15.§ 1. pontjára alapított vádakkal együttesen kívánok foglalkozni.

Sajnos, valóban igaza van a politikai ügyész úrnak [*Marosán György*], hogy Magyarországon Hitler és Mussolinét megelőzően erős fajvédő politika indult meg, melynek kiinduló dátuma 1919. augusztus 2. volt. Meg kell azonban állapítanom azt, hogy ez a

fajvédő politika az idők folyamán erősen veszített erejéből. Kiújulása csak a Hitler uralomra jutása utáni években veszi kezdetét. Állomásait az 1938-as és 1939-es zsidó- és az 1941-es fajvédelmi törvények alkotják.

Németországban Hitlerék kezdettől fogva kitűzték fő célul a zsidókérdés rendezését. Eleinte a zsidók kitelepítését tervezték. Később a háború idejében e tervet Hitler megváltoztatta s arra való hivatkozással, hogy az ellenséggel konspirálnak, a zsidók mielőbbi kivonását és elkülönítését rendelte el.

Magyarországgal szemben újból és újból folyton fokozódó tónusban követelték a zsidókérdés rendezését, utalván arra, hogy döntően veszélyeztetik a hadviselést: konspirálás az ellenséggel, délkelet-európai árulás, minden téren, főleg ipari téren destruálás, stb., stb. volt a vád ellenük.

A magyar kormány egy ideig dicséretre méltó módon ellenállt ezeknek a követeléseknek, azonban amint a keleti háború mind közelebb jött a német határokhoz, a németek mind követelőbben léptek fel és végül is a Kállay-kormánynak e kérdésben tanúsított merev magatartása egyik okozója lett a március 19-i megszállásnak.

A megszállott országokban a németek mindenütt, így Lengyelországban, Hollandiában, Belgiumban, Franciaországban, Dániában, Szlovákiában és Horvátországban kivonták és – mint ők mondták – munkatáborokba koncentrálták a zsidókat.

A Sztójay-kormánynak feladata volt a németek bizalmának helyreállítása, ezért engedett a német követeléseknek, s ennek kifejezője [*helyesen: kifejezői*] az egymás után hozott zsidó tárgyú rendeletek voltak. Sztójay e rendeletekkel kapcsolatosan az első minisztertanácsok egyikén [*március 22-én*] közölte a német kívánságokat, illetve követeléseket. Ezeknek a rendeleteknek a meghozatalát abból a szemszögből kell megítélni, hogy ezekkel a Sztójay-kormány a német követeléseket igyekezett lecsapolni, másrészt viszont a más megszállt államokkal szemben időnyerést és halogatást jelentett. E rendeletek legsúlyosabbika a zsidók elkülönítését elrendelő rendelet volt. Koncentrációs táborokról, illetve deportálásokról nem volt szó, a kormány, mint ilyen, ezekhez soha nem járult hozzá. Erre a vádhatóság bizonyítékot nem produkált.

Kétségtelenül megállapítható, hogy a zsidók koncentrációs táborokba való szállítása német katonai és rendőri alakulatok által történt elsősorban, és a belügyi szerveknek, így a csendőrségnek a közreműködése feketén történt. E tekintetben a belügyminiszter [*Jaross Andor*] félrevezette Sztójayt és a kormányt.

Sztójay jóakarátát és a kérdés tisztázása iránti törekvését nyilvánvalóan mutatja az 1944. június 21-i minisztertanács jegyzőkönyve. A külügyminiszter helyettesével, Jungerth-Arnóthyval a zsidókkal kapcsolatos atrocitásokról jelentést tétet, és e minisztertanácsra mindkét belügyi államtitkárt [*Baky László, Endre László*] odarendeli, és magyarázatot kér.

Veesenmayer félreérthetetlenül vallotta a főtárgyaláson, hogy Sztójaynak a zsidókérdésben a német törekvésekkel szemben határozott állásfoglalása volt, és a deportáltakba soha nem egyezett bele.

A vádirat megállapításaival ellentétben megállapítható, hogy Sztójaynak csak az idő múlásával, fokozatosan jutottak tudomására az események. Tény, hogy a deportálás német

katonai intézkedésként először Kárpátalján kezdődött meg, amivel szemben Sztójay a tiltakozáson kívül mást nem tehetett, mert lemondásával sem tudott volna változtatni a dolgokon, amint ezt más országokban való példák mutatják. Ez a náci Németországnak szörnyűséges és vak következetességgel végrehajtott programja volt.

Tragikus az, hogy ebben a világtörténelemben példa nélküli tevékenységben Magyarországon akadtak segítőtársak. Ezek a belügyi szervek, a két belügyi államtitkár [*Baky László, Endre László*] a belügyminiszterrel [*Jaross Andor*] egyetértve igyekezett Sztójajt és jóhiszemű miniszter társait megtéveszteni. Sztójay jóhiszeműsége nyilvánvaló. Az eseményeket követően nyert értesülései alapján igyekszik fényt deríteni a dolgokra. Egyben igyekszik orvoslást találni.

Nem vitatható el azonban, hogy e kérdésben a németekkel szemben eredményt elérni nem lehetett, és amint Ambrózy vallotta, a kormányzó csak a svéd király [*V. Gusztáv*] és a pápa [*XII. Pius*] táviratai alapján tett konkrét lépést a kormánynál a zsidókérdésben, mert a táviratok alapján „alkalmasnak látszott most már közbelépni, mert remélni lehetett, hogy a németek felé ezen az alapon máris lehet valamennyire fellépni”. Ekkor lehetett eredmény reményében a németekkel szembehelyezkedni.

Letagadhatatlan tény, hogy a kormányzó közbelépésén kívül a Sztójay-kormánynak az érdeme, hogy a budapesti zsidósághoz már nem nyúltak hozzá, és így a deportálások a Sztójay-, és nem a Lakatos-kormány alatt szűntek meg.

Sztójay jóhiszeműségét mutatja az is, hogy amidőn tudatára ébredt, hogy a belügyminiszter [*Jaross Andor*] részéről megtévesztetett, maga elé idézte a Belügyminisztérium közbiztonsági osztályának vezetőjét, Ferenczy László csendőr alezredest,⁴⁸⁹ akinek előadásából nyert azután tiszta képet arról, hogy a deportálásokban a csendőrség, rendőrség és pénzügyőrség aktíve részt vesznek. Ekkor adott utasítást Ferenczy Lászlónak arra, hogy Auschwitzba utazzon ki, és a szörnyűségek valóságát derítse ki.

Köztudomású, hogy a németek szörnyűséges bűntetteiket tagadásba vették. Épp azért el kell fogadni Sztójay ama védekezését, hogy követelte az auschwitzi híreknek németek által való dementálását [*megcáfolását*], valamint követelte a németektől az engedélyt arra, hogy magyar bizottság utazzék Auschwitzba a helyzet kiderítésére.

Emberséges magatartását mutatja, hogy minden alkalommal az enyhítést és a kivételezés kiterjesztését képviselte. A kormányzóságtól, a külügytől, Hómantól és a miniszterelnökségtől kapott kivételezési listák keresztülvitelét szorgalmazta.

Egyénileg minden hozzá forduló személynek segítségére volt. Ezekre az eseményekre a bizonyítás kiegészítése kapcsán csak azért nem hivatkoztunk, mert azt ilyen súlyos váddal szemben ízlésesnek nem tartottuk.

Ezek szerint megdőltnek látszik a vád azon állítása, hogy Sztójay tettei vagy akár csak részese volt emberek törvénytelen kivégzésének vagy megkínzásának.

---

⁴⁸⁹ 1944-ben a Belügyminisztérium VII. (közbiztonsági) osztályának vezetője Király Gyula csendőr ezredes volt.

Sztójay tetteinek elbírálásánál kérem figyelembe venni magas életkorát, hosszú éveken át tartó, s miniszterelnöksége alatt is fennálló betegségét, azt, hogy e betegség következtében erélyben és akaraterőben legyöngülve lépett kormányelnöki tisztségébe.

E tisztséget meggyőződése ellenére csak a kormányzó, hadura legnyomatékosabb parancsára, mint öreg katona, hosszú ellenkezés után és a német ultimátum hatása alatt vállalta el.

Kérem figyelembe venni azt is, hogy a háború legkritikusabb időszakában, akkor, amidőn a front a Kárpátokon volt és a hátszágban bombatámadások, német megszállás, belpolitikai forradalmi állapotok voltak, ezer gond [*közepette*] és veszélyekben töltötte be tiszttét. Kérem azt is mérlegelni, hogy a belpolitikában teljesen járatlan volt. Tizenkilenc évig külföldön volt és nem politikus ember volt.

Enyhítő körülményként kérem azt is értékelni, hogy hazafias szempontoktól vezetve, cselekményeivel Magyarország jövőjének biztosítása lebegett szemei előtt, s hibái jóhiszemű tévedésekből eredtek.

A politikai ügyész úr [*Marosán György*] egy korszak, az ellenforradalmi Magyarország huszonöt éves uralmi rendszeréért kérte felelősségre vonni, és legsúlyosabb büntetéssel sújtani a vádlottakat.

Én arra kérem a Tekintetes Népbíróságot, hogy az alanyi bűnösség kérdésének mérlegelésével hozza meg határozatát, annak figyelembevételével, hogy a Sztójay-kormány az európai vihar kritikus időszakában került az ország élére, és hogy annak tagjai gyarló emberek voltak, akik országuk kicsiny erejére támaszkodva nem tudhattak úgy helytállni, ahogyan a ma szemszögéből tőlük elvárhattuk volna.

A demokrácia erejét éppen abban látom, ha a bíróság nemcsak a megtorlás, hanem az emberiség érzéseitől vezetve hozza meg időtálló határozatát.

ELNÖK: Felkérem Rátz Jenő védőjét a védőbeszéd megtartására.

DR. VARGA LÁSZLÓ VÉDŐBESZÉDE

DR. VARGA LÁSZLÓ VÉDŐ: Tekintetes Népbíróság! E hatalmas és nagy per anyagának levezetése méltóságteljes és komoly volt. Úgy a Népbíróság, mint a népbíró urak, a politikai [*Marosán György*] és népügyész [*Óhidy Lajos*] urak hatalmas felkészültséggel vettek részt a perben. Maga a hallgatóság is, ellentétben más perekkel, érezte a per politikai súlyát, példás önfegyelmel hallgatta végig az egész tárgyalást, ami szintén a Népbíróságnak köszönhető.

Mielőtt a vádpontokat és az egyes cselekményeket pontról pontra taglalnám, szíveskedjenek megengedni, hogy öt oszlopra rakjam le a vádat, és ezekre az oszlopokra építsem rá a védelem kis tégláit.

Vasárnap este, amikor e per anyagát mérlegeltem, a tízórás híreknél azt mondotta be a rádió, hogy a béke-előkészítés munkájánál az egyik szempontként fogják tekintetbe venni az első oszlopot: Magyarország földrajzi fekvését. Legyen szabad a Népbíróság elé tárnom a védelemnek azt a megállapítását, hogy a Németországtól nyugatra fekvő államok közül egyetlenegy nem volt csatlós állam, viszont a Németországtól keletre fekvő államok közül, azokat kivéve, ahol Németországnak területi követelései voltak, egyetlenegy

állam szegült szembe: Jugoszlávia. Két irányzat mutatkozik a politikusoknál a szomszédság helyzetének megítélésénél. Az egyik a determinálás, vagyis, hogy nem lehet megmenekülni egy nagy szomszéd erejétől és hatásától. A másik viszont azt mondja, hogy ez csak hatással lehet, de a függetlenséget mindvégig meg kell tartani. Nem képezhet vitát, hogy az utóbbi szempont a helyes, amely a szomszédság hatását elismeri ugyan, de a szuverenitásnak mindenképpen való fenntartását akarja. Ha ezt az első elvet a másodrendű vádlott, Rátz Jenő szempontjából mérlegelem, akkor nyugodtan lehet tenni azt a megállapítást, hogy ő semmiképpen sem tartozott ahhoz a determináltságon alapuló iskolához, amely azt mondta, hogy Magyarország Németország nélkül önálló vagy későbbi életet folytatni nem tud.

A második oszlop, amelyet a védelem le szeretne helyezni, a politikai bűncselekmény kérdésének megvilágítása. Igen fájó a védelem szempontjából az, hogy a népbírószági gyakorlat, de még az Országos Tanács sem határozta meg azt, mi a politikai bűncselekmény. E pör teljes mértékben a politikai cselekményeknek, a politikai felelősségnek a számonkérése. Erre azt a választ adni – ami kézenfekvő volna –, hogy mindaz, ami a népbírószági rendeletbe ütközik, bűncselekmény, egyszerű volna, de együgyű is. Ezen az alapon a fecsegő házmestert mégsem kívánja senki politikai bűnösnek nyilvánítani, de nem lehet politikai bűnös a keretlegény sem. Tehát így sem lehet ezt megfogalmazni.

Legyen szabad a védelemnek egyéni úton, a maga szerénységével a politikai bűncselekmény fogalmát meghatározni. A védelem szempontjából politikai bűncselekmények mindazok a cselekmények, amelyek az elkövetéskor a magyar nemzet többségének a lelkében megvetést vagy megdöbbenést keltettek és a cselekmények vagy a tettek következményeképpen a magyar nép többségére és az országra nézve mérhetetlen kár és szenvedés hárult, úgyhogy ezzel a nemzet jövőendő létét is szándékosan veszélyeztették. Hogy ezt az utóbbit miért teszem hozzá, erre később fogok rátérni.

Hogy a március 19-i komplexusról [*sic!*] szóljak, a legelső pillanatban – nem a későbbi időkről beszélek –, amikor köztudomásúvá vált, hogy a német nyomás Magyarországra igen nagy mértékben fokozódott, amikor hallottuk, hogy a kormányzó egy kormányt kinevezett és az megalakult, a legelső valami fellélegzés volt, hogy mégse a németek.

A legelső impresszió ez volt. Hogy később ez romlott vagy fokozódott-e, az most nem e meghatározás keretébe tartozik. Itt tehát a védelem arra igyekszik rámutatni, hogy a március 19-i kormány komplexuma az első pillanatban a magyar nép többségében nem megvetést vagy megdöbbenést keltett, hanem meglepetést, s várták a fejleményeket.

A harmadik, amit a védelem ebből a szempontból szeretne az egész per tárgyalására leszőgezni, az az igen közszájon forgó illetéknéppen beállítás, hogy: hitt-e a német győzelemben. A védelem úgy érzi, hogy egy ember megítélése és egyben bűnösül kimondása csupán ilyen fogalmazásban nem időtálló és nem is igazságos. Időtállóan e kérdést így lehet feltenni; amire a vádlottaknak meg kellene vagy meg kellett volna felelniök: hitt-e a német nemzetiszocializmus eszméjében, függetlenül a német győzelemtől, hitt-e a nemzetiszocializmus eszmevilágában?

Veesenmayer, az egész pernek ez a nagy Mefisztója, 1944-ben már nem hitt a német győzelemben, mégis a német eszmevilágnak a kiszolgálója és teljes mértékben végrehajtó-

ja volt. A német eszmevilágnak a magaméva tételét a védelem is elítéli, de a német nemzetiszocializmusnak, mint olyannak, amely az embernek legszentebb természetjogait, a szabadságjogokat, a szólásszabadságot, a sajtószabadságot, a vallásszabadságot, az egyesülési és gyülekezési jogot lábbal tiporja, tehát nem mondom a német győzelembet vetett hit és a nemzetiszocializmus eszmevilágának magaméva tétele nélkül a kettőt összpontosítani, és együtt elbírálni nem lehet.

Ha másodrendű vádlottnál a védelem találna ilyen szempontot, erre később fogok rátérni. Vádlott a nemzetiszocializmus eszmevilágát nem tette magáévá, ha tehát a természetjogoknak önkényes és intézményes lábbal tiprását magáévá tette volna, fel sem emelném a szavamat. De csupán az, hogy a német győzelemben hitt, egy katonától lehetett naivitás, lehetett egy politikustól apolitikus dolog, lehetett egy polgártól megtévedés, azonban nem egyesíthető a nemzetiszocializmus eszmevilágának magáévátételével. Aki pedig nem tette magáévá, az csupán katonai vagy más szemszögből bírálta el a kérdést. Nem lehet azonban a bűnösség fokát úgy mérni, hogy a német győzelemben hitt, ergo következmény, hogy ezért bűnös.

A védelem azért szeretné ezt a kérdést így leszögezni, mert igen közszájon forgó nemcsak a népbíróság gyakorlatában, de a mindennapi kisebb igazolási ügyekben is, hogy a német győzelembet vetett hit egyúttal bűnösség kérdése is.

A következő pont, amit a védelem le szeretne szögezni, az okozati összefüggések kérdése. Egy embert cselekményéért csak akkor lehet felelősségre vonni, ha a cselekménye és a bekövetkezett eredmény között a szoros és szigorú összefüggés megvan. A büntetőjog igen-igen szigorú feltételt állapít meg, de a politikai bűncselekményeknél még szorosabban kell megvizsgálnunk ezt a kérdést, mert azt hiszem, hogy ha az okozati összefüggést a népbíróság gyakorlata könnyen vagy könnyelműen kezelné, úgy húsz, ötven, de nyolcvan évre is vissza lehetne menni a hibás mozzanatokért az okozati összefüggés megállapításában. A Btk.-nál igen egyszerű a bírói gyakorlat, mert azt mondja: ne tetted volna a cselekményt, nem követtél volna el bűncselekményt. A politikai bűncselekményeknél azonban nem ilyen egyszerű a kérdés. A népbíróságnak arra is választ kell adnia, hogy ezt nem kellett volna tenned, de hogyan kellett volna csinálnod, hogy mindaz eredmények, amelyekért most felelősségre vonunk, nem következtek volna be. A védelem most csak arra kéri a Népbíróságot, hogy az okozati összefüggések vizsgálata hideg és mondjuk így: rideg értelmi munka és semmiképpen sem az előítéletnek vagy az érzelmenek a munkája legyen. A másodrendű vádlott szempontjából okozati összefüggést a védelem is csupán három kérdésben óhajt megvilágítani. Az egyik az, hogy a háború kiterjesztésével okozati összefüggésben álló bűncselekményével a német megszállást készítette elő, avagy pedig a háborúból való kiugrást megakadályozta. Erre majd a vádpontok egyes részleteinél fogok rámutatni.

A döntő, amit a védelem meg szeretne említeni – bár erre nem utal az igen T. Népügyészség, csupán a Btk. 70. szakaszának illetéknéppen megállapítására –, az úgynevezett kollektív felelősség. Kollektív felelősség a világ egyetlen büntetőjogában sem létezik, nem is használja azt még maga Robert Jackson sem, aki az egész háborús bűnösök eljárásának alapelveit összeállította. Ő szögezi le, hogy minden egyes személyt

egyéni tetteiért kell felelősségre vonni. De hiszen ez természetes is, mert a kollektív felelősség az írott és íratlan törvényekkel egyaránt ellenkezik, mert mindenkit csak olyan tettéért lehet felelősségre vonni, amit egyénileg elkövetett, nem pedig azért, hogy egy közösségnek esetleg tudat alatt részese volt cselekmény nélkül. Miután a védelem nem akart a vádiratnál ez elvekre visszatérni, azért igyekszik ez elveket most elmondani, előrebocsátani. Legyen szabad talán még egy szempontot megemlíteni.

Az előbb említettem, hogy a büntetőeljárás alapelveit Robert Jackson összeállította, és három nagy cselekménykört jelölt meg, amiért a világkatasztrófa okozóit, a vádlottakat felelősségre lehet vonni. Ez a három a következő: személyek és tulajdon elleni erőszak és támadás, mely a nemzetközi jog előírásait és szokásait megsértette. Másodszor: azok az erőszakosságok és támadások, ideértve a faji és vallási szempontból elkövetett erőszakosságokat, amelyek szintén írott és íratlan törvényekbe ütköznek. Harmadszor pedig: más országok előzőnlése és támadó háborúnak a nemzetközi jog és a nemzetközi szerződések megszegésével történt kezdeményezése. Úgy érzem, e három alapelven elmélkedve, hogy másodrendű vádlott tettei e három alapvető cselekménybe nem ütköznek.

Szíveskedjék megengedni, hogy most a vádpontok mindegyikére külön-külön rátérjek.

Az első vádpont másodrendű vádlott, Rátz Jenő ellen a 11. § 1. pontjának első és második bekezdése, amely szerint vádlott a háborúnak Magyarországra való kiterjesztésével, illetve fokozásával behódolásunkat elősegítette a vádirat szerint azzal, hogy 1937-ben, mint vezérkari főnök elkészített egy hadsereg-fejlesztési tervezetet, bemutatta Róder Vilmos miniszternek, majd a kormányzó úrnak és később a Darányi- és Imrédy-kormány ezt többé-kevésbé elfogadta, ennek alapján az ország honvédségi fejlesztése megtörtént.

Itt csak utalok arra az okozati összefüggések taglalásánál már elmondott alapelvemre. Ugyanis a 37-es hadsereg-fejlesztési terv és a háborúnak ilyenénképpen való kiterjesztése a vádlott cselekményével okozati összefüggésben egyáltalán nincs. Nem volt olyan európai állam, amely ne fegyverkezett volna, nem volt olyan szomszédunk, amely kellőképpen ne fegyverkezett volna és az általános fegyverkezési lázban természetes, hogy Magyarországnak bármilyen irányú és bármilyen politikai beállítottságú minisztere fokozta volna a fegyverkezést, mert 1937-ben senki sem tudta, hogy belépünk-e a háborúba, és ha belépünk, hogy így lépünk be.

Az igen t. néppügyész úrnak [*Óhidy Lajos*] a vádiratban tett azon kijelentése, hogy vádlott előre látta, hogy Németország mellett fogunk belépni, jóslás, amelyet ténybeli adattal egyáltalán nem bizonyított a néppügyész úr [*Óhidy Lajos*]. A vádlott maga tagadásba vette; hogyan képzelhető el, hogy 1937-ben megállapítja, hogy Magyarország 1941 júniusában Németország mellett a háborúba lép?! Különben is, ha a vádlottnak ez lett volna a szándéka, akkor semmiképpen sem logikus, hogy 1938 novemberében lemond a miniszterségről akkor, amikor úgy látta volna, hogy na már most közeledünk ahhoz az időponthoz, amikor céljainkat elérjük, és akkor Németország mellett had[ba] szállhatunk.

Hogy hadsereg-fejlesztési tervet készített? Hát mindentől függetlenül, mint vezérkari főnöknek ez kötelessége volt, mert a szolgálati határozványoknak a vezérkari főnök által kiadott könyve a vezérkari főnök számára kötelezően előírja minden évben ezt a kötelességét. Ezt teljesítették a vezérkari főnökök, ma is teszik és holnap is fogják csinálni,

minden évben, mert az a kötelességük a vezérkari főnököknek – mindegy, hogy milyen politikai beállítottságú[ak] –, hogy a saját hadseregét fejlesszé[k]. 1937 és 1941 között ilyen tág értelemben venni okozati összefüggést? Utalok itt csak arra, hogy akkor vissza lehetne menni 80-90 évre, s valamilyen okozati összefüggést a bűncselekmény terén mindenkinél meg lehetne állapítani és találni.

Megemlíti a védelem e pontnál azt, hogy a második bekezdés szerint az is bűncselekményül van felröva, hogy ezt megakadályozni nem törekedett. Gondolom, hogy ez a vádiratnak azon bekezdésére vonatkozik, hogy 1944. március 22-én, mint miniszterelnök-helyettes ebben a pozíciójában ezt nem akarta vagy nem tudta megakadályozni. A védelem azt említi meg, hogy a német megszállás alatt a már folyamatban lévő csapatok kiszállításáról az előző kormányok döntöttek,⁴⁹⁰ és később sem tudták megakadályozni. Az igen t. néppügyész úrnak [Óhidy Lajos] a vádiratban ez a kitétele, azt hiszem, ebben a formában nem áll, mert ezt megakadályozni abban az időben, kész helyzetben már nem lehetett. De hozzá kell fűznöm, hogy ez mint miniszterelnök-helyettesnek nem is volt feladata, hiszen maga Csatai honvédelmi miniszter, aki a vádlott vallomása szerint a legkeményebben antigermán ember volt, és a legelszántabban németellenes volt, még ő is kénytelen volt küldeni ki katonákat bizonyos fokig, mert csak így tudták a németeknek bizonyos irányú kívánságait leszerelni, illetve követeléseiket elhárítani maguktól. Ha ezt egy antigermán nem tette, mint honvédelmi miniszter, akkor a miniszterelnök-helyettes tette volna, akinek ez nem volt feladata, sem jogkörében nem állt. A védelem úgy érzi, hogy ez a vád tárgyává tett pont nem is helyes. Mivel a Népbíróságnak az volt az álláspontja, hogy Vörös János kihallgatását mellőzte, utal a védelem itt arra, hogy ő maga is kénytelen lett volna bizonyítani, hogy egy pár csapatmozdulat történt az ő vezérkari főnöksége alatt is, mintegy kényszerből, és ezt megállítani vagy leállítani nem lehetett. A Népbíróságnak az volt a felfogása, hogy Vörös János megállapítása másodrendű vádlottnak sem nem oszt, sem nem szoroz, mert ez nem az ő feladatköre. Ezt én tudomásul is veszem, mert így a néppügyész úr [Óhidy Lajos] által a vádiratban a második pontban említett ez a bűncselekmény kellőképpen alátámasztva nincs.

Megemlítem még, hogy másodrendű vádlott memorandumában pontosan lefektette, hogy a hadsereg-fejlesztési terv Magyarország védképességének elérését szolgálja, és azzal okolta meg lemondási szándékát, hogy a jelenlegi hadsereggel 1938-ban Magyarország határát megvédeni nem képes. Azt hiszem, igen kényelmes álláspont volna, és nem is volna igazságos ezt az 1937-ben készített tervezetet valakinek bűncselekményül felróni, mert adja Isten, hogy a mi életünkben már ne legyen háború, de 20, 30 vagy 50 év múlva valamikor még lehet, nem tudhatjuk, de el lehet képzelni, hogy egy vezérkari főnököt az általa jóval korábban készített hadsereg-fejlesztési tervéért majd felelősségre vonják? Meg kell említenem, hogy Franciaországban de Gaulle-ék éppen azért vonták felelősségre a minisztereket, mert nem csináltak kellő hadsereg-fejlesztési tervet Németország

---

⁴⁹⁰ A Kállay-kormány utolsó hónapjaiban elsősorban arra törekedett, hogy Kárpátok vonalára vonja vissza a keleti fronton lévő erőket, és nem tervezték, még kevésbé engedélyezték újabb csapatok kiküldését.

ellen, amely hadsereggel kellően harcba tudtak volna szállni. Ki tudja azt, hogy ha olyan kormány lett volna, amely – bár olyan lett volna Magyarországon 1939-ben –, amely Németország megtámadását tűzte volna ki célul, vagy legalábbis későbben Teleki Pál szándéka valóra vált volna, akkor nem lett volna-e esetleg azért bűnös a vádlott, hogy nem volt kellő hadsereg-fejlesztés Magyarországon, és Magyarország nem tudott kellő erővel szállni a németek elleni harcba? E pontnál tehát a védelem azt szögezi le, hogy okozati összefüggés az 1937-es és 1944-es cselekménye[k] között nincs.

Meg kell említenie a védelemnek azt, hogy a háborúba való belesodródás tevékenysége a vádlottra 1944 után nem háríthatott, a következő okokból. Egy országnak fokozottabban való részvétele négy szemponttól függ: az ország lakosságától, a hadiipar fokozásától, a nyersanyag- és a földrajzi helyzetétől. Mind a négy szempont 1944-ben már kimerített volt. 1944-ben Lakatos Géza is vallotta, a háborút már fokozni nem lehetett. Egyetlen évfolyamot nem hívtak be a vádlott 68–70 napi miniszterelnökhelyettesi tiszte alatt, tehát fokozásról ez időben már szó nem volt. Tisztelettel kérem ennek a szempontnak a figyelembevételét.

Maradna a következő pont, a 11.§ 3., hogy másodrendű vádlott a fegyverszünet megkötését erőszakkal vagy befolyásának latba vetésével, kihasználásával megakadályozni igyekezett. A Nemzeti Szövetség komplexuma van itt, amelynek tagja, a népügysz úr [Óhidy Lajos] szerint aktív tagja volt a másodrendű vádlott. A Nemzeti Szövetségről én négy embert hallottam beszélni és nyilatkozni, hát mind a négy más célt mondott. Az újságok szerint Hóman Bálint azt vallotta, olvastam, hogy a katonák megsegélyezését tűzték ki célul. Lakatos Géza azt vallotta, hogy feltételezi, hogy a váddá tett cselekmény céljából alakult. Feltételezi. Veessenmayer hasonlóképpen vallott. Azonban úgy a másodrendű, mint a többi e tárgyban érdekelt vádlottak azt vallották, hogy a Lakatos-kormány programját akarta segíteni, és egy parlamenten kívüli képviselői csoportot akartak létrehozni. Ha már egy Nemzeti Szövetségnek négy ember négy célját mond, akkor az már nem volt olyan egy úton és egy irányban határozottan menetelő testület.

Meg kell állapítania a védelemnek azt, hogy itt azonban a vádnak azt is bizonyítania kellett volna a büntetőjog szempontjából, hogy mi volt másodrendű vádlottnak az a tevékenysége, az a cselekménye, amellyel megakadályozni törekedett azt, hogy Magyarország a háborúból kiugorjon. Erre egyetlen tény van, az, hogy Szász Lajos vezetésével megjelentek Lakatos Gézánál, azonban, Tekintetes Népbíróság, arról, hogy ő ilyen más tevékenységet elkövetett volna, vagy befolyásának kihasználásával törekedett volna, a vádirat nem beszél. Felelősség nélkül e pontban tehát az alanyi vétkességet nem lehet megállapítani, mert ha még a Nemzeti Szövetség e célból is jött létre, a kísérlet és a szövetkezés e pontnál nem bűncselekmény. Itt az alanyi vétkességhez kell valamilyen cselekvőség, hogy én milyen erőszakkal, milyen befolyással használok ki ezt, és hogy igyekeztem meggátolni a háborúból való kiugrást. A vádirat egyetlenegy pontot sem említ, hogy ilyen tevékenység, ilyen cselekvőség lett volna. Lehet, hogy volt ilyen szándékuk, ezt én nem tudom, de a kísérlet vagy szövetkezés e pontnál nem bűncselekmény.

Ami pedig Veessenmayer vallomás[á]t illeti, [az] igen T. Népbíróság sajnos több ízben meggátolt abban, bár több ízben kíséreltem meg, hogy ezt az alapvető kérdést feltegyem.

Legyen szabad akkor tehát azt megvilágítanom, hogy miért akartam megkérdezni Veessenmayertől, hogy vádlott kért-e az ő leányának autójáért kárpótlást. Veessenmayernek kellett volna emlékeznie arra, hogy igenis ezt ő kérte. Akkor kétségtelenné vált volna, hogy október 15. után fenn volt nála, mert az ő leányának az autóját október 16-án hajnalban, Buda ostrománál, ha ostromnak lehet ezt nevezni, a németek tették tönkre. Mivel ez október 15. után volt, akkor a védelem szempontjából nem lehet kétséges, hogy ez október elején nem volt, hanem október közepe után, mint ahogy a vádlott említi, és ezt a védelemnek el kell fogadnia, november elején. Különbö is Veessenmayer október elejét mond, vagy október végét, ezt figyelembe venni nem lehet, mert hiszen ő még arra sem emlékszik – hogy csak egy pontot említsek –, hogy hol találkozott a vádlottal: Sopronban-e vagy Kőszegen? Ha pedig valaki erre sem emlékszik, ami pedig egy város, tehát pontosabb képet ad az emlékezetben, akkor hogyan tudja Veessenmayer, aki sajnos, Magyarország kárára sokkal nagyobb mértékben el volt foglalva, hogy október elején vagy október végén járt-e nála Rátz Jenő, akinek akkor semmiféle politikai szerepe nem volt, és a kormányzatban sem vett részt.

A védelemnek tehát legyen szabad e pontnál azt leszögeznie, hogy a Nemzeti Szövetség céljait pontosan meghatározni nem tudja, mert négyféleképpen mondták el az összes érdekeltek. Olyan tevékenységet, olyan cselekvőséget pedig másodrendű vádlott szempontjából, hogy a háborúból való kiugrást megakadályozni törekedett volna, a vádirat nem említett, így tehát a védelem úgy érzi, hogy e pontban a vádirat nincs kellőképpen megalapozva.

Tekintetes Népbíró! A 11.§ 4. pontjával is vádolja az igen t. népjogász úr [*Óhidy Lajos*] másodrendű vádlottat, hogy ő a nyilas kormányzatban vezető állásban vett részt. Én szerettem volna, ha a népjogász úr [*Óhidy Lajos*] meghatározta volna, hogy a főrendiházi, felsőházi elnökség miért kormányzat? Ez azonban elmaradt, és én úgy látom, hogy a kormányzat a kormány programjának és a legfelső államhatalomnak végrehajtó szervét jelenti, ha definiálom. A főrendiházi elnökség azonban a magyar parlamentarizmus történetében soha nem volt kormányzat, soha nem volt közigazgatás, soha nem volt – mint a vádirat 3. pontja mondja esetleg – honvédelmi szerepkör. Éppen a főrendiházi elnökség az, amely a kormányzattól, mint a törvényhozásnak egyik szerve, különválasztandó, és éppen ezért a kormányzat és a parlamentarizmus nem forrhat össze. Maga a törvény pontosan meghatározza, hogy kiket ért a kormányzat és közigazgatás és a honvédség vezető állásai alatt, felsorolja pontosan a minisztereket, az államtitkárokat, a főispánokat, a főpolgármestert, a hadtestparancsnokokat stb. Miért nem említi akkor a képviselőház elnökét vagy alelnökét, vagy a főrendiház elnökét vagy alelnökét?

Lehet, hogy a vád nem tudta csak e vádpont alá besorozni a főrendi házi elnökséget, azonban itt nem lehet kiterjesztéssel magyarázni a törvényt, amikor expressis verbis kimondja, hogy mi a kormányzat, és azt hiszem, ez jogászok között nem képez vitát, hogy a főrendiházi elnökség nem kormányzat. Az igen t. népjogász úr [*Óhidy Lajos*] tehát itt is adós maradt az indokolással nekem, hogy miért kormányzat ez. Ha ezt elfogadhatóan megmagyarázza, akkor én kétségtelenül meghajtom előtte a védelem elismerését, de miután ez elmaradt, így kénytelen vagyok azon álláspont mellett maradni, hogy a főrendiházi elnökség a törvény betű szerinti és értelemszerű alkalmazásában is a kormányzathoz nem tartozik.

A következő vádpont, amivel az igen t. népügyész úr [*Óhidy Lajos*] vádolja a másodrendű vádlottat, a 11.§ 5. pontja, hogy emberek törvénytelen megkínzásának elkövetője vagy tettese volt. Azt hiszem, a védelemnek sikerült bizonyítania a főtárgyalás folyamán, hogy ennek mikénti végrehajtásáról másodrendű vádlott egyáltalán nem tudott, mert ő június másodikán már lemondott, az egyetlen, aki lemondott, és június 12-től nem is vett részt semmiféle politikai szerepben sem Sztójay, sem Lakatos kormányában. Nincs is erre adat/a/ a vádnak. Ha tehát én a mikénti végrehajtásról nem tudtam, akkor nem lehetek tettes, részes vagy felbújtó. A vád nem bizonyította be, hogy másodrendű vádlott ilyenről tudott volna. Először június 21-én kerül tudomására, amikor ő a politikai élettől ezen a vonalon már messze volt. Tisztelettel kérem tehát annak tekintetbevételét, hogy mikénti végrehajtásáról másodrendű vádlott nem tudott, ha pedig ő nem tudott, akkor részese annak a cselekménynek nem lehetett.

A következő vádpont volna a 11.§ 6. pontja, hogy vádlott nyomtatványban, vagy rádió útján huzamosabb időn át állandó jelleggel és folytatólagosan a háborúba való belépés, vagy pedig fokozott mértékben való részvétel mellett az országot jelentős mértékben befolyásolta és káros irányba terelte. A védelem elismeri, hogy ilyen irányú cikkei és beszéde van másodrendű vádlottnak. Azonban a 11.§ 6. pontjában lévő állandó és folytatólagos tevékenységet a vád nem tudta bizonyítani, mert öt év alatt, illetve hat év alatt a vádirat összesen 50 sort említ meg, tíz cikket. A védelemnek le kell szögeznie, hogy tíz cikk, ötven sor hat év alatt egy valamirevaló publicistának kétheti munka legfeljebb.

Ha azonban a népbíróság arra az álláspontra helyezkedett volna, hogy nem az állandóság, nem a folytatólagosság a fontos, hanem a személynek a súlya, akkor a védelemnek az az álláspontja, hogy ilyen ritka időben ez a cselekmény ezt akkor sem meríti ki, mert akkor azt kellett volna mondania a törvénynek, hogy bár nem állandóan és nem folytatólagosan, de jelentős személy, jelentős súllyal tette. De ez e törvényből hiányzik! Ha pedig hiányzik, ez semmiképpen sem magyarázható vádlott terhére, hanem csakis a javára. A törvény kívánja az állandó és folytatólagos cselekményt. A védelemnek az az álláspontja, hogy a 11.§ 6. pontjában előírt bűncselekményt hat év alatt 50 sorral és tíz cikkel elkövetni nem lehetett. Ha pedig a Népbíróságnak mégis az az álláspontja, akkor én tisztelettel kérem ezeket a cikkeket inkább a 17.§ 4. pontjában kimondott bűncselekmény alá sorolni, amely a demokratikus népuralmi rendszert említi, oda beleütközőnek lehet venni, de öt év alatt tíz cikkel, ötven sorral állandó és folytatólagos tevékenységet elkövetni nem lehet.

Az igen t. népügyész úr [*Óhidy Lajos*] vádolja másodrendű vádlottat a 15.§ 1. pontjában ütköző azon cselekménnyel, hogy a nép érdekeit súlyosan sértő jogszabályoknak kezdeményezője volt, vagy ebben tudatosan részt vett. Adós marad azonban a népügyész úr [*Óhidy Lajos*] megint azzal, hogy hol volt ő kezdeményező? A tárgyalás folyamán egyetlenegyszer sem merült fel momentum, a vádiratban sincs erről semmi, hogy másodrendű vádlott egyetlenegy javaslatot, egyetlenegy törvényt, egyetlenegy rendeletet csak kezdeményezett volna. Ellenben a vádlott javára szolgál, hogy le is mondott, s majd meg fogom mondani a későbbiek folyamán, hogy miért, mert ez nem következett be. Ő tehát kezdeményezője semmiféle jogszabálynak nem volt.

Lehetne azonban úgy vád alá helyezni, hogy részt vett tudatosan egypár minisztertanácson, amely a nép érdekeit súlyosan sértette. Itt lehetne kényes problémát érinteni, de mégiscsak meg kell mondanom, hogy a rendelet itt nem mondja meg a zsidó vallású magyarokat, nem nevezi meg, csak azt mondja, hogy a nép érdekeit sérti. A rendelet egyetemes, totális érdeket gondol, mert hiszen nem is mondaná különben így, hogy a nép érdekeit sérti. De nincs olyan rendelet, amelyet ő aláírt volna, amely bizonyos vagyoni elkobzást, vagy iparjogosítvány-elvonást tűzött volna ki célul. (Zaj a hallgatóság soraiban.)

ELNÖK: Csendet kérek!

DR. VARGA VÉDŐ: Ha ezekben kimondja a népbíróság bűnösnek, akkor a népbíróság[i] gyakorlat szerint ez megfelelő és a védelem ezt kénytelen elfogadni. Álláspontom szerint azonban ez szintén a 15.§ 2. pontjába foglalható volna, azonban egyéb tényálladási elemek hiányzanak. (Zaj.)

ELNÖK: Felkérem a rendőrség tagjait, hogy akik egyénenként óhajtanak véleményt nyilvánítni, emeljék ki a hallgatóság közül, és vigyék ki őket, mert innen nem tudom megfigyelni, kik azok. Tessék!

DR. VARGA VÉDŐ: A vádhatóság a vádlottnak körülbelül 10–15 sorát, négy cikkét a 15.§ 4. pontja alapján minősülő cselekményként megemlíti, és őt népellenes bűntettekkel vádolja. A védelem szintén elismeri, hogy az elmondottak és a cikkek kimeríteni látszanak a 15.§ 4. pontját, de a védelem álláspontja szerint az állandóság és a folytatólagosság hiányzik. Nem akarom a vádlottat egy más pont alá helyezni, azonban úgy érzem, hogy csak egy más szakasz alapján lehetett volna ebből a szempontból vádat emelni. A védelem álláspontja szerint az az állandóság és folytatólagosság, amelyet a mindkét idevonatkozó szakasz szerint a törvény megkíván, tipikusan újságírókra készítettett, azokra, akik állandóan és folytatólagosan, vagy pedig olyan politikusokra, akik állandóan írtak, illetve beszéltek. De a vádlottnak nyolc év alatt kb. huszonöt sora és 4 cikke van vád alá helyezve.

Ezen szempontok ismertetése után tisztelettel kérem a következő, a védelem szempontjából legjelentősebb szempontot figyelembe venni. Az a beállítás az egész kormánykomplexusnak [*sic!*], de különösen a másodrendű vádlottnak, hogy nemcsak hogy a német győzelemben hitt, hanem németbarát is volt: kérdem, van-e olyan tagja ebben az időben a Sztójay-kormánynak és a későbbiekben is, aki otthagyta a miniszterelnök-helyettesi pozíciót azért, mert többek között a németekkel ellentétes szempontjai merültek fel, aki a német győzelemben hitt ugyan, mint ahogyan a vádlott be is ismeri, azonban semmi adat nem merült fel arra, hogy szolgálalkú módon a németek minden kívánságát a baráti mértéket túlhaladva teljesítette volna. Magyarazza meg a T. Népbíróság, miért volt ő a német megszállás alatt az első, aki a kabinetet otthagyta, mert a németekkel ellentétes szempontjai merültek fel.

A főtárgyalás folyamán a védelem számára bizonyítást nyert több tanú állítása útján, hogy öt pont miatt hagyta ott a vádlott a miniszterelnök-helyettesi pozíciót. Az egyik az, hogy Veessenmayer szemrehányást tett neki Sárospatakon tartott beszéde után, amelyben kifejezésre jutott a román kormánnyal való ellentétes politika, a mi szándékainkat illetően. A második dolog az, hogy a vádlott azt mondta, hogy kikéri magának, hogy

magyar szempontból az ő beszédét vagy magatartását bírálják. Azért mondotta is Veessenmayer később, hogy Rátz iránt nem volt bizalma. Akihez pedig a német kormányoknak sincsen bizalma, az lehet németbarát ugyan, de szolgálalelkűen nem szolgálja ki a németeket. Ha ez lett volna beállítottsága, akkor kénye-kedvére kiszolgálhatta volna a németeket. De elhagyta pozícióját, mert magyar szempontból káros szempontok merültek fel, és ezek a nemzet függetlenségével nem álltak összhangban. Otthagytá azonkívül pozícióját a Weiss Manfréd gyár miatt, amelyet a németeknek át kellett adni. Ezt a szempontot is lemondása okául jelölte meg. Miért nem maradt ott tehát, amikor a németek terjeszkedtek? Azért, mert ez a tény is bántóan hatott rá. Lemondott Rátz az ő miniszterelnök-helyettesi pozíciójáról harmadszor és nem utolsósorban azért, mert azt kívánta, hogy ha a zsidó vallású emberekkel szemben rendeleteket akarnak hozni, ezt tessék törvénybe iktatni, a kormányzó hagyja azokat jóvá.⁴⁹¹ A kormányzó pedig ezeket nem hagyta jóvá, tehát azt mondotta, hogy ő pedig ezt a fontos kérdést rendeleti úton nem hajlandó szabályozni, ilyen dolgokba nem megy bele, és ezért otthagytá miniszterelnök-helyettesi pozícióját. Nagyon jól tudjuk, hogy a politikában nagyon nehéz otthagyni egy pozíciót. Ha egy miniszterelnök-helyettesi tisztelet otthagynak, ez mindig igen nagy dolog volt, legtöbbször az illető személyét vagy az országot ért nagy sérelem miatt. Úgy érzem, hogy a Népbíróságnak azt a pontot is mérlegelnie kell, hogy a legnehezebb időben, éppen a németek magatartása miatt egyenesen és bátran lemondott miniszterelnök-helyettesi pozíciójáról. A lemondás okául, mint negyedik pont volt megjelölve, hogy a [német] biztonsági szolgálat a magyar politikai foglyokat többszöri ígéretés ellenére nem engedte szabadon. A vádlott szintén a magyar nép függetlenségi jogát látta sértve, hogy magyar politikusokat egy idegen ország katonai közegei, vagy Gestapója elhurcolja. Kérdezem a Népbíróságot, hogyha szolgálalelkű módon a németeket kiszolgálta volna, nem inkább tapasztolt volna-e ennek a cselekedetnek. Az ötödik pont az volt, hogy ellenezte a német SS és a sváb alakulatok felállítását. Aki németbarát olyan módon, hogy kiszolgálja a németeket, örült volna, hogy a németek katonákat toboroznak, felöltöztetnek magyar embereket. Aki azonban a magyar szempontokat nézi, ez ellen tiltakozik.

A másodrendű vádlott tehát június 2-án lemondott a már ismertetett okokból, és június 12-én teljesen visszavonult a politikai élettől. A védelemnek az a felfogása, hogy ezt a szempontot a T. Népbíróság szíveskedjék a védelem előadásához mérten döntő szempontként mérlegelni, mert hiszen Rátz Jenő olyan okokból mondott le, és olyan időben mondott le, ami csak egyet jelenthetett, hogy a németeknek törvénytelen, a nemzet érdekeit sértő magatartását elítélte, magáévá nem tette, sőt azok ellen pozitíve és aktív módon cselekedett, s amennyiben a Népbíróság az alanyi vétkességet megállapítaná, szíveskedjék figyelembe venni azt, hogy a másodrendű vádlott a tárgyaláson teljesen nyíltan és egyenesen vallott, elmondotta a jót, elmondotta a rosszat is, vallomásaiban ellentétekbe sehol nem keveredett. Szíveskedjék figyelembe venni azt is, hogy eltekintve attól, hogy a német győzelemben hitt, ő olyan katonaember volt, aki azon kevesek közé

---

⁴⁹¹ Lásd a 254. és a 349. sz. jegyzet.

tartozott, aki harminchat éves katonai szolgálatának ideje alatt soha egyetlenegy fenyítéket ki nem szabott, és ezt a nagy katonai rangot példás igazságérzetével érte el.

Tisztelettel kérem a Tekintetes Népbíróságot, hogy a 11.§ 1. és 2. pontja alól, úgyszintén a 11.§ 5. és 6. pontja alól a felmentésnek helyt adni szíveskedjék, a 11.§ 3. és 4. pontjaira, továbbá a 15.§ 4. pontjára vonatkozólag a már említett lemondás okait figyelembe venni szíveskedjék az alanyi vétkesség megállapítása tekintetében. Ugyanezt kérem a 11.§ 5. pontjára vonatkozólag is, mivel a tényálladási elemek hiányoznak, kérem a 326.§ 2. pontjának alkalmazását.

Tekintetes Népbíróság! Ebben a perben a súlyos felelősség a következő mondatban csúcsosodik ki. E per vádlottai eljátszották az ügyész urak szerint a békekötésnél Magyarországnak azt a nagy előnyét, hogy magyar kormány nem alakul meg német megszállás alatt. Nem hiszem, hogy van e teremben valaki, aki ne vallaná velem együtt azt, hogy a borzalmak, az emberek veszteségei, vallási, politikai és egyéb okok miatt sokkal súlyosabbak lettek volna, mint így, ha tehát a kormányzó nem nevezett volna ki magyar kormányt. Tudom azonban, hogy most nem ez a kérdés. A leglényegesebb az, hogy a nemzet jövődjé léte veszélyeztetve van-e vagy nincsen. Nem kell politikai tájékozottság ahhoz, hogy valaki belássa, hogyha 1944. március 19-én jön Szálasi, akkor igen kevesen élnének azok közül, akik most itt vagyunk ebben a teremben. Nem tudom azonban, hogy a Népbíróság mérlegelt-e egy szempontot. Ha tudniillik 1944. március 19-én teljes és tökéletes német megszállás lett volna, kérdem – és tegye ezt a népbíróság lelkiismeretes vizsgálat tárgyává –, ezek a német megszállók nem hurcolták volna-e el a magyar politika, tudomány és művészet összes számottevő embereit, hiszen erre módjuk és idejük is lett volna? És nem állunk-e mégis ott, hogy bár rengeteget szenvedtünk, és sokan pusztultak el, vezető embereink nagyrészt megvannak, és ez a felemelkedést is igen megkönnyíti. Enélkül pedig nem tudom, megvolna-e a lehetősége annak, hogy újra bekapcsolódjunk az európai életbe.

A népgyógyész úr [*Óhidy Lajos*] azt mondotta, hogy okozati összefüggés van március 19. és október közepe között. Igen, ha nincs a Sztójay-kormány, már március 19-én jön Szálasi, ez természetes, de a Szálasi-féle társaságnak mindegy volt, mikor, csak az volt a fontos, hogy a hatalmat átvegye. Hogy mi is a börtönből kijöttünk, és most életben vagyunk, csak annak köszönhetjük, hogy kevés volt Szálasiék ideje. Magyarországnak a békekötés szempontjából is előnyösebb, ha azt mondjuk, hogy igen sok kiváló emberünk éppen annak köszönheti az életét, mert ezek a körülmények Szálasi előtt közrejátszottak.

Igen kérem a Tekintetes Népbíróságot, hogy ezeket a szempontokat méltóztassék alaposan mérlegelni, és aszerint meghozni ítéletét. Tudom, hogy ez igen nehéz, igen felelősségteljes, mert egy politikai bűncselekményben olyan ítéletet kell hozni, amely időtálló, és helytálló is legyen, és ne a mai napnak, hanem a történelemnek a szemszögéből is megállja helyét.

ELNÖK: Mielőtt felkérném a harmadrendű vádlott védőjét védőbeszédének elmondására, figyelmébe kell ajánlanom, hogy fél tizenkettő és háromnegyed tizenkettő között a bíróság szünetet kénytelen elrendelni, ami egy félórát fog tartani. Amennyiben nem óhajtja a beszédét megszakítva elmondani, amihez joga van a törvény értelmében,

abban az esetben felkérem akár a negyedrendű, vagy az ötödrendű vádlott védőjét, hogy amennyiben rövid a beszédük, vagy hajlandók megszakítva elmondani beszédüket, előbb ők tartsák meg a beszédet.

A védők kijelentik, hogy beszédük egy-egy félóránál tovább fog tartani, és a beszédet megszakítás nélkül kívánják elmondani.

ELNÖK: Akkor a bíróság most rendeli el a szünetet, amely körülbelül háromnegyed óráig fog tartani.

(Szünet után.)

ELNÖK: A tárgyalást újból megnyitom. Felkérem dr. Reményi-Schneller Lajos harmadrendű vádlott védőjét, védőbeszédének megtartására.

DR. KÁLDI ISTVÁN VÉDŐBESZÉDE

DR. KÁLDI ISTVÁN VÉDŐ: T. Népbíróság! A sors egy történeti per tárgyalásához állított ide, midőn Reményi-Schneller Lajos védelmét látom el és az ő védelmében szólalok fel. Ezt a pert a történelmi jelzővel illette a politikai ügyész úr [*Marosán György*], és a másik ügyész úr [*Óhidy Lajos*] is utalt erre vádbeszédében. Ezért, mielőtt a vád érdemi részének taglalásához, jogi boncolásához kezdenék, hadd szólaltassam meg a történelemnek mint tudománynak az álláspontját.

Egy bizonyos mértékig érthetőnek, ha nem is ésszerűnek tartom a ma emberének történelemellenes magatartását. Érthetőnek azért, mert mint ahogyan Huizinga, a nagy leydeni holland történelemfilozófus megfogalmazta, a ma embere haragot tart a történelemmel, mert az nem tanúsított semminemű érdeklődést az egyes ember sorsa iránt, míg az egyes ember állandóan figyelt a történelemre. Egyoldalú szerelem fejlődött ki tehát korunkban a történelem és az egyes ember között. A történelem, mint egy elsodró erejű vihar, zúgva, ellenállhatatlanul sodorta az egyes embereket, akik semmit nem tehettek ellene.

Ne méltóztassanak félreérteni, igen T. Népbíróság, én most nem egy klerikális, feudális, vagy sovíniszta osztálygőgtől csöpögő szemléletnek az álláspontját tolmácsolom, mikor előbbi megállapításomat megtettem, hanem éppen annak a történelmi materializmusnak, amely például a szociáldemokráciának filozófiai alapját képezi. Eszerint nem az egyes ember diktálja a történelmet, hanem a történelem motorikus elhatározó ereje, a nép és a gazdasági faktor, az ökonomikus faktor, mint ahogy azt Marx leszögezte. Tehát nem királyok, diktátorok, kényurak neveihez fűződik egy-egy korszak harca, fejlődése, vagy vége, hanem ezek a mindenkori gazdasági helyzetnek és a benne élő népnek az okozatai.

Jelen esetben tehát nem Reményi-Schneller Lajos és az itt ülő vádlottak irányították ott, ahol állottak, a magyarság történését, hanem Reményi-Schneller Lajost sodorta ellenállhatatlanul a véres vihar, mint egy falevelet. Midőn ezt a megállapítást a védelem álláspontja szerint megteszem, újra hangsúlyozom, hogy nem egy érzelgős,

romantikus, hajánál fogva előráncigált teóriaként teszem ezt, hanem éppen a történelmi materializmus véleményeként, amelyet éppen olyan jól ismer az igen T. Népbíróság, mint a vád képviselői.

A történelemnek a kötelező 25 évi távlatához való alapvető ragaszkodáson kívül van még egy parancsa a per során hozzánk, mint minden politikai per tárgyalásánál, ez pedig az, hogy ha már egy pert történelmi pernek tartunk, és ezt történelmileg akarjuk felfogni, akkor ki kell zárunk magunkból minden frázist, demagógiát, indulatok diktálta lírikus hevületet és azt, akit vizsgálat tárgyává teszünk, egy lelki rekonstrukció alá kell vonnunk, és cselekményeit nem elszigetelt jelenségekként kell tárgyalnunk, hanem azokat genetikusán, fejlődésükben kell megértenünk. Egy nagyon helytálló példa erre éppen a nemzetiszocializmus. Akik vették azt a fáradságot, és úgy szálltak vele szembe, hogy alaposan átrágták magukat ezen a sátáni világnézeten, és visszamenve a XIV. századba Eckhart mestert elolvasták, már egy évtizeddel ezelőtt álljt tudtak kiáltani a náciknak, kimutatván, hogy milliók sírásójává lesz ez a pogány szemlélet, amely Hegelen, Fichtén és Spannon keresztül Hitlerbe torkollott. Éppen ezért, mert van történelmi múlt, vádlott tevékenységét is ebbe kell, hogy beleállítsuk. Ezeket a szempontokat voltam bátor előrebozsítani, és kérem a T. Népbírósaót, hogy e történelmi per során legalább annyira áldozzon a történelemnek, mint amennyire igényli, hogy ez a per történelmi pernek neveztessek. Ha ez megtörténik, és én ezt egy pillanatig sem kétlem, hogy így lesz, akkor bizonyos vagyok abban, hogy Reményi-Schneller szerepét egészen más megvilágításban fogja látni a T. Népbírósaó.

Mielőtt az egyes vádpontokra rátérnék, legyen szabad hivatkoznom arra, hogy az ügyész urak hangoztatták vádbeszédjükben, és a vádiratban is kitételek vannak arra vonatkozólag, hogy védenccink, akik 1944. március 19-én [helyesen: 22-én] elváltalták ezen kormányban, az úgynevezett Sztójay-kormányban a miniszterséget, a miniszterelnökséget, ezzel egy áruló kormányban vettek részt és a T. Népbírósaó most egy áruló kormány minisztereinek az ügyét tárgyalja. Én azonban arra hívom fel a T. Népbírósaó figyelmét, hogy mindannyian megértük 1944. március 19-t, és hála Istennek, itt vagyunk. Méltóztassanak visszaemlékezni az akkori időkre. 1944. március 19-én történt ez a gyászos emlékü német megszállás. A rádió három napig állandóan indulókat játszott, egy szót sem szólt, és mindenki kétségben volt, senki sem tudta azt, hogy tulajdonképpen mi az igazsaó, mi fog ezek után történni, és vad suttogások terjedtek el az országban és Budapesten, hogy a kormány még mindig nem alakult meg, mi lesz ennek a következménye. Úgyhogy mikor március 22-én a rádió az indulókat abbahagyva bemondotta, hogy egy fontos hírt fog közölni, akkor a budapesti és a magyar közönség mintha egy ránehezédő teherételtől szabadult volna fel. Be is mondotta a rádió, hogy megalakult a Sztójay-kormány, Horthy kormányzó nevezte ki ezt a kormányt.

Mikor erre itt rámutatok, akkor mindenekelőtt válaszolnom kell a politikai ügyész úrnak [Marosán György] az itteni tanúkhöz többször feltett kérdésére – és úgy érttettem, nem volt megleégedve a kapott válaszokkal –, hogy nem lett volna-e jobb, ha nem történnik meg ennek a kormánynak a megalakulása, és Dánia vagy más országok sorsára

jutott volna az ország.⁴⁹² Én erre csak azt tudom válaszolni, hogy a politikai ügyész úr [*Marosán György*] erre nem is kaphatott megfelelő választ – ámbátor majd hivatkozom itt a tanúk vallomására –, mert akármi lehet az én véleményem, akármi lehet a vádlottak véleménye és válasza, akármi lehet a politikai ügyész úr [*Marosán György*] véleménye, melyet teljes egészében tisztelek, akkor is erre a kérdésre majd csak a történelem fogja tudni megadni az illő választ. Más erre választ adni nem tud. Hivatkozom azonban arra, hogy mikor ez a kormány megalakult, kétségtelenül a kormányzó nevezte ki. Német megszállás alatt nevezte ki, ezt nem is kívánom elvitatni. Hivatkozom azonban Ambrózyra, a vád által ideállított tanúnak a vallomására legelsősorban, aki itt azt a vallomást tette, hogy neki a kormányzó személyesen mondotta el, hogy ha nem alakult volna meg ez a kormány – és ő azért nem mondott le, és azért vállalta a felelősséget –, az esetben március 19-én vagy Szálasi, vagy Albrecht jött volna, márpedig ilyen embereknek a hatalmat nem adhatta át. Ezt kétségtelen tényként méltóztassanak megállapítani, mert ez a vallomás elhangzott.

Másodsorban a vádlottak azzal védekeznek, hogy itt egy német megszállás alatt német nyomásban megnyilvánuló kényszer is történt. Legyen szabad hivatkoznom Veessenmayer tanúvallomására. A tanácselnök úr megállapította egy felszólalás kapcsán, hogy ez az a bizonyos Veessenmayer, aki precíz szokott lenni vallomásában, és nemigen szokott tévedni. Ha ez így van, én a tanácselnök úr enunciacióját [*kijelentését*] tisztelettel tudomásul veszem, ugyanakkor azonban hivatkozom arra: Veessenmayer arra a kérdésemre, hogy mit mondott március 22-én a kormányzónak, és mit mondott az ott tárgyaló politikusoknak, azt felelte, kijelentettem, hogy amennyiben a kormány nem alakul meg, akkor a magam részéről befejezettnek nyilvánítom megbízásomat, felülök a vonatra, elutazom és eltávozom innen. Hogy mi lesz ezután ennek a következménye, azt előre megállapítani nem lehet. Veessenmayer egyébként ezt a vallomását egy másik háborús főbűnös ügyében is szóról szóra megismételte, és a bíróság majd le fogja vonni annak súlyát, hogy mit jelent az, amikor az ide akkreditált követ azt mondja, hogy ezután mi fog történni, azt Önök gondolják meg.

Ezenkívül azonban a vádlottak mindannyian azt a vallomást tették itt a bíróságon, hogy igenis szlovák, román és horvát csapatok megszállását is kilátásba helyezte. Veessenmayer tanú ezt itt megcáfolta. Pedig kell lenni ebben valaminek, mert a vádlottak nem tudtak egymással semmiképpen érintkezni,⁴⁹³ és mégis ugyanez volt a védekezésük és ez a kérdés felmerült már az Imrédy-perben is, ahol Imrédy Béla is ugyanezt a védekezést terjesztette elő. Tehát kétségtelen, hogy Veessenmayernek ebben a vonatkozásban kellett valamit mondania. Hivatkozom ezen kívül Jungerth-Arnóthy és Ambrózy vallomására, és Ambrózy,

⁴⁹² 1940. április 9-én Németország ultimátumot intézett Dániához és Norvégiához. A norvégok ellenálltak, a dánok rövid idő után kapituláltak. Hálából a németek még évekig nem avatkoztak a dán belügyekbe, a király, a parlament és a dán kormány is helyén maradt.

⁴⁹³ Káldi István védő téved, a főbb háborús bűnösök még a fogságban is tudtak egymással érintkezni. Mint a Szálasi-per tárgyalásán 1946. február 14-én kiderült, Csia Sándor közös zárkában volt Beregfy Károllyal, Szász Jenővel, Rátz Jenővel, Görgey Vincével, Budinszky Lászlóval, Buócz Bélával és Jancsuskó Gáborral.

Jungerth-Arnóthy és Veessenmayer egybehangzó vallomása szerint megállapítom, hogy a Sztójay-kormány hivatalosan megalakult alkotmányos kormánynak tekintendő, még ha német nyomásra is alakult meg.

Most azt kívánom leszögezni, T. Népbíróság a kormány megalakulásával kapcsolatban, hogy ki milyen miniszteri tárcát kapott, és milyen miniszteri tárcát vállalt, ez teljesen lényegtelen. A lényeg az, hogy elvállalták. A bíróság azonban, mikor ítélethozatalra vonul vissza, nem hagyhatja figyelmen kívül azt, amit én itten elmondottam a kormány megalakulásával kapcsolatban, és ha az, amit most elmondottam, nem talál süket fülekre – és remélem, hogy nem –, akkor nem fog a bíróság arra az álláspontra helyezkedni, hogy jobb lett volna, ha Dánia sorsára kerültünk volna. Mert 1946-ban meg lehet ezt kérdezni, de 1944-ben, mikor szerény álláspontom szerint igenis vérrel írták az eseményeket, nem ugyanez volt a helyzet. Ha helyes is az ügyész úrnak az az álláspontja, hogy talán látni kellett előre az eseményeket, mikor a német megszállás megtörtént és a német nyomás bekövetkezett, nagyon nehéz volt látni az eseményeket, különösen akkor, amikor az ügyész úr is hivatkozott arra, hogy a bajnak a gerince nem 1944-ből adódik, hanem 1919-ből. 1919 óta igen sajnálatos szomorú korszakok voltak, volt Prónay és Héjjas, és volt egy Gömbös-korszak is, és az emberek ilyen nevelést kaptak. Itt egy német irányzatot termelt ki már 1919 óta a történelem és a kor, tehát akkor nem lehet azt mondani, hogy 1944-ben március 19-én történetesen éppen a német megszállás után kinevezett Sztójay-kormány tudta volna a német eszméket és a német irányzatot visszafelé fordítani, és velük ellentétbe kerülni.

Ezt kívántam előre leszögezni, és kérem a T. Népbíróságot, hogy amikor a kormány megalakításáról fognak tanácskozni, ezeket méltóztassanak szem előtt tartani.

Most bátorkodom a vád jogi részére áttérni. A népügyész úr [*Óhidy Lajos*] megvádolja védencemet a 11. szakasz 1. pontjának első és második bekezdésével. Ezt teszi azért, mert 1938-ban a Darányi-féle fegyverkezési programhoz a pénzt előteremtette. Másodsorban azzal vádolja meg ezen vádcsoporttal kapcsolatban védencemet, hogy a Bárdossy-kormányban megszavazta a Szovjetunió elleni hadüzenetet, harmadsorban pedig megvádolja a márka-saldo emelkedésével, és negyedsorban amiről Veessenmayer itt tegnap vallomást tett.

Az én álláspontom az, hogy tévedett a népügyész úr [*Óhidy Lajos*], mikor megvádolta védencemet a 11. szakasz első két bekezdésével, mert a törvény rendelkezése világosan kettőt követel: az első bekezdés egy pozitív cselekményt, pozitív magatartást követel, a második bekezdés pedig egy negatív magatartást, tehát az csak mulasztásból adódhatik. A törvény világosan azt mondja, hogy „megakadályozni valamit nem törekedett”, tehát ezt csak mulasztással követhette el. Ezzel szemben az első bekezdést valaminek a megtételével, tehát egy pozitív cselekménnyel követhette el.

ELNÖK: Itt vagyok bátor megjegyezni, hogy a törvény világosan követeli mind a kettőt.

KÁLDI VÉDŐ: Én a vádiratból így értettem.

ELNÖK: Ez a törvény szövege.

KÁLDI VÉDŐ: Az én álláspontom ez, de ez teljesen lényegtelen, mert ha a bíróság bűnösnek fogja kimondani, akkor csak mint egy egységes cselekményben lehet kimondani, szerény véleményem szerint.

Hivatkozom azonban mindenekelőtt arra, T. Népbíróság, hogy téved a népügyészség, mikor megállapítja, hogy védencemnek meg kellett volna látni, és előre kellett volna látni, hogy háborúra fog vezetni a fegyverkezés, és ezt öneki mint pénzügyminiszternek látnia kellett volna. Hivatkozom a 11. szakasz 1. pontjára, amely az 1939. évi háborúnak reánk történt kiterjesztésének elősegítését rendeli büntetni. Hivatkoznom kell az Országos Tanács követett gyakorlatára, és egy másik ügyben meghozott ítéletére, ahol a védelem álláspontját teljes egészében magáévá tette abban a kérdésben, hogy a háború kitörését megelőző időben megtörtént cselekmények egyáltalában értékelhetők-e olyan módon, mint amelyek az akkor még nem létező háború kitörését elősegítették.⁴⁹⁴ Kézenfekvő ugyanis az a kérdés, hogy addig, amíg a háború meg nem indult, amíg csak egy sejtetem tárgya volt a háború, addig lehetett-e ezzel kapcsolatban valakinek, tehát jelen esetben Reményi-Schnellernek egyáltalán az a szándéka, hogy egy nem létező háborúnak reánk való kiterjedését elősegítse. Teljesen téves tehát a népügyész úrnak [Óhidy Lajos] ez az álláspontja. 1938-ban, amikor az ország visszakapta cselekvési szabadságát, és a környező államok állig fel voltak fegyverkezve, a vádlott azt esetleg láthatta, hogy egy háborúra készülnek, de hogy ez a háború ki fog-e törni, és milyen irányban fog kitörni, azt nem láthatta. Teljesen téves tehát a népügyész úr [Óhidy Lajos] álláspontja, hogy ezért védencemet, mint felelős szakembert és mint pénzügyminisztert megvádolta.

Le kell szögezmem azonban tisztelettel még azt is, hogy eldöntött kérdés – más ügyekben is eldöntötték –, hogy Magyarországnak, mivel csak egy 30 000 főből álló, felszereletlen hadserege volt,⁴⁹⁵ mikor pénzügyi cselekvési szabadságát visszakapta, akkor igenis fegyverkeznie kellett. Most már a bíróság bölcs belátására bízom annak eldöntését, hogy ez a megszavazott kölcsön milyen hadseregnek a felszerelésére volt elegendő, egyáltalán elegendő volt-e egy hadsereg felszerelésére, és ha elégséges lett volna, akkor is lehet-e azt állítani, hogy védencem ezzel elősegítette a háborúba való belesodródást, vagy beljebb sodródást, mikor egy hadseregnek igenis az volt a célja, hogy a határokat megvédje. 1938-ban Darányi ezt a programot elkészítette, amelyhez egyébként védencemnek semmi köze nem volt, mert hiszen megállapítást nyert egy másik perben, hogy a Darányi-féle programot nem Darányi készítette el, hanem Imrédy Béla. Akkor, amikor védencem ehhez a pénzt előteremtette, akár adókkal, akár másképp, ezzel háborús cselekményt nem követhetett el, mert 1938-ban még szó lehetett arról is, hogy a németek meg tudnak egyezni az angolokkal és franciákkal, tehát ki sem tör a háború. Ő tehát semmiképpen sem láthatott a jövőndőbe, és a jövőndőbe nem látásért a népügyész úr [Óhidy Lajos] védencemet meg nem vádolhatja.

Hogy ez így van, hivatkozom még a sajtó véleményére is. A népbíróság megkereste a sajtóreferens urat [Major Róbert] – véleménye ott fekszik az iratok között –, aki ugyanezt

⁴⁹⁴ Káldi István védő a NOT-nak az Imrédy-perben hozott ítéletére utal. Ennek szövegét lásd *Imrédy Béla a vádlottak padján*, 426–437.

⁴⁹⁵ A trianoni békeszerződés 104. pontja értelmében a magyar hadsereg katonai erőinek összessége nem haladhatta meg a 35 000 főt.

állítja, hogy Reményi-Schneller Lajos 1938-ban még egyáltalán nem láthatta, hogy ha kitör a háború, merre fog kitörni, és hogyan fog kitörni.⁴⁹⁶ Erre kénytelen vagyok hivatkozni. Ez volt ezen vádcsoport első része, amellyel foglalkoznom kellett.

Ami ezen vádcsoport második részét illeti, hogy megszavazta volna a hadüzenetet, erre nézve ott vannak a Bárdossy-pernek az iratai. Bárdossyt, a másik háborús főbűnöst éppen azért vonta felelősségre a népbíróság, és ítélte el jogerősen, mert alkotmányellenesen üzent meg a hadat, vagy nem üzent meg – ez ott eldőlt.⁴⁹⁷ Akkoriban védencem szavazata vagy nem szavazása már nem számított, mert a kérdés már előbb eldőlt, a háború már megindult és azután szavaztak. Tehát Reményi-Schneller Lajos védencem akár szavazott, akár nem szavazott, ezzel nem segítette elő a háborúba való belesodródást. Téves tehát a népügyész úr [*Óhidy Lajos*] álláspontja, mikor ezt vád tárgyává teszi védencemmel szemben.

Most ezen vádcsoport harmadik kérdésével kívánok foglalkozni, mely szerint gazdaságilag kiszolgálta a németeket és a márka-szaldó emelkedésével ugyancsak elkövette volna a 11. szakasz 1. bekezdésében írt bűncselekményt. Teljesen téves ez az álláspont, mert egész Európa piaca a németek kezében volt, tehát máshová nem is lehetett szállítanunk. De rá kell mutatnom az itt elhangzott legutóbbi tanúvallomásokra, melyek szerint a Külkereskedelmi Hivatalban már 1938-ban köztudomású volt, hogy a kereskedők egyáltalában nem is akartak máshová szállítani, mint a német piacra, mert a németek nagyobb árat ígértek. Ha ez így van, akkor védencemet, mint pénzügyminisztert, azért felelőssé tenni, hogy a márka-szaldó emelkedett, nem lehet. De hivatkozom itt ugyancsak a sajtó véleményére, és azonkívül Baranyai Lipót tanúvallomására. Ezen vallomások eldöntik ezt a kérdést, mert hiszen Baranyai Lipót megmondotta, nem olyan egyszerű ez a kérdés, hogy a márka-szaldó emelkedett-e, vagy nem. A kormányoknak ugyanis, és így a Kállay-kormánynak is az volt az állandóan követett politikája, hogy gazdaságilag mindent adjunk meg a németeknek, de ezzel szemben amennyire lehet, tartsuk magunkat távol a háborútól. Tehát ha a márka-szaldó emelkedett is, éppen abból az elgondolásból kifolyólag, hogy távol maradhassunk a háborútól, ez semmi esetre sem vonható a 11. szakasz 1. pontjának 1. bekezdése alá, mert ez éppen az ellenkezőt követeli. Kétségtelen ugyanis, hogy jelen esetben a szándék és az akarat a háborúból való kimaradásra irányult, nem pedig a beljebb segítségre.

Ezenkívül adatok merültek fel itt, a vádlott ezzel védekezett, és megerősítést is nyert, hogy óriási fuvar költségek merültek fel, amelyek következtében a márka-szaldó nagymértékben emelkedett. Ezenkívül hatalmas behozatalok is történtek, mert szükség volt behozatalokra, hiszen éppen Baranyai mondotta meg, hogy szén és koksz nélkül iparunk nem működhetett volna. Tehát ha a pénzügyminiszternek módja is lett volna a szállítások leállítására – amit egyébként geográfiai helyzetünknel fogva sem tehetett meg –, akkor megállt volna az egész ipari termelés.

---

⁴⁹⁶ Major Róbert fentebb idézett véleménye nem található a per iratai között.

⁴⁹⁷ Erről lásd *Bárdossy László a népbíróság előtt*, 8–13.

Védencem ezen márka-szaldóval kapcsolatban még egy másodlagos védekezést is terjesztett elő, amelyet szintén méltóztassanak megfontolás tárgyává tenni. A márka-szaldó ugyanis úgy is emelkedett, hogy számtalan német kézben lévő magyar részvényt vásárolt vissza. Természetes, hogy így a márka-szaldónak igenis emelkednie kellett. Van ezen kívül még egy elbírálandó kérdés a márka-szaldó emelkedésénél. Mi lett volna a helyesebb, ha történetesen a németek tartoznak, és ez esetben az országban pengőkövetelésük lévén, itt megvásárolják az ipartelepeket, vagy pedig ez volt a helyesebb politika. Erre Baranyai Lipót már válaszolt. Nem vitás, hogy ehhez nem kell gazdasági szakembernek lenni, hogy a németek meg akartak vásárolni minden gyártelepet, hogy azok őket gazdaságilag még jobban kiszolgálják német vezetés alatt. Ha ezeket a németek megszerezték volna, kétségtelenül sokkal rosszabb helyzetbe került volna az ország.

Hivatkozom ezen felül Veessenmayer vallomására, aki azt a vallomást tette – amivel vádlott is védekezett és azt hiszem, Baranyai Lipótnak a szájából is elhangzott –, hogy Svájcnak, amely kétségtelenül kívül maradt a háborúból, és ahhoz semmi köze nem volt, a németek szintén több mint egymilliórdal tartoztak. Ebből világosan következik, hogy egy olyan ország, amely teljesen semleges volt, az sem tudta magát függetleníteni a németektől, mert nem volt más piac, és így a svájciaknak is ki kellett szolgálniuk gazdaságilag a németeket. Teljesen téves tehát, hogy a népügyészség a márka-szaldó emelkedését 1942-ben, 1943-ban és 1944-ben védencemmel szemben egyáltalán vád tárgyává tette és tehetette.

Most még egy vádpont van itt, ez a bizonyos megállapodás, mely a gazdasági miniszterek összejövetelén született volna. Az én álláspontom ebben az, hogy ezt egyedül Veessenmayer vallotta így, mert a többi vádlottak mind kifejezetten tagadják, hogy történt volna egy ilyen megállapodás. De ha történetesen történt is volna, abban a pillanatban, mikor ez nem effektuálódott, mert Veessenmayer azt a vallomást tette, hogy a Duna elaknásítása és az állandó légi bombázások miatt nem emelkedett, hanem szűkebbre szorult, kisebb lett a kiszállítás, akkor teljesen téves volt ezen vádkiterjesztés, mert ez védencemmel és a többi vádlottal szemben egyáltalán nem állhat fenn. Tehát T. Népbíró, az én álláspontom ezen vádcsoporttal kapcsolatban az, hogy akárhogy méltóztatnak ezt nézni, ebben védencem bűnössége meg nem állapítható.

Most rátérek a 11. szakasz harmadik pontjára, hogy a fegyverszünet megkötését erőszakkal, vagy befolyásának kihasználásával megakadályozni törekedett. Ez egy egész rövid vádpont. Hivatkozom Lakatos miniszterelnök vallomására, aki azt mondja, hogy a fegyverszüneti megállapodás szeptember 7-i tárgyalásánál jelen volt Reményi-Schneller Lajos és a többi miniszter is, és ő megszavazta a kiugrást. De 1944. október 15-én a második Lakatos-kormány megalakulásakor is benne volt a kormányban.⁴⁹⁸ Tehát ahelyett, hogy ezt a cselekményt, amelyet csak egy pozitív szándékkal, akarattal lehet elhatározni, elkövette volna, azaz a fegyverszünetet megakadályozni törekedett volna, éppen ellenkezőleg, megszavazta a kiugrást, vagyis hozzájárult a fegyverszünet megkötéséhez, és mikor a kormányzó felhívta a minisztereket, hogy akinek ez ellen kifogása

---

⁴⁹⁸ Lásd a 280. sz. jegyzet.

van, az eltávozhat, ő továbbra is ottmaradt, és a következő kormányban is hajlandó volt szerepet vállalni. Nem lehet tehát arról beszélni, hogy a 11. szakasz 3. pontjával védecem megvádolható, és bűnössége megállapítható volna.

Az ügyész úr hivatkozott arra a minisztertanácsi ülésre, amelyen védecem egy észrevételt tett. Bocsánatot kérek, a koronatanácsot vagy minisztertanácsot azért hívják össze fontosabb ügyekben, hogy mindenki szabadon nyilváníthassa véleményét. Azzal, hogy védecem azt mondta, nem volna-e jobb másképpen csinálni, azonban mégis az eredeti megoldás mellett szavazott, még semmi esetre sem követhette el azt a bűncselekményt, amelyet a vádirat a 11.§ 3. pontja alapján megállapít.

Foglalkoznom kell azzal, hogy a politikai ügyész úr minden tanúhoz feltette azt a kérdést, nem volt-e védecem német kém, nem volt-e német besúgó. Védecem ez ellen a leghatározottabban tiltakozott, kijelentvén, hogy neki semmi ilyen szerepe nem volt. A tanúk – Ambrózy, Jungerth-Arnóthy és a többiek – mind azt a határozott vallomást tették, hogy ezt védecemről fel sem tételeznék.

Felmerül az a kérdés, ki ragaszkodott Reményi-Schneller szerepéhez a pénzügy-miniszteri tárca elvállalásánál. Veessenmayer azt mondta, hogy a kormányzó, ezzel szemben volt olyan vallomás is, amely szerint Veessenmayer. Ez a körülmény szerény nézetem szerint teljesen lényegtelen, abból azonban, hogy a második Lakatos-kormányba, amely az esküt már letette, s a fegyverszünet már le volt tárgyalva, a kiugrás elő volt készítve, ugyancsak Reményi-Schneller Lajost kérték fel, minden kétséget kizáró módon megállapítható, hogy csak a kormányzó kérhette fel védecemet, és nem Veessenmayer, aki erről a kiugrásról nem tudott, és semmi esetre sem adta volna védecemnek azt a tanácsot, hogy a megalakítandó Lakatos-kormányban is ő vállalja a pénzügyminiszterséget, mert hiszen éppen a németek ellen alakult kiugrási kormányról volt szó. Minderre azért hivatkoztam, hogy tisztázzam, védecemnek semmilyen besúgó szerepe nem volt.

Bátor vagyok ezzel kapcsolatban hivatkozni az általam becsatolt Ruszkay-féle jelentésre.⁴⁹⁹ Már az előző perekből is köztudomású, hogy Ruszkay a németek fizetett kémje volt, kéthetenként adta a jelentéseit, és sajnos igen jól volt informálva minden Magyarországon történő bel- és külpolitikai eseményről.⁵⁰⁰ Az általam becsatolt jelentésből, amelyet Ruszkay Himmlerhez írt, világosan kitűnik, hogy éppen Ruszkay volt az, aki felhívta Himmler figyelmét arra, meg kell szabadulni ezektől a Reményi-Schneller- és Csataj-féle kreatúráktól, mert addig nem tud megfelelőképpen működni a Sztójay-kormány, amíg ezek az emberek is benne vannak. Ebből a jelentésből arra következtetek, ha Reményi-Schneller bármilyen szempontból is a németek kiszolgálója lett volna, akkor ilyen jelentés nem kerülhetett volna a németekhez.

T. Népbíró! Rátérek a 11. szakasz 4. pontja alapján emelt vádpontra. A népügyész úr [Óhidy Lajos] azzal vádolja meg védecemet, hogy a Szálasi-kormányban is, mint

⁴⁹⁹ A Káldi István védő által említett Ruszkay-féle jelentés nem található a per iratai között, megtalálható viszont Ruszkay perének iratai között. ÁSZTL V-121. 259., 148.

⁵⁰⁰ Erről lásd Imrédy Béla a vádlottak padján, 90. 33.sz. jegyzet.

szakminiszter, szerepet vállalt. Ez kétségtelenül így van, miniszter volt, ez ellen a védelem semmit nem tudna felhozni. Le kell szögezmem azonban, a törvény e tekintetben azt kívánja meg, hogy kényszerű szükség nélkül vállaljon valaki miniszterséget. A vádlott azzal védekezett a per során, hogy koncentrációs kormány megalakítására gondolt, és úgy gondolta, hogy eleget tesz a kormányzó óhajának, amikor ebben a kormányban részt vesz. Bátor vagyok hivatkozni Veessenmayer vallomására e tekintetben, aki a tanácselnök úr kérdésére azt mondotta, ő kérte fel Reményi-Schnellert, és még valakit, hogy vállaljanak szerepet a Szálasi-kormányban, mert nem akarta, hogy csupa nyilas tagból, csupa Szálasi-emberből álljon ez a kormány. Én ezt úgy értelmezem, hogy a Szálasi-kormánynak ilyen szempontból nem szívesen adták át a hatalmat, és minthogy Veessenmayer tudta, hogy kikkel áll szemben, ellensúlyozásképpen kért fel a régi emberek közül nem nyilas embereket, hogy vállaljanak szerepet a kormányban. Akkor, amikor Veessenmayer felkérése megtörtént, védencem védőőrizetben volt. Október 16-án pedig már kész helyzet előtt állott akkor, amikor közölték vele, hogy a Szálasi-kormány pénzügyminisztere. Reményi-Schneller tehát Veessenmayer kívánságára és védőőrizetben vállalta el a pénzügyminiszterséget, s szerény véleményem szerint október 15. és 16. nem olyan idő, hogy a bíróság ne mérlegelhetné, és ne állapíthatná meg azt, hogy igenis kényszerhelyzet állott fenn. Nem lehet ugyanis azt mondani, hogy védencem hatalomra törő volt. Az iratokból megállapítható, s egyébként Veessenmayer is igazolta, hogy Reményi-Schneller a Kállay-kormány alatt kétszer is lemondott 1944-ben, Sztójayék alatt ugyancsak lemondott, de nem fogadták el lemondását, és 1945. január 5-én, amikor talán már szabadabban tudott mozogni, akkor az elfekvő iratok szerint a Szálasi-kormányban vállalt pénzügyminiszteri állásáról is lemondott. Lemondását Szálasiék nem fogadták el. Véleményem szerint tehát a kényszerű szükség fennáll.

A politikai ügyész úr [*Marosán György*] feltette védencemhez azt a kérdést, hogyan lehetséges, hogy ő tíz miniszterelnök alatt vállalt pénzügyminiszteri állást. Védencem erre azt válaszolta, ez éppen azért lehetett, mert őt csak szakembernek és nem politikusnak tartották, és ezért volt megfelelő tíz kormányon keresztül. Nem vitás, hogy ez így van. Darányitól Szálasiig ugyanis a legkülönbözőbb beállítottságú miniszterelnökök működtek Magyarországon, és nem vitás az sem, hogy minden miniszterelnök a saját politikusát szokta miniszternek hozni. Abból, hogy ez nem történt meg, arra kell következtetni, hogy benne, mint pénzügyminiszterben, mindenki kizárólag szakembert látott, és ezért fogadta el minden kormányelnök miniszterének védencemet. A Szálasi-kormányban védencem miniszterségét tehát úgy méltóztassanak elbírálni, hogy közönséges szakminiszter volt, akinek semmi más cselekménye nem volt, és amikor ezt a miniszteri tárcát elvállalta, legalábbis részben, kényszerű szükség forgott fenn.

A népügyészség vádolja védencemet a 13.§ 1. pontjába ütköző bűncselekménnyel, azzal, hogy két beszédet tartott, az egyiket az indemnitással [*mentesítéssel*] kapcsolatban, a másikat pedig 1945. január 2-án tartott[*a*] koronatanácsai ülésen. Az én véleményem szerint e vádpont emelése teljesen téves, az indemnitással kapcsolatos beszédét a vádlott tagadta, ez bizonyítva nincs. A koronatanácscon elmondott beszéde pedig nem lehet a 13.§ 1. pontjába ütköző bűncselekmény, mert ez a szakasz azt kívánja meg, hogy gyülekezet

előtt mondott beszéd legyen, a koronatanács ülése pedig titkos, nem tekinthető gyülekezetnek, tévedésen alapul tehát az ügyészség vádirata, amikor védecemet ezzel a bűncselekménnyel megvádolja. A népbíróságnak megvan a gyakorlata arra, hogy mi a gyülekezet. Ha a bíróságnak bármilyen tekintetben más volna az álláspontja, akkor is tévedett a népügyész úr [Óhidy Lajos], amikor ezt a külön vádat emelte a koronatanácsi beszéddel kapcsolatban, mert ezért nem lehet külön vádat emelni védecem ellen, ez a cselekménye egybefoglalható a súlyosabb vádponttal, a 11.§ 4. pontjába ütköző bűncselekménnyel, a Szálasi-kormány alatti pénzügyminiszterségével, ez a vádpont tehát a 11.§ 4. pontját involválja.

Vádolja a népügyészség védecemet a 13.§ 2. pontjával, azzal, hogy kiadta a zsidó-vagyron zárolására vonatkozó rendeletet, s Magyarország aranykészletét, valamint a bankjegynyomdát a Szálasi-kormány előtt másfél évvel kitelepítette.⁵⁰¹ Meg kell állapítanom, hogy a vádiratnak ez a része teljesen téves. A zsidóvagyon zárolására vonatkozó rendeletet vádlott kiadta, ez kétségtelen, de azzal védekezett, ő úgy látta, hogy ezek a vagyontárgyak a magyar kincstárt illetik, tehát ki kellett adni neki ezt a rendeletet, amellyel meg akarta akadályozni, hogy a gazdátlanul hagyott javak német kézbe kerüljenek. Ezzel a cselekedetével tehát nem nyújtott segítséget a 13.§ 2. pontjába ütköző erőszakos cselekményhez, hanem éppen az ellenkezőjét követte el, a németek erőszakos cselekménye elől kivonta ezeket a vagyontárgyakat. Abban is téved a népügyész úr [Óhidy Lajos], amikor védecemet azért, mert Veszprémbe, és onnan tovább, Fertőbozra kitette az aranykészletet, a 13.§ 2. pontjával vádolja meg. Vádlott azzal védekezett, hogy másfél évvel a Szálasi-kormány előtt vitette ki az aranykészletet, tehát kétségtelen, hogy a bombázások elől. Itt csak az a kérdés, akkor, amikor a németek az aranykészletet vonatra rakták, mit tudott volna ez ellen tenni.⁵⁰² A vádlott e tekintetben azt a vallomást tette, hat hétig tárgyalt a német megbízottal, addig a határon állt a vonat, 6 hétig el tudta odázni, hogy a vonat nem ment tovább. Később magyar őrökkel került ez a vonat Németországba, s amerikai megszállás alá. Ha ez így van, akkor védecem semmi esetre sem követhette el a terhére rótt bűncselekményt. A Népbíróság itt megkérdezte erre vonatkozóan a sajtóreferens urat [Major Róbert], aki azt mondotta, ma még nem állapítható meg, hogy a készlet elvitelével inkább mentették-e meg az aranyat, mint ha itt maradt volna. Tény azonban, ha az arany itt maradt volna, akkor 1945 [helyesen: 1944.] decemberében a nyilasok martaléka lett volna.

A 13.§ 2. pontjában megállapított bűncselekmény azért sem állhat meg – és ez jogi kérdés –, mert van egy súlyosabb vádpont, a 11.§ 4. pontjába ütköző bűncselekmény, hogy védecem a Szálasi-kormány alatt miniszterséget vállalt. A 13. § 2. pontjába ütköző bűncselekményt, mint külön vádat nem lehet ebben az ügyben elbírálni, a 13.§ 2. pontjába ütköző bűncselekmény egybeolvad a 11.§ 4. pontjába ütköző cselekménnyel, és így

⁵⁰¹ Lásd a 74. sz. jegyzet.

⁵⁰² Reményi-Schneller a PRO-n 1945. október 5-i kihallgatása során állította azt, hogy már másfél évvel az ostromot megelőzően vitték az MNB aranykészletét Veszprémbe. BFL Nb. 628/1946. 248. Reményi-Schneller nem a nyilasok elől, hanem a nyilas kormány tagjaként, a nyilas evakuációs program keretében vitette az MNB szerelvényt nyugatra. Lásd még a 294. sz. jegyzet.

külön vád tárgyát nem képezheti. Amennyiben tehát a bíróság nem osztja azt az álláspontomat, hogy téves a 13.§ 2. pontjára alapított vád, akkor is kétségtelen, hogy ez a cselekmény a 11.§ 4. pontjába olvad bele.

Vádolja védecemet a Népügyészség a 15.§ 1. pontjával. Ez a vád kétségtávol fennáll, vádlott elismeri, de méltóztassanak tekintetbe venni azt a német nyomást, amely 1944. március 19. után a kormányra nehezedett, és ennek figyelembevételével méltóztassék a vádlott cselekményét elbírálni.

A 15. szakasz 4. pontja alól védecem ugyancsak felmentendő. A Népbíróság védecemnek hét évi minisztersége alatt mondott hat beszédéből összesen hármát tudott felolvasatni, a többi nincs meg, vád tárgyát tehát összesen három beszéd képezheti. E beszédek védecem [az] 1942-43-44. években tartotta, ismeretes, hogy milyen körülmények között, akkor másképpen beszélni nem lehetett, de mást beszélt és mást cselekedett. Jogkérdés azonban, – minthogy összesen három beszédre van szó, ezek gyülekezett előtt mondott beszédek voltak –, hogy a többi megkívánt tényálladási elem, a huzamosabb idő és az állandó tevékenység megvan-e. Véleményem szerint sem a huzamosabb idő, sem az állandó tevékenység nincs meg, minthogy évenként egy beszédre van szó, tehát e vádpont alól védecem felmentendő.

A 11.§ 5. pontja alapján emelt két vádra térek át. Az egyik az, hogy védecem tudott a deportálásokról – a minisztériumi jegyzőkönyv alapján –, a másik pedig az, hogy mint a Szálasi-kormány pénzügyminisztere ugyancsak felelős az abban az időben elkövetett atrocitásokért. Le kell szögezmem, hogy teljesen téves a népügyész úrnak [Óhidy Lajos] ez az álláspontja. A múlt héten mondta ki egy másik tanács – tudom, hogy egyik tanácsnak semmi köze sincs a másik tanács ítéletéhez – s az én álláspontom is az, hogy kollektív felelősség nincs.⁵⁰³ Minden ember csak azért felelhet, amit saját maga elkövet. Ahhoz, hogy valaki a 11.§ 5. pontjába ütköző bűncselekményt elkövesse, szándék, akarat és elhatározás szükséges. Remélem, a T. Népbíróság nem tudja megállapítani a lefolytatott bizonyítási eljárás alapján, hogy védecemnek az volt a szándéka, akarata, elhatározása, hogy innen embereket vigyenek ki Németországba, vagy akár máshová. A vádlott e tekintetben azzal védekezett, hogy e kérdés megoldása a Gestapo kezében volt. A kérdés eldöntését a bíróság mérlegelésére bízom, de fel kell hívnom a figyelmét arra, hogy 1944. március 19-ig itt senkinek baja nem történt. A németek Dániától kezdve mindenütt, ahova betették lábukat, megoldották ezt a kérdést, március 19-én bevonultak ide is, s azt hiszem, nem lehet vitatkozni azon, hogy ez a kérdés a Gestapo és az SS kezében volt, s megoldásához vajmi kevés köze volt a kormánynak, kivéve Endrét és Bakyt. Hivatkozom az elhangzott tanúvallomásokra, Ambrózy azt mondta, hogy a zsidókérdést Bakyn és Endrén keresztül a Gestapo tartotta kezében. Endre és Baky ellen a kormányzó is tehetetlen volt, a Vár tele volt német katonákkal, a Gestapo a zsidókérdést német recept szerint oldotta meg. Ezt mondja Ambrózy, a vád tanúja.

---

⁵⁰³ Budinszky László perében mondta ki a NOT, hogy kollektív felelősség nincs. BFL Nb. 4349/1945.

A védelem erre vonatkozóan sajnos nem tudott tanúkat idehozni, mert egyrészt erre a kérdésre tanút nem tudtunk volna ideállítani, másrészt pedig egyéb kérdésekben is a Népbíróóság részéről tanút nem hallgatott ki, így tehát semmilyen tanút ideállítani nem tudtunk, a magam részéről kizárólag a vád tanúira vagyok bátor hivatkozni. Ambrózy nyilatkozatából világosan kitűnik, hogy a Sztójay-kormánynak, de legkevésbé Reményi-Schnellernek, mint szakminiszternek, semmi köze sem volt a deportáláshoz, és azt megakadályozni nem volt módjában.

ELNÖK: Egy pillanatra félbeszakítom. A védő úr összesen három tanú kihallgatását kérte, arra a megjegyzésére reflektálok, hogy a védelem tanúit a bíróság nem hallgatta ki.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Én nem zokszóból mondtam.

ELNÖK: Én sem zokszóból válaszolok, csak a tényeket akarom leszögezni. A védő úr összesen három tanú kihallgatását kérte. Az egyiket kihallgatta a bíróság. A másik tanú Csizik államtitkár volt, az ő kihallgatására vonatkozó tényeket a bíróság szükségtelennek tartotta bizonyítani, a harmadik tanú pedig Torzsai-Biber Gyula volt, akit azért nem hallgatott ki a bíróság, mert a vonatkozó körülményt vitásnak nem tekintette. Mindettől függetlenül azonban meg kell állapítanom, hogy erre a kérdésre vonatkozóan a védelem meg sem kísérelt tanút bejelenteni.

DR. KÁLDI VÉDŐ: Tisztelettel tudomásul veszem. Erre a kérdésre én meg sem kíséreltem tanút bejelenteni. Én csak azt mondtam, hogy a vád által ideállított tanúkra vagyok bátor hivatkozni, azoknak vallomására.

Az előbb említett vádpontot a Népügyészség úgy gondolja alátámasztani, hogy hivatkozik a június 1-jei minisztertanácsi jegyzőkönyvre, amely szerint a zsidó- deportálásokat a minisztertanács tudomásul vette. Ez a jegyzőkönyv nem védecem ellen, hanem mellette bizonyít, mert abból a tényből, hogy egy kész, akkor már megtörtént dolgot a minisztertanács tudomásul vett, következik, hogy ez nem az ő akarat-elhatározása volt, sem Reményié, sem a kormányé. De hivatkoزام Jungerth-Arnóthy vallomására is, amely szerint a zsidók deportálása a kormány tudtán kívül történt. Rá kell mutatnom arra, hogy amikor már köztudomásúvá váltak ezek a kegyetlenkedések, a kormányzó leállította a további deportálásokat. A június 21-i koronatanács *[helyesen: június 26-i]* ezzel kapcsolatban határozatot hozott,⁵⁰⁴ az elhangzott vallomások szerint Endrén keresztül a németek a koronatanácsi határozat ellenére mégis tovább igyekeztek deportálónvonatokat kicsempészni az országból, ami sikerült is nekik még két héten keresztül.⁵⁰⁵ Ha tehát a koronatanács Horthy kormányzóval az élén akkor, amikor már könnyebb volt a helyzet – a németek innen csapatokat voltak kénytelenek kivonni, sokkal kevesebb volt az itt lévő német csapatok száma –, mégsem tudta foganatosítani a deportálások leállítását, éppen a németek, Endre és Baky magatartása folytán, szerény véleményem szerint védecem nem tehető felelőssé azért, hogy deportálások voltak.

---

⁵⁰⁴ Lásd a 301. sz. jegyzet.

⁵⁰⁵ Lásd a 378. sz. jegyzet.

Ebben a tekintetben legyen szabad hivatkoznom más, már letárgyalt ügyekre. A népügyészségnek Imrédy Bélát, aki különben ugyancsak miniszter volt abban az időben, eszébe sem jutott a 11. § 5. pontjával megvádolni, és így sem a népbíróság, sem a NOT nem tudta vizsgálat tárgyává tenni azt a kérdést, hogy egyáltalán köze lett volna a deportálásokhoz. Egy másik háborús bűnös, Budinszky László ügyében azt a döntést hozta a NOT – Budinszky pedig igazságügy-miniszter volt, nem pénzügyminiszter, az igazság őre kellett volna hogy legyen, a Szálasi-kormányban volt miniszter –, hogy nem tartozik felelősséggel a később bekövetkezett deportálásokért.⁵⁰⁶ Ha tehát a Népbíróságok Országos Tanácsa ilyen döntést hozott más ügyekben, akkor teljesen téves az az álláspont, hogy Magyarországon 1944-ben a Sztójay-kormány alatt egy pénzügyminiszter felelős legyen a kollektivitás alapján a deportálásokért, amelyek nem a kormánytól származtak.

Az október 15-16-án, a Szálasi-kormány ideje alatt, a gettóba való tömörítésnél elkövetett atrocitásokért a Népügyészség ugyancsak felelőssé teszi védencemet. Legyen szabad hivatkoznom arra, hogy október 15-én és 16-án még nem alakult meg a Szálasi-kormány, tehát az akkori atrocitások kormányon kívül történtek. A gettóba tömörítésnél előfordult atrocitásokat illetően pedig legyen szabad megállapítanom, hogy védencem november 15-én kitelepült minisztériumával Sopronba, többet onnan vissza nem jött, így tehát ha történtek is atrocitások, mint ahogy történtek, védencem ezekért felelőssé nem tehető.

A belügyi [*helyesen: pénzügyi*] kormányzat hatásköréből ezek a kérdések teljesen ki voltak véve, minisztertanácsot sem tartottak ilyen ügyekben, Szálasi megmondotta saját perében, hogy ő megadta a direktívákat, minisztertanácsi határozatok nem voltak, minisztertanácson tehát nem ment keresztül semmiféle határozat, Vajna önkényes cselekményeket követett el, amelyekhez védencemnek semmi köze sincs.

A 11. § 5. pontjában emelt vád alól tehát védencem az elmondottak alapján felmentendő.

A vádpontokkal végeztem. Mielőtt védőbeszédemet befejezném, foglalkoznom kell mindkét ügyész úrnak azzal a kijelentésével, hogy nincs enyhítő körülmény. Szerény álláspontom szerint ha nem politikai ügyről van szó, hanem akármilyen ügyről, mindig van és mindig lesz enyhítő körülmény. Védőbeszédem elején elmondottam, hogyan alakult meg a Sztójay-kormány, és mi lett volna, ha nem alakul meg. Ha csak ezt a körülményt méltóztatnak bírálat tárgyává tenni, ez már maga is olyan enyhítő körülmény, amit a tanácskozássoknál figyelembe kell hogy vegyenek. Nem akarok arra hivatkozni, hogy mit tett, ezt mentette, azt mentette, az én álláspontom szerint ez lényegtelen, ha tette, jól tette, de ez ilyen nagy per horderején mit sem változtat. Védencemnél enyhítő körülmény, hogy tíz kormányon keresztül szakminiszter volt, pénzügyminiszter, nem volt politikus, ez a leglényegesebb

---

⁵⁰⁶ Budinszky NOT ítélete ennél árnyaltabban fogalmazott. A népbíróság álláspontjával szemben csak a Nbr. 11. §. 4. pontjában állapította meg Budinszky felelősségét, de a 11. § 5. pontjában való bűnösségét csak „eszmei” téren állapította meg, valódi (anyagi) bűnhalmazatot nem állapított meg. Az ítélet teljes szövegét lásd BFL Nb. 4349/1945. 9–15.

körülmény, amelyet mint enyhítő körülményt bátor vagyok a bíróság figyelmébe ajánlani, kérve a 92. szakasz alkalmazását, s hangoztatva, hogy egy szakminiszter elbírálásáról van szó, nem egy belügyminiszter, politikus elbírálásáról.

Hivatkoznom kell arra is még, T. Népbíróság, hogy a kivételezési rendeletet ő írta alá – ezt Antal István igazolta –, telefonon leadta az utasításokat, és a rendelet kivitelezést is nyert. Ez kétségtelenül védecem javára írandó.

Arra már hivatkoztam védőbeszédem elején, hogy védecem tíz kormányt kiszolgált, tehát szakminiszter volt, és mint szakminisztert egészen másképpen kell elbírálni, mintha egy politikus miniszter vagy miniszterelnök lett volna.

Most védőbeszédem végéhez érkeztem el, T. Népbíróság, és engedjék meg, hogy egy hitemnek képszerű felvázolásával zárjam védőbeszédemet. Újra a történelem örök igazságainak tárházához folyamodok. A történelem évezredek óta zúgó áradata sodor egy nemzetet a vak vizek mélységén. Egy vitorlás hajócskán próbálják a vezetők a szelet kifogni a vitorlából. Az erre még sebesebben zúg a pusztulás felé, míg bekövetkezik a teljes összeomlás. A józanok, az előrelátók az üszkös romok alól, a holttestek és omladékok mélyéről rongyosan, tépetten, véresen előjönnek. Újra építenek és itt e percben ítélkeznek. Semmijük nem maradt, mindent újra kellett kezdeni, csak egy kincsük maradt meg, a szellem erkölcsi javai, ezeket a szívükbe zárva őrizték meg, és én kérem a T. Népbíróságot, hogy a riadt lélekkel, hisztérikus gonosz önszuggesztiók naiv áldozataként botorul elveszett nemzet háborús bűnöseit a megmaradt szellemi és erkölcsi kincsek mértékével ítélje meg, a történelem szemszögéből. Ha ez így lesz, a védelem biztos lesz afelől, hogy itt nem az indulatok, az ösztönök, az egyéni sérelmek nyernek kárpótlást, hanem az örök, szeplőtelen igazság hoz majd a nép nevében ítéletet.

Érezzék a bíró urak magukat messze, mintha egy külön kiküldött nemzetközi bíróság lennének, melynek tagjai nem látták a felrobbantott hidakat, az üszkös romokban heverő egykori szép fővárosunkat. Érezzék magukat úgy, mint akiknek családjai háborítatlanul élnek ma jólétben és boldogságban. Érezzék magukat úgy, mint akik csak a per anyagát nézik, és semmi egyéb által nem hagyják magukat befolyásoltatni. Ha ez így lesz, és hiszem, hogy ez így lesz, akkor megnyugszik a védelem és főként, aki az örök bíró felettünk, az is azt fogja mondani: velem és nevemben mondtál ítéletet, mert senkitől sem próbáltad elvenni azt, amit én adtam, és aminek elvétele egyedül engem illethet, az életet.

Én pedig akkor, mikor az igazságért harcoltam, az életért is harcoltam Isten nevében.

ELNÖK: A bíróság két percre felfüggeszti a tárgyalást. A vádlottakat nem kell kivezetni.

(Szünet után.)

ELNÖK: A tárgyalást újból megnyitom. Felkérem [a] negyedrendű vádlott védőjét, hogy védőbeszédét mondja el.

Dr. BÁRDOLY SÁNDOR VÉDŐ: Igen tisztelt Népbíróság! 1943. március 19-én egészen váratlanul egy sürgős hivatalbóli védői kirendelést kézbesítettek részemre a Magyar Királyi Honvéd Vezérkari Főnökség Bíróságához.⁵⁰⁷ A vád hűtlenség büntette volt. Minthogy a háború kellős közepén állottunk, a vezérkari főnökség ügyésze a lehető legszigorúbb vádirat és vádbeszéd alapján halálbüntetés kiszabását kérte egy szegény többgyermekes, családos, ipari munkás védencemre, akit kommunista, illegális földalatti szervezkedés vezetésével vádoltak.

Önkéntelenül ez a hivatalbóli védői kirendelés ebben a kommunista politikai perben jutott eszembe, mikor a budapesti Ügyvédi Kamara részéről ebben a politikai perben dr. Szász Lajos védőjéül kirendeltettem, és a vádlott személyével és ennek a nagy politikai pernek hatalmas anyagával kezdtem foglalkozni.

Legyen szabad talán nem minden megilletődés nélkül itt, védőbeszédem elején azt az őszinte nyilatkozatot tennem, hogy immár több mint egy negyedszázada állok itt ezen történelmi falak között a védői pulpituson a legkülönbözőbb nehéz ügyekben, de soha a védői feladatot ilyen súlyosnak és ilyen terhesnek nem éreztem, mint most, az elhangzott súlyos vádirat, a népgyész úrnak [*Óhidy Lajos*] és a politikai ügyész úrnak [*Marosán György*] hatalmas vádbeszédei után. De ez nemcsak azért van, hanem azért is, amit mindannyian érzünk, és tudunk, hogy ebben az ügyben a magyar történelemnek egy tragikusan szomorú és páratlanul nagy dimenziójú politikai perével állunk szemben, amelynek a jövő történetírásába tartozó anyagát, levegőjét, részleteit éppen ezért, mert nincs meg a kellő történeti távlatunk, mi, a mostani nemzedék a maga teljes, tragikus valóságában át sem tudjuk fogni, hiszen a sírt, hol nemzet sülyyed el, népek veszik körül, és az ember millióinak szemében gyászkönny ül.⁵⁰⁸

De nehéznek és súlyosnak érzem ezt a védői feladatot azért is, hogy eleget tudjak tenni kötelességemnek ügyvédi eskümhöz és lelkiismeretemhez híven a népbíróság ezen tanácsa előtt, amelynek tárgyalásvezetése, emelkedett szelleme, lelkiismeretessége maga a kristálytisztá demokrácia, amelyet – állítom – joggal taníthatnának a jövő jogásznemzedék előtt a népi bíraskodás történetében. Hiszen T. Népbíróság, olyan időket élünk, hogy magunk is történelmet csinálunk.

És most visszatérek a vezérkari főnökség bíróságához, ahová engem először idéztek, és nem ismertem senkit, engem sem ismert senki. A súlyos ügyészi vádbeszéd után hosszasan, lelkiismeretesen védtem azt a szegény munkásembert, és a bíróság ítélethozatalra vonult vissza. Szünet közben – talán valamit hallott – kijön a szolgálatot teljesítő

⁵⁰⁷ Pontosan: a Honvéd Vezérkar Főnökének Bírósága. 1941. október 30-án a 7650/1941. M.E. sz. rendelettel állították fel, kizárólag az úgynevezett hűtlenségi, tehát hazaárulási perekben ítélezett. A rendelkezésre álló iratanyagban egyetlen olyan ítélet található, amelyben szélsőjobboldali személy ügyében ítélezett.

⁵⁰⁸ Bárdoly itt Vörösmarty Mihály *Szózat* című költeményét idézi pontatlanul. Az eredetiben: „S a sírt, hol nemzet sülyyed el/ Népek veszik körül/ S az ember millióinak/ szemében gyászkönny ül.”

altiszt, és ragyogó arccal odafordul hozzám, azt mondja: na ügyvéd úr, ebben a teremben sem tartottak még ilyen kommunista védőbeszédet. Nem is volt alkalmam rá válaszolni, mikor az egyik magas rangú hadbíró tiszt kijön a szünetben a folyosóra, és rágyújt egy cigarettára, majd felém fordul, és félíg viccesen, félíg komolyan ezt mondja: Ügyvéd úr! Csak nem vagyunk kommunisták? Én ekkor komolyan, de a legnagyobb meggyőződés hangján odafordultam hozzá, és azt mondtam: nem arról van szó, hogy milyen politikai pártálláson vagyok, hanem arról van szó, hogy mint ügyvéd, eskümhöz képest teljesítettem kötelességemet, és ennek a szegény munkásembernek szerencséje volt velem, aki hosszú éveken át a legnehezebb politikai és kommunista perekben voltam védő, elsajátítottam annak minden elméleti és gyakorlati tudományát és fogásait, és értékesítettem az ő részére. Csak arra kérem az urakat, hogy ezt a szegény iparos embert, aki hazájáért, a magyarság sorsának megsegítéséért vállalkozott családi életre és családjáélete feláldozásával földalatti mozgalomra a kommunisták részéről, úgy ítéljék meg, hogy mérlegeljék azokat a szempontokat, amelyeket én előadtam. A hadbíró tiszt nagyon elgondolkozott, visszavonultak, és nagyon hosszú tanácskozás után hozták meg az ítéletet. Az ítélet a halálbüntetés helyett az enyhítő szakasz alkalmazásával egy megfelelő fegyházbüntetés volt.

Igen T. Népbíróság! Még most is a fülembé csengenek az ítélet indokoló szavai, amelyek ennek a munkásembernek az életet jelentették a halállal szemben. Most, amikor ismét a halállal állok szemben, és az életért kell küzdenem, úgy érzem, hogy mindent el kell követnem, és mindent meg kell tennem, ami szerény erőimből kitelik. Úgy érzem, hogy ezt az erőmet hevíti, alátámasztja és lelkesíti az a hit és az a bizodalom, hogy ügyvédi esküm mellett támaszkodhatom egy másik esküre, a bírói esküre, amely úgy szól, hogy „elfogultság nélkül, gyűlöletet félretéve, részrehajthatatlanul lelkiismeretesen igazságot szolgáltatok”. És tennünk kell ezt akkor is, sőt annál inkább, emelkedett módon, mindent mérlegelve, ha a bíróságot és a védelmet egy egész világ választja is el talán a vádlottaktól.

Mielőtt most belemennék a részletekbe, legyen szabad általánosságban a védelem alapjaira rámutatnom. Megjegyzem itt, tekintettel arra, hogy az idő meglehetősen előrehaladt, tekintettel leszek arra, hogy mindazokra a részletekre, amelyeket védőtársaim Szász Lajossal összefüggően előadtak, csak röviden mutassak rá, és méltóztassanak azokat is előadottnak venni a védelem részéről. Ezzel időt, munkát és türelmet akarok megkímélni. Így a történelmi részt kihagyom és kerülöm, hiszen olyan gazdagon megvilágították az előttem felszólalók az ügy történelmi hátterét, azonkívül olyan ragyogóan megfestette a politikai ügyész úr [*Marosán György*], hogy ahhoz történelmi vonatkozásban nincs semmi további hozzátennivalóm.

Ellenben legyen szabad egypár jogpolitikai elvre rámutatnom. Így a védelemnek lényeges szempontját képezi, amiről most éppen Káldi kollégám is beszélt, hogy nem lehet szó kollektív felelősségről, hiszen ez a népbíráskodás gyakorlatában kezdettől fogva nem szerepelt, a népbíróság, a NOT és a maga a vádhatóság is mindig azt hangoztatta, hogy csakis az egyéni felelősség alapján lehet ítéletet hozni, mindenkinek a cselekményét a legapróbb részletekig személyi körülménye szerint mérlegelve. Azután egy másik jogpolitikai elv a jóhiszeműség kérdése. Itten legyen szabad dr. Ries István igazságügy-miniszter úrnak a *Népbíráskodás* című könyv bevezetéseképpen írott értekezésének

a háborús bűnösökkel összefüggő mondataira utalnom, ahol éppen a jóhiszeműséggel és a politikai perekkel összefüggésben ezeket mondja:⁵⁰⁹ „Látnia kell a népnek, hogy nem lehet felelősség nélkül politizálni. Az a frázis, amivel a politikusok a múltban a felelősségre vonásra válaszoltak; vállalom a felelősséget a múltért. Most vállalni kell a nép előtt, a meggyalázott, a kifosztott nép előtt. Nem várjuk meg a történelem ítélőszékét, a nép ítélőszéke előtt vonjuk őket felelősségre. Ennek a felelősségre vonásnak szigorúnak, de igazságosnak kell lennie.” A háborús főbűnösökre célozva ezt mondja: „A vélt hazafiságból, szerintük az ország érdekében elkövetett tetteiknél csak arról lehet szó, hogy jóhiszeműek voltak-e, vagy pedig saját és osztályhatalmi érdekeikből tudatosan végeztek-e romboló munkát.”

Azt hiszem, igen T. Népbíróság, hogy ha ennek a főtárgyalásnak bizonyítási anyagából Szász egyéni cselekvőségét vizsgáljuk, nagyon sok olyan bizonyított adatot és tényállást találunk, amely kétségtelenül igazolja az ő jóhiszeműségét, igazolja a kényszerhelyzetekben való segíteni akarását, a németekkel, a nyilasokkal való szembefordulását. Egyetlenegy vádbeli adat sincs arra, és sem az ügyész urak, sem pedig a vádirat egyetlenegy bizonyítékot sem tudtak produkálni, mely szerint bármilyen időben, bármilyen cselekvőségében önzés, haszonlesés, aljas indok, hatalmi vágy hajtotta volna. Ellenkezőleg, mindenkor önzetlenül, az ország érdekében igyekezett cselekedni, feláldozva egyéni nyugalma, egész életét, és most itt ül kifosztottan, teljesen összetörve a vádlottak padján. Ha most majd rátérek az egyes vádpontokra, előre felhívom a figyelmet, arról van szó, hogy milyenek az ő egyéni cselekedetei.

Nem állítja a védelem, hogy dr. Szász Lajos ártatlan. Tiszta pengével állok szembe a vádhatóság igen tisztelt képviselőivel. Adataim és állításaim nem struccpolitikaszerűek lesznek. A legkomolyabban érintem a vád álláspontját, és úgy fogom őt védeni, a bizonyítási anyag, a per adatai alapján.

Maga a vádlott a népbíróság elé állva azt mondta, hogy igenis bűnösnek érzi magát, tévedett, és ezt a megbánás és megilletődés hangján mondta. Ezt talán a népügyész úr [*Óhidy Lajos*] nem hallotta abban a lármában, eltekintve attól, hogy olyan halkán beszélt a vádlott. Az igen T. Népbíróság a gyorsírási jegyzetekből ellenőrizheti, hogy ő igenis töredelmes, beismerő hangon mondta, hogy hibásnak és bűnösnek érzi magát, ha nem is a vádirat értelmében.

Rámutatok arra, mert hiszen nem egészen mindegy, hogy ki az, aki a bíróság előtt áll vádlottként, hogy egyszerű iparos szülőktől származott, korán árvaságra jutott, nehéz diákévek után maga küzdötte fel magát, bejutott a pénzügyi hivatalba, a jogot maga végezte el, és így lett később államtitkár a minisztériumban. 1942-ben, mikor a háborús közellátás csődbe jutott, a kormányzó felkérésére nagyon nehezen lett közellátási miniszter. Mondották, hogy soha ilyen nehezen miniszterséget senki nem vállalt. Politikával

---

⁵⁰⁹ Teljes szövegét lásd a népbíráskodásról szóló 81/1945 M. E. sz. és az ezt kiegészítő 1440/1945. M. E. sz. rendelet szövege és magyarázata. Magyarázatokkal ellátta: Ries István, előszó: Major Ákos. Budapest, Politzer Zsigmond és Fia. [1945.] 5–12. Lásd még az 58. sz. jegyzet.

azonban soha nem foglalkozott, és éppen abban érzi magát bűnösnek, hogy bár a politikához nem értett, ilyen nehéz, válságos időkben, ilyen felelősségteljes megbízatást vállalt, túlbecsülte az erejét. Az idők felőrölték, és nemcsak az ő védekezése ez, hanem Kutassy tanú és Nánassy miniszteri osztályfőnök is vallotta, hogy a Szálasi-kormányban azért vállalt miniszterséget, mert amikor a gyeplőt a lovak közé dobják a lejtőn lefelé rohanó szekéren, akkor olyannak is kell lenni, aki kerékkötőként odaáll, igyekszik a bajokat mérsékelni, és menteni, ami menthető. Tárgyilagosan megállapíthatjuk, hogy a nemzetet megtévedt bűnös vezetői a sír szélére juttatták. Neki nem sikerült, csak itt-ott kisebb eredményekkel, ezt a rohanó szekeret megállítani, a kerekek küllőit őt is összetörték, és önmagában, mindenkiben csalódva, mindenkitől becsapva ül itt, a vádlottak padján.

Igen T. Népbíróság! Kötelességemnek érzem, hogy rögtönözve, mert nem állott kellő idő rendelkezésemre, a politikai ügyész úr [*Marosán György*] hatalmas vádbeszéde után egypár nyilatkozatot tegyek. Azt hiszem, azt mindannyian megállapíthatjuk, hogy az a nagy felkészültség, az a politikai és gazdasági tisztánlátás, amellyel a történelmi háttérrel és ennek a pernek az előzményeit élesen és biztosan, az igazság erejével megfestette, az ő érdeméül és díszére szolgál, és örülni lehet, hogy a fiatal demokráciának ebben az új megbízatásában egy ilyen lelkiismeretes, ilyen nagy tudású fiatal magyar tehetség állott a rendelkezésére. Én csak azt kívánom, hogy mindenütt, mindenkor, minden helyre ilyen lelkiismeretes tudású, ilyen nagy felkészültségű emberek állíttassanak, akkor igenis meg fog születni az az új, megtisztult demokrata Magyarország, amelyet a dolgozók megálmodtak, és amelyet a dolgozók egyértelműleg várnak.

De legyen szabad hozzáfűznöm még valamit: azok a hatalmas pörölycsapások, és azok a következtetések, amelyek a politikai ügyész úr [*Marosán György*] részéről a vádlottakkal szemben elhangzottak, amikor visszamenőleg 25 évnek a vádjait idezúdította ennek a pernek az anyagára, és a vádlottaknak a felelősségére, úgy éreztük, hogy ez olyan erővel történt, mintha sziklahegyeket robbantott volna, mintha egy egész világ dőlné össze, mintha minden ránk zúdulna, és ezeknek az embereknek a vállára akarna mindent rakni, és velük akarná a felelősséget vállaltatni.

Tisztelt Népbíróság! Ez túlmenne azon a mértéken és célon, amely az ő feladatát képezte, de igaza van az ügyész úrnak: ő képviseli a vád részéről a motorikus erőt, azt a reflektort, amely megvilágítja a dolgokat, erősebben világítja meg. Ha azonban a reflektorfény erősebb, akkor elégeti a képet, meghiúsítja a tisztánlátást, és túllő a célon. Mi a törvény alapján állunk. A népbíróági rendelet nem helyezte hatályon kívül sem a büntető törvénykönyvet, sem a bűnvádi perrendtartást. Tehát akkor, amikor a régi, a magyar történelemnek demokratikus és liberális világából olyan törvényeink vannak, mint a büntető törvénykönyv és a polgári perrendtartás, akkor a törvényre támaszkodva állok itt, és tartozom védecemet lelkiismeretesen megvédeni, a bíróságnak pedig kötelessége esküjéhez hiven, szintén a törvényre támaszkodva, mindent mérlegelni, és így ítéletet hozni.

Most rátérve az egyes vádpontokra: az első vádpont a 11. § 1. pontjába ütköző, a bizonyos klíringgel kapcsolatos megállapodás, amellyel kapcsolatban Káldi kollégám az imént adta elő védekezését. Mindenben csatlakozom hozzá, azonban Szász részéről hozzácsatolom, hogy Veessenmayer megkérdezettve, Szásszal szemben egyáltalában nem tudott

erről nyilatkozni. A vád részéről tehát ez a vádpont nem volt előkészítve. Nekem az az álláspontom, hogy a bíróság és a védő megkívánhatta volna a vádhatóság részéről, hogy azt a pénzügyi megállapodást, amelyet 1944 áprilisában vagy májusában kötöttek, idehozta volna. Minthogy ez nincs meg, Veessenmayernek bizonyos tekintetben feltétlen valomása az egyedüli bizonyosság. Ezen vádpont alól a vádlott a bűnvádi perrendtartás 326.§ 2. pontja alapján felmentendő volna. A magam részéről csak azt jegyzem meg, hogy azt hiszem, hogy valamelyik jegyzőkönyvben vagy vallomásban olvastam hasonlót, hogy itt a németek részéről megint nem tiszta dolog történt. A kormány háta mögött Jurcsekkel tárgyaltak, a megállapodást nem tudták nyélbe ütni, ilyen megállapodásokban Szász nem vett részt, azért méltóztassék őt a hivatkozott vádpont tekintetében felmenteni.

Ami a 11.§ 3. pontját illeti, a Nemzeti Szövetség vádpontjával összefüggésben itt utalok mindenekelőtt Rátz védőjének, dr. Varga kollégámnak a védekezésére is, hogy ezzel is megrövidítsem védőbeszédemet. Nevezetesen az, aki a fegyverszünet megkötését erőszakkal, vagy befolyásának felhasználásával megakadályozni igyekezett – Szász részéről ilyen cselekedetet maga a vádirat sem tételez fel –, vagy befolyásának felhasználásával, vagy egyáltalában tudott-e Szász arról, hogy a Nemzeti Szövetség célja a fegyverszünet megakadályozása volt? Ebben a témakörben, és ezzel a vádponttal kapcsolatban kétségtelen, hogy a főtárgyalásnak Veessenmayer kihallgatása volt a fő szenzációja. Most derül ki – nem tudom, más perrel nem foglalkoztam –, de meglepett az a hihetetlen, és nem is tudom jellemezni, milyen aljas háttere ennek az elgondolásnak, hogy a németek tervezték ki, és német oldalról származott az a gondolat, hogy létrehozzák a Nemzeti Szövetséget a kiugrás ellensúlyozására, és ezt a Nemzeti Szövetség vezetésével – Veessenmayer szerint –, tehát Szász Lajossal egyáltalában nem közölték. Az előzetes tárgyalásokban talán Tasnádi Nagyot, Rajnisszt, Jurcseket és Jarostt avatták be. Ez kiderült éppen a politikai ügyész úr [*Marosán György*] kérdése alapján, hogy amikor abban a bizonyos küldöttségben megjelentek Lakatos miniszterelnöknél, Szásznak fogalma sem volt arról, hogy Rajnissnak egy memorandum van a zsebében, és fogalma sem volt arról, hogy Jaross fel fog szólalni, hogy a Nemzeti Szövetség azért jött ide, hogy a kiugrás miatt felelősségre vonja Lakatost és az egész kormányt. Azt hiszem, Veessenmayer maga igazolta a leghatékonyabban – méltóztatik emlékezni arra, milyen lekicsinylően, szinte lesajnálóan fordult oda, mint aki azt akarta volna mondani, hogy ez a jelentéktelen figura, aki szerinte nem is tudott németül, akivel nem is tárgyaltak, nem is közöltek vele semmit, ez sem nem szoroz, sem nem oszt. És meglep, hogy mint egy sakkfigurával, úgy játszottak vele. A végén odaállították a Nemzeti Szövetség élére, éppen azért, hogy a köreiket ne zavarja, éppen azért, mert nem tartották olyan súlyos és befolyásos embernek, hanem a pártok felett állott, aki súlyával sem hathatott közre abban a tekintetben, hogy az esetleges békekötést vagy fegyverszünetet megakadályozza. Egyebekben mindenben csatlakozom Káldi és Varga védőtársaim által előadottakhoz, és arra kérem a Tisztelet Népbírószágot, hogy méltóztassék mindezeket mérlegelni. Amikor meg méltóztatik állapítani, vajon ennek a vádpontnak a tényálladási elemei felhozhatók-e vele szemben. Rámutatok még arra – és ezt rendkívül fontosnak tartom –, hogy igenis a Lakatos miniszterelnökhöz intézett kérdésre – nem tudom, én adtam-e fel ezt a kérdést, vagy Szász –

Lakatos határozottan azt a választ adta, hogy Szász szavaiból, amikor ott, mint elnök, megjelent és a bevezetőt ott elmondotta, egyáltalában nem következethetett a fegyverszüneti tárgyalások megakadályozására irányuló célzatra. Csak Rajniss írásos memorandumából következtettem és láttam azt – mondotta –, és ugyanakkor történt, hogy a tárgyalásról kijövet Szász megtámadta és felelősségre vonta Jarost.

Tisztelt Népbíróság! Ebből látjuk, hogy milyen okok és lélektani körülmények, valamint mozzanatok játszottak közre a háttérben. Miután ez a vádpont nem állhat meg, és ezzel a vádponttal, az itt felsorakoztatott bizonyítékok szerint végeztem, csak azt akarom hozzáfűzni – ismét tárgyilagos akarok lenni, és nem akarok előre kitérni –, a vádirat indokolása erre vonatkozóan felhoz egy igen kellemetlennek látszó körülményt: az 1945. január 2-án Sopronban tartott ülést, ahol Szász a beszámolójában lerögzíti az ott történeteket. Akkor már a dolgok bizonyos állapoton túlhaladtak. Szász regisztrálja azt, ami ott történt. Rá akarok térni arra, hogy SS-fenyegetés után lépett be a kormányba, és lett a Szálasi-minisztérium tagja. Hogy úgy mondjam, bent volt az oroszláncok között, együtt kellett üvölni a farkasokkal. Ezt akkor regisztrálta Sopronban, nem is Budapesten, úgyhogy bizonyítani ellene azt, amit a történelmi események úgyis túlhaladtak, nem lehet, tehát ezt nem lehet ellene vádként felhozni.

A következő vád a 11.§ 4. pontjának második tétele, hogy életét fenyegető kényszerű szükség nélkül vezető állást vállalt a nyilas kormányzatban. Röviden utalok arra, amit már Varga kollégám előadott, hogy 1944. március 21-én éjszaka felvitték őket a Várba, és nem mondom, hogy bezárták, hanem védőőrizetbe vették őket, és ahogyan Veessenmayer az első tanúvallomásában lesajnálóan nyilatkozott, hogy: kérem, Szászt azért vettük oda, mert szükségünk volt egy szakemberre, azért vettük oda, hogy szélesebb alapra helyezzük a kormányt. Ezt, mint jellemző történelmi tényt akarom leszögezni, hogy a Szálasi bandája örömmel vette, hogy a kormányzatban ők ülnek, de ez nem ért semmit, kellett nekik egy Reményi és egy Szász, hogy szélesebb alapon nyugodjék a kormányuk, mert ebben bíztak meg. Szász tehát egy fenyegetés és kényszer hatása alatt vállalta el a miniszterséget, márpedig a tényálladási elemhez hozzátartozik, hogy aki életét fenyegető kényszerű szükség nélkül állást vállal.

Idetartozik annak megemlézése, hogy Bakó annak idején, még szeptemberben, az események előtt, egyszer felkereste Szászt, és kérdezte tőle, hajlandó volna-e a Szálasi-kormányzatban miniszteri tárcát vállalni. Itten vallotta eskü alatt, hogy Szász azt mondotta: nem. Nagyon jól tudjuk: az is történelmi tény, nem kell fejtegetnem, hogy Szálasi az egész kormányt – talán senkinek sem mondotta meg őszintén – becsapta akkor, amikor a kormányelnökséget elfoglalta, illetve amikor azt a hírt közölte velük, lobogtatva kezében azt a bizonyos történelmi kormánykinevezésről szóló iratot, hogy őt Horthy szabályszerűen kinevezte. Senkinek sem jutott eszébe, hogy kételkedjék, vajon a kinevezés korrekt, szabályszerű és törvényes-e. Annyival kevésbé közölték Szásszal, aki nem volt beavatva semmibe.

Igen Tisztelt Népbíróság! Jól illik ide Anatole France-nak az a megállapítása, hogy az összes bűnök együttvéve nem követtek el az emberiség történetében annyi aljasságot és szörnyűséget, mint a fanatizmus egymagában. Mert ezután indult meg az ország a lejtőn,

amelyen nem volt megállás az összeomlásig. Ehhez a ponthoz tartozik az, hogy Fluck tanúkihallgatásával, Nánássyval és Schlickkel bizonyítva van, hogy Szász állandóan félelemérzetben volt. A Kereskedelmi Minisztériumba katonaruhát vitt be, hogy ha másképpen nem tud, katonaruhában szökjék meg. Később Sopronkőhidán kihallgattak egy beszélgetést, amelyből az derült ki, hogy el akarták tenni láb alól. Felemlítem azt is, hogy Kocsárd Emánuel főispán egy cikket jelentetett meg a *Sopron megyében*⁵¹⁰ – a számot nem tudtam félretenni –, amelyben az volt: félre a gáncsoskodókkal stb., és ő is megtámadta Szász[t], és el akarta tétetni láb alól. Tehát nemcsak akkor állott fenn a kényszer, amikor kinevezték, hanem attól fogva állandó lelki nyomás kényszere alatt állott, s féltette saját magát és családját. Pillanatig sem állítottam, hogy hős. Szász egy összetört ember, nem kívánhatjuk tőle utólag, hogy akkor csukatta volna be magát, amikor tudjuk, hogy nemcsak a zsidókat deportálták, kínozták és elhurcolták, hanem elvitték, halálra ítélték és kinevezték [*helyesen: kivégezték*] a magyar politikusok színe-javát is. Minthogy a tényálladáki elem hiányzik, a 326.§ 2. pontja alapján méltóztassék őt ezen vádpont alól felmenteni. Ha azonban a népbíróság mégis úgy látná, hogy ez a vádpont bármilyen vonatkozásban fennállana – holott olyan nagyszámú bizonyíték van a kényszerre vonatkozóan, és arra nézve, hogy a nyilasokkal szemben állott –, a 92. szakaszt mindenképpen alkalmazni kell, mert hiszen a büntetés kiszabásában válogatni lehet, hogy a bizonyítékok alapján kinek milyen volt a tevékenysége, és hogy ki mit érdemel.

Méltóztassék megengedni, hogy ennél a pontnál válaszoljak – mert ide illik a legjobban – a politikai ügyész úrnak [*Marosán György*] arra az ismételten elhangzott kérdésére, illetve kijelentésére, amelyben a vádlottaknak azt mondotta: maguk nem politikusok. Igen, nem politikusok abban az értelemben, ahogyan mi, a közfelfogás szerint, elméletben és gyakorlatban azt tanultuk. Politikus – mondjuk –, az aki hivatásszerűen, fiatal korától kezdve politikai pályára készült, aki belép egy pártnak a keretébe, teljesen magáévá teszi annak a felfogását, elméletileg és gyakorlatilag tanul – hiszen a politika tudományát az egyetemen tanítják, és van, aki az egyetemen tanulja meg, és van olyan, aki magánúton. Később lapszerkesztő lesz, kinő egy párt keretéből, egy város keretéből stb. Egy ilyen politikus ért hozzá, tudja, hogy mi a politika. Egy Szász, aki köztisztviselő volt? Nagyon helyesen mondotta Ambrózy, mikor arra a megjegyzésére, hogy politikus, én kérdeztem, hogy milyen értelemben, így felelt: országgyűlési képviselő lett, és ezáltal beleesett a politikai életbe. Nagyon helyesen mondotta Ambrózy, hogy ilyen politikusok voltak. Tehát nem olyan politikusok, mint a népügyész úr [*Óhidy Lajos*] mondotta, hogy mit jelent politikusnak lenni. Nagyon jól tudja, mit jelent: oknyomozónak lenni, történelmi éleslátásúnak lenni, tárgyalóképesnek lenni, hogy amikor leülnek tárgyalni, mindjárt az ellenfél szeme mögé lát. Nagyon jól mondotta Varga László kollégánk, hogy Veesenmayer ennek a pernek a Mefisztója, úgy forgatta a politikusokat, és olyan aránytalanul magasán állott ez a fiatalember, hogy ezen csodálkozni kell. Igaz tehát az a védekezés, hogy nem volt politikus, a politika útvesztőjében eltévedt, nem ismerte ki magát, és

---

⁵¹⁰ A *Sopron megye* című lap jelzett száma nem áll rendelkezésünkre.

ebben találja a hibáját. Utólag hozzáfűzöm még, hogy ez így volt nálunk mindenkor, hogy valakit kineveztek egy miniszteri székbe még akkor is, ha fogalma sem volt arról, hogy mi az a politika. Adtak neki egy kerületet, a kerületre ráparancsoltak, hogy egyhangúlag meg kell választani – nagyon jól tudjuk, hogyan ment az –, és attól fogva az illető úr még akkor is, ha annyit értett hozzá, mint a hajdú a harangöntéshez, akkor is kikiáltották politikusnak. Azt hiszem, hogy ezek után koncedálni fogják azt a megállapításmat, hogy védencem a politika útvesztőjében eltévedt. Ez a megjegyzésem tárgyilagos.

A további vádpont a 11.§ 4. pontjának első tétele lett volna, de még beolvad ebbe – tegyük fel, hogy ez bűn volna – a 326.§ 2. pontja, azért, mert ha megtévesztés, kényszer és ellenállhatatlan erő állandó nyomása az egész idő alatt nem állna fenn, akkor is mindazt, amit a vádirat ezzel összefüggésben, a Kereskedelmi Minisztérium személyzetének kitelepítésével kapcsolatban előad, a tanúk egész serege cáfolja. Bátor vagyok hivatkozni egyenesen a vád tanúira, dr. Schlickre, Nánássy miniszteri osztályfőnökre, dr. Kutassyra, nem is beszélve dr. Fluckról, a védelem egyetlen tanújáról. De bizonyítva van, hogy Szász azon védekezésének – és ezt a védekezést méltóztassék minden vádpontnál mérlegelni –, hogy kerékkötőnek állt oda: menteni, ami menthető, *[helyt kell adni]*. A maga helyén mindenki úgy mentett és szabotált, ahogyan lehetett. A munkás, aki egy gyárban dolgozott, rövidre méretezett valamit, a katona, ha elküldték, nem teljesítette feladatát. Különböző helyeken, különböző pozíciókban és különböző posztokon történtek a szabotálások. Szász mindent megtett, amit a maga tehetsége szerint tudott csinálni. Kérdem: ha durván, szembetűnőbben csinálta volna, nem vitték volna-e el, mikor Pohrer rögtön ott volt a szobája mellett? Egyszerűen azt mondták volna, hogy Nánási lesz a minisztérium vezetője. Kérdezte tőle a vád tanúja, Schlick is, hogy nem fél-e attól, hogy egy szép napon elviszik? Kérem, mit csináljak? – felelte Szász. Katonaruhát vitt be a minisztériumba, hogy ha nem lehet másképpen, akkor így fog elmenekülni. Ezt nem most találom ki. 1944-ben, amikor a minisztériumban volt, egymás után vallották a tanúk, mindegyikkel összefüggésben bátran hagyom mérlegelés tárgyává bocsátani ezt a kérdést.

Egyetlen kellemetlen része van a vádiratnak: ahol Kutassy azt jelenti, hogy Szász kommunista gazembereknek mondotta azokat, aki nem költöznek ki. Kérdésemre azonban megmondotta Kutassy, hogy Szász Pohrer jelenlétében mondotta ezt, és ha Pohrer nem lett volna jelen, akkor Szász ezt a kijelentést nem tette volna. Tehát azért, hogy mentse a bőrét, kiabált Pohrer jelenlétében, és hazafiatlanoknak nevezte azokat, akik nem akartak kitelepülni.

Említsem-e a hidak felrobbantásának korlátozását, a MÁV főműhely kitelepítésének késleltetését, a szenci állomás szerelvényeit, a dunai hajók elsüllyesztésének megakadályozását, a plakátok levakarását, azokét a plakátokét, amelyeket Beregfy kiadott, és amelyek előírták majdnem félmillió ember kitelepítését. Méltóztassék mérlegelni Fluck vallomását, valamint Nánásinak ezzel összefüggő előadását.

Tisztelt Népbíró! Tehát mindezek belejátszanak abba, hogy kényszer, ellenállhatatlan erő állandó nyomása alatt állott, a német állandó nyomásról nem is beszélve. Ha azonban mégis úgy találná a népbíró – bár nagyon tárgyilagos vagyok, mostan is nem úgy védek, hogy struccpolitikát folytatok, hanem a legsúlyosabb feladatok elé

állok – és kérem, méltóztassék lelkiismeretesen mérlegelni, hogy aki így szembe mert szállni, és ezeket meg merete tenni, azzal tényleg összefügg az a jóhiszemű védekezés, hogy kerékkötő volt. Miniszteri hatalmát felhasználta arra, hogy huszonhat papot, egy püspököt és Szebeny BESZKÁRT-igazgatót kiszabadította a nyilasok fogságából, dr. Kiss Dezsőt, a *Közgazdaság* szerkesztőjét kihozta az internálótáborból, és ezeknek az életét mentette meg. Ezek tények, amelyek elől nem lehet elzárkózni.

Azután a következő vádpont a 16.§ 6. pontja, a háború folytatása. Az ügyészi vádirat idéz Szásznak az 1941-től [az]1944[-es] években elmondott beszédeiből egyes passzusokat. Méltóztassék azt is megállapítani, hogy a Pest környéki reformátusok gyűlésén 1941. október 3-án elmondott beszédétől 1943. január 23-ig két év múlt el, 1943-ban március 6-án beszélt, ismét három hónap múlt el, azután van 1944-ben két beszéd említve. Ezzel azt akarom igazolni – egyébként magamévá téve azt az álláspontot, amit Káldi és Varga László védőtársaim elfogadtak –, hogy az állandó jelleg és folyamatos tevékenység, mint tényálladási elemek, teljesen megnyugtató módon és teljes mértékben nem találhatók meg. Ez a sajtó embereire vonatkozik, akik, mint politikai egyéniségek, folyóiratokba állandóan dolgoznak, naprólnapra, mint mondjuk Rajnissnál volt, de nem arra, aki egyszer lemegy a kerületbe, és ott mond valamit ugyanakkor, amikor már kényszer alatt állott, és amikor elő volt írva, hogy mit mondjanak. Szász mondja, hogy kémeek, a Számonkérő Szék egy tisztje hozott egy cédulát, hogy erről beszéljen. Azt hiszem, nincsen meg az állandó tevékenység jellege, ebben tehát nem lehet bűnösnek kimondani. Ezen vádpont alól a 326.§ 2. pontja alapján felmentendő.

A következő vádpont a 13.§ 2. pontjába ütköző kiürítési vád. Ennél a vádpontnál kiderül – nem tudom, méltóztatik-e szükségesnek tartani, hogy erre vonatkozóan Fluck és Rostácssy megfelelő vallomását felolvassam. Azt hiszem, a népiügész úr [Óhidy Lajos] is akceptálni fogja, hogy az egész vádpont téves jegyzőkönyvezésen alapul.

Kitűnt az elhangzott tanúvallomásokból, hogy Czlennert Fluck István ajánlotta, aki az ellenállási mozgalomnak igen megbízható embere volt, és most is fontos pozíciót tölt be a békekötés előkészítésével kapcsolatban. Fluck eskü alatt vallotta, hogy Czlennert német hangzású neve ellenére jó magyar embernek tartotta, a kitelepülési kormánybiztosságot nem azért létesítették, hogy a németeknek kedvezzenek, hanem azért, hogy kijátsszák őket. A németek rájöttek arra a szabotázsra, ami a MÁV főműhelyek kitelepítésével kapcsolatban történt, és a legsúlyosabb vádtanú, Rostácssy miniszteri tanácsos, amint méltóztatik emlékezni rá, részletesen elmondotta, hogyan igyekeztek kijátszani, megtevesztetni a németeket, micsoda taktikával és trükkökkel csúrték-csavarták, forgatták a németekkel a kitelepülésre vonatkozó megállapodást, a végén Szász már nem tudott mást mondani, mint azt, hogy ez nem tartozik az ő hatáskörébe, ez részben nemzetközi jogba ütközik, véleményt kért, és megint húzták-halasztották a kérdést, és végeredményben mégiscsak sikerült megakadályozni a MÁV főműhelyek kitelepítését. Fluck István vallomásában elmondotta, a gördülőanyagot, a kocsikra felrakott anyagot, árukat úgy akartak megmenteni, hogy bizonyos kirakodóhelyeket létesítettek vidéken, ezt a körülményt a németek előtt eltitkolták, s az volt az utasítás, hogy ha másképpen nem lehet megmenteni a szállítmányokat, a vasúti kocsikat le kell dönteni, a dunai hajókat meg kell fűni.

Ezek mind olyan tények, amelyek azt bizonyítják, hogy ebben a vonatkozásban nem vádat kellene emelni Szász ellen, hanem dicséretet érdemel, mert hiszen hihetetlen mennyiségű értéket mentett meg az ország javára. Ezért vádlott a Btk. 326.§ 2. pontja alapján e vádpont alól felmentendő. Az ügy mérlegelésénél méltóztassék figyelembe venni Nánássy, Fluck, Rostássy vallomását, az idő előrehaladott voltára való tekintettel nem akarom vallomásaikat részletekre kiterjedően ismertetni, de lelkiismereti kötelességemnek tartom, hogy felhívjam a népbíróság figyelmét az anyag ismeretében e körülmények mérlegelésére.

A 15.§ 4. pontja alapján emelt vád részben a következő vádponttal is összefüggésben áll. Legyen szabad megjegyeznem, igen T. Népbíróság, hogy amíg emberek élnek a Földön, és amíg valaha is történelmet fognak írni azokról a szörnyűségekről és jogtalanságokról, amelyeket a fasiszták, németek és nyilasok elkövettek, mindenkor, a világon mindenütt a legnagyobb felháborodással, és a legsúlyosabb megbélyegzéssel fognak ezekről megemlékezni. A magyar történelem lapjain, ha majd ezt a kort tanítják a diákoknak, a néma betűk és szavak meg fognak elevenedni, az ártatlanul elhurcoltak kínjai és halálkiáltása, a Duna-parton agyonlőttek halálhörgése fog hallatszani a magyar éjszakában örök mementóként. A védelem úgy érzi, kötelessége ezt leszögezni azért, hogy az a kontraszt, amit ebből ki akarok hozni, szembetűnő legyen. A 15.§ 4. pontja ugyanis azt mondja, népeleenes büntettet követ el az, aki nyomtatványban, gyülekezet előtt elmondott beszédben huzamosabb időn át olyan állandó jellegű és folyamatos tevékenységet fejtett ki, amely volt alkalmas arra, hogy a fasiszta és demokráciaellenes irányzatok elterjesztése és megerősítése végett, vagy a faji és felekezeti gyűlölet felkeltése, illetőleg ébren tartása céljára a közfel-fogást jelentős mértékben befolyásolja, és az országra káros irányba terelje.

Igen T. Népbíróság! Legyen szabad itt egy szembetűnő érvet felhoznom, amely elől elzárkózni nem lehet. Vádlott 1944. május 23-án, Thuránszky főispán nyíregyházi beiktatása alkalmával olyan beszédet mondott, amely az akkori időben a meggondolatlansággal volt határos, mert hiszen az életébe kerülhetett volna. A vádlott nyilvánosan, nagy tömeg előtt ezeket mondotta: A zsidókérdés megoldásánál nem lehet irányadó a gyűlölettől fűtött antiszemitizmus, hanem egyedül a szeretettől áthatott fajvédelem. Senki nem akarja a zsidóságot a világból kiirtani, csak fajtánkat szeretnénk megmenteni a káros befolyások alól.

Amikor vádlott ezt a beszédet elmondotta, a nyugaton leigázott országok zsidóságát nagyrészt már elhurcolták és kiirtották, ami már előrevetette az árnyékát annak, hogy a vidéki deportálásokra sor kerül. Szász kiáll akkor, amikor nagyon jól tudta és tudhatta, hogy Rátz Jenőt egyik beszéde miatt éppen abban az időben intették le, ez a kiállítás, ha nem is kerül az életébe, de mindenesetre börtönbüntetést szenvedhet miatta. Talán véletlen szerencse, hogy ez a beszéd elkerülte a figyelmet, és nem történt semmi baj. Mindehhez hozzájárul – erről még nem tettem említést –, hogy több ízben le akart mondani, és a kormányból ki akart válni. Kérdezem, az ilyen nyilatkozat, amilyent Szász tett, alkalmas-e a gyűlölet felkeltésére? A vád egyébként Szásznak összesen két, 1941. május 27-én és 1944. május 23-án tartott beszédét inkriminálja, továbbá az indokolásban megemlíti 1945. február 6-án Sopronban tett megnyilatkozását, de éppen az ellenkező végletbe kiforgatva, amikor Szász megjegyezte, helyesebb lenne, ha a főútvonalon mi

lapátolnánk a havat, és a zsidókat vinnék 7-8 kilométerre levő szálláshelyeikre, hogy ott lapátolják a havat. Több helyen megtörtént az az eléggé el nem ítéhető és esztelen dolog, hogy a zsidókat óraszámra gyalogoltatták éhesen, agyonkínózva, egy zsidó keret-százados mondotta el nekem – akkor még lehetett századosi rangban vidéken zsidó munkaszolgálatos vezető –, hogy Erdélyben bunkerek építésére és fedezékek ásására naponta 18 kilométert gyalogoltatták ezeket a szerencsétlen embereket a munkahelyre, este újra 18 kilométert kellett megtenniök, hogy hazajuthassanak szálláshelyükre. Ez ellen tiltakozott Szász, amikor azt mondotta: kérem, ne bennünket vigyenek a faluba, ott, ahol a zsidó munkaszolgálatosok szálláshelye van, hanem mi, tisztviselők seperjünk itt az utcán, ők pedig maradjanak a heiyükön. Azt hiszem, ez a körülmény csak emberséges gondolkozásmódra vall, s ismét nem olyan tény, amely a gyűlölet felkeltésére és a zsidók elleni izgatásra szolgálhatna. Vádolt tehát a tényálladási elemek hiányában a Btk. 326.§ 2. pontja alapján e vádpont alól is felmentendő, vagy legrosszabb esetben kérem a T. Népbíróságot, hogy a 17. szakasz 4. pontja szerinti minősítést alkalmazza, amely azt rendeli büntetni, aki kényszerítő szükség nélkül nép- vagy demokráciellenes hírverés szolgálatában állt.

Végül itt van a zsidókérdés deportálási része. E tekintetben mindenben csatlakozom a védőtársaim által előadott fejtegetésekhez. Káldi védő úr a június 21-i jegyzőkönyvvel kapcsolatban azt fejtegette, hogy védence szakminiszter volt, szó volt arról is, hogy a kormányzó külföldi nyomásra le akarta állítani a deportálást, de tehetetlen volt, háta mögött Baky és Endre azt csinált, amit akart. A részletekre nem térek ki, csak nagy vonalakban utalok egyes körülményekre, a T. Népbíróság rögtön látja, hogy mire célzok a tényállás teljes ismeretében. Százszal kapcsolatban a helyzet teljesen speciális. Visszatérek Thuránszky főispán beiktatása alkalmával mondott beszédére. A szándékos bűncselekménynél tényálladási elem, hogy elkövetőjének tudva, és akarva kell a bűncselekményt elkövetnie. Kérdezem, lehetséges-e, hogy az, aki 1944 májusában kiáll a fórumra, és azt mondja, keresztényi szeretet mellett, megértéssel kell elintézni a zsidókérdést, és tiltakozik még csak felfogásában is a kegyetlenkedések ellen, részese zsidók kivégzésének, kiirtásának? A vádolt csupán egyszer látta, amint a Lánchidon esőben vitték a munkaszolgálatosokat, azonnal magához hívatta Vajná,⁵¹¹ parancsot adott Flucknak, hogy azonnal intézkedjék, s ha másképpen nem lehet, vasúti kocsit, vagy hajót adjanak a szállításra, és ne gyalogoltassák az embereket. Mindez bizonyítást is nyert. Az általam és védőtársaim által felhozott jogi érvek mellett méltóztassék mindenesetre mérlegelni, figyelembe venni a Btk. 75. §-át. A kényszer kérdésében méltóztassék figyelembe venni Ambrózy, Jungerth-Arnóthy, Lakatos, Fluck, Veessenmayer vallomását.

Áttérek az utolsó vádpontra, a 15. § 1. pontjára, amelyben a rendeletek kiadásáról van szó. A tárgyalás anyagából nyilvánvaló, hogy Szász soha a maga részéről egyetlen rendeletet nem kezdeményezett. A minisztertanács elhatározta, a szakminisztérium pedig kiadta a rendeletet, vádolt a végrehajtásnál – erre vonatkozóan kértem Haeffler volt sajtófőnök kihallgatását – minden egyes alkalommal igyekezett rést találni, és mérsékelni

---

⁵¹¹ Szász Lajos nem hívhatta magához Vajna Gábort. Legfeljebb felvilágosítást kérhetett tőle.

ezeket a rendelkezéseket, segíteni, ahol lehetett. Utalok például a zsidó iparüzemek kérdésére. Vádlott elrendelte a zsidó iparüzemek összeírását, de azt hiszem, köztudomású, mindenki tudja, hogy nem záratta be az ipari üzemeket, hanem ad Graecas Calendas [görög kalendáriumig – átvitt értelemben a végtelenségig] húzta a kérdést, összeíratta az ipari üzemeket, addig taktikázott, amíg lehetett, ezzel szemben a zsidó kereskedők üzleteit igenis bezárták.

Igen T. Népbíróság! Védőbeszédem befejezéséhez érkeztem el. Legyen szabad röviden utalnom a népügyész úrnak [Óhidy Lajos] arra a kijelentésére, hogy ő enyhítő körülményeket nem talál. Ezzel szemben éppen a tárgyalás anyaga, és az általam előadottak alapján rámutatok arra, hogy én igenis igen sok enyhítő körülményt találok, amelyek: töredelmes vallomása, megbánása, a per anyagából kitűnő állandóan fennforgó kényszer, állandó félelem, amely nála, idősebb embernél érthető volt, ez be is igazolódott, joggal féltette [az] életét, tényleg ellene is törtek, a kormányzó szerepével kapcsolatban Szálasi megtevesztette, kényszerből és fenyegetéssel lett a Szálasi-kormányban miniszter, többször szembehelyezkedett a németekkel és a nyilasokkal, az ország javát vélte szolgálni, fékezőleg hatott, ahol csak lehetett.

A vád súlyosbító körülményként hozza fel azt, hogy hitt a német győzelemben. Igen, ez volt emberi hibája és tévedése. Mi nem hittünk a német győzelemben, ő és még milliók hittek. Ezt a történelmi pert, hogy ez a kérdés hogyan áll, amint már bevezetőben mondtam, megfelelő történelmi távlat nélkül eldönteni nagyon nehéz lesz. Vélemény ide, vélemény oda, másképpen vallott Jungerth-Arnóthy, másképpen Ambrózy, másképpen Lakatos, s védőtársaim már korábban feltették a kérdést: jobb lett volna-e a nemzet szempontjából, ha az ország megmaradt színe-java, és ezek között mai vezetőink elpusztultak volna, és itt álltunk volna még jobban kifosztva, tönkretéve, mint ahogyan 1944. március után, a német uralom alatt történt?

Beszédemet Pitt, a nagy olasz jogfilozófus szavaival zárom, aki azt mondta, hogy a történelem során egy igazság vonul végig: az erkölcsi törvény. Ez erkölcsi törvény alapján, és [a] beszédem elején idézett népbíróági eskü alapján igazságos, megnyugtató ítéletet kérek.

ELNÖK: A bíróság a tárgyalást a mai napra berekeszti, és holnap reggel kilenc órakor folytatja majd Kunder ötödrendű vádlott védőjének beszédével, utána a vádlottaknak az utolsó szó jogán mondandó beszédeire kerül sor.

(A tárgyalás végződött 14 óra 40 perckor.)

A tárgyalás tizenkettedik napja

1946. március 21.

DR. PÁLOSI BÉLA ELNÖK: A népbíróság folytatja Sztójay Döme és társai ügyében a főtárgyalást. Kérem a vádlottak elővezetését. (Megtörténik.)

A tárgyalást megnyitom, és felhívom [az] ötödrendű vádlott védőjét, hogy terjessze elő védőbeszédét.

DR. KAHÁN ELEMÉR VÉDŐBESZÉDE

DR. KAHÁN ELEMÉR VÉDŐ: Tekintetes Népbíróság! Mint Kunder Antal ötödrendű vádlott kirendelt védője igen rövid időre fogom igénybe venni a tekintetes népbíróság szíves türelmét. Abba a szerencsés helyzetbe kerültem, hogy az előttem felszólalt védő urak a tárgyalás anyagát már teljes jogi megvilágításba helyezték, és jogász érvelésük teljes arzenáljával rohamozták meg a vád igen tisztelt képviselőinek bástyáit. Az én szerepem most már könnyebbé vált, az előbb felhozottakon kívül azért is, mert az ötödrendű vádlott ügye a vád mérlegének serpenyőjébe a vádpontok mennyisége és minősége szempontjából a legkönnyebben esik súlyba.

Tekintetes Népbíróság! Az itt folyó per történelmi per. Forradalmi időket élünk. A politikai néppügyész [helyesen: politikai ügyész; Marosán György] úr maga is koncedálta, hogy 1944. március 19-ét az elmúlt huszonöt év konzekvenciája idézte elő. Tovább megyek; és azt mondom, március 19. nem csupán a letűnt korszak huszonöt esztendejének szellemi konzekvenciája, de idehozta ezeket a vádlottakat [az]elmúlt évszázadoknak szelleme, mely teljesen német szellem volt, hiszen Magyarországon, mely Ausztriával monarchiában, Németországgal pedig szomszédságban élt, a legteljesebb német szellem uralkodott évszázadokon keresztül. A magyar nyelvét a legjobb körök 1867-ig nem is beszélték, németül beszéltek, a hivatali, a katonai vezérleti és vezényleti nyelv a német volt. Évszázadokon át a német szellem nehezedett az ország politikai, szellemi, társadalmi életére is. Így azután érthető is, hogy az 1914. évi háború után, majd az 1939. évi háború idején a németek kezdeti sikerei után bizonyos német vonzalmat, sőt egyesek részéről németimádatot lehetett tapasztalni ebben az országban. Ennek a német szellemnek képviselői között voltak vámszedők, voltak kalandorok, de voltak tisztességes magyar emberek is. Március 19-én itt volt a fővárosban a német politika legjelesebb képviselője, saját személyében Veessenmayer, aki politikájával olyan országokat tiport le, melyekben tényleg voltak jeles politikusok. Magyarország, sajnos, nem rendelkezett különösebb tehetségű politikai egyéniségekkel, és ez a minden politikai furfanggal megkent, világviszonylatban is kiváló német politikus is koncedálta ezen a főtárgyaláson, hogy a március 19-i magyar kormány német nyomásra alakult meg.

Azt mondta a t. néppügyész úr [Óhidy Lajos], hogy ez a kormány nem volt alkotmányos. Ezt kénytelen vagyok tagadásba venni. A kormány megalakulása – bár német

nyomás és terror érvényesült – teljesen a régi alkotmányjogi formák között, egy létező magyar államfő utasítására, kinevezése és szentesítése alapján történt. Ma már, amikor könnyebb visszagondolni az eseményekre, mint az akkori forradalmi időkben, kénytelenek vagyunk koncedálni, hogy nem volt más kiút, és akik annak idején magyar érzésük dacára kormányalakításra, és a kormányban való közreműködésre vállalkoztak, a két rossz közül a kisebbiket választották saját elgondolásuk szerint. Az ötödrendű vádlott még ez állásvállalók között is egészen hátul kullogott, mert csak utolsó nap, és csak akkor adta be a derekát, amikor publikussá vált Hitlernek az a fenyegetőzése, hogy horvátokkal árasztja el az országot. Védencem kétszeri visszautasítás után szánta rá magát arra, hogy elfoglalja azt a közgazdasági pozíciót, amelyre tizenöt éves pályafutás után hívták. Veessenmayer elmondta róla a főtárgyaláson, hogy Kunder abszolúte nem számított politikusnak, már csak modora miatt sem számíthatott annak.

Tekintetes Népbíróság! Védői szerepemet megkönnyíti az is, hogy [az] ötödrendű vádlott ellen emelt vádak egyike-másika tekintetében, melyek azonosak a többi vádlott ellen felhozott vádpontokkal – például a 15.§ 1. pontja és a 11.§ 5. pontja alapján emelt vád tekintetében – védőtársaim jogi érvelésükkel teljesen tisztázták a védelem álláspontjának helyességét. Az ő jogi előterjesztéseiket magamévá teszem, de mert Kunder Antal ellen vádat emelt a népügyészség a Nbr. 13.§ 1. és 2. pontja alapján is, vagyis népellenes bűncselekmények miatt is...

ELNÖK: Ezek háborús bűncselekmények.

DR. KAHÁN VÉDŐ: ... bocsánatot kérek, háborús bűncselekmények miatt, kénytelen vagyok védőtársaim igen részletes, és úgyszólván mindenre kiterjedő előadása után is rámutatni arra, hogy jogi meggyőződésem szerint a 13.§ 2. pontja besorozandó a 15.§ 1. pontjába, mert ez védencem miniszterségéből folyó jogszabály meghozatalában való részvételt eredményezett. Téves tehát a t. népügyész úr [Óhidy Lajos] ama felfogása és indoklása, hogy ötödrendű vádlott a 13.§ 2. pontjába ütköző cselekményt követte [el] azzal, hogy a kereskedők rolóit lehúzatta, ami által a katonai hatalomnak segítséget nyújtott. Az üzletek bezárása nincsen semmiféle kapcsolatban a katonai hatalommal. Minthogy ötödrendű vádlott az üzleteket azért záratta le, hogy azokat ne fosztogassák, és mivel biztonságukra német katonai őrseget igényelt, ez a cselekvése javára tudható be. Egyébként is a 13.§-ban írt cselekmény kritériumához hozzátartozik, hogy az üzletek árukészlete katonai hatalomnak lett légyen átadva, katonai hatalom segítségével történt légyen a kifosztás és kirablás. Ilyenről azonban szó sincs, ellenkezőleg, a főtárgyaláson kihallgatott, a láthatóság által bejelentett tanúk vallomásával – Fluck és Schlick tanúvallomásával – az nyert bizonyítást, hogy az üzletek árukészletei Kunder Antal minisztersége alatt mindvégig – július végén kilépett a kormányból [helyesen: augusztus 7.] – érintetlenül maradtak.

Foglalkoznom kell azzal a másik súlyos vádponttal, mely a Nbr. 13. § 1. pontjára támaszkodik, mondván, hogy Kunder Antal mint miniszter gyülekezett előtt a háború folytatására izgatott.⁵¹² Ennek a vádnak alapja az, hogy ötödrendű vádlott miniszteri bemutatkozó

---

⁵¹² Lásd a 103. sz. jegyzet.

beszédet mondott, ami egy évtizedek óta szokásos üdvözlési forma volt, ami mindössze annyiból állott, hogy a kabinetbe újonnan belépő miniszter hivatali helységében összegyülekeztek a tisztviselők, meghallgatták és megéljenezték az új minisztert. Jogi álláspontom szerint a hivatali szobájukból a minisztérium dísztermébe odahívott tisztviselők gyülekezete nem azonos azzal a gyülekezettel, amelyről a 13. § 1. pontjában szó van. A 13. § 1. pontjában írt cselekményt csak olyan gyülekezet előtt lehet elkövetni, amelyet a szónok maga csődít össze különböző társadalmi rétegből kikerülő, különböző rangú-rendű emberekből, hogy előttük izgató beszédet mondjon el. Hivatkozom itt a Btk. 171. §-ára is, mely azt mondja, hogy az izgatás cselekményéhez az egyenes felhívás szükségeltetik. Ezt a beszédet nem lehet a 13. § 1. pontja alá sorolni. Egy olyan beszéd volt, amilyenek el szoktak hangzani bankettek és temetések alkalmával, amikor mindenki jót mond, egy udvariassági tény. A háborúról pedig szó sem volt a beszédben, a háború folytatásáról, meg sem említette a háborút, nem is beszélt katonaságról, hadseregről, ellenkezőleg, mint közgazdasági miniszter, a magyar érdekek képviselőjét hangsúlyozta ki. Méltóztassék talán az iratoknál elfekvő újságokból, nem pedig a vádiratban kiragadott részeket elolvasni, hanem az egész beszédet, és akkor meglesz a bíróságnak az az impressziója, hogy ez egy közgazdasági, udvariassági beszéd volt, amellyel ő a magyar közgazdasági érdekek képviselőjére hívja fel a minisztérium tisztviselőit.

A 11.§ 1. pontjának első és második bekezdését a népügyész úr [*Óhidy Lajos*], úgy emlékszem, vádbeszédében nem is inkriminálta, ellenben módosította a vádját, olyképp, hogy a háborús teherviselésben vett részt Kunder Antal.

ELNÖK: Hogy méltóztatott mondani?

DR. KAHÁN VÉDŐ: A 11.§ 1. pontjának első és második bekezdését, hogy közreműködött a háború továbbvitelében, annak megakadályozására nem törekedett, ezt az ügyész úr a vádiratba belefoglalta, ellenben vádbeszédében – úgy vettem észre – nem tartotta fenn.

ELNÖK: Bár az ügyész úr a vádbeszédét úgy mondta el, hogy vádolom ezzel és azzal, és ilyen irányú kiesések voltak, amit magam is megállapítottam, ez azonban nem tekintendő annak, hogy nem tartja fenn, mert ahhoz, hogy ne tartsa fenn, kifejezett vádelejtés kell, ami nem történt. Ezért méltóztassék úgy venni, mintha a vád fennállna.

DR. KAHÁN VÉDŐ: Nem akartam ezzel részletesen foglalkozni, hogy mint közgazdasági miniszter a közgazdasági oldalon igyekezett állandóan elősegíteni, és állandóan küzdött a német nyomás ellen, amit maga Bárányos miniszter is igazolt, aki alelnöke volt a Külkereskedelmi Hivatalnak, továbbá a vád tanúi, a kihallgatott Fluck, Schlick, Kutassy is igazoltak, hogy ellenkezőleg, igyekezett meggátolni. Nem akarom részletesen fejtegetni, hogy elterelési akciókkal, lefőlézésekkel, állandóan importálni törekedett az ötödrendű vádlott, igyekezett nyugat felé exportálni, és megakadályozni a németekkel való kapcsolatot. Arra pedig, hogy a háborús részvételben szintén nem vett részt, hivatkozom Veessenmayer vallomására, aki megmondta, hogy ez politikai rész volt, nem történt e tekintetben sem minisztertanácsi döntés, Kunder egészen kívül állt ezen, mert a kereskedelmi tárcához nem is tartozik, hanem vagy az ipari, vagy a földművelésügyi tárcához. Megkérdezvén őt, azt mondta, hogy ő is csak a szélén volt, „stand am Rand” [*szélén áll*]. Tehát Kunder felelőssége ide nem vonható bele.

A 15. §-sal, a kollektív felelősséggel nem foglalkozom, védőtársaim ezt teljes jogi készséggel már kifejtették, csak azt hozom elő, hogy beigazolást nyert az iratismertetés során, hogy [a] június 1-i és 10-i ominózus minisztertanácsi jegyzőkönyvet az én védencem alá sem írta, és hogy mennyire tudatában lehet ebbeli részvétele tisztaságának, mutatja az, hogy bár nem írta alá, mégsem tagadta le, hogy ott volt. Közgazdasági szakemberről lévén szó, kénytelen vagyok azon hasonlattal élni, hogy olyan ez, mint a váltó, hogy ő is szerepel rajta, szerepel a miniszterek felsorolásában, tehát a váltón ki van töltve, mint forgató, holott nem írta alá a váltót, az tehát nem is kötelezheti. Tehát ennek a vádnak is teljesen el kell esnie.

Rátérek még a 17. § 1. pontjára, a primási pásztorlevélre, ahol fasisztaellenes megnyilatkozást megakadályozott a vádlott. Erre nézve igazolást nyert Antal István kihallgatásával, hogy az a primási pásztorlevél fel lett adva Esztergomban, ott a vádlott tudta nélkül egy túlbuzgó főtisztviselő [Horváth Zoltán], miután vádlott éveken át képviselője volt Esztergomnak, ezeket visszatartotta, és érdemeket akarván szerezni, elhozta a város képviselőjének, bemutatta neki, és erre ő egy nagyobb borraivalóval honorálta. A kritériumokat ez sem fedi, mert nem ő akadályozta meg a levelek szétküldését, nem is tudott róla, hogy valaki megakadályozta. Legvégső esetben is bűnpártolásról lehetne szó. De a pásztorlevél elküldésének a megakadályozása nagyon célszerű volt, és vádlott csak ezért honorálta a posta-főtisztviselőt [Horváth Zoltán], mert véletlenül igen hasznos dolgot cselekedett. Antal István igazolta ugyanis, hogy június 5-én [helyesen: július] megállapodás volt a miniszterek közt, hogy heten lemennek a primáshoz [Serédi Jusztinián] megegyezést létesíteni, tehát ártott volna az ügynek, ha ezek a levelek publikussá válnak idő előtt. Legjobb bizonyítéka, hogy a hercegprimás maga bejelentette rádión a visszavonást, és nem engedte meg a templomban a felolvasását, csak a lelkészek vegyék tudomásul.

Tekintetes Népbíróság! Forradalmi időköt élünk, s ennek a pernek az a legfőbb hátránya, hogy nincs meg a történelmi távlat az események elbírálásánál. Mint a politikai ügyész úr [Marosán György] említette, hogy a nép ne felejtse, tartsa eszében, amit elkövettek ellene, mert az elfelejtést megbocsátás követi. Ez az elfelejtés nem forog még fenn, mert túl közel vagyunk az eseményekhez. Ha a népben benne is van még az indulat, a bosszúvágy – joggal merem feltételezni – a népből alakult magyar népbíróság tagjaiban kihalt, mert mint bírák bizonyára itt, ebben a csarnokban, bírói esküjük alapján bírói mérlegelés és emberi mérlegelés tárgyává fogják tenni ennek a pernek az elbírálását. Nagyon kérem főleg elnök urat, hogy elnök úr, mint tengerben a világítótorony álljon őrt a szenvedélyek, indulatok hullámainál, és terelje helyes irányba ennek a pernek a sorsát.

Az ötödrendű vádlott részére az enyhítő körülmények felemlítésével a 11. § 1. pontjának első és második bekezdése, a 11. § 5. pontja, a 13. § 1. és 2. pontja alól felmentést kérek, a 15. § 1. pontjában bűnösnek kérem kimondani, mert e tekintetben ő kihallgatása elején meg is mondta, hogy bűnösnek érzi magát, a 17. § 5. pontjánál pedig szintén az enyhítő körülmények figyelembevételével kérek igazságos, méltányos ítéletet.

ELNÖK: A védőbeszéd bekijáratát követően áttérünk az utolsó szó jogán való beszéd elmondására.

Tessék Sztójay, ön jön először. Az utolsó szó jogán kíván-e beszédet mondani? Ha kíván, tessék megkezdni.

SZTÓJAY: Igen Tisztelt Népbíróság! Amennyiben az utolsó szó jogával élhetek, legyen szabad a következőket előadnom.

Magyarország ezredéves tragikus történelmének utolsó szakasza, amely a trianoni békekötéssel, illetve a trianoni diktátummal kezdődött, a revízió jegyében folyt le. A „Nem, nem soha” és a „Hiszek egy” mindenkinek az ajkán volt, vallási és faji különbség nélkül minden hazafias magyar hangoztatta. Ennek alapján állt egyrészt a nemzet azon törekvése, amelyhez joga volt, hogy elszakított területeit, vagy legalább egyes részeit visszakapja, másrészt a népszövetségi alapokmányban is le volt ezen lehetőség fektetve, valamint a Millerand-féle kísérőlevélben is.

Bethlentől kezdve minden kormány és minden párt, különbség nélkül igyekezett ezen törekvéseket szolgálni a magyar jövő érdekében. Magyarország izolált ország volt, ellenséges államokkal körülvéve, sehol sem talált komoly megértésre. Barátokat és támogatást keresett. Ha feltesszük a kérdést, hogy hol keressen, illetve hol talál egy ország támogatást, akkor előtérbe kerül annak geopolitikai helyzete, amelytől nem függetlenítheti magát egyetlen ország sem. Magyarország külpolitikáját más térbeli és néprajzi tényezők determinálják, mint például akár Spanyolország, Portugália vagy Norvégia helyzetét. Nem az a döntő, hogy egy állam hol keres, illetve hol óhajt támogatást találni, hanem hogy hol találja azt. Ghyczy volt külügyminiszter is megállapította itt azt, hogy komoly támogatást épp azon államoknál nem találtunk, amelyek a kisantant barátai voltak, vagyis Angliánál és Franciaországnál nem találtunk. Magyarország először Olaszországnál talált megértést, azután Németországnál kereste azt. Kereste a revízió jegyében, de tudtommal nem azon revízió jegyében, amely a közvélemény figyelmét a belpolitikai helyzetről el akarta volna terelni kifelé, hanem az ezeréves Magyarország jegyében.

Ennek jegyében, ezen politikai tengely elgondolásában küldtettem ki. Mint katonai attasé hét évet, és mint követ nyolc évet töltöttem Berlinben. A katonai attasé feladatát a vezérkar főnöke, illetve a katonai vezetés, a követ feladatát a kormány, illetve a külügyminiszter állapítja meg. Mindkét pozícióban elejétől végig az volt a feladatom, hogy a magyar–német baráti viszonyt kimélyítsem, és pedig a revízió jegyében, és Magyarország jövőjének biztosítása jegyében. Az egymást követő magyar kormányok részéről, mint Ghyczy megerősítette, soha eredeti feladatomtól eltérő, más utasítást nem kaptam. Tehát mindvégig, azaz 1944. március 19-ig érvényben volt eredeti feladatom, amelyet minden kormányelnök előttem megismételt: a magyar–német baráti viszony fenntartása és kimélyítése.

Én nem voltam politikus, én a vezérkari főnök, illetve a Külügyminisztérium közege voltam, tehát ezen tizenöt évi működésemből politikai, vagy katonai felelősség engem nem terhelhet. Amennyiben utasításom ellenére dolgoztam volna akármit, alkalma és ideje lett volna a mindenkori kormánynak engem azonnal leváltani, ami más követek esetében meg is történt. Különben hangsúlyozni vagyok bátor, hogy bárhova állítottak volna, akár Londonba, akár Moszkvába, mindenütt híven teljesítettem volna kötelességemet, éppúgy, mint Berlinben, és pedig a központ által megállapított utasítás értelmében, minden politikai és világnézeti elfogultság nélkül a revízió kérdését is támogattam volna.

Más országok is ezt a kérdést szorgalmazták. Ausztria Dél-Tirolt, Bulgária Dobrudzsát, Oroszország Besszarábiát. Mindenkinek jogos követelései voltak, tehát Magyarország revíziós követelése is ennek alapján jogosnak ismerhető el. Hogy nem voltam egyoldalúlag Németország felé beállítva, hanem kizárólag tárgyi és hazafias alapon dolgoztam, bizonyítja az, hogy a húszas évek elején Kánya utasítására külön misszióban voltam Berlinbe kiküldve, ahol az orosz nagykövetségen Litvinov, akkori nagykövet, és Csicserin, akkori külügyi népbiztos tudtával és jelenlétében szovjet-orosz tisztekkel ismételtén tárgyaltam egy magyar–orosz együttműködés érdekében. Hogy ez végeredményben hova futott el, annak nem én vagyok, hanem a magyar kormány az oka.

Katonai működésem alatt csak természetes, hogy elsősorban a katonákkal érintkeztem, hisz ez volt a feladatom. A politikusokkal, a weimari politikusokkal a követ, Kánya érintkezett. Különben a német hadsereg akkor már nem volt a Junkertum képviselője, az erősen demokratikus beállítottságú és irányzatú volt. A német hadügyminiszterek, Grüner és Gessler demokrata képviselők voltak, és a hadseregbe nem is engedték a régi Junker szisztémát, hisz Seektet épp azért távolította el Grüner, mert a trónörökös fiát engedte [az] egyik őszi hadgyakorlaton részt venni. Egyébként minden állam hadserege keresett érintkezést a német hadsereggel, így többek közt azon államok is, amelyekkel Magyarország most szoros érintkezésben van. Számos orosz tiszt járt a német hadseregnél. A német hadiiskolában magyar tiszt nem vett részt, de orosz tisztek voltak ott, akikkel szoros érintkezésben voltam őszi gyakorlat és egyéb alkalmakkor.

Követi működésem időszakába, 1935–1944 [közé] esnek a nagy világesemények, amelyek természetesen Magyarországot is súlyosan érintették. A kétszeres revízió kérdését, a háromhatalmi szerződés és az antikomintern paktum kérdését, a kárpátaljai, a jugoszláviai és a Szovjet elleni hadba lépés kérdését, illetve az ezekben való közreműködésemet védőm tegnap ismertette. Mindazonáltal legyen szabad újból és ismételtén rámutatnom, hogy 1./ a döntőbíráskodási kérdésben, mint Ghyczy volt külügyminiszter hangsúlyozta, egyrészt a Külügyminisztérium felvilágosító szolgálatát végeztem a német faktoroknál, hogy őket megnyerjük a magyar igény elismerésére, másrészt csak közvetítő szerepet játszottam, 2./ a hármashatalmi szerződés kimondottan védelmi paktum volt, azaz két csatlakozó államnak védelmet nyújtott, ha valamely negyedik oldalról meg lenne támadva, illetve csak egy újonnan fellépő támadóval szemben kellett sorompóba állnia. Akkoriban, 1940 szeptemberében a helyzet ugyanis az volt, hogy a románok és jugoszlávok még nem voltak háborúban, bár a nagyantant szövetségesei voltak, Oroszország pedig Németországgal egy megneemtámadási szerződésben volt. Tehát Magyarországot egyrészt veszélyeztette [az] esetleges román és jugoszláv támadás, másrészt Oroszországgal kapcsolatban nem volt védve Magyarország. Magyarország tehát védelmi pozícióban volt, mikor csatlakozott. Az egyéb okokat, amelyek arra ösztökéltek, hogy a magyar kormány figyelmét felhívjam, hogy ha csatlakozni óhajt, legyen az első, már kifejtettem bővebben, és maga Ghyczy is elismerte, hogy ezek a veszélyek fennálltak, amelyek Magyarországot fenyegették. De fennálltak egyéb más, már többször említett körülmények, amelyekre a kormány figyelmét felhívtam. Nem reám tartozik e kérdés eldöntése, mert nem a követ felelős a külpolitikáért, neki nincsenek birtokában egyes országokból befutó jelentések, hanem a kormánynak

van egyedül áttekintése, és a kormány az egyedüli, amely saját erejét és a többi erőket össze tudja hasonlítani, amely dönt, hogy kihez csatlakozzunk. Az antikomintern paktumnál, a kárpátaljai és a jugoszláv kérdésben Ghyczy szerint is csak mint közvetítő szerepeltem.

Az oroszok elleni hadba lépés tekintetében bátorkodom a T. Népbíróság figyelmét hasonlóképp Ghyczy, volt külügyminiszter kijelentésére felhívni, aki a leghatározottabban kijelentette, hogy nekem a magyar–orosz diplomáciai viszony megszakításáról tudomásom nem is lehetett, abban szerepem nem is volt, nem is tudhattam, és a magyar csapatoknak a határon való átlépésénél hasonlóképp szerepem nem volt, és arról nem tudtam. Ghyczy határozott kijelentést tett ez irányban – neki erről tudnia kellett –, hogy az akkori helyettese, Szentmiklóssy követségi tanácsos vele szemben olyképp nyilatkozott, hogy én határozot-tan meg is voltam lepve, mikor a magyar csapatok határátlépéséről tudomást szereztem. Nagy fontosságot vagyok bátor tulajdonítani újból július 2-i levelemnek,⁵¹³ ahol a félreértéseket tisztázni kívántam Bárdossy, akkori külügyminiszterrel szemben.

Egyéb részletek e tekintetben, amelyek szóba kerültek, védőm tegnapi beszédében alaposan ki lettek domborítva e levél kapcsán, tehát ismétlésekbe nem óhajtanék bocsátkozni. A véd- és dacszövetségre vonatkozó gondolat felvetése tárgyában Ghyczy elismerte, hogy Magyarország jövője aggodalommal tölthetett el engem. Ezt csak azon aggodalomból kifolyólag hoztam szóba, de nem javaslat formájában, hanem csak mint megfontolandót említettem. Újból hangsúlyozom, hogy a követnek általános kötelességéhez tartozik mindenféle, a saját hazáját érintő eseményt vagy gondolatot jelentés tárgyává tenni, akár előnyös, akár hátrányos az országra nézve. Ezt Ghyczy is megerősítette. Amint már említettem, a kormány hatáskörébe tartozott azután pozitív, vagy negatív elhatározásra jutni.

A kormányalakítás körülményeiről védőm tegnap behatóan beszámolt, és ehhez, valamint saját eddigi előadásomhoz még csak a következőket óhajtanám hozzáfűzni, illetve külön hangsúlyozni. Ambrózy tanúvallomása szerint a kormányzó úr közölte vele, hogy Hitler kivonja csapatait és a Gestapót, ha megfelelő bizalmi helyzet helyreáll; ellenkező esetben reánk ereszti még a románokat, szlovákokat és horvátokat is. Ezt Ambrózy határozottan kiemelte vallomásában. Veessenmayer pedig kijelentette, hogy Hitler el volt tökéelve Magyarországgal szemben a legkíméletlenebbül eljárni, ha a helyzet nem alakul ki békés formában. Itt elhangzott az a felfogás, hogy talán jobb lett volna ellenállást kifejteni, és megszállatni Magyarországot, úgy, mint Jugoszláviával, Lengyelországgal és Dániával történt. Nézetem szerint Magyarország, illetve Budapest sorsa könnyen elképzelhető, ha Belgrád vagy Varsó sorsát nézzük. Ezen kívül megfelelő szerephez jutott volna Magyarországon a magyar és német nemzetiszocialista párt. Ez lett volna Magyarország első elpusztulása, a szomszédos országok közt felosztva, német megszállásnak, és a belpolitikai háborgásoknak kitéve. Nem hihető, nem gondolható, hogy mikor és milyen formában támadt volna fel újból. A második elpusztulás akkor következett volna be, mikor Magyarország német–orosz hadszíntérré vált volna, mert kétségtelen, hogy ez esetben is Magyarországon folytak volna le a legsúlyosabb harcok, talán még súlyosabbak, mint most voltak.

---

⁵¹³ Lásd a 4. sz. dokumentum.

Ezt óhajtotta a kormányzó elhárítani, mikor kormányt alakított, amelynek tragikus szereplőjeként előzetes megkérdezésem nélkül engem jelölt ki. A megbízatás drámai körülményeit volt alkalmam a T. Népbíróság előtt előadnom.

Még arra szeretném felhívni a Tisztelt Népbíróság figyelmét, ami a rendőrségi jegyzőkönyvben is kifejezésre jutott, amit itt elfelejtettem említeni, hogy a kormányzó ez alkalommal szó szerint elnézésemet kérte, és előzetes megkérdezésem nélkül engem jelölt ki.⁵¹⁴

Még csak egy szóval legyen szabad kitérnem Lakatos tábornoknak arra a konklúziójára, hogy ő nem vállalta volna a kormányalakítást. Igaz, hogy ő a katonai helyzetről a keleti fronton, ahol hosszabb ideig hadseregarancsnok volt, jobban volt tájékozódva, mint én, aki csak Berlin szemüvegén láttam a hadi helyzetet. De nem is erről van szó, hanem arról, hogy a kormányzó úr őt akkor nem is kérte fel. Kérdés, hogy ez esetben az akkori körülmények között, ha a kormányzó úr őt, az öreg katonára való hivatkozással felkérte volna, nem foglalt volna-e el más álláspontot. Különben is elismerte, hogy a vezérkari főnökséget elfogadta volna. Hogy erre nem került sor, ez más körülmények következtében állott be, és tény az, hogy július elején, tehát miután én először lemondottam saját elhatározásomból, és a kormány elhatározásából, amikor a helyzet úgy alakult, hogy láttuk, hogy nem tudunk célt érni, és a kormányzó engem arra kért, hogy maradjunk pár napig, és a kormányzó ekkor Lakatossal lépett érintkezésbe, akkor ő elfogadta a kormányalakítást, és a kormányzó Veessenmayer útján a németekkel való egyetértést kívánta helyreállítani. Hogy pedig július elején nem jött létre egy Lakatos-kormány, csak a németek ellenállásán múltott, mert akkor ők a katonai kormány ellen voltak, akkor pedig még kritikusabb volt a helyzet, különösen a hadszíntereken, mint most március 22-én.

Ezt a részletet csakis azért voltam kénytelen megemlíteni, mert azt hiszem, hogy csak ennek nem ismeretében került az én kormányalakításom olyan kritikus, és olyan lesújtó megítélés alá. Bár beteg voltam súlyosan, bár sohase vágyódtam politikai szereplésre, hiszen tényleg teljesen ismeretlen személy voltam, bár nem voltam sem bel-, sem gazdaságpolitikailag tájékozódva és előképezve, bár a német megszállást a magyar-német viszony elárulásának tekintettem, hosszú ellenállásom után, mint öreg katona, teljesítettem a kormányzó parancsát, nem hagytam őt el, és feláldoztam magamat. Távolról sem gondoltam, és nem is hangoztattam sehol sem, hogy én vagyok az elhivatott személy. Ellenkezőleg: súlyos tehernek és csapásnak minősítettem és éreztem, amiről például még Veessenmayer is úgy nyilatkozott, hogy én vele szemben is hangsúlyoztam ezen szerencsétlen helyzetemet és állapotomat. Különben az első alkalommal, amely kínálkozott, felkínáltam állásomat, június végén vagy július elején a kormányzó úr őfőméltóságának. Miniszterelnökségem alatt legelső és legfontosabb feladatom, amelyet már ismételten hangsúlyoztam, az lett volna, hogy állítsam helyre a bizalmat, azaz hogy Hitler vonja vissza csapatait és a Gestapót, cselekvési szabadságunkat és szuverenitásunkat visszanyerjük, hogy teljesen visszanyerjük azt.

---

⁵¹⁴ Lásd Sztójay 1945. november 14-i, PRO-kihallgatási jegyzőkönyvét. BFL Nb. 628/1946. 285.

Védőm tegnap megfelelő és élénk színekkel vázolta a német túlkapások elleni konkrét lépéseimet, amelyek sok esetben eredményesek voltak. Tanúvallomásokkal kimutatta, és ezt a gazdasági miniszterek védői is bizonyították, hogy nem adtuk el Magyarországot stb., stb., hogy nem segítettük elő a Gestapo garázdálkodásait, sőt ellenkezőleg, Veessenmayer is elismeri és bevallja, hogy őnála, valamint Hitlernél ismételtén, személyesen is követeltem a Gestapo és a katonaság kivonását. De éppen a bizalom helyreállítására, illetőleg a cselekvési szabadság visszanyerésére irányuló törekvés gátolta a kormányt abban az irányban, hogy erőszakos lépésekhez nyúljon. De nem is volt meg az ilyen erőszakos lépéshez, illetőleg annak végrehajtásához a szükséges katonai és karhatalmi erő. Ez a Kárpátoknál állott, ahhoz közel keletre, az ország peremén pedig körülbelül négyszázezer német katona állott, amint ezt akkor a honvédelmi miniszter [*Csatay Lajos*] jelentette.

Ilyen háttérrel követelték német részről a zsidókérdés megoldását. Ebben a tekintetben emlékeztet Veessenmayer vallomása, amely szerint ők követelték Kaltenbrunner útján a radikális megoldást. Veessenmayer meggyőződése szerint – amint hangsúlyozta – a magyar kormány önmagától legfeljebb a harmadik zsidótörvény némi módosítását eszközölte volna. Vallotta azt is, hogy a zsidóknak munkaerőkként való kivitelét a Gestapo eszközölte. Nem valószínű, hogy Veessenmayer a magyar kormányt mentesíteni, és saját hazáját megterhelni szándékozott volna, jelentésének tehát e tekintetben százszázalékos hitel adható. Egyébként Veessenmayer a zsidókérdésről nem akart tudni személyesen semmit, mindent Eichmannra hárított. Érthető, hiszen nem akarja magát, illetőleg a maga felelősségét szóba hozni. Pedig kétségkívül áll, hogy igenis kérdőre vontam, amikor az első hírt kaptam a deportálásokról, illetőleg az atrocitásokról. Ő akkor katonai intézkedésekre hivatkozott stb., stb., amiről beszámoltam. Kénytelen volt azonban elismerni, hogy a legelső auschwitzi hírekre felelősségre vontam, és azonnali dementálást követeltem, ezek a hírek – mint mondotta – csak az ellenséges rémpropaganda szüleményei volnának. Nem akart azonban emlékezni arra, hogy egy magyar bizottság azonnali kiküldését követeltem, amit akkor meg is ígért, de a válasszal késett. Ezt bizonyítandó megemlíttem azt is, amit védőm is megemlített, hogy Ferenczy László csendőr alezredesnek Auschwitzba való kiutazását rendeltem el, őt június [*helyesen: július*] első napjaiban magamhoz kértem, Jaross, Imrédy és Antal jelenlétében, véletlenül Hóman Bálint is irodámban volt akkor. Ferenczy László akkor a Belügyminisztérium közbiztonsági osztályának a vezetője volt,⁵¹⁵ és el volt határozva, hogy Auschwitzba kiutazik. Később nem került sor erre, mert hallomásom szerint a németek mégsem engedték ezt meg. Időközben azonban az auschwitzi hírek után közvetlenül meghagytam és megparancsoltam Jarosznak, hogy a budapesti zsidók kivitelét akadályozza meg.

Még egy kritikus dolog kapcsolódik itt be, aminek folytán inkább megreszkírozandó volt a dolog, mint a korábbi első hónapokban. Ez június 21-én volt, amikor az auschwitzi hírekről hallottunk, és amikor Jungerth-Arnóthy ezekről beszámolt az ismert koronatanács előtt, amely június 29-én volt [*helyesen: június 26-án*], ahol szintén

---

⁵¹⁵ Ferenczy tényleges beosztásáról lásd a Névmutatót.

elhatározottatott a budapesti zsidók deportálásának megakadályozása. Tehát kétségkívül áll, amit Jaross is elismert, hogy a kormány ezen koronatanács előtti időkben saját elhatározásából adta ki ezen rendelkezést, kockáztatván az összeütközést is.

Meg kell említenem ennek kapcsán, hogy a minisztertanácsi jegyzőkönyvben felvett azon mondat, hogy Baky a kormány hozzájárulásával beszélte meg, és eszközölte a németekkel a zsidók deportálását, megdőlt. Baky maga vallotta, hogy ez nem felel meg a tényeknek, pedig azt hiszem, hogy az ő részére mentesítés lett volna, ha ő fenntartja azt, ami a minisztertanácsi jegyzőkönyvbe be volt véve. Tehát százszázalékosan megfelel a tényeknek, hogy a kormány soha, soha hozzájárulását nem adta ehhez, hanem az erőszaknak engedett, illetőleg az erőszak gyakorolta a hatalmat ebben a tekintetben. Kétségtelen tehát, és ezt kérem megengedni, hogy ezt a momentumot a Tisztelt Népbíróság előtt ismételten és nyomatékosan hangsúlyozzam, tehát különösen és még egyszer hangsúlyozom azt, hogy a kormány volt az első, aki a zsidók deportálását megállította, tehát a több mint kétszázezer budapesti zsidónak megmenekülése és megmentése nem utolsósorban a kormány intézkedésére is vezethető vissza. A német kormány követelte a zsidók elleni intézkedéseket. Ez abból is látható és élesen kiviláglik, hogy Hitler a június 6-i vagy 7-i látogatás alkalmával, amikor a Gestapo és a katonaság kivonását követeltem tőle, a legélesebben kifejezésre juttatta – szó szerint mondom –: előbb a zsidókérdést kell megoldani. Július elején, amikor a zsidók deportálása be lett szüntetve, Veessenmayer ennek folytatását követelte. Azt már kifejezésre juttattam, hogy amikor a német kormány a magyar kormány követelésére beleegyezett abba, hogy területén átszállíthassuk a zsidókat semleges országokba és Palesztinába, Veessenmayer, jobban mondva a németek, csak azon előfeltétel mellett járultak hozzá ennek rádió és egyéb úton való hivatalos közzétételéhez, ha mi folytatjuk, és folytatni engedjük a deportálást. Nem járultam hozzá, ennek következtében ez a hír nem is került rádió útján való közzétételre, hanem csak a semleges követek és más személyek útján lehetett ezt közhírré tenni, a hozzájárulás pedig kellett, mert hiszen a németek területén át ment volna az átszállítás. Ez a szállítás csak betegségem után került sorra, hogy milyen mértékben, arról tudomásom nincsen. Mindenesetre az ezáltal megmenekült zsidók szintén a magyar kormány intézkedése alapján menekültek meg.

Legyen szabad még hangsúlyoznom ebben a tekintetben, hogy a kormánynak úgyszólván minden tagja, és magam is minden egyes esetben enyhítőleg léptem fel a zsidók mentesítése tárgyában. Én magam számos esetben jártam közben, valamint a nekem benyújtott mentesítési listák elintézése tekintetében a belügyminiszternél személyesen interveniáltam. Jaross ennek eleget is tett. Ezt ő be is vallotta tanúkihallgatása alkalmával.

Még rá szeretnék mutatni arra a körülményre is, amely bizonyítja a kormány magatartását a deportálások leállításának tekintetében. Amikor a leállítás megtörtént, még egy kistarcsai szállítmány zsidót kívántak a németek kivinni. Ennek visszairányítása iránt azonnal intézkedtem. Hogy ez mégis kikerült, ez nem a kormány hibája, ezt hátunk mögött, nem tudom, kinek közreműködésével lopták ki a németek Ausztria területére. Általában azonban ismételnem kell, hogy a belügyi kormányzat által a kormány félre volt vezetve. Megfelel ugyan a tényeknek, hogy a németek követelték és végrehajtották a deportálást, de a jelentések szerint a közigazgatási hatóságok nem vettek benne részt,

csak a vagyoni jogi ügyek biztosítása tárgyában. A deportálásnál való részvétel tekintetében az ismételt tilalmat a belügyminiszter [Jaross Andor] el is ismerte tanúvallomásaiban, azzal a korlátozással, hogy „lehetőleg” ne vegyenek részt. A szembesítés alkalmával bebizonyult, hogy nem „lehetőleg” – hanem kimondottan megtiltottam ezt. Ez különben a kormányzó úrnak is határozott tilalma volt.

Hogy még július elején is ködös volt a helyzet, bizonyítja az a tény, amelyről már az előbb említést tettem, hogy tudniillik további részleteket tudtam meg, és ezért Ferenczy László csendőr alezredest, a közbiztonsági osztály vezetőjét magamhoz kértem, Jaross és Imrédy jelenlétében, ahol az auschwitzi kérdés is szóba került. Végül is ő tájékoztatott őszintén és világosan a helyzetről, amely azonban már túlhaladott volt, hiszen akkor már le volt állítva a deportálás.

Végül vagyok bátor még rámutatni arra, hogy a kormányzóság csak július elején, tehát miután a kormány a maga részéről leállította a deportálást, látta lehetségesnek a németekkel szemben való erőlesebb fellépést, amint ezt tegnap védőm is megemlítette. De kérek engedélyt arra, hogy én is ismételhessem ezt, mert ennek különleges súlyt kell tulajdonítanom, annak tudniillik, hogy Ambrózy az 1945. július 8-i jegyzőkönyvi vallomásaiban említette, hogy amidőn a zsidók ellen elkövetett kegyetlenségek tárgyában a svéd királytól és a pápától táviratok érkeztek – most idézőjel közé teszem Ambrózy szó szerinti megállapítását:⁵¹⁶ „ezen táviratok alapján alkalmasnak látszott most már – tehát július elején – közbelépni, mert remélni lehetett, hogy a németek felé ezen az alapon már lehet valamennyire fellépni.” Ambrózy szóbeli kihallgatásánál elismerte ezt a közlést, ezt a jegyzőkönyvi kihallgatást. Ebben az időpontban, azaz július elején már le volt állítva a deportálás.

A Szálasi-féle ügyben a védelem behatóan nyilatkozott. A vád arra alapítja megállapítását, hogy én tevékenykedésemmel segítettem Szálasi pártját, hogy lázadás útján a hatalmat birtokába vegye. Amennyiben ez a vád akár Vajna, akár Szálasi adatain alapszik, vagyok bátor ezt a vádat helyt nem állónak kijelenteni. Nekem sajnos nem volt alkalmam tanúk szembesítésével ezt hatálytalanítani, tehát most vagyok bátor rámutatni arra, hogy én Szálasi sohasem ismertem, nem ismertem pártjának egyetlen egy emberét sem, kivéve Vajná, aki mint fiatal tiszt alárendeltem volt, vele sem volt semmi kapcsolat, ő közelített meg engem, és terjesztette elő azt a kérést, hogy Szálasi hozzám jöhessen, amit én bizonyos konkrét előfeltételekhez szabtam. Először, hogy a kormányzóhoz való hűségét a leghatározottabb formában jelentsse ki, másodszor, hogy politikai tevékenységét szüntesse be, harmadszor, hogy az utcáról menjen le, és negyedszer, hogy sajtója ne használja ki propagandaszerűen azt a körülményt, hogy őt a miniszterelnök fogadja. Különben is meggyőződtem arról, hogy az összes előttem volt miniszterelnökök fogadták őt.⁵¹⁷ A kormányzónak is csak

---

⁵¹⁶ Ambrózy Gyulát nem július, hanem 1945. június 8-án hallgatták ki a népügyészségen. Ebben a jegyzőkönyvben nem szerepel a Sztójay által idézett szöveg. Hasonló tartalmú kijelentést Ambrózy a Sztójay-per hatodik tárgyalási napján tett.

⁵¹⁷ Lásd a 199. sz. jegyzet.

ezen előfeltételek mellett tettem jelentést, hogy a kegyelmet kívánja megköszönni. A kormányzó minden meggondolás nélkül kívánta őt látni, megjegyezvén, hogy szeretné őt egyszer szemtől-szembe látni. Úgy véltem, hogy leszerelésére is gondolt. Különben megemlítem még, és ezt Jaross-sal tudtam volna bizonyítani, hogy a párttal szemben a leghatározottabban felléptem, megtiltottam a nagytanács ülését, megtiltottam az utcai propagandát, és egyébként is szigorúan megdorgáltam őt egyes intézkedéseim kiadásával. Hogy azután végeredményképpen július végén, amikor több miniszter lemondott, megint hozzám közeledett, illetőleg erőszakolta betegágyamnál látogatását, hogy minisztereket ajánlott a kormányba, ez a legnagyobb bizonyíték, hogy erre nem reagáltam, és a kormányzónak sem semmiféle jelentést, sem javaslatot nem tettem. Én tehát egyáltalában nem érzem magamat bűnösnek abban, hogy Szálasiékát a nyeregbe segítettem volna.

Én katona vagyok, a belpolitikához nem értettem, nem is foglalkoztam vele soha, nem is voltam tájékozódva a bonyolult helyzetről és a kiéleződött viszonyokról, amelyek március 15. körül lejátszódtak, amelyek abban az időben, különösen a németek bevonulása után szinte forradalmi formákat öltöttek. A szélsőséges jobboldaliak azt hitték, hogy idejük bekövetkezett. Én jóhiszeműleg igyekeztem a lelkeket kibékíteni. Én politikai üldözést nem ismertem és nem is ismerek. Utasításomra, illetőleg hozzájárulásommal egyetlenegy úgynevezett baloldali politikus nem lett sem letartóztatva, sem tudommal, illetőleg hozzájárulásommal elítélve.

A szociáldemokrata párt feloszlátását nem én rendeltem el, az nem az én utasításomra történt. Ezt a belügyi kormányzat saját elhatározására és saját felelősségére tette. Én magam mindig szerettem a kisembert, a szegény embert, a munkást, a katonát, mindenkin segíteni akartam volna. Parlamenti beszédemben is egy szociális népi Magyarországot tűztem ki végcélul, amely végcélt az egész akkori kormány mint végső célt tűzött ki. A dolgozó munkásembernek a kormány mindent meg kívánt adni. Ez kifejezésre jutott az iparügyi miniszter [*Szász Lajos*], a kereskedelemügyi miniszter [*Kunder Antal*] és a pénzügyminiszter [*Reményi-Schneller Lajos*] intézkedéseiben is, akik áldozatot is hoztak. Hogy ez tovább nem mehetett, ezt a későbbi körülmények tették lehetetlenné, a pénzügyi helyzet és a hadviseléssel járó súlyos terhek. De hogy a kormány élénken érdeklődött a munkásság sorsa iránt, bizonyítja az, hogy amikor ezer gond, súlyos terhek és súlyos feladatok teljesítése mellett igenis időt találtam és szakítottam arra, hogy az iparügyi miniszterrel [*Szász Lajos*] együtt egy gyárat megtekintsek, ahol a munkások körében ketten ebédeltünk, és a munkások felkérésére tartottam részükre egy üdvözlő beszédet, amelyet a munkások elismeréssel, illetőleg örömmel vettek tudomásul.

Most, amidőn a Tisztelt Népbíróság előtt állok, kérem megengedni, hogy szavaim befejezésül hangsúlyozzam újból, hogy én katona és nem politikus vagyok, hogy nem az én kívánságomra kerültem sem a követi, sem a katonai attaséi, sem a miniszterelnöki pozícióba. Én szegény sorból származtam, tisztán saját erőmből kerültem különböző állásokba. Negyvenkét évi aktív szolgálatom van. Nem hiszem, hogy Magyarországon még egy állami tisztviselőnek volna negyvenkét évi tényleges állami szolgálata. Mindig országom és nemzetem érdekét akartam és gondoltam szolgálni. Amennyiben hibákat követtem volna el, ezeket a Tisztelt Népbíróság lesz hivatva elbírálni és megtorolni.

Szívem mélyéig, a legőszintébben fájdalom mindazt, ami kormányzatom alatt történt, ami nem az én akaratomból, hanem a külföldi erőszak következtében történt. Hogy azt nem sikerült megakadályozni, illetőleg csak egy későbbi időpontban sikerült megakadályozni, ebben meggyőződéseim szerint sem én nem vagyok hibás, sem kormányom nem az... Talán az erőszakkal szembe kellett volna szállni. Lehetséges, hogy a mai időben úgy ítélik meg a helyzetet, de akkoriban ez másképpen látszott, [*mintha*] egy nagy tragédia játszódott volna le már akkoriban. Én mindazokat, akik kormányzatom alatt súlyos fájdalomokon mentek át és súlyos veszteségeket szenvedtek, akik életüket veszítették – mindezt a kormány nem tudja jóvátenni, én sem, talán életemmel sem. De hogy a legőszintébben és a legsúlyosabban gondolok vissza arra az időszakra, erről kérem a Tisztelt Népbíró-ságot meggyőződve lenni, és meggyőződve lenni arról is, hogy ha a helyzet megismétlődne, és némileg jobban lehetne látni a jövőbe, másképpen cselekednék. Kérem a Tisztelt Népbíró-ságot, fogadja köszönetemet, hogy alkalmat nyertem arra, hogy az utolsó szó formájában ezen tényeket és ezen gondolataimat előadhattam. Én egészségileg megtörve, lelkiileg súlyosan megrázkódtatva és megtörve állok a Tisztelt Népbíró-ság előtt.

ELNÖK: A bíróság körülbelül tíz-tizenöt perc szünetet tart, és utána Rátz Jenőre kerül a sor az utolsó szó jogán.

(Szünet után.)

RÁTZ JENŐ BESZÉDE AZ UTOLSÓ SZÓ JOGÁN

ELNÖK: A főtárgyalást újból megnyitom. Rátz Jenő másodrendű vádlottat illeti az utolsó szó joga. Tessék!

RÁTZ: Tekintetes Népbíró-ság! Őszintén be kell vallanom, hogy életemben kevés alkalommal voltam olyan nagy zavarban, mint tegnap délután. Sokat vívódtam magammal, sokat töprengtem azon, hogy az utolsó szó jogával éljek-e, és ha igen, mit hozhatok fel még olyat, ami a per anyagában eddig nem fordult elő, és nem hangzik ismétlésképpen. A tegnapi védőbeszédem alkalmával percről percre összezsugorodott az anyag, amit még felhasználhattam volna. Ennek a pernek történelmi távlatát Sztójay és Reményi-Schneller védői széles ecsetvonásokkal hatalmas képpé tömörítették itt, s ehhez hozzáfűzni különösen diplomáciai és politikai vonalon alig lehet valamit. Az én esetemnek jogi részét kirendelt védőm alapos beszédben fejtette ki. Ehhez sem tudok hozzátenni semmit, de nem akarom elmulasztani az alkalmat, hogy itt, a bíróság színe előtt neki önzetlen fáradozásáért és bajtársi támogatásáért hálás köszönetemet ne nyilvánítsam.

Különböző kihallgatásaim alkalmával nyíltan és egyenesen vallottam, minden helyzetről felfogásomat őszintén feltártam, még abban az esetben is, ha az volt az érzésem, hogy nem egészen szolgálom ezzel a magam javát. Végre is arra az elhatározásra jutottam, hogy megkísérlem a történelmi kép kiegészítését a katonai fejlődés ecsetelésével, néhány pontban reflektálok a vádbeszédekben felhangzott új momentumokra, és az én ügyem egyedüli tanújának, Veessenmayernak vallomásával akarok néhány rövid mondatban foglalkozni.

1938 májusig, amikor honvédelmi miniszter lettem, katona voltam, politikával nem foglalkoztam. Ez természetesen nem annyit jelent, hogy nem volt meg a véleményem és nézetem a magyar politikai életéről akár belpolitikai, akár külpolitikai vonatkozásban, és hogy nem lettek volna gondolataim arra nézve, hogy milyen módon lehetne bizonyos bajokon, akár külpolitikai, akár belpolitikai sikon az ország helyzetén javítani. De még vezérkar-főnöki koromban sem léptem át azt a mezsgyét, amelyet a hivatásos tisztnek a politikával szemben nem szabad átlépnie, és különféle előterjesztéseimben csak annyiban foglalkoztam politikai dolgokkal, amennyiben az a honvédség ütőképességének és felszerelésének, egyszerűen hadratermettségének a mikéntjére befolyással volt.

Amikor azután nyugalomba mentem, 1938 őszén, és úgynevezett politikussá váltam, akkor is katona maradtam, és a különféle helyzetek megítélésénél sohasem tudtam levetkőztetni *[sic!]* a katonai szemüveget. Köztudomású, hogy a trianoni békeszerződésben Magyarországnak 35 000 főnyi zsoldos hadsereget engedélyeztek az antant hatalmak. Megszabták ennek a hadseregnek a fegyverzetét is, minőségben is és számban is, eltiltották Magyarországot a légierőtől. Csupa elavult fegyverrel volt dolgunk. Magyarországnak akkoriban körülbelül 100 ágyúja lehetett, az is olyan csövekkel, amelyek már 1918-ban háromszoros-négyszeres megterhelésen is túl voltak. Maga az egész rendszer, a zsoldos rendszer sem felelt meg a magyar nép lelkületének. Mert a magyar ember szívesen katonáskodik, ha mindenki ott van, de ha a szomszéd, vagy a koma hiányzik, akkor a magyar nép jobbik része vonakodott katonai szolgálatba lépni, és így az a zsoldos hadsereg katonakerölcs szempontjából igen gyenge lábon állott. Sokszor változtatni kellett a legénységet, ami természetesen a szakszerű kiképzésnek a rovására ment.

De a fegyverzetén kívül felszerelés sem igen volt. Hiányzott a ruha, fehérnemű, bakancs, és ha be is kell azt látni, hogy az elmúlt esztendőkből, mondjuk a harmincas évek előtti esztendőkből, amikor még ellenőrző bizottságok voltak itt, fegyverekről nem gondoskodhattunk, a ruházatról és egyéb felszerelési tárgyairól lehetett volna gondoskodni, hogy mire elérjük egyenjogúságunkat, legalább ezen a téren ne merüljenek fel újabb kiadások. Ugyanebben az időben velünk szemben – csak közvetlen szomszédainkat véve – az úgynevezett kisantant államok, Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia négy-ötszörös túlsúllyal álltak, nemcsak számbeliileg, hanem a felszerelés és a fegyverzet tekintetében is, sok tekintetben teljes modern alakban.

Nálunk az egész politikai életet akkor a revízió gondolata fűtötte, el lehet képzelni, hogy annak a katonának, aki a szervei határozványok szerint felelős a hadsereg ütőképességéért és az ország védelméért, milyen keserves és kétségbeesett volt a helyzete akkor, amikor nemcsak a szomszéd államok, hanem az egész világ már lázasan fegyverkezett a leszámolásra, ami azután nem is maradt el.

Én tehát amikor 1937-ben, mint a vezérkar főnöke a hadsereg modernizálását és megnagyobbítását követeltem, csak kötelességem teljesítettem, amelyet az előbb említett szervei határozványok írtak elő nekem. A katonai jogszabályok teljesítése sok huzavonával ment. Elvesztettük az egész '37-es évet, elvesztettük egészen májusig a '38-as évet is. Ugyanakkor, amikor, mint előbb említettem, már az egész világ fegyverkezett, napról napra kevesebb és drágább lett a nyersanyag, és mi százával veszítettük el legjobban

képzett szakmunkásainkat, akik más országokban odakint jobb megélhetést találtak, mert itthon őket nem lehetett foglalkoztatni.

Az egész idő alatt, ami 1938-ig eltelt, politikai síkon nem tudok beszámolni arról, hogy voltak-e próbálkozások a magyar kormány részéről, hogy az antantországok felé kapcsolatokat teremtsünk. Pedig katonai részen voltak ilyenek. Sajnos nem végződtek eredménnyel, még azzal a legkisebb eredménnyel sem például, hogy Franciaországgal és Angliával katonai hírcserébe léphettünk volna. Megértést és a fegyverkezésben némi támogatást először Olaszország részéről, később Németország részéről tapasztaltunk. 1938 ősz elején azután nyugalomba mentem és magánember voltam. Megindult a háború, és itt foglalkoznom kell azzal a gondolattal, hogy Magyarország geopolitikai helyzete folytán és az előbb vázolt katonapolitikai események folytán milyen elhatározások elé kerülhetett, amikor ez a háború megindult.

Abban az időben – bőven lévén ráérő időm – sokat foglalkoztam ezekkel a kérdésekkel, és két eshetőséget láttam. Az egyik eshetőség az volt, hogy az ország a szigorú semlegesség politikájának a síkjára helyezkedjék, a másik eshetőség pedig az, hogy a tengely oldalán tényleg belép ebbe a háborúba. A teljes semlegesség kimondása azonban nem az 1941. év, tehát az orosz vagy a jugoszláv háború megindulásának pillanatában kellett volna, hogy essék, hanem ennél sokkal előbbi időre, akkorra, amikor először próbáltak átvonulni rajtuk német osztagok Románia és Bulgária felé. Mert a totális háború ismeretében egészen biztos volt, hogy rajtuk át kell menniök a németeknek, amikor a nyugati hatalmakkal egy modern háborúba belelépnek. Tehát meg kellett volna tagadni 1940 őszén, vagy 1940-ről '41-re menő télen a német csapatoknak Magyarországon való átvonulását. Hogy ez mit jelentett volna, ennek mik lettek volna a következményei, az egészen világos. Németország megszállott volna bennünket, nem mint úgynevezett szövetséges vagy baráti hatalom, hanem mint ellenség. Sokkal jobban kihasználta volna az országot, mint ahogyan ki tudta használni a szövetséges viszonyban és a végén, amikor területfeladásra kényszerült. Olyan harcok zajlottak volna Magyarország területén, talán még kíméletlenebb formában, mint ahogyan lezajlottak 1944 végén.

A tengellyel való együttműködést azonban nem úgy kellett volna csinálnunk, ahogy tényleg megcsináltuk, hogy csöppenként bocsátottuk rendelkezésre haderőnket, hanem teljes gőzzel az első pillanatban, mert akkor három hadsereg még tényező lett volna, ami később, a csöppenkénti bevetés folytán teljes sikertelenséggel végződött. Az, amit tényleg csináltunk, volt a legrosszabb. Ennek a következménye az volt, hogy a haderő részletekben ment tönkre, azután pedig forrása volt annak a bizalmatlanságnak, amely azután 1944-ben kirobbant és Magyarország megszállásához vezetett.

Ennek a részenkénti bevetésnek a következménye az volt, hogy a magyar vezetést kikapcsolták a németek, és a mi kötelékeink teljesen összekeveredtek a német kötelékekkel, vagyis katonai önállóságunk 1944-ben már teljesen megszűnt. Mindezekből a körülményekből származott azután az a tehetetlenség, amely október 15-én megnyilatkozott, amikor a kiugrás technikai szempontból már teljesen lehetetlen volt. Azt nem kellett senkinek sem megakadályoznia erőszakkal, vagy befolyásának latba vetésével.

Azt hiszem, a legjobb bizonyíték erre az, hogy volt egy hadseregparancsnok [*Dálnoki Miklós Béla*], aki szűkebb törzisével át tudott állni a kormányzó parancsára, de magának a hadseregnek egyetlen kötelékét sem tudta a másik oldalra beállítani.

Vagyis az én felfogásom szerint 1920 óta, a trianoni békeszerződés megkötése óta szabott út volt a magyar katonai fejlődés útja. Földrajzi és történelmi kényszerűségnek engedtünk, amelyen már 1944. március 19-én semmit változtatni nem lehetett. Hogy ez így fejlődött, annak nemcsak a magyar politika, és a mi revíziós gondolataink voltak a rugói, hanem azt előidézte az a merev elzárkózás is, amit az 1914–18-as háború következtében a győztes hatalmak velünk szemben a békekötésnél és utána is mutattak. Mint mondtam, 1944. március 19-én ezen a dolgon már változtatni nem lehetett, de remény volt még arra, hogy talán valamit megmenthetünk, valamit segíthetünk még. Ilyen értelemben vállaltam én a Sztójay-kabinetben miniszteri állást, és amikor arról kellett meggyőződnöm, hogy ez sem lehetséges már, lemondtam, és visszavonultam. Ettől az időponttól kezdve azután tényleges cselekvő politikus már nem is voltam.

Ezzel a történelmi kép kiegészítését katonai vonatkozásban elvégeztem. Most még egy pár megjegyzésem volna a vádbeszédekben felhangzott új körülményekre, elsősorban a politikai ügyésznek [*Marosán György*] arra a megjegyzésére, amelyben a külsőmmel foglalkozott. Azt mondotta...

ELNÖK: Ezzel nem kell foglalkozni, azért intettem le a politikai ügyész urat is [*Marosán György*].

RÁTZ: Másodszor azt a kérdést vetette fel ugyancsak a politikai ügyész úr [*Marosán György*]: vajon mire taníthattam én a magyar katonákat, amikor én magam is rossz katona voltam? – Nagyon sajnálom, hogy előbb nem tudtam e nézetéről, mert akkor Lakatos vezérezredes urat, amikor tanúként itt volt, vagy Vörös Jánost, aki szintén tanítványom volt, megkérdezhettük volna erre nézve, és ha ők ma is szerepelhetnek még, és jól oldották meg a feladatukat, akkor abban valószínűleg az én tanításomnak is van valami része. Ha túltettek rajtam, az nekem csak büszkeségem, mert az sohasem szégyen, ha a tanítvány a mesterén túltesz.

Végül azt állította az ügyész úr [*Marosán György*], hogy én betegesen akartam honvédelmi miniszter lenni. Rólam mindent inkább el lehet mondani, mint azt, hogy én törtető voltam, és állásokra vadásztam. Valahányszor bármilyen állásban voltam, ha lelkiismeretemmel már nem tudtam összeegyeztetni azt, ami történik, önként mondtam le. Nem egyszer, több ízben előfordult, még akkor is, ha a külső látszat azt mutatta, hogy nem kellett volna lemondani. Azt hiszem, a legjobb bizonyíték arra, hogy nem voltam törtető és nem kívántam vezető pozíciókba jutni, az a körülmény, hogy 1937-ben a honvédség tisztikara a vezérkaron keresztül felajánlotta nekem a segítségét abban, hogy egy katonai diktatúrát kiáltsak ki, és kezembe vegyem az ország vezetését. Ezt az ajánlatot én kereken elutasítottam.

Végül foglalkozni kívánok még az egyedüli tanú úrral, aki az én ügyemben az *i/gen*/ T. Népbíróság előtt szerepelt, Veessenmayer volt német követ tanúvallomásával. Legyen szabad felhívnom a Tekintetes Népbíróság figyelmét arra, hogy az ő rendőrségi és az itteni vallomása között igen lényeges eltérések és különbségek vannak. Tele van az itteni

vallomása is ellentmondásokkal rám vonatkozólag. Nem fogom valamennyit felhozni, egypár dologra azonban kötelességemnek tartom a tekintetes bíróság figyelmét felhívni.

A Nemzeti Szövetség dolgában például először azt vallotta itt, hogy annak céljáról tárgyalt velem, Kunderrel és másokkal is. Egypár mondattal később azt mondja, hogy a Nemzeti Szövetség vezető tagjai nem teljesen ismerték azt a tendenciát, amellyel ő akarta a Nemzeti Szövetséget létrehozni. Megint egy pár mondattal később azt vallja, hogy a jelenlévők közül senki sem volt fontos e tekintetben, és végül azt mondja, hogy a kormányzóval nem lehetett volna szembeállítani sem engem, sem Kunder, sem másokat.

Vagy amikor a Sztójay-kabinetből való kiválasomról beszél, maga Veessenmayer mondja, hogy nem voltak ambícióim. Viszont mégis azt állítja, hogy bizonyos sértődöttség volt bennem, mert honvédelmi miniszter akartam volna lenni. Végül pedig azt mondotta, vallomásának megint egy másik részében, hogy félttem a munkával járó fáradalmaktól. Kérdezem, hogyan hozható ez a három körülmény összefüggésbe, amikor mint tárca nélküli miniszterelnök-helyettesnek, jóformán semmi dolgom nem volt, akkor voltam elégedetlen, és vágytam volna a honvédelmi miniszterségre, háborúban, amikor a legnagyobb munka van ott, és a legnagyobb súly a honvédelmi miniszter vállára nehezedik.

Végül azt vallotta a rendőrségen, hogy már 1943 tavaszán beszélt velem, akkor ismerkedett meg velem, és én akkor a Kállay-kormányról tettem neki említést, és bizonyos megjegyzéseket. Itt ellenben azt vallotta, hogy a Szentirmay-vacsoránál ismert meg engem, hogy velem soha egzaktt megbeszéléseket nem folytatott, német követelésekről sose tárgyalt velem, a Sztójay-kabinet megalakításánál nagyon visszatartó voltam, és nem nagyon akartam részt venni benne. Azután nem emlékszik arra, és nem tudja jól, hogy én októberben, úgy, ahogy a rendőrségen vallotta, nála jártam volna, és figyelmeztettem volna a kiugrási jelenségekre. Azt mondotta, hogy ez általános aggodalom volt akkor már.

Végül azt mondotta még, nem is tudja, hogy én jelentkeztem-e nála, vagy ő hívott engem. Mindezek a dolgok mutatják, hogy milyen egyenetlen, és egymással ellentmondó az ő vallomása az én ügyemben.

Végül ő maga állította, és ezt Ghyczy volt külügyminiszter vallomása is megerősítette, hogy akkoriban, tehát 1943-ban, Magyarországon senki sem tudta, hogy ő külügyi szolgálatban áll, mert Ghyczy is azt vallotta, hogy csak a horvátországi magyar követ jelentései alapján volt nekik tudomásuk arról, hogy Veessenmayer tényleg külügyi szolgálatban áll.

Ezzel be is fejeztem volna azt, amit az utolsó szó jogán elmondhatok. Hatvannégy éves korban állok itt a bíróság előtt, először életemben. Testben is, lélekben is rokkant vagyok már. Én csak arra kérem az igen T. Népbíróságot, hogy tárgyilagos alapon hozzon ítéletet ügyemben.

Elnök: Az utolsó szó jogán Reményi-Schneller Lajos, harmadrendű vádlott következik. Tessék!

REMÉNYI-SCHNELLER: Mélyen T. Népbíróság! Mélyen T. Elnök úr! Egy bizonyos elfogultsággal élek az utolsó szó jogán a felszólalással, mert közéleti pályámon soha magamról nem beszéltem. Rosszul is érzem magam, amikor magamról kell beszélnem, de azt hiszem, meg méltóztatnak bocsátani, ez jelenlegi helyzetemből adódik. Vádiratom azzal kezdődik, hogy hét esztendőn keresztül a kormányok egész sorában, pontosan tíz kormányban viseltem a pénzügyminiszteri tisztséget minden megszakítás nélkül. Méltóztatnék megengedni, hogy most megvilágítsam azt, mi volt az a külpolitikai vonal, amelyeket a kormányok csaknem a legutolsó időig ezalatt a hét év alatt követtek, és amely külpolitikai vonalvezetésnek a szolgáltatában kellett hogy álljon nekem mint szakminiszternek a gazdasági és pénzügyi politikám.

Külpolitikánk nagy részben földrajzi fekvésünk folytán determinálva volt. Abban az időben, amikor miniszter lettem, a második Darányi-kormányban, az első minisztertanács napján, amelyen mint miniszter részt vettem, történt meg az osztrák Anschluss. Nyilvánvaló volt, hogy az európai feszültségek korszaka érkezett el. Külpolitikánknak tehát az volt a célkitűzése, hogy távol maradjunk minden konflagrációtól [*világégéstől*], nem is szólva [*a*] háborútól; az volt a célkitűzése, hogy függetlenségünket megvédjük minden eszközzel, ami rendelkezésünkre áll; az volt a célkitűzése, hogy mindennemű megszállást elkerüljünk, ha kell áldozatok hozatala árán is, hogy azután a végkifejléskor intaktan álljunk, és magunk döntünk függetlenségünk és szuverenitásunk birtokában a magunk sorsa fölött.

Ez volt az a külpolitikai elgondolás, amely akkor már le volt szögezve, és amelynek tudatában vállaltam Darányi Kálmán alatt a pénzügyminiszteri tisztséget először. Ezt a külpolitikát tényleg követte is Magyarország, követték a kormányok, és ha eltértek, csak német nyomásra tértek el, húzódozva, nehezen, és valljuk be, fogcsikorgatva. De hogy eltértek, az arra volt visszavezethető, mert mindig féltünk attól, hogy ha nem térünk el ettől az alapelgondolástól, ha nem engedünk a német nyomásnak, akkor előbb-utóbb ennek megszállás lesz a vége, amelyet mi a legszomorúbb helyzetnek tartottunk, amely helyzetbe Magyarország valaha is belekerülhet. Ha eltértünk, módjával tértünk el, nem teljesítettük a német kívánságokat külpolitikai vonalon, ahogy azt a minisztertanácsi referádákban néha hallottuk, de mindenesetre azt meg kell állapítani, hogy húzódozásunk egy bizonyos időpontban túlfeszítette a húrt, és éppen ennek konzekvenciája volt március 19-ke.

Ha engedtünk volna szolgai módon a német nyomásnak, akkor március 19-ke nem következett volna be. Lehet, hogy más baj következett volna be, mindenesetre március 19-ke, a megszállás, amely szuverenitásunkat elvette, nem következhetett volna be. Innen, március 19-től kezdve a magyar külpolitikának csak egy feladata lehetett: amilyen eszközzel csak lehetséges, a szuverenitást, a függetlenséget visszanyerni, és menteni, ami még egyáltalában menthető. Ez volt az a külpolitikai kép, amely előttünk volt mindig, amikor a gazdasági politikát irányítottuk, de rá kell mutatnom arra, hogy erre a külpolitikára befolyást, mint szakminiszter egyáltalán nem tudtunk gyakorolni – értem ezalatt a többi szakminisztereket is –, amint ez Ghyczy Jenő vallomásából egészen világosan ki is derült, aki határozottan azt mondotta, hogy erre a szakminisztereknek befolyásuk nem volt.

De rá kell mutatnom arra is, hogy nem is voltunk kellőképpen informálva. Csak három példára mutatok rá, éspedig március 19. óta, hogy mennyire nem voltak a kormány tagjai informálva az eseményekről. Az első példám az, hogy a kormányzó úr utazásáról, amint azt Ambrózy vallotta, csak Kállay miniszterelnök, Ghyczy külügyminiszter, Csatay honvédelmi miniszter és Szombathelyi vezérkari főnök voltak informálva, a többi miniszterek nem is tudták, hogy a kormányzó elhagyta az ország területét.

A második példám: arról, hogy német csapatok megszállják Magyarországot, csak március 19-én reggel fél nyolc órakor értesítették a minisztereket, holott a miniszterelnök már éjjel fél egy órakor tudott a német csapatok előrenyomulásáról. Ezzel a késői értesítéssel, amelyet egyébként szóvá is tettem az utolsó koronatanácson, még a lehetőségét is elvették annak, hogy a kormány tagjai állást foglaljanak a német megszállással szemben.⁵¹⁸

Végül a harmadik példa – mert nem akarok ennél sokáig időzni –: a fegyverszünetről – amint azt Lakatos vallotta – csak ő, mint miniszterelnök, Hennyey külügyminiszter és Csatay honvédelmi miniszter voltak informálva. Azt hiszem, ez a három példa elegendő, hogy rámutassak arra, mennyire nem voltak a külpolitika vezetéséről informálva a kormány tagjai. Még kevésbé lehettek informálva arról, hogy ha egy irányváltás következik be.

A bevezetőmben vázolt külpolitikai vonalvezetéshez – amelynek a lényege tehát az, hogy függetlenségünket megőrizzük, és a megszállást elkerüljük – természetesen egy honvédségre volt szükségünk. Szándékkal használom, mélyen T. Népbíró, a honvédség kifejezést, és nem a hadsereg kifejezést, mert igenis honvédségről, honvédelemről volt csak mindig szó. Hiszen egy pillantás a számokra már megmutatja, hogy azokból az összegekből, amelyek egyáltalán rendelkezésre bocsátottak, egy támadó jellegű hadsereg felszereléséről szó nem lehetett. Hiszen Rátz Jenő, akkori vezérkari főnök 1700 milliót kért egy védelmi honvédségnek a felszerelésére, ezzel szemben 600 millió bocsátott a győri programban rendelkezésünkre. A későbbi emelések ugyan pótolták ezt az összeget, de még mindig és az utolsó percig is tulajdonképpen a honvédség felszerelése legfeljebb, de legfeljebb védelmi felszerelésnek volt nevezhető. Támadó háborúra azzal gondolni sem lehetett volna.

Ezek az összegek, mint mondtam, nem voltak elegendőek, és hogy mennyire nem voltak elegendőek, arra nézve rámutatok arra, hogy érthető okokból Magyarország hadiipari kapacitása úgyszólván a nullával volt egyenlő. Ahhoz tehát, hogy a honvédséget, hangsúlyozom: [a] honvédséget felszereljük, ehhez nekünk még egy hadiipart is fel kellett volna Magyarországon állítani, amely egy 600 milliós összeg mellett a lehetetlenséggel határos. Hogy hadianyag-importra szorultunk, ha az ország határainak védelmére alkalmas honvédséget egyáltalán fel kívántunk szerelni, ezt egyébként megerősítette Baranyai Lipót tanúnak a vallomása is.

---

⁵¹⁸ Az 1944. március 19-i koronatanács jegyzőkönyvében nem szerepel Reményi-Schneller egyetlen megjegyzése sem. Szövegét lásd *Vádirat a nácizmus ellen*, 1. 15–20.

Ebben a helyzetben a második Darányi-kormány alatt történtek közeledések az angol piachoz, és az angol politikai körökhöz; valamint Teleki Pál kormánya alatt az amerikai körökhöz. Ezeknek mindnek az volt a célja, hogy hadianyagokat, hadifelszerelési cikkeket importáljunk, amelyek védelmi jellegűek voltak. Mint tudjuk, ezek a kísérletek sikertelenek maradtak, mert földrajzi fekvésünk eldöntötte sorsunkat az ő szemükben is. Nem maradt tehát más hátra, mint a német és olasz hadiiparnak a támogatását elfogadni. Nem véletlenül mondom, hogy elfogadni, mert a két ipar között, és a két ország között ebben az időben egyenesen versengés folyt ebben az irányban.

Természetes, hogy ez a magyar és német gazdasági kapcsolatokat – most az olaszról nem beszélek, mert ez nem tárgya a pemek – szorosabbá fűzte. A magyar gazdasági élet már 1938 előtt is – mint az köztudomású – rá volt utalva bizonyos fokig a német gazdasági életre. De azután 1939 szeptemberében, mikor a németek háborút kezdtek, akkor egész határozottan a ráutaltság helyzete állott elő, aminek oka megint földrajzi fekvésünkben keresendő, hiszen bármilyen irányban óhajtott Magyarország megmozdulni, majdnem mindig német területen kellett keresztülmennie, és német szállítási eszközöket kellett igénybe vennie.

Ha mezőgazdasági terményeink feleslegét értékesíteni akartuk, az egyedül Németországban volt lehetséges. Ha iparcikkeket akartunk importálni, az egyedül Németországból volt lehetséges. Rászorultunk Németországra a szénellátás tekintetében – mégpedig igen alaposan –, papírellátásban, munkagépekben, vegyipari nyersanyagokban, amihez most még hozzájárultak az előbb említett hadianyagok is. Mindezeket nem is én mondom, hanem mint bölcsen méltóztatnak emlékezni, Baranyai Lipót vallomásából is kiderültek ezek, ő mondotta ezeket.

A rendes kereskedelmi forgalom, az áruforgalom nagyjából rendben is volt, kisebb-nagyobb eltérések voltak, és téves a vádiratnak az a megállapítása, hogy a német szállítás valaha is megszűnt volna. Nem szűnt meg, csak a magyar szállítások lettek magasabbak, és azok sem a rendes áruforgalom keretében, hanem a komoly fordulatot a nemzetközi fuvarelszámolás eredményezte, a német csapatok átszállítása folytán, amely fuvarelszámolás a szaldót természetesen Németországgal szemben erősen befolyásolta. Szerepet játszottak azonkívül azok a katonai megegyezések, amelyeket a két vezérkar egymással kötött, és amelyeknek eredménye volt, hogy bizonyos hadianyagok szállítottak pro és kontra. A németek is szállítottak nekünk hadianyagot, és a magyar hadiipar is szállított bizonyos szabad kapacitásokban a német hadseregnek.

Mikor ezt a helyzetet észleltem, egy memorandumot adtam át a kormányzó úrnak, amelyben kértem, hogy ezeknek a megállapodásoknak a substratuma [*alapja*] ne haladjon túl a magyar–német kereskedelmi áruforgalom volumenét.⁵¹⁹ Ezt a memorandumot átadtam az akkori honvédelmi miniszternek, és átadtam a vezérkari főnöknek is, sajnos eredmény nélkül, mert a katonai szempontok domináltak, amely szempontoknak a pénzügyi eredményei azután természetesen az én nyakamba szakadtak. A feladatom tehát itt már

---

⁵¹⁹ Fenti memorandum nincs a per iratai között.

nem lehetett más, mint az, hogy ellentételeket szerezzek, hogy az emelkedő márka-szaldó ellenében olyan értékeket szerezzek vissza Magyarországnak, amelyek Magyarországra nézve valóban értékkel bírnak. Ez volt az, amire Veessenmayer a tanúvallomása során is hivatkozott, mondván, hogy valóságos kötélhúzás folyt közöttünk, hogy igen sok nehéz csata folyt le, nagy ellentétek voltak, többször lemondással is fenyegetőztem, és le is mondtam, mert nem bírtam kellő eredményt elérni. Mégis nyugodt szívvel merek arra hivatkozni, végigmenve a gondolatok egész során, hogy sikerült ellentételeket, éspedig komoly ellentételeket szereznem.

Így Magyarország külföldi államadóssága, amely miniszterségem elején 1200 millió aranypengő volt – valódi aranypengő –, miniszterségem végén 700 millióra csökkent, tehát több mint 40%-kal tudtam csökkenteni éppen a német márka-szaldó felhasználásával Magyarország külföldi eladósodottságát, és talán még azt is hozzátehetem szerénységgel, hogy ezt az 500 millió aranypengőt 130 millió aranypengővel sikerült rendeznem. Amint a perből is kiderült, sikerült részvényeket is repatriálnom, Magyar Általános Készlet-részvényeket, Magyar Cukor-részvényeket, Salgó-részvényeket stb. Tehát olyan időben, mikor a németek hatalmuk teljében voltak, sikerült mégis tőlük a penetráció helyett a depenetrációt kierőszakolni. Ugyancsak tudtunk egy megállapodást létesíteni, amelynek értelmében Magyarország exportja nemcsak Németország felé, hanem Svájc felé is fenntartatik, sőt fokoztatik abban az illető évben 50 millió márkával, aminél mindenestre tekintetbe kell venni, hogy csak Németországon keresztül volt lehetséges Svájcba szállítani, tehát az ő engedélyük és hozzájárulásuk nélkül ezen a téren sem tudtunk volna semmit tenni.

Nem is kívánok szólni arról, hogy egyéb kereskedelempolitikai eszközöket is igénybe vettünk, hogy a márka-szaldót csökkentsük. Nyugodt szívvel mondom, hogy igenis fáj minden fillér, amely ellenérték nélkül kiment az országból, el is követtem ez ellen mindent, és itt hivatkozom Baranyai Lipót vallomására, aki tudvalevőleg ellentétben áll velem gazdaságpolitikai kérdésekben, de ő maga is elismerte, hogy korlátokat szabtam, hogy sokat elkövettem annak érdekében, hogy a márka-szaldót csökkentssem, és elismerte azt is, hogy sikereim is voltak ezen a téren. Ő azt mondotta, hogy ezek a sikerek őt nem elégitették ki. Nyugodtan megvallom, engem sem elégitettek ki, én is szerettem volna többet elérni. Sajnos nem rajtam múlt, hogy nem tudtam többet elérni. Voltak olyan tárgyalásaim folyamatban, például a pécsi szénbánya visszavásárlása, amelyet a márka-szaldó terhére vissza akartam vásárolni, amelyek ha be tudtak volna fejeződni, lényegesen csökkenthették volna márka-szaldónkat.

Rá kell mutatnom arra is, hogy a Kállay-kormány alatt az volt az álláspont, hogy inkább gazdasági engedményeket tegyünk, hogy ő szabadabban mozoghasson külpolitikai téren, és inkább gazdasági téren hozzunk áldozatokat, mintsem véráldozatokat. Ezt a magam részéről is osztottam, és ehhez csatlakoztam is.

Természetesen, T. Népbíróság, ezeket az eredményeket a németeknél erőszakkal elérni nem lehetett. Ezeket csak szép szóval, rábeszéléssel, és az érintkezés megfelelő formájával lehetett elérni, és innen eredtek azok a szállongó hírek, amelyek az én német kapcsolataimról szóltak, amelyeket a vád semmivel sem tudott alátámasztani, és amelyekkel nem is foglalkozom tovább, hiszen védőügyvédem ezzel a kérdéssel tegnap már bőségesen foglalkozott.

Ehhez a vázolt külpolitikához és gazdasági adottsághoz kellett tehát simulnia az egész gazdasági és pénzügyi politikának. A honvédség felszerelése az adott viszonyok között maga is igen nagy feladat volt, határozottan merem állítani, probléma volt. De egy további probléma is felmerült. Tudvalévő, hogy hadsereget, honvédséget felszerelni, ugyanakkor szociálpolitikát is követni, a legnehezebb dolgok egyike. Hiszen sajnos a helyzet mindig az, hogy ahol hadsereget felszerelnek, azt a számlát rendszerint a nép szokta megfizetni. A fogyasztásra szánt jószágok szoktak csökkentetni, és a befektetési javak, a hadfelszerelési javak szoktak emelkedni. Hiszen egy ország kapacitása végeredményben adva van, csak az elosztás kérdéséről van szó. Ennek ellenére is a kormányok végig megkísérelték, hogy szociálpolitikát is kövessenek, amivel kapcsolatban egyetlenegy pontra hivatkozom, az Országos Nép- és Családvédelmi Alapra, amelyet a legrosszabb időkben évi 100 millió pengővel – akkor még a pengő jó volt, tehát ezzel a szemmel kérem nézni – dotáltunk, nem is szólva arról, hogy például a Sztójay-kormány alatt a szociális intézkedéseknek, amennyire az akkori viszonyok között még lehetséges volt, egész sorát hoztuk meg. Mindez természetesen példátlan erőfeszítést kívánt a nemzettől, de téves az a megállapítás, mintha csak a honvédség felszerelése involválta volna ezt a példátlan erőfeszítést. Igenis egyéb téren is egy egész csomó komoly befektetést eszközöltünk, hogy csak egyetlenegyre mutassak rá, a visszacsatolt erdélyi területre 400 millió pengőt költöttünk el, beruházásokra, utakra, vasutakra és egyébekre.

Ezt az erőfeszítést a nemzet csak egy szervezett, tervszerű gazdasági irányítás mellett tudta teljesíteni, és éppen ezért ez az a pont, amely szembeállított engem, aki ezt az irányt képviseltem – mert hiszen az inflációt természetsszerűleg el akartam kerülni – a nagybirtokosokkal, a nagyiparral és általában a nagytőkével. Ezt az ellentétet azután fokozta még az adópolitikám. Törekvésem mindig az volt, hogy a nagyobb jövedelmek, és a vagyon viselje ezeket a terheket, amire nézve bátor vagyok rámutatni a beruházási hozzájárulásra, amely csak a nagyobb vagyonokat, az 50 ezer aranypengőn felüli vagyonokat terhelte, mégpedig nagyon erősen, progresszív módon, úgyhogy a magánvagyonok egymillió pengőnél már 20%-os megterhelésben részesültek. Fel akartam emelni nagyon erősen az örökösödési illetéket, ami még a kormányzóval is szembeállított engem. Állandó vitáim voltak, hogy az egyenes adókat emeljük-e, vagy pedig a fogyasztási és forgalmi adókat. Felesleges mondanom, az előbb mondottak alapján, hogy állandóan az egyenes adók emelése mellett foglaltam állást. Szerettem volna még néhány új monopóliumot is életre hívni, mert hiszen az egyetlen, amelyet életre hívtam, az sikerrel járt. Őszintén bevallom, nagy differenciáim voltak azért is, mert a hadiipart ki óhajtottam sajátítani. Ez volt az a gazdasági és pénzügyi politika, amelyet hét éven keresztül követtem.

Hogy meg tudtam maradni hét évig tíz kormányban, az csak úgy volt lehetséges, hogy nem politizáltam, mert ha politikailag egyetlenegy síkon is egy sebezhető pontot adtam volna ezeknek az akkoriban igen hatalmas nagytőkéseknek, nagyiparosoknak és nagybirtokosoknak, méltóztassék elhinni, nagyon hamar megbuktattak volna. Hogy megmaradtam tíz kormányban, tíz olyan kormányban, amely személyi összetételében, a miniszterelnök személyében különböző volt, de politikai irányában is merőben más volt az egyik, mint a másik, ez megint csak azért volt lehetséges, mert nem voltam politikus,

hanem szakember voltam, és nyugodtan állíthatom, hogy egyetlenegy miniszterelnök tölem soha politikai állásfoglalást nem kért, hanem mindig csak szakember mivoltomra hivatkozott. Ezt egyébként a tanúk is elismerték. Ezt igazolja Lakatos vallomása, Ambrózy vallomása, aki még a kormányzó ezirányú felfogását is ismertette, és Veesenmayer vallomása is.

Most legyen szabad még rámutatnom arra, hogy egyéni szempontból miért maradtam meg tíz kormányban, bár nem is mindig értettem mindennel egyet. Talán, hogy úgy mondjam, a kérdés pszichológiai oldalát világítom meg meg. Mindig, amikor arról volt szó, hogy egy újabb kormányban megint miniszter legyek, és ettől én már nagyon régen húzódoztam, mindig bebizonyítást nyert az illetékes tényezők részéről, hogy közérdek a maradásom, tehát nekem kötelességem a helyemen maradni. Tehát elsősorban a kötelességteljesítés vezetett. Másodsorban, amikor egy-egy új kormány alakult, vagy amikor lemondottam, amire írásbeli bizonyítékok is fekszenek a mélyen tisztelt népbíróaság asztalán – de azonkívül is még számtalanszor lemondtam –, akkor mindig kifejezte a kormányzó úr azt a kívánságát, időnként szigorú parancsát, hogy nekem a helyemen kell maradnom. Ha ez hiba volt, hát ezt szívesen beismerem, hogy gyenge voltam, és nem tudtam az ő nagy tekintélyének ellenállni. Csak egyetlenegy pontra mutatok rá, a Sztójay-kormányban való részvételemre. Ebben én nem akartam részt venni, a minisztériumot akkor már két napja el is hagytam. Hogy úgy mondjam, a magánéletből húztak vissza, de a kormányzó maradt, és tett egy megjegyzést, amelynek alapján becsületbeli kötelességemnek tartottam maradni. Azt mondotta nekem telefonon: „A jó napokban velem voltál, a rossz napokban nem hagyhatsz el.” Úgy éreztem, ezek után nem tehetek mást, minthogy bent maradok a kormányban. De hogy milyen felfogással maradtam benn, azt részletesen kifejezésre juttattam, mikor egyszer a nuncius [*Angelo Rotta*] és a svéd követ [*Carl Ivan Danielsson*] különböző kérdésekben felkerestek.⁵²⁰ Abban az időben Sztójajt mint külügyminisztert helyettesítettem. Akkor megmondottam nekik, hogy március 19-vel Magyarország közjogi helyzetében egy olyan jelentős változás állott be, hogy sem a magyar nemzetet, sem a magyar népet, sem a magyar kormányt mindazért, ami itt történik, felelőssé tenni nem lehet. Azt hiszem, ebben benne van az egész felfogásom az akkori helyzet tekintetében.

Végül rátérek a harmadik okra, amely arra készítetett, hogy a helyemen maradjak, és ez éppen szakértői mivoltom. Azt hiszem, nem kell túlságosan részleteznem azok előtt, akik az életet ismerik, hogy ha a szakember egy nehéz problémával áll szemben, ha egy nehéz probléma megoldása a feladata, akkor megragadja azt a problémát, és azután – valljuk be őszintén – már nem tudja elengedni. Egészen egyszerűen nem bírtam abbahagyni a megkezdett munkát. Ez pszichológiailag egészen jól megérthető, ha azt is tekintetbe méltóztatnak venni, hogy bizonyos sikerekre tekinthettem vissza, bizonyos eredményekre mutathattam rá, és természetesen féltem, hogy ha elhagyom a helyemet, akkor a megkezdett munka törést szenved, vagy pedig egészen más gazdasági politika kezdődik,

---

⁵²⁰ Az eddig nyilvánosságra került svéd és vatikáni diplomáciai jelentésekben Danielsson, illetve Rotta Reményivel folytatott tárgyalásairól nincs adat.

amely az addigi eredményeket is kétségesse teheti. De méltóztassék elhinni, hogy nagyon nehezen vállaltam, és határozottan áldozat volt részemről a miniszterség, és több bátorság kellett ahhoz, hogy maradjak, mint ahhoz, hogy elmenjek, és sokkal könnyebb lett volna egy jól dotált magángazdasági pozícióba visszavonulni, mint kötelességteljesítésből a helyemen maradni.

Amit tettem, mélyen Tisztelt Népbíróság, azért természetesen felelős vagyok, de vállalom nyugodtan, mert mindenkor a magyar érdekeket tartottam szem előtt. Koncedálom, hogy nagyon sokszor kellett két rossz közül választani, nem a jó és a rossz megoldás között, hanem a kisebbik rossz és a nagyobbik rossz között. Nyugodtan állíthatom, hogy mindenkor a magyar szempontból kisebbik rosszat választottam, ha jó már nem adódott.

Ezeket kívántam, mélyen Tisztelt Népbíróság, az utolsó szó jogán előadni, és tisztelettel kérem, hogy méltóztassék működésem megítélésénél az akkori viszonyokat, az akkori adottságokat, az akkori kényszerhelyzetet tekintetbe venni, és ha ezt tekintetbe méltóztatnak venni, akkor nyugodt szívvel tekintek a mélyen Tisztelt Népbíróság igazságos ítélete elé. Hálásan köszönöm, hogy időt méltóztattak szentelni arra, hogy engem meghallgassanak.

ELNÖK: Kérem Szász Lajost, mondja el utolsó szó jogán való felszólalását.

SZÁSZ LAJOS BESZÉDE AZ UTOLSÓ SZÓ JOGÁN

SZÁSZ: Mélyen Tisztelt Népbíróság! Egy tiszteletteljes bejelentéssel vagyok kénytelen kezdeni.

ELNÖK: Kérem, hogy méltóztassék hangosabban beszélni, mert nem lehet szavait hallani.

SZÁSZ: Ezt akarom tisztelettel bejelenteni, hogy hangom világéletemben mindig nagyon tompa volt. Most egy hónapok óta tartó gégehurut következtében a rendesnél is sokkal tompább, tehát igyekszem erőltetni, és hangosan beszélni. Ezért tisztelettel kérem, hogy amennyiben szavaim ennek következtében erőltetetten hangzanak, ez nehogy valamilyen félreértésre szolgáltasson alkalmat.

Egyébként nem fogom hosszú ideig igénybe venni a mélyen Tisztelt Népbíróság szíves türelmét. Az itt már elhangzottakhoz nekem nem sok hozzátennivalóm van. Ismétlés nélkül kérem, hogy amik itten általánosságban már elhangzottak, amennyiben azok reám is vonatkoznak, méltóztassanak azt bölcsen az én személyem megítélésénél is figyelembe venni.

Az engem terhelő vádpontokra tegnap védőügyvédem nagy jogász felkészültségével már részletesen nyilatkozott. Az általa mondottakhoz nekem szintén nincs hozzátennivalóm, csak azt méltóztassék megengedni, hogy itt, ezen a helyen köszönjem meg neki azt a nagy fáradtságos és száz százalékgig önzetlen munkát, amelyet védelmemben kifejtett.

A tárgyalás folyamán egypárszor szó esett jóhiszeműségemről. Ez az egyetlen témakör tulajdonképpen, amellyel én – ha meg méltóztatnak engedni – itten foglalkozni kívánok, egypár körülménynek tiszteletteljes bejelentésével. Itt, ennek a tárgyalásnak a folyamán Veessenmayer vallomásából tudtam meg azt, hogy a Nemzeti Szövetség megalakítása az ő kívánsága volt, az ő ötlete volt, és hogy ő annak a létesítését miért tartotta szükségesnek. Méltóztassanak azonban emlékezni arra, egészen határozottan nyilatkozott abban, hogy

énvelem ezt soha nem közölte, s kiegészítem ezt azzal, hogy magyar részről sem közölte ezt velem senki. Tanú is volt erre a tárgyalás folyamán. Nem közölte velem senki, bár olyanokkal is beszéltem erről a kérdéstről, akiket Veessenmayer itten vallomásában olyanokként említett, mint akikkel az erre vonatkozó tárgyalásokat ő folytatta.

Ezzel szoros kapcsolatban csak egy pár szóval kívánok szólni arról, hogy az elnök úr méltóztatott egy tagsági igazolványt felmutatni, amelyen a német követség bélyegzője is rajta van. Erről tudomásom van. Ez nem a Nemzeti Szövetség hivatalos kérésére történt, hanem a tagok kérték, hogy legyen valami olyan igazolványuk, amelyen van valami német írás, vagy jelzés is, hogy ha megszállás alatt lévén, német járőr, vagy ilyesmi szólítja fel őket igazolásra, azok a magyar igazolványokon nem tudnak eligazodni, tehát legyen valami megfelelő hivatalos igazolásuk. Először én a képviselői igazolványokra gondoltam, hogy azt bélyegeztessék le, mert abban arckép is volt, de beláttam, hogy az egy hatósági igazolvány, amelyet német bélyegzővel nem lehet ellátni és így elég könnyelműen beleegyeztem abba, hogy eszközöljék ki privátim, hogy a német követség, ha hajlandó, tegyen rá egy bélyegzőt, de aláírásnak nem szabad rajta lenni és a bélyegzőnek olyan helyen kell lennie, amely mutatja, hogy nem a kiállító hatóság bélyegzője az.

Ami pedig a Veessenmayer által kívánt célt illeti, nevezetesen, hogy a Nemzeti Szövetség megakadályozza a fegyverletételt, ezt a Nemzeti Szövetség, ha akarta volna, akkor sem tudta volna megcselekedni, mert nem volt együtt, tagjai szanaszét, egymás előtt ismeretlen helyen voltak, és mikor összeülhettek és összeültek, akkor az események már lezajlottak.

Tisztelettel rámutatok arra, hogy Ambrózy Gyula vallomása szerint a kormányzó úr annakidején nem így képzelte el a parlamenti erők összefogását, ő az úgynevezett baloldali erők összefogására gondolt volna. Meglepetéssel hallottam ezt, mert a kormányzó úr annak idején két ízben is erőteljesen, határozottan kijelentette előttem, hogy Sztójay miniszterelnöknek a pártok összefogására vonatkozó megbízatása is olyan, hogy ebben az egyesülésben feltétlenül részt kell vennie a Nyilaskeresztes Pártnak és az Imrédy-pártnak is. Ebből semmi esetre sem következethettem arra, hogy ezek kikapcsolásával kizárólag a baloldali erők tömörítésére törekszik.

Azután itt van még annak a bizonyos levélnek a kérdése, melynek kicseréléséről, illetőleg helyesbítéséről több szó esett a tárgyalás folyamán.⁵²¹ Mikor az a levél a minisztertanács tudomására jutott, nekem éppen a minisztertanácsból kellett átmennem a kormányzó úrhoz referálásra. Természetesen felhasználtam ezt az alkalmat arra, hogy kérjem felmentésemet, és többek között ennek a levélnek azzal a kitételével is indokoltam azt, hogy olyan kormányt kell kinevezni, amely a németek bizalmát bírja. Akkor a kormányzó úr nekem nemcsak kijelentette és nemcsak megmagyarázta, hogy itt egy félreértésről, egy elírásról van szó, mert ő azt úgy értette, hogy amely a németek bizalmát „is” bírja, de egyenesen utasítást adott nekem, hogy ha visszamegyek, jelentssem ki a minisztertanácsnak, hogy ő ezt a levelet korrigálni fogja és kicseréli. Ezt meg is tettem. Ennek alapján a miniszterelnök úr egy

---

⁵²¹ Lásd a hetedik tárgyalási napon Ambrózy és Sztójay szökváltását Horthy leveléről.

levelet is intézett a kormányzó úrhoz. Bevallom, ennek a levélnek sorsa után azután már nem nagyon érdeklődtem, mert egyrészt a kormányban kiéleződött ellentétek, másrészt a miniszterelnök úr betegsége miatt is tisztában voltam azzal, hogy ennek a kormánynak a napjai amúgy is meg vannak számlálva.

Hogy a kerékkötő szerepét, amellyel a német és nyilas törekvéseket akadályozni próbáltam, nem töltöttem be olyan mértékben, mint szerettem volna, ez erőm gyengeségére mutat. De hogy mégis valamilyen eredményt tudtam elérni azon az úton azokon kívül, amik itt a tárgyaláson szóba kerültek, legyen szabad talán csak címszószerűen említeni, hogy a közigazgatás átszervezését sikerült megakadályozni, sikerült megakasztani még csírájában a Szálasinak nyújtandó korlátlan felhatalmazás kérdését, a rádió részvénytársaság átvételét, a koronatanácsoknak nevezett összejövetellek határozathozatali képességét, a hivatásrend működését. Sikerült statáriumot hirdettetni az atrocitások elkövetőire, sikerült sok-sok elcsapott tisztviselőt visszahelyezni, vagy szabadságon lévőnek tartani, sikerült megakadályozni azt a törekvést, hogy a törvényhozás tagjai lépjenek be a Nyilaskeresztes Pártba, a pengő új értékelését, amely a márkához lett volna viszonyítva, az antropológiai vizsgálatok eredményeinek gyakorlati levonását, Kurt Hallernek azt a kívánságát, hogy olyan jogszabály alkottassék, amelynek alapján több baloldali politikus halálra ítéltése, jogi mázba öltöztetett legyilkolása lett volna lehetséges, a zsidó családoknak a bombatámadások által veszélyeztetett gyártelepekre való telepítését stb., stb.

Tudom kérem, hogy ez mind kevés, ennél sokkal többet lett volna szükséges tenni. Az én erőmtől az adott viszonyok között több nem telt, és én nagyon sajnálom, hogy nem telt több az erőmből. De hogy az az aggodalom, amelyben az egész idő alatt éltem, nem volt alaptalan, ezzel kapcsolatban a tárgyaláson már elhangzottakon kívül hivatkozom arra – bár ez nem is képezte vád tárgyát –, hogy Budapestről is csak akkor távoztam el, amikor már azt mondták, hogy ha két órán belül el nem hagyom Budapestet, akkor majd elszállítanak. Sopronból is csak akkor mentem el, amikor a postaépületben a Számonkérő Szék fegyveres tisztje már egész nap ott volt, lesve minden mozdulatomat, hogy hova megyek, mit csinálok, maradok-e vagy megyek.

A tárgyalás folyamán beszédeimről is szó esett. Egyes beszédekre vonatkozóan én is nyilatkoztam, védőm is tett azokra megjegyzéseket. Méltóztassanak megengedni, hogy most csak egészen általánosságban annyit jegyezsek meg, hogy azok között a viszonyok között, azokban az időkben kénytelen volt mindenki ehhez hasonló kijelentéseket tenni, kénytelenek voltak ilyen kijelentéseket tenni még olyanok is, akiket a leggonoszabb rosszindulat sem rágalmazhat meg jobboldalisággal vagy németbérencséggel. Érdekes volna ebből a szempontból egyszer – ha valakinek arra ideje és alkalmja van – megnézni például a képviselőház naplóit. Azok a kijelentéseim pedig, amelyeket a háborúval kapcsolatban, hogy úgy mondjam, jóslásszerűen tettem, a magyar honvédségi szervek illetékes közegei által velem közölt adatok voltak.

Mélyen Tisztelt Népbíróság! Ilyen hosszú tárgyalás végén már nem volna helyes, ha hosszasan venném igénybe szíves türelmüket. Ki kell azonban hangsúlyoznom jóhiszeműségemet, mert ez a jóhiszeműség adja meg nekem az erkölcsi bátorságot ahhoz, hogy lelkiismeretem parancsát követve bocsánatot kérjek hazámtól azért, amit jóhiszeműen, de

rosszat tettem. Meg kell ezt tennem, mert nincs ebben az országban ember, akinek jobban fájna az a sok pusztulás, nyomorúság, amely tragikus sorsú hazámat érte.

A mélyen Tisztelt Népbíróságtól csak azt kérem, ne csak a vád tárgyává tett cselekményeket mérlegelje, hanem vegye figyelembe, és mérlegelje azokat a viszonyokat, körülményeket is, amelyek között cselekedtem, amelyek cselekedeteim okai vagy indokai voltak, és amennyiben lehetséges, vegye figyelembe azokat a cselekedeteimet is, amelyek nem képezik, mert nem képezhetik vád tárgyát, például a munkáskérdésekben tett különböző intézkedéseimet, hogy így a maga teljességében szemük előtt álljon az az ember, aki felett ítéletet mondanak.

Négy évtized közszolgálatát után állok most bírám előtt. Ennek a négy évtizednek munkájáról fognak ítéletet mondani. Ez a négy évtized szakadatlan munka volt, és ezzel a munkával én mindig hazámat akartam és véltem szolgálni. Köszönöm szíves figyelmüket, amellyel e hosszú tárgyalás folyamán mindenkor, és most is megajándékozni méltóztattak.

ELNÖK: Kérem Kunder Antal ötödrendű vádlottat, hogy mondja el az utolsó szó jogán tartandó beszédét.

KUNDER ANTAL BESZÉDE AZ UTOLSÓ SZÓ JOGÁN

KUNDER ANTAL: Tisztelt Népbíróság! A magam részéről is rövid kívánok lenni, hiszen majdnem három hétre nyúlt a tárgyalás, s annak befejezéseként az ügyészi, védői és vádlotti beszédek ennek a politikai pernek háttérét, a cselekvéseknek minden körülményét alaposan megvilágították, úgyhogy nem kívánom a magam részéről a bíróság figyelmét e három hét után még feleslegesen igénybe venni.

A népügyész úr [*Óhidy Lajos*] vádjait illetően védőügyvédem volt szíves a maga jogászai fejtegetéseit előadni, és azokkal szembeállítani, magam kapcsolódni kívánok a politikai ügyész úr [*Marosán György*] néhány fejtegetéséhez. Az első, amivel foglalkozni kívánok, a politikai ügyész úrnak [*Marosán György*] az a megállapítása, amit hálával és köszönettel nyugtázok, hogy a Sztójay-kormány működésével szervesen kapcsolódik a megelőző kormányok működésébe, és egy részét, mozaikját alkotja annak a 25 esztendő, általa Horthy-rezsimnek nevezett kormányszatnak, amely 1919. augusztus 2-án kezdődött. Azért nyugtázom hálával és köszönettel ezt a megállapítását, mert magam is úgy láttam, hogy a Sztójay-kormány a magyar történelem folyamában nem egy kiemelkedő sziget, és a magyar politikai életben nem jelent törést. Emellett szól az is, hogy e kormánynak nincs egyetlen tagja sem, aki vagy az előző kormánynak, vagy az azt megelőző kormányok valamelyikének tagja ne lett volna. Egy körülmény van, amely ezt a kormányt működésében az előzőktől elválasztja, az, hogy amikor ennek a kormánynak át kellett venni a kormányzás szerepét, akkor Magyarország szuverenitásának már az előző kormányok alatt is roskadozó épülete március 19-én lángba borult. Nem mi gyújtottuk fel ezt az épületet, bennünket már csak a tűzoltáshoz hívtak. Oda sem önként jelentkeztünk, hiszen megvilágították itt a kormányváltás összes ténykörülményei, erre most rátérnem teljesen felesleges volna. Mi vállaltuk ezt a szerepet. Nem reánk volt bízva

annak eldöntése, hogy egyáltalán célszerű és érdemes-e a tűznek ebben a stádiumában hozzáfogni még a tűzoltáshoz. Ezt meghallgatásunk nélkül döntötte el a kormányzó. Ambrózy és Veessenmayer vallomásából megállapítható, hogy ők a helyzetet tárgyilagosan lemérve az ország érdekében ezt találták célszerűnek. Van egy más vallomás, Lakatosé, amely ennek az ellenkezőjét állítja. Én úgy vélem, hogy ennek megállapítása hosszabb történelmi távlatot igényel, és majd megállapítja a történelem, vajon helyes volt-e ez a kormányzói elhatározás, amely az oltáshoz való hozzáfogást tartotta célszerűnek, vagy talán helyesebb lett volna teljesen leégni hagyni az épületet és a romokra rámutatva védeni érdekeinket majd a Népszövetség békeszerződési tárgyalásain.

Ismétlem, ennek megállapítását bizzuk a történelemre. A magam részéről csak azt kívánom megállapítani, amint az előbbieken már mondtam, és újból leszögezni, hogy mi a felgyűjtásban részesek nem voltunk, mi az oltáshoz önként nem jelentkeztünk, de amikor odahivattunk ebben a tragikus helyzetben, igyekeztünk tőlünk telhetőleg menteni, ami menthető volt.

További megállapítása az volt a politikai ügyész úrnak [*Marosán György*] – elnézést kérek, hogy saját személyemmel kapcsolatban kell néhány szót szólnom –, hogy ő elismeri, én azon dolgoztam, hogy Németország lehetőleg ne tudjon teret nyerni a magyar gazdaságpolitikában. A politikai ügyész úrnak [*Marosán György*] ez a megállapítása megnyugvással töltött el abban a vonatkozásban, hogy ily módon a vád is valónak fogadta el az erre vonatkozólag itt elhangzottakat. Az elnök úr deklarációiból hallottam az előbb, hogy ez még távolról sem tekinthető bizonyítottnak. Ezért tisztelettel kérném az elnök urat, méltóztassék becsatolni az iratok közé azokat a dokumentumokat, amelyekre első kihallgatásom alkalmával már bátorkodtam hivatkozni, amelyek azokat a bizalmas feljegyzéseket tartalmazzák, amelyekkel én 1937–38-ban Darányi és Imrédy akkori miniszterelnököket berlini útjuk alkalmával elláttam, és amelyek szerintem döntő bizonyítékot jelentenek arra a gazdaságpolitikai felfogásra vonatkozóan, amelyet abban az időben képviseltem. Ezek a dokumentumok tartalmazzák azokat a statisztikai adatokat, amelyek ennek a kérdésnek tényálladékait mindennél világosabban megállapítják, s minthogy gazdaságpolitikai kérdéssről van szó, itt az ízlésbeli felfogás sokkal kevésbé jön számításba, mint a konkrét számok által megállapított valóságos, tényleges helyzet.

Gazdaságpolitikai felfogásomra, és az ország érdekeinek mikénti megítélésére hasonlóképpen rávilágítandó, bátor vagyok csatolni azt a memorandumot, amelyet ugyancsak a kormány elé terjesztettem akkor, amikor a németekkel való vámunió kérdése egyáltalán felmerült. Mindezekből a dokumentumokból megállapítható – csak néhány szóval kívánok erre újólágitatni –, hogy az én gazdaságpolitikai működésemmek, amely kerek tíz esztendő foglalt magában, részben mint a Külkereskedelmi Hivatal elnöke, részben mint miniszter, részben mint képviselő, s egy ideig a magángazdaságban tevékenykedtem – ebben a tízéves periódusban egy vezető gondolata volt: szolgálni a magyar gazdaságpolitika függetlenségét, és ellenállni annak a nyomásnak, amely abban az időben főleg a Német Birodalom részéről mutatkozott. Hogy jól szolgáltam, azt ezek a számok igazolják, végeredményben sikerült a magyar termelés feleslegének levezetését nemcsak a Német Birodalommal fenntartani, hanem emellett egyéb piacok megszerzésével úgy

biztosítani, hogy megszereztük azokat a szükséges devizamennyiségeket, amelyek révén vásárolt nyersanyagokkal sikerült iparunk termelőképességét nemcsak fenntartani, hanem fokozni is. Annak megállapítását, hogy gazdaságpolitikai célkitűzésem ebben állott, és hogy ezt eredményekkel igazolni is tudtam, nemcsak abból a szempontból tartom rendkívül fontosnak, hogy ez bizonyíttatván, a bíróság ezt a vádpontot nem fogja majd az ítélet meghozatalánál figyelembe venni, hanem fontosnak tartom abból a szempontból is – és talán még fontosabbnak a másik szempontnál is –, hogy ezzel igazolódik az én közgazdasági felfogásom és németbarát beállítottságom erkölcsi alapja és tartalma.

Én a németbarátságot nem úgy értelmeztem, hogy mi szolgálalkúen szolgáljuk ki a németeket, és mi, szegény ország, adjuk oda a mi gazdasági érdekeinket, ahogyan voltam bátor a politikai ügyész úrnak [*Marosán György*] az egyik köztünk lezajlott vitában ezt a megjegyzést tenni, idézve a kormányzói szózatban elhangzott bismarcki mondást: „Egy nép sem áldozhatja fel magát a szövetségi hűség oltárán.”⁵²²

Én minden befolyásomat azokban a kapcsolatokban, amelyeket a Német Birodalom gazdasági tényezőivel megszerezni és fenntartani lehetőségem volt, arra használtam fel, hogy meggyőzzem őket abban a tekintetben, németbarát politikát Magyarországon csak úgy lehetséges fenntartani, ha a közvélemény a valóságos helyzetről tájékoztatva megállapítja, hogy ennek a politikai barátságnak az ország számára csak haszna származik, mert az ország jogosan elvárhatja a segítséget a hatalmasabb baráttól, jogosabban és erkölcsösebben, mint a nagyobb barát a mi kizsákmányolásunktól. Ismétlem, ez volt az én erkölcsi felfogásom a németbarátság kérdésében. És ezt igyekeztem érvényre juttatni még ama néhány hónap alatt is, amikor a Sztójay-kormányban kereskedelmi miniszter voltam. Hogy nem eredmény nélkül hangzottak el szavaim és figyelmeztetésem a német közegekkel szemben, azt mutatja az a két száraz statisztikai szám, amelyet az előbb bátor voltam idézni, amely azt mutatja, hogy a Sztójay-kormány négy hónapjában a behozott német áruk mennyisége és értéke felette van annak, mint amit egy évvel azelőtt a Kállay-kormány statisztikai számai kimutatnak. Történt ez abban az időben, amikor egy évvel még mélyebben voltunk benn a háborúban, az ötödik évben, és amikor – éppen Veessenmayer követ mutatott rá – a szállítási nehézségek igen nagymértékben korlátozták és befolyásolták az áruforgalmat. Ez volt az én politikai működésem súlypontja, ismétlem: a magyar gazdasági függetlenség érdekeinek szolgálata.

A politikai ügyész úr [*Marosán György*] azt is mondotta még, elismeri, hogy én igyekeztem a német érdekek és a német befolyás ellen küzdeni, de feltette azt a logikus kérdést, ha nekem ez volt a politikám, és ez volt a törekvésem, akkor hogyan lehetséges, hogy a német körök bizalma és választása mégis reám esett. Ezt a kérdést a bíróság szerencsére feltette Veessenmayer követnek is, aki szokatlan precizitással válaszolt, azt mondotta, hogy ők kerestek itt támpontokat Magyarországon azokban a személyekben, akik a német-

---

⁵²² Bismarck még az 1875–76-os balkáni válság idején egyszer azt mondta, hogy az egész Balkán nem éri meg, hogy egyetlen pomerániai muskétás kisujját feláldozzuk érte. Ezzel Bismarck arra utalt, hogy Ausztria-Magyarország miatt nem hagyja magát belerántani a balkáni konfliktusba.

barátság irányában pozitív beállítottságúak voltak, de hozzáfűzte, és ebben rendkívül objektív és igazságnak megfelelő volt – hogy ezek a választások természetesen nem voltak százpercentesek, és nem voltak rizikó nélküliek. Veessenmayer helyesen jellemezte a helyzetet. Az én németbarát beállítottságom ugyanis nem volt százpercentes. Tartott addig, amíg azt láttam, hogy a közös ügy szolgálatában országom javára is tudok cselekedni. Amikor azt kellett látnom, hogy a német politikai vezetésben mindinkább az SS jut döntő szerephez – amely változás a Sztójay-kormány idejének második felébe esett –, és amikor világosan láttam – hiszen a történelmi példák megtaníthatnak rá –, hogy mikor egy diktatórikus rendszerben mindinkább a szélsőség kezd uralomra jutni, ez annak a diktatúrának végnapjait jelenti, amikor látnom kellett azt, hogy az SS-befolyás végeredményben a közös ügy szolgálatában nem merül ki másban, mint a svábok besorozásában az SS-be, a zsidók deportálásában, egyes földbirtokok és egyes nagyipari üzemek kisajátításában, elrablásában, akkor le kellett vonnom ennek konzekvenciáit, és megszűntem fenntartás nélkül németbarát lenni.

A politikai ügyész úr [*Marosán György*] azon vitánk kapcsán, hogy én nem játszottam a politikában szerepet, azt állapította meg, hogy egy közgazdasági vezető sem vonhatja ki magát a politika alól. Ezt a megállapítását én koncedáltam, most is koncedálok, mert nemcsak egy közgazdasági vezető, hanem a politikától sokkal távolabb eső, a nemzeti élet egyéb szektoraiban vezető állást vállaló egyén – legyen az kulturális, tudományos, vagy művészeti szektor – sem tudja magát kivonni a politika alól. Arra vonatkozóan, hogy aztán a politika milyen kapcsolatban áll magával a történelmi korról, a politikai vezér nyomja-e rá bélyegét a kor fejlődésére, vagy megfordítva, a védő urak egyike már kifejtette a maga álláspontját. Magamnak legyen szabad talán Madáchot idéznem, aki ezt mondja: „A kor folyam, amely visz vagy elmerít. Úszója és nem vezére az egyén.”⁵²³

Ha ez áll politikai vonatkozásban, még inkább áll a közgazdasági posztok vezetőire, akik nem tehetnek mást, mint úsznak az árral, azzal a politikai iránnyal, amelyet akár vezérként, akár úszóként magának a politikai vezetésnek az iránya az ország számára megszabott. A magam részéről csak azt hangsúlyozhatom, hogy mindig igyekeztem belül maradni a közgazdaságnak a területén, és a politikai irányításban nemcsak a vezetéstől, hanem még a szerepvállalástól is majdnem mindenkor rendkívül óvatosan tartózkodtam. Minthogy lényegesnek tartom, hogy ez a határvonal meghúzassék a magam személyi elbírálását illetően közgazdasági és politikai ténykedés között, vagyok bátor hivatkozni arra, hogy az Imrédy-pártba belépve, Imrédy iránt érzett személyes barátságból, közkatónának maradtam meg, és miniszterviseltségem ellenére sem vállaltam semmiféle funkciót a párt vezetésében. Soha a párt politikai gyűlésein részt nem vettem, a politikai mezőnyben szereplő pártokkal egyetlenegy tanácskozásban nem voltam, a párt lapjaiba, főleg a *Nemzetőr*-be soha nem írtam. Legutóbb kértem a politikai ügyész urat [*Marosán György*], szerezzék be a szükséges bizonyítékokat erre vonatkozóan, ezt mind a mai

---

⁵²³ Kunder Madách: *Az ember tragédiájának* VII. (Konstantinápoly) színére utal, ahol Lucifer szó szerint a következőket mondja: „A kor folyam, mely visz, vagy elmerít, Úszója, nem vezére, az egyén.”

napig nem produkálták, úgyhogy azt hiszem, ebből következik, hogy én magában a pártban, mint Imrédy-barát és mint közgazdasági szakértő szerepeltem, anélkül, hogy ez a szereplésem részemre politikai működésként, teherként volna felírható. Kerületemben, Esztergomban hat éven át voltam képviselő, ott minden pártnak megvolt az irodája, kivéve a saját pártomat. Úgy véltem ugyanis, ha saját pártom részére is megalakítom az irodát, ezzel még jobban bontom a társadalmat, amellyel én nem politikai vonalon, hanem mindenkor a hivatásrendi szektorokban találtam meg az érintkezést, én a gazdákkal, függetlenül attól, hogy milyen pártállásúak voltak, a gazdakörökben találkoztam, az iparosokkal az iparoskörben, és igyekeztem politikai keretek nélkül személyes kapcsolatot teremteni velük.

A parlamentben csak a 42-es bizottságnak voltam tagja, és soha más ügyben, mint gazdasági kérdésben fel nem szólaltam. Legutóbb az egyik népbíró úr volt szíves terhemre olvasni azt a néhány soros deklarációt, amelyet egyetlen alkalommal Imrédy Béla felkérésére – kényszerhelyzetben, mert hiszen én következtem felszólalásra – felolvastam, és amely élesen elválík működésemtől, ha csak néhány alkalommal is ilyen deklarációt tettem volna, azt hiszem, ezek régen össze lettek volna gyűjtve az ügyészség, a vádirat dossziéjában.

Én gazdaságpolitikai vezető pozíciómmal kapcsolatban igen sűrűn tettem látogatást az európai államokban. Soha politikai kapcsolatokat nem kerestem, és mindig örültem annak, ha egy estét magántársaságban, az ottani gazdasági viszonyok vezetőivel tudtam tölteni, átbeszélni, ez nem opportunitás volt részemről, hanem önzés, mert engem sokkal inkább érdekelték a gazdaságpolitikai téren szerezhető tanulmányok és tapasztalatok, mint az egész politikai felépítés. Hasonlóképpen a Német Birodalommal való kapcsolataimban nem a náci Németországot néztem, hanem a gazdasági Németországot, éppen úgy, mint akkor, amikor Magyarországon kimondottan antibolsevista politikai irányzat volt, nem áttalottam felvenni a kapcsolatokat Szovjet-Oroszországgal, nem a Szovjetet kerestem Oroszországban, hanem az orosz kincseket, amelyeket a magyar gazdasági élet javára tudnék hasznosítani.

Befejezésül egy rövid epizódot kívánok elmondani az egy év előtti időből, amikor – múlt év júliusában – Salzburgban az amerikai politikai rendőrség kihallgatott. Kihallgatásom befejeztével még két kérdést tettek fel. Az egyik ez volt: elismerem-e azt, hogy az én közéleti működésem felett a magyar népnek jogában áll ítéletet mondani. Minden vita és fenntartás nélkül azt mondtam: elismerem. Másik kérdésük ez volt: mi volna részemre kívánatos, az, hogy az ítélet Magyarországon mondassék ki, vagy pedig Nürnbergben, a nemzetközi bíróság előtt. Azt válaszoltam: Magyarországon. Ez a válasz az amerikaiakat láthatólag meglepte, mert egy harmadik kérdést intéztek hozzám: azt, hogy miért kívánom Magyarországon. Azt válaszoltam, az én kerek tízéves közéleti működésem Magyarországon a legnagyobb nyilvánosság asszisztenciája mellett zajlott le, nekem tehát érdekem, hogy amikor politikai perem tárgyalás alá kerül, szereplésem valóságos megvilágításba kerüljön, ez az én erősségemet szolgálja, szemben azzal, mintha nemzetközi törvényszék előtt, a tények alapos vizsgálata nélkül, sablonos ítéletet hoznának működésemmel kapcsolatban.

Ez a kívánságom most teljesült. Hálásan megköszönöm a bíróságnak azt a tárgyalagosságot és alaposságot, amelyet ennek a politikai pernek kivizsgálására szentelt, s annak

háttérét, összes körülményeit, az egyének cselekvéseit és szereplését ilyen alaposággal megvilágította. Beismerem, hogy hibákat, mulasztásokat, bűnöket is elkövettem, amelyeket első megkérdezésem alkalmával beismertem, ezeket mélységesen fájjalom. A bíróságtól csak azt kérem, méltóztassanak az ítélet meghozatalánál is ugyanezt a tárgyilagosságot és alaposágot gyakorolni, mint amit a kivizsgálás kapcsán méltóztattak tenni, és akkor megnyugszom előre a bíróság ítéletében.

ELNÖK: A bíróság a tárgyalást ezzel berekeszti, az ítélethirdetésre holnap délelőtt tíz órát tűzte ki, ebben a teremben. Minthogy azonban ebben a teremben a holnapi naptól kezdve egy másik tárgyalást fognak lefolytatni, az időpont teljesen pontos betartása nem egészen ettől a tanácstól függ, mert a másik, tárgyaló tanács tárgyalási szünetét fogjuk felhasználni az ítélet kihirdetésére, ami kb. háromnegyed órát, egy órát fog igénybe venni.

Ezúttal kérem a rendőrség jelen levő vezetőjét, hasson oda, hogy az ítélethirdetésre az e tárgyalásra jeggyel bíró közönség is bejöhessen, amely azután természetesen további érdeklődéssel nem bírván, átadja majd a tárgyalótermet. Egyébként tíz óra előtt nem, legfeljebb tíz óra után, valamennyi késéssel fogja a bíróság ítéletét kihirdetni.

Ezzel a tárgyalást berekesztem.

(A tárgyalás végződött 13 órakor.)

A tárgyalás tizenharmadik napja

1946. március 22.

DR. PÁLOSI BÉLA ELNÖK: A népbíróság ítéletet hirdet.

A Magyar Nép nevében!

A bíróság bűnösnek mondja ki Sztójay Döme I. r. vádlottat az 1945. évi VII. tc. által törvényerőre emelt népbíróság[i] rendelet 11.§ 1. pontjának első és második bekezdésében meghatározott, a 11.§ 4. pontjának első bekezdésében, a 11.§ 5. pontjának harmadik tételében meghatározott háborús bűntettekben, továbbá a 15.§ 1. pontjában meghatározott népellenes bűntettben. Ugyanezt a vádlottat az előbb idézett törvénycikkkel törvényerőre emelt népbírósági rendelet 13.§-ának 2. pontjában meghatározott háborús bűntett miatt emelt vád alól a Btk. 326.§-ának 2. pontja alapján felmenti.

Bűnösnek mondja ki Rátz Jenő II. r. vádlottat az előbb hivatkozott törvénnyel törvényerőre emelt népbírósági rendelet 11.§ 1. pontjának első és második bekezdésében meghatározott, a 11.§ 3. pontjába ütköző, a 11.§ 5. pontjának harmadik tételében, a 13.§ 1. pontjában, a 15.§ 1. pontjában és a 17.§ 4. pontjában meghatározott háborús, illetve népellenes bűntettekben. Ugyanezt a vádlottat a népbírósági rendelet 11.§ 4. pontjának második bekezdésére alapított vád alól a Btk. 326.§-ának 1. pontja alapján menti fel.

Bűnösnek mondja ki Reményi-Schneller Lajos III. r. vádlottat a népbírósági rendelet 11.§ 1. pontjának első és második bekezdésében, a 11.§ 3. pontjában, a 11.§ 4. pont második bekezdésében, a 11.§ 5. pont harmadik tételében meghatározott háborús bűntettekben, továbbá a népbírósági rendelet 15.§ 1. pontjában és 17.§ 4. pontjában meghatározott népellenes bűntettekben. Ugyanezen vádlottat a népbírósági rendelet 13.§-ának 2. pontjában meghatározott háborús bűntett alól a Btk. 326.§ 2. pontja alapján felmenti.

Bűnösnek mondja ki a bíróság dr. Szász Lajos IV. r. vádlottat a népbírósági rendelet 11.§ 3. pontjába, a 11.§ 4. pont második bekezdésében, a 11.§ 5. pont harmadik tételében, a 13.§ 1. pontjában meghatározott háborús bűntettekben, és a 17.§ 4. pontjában meghatározott népellenes bűntettben. Ugyanezt a vádlottat a 11.§ 1. pontjának első és második bekezdésében, továbbá a 13.§ 2. pontjában meghatározott háborús bűntettek vádjá alól a Btk. 326.§-ának 2. pontja alapján felmenti.

Végül bűnösnek mondja ki Kunder Antal V. r. vádlottat a népbírósági rendelet 11.§ 5. pontjának harmadik tételében, a 13.§ 1. pontjában meghatározott háborús bűntettekben, a 15.§ 1. és 17.§ 6. pontjában meghatározott népellenes bűntettekben. Ugyanezt a vádlottat a népbírósági rendelet 11.§ 1. pontjának első és második bekezdésében meghatározott háborús bűntett alól a Bp. 326.§-ának 2. pontja alapján felmenti.

A bíróság ezért Sztójay Döme, Rátz Jenő, Reményi-Schneller Lajos és dr. Szász Lajos I–IV. r. vádlottakat a népbírósági rendelet 12.§ 1. pont, 14.§ 1., 16.§ 1. pont, és 18.§ 1. pontjai, illetve tétele alapján a Btk. 96. és 99.§-ának felhívásával a Novella 1.§-ának negyedik bekezdése alapján golyó általi halálbüntetésre ítéli.

Kunder Antal V. r. vádlottat a 12.§ 2. pontja, a 14.§ 2. pontja, a 16.§ 1. pontja és a 18.§ 1. pontja alapján ugyancsak a Btk. 96. és 99.§-ának felhívásával életfogytiglan tartó kényszermunkára ítéli.

A bíróság valamennyi vádlottal szemben, az I–IV. r. vádlottak kapcsán hivatkozással a Btk. 57.§-ának második bekezdésére, kimondja a politikai jogvesztést is. Kunder Antallal szemben időtartamot is mérve kimondja tíz évi időtartamban a politikai jogai elvesztését.

Valamennyi vádlottal szemben kimondja a vagyoneלקobzást.

A bíróság ítéletének ez volt a rendelkező része.

Indokolásának a lényege a következő:

Mielőtt még rátérnék az indokolásnak az egyes vádpontokra vonatkozó részére, röviden foglalkoznom kell a vádirattal. A vádirat érdemi indokolást külön nem tartalmazott, az indokolása bele volt szöve magába a vádiratnak tételes részébe. Ez arra vezetett, hogy az egyes tényeket nem lehetett külön szelektálni az azokat összekötő szövegtől. Minthogy a vád képviselője precízen nem határozta meg azokat a tényeket egyenként, amelyeket inkriminált a vádlottakkal szemben, így a bíróság tulajdonképpen az egész vádirat felett volt kénytelen ítéletet mondani, és így ítélete természetesen terjedősebb és talán olyan részekre is fog vonatkozni, amelyeket a vádló talán nem is akart inkriminálni.

Most következik az ítélet tényleges indokolása, amelynek bevezetéseképp egész röviden, csak nagy vonalakban akarom felvázolni azt a kort, amelynek történetébe vádlottak cselekvésegei beilleszkednek.

Ez a kor – helyesen hivatkozott rá a vád – sokkal előbb kezdődik, mint a vádlottak cselekvésegei. Kezdődik abban a korban, amikor ez az ország egy háború kimerültségében, csalódásában egyetlen reményét a revízióban találta. Ez a revíziós óhaj nem a hivatalos kormánnyal születik meg először, legalábbis kifelé ez nem mutatkozik, hanem de facto, el kell ismerni, a közvéleményben, vagy ha úgy tetszik, az irányadó közvéleményben. A közvélemény nyomása bírja azután rá a később alakult kormányokat, hogy a revíziót hallgatólagosan, majd utóbb bunkószerűen állandóan, mint főprogramot kezében tartsa, és már kifelé is nyilvánítsa. Ez a körülmény, mint a később kifejtendő különböző egyéb körülmények lesznek azután azok, amiket az ítélet végén fogok részletesen kifejteni, amelyek Magyarország hivatalos politikáját lassan egy mederbe állítják be, amely egyenesen Németország felé vezet. Ebben a mederben kisebb szigeteket képeznek azok az események, amelyeket a háromhatalmi paktumhoz való csatlakozás, majd a Jugoszlávia elleni hadjárat képez. Ugyanilyen szigetet ad utána az orosz háborúhoz való csatlakozás. Erre a mind jobban való belesodródásra azután jön egy zökkenő, amely megállítja az egészet, vagy legalábbis úgy tűnik fel, hogy megállítja ezt a beljebb sodródási folyamatot. Ez a Kállay-kormány, amely kiváltja a március 19-i eseményeket. Ezután megint jön egy zökkenő, amely a Lakatos-kormányt ülteti a Sztójay-kormány helyére, és végül pedig a nagy torlasz, a Szálasi-kormány, amely a végpusztulásba sodorja bele az országot.

Ez körülbelül a gerinc, amelybe beilleszkednek a vádlottak cselekményei. A bíróságnak tehát tulajdonképpen foglalkoznia kellene, amint a vádirat foglalkozik és tényeket ad és inkriminál, az 1939 előtti eseményekkel. 1939-ben a lengyel háború kitörésekor a magyar kormány megtagadja még a német csapatok átvonulására is az engedély megadását. Ebből a

tényből és a magyar kormánynak az 1939-es háború kitörésekor tanúsított egyéb tényeiből, magatartásából a bíróság arra a megállapításra jutott, hogy vádlottaknak, így akár Sztójaynak is az 1939 előtti követi működése, és a kormány tagjainak egyéb 1939 előtti működése, akár a győri program alapján, akár más alapon történt az, és a hadsereg felszerelésére vonatkozott, amelynek talán közvetve később a háborúba való bekapcsolással valami szerves összefüggése volt, a bíróság úgy látta, hogy ezzel a résszel, mint bűncselekménnyel foglalkoznia nem lehet. Ekkor nem tudja megállapítani a bíróság vádlottaknak a háborúba való bekapcsolódásra irányuló szándékát. Hangsúlyozom, lehet, hogy ez közvetett okozati összefüggésben van, sőt egész valószínű, de hogy vádlottak szándéka, vagy ezen túlmenően a célja már akkor arra irányult volna, ezt a bíróság semmi alapon nem tudja megállapítani.

Ekkor még talán egészen való a vádlottaknak az a védekezése, hogy a németbarátság révén, mondjuk talán, hogy még az ellenoldal érzékenységet nem sértve, revíziót csikarjon ki, vagy annak sikerét a jövőre biztosítsa.

A revíziónak, burkolt vagy hangos követelésének hibás, ártalmas, szükséges vagy célirányos voltát vizsgálat tárgyává a bíróság nem tette, ily irányú megállapítások a bíróság feladatát nem képezhetik, ez a feladata körén kívül esik. Eltekintve attól, hogy köztudomású, hogy a közvélemény már előbb kívánta a revíziót, mint a hivatalos magyar kormányzat, a bíróság nem tisztán abból az indokból nem foglalkozik vele, mert presszió alapján léptek ők is a revízió szolgálatába, de azért sem, mert ez a bíróság politikai bíróság, és feladata politikai jellegű bűncselekményeknek jogi elbírálása. Vagy mondhatnám ezt más fogalmazásban is: bizonyos bűncselekményeknek vagy cselekményeknek a politika szemüvegén való elbírálása, amelyek azonban feltétlenül valamely népbírói, vagy valamely büntető-törvénykönyvbeli rendelkezésnek a tényálladási elemeit kimerítik, de legalább is megközelítik. Azt pedig maga a vád sem állítja, hogy a revízió érdekében való dolgozás bármiféle bűncselekmény tényálladási elemeit kimerítené, vagy akár érintené is.

Ezek után most már tételenként kell foglalkozni az egyes bűncselekményekkel, hogy melyek alapján látta a bíróság megállapíthatónak a vádlottak bűnösségét.

Elsősorban Sztójayval foglalkozik a bíróság, és amennyiben bekapcsolódik egy-egy cselekménybe valamely másik vádlott-társának a cselekvősege, úgy együtt fog ezzel foglalkozni.

Tényként meg kellett állapítani a vádirat szerint, hogy Sztójay 1939 utáni időben igyekszik a németek felé hangolni a magyar kormányt. Itt meg kell állapítani a bíróságnak, hogy vádlott védekezése, bár színleg talán az igazat mutatja, mikor a követnek és kormányának egymáshoz való viszonyáról beszél, meg kell állapítani, hogy igaza van Sztójaynak, amikor azt mondja, hogy a követ a kormány utasításai, felfogása szerint képviseli az ország érdekeit. De a kormány programja, külpolitikája kinek a működése alapján alakul ki, kinek a jelentései alakítják ki a kormány külpolitikáját, a külállamok felé való magaviseletét? Nem azt mondom, hogy egyedül a követnek a jelentései alapján. Dehogyan kérem, de kétségtelenül a követ működése is hozzájárul. És itt van a vádlott bűnösségének ezen pont szerint egyik ténye. A másik a háromhatalmi egyezményhez való csatlakozás, ami kétségtelenül – hangsúlyozom megint, hogy nem kizárólag a vádlott egyedüli munkája –, ellenben ez is hozzájárult. Idetartozik a jugoszláv viszályba való beleavatkozás az örök barátsági szerződés ellenére, amely örök barátsági szerződést lehet

vitatni jobbról, balról, de olyan politikai és jogi rabulisztikával feldönteni, mint azt akkor feldöntötték, mégsem lehet. Idetartozik, igen kis mértékben és nagyon keveset nyom ugyan a latban, az ajánlata a véd- és dacszövetségre, idetartozik az a munka, amellyel vádlott igyekezett az orosz viszályba való belekapcsolódásra rábírní a magyar kormányt. Itt megint meg kell állni egy pillanatra, és foglalkozni vádlott védekezésével.

Kétségtelen, hogy a július 2-i levélnek rettenetes nagy jelentősége van, azonban éppen ezen június [*helyesen: július*] 2-i levél állapította meg a bűnösségét, mert ha ő, mint követ, csak egy kissé akarta volna, hogy Magyarország ebből a háborúból kimaradjon, akkor nem a német vezérkar óhajára mutat rá, hanem rámutat az akkor talán még kissé labilis, de kifejezésre jutott arra a német álláspontra, hogy nem kívánja Magyarország bekapcsolódását a háborúba. Nem ez domborodott ki. És ez különlegesen sokat jelentett akkor a mérlegben, amely Bárdossy elhatározását oda vitte, hogy ebbe a háborúba nem egészen alkotmányos módon belevitte az országot.

Bűnéül rója fel a bíróság ugyanezen vádpont alapján még magának a kormánynak [*az*] alakítását is. Itt kell megállapítani a vádiratnak vagy hibáját, vagy elnézését, vagy szándékosan való cselekvőségét, mikor csak egy vagy két vádlottal szemben veti fel bűnként azt, hogy ők a Sztójay-kormányt egyáltalában megalakították, hogy megalakult ez a kormány, míg a többenél erről egészen megfélekedzik, nem is szól róla, a többiekre nézve ezt mint tényt megállapítja, de terhükre nem rója. A bíróság ezt azon az alapon veszi oly cselekménynek – nem akarom még hangsúlyozni itt a bűn szót –, amely kimeríti a 11.§ 1. pontját, hogy vizsgálja, hogy a kormány alakítása miért volt szükséges. Itt teljesen elfogadom valamennyi vádlott védekezését: azért, hogy a németekkel szemben megzökkent vagy megállt bizalmat újból helyreállítsák. A bizalmi kérdés helyreállítása és ezen túl kétségtelenül egy szent cél, Magyarország szuverenitásának visszaszerzése. Itt azonban a bíróság kénytelen a törvény szerint gondolkozni, és azt mondja, hogy a cél nem szentesítette az eszközt. A bizalom kérdését csak úgy lehetett visszaszerezni eszerint, ha a német óhajokat a lehető mértékig teljesítjük. Ezeknek a lehető, vagy lehetetlen mértékig való teljesítése maga képezi a cselekményt. Hangsúlyozom, a cél lehetett hazafias, rendes, tisztességes.

Itt azután jönnek kisebb tételek Sztójayval szemben, a repülőterek építése, és talán nem mint különös fontossággal bíró, a háborús teher-hozzájárulás, amelyet vele szemben és Reményi-Schnellerrel szemben Veessenmayer vallomása alapján a bíróság kénytelen volt megállapítani. A másik két vádlottal szemben illet nem állapított meg a bíróság.

Ezek voltak Sztójayval szemben és részben II.–III. r. vádlottakkal szemben is azok a cselekvőségek, amelyek a 11.§ 1. pontjának első és második bekezdését kimerítették. Nem állapította meg vádlott terhére követi működésének további részét, nem állapította meg attaséi működését, a cseh és román döntésekben való részvételét, és hogy ez bűnnek számított volna, ugyancsak nem állapította meg bizonyítékok hiányában a sváb sorozásnak egyébként köztudomású tényének a vádlottat terhelő részét.

A bíróság, nem mint különösebb jelentőségű cselekményt, megállapította Sztójayval szemben a Vajnával, illetve Szálasival való találkozást. Hangsúlyozza, hogy nem nyomott sokat a serpenyőben. Ezek a tárgyalások megtörténtek, és a népbíróság megállapítása szerint ezek a tanácskozások mindenestre egyengették az útját a Szálasai-kormánynak; és talán ezek

a tanácskozások, és ezek a kooperálni kívánó, az összes pártokkal, így a nyilas párttal is kooperálni kívánó próbálkozások, amelyekre a Nemzeti Szövetségnél még ki fogok térni, teszik éppen a Szálasi-kormánynak és a Szálasi-rendszernek részben szülőjévé ezt a kormányzatot.

Hogy ne kronologikus sorrendben, hanem a vádirathoz is csatlakozzunk, ide szalad bele a sajtó- vagy beszédtevékenysége az elsőrendű vádlottnak. Ezt a bíróság külön bűncselekményként nem tudta megállapítani. Ez sem nem a 11.§ 6. pontja, sem a 13.§ 1. pontja, mert itt sem állandó jelleg, sem folyamatosság nem észlelhető, hanem alátámasztja a 11.§ 1. pontját. A magyar kormány programját tartalmazó bemutatkozó beszéd sem nem sajtó-, sem politikai tevékenység, így tehát a tett-azonosság keretén belül a bíróság beleolvasztotta.

Nagy probléma volt a vádlott terhére rótt, baloldali diplomatáknak és politikusoknak elhurcolása, elvitele március 19. után. A bíróság itt nem osztotta a vád álláspontját, amely szerint tőle határozott segítségnyújtást kíván, tehát aktív részvételt ebben. Erre vonatkozólag pedig a vádirat, de a vád és az egész tárgyalás sem próbált adatot szolgáltatni, hogy a vádlottak bármelyike ezekhez segítséget nyújtott volna, sőt inkább azt, hogy egyeseket igyekeztek kiszabadítani. Igaz, hogy ez a tevékenység talán nem merítette ki azt, amit kívánt a vád tőlük, de hogy nem voltak eléggé erélyesek a meggátlásban, még nem jelenthet segélynyújtást, egy tudomásulvétel még nem tevékenység. Így a bíróságnak ezen vádpont alól a Btk. 326.§-ának 2. pontja alapján kellett felmentenie a vádlottat.

Egyébként van ott még egy tétel a vádiratban, amelyet a 13.§ 2. pontja alapján is inkriminál a zsidórendelkezések kapcsán, és a 15.§ 1. pontja alapján. Ez egy cselekvőség, amely eszmei halmazat, és csak egyiket állapítjuk meg a 15.§ 1. pontja alapján. Ez vonatkozik valamennyi vádlottra, mert kétségtelen, hogy meghozták ezen, a zsidókat korlátozó rendelkezéseket, és azoknak meghozatalában részben [a] minisztertanácson, részben mint szakminiszterek részt vettek.

A bíróságnak I. r. vádlottal szemben még egy vádpontja van, amely kihat valamennyire, a 11.§ 5. pontja, emberek törvénytelen megkínzása és kivégzése. Ennek a bűncselekménynek a vádlottak terhére való megállapítása első pillanatra eléggé nehéznek tűnik. Kétségtelen, hogy hivatalosan a magyar kormány nem adja hozzájárulását – legalábbis kifelé – ezekhez a deportálásokhoz. Csak a Sztójay-kormány alatti atrocitásokról beszélnek, a Szálasiék alattiról utóbb fogok szólni. Ott van [a] minisztertanácsi jegyzőkönyv július 1-ről, július [helyesen: június] 10. és 21-ről, amelyben de facto tudomásul veszik. De éppen az előbb mondtam ki azt a tételt, hogy tudomásul vétel nem aktív részvétel még. Hogy van, hogy mégis meg tudja állapítani a bíróság az aktivitást, legalábbis a bűnsegédi bűnrészességet? Ez pedig ott van, hogy a magyar kormány részéről szó nélküli tudomásulvétele ilyen cselekményeknek, és papírra való lefektetése többet jelent, mint tudomásulvételt, ez hozzájárulást jelent. A bíróság elfogadta bizonyítottan közokirat alapján, hogy a magyar kormány legalábbis hallgatólagosan tudomásulvette a csendőrség közreműködését a deportálásokban. Ezen közokirattal szemben elhangzott Baky László vallomása. Ezt a bíróság a közokirattal szemben nem tudta elfogadni, és így a bíróság e tekintetben meg kellett hogy állapítsa a vádlottak bűnösségét.

Nem állapította meg a bíróság Reményi-Schneller és Szász vádlottak terhére a Szálasi-kormány alatti atrocitásokban való részvételt. Ezen tanácsnak és a Népbírók Országos

Tanácsának véleménye is az, hogy az olyan tudomásulvétel, amely nem minisztertanácsi tudomásulvétel, ahol nincs hozzájárulás hanem pusztán csak tudomás, tehát esetleg tudja azt, hogy mik történtek a Duna-parton, de semmi néven nevezendő hozzájárulás, vagy aktivitás nincs, ott bűnösség meg nem állapítható, és ez a vádlottak terhére nem is róható.

Ezzel a bíróság nagyjából Sztójayval szemben az indokolás tételes részét befejezte.

Rátz Jenőnél mi képezi a 11.§ 1. pontjának 1. és 2. bekezdésébe ütköző cselekményt? Egy sokkal rövidebb tartamú tevékenység, pusztán az az előbbi mondat, amit mondtam, hogy a Sztójay-kormányban részt vett. Itt javára kell beszámítani, hogy július 9-én már beadta lemondását. Ez mérsékli erősen cselekvőségének súlyát. Itt röviden ki kell még hangsúlyoznom, hogy a 11.§ 6. pontja volt a vád, de a bíróság a 13.§ 1. pontját tudta csak megállapítani, mert folyamatosságot és állandó jelleget nem állapíthatott meg. Ez vonatkozik a zsidók elleni beszédeire is. Ezt meg is állapította, de nem a 15.§ 4., hanem a 17.§ 4. pontja alapján.

Ugyanez vonatkozik erre a vádlottra a 11.§ 5. pontja, továbbá a 11.§ 1. pontja alapján emelt váddal kapcsolatban, ezt tehát nem indokolom.

A Nbr. 11.§ 4. pontjának 2. bekezdése alapján inkriminálja a vádhatóság, hogy Rátz Jenő II. r. vádlottat Szálasi Ferenc nevezte ki a felsőház tagjává, majd megválasztották őt a felsőház elnökévé. Ezt a két tényt a tárgyalás adatai bizonyították. A most felhívott törvényhely szerint a bűncselekményt az követi el, aki kinevezés útján a közigazgatásban, a honvédelemben vagy a kormányzatban fontos állást vállal. A népbíróság II. r. vádlottnak ezt az állását nem tekintette olyan fontosnak, mint azokat az állásokat, amelyek az említett törvényszakaszban fel vannak sorolva, mint például államtitkár, főispán, stb. és nem is tekintette sem közigazgatási, sem honvédelmi állásnak, de kormányzati állásnak sem, tehát semmi olyan állásnak, melynek betöltése a törvényszakasz kritériumait kimerítené. A bíróság ennek következtében bűncselekmény hiányában mentette fel II. r. vádlottat e vádpont alól. Igaz ugyan, hogy Rátz Jenő a felsőház elnöke lett, de a vádirat ezt kifejezetten nem inkriminálta, és ez önmagában nem bűncselekmény. Ha tehát ellene emiatt vád emeltetett volna, ez esetben is fel kellett volna őt bűncselekmény hiánya címén menteni.

Most áttér a bíróság III. r. vádlott ítéletének indokolására.

A Nbr. 11.§ 1. pontja alapján Reményi-Schneller Lajos ellen emelt vád a vádlott három cselekvőségén alapszik. Ezek közül a legsúlyosabb a háború megszavazása, vagyis az a cselekvősége, hogy az 1941. június 25-én megtartott minisztertanácson megszavazta a háborúba való belépésünket. E váddal szemben III. r. vádlott azzal védekezik, hogy post festa voltunk, csapataink akkor már tulajdonképpen megindultak, így tehát a minisztertanács határozata csupán formaszerű tudomásulvétele volt a ténynek. A bíróság álláspontja ezzel szemben az, hogy ha így is van, akkor is kellett volna, hogy hangozzék ezen tény ellen legalább egy tiltakozó szónak, mert ha legalább egyetlen „Nem!” hangozott volna el ezen a minisztertanácson, ez rendkívül sokat jelentett volna az ország jövője szempontjából. Lehet, hogy ez a tiltakozó szó nem tudta volna megakadályozni a háborút, de mégis sokat jelentett volna az ország érdekei szempontjából a külföld felé, ha azon a minisztertanácson egy vagy két vagy három vagy öt ember azt mondta volna: nem akarom ezt az országot egy vérfürdőbe belevinni.

III. r. vádlott másik cselekvősége ugyanezen vádpont alapján a márka-szaladó kérdésével kapcsolatos. A vád az, hogy vádlott volt az, aki ezt a márka-szaladót lényegesen bővítette, az

ország hátrányára emelte. Ehhez kapcsolódik vádlottnak az a cselekvése, hogy megállapodást létesített a németekkel a háborús teher-hozzájárulás kérdésében. Ez a folyamatos cselekvése idézte elő, hogy az ország a németeknek olyan hiteket nyújtott, amelyek csak megnyert háború végén, a jövőben lettek volna likvidálhatók, és visszaszerezhetők. A bíróság akceptálja vádlottnak azt a védekezését, hogy ő nagyon sokat dolgozott ez ellen a megállapodás ellen, de nem sikerült neki, és így is sikerült neki nagyon sokat megmentenie az ország javára. Ha a bíróság azt akceptálja is, ennek ellenére meg kell állapítania, hogy vádlott de facto mégis rálépett erre az útra, és nem mondott a németeknek nemet. Ha ezzel a német követeléssel szemben vádlott azt mondta volna, hogy ő ezt nem helyesli, ennek folytán veszi a kalapját és távozik, ha a vádlott azt mondta volna, én tovább nem üzőm ezt a játékot, én felelős miniszter vagyok, én felelek azért, amit csinálok, én nem vállalom ezért a felelősséget sem az ország, sem népe, sem a külföld felé, sem pedig saját lelkiismerete felé, akkor helyesen cselekedett volna. Ezt nem tette meg, ennek következtében ebben a vádpontban ezen cselekménye miatt bűnösnek kellett kimondani.

A bíróság megállapította, hogy III. r. vádlott tagja volt a Sztójay-kormánynak, de mivel ezt a vádirat nem inkriminálta, ennek folytán tehetetlenként a vádlottal szemben megállapítani nem tudta.

A Nbr. 11. § 3. pontjára alapított vádpont az, hogy III. r. vádlott az 1944. szeptember 7-i minisztertanácson a fegyverszünet megkötése ellen szólalt fel. Bármilyen gyanúsak is tűnt fel vádlott magatartása ebben a kérdésben, bármilyen gyanúsak mondták is azt a főtárgyalás során a tanúk, a bíróság ténybeli adat és bizonyíték nélkül ezt a vádat a vádlott terhére megállapítani nem tudta. A bíróság csupán annyit állapított meg tényként, hogy vádlott általában a fegyverszünet megkötése ellen beszélt, aminek azonban különösebb jelentőséget a bíróság nem tulajdonított, bár kétségtelen, hogy az a törekvése, amellyel vádlott a fegyverszünet megkötését megakadályozni törekedett, nem menthető.

A 13. § 1. pontja alapján emelt vád tényálladéka beolvad a 11. § 1. pontjába, mint Sztójay Döme I. r. vádlott esetében.

A 13. § 2. pontjára alapított vádat a bíróság kettéosztotta, és a kiadott rendeleteket a 15. § 1. pontja alapján rója terhére. A 13. § 2. pontja alapján a bíróság nem állapította meg III. r. vádlott bűnösségét, az egyéb részek tekintetében pedig felmenti őt, mégpedig azért, mert elfogadja a vádlott védekezését. A vádlott azt állította, hogy ő is hozzájárult ahhoz, hogy elszállítsák aranykészletünket Felsőbozra, azonban maga a vádirat sem mondja, hogy vádlott segédkezet nyújtott volna az aranykészletnek Németországba való kiviteléhez, ellenkezőleg, ő kézzel-lábbal hadakozott ez ellen. A bíróság III. r. vádlott cselekvőségét nem tudta megállapítani, úgyhogy e vád alól való felmentése indokolt.

A 11. § 4. pontjára alapított vádban a bíróság nem tudta III. r. vádlott bűnösségét megállapítani, csupán a 17. § 4. pontja alapján mondotta őt ki bűnösnek, mégpedig amiatt, mert az állandó jelleget és a folyamatosságot bizonyítottak nem találta.

Saját beismerése alapján megállapította a bíróság, a 11. szakasz 4. pontja 2. bekezdése alapján a Szálasi-kormányban való részvételét. Ugyanez vonatkozik Szászra.

A 11. szakasz 5. pontjánál és a 13. szakasz 1. pontjánál az indokolása ugyanaz, mint a többi vádlottnál.

Következik Szász Lajos. A 11. szakasz 1. pontjánál a bíróság felmentette a háborús teherhozzájárulás megszavazásában vagy az ezzel kapcsolatos tanácskozásokban való részvétel vádjá alól. A bíróság még Veessenmayer vallomása alapján sem tudta ezt megállapítani, aki azt mondja „ich möchte annehmen”, ez nem az a bizonyos határozott vallomás, amelyre a bűnösséget alapítani lehetne. Más cselekmény vele szemben ezen pont alapján nem is lett inkriminálva, a bíróság tehát nem is mondhat semmi mást.

A második vádpont a 11. szakasz 3. pontja. Itt a bíróság nem osztja a védelem álláspontját, és a vádlott védekezését egyáltalán nem fogadta el. Itt van a Nemzeti Szövetség kérdése. Veessenmayer azt vallja, hogy az kifejezetten német nyomásra jött létre, a bíróság azonban ezen vallomás ellenére is fenntartja azt az álláspontját, lehet, hogy nem a fegyverszünet megakadályozása volt az elsődleges cél, de hogy ez a cél vált elsődlegessé utóbb, az biztos.

Itt Rajnissnak a vallomására kell utalni, aki azt mondotta: „nem bírtuk túrni azt, hogy a szélsőjobboldal hulláján legyenek egyesek jó fiúk”. Tehát nem bírtuk túrni azt – mondja ő –, hogy egyes emberek most adják a jó fiút, kiugorjanak, és azt mondják, én nem vagyok németbarát többé, engem nem érdekelnek a szövetségesek, a többivel történjék akármi, fulladjanak meg, essenek fogságba, végezzék ki őket, én az ő hullájukon keresztül is megmentem az életemet. Ez lehet szubjektív módon egy elgondolás, azonban gyilkosság a nemzettel szemben. A bíróság ebből a szempontból nézi a Nemzeti Szövetség működését és célját.

Ennek a Nemzeti Szövetségnek az elnöke Szász Lajos. Nem azt mondom, hogy mint elnökhöz különösebb aktivitás tapad. De éppen az ő általa hivatkozott beszédet, amelyet ő mentségül hozott fel, rója a bíróság terhére. Ebben a beszédben ezeket mondja 1945. január 2-án: „A felülről megindított forradalom úrrá ne lehessen az országon, és azt megmentve a revolúció helyett az evolúció útján haladjon. Ezzel a magatartással és állásfoglalással biztosította a Nemzeti Szövetség, hogy a magyar alkotmányos életben törés ne következzen be.”

Ezt nem tekintette az alkotmányos élet törésének Szász Lajos IV. rendű vádlott, és ez teszi cselekményeit súlyossá. Ez a gyújtópontja az egésznek. A többi cselekvősege, még a nyilas kormányban való részvétele is semmi. Az is kis jelentőségű ehhez képest, és ha ez nincs, akkor talán a bíróság mérlegel egy más büntetési nem tekintetében. Ez volt azonban az a csomó, amely megkötötte az ő cselekményeit, és amely a bíróságot nem engedte tovább gondolkozni az ő sorsa fölött.

Itt van még Szász Lajosnál a 11. szakasz 6. pontjára alapított vád. Itt a bíróság a 13. szakasz 1. pontot, tehát egy középfajú bűncselekményt állapított meg, a 15. szakasz 4. pont helyett pedig a 17. szakasz 4-et.

Szász Lajos a Szálasi-kormányban is részt vett. Itt a bíróságnak elvi okokból le kell szögezni valamit. A Népbíróságok Országos Tanácsának van egy határozata, amely kimondja, hogy aki a Szálasi-kormányban részt vett, az mással nem büntethető, mint halállal.⁵²⁴

---

⁵²⁴ A NOT Budinszky László népbírósági perének indoklásában foglalt így állást. A népbíróság nem vette tekintetbe a NOT álláspontját, és nem ítélte halálra a Szálasi-kormány tagjai közül Hellebronth Vilmost. BFL NOT 149/1946.

A bíróság ezen egyébként irányadó határozatot, amely azonban nem kötelező, nem fogadja el. A kollektivitásnak még ilyen szűk körre való szorítását sem hajlandó elfogadni, hanem mérlegeli egyenként minden egyes embernél, hogy mi volt ezen cselekvésben belül a működése, mi volt annak a hatása. Tehát a súlyos ítéletnek például Szász Lajosnál, de Reményi-Schnellernél sem ez volt az oka. És ezt ki kell hangsúlyozni.

A bíróság a 11. szakasz 5. pontja 3. bekezdése tekintetében a 15. szakasz 1. pontja tekintetében hivatkozik az előbb mondottakra.

Szász Lajossal szemben a 13. szakasz 2. pontja is inkriminálva volt, személyek és dolgok kivitele. A bíróság itt az ő aktivitását egyáltalán nem tudta megállapítani. A lefolytatott bizonyítás során a vádlott védekezése nyert száz százalékgig bizonyítást. A bíróság ez alól a vádpont alól öt bizonyítékok hiányában felmentette. Bővebben nem is foglalkozom ezzel a kérdéssel.

Végül következik Kunder Antal cselekvése. A 11. szakasz 1. pontja itt szintén a háborús teher-hozzájárulás, amivel a bíróság nem foglalkozik. A 11. szakasz 5. pontjának 3. bekezdésével kapcsolatban már elmondtam az indokolást. A 13. szakasz 1. pontra ugyanaz vonatkozik, mint az előbbiekre. A 17. szakasz 6. pontnál megállapította a bíróság a vádirat szerinti bűnösséget. Ugyanez vonatkozik a 15. szakasz 1-re. A 13. szakasz 2. pontjánál a bíróság elfogadta a vádlott érvelését. Ez a 15. szakasz 1-be olvad bele.

A 17. szakasz 6. pontjával kapcsolatban van mondanivalója a bíróságnak. A bíróság koncedálja azt, hogy a hercegprimás [*Szerédi Jusztinián*] utóbb részben visszavonta a pástorlevélét, ez azonban annak a postahivatalnak [*Horváth Zoltán*] tevékenységét és ezzel kapcsolatban a vádlott tevékenységét egyáltalán nem tangálja [*érinti*]. De facto megtörtént, hogy nem sikerült a pástorlevél kiadása. Hogy mi történik, ha sikerül, azt a bíróság nem bírta mérlegelés tárgyává tenni. A szándék megvolt, és a tényleges jog szerinti eredmény bekövetkezett. Így a bíróságnak az ő terhére kellett ezt a tényt megállapítani.

Ezen túlmenőleg a bíróságnak talán éppen ilyen fontos tevékenysége volt a vádlottak szellemiségének, beállítottságának, működésük rugóinak a megfigyelése, amely körülmények alapján bírálható el az alanyi bűnösség kérdése a vádlottaknál. Egy cselekmény súlyát, illetve egy vádlott bűnösségi fokát a cselekmény hatása és az elkövető alanyi bűnössége szabja meg. A hatást nem fogom bővebben fejtegetni. Cselekvésük közvetett vagy közvetlen hatása volt Magyarország gazdasági kifosztása, a német iga vállalása, Magyarország rombadőlte. Hangsúlyozom, közvetve, nem közvetlenül, bár bizonyos esetekben a közvetlenség is megállapítható, mint a deportálásnál, az embertelenségek határtalan sorozatánál, a szerencsétlen magyar ifjaknak a reménytelen és eredménytelen háborúban vágóhídra való küldésénél. Ezt az utóbbi tételt különösen vonatkoztatom az 1944. március 19. utáni időkre, és az 1944. október 15. utáni időkre még jobban. Nem akarok szóvirágokat felsorolni és a Duna-hidaktól kezdve az ország teljes elszegényedését emlegetni. Ismerjük, köztudomású az a hatás, amelyet a vádlottak cselekvése kiváltott. Ez kétségtelen. Az egyetlen, ami ebből lehúz valamit, az az alanyi bűnösség foka. Vizsgálni kell tehát, hogy mik azok a momentumok, amelyek a vádlottaknak ezen tevékenységét eredményezték.

Ők hivatkoznak nem egy dologra, amit a bíróság akceptál, elfogad. Ilyen elsősorban Magyarország geopolitikai helyzete, földrajzi determináltsága. Ez kétségtelenül rend-

kívül fontos. Ehhez hozzájárul azután az ország népének eszmei adottsága, a meglévő szellemvilág. Ezek az együtt ható tényezők, amelyekhez hozzájárulnak még gazdasági tényezők, amelyek gyökerüket szintén geopolitikai adottságokban lelik, valamint hozzájárul ezekhez a nevelés, erkölcsi felfogás, egy nemzet nemzetiségi, vallási és egyéb összetétele. Ezek a tényezők alakítják ki egy országnak az eszmevilágát, és ezek adják a geopolitikai helyzettel együtt a cselekvőségeknek a rugóit.

A bíróságnak sajnos meg kell állapítania, hogy ennek az országnak az eszmevilága 1938 előtt száz százalékgig az ország geopolitikai helyzetét követte egy hang ellentmondás nélkül, tudniillik olyan ellentmondás nélkül, amely érvényesülhetett volna. Az ország ezt az irányzatot követte, és ezzel sodródott. Ez a sodródás és ez a bekapcsolódás két eredménnyel járt, egy eszmei és egy gyakorlati eredménnyel. Az eszmei a német győzelemben való hit, a gyakorlati a németekkel kötött szövetség. Maga a hit nem bűn, ha az nem kapcsolódik össze annak a németiségnek az ideológiájával, és az ideológia átvételével és követelésével, amely ideológiát nagyon jól ismerjük és biztosan ismerték a vádlottak is, és ha kifelé nem is, de magukban legalább egyes időkben, legalábbis a végén kárhoztattak. Ezt akceptálja a bíróság. Ez a németekben való hit az ő eszmeviláguknak, az ideológiájuknak az átvételével együtt volt az a motorikus erő, amely a vádlottakat hajtotta megkezdett útjukon. Igaz, hogy egyik-másik vádlott, Rátz, azután Kunder, végül pedig Sztójay belátják azt, hogy tévedtek, kikapcsolódnak, de kikapcsolódásuk legalábbis kifelé nem olyan, hogy egy felkiáltójelet mutatna az országra, a nép felé.

A másik tényező, a gyakorlati eredmény, amely determinálta ezen vádlottak cselekvőségét, a német szövetséghez való ragaszkodás, a minden áron való ottmaradás. Itt talán egy képet kell a bíróságnak felfesteni. A bíróság az országot a Németországgal való kapcsolatában egy uszályokat vivő hajóhoz hasonlítja. A hajó Németország és az uszályok az egyes csatlós államok, amelyek az olajat, a szenet, a gabonát viszik a hajónak. Mondjuk, mi vagyunk az az uszály, amely a gabonát viszi. A hajó léket kap. A pumpa elkezd dolgozni, az olaj mind kevesebb a tartályban, a szén is fogy, a gabona is fogy, az uszály azonban csak követi a hajót, mert húzza a kötél. A kötél azonban mesterséges módon vagy az idő múltával elkezd foszladozni, és az az érzés támad a hajóban ülőkben, valamint az uszályon lévőkben is, hogy előbb-utóbb elszakad. Azok, akik odakötötték az uszályt a hajóhoz, belül kezdenek örülni, bárcsak szakadna már el, és mi sodródhatnánk a part felé, és menthetnénk legalább a vázat és azt a kevés maradék gabonát, ami még megvan. Itt azonban nem ez történik, hanem az történik, hogy a vezérhajó észreveszi – hogy milyen forrásból, azt ne vitassuk –, hogy ez az uszály lemaradna. Neki a szénnél, olajnál jobban szüksége van a gabonára, mert ha a hajó nem is megy, még mindig élhet, ha van mit enni. Ehhez ragaszkodik a legjobban. Kiküldi egyik emberét – ez Veessenmayer –, hogy csináljon rendet. És ekkor az uszály vezetője nem fogadja el ennek a Veessenmayernek az ajánlatát, és nem akar odatenni egy olyan embert, akit ő kíván, hanem egy posszibilis embert, a hajó kapitánya felé legalábbis posszibiliset tesz oda, reménykedve, hogy az én emberem, ebben feltétlenül bízhatok, ez tudni fogja az ő munkatársait megválogatni, és talán ennek az uszálynak a sorsa még megmenthető. A hajónak a vezetője azonban téved, és ez a tévedés ott mutatkozik, mikor a kormányzó

nem adja meg ennek a kormánynak a tagjainak azt a bizalmat, amelyet ők írásban követelnek tőle, hanem amikor látja a kormányzó, hogy ezekkel az emberekkel nem tud dolgozni, egy másik garnitúrát vesz. Mást állít az uszály kormányához, hogy egy óvatlan pillanatban elvágyva a kötelet, kivezérleje a hajót a partra és mentse a menthetőt, bár túl sok remény már nincs erre, mert a pumpák már nem bírják kipumpálni a vizet, a gabona kevés, az emberi erő már elsatnyult.

És akkor egy pillanatra gondolkozni kell, hogy ebben a kormányban, a Lakatos-kormányban miért van ott Reményi-Schneller. A bíróság talán felejtetni tudná az ő előbbi cselekvőségét, és mindent ezen az alapon, hogy a kormányzó őt jónak látta a Lakatos-kormányban való részvételre, ha nem lenne ott egy mindent elsöprő, és az egész hatást lerontó tény, hogy utána ott van mint szakember a Szálasi-kormányban is. Ez az a motívum, amely megmutatta, hogy itt bizony nem annyira a kormányzó akarata volt a lényeges, sokkal lényegesebb volt a németek kívánsága, ha mindjárt szakkérdések miatt is.

Most pedig menjünk vissza újból az uszályra. Elkövetkezik október 15., amikor elvágják a kötelet, azonban két-három marok utánakap, és az elvágott kötelet visszatartják, és maguk vonszolják. Megfogják a kormányrudat, magukkal viszik, és most válik nevetségessé az egész. Mikor külső erők következtében mégis leszakad az ország, ők átmennek a vezérhajóra, mikor az már áll, és nézik, hogy mit akarnak ezek itt, és hajó nélkül tartják a kormányt, és azzal akarják továbbvezetni a távolból a leszakadt uszályt. Ez lenne az a nevetséges dolog, amely nevetséges csak akkor lehetne, ha nem lenne ilyen szörnyű tragikus, ha ennek a hatása nem lenne olyan borzalmas, mint amilyen borzalmat eddig a magyar történelem eddig alig produkált.

A bíróságnak ki kell még egy kérdésre térnie utolsó mondataiban, arra, hogy golyó általi halált mondott ki valamennyi vádlottra nézve. Itt azt akarta megmutatni, hogy észlelte azt a körülményt, hogy nem bűnözési hajlam, nem aljas bűncselekményre irányuló szándék volt az ő motorikus erejük, és nem ez hajtotta őket. A bíróság ezért eltekintett a halálbüntetés dehonesztáló módjától, és a tisztán politikai bűnösökre vagy katonákra megállapított büntetési nemet látta kiszabhatónak.

Itt talán még annyit jegyzek meg Kunder Antallal kapcsolatban, hogy az ő cselekvősege lényegesen kisebb jelentőségű, mint a többieké, időben is, hiszen ő 1939-től 1944-ig kikapcsolódott a politikából, és akkor is alig tíz hetet vagy tizenkét hetet töltött újból a politikában, azután megint félreállt. Bűnösségét nem találta olyan súlyosnak a bíróság, hogy vele szemben is a legsúlyosabb büntetést alkalmazza.

Legvégül még arra utal az indokolásban a bíróság, hogy ez a per lényegében történelmi per, és a történelmi pereknél, ahol egy hajsza szokta elválasztani a hazafit a hazaárulótól, általában nagyon nehéz ítélezni, mert ezt a hajszaát mindig az uralkodó eszmevilág rakja oda, és attól függ, hogy valaki nemzeti hős, vagy hazaáruló-e. Itt azonban könnyebbé tette a bíróság helyzetét az – és így nem kellett a történelem időfolyását megvárni –, hogy itt a hajszaát nem a történelem teszi oda, hanem a hajszaát nyugodtan odatettnek tekinthetjük akkor, mikor a vádlottak cselekményeiket elkövették. Józan eszű, józan fejű, tisztafejű embernek 1944. március 19-én tudnia kellett, hogy mit kell csinálni az ország érdekében. Akkor már nem annak a latolgatása volt a fontos, hogy mit jelent a szövetségi

hűség megszakítása, hanem azt kellett csak elbírálni, hogy mit kell tennem, élnem vagy halnom kell, lehetőséget akarok-e adni a nemzetemnek a jövőre, vagy beletaszítom egy gödörbe. A bíróság kétségtelenül rendkívül sok motívumot, momentumot látott a vádlottak terhére. Ezt a pert lehet csűrni-csavarni, ezt a pert lehet jobb oldalról, bal oldalról, felülről, alulról nézni, ahogy éppen tetszik. Erre a szétfolyó anyagra azonban és ennek elbírálására én is vettem, mint az egyik vádlott egy idézetet Madách Az ember tragédiájából, amely Lucifer szájába adva a szót, ezeket mondja: „A rosszat, mert rossz, senki nem cselekszi. Ily elvek mellett pör nem érne véget, ha minden szálát agyon akarok latolgatni. Az ördög is jogcímekeket idéz, és a magáét véli mindegyik erősebbnek. A törvénytudós széjjelválgja a kuszált csomót, minek fonalait ezer filantróp szét nem bontaná.”⁵²⁵

Így kellett a bíróságnak ezt az egész komplexumot keresztülvágni, és őszintén, magyarul megmondani ezeknek az embereknek, ez a bűnötök, amiért bűnhődnötök kell.

Ez a bíróság ítélete.

Tessék, ügyész úr.

ÓHIDY NÉPÜGYÉSZ: Fellebbezést jelentek be az ítélet felmentő része ellen a felmentés miatt, továbbá a büntető perrendtartás 385.§-ának 1/b pontja alapján a vádtól eltérő minősítés miatt, a II. büntető novella 28.§-a alapján az abban meghatározott semmisségi ok alapján súlyosabb ítélet végett Kunder Antal ellen.

FEKETE VÉDŐ: Fellebbezést jelentek be a 11.§ 1. pontja 1. és 2. bekezdése, valamint a 11.§ 4. pontja 1. bekezdése, a 11.§ 5. pontja szerint megállapított bűnösség kimondása ellen a 385.§ 1/a. pontja alapján és a 15.§ 1. pontja miatt a 385.§ 1/b. pontja alapján a minősítés miatt, globálisan a II. büntetőnovella 28.§-a alapján az enyhítő szakasz nem alkalmazása miatt. Szóbeli tárgyalást kérek.

ELNÖK: A semmisségi okot fenn tetszik tartani?

FEKETE VÉDŐ: A semmisségi okot fenntartom.

SZTÓJAY: Csatlakozom a védőm által bejelentett fellebbezéshez.

VARGA VÉDŐ: A főtárgyalás folyamán bejelentett semmisségi okokat fenntartom. A 11. szakasz 1. és 2. pontja miatt a 385. szakasz 1/a. pontja alapján jelentek be fellebbezést. Úgyszintén a 11. szakasz 3. pontja, a 11. szakasz 5. pontja és a 15. szakasz 1. pontja miatt a 385. szakasz 1/a. pontja alapján jelentek be fellebbezést. A 11. szakasz 4. pontja alóli felmentést tudomásul veszem, és tisztelettel kérek szóbeli tárgyalást az Országos Tanácsnál.

RÁTZ: Csatlakozom védőm fellebbezéséhez.

KÁLDI VÉDŐ: T. Népbíróság! A főtárgyaláson bejelentett összes semmisségi okokat kifejezetten fenntartom, és ennek előrebocsátása után fellebbezést jelentek be a 11. szakasz 1. pontjának 1. és 2. bekezdése alapján kimondott bűncselekmény ellen a 385. szakasz 1/a. és 1/b. pontja alapján. A 11. szakasz 3. pontja alapján kimondott bűnösség miatt a 385. szakasz 1/a. és 1/b. pontja alapján. A 11. szakasz 4. pontjának 2. bekezdése miatt a 385. szakasz 1/a., 1/b. és a kényszerű szükség miatt az 1/c. pontja alapján. A 11. szakasz 5. pontjának 3. tétele miatt a 385. szakasz 1/a. és 1/b. pontja alapján. A 15. szakasz 1. pontja miatt nem jelentek be fellebbezést.

---

⁵²⁵ A kisebb pontatlanságokkal idézett rész a XI., londoni színben hangzik el.

A 17. szakasz 4. pontja miatt a 385. szakasz 1/a. pontja alapján jelentek be fellebbezés[et]. Továbbá a 2. novella 28. szakasz alapján enyhítésért jelentek be fellebbezést.

A felmentő részt tisztelettel tudomásul veszem, ellenben fel kell hívnom a népbíróság figyelmét, hogy én vagy rosszul értettem, vagy a népbíróság nem intézkedett, mert én úgy tudom, hogy az én védencem ellen a 13. szakasz 1. pontja is vád.

ELNÖK: Az beleolvad.

KÁLDI VÉDŐ: Nem méltóztatott érinteni.

ELNÖK: Beleolvad a 11. szakasz 1. pontjába. Meg is mondtam az ítélet indokolásánál. A rendelkező részben nem tudok hivatkozni rá.

KÁLDI VÉDŐ: Tisztelettel szóbeli tárgyalást kérek.

REMÉNYI-SCHNELLER: Csatlakozom a védőm által előterjesztett fellebbezéshez.

BÁRDOLY VÉDŐ: A bejelentett semmisségi okaimat fenntartom. Az ítélet ellen fellebbezést jelentek be a következőképpen: a 11.§ 3. pontja ellen a 385. szakasz 1/a. és 1/b. pontja alapján, a 11.§ 4. pont 2. tételére vonatkozóan a 385. szakasz 1/a. és a 385.§ 1/c. pontja alapján beszámítást kizáró ok miatt. A 15. szakasz 3. tételére a 385. szakasz 1/a. alapján, valamint kifejezetten az 1/c. alapján. A 15.§ 1. pontjával összefüggésben nem jelentek be fellebbezést, ellenben a 17.§ 4. pontjával összefüggésben a 385.§ 1/a. pontja alapján. Globálisan enyhítésért jelentek be fellebbezést a 92. szakasz nem alkalmazása miatt a büntetőnovella 28. szakasza alapján. A felmentést egyébként tudomásul veszem. Én is szóbeli tárgyalást kérek.

SZÁSZ: Csatlakozom a védőm által előterjesztett fellebbezéshez.

KAHÁN VÉDŐ: Kunder Antal V. rendű vádlott képviselőjében bejelentett semmisségi panaszaimat visszavonom. A 11. szakasz 5. pontjának 3. tétele, a 13. szakasz 1. pontja és 17. szakasz 6. pontja miatt a büntető perrendtartás 385. szakaszának 1/a. és 1/b. pontja alapján fellebbezést jelentek be, és a büntetőnovella 28. szakasza alapján enyhítésért szintén fellebbezést jelentek be.

KUNDER: Csatlakozom a védőm által előterjesztett fellebbezéshez.

ELNÖK: A bíróság a bejelentett fellebbezéseket elfogadja. Az indokolásra nyitva álló határidő után az iratokat felterjeszti a Népbíróságok Országos Tanácsához. A perrendtartás értelmében arra az esetre, ha a Népbíróságok Országos Tanácsa ezen ítéletet az I-IV rendű vádlottal szemben helybenhagyja, kötelességszerűen meg kell kérdeznem, hogy kegyelemért folyamodnak-e.

SZTÓJAY: Kérek kegyelmet.

RÁTZ: Kérek kegyelmet.

REMÉNYI-SCHNELLER Kérek kegyelmet.

SZÁSZ: Kérek kegyelmet.

ELNÖK: Felhívom a védő urakat, hogy írásbeli kérelmüket három napon belül adják be. A bíróság most kegyelmi tanácskozásra visszavonul. Felkérem mind a két ügyész urat [Marosán György és Óhidy Lajos], hogy a kegyelmi tanácskozásra bejönni szíveskedjenek.

A bíróság a tárgyalást berekeszti.

(A tárgyalás 3/4 12 órakor ért véget.)

A NÉPBÍRÓSÁGOK ORSZÁGOS TANÁCSÁNAK ÍTÉLETE 1946. JÚLIUS 1.

A NÉPBÍRÓSÁG ORSZÁGOS TANÁCSA

NOT. I. 3846/1946.

A Magyar Köztársaság Nevében!

A Népbíróságok Országos Tanácsa háborús és népellenes büntettekkel vádolt I. r. S z t ó - j a y (Sztójakovits) D ö m e, II. r. R á t z J e n ő, III. r. R e m é n y i - S c h n e l l e r L a j o s, IV. r. Dr. S z á s z L a j o s, V. r. K u n d e r A n t a l bűnügyét, melyben a Budapesti Népbíróság Nb. IV. 628/1945/145 szám alatt ítelt, az ítélet ellen a népügyész [*Óhidy Lajos*] részéről részleges felmentés, eltérő minősítés miatt és súlyosbításért, a védők részéről bűnösség megállapítása, e minősítés miatt és enyhítés végett bejelentett fellebbezés folytán megtartott és 1946. évi június hó 24. napján befejezett szóbeli tárgyaláson felülbírálta és ennek eredményeképp lent írt napon meghozta a következő

Í T É L E T E T :

A Népbíróságok Országos Tanácsa az elsőfokú bíróság ítéletének ama részét, melyben I. r. [*Sztójay Döme*], III. r. [*Reményi-Schneller Lajos*], IV. r. [*Szász Lajos*] és V. r. [*Kunder Antal*] vádlottakat az 1945. évi VII. törvénycikkével törvényerőre emelt Nbr. 13.§.2. pontjába ütköző, IV. r. [*és*] V. r. vádlottak[at] pedig [*az*] Nbr. 11.§. 1. pontba ütköző háborús büntettek vádja alól felmentette, e bűnösség kérdésében a Bp. 423.§.3. bekezdése alapján megváltoztatja és [*a*] vádlottaknak e vád által e törvényhelyek alá vont cselekvéseit is a bűnösség körébe vonja.

Az elsőbíróság ítéletének a vádlottak cselekményei minősítésére vonatkozó részét a Btk. 385.§. 1. b. pontja alapján megsemmisíti, és valamennyi vádlott összetevékenységét értékelve a megváltoztatott részbeni tényeket is egy-egy rendbeli, az 1945. évi VII. törvénycikkével törvényerőre emelt 81/1945. M.E. K. sz. rendelet 11.§.1. pontjába ütköző háborús büntettnek minősíti és [*a*] vádlottakat ezért az 1440/1945 M.E. K. sz. rendelet 7.§.a./

büntetési tétele alapján főbüntetésül halálra, ugyanezen rendelet 1.§.6., 7. és 8. pontja alapján mellékbüntetésül állásvesztésre, teljes vagyonek kobzásra és politikai jogai gyakorlásának 10 évi felfüggesztésére ítéli.

A halálbüntetés golyó által, zárt helyen, a nyilvánosság kizárása nélkül hajtandó végre.

Egyebekben az elsőfokú bíróság ítéletének nem fellebbezett részét nem érinti, fellebbezett részét helyben hagyja /Btk. 423.§.3. bekezdés/.

Észleli, hogy az elsőbírósági ítélet rendelkező részében II. r. vádlott [*Rátz Jenő*] személyi adatai tévesek, mert a vádlottnak két gyermeke van, III. r. vádlott [*Reményi-Schneller Lajos*] családi állapota pedig özvegy. Meghagyja az elsőbíróságnak, hogy ezt a nyilvánvaló hibát a Bp. 443.§-a szerint javítsa ki.

INDOKOK:

I.

Az elbírálás alá kerülő per úgynevezett történelmi per. Egy olyan kormány fejének és négy tagjának működése képezte vizsgálat tárgyát, melynek kormányzásához a magyar népet ért történelmi katasztrófának egy döntő szaka fűződik. Már az elsőbírói ítéletben van utalás arra, hogy ennek a kormánynak működése szorosan kapcsolódik a korábbi negyedszázados uralmi rendszer gazdasági és politikai irányához, és egyben előzménye annak a legvégső összeomlásnak, ami az 1944. október 15-én [*helyesen: 15-i*] nyilas lázadásban teljesedett ki. Ebbe az összefüggésbe kell beágyazni a Sztójay-kormány működését, s a vádlottak történelmi felelősségét így kell elbírálni az ítélőbíróknak. Tisztázni kell tehát a történelmi előzményt, tisztázni kell, hogy az adott helyzetben a kormányzást átvevő vádlottak ténykedése miből állt, és végül azokat a következményeket, amelyek mint okozatok kapcsolódnak a Sztójay-kabinetöt hónapos működéséhez.

Ami a történelmi előzményeket illeti, egy bírói ítéletnek nem lehet feladata az, hogy egy nemzet negyedszázados történelmének részletes ismertetését adja. Viszont egy jelen üggyhöz hasonló büntetőperben mellőzhetetlen, hogy az ítélőbíróság fő vonásaiban felvázolja a történelmi előzményeket, kifejezve, hogy ítéli meg azt az objektív helyzetet, melyben a magyar nép volt abban az időpontban, mikor vádlottak kormányra léptek s megkezdték azon ténykedésüket, melynek elbírálása voltaképp ebben a perben a döntő feladat volt, és mely ténykedést nem önmagában, kiszakítva, hanem csak történelmi összefüggésbe beállítva lehet megfelelően értékelni.

A történelmi előzmények felvázolásánál az Országos Tanács nem osztja az elsőfokú bíróság felfogását, és az alapvető eltérés is a történelmi események szemléleti módszeréből származik. Mindenekelőtt ki kell küszöbölni egy olyan megállapítást, mely szerint az itt tárgyalt események helyes történelmi értékeléséhez hiányzik a történelmi távlat. Az elmúlt egész 25 éves uralmi rendszer s vele együtt különösen is annak az időnek mikénti történelmi értékelése, melyről itt szó van, az Országos Tanács előtt minden kétség nélküli. Ennek kettős magyarázata van. Elsősorban a népbírák a törvényerőre emelt népbíróági rendeletek alapján ítélik meg. Az itt tárgyalt történelmi időre eső

uralmi rendszer értékelését pedig a rendeletek maguk megadják, mikor jogszabályaikkal olyan magatartásokat, cselekvéseket minősítenek-büntetnek, amelyek ennek az uralmi rendszernek irányítói, kifejezői és megvalósítói voltak. Másodsor: az ítélkező bíróság a magyar demokrácia politikai pártaiból kiküldött bírából tevődik össze, e bírakat politikai pártok küldik be s e politikai pártok között nincs különbség a tekintetben, hogy a nemzetet ért történelmi katasztrófa előidézője a korábbi rendszer volt, és hogy a katasztrófa az uralmi rendszer bűne. A jogalkotó épp azért utalta külön népbírószági eljárás körébe a háborús és népellenes büntetéseket ügyeit, hogy a fiatal népi demokráciának ez az alapvető felfogása a nép által közvetlenül kiküldött bírák útján mindenkor érvényesüljön. Ezért tartotta az Országos Tanács külön kiemelendőnek, hogy a negyedszázados megelőző uralmi rendszer vagy annak bármely szaka értékelésénél aggály vagy kétség a népbírakban az alapul fekvő törvény szellemének helyes felismerése mellett nem lehet.

Ami mármost az I. r. vádlott [*Sztójay Döme*] kormányának működési idejét illeti, az Országos Tanács nem első ízben szögezi le, hogy a nemzetet ért súlyos megpróbáltatás, sem az 1944. október 15-i, sem az 1944. március 19-i dátumhoz, mint olyan kezdő időponthoz nem fűződik, mintha ezek a dátumok jeleznék a katasztrófa kiindulópontját. E napok kétségkívül határidőt jelentenek és egy új szakát nyitják meg a válságosra fordult magyar sorsnak. Önmaguk is összefüggő részei azonban ezek az időközök ahhoz az egységhez viszonyítva, melyet az Országos Tanács az egész 25 éves ellenforradalmi rendszerben lát.

Az elsőfokú bíróság ítéletében történelmi határként megadott áttekintés /O. alatt/ egy téves, alapjaiban hibás olyan vázlat, mely semmiféle magyarázatát nem adja a bekövetkezett azon eseményeknek, melyekhez a vádlottak elbírálás tárgyává tett tényei kapcsolódnak. Az elsőbírószág felfogása az, hogy a történelmi előzmények egyetlen indítékát az ellenforradalmi rendszer úgynevezett revíziós törekvésében kell keresni. Ez a beállítás helytelen.

A veszített első világháború után a Magyar Népköztársaság, majd a Tanácsköztársaság megkísérelte, hogy kifelé felszabadítsa az országot abból a fél évezredes függő helyzetből, mely bennünket. Ausztriához kötött, ezzel együtt pedig befelé felszámolja azt a gazdaságilag és politikailag egyaránt fejlődésellenes uralmi rendszert, mely útját állotta annak, hogy népünk a haladó nemzetek sorába lépjen. Az 1918–19. évi magyar forradalom elbukott. Ennek a bukásnak okozói elsősorban azok a vezető körök voltak, melyek 1919 nyarán Horthy Miklós későbbi kormányzó vezetésével idegen, akkor az országgal ellenségesen szemben álló hatalmakkal szövetkezve ezt a forradalmat, annak az ország integritásáért küzdő népi hadseregét leigázták, és idegen, ellenséges erők segítségével a maguk ellenforradalmi rendszerét bevezették.

Ez az ellenforradalmi rendszer később nemegyszer hivatkozott azzal, hogy az olasz és német fasizmust megelőzve, először bontotta ki ennek a politikai rendszernek zászlaját, és ez a hivatkozás nem volt minden alap nélküli.

A magyar nép látszólagos életképtelenségének, súlyos gazdasági és szociális problémáinak egyedüli, vagy akárcsak döntő oka egyáltalában nem az ország területi csökkenése volt, hanem az a gazdasági és politikai rendszer, mely az ellenforradalommal jutott uralomra. A nemzet egyetlen éltető reménysugara pedig nemcsak a revízió, hanem egy olyan belső politikai változás lehetősége is volt, amely a nép széles dolgozó

tömegeit, munkásait, parasztjait és a haladás gondolatától áthatott értelmiséget felszabadítja. Ha egy nép sorsát elsősorban országa területének nagysága határozná meg, akkor a magyar demokrácia jövője eleve kilátástalan lenne. Ezzel szemben a felszabadulás óta eltelt másfél év megmutatta azt, hogy a magyar nép az első világháborút követő idővel össze nem hasonlítható, páratlan nehézségek között saját erejéből oly erőfeszítésekre volt képes, mely már eddig is, korábban alig remélt újjáépítéshez és felemelkedéshez vezetett. Ennek oka pedig az, hogy a demokrácia, felszabadítva az elnyomott népi erőket, megteremtette azt a gazdasági és politikai reális bázist, amely alapját képezheti a magyar sors oly felemelkedésének, melyben legjobbjaink mindenkor bíztak.

Az ellenforradalmi rendszer, mely [a] nagybirtokos és nagytőkés osztály korlátlan uralmát éppen fasiszta mintájú hatalmi rendszerével építette ki és tartotta fenn, a revízió gondolatát azért helyezte előtérbe, hogy ezzel az elnyomott dolgozók érdeklődését és elégedetlenségét a közügyekkel szemben holtvágányra terelje.

Az ország földterületének 54%-át a mezőgazdasági lakosság 1%-a tartotta birtokában. Ugyanakkor a mezőgazdasági lakosság 30%-ának semmi földje sem volt. Az ipari munkás évi jövedelme, nem is szólva a teljes munkanélküliség válságairól, nem érte el az 1000 pengőt. Egyébként pedig országos viszonylatban a lakosságra eső átlagos évi jövedelem fejenként 300 pengő körül volt. Ugyanekkor egy szűk és hatalmas [helyesen: a hatalmat] korlátlanul bíró réteg hatalmas vagyonokat gyűjtött. Mindezzel a gazdasági kiszármányolással szorosan összefüggött kulturális elmaradottságunk. A munkás- és parasztosztály gyermekei felső iskolába jóformán egyáltalán nem jutottak be, de a középiskola is el volt zárva előlük. A fokozódó elégedetlenséget pedig, és a rendszer alapvető ellentmondásait, az erőszak minden eszközével igyekeztek elnyomni.

A fizikai és szellemi elnyomás intézményes volta ellenére az ország dolgozóinak nem minden megmozdulása áll kizárólag egy revíziós óhaj jegyében, az ilyen elsőbírói ítéleti ténymegállapítás alapvető félreértésen nyugszik. A magyar dolgozók felvilágosult és tág látókörű politikailag érett és így a magyar jövőt hordó része kezdettől fogva ennek az ellenforradalmi rendszernek megdöntésében, a népi erők felszabadításában és politikánkunk a haladás irányába beállításában látja a felemelkedés útját. Bizonyos jogos területi igények, továbbá a magyar kisebbség jogainak érvényesítése útját is belső változáshoz, mint előfeltételhez látja kötve, ezzel függ össze az ország külpolitikai orientációja is. Ezt az ország belpolitikája határozza meg, vagyis az, hogy adott időpontban mik a belső erőviszonyok.

Már más ügyben rámutatott az Országos Tanács arra, hogy egy ország földrajzi helyzete mint objektív tényező, befolyásolja az ország gazdasági és ezzel együtt politikai fejlődésének irányát és ütemét. Mint kizárólagos meghatározó tényező azonban számításba sem jöhet. Ellen [ellenkező] esetben azonos földrajzi körülmények között élő népek sorsa változatlan azonosságot mutat és változatlanságát a népek egymással szembeni relációjának, ami történelmileg abszolút [helyesen: abszurd] állítás. Magyarország sorsának alakulását tehát döntően nem földrajzi fekvése, hanem a magyar nép történelme során a nemzet osztályainak erőviszonya és [az] ezt tükröző politikai berendezkedése határozta meg.

Az ellenforradalmi rendszer külpolitikája nem azért orientálódott az olasz és német fasiszmus irányába, mert a magyar kibontakozás útját valóban ezen a vonalon kellett keresni.

A magyar nép érdeke a magyar dolgozók érdekét jelenti. A magyar dolgozók érdeke pedig nem az volt, hogy a német és olasz imperializmus győzedelmeskedjék, és minden más népet leigázó hatalma árnyékában az ellenforradalmi rendszer a magyar hazában véglegesen berendezkedjék. Egy ily irányhoz csatlakozni és az ország sorsát ahhoz kötni, szembehelezkedés volt a gazdasági és politikai és szellemi fejlődés útjával. Ez a magyar népet megsemmisüléssel fenyegette, és a bekövetkezett eredmény ezt meggyőzően példázza.

Hogy a magyar külpolitika irányának gyökerét hol kell keresni, ezt mutatja a második világháború európai története. Mikor a második világháborút közvetlenül [meg]előző időben, majd a kitörés[e]/kor a tengelyállamok agressziójával szemben állást kellett foglalni, a környező európai nemzetek összetevő elemükre [helyesen: *elemükre*] bomlottak, nevezetesen a valódi népi erőre, és a népükkel szembehelezkedő belső elnyomó hatalmi csoportra. Az utóbbi mindenhol épp a tengely agressziójára támaszkodott és azzal szövetkezett saját népe ellen. Nem földrajzi adottságok, hanem ellentétes érdekű társadalmi csoportok harcában jelentkezett ez a kettős feszítő erő az európai nemzeteknél.

A német imperialista uralom nem is titkolta, hogy magán és hatalmi csoportján kívül csak gyarmatokat ismer, és [történetének] már a háborút [meg]előző tényei is eléggé illusztrálták ezt.

A felelős magyar politikusok ismerhették, hogy a Szovjetunió alkotmánya kinyilvánítja a nemzetek szabad önrendelkezési jogát. Tudták azt, hogy az Egyesült Államok határozott álláspontja nem tűri a zsarnokságot. Tudták azt is, hogy Anglia, de az előbb említett két hatalom sem tekinti érinthetetlennek magát a trianoni szerződést sem. Mégis az uralmi rendszer nem ezek felé a hatalmak felé orientálódik, mikor a világ népei két részre szakadnak, hanem egész állami apparátusát ezek ellen és az ezek irányában tapogatózó népi erők ellen beállítva lekötötte magát a magyar népet halállal fenyegető és azt elnyelni törekvő, a világot bűnösen lángba borító Harmadik Birodalom mellé. És emellett az állásfoglalás mellett az uralmi rendszer legvégsőig kitartott.

Nem az elszakított területeken lakó magyarság felszabadítása volt tehát a végső cél. Saját területén sem szabadította fel ez a rendszer népét. Az irredentizmusnak tehát népi jellege és célja azért sem lehetett, mert egy népellenes uralom nem akarhat igazán népi célokat, és kezében még az ily célok is népellenessé válnak a gyakorlatban. Ez volt az oka annak, hogy az a területi gyarapodás, melyet átmenetileg a fasiszta nagyhatalmak jutattak az országnak, nem hozott felszabadulást az ottani magyarságnak, német zsoldba vitte ezeket a területeket is, melyeknek egy része pedig akkor szemben állott azzal, s oly árat adtunk, mely nem állott messze teljes megsemmisülésünkől.

Mindennek, mint a történelmi előzmények ilyen szemszögből [való] vizsgálatának indoklási leszögezése azért szükséges, mert ez mutatja a felelős vezetőkkel szemben a nép bírúinak álláspontját a bűnösség kérdése[nek] és annak elbírálásánál, hogy mily terjedelmű egy-egy háborús büntettel vádolt vezető bűnösségi foka.

A vádlottak történelmi szerepének megítélésénél előre kell még bocsátani a következőket: – a második világháború 1942-ben már döntő fordulathoz érkezett. A német katonai erőt, melyről mindenki tudta, hogy a tengelyhatalmak háborús erejének legnagyobb tényezője, a Szovjet katonai ereje megállította, hatalmas csapásokkal fokozatosan vis-

szavetette, a szövetséges nyugati nagyhatalmak pedig, a maguk tengeri és szárazföldi légi erejével, hatalmas gazdasági fölényével és technikájával felsorakoztak, hogy orosz szövetségesükkel együtt végső vereséget mérjenek a tengelyhatalmakra.

A magyar uralkodó osztályra ezek az események, melyek mellett vakságban csak az maradt, aki kizárólag pillanatnyi egyéni érdekétől indítva vak akart maradni, nem maradtak hatás nélkül. A magyar politikát irányító vezető osztály egyes csoportjai kezdték felismerni, hogy tengely veresége elkerülhetetlen és módot kellene keresni valamiféle olyan megoldásra, mely lehetővé teszi, hogy a hivatalos magyar politika eltávolodjék korábbi szövetségeitől. Ennek az új irányban tapogatózó politikának helyes megítélésénél azonban fel kell ismerni a következőt. Ennél a törekvésnél változatlanul determináló tényező volt, hogy a magyar uralkodó osztály igényt tartott arra, hogy ellenforradalmi rendszere, mely az országot a bűnös háborúba vitte, magát átmentse. Ezzel a törekvés eleve áthidalhatatlan ellentétből volt terhes. Ha az uralmi rendszer hivatalos politikusainak korábbi álláspontja az volt, hogy földrajzi helyzetünknel fogva a háborúból ki nem maradhattunk, holott e háború akkor, mikor abba besodródtunk, túl az ország határán folyt és nem hazánk területének irányában, akkor még inkább fel kellett ismerniük, hogy végső állásfoglalásra vagyunk kényszerítve akkor, mikor a háború közeledett felénk, majd elérte az ország határait.

Feltétel nélkül azokhoz a belső erőkhöz kellett volna fordulni, amelyek hivatottak voltak arra, hogy irányítsanak egy ilyen változást és melyek habozás nélkül lettek volna képesek cselekedni egy oly válságos történelmi szituációban, melyben a múlt bűnei után minden habozás csak tetézni volt alkalmas a helyzet kritikus voltát, ugyanakkor pedig egyedül *[voltak]* alkalmasak arra, hogy az ellentétes irányban ható és német segítséggel is előtérbe nyomuló szélsőjobboldali erőket letörjék.

Az uralmi rendszer azonban és ennek vezető képviselői minden katasztrófát inkább vállaltak, mint azt, hogy felismerésük következményeit ilyen reális síkra vigyék, mert ez saját csődjük bejelentését és annak konzekvenciái vállalását jelentette volna.

Az elmúlt ellenforradalmi rendszer különböző árnyalatú kormányzatainak és az általuk képviselt érdekcsoportoknak egységes és legfőbb jellemzője pedig az, hogy hazájuk érdeke és népük dolgozóinak érdeke előttük nem volt védelemre érdemes érdek, hanem védett érdekük csak egy volt, saját szűk osztályérdeküknek minden eszközzel *[való]* megvédése.

Ez a forrása történelme során nem első ízben a magyar nép katasztrófájának.

II.

Ahogy a front a magyar határ felé közeledett, úgy fordított mind nagyobb figyelmet a német vezetés arra a tényre, hogy Magyarország irányító köreiben a háborús vonalon a vezetésben bizonyos törés állott be.

A március 19-ét közvetlenül megelőző történések tárgyilagos leírását az elsőbírói ítélet megadja. A volt kormányzó Hitlernél történt látogatása körülményeinek tekintetében az Országos Tanács hivatkozik a népbíróági ítélet vonatkozó ténymegállapítására.

Annak okát, hogy a kormányzó és kísérete végül is passzíve tudomásul vették a német megszállást, noha annak következményeit világosan látták, vagyis látták azt, hogy ezzel a megszállással és annak kiépülése megengedésével végleg bezárul a gyűrű a fojtogatott magyar nép körül – az Országos Tanács [a] fentiekben már megadta. A német megszállástól való félelem kisebb volt, mint a népi erők felszabadításától, vagyis attól való félelem, hogy nyíltan porondra léphessenek azok az erők, melyek lefojtva s a 25 éves terror által megbénítva, de léteztek és tetterre készen állottak.

Ezeket az erőket a hivatalos magyar tényezők, most már nyílt német vezetéssel vérbe fojtották. Ezzel az uralmi rendszer csak a kiélezett helyzethez illően és fokozottabb mértékben, de a korábbi évtizedekhez hasonlóan folytatta azt a módszert, melyet a nép legjobb fiainak üldözésével, bebörtönzésével, sokszor kivégzésével 1919 augusztusa óta követett.

Az Országos Tanács a volt kormányzó és akkori kormányának 1943. évi és 1944. évi magatartását így értelmezi.

Mindamellettt ez a habozó és kétségektől mardosott kormányzat a végveszélybe jutott német vezetőséget nem elégítette ki. A háború elérte a magyar határt, a német hadvezetés érdeke az volt, hogy Magyarország egész területe, mint hadszíntér, elővéd-szerepet játsszon a német területek védelmében, hogy ehhez az egyedül néhány hetes vagy hónapos időnyeréshez és az elkerülhetetlen összeomlás kihúzását jelentő védelemre minden magyar ember és anyagerő bevetessék, és ha kell, az egész magyarság elvérezzék csak azért, hogy az orosz csapatok valamivel később kerüljenek német területre. Ennek a célnak feltétel nélküli kiszolgálására egy, a korábbiakban vázolt beállítottságú, a kétely által már megérintett oly kormány nem látszott alkalmasnak, melyről fel kellett ismerni a németeknek is, hogy már számol a vereség lehetőségével.

Le kellett tehát váltani ezt a kormányt.

Arra a történelmi szerepre, mely a magyar nemzet legelemibb érdekeivel nyíltan szembehelyezkedett, 1944 tavaszán az I. r. vádlott [*Sztójay Döme*] által vezetett ama kormány vállalkozott, melynek a többi vádlott is tagja volt.

Vádlottak egységes védekezése, hogy ők a kormányhatalmat „alkotmányosan” vették át, hosszabb méltatásra érdemtelen és komolytalan védekezés. Magyarország önállósága még látszatra is megszűnt 1944. március 19-én. Veessenmayer, mint új követ és birodalmi meghatalmazott jött ide, amit a nemzetközi szokásoktól eltérően, mint egyszerű tényt közöltek a volt kormányzóval.

A kormányba most már csak oly személyek kerülhettek, akik korlátlanul bírták Hitler bizalmát. Ez a folyamat Európa minden országában bizonyos, nem lényeges különbségtől eltekintve a hitleri megszállás esetén azonos sémák szerint történt. Franciaországban Laval, Norvégiában Quisling, Horvátországban Pavelić stb. Magyarországon pedig az I. r. vádlott [*Sztójay Döme*] volt az a férfiú, aki vádlott-ársai segédletével arra vállalkozott, hogy német szellemben, kifelé magyar hivatalos tényezőként kormányozzon, és a magyar háborús célokat hitleri elgondolás szerint állapítsa meg.

A kormány megalakulásának tehát külső formái sem bírták a jellegét egy alkotmányos magyar kormány alakulásának.

E kormány megítélése azonban nem ilyen formális síkon mozog. A lényeges az, hogy uralomra jutásuk első napjától kezdve teljesen kiszolgálták a németeket, de továbbmenőleg működésük nemcsak abban állott, hogy szolgálatokat tettek a németeknek, hanem velük párhuzamosan saját elhatározásból teljesen német nemzetiszocialista mintára rendezték át a magyar életet. A vádlottak nem csupán bábok voltak a németek kezében, noha még ez utóbbi beállítás sem csökkentené bűnösségük fokát. Egy politikai vezetésre vállalkozó személyiség adott történelmi helyzetben népével szemben azonos bűnt követ el, amennyiben tevékenysége okozati összefüggésben van a népét ért hátránnyal, akár úgy fejt ki ezt a tevékenységet, mint egy ellenséges erő által irányított eszköz, akár úgy, hogy tevékenysége saját önálló akarat-elhatározásából folyik és szándékait fedi. 1944. március 19-én megkezdődik mindazoknak a baloldali erőknél lefogása, mely[ek]től a legkisebb aktivitás volt várható németellenes irányban. Kíméletlen üldözés folyt a vádlottak kormányzása alatt. Az ország minden rádiót hallgató és újságot olvasó polgára közvetlenül észlelte a történeteket. Vezető politikusokat lefogtak, a sajtót a szélsőjobbaldaltól eltekintve elnémították, vagyis teljes német zsoldba állították. Rádióban és újságban egy, csupán a náci orgánumban megszokott hang váltott úrrá, megkezdődött a legféktelenebb háborús uszítás. A kormány által tett nyilatkozatok Hitler melletti és az őszinteség minden ismervét magán hordó [helyesen: nélkülöző] megnyilatkozások voltak. Védtelen és ártatlan polgárokat a villamosról szedtek le, az utcán fogtak össze. Mindezt a hivatalos magyar apparátus csinálta, a kormány irányításával. Az I. r. vádlott [Sztójay Döme] kormányának uralomra jutásának napján Lakatos Géza tanú vallomásából is kitűnően, az eddig csak megszállóként szereplő magyar csapatok parancsot kaptak, hogy harcba vethetők, ami a tanú vallomása szerint „vágóhídra vitelüket jelentette”. Megnyílt az ezeréves magyar történelem legsötétebb korszaka.

A vádlottak védekezése lényegében egyező a tekintetben, hogy úgy vélték, a németek ilyen kiszolgálása az egyetlen lehetőség arra, hogy az egyébként fenyegető polgárháború elkerültesse.

Ez a védekezés már magában utal arra, hogy a polgárháború lehetősége a vádlottak szerint fennállott, vagyis úgy tudták, hogy voltak olyan számottevő erők, melyek az eseményeknek más irányt akartak adni.

Kapcsolódik ehhez a vádlottak azon védekezése, hogy az áldozatokat akarták csökkenteni.

Akik arra vállalkoznak, hogy a nemzet sorsát felelős helyen irányítsák, azoknak kötelességük, hogy ezt a sorsot ne egy pillanat adta helyzet érdekeinek szempontjából vezessék, hanem úgy [a] kormánynak, ahogy az a nemzet általános jövője, anyagi és szellemi fejlődése szempontjából célszerű.

1944. március 19-én a magyar népnek sem távoli, sem pillanatnyi érdekében nem állott, hogy korlátlanul engedjünk a német önkénynek, legöntudatosabban gondolkodó polgárainkat halálba keressük, további hadtesteket dobjunk ki német utóvédül a frontra.

A magyar érdek az volt, hogy bármilyen áron elszakadjunk a németektől. A Sztálingrádtól előrenyomuló orosz haderő 20-30 kilométerre állt a magyar határtól. Senki nem láthatta többé érdekünket a németek oldalán. Az Országos Tanács megítélése szerint 1944 márciusában nemcsak egy vezető politikusnak, de minden józan felfogású polgárnak

látnia kellett, hogy összeomlik a német haderő. Nyilvánvaló volt, hogy nincs az a megpróbáltatásokkal járó polgárháború, mely olyan áldozatokat jelentene még átmenetileg is, mint amilyen áldozattal az jár, hogy faluról falura hadszínterré teszik az országot, ami annak teljes anyagi pusztulását előre láthatóan is jelentette.

Azt is tudnia kellett vezetésre vállalkozó és pozícióhoz nemcsak akkor jutott, hanem már korábban is felelős helyen működött kormányférfinak, hogy egy ilyen belső válságba [való] beavatkozásra a németeknek már csak korlátozottan áll rendelkezésükre erő. Elégséges itt utalni Lakatos Géza tanú vallomására, aki eléggé szemléltetően ad képet a hadi helyzetről, mikor elmondja, hogy a kelet-galíciai frontrészre a németek már semmiféle erőt nem tudtak bevetni, és egy 200–300 kilométeres rés tátongott, aminek betöltésére kellett a magyar erők.

Az Országos Tanács felfogása tehát az, hogy minden felelős magyar kormányférfinak látnia kellett, hogy kibontakozást csak a háborúból bármily áron [való] kiugrás hozhat, mert a magyar nép ezt a háborút kezdettől fogva ellenezte, addig is saját érdeke ellen vitte és annak továbbfolytatása egyértelmű volt a pusztulásba rohanással. Elfogadható, hogy áldozatok nélkül ez a kiugrás nem sikerülhetett, de a kísérlet netáni leigázása sem eredményezhetett nagyobb pusztulást, mint a háború végsőkéig folytatása, legfőképpen pedig az a tény, hogy a békekötés előtt Magyarország úgy áll, mint teljesen vesztes állam, mely [a] bűnös oldalon utolsó percig kitartott.

Egyetlen gesztusa nem volt a vádlottak kormányának, mely arra utalt volna, hogy a nap mint nap megújuló külföldi és a szabad népektől jövő intelmeknek figyelmet szentelt volna. Az I. r. vádlott [Sztójay Döme] kormányának megítélését egyébként mutatja az a tény, hogy uralomra jutása után indultak meg a szövetséges hatalmak korlátlan légitámadásai, melyek anyagi pusztulásunk jelentős részét okozták, holott korábban sem nyugatról, sem keletről néhány felderítő géptől eltekintve, magyar légi térben repülők nem jártak.

Ez a kormány deportált kb. 600 ezer magyar állampolgárt, közegeinek közreműködésével, oly körülmények, oly külsőségek között, és több százezer védtelen és ártatlan polgár a gázkamráknak és kínzóhelyeknek kiszolgáltatásával, ahol ezek túlnyomó többsége elpusztult, mely az emberiség modern történelmi szakában egyedül csak a német nemzetiszocialista uralom tényeiben találja hasonlóját. Ez a kormány adott ki már előbb oly rendeletet, hogy állampolgárok százezrei sárga csillaggal jelölendők, és mint megbélyegzettek és prédául dobottak álljanak a felkeltett és szított szenvedélyek viharában. Ez a kormány engedte nyomban uralomra jutásával fenntartás nélkül felszínre azokat a minden társadalmi rendben található társadalmon kívüli züllött elemeket, melyek mindenütt megjelennek, ahol egy válságos társadalmi szakban hiányzik az a központi erő, mely ezeket féken tartja, legalábbis háttérbe szorítja, és mely elemek nemegyszer, mint az adott esetben is, azért hívatnak felszínre, hogy bizonyos tényezők hiányzó erejét kiegészítsék épp a rendért és szabadságért küzdő tömegekkel szemben. Ez a kormány vette be féktelenül az országot a totális hadvezetésbe.

Mindez nem csupán a nép rétegei ellen irányuló brutális és minden humánus felfogást és józan emberi érzéket sértő rendszer volt, hanem a magyar nép legnemesebb tradícióit, szabadságharcainak eszményeit sárba tipró olyan középkori eljárás, mely felzúdulást keltett

a világ szabad népei között, és melynek kártékony hatását a fölemelkedni vágyó történelmének tragikus sorsát megfordítani kívánó magyar nép hosszú ideig érzi.

Ami az említett deportálásokat illeti, az üldözött zsidó réteggel szemben való vandál eljárás, sokszor bevált történelmi módszer szerint, ez alkalommal sem egyedül a német kívánságok korlátlan teljesítése iránti vágyban nyert magyarázatot, hanem abban a törekvésben, hogy a magyar tömegek végső elkeseredését és változás iránti vágyát a prédaként kiszolgáltatott, üldözött réteggel szemben való agresszió felülről irányított és intézményesített fokozásával, valódi irányától mellékvágányra terelje.

Az I. r. vádlott [*Sztójay Döme*] maga vallja, hogy Kaltenbrunner közölt vele német követeléseket az irányban, hogy a zsidók ellen intézkedések tétessenek, de részletekre nem emlékszik, deportálásról pedig nem volt szó. Megjegyzi az Országos Tanács, hogy Romániában és Bulgáriában is érvényesült közvetlen német nyomás, ilyesmire mégsem került sor, és addig ilyen intézkedéseket a korábbi magyar kormányok sem tettek, legalábbis megközelítően sem ehhez hasonlíthatóan.⁵²⁶ A németeknek 1944 tavaszát megelőző időben sem volt már ahhoz erejük, hogy egy idegen országban maguk több mint félmillió ember deportálását adminisztrálni tudják, nemcsak akkor, ha az irányban belülről a legkisebb ellenállás van, hanem egy teljes passzív rezisztencia esetén sem, mert ilyen terjedelmű deportálások lebonyolításához egy hatalmas apparátusra volt szükség, ezt pedig a magyar apparátus tette ki.

E vonatkozásban a vádlottak felelőssége tehát nem abban fekszik, hogy mint felelős magyar kormányférfiak tétlenül túrték félmilliónál több magyar állampolgár megkínzását és nagy részben kivégzését – ami a bűnösség alig felmérhető fokát mutatná már magában is, hanem hogy mindezt vezették és irányították.

Arról, hogy e felelős kormány tagja ne tudjon félmillió ember heteken át tartó vagonirozásáról és külföldre szállításáról, szó sem lehet, erről mindenki tudott, aki ekkor itt élt. Ilyen tény ismeretének megállapítására külön egyedi bizonyítási eszközre nincs szükség. Egyebekben a június 1-ei június 10-i és 21-i minisztertanácsi jegyzőkönyv e tárgyban magában is elég bizonyíték, emellett Jaross tanúként vallotta, hogy május közepén ő is közölte a deportálásokat. Endre, Baky és Faragho meghívása egy minisztertanácsra, melynek célja az atrocitások körüli megbeszélés, I. r. vádlott [*Sztójay Döme*] ama nyilatkozata, hogy ezeket azért hívta meg, mert ezek voltak intézői e kérdéses ügyeknek, mutatja a vádlottak kellő ismeretét az ügyek folyásáról. A vádlottak azonban még a június 21-i minisztertanácson is az akkor már a kormányból kiváló és jelen nem levő II. r. vádlott [*Rátz Jenő*] kivételével, Imrédy Béla azon álláspontját osztják, hogy a zsidó deportálások sorsát a bombázásokkal kell összekötni. II. r. vádlott [*Rátz Jenő*] a népbíróági tárgyaláson a gyorsírási jegyzetek tanúsága szerint 1946. már-

---

⁵²⁶ A NOT téved: a román holokausztnak kb. 270 ezer, a bolgárnak 11 ezer áldozata volt. Az viszont mind a két ország esetében elmondható, hogy egy idő múlva, a románok 1942 őszén, a bolgárok 1943 tavaszán saját zsidó állampolgáraik további deportálásáról letettek, az ilyen irányú német kívánságokat visszautasították.

cius 7-én is úgy nyilatkozik, hogy jobbnak találta, ha mi deportálunk, mint a németek. A minisztertanácson a kormány tudomásul vette a történeteket. Hogy a kérdéssel hogy állottak szemben, az a tény is mutatja, hogy Endre Lászlótól és Baky Lászlótól kérnek jelentést.

A magyar nép bírói ítéletével juttatja kifejezésre azt, hogy a vádlottak német segédlettel elkövetett ezt a bűnsorozatát mélységesen elítéli, és magától idegennek, történelmi eszményeitől élesen szembehelyezkedőként bírálja el. A bíróságnak ezt azért kell ilyen élesen kihangsúlyozni, mert a népbírának nem az a feladatuk, hogy a korábbi fasiszta rendszer bűneit elkendőzzék vagy elhallgassák, hanem hogy azt egész terjedelmükben leleplezzék és megtorolják, mert a háborús és népellenes bűntettek kivétel nélkül mind a magyar nép egyeteme ellen elkövetett merényletek.

A megkínzás és kivégzés irányában való szándéknak a vádlottak által hangoztatott hiányáról végül azért nem lehet szó, mert a vádlottak nemcsak arról tudtak, hogy deportálás folyik, ami egymagában megkínzás az ismert körülmények között, hanem fennáll vádlottak felelőssége a több százezer magyar állampolgár kivégzéséért is. Még egy közönséges bűncselekmény elbírálásánál is megállapítandó a szándék, valahányszor a tettes a beállott eredmény lehetőségének képzetével bírt az elkövetéskor, vagyis tudta, hogy tettének oly eredménye lehet, mint ami valóban bekövetkezett. Természetesen áll ez az adott esetre is, ahol a felelős kormányférfiak intézték és gondozták százezrek sorsát. Azt pedig [a] vádlottaknak tudniuk kellett 1944 tavaszán a háborús évek adataiból, hogy német biztonsági szervek által német területen átvett zsidókra milyen sors vár. Nem fogadható el a vádlottak védekezésében feltalálható oly védekezés, hogy csecsemők, aggok, terhes anyák kivételét azért tartották indokoltnak, hogy a hozzátartozók lelkesebben dolgozzanak.

Ami vádlottak kormányzásának következményeit illeti, általánosságban a helyzet az, hogy amiképp maguk a vádlottak is bizonyos mértékig kész helyzetet találtak 1944 márciusában, azonképp viszont az ő kormányzásuk közvetlen előzményét képezi annak az október 15-i lázadásnak, melynek talaját – az előzőekben röviden felvázolt politikai vonallal és tényekkel – az ő kormányuk művelte ki, és mely lázadásban kormánytagság vállalással a jelen per III. és IV. r. vádlottja [Reményi-Schneller Lajos, Szász Lajos] maga is részt vett.

III.

A népbíróság ítélete ellen bejelentett fellebbezéseket a március 28-i tárgyalásról felvett jegyzőkönyv tartalmazza, melyre az Országos Tanács e helyen utal. A fellebbezések folytán az Országos Tanács a megtámadott ítéletet egész terjedelmében felülbírálta /Nbr. 62.§.2. bek./.

A már előrebocsátott kiegészítéssel és azokkal a helyesbítésekkel, melyeket lent eszközöl az Országos Tanács, az elsőfokú bíróság által megállapított tényállás helyes, az ügy adatainak megfelelő és e helyen is irányadó.

A tárgyalás során bejelentett alaki perorvoslatoknak nincs alapja. A védelem lényeges elve megsértve nem lett. Az elsőbíróság az ügyet részletesen és alaposan tárgyalta, a per anyagát kimerítette, az elbíráláshoz szükséges tényeket felderítette és megfelelően megindokolta, hogy a védelem által előterjesztett bizonyítási indítványokat egyes részek-

ben miért utasította el. A fellebbezési szakban előterjesztett bizonyítási indítványt az Országos Tanács ugyancsak elvetette, mert az ügyet tisztázottnak látja.

Külön-külön foglalkozva az egyes vádlottak személyes tényeivel: I. r. vádlott [*Sztójay Döme*] 1944. március 19-e előtti szerepét az elsőbírói ítélet részletezi. Ez a leírás pontos képet ad arról, hogy az I. r. vádlott [*Sztójay Döme*] fenntartás nélkül szorgalmazta minden időben a magyar politikának teljes német vonalra állítását, végig és fenntartás nélkül hitt a német győzelemben. Valahányszor fordulóponton áll a magyar politika, valahányszor választási lehetőség áll fenn, a vádlott mindent megtesz, hogy kormányát német irányba tolja. Az a védekezés, hogy követi működése csak informatív jellegű volt, a per adataival meg van cáfolva, mert a vádlott a legdöntőbb események küszöbén tanácsokat ad, sürget, közbenjár. Több éves működésében fel kell ismerni a német érdekek töretlen kiszolgálását. Ő maga adja elő, mindennek az állásfoglalásnak az indoka az, hogy ő azon igyekezett, Magyarország férközzék be a német kegyekbe és szerezzen több érdemet, mint a többi környező kisállam. Az események végzetes alakulásában valamelyes szerepe az I. r. vádlott [*Sztójay Döme*] évtizedes berlini követi működésének is van, aki ezekben a sorsdöntő években a magyar érdekek védelmét egyedül az előbbi úton látta megvalósulni. Ez a követi működés teszi érthetővé, hogy I. r. vádlott [*Sztójay Döme*] posszibilis miniszterelnök oly időben, mikor a háború az ország határához ért. Miniszterelnöki tisztsége elfoglalása közvetlen előzményeképp megemlíti az Országos Tanács, hogy a vádlott betegszabadságát megszakítva csatlakozott a volt kormányzóhoz március 18-án, mikor az Hitlerhez ment, és a volt kormányzó maga is abban a hitben volt, hogy I. r. vádlott [*Sztójay Döme*] a látogatás után folytatja betegszabadságát. Vádlott azonban a körülmények alapos ismeretében betegen is Budapestre jön, itt marad, bekapcsolódik az eseményekbe és elfogadja a megbízást. A népbíróági ítéletben helyesen vázolt korábbi magatartása, miniszterelnöki ténykedése egyenes következtetést enged arra, hogy kormányelnöki tiszt[ség] vállalásához az adott időpontban és körülmények között nála különösebb rábeszélésre szükség nem volt, de ez [*tulajdonképpen*] közömbös is a kormányzati tényei elbírálásánál.

Ez a tisztségvállalás egyenes folytatása az ő korábbi magatartásának, megfelel hangoztatott nézeteinek, és kormányelnöki gesztiói ugyanabból az egységes és változatlan akarat-elhatározásból folynak. Egyebekben az I. r. vádlott [*Sztójay Döme*] még az Országos Tanács előtt is azt fejtegette, hogy [*az*] 1944. évben még nem dőlt el a háború, és megvolt annak az úgynevezett kompromisszumos békének a lehetősége, melytől, mint utolsó mentségtől a magyar uralkodó osztály és ennek oly képviselői, mint ez a vádlott [*is*], saját hatalmuk átmentését remélték. A népbíróság előtt, a március 5-i tárgyaláson, lemondásával kapcsolatban előadja, hogy válságos lelkiállapotban volt a lemondás időpontjában, 1944. augusztus végén, mert katasztrófának találta, hogy a front minden oldalon összeomlik. A Sztójay-kormány eltávolítása is akkor és azért történt, mikor Horthy meg akarja kísérelni a kiugrást, azt pedig Lakatos és Ambrózy tanúk vallomásából is kitűnőleg jól tudta, hogy ehhez elsősorban a kormány eltávolítása szükséges. A volt kormányzó egyébként nemcsak arról volt meggyőződve, hogy kormánya fenntartás

nélkül a németeket támogatja, hanem Jungerth-Arnóthy vallomása szerint annak is teljes tudatában volt, hogy a német-ellenes tervet megvitatni nem lehet, mert a legfontosabb dolgok is a német megbízottak rögtöni tudomására jutnak.

Az I. r. vádlottal [*Sztójay Döme*] kapcsolatban 2./ alatt tett azon elsőbírósági ítélet megállapítását, mely szerint az I. r. vádlott [*Sztójay Döme*] nem nyújtott segítséget ahhoz, hogy baloldali személyeket tömegesen tartóztattak le, embereket vittek ki Németországba és anyagi javainkat elhurcolták, az Országos Tanács kihagyja a vádlottal szemben megállapított tényállásból. A letartóztatásokat nemcsak a németek eszközölték, azokat a magyar kormány irányította, mely minden németellenes megmozdulás eltiprását tűzte ki célul, ugyanakkor az egész magyar államapparátus beállítását a német érdekek szolgálatára és a háború totális folytatására. Ennek a kormánynak volt az I. r. vádlott [*Sztójay Döme*] feje, és mint ilyen, nem mentesíthető az alól a felelősség alól, mely őt kormánya minden téren érvényesülő politikai vonalvezetése alapján terheli. Ez a politikai irányítás ugyanis közvetlen okozója volt baloldali politikusok letartóztatásának, elhurcolásának és javaink kiszolgáltatásának a németek számára.

Az, hogy az I. r. vádlott [*Sztójay Döme*] egy-egy kivételes esetben egyes üldözött személyek érdekében közbenjárt, nem enyészíti el és nem csökkenti felelősségét. Nincs olyan háborús bűnös, aki nem hivatkoznék bizonyíthatóan arra, hogy egynehány vagy akár számos esetben üldözött személyeknek pártját fogta, egynehány ilyen személy életét is esetleg megmentette. Ennek azonban jelentősége nincs. Nem az elenyésző kivétel, hanem az általános szabályként követett vádlotti magatartás az irányadó.

Helyesen méltatja a népbíróság II. r. vádlott [*Rátz Jenő*] szerepét is. Az Országos Tanács kijavítja az indokolás 39. oldalának utolsó sorában levő azt a nyilvánvaló elírási hibát, hogy II. r. vádlott [*Rátz Jenő*] 1939. március 19-én jelent meg a német követségen, mert ez helyesen [*az*] 1944. évben történt. Szerepe a Sztójay-kormányban az, hogy e kormányba hogyan kerül akkor, mikor korábban évekig, saját előadása szerint, ki volt kapcsolva a magyar politikából – nem szenved kétséget. S még mielőtt a kormány megalakul, Veessenmayernak három miniszterelnöki jelöltje van, Imrédy, Ruskay és II. r. vádlott [*Rátz Jenő*]. A német birodalmi megbízott [*Edmund Veessenmayer*], aki korábban hónapokon át a magyar kormány tehetetlen asszisztálása mellett kémiszolgálatot teljesített a németeknek és különböző politikai vacsorákon (Szentirmay és a többi) kérésre összekötöttetést oly személyekkel, akiket kellő időben céljai szolgálatába állíthat – vádlottban látta egyikét ama három személynek, akit első pillanatra alkalmasnak lát német szempontból a magyar kormányelnökségre. II. r. vádlott [*Rátz Jenő*] az, aki Kállay, német szempontból nem eléggé megbízható személye ellen szól Veessenmayernél, már [*az*] 1943. évben. (Veessenmayer vallomása a március 12-i tárgyaláson.) Végig kitart a német szövetségesi hűség mellett, s hiszi, hogy [*az*] 1944. év őszén is volt még lehetőség német győzelemre, a háború még nem dőlt el. Állítja mindezt mint katonai szakember, s ezenfelül a nemzeti becsületre hivatkozik, a magyar nemzet becsületét a maga és osztálya érdekeivel azonosítva.

[A] III., IV. és V. r. vádlottak [*Reményi-Schneller Lajos, Szász Lajos, Kunder Antal*] szerepének megítélésénél azon az általános felelősségen kívül, mely már az eddigiekből

a Sztójay-kormány itt elbírálás alá kerülő tagjainak együttes felelősségéből folyik, röviden rá kell mutatni annak a közös védekezésnek a laptalanságára, mellyel e vádlottak magukat mint szakembereket igyekeznek feltüntetni, akik politikusoknak nem tekinthetők. Ez a védekezés súlytalan.

A vádlottak kormánytagok voltak, az ország politikáját az összkormány vezeti. Ez a politika legalább olyan hatékony, reális bázisát kapja a pénzügyek, az ipar, a kereskedelem ügyeinek bizonyos vonalban folytatott vezetésében, mint bármely más kormánytevékenységben. A németeknek közel sem lett volna elég az, hogy őket propagandában, vagy a zsidókérdés intézményes és kedvük szerint való megoldásában kiszolgálják, hanem sokkal nagyobb súlyt fektettek arra, hogy anyagi forrásaiknak fokozódó kimerülése folytán őket magyar gazdasági vonalon, felső irányítással kiszolgálják. Egy felelős pénzügyminiszter, vagy kereskedelem- és iparügyi miniszter nem hivatkozhatik arra, hogy ő nem politikus, mert egy háború gazdasági harc, és aki gazdasági vonalon működik felelős, irányító helyen, az politikát csinál. Ellenkező esetben merőben tévesen és egy félrevezetett közhiedelemmel egyezően politika alatt csak hivatalos beszédek és diplomáciai látogatásokat kellene érteni.

A vádlottak nemcsak mint szakemberek szolgál[ta]k ki a német érdekeket, hanem összefüggött ez a politikai meggyőződésükkel. Mint ilyenek kerültek a Sztójay-kormányba III. [Reményi-Schneller Lajos] és IV. r. vádlott [Szász Lajos], aki még Szálasi kormányának is tagja volt. V. r. vádlott, mint az Imrédy-párt tagja beállítottságát pedig az jellemzi, hogy Veessenmayer őt „pozitívan” értékelte. (1946. március 12-i tárgyalás, gyorsírási jegyzőkönyv.) Saját nyilatkozata szerint közgazdasági szakember, úszik az árral, és csatlakoznia kell az éppen érvényesülő irányhoz. V. r. vádlott [Kunder Antal] az I. r. vádlott [Sztójay Döme] vallomása szerint ragaszkodott ahhoz, hogy csak törvény útján adhasson kivételezést a volt kormányzó az üldözött zsidó személyeknek, és ugyanő forszírozta a kormány által hozott rendeletek utólagos törvénnyel leendő szentesítését.

Mellőzi az Országos Tanács a IV. r. vádlottal [Szász Lajos] kapcsolatban oly tény megállapítását, hogy a dologi kitelepítésekkel kapcsolatban időnkint szabotálta a német követeléseket, mert a F./ jelű eredeti kézirat birtokában az a megállapítás nem megokolt oly vádlottal szemben, aki tagja volt Szálasi kormányának, elnöke volt a Nemzeti Szövetségnek, és még 1945. január havában is fenntartás nélkül kitartásra buzdított.

Egyebekben az elsőfokú bíróság ítéletének a vádlottak egyes konkrét tényeivel kapcsolatos megállapításait az Országos Tanács elfogadta.

IV.

Ami vádlottak fentiekben megírt tevékenységének jogi minősítését illeti, az Országos Tanács az ügyben döntő tanácsának állandó ítélkezési gyakorlatában e vonatkozásban a következő elvi álláspontok alakultak ki.

A népbíráskodási eljárásban vádlott egész tevékenysége képezi vizsgálat tárgyát. Az egyes törvényes fogalmak szabályként a vádlott tevékenységét, magatartását, vagy csak általánosságban körvonalazott cselekvéseit nyilvánítják büntettnek. Így az Nbr. 11. §. 1. pontjában szabályozott háborús büntett is tevékenységről, magatartásról, illetve a megkívánt

törekvés hiányáról beszél. A fogalom-meghatározásoknak ebből a jellegéből folyik, hogy (amennyiben magatartás képezi a dolog természete szerint a vád tárgyát) az eljárásban egészen letompul az általános perjogi elv, hogy a bíróság nem tehet ítélete tárgyává oly tettet, mely miatt a vádló vádat nem emelt, feltéve, hogy a cselekmény a bizonyítás anyagában a váddal összefüggően szerepel. A háborús és népellenes bűntetteknek fenti jellegéből folyik az is, hogy a vádló által felhozott egyes tettek, ha azok egy olyan tevékenységi láncolatba illeszkednek, amely mint ilyen súlyos következmények alá esik, a minősítésnél egybeolvadnak, még akkor is, ha önmagukban, különválasztva alkalmasak egy-egy enyhébb, illetve nem súlyosabb bűncselekmény megállapíthatására. A törvény helyes alkalmazása mellett ugyanis a különállásukban enyhébb, illetve nem súlyosabb megítélés alá eső tettek (mozzanatok) mint az egész tevékenységi láncolatba egységesen behelyezhetők és annak egészében mint eszköz-cselekmények beilleszkedők, elvesztik különálló jelentőségüket, még abban az esetben is, ha azokat a vád külön-külön inkriminálja és minősíti. Ez felel meg [a] helyesen felfogott anyagi halmazat fogalmának és megfelelő alkalmazásának és ettől eltérni csak akkor kell, vagyis háborús és népellenes bűntettek anyagi halmazatának megállapítására csak akkor van szükség, ha [a] jogi egységbe foglalás azért nem fog[lal]/hat helyet, mert az egy bűntettként minősítés esetén a vádlott valamilyen, e bűntett tényálladékan túlnyúló és azzal összefüggésben nem levő cselekvősege nem nyerne büntetőjogi értékelést.

Természetesen nem közömbös jogi egységbe foglalás esetén a vádlotti tevékenység terjedelme. Ez azonban már a bűnösség fokának megállapításánál jön ismét figyelembe. Az Országos Tanács tehát az ilyen egybeolvasztást, jogi egységbe foglalást minősítéseinél úgy eszközli, hogy a terhelt egész tevékenységét lehetőleg a tevékenység jellegzetességének leginkább megfelelő egy törvényhellyel értékeli (eszmei halmazat).

Az adott esetben [az OT] ebből az elvből kiindulva jutott arra a meggyőződésre, hogy valamennyi vádlott össztevékenysége a rendelkező rész szerinti egyrendbeli háborús bűntett tényálladékata meríti ki, és viszont, e minősítéssel vádlottak valamennyi tevékenysége értékelést nyert.

A vádlottak szerepének megbírálásánál a döntő hangsúlyja azon van, hogy tagjai voltak az 1944. március hó 22-én megalakult kormánynak, mely kormány azt célozta, hogy az országot mind fokozottabb mértékben sodorja a háborúba. Ezt a bűntettet a vádlottak oldalán pozitív ténykedésükkel megvalósultnak ismerte fel. Vádlottak valamennyi terhükre rótt tette, mint mozzanat, ehhez a tevékenységhez tartozik. Egy magatartást ad, mely folyamatos és töretlen. Az összmagatartás vezető állásban kifejtett tevékenység, a németek mellett való kitartás, a háborúban való fokozottabb részvétel irányában. A baloldal elfojtása, a zsidók megsemmisítése, anyagi és emberi javainknak német érdekeknek eszközéül beállítása, a háború folytatása érdekében a közfelfogást jelentős mértékben befolyásoló beszédek tartása, a nyilas mozgalomnak segítségnyújtás, tárcavállalás Szálasi-kormányban, a fegyverszünet megkötésének akadályozása, háborús izgatások, népellenes jogszabályok kezdeményezése, demokráciaellenes hírverés, népellenes bűntett pártolása, mindezek oly eszköz-cselekmények, melyek egységes akaratelhatározásból folytak és egy cél érdekében állottak.

Az Országos Tanács minősítés tekintetében a Btk. 325. §. 2. pont szerint sem volt kötve a vádló indítványához. A vádirat tényállásában foglaltatott az a beismert és bizonyított tény, hogy valamennyi vádlott az ítéletben megírt időben tagja volt a Sztójay-kormánynak, az egész tárgyalás túlnyomórészt ebbeli szerepük tisztázásában merült ki, valamennyi vádlott bűnösnek találtatott a Nbr. 11. §. valamely pontjába ütköző háborús büntetben, és mert anyagi halmazat eloszlása folytán a vádlottakra kedvezőbb minősítés eszközöltem, amit viszont az Országos Tanácsnak a Btk. 385. §. ut[olsó] bekezdése szerint hivatalból meg kellett tennie, ezért törvényes akadály a rendelkező rész szerinti minősítésre ez okból sem volt.

V.

Ami vádlottak bűnösségének fokát illeti: valamennyi vádlott bűne egyenrangú a legnagyobb háborús bűnösökével. 1944 márciusában teljesen kiszolgálták a hitler[i] zsarnokságot, ami ekkor a magyar nép elárulása volt. A március 22-i kormányalakítással a revízió kérdése most már formailag sincs semmiféle összefüggésben. A kormány működését a megállapított tények áttekintése után nem lehet másként felfogni, mint a magyar nép prédául dobását.

A szuverenitás visszaállításának óhaja pedig szóba sem jöhetett vádlottaknál. Ők engedték itt berendezkedni a németeket, együtt dolgoztak velük, kitaró híveik voltak, totális hadviselésbe állították be a nemzetet. Nem is gondolhattak arra, hogy a hadszíntérre vált Magyarországról az egyszer itt berendezkedett németek kivonulnak; hitleri ígéret értékéről pedig még a legszélsőségesebb német beállítottságú politikus is pontos fogalmat alkothatott már magának [az] 1944. év elején.

Háborús büntetések cselekménye[ine]k elbírálásánál a bűnösség fokát elsősorban a cselekmény tárgyi súlya dönti el. Fokozottan érvényesül ez vezető személyek esetében. Az ilyen vádlottak szerepének tárgyi tényezői azok, melyekre a népbírák vizsgálatának esnie kell és emellett teljesen háttérbe szorulnak esetleges személyi körülmények, elvi beállítottságok, téves képzetek, mert ezek a személyes körülmények roppant aránytalanságot mutatnak azzal a tétellel szemben, ami egy nemzet léte. De az adott esetben ugyanezek a tárgyi tények minden kétséget elenyésző [helyesen: kizáró] bizonyossággal tárják fel valamennyi vádlott alanyi bűnösségét is, mert az ő működésük közvetlenül is összefügg rendkívüli nagy emberi és anyagi érték pusztulással [pusztulásával] s ez a pusztulás jelentős mértékben közvetlenül tapad a V.V. vádlottak [sic!] egyes tevékenységi mozzanatahoz. Ezért mellőzi az Országos Tanács oly megállapítás eszközölését, hogy a vádlottakat aljas indok {nem}⁵²⁷ vezette. Ilyen bírói elégtétel nem adható oly vádlottaknak, akiknek személye tényéhez fűződik a magyar nép súlyos háborús felelőssége és közvetlenül százezrek okatlan pusztulása. A Nbr. 11. §-ában szabályozott háborús büntettek egyébként is oly súlyos magatartásokat és cselekvéseket fognak tényálladékbba, hogy e büntettek elkövetőinél már a tényálladékoknál fogva adott a legsúlyosabb erkölcsi megítélés szükségességének

⁵²⁷ {}: Utólagos beszúrás kézzel.

fennforgása. Ellen[kező] esetben a népbíróság teljesen azonosítaná magát egy korábbi, olyan népellenes felfogással, {mely egy tettesnél fennforogni látta mindenkor az aljas indokot}⁵²⁸ valahányszor a tettes cselekményeinél motiváló tényező volt például egy bármily kismérvű anyagi haszonszerzési célzat, de nem látott aljas indokot oly magatartásokban és tettekben, mely a dolgozó tömegek százezreinek legelemibb érdekeivel szállt szemben és fenyegette azt.

Irányadó elv az Országos Tanács előtt, hogy legsúlyosabb felelősség alá azok esnek, akik irányadó helyen befolyásolták a magyar sors rossz útra vitelét.

Ezért valamennyi vádlottal szemben úgy találta az Országos Tanács, hogy cselekményük tárgyi súlyával és alanyi bűnösségük fokával egyedül csak a kiszabott legsúlyosabb büntetés arányos.

Budapest, 1946. évi július 1. napján

Dr. Bojta Ernő Béla s.k. tanácsvezető, dr. Sömjén Pál s.k. előadó,

Dr. Szabó Mihály s.k. szavazó, dr. Sacher Róbert s.k. szavazó,

Dr. Berend György s.k. szavazó

A kiadmány hitelül:

Kató [olvashatatlan keresztnév]

s. hiv. tisztviselő

---

⁵²⁸ {} : Utólagos beszúrás kézzel.

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG ELNÖKÉNEK DÖNTÉSE
A VÁDLOTTAK KEGYELME ÜGYÉBEN
1946. AUGUSZTUS 22.

A magyar igazságügy-minisztertől

54.174

1946. I.M.X.

Tárgy: A Magyar Köztársaság Elnökének [Tildy Zoltán]
935/1946. sz.

legfelsőbb elhatározása a háborús
bűntett miatt halálra ítélt

Sztójay Döme, Rátz Jenő, dr. Szász Lajos,
Reményi-Schneller Lajos és Kunder Antal
kegyelmi ügyében.

Hivatkozási szám: Nb. 628/1946.

Melléklet: iratcsomó

A Magyar Köztársaság Elnöke [Tildy Zoltán] 1946. augusztus hó 16. napján kelt legfelső elhatározásával megengedte, hogy a Budapesti Népbírószág, valamint a Népbíróságok Országos Tanácsa által háborús bűntett miatt jogerősen halálbüntetésre ítélt Sztójay Döme, Reményi-Schneller Lajos és Szász Lajos elítéltekkel szemben a törvény és az igazságszolgáltatás rendes menete akadálytalanul bekövetkezzék.

Ezzel szemben az ugyanezen a napon kelt legfelső elhatározásával a Magyar Köztársaság Elnöke [Tildy Zoltán] a Népbíróságok Országos Tanácsa által háborús bűncselekmény miatt jogerősen halálbüntetésre ítélt Rátz Jenő és Kunder Antal elítéltek főbüntetését kegyelemből, az ítélet egyéb rendelkezéseinek érintetlenül hagyásával, életfogytig tartó kényszer-munkára változtatta át.

Erről a Budapesti Népbíróság elnökét a további intézkedések megtétele végett az iratok egyidejű visszaküldése mellett értesítettem.

Budapest, 1946. augusztus hó 22. napján

A miniszter rendeletéből: dr. Bajor László s.k. min. tanácsos

A kiadmány hitelül:

Kovács E.

a kiadóhivatal vezetője

Augusztus 23-án hirdették ki az elítéltek előtt Tildy Zoltán köztársasági elnök ítéletét. 1946. augusztus 24-én reggel a Markó utcai fegyház Koháry utcai udvarán nagy számú érdeklődő jelenlétében végezték ki a halálra ítélteket. A Kis Újság tudósítója arról is beszámolt, hogy az ablalkokban fűtőkben lógtak az emberek. A tömeg Reményi-Schnellert „Tolvaj! Hol az arany!” kiáltozással fogadta, a Szabad Nép beszámolója szerint.

A NÉPBÍRÓSÁGOK ORSZÁGOS TANÁCSÁNAK VÉGZÉSE
A HALÁLRA ÍTÉLTEK ÚJRAFELVÉTELI
INDÍTVÁNYAINAK ÜGYÉBEN
1946. NOVEMBER 7.

NÉPBÍRÓSÁGOK ORSZÁGOS TANÁCSA

NOT. II. 6571/1946-8. szám

A Népbíróságok Országos Tanácsa a háborús bűntettek miatt jogerősen elítélt S z t ó j a y – Sztojákovics D ö m e, R e m é n y i - S c h n e l l e r L a j o s és dr. S z á s z L a j o s, valamint dr. S z á s z L a j o s n é mint feleségnek újrafelvételi indítványait és az ítéletnek végrehajtása-felfüggesztése iránti kérelmeiket, amelyeket a Budapesti Népbíróság 1946. évi augusztus 23-án kelt: Nb. I. 3223/1946.-6. sz. végzésében a Btk. 454. §. alapján visszautasított, illetve elutasított, az 1946. évi november hó 7-én tartott zárt tanácsülésében vizsgálat alá vevén, következőleg

V É G Z E T T :

A Népbíróságok Országos Tanácsa az elítéltek és védőik felfolyamodását elutasítja.

I N D O K O K :

A Népbíróságok Országos Tanácsa magáévá tette az elsőfokú népbíróság végzésének azon indokát, hogy a felhozott tények és bizonyítékaik nem alkalmasak az újrafelvételi vizsgálat és tárgyalás elrendelésére.

A jogerősen elítéltek végzetes, történelmileg legsúlyosabb, az ország és a nép pusztulását eredményező háborús bűntetteket követtek el. Ezek alanyi és tárgyi nagy súlyával szemben aránytalanok az újrafelvételi indítványokban felhozott enyhítő tények, amelyek különben is az alapperben hozott ítéletekben megállapított bűnösség és a cselekmények minősítése tekintetében újrafelvétel esetén a büntetés kiszabására nézve változtatásra nem alkalmasak. Ez okból az elsőfokú népbíróság helyesen utasította vissza a Btk. 454. §.

értelmében az újrafelvételi indítványokat, miért is a felfolyamodást a Btk. 379. §. 4. bek. értelmében elutasítani kellett.

A felfolyamodásoknak büntetés végrehajtása felfüggesztésének elutasítására vonatkozó részében való határozás tárgytalanná lett, minthogy az 1946. évi augusztus hó 21. és 22-én beadott újrafelvételi indítványok nem akadályozták meg a Btk. 453.§. alapján, a megbízott elsőbírósági végzés értelmében a halálos ítéletek végrehajtását és mindhárom elítéltet kivégezték a felfolyamodásoknak 1946. évi szeptember hó 18-án történt felterjesztése előtt, már 1946. évi augusztus hó 24-én, az elsőfokú népbíróságnak Nb.628/1946-15. szám alatt felvett három jegyzőkönyve szerint.

Sztójay Döme két újrafelvételi indítványt adott be és mindkettő vizsgálat tárgyát képezte.

Budapest, 1946. évi november hó 7-én

A NÉPBÍRÓSÁGOK ORSZÁGOS TANÁCSÁNAK VÉGZÉSE
A HALÁLRAÍTÉLTEK ÉS KIVÉGZETTEK ÜGYÉBEN
1949. MÁRCIUS 10.

A NÉPBÍRÓSÁGOK ORSZÁGOS TANÁCSA

NOT. V. 6571/1946. szám.

A Magyar Köztársaság nevében

A Népbíráóságok Országos Tanácsa a jogerősen elítélt Sztójay Döme, Reményi-Schneller Lajos és dr. Szász Lajos ellen háborús bűntett miatt folyamatban volt ügyben elítéltek, valamint dr. Szász Lajosné által benyújtott újrafelvételi indítványt a Budapesti Népbíráóság 3223/1946/6. sz. 1946. aug. 23-án hozott visszautasító végzés ellen benyújtott felfolyamodások folytán alulírott napon tartott zárt tanácsülésen felülvizsgálta és meghozta a következő

V É G Z É S T:

A Népbíráóságok Országos Tanácsa a felfolyamodásokat a Btk. 379. §. 4. bek. értelmében elutasítja.

I N D O K O L Á S:

I.

Az iratok között elfekszik a NOT. 6. alsz. 1946. nov. 7-én kelt végzésének gépelt példánya, amelyen azonban kiadományozás nincs, amely szerint e felfolyamodások tekintetében az Országos Tanács elutasító végzést hozott volna. Az 1947. El. 2. sz. iratokból kitűnően ott elfekszik e végzés eredeti példánya, amelyen azonban csak dr. Újlaki Géza – a végzést állítólag meghozó tanácsban ez alkalommal működő előadó – aláírása van, míg a tanács többi tagjai: Keresztes Ferenc, Kiss Kálmán, Pelsőczy Szabó Mihály, Sárkány Kálmán aláírásai hiányzanak, dr. Újlaki Géza nyilatkozata, amely szerint a kérdéses végzést

a tanács 1946. nov. 7-én valójában meghozta, valamint 1947. júl. 7-ről keltezett hivatalos jelentés, amely szerint tanács többi tagjai azért tagadták meg az eredeti végzés aláírását, mert az ügy előadva nem lett. Az Országos Tanács a II. sz. tanács ügynököknek betekintése után megállapította, hogy 1946. nov. 7-én a fenti végzés a letárgyalt ügyek sorában nem szerepel.

A fentiek alapján az Országos Tanács arra a megállapításra jutott, hogy bár nincs kizárva, hogy dr. Újlaki Géza ezen felfolyamodást elő kívánta adni, vagy esetleg elő is adta, a tanács a felfolyamodás tárgyában végzést n e m hozott, miért is a felfolyamodásokat ezúttal kell érdemben elbírálni.

II.

1/ Az újrafelvételi indítványok lényege a következő:

Sztójay Döme: Magyarországnak a háborúba való belépése nem berlini követi jelentései alapján történt.

1944. júl. 27. előtt röviddel felfüggesztette a zsidók további deportálását.

Kistarcsára visszaküldetett egy Wienbe útnak indított szerelvényt. 1944. júniusában tiltakozott [a] minisztertanácson [a] zsidók elleni atrocitások miatt.

Szálasinak lapalapítási, több miniszteri tárca és új választások iránti kívánságát elutasította, súlyos beteg volt.

Reményi-Schneller Lajos: A Kállay-kormány, melynek ő is tagja volt, küzdött a háborúba való fokozottabb belesodródás ellen, a magyar csapatokat vissza akarták vonni a szovjet arcvonalból.

A nyilasok alatt Magyarországról kiharcolt aranykészlet visszakerült, mert ő őriztette azt. Svájcban aranyletétet helyezett el új kormány alakítása alapjaként.

Dr. Szász Lajosné: Férje erkölcsi kényszer alatt vállalt [a] kormányban tárcát Sztójay alatt. Élete [életét] fenyegető kényszer hatása alatt vállalt tárcát a Szálasi-kormányban.

Németellenes volt, mert amikor Weichs vezérezredes kérdést intézett hozzá, hogy vállalna-e tárcát olyan kormányban, amely nem bírja Horthy bizalmát, tagadó választ adott. Megdöbbsent, amikor tudomást szerzett [az] Endre és Baky által végrehajtott zsidóellenes intézkedésekről.

Dr. Szász Lajos szakértő meghallgatását indítványozta arra nézve, hogy 1944. márc. 19. előtt fokozottabb mértékben sodródott-e az ország a háborúba.

1945. jan. 2-án tartott beszédének gyorsírói feljegyzése nem azonos beszédének valódi szövegével.

2/ Mindenekelőtt előrebocsátja az Országos Tanács, hogy [a] Btk. 446. §. 3. pontja alapján újrafelvételnek akkor van helye, ha az új tények vagy új bizonyítékok arra alkalmasak, hogy az elítélt nem bűnössége, vagy enyhébb minősítése nyerjen megállapítást. A bűnösség és minősítés fenntartása mellett a kiszabott büntetés enyhítése végett újrafelvételi indítványnak helye nincs.

3/ Az alapeljárás során az elsőbíróság által megállapított és az Országos Tanács által irányadónak elfogadott tényállásból – anélkül, hogy az 1944. márc. 19-e előtti eseményekkel kapcsolatban megállapított tényállás és abból vont következtetés jelentőségét a legcsekélyebb mértékben is csökkenteni kívánná – az 1944. márc. 19-e után lejátszódott eseményekkel kapcsolatban megállapított alábbi mozzanatokat emeli ki:

Kormányzói kéziratból a Sztójay-kormány tagjai – tehát mind a három újrafelvételt indítványozó – kifejezetten is tudomásul vették, hogy nem Horthy bizalmából, hanem a németekéből vannak kormányon (ít. 17-18. o.).

Az 1944. ápr. 2-án Sztójay Döme által tett kormánynyilatkozat, bemutatkozó beszéde a németek háborús érdekeinek teljes és fenntartás nélküli kiszolgáltatását jelölte meg kormányprogramul (ít. 29-30 o.). A németekkel szemben álló politikusoknak, közöttük országgyűlési képviselőknek is [a] lefogása és deportálása, továbbá magyar állampolgárok százezreinek minden törvényes alapot és emberiességet nélkülöző deportálása a Sztójay-kormány alatt nagy részben a magyar közigazgatás közreműködése mellett történt meg.

A zsidókkal kapcsolatban történt intézkedések tekintetében utólagos törvényi felhatalmazást akart kapni a Sztójay-kormány az országgyűléstől, amely tervezetnek Horthy ellentmondott azzal, hogy az országgyűlés egyes tagjai törvénytelen letartóztatásuk folytán működésükben akadályozva vannak, és az országgyűlés ezért nem teljes (ít. 18. o.).

A Sztójay kormány intézkedett a lebombázott német telepek elhelyezéséről, repülőterek építéséről,

„háborús teher-hozzájárulás” címén vállalta a németországi exportot hitelben azzal, hogy az ellenértéket majd a háború győztes befejezése után fizetik meg (ít. 31. o.).

Újrafelvételt indítványozók ezen ténymegállapítások egyikét sem kívánták megdönteni, márpedig ezen ténymegállapításokból magukból is Magyarországnak a háborúba való fokozottabb mértékben való belesodródása vitán felül áll.

Az a kormány, amely kifejezetten is tudomásul veszi, hogy nem az őt kinevező volt kormányzó, hanem a németek bizalmából van kormányon, s ennek tudatában tovább vállalja az ügyek vitelét, amely kormány kormánynyilatkozatában leszögezi a háborúban való részvételnek a győzelemig való életfontosságú szükségességét, amely kormány a háború folytatásával szembeni belső ellenállást gyengíti azzal, hogy baloldali politikusokat,

munkásmozgalmi vezetőket, országgyűlési képviselőket letartóztat és deportáltat, amely deportáltat több százezer olyan magyar állampolgárt, akiknek egyedüli bűne, hogy szemben állnak [a] náci Németország háborújával, s ezeket Németországban és [az] általa megszállott területeken háborús érdeket szolgáló üzemekben kényszerszermunka végzésére kiad, s hozzájárul azok nagy részének lemészárlásához. Amely kormány repülőterek további építésével, német telepek elhelyezésével és végül olyan gazdasági szerződés kötésével, amely Németországnak fizetési halasztást engedélyez a kiszállított áruk ellenértéke tekintetében a háború befejezése utánra, tehát kifejezetten a háború megnyerésére „kalkulál”, ezekkel a cselekményeivel az országnak a háborúba való fokozottabb belesodródását mozditja elő olyan időben, amikor a háború kimenetele felől egyetlen józan embernek sem lehet kételye.

Mindaddig tehát, amíg ezen ténymegállapítások megdöntve nincsenek, nem lehet beszélni az újrafelvételt indítványozók indítványainak a Bp. 446. §. 3. pontja értelmében megfelelő kellékekkel felruházott voltáról.

4./ Az ezen alapvető kérdésem túl menően előterjesztett újrafelvételi indítványok tekintetében az Országos Tanács megállapítja, hogy

a/ [A] Sztójay Döme által bizonyítani kívánt azon tények, hogy a vidéki zsidóság deportálása után a további deportálást leállította, Kistarcsára visszaküldetett egy deportálónovat, [a] minisztertanácsban tiltakozott a zsidók elleni atrocitások miatt, hogy Szálasival nézeteltérése volt, még valóság esetén sem bír semmilyen jelentőséggel.

Az a körülmény, hogy az általa is törvénytelennek tartott – hisz utólagos törvényes felhatalmazást kért – deportálásokat „csak” Budapesten kívül lakó zsidóságra hajtatta végre, s az ehhez kapcsolódó fenti cselekményei az általa elkövetett cselekmények tárgyi súlyára hatnak ki, ha ezeket a cselekményeket is végrehajtotta volna, akkor cselekményének tárgyi súlya még nagyobb lett volna. A Szálasi által előterjesztett kívánságok nem teljesítése pedig csak úgy értékelhető, hogy a hatalomért való versenyfutásban a hatalomra került egyik fasiszta nem akarta elősegíteni a hatalomra vágyó másik fasiszta ezirányú ambícióit.

b/ [A] Reményi-Schneller Lajos által bizonyítani kívánt tények az aranykészlet viszszerülésével és a svájci aranyletétellel kapcsolatban ugyancsak a cselekmény tárgyi súlyánál nyerhetnek jelentőséget oly értelemben, hogy a cselekmény tárgyi súlya még nagyobb lett volna, ha az aranykészlet teljes egészében elveszett volna.

c/ [A] Dr. Szász Lajos által bizonyítani kívánt tények tekintetében nem foroghatott fenn erkölcsi kényszer a Sztójay-kormányban való részvételnél, mert a felhívott tényállás szerint a kormány kifejezetten is tudomásul vette, hogy nem Horthy, hanem a németek bizalmából van uralmon, semmiféle erkölcs – legfeljebb a fasiszta ideológiában

gyökerező erkölcs – nem kényszeríthette indítványozót, hogy ilyen kormányban miniszterként közreműködjön. A Weichs v[ezér] ezredessel kapcsolatban bizonyítani kívánt németellenesség pedig nyilván valótlan, mert hisz vádlott igenis vállalt tárcát olyan kormányban, amely Horthy bizalmát nem bírta, hanem a németekét.

Ami pedig a Szálasi-kormányban való miniszteri állás vállalásával kapcsolatban felhozott, életét fenyegető kényszerű szükséglet illeti, az nyilván nem foroghatott fenn, mert nevezett volt a képviselőkől alakult Nemzeti Szövetség elnöke és az 1944. okt. 12-i küldöttség vezetője, amely Lakatos miniszterelnökre hatni kívánt a háborúból való kiválással szemben, tehát nyilván kedve szerint volt az az akció, amely ezt az utolsó alkalmat is meghiusította 1944. október 15-én, s azt követően.

Annak a ténynek, hogy az 1945. jan. 2-án elmondott beszéde nem azonos szó szerint a gyorsírói feljegyzésekkel – még valóság esetén sincs jelentősége, mert a Sztójay- és Szálasi-kormányban miniszteri tárcát vállaló személy egész működésének elbírálásánál ez a kérdés egészen jelentéktelen.

Mint hogy tehát az újrafelvételi indítványtól a bizonyítani kívánt tények valósága esetén sem lehet eredményt várni, ezért a visszautasító végzés ellen bejelentett felfolyamodást mint alaptalant el kellett utasítani.

Budapest, 1949. március hó 10. napján

dr. Aradi István s.k. tanácselnök, dr. Frank László s.k. előadó, dr. Kovács-Géczi-József s.k., dr. Ágoston Pál s.k., dr. Pap Ádám s.k. szavazó

A kiadmány hitelélül:
(olvashatatlan aláírás)

III. fejezet

DOKUMENTUMOK

SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVET JELENTÉSE
BÁRDOSY LÁSZLÓ MINISZTERELNÖKHÖZ MAGYARORSZÁG
CSATLAKOZÁSÁRÓL A SZOVJETUNIÓ ELLENI HÁBORÚHOZ
1941. JÚNIUS 17.

Magyar Királyi Követség
Königl. Ungarische Gesandtschaft

84/pol.főn.-1941.

Berlin, 1941. június 17-én

S ü r g ő s !

Tárgy: Német-szovjetorosz hely-
zet – és Magyarország esetleges
bekapcsolódása

Szigorúan bizalmas!

Miniszterelnök úr sajátkezű felbontására!

Hiv.szám: 71/pol.főn. – 1941.

Fenti számú jelentésemben kifejtettem azon nézetemet, hogy Magyarországnak fel kel-
lene ajánlania a birodalmi kancellárnak egy esetleges szovjetellenes katonai akciójánál
való aktív részvételét.

Nagyméltóságod e tárgyra vonatkozó megjegyzéseihez szabadjon az alábbiakban fenti
nézetemet bővebben kifejtteni, illetőleg ezt konkrétan alátámasztani.

Kétség nem fér ahhoz, hogy a birodalmi kancellár hálát érez Magyarország, illetőleg a Kor-
mányzó Úr Ő Főméltósága iránt a mostani háború kezdete óta tanúsított baráti és támogató
magatartásáért. Ezt kifejezésre juttatta velem szemben Wienben március elsején Bulgária
csatlakozása alkalmával, amikor a Magyarországon átvonuló német vasúti csapatszállítma-
nyokról emlékezett meg, és amikor azt is hangsúlyozta, hogy úgy, ahogy nem felejtí el Mus-
solininak Ausztria csatlakozása alkalmával és azóta tanúsított barátságát, éppúgy nem felejtí
el a Kormányzó Úr Ő Főméltóságának sem a háború óta tényekkel beigazolt baráti érzelme-
it. Itt a Führer biztosan a hármass paktumhoz való csatlakozásunkra is gondolt.

Bizonyos továbbá az is, hogy azóta a Jugoszlávia elleni katonai akcióban való aktív részvételünk által a birodalmi kancellárnál fenti érzelmek további kimélyítést nyerhettek és nyertek is.

Minden túlzás nélkül tehát megállapítható, hogy a magyar–német baráti viszonyban bizonyos tőkét gyűjtöttünk, mely kamatokat fog hozni, s mely ilyeneket már hozott is, éspedig a volt Jugoszlávia felé való történelmi határaink elismerésében.

Az itteni elgondolásokat és mentalitást úgyszólván a csontokig ismervén, azonban az a nézetem, hogy a közeli és távolabbi jövőre nézve fentiek nem elégségesek, hanem gondoskodnunk kell együthaladásunknak és érdekközösségünknek további dokumentálásáról, illetőleg törekednünk kell a Német Birodalom háliját még jobban és ismételten, úgyszólván ki-kényszeríteni és a németek morális lekötelezettségét minél konkrétanabban leszögezni.

Ismeretes ugyanis, hogy szomszédos államaink, elsősorban Románia, de éppúgy Szlovákia is, újabban Horvátország is versenyeznek a birodalmi kancellár támogatásáért és kegyéért. És tudjuk, hogy éppen ez államokkal szemben igenis szükségünk van a Führer különleges megértésére, illetőleg barátságára, hiszen ismeretes, hogy Románia és Szlovákia a revízió revíziójáért küzdenek, s emellett tekintetbe veendő azon óhajunk is, hogy Erdély déli része is Magyarországhoz visszakerüljön.

Minden kétségen kívül áll, hogy Magyarország morális értéke és egyéb presztízse magasan felüláll az említett két hízelkedő vetélytárs értéke felett, de nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy ezek szintén szereztek bizonyos „érdemeket”. Szlovákia spontánul részt vett a lengyelek elleni háborúban, és területén a német csapatok úgy vonulnak át, vagy felvonulnak, ahogy az nekik tetszik. Romániával pedig hasonló a helyzet, ott az egész balkáni német hadsereg nemcsak hogy átvonult, mint Magyarországon, hanem fel is vonult és jelenleg is felvonul a szovjet határon stb. stb., azonkívül Antonescu gazdasági vonatkozásokban úgyszólván teljesen kiszolgáltatta a román nagy értékű nyersanyagokat a németeknek. De ismeretes az is, hogy mindkét államban a német népcsoportok jelenleg elég szabadon szervezkedhetnek politikai alapon is, akárcsak a Német Birodalomban.

Csak melleleg említem meg Bulgáriát is, mely ugyancsak helyt adott a német balkáni hadsereg átvonulásának és felvonulásának, mely felvonulás alapját képezte a balkáni német döntő sikereknek.

Távolról sem óhajtanám ún. „érdemeinket” háttérbe helyezni, de ellenfeleink a közelmúltból hasonló érdemeinkre hivatkoznak, és Antonescuék bizonyára úgy állítják oda, hogy Magyarország ezek ellenében már mindenben kivette a maga részét.

Ami Erdély déli részének Magyarországhoz való esetleges visszacsatolásának lehetőségét illeti, bátor vagyok Nagyméltóságod nagybecsű figyelmét azon jelentésemre felhívni, melyben megemlítettem, hogy a birodalmi kancellár április hó 19-én többek között célzást tett előttem Románia jövőjére nézve, megjegyezvén, hogy nem tulajdonít e népnek nagy államfenntartó erőt, s ez alkalommal homályos célzást tett Magyarország történelmi határaitra és Erdély déli részére /lásd 65/pol. főn. /1941. számú jelentésem negyedik oldalát/. Ha a Führer komolyan vette ezt a célzását, amit nem tudok kétségbe vonni, úgy ebben csak az fékezhetné őt, ha Románia a jövőben túlságosan „kimagasló” érdemeket szerezne. Bár ezt némileg kétségbe vonom, ennek lehetősége azonban figyelmen kívül nem volna hagyható.

Minden eddigi jelből bizonyosnak vehető, hogy a birodalmi kancellár a Bánság nyugati részének Magyarországnak való átadásával addig vár, míg Romániát Besszarabia megszerzésével megnyugtathatja, azaz kárpótolhatja. /!/ Utóbbi időben oly megjegyzéseket is hallottam, hogy Szovjet-Oroszországnak esetleges likvidálása alkalmával a birodalmi kancellár a volt moldvai fejedelemség egész területét is óhajtana Romániának juttatni. Ennek kapcsán és dacára annak, hogy Románia esetleges „újabb érdemeket” szerzett, tehát elképzelhető és nem is látszik kizártnak, hogy a Führer ennek ellenében az erdélyi kérdést Magyarország javára óhajtana megoldani, éspedig vagy teljes egészében, vagy a bécsi vonal kedvezőbb korrektúra[ja] formájában. Természetes, hogy Antonescu ez ellen minden eszközzel állást fog foglalni, azonban ha Magyarország is szerez újabb „érdemeket”, az erdélyi kérdés Magyarországra való kedvező megoldására nagyobb reményünk lehet, mint e nélkül.

Végül vagyok bátor Nagyméltóságod figyelmét arra is felhívni, hogy német mérvadó helyeken mindinkább hallani azt, hogy Európa délkeleti részében az újjárendezés még nem tekinthető befejezettnek és véglegesnek, valamint arra, hogy Schmidt követ, a külügyi hivatal sajtóosztályának vezetője e tekintetben meglehetősen feltűnést keltett előadást tartott a napokban, amelynek egyes kijelentései az új magyar határookra is vonatkoztathatók. /Lásd a 83/pol. – 1941. számú jelentésemet./

Végül jelentem még, hogy éppen ma közölte velem igen bizalmasan egy jól tájékozott magas rangú ismerősöm, hogy újabban a párt körében erős akció indult meg, hogy az egész Bánát, azaz az egyesített román és volt jugoszláviai rész német fennhatóság alá helyezve, mint külön „Schutzstaat” [*védett állam, protektorátus*] alakuljon meg. Bár nem tulajdonítok ezen már régebben is hangoztatott s most is felújított elgondolásnak egyelőre még nagyobb jelentőséget, mégis szimptomatikusnak kell minősítenem az ily tüneteket.

Fentiek alapján javaslom a 75/pol.főn. – 1941. számú jelentésemben foglaltakat talán újból megfontolás tárgyává tenni.

Sztójay s.k.
m. kir. követ

Nagyméltóságú

bárdosi B á r d o s y László úrnak,
m. kir. titkos tanácsos, m. kir. külügyminisztérium vezetésével
megbízott m. kir. miniszterelnök

B u d a p e s t

BFL 628/1946, 2133-2135, gépelt másolat.

SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVET SZÁMJELTÁVIRATA
BÁRDOSSY LÁSZLÓ MINISZTERELNÖKHÖZ
BERLIN, 1941. JÚNIUS 29.

Berlin: 1941. VI. 29. 19. ó. 49.

Bpest, 1941. VI. 30. 01. ó.

2-6. szám

7410.[?]

Statim!

Miniszter úr
Vörmlé követ úr
Politikai osztály
Sajtóosztály

Számmjeltávirat

a b e r l i n i magyar királyi követségtől

188. szám[ú] számmjelrendeletben foglaltakat f. hó 28-án közöltem államtitkárral [*Ernst von Weizsäcker*]. Ennek kapcsán ő maga kitért [a] Nagyméltóságod és Erdmannsdorff közötti beszélgetésre, és kvázi észhez kapva megemlítette, hogy hiszen neki még tisztáznia kell azt, hogy vajon katonai vagy politikai irányban történjék-e még valami e beszélgetés alapján. Nagyméltóságod utasítása értelmében nem foglaltam állást. 197. számú jelentésben jelentettem, hogy ő ezen ügyet átadta Ritter nagykövetnek.

Fenti rendelet kiegészítéseképpen, illetőleg háborús állapot beálltával és a máig kialakult helyzet kapcsán kíváncsi volna, hogy szavainak irányítása céljából tájékoztatást nyerjek, mi ezek után [a] magyar kormány végleges állásfoglalása háborúba való aktív részvétele kérdésében akár honvédség vagy ennek része, avagy önkéntes alakulatok tekintetében? Katonai attasétól [*Homlok Sándor*] ugyanis úgy értesülök, hogy honvédelmi alakulatok máris átlépték [a] határt, itt általánosan az a nézet tapasztalható, hogy „háborús állapot” beállta után úgyszólván magától értetődő, hogy Magyarország is részt vesz [a] „keresztes hadjáratban”, mint régi antibolsevista állam. Hivatalos helyen bár elismerő, de

inkább tartózkodó magatartás érezhető. Ennek kapcsán szükségesnek tartom Nagyméltóságod figyelmét felhívni arra, hogy Magyarország és orosz szovjet közötti háborús viszony beálltára vonatkozó kijelentést sajtóban és egyébként propagandisztikusan kellene kihasználni/[...] ugyanannak a törekvésnek szolgálatában, hogy a szovjet elleni háborút általános európai keresztes hadjáratnak nyilvánítsák. Egyébként azonban nemzeti kötelességünk teljesítésének tekintik, hogy az orosz támadásra megtorló intézkedéssel válaszoljunk és ennek természetes következményének levonásaként háborús állapotba kerültünk. Az tényleg nem is lesz olyan különleges vagy spontán aktusnak beállítva, amelynek alapján abba a helyzetbe kerülnénk, hogy szovjet ellen küzdjünk többi szövetséges sorában. Így pl. Völkischer Beobachter f. hó 28-án melegebb hangon is méltányolja [az] olaszok, tótok, románok és spanyolok részvételét, mint a mienket.

Világosan kitűnik, hogy az egyes más államok magatartását spontán és aktív összevörösítésnek, a mi bekapcsolódásunkat viszont [a] szovjet támadás által kiprovokált, inkább passzív reakciónak tekintik, talán azért is, nehogy később abba a helyzetbe kerüljenek, hogy ezt valamilyen formában honorálniuk kelljen. /Lásd. előbbi jelentéseimet./

Ezért újból megfontolandónak tartanám, hogy mielőbb lépéseket tegyünk lehetőleg magánál birodalmi kancellárnál, és felajánljuk [a] háborúban bővebb formában való aktív részvételünket. E lépésnél talán hangsúlyozni lehetne sajnálkozásunkat, hogy [a] finnekhez és románokhoz hasonlóan nem vontak be bennünket is szovjet elleni háború előkészületeibe, aminek folytán súlyosabb helyzetben volnánk [a] háborúban való aktív részvétel tekintetében, mint [a] románok és finnek. Részvételünk [esetén] egyéb nehézségeinek hangsúlyozása ezúttal talán nem volna kívánatos, nehogy ezt húzódozásnak tekintsék. Fenti javaslatot alátámasztja azon tény, hogy katonai attasét [Homlok Sándor] egy beavatott német bajtársa tegnap nyomatékosan figyelmeztette, hogy eddigi inkább

BFL 628/1946, 2159, gépelt másolat.

SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVET SZÁMJELTÁVIRATA
BÁRDOSSY LÁSZLÓ MINISZTERELNÖKHÖZ
1941. JÚNIUS 30.

Berlin: 1941. VI. 30. 17.ó. 30.
Bpest: Bánkiné

Máriássy J.

208. szám.

Statissime!

7112. Miniszter úr
Vörnle követ úr
Ghyczy követ úr

Számjeltelsűrgöny (sic!)

Folyó hó 30-án délben vettem kézhez 62/Kab. res. szám alatt megküldött kormányzói levelet, melynek személyes átnyújtásához azonban tudnom kellene, hogyan értelmezendő azon bekezdés, mely szerint Ő Főméltósága üdvözli azt, hogy magyarok fegyveresen, vállvetve [a] német haderővel részt vehetnek [a] kommunista veszély gójának megsemmisítésére irányuló keresztes hadjáraton.

Helyes-e azon értelmezés, hogy a honvédség tehát aktíve is, azaz támadólag részt vesz? Ha igen, arra a levél képezi az első ily irányú konkrét közlésünket, ugyanis Nagyméltóságod 188. számú számjeltáviratában ez így nem volt precizírozva, ezért is kértem tegnap 206. számú számjeltáviratban kiegészítő tájékoztatást. Ha a fenti feltevés helyes, kérek tájékoztatást, még vajon tegyék-e egyúttal lépést az együttműködés biztosítása érdekében.

Ha e feltevés nem helyes, kérek tájékoztatást, hogy milyen irányban foglaljak állást, ha Hitler úgy értelmezné ezen sorokat, hogy Ő Főméltósága [a] honvédséggel támadólag is, azaz aktíve óhajt részt venni [a] kommunizmus megsemmisítésére irányuló keresztes háborúban. Kérek azonnali utasítást, mert [két olvashatatlan szó] kértem fogadást Hitlernél.

Sztójay

SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVET JELENTÉSE
BÁRDOSSY LÁSZLÓ MINISZTERELNÖKHÖZ
1941. JÚLIUS 2.

Magyar királyi Követség
Berlin

Berlin, július 2-án
A Miniszterelnök Úr saját kezű
felbontására!

489/biz. – 1941.

Kegyelmes Uram!

Őszintén sajnálom, ha legutóbbi jelentéseim nyomán félreértés támadt volna – hol annak a meggyőződésemnek adtam volna kifejezést, hogy a németek nem kívánják az orosz háborúban való aktív részvételünket, hol pedig annak, hogy ezt elvárják tőlünk. Erre a kérdésre vonatkozó legfontosabb jelentéseimet áttekintve (elsősorban 75 és 84/pol. főn. – 1941.), nem is tudom elképzelni, hogyan támadhatott ily félreértés, mert jelentéseim meglehetősen következetesen mutattak rá arra a meggyőződésemmre, hogy politikailag mértékadó német részről egyenesen elkerülni kívánják, hogy mi a szovjet elleni háborúban részt vegyünk. Ettől teljes függetlenül oly megjegyzéseim, amelyek arra a tapasztalatomra utalnak, hogy a legmértékadóbb német helyeknek ez az intenciója nem eléggé ismert a német közvéleményben, de a politikai, katonai stb. szempontból számottevő németek széles körében sem, s így e körökben Magyarország kezdetben tartózkodó magatartása bizonyos félreértésre adhatott okot.

Összes jelentéseimben azonban éppen arra a német szándékra akartam félreérthetetlenül rámutatni, hogy mi ebben a háborúban ne tanúsítsunk aktív magatartást, továbbá ennek a német szándéknak valószínű politikai céljára, illetőleg várható következményeire. Ezt bátorodom röviden megismételni.

Mértékadó német helyen tisztában vannak azzal, hogy a végleges európai rendezés számukra még sok súlyos problémát fog felvetni. Ők nyilván úgy látják, hogy e rendezés tekintetében a magyar–német számla szaldója jelenleg többé-kevésbé ki van egyenlítve. Ezért nem kívánják a további rendezés problémáit olyan magyar követelésekkel terhelni, amelyeknek kielégítésére igényük támadhat újabb teljesítmények révén, azaz, ha a magyar–német szaldót a szovjet elleni háborúban való aktív részvételünkkel ismét lényegesen a magunk javára billentjük. Ezzel szemben a románoknak és a szlovákoknak szívesen adnak

alkalmat arra, hogy a Németországgal szemben fennálló számlájukon „javítsanak”, talán azért is, hogy ezzel ezeket az államokat erősebben magukhoz kössék, amire – a magyar – német barátság megbízhatóságát tekintve – magyar viszonylatban bizonyára kevésbé is van szükségük.

Ez magában véve nem is volna aggályos számunkra, ha nem járna azzal a veszedelemmel, hogy

- 1./ A magasabb német politikai intenciókat nem ismerve, a német közvélemény – s mértékadó személyiségek is – félreérthetik és kárunkra magyarázhatják, hogy a szovjet elleni háborúban nem oly formában veszünk részt, mint a finnek, a románok és a szlovákok. Ezt itteni és külföldi ellenségeink bizonyára elő is fogják segíteni.
- 2./ Románia és Szlovákia annyira az érdeklődés és rokonszenv előterében kerülhetnek, hogy velük szemben nem marad meg az a prioritásunk – vagy legalábbis nem az eddigi mértékben –, amely eddig bennünket Közép-Európában mint Németország első barátját illetett.
- 3./ Ismerve a mai német politika módszereit, s különösen visszaemlékezve a félreértésekre azoknak a sorozatára, amely magyar – német viszonylatban 1938-ban a német – cseh krízis idejében felmerült, aggódtam, hogy részvételünk mostani formáját német részről később (bármennyire megfelel is ez ma az ő intencióiknak) ellenünk fordíthatják, ha ezt bármely okból opportunusnak tartanak (hogy pl. bizonyos igényeink kielégítése elől kitérjenek, vagy más okból), hacsak eleve nem szegezzük le minden kétséget kizáróan, hogy a mi jelenlegi magatartásunk oka nem a mi húzódozásunk nagyobb áldozatok vállalása elől, hanem a legmértékadóbb német tényezők kifejezett kívánsága.

Ezek a megfontolások, legfőként azonban a legutóbbi, okozták, hogy magam részéről megnyugtatónak tartottam volna, ha mi a többiekhez hasonló részvételünket félreérthetetlen formában, és pedig személyesen a Führer előtt felajánlottuk és ezzel elkerülhetlenné tettük volna, hogy német részről tiszta vizet öntsének a pohárba, és a legmértékadóbb német tényező részéről hangozzék el az a „nem”, amelyre később minden mesterkedéssel és a pillanatnyi politikai opportunitás parancsolta utólagos gyanúsítással szemben hivatkozhattunk volna.

Őszinte megnyugvással értesültem arról, hogy csapataink átlépték a magyar – szovjet határt, s hogy ma a német hadijelentés is megemlékezett a magyar honvédségről. Így a helyzet előreláthatóan úgy alakul, hogy a fentiekben kifejtett aggályok örömdetes módon tárgytalanná válnak.

Hálás volnék, Kegyelmes Uram, ha módot adnál arra, hogy azt, amire levelemben csak röviden és vázlatosan tudtam rámutatni, Előtte személyesen is kifejtsem, és ebből a célból jelentéstételre egy napra Budapestre rendelni méltóztassál.

Mély tisztelem kifejezésével vagyok Kegyelmes Uram,

mindig készséges híved:
Sztójay Döme

Utóirat

Megjegyzem, hogy utóbbi időben nem is jelentettem volna e tárgyban, ha tudomást szerezttem volna legújabb elhatározásaidról, amelyek most a magyar honvédek és a német katonák közötti találkozáshoz vezettek. Engedd meg kérlek, Kegyelmes Uram, hogy ehhez Neked és honvédeinknek szívből minden jót kívánjak.

Kész híved:
Sztójay Döme

Nagyméltóságú

bárdosi B á r d o s s y László úrnak,
m. kir. titkos tanácsos, m. kir. külügyminisztérium vezetésével
megbízott m. kir. Miniszterelnök

ÁSZTL V-135. 341 157-158, géppel írott másolat.

REMÉNYI-SCHNELLER LAJOS LEMONDÓ LEVELE
KÁLLAY MIKLÓS MINISZTERELNÖKHÖZ
1942. OKTÓBER 22.

Budapest, 1942. október 22-én

Nagyméltóságú
dr. Kállay Miklós úrnak,
M. kir. titkos tanácsos,
M. kir. miniszterelnök
B u d a p e s t

Nagyméltóságú Miniszterelnök Úr!

Tisztelettel bejelentem Nagyméltóságodnak ezúton is, hogy pénzügyminiszteri tisztségemről lemondok, és kérem Nagyméltóságodat, méltóztassék a Kormányzó Úr Ő Főméltóságánál kieszközölni, hogy e lemondásomat kegyesen tudomásul venni és engem tisztségemtől felmenteni kegyeskedjék.

Lemondásom indoklásául legyen szabad rámutatnom az alábbiakra:

Méltóztatik bizonyára emlékezni arra, hogy a folyó év márciusában a pénzügyi tárcát csak annak hatása alatt vállaltam el, hogy az összes mértékadó tényezők meggyőződése szerint ez az ország érdekében szükséges volt.

Azóta – azt hiszem, senki sem vonhatja kétségbe – kötelességemet híven és odaadással teljesítettem, nem sajnálva semmi áldozatot. Az idők folyamán azonban azt kellett tapasztaltanom, hogy egyrészt a Kormány tagjai részéről és más illetékes tényezők részéről sem kaptam meg azt a mértékű támogatást, amely eredményes pénzügyi és gazdasági politika folytatásához szükséges, másrészt mindinkább oly felfogást láttam felülkerekedni, amely az egészséges pénzügyi és gazdasági helyzet fenntartására irányuló törekvésemet keresztelte, vagy legalábbis kevésbé fontos feladatnak tekintette.

Ily körülmények között a felelősséget tovább vállalni nem tudom, különösen a folyó hó 22-én tartott minisztertanácson történtek után.

Ezek a körülmények indítottak arra, hogy lemondásomat ugyanezen a minisztertanácson bejelentsem, amit Nagyméltóságod el is méltóztatott fogadni.

Tekintettel azonban arra, hogy a költségvetés benyújtását, valamint a pénzügyi expozét a Képviselőház már a folyó hó 23-i ülésének napirendjére kitűzte és az már el nem halasztható, Keresztes-Fischer Ferenc és Szász Lajos Öngyméltóságaik kérésének engedve – akik e tárgyban felkerestek – hajlandó vagyok a költségvetést benyújtani és az expozét elmondani. Erre az elhatározásra azért jutottam, mert meggyőztek arról, hogy ez az ország iránti kötelességem és Hazám érdeke ezt múlhatatlanul megkívánja.

Ennélfogva Nagyméltóságod bölcs belátására bízom, hogy e leveletem csak az expozé elmondása után méltóztassék felhasználni.

Amidőn még megköszönöm Nagyméltóságod eddigi támogatását
maradtam

mély tisztelettel:
Dr. Reményi-Schneller Lajos

BFL 628/1946, 2100-2102, eredeti, géppel írott tisztázata, Reményi-Schneller saját kezű aláírásával, a magy. kir. Pénzügyminisztérium körpecsétjével.

KORMÁNYNYILATKOZAT MAGYARSÁG, 1944. ÁPRILIS 2., 1.

A Magyar Távirati Iroda jelenti:

A magyar kormány a következő hivatalos kormánynyilatkozatot teszi közzé:

A keleti harctéren döntő küzdelmek folynak, amelyek kimenetele évszázadokra határozza meg Európa és vele együtt Magyarország sorsát. A magyar nemzet életérdeke, hogy ez a küzdelem a bolsevizmus legyőzésével végződjék, mert különben nemzeti létünk jut végső veszedelembe. Ezzel a halálos veszedelemmel a magyar nemzet egyedül a maga erejével nem tudna megküzdeni, még akkor sem, ha erejének minden cseppjét feláldozza ebben a gigantikus mérkőzésben. A bolsevizmust leküzdeni és ezzel Európa és a mi fejünk felől a végpusztulást elhárítani, csakis a Nagynémet Birodalom vezére, Hitler Adolf, a mi hatalmas szövetségesünk tudja, akinek hadserege a háború eddigi öt évtizede alatt is bebizonyította, hogy emberfeletti s a történelemben sohasem ismert teljesítményekre képes.

Országunk a Nagynémet Birodalommal hű szövetséges és hagyományos baráti viszonyban áll, hős katonáival pedig vállalva a régi fegyverbarátságban küzd ma is a közös ellenséggel szemben ebben a reánk kényszerített küzdelemben. A közös ügy és a közös küzdelem sikere feltétlenül megkívánja, hogy a magyar nemzet is minden erejét megfeszítve vegye ki részét szövetségese oldalán ebben a mi sorsunkat is eldöntő élethalálharcban.

[A] Magyarországot és a Nagynémet Birodalmat összekötő sorsközösség szellemében fogant megállapodás alapján német csapatok vesznek részt az ország védelmében – amint ez Finnországban és más országokban is történt –, hogy a közös érdeknek megfelelően együtt oltalmazzuk határainkat, Európát és a kultúremberiséget.

Ebben a történelmi harcban az ország minden erejének megmozdítására szükség van, a belső front tekintetében is. A belső front szilárdságán és rendíthetetlenségén örködni ezekben a válságos időkben elsőrendű nemzeti kötelesség. Annál is inkább, mert sajnos, az utóbbi időkben idebent akadtak olyanok is – ha nem is túlzott számban, de erőteljes aktivitással –, akik nem tudván vagy nem akarván felismerni a veszély roppant súlyát és közelségét, éppen a mostani válságos időket tartották alkalmasnak arra, hogy az ország belső ellenálló erejét kikezdzék és a nemzet lelki egységét megbontsák. Azt a hitet terjesztették, hogy mi kimaradhatunk ebből a mi jövőnket is eldöntő küzdelemből, sőt jelentkeztek olyan törekvések is, amelyek már szándékosan iparkodtak megbénítani a

nemzet védekező erejét. Ezzel a magatartásukkal nemcsak a nemzet ellenálló erejét gyengítették, de kockára tették a magyarság nemzeti létét, sőt becsületét is. Ha törekvéseik sikerre vezettek volna, a nemzet olyan végromlásba sodródik, amelyből nincs feltámadás.

Ezzel a magatartással és ezekkel a törekvésekkel szemben veszi fel a harcot az új kormány, hogy megsemmisítve a bomlasztás minden csíráját, ébren tartsa a nemzet önbizalmát, megszervezze a nemzet erkölcsi és anyagi erőit és érvényre juttatva a magyarság ősi, katonai és férfias erényeit, a lehető legmagasabbra fokozza az önvédelmi harc szellemét.

A magyar kormánynak e súlyos történelmi órákban fogant elhatározása feltétlenül megkívánja, hogy a nemzet összes egészséges erői mellette felsorakozzanak.

Minden akarat, minden hit, minden bizalom és minden elszántság latba vetésére van szükség, hogy az ország vezetői biztosítani tudják a nemzet önvédelmi harcának sikerét. Ez a legelső magyar embernek, Magyarország kormányzójának az akarata.

E hit, ez elszántság és e bizalom birtokában a kormány teljesíteni fogja kötelességét mind az önvédelmi harc eredményes lefolytatása, mind az ahhoz nélkülözhetetlen kiegyensúlyozott, egészséges és igazságos belső viszonyok megteremtése érdekében. Biztosítani fogja a rendet, a nyugalmat, a belső békét és a megfeszített munka minden előfeltételét. Igazságos, szociális viszonyokat kíván teremteni a társadalmi és a gazdasági élet minden vonalán, s a háború elkerülhetetlen terheit az osztó igazság szellemében kívánja kiróni. Az összhangzatos nemzeti együttműködés szellemében minden társadalmi réteg és különösen a nemzeti munka túlnyomó részét teljesítő ipari és mezőgazdasági munkásság jogos gazdasági és szociális igényeivel behatóan kíván foglalkozni. Egészséges, tiszta, becsületes és bizakodó közszellemet akar teremteni a magyar élet minden vonalán, és kellő időpontban megtenni mindazokat a rendelkezéseket, amelyek a nemzeti munka felfokozásához és a biztonságos belső élet megteremtéséhez szükségesek.

A kormány, szilárdan bízik erőfeszítéseinek sikerében, és ezért arra hívja fel a nemzet minden hűséges fiát, hogy egy szívvel és egy lélekkel fogjon össze az ország megmentésére és biztosítására, valamint a boldogabb Magyarország megteremtésére.

A kormány, bizván hős honvédségünkben és a nemzet áldozatkészségében, teljes nyugalommal és elszántsággal néz a jövő elé és feltétlenül hisz a végső győzelemben, amely Magyarország részére nagy és dicső múltjához méltó helyet biztosít az új Európában.

SZTÓJAY DÖME MINISZTERELNÖK BEMUTATKOZÓ BESZÉDE A KÉPVISELŐHÁZBAN, 1944. MÁJUS 24.

(Képviselőházi Napló, XIX. k. 1939–1944. 243–247.)

Az országgyűlés képviselőházának 364. ülése 1944. május 24-én

Sztójay Döme miniszterelnök: T. Képviselőház! Az országgyűlés és a közvélemény előtt ismereteseek azok a körülmények, amelyek most két hónapja a kormányváltáshoz és az elnökletem alatt álló minisztérium megalakulásához vezettek. Ennek a kormánynak csak most van módja az országgyűlés két Háza előtt az alkotmányos szokásoknak megfelelően bemutatkozni és az általa vallott elvek, követett célok és választott utak tekintetében felfogását kifejezésre juttatni. Az volt ugyanis a kormány álláspontja, hogy előbb keresztül kell vinni néhány, a kormány politikai irányát világosan meghatározó, alapvető fontosságú intézkedést, s csak ezek után ideállni a törvényhozás színe elé, tájékoztatást adni azokról az irányelvekről, amelyeket az ország vezetésében szem előtt fog tartani.

Hangsúlyozom, hogy a következőkben nem részletes kormányprogramot kívánok a t. Ház elé terjeszteni – sajnos, az elmúlt idők meglehetősen devalválták az ilyenfajta politikai megnyilatkozások értékét és jelentőségét – *(Úgy van! Úgy van! A szélsőbaloldalon.)*, hanem csupán az általános politikai és közéleti keretet kívánom a t. Ház előtt felvázolni. Ismétlem, az a nézetem, hogy ezekben a nehéz és sorsdöntő időkben nem szépen hangzó és meggyőző programokra, hanem erélyes és gyors cselekvésre van szükség. *(Igaz! Úgy van! A jobb- és a szélsőbaloldalon.)* Az ország ma nem azt várja tőlünk, hogy kitűnő fogalmazású munkatervekkel álljunk elő, hanem azt, hogy késedelem nélkül és a legnagyobb eréllyel fogjuk és oldjuk meg azokat a nagy problémákat, amelyeknek megoldása a mai viszonyok között életkérdés az ország számára. *(Úgy van! Úgy van! Jobb felől.)*

Azt hiszem, hogy azok a rendszabályok és intézkedések, amelyeket a kormány az elmúlt hetekben gyors egymásutánban tett és mai szinte napról-napra hoz, meggyőzhetik a t. Házat és az ország egész közvéleményét arról, hogy ez a kormány nem az előre bejelentett programok és munkatervek, hanem a becsületesen és gyorsan végzett munka és alkotások kormánya kíván lenni. *(Felkiáltások a középén: Adja Isten!)*

Hangsúlyozom, hogy kormányzati tevékenységünkben az országra, a közvéleményre, a magyar népre, illetve az ő akaratukat kifejezésre juttató törvényhozásra kívánunk támaszkodni. *(Éljenezés és taps a középén.)*

S most, amikor a kormány szándékairól és terveiről akarok szólni, engedjék meg nekem a t. képviselő urak, hogy a törvényhozás termében első ízben elhangzó miniszterelnöki megnyilatkozásomnak legelső helyén, legelső szavaimmal nemzetünk védereje, a magyar királyi honvédség felé forduljak (*Hosszan tartó élénk éljenzés és taps a Ház minden oldalán.*), a magyar királyi honvédség felé, amely test a mi testünkéből, vér a mi vérünkéből és lélek a mi lelkünkéből; nemzeti jövőnk, állami függetlenségünk és népi fennmaradásunk hatalmas biztosítéka, melynek erején, ütőképességén, harci szellemén és áldozatkészségén az ország jelene és Magyarország jövődjé nyugszik. (*Úgy van! Úgy van!*) Ez a honvédség már esztendőik óta harcban áll a mai kultúremberiség legnagyobb ellenségének, az orosz bolsevizmusnak harci gépezetével. És ebben a harcban, az első világháború hősi hagyományaihoz méltóan, nemcsak eredménnyel állta meg a helyét, hanem igen súlyos körülmények között újabb babérokat is szerzett (*Úgy van! Úgy van!*) és tűz ma is napról napra a magyar katona nemes homlokára. (**Rajniss Ferenc:** Éljen!)

Ki kell jelentenem, hogy a kormány minden szándékának, minden törekvésének, minden munkájának és elhatározásának középpontjában ez a honvédség áll. (*Élénk helyeslés.*) Megadni a honvédség számára mindazoknak az erkölcsi és anyagi előfeltételeknek maximumát, amelyeknek birtokában ütőképessége, harci készsége, vitézi szelleme, fegyverzete és vezetése a legtökéletesebbé tehető. Másrészt minden lehető megadni honvédeink hozzátartozóinak, a hadirokkantaknak, a hadiárvának és általában a háború által sújtott családoknak is, hogy érezzék a nemzet legmesszebbmenő szerető gondoskodását. (*Élénk helyeslés és taps.*) De egyben, t. Képviselőház, megadni a magyar honvédség számára lelkünk minden szeretetét és testvéri magyar szívünk minden meleg érzését.

Szálljon e pillanatban is minden hitünk, minden bizakodásunk és minden imádságunk a Kárpátok előterében heroikus harcot vívó szeretett katonáink felé, akik őseink áldozatos példaadása nyomán most is vérük hullásával védik ezt az ezeréves földet és – mint annyiszor az elmúlt viharos századok folyamán – Európát, a nyugati kultúrát és az egész művelt emberiséget.

Ez a sorsdöntő küzdelem, amelyet honvédségünk a szövetséges hadseregekkel együtt több mint két esztendeje nem csökkenő harci kedvvel folytat, határozza meg egyébként, t. Képviselőház, az ország, az országvezetés és a kormányzat minden egyéb mai kormányzati és politikai ténykedését és célkitűzéseit. Ez ad irányt a magyar külpolitikának, ez szabja meg belpolitikai magatartásunk alapelveit, ez irányítja az ország belső átszervezésére irányuló törekvéseinket, egyszóval ezt a küzdelmet kell szolgálnia minden magyar erőfeszítésnek; ez áll és ez kell hogy álljon minden mai magyar szándék és tett előterében.

És méltán, t. Képviselőház, mert a bolsevizmus elleni küzdelem minden erővel való folytatása ma számunkra az egyetlen lehetséges reálpolitika (*Úgy van! Úgy van!*), mert itt a lét és nemlét kérdéséről van szó. Győznünk kell és győzni fogunk (*Úgy van! Úgy van!* – *Élénk helyeslés és taps.*), mert különben elpusztulunk!

E küzdelemben, amint tudjuk, nem állunk egyedül. Ott harcol mellettünk hatalmas baráti szövetségesünk dicső múltú hősies hadserege, amelynek teljesítményei egyedülállóak, amelynek ereje megterhetetlen és biztosítéka közös győzelmünknek. (*Úgy van! Úgy*

van! – **Maróthy Károly:** Éljen Hitler!) Töretlen erejét bizonyítják a mostani dél-olaszországi események is, ahol az angolszász túlerőnek nagy reményekkel megindított rohamai megtömek a német katona elszántságának acélfalán. (*Úgy van! Úgy van! – Jobbfelől.*)

A magyar és a német katona vállvetve küzd azzal a régi hagyományos és hűséges fegyverbarátsággal, amely az első világháborúban szinte szállóigévé vált s amely ma fényes megújulásban tündököl. Itt másról, mint közös győzelemről, nem is lehet szó (*Úgy van! Úgy van! – A jobb- és a szélsőbaloldalon és a középén.*), és ennek érdekében állanak az otthonaik nálunk is, náluk is, karjuk minden erejével, szívük minden dobbanásával, katonáink mögött.

T. Képviselőház! A magyar kormány külpolitikájának tengelye a hármashatalmi paktumhoz és az antikomintern paktumhoz való tartozásunk s ezen belül legelsősorban a nagy német birodalomhoz való viszonyunk. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*) Ez a viszony egyszerű, világos, őszinte és becsületes, a bensőséges férfias bátorság és a félreértést nem tűrő együttműködés (*Úgy van! – A szélsőbaloldalon.*), a hűséges, áldozatkész szövetséges viszonya, amelyet nem csupán érdekeink teljes közössége, hanem érzelmeink, hajlandóságaink azonossága tesz teljessé és sok-sok évszázad tapasztalata, közös munkája és közös küzdelme próbált ki és tett viharállóvá. (*Úgy van! Úgy van!*) Ez a tiszta és bensőséges magyar–német viszony nem politikai latolgatások és diplomáciai sakkhúzások légkörében született meg, hanem a történelem, a földrajzi helyzet, a természet és a lélek ezernyi adottsága által kifejlesztett sorsközösség. (*Úgy van! Úgy van! – Taps a jobboldalon és a középén.*) Amint ez az elmúlt évszázadok folyamán számtalanszor összekötött bennünket, az elkövetkező évszázadok alatt is egymás mellett haladó utat ír elő e két nemzet számára.

Az első világháború fegyverbarátsága mellett a Párizs környéki békediktátumokban is közös volt sorsunk és örök időkre él bennünk a magyar hála mélységes érzete azért, mert a trianoni béklyókból való kiszabadulásunkat elsősorban a hagyományos magyar–német barátságnak, vagyis a német népnek és a német nép nagy vezérének, Adolf Hitlernek köszönhetjük. (*Úgy van! Úgy van! – Élénk éljenzés és taps a jobb- és a szélsőbaloldalon és a középén.*) Ő emelte újból hatalomra a német népet, ő törte össze a Párizs környéki diktátumok bilincseit és az ő baráti keze segítette hozzá Magyarországot a rajta elkövetett igazságtalanságok revíziójához. (**Rajniss Ferenc:** *Úgy van!*) Nélküle még ma is trianoni börtönében sínylődne a magyar. (*Úgy van! Úgy van! – A jobb és a szélsőbaloldalon és a középén.*) A magyarság hátatelt, legmelegebb kívánságai szállnak Adolf Hitler és nagy népe felé. (*Élénk és [sic!] taps a jobb- és a szélsőbaloldalon és a középén.*) Elítélendő volna az a magyar politika, amely a magyar felemelkedésnek nyújtott e hatalmas segítségről megfélemedne, vagy a hála és a köszönet kötelességeit a mindenkor politikai konjunktúra mérlegén latolgatná. A magyar politika alapvető elvei ezer éven keresztül a tisztesség, az egyenesség (**Incze Antal:** *Úgy van!*), az adott szó szentsége (*Úgy van! Úgy van! – A szélsőbaloldalon.*), a vállalt kötelezettségnek becsületes teljesítése (*Úgy van! Jobbfelől.*) és a törhetetlen hűség voltak. (*Úgy van! Úgy van! – A jobb- és a szélsőbaloldalon és a középén.* – **Nagy László:** Eleget prédikáltuk!) Akik más úton akarnák vezetni ezt a nemzetet, azok ősi magyar jellemét tagadtnak meg vele és ezért

a nemzet megvetésétől sújtva menthetetlenül el is buknának. (*Úgy van! Úgy van! – Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Meg is történt!*)

T. Képviselőház! Az Olasz Szociális Köztársasághoz fűződő viszonyunk alapjait ugyancsak évszázados kapcsolatok és hagyományok szabják meg számunkra, nemkülönben a magyarságnak a Duce [*Benito Mussolini*] személye iránt érzett, mindig kifejezésre juttatott bensőséges hálaérzete. (*Élénk éljenzés, helyeslés és taps.*) Nem fogjuk elfelejteni, hogy amikor egy egész ellenséges világ vett körül bennünket, az első meleg és résztvevő hang, amely mellettünk és ügyünk igazsága mellett szót emelt, Mussolini hangja volt. (*Élénk éljenzés és taps.*) Tiszta szívből kívánom – és tudom, a nemzet egyeteme is csatlakozik ehhez a kívánságomhoz –, hogy a Duce [*Benito Mussolini*] nagy szövetségese oldalán győzelmesen harcolva, ismét helyreállítsa hatalmas történelmi művét: a nagy olasz impériumot. (*Helyeslés és taps.*)

T. Képviselőház! Hazánkat a közös érdekek szálai, a bolsevizmus leküzdésének érdeke fűzi az antikomintern paktumban részt vevő nemzetekhez. Talán felesleges ezzel kapcsolatban hangsúlyoznom – mert ez annyira magától értetődő és természetes –, hogy az antikomintern paktumból kifolyólag reánk háruló összes kötelezettségeket – elsősorban a bolsevizmus elleni küzdelemnek minden eszközzel való folytatását – a magyar nemzet a maga teljes erejének latba vetésével vállalja és teljesíti. (*Helyeslés és taps.*) Tisztában vagyunk azzal, hogy amikor a magyar nemzet Európának a rákényszerített védelmi harcában részt vállal, a Kárpátok gerincén nemcsak saját létét és fennmaradását védi, hanem a Kárpátok medencéjében és annak peremén élő többi nemzetet is. Hiszen az az európai hivatástudat, amely Magyarországot áthatja a veszély súlyos óráiban, a velünk szomszédos államokban is egyre világosabbá teszi az évszázadokon keresztül közös erőfeszítéssel védett európai ideálok tudatát.

(**Rajniss Ferenc:** Úgy legyen!) Ennek felismerése el fog bennünket vezetni arra az útra, ahol nem azt keressük többé, ami elválaszt, hanem azt, ami összekapcsol bennünket szűkebb földrészünk közös védelme érdekében. Igyekezetem tehát oda fog irányulni, hogy minden szomszédunkhoz való viszonyunkat az őszinte együttműködés szelleme hassa át, és törekedni fogok kapcsolatainkat ilyen irányban kimélyíteni. (*Helyeslés.*)

Különleges, szívélyes jó viszony fűz bennünket a baráti és rokon hős finn (*Élénk éljenzés és taps.*) és bolgár nemzethez. (*Megújuló élénk éljenzés és taps.*) Meggyőződésem, hogy e viszonyunkat a jövőben is a meghitt és őszinte barátság fogja áthatni.

Az európai nemzetek családjának többi tagjaival, akikkel a háború közepette is fenntartottuk kapcsolatainkat, törekedni fogok jó viszonyunkat továbbra is ápolni.

Határainkon kívül élő véreink sorsát különös gonddal fogja a kormány figyelemmel kísérni. (*Élénk helyeslés és taps.*) Érezniük és tudniuk kell e testvéreinknek, hogy a magyarság életének e súlyos óráiban nem szűnik meg irántuk testvéri szeretetünk, és ha a háború megpróbáltatásai nehéz terheket rónak az ő vállakra is, vegyék ezt a magyar sors rendelésének, amit a jobb jövő reményében a nemzet minden tagja ma készséggel vállal, bárhol is éljen e világon. (*Helyeslés.*)

Viszont ami az országunk területén élő nemzetiségeket illeti, hangsúlyoznom kell, hogy irányukban is az őszinteség, az egyenesség, a lojalitás, a bizalom és a jogok kölcsönös

tiszteletének politikáját kívánom követni. Ennek helyes gyakorlati módja az egyenlő mértékkel mérő, mély emberi belátásoktól és igaz szociális érzésektől áthatott, igazságos és pártatlan kormányzás, amely az összes itt velünk sorsközösségben élő nemzetiségek számára megadja mindazt, ami népi és gazdasági életükben lehetővé teszi sajátos életformáik, vallásuk, kultúrájuk, nyelvük és szokásaik zavartalan érvényesülését. Egészen természetes, t. Képviselőház, hogy e lojális magatartással szemben a magyar kormánynak hasonló lojalitást kell követelnie az összes itt velünk együtt élő nemzetiségi honpolgáraitól (*Úgy van! Úgy van!*), kívánnia kell a magyar állam egységének, biztonságának, szuverenitásának feltétlen elismerését (*Úgy van! Úgy van! – Taps a Ház minden oldalán.*), az összes állampolgári kötelesség hűséges teljesítését és általában a magyar állam keretei közé való őszinte és fenntartás nélküli beilleszkedést. (*Élénk helyeslés.*)

A nemzetiségi kérdésről szólva, külön ki kell emelnem, hogy a hazai németiséggel való viszonyunk az évszázadok folyamán egészen különleges módon alakult és kezdettől fogva nem a nemzetiségi jogviszony, hanem a testvériség családi viszonya volt, az együvé tartozás minden erkölcsi érzésével, kötelességével és ezután is ilyennek kell maradnia. (*Úgy van! Úgy van!*)

A hazai németiség évszázadokon keresztül jóban-rosszban velünk együtt haladva, mindig támogatott bennünket abban, hogy erős védelmi bástyát alkossunk itt, a népek felvonulásának és összeütközésének e történelmi országútján. Benső, szétszakíthatatlan sorsközösségben kovácsolódtunk így össze küzdelemteljes múltunk folyamán, és ez a sorsközösség ma is egyik legfontosabb éltető eleme a nagy Német Birodalommal fennálló barátságunknak és fegyverbarátságunknak.

Ami egyéb belső kérdéseinket illeti, elsősorban ezekre áll az, amit felszólalásom elején hangsúlyoztam: nem beszélni, de cselekedni akarunk. Tettekkel és messze jövőbe kiható intézkedésekkel fogjuk bizonyítani, hogy ez a kormány teljesen új politikai és világnézeti irányt kíván kezdeményezni, folytatni és megvalósítani (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*), ehhez az új politikai és világnézeti irányhoz illő új és korszerű politikai stílussal, új és korszerű politikai módszerekkel (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*). Ennek az új politikai és világnézeti iránynak tengelyében a népi és szociális Magyarország megteremtésére irányuló elszánt akarat áll. (*Taps a Ház minden oldalán.*)

Az az út, amely az új Magyarországhoz vezet, megalkuvást, kitérést és tétovázást nem ismerő, egyenes és tiszta, a keresztény erkölcs alapján álló jobboldali és fajvédő politika útja. (*Úgy van! Úgy van! – Taps a jobboldalon.*) Azé a politikáé, amely Németországban a nemzetiszocializmus (*Éljenzés a szélsőbaloldalon.*), Olaszországban a fasiszmus eszmévilágában helyezte új alapokra az állam és a nemzet erkölcsi, társadalmi, gazdasági és szociális rendjét. Azé a politikáé, amelynek Magyarországon igen nagy múltja és igen tisztas hagyományai vannak, amelyek egyrészt köteleznek bennünket, másrészt sok tekintetben megkönnyítik mostani feladatainkat.

Nagy feladat áll előttünk, t. Képviselőház! Meg akarjuk valósítani a jobboldali és fajvédő politika minden elvi és gyakorlati célkitűzését, a zsidókérdés gyökeres megoldásától kezdve a gazdasági, társadalmi, szociális, népnevelési, jogalkotási és jogszolgáltatási reformokig, amelyek mind csak egyetlen központi célra irányulnak: a nemzeti közösség-

be szervesen összefogni és tervszerű nemzetalkotó és társadalomépítő munkára megszervezni az összes egészséges és eleven népi magyar erőket. (*Helyeslés és taps a jobb- és a szélsőbaloldalon és a középén.*) Éppen ezért, t. Képviselőház, minden erőnk latbavetésével le fogjuk küzdeni a jobboldali és fajvédő politika útjába álló akadályokat (*Úgy van! – A szélsőbaloldalon.*), származzanak azok akár helytelen életszemléletből, akár elavult politikai dogmatizmusból, akár egyéni vagy kollektív önzésből, és szabaddá tesszük az utat mind a gazdasági, mind a társadalmi, mind pedig a közelet minden területén az igaz és értékálló hazafias erők tisztességes érvényesülése előtt. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

T. Képviselőház! Nem engedhetjük a kontraszelekció fényűzését ebben az országban. (**Rajniss Ferenc:** Jó pár évtizedig megengedtük!) Ellenkezőleg: minden módot meg kell ragadnunk arra, hogy az értékek helyes kiválasztódásának és természetes feltörekvésének útját szabaddá tegyük. Ezért a fiatal magyar nemzedék, a magyar ifjúság nevelésének összes időszerű kérdéseit a mai nemzetélet legnagyobb feladatainak tartom. (*Helyeslés.*) Megadni, illetve megteremteni e fiatal nemzedékek számára az erői és tehetsége kibontakoztatásához szükséges összes gazdasági, szociális és szellemi előfeltételeket, de egyben biztosítani azt, hogy ez az új magyar fiatalság spártai szellemű, testben-lélekben erős, minden viszontagsággal szilárd hittel szembeszálló, kemény és jellemes, férfias, katonás nemzedékévé váljék a Hazának. (*Élénk helyeslés és taps a jobb- és a szélsőbaloldalon és a középén.*)

A magyar politika és a magyar nemzetvezetés minden egyes szektorában egyetlen célt kívánunk szolgálni, azt a legfőbb célt, hogy nemzetünk mai küzdelmében minden erkölcsi és anyagi erejét latba tudja vetni létének, népi életének, szabadságának és jövőjének védelmére és biztosítására.

Az előttünk álló feladat kettős: helytállás a honvédelemben, maximális teljesítmény a termelésben. Ezt kívánjuk szolgálni az általunk irányított gazdaságpolitika minden egyes ténykedésével és intézkedésével, szociális politikánkkal, a kultúrpolitika, népnevelés, jogalkotás összes mai, korszerű feladatainak megoldásával, igazságot, tisztességet, kötelességteljesítést és a fegyelem teljességét kívánjuk és fogjuk keresztülvinni minden vonalon, az elosztás területén pedig a szociális igazság követelményeinek kérlelhetetlen érvényesítését. (*Helyeslés a középén.*)

Külön gondunk, t. Képviselőház, a munkásság – a szellemi és fizikai munkásság, a falu népe – szociális, gazdasági és kulturális helyzetének, különösen életszínvonalának lehető okszerű emelése (*Helyeslés jobbfelől.*), a családvédelem minél hatékonyabb tétele és intézményes gondoskodás arról, hogy a nemzeti társadalom e hatalmas fenntartó rétegei, amelyek a maguk nagy többségében mindig hűséges és odaadó fiai voltak a hazának és rendíthetetlenül kitartottak a nemzeti gondolat mellett, érvényre tudják juttatni jogos érdekeiket. (*Helyeslés.*)

A kormány ezen őszinte törekvésének csakis egy körülmény szabhat határt, és ez a jelenlegi háború parancsoló követelménye. A háborút meg kell nyernünk és meg is fogjuk nyerni. (*Úgy van! Úgy van! – A jobb- és a szélsőbaloldalon és a középén.*) Erre irányul minden törekvésünk és minden gondunk. Erre a célra kell – mint már hangoztattam – min-

dent összpontosítanunk. Ennek kell mindent kíméletlenül alárendelnünk.

A nemzet ma két arcvonalon küzd: kint a Kárpátok keleti lejtőin, a tűzvonalban és a belső fronton, a hátsószágban. Egyforma katonai fegyelemre van szükség mindkét helyen. *(Úgy van!)* Idehaza az angolszászok bombázásainak ártatlan testvéreink esnek áldozatul. Azt remélik, hogy ilyen módszerrel és destruktív propagandával összetörhetik azt a hazai belső frontot, amelyre hősi honvédségünk küzdelme támaszkodik. Az eddigi légitámadásokat férfias nyugalommal viselte el a nemzet. Meggyőződésem, hogy ebben a férfias kiállásban a jövőben sem lesz hiány. *(Úgy van! Úgy van! – A jobboldalon.)* A különböző angolszász bomlasztó törekvéseknek pedig ez a nemzet még egyszer nem ad hitelt. *(Úgy van! Úgy van! – Csoór Lajos: Soha!)* Elég volt egyszer a wilsoni halálos csalétekből. *(Úgy van! – Jobbfelől. – Gr. Serényi Miklós: Mégsem tanultak!)*

Tudom, hogy a t. Ház és az egész nemzet egyetért abban, hogy hazai belső frontunknak sziklaszilárdan kell állnia. Meggyőződésem, hogy a belső rend, a fegyelem, a nyugalom és a termelés biztonsága ellen irányuló minden esetleges kísérlet eleve megghiúsulna minden jó hazafi ösztönös ellenállásán. *(Úgy van! Úgy van!)* De ha mégis felütné fejét ilyen törekvés, vagy a nemzet egységének megbontására irányuló bármilyen próbálkozás, arra az államhatalom kérlelhetetlen eréllyel és szigorral fog lesújtani. **(Vajna Gábor: Akasztófát nekik!)**

Ismétlem – százszor is, ha kell –, csak egy cél lehet előttünk: a háborút megnyerni és e végett az összes élet- és ütőképes magyar erőket fegyelmezett egységben összefogni. *(Úgy van! Úgy van!)* A kormány tehát az erők egyesítésének és nem széthúzásának alapján áll. Ezt a célt, az egység és összefogás célját kívánja elérni és akarja megvalósítani a belső front minden egyes területén, mind társadalmi, mind pedig politikai vonatkozásban. Ezért nem tűrheti és nem fogja tűrni sehol a szubverzív törekvéseket és jelenségeket, és a legenergikusabban szembe fog fordulni minden olyan igyekezettel, amely a mai válságos időkben visszavonást, széthúzást, meghasonlást, belső harcot és ennél fogva erőtlenséget keltene a magyar társadalomban. *(Helyeslés és taps a jobboldalon.)*

Aki ma széthúzást szít az együvé tartozók között, az súlyos bűnt követ el a közösséggel szemben, és aki bizalmatlanságot kelt a bizakodók között, az voltaképpen az elleniségnek tesz szolgálatot. *(Úgy van! Úgy van! Taps a jobboldalon és a szélsőbaloldalon.)*

Egységre, munkára, fegyelemre és kötelességteljesítésre hívom fel tehát, t. Képviselőház, erről a helyről is a törvényhozás és a nemzet minden egyes tagját. Hangsúlyozom, hogy a kötelességteljesítésben jó példával maga a kormány és annak tagjai kívánnak eljárni. *(Éljenzés a jobboldalon.)* Készséggel vállaljuk a felelősséget és a vele járó erőfeszítések minden kockázatát szilárd magyar lélekkel viseljük. Vállaljuk, mert lelkünk tele van hittel és törhetetlen bizakodással. *(Helyeslés.)* Sziklaszilárdan hiszünk a magyarság jövőjében. Bizakodást és erőt a magyar történelem dicső korszakaiból és a honvédségünk soraiban egy emberként helytálló nemzetünk férfias küzdelméből merítünk.

Hiszünk, t. Ház, abban, hogy ez a dicső múltú nemzet, mint annyszor a történelem folyamán, most is keresztül fogja verekedni magát a legsúlyosabb helyzeteken is és eljut a maga nemzeti életének, valamint jogainak teljességéhez, barátai, elsősorban német és olasz szövetségesei oldalán pedig elnyeri az új Európában azt a helyet, amely

múltjához méltóan megilleti (*Úgy van! Úgy van!*), de csak akkor, ha egy pillanatra sem veszíti el fejét, ha megmarad a realitások útján, ha nem engedi megbontani sorait, és ha a közösség javára a legnagyobb áldozatokat is vállalni hajlandó. (*Úgy van! Úgy van!*)

Ismétlem, ebben törhetetlenül hiszünk és ezt a hitünket szeretnénk átplántálni a nemzet minden egyes fiába, annál is inkább, mert ez a hit, ez a bizakodás, amely minden kitartás és helytállás lelki erőfeltétele, ma úgyszólván nemzeti kötelesség minden hazafi számára. (*Úgy van! Úgy van! – Taps a jobboldalon.*)

Amikor honvédeink nehéz harcokban állnak odakint, idehaza nincsen jogában senkinek e harc esélyeit sem kishitúséggel, sem kétkedéssel, sem bizalmatlansággal, sem pedig duzzogó vagy számító félreállással nehezíteni. (*Úgy van! Úgy van! – Taps.*)

Vegyen ez a nemzet hitben, kötelességteljesítésben és bizakodásban példát a legelső magyar embertől (*A Ház tagjai felállanak. – Megújuló, hosszan tartó lelkes éljenzés és taps. – Meskó Zoltán:* Az egyetlen fix pont!), az ország Főméltóságú Kormányzójától, aki mindenkor a magyar férfi, a magyar katona ősi erényeinek megtestesítője. Kövessük őt a cselekvés, a küzdelem és a bizakodás útján hűséggel és odaadással, abban a biztos tudatban, hogy amint negyedszázados országlása alatt újjáépítette a forradalmakban és Trianonban összeomlott nemzetet, az elkövetkező időkön is épségben, baj nélkül fog átvezetni bennünket. (*Úgy van! Úgy van! – Jobbfelől.*) A hagyományos magyar hűség és a vezére iránt érzett ősi magyar tisztelet jegyében sorakozzék a nemzet az ő fennkölt személye mögé s kövesse bizalommal az általa kinevezett magyar kormány útmutatásait. (*Helyeslés és taps a jobboldalon.*) Álljon mellénk, a kormány és a törvényhozás mellé a nemzet minden egyes hűséges fia. Segítsen bennünket munkánkban tettekkal, jóakarattal, kötelességteljesítéssel, bizalommal s ilyen módon eljutunk, de csak ilyen módon a nagy magyar célhoz, ahhoz a magyar hazához, amelynek pillérjei a tiszta népi erők és a szociális igazságosság fundamentumán nyugosznak.

És ha mindezek után azt kérnék tőlem, t. Képviselőház, jelöljem meg egynéhány szóval, mi a kormány programja, célkitűzése és hogyan akarja azt megvalósítani, válaszom csak az lehet: a kormány programja a háború győzedelmes befejezése (*Helyeslés jobbfelől.*), eszközei a nemzeti erők becsületes és alkotó összefogása (*Úgy van! Úgy van! – A jobboldalon.*) és maradéktalan latbavetése, a végső cél pedig ennek a népi és szociális nemzeti Magyarországnak megteremtése, amely a győzelmes béke új Európájában múltunkhoz és értékeinkhez méltó helyet biztosít számunkra az európai népek és a művelt nemzetek társaságában. (*Úgy van!*)

Ezeknek a gondolatoknak a jegyében kérem kormányom és a magam számára képviselőház támogatását. (*Élénk éljenzés és taps a jobboldalon.*)

SZÁSZ LAJOS NYÍREGYHÁZI BESZÉDE ÚJ MAGYARSÁG, 1944. MÁJUS 24., 4.

Szász Lajos iparügyi miniszter:

A zsidók után a zsidóbújtatókat is el kell távolítani a magyar gazdasági életből

Nyíregyháza, május 23.

Szabolcs vármegye törvényhatósági bizottsága rendkívüli közgyűlés keretében iktatta be hivatalába *Thuránszky Pál* főispánt. A beiktatáson megjelent *Szász Lajos* dr. iparügyi miniszter is. A közgyűlési termet zsúfolásig megtöltötte az érdeklődő közönség, amelynek soraiban ott volt *Dudás Miklós* görögkatolikus püspök, *Thuróczy Zoltán* evangélikus püspök, *Vattay Antal* altábornagy, *Szilassy László*, Hajdú vármegye és *Tatár Géza*, Bereg vármegye főispánja, *Rásó István*, Hajdú vármegye és *Végh József*, Hajdú vármegye alispánja. *Szohor Pál* polgármester, az országgyűlési képviselők közül *Konkoly Thege Kálmán*, *Miskolczy István*, *Vay Miklós* báró, *Gergelyffy András*, *Mocsáry Ödön*, *Zih Károly* és *Boér Ágoston*.

Borbély Sándor alispán nyitotta meg a rendkívüli közgyűlést, meleg szavakkal üdvözölve *Szász Lajos* iparügyi minisztert. Hangoztatta, a megye büszke arra, hogy saját fia került a főispáni székbe. *Thuránszky Pál* főispán a szegedi gondolat, a nemzeti egység és a fajvédelem kiváló harcosa. Ezután küldöttség hívta meg a terembe az új főispánt, aki a jelenlevők lelkes éljenzése közben foglalta el helyét.

Thuránszky Pál főispán az eskü letétele után székfoglaló beszédet mondott. Hangoztatta, hogy a kormányzó iránt mélységes hódolatot, hálát, hűséget és engedelmességet érez. A közgyűlésen jelenlevők a kormányzó nevének említésekor helyükről felállva, hosszasan ünnepelték az államfőt. A főispán kiemelte, hogy a *Gömbös Gyula* által kijelölt úton jár és politikai felfogásában az marad, aki volt. *Mindnyájunknak honvédeknek kell lennünk*, rendíthetetlen elszántsággal kell dolgoznunk és termelnünk. A rendet és fegyelmet, ha kell, még *drákói eszközökkel is fenn kell tartanunk*.

Thuróczy Zoltán evangélikus püspök a törvényhatósági bizottság tagjainak nevében köszöntötte az új főispánt, akit a vármegye kipróbált fiának tekint s *osztatlan bizalommal és szeretettel fogad*.

A munka megszervezése után fokozni kell az ország termelését

Szász Lajos iparügyi miniszter állott ezután szólásra. Rámutatott arra, hogy a beiktatáson *hiányzik a hagyományos fény és pompa*, amivel Thuránszky Pál főispán nemcsak a mai idők komolyságát kívánta hangsúlyozni, hanem azt is, hogy méltóságának *nem a díszét, hanem a terhét vállalta*.

– A főispán nemcsak a kormány kiküldöttje – folytatta –, hanem elsősorban *kapocs a nép és az államvezetés között*. Azért jött el a beiktatásra, hogy a közös munkában és elvhűségben kikristályosodott, őszinte barátság melegével kívánjon a főispánnak nehéz munkájához erőt, és Istentől áldást. Ma a magyarságnak két kötelessége van: *harcolni és dolgozni*. Csak e kettő biztosíthatja a győzelmet, amely alapja a jövőndőnek. Fiaink kint harcolnak a fronton, nekünk pedig dolgoznunk kell, *hogy ne legyen az ő harcuk hiábavaló*. Mindenkitől többet kell követelni. Nem lehet kifogásokat emelni. Vannak határok amelyek tágitása *nem tőlünk függ*, de minél kevesebb van valamiből, annál jobban kell azt felhasználni és jobban kell ügyelnünk arra, *hogy ebből semmi veszendőbe ne menjen*.

– *Lehet és kell tehát fokozni ennek az országnak a termelését, elsősorban a munka megszervezése útján* – hangoztatta a miniszter. – Nem lehet fenntartani a liberális felfogásnak megfelelő szabadgazdálkodást. *Meg kell szerveznünk a munkát*, hogy azt termeljük, amire a legégetőbb szükségünk van. Nem vagyok hajlandó elismerni egyenlőségnek a javakból való egyforma részesedést: *ahol nagyobb a szükség, oda kell többet juttatni*. Akinek volt módja arra, hogy tartalékokat gyűjthessen, *annak semmi sem dukál*. Tudom, hogy vannak, akik nem akarnak egyetérteni velem, amikor hangsúlyozom, hogy a *legkisebb anyag is érték, sokszor pótolhatatlan*. Ebben az országban nincs luxus céljára sem anyag, sem munkaskéz! *Tessék mindenkinek mérsékelnie igényét!* Csak egyetlenegy dolgot lehet kívánni: *akik kint harcolnak, kapjanak meg mindent*, ami szükséges. Bent az országban pedig biztosítsák a *rend*. Nem lehet fenntartani azt, hogy mindenki azt termel, használ és fogyaszt, ami jólesik neki. Azt kell termelnie, ami *[t]* az ország érdeke megkövetel. Ezért kell megszervezni termelésünket az egész vonalon, *különösen az ipar irányában*, ahol nem lehet gyárak és vállalatok szabad tetszésére bízni a termelés irányát, mértékét és módját. *Szét kell osztani a munkát aszerint, hogy melyik vállalat tudja leg-gazdaságosabban a kívánt minőséget és mennyiséget előállítani*. Nem elég a vállalatok összehangzatos működését biztosítani, de *meg kell szervezni a munkásságot, a munka-erő-gazdálkodást is*.

A zsidókérdés megoldása

– A munkaerő-gazdálkodás másképpen, mint magának a munkásságnak megszervezésével, nem lehetséges. Ne maradjon egyetlen munkaskéz sem munka nélkül, ha pedig munka nélkül akar maradni, *akkor kényszeríthető legyen a munka vállalására*, mert aki nem dolgozik ebben az országban, *nem fog enni sem*. Gondoskodni kell arról, hogy a munkaerő mindig ott jelentkezék, ahol a legnagyobb szükség van. Ennek a szervezésnek azonban

csak akkor lehet eredménye, *ha abba a napi politika, a pártpolitika nem szólhat bele. Sem jobboldali, sem baloldali pátpolitikának a munkássághoz nyúlnia nem szabad!* Az a szervezet legyen a munkásság érdekképviselői szervezete, de ne szolgálja egyetlenegy politikai párt érdekeit sem, mert különben jobb, ha azt a szervezetet meg sem csináljuk. Természetes, hogy *kapcsolatot* kell teremteni a munkás és a munkaadó szervezetek között, hogy kiegyenlíthessék az elkerülhetetlenül felmerülő ellentéteket s azokat *ki is egyenlítiük*. Ezek a szervezetek azonban *nem járhatnak a kormány járszalagján*. Általában a gazdasági élet autonóm szerveinek kell elintézniük a gazdasági élet kérdéseit, a gazdasági élet autonóm szerveinek tehát *nagyfokú hatáskört kell biztosítani*, szigorú felelősség mellett, a kormány részére természetesen fenntartva az *ellenőrzés és irányítás jogát s egyben kötelességét*.

– A termelőmunka kérdésében sokan azt hiszik, hogy nagy jelentősége van a zsidókérdés folyamatban levő megoldásának. *Ne túlozzuk el a zsidóknak a termelő munkában fennállott nagy jelentőségét*, mert ez nem annyira *[a]* termelőmunkában, mint inkább az üzleti oldalon jelentkezett, aminek *ma sokkal kisebb a fontossága, mint volt egy liberális gazdasági rendszerben*. A zsidókérdés végleges és gyökeres rendezése a magyar gazdasági életben *nem fog zavarokat előidézni*, mert a kormány a termelés szempontjait még a zsidókérdés megoldásánál is *fontosabbnak* tartja. Általában a zsidókérdés megoldásánál legyünk egyszer tisztában azzal: *senki sem célozza a zsidók kiirtását, kipusztítását, sanyargatását*. A kormány mind ez ideig egyetlen olyan rendelkezést nem tett, amelyből az volna következtethető, hogy ezek a magyarsághoz nem méltó célok lebegnének szem előtt. A zsidókérdés megoldásánál *nem lehet irányadó a gyűlölettől fűtött antiszemitizmus*, hanem egyedül és kizárólag a szeretettől áthatott fajvédelem. Senki sem akarja a zsidóságot a világból kiirtani, *csak fajtánkat szeretnénk megmenteni káros befolyásuk alól*. Azt hiszem, mindnyájan, akik a fajvédelem hódolatának hívei, munkásai és harcosai vagyunk, nagyon boldogok lennénk, vagy nagyon boldogok leszünk, *ha Ahasverus szerencsétlen népe ezen a földgolyón valahol hazát talál és ott ki fogja építeni a maga állami életét, messze a mi határainktól*. De azért is nagy komolyságra, megfontoltságra, higgadságra és nyugalomra van szükség a zsidókérdés megoldásánál, mert *senkinek sem lehet célja, hogy népünk részvétét, szánalmát ébressze fel a zsidóság iránt*. A zsidókérdés megoldása azonban nem azt jelenti, hogy *fel kell váltani* a zsidókat a keresztényekkel. Sajnos, a múltban jórészt ilyen *felületi kezelés* történt a baj orvoslása tekintetében, pedig ezzel nem érünk el mást, mint azt, hogy a zsidóbefolyást *nem közvetlenül ők, hanem régi keresztény családok ivadékai érvényesítik*, akik hajlandók voltak őseik által rájuk hagyott, *tisztes családi nevüket odaadni hitvány pénzért ennek a célnak szolgálatában*. A zsidótörvények megoldása még nem jelenti tehát a zsidókérdés megoldását. A zsidók után *el kell intézni a zsidóbújtatókat is*, akiket szeretünk *strómanoknak* nevezni. Csak ezeknek a kizárása, vagyis *a magyar gazdasági életben a keresztény erkölcs és a magyar tisztesség érvényesítése jelenti azután a zsidókérdés teljes elintézését*.

– Nagyon súlyos, nehéz kérdések ezek, amelyekről így *beszélni* sokkal könnyebb, mint *megoldani* ezeket a kérdéseket, amelyek ezer és ezer ággal kapcsolódnak az élet irányában. De éppen azért, mert ilyen nehéz feladat előtt állunk s a nehéz feladatokat ilyen súlyos időkben kell megoldani, *kell mindenkinek összefogni, vállvetve dolgozni, munkálkodni*, hogy célunkat elérjük. Az, aki ma sem tud a másiknak kezet nyújtani, aki ma is azt

keresi és azt élezi ki, hogy mi az, ami esetleg elválaszt bennünket, nem pedig azt, ami egybefog és összeköt, *az szörnyen vétkezik a magyarság és az ország érdekei ellen.* Aki személyi érdekeit nem tudja háttérbe szorítani a közérdekkel szemben, sőt a közérdek rovására egyéni érdekeit kívánja érvényesíteni, *az ma a világ egyik legnagyobb bűnöse.* De ha valaki mégis azt érezné, hogy nem tud kezét nyújtani a másiknak, hogy nem tud összefogni, vállvetve, egyetértésben dolgozni mindenekfelett álló célok elérése érdekében, *az legalább álljon félre és ne zavarja azokat, akik hisznek Istenben, fajtájuk erejében, akik hisznek a magyarság jövődjében és ezért dolgozni, küzdeni, harcolni, áldozatot hozni kívánnak.* Mert azokat, akik nem tudják megérteni még ma sem az idők szavát, akik még egyszer mohácsi tragédiát akarnak felidézni erre az országra, *azokat el fogja söpörni, el fogja tiporni ez az ország, és mi tovább fogunk haladni azon az úton, amely hitünk, meggyőződésünk szerint egyedül a célhoz vezető út, s amelyről letérni nem vagyunk hajlandók soha!*

A MINISZTERTANÁCS ÜLÉSÉNEK JEGYZŐKÖNYVE 1944. JÚNIUS 21.

I.

Minisztertanács 1944. június 21-én

Szerdán délelőtt 10 óra 20 perkor.

Jelen vannak:

Sztójay Döme miniszterelnök és külügyminiszter elnöklete alatt

Jaross Andor m. kir. t.t., belügyminiszter

Reményi-Schneller Lajos m. kir. t.t. pénzügyminiszter

Jurcsik Béla földművelésügyi és közellátásügyi miniszter

Szász Lajos m. kir. t.t. iparügyi miniszter

Kunder Antal m. kir. t.t. kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter

Antal István m. kir. t.t. igazságügyminiszter, megbízva a vallás- és közoktatásügyi minisztérium vezetésével

Imrédy Béla közigazd. t. nélk. miniszter

Csatay Lajos m. kir. t.t. vezérezredes, honvédelmi miniszter

Jegyző: Bárcziházi Bárczy István m. kir. t.t. miniszterelnökségi államtitkár

—○—

Távol [*van:*] Rátz Jenő m. kir. t.t. vezérezredes. A miniszterelnök helyettesítésével megbízott tárca nélküli miniszter.

—○—

Miniszterelnök Úr [*Sztójay Döme*] előadja, hogy a mai rendkívüli minisztertanácsot azért hívta egybe, hogy a zsidó deportálások kérdésében és a deportálásoknál előfordult atrocitások körül előadott panaszok tárgyában a minisztertanács felvilágosítást és tájékoztatást kapjon. Ezen célból meghívta a minisztertanács mai ülésére a belügyminiszter úr [*Jaross Andor*] útján Baky László és Endre László belügyminisztériumi államtitkárokat és vitéz Faragho Gábor altábornagyot, a m. kir. csendőrség főfelügyelőjét [*sic!*], hogy a deportálások körül a csendőrség szerepét megvilágítsa.

Tisztázandó szerinte tehát először az, hogy miként bonyolódik le a zsidók deportálása. Másodszor, hogy ez emberséges módon történjék. Igen súlyos vádak merültek fel e tekintetben. Érvényt kell szerezni a kormány intenciójának, hogy a zsidók deportálása humanus módon történjék. A belügyminiszter úr [*Jaross Andor*] és két államtitkára [*Baky László és Endre László*] felelősek azért, hogy ez így legyen. Faragho altábornagy

úr[at], a csendőrség főfelügyelőjé[t] [sic!] kéri majd, hogy adjon felvilágosítást, a csendőrséget, mennyire terheli vád az előfordult atrocitások, kilengések és [a] felhozott brutális bánásmód tekintetében.

Igen súlyos vádak és kritikák merültek fel egyházi vonalon. Külpolitikai vonalon sértik az ország presztízsét ezek a hírek. A Külügyminisztériumba állandóan jönnek a panaszok.

Felkéri mindenekelőtt a külügyminiszter állandó helyettesét [*Jungerth-Arnóthy Mihály*], hogy elsősorban ezekről tájékoztassa a minisztertanácsot.

Jungerth-Arnóthy Mihály rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter úr előadja, hogy két-három hét óta, mióta megindult az ország egész területéről a zsidók deportációja, a semleges országokban nemcsak a magyar kormány, hanem Magyarország irányában milyen nagy mértékben rosszabbodott meg a külföld széles körének véleménye.

Ezt látjuk most már nemcsak a szövetségesek, hanem a semleges országok sajtójánál és külföldi képviselletekről is ezt jelentik.

Németországot, Olaszországot, Horvátországot és Szlovákiát kivéve a deportálások iránt nagy érdeklődés mutatkozik. Súlyos kegyetlenkedéseket vetnek szemünkre. A zsidók „kiirtásáról” beszélnek. Erős kritika tárgya az, hogy előfordult az, hogy 80 zsidót raknak be egy marhaszállító kocsiba, ahová csak egy vödör vizet tesznek be. A deportáltak közül sokan állva teszik meg a hosszú utat. Hírek vannak, hogy Lengyelországban elgázosítják és elégetik a legyengült szervezetű zsidókat. Romániában, Bulgáriában, Szlovákiában már 1942-ben *megtörtént* a zsidók deportálása és ezen országok zsidótlanítása. Horvátországból és Szerbiából is [*megtörtént*] a zsidók deportálása. Románia most fellépett a zsidók mentorának. Palesztinába is kiengednek magyar zsidókat. Most, 1944-ben az egész világ felfigyel, hogyan történik Magyarországból a zsidók deportálása. Annál súlyosabb most ez reánk nézve, mert a németek a megszállott országok területéről, Csehsországból, Lengyelországból, Hollandiából, Belgiumból, Franciaországból is már 1941 óta kivitték a zsidókat.

Nagy idegesség mutatkozik tehát úgy az ellenséges országok, mint a semleges országok közvéleménye részéről Magyarországgal szemben. A legnagyobb mértékben hívja fel erre a kormány figyelmét.

Sztójay miniszterelnök: A magyar külügyminisztérium vissza fogja utasítani [*ezeket*] a propagandisztikus vádak. Rámutat arra, hogy mennyire szükségünk van a külföld előtt az ország jó hírének megóvására. Magunk is tudjuk, hogy előfordultak kilengések. Ezeknek nem szabad a jövőben előfordulniuk. Feltételezi, hogy ezek a vezető belügyminiszter úr [*Jaross Andor*] és államtitkárai [*Baky László és Endre László*] akaratán kívül történtek. Ezért kértem őket ide, adják elő, hogy miként történt eddig és miként lett eddig végrehajtva a zsidók deportálása.

Jaross Andor belügyminiszter: Baky László államtitkár elő fogja adni, miként történt a zsidók összegyűjtése és elszállítása. Endre László államtitkár pedig magáról a zsidókérdésről fog szintén írásbeli előterjesztést tenni.

Baky László belügyi államtitkár felolvassa azon hosszú írásbeli jelentést, amelyet e tárgyban a Belügyminisztériumban állítottak össze részére. (Vitéz Ferenczy László csendőr alezredes.) Először gettókból gyűjtötték össze minden hadtest területén a zsidókat.

Eichmann Adolfal, SS-főcsoportvezetővel, a németországi zsidó deportálások legfőbb szakértőjével tárgyaltam. Eichmann megígérte nekem, hogy kieszközli a német hozzájárulást és megszervezi a kitelepítést. Közöltem vele a magyar kormány hozzájárulását, vitéz Ferenczy László csendőr alezredes volt az összekötő. Már április 24-én bizottság szállott ki Endre László államtitkár vezetésével Kassára a kassai 8. hadtest székhelyén és ugyancsak Endre László államtitkár személyesen járt el Kolozsvárt a 9. hadtest székhelyén, hogy kijelölje a gettókat. A két hadtest területéről összegyűjtött zsidók egy hónapig voltak a gettóban. Május 14-én indultak el a szerelvények. Naponta négy szerelvény. Gyorsan bonyolult le azután a székesfehérvári 2. és a miskolci 7. hadtest területéről a zsidók összegyűjtése. Ezek június 5-én és 10-én lettek elindítva. Ezután következett a szegedi 5. és a debreceni 6. hadtest területéről a deportálás. Június 20-ig befejeződött. Azután kerül sor a szombathelyi 3. és a pécsi 4. hadtestekre. Utoljára marad a budapesti 1. hadtest területe. Legvégül a budapesti zsidóságot fogják kitelepíteni. Olyan utasítást adtam ki, hogy brutalitások és kilengések a legszigorúbban kerülendők. Meglehet, hogy a nyomozócsoportok részéről történtek egyéni akciók, de különben a legkisebb zavar nélkül lettek lebonyolítva a deportálások.

Munkácson, Nyíregyházán, Beregszászon és Kecskeméten voltak kilengések.

A gyűjtőtáborokon belül a németek parancsoltak és a berakodást is ők intézték. Kívül pedig a csendőrség és a rendőrség tartotta fenn a rendet.

A határig a csendőrség és a MÁV személyzete kísérte a deportáltakat. A vonatokon is a németek voltak a parancsnokok. A csendőrség csak a kíséretet látta el. A németek állapították meg a berakást, szállítást. Vonatonként 2500 zsidót szállítottak ki. Egy-egy teherkocsiban: 50-60 zsidó lett elhelyezve. Mindenütt voltak zsidó orvosok. Vagononként 1-1 zsidó kocsi parancsnok. A deportálások folyamán a kiszállítás alatt csak 18-an haltak meg. Ezek is öregek és betegek voltak. Ezek közül is egyik sem halt meg erőszakos halál következtében. Általános kifogásokat kaptunk. Konkrétakat nem.

A belügyminiszter úr [*Jaross Andor*] rendeleteket adott ki.

Endre László államtitkár: A belügyminiszter úr [*Jaross Andor*] utasítására mentem el Kárpátaljára. Április 24-én Kassára, majd Kolozsvárra mentem. Az összes gettókat végigjártam. Kijelöltem a gyűjtőtáborokat. Valótlanok és túlzottak a hírek. Embertelen bánásmód nem volt. Fedél alá kerültek a zsidók. Ivóvízről gondoskodás történt. Közel-látás jó volt. Keresztény szellemben történt. Zsidók vagontárgyait elkülönítették. Legdrágóbb szigorral járt el. Kiadtam rendeletet, hogy mellőzzék a zsidók bútorainak a használatát. Statáriumot javasol a zsidók vagyonának rejtetegetéséért. A zsidó örök ellen-ségünk. Ha nem lépünk fel ellenük, úgy a zsidók fognak felénk [*helyesen: fölénk*] kerekedni. Nagy cselekedet tőlük megszabadulni.

Faragho Gábor altábornagy: Hírek érkeztek hozzá a csendőrség részéről elkövetett atrocitásokról. Azonnal utánanéztam. Konkrét panaszról nem kapott feljelentést. Nagyváradon körülbelül 1000 személy ellen jött feljelentés, hogy zsidóvagyonot rejtetegetnek. Királyi és tiszti ügyészek, papok, táblai elnök ellen. A csendőrség létszáma 20 000, és emellett csak 3 csendőr ellen volt fegyelmi vizsgálat. Ő csak a csendőrség fegyelméért felelős.

Mester Miklós kultuszállamtitkár: A zsidókérdés kezelése miatt az egyházak meg vannak rendülve. Az egyetemek tanácsai is tiltakoznak. Mentését kéri érdemes zsidó egyetemi tanároknak. Bizonyos kivételezéseket kell tennielőbb.

Jaross Andor belügyminiszter: Nincs más jogszabály, amelyik kivételezést enged: a „hősi magatartás”. Nem vagyok feljogosítva kivételezést adni. Tessék egy olyan fórumot kijelölöni.

Imrédy Béla tárca nélküli miniszter: Én magam részéről is szükségesnek tartom, hogy a külügyminiszter állandó helyettese [*Jungerth-Arnóthy Mihály*] tiltakozása után a minisztertanács is tiltakozzék az atrocitások ellen. Bármiképpen végződjék a háború, lesz nemzetközi közvélemény. Utal [*írá, hogy*] 1919-ben az első zsidóellenes rendszabályokkal szemben milyen fellángolás volt.¹ Akárhogy alakul a jövőben a helyzet, nemcsak a zsidók bosszújára gondol, de arra, hogyan fog erre a magyar nép reagálni. A magyar nép ezt el fogja ítélni. Itt van Amerika közvéleménye. A katolikus, a protestáns egyházak tiltakozása súlyos nyomást fog gyakorolni. Ez igen kellemetlen helyzetet fog teremteni. Addig, míg a németek Rómát megszállva tartották, más volt a helyzet. Most, hogy az angolszászok vannak Rómában [*sic!*] ma az amerikai és a zsidó nyomás fokozódni fog. Keresnünk kell az utat e kérdés megoldására. A kikeresztelkedett zsidók irányában kell valamit kitalálni. Helyesli a két belügyi államtitkár [*Baky László és Endre László*] megállapítását, hogy óriási cselekedet a zsidóktól való megszabadulás és az mit jelent. Nagyon figyelmesen hallgatta a két belügyi államtitkár [*Baky László és Endre László*] rendkívül érdekes előadását, hogy miként történt és történik a zsidók kiszállítása. Kifogásolom, hogy ez csak szóbeli német megegyezés alapján létesült, de írásbeli megállapodás nincs róla. A kormány egyedül nem volt kompetens. Az országgyűlésnek is kellett volna ezért a felelősséget magára vállalnia. Veessenmayer német követ bejelentette nálam, hogy fogják kérni a Magyarország területéről deportált zsidók részére a megfelelő élelmet. Munkatáborokban fogják elhelyezni a zsidókat.

Sztójay miniszterelnök: Javaslom, hogy a két államtitkár [*Baky László és Endre László*] írásbeli jelentése a minisztertanács jegyzőkönyvéhez csatoltassék.

A minisztertanács tudomásul veszi és hozzájárul.

Jaross Andor belügyminiszter: A zsidók deportációja német katonai okból történt. A németek a katonai biztonság szempontjából követelték a 8. és a 9. hadtest zsidóinak kiszállítását.

Szász Lajos iparügyi miniszter: Osztom, amit Imrédy mondott: az egyházak felé kell engedményeket tenni. Úgy látja, hogy ma a már 400 000 zsidó kiszállítása körül csak kisszámú túlkapásról van szó. A megbüntetését publikálni kellene.

Sztójay miniszterelnök: Köszönöm az államtitkárok előadását. Tudomásul veszem. Mégis történtek túlkapások. Kérem a belügyminiszter urat [*Jaross Andor*] és a két belügyi

---

¹ 1919-ben Magyarországon zsidóellenes rendszabályokat, rendeleteket nem adtak ki. Az ellenforradalmi különítményesek több száz, egyes becslések szerint ezernél is több zsidót és/vagy kommunistát gyilkoltak meg, olykor pogromszerű körülmények között. 1920-ban az első világháború utáni Európa első antiszemita törvényét (1920. XXV. tc.) ugyanúgy nagy nemzetközi fölháborodás fogadta, miként a különítményesek garázdálkodásait.

államtitkár urakat [*Baky László és Endre László*], szerezzenek érvényt a kormány intencióinak. Humánusan kell eljárni és a visszaéléseket megtorolni. Csatlakozik Imrédy véleményéhez. A kikeresztelkedett zsidók érdekében kell tenni valamit. Magyarország, a magyar nép és a magyar nívó érdekében figyel fel a zsidókérdés rendezésére. Felkérem a belügyminiszter urat [*Jaross Andor*], hogy ott, ahol a német közegek kezében van az intézkedés, Winkelmann Gestapo-tábornok is tegyen meg mindent a saját hatáskörében. A sárga csillag viselésére nem kötelezett zsidók itt maradnak.

Endre László: Igen, így fog történni.

Semleges követségek álházasságok által mentesítik a zsidókat. Énekeseket vesznek fel. A románok pénzért elősegítik [*sic!*]. Szlovákia felé is. A kikeresztelkedett zsidó munkaszolgálatosok fehér karszalagot viselnek. Keresztlevél-hamisítások történnek. Lelkészek üzletszerűen foglalkoznak ezzel.

Baky és Endre távoznak a minisztertanács üléséről.

ÁSZTL V-79.802/3-a, 579-588, eredeti kézzel írott tisztázat.

A MINISZTERTANÁCS ÜLÉSÉNEK JEGYZŐKÖNYVE 1944. JÚNIUS 21.

II.

Jún. 21. Min. tan. Valamennyi min. úr.

Rátz nem vett részt.

Kolosváry-Borcsa, Arnóthy

A M. E. úr [*Sztójay Döme*] bejelenti, hogy a mai min. tan. ülésére meghívta Bakó László és Endre László belügymin. államtitkárokat, úgyszintén vitéz Faragó Gábor altábornagy urat, a m. kir. csendőrség felügyelőjét, akik tájékoztatni fogják a min. tanácsot a németek által munkaszolgálatra kért és kiszállított magyarországi zsidók kiszállítása és bánásmódja tekintetében felmerült panaszokról. Azért kérte a belügymin. úrtól [*Jaross Andor*] azt, hogy e tekintetben a két államtitkár referációjának [*jelentésének*] meghallgatása után tiszta képet kapjon a min. tan. arra nézve, hogy a kiszállítandó zsidók kérdése miként bonyolódik le. Mindig súlyt helyezett arra, és megköveteli a jövőre nézve is, hogy a zsidók kiszállítása ember-séges formák között történjék meg. Sajnálattal kell megállapítania, hogy sok esetben a transzportok lebonyolítása a kormány által jóvá nem hagyott formák között lett lebonyolítva. Feltétlenül érvényt akar szerezni a kormány intenciójának, hogy ezen kérdés ember-séges formában bonyolítottassék le. Egyházi vonalon is nagy panaszok merültek fel.

A külügymin. állandó helyettese [*Jungerth-Arnóthy Mihály*] előtt a külügyminisztériumban megjelentek² a pápai nuncius [*Angelo Rotta*], de megjelentek a semleges államok követei is, akik a legelőször módon nyilatkoztak azon módról, ahogyan a zsidók kiszállítása eddig is lefolyt. Felkéri a külügymin. állandó helyettesét, Arnóthy-Jungerth Mihály rk. [*rendkívüli*] követ és mh. [*meghatalmazott*] miniszter urat, hogy külpolitikai vonatkozását e kérdésnek világitaná meg a min. tan. előtt.

A külügymin. állandó helyettese [*Jungerth-Arnóthy Mihály*] tájékoztatja a min. tanácsot arról, hogy a bpesti pápai nuncius [*Angelo Rotta*] és a semleges államok budapesti képviselői már többször felkeresték őt a Külügymin.-ban. Nagy megütközésüknek adtak kifejezést, hogy értesüléseik szerint milyen kíméletlen és emberiség szemponjtából kifogásolható formák között történt sok esetben a magyarországi zsidók deportálása.

---

² Utolsó két betű kézzel áthúzva.

Rámutat arra, hogy kivéve Németországot, Olaszországot, Horvátországot és Szlovákiát, a zsidók magyarországi deportálása iránt ma már úgy az európai, mint más világrészek sajtóiban igen nagy érdeklődés mutatkozik s igen súlyos bírálat alá vonják {a}³ deportálás végrehajtását. A külföldi sajtó igen éles hangú cikkekben emlékezik meg, immár két-három hét óta ezen kérdésről. Súlyos kegyetlenkedéseket jelentenek, a külföldi sajtó egyes orgánumai a magyarországi zsidók „kiirtásáról” beszélnek. Erős kritika tárgyát képezi az, hogy állítólag marhavagonokba összepréselve, leplombírozott kocsikban szállítják ki a zsidókat, akik közül sokan ülőhelyet sem kapnak s állva teszik meg a hosszú utat. Több külföldi lap olyan híreket hozott, hogy Lengyelországban a zsidókat elgázosítják, majd elégetik. Mind ezen hírek nyomán nagy idegesség és ellenszenv nyilatkozik meg a neutrális államokban. Sajnálattal kell megállapítania, hogy a semleges országokban Magyarország és a magyar kormány iránt megrosszabbodott a hangulat. Rámutat arra, hogy Romániában, Bulgáriában és Szlovákiában humánusabb módon bonyolították le a zsidók elszállítását.⁴ Rámutat arra, hogy ő az előtte megjelent követek előtt igyekszik megcáfolni a külföldön elterjedt ezen híreket. Külföldi követségeink vezetői is igyekeznek demantálni [megcáfolni] ezen híreket,⁵ a magyarországi zsidókkal szemben felmerült ezen rémhíreket, de sajnos a külföldi propaganda annyira elárasztotta ezen hírekkel az összes semleges államokat és az ellenséges államokat, hogy a magyar cáfolatok nemigen találnak hitelt.

A M. E. úr [Sztójay Döme] rámutat arra, hogy a küm. állandó helyettese [Jungerth-Arnóthy Mihály] a leghatározottabban visszautasította ezeket a propagandisztikus vádakokat. Az ország jó hírnevének megvédése érdekében feltétlenül szükségünk van arra, hogy a zsidók elszállítása körül semmiféle túllépés, brutalitás, visszaélés ne történjék, hanem a kormány intencióinak megfelelően bonyolítottassék le a zsidók kiszállítása.

A belügymin. úr [Jaross Andor] előadja, hogy Baky László államtitkár {úr}⁶ és Endre László államtitkár urak részletes jelentésben fognak beszámolni arról, hogy miként történt eddig a zsidók elszállítása és miként fog az lebonyolítani a jövőben is. Egyben a két államtitkár úr külön-külön emlékiratot készített a zsidóknak az országból való kitelepítéséről.

Baky László belügymin. á.t. úr felolvassa írásbeli tájékoztató jelentését a magyarországi zsidóságnak munkatáborokba való kiszállításával kapcsolatban tett intézkedéseiről. Ezen részletes tájékoztatás a minisztertanács jegyzőkönyvéhez csatolatik.

Ezután a M. E. úr felkérésére vitéz Endre László államtitkár úr olvassa fel jelentését a {magyarországi zsidóságnak munkatáborokba való kiszállításával kapcsolatban}⁷ [a] zsidóknak az országból való kitelepítéséről.⁸

³ {} Utólagos betoldás kézzel.

⁴ Jungerth-Arnóthy téved, a román hatóságok 1942 októberéig időnként még a németeket is megdöbentő brutalitással deportálták és gyilkolták a fennhatóságuk alá került zsidókat. Szlovákiából 1942, Bulgáriából 1943 folyamán pontosan olyan embertelen körülmények között (marhavagonokban, illetve uszályokon összezsúfolva) deportálták a zsidókat, mint Magyarországon.

⁵ 'ezen híreket' kézzel áthúzza.

⁶ {} Utólag kézzel áthúzza.

⁷ {} Utólag kézzel áthúzza.

⁸ Endre László jelentésének teljes szövegét lásd az *Endre-Baky-Jaross per*, 492-496.

A vonatkozó jelentés a mai min. tan. jegyzőkönyvéhez csatoltatik.

A M. E. úr [*Sztójay Döme*] felkérésére azután v. Faragho Gábor altábornagy úr a csendőrség és rendőrség felügyelője teszi meg jelentését. Előadja, hogy amennyiben panaszok érkeztek arról, hogy a csendőrség részéről atrocitások történtek volna, úgy annak azonnal utánanézett. Egyetlenegy konkrét esetben sem {azonban}⁹ kapott feljelentést a csendőrség bánásmódja tekintetében.

Nagyváradon egy esetben kénytelen volt kivizsgálást elrendelni, amidőn bebizonyosodott, hogy Nagyváradon közel 1000 személy, akik közül magas bírói funkcionáriusok, papok és tekintélyes keresztény emberek szerepeltek, zsidóvagyonot rejtgettek. Ezen személyek természetesen nem nyilatkoztak kedvezően és dicsérőleg a csendőrség magatartásáról. A csendőrség fegyelmét igen jónak mondhatja. Ha tekintetbe vesszük azt, hogy munkaszolgálat s kitelepítés céljából eddig már több mint 400 000 zsidót szállítottunk ki, akkor a nullával egyenlőnek kell vennünk azt, hogy ha a 20 000 magyar csendőrből pár csendőrrel szemben panaszok merültek volna fel.

Ezután a min. tanácson megjelent Mester Miklós vall. és közokt. min.á.t. úr ad tájékoztatást arról, hogy egyrészt a protestáns egyházak vezetői, másrészt a magyarországi négy egyetem tanári kara milyen lépéseket tettek a zsidókérdés megértő kezelése tekintetében. A protestáns egyházak vezetői a zsidókérdés kezelése miatt meg vannak rendülve. Nem látják tisztán e kérdés kezelését. A négy egyetem rektorai bizonyos érdemes egyetemi tanárok kivételezése érdekében tettek felterjesztést a vallás- és közokt. min. úr-hoz [*Antal István*]. A bpesti egyetemi [*sic!*] rektora pl. interveniált a 94 éves Földes Béla ny. egyetemi tanár b.t.t., volt miniszter érdekében, aki annak idején egyetemi tanári működése alatt és később is mindig a marxista felfogás ellen volt. Úgyszintén Fejér Lipót matematikai professzor érdekében is, aki ma is tagja berlini tudományegyetemnek, 65 éves ember, és az egyetem rektorának az a kérése, hogy hagyassék meg jelenlegi lakásában. Ugyancsak a pécsi egyetem rektora is hasonló kérdéssel fordult a minisztériumhoz, a szegedi egyetem küldöttsége pedig Purjesz tanár érdekében tett felterjesztést.

A belügymin. úr [*Jaross Andor*] utal arra, hogy kivételezés tekintetében semmiféle jogszabály nem áll rendelkezésére, egyedül a hősi magatartás címén van kivételezési jog biztosítva a kormány részére.¹⁰

A tárca nélk. közgazdasági min. úr [*Imrédy Béla*] nagy figyelemmel hallgatta a két államtitkár úr [*Baky László és Endre László*] előadását. Rámutat arra, hogy a zsidók kitelepítése és kiszállítása csak szóbeli német megegyezés alapján történik, de írás nincs róla. A maga részéről is szükségesnek tartja, hogy ne csak külügymin. állandó helyettesének [*Jungerth-Arnóthy Mihály*] állásfoglalása, de a kormány állásfoglalása is elhangozzék a tekintetben, hogy a zsidók kiszállítása a kormány intenciójának megfelelő

⁹ {} Utólag kézzel áthúzva.

¹⁰ Jaross Andor állításával ellentétben a kivételezésekkel, pontosabban mentesítésekkel kapcsolatban lásd az 1938. XV. tc. 4. §-át és az 1939. IV. tc. 1. és 2. §-át. Ezek szerint például mentesítették az 1918–19-es ellenforradalmárokat, az egyetemi tanárokat, az olimpiai bajnokokat is.

módon bonyolítottassék le. Rámutat arra, hogy bármiképpen végződjek is ez a második világháború, lesz egy nemzetközi közvélemény, és egy lehiggadt magyar közvélemény is. Magyarországon az első zsidóellenes fellángolás idejében, 1919-ben, dacára, hogy ezen intézkedések nagyon is enyhék voltak a zsidósággal szemben, egy erős nemzetközi agitációt váltottak ki az akkori kormány és törvényhozás intézkedései. Rámutat arra is, hogy ma Róma már nincs német megszállás alatt, s ma az angolszász és zsidó nyomás egész más hangulatot fog Magyarország tekintetében az egész katolikus világnál kiváltani. Tiszta államraionból [*államérdek*] és háborús potenciánk emelése érdekében is keresnünk kell az utat, hogy az ország érdekében Magyarország iránt tudjunk egy kedvezőbb légkört teremteni. Ne menjünk túl az intézkedésekben. Ne menjünk túl azon intézkedéseken, amelyek a hitleri védelem alatt álló Szlovákiában hozattak a zsidók deportációja és kezelése tekintetében. Szükségesnek tartaná, ha a keresztény vallásokra áttért zsidók irányában valami történnék. A pápai diplomácia felé kellene tehát egy gesztust csinálnunk.

Az iparügyi min. úr [*Szász Lajos*] osztja azt, amit a tárca nélk. közgazd. min. úr [*Imrédy Béla*] mondott, hogy az egyházak felé is muszáj némi engedményeket tennünk. Ezzel ellensúlyozni lehetne azt az örült nagy propagandát, amely ellenünk a külföldi közvéleménynél és a semleges államok sajtójában jelentkezik.

A belügymin. úr [*Jaross Andor*] hangsúlyozza azt, hogy kezdetben a zsidók deportálása a németek kívánságára, német katonai okból, a katonai biztonság szempontjából történt. A németek követelték a 8. és 9. hadtest területéről a zsidók azonnali kiszállítását.

A M. E. úr [*Sztójay Döme*] köszöni a min. tan. mai ülésén megjelent két belügyminisztériumi államtitkár úr előadását. Előterjesztésüket tudomásul veszi. Rámutat azonban arra, hogy történtek igenis túlkapások, kéri tehát a két á.t. urat [*Baky László és Endre László*], hogy minden igyekezetükkel szerezzenek érvényt a kormány intencióinak.

Ezen akciót humánusan kell végrehajtani és mindennemű visszaélést meg kell akadályozni. Az emberek mindég hajlandók egy visszaélés miatt általánosítani. Tehát, hogyha egy vasúti szerelvény keretében, 50 kocsiban megfelelő módon vannak elhelyezve a zsidók, és hogyha egy kocsiban ezzel szemben összepréselik a zsidókat, úgy mindég erre fognak mint példára hivatkozni. A sárga csillag viselésére nem kötelezett zsidók itt maradnak és nem lesznek kiszállítva. Örömmel nyugtázza Faragho altábornagynak [*a*] megállapítását a csendőrség jó magatartása tekintetében, mert a csendőrségen kell hogy nyugodjék az ország belbiztonsága és a fegyelem.

A minisztertanács tudomásul veszi a belügyi államtitkárok [*Baky László és Endre László*] jelentését, elvi döntést hoz a tekintetben, hogy a sárga csillag viselésére nem kötelezett zsidók az ország területén belül maradnak.

MOL K 27 minisztertanácsi jegyzőkönyvek, gépelt tisztázat.

A MINISZTERTANÁCS ÜLÉSÉNEK JEGYZŐKÖNYVE 1944. JÚNIUS 24.

Minisztertanács június hó 24-én, jelen valamennyi miniszter (kivéve: Rátz és Antal; {Csatay;}) Antal helyett Bonczos Miklós ig. ü. át.}¹¹

Miniszterelnök úr [*Sztójay Döme*] előadja, hogy a mai rendkívüli minisztertanácsot azért hívta egybe, mert a zsidókérdés külpolitikai vonatkozásai következtében ezen kérdés igen kiéleződött nemzetközi kérdéssé vált. Akcióba lépett a svéd vöröskereszt, úgyszintén a törökök is és hajlandók pár száz zsidót kiszállítani Palesztinába. Rámutat arra, hogy ehhez elsősorban a németek hozzájárulásának kieszközlése szükséges. Előbb azonban a kormány állásfoglalását akarja megismerni e kérések teljesíthetősége szempontjából.

A külügyminiszter állandó helyettese [*Jungerth-Arnóthy Mihály*] ezután a következő előterjesztést teszi: Leírandó {< piros >}¹²

< I. A június 21-i minisztertanácsban kellett volna jelentést tennem és az igen tisztelt minisztertanács döntését egy néhány külföldi jótékonysági akció kérdésében a Külügyminisztérium részéről kikérnem. Az utolsó ülésben voltam bátor rámutatni, hogy a zsidókérdés megoldása a semleges és ellenséges külföld, valamint a szomszédos államok közvéleményét Magyarország felé irányította, hogy az államok egy részében nagyfokú idegességet váltott ki, amit egyik-másik szomszédunk a magyar kormány és nép nemzetközi diszkreditálására igyekszik felhasználni.

Ezzel kapcsolatban az alábbiakról számolok be a tisztelt minisztertanácsnak. Öt különböző akcióról van szó, melyre nézve a Külügyminisztérium a minisztertanács állásfoglalását kéri. Ezek a következők:

1./ A minisztertanács ismeri a Szentszék álláspontját e kérdésben, mely a budapesti nuncius [*Angelo Rotta*] számos írásbeli és szóbeli intervenciójában jutott kifejezésre. A minisztertanács határozata alapján május 27-én megnyugtató választ küldött a Miniszterelnök Úr [*Sztójay Döme*] a nuncius [*Angelo Rotta*] panaszaira. Ez ezek egy részét tudomásul vette, hangsúlyozta azonban, hogy a kikeresztelkedett zsidókra vonatkozó intézkedéseket elégteleneknek tartja, és a Szentszék utasítására inszisztál

¹¹ {} Utólagos betoldás kézzel.

¹² {} Utólagos betoldás kézzel.

[ragaszkodik valamihez], hogy ezek kivételezése tekintetében valami pozitív intézkedés foganatosíttassék, azaz azok általános mentesítésben részesüljenek. A vatikáni hangulat jelenleg már rossz Magyarországgal szemben, és ha e kérdésben nem mutatunk némi engedményt, számolnunk kell, hogy viszonyunk erősen el fog mérgesedni, úgyhogy a Vatikán morális támogatásáról és barátságáról a magyar nemzetnek hosszú évekre, talán évtizedekre le kell mondani.

II. Svéd Vöröskereszt-akció

Ezt kezdeményezte a király [*V. Gusztáv*] nièce [*unokahúg*], Mme Cedergreen, aki 1943 őszén Magyarországon járt Sulkovski hercegnőnél. Magáévá tette Bernadotte gróf – a vöröskereszt alelnöke. Pozitívabb formát vett a legutóbbi időben, amidőn a svéd követ [*Carl Ivan Danielsson*] a svéd kormány utasítására hivatalosan kérdést intézett a külügyminisztériumhoz június 11-én, hogy egy ilyen akció milyen fogadtatásban részesülne a magyar kormány részéről. Azóta a svéd követ [*Carl Ivan Danielsson*] és dr. Langlet a mellette működő svéd vöröskereszt volt képviselője több ízben fordult a Külügyminisztériumhoz válaszáért.

A svéd követség egy feljegyzése és egy szóbeli jegyzéke alapján ez az akció a következő tevékenységre irányulna:

- 1./ Árva és elhagyatott gyerekeknek lakás, élelem és ruhával való segítéyzése a Magyar Vöröskereszt útján újonnan felállítandó gyermekotthonokban.
  - 2./ Bombázás által, otthon és kenyér nélkül maradt szegények segítéyzése.
  - 3./ Oly zsidók Svédországba segítése, akiknek a svéd király [*V. Gusztáv*] megadja a svéd állampolgárságot.
  - 4./ Oly zsidó személyeknek Svédországba vagy Palesztinába segítése, akiknek Svédországban rokonságuk van, vagy hosszú időn át kereskedelmi kapcsolataik voltak.
- Az összes zsidók kb. 300-400 személyt tesznek ki.

Legyen szabad megjegyeznem, hogy a svéd vöröskereszt a gyerekek, betegek és menekültek javára jelenleg Dániában, Norvégiában, Finnországban, a Balti államokban, Belgiumban, Franciaországban és igen nagy arányokban Görögországban fejt ki jótékonyági tevékenységet ezen országok hozzájárulásával, faj, vallás és nemzetiségre való tekintet nélkül.

A Svéd Vöröskereszt propozíciójának visszautasítását nem ajánlhatom, a./ A nemzetközi közvéleményben élvezett nagy tekintélye miatt. A visszautasítás oly affront [*sértés*] volna, ami az egész kultúrvilág rosszallását vonná maga után. b./ A Svéd Vöröskereszt a világháború alatt a rokkant hadifoglyok kicserélése, majd utána a magyar oroszországi hadifoglyok segítéyzése körül oly érdemeket szerzett, hogy lehetetlennek tartom ajánlkozásával szemben a rideg visszautasítás álláspontjára helyezkedni. Asta Nilson és Frau Elsa Brandstrom asszony neve segítéyakciók folytán még ma is mindenkinek emlékeztében vannak. c./ Nem szabad elfelejtenünk, hogy most is vannak magyar hadifoglyok Oroszországban, és hogy ezek hozzátartozói felelőssé fogják tenni annak idején a magyar kormányt ezek segítéyzésük [*sic!*] és hazahozatalukért. A magam részéről ma nem látok más szervezetet, csak a Svéd Vöröskeresztet és a svéd kormányt, melyek e téren komolyan segítségünkre lehetnek.

Az a benyomásom, hogy a kormány nem vállalhatja a felelősséget azon hátrányokért, melyek a Svéd Vöröskereszt jelenlegi ajánlatának visszautasításával járhatnának csak azért, mert az néhány, esetleg 300–400 zsidónak Magyarországból való eltávozásával járna.

III. Zsidók kivándorlása Palesztinába

[A] javaslat a Palesztinába való bevándorlásra a Palesztinai Bevándorlási Bizottságtól indul ki, és úgy bonyolódik le, hogy az angol kormánytól kérvényezi a beutazási engedélyeket, névleg megjelölt személyekre. Engedélyezés esetén az angol kormány a svájci kormányon át küldi azokat a budapesti svájci követséghez. Eddig itt a KEOKH adta meg ezekre a kiutazási engedélyt, amennyiben a közbevetett államok szükséges átutazási vízumra megvolt. Svájci konzul [Carl Lutz] szerint ezen az úton havonta körülbelül 400–600 zsidó vándorolt Palesztinába.¹³ 1944. április 20-a óta ez az akció azonban be [helyesen: le] lett állítva.

Azóta nagyobb számú engedély érkezett a svájci követséghez, mely április 26-án egy jegyzékben az alábbiakra kért kiutazási engedélyt:

- 1./ 1 000 16 éven aluli gyermek részére, beleértve 10 felnőttet mint kísérőt.
- 2./ 9 család részére (30–40 személy) hetenkénti elutazással.
- 3./ 600 személy részére hajóval történő elutazása Konstancából.
- 4./ 1450 család részére, akik beutazási engedéllyel rendelkeznek, tehát összesen kb. 7 000 zsidó személy részére.

Az angol kormány kérdezi a svájci követség útján, hogy a jelenlegi kormány tovább engedélyezi-e a szokott eddigi mértékben a zsidók kivándorlását.

A svájci követség benyomása, hogy egy ilyen gesztusnak visszahatása lehetne Budapest lakónegyedeinek megkímélésére a bombázásnál. Úgy gondolja, hogy ennek nem lehetne komoly nehézsége, ha csak arról van szó, hogy az ország a zsidóktól mentesíttesék, lévén ez egy legális és humánus mód erre, különösen mivel elsősorban gyerekek[ről] és öregekről van szó.

Török követ [S. Fuat Kececi] közölte velem, hogy egy nagy szállítmány számára joga van átutazási vízumot adni.

IV. Az amerikai War Refugee Board (Háborús Menekültügyi Hivatal) akciója

A H.M.H. az USA külügy-, pénzügy- és hadügyminisztériumi szerve, melynek élén Pehle pénzügyi államtitkár áll, politikamentes organizáció. Külföldi megbízottai vannak Ankarában, Stockholmban és Bernben.

---

¹³ Komoly Ottó hagyatékában található az a Pro Memoria, amely szerint 1938-ig évente 200–300 fő vándorolt ki Magyarországról Palesztinába. A második világháború kitörését követően 1943. július 3-ig 1739-en érkeztek Magyarországról Palesztinába. Yad Vashem Archives P31/42.

Ennek ajánlata a berni magyar követség útján került a Külügyminisztériumba, és ez az alábbi kérésekkel fordult a magyar kormányhoz:

- 1./ A vöröskereszt megfelelő szervei útján ruha, élelem és egyéb cikkekből csomagokat akar küldeni a táborokban és gettóknak levő zsidóknak és egyéb internáltaknak (angol, amerikai stb.) és politikai foglyoknak.
- 2./ Zsidók pénzbeli segítségét proponálja kombinálva Magyarország dollár-adósságtörlesztésének lehetőségével pengőben.
- 3./ 1. és 2. pontok alatti javaslat nemcsak zsidókra, hanem más politikai internáltakra és foglyokra is vonatkoznak.
- 4./ 10 éven aluli zsidó gyermekeknek Palesztinába való szállításának lehetővé tétele.

Románia az amerikaiakkal ezen a vonalon összeköttetésben van és erős aktivitást fejt ki. 40 ezer zsidónak elszállítására lehetőséget nyújtott. 5000 ezek közül már elment. Törökország itteni török követ [*S. Fuat Kececi*] szerint megadta ezeknek az átutazási vízumot. A hajók Konstancából indulnak.

A zsidókérdéssel kapcsolatban legyen szabad a minisztertanácsban június 21-én tett jelentésem mellett az alábbiakra felhívnom a minisztertanács figyelmét:

- 1./ Az amerikai külügyi bizottság június 21-i ülésén felszólította Magyarországot, hogy hagyja abba a zsidók üldözését, mert az embertelen cselekedet elkövetőit meg fogják büntetni. Bloom képviselő kijelentése.
- 2./ A románok felajánlották az amerikaiaknak, hogy [*a*] menekülő magyar zsidókat beeresztik Romániába, és saját zsidótörvényeiket enyhíteni fogják, miért onnan elismeréssel adóznak [*az*] amerikaiak [*a*] románoknak.
Románia cionista és más zsidóknak lehetővé teszi a Palesztinába való utazást – 400 000 leiért –, 25 kiló poggyászt vihetnek.
- 3./ Madridi követségünk vezetője [*Ferenc Béla*] a spanyol külügyi államtitkár [*Pan de Soraluce y Olmos José duis*] személyes kérésére ajánlja, hogy a következő személyeknek kiutazási lehetőség adassék: Zala Kálmán 79 éves, felesége, Kornélia 70 és leányuk, Teréz 40 éves. Laknak Budapest, Sándor u. 30/b. Hivatkozik arra, hogy nevezett orvos fia a harctéren elesett, a család több tagja pedig 6 hónap előtt bombázásnál meghalt. Nevezettek Zala Andor spanyol alattvalónak, kinek ott előkelő körökben is jó összeköttetései vannak, a családja. Hollán ügyvivő jelenti, hogy zsidó származásukra, mint akadályra nem hivatkozhatott, mert azt [*a*] spanyol mentalitás nem érti és visszatetszést szült volna. Itteni spanyol követség utasítást kapott nevezett számára vízum megadására.

A magyar kormány állásfoglalása a semleges és ellenséges külföld ezen érdeklődéseire benyomásom szerint döntő befolyással lesz nemzetközi viszonylatban nemcsak a háború alatt, hanem azon túl is hosszú időre a magyar nemzettel szemben. A kérdésnek tervezett radikális megoldása Magyarországnak és a magyar kormánynak súlyos teherterele, mely nemzetközi viszonylatban elkerülhetetlen hátrányokkal fog járni a háború folyamán. Hogy ezek mily mérvet fognak öltetni és mennyi időre fognak kihatni, ezt előre megmondani nem lehet, nem tartom azonban kizártnak, hogy egyik-másik országban, ahol a propaganda

túlsúlyt vesz, oly hangok is fognak elhangzani, hogy a diplomáciai érintkezés a magyar kormánnyal szakíttassék meg. Minthogy ezen államok, bárhol is végződik a háború, meg fognak maradni, a magyar nép mindenesetre egy oly tehertétellel fog majd a nemzetek sorában megjelenni, melynek folytán a nemzetközi élet minden terén ezer nehézséggel kell majd megküzdnie.

Hogy ezt elkerüljük és az e téren mindinkább összesűrűsödő felénk irányuló gyűlölködési ellenszenv elől kiterhessünk, azt vagyok bátor a minisztertanácsnak tisztelettel ajánlani, hogy nyissunk egy szelepet, melyen levezethetjük a fenti veszélyeket és tűrhető atmoszférát teremthetünk a nemzetközi relációkban.

Megjegyzem, hogy a németek Szlovákiába 1939-ben, Romániába 1940-ben, és Bulgáriába 1941-ben vonultak be. Mind a három államban a zsidókérdés szintén rendezésre került, mindazonáltal ma Szlovákiában még 18–20 000, Romániában 250–300 000, Bulgáriában pedig jelenleg is 40 000 zsidó van.

A Külügyminisztérium az előadottak alapján az alábbiakat ajánlja megfontolandónak:

1./ A kikeresztelkedetteknek egy restringált [*szűkített*] részét kivételezni kellene, 1939 vagy 1914 előtt kikeresztelkedetteket.

2./ A nemzetközi vonalon érkezett ajánlatokra azt kellene válaszolni: amennyiben a munkaerő-gazdálkodás szempontjából lehetséges, a magyar kormány a maga részéről természetesen minden eset mérlegelése után az akcióhoz elvi hozzájárulását megadja.

Az evangélikus és református főpapok akciójához meg kellene adni az elvi hozzájárulást.

Ezek az akciók különösen a nemzetközi vonalon lebonyolítandók, csak úgy hajthatók végre, ha a Német Birodalom egyetértésével indulhatnak meg, azért ezekre vonatkozólag mindenekelőtt az itteni német követséggel volnának tárgyalások kezdendők. >

A Külügyminisztérium véleménye szerint a zsidókérdés radikális megoldása velünk szemben a háború után igen súlyos tételként fog szerepelni. Az is lehetséges, hogy a semleges államokban a közvélemény nyomása folytán semleges országok a diplomáciai viszonyt is meg fogják¹⁴ szakítani Magyarországgal. A nemzetközi élet minden terén ellenszenv fog megnyilatkozni velünk szemben. Nyissu/n/k tehát valami szelepet, hogy egy tűrhető atmoszférát teremtsünk meg a külfölddel szemben. Rámutat arra, hogy Szlovákiában az eredeti 96 000 zsidóval szemben még mindég 20 000 zsidó található. Bulgáriában is még 35 000 zsidó létezik.¹⁵ Romániában is még ma is 200 000 vagy 300 000-re teszik a Romániában [*sic!*] élő zsidók számát. Az általa előadottak alapján szükségesnek tartaná a budapesti német követséggel való tárgyalások azonnali megkezdését.

A tárca nélküli közgazdasági miniszter úr [*Imrédy Béla*] utal arra, hogy már a múlt minisztertanácscon kifejezte álláspontját. Nem tesz észrevételt az ellen, amit a külügyminiszter úr állandó helyettese [*Jungerth-Arnóthy Mihály*] előterjesztett. A keresztény vallásokra tért zsidókat preferálni kellene. Nem barátja a zsidók kivételezésének.

¹⁴ Géppel kihúzva a következő két szó: vonni ha.

¹⁵ A Yad Vashem adatai szerint 1944-ben Bulgáriában kb. 50 000 zsidó élt.

Kolosváry-Borcsa Mihály államtitkár azon nézetének ad kifejezést, hogy a belpolitikai hangulat szempontjából súlyos erkölcsi következményei lennének annak, ha a zsidók kitelepítésének akciója most halasztást szenvedne.

A kereskedelem és közlekedésügyi miniszter úr [*Kunder Antal*] a közgazdasági miniszter úr [*Imrédy Béla*] álláspontját teszi magáévá. A maga részéről elvben hozzájárul a külügyminiszter-helyettes úr [*Jungerth-Arnóthy Mihály*] előterjesztéséhez. A németekkel kellene gyorsan letárgyalni ezen ügyet és gyorsan végrehajtani.

A földművelésügyi miniszter úr [*Jurcsik Béla*] szerint azt kell hangoztatnunk, hogy a zsidók kiszállítása a németek részére munkaerő rendelkezésre bocsátása céljából történik. Németország munkaerőt igényelt és mi munkaerőket adtunk ki családjaikkal együtt. Rámutat arra, hogy ma már Magyarországon a vidéken meg van oldva a zsidókérdés. Ma már csak Budapest van hátra.¹⁶ Mily káros következményei lennének annak, ha itt Budapesten gettókban összegyűjtenénk a zsidókat és azok nem csinálnának semmit. Eddig a 450 000 kitelepített zsidónál nem néztük azt, hogy izraelita vallásúak-e avagy áttértek keresztény vallásokra. Előző törvényeink is e kérdést már elintézték.

A pénzügyminiszter úr [*Reményi-Schneller Lajos*] rámutat arra, hogy a zsidókat csak vagyonuk nélkül szabad kiengedni. A protestáns egyházak vezető férfiainak intervencióját visszautasítaná.¹⁷

Az iparügyi miniszter úrnak [*Szász Lajos*] az a nézete, hogy a tárgyalásokat a külföldről jelentkező akciók tárgyában nem lehet visszautasítani.

Huszovszky Lajos miniszterelnökségi államtitkár úr nézete szerint, ahol lehet, kikeresztelkedett zsidókat kellene kiküldeni. Ezzel is dokumentálnánk bizonyos előzékenységet az egyházak intervenciójával szemben.

A miniszterelnök úr [*Sztójay Döme*] is azon nézetének ad kifejezést, hogy ha már viszsamaradnak az országban munkaszolgálatos zsidók, úgy akkor a kikeresztelkedett zsidók maradjanak meg.

A miniszterelnök úr [*Sztójay Döme*] meghívása folytán a minisztertanácson megjelent Hennyey altábornagy rámutat arra, hogy igen erősen jelentkezik ma már nálunk a munkaerőhiány. A németekkel ezen kérdés tisztázandó. Mi leadtunk már eddig is rengeteg munkaerőt a németeknek és emellett ők itt magyarországi munkaerőt is követelnek. Jelenleg még 80 000 munkaszolgálatos van és ebből az ország területén 40 000 munkaszolgálatos zsidó tartózkodik.¹⁸

A belügyminiszter úr [*Jaross Andor*] az ügy érdekében sürgős döntést kér, mert különben nehézségek fognak előfordulni. A zsidóság munkakapacitás kérdése. Hogy a zsidók

¹⁶ Az V. (szegedi) és VI. (debreceni) csendőrkörületből június 25–28. között, a III. (szombathelyi) és IV. (pécsi) csendőrkörületből július 4–6. között, az I. (budapesti) csendőrkörületből július 6–8. között indították a deportáló vonatokat.

¹⁷ A protestáns egyházak intervenciójának szövegét lásd *Vádirat a nácizmus ellen*, 3, 6–8.

¹⁸ Géppel áthúzza a következő szerepel: az ország területén.

hová mennek, minket végeredményben nem érdekel. Az ország érdeke, hogy a zsidók gyorsan legyenek eltávolíthatók. Kérdés sürgősen elintézendő, a németekkel lefolytatandó tárgyalások útján.

A miniszterelnök úr [Sztójay Döme] a következőkben összesíti a minisztertanács mai határozatát:

Határozat: {Pirossal megjelölt}¹⁹

A minisztertanács június 24-én az alábbi referátum alapján elhatározta, hogy ezen kérdésekkel szemben pozitív álláspontot foglal el. Utasította a Külügyminisztériumot, hogy a német és megszállt területeken való átutazást illetőleg lépjen érintkezésbe a németekkel.

Az egyes pontokat illetőleg a minisztertanács határozata a kikeresztelkedettekkel szemben

- a./igazgatásilag a Zsidó Szövetségen belül külön osztály szervezendő, amely ezek {szervezését}²⁰ veszi át.
- b./ Munkaszolgálatra Magyarországon kikeresztelkedettek tartandók vissza családjaikkal együtt.
- c./ Az észak és dél felé irányuló kivándorlásnál, amennyiben lehetséges, a kikeresztelkedettek előnyben részesítendők.

II. A svéd vöröskereszt, III. A palesztinai kivándorlási bizottság, IV. Az amerikai háborús menekült[ügy] hivatal jótekonysági akcióval szemben a minisztertanács pozitív álláspontot foglal el, s ezek kivándorlási akcióit is pártolja addig, amíg az ellenség a magyar néppel szemben is humánus magatartást tanúsít.

MOL K 27 minisztertanácsi jegyzőkönyvek, gépelt tisztázat.

---

¹⁹ {} Utólag kézzel beírva. A továbbiakban a határozat szövege mellett bal szélén kézzel két piros vonás húzódik.

²⁰ {} Áthúzva, föléírva kézzel: ügyeinek rendezését.

A NEMZETI SZÖVETSÉG ÜLÉSÉNEK JEGYZŐKÖNYVE 1945. JANUÁR 2. (Részlet)

A Nemzeti Szövetség ülése 1945. január 2-án.

Az ülés kezdődik délután 4 óra 31 perckor.

Az elnöki széket Szász Lajos foglalja el.

E l n ö k: Köszönti a Szövetség megjelent tagjait, majd történelmi visszapillantást vet az elmúlt esztendőre.

Újesztendőkor – mondotta – minden szorgos gazda és iparos számadást vet, megnézi az elmúlt év eseményeit, eredményeit és azokra építi fel jövőendő terveit. Azt hiszem, nem lesz talán érdektelen, ha mi is visszapillantást vetünk a múltba.

1944 a súlyos megpróbáltatások esztendeje volt, de a magyar nemzet kiállta a súlyos próbát, mert lelke szilárdra erősödött. Kiküszöbölte magából a salakot s most, bár nehéz fellegekkel terhes az ég, Istenébe és saját erejébe vetett hittel harcolva és harcra készülve várja a szép és boldog esztendőt, amely meghozza számára is reményei beteljesülését. Az elmúlt esztendő bebizonyította, hogy a magyarság nem Mohács népe, tud összefogni és összetartani. Már az elmúlt esztendő első negyedében megindult a törekvés a nemzeti alapokon álló és szociális gondolatokkal foglalkozó politikusok összefogására. Vitéz Sztójay miniszterelnöknek a nagy nemzeti egység létrehozására irányuló törekvései azonban eredménytelenek maradtak. Emberfeletti, fáradhatatlan munkássága azonban nem hozta meg, mert nem hozhatta meg a kívánt eredményt. Az eredménytelenség oka az, hogy az úgynevezett jobboldali pártok egységesítésére törekedett, tehát már az első lépésnél egy pártba igyekezett összefogni a törvényhozás jobboldali erőit. Becsületes törekvéseit azonban ellensúlyozták azok a rejtélyes erők, amelyeknek célkitűzéseit veszélyeztette volna Sztójay törekvéseinek sikere. A végén kénytelen volt felhagyni a meddő küzdelemmel, amely egészségét teljesen aláásta.

Helyét a Lakatos-kormány foglalta el, amelyet akkor az ország teljes bizalmatlansággal fogadott. Példátlan eset a magyar parlament történetében, hogy a képviselőház a bemutatkozásra az ülésterembe bevonuló kormányt halotti csendben fogadta. *(Úgy van! Úgy van!)* Lakatos miniszterelnök bemutatkozó beszédében katonás nyíltsággal állást foglalt a háború teljes erővel folytatása mellett, amit rövid működése alatt több ízben is hangsúlyozott. Ennek ellenére bizalmatlanság kísérte szereplését, mert cselekedetei nem voltak összhangban kijelentéseivel, és sohasem hangsúlyozta ki a szövetségi hűséget.

Közben tovább folytak a jobboldali erők összefogására irányuló megbeszélések, amelyek rövidesen eredményre vezettek, s a különböző pártokhoz tartozó jobboldali országgyűlési képviselők megalapították a Nemzeti Szövetséget, amelyhez a felsőház hasonló gondolkodású tagjai is csatlakoztak. A Nemzeti Szövetség keretében nem pártok egyesültek, nem új párt alakult, hanem személy szerint tömörültek az azonos gondolkodású törvényhozók, hogy a kormánynak lehetővé tegyék nyíltan vallott programja megvalósítását s nyilatkozataival azonos cselekedetekre szorítsák azt.

A Nemzeti Szövetség megalakulása után azonnal önérettel állapíthatta meg, hogy a képviselőház többségét alkotja. Megalakulásának különös súlyt ad az, hogy az abban tömörült törvényhozók egy akarral félretettek minden személyi és páriszemponot, amely őket egymástól addig oly élesen elválasztotta, s minden erejüket az egyetlen szent célnak, az ország megmentésének szolgálatába állították. Valóra vált a magyar Ige: A haza minden előtt!

Lakatos miniszterelnök képviselőházi bemutatkozó beszédében kijelentette, hogy nem politikus. Napnál világosabban be is igazolta, hogy nem ért a politikához, bár az ország legfontosabb politikai tisztségét vállalta. Egyáltalában nem tudta ugyanis megérteni a Nemzeti Szövetség jelentőségét és használhatóságát. Nem tudta megérteni a képviselőház elnökének hivatalos kijelentését sem, hogy a pártok feloszlátása csak azok külső szerveinek megszüntetését jelenti, de a képviselőház működésében azok változatlanul érvényesülnek, mert a képviselőház működése a pártokra van alapítva. A miniszterelnök [Lakatos Géza] magatartásából arra lehetett következtetni, hogy ellenzéki tömörülést lát a Nemzeti Szövetségben, amely megbuktatására, s hatalomra tör. Ezzel szemben a Nemzeti Szövetség, nem kételkedvén a magas rangú katona szavainak és szándékának azonosságában, mely minőségére a miniszterelnök [Lakatos Géza] oly sokszor, és szívesen hivatkozott – abból kiindulva, hogy csak külső befolyások kényszerítik a miniszterelnököt [Lakatos Géza] szavaival ellenkező cselekedetekre, minden erejét megfeszítve dolgozott azon, hogy lehetővé tegye a kormányprogram megvalósítását, a becsület útján, szövetségi hűségben folytatni a harcot hazánkért, fajtánkért, hitünkért. A Nemzeti Szövetség nagy csalódására és megdöbbenésére október 15-én elhangzott a rádióban a kormányzói szózat, amelyről a miniszterelnök [Lakatos Géza] előzetesen tudott, s amelynek elhangzása után is hajlandó volt továbbvezetni a kormányzatot, s amely szózat alkalmas lehetett volna arra, hogy a nemzet életéért folytatott minden becsületes küzdelmet derékba törve, fenntartás nélkül kiszolgáltatassa hazánkat a bolsevizmusnak.

A megdöbbenés azonban nem tudott úrrá lenni a lelkeken. A Nemzeti Szövetség tagjai a legnehezebb órákban életük kockáztatásával kitartottak álláspontjuk mellett s vállalták és lehetővé tették, hogy a felülről megindított forradalom úrrá ne lehessen az országon, s azt megmentve a revolúció helyett az evolúció útján haladjon az ország becsületes harccal a boldog jövő felé. Határozott magatartásával és állásfoglalásával biztosította a Nemzeti Szövetség, hogy a magyar alkotmányos életben törés ne következék be, az ország rendje és a felelősségrevonás lehetősége biztosíttassék, s az ország becsülete fentartassék. Tárgyilagosan megállapíthatja tehát mindenki, aki az elmúlt év eseményeit ismeri, hogy a Nemzeti Szövetség, amely eredetileg nem az október 15-én váratlanul bekövetkezett események leküzdésére alakult, felbecsülhetetlen érdemeket szerzett a nemzet jövődjének biztosítása terén.

Íme, egy pillanatfelvétel, *t[isztelt]* N. Sz., az 1944. év eseményeiből. Tudjuk, hogy még az új esztendő is hozhat súlyos megpróbáltatásokat. De a nemzet életereje Isten segítségével le fogja küzdeni az esetleg még reánk váró átmeneti nehézségeket s ez az esztendő meghozza emberfeletti megpróbáltatásaink óhajtott gyümölcsét: a szabad, nemzeti alapokon nyugvó, szociális tartalommal telített boldog magyar életet. (*Élénk éljenzés és taps.*) De amikor rendíthetetlen hittel, bizalommal tekintünk a jövőbe, mert tudjuk, hogy a sötét fellegek felett ragyogóan süt a nap, ugyanakkor mélységes megvetéssel gondolunk azokra az árulókra, akiket a nemzet kivetett kebeléből (Úgy van! Úgy van!) akik még pár hónappal ezelőtt, bizonyára jól megszolgált magas német kitüntetésekkel a mellükön páváskodtak közöttünk (Úgy van! Úgy van!), s ma a sülyedőnek vélt hajóról patkány módra menekülve a bolsevizmus oldalán törnek hazájuk, fajtájuk és Istenük ellen, s akiknek emléke elrettentő példa lesz a jövő nemzedékek előtt. (Úgy van! Úgy van! – **Boczonádi Szabó Imre: Ocskay!**)

Úgy érzem, hogy ha valamikor, akkor ma van itt az ideje annak, hogy az új esztendő munkáját hitvallással kezdjük. Mondjuk el együtt a Nemzeti Hiszekegyet. (*Megtörténik.*)

Szeretettel kívánok a N. Sz. minden egyes tagjának külön-külön és összesen boldog új esztendőt, erőt, egészséget, s mai értekezletünket megnyitom. (*Élénk éljenzés.*)

MOL K 18. 1. Nemzeti Szövetség üléseinek jegyzőkönyvei, géppel írott tisztázat.

TUDÓSÍTÁS MAGYARORSZÁG MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ ALATTI SEGÉLYPOLITIKÁJÁRÓL

ÚJ MAGYARORSZÁG, 1945. AUGUSZTUS 14. 3.

Hogyan segítette Magyarország a háború alatt az éhező francia, belga, lengyel, görög, holland és jugoszláv lakosságot?

A Nemzetközi Vöröskereszt Joint Segítő Bizottsága, amelynek munkáját Magyarországon is jól ismerik, most adta ki jelentését a bizottság három esztendei működéséről, megalapításától egészen 1944 júliusáig. A jelentésből, amely Genfben jelent meg, angol nyelven, kitűnik, milyen nagy szerepet játszott Magyarország a bizottság emberbaráti munkájában, amely a németek által megszállott európai országok éhező lakosságának megsegítésére irányult, egészen addig, amíg Magyarország maga is segítségre nem szorult a német megszállás, és a németek okozta pusztítások következtében.

A jelentés elmondja, hogy Franciaország, Belgium, Hollandia, Görögország, Lengyelország és Szerbia részére küldött élelmiszerszállítmányainak legnagyobb részét Magyarországon szerezte be, és különösen hangsúlyozza a jelentés azt a készséget, amellyel Magyarország mindenkor a Nemzetközi Vöröskereszt és a Joint Bizottság rendelkezésére állott, amikor azoknak segítő akcióik részére élelmiszerre volt szükségük. A jelentés szerint a Joint 1943-ban 13 100 tonna élelmiszert juttatott a fent felsorolt országoknak, 35,3 millió svájci frank értékben. Ebből nem kevesebb, mint 9300 tonnát szerzett be Magyarországon, 19 millió svájci frank értékben, míg Svájcból 1900 tonnát szerzett be 11 millió frankért és Romániából 1400 tonnát 3,6 millió frankért.

Magyarország tehát az összes élelmiszer hetven százalékát szállította olyan államok megsegítésére, amelyek német megszállás alatt voltak és amelyeknek lakossága akkor már nagy részben partizánharcot folytatott a németek ellen. A Joint jelentésének száraz adatai minden érvenél ékeesebben bizonyítják a magyar nép emberies együttérzését a szenvedőkkel. A magyar nép mindig szeretettel és részvétellel fordult azok felé a népek felé, amelyeket a németek leigáztak, ezt éppen a Nemzetközi Vöröskereszt, a szenvedők, és az éhezők nagy istápolója bizonyítja.

Sz. J.

DR. JUNGERTH-ARNÓTHY MIHÁLY FELJEGYZÉSE A „ZSIDÓKÉRDÉSRŐL”, 1945, AUGUSZTUS

Dr. Jungerth-Arnóthy Mihály feljegyzése. Triftern, 1945. augusztus, Nieder-Bayern

TEVÉKENYSÉGEM A ZSIDÓKÉRDÉSSSEL KAPCSOLATBAN

Az alábbiakban lefektettem a zsidó kérdéssel kapcsolatban kifejtett tevékenységemet. A Külügyminisztérium csak az idegen állampolgár zsidók kérdésével foglalkozott.

A magyar zsidók ügye a Belügyminisztérium, munkaerő-gazdálkodás szempontjából a Honvédelmi Minisztérium, vagyoni vonatkozásban pedig a kereskedelmi, ipari, földművelési és pénzügyminiszteri hatáskörbe tartozott. A magam részéről csak akkor kezdtem ezzel a kérdéssel foglalkozni, mikor a nemzetközi közvélemény figyelme a magyar zsidók deportálására irányult. Hivatalomnál fogva minden tekintetben figyeltem a külföld magatartását Magyarországgal szemben. Midőn mind sűrűbben érkeztek a semleges és ellenséges országokból az értesülések a magyar zsidókkal való bánásmódról, atrocitásokról és deportálásokról és a külföldi követek is felhívták erre a figyelmet, kötelességemnek tartottam ezt a kérdést külügyi vonatkozásaiban a Külügyminisztérium hatáskörébe bevonni és a kormányt ennek nemzetközi hátrányaira figyelmeztetni.

A minisztertanács különböző ülésein és egy koronatanácsban részletes jelentést tettem a külföld állásfoglalásáról e kérdésben, és hangsúlyoztam, hogy a kormány nem vállalhatja a felelősséget azokért a következményekért, melyekkel a zsidóüldözés nemzetközi viszonylatban a magyar nép sorsára lesz.

E tevékenységgel szembekerültem az egész kormánnyal. Kétszer lemondtam állásomról, egyszer Jaross [*belügy*]miniszter támadásaim miatt felajánlotta állását a minisztertanácsnak. A vége a küzdelemnek az lett, hogy a koronatanácsban Horthy kormányzó előadásom alapján beszüntette a deportálást és Baky, valamint Endre államtitkárok állásaiból való felmentését követelte a kormánytól. Ezenkívül kiforszíroztam a minisztertanácstól az engedélyt, hogy a magyar zsidók Palesztinába és neutrális országokba utazhatnak, végül pedig a németek akarata és egyenes tilalma ellenére minderről informáltam a külföldet azzal, hogy a magyar zsidók deportálását Magyarország területén belül elsősorban a Gestapo emberei végezték. A szlovák törvények alapján a kormányzónak kivételezési jogát proponáltam és pártoltam. Magam kivételezést szereztem mindenkinek, aki hozzám fordult.

1.

Az idegen állampolgárságú zsidók helyzete

A zsidókérdést a Belügyminisztérium és gazdasági vonatkozásban szakminisztériumok hatáskörébe tartozott. A Külügyminisztérium eredetileg csak az idegen állampolgárságú zsidók ügyeivel foglalkozott. E tekintetben arra az álláspontra helyezkedett és azt keresztül is vitte a belügyminiszter [Jaross Andor] és a németek akadékoskodása dacára, hogy azok sem [sic!] vagyoniilag nem kerültek a magyar zsidóellenes törvények és intézkedések alá. Utasításomra részleteiben követelte a Külügyminisztérium a megbeszéléseknél, ami azután a Belügyminisztériummal lefolytatott levelezésben le is lett fektetve.

- 1./ Idegen zsidók ha neutrális állam polgára, szabadságában nem korlátozható, tehát nem internálható és munkaszolgálatra nem kötelezhető.
- 2./ Idegen zsidó, [ha] ellenséges állam polgára, amennyiben állambiztonsági szempontból szükségesnek látszik, internálható, de nem nagy internálótáborban, hanem elkülönítve, Budapesten, olyan intézetben, hol ágyakban hálhatnak és rendszeren élelmezhetik magukat. Ha jól emlékszem, valamely protestáns intézet lett kijelölve, az Aréna út környékén néhány villában lettek elhelyezve.
- 3./ Ezek vagyona nem esett a zsidótörvények és intézkedések alá. Itt főleg angol és amerikai állampolgárságú zsidókról volt szó. Ezeknek körülbelül 20 000 hold földjük volt. Magam személyesen jártam Jurcsék akkori földművelésügyi miniszternél ezek földje érdekében, és abban állapodtunk meg, hogy ezekhez a kormány nem nyúl, hanem zárgondnokokat rendel ki kezelésükre és művelésükre a tulajdonosok nevében és javára.
- 4./ Megállapodás történt a belüggyel, hogy a neutrális állampolgárságú zsidók családjaikkal egy bizonyos határidőn belül, ha jól emlékszem, július 30-ig, hazautazhatnak.
- 5./ Az idegen külképviselleteknél alkalmazott zsidók kivételezettek és ezeknek a Külügyminisztérium adott kivételezési igazolványokat.

Ezen megállapodások dacára tévedésből és szándékosan előfordult, hogy a Gestapo és a csendőrség semleges állampolgárságú zsidókat internált és német csapatok vagy Gestapóalakulatok idegen zsidó birtokba helyezkedtek be. Ezekben az esetekben a Külügyminisztérium a Belügyminisztériumnál, illetve a németeknél protestált. Meg kell állapítanom, hogy a zsidókérdéssel foglalkozó belügyi szervek nem kezelték jóindulatúlag a Külügyminisztérium felszólalásait. Semleges állampolgárságú zsidók letartóztatása és üldöztetése esetében pl. Jaross [belügy]miniszter és alantasai szóbeli telefon- és írásbeli interveniálásainkra mindig megígérték, hogy rögtön intézkednek, de legtöbb esetben nem történt semmi. A svéd és a svájci követek közbenjárásából tudtam meg rendszeren, hogy a Külügyminisztérium felszólalásának nem volt eredménye. Néhány ilyen esetre még ma is emlékszem. Így Turay svéd állampolgár, két Hell nevű svájci állampolgár és más semleges állampolgárságú zsidót ismételt interveniálásomra még mindig valahol táborban tartottak. Miután az érdekelt követek előtt már röstelltem az állandó ígéretést, személyesen mentem Jaross [belügy]miniszterhez és ezúttal nem engedtem meg, hogy egy újabb ígérettel intézze el az ügyet, hanem arra kértem, hogy hívassa magához, aki a

kérdésben intézkednék. Erre Király Gyula csendőr ezredest rendelte magához, akit akkor láttam először, hivataloskodásom alatt utoljára is. Ez előtt követeltem, hogy azonnal intézkedjenek, hogy a két követ által megnevezett svéd és svájci zsidókat bocsássák szabadon. Király azonnal körtáviratot szövegezett az összes internálótáborokhoz azzal a paranccsal, hogy nevezetteket azonnal bocsássák szabadon. Így nyugtathattam meg a két követet állampolgáraik kiszabadítása felől.

A Külügyminisztérium energikus fellépése dacára sem állott be teljes nyugalom e téren. A végrehajtó szervek, a csendőrség és a Gestapo hol itt, hol ott idegen zsidókat is próbáltak elfogni, és deportálni.

A semleges zsidók hazautazása, aminek eleinte nagyon örültek, később problémává vált, valamennyien ugyanis kénytelenek voltak német, vagy németek által megszállt területeken hazájukba (Svájc, Svédország, Portugália) utazni. A követek közölték velem, hogy attól félnek, hogy útjukban hazafelé a Gestapo német vagy németek által megszállt területen leszedi őket a vonatokról, és elintézi, vagy koncentrációs táborba viszi őket. Minthogy mi a magyar határokon túl őket védeni nem tudtuk és aggályaikat indokoltnak tartottam, kieszközöltem, hogy először elutazási terminusuk kitolassék, és mikor a következő turnus közeledett, közöltem velük, hogy szabad elhatározásukra bízuk, hogy elutaznak-e vagy sem?

2.

Garrido²¹ portugál követ és zsidó vendégeinek kiszabadítása a rendőrség kezéből

Júniusban lehetett, egy délelőtti Sztójay miniszterelnök és Jaross belügyminiszter telefonon közölték velem, hogy egy kellemetlen incidens történt Garrido² portugál követtel, ki a főkapitányságon van Bisowszky névű zsidó titkárnőjével és két másik személlyel. A követ azt állítja, hogy letartóztatták, vendégeivel együtt.

Magam mentem el a főkapitányságra és a főkapitány szobájában kihallgattam egy detektívet, aki a következő romantikus történetet adta elő.

Egy este negyedmagával Hain Pétertől²² azt az utasítást kapta, hogy másnap korán reggel menjenek Galgagyörkre, mert olyan értesülése van, hogy rablótámadás készül a portugál követ kitérőszállása ellen. Ezt akadályozzák meg és a tetteseket hozzák Pestre. Mire ők kissé elkésve kiértek a faluba, gyors tempóban egy autó fordult a faluból néhány emberrel. Ők feltéve, hogy ezek a betörők, az autó elé kerültek, keresztbeálltak az úton, mire három férfi kiugrott a menekülő autóból és eltűnt az erdőben; négy személy pedig ottmaradt. Kitért, hogy az egyik közülük a portugál követ, [Sampaio Carrido] a másik három pedig Bisowszky névű és szülei. Ezeket behozták a főkapitányságra, mivel két ékszerrel telt koffer volt az autón, zsidóvagyonmentés gyanúja állott fenn.

²¹ Jungerth-Arnóthy eredetileg „Daridó”-nak nevezte a budapesti portugál követet, akit a valóságban Sampaio Carridonak hívtak. A szövegben végig javítottuk a nevét.

²² Jungerth-Arnóthy hibásan „Heim”-nek nevezi Hain Pétert, a névelírást végig javítottuk.

Ezután felkerestem Carrido követet, aki egy piszkos detektívszobában volt Bisowszky-néval és szüleivel. A követ hiányosan öltözve, hálóingben, nyakkendő nélkül, magából kikelve mondotta el a történeteket. Reggel 5 órakor álcázott detektívek rontottak be lakásába, revolverrel összeretelték a vendégeit egy szobába (8 hozzá menekült zsidó személy és Moldoványi követ), és erőszakkal el akarták hurcolni a fenti három személyt két kofferrel, melyben hamis ékszerek vannak. Ő közbelépett, mire őt is az autóba tuszkolták. Az úton a másik detektívaútó jelent meg, mire az elsőből a rabló detektívek megszöktek és az utóbbiak behozták őket a főkapitányságra. Itt kérte, hogy engedjék őt a Ritzbe, ahol lakása és hivatala van. Ezt a rendőrség azonban megtagadta. Állandóan ordítózva ismételte, hogy az exterritoriális jogát megsértették úgy a lakása, mint személyére nézve. Az egész rablási és mentési jelenet a rendőrség által rendezett komédia volt, hogy az ő vendégeit elhurcolhassák. Ő magát letartóztatottnak és a rendőrség foglyának tekinti, addig nem hagyja el a főkapitányság épületét, míg ezeket szabadon nem bocsátják.

Próbáltam megnyugtatót, biztosítottam, hogy nem fogoly és rögtön elhagyhatja a főkapitányság épületét, de ő megmaradt álláspontja mellett, mire megígértem neki, hogy azonnal beszélek a miniszterelnökkel [*Sztójay Döme*] és elrendezem az ügyet.

Sztójay miniszterelnöknél találtam Antal igazságügyi minisztert, Baky államtitkárt és Hain Pétert, a politikai rendőrség főnökét. Baky és Hain ragaszkodtak ahhoz, hogy Bisowszky-né és szülei fogva maradjanak, mert zsidóvagyonmentéssel foglalkoznak a portugál követségen át, és a portugál követségre való menekülés által kivonták magukat a zsidótörvényeknek ellenük való alkalmazása alól. Magam arra az álláspontra helyezkedtem, hogy a három zsidó személyt azonnal szabadlábra kell helyezni, mert nem engedhető meg, hogy egy nemzetközi botrányba keverje az országot a rendőrség önkényeskedése. Mikor látták, hogy én nem engedek, próbáltak alkudni, hogy most kiengedik őket, hogy a követ hagyja el a főkapitányságot, de mihelyt az utcára mennek, vagy mikor Galgagyörkre visszautaznak, újra elfogják őket. Ez ellen éppen úgy kikeltem, mint a fogva tartás ellen. Ez a skandalum még jobban kiszélesítette és elmérgesítette volna [*a helyzetet*]. Követelésem volt, hogy a három személyt szabadon kell bocsátani és a rendőrség csak a Külügyminisztérium előzetes hozzájárulásával nyúlhat hozzájuk. Insztálásomra Sztójay miniszterelnök így döntött. Bakyt és főleg Heim Pétert ez annyira bántotta, hogy utóbbi bizalmi kérdést csinált belőle. Erősen felindulva, könnyezve magyarázta érdemeit és becsületes szándékait. Ezt a döntést bizalmatlanságnak vette és ezért lemond állásáról. Sztójay próbálta megnyugtatót azzal, hogy ez nem irányul személye ellen, arról azonban, hogy én álláspontomat megváltoztassam, természetesen szó sem volt.

Ezután azonnal áthívtam gróf Teleki Gyula protokollfőnököt és utasítottam Sztójay és a többi úr jelenlétében, hogy rögtön menjen át a főkapitányságra és közölje Garrido követtel, hogy vendégei szabadok, elhagyhatják a főkapitányságot és bántódásuk nem lesz.

Nem érdektelen megemlíteni és magyar viszonyainkra jellemző, hogy három órával e bizalmas beszélgetés után a magyar miniszterelnöknél [*Sztójay Döme*] telefonon felhívott Veessenmayer német követ és azt mondotta: „Mit erstaunen hábe ich gehört, was Sie für einen Standpunkt eingenommen haben in der Angelegenheit der drei Juden um den

spanischen Gesandten.”²³ Válaszom volt: „Es wundert mich dass sie darüber erstaunt sind. Ich kann doch Ungarn nicht in einer internationalen Skandal zerren lassen, weil Peter Hain oder einige Detektiven an Frau Bisowszky Rache üben, oder ihr ihre Macht zeigen wollen. Ich brauche {...}²⁴ nicht erklären, was das bedeutet, wenn die Polizei in eine Gesandtschaft einbricht und den Gesandten und einige von seinen Gäste verscgh-leppt.”²⁵ Veesenmayer úgy tett, mintha megértette volna állásponatomat, és többet nem említett ezt az ügyet előttem.

A skandalumnak azonban ezzel nem volt vége. Carrido követ az ügy kivizsgálását és elégtételt kért. A Külügyminisztérium az ehhez való jogát elismerte és megindította a Belügyminisztériumban az ügy kivizsgálását. Bisowszkynek lehetővé tette később, hogy Carridoval külföldre utazhasson. Bisowszkynek szülei és a portugál követségen lakó többi zsidó származású személyeknek és még másoknak is elősegítettem kiutazását a portugál ügyvivővel, portugál útlevéllal.

3.

A magyar állampolgárságú zsidók ügyének hovatarozása

A magyar állampolgárságú zsidók kérdése a Belügyminisztérium, munkaerő-gazdálkodás szempontjából a Honvédelmi, gazdasági vonatkozásban a Kereskedelmi, Ipari, Földművelésügyi és Pénzügyminisztérium hatáskörébe tartozott. A Külügyminisztérium eredetileg semmiféle vonatkozásban nem foglalkozott a magyar zsidóüggyel. Ilyen körülmények között a Külügyminisztérium és én, mint annak funkcionáriusa, a magyar zsidók ügyéről tulajdonképpen informálva nem voltam. Sztójay miniszterelnök, külügyminiszter és [a]minisztertanács elnöke és tagja ismerte a zsidóügyeket, erről azonban engem rögtön, mivel nem tartozott a Külügyminisztérium hatáskörébe, nem informált. Én a minisztertanácsban, melynek tagja nem voltam, csak akkor jelentem meg, ha külügyi kérdésekről kellett informálnom, mellyel Sztójay elfoglaltsága miatt nem tudott foglalkozni. A szakminisztériumok hatáskörébe tartozó kérdések és problémák megbeszélésén nem voltam jelen. Döntésekben még külügyi kérdésekben sem vettem részt, mert szavazati joga csak a minisztereknek volt. A Lakatos-kormány idején a minisztertanácsban nem jelentem meg, mivel akkor külön külügyminiszter volt (Hennyey), aki maga referált a minisztertanácsban a külügyi kérdésekről.

---

²³ Meglepetéssel hallottam azt, amit Ön állásfoglalásnak nevezett a három zsidó ügyében a spanyol követségről.

²⁴ {} Utólag beírva kézzel németül.

²⁵ Csodálkozom azon, hogy Ön ezen meglepődött. Nem hagyhatom, hogy Magyarországot egy nemzetközi botrányba keverjék azért, mert Hain Péter vagy néhány detektív Bisowszky asszonyon bosszút akar állni, vagy mert meg akarják mutatni hatalmukat a nevezett hölgynek. Nincs szükségem azonban arra, hogy Önnek elmagyarázzam, mit jelent az, amikor a rendőrség diplomáciai felségterületre ront be és a követet és vendégei közül néhányat elhurcol.

4.

A Gestapo által letartóztatott magyar zsidók és a Külügyminisztérium

A Gestapo letartóztatásaival került először kapcsolatban oly formában, hogy a Külügyminisztérium útján történtek a letartóztatott magyar állampolgárok kiszabadítása érdekében a közbenjárások. A Külügyminisztérium követelte a német követség útján a nem zsidók és zsidóknak szabadon bocsátását, illetve átadásukat a magyar kormánynak, mert azoknak a Gestapo által történt letartóztatásában és részben Németországba való elhurcolásában a magyar szuverenitás megsértését látta. E foglyok szabadon bocsátását, illetve átadását a Külügyminisztérium első napiól állandóan sürgette, úgy írásban, mint szóban. E sürgetésre bízta meg a minisztertanács Jaross belügyminisztert, kinek hatáskörébe tartozott a zsidóügy, hogy Veessenmayer követtel és Winkelmann Gestapofőnökkel a foglyok átadása céljából tárgyalásokat folytasson. Ennek folyamán, mint azt Jaross a minisztertanácsban elreferálta, a németek megígérték, hogy átadják a foglyok névjegyzékét és fokozatosan átadják őket dossziéjukkal együtt a belügyminiszternek [Jaross Andor]. Mindebből azonban sajnos csak az történt, hogy a Németországba kihurcolt foglyok listáját adták át a belügynek. Az ígéret többi részét mindvégig nem váltották be. A Külügyminisztériumnak az volt a benyomása, hogy a Belügyminisztériumban a zsidókkal foglalkozó osztályok e tekintetben a németekkel összejártsanak és szabotálták a Külügyminisztériumnak és a kormánynak erre vonatkozó sürgetéseiket, mindössze annyi történt, hogy az állandó sürgetésre néhány katonát és vagy nyolc polgári egyént (politikai foglyok) bocsátottak szabadon, kik közül néhányat ismét elfogtak.

5.

A magyar zsidókérdés végrehajtásának hatása külföldön Fellépésem a minisztertanácsban a zsidó deportálás ellen

A magyar zsidókérdés végrehajtására én akkor lettem figyelmes, mikor a külföld kezdett vele foglalkozni. Hivatalomnál fogva minden tekintetben figyeltem a külföld magatartását Magyarországgal szemben. Eleinte elszórtan, majd sűrűbben érkeztek hírek külföldről a magyar zsidókkal való rossz bánásmódról, kegyetlenkedésekről és Németországba való deportálásokról. Ezzel kapcsolatban megjelentek nálam a külföldi képviselők, a pápai nuncius [Angelo Rotta], a svéd [Carl Ivan Danielsson], a svájci [Maximilian Jaeger] és a többi követek, [és] felhívták figyelmemet, hogy mi minden történik ezen a címen, hogy a magyar kormány zsidó munkaerőt ad Németországnak. Elmondották, hogy nemcsak munkásokat, hanem ezek családjaikat is kiviszik, asszonyokat, gyermekeket és aggastyánokat. A kiszállítás módja pedig embertelen formában történik. Emellett a külföldön nemcsak a sajtó és a közvélemény, hanem hivatalos helyek is kezdtek a magyar zsidók deportálásával és az ezzel kapcsolatos atrocitásokkal foglalkozni. Ezzel szerintem a zsidókérdés, legalábbis annak [a] deportálásra vonatkozó része külügyi kérdéssé vált.

Felhívtam Sztójaynak, mint külügyminiszternek figyelmét azzal *[sic!]*, hogy bár a zsidókérdés nem tartozik a Külügyminisztérium hatáskörébe, a külföld állásfoglalása folytán a Külügyminisztériumnak bele kell ebbe a kérdésbe avatkozni, mert nem engedhető meg, hogy nemzetközi viszonylatban évtizedekre tönkretegye a magyar nép és az ország becsületét és jó hírnevét. Sztójay megértést mutatott álláspontom iránt és hozzájárult, hogy a kérdést a legközelebbi minisztertanácson szóvá tegyem, ha jól emlékszem, ez június 19-én történt, és 21-én vagy 27-én szólaltam fel a minisztertanácsban. (Ez a minisztertanácsi jegyzőkönyvben pontosan megállapítható.) A referáda, melyet felolvastam, nincs meg szó szerint, október 15-én égettem el a hivatalos példányokat és egy lakásomban levő magánpéldányt a fogházból történt néhány napi kiszabadulásom ideje alatt, miután Bagossy külügyminisztériumi Kabinet chef, ki a fogházban a külügy részéről kihallgatott, házkutatást helyezett kilátásba nálam. (Talán Melichár Mária titkárnőm diktandófüzetében megtalálható gyorsírásban.)

A referáda gondolatmenete a következő volt:

Március 19-én a külföld Magyarországot függetlenségét elvesztett, megszállott országnak, a Sztójay-kormányt pedig Quisling-kormánynak tartotta. Miután azonban megállapítást nyert, hogy a kormányzó nem fogoly, gyakorolja jogait, a parlament is rendes üléseket tart, valamivel javult a semleges külföld nézete, véleménye a kormánynyal szemben. Néhány hét óta azonban, mióta a zsidókérdés előtérbe került, a kormány megítélése tekintetében ismét rosszabbra fordult a helyzet külföldön. Ama hírek, hogy a zsidókkal rosszabbul bánnak, Németországba deportálják, különösen pedig azon atrocitásokról, melyek a deportálásokkal kapcsolatban előfordulnak, a semleges és angolszász országokban magyarelles hangulatot váltott ki. A sajtó és a közvélemény megbotrányozással vett tudomást erről, és erős támadást intéz úgy a kormány, mint a magyar nép ellen. De nemcsak a közvélemény, hanem a hivatalos helyek is kezdenek a kérdéssel foglalkozni. Az amerikai szenátus egy határozatban, Cordell Hull nyilatkozatban protestált. A magyar kormány követői nap nap után a magyar kormány embertelen eljárása ellen *[sic!]*. A pápai nuncius *[Angelo Rotta]* és a semleges országok követői nap nap után interveniálnak nálam a zsidók elleni atrocitásokról, és ilyenkor a diplomáciai érintkezésben nem szokásos kemény szavakat kell hallanom. Elmondják, hogy a magyar csendőrség és Gestapo brutálisan gettókba és táborokba tereli a zsidó lakosságot, hol állatias körülmények között kell élniök, amellet mindenükből kifosztják őket. Az elszállításnál pedig 60–80 személyt egy-egy vagonba zárva, élelem és víz nélkül viszik Németországba, úgyhogy egy részük már az úton elpusztul. Kérdik, hogy miért hurcolják ki az asszonyokat, gyermekeket és aggastyánokat, akik munkaképtelenek, mikor a deportálás munkaerő-átengedés címén történik? Arról akarnak tudni, hogy a németek kipusztítják őket, elviszik Auschwitzba (Osiewice) *[helyesen: Oswiecim]*, ahol elgázósítják és elégetik őket.

Felhívtam a minisztertanács figyelmét a nemzetközi közvélemény fontosságára. Hangsúlyoztam, hogy a háború után – bárki kerül is ki mint győző – a magyar népnek szüksége lesz az idegen, különösen a nagy népek jóindulatára és barátságára, mert be kell ismét következnie a népek *[közös]* politikai, gazdasági és kulturális életének. Ma megbotrányozással fordul el a külföld a magyar néptől. Ez nemzetközi viszonylatban évtize-

dekre menőleg kiszámíthatatlan következményekkel járhat a magyar nép és az ország sorsára. Hangsúlyoztam, hogy a kormány nem veheti magára ezt a felelősséget a néppel szemben. A minisztertanácsnak ezért komolyan kell foglalkozni a kérdéssel, ha nem akarja, hogy a magyar népet évtizedekre megbélyegezze, akkor ezeket az atrocitásokat meg kell szüntetni és a deportálásokat leállítani.

A miniszterek ellenszenvvel fogadták referádámat. Támadást láttak benne, úgyhogy Sztójay szükségesnek tartotta engem védelmébe venni azzal, hogy nekem mint a Külügy-minisztérium tisztviselőjének kötelességem hű képet adni a külföld hangulatáról, s az ott Magyarországról elterjedt hírekről, propagandáról.

Valamennyi miniszter szólt a tárgyhoz. Jaross belügyminiszter, akinek hatáskörébe a zsidókérdés tartozott, indulatosan arra az álláspontra helyezkedett, hogy a rossz bánásmódra és atrocitásokra, [a] vagonok zsúfoltságára vonatkozó állítások nem felelnek meg a valóságnak, mert a zsidó munkások kivitele Németországba rendszeres előkészítés után, rendben folyik. Az én állításom, hogy ez a magyar nemzet jövőjére kiszámíthatatlan következményekkel fog jární, szerinte túlzás. Minden csoda három napig tart. Most egy néhány napig kiabálnak külföldön, és aztán senki sem fog többé törődni vele. Kifogásolta és utána más miniszter is, hogy én miért nem replikázok az idegen követekkel szemben azzal, hogy a semleges külföld miért nem interveniál az angolszászoknál a bombák által ártatlanul elpusztult magyar gyerekek, asszonyok és aggastyánok érdekében, azokról írjon a külföld és azokat vegye védelmébe a semleges közvélemény.

Hasonló volt Kunder és Jurcsek véleménye. Az utóbbi támadt nekem legjobban azzal, hogy én az egész ügyet csak az ellenség és a semlegesek szempontjából ítélem meg. A németek szempontjait figyelmen kívül hagyom. Imrédy ugyan ajánlatosnak mondotta, hogy a Vatikánnal jóban legyünk, mert annak bizonyos szerepe lehet a békétárgyalások körül, mikor jóindulata nem lehet nekünk indifferens. A nunciusnak [Angelo Rotta] azonban nemcsak a zsidókkal, hanem az ártatlanul elpusztult magyarokkal is kellene törődni. Ő határozottan oda konkludál[t], hogy a zsidókkal való bánásmódot kapcsolatba kell hozni a bombatámadásokkal. A többi miniszter Imrédy véleményét ismételte. Sztójay volt az egyetlen, aki a kérdés fontosságát külügyi szempontból felismerte és méltányolta. Referádám élessége és erélye azonban őt is meglepte. (Én ugyanis nem olvastam fel előbb neki.) Mindazonáltal védelmébe próbált venni a miniszterek támadásai ellen. Válaszomban a miniszterek kifogásaira kifejezést adtam annak, hogy a magyar hatóságok és a Gestapo atrocitásai nem állíthatók szembe a bombatámadásokkal, mert amíg a bomba háborús fegyver, és [a] küzdelemnek mindkét fél által alkalmazott módja, addig a zsidóüldözés egyoldalú és saját állampolgáraival szemben való kegyetlenkedés.

Bár a referádám nem volt teljesen befejezve, mert elő akartam adni a svájci kormány, az amerikai menekült[ügyi] hivatal és a svéd kormány kéréseit a zsidóknak Palesztinába, illetve semleges külföldre való kihozására vonatkozólag. Erre azonban nem került sor ezen az ülésen, mert a minisztertanács rendes tárgyára tért át. Előbb azonban azt határozta:

- a./ Baky és Endre államtitkárok legközelebbi minisztertanács-ülésem referáljanak a zsidótörvények végrehajtásáról és a zsidó munkaszolgálatosok kivételéről.²⁶
- b./ A külföldi követekkel szemben hozzam fel a bombatámadások áldozatait. Hagyjon fel az ellenség a bombatámadásokkal, akkor szó lehet a zsidókérdésben tett intervenció tekintetbevételéről. Erre vonatkozólag azonban kijelentettem, hogy ezzel a kérdés nem lesz megoldva, mert ezt az okoskodást nem fogják elfogadni sem a semlegesek, sem az ellenséges államok. A minisztertanács, dacára eme álláspontomnak, nem változtatta meg döntését.

Itt még külön kell megjegyezni, hogy Jurcsek földművelésügyi miniszter reagálva arra, hogy miért viszik ki a munkaszolgálatosokkal az asszonyokat, gyerekeket, és öregeket, úgy magyarázta ki azt, hogy a zsidó munkaszolgálatos a németek szerint nyugodtabban és rendszeresebben dolgozik, ha tudja, hogy a családja közelében van. Erre megjegyeztem, hogy ezen okoskodással nehezen lehet a zsidó családok deportálását a követekkel szemben indokolni.

6.

Baky és Endre jelentései a minisztertanács előtt [a] zsidókérdésről

Először Baky, majd Endre olvasott fel jelentést arra nézve, hogy hogyan készítik elő a Belügyminisztériumban a vidéken a gettóba és táborokba való gyűjtést, ottani ellátásukat majd pedig kiszállításukat. Endre előadta, hogy ő bejárta az országot, mindenütt emberségesen és az előírások szerint vitték keresztül a Belügyminisztérium rendeleteit. Tiszta táborokba gyűjtik össze őket, ellátásukról gondoskodnak és a legkisebb táborban is egészségügyi szolgálatot rendeznek be. Az elszállítások alkalmával pedig rend van. Csak 50–60 embert tettek egy vagonba és mindenki kap ételmezési ratiót [adagot] az útra. A magyar csendőrség szerepe csak a tábor kapujáig terjed, mert a táborban németek tartják fenn a rendet és ők intézik az elszállítást. A csendőrség látja el az őrseget a tábor körül és az utazás folyamán. Atrocitások sehol nem fordultak elő. Néhány helyen szabálytalanságokat tapasztalt, azt azonban helyben leállította. A bűnösöket megbüntette.

A minisztertanács tudomásul vette a jelentéseket, hogy elhitték-e, nem lehetett megállapítani, mert nem szóltak hozzá. Sztójay mindazonáltal felhívta figyelmüket, mielőtt elbocsátotta őket, hogy milyen hírek járnak külföldön, hogy nem ignorálhatjuk a nemzetközi közvéleményt, és azért lelkükre kötötte, hogy összes intézkedéseiket emberségesen hajtsák és hajtassák végre, kegyetlenkedéseket a legszigorúbban büntessék meg.

Magam Szász Lajos miniszterhez csak annyit jegyeztem meg gúnyosan: „E jelentések után az ember igazán sajnálhatja, hogy nem zsidó, hogy ezeken a kedélyes kirándulásokon nem vehet részt.”

---

²⁶ Endre László és Baky László ugyanezen a június 21-i minisztertanácsoson szóltak fel.

***Javaslatom a zsidók kivándorlásának engedélyezésére Palesztinába
és a semleges országokba***

A külföld támadásai Magyarország ellen nemcsak tovább tartottak, hanem fokozódtak. Eden külügyminiszter szóvá tette az angol parlamentben a magyar zsidóüldözést. Az amerikai kormány köriratban kérte a neutrális kormányokat, hogy legyenek segítségükre az üldözött magyar zsidóknak és fogadják be őket területükre. A magyar kormányhoz pedig egy iratot juttatott, melyben felszólította, hogy hagyja abba a zsidóüldözést és ne szolgál-tassa ki őket a németeknek, mert annak igen súlyos következményei lesznek. A külföld köz-véleményének fölháborodása pedig még nagyobb méreteket öltött.

Emellett nálam volt[ak] a svájci [Maximilian Jaeger] és [a] svéd [Carl Ivan Dani-elsson] követek és az amerikai menekültügyi hivatal kérései, hogy engedje meg a ma-gyar kormány a zsidóknak a Palesztinába és Svédországba való utazást. A legközelebbi minisztertanács ülésén, ha jól emlékszem, június 27-én (lásd minisztertanácsi jegyző-könyv) ismét szóvá tettem a zsidókérdést. Előadtam, hogy a külföld hangulata a magyar kormánnyal és a magyar néppel szemben még rosszabbodott, elreferáltam Eden beszédét, az amerikai kormány köriratát és felolvastam az amerikai kormánynak a magyar kor-mányhoz intézett üzenetét. Ráműtattam arra, hogy felháborodási hullám megy végig a kül-földön a magyar kormány és a magyar nép ellen. Ráműtattam arra, hogy mely azzal vá-dolja őket [sic!], hogy brutális módon öl gyermekeket, asszonyokat és aggastyánokat és hogy a zsidók tömeggyilkosság céljából szolgáltattak ki a németeknek. Ismét felhívtam a kormány figyelmét arra, hogy ezért és ennek következményeiért nem vállalhatja a fe-lelősséget. Ha ez tovább tart, el lehetünk készülve arra, hogy a pápa [XII. Pius], esetleg más államfők [is] protestálni fognak a magyar zsidóüldözés miatt. Diplomáciai kapcsola-taink pedig ezen felháborodási hullám hatása alatt érezhetően lazultak, nem tartom ki-zártnak, hogy egyik-másik állam esetleg megszakítja velünk diplomáciai kapcsolatait. A svéd követ [Carl Ivan Danielsson] ilyen célzást tett már előttem, avval, hogy ezek után a semleges államok az átállt követek helyébe új követeket fogadjanak, már számolni nem lehet.

Arra az álláspontra helyezkedtem, hogy a kormány nem nézheti tovább a külföldnek eme kirohanásait a magyar nemzet ellen tétlenül. Egy szelepet ki kell nyitni, amelyen a támadási hullám levezethető lesz, és másrészt fel kell világosítani a külföldet, hogy ezt az akciót nem a magyar nép rendezi, hanem idegen hatóságok végzik és a magyar nép-nek nem áll módjában azt megakadályozni. Ezzel kapcsolatban előadtam a svájci, a svéd kormány és az amerikai menekültügyi hivatal kérését a zsidók kivándorlását illetően. Ezek részletes elmagyarázása után inszistáltam, hogy a kormány adja meg hozzájárulását.

Előadásomat ismét erős vita követte, melynek folyamán szememre vetették, hogy csak a zsidók és a németek ellenségeinek argumentumaival operálok, mint azok védője lépek fel. Jaross belügyminiszter a vita hevében egy lemondási jelenetet inszenizált [rende-zett]. Kijelentette, hogy a Külügyminisztérium képviselője állandóan támadja, beleavat-kozik az ő hatáskörébe tartozó ügyekbe, ő feladatait felelősséggel intézni nem tudja, ezért felajánlja a miniszterelnöknek [Sztójay Döme] állását.

Sztójay igyekezett őt megnyugtatni azzal, hogy az én referádám nem irányul az ő személye ellen, nekem kötelességem a minisztertanácsot objektíven és híven informálni a külföld állásfoglalásáról és minthogy itt országos ügyről van szó, a minisztertanácsnak az ő véleménye szerint tényleg tenni kell valamit. A maga részéről Sztójay az én álláspontomat támogatta és ajánlotta, hogy elvben fogadja el a minisztertanács a kivándorlásra vonatkozó javaslataimat. Megállapítást nyert azonban, hogy a kivándorlás végrehajtása nem tőlünk függ, hanem a németektől, mivel a kivándorlók német, vagy németek által megszállt területeken kell hogy átutazzanak. Sztójay felszólalása után a miniszterek közül többen ilyen irányban foglaltak állást, mire Sztójay mint minisztertanácsai határozatot jelentette ki:

a./ A svájci és a svéd ajánlatot elfogadja és

b./ Az amerikai menekültügyi hivatal ajánlatát nem.

Ezt azzal a megjegyzéssel vettem tudomásul, hogy a svájci kérdésben benn foglaltatik az amerikai menekült[ügyi] hivatal kérése is, mert az a Palesztinába való kivándorlás engedélyezését kéri. Kijelentettem, hogy a menekült[ügyi] hivatalnak olyan irányú választ fogok adni, hogy az ő kérése elvben el lett fogadva, de végrehajtásában az a svájci akcióhoz kell kapcsolódjék. A határozat után azonnal még a miniszterelnökségen, a miniszterelnök [Sztójay Döme] szobájában fogadtam külön-külön a svájci [Maximilian Jaeger] és a svéd [Carl Ivan Danielsson] követet, és közöltem velük, hogy sikerült a minisztertanáccsal a kivándorlásra vonatkozó kéréseiket elfogadtatni. Kértem, hogy ezt kormányukkal közöljék azzal, hogy a magyar kormány hajlandó a zsidókat Palesztinába vagy Svédországba engedni, ennek keresztülvitele azonban a németektől függ, mert a német vagy németek által megszállt területen kell átmenniük. Ezért forduljanak kormányaik diplomáciai úton a német kormányhoz, hogy a szükséges átutazási engedélyt biztosítsák nekik. Még ugyanaznap fogadtam a nunciust [Angelo Rotta] is, és rákövetkező napokban a többi követeket is, kiket szintén informáltam a minisztertanács határozatáról. Berni követünk [Bothmer Károly] pedig utasítást kapott, hogy a svájci kormánnyal és a nemzetközi Vöröskeresztrel hivatalosan közölje a döntéseket. Ezen utasításnál, valamint fenti követi megbeszéléseknél megértettem, hogy a zsidók deportálása nem a magyar néptől indult ki és hogy annak végrehajtását is mások végzik.

Ezzel indítottam meg a Magyarország elleni támadási hullám kivédését s a deportálás ódiúmanak azokra hárítását, akik azt végezték.

8.

Első lemondásom

A minisztertanácsokban a zsidókérdésben elfoglalt állásfoglalásommal nehéz helyzetbe kerültem a kormánnyal szemben. A miniszterek legnagyobb részében [helyesen: részével] pedig személyes ellentétbe kerültem, [az] egymás iránt[i] teljes bizalmatlanság nyilvánvalóvá vált a viták folyamán. Meg voltam győződve, hogy néhányan a miniszterek közül közelebb állanak a németekhez, mint a kormányelnökhöz és a kormányzóhoz, és hogy mindezt, ami a minisztertanácsban vagy a magyar politikában történik, elmondanak Veessen-

mayer német követnek és Winkelmann Gestapo-főnöknek. Ezért elhatároztam, hogy megvállok állásomtól. Június utolsó napjainak egyikén az alábbi szövegű kérvényt adtam át a külügyminiszternek [*Sztójay Döme*]:

„A minisztertanács június 24-i ülésén referádámmal kapcsolatban kitűnt, hogy a kormány tagjai nagyrészt nincsenek megelégedve működésemmel a Külügyminisztériumban. [*Ez*] Ezen és azt követő minisztertanácsi üléseken kifejezést nyert, azonkívül, hogy a zsidókérdéssel kapcsolatos események kihatását és következményeit illetően a kormány tagjainak más felfogása van, mint nekem. Minthogy ily körülmények között nem tudom kellő nyomatékkal és meggyőződéssel képviselni a kormány álláspontját a külfölddel és az idegen országok budapesti képviselőivel szemben, tisztelettel kérem Nagyméltóságodat, hogy engem jelenlegi beosztásomból felmenteni méltóztassék.”

A kérvényt személyesen nyújtottam át Sztójaynak és külön szóban is indokoltam. Sztójay rossz néven vette kérésemet és kijelentette, hogy nem veszi tudomásul a kérvényt. Kért, hogy ne törődjek az egyes miniszterek hangulatával, és csak folytassam meggyőződésem szerint eddigi politikámat. Ő vállalja, mint külügyminiszter a felelősséget. Én mindazonáltal kértém, hogy keressen utódot, mert én tovább maradni nem akarok.

Második lemondásom

Néhány napot vártam, de Sztójay nem reagált kérvényemre. Bartheldy követ, az elnöki osztály vezetője érdeklődésemre közölte, hogy Sztójay miniszterelnök nem adta kérvényemet hivatalos kezelés céljából az elnöki osztálynak. Erre újabb kérvényt írtam és hivatalosan átadtam az elnöki osztály vezetőjének, hogy azt referálja a miniszterelnöknek [*Sztójay Döme*]. Ha jól emlékszem, minden indoklás nélkül kértem felmentésemet. Bartheldy előterjesztette Sztójaynak. Előadása szerint idegesen vette az új kérést és kijelentette Bartheldynek, hogy nem vesz tudomást róla. Ha jól tudom, rá is írta a kérvényemre. Egy referádám alkalmával ezt szóvá tettem és különféle megoldást ajánlottam neki, mire állandóan azt hangoztatta, hogy nem talál megfelelő utódot.

9.

Koronatanács a zsidókérdésben

Ha jól emlékszem, június 23-án kaptam értesítést. Jelen volt az egész kormány, Faragho, a csendőrség főfelügyelője [*sic!*] s Ambrózy kabinetfőnök. A kormányzó úr a tanácskozás megnyitáskor a zsidókérdéssel kapcsolatos atrocitásokat tette szóvá. Példákat hozott fel a kegyetlenkedésekről, és megbotránkozásának adott kifejezést afelett, hogy ilyenek előfordulhatnak és hogy ezekben magyar hatóságok is részt vesznek. Ezután engem kért fel, hogy referáljak ezzel kapcsolatban a külföld állásfoglalásáról e kérdéssel szemben. Én körülbelül ugyanazt adtam elő, amit az első minisztertanácsban e kérdésről referáltam. Elmondtam a külföld vádjait, az idegen követekkel folytatott megbeszéléseimet, ama álláspontomat, hogy a zsidóüldözéseknek és a külföld állásfoglalásának ezen üldözéssel szemben súlyos kihatása lehet a magyar nemzet jövőjére nézve és a nemzetközi

kapcsolatai kialakulására háború után. Itt is hangsúlyoztam, hogy ezért a kormány a felelősséget nem veheti magára a néppel szemben. Nyomatékosan rámutattam, hogy ennek a magyar nép becsülete és jövője érdekében véget kell vetni.

Utánam a kormányzó Faragho altábornagyot, a csendőrség felügyelőjét szólította fel, hogy a csendőrség szerepéről ez ügyben tegyen jelentést. Ezzel kapcsolatban azt mondta a kormányzó, hogy ő azelőtt büszke volt kakastollas csendőrségünkre, mely talán egész Európának legfegyvermezettebb rendfenntartó szerve volt. Most meg kegyetlenkedésekről, áldozatok kirablásáról hall.

Faragho altábornagy védelmébe vette a csendőrséget. Cáfolta, hogy kegyetlenkedik és atrocitásokat követ el. Elismerte, hogy itt-ott előfordultak szabálytalanságok anyagi előnyök biztosítása céljából, ezeket azonban kivizsgáltatta és a bűnösöket megbüntette.

A miniszterek közül Imrédy Bélának adta át a szót ezután. Ez körülbelül ugyanazt mondotta el, mint az első minisztertanácsban, csak valamivel simábban. A külföld véleménye – mondotta – nem ignorálható, különösen a Vatikánra még a mi szempontunkból nagyobb szerep juthat, de szembe kell állítani ezzel az angolszászok bombázását és azok áldozatait. Igyekezni kell a zsidók miatt felháborodott külföldre azzal hatni, hogy a bombázás folytán ártatlan magyar gyermekek, asszonyok és aggastyánok pusztulnak el. Imrédy után Sztójay miniszterelnök szólt a tárgyhoz. Hosszasan fejtegette azokat az okokat, amelyekkel érthetővé akarta tenni a németek gyűlöletét a zsidók iránt, és azt az erőfeszítést, amellyel a zsidóságot mindenáron ki akarja kapcsolni a politikai és gazdasági életből. Ezzel szemben hangsúlyozta, hogy a külföld véleményét nem szabad teljesen negligálni.

Sztójay fejtegetései után a kormányzó vette át a szót. Elmondta, hogy ő bejárta az egész világot és mindenütt büszke lehetett arra, hogy magyar, mert a külföld bátor és lovagias nemzetnek tartott minket. Megbecsültek és tiszteltek, most, ha olvassa a külföldről jövő híreket, szégyelli magát, mert undorral fordul el a külföld tőlünk. Ártatlan gyermekek, asszonyok és aggastyánok meggyilkolásával vádol. Majd kijelentette, hogy ő a felelősséget többé nem vállalja, és beszünteti a zsidók további deportálását Németországba. A kormányt pedig utasította, hogy a zsidóügyek intézését vegye ki Baky és Endre államtitkárok kezéből. Nem bánja, hogy milyen feladatot bízunk rájuk, csak a zsidókérdéssel ne foglalkozzanak.

A kormányzó döntéséről azonnal értesítettem a külföldi követeket, kik azt nagy megelégedéssel vették tudomásul. Ugyancsak értesítést kaptak erről külföldön levő követségeink is azzal, hogy azt hivatalosan közölik ottani kormányaikkal.

10.

Nehézségek támasztása a németek részéről a külföld helyes informálásával szemben a zsidókérdésben

A kormánytanács [*helyesen – koronatanács*] után a külföld informálása céljából készítettem egy kommunikét, hogy útját álljam a magyar nép elleni további igazságtalan támadások miatt és a nemzetközi közvéleményt felvilágosítsam arról, hogy a zsidók deportálása[hoz] és az ezzel kapcsolatos kegyetlenkedésekhez a magyar népnek köze

nincsen. Hogy a magyar kormány megengedi a zsidók kivándorlását Palesztinába és a semleges külföldre, és hogy a kormányzó beszüntette a deportálást. Sztójay, mint miniszterelnök és külügyminiszter approbálta [*jóváhagyta*] a kommuniké szövegét. Zilahy-Sebess külügyi sajtófőnököt bízta meg, hogy mutassa be a németeknek, nehogy megakadályozzák a külföldre való küldését a német területen át. Hozzájárulás helyett azonban egy ellentervezettel jöttek, melyet nem fogadtam el, mert a német követség a szövegben a Gestapo minden vétékét a hatóságokra tolta. A deportálás ódiúmat pedig a magyar néppel próbálta vállaltatni. (:Mint azt külföldön bemutatott filmekben megtette.:)

A külföldi kommuniké ügye ezután a kormányzó és Veessenmayer közötti beszélgetésekbe lett bekapcsolva. A német követ a koronatanács után ugyanis audienncián a kormányzónál járt és a zsidókérdésről külön kezdett tárgyalni. Csodálkozásának adott kifejezést a kormányzó döntése felett a deportálás megszüntetését illetőleg. Hivatkozott a hadi érdekekre, mely szerint a Magyarországon levő zsidóságot, mint veszedelmes és megbízhatatlan elemet el kell távolítani, tekintettel arra, hogy az ellenség mind közelebb jön és Magyarország hadi területté válhatik. Követelte, hogy [*a*] deportálást újra kezdjék meg. (:A Gestapo a kormányzó döntése dacára itt-ott tovább folytatta.:)

Az én kommuniké-tervezetem úgy kapcsolódott be a beszélgetésbe, hogy Veessenmayer közölte velem, hogy annak kiadásához csak akkor járul hozzá, a külföldön, amikor a kormányzó a deportálás folytatásához megadta a hozzájárulását.

A kormányzó és Veessenmayer tárgyalásai néhány hétig tartottak, és így a kommuniké tényleg nem jutott külföldre, ami azonban nem akadályozott meg abban, hogy a külföldet ne informáljam a kommuniké értelmében. A semleges követekkel azután már leplezetlen nyíltsággal beszéltem a Gestapo erőszakoskodásai[*ról*], rablásai[*ról*] és megvesztegethetőségéről (:Weiss Alfonz-ügy, igazolványok kiadása pénzért:) és a német követ erőfeszítéseiről a deportálásnak újból való megkezdése céljából. Kértem őket, hogy minderről informálják kormányaikat. A berni követségünket utasítottam, hogy közölje hivatalosan az ottani kormánnyal és a nemzetközi Vöröskereszttel, valamint lehetőleg a nyilvánossággal is, hogy a kormányzó beszüntette a deportálást és a kormány megengedte a zsidóknak a Palesztinába és a semleges külföldre való kivándorlását. Ugyanezt kapta a többi követségünk is. Ez az informálási kampány jól funkcionált; a Magyarország elleni támadások ritkulni kezdtek s lassan majdnem teljesen megszűntek. Veessenmayer pedig tovább állta, hogy a kommuniké nem mehet ki külföldre.

11.

A kormányzó döntésének szabotálása a Gestapo és a csendőrség által

Ha a kormányzó ura lett volna helyzetnek és a kormány tagjai hívek lettek volna, akkor kérdés, a deportálás kérdése el lett volna intézve. A helyzet azonban az volt, hogy Sztójay, Csataj kivételével az összes miniszterek e kérdésben közelebb állottak a németekhez, mint a kormányzóhoz. Ilyen körülmények között a németek voltak erősebbek és a kormányzó döntésének realizálásáért hosszú harc indult meg. A Gestapo ugyanis Baky csendőreinek asszisztálásával és támogatásával folytatta a deportálást. Hol a sárvári, hol

a kistarcsai tábornál, hol Budapest környékén jelentek meg vasúti szerelvények és vitték ki a zsidókat.²⁷ A külföldi követek hozták hozzám a híreket a zsidóság körében emiatt támadt izgalmakról és a Gestapo garázdálkodásairól. Ez ellen protestáltam a németeknél. Feine követségi tanácsos azonban beismerte, hogy a Gestapo kilengéseivel szemben a német követség is tehetetlen. A magyar közigazgatásra nekem befolyásom nem volt, mivel Sztójayt és Csatayt kivéve a kormány tagjai és különösen a Belügyminisztériumnak a zsidókérdéssel foglalkozó szervei határozottan ellenszenvvel viseltettek irántam és közbenjárásaimat ignorálták [*semmibe vették*], miután a minisztertanácsokban megindítottam a deportálások elleni akciót.

Azért ahhoz a taktikához folyamodtam, hogy az idegen követeket Sztójayhoz küldtem és kértem őket, hogy energikusan lépjenek fel és próbálják szorítani a deportálás megakadályozására, illetve hogy szerezzen akaratának érvényt. A nunciussal [*Angelo Rotta*] külön megegyeztem, hogy Sztójaynál a Gestapo és a csendőrök önkényeskedése miatt skandalumot fog csinálni, hogy a kormány ígéreteit a deportálás megszüntetésére nem tartja be, illetve nem tudja betartatni a hatóságokkal. Nevezett ugyanis nálam néhányszor nagyon felfortyant, hogy micsoda kormány az, amelyik döntéseit nem tudja respektáltatni a végrehajtó szervekkel. Ha nincs hatalma, akkor mondjon le stb. Minthogy nekem, mint külügyminisztériumi funkcionáriusnak, a fenti okokból nem volt a belügyi szervekre befolyásom, kértem, hogy mindazt depoentírozottan [*hangsúlyozottan*] mondja el a miniszterelnöknek [*Sztójay Döme*], ez az ő dolga. Később elmondta a nuncius, hogy Sztójaynál erősen kikelt a kormány tehetetlensége miatt.

Sztójayban megvolt a jó szándék, de teljesen tehetetlen volt. Imrédy kormányba lépése után a miniszterek és a minisztériumok abban látták a jövő emberét és csak arra hallgattak. Az pedig nem a kormányzó, hanem a németek pártján állt. Sztójay pedig nem merte kenyértörésre vinni a dolgot a kormányon belül, tehetetlenül vergődött úgy a külföldi követekkel, mint a kormány tagjai és a belügyminisztérium önkény[es]/kedő szerveivel. Állandóan hangoztatta, hogy „nem tűröm, ezt vagy azt”, de nem mert senkinek utasítást adni, vagy valamit megtiltani, mert félt, hogy parancsaira nem adnak semmit és lehetetlenné lesz a kormány élén. Ezért eleinte különböző referensek és rajtam keresztül is adta utasításait, parancsait és mikor én már nem voltam hajlandó közvetítésre, mert tudtam, hogy nem hajtják végre és őt arra akartam szorítani, hogy személyesen intézkedjék, még kisebb embereket, Csopeyt és Zilahy-Sebess Jenőt próbálta felhasználni e szerepre. Ennek természetesen még kevesebb hatása volt. A nem tűröm kifejezés így szállóigévé vált a beavatottak között, de mindenki mosolygott rajta.

Baky és Endre László államtitkárok pedig – éppen azok, kiket a kormányzó kívánságára el kellett volna távolítani állásukból – mindenkit ignorálva a zsidókérdésben tovább csináltak, amit akartak, vagy talán jobban mondva, a Gestapót álcázva tovább engedték

---

²⁷ Horthy Miklós július 6-án adott utasítást a deportálás leállítására, ezt követően július 9-ig folytatódott az eredeti terveknek megfelelően a főváros környéki települések zsidóinak deportálása. Ezt követően már csak a kistarcsai internálótáborból „sikerült” Eichmann-nak július 19-én kb. 1500 főt deportálni.

erőszakoskodni. Amellett támogatta őket a német követség, valamint a kormány tagjainak nagy része. Ez a kettő, nem törődve a kormányzóval és Sztójayval, rendelkezésre bocsátotta a Gestapónak hivatali hatalmát, hogy a deportálási kérdés lassan és nehezen nyugodott meg.

A kormányzó és Veessenmayer tárgyalásainak egy további fejlődési foka volt, hogy a kormányzó állítólag hozzájárult ahhoz, hogy a Budapesten lakó zsidókat nem ugyan Németországba, de vidékre viszik a fővárosból. Minthogy ez belügyi vonalon ment volna, erről a Külügyminisztériumot hivatalosan sohasem értesítették. az ilyen intézkedés azonban veszedelmes lett volna, mert a vidékről a Gestapo könnyebben elhurcolhatta volna ki *[sic!]* erőszakkal Németországba őket, mint Budapestről. Ez hamarosan nyilvánvalóvá vált, és ezért azután nem került végrehajtásra, ami természetesen a németeket felbőszítette. Ekkor az a hír terjedt el a fővárosban, Gestapo-tisztek állítólagos nyilatkozata folytán, hogy a Gestapo Bécsből megerősítést hozat és erőszakkal viszi ki a zsidókat Budapestről.

A kormányzó erre a vidéki csendőrséget rendelte a fővárosba ennek megakadályozására. Ez az ügy már mint a Belügyminisztérium és a Külügyminisztérium és a miniszterelnökség vonalán fut. Engem ezekről Moór Oszkár, a külügyminisztérium rendőrségi osztályának vezetője, egy Erdélyi nevű csendőr alezredes, kit Moor kétszer hozzám hozott (:ez rám megbízhatatlanság benyomását tette:), Jánosi fő jezsuita páter (:Serédi referense a zsidókérdésben:), az idegen követek főleg a nuncius *[Angelo Rotta]* és helyettese *[Giovanni Verolino]* és egy Török nevű kikeresztelkedett zsidó, a Zsidó Tanács tagja informáltak. Ez utóbbi részleteket beszélt el azon atrocitásokról, amelyeket a németek a kihurcolt zsidókon végeznek. Így például Auschwitzból. Ez a huzavona tartott egy ideig és a vége az lett, hogy a deportálás azért lassan megszűnt. A Gestapo és a csendőrség csak egyes esetekben erőszakoskodott zsidó házaknál és hurcolt el egyeseket vagy Németországba vagy magyarországi fogházakba.

12.

A pápa [XII. Pius] és a svéd király [V. Gusztáv] protestáló sürgönye

A deportálási harc folyamán megérkezett a pápa meg a svéd király protestáló sürgönye. A kabinetiroda nekem hozta át megválaszolás végett. A pápa számára oly válaszszoveget proponáltam *[javasoltam]*, amelyben a kormányzó megígéri, hogy mindent elkövet, ami hatalmában áll, hogy a humanitás és az emberi morál követelményei érvényesüljenek a zsidókkal; hogy a magyar nép távol áll ama erőszakoskodásoktól, amelyek ezzel kapcsolatban vannak.

A kormányzó úr a szövegben enyhített. A szentszék azonban a végleges szövegből is megérthette, hogy a magyar népnek és a kormányzónak semmi köze, *[az erőszakoskodáshoz]* és hogy a németek ezeket akaratu[n]k ellenére követik el. A sürgönyt a kabinetiroda elküldte anélkül, hogy Sztójaynak megmutatták volna, ami őt nagyon bántotta. Kifogásolta a szöveg azon részét, amely a németeket vádolta a deportálási brutalitásokkal.

A svéd király *[V. Gusztáv]* sürgönyére is én szövegeztem a választ. Ez burkoltabban fejezte ki azt, amit a pápának *[XII. Pius]* sürgönyözött a kormányzó. Sztójay és a kabinet-

iroda között a szöveg körül hosszabb alkudozás folyt, de insztálásomra [követelésemre] abban is bennmaradt egy kitétel, melyből a svéd király [V. Gusztáv] megértette a tényleges helyzetet. Én ugyanis nem voltam hajlandó a külföld előtt a Gestapo brutalitásait a magyar néppel vállaltatni. Sztójay ezzel szemben attól tartott, hogy ha a külföld előtt nyilvánvaló lesz, hogy a németek hatalmaskodásaival szemben tehetetlen, [a] kormány diszkreditálva, tekintélyét veszti és esetleg megszakítják a diplomáciai kapcsolatokat vele, aminek veszélyét [az] egyik minisztertanácson már bejelentette. Miután kitűnt, hogy Sztójay a zsidókérdésben sem a németekkel, sem a belügyi szervekkel szemben nem ura a helyzetnek, és az idegen követeket hiába küldtem hozzá, hogy rendelkezéseinek érvényt szerezzen, újabb taktikához folyamodtam, és a kormányzó álláspontjának erősítésére a nunciust [Angelo Rotta] és a követeket a kormányzóhoz küldtem, hogy az ő panaszai és protestálásaik kemény ellenállásra és kitartásra bírják ez ügyben a németekkel szemben. Ez a taktika bizonyos eredménnyel járt, mert a kormányzó nem engedte a zsidóknak a vidékre való kitelepítését, és a deportálást illetőleg sem engedett Veessenmayer követeléseinek.

13.

Zsidóknak bombaveszélyes helyekre való telepítése

Midőn a bombázások mindinkább gyakoribbak lettek és a miniszterek a zsidókérdést a bombázásokkal hozták kapcsolatba, a végrehajtó szervek – nem tudom, kinek a kezdeményezésére – bombaveszélyes hadiüzemek mellé telepítették a zsidókat táborokba. Midőn ennek híre járt, és a nuncius [Angelo Rotta] és a neutrális követek úgy nálam, mint Sztójaynál felszólaltak ez ellen, szóba került ez a kérdés a minisztertanácsban is. Sztójay határozottan állást foglalt ez ellen és követelte, hogy ezt szüntessék be. Magam részéről hasonló álláspontot foglaltam el, mivel ez irányú támadásoktól tartottam a külföld részéről. A kormányzó pedig felülről nyomta a kormányt ennek megakadályozására. Ha ennek egy ideig nem is volt foganatja, mindenesetre elértük azt, hogy nem folytatódott és nem lett általános a deportálás helyett. Egy ideig mindenféle hír járt ezekről. A Belügyminisztérium és a csendőrség részéről azt állították, hogy eltávolították őket, különösen a Weiss Manfréd gyárból. A követek ezzel szemben olyan híreket hoztak, hogy még mindig tartanak a gyár körül zsidókat. Erre Sebestyén Pál külügyi osztályfőnök utasítást kapott, hogy a helyszínen állapítsa meg, hogy a gyártelepek körül koncentrált zsidókat elvitték-e, és hogy ha még ott vannak, milyen viszonyok között élnek. Sebestyén arról referált, hogy két csoportot találtak még a Csepel szigeten, ha jól emlékszem 180–200 embert. Az egyik csoport jómódú budapesti zsidókból állott. Ezek egy barakkban elég jól helyezkedtek el, saját magukat élelmezték. Orvos is volt közöttük. A másik csoport azonban szegény, legnagyobbbrészt hontalan zsidókból állott, akik rosszul voltak elhelyezve és ellátva. A Külügyminisztérium mindkét csoportnak elvételét követelte a szigetről.

14.

A románok és szlovákok magatartása a magyar zsidók deportálásával szemben

A minisztertanácsi üléseken arra is felhívtam a kormány figyelmét, hogy szomszédaink erősen kihasználják a Magyarország elleni hangulatot külföldön. A románok, hogy előnyöket szerezzenek, azonnal kijelentették, hogy az üldözött magyar zsidókat beengedik Romániába, és a Konstanzából Palesztinába járó kivándorlóhajókon 10–15% helyet a magyar menekülő zsidóknak tartanak fenn. Ezt inkább hirdették, mint megtették.

Emellett felhasználták a magyar zsidókérdést a semleges külföldön a magyar nép elleni propagandára és megrágalmazására. A Gestapo vétkeit mind [a] magyar népre próbálták tolni.

A szlovákok is reagáltak a külföld magyarelles magatartására. Ők is kijelentették, hogy a menekülő zsidókat átengedik, amennyiben azok Szlovákiából szöktek Magyarországra, és biztosították őket, hogy az országon belül helyezik el és nem szolgáltatják ki a németeknek. Szomszédaink magyarelles viselkedése a miniszterekre nem maradt hatás nélkül.

15.

A kivételezések körül[i] harc

Miután a zsidótörvények bizonyos kivételezést láttak előre, az arra jogosult zsidók a deportálás elkerülése végett kértek ilyen kivételezési okmányokat a Belügyminisztériumtól. Az erre vonatkozó szabályok alapján azonban olyan kevesen részesültek ilyen kivételezésben, hogy a külföldi követek, a különböző tudományos, művészi és gazdasági intézmények sürgették, hogy a kivételezés, mint más országokban, így Németországban is, kiterjeszthető legyen olyan személyekre, akik különös érdemeket szereztek az ország körül gazdasági, tudományos vagy kulturális [életében] és jótékonyság terén. Ezzel kapcsolatban referáltam a minisztertanácsban a csehszlovák kivételezési törvényekről. Ott külön meg volt állapítva, hogy ki nyerhet fenti okokból kivételezési okmányt, és azonkívül a törvény a szlovák elnöknek [Josef Tiso] is megadta a kivételezési jogot éspedig teljesen diszkrecionált alapon.

Ezen diszkusszióknál kitűnt a minisztertanácsban, hogy a deportálásra törvényes rendelkezések nem voltak, hogy a gyakorlatban a ruszinszkói és felső-magyarországi hatóságok a németekkel való megegyezés alapján indították meg az ungvári²⁸ és a kassai hadtest területről a zsidók kivételét. A szlovák törvényekkel kapcsolatban, amelyeket két ízben is felolvastam a minisztertanács ülésén, a magam részéről azt ajánlottam, hogy úgy, mint Szlovákiában, a kivételezésről először általános szabályokat kell hozni, másodszor úgy, mint Tisónak, a kormányzónak is meg kell adni a diszkrecionális jogot a kivételezésre. Sőt szóba került a miniszterek részéről oly törvényes intézkedések kibocsátása is, amelyek a zsidóprobléma

²⁸ Ungvár a kassai hadtest területén található.

megoldhatóságát teszik lehetővé. [Hogy] Az ilyen rendelkezések létrejöttek-e vagy sem, arról nem tudok, mivel az nem tartozott a Külügyminisztérium hatáskörébe, különben annyi bizonyos, hogy a kivételezés miatt naponta jártak egyetemi, egyházi, gazdasági deputációk [küldöttség] a miniszterelnöknél és a különböző minisztereknél. A követek, különösen a nuncius [Angelo Rotta] vagy helyettese [Giovanni Verolino] állandóan járt hozzám és sürgette a kikeresztelkedett papok és ezek hozzátartozóinak, jótékonyági akciókban részt vevő zsidó személyeknek és lehetőleg az összes kikeresztelkedett zsidók kivételezését.

E körül éles diszkussziók folytak, melyekben a külföldi példákat hoztam fel a csehek kivételéről.²⁹ Így a bolgárt, [a]románt, a miniszterek közül valaki azt állította, hogy a németeknél is vannak ilyen kivételezések. Úgyhogy ez a kérdés kedvező fordulatot vett.

A kormányzónak kivételezési joga ezzel kapcsolatban került az általános kivételezés vitájába és a törvényes kivételezésen kívül csak a kormányzó kapott volna diszkrecionális jogot tudósok, művészek és egyéb haza körül szerzett érdemekért. Az Imrédy-párti miniszterek bizalmatlanságukban a kormányzó iránt csak úgy akarták megadni a kormányzónak a kivételezési jogot, hogy egyelőre meg lesz állapítva, hogy mennyit kivételezhet a kivételezendők listájának minisztertanács által történt jóváhagyása után. Ugyanis azt emlegették, hogy láttak egy listát, amelyen egy csomó, szerintük érdemtelen személy is szerepel. Ez a javaslat azonban nem ment keresztül. A kormány[zó] megkapta, mint a szlovák elnök [Josef Tiso], diszkrecionális alapon a kivételezési jogot. Ezt a kabinetiroda útján gyakorolta egy ideig. Ezután megint történt valami. Talán a minisztertanácsban, amiről én nem voltam teljesen informálva, minthogy belügy volt, mert egy bizonyos idő múlva a kabinetiroda helyett a miniszterelnökségnek egy osztálya adta meg a végleges kivételezést. Úgy látszik, a miniszterek túl soknak tartották a kormányzó által adott kivételezéseket. A magam részéről minden ismerősömnek, aki ez ügyben hozzám fordult, kieszközöltem azt. Névleg: Kallós, a Külügyminisztérium gazdasági osztályának volt vezetője és családja.

Györki szoc. dem. képviselő és családja. Basch, a külügyminisztérium politikai osztályának volt vezetője Károlyi és Kun Béla alatt – és családja.

Kende János fogorvos és családja, Nádor u. 14.

Erdőss (:egy volt szófiai zsidó család:) és családja.

Azonkívül közbenjártam elhurcolt zsidók felkutatása érdekében saját hatóságainknál és a németeknél, mikor valaki a Külügyminisztériumhoz és személyesen hozzám fordult (Leopold, Klein Samuné ügye).

16.

Svájci és svéd kivándorlási menlevélügy

A magyarországi zsidóüldözés és a nemzetközi közvélemény reagálása erre a semleges Vöröskeresztet és követségeket is akcióba léptette a zsidóság mellett, különösen mióta

---

²⁹ A Cseh-Morva Protektorátust a náci megszállók „zsidótlanították”. Arnóthy valószínűleg szlovákokat akart írni.

Amerika felszólította a semleges kormányokat, hogy az üldözött magyar zsidókat fogadják be területükre. Akkor jöttek (*sic!*) hozzám a svájci Nemzetközi Vöröskereszt képviselője, Bavier és kérte, hogy amennyire lehet, zsidókkal is foglalkozhassanak. Egy gyermek-akciót indítottak ezután Svájcban, melynek az volt a célja, hogy zsidó gyermekeket menekítsenek ki oda. Az első vonatot már össze is állították, de annak kimenetelét a németek megakadályozták.

Bavier visszahivatása után Born vette át a Nemzetközi Vöröskereszt képviselőt, és Genf kétszer küldte berlini képviselőjét [*Roland Marti*] Magyarországra a zsidókérdés rendezésének tanulmányozására és a táborok meglátogatására. Ez járt is Kistarcsán, Sárovaron és több zsidóházat látogatott meg.

Mikor a deportálás már folyamatban volt és a svájci kormánynak megadtuk a jogot, hogy a zsidókat Palesztinába szállíthatja, azt a jogot kérte a svájci Nemzetközi Vöröskereszt, hogy azoknak a személyeknek és családoknak, akiknek a palesztinai zsidó bizottság megadta a beutazási engedélyt és a törökök a Törökországon való átutazást, oly okmányt adott a kezébe, hogy az a zsidó deportálás alá ne kerüljön. Így fejlődtek ki a svájci úgynevezett menlevelek magyar zsidók számára. Hasonlóan nagy érdeklődést mutatott a magyar zsidók sorsa iránt a Svéd Vöröskereszt. Kért Magyarországon működési engedélyt és egy segélyakciónak megindítását keresztények és zsidók számára. Ezt nálam a Magyar Vöröskereszt elnöke [*Simon Elemér*] és alelnöknője [*Petri Pálné*] támogatta, amit azután én a belügyminisztériumnál proponáltam, úgy, hogy az egyetemi lektor [*Valdemar Langlet*], aki 1918-ban is Vöröskereszt-képviselő volt, megkapta a Svéd Vöröskeresztől a megbízást Magyarországon való működésre. Ez eleinte jótékonyági akció volt. Később pedig belekapcsolódott a svéd követségnek kivándorlási akciójába. A svéd követség ugyanis arra kérte a magyar kormányt, hogy ne csak a svéd állampolgárságú zsidókat engedje Svédországba utazni, hanem azokat a zsidókat is, akiknek Svédországban családjuk van vagy gazdasági kapcsolataik vannak. A már említett minisztertanácsban ezt elvileg elfogadták. Később bemutatták ezek listáját, ami körülbelül 460–500 személyt tett ki. Miután az amerikaiak felkérték Svédországot is, hogy az üldözött magyar zsidókat területére fogadja, a svéd követség fokozatosan hallgatólagos hozzájárulással felemelte ezek számát 1500-ra, majd 3000-re és a végén már 5000 volt azoknak száma, akiknek kilátásba helyezte Svédországba való utazását, ha németek keresztül engedik.

A Vöröskereszt képviselője [*Valdemar Langlet*] egy napon megjelent nálam egy védlevél formulával és kérdezte, hogy kiadhatna-e a svédek által védelmébe fogadott zsidóknak ilyen védlevelet. Megmagyaráztam neki, hogy mint Vöröskereszt a nemzetközi jog értelmében politikai védelmet nem nyújthat, és így tulajdonképpen nem adhat ki védlevelet magyar állampolgároknak. Amennyiben azonban az ő védenek azt hiszik, hogy ez védelmet nyújt, nem tettem kifogást az ellen, hogy ilyenekkel lássa el őket. Ezt nagy örömmel vette tudomásul és azután a svéd követség, illetve Vöröskereszt is adott azoknak védlevelet, akik megkapták az engedélyt a svéd kormánytól, hogy Svédországba utazhassanak.

Mindenesetre megemlítesre méltó, hogy eleinte sem a svéd, sem a svájci nem merte ezek névjegyzékét a magyar hatóságoknak bemutatni, akik Palesztinába, illetve Svédországba

kiutazási engedélyt kaptak. Félték ugyanis attól, hogy ha a mi belügyi szerveink vagy a Gestapo megtudja, kikről van szó, erőszakkal összefogja és kiviszi őket Németországba. A magyar hatóságok ezeket a véd- és menleveleket respektálták, úgyhogy ezek, eltekintve a kilengésektől, mentesítve voltak a csillag viseléstől,³⁰ részben [a] munkaszolgálatról s ami a fő, a deportálástól. Az én letartóztatásomig a németek azonban nem adták meg az engedélyt, hogy német vagy németek által megszállt területen átutazzanak ezek a zsidók Palesztinába vagy Svédországba. Portugáliába azonban és Spanyolországba néhány esetben megengedték, hogy [a] követségeik által kiállított útlevelekkel odautazhassanak.

Pocking, 1945. augusztus

Arnóthy-Jungerth Mihály s.k.

Ezt az emlékiratot dr. Arnóthy-Jungerth Mihály külügyminiszter-helyettes 1945. augusztus havában Pockingban (Nieder Bayern) felszólításomra állította össze és adta át nekem. Ezt a másolatot az Arnóthy-Jungerth Mihálynak visszaadott eredetiről magam írtam le és annak hitelességét igazolom.

Piliscsaba, 1957. november 6.

Nagy Vilmos
ny. honvédelmi miniszter

Piliscsaba, Kossuth Lajos u. 60.

MZSML XX. H. T 71.112 Jungerth-Arnóthy Mihály, géppel írt másolat Nagy Vilmos saját kezű aláírásával.

---

³⁰ A véd- és menlevelek tulajdonosait sem a Sztójay-, sem a Lakatos-, sem a Szálasi-kormány hatóságai nem mentesítették a csillagviselés kötelezettsége alól. 1944 novemberében részükre szervezték meg a Szent István park környékén a nemzetközi, más néven védett gettót.

OTTO WINKELMANN FELJEGYZÉSEI DR. PÁL ÖRNAGYNAK
1945. NOVEMBER 8–14.

Budapest, 1945. nov. 8-án

Dr. Pál őrnagy úrnak

Igen tisztelt Doktor úr!

Miután november 1-jén dr. Takács őrnagy úr kifogásolta Magyarország iránt tanúsított magatartásomat, azt hiszem, ma délelőtt egy olyan megjegyzést hallottam, amely hasonló értelmű volt. Mindig Magyarország barátjának éreztem magam és ennek megfelelően cselekedtem. Hogy most egyszerre ne annak tekintsenek engem, ez nagyon fáj nekem. Egy barát természetesen tévesen is cselekedhet. Jogos szemrehányás azonban ilyen cselekedetért csak akkor érheti, ha tudatosan cselekedett a másik hátrányára. Hogy én így cselekedtem volna, ezt erősen tagadom. Ehhez Önöknek nincsenek meg a bizonyítékai. Jelenemből folyik az, hogy minden embernek szívesen jót teszek. Nem számításból teszem. Épp ezért olyan cselekedeteimről, melyeket jóknak tartok, nem veztettem könyvet. Nem is beszéltem mindenről, mint ahogy a tyúk szokta, ha tojt. Most azonban mégis azt szeretném, hogy Ön, őrnagy úr és Balassa dr. úr és bárki, aki objektívan szemben áll velem, tudják meg, hogyan is viselkedtem, és mi az, amit cselekedtem.

Néhány példát mondok el:

- 1) 1944. április elején az utolsó percben meghiúsítottam a bácskabeli összes fiatalszerbek *[sic!]* erőszakos bevonulását a magyar munkaszolgálatához, mégpedig úgy, hogy Sztójay miniszterelnököt hathatósan figyelmeztettem ennek következményeire. Sztójay erre azonnal megfelelő utasítást adott Csataynak. El tudom képzelni azt, hogy ez a bevonulás súlyosan terhelte volna a magyar–jugoszláv viszonyt. Tanúm: többek közt dr. Popovic.
- 2) 1944. március végén a magyar politikai rendőrség és a német Sicherheitspolizei között létrejött megegyezés alapján kb. 40 tartalékos szerb tisztet, akiket a Bácskában fogtak el, német koncentrációs táborba szállítottak. Nagy nehézségek árán, csak Himmler bekapcsolása után sikerült nekem ezt a 40 szerbet Magyarország számára visszakapnom. Az 1. pont alatt megnevezett kihatás itt se maradt volna el. Tanú: dr. Popovic.

- 3) Több olyan személyiség számára, akiket márc. közepén v[agy] végén letartóztattak, és a magyar kormány akaratával vagy jóváhagyásával a Birodalomba lettek küldve, lehetővé tettem, hogy hozzátartozóikkal az összeköttetést fenntartsák. Így pl. Andorkáné 1944. dec. 23-án általam levelet kapott férjétől, amely nagy örömet okozott neki. Nagyon megköszönte nekem a dolgot és azonkívül írt nekem egy levelet: Úgy látszik, a sors által azért lettem Magyarországra küldve (írja ő), hogy vele jót tegyek. Imádkozik, hogy minden jót, amit vele tettem, az Isten nekem és családomnak fizesse vissza. (Szégyellem magam, hogy ezt leírom, de miután becsületemről van szó, kénytelen vagyok.) Tanú: Andorka tábornok felesége.
- 4) Amikor október mások felében az illetékes hatóságok fejetlensége és a Közellátási Minisztérium ténykedéseinek a nyilasok által való szabotálása miatt Budapest éhínség előtt állt, én anélkül, hogy erre illetékes lettem volna, nagy mennyiségű élelmiszert hozattam Budapestre a Duna-Tisza térségéből. A szükséges vasútszerelvényeket összekoldultam még Berlinből is. Magyar közegektől úgyszólván semmit sem kaptam. Ettől függetlenül is nagy nehézségeket kellett legyőznom. A nyilasok mindent maguk akartak csinálni, de lényegileg nem tettek semmit. Így tehervonat érkezett az egyik csütörtökön Bpestre, teli élő sertésekkel, de csak vasárnap rakták ki a vagonokat, miután már goromba lettem. Tanú: Mocsáry államtitkár.
- 5) Amikor november végén vagy dec. elején Hitleről az a parancs jött, hogy Bpestet az orosz támadással szemben az utolsó szál emberig védeni kell, részletes jelentésben élesen állást foglaltam ez ellen. Kifejtettem benne, hogy Bpest nyílt város, hogy a Duna keleti partján húzódó front egymagában véve kb. 42 km hosszú, és hogy ez az alig megkezdett, ill. kiépített állás a Dunával együtt kb. 370 km²-nyi sűrűn beépített területet foglal magában. Hozzáfüztem továbbá, hogy itten sűrűn összepréselve nemcsak a budapesti lakosság tömege, hanem az a sok kelet-magyarországi menekült, kb. 1 millió tartózkodik a városban és hogy már most alig van ennivalója a lakosságnak stb. stb. Az eredmény az volt, hogy bántó szavak kíséretében letettek harcparancsnoki állásomról, miközben minden a régiben maradt. Továbbra is azon voltam azonban, hogy Budapestről elhárítsam a fenyegető veszélyt. A katonai tényezőknek javaslatot tettem, hogy Budapestről [az] Ipoly-ságba küldjenek csapatokat, nehogy a csapatok a Duna keleti partján (a város keleti peremén) elegendők legyenek. Ezt is sikertelenül. Mikor megtudtam, hogy Szálasi és Beregfy Hitlerhez utaznak, eredménytelenül kíséreltem meg a találkozást Beregfyvel. Szálasi számomra mindig elérhetetlen volt. Végül is a honvédtiszter helyettesét, Feketehalmi-Czeydner vezredest tudtam elérni. Azt mondta nekem, hogy Szálasi Bpest megvédése kérdésében Hitler kívánságainak akar engedelmeskedni. Előadtam neki súlyos aggodalmaimat, és megemlítettem neki, hogy írásban is tiltakoztam a város megvédése ellen. Miután felhívtam arra a figyelmét, hogy a lakosságot ellátni nem lehet, ő azt válaszolta, hogy Bpest főpolgármestere [Mohay Gyula] parancsot kapott, hogy gondoskodjék a készleteknek a városban való felhalmozásáról. Azt remélik, hogy német részről a szükséges teherkoszikat meg fogják kapni. Az a közbevetésem, hogy a hidak felrobbantása árvizet

és talajvízemelkedést fog maga után vonni, válasz nélkül maradt. Még december 22-én is megkíséreltem, hogy rábírom a katonai közegeket, vegyék el a frontot a Duna keleti partjáról. Tanúim: sok közül: Mahler őrnagy, az én szárnysegédem, Grolman altábornagy, aki akkoriban a déli hadseregcsoporthoz vezérkarának főnöke volt.

- 6) Amikor november végén láttam azt a sok nyomorvontat, amelyek a budapesti zsidókat az Ostwall felépítéséhez vitték, az illetékes helyeken ezt az intézkedést próbáltam megakadályozni.
- 7) Egy pár ezer zsidót a Birodalomból Svájcba vittem. Tettem ezt mindaddig, amíg Reichssicherheitsamt-nak sikerült Himmlert beleegyezésének visszavételére bírni. Mikor aztán Hitler megtiltotta, hogy a koncentrációs táborokból Svájcba küldjük a zsidókat, mi ezt a parancsot tudatosan megkerültük, amennyiben olyan zsidókat küldtünk Svájcba, akik nem voltak koncentrációs táborokban. Tanú: a magyarországi Joint vezére, dr. Kasztner ügyvéd, Debrecen.³¹
- 8) Most ahhoz a ponthoz érek, amelyet magyar részről terhemre írnak, ti: Szálasi támogatása. De itt is bona fide [*jóhiszeműen*] cselekedtem. Mindenekelőtt le kell szögezni, hogy Magyarország Németország szövetségese volt és hogy hivatalosan mindig hűségnyilatkozatok hangzottak el, nem hivatalosan azonban a magyarok az összes ellenséges táborokba többé-kevésbé határozott utasítással béketárgyalókat küldtek. Tudtam azt, hogy a birodalmi kormány minden intézkedést megtesz, hogy egy Romániához hasonló katasztrófát megakadályozzon. Magyarországon azonban a viszonyok mások voltak, mint Romániában. A honvédségnek és a csendőrségnek sok csapatrésze német kat. helyeken tudatta azt, hogy Horthy Miklóst a szövetségből való kiválásában nem fogják követni, és hogy semmi esetre, még parancs ellenére sem fognak harcolni a németek ellen. Ilyenformán tehát nemcsak egy német–magyar harcra, hanem egy magyarnak magyar elleni harcra is kellett számolni. Továbbá fontos kérdés volt számomra az, hogy ki legyen Horthy kiválása után az a személyiség, aki Magyarország kormányát vezesse. Ez a kérdés az összes magyar politikusokat is élesen foglalkoztatta. Számomra két kérdés adódott: 1) hogyan lehet megakadályozni az esztelen vérontást és 2) hogyan lehet kikapcsolni azt, hogy Németország vegye át egy magyar kormány hiánya miatt az államhatalmat. Ez az utolsó kérdés számomra nagyon fontos volt, mert a német megoldásnak a támogatása szöszegést jelentett volna részemről. Magyarországi tevékenységem megkezdése óta szüntelenül hangoztattam, hogy egy önálló Magyarország feltétel nélküli képviselője vagyok. A magyar politikusok az első kérdést természetesen pozitív értelemben válaszolták meg. A második kérdésre majdnem mindenütt különböző volt a válasz. Nagyon sokan önmagukat tartották alkalmasnak a kormányfői állásra. Nagyon sokan elvetettek olyan terveket, melyekben nem ők játszották a főszerepet, lehet, hogy irigységből, lehet, hogy

---

³¹ Az ún. Kasztner-vonattal 1684-en érkeztek 1944 július elején előbb Bergen-Belsenbe, majd augusztusban és decemberben Svájcba. Kasztner Rezső nem volt a Joint vezére.

más okokból. Nagyon soknál észre lehetett venni, hogy előnyben részesítik a német megoldást a gyűlölt magyar ellenséggel szemben is. Amellett persze tudhaták ők is, hogy ilyen esetben a különben tényleg nagyon türelmes magyar nép a barikádokra szállt volna és kétségtelenül a magyar bűntársakat is megsemmisítette volna. Nekem mint németnek két biztosítékot kellett létrehoznom. 1) A német hadseregeket nem volt szabad még egyszer olyan helyzetbe hozni, mint augusztusban Romániában, ahol minden utánpótlástól elvágva, embertelen nélkülözések és szenvedések árán visszafelé harcolták magukat. 2) A budapesti németek számára a bukarestihez hasonló sorsot el kellett hárítani. Tiszta magyar megoldás mellett álltam volna én akkor, ha Horthy nyíltan kijelentette volna Hitlernek, hogy Magyarország ezt a kilátástalan harcot nem hajlandó folytatni és épp ezért egy bizonyos időpontban a harcot abba fogja hagyni. Ilyen lépéshez azonban Horthy a sok hűségnyilatkozat és politikai sakkhúzás után nem tudott már folyamodni. Horthy és a Lakatos-kormány számára ez nagy bátorság kimutatását jelentette volna, mert számolniuk kellett azzal, hogy német részről bezárják őket. De egy igazi államférfi feladata nemcsak az, hogy népétől elfogadja a jót, hanem népéért elviseli a rosszat is. Így 1944. aug. 31-én este Szálasi jelent meg betegágyamnál. Ekkor láttam és beszéltem vele először. Kijelentette, hogy a német követ [*Edmund Veessenmayer*] beleegyezésével jött hozzám, hogy megismerjen. A tárgyalás folyamán, amely az én magas lázam miatt nem volt túlságosan tartalmas és hosszú, azt mondta nekem, hogy Horthy és a Lakatos-kormány kiugrását egészen közelinek látja és hogy ő készen áll arra, hogy erős pártjával Magyarországon átvegye a kormányzást. Azt kérdeztem tőle, hogy ez Horthyval, vagy nélküle történjék. Azt válaszolta, hogy az éppúgy történhetik Horthyval mint nélküle. Miután semmi előnyt nem láttam abban, hogyha Szálasi az ő nyilasaival egyedül kerül hatalomra, azt kérdeztem tőle, hogyan képzei a többi pártokkal való együttműködést. „Ha készek arra, hogy az ő vezetését elismerjék, akkor szívesen látja az ő közreműködésüket.” Szálasi még azt mondta nekem, hogy terveivel és felfogásával élénk gondolatcserében áll a német követtel [*Edmund Veessenmayer*]. A tárgyalás kb. fél óráig tartott.

A német követ [*Edmund Veessenmayer*] pár nappal később (1944. szept. 4-én) azt mondta nekem, hogy ő küldte hozzám Szálasi. Az a terv, hogy a nyilasokat a kormányalakításnál számításba vegyék, 1944. márc. óta újból és újból felmerült. Mégpedig magyar körökben. Úgyhogy én azt hittem, hogy Szálasi megbízatása nemcsak a magyar, hanem a német köröknek is érdekében áll. Közben Hitler egy hadosztályt küldött Bpestre, melynek élén egy vezénylő tábornok állt, akinek feladata volt az azonnali beavatkozás, ha Magyarország a szövetségből kilépne. E tábornoknak voltak alárendelve ebben az esetben az összes Budapesten és Bpsten kívüli hadseregegységek és a Waffen SS egységei is. Ezt a tábornokot és később még egyet a fronton uralkodó katonai helyzet miatt kellett beállítani. 1944. okt. 13-án megjelent Budapesten v[on] Dembach, a fegyveres SS tábornoka, Obergruppenführer, aki az előbb említett és a két

generálisnak szóló megbízatásán kívül Bpest részére átvette az én helyemet. Itt ki voltam kapcsolva. Ez azért történt, mert a déli hadsereg főparancsnokának [*Maximilien Freiherr von Weichs*] kérdésére azt feleltem, nem tudom garantálni, hogy Bpsten nem lesznek-e zavargások.

Így keletkezett Szálasinak általam való támogatása. Szálasira először is nagy csalódás várt, mert Hitler mindaddig visszatartotta a németek beavatkozását, míg Horthy nyíltan szint nem vallott. Mint ahogy ezt már kifejtettem, erősen hittem, hogy úgy a magyar, mint a németek érdekében teszek akkor, ha Szálasinak segítek. Hogy aztán a nyilasok nemcsak [*a*] magyarokkal, hanem [*a*] németekkel szemben is teljesen fegyelmetlenül és részben egyenesen kriminalisztikusan fognak cselekedni, ezt nem tartottam lehetségesnek. Itt olyan eseteket vázoltam most, amelyek bizonyítják, hogy mindig Magyarország barátjaként cselekedtem, vagy legalábbis igyekeztem cselekedni. Végül egy olyan pontra térek rá, bár nem szívesen, amely vonatkozik az én és Veesenmayer viszonyára Magyarországgal szemben. Veesenmayer a vizsgálati fogságban az amerikai kihallgatótízt és német bajtársak előtt annak a ténynek adott kifejezést, hogy Magyarország szuverenitására kínosan ügyelt. Ezzel szemben Magyarország szuverenitását én sértettem volna meg. Amerikai részről az ő kijelentéseit megfelelő módon bírálták el. Ehhez a következőket szeretném tenni: mikor Sztójay 1944. június elején Hitlernél és Himmlernél volt a Birodalomban, Horthy megbízásából tiltakozott a Sicherheitspolizei magyarországi tartózkodása ellen. Egyben nyomatékosan rámutatott arra, hogy én az ő számukra szeretetreméltó[*nak*] és kellemesnek tűnök és hogy az én jelenlétem ellen semmit nem lehet felhozni. 1944 augusztusában Horthy egy 1 óráig tartó kihallgatáson négyszemközt fogadott. Horthy ekkor kijelentette, miután elvetette a Sicherheitspolizeit, hogy örül annak, hogy engem megismert és hogy én Magyarországon vagyok. Ebben az összefüggésben Veesenmayer[*re*] egy olyan megjegyzést tett, amely minden volt, csak nem hízegő és amely messze volt attól, hogy Veesenmayer tevékenységét Magyarországon a magyar kormány érdekében valónak tüntesse fel. Nem hiszem, hogy a két úr így beszélt volna, ha lettek volna kifogásaik ellenem.

Nagyon hálás lennék Önnek, igen tisztelt Doktor úr, ha ezt a hitvallásomat Magyarország iránt dr. Takács őrnagy úr számára is hozzáférhetővé tenné. Nagy súlyt helyezek arra, hogy ő is ismerjen meg, milyen is vagyok én, hogyan gondolkozom és hogyan érzek.

Teljes tisztelettel
Winkelman
a rendőrség tábornoka

Dr. Pál őrnagy úrnak

Igen Tisztelt Doktor Úr!

Hosszabb kidolgozást készítettem magyarországi tevékenységem részleteiből az Ön részére. Szívesen magam nyújtottam volna át Önnek, mert szeretnék egyet-mást hozzáfűzni.

Ugyancsak elkészítettem azoknak a magyaroknak a listáját, akik annak idején hozzám és amennyire tudom Geschkéhez, Höttlhez stb. többé-kevésbé szoros, vagy laza összeköttetésben állottak. Miután egyedül nálam ezeknek a száma meghaladja a 80-at, az egyesekhez kénytelen leszek rövid magyarázatokat fűzni. A legtöbbjével csak egész röviden, semleges helyen beszéltem.

Ha nem lehetséges, hogy Ön hivat engem – amit nagyon sajnálnék –, akkor kérem, legalább hozassa el ezt a jelentést, hogy ezt egy szabad negyedórájában, talán vasárnapon olvashassa.

Teljes tisztelettel
Winkelmann

A német rendőrség szervezete

Eredetileg Németországban nem volt birodalmi rendőrség, hanem csak az egyes országokban, mint Poroszország, Bajorország, Szászország stb. Csak miután Himmler lett a birodalmi belügyminisztériumban a német rendőrség főnöke, lett a rendőrségből birodalmi rendőrség. A birodalmi belügyminisztérium egyik osztályából, melyet Daluge mint miniszteri igazgató vezetett, két főhivaltalt alkottak.

a) Az Ordnungspolizei főhivatala, melyet Daluge vezetett, b) a Reichsicherheitshauptamt, melyet Heydrich vezetett. Heydrichnek 1942-ben történt elhalálózása után dr. Kaltenbrunner lett az utódja.

ad a) Az Ordnungspolizei főhivatalában elintézésre kerültek mindazok az ügyek, melyek az egyenruhás rendőrségre vonatkoztak. Ilyenek a csendőrség, a Schutzpolizei, tűzőrség, önkéntes tűzoltóság, vízőrség, technikai szükségőrség, és közlekedési rendőrség, valamint a közigazgatási rendőrség. 4 hivatalból állt: a Kommandoamt, melynek vezetője én 1944. márc. közepéig voltam. Illetékes volt ez a hivatal a csendőrségre, a Schutzpolizeira, a tűzoltóságra, vízőrségre és közlekedési rendőrségre nézve.

ad b) A közigazgatási és jogi hivatal, melynek vezetője egy miniszteriális igazgató volt, aki egyben a közigazgatási rendőrség illetékes szerve volt,

c) az önkéntes tűzoltóság főhivatala,

d) a technikai szükségőrség (technische Nothilfe).

Ad B) A Reichsicherheitshauptamt főhivatalá[ban] mindazok az ügyek kerültek elintézésre, melyek a bűnügyi rendőrség[re], a biztonsági rendőrség[re] (régebben Gestapo) és az SD-re (a pártnak egyik intézménye) vonatkoztak. Tudomásom szerint itt 7 hivatal volt:

I. hivatal: Szervezés: főnök Ohlendorf Gruppenführer.

II. hivatal: Intendantura, főnöke: Spacil Standartenführer .

III. hivatal: gazdasági kérdések (hogya más ügyeket is intéztek volna, nem tudom, én azt hiszem, hogy a SD tevékenykedett ott): főnök: Ohlendorf.

IV. hivatal: Sicherheitspolizei (feladatok, melyek a nép között Gestapo-feladatokként ismeretese, köztük a koncentrációs táborok, zsidókérdés). Főnök: Müller Gruppenführer.

V. hivatal: Bűnügyi rendőrség, főnök: Nebe Gruppenführer (Nebe az 1944. július 20-i puccs résztvevője volt.) Ki lett az utódja, nem tudom.

VI. hivatal: Hírszerző szolgálat, főnök: Schellenberg Brigadeführer. Ez a hivatal csoportokra oszlott, ilyen volt pl. a VI. csoport, a délkeleti térség számára. Vezető: Wanek Obersturmbannführer volt, ki utoljára Bécsben működött. Ehhez a csoporthoz tartozott Magyarország is. A VI. hivatalban különösen tevékeny volt az SD.

Az Eichmann-féle különítmény közvetlenül a IV. hivatal alá tartozó közeg. Feldolgozta a Birodalom és a Birodalom befolyása alatt álló országok zsidókérdéseit. A birodalom koncentrációs táborai egy másik főhivatalnak, a gazdasági közigazgatási főhivatalnak voltak alárendelve, melynek főnöke Pohl Obergruppenführer volt.

1944. év vége felé dr. Geschke megállapította, hogy Magyarországon, különösen a déli hadseregcsoport katonai helyein 9 állás vagy összekötő, amelyek a VI. főhivatalhoz tartoztak, 3 pedig a Mil hivatal részéről volt jelen, akikre dr. Geschke semmiféle befolyással nem bírt.

Mikor a hadseregcsoport „Dél”-Magyarországra jött, Geschke pótlólag, mint a Sicherheitspolizei bevezetescsoportjának vezetője ehhez csatlakozott. A Sicherheitspolizeinek a hadseregnél tevékenykedő emberei neki voltak alárendelve. A Sicherheitspolizei 8. különítménye, amennyiben területeik közben az oroszok által lettek elfoglalva, legtöbbje visszament a Birodalomba, a többi pedig a hadseregek bevetés különítményeihez csatlakoztak. Hogy miből állt ezeknek a bevetési különítményeknek a tevékenysége, nem tudom.

VI. („Mil”) hivatal: elhárítás. Főnök: Schellenberg. Hangsúlyozom, hogy a Reichsicherheitshauptamt szervezetéről való ismereteimet legnagyobbbrészt az engem kihallgató amerikai tisztől szereztem. Én magam ezelőtt sosem voltam a Reichsicherheitshauptamtban alkalmazva. Az Ordnungspolizei melyhez 1919 óta tartozom, és a Sicherheitspolizei között csak laza kapcsolat volt.

A német rendőrség szervezete Magyarországon

Én magam magasabb rangban álló SS rendőrségi vezető és Himmler közvetlen alárendeltje voltam, nem pedig a két főhivatal főnökeinek alárendeltje. A két főhivatalnak Magyarországon I-I főparancsnoka volt, aki közvetlenül a birodalmi főhivatal főnökének [Ernst Kaltenbrunner] alárendeltje lévén, ettől kapta parancsait. Az Ordnungspolizei parancsnoka alá voltak rendelve a Magyarországon bevetett német csendőrök (8 különítmény) (Bpest város,

Bpest vidék, Pécs, Szeged, Debrecen, Kolozsvár, Újvidék és Kassa) és az idők folyamán felállított 3 rendőrezred. Ezeknek parancsnoka október végéig Matrós ezredes volt, azután Hitschler vezérőrnagy.

A Sicherheitspolizei parancsnoksága alá a fent nevezett területeken 8 különítmény volt rendelve. A parancsnok dr. Geschke SS Oberführer volt. Neki közvetlenül csak a második és 4. hivatal emberei voltak alárendelve. Rövid időre volt nála egy dr. Röder nevű tisztviselő, a 6. hivattól. Dr. Höttl szorgalmazására ezt az embert azonban tudomásom szerint eltávolították. Csak az év vége felé, mikor Höttl már visszatért Bécsbe, jött dr. Geschkéhez Sopronban (Balf) egy új ember a 6. hivattól. Neve: Weirauch volt.

Ezenkívül voltak Magyarországon a Sicherheitspolizeinak olyan szolgálati helyei, melyek nem dr. Geschke alá tartoztak, hanem közvetlenül a megfelelő hivatalok v[agy] csoportok alá. Ilyen szolgálati hely volt a dr. Höttl-féle és az Eichmann-különítmény.

A Höttl-féle szolgálati hely közvetlenül a Bécsben székelő Wanek alá tartozott. Ez volt a magyarországi hírszerző szolgálat helye. Pesten az ügynökhálózat vezetője Urban Obersturmbannführer volt. Aki tudtommal tisztviselője (?) volt a DDSG-nek. Hogy ki szerezte a híreket a vidékről, azt nem tudom. Höttlnek szoros kapcsolatai voltak Bakyhoz és Kuti ezredeshez. Höttl jelentéseit Wanekhez vagy Kaltenbrunnerhez küldte. Ezekből egynéhányat leírásban én is kaptam. Mivel velem nem volt kibékülve, azért nem is kaptam [meg] mind[et], mint ahogyan ezt Kaltenbrunnerrel való megbeszéléseim alkalmával megtudtam.

Rongyos Gárda

1944-ben a nyár folyamán dr. Höttl közvetítésével a Rongyos Gárda vezére, Héjjas István [*helyesen: Iván*] volt nálam. Temperamentumos szólamokban kifejtette előttem, hogy az ő Rongyos Gárdája révén milyen hatalmi eszköz van a kezében. Meghallgattam, de nem hittem neki, mivel az ő szervezete, amely 1919 v[agy] 1920-ban tevékenykedett, időközben csupa kiöregedett emberből tevődött össze. Soha többé nem láttam őt viszont és nem is hallottam többé róla.

Winkelmann

1945. november 10.

Magyar személyiségek, akikkel érintkezésbe léptem

1/ Horthy.

Horthynak 1944. ápr. elején mutatott be engem Veessenmayer. A társalgás majdnem teljesen politikamentes volt. Horthy Magyarországnak a külföldön elért sportsikereiről beszélt. Aztán a tengerészetnél töltött szolgálati idejéről. Mikor a beszéd a közigazgatás tisztaságára terelődött, Horthy nagyon lenézően nyilatkozott Kunderről. Veessenmayer közbevetette, hogy Keresztes-Fischer is a szolgálat ideje alatt gazdago-

dott meg. Ezt Horthy nem szívesen hallotta. Azt mondta: „Beszéljünk inkább másról. Beszéljünk az időjárásról.” Horthy aztán nemsokára elbúcsúzott.

Júliusban *v[agy]* augusztus elején Horthy magához parancsolt. Valószínűleg Edelsheim gróf vagy grófnő közvetítették a kihallgatást. Horthy nagyon nyugtalan volt a katonai helyzet miatt. Továbbá nagy gondban volt, hogyan fogják a nyugati hatalmak a zsidókérdésben való magatartását felszámítani. Azt mondta, hogy a Birodalomba való szállítást (zsidók) azonnal megtiltotta volt. Azt mondtam neki, hogy a szállításokat már kezdettől fogva nem kellett volna megengedni. Horthy azután hosszas előadást tartott a kommunizmusról, melytől nagyon tartott.

Nagyon kedves volt hozzám. Miután kívánságot velem szemben nem hangoztatott, meg vagyok róla győződve, hogy gondjait akarta nekem elmondani, hogy előljáróimnak azokat jelentsem.

Winkelmann

1945. XI. 11.

Magyar személyiségek, akikkel érintkezésbe léptem

2/ Sztójay.

Sztójajt 1943-ban Berlinben ismertem meg, mikor is követi minőségében Sédey és Toronykői jelenlétében, akik a Birodalom légvédelmét tanulmányozták, villásreggelit adott. Márc. 20., *v[agy]* 21-én, 1945-ben [*helyesen 1944-ben*] a német követségen viszontláttam őt, mikor Vesenmayerrel a kormányalakításról tárgyalt. Miután miniszterelnök lett, neki jelentést tettem. Azt mondtam neki, hogy bármikor rendelkezésére állok. Csak hívasson fel és 5 percen belül nála leszek. Legnagyobb súlyt helyezek arra, hogy útjából eltakarítsam mindazon nehézségeket, melyeket olyan szolgálati helyek részéről támasztanak, amelyek Himmlerhez tartoznak. Ő épp ezért kétszer *v[agy]* háromszor magához hívott. Az ő panaszai kizárólag a Sicherheitspolizei tevékenységére és aktivitására vonatkoztak. Amennyiben ezeket a bajokat le tudtam állítani, rögtön meg is tettem azt. Ellenkező esetben Himmlernek *v[agy]* Kaltenbrunnernak továbbítottam a panaszt. Később egy parlamenti estén voltam nála, ahol nagyon sok magyar politikust ismertem meg. Az asztalnál Hóman mellett ültem. Ez alkalommal arra bírtam őt, Sztójajt, hogy a fiatal szerbeknek bevonul-tásáról tekintsen el. Ezt meg is tette. Később többször, részben feleségemmel, villásreggelin voltam nála. Az egyik ilyen villásreggelinél Glaise-Horstenau német tábornok volt nála. Ez Sztójay háborús iskolapajtása volt. A beszélgetés majdnem kizárólag erről folyt. Jelen voltak többek közt Rátz és Teleki gróf és egy ny. vezérőrmagy, akinek nevét elfelejtettem. Valószínűleg Sztójay fiatalkori barátja volt az illető. Betegsége alatt két rövid kihallgatáson fogadott engem, mégpedig úgy, hogy ő küldte a meghívót. Az egyik látogatás alkalmával, bár nagyon óvatos szavakkal, Horthyra panaszkodott, aki rosszul bánt vele, és Imrédyre is panaszkodott, aki, úgy látszik, mellékkormányt akart alakítani. 1944. június kezdetén a Birodalomban találkoztam vele, mikor Hitlernél volt látogatáson. Ez a birodalmi kül-

ügyminiszter [*Joachim von Ribbentrop*] által adott vacsoránál történt. Ekkor sikerült neki Himmlernél és Ribbentropnál elérnie azt, hogy a 3 tiszt [*Kádár Gyula, Kern Károly, Ujszászy István*], akiket a Sicherheitspolizei letartóztatott, a magyar kormánynak átadassanak. Én ennél segítkeztem neki.

Egy alkalommal, mikor betegen feküdt, gr. Pállfy Fidél egy olyan, valószínűleg Höttl által kapott kimutatást tárt elébe, mely azt igyekezett bizonyítani, hogy Imrédynek több zsidó őse volt. Sztójay megkért Reményi-Schneller által, hogy én derítsem fel ezt az ügyet. Különösen arra kért, tisztázzam Berlinben kérdezősködés alapján, hogy az az igazolvány, melyet dr. Frick állított ki Imrédy számára és amely szerint Imrédynek az az őse, aki Saazból származott, nem volt zsidó, igazat mond-e. Kérését teljesítettem. A bizonyítékok[at], melyek Höttl-nél voltak, Reményi-Schneller tudomására hoztam, egyúttal közöltem vele, hogy a dr. Frick-féle igazolvány egy szívességi igazolást jelent, mely nem felel meg a tényeknek. Sztójayt többé nem láttam. Politikáról, különösen Magyarországnak a Birodalomhoz való viszonyáról, velem sosem beszélt.

Winkelman

1945. nov. 10.

Magyar személyiségek, akiket megismertem

3/ Bárdossy.

Bárdossynak 1944. ápr. elején mutatott be Sztójay a már említett parlamenti estélyen. Megbeszéltük azt, hogy eszmecsere szempontjából hamarosan találkozni fogunk. Újra egy Sztójay-villásreggelinél találkoztam vele. Ő ekkor emlékeztetett engem a megbeszélt eszmecserére. Erre én meghívtam őt magamhoz vacsorára. Ennél [*helyesen: ezen*] Mocsáry is részt vett. Miután közvetlenül a vacsora után légvédelmi riadót fújtak, Bárdossy anélkül, hogy beszélgethettünk volna, elhagyta lakásomat. Tudomásom szerint az idők folyamán háromszor voltam nála. A beszéd csaknem mindig az általa reménytelennek ítélt helyzetről folyt. Azt mondta, hogy pesszimista. Nekem mindig az volt a benyomásom, mintha Magyarországnak a háborúban való belépése erősen leverné őt. Mindketten elvetettük azokat a magyarokat, akik csak a német segítségben bíztak és Magyarországot többé-kevésbé feladták. Ezt az okos, képzett embert szívesen hallgattam és büszke voltam arra, hogy ennek az embernek a bizalmát élvezem, akit különben az egyedüli magyarnak tartottam, aki megérdemelte volna azt a predikátumot, hogy politikus. (Kivéve Imrédyt, de csak bizonyos vonatkozásban.) Bárdossy velem szemben mindig elutasító állásponton volt a kormányban való részvétellel kapcsolatban. Mint mondotta, már csak ezért is, mert beteg. Továbbá mert Horthy bizalmát nem bírta, és mert olyan emberekkel, akik akkoriban miniszterek voltak, nem tudott volna együtt dolgozni.

Winkelman

Magyar személyiségek, akikkel érintkeztem

4/ Mocsáry.

Mocsáryt 1944 áprilisában Krenart mutatta be nekem. Mocsáry szemben lakott velem a Bércz utcában. Ha nem tévedek, Dunckel nevű elnöknél. Nagyon sokszor volt nálam, talán azért, hogy bátorságot merítsen. Nagyon sokat panaszkodott Jurcsekre, aki egyáltalán nem tudja, mit is akar tulajdonképpen. Az egész Sztójay-kormány[*t*] többé-kevésbé képtelennek tartotta a feladatok megoldására, bár Sztójayt magát tisztességesnek nevezte. Azt mondta, Sztójay beteg ember, és egy ilyen ember a legnehezebb időkben magyar miniszterelnök nem lehet. Mocsáry velem szemben mindig hangoztatta, hogy elvet minden olyan megoldást, amely nem tiszta magyar megoldás. Ebben teljesen megegyeztünk. Kiutat a katasztrófából nem látott. Bárdossyhoz hasonlóan nyílt pesszimista volt. Egyszer meglátogattam őt birtokán, ahol vacsoráztam is. Miután magam is vidékről származom, főleg földművelési dolgokkal foglalkoztunk. Mocsáry 1944 júliusának folyamán azon volt, hogy Szálasi küldjön nyilasokat a kormányba, anélkül, hogy ő maga is részt venne [*benne*]. Szálasi ezt elvetette. Szálasi kormányzása alatt Mocsárynak nehéz dolga volt, mert melléje egy felügyelő személyt rendeltek, aki összes intézkedéseit a gyakorlatban szabotálta. Ő volt az egyedüli, aki Budapestnek élelmiszerrel való ellátásánál 1944 október[*ében*] és novemberében rendelkezésemre bocsátotta munkáját. 1945 márciusában Sopronban újra találkoztam Mocsáryval, mégpedig egy vacsoránál, melyet Pálffy gróf és grófnő adtak. Teljesen leverten és majdnem részvétlenül ült az asztalnál.

Winkelmann

1945. nov. 11.

5/ Jurcsek.

A Sztójay-féle parlamenti estélyen ismerkedtem meg vele. Később gyakran találkoztam vele, vagy a Sztójay-féle villásreggeliknél, vagy a követségen. Ha nem tévedek, 1944. júl. végéig egyszer volt nálam. Ebben az időben meghívott engem birtokára, ahol különösen a rizstermelés lesz majd az a dolog, ami leginkább fog engem érdekelni. Egyik vasárnapon vele együtt ki is utaztam. Csak a családja és Mocsáry voltak jelen. Délután megtekintettük a birtokát és ezzel összefüggően a ciszterciták egy birtokát, melyet egy perjel vezetett. Ezt követően háromszor v[*agy*] négyszer volt nálam. Nagyon dicsekedett folyton Horthyra való nagy befolyásával. Horthy mindent hajlandó csinálni, amit ő, Jurcsek javasol. Ezt mondta nekem. Továbbá azt, hogy Jurcsek állítólag az egyedüli a Sztójay-kormányban, akiben Horthy teljesen megbízna. Amikor egyik napon Horthyhoz rendelték, Mocsárynak és nekem nagy szavakban vázolta mindazt, amit az öregúrnak el kíván mondani. Azt, hogy a Sztójay-kormány iránti bizalmatlanságnak vége kell hogy legyen, és hogy ugyanezt a kormányt reorganizálni kellene.

Ez utóbbit az összes, még fennálló pártok képviselőinek bevonásával kellene megcsinálni. Mikor visszatért Horthytól, kisült, hogy semmit se mondott neki. Egyedül Horthy beszélt, szidván a Sztójay-kormányt és nem engedte Jurcseket szóhoz jutni. „Nem tehettem, hogy Horthyt félbeszakítsam.” A követségen való állandó forgolódása miatt mindenütt neveltségessé vált. Erős és okaiban ismeretlen gyűlöletet táplált Imrédy ellen, akinek eltávolítását minden alkalommal követelte, annak ellenére, hogy tudnia kellett, hogy ez nem lehet kívánatos a követ [Edmund Veessenmayer] részéről. Ha ezzel az ő követelésével előállt, mindig méltatlanul viselkedett, annál is inkább, mivel itt magyar ügyről volt szó. Én butának tartottam, melyet Mocsáry, bár nem ennyire nyíltan, szintén vallott. Saját politikai véleménye nem volt. Hogy voltak-e neki egyáltalán gondolatai a jövőre nézve, ebben kételkedem. Persze ő is látta a közelgő véget. 1945. márc.-ban Sopronban rövid beteglátogatáson voltam nála. Összetört ember benyomását keltette. Nem is beszélt már oly sokat, mint régebben. Később nem is láttam őt többé. Jurcsek 1944. május elején v[agy] április végén több német urat a budafoki állami borpincészet megtekintésére hívott meg. Veessenmayer is ott volt.

Winkelmann

1945. nov. 11.

6/ Vörös vezérezredes.

Ha nem tévedek, szintén egy Sztójay-féle villásreggelin ismertem meg. Röviddel előbb Szombathelyi utódja lett. Miután a német hadvezetőség Szombathelyi eltávolítását követelte – nem bíztak benne –, és én nem tudom, hogy miért, a német követnek [Edmund Veessenmayer] 3 magyar urat neveztek meg magyar részről, akik a magyar kormány felfogása szerint alkalmasak lettek volna. Azzal nevezték meg a 3 urat, hogy a németek nyilatkozzanak, ki ezek közt az, aki megfelel, nehogy rögtön újra panaszkodhassanak. Ez a 3 úr Magyarossy, Vörös János és ha nem tévedek, Vörös Géza volt. A követtel [Edmund Veessenmayer] szemben a német légügyi attasé, Fütterer vezérszázados [helyesen: altábornagy] Magyarossyról kifogásokat hangoztatott. Erre Veessenmayer azt javasolta, fogadják el Vörös Jánost. Veessenmayer engem is állásfoglalásra kért. Nekem mindhárom ellen semmilyen kifogásom nem volt, mert egyiket sem ismertem, és mert egyikről sem jutott fülemhez hátrányos kifogás. Vörös látogatást kívánt tenni nálam. Azonban súlyt helyeztem arra, hogy én legyek az, aki először vizitelt nála, hogy bebizonyítsam, hogy miniszterként el is ismerem. Ő ellenvizitelt nálam. Később már csak hivatalos alkalmakkor, talán 4 v[agy] 5-ször találkoztunk. Vörös hangos szavakkal kijelentette nekem, hogy ki fogja küszöbölni mindazokat, akik nem állnak hűségesen a Németországgal való szövetség mellett. Az a mód, ahogyan ő ezt több ízben mondta nekem, kellemetlenül hatott rám. Ez méltatlan volt egy magyartól a külföldivel szemben. Vörös különben 1944. június elején Sztójayval együtt a Birodalomban volt. Vöröst nem tartottam őszintének. Azt hiszem, hogy úgy irányította magaviseletét, hogy mindig az ő személyes előnye lebegett szeme előtt. Kétes szerepe volt neki 1944. október 15-én is. Horthy felhívta a csapatokat, szüntessék be a harcot. Vörös ezzel

szemben felhívta őket, hogy harcoljanak mindaddig, míg új parancs meg nem érkezik. Egyben nagyon valószínű, hogy a Horthy-féle felhívás tőle származik. Hiszen ő volt az, aki a 2. magyar hadsereg parancsnokának, Veress vezérezredesnek azt a titkos parancsot adta, vonja ki az egyik magyar páncélos hadosztályt a frontról, és küldjék Bpestre. 1944. okt. 16-a után Vöröst letartóztatták. Én Beregfynél személyesen exponáltam magam abban az irányban, hogy miután becsületszavát vették Vörösnek, hogy nem fog megszökni, helyezték szabadlábra. Vörös becsületszava ellenére megszökött. Vöröserőlt való beavatkozásom miatt Hitleről nagyon súlyos szemrehányásokat kaptam. Vörös ismerte a német vezérkar összes terveit. Néha talán előfordulhat az, hogy valaki politikai okok miatt szavát nem tudja tartani, akkor viszont el kell viseínie népének diffamálását [rossz hírbe hozás]. Hogy azonban valaki szavát szegje, hogy személyes biztonságát biztosítsa, számomra felfoghatatlan, annál is inkább, ha az illető egyben a hadsereg legfelsőbb tisztje. Politikáról Vörössel nem beszéltem.

Winkelmann

1945. nov. 11.

7/ Szombathelyi vezérezredes.

1944. júniusában v[agy] júliusában látogatást tett nálam, melyet Hatz ezredes közvetített. Panaszkodott nálam, hogy letették a vezérkari főnöki állásáról, ami nagyon fáj neki. Szerinte mindig kitűnően dolgozott össze a német vezérkarral és csak azt mulasztotta el, hogy Himmlerrel nem dolgozott, erről lebeszéltem őt, mondván, hogy neki Himmlerhez semmi köze. Ő azt kérdezte tőlem, van-e nekem valamilyen kifogásom ellene, amit én tagadtam. Ha volna valami ellene, ezt meg is mondanám neki. Még azt kérdezte tőlem, hajlandó vagyok-e vele nyilvános helyiségben együtt vacsorázni. Ebbe beleegyeztem, aminek nagyon örült. A közös vacsorához már nem volt idő, annak ellenére, hogy én hajlandó voltam elmenni. Mindig voltak vagy nála, vagy nálam közbejövő akadályok. Szombathelyivel többé nem beszéltem.

Winkelmann

1945. XI. 11

8/ Hatz Ottó ezredes.

1945 [helyesen: 1944] májusában v[agy] júniusában Clages rendőrfelügyelő kíséretében, aki ifj. Horthy elfogatása alkalmával halálosan megsebesült, látogatást tett nálam Hatz ezredes. Úgy látszott, a két úr barátok, mert tegeződtek. Hatznak fontos volt az, hogy én megbízzam benne. Ugyanis Hatzcal szemben előzőleg vizsgálat folyt, mert (német elhárítás) azzal vádolták őt, hogy Ankarából, ahol katonai attasé volt, összeköttetésben állt az ellenséggel. Semmit se tudtak rábizonyítani. Hatz különösen barátjára, dr. Deliusra (recte Wagner) szófiai német katonai attasé, aki később rövid időre a bpesti német elhárítás vezetője lett – mint tanú hivatkozott. [sic!] Ez utóbbi segített is neki erősen. Hatz később aztán még többször került velem összeköttetésbe, amikor is jelentése-

ket hozott Csataytól, akinek főszárnysegédje volt. Ezeket a jelentéseket néha telefonon közvetítette. Utoljára 1944. okt. 15-én este láttam őt lakásomon. Azért jött hozzám, hogy megakadályozza a lövöldözéseket. Kijelentette, hogy Csatay nincs Bpsten, és épp ezért ő kívánt cselekedni. Azt mondtam neki, hogy bennem { }³² talál, mert engem von dem Bach SS-tábornok leváltott. Azt mondtam neki, őhöz forduljon közvetlenül. Ezt Hatz meg is tette. Nem tudom, miben egyeztek meg. Hatzot többé nem láttam. Azt hallottam, hogy mint az egyik hadtest vezérkari főnöke, Miklóshoz pártolt át.

Hatz jó barátságban volt Fütterer vezérszázados [*helyesen: altábornagy*], német légi ügyi attasé[*val*] és annak családjával. Azt hiszem, Fütterer unokájának keresztapja volt. Politikáról Hatzcal sose beszéltem. Ugyancsak elhárítási ügyekről sem, már csak azért sem, mert ezen a munkaterületen hivatalosan nem volt egymáshoz közünk.

Winkelmann

1945. nov. 11.

9/ Rupprecht Olivér.

1944. április elején úgy ismerkedtem meg vele, hogy ő és felesége meghívott vacsorára. Valószínűnek tartom, hogy Höttl rendezte ezt a meghívást. Jelen voltak még Baky, Höttl és Mahler őrnagy, az én szárnysegédem. Rupprecht azt kívánta, hogy a szép Magyarországon jól érezzem magam. Azt reméli, mondta nekem, hamarosan megszeretem a magyar népet. Továbbá azt mondta, reméli, a magyar nép tudatára ébred annak a veszélynek, melyben pár nappal előbb volt. Miután Magyarország Németország szövetségese, szerinte könnyelműség volt az előző kormány részéről feltételezni, hogy Németországgal játszani lehet. Azonban Németországnak is szerencséje volt. Mert ha ezt a vállalkozást erőszakkal kellett volna végrehajtani, Németország ellen az egész Magyarország ellenséggé állt volna. Később általános dolgokról beszélgettünk. Baky elmesélte, hogy új méltóságában még nem érzi magát túl biztosnak. Nem hisz ennek tartósságában. Tőlem sok mindent kérdeztek a Birodalomra vonatkozóan. Később még vagy három négyszer vettem részt Rupprecht-vacsorákon. A házaspár talán háromszor volt nálam és feleségemnél vacsorára. Rupprecht a merev pártfanatikus típusa volt. Amit egyszer igaznak ismert fel, amellet ki is tartott. Biztos vagyok benne, hogy a pártvezetésben neki volt a legerősebb akarata és befolyása. Nagyon érdekes volt, hogy egyszer Rupprecht lakásában alkalmam volt a következő négy urat beszéd közben megfigyelhetni. Hogyan viselkednek: Rupprecht kompromisszumnélküliséget hangoztatott. Hubay azon volt, hogy ügyesen és szeretetre méltóan enyhébb, kiegyensúlyozottabb felfogást érvényesítsen. Baky állandóan vállát vonogatva ült ott. Pálffy pedig beleegyezően hajlongva vett részt. A kérdés, amelyről vitakoztak, [*a*] Szálasival való együttműködés volt. Rupprecht a 4 közül valóban az egyedüli is volt, [*aki*], ahogyan ezt

---

³² {} Egy szó hiányzik.

meg is ígérte, nem szolgált Szálasinak. Beszüntette újságját. Rupprecht feltétlenül német-barát volt, azonban látta azt, hogy [a] Magyarország és Németország közti barátság csak akkor tartható fenn, ha Németország a háború után teljes önállóságot biztosít Magyarországnak. Hogy ezt értelmé vagy pedig érzelmei is sugalmazták neki, azt nem tudom. Különben a párt gyengeségeit, a többiekkel ellentétben, pontosan látta és be is ismerte azokat. Rupprecht mindig elégedetlen volt, különösen saját pártjabelijeivel. Veessenmayert elutasította, mivel utóbbi egy alkalommal igen leereszkedően és barátságtalanul kezelte őt. Okt. 15. után Rupprecht tőlem kért támogatást, hogy Bécsben a birodalmi magyarok számára újságot adhasson ki. Ezt az ügyet előadtam Himmlernek, aki nem kívánt ezzel foglalkozni, mivel nem tartozott az ő kompetenciájához. Hivatalosan ezt a dolgot a követségen keresztül kellett volna elintézni, bár ez hiábavalóan történt volna. Az egyik Rupprecht-vacsoránál megbeszélés szerint Edelsheim gróf és grófnő-t találtam. A vacsora után a grófnő egy órán keresztül meginterjúvolt. Nagy gondban volt az orosz előnyomulás miatt és azt mondta nekem, Horthynál ugyanez áll fenn. Azt mondta, hogy minden oldalról azt hallotta, hogy én Magyarország barátja vagyok, amiről meg is van győződve. Vannak azonban olyanok, akik Horthynak az ellenkezőjét próbálják bebizonyítani. Azon les, hogy Horthyt megkérje, rendeljen magához, hogy megismerjen és beszéljen velem.

• Winkelman

1945. nov. 10

Magyar személyiségek, akiket megismertem

10/ Miklós.

1944. júniusában v[agy] júliusában azzal jött hozzám, hogy Horthy kérését kívánja tolmácsolni. A Várban ui. Kállay felesége és családja tartózkodott. Kállayné az öregurat nagyon idegesítette, mert naponta hangos szavakkal követelte tőle, hogy védje meg őt. Horthy most Miklós által azt kéri tőlem, intézzem el Berlingen keresztül, hogy Kállayné és családja észak-magyarországi birtokára vonulhasson, hogy ott bántatlanul tartózkodhasson. Miklós garantálta, hogy Kállayné és családja a birtokot elhagyni nem fogja és azt, hogy politikával törődni nem fognak. Beleegyeztem abba, hogy Horthy kívánságát Berlinbe jelentsem és ennek kézhezvétele után azonnal választ adjak. Mikor 2 nap után a válasz még nem volt itt, a Sicherheitspolizeinek (dr. Geschke) adtam tovább az ügyet, mégpedig azzal, hogy Berlinből a beleegyezés megérkezett és hogy küldjenek Miklós vezérezredeshez valakit, aki megkéri, hogy kísérőként az átköltözés súrlódásmentes keresztülvitelét biztosítsa. Dr. Trenker volt az illető, és Miklós vezérezredes írásban köszönte meg a dolgot Horthy nevében.

Többé nem láttam Miklós vezérezredesét. Amikor pár nap múlva Berlinből megkérdezték, mi van az ügygel, azt jelentettem, hogy a dolog el van intézve és hogy a beleegyezés nem szükséges.

Winkelman

1945. nov. 11.

11/ Kolosváry-Borcsa.

[A] Sztójay-féle parlamenti estén ismertem meg. Többekkel együtt, akiknek nevére nem emlékszem, vacsoránál volt nálam. Berlinton azt az utasítást kaptam, hogy azokat az urakat, akik a *Harc* c. lapot kiadták, hívjam meg vacsorára. Ez talán a legkedélytelenebb estém volt, mert egyik a másiknak nem tudott semmit se mondani és nem volt beszédtema. Később több alkalommal hivatalos estéken láttam anélkül, hogy beszéltem volna vele.

Winkelmann

1945. nov. 11.

12/ Dr. Ney Károly.

1944. szeptember végén v[agy] október elején ismertem meg. Lakásomra jött. Felajánlotta a Kabsz. segítségét arra az esetre, ha Horthy és a Lakatos-kormány a Németországgal való szövetséget elhagyná. Azt mondtam neki, hogy személyemben rossz színhez fordult, mert amint állítja, hogy a magyar nép hűséggel a szövetség mellett van, akkor természetes, hogy a népből kell kiindulnia annak a mozgalomnak, amely a szövetség elleni ellenállást megsemmisíti. Ha én avatkoznék ebbe a dologba, akkor ez német, semmi esetre sem magyar ügy lenne. Nagyon jól tudta, hogy Szálasi készült a kormányzás átvételére. Valószínűnek tartom, hogy dr. Ney, akit nagyra törőnek tartok, inkább első szeretett volna lenni, mint második. Később Szálasihoz fordult és ennek ajánlotta fel együttműködését. A továbbiak folyamán törzsöm vezetőjét, Krumholz őrnagyot tájékoztatta tevékenységéről. Neyt csak okt. 15 után láttam viszont. Arról volt szó, hogy Neyt, aki állandóan új ideákkal jött, lefékezzük. Ney a fegyveres SS-nél jelentkezett, és Himmler személyesen Sturmabannführerré (őrnagy) léptette elő. Neynek az volt a szándéka, hogy embereivel az orosz vonalak mögött partizánharcot folytasson. Valószínűleg azon elv szerint, hogy sok lúd disznót győz, mindent nagystílusban akart kiépíteni. Erről nem lehetett őt szép szóval lebeszélni. Hogy szegény embereit a biztos pusztulástól megmentsük, azt javasoltam neki, hogy állítsa fel a 22. SS lovassági hadosztály harmadik századát, és harc közben ismerje meg századának azon embereit, akik fent nevezett feladatra alkalmasnak bizonyulnak. Javaslatom, hogy ő századparancsnok lehet, nagyon tetszett neki. Természetesen és szerencsére a másik ügy ezzel számára el volt intézve és a magyarok százainak élete meg volt mentve. Bpестnek az oroszok által való körülzárása alkalmával századával a gyűrűn kívül tartózkodott. Hirtelen elhatározással, Ney pár száz emberrel [a] legközelebbi német parancsnokságon jelentkezett, mely el is fogadta őt. Miután csapata túl gyenge volt, tiszteket küldött Győrbe és erőszakkal pár száz embert hozatott egy kaszányából, akiket be is állított századába. Mikor Beregfy tudomást szerzett erről, dühöngött és segítségemet kérte. Közben Ney saját frontújságot adott ki. Ebbe[n] többé-kevésbé világosan ki volt szerkesztve, hogy nem Szálasi a jövő embere, hanem Ney dr. Levelet írtam Neynek, melyben kifejtettem neki, hogy Himmler egyszer s mindenkorra az összes fegyveres SS-emberek-

nek megtiltotta a politizálást. Ha Ney azonnal nem fogja abbahagyni a politizálást, írtam neki, és végül is fegyelmetlenül fog továbbra is viselkedni, akkor kénytelen leszek őt a fegyveres SS-től elbocsátani és a magyar kormánynak átadni. Szárnysegéde, Károlyi gr. által elküldte nekem válaszát, melyben megígérte, hogy meg fog javulni. Később már nem hallottam róla semmit sem. Mint később tudtam meg, katonai előjáróitól, dr. Ney embereivel Székesfehérvár elfoglalása alkalmával igen bátran viselkedett.

Valószínűleg fejébe szállt Neynek az a tény, hogy ő lett a KABSZ vezére. Ettől az időtől kezdve nagy hadvezérnek tekintette önmagát. Temperamentumos, de zűrzavaros ember, ki nagy energiákkal rendelkezik. Miután volt benne valami, ami dacos fiúra emlékeztetett, hibái ellenére kedveitem őt.

Winkelmann

1945. nov. 11.

13/Szálas Ferenc.

1944 augusztusában ismertem meg. Mikor aug. 30-án betegen érkeztem vissza Berlinből, azt jelentették nekem, hogy Szálas szívesen beszélne velem aug. 31-én este. Választ várt tőlem arra vonatkozólag, beleegyezem-e ebbe. Én beleegyeztem, de tudattam vele, hogy beteg vagyok. Szálas pontosan megjelent. Kijelentette, örül annak, hogy megismerhetett, és hogy Veessenmayer beleegyezett ebbe a találkozásba. Kijelentette, hogy Horthy és az ő kormányának kiugrását közvetlen küszöbönállónak tartja. Kész arra, hogy ebben az esetben ő vegye át a kormányzást. Azt kérdeztem tőle, hogy Horthyval, vagy nélküle. Azt felelte, neki mindegy, de inkább nélküle. A többi párttal való együttműködésre vonatkozó kérdésemre azt felelte, hogy szívesen veszi azoknak segítségét. De csak akkor, ha az ő vezetését elismeri/[k]. Azt mondtam neki, hogy a fennálló Lakatos-kormányt én teljes mértékben respektálom, azonban senki sem tarthat olyan butának, hogy feltételezze azt, hogy majd tétlenül fogom nézni a háborúból való kiugrást. Tisztában kell hogy legyen azzal, ha őt és embereit elfogják, akkor a Birodalom védelme nem állhat az ő hátuk mögött, hanem magukra kell hogy vállalják ennek a magyar belső ügynek a felelősségét. Ebben meg is egyeztünk. Még kijelentette azt, hogy terveit és szándékait részletesen előadja a követnek [Edmund Veessenmayer]. Magas lázamra való tekintettel a megbeszélés kb. csak egy fél óráig tartott. Szeptember közepén újra eljött hozzám Szálas. Bár ágyon kívül voltam, sínben fekvő lábammal mozdatlanul kellett feküdnöm. Szálas most pár nevet említett, akiket miniszternek szánt. Pl. Beregfy, Vajna, Kovarcz. Közölte velem, hogy Rajniss és Ney rendelkezésére álltak. Arra az esetre, hogy német részről továbbra is Ruszkayt kívánják honvéd[elmi] miniszternek, kénytelen kijelenteni, hogy ezt a tervet elveti. Ruszkay zabolátlansága és bosszúálló volta miatt erre a pozícióra alkalmatlan. Megnyugtattam Szálasit, hogy ez a terv már el van vetve. Kijelentette, hogy számára Hitler jelenti a katonai közös vezért. Ettől függetlenül azonban és főleg Magyarország és Németország nagyságától függetlenül a két nép egyenrangúnak kell hogy maradjon, ami a kormányzó tényezőkre is vonatkozik. Továbbá azt kérte tőlem, tegyem lehetővé, hogy betekintést nyerjen a hadi

fronttérképbe. Ezt meg is ígértem neki. Kinyilvánította azt, hogy Kovarczot bízta meg a hatalomátvétellel kapcsolatos összes előkészületekkel. Kért, hogy jelöljek ki egy tisztet, aki Kovarcz mellett átnézi a hatalomátvétel előkészületeit, hogy a németek lássák azt, hogy semmi titokzatos dolog nem történik. Észrevettem rajta, hogy gondot okoz neki az általános tétlenség. Mert a dolog úgy áll, hogy [a] forradalomhoz hasonló megmozdulások nem úgy kapcsolhatók be és ki, mint a villanyvilágítás. A forradalmi megmozdulások, ha elkezdődtek, feltartóztathatatlanul továbbhaladnak céljuk v[agy] bukásuk felé. Pár nappal később láttam újra Szálasit és akkor bemutattam őt von Greiffenberg tábornoknak, aki hajlandónak mutatkozott arra, hogy megmutassa Szálasinak a helyzetet. Ez az én hivatali szobámban történt anélkül, hogy én jelen lettem volna. Pár nappal később Veessenmayert elkísértem a Werbőczy utcába, ahol a követnek találkozója volt Szálasival. A leendő miniszterek nevei kerültek szóba, és a képviselők Nemzeti Szövetségéről is beszéltek. Veessenmayer ekkor Szálasinak Imrédyről alkotott felfogására volt kíváncsi. A kérdés úgy volt feltéve, hogy Szálasinak feltétlenül elvetően kellett volna válaszolnia. Én ezt el akartam háritani, és beavatkoztam, hogy egy általam becsült ember megsértését megakadályozzam. Szálasit 1944. okt. 15-én du. Veessenmayer kívánságára a Werbőczy utcából a követségre hoztam. Akkor aztán sietve igyekeztem kikerülni a követségről, melyet bolondok házának tartottam. Fejetlenségben, sápadtan láttam Jurcseket és Rajnisst, amint éppen a felhívást szövegezték meg a néphez. Különben Rátz is jelen volt. Többiekre nem emlékszem. Okt. 15-én este Szálasit megjelent rövid időre a Bércz utca 15-ből az Orom utca 16-ba, ahol én laktam. Másnap reggel reggelire jött hozzám. Aztán már csak felesketésénél láttam újra. Október végén azért voltam nála, hogy megköszönjem azt a kitüntetést, amit Beregfy által küldetett nekem. Ennél a megbeszélésnél, amely igen rövid volt, azt mondta nekem, hogy reméli, Ruszkay most ki van elégítve. Ő ugyanis előléptette és lehetővé tette azt, hogy két állás közt választhasson. Lehetségesnek tartja, hogy Ruszkayt a magyar hadosztályok általa tervezett tisztogatásánál is használni fogja tudni. Ez a terv Beregfy irtó dühbe hozta. Nem lehetett neki megmagyarázni azt, hogy ez a terv nem tőlem származik. Hiába magyaráztam ismételten azt neki, hogy ezért a tervért Szálasit a felelős. Szálasit akkor láttam utoljára, amikor Jüttner fegyveres SS-tábornok, az SS Führungshauptamt főnöke, Obergruppenführer rövid udvariassági látogatást tett nála. Jüttner elmondta neki, hogy a két SS lovassági hadosztályt kívánja megsemmisíteni. A magyar fegyveres SS-ben elfoglalt álláspontját, melyet szeptemberben közölt velem, külön jelentésben már leírtam.

Mikor Magyarországra jöttem, vagy azt hallottam, hogy Szálasit bolond, vagy azt, hogy nagyon okos. Nem tartom bolondnak, hanem okos fantasztának tartom, nem volt tudatában annak, hogy nem egy 20 év múlva bekövetkező időre, hanem a legsúlyosabb jelenre alkalmatlan. Véleményem szerint a nyilasok túlkapásaiért nem ő a felelős. Felelős egy forradalomért, mely sikerült, és végső fokon mégse sikerült. A Werbőczy utcában való elhelyezését Haller úr eszközölte ki a fegyveres SS parancsnokánál. Haller úr a német követségben dolgozott. Nekem csak jóval később jutott mindez tudomásomra.

Winkelmann

1945. nov. 12.

14/ Vajna.

1944. október 15. után egypár nappal Vajna dr. Geschke kíséretében meglátogatott. Azt mesélte nekem, hogy minisztériumát és ország közigazgatását gyorsított tempóban kívánja megszabadítani a megbízhatatlan elemektől. Ezeknek az elemeknek a pótlásánál különösen a csendőrségre kíván támaszkodni, amely nagyon megbízhatónak mutatkozott. Egyúttal arra kért engem, közvetítsek számára egy Himmlerrel való találkozást. Ezt megígértem neki. Mikor én vizitáltam nála, Vajnáól egy tisztán magyar ügyben, ti. Budapest ellátásának ügyében támogatását kértem. Nekem az volt a benyomásom, hogy ezen a területen az összes iniézkedéseket a nyilasok szabotálták. Vajna ezt a tényt úgy próbálta elhárítani magától, hogy olyan miniszterei és államtitkárai vannak a kormánynak, akik nem a nyilas párt tagjai. Én nem hiszem, hogy ez lett volna az ő véleménye, mert amennyire én átláthattam a dolgokat, neki magának is nagy nehézségei voltak saját pártjával szemben. Novembertől kezdődően tulajdonképp már csak az volt a gondja, hogyan és hova ürtse ki minisztériumát. Erre vonatkozóan a Ferenczy-féle jegyzőkönyvben már nyilatkoztam. Sokszor adott nekem kiürítendőkről szóló számadatokat, amelyek egyenesen fantasztikusak voltak, ha az ember a Birodalom és az ország közlekedési helyzetét ismerte. Erre vonatkozólag aggályaimat adtam elő neki, ezeket ő sosem vette komolyan. Ha nem tévedek, december első felében Himmlernél Berlinben volt 12 napig. Itt Bergerrel, Jüttnerrel és Kaltenbrunnerrel tárgyalt. Tudomásom szerint Budapestet december 23. v[agy] 24-én hagyta el, Szombathelyre ment, ahol, ha nem tévedek, kétszer kerestem őt fel. Egyik alkalommal velem volt a fegyveres SS-tábornoka, Lorenz is akinek apparátusát Vajna kiürítési célokra igénybe vette. Lorenz azt akarta megállapítani, hogy a dolog rendben van-e. Következő alkalommal lakásán voltam, ahol kávéfőzetett nekünk. Gondolatai ide-oda csavarogtak, Magyarország visszafoglalása vagy teljes feladásának lehetőségeit latolgatva. Egy alkalommal Oroszváron is felkeresett Vajna, mégpedig Náday kíséretében. Vajnáó képtelennek tartottam hivatalának vezetésére. Bár kétségtelen, hogy igyekezett ezt ellátni. Hiányzott minden gyakorlata, azonkívül saját magával szemben is energiátlan volt. A kis dolgoktól szabadulni nem tudott, és így elvesztette az áttekintést. Ezzel szemben olyan apróságokkal, amelyekben otthonos volt, túl nagy buzgalommal foglalkozott. Már régebb időtől fogva Vajna összeköttetésben állt Höttllel. Höttl előttem azt a kijelentést tette, hogy Vajna is azokhoz a Szálasi körüli emberekhez tartozik, akiket könnyen lehet majd elválasztani Szálásitól.

Winkelmann

1945. nov. 12.

15/ Kovarcz.

1944. szept. közepén Szálasi kívánságára látogatott meg Kovarcz. Éppen az orvos volt nálam, ezért csak rövid ideig maradt. Azt mondta nekem, hogy Krumholz őrnagyot ő pontosan tájékoztatja. Krumholz több ízben volt jelen olyan megbeszéléseknél, melyeket Kovarcz vezetett. Neki az volt a véleménye, hogy Kovarcz tisztafejű, de hidegen gondolkodó koponya. Pontosán tudja azt, amit akar és egy szóval se mond többet, mint amennyit

kell. Különben Kovarcz mellé egy Sturmbannführer (őrnagy) – a Reichsicherheitshauptamt VI. G. csoport[tól], mely akkoriban Bécsben székelt, és amelynek vezetője Wanek – volt rendelve. Ez egy idősebb úr volt, kinek nevére nem emlékszem. Kovarczot csak okt. 15. után – miután már miniszter lett – láttam viszont. Azért kerestem fel, hogy figyelmeztessém, hogy a nyilasok miatt különösen pedig az általa a közellátási minisztériumba ültetett ember miatt, a Duna–Tisza közéről Bpest felé irányított élelmiszer-bevitel csődöt fog mondani. Ő tagadta ezt, de megígérte, hogy segíteni fog. Mikor később az éjjeli lövöldözések (zsidók meggyilkolása) kezdődött, Krumholz őrnagyot (én magam betegen feküdtem) küldtem hozzá, hogy azonnal rendelje el a vizsgálatokat és akadályozza meg a dolgokat. Azt tudatta velem, hogy ezek a nyilasok nincsenek neki alárendelve és nem is ő parancsolta neki/[k] ezeket a dolgokat. Ha nem tévedek, Gerát tette ezekért felelőssé. 1945 márciusában Kőszegen látogattam meg, arra kérvén őt, közölje Szálasival a Hunyadi hadosztály keletkezésének igazi tényállását. Később nem láttam többé. Kovarcz tudomásom szerint éveken át a Birodalomban volt, mivel itthon büntetőeljárás volt folyamatban ellene. Höttl 1944 nyarán visszahozta Kovarczot Magyarországra. Baky ezen nagyon felháborodott, mert attól félt, hogy Kovarcz őt (Bakyt) meg akarja gyilkolni. Úgy látszik, Kovarcz és Höttl hosszabb idő óta ismerték egymást.

Winkelmann

1945. nov. 11.

16/ Kemény báró.

Akkor ismertem meg, amikor október 16-án reggel lakásom bejáratánál Szálasira várt, hogy vele a városba (hová, nem tudom) hajtasson. Következő alkalommal akkor láttam, amikor megkért, értesítsem Berlint, miszerint a berlini magyar követ [*Mecsér András*] Svájcba szándékszik utazni. Ugyanezt még egyszer telefon útján közölte velem, hozzátéve, hogy Berlin akadályozza meg a magyar követ [*Mecsér András*] kiutazását. Mindkét esetet kívánsága szerint Berlinbe jelentettem. Keményt egy tea alkalmával is láttam, melyet a báró és felesége, közel a Lánchídhöz fekvő ház[uk]ban. Ezen az estén alig beszéltem vele, legalábbis semmi fontosat. Később nem láttam többé. Nagy benyomásom nem volt róla, amennyire ezt ilyen kevés találkozás után megállapíthattam.

Minisztériumának egy vezető embere zsarolóbandát szervezett, amely vagyonos magyarokat és németeket bezárattott. Mikor ezt a bandát leleplezték, 12 embert megbilincselve találtak a földön. A csendőrség nyomozó osztály[a] bizonyára fog tudni felvilágosítást adni.

Winkelmann

1945. nov. 12.

17/ Beregfy.

Szálasí kivánságára 1944. okt. elején Beregfy felkeresett lakásomon két vagy három úrral, köztük – ha nem tévedek – Porzezsinszkyvel, vacsora után jött. Nekem az volt az érzésem, hogy Beregfy úgy viselkedik, mintha tükön ülne. Folyton körülnézett, mint-

ha azt várná, hogy valaki le fogja tartóztatni. A megbeszéléshez von Greiffenberg és Wenk vezérszázados *[sic!]* csatlakoztak. Ez utóbbi előzőleg a déli hadseregcsoport vezérkarának főnöke volt, később ő lett a hadsereg hadműveleti osztályának főnöke. Wenck a hadcsoporttól jött, egyben azonban tudakozódni kívánt a magyarországi helyzet felől, mert azon volt, hogy az összes rendelkezésre álló csapatokat minél előbb a frontra irányíthassa, köztük természetesen azokat is, amelyek Bpest körül állomásoztak. Beregfy felhasználta az alkalmat és arról panaszkodott, hogy az első magyar hadsereg parancsnoki tisztjéről leváltották. Különben úgy tett, mintha nem tudná, mi a kötelessége. Később ugyanis azt mondta nekem, hogy akkor este nem tudta, kinél van, és személyemről se tudta, kicsoda. Én így más emberekhez nem mennék. Wenck vezérszázados felvetette azt a kérdést, hogyan viselkedne a honvédség akkor, ha Horthy a szövetségből kilép. Beregfy erre nem tudott válaszolni. A kíséretében levő urak azon a nézeten voltak, hogy ezt a kérdést egységesen nem lehet megítélni. Minden a parancsnoktól függ. A többség bizonyára hűséggel továbbra is kitartana a Birodalom mellett. Miután Beregfynek sürgős dolga volt, az összejövetel nem tartott sokáig, nekem az volt a benyomásom, hogy Beregfy lehetőleg távol igyekezett tartani magát a vállalkozásól, hogy kudarc esetén ne lehessen felelni ellene. Jellemző rá, hogy okt. 15-én Szálasi, illetve Rados *[helyesen: a rádió]* által kerestette magát. Egész Magyarország tudta, hogy nagy politikai hullámverés áll fenn. Csak Beregfy ült Siófokon, és nem tudott semmiről. És amint később mondta, a rádiófelhívással sem tudott mit kezdeni. Okt. 15. után, ha nem tévedek, Beregfy két ízben volt lakásomon. Először bemutatkozó látogatást tett. Ez alkalommal Szálasi megbízásából kitüntetést nyújtott át nekem. Másodszor a fegyveres SS-ről volt szó, amint ezt már külön jelentésben leírtam. Én magam kétszer voltam őnála, először ellenviziteltem, amikor is egy agyonhajszolt, ideges embert találtam, aki folyton jegyzeteiben turkált, és aki egyáltalán nem titkolta azt, hogy engem legszívesebben kidobna. Másodízben jelenlétében, azt hiszem, a honvéd^[elmi] minisztérium részéről még 3 úr is volt jelen, akiknek a fegyveres SS-ügyben volt dolguk, átnyújtottam német kitüntetések. Későbbiek folyamán többször villásreggelire kért a Gellértbe. Én is meghívtam őt egyszer, amikor Jüttner is jelen volt. 1945. január elején írásbeli ügyünk akadt egymással, főleg Ruszkayról volt szó. Már a Szálasi-féle leírásomban írtam erről. Március elején Kőszegen látogattam meg, ahol igyekeztem békés megegyezésre hangolni. Ez látszólag sikerült is. Megbeszélésünk, mely kb. 1 óra hosszáig tartott, csak arról folyt, hogy én válaszómban állítólag megsértettem őt. Hogy ő volt az, aki először írt nekem goromba levelet, nem volt hajlandó elismerni. Március végén Berlinben találkoztam újra vele. Itt Jüttnerrel a honvédség kiképzéséről és Ruszkay lemondatásáról tárgyalt. A következő napon jelenlétemben Himmlernek nyújtott át egy kitüntetést. Ez a Birodalmi Kancellária egyik lakásában történt. Beregfy nagyon sietett, minél előbb igyekezett távozni. Legszívesebben rögtön a szónoklat után elment volna. Himmler a kivonulásnál ezt mondta: talán attól fél, hogy bántani fogom. Többé Beregfyt nem láttam.

Winkelmann

1945. nov. 11.

18/ Porzezinszky.

Október első felében, akkor ismertem meg ezt az urat, amikor Beregfyvel és még egypár úrral hozzám jött. (Pontos leírás l. Beregfy). Később 1944. okt. 21-én a német követségen láttam újra, amikor átadta nekem Beregfy üzenetét a magyar fegyveres SS-re vonatkozóan. (L. külön jelentésem.) Lehetséges, hogy később még egyszer találkoztam vele Beregfy valamelyik villásreggelijénél. Porzezinszkyvel politikáról sosem beszéltem. Egyáltalán, alig beszéltem vele. Tudtommal Porzezinszky a berlini magyar követnek, Mecsérnek, helyettese volt.

Winkelmann

1945. nov. 10.

19./ Andreánszky.

Ha nem tévedek, Kemény báró egyik teaestjén ismertem meg, november végén, vagy december elején. Róla semmiféle képem nincs már.

Winkelmann

1945. nov. 11.

20/ Imrédy Béla.

1944. márc. 19-én du. a német követségen láttam először Imrédy Bélát, amikor Veessenmayerrel a kormányalakításról tárgyalt. Kb. 2 nappal később ugyanott láttam őt viszont. Imrédynek a kormányalakításnál az volt a kikötése, hogy Horthy fogadja őt. Veessenmayernek sikerült Horthy beleegyezését megnyerni. Később azonban Imrédy mégis elutasította megbízatását, de Rátznak, Jarosznak és Kundernek megengedte, hogy a Sztójay-kormányban rész vehetnek. Közelebbről Sztójay parlamenti estjén ismertem meg Imrédyt. Imrédynek mint gazdasági csúcsmiszternek Himmler parancsára bemutatam Bechert, akinek az volt a feladata, hogy vele a Weiss Manfréd-ügyben tárgyaljon. Imrédy meghallgatta a Becher által előadott tényállást és megígérte, hogy a kormány álláspontját 2-3 napon belül tudatni fogja a németekkel. A második alkalommal Imrédy kijelentette, hogy a kormány a Weiss Manfréd-ügyben nem ért egyet a német állásponttal és hogy elhatározták, hogy őt (Imrédyt) Himmlerhez fogják küldeni, hogy a magyar kormány álláspontját ez utóbbinak kifejtse. Imrédy engem kért meg, hogy eszközöljem ki Himmler beleegyezését ehhez a látogatáshoz. Én ezt megígértem. Himmler is beleegyezett, de a következő 14 napon át utazáson volt, a látogatás el is maradt, mert Imrédy kivált a kabinetből. Csak akkor láttam újra, mikor egy súlyos légítámadás után együtt tekintettük meg a Keleti p.u. bombakárait. Sztójaynál egyszer v[agy] kétszer villásreggelin is találkoztam vele. Vele politikáról sosem beszéltem. Pálffy gróf előretörését és Sztójay által való előnyben részesítését, amely Imrédy visszavonulásának is oka volt, a Sztójay-féle jelentésemben már leírtam.

Winkelmann

1945. XI. 11.

21/ Kunder.

Sztójay-féle parlamenti estén ismerkedtem meg vele. Később már csak Sztójay vilásreggelijein láttam újra. Osztom Horthynak rossz véleményét Kunderről. (Lásd Horthy-féle jelentésem.) Véleményem szerint üzletszerző, nem pedig miniszter volt. Jellemző rá. Szentirmayhoz és Braun Ottóhoz való összeköttetése. Ez utóbbit Veessenmayer hozta márc. 19-én Németországból, aki szintén nem volt tisztakezü. Tisztességtelen szándékot akkor is láttam fennforogni, mikor Kunder 1944. május v[agy] júniusában egy-két napon belül bezáratta a zsidó üzleteket. Eltekintve attól, hogy a tulajdonosok nem tudtak rendesen eladni vagy pedig áruikat értékesíteni, és eltekintve attól, hogy rengeteg áru el is romlott, az egész áttekintése lehetetlen volt, úgyhogy biztosra vehető, hogy egyes emberek zavartalanul meggazdagodhattak. Persze nem tudom sem állítani, sem bizonyítani, hogy Kunder ezen gazdagodott meg. Ez a szokatlan és meglepő intézkedés mindenestre nagyon feltűnő volt.

Winkelmann

1945. nov. 11.

22/ Rajniss.

Akkor ismerkedtem meg vele, amikor szeptember vagy október elején meglátogatott. Azt mondta nekem, hogy Szálasival fog együttműködni, mert csak ez az egyetlen megoldás. Amint később megtudtam, a találkozást Veessenmayer rendezte. Ennél a látogatásnál én nem voltam túlságosan barátságos, mert mindenkit vártam, de Rajnisst nem. Tudtam azt Rajnisről, hogy minden lében kanál. Később arról számoltak be nekem, hogy a Rajniss-Szálasi találkozó először nemigen vezetett célhoz. Csak amikor Rajniss egy olyan fényképet húzott ki a zsebéből, melyen Szálasi egykori zsidó szeretőjével volt lefényképezve. Erre a megegyezés nyomban létrejött. Azon sem csodálkoztam, mikor meghallottam, hogy Rajniss a koronatanács tagja lett. E híresztelésért garanciát nem vállalhatok. Azt sem tudom már, ki mesélte nekem. Rajnisst még két ízben láttam, mégpedig okt. 15-én du. a német követségen, és Szálasi felesketése napján. Rajniss-sal és feleségével a Dísz téren találkoztam.

Winkelmann

1945. nov. 12.

23/ Kuthy ezredes.

1944 áprilisában egy bajtársi összejeövetelen ismertem meg, melyet az újonnan kinevezett főkapitány a rendőrség vízisport csarnokában rendezett. Kuthy tőlem jobbra ült. Azt mesélte nekem, hogy a második hivatalt vette át. Később még az első világháborúról társalogtunk. Ezen a téren mindkettőnk részére számos érintkezési pontok álltak fenn. Kuthy ahhoz a magyar gyalogsági századhoz tartozott, amely 1914-ben Pilsen előtt állt. Később Kuthy felkeresett. Mikor ellenviziten voltam nála, magammal vittem Höttl is, hogy összeismertessem Kuthyval. Ez alkalommal kettőjük között a beszélge-

tés az athéni magyar követségről folyt. Ahonnan, úgy látszik, a személyzet egyes tagjai Kairóba mentek. Pontosabban erről már nem tudok. Hivatalos alkalmakkor, Sztójay-féle villásreggeli stb., többször találkoztam még Kuthyval. Közös kirándulást terveztünk a Balaton mellé. Ebben betegségem megakadályozott. Kuthyt a Szálasi-kormány letartóztatta, mert támogatta Faraghót Szlovákiába [*helyesen: Szovjetunióba*] való kiutazásában.

Kuthy munkaközösségben állt Höttlrel. Hogy ez milyen terjedelmű volt, azt nem tudom. Geschkével barátságban állott, ha nem tévedek, tegezték egymást.

Winkelmann

1945. nov. 10.

Magyar személyiségek, akikkel megismerkedtem

24. Hódossy.

Nem emlékszem arra, hol ismertem meg Hódossyt. Azt hiszem Vajna mutatta be nekem őt valahol. Később se nem beszéltem vele, se nem láttam többé. Az is lehetséges, hogy látogatást tett nálam.

Winkelmann

1945. nov. 12.

25./ Faragho altábornagy.

Vele és Bakyyal a főkapitányságon találkoztam először. (L. jegyzőkönyv Bakyról.) Kölcsönösen meglátogattuk egymást, de hivatalosan nemigen volt dolgunk egymással, mert az Ordnungspolizei parancsnoka, Matroz ezredes, szoros kapcsolatot tartott Faraghóval. Áprilisban v[agy] májusban az én embereimmal együtt a csendőrség kasszinójában rendezett bajtársi összejövetelre hívott Faragho. Később mindenféle hivatalos alkalmakkor villásreggeli[n] stb. találkoztunk. Egyik vasárnap szőlőbirtokon, mely a Cegléd – Kecskeméti úton feküdt valahol, találkoztunk. Baky hívott engem oda. Többnyire feleségeinkkel együtt voltunk ott. Ugyanez vonatkozik Bakyra is. A birtok tulajdonosa, ha nem tévedek, egy idősebb úr volt, akinek 3 fia volt. Azt hiszem, hogy az apa és az egyik fiú egy malomtulajdonos, ill. mészáros hivatalnokai voltak. Mikor 1944 szeptemberében ágyban feküdtem, Faragho felkeresett. Előadta, hogy olyan híresztelésekről hallott, melyek szerint nem megbízható. Éppen azért azonnal hozzám jött, hogy feltétlen hűségéről biztosítson. Az igazságnak megfelelően azt mondtam neki, nem hallottam ilyesféléről, és különben sem hinném el az ilyesmit. Jó barátnak tekintem őt, és benne pont úgy megbízom, mint magamban. Megráztuk egymás kezét,

még elment a feleségemhez is, hogy jó barátként elbúcsúzzon tőle. Pár nappal később Szlovákiában volt. Hogy odament, az az ő joga, az ő kötelessége volt, ha az volt a parancsa. De miért kellett engem ennyire megbántania?

*Winkelmann*³³

1945. nov. 11.

27./ Feketehalmy-Czeydner.

Október második felében látogatott meg, és a leendő honvéd[elmi] miniszter helyettesének mutatta be magát. Czeydner 1944. okt. 15. után visszatért a Birodalomból, ahol Magyarországra való kiszökése (újvidéki per) [után] szolgálatot teljesített a fegyveres SS-nél. Röviddel előbb Bécsben gégebaja miatt megoperálták. Czeydner kétségtelen legalkalmatlanabb képviselője volt, mert annak kicsinyessége ellen semmit se tudott tenni. Szeretettreméltóság által sok mindent tudott jóvátenni, amit Beregfy fejeszettségében és sértő magatartásával elkövetett. Czeydnerrel való tárgyalásom[ról], mely Bpest megvédéséről szólt, külön jegyzőkönyvben számoltam be. Czeydner 1944 decemberében v[agy] 1945 januárban leváltották. Állítólag azért, mert az ő állását megszüntették. A Stuttgart melletti Ludwigsburgban [az] internálótáborban viszontláttam őt. Közben újra megoperálták. Már csak egy membrán segítségével, mely nyakán függött, tudott beszélni.

Winkelmann

1945. nov. 12.

28./ Grassy.

1944 nyarán a fegyveres SS parancsnokánál, a Werbőczy utcában ismertem meg. Szálasi, Beregfy és Himmler megállapodása alapján nevezte ki a Hunyadi Hadosztály parancsnokának. A hadosztály felállítása után talán kétszer volt Bpsten, hogy a hadosztályhoz szükséges tiszteket a gyorsított útba indítás miatt biztosítsa magának. Grassy is azokhoz a tisztekhez tartozott, akik bele voltak keverve az újvidéki perbe, és a Birodalomba menekültek, hogy ott a fegyveres SS-nél szolgálatot teljesítsenek.

Winkelmann

1945. nov. 12.

29./ Deák.

Őt is 1944 nyarán, a fegyveres SS parancsnokánál, a Werbőczy utcában ismertem meg. Később annak az ezrednek lett a parancsnoka, amelyet olyan német származású magyarokból állítottak fel, akik csupán magyarul tudtak. Többé nem láttam őt. Deák is az újvidéki per résztvevője volt. Ő is a Birodalomba menekült és [a] fegyveres SS-ben szolgált.

Winkelmann

---

³³ A 26. sorszámú vallomás nem található a per iratai között.

1945. nov. 13.

30./ Bárczy.

A Sztójay-féle parlamenti estén ismertem meg, és rendszerint akkor láttam és beszéltem vele, amikor Sztójaynál voltam. Szórakoztató cseveggő volt, aki rengeteg anekdotát ismert még az ő K. u. K-beli szolgálati idejéből. Nagyon mulatságosak voltak az ő élményei Winchester hercegével kapcsolatban. Politikáról azonban Bárczyval sosem beszéltem.

Winkelman

1945. nov. 13.

31./ Mecsér.

Ha nem tévedek, Mocsáry által ismertem meg. Meghívtam vacsorára. Kb. háromszor volt nálam vacsorán, és én ugyanannyiszor nála a svábhegyi szanatóriumban, ahol betegsége miatt tartózkodott. Mecsér feltétlenül németbarát beállítottságú volt. Ha nem tévedek, mint a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara elnöké[nek], nagy összeköttetései voltak a Birodalomban. Különben annak idején, mikor vízre bocsátották a *Prinz Eugen* nevű hajót, Horthyval együtt Németországban volt. Szoros kapcsolatban állott Hallerrel, a német követség tisztviselőjével. Nyilatkozataiból azt vettem ki, hogy szerinte Magyarország részére az ideális megoldás az lenne, hogy szorosan a Birodalomra támaszkodjon, persze önállóságának teljes megőrzése mellett. Ezt azért tartotta ideális megoldásnak, mert délről, keletről és északról szlávok és románok fenyegetik a magyarságot. Ezt a tézist alkalmam volt Horthytól is hallanom. Az akkori magyar politikusokat Mecsér azért utasította el, mert vagy képteleneknek, vagy megvesztegethetőeknek tartotta őket. Miután szüntelenül ironizált és gúnyolódott, sosem lehetett tudni, mi az, amit igazán szeretne, és gondol. Mecsért akkor láttam utoljára, mikor mint kijelölt berlini magyar követ, utazása előtt Veessenmayernél a német követségen búcsúlátogatást tett.

Winkelman

1945. nov. 13.

32./

1944. április elején az újonnan kinevezett ..... főkapitány³⁴ látogatást tett nálam. Engem és embereimet áprilisban v[agy] májusban a rendőrség által rendezett bajtársi estélyre, melyet a vízi sportcsarnokban akartak megtartani, hívott meg (L. Kuthyrolól szóló jelentésem.) Annak ellenére, hogy ő volt a vendéglátó, mégsem ő ült mellettem, mivel igen rosszul beszélt németül. Faragho helyettesítette őt. Később még párszor láttam őt. A fent megnevezett oknál fogva azonban beszélni nem szoktunk egymással. 1944. október 15-én általam nem ismert okoknál fogva állásától felmentették.

Winkelman

---

³⁴ Valószínűleg Petrányi Györgyről ír Winkelman.

1945. nov. 13.

33./ Sédey rendőrségi főtanácsos [sic!].

Sédey főtanácsos Toronykői főfelügyelővel együtt 1943-ban Berlinben látogatott meg. Mindkét urat a légvédelem tanulmányozására küldték Németországba. Én akkoriban a Hauptamtban a Kommandoamt főnöke voltam, melynek működéséhez a légvédelem is tartozott. A búcsúzáson kívül a 2 úrral a magyar követségen rendezett villásreggeli találkozottam. (L. Sztójay-jelentésem.) Bpsten mindkét urat akkor láttam viszont, amikor Toronykői a nagy légvédelmi parancsnoki helyén előadást tartott a bpesti légvédelmi intézkedésekről. Lehet, hogy a 2 urat légvédelmi előkészületeknél is kétszer v[agy] háromszor láttam. Politikáról egyikről [egyikkel] sem beszélünk.

Winkelmann

1945. nov. 13.

34/ Toronykői.

Toronykői főfelügyelő Sédey főtanácsossal együtt Berlinben 1943-ban látogatást tett. Mindkét úr azért jött Németországba, hogy tanulmányozzák a légvédelmet. Én akkoriban az Ordnungspolizei Hauptamtjának Kommandoamt osztályán főnök voltam, akinek hatásköréhez a légvédelem is tartozott. A búcsúzástól eltekintve mindkét urat a magyar követségen láttam villásreggeli alkalmával (L. Sztójay-jelentésem.) mindkét urat Bpsten újra láttam, mikor Toronykői a nagy légvédelmi parancsnoki állásban előadást tartott a bpesti légvédelmi intézkedésekről. Talán még kétszer-háromszor légvédelmi előkészületek alkalmával láttam őket. Politikáról egyikkel sem beszéltem.

Winkelmann

1945. nov. 10.

35/ Károlyi gróf.

Dr. Ney szármagyasága volt. Épp ezért Ney állandó kísérője volt, és így akkor is ott volt, mikor Ney engem meglátogatott. Ney önkényesen nevezte ki Károlyit a fegyveres SS Hauptsturmführerré, ahogy ez később tudomásomra jutott. Abban a hitben voltam, hogy Károlyi gróft szabályszerűen felvették a fegyveres SS-be és szabályszerűen nevezték Hauptsturmführerré. Utoljára Oroszváron volt nálam. Ney egyik levelét hozta nekem, február végén v[agy] március elején.

Winkelmann

1945. nov. 10.

Magyar személyiségek, akikkel találkoztam

36/ Tasnádi Nagy.

[A] Sztójay-féle parlamenti estén ismertem meg. Később [a] Sztójay-féle villásreggeliken egyszer v[agy] kétszer láttam. Lehetséges, hogy semleges helyen még egyszer

találkoztam vele, de már nem tudom, hol. Később megtudtam, hogy az okt. 15-ről 16-ra virradó éjjelen a Bérc utca 15-ben tartózkodott. Én nem láttam őt. Vele 10 szót sem váltottam, különösen pedig politikáról nem beszéltem vele.

Winkelmann

1945. nov. 10.

37/ Antal.

Ha nem tévedek, szintén a Sztójay-féle parlamenti estén ismertem meg. Az 1944. május elsejei ünnepélyen, melyet a német követ [*Edmund Veessenmayer*] rendezett, újra láttam őt. Egymás mellett ültünk. Tudtommal többször se nem láttam, se nem beszéltem vele. Mindkét találkozásunknál csak pár udvarias szót váltottunk.

Winkelmann

1945. nov. 10.

38/ Mylorus [*helyesen: Olcsváry-Milvius*] Attila.

Azon a bajtársi estélyen, melyet Faragho altábornagy a csendőrség kaszinójában tiszteletünkre rendezett, velem szemben Mylorus [*helyesen: Olcsváry-Milvius*] Attila alezredes ült. Csak pár szót váltottam vele. Azt mesélte nekem, hogy gyakran utazik a Birodalomba, mert ő vezeti a magyar honvédség katonai ellenőrző szolgálatát és így szorosan összedolgozik a német katonai őrszolgálattal. Tudtommal soha többé nem láttam és nem beszéltem vele.

Winkelmann

1945. nov. 10.

39/ Lakatos vezérezredes.

Azon a villásreggelin ismertem meg, melyet Horthy születésnapja alkalmával 1944-ben tartottak. 1944. szept. 25-én látogatást tettem nála, amely megfelelt mindkettőnk kívánságának. Különben Bárdossy arra kért engem nyomtatékosan, látogassam meg Lakatost. Azért emlékszem oly pontosan e dátumra, mert akkor – hogy látogatásomat megtehessem – levágták rólam gipszkötésemet és a megbeszélés után azonnal másodszor operáltak. A Lakatossal való megbeszélésen az igazságügy-miniszter főleg az 1944 márciusában letartóztatott és Németországba vitetett személyiségek szabadon bocsátásáról volt szó. Sztójay kívánságára Veessenmayer és én ilyen javaslatot ajánlólág továbbítottunk már Berlinbe, Veessenmayer a külügyminiszterhez [*Joachim von Ribbentrop*], én a Reichsicherheits[haupt]amthoz. Lakatossal abban állapodtam meg, hogy egy ilyen szabadon bocsátási javaslatot újra és minden nyomtatékkal megismétlünk. Nagy nehézségek és Himmler bekapcsolása által végül is sikerült a szabadon bocsátásokra a beleegyezést megkapni. Közben azonban Szálasi jött a hatalomra, aki a szabadon bocsátást egyelőre nem tartotta kívánatosnak. Lakatosnál panaszkodtam ifj.

Horthyra is, aki a városban a legnagyobb nyilvánosság előtt csak német disznókról beszélt és vad fenyegetőzésekkel árasztott el bennünket. Lakatos azt mondta nekem, hogy ez az úr neki is sok gondot okoz, de mint a kormányzó fia, számára hozzáférhetetlen. Többé se nem láttam, se nem beszéltem vele. Szálasi hatalomra jutása után Veessenmayer és én kijártuk azt, hogy Lakatost szabadlára helyezzék.

Winkelmann

1945. nov. 10.

40/ Görgey Vince.

1945. április elején a német követségen ismertem meg. Az volt a benyomásom, hogy egy örült áll előtttem. Később ez az én gyanúm csak lényegtelenül módosult. Megtudtam azt, hogy ő egy Rátznak dolgozó hírszerző szolgálat vezetője. Valamilyen oknál fogva, amelyre már nem emlékszem, a Birodalomba utazott és jelentkezett a fegyveres SS-nél. Mégpedig a Kurt Eggers nevű Standarténál, amelyhez az SS összes haditudósítói tartoztak. Később visszatért Magyarországra. Azt állította, hogy Veessenmayer, akihez úgy látszik, régebben jó kapcsolatai voltak, tisztességtelen úton meggazdagodott. Veessenmayer nálam panaszkodott ezért, mert Görgey a fegyveres SS tagja volt. Megidéztettem őt és Mahler őrnagy szárnysegédem által komolyan figyelmeztettem. Megígérte, hogy meg fog javulni. Ezt követően elment a Sicherheitspolizeihez s ott ugyanezeket a feljelentéseket tette Veessenmayer ellen. Erre bezárattam. Nem emlékszem arra, hogy ez az ügy a Bárczy elleni merénylet előtt v[agy] után volt-e.

Winkelmann

1945. nov. 10.

41/ Ternegg vezérezredes.

Azon a villásreggelin ismertem meg, melyet Beregfy a déli hadseregcsoporthoz főparancsnok, Friesner vezérezredes tiszteletére a Gellért szállóban rendezett. Csak néhány lényegtelen szót váltottam vele.

Winkelmann

1945. nov. 10.

A Hunyadi SS-hadosztály felállítás.

Egyik napon Csatai honv. miniszter magához kéretett, hogy velem magyar, de német származású katonának a fegyveres SS-hez való bevonulásáról beszéljen. A felmentésre vonatkozó kérvények százai voltak nála. Azt az indítványt tette nekem, hogy állítsunk fel egy önkéntes fegyveres SS-hadosztályt, s ezzel az ügyet fejezzük is be. Nekem az lesz a feladatom, hogy megfelelő előterjesztést dolgozzak ki, melyet ő Horthyhoz

fog felterjeszteni, jóváhagyás végett. Ő azt hitte, hogy Horthy ezt a tervet jóvá is fogja hagyni. Ezt a tervet én neki meg is csináltam. Horthy azonban elutasította. Ezt Csatay Hátz [sic!]/által közölte velem. Mikor 1944 októberében Budapest ellátásának kérdésében a pesti német követségen tartózkodtam, megjelent nálam Porzezinszky, ő elhozta nekem azt a tervet, melyet én annak idején Csataynak benyújtottam volt. És amelyen most az állt, „Igen, Beregfy”. Azt kérte tőlem, ne álljunk meg egy hadosztály felállításánál, hanem annyi SS-hadosztály állítsunk fel, amennyit csak lehet. Nagyon csodálkoztam ezen, mert Szálasi velem szemben azt hangoztatta, hogy magyarokból álló fegyveres SS-hadosztályok felállítását nem tartja kívánatosnak. A magyar kormánynak a felállítás ügyben tanúsított készségét továbbjelentettem Berlinnek. Pár nappal később megjelent nálam Beregfy és kijelentette, hogy [a] felállításokra vonatkozóan valamilyen tévedés csúszott a dologba. Ő azt hitte, hogy magyar hadosztályokat fognak felállítani, melyek számára a németek csak a fegyverzetet szállítják majd. Rámutattam arra, hogy tévedésről itt szó sem lehet, mert hiszen ő az én írásos tervezetemre megadta a beleegyezését. Valószínűnek tartom, hogy közben Szálasi szemrehányásokkal illette. Beregfy erre eltávozott és nemsokára telefonon hívott fel, közölve velem, hogy most már a felállításoknál maradunk. November végén Feketealmay-Czeydner Beregfy nevében Himmlernél tett látogatása alkalmával azt a javaslatot tette, hogy egy-egy fegyveres [SS] hadosztály[t] egy-egy honvéd hadosztály[t] állítson fel Németország. Valószínű, így remélték könnyebben elérni a honvéd hadosztályoknak Németország által való felállítását és felfegyverzését.

Később megtudtam dr. Baschtól, hogy Szálasi nála énrám panaszkodott, mert én lettem volna az, aki kikényszerítettem volna a fegyveres SS-hadosztályok felállítását. Miután ez nem volt igaz, Szálasinak elő kívántam adni a való tényállást. Szálasi azonban nem fogadott engem. Erre Szöllőssivel közöltem a való tényállást.

Winkelmann

1945. nov. 14.

Hogyan alakult meg a Sztójay-kormány és milyen kísérletek voltak annak átalakítására.

1944. március 19-én du. Kaltenbrunnerrel a német követségre jöttem. Veessenmayer előszobájában azt vettem észre, hogy a követ egy úrral bement a szobájába. Kaltenbrunner azt mondta nekem, hogy ez az úr Imrédy. Miközben mi ketten az előszobában tartózkodtunk, olyan forgalmat láttunk, mint egy galambdúcban. Tekintve, hogy egyiket sem ismertem, nem tudtam elképzelni, mit akarnak itt az egyes emberek és mi a funkciójuk. Legtöbbször – amint ezt a beszédjükből megállapítottam – németek voltak. Úgy látszik, ez Veessenmayer úr törzskara lehetett, amely nagy lendülettel állott munkán. Kaltenbrunner egy ideig egyedül hagyott engem, és amikor visszajött, egy Otto Braun nevű úrra tett figyelmessé. Azt mondta nekem, hogy ő annak idején

Veesenmayert figyelmeztette arra, hogy ezt az embert ne hozza magával Magyarországra. Ha Otto Braunnak befolyása van Veesenmayerre, akkor a kormányalakítás minden bizonnyal Imrédyre vagy az ő körére fog hárulni. Ettől eltekintve Otto Braun egész lényében és viselkedésében ilyen feladatok elvégzésére alkalmatlan, mivel szemtelen és tapintatlan. Kaltenbrunner még arra is figyelmeztetett, hogy Otto Braun is bement a hivatali szobába, ahol egy ideig részt vett a megbeszéléseken, vagy legalábbis azokat végighallgatta, aztán kijött megint, hogy valakivel, hogy kicsoda, arra már nem emlékszem, a bent hallottakat közölje. Kaltenbrunnernek különben nem tetszett az a mód, ahogyan Veesenmayer Imrédyvel tárgyalt. Azt mondta, Veesenmayer kompromittálja Imrédyt azzal, hogy a követségre hívta őt. Ezzel összefüggésben talán érdekes az a nyilatkozat, amelyet Bárdossy velem szemben tett. Ugyanis Otto Braun ezen a délutánon Bárdossyt is egy Veesenmayerrel történő megbeszélésre hívta. De Bárdossy ezt elutasította. Bárdossy ezzel kapcsolatban azt mondta: „úgy látszik Veesenmayer úr összetévesztett engem a fodrászával”. Nekem az a benyomásom, hogy Veesenmayer Bárdossyt ezért elutasította. A Veesenmayer–Imrédy tárgyalás folyamán utóbbi azt a feltételt szabta a kormányalakításnál, hogy Horthy fogadja őt. Veesenmayer később kijelentette, hogy nagyon nehéz dolog volt Horthyt arra bírnia, hogy fogadja Bárdossyt. Az összeövetel ugyanis létrejött, de nagyon hűvösen folyt le, mert utána Imrédy lemondott a kormányalakításról. Ettől kezdve Sztójay lépett a porondra, akiről sajnos Veesenmayer meglehetősen széles körben azt mondta, hogy számára Sztójay nem jöhet számításba. Sztójajt is láttam a követségen. Röviden köszöntünk egymásnak. Nem tudom, ki volt az, aki Sztójajt javasolta. Véleményem szerint ez a javaslat Horthytól is jöhetett. Nagy nehézségek árán sikerült Sztójaynak a kormányt összeállítani. Imrédy Rátzot, Jarost és Kundert bocsátotta a kormány rendelkezésére. A többieket a kormánypárt állította. Kaltenbrunner átadta Veesenmayernak Himmler és az ő saját kívánságát, hogy Bakyt tegyék meg a Belügyminisztériumban a rendőrség államtitkárának. A továbbiak folyamán mindig természetellenesnek tűnt előttem az a tény, hogy bár Veesenmayer hivatalosan mindig Sztójayval tárgyalt, az alapvető politikai tárgyalások ennek ellenére Imrédyvel és annak körével folytak. Lehetséges, hogy Sztójay és Veesenmayer egyáltalán nem katonai természete nem felelt meg egymásnak. Nagyon jellemző volt az is, hogy Otto Braun a Ritz szállóban lefolyó vacsoránál – itt többnyire Kunderrel és Szentirmayval volt együtt – rendszerint ismertette a követség legújabb híreit. Tudomásom van arról, hogy ez Veesenmayernek, aki ezáltal Sztójayval szemben kellemetlen helyzetbe került, nagy[on] kedve ellen való volt. Bizonyos idő múlva Veesenmayernek sikerült Braun Ottót Budapestről eltávolítania. Még arra is emlékszem, hogy Braun Ottó és Szentirmay Karády (Korody) egyik filmjét finanszírozták. Később újra és újra az a híresztelés járta, hogy Imrédy nagyon sajnálja, hogy elhárította a kormányalakítást, és hogy abban reménykedik, hogy Sztójay hamarosan lejárhatja magát, aztán ő mutathatja meg, mire képes. Hogy ez valóban megfelel[-e] a tényeknek, azt nem tudom. Imrédyt túl okosnak tartom, semhogy ilyet kijelentsen. Nagyravágásánál fogva azonban ez a gesztus illik hozzá. Nekem azt mondták – már nem tudom, kicsoda –, hogy Sztójay támogatta Imrédy belépését a kormányba, hogy ezáltal a háttér-

ből történő befolyását megszüntesse és ezáltal párthívein keresztül felelős részvételre kényszerítse. Nem hiszem, hogy a Sztójay–Imrédy féle-viszony azáltal, hogy utóbbi a kormányba lépett, valamit is javulhatott. Egy alkalommal, mikor Sztójay nagyon ingerült és leverte volt, tudomásomra hozta azt, hogy Imrédy utasította a pártjához tartozó főispánokat, hogy az összes kormányrendeleteknél, melyek nem az ő tárcájától származnak, az a kötelességük, hogy azok végrehajtása előtt kérjék ki az ő véleményét. Az 1944. márciusi kormányalakításnál azt a benyomást szereztem, hogy a Pálffy-féle nemzetiszocialisták nagyon csalódtak. Arra számítottak bizonyára, hogy Kaltenbrunner befolyását érvényesítve azon lesz, hogy egy-két Pálffy-embernek a kormányba való belépését elérje. Kaltenbrunner azonban, amint ezt nekem elmondotta, nem akarta a kormányalakítással önmagát terhelni. Különbösen sem tartotta nagyra a Pálffy-emberek képességeit. A Pálffy-csoport csalódását szerintem az is bizonyítja, hogy Pálffy az Imrédyvel való munkaközösséget megszüntette, igaz, hogy Imrédy szerződő feleinek sehogyan sem segített. Minél tovább tartott a Sztójay-kormány, annál inkább bebizonyította képtelenségét. Állandó permanenciában ülésezett, eredmény nélkül. Nekem az volt a benyomásom, hogy ennek lényeges oka [volt] a több minisztériumban fennálló ellentétek [létezése] a miniszterek és az államtitkárok között. Ismeretes volt az, hogy az államtitkárok egyik része az akkori irányzatot elvetette. Az a tény, hogy a legbizalmasabb kijelentés sem maradhatott titokban, bizonyára hozzájárult ahhoz, hogy semmi sem történt. Valószínűleg az volt a feltevés, hogy a kormány akkor válik akcióképesebbé, ha szélesebb alapon állna. Valójában pedig arról volt szó, hogy a felelősséget akarták jobban megosztani. Tehát kezdődött az a periódus, amely a kormány kiszélesítését szorgalmazta. Mindenekelőtt a Pálffy-nemzetiszocialisták kísérelték meg párt-szervezeteiket olyan tömegekkel telíteni, amelyeket a nyilasoktól akartak elhódítani. Ruskay, aki közel állt a Pálffycsoporthoz, azon volt, hogy Szálasit elválassza egypár legszűkebb munkatársától. Ez számára ugyanis nagy diadalt jelentett volna, hogy így bosszút állhasson Szálasin. Elérte Veessenmayernél azt, hogy Szálasin egypár legközelebbi munkatársát – a nevek már nem emlékszem – a német követségre hívassa. Közben azonban megjelent Szálasin megbízatásával Szöllősi, és azt a kijelentést tette, hogy ha bárkinek kívánságai lennének a nyilasokkal szemben, tessék Szálasinhoz fordulni, aki rendelkezésre áll. Kijelentette, hogy munkatársai annyira fegyelmezettek, hogy a háta mögött és akarata ellenére semmit sem tesznek. Ruskay terve tehát vízbe esett.

Pálffy és az ő munkatársai továbbra is azon voltak, hogy vezető embereket magukhoz vonzzanak. Ez néha Höttlön keresztül történt, akinek Vajnához és Kovarczhoz összeköttetése volt. Ebben az időben Höttl arra akarta bírni Szálasit, hogy vagy ő maga, vagy pártjának egy-két embere által vegyen részt a kormányban. Höttl írásbeli javaslatokat tett és ezeket Szálasin Veessenmayernek hozta el. Megkérdezte tőle, hogy Höttl az ő (Veessenmayer) nevében cselekszik-e vagy rendelkezik-e Höttl olyan teljhatalommal, melyek erre is kiterjednek. Szálasin kijelentette, csak egy német meghatalmazottat ismer el, és az Veessenmayer. Ettől a pillanattól kezdve Höttl gyűlölte Szálasit.

A kormánypárt miniszterei szintén azokhoz a csoportokhoz tartoztak, amelyek céluknak tűzték ki a kormány kiszélesítését. Ezekhez csatlakozott, ha nem tévedek, gr.

Teleki Mihály is. Jellemző, milyen kevés komolysággal foglalkoztak az előbb megnevezettek ezzel az üggyel, és jellemző arra a határozott kívánságra, amellyel a Pálffy-emberek adták elő követeléseiket, a következő: felkínálták Pálffy grófnak az igazságügy-miniszteri tárcát. Tőlem kérdezte Pálffy, hogy én mit tartok erről. Azt mondtam neki, megmondanám neki, mit csinálnék, ha a helyében volnék: nem fogadnám el az állást, mert szükséges, hogy az igazságügy-miniszter mindig szakember legyen, mert különben minisztériumában mindenki azt csinálná amit akar, anélkül, hogy maga a miniszter abba a helyzetbe kerülne, hogy ellenőrzést gyakoroljon. Pálffy itt nem tudott velem egyetérteni. Különben azt állította, hogy egy szemeszteren keresztül jogot hallgatott. A kormány átalakítása, ill. kiszélesítésénél a legfőbb nehézséget Imrédy személye támasztotta. Majdnem összes minisztertársai elvetették az ő személyét, különösképpen Jurcsek, de Szász és Reményi-Schneller is. Ez az elvetés tulajdonképpen illogikus volt, hiszen mindannyian erős embert kerestek és kétségtelen, hogy Imrédy ilyen volt. Vagy lehet, hogy igaz volt az a híresztelés, mely szerint Imrédy nem volt hajlandó semmit sem csinálni. A magam részéről ezt nem tudom eldönteni, mert én soha Imrédyvel politikáról nem beszéltem. Veessenmayer azonban, akinek akkoriban szoros kapcsolatai voltak Imrédyhez, nagyon dicsérte őt. Annak ellenére, hogy egészen nyilvánvaló volt, miszerint a kormány semmit nem produkált. Azt hiszem, Jaross volt az, aki azt mondta nekem, hogy a kabinet tétlenségéért Horthy is felelős, mert mindenben akadályt támasztott. Volt egy ilyen híresztelés is, amely szerint Horthy a Belügyminisztérium akkori államtitkárát, aki valamilyen üzemrendfélét kívánt rendeletileg életbe léptetni, magához hivatott és tudtára adta, álljon el tervétől. Hír szerint Horthy azt mondta volna, hogy a munkásoknak eddig sem voltak ilyen jogai és a jövőben se legyenek nekik ilyen jogaik. Egy bizonyos rétegre az ilyen reakciós álláspont tipikus volt. Jaross egy alkalommal arról beszélt nekem, hogy Erdélyben tett egyik hivatalos utazása alkalmával egy grófnő szemére hányta ezt, mert egyik beszédében munkásjogokról volt szó.

Akkoriban [a] következő csoportok kristályosodtak ki: a kormánypárt és a Pálffy-párt megegyeztek abban, hogy a kormányt át kell alakítani. Bárdossy nem vállalta a miniszterelnöki, ill. a miniszteri tárcát, épp ezért a következő kormányt is – e két csoport szerint – Sztójaynak kell vezetnie. Jurcseknek nem tetszett, hogy senkire se hatott az általa titokban folytatott propaganda, melynek központja ő maga volt. Úgy állt a dolog, hogy a kormányban az összes pártok, tehát a kormánypárt, [az] Imrédy, Pálffy-párt és a nyilasok [is] küldenek résztvevőket. Abban is egyetértettek, hogy Imrédy és Szálasi személy szerint ne vegyenek részt. Imrédy azonban a Pálffy- és Szálasi-emberek által való kormány kiszélesítéséről hallani sem akart. Én azt hiszem, hogy a maga számára kívánta a kabinet vezetését biztosítani. Sztójaynak az volt az álláspontja, hogy a Pálffycsoport részt vehet a kormány kiszélesítés[éb]en, de semmi több. A kormány, ill. Pálffy-párt azon tagjai, akik a kormány-kiszélesítéssel foglalkoztak, engem kértek meg arra, hogy ezen tervüket adjam elő Veessenmayernek és kérjem arra, hogy ebben az irányban tegyen valamit. Ezt meg is tettem. Elméletben Veessenmayer beleegyezett, bár csak úgy, mint magam is, ő se hitt abban, hogy Szálasi a kormány részére embereket fog rendelkezésre bocsátani. Veessenmayer ugyanaznap este, miután Imrédyvel

és Rajniss-sal tárgyalt, közölte velem, hogy az általam közvetített tervet nem helyeselheti. Ezt a hírt én újra megbízóimnak továbbítottam. Most tehát teljes volt a zűrzavar. Sztójay maga beteg volt és az összes miniszterek egymással szemben[*hogy*] hadilábon álltak. Horthy úgy kezelte az egész kormányt, Sztójayval egyetemben en canaille [*söpredék*]. Állítólag Imrédy, Jaross és Kunder kihallgatáson voltak Horthynál és ott állítólag igen feszült volt a helyzet. Imrédy felhasználta erre az alkalmat és kivált ebből a szerencsétlen kormányból. Pálffy akkor lépett elő Imrédy állítólagos zsidó leszármazásának fegyverével. Nem tudom elképzelni, hogy Pálffy támadásának ilyen nagy hatása lehetett volna, mert hiszen Imrédy biztosan tudta, hogy a dr. Frick-féle bizonyítvány szívességi bizonyíték volt. Különben az egész nem lett volna ok arra, hogy pártjának többi minisztereit kivonja a kormányból. (Rátz, ha nem tévedek, már előzőleg kivált tövises hivatalából.) Minden világosan gondolkodó előtt nyilvánvaló volt, hogy Horthynak nincs esze, ha ezt az alkalmat, hogy az általa gyűlölt Sztójay-kormányt eltávolítsa és egy neki tetszőbbet állítson, elszalasztja. Ez meg is történt, a Lakatosnak szóló kormányalakítási megbízatás által. Németország részéről ez ellen kifogás nem hangzott el. Lakatos Horthy igen ügyesen választotta ki, hiszen a Birodalomnak nem lehetett kifogása olyan ember ellen, aki röviddel előbb a vaskereszt lovagkeresztjét kapta.

Winkelmann

Budapest, 1945. november 28.

Dr. Pál Örnagy úrnak

Mélyen Tisztelt Doktor Úr!

Ez év júliusában az amerikai kihallgatótiszt által igazolva lett az a feltevés, hogy Eichmann a Reichsicherheitshauptamt IV. számú hivatalához tartozott, és ezzel Müller csoportvezető közvetlen alárendeltje volt. Ez az amerikai kihallgatótiszt azt is igazolta előttem, hogy az ő különítményével nemcsak a Birodalomban, hanem az összes országokban, melyekre Németországnak befolyása volt, mint a Reichsicherheitshauptamt IV. hivatalának alkalmazottja tevékenykedett. Eddig semmilyen oldalról nem kételkedtek abban, hogy Kaltenbrunner saját főhivatalának és annak alkalmazottjainak főnöke volt. Tekintve, hogy az amerikai táborba való visszatérésem után ezt az ügyet azonnal, ha szükséges, szóvá fogom tenni, nagyon hálás lennék Önnek, ha megtudhatnám azt, hogyan és mit tudott meg Vajna Eichmann állása ügyében. Tegnap azt mondta, hogy Kaltenbrunner és Berger neki azt mondták, hogy kettőjüknek Eichmann-nal semmi dolguk, hogy Eichmann Himmler közvetlen alárendeltje és hogy nekem Himmler úgy küldte Eichmannt, hogy ez az én közvetlen alárendeltem. 1./ Számomra érthetetlen, hogyan társaloghatott Nürnbergben Kaltenbrunnerrel és Bergerrel. 2./ Hogy jön Berger ahhoz, hogy előljárói minőségét Eichmann-nal szemben tagadja, mert hiszen ez az Eichmann fölé rendeltség sohasem állott fenn és biztosan senki ilyen nem is állít. 3./ Érthetetlen számomra az is, miért vetemedne Kaltenbrunner ilyen, szinte

gyerekes kísérletre, hogy előjárói minőségét Eichmann-nal szemben és ezzel mindazt, ami saját főhivatalában történt, tagadjon. A zsidók elpusztítására vonatkozó egész kérdéskomplexum a nyár óta minden kétséget kizáróan tisztázva van. Ezen már semmi változtatnivaló nincs. Én Kaltenbrunnert túl okosnak tartom, semhogy most, közvetlenül a nürnbergi per előtt ilyen lehetetlen módon próbálkozzék a IV. Hivatal munkájától önmagától elválasztani.

Ebben az összefüggésben talán érdekelni fogja Önt, hogy 1944. aug. elején Becher velem való beható megbeszélés után a német–svájci határon a svájci zsidók egyik vezetőjével a Birodalomból jövő zsidószállítmányok átvételéről megállapodásokat kötött. Ugyancsak Becher, miután szintén előzőleg behatólag megbeszélte velem és egyúttal az én nevemben Himmlert arra kérte, hogy a zsidók elpusztítását azonnal tiltsa meg. Ez történt 1944. aug. végén. Himmler tehát az elé a kérdés elé volt állítva, hogy a zsidóknak Svájcba való elszállítását és ezzel az ottani zsidó körökkel való összeköttetést megengedje, vagy pedig tovább folytassa a megsemmisítést. Himmler az első mellett döntött, Becher jelenlétében diktálta a megfelelő parancsot. Becher egy másolatot kapott. Becher később megállapította, hogy ennek a parancsnak az alapján Auschwitz később beszüntette rettenetes tevékenységét.

Winkelmann

BFL 293/1946 7952-8011, géppel írott tisztázat, eredeti aláírás nélkül.

Magyarország kivitele a Német Birodalomba
az 1943. és az 1944. évek április-július hónapjaiban.

Áru	Mennyi- ségi egység	Mennyiség métermázsa v. db		Érték 1000 P		Az 1944. évi mennyiség az 1943. évinél több /+/ kevesebb /—/ vagy változatlan /=/
		1943	1944	1943	1944	
Ló	db	1 788	667	4 759	1 271	—
Szarvasmarha	db	5 859	13 248	4 560	8 038	+
Sertés	db	18 458	8 625	5 168	2 739	—
Leölt baromfi	q	297	35	159	27	—
Bél és hólyag	q	773	1 099	430	669	+
Tojás	q	5 430	9 154	5 201	7 319	+
Édesvízi hal	q	498	704	217	503	+
Paprika, száraz, őrölve	q	3 576	4 459	1 374	1 679	+
Búza	q	8 122	48 686	222	1 821	+
Köles	q	10 000	5	345	0	—
Száraz hüvelyesek, hántolt borsó	q	30 987	139 692	3 239	17 046	+
Tengeri	q	41 987	170 595	1 531	6 470	+
Bükköny	q	1 655	10 298	213	1 588	+
Csillagfürt	q	3 314	4 534	148	280	+
Olajosmagvak	q	29 248	10 180	2 352	1 808	—
Lóhere és lucemamag	q	5 685	20 808	2 139	12 275	+

Áru	Mennyi- ségi egység	Mennyiség métermázsa v. db		Érték 1000 P		Az 1944. évi mennyiség az 1943. évinél több /+/ kevesebb /—/ vagy változatlan /=/
		1943	1944	1943	1944	
Vetemény-, virág-, fű, és famagvak	q	4 283	10 765	2 256	9 422	+
Friss gyümölcs	q	152 258	21 485	20 769	3 769	—
Friss főzelék	q	28 430	28 592	2 071	2 463	=
Elkészített gyümölcs	q	20 861	29 387	4 672	2 820	+
Száritott vetemény	q	46 035	26 961	30 956	15 203	—
Bor	q	5 512	75	1 953	13	—
Búzaliszt	q	57 522	116 766	2 098	7 778	+
Tésztanemű száritva	q	1 400	2 280	116	281	+
Paradicsomlé, sűritve	q	3 019	—	559	—	—
Cukrozatlan gyümölcsle	q	8 330	976	1 695	236	—
Gyümölcs- konzerv	q	2 000	72 935	1 233	18 417	+
Mesterséges ételszir	q	—	1 375	—	1 011	+
Húskonzerv	q	8 508	5 279	5 174	5 312	—
Leveskészít- mények	q	1 750	1 800	742	723	=
Mindenemű korpa	q	5 764	—	104	—	—
Olajpogácsa	q	4 998	—	180	—	—
Nyers dohány	q	35 543	16 900	8 465	3 804	—
Nyers épület és szerfa	q	151 758	90 668	2 059	1 274	—
Kender és kenderkóc	q	68 651	94 529	17 806	27 803	+
Nád	q	31 333	11 963	343	311	—
Háncs	q	2 120	535	111	108	—
Cserző és festőanyagok, fák, gyökerek	q	14 224	7 981	319	219	—

Áru	Mennyi- ségi egység	Mennyiség métermázsa v.db		Érték 1000 P		Az 1944. évi mennyiség az 1943. évinél több +/- kevesebb /—/ vagy változatlan /=/
		1943	1944	1943	1944	
Gyógy- növények	q	5 513	2 506	1 354	835	—
Rongy	q	2 120	514	254	85	—
Bauxit	q	3 771 401	4 030 675	10 914	15 777	+
Magnezit	q	30 525	27 043	326	417	—
Mindenmű érc	q	143 481	180 694	1 187	1 358	+
Nyers ásványolaj	q	168 388	814 632	4 076	18 660	+
Bárdolt fa	q	60 070	38 376	1 027	1 434	—
Fűrészelt fa	q	401 979	208 825	12 738	6 035	—
Krypronbután- gáz	q	24 073	35 357	595	1 104	+
Faecetsavas mész	q	3 799	1 511	190	103	—
Zsíros olajok	q	19 893	34 404	5 549	13 075	+
Fumirok	q	259	253	117	136	=
Habarcok	q	23 895	32 329	244	390	+
Nyers alumínium	q	1 062	2 927	224	1 367	+
Finomított ásványolaj	q	594 712	882 944	18 992	24 787	+
Búza és tengeri- keményítő	q	900	—	149	—	—
Véralbumin	q	155	164	124	140	=
Alkaloidák	q	2	—	233	—	—
Elkészített gyógyszerek	q	49	21	341	247	—
Szérumok és vakcinák	q	14	13	415	194	=
Ácsmunkák és faházak	q	62 427	24 371	4 478	4 108	—
Házt. gazd. és ipari eszközök fából	q	4 991	6 643	1 364	1 949	+
Sportcikkék és tomaszerek fából	q	3 664	2 307	2 455	1 697	—

Áru	Mennyi- ségi egység	Mennyiség métermázsa v. db		Érték 1000 P		Az 1944. évi mennyiség az 1943. évinél több /+/ kevesebb /—/ vagy változatlan /=/
		1943	1944	1943	1944	
Fabútor	q	8 657	4 732	3 786	3 421	—
M.n.e. faárúk	q	1 544	4 539	360	1 261	+
Könyv és folyóírái	q	374	181	157	92	—
Fonásárúk	q	11 055	6 589	3 632	4 061	—
Kefekötőárúk	q	2 464	1 368	433	562	—
Kenderszővet, zsák, kötélverőárúk	q	1 365	848	1 553	2 077	—
Női felső és alsóruházat	q	31	6	612	526	—
Kész szűcsárúk	q	71	—	411	—	—
Üveg és üvegárúk	q	278	57	75	8	—
Tűzálló téglák	q	11 030	8 567	276	307	—
Agyagedény	q	325	156	158	102	—
Vasárúk	q	410	—	231	—	—
Gépek és készülékek	q	731	10	183	12	—
Villamosgépek és készülékek	q	920	615	2 308	1 393	—
Műszerek	q	3	14	12	127	+
Díszműárúk, játékszerek	q	1 575	300	894	568	—
Tűzifa	q	3 393	26 519	122	178	+
Faszén	q	11 864	5 931	267	233	—
Egyéb árúk		...	...	3 612	11 476	+
Kivétel összesen:	db	46 725	22 353	222 166	284 802	—
	q	6 290 000	7 414 787			+

BFL 293/1946., géppel írott tisztázat.

17.

Magyarország behozatala a Német Birodalomból
az 1943. és az 1944. évek április-július hónapjaiban.

Áru	Mennyi- ségi egység	Mennyiség métermázsa v. db.		Érték 1000 P		Az 1944. évi mennyiség az 1943. évinél több / +/ kevesebb /—/ vagy változatlan /=/
		1943	1944	1943	1944	
Nyers dohány	q	—	5 825	—	453	+
Nyers bőr	q	489	2 830	126	834	+
Kaucsuk	q	3 269	3 402	1 070	1 125	+
Rongy	q	2 079	388	305	224	—
Agyagföld, kaolin	q	126 528	68 013	729	543	—
Ásványolaj- goudron	q	4 490	563	185	30	—
Terpentinolaj, műgyanták	q	4 391	1 479	1 333	459	—
Hangyasav	q	1 520	219	162	29	—
Kálium-hidroxid	q	1 347	1 669	106	169	+
Marónátron	q	28 520	17 385	1 067	866	—
Alum. hidrát	q	3 753	6 343	327	875	+
Kloridok	q	4 321	2 232	124	104	—
Szulfátok	q	3 967	5 177	125	190	+
Égetett szóda	q	53 905	53 720	992	1 515	=
Kálium és bárium-nitrát	q	709	815	102	63	+
Szódabikarbóna	q	6 693	5 585	176	201	—

Áru	Mennyi- ségi egység	Mennyiség métermázsa v. db.		Érték 1000 P		Az 1944. évi mennyiség az 1943. évinél több / +/ kevesebb /—/ vagy változatlan /=/
		1943	1944	1943	1944	
Kálium és nátrium kromát	q	488	360	89	130	—
Vérlugsók	q	1 699	286	286	79	—
Vízüveg	q	2 760	4 726	51	129	+
M.n.e.sók	q	8 173	7 014	840	1 102	—
Kénsavas ammónium	q	2 690	3 294	64	173	+
Kőszén, bamaszén- kátrány	q	—	9 206	—	172	+
Anilinolaj	q	954	5	130	2	—
Kőszénkátrány- szurok	q	79 445	62 656	812	1 113	—
Montánviasz	q	840	959	82	199	+
Ozokerit	q	333	720	60	245	+
Zsíros olajok, techn. zsírok	q	937	750	362	470	—
Ragasztókészít- mények	q	7 668	5 149	370	474	—
Celluloid	q	1 185	353	568	326	—
Műrost	q	3 276	5 217	1 240	2 986	+
Más műanyagok	q	1 738	1 182	795	875	—
Cserzőkivonatok	q	4 862	4 053	531	519	—
Illó olajok	q	279	260	524	594	=
Ecetéter	q	23	703	3	147	+
Amilacetát	q	931	459	317	222	—
Vegytiszta sók és m.n.e. fin. anorg. készítmények	q	4 512	3 661	1 113	1 183	—
Szalicilsav és sói	q	241	195	114	228	—
M.n.e. szerves készítmény	q	7 434	4 093	2 203	2 480	—
Papírosanyag	q	50 647	33 519	2 003	1 455	—

Áru	Mennyiségi egység	Mennyiség métermázsa v. db.		Érték 1000 P		Az 1944. évi mennyiség az 1943. évinél több / +/ kevesebb /—/ vagy változatlan /=/
		1943	1944	1943	1944	
Len-, kender- és jutafonál	q	1 229	308	279	223	—
Műselyem	q	6 220	7 035	5 535	10 449	+
Kikészített prémbőr	q	267	56	9 540	1 425	—
Kikészített bőr	q	543	737	1 500	4 106	+
Cement, habarcsok	q	6 183	14 073	120	175	+
Nyersvas	q	22 720	8 450	429	218	—
Vasöntvények	q	780	3 126	120	720	+
Ócskavas	q	330 089	301 648	3 591	3 469	=
Vasfélgyártmány	q	38 160	39 560	5 293	5 884	=
Nyershorgany	q	12 701	6 969	1 039	729	—
Fémek és fémfélg.	q	29 617	19 433	4 758	8 826	—
Kalcium-karbid	q	1 850	3 214	53	122	+
Finomított ásványolaj	q	20 292	17 662	2 181	2 070	—
Szikkativok, lakkok	q	2 198	791	680	283	—
Csinozó- készítmények	q	1 012	1 265	540	1 182	+
Kátrányfestő anyag	q	4 466	4 870	5 139	10 866	=
Vegyi porfestékek	q	10 226	10 147	1 118	1 465	=
Más elkészített kiszereelt festékek	q	1 277	958	494	441	—
Írón, kréta, tinta	q	574	409	665	694	—
Szerves oldószerek	q	1 493	1 312	170	189	=
M.n.e. aromás szénhidrogének	q	1 202	1 079	558	615	=
Alkaloidák	q	9	6	132	117	—

Áru	Mennyi- ségi egység	Mennyiség métermázsra v. db.		Érték 1000 P		Az 1944. évi mennyiség az 1943. évinél több / +/ kevesebb /—/ vagy változatlan /=/
		1943	1944	1943	1944	
Elkészített gyógyszerek, szalvaránkészít- mények	q	624	347	1 953	2 791	—
Szérumok, vakcinák	q	18	20	96	157	+
Fogászati vegyszerek	q	128	78	391	245	—
Növényvédő- szerek	q	2 007	3 319	807	1 462	+
Hórdók, kádak	q	1 503	148	219	24	—
Papíroslemez	q	26 970	15 626	1 790	1 267	—
Papíros és papírosárak	q	159 019	129 867	15 176	16 861	—
Könyv	q	4 151	3 483	1 905	1 952	—
Len- és kenderszövet	q	50	24	127	281	—
Gyapjúsövet	q	240	75	1 020	780	—
Műselyemszövet	q	1 077	677	4 232	7 544	—
Viaszosvászon	q	538	286	128	140	—
Kötszövöttárak	q	77	62	540	1 128	—
Hímzés, csipke, tüll, szalag	q	185	103	652	1 201	—
Kötélverőárak, műszaki cikkek, textilanyagból	q	157	116	101	123	—
Férfi és női felső és alsóruha	q	38	77	231	795	+
Varottárak textilanyagból	q	83	56	357	773	—
Bőrárak	pár	42 290	39 887	682	1 671	+
	q	57	129			

Áru	Mennyi- ségi egység	Mennyiség métermázsa v. db.		Érték 1000 P		Az 1944. évi mennyiség az 1943. évinél több / +/ kevesebb /—/ vagy változatlan /=/
		1943	1944	1943	1944	
Kaucsukárúk	q	1 127	1 334	994	2 173	+
Üveg és üvegárúk	q	33 940	14 352	3 442	2 534	—
Tűz- és saválló tégla, edények, szigetelőcikkék	q	12 689	9 860	1 318	673	—
Agyagedények	q	615	1 361	111	352	+
Porcelánedény	q	3 081	3 943	1 056	1 636	+
Csiszolókorong, kőszűrők	q	3 858	2 450	424	288	—
Csiszolópapír	q	486	732	171	253	+
Azbesztpapír	q	335	170	66	139	—
Azbesztzinór	q	136	142	132	247	=
Vasárúk	q	29 734	30 233	10 119	11 151	=
Fémárúk, csillárok	q	1 106	1 315	1 221	1 159	+
Gépek és készülékek (viillamosok is)	db q	19 024 71 430	56 352 50 665	24 920	19 654	—
Kerékpár, motorkerékpár	q	2 359	1 729	1 258	1 229	—
Autók	q	8 224	6 684	4 507	5 686	—
Vontatóhajók	q	800	—	200	—	—
Műszerek	q	870	589	3 263	3 136	—
Hangszerek	q	1 360	867	1 520	1 690	—
Órák	db q	88 751 201	18 269 85	2 173	1 173	—
Félgyártmányok és árúk nemesfémből	q	2 696	1 923	2 437	3 515	—
Tű, zsebkés, olló	q	968	725	1 600	1 677	—
Gomb, celluloidáru	q	521	297	1 017	2 280	—

Áru	Mennyi- ségi egység	Mennyiség métermázsa v. db.		Érték 1000 P		Az 1944. évi mennyiség az 1943. évinél több / +/ kevesebb /—/ vagy változatlan /=/
		1943	1944	1943	1944	
Ékszer- utánzat, díszműáru	q	730	529	1 967	1 642	—
Fényérzékeny papír, lemez és film	q	1 436	1 508	2 349	3 486	=
Köszén	q	5204 228	6571 001	21 896	27 329	+
Bamaszén, brikett	q	17 130	23 325	57	78	+
Koksz	q	742 195	744 573	4 524	4 410	=
Kálitrágya, chilisálétrom	q	51 236	99 488	629	2 175	+
Aktív szén	q	244	262	37	112	+
Bab, borsó	q	1 605	1 604	257	352	=
Burgonya	q	101 735	7 263	1 745	215	—
Ásványvíz	q	20 276	10 428	261	178	—
Finomított cukor	q	4 571	39 410	439	3 788	+
Egyéb áruk	q	...	...	6 918	6 552	—
Behozatal összesen:	db	129 985	122 971			
	q	7 695 492	8 676 320	200 071	227 378	

BFL 293/1946., géppel írott tisztázat.

KIZÁRÓLAG BELSŐ HIVATALOS HASZNÁLATRA!

Magyarország külkereskedelmi forgalma a Német Birodalommal a fontosabb áruk, illetőleg árucsoportok szerint az 1944. év július havában és január-július időszakban, szembeállítva az 1943. év január-július havi adataival.

B e h o z a t a l

Az áruk, illetőleg árucsoportok megnevezése	Mennyiségi egység	Mennyiség			Érték ezer pengőben		
		1944. július	1943. január	1944. július	1944. július	1943. január	1944. július
Más olajos magvak	q	---	2 195	3 072	---	264	506
Nyersdohány	q	2 984	---	6 535	233	---	1 333
Nyersbőr	q	207	3 836	8 139	51	830	2 148
Csont, szarv, pata	q	9	125	73	5	44	37
Bél és hólyag	q	3	123	14	9	52	12
Nyers épület és szerfa	q	294	5 547	4 841	3	43	47
Pamut és pamuthulladék	q	---	105	592	---	28	143
Kaucsuk, nyers	q	1 220	5 327	5 670	403	1 747	1 878
Más növényi eredetű nyersanyag	q	3	1 598	464	7	25	24
Rongy	q	---	2 398	1 492	--	357	508
Gránit, sionit	q	341	3 846	3 226	6	56	58
Nyers gipszkő, kréta súlypát	q	---	7 092	1 159	---	38	7
Agyagföld, nyers	q	10 576	158 898	120 674	62	765	793
Festékföld, nyers	q	500	8 433	4 795	4	65	43
Porcelánföld, talkő	q	3 573	40 101	31 419	53	379	410
Grafit, nyers	q	292	7 549	7 013	14	170	287
Homok	q	11 737	159 487	82 659	77	652	464
Aktivált és egyéb derítőföld	q	30	2 817	1 335	2	53	32
Őrölt súlypát	q	175	14 234	8 840	2	145	118
Vasérc	q	---	4 354	4 400	---	35	79
Üveghulladék	q	2	28 214	12 136	---	112	45
Ásványolaj goudron	q	---	6 496	18 973	---	263	909
Valódi fenyőgyanta	q	---	4 261	554	---	473	67
Sallak, nyersen vagy fehérítve	q	10	256	76	8	254	71
Kopál-, dammárgyanta	q	5	268	109	10	137	87
Tisztított terpentinolaj	q	---	2 950	1 274	---	769	454
Műgyanták	q	301	2 110	2 537	115	717	991

¹ {} Kézzel utólag beírva.

Az áruk, illetőleg árucsoportok megnevezése	Mennyi- ségi egység	Mennyiség			Érték ezer pengőben		
		1944. július	1943. január	1944. július	1944. július	1943. január	1944. július
Arabmézga, tragantgumi	q	---	247	25	---	175	10
Gáztisztítóanyag	q	448	28 940	3 706	7	175	93
Bárdolt fa	q	1 383	1 632	4 757	18	25	63
Fűrészelt fa	q	---	1 547	666	---	36	15
Hangyasav	q	---	2 969	1 377	---	307	181
Oxálsav, oxálsavas sók	q	---	---	329	---	---	54
Kálium-hidroxid	q	156	1 870	2 974	17	146	324
Marónátron	q	5 874	45 504	31 481	292	1 704	1 568
Alumínium-hidrát	q	3 181	5 432	7 912	496	487	1 086
Dezoxidok	q	144	31	292	42	8	88
Kloridok	q	1 064	7 382	4 441	28	234	209
Szulfátok	q	306	7 194	8 216	14	167	256
Kálium-, nátrium-, káliumszulfít	q	1	1 951	1 460	---	88	114
Kálium-, nátrium-, káliumszulfid	q	7	2 912	2 875	1	100	259
Kálium-, [olvashatatlan szó] nitrát	q	61	1 985	3 894	5	121	281
Égetett szóda	q	14 622	112 110	110 203	413	2 086	3 083
Szódabikarbóna	q	1 340	12 338	9 811	49	335	370
Foszforsavas nátriumsók	q	5	410	187	2	63	55
Kálium-, nátriumkromát	q	207	1 240	567	75	226	205
Vértűgsók	q	122	2 915	667	30	492	103
Vízűveg, szilárd, vagy folyékony	q	61	5 947	8 168	1	106	210
M.n.e. sók	q	1 697	11 339	11 950	275	1 165	1 776
Kryptongáz, T-gáz, stb.	q	--	33	10	--	8	4
Kénsavas ammónium	q	2 470	2 690	3 294	143	64	173
Kőszén- és bamaszénkátrány	q	4	--	24 540	1	---	432
Könnyű kátrányolajok	q	1 028	476	4 978	113	36	561
Benzol, vegytiszta	q	---	771	2 305	---	53	250
Anilinolaj	q	5	1 111	10	2	151	4
Kőszénkátrány-szurok	q	12 826	137 328	106 724	226	1 395	1 813
Más feldolgozott szurok	q	218	59	995	42	5	184
Montánviasz, nyers	q	250	849	1 150	29	65	157
Montánviasz, tisztított	q	150	193	482	87	33	268
Ozokerit, tisztított kerozin	q	175	462	1 413	52	81	475
Vazelin	q	9	326	62	7	66	31

Az áruk, illetőleg árucsoportok megnevezése	Mennyiségi egység	Mennyiség			Érték ezer pengőben		
		1944. július	1943. január	1944. július	1944. július	1943. január	1944. július
Zsíros olajok	q	---	307	101	---	160	84
Technikai zsiradékok	q	51	977	798	32	323	452
Ragasztókészítmények és szulfitszennylúg	q	10	10 440	13 832	2	487	1.007
Celluloid, nyers	q	114	1 610	764	106	770	605
Műrost	q	1 053	6 961	8 505	669	2 622	6 334
Egyéb műanyagok	q	400	2 680	2 111	346	1 188	1 467
Cserzőanyag kivonatok	q	567	7 236	9 285	73	769	1 195
Illóolajok	q	20	358	417	79	754	919
Ecetéter	q	321	23	1 919	67	3	358
Amilacetát és nitrocellulózlak	q	100	1 528	848	45	502	399
Kéneseő	q	---	8	2	---	24	7
Vegytizta alkáliák	q	62	485	508	18	98	126
Kénklorür, foszforkénvegyületek	q	18	453	126	12	77	59
Vegytizta sók	q	39	1 825	1 838	27	378	492
M.n.e. finomított anorganikus készítmények	q	461	6 290	5 489	263	1 496	1 865
Citromsav, benzonsav	q	71	316	339	41	97	171
Ecetsavanhidrid	q	72	281	326	15	40	61
Szalícilsav és sói	q	3	353	296	4	167	351
M.n.e. szerveskészítmények	q	812	10 590	8 893	341	3 134	4 443
Fumér	q	---	57	49	---	21	16
Papírosanyag	q	11 329	81 873	69 785	517	3 181	3 023
Len- kender- és juta fonál	q	72	1 794	1 167	39	421	598
Műselyem	q	2 023	12 648	14 360	2 862	10 860	21 352
Egyéb selyemfonál	q	1	23	12	29	167	391
Prémbőr, kikészített	q	2	569	286	24	15 568	9 562
Kikészített bőr	q	133	869	1 485	657	2 549	9 479
Más nem vulkanizált kaucsuklemez	q	74	46	89	60	18	72
Cement	q	5 046	2 622	27 922	31	37	176
Habarcok	q	905	6 530	4 414	7	146	158
Nyersvas	q	1 375	45 030	23 581	34	825	596
Vasöntvények	q	740	950	3 743	52	178	950
Ócskavas	q	42 614	526 782	685 225	490	5 421	7 881
Vasfélgártmányok	q	7 006	72 025	68 547	1 873	8 698	10 626
Nyers cink és öntvényei	q	2 350	22 166	9 773	221	1 795	1 069

Az áruk, illetőleg árucsoportok megnevezése	Mennyi- ségi egység	Mennyiség			Érték ezer pengőben		
		1944. július	1943. január	1944. július	1944. július	1943. január	1944. július
Nyers réz és öntvényei	q	---	614	323	---	129	94
Nyers alumínium és öntvényei	q	---	2 560	185	---	474	50
Egyéb nem nemesfémek	q	2 932	46 509	44 617	3 090	8 072	12 455
Fémfélgyártmányok	q	84	1 182	962	119	909	931
Félgyártmányok nemesféméből	q	1,21	19,62	21,03	43	186	475
Klóriumkorát	q	---	1 300	813	---	97	68
Kálciumkarbid	q	800	2 950	5 266	30	84	200
Finomított ásványolaj	q	3 284	31 218	33 077	374	3 305	3 950
Szikkatívok és lakkok	q	142	3 168	1 468	45	1 011	543
Tojássárgája és fehérje, ipari célra	q	---	132	43	---	108	54
Gelatino	q	18	125	169	16	77	142
Állati enyv	q	---	299	138	---	105	51
Növényi kocsonyaanyagok	q	---	28	2	---	98	35
M.n.e. robbantóanyagok	q	---	71	21	---	52	55
Lőkupakok, gyújtó- és robbanógyutacsok	q	1	8	2	10	52	18
Csinozókészítmények	q	176	1 844	1 897	161	1 016	1 677
Kátrányfestőanyagok	q	704	6 944	6 772	1 866	8 050	15 156
Vegyi porfestékek	q	1 853	13 825	25 380	284	1 644	3 206
Más elkészített festékek	q	296	1 569	1 254	132	602	594
Kiszerezelt festékek	q	8	152	102	19	131	116
Író és kréta	q	116	387	375	286	787	975
Tinta	q	120	308	170	70	71	119
Kozmetikai készítmények alkohollal	q	---	18	7	---	18	84
Cinkpor	q	---	1 308	361	---	99	29
Bróm, jód, stb.	q	2	12	11	1	11	4
Szerves oldószerek	q	249	2 818	2 042	59	320	310
Kloroform	q	2	116	163	1	37	84
M.n.e. aromás szénhidrogének	q	502	2 093	1 871	254	956	1 066
Guajakol és guajakolkészítmények	q	9	25	56	19	28	113
Alkaloidák	q	1	23	14	20	364	209
Szacharin	q	---	50	---	---	137	---
Elkészített gyógyszerek	q	89	857	746	512	2 591	3 816

Az áruk, illetőleg árucsoportok megnevezése	Mennyiségi egység	Mennyiség			Érték ezer pengőben		
		1944. július	1943. január	1944. július	1944. július	1943. január	1944. július
Szalvaránkészítmények	q	1	37	13	99	265	467
Szérumok és vakcinák	q	19	27	25	149	139	220
Fogászati vegyszerek	q	15	214	154	22	530	511
Gyógyvatták és kötszerek készelve	q	---	18	59	---	72	182
Előkészített előhívók	q	6	149	91	7	132	71
Növényvédelmi szerek	q	1 687	2 285	4 450	742	1 040	2 004
Hördők, kádák	q	---	3 657	1 442	---	560	233
Háztartási, gazdasági és ipari eszközök, fából	q	33	309	154	14	160	84
Papíroslemez	q	2 294	43 849	35 518	235	2 822	3 082
Papíros	q	35 743	282 408	264 715	4 185	22 984	32 292
Papírosárúk	q	384	3 648	4 408	287	2 193	2 542
Könyv, folyóirat	q	927	7 062	6 370	364	3 208	3 703
Fonásárúk	q	3	59	24	6	93	47
Kefekötőárúk	q	3	113	58	25	61	72
Pamutszövet	q	1	93	21	2	248	58
Len- és kenderszövet	q	5	79	40	54	247	461
Gyapjúsövet	q	20	398	135	223	1 715	1 450
Nemez-, és nemezáruk	q	2	31	76	11	43	188
Selyem-, félselyem-, és műselyemszövet	q	168	1 996	1 499	2 105	7 182	17 373
Szőnyeg	q	---	6	20	---	3	97
Viaszosvászon	q	98	821	1 449	40	224	9
Kötött és kötőszövetárúk	q	20	164	90	344	1 007	1 778
Hímzés ²	q	1	6	13	15	52	199
Csipke	q	6	23	33	115	227	849
Tüll	q	---	27	20	---	148	324
Bobinet v. csipkeszerű függöny	q	13	61	62	125	249	538
Bouillon és leoni áruk	q	7	63	62	32	164	279
Szalag, keskenyáru	q	4	114	43	39	122	265
Kötélverőárúk	q	1	36	45	4	18	58
Műszaki cikk, textilanyagokból	q	9	345	348	8	181	209
Férfi felsőruha	q	5	---	19	57	---	199

² A kéziratban a hímzés és a szalag, keskenyáru közötti áruk 2., 3., 5. és 6. oszlopaiban szereplő adatokat utólag kapcsos zárójellel összekötötték és összeadták, itt kiemeléssel jelöltük. Sorrendben: 294, 233, 962, 2 454.

Az áruk, illetőleg árucsoportok megnevezése	Mennyiségi egység	Mennyiség			Érték ezer pengőben		
		1944. július	1943. január	1944. július	1944. július	1943. január	1944. július
Női és leány felsőruházat	q	2	9	13	45	56	260
Női és leány fehémemű, asztalnemű	q	5	61	54	49	319	686
Férfi fehémemű	q	2	---	64	32	---	658
Varrottárúk	q	17	166	122	257	587	1 983
Kész kalapkúp	q	1	9	8	16	71	94
Kalapok	db	2 205	17 629	12 890	34	177	195
Kész szűcsárúk	q	---	2	3	---	62	94
Bőrárúk	pár	11 279	83 705	59 029	377	1 092	2 478
	q	17	93	229			
Kaucsukárúk	q	309	2 420	2 506	481	1 975	3 448
Üveg és üvegárúk	q	3 202	59 626	28 729	523	5 401	6 217
Tűzálló téglá	q	1 692	27 931	10 605	95	1 685	618
Sav- és lúgálló téglá, edény	q	398	4 145	1 75	8	116	97
Szigetelési cikkek	q	24	1 104	681	10	260	361
Agyagedények	q	186	954	2 363	47	167	620
Porcelán edény és árú	q	592	5 728	7 217	278	1 891	3 314
Csiszolókorong	q	164	1 199	795	103	586	356
Köszőrűkő	q	487	4 906	4 853	14	114	240
Csiszolópapiros	q	207	920	1 271	58	291	434
Csiszolóvászon	q	2	75	81	2	43	60
Azbesztpapiros	q	14	555	263	19	115	216
Azbesztzsinór	q	46	250	272	58	249	425
Vasárúk	q	10 404	45 565	50 760	3 599	14 077	19 735
Fémárúk	q	473	1 433	2 103	354	1 844	2 441
Kábel	q	7	133	68	6	100	97
Csillár és lámpa	q	11	383	265	15	334	298
Gépek és készülékek	db	144	2 504	1 756	3 052	24 642	19 697
	q	6 759	57 306	39 252			
Villamosgépek és készülékek	db	41 989	19 984	64 701	2 200	14 725	15 783
	fm	100	94	100			
	q	5 506	61 554	53 122			
Kerékpár	q	223	3 349	2 684	109	1 622	1 755
Motorkerékpár	q	46	1 084	574	37	800	509
Autó és alváz	q	2 014	11 351	10 819	1 489	5 712	7 975
Kész repülőgép	q	33	28	101	216	68	526
Vasúti fék	q	38	430	406	15	178	156
Vontató vízi jármű	q	---	800	2 413	---	200	495
	db	192	2 433	746	850	5 687	5 595

Az áruk, illetőleg árucsoportok megnevezése	Mennyiségi egység	Mennyiség			Érték ezer pengőben		
		1944. július	1943. január	1944. július	1944. július	1943. január	1944. július
Műszerek	q	151	1 445	1 091	850	5607	5595
Hangszerek	q	187	2 135	2 151	356	2 264	3 788
Órák	db	5 778	145 093	36 054	406	3 451	2 202
	q	29	353	203			
Áruk nemesfémből	q	2,80	26,44	31,55	1 103	4 237	8 424
Gombok	q	54	501	384	172	930	890
Apróárak vasból	q	87	1 197	1 026	284	2 046	2 588
Zsebkész, olló	q	58	461	532	126	648	1 081
Fésűárú	q	9	38	54	41	84	225
Celluloidárak	q	39	387	276	169	745	1 015
Emyőnyél és bot	q	9	112	94	21	192	239
Olvasó és ájtatossági cikkek	q	6	84	69	11	104	105
Műfogak	q	0,52	8,14	8,78	28	282	442
Ékszerutárat	q	14	90	94	279	1 256	2 239
Díszműárak	q	119	928	1 338	240	1 473	2 454
Babák és játékszerek	q	329	1 780	2 075	418	1 161	2 255
Fényérzékeny papíros	q	56	727	991	92	925	1 503
Fényérzékeny üveglemez	q	77	487	582	97	195	584
Film	q	100	1 613	1 482	537	3 716	4 293
Kőszén	q	1149 646	9818 596	1529 658	4 776	40 320	49 666
Bamaszén	q	21 175	---	67 305	69	---	212
Brikett	q	---	36 720	---	---	120	---
Koksz	q	87 667	1 065 795	1 622 753	531	6 330	9 593
Csillagfűt	q	---	8 341	---	---	401	---
Veteménymag	q	9	482	355	5	294	362
Kálsalétrom (Mészsalétrom)	q	300	749	2 362	16	23	124
Káli trágyások	q	22 121	99 874	154 062	406	1 266	3 155
Aktív szerek	q	91	682	602	33	132	237
Tea	q	9	300	30	101	3 069	316
Búza	q	---	10 463	---	---	380	---
Bab, száraz	q	41	2 944	2 169	8	523	511
Borsó, száraz, hántolatlan	q	143	5 906	5 499	25	609	744
Burgonya	q	---	107 707	8 466	---	1 864	256
Kakaóbab	q	---	180	---	---	216	---
Ásványvíz	q	3 217	26 694	18 592	53	349	309
Finomított cukor	q	4 023	4 571	52 405	387	439	5 037
Szarvasmarha	db	---	2	---	---	8	---

Az áruk, illetőleg árucsoportok megnevezése	Mennyiségi egység	Mennyiség			Érték ezer pengőben		
		1944. július	1943. január	1944. július	1944. július	1943. január	1944. július
Összesen:	db	50 308	187 647	116 147			
	pár	11 279	83 705	59 029			
	fm	100	94	100	54 525	324 653	432 906
	q	1 533 435	13 666 174	16 211 818			
Egyéb áruk	db	9 000	23 073	92 944			
	q	7 919	67 406	54 862	460	2 877	3 294
Behozatal összesen:	db	59 308	210 718	209 091			
	pár	11 279	83 705	59 029			
	fm	100	94	100	54 985	327 530	436 200
	q	1 541 354	13 734 580	16 266 680			

A nem súly szerint vámkezelt áruk mennyisége métermázsában kifejezve:

Kalapok	2	21
Bőrárúk	51	268
Gépek és készülékek	4	18
Villamosgépek és készülékek	28	70
Műszerek	8	30
Órák	8	54
Összesen:	101	461
Egyéb áruk:	---	106
Behozatal összesen:	101	567

BFL 293/1946., géppel írott tisztázat.

KIZÁRÓLAG BELSŐ HIVATALOS HASZNÁLATRA!

Magyarország külkereskedelmi forgalma a Német Birodalommal
fontosabb áruk, illetőleg árucsoportok szerint az 1944. év március havában
és január-március időszakában, szembeállítva
az 1943. év január-március havi adataival.

K i v i t e l

Az áruk, illetőleg árucsoportok megnevezése	Mennyi- ségi egység	Mennyiség			Érték ezer pengőben		
		1944. március	1943. január	1944. március	1944. március	1943. január	1944. március
Ló	db	10	1 113	84	19	2 901	272
Szarvasmarha	db	4 097	3 624	11 321	3 202	3 049	8 789
Sertés	db	1 211	22 440	10 499	480	6 283	3 344
Leölt baromfi	q	814	10 926	4 912	605	6 444	3 799
Éő vad	q	7	261	363	9	195	371
Leölt vad	q	1	3 121	6 409	1	954	2 576
Friss és elkészített hús	q	100	80	130	36	122	101
Bél és hólyag	q	220	447	601	63	312	219
Tojás	q	--	12 403	--	--	6 078	--
Méz	q	--	600	--	--	86	--
Édesvízi hal	q	266	2 229	482	146	701	255
Paprika, száraz, őrölve is	q	367	970	669	209	487	417
Búza	q	17 655	1 700	158 113	660	46	5 913
Köles, hántolatlan	q	--	16 650	--	--	542	--
Bab, száraz	q	19 606	11 726	42 032	2 306	1 339	5 032
Borsó, száraz, hántolatlan	q	5 198	37 805	27 524	683	3 826	3 716

Az áruk, illetőleg árucsoportok megnevezése	Mennyi- ségi egység	Mennyiség			Érték ezer pengőben		
		1944. március	1943. január	1944. március	1944. március	1943. január	1944. március
Lencse	q	--	906	--	--	95	--
Tengeri	q	6 770	322 263	33 575	313	6 585	1 171
Bükköny	q	365	1 148	1 762	84	151	391
Csillagfürt	q	8 262	60 115	14 906	512	2 705	924
Olajos magvak	q	526	67 479	23 380	133	3 814	2 412
Lóhere és lucernamag	q	2 396	11 971	8 677	1 465	3 987	4 922
Cukorrépa-mag	q	--	1 930	--	--	380	--
Vetemény és virágmag	q	1 696	4 087	5 412	2 035	2 222	5 741
Fűmag	q	--	888	--	--	311	--
[olvashatatlan] magvak	q	123	127	696	41	33	137
[olvashatatlan] a magvak	q	204	565	239	45	62	50
Friss gyümölcs	q	6	7 676	124	1	1 127	30
Friss főzelék	q	7 163	6 685	13 113	1 220	917	2 127
Elkészített gyümölcs	q	2 658	81 572	31 958	587	8 367	10 323
Szártott vetemény	q	9 795	14 116	28 839	6 261	8 419	16 178
Bor	q	--	17 093	--	--	5 991	--
Búzaliszt	q	55 126	45 407	244 761	3 671	1 686	16 301
Hántolt köles	q	1 222	--	4000	108	--	356
Hántolt borsó	q	13 641	38 375	33 650	1 814	4 277	4 648
Tészta- száritva	q	--	--	3 800	--	--	505
Paradicsomlé sűrítve	q	--	5 795	--	--	1 260	--
Főzelék, savanyított, hordóban	q	--	740	120	--	46	25

Az áruk, illetőleg árucsoportok megnevezése	Mennyi- ségi egység	Mennyiség			Érték ezer pengőben		
		1944. március	1943. január	1944. március	1944. március	1943. január	1944. március
Főzelék, savanyított, üvegben	q	659	2 165	3 246	1 120	2 455	3 221
Cukrozatlan gyümölcsle	q	1 448	11 611	5 364	391	3 471	1 456
Gyümölcs- konzerv	q	987	16 040	8 927	390	5 623	3 421
Mesterséges ételszír	q	--	--	1 140	--	--	951
Húskonzerv	q	2 951	152	10 920	2 405	105	8 935
Leves készítmények	q	--	900	600	--	337	240
Koriander, konyhakömény	q	346	--	627	61	--	109
Ásványvíz	q	425	500	425	31	26	31
Toll	q	195	1 149	822	792	985	1 994
Egyéb állati eredetű nyersanyag	q	9	293	217	7	39	42
Nyers dohány	q	2 566	30 878	10 548	629	6 129	2 569
Nyers épület és szerfa	q	12 499	58 720	19 364	233	795	1 476
Kender és kenderkóc	q	18 219	87 155	59 950	5 304	21 961	18 311
Növényi anyagok kefekötésre	q	913	10 553	913	26	231	26
Nád	q	1 616	15 652	3 816	47	261	98
Háncs	q	558	5 235	1 562	39	272	8
Cserző és festőanyagok, fák gyökerei	q	12 265	536	16 894	334	21	454
Rongy	q	249	2 621	2 005	35	232	296
Gyógynövények	q	1 736	7 993	5 195	418	1 733	1 333
Bauxit	q	545 090	578 070	796 404	1 985	1 696	3 089
Magnezit	q	6 375	28 276	20 885	100	291	312

Az áruk, illetőleg árucsoportok megnevezése	Mennyiségi egység	Mennyiség			Érték ezer pengőben		
		1944. március	1943. január	1944. március	1944. március	1943. január	1944. március
Aktivált és egyéb derítőföld	q	--	158	150	--	1	6
Mindenemű érc	q	21 780	54	61 560	155	442	512
Egyéb ásványok	q	3 724	--	27 228	20	--	148
Nyers ásványolaj	q	8 976	205 029	67 352	97	5 190	1 362
Bárdoltfa	q	7 939	20 555	15 859	277	266	498
Fűrészeltfa	q	58 225	349 118	125 198	1 593	6 465	3 375
Mindenemű fém salakja, hamuja	q	--	350	--	--	3	--
Krypton-butángáz	q	7 124	13 400	21 282	224	405	667
Faecetsavas-mész	q	281	3 122	4 613	19	142	311
Zsíros olajok	q	18 300	14 834	50 069	6 815	3 778	18 600
Technikai zsiradékok	q	--	100	--	--	50	--
Illó olajok	q	--	5	13	--	26	120
Mn.e.fin. anorg.kész.	q	--	--	60	--	--	54
Mn.e. szerves-készítmények	q	2	11	5	137	191	317
Furnérok	q	--	893	159	--	233	84
Habarcok	q	7 870	6 725	18 943	87	72	235
Nyers ólom	q	16	--	349	1	--	34
Nyers ón és öntvényei	q	--	--	26	--	--	53
Nyers nikkel	q	16	8	16	13	5	13
Nyers alumínium	q	--	--	459	--	--	222
Fémfél-gyártmányok	q	2	--	7	1	--	2

Az áruk, illetőleg árucsoportok megnevezése	Mennyiségi egység	Mennyiség			Érték ezer Pengőben		
		1944. március	1943. január	1944. március	1944. március	1943. január	1944. március
Fűrészelt fenyőfa, gyalulva	q	--	2 851	--	--	103	--
Finomított ásványolaj	q	348 947	247 321	1 116 060	10 461	8 361	33 531
Búza és tengeri keményítő	q	--	1 350	--		151	--
Véralbumin	q	57	381	87	54	299	83
Alkaloidák	q	--	1	2	--	6	233
Elkészített gyógyszerek	q	12	22	35	52	102	229
Ács munkák és faházak	q	2 492	42 331	17 469	210	2 911	1 262
Háztart.gazd. és ipari eszk. fából	q	1 505	1 171	3 114	356	231	864
Sportcikk és tornaszerek fából	q	932	5 197	2 790	664	2 747	1 876
Fabútor	q	1 320	6 196	2 545	947	2 309	2 176
Mn.e.faárúk	q	1 839	499	3 919	552	93	1 165
Könyv és folyóirat	q	45	152	136	14	61	56
Fonásárúk	q	3 115	17 628	5 040	1 769	5 130	2 592
Kefekötőárúk	q	534	3 283	922	146	752	299
Len és kenderszövet	q	176	30	176	366	41	366
Egyéb kötélverőáru	q	300	178	444	222	501	279
Női és leány felsőruházat	q	4	14	5	128	269	153
Női és leány fehérnemű, asztalnemű	q	--	1	--	--	28	--
Kész szücsárúk	q	--	50	--	--	100	--

Az áruk, illetőleg árucsoportok megnevezése	Mennyi- ségi egység	Mennyiség			Érték ezer pengőben		
		1944. március	1943. január	1944. március	1944. március	1943. január	1944. március
Bőrárak	pár	--	39 926	466	--	321	19
Kaucsukárak	q	--	209	--	--	54	--
Üveg és üvegárak	q	83	660	429	27	152	130
Tűzállótégia	q	930	20 687	5 393	36	472	184
Agyagedény	q	18	434	54	12	166	35
Porcelánedény és áru	q	--	27	2	--	39	5
Vasárak	q	129	2	514	240	1	420
Fémárak	q	9	--	31	14	--	70
Gépek és készülékek	q	7	283	540	29	188	311
Vill.gépek és készülékek	db	214	900	758	492	2 098	2 057
Vontató vízjárómű	q	--	--	14	--	--	3.99
Uszályhajó	q	--	--	2	--	--	236
Műszerek	q	26	5	26	205	17	205
Fésűárak	q	--	6	--	--	23	--
Műfogak	q	--	0.65	4.67	--	20	52
Diszműárak	q	32	497	44	78	816	137
Babák és játékszerek	q	--	877	44	--	622	30
Tűzifa	q	9 202	34 760	25 611	37	185	117
Faszén	q	1 915	9 154	9 456	51	181	261
Szén	q	1 350	113 015	4 050	2	349	6
Összesen	db	5 318	50 030	30 964	67 659	179 831	228 519
	pár	--	39 926	466 000			
	q	1 272 641	2 824 824	3 269 116			
Egyéb áruk	q	2 225	5 046	6 017	34	233	178

Az áruk, illetőleg árucsoportok megnevezése	Mennyi- ségi egység	Mennyiség			Érték ezer pengőben		
		1944. március	1943. január	1944. március	1944. március	1943. január	1944. március
Összesen:	db	5 318	50 030	30 964	67 659	179 831	228 519
	pár	--	39 926	466			
	q	1 272 641	2 824 824	3 269 116			
Egyéb áruk:	q	2 225	5 046	6 017	34	233	178
Kivitel összesen:	db	5 318	50 030	30 964	67 693	180 064	228 697
	pár	--	39 926	466			
	q	1 274 866	2 829 870	3 275 133			

A nem súly szerint vámkezelt áruk mennyisége métermázsában kifejezve:

Ló	q	70	602
Szarvasmarha	q	15 684	47 825
Sertés	q	1 695	13 583
Bőráruk	q	--	4
Vill.gépek és készülékek	q	--	4
Kivitel összesen:		17 449	62 018

BFL 293/1946., géppel írott tisztázat.

IV. fejezet

FÜGGELÉK

1945. VII. T Ö R V É N Y C I K K

A NÉPBÍRÁSKODÁS TÁRGYÁBAN KIBOCSÁTOTT KORMÁNYRENDELETEK TÖRVÉNYERŐRE EMELÉSÉRŐL¹

Megjelent az 1945. évi Országos Törvénytár 1945. évi szeptember hó 16-án kiadott 2. számában.

1. §. (1) Az Ideiglenes Nemzetgyűlés ezennel törvényerőre emeli az Ideiglenes Nemzeti Kormánynak a népbíráskodás tárgyában kibocsátott következő rendeleteit:

81/1945. M. E. számú rendelet népbíráskodásról; kibocsátott Debrecenben az 1945. évi január hó 25. napján, hatályba lépett az 1945. évi február hó 5. napján;

1440/1945. M. E. számú rendelet a népbíráskodásról szóló 81/1945. M. E. számú rendelet módosítása és kiegészítése tárgyában; kibocsátott Budapesten, az 1945. évi április hó 27. napján, hatályba lépett az 1945. évi május hó 1. napján;

5900/1945. M. E. számú rendelet a népbíráskodás körében a távol levő terhelt ellen folyó eljárásra, úgyszintén a közvád képviseletére vonatkozó szabályok kiegészítése tárgyában; kibocsátott Budapesten, az 1945. évi augusztus hó 1. napján; hatályba lépett az 1945. évi augusztus hó 5. napján;

6750/1945. M. E. számú rendelet a közhivatalnokok munkafegyelmének fokozottabb biztosítása tárgyában; kibocsátott Budapesten, az 1945. évi augusztus hó 16. napján, hatályba lépett az 1945. évi augusztus hó 19. napján.

(2) Az előbbi bekezdésben említett rendeletek szövegét ennek a törvénynek I–IV. mellékletei tartalmazzák.

2. §.² Felhatalmaztatik az Ideiglenes Nemzeti Kormány, hogy a szükséghez képest a törvényerőre emelt fenti rendeleteket az Ideiglenes Nemzetgyűlés politikai bizottságának előzetes hozzájárulásával módosíthassa és kiegészíthesse.

3. §. Ez a törvény kihirdetésének napján lép hatályba.

Az 1945. évi VII. törvénycikk. 1. számú melléklete.

¹ Az Ideiglenes Nemzeti Kormány által e tárgyban kibocsátott rendeleteket az Ideiglenes Nemzetgyűlés az 1945. évi szeptember hó 11. napján tartott 6. ülésében tárgyalta.

Végleges szövegében elfogadta az Ideiglenes Nemzetgyűlés az 1945. évi szeptember hó 13. napján tartott 8. ülésén.

² A tv. 2. §-a tárgytalan, mert az ez idő szerint hatályos 1946. XVI. tc. szerint a Nemzetgyűlés által alkotott törvényeket a kormány nem módosíthatja.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 81/1945. M. E. számú rendelete a népbíráskodásról³

Megjelent az 1945. évi *Magyar Közlöny* 1945. évi február hó 5. napján kiadott 3. számában.

Az Ideiglenes Nemzetgyűlés által 1944. évi december hó 21. és 22. napjain a Debrecenben adott felhatalmazás alapján az Ideiglenes Nemzeti Kormány attól a szükség-től vezettetve, hogy mindazok, akik a magyar népet ért történelmi katasztrófa okozói, illetve részesei voltak, mielőbb elnyerjék büntetésüket – az esküdtbírósnak törvényhozás útján való visszaállításáig a népbíráskodás megvalósítása tárgyában a következőket rendeli:

Általános rendelkezések

1. §. A jelen rendeletben körülírt bűncselekmények az esetben is büntethetők, ha a cselekmény a rendelet életbeléptekor már befejeztetett, s a cselekmény befejezésének időpontjában fennállott törvényes rendelkezések alapján az büntethető nem volt.

2. §. A népbíróság jogköre kiterjed a polgári egyénekre és a fegyveres erő tagjaira, ideértve a rendőrséget és a csendőrséget is, valamint a magyar állam területén elfogott vagy a magyar államnak kiadott egyénekre, tekintet nélkül azok állampolgárságára.

A magyar állam területén kívül elkövetett bűncselekmény tekintetében, valamint a netán kiadatás alá kerülő bármely büntetettel szemben a népbíróság jogköre mindaddig fennáll, amíg a tettes kiadása elrendelve nincs.

Jelen rendelet alkalmazásában közalkalmazottnak az 1940. évi XVIII. tc. 3. §-ában felsorolt személy tekintendő.

3. §.⁴ A népbíróság által kiszabható büntetések:

1. halál,
2. fegyház,
3. börtön,
4. fogház,
5. internálás,
6. vagyonelkobzásig terjedhető pénzbüntetés,
7. állásvesztés, vagy foglalkozástól való eltiltás,
8. politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése,
9. A 15/1945. M. E. számú rendelet 19. §. 3. bekezdésének a), b), c) pontjaiban meghatározott fegyelmi jellegű büntetések.

---

³ E rendelet rendelkezéseit a 4080/1945. M. E. sz. rendelet (M. K. 65. sz.) 18. §-a szerint – amennyiben az utóbb említett rendeletből más nem következik – megfelelően kell alkalmazni a népbíróság eljárására az igazolási ügyekben.

⁴ A 3. §-t hatályon kívül helyezte az 1440/1945. M. E. sz. rendelet (M. K. 19. sz.) 1. §-a.

A felsorolt büntetések önmagukban főbüntetesként – a 6–8. pontban felsorolt büntetések mellék-büntetesként is alkalmazhatók a népbíróság hatáskörébe utalt minden bűncselekmény esetében, akkor is, ha a vonatkozó jogszabály a 6–8. pontban felsorolt büntetéseket mellékbüntetesként alkalmazandóknak nem mondja ki. Egy ítéletben több mellékbüntetés is kiszabható.

Az internálás legkisebb tartalma hat hó – leghosszabb tartama kettő év.

Amennyiben a rendelet büntetesként internálás kiszabását rendeli, annak legkisebb tartamát a népbíróság ítéletében megszabja. A megszabott időnek eltelte után azonban az internálótáborba utalt csak abban az esetben bocsátható szabadon, ha internálásának tartama alatt példás magatartást tanúsított. Ellenkező esetben az internálótábor felügyelő hatósága az elítélt fogva tartását további 6 hónapig terjedő idővel meghosszabbíthatja. Az internálás leghosszabb tartama ebben az esetben sem haladhatja meg a két (2) évet.

A pénzbüntetés kiszabására, átváltoztatására, behajtására vonatkozóan az 1928: X. tc. rendelkezései megfelelően alkalmazandók.

A népbíróság teljes vagyonek Kobzás helyett a vagyon meghatározott hányadának elkobzását is kimondhatja.

A vagyonek Kobzást kimondó ítéletet végrehajtás végett közölni kell a területileg illetékes pénzügyigazgatósággal, amely a pénzügyminiszter rendelete szerint jár el.

Az állásvesztésre ítélt elveszti közhivatalát és közszolgálati állását. Nyugdíjigényét, nyug- és kegydíját csak akkor veszti el, ha ezt a népbíróság ítéletében kifejezetten kimondja. Az elítélt ellátatlan családtagjait megillető nyugdíjigényt a népbíróság fenntarthatja.

Az állásvesztés vezető állásban levő magánalkalmazottal szemben is kimondható. Ennek kimondása nem akadályozza annak, hogy az elítélt nem vezető jellegű állást tölthesse be.

A foglalkozástól eltöltött foglalkozását öt évig nem folytathatja abban a helységben vagy helységeken, amelyekre nézve ezt a népbíróság ítéletében kimondja.

4. §. A Te. 125. §-a nem alkalmazható.

5. §.⁵ A büntetés kiszabásánál a Btk. 91. és 92. §-ai alkalmazhatók azzal, hogy a Btk. 92. §-ában foglalt enyhítésekén túlmenően a 3. §-ban felsorolt bármelyik enyhébb büntetés is alkalmazható.

6. §.⁶ Bűnvádi eljárás a szökésben levő terhelt ellen is lefolytatható az 1921: III. tc. 12. §. 2. bekezdésében foglalt korlátok között azzal, hogy a terheltet nem kell hirdetmény útján megidézni, de a tárgyalás kitűzését a terhelt utolsó lakhelyén 30 nappal előbb szokásos módon meg kell hirdetni. Ennek elmulasztása az eljárás megsemmisítésének okául nem szolgálhat.

7. §.⁷ A népbíróság által kiszabott halálbüntetés kegyelmi úton életfogytiglani, vagy 10–15 évig terjedő, határozott tartalmú fegyházbüntetésre változtatható át.

A kegyelmezés joga a Nemzeti Főtanácsot illeti.

A Nemzeti Főtanács határozatát az igazságügy-miniszter javaslatára hozza meg.

8. §.⁸ A büntetés megkezdésére halasztást vagy a megkezdett büntetés félbeszakítását az igazságügy miniszter engedélyezheti.

⁵ Az 5. §-t hatályon kívül helyezte az 1440/1945. M. E. sz. rendelet 2. §-a.

⁶ A 6. §-t kiegészítette az 5900/1945. M. E. sz. rendelet (M. K. 95. sz.) 1. §-a.

⁷ A 7. §-t hatályon kívül helyezte az 1440/1945. M. E. sz. rendelet 3. §-a.

⁸ A 8. §-t hatályon kívül helyezte az 1440/1945. M. E. sz. rendelet 4. §-a.

A még ki nem töltött büntetés elengedése a Nemzeti Főtanács hatáskörébe tartozik abban az esetben, ha az elítélt büntetésének kétharmad részét nem töltötte ki.

Ha az elítélt büntetésének kétharmad részét kitöltötte, a még hátralevő büntetés elengedése miniszterelnök hatáskörébe tartozik, aki az igazságügy miniszter javaslatára határoz.

9. §.⁹ Az elévülés tekintetében a Btk. 106. §-a alkalmazandó azzal, hogy az 1941. június 21. napja után a fegyverszünet megkötéséig elkövetett cselekményekre az elévülés a fegyverszünet megkötésének napjával (1945 január 20.) veszi kezdetét.

Az 1919. évben és az azután elkövetett ama politikai gyilkosságokra vonatkozólag, – amelyek üldöztetését az uralmon volt hatalom megakadályozta – az elévülés csak 1944. évi december hó 21. napján veszi kezdetét.

10. §. Az 1878: V. tc. első részében foglalt rendelkezések – amennyiben a jelen rendelettel nem állanak ellentétben – megfelelően alkalmazandók.

Különös rész

11. §.¹⁰ Háborús bűnös az:

1. aki az 1939. évi háborúnak Magyarországra való kiterjedését, vagy Magyarországnak a háborúba mind fokozottabb mértékben történt belesodródását vezető állásban kifejtett tevékenységével vagy magatartásával elősegítette,

vagy azt megakadályozni nem törekedett, bár erre vezető közhivatali állásánál, politikai, közgazdasági, közéleti szerepénél fogva módja lett volna,

2. aki, mint a kormány, országgyűlés tagja, vagy mint vezető állást betöltő közalkalmazott, kezdeményezője, vagy, bár a következményeket előre láthatta, részese volt olyan határozat hozatalának, amely a magyar népet az 1939. évben kitört világháborúba sodorta,

3. aki a fegyverszünet megkötését erőszakkal vagy befolyásának kihasználásával megakadályozni igyekezett,

4. aki vezető jellegű cselekményével a nyilas mozgalomnak segítséget nyújtott a hatalom megszerzésére irányuló lázadáshoz, a hatalom megtartásához, vagy aki e hatalom megszerzése után kapott kinevezés alapján a nyilas kormányzatban, közigazgatásban vagy honvédelem keretében életét fenyegető kényszerű szükség nélkül vezető állást vállalt (vezető állás alatt miniszteri, államtitkári, főispáni, főpolgármesteri, hadseregparancsnoki, hadtestparancsnoki vagy hasonló fontosságú állást kell érteni),

5. aki a megszállott területek lakosságával vagy a hadifoglyokkal való bánás tekintetében a háborúra vonatkozó nemzetközi jogszabályokat súlyosan megsértette, vagy a visszacsatolt területek lakosságával, a rábízott hatalommal visszaélve, kegyetlenkedett, vagy aki általában felbujtója, tette-se vagy részese volt emberek törvénytelen kivégzésének vagy megkínzásának.

---

⁹ A 9. § 2. bekezdését hatályon kívül helyezte az 1440/1945. M. E. sz. rendelet 5. §-a.

¹⁰ A 11. §. 5. pontja helyébe lépett és egyszersmind a 11. §-t új, 6. ponttal egészítette ki az 1440/1945. M. E. sz. rendelet 6. §-a.

12. §.¹¹ Amennyiben más jogszabály a cselekményre súlyosabb büntetést nem rendel, a népbíró-ság által kiszabható legsúlyosabb büntetés:

a 11. § 1. pontjának első bekezdésében és a 3., 4., 5. pontokban meghatározott bűncselekményekre halál,

a 11. § 1. pontjának második bekezdésében meghatározott bűncselekmény esetében tíz (10) évi fegyház.

a 11. § 2. pontja esetében tizenöt (15) évi fegyház.

13. §.¹² Háborús bűnös az is:

1. aki nyomtatványban (bármilyen módon sokszorosított iratban), gyülekezet előtt elmondott beszédben vagy rádió útján a háború fokozottabb mértékben való folytatására izgatott,

2. aki valamilyen katonai jellegű alakulatnak személy vagy vagyontárgy ellen elkövetett erőszakos cselekményhez segítséget nyújtott,

3. aki nem vezető jellegű cselekményével a nyilas mozgalomnak segítséget nyújtott a hatalom megszerzéséhez vagy megtartásához,

vagy aki e hatalom megszerzése után kapott kinevezés alapján a nyilas közigazgatásban vagy honvédelem keretében önként a 11. § 4. bekezdésében fel nem sorolt egyéb fontos állást vállalt,

4. aki magyar állampolgár létére a német hadsereg vagy biztonsági szolgálat (SS, Gestapo stb.) kötelékébe lépett,

5. aki valamilyen német alakulatnak a magyarság érdekeit sértő adatokat szolgáltatott vagy mint besúgó működött,

6. aki a háborús hírverés szolgálatában jelentős szellemi munkát végzett.

14. §.¹³ Amennyiben más jogszabály a cselekményre súlyosabb büntetést nem rendel, a népbíró-ság által kiszabható legsúlyosabb büntetés:

a 13. § 1. pontjában meghatározott cselekményre három (3) évi börtön,

a 2., 3. pontokban meghatározott cselekményekre kettő (2) évi börtön,

a 4. pontban meghatározott cselekményre öt (5) évi börtön,

az 5. pontban meghatározott cselekményre három (3) évi börtön,

a 6. pontban meghatározott cselekményre egy (1) évi börtön.

A 13. § 2. pontja esetében, ha az erőszakos cselekmény a sértettnek 20 napon túl gyógyuló súlyos testi sértést okozott, a legsúlyosabb büntetés három (3) évi börtön, ha pedig a cselekmény a sértett halálát okozta, a legsúlyosabb büntetés tíz (10) évi fegyház.

A 13. § 4. pontja esetében, ha a tettes magyar állampolgárok elleni erőszakos cselekményben részes volt, a kiszabható legsúlyosabb büntetés tíz (10) évi fegyház, ha magyar állampolgár halálát okozta, vagy a magyar honvédség ellen harcolt, illetve fegyveres erőszakkal megakadályozta, hogy egyesek vagy csapatok a Vörös Hadsereghez áttérjenek, a legsúlyosabb büntetés halál.

¹¹ A 12. §-t hatályon kívül helyezte az 1440/1945. M. E. sz. rendelet 7. §-a.

¹² A 13. § 1. pontját kiegészítette és egyszersmind a 13. §-t új, 7. ponttal egészítette ki az 1440/1945. M. E. sz. rendelet 8. §-a.

¹³ A 14. §-t hatályon kívül helyezte az 1440/1945. M. E. sz. rendelet 9. §-a.

A 13. § 5. pontja esetében, ha a feljelentés folytán a feljelentett magyar állampolgárt megölték, vagy feltehetőleg külföldre hurcolták, a legsúlyosabb büntetés tizenöt (15) évi fegyház, ha pedig rendszeresen vagy jutalom ellenében működött, a legsúlyosabb büntetés halál.

15. §.¹⁴ Népellenes büntettségben bűnös:

1. a minisztériumnak, az országgyűlésnek az a tagja vagy az a vezető állást betöltő közalkalmazott, ki a nép érdekeit súlyosan sértő jogszabály kezdeményezője volt, vagy annak meghozatalában tudatosan részt vett,

2. aki az 1939. évi szeptember hó 1. napját követő időben közhivatali ténykedése során a nép egyes rétegei ellen irányuló törvények és rendeletek végrehajtásában a számára előírt ténykedést túlhaladva, olyan tevékenységet fejtett ki, amely a személyes szabadságot vagy a testi épséget veszélyeztette vagy sértette, vagy egyes személyek vagyoni romlását elősegítette,

3. az a joghatósággal bíró közalkalmazott, aki következetesen népellenes, fasiszta-barát hivatali működést fejtett ki.

16. §.¹⁵ Amennyiben más jogszabály a cselekményre súlyosabb büntetést nem rendel,

a 15. § 1. pontjában meghatározott cselekmény legsúlyosabb büntetése öt (5) évi fegyház,

a 15. § 2. pontjában meghatározott cselekmény legsúlyosabb büntetése három (3) évi börtön.

Ha a 2. pontban meghatározott cselekmény a sértettnek 20 napon túl gyógyuló súlyos testi sértést okozott, a legsúlyosabb büntetés öt (5) évi börtön,

ha pedig az elkövetett testi sértés következtében sértett a Btk. 303. §-ában írt sérülést szenvedte, a legsúlyosabb büntetés öt (5) évi fegyház,

a 15. § 3. pontjában meghatározott cselekmény legsúlyosabb büntetése pedig kettő (2) évi börtön.

17. §.¹⁶ Népellenes vétségben bűnös az,

1. aki, a 15. § 2. pontjában írt cselekmények elkövetését megakadályozni nem igyekezett, bár ez törvényes hatáskörben módjában állott volna,

2. aki fasiszta, demokráciaellenes pártban fejtett ki kevésbé jelentős, de még vezető jellegű tevékenységet,

3. aki nyomtatványban (bármilyen módon sokszorosított iratban), gyülekezet előtt, rádió útján vagy egyébként, nyilvánosan népellenes vagy demokráciaellenes intézkedések meghozatalát sürgette, vagy a meghozottakat feldicsérte,

4. aki kényszerű szükség nélkül a nép- vagy demokráciaellenes hírverés szolgálatába szegődött,

5. aki fenyegető magatartásával fasiszta (nyilas-, német-, háború-)ellenes vélemény nyilvánítását akadályozta.

18. §.¹⁷ Amennyiben más jogszabály a cselekményre súlyosabb büntetést nem rendel, a népbíróság által kiszabható legsúlyosabb büntetés,

¹⁴ A 15. §-t új, 4., 5. és 6. ponttal egészítette ki az 1440/1945. M. E. sz. rendelet 10. §-a, valamint további új, 7. ponttal egészítette ki a 6750/1945. M. E. sz. rendelet (M. K. 106. sz.) 1 §-a.

¹⁵ A 16. §-t hatályon kívül helyezte az 1440/1945. M. E. sz. rendelet 11. §-a.

¹⁶ A 17. §-t hatályon kívül helyezte az 1440/1945. M. E. sz. rendelet 12. §-a.

¹⁷ A 18. §-t hatályon kívül helyezte az 1440/1945. M. E. sz. rendelet 13. §-a.

- a 17. § 1. pontjában meghatározott cselekményre egy (1) évi fogház,
a 17. § 2. és 3. pontjában meghatározott cselekményekre egy (1) évi internálás,
a 17. § 4. és 5. pontjaiban meghatározott cselekményekre egy (1) évi fogház.
19. §. A jelen rendeletben felsorolt bűncselekmények hivatalból üldözendők.

Hatáskör és illetékesség

20. §. A jelen rendelet 11., 13., 15. és 17. §-aiban meghatározott bűncselekmények feletti ítélkezés a népbíráskodás elé tartozik.

A népbíróság hatásköre kiterjed továbbá:

az 1921. évi III. tc. 1–5. §-aiban,

az 1930. évi III. tc. 58–59. §-aiban,

az 1878. évi V. tc. IV. fejezetében,

az 1878. évi V. tc. 172. §-ának 1. bekezdésében (1912. évi LXIII. tc. 19. §) meghatározott bűncselekményekre,

valamint a jelen §-ban eddig felsorolt bűncselekményekkel összefüggésben levő más bűncselekményekre, különösen az 1878. évi V. t.c. XVIII., XX., XXI., XXII., XXXVI., XXXVII., XXXVIII. és XXXIX. fejezeteiben meghatározott bűncselekményekre.

21. §.¹⁸ A 20. § utolsó bekezdésében felsorolt bűncselekményekben az ott megjelölt összefüggés nélkül a népbíróság csak abban az esetben bír hatáskörrel, ha a cselekmény politikai jellegű és a Bp. szerint illetékes ügyészség vezetője az ügynek népbíróság elé viteléhez a népügyészség vezetőjének előterjesztésére hozzájárul.

22. §.¹⁹ A népbíróság a fiatalkorúak ügyében is eljárhat. Fiatalkorúak ügyében az 1908. évi XXXVI. tc. II. fejezetének IV. cikkében meghatározott intézkedéseken kívül a jelen rendelet 3. §-ában megjelölt büntetések alkalmazásának is helye van, mégis azzal az eltéréssel, hogy halálbüntetés nem szabható ki – börtön- vagy fegyházbüntetés pedig csak a 15. életévét betöltött fiatalkorúval szemben alkalmazható.

23. §. Az illetékességre az 1896. évi XXXIII. tc. II. fejezetében foglaltak irányadók.

Ha a gyanúsított ellen több helyen elkövetett több bűncselekmény gyanúja merül fel, úgy az eljáró népügyész a cselekmények és az esetleges bizonyítékok megjelölésével az ügyet a gyanúsított lakóhelye szerint illetékes népbíróság mellett működő népügyészséghez teszi át további eljárás végett.

Népügyészség

24. §.²⁰ A népbíróság előtt a vádat a népügyész képviseli. A népügyészeket és azok vezetőit az igazságügy-miniszter nevezi ki a bírói és ügyvédi vizsgával vagy szükség esetén

¹⁸ A 21. §-t hatályon kívül helyezte az 1440/1945. M. E. sz. rendelet 14. §-a.

¹⁹ A 22. §-t hatályon kívül helyezte az 1440/1945. M. E. sz. rendelet 14. §-a.

²⁰ A 24. §-t kiegészítette az 5900/1945. M. E. sz. rendelet 2. §-a.

jogtudori oklevéllel rendelkező egyének közül, a helyi nemzeti bizottság ajánlása, illetve meghallgatása után. Az igazságügy-miniszter a népügyészeket bármikor felmentheti.

A népügyész működésének tartama alatt, amennyiben még nem kinevezett ügyész, a bírakra és ügyészekre felállított I. fizetési csoport 4. fokozatának megfelelő fizetést kap.²¹

A népügyész más kereső foglalkozást nem folytathat.

A népügyész alkalmazása ideiglenes. Felmentésekor, amennyiben az igazságügy-miniszter ügyésszé ki nem nevezi, háromhavi fizetést kap végkielégítésül.

A népügyész, amennyiben még ügyészi esküt nem tett, a 17/1945. M. E. számú rendelet²² 2. §-ában írt esküt tesz az ügyészség vezetője előtt.²³

25. §. Az igazságügy-miniszter felügyeleti joga tekintetében az 1871. évi XXXIII. tc. 5. §-át, illetve a 4600/1899. I. M. számú rendeletet, valamint az azokat kiegészítő jogszabályokat kell alkalmazni.

26. §. A népügyész az általa szerkesztett vádiratokat és határozatokat saját maga írja alá, s azokat a népügyészség vezetője láttamozza. Láttamozás nélkül határozat, vádirat ki nem adható.

A népügyész az általa aláírt határozatokért a felelősséget saját személyében viseli. A láttamozott határozatokért a vezető népügyész is felelős.

27. §.²⁴ A törvényszék és az ügyészség vezetője együttesen jelöli ki a népügyészség segédszemélyzetét a bíróságok és az ügyészség segédszemélyzetének tagjai közül.

28. §. Ugyancsak együttesen jelöli ki a törvényszék és az ügyészség vezetője a népügyészség helyiségeit úgy, hogy azok lehetőleg a népbíróság részére kijelölt helyiségek közelében legyenek.

29. §. A nyomozás tekintetében a Bp. 83-86. §-ai alkalmazandók.

30. §. A Bp. XII. fejezetében a vizsgálóbíróra megszabott jogok (kötelességek) a népügyészt illetik.

31. §. A népügyész feljelentést csak abban az esetben vehet figyelembe, ha abban a feljelentő pontos lakcímét feltünteti és azt aláírja. A hiányos vagy hamis név alatt tett, nyilván alaptalan feljelentést figyelembe venni nem szabad.

Szóbeli feljelentésről a népügyész jegyzőkönyvet vesz fel, amely a feljelentő nevét és lakcímét, a feljelentés alapját képező tényeket és a vonatkozó bizonyítékokat tartalmazza. A jegyzőkönyvet a feljelentővel alá kell írni.

A népügyészség előtt tett feljelentés esetében a feljelentő ellen az 1914. évi XLI. tc. 20. §-ába ütköző cselekmény miatt eljárást indítani nem lehet. Ez a rendelkezés nem érinti a Btk. XIII. fejezetének alkalmazását.

---

²¹ E helyett most a 2500/1945. M. E. és 8900/1946. M. E. sz. rendeletben megállapított megfelelő illetmények értendők.

²² M. K. 1. szám.

²³ A hivatali eskü, illetőleg fogadalom szövegét most az 1850/1946. M. E. sz. rendelet M. K. 47. sz. Ig. Közl. 59. l.) állapítja meg.

²⁴ A 27. § irányadó a 2590/1945. M. E. sz. rendelet (M. K. 42. sz.) 2. §-a szerint a jegyzőkönyvvezető kirendelésére.

32. §. A 15/1945. M. E. számú rendelet²⁵ 19. §-ának 2. pontja alapján a népbíróság elé utalt ügyeket a népbíróhoz kell megküldeni. A népbíró az így áttett ügyekben úgy jár el, mint a feljelentésre megindult ügyekben.

33. §.²⁶ Az előzetes letartóztatást a népbíró rendeli el a Bp. 141. §-ában felsorolt esetekben.

Az előzetes letartóztatás elrendelése ellen felfolyamodásnak helye nincs.

Amennyiben a népbíró nem állította a terheltet 30 nap alatt ügyének tárgyalása végett a népbíróság elé, vagy ugyanezen idő alatt nem nyújtott be vádiratot a népbírósághoz, az előzetes letartóztatást meg kell szüntetni, vagy az iratokat haladéktalanul a népbíróság elé kell terjeszteni. A népbíróság az előzetes letartóztatás fenntartása tárgyában három nap alatt határozni köteles. A népbíróság az előzetes letartóztatást a népbíró indítványára 30 nappal meghosszabbíthatja. Érdemleges tárgyaláson az előzetes letartóztatás a népbíróság érdemi határozatának hozataláig is meghosszabbítható. Az előzetes letartóztatás azonban a népbírósági ítélet meghozataláig összesen 6 hónapot nem haladhat meg.

Amennyiben azonban a népbíróság a vád tárgyává tett valamely bűncselekmény tekintetében a vádlott bűnösségét megindokolt közben szóló határozattal megállapítja, úgy az előzetes letartóztatás további 6 hónappal hosszabbítható meg.

A népbíróság ítéletének kihirdetése után meghosszabbított előzetes letartóztatás az ügyben hozandó jogerős határozat hozataláig tart.

34. §. A népbíró vagy vádiratot nyújt be, vagy csekélyebb jelentőségű ügyekben a Te. 107., 108. §-ainak megfelelő alkalmazásával terheltet a népbíróság elé állítja.

35. §. Közbenső eljárásnak helye nincs.

36. §. A védelem tekintetében a Bp. V. fejezete alkalmazandó.

A népbíróságok

37. §. Minden törvényszéki székhelyen népbíróságot kell felállítani.

Az igazságügy-miniszter ugyanazon népbíróság keretén belül több tanács felállítását rendelheti el.

38. §. A népbírósági tárgyalásra a törvényszék vezetője jelöl ki alkalmas helyiséget.

39. §.²⁷ A népbíróság tanácsa 5 tagból áll.

A jelen rendelet hatálybalépésétől számított 8 nap alatt a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontba tömörült öt politikai párt (Demokratikus Polgári Párt, Független Kisgazdapárt, Magyar Kommunista Párt, Nemzeti Parasztpárt, Szociáldemokrata Párt) helyi szervezetei annyiszor 5 tagot hoznak javaslatba, ahány tanács felállítását az igazságügy-miniszter az illető helyre elrendelte. A főispán a tagnévsorok beterjesztésétől számított további 8 napon belül egy-egy rendes és egy-egy póttagot jelöl ki mindegyik névsorból

²⁵ M. K. 1. szám.

²⁶ A 33. §-t kiegészítette az 1440/1945. M. E. sz. rendelet 17. §-a.,

²⁷ A 39. és 41. §-okat hatályon kívül helyezte az 1440/1945. M. E. sz. rendelet 19. §-a.

a helyi nemzeti bizottság javaslata alapján. Ekképp a népbíróóság tanácsában a felsorolt politikai pártok mindegyike egy rendes és egy póttaggal van képviselve. Amennyiben a tanács valamelyik rendes tagja akadályozva van, úgy azon párt póttagja hívandó be, amely pártnak tagja az akadályozott tag.

Nem nevezhető ki népbíróként az, aki büntett, nyereségvágyból elkövetett vétség, vagy fasiszta jellegű cselekmény miatt elítéltetett. A jelen rendelet alkalmazása szempontjából nem tekintendő büntetett előéletűnek az, aki fasisztaellenes cselekmény vagy a zsidótörvényekben meghatározott valamely cselekmény miatt ítéltetett el.

A politikai pártok által beterjesztett névsorhoz csatolni kell a jelöltek írásbeli nyilatkozatát, amelyben büntetőjogi felelősségük mellett kijelentik, hogy e rendelkezés értelmében büntetlen előéletűek.

Amennyiben a felállítandó népbíróóság székhelyén valamely felsorolt politikai párt működést nem fejte ki, a főispán a felsorolásban nem szereplő más demokratikus párt vagy pártok által felajánlott 5 személy közül – ilyen párt hiányában pedig pártonkívüli, de politikailag megbízható személyek közül – jelöli ki a hiányzó tagot és póttagot, ugyancsak a nemzeti bizottság véleményének meghallgatása alapján.

A kijelölt népbíró a kijelölést nem utasíthatja vissza.

A népbíróóság tagja vagy póttagja három hónapi működés után felmentését kérheti a főispántól, aki az új tagot és póttagot e §-ban meghatározott eljárással jelöli ki.

40. §.²⁸ A népbíró tárgyalási naponként az igazságügy-miniszter által megállapítandó díjat kap. A díjazás összege ez idő szerint tárgyalási naponként 20 pengő. Tárgyaláson kívüli ülésért díjazás nem jár.

A költségeket – ideértve a helyszínre történő esetleges kiszállással felmerülő költségeket – a székhely szerinti törvényhatóság előlegezi az államkincstár helyett.

41. §.²⁹ Ha mint a rendes, mind a póttag tartósan akadályozva van, a főispán az illető párt által ajánlott öt tag közül jelöl ki új tagot és póttagot.

42. §. Az igazságügy miniszter minden tanács mellé szakképzett tanácsvezető bírót (továbbiakban: vezető bíró) és helyettes bírót jelöl ki.

Népbíróósági eljárás

43. §. A tárgyalás előkészítése (a vádlott és a tanúk megidézése, a tanács tagjainak és póttagjainak értesítése) a vezető bíró feladata. Ugyancsak a vezető bíró jelöli ki a székhelyen lévő bíróságok fogalmazói személyzete közül a jegyzőkönyvvezetőt is.

44. §. A jegyzőkönyv vezetésére a Bp. 331–332., valamint a Te. 113. §-ai irányadók.

45. §. A népbírák az első tárgyalás előtt esküt (fogadalmat) tesznek.³⁰ Az esküt a vezető bíró veszi ki. Az eskü szövegére a 45.010/1945. I. M. számú rendelet 1. §-a irányadó. Fogadalomtétel esetén az esküszöveg a 15/1945. M. E. számú rendelet³¹ 8. §-a 3. bekezdésének megfelelően helyesbítendő.

²⁸ A népbírák napidíja tekintetében ez idő szerint a 8920/1946. M. E. sz. rendelet (M. K. 172/b. sz.), kiküldetési illetményei tekintetében pedig a 23.610/1946. M. E. sz. rendelet (M. K. 273. sz.) irányadó.

²⁹ A 41. §-t hatályon kívül helyezte az 1440/1945. M. E. sz. rendelet 19. §-a.

³⁰ Az eskü (fogadalom) szövegére nézve lásd ez idő szerint az 1850/1946. M. E. sz. rendelet. (M. K. 47. sz.)

³¹ M. K. 1. sz.

46. §. A vezető bíró, népbíró, jegyzőkönyvvezető, népügyész kizárására a Bp. VI. fejezete irányadó.

47. §. A tárgyalást a vezető bíró vezeti a Bp.-nak a főtárgyalásra vonatkozó rendelkezései szerint.

A vádlott, tanúhoz a vezető bíró kérdései után a népbírák, a népügyész és a védő – a tanúkhöz ezeken felül a vádlott is intézhet kérdéseket.

48. §. A népbíróság a bizonyítási eljárás teljes lefolytatása előtt a már bebizonyítottak látszó bűncselekmények tekintetében közbenszóló határozattal állapíthatja meg a vádlott bűnösségét. Ilyen határozatot – amely az ítélethozatalra megállapított eljárással történik – a népbíróság csak abban az esetben hoz, ha a vádlott letartóztatásban van és előrelátható, hogy a letartóztatás leghosszabb tartamának (6 hónap) lejártáig az összes vád tárgyává tett cselekmények tekintetében a főtárgyalás le nem folytatható. A közbenszóló határozatot a népbíróság indokolni köteles.

Közbenszóló határozat alapján a vádlott előzetes letartóztatása csak abban az esetben hosszabbítható meg, ha feltehető, hogy az ügyben hozandó ítélet a vádlottat legalább egyévi szabadságvesztés büntetéssel fogja sújtani.

A közbenszóló határozat ellen fellebbezésnek helye nincs.

Az ügyben hozandó ítéletet a népbíróság a közbenszóló határozatra tekintet nélkül hozhatja meg.

49. §.³² A bizonyítási eljárás befejezése után a tanács határozathozatalra vonul vissza. A tanácskozás zárt s azon a népbírákon kívül a vezető bíró és a jegyzőkönyvvezető vesz részt.

A tanácskozáson a vezető bíró összefoglalja a tárgyalás eredményét, szakszerű felvilágosítást nyújt az alkalmazható törvény-, illetve rendelethelyekről, a kiszabható büntetésnevekről és azok mértékéről. A vezető bíró köteles indokolt véleményt nyilvánítani abban a kérdésben is, hogy a tárgyalás bizonyítási anyagához képest milyen bűncselekmények elkövetése látszik bizonyítottnak. Tilos azonban véleményt nyilvánítani a tekintetben, hogy mint ítélőbíró, milyen nemű és mérvű büntetést szabna ki.

A tanács előbb abban a kérdésben határoz, hogy milyen bűncselekmény, illetve bűncselekmények bizonyítása állapítható meg.

A szavazás sorrendjét a népbírák életkora határozza meg akként, hogy legelőször a legidősebb, legutoljára pedig a legfiatalabb népbíró szavaz. A vezető bíró nem szavaz.

A bűnösség kérdésében való döntés után a vezető bíró újból felvilágosítást ad a népbíráknak arra vonatkozólag, hogy a már megállapított bűncselekményekre milyen nemű és mérvű büntetések szabhatók ki. A népbírák a fent írt sorrendben szavaznak a kiszabandó büntetés neméről és mérvéről.

Amennyiben a határozathozatalhoz szükséges három egybehangzó vélemény (szavazat) nem alakulna ki, a vezető bíró jogosult két népbíró egybehangzó szavazatához csatlakozni. Ettől az esettől eltekintve, a vezető bírónak szavazati joga nincs.

³² A 49. §-t módosította az 1440/1945. M. E. sz. rendelet 20. §-a.

A szavazásról csak abban az esetben kell jegyzőkönyvet felvenni, ha azt a vezető bíró szükségesnek tartja.

Az ítéletet a vezető bíró szerkeszti a fennálló törvényes rendelkezések szerint.

50. §. Ha a vezető bíró meggyőződése szerint a népbírák határozatukat a törvények, illetve a jelen rendelet lényeges intézkedéseinek megsértésével hozták és a határozat ellen fellebbezésnek helye nincs, – a vezető bíró borítékba zárt, indokolt előterjesztéssel fordulhat a Népbíróságok Országos Tanácsához a vádlott javára. A vezető bírónak ezt az elhatározását kinyilvánítania nem szabad s az előterjesztésnek halasztó hatálya nincs.

51. §. A népbíróság és a Népbíróságok Országos Tanácsa ítéletét »*A magyar nép nevében*« hozza.³³

52. §. A bűnvádi perrendtartásban felsorolt eseteken kívül, a jogerőre emelkedett ítélet rendelkező része kiadandó a népügyészségnek, az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatalnak, az elítélt lakhelye szerint illetékes törvényhatósági eljárásának, a központi választmánynak és a lakáshivatalnak.³⁴

Fellebbvitel

53. §.³⁵ A népbírósnak halálbüntetést, teljes vagyonelkobzást vagy állásvesztést kimondó, háromévi szabadságvesztés büntetést, 20 000 pengő pénzbüntetést meghaladó ítélete ellen az elítélt fellebbezéssel élhet a Népbíróságok Országos Tanácsához.

Az ítélet ellen az elítélt által bármilyen formában vagy elnevezéssel bejelentett jogorvoslat fellebbezésnek tekintendő.

A védőt önálló fellebbezési jog nem illeti meg, kivéve a jelen rendelet 6. §-ában írt eljárást.

A népügyész felmentés miatt, vagy az ítélet súlyosbítása végett minden esetben fellebbezéssel élhet. A népügyész által bejelentett fellebbezés alapján az ítélet az elítélt javára is megváltoztatható.

A népügyész az elítélt által bejelentett fellebbezéshez az elítélt terhére csatlakozhatik (1928. évi X. tc. 29. §).

A fellebbezésre egyébként a Bp. 388. §-a alkalmazandó.

Népfőügyész

54. §. A Népbíróságok Országos Tanácsa előtt a vádat a népfőügyész vagy helyettese képviseli.

A népfőügyész vagy helyettesei csak bírói és ügyvédi vizsgát tett egyének lehetnek, akiket az igazságügy-miniszter javaslatára a kormány nevez ki.

A népfőügyész a bírakra és ügyészekre megállapított III. fizetési csoport 1. fokozatának,

³³ Az 1946: I. tc. 18. §-a szerint a bíróságok ítéleteiket a »Magyar Köztársaság nevében« hozzák.

³⁴ A népbíráskodás körében jogerősen elítéltek adatainak az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatallal való közlése tárgyában a 23.700/1945. I. M. sz. rendelet (M. K. 160. sz.) rendelkezik.

³⁵ Az 53. §-t hatályon kívül helyezte az 1440/1945. M. E. sz. rendelet 21. §-a.

helyettesei a II. fizetési csoport 1. fokozatának megfelelő illetményben részesülnek, amennyiben egyéb közhivatali állásukban magasabb illetményük nincs.³⁶

E rendelet 24., 25. és 26 §-ai a népfőügyészre és helyetteseire megfelelően alkalmazandók.

55. §. A népfőügyész a népügyész által bejelentett fellebbezést vagy csatlakozást visszavonhatja.

A népfőügyészre és helyetteseire nézve a főügyészre és helyettesére vonatkozó jogszabályok megfelelően alkalmazandók.

Népbíróságok Országos Tanácsa

56. § A népbíróságok jogorvoslattal megtámadott ítéleteit a Népbíróságok Országos Tanácsa bírálja felül.

A Népbíróságok Országos Tanácsa öttagú tanácsokban jár el, a tanácsok számát az igazságügy-miniszter határozza meg.

A Népbíróságok Országos Tanácsának székhelye a kormány mindenkori székhelye.

57. §. A rendelet 39. §-ában felsorolt mindegyik politikai párt országos vezetősége a felállítandó minden egyes tanácsba beküld egy-egy bírói és ügyvédi vizsgát tett, büntetlen előéletű (39. § 3. bek.) állandó tanácstagot. Az így megalakult tanács egy tagját az igazságügy-miniszter a tanács vezetésével megbízza.

Minden egyes politikai párt a tanácsok számára tekintet nélkül egy póttagot jelöl ki.

A pártok a tanács tagjaiul kijelölt tagok és póttagok megbízatását vissza nem vonhatják.

A kijelölt tanácsvezető tagok és póttagok a tanács működése alatt a bírákra és ügyészekre megállapított III. fizetési csoport 1. fokozatának megfelelő illetményekben részesülnek, amennyiben mint köztisztviselők részére magasabb illetmény egyébként megállapítva nincs.³⁷

A rendes- és póttagok más kereső foglalkozást nem folytathatnak.

A tagok és póttagok eskütételére a 45. § megfelelően alkalmazandó azzal, hogy az esküt (fogadalmat) a Népbíróságok Országos Tanácsának elnöke előtt kell letenni.

58. §. A Népbíróságok Országos Tanácsa az elnök vezetése alatt áll, akit az igazságügy-miniszter nevez ki. Illetményeire nézve az 57. § negyedik bekezdése irányadó.

Az elnök a Népbíróságok Országos Tanácsának ügyvitelével felmerülő teendőket végzi (póttagok behívása, ügyek szétosztása, sürgősség elrendelése stb.).

59. §. A Népbíróságok Országos Tanácsának jegyzője az igazságügy-miniszter által berendelt bíró vagy bírósági fogalmazó.

60. §. A Népbíróságok Országos Tanácsa előtti eljárásra a Bp. és az 1928. évi X. tc. 33. §-ának rendelkezései megfelelően alkalmazandók azzal, hogy a tanács a bizonyítást

---

³⁶ E helyett most a 2500/1945. M. E. sz. és a 8900/1946. M. E. sz. rendeletben megállapított megfelelő illetmények értendők.

³⁷ E helyett most a 2500/1945. M. E. sz. és a 8900/1946. M. E. sz. rendeletben megállapított illetmények értendők.

maga is felveheti, avégett valamelyik bíróját kiküldheti, de a bizonyítás felvétele végett bármelyik bíróságot is megkeresheti. A tárgyalásra vagy a bizonyítás felvételére az előzetes letartóztatásban lévő vádlottat csak abban az esetben kell elővezetni, ha ezt a tanács elrendeli. Egyébként a vádlott és védője a tárgyalásról vagy bizonyításfelvételtől értesítendő, de az értesítés elmaradása az eljárás ismételtesére okul nem szolgálhat.

61. §. A vezető bíró előterjesztése (50. §) tárgyában a tanács zárt ülésben határoz.

A tanács a következő határozatokat hozza:

1. az előterjesztést figyelmen kívül hagyja,
2. bizonyítást rendel el és annak felvételére
  - a) tárgyalást tűz ki,
  - b) saját bíróját kiküldi,
  - c) valamelyik bíróságot megkeresi,
3. a népbíróság ítéletét feloldja és az ügyet újabb eljárás végett ugyanazon, vagy az általa kijelölt más népbírósághoz megküldi,
4. a népbíróság ítéletét a vádlott javára megváltoztatja.

A 2. pont b) és c) eseteiben a bizonyítás felvétele után a tanács tárgyaláson határoz.

62. §. A vádlott által bejelentett fellebbezés és a népügyész által bejelentett csatlakozás tárgyában a Népbíróságok Országos Tanácsa a Bp. XX. fejezetének II. címében foglaltak szerint határoz.

A Népbíróságok Országos Tanácsa a fellebbezés folytán eléje került ítéletet egész terjedelmében bírálja felül.

Újrafelvétel

63. §. Az ítélet jogerőre emelkedése után újrafelvételnek van helye.

Újrafelvételre a Bp. XXI. fejezete megfelelően alkalmazandó azzal, hogy az elítélt terhére újrafelvételnek csak az ítéletnek jogerőre emelkedésétől számított két éven belül van helye.

Vegyes határozatok

64. §. Amennyiben a jelen rendeletből más nem következik, az 1896. évi XXXIII. tc. és az azt kiegészítő törvények, illetve rendelkezések megfelelően alkalmazandók.

65. §. E rendeletnek a vagyonekobzás végrehajtására vonatkozó eljárását a pénzügyminiszter rendeleti úton szabályozza.³⁸

66. §. E rendelet végrehajtása során felmerülő eljárási és szervezeti kérdéseket az igazságügy-miniszter rendelettel szabályozza.³⁹

---

³⁸ Az 1170/1946. P. M. sz. rendelet (M. K. 81. sz.).

³⁹ A népbíróságról szóló 81/1945. M. E. sz. rendelet végrehajtásával kapcsolatos egyes kérdésekről rendelkezik a 46.111/1945. I. M. sz. rendelet (M. K. 11. sz.).

A népbíróságok és a Népbíróságok Országos Tanácsa szervezetével kapcsolatos egyes kérdések szabályozása tárgyában a 21.400/1945. I. M. sz. rendelet (M. K. 154. sz.) rendelkezik.

67. §. A népügyész a helyi lakáshivatal előtti felhasználás céljára bizonyítványt állíthat ki arról, hogy a kérelmező ellen népbíróági eljárás nincs folyamatban.⁴⁰

68. §. Ez a rendelet kihirdetésével lép hatályba.

Az 1945. évi VII. törvénycikk 11. számú melléklete.

Az ideiglenes nemzeti kormány 1.440/1945. M. E. számú rendelete
a népbíráskodásról szóló 81/1945. M. E. számú rendelet módosítása
és kiegészítése tárgyában⁴¹

Megjelent az 1945. évi Magyar Közlöny 1945. évi május hó 1. napján kiadott 19. számában.

Az Ideiglenes Nemzetgyűlés által az 1944. évi december hó 22. napján adott felhatalmazás alapján a népbíráskodásról szóló 81/1945. M. E. számú rendelet módosítása és kiegészítése tárgyában az Ideiglenes Nemzeti Kormány a következőket rendeli:

1. §. A 81/1945. M. E. számú rendelet 3. §-a hatályát veszti és helyébe az alábbi rendelkezések lépnek.

A népbíráskodás körében a büntetések nemei a következők:

1. halál;
2. kényszermunka;
3. fegyház;
4. börtön;
5. pénzbüntetés;
6. vagyonelkobzás;
7. állásvesztés vagy foglalkozástól való eltiltás;
8. politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése.

Az előbbi bekezdés 1–4. pontjában felsorolt büntetései nemek főbüntetések. Az 5–8. pontban felsorolt büntetési nemek mellékbüntetések; ezek alkalmazásának helye van abban az esetben is, ha alkalmazásukat a bűncselekményre vonatkozó jogszabály nem rendeli. A 8. pontban megjelölt mellékbüntetés alkalmazása az elítélés minden esetében kötelező. Ugyanazon elítélttel szemben többféle mellékbüntetést is ki lehet szabni.

A halálbüntetést kötél vagy golyó által zárt helyen, de a nyilvánosság kizárása nélkül kell végrehajtani.

A kényszermunka kiszabható életfogytig vagy határozatlan időre. Ez utóbbi esetben az időtartam és a szabadulás feltételei tekintetében a szigorított dologházra vonatkozó

---

⁴⁰ Az itt említett bizonyítvány díját a 10.170/1946. M. E. sz. rendelet (M. E. 201. sz.) 6 forintban állapította meg.

⁴¹ E rendelet rendelkezéseit a 4080/1945. sz. rendelet (M. K. 65. sz.) 18. §-a szerint – amennyiben az utóbb említett rendeletről más nem következik – megfelelően kell alkalmazni a népbíróági eljárására az igazolási ügyekben.

jogszabályokat kell alkalmazni. A kényszermunka munkatáborokban hajtandó végre. A végrehajtás részletes szabályait az igazságügy-miniszter a belügyminiszterrel egyetértve állapítja meg.⁴²

A pénzbüntetés kiszabására, átváltoztatására és behajtására vonatkozóan az 1928: X. tc. rendelkezései megfelelően irányadók.

A népbíróság teljes vagyonelkobzás helyett a vagyon meghatározott hányadának vagy egyes vagyontárgyaknak elkobzását is kimondhatja.

A vagyonelkobzást kimondó ítéletet végrehajtás végett közölni kell a területileg illetékes pénzügyigazgatósággal, amely a pénzügyminiszter rendelete szerint jár el.⁴³

Az állásvesztésre ítélt elveszti közszolgálati állását. Nyugdíjigényét, nyug- és kegydíját csak akkor veszti el, ha ezt a népbíróság ítéletében kifejezetten kimondja. Az elítélt ellátatlan családtagjait megillető nyugdíjigényét a népbíróság fenntarthatja; ebben az esetben a nyugdíjigény megállapításánál az elítéltet úgy kell tekinteni, mintha az ítélet jogerőre emelkedésének napján elhalálozott volna. Az állásvesztés vezető állásban lévő magánalkalmazottal szemben is kimondható. Ennek kimondása nem akadály a annak, hogy az elítélt a jövőben a magánalkalmazás körében nem vezető jellegű állást tölthessen be.

Azt, akit állásvesztésre ítélték, utóbb – a bíróság ítéletében kimondandó rendelkezéshez képest – közhivatalra vagy a magánalkalmazás körében vezető állásra egyáltalán nem, illetőleg meghatározott idő tartamára nem lehet alkalmazni.

A foglalkozástól eltiltott foglalkozását öt évig nem folytathatja abban a helységben, vagy helységekben, amelyekre nézve ezt a népbíróság ítéletében kimondja.

Az állásvesztésnek vagy a foglalkozástól való eltiltásnak kimondása maga után vonja a Btk. 55. §-ának 3. és 4. pontjában meghatározott következményeket is; ezeknek tartamát a bíróság az ítéletében határozza meg.

Ha a bűncselekmény következtében a sértett vagy jogutódja válságos helyzetbe jutott, a népbíróság ítéletében a megfelelő vagyonú vagy jövedelmű elítéltet a nem vitás kárnak vagy hányadának megtérítésére kötelezheti; az ezt meghaladó magánjogi igény a törvény rendes útján érvényesíthető.

2. §. A 81/1945. M. E. számú rendelet 5. §-a hatályát veszti és helyébe a következő rendelkezések lépnek.

A büntetés kiszabása tekintetében az alábbi szabályok irányadók:

Halálbüntetés kiszabásának akkor van helye, ha a cselekményre a büntető törvények vagy a jelen rendelet halálbüntetést állapítanak meg, és ha a cselekmény tárgyi súlyával és a vádlott alanyai bűnösségének fokával egyedül a halálbüntetés áll arányban. A Bn. 32. §-a alkalmazásának a népbíróság előtti eljárásban nincs helye.

Ahol valamely cselekményre a jelen rendelet többféle szabadságvesztés büntetési nemet állapít meg, a cselekményre megállapított legsúlyosabb szabadságvesztés bün-

⁴² E tárgyban intézkedik a 78.000/1946. I. M. sz. rendelet (M. K. 292. sz.).

⁴³ E tárgyban intézkedik az 1170/1946. P. M. sz. rendelet (M. K. 81. sz.).

tetési nem legmagasabb tartamát kell alkalmazni vagy megközelíteni, ha a súlyosító körülmények számuk vagy nyomatékuk tekintetében túlnyomóak (Btk. 90. §.);

a cselekményre megállapított legenyhébb szabadságvesztés büntetési nemnek a jelen rendeletben megállapított legkisebb tartamát kell alkalmazni vagy megközelíteni, ha az enyhítő körülmények számuk vagy nyomatékuk tekintetében túlnyomóak (Btk. 91. §.).

Ha az enyhítő körülmények annyira nyomatékosak vagy olyan nagy számmal fognak fenn, hogy a cselekményre meghatározott legenyhébb büntetési nemnek a cselekményre meghatározott legkisebb tartama is aránytalanul súlyos lenne, a cselekményre megállapított legenyhébb büntetési nemnek a Btk.-ban megállapított legkisebb tartama alkalmazható. Enyhébb büntetési nem alkalmazásának a Btk. 92. §-ának felhívásával sincs helye.

Kényszersz munka helyett fegyházbüntetést csak akkor lehet kiszabni, ha a vádlott kórnál vagy egészségi állapotánál fogva kényszersz munkára alkalmatlan.

3. §. A 81/1945. M. E. számú rendelet 7. §-a hatályát veszti és helyébe az alábbi rendelkezések lépnek:

Kegyelmezési jog gyakorlásának – a közkegyelem esetét kivéve – csak halálbüntetés esetében és csak az elítéltnak vagy védőjének kérelmére van helye. A halálbüntetés kegyelem útján életfogytig tartó kényszersz munkára vagy testi alkalmatlanság esetében életfogytig tartó fegyházra változtatható át.

A kegyelmezés joga a Nemzeti Főtanácsot illeti.⁴⁴

A Nemzeti Főtanács határozatát az igazságügy-miniszter javaslatára hozza meg. Az igazságügy-miniszter a kegyelmi ügyben javaslatát az iratoknak hozzá érkezésétől számított két nap alatt teszi meg; a Nemzeti Főtanács a kegyelmi kérvény felett érkezésétől számított öt nap alatt határoz.

Ha a Népbíróságok Országos Tanácsa a halálraíteltet egyhangúlag nem találja kegyelemre javaslatba hozhatónak, a kegyelmi kérvényt a továbbterjesztés mellőzésével saját hatáskörében maga utasítja el.

4. §. A 81/1945. M. E. számú rendelet 8. §-a hatályát veszti és helyébe a következő rendelkezések lépnek:

A szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának elhalasztása tekintetében a Bp. 507. §-át és 508. §-ának első bekezdését kell alkalmazni. A Bp. 508. §-ának második bekezdése és 509. §-a nem alkalmazható. Az elhalasztás felől az igazságügy-miniszter határoz.

A szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának félbeszakítását csak újrafelvétel esetében (Bp. 453. §) és csak a népbíróság rendelheti el. A Bp. 468. és 513. §-át nem lehet alkalmazni.

5. §. A 81/1945. M. E. számú rendelet 9. §-ának második bekezdése hatályát veszti és helyébe az alábbi rendelkezés lép:

Az 1919. évben és azt követően elkövetett azoknak a politikai bűncselekményeknek elévülése, amelyeknek emberélet esett áldozatul, úgyszintén a sajtó útján elkövetett azoknak a bűncselekményeknek elévülése, amelyeknek tényálladékat a jelen rendelet

⁴⁴ A 3. § 3. és 4. bekezdése az 1946: I. tc. 8. és 12. §-ai folytán hatálytalanná vált.

határozza meg – és amelyek üldözhetését az uralmon volt hatalom megakadályozta, az 1944. évi december hó 21. napján veszi kezdetét.

6. §. A 81/1945. M. E. számú rendelet 11. §-ának 5. pontja helyébe az a rendelkezés lép, hogy háborús bűnös az is,

5. aki a megszállott területek lakosságával vagy a hadifoglyokkal való bánás tekintetében a háborúra vonatkozó nemzetközi jogszabályokat súlyosan megsértette vagy a visszacsatolt területek lakosságával, a reábízott hatalommal visszaélve, kegyetlenkedett, vagy aki általában akár belföldön, akár külföldön felbujtója, tettese vagy részese volt emberek törvénytelen kivégzésének vagy megkínzásának.

A 81/1945. M. E. számú rendelet 11. §-a azzal a 6. ponttal egészített ki, hogy háborús bűnös az is,

6. aki nyomtatványban (bármilyen módon sokszorosított iratban), gyülekezet előtt elmondott beszédben vagy rádió útján huzamosabb időn át olyan állandó jellegű és folyamatos tevékenységet fejtett ki, amely alkalmas volt arra, hogy az ország háborúba lépése, illetőleg a háború fokozottabb mértékben való folytatása érdekében a közfelfogást jelentős mértékben befolyásolja és az országra káros irányba terelje.

7. §. A 81/1945. M. E. számú rendelet 12. §-a hatályát veszti és a helyébe az alábbi rendelkezések lépnek:

A 11. § 1–6. pontjaiban felsorolt cselekményekre főbüntetésként a következő büntetéseket lehet alkalmazni:

a) halál vagy

b) életfogytig tartó kényszermunka, testi alkalmatlanság esetében életfogytig tartó fegyház vagy

c) kényszermunka, amelynek legrövidebb tartama tíz évnél kevesebb nem lehet, testi alkalmatlanság esetében tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyház.

8. §. A 81/1945. M. E. számú rendelet 13. §-ának 1. pontja azzal egészített ki, hogy az e pont alá eső háborús bűnös az is, aki az ott meghatározott módon a háborúba lépésre izgatott.

A 81/1945. M. E. számú rendelet 13. §-a azzal a 7. ponttal egészített ki, hogy háborús bűnös az is,

7. aki bármilyen formában olyan tevékenységet fejtett vagy fejt ki, illetőleg mozdított vagy mozdít elő, amely a népek háború utáni békéjének vagy együttműködésének megnehezítésére vagy megbontására, avagy nemzetközi viszály előidézésére alkalmas.

9. §. A 81/1945. M. E. számú rendelet 14. §-a hatályát veszti és helyébe az alábbi rendelkezések lépnek:

A 13. § 1–7. pontjaiban felsorolt cselekményekre főbüntetésként a következő büntetéseket lehet alkalmazni:

a) halál vagy

b) életfogytig tartó kényszermunka, testi alkalmatlanság esetében életfogytig tartó fegyház vagy

c) kényszermunka, amelynek legrövidebb tartama öt évnél kevesebb nem lehet, testi alkalmatlanság esetében öt évtől tizenöt évig terjedhető fegyház vagy

d) öt évtől tíz évig terjedhető börtön.

10. §.⁴⁵ A 81/1945. M. E. számú rendelet 15. §-a azzal a 4., 5. és 6. ponttal egészítetik ki, hogy népellenes büntettségben bűnös az is,

4. aki nyomtatványban (bármilyen módon sokszorosított iratban), gyülekezet előtt elmondott beszédben vagy rádió útján huzamosabb időn át olyan állandó jellegű és folyamatos tevékenységet fejtett ki, amely alkalmas volt arra, hogy a fasiszta és a demokráciaellenes irányzatok elterjesztése és megerősítése végett vagy a faji és felekezeti gyűlölet felkeltése, illetőleg ébrentartása céljára a közfelfogást jelentős mértékben befolyásolja és az országra káros irányba terelje;

5. aki fasiszta és demokráciaellenes törekvéseknek vagy a társadalom egyes rétegei üldözésének célját szolgáló hivatalos szerv, párt vagy társadalmi szervezet be-szűgőjaként működött vagy annak számára adatokat szolgáltatott;

6. aki a fasiszta és a demokráciaellenes uralmi rendszer hatalmi eszközeinek saját céljaira való felhasználásával szemérem, vagyon vagy személyes szabadság elleni bűncselekményt követett el.

11. §. A 81/1945. M. E. számú rendelet 16. §-a hatályát veszti, és helyébe az alábbi rendelkezések lépnek:

amennyiben más jogszabály a cselekményre súlyosabb büntetést nem rendel, a 15. § 1–6. pontjaiban felsorolt cselekményekre főbüntetésként a következő büntetéseket lehet alkalmazni:

a) kényszermunka, amelynek legrövidebb tartama öt évnél kevesebb nem lehet, teszi alkalmatlanság esetében öt évtől tíz évig terjedhető fegyház vagy

b) öt évtől tíz évig terjedhető börtön.

12. §. A 81/1945. M. E. számú rendelet 17. §-a hatályát veszti s helyébe a következő rendelkezések lépnek.

Népellenes büntettségben bűnös az is:

1. aki a 15. § 2. pontjában meghatározott cselekmények elkövetését megakadályozni nem igyekezett, bár ez törvényes hatáskörében módjában állott volna;

2. aki anélkül, hogy evégből vele szemben közvetlenül vagy közvetve kényszer alkalmaztatott volna, a németek által Magyarországon szervezett Volksbundba tagként belépett, vagy fasiszta, illetőleg demokráciaellenes pártban, szervezetben vagy alakulatban tisztséget vállalt, avagy tagként tevékeny működést fejtett ki;

3. aki – a 11. § 6. pontjának, illetőleg a 15. § 4. pontjának esetét ide nem értve – nyomtatványban (bármilyen módon sokszorosított iratban), gyülekezet előtt, rádió útján vagy egyébként nyilvánosan népellenes vagy demokráciaellenes intézkedések meghozatalát sürgette vagy a meghozottakat feldicsérte;

4. aki kényszerű szükség nélkül a nép- vagy demokráciaellenes hírverés szolgálatába szegődött;

5. aki magatartásával fasiszta- (nyilas-, német-, háború) ellenes vélemény nyilvánítását akadályozta;

---

⁴⁵ A 10. §-t új, 7. ponttal egészítette ki a 6750/1945. M. E. sz. rendelet. (M. K. 106. sz.)

6. aki a 11., 13., 15. §-ban vagy a jelen §-ban felsorolt cselekmények valamelyikére nézve – a Btk. 378. §-ának esetét kivéve – a Btk. 374. vagy 375. §-ában meghatározott bűnpártolást követ el;

7. aki tudomással bír arról, hogy valaki a 11. § 5. pontja alá eső cselekménnyel kapcsolatos kivégzésnek vagy kínzásnak tettese vagy részese és ezt a hatóságnak haldéktalanul fel nem jelenti.

13. §. A 81/1945. M. E. számú rendelet 18. §-a hatályát veszti és helyébe az alábbi rendelkezés lép:

Amennyiben más jogszabály a cselekményre súlyosabb büntetést nem rendel, a 17. § 1–7. pontjaiban felsorolt cselekményekre főbüntetésként két évtől öt évig terjedhető börtönbüntetést lehet kiszabni.

14. §. A 81/1945. M. E. számú rendelet 21. §-a hatályát veszti és helyébe az alábbi rendelkezések lépnek:

A 20. § utolsó bekezdésében felsorolt bűncselekményekben az ott megjelölt összefüggés nélkül a népbíróság csak abban az esetben bír hatáskörrel, ha a cselekmény politikai jellegű.

Ha a tekintetben, hogy a cselekmény politikai jellegű-e, és a Bp. szerint illetékes ügyészségnek és a népügyészségnek álláspontja eltérő, a főügyész dönt.

15. §. A 81/1945. M. E. számú rendelet 22. §-a hatályát veszti és helyébe az alábbi rendelkezések lépnek:

A népbíróság a fiatalkorúak bűnügyében is eljár.

Ha a fiatalkorú a cselekményt élete tizenötödik évének betöltése után követte el, a Bn. II. fejezetének IV. cikkében meghatározott intézkedéseken felül a 3. §-ban felsorolt büntetések alkalmazásának is helye van. Halálbüntetést mégis csak akkor lehet kiszabni, ha a fiatalkorú a cselekmény elkövetésekor tizenhatodik életévét már betöltötte.

A 3. § 5–7. pontjaiban felsorolt mellékbüntetéseket a tizenötödik életévét még be nem töltött fiatalkorúval szemben is alkalmazni lehet.

A népbíróság előtti eljárásban fiatalkorúval szemben dorgálásnak és próbára bocsátásnak nincs helye.

A 16. §.⁴⁶ A jelen rendeletnek az előző §-okban foglalt rendelkezéseit visszaható erővel kell alkalmazni, mégpedig a folyamatban levő azokban az ügyekben is, amelyekben az eljárást a jelen rendelet hatálybalépéséig jogerősen nem fejezték be.

17. §. A 81/1945. M. E. számú rendelet 33. §-a akként egészítetik ki, hogy az előzetes letartóztatást a népbíróság is elrendelheti, továbbá, hogy az előzetes letartóztatás meghosszabbításának több ízben is helye lehet.

18. §. Budapesten csak egy népbíróság működik, amelynek illetékessége a budapesti büntető és a pestvidéki törvényszék területére terjed ki.

⁴⁶ A 16. §-t a 6750/1945. M. E. sz. rendelet (M. K. 106. sz.) 3. §-a szerint az ugyanezen rendelet 1. §-ában meghatározott cselekményre nem lehet alkalmazni.

19. §. A 81/1945. M. E. számú rendelet 39. és 41. §-ai hatályukat veszítik és helyükbe az alábbi rendelkezések lépnek.

A népbíróági tanács hat tagból áll.

A Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontba tömörült öt politikai párt (Független Kisgazdapárt, Magyar Kommunista Párt, Nemzeti Parasztpárt, Polgári Demokrata Párt, Szociáldemokrata Párt) helyi szervezetei, úgyszintén az Országos Szakszervezeti Tanács helyi szervezete a jelen rendelet hatálybalépésétől számított nyolc nap alatt annyi-szor egy-egy rendes és két-két póttagot jelölnek ki, ahány tanács szervezését az igazságügy-miniszter elrendelte. A népbíróági tanács a kijelölt rendes tagokból alakul meg. A tanács valamelyik rendes tagjának akadályoztatása esetében a vezető bíró annak a pártnak (szakszervezetnek) az első póttagját hívja be, amely pártnak (szakszervezetnek) tagja az akadályozott személy. A póttag akadályoztatása esetében a második póttag behívására kerül a sor; ha pedig ez is akadályozott, új beküldésnek van helye.

Nem járhat el népbíróként az, akit büntett, nyereségvágyból elkövetett vétség vagy fasiszta jellegű cselekmény miatt elítéltek. A jelen rendelet alkalmazása szempontjából nem lehet büntetett előéletűnek tekinteni azt, akit fasisztaellenes cselekmény vagy az úgynevezett zsidótörvényben meghatározott valamely cselekmény miatt ítélték el.

A beküldés alkalmával be kell mutatni a tagok és póttagok írásbeli nyilatkozatát, amelyben büntetőjogi felelősségük tudatában kijelentik, hogy az előbbi bekezdés értelmében büntetlen előéletűek.

Ha a népbíróság székhelyén a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontba tömörült pártok közül valamelyik működést nem fejt ki, a hiányzó tagot és póttagokat a vezető bíró sorolja ki a működő pártok által ajánlott öt-öt személy közül.

A kijelölt tag és póttag a megbízást nem utasíthatja vissza.

A népbíróság tagjainak és póttagjainak megbízása három hónapig tart, a megbízás azonban megismételhető.

20. §. A 81/1945. M. E. számú rendelet 49. §-a akként módosíttatik, hogy a vezető bíró a bűncselekmény elkövetésének bizonyított voltára nézve csak akkor nyilvánít véleményt, ha erre nézve a tanácsnak legalább egy tagja felkéri, továbbá, hogy szavazategyenlőség esetében a vezető bíró is szavaz.

21. §. A 81/1945. M. E. számú rendelet 53. §-a hatályát veszti és helyébe az alábbi rendelkezések lépnek.

A népbíróság ítélete ellen a népügyész az elítélt terhére fellebbezéssel élhet. A népügyész által bejelentett fellebbezés alapján az ítélet az elítélt javára is megváltoztatható.

Az elítélt abban az esetben, ha a 11. § 1–6. pontja alá eső cselekmények valamelyikében mondták ki bűnösnek, a népbíróság ítélete ellen egyáltalán nem, egyéb esetekben pedig csak a halált vagy az öt évet meghaladó szabadságvesztés-büntetést kimondó ítélet ellen élhet fellebbezéssel. Az elítélt által az ítélet ellen bármilyen formában vagy elnevezéssel bejelentett jogorvoslat fellebbezésnek tekintendő.

A védő – a 6. §-ban megjelölt eljárás kivételével – csak az elítélt hozzájárulásával jelenthet be fellebbezést. A védő egyébként ugyanolyan korlátok között élhet fellebbezéssel, mint az elítélt.

A népfőügyész az elítélt által bejelentett fellebbezéshez az elítélt terhére csatolkozhatik (1928. X. tc. 29. §).

A népbíróság előtti eljárásban a Bp. 388. §-ának utolsó bekezdése nem alkalmazható.

Halálbüntetést kiszabó ítélet ellen bejelentett fellebbezés esetében a népbíróság az ügyet az ítélethozataltól számított nyolc nap alatt köteles a Népbíróságok Országos Tanácsához felterjeszteni. Az ilyen ítélet szóbeli indokait a kihirdetés alkalmával részletesen ki kell fejteni, és az ítéletet három nap alatt írásba kell foglalni. A Népbíróságok Országos Tanácsa az ügyben az iratoknak hozzáérkezésétől számított három nap alatt köteles a lehetőség szerint minél közelebbi tárgyalási határnapot kitűzni, illetőleg a bizonyítás kiegészítése tárgyában intézkedni.

Ha a jelen § a halálbüntetést kimondó ítélet ellen a fellebbezést kizárja és a népbíróság a Bp. 497. §-ának megfelelő eljárásban akként határozott, hogy az elítélt kegyelemre nem méltó, a halálbüntetést ettől számított két órán belül végre kell hajtani.

Az előbbi bekezdés esetében az ítélet rövid indoklással együtt azonnal írásba kell foglalni.

22. §. A 81/1945. M. E. számú rendelet 20. és 21. §-a⁴⁷ értelmében a népbíróság hatáskörébe vont azoknak a szándékos bűncselekményeknek a büntetése, amelyekre a büntető törvények fogházbüntetést állapítanak meg, ugyanolyan tartamú börtön, mint amilyen tartamú a törvényben megszabott fogházbüntetés.

23. §. Ha alaposan tartani lehet attól, hogy az, akit a népbíróság hatáskörébe tartozó büntett nyomatékos gyanúja terhel, vagyonának vagy vagyonához tartozó dolognak elidegenítése vagy elrejtése által a vagyoneklobzás foganatosítását megghiúsítja: a népfőügyesség ingóságaira bűnügyi zárlatot, illetőleg mind ingó, mind ingatlan vagyonára biztosítási végrehajtást rendel el.

A bűnügyi zárlat, illetőleg a biztosítási végrehajtás elrendelése ellen felfolyamodásnak helye nincs.

A bűnvádi eljárás megindítása után szerzett jogot nem lehet az államkincstárral szemben érvényesíteni olyan vagyonra, illetőleg olyan vagyontárgyra, melyre a bűnügyi zárlatot vagy a biztosítási végrehajtást elrendelték, feltéve, hogy a népbíróság utóbb a vagyont illetőleg a vagyontárgyat elkobozta.

Egyebekben a bűnügyi zárlat, illetőleg a biztosítási végrehajtás tekintetében a Bp. rendelkezéseit megfelelően kell alkalmazni.⁴⁸

24. §. A népbírósági vezetőbírák és népfőügyészek az igazságügy miniszter által megállapítandó pótdíjban részesülnek.⁴⁹

25. §. A jelen rendelet hatálybalépése előtt megalakult népbíróságok működésének érvényét nem érinti az a körülmény, hogy megalakításuk a 81/1945. M. E. számú ren-

⁴⁷ A 81/1945. M. E. sz. rendelet 21. §-a helyébe ennek a rendeletnek a 14. §-a lépett.

⁴⁸ A vagyoneklobzás kimondását vagy pénzbüntetés kiszabását tartalmazó népbírósági határozatok végrehajtásának biztosítása tárgyában intézkedik a 2600/1945. M. E. sz. rendelet. (M. K. 42. sz.)

⁴⁹ A 8900/1946. M. E. sz. rendelet (M. K. 172/b. sz.) 7. §-a szerint csak a minisztertanács engedélyezhet bármilyen címen pótlékot.

delet 39. §-ának nem felelt meg; a már működő tanácsok tagjainak számát azonban a jelen rendelet hatálybalépésétől számított nyolc nap alatt a 19. § értelmében hatra ki kell egészíteni.

26. §. A népbíróság az 1080/1945. M. E. számú rendelet hatálybalépése előtt az igazolóbizottságnak a népbíróság elé utaló határozatával a népbírósághoz áttett ügyet haladéktalanul visszaküldi az igazolóbizottság elnökének.

A budapesti népbíróság előtti igazolófellebbezési eljárásban a törvényszéki eljárás szabályai irányadók.⁵⁰

27. §. A jelen rendelet az 1945. évi május hó 1. napján lép hatályba.⁵¹

Az 1945. évi VII. törvénycikk III. számú melléklete.

Az ideiglenes nemzeti kormány 5.900/1945. M. E. számú rendelete
a népbíráskodás körében a távol levő terhelt ellen folyó eljárásra, úgyszintén
a közvád képviselőjére vonatkozó szabályok kiegészítése tárgyában

Megjelent az 1945. évi *Magyar Közlöny* 1945. évi augusztus hó 5. napján kiadott 95. számában.

A minisztérium az Ideiglenes Nemzetgyűlés által az 1944. évi december hó 22. napján adott felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

1. §. A népbíráskodásról szóló 81/1945. M. E. számú rendelt (Magyar Közlöny, 3. szám) 6. §-a az alábbi rendelkezésekkel egészítettik ki:

Ha a főtárgyalás adatai szerint a terhelt olyan cselekményt követett el, amelyre a fennálló jogszabályok halálbüntetést állapítanak meg, a terhelt távolléte a halálbüntetés kiszabását és a megfelelő mellékbüntetések megállapítását nem akadályozza. A terhelt távollétében hozott halálos ítélet ellen az ítélet meghozatalakor fellebbezés bejelentésének nincs helye, és az ítélet pénzbüntetést, illetőleg vagyonelkobzást megállapító részében végrehajtható. A terheltet jelentkezése vagy kézrekerülése után haladéktalanul a népbíróság elé kell állítani. A népbíróság a terheltet nyilvános tárgyaláson kihallgatja és a kihallgatás eredményéhez képest határoz a halálos ítélet fenntartása vagy a Bp. 460–462. §-ai szerint tartandó új főtárgyalás elrendelése iránt. Ha a népbíróság a halálos ítélet fenntartása mellett dönt, az ítéletet a terhelt előtt haladéktalanul nyilvánosan kihirdeti. Az ítélet kihirdetését követő eljárásra ugyanazok a szabályok irányadók, mint a terhelt jelenlétében tartott tárgyalás alapján hozott ítélet esetében.

2. §. A 81/1945. M. E. sz. rendelet 24. §-a az alábbi rendelkezésekkel egészítettik ki:

A közvádoló tennivalóinak ellátásával az igazságügy-miniszter egyes ügyekben a nép-

⁵⁰ A 2. bekezdés a 4080/1945. M. E. sz. rendelet (M. K. 65. sz.) 23. §-a szerint hatályát veszítette.

⁵¹ E rendelettel kapcsolatos átmeneti intézkedések tárgyában adatott ki a 850/1945. I. M. sz. rendelet. (M. K. 22. sz.).

ügyészség szervezetén kívül álló személyt is megbízhat. A megbízott közvádlt e megbízása körében ugyanazok a jogok illetik, mint a népügyészt. A megbízott közvádlt díjazása iránt az igazságügy-miniszter a pénzügyminiszterrel egyetértve esetenként intézkedik.

3. §. A jelen rendelet kihirdetése napján lép hatályba; rendelkezéseit a már folyamatban lévő azokban az ügyekben is alkalmazni kell, amelyekben első fokon érdemleges határozatot nem hoztak.

Az 1945. évi VII. törvénycikk IV. számú melléklete.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 6750/1945 M. E. számú rendelete **a közhivatalok munkafegyelmének fokozottabb biztosítása tárgyában**

Megjelent az 1945. évi *Magyar Közlöny* 1945. évi augusztus 19. napján kiadott 106. számában.

A minisztérium az Ideiglenes Nemzetgyűlés által az 1944. évi december 22. napján adott felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

1. §. a 81/1945. M. E. számú rendelet 15. §-a (az 1.440/1945. M. E. számú rendelet 10. §-a) azzal a 7. ponttal egészített ki, hogy népellenes büntetben bűnös

7. Az a közhivatalnok, aki hivatali kötelességét szándékosan súlyosan megsérti, különösen felettes hatóságának törvényszerű szolgálati utasítását nem teljesíti, vagy rosszhiszeműen nem a kellő időben vagy nem a megszabott módon teljesíti, ha ezáltal a demokratikus kormányzat rendelkezéseinek zavartalan végrehajtását súlyosan veszélyezteti, vagy az ország népi és demokratikus szellemében való újjászervezését lényegesen akadályozza.⁵²

2. §. Az 1. §-ban meghatározott bűncselekmény miatt a bünvádi eljárást csupán az illetékes miniszter feljelentésére lehet megindítani. A terhelt előzetes letartóztatásának elrendeléséhez az illetékes miniszter hozzájárulása szükséges.

3. §. Az 1. §-ban meghatározott cselekményre az 1440/1945. M. E. számú rendelet 16. §-át nem lehet alkalmazni.

4. §. A jelen rendelet kihirdetésének napján lép hatályba.

Magyarországi Rendeletek Tára 1945. 90-110.

---

⁵² Az 1. §. értelmében népellenes büntetben bűnös a 20.400/1945. B. M. sz. rendelet (M. K. 116. sz.) 15.§-a szerint az a törvényhatósági városi és községi tisztviselő, aki az idézett rendeletben megszabott határidőket vétkesen nem tartja be.

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

áll.	általános
ÁSZTL	Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára
á. t.	államtitkár
ÁVH	Államvédelmi Hatóság
ÁVO	Államvédelmi Osztály
BFL	Budapest Főváros Levéltára
biz.	bizalmas
BM	Belügyminisztérium
bm.	belügyminiszter
Bn.	büntető novella
Bp.	Budapest
Bp.	Büntető perrendtartás
BSZKRT	Budapesti Szállítási és Közlekedési Részvénytársaság
Btk.	Büntető törvénykönyv
b. t. t.	belső titkos tanácsos
c.	címzetes
CIC	Counter Intelligence Corps (Kémelhárító Testület)
cső.	csendőrr
DIMK	Diplomáciai Iratok Magyarország Külpolitikájáról
El.	Elnök/i
ÉME	Ébredő Magyarok Egyesülete
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szervezete
FKGP	Független Kisgazdapárt
fm.	földművelésügyi miniszter
Gestapo	Geheime Staatspolizei (Titkos Államrendőrség)
gr.	gróf
GYOSZ	Gyáripárosok Országos Szövetsége
h.	helyettes/e
HM	Honvédelmi Minisztérium
hm.	honvédelmi miniszter
hm. h	honvédelmi miniszter helyettese
HVKF	Honvéd Vezérkar Főnöke
IBUSZ	Idegenforgalmi, Beszerzési, Utazási és Szállítási (Rt.)

ig. –	igazgató/ja
Ig. Közl.	Igazgatási Közlöny
ig. ü. át.	igazságügyi államtitkár
IM	Igazságügyi Minisztérium
im.	igazságügy-miniszter
IpM	Iparügyi Minisztérium
ipm.	iparügyi miniszter
ít.	ítélet
jkv.	jegyzőkönyv
Ju.	Jugoszlávia
KABSZ	Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetsége
kat.	katonai
kb.	körülbelül
KEOKH	Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatóság
ker.	kerület
KI	Kommunista Internacionálé
KKM	Kereskedelmi és Közlekedésügyi Minisztérium
kkm.	kereskedelmi és közlekedésügyi miniszter
kmft.	kelt mint fent
KN	Képviselőházi Napló
KP	Magyar Kommunista Párt
köv.	követség/i
KRIPO	Kriminalpolizei (Bűnügyi Rendőrség)
K. u. K.	Kaiserlich und Königlich (Császári és Királyi)
KÜM	Külügyminisztérium
küm.	külügyminiszter
KV	Központi Vezetőség
kz	koncentrációs tábor
m.	miniszter
m. kir.	magyar királyi
m. kir. t. t.	magyar királyi titkos tanácsos
MÁV	Magyar Államvasutak
MDP	Magyar Dolgozók Pártja
M. E.	Miniszterelnökség = Kormány
me.	miniszterelnök
MÉP	Magyar Élet Pártja
MIOK	Magyar Izraeliták Országos Képvislete
MMP	Magyar Megújulás Pártja
MNB	Magyar Nemzeti Bank
m. n. e.	minden nemű egyéb
M. K.	Magyar Közlöny
Mo.	Magyarország

MOL	Magyar Országos Levéltár
MRT	Magyarországi Rendeletek Tára
MSZDP	Magyarországi Szociáldemokrata Párt
MTA	Magyar Tudományos Akadémia
MTI	Magyar Távirati Iroda
MŰNE	Magyar Ügyvédek Nemzeti Egyesülete
MVK	Magyar Vöröskereszt
MZSML	Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár
NAP	Nemzet Akaratának Pártja
nb.	népbíróság
Nbr.	népbírósági rendelet
NDK	Német Demokratikus Köztársaság
NEP	Nemzeti Egység Pártja
NKP	Németországi Kommunisták Pártja/Német Kommunista Párt
NKVD	Narodnij Komisszariat Vnutrennyih Del (Belügyi Népbiztosság)
No.	Németország
NOT	Népbíróságok Országos Tanácsa
NSDAP	Nazionalsozialistische Deutsche Arbeiter Partei (Nemzetiszocialista Német Munkás Párt)
Nü.	Népügyészség
ny.	nyugalmazott
Ny. P.	Nyilaskeresztes Párt
NSZK	Német Szövetségi Köztársaság
NVK	Nemzetközi Vöröskereszt = Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága
o.	osztály
OMIKE	Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egylet
OSS	Organisation of Special Services (Különleges Szolgálatok Szervezete)
OSZDMP	Oroszországi Szociáldemokrata Párt
OT	Országos Tanács
p.	pengő
PB	Politikai Bizottság
PIH	Pesti Izraelita Hitközség
pk.	parancsnok/a
PM	Pénzügyminisztérium
pm.	pénzügyminiszter
pol.	politikai
PRO	Politikai Rendészeti Osztály
r.	rendű
r. k.	római katolikus
RSHA	Reichssicherheitshauptamt (Birodalmi Biztonsági Főhivatal)
Rt.	részvénytársaság
SA	Sturm Abteilung (Rohamosztog)

SD	Sicherdienst (Biztonsági Szolgálat)
s. hiv.	segédhivatali
SIPO	Sicher Polizei (Biztonsági Rendőrség)
s. k.	saját kezével
SS	Schutz Staffel (Védosztag)
sz.	számú
SZEB	Szövetséges Ellenőrző Bizottság
SZDP	Lásd MSZDP
SZER	Szabad Európa Rádió
SZKP	Szovjetunió Kommunista Pártja
SZU	Szovjetunió
T.	tisztelt
tan.	tanácsos
t. c.	törvénycikk
ti.	tudniillik
TK	Tanácsköztársaság
t. nélk. m.	tárca nélküli miniszter
tsa.	társa
t. t.	titkos tanácsos
VB	Végrehajtó Bizottság
vez.	vezető/je
vh.	világháború
vk.	vezérkar/i
VKM	Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium
vkm.	vallás- és közoktatásügyi miniszter
vkf.	vezérkari főnökség
vm.	vármegye
vörgy.	vezérőrnagy

KRONOLÓGIA

A kronológiában a Sztójay-per során említett, illetve a perben szereplő személyek tevékenységével kapcsolatos dátumok szerepelnek.

1526

augusztus 29. A mohácsi csata.

1657

január 6 – július 22. II. Rákóczi György lengyelországi hadjárata.

1914

június 28. Szarajevóban Gavrilo Princip szerb nacionalista meggyilkolja Ferenc Ferdinánd Habsburg trónörökösét.

július 28. A Monarchia hadüzenete Szerbiának.

augusztus 1. Németország hadüzenete Oroszországnak.

augusztus 3. Németország hadüzenete Franciaországnak.

1918

október 31. József főherceg homo regius kinevezi Károlyi Mihályt miniszterelnökké.

november 9. Berlinben kikiáltják a köztársaságot, II. Vilmos német császár Hollandiába menekül.

november 16. Kikiáltják a magyar népköztársaságot.

1919

március 21. A Magyar Tanácsköztársaság megalakulása.

augusztus 1. A Magyar Tanácsköztársaság bukása.

szeptember 20. A német–magyar diplomáciai kapcsolatok felvétele.

november 16. Horthy Miklós a tiszti különítmények élén bevonul Budapestre.

Az olasz–magyar diplomáciai kapcsolatok felvétele.

1920

február 17. Budapesten meggyilkolják Somogyi Bélát és Bacsó Bélát, a *Népszava* újságíróit.

március 1. A Nemzetgyűlés Magyarország kormányzójává választja Horthy Miklóst.

június 4.	A trianoni béke aláírása.
július 19-től	Teleki Pál első miniszterelnöksége → 1921. április 13.
augusztus 14.	Csehszlovákia és Jugoszlávia szövetsége.
október 27.	A Nagykövetek Tanácsa szabad várossá nyilvánítja Danzigot.

1921

március 26 –	
április 5.	IV. Károly első visszatérési kísérlete.
április 13.	Lemond Teleki Pál és kormánya.
április 14.	Bethlen István miniszterelnöksége → 1931. augusztus 24.
április 23.	Csehszlovákia és Románia szövetsége.
június 7.	Jugoszlávia és Románia szövetsége, megalakul a kisantant.
október 20–24.	IV. Károly második visszatérési kísérlete.
december 14–16.	Népszavazáson Sopron és környékének lakói nagy többségben a Magyarországhoz tartozásra szavaznak.

1922

április 16.	Rapallóban német–szovjet egyezményt írnak alá, a két ország felveszi egymással a diplomáciai kapcsolatot, Oroszország lemond a háborús jóvátételről, Németország elismeri a német állampolgárok oroszországi javainak államosítását.
május 2.	Bánffy Miklós külügyminiszter és G. V. Csicserin külügyi népbiztos titkos tárgyalása Genovában.
szeptember 18.	Magyarország felvétele a Nemzetek Szövetségébe.
október 28.	„Marcia su Roma”, Mussolini feketeingesei élén bevonul Rómába.

1923

november 8–9.	Hitler puccskísérlete Münchenben.
---------------	-----------------------------------

1924

április 8.	A Nemzetek Szövetsége az amerikai J. Smitht nevezi ki magyarországi főbiztosává.
május 24.	Megalakul a Magyar Nemzeti Bank.
június 26.	A népszövetségi kölcsön folyósításának kezdete. A magyar államháztartás népszövetségi ellenőrzés alá kerül.

1925

április 26.	Paul von Hindenburgot a Német Birodalom elnökévé választják.
október 7.	Kánya Kálmán lesz az új berlini magyar követ → 1933. január 10.
október 16.	A locarnói konferencián garantálják Németország nyugati határait.

1927

- április 4–6.* Bethlen István miniszterelnök tárgyalása Rómában Benito Mussolinivel.
június 21. Lord Rothemere lapjában, a *Daily Mail*ben a magyar területi revíziót támogató cikk jelenik meg.

1928

- április 2–5.* Bethlen István miniszterelnök titkos tárgyalása Milánóban Benito Mussolinivel.

1929

- október 24–29.* A New York-i tőzsde részvényárai zuhanni kezdenek, a gazdasági világválság kezdete.

1930

- szeptember 14.* A németországi választásokon előretör az NSDAP, 6,4 millióan szavaznak a náci pártra (a szavazók 18%-a).
november 21. Bethlen István tárgyalásai Berlinben.

1931

- május 11.* A világgazdasági válság súlyosbodásának első európai jeleként összeomlik a bécsi Credit-Anstalt Bank.
június 20. Herbert Clark Hoover amerikai elnök javasolja, hogy a közép-európai pénzügyi válság miatt egy év haladékot adjanak az európai államoknak a háborús adósságok megfizetésére.
augusztus 19. Lemond Bethlen István és kormánya.
augusztus 24. Megalakul Károlyi Gyula kormánya →1932. szeptember 21.

1932

- április 10.* Paul von Hindenburg győz Németországban az elnökválasztáson.
július 31. A németországi parlamenti választásokon az NSDAP győz (13 745 800 szavazat, 37,3%, 230 mandátum a 608-ból).
szeptember 21. Lemond Károlyi Gyula miniszterelnök és kormánya.
október 1. Gömbös Gyula kormányának megalakulása →1936. október 6. Kormányában Imrédy Béla a pénzügyminiszter →1935. január 7.
november 6. A németországi választásokon az NSDAP 11 737 000 szavazatot kap, 1,5 millióval kevesebbet, mint júliusban, de még így is a legerősebb parlamenti párt marad (33,1%, 196 mandátum az 584-ből).
november 8. F. D. Rooseveltt, a Demokrata Párt elnökjelöltje győz az amerikai elnökválasztáson.

1933

- január 10.* Kánya Kálmán berlini követi megbízatásának vége.
január 30. Paul von Hindenburg köztársasági elnök Adolf Hitlert, az NSDAP vezérét kinevezi kancellárrá.
- február 4.* Kánya Kálmán lesz az új külügyminiszter.
február 27. A Reichstag felgyújtásával a nácik a kommunistákat vádolják.
március 4. Franklin D. Roosevelt amerikai elnök hivatalba lépése.
március 6. A németországi parlamenti választásokon az NSDAP a szavazatok 43,9%-át (17 277 200 szavazat) megszerezve győz.
- március 6–18.* Bethlen István németországi látogatása.
április 1. Zsidó üzletek bojkottja Németországban.
április 17–19. Gömbös Gyula miniszterelnök hivatalos látogatása Adolf Hitler kancellárnál.
május 2. Németországban az SA és a rendőrség megszállja a szociáldemokrata szakszervezetek épületeit, klubhelyiségeit, letartóztatják a szakszervezetek vezetőit.
május 10. Zsidó, marxista és más „felforgató” írók könyveinek nyilvános elégetése Berlinben.
- július 9–10.* Gömbös Gyula tárgyalásai Engelbert Dollfuss osztrák kancellárral Bécsben.
július 25–28. Gömbös Gyula miniszterelnök tárgyalásai Rómában.
október 14. Németország kilép a Nemzetek Szövetségéből.

1934

- február 6.* Magyarország és a Szovjetunió felveszi a diplomáciai kapcsolatokat.
március 13. Gömbös Gyula miniszterelnök tárgyalásai Rómában.
március 15. Ausztria, Magyarország és Olaszország képviselői aláírják a római egyezményt.
június 30. „Hosszú kések éjszakája”: az SS leszámol az SA vezérkarával, Ernst Röhmöt és társait, valamint Hitler több politikai ellenfelét meggyilkolják.
augusztus 2. Meghal Paul von Hindenburg német államelnök.
november 4. Gömbös Gyula tárgyalásai Rómában.

1935

- január 7.* Imrédy Béla lemond pénzügyminiszteri állásáról, ő lesz a Magyar Nemzeti Bank elnöke.
január 13. Népszavazás a Saar-vidéken, az elsöprő többség a Németországhoz való tartozásra szavaz.
március 1. Szálasi Ferenc vezérkari őrnagy nyugállományba vonul, megalakítja első pártját (Nemzet Akaratának Pártja).
március 16. Hitler bejelenti a versailles-i békeszerződés katonai cikkelyének felmondását, bevezetik az általános hadkötelezettséget.
április 11–14. Olaszország, Franciaország és Anglia képviselőinek tanácskozása Stresában.
szeptember 26. Gömbös Gyula tárgyalása Adolf Hitlerrel Berlinben.

1936

- március 7.* A német csapatok bevonulnak a demilitarizált Rajna-vidékre.
március 24. Gömbös Gyula tárgyalásai Rómában.
október 6. Gömbös Gyula halála.
október 12. Darányi Kálmán kormányának megalakulása → 1938. május 13.
október 27. A Berlin–Róma „tengely” létrejötte. A német–olasz egyezmény értelmében a két állam összehangolja külpolitikáját és elhatárolják gazdasági érdekszféráikat a Balkánon.
november 22. Darányi Kálmán hivatalos látogatása Németországban.
november 25. A német–japán antikomintern paktum aláírása.
december 9–17. Kozma Miklós belügyminiszter hivatalos látogatása Németországban.

1937

- szeptember 21.* Rátz Jenő, Röder Vilmos és Sónyi Hugó hivatalos látogatáson Berlinben.
november 6. Olaszország is csatlakozik az antikomintern paktumhoz.
november 10. Darányi Kálmán, Röder Vilmos, Rátz Jenő és Imrédy Béla Horthyval a fegyverkezésről tárgyal.
november 20–24. Darányi Kálmán és Kánya Kálmán hivatalos látogatása Németországban.

1938

- március 5.* Darányi Kálmán győri beszéde a NEP politikai gyűlésén; bejelenti az egy-milliárd pengő fegyverkezési és infrastrukturális fejlesztési programot.
március 12–13. Német csapatok vonulnak be Ausztriába, Németország és Ausztria egyesítése (Anschluss).
május 13. Lemond a Darányi-kormány.
május 14. Imrédy Béla kormányának megalakulása → 1939. február 15.
május 25. Budapesten megkezdődik a XXXIV. Eucharisztikus Világkongresszus.
május 29. Hatályba lép az 1938. XV. tc., az ún. első zsidótörvény.
július 6. Szálasi Ferencet a budapesti ítélőtábla három év fegyházra ítéli.
július 17–20. Imrédy Béla és Kánya Kálmán hivatalos látogatása Rómában.
július 22. Hatályba lép az 1938. XXX. tc. a szeszegyedáruságról, ez gyakorlatilag az iparág „árjásítását” jelenti.
augusztus 20–26. Horthy Miklós, Imrédy Béla, Kánya Kálmán és Rátz Jenő hivatalos látogatása Németországban.
augusztus 22. A kisantant és Magyarország képviselői Bledben egyezményt írnak alá, elismerik Magyarország fegyverkezési egyenjogúságát, Magyarország lemond a fegyveres erő alkalmazásáról az aláírókkal szemben.
szeptember 20. Imrédy Béla és Adolf Hitler találkozója Berlinben.
szeptember 28–30. A müncheni konferencián Anglia, Franciaország, Németország és Olaszország megállapodik a Szudéta-vidék elcsatolásáról Csehszlovákiától.
október 2. Lengyel csapatok elfoglalják a Csehszlovákiához tartozó Tesin-vidéket.

- október 9–13. Eredménytelen csehszlovák–magyar tárgyalások Komáromban a két ország között húzódó határvonal módosításáról.
- november 2. Az első bécsi döntéssel a történelmi Felvidék egy részét Olaszország és Németország visszajuttatja Magyarországnak.
- december 10. Csáky István lesz az új külügyminiszter.

1939

- január 16. Csáky István látogatása Berlinben.
- február 15. Lemond az Imrédy-kormány.
- február 16. Teleki Pál második kormányának megalakulása → 1941. április 3.
- február 24. Magyarország csatlakozik az antikomintern paktumhoz. A Szovjetunió megszakítja a diplomáciai kapcsolatokat Magyarországgal.
- március 14. Jozef Tiso kikiáltja Szlovákia függetlenségét.
- március 15. A német hadsereg bevonul Cseh- és Morvaországba, megszervezik a Cseh-Morva Protektorátust.
- március 15–18. Magyar csapatok megszállják Kárpátalját.
- április 11. Magyarország kilép a Nemzetek Szövetségéből.
- április 29–május 1. Teleki Pál és Csáky István látogatása Berlinben.
- május 4. Kihirdetik az 1939. IV. tc.-et, az ún. második zsidótörvényt.
- május 28–29. Képviselőházi választások Magyarországon.
- augusztus 8. Csáky István látogatása Hitlernél Berchtesgadenben.
- augusztus 16. Csáky István látogatása Ribbentropnál Salzburgban.
- augusztus 23. Német–szovjet meg nem támadási szerződés aláírása Moszkvában (*Molotov – Ribbentrop-paktum*).
- szeptember 1. Németország támadása Lengyelország ellen, a második világháború kezdete.
- szeptember 7. Csáky István látogatása Ribbentropnál a német főhadiszálláson.
- szeptember 14. Magyarország nem hadviselőnek nyilvánítja magát.
- szeptember 17. Megindul a Vörös Hadsereg támadása Lengyelország ellen.
- szeptember 23. A szovjet–magyar diplomáciai kapcsolatok helyreállítása.
- szeptember 28. A német–szovjet-lengyel háború vége.
- november 30. A német–szovjet barátsági és határegyezmény aláírása.
- november 30. A Vörös Hadsereg támadása Finnország ellen → 1940. március 12.

1940

- március 12. A szovjet–finn háború vége.
- március 23. Teleki Pál miniszterelnök tárgyalása Benito Mussolinivel Rómában.
- május 10. Megindul a német csapatok támadása a nyugati fronton.
- május 15. Hollandia kapitulál.
- május 28. Belgium is leteszi a fegyvert.
- június 17. H. P. Pétain marsall kormányt alakít, fegyverszünetet kér.
- június 22. A német–francia fegyverszüneti egyezmény aláírása Compiègne-ben.

június 28–30.	A szovjet ultimátum elfogadása után Románia kiűrti Besszarábiát és Észak-Bukovinát.
július 10.	Teleki Pál és Csáky István látogatása Münchenben Adolf Hitlernél.
augusztus 30.	A második bécsi döntéssel Németország és Olaszország Észak-Erdélyt visszajuttatja Magyarországnak.
szeptember 7.	A craiovai egyezmény aláírása; Dél-Dobrudzsát Romániától visszacsatolják Bulgáriához.
szeptember 17.	Szálasi Ferenc amnesztiával szabadul a szegedi Csillag-börtönből.
szeptember 27.	Németország, Olaszország és Japán aláírja a háromhatalmi egyezményt.
október 5.	Teleki Pál fogadja Szálasi Ferencet.
október 14.	Imrédy Béla bejelenti a Magyar Megújulás Pártjának megalakulását.
október 21.	Hivatalosan megalakul a Magyar Megújulás Pártja. Pártvezér: Imrédy Béla, helyettesei: Jaross Andor és Rátz Jenő, a pártvezetőség tagja Kunder Antal is.
október 28.	Olaszország megtámadja Görögországot.
november 20.	Magyarország csatlakozik a háromhatalmi egyezményhez.
november 23.	Románia csatlakozik a háromhatalmi egyezményhez.
november 24.	Szlovákia csatlakozik a háromhatalmi egyezményhez.
december 12.	Magyar–jugoszláv örökbarátsági szerződés aláírása Belgrádban.

1941

január 27.	Elhunyt Csáky István külügyminiszter.
február 4.	Bárdossy László lesz az új külügyminiszter.
március 1.	Bulgária csatlakozik a háromhatalmi egyezményhez.
március 25.	Jugoszlávia csatlakozik a háromhatalmi egyezményhez.
március 27.	Belgrádban angolbarát kormányt jut hatalomra.
április 3.	Teleki Pál öngyilkosságot követ el.
április 6.	Bárdossy László kormányának megalakulása → 1942. március 7.
április 7.	Német támadás Jugoszlávia ellen.
április 10.	Nagy-Britannia megszakítja a diplomáciai kapcsolatokat Magyarországgal.
április 11.	Horvátország kikiáltja függetlenségét.
április 11.	Magyar támadás Jugoszlávia ellen.
április 24.	Horthy Miklós látogatása Hitlernél.
május 20.	Görögország kapitulál.
június 1.	Megindul a német támadás Kréta szigete ellen.
június 1.	A németek elfoglalják Kréta szigetét.
június 22.	Németország megtámadja a Szovjetuniót.
június 24.	Magyarország megszakítja a diplomáciai kapcsolatokat a Szovjetunióval.
június 26.	Ismeretlen eredetű repülőgépek bombatámadása Kassa ellen.
június 27.	Bárdossy László bejelenti a képviselőházban, hogy Magyarország hadiállapotban van a Szovjetunióval.
június 27.	Magyar légierő támadást intéz szovjet célpontok ellen.

június 28.	A magyar csapatok átlépik a szovjet határt.
augusztus 14.	Az USA és Nagy-Britannia kiadja az Atlanti Chartát.
szeptember 7–9.	Horthy Miklós, Bárdossy László és Szombathelyi Ferenc látogatása Berlinben.
november 15–26.	Bárdossy László miniszterelnök látogatása Berlinben.
november 25.	Berlinben Bárdossy László aláírja az antikomintern paktumhoz való csatlakozásunk öt évvel történő meghosszabbításáról szóló egyezményt.
november 30.	Reményi-Schneller Lajos többnapos hivatalos látogatásra Berlinbe utazik.
december 5.	Nagy-Britannia hadat üzen Magyarországnak.
december 6.	A Vörös Hadsereg Moszkva alatt ellentámadást indít.
december 7.	Japán támadás a Pearl Harbor-i amerikai flottatámaszpont ellen.
december 12.	Magyarország hadat üzen az USA-nak.

1942

január 1.	Az Egyesült Nemzetek (26 állam) washingtoni nyilatkozata: nem kötnek különbékét vagy fegyverszünetet a tengelyhatalmakkal.
január 6–9.	Ribbentrop hivatalos látogatása Magyarországon. Szombathelyi Ferenc vezérkari főnök parancsára Újvidéken nagyszabású razzia kezdődik.
január 13.	Londonban kilenc emigráns kormány képviselői bizottságot alakítanak a háborús bűnösök megbüntetésére, és közös nyilatkozatot adnak ki a háborús bűnösök bíróság előtti felelősségre vonásáról.
január 20.	A Berlin melletti Wannseeben Reinhard Heydrich, az RSHA vezetője elnökletével az SS, a Gestapo, a BM és a KÜM illetékes vezetői megvitatják az európai zsidókérdés „végső megoldásával” kapcsolatos kérdéseket. Döntést hoznak a zsidók keletre deportálásáról és halálra dolgoztatásukról. Újvidéket Grassy József vezérezredes csapatai körbezárlják.
január 20–22.	Wilhelm Keitel német vezértábornagy budapesti látogatása alkalmából meg egyezés jön létre további jelentős magyar erőknek a keleti frontra történő kiszállításáról.
február 15.	A képviselőház és a felsőház együttes ülésen vitatja meg és fogadja el a kormányzóhelyettesi méltóságról szóló törvényjavaslatot.
február 19.	Horthy Istvánt kormányzóhelyettségé választják (1942. II. tc.)
március 7.	Lemond a Bárdossy-kormány.
március 9.	Kállay Miklós kormányának megalakulása → 1944. március 19.
május 19.	Harkovnál megindul a német csapatok ellentámadása.
június 5.	Az Egyesült Államok hadat üzen Magyarországnak.
június 6–8.	Kállay Miklós látogatása a német főhadiszálláson.
június 21.	Erwin Rommel csapatai elfoglalják Tobrukot.
július 3.	A szovjet csapatok kiűrik Szevasztopolt.
július 27.	Befejeződik a 2. magyar hadsereg kiszállítása a keleti frontra.
július 30.	A német csapatok elvágják a Karasznodar–Sztálingrád vasútvonalat.

<i>augusztus 20.</i>	Horthy István kormányzóhelyettes repülőgéppel a keleti fronton lezuhan és „hősi halált hal”.
<i>szeptember 7–9.</i>	Walter Funk német gazdasági miniszter látogatása Budapesten.
<i>szeptember 14.</i>	Sztálingrádban megkezdődnek az utcai harcok.
<i>szeptember 24.</i>	Nagybacsoni Nagy Vilmos lesz az új honvédelmi miniszter.
<i>november 1.</i>	Az antifasiszta koalíció nagyhatalmainak moszkvai külügyminiszteri konferenciáján elfogadott nyilatkozat kimondja a háborús bűnösök felelősségre vonását.
<i>november 19.</i>	Megindul a Vörös Hadsereg ellentámadása Sztálingrádnál → 1943. február 2.

1943

<i>január 13.</i>	Megkezdődik a Voronyezsi Front (hadseregcsoporthoz) főerőinek támadása a 2. magyar hadsereg doni állásai ellen.
<i>január 23.</i>	A 2. magyar hadsereg maradványait kivonják az arcvonalból.
<i>február 2.</i>	A 6. német hadsereg leteszi a fegyvert Sztálingrádnál.
<i>április 2–4.</i>	Kállay Miklós látogatása Rómában és a Vatikánban.
<i>április 16–17.</i>	Horthy Miklós tárgyalásai Klessheimben Hitlerrel és Joachim von Ribbentroppal.
<i>június 12.</i>	Lemond Nagybacsoni Nagy Vilmos honvédelmi miniszter.
<i>július 25.</i>	Mussolinin leszavazza a fasiszta Nagytanács, III. Viktor Emánuel király le-tartóztatását a Ducét.
<i>szeptember 3.</i>	Aláírják az olasz fegyverszüneti egyezményt.
<i>szeptember 8.</i>	Badoglio tábornok az olasz rádióban bejelenti az olasz fegyverszünet alá-írását és a királyi családdal együtt átmenekül az amerikai csapatokhoz.
<i>szeptember 12.</i>	Mussolinin német ejtőernyősök kiszabadítják fogságából.
<i>szeptember 18.</i>	Mussolini Salóban megalakítja az Olasz Szociális Köztársaság kormányát.
<i>szeptember 30.</i>	Az OKW elkészíti Magyarország megszállásának tervét.
<i>október 19.</i>	Moszkvában Antony Eden, Cordell Hull és Vjacseszlav Molotov részvéte-lével megkezdődik a külügyminiszteri értekezlet.

1944

<i>január 11.</i>	Reményi-Schneller Lajost – saját kérelmére – Horthy Miklós kormányzó felmenti gazdasági csúcsmiszteri megbízatása alól.
<i>február 16.</i>	Juho Kusti Paasikivi volt finn külügyminiszter tárgyalása Stockholmban A. M. Kollontaj szovjet követtel a fegyverszünetről.
<i>március 8.</i>	Finnország válaszol a szovjet fegyverszüneti feltételekre.
<i>március 9.</i>	Horthy Miklós a Magyar Érdemrend Szent Koronával ékesített nagyke-resztjét adományozza Kállay Miklósnak.
	Reményi-Schneller Lajos beszédet mond a délvidéki törvényhozók bajai értekezletén.
<i>március 10.</i>	A Szovjetunió nem fogadja el a finnek válaszát.
<i>március 16.</i>	Állítólagos amerikai tisztek ejtőernyővel Magyarországra érkeznek.

<i>március 17.</i>	A szovjet csapatok átkelnek a Dnyeszter folyón és elérik Besszarábia területét. Finnország elutasítja a szovjet fegyverszüneti feltételeket.
<i>március 18.</i>	Horthy Miklós tárgyalása Klessheimben Hitlerrel.
<i>március 19.</i>	A koronatanács ülésén Horthy tájékoztatást ad klessheimi tárgyalásairól. A német csapatok megszállják Magyarországot.
<i>március 22.</i>	Sztójay Döme kormányának megalakulása.
<i>március 23.</i>	Sztójay Döme belép a MÉP-be.
<i>március 29.</i>	A minisztertanács ülésén Sztójay Döme miniszterelnök bejelenti, hogy Horthy kormányzó szabad kezet adott kormányának a zsidókérdés megoldása terén.
<i>március 30.</i>	A 3. Ukrán Front csapatai megkezdik az offenzívát a keleti front déli szakaszán.
<i>április 5.</i>	A magyar zsidók számára kötelező a sárga csillag viselése.
<i>április 10.</i>	A Vörös Hadsereg egységei elérik a Kárpátok előterét.
<i>április 13.</i>	Sztójay Döme fogadja Szálasi Ferencet.
<i>április 14.</i>	Német–magyar egyezmény az SS magyarországi hadkiegészítő akciójáról.
<i>április 15–16.</i>	Magyarországon megkezdődik a vidéki zsidók gettókba, gyűjtőtáborokba „koncentrálása”.
<i>április 27.</i>	Sztójay Döme fogadja Vajna Gábort.
<i>május 3.</i>	Horthy Miklós fogadja Szálasi Ferencet.
<i>május 4.</i>	Sztójay Döme fogadja Szálasi Ferencet.
<i>május 9.</i>	Rátz Jenő és Pálffy Fidél beszédet mond dr. Buda István új veszprémi főispán beiktatási ünnepségén.
<i>május 11.</i>	Sztójay Döme fogadja Szálasi Ferencet.
<i>május 13.</i>	Sztójay Döme fogadja Szálasi Ferencet.
<i>május 15.</i>	Megkezdődik a magyarországi zsidók tömeges deportálása.
<i>május 17.</i>	Sztójay Döme fogadja Szálasi Ferencet.
<i>május 21.</i>	Ferenczy László csendőr alezredes jelentése szerint a VIII., IX. és X. csendőrkerületekből 29 szerelvénnel 94 667 zsidót deportáltak május 15. óta.
<i>május 23.</i>	Thuránszky Pál új nyíregyházi főispán beiktatása, Szász Lajos beszédet mond a beiktatási ünnepségen.
<i>május 24.</i>	Sztójay Döme bemutatkozó beszéde a képviselőházban.
<i>május 29.</i>	Ferenczy László csendőr alezredes jelentése szerint 58 vonattal 184 049 zsidót deportáltak a VIII., IX. és X. csendőrkerületek területéről.
<i>június 4.</i>	Rómába bevonulnak a szövetséges csapatok, az Örök Várost Hitler előzetesen „nyílt várossá” nyilvánította és feladta.
<i>június 6.</i>	Az angolszász erők partraszállása Normandiában (D-day). Sztójay Döme látogatása Hitlernél.
<i>június 7.</i>	Befejeződött a VIII., IX. és X. csendőrkerületek területének „zsidótlanítása”. 92 vonattal 275 415 zsidót deportáltak.
<i>június 9.</i>	Reményi-Schneller Lajos beszédet mond dr. Endrey Béla bajai főispán beiktatási ünnepségén.
<i>június 10.</i>	Szovjet offenzíva a karéliei német–finn állások ellen.
<i>június 17.</i>	Sztójay Döme fogadja Szálasi Ferencet.

június 21.	A minisztertanács előtt Faragho Gábor, Endre László és Baky László beszámol a magyarországi zsidókérdés „megoldásáról”.
június 23.	Megindul a döntő támadás Belorusszia felszabadításáért.
június 25.	XII. Pius Horthy Miklós kormányzóhoz intézett táviratában tiltakozik a zsidók deportálása miatt.
június 25–28.	Az V. és VI. csendőrkerület területéről 14 vonattal 40 505 zsidót deportálnak. Június 28-ig összesen 129 vonatszerelvénnyel 380 660 zsidót deportálnak.
június 26.	Horthy Miklós koronatanácsot tart.
június 29.	Serédi Jusztinián aláírja a zsidók deportálásával foglalkozó pásztorlevelét.
június 30.	V. Gusztáv svéd király Horthy Miklós kormányzóhoz intézett táviratában tiltakozik a magyar zsidók deportálása miatt.
július 2.	Sztójay Döme fogadja Vajna Gábort.
július 4–6.	A III. és IV. csendőrkerületből 10 vonattal 29 556 zsidót deportálnak.
július 6.	Horthy Miklós parancsot ad a zsidók deportálásának leállítására.
július 6–8.	A Budapest környéki városokból és községekből 8 vonattal 24 128 zsidót deportálnak.
július 8.	Serédi Jusztinián gerescei nyaralójában fogadja Sztójay Dömét, Kunder Antalt és Antal Istvánt.
július 9.	Ferenczy László csendőr alezredes jelentése szerint május 15-től július 9-ig 147 vonattal 434 351 „zsidófajú személyt” deportáltak.
július 20.	Hitler ellen merényletet kísérelnek meg német katonatisztek.
augusztus 1.	Felkelés Varsóban → október 3.
augusztus 7.	Imrédy Béla, Jaross Andor és Kunder Antal kilép a Sztójay-kormányból.
augusztus 11–24.	Churchill és Rooseveltné konferenciája Quebecben.
augusztus 12.	A német csapatok megkezdik a visszavonulásukat Normandiából.
augusztus 23.	Románia átáll az antifasiszta szövetségesek oldalára.
augusztus 24.	A Sztójay-kormány betiltja valamennyi még működő párt, köztük a Nyilas-kereszties Párt–Hungarista Mozgalom működését.
augusztus 25.	Kisinyovtól délnyugatra 17 német hadosztályt bekerítenek a szovjet-román csapatok.
augusztus 29.	Lakatos Géza kormányának megalakulása → október 15.
szeptember 4.	Tűzszünet a szovjet–finn fronton.
szeptember 5.	Szovjetunió megtámadja Bulgáriát.
szeptember 7.	A magyar koronatanács megtárgyalja a politikai helyzetet.
szeptember 10.	A finn–szovjet fegyverszüneti egyezmény aláírása.
szeptember 28.	Faragho Gábor vezetésével fegyverszüneti delegáció indul Moszkvába.
október 8.	Bakay Szilárd altábornagyot a Gestapo elfogja.
október 9.	Budapesten megalakul a Törvényhozók Nemzeti Szövetsége.
október 11.	Moszkvában a magyar delegáció aláírja az ideiglenes fegyverszüneti egyezményt.
október 15–16.	Horthy Miklós proklamációja a fegyverszünetről; a Szálasi-puccs.

- november 3.* A felsőház elfogadja a Nemzetvezető jogköréről szóló törvényt (1944. X. tc.).
- november 23.* Hitler parancsot ad Budapest háztól házig vívott harccal történő védelmére, tekintet nélkül a lakosságra és az okozott károkra.
- december 2.* A Független Kisgazdapárt, a Magyar Kommunista Párt, a Nemzeti Parasztpárt, a Polgári Demokrata Párt, a Magyarországi Szociáldemokrata Párt és szakszervezetek képviselői megalakítják a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontot. Programjukban kimondják a háborús bűnösök népbíróság előtti felelősségre vonását.
- december 9.* A szovjet nehéztüzérség megkezdí Budapest északkeleti részeinek lövetését.
- december 16.* Német ellentámadás az Ardenneknben.
- december 22.* Megalakul Debrecenben Dálnoki Miklós Béla vezérezredes elnökletével az Ideiglenes Nemzeti Kormány.
- december 24.* Budapest körül bezárul az ostromgyűrű.

1945

- január 18.* Felszabadul Pest.
- január 20.* Moszkvában aláírják a magyar fegyverszüneti egyezményt, melynek 14. pontja kötelezi a magyar kormányt a háborús bűnösök felelősségre vonására.
- január 25.* Az Ideiglenes Nemzeti Kormány kiadja a népbíráskodásról szóló 81/1945. sz. rendeletét, mely február 5-én lép hatályba.
- február 7–12.* Sztálin, Roosevelt és Churchill konferenciája Jaltában.
- február 13.* Felszabadul Buda.
- február 28.* Megkezdí működését a Budapesti Népbíróság.
- április 28.* Olasz partizánok meggyilkolják Benito Mussolinit és szeretőjét, Clara Petaccit.
- április 30.* Berlinben öngyilkos lesz Adolf Hitler és Joseph Goebbels.
- május 1.* Hatályba lép az 1440/1945. M. E. sz. rendelet, amely módosítja a népbíráskodásról szóló 81/1945. M. E. sz. rendeletet.
- május 5.* Szálasi Ferenc az amerikai hadsereg fogságába kerül.
- augusztus 8.* A Szovjetunió megtámadja Japánt.
- szeptember 16.* Megjelenik az 1945. VII. tc. a népbíráskodásról.
- október 3.* Budapestre szállítják a magyar háborús főbűnösök első csoportját, köztük Imrédy Bélát, Bárdossy Lászlót, Reményi-Schneller Lajost, Jaross Andort, Endre Lászlót, Kunder Antalt.
- október 9.* Salzburgból több háborús bűnössel együtt Budapestre szállítják Rátz Jenőt és Szász Lajost.
- október 18.* Berlinben első hivatalos ülését tartja a fő náci háborús bűnösök fölött ítélező nemzetközi katonai törvényszék.
- október 29.* Salzburgból több háborús bűnössel együtt Budapestre szállítják Sztójay Dömét.
- november 14.* Hivatalosan megkezdődik Nürnbergben a nemzetközi katonai törvényszék előtt 22 náci politikai és katonai vezető pere → 1946. augusztus 31.

november 14–23. Imrédy Béla perének tárgyalása a Budapesti Népbíróóság dr. Nagy Károly tanácsa előtt.

december 17–1946.

január 7. Endre László, Baký László és Jaross Andor pere a Budapesti Népbíróóság dr. Jankó Péter tanácsa előtt.

1946

január 10. Budapesten kivégzik Bárdossy Lászlót.

február 5.–március 1. Szálasi Ferenc és bűntársainak pere a Budapesti Népbíróóság dr. Jankó Péter tanácsa előtt.

február 28. Budapesten kivégzik Imrédy Bélát.

március 4–22. Sztójay Döme és társai pere a Budapesti Népbíróóság dr. Pálosi Béla tanácsa előtt.

március 12. Budapesten kivégzik Szálasi Ferencet, Vajna Gábort, Beregfy Ernőt és Gera Józsefet.

március 19. Budapesten kivégzik Szöllősi Jenőt, Kemény Gábort és Csia Sándort.

március 29. Budapesten kivégzik Endre Lászlót és Baký Lászlót.

április 11. Budapesten kivégzik Jaross Andort.

augusztus 24. Budapesten kivégzik Sztójay Dömét, Szász Lajost és Reményi-Schneller Lajost.

augusztus 31. Nürnbergben véget ér a vádlottak és a tanúk kihallgatása a nemzetközi katonai törvényszék előtt.

október 16. Nürnbergben kivégzik Hans Frankot, Wilhelm Fricket, Alfred Jodlt, Ernst Kaltenbrunnert, Wilhelm Keitelt, Joachim von Ribbentropot, Alfred Rosenberget, Fritz Sauckelt, Arthur Seyss-Inquartot és Julius Streichert.

NÉVMUTATÓ¹

A Sajti Enikő 19.

ACSÁDY IGNÁC (Nagykároly, 1845. szept. 9.–Bp., 1906. dec. 17.) történetíró, az MTA tagja (1888) A magyar jobbágyság első összefoglaló történetét ~ írja meg, a magyar gazdaság- és társadalomtörténet-írás úttörője. 260.

Ádám Magda 25.

AGGHÁZY KAMIL (Bp., 1882. nov. 1.–Bp., 1954. szept. 14.) ezredes, a Hadtörténelmi Múzeum megszervezője, 1928. szept. 1.–1940. ápr. 30. igazgatója. 235.

ÁGOSTON PÁL dr., ügyvéd, 1949-ben a NOT tagja. 719.

AHASVÉRUS a keresztény antijudaista hagyomány szerint a hazátlan, örökké vándorló (bolygó) zsidó neve. 139.

ALBRECHT (Weilburg, Alsó-Ausztria, 1897. júl. 24.–Buenos Aires, 1956. szept. 14.) főherceg, (Habsburg). Az 1920-as években a legitimisták királyjelöltje, a 1943-ban a Magyar Megújulás Pártja kormányzójelöltje, No. híve, az újvidéki mérsárlás irányítói az ő birtokáról szöknek No.ba. A háború véén kivándorol Argentínába. 390, 591, 625.

ALEXIANU, GHEORGHE Transznyisztria kormányzója, a háború után háborús bűnösként kivégzik Romániában. 19.

ÁLGYAI PÁL (Szeged, 1894. jún. 6.–Bp. 1945. aug. 27.) dr., mérnök, egyetemi tanár, a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem I. sz. hidépítéstan tanára 1943., júl., a KKM államtitkára. 501.

ALTENBURG, GÜNTHER köv. titkár, majd tanácsos a német KÜM II. o.-on, 1937-től az osztrák és csehszlovák ügyek referense a KÜM Pol. o.-on. 1940-től miniszteri o.főnök, a KÜM Tájékoztatási o. vez, 1941-től teljhatalmú megbízott Görögországban, 1943-1944-ben a KÜM Tájékoztatási o. vez. 212.

ALTORJAY SÁNDOR (Eger, 1887.–?) dr., ny. rektor, jogtanár, ügyvéd, 1944. márc. 19-én a Gestapo letartóztatja, a mauthauseni koncentrációs táborban raboskodik 1944 júliusáig, ekkor szabadlábra helyezik. 69, 104.

AMBRÓ FERENC (Castel Gandolfo, Olaszország, 1890. aug. 26.–?) adamóczi, hivatásos diplomata. 1937. márc. 26-tól a brüsszeli magyar köv. ügyvivője, 1940. jan. 15-től I. o. köv. tan. 1941. aug. 22-től madridi követ. 1944. márc. 19. után állásáról lemond, 24-én a köv. vezetése alól felmentik, állásából elbocsátják, majd magyar állampolgárságától is megfosztják. 229.

AMBRÓZY GYULA (Nyíregyháza, 1884. febr. 12.–Bp., 1954. márc. 2.) jogász, 1921-től a

¹ A névmutatóban az egyes szócikkekben **kiemelten** szereplő nevek tulajdonosai önálló szócikkekben is szerepelnek. A Sztójay-per vádlottainak életrajzát a per során részletesen megtárgyalták, ezért a névmutatóban őket külön nem mutatóztuk. *Dőlt* betűvel az idézett szakmunkák íróit, szerkesztőit, a visszaemlékezések szerzőit vagy a fordítókat tüntetjük fel.

- kormányzói kabinetiroda tisztviselője, 1938-tól államtitkár, 1943-tól a Kabinetiroda főnöke, **Horthy** bizalmas híve. Részt vesz a kormányzó kiugrási kísérletének előkészítésében, ennek kudarca után letartóztatják és a mauthauseni koncentrációs táborba deportálják. 23, 24, 34, 36, 40, 59, 60, 65, 70, 74, 150, 309, 396, 408–415, 418–422, 424–437, 566, 592, 604, 605, 611, 625, 630, 633, 634, 643, 647, 648, 655, 659, 667, 671, 673, 676, 705, 779.
- ANDORKA REZSŐNÉ (Rudolfné) (Sopron, 1892. nov. 8.–Bp., 1961. márc. 30.) A. R. tábornok, 1939–1941. spanyolországi magyar követ felesége. 790.
- ANDREÁNSZKY JENŐ követ, a nyilas KÜM 9. o. vez. 810.
- ANFUSO, FILIPPO (1901. jan. 1.–1963. dec. 13.) hivatásos diplomata, **Ciano** kabinetfőnöke, 1942. jan. 8.–1943. Bp.-i követ. Nem vesz részt **Mussolini** megbuktatásában, a Duce kiszabadulása után csatlakozik a Saloi Köztársasághoz, majd berlini olasz követ. A háború végén mindent elkövet, hogy a kb. 600 000 olasz internált katona számára emberibb bánásmódot biztosítson No. ban. A II. vh. után jobboldali parlamenti képviselő. 45.
- Angyal Pál* 252.
- ANTAL ISTVÁN (Kenderes, 1896. febr. 18.–Bp., 1975. szept. 5.) dr., ügyvéd, az IM államtitkára 1935–1936., majd 1938–1942. tárca nélküli nemzetvédelmi és propaganda m. **Kállay** kormányában. A **Sztójay**-kormányban im. és vkm. 1946-ban a nb. és a NOT halálra ítéli, a köztársasági elnök az ítéletet életfogytiglani kényszerszolgálatra változtatja, 1960-ban amnesztiát kap. 30, 31, 60, 65, 68, 81, 94, 150, 231, 346, 347, 351, 353, 358, 359, 393, 402, 407, 412, 414, 415, 420–422, 436, 470, 473–480, 567, 568, 636, 652, 657, 748, 755, 757, 771, 816.
- ANTONESCU, ION (Pitesti, Románia, 1882. jún. 15.–Bukarest, 1946. jún. 1.) román katonatiszt, politikus. 1934-től vkf., 1937–1938. hm. Szélsőséges nacionalista, igen népszerű hazájában. 1940. szept. 4-től me. Két nappal később, a király lemondása után Conducător-rá (Vezér) minősíti magát és fasiszta típusú rendszert vezet be. 1940. nov. 23-án Románia csatlakozik a háromhatalmi egyezményhez, 1941. jún. 22-én a SZU elleni német támadáshoz. ~ hatalmát 1944. aug. 23-án **Mihály** király vezetésével megdöntik, a II. vh. után bíróság elé állítják, halálra ítélik, kivégzik. 19, 57, 80, 509, 601, 724, 725.
- ANTONESCU, MIHAI (1904. nov. 5.–Jilava, 1946. jún. 1.) jogász, **Ion Antonescu** első kormányában im. 1941. jún. 22-től küm. és me.-helyettes, valamint a Conducator bizalmas tanácsadója. 1944. aug. 23-án letartóztatják, bíróság elé állítják, halálra ítélik, kivégzik. 19, 509.
- APOR GÁBOR báró, altorjai (Sepsikőröspatak, 1889. nov. 6.–Róma, 1969. febr. 12.) diplomata, a varsói (1921–1923), majd a bécsi (1934–1935) köv. vez., 1938. dec. 24-től vatikáni magyar követ, a német megszállás után is állomáshelyén marad. 163.
- APOR VILMOS (Segesvár, 1892. febr. 29.–Győr, 1945. ápr. 2.) római katolikus pap, a teológia doktora, 1941-től győri megyéspüspök, 1943-tól a zsidó (izraelita) konvertitákat tömörítő Magyar Szent Kereszt Egylet püspök-elnöke. 1944-ben több ízben tiltakozik a zsidók üldözése ellen, megpróbálja **Serédit** erőteljesebb fellépésre rávenni, a győri gettót több ízben személyesen is felkeresi. 1945. márc. 30-án, amikor a Püspökvárba betörő orosz szovjet katonák útját állja, dulakodás közben egy eltévedt lövedéktől halálos sebet kap. 359, 477.
- APPONYI ALBERT (Bécs, 1846. máj. 29.–Genf, 1933. febr. 7.) gróf, politikus, miniszter, nagybirtokos, az MTA tagja. 1901–1903., a Képviselőház elnöke, 1904-től a Függetlenségi Párt vez. A trianoni béketárgyalásokon a magyar delegáció vez., 1923-tól haláláig Mo. fődelegátusa a Népszövetségben. 160, 590.

APPONYI GYÖRGY (1898–1970) gróf, **Apponyi Albert** fia, 1931–1935. kereszténypárti, 1935–1944. liberális párti országgyűlési képviselő, németellenes politikus, 1944-ben a Gestapo letartóztatja, a mauthauseni koncentrációs táborba deportálják, 1945 után Belgiumban él. 209.

ARADI ISTVÁN dr., a NOT V. sz. tanács tagja. 93, 719.

ATTOLICO, BERNARDO (1880–1942) olasz diplomata, 1930–1935. moszkvai, majd 1935–1940. berlini követ. Utóbbi posztján mindent elkövet, hogy megakadályozza országa teljes alávetését-No.-nak. Nagy szerepe van abban, hogy 1939-ben Itália „nonbelligeranza” – nem hadviselő politikát folytat. 1942-ben vatikáni olasz követ. 172.

BACH (1940-ig **Bach-Zelewski**), ERICH JULIUS EBERHARD VON DEM (Lauenburg, Pomeránia, 1899. márc. 3.–München, 1972. márc. 8.) SS Obergruppenführer, a keleti fronton a partizánok elleni hadviselés irányítója, 1930-tól az NSDAP tagja, 1944. júl. 1-től a Waffen-SS tábornoka. 1944 nyarán-őszén a varsói felkelés leverését irányítja, majd Bp.-en a nyilas hatalomátvétel egyik előkészítője. A müncheni nemzetközi bíróság előtt elítéli **Himmlert** és saját rendőr-kollégáit, 1951-ben egy müncheni náci tanács bíróság 10 év kényszermunkára ítéli, amit zömmel háziorizetben tölt. 1961-ben ismét elítélik, Róhm és bajtársai meggyilkolásában való részvételért, 1962-ben életfogytiglani börtönre ítélik, mert 1933-ban részt vett hat német kommunista meggyilkolásában. A münchen-harlachingi börtönkórházban hal meg. 792, 802.

BACK IMRE dr., 31, 150, 407, 480, 483-486.

BAGOSSY ZOLTÁN (Dunaharaszti, 1905.–1962?) 1936-tól a Nyilaskeresztes Párt tagja, 1938-ban az illegális Eszmevédelmi Vonal egyik vez. 1939-ben a budapesti választási küzdelem irányítója, fővárosi főkerület-

vez. 1942-től a Magyar Közigazgatástudományi Intézet dolgozója, 1943-tól a Ny. P. Paraszt Hivatásrendjének vez. A nyilas hatalomátvétel egyik előkészítője, **Kovarcz** közvetlen munkatársa, a puccs után a KÜM-ben nyilas pártmegbízott, rendkívüli követ, a zsidók ügyeiben a külföldi hatalmakkal tartja a kapcsolatot. Nb. vádirata szerint a KÜM-ben külön nyomozócsoportot állít fel, melynek tagjai zsidókat rabolnak ki és gyilkolnak meg. A nemzetközi és a nagy gettó egyik megszervezője, több ízben fegyverrel védi a gettó foglyait a nyilas és német gyilkosoktól. A nb. életfogytiglani börtönre ítéli, büntetését 1956-ban kegyelemből 15 év börtönre változtatják. 774.

BÁGYONI VÁRÓ ANDOR (Vác, 1904. nov. 30.–?) hírlapíró, 1938–1940., a Donauslender rádióállomás egyik bemonatója, 1941–1944., a *Magyarság* c. napilap berlini tudósítója. Az nb. tíz év kényszermunkára, a NOT hat évi börtönre ítéli. 15.

BAJCSY-ZSILINSZKY ENDRE (Szarvas, 1886. jún. 6.–Sopronkőhida, 1944. dec. 24.) publicista, politikus. 1919-ben nacionalista, fajvédő, antiszemita, majd fokozatosan a németbarát külpol. irányzat egyik fő bírálója. 1939–1944., az FKGP országgyűlési képviselője. 1941. őszi képviselőházi beszédeiben, valamint a kat. és pol. vezetők-höz intézett memorandumaiban fellép a német szövetség ellen, 1943-ban az olasz kiugrás után a háborúból való kiválást követeli. 1944. márc. 19-én a letartóztatására érkező Gestapósokkal vívott tűzharcban megsebesül, letartóztatják, okt. 11-én adják át a magyar hatóságoknak, szabadlábra helyezik. A nyilas hatalomátvétel után illegalitásban vonul, a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottsága vez., nov. 23-án letartóztatják, hadbíróság elé állítják, halálra ítélik, kivégzik. 75, 192, 209, 589.

BAJOR (BAYOR) FERENC (Szabadka, 1883.–1946?) címzetes vörge. 22.

BAJOR LÁSZLÓ IM tanácsos. 712.

BAK PÁL 501.

BAKACH-BESSENYEY GYÖRGY báró (Bp., 1892. ápr. 14.–New York, 1959. febr. 19.) diplomata, 1920-tól a KÜM tisztviselője, 1934–1938., a Pol. o. vez., 1938-tól belgrádi, 1941-től vichy-i, 1943-tól berni követ. **Kállay** megbízásából a különbéke előkészítésén dolgozik, Mo. német megszállása után lemond tisztéről, Svájcban marad. **Lakatos Géza** me. felkérésére részt vesz a kiugrási kísérlet diplomáciai előkészítésében. 1945 után aktívan tevékenykedik az emigrációban. 211, 229.

BAKAY SZILÁRD (Bp., 1892. szept. 8.–Sopron, 1947. márc. 17.) hivatásos katonatiszt, 1934–1939. szófiai kat. attasé, 1942. aug. 1-től a Keleti Megszálló Csoport pk., 1943. okt. 1-től altbgy., 1944. aug. 1-től az 1. hadtest pk. **Horthy** kiugrási kísérletének kulcsfigurája, a németek okt. 8-án elrabolják és a mauthauseni koncentrációs táborba hurcolják, 1945. máj. 5-én szabadul, hazatér Mo.ra. A HM Igazoló Bizottsága aug. 2-án rendfokozatától megfosztja, a nb. ezt megváltoztatva „igazoltnak” nyilvánítja. 1946. ápr. 11-én a szovjet hatóságok elhurcolják, majd háborús bűnösség vádjával kivégzik. Az orosz hatóságok 1991. okt. 18-án rehabilitálják, 1992-ben posztumusz vezérezredessé nevezik ki. 370, 427.

BAKOS LÁSZLÓ az *Egyedül Vagyunk* olvasólevelezője. 124.

BAKY LÁSZLÓ (Bp., 1898. szept. 13.–Bp., 1946. márc. 29.) cső. őrnagy, politikus, a szegedi ellenforradalmi kör egyik tagja, 1925-től szolgál a cső.nél. 1938-ban nyugállományba vonul, belép a Magyar Nemzetiszocialista Párt-Hungarista Mozgalomba. 1939-ben nyilas programmal, (hivatalosan pártönkívüliként) kerül a Képviselőházba (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, 1. Aboynyi ker.), ahol a Magyar Nemzetiszocialista Párt egyik vez., vezérszónoka. 1941-ben szakít a nyilasokkal, a **Sztójay**-kormány-

ban 1944. márc. 24-től BM államtitkár, a deportálások egyik irányítója. Felügyelete alá tartozik a VI. (rendőrségi), a VIII. (rendőri büntető), a XVIII. (országmozgósítási), valamint a XX. (cső. szolg.) o. Egyes információk szerint már jún. 30-án, de lehetséges, hogy csak júl. 20-án felmentik a zsidó ügyek intézése alól. Aug. 9-én lemond, hivatalosan szept. 2-án mentik fel BM államtitkári állásából. A nyilas hatalomátvétel után **Szálasi** a tényleges hatáskörrel, feladattal nem bíró Nemzetbiztonsági Iroda élére állítja. A nb. halálra ítéli, kivégzik. 15, 16, 20, 32, 33, 38, 61, 64, 73, 75–79, 86, 88, 92, 95, 103, 146, 150, 217, 219–223, 242, 287, 288, 289, 309, 312, 319, 320, 332, 347–349, 367, 368, 381, 385, 386, 397, 399, 403, 405, 407, 412, 413, 416, 417, 461, 480–483, 569, 584, 589, 610, 611, 633, 634, 642, 647, 648, 658, 685, 703, 704, 716, 748, 749, 751–756, 768, 771, 776, 780–782, 802, 808, 812, 819.

BALASSA a Külkereskedelmi Hivatal tisztviselője. 346.

BALASSA BÁLINT nyilas, háborús bűnös. 36.

BALASSA ERIK dr., rendőr őrnagy, a nb. német tolmácsa. 438, 445, 451, 560, 789.

BALOGH MIHÁLY dr., orvos, **Sztójay** egyik kezelőorvosa, 1944-ben a Pesthidegkúti Munkáskórház igazgató főorvosa. 228, 393.

BÁNFFY DÁNIEL (Nagyenyed, 1893. szept. 18.–Bp., 1955. ápr. 7.) nagybirtokos, politikus. 1940. okt. Észak-Erdély képviseletében kap mandátumot a Képviselőházban, az Erdélyi Párt elnöke. 1940. dec. 30-tól 1944. márc. 22-ig fm. 1944. szept., az erdélyi érdekek képviseletében követeli a fegyverszünet haladéktalan megkötését. 227, 455, 609.

BÁNKINÉ 1941-ben a KÜM tisztviselője. 728.

BÁNÓCZI LÁSZLÓ (Bp., 1884. nov. 23.–Bp., 1945. jún. 12.) dr., 1904-től tagja, majd elnöke az európai szabad színházak mintájára szerveződött Thália Társaságnak, 1924-

- től a Magyar Színház főrendezője, szociáldemokrata tisztségviselő, 1940-től 1944. márc. 19-ig az Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egylet művészszekciójának egyik irányítója, a Goldmark-termi esték egyik szervezője. A háború után az SZDP községpol. titkársága vez. 471.
- BARANYAI LIPÓT (Béllye, 1894. aug. 7.–Frankfurt am Main, 1970. jan. 30.) pénzügyi szakember, az MTA tagja (1940–1949), a MNB elnöke (1938–1943). Ez utóbbi tisztről lemond, nyugállományba vonul. 1944. márc. 19. után a németek letartóztatják, fogságából okt.-ben szabadul. 1948-ban elhagyja az országot, 1951–1959., a Világbank utazó képviselője, majd haláláig a frankfurti Deutsche Bank tanácsadója. 31, 53, 54, 291, 295, 393, 407, 524–528, 591, 592, 628, 629, 667–669.
- BÁRÁNYOS KÁROLY (Betlen, 1892. ápr. 23.–Bp., 1956. aug. 5.) földművelésügyi minisztériumi tisztviselő, 1939-től miniszteri tanácsos, a Külkereskedelmi Hivatal al-elnöke, a német megszállás alatt nyugdíjazták, később a magyar Országos Szövetkezeti Központ elnöke, az FM államtitkára 1941–1944, közellátási m. 1945. nov. 15-től 1946. nov. 20-ig, fm. 1946. nov. 20-tól 1947. szept. 24-ig. 51, 53, 151, 395, 407, 426, 512–514, 651.
- BARCZA GYÖRGY (Pusztazámor, 1888. júl. 12.–Sydney, 1961. ápr. 18.) diplomata, 1910-től szolgálta a közös KÜM-ben. 1924-től 1927-ig a KÜM Pol. o. vez., 1927-től vatikáni, 1938-tól londoni követ. 1941. aug., miután bírálja a Bárdossy-kormány külpolitikáját, nyugállományba helyezik. 1943. márc., a Kállay-kormány Svájcba küldi, hogy a nyugati szövetségesekkel felvegye a kapcsolatot. 1944. ápr., részt vesz a Követi Bizottság megalakításában, majd vezetésében. 1945 után Ausztráliában fejt ki pol. tevékenységet. 190, 211, 430, 603.
- BÁRCZY ISTVÁN (Bp., 1882. okt. 21.–La Tour de Teillez, 1952. dec. 18.) dr., bárczi-házi, jogász, köztisztviselő, 1928-tól a miniszterelnökség adminisztratív államtitkára, 1921–1944., a minisztertanács és a koronatanács jkv.-vez. 88, 102, 103, 150, 197, 214, 228, 285, 286, 417, 418, 437, 568, 814, 817.
- BÁRDOLY SÁNDOR dr., Szász Lajos védőügyvédje. 37, 50, 82, 88, 153, 316, 329, 330, 331, 367, 368, 394, 395, 404, 407, 431, 484, 499, 500, 502, 504, 505, 517, 536, 537, 540, 545–548, 556, 637, 693.
- BÁRDOSSY LÁSZLÓ (Szombathely, 1890. dec. 10.–Bp., 1946. jan. 10.) diplomata, politikus, bukaresti magyar követ 1934. okt. 24–1941. febr. 4., majd 1942. márc. 7-ig kűm., egyidejűleg 1941. ápr. 3-tól 1942. márc. 7-ig me. 1945 őszén nb. elé állítják, halálra ítélik, kivégzik. 13, 15–17, 20, 21, 23–26, 31, 32, 47, 54, 61, 63, 87, 94, 103, 109, 111, 112, 115–118, 127, 129, 165, 174, 175, 179–181, 184, 187, 188, 204–206, 207, 245, 263, 266, 268, 286, 303, 326, 371, 436, 509, 511, 573, 574, 579, 599, 603, 606, 608, 626, 628, 655, 684, 723, 726, 728, 729, 798, 799, 816, 819, 821.
- BARTHA KÁROLY (Bp., 1884. jún. 18.–Linz, 1964. nov. 22.) hivatásos katonatiszt, hm. 1932. aug. 1-től a HM anyagi csoportfőnöke, 1936. jan. 1-től 1938. nov. 15-ig a HM kat. főcsoportfőnöke, 1936. máj. 1-től altbgy., 1938. nov. 1-től tábornagy, 1938. nov. 15-től 1942. szept. 24-ig hm. 1945-ben kivándorol Venezuelába, majd Ausztriában telepszik le. 13, 15–17, 20–24, 26, 31, 42, 47, 54, 61, 63, 87, 94, 109, 111, 112, 115–118, 127, 129, 166, 174, 175, 179–181, 183, 184, 187, 188, 204–207, 245, 263, 266, 268, 286, 303, 326, 371, 436, 509, 511, 573, 574, 578, 579, 599, 603, 606, 608, 626, 628, 655, 684, 723, 725, 726, 728, 729, 731, 798, 799, 816, 819, 821.
- BARTHELDY TIBOR dr., hivatásos diplomata, rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, 1938. KÜM elnöki o. munkatársa, 1940-ben Csáky kabinetfőnöke, 1941–1944. KÜM elnöki o. vez. 779.

Bartosek, Karel 19.

BASCH KÜM pol. o. 786.

BASCH, FRANZ/FERENC (Zürich, 1901. júl. 13.–Bp., 1946. ápr. 26.) tanár, politikus, a nácibarát Volksbund der Deutschen in Ungarn (Magyarországi Népi Németek Szövetsége) vez., 1946-ban a nb. halálra ítéli, kivégzik. 13, 16, 818.

BASTIANINI, GIUSEPPE (Perugia, 1899. márc. 8.–Milánó, 1961. dec. 17.) olasz fasiszta politikus, diplomata, fasiszta Nagy Tanács tagja. 1936. jún. 1939 novemberéig a KÜM államtitkár-h., 1939–1940-ben londoni olasz követ, 1941–1943. Dalmácia kormányzója. 1943. febr. 5-től 1943. júl. ismét a KÜM államtitkár-h. 45.

BATTHYÁNY LAJOS (Pozsony, 1807. febr. 11.–Pest, 1849. okt. 6.) a reformkori felsőtáblai ellenzék, majd az országos ellenzék egyik vez., 1848. márc. 17-től okt. 2-ig me., 1849. okt. 6-a pesti vértanúja. 16.

BATTHA PÁL 1944-ben az FM III/A. (állattenyésztés és állami mezőgazdasági birtokok főo.) vez. A német megszállás után fm. államtitkár. 426.

BAVIER, JEAN DE (1893–?) a NVK budapesti képviselője 1943. okt.–1944 máj. közepéig. 787.

BEAUMONT, AUGUSTUS JOHN HENRY (1858–1899) Winchester XV. márkija, a búr háború idején ölték meg Magersfontein-nél. Rangjárt testvére Henry William Montague Paulet (1862–) örökölte. 814.

BECHER, KURT (Hamburg, 1909. szept. 12.–1996.) Waffen-SS Standartenführer, 1937-től az NSDAP tagja. 1938 után az oranienburgi koncentrációs táborban szolgált. A SZU elleni hadjáratban az SS Lovas Hado. tagjaként harcol, részt vesz zsidók tömeges lemészárlásában is. 1942 tavaszán az SS-Führungshauptamt-hoz rendelik. (Vezénylési Főhivatal). 1944-ben Mo.-on irányítja a **Weiss Manfréd** vagyonnal, valamint egyes prominens zsidók mentésével kapcsolatos tárgyalá-

sokat. Háború utáni perében az egyik legfontosabb mentőtaná **Kasztner Rezső**. 20, 68-70, 607, 810, 823.

BECK, LUDWIG VON (Bieberich, 1880. jún. 29.–Berlin, 1944. júl. 20.) német katonatiszt, címzetes vezérezredes. 1935. júl. 1-től 1938. aug. 27-ig a német szárazföldi haderő (Heer) vkf. **Hitler** leváltja. A **Hitler** elleni kat. összeesküvés egyik vez. Az 1944. júl. 20-i merénylet kudarca után megengedik neki, hogy öngyilkosságot követhessen el. 241.

BENEŠ, EDUARD (Kožlány, Csehország, 1884. máj. 28.–Sezimovo Ústí, Csehszlovákia, 1948. szept. 3.) dr., jogász, közgazdász, csehszlovák politikus. Az I. vh. idején a független Csehszlovákiáért küzdő mozgalom vez. 1918–1935. küm., 1935–1938. me. A Kisantant egyik megszervezője, 1938 őszén, a müncheni paktum után lemond, az USA-ba emigrál, 1940-től Londonban a csehszlovák emigráns kormány vez., 1945-től ismét köztársasági elnök, a kommunista hatalomátvétel után 1948. júl. 7-én lemond. 167, 590.

Benoschofsky Ilona 70, 215.

Benyhe János 19.

BENZLER, FÉLIX német diplomata, 1941–1942-ben Belgrádban a német KÜM birodalmi megbízottja (*Reichsbevollmächtigter*), 1944-ben Bp.-en, a **Veesenmayer** mellett működő német gazdasági bizottság vez. 67, 441, 560, 563.

BEREGFY KÁROLY (Cservenka, 1888. febr. 12.–Bp., 1946. márc. 12.) hivatásos katonatiszt, 1939. jan. 1-től a Hadiakadémia pk. 1941. jan. 1-től altbgy., nov. 1-től a VI. hadtest pk., 1943. aug. 1-től 1944. máj. 15-ig az I. hadsereg pk. 1944. jan. 1-től vezérezredes. Aug. 1-től okt. 16-ig a HM-ben a központi átszervezéssel megbízva, a **Szálasi**-kormányban hm. és vkf. Az nb. halálra ítéli, kivégzik. 13, 15, 22, 35, 156, 315, 329, 423, 545, 549, 625, 644, 790, 801, 804-806, 808-810, 813, 817, 818.

BEREND BÉLA (1911–1987) szigetvári főrab-
bi, majd 1944. máj., az átszervezett Köz-
ponti Zsidó Tanács tagja. Jó kapcsolatokat
épít ki Bosnyák Zoltánnal, **Endre László**
barátjával még az 1930-as években, meg-
próbálkozva az „antiszemitizmus cionizálá-
sával”, vagyis a zsidók kivándoroltatásához
igénybe venni az antiszemiták „segítségét”.
Aktív szerepet játszik Bp.-en a nyilas hata-
lomátvétele után a nemzetközi és a nagy get-
tóban is. 1945-ben letartóztatják, az nb. 10
év börtönre ítéli, a NOT felmenti. 1948-ban
az USA-ba emigrál. 16.

BEREND GYÖRGY dr., a NOT tagja, (FKGP).
89, 699.

Berend T. Iván 53.

BERGER, GOTTLÖB (Gorstetten, 1895. júl.
16.–Stuttgart, 1975. jan. 5.) SS Ober-
gruppenführer, **Himmler** egyik fő „fajtisztá-
sági” szakértője, 1945-ig a Waffen SS
vkf. 1944-ben a szlovákiai Nemzeti felke-
lését irányítja. 1945-ben letartóztatják,
1949-ben egy amerikai bíróság 25 év börtön-
re ítéli, 1951-ben szabadlábra kerül.
807, 822.

BERNADOTTE, FOLKE (Stockholm, 1892.
jan. 2.–Jeruzsálem, 1948. szept. 17.) gróf,
II. Oszkár svéd király unokája, **V. Gusztáv**
unokaöccse, a Svéd VK elnökh., a II. vh.
alatt felügyeli a fogságba esett sebesült brit
és német katonák kicserélését. Neve 1944-
ben a Mo.-ra küldhető svéd diplomaták kö-
zött felmerül. 1945. febr. **Himmlerrel** tár-
gyal Hohenlychenben, eléri, hogy a kon-
centrációs táborokban lévő skandináv zsi-
dókat a Hamburg melletti Neuengamme-i
koncentrációs táborba vigyék, ahol vi-
szonylag jó elbánásban részesülnek a hábo-
rú végéig. Ápr. 24-én **Himmlernek** ajánlja
föl, hogy No. feltétel nélkül leteszi a fegy-
vert a brit és amerikai csapatok előtt. 1948-
ban az ENSZ palesztinai megbízottja, siker-
telenül próbálja megakadályozni az arab-iz-
raeli háború kitörését. A Stern-csoport tag-
jai, a későbbi izraeli me., Jichák Samir pa-

rancsára meggyilkolják, mert azt javasolja,
hogy Jeruzsálemet helyezték arab közigaz-
gatás alá. 758.

BERNHART SÁNDOR (Baja, 1889. máj.
5.–New York, 1984. márc. 28.) dr., jogász,
ügyvéd, 1929-től Baja város ügyésze,
1937–1944. polgármestere, 1942-ben közel
egy évig a város főispánja is. 1945-ben az
Igazoló Bizottság állásától megfosztja, ügy-
védként sem dolgozhat, 1952-ben nyugdí-
jának folyósítását is beszüntetik. 1961-ben
kivándorol az USA-ba. 1994-ben a Yad
Vashem posztumusz a *Világ Jámhora* ki-
tüntetésben részesíti, 1944-es zsidómentő
tevékenysége elismeréseként. 285, 472.

BETHLEN ISTVÁN (Gernyeszeg, 1874. okt.
8.–Moszkva, 1946. okt. 5.) gróf, erdélyi
nagybirtokos, az ellenforradalmi korszak
egyik vezető személyisége, 1921–1931.
me. Az 1930-as években szembefordul a
szélsőjobboldali, németbarát pártokkal,
mozgalmakkal. 1944. márc. 19-e után elrej-
tőzik, majd szovjet fogságba kerül, a
Butirka-börtönben hal meg. 115, 158–161,
165, 203, 516, 572, 580, 591, 599, 653.

BIEDERMANN IMRE (Pécs, 1894. okt. 2.–?)
báró, földbirtokos, Baranya vm. törvényha-
tósági közgyűlésének és kisgyűlésének tag-
ja. Az 1931. évi választásokon a szigetvári
kerületben választják országgyűlési képvi-
selővé (Egységes Párt). 384, 455, 607, 609.

BISMARCK, OTTO EDWARD LEOPOLD VON
(1815–1898) porosz-német államférfi, a né-
met egység megteremtője, 1871–1890 kan-
cellár. 677.

Blet, Pierre 20.

BLOMBERG, WERNER VON (Stargard,
Pomerania, 1878. szept. 2.–Nürnberg,
1946. márc. 14.) német tábornagy, 1929-től
az I. kat. körzet (Königsberg) pk., a titkos
német újrafegyverkezési program egyik írá-
nyítója. SZU-ban tett gyakori utazásai so-
rán arra a meggyőződésre jut, hogy a népi
támogatással rendelkező hadsereg rendkí-
vüli erőt képvisel, ezért a náci híve lesz.

- A náci hatalomra kerülése után **Hindenburg** javaslatára **Hitler** a Reichswehr miniszteri posztját bízta rá. Támogatja az SA-val való leszámolást, és **Hindenburg** halála után **Hitler** államelnökké történő kinevezését is. 1935. jún. 1-től a Wehrmacht főpk., birodalmi hadügyminiszter. A Rajna-vidék remilitarizálása után marsall. 1938. jan. 26-án miután egy volt prostituálttal köt házasságot, **Himmler** és **Göring** közös akciója lemondásra kényszeríti. Haláláig semmiféle funkciót sem gyakorol. A háború végén amerikai fogságba kerül, Nürnbergben bírósági eljárást kezdeményeznek ellene, de még a tárgyalás előtt a fogságban meghal. 159, 162.
- BLOOM, SOL** (Pekin, Tazewell County, Usa, 1870. márc. 9.–Washington, D. C., 1949. márc. 7.) amerikai képviselő, 1923-tól haláláig a Képviselőház külügyi bizottságának tagja, a II. vh. idején elnöke. 760.
- BOCZONÁDI-SZABÓ IMRE** lásd **Szabó Imre**
- BOCSÁRY KÁLMÁN** (1890–?) ügyvéd, politikus, 1939–1944. kormánypárti országgyűlési képviselő. 139.
- BODEN, M. dr.**, 1944-ben Bp.-en **Veesenmayer** gazdasági tanácsadója. 143, 372, 390–392, 441, 447, 456, 560, 563.
- BODNÁR/BOGNÁR** tisztviselő. 396, 551.
- BOÉR ÁGOSTON** (Vác, 1893. szept. 23.–?) 1939–1944., a Magyar Élet Pártja képviselője (Szabolcs-Szatmár vm., nyírmadai ker. egyéni). ny. köv. titkár, földbirtokos, gazdálkodó. 744.
- BOJTA ERNŐ BÉLA** (Szeged, 1899. dec. 27.–Bp., 1969. dec. 29.) dr., ügyvéd, majd bíró, 1945. ápr. 23-tól a NOT tanácsvezető bírása (SZDP), 1848. szept. 10–1950. márc. 31. a NOT elnöke. 1956 után ügyvédként dolgozik. 89, 710.
- BONCZOS MIKLÓS** (Nagyszalonta, Bihar vm., 1897. szept. 16.–Buenos Aires, 1971. aug. ?), hivatásos katonatiszt, majd ügyvéd, megyei tiszti főügyész, főispán; Országos Árvízvédelmi és Menekültügyi Kormány-
- biztos, BM államtitkár 1938. dec. 14.–1942. júl. 14-ig. IM államtitkár 1942. júl. 14–1944. aug. 7., bm. 1944. aug. 7-től 1944. okt. 12-ig. 416, 417, 427, 436, 518, 523, 757.
- BORBÉLY SÁNDOR** (Nyíregyháza, 1889. okt. 25.–?) 1936–1944 Szabolcs vm., 1944-ben Hajdú vm. alispánja. 744.
- BORBÍRÓ FERENC IBUSZ Rt.** tisztviselője, 1941–1943., az V. Pénzügyi főv. vez., 1944-ben az IBUSZ ügyvezető ig. 501, 542.
- BORISZ, III.** (Szófia, 1894. jan. 30.–Szófia, 1943. aug. 28.) bolgár király (1918. okt. 4-től haláláig). 80.
- BORN, FRIEDRICH** (1903–1963) 1944 máj. a NVK képviselője Mo.-on. Komoly zsidómentő tevékenységet fejt ki, jelentős a szerepe abban, hogy a svájci sajtó rendszeresen hírt ad a magyarországi deportálásokról. A nyilas uralom idején több épületet, lakóházat a NVK védelme alá helyez, szorosan együttműködik a cionista ellenállókkal. A Yad Vashem a *Világ Jámora* kitüntetésben részesíti. 389, 787.
- Botos János* 281.
- BOTHMER KÁROLY** (Kassa, 1893. júl. 2.–Merseburg, 1971. nov. 28.), báró, diplomata, 1935–1940. kolozsvári konzulátus vez., 1941–1943. ápr., a berni köv.-en dolgozik, 1943. ápr. 4-től a bécsi főkonzulátus vez., a német megszállás után a berni köv. vez. 195, 778.
- BOUHLER, PHILIP** (München, 1899. szept. 11.–Dachau közelében 1945. máj. 19.) német politikus, SS-Obergruppenführer (1936-tól), 1934-től a Führer kancelláriájának vez. Kulcsszerepet játszik az eutanázia-program megszervezésében. A háború végén amerikai fogságban öngyilkosságot követ el. 25.
- BÖHM VILMOS** (Bp., 1880. jan. 6.–Stockholm, 1949. okt. 28.) műszerész, munkás, szociáldemokrata politikus, 1912-től az SZDP egyik vez. A **Károlyi**-kormány hadügyi államtitkára, majd 1919. jan. hadügyminisz-

- tere, a Tanácsköztársaság hadügyi népbiztos, a Vörös Hadsereg főpk. A Tanácsköztársaság bukása után emigrációba vonul, 1945-ben hazatér, az SZDP egyik vez. 1946-tól stockholmi magyar követ. 1948-ban állásától megfosztják. 22, 158.
- Böölöny György* 94.
- Braham, Randolph L.* 55, 81, 84.
- BRANDSTROM, ELSA svéd segélyszervezet munkatársa. 758.
- BRAUN OTTO német külügyi tisztviselő. 443, 444, 811, 819.
- BRAUN, OTTO (Königsberg, 1872. jan. 28.–Lugano, 1955. dec. 14.) porosz-német szociáldemokrata politikus, az SZDP egyik vez. (1911–1921), a porosz parlament tagja (1921–1933), valamint a német parlament tagja (1921–1933). Porosz me. (1920–1932). 1933-ban svájci emigrációba vonul.
- BRÓDY GYÖRGY a Külkereskedelmi Hivatal tisztviselője. 346.
- Brown, Antony Cave* 57.
- BRUNSWIK GYÖRGY (Kassa, 1888. febr. 13.–München, 1969. jan. 25.) hivatásos katonatiszt, altbgy., Mo. kormányzója Katonai Irodája, utimarsallja, a németek beépített embere a kormányzó környezetében. 376.
- BUCHINGER MANÓ (Nyitra, 1875. máj. 15.–Bp., 1953. aug. 18.) könyvkötőmunkás, szociáldemokrata, 1899-ben a Szakszervezeti Tanács VB tagja, 1905 az SZDP központi titkára. A kommunisták ellenfele, ellenzi az 1919-es pártegyesítést és a Tanácsköztársaságot is. 1920–1930. Bécsben élt emigrációban, 1931–1939. képviselő, a II. vh. idején háttérbe szorul, a 1944-ben a Gestapo letartóztatja, Mauthausenbe deportálja. 1945-től nemzetgyűlési, majd haláláig országgyűlési képviselő, elfogadja az SZDP beolvasztását a KP-be. 209.
- BUDINSZKY LÁSZLÓ (Bp., 1895. okt. 25.–Bp., 1946. márc. 9.) dr., ügyvéd, nyilas országgyűlési képviselő (Rétság, Nógrád vm., 1939–1945), MÜNE vezetőségi tagja. 1940. nov. 30-tól a Ny. P. Munkarend vez., nyilas im. A II. vh. után az nb. elé állítják, halálra ítélik, kivégzik. 13, 71, 80, 87, 151, 625, 633, 635, 688.
- BUÓCZ BÉLA (Nagyszentmiklós, 1887. okt. 2.–Szeged, 1946. máj. 1.) dr., 1944-ben szegedi rendőrfőkapitány-helyettes, olyan kezdeményezően hajtja végre a német megszállás után a zsidóellenes intézkedéseket, hogy máj. 19-én **Horthy** a rendőrség vidéki főkapitányává nevezi ki. A háború után letartóztatják, a szegedi városi kórházban meghal. 625.
- BURKUS FERENC (Rugonfálva, 1900. aug. 8.–Bp., 1946. máj. 17.) géplakatos, nyilas tömeggyilkos. Az nb. és a NOT halálra ítéli, kivégzik. 36.
- CASSANDRA görög mitológiai alak, Priamosz trójai király egyik (legszebb) leánya. Apolló tanítja meg jósolni, de amikor a királylány visszautasítja az isten szerelmét, ő azal átkozza meg, hogy jóslatainak soha senki se adjon hitelt. 44.
- CEDERGREEN, V. **Gusztáv**, svéd király unokahuga. 758.
- CERUTTI, VITTORIO olasz diplomata, berlini követ 1932–1935., majd 1938-ig párizsi követ. 163.
- CHAMBERLAIN, NEVILLE (Birmingham, Anglia 1869. márc. 18.–Heckfield, 1940. nov. 9.) angol politikus, 1918-tól Konzervatív Párti parlamenti képviselő, 1937. máj. 28-tól me. **Hitlerrel** szemben a megbékélési politika híve, elfogadja Ausztria No.-hoz csatolását 1938 márciusában majd ugyan ezen év őszén Münchenben egyik aláírója Csehszlovákia feldarabolását előíró paktumnak. 1939. márc., a „független” Szlovákia megalakítása után szembefordul **Hitlerrel**, 1940. máj. 10-én lemond. 40, 167, 168.
- CHORIN FERENC (Bp., 1879. márc. 3.–New York, 1964. nov. 5.) Gyáros, bányatulajdonos. 1918-tól a Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. vezérig., 1925-től elnöke. 1927-től a Felsőház tagja. 1944-ben a **Weiss Manfréd**

- vagyon német kézre adása után családjával együtt Portugáliába távozhat. 1947-től haláláig New Yorkban él. 69, 209, 367.
- CIANO, GALEAZZO (Livorno, 1903. márc. 18.–Verona, 1944. jan. 11.) jogász, újságíró, 1930-ban veszi feleségül Edda Mussolinit. 1935-ben propagandaminiszter, 1936-tól kűm. 1943. febr., **Mussolini** leváltja, vatikáni követté nevezi ki. Júl.-ban részt vesz apósa megbuktatásában. 1944. jan., a salói bábállam „bírósa” halálra ítéli, kivézzik. 42, 168, 600.
- CLAGES rendőrfelügyelő, 801.
- CLODIUS, CARL VON (1897–1946) a német KŰM gazdasággól. o. h. vez. (1937–1943). 67, 129, 130, 139, 140, 273, 579.
- Courtois, Stéphane* 19.
- CZAPIK GYULA dr., (Szeged, 1887. dec. 3.–Bp., 1956. ápr. 25.) 1910-ben szentelik pappá, 1929-től nagyváradi kanonok, 1939-től veszprémi megyéspüspök, 1943-tól egri érsek, a Felsőház tagja. A II. vh. után az egyház működésének folyamatossága érdekében együttműködik a kommunista hatalommal, aktív résztvevője a hazai és nemzetközi békemozgalomnak. Tagja az Országos Béketanácsnak és Hazafias Népfront Országos Tanácsának is. 359, 404, 477.
- CZLENNER IMRE (Kajd, 1898. márc. 21.–Piliscsaba, 1955. nov. 17.) hivatásos katonatiszt, 1944. nov. 1-től vörgy. 1941. aug. 1–1944. aug. 15., a 7./k. vkf. o. (kat. közlekedési és szállítási ügyek) vez. 1944. szept. 1.–okt. 16., a Hadiakadémia pk. majd nov. 15-ig ismét a 7./k. o. vez. 138, 314, 315, 505, 540, 541, 543–546, 549, 583, 645.
- CSAJÁGHY ANTAL (Kaposvár, 1905.–?) KKM-ben műszaki tanácsos, 1939-től a gépjármű-szako.-on dolgozik. 151.
- CSÁKY ISTVÁN (Segesvár, 1894. júl. 18.–Bp., 1941. jan. 27.) gróf, diplomata, 1935–1938., a kűm. kabinetjének vez. 1938. dec. 17-től haláláig kűm. 23, 41, 107, 115, 116, 165, 168, 170, 172, 175, 511.
- CSAPLÁR ANDRÁS a Külkereskedelmi Hivatal tisztviselője. 346.
- CSATAY LAJOS (Arad, 1886. aug. 1.–Bp., 1944. nov. 18.) hivatásos katonatiszt, hm. 1941. máj. 1-től altbgy., 1941–1942., a pécsi (IV.) hadtest pk. 1943. febr. 1-től vezér ezredes, a 3. hadsereg pk. 1943. jún. 12-én hm. A nyilas puccsig tölti be ezt a posztot, akkor letartóztatják, a Bp.-i Honvéd Gyógyfürdő Kórházban feleségével együtt öngyilkos lesz. 30, 31, 33, 61, 62, 64, 94, 231, 343, 370, 391, 394, 408, 411, 427, 440, 444, 455, 463, 464, 466–468, 481, 487, 568, 607, 616, 630, 657, 667, 748, 757, 781, 782, 789, 802, 817, 818.
- CSETE JÓZSEF a PRO fogdaórságének pk. 1945-ben. 13.
- CSIA SÁNDOR (Hegybánya, 1894–Bp., 1946. márc. 19.) dr., közlekedési tisztviselő, politikus, 1933-tól **Szálasi** híve, közeli munkatársa, 1935-ben a Nemzet Akaratának Pártja egyik megalapítója 1939–1944. országgyűlési képviselő (Nyilaskeresztes Párt, pilishegyvidéki körzet), a nyilas hatalomátvétel után a háromtagú nyilas kormányzótanács tagja. Az nb. háborús bűnősként halálra ítéli, kivézzik. 15, 156, 625.
- CSICSERIN, GEORGIJ VASZILJEVICS (Karaul, 1872. nov. 12.–1936?) bolsevik vezető, diplomata, 1918. máj. Trockij utódként külügyi népbiztos, 1930-ban állásából felmentik. 654.
- CSIPKÉS ERNŐ (Bp., 1889. márc. 1.–Bp., 1965. okt. 5.) címzetes vörgy. 1945. jan. 15-től, Bp., várospk. 1941. aug. 1-től. 1945-ben szovjet fogságba kerül, 1948. júl. térhet haza, 1949. júl. 6-án az nb. lefokozza. 486.
- CSIZIK BÉLA dr., 1938-ban a PM I/a. (állami költségvetés és zárszámadás) Főo. vez. 1939-től a PM államtitkára, többek között a hitelügyek, a deviza és valutaügyek, a biztosító magánvállalatok és az iparfejlesztések tartoznak hozzá. Beosztását az ország német megszállása után is megtartja. 372, 394, 426, 634.

- CSOÓR LAJOS (Aszód, 1893. jan. 21.–?) 1935–1939. (Népkereskedelmi Párt) és 1939–1944. képviselő (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. aszódi egyéni ker.), lapszerkesztő. 742.
- CSOPEY DÉNES diplomata, 1939–1940-ben a berlini köv.-en szolgál, majd a brassói konzulátus vez., 1941–1944., a KÜM titkárságának vez., 1944. márc. 22-től a KÜM Pol. o. vez. 212, 225, 782.
- Csősz László* 84.
- DALADIER, EDOUARD (Carpentras, 1884. jún. 18.–Párizs, 1970. okt. 10.) francia politikus, 1911-től parlamenti képviselő (Radikális Párt), 1924-től különféle miniszteri posztokat tölt be. 1936-ban Léon Blum Népfront-kormányában hm., 1938. ápr. me., a megbékítési politika híve, a Csehszlovákiát feldaraboló müncheni egyezmény egyik aláírója. 1940. márc. Paul Reynaud kormányában ismét hm. Fr.o. összeomlása után Marokkóba menekül, **Pétain** parancsára letartóztatják, 1942-ben hazaárulás vádjával elítélik, a háború végéig német fogságban raboskodik. 1946-tól ismét képviselő, **de Gaulle** ellenfele, 1958-ban visszavonul a politizálástól. 40, 167.
- DALUEGE, KURT (Kreuzburg, Felső-Szilézia, 1897. szept. 15.–Prága, 1946. okt. 24.) német rfpk., SS-Obergruppenführer (1944. ápr.), 1922-től az NSDAP tagja, 1933., a porosz BM-ben a rendőri o. vez., majd a porosz rendőrség pk., parlamenti képviselő, 1936-tól az Ordnungspolizei pk. **Heydrich** halála után a Cseh-Morva Protektorátus h. vez. Felelős a lidicei mészárlásért. A háború után Csehszlovákiában bíróság elé állítják, halálra ítélik, kivégzik. 794.
- Dániel Anna* 18.
- DANIELSSON, CARL IVAN (1880–1963) svéd diplomata, 1942. nov. 4-től Bp.-i svéd követ, tevékenyen részt vesz a semleges országok Bp.-re akkreditált diplomatáinak zsidómentő akcióiban. A Yad Vashem a *Világ Jámhora* kitüntetésben részesíti. 20, 224, 358, 387, 671, 758, 773, 777, 778.
- DARÁNYI ISTVÁN a Külkereskedelmi Hivatal tisztviselője. 346.
- DARÁNYI KÁLMÁN (Bp., 1886. márc. 22.–Bp., 1939. nov. 1.) 1935–1938. fm., 1936. okt. 10-től 1938. máj. 14-ig me. 26, 29, 35, 83, 99, 115, 123, 127, 165, 205, 239, 265, 266, 293, 336, 337, 362, 394, 572, 577, 578, 599, 615, 626, 627, 631, 666, 668-676.
- DARVAI JÁNOS dr., ügyvéd, jogász, **Szakvárty Emil** védője. 142, 153.
- DASSLER, OTTO HERBERT a Birodalmi Gabonahivatal (Reichsgetreidestelle) elnöke. 139.
- Deák István* 55.
- DEÁK LÁSZLÓ ezredes az újvidéki mészárlás egyik résztvevő pk., 1942-ben a 19. könnyűhado. pk. Több esetben ad parancsot az ellenség elől menekülő magyar honvédek kivégzésére. 1945-ben vörögy. Nb. elé állítják, halálra ítélik, kivégzik. 813.
- Dean, I. C. B.* 66.
- DEDIJER, VLADIMIR (Belgrád, 1914. febr. 4.–Boston, 1990.) jugoszláv publicista, politikus. **Tito** harcostársa a II. vh. idején a megszállók és kollaboránsaik ellen vívott partizánháborúban. 19.
- DEKANOZOV/GYEKANOZOV, VLAGYIMIR GEORGIJEVICS (1898–1953) a szovjet pol. rendőrség egyik vez., 1939–1941. berlini követ, majd Berija legközelebbi munkatársai közé tartozik, 1953-ban főnökeivel együtt bíróság elé állítják, kivégzik. 602.
- DELIUS dr., szófiai német kat. attasé. 801.
- DELY PIROSKA lásd **Temesváry Sándorné**.
- DEME LAJOS (? 1914. aug. 9.–?) hivatásos cső., 1941. nov. 1-től százados, 1943-ban a kassai szárnypk. h. **Szálasi-rendszer** idején századossá léptetik elő. 281.
- Dolmányos István* 19.
- DOBROVICS KÁROLY dr., 1942–1944., a KKM I. szako. (kereskedelmi törvényelőkészítés és belkereskedelmi közgazdasági ügyek) vez. 494.

- DOROGHI FARKAS ÁKOS (Bp., 1894. aug. 22.–?) tisztviselő, 1923-tól Bp.-en közigazgatási apparátusában dolgozik. 1939-ben jelölik alpolgármesternek, de nem választják meg. A Zsidókérdést Kutató Intézet egyik alapítója. 1944. jún. Bp., polgármestere, megszervezi a fővárosban élő zsidók sárga csillagos házakba tömörítését. Polgármesteri állását a nyilas puccs után is megtartja, nov. 23-ig tartózkodik a fővárosban. A nb. 15 év kényszerszolgálatára, a NOT 10 évi fegyházra ítéli. 358.
- DÖRNER DEZSŐNÉ dr. **Reményi-Schneller Lajos** sógornője. 91.
- DÖVÉNYI NAGY LAJOS (Szihalom, 1906. dec. 12.–Bp., 1964. dec. ?) újságíró. 1939–1943., az *Esti Újság* c. napilap segéd-szerk. 1941–1943., a *Magyar Futár* munkatársa, 1943–1944., az *Ország* c. hetilap szerk. Antiszemita, szélsőjobboldali hírlapíró, szerk. 1944. ápr.-dec., a rádióban elmondott uszító, antiszemita szövegei országsszerte hírhedtté tették nevét. A nb. kötélt általi halálra ítéli, a NOT kegyelemre ajánlja, ítéletét a Nemzeti Főtanács államfői testület életfogytiglani fegyházra változtatja, 1960. ápr. 1-jén szabadul. 36.
- DRASKOVICH ÖDÖN (Bécs, 1912. ápr. 1.–Salzburg, 1996. júl. 27.) gróf, dr., 1944-ben a KÜM 2. (Protocole) o. m. s. titkár, majd **Sztójay Döme** személyi titkára. 42.
- DUDÁS MIKLÓS (Máriapócs, 1902. okt. 27.–Nyíregyháza, 1972. júl. 15.) hajdúdorogi görög katolikus püspök (Nyíregyháza), 1939–1944., a Felsőház tagja. 744.
- DUNCKEL KÁROLY (? 1882. dec. 29.–?) a Magyar Acélárugyár Rt. Vezérigazgatója, kormány-főtanácsos. 799.
- DUKE, F. amerikai ezredes. 211.
- DURÁNSZKY EMILIA SZAKVÁRY Emil édesanyja. 154.
- ECKHART, JOHANN, ún. E. mester (Hoheim, Turingia, kb. 1260–Avignon, 1327.) német misztikus filozófus, Domonkos-rendi szerzetes, teológiát tanít Párizsban, Strasbourgban és Kölnben. Tanai szerint Isten minden, az ember semmi, semmi sem származtatható Istentől, csak ami kezdetben volt, az embernek hagynia kell, hogy Isten cselekedjék helyette. Tanításai miatt üldözik, elítélik. 624.
- EDELSHEIM-GYULAI LIPÓT (Brezovica 1880. júl. 7.–Cannes, 1981. máj. 17.) gróf, nagyelefánti nagybirtokos. Ilona lányát **Horthy István**, a kormányzó nagyobbik fia vette feleségül 1940-ben. 797, 803.
- EDEN, ANTHONY ROBERT (Windlestone Hall, 1897. jún. 12.–Salisbury, 1977. jan. 14.) brit konzervatív politikus, küm., 1923-tól parlamenti képviselő. Először 1935–1937. küm., szembeszáll a **Hitler** megbékíteni próbáló politikával, ezért lemond. 1940 decemberében, Churchill miniszterelnöksége alatt ismét küm., majd 1951–1954 között is. 1955–1957 me. Politikai karrierjének az 1956-os szuezi válság vet véget. 381, 777.
- EGGERS, KURT SS haditudósítói tartoztak alája. 817.
- EGLER MÁRIA **Reményi-Schneller Lajos** felesége. 154.
- EICHMANN, ADOLF (Söling, Ausztria, 1906. márc. 19.–Ramat, Izrael, 1962. máj. 31.), SS-Obersturmbannführer. Tanulmányait Linzben végezte, protestáns, szülei vagyonát az infláció elveszi, a Vacuum Oil Company utazó ügynöke 1927–1933. 1932-ben belép az osztrák NSDAP-be, **Kaltenbrunner** javaslatára. 1933-ban elveszíti állását, No.-ba megy, az emigráns osztrák légióhoz csatlakozik, 14 hónapos kat. kiképzésben részesül. A *Der Stürmer* c. hetilap számára ír antiszemita cikkeket, majd 1935-től az SD zsidóügyi szakértője lesz, szakterülete a cionista mozgalom. 1937-ben Palesztinába látogat, felmérni a zsidó kivándorlás lehetőségeit. Arab vezetőkkel találkozik, a brit hatóságok kiutasítják. 1938-ban megszervezi Bécsben a Zsidó Kivándorlás Központi Irodáját, alig másfél év

- alatt 150 ezer zsidót kényszerítettek munkatársai kivándorlásra. 1939 decemberében az RSHA IV. (Gestapo) ügyo. (Amt) B 4 részlege (Referat) vez., melynek feladata a zsidóügyek és a kivándoroltatás irányítása. 1941-ben jár először Auschwitzban, ez év novemberében léptetik elő Obersturmbannführerré (kb. alezredes). 1942. jan., a wannseei konferencia egyik résztvevőjeként elkészíti a tanácskozás jkv.-nek szerkesztett vátozatát. Az európai zsidók deportálásának egyik fő szervezője. Fanatikus következetességgel szervezi a zsidók deportálását, személyesen, a helyszínen csak Mo.-on, 1944-ben. **Kaltenbrunner** és **Müller** támogatásával még **Himmlerrel** is szembeszáll a háború végén, amikor az SS vezetője mérsékeltebb zsidópolitikát kezd folytatni. 1946-ban megszökik az amerikai fogságból, vatikáni útlevéllel Argentínába megy. 1960-ban izraeli ügynökök elfogják, Izraelben 1961 tavaszán bíróság elé állítják, halálra ítélik, kivéggzik. 20, 72, 76, 146, 216, 217, 221, 223, 386, 482, 483, 489, 569, 657, 750, 782, 795, 796, 822.
- EMICH GUSZTÁV** (Pest, 1866. nov. 3.–Bp., 1927. júl. 10.), 1919–1920-ban kereskedelemügyi m. államtitkára, 1920. okt. 13.–1925. okt. 7., a berlini köv. vez. 161.
- ENDRE LÁSZLÓ** (Abony, 1895. jan. 1.–Bp., 1946. márc. 29.) köztisztviselő, 1919-től Gödöllőn szolgabíró, majd 1923-tól főszolgabíró. Tagja volt a különféle fajvédő, szélsőjobboldali szervezeteknek. 1937. jún., a Fajvédő Szocialista Párt alapító vez. Ugyanebben az évben „életszerződést” köt **Szálasi**val. A pártból kilép, mert jelölik Pest vármegye alispáni posztjára. 1938–1944. Pest vármegye alispánja, 1944. ápr. 8-tól a BM államtitkára. Márc. végén megkezdí a zsidók jogait korlátozó rendeletek kidolgozását, a deportálások egyik irányítója, alá tartozik a III. (vármegyei és községi), a IV. (városi) és a XXI. (lakásügyi) o., valamint a Közigazgatásracionizálási Bizottság.
1944. júl. 20-án **Jaross** a zsidókkal kapcsolatos ügyek intézésének jogát elvonja ~tól. A **Szálasi**-rendszer idején a hadműveleti területek polgári kormánybiztosa. A II. vh. után a nb. halálra ítéli, kivéggzik. 15, 16, 20, 33, 36, 38, 61-65, 72, 73, 75-77, 79, 86, 88, 92, 93, 146, 150, 217-220, 222, 231, 287-289, 319, 320, 332, 347-349, 367, 368, 371, 381, 385, 386, 397, 403, 412, 413, 416, 417, 461, 480-482, 495, 569, 584, 589, 610, 611, 633, 634, 647, 703, 704, 716, 748, 749, 750-756, 759, 768, 776, 780, 782.
- ERDÉLYI** cső. alezredes. 783.
- ERDMANNSDORF, OTTO VON** (Drezda, 1888. okt. 22.–Starnberg, 1978. dec. 30.) diplomata, 1934–1937., a német KÜM Pol. o.-on az Európán kívüli országok csoportjának tisztviselője, 1936-tól vez. 1937. máj. 10.–1941. júl. 23. Bp.-i német követ, majd a KÜM Pol. o. h. vez. 112, 193, 292, 600, 726.
- ERDŐSS** szófiai zsidó család. 786.
- ERŐS GYULA** tanúkénti kihallgatását tervezik a **Sztójay**-perben. 150.
- ESZENYI** 502.
- ESTERHÁZY-HERCEGI** nagybirtokos család. 589.
- FABINYI TIHAMÉR** (Hisnyóvíz, 1896. aug. 7.–Boston, 1953. jún. 11.) ügyvéd, politikus. 1931–1936. Kiskundorozsma NEP-képviselője. Kereskedelemügyi m. 1932. okt. 1-től 1935. márc. 4-ig, 1935. márc. 4.–1938. márc. 9. pm., a Felsőház és az MTA tagja (1940–1945). 1938–1944., a Magyar Általános Hitelbank elnöke. 1944-ben előbb Svájcban, majd az USA-ban él. 115, 165, 239, 572.
- FALUDI MIHÁLY** népbíró. 35, 85, 228, 259, 291.
- FARAGHO GÁBOR** (Kecskemét, 1890. febr. 16.–Kecskemét, 1953. dec. 22.) hivatásos katonatiszt, vezérezredes, 1940. júl. 1-től 1941. jún. 22-ig moszkvai kat. attasé, 1941. szept. 1-től 1942. nov. 15-ig a HM Elnökség vez., majd 1944. okt. 16-ig a cső. felügyelője. 1944. szept. 28-án vezetésével indul Moszkvába a fegyverszüneti delegáció.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormányban közel-látási m. 1945. júl. 21-ig. Miniszteri tisztétől történt megválása után Kecskemét környéki tanyáján, egyben kitelepítési helyén él. 76, 77, 79, 146, 217, 220, 287, 319, 347, 348, 370, 397, 481, 569, 703, 748, 750, 753, 755, 756, 779, 780, 812, 814, 816.

FARKAS FERENC (Kismarton, 1892. máj. 27.–Arnstorf, NSZK, 1980. ápr. 14.) vitéz (1923), kisbarnaki, hivatásos katonatiszt, vezérezredes, 1943. aug. 21–1944. okt. 16. a debreceni (VI.) hadtest pk. 1944. okt. 23–1945. jan. 8. Országos Elhelyezési kormánybiztos, vezérezredes. A **Bajcsy-Zsilinszky Endrét** Sopronban halálra ítélt nyilas hadbíróság elnöke. A II. vh. után külföldön marad. Távollétében 1950. márc. 30-án a budapesti büntető törvényszék életfogytig tartó fegyházra ítéli. 395.

FARKASS KÁLMÁN (Bp., 1893. aug. 26.–?) ifj. mérnök, 1939-től a Vacuum Oil Co. vezérig., kormányfőtanácsos. 1946-ban nb. elé állítják, a nü. az ellene emelt vádat jún. elejti, szabadlábra helyezik. Az újabb nb. eljárás során 1948-ban felmentik. 156.

Fazekas István 52.

FÁY ISTVÁN (Pozsony, 1881. jan. 5.–Buenos Aires, 1959. aug. 10.) 1940–1944., a német megszállásig a VKM államtitkára, 1939–1944. kormánypárti országgyűlési képviselő (Jász-Nagykun Szolnok vm. jászapáti egyéni választóker). 165.

FEJÉR LIPÓT (Pécs, 1880. febr. 9.–Bp., 1959. okt. 15.) matematikus, az MTA levelező tagja (1908) rendes tagja (1930), tagja (1946). 1900-ban publikálja a Fourier-sorokkal kapcsolatos tanulmányát, a trigonometrikus sorok modern elméletének megalapozója. 1911-től a Bp.-i tudományegyetem egyik matematikai tanszékének vez. 755.

FEINE, GERHART (Göttingen, 1894. jún. 17.–Koppenhága 1959. ápr. 9.) német diplomata, 1943–1944. köv. tanácsos Bp.-en. 782.

Fejes Judit 41.

FEKETE ZOLTÁN dr., jogász, ügyvéd, **Sztójay Döme** kirendelt védője. 24, 32, 40, 56, 59, 65, 72, 79, 85, 87, 88, 90, 91, 153, 155, 228, 374-376, 383-387, 392, 393, 397, 401-403, 407, 429, 430, 454, 455, 458, 461, 479, 480, 483, 508-512, 516, 554, 555, 564, 566, 568. 598, 692.

FEKETEHALMY-CZEYDNER FERENC (Piski, Hunyad vm., 1890. nov. 22.–Zsablya, 1946. nov. 6.) katonatiszt, vezérezredes, az I. vh.-ban az orosz és az olasz fronton szolgált, megsebesült, felépülése után a vezérkarnál szolgált. 1925-ben őrnagy, 1933-tól a Légügyi Hiv. vkf., 1939–1940-ben a komáromi gyalogdandár pk., 1940. márc. 1-től az I. magyar hadsereg vk. főnöke, 1941. aug. 1-től a szegedi V. hadtest. pk. 1942. máj. **Szombat-helyi** parancsára Babos hadbíró ezredes vizsgálatot indít az újvidéki mészárlás ügyében, aug.-ban nyugállományba helyezik. 1943 márc., a Mátyásfüldi Repülőgépgyár ig. 1943. decemberében 15 társával együtt hadbírószág elé állítják, 1944. jan. No.-ba szökök, belép a Waffen SS-be, de tényleges kat. szolgálatot nem teljesít. Márc. 19-e után visszatér Mo.-ra, **Beregyfő** kérésére ismét belép a magyar hadseregbe. 1944. dec. végén No.-ba megy, betegszabadságra (gégerákkal operálják), SS-Obergruppenführer, hadtestpk.-ként a Waffen SS legmagasabb rangú, nem német származású tisztje. 1945. máj. 7-én kerül amerikai fogságba, 1946. márc. 8-án szállítják Bp.-re, a nb. halálra ítéli, kiadják Jugoszláviának, ott is bíróság elé állítják, halálra ítélik, kivégzik. 22, 228, 486, 813, 818.

FELLNER KÁLMÁN a Külkereskedelmi Hivatal tisztviselője. 346.

FENESY FERENC dr., népügyész. 108, 111, 112.

FERENC BÉLA diplomata, 1944-ben a német megszállás után a madridi köv. vez., konzul. 760.

FERENC JÓZSEF, I. (Schönbrunn, 1830. aug. 18.–Schönbrunn, 1916. nov. 21.) osztrák császár (1848. dec. 2-től) és magyar király (1849. aug. 13-tól). 61.

- FERENCZY IZSÓ (Temesvár, 1881. júl. 19.–Bp., 1958. jan. 19.) kereskedelmi államtitkár, iparpolitikus. A **Horthy**-rendszerben az iparpol. törvényhozás és az önálló vámtarifátörvény kidolgozója, 1946-ban a Magyar Textilgyárosok Egyesületének elnöke. 501, 502.
- FERENCZY LÁSZLÓ (Felsővisó, 1898. márc. 9.–Bp., 1946. máj. 31.) cső. ezds. 1921-től szolgál a cső.-nél, 1929-től vitész. 1934-től gyulai szárnypk., 1938 novemberétől a debreceni cső. nyomozó alo. pk., 1939. febr. 15-től debreceni szárnypk., 1940. nov. 4-től a kassai cső. ker. nyomozó alo. pk. 1942. júl. 10-től a cső. Központi Nyomozó alo. előadója. 1944. márc. 28-tól **Baky** a német biztonsági rendőrség és a magyar cső. erők között a zsidó ügyekben összekötő tisztnek nevezi ki. Jelentős a szerepe a vidéki zsidóság deportálásának megszervezésében. 1944 jún. **Sztójay**t tájékoztatja arról, mi történik az Auschwitzba deportált zsidókkal. A **Lakatos**-kormány idején a fővárosban élő zsidók vidéki gyűjtőtáborokba történő koncentrációját készíti elő. A nyilas uralom idején a BM-ben zsidóügyi szakértő. Az nb. halálra ítélt, kivégzik. 38, 77, 86, 222, 289, 402, 403, 405, 569, 611, 657, 659, 749, 750, 807.
- FEUER PÁL a Külkereskedelmi Hivatal tisztviselője. 346.
- FICHTE, JOHANN GOTTLIEB (Rammenau, 1762–Berlin, 1814) német filozófus, a jénai egyetem tanára, majd a berlini egyetem első rektora. 624.
- FLUCK ISTVÁN 1944-ben, a német megszállás előtt a KKM elnöki o. vez., majd a nyilas rezsim idején államtitkár, a háború után a Közlekedési Minisztériumban o. vezető. 314, 395, 396, 407, 502-505, 536, 539, 541-551, 643-647, 650, 651.
- FONTÁNY FERENC (1915–?) dr., népgyész, több jelentős pol. perben, így pl. az **Imrédy**-perben a vádirat egyik összeállítója. 1946-ban korrupciós vádak miatt eljárás indul ellene. 14, 32.
- FÖLDES (1881-ig Weisz) BÉLA (Lugos, 1848. szept. 25.–Bp., 1945. jan. 18.) közgazdász, statisztikus, egyetemi tanár, az MTA levelező tagja (1893), rendes tagja (1901) tagja (1933). 1874-től a budapesti egyetem magántanára. 1905-ben függetlenségi programmal országgyűlési képviselő, 1909-től a Justh-párthoz csatlakozik. 1917. aug. 18.–1918. máj. 8-ig átmenetgazdasági tárca nélküli m. 755.
- FRANCE, ANATOLE (Párizs, 1844–1924) francia író, Nobel-díjas (1921). 642.
- FRANÇOIS-PONCET, ANDRÉ (Provence, 1887. jún. 13.–Párizs, 1978. jan. 8.) francia diplomata, berlini (1931–1938) majd római követ (1938–1940). A II. vh. után a francia akadémia tagja, ahová **Pétain** marsall helyére választják meg. Bonni nagykövet (1953–1955), valamint a NVK Állandó Bizottsága elnöke (1949–1956), és a francia VK elnöke (1955–1967). 163.
- FRANK LÁSZLÓ dr., jogász, ügyvéd, 1946-ban a Szálasi-per népgyésze, 1949-ben a NOT tagja. 719.
- Fraser, David* 52.
- FREUND a Külkereskedelmi Hivatal tisztviselője. 346.
- FRICK WILHELM (Alsenz, 1877. márc. 12.–Nürnberg, 1946. okt. 16.) dr. jogász, német politikus, **Hitler** bizalmasa. 1930 jan. a türingiai tartomány om. és bm., 1933 jan. országos bm. 1943. aug.-ig. Ekkor a Cseh-Morva Protektorátus protektora. A nürnbergi nemzetközi bíróság halálra ítélt, kivégzik. 798, 822.
- FRIESNER, JOHANNES (Chemnitz, 1892. márc. 22.–Bad Reichenhall, 1971. jún. 26.) hivatásos katonatiszt, vezérezredes (1944. júl.), 1944. júl. előbb a Heeresgruppe Nord, majd a Heeresgruppe Südukraine főpk. Szept. 23-tól dec. 23-ig a Heeresgruppe Süd főpk., Bp., védelmének irányítója. A háború végén amerikai hadifogságba kerül. 817.
- FUNK, WALTHER (Trakehnen, Kelet-Poroszország, 1890. aug. 18.–Düsseldorf, 1960. máj. 31.) német politikus, gazdasági szakér-

tő. 1931-től az NSDAP tagja, **Hitler** gazdasági tanácsadója, elősegíti vezető tőkés körök és **Hitler** közötti kapcsolatok kiépítését. A náci hatalomátvétel után **Goebbels** Propaganda Minisztériumában államtitkár helyettes, sajtófőnök. Komoly szerepet játszik a zsidó vagyonok árjásításában, 1937-ben gazdasági m., 1938-ban a Hadigazdálkodás teljhatalmú m., 1939-től a Reichsbank elnöke. Egyik fő felelőse a megszállt országok kifosztásának, ő irányítja többek között a Cseh Nemzeti Bank aranykészletének elrablását. 1942-ben titkos megállapodást köt **Himmlerrel** a deportált és meggyilkolt zsidók értékeinek a Reichsbank rendelkezésére bocsátásáról. Nürnbergben 1946. okt. 1-jén életfogytiglani börtönbüntetésre ítélik, 1957-ben egészségi állapotára való tekintettel szabadlábra helyezik. 133, 291, 580.

FÜHRER, lásd: **Hitler, Adolf**.

FÜLÖP KÁLMÁN dr., tanúkénti kihallgatását tervezik a **Sztójay**-perben. 151.

Fülöp Mihály 58.

FÜTTERER, CUNO HERIBERT (Hettstedt/Kreis Mansfeld, 1894. ápr. 2.–München, 1963. aug. 24.) német katonatiszt, repülőtábornok (1945. ápr. 20.) 1938–1944., a budapesti német köv.-en légügyi attasé, 1944. ápr. 1–dec. 13. a magyarországi német légierő vezénylő tábornoka is. 800, 802.

GÁL CSABA (Pomáz, 1892.–Bp., 1946.) gépészmérnök, 1938-tól a Nyilaskeresztes Párt tagja, 1938 őszétől a budapesti XII. ker. vez., 1939–1944. országgyűlési képviselő (Szabolcs és Ung vm.), a nyilas hatalomátvétel után a személyi ügyek kormánybiztosa. Az nb., majd a NOT halálra ítéli, kivégzik. 145, 152.

GABÁNYI JÁNOS (Szatmárnémet, 1871. júl. 27.–Bp., 1934. dec. 12.) hivatásos katonatiszt, címzetes tábornok, 1918. okt. 1.–1924. máj. 12., a Hadtörténelmi Levéltár, majd új nevén Hadtörténeti Intézet megszervezője és igazgatója. 235

GÁLFFY GÁBOR dr., népügyész. 106.

GARAI JÁNOS a Külkereskedelmi Hivatal tisztviselője. 346.

Gáspár Ferenc 16.

GAULLE, CHARLES DE (Lille, 1890. nov. 22.–Colombey-les Deux-Églises, 1970. nov. 9.) francia tábornok, politikus. Katonatisztként szolgált az I. vh.-ban, 1920–1921-ben a lengyel hadsereg tanácsadója a szovjetek elleni háborúban. 1932–1937., a Nemzeti Honvédelmi Tanács főtitkára. 1940-ben vörögy., az elsőek között ismeri föl a modern, páncélos hadviselés jelentőségét. 1940. jún. Angliába menekül, ahol a németek ellen harcoló franciák vez. lesz. A kollaboráns Vichy kormány távollétében 1940. júl. halálra ítéli. 1944. máj., az ideiglenes francia kormány vez., 1944. aug. 25. után me.-államelnök. 1947-ben visszavonul a pol. élettől. 1958-ban az algíri válság idején tér vissza, az Ötödik Köztársaság első elnöke. Lezárja az algíri válságot, a francia hadsereget kivonja a NATO erők pk. alól, Adenauer német kancellárral a francia-német megbékélés egyik vez. 1969. ápr. 28-án, miután reformterveit a népszavazáson résztvevők többsége elutasítja, lemond. 18, 616.

Gellért Tibor 18.

GERA JÓZSEF (Makó, 1896. okt. 24.–Bp. 1946. márc. 12.) dr., orvos, nyilas politikus. 1924-ben, az I. vh. alatt szerzett érdemeiért vitézzé avatják. Szülész-nőgyógyász és gyermekorvosi gyakorlatot folytat Makón. 1939-től a Nyilaskeresztes Párt-Hungarista Mozgalom tagja. 1940 őszén háromhavi börtönre ítélik az 1921. III. tc. alapján, felforgató tevékenység és „nemzetgyalázás” vádjával, valamint hivatal- és pol. jogvesztésre is, orvosi gyakorlatot sem folytathatott. 1942-től a Ny. P.-ban Csia h. 1942–1943-ban 9 hónapig kat. szolgálatot teljesít. 1943-ban 4 hónapi fegyházra ítélik. 1944. máj. a Ny. P. pártépítés vez. A Szálasi-per V. rendű vádlottja, 1946. márc. 1-jén halálra ítélik, kivégzik. 15, 35, 48, 156, 423, 808.

GERGELY GYULA (Debrecen, 1901.–NSZK, 1970.) vállalatigazgató Nagybányán, 1940-től a Nyilaskeresztes Párt tagja, 1941 okt. a párt „erdélyföldi” vez. 1945. jan. 30-tól a Nemzetgazdasági Iroda vez. Az nb. életfogytiglani kényszermunkára ítéli, 1956-ban emigrál, NSZK-ban export-import vállalatot alapít, 1963-tól a BM III/I. ügyo. tudtával hivatalosan hazajár Mo.-ra, a Chemolimpex vállalattal üzletel. 245.

Gergely Jenő 592.

GERGELYFFY ANDRÁS (Máriapócs, 1885.–?) 1935–1939 és 1939–1944. országgyűlési képviselő (Szabolcs és Ung vm. Nagykállonyírbátori egyéni ker.), bm. államtitkár, kormány-főtanácsos. 733.

GERLÓCZY GÁBOR (Kassa, 1894. febr. 7.–Bp., 1962. márc. 15.) hivatásos katonatiszt, vörgy., 1932–1942., a Kormányzó szárnysegéde, 1944. okt. 15-ig 1. sz. szárnysegéde. A nyilas hatalomátvétel után egy hónapig nyilas fogságban, majd 1944 decemberétől 1946. márc.-áig szovjet „védőrizetben”. A HM igazoló bizottsága igazolja, 1951–1953. Kőrösladányon kitelepítve, majd építőipari segéd munkásként dolgozik. 392, 409, 416, 417.

GESCHKE 795, 796, 803, 807.

GESLER, OTTO (Ludwigsburg, 1875. febr. 6.–Lindenburg, 1955. márc. 24.) német politikus, 1910-ben Regensburg polgármestere, 1918-ban a Német Demokrata Párt egyik megalapítója, 1920-ban a fegyveres erők minisztere, 1928-ig 13, egymást követő kormányban megőrizte posztját. 1931–1933., a Külföldön Élő Németiség Szervezetének elnöke, 1933-ban visszavonult a pol. élettől. 1944. júl., Hitler elleni sikertelen merénylet után, az ellenzéki körökkel fenntartott kapcsolatok miatt a ravensbrücki koncentrációs táborba zárják. 1950–1952., a NVK elnöke. 654.

GHYCZY JENŐ (Kisigmánd, 1893. máj. 4.–Bp., 1982. jan. 18.) diplomata. 1936–1939 között a berlini magyar köv.en

első beosztott, majd a KÜM pol. o. vez., 1941. szept., a küm. állandó h. 1943. júl. 24-ig, majd 1944. márc. 22-ig küm. Az angolszász orientáció híve, részt vesz a különbéke-tapogatózásokban. 23, 40, 60, 62, 150, 165, 181, 184, 188, 190, 194–198, 211, 393, 407–411, 431, 467, 505–512, 515–517, 602–605, 653–655, 665–667, 728.

GLAISE, EDMUND VON HORSTENAU (Braunau am Inn, 1882. febr. 27. – Langwasser bei Nürnberg, 1946. júl. 20.) hivatásos katonatiszt, történész, 1925-től az osztrák hadilevéltár vez. Az 1930-as években az osztrák kormány tagja. 1941. ápr.–1944. okt., teljhatalmú német tábornok Zágrábban. A fogolytáborban öngyilkosságot követ el. 797.

Glatz Ferenc 591.

GOEBBELS, JOSEPH (Rheydt, Rajnavidék, 1897. okt. 29.–Berlin, 1945. máj. 1.) német nemzeti-szocialista politikus. Filozófiai és irodalmi tanulmányokat végzett a heidelbergi egyetemen, dongalába miatt alkalmatlannak minősítik a kat. szolgálatra. A hölgyek körében rendkívüli népszerűségnek örvend, irodalmi ambícióit viszont nem tudja kielégíteni. 1922-ben csatlakozik a náci párthoz. Bombasztikus stílusú újságíró, hatékony szónok és propagandista, az NSDAP-n belül eleinte Gregor Strasser baloldali vonalát támogatja. Hitler 1926-ban Berlinbe küldi, ahol komoly eredményeket ér el még a hagyományosan „vörös” munkásnegyedekben is. 1927-től 1935-ig saját hetilapot ad ki (*Der Angriff – Roham* c.). 1929-től az NSDAP főpropagandistája, a rádiót és a filmet az elsők között állítja a náci szolgálatába. 1933. márc., a Birodalmi Propaganda és Népfelvilágosítás m. 1933. máj. 10-én megszervezi Berlinben a zsidó, marxista és más „felforgató” írók könyvének nyilvános elégetését. A Kristályéjszaka egyik fő szervezője. A II. vh. idején fáradhatatlanul ontja a cikkeket és tart beszédeket, melyeket általában a rádió is közvetít.

Személyesen felügyeli a berlini zsidók deportálását 1942-ben. 1944. júl., a Totális Háború Teljhatalmú megbízottja. **Hitler** pol. végrendeletében (1945. ápr. 29.) kancellárrá nevezi ki, imádott vezére halála után megmérgezi hat gyermekét, majd egy SS-legény őt és feleségét ~ parancsára agyonlövi, holttesteiket elégetik. 419, 596.

GÖMBÖS GYULA (Murga, 1886. dec. 26.–München, 1936. okt. 6.) **Horthy** híve, radikális nacionalista, fajvédő, antiszemita. 1929–1936 hm., 1932-től haláláig me. 1933. jún. 17-én az első hivatalban lévő me., aki **Hitlernél** látogatást tesz. 25, 28, 35, 42, 99, 107, 127, 145, 159, 163, 165, 166, 188, 201, 205, 293, 334, 362, 363, 514, 591, 594, 599, 626, 744.

GÖRGEY VINCE (Bp., 1914. aug. 17.–Bp., 1948. aug. 13.) 1936-ban elvégzi a Ludovika Akadémiát, páncélos hadnagyként, 1939-től nyilas, 1941-ben a keleti fronton megsebesül, szélsőjobboldali lapokban ír antiszemita cikkeket. A **Kállay**-kormány idején cikkeit cenzúrázzák, egy időre el is hallgattatják. 1944 nyarán izgatás és **Bárczy István** elleni merénylet vádjával letartóztatják, internálják. Megszökik, No.-ban jelentkezik az SS-be. 1945. márc. 14-én a nyilasok tartóztatják le, zsidóbújtatás és zsidó vagyon rejtegetésének vádjával, a mauthauseni koncentrációs táborba kerül. A háború után háborús bűnösként kiadják Mo.-nak, halálra ítélik és kivégzik. 15, 625, 817.

GÖRING, HERMANN (Rosenheim, 1893. jan. 12.–Nürnberg, 1946. okt. 15.) náci politikus, a Luftwaffe főpk., a Reichstag elnöke, Poroszország me. Dúsgazdag család gyermeke, 1912-től katona, az I. vh. idején az egyik legsikeresebb német vadászpilóta. 1922-től **Hitler** híve, 1923-ban a „sörpuccs” idején súlyosan megsebesül, a felelősségre vonás elől Ausztriába szökik. 1928-tól az NSDAP parlamenti képviselője, 1932. júl. 31-i választási siker után a

Reichstag elnöke, **Hitler** első kormányában tárca nélküli miniszter, az egyik legnépszerűbb politikus. 1933-ban porosz bm., tárca nélküli m., a Gestapo pk. 1934. jún. 30-án, a Hosszú Kések Éjszakáján Berlinben irányítja az SA-vezetők lemészárlását. 1935. márc. 1-től a Luftwaffe pk. 1936-tól a Négy Éves Terv végrehajtásának teljhatalmú megbízottja. 1938-tól a zsidó vagyonok árjásításának irányítója, 1939. szept. 1-től **Hitler** kijelölt utóda. 1940. júl. Birodalmi Marsall, népszerűsége akkor kezd csökkenni, amikor kiderül, hogy a német légvédelem képtelen az ellenséges bombatámadások elhárítására, amelyek a civil lakosság körében több kárt okoznak, mint a hadiiparnak. A zsidókérdés „végső megoldásának” egyik kidolgozója, végigraboltatja Európát műkincsekért. Nürnbergben bíróság elé állítják, halára ítélik, cellájában öngyilkos lesz. 25, 41, 58, 163, 165, 166, 168, 264, 596, 600.

Graham, Robert A. 20.

GRANVILLE, GEORGE az OSS magyar (zsidó származású) hadnagya, több magyar háborús bűnöst ő szállít Mo.-ra. 13.

GRASSY JÓZSEF (Szöllös, 1894. dec. 31.–Újvidék, 1946. nov. 4.) altbgy. 1936–1938., a Ludovika tanára, 1939. aug.–1941. febr., a 7. honvéd gyalogezred pk. aug. 1-ig a HM IV. csop. főn., majd 1942. ápr. 1-ig a 15. gyalogos dandár, ill. hado. pk. 1942-ben majd 1943-ban vizsgálat indul ellene az újvidéki méészárlásban játszott szerepe miatt, 1944 elején az ítélethozatal elől No.-ba szökik, ápr. hazatér, nyugállományba helyezik. Szálasi uralma idején reaktiválják, megbízást kap a Hunyadi SS honvéd gránátos hado. megszervezésére, SS Gruppenführer. 1945 tavaszán amerikai fogságba kerül, kiadják a magyar hatóságoknak. **Zöldi Mártonnal** együtt nb, elé állítják, halálra ítélik, majd kiadják a jugoszláv hatóságoknak, ők is bíróság elé állítják, halálra ítélik, kivégzik. 813.

- GRATZ GUSZTÁV (1875–1946) politikus, történész, közgazdász. 1924–1938., a német nemzetiszocializmussal szemben álló Magyarországi Németek Népművelődési Egyesületének elnöke, legitimista és liberális politikus, 1939–1944., a liberális Polgári Szabadság Párt országgyűlési képviselője. A német megszállás után a Gestapo le tartóztatja, a mauthauseni koncentrációs táborba deportálják. 209.
- GREGORICS KAMILLA **Kunder Antal** felesége. 154.
- GROLMAN, HELMUTH VON (Reinsheim, 1898. nov. 6.–Hannover, 1977. jan. 18.) hivatásos katonatiszt, altbgy. (1944. nov. 9.). 1944. júl. 21–1945. márc. 23., a Heeresgruppe Südukraine, majd a Heeresgruppe Süd vkf. a háború végén amerikai hadifogságba kerül. 791.
- Gross, Jan T.* 16.
- GRÜNER német hm., demokrata képviselő. 654.
- GUSZTÁV ADOLF V. (Stockholm, 1858. jún. 16.–Stockholm, 1950. okt. 29.) svéd király, 1907-től haláláig. 288, 412, 435, 611, 758, 783, 784.
- Gyöngyösi Andor* 34.
- GYÖRKI IMRE (Kürtöspusztá, 1886–Bp., 1958. ápr. 25.) ügyvéd, szociáldemokrata képviselő 1922–1939. A háború után a **Peyer Károly** köréhez tartozó csoport tagja, 1950–1955. koholt vádak alapján bebörtönzik, szabadulása után közéleti tevékenységet nem folytat. 786.
- GYULAY ÁKOS az elnöki o. vez. **Szász** minisztériumában. 313.
- GYULAY TIBOR (Kolozsvár, 1887. ápr. 12.–Békéscaba, 1960. dec. 25.) tisztviselő, 1941–1944., a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara miniszteri biztosa, a **Lakatos**-kormányban ipm. 373, 427.
- HAEFFLER ISTVÁN (Bp., 1898. jún. 29.–) c. miniszteri tanácsos, 1944-ben a miniszterelnökség Sajtó o. vez. 69, 150, 393, 450, 556, 647.
- HAIN PÉTER (Károlyfalva, 1895. máj. 31.–Bp., 1946. jún. 27.) 1918-tól a Bp.-i rendőrfőkapitányság Bűnügyi o. dolgozik, 1923-tól a Politikai o. a kommunisták elleni nyomozásokat irányítja. 1938-tól a személybiztonsági szolgálat vez., **Horthy**, valamint a fontos külföldi vendégek védelmét szervezi. 1944-ben **Baky** a pol. rendőrség vezetőjévé nevezi ki, a nyár végén leváltják. A nyilas puccs után kormánytanácsos, miniszteri tanácsos, rendőrségi detektív-főfelügyelő (dec. 12-től), az állambiztonsági rendszert vez. Az nb. 1946. máj. 6-án halálra ítéli, kivégzik. 15, 770-772.
- HALLER, KURT különmegbízott Veessenmayer mellett 1944-ben Bp.-en. 674, 806, 814.
- HALMOS ORBÁN rendőr tanácsnok, 1944-ben az esztergomi rk. vez. 351.
- HANSLER VILMA **Szakvály Emil** felesége. 154.
- HANZELY JÁNOS 1944-ben a KKM XII/a. Szako. (közúti fenntartási ügyek) vez. 151.
- HARRISON, LELAND 1944-ben berni amerikai követ. 43.
- HATVANY (DEUTSCH) BERTALAN báró (Bp., 1900. máj. 27.–Párizs, 1980. júl. 24.) orientalista, író, műfordító, 1939-ben emigrál, haláláig Párizsban él. 384, 455, 607.
- HATVANY (DEUTSCH) JÓZSEF báró (Pest, 1858. márc. 30.–Bad-Nauheim, 1913. jún. 30.) 1888-tól a hatvani cukorgyár vez., az Országos Munkásbiztosító Pénztár első elnöke, 1910-től a Főrendiház tagja. 384, 455, 607.
- HATVANY (DEUTSCH) SÁNDOR báró (Arad, 1852. nov. 17.–Nagysurány, 1913. febr. 18.) a GYOSZ egyik alapítója, alelnöke, 1894-től a Magyar Cukorgyárosok Országos Egyesülete alapítója, nagy szerepe volt a magyar malomipar fejlesztésében, 1903-tól a Főrendiház tagja, 1908-tól báró. 384, 455, 607.
- HATZ OTTÓ (Branjevo, 1902. máj. 26.–Bp., 1977. júl. 21.) hivatásos katonatiszt, vk. ezredes. 1941–1944. Szófiában és Ankarában kat. attasé, 1944. máj., a Gestapo fogságá-

- ban, majd **Csatay** szárnysegéde. A nyilas hatalomátvétel után nov. 2-8. a VII. hadtest vkf., ekkor átrepül a szovjetekhez. 1945-ben az NKVD letartóztatja, 1952-ben 25 évi kényszermunkára ítélik, 1955-ben térhet haza, évekig az NDK-ban vívőedzőként dolgozik. 1990-ben posztumusz vörgy. 801.
- HEGEDŰS PÁL népbíró. 85, 291, 361.
- HEGEL, GEORG WILHELM FRIEDRICH (Stuttgart, 1770–Berlin, 1831) német filozófus, a heidelbergi, majd berlini egyetem tanára. 624.
- HÉJJAS IVÁN (Kecskemét, 1890. jan. 19.–Vigo, Spanyolország, 1950. dec.) 1919-ben a Kecskemét-környéki ellenforradalmi mozgalom egyik vez., az ÉME vez., 1944-ben No.-ba, majd Spanyolországba emigrált. 626, 796.
- HELL svájci állampolgár. 769.
- HELLEBRONTH VILMOS (Kassa 1895. febr. 24.–Bp., 1971. máj. 20.) hivatásos katonatiszt, 1938. febr. 1–1941. márc. 1., a HM 3/a. o. vez, majd a HM V. csoportfőnöke, 1942. ápr. 1-től vörgy. A Szálasi-kormány tárca nélküli m., a „termelés folyamatos vezetésével” megbízva. Az nb. 15 évi fegyházra, a NOT halálra ítéli, a köztársasági elnök ezt életfogytiglani fegyházra változtatja, 1963-ban szabadul. 63, 87, 143, 371, 393, 556, 688.
- HENDERSON, SIR NEVILLE MEYRICK (1882–1942) 1905-től a brit KÜM tisztviselője, 1929–1935. belgrádi, 1935–1937. Buenos Aires-i követ, 1937–1939. berlini követ, a megbékélési politika meggyőződéses híve. 172.
- HENNYEY GUSZTÁV (Kolozsvar, 1888. szept. 25.–München, 1977. jún. 14.) katonatiszt, 1928–1933. belgrádi és athéni kat. attasé, Belgrád székhellyel, 1933. máj. 1.–1937. aug. 1., a HM VI-2. (2. vkf. o. vez.), majd különböző pk. beosztásokban szolgál. 1941. ápr. 1-től altbgy., 1943. nov. 1-től 1944. aug. 29-ig a HM munkaügyi főcsoportfőnöke, a honvédelmi munkaszerve-
- zet vez., majd a **Lakatos**-kormányban kűm. 1944. szept. 7. vezérezeredes. A nyilas puccs után letartóztatják, No.-ba kerül. 1945 után az emigráció egyik vez. 76, 310, 358, 370, 377, 427, 667, 762, 772.
- HERCZOG FERENC dr., a Pázmány Péter Tudományegyetem Orvostudományi Karának nyilvános rendes tanára, a belgyógyászat tanára, az I. sz. belklinika igazgatója 1944-ben. 228.
- Herf, Jeffrey* 19.
- HERTELENDY ANDOR (Szepesmindszent, 1894. szept. 1.–?) diplomata, 1937–1939., a bécsi köv.-en, ill. főkonzulátuson, majd 1939. aug. 1-től a párizsi, majd a vichy-i köv.-en szolgált. 1943. aug. 26.–1944. márc. 19-ig a bukaresti köv. vez. Az ország német megszállása után állásáról lemond. 229.
- HEVES ISTVÁN dr., népbíró. 35, 38, 85, 162, 229–231, 283, 325, 326, 346, 374, 382, 424, 437, 448, 449, 453, 454, 461, 479, 482, 504.
- HEVESI JENŐ a Külkereskedelmi Hivatal tisztviselője. 346.
- HEYDRICH, REINHARD (Halle, 1904. márc. 7.–Prága, 1942. jún. 4.) az RSHA vez., 1931-től az SS tagja, **Himmler** közvetlen munkatársa. 1932 júl., az SD, 1936. jún. 17-től az SD és a SIPO pk., 1939. szept., az RSHA vez. 1941. szept. 23-tól a Cseh-Morva Protektorátus h. protektora, a zsidó holokauszt tervének egyik kidolgozója. 1942. máj. 27-én Angliában kiképzett partizánok merényletet követnek el ellene, sebesüléseibe belehal. 794.
- HIERONYMI PÁL népbíró. 35, 85, 231, 257–259, 291, 374, 425, 449, 478, 540, 545.
- HIMLER MÁRTON OSS ezredese. 13, 27.
- HIMMLER, HEINRICH (München, 1900. okt. 7.–Lüneburg, 1945. máj. 23.) náci politikus, az SS Birodalmi vez. (Reichsführer der SS). 1922-től **Hitler** híve, a müncheni „sörpuccs” egyik résztvevője. Megszállott fajvédő, a Föld és Vér mítoszának rabja, az SS megszervezője. 1929-től **Hitler** testőrség-

ének pk., 1930-tól parlamenti képviselő. Irányítása alatt 1933-ban az SS taglétszáma eléri az 52 ezer főt. A náci hatalomátvétel után a pol. rendőrség pk., Poroszország kivételével, ahol a Gestapo **Göring** ellenőrzése alatt áll. 1934-ben az SA-val való leszármolás irányítója. 1936-tól az SS mellett a német rendőri erők pk. A koncentrációs táborok egyik fő szervezője, a zsidókérdés „végső megoldásának” irányítója, a brutális megszállási politika kidolgozója. A háború végén **Hitler** megtudja, hogy ~ az angol-szászokkal titkos tárgyalásokat folytat, kizárja a pártból és minden tisztségétől megfosztja. A fegyverletétel után menekülni próbál, angol fogságba esik, öngyilkos lesz. 20, 25, 58, 69, 212, 227, 246, 367, 394, 455, 484, 487, 489, 556, 566, 607, 630, 789, 791, 793, 794, 795, 797, 798, 801, 803, 804, 807, 809, 810, 813, 816, 818, 819, 822, 823.

HINDENBURG, PAUL VON (Posen, 1847. okt. 2.–Neudeck, Nyugat-Poroszország, 1934. aug. 2.) német tábornagy, államelnök. Hivatásos katonatisztként részt vesz a porosz-osztrák (1866), majd a francia-német háborúban is (1870–1871). 1911-ben nyugállományba vonul, az I. vh. idején reaktiválják, a keleti front főpk., 1914. aug., jelentős győzelmeket arat Tannenbergnél majd a Mazuri tavaknál a létszámfölényben lévő orosz erők fölött. 1916. aug., a német hadsereg főpk. 1918-ban a „rend és béke” híve, a versaillesi békediktátum aláírását maga is elkerülhetetlennek tartja, később mégis az állítólagos baloldali-pacifista árulók „tördőfésének” tulajdonítja a német haderő vereségét. 1925-ben köztársasági elnök. Fokozatosan a konzervatív, jobboldali politikusok (**von Papen**) és katonatisztek (Kurt von Schleicher) befolyása alá kerül. 1930-tól Heinrich Brüninggel az első elnöki kormányt szervezi meg, amely rendeleti kormányzásával a weimari demokráciát jelentősen meggyengíti. 1932-ben **Hitlerrel** és a

kommunista Ernst Thälmann-nal szemben ismét köztársasági elnökké választják, elsősorban a szociáldemokraták és katolikusok szavazataival. 1933. jan. 30-án **Hitler** kancellárrá nevezi ki. A Hosszú Kések Éjszakája után gratulál **Hitlernek**. 37, 159.

HITLER, ADOLF (Braunau am Inn, Ausztria, 1889. ápr. 20.–Berlin, 1945. ápr. 30.) a Nagy/Német (1939-ig Harmadik) Birodalom vezére (Führer), az NSDAP fő ideológusa, megszervezője. 4 évet tölt a linzi Realschule-ban, majd 16 éves korában otthagyja a gimnáziumot. Festőnek készül, 1907-ben Bécsbe megy, 1913-ig itt tengeti életét. Az I. vh. idején a császári német hadseregben őrmester, többször megsebesül, megkapja az Első Osztályú Vaskereszt kitüntetést. 1919. Münchenben belép a Német Munkáspártba, melynek hamarosan átveszi a vezetését. A párt nevet változtat: Nemzeti Szocialista Német Munkáspárt. 1923-ban sikertelen puccskísérlete után 5 év börtönre ítélik, a fogságban írja meg a *Mein Kampf* (*Harcom*) első kötetét. 9 havi fogság után szabadul, újjászervezi pártját, amely a gazdasági világválság idején, 1930-tól a legerősebb parlamenti párt. **Hindenburg** 1933. jan. 30-án kancellárrá nevezi ki, néhány hónap alatt felszámolja a parlamenti demokráciát, **Hindenburg** halála után a me. és államelnöki funkciót is egyesíti. Pártja és rendszere népszerűségét a Saar-vidék népszavazást követő visszatérése No.hoz, (1935) a Rajna vidék remilitarizálása (1936), majd az Anschluss (1938) mellett az is növeli, hogy a nagyarányú közmunkákkal és hadiipari beruházásokkal sikerül a munkanélküliséget felszámolni. 1939–1940-ig egyik fontos célja a zsidók kivándoroltatása, 1941-től az európai zsidók fizikai megsemmisítése. 1939. aug. 23-án paktumot köt **Sztálin**nal, majd megtámadja Lengyelországot. A német csapatok által megszállt területeken több millió zsidót, lengyelt, ukránt, orosz és más nemze-

- tiségű embert ölnek meg. Milliók dolgoznak és pusztulnak el a német kényszermunka táborokban is. A szovjet csapatok által körülvárt Berlinben öngyilkos lesz. 23, 25, 35-37, 40, 41, 52, 56-59, 61, 62, 65, 67, 69, 71, 72, 102, 103, 107, 109, 115, 116, 118, 121, 133, 137, 162, 167-171, 174-176, 178, 183, 188-190, 195-197, 201, 212, 213, 226, 227, 230, 232-235, 239, 241, 256, 262, 264, 332, 336, 362, 382, 385, 388, 390, 392, 403, 408-411, 417-419, 430, 436, 438, 439, 444, 451, 456, 461-463, 467, 479, 492, 509, 510, 516, 521, 566, 572, 573, 588, 593, 596, 599-603, 607, 609, 610, 624, 650, 655-658, 699-701, 705, 723-725, 728, 730, 734, 738, 790-793, 797, 801, 805.
- HITSCHLER vörögy. 796.
- HÓDOSSY PÁL (Lajoskomárom, 1895. júl. 27.–Oakland, USA 1976. nov. 13.) hivatásos katona, majd cső. tisz, vörögy. 1944. nov. 1-től a rendőrség országos felügyelője. 812.
- HOFFMANN SÁNDOR (Bécs, 1893. febr. 24. –?) diplomata, 1923–1927., a berlini, 1927–1934., a prágai köv.-en szolgál, majd két évig a bécsi, 1939–1941 a belgrádi köv.en. 1941. júl. 1-től 1944. okt. 16-ig a berlini köv. első beosztott tisztviselője. 212.
- HOLCZ JENŐ a Külkereskedelmi Hivatal tisztviselője. 346.
- HOLCZINGER KORNÉL (Újvidék, 1912. szept. 16. –?) építési vállalkozó, nyilas Nemzeti Számonkérő Szék tagjai (**Radó Endre** és társai) elleni per IV. r. vádlottja, a nb. felmenti. 36.
- HOLLÁN SÁNDOR hivatásos diplomata, II. o. köv. titkár, a lisszaboni magyar köv.en. 760.
- HÓMAN BÁLINT (Bp., 1885. dec. 29.–Vác, 1951. jún. 2.) történész, politikus, egyetemi tanár. Fő műve a Szekfü Gyulával közösen írt hétkötetes *Magyar történet*. 1918–1945 az MTA tagja, 1932-től országgyűlési képviselő, (11. Székesfehérvár, egyéni ker.) a németbarát politika híve, vkm. 1942. júl. 3-ig, lemondásáig. A nb. életfogytiglani börtönre ítéli, a váci börtönben hal meg. 15, 16, 64, 93, 165, 201, 222, 292, 402, 611, 617, 657, 797.
- HOMLOK SÁNDOR (Késmárk, 1892. máj. 3.–New York, 1963. ápr. 5.) vitéz, altbgy., 1940. máj. 1-től berlini kat. és légügyi attasé, 1944. jún. 3-án **Horthy** berlini követé nevez ki, posztját okt. 15-ig tölti be, 1944 novemberében a németek internálják. 117, 179, 180, 188, 465, 726, 727.
- HONTI FERENC diplomata. 148.
- HORTHY MIKLÓS (Kenderes, 1886. jún. 18.–Estoril, Portugália, 1957. febr. 9.) tengeremagy, Mo. kormányzója (1920–1944). Az I. vh.ban az Adriai tengeren szolgált, az 1919-es ellenforradalom egyik vez., 1920. márc. 1-től Mo. kormányzója. Konzervatív, antikommunista politikus. Külpolitikájának fő célja a trianoni békeszerződés revíziója, az elvesztett területek visszaszerzése. 1938–1940 között **Hitler** és **Mussolini** segítségével az „országgyarapítás” sikerrel jár, de ennek ára a No.-gal egyre szorosabb szövetség. Jelentős felelősség terheli azért, hogy Mo. 1941. ápr., részt vesz Jugoszlávia feldarabolásában, majd jún.-ban csatlakozik a SZU elleni háborúban. Különbőke próbálkozásai kiváltják **Hitler** gyanakvását, 1944. márc. 19., Mo. német megszállása után nem mond le, kinevezi **Sztójay Dömét** me. nek. 1944. okt. 15-én a németek erőszakkal kényszerítik, hogy **Szálasi Ferenc**-nek átadja a hatalmat. A háború után Portugáliában él. 20, 22-24, 27, 32, 33, 35, 36, 41, 42, 44, 46-48, 50-52, 54, 56-67, 70, 71, 73-75, 78-81, 83, 84, 88, 89, 91, 94, 95, 99-103, 107, 109-112, 115, 117-120, 123, 126, 130, 163, 164, 166-168, 175, 176, 179, 187-190, 194-203, 205, 207, 210, 212, 213, 219, 221-223, 226-229, 231, 236, 237, 239, 241-243, 246, 250-252, 257, 258, 264-266, 268, 271, 274-280, 288, 289, 294, 295, 307-311, 313, 316, 319, 320, 325, 326, 329, 330, 332, 333, 337, 338, 340, 341, 350, 356, 357, 359, 366, 369-372, 374-378, 383, 386,

- 388-392, 403, 408-422, 424-426, 428-439, 441, 444, 446, 448, 449, 451, 454, 455, 458, 460, 465-468, 470, 474, 475, 478, 479, 497, 508, 512, 519-522, 527, 570-572, 574-577, 579, 581, 588, 589, 591, 593-596, 599-601, 604-608, 611-613, 615, 621, 622, 624, 625, 629-631, 633, 634, 639, 642, 647, 648, 655, 656, 659, 660, 664, 665, 667, 668, 670, 671, 673-677, 690, 691, 696, 700, 705, 716-719, 723, 732, 744, 765, 768, 774, 778-786, 791-793, 796-801, 803-805, 809-811, 814, 816-819, 821, 822.
- HORTHY MIKLÓS, ifj. (Pola, 1907. febr. 14.–Lisszabon, 1993. márc. 28.) **Horthy** kormányzó kisebbik fia, braziliai magyar követ (1940–1942). 252, 276, 413, 426, 596, 801, 816.
- Horváth László Béla* 16.
- HORVÁTH ÖDÖN (Lajosmizse, 1901. nov. 26.–Kecskemét, 1956. dec. 27.) 1925–1944 a *Kecskeméti Közlöny* tulajdonos-szerkesztője, a Magyar Élet Pártja tagja. 1944. ápr. 26-tól Kecskemét város főispánja. Az nb. egy év börtönre ítéli, mert 1944 őszén a város kiürítését végrehajtja. 136.
- HORVÁTH ZOLTÁN (Polányfalva, 1890. máj. 10.–?) posta főfelügyelő, 1944-ben az esztergomi I. sz. postahivatal főnöke. Az esztergomi nb. 1945-ben 1 év és 6 hónapi börtönre ítélte **Serédi** hercegprímás 1944. jún. 29-i pásztorlevelének a postahivatalban való visszatartásáért. A NOT 1946. jan., az ítéletet 2 év és 6 hónapi börtönre módosította. 30, 142, 351, 353, 356, 573, 652, 689.
- HORY ANDRÁS hivatásos diplomata, varsói magyar követ (1935. márc. 27.–1939. nov. 5. hivatalosan, a köv. szept. 15-én megszűnt). 172.
- HOVÁNYI LAJOS dr., tanúkénti kihallgatását tervezik a **Sztójay**-perben. 151.
- HÖTTL, WILHELM (Bécs, 1915. márc. 19.–?) dr., 1939-től az SD magyar ügyeinek referense, 1943-tól az RSHA VI. o. (külföldi felderítés) magyar ügyeinek felelőse, 1944. márc. 19. után Bp.-en szolgál. 61, 794, 796, 798, 802, 807, 808, 811, 812, 820.
- HUBAY KÁLMÁN (Jászapáti, 1902. ápr. 3.–Bp., 1946. jún. 22.) újságíró, politikus, 1938–1940. **Szálasi** bebörtönzése idején a nyilas párt vez., országgyűlési képviselő. 1941 szembefordul **Szálasi**val, **Baky**val és **Pálffy**val a Magyar Nemzetiszocialista Párt egyik vez. A nyilas rendszer idején a Nemzetvezető Munkatörzse kultúrirodája vez. A háború után a nb. halálra ítéli, kivégzik. 802.
- HUIZINGA, JOHAN (Groningen, 1872–De Steeg, 1945) holland kulturtörténész, a történetírás feladatának az egyes korok életstílusának, érzelmi világának, ezek változásainak bemutatását tartja. 623.
- HULL, CORDELL (1871–1955) amerikai politikus, 1933–1944. küm. 381, 774.
- HUSZÁR ETELKA **Szász Lajos** felesége. 154.
- HUSZOVSZKY LAJOS (Aranybánya, 1894. okt. 6.–?) dr., ügyvéd, kormányfőtanácsos, 1935–1939 és 1939–1944., a 24. sz., Zala vármegyei pacsai, majd a zalaszentgróti egyéni választókerület képviselője, a **Sztójay**-kormány idején a miniszterelnökség államtitkára. 369, 555, 762.
- IMRÉDY BÉLA (Bp., 1891. dec. 29.–Bp., 1946. febr. 28.) közgazdász, jobboldali politikus, me. 1932-ben **Gömbös Gyula** kormányában pm., 1935. jan. kiválik a kormányból, az MNB elnöke, a **Darányi**-kormányban tárca nélküli közgazdasági m. 1938–1939. me. Jelentős a szerepe az ún. I. (1938. évi XV. tc.), valamint a II. zsidótörvény (1939. évi IV. tc.) előkészítésében. A kormányzó, kihasználva egyik felmenőjének zsidó származását, meneszti. **Rátz Jenő**vel, **Jaross Andor**ral és **Incze Antall**al a Magyar Élet Mozgalom nevű jobboldali tömörülés vez. 1940. okt. Magyar Megújulás Pártja néven új pártot alapít, melyhez 26 parlamenti képviselő csatlakozik. 1942-ben összefog a képviselőházban a **Pálffy**-vezette Magyar Nemzetiszocialista Párttal. A **Sztójay**-kormányban 1944. máj. 3-tól tárca nélküli közgazdasági m., aug. 7-én le-

- mond, Nyugatra menekül. 1945. okt. elején szállítják amerikai fogságból Bp.-re, az nb. elé állítják, halálra ítélik, kivégezik. 13, 15-17, 20, 21, 24, 26, 28, 31, 35, 39, 42, 44, 45, 47, 51, 58-65, 70, 80, 81, 87, 94, 100, 101, 103, 107, 108, 115, 123, 126-128, 150, 151, 165, 170, 197-202, 205, 207, 239, 240, 262, 263, 265, 267, 293, 332, 337, 340, 341, 351, 359, 360, 362, 366, 367, 380, 386, 387, 391, 402, 403, 406, 411, 415-417, 424, 429, 431, 439, 444, 449, 456, 459, 477, 481, 508, 514, 515, 523, 529, 533, 555, 563, 577, 578, 591, 592, 599, 604, 609, 615, 625, 627, 630, 635, 657, 659, 673, 676, 678, 679, 703, 706, 707, 748, 751, 752, 755, 756, 761, 762, 775, 780, 782, 786, 797, 798, 800, 806, 810, 818, 819, 820, 821, 822.
- INCZE ANTAL (Monosludas, 1898-?) orvos, politikus, 1938-tól **Imrédy** megbízásából a Magyar Élet Mozgalom egyik szervezője, 1939-től kormánypárti, 1940-től Magyar Megújulás Pártja országgyűlési képviselője, (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. egyéni, 17. váci ker.) a párt propaganda- és sajtóó.ának egyik vez., a *Nemzetőr* c. lap felelős szerk. 403, 404, 738.
- INCZE PÉTER (Csikdelme, 1896-Bp., 1960.) köztisztviselő, a miniszterelnökség elnöki o. beosztott m. tan. 1939-1944. több me. személyi titkára. 554-555.
- Ioanid, Radu* 19.
- Irving, David* 69.
- Isaák Gyula* 252.
- ISTVÁN, SZENT (Esztergom, 967-977? – 1038. aug. 15.) magyar király 1000-tól haláláig. 462, 591.
- JABLONKAY ISTVÁN (Bp., 1905.-?) KKM-ben miniszteri o.tanácsos, belkereskedelmi közg. o. 1944-ben felügyelete alá tartozik a zsidó cégekhez vállalatvezetők kirendelése, valamint a XXII. (ügynöki ipar), XXIII. (hírdető irodák), XXIV. (vegyes szakmák, áruházak, zálogházak, sport- kegyeszer- és kopersókereskedelem) o.k. 151.
- JACKSON, ROBERT HOUGHWOUT (Spring Creek, Pennsylvania, 1892. febr. 13.-Washington, D. C. 1954. okt. 9.) amerikai jogász, 1941-től a Legfelső Bíróság tagja. A nürnbergi nemzetközi kat. törvényszékben az USA képviselője, emlékiratait *The Nuremberg Case* c. adta közre (1947.). 614, 615.
- JAEGER, J. H. MAXIMILIEN 1925. máj. 12-től 1944 végéig Bp.-i svájci követ. 224, 358, 387, 434, 773, 777, 778.
- JAGOW, DIETRICH VON (Frankfurt/O., 1892. febr. 29.-Merano, 1945. ápr. 26.) német diplomata, korán csatlakozott a nácikhoz, 1933-ban SA Obergruppenführer, majd a berlini SA vez., 1941. júl. 20-tól 1944. márc. 19-ig Bp.-i német követ. 191-193, 197, 198, 292, 408, 453.
- JANCsó MARGIT rendőrségi gyors- és gépiró. 108, 111, 112.
- JANCsUSKó GÁBOR (Titel, 1911. nov. 6.-?) dr., úvidéki ügyvéd, a városi nyilas szervezet vez., 1944. okt. 25. után a Duna-Tisza közti terület országmozgósítási és hadművelleti kormánybiztosa, 1944. dec.-1945. márc. **Endre László** mellé beosztott pártmegbízott. Márc. végén-ápr. első napjaiban egyik feladata, mint a Ny. P. frissen kinevezett h. vez., hogy az alkalmatlannak bizonyult fő- és alispánokat leváltssa. Az nb. 15 évi, a NOT 12 évi fegyházra ítéli, 1956. aug. 21-én amnesztiával szabadul. Kérelme alapján a 1972. aug. 1-ével a Fővárosi Bíróság a büntetett előélet hátrányos következményeitől mentesíti. 625.
- JANKó PÉTER (Pápa, 1907. aug. 20.-Bp., 1955. szept. 15.) dr., tanácsvezető népbíró Bp.-en 1945. szept. 9.-1948. jan. 28. A NOT tagja 1948. jan. 28.-1949. aug. 22. majd a Bp.-i nb. vez., 1949. nov. 2.-1955. szept. 15. a Legfelsőbb Bíróság bírása. Több jelentős per, **Szálasi**-per, **Rajk**-per tanácsvezető bírása. Öngyilkos lesz, amikor a **Rajk**-perről kiderül, hogy koholt vádak alapján szervezték meg. 37, 44, 156.

JANKY KOCSÁRD (Déva, 1868. febr. 11.–Debrecen, 1954. okt. 20.) hivatásos katonatiszt, lovassági tábornok, 1922. júl. 1–dec. 1. a HM VI Csoportfőnökség (vkf.) vez., majd a HM Katonai Főcsoportfőnökség (vkf.) vez., 1927. okt. 1-ig, egyben 1925. nov. 18.-tól a Honvédség Főpk. is. 161.

JANNELLI, PASQUALE 53, 54.

JÁNOSI JÓZSEF (Zólyom, 1898. ápr. 22.–Friesenheim, NSZK, 1965. máj. 6.) filozófus, egyetemi tanár, 1913-tól a Jézus Társasága (jezsuiták) tagja, a római Gregoriana Egyetemen teológiát végzett, 1935-től a logika és metafizika tanár a Bp.i egyetemen, az Actio Catholica által szervezett Katolikus Tanárképző Tanfolyam, s a jezsuita szervezésű Katolikus Főiskolai Tanfolyam ügyvezető alelnöke, 150 év után 1942-től az egyetem első jezsuita tanár, a Szent Kereszt Egyesület elnöke. 1944-ben a Bp.-i pápai nunciatúrán részt vett a zsidók mentésében. 1945–1949., a filozófia és vallásbölcselet tanára a Jézus Társasága szege-di főiskoláján. 1949-ben Ausztriába távozik, 1951–1954., a SZER munkatársa, rejtélyes körülmények között vasúti balesetben hal meg. 783.

JAROSS ANDOR (Csehi, 1896. máj. 23.–Bp., 1946. ápr. 11.) szlovákiai, majd magyarországi szélsőjobboldali politikus. 1935-től a prágai képviselőház tagja, 1936-tól a Felvidéki Egyesült Magyar Párt elnöke. A Felvidék egy részének visszacsatolása után 1938–1940., a Teleki-kormányban a felvidéki ügyek tárca nélküli minisztere. 1940. okt. Imrédy Bélával megalapítja a Magyar Megújulás Pártját. 1944. márc. 22-től aug. 7-ig a Sztójay-kormány bm. A háború után nb. elé állítják, halálra ítélik, kivégzik. 15, 16, 20, 30-34, 38, 51, 61, 64, 65, 73, 76-79, 84, 86, 90, 95, 121, 123, 145, 146, 150, 201, 202, 207, 209, 210, 216-224, 243, 248, 285-287, 312, 317, 332, 340, 348, 350, 353, 356, 365, 366, 369, 370, 380, 387, 396-406,

416-417, 421, 426, 445, 447, 449, 460, 461, 472, 477-483, 489, 515, 555, 567-569, 589, 607, 609-611, 641, 642, 657-660, 703, 748-756, 762, 768-770, 773, 775, 777, 810, 819, 821, 822.

JÓZSEF ÁGOST főherceg (Alcsút, 1872. szept. 9.–Rain bei Straubing, 1962. júl. 6.) a Habsburg-család Mo.-on élő, ún. nádori ágának leszármazottja, hivatalos címén királyi herceg. 1927-től a Felsőház tagja, 1944. nov. 4-én részt vesz Szálasi eskütételén, 1945-ben Bajorországban telepszik le. 377.

JUDIK JÓZSEF (Kolozsvár, 1891. okt. 3.–Bp., 1951. szept. 14.) közgazdasági szakember, 1920-tól a Magyar Olasz Bank, majd az MNB tisztviselője, jogtanácsos, 1937–1944-ig. A Szálasi-kormány idején nyugdíjazták, 1945 után az MNB Közgazdasági Tanácsadói Iroda vez., 1950-ben nyugalomba vonul, több jelentős szakmunka szerzője. 128.

Judt, Tony 16.

Juhász Gyula 26, 41, 171.

JULIER FERENC (Nagyvárad, 1878. okt. 10.–Bp., 1944. ápr. 25.) hivatásos katonatiszt, ezredes. A Vörös Hadsereg vk. főnöke (1919. júl. 3.–1919. aug. 1.). Nyugállományú ezredesként kat. szakértő. 158.

JUNGERTH-ARNÓTHY MIHÁLY (Bácsordas, 1883. márc. 13.–Bp., 1957. szept. 11.) diplomata, 1923–1933., a balti államokban és Finnországban vezette a magyar köv. 1933–1935. ankarai, 1935-től 1939-ig moszkvai, majd 1944 tavaszáig szófiai követ. 1944. ápr. 6-tól a küm. állandó h., 1945-ben nyugállományba helyezik. 78-81, 150, 212, 220, 221, 225, 248, 288, 320, 332, 348, 349, 353, 357, 358, 378-392, 397, 403, 417, 424, 455, 481, 569, 592, 605, 610, 625, 626, 630, 634, 647, 648, 657, 706, 749, 751, 753-755, 757, 761, 762, 768, 770, 788.

JURCSEK BÉLA (Tiszatarján, 1893. aug. 30.–Kitzbühel, Ausztria, 1945 ápr.?) fm. államtitkár, majd a Sztójay- és Lakatos-kor-

- mányban fm., valamint a Közellátási Min. vez., okleveles gazda, uradalmi jószágigazgató. Közellátási Hivatal államtitkára (1942. júl. 14.–1944. márc. 22.), közellátásügyi tárca nélküli m. (1944. márc. 22.–1944. okt. 16.), nyilas közellátási m. 1945 ápr. öngyilkosságot követ el. 31, 32, 48, 58, 61, 64, 67, 99, 130, 165, 242, 279, 280, 294, 334, 342, 344, 345, 361, 371, 373, 377, 380, 387, 391, 418, 419, 421, 426–428, 442, 443, 447, 455, 519, 521, 522, 523, 530–532, 534, 549, 553, 567, 568, 580, 581, 592, 641, 748, 762, 769, 775, 776, 799, 800, 806, 821.
- JÜTTNER, HANS (? 1894. márc. 2.–?) SS Obergruppenführer és a Waffen SS tábornoka (1943. jún. 21-től). 806, 807, 809.
- KABÓK LAJOS (Szeged, 1884. szept. 29.–Bp. 1945. jan. 5.) szociáldemokrata politikus, országgyűlési képviselő 1925–1935. és 1939–1944. (Bp., III. déli választóker.). A nyilasok elfogják és meggyilkolják. 327, 328, 364.
- Kádár Gábor* 68, 70, 296.
- KÁDÁR GYULA (Debrecen, 1898. dec. 16.–Bp., 1982. márc. 14.) katonatiszt, 1942. máj. 1-től a 2. vkf. o-n teljesít szolgálatot (kémelhárítás és hírszerzés), 1942. okt. 1-től vk. ezds. 1942. aug. 1.–1943. aug. 1. a 6. vkf. vez., 1943. aug. 1-től 1944. ápr. 15-ig a 2. vkf. o. vez. A német hatóságok ápr. 17-én letartóztatják, majd átadják a magyar hatóságoknak. Okt. 11–12-én a **Szombathelyi Ferenc** és társai elleni perben IV. r. vádlott, a nyilas puccs után ismét letartóztatják, nyugatra hurcolják. A háború után hazatér, 1945. okt. 17-én a szovjet hatóságok tartóztatják le, 15 évi javító-nevelő munkára ítélik. 1955. nov. 20-án tér vissza Mo.-ra, 1956. szept. 25-ig vizsgálati fogságban van, 1991-ben a Magyar Köztársaság elnöke posztumusz vezérezredessé nevezi ki. 69, 385, 455, 607, 798.
- KAHÁN ELEMÉR dr., jogász, ügyvéd, **Kunder Antal** kirendelt védője. 21, 40, 51, 52, 153, 155, 367, 390, 395, 396, 403, 404, 408, 431, 455, 456, 501, 503, 513, 514, 515, 547, 548, 554, 564, 649–651, 693.
- KÁLDI ISTVÁN dr., jogász, ügyvéd, többek között **Imrédy Béla** majd **Reményi-Schneller Lajos** kirendelt védője. 39, 40, 48, 59, 74, 79, 80, 91, 92, 153, 296, 297, 333, 367, 376, 386, 387, 394, 403, 407, 430, 456–458, 461, 484, 487, 508, 522, 523, 528, 555, 556, 558, 563, 564, 623, 625, 626, 627, 630, 634, 638, 640, 641, 645, 647, 692, 693.
- KÁLLAY MIKLÓS (Nyíregyháza, 1887. jan. 23.–New York, 1967. jan. 14.) politikus, fm. 1932–1935. 1942. márc. 9-től 1944. márc. 22-ig me., közben 1942. máj.–1943. júl. küm. is. Mo. német megszállása után a török köv.en keres menedéket, a II. vh. után emigrál. 25, 26, 29, 31, 48, 49, 55–60, 67, 73, 89, 94, 102, 118, 127, 129, 165, 188–190, 192, 194, 197, 199, 200, 203, 205, 211, 242, 257, 265, 266, 269–271, 273–275, 278, 280, 292–294, 332, 339, 341, 362, 384, 385, 408–410, 430, 431, 444, 448, 449, 462, 479, 480, 485, 500, 511, 512, 524, 528, 554, 563, 574, 578, 591, 593, 599, 603, 606, 610, 616, 628, 631, 665, 667, 669, 677, 682, 706, 716, 732, 803.
- KÁLLAY MIKLÓSNÉ 803.
- KALLÓS mentesített zsidó 786.
- KALTENBRUNNER, ERNST (Innkreis, Ausztiria 1903. okt. 4.–Nürnberg, 1946. okt. 16.) SS-Obergruppenführer, az RSHA vez. Linzben tanult, gyerekkori barátai között találjuk **Adolf Eichmann** is. A grazi egyetemen jogásznak tanul, 1932-ben belép az SS-be és az NSDAP-be, 1934–1935-ben hazaárulásért bebörtönzik. 1935 után az ausztriai SS vez. 1938. márc. 11-én **Göring** utasítására Seyss-Inquart kabinetjében államtitkár. Ostmark-tartományban (volt Ausztiria) a titkosrendőri erők pk. 1938–1941. előbb a bécsi körzeti SS és rendőri erők pk., majd 1941. ápr. rendőrtábornok. **Heydrich** meggyilkolása után

Himmler az RSHA vezetőjévé nevezi ki, hivatalosan 1943. jan. 30-tól. **Eichmann** főnökeként komoly szerepet játszott a zsidókérdés „Végső Megoldásában”, és a **Hitler** elleni merénylet (1944. júl. 20.) résztvevőinek elfogásában, kivégzésében. Felelőség terheli egyes elfogott ellenséges ejtőernyősök kivégzéséért is. Nürnbergben a nemzetközi törvényszék halálra ítéli, kivégzik. 38, 61, 72, 199, 211, 213, 361, 401, 460, 489, 490, 491, 493, 555, 657, 703, 794-797, 807, 818-820, 822, 823.

KÁNYA KÁLMÁN (Sopron, 1869. nov. 7.–Bp., 1945. febr. 28.) diplomata, 1925–1933. berlini követ, 1933. febr. 4-től 1938. nov. 28-ig küm. 1944-ben a német megszállás után a Gestapo letartóztatja, Sopronkőhidán raboskodik, fogságából súlyos betegen szabadul. 23, 24, 102, 107, 115, 158, 159, 161-168, 170, 508, 599, 654.

KARÁCSONY SÁNDOR (1892–Bp., 1944. dec.?) vasesztérályos, szociáldemokrata párt- és szakszervezeti vez., 1935-től az SZDP vezetőségének póttagja. A nyilasok elfogják, meggyilkolják. 327, 364.

KARÁTSON JENŐ (Dés, 1895–?) 1934-től a KKM közúti útfenntartási o. felügyelője. 151.

KÁROLY, IV. magyar király (Persenbeug, Alsó-Ausztria, 1887. aug. 27.–Funchal, Madeira, 1922. ápr. 1.) Mo. és Csehország királya, I. Károly néven osztrák császár (1916. nov. 21-től). Miután Ausztriában 1918. nov. 12-én, Mo.-on 16-án kikiáltják a köztársaságot, Svájcba költözik. 1921-ben két ízben megkísérli a magyar trón visszaszerzését. Madeira szigetére száműzik, ahol hamarosan meghal. 475.

KÁROLYI gróf, Ney szárnysegéde. 805, 815.

KÁROLYI MIHÁLY (Bp., 1875. márc. 4.–Sain-Paul de Vence, Fr.o, 1955. márc. 19.) gróf, politikus, először a Szabadelvű Párt, majd 1905-től a Függetlenségi- és 48 Párt tagja, 1906–1910., a főrendiház tagja, 1913-tól az Egyesült Függetlenségi Párt el-

nöke, pacifista, németellenes irányzat híve. 1918-ban a polgári demokratikus forradalom egyik vez., a Magyar Nemzeti Tanács elnöke, okt. 31-től me. A Tanácsköztársaság idején külföldre távozik. 1946-ban hazatér, majd párizsi magyar követ, 1949-ben tiltakozik a Rajk-per ellen, követi állásáról lemond. 124, 786.

Karsai Elek 15, 68, 70, 84, 91, 215.

Karsai László 15, 16, 25, 56, 61, 71, 79, 80, 84, 94.

KASSAI-SCHALLMAYER FERENC (Kassa, 1903.–Bp., 1946. okt. 30.) nyomdász, nyilas politikus. Fiatal korában baloldali forradalmár, 1934-ben az *Új Szó* kommunista havilap kiadója. 1935-ben Csoór Lajos jobboldali politikus, majd 1937-től **Szálasi** követője. 1938 után több ízben internálják, börtönbüntetésre ítélik. A **Szálasi**-kormányban propaganda m. Az nb. halálra ítéli, kivégzik. 245.

KASZTNER REZSŐ (Kolozsvár, 1906.–Tel Aviv, 1957.) újságíró, jogász, cionista vezető, 1940-től Bp.-en élt, a zsidó Mentőbizottság elnökh. 1944. márc. 19. után kapcsolatba lép **Eichmann** stábjának tagjaival, majd **Kurt Becherrel**, abban a reményben, hogy pénzért, áruért zsidók tömegeit tudják megmenteni. 1684 zsidót sikerül Svájcba juttatnia. A háború után Izraelben él. Becsület-sértési perében a bíró és az alperesei árulónak, zsidók gyilkosának nevezik. Az izraeli Legfelsőbb Bíróság éppen az ügyét tárgyalja, amikor egy szélsőséges nacionalista meggyilkolja. A végső ítélet szerint csak egyetlen vádpontban bűnös: nácioknak segített a háború után elkerülni a felelősségre vonást. 20, 791.

KATÓ JÁNOS NOT tisztviselője. 710.

KECECI, SEVRET FUAT Bp.-i török követ (1943. okt. 21-től). 358, 434, 759, 760.

KEITEL, WILHELM (Helmscherode, Braunschweig, 1882. szept. 22.–Nürnberg, 1946. okt. 16.) német marsall, 1938–1945. a német véderő főpk.a főnöke. 1901-től katona.

Az I. vh. idején vk. tiszt, 1938-ban vezérezredes. Aláírja a fogságba esett szovjet pol. tisztek kivégzéséről szóló parancsot, hűségesen, ellenvetések nélkül szolgálja Führerét a háború végéig. 1941. júl. 27-én aláírja azt a parancsot, amely **Himmler**nek a megszállt szovjet területeken abszolút hatalmat biztosít. Felelős az Éjszaka és Köd kódnevű parancs kiadásáért is, amelynek alapján a „német biztonságra veszedelmes személyeket” el lehet fogni és nyomtalanul eltüntetni. 1945. máj. 8-án aláírja a feltétel nélküli megadásról szóló egyezményt, máj. 13-án letartóztatják, Nürnbergben a fő háborús bűnösökkel együtt bíróság elé állítják, halálra ítélik, kivégzik. 69, 234.

KEMÉNY FERENC tanúkénti meghallgatását tervezik a **Sztójay**-perben. 151.

KEMÉNY GÁBOR (Bp., 1910. dec. 14.–Bp., 1946. márc. 19.), dr., báró. Jogász, 1933-ban a *Pesti Hírlap* munkatársa. Mór községben közigazgatási gyakornok, majd szolgabíró. 1939. ápr. állásáról lemond, belép a Nyilaskeresztes Pártba. Az 1939-es parlamenti választások után a nyilas képviselőcsoport titkára. 1939. aug. 27-én pol. tüntetés szervezése miatt 8 havi fogházra ítélik. 1940 őszétől **Hubay Kálmán** h. 1942 júl., a Ny. P. külügyi szolgálatának vez., 1943. máj.–1944. máj. katona a keleti fronton. 1944. jún. egyik feladata a Mo.-i német hatóságokkal, elsősorban **Edmund Veesenmayer**rel való kapcsolattartás. 1944. okt. 16-tól nyilas күм. 1944. dec. 22-én hagyja el Bp.-et. 1945. máj. 10-én amerikai fogságba kerül. A **Szálasi**-per VI. r. vádlottjaként halálra ítélik, kivégzik. 15, 44, 156, 808, 810.

KENDE JÁNOS dr., fogorvos. 786.

Kerekes Lajos 25.

KERESZTES FERENC a NOT tagja. 715.

KERESZTES-FISCHER FERENC (Pécs, 1881. febr. 18.–Vöcklabruck /Ausztria/, 1948. márc. 3.) ügyvéd, 1931–1935, majd 1938. máj. 14-től 1944. márc. 22-ig bm. Konzer-

vatív, németellenes politikus, kemény kézzel üldözi mind a nyilasokat, mind a kommunistákat, **Horthy** híve. 1944. márc. 19-én a Gestapo letartóztatja, Mauthausenbe deportálják. 61, 210, 326, 327, 388, 455, 495, 508, 607, 733, 796.

KERESZTES-FISCHER LAJOS (Pécs, 1884. jan. 8.–Vöcklabruck /Ausztria/, 1948. ápr. 29.) tüzértiszt, 1920. máj. 7-től a Mo. Kormányzója Katonai Irodájában szolgált, 1933. máj. 1-től a HM VI. csop. (vkf.) főnökének h., 1938. máj. 24.–szept. 29. vkf. 1939. febr. 1-től ismét a KKI főnöke, főhadsegéd. Beosztásából 1942. okt. 29-én felmentik. A nyilas hatalomátvétel után letartóztatják, Dachaubá hurcolják. A háború után Ausztriában él. 44, 240, 388, 455, 607.

KERESZTÉLY, X., (Charlottenburg, 1870. szept. 26.–Koppenhága, 1947. ápr. 20.) 1912-től dán király. 36.

Kerekes Lajos 25.

KÉRI KÁLMÁN (Igló, 1901. júl. 25.–Bp., 1994. máj. 26.) hivatásos katonatiszt, 1938-tól a Központi Szállításvezetőség pk., 1942-től vk. ezredes, 1944-ben az 1. hadsereg vkf. 1944. okt. 16-án átmegy a szovjet csapatokhoz, bekapcsolódik a Moszkvai Magyar Bizottság munkájába. 1945 márc. letartóztatják, dec. végéig pol. fogoly. 1949-ben ismét letartóztatják, Kistarcsán, majd a recski kényszermunkatáborban őrzik, 1953-ban szabadlábra helyezik. 1990-ben tart. vörgy., 1991-től vezérezredes. Haláláig az országgyűlés korelnöke. 543, 544.

KERN KÁROLY (Hánta, 1907. szept. 17.–München, 1975.) hivatásos katonatiszt, vk. őrnagy. 1943. aug. 1.–1944. ápr. 17., a 2. vkf. o. defenzív alo. vez., a németek letartóztatják. 211, 455, 607, 798.

KESSLER TERÉZ Szász Lajos édesanyja. 154.

KHUEN-HÉDERVÁRY SÁNDOR (Hédervár, 1881. jún. 16.–Szentendre, 1947.?) gróf, hivatásos diplomata, 1920–1925., a KÜM pol. o. vez., majd 1934-ig a күм. állandó h. 1934–1940. jún.-áig párizsi magyar követ, júl.

- 31-én nyugállományba helyezik. 158, 393.
- KIRÁLY GYULA (Szilágyballa, 1893. nov. 12.–Jundia, Sao Paulo, Brazília, 1979. máj. 10.) cső. ezredes, 1944-ben a BM VII. (köz-biztonsági) o. vez. A németek a nyilas hatalomátvétel után letartóztatják, deportálják. 611, 770.
- KIRÁLY JÓZSEF csallóközi papképviselő, 1939–1944., az 1939:V. tc. alapján behívott felvidéki képviselők egyike. 556.
- KIRÁLY KORNÉL (Katymár, 1888. nov. 20.–Vancouver, Kanada, 1956. jan. 8.) nyugállományú őrnagy. a II. vh. idején a 2. vkf. o. def. alo. beosztottja. 211.
- KISS DEZSŐ dr., *Pester Lloyd* c. német nyelvű napilap szerk. 82, 331, 395, 407, 645.
- KISS ISTVÁN népbíró. 85.
- KISS KÁLMÁN NOT tagja. 715.
- KLEIN SAMUNÉ mentesített zsidó. 786.
- KOCSÁRD (KOPFENSTEINER MANÓ) EMÁNUEL építészmemők, a nyilas párt támogatója, 1944. okt. 29-től Veszprém vm. főispánja, a III. hadtest területén országmozgósítási és hadművelleti kormánybiztos. 643.
- KOLOSVÁRY-BORCSA MIHÁLY (Kolozsvár, 1896. jún. 27.–Bp., 1946. dec. 6.) újságíró, politikus, 1938–1939., a miniszterelnökség sajtó o. vez., 1939. jún. a Sajtókamara elnöke, 1944. ápr.–aug. a sajtó, a rádió, az MTI és a könyvkiadás kormánybiztosa, okt. 31.–dec. 27. sajtókormánybiztos. Az nb. halálra ítéli, kivégzik. 15, 369, 567, 568, 753, 762, 804.
- KONKOLY THEGE KÁLMÁN ny. ezredes, 1926–1944. országgyűlési képviselő (Szatmár, Ugocsa és Bereg vm. egyéni választóker.). 744.
- KORMÁNYZÓ, lásd: **Horthy Miklós**.
- KORNFELD MÓRIC báró (Bp., 1882. dec. 30.–? 1967. nov. 5.) nagyiparos, bankár, politikus, ~ **Zsigmond** fia. Pályája kezdetén a Ganz Danubius Gyár ig., majd vezérig. Később a csepeli Weiss Manfréd Művek egyik ig. 1927–1944., a Felsőház tagja. A német megszállás után a Gestapo elfogja és No.-ba szállítja. A Weiss Manfréd családdal kötött megegyezés alapján családtagjaival együtt Portugáliába távozhatott. 367.
- KORNIS GYULA (Vác, 1885. dec. 22.–Bp., 1958. ápr. 15.) filozófus, egyetemi tanár, politikus, 1927–1931., a vkm. államtitkára, 1931–1939. kormánypárti képviselő (váci ker.), 1938–1939., a képviselőház elnöke. 609.
- KOVÁCS E. 712.
- KOVÁCS-GÉCZI JÓZSEF dr., NOT tagja. 719.
- KOVÁCS ISTVÁN meg nem nevezett zsidó üztulajdonos strómannjának kitalált neve. 28.
- KOVÁCS PÉTER átlagember Kiskunfélegyházáról. 251.
- KOVÁCS SÁNDOR (Kecskemét, 1893. jún. 11.–Bp., 1972. dec. 24.) 1944-től haláláig szombathelyi római katolikus püspök, a Felsőház tagja (1944–1945). 556.
- KOVARCZ EMIL (Felsőreg, 1899. febr. 4.–Bp., 1946. máj. 2.) nyugállományú őrnagy. 1920. febr. 17-én az Ostenburg-különítmény tagjaként részt vesz Somogyi Béla és Bacsó Béla, a *Népszava* c. lap munkatársai meggyilkolásában. 1938–1941., a Nyilaskeresztes Párt szervezés-vez., országgyűlési képviselő (Bp., I. budai választóker.) 1939. febr. 3-án egyik szervezője annak a merényletnek, melynek során a Dohány u. zsinagógából kijövőkhöz közé kézigránát hajítanak. A honvéd törvényszék elítéli, a büntetés elől No.-ba szökik, 1944-ig itt él, ápr. hazatérése után részt vesz a nyilas puccs előkészítésében, a **Szálasi**-kormányban a „nemzet totális mozgósításával és harcbevételével megbízott tárca nélküli m.” Az nb. halálra ítéli, kivégzik. 48, 313, 329, 539, 588, 805–808, 820.
- KOZMA MIKLÓS (Nagyvárad, 1884. szept. 5.–Bp., 1941. dec. 7.) hivatásos katonatiszt, majd politikus, 1920–1935. és 1937-től az MTI elnöke, 1937-től a Magyar Rádióé is, 1935–1937. bm., 1940 novemberétől haláláig a Kárpátaljai Terület kormányzó biztosa. 115, 572.

- KŐSZEGHY IVÁN KKM külkereskedelmi o. vez. 502.
- KRAUSZ SIMI, a gazdag zsidó jelképes neve **Marosán** szerint. 589.
- KRAVALIK MÁRIA (Újpest, 1919. aug. 25.–?) gyári munkásnő, nyilas, zsidókat és bujkáló katonaszökevényeket jelentett fel Bp.-en. Az nb. 1945. jún. 16-án halálra ítéli, a NOT a büntetést 12 évi kényszermunkára mér-sékli. 1955-ben a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa hátralévő büntetését elen-gedi, szabaddá teszi. 36.
- KRENART **Winkelman** pesti ismerőse. 799.
- KRONE gróf, a német magkereskedelem vez. 140.
- KRUMHOLZ őrnagy. 804, 807, 808.
- KULTSÁR ISTVÁN köztisztviselő, miniszteri o.főnök. Az 1930-as évek végén és az 1940-es évek elején az értelmiségi munkanélküli-ség ügyeinek kormánybiztosa. 292.
- KUN a Külkereskedelmi Hivatal tisztviselője. 346.
- KUN BÉLA (Lele, 1886. febr. 20.–SZU, 1939. nov. 29.) újságíró, szociáldemokrata, majd kommunista politikus, az I. vh. idején orosz fogságba kerül, 1917-ben csatlakozik a bol-sevikokhoz, 1918. máj., a kommunista ha-difoglyok nemzetközi bizottsága elnöke, a KMP megalapítója, 1918 novemberében hazatér, a Tanácsköztársaság idején külügyi népbiztos, ténylegesen a tanácskormány vez. A Tanácsköztársaság megdöntése után emigrál, 1921-től a KI VB tagja. 1937 nya-rán koholt vádakkal letartóztatják, börtön-ben hal meg. 22, 775.
- KUNDER ANTAL 13-15, 22, 28, 30, 31, 34, 35, 40, 51, 52, 55, 61, 63-67, 73, 74, 76, 77-79, 81-85, 87, 89, 92-96, 99, 100, 114, 115, 139-142, 145-147, 149-151, 153, 155, 201, 202, 207, 209, 214, 297, 334-354, 356-368, 371, 381, 388, 390-392, 395, 396, 403, 404, 406, 407, 411, 416, 421, 422, 437, 442-445, 447, 449, 452, 453, 459, 475, 477, 486, 488, 491, 493-496, 500-503, 508, 513-516, 520, 528-531, 533-535, 538, 541, 542, 545, 547, 548, 550, 551, 553, 554, 557-560, 562, 565-568, 571, 581, 583-585, 587, 592, 594, 595, 609, 648-651, 660, 665, 675, 678, 681, 682, 689-694, 706, 707, 711, 748, 762, 786, 796, 810, 811, 819, 822.
- KUNDER MENYHÉRT **Kunder Antal** édes-
apja. 154.
- KUTASSY-SZEGLETHY ISTVÁN (Érsekúj-
vár, 1911. júl. 22.–?) dr., 1932-től a KKM-
ben dolgozik, 1942 decemberéig a külke-
reskedelmi o.n, majd **Varga József** m. tit-
kárságán. 51, 135, 151, 312, 313, 396, 407,
496-503, 640, 644, 651.
- KUTHY LÁSZLÓ (Székesfehérvár, 1896.
szept. 22.–Bp., 1958. aug. 30.) vk. ezredes,
1944. ápr. 1–okt. 16. az Államvédelmi Köz-
pont és máj. 4-től egyben a 2. vkf. o. vez.
811, 812, 814.
- KÜRTI ISTVÁN a Külkereskedelmi Hivatal
tisztviselője. 151, 346.
- KÜSTEL LUDMILLA **Sztójay Döme** édesany-
ja. 113, 153.
- LÁHNER KORNÉL titkos tan. államtitkár, a
MÁV nyugalmazott elnöke, a Magyar Du-
nántúli Villamossági Rt. Elnöke. 501.
- LAJOS, XVI. (Versailles, 1754. aug.
23.–Párizs, 1793. jan. 21.) francia király
1774-től 1792-ig. 1789-ben összehívta a
három rend Gyűlését, a Nemzetgyűlés több
döntésével, pl. az egyházi reformmal nem
ért egyet, 1791. jún. 20-án elmenekül Pá-
rizsból, elfogják, elítélik, kivégzik. 15.
- LAKATOS GÉZA (Bp., 1890. ápr. 30.–
Adelaide, 1967. máj. 21.) hivatásos katona-
tiszt, 1928–1934. prágai kat. attasé, 1940.
márc. 1-től a 2. magyar hadsereg vk. főnö-
ke, 1941. aug. 1-től a VIII. hadtest pk.,
1941. nov. 1-től altbgy., 1943. máj. 1-jén a
Magyar Megszálló Erők pk., 1944. ápr. 1-
től az 1. magyar hadsereg pk., máj. 15-én
felmentik. 1944. aug. 29-től a nyilas puc-
sig me. 1945. febr. letartóztatásban, majd
kiszabadul. 1945. ápr. 1-től 1946. jan. 29-ig
a kiskőrösi internálótáborban raboskodik.
Egy ideig kap nyugdíjat, majd megvonják,
meghagyott földjét is elveszik, 1965-ben

Ausztráliában élő gyermekeihez utazik. 26, 32-36, 38, 42, 43, 46, 48, 50, 68, 70, 84, 99, 105, 123, 127, 130, 134, 151, 249-252, 266, 276, 279, 280, 300, 305-307, 310, 311, 330, 334, 344, 353, 368-378, 392, 406, 416-419, 422, 424, 426-428, 430, 433, 436, 441, 445, 446, 462-468, 518-522, 533, 536, 542-544, 566, 577-579, 581, 591-592, 594, 606-607, 609, 611, 617, 619, 629, 630, 641, 642, 647, 648, 656, 664, 667, 671, 676, 682, 691, 701, 702, 705, 719, 764, 765, 772, 788, 792, 804-806, 817, 822.

LANDGRAF JOZEFA Sztójay Döme felesége. 91, 153.

LANGLET, VALDEMAR dr., a Pázmány Péter Tudományegyetem svéd nyelvi lektora, 1944-ben a Svéd Vöröskereszt budapesti képviselője, a zsidómentő akciók egyik irányítója. 758, 787.

LÁSZLÓ DEZSŐ dr., népbíró. 93.

LÁSZLÓ (LAUCSEK) DEZSŐ (Lovászpata, 1893. júl. 23.–Bp., 1949. jún. 8.) hivatásos katonatiszt, 1941-től a Hadiakadémia pk., 1943-tól altbgy., 1944. máj. 8-tól a vkf. h. Jelentős a szerepe az okt. 15-én a kiugrási kísérlet megghiúsításában. 1944. nov. 1. vezérezredes. A nyilas hatalomátvétel után az 1. hadsereg pk.-ja. A háború után a nb. halálra ítéli, ezt később 15 év fegyházra változtatják, majd egy újabb halálos ítélet után kivégzik. 22.

LAVAL, PIERRE (1883–Párizs, 1945. okt. 15.) francia jogász, szocialista, majd németbarát politikus. A francia hadsereg összeomlása után Pétain kormányában me.h. Pétain decemberben lemondásra kényszeríti, majd 1942. ápr. me. nevezi ki, egyben betölti a bm., küm., és tájékoztatásügyi m. posztot is. A háború után bíróság elé állítják, halálra ítélik, kivégzik. 18, 700.

LÁZÁR KÁROLY (Zsebely, 1890. okt. 20.–Bp., 1968. ápr. 7.) hivatásos katonatiszt, 1935. júl. 20-tól a lovastestőrség pk., majd 1936-tól a testőrség pk.-ja. 1942. okt. 1-től vörgy., 1944. szept. 1-től altbgy. Fegy-

veresen száll szembe a nyilas hatalomátvétellel, okt. 17-én Mauthausenbe hurcolják, majd 1945. jan. 10-től Sopronkőhidán raboskodik. Máj. 5-én kiszabadul, jún. 21-én hazatér, a HM Igazoló Bizottsága igazolja, 1946. szept. 1-el B-listázzák, 1994-ben a Magyar Köztársaság elnöke posztumusz vezérezredessé nevezi ki. 252.

LÉGRÁDY OTTÓ (Bp., 1878. szept. 21.–Bp., 1948. júl. 3.) újságíró, kiadó, bátyjával, Imrével a Légrády Testvérek Nyomdai Műintézet társtulajdonosa. 1921–1944., a *Pesti Hírlap* c. napilap főszerk. 1913-tól a Magyar Újságírók Országos Szövetségének elnöke. 160.

LENDVAY KÁROLY Népügyesség segédhivatali igazgatója. 152.

LENIN, VLADYIMIR ILJICS SZ. ULJANOV (Szimbirszk, 1870. ápr. 22.–Gorkij, 1924. jan. 24.) szovjet-orosz pártmunkás, az 1917-es bolsevik hatalomátvétel egyik irányítója, haláláig az SZK(b)P vez. 234.

LEOPOLD mentesített zsidó. 786.

LESZNIK SÁNDOR 14.

LIEBKNECHT, KARL (1871. aug. 13.–Berlin, 1919. jan. 15.) 1900-tól a német SZDP tagja, jelentős polgári perekben sikeres védőügyvéd, a baloldali, radikális, később a kommunista irányzat híve. 1916-ban pacifista tüntetés szervezéséért 4 év börtönre ítélik, 1918. okt. szabadul, a NKP egyik alapítója. 1919. jan. sikertelen forradalmi puccskísérletet szervez, Noske bm. parancsára letartóztatják, a börtönben meggyilkolják. 588.

LIPSKI, JOSEF lengyel diplomata, 1933–1939. berlini követ. 40, 171, 172.

LISZKA BÉLA (Kecskemét, 1895. okt. 31.–München, 1978. márc. 30.) ügyvéd, az I. vh. után ellenforradalmi mozgalmak tagja, szervezője, 1937-től városi tanácsnok, 1938–1944. Kecskemét polgármestere. Aktívan részt vesz 1944-ben városa zsidótlanításában, okt.ben a közigazgatási tisztségviselők közül az első között

- teszi le Szálasira az esküt. A háború végén Nyugatra távozik. 136.
- LITTAY (LICHTNECKERT) ANDRÁS (Szabadka, 1884. aug. 15.–Melbourne, 1967. júl. 21.) hivatásos katonatiszt, vezérezredes. 1940. márc. 1.–1941. febr. 14. vkf. h., 1941. febr. 14.–szept. 19., a HM légügyi főcsoportfőnök, 1941. szept. 19.–1943. febr. 1., a hm. h. 1943-tól nyugállományban, 1944 decemberében No.-ba távozik, 1950-ben Ausztráliában telepedik le. 22.
- LITVINOV, MAKSZIM MAKSZIMOVICS (Bialistok, 1876. júl. 17.–Moszkva, 1951. dec. 31.) szovjet politikus, diplomata. 1898-tól az orosz SZDP tagja, 1902-ben emigrációba kényszerült, 1917-ben tért vissza. Diplomáciai szolgálat után 1930-tól külügyi népbiztos, 1935-ben a szovjet-francia szerződés egyik előkészítője. 1939. máj. 3-án **Sztálin** a nem-zsidó Molotovval váltja föl a népbiztosi posztjon. 1941–1943. washingtoni követ, majd ismét kegyvesztett. 654.
- LÓNYAI ZSIGMOND Külkereskedelmi Hivatal munkatársa. 501, 542, 545, 550.
- LORENZ, WERMER (? 1891. okt. 2.–?) a SS Obergruppenführer és a Waffen SS tábornoka. 807.
- Losonczy János* 18.
- LŐRINCZ ISTVÁN az *Egyedül Vagyunk* riportere. 124.
- LUCIFER 678, 692.
- LUTHER, MARTIN (Berlin, 1895. dec. 16.–Berlin, 1945. máj. 13.) német diplomata, államtitkárh. Az 1920-as években csatlakozik a náci párthoz, 1932-ben belép az SA-ba. Szoros személyi kapcsolatot épít ki **Ribbentrop**pal. 1940. máj., az Abteilung Deuschland (No. Ügyo.) vez., az SS-szel, a rendőrséggel való kapcsolattartás, a zsidóügyek intézése a feladata. Az SS-szel, személy szerint **Eichmann**-nal ápol kapcsolatainak is köszönhető, hogy a KÜM-öt ~ képviseli a wannseei konferencián. 1943 elején megpróbálja **Ribbentrop**ot eltávolítani, de intrikája kudarcot vall, letartóztatják, a sachsenhauseni koncentrációs táborba zárják, ahol többször öngyilkosságot kísérel meg. 73, 192.
- LUXEMBURG, ROSA (1871. márc. 5.–Berlin, 1919. jan. 15.) lengyel-zsidó származású szocialista, teoretikus, a német SZDP baloldalának egyik vez. Pacifista, antimilitarista. Többször bebörtönzik, elméleti munkáinak egy részét fogságban írja. 1917–1918. folyamán több ízben bírálja a bolsevik rendszert. 1918-ban a NKP egyik alapítója, az 1919 jan.-i kommunista puccskíséret során **Liebknecht**tel együtt gyilkolják meg. 588.
- MACSEK, VLADKO (1879–1964) horvát politikus, a Horvát Paraszt Párt vez., 1934–1941. me.-helyettes. 116.
- Madách Imre* 678, 692.
- MAGLIONE, LUIGI (Casoria, 1877. márc. 2.–Róma, Vatikán, 1944. aug. 22.) római katolikus pap, 1920. szept. 1-től svájci, 1926. jún. 23-tól franciaországi apostoli nuncius. 1935 érsek, a Vatikáni Római Curia prefektusa, 1939. márc. 10-től haláláig államtitkára. 65.
- MAGYAROSSY SÁNDOR (Óbecse, 1892. okt. 13.–Cleveland, 1972. aug. 17.) hivatásos katonatiszt, vezérezredes. 1941–1944. HM légügyi főcsoport. Főnöke, 1944. nov. 15–1945. jan. 28. No.-i magyar kormánybiztos. 1945-ben az nb. előbb fölmenti, majd újabb tárgyalás után 2 évi fegyházra ítéli. 1948-ban szabadul, emigrál. 800.
- MAHLER ÖRNAGY **Winkelman**n szárnysegéde. 791, 802, 817.
- MAJOR ÁKOS (Újpest, 1908. máj. 25.–Bp., 1987. máj. 29.) 1945-ig hivatásos hadbírószázados, majd 1945 elején a Budapesti Néptörvényszék első elnöke. 1946. nov. 23–1948. aug. 6., a NOT elnöke, majd 1953-ig a Legfelsőbb Bíróság bírása, majd ügyvédként dolgozik. 14, 36, 639.
- MAJOR RÓBERT 33, 290, 485, 627, 628, 632. *Majsai Tamás* 57.
- MAKKAI JÁNOS (Erzsébetváros, 1905. márc.

6.-?) dr., író, újságíró, a német megszállás után a Gestapo letartóztatja, a Pestvidéki törvényszék fogságából a **Lakatos**-kormány idején szabadul. 81, 150, 408.

MAKKAI JÁNOSNÉ 81.

MALASITS GÉZA (Bp., 1874. aug. 24.–Bp., 1948. nov. 9.) lakatos, szociáldemokrata szakszervezeti vez., 1904–1919., a Vas- és Fémmunkások Központi Szövetsége titkára, az SZDP vezetőségi tagja, 1922–1944. országgyűlési képviselő. A német megszállás után letartóztatják, a mauthauseni koncentrációs táborba deportálják. 1945 után ismét országgyűlési képviselő, **Peyer Károly** híve. 364.

MÁNDI ISTVÁN néppügyész. 156.

MÁNDY SÁMUEL (Kántorjánosi, 1860–1942) zsidó származású földbirtokos, református egyházmegyei gondnok, 1931–1937. Baranya vm. választott felsőházi tagja. Leszármazottai előbb kormányzói mentességet kaptak, majd ezt **Vajna** bm. is megerősítette. 455, 607.

MANOILESCU, MIHAIL (Tecuci, 1891–Máramarosziget, 1950. dec. 30.) román közgazdász, politikus. 1926-tól **Mussolini** híve, II. Károly román király támogatója, gazdasági minisztere 1940. júl.–szept. kűm. Ion Gigurtu kormányában, aláírja a II. bécsi döntést, mellyel Észak-Erdély visszakerül Mo.-hoz. 1944-ben letartóztatják, 14 hónapig van előzetes letartóztatásban, majd 1946–1947-ben együttműködik a kommunista hatalommal, ennek ellenére 1948-ban ismét letartóztatják, 1950-ben a máramaroszigeti börtönben hal meg, tömegsírban temetik el, családját erről 1958-ban értesítik. 509.

MANSTEIN, ERICH VON, LEWINSKI, ERICH (Berlin, 1887. nov. 24.–Irchenhausen, 1973. jún. 12.) német tábornagy. Az I. vh. idején vk. tiszt, 1936-tól vörögy., 1939-ben a Déli hadseregcsoport pk. Komoly a szerepe a nyugati hadjárat megtervezésében, majd a SZU elleni hadjáratban is komoly sikereket ér el. A Doni (Déli) Hadseregcsoport pk.-

jaként megpróbálja áttörni a Sztálingrád köré vont szovjet ostromgyűrűt, sikertelenül. 1944. márc. **Hitler** felmenti beosztásából. 1949-ben egy brit kat. bíróság elítéli 18 év börtönbüntetésre a tömeggyilkos Einsatzgruppe-egységeknek nyújtott támogatásért és a komisszár-parancs végrehajtásáért. Egészségi okokból 1953-ban szabadlára helyezik, *Verlorene Siege* (Elvesztett győzelmek) c. megírja emlékiratait. Az NSZK kormányának fegyverkezési tanácsadója. 462.

MÁRFFY-MANTUANÓ TAMÁS hivatásos diplomata, a KÜM 6. (gazdasággol. o.) munkatársa, I. o. köv. titkár, a nyilas KÜM-ben a Gazdasággol. o. II. o. köv. tan. 151.

MÁRIÁSSY J. 728.

MARINOVICH LÁSZLÓ miniszteri tanácsos, a Külkereskedelmi Hivatal főtisztviselője. 396.

MARKOS OLIVÉR dr., 1940-ben a MÁV Általános igazgatási fő. vezető h., 1941–1943. a MÁV Ügyesség fő. vez., 1944-ben államvasúti igazgatói államtitkár a KKM-ben, állását a német megszállás után is megtartja. A **Lakatos**-kormányban kkm. 538.

MAROSÁN GYÖRGY (Hosszúpályi, 1908. máj. 15.–Bp., 1992. dec. 20.) szociáldemokrata, majd kommunista politikus, 1943-tól az SZDP titkára, 1945–1948., az SZDP PB tagja, 1948–1950., az MDP KV, a PB és a Titkárság tagja. 1950. júl. 7-én letartóztatják, halálra ítélik, 1956-ban szabadlára helyezik, 1957–1959., a budapesti pártbizottság első titkára. Az 1956-os forradalom után „konszolidáció” egyik irányítója, de szembekerül Kádár Jánossal, fokozatosan háttérbe szorítják. 15, 16, 18, 20–22, 24, 26, 27, 31, 32, 35–37, 39, 46, 58, 84, 85, 95, 232–234, 259–264, 292–295, 297, 326–329, 362–367, 374, 377, 378, 383, 390–393, 399–401, 404, 406, 427–429, 432, 451–453, 465–467, 471, 486, 491–496, 500, 507, 508, 514, 515, 517, 526–528, 551, 554, 562, 563, 585, 586, 590, 592, 594, 606, 609, 612, 623–625, 631, 637, 638, 640, 641, 643, 649, 652, 664, 675, 676–678, 693.

- MAROSY (MENGELE) FERENC (Szeged, 1893. jún. 30.–Madrid, 1986. máj. 9.) vitéz, hivatásos diplomata, 1940-ben a prágai (Cseh-Morva Protektorátus) főkonzulátusvez., 1941–1944., a zágrábi köv., majd 1944. ápr.–szept. 19., a helsinki köv. vez. 508.
- MARÓTHY (MEIZLER) KÁROLY (1897–1964) ügyvéd, újságíró, politikus. 1936–1937., a Keresztény Gazdasági Párt, 1937–1940., a Keresztény Nemzetiszocialista Front, 1940-től a Nyilaskeresztes Párt tagja. 1935–1944. képviselő, (Zala vm. keszthelyi ker.) a *Pesti Újság* c. nyilas napilap alapító főszerkesztője, a Törvényhozók Nemzeti Szövetségének tagja. 738.
- MARTI, ROLAND a NVK berlini képviselője. 787.
- Martini, Angelo* 20.
- MARTON BÉLA (Bp., 1896. aug. 3.–Innsbruck, 1960. aug. 9.) hivatásos katonatiszt, majd szélsőjobboldali politikus, 1932–1937. a Nemzeti Egység Pártja főtitkára, **Gömbös** híve, a Nemzeti Munkaközpont vez. 1931–1935., majd 1939–1944. országgyűlési képviselő (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. alberti ker.). 307, 308, 327, 333, 334.
- MARX, KARL (Trier, 1818–London, 1883.) német (zsidó származású) szocialista teoretikus, az I. (szocialista) Internacionálé megalapítója. 234, 623.
- MASIREVICH SZILÁRD (1879. jan. 7.–?) hivatásos diplomata, 1920–1925., a bécsi köv.-en dolgozik, 1921-től a köv. vez., 1925–1933., a prágai, 1933. máj. 16-tól 1935. dec. 10-ig a berlini, 1936. febr. 15-től 1938. márc. 16-ig a londoni köv. vez. 1938. ápr. 30-án nyugdíjazták. 24, 115, 161, 162–164, 599.
- MATRÓS ezredes 796.
- MAUTHNER 367.
- MECSÉR ANDRÁS (Vác, 1883. febr. 26.–1946?) katonatiszt, földbirtokos, politikus. 1919–1944., a magyar és a német szélsőjobboldali mozgalmak között kapcsolato-
- kat teremtő személyiség. 1935–1939. országgyűlési képviselő (Szatmár, Ugocsa és Bereg vm. csengeri ker.) A **Szálasi**-kormány idején, 1944. novemberétől berlini magyar követ. A háború végén Etiópiába menekül, az nb. távollétében 10 év börtönre ítéli. 61, 99, 242, 243, 514, 808, 810, 814.
- MEFISZTÓ (lásd még **Lucifer**) 613, 643.
- MELICHÁR MÁRIA **Jungerth-Arnóthy** titkárnéje. 774.
- MESKÓ ZOLTÁN (1883–1959) mezőgazdasági érdekképviselői tisztviselő, politikus, 1939–1945., a Magyar Nemzeti Szocialista Földműves és Munkáspárt országgyűlési képviselője. Az nb. öt évre, a NOT életfogytiglani fegyházra ítéli, 1958-ban kegyelemmel szabadul. 132, 236, 743.
- MESTER MIKLÓS (1906–1989) köziró, politikus, 1939–1940., a Magyar Élet Pártja, 1940–1944., a Magyar Megújulás Pártja országgyűlési képviselője, 1944. ápr.–okt. VKM államtitkár, szorosan együttműködik a cionista ellenállókkal, több neves zsidó művész megmentése érdekében sokat tesz. 751, 755.
- MIHÁLY, I. román király (Sinaia, 1921. okt. 25.–) Románia utolsó királya, Hohenzollern-Sigmaringen, II. Károly fia. Először 1927-ben kerül trónra, kiskorúsága miatt háromtagú régenstanács gyakorolja az uralkodói jogokat. 1930-tól apja uralkodik, akit 1940. szept. 6-án **Antonescu** lemondtat. 1944. aug. 23-ig csak reprezentál, a tényleges hatalmat a *Conducator* gyakorolja. 1944. szept. 12-én Moszkvában megkötik a román fegyverszünetet, a hatalom Romániában fokozatosan a szovjet megszálló erők támogatását élvező kommunisták kezébe kerül, akik ~t 1947. dec. 30-án lemondatták, 1948. jan. Svájcba emigrál. 19, 250.
- MIKLÓS BÉLA dálnoki (Bp., 1890. jún. 11.–Bp., 1948. nov. 21.) vezérezredes, me. 1933–1936. berlini kat. attasé, 1941. márc. 1-től az I. gyorshadtest pk. 1942. nov. 11-től a kormányzó főhadsegédje, kat. iroda vez.,

1944. júl. 1-től az 1. hadsereg pk. 1944. okt. 15. után szűkebb törzsével átáll a Vörös Hadsereghez. Debrecenben 1944. dec. 22-én megalakult Ideiglenes Nemzeti Kormány elnöke 1945. nov. 15-ig. 13, 664.
- MILLERAND, ALEXANDRE (1859–1943) francia szocialista politikus, 1920 szept.–1924. jún.-ig köztársasági elnök. A trianoni békeszerződésben meghúzott határok végleges vonalát kijelölő ún. Határkijelölő Bizottság hatásköréről a magyar delegációnak küldendő végleges békeszöveghez mellékelte kísértőlevelet, az ún. ~ levelet, mely a lényegesen nem változtat, a párizsi kormány igyekezett nagy engedményként beállítani. 160, 267, 598, 653.
- MISKOLCZY ISTVÁN (Feketegyőrös, 1885.–?) földbirtokos, 1935–1944. Magyar Élet Pártja országgyűlési képviselője, (Bihar vm. biharnagybajomi egyéni ker.). 744.
- MOCSÁRY DÁNIEL (Bocsárlapujtő, 1898.–?) földbirtokos, jobboldali politikus, 1935–1939. kormánypárti országgyűlési képviselő, 1939. febr. 3. után a Magyar Élet Pártja elnöke. 1944-ben a FM államtitkára, a miniszter állandó h. 1943–1945., a Felsőház tagja (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. választottja). 393, 607, 790, 798, 799, 800, 814.
- MOCSÁRY ÖDÖN (Lapujtő, 1900.–Buenos Aires, 1959. szept. 23.) földbirtokos, 1939–1944. Magyar Élet Pártja országgyűlési képviselője (Nógrád és Hont vm. 3. Salgótarjáni ker.). 744.
- MOHAY (MOHAUPT) GYULA (Nagyszentmiklós, 1894. szept. 15.–?) dr., ügyvéd, tisztviselő. 1921–1944., a Földhitelintézetek Országos Szövetsége tisztviselője, 1939-től a Nyilaskeresztes Párt tagja, Bp., törvényhatósági bizottságában a párt csoportvez., 1944. okt. 15-ig a Legfőbb Pártfegyelmi Bizottság elnöke, a nyilas puccs után a főváros főpolgármestere. Az nb. és a NOT halálra ítéli, az im. javaslatára a köztársasági elnök az ítéletet kegyelemből életfogytiglani kényszermunkára változtatja. 790.
- MOJZER IGNÁC (Tapolca, 1903. dec. 19.–?) dr., miniszteri o. tan., a KKM-ben 1942-től a gépjármű szako.-on dolgozik, a **Sztójay**-per tanúja. 151, 407, 496, 503–505.
- MOLDOVÁNYI SÁNDOR (Versec, 1878. aug. 13.–?) 1928–1934. az athéni magyar köv. vez., 1932-től rendkívüli követ és meghatalmazott m. 771.
- Molnár Judit* 15, 55, 84, 96.
- MÓNUS ILLÉS (Balta, Oroszország, 1886. márc. 8.–Bp., 1944. nov. 2.) szociáldemokrata, a kommunisták ellenfele, 1927-től az SZDP vezetősége tagja. A német megszállás után a Gestapo letartóztatja, de sikerül megszöknie, a nyilas puccs után elfogják, agyonlövik. 209.
- MOÓR OSZKÁR (? , 1891. ápr. 16.–?) jogász, BM majd KÜM tisztviselő, 1940–1944. a KÜM 10. (nyilvántartási) o. vez., 1943. dec. 31-től miniszteri tanácsos. 783.
- Munkácsi Krisztina* 16.
- MUSSOLINI, BENITO (Predappio, 1883. júl. 29.–Giulino di Mezzegra, 1945. ápr. 28.) olasz fasiszta politikus, az olasz nép Vezére (Duce). 1900-tól az olasz Szocialista Párt tagja, az Osztályharc (*La Lotta di Classe*) c. hetilap alapítója (1909). Többször bebörtönözték, 1912-től az Előre (*Avanti!*) c. szocialista napilap főszerkesztője. 1914 novemberében szakít a szocialistákkal és a háborúpárti Itália Népe (*Popolo d'Italia*) c. napilap főszerkesztője lesz. 1915-től 1917-ig frontszolgálatot teljesít, megsebesül. 1919. márc. 23-án megalapítja a Harcosok Szövetségét (Fasci di Combattimento), 1921-ben a Nemzeti Fasiszta Pártot (Partito Nazionale Fascista). 1922. okt. 28-tól me. és Vezér (Duce), 1925-től Kormányfő (Capo del Governo). Kiváló szónok, népszerű pártvezető, a nők nagy barátja. 1935–1936-ban meghódítja Etiópiát, részt vesz **Hitlerrel** együtt a királpártiak oldalán a spanyol polgárháborúban (1936–1939). Némi habozás után 1940. jún. 10-én megtámadja Fr.-ot, 1940 novemberében pedig (si-

- kertelenül) Görögországot is. Részt vesz a SZU elleni hadjáratban is. 1943. júl. 25-én a Fasiszta Nagytanács lemondásra kényszeríti, letartóztatják. Német ejtőernyősök 1943. szept. 12-én kiszabadítják, Észak-Olaszországban, Salo központtal német bábállamot szervez Olasz Szociális Köztársaság néven. A háború végén megpróbál Svájcba menekülni, partizánok elfogják, agyonlövik. 17, 35, 40-42, 56, 66, 118, 158, 161, 164, 165, 167, 168, 170, 191, 409, 574, 588, 600, 609, 723, 739.
- MÜLLER, HEINRICH (München, 1901. ápr. 28.-?) SS Gruppenführer, 1935-1945., a Gestapo tényleges vez., hivatalosan 1939-től. A háború végén eltűnt. 199, 795, 822.
- NÁDAY ISTVÁN (Nagymihály, 1888. jún. 20.-Balassagyarmat, 1954. jan. 30.) hivatásos katonatiszt, vezérezredes. 1939. jan. 15.-1940. márc. 1., a vkf. első h., majd egy évig hadművelleti csoportfőnök, 1942. aug. 1-ig a HM I. csoport főnöke, utána 1944. ápr. 1-ig az I. hadsereg pk. 1945. jan. 18-án hűtlenség vádjával lefokozzák, 1945-ben a HM Igazoló Bizottsága igazolja. 807.
- NAGY ANDRÁS tasnádi (Bp., 1882. jan. 29.-Bp., 1956. júl. 1.) kormánypárti politikus, képviselő 1935-1944. (11. Hajdú vm. 3. hajdúszoboszlói ker.) 1925-1926-ban a MÁV főügyésze, 1933. júl.-1935. márc. IM államtitkár, majd a VKM pol. államtitkára. 1938. febr. 5-től a Nemzeti Egység Pártja országos elnöke, 1938. nov. 15-1939. nov. 9. im., majd 1944. okt. 7-ig a Képviselőház elnöke, a Törvényhozók Nemzeti Szövetségének, valamint a Szálasi-féle Országtanács tagja. A háború után az nb. golyó általi halálra, a NOT életfogytiglani fegyházbüntetésre ítéli. 250, 276, 278, 279, 301, 302, 369, 377, 404, 443, 641.
- NAGY FERENC 1944-ben a Gestapo letartóztatja, mauthauseni koncentrációs táborba deportálják. 209.
- NAGY IMRE dr., Iparügyi m. tan. az elnöki o. vez. 395, 407.
- NAGY IMRE (Kaposvár, 1896. jún. 6.-Bp., 1958. jún. 18.) agrárközgazdász, kommunista politikus, 1945-től az MKP, majd az MDP KV tagja, 1951 begyűjtési m. 1952 me. h. 1953-1955. ápr.-áig me. Ekkor megfosztják párt és állami tisztségeitől, decemberben kizárják a pártból. Az 1956-os forradalom idején ismét me. „A szoc. haza elárulásáért” halálra ítélik és kivégzik. 16.
- NAGY LÁSZLÓ (Bp., 1896-?) ügyvéd, a Magyar Élet Pártja országgyűlési képviselője 1939-1944. (Bp., II. északi ker.). 1940. okt. az **Imrédy**-párthoz csatlakozik, budapesti szervezés vez., 738.
- NAGY VILMOS (Parajd, 1884. máj. 30.-Piliscsaba, 1976. jún. 21.) nagybaczoni, hivatásos katonatiszt, gyalogsági vezérezredes, 1942. szept. 24.-1943. jún. 12. hm. 788.
- NAGYÓSZY (1934-ig WOLF) MIKLÓS (Nagyósz, 1896. szept. 21.-Bécs, 1968. ápr. 3.) hivatásos katonatiszt, altbgy., 1944. szept.-okt. a személyi gazdálkodás kormánybiztosa, **Beregfy** kinevezi a VI. hadtest. pk.-vá, majd az V. hadtest pk. 1944 dec. végétől a HM III. o. vez. 1946, az nb. 8 évi fegyházra ítéli, 1953-ban szabadul a váci fegyházból, 1956-ban kivándorol, 1992-ben a Legfelső Bíróság bűncselekmény hiányában felmenti. 393.
- NAMÉNYI-KONTZ ELZA (Pazdics, 1887. okt. 16.-Tihany, 1970.) **Rátz Jenő** felesége. 154.
- NÁNÁSY GÉZA (Bp., 1894. máj. 22.-?) ny. (1943-tól) mérnök ezredes a HM-ben az ipari és nyersanyagtermelési kérdésekkel foglalkozik, 1939-től a vegyészeti alo. vez. majd a GYOSZ Ásványolaj szakosának ügyvezető ig. 1946. jan. 26-án a nü. elrendeli letartóztatását. A NOT 1946. dec. 16-án az ellene emelt vádak alól felmenti és elrendeli azonnali szabadlábra helyezését. A nb. újabb eljárás során 1948-ban felmenti. 156.
- NÁNÁSSY JÁNOS (Túrkeve, 1885. nov. 10.-?) tisztviselő a KKM-ben, 1944 elejétől a vasúti igazgatási o. vez., 1944. szept., az

- elnöki o. vez., 1945-ben nyugállományba helyezik, a **Sztójay**-per egyik tanúja. 151, 407, 496, 499, 503, 505, 535-537, 539, 640, 643, 644, 646.
- NEBE, ARTHUR (Berlin, 1894. nov. 13.–Berlin 1945. márc. 4.) rendőrtiszt, SS Gruppenführer. 1929-től a berlini rendőrség állományában szolgál, 1931-től NSDAP és az SA tagja. 1933. ápr. 1-től a porosz tartomány büntügyi rendőrség vez., 1936-tól a KRIPO, 1937-től a Birodalmi Büntügyi r. vez., 1939-től az RSHA V. o. vez., 1941-ben az Einsatzgruppe B pk. Támogatja az 1944. júl. 20-i összeesküvést, 1945. jan. 16-án letartóztatják, a Néptörvényszék halálra ítéli, kivégzik. 795.
- NÉMETH FERENC 1944-ben az esztergomi postahivatalban felügyelő-főpénztáros. 351.
- NEURATH, KONSTANTIN FREIHERR VON (Klein-Glatzbach, Württemberg, 1873. febr. 2.–Einzweihingen, 1956. aug. 15.) német politikus, kűm., SS-Obergruppenführer. 1901-től a német császári KÜM-ben dolgozik, különféle diplomáciai posztokat tölt be, 1921-től 1930-ig római, 1930-tól 1932-ig londoni német követ. **Von Papen** kormányában 1932. jún. 2-től kűm., állását Schleicher és **Hitler** kormányában is megőrzi, 1938. febr.-i Csak 1937-ben lép be az NSDAP-be. 1937. nov. 5-én, amikor **Hitler** bizalmasai szűk köre előtt kifejti háborús terveit, nemtetszésének ad kifejezést. 1938. febr. 4-én leváltják m. posztjáról, 1938-tól 1945-ig tárca nélküli m. 1939. márc. a Cseh-Morva Protektorátus vez., 1941. szept. szabadságot kap, 1943-ban nyugállományba kényszerül. Nürnbergben 15 év börtönre ítélik, 1954-ben egészségi állapotára való tekintettel szabadlábra helyezik. 25, 37, 164.
- NEY KÁROLY (Bácsszentiván, 1906. nov. 6.–Bécs, 1989. szept. 29.) dr., ügyvéd, tartalékos huszár főhadnagy, a KABSZ első titkára. 1944-ben a Waffen SS tagja, százados. 1944. okt. 20. megszervezi a ~harccsoportot a Waffen SS-n belül, később ezred, majd dandár pk. A II. vh. végén SS Obersturmbannführer, a II. vh. után emigrál. 804, 805, 815.
- NICKL ALFRÉD dr., opavári, 1925–1944. a KÜM gazdaságpol. o. vez., 1933. jún. 18-tól rendkívüli követ és meghatalmazott m. 391, 533.
- NILSON, ASTRA 758.
- NORTON, CLIFFORD JOHN 1944-ben berni angol követ. 43.
- NOVÁK CECILIA (Nagybecskerek, 1850. nov. 1.–Nagybecskerek, 1920. ápr. 24.) **Rátz Jenő** édesanyja. 113, 154.
- Novick, Peter* 17, 18.
- NYÚL GYULA (Bp., 1904. febr. 26.–?) műegyetemi magántanár. 1939 őszétől a KKM ásványolajipari o. vez., 1944-ben részt vesz az ellenállási mozgalomban. Az nb. 1948-ban felmenti. 156.
- OCSKAY LÁSZLÓ (? Kb. 1680–Érsekújvár, 1710. jan. 3.) A Pálffy, később az Ebergényi-huszárezredben szolgál Itáliában, megszökik, 1703-ban csatlakozik II. Rákóczi Ferenchez. 1705-ben brigadéros, vakmerő portyázásai nevét rettegetté teszik. A trencsényi csata után 1708. aug. 28-án átáll a labancokhoz, császári ezredes lesz. Az érsekújvári kurucok Jávorka Ádám vezetésével elfogják, a haditörvényszék halálra ítéli, kivégzik. 766.
- ÓHIDY LAJOS dr., népegysz. 14, 20, 28, 29, 31, 33-35, 54, 67, 84, 89, 156, 157, 231, 291, 292, 312, 326, 361, 362, 366, 367, 393, 407, 451, 474, 500, 516, 517, 526, 552-554, 562, 564, 566, 570, 597, 612, 615-619, 622, 623, 626-628, 630, 632, 633, 637, 639, 643, 644, 648-651, 675, 692-694.
- OHLENDORF, OTTO (Hoheneggelsen bei Hildesheim, 1907. febr. 4.–Landsberg am Lech, 1951. jún. 7.) SS Gruppenführer (1944 nov.), 1925-től az NSDAP, 1926-tól az SS tagja. 1941., az Einsatzgruppe-D pk.-a Közel 90 000 zsidót végeznek ki emberei. A háború után halálra ítélik, kivégzik. 795.

Okváth Imre 16.

OLÁH GYÖRGY (Homonna, 1902. szept. 8.–Villa Carlos Paz, Cordoba, Argentína, 1981. szept. 13.) szerkesztő, publicista. 1929-ben jelenik meg a *Hárommillió koldus* c. szociográfiai könyve az agrárproletariátusról. 1934-től az *Új Magyarország* c. lap munkatársa, 1938-ban **Imrédy**hez csatlakozik, az *Egyedül Vagyunk* c. folyóirat fő-szerkesztője, 1939–1944. Sopron vm. 2., kapuvári egyéni választóker. képviselője. A háború után emigrál. 369.

OLCSVÁRY-MILVIUSZ ATTILA (Bp., 1894. jan. 14.–Montreal, 1954. nov. 10.) cső. vörgy. 1940 novemberében a pécsi cső. o. pk., 1940. nov.–1941. jún. 13., a IX. cső. ker. szatmárnémeti o. pk., 1942. aug. 1.–1944. márc. 1., a m. kir. cső. tiszt. tanfolyam pk., közben 1943. máj., a Tábori Rendészet főnöke. 816.

OLIN svéd valutapolitikus. 267.

Ormos Mária 17, 66.

PAASIKIVI, JUHO KUSTI (Tampere, 1870. nov. 27.–Helsinki, 1956. dec. 14.) finn politikus, 1944-ben a szovjet-finn fegyverszüneti tárgyalásokon a finn delegáció vez., 1944–1946. me., 1946-tól haláláig köztársasági elnök. 19.

PÁL ÁKOS dr., ÁVO őrnagy. 61, 789, 794, 822.

PÁL, KARADJORDJEVIC, PAVLE (Szentpétervár, 1893.–Párizs, 1976.) királyi régens. I. Sándor meggyilkolása után 1941-ig a kis-korú **II. Péter** helyett régens. Jugoszlávia háromhatalmi egyezményhez történő csatlakozása után a hatalmat kénytelen átadni a nagykorúvá nyilvánított **II. Péter**nek. 174.

PÁLFFY FIDÉL (Pozsonyszentgyörgy, 1895. máj. 6.–Bp., 1946. márc. 2.) gróf, földbirtokos, politikus. Hivatásos katonatiszt, 1919-ben a szegedi ellenforradalmi kormány és a francia hadsereg közötti összekötő tiszt. 1932-ben belép **Meskö Zoltán** nemzetiszocialista pártjába, egy évvel később Egyesült Nemzeti Szocialista Párt-Nyilaskeresztes Front néven saját mozgalmat szervezetője,

1940-ben egyesül **Szálasi** pártjával, 1941-ben **Imrédy Béla** Magyar Megújulás Pártja-jéhez csatlakozik. **Szálasi**-kormányban fm. Az nb. halálra ítéli, kivégzik. 103, 416, 442, 443, 799, 802, 810, 820-822.

PÁLOSI BÉLA dr., tanácsvezető népbíró. 14, 16, 26, 30-39, 41, 44, 51, 60, 70-72, 75, 77-79, 83, 85-87, 89, 95, 153-229, 231, 233-291, 296-326, 328-363, 366, 369, 371-374, 376-384, 387-390, 392-411, 413, 414, 418-427, 429-448, 451-463, 465, 467-491, 493-501, 503-509, 512-526, 528-545, 548, 550-562, 564-570, 585-586, 594, 597, 598, 612, 620, 622, 623, 626, 634, 636, 648-652, 661, 664, 665, 672, 673, 675, 676, 680, 681, 692, 693.

Pamlényi Ervin 26.

PAN DE SORALUCE Y OLMOS, JOSÉ LUIS spanyol külügyi államtitkár 1944-ben. 760.

PAP ÁDÁM dr., a NOT tagja. 719.

PAP IMRE dr., tervezik tanúkénti kihallgatását a **Sztójay**-perben. 31, 393.

PAPEN, FRANZ VON (Werl, Westphalia, 1879. okt. 29.–Obersasbach, 1969. máj. 2.) német politikus, német kancellár. Az I. vh. idején kat. attasé Mexikóban és az USA-ban, majd a palesztinai 4. Török Hadsereg vkf. 1920–1932., a porosz parlamentben a Katolikus Centrum Párt képviselője. 1925-ben szembekerül pártjával, amikor **Hindenburg** támogatja az elnökválasztáson a párt hivatalos jelöltjével, Wilhelm Marxszal szemben. 1932. jún. 1-jén **Hindenburg** Heinrich Brüning utódjaként me.-ké nevezi ki. 1932. szept. 12-én feloszlatja a Reichstagot, majd a választási kudarc után, dec. 3-án **Hindenburg** leváltja. Jelentős a szerepe utóda, Kurt von Schleicher megbuktatásában és **Hitler** kancellári kinevezésében, jutalmul alkancellárrá nevezik ki. 1933 nyarán a Vatikánnal kötött konkordátum egyik kidolgozója. 1934. júl. bécsi nagykövet, az Anschluss egyik előkészítője, 1939–1944. ankarai német követ. 1946-ban Nürnbergben a Nemzetközi Katonai

- Törvényszék felmenti, 1949-ben egy német bíróság 8 év kényszermunkára ítéli, de felbontását elfogadják, 1949-ben szabadlábra helyezik. 593.
- PARRAGI GYÖRGY (1902–1963) újságíró, politikus, 1938–1944., a *Magyar Nemzet* c. napilap munkatársa, élesen bírálja a nyilasokat és a németbarát külpolitikát. 1944-ben az FKGP tagja, a német megszállás után a Gestapo letartóztatja, Mauthausenbe deportálják. 1945 után ismét újságíró. 209.
- PATAKY TIBOR államtitkár, a miniszterelnökség nemzetiségpol. ügyo vez. 165.
- PĂTRĂSCANU, LUCRETIU dr., jogász, kommunista, 1944-ben Antonescu bukása után román im., a háború utáni nb. eljárások fő szervezője, a román nb. törvény megalkotója. 19.
- PAULAY ERZSI Cerutti felesége. 163.
- PAVELICS, ANTE (Bradina, Bosznia-Hercegovina, 1898. júl. 4.–Madrid, 1959. dec. 28.) ügyvéd, horvát politikus, 1925-től a Horvát Párt parlamenti képviselője, az Usztasa mozgalom megalapítója. 1929-ben emigrációba kényszerül, több terrorista merényletet szervez, többek között Barthou francia kím. és Sándor jugoszláv király meggyilkolását (1934). 1941. ápr., a „független” Horvátország vezére, 1945-ben előbb Argentínában, majd Spanyolországban telepedik le. 116, 700.
- PEHLE, JOHN USA pénzügyi államtitkára, 1944-ben a War Refugee Board (Háborús Menekültügyi Hivatal) vez. 759.
- PEIDL GYULA (Ravazd, 1873. ápr. 3.–Bp., 1943. jan. 22.) szociáldemokrata, a párt kommunista-ellenes irányzatának egyik vez., 1919. aug. 1–6., a Tanácsköztársaságot felváltó szakszervezeti kormány me. 1922–1931. országgyűlési képviselő, az SZDP frakció vez. 587.
- PELSŐCZI SZABÓ MIHÁLY NOT tagja. 715.
- PERÉNYI ZSIGMOND báró, koronaőr, 1933-ig képviselő, majd a Felsőház tagja, a Társadalmi Egyesületek Szövetsége elnöke, 1939 Kárpátalja kormányzói biztosa. 278, 377.
- PETACCI, CLARA (1908–Giulino di Mezzegra, 1945. ápr. 28.) **Mussolini** barátnője. 17.
- PÉTAİN, PHILIPPE (Couchy á la-Tour, 1856. ápr. 24. – Ile de Yeu, 1951. jún. 23.) francia tábornagy, politikus. 1940. máj. me. h., majd jún. 16-tól me. 1940. jún. egyik kezdeményezője a német-francia fegyverszünet megkötésének. Kormányának központját a meg nem szállt területen, Vichy-ben rendezte be, a kollaboráns francia kormány elnöke, államfő. A háború után bíróság elé állítják, halálra ítélik, **de Gaulle** az ítéletet életfogytiglani fegyházra változtatja. 18, 80, 94.
- PÉTER, II. KARADJORDJEVIC, PETAR (Belgrád, 1923.–Los Angeles, 1970.) jugoszláv király, hivatalosan 1934–1945. **Tito** népszavazást szervezett az államformáról 1945-ben. 174.
- PÉTER GÁBOR (Újfehértó, 1906. máj. 14.–Bp., 1993. jan. 23.) 1931-től a kp. tagja, 1945. jan. a Bp., rfőkap. Politikai Rendészeti O., később a Bp.-i Államvédelmi O., majd a BM Államvédelmi Hatóságának a vez. Komoly szerepe van a koncepciók perrek megszervezésében. 1953-ban leváltják, kizárják a pártból, életfogytiglani börtönre ítélik, a perújrafelvétel után 1957-ben 14 évi börtönre ítélik, 1959-ben szabadlábra kerül, könyvtárosként dolgozik. 13.
- PETNEHÁZY (1931-ig NOWODY) ANTAL (Debrecen, 1895.–?) vitéz, okl. gépészmérnök, hivatásos katonatiszt, hadmérnökkari alvez. 1935-ben a me. mellé beosztva a HM-ből, 1936–1938., az IpM államtitkára. 99.
- PETŐ ERNŐ (Nemesvámos, 1882. aug. 20.–?) dr., ügyvéd, a Pesti Izraelita Hitközség elnökh., 1944-ben a Központi Zsidó Tanács tagja. 74, 75, 470–473.
- PETRÁNYI GYÖRGY dr., főkapitányh., a szombathelyi rendőrség vez., majd a **Sztójay**-kormány idején 1944. szept. 14-ig a budapesti rendőrség főkap. 814.

PETRI PÁLNÉ 1944-ben a MVK I. országos női alelnöktársa. 776.

PEYER KÁROLY (Városlőd, 1881. máj. 9.–New York, 1956. okt. 25.) szociáldemokrata politikus, a kommunisták ellenfele, 1917-től az SZDP egyik vez., a Peidl-kormányban bm. 1927–1944., a Szakszervezeti Tanács titkára. 1945 után a kommunisták fokozatosan háttérbe szorítják, majd 1947-ben emigrációba kényszerítik. 209.

PITT 648.

PIUKOVICH JÓZSEF Bács-Bodrog vm. és Zombor város főispánja 1944-ben. 126.

PIUS, XII., /PACELLI, EUGENIO/ (Róma, 1876. márc. 2.–Castel Gandolfo, 1958. okt. 9.) katolikus egyház pápája, egyházjogász, vatikáni diplomata. 1917-től Szardínia tiszteletbeli érseke, 1920-tól 1929-ig No.-i nuncius. XI. Pius konkordátum-politikájának hűséges végrehajtója, Bajorországgal (1924), Poroszországgal (1929), Badennel (1932), No.-gal és Ausztriával (1933) kötött konkordátumok kidolgozója, aláírója. 1930-tól vatikáni államtitkár. Amikor kiderül, hogy Hitler következetes egyházellenes politikát folytat és a náci rasszista ideológiája és „fajnemesítő” programja nem egyeztethető össze a katolikus egyház tanításával, határozottan támogatja XI. Pius náciellenes politikáját. 1939. márc. 2-án választják pápává. A II. vh. idején sem az üldözött lengyel katolikusok, sem a zsidók érdekében a nyilvánosság előtt nem emeli föl szavát. 1944. jún. 4-én örömmel fogadja a Rómát felszabadító angolszász erőket, akciószabadságát visszanyerve, de csak jún. legvégén fordul táviratban Horthyhoz a magyar zsidók üldöztetésének leállítását kérve. 1945. után az antikommunista Nyugat egyik szellemi vez., a Mária-kultusz fő propagátora. 288, 358, 412, 435, 611, 777, 783.

POHL, OSWALD (Duisburg, 1892. jún. 30.–Lech, 1951. jún. 8.) SS-Obergruppenführer (1942. ápr. 21.), 1929-től az SS tagja. Himmler 1934. febr., az SS vkf.

adminisztrációjának élére állítja. SS Standartenführerként a fegyveres SS egysége-kért és a koncentrációs táborokért felelős, kiépíti az SS gazdasági birodalmát, melynek irányító szerve 1942 decemberétől az SS Gazdasági Adminisztrációs Főhivatala. 1944. aug. több mint félmillió rabszolgamunkásuk van. 1946. máj. bujkál, elfogják, bíróság elé állítják, halálra ítélik, kivégzik. 795.

POHRER EDE nyilas pártmegbízott a KKM-ben. 496, 499, 503, 505, 644.

POPOVICS, MILAN (18?–1945.) dr., bácskai szerb jogász, politikus, 1918. előtt magyar országgyűlési képviselő. Önkéntes haditudósító az I. Balkán háborúban (1912), 1914-ben a Monarchiában bebörtönzik. A királyi Jugoszláviában 1932-től szenátor. A Délvidék 1941-es visszacsatolása után a bácskai szerbek egyetlen kinevezett országgyűlési képviselője. 1945. nov. 1-jén a Harmadik Jugoszláv Hadsereg kat. Bírósága Újvidéken háborús bűnösként halálra ítéli, és nyilvánosan kivégzik. 789.

PORZÉZINSZKY GYÖRGY (Bp., 1904. máj. 24.–Márianosztra, 1953. márc. 6.) hivatásos katonatiszt, vk. alezredes. 1942–1943. a Hadiakadémia tüzér tanára, 1944-ben a 7. vkf. o. vez és a hadihíradás főnöke, a nyilasok egyik beépített embere a vk.ban. Fontos szerepet játszik a nyilas hatalomátvétel előkészítésében, 1944. okt. 15. után diplomáciai beosztásban szolgál. Az nb. életfogytiglani szabadságvesztésre ítéli, a börtönben hal meg. 808, 810, 818.

PÖSCH GYULA (Bp., 1878. nov. 29.–?) A Bp.-i Gíró és Pénztárgyelet elnöke, 1935–1942., a Pénzügyi Központ vezérig. 1943–1944. az MNB elnöke, a Felsőház tagja. 295.

Pölöskei Ferenc 591.

Pritz Pál 15.

PRÓRAY PÁL (Romhány, 1874. nov. 2.–1944/1945?) A Tanácsköztársaság kitörése után Szegeden leszerelt tisztetkből, altisztetkből különítményt szervez, a fehérterror egyik irányítója. 1921-ben IV. Károly

- második királypuccsa alkalmával megtagadja a legitimista kat. egységek megtámadását, **Bethlen és Gömbös** félreállítja. A **Horthy-rendszer** szélsőjobboldali bírálója. A II. vh. utolsó hónapjaiban eltűnik. 626.
- PUKY ENDRE (Kassa, 1871. febr. 20.–Szovátafürdő, 1941. júl. 20.) dr., a Felsőház tagja, titkos tanácsos, a Közigazgatási bíróság elnöke, 1932. okt. 1-től 1933. jan. 7-ig kűm. 326.
- PURJESZ BÉLA (Mindszent, 1884.–Szeged, 1959. szept. 14.) dr., belgyógyász, a Gyulai Állami Kórház főorvosa, 1931-től a szegedi belgyógyászati klinika vez., nyilvános, rendes tanár. 1944-ben deportálják, többen, így **Jaross, Baky** stb. később az nb. előtt azt állítják, hogy nekik köszönhető, hogy túlélte a holokausztot. 1945–1946-ban a szegedi egyetem rektora, 1949-ben vonul nyugállományba. 755.
- QUANDT RICHARD (Gyulafehérvár, 1899. szept. 6.–?) hivatásos katonatiszt, majd banktisztviselő. 1923–1924., a Pénzügyi Központ munkatársa, 1924-től dolgozik az MNB-nél. 1937-től a IV. (banko.) vez., 1938-ban az MNB egyik igazgatója, 1940–1944. vezérigazgatója. 295.
- QUISLING, VIDKUN ABRAHAM LAURITZ (Freysdal, 1887. júl. 18.–Oslo, 1945. okt. 24.) katonatiszt, norvég me. 1931-ben egyik alapítója az Északi Népi Ébredés elnevezésű nácibarát mozgalomnak, szoros kapcsolatokat épít ki az NSDAP-vel. 1931-től 1933-ig hm. 1933-ban alapítja meg Nemzeti Egység néven fasisztoid pártját, 1940-ben lelkesen üdvözüli a hazájára támadó német csapatokat. 1942. febr. 1-jétől me. Nevét a *Times* c. angol újság kezdi a nácikkal kollaboráló kormányfők és kormányok jelzőjeként használni. A II. vh. után bíróság elé állítják, halálra ítélik, kivégzik. 13, 22, 94, 700, 774.
- Radbruch, Gustav* 21.
- RADÓ ENDRE (Kassa, 1913. nov. 5.–Bp., 1946. jún. 18.) 1937-ben jogi doktorátust szerez, 1939-ben belép a rendőrséghez, 1941. jún. cső., 1942. júl. Felsővisó-i szármypk. 1943-ban Szilágysomlyón, majd Kézdivásárhelyen szolgál. 1944. jan. 15-től Bp.-en a cső. híradószármypk., cső. százados, 1944. okt. 15. után a Nemzeti Számonkérés Szervezete kat. nyomozó alo. pk., Kiss János altbgy. és társai elleni nyomozás vez. Az nb. 1946. máj. 9-én halálra ítéli, kivégzik. 36.
- RADOCSAY LÁSZLÓ (Istvánföldre, 1878. nov. 18.–Bp., 1968. nov. 14.) dr., ügyvéd, 1934–1939. főispán, 1939. nov. 9-től 1944. márc. 22-ig im. 64, 165, 201.
- RAJK ENDRE (Székelyudvarhely, 1899.–NSZK, 1960.) 1937-ig a Hangya vezető tisztségviselője, 1937–1939. a nyilas EKE szöv. ig. 1936-tól **Szálasi** híve, 1939–1940. az Országépítés széktartója, a nyilas puccs után készletgazdálkodási kormánybiztot, a közellátásügyi m. h. 1945-ben No.-ban fogságba esik, háborús bűnösnek való kiadatását a magyar kormány, talán öccse, a kommunista bm. ~ László miatt nem kéri. Nb. vagy nő. vizsgálati anyaga nem marad fenn. 550.
- RAJNISS FERENC (Bártfa, 1893. júl. 24.–Bp., 1946. márc. 12.) újságíró, politikus. Az 1920-as években a *Nemzeti Újság* c. római katolikus szellemiségű napilap munkatársa. Az Országos Társadalombiztosítási Intézet (OTI) titkára, majd igazgatója. Az 1930-as években **Gömbös Gyula**, majd **Imrédy Béla** híve, 1935-től a kormánypárt jobbszármypa orgánumaként alapított *Új Magyar-ság* c. napilap főmunkatársa. 1935–1945. országgyűlési képviselő, (Tolna vm. 2. Dombóvári ker.) a Magyar Élet Pártja, majd a Magyar Megújulás Pártja tagja. 1941. máj. 29-től tulajdonos, alapító főszerkesztője a *Magyar Futár* c. képes hetilapnak, melyet a goebbelsi propaganda-módszerekkel állít az antiszemita és németbarát politika szolgálatába. Egyik alapítója a Törvényhozók Nemzeti Szövetségének, szemben áll a

- kiugrási kísérlettel. A nyilas puccs után tagja a Kormányzótanácsnak, a **Szálasi**-kormányban vkm. Tisztéről, miután összekülönbözik **Szálasi**val, lemond. A háború után a nb. halálra ítéli, kivégzik. 33, 36, 43, 61, 62, 123, 242, 252, 253, 272, 303, 304, 320, 329, 369, 370, 376, 442, 443, 445, 641, 642, 645, 668, 737-739, 741, 805, 806, 811, 821.
- RAHN, RUDOLF** német diplomata, a párizsi német köv. attaséja, 1941 ápr.-júl. Szíriában különleges megbízott, 1943 őszétől a Salói Szociális Köztársaságban német követ. 376.
- RÁKÓCZI GYÖRGY, II.** (Sárospatak, 1621. jan. 30.–Nagyvárad, 1660. jún. 7.) erdélyi fejedelem (1648–1660). Egyik fő célja a lengyel trón megszerzése, 1649-ben szövetségre lép Chmielnicki Bogdánval, a kozákok hetmanjával, 1653-ban hűbéri fennhatósága alá vonja Moldvát és Havasalföldet. 1657-ben, nem törődve a Porta tiltakozásával, a svédekkel szövetségben hadjáratot indít János Kázmér lengyel király ellen. Elfoglalja Varsót, a svédek azonban váratlanul cserbenhagyják, a Visztula melletti vereség után kénytelen megalázó feltételekkel békét kötni. Júl. végén serege a tatárok fogságába kerül, az erdélyi rendek helyébe Rhédey Ferencet választják fejedelemmé. 1658-ban újra elfoglalja trónját, a szászfenesi csatában a budai pasa szétveri seregét, a csata során kapott fejsebébe hal bele. 243.
- RAKOVSKY IVÁN** (Bp., 1885. febr. 5. –Jászapáti, 1960. szept. 9.) 1920–1935. Egyesült Párti képviselő, 1922. jún. 16-tól 1926. okt. 15-ig bm., 1941. ápr. 28-tól a Közigazgatási Bíróság elnöke és felsőházi tag, a **Lakatos**-kormányban vkm. 416, 427.
- Ránki György** 26, 53, 56, 57, 59.
- RÁSÓ ISTVÁN** 1944-ben Hajdú vm. főispánja. 744.
- RASSAY KÁROLY** (Orsova, 1886. márc. 21.–Pécel, 1958. aug. 2.) ügyvéd, liberális politikus, 1923-tól az általa alapított *Esti Kurír* c. liberális napilap főszerkesztője. 1920–1944. országgyűlési képviselő. 104, 209.
- RÁTZ ENDRE** dr., tanácsvezető népbíró. 93.
- RÁTZ ERZSÉBET** (Kassa, 1917. jan. 6.–?) **Rátz Jenő** lánya, újságíró, az *Egyedül Vagyunk*-ban, az *Esti Újság*-ban, a *Nemzetőr*-ben és a *Magyar Futár*-ban jelennek meg háborúpárti és antiszemita írásai, riportjai. Az nb. 1946. márc. 21-én 7 évi, a NOT ápr. 27-én 5 évi börtönrre ítéli, 1950-ben kerül szabadlábra. 1995-ben a Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága az nb. és a NOT ítéletét törvénytörésnek minősíti és felmenti. 15, 555, 564.
- RÁTZ JAKAB Rátz Jenő** édesapja. 154.
- RÁTZ JENŐ** 13, 14, 15, 22, 26, 29, 31, 33, 34, 37-40, 44-46, 52, 59-61, 63-65, 73, 75, 79, 84-86, 89, 90, 92, 93, 95, 114, 115, 120, 122-127, 145-147, 149, 150, 153, 154, 197, 198, 200, 202, 214, 234-264, 266, 285, 286, 297, 298, 305-307, 311, 317, 319, 330, 332, 333, 366, 369, 377, 379-381, 393, 395, 404, 406, 407, 422, 430, 437, 440-453, 457-459, 461, 468, 480, 486, 494, 508, 515, 555, 558, 559, 564-568, 570, 571, 576, 577, 584, 585, 592, 594, 612, 613, 615, 618, 621, 625, 641, 646, 661, 664, 667, 681, 686, 690, 692, 693, 695, 703, 706, 711, 748, 753, 757, 797, 806, 810, 817, 819, 822.
- Ravasz István** 18.
- REMÉNYI GIZELLA**, daruvári, **Reményi-Schneller Lajos** édesanyja. 114, 154.
- REMÉNYI-SCHNELLER** ny. pénzügyi főtanácsos. 83.
- REMÉNYI-SCHNELLER LAJOS** 13-15, 20, 22, 26-29, 31, 33-35, 46-50, 52-55, 64, 65, 67-70, 73-75, 83-85, 88, 91-96, 99, 114, 115, 119, 127-133, 145-147, 149-151, 153-155, 165, 201, 209, 214, 264-298, 307, 327, 333, 334, 337, 338, 343, 350, 361, 367, 371-374, 376, 377, 380, 382, 391, 393, 394, 403, 407, 416, 418, 419, 426-428, 431, 437, 441, 442, 447, 448, 456, 457, 459, 469-473, 475, 480, 484, 486-488, 494, 507, 518-528,

- 552-554, 556-559, 561-563, 565-568, 570, 571, 578-581, 584, 585, 592, 594, 595, 623, 624, 627-632, 660, 665-667, 681, 684-686, 689, 691, 693, 694, 704, 706, 707, 711, 712, 715, 716, 718, 732, 733, 748, 762, 798, 821.
- Remsey Flóra* 15.
- RESOFSZKY SÁNDOR dr., vezető népeggyész. 149.
- RÉVÉSZ LÁSZLÓ (Kecskemét, 1889. nov. 20.–Kecskemét, 1965. jan. 18.) dr., ügyvéd, bírósági jegyző, majd járásbíró Kecskeméten. 1939–1944., az FKGP országgyűlési képviselője, (Kecskemét, 2. választóker.). 1942-ben fellép a délvidéki tömeggyilkosság elkövetőinek felelősségre vonása érdekében. 1944-ben az Ideiglenes Nemzetgyűlésben az FKGP képviselője. 1945 után kétszer megválasztják országgyűlési képviselőnek. 1949-ben Rákosi Mátyás felszólítására visszavonul a politizálástól. 556.
- Révfy Tivadar* 69.
- RIBBENTROP, JOACHIM VON (Wesel, 1893. ápr. 30.–Nürnberg, 1946. okt. 16.) német politikus, kűm. 1920-ban a dúsgazdag Henkell-pezsgőgyáros Anneliese nevű lányával kötött házasságának köszönheti egyik gúnynevét (utazó borügynök). 1932-ben belép az NSDAP-be, berlini villájában von **Papen** és **Hitler** gyakran találkozik a hatalomátvétel előtt. **Hitler** külpol. tanácsadója, komoly sikere a német-angol tengerészeti egyezmény előkészítése, amely lehetővé tette a német hadiflotta újjászervezését és a versailles békediktátum első legális megtörését jelentette (1935). 1936–1938. londoni német követ, majd **Neurath** bukása után kűm. Molotov külügyi népbiztossal a szovjet-német paktum (megnemtámadási egyezmény) aláírója (1939. aug. 23.). A II. vh. idején minisztériuma jelentéktelenné válik, ~ nehezen érti meg, hogy **Hitler** számára milyen jelentős a zsidókérdés, de amikor megérti, 1942 őszétől diplomatáit a holokauszt szolgálatába állítja. Nürnbergben halálra ítélik, kivégzik. 25, 26, 29, 41, 44, 62, 63, 65-69, 77, 81, 103, 107, 116-118, 164, 167, 169, 170, 172, 176, 177, 186-188, 193, 194, 196, 197, 199, 203, 212, 216, 221, 227, 232, 382, 388, 389, 410, 439, 509, 511, 516, 573, 574, 601, 603, 607, 798, 816.
- RIES ISTVÁN (Küngös, 1885. nov. 14.–Vác, 1950. szept. 15.) dr., jogász, radikális, majd baloldali politikus. 1924-től az SZDP tagja, 1943-tól egyik vez. 1945. júl. 21.–1950. júl. 17. im., 1948–1950., az MDP KV tagja. 1950. júl. 7-én letartóztatják, kihallgatói agyonverik. 1956-ban rehabilitálják. 14, 156, 638, 639.
- RITTER, KARL német diplomata, 1924–1937. között a KÜM gazdasági o. vez., 1937–1938. között braziliai követ, majd **Ribbentrop** összekötője a német főhadiszálláson. 69, 726.
- Rioux, Jean-Pierre* 17.
- ROMMEL, ERWIN (Heidenheim, 1891. nov. 15.–Herrlingen, 1944. okt. 14.) német marsall, a páncélos-hadműveletek stratégája és taktikusa, 1941–1943., a német Afrika Corps főpk. 1943–1944., a B. hadseregcsop. főpk. Bírája **Hitler** hadvezetését, kapcsolatban áll az 1944. júl. 20-i merénylet előkészítőivel, öngyilkosságra kényszerítik. 52.
- ROSTÁSSY ISTVÁN (Bp., 1894. ápr. 18.–?) a KKM tisztviselője, 1935-től a vasúti műszaki o. dolgozik. 151, 407, 537-541, 544, 545, 552, 645, 646.
- ROTHERMERE LORD, HAROLD SIDNEY HARMSWORTH (Hampstead, London, 1868. ápr. 26.–Bermuda, 1940. nov. 26.) angol újságkiadó, politikus, a „Justice for Hungary”-jelszóval mozgalmat szervez, lapjaiban élesen bírálja a trianoni békeszerződést. 160.
- ROTTA, ANGELO (Milánó, 1872. aug. 12.–Róma, 1965. febr. 1.) 1930-tól Bp.-i pápai (apostoli) nuncius, 1944-ben a diplomáciai zsidóvédő akciók egyik irányítója. Többször tiltakozik személyesen **Sztójay**-nál és más világi és egyházi vezetőknél a

- zsidók megbélyegzése, a gettózások, deportálások ellen. Részletesen tájékoztatja a Vatikánt a magyarországi zsidópolitikáról, többször sürgeti **Serédi Jusztiniánt és XII. Piust**, hogy lépjenek fel legalább a konvertita zsidók érdekében. A nyilas rendszer idején zsidók ezreinek, nem csak konvertitáknak ad vatikáni védlevelet, több lakóházat is vatikáni védelem alá helyez. 1945. ápr. 4-én a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (szovjet követelésre) kiutasítja Mo.-ról. 20, 65, 358, 377, 380, 671, 753, 757, 773-775, 778, 782-784, 786.
- RÖDER dr.**, német tisztviselő. 796.
- RÖDER VILMOS** (Pécs, 1881. jan. 11.–Bp., 1969. dec. 13.) hivatásos katonatiszt, HM VI. csoportfőnöke (1930. máj. 26.–1935. jan. 16.), hm. (1936. okt. 12.–1938. máj. 14.). 122, 237, 239, 393, 407, 576, 615.
- RUPPRECHT OLIVÉR** (Sajkóskál, 1898.–?) dr., virtsologi, ifj. újságíró, a *Magyarság* c. szélsőjobboldali lap főszerkesztője, a *Magyarság* Lapkiadó Rt. vezérig. 802, 803.
- RUSZKAY** (1928-ig **RANZENBERGER**) **JENŐ** (Bp., 1887. jan. 1.–Bp., 1946. jún. 22.) diplomata, katonatiszt, politikus, 1922–1924., a törökországi magyar köv. felállításával megbízva, 1924. febr.–okt. ankarai kat. szakelőadó (rejtett attasé). 1924–1925. kat. szakelőadó (rejtett attasé) Szófiában, 1933–1935. az országos légvédelem pk-a. 1940. máj. 1-ével nyugállományba helyezik, 1940. szept.–1942. febr. 23., a Nyilaskeresztes Párt tagja, a pártkülügyek vez. 1944. nov. 6-án nyugállományú altbgy.ként visszaveszik a hadseregbe, c. vezérezredes, 1945. febr. 1. SS Obergruppenführer és a Waffen SS tábornoka, 1945. márc. 1-től a magyar SS-kötelékek főfelügyelője. Az nb. halála ítéli, kivégzik. 22, 58, 61, 63, 72, 197, 199, 200, 242, 243, 245, 332, 366, 371, 394, 407, 411, 458, 480, 483, 484, 487, 556, 558, 566, 604, 630, 706, 805, 806, 809, 811.
- RUSZKICZAY-RÜDÍGER** (1935-ig **RÜDIGER**) **IMRE** (Vaskoh, 1889. nov. 20.–Bp., 1957. jan. 11.) hivatásos katona, 1941. altbgy., 1943. vezérezredes. 1942. nov. 1.–1943. febr. 1. HM anyagi főcsoport főnöke. Majd 1944. okt. 16-ig a hm. állandó h. A nyilas hatalomátvétel után a Gestapo letartóztatja, 1945. jan. 28-tól ápr.ig nyilas fogságban, 1945–1948. szovjet fogságban, majd a nb. 1948-ban 8 évre ítéli, ezt a NOT 3 évre mérsékli, Márianosztrán, majd 1950–1953. Kistarcsán internálótáborban raboskodik. 343.
- Ryan, Cornelius** 69.
- SACHER RÓBERT dr.**, jogász, bíró, a NOT tagja (Polgári Demokrata Párt delegáltja). 89, 710.
- SAINT-JUST, LOUIS ANTOINE LÉON, DE** (Decize, 1767. aug. 25.–Párizs, 1794. júl. 28.) francia republikánus, jakobinus forradalmár, 1792-ben a Konvent legfiatalabb tagja, határozottan követeli **XVI. Lajos** kivégzését, a jakobinus terror egyik fő gyakorlója, propagandistája és ideológusa, a Közléleti Bizottság tagja, mentorával, Robespierre-rel egy napon végzik ki. 15.
- SALM LAJOS** 609.
- SAMPAIO CARRIDO, CARLOS DE ALMEIDA ALFONSECA DE** portugál diplomata 1939. nov. 18-tól budapesti rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter. 770-772.
- SÁMUEL JENŐ dr.**, népegysz. 149.
- SÁRKÁNY KÁLMÁN** NOT tagja. 715.
- SARKOTICS, STEFAN** (1858. okt. 4.–Bécs, 1939. okt. 16.) horvát származású hivatásos katonatiszt, az I. vh. kitörésekor a 42. honvéd gyalogos had. pk., 1914 decemberétől Bosznia-Hercegovina kat. kormányzója. Reformelképzeléseit **Ferenc József** halála után **IV. Károly** is támogatta, terveit a Monarchia összeomlása miatt nem tudta megvalósítani. A II. vh. után nyugállományba vonul. 158.
- SCHEFFLER, LEOPOLD** a Reichsbank ig. 282.
- SCHELL PÉTER** (Nagyida, 1898. szept. 5.–Montclair, USA, 1974. márc. 2.) báró, földbirtokos, főispán, politikus. Az I. bécsi döntés után a Mo.-hoz csatolt terület kat.

igazgatása idején kormánybiztos (1938 november–1939 okt.), majd Kassa város (1939–1944) és Abaúj-Torna vm. főispánja (1943–1944). A **Lakatos**-kormányban bm. (1944. szept. 25.–okt. 12.) A nyilas puccs idején letartóztatják, a buchenwaldi koncentrációs táborba deportálják. A II. vh. után emigrációban él. 427.

SCHELLENBERG, WALTER (Saarbrücken, 1910. jan. 16.–Torinó, 1952. márc. 31.) SS Brigadeführer és r.vörgy. Jogi diplomát szerez, 1933-tól az NSDAP tagja, 1939-től az RSHA IV. ügyo. (belső kémelhárítás), 1941-től az RSHA VI. ügyo. (külföldi hírszerzés) vez., 1944-től az SS és a Wehrmacht egyesített hírszerző szolgálatának vez. 1949. ápr. 11-én Nürnbergben az amerikai IV. sz. kat. törvényszék hat év börtönre ítéli, a vád szerint felelősség terheli szovjet hadifoglyok meggyilkolásáért. 1950 dec. szabadlábra kerül. 795.

SCHINDLER százados. 158.

SCHLICK ISTVÁN (Bp., 1885. febr. 5.–?) dr., tisztviselő, 1908-tól a KKM-ben dolgozik, fő szakterülete a külkereskedelem, devizaügyek. 1942-től államtitkárként felügyeli a belkereskedelmet is. 1945-ben ny. államtitkár, a **Sztójay**-per egyik tanúja. 34, 140, 151, 342, 407, 528–535, 643, 644, 650, 651.

SCHMIDT követ, a német KÜM sajtóo. vez. 725.

Schmidt Mária 16.

Schneider, Burkhart 20.

SCHNELLER GUSZTÁV Reményi-Schneller Lajos édesapja. 154.

SEBESTYÉN ERNŐ dr., büntetőjogász. 21.

SEBESTYÉN PÁL KÜM o. főnök 1944-ben. 784.

SÉDEY GYULA dr., rendőrfőtanácsos, a Bp.-i Rendőrfőkap. Légoltalmi o. Gazdasági Hivatalának vez. 1944-ben. 797, 815.

SEECKT, HANS VON (Schleswig, 1886. ápr. 22.–Berlin, 1936. dec. 7.) Német vezérezredes. Az I. vh. idején vk. tiszt, 1917-ben a Török Hadsereg vkf. 1919-ben a német delegáció kat. részlegének vez. Versaillesban.

A Reichswehr megszervezője, vkf. (1920–1926) a szélsőbaloldali tüntetések, puccskísérletek határozott leverője, ugyanakkor a jobboldali Kapp-puccs (1920) ellen nem hajlandó fellépni. 1926-ban leváltják, 1930–1932. a Német Néppárt Reichstag képviselője, 1934–1935-ben Csang-Kajsek kat. tanácsadója. 158, 161.

SERÉDI JUSZTINIÁN (Deáki, 1884. ápr. 23.–Esztergom, 1945. márc. 29.) bencés szerzetes, 1927-től Mo. hercegprímása, esztergomi érsek. Következetes, konzervatív antijudaista, 1944-ben nem hajlandó közös zsidómentő akciót szervezni a református és az evangélikus egyházi vezetőkkel. 30, 81, 89, 142, 225, 278, 351–354, 358, 359, 404, 475–477, 584, 652, 688, 783.

SERÉNYI MIKLÓS (Bécs, 1898. ápr. 28.–New Louisville, USA, 1970. jún. 15.) gróf, tartalékos huszár főhadnagy, okleveles gazdász, **Pálffy** híve, majd 1938-ban **Szálasi**hoz csatlakozik, 1939–1944. Ny. P. országgyűlési képviselő, 1939. aug., a Ny. P. zsidótlanítási o. vez., 1944 novembertől, a NY. P. irodavez. Az nb. halálra, a NOT életfogytiglanra ítéli, 1956-ban nyugatra távozik. 742.

SERLY JOZEFA Kunder Antal édesanyja. 114, 154.

SIGRAY ANTAL (1879–1947) gróf, földbirtokos, politikus, a legitimista irányzat egyik vez., 1920–1939. országgyűlési képviselő, 1942-től a Felsőház tagja, szembeszáll a németbarát külpolitikával és a zsidótörvényekkel. 1944-ben a Gestapo letartóztatja, a mauthauseni koncentrációs táborba deportálják. 209.

SIKLÓS ENDRÉNÉ rendőrségi gyors- és gépiró. 106.

SIMON ELEMÉR dr., titkos tanácsos, főispán, a Felsőház tagja, 1931–1944., a MVK elnöke. 787.

SIMONFFY ALADÁR újságíró. 25.

SIMOVIS, DUSAN (1882–1962) jugoszláv tábornok, a légierő vk. főnöke, 1941. márc. 27-i puccs után me. 174.

Sipos Péter 15, 16, 18, 58.

SKORZENY, OTTO (1908–1975) az RSHA VI. ügyo. (vez. **Schellenberg**) S (szabotázs) részlegének vez. Világhírűvé 1943. szept., **Mussolini** inkább látványos, mint veszélyes kiszabadításakor válik. Emberei hajtják végre 1944. okt. 15-én ifj. **Horthy Miklós** elrablását. 1944 decemberében az Ardenneknben 2 000 fős egysége amerikai egyenruhában beszivárog az angolszászok vonalai mögé, és kezdetben sikerül nagy zavart, pánikot kelteniük. 1947-ben egy amerikai bíróság felmenti. 191, 276.

SMÓLEN TÓNI lásd: **Sztójay Döme**.

Soboul, Albert 15.

SOMBOR-SCHWEINITZER JÓZSEF (Fehértemplom, 1895. márc. 13.–1950?) rendőrtiszt, főkapitány-helyettes, 1919-től a pol. rendőrség egyik vez., keményen fellép a szélsőjobboldali és baloldali mozgalmakkal szemben. 1944. márc. 19. után a Gestapo letartóztatja, koncentrációs táborba deportálják. A háború után **Himler Márton** amerikai ezredes segítőtársa a magyar háborús bűnösök felkutatásában. 485, 486.

SOMKUTHY JÓZSEF (Folt, 1883. ápr. 20.–Washington, D. C., 1961. okt. 18.) hivatásos katonatiszt, tüzérségi tábormok. 1928–1935. Mo. Kormányzója Katonai Irodájának főnöke, 1935. jan. 16.–1936. szept. 5., a HM VI. csoportfőnöke, 1936. szept. 2.–okt. 12. hm. 236.

SÖMJÉN PÁL (1907–?) dr., jogász, 1945–1949., az MKP delegáltja a NOT-ban, bíró, 1953., az IM Bírósági Főo. vez. 89, 710.

SPACIL, JOSEF (? 1907. jan. 3.–?) tartalékos SS Standartenführer, 1944-ben az RSHA II. o. vez. 795.

SPANN, OTHMAR (Bécs, 1878. okt. 1.–Neustift, Burgenland, 1950. júl. 8.) szociológus, a korporatista állameszme ideológusa. Platon eszméi alapján középkori miszticizmusra és germán romantikára alapozott nézetei komoly hatást gyakorolnak a

völkisch körökre a két vh. között. Az 1920-as években félhivatalos katolikus filozófus, ellenzi a versaillesi békét, antimarxista és antidemokrata, a korporatista állam híve. A nácik a katolikus ideológus ultramontán nézeteit egyre nehezebben tolerálják, ~ pedig a Vér és Föld rasszista mítoszát nem fogadja el. Mérsékelt antiszemita lévén „csak” gettóba záratta volna a zsidókat. 1935. után egyre többet bírálják, az Anschluss után fiával, Raphaellal együtt több hónapra a dachau koncentrációs táborba zárják. A Gestapo-kihallgatás során szeme súlyosan megsérül. 624.

STERN SAMU (Nemesszalók, 1874. jan. 5.–Bp., 1947.) üzletember, 1916-tól udvari tanácsos, 1929-től a Pesti Izraelita Hitközség elnöke. Anticionista, magát Mózes-hitű magyarnak vallja. A német megszállás után a németek a Központi Zsidó Tanács elnökévé nevezik ki, pozícióját okt. végéig megtartja, ekkor bujkálni kényszerül. 1945. után kollaborálással vádolják, rendőrségi vizsgálat indul ellene, de nem állítják bíróság elé. 88, 471.

STRESEMANN, GUSTAV (Berlin, 1878. máj. 10.–Berlin, 1929. okt. 3.), német politikus, kancellár. A Nemzeti Liberális Párt parlamenti képviselője 1907–1912., 1914–1918. Az I. vh. után a weimári demokrácia elkötelezett híve, a Német Néppárt egyik alapítója. 1923-ban birodalmi kancellár, a 100 napig fennálló nagykoalíció kormányában. Leverti a **Hitler**-puccsot (1923) és véget vet a Ruhr-válságnak, letöri az inflációt. A következő kormányokban küm., ő írja alá a Locarnói paktumot (1925) és Népszövetségbe való belépést (1926). 1926-ban Aristide Brianddal együtt Nobel Békédíjat kap. 161.

SULKOVSKI hercegnő. 758.

SULYOK DEZSŐ (Simaházapuszta, 1897. márc. 28.–New York, 1965. máj. 18.) Ügyvéd, politikus, 1935–1939. képviselő, FKGP-programmal (23. Veszprém vm. Pá-

- pai ker.). 1944-ben a Gestapo letartóztatja. 1945. után a párt egyik vez., majd 1947-ben egyik alapítója a Szabadság Pártnak. Ugyan- ebben az évben kivándorol az USA-ba. 14.
- SZABÓ GYÖRGY (? , 1891. ápr. 24.–?) diplo- mata, 1941. febr. 25.–1944. márc. 19. hel- sinki magyar köv. vez., a német megszállás után állásáról lemond. 148, 229.
- SZABÓ IMRE boczonádi (Pálmonostora, 1882.–?) 1935–1939 és 1939–1944., a Ma- gyar Élet Pártja képviselője (Pest-Pilis- Solt-Kiskun vm. budapestkörnyéki ker.) a Nemzeti Szövetség tagja, nyug. m., szám- vizsgáló, a *Méhészet* c. szaklap szerk. 766.
- SZABÓ LÁSZLÓ népbíró. 35, 84, 85, 361.
- SZABÓ MIHÁLY dr., jogász, ítélőtáblai elnöki titkár, a Nemzeti Parasztpárt 1945. aug. a NOT-ba delegálja. 89, 710, 715.
- SZAKVÁRY EMIL (Pécs, 1896. nov. 4.–?) dr., miniszteri tanácsos, okleveles gépészmér- nök, katonatiszt, 1936-ban az IpM m. tan., 1938. o. főnök, 1942-ben nyugállományba helyezik, a Szálasi-kormányban ipm. NOT 1946-ban életfogytiglani fegyházra ítéli, 1956. nov. 1-jén kiszabadul, elhagyja az or- szágot. 14, 31, 91, 99, 114, 142–145, 147, 150, 152–157.
- SZÁLASI FERENC (Kassa, 1897. jan. 6.–Bp., 1946. márc. 12.) hivatásos katonatiszt, vk. őrnagy. 1926–1929., a vk. Tábormoki és Ve- zérkari Továbbképzés és a Vezérkar Szemé- lyi Ügyek o.-án szolgált, több jobboldali katonatiszttel, tábormokkal ekkor kerül kap- csolatba. 1933-tól őrnagy, 1935-ben nyug- állományba vonul, megalakítja első pártját, a Nemzet Akaratának Pártját. 1937-re sike- rül a szélsőjobboldali mozgalmakból, pár- tokból egységes tömegmozgalmat szervez- nie. Többször bíróság elé állítják, elítélik. 1938 aug. 1940. szept. 17-ig a szegedi Csil- lag börtönben raboskodik, kormányzói am- nesztiával kiszabadul. 1944. okt. 15–16-án német fegyveres segítséggel kerül hatalom- ra, magát nemzetvezetőnek tituláltatja. 1945. márc. 27-én Ausztriába menekül,
- amerikai fogságba kerül, okt. Bp.-re szállít- ják, az nb. elé állítják, halálra ítélik, kivégzik. 13–18, 20, 26, 29, 30, 35, 37, 44, 46, 50, 59, 61, 62, 70, 71, 78, 80, 86–88, 91, 94, 96, 99, 103, 111, 114, 120, 124, 127, 134, 135, 137, 142, 143, 145, 147, 150, 152, 156, 157, 203–207, 231, 245, 251–253, 259, 265, 266, 275–278, 290, 291, 293–296, 300, 304, 307, 309–311, 314, 320, 321, 324, 327–330, 333, 364, 368, 374, 376, 377, 390, 395, 423, 426, 428, 436, 442–444, 447, 448, 483, 498, 532, 536–538, 540, 548, 550, 555, 556, 571, 575, 577, 578, 580–582, 584, 585, 587, 588, 593, 594, 604, 608, 609, 622, 625, 630–633, 635, 640, 642, 648, 659, 660, 674, 682, 684–688, 691, 707, 708, 716, 718, 719, 788, 791–793, 799, 802–809, 811–813, 816–821.
- SZAMEK dr., népbíró. 231, 259, 291, 333, 334, 451, 482, 516, 521, 522.
- SZAPÁRY ANTAL 609.
- SZÁSZ LAJOS 13, 14, 22, 27, 30, 31, 34, 39, 49–52, 55, 64, 67, 70, 72, 73, 75, 80, 82, 84, 85, 88, 89, 92, 93, 95, 96, 114, 115, 123, 134–139, 145–147, 149–151, 153–156, 164, 201, 206, 214, 250, 297–334, 336, 361, 364, 369, 370, 373, 374, 376, 380, 381, 395, 400, 404, 406, 407, 422, 428, 431, 437, 442, 444, 447, 448, 456, 458, 459, 483, 488, 494–500, 502–505, 507, 508, 517, 528, 529, 531–551, 553, 554, 556–560, 562, 563, 565–568, 570, 571, 581–585, 594, 602, 617, 625, 637–647, 660, 672, 681, 685, 687–689, 693, 694, 706, 707, 711, 715, 716, 718, 733, 744, 745, 748, 750, 756, 762, 764, 776, 794, 821.
- SZÁSZ LAJOSNÉ Szász Lajos felesége. 92, 715, 716.
- SZEBENY JÓZSEF BSZKRT vezérigazgató. 556, 645.
- SZÉCHY KÁROLY (Bp., 1903. dec. 27.–?) dr., a KKM hídepítési o. tisztviselője 1934-től. 151.
- SZEGEDY-MASZÁK ALADÁR diplomata, a KÜM pol. o. vez. 507.
- SZÉLL JÁNOS dr., min tan. KKM elnöki o. tisztviselője. 542.

Szenes Sándor 354.

SZENT-GYÖRGYI ALBERT (Bp., 1893. szept. 16.–Woods Hall /USA/ 1986. okt. 22.) biokémikus, 1931–1945., a szegedi egyetem orvosi kémiai tanszékének professzora. 1937-ben orvosi Nobel díjat kap a mesterséges C-vitamin előállításáért. 1942-től részt vesz a Magyar Függetlenségi Mozgalomban és a Kállay-kormány béketapogatózásainak szolgálatában Isztambulban kapcsolatba lép a nyugati szövetségesekkel. 1945–1947., az MTA elnöke, 1947-től az USA-ban él. 190, 409, 430, 603.

SZENTIRMAJ FÉLIX 1944-ben a Generál Árukereskedelmi Rt. vezérig. 257, 366, 367, 440, 451, 452, 456, 459, 665, 706, 811, 819.

SZENT-IVÁNYI DOMOKOS (Bp., 1898. ápr. 18.–Heidelberg, 1980. júl. 19.) dr., min. tan. diplomata, 1942–1944., a KÜM-ben különleges szolgálati beosztásban, a moszkvai fegyverszüneti delegáció egyik tagja, mint rendkívüli követ és meghatalmazott m. 22, 24, 41, 42.

SZENTMIKLÓSY ANDOR (Bp., 1893. okt. 6.–Dachau, 1945.?) diplomata, 1942. máj. a KÜM Pol. o. vez., 1943–1944-ben a küm. állandó h., a németellenes csoport egyik vez. A német megszállók letartóztatják, 1945-ben a dachauai koncentrációs táborban hal meg. 181, 198, 199, 212, 383, 385, 387, 388, 434, 507, 510, 655.

Szerencsés Károly 16.

SZILÁGYI a Külkereskedelmi Hivatal tisztviselője. 346.

SZILASSY LÁSZLÓ Hajdú vm. alispánja. 744. *Szinai Miklós* 68, 175.

SZINYEI MERSE JENŐ (Bp., 1888. dec. 7.–Bp., 1957. szept. 8.) tisztviselő a vkm-ben, 1936-tól a Nemzeti Egység Pártja ügyvezető alelnöke, vkm. (1942. júl. 3.–1944. márc. 22.). 471.

SZOBONYA rendőrtanácsos. 485.

SZOHOR PÁL (Nyíregyháza, 1894. jan. 26.–?) 1922-től Nyíregyháza főjegyzője, 1935–1944. Nyíregyháza polgármestere, állását a német megszállás után is megtartja. 744.

SZOMBATHELYI FERENC (Győr, 1887. máj. 17.–Pétevárad, 1946. nov. 4./5.?) tábornok, vkf., 1933–1936., a Honvédség Főpk. szárnysegéde, 1938–1939., a vkf. h., majd a VIII. hadtest pk. 1941-ben a SZU elleni támadásban részt vevő Kárpát-csoport pk. 1941. szept. 6-tól a vkf., nov. 1-től vezérezredes. 1944. ápr. 19-én felmentik, okt. 10–12. hadbírótság elé állítják, a nyilas hatalomátvétel után letartóztatják, Sopronköhidára, majd No.-ba viszik. Amerikai fogságból 1945 őszén tér haza, nov. 23-tól előzetes letartóztatásba helyezik, az nb. 1946. márc. 30-án 10 évi fegyházra ítéli, a NOT ítéletét életfogytiglani fegyházra változtatja. Kiadják Jugoszláviának, ahol az 1942. jan. újdéki razzia miatt halálra ítélik, kivégzik. A Legfelső Bíróság 1993-ban a magyar nb. és NOT ítéletet hatályon kívül helyezi, a vádak alól felmenti. 64, 69, 195–197, 211, 393, 408–410, 463, 466, 467, 512, 591, 592, 667, 800, 801.

SZÖLLŐSI (NASZLUHÁC) JENŐ (Antalfalva, 1893. jan. 28.–Bp., 1946. márc. 19.) gyógyszerész, kisbirtokos, 1940-től a Hungarista Mozgalom tagja, Szálasi híve, 1939–1944. képviselő, 1942-től a párt képviselői csoportjának vez. 1943-tól az *Összetartás* c. lap névleg felelős szerk. 1944-ben tagja a Törvényhozók Nemzeti Szövetségének, majd a Szálasi-kormányban me. h. Nb. elé állítják, halálra ítélik, kivégzik. 15, 44, 123, 156, 245, 369.

SZTÁLIN, IOSZIF VISSZARIONOVICS SZ. DZSUGASVILI (1879. dec. 21.–1953. márc. 5.) szovjet-grúz hivatásos forradalmár, 1898-tól az OSZDMP tagja, 1922-től az SZKP főtitkára. 136, 188, 244.

SZTOJANOV 536, 537.

STOJAKOVICS DIMITRI vörögy. lásd *Sztójay Döme*

SZTÓJAY DÖME 13-17, 20-46, 49-96, 100, 102-104, 107-123, 127, 134, 140, 141, 145-147, 149, 150, 153, 154, 246, 248-251, 253, 263, 264, 266, 275-278, 285-288, 294, 298,

- 300, 307, 310-312, 317-319, 325, 327, 329, 330, 332, 335, 340-342, 345, 348-355, 357, 359-362, 371, 374, 375, 377, 379-425, 430-437, 439-442, 444-447, 450, 451, 454-461, 464-469, 472-474, 476-483, 485, 486, 488-495, 500, 506-512, 516, 517, 520, 528, 529, 533-535, 542, 551-559, 561-563, 565-578, 581, 583, 584, 586-588, 590-595, 598-612, 619, 620, 622, 624, 626, 630, 631, 634, 635, 649, 652, 653, 656, 659, 661, 664, 665, 670, 671, 673, 675, 677, 678, 681-687, 690, 692-696, 700-703, 705-707, 709, 711, 714-719, 723, 725, 726, 728-731, 736, 748, 749, 751, 753-757, 762-764, 770-772, 774-784, 788, 789, 793, 797-800, 804, 810, 811, 813-816, 818-822.
- SZTÓJAY BÁDER ROLF (Bécs, 1912. júl. 9.-?) *Sztójay Döme* unokaöccse (a. n. Sztójákovics Fülöpke), később *Sztójay* adoptálja. 1937-ben szerez mérnöki diplomát, a Magyar Külkereskedelmi Hivatal tisztviselője, 1939-től az Magyar Külkereskedelmi Hivatal berlini kirendeltségén dolgozik. 1946. jún. az nb. azzal a váddal, hogy a berlini külkereskedelmi kirendeltség vezetőjeként No.-ba exportált 1 év 2 havi börtönre, a NOT 1947. jún. 2 évi börtönre ítéli. 81.
- Szűcs László 175.
- SZVATKÓ PÁL (Nagyszombat, 1901. szept. 9.–München, 1959. nov. 19.) újságíró, 1924–1938., a *Prágai Magyar Hírlap* szerk, 1938–1939., a *Felvidéki Magyar Hírlap* főszerk. 1939–1944., a *Magyarország* felelős szerk. 1944-ben Mauthausenbe deportálják. 1945–1956. fordító és a Magyar Rádió munkatársa. 1956. után Ausztriában, majd az NSZK-ban él, a SZER munkatársa. 209, 409.
- TAHY LÁSZLÓ (Eperjes, 1881. máj. 16.–Bp., 1940. márc. 4.) hivatásos diplomata, 1924–1933. törökországi követ, 1933–1935. a Nemzet Szövetsége melletti genfi képviselő vez., 1935-től miniszterelnökségi államtitkár, 1938-tól bm. államtitkár, 1935–1939. Balassagyarmat országgyűlési képviselője.
- TAKÁCS Örnagy, ÁVO. 789, 793.
- TASNÁDI NAGY ANDRÁS lásd *Nagy András*, tasnádi.
- TATÁR GÉZA 1944-ben Bereg vm. új alispánja. 744.
- Teleki Éva 46.
- TELEKI GYULA (Bp., 1897. jan. 20.–Saint-Prex, Vaud, Svájc, 1980. szept. 5.) gróf, diplomata. 771.
- TELEKI MIHÁLY (Bp., 1896. ápr. 20.–London, 1991. aug. 20.) gróf, földbirtokos, 1935-től az Országos Mezőgazdasági Kamara alelnöke, fm. (1938. nov. 15.–1940. dec. 30.). A német megszállás után a Magyar Élet Pártja elnöke, 1945-től emigrációban él. 165, 369, 436, 820.
- TELEKI PÁL (Bp., 1879. nov. 1.–Bp., 1941. ápr. 3.) gróf, földrajztudós, politikus, 1919-ben a bécsi Antibolsevista Comité egyik megszervezője, 1920-ban km., majd 1921-ig me. 1938-ban vkm., majd 1939–1941 ismét me. Első miniszterelnöksége idején fogadja el a Nemzetgyűlés a *numerus clausus* törvényt, majd előkészíti a II. és a III. zsidótörvényt is. Nagy szerepe van abban, hogy 1939. szept. Lengyelországra támadó német csapatok Mo. területén keresztül nem kapnak utánpótlást. 1941 tavaszán, miután belátja, hogy ha Mo. együttműködik No.-gal Jugoszlávia megtámadásában, akkor hazánk háborúba sodródik, öngyilkos lesz. 26, 35, 41, 54, 100, 109, 116, 127, 128, 133, 165, 175, 176, 205, 236, 252, 265, 266, 268, 293, 335, 509, 578, 599, 617, 668, 797.
- TEMESVÁRY SÁNDORNÉ, sz. DELY PIROSKA (Jászkisér, 1916. okt. 1.–Bp., 1946. márc. 23.) Svábhegyi szanatórium-ban ápolónő, majd a német megszállók mellett mint tolmács dolgozik. A nyilas puccs után csatlakozik a fegyveres banditákhoz, zsidókat kínoz és gyilkol meg. Az nb. 1945. ápr. 25-én kötél általi halálra ítéli, NOT 1945. jún. 1-jén az ítéletet helyben hagyja. Az im. 1945. jún. 15-én állítólagos terhéssége időtartamára az ítélet végrehajtá-

sát felfüggeszti, majd miután kiderül, hogy téves volt a diagnózis, 1946. febr. 4-én engedélyezi a halálos ítélet végrehajtását. 36.

Terényi István 18.

TERNEGG JÁNOS (Tát, 1884. dec. 28.–Ecsed, 1952. júl. 7.) hivatásos katonatiszt, vörgy. 1937. aug. 8.–1942. febr. 1. az 1. vegyesdandár, illetve az I. hadtest tűzér pk. 1942. okt. 19-től nyugállományban, a HM Igazoló Bizottsága rangfokozatától megfosztja, 1951-ben kitelepítik Ecsedre, 1993-ban rehabilitálják, posztumusz altábornaggyá léptetik elő. 817.

Ternois, Hélène 17.

THADDEN, EBERHARDT VON (1909–1964) német diplomata a KÜM Innland II (Belöld) munkatársa, 1933-tól az NSDAP, 1936-tól az SS tagja, 1937-től a KÜM-ben dolgozik. 1941–1942., a keleti fronton harcol, megsebesül, 1942-ben Athénben diplomata, 1943. ápr. **Luther** utóda az Innland II. o. élén. 1944-ben komoly szerepet játszik a magyar zsidók deportálásának megszervezésében. 1950-ben vizsgálatot indítanak ellene, de a vádat elejtik. 1958-ban újabb vizsgálat indul ellene, mielőtt bíróság elé kerülne autóbalesetben meghal. 358.

THURÁNSZKY PÁL (Benedekfalva, 1893.–?) 1935–1937. Szabolcs és Ung vm. főispánja, 1937–1944. Magyar Élet Pártja képviselő (19. Szabolcs és Ung. vm. lajstromos választókerület) 1944-ben, a német megszállás után Szabolcs-Szatmár vm. új főispánja. 138, 318, 323, 581, 583, 646, 647, 744, 745.

THURÓCZY ZOLTÁN, evangélikus püspök, nyíregyházi lelkész. 744.

TILDY ZOLTÁN (Losonc, 1889. nov. 18.–Bp, 1961. aug. 3.) református lelkész, kiscgazdapárti politikus, az FKGP egyik megalapítója, 1936–1944. országgyűlési képviselő. (4. Békés vm. 1. Békési ker.) 1945-től a párt elnöke. 1945 novemberétől 1946. febr.-ig me., 1946–1948. köztársasági elnök. Vejét koholt vádakkal perbe fogják, lemond, 1956-ig házi őrizetben tartják. 1956. okt. 28-tól

nov. 4-ig a **Nagy Imre**-kormányban állammm. A Legfelsőbb Bíróság hat évi börtönre ítéli, 1959-ben szabadlábra helyezik. 87, 91, 92, 95, 711.

Tilkovszky Loránt 13, 16, 17, 26.

TÍSO, JOSEF (Velka Bytca, 1887. okt. 13.–Bratislava, 1947. ápr. 18.) katolikus pap, szlovák politikus, államelnök. 1918-ban a Szlovák Néppárt egyik megalapítója, 1925-ben prágai parlamenti képviselő, 1927–1928-ban csehszlovák egészségügyi m. A müncheni egyezmény után az autonóm Szlovákia elnöke (1938. okt. 6-tól). Amikor a csehszlovák kormány 1939. márc. 10-én leváltja, Szlovákiát német védelem alá helyezi és márc. 14-én kikiáltja hazája függetlenségét. 1939. okt. 26-tól államelnök, jóváhagyja Szlovákia csatlakozását a háromhatalmi egyezményhez, majd belépését a SZU elleni háborúba. Aláírja az antiszemita törvényeket, országát teljes mértékben kiszolgáltatja a náciknak. 1945 tavaszán elmenekül Pozsonyból, fogságba esik, kiadják a csehszlovák hatóságoknak. Bíróság elé állítják, 1946 decemberében hazaárulásért halálra ítélik, kivégzik. 168, 212, 785, 786.

TITO, JOSZIP BROZ (Kumrovec, Horvátország 1892. máj. 25.–Ljubljana, 1980. máj. 4.), kommunista pártvezető, jugoszláv marsall. 1920-ban a Jugoszláv KP egyik alapítója, 1928-tól 1934-ig bebörtönzik. Szabadlábra helyezése után Moszkvába emigrál, részt vesz a spanyol polgárháborúban. A II. vh. kitörése előtt visszatér Jugoszláviába, 1941-ben a németellenes partizánmozgalom vez. A felszabadulás után me., 1953-tól államelnök. 1948-ban szembekerül **Sztálin**nal, soknemzetiségű országát személyes tekintélyével és a kp. egyeduralmával tartja össze. Az el nem kötelezett országok mozgalmának egyik vez. 212.

TODT, FRITZ (Pforzheim, Baden, 1891. szept. 4.–Rastenburg, Kelet-Poroszország, 1942. febr. 8.) mérnök, a német hadiipar egyik irá-

- nyitója, 1922-től az NSDAP tagja, 1931-ben az SS egyik vez., 1933-tól az autópálya-építési program irányítója. A róla elnevezett szervezet kényszermunkások tömegeit alkalmazta erődítési, hadiipari célokra. 1940-től fegyverkezési és hadiipari m., többek között az Atlanti Fal építését is ő irányítja. A SZU-ban az európai fesztségnek megfelelő vasúti pályákat épít, légi balesetben hal meg. 76, 546.
- TOLDI/Y ÁRPÁD (Kiskőrös, 1898–?) cső. tisz, 1938-tól őrmagy és a tiszti tanfolyamok felügyelője. 1942-től a BM VI.b. (cső.) o. munkatársa, 1943-tól ezredes, az újjászervezett XX. sz. o. h. vez., 1944. ápr. 26-tól Fejér vm. és Székesfehérvár főispánja. 1944. előtti okmányaiban még „i”-vel írja vezetéknévét. Meggyőződéses antiszemita és nyilasbarát, nagy szigorral irányítja a vármegyei zsidók gettózását és deportálását. 1944 novemberétől a BM XI. o. vez., egyben a zsidó ügyek kormánybiztosa, végül a zsidóktól elrabolt vagyontárgyak jelentős részét nyugatra szállító ún. „aranyvonat” pk. A kincsek egy részével Ausztriába szökök, francia fogságba kerül, a magyar hatóságok többször is hiába kérik kiadatását. 1946-tól sorsa ismeretlen, feltételezések szerint belépett az Idegenlégióba, vagy egy észak-afrikai francia gyarmaton telepedett le. 296.
- TOMBOR JENŐ (Nyitra, 1880. márc. 3.–Bp., 1946. júl. 25.) hivatásos katonatiszt, a Tanácsköztársaság idején a VH hadművelleti csop. Főnöke. 1920-tól nyugállományban, 1930-ban egyetlen napra reaktiválják, **Horthy** ezredessé lépteti elő. **Bajcsy-Zsilinszky** baráti köréhez tartozik, a II. vh. idején a *Magyar Nemzet* kat. szakírója. 1945. júl. 1-től nyugállományú altbgy., az őszi parlamenti választásokon a FKGP képviselője, nov. 15-től haláláig hm., nyugállományú vezérezredes. 158.
- TOMCSÁNYI KÁLMÁN 224.
- TORONYKŐI 797, 815.
- TORZSAI-BIBER GYULA MNB ig. 282, 394, 634.
- TOST GYULA (Bányavölgy, 1903. máj. 9.–Bp., 1944. okt. 16.) alezredes, 1940. márc. 1-től haláláig a kormányzó egyik szárnysegéde, a nyilas puccs idején öngyilkos lesz. 376.
- TÓTH LÁSZLÓ (Kecskemét, 1895. máj. 17.–Kecskemét, 1964. márc. 9.) Sokgyerekes munkáscsaládból származik, a városi szociáldemokrata párt megalapítója, 1919-ben a városi direktórium tagja, Kecskemét parlamenti képviselője. Az ellenforradalmi rendszer idején bebörtönzik, majd 1944-ig rendőri felügyelet alá helyezik. 1922-ben az Első Kecskeméti Hírlapkiadó Nyomda Rt. tisztviselője, majd ig. 1922-ben elindítja, majd 1958-ig szerk. a *Magyar Sakkvilág* (1951-től *Magyar Sakkélet*) c. újságot. Világszerte ismert sakkszakíró, a Magyar sakkszövetség alelnöke, majd társelnöke. 1944. dec. 17-től 1948. máj. 1-ig Kecskemét város polgármestere, majd a Városi Tanács VB h. elnöke. 556.
- Tóth Sándor 68.
- TRENKER dr., 803.
- TRISKA, HELMUT az NSDAP Niederdonau-i határhivatalának vez. 164.
- TURAY svéd állampolgár. 769.
- TURVÖLGYI ALBERT (1897/1900–?) tisztviselő, jogi tanulmányok után 1928-tól a PM szeszosztályán dolgozik. 1932-ben kidolgozza az állami szeszmonopólium koncepcióját, mely **Reményi-Schneller** pénzügyminiszttersége, **Imrédy** miniszterelnöksége alatt valósul meg. A végrehajtás során valójában az iparág árszámítása történik meg. 1944-ben **Reményi-Schneller** javaslatára kinevezik (júl. 23-i hatállyal) a Zsidók Anyagi és Vagyonjogi Ügyeinek Megoldására Kinevezett Kormánybiztos Hivatala élére. A nyilas rezsim idején PM államtitkár (nov. 29-től), a háború utáni sorsáról nincs érdemi információ. 469.
- TURY GYÖRGY IM VI., börtönügyi és fiatalokúak ügyeit intéző o. vez. 212, 604.

- TYLER, ROYALL 1938-ig a Népszövetség főbiztosa Mo.-on. 266.
- UDRÁNSZKY ALADÁR dr., az nb. jegyzője. 155.
- ÚJHÁZI LÁSZLÓ tervezik tanúkénti meghallgatását a **Sztójay**-perben. 151.
- ÚJLAKI GÉZA dr., NOT tagja. 715, 716.
- UJSZÁSZY ISTVÁN (Nagykőrös, 1894. aug. 30.–1947?) hivatásos katonatiszt, 1931–1934. varsói, 1934. jún. 16-tól prágai kat. attasé. 1938. febr. 1-től 1939. máj. 1-ig a HM VI-1. (2. vkf.) o.-on szolgál, majd 1942. aug. 1-ig a 2. vkf. o. vez., 1942. júl. 1-től az Államvédelmi Központ vez., vörögy. Németek le tartóztatják, 1944. okt. 10–12-én a **Szombathelyi Ferenc** elleni per III. r. vádlottja, a nyilas hatalomátvétel után a svéd köv.en talál menedéket. 1945 elején Bp.-en az NKVD őrizetébe kerül. Halálának körülményei és időpontja tisztázatlanok. 69, 210–212, 385, 455, 607, 798.
- ULLEIN-REVICZKY ANTAL (Sopron, 1894. nov. 8.–London, 1955. jún. 13.) diplomata. 1913-tól szolgált a közös KÜM-ben. 1923–1938. több magyar külképviseleten működik. 1938–1943., a KÜM Sajtó-és Propaganda o. vez., 1943-tól 1944. márc. 19-ig stockholmi követ, az angolszász hatalmaknak több jelzést is küld Mo. külön béke szándékairól. 148, 190, 229, 430, 603.
- URAI dr., tanácsvezető bíró. 92.
- URBAN SS Obersturmbannführer. 796.
- VÁGHÓ FERENC tanúkénti kihallgatását tervezik a **Sztójay**-perben. 151.
- Vági Zoltán* 63, 68, 70, 72.
- VÁGÓ PÁL (Bp., 1889. máj. 24.–Buenos Aires, 1982. nov. 10.) mérnök, 1939–1940. nyilas képviselő, a nyilas rendszer idején árkormánybiztos, nov. 29-től közellátásügyi államtitkár, 1945-ben nyugatra szökök. 245.
- VAJKAY KAROLIN **Imrédy Béla** édesanyja. 107.
- VAJNA ERNŐ (1913–Bp., 1945?) közlekedési tisztviselő, 1938-tól a nyilas párt tagja, **Szálasi** közvetlen munkatársa, 1944 decem-
- berétől a miniszterelnökség nyilas pártmegbízottja, 1945. jan. Bp., védelmének pártmegbízottja, az ostrom idején életét veszti. 497.
- VAJNA GÁBOR (Kézdivásárhely, 1891. nov. 5.–Bp., 1946. márc. 12.) szolgálaton kívüli ezds., 1942-től nyugállományban. A főző gyártelepen kémelhárító, 1939-ben nyilas propaganda-tevékenység miatt elbocsátják. 1939-től nyilas parlamenti képviselő (Veszprém vm., II. lajstromos ker.) 1942-től a nyilas Pártellenőrzés országos vez. A **Szálasi**-kormányban bm. 1945. márc. 31-én Ausztriába menekül, amerikai fogságba kerül, ősszel Bp.-re szállítják, nb. elé állítják, halálra ítélik, kivégezik. 15, 29, 32, 35, 48, 120, 150, 156, 204–206, 245, 304, 309, 329, 369, 393, 396, 397, 423, 546, 555, 565, 635, 647, 659, 742, 805, 807, 812, 822.
- VALLÓ VIKTOR (Heves, 1884.–?) dr., MÁV ig. h. szako. vez. 151.
- VARGA JÓZSEF (Bp., 1891. febr. 8.–Bp., 1956. dec. 28.) vegyész mérnök, 1932-től az MTA levelező, 1946-tól rendes tagja, ipm. (1939. júl. 25. – 1943. márc. 29.) kkm. (1939. okt. 27. – 1943. márc. 29.), 22 antiszemita rendeletet ad ki minisztersége idején. 1945–1952., a műegyetem tanára, 1952-től a vespriemi nehézipari egyetem tanára. 339.
- VARGA LÁSZLÓ (Bp., 1910. dec. 18.–2003. máj. 17.) dr., **Rátz Jenő** védője, ügyvéd, politikus, 1948-ban emigrál, 1990-ben viszatér Mo.-ra, országgyűlési képviselő. 15, 16, 37, 39, 44, 45, 59, 75, 153, 165, 234, 264, 297, 333, 376, 378, 387, 393, 404, 406, 407, 430, 457, 458, 467, 468, 555, 564, 612, 620, 641, 642, 643, 645, 692.
- VARGHA ISTVÁN dr., újjáépítési államtitkár. 395.
- VÁRHEGYINÉ rendőrségi gyors- és gépiró. 101.
- VASILIU, CONSTANTIN Z. román tábornok, belügyminiszter-helyettes 1940–1944., jelentős a szerepe a romániai zsidó- és cigányüldözésekben, a háború után bíróság

- elé állítják, kivégzik. 19.
- VASVÁRI LAJOS 206.
- VATTAY ANTAL (Sopron, 1891. aug. 13.–Bp., 1966. nov. 2.) hivatásos katonatiszt, 1922–1928. **Horthy** szárnysegéde, 1932. aug. 1-től a HM VI-2. (2. vkf.) o. offenzív alosztály vez., 1939. jan. 15-től a Kormányzó Katonai Irodája főnökének h., 1943. máj. 1-től altbgy., 1944. aug. 17-től a Katonai Iroda főnöke, a nyilas puccs után letartóztatják, előbb nyilas, majd amerikai fogságba kerül. 1947-ben a HM állandó Igazoló Bizottsága nyugállományba helyezi, 1950-ben letartóztatják, 1951-ben 10 évi börtönrre ítélik, 1956. aug. 31-én ideiglenesen szabadlábra helyezik, 1957. nov. 22-én hátralévő büntetését 3 évi próbaidőre felfüggesztik. 376, 744.
- VAY LÁSZLÓ (Tiszalök, 1890. ápr. 26.–Vicente Lopez, Argentína, 1963. márc. 18.) báró, nagybirtokos, politikus, 1938–1939. miniszterelnökségi államtitkár, 1939–1944. országgyűlési képviselő, 1939–1940. Magyar Élet Pártja elnöke. 165.
- VAY MIKLÓS (Tiszalök, 1893. jún. 14.–Miesbach, NSZK, 1982. okt. 15.) báró, földbirtokos, 1931–1944. országgyűlési képviselő (Szabolcs és Ung vm. tiszalöki egyéni ker.). 744.
- VEESENMYER, EDMUND (Bad Kissingen, 1904. nov. 12.–Darmstadt, 1977. dec. 24.) SS-Brigadeführer (1944. márc. 15-től), német diplomata. 1925-től az NSDAP tagja, 1932-től a KÜM munkatársa. 1941. máj. Zágrábban a kollaboráns usztasa-kormány megszervezője. 1944. márc. 19. után No. teljhatalmú megbízottja Mo.-n. Szorosan együttműködött **Eichmann**-nal a Mo.-i zsidók deportálásának megszervezésében. 1949. ápr. 2-án Nürnbergben 20 év börtönrre ítélik, 1951 decemberében szabadlábra helyezik, John J. McCloy amerikai főbiztos által kihirdetett általános amnesztia keretében: 26, 34, 43, 44, 46, 50, 52, 55–69, 72, 76, 77, 79–81, 103, 107, 111, 119, 123, 130, 143, 150, 151, 193, 197–203, 210, 212, 213, 216–219, 221, 222, 224, 227, 229, 242–244, 248, 249, 257, 258, 261, 280, 289, 308, 309, 311, 314, 332, 340, 371, 372, 376, 377, 382, 384–386, 388–392, 394, 396, 401–403, 410, 411, 417–419, 425–428, 430, 431, 434, 435, 437–461, 464, 489, 501, 507, 508, 516, 519–521, 542, 549, 554, 555, 557, 558, 560–564, 567, 571, 575–577, 581, 593, 595, 604–607, 609, 610, 613, 617, 618, 620, 621, 625, 626, 629–631, 640–643, 647, 649–651, 655–658, 661, 664, 665, 669, 671–673, 676, 678, 684, 688, 690, 700, 706, 707, 751, 771–773, 778, 781, 783, 784, 792, 793, 796, 800, 803, 805, 806, 810, 811, 814, 816–821.
- VÉGH JÓZSEF dr., 1944-ben Hajdú vm. új alispánja. 744.
- VELICS LÁSZLÓ (1890. ápr. 20.–?) diplomata, 1921–1935., a müncheni konzulátus vez., majd 1939-ig a genfi népszövetségi képviselő irányítója. 1939–1944., az athéni köv. vez., Mo. német megszállása után lemond, csatlakozik a Követi Bizottsághoz. 116, 229.
- VERES GÁBOR 501, 542, 545, 550.
- VERESS LAJOS (Sepsiszentgyörgy, 1889. okt. 6.–London, 1976. márc. 29.) hivatásos katonatiszt, lovassági vezérezredes, 1935–1938. Bécsben kat. attasé, 1942. nov. 15.–1944. aug. 28., a IX. hadtest pk., majd a nyilas hatalomátvételig a 2. hadsereg pk. A németek fogságba vetik, 1945. jan. 18-án „hűtlenség” vádjával lefokozzák. 1946-ban koncepció perben halálra ítélik, majd az ítéletet 15 évi fegyházra változtatják. 1956-ban a forradalmárok kiszabadítják, nyugatra távozik. 801.
- VERMES GYULA a Külkereskedelmi Hivatal tisztviselője. 346.
- VÉRTESSY LÁSZLÓ Weiss Manfréd üzem ig. 557.
- VILLANI FRIGYES (Bécs, 1882. febr. 20.–Bp., 1964., márc. 12.) hivatásos diplomata, 1925–1928. bukaresti, 1928–1933., a párizsi, 1934–1941., a római köv. vez., 1941. júl. 31-én nyugállományba helyezik. 168, 600.

- VINCI, LUIGI ORAZIO GIGLIUCCI gróf, budapesti olasz követ (1936. dec. 21.–1940. márc. 16.). 26, 44, 45.
- VLADÁR GÁBOR (Bécs, 1881. okt. 14.–Bp, 1972. júl. 19.) jogász, az MTA tagja (1937–1949), a **Lakatos**-kormányban im. 105, 151, 407, 427, 436, 518–524.
- VÖRNLE JÁNOS (1890. jan. 16.–?) rendkívüli követ és meghatalmazott m., 1938–1941. a kűm. állandó h. 1941. szept. 17-től ankarai követ. **Apor Gábor**on kívül az egyetlen semleges országban állomásozó magyar követ, aki a német megszállás után is állomáshelyén marad. 1945. után a nb. halálra ítéli, kivégzik. 42, 229, 726, 728.
- VÖRÖS GÉZA (Csabrendek, 1895. jan. 11.–Bp., 1958. nov. 21.) hivatásos katonatiszt, altbgy. 1940–1941., a II. hadtest vkf., 1942–1943., a 3. hadsereg vkf, 1943. febr. 1–szept. 15., a vkf. hadművelleti csoportfőnöke, majd 1944. máj. 30-ig a Legfelső Honvédelmi Tanács vezértitkára, utána a nyilas puccsig a VII. hadtest pk. A nyilasok letartóztatják, 1945-ben a HM Igazoló Bizottsága igazolja, 1946-ban nyugállományba helyezik. 800.
- VÖRÖS JÁNOS (Csabrendek, 1891. márc. 23.–Balatonfüred, 1968. júl. 23.) hivatásos katonatiszt, vezérezredes, vkf. 1941. aug. 1-től az 1. hadsereg vkf., 1943. nov. 1-től a II. hadtest pk.-ja. 1944. ápr. 19-től **Veesenmayer** kívánságára a vkf., máj. 10-től vezérezredes. Komoly szerepet játszik **Horthy** kiugrási kísérletének meghiúsításában. Rövid bujkálás után jelentkezik a szovjet csapatoknál, részt vesz a moszkvai kormányalakítási tárgyalásokban, az Ideiglenes Nemzeti Kormányban hm. 1945. nov. 14-ig. 1949. márc. 25-én „hűtlenség gyanúja” miatt letartóztatják, 1950. jún. 9-én életfogytiglani fegyházra ítélik, 1956-ban szabadul, 1992-ben ítéletét a Legfelsőbb Bíróság megsemmisíti. 26, 33, 207, 208, 276, 277, 375, 383, 394, 407, 465, 466, 505, 552, 555, 557, 558, 616, 664, 800.
- Vörösmarty Mihály* 637.
- Walters, F. P.* 160.
- WALTON ÁGOSTON (Szamosújvár, 1906–?) dr., ügyvéd, 1940-ben a Magánalkalmazottak Nemzeti Szövetsége egyik ügyésze, 1941–1944., a X. Szolnoki kir. törvényszék könyvszakértője, a budapesti ügyvédi kamara választmányának és az ügyvédi kamarák országos bizottságának tagja, 1943-ban az Olympia írógép vállalat jogtanácsosa. 1945-ben az nb. életfogytiglani fegyházra, a NOT 10 évi kényszermunkára ítéli. 366.
- WANEK SS Obersturmbannführer. 795, 796, 808.
- WEICHS, MAXIMILIEN FREIHERR VON (Dessau, 1881. nov. 12.–Bornheim-Rösberg bei Bonn 1954. szept. 27.) német tábornagy, 1942. júl. 15., a Heeresgruppe B pk., aug.-tól a Dél-Keleti hadsereg főpk., a szerbiai német erők pk. 1944-ben a Mo.-t megszálló német erők pk. 1945–1948. hadifogságban. 716, 719, 793.
- WEIRAUCH az RSHA VI. ügyo. (kémelhárítás) munkatársa. 796.
- WEISS ALFONZ 781.
- WEISS MANFRÉD (Pest, 1857. ápr. 11.–Bp, 1922. dec. 25.) báró, nagyiparos. 1877-ben bátyjával, Bertholddal megalapítja az első magyar konzervgyárat, 1892-ben Csepelen az első magyar tölténygyárat. A csepeli gyár az I. vh. idején a Monarchia egyik legnagyobb hadianyag-szállítója, 30 000 munkás dolgozik az üzemében. A GYOSZ egyik alapítója és alelnöke, 1915-től főrendiházi tag, 1918-tól báró. 51, 68–70, 108, 119, 212, 246, 307, 367, 455, 456, 523, 557, 607, 621, 784, 810.
- WEIZSÄCKER, ERNST FREIHERR VON (Stuttgart, 1882. máj. 12.–Lindau, 1951. aug. 4.), német diplomata, államtitkár. 1920-tól dolgozik a német KÜM-ben, különféle konzuli és más diplomáciai posztokon. 1931–1933. oslói német követ, 1933–1936. svájci német ügyvivő, 1936-tól a német KÜM pol. ügyo. vez., 1938-tól **Ribbentrop** kűm. kinevezése után államtit-

- kár. Konzervatív nacionalista, bizonyos távolságot igyekszik tartani a szélsőséges náciaktól, ugyanakkor engedelmesen végrehajtja főnöke utasításait. 1943–1945. vatikáni német követ. A háború után bíróság elé állítják, 1949. ápr. 5. év börtönre ítéli egy amerikai kat. bíróság, 1950-ben kegyelemben részesül. 110, 168, 169, 179, 188, 193, 726.
- WENCK, WALTHER tábornok, Guderian vezérezredes h. 1944–1945-ben. 809.
- WERKMEISTER, KARL német diplomata, a budapesti német köv.-en tanácsos 1944-ben. 384.
- WERTH HENRIK (Rezsőháza, 1881. dec. 26.–SZU., 1952. máj. 28.) hivatásos katonatiszt, vkf. 1926. jan. 4-től a Hadiakadémia pk., 1926. nov. 1-től tábornok, 1936. márc. 1-től nyugállományba helyezik, 1938. szept. 19-től reaktíválják, vkf. E posztot 1941. szept. 4-ig tölti be, többször keveredik éles konfliktusba a pol. vezetéssel. A németbarát irányvonal híve, jelentős szerepe van abban, hogy Mo. No. szövetségeseként támadja meg a SZU-t. 1945. febr. Bp.-en az NKVD letartóztatja, a SZU-ba szállítják. Az nb. 1948. máj. 22-én halálra ítéli. 44, 102, 240, 507.
- Werth, Nicolas* 19.
- WINCHESTER lásd **Beaumont**
- WINCHKLER ISTVÁN (Győr, 1890. jan. 10.–Bp., 1940. jan. 20.) külügyminisztériumi tisztviselő, 1933–1935., a Külkereskedelmi Hivatal kormánybiztos-elnöke, kkm. (1935. szept. 2. – 1936. okt. 2.). 165.
- WILHELM KÁROLY (Kassa, 1886. febr. 17.–1951.?) dr., ügyvéd, a Pesti Izraelita Hitközség elöljárója, a Cukor-tröszt jogásza, 1944-ben a nyilas puccsig a Központi Zsidó Tanács tagja. 1948-ban Svájcba emigrál. 32, 61, 151, 396, 407, 469–471.
- WINKELMANN, OTTO (Bordesholm, 1894. szept. 4.–Horn-Bad Meinberg, NSZK, 1977. szept. 24.) SS-Obergruppenführer és rendőrtábornok, 1944. dec. 1-től Waffen-SS tábornok, a magyarországi német rendőri és SS erők főpk. (Höherer SS und Polizeiführer „Ungarn”). 1944. márc. 31-től szolgál Bp.-en. 61, 69, 72, 103, 150, 212, 454, 461, 752, 773, 779, 790, 793, 794, 796–818, 822–823.
- WODIANER ANDOR (Bp., 1890. máj. 3.–Argentína, 1964.) diplomata, 1939–1944. a lisszaboni magyar köv. vez., Mo. német megszállása után lemond és csatlakozik a Követi Bizottsághoz. 148, 229.
- ZALA ANDOR spanyol (védett) zsidó. 760.
- ZALA KÁLMÁN spanyol (védett) zsidó. 760.
- ZALA KORNÉLIA spanyol (védett) zsidó. 760.
- ZALA TERÉZ spanyol (védett) zsidó. 760.
- ZALÁN ERVIN repülőhadnagy. 62.
- ZÁNKAY PÉTERNÉ sz. KUND ALIZ (Budapest, 1914. aug. 7.–?) dr., köztisztviselő, a miniszterelnökségen **Darányi** miniszterelnöksége óta a mindenkori me. titkára mellé beosztott tisztviselő, **Sztójay Döme** személyi titkárja. 42, 64, 150.
- ZEITZLER, KURT (Lossmar, 1895. jún. 9.–Hohenaschow, 1963. szept. 25.) német vezérezredes, 1942–1944., a Szárazföldi Haderő vkf., 1947. febr. brit hadifogságban. 463.
- ZIH KÁROLY (Belényes, 1885.–?) 1939–1944. Magyar Élet Pártja országgyűlési képviselő (Bihar vm., biharkeresztesi egyéni választóker.) ny. főszolgabíró. 744.
- ZILAHY-SEBESS JENŐ (Marosvásárhely, 1910. szept. 3.–?) diplomata, 1939-től a KÜM Sajtóo. h. vez., 1942. aug. 24-től a Kulturális o. vez., 1943. nov. 6.–1944. márc. 23. brassói konzulátus vez. A német megszállás után a KÜM sajtóo. vez. 781, 782.
- Zinner Tibor* 16, 17, 19.
- ZÖLDI MÁRTON (Arad, 1912. aug. 14.–Újvidék, 1946. nov. 5.) hivatásos cső.tiszt, 1941–1942., a szekszárdi gyalogtanalo. oktatója, 1943–1944., az I. cső. ker. jászberényi szárny pk. 1943 végén az újvidéki vérengzésben játszott szerepe miatt hadbíróági eljárás indul ellene, 1944. jan. No.-ba szökik, a megszálló csapatokkal SS századosként tér vissza, tevékeny szerepet

- játszik az ország zsidótlánításában. A II. vh. után az nb. és a NOT halálra ítéli, 1946. jan. 13-án kiadják Jugoszláviának, bíróság elé állítják, halálra ítélik, kivégzik. 381, 481.
- ZSIGMOND ALBERT miniszteri tanácsos, 1936. KKM V/b. Szako. (Vasúti, műszaki és üzemellenőrzési ügyek) m. főmérnöki beosztásban, 1937. uo. V. Szako. (közlekedéspol. ügyek). 536.
- ZSINDELY FERENC (Kisvárdá, 1891. dec. 25.–Bp., 1963. ápr. 26.) jogász, író, politikus. 1938-ban a VKM államtitkára, 1943. márc. 29-től 1944. márc. 22-ig kkm. a Kállay-kormányban. 1945. után fizikai munkásként dolgozik. 339, 500.
- ZSOLT BÉLA (Komárom, 1895. jan. 8.–Bp, 1949. febr. 6.) költő, publicista, író. Radikális, liberális szellemiségű cikkeiben támadja a Horthy-rendszer antiszemita és antidemokratikus politikáját. 1944-ben a nagyváradi gettóba kerül, ahonnan feleségével együtt Kasztner szabadítja ki és juttatja ki Svájcba. 1945. után a *Haladás* c. polgári radikális hetilap munkatársa. 20.

FÖLDRAJZI MUTATÓ¹

ABÁDSZALÓK 236.

AFGANISZTÁN 55.

AMSBERG 314.

AMERIKA (lásd még: Amerikai Egyesült Államok, USA) 13, 17, 27, 38, 43, 110, 211, 212, 230, 254, 261, 268, 282, 288, 345, 381, 384-386, 388, 409, 451, 536, 632, 668, 679, 751, 760, 763, 769, 774, 775, 777, 778, 787, 793, 795, 822.

ANGLIA (lásd még: Nagy-Britannia) 57, 81, 89, 117, 160, 167-169, 176, 177, 238, 261, 267, 293, 336, 513, 653, 663, 698.

ANKARA 603.

ATHÉN 229, 812.

AUSCHWITZ 71, 74, 75, 78, 80, 82, 214, 221, 222, 227, 379, 385, 386, 388, 460, 472, 611, 657, 659, 774, 783, 823.

AUSZTRIA 25, 36, 164, 172, 210, 334, 336, 364, 649, 654, 658, 677, 696, 723.

AUSZTRIA-MAGYARORSZÁG 677.

BÁCSKA 176, 178, 233, 510, 602, 789.

BÁCSORDAS 378.

BADACSONY 292.

BAD KISSINGEN 438.

BAJA 132, 285, 286, 290, 472, 565.

BAJORORSZÁG 794.

BALATON 812.

BALATONFÜRED 122, 222, 291.

BALKÁN 22, 57, 116, 117, 173, 176, 177, 451, 677, 724.

BALTI ÁLLAMOK 758.

BALTI-TENGER 232.

BÁNÁT 178, 233, 602, 725.

BÁNSÁG 510, 725.

BARANYA (VÁR)MEGYE 178, 233, 393, 510, 602.

BÉCS 18, 25, 42, 62, 64, 104, 105, 115, 116, 143, 153, 158, 169, 173, 189, 195, 197, 205, 208, 229, 235, 341, 471, 485.

BELGIUM 18, 217, 610, 749, 758, 767.

BELGRÁD 58, 116, 160, 174, 346, 506, 655.

BÉLY 524.

BEREGSZÁSZ 299, 750.

BERGEN-BELSEN 20, 791.

BERLIN 23-25, 27, 28, 30, 41, 42, 53, 57, 63, 71, 102, 107, 109, 110, 112, 115, 117, 129, 158-164, 167, 168, 170, 171, 173, 175, 178, 180, 181, 186-190, 193-195, 199, 212, 225, 229, 232, 236, 239, 246, 336, 362, 410, 411, 417, 431, 458, 465, 492, 506, 508, 511, 516, 572, 574, 588, 591, 593, 599, 601-603, 653-654, 656, 676, 705, 716, 723, 726, 728, 729, 755, 787, 790, 797, 798, 803-805, 807-810, 814-816, 818, 823.

BERN 211, 229, 759, 760, 777, 781.

BESSZARÁBIA 172, 573, 600, 654, 725.

BETHLEN 513.

BIA 518.

BLÉD 166, 167, 170.

BLEIBURG 19.

BOR 53.

BOSZNIA-HERCEGOVINA 158.

BOSTON 19.

BRÜNN 119, 208, 574, 605.

BUDA 144.

BUDAFOK 800.

---

¹A Függelékben szereplő szövegekről nem készült mutató.

BUDAPEST 12-20, 23-26, 29, 31, 33-36, 40-41, 44, 46, 53, 55-60, 62, 63, 65, 68-70, 72, 80-81, 84, 89-92, 94, 96, 99, 102, 104, 105, 107, 109-110, 112-114, 121, 124-126, 129, 133, 135-138, 144, 146-151, 153, 154, 156, 158, 160, 165, 171, 175, 177, 186, 187, 191-194, 197, 198, 200, 208, 210-212, 214, 215, 218, 222, 223, 225, 234, 236, 241, 242, 247, 252, 265, 272, 276, 281, 285, 288, 289, 294, 299, 313, 314, 321-323, 327, 328, 330, 331, 336, 348, 349, 351, 352, 358, 368, 370, 374-376, 378, 381, 382, 386, 389, 395, 396, 405, 408, 410, 412-415, 417, 437, 441, 444, 445, 450, 459, 460, 464, 465, 469-471, 473, 480, 484, 485, 496, 497, 503, 504, 506, 508, 509, 512, 513, 518, 524, 528, 529, 534, 535, 538, 543-545, 548, 549, 550, 551, 556, 557, 560, 564, 567, 579, 582, 583, 591-593, 597, 599-601, 603, 605, 607, 611, 618, 624, 637, 639, 642, 655, 657, 658, 674, 694, 705, 710-715, 718, 719, 730, 732, 750, 753, 757, 759-762, 769, 770, 779, 782-784, 789-792, 799, 800, 807, 818, 819, 822.
 BUKAREST 23, 29, 229, 792.
 BUKOVINA 116, 172, 573, 600.
 BULGÁRIA 16, 19, 36, 55, 173, 238, 364, 388, 589, 654, 663, 703, 723, 724, 749, 754, 761.
 BURGENLAND 229.
 CEGLÉD 812.
 CRAIOVA 173.
 CSEH-MORVA PROTEKTORÁTUS 23, 36, 54, 143, 170, 364, 390, 786.
 CSEHORSZÁG 166, 167, 239, 508, 513, 738.
 Csehszlovákia 23, 25, 36, 40, 55, 90, 115, 123, 160-162, 165-170, 183, 239, 241, 246, 364, 471, 509, 517, 573, 590, 600, 662, 684, 730, 785.
 CSEPEL-SZIGET 68, 208, 537, 557, 784.
 DACHAU 245.
 DALMÁCIA 158.
 DÁNIA 18, 36, 364, 610, 624-626, 633, 655, 758.
 DANZIG 171.
 DEBRECEN 17, 146, 214, 247, 386, 567, 750, 762, 791, 796.
 DÉL-BAJORORSZÁG 230.
 DÉL-DOBRUDZSA 173.
 DÉL-ERDÉLY 81, 189, 724.
 DÉL-MAGYARORSZÁG 178.
 DÉLKELET-EURÓPA 19, 57, 164, 170, 173, 334, 600, 610, 725, 795.
 DÉL-SZERBIA 177.
 DÉL-TIROL 654.
 DÉLVIDÉK 19, 54, 128, 578, 591.
 DÉS 457.
 DOBRUDZSA 173, 654.
 DUNA 119, 147, 173, 246, 316, 321, 327, 389, 395, 457, 509, 546, 585, 629, 644-646, 686, 689, 790, 791, 808.
 DUNÁNTÚL 136, 144, 256, 385, 395, 582.
 DUNA-TISZA KÖZE 790, 808.
 EGER 104, 359.
 EGYESÜLT ÁLLAMOK (lásd még: Amerika, USA) 36, 89, 128, 578, 595, 698.
 ERDÉLY 83, 128, 172, 173, 189, 241, 266, 446, 466, 573, 578, 590, 591, 600, 602, 647, 670, 725, 821.
 ÉRSEKÚJVÁR 496.
 ÉSZAK-ERDÉLY 57, 66, 74, 81, 116, 173, 189, 223, 573.
 ÉSZAK-MAGYARORSZÁG 803.
 ÉSZAK-OLASZORSZÁG 191.
 ESZTERGOM 28, 30, 81, 89, 142, 152, 351, 354, 356, 358, 359, 477, 514, 551, 584, 652, 679.
 EURÓPA 16, 18, 21, 23, 24, 33, 39, 44, 47, 53, 56, 59, 69, 71, 119, 121, 122, 125, 128, 131, 133, 136, 139, 141, 160, 167, 182, 189, 190, 217, 230, 237, 238, 261, 266, 269, 273, 293, 325, 347, 391, 393, 403, 451, 571, 572, 576, 578, 588-590, 593, 595-598, 612, 615, 622, 628, 666, 679, 698, 700, 725, 727, 729, 734, 735, 737, 739, 742, 743, 751, 754, 767, 780.
 FEKETE-TENGER 232.
 FELSŐ-MAGYARORSZÁG 381, 785.
 FELVIDÉK 66, 83, 101, 128, 169, 232, 577, 590, 591.
 FERTŐBOZ 132, 282, 580, 632.
 FINNORSZÁG 16, 18, 19, 71, 121, 196, 510, 589, 734, 758.
 FIUME 58.
 FÖLDKÖZI-TENGER 124, 253.
 FRANCIAORSZÁG 17, 18, 53, 66, 68, 79, 168, 169, 217, 235, 238, 267, 336, 364, 517, 610, 616, 653, 663, 700, 749, 758, 767.

GALÁNTA 223, 550.
 GALGAGYÖRK 770, 771.
 GALÍCIA 462, 465.
 GENF 160, 167, 767, 787.
 GERECSE 81.
 GÖRÖGORSZÁG 66, 758, 767.
 GYŐR 128, 239, 265–267, 578, 591, 667, 683.
 HATVAN 223, 457.
 HEIDELBERG 21.
 HELSINKI 229.
 HÉDERVÁR 445.
 HÓDMEZŐVÁSÁRHELY 125, 255, 565, 577.
 HOLLANDIA 18, 36, 217, 451, 610, 749, 767.
 HORVÁTORSZÁG 54, 63, 176–178, 193, 451, 509, 590, 601, 602, 610, 665, 700, 724, 749, 754.
 INGOLSTADT 538.
 IPOLYSÁG 790.
 JAPÁN 116, 124, 173, 254, 573.
 JÉNA 538.
 JUGOSZLÁVIA 19, 25, 32, 40, 53, 54, 102, 109, 116, 117, 129, 162, 165, 166, 174–178, 180, 184, 228, 233, 241, 268, 509, 573, 579, 601, 613, 654, 655, 662, 663, 682, 683, 724, 725, 767, 789.
 KAIRÓ 812.
 KALOCSA 241.
 KAMENYEC-PODOLSZKIJ 57.
 KASSA 47, 129, 235, 236, 268, 398, 399, 469, 579, 750, 785, 796.
 KÁRPÁTALJA 28, 40, 43, 57, 115, 128, 170–172, 223, 249, 357, 402, 509, 573, 578, 600, 611, 654, 655, 750.
 KÁRPÁT-MEDENCE 246.
 KÁRPÁTOK 203, 230, 246, 365, 375, 408, 462–464, 466, 612, 616, 657, 737, 739, 742.
 KATYN 148, 224.
 KECSKEMÉT 27, 82, 135, 136, 138, 322, 323, 331, 337, 483, 556, 565, 582, 583, 594, 750, 812.
 KELENFÖLD 60, 532.
 KELET-GALÍCIA 702.
 KELET-MAGYARORSZÁG 68, 226, 790.
 KELET-POROSZORSZÁG 171.
 KENDERES 473, 589.
 KIEL 42, 107, 508, 600.
 KÍNA 36.
 KISIGMÁND 506.
 KISKUNFÉLEGYHÁZA 251, 541.
 KISKUNHALAS 16.
 KISTARCSA 223, 331, 386, 658, 716, 718, 782, 787.
 KLESSHEIM 56, 59, 60, 190, 197, 212, 409.
 KOCSEVSZKI ROG 19.
 KOLOMEA 57.
 KOLOZSVÁR 398, 399, 750, 796.
 KOMÁROM 397, 410, 551.
 KONSTANTINÁPOLY 678.
 KÖBÁNYA 119, 208, 574, 605.
 KÖLN 125, 255.
 KÖRÖSMEZŐ 57.
 KŐSZEG 459, 536, 618, 808, 809.
 KÖZÉP-EURÓPA 167, 183, 211, 336, 730.
 KRAKKÓ 462.
 KRÉTA 124, 253.
 KULCSPUSZTA 154.
 LEMBERG 462.
 LENGYELORSZÁG 41, 101, 108, 146, 171, 172, 220, 232, 364, 381, 451, 610, 655, 749, 754, 767.
 LILLAFÜRED 125, 255.
 LINZ 210, 538.
 LISPE 562, 563.
 LISSZABON 229.
 LONDON 54, 57, 69, 160, 346, 512, 599, 653, 692.
 LUDWIGSBURG 813.
 MADRID 229, 760.
 MAGYARORSZÁG 13–18, 20–22, 24–26, 28, 29, 31, 32, 35–37, 40–46, 49–61, 63–73, 75–82, 84, 85, 87, 89, 94, 95 99, 101, 102, 109, 110, 112, 115–124, 126, 127, 129–131, 133, 136, 137, 139, 140, 143, 147, 148, 156–158, 160–174, 176–180, 182, 184, 186–194, 196–198, 200–205, 208, 211–213, 215, 216, 220, 221, 223, 226, 228–231, 233, 234, 237–239, 241, 242, 250, 252, 255–257, 261–263, 266–268, 270–273, 275, 279–281, 284, 286, 288, 292, 293–296, 298, 299, 305, 314, 317, 325, 327–329, 333, 334, 336–338, 340, 342–344, 351, 355, 357, 358, 360, 362–366, 372, 373, 375, 379–383, 385, 386, 388–392, 394, 397, 398, 401, 409, 410, 428, 434–436, 438–440, 444, 447–453, 456, 457, 461–464, 467, 471, 485, 486, 488, 492, 507, 509, 510, 512, 517, 526, 527, 546, 547, 550, 551, 553, 556, 557, 559–564, 566, 571–579, 583,

587–591, 593–595, 598–605, 607, 609–613, 615–618, 622, 627, 630–632, 635, 640, 649, 653–655, 657, 660, 662, 663, 665–669, 671, 675, 677, 679, 682, 684, 689, 697, 699, 700, 702, 705, 709, 716, 717, 723–727, 729, 734, 735, 737–740, 743, 749, 751–763, 767, 768, 772–775, 777, 778, 781, 783, 785–787, 789, 790–796, 798, 802, 803, 805–809, 814, 817, 818.
 MÁRAMAROSSZIGET 74, 742.
 MARIBOR 19.
 MAROSVÁSÁRHELY 551.
 MÁTYÁSFÖLD 13.
 MAUTHAUSEN 105, 210, 252.
 MEMEL-VIDÉK 171.
 MEZŐHEGYES 187.
 MISKOLC 37, 125, 127, 145, 214, 236, 241, 247, 254, 401, 546, 547, 565, 567, 577, 744, 750.
 MOHÁCS 204, 747, 764.
 MOSZKVA 36, 37, 370.
 MUNKÁCS 74, 472, 750.
 MURAKÖZ 66, 211.
 MÜNCHEN 25, 40, 41, 101, 115, 167–170, 508, 509, 573, 600.
 NAGYBECSKEREK 113, 154.
 NAGY-BRITANNIA 36, 79, 270, 293.
 NAGYKÁROLY 103, 154.
 NAGYVÁRAD 750, 755.
 NEW JERSEY 16.
 NEW YORK 13, 57, 160.
 NÉMETORSZÁG 16, 17, 19, 24, 25, 29, 35–37, 41, 42, 44, 45, 52–57, 65–67, 71, 76, 86, 90, 93, 94, 107, 109, 115, 116, 118, 119, 121, 122, 124, 125, 128–132, 136, 139–145, 156, 159, 161–163, 165–168, 171, 173, 175, 178, 182, 183, 188, 191, 198, 202, 205, 208, 230–233, 237–239, 241, 242, 244, 247, 252, 253, 257, 259, 263, 264, 267–270, 272, 273, 292, 314, 315, 322, 324, 328, 334–338, 341, 342, 345, 357, 361, 363, 364, 376, 380, 382, 390, 391, 396, 402, 419, 439, 440, 444, 446, 449, 451–453, 485, 508, 509, 511–514, 516, 525–527, 546–548, 553, 556, 559, 562, 564, 569, 571–576, 578–580, 583, 584, 587–590, 594, 599, 600, 602, 603, 609–613, 615–617, 625, 632, 633, 649, 653, 654, 663, 668, 669, 676, 679, 682, 687, 691, 706, 717, 718, 730, 740, 749, 750, 754, 762, 773–775, 780, 783, 784, 788, 791, 794, 800, 802–805, 811, 814–816, 818, 822.
 NIEDER-BAYERN 768.
 NORMANDIA 17, 79.
 NORVÉGIA 18, 364, 625, 653, 700, 758.
 NÜRNBERG 19, 32, 60, 167, 492, 494, 679, 822, 823.
 NYÍREGYHÁZA 138, 218, 318, 320, 323, 408, 565, 581, 583, 646, 744, 750.
 NYUGAT-EURÓPA 56, 217, 603.
 NYUGAT-MAGYARORSZÁG 164, 314, 602.
 OBERLANZENDORF 104, 105.
 OLASZORSZÁG 17, 18, 29, 44, 56, 66, 115, 116, 121, 128, 163, 168, 173, 178, 191, 194, 201, 202, 237, 238, 259, 267, 270, 334, 336, 572, 573, 576, 578, 587, 588, 590, 599, 600, 653, 663, 738, 740, 749, 754.
 OROSZORSZÁG 110, 129, 171, 184, 190, 230, 268, 438, 510, 511, 579, 602, 654, 758, 794.
 OROSZVÁR 807, 815.
 OXFORD 66, 160.
 PALESZTINA 81, 224, 225, 386, 388, 658, 749, 757–760, 763, 768, 775, 777, 778, 781, 785, 787, 788.
 PÁRIZS 31, 55, 68, 94.
 PÉCS 35, 114, 146, 153, 154, 158, 214, 247, 334, 386, 567, 669, 750, 755, 762, 796.
 PEST 23, 31, 62, 82, 144, 247, 253, 289, 574, 770, 796, 818.
 PEST VÁRMEGYE 73, 135, 136, 222, 223, 289, 322, 495, 582, 609, 645.
 POMERÁNIA 677.
 POROSZORSZÁG 794.
 PORTUGÁLIA 246, 653, 770, 788.
 POZSONY 29, 170, 177, 471.
 POZSONYLIGETÚJFALU 40, 169.
 PRÁGA 160.
 RÁBA 282.
 RÓMA 12, 25, 41, 164, 165, 168, 211, 334, 346, 362, 412, 591, 594, 600, 751, 756.
 ROMÁNIA 16, 19, 36, 45, 57, 81, 162, 165, 172, 173, 174, 178, 183, 186, 211, 241, 256, 364, 392, 506, 509, 510, 589, 590, 600–602, 604, 662, 663, 703, 724, 725, 730, 749, 754, 760, 761, 767, 787, 791, 792.

RUSZINSZKÓ 381, 399, 785.
 SAINT-GERMAIN 172.
 SALO 56, 66, 191, 811, 822.
 SALZBURG 13, 59, 62, 65.
 SÁROSPATAK 126, 236, 246, 307, 620.
 SÁRVÁR 386, 781, 787.
 SEBENICO 236.
 SEMMERING 62, 63, 195, 437, 605.
 SIÓFOK 809.
 SOPRON 69, 134, 135, 137, 139, 289, 290, 296,
 305, 312, 320, 323, 330, 459, 504, 546, 547, 548,
 550, 565, 582, 583, 618, 635, 642, 643, 646, 674,
 796, 799, 800.
 SOPRONKÖHIDA 69, 643.
 SPANYOLORSZÁG 388, 653, 788.
 STOCKHOLM 229, 759.
 STRESA 336.
 STUTTGART 813.
 Svájc 20, 48, 61, 81, 190, 211, 224, 225, 246, 270,
 273, 282, 288, 294, 349, 358, 386–388, 391, 415,
 430, 434, 459, 534, 596, 603, 629, 669, 716, 718,
 759, 767, 769, 770, 773, 775, 777, 778, 786, 787,
 791, 808.
 SVÉDORSZÁG 81, 191, 192, 211, 224, 349, 386,
 388, 758, 770, 777, 778, 787, 788.
 SZÁSZORSZÁG 794.
 SZATMÁRNÉMETI 114, 154, 299.
 SZEGED 19, 55, 83, 96, 126, 127, 146, 205, 214,
 241, 245, 247, 255, 256, 386, 507, 565, 567, 577,
 588, 608, 744, 750, 755, 762, 796
 SZÉKESFEHÉRVÁR 37, 145, 205, 214, 247,
 401, 567, 750, 805.
 SZENC 395, 546, 547, 644.
 SZERBIA 177, 217, 364, 451, 471, 509, 749, 767.
 SZLOVÁKIA 23, 36, 54, 63, 170, 171, 173, 174,
 178, 183, 193, 364, 509, 590, 600, 602, 610, 724,
 730, 749, 752, 754, 756, 761, 785, 812, 813
 SZÓFIA 381, 383, 786, 801.
 SZOLNOK-DOBOKA (VÁR)MEGYE 513.
 SZOMBATHELY 71, 146, 214, 247, 386, 410,
 548, 556, 567, 750, 762, 807.
 SZOVJETUNIÓ 17, 29, 30, 36, 40, 41, 45, 47,
 53–55, 87, 89, 129, 172, 184, 238, 273, 293, 573,
 595, 626, 698, 723, 812.
 SZOVJET-OROSZORSZÁG 172, 679, 725.
 SZTÁLINGRÁD 37, 188, 244, 701.
 SZUDÉTA-VIDÉK 40.
 TAPOLCA 122, 226, 503.
 TEMESVÁR 153, 158.
 TESCHEN/TEŠIN 101.
 TISZA 602.
 TOKAJHEGYALJA 255.
 TOLNA (VÁR)MEGYE 178, 602.
 TORONTÁL 510.
 TORONTO 57, 160.
 TÖRÖKORSZÁG 211, 273, 349, 760, 787.
 TRIANON 42, 160, 161, 189, 267, 517, 589, 598,
 627, 653, 662, 664, 698, 738, 743.
 TRIFTERN 768.
 TÚRKEVE 535.
 TURNU-SEVERIN 173.
 ÚJVIDÉK 796, 813.
 UNGVÁR 74, 472, 785.
 USA (lásd még: Amerika) 224, 293, 759.
 VÁC 93, 94, 457.
 VÁMOS 470.
 VARSÓ 58, 172, 655.
 VATIKÁN 380, 386, 412, 671, 758, 775, 780.
 VERSAILLES 37, 116, 176, 336.
 VERSEC 113, 153, 158.
 VESZPRÉM 125, 132, 255, 281, 577, 580, 632.
 VORONYEVSZ 28, 45, 511.
 WASHINGTON, D. C. 268.
 ZÁGRÁB 158, 508.
 ZOMBOR 126, 255, 565, 577.
 ZSITOMIR 28.

KÉPEK JEGYZÉKE

1. Ribbentrop német külügyminiszter budapesti látogatása alkalmával a Hősök terén. Mellette Sztójay Döme, Budapest, 1942. január (Magyar Nemzeti Múzeum Fényképtára [MNMF] 79.399. sz.)
2. Horthy Miklós klessheimi látogatása alkalmával. Balról: Sztójay Döme, Raeder admirális, Horthy Miklós, Klessheim, 1943. április 16-17. (MNMF 66.23 sz.)
3. Rátz Jenő honvédelmi miniszter sajtókonferencián, Budapest, 1938 (MNMF 576.1954. sz.)
4. Sztójay Döme miniszterelnök és Vörös János vezérezredes Hitler főhadiszállásán, 1944. június 6. (MNMF 64.3606. sz.)
5. Sztójay Döme miniszterelnök bemutatkozása a parlamentben, Budapest, 1944. május 24. (MNMF 1498.1954. sz.)
6. Ruzsák-Ranzenberger Jenő és Sztójay Döme megérkezése után a Mátyásfüldei repülőtérén egy rabszállító autóban várakozik, 1945. október 29. (Magyar Távirati Iroda [MTI] fotó)
7. Reményi Schneller Lajos, 1942 (MNMF 80.755. sz.)
8. Reményi Schneller Lajos zárkájában az Andrássy út 60-ban, Budapest, 1945. október (MNMF 67.840b)
9. Kunder Antal a Sándor palota teraszán, 1938 (MNMF 62.4919. sz.)
10. Az amerikaiak hazaszállítják Salzburgból a magyar háborús bűnösöket. A repülőgépből kilépő Kunder Antalt a magyar hatóságok megbilincselik, Budapest, 1945. október 3. (MNMF 64.891. sz.)
11. Szász Lajos, közellátásügyi miniszter eskütétele után, Budapest, 1942. október (MNMF 67.500. sz.)
12. A Salzburgból hazaszállított Szász Lajos a rabszállító autóból való kiszállása után az Andrássy út 60. előtt. Mögötte Péter Gábor, Budapest, 1945. október 9. (MNMF 64.843. sz.)
13. A Salzburgból hazaszállított és repülőgépből kilépő Rátz Jenőt a magyar hatóságok megbilincselik, Budapest, 1945. október 9. (MNMF 64.928. sz.)
14. Háborús bűnös foglyok sorakoznak az Andrássy út 60. pincéjében. Előtérben Szombathelyi Ferenc, mögötte Rátz Jenő, Basch Ferenc, Szakvály Emil, gr. Pálffy Fidél és Kolosváry-Borcsa Mihály, 1945. október (MTI fotó)
15. Sztójay Döme, Rátz Jenő és Reményi-Schneller Lajos a Markó utcai törvényszéki épületben, a Népbíróság előtt, 1946. március 22. (MTI fotó)
16. Reményi-Schneller Lajos, Szász Lajos és Kunder Antal a Markó utcai törvényszéki épületben, a Népbíróság előtt, 1946. március 22. (MTI fotó)
17. Ries István igazságügy-miniszter hivatalában, 1945. július 25. (MTI fotó)
18. (Hátsó borítón) Sztójay Döme, Rátz Jenő, Reményi-Schneller Lajos, Szász Lajos és Kunder Antal a Markó utcai törvényszéki épületben, a Népbíróság előtt, 1946. március 22. (MTI fotó)

*1. Ribbentrop német
külügyminiszter budapesti
látogatása alkalmával a
Hősök terén. Mellette
Sztójay Döme, Budapest,
1942. január*

*2. Horthy Miklós klessheimi
látogatása alkalmával.
Balról: Sztójay Döme,
Raeder admirális, Horthy
Miklós, Klessheim, 1943.
április 16-17.*

3. Rátz Jenő honvédelmi
miniszter sajtókonferencián,
Budapest, 1938

4. Sztójay Döme miniszterelnök
és Vörös János vezérezredes
Hitler főhadiszállásán,
1944. június 6.

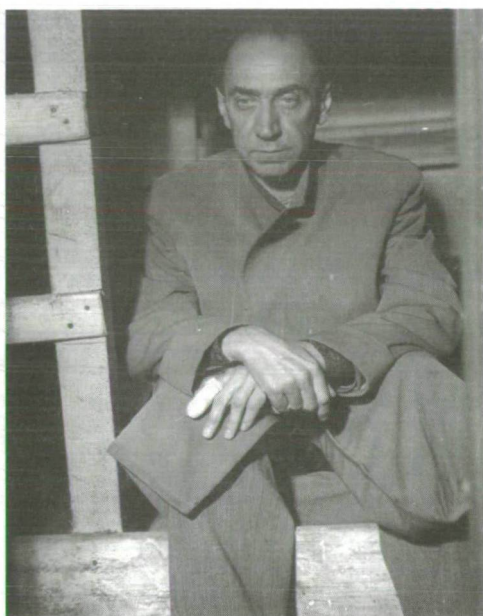
5. Sztójay Döme miniszterelnök bemutatkozása a parlamentben, Budapest, 1944. május 24.

6. Ruszkay-Ranzenberger Jenő és Sztójay Döme megérkezése után a Mátyásföldi repülőtérén egy rabszállító autóban várakozik, 1945. október 29.

7. Reményi Schneller Lajos, 1942

8. Reményi Schneller Lajos zárkájában az
Andrássy út 60-ban, Budapest,
1945. október

9. Kunder Antal a Sándor palota
teraszán, 1938

10. Az amerikaiak hazaszállítják Salzburgból
a magyar háborús bűnösöket.
A repülőgépből kilépő Kunder Antalt
a magyar hatóságok megbilincselik,
Budapest, 1945. október 3.

*11. Szász Lajos,
közellátásügyi miniszter
esküvétele után, Budapest,
1942. október*

*12. A Salzburgból hazaszállított
Szász Lajos a rabszállító autóból
való kiszállása után
az Andrássy út 60. előtt.
Mögötte Péter Gábor, Budapest,
1945. október 9.*

13. A Salzburból hazaszállított és repülőgépből kilépő Rátz Jenőt
a magyar hatóságok megbilincselik,
Budapest, 1945. október 9.

14. Háborús bűnös foglyok sorakoznak az Andrássy út 60. pincéjében. Előtérben
Szombathelyi Ferenc, mögötte Rátz Jenő, Basch Ferenc, Szakvály Emil,
gr. Pálffy Fidél és Kolosváry-Borcsa Mihály, 1945. október

*15. Sztójay Döme, Rátz Jenő és Reményi-Schneller Lajos
a Markó utcai törvényszéki épületben, a Népbíróság előtt,
1946. március 22.*

*16. Reményi-Schneller Lajos, Szász Lajos és Kunder Antal
a Markó utcai törvényszéki épületben, a Népbíróság előtt,
1946. március 22.*

17. Ries István igazságügy-miniszter hivatalában, 1945. július 25.

Hazánk német megszállása után 1944. március 22-én Horthy Miklós kormányzó, némi habozás és alkudozás után az elvakultan nácibarát és antiszemita Sztójay Dömét, volt berlini követét nevezte ki miniszterelnöknek. (A kép bal szélén). Mellette Rátz Jenő, nyugállományú vezérezredes, volt honvédelmi miniszter, Imrédy Béla híve áll, aki a Sztójay-kormányban miniszterelnök helyettes volt, Szálasí pedig a Felsőház elnökévé nevezte ki. A per harmadrendű vádlottja Reményi-Schneller Lajos, aki 1938 márciusától hét éven keresztül Darányitól Szálasíig minden kormányban pénzügyminiszter volt. Szász Lajos a Sztójay-kormányban iparügyi miniszter, majd Szálasit kereskedelem- és közlekedésügyi miniszterként szolgált. A Sztójay-per ötödrendű vádlottja Kunder Antal volt, aki a Sztójay-kormányban kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter volt. Mind az öten a német megszállók engedelmes kiszolgálói, és az országot lelkesen zsidótlanító politikusok voltak. A népbíróság Kunder Antalt életfogytiglani kényszermunkára, vádlott-társait halálra ítélte. A Népbíróságok Országos Tanácsa valamennyiüket halálra ítélte, de Tildy Zoltán köztársasági elnök Rátz Jenő és Kunder Antal büntetését életfogytiglani kényszermunkára változtatta.

